el-Musned

el-Fethu'r-Rabbânî Tertibi

Ahmed b. Hanbel

Çeviren: Rıfat Oral

Tahrîc: Süleyman Sarı

Ensar Yayıncılık

MÜSNED

KISALTMALAR

Age. : Adı geçen eser
b. : Bin
bk. : Bakınız
bt. : Bint
çvr. : Çeviren
DÎA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h. : Hicrîyi]
H.no : Hadis numarası
Hz. : Hazreti
i. : İmam
m. : Milâdî yıl
md. : Maddesi
Nşr. : Neşreden
Thk. : Tahkik
Thr. : Tahric
Trc. : Terceme
Trc.no : Terceme numarası
Ts. : Tarihsiz
s. : Sayfa numarası
thk. : Tahkik eden
ts. : Tarihsiz
V. : Vefat tarihi
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve devamı
yy- : Baskı yeri yok
z. : Oğlu Abdullah'ın Müsned'e ziyâdeleri

SUNUŞ

Sahibimiz, yaratıcımız, servetlerin geçici sahipleri elleri boş olarak yokluğa döndükten sonra varlığı devam eden, şanı büyük, pek güçlü, her türlü müşkülleri açan ve kolaylaştıran, keremi bol olan Allah Teâlâ'nın selâmı, rahmeti ve bereketi onun yoluna İslama Ittiba edenlerin üzerine olsun.
Cümle hayra vasıl olmaya, her müşkülün halline, her zorluğun kolaylaştırılmasına sebep olan, cennete ilk girecek, şefaat ve yüksek makamlar sahibi, Alalı 'in temiz kulu, arşının nuru ve takva sahiplerinin imamı Peygamber Efendimizin şefaat ve sevgileri onun yolunda gidenlere olsun.
Muhterem okuyucu, her mü 'min şu fâni dünyadan ayrıldıktan sonra amel defterinin hayırla devam etmesini arzu eder ve gerekli olan sal/h amelin içinde bulunur. İşte mü'min bu salih amelini genişletmeye, bu ııhrevi hayrı insanlığın menfaati için yaymaya çalışır, gayret eder, kötülüklerin ve yanlışlıkların düzeltilmesiyle meşgul olur. Onun bu doğrultuda menfaati Allah Teâlâ 'nın rızası ve hoşnutluğudur.
Fikren, bir nokta hâlinde bulunan niyetlerimiz, değerli hoca nefendilerimizin istikametleri doğrultusunda bu eseri ortaya çıkardı. Bu eser onların eseri olmakla beraber onların amel defterini hayırla devam ettireceği inancındayım.
Böyle bir eserin tercüme, şerh ve tahric çalışması tarihi bir vaha olup, ömürlerinin en güzide dönemlerini bu hizmete ayıran, fedakâr, sahalarında titiz birer uzman olan Rıfat ORAL ve Süleyman SAR/ hocalarımıza, ayrıca bu eserin kontrolünde emeği geçen Dr. Nurettin BOYACILAR, Prof. Dr.

Orhan ÇEKER ve İbrahim DEMİRCİ hocalarıma şükranlarımı arz ederim. Eserde katkıları bulunan İsimlerini tek tek aktaramadığım değerli dostlarıma, ilgi/i arkadaşlarıma da candan teşekkür ederim.
Eserin neşrinde, imkan Ölçüsünde, tüm gayretlerimizle en güzeli sunmaya çalıştık. Eserin tüm hatlarıyla herkese hitap edebilmesi için geniş istişarede bulunduk ve en sıhhatli bir şekilde tamamlanabilmesi için aceleye getirmedik. Hizmetin de aksamaması ve okumırluluğunu artırmak için eseri, fasiküller hâlinde belirli periyodlarla yayınlama kararı aldık.
Muhakkak ki kusursuz olmak Allah Teâlâ 'ya mahsustur. İstemeden, bilmeden düşmüş olduğumuz hatalardan dolayı Rabbimize sığınırız. Eksik ve yanlışlıkların Önüne geçebilmenin en güzel yolu olan yapıcı tenkitlere açık olduğumuzu bildirir, görüş ve eleştirilerinizi bekleriz.
Yayının hayırla tamamlanması için dualarınızı bekler, sunmuş olduğumuz eserdeki ilimle hemhal olmamızı, onları yaşamamızı, kurtuluşa erenlerden olmamızı ve vefatımızla amel defterlerimizin hayırla devam etmesini Allah-u Teâlâ 'dan niyaz eder, dualarımızın kabulünü umarım.1[1]
Editör

ÖNSÖZ

Yeryüzü toplumlarına vahyi kitap ve peygamberle gönderen ve onları doğru yola/hayata çağıran Allah'a hamd, O'nun yüce Rasûlü Hz. Muhammed'e, Ehl-i beytine ve ashabına salât ve selâm ederiz.
İnsanların Allah Rasûlüne hadis olup olmadığını bilmeden sözler isnad ettiği ya da Sünnet'i küçümseyerek dini tahrif ve sulandırma gayreti içinde bulundukları bir dünyada yaşıyoruz. Şüphesiz her Müslüman gibi bizim de idealimiz Kur'ân ve Sünnet'in çağımız toplumlarına ulaşması ve onların yolunu aydınlatmasıdır. Bu bağlamda yayıncı kardeşimiz Mustafa Kenan Candan'dan bize gelen çalışma teklifi üzerine önceden beri aklımızda olan kütübü sitte musanniflerinden Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd gibi meşhur muhaddislerin hocası İmam Ahmed b. Hanbel'in Miisned'mi terceme etmeye karar verdik. Ancak daha faydalı olacağını düşünerek Müsned'in konulara göre düzenlenen Ahmed Abdurrahman el-Bennâ'nın eseri el-Fethu'r-Rabbâm tertibini esas aldık; zira değerli âlim el-Bennâ uzun yıllar çalışması sonucunda Müsned'i yaklaşık otuz bin hadisin tekrarlarını çıkararak konularına göre yeniden düzenlemişti. Bu önemli gayetin sebebi herhalde Müsned'deki hadis hazinesini İslâm toplumuna sunmak, belli bir disiplin altında Sünnet boyutunu yakalamak ve yaşanır hâle getirmekti. Biz de tercemeye bu düşünceleri esas alarak başladık ve Müsned'i el-Fethu'r-Rabbânî tertibinde terceme etmeye karar verdik. Bu çalışmaya teberrüken Peygamber Efendimizin doğum gününde, ayrıca Ahmed b. Hanbel'in de doğum ve vefat ayı olan rebîülevvelde başladık.
Müsned gibi dev bir hadis külliyâtının sadece tercemesi yetersiz olacağı için, gerekli yerlerde şerh/açıklama yapılması, notlar ilâve edilmesi, ayrıca o konudaki hadislerin tekrarlarıyla birlikte rahnemin yapılması ve sıhhatinin zikredilmesi konusu üzerinde de çalıştık. Tabii ki bunlar çok fazla ve titiz çalışma disiplini yanında zengin bir kütüphane gerektiriyordu. Selçuk Eğitim Merkezi'nin kütüphanesi bizim için büyük bir nimetti ve biz de bu nimetten hem kendimizin hem de başkalarının faydalanması gayesi ile değerli hocalarımız ve arkadaşlarımızla istişare ederek ve Allah'a tevekkül ederek bu çalışmaya başladık. Bu noktada Selçuk Eğitim Merkezi'nin ve kütüphanesinin kurulmasında büyük emeği geçen değerli hocamız Dr. Ahmed Baltacı'yı takdirle anıyor ve kütüphanedeki çalışmalarda bize her zaman yardımcı olan Eğitim Merkezi Müdürü Hasan Kük beye de şükranlarımızı sunuyoruz.
Her hadis üzerinde dikkatle çalıştık, başta doğru tercemesi olmak üzere, açıklaması ve tahrici üzerinde günlerce, bazen haftalarca durduk. Zira hadislerin bir kısmının anlaşılması kolay olduğu hâlde, bir kısmında zorluklar/problemler bulunmaktadır ve bunların doğru olarak insanlara ulaştırılması gerekmektedir. Hadislerin anlaşılmasında gücümüzün son noktasına kadar gayret sarf ettik. İnanıyoruz ki Allah insanları gücü/takati üstündeki şeylerle sorumlu tutmayacaktır ve biz de okuyucularımızın olumlu ya da olumsuz tenkitlerini her zaman değerlendireceğiz.

1[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/VII.

Bu çalışmaları çağımızın hadis âlimlerinden değerli hocamız Dr.Nureddin Boyacılar'a kontrol ettirdik, kendisiyle problemli konuları istişare ettik, konuştuk.Bu kıymetli insan bizi hiçbir zaman kırmadan yardımcı oldu, kendisini saygı ile anıyoruz. Ayrıca bazı arkadaşlarımızdan bu dokümanları bir okuyucu gözüyle okumalarını istedik. Dipnotlarda hadisler hakkında kısaca hükümler verilerek asli kaynaklardaki yerlerine İşaret edildi, mükerrer hadislerin yerleri gösterildi. Tenkide maruz kalan râviler hakkında cerh-ta'dîl âlimlerinin görüşleri zikredilerek sonuca varıldı. Daha sonra kendimiz de metin-terceme-şerh, terceme-şerh ve sadece tahric olmak üzere birkaç kere kontrol ettik, amacımız hatasız bir çalışmaya ulaşmak ve bunu değerli okuyuculara sunmaktı. Tercemede Türkçeyi bilen her insanın anlayacağı bir dil seçildi ve teknik konular daha çok dipnotlarda verilmeye çalışıldı.
Bu terceme çalışması okuyucuya belirli periyotlarda fasiküller hâlinde ulaşacaktır. Gayemiz bu kitapların kitaplıkları doldurması değil, bilâkis okuyucuların zihnini ve kalbini doldurması/süslemesi ve hayatlarını
değiştirmesidir.
Birinci fasikülün başında İmam Ahmed b. Hanbel ve Müsned'i hakkında bilgi verildi. Ancak Müsned ve sahibi hakkında geniş çalışma müstakil bir cildde sizlere ulaştırılacaktır. Bu bölüme ayrıca günümüz toplumunun bir eksiği olarak görülen "Hadis Okumada Yöntem" konusu ve fasiküldeki hadislerle irtibatı olduğu için "îslâm Akaidinde Hadislerin Belirleyici Rolü" yazısı eklendi.
Bu ilk fasiküldeki hadisler İslâm Akaidi ile ilgili olup insanın yaratılışı, Allah'a, âhiret gününe ve kadere iman gibi temel konular yanında ilmin fazileti konusunu da ihtiva etmektedir. Konu başlarına ilgili âyetler eklenerek meseleler okuyucuya Kur'ân ve Sünnet boyutuyla aktarılmaya çalışıldı. Fasiküllerm bibliyografyası cilt sonlarında verilecektir. Umarız ki bütün bunlar İslâm toplumu için faydalı olur, toplumsal bilgi kirlenmesini izale eder ve daha güzel/güvenli günlere katkıda bulunur. Gayret bizden, başarı Allah'tandır.2[2]
Terceme Heyeti

Terceme Çalışmasına Ait Bazı Hususlar

1- Arapça isimlerin Türkçeye uyarlanmasında her iki dile de titizlikle riâyet edildi. Ancak terceme telaffuzunda garip karşılanabilecek kelimelerde Türk Dili esas alındı. Meselâ:
a- Nidâlarda: "Yâ Ebâ Bekir!" yerine "Ey Ebû Bekir!",
b- Neseblerde:"Abdurrahman b. Abdi ilah" yerine "Abdurrahman b. Abdullah",
c- Belirlilik takılarında meşhur olan söyleniş tercih edildi: "Ömer b. el-Hattab" yerine "Ömer b. Hattab" "Ebû Mûsâ Eş'arî" yerine "Ebû Mûsâ el-Eş'arî"
2- Kur'an ve Sünnet metinlerinde, orijinallerine sâdık kalınarak hürmet İfade eden cümleler eklenmedi.
3- Rivâyetlerdeki aynı veya benzer lafızların bulunduğu farklılıklar, dipnotta Müsneddeki yerleri ile birlikte gösterildi.
4- Duâ ve zikir ifade eden cümlelerin orijinal lafızları Türk alfebesiyle kaydedilip akabinde tercemesi verildi.
5- "Kâle" lafızlarına söyleyenin konumuna göre "dedi, söyledi, buyurdu" gibi kelimeler seçilerek tercemeye yansıtıldı.
6- Dipnotlarda kaynağıyla beraber hadislerin (Ahmed el-Bennâ'nın tercih ettiği rivayetin) senedine de yer verildiği için, ilk (bazen ikinci) râvisinin isminden sonra dipnot numarası verildi.
7- Ayetlerin yerleri dipnotlarda değil, mealin akabinde gösterildi.
8- Metin içinde geçen râvî isimleri ve rivayet farklılıklarından doğan sözleri, okuyucuyu sıkmamak için çoğu kere dipnota indirildi.
9- Aslı Arapça olan bazı kelimeler galat-ı meşhur olarak kulanıldığı için değiştirilmedi. Ancak bazı kelimelerin doğrusunun kullanımı yagmlaşmakta olduğu için, aslına uygun olan tercih edildi.

2[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/VIII-IX.

Tevbe (Arapça aslı) - Tövbe (Türkçe kullanımı)
Terceme (Arapça aslı) - Tercüme/Terceme (Türkçe kullanımı)

10- Başlıklarda eî-Fethu 'r-Rabbânî tertibi alındı, ancak bazen konunun önemine dikkat çekmek için ek başlıklar konuldu, (19/19 numaralı hadiste olduğu gibi: Tevhidin Düşmanı: Vesvese ve Şeytan).

11- Ahmed el-Beıınâ, bazı uzun hadislerin metninden konu ile ilgili kısmı ayırıp nakletmektedir. Bu husus, Ebû Dâvûd gibi bazı muhaddislerin de metodudur. Bu çalışmada uzun hadislerin -el-Fethu'r-Rabbânî tertibine uyularak- konu ile igili kısmı terceme edildi. Ancak orta uzunluktaki hadislerin tam metni nakledilerek tamamı terceme edildi. Bezen de "mislehû" ve "nahvehû" gibi kısaltmalar yapan Bennâ, hadisin tam metnini vermemiş, şerhinde sadece senedini vermekle yetinmiştir. Biz bu tür hadislerin metinlerini de vererek tercemesini yaptık.

12- Hadislerin kendi içindeki konu numarası yanında, genel hadis numarası da verildi ki göndermeler sırasında rivayetlere rahatlıkla ulaşılabilsin ve el-Bennâ'nın konu gereği tekrarladığı hadisler dışında Müsned'in mükerrersiz hadis sayısı tespit edilebilsin.

13- Dua cümlesi ifade eden kısaltmalar "sav", "ra" şeklinde verilmedi. Bunun yerine: (Salialfohü aleyhi ve seiiem) ve (Radıyallaha anh) lafızları tercih edildi. Çünkü gayemiz; okuyucuyu bu dua ve saygı ifade eden cümlelere alıştırmaktı, "cc" kısaltmasının ise sadece Türkçesi verildi.

14- İmlâda geçerli kurallara uyuldu. Ancak Arapça kaynaklı kelimelerin genellikle aslına uygun okunuşu esas alındı. "ResulııIIah" yerine "Rasûlııllah" gibi. Zira özel isimlerde aslı korumak önemlidir.3[3]

Tahric Çalışmasına Ait Bazı Hususlar

1- Ahmed Abdurrahman el-Bennâ'nnı el-Fethıı'r-Rabbânî isimli tertibinde tercih ettiği metinlerin öncelikle 6 ciltlik Müsned'deki yerleri cilt ve sayfa olarak tespit edildi. Ahmed Muhammed Şâkir'in başlattığı ve Hamza Ahmed ez-Zeyn'in devam ettirdiği çalışmadan ise hadis numaraları verildi. Hadisin mükerrer ve benzer rivayetleri aynı üslûpla kaç yerde geçerse geçsin mutlaka işaret edildi.
Bennâ'nın verdiği munkatı senedleri tercih etmedik. Hadisin Müsned'de muttasıl olarak da nakledildiği bir rivayet varsa tespit ederek onu verdik. Meselâ 13 3/441 .hadiste birinci rivayetin (V/213, H.no: 21753.hadiste) isnadı munkatı, aynı sayfadaki ikinci rivayetin ise (V/213, H.no: 21758.hadiste) isnadı muttasıldır. Biz muttasıl olan bu rivayetin senedini verdik.
Müsned'in dışındaki kaynaklar gösterilirken, kitap/bölüm isimlerinden sonra Buhârî'nin Sahih'\ için bab, Müslim'in Sahih \ ve Mâlik'in Muvatta'ı için hadis numarası verildi. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin Sünen'leri için bab numarası (ve genel hadis numaralan) verildi. Diğer eserlerde ise cild ve sayfa numarası, varsa bazen hadis numaraları belirtildi. Eserlerin sıralamasında genellikle önce vefat edenler başa alındı. Tirmizî ve Hâkim gibi hadisler hakkında hüküm veren âlimlerin kanaatleri, parantez içinde kısaca verildi.

2- Âlimler arasında kabul görmüş Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde de rivayet edilen hadisler için sahih hükmü araştırmaya gerek duyulmadan verildi. Ebû Davud'un Sünen'inde geçen hadisler için, Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmişse onların sükûtu hadisin ceyyid, hasen veya zayıf olup da yükselmeye açık, yahut ihticâca uygun anlamına gelmesi hasebiyle araştırması ayrıca yapıldı. Tenkitleri de kaynak olarak verildiği yerlerde parantez içinde açıklandı. Aynı zamanda cerh-ta'dîl âlimi olan Tirmizî'nin hükümleri parantez içinde gösterildi, verdiği şâhidlere de işaret edildi. İbn Mâce'nin Sünen'1 inde geçen hadislerde ise Bûsırî'nin Zevâid'inde geçen hükümler aynı üslupla verildi.
Buhârî ve Müslim dışında sahih hadis derleme niyeti ile eser kaleme alan İbn Hıbbân, İbn Huzeyme, İbnü'I-Cârûd, Makdisî, İbnü's-Seken ve Hâkim gibi ulemanın hadisleri (Hâkim'in Müstedrek'inde geçen bazı hadisler dışında) makbul rivayet olarak alındı. Meselâ Bennâ, İbn Huzeyme tarafından nakledilmesi sebebiyle bir hadisi sahih olarak değerlendirir ve şunları ekler: "İbn Huzeyme kitabında sahih hadisleri toplamayı hedeflemiştir. Sehâvî der ki: 'Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinden sonra en

3[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/X-XI.

sahih eser, İbn Huzeyme'nin, daha sonra da îbn Hibbân'ın Sahihleridir.' ”4[4]
Başta Heysemî, İbn Hacer ve Bûsırî'nin eserleri olmak üzere kütübü sittede bulunmayıp da diğer hadis mecmualarında bulunan eserleri derleyen ve zevâid edebiyatında kaleme alınan eserler gözden geçirildi. Bu âlimlerin verdimi hükümlere riâyet edildi. Özellikle Heysemî'nin Mecmau'z-zevâid'i baştan sona tarandı. Yine Heysemî'nin İbn Hibbân'm Sahih'i için yazdığı Mevâridü'z'zam'ân isimli zevâidi ve Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî ile Abdûh Ali'nin tahkik ve tahricİ incelendi. Verdikleri hükümlerden istifade edildi. Çelişkiye düştükleri hususlarda kendi araştırmamız neticesinde ulaştığımız verilere göre birini tercih etme durumunda kaldığımız zamanlar oldu. Meselâ, Şehr b. Havşeb ve İbn Lehîa'nın rivayetlerini genellikle sahih olarak değerlendirdik.
3- Tahric çalışmaları ki başta Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin ilk iki cildine büyük emek veren Ahmed Muhammed Şâkir ve onun bu değerli çalışmasının mütemmimi Hamza Ahmed ez-Zeyn'in yaptığı tahric ile tertibini esas aldığımız ve şerhinden faydalandığımız Ahmed el-Bennâ'nm Bulûğu'l-emânî isimli eserinde yapmış olduğu tahric tek tek incelendi. Ayrıca Tirmizî'nin Stinen'inin 616.hadisine kadar Ahmed Muhammed Şâkir'in yaptığı tahric de tek tek gözden geçirildi.
Tahric çalışmalarından istifade ettiğimiz şu eserlerin de isimlerini vermeden geçemeyiz: Hüseyin Selim Esed'İn Ebû Ya'lâ'nm Müsned'ine yaptığı tahric ve Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî'nin Tayâlisî'nin Müsned* u\q yaptığı tahric çalışması. Tahric bölümünde cilt ve sayfa olarak verdiklerimiz bu tahkikten istifade ettiğimiz hadislerdir. Sadece sayfa ve hadis numarası verdiklerimiz ise tahkik ve tahricsiz nüshadır.
Şevkânî'nin Neylü'l-evtâr'ı ile Emir San'ânî'nin Sübülü"s-selânî\ da hadis değerlendirmelerimizde başvurduğumuz kaynaklar arasındaydı.
4- İbn Hacer'in Fethu'l-BârVdek\ değerlendirmeleri, Suyûtî'nin el-Câmiu's-sağîr isimli eserindeki tahric ve rumuz/işaret yolu ile verdiği hükümler ile Münâvî ve Gumârî'nin tenkitleri, ayrıca Münzirî'nin verdiği hükümler çalışmamızın en büyük destekçileri oldular.
5- Yer yer Müsned'deki farklı rivayetlerin metinleri de verildi. Ayrıca hadisi açıklar mâhiyette görülen Müsned dışındaki farklı hadis kitaplarında rivayet edilen farklılıklara da işaret edildi.
6- Benzer lafizla tekrar edilen uzun hadislerin sadece farklı kısımları terceme edildi. Bu rivayetlerin metinleri araştırmacılara yardımcı olması için tahricleri ile beraber verildi.
7- Hasen veya sahih derecesine yükselen bazı hadisler, liğayrihî olarak ayrıca belirtilmedi. Ancak, şâhid ve mütâbileri verilmek suretiyle kuvvetlenme sebebi zikredildi.
8- Mükerrerler için olan açıklamalar parantez içinde verildi.
9- Hadislerin Arapça metinlerinde noktalama işaretleri kullanılarak okuyucuya vurgulu, etkili ve akıcı bir telaffuz imkânı sağlandı.
10- HadisIer, Ahmed b. Abdurrahman el-Bennâ'nın Müsned için yaptığı el-Fethu'r-Rabbânî tertibindeki numaralara göre numaralandırıldı. Konu başlıkları altında o konuyu ilgilendiren hadislerin numaralandırılması ile son bulan bu sisteme ek olarak, genel bir numaralama da tarafımızdan yapıldı. Bunun sonunda el-Fethu'r-Rabbânrdekİ hadis sayısı da tespit edilmiş olacaktır. Meselâ ilk fasikül için:
Tevhîd, 1/1, 2/ 2, ...42/42; İmân, 1/43, 2/44,... 109/151; Kader, 1/152, 2/153,...46/197; İlim, 1/198, 2/199,... 81/278 şeklinde bir numara verilmiştir.
11-Bennâ'mn tertibinde tekrar eden hadislere işaret edildi. Göndermelerde bulunularak okuyucuya hadisler arası bağlantı kurma, karşılaştırma ve konu bütünlüğü sağlama imkânı tanındı.
12- AbdulIah b. Ahmed b. Hanbel'in MüsnecPe yaptığı ilâvelere (z.) kısaltması ile işaret edildi. Bu konuda da Ahmed b. Abdurrahman el-Bennâ'nın verdiği kısaltmalara uyuldu. Ancak onun ziyade olduğuna işaret etmediği (İkinci fasiküldeki 212/520.hadiste olduğu gibi) bazı hadisleri de biz gösterdik.5[5]

Terceme Heyeti

4[4] Bk. Bulûğu '1-emâni 1/306.
5[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XII-XIV.

Takriz

Cenab-ı Hakka hamd ü senalardan sonra Rasûfü zîşân efendimize salât ve selâmlar ederek sözüme başlarım.

(Dün talebelerim, Bugün ise Biri Tıkıh ve Tıkılı Vsulü, diğeri Jfadis, Jfadis Vsûlü ve Tladis Tahriri hocası ve 6u sahalarda araştırmalarına devam eden Rıfat ORAL ve Süleyman SA'SJ (Beylerin Jllımed 6. JlanbeCin Müsnedini Türbeye terceme etmeye başladıklarını öğrendim ve bir (iısmtna da muttali oldum. (Böyle Süyül bir hadis külliyatının Türbemize kazandırılmasının faydalı olacağı kanaatindeyim.

Üstâd JLhmed abdurrahman 6. elSennâ'nın "el-Tetlıu'r- (Rabbani" adlı eserindeki hizmetlerini takdirle karşılıyor, kendisini rahmetle anıyorum. Allalı 6u hizmetinden dolayı ondan razı olsun.

Jincafi eserde 9Ausnedin hadislerinin tamamının nakjedilmediği zannındayım. (Bir kısım hadislerin zikredilmediğini hocalarımdan işittim. ayrıca hadislerin tafsilatlı talıriclerinin yapılmasını, hadislerden çıkarılacak , hüküm ve faydaların açıklanmasını beklemekteyim.

(Bu değerli arkadaşların söz konusu noksanları tamamlayacakları ve esere gereken önemi verecekleri inancındayım. Kendilerine sabırlar diler, her ikisine de muvaffak, olmaları, ilimlerini artırmaları için "Yüce Allah'a dua ve niyaz eylerim.6[6]

Dr. Nurettin BOYACILAR

“Bu kitabı bir rehber/hadisler fihristi olarak hazırladım ki Hz. Peygamber 'in Sünnet'inde ihtilafa düşenler bu esere müracaat etsinler."

Ahmed b. Hanbel7[7]

"Onun gayesi, ne tümüyle sahih hadisleri toplamak, ve ne de belli bir görüşü destekleyen hadis/erden bir eser oluşturma/di. Onun tek hedefi, kendi kanâatına göre sıhhatinin isbatı mum/din olan ve kendi çağı için tartışma/ara ışık tutabilecek hadisleri bir araya getirmekti."

Siddîkî8[8]

İmam Ahmed B. Hanbel

(164-241 i 780-855)

1-Nesebi:

Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl eş-Şeybânî el-Mervezî.

2-Doğumu:

164/780 yılında rebîtilevvel ayında Bağdat'ta doğdu.9[9]

3 -Eğitim-öğretimi:

Ahmed b. Hanbel henüz doğmadan muhterem babası 10 [10] vefat ettiği İçin annesi Safîyye bt. Meymûne'nin gözetimi ve himayesinde hafızlığını ve ilk öğrenimini tamamladı.

a-Hocaları:

Eğitim ve öğretiminde etkili olan hocalarının başında meşhur fakih ve muhaddisler yer almaktadır:

6[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XV.

7[7] İbnü'I-Cezerî, Hafız Şemsüddîn, el-Mas 'adü'l-Ahmedfi hatmi Müsnedi'l-imâm Ahmed, 751-833.

8[8] Talâiu 'l-Müsned, 22 (Müsned'in Ahmed Muhammed Şâkir tahkikinin başında).

9[9] Merv'den Bağdat'a göç esnasında annesinin kendisine hamile olduğu, Rebîulâlıir ayında doğduğu da nakledilir. Şeybân kabilesine mensuptur. Soyu, Nizâr b. Ma'd b. Adnan'da Allah RasûlÜ (Sallallahü aleyhi ve sellem) ile birleşir.

10[10] Babası Abbasî ordusunda görev almış, dedesi ise Emevîler'de Serahs valiliği yapmıştır.

İmam Ebû Yûsuf, Şâfİî (Muhammed b. İdris), Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, Süfyân b. Uyeyne, Yalıya b. Saîd el-Kattân, Ebû Abdullah Abdurrahman b. Mehdî, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeyhe, Hüşeym b. Beşîr, Vekî' b. Cerrah, İbn Uleyye, Bişr b. es-Serî' ve Yalıya b. Adem... Ayrıca İmam Mâlik'in talebelerine de öğrencilik yapmıştır.

b-Öğrencileri:
Kendisine talebe olan meşhur âlimler ise şunlardır: Kütübü sitte musanniflerinden İmâm Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd[11[11]] ve iki oğlu Abdullah ile Salih...
Kendisinden hadis alanlar arasında bizzat kendi hocaları da yer almaktadır: "Haddeseni's-sika = bana güvenilir biri rivayet etti" lafzı ile İmam Şâfiî, el-Musannef isimli eserin sahibi Abdürrezzâk, İmam Mâlik'in talebesi Abdurrahman b. Mehdî ve Kuteybe b. Saîd bunlardan bazılarıdır.

c-İlmî Yolculukları:
İlim için çıktığı yolculuklarını ise döneminin ilim merkezleri sayılan Mekke, Medine, Küfe, Basra, Dımeşk, Vâsıt, Halep, Cezîre ve Yemen gibi şehirlere yapmıştır. Beş kez hacca gitmiş ve bu seferlerinin her birinde Hicaz âlimlerinden ilmen faydalanmayı da hedeflemiştir. Yemen yolculuğunda ise yol harçlığını kazanmak için deve bakıcılığı bile yapmıştır. Talebelik hayatı kırk yaşına kadar devam etmiş, hadis dersi vermeye başladığı zaman da çevresinde beş bin öğrenci toplanmıştır.

4-Hayat ve Fikir Mücâdelesi:
Abbasî halifeleri ile başı dertten kurtulamamıştır. Meselâ Me'mûn, Mu'tezile mezhebinin savunduğu Kur'ân'ın mahlûk (yaratılmış) olduğu fikrini benimsememesi sebebiyle onu hapse atmıştır. Yerine geçen kardeşi Mu'tasım da hapiste kalması kararını vermiş ve bizzat kendi gözetiminde işkencelere tabî tutmuştur. İki sene dört ay (Bir görüşe göre, on sekiz ay) süren bu sıkıntılı hayat Ahmed b. Hanbel'in serbest bırakılmasıyla son buldu zannedilirken, Mu'tasım'ın oğlu Vâsık ile farklı bir boyut kazanmış, evinde göz hapsinde tutularak cuma namazına gidişi bile engellenmiş ve sadece oğullarına hadis rivayet etme mecburiyetinde bırakılmıştır. Mütevekkil devrinde son bulan Kur'ân'ın mahlûk oluşu fikri yerini, Ahmed b. Hanbel'in şia yanlısı ve destekçisi olma ithamına bırakmış, bu sebeple evine baskın yapılmış, iddiaların yersiz ve asılsız olduğu anlaşılınca hediyelerle gönlü alınmaya çalışılmıştır. Verilen hediyeleri fakirlere dağıtan Ahmed b. Hanbel, kadılığı kabul eden oğlu Salih'e gücenmiştir. Yardımları kabul etmemesini eleştiren bu oğluna: "Allah'ın bahşedeceği rızkın daha bereketli ve daha kalıcı olduğunu" ifade eden Tâhâ 131. âyetini hatırlatmıştır. Amcasına ise "Buparalar, peşinde koşmadığımız için geliyor, şayet peşinde koşsaydık hiçbirine ulaşamazdık"' demiştir.

5-Şahsiyeti:
Ahmed b. Hanbel, orta boylu, koyu esmer tenli, ciddiyetini her zaman ve her yerde muhafaza eden, zühd ve takvası ile şöhret bulmuş âlimleri örnek alarak zâhidâne bir hayat süren, ibadetine düşkün büyük bir muhaddis ve ardında Hanbelî mezhebi gibi güçlü bir ekol bırakan değerli bir fakihtir.

6-îlmî Yönü:
Ahmed b. Hanbel büyük bir muhaddis ve mezhep imamıdır. Hayatını hadislere göre ayarlamış, yazdığı her hadis ile amel etmiş ve fetvalarını da hadislere dayanarak vermiştir. Kendisine sorulan altmış bin fetvayı "haddesenâ" ve "ahberanâ" diye başlayarak hadisle cevaplandırmıştır. Ona göre, fakih sayılabifmek için, iyi bir muhaddis olmak, en az dört yüz bin hadisi ezbere bilmek ve şahinliğinden emin olunmayan rivayetlerle fetva vermekten kaçınmak gerekir.
Hadis rivâyetindeki üstünlüğünün sebepleri şunlar olabilir:
a- Rivâyet edeceği hadisleri ezberinde olduğu hâlde mutlaka kitaba / dosyaya bakarak okuması,
b- Hadisler arasındaki farklar cer ve atıf harfleri bile olsa, bunları titizlikle aynen nakletmesi,

[11[11]] Meselâ Ebû Dâvûd, Sünen'inde hocası Ahmed b. HanbeFden toplam 227 hadis nakletmiştir.

c- Alî rivayetlere büyük önem vermesi,
d- Mânâ rivayetine taraftar olmaması,
e- Hadisleri konulara göre ayırmadan, bir bütün hâlinde nakletme arzusu ve bölümlere ayrılarak yapılan rivayeti tasvip etmemesi,
f- Garip kelimeler İçin, hadisler hakkında zan ile konuşmaktan sakınması ve o konunun uzmanlarına sorulması gerektiği gibi bir hassasiyete sahip olması,
g- Öğrencisi Ebû Zür'a er-Râzî (v.264/877) ile hadis müzâkeresi yaptığı sıralarda nafile ibâdete düşkün olduğu hâlde, farzların dışında hiçbir namaz kılmaması, hadisle uğraşmayı daha büyük ibadet saydığını göstermektedir.
h- Yatsı namazını mescidde kıldıktan sonra ilmine hayran olduğu hocası Vekî' b. Cerrah ile birlikte onun evine kadar yürüyerek bazı hadisleri müzâkere ederlerdi. Bir gece bu müzâkere, kapının önünde sabah namazına kadar devam etmiş, her ikisi de vaktin nasıl geçtiğini fark edememişlerdi.
Allah Rasülüne (Satlaiiaha aleyh ve selkm) sevgi ve özlemin bir göstergesi olarak, O'nun mübarek saçından teberrüken sakladığı üç parçayı arasıra öperek gözlerine koyar, suya batırarak o sudan şifa niyetine içerdi. Vefat ettiği zaman bu üç parçadan ikisinin gözlerine, diğerinin de diline konmasını vasiyet etti.

7-Vefatı:
Ahmed b. Hanbel (Rahmendiâin aleyh) 12 rebîülevvel 241 (31 temmuz 855) cuma günü Bağdat'ta Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesine büyük rakamlarla ifade edilebilen kalabalıkların iştirak ettiği ve bundan etkilenen birçok kişinin Müslüman olduğu rivayet edilmektedir.

8-Eserleri:
1- Müsned:[12][12]
2- Kitâbü's-Sünne (İ'tikâdü ehli's-sünne)
3- Kitâbü'z-Zühd
4- Kitâbü'l-Verâ'
5- Kitâbü'Mlel ve ma'rifeti'r-ricâl
6- Kitâbü Fezâili's-sahâbe
7- el-Mesâil
8- Kitâbü's-Salât(RisâIetü's-Salât)
9- Kitâbü'l-Eşribe
10- er-Reddü ale'z-zenâdika ve'1-cehmiyye
11- el-Akîde
12- KitâbüFezâili Ali
13- Kitâbü' 1-Vukûf ve'1-vasâyâ
I4- Bâbü Ahkâmi'n-nisâ
15- FCitâbü't-Teraccül
16- K.itâbü Ehli'l-milel ve'r-ridde...
17- Cevâbü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel an suâli fî halki'l-Kur'ân
18- Kitâbü'l-İrcâ
19- Kitâbü'l-îmân
20- Kitâbü'l-Ferâiz
21- et-Tefsîr[13][13]
22- Kitâbü'n-Nâsih ve'1-mensûh

---

[12][12] Hadis edebiyatında Müsned: Konuianna bakılmaksızın ilk râvîsi olan sahabe ismine göre tertib edilen hadis mecmuasıdır. BöySe bir tertipten arzulanan hedef, kendisiyle hüküm çıkarabilmek için, Kur'ân'dan bir sûre ezberliyormış gibi bir sahâbîden rivayet edilen hadislerin bir bütün hâinde lafız ezberci! iğidir. Tayâlisî, Humeydî, Bakî' b. Mahled, Müsedded b. Müserhed, Bezzâr ve Ebû Yala gibi tanınmış muhaddisler de Müsned isimli eserler kaleme almışlardır. Fakat bunların arasında Ahmed b. Hanbel'in Müsned \ bu eserlerin en hacimlisi ve en meşhuru olarak kabul görmektedir. Bir sonraki makalede Müsned hakkında genişçe bilgi verilecektir.
[13][13] Bu son iki eserin günümüze kadar gelip gelmediği bilinmemekle beraber, Tefsirinin Müsned'den birkaç misli daha hacimli olduğu ve 120 bin hadis ihtiva ettiği söylenmektedir.

23- Kitâbü' 1-Menâsik
24- Kitâbü Tâati'r-Rasûl
25- et-Târîh
26- Hadîsü Şu'be
27- el-Mukaddem ve'1-muahhar fı'1-Kur'ân
28- Cevâbâtü'l-Kur'ân
29- Nefyü't-teşbîh
30- el-îmâme[14][14]

Süleyman SARI

İmam Ahmed B. Hanbel'in Müsnedi

Müsnedler, bilhassa İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i hadis külliyyâtının aslı, muhaddislerin ve fakihlerin istifade ettikleri güvenilir kaynaklardan biridir. İmam Ahmed, ezberlediği ve yazdığı yüzbinlerce hadisten bu miktarı sahih ve hasen addederek seçmiş ve eserinde toplamıştır. Bu hadisleri ilmî münakaşa ve münazaralarda kendisine uyulacak ve sığınılacak yegane kaynak saymıştır. Bu hususta oğlu Abdullah kendisine: "Müsned'den başka kitap telif etmekten niye hoşlanmıyorsun?" dediğinde, o "Ben bu Müsned'i imam/Önder olarak hazırladım. Şayet insanlar RasûlııUah 'tan (Saiiaihhü aleyhi ve selkm) nakledilen hadislerde ihtilafa düşerlerse, bu imama dönsünler/ona müracaat etsinler. Onda istediklerini bulacaklardır," diye cevap vermiştir.[15][15]
Müsnedde her sahâbînin Hz.Peygamber'den (AieyHsseiâm) işittiği hadisleri bir yerde toplamıştır. Mükerrer hadislerle beraber 30 bin civarındadır. Bunlar 800'e yakın sahabeden rivayet edilen hadislerdir.[16][16] Müsned, 18 müsnedden müteşekkildir:
1- Cennetle müjdelenen ve onlarla beraber olan sahabenin müsnedi,
2- Ehl-i beytin müsnedi,
3- İbn Mes'ûd'un müsnedi,
4- İbn Ömer'in müsnedi,
5- İbn Amr b. Âs'ın müsnedi,
6- Ebû Remse'nin müsnedi,
7- Abbas'ın ve oğullarının müsnedi,
8- İbn Abbbas'ın müsnedi,
9- Ebû Hüreyre'nin müsnedi,
10- Enes b. Mâlik'in
11- EhM Mekke'nin müsnedi,
12- Ehl-î Medine'nin müsnedi,
13- Ehl-i Kûfe'nin müsnedi,
14- Ehl-i Basra'nın müsnedi,
15- Ehl-i Şam'ın müsnedi,
16- Ensâr'ın müsnedi,
17- Hz.Âişe'nin ve Rasûlulahm (Akyhisselâm) diğer hanımlarının müsnedi,
18- Dİğer hanim Sahâbîlerİn müsnedi {RadıyallahU anhüm ecmaîn).
Böylece Ahmed b. Hanbel rivayete göre Müsned'ini 172 cüze taksim etmiştir. Bu taksîmâtı Hasan b. Ali b. Muzhib bildirmiş olup bu eseri Müsned'in râvîsi Ebû Bekr Ahmed b. Ca'fer el-Kafîî'den rivayet

[14][14] Bk.lbn Asâkir, Tarîhu Dımaşk, V/252-34I, Trc.no:136; Mizzî, Tehzîbü't-kemât, 1/437-470, rrcno:96; Kettânî, er-Risâletü'l-müstatrafe (Trc. Yusuf Özbek, Hadis literatürü), 10-12; Oehlevî, Abdülaziz b. Şâh Veliyyullâh. Bustânü 'l-muhaddisin (Trc.Ali Osman Koçkuzu), 68-71; Ahmed Naîm, Sahîh-i Buharı Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, 1/265-267; Kandemir, M.Yaşar, DİA, Ahmed b. Hanbel maddesi; Çakan, İsmail Lütfi, Hadis Edebiyatı, 33-39.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XVI-XIX.
[15][15] İbnü'l-Cezerî, Hâfiz Şemsüddîn, el-Mas'adü'l-Ahmed fi hatmi Müsnedi"l-imâm Ahmed, 751-833.
[16][16] 904 sahâbiden, 280 kadar hocası kanalıyla nakilde bulunduğu Müsned, mükerrerleri ve zevâidi ile birlikte (Ahmed Muhammed Şâkir'in başlattığı Hamza ez-Zeyn'in devam ettirdiği tahric ve şerhli baskısına göre) 27.519 hadis içermektedir. Ahmed b. Hanbel bu sayıya 700-750 bin civarında senedli rivayetten seçerek ulaşmıştır.

etmiştir. Oğlu Abdullah da babası öldükten sonra Müsned'in tertip ve tehzibini yapmıştır.[17][17]
Müsned'de yer yer, ismi belli olmayan veya sadece künyesi ve lakabı ile bilinebilen sahâbîlerin naklettiği hadislere rastlamak mümkündür. İlk dönem hadis külliyâtı arasında sayılan ve Sahîfe adı verilen eserlerin de Müsned içinde yer aldığı görülmektedir: Hemmâm b. Münebbih'in Ebû Hüreyre'den naklettiği eS'Sahîfetü's-sahîha'-'sı[18][18], Abdullah b. Amr b. Âs'm es-Sahîfetü's-sâdıka"sının bir bölümü [19][19], Semure b. Cündüb'ün sahifesinin büyük bir bölümü [20][20] ve Ebû Seleme'nin sahifesi[21][21]. İmam Ahmed b. Hanbel büyük tâbiûndan Hemmâm b. Münebbih'in (v.132/753) bizzat Ebû Hüreyre'den (RadıyaliaM amüm) işitip yazdığı en eski hadis eseri olan "es-Sahîfetü's-sahîhd" adlı 135 hadisi ihtiva eden sahîfe: "Ahmed b. Hanbel, Hafız Abdürrezzâk'tan; o, Mamer b. Râşid'den; Mamer, Hemmâm b. Münebbih'ten; Hemmâm, Ebû Hüreyre'den (Radn-aiiahü <mh)\ Ebû Hüreyre de, Rasûfullah'tan (Saiiaiiahü aleyhi ve seikmp işittiği hadislerdir. Muhammed Hamidullah, sahifeyi ayrı olarak tenkitii-tahkikli basımını yapmıştır.
Müsned'in h.200-228 yıllarında kaleme alındığı, ancak hapis ve işkence hayatının, ayrıca bu hayatın sebep olduğu hastalıklar ve rahatsızlıkların, eserin ve tertibinin tekrar gözden geçirilmesine engel olduğu da bir gerçektir. Bazı zayıf fakat çokça mükerrer rivayetlerin bulunması, hatta bazı sahâbîlerin tekrar ayrı bir başlıkta zikredilmesi ve bir kısmının hadislerinin de bir başka sahâbînin başlığı altında yer alması, Müsned'in değerini düşürmek bir tarafa, zor ve çetin şartlar, baskılar altında kalan Ahmed b. Hanbel'in ve eserinin kıymetini ifade eder. Sahih hadisleri bilmesi ve cerh-ta'dîl ilminde üstad olmasına rağmen eserinde zayıf hadis bulunması, eserine malzeme toplarken kabul ettiği şartlardan kaynaklanmaktadır. Yalancı olduğu kesinlik kazanmış kimselerden kesinlikle hadis nakletmemiştir. Ancak doğruluğu, dürüstlüğü ve dindarlığı ile tanınan râvilerin rivayetlerini kabul etmiştir. Zayıf hadislerin varlığı, herkesin aradığı zaman bulabileceği büyük bir hadis mecmuası vücuda getirme gayretinin bir sonucudur.
Müsned ilk defa h.I313 yılında 6 cilt olarak Mısır Meymemyye matbaası, Ahmed b. el-Bâbî el-Halebî tarafından neşredilmiştir. Müsned'in bütün nüshalarında hadis isnadı: "Ebû Bekr el-Kaffi, Abdullah 'tan; Abdullah da babası Ahmed b. Hanbel'den" şeklinde nakledilmektedir. Müsneddeki Ahrî n" ekseris'ni °Slu Abdullah, babasından işiterek rivayet etmiştir; ancak bdullah kendi hocalarından ezberlediği veya yazdığı hadisleri babasının Musned'ıne eklemiştir. Ebû Bekr el-Katîî'nm kendi hocalarından naklettiği rivayetler -az miktarda da olsa- zevâidden sayılmıştır. İşte bu ziyâdelerde zayıf. münker, metruk ve mevzu hadisler mevcuttur. Ayrıca Abdullah, vicâde yoluyla babası öldükten sonra el yazmalarını bulmuş ve bunlardaki hadisleri de Müsnede eklemiştir. Dr. Âmir Hasan Sabri Abdullah, Abdullah'ın ziyâdelerini Müsned'den araştırmış, bunların sadece 173 hocasından rivayet ettiği toplamının 229 hadis olduğunu bildirmiştir.[22][22] Kısaca, Müsned'in rivayeti, çoğunlukla semâ, bazen de arz, vicâde, semâ-arz ve semâ-vicâde gibi yollarla gerçekleştirildi.
Müsned'deki râviler (rical) Ebû Davud'un Sünenindeki ravilerden daha sika (güvenilir) olduğunu, ayrıca ezberi zayıf olan bazı râvi rivayetleri ise, şâhid ve ınütâbî ile kuvvetlenen rivayetler olduğunu cerh ve ta'dîl âlimleri söylemiştir. Hafız İbn Hacer (v.852/1448) "Ta'cîIü'I-menfaa bi zevâidi rıcâü 'l-mesânîdi'l-erhacf adlı eserinde şöyle der: "Müsneddeki hadislerin ekserisi ciyâd (sahih veya hasen)dİr. Zayıf rivayetler ise, miitâbaat (kuvvetlenmesi mümkün olanlar) için zikredilmiştir. Yine az da olsa zayıf, garib ve ferd hadisler mevcuttur. İmam Ahmed bu tür hadisleri mütâlâa ettikçe çiziyor, iptal ediyordu. Yine de Müsned'de kalanlar oldu. Bazı kimselerin "Müsnedde mevzu hadisler vardır" iddiasında bulunmaları üzerine, şeyhimiz hadis hafızlarının imamı Ebu'1-Fadi ZeynÜddîn el-Irâkî, İbnü'l-Cevzî'nin Müsnedden 9 hadisi mevzu addederek çıkardığı hadisleri araştırmış, bunların hiçbirinin mevzu olmadığını ispat etmiştir. Ben de ("e/-KavliVl-müsedded fı'z-zebbi cmi'l-Müsned li'l-imâm Ahmed" isimli eserimde) hocamdan sonra Îbnü'l-Cevzî'nin {Kitâbü'î-Mevzûât adlı eserinde)

---

[17][17] Ahmed Muhammed Şâkir, Müsned (tahkik ve tahric), 1/33.
[18][18] Müsned, II/312-319.
[19][19] Müsned, 11/158-227.
[20][20] Müsned, V/7-32.
[21][21] Müsned, IV/305-306.
[22][22] Bk.Zevâidü Abdillah b. Ahmed fı'1-Müsned, Dâru'l-Beşâiri'l-îslâmiyye, Mısır, 2.baskı, 1401/1981.

mevzu dediği hadisleri araştırdım. Sayı 24'e ulaştı. Aslında Müsneddeki bu hadislerin ekserisinin ciyâd (sahih veya hasen) olduğu ortaya çıktı. Bunların hiçbirisine -tek kalmış rivayetler müstesna- katiyyetle mevzu denilemez; o tek kalmış rivayet de kuvvetlenebilecek rivayetlerdendir."23[23] Daha sonra muhaddis Sibğatullah b. Muhommed Gavs b. Muhammed Nâsıruddin el-Midrâsî (v. 1281/1902) İbnü'l-Cevzî'nin mevzu dediği 22 hadisin aslında mevzu olmadığını "el-Kavlü'l-müsedded ve Zeylühû" adlı eserinde yazmış, bu eser İbn Hacer'in bildirdiklerinin dışında 3 5 hadisin de mevzu olmadığını ispata çalışmıştır.
Onun hadisteki usûlü, oğluna yaptığı hitapta görülebilir: "Aynı konuda zıttına bir hadis bulunmadıkça zayıf hadislere karşı çıkmamışımdırT Aldığı zayıf hadisler genellikle bir şâhid ve mütâbî ile kuvvetlenmiş yahut yükselmeye açık rivayetlerdir. Farklı rivayetleri, hatta bu farklılık bir harfte bile olsa mutlaka vermiştir. Mükerrerleri ile 'Wli senedleri tahdis ve ihbar gibi kuvvetli siğalarla kuvvetlendirmiştir. (Bk. 11/364, U/348, 11/179) Aynı senedle rivayet edilen hadisleri "Kale Rasûlullati\ "Kale Ebü'l-Kâsım" veya "bihâze'l-isnâd' vb. kısaltmalarla vermiştir. Bazı hadislerin metnini vermemiş, bunun yerine tahric ıstılahlarının menşeine de işaret eden kısaltmaları kullanmıştır. Meselâ "mislehû", "bimislihi", "nahvehû", "binahvihf\ "fe zekera ma'nahif "bi isnâdi hâze'l-hadis ve ma'nâhü" "misle hâze'I-hadîs ev nahvehû", "fe zekera 1-hadîse mislehû ev nahvenîC gibi lafızlar kullanmıştır. Buhârî ve Müslim'in Sahih'Ierinde yer alan 200 sahâbînin Müsned'de yer almaması, eserin bütün sahâbîleri derlemediğinin ispatıdır.24[24]

***Müsned Üzerine Yapılan Şerh Ve Tahric Çalışmaları:**

Sirâcüddîn Ömer b. Ali İbnü'l-Mülakkin (v.805/1402) Müsned'i ihtisar etmiştir.
Zeynüddîıı Ömer b. Ahmed eş-Şemmâ' el-Halebî Müsned'i ihtisar etmiş ve "Dürrii 'l-müntekâd min Müsnedi Ahmed' adını vermiştir.
Müsned'i, Ebü'l-Hasen b. Abdülhâdî es-Sindî (v.l 129/1750) şerh etmiştir.25[25]
Ahmed b. Abdurrahman b. Muhammed el-Bennâ es-Sâatî, Müsneddeki hadislerin kolayca bulunabilmesi, ilim talebelerinin İstifade etmesi gayesiyle, Müsneddeki hadisleri fıkıh bablarına (konularına) göre hazırlamış; ancak hadis isnadlarını zikretmem iştir. Adını "el-Fethu'r-Rabbânî li tertibi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanhel eş-Şeybânf koymuştur. Sonra "Bulûğu'l-emânî min esrâri'l-Fetht'r-Rabbânf adıyla şerh etmiş, şerhinde garip ve müşkil lafızların mânâlarını açıklamış, hadislerin senedlerini Müsned'de olduğu gibi nakletmiş, hadisin tahricini yani diğer hadis kaynaklarındaki yerlerine rumuzlarla işaret etmiş, az da olsa hadisin hükmünü vermeye çalışmıştır.
Allâme Muhammed es-Sefarînî, Müsned'deki sülâsiyyât (müellif ile Rasûlullah (Akyhtsseiâm) arasında -sahâbî, tabiî ve tâbiut't-tâbiîn şeklinde- üç râvî bulunan hadislerin) rivayetlerini şerh etmiştir. Üçlü rivayetlerin (sülâsiyyâtm) adedi 33l'dir.26[26]
Ahmed Muhammed Şâkir, Müsned'in tahkik ve tahricini27[27] yapmış, fennî fihristlerle 20 cüz olarak neşre hazırlamış, son cüzlerdeki tamamlamayı ise Hüseyin Abdülmecid yapmıştır.28[28]

Dr.Nurettin

BOYACILAR

Ahmed B. Abdurrahman El-Bennâ
"es-SÂATÎ" (1301/1884-1378/1958)

23[23] İbn Hacer, Ta 'cîlü 'l-menfaa, 1/241.

24[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XX-XXIII.

25[25] Hülî, Muhammed Abdülaziz (v.1349/1930). Tarîhu fümmil-hadîs, Dfiru İbn Kesîr, Dımaşk, 1408/1988.

26[26] Eser için bk.ei-MektebÜ'l-îslâmî,3.baski, 1399.

27[27] Eser için bk.Dârirl-Meârİf, Mısır, İ9SÛ-1994.

28[28] Diğer Çalışmalar: Şuayb el-Arnavııt'un tahkik ve tahrici, Ebû Mûsâ el-Medînî'nin]'85> Hosâisü'l-Müsned"\i Suyûtî'nin (v.911/1505) Ukûdü'z-zebercedalâ Miisnedi'l- 'le ez-Zey!ii'l-mÜmehhed ale'l-kavli'l~Müseddetf\, Ebû Bekir Muhammed ei- alfabetik Müsned tertibi, İbn Zeknun Ali b.Hüseyin b. Urve el-Hanbelî'nin vir ei-Kevâkibü 'd-derârîjî tertibi '1-Müsnedi 'l-lmam Ahmed alâ ebvâbi 'l-BuhârVs\, ^emsuddın Ebü'1-Hayr Muhammed b. Muhammed el-Cezerî;nin (v.833/1429) el-Mis'adü'l-Ahmedfî hatmi Müsnedi 1-İmâm Ahmed'i,..
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXIII.

1-Doğumu Ve Îlk Yılları:

Mısır'da I301/1884'de doğdu. Annesi onun doğumundan önce gördüğü bir rüyada kendisine: "Oğlunu doğurduğunda onaAhmed ismini ver ve Kur'ân hafızlığına teşvik et" denildi. Babası Abdurrahman çiftçilikle uğraşan sâlih biriydi. Önceleri babası, onun zirâat işlerinde kendisine yardım etmesini istedi. Ancak annesi, gördüğü rüyada ısrarlı olması sonucunda onu ilme yönlendirdi.

2-Tahsili ve İlmî Çalışmaları:

İlk olarak, Kur'ân eğitimini aldı ve hafızlığını tamamladı.

İkinci aşamada, tefsir, hadis ve fıkıhtan oluşan şer'î ilimlerin tahsili geliyordu ki bunlar da Ezher Üniversitesi ve diğer dînî enstitüler dışında mümkün değildi.

İlim için İskenderiye'ye gitti. Dînî okullar henüz inşâ edilmediği için öğrenciler Mescidü'ş-Şeyh'te dört mezhebe göre eğitim görüyorlardı. Bu öğrenciler mescidde kendilerine ayrılan bir yerde İkamet ediyorlardı.

İlmî eğitim alırken her âlim gibi, o da ileride rızkını kazanabileceği bir meslek elde edebilmek için saatçiliğe başladı. Her gün dersleri bitince çalıştığı yere gidiyor, tamircilik ve satış işlerine devam ediyordu. Bu sebeple kendisine "es-Sâatr lakabı verildi.

Üçüncü aşamada, kasabasına âlim ve sanatkâr olarak döndü ve orada evlendi. Sonra ailesini İskenderiye'ye gidip gelirken beğendiği Mahmudiye'ye götürdü ve oraya yerleşti. Oradaki âlim bir zât olan Muhammed Zehrân ile ilmî çalışmalara devam etti.

Dördüncü aşamada, 1340/1921'de kütübü sitte ve diğer muteber temel hadis kitaplarım okuduktan sonra Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini mütâlâa etmeye başladı, bunun kıymetli bir eser olduğunu gördü ve aklına bu eserin konularına göre tertip edilmesinin gerekli olduğu düşüncesi geldi. İlim adamlarıyla bu konuyu istişare etti. Her biri kendisine destek verince Allah'a tevekkül ederek bu işe başladı.

Bu çalışmayı tamamlayarak, 1351/1932 yılında dört kere okuduktan sonra temize çekti. Beşinci kez okumasını eserinin basım ânında 22. cüze kadar tashihi ile birlikte yaptı.

Diğer âlimlerle tanışmak üzere Kâhire'ye gitti. Evine yakın olan matbaaya gidip geliyor, tashihiyle bizzat kendisi uğraşıyordu. Aynı zamanda Ezher'den gelen birçok hoca ve telebe kensini ziyaret ediyor ve o da gelen misafirlerle istişarelere devam ediyordu. Sonunda müellif, okuyucuyu maddî ve manevî olarak daha cazip gelmesi için bir cildi dört fasiküle ayırdı.

3-Son günleri:

Müellif 22.cüzde bulunan Rasûlullah'ın sîreti ve ilgili konuların tashihini yaparken hastalandı. Oğlu Abdurrahman ona daha iyi hizmet edebilmek İçin onu eve götürmek istedi. Müellif özür beyan ederek menâkib bahsinde kaldığı yerden tashihe devam etti.

5 cemaziyelevvel 1378 / 16 kasım 1958 pazar günü yatsıdan sonra oğlu kendisini ziyaret etti. Ertesi günü sabah namazından sonra bir araba ile gelip onu götüreceğini söyledi. Yatsı namazını kılmak için abdest aldı. Namazın ilk rekatında "Her nefis ölümü tadacaktır", diğer rekatında da "mallarınız ve canlarınız hususunda mutlaka imtihan olunacaksınız" âyetlerini okudu. Oğlu bu âyetleri duyunca endişelendi. Pazartesi sabahı bir araba ile erkenden babasının evine geldi. Yazdığı el-Fethu'r-Rabbânî adlı eserin kendi el yazısı bulunan nüshalarını ve müracaat ettiği bazı hadis kitaplarını da yanına alarak oğlunun evine geldiler.

Bennâ gün boyunca ailesine hadisler anlattı. Oğlu da babasının bu neşeli hadis anlatımından dolayı bir önceki gece duyduğu endişelerden sıyrıldı.

Salı gününü tamamen ibâdetle geçirdi.

4-Vefâtı:

Çarşamba günü öğleden önce 8 cemaziyelevvel 1378 / 19 kasım 1958'de 77 yaşında iken Rabbine kavuştu.

Cenazesine çok sayıda insan iştirak etti. Cenaze namazını Rufâî Mescidünde Seyyid Sabık kıldırdı.29[29]

Abdurrahman b. Ahmed b. Abdurrahman el-Bennâ

Hadis Okumada Yöntem

Hadis ve Sünnet - Rasûlullah Döneminde Hadislerin Bağlayıcılığı -Rasûlullah Sonrası Dönemde Hadislerin Bağlayıcılığı - Hz. Peygamber'in Uygulamalarındaki Bağlayıcılık - Hadislerin Getirdiği Hükümler - Hadis Okurken Dikkat Edilecek Noktalar -Hadislerden Uzaklaşmanın Zararları/Tehlikeleri - Yeniden Sahih Sünnet'e Dönüş Çalışması - Hadis Anlatımı Önündeki Zorluklar -İslâm Akaidinde Hadislerin Belirleyicilik Rolü

İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'\ bir hadis kitabıdır ve içinde akâid, fıkıh ve sîret gibi değişik konularda hadisler bulunmaktadır. Hadis okumada yöntem başlığı altındaki bu çalışma, okuyucuya faydalı bazı noktalan dile getirmektedir/hatırlatmaktadır.30[30]

Hadis Ve Sünnet

İslâmî literatürde hadis ve Sünnet kavramı önemli bir yer tutar. Bu kavramları doğru anlamak doğru kararlar verilmesini sağlayacaktır.

Hadis, Rasûlullah'in hayatından kesitler vermektir.

Sünnet, Rasûlullah*in İslâm'ı yaşama tarzıdır. Hadislerdeki kesitler doğru olarak yan yana getirildiğinde Sünnet ortaya çıkar.

Hadisleri beş kısımda incelemek mümkündür: Rasûlullah'm söz, fiil, takrir, şemail ve sîreti:31[31]

*Söz olarak hadis: Rasûlullah'm sahabe-i kiram ve diğer insanlarla olan konuşmaları.32[32]

*Fiil olarak hadis: Rasûlullah'm uygulamaları.33[33]

*Takrir (Onaylama) olarak hadis: Rasûlullah'm bir olay karşısında susması veya gülmesi şeklindeki olumlu tepkisi/onaylaması.34[34]

*Şemail olarak hadis: Rasûlullah'm fizikî ve ahlâki yapısı.35[35]

*Sîret olarak hadis: Rasûlullah'in doğumundan vefatına kadar süren hayatı.36[36]

29[29] Bu makale Buluğu 1-Emânî, XXIV/232-237. sayfalardan özetlenmiştir.

Ayrıca Bennâ, İmam Şafii ve Tayâlisî'nin Müsned'lerinin de tertibini yapmıştır: "Dedâiu'l-nmıen fî cem ve terüh MüsnedVş-Şâfiî ve's-Sünen" , "Minhatü'l-Ma'bud fi tertibi7-Musnedi 't-Tayâlisî Ebî Dâvûd"

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXIV-XXV.

30[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXVI.

31[31] İbn Hacer, Fethu 1-Bârî bi şerhi Sahihi'l-Buhari, XIII/245; Şâtıbî, el-Muvâfakât fi Usuli'I-Ahkâm, IV/2-3.

32[32] Örnek (I);

Rasûluliah (Saüallahii aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"Nikahlanmak benim sünnetimdir, kim bununla amel etmezse benden değildir. Evlenin, zira ben diğer ümmetlere sizin çokluğunuzla galip gelirim." Buhârî, Nikah, 1; Müslim, Nikah, 5; Nesâî, Nikah, 4.

33[33] Örnek (II);

Osman b. Affan (Radıyallahü anh) anlatıyor:

Kendisi abdest almak için su istedi; ağzına ve burnuna su aldı, (temizledi), sonra yüzünü üç kere ve kollarını üç kere yıkadı, başına mesh tti, ayaklarını topuklanyla yıkadı ve ardından gülümseyip yanındakilere şöyie dedi :

'Beni gülümseten şeyin ne olduğunu sormuyor musunuz ?' Onlar;

'Ey Mü'minlerin Emirİ, neden güliimsedin?' diye sorunca dedi ki:

'Rasûlullah'! (Sallallahü aleyhi ve sellem), buraya yakın bir bölgede, şimdi benim abdest aldığım gibi abdest almak için su isterken görmüştüm. O gün Rasûlullah (abdest aldıktan sonra) gülümsedi ve dedi ki:

"Beni gülümseten şeyin ne olduğunu sormuyor musunuz ?" Onlar da;

'Ey Allah'ın Rasûlü! Neden gülümsedin?' diye sorunca buyurdu ki : "Bir kul abdest suyu isteyip onunla yüzünü yıkadığında, Allah onun yüzündeki günahları siler, kollarını yıkadığında yine böyle, başını mesh ettiğinde yine böyle ve ayaklarını topuklarla beraber yıkadığında yine böyle (günahlarını siler)." ' Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, H.no: 391; Heysemî sahih olduğunu belitti. Ayrıca Ebû Ya'lâ ve Bezzar sahih isnadla rivayet ettiler.

34[34] Örnek (III);

Çok soğuk bir havada gusül almadan, teyemmümle yetinerek arkadaşlarına namaz kıldıran Amr b. As Rasûlullah'a şikâyet edildi. Rasûlullah durumu Amr'a sorunca o şöyle cevap verdi: "Yüce Allah'ın şu ayetini hatırladım: '....ve canlarınızı katletmeyin, çünkü Allah size karşı çok merhametlidir.'(Nisa 4/29) (Buna dayanarak) teyemmüm edip namaz kıldım. Rasûİullah bunu duyunca güldü ve bir şey demedi." Bk. Ebû Dâvüd, Taharet, 126; Müsned, IV/203-2Û4.

35[35] Örnek (IV);

Kâ'b b. Mâlik; "Hz. Peygamber sevinçli olduğunda yüzü sanki bir ay parçası gibi pariardı" dedi.

Bk.Buhârî, Menâkıb, 23; Müslim, Tevbe; 53 (Geniş bilgi için bk. Tirmizî, Şemail).

36[36] Bk. Hadis ve sîret kitaplarındaki rivayetler...(Sîratü İbn İshâk, Sîratü İbn Hişam vd...)

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXVI-XXVII.

Rasûlullah Döneminde Hadislerin Bağlayıcılığı

Rasûlullah'a hayatmdayken itaat zorunluluğu vardı ve sahabe ona yürekten inanmış ve itaat etmişti. Sahabenin bu itaati müşriklerin bile dikkatini çekti.37[37] Zira Allah, Peygamber'e itaati kesin olarak emretmektedir.38[38]
Bu dönemde sahabenin Sünnet'e bakışı/anlayışı çok Önemlidir. Muhacir ve Ensar nöbetleşe Rasûlullah'm sohbetlerini takip ediyor, öğrendiklerini diğer insanlara aktarıyorlardı. Hz. Ömer ve Ümeyye b. Zeyd'in nöbetleşe Rasûlullah'm sohbetlerini takip etmeleri bu konuda en tipik örnektir.39[39]
Ayrıca sahabe birçok konuda, hatta ailevî problemlerinde ve özel durumlarında bile Rasûlullah'a geliyor, ona danışıyorlardı.40[40]

Rasûlullah Sonrası Dönemde Hadislerin Bağlayıcılığı

Öncelikle şu sorulara cevap bulmalıyız;
Rasûlullah hayattayken Müslümanlar için bağlayıcı olan Sünnet, ondan sonra gücünü yitirdi mi, yoksa sahabe ve tâbiûn onun Sünnet'ini hemen terk mi ettiler ya da günümüz moda tabiriyle Sünnet tarihsel olup Rasûlullah'tan sonra buharlaşıp gitti mi?
Hayır... Tarih ve kültür şahittir ki Müslümanlar yeryüzünde belki de eşine rastlanmayacak derecede aktif bir hayat yaşadılar; Kıır'ân ve Sünnet'i öğrenmek yanında, diğer ülkelerdeki insanlara onları öğretmek için on binlerce kilometre ötelere, denizaşırı ülkelere gittiler.41[41]
Bu konuda farkh-harika uygulamalar da bulunmaktadır. Hz. Ömer, halifeliği döneminde bazı görevli kişiler dışında sahabenin Medine'yi terk etmesini yasaklamıştır.Bu uygulama geniş bir şûra heyetinden istifade, Sünnet'i onlarla istişare ve hadis birikiminin sahabe ve tâbiûn arasında dağılmasını/ yaygınlaşmasını sağlamak ve bu değerli hazinenin unutulup gitmesini önlemekti. Hz. Ömer'in bu uygulaması diğerleri gibi gerçekten şaheser bir uygulamadır/buluştur.42[42]
Sahabe bildiği hadislerin mutlaka şahidini arar, sorardı;
Hz. Ebû Bekir bazı hadislerde şahit isterdi; meselâ miras ile ilgili hadisi onaylatması gibi... Hz. Ömer, rivayetin doğrulanması ve insanların daha dikkatli hadis nakletmeleri için şahit istediği olmuştu, ancak o tek kişinin rivayetlerini de almıştı; Gurre hadisi ve Mecusîlere Ehl-i kitap uygulaması gibi.43[43]
Eğer Sünnet tarihseldir denirse, Kur'ân'daki ayetler ve özellikle 'Rasûle itaat edinl..' emirlerinin tarihselliği gibi korkunç bir hataya düşülecek, İslâm'ın en temel esaslarından biri olan risâletin tesiri İslâm toplumundan kaldırılacak ve Kur'ân yaşanmaz/anlaşılmaz bir kitap hâline vgelecektir. Hadisler olmadan Kur'ân'm yaşanamayacağını ve Kur'ân'ın Müslümanların gündeminden/hayatından kalkacağını her akıl sahibi bilmektedir. Şunu unutmamak gerekir ki hadisler İslâmî hayat hakkında tafsilatlı bilgi verir ve bu tafsîlat miktarı konusuna göre değişir. Meselâ, ibâdet konuları muamelâttan daha tafsilatlı ve aile hukuku devlet yönetimi ile ilgili düzenlemelerden daha detaylıdır.44[44]

Hz. Peygamber'in Uygulamalarındaki Bağlayıcılık

Hz. Peygamber'in söz ya da fiillerinden oluşan tasarrufları İbn Hıbbân (v.354/965), Karâfi

37[37] Buhârî, Bedü'I-vahy 6.

38[38] Âlü İmrân 3/38, Mâide 5/92, Enfâl S/20 ...

39[39] Buhârî, İlim 27.

40[40] Hayız konusunda Ensardan bir kadının sorusu için bk. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, (A.Muhammed Şakİr thr.) H.no: 24621; Buharı, Hayz, 314-315; İ'tisâm, 7357; Müslim, Hayz, 332; Ebû Dâvûd, Taharet,, H.no:314; Nesâî, Taharet, H,no:251; Ğusl, H.no:427; İbn Mâce, Taharet, H.no:642; Dâri mt, Vudû', H.no:773;)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXVII.

41[41] Hiçbir liderin ve peygamberin sözleri böylesine sağlam senetlerle toplanmamış, tenkit süzgecinden geçmemiştir. O günkü insanlar yapılabileceklerin en mükemmelini gerçekleştirdiler. Bu konuda birçok eser bulunmaktadır; Hatîb el-Bağdâdî, er-RıhleJî talebi 7-hadîs vd...

42[42] Mustafa Sıbâî, es-Sünnetü ve mekânetühafi 't-tesrii 'l-îslâmî, 86.

43[43] Şafiî, Risale 427-430.

44[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXVIII-XXIX.

(v.684/1285), Şâtıbî (v.790/1388), Dehievî (v.l 176/1762) ve Tâhir b. Âşûr (v.1394/1973) gibi değerli âlimler tarafından incelenmiş, belli bir disiplin altında zikredilmiştir;

a- Hadisin muhatabına/mükellefine göre bağlayıcılığı; zengin-fakir, kadın-erkek, reis-tebea ya da bütün ümmete veya bölgeye yönelik olma durumuna göre taksimidir ki İbn Hıbbân'ın (v. 354/965) görüşleri bu noktada önemlidir.[45[45]]

b- Hadisin konusuna göre bağlayıcılığı; terğîb-terhîb yanında zarûriyyât, hâciyyât ve tahsîniyyat açısından taksimidir ki Şâtıbî'nin (v.790/1388) çalışması bize ışık tutacaktır.[46[46]]

c- Hadisi söyleyen, yani Rasûlullah 'in o andaki konumu ve sıfatına göre bağlayıcılığı; teşri (din ve hukuk normu koyma), iftâ, kaza (yargı), imaret (siyâsî otorite), hidâyet (irşâd), sulh, danışana tavsiye, nasihat, kalpleri en güzele yönlendirme, yüce hakikatleri (ideali) öğretme, te'dib (yola getirme)ve normal (cibillî) davranışlara göre taksimdir. Bu konuda Karâfî (v.684/1285)[47[47]] ve Tahir b. Âşûr'un (v.1394/1973)[48[48]] çalışmaları önemlidir.

d- Hz. Peygamber'in tebliğ sahasına göre bağlayıcığı; Peygamber veya beşer vasfıyla olan yetki durumu göz önünde bulundurularak yapılan taksimdir ve bu konuda Dehlevf nin (v. 1176/1762) tasnifi önemlidir.[49[49]]

Sonuç olarak, hadisi doğru anlamak için şu sorulara cevap vermemiz gerekir: Kim? Kime? Ne sıfatla? Niçin? Neyi? Nasıl? Nerede? Ne zaman?.."[50[50]]

Hadislerin Getirdiği Hükümler

Hadisler, Kur'ân'm anlaşılmasına yardım (beyan) eder, ayrıca yeni düzenlemelerde bulunur. Bu hükümlerden bazıları:

1- Evcil eşek etinin haram olması,

2- Kişinin karısı ile birlikte karısının halası, teyzesi gibi yakın akrabalarıyla da aynı anda evlenememesi, ikisinin aynı adamın nikahında bulunduramamasf,

3- Vitir namazı,

4- İbadetlerin sıhhati için niyet şartı,

5- Cinsî münasebetle oruç bozana keffâret cezası,

6- Mut'a ve muvakkat nikahın harami iği ve geçersizliği,

7- Mest üzerine mesh etme,

8- (Hac yapmakta olanların dışındakilerin) kurban bayramında kurban kesmesi,

9- Bayram namazlarının vucûbiyeti,

10- Altin ve gümüşten eşyaların, ayrıca altın takıların ve ipek elbiselerin erkeğe haram olması,

11- Kabir azabı,

12- Allah'ın âhirette görüleceği, "

13- Yolculuk esnasında namazların cem' edilebilmesi,

14- Önce mehdinin gelişi ve sonra mesih Hz. İsa'nın (Ahyhisselâm) inişi, :

15- Altın, gümüş kaplarda yemek yemenin, su içmenin ve bu kapları kullanmanın kadın-erkek bütün Müslümanlara haram olması,

16- Namazlarm rekatı,

17- Zekâtm nisabı,

18- Cinayetlerde organların diyeti,

19- Sütten doğan haramlılığa erkeklerin de dahil edilmesi (süt babası.) gibi...

45[45] ibn Hıbbân, eMhsan bi tertibi Sahih-i İbn Hıbbân, 1/38-82.

46[46] Şâtıbî, Muvafakat, II/2-2I.

47[47] Karâfî, Furûk, 1/205, 36. fark.

48[48] Tâhır b. Âşûr, Makâsıdü'ş-Şerîatil-İslâmî, 18-51.

49[49] Dehlevî, Huccetullâhi'l-Bâliğa, 1/371-375.

50[50] Görmez, Mehmet, Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu, 205-207.

İbâdet, muamelât, ukûbât ve sosyal konulardaki binlerce hüküm hadislerle sabit olmuştur.[51[51]]

Hadis Okurken Dikkat Edilecek Noktalar

1- Hadis okurken saygılı olunmalı ve dikkatli okunmalıdır. Bu konuda en güzel örnek sahabenin davranışlarıdır; onlar başlarında kuş varmış da uçacakmış gibi Rasûlullah'ı dikkatle dinlerlerdi.[52[52]]
2- Hadis okurken acele karar verilmemeli, önceki bilgilere zıt olan rivayetler diğerleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Şerh ve haşiyelerden konunun tafsilatına bakılmalı, ayrıca sahabe, tâbiûn ve imamların görüşleri incelenmelidir.
3- Hadisler amel etmek için okunmalıdır. Kültür kazanma ya da herhangi bir makale hazırlama yanında, Rasûlullah'tan dini öğrenmek ve amel etmek için ne zaman hadis okuyacağız ?..
4- Önceki mezhebine/görüşüne zıt bir hadis okunduğunda, karşı tarafın delili olan naslar incelenmeli ve kalbinin meylettiği tarafla amel etmelidir.
5- Hadis aktarılırken, onun Sünnet'teki yeri de aktarılmalıdır. Zira hadis tek başına nakledildiğinde yanlış anlamalar meydana gelebilir.[53[53]] Metin, Sünnet'le bağlantılı olarak anlatılmalı, ayrıca delâlet, işaret, ânım (genel) ve hâss (özel) gibi konular doğru aktarılmalıdır.
6- Hadis naklinde öncelikle sahih ve hasen olanlar tercih edilmeli, zayıflarda İse bu hadislerle amel şartları[54[54]] göz önünde bulundurulmalıdır.
7- Gaybî konularda yorum yapılmamalı, olduğu gibi iman edilmelidir.
8- Çok hadis okumak yerine anlayarak ve amel ederek okumak daha faydalıdır.
9- Unutulmamahdir ki hadis imamları güvenilir ve zeki İnsanlardır. Hata yapma ihtimalleri çok azdır ve bu hatalar da tespit edilmiş, cerh-ta'dîl şeklinde tenkitleri yapılmıştır.
10- Hadis düşmanı bazı zındıklardan[55[55]] etkilenilmemelidir. Bunlardan bir kısmı hadis uydurmaya ve Sünnet'i tahrif etmeye çalışır, bir kısmı da Sünnet'i tümden inkâr ederek İslâm'ı yok etmeye kalkışır.
Müsteşriklerin Alois Sprenger (Ö.1893) ile başlayıp J. Schacht'la (Ö.1969) devam eden saldırı süreci,[56[56]] Sünnet'i gündemden kaldırma çalışmalarından başka bir şey değildir ve bu kişilerin İslâm'ın/Müslümanların hayrına çalıştıklarını da herhalde aklı başında olan iddia edemez.
Değerli ilim adamları bunlara gerekli cevaplan vermiştir.[57[57]] Ancak bazı kişiler hâlâ bunları görmezlikten gelmekte, sebebi bilinmeyen bir ısrarla bu zararlı fikirleri tekrar etmekte ve kendi orijinal fıkirleriymiş gibi sunmaktadırlar,[58[58]] hâlbuki bu görüşler müsteşriklerin eski fikirlerinden başkası değildir.
Müslüman olan Avustralyalı ilim adamı Leopolde Weiss (Muhammed Esed v. 1992) şöyle der:
"Sünnet, on üç asırdan fazla bir zaman içinde vâki İslâmî kalkınmayı anlamanın anahtarı olmuştur. Şimdiki çöküş ve çözülüşümüzü anlamanın da anahtarı niçin olmasın?.., Rasûlullah 'in Sünnet 'ini tatbik, İslâm 'in varlığını ve ilerlemesini korumak demektir. Sünnet 'in terki ise İslâm 'in çökmesidir. Sünnet İslâm binasını tutan çelik iskelet idi, sen herhangi bir binanın iskeletini yok edince, kağıttan bir

---

51[51] Şâtıbî, Muvafakat, IV/22-28.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXX.
52[52] Buharı, Cihad, 38; Ebû Davûd, Tıb, 1, Sünnet, 38; Nesâî, Cenâiz. 81.
53[53] Hz. Peygamber iyi bir tebliğciydi. Bir şey anlatırken, yanlış anlamaya meydan vermemek Sinkee,tekrar ederdi- (Bk. Buharı, İlim, 30) Hz. Aişe. onun yavaş konuşmayı tercih kelıneleri1 1 bi]e sayılabileceğini ifade etti. (Bk. Müslim, Zühd. 70).
54[54] Zayıf hadis ile amel şartları için bk. Usûl kitapları...
55[55] Zındık, farsçadan geçen muarreb bir kelimedir, İslam toplumunda yaşayan ve sapık fikirlerin ' FysÇadan geçen rnuarreb bk kelimedir, İslâm toplumunda yaşayan ve sapık yayılmasına sebep olan hasta kalpli/münafık kişiler için kullanılmıştır, nsan an sapıklığa davet eden zındık kişiler üç kısımdır: -Asılda şirk üzerinde bulunan ve küfrünü gizlemeyen zındîk. 3- Muslüman oIuP' sonradan zındıklaşan kişi, Buıfar sapılTfiî- ı"" müslim Vfltandaş) olup, sonradan zındıklaşan kişiler. (Qk. Muhammcd h ^u™ yanında' Kur>ân ve Rasûiullah gibi kutsal şeylere hakaret ederler. rfâ'd-Dürri'i Bekır er"Râzî' Muhtaru's-sıhah 276; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtar ı-muhtar (Mürted babı); Bennâ, Buluğu 'l-emârâ 1/141).
56[56] Bazı müsteşrikler hadislerin tümüyle uydurulduğunu (!) ileri sürerek bütün sahabe, tabiûn
ve diğer nesiilerdeki âlimleri yalancılıkla suçlamışlardır: Alois Sprenger (Ö.1893), D.S.Margoliouth (o.1840) 'The Early Development of İslâm'da, Ignaz Goldziher (Ö.1921) 'Muhammedcınische Studien'de, P.H.Lammens (ö. 1937) 'İslâm Blief and Institutions'da, J.Schacht (Ö.1969) 'Origins of Mıhammadan Jurisprudence'de bu iddiada bulunsalar da gerek kendi meslektaşları ve gerekse Müslüman ilim adamları tarafından bu fikirleri çok saçma bulunmuş ve gereken cevaplar verilmiştir. Zira birkaç olayı ele alıp da binlerce hadisi inkâr etmek kolay/gerçekçi değildir.
57[57] Bu konuda çok değerli çalışmalar bulunmaktadır.Bunlardan bazıları: M. Mustafa el-
Azamî'nin Studies in Early Hadiîh Literatüre (trc.İSk Devir Hadis Edebiyatı) ve On Schacht 's Origins of Muhammadan Jurisprudence (trc. İslâm Fıkhı ve Sünnet); Mustafa Sıbâî'nin, es-Sünne ve Mekânetüha fi 't-Teşrh 7- İslâmî adlı eserleridir.
M.Sıbâî'nin müsteşrik Schacht'İa tanışması ve ona Goldziher'in ilmî/tarihi hatalarını delilleriyle aktarması ile ilgili bk. Sıbâî es-Sünne, 24.
58[58] Meselâ, Fazlurrahman 'in görüşleri orijinal olmayıp, hocası müsteşrik J. Schacht'ın görüşlerinin tekrarıdır.

baraka gibi onun çökmesine niçin şaşarsın ?..."59[59]

Maalesef İslâm dünyasında da bu akıma kendisini kaptıran kişiler bulunmuştur: Kadiyanîliğin öncüsü Seyyid Ahmed Han (1817-1898)60[60], Mevlevi Çerağ Ali (1844-1898), Abdullah Çakralvî (1870-1914), Mevlevi Ahmed Emritseri (1861-1936), Ahmed Perviz, Mirza Bakır61[61], M. Tevfık Sıtkı62[62] (1881-1920)...63[63]

Hadislerden Uzaklaşmanın Zararları

Hadisler Rasûlullah'ın naklettiği İslâm'ın büyük bir bölümünü teşkil eder. Kur'ân'ı bize bire bir anlatan ve açıklayan Hz. Peygamber olduğu için, onun dindeki yeri ve hükümlerinin bağlayıcılığı tartışılmaz. Bu nedenle Sünnet'ten uzaklaşmak bazı zararlar/tehlikeler oluşturur:

1- Kur'ân anlaşılmaz bir kitap olur. Zira Kur'ân'daki birçok konular mücmeldir ve beyana muhtaçtır. Namaz, oruç, hac vb...

2- Tevhîd inancının ve ibâdetin önemli bir kaynağı olan risâletle birtibat kesilir.

3- Kur'ân'ın Rasûlullah'a itaat emri, tarihsel olarak onun yaşadığı döneme indirgenir. Daha sonra yaşayan insanların peygambere itaatten muaf olmaları gibi saçma bir fikir gündeme gelir ki bu da İslâm dahil hiçbir dinde kabul edilmeyen bir olgudur.

4- İslâm düşmanlarının keyfî yorumlarına geniş bir kapı açılmış olur.

5- Hak dinin tahrifi noktasında önceki ümmetlerin düştüğü hataya düşülür.

6- Dînî normlarda objektif değerlendirmeler yerine, sübjektif (kişiye göre değişken) değerlendirmeler hakim olur ve sonunda her şey mubah şeklinde garip bir inanç ortaya çıkar...64[64]

Yeniden Sahih Sünnet'e Dönüş Çalışması

1- Öncelikle Sünnet'in önemi anlatılmalıdır.

2- Doğru hadis eğitimi yapılmalıdır.

3- Halka düzenli hadis dersleri yapılmalı ve hadisler Sünnet boyutuyla aktarılmalıdır.

4- Hadisler nakledilirken düzgün bir Türkçe ile terceme edilmeli, gereken yerlerde kısa açıklamalar yapılmalıdır.

5- Hadis naklinde sahih ve hasen hadisler tercih edilmeli, zayıf rivayetler ihtiyaç anında alınmalıdır.

6- îlim adamları ve din adamları temel hadis kitaplarına yönelmeli, kulaktan duyma ya da ikinci el kaynaklarla iktifa etmemeli ve rivayetlerden tahricleri yapılmış olanları almalıdırlar.

7- Fıkıh ve tefsir gibi temel İslâmî ilimlerde hadis ağırlıklı bir eğitim yapılmalıdır.

8- Hadis Enstitüleri açılmalı, terceme ve telif kitaplar belli bir kontrolden geçmelidir.

9- Hadis düşmanlığı ve ilgili saldırılar dikkate alınmalı, bunlara ilmî cevaplar verilmelidir.

10- RasûIıllah'ın hayatı doğru olarak anlatılmalıdır.

11- Kısa hadisler de olsa halk hadis öğrenmeye ve ezberlemeye teşvik edilmelidir.65[65]

Hadis Anlatımı Önündeki Zorluklar Ve Tehlikeler

1- Anlatım sırasında kavramlar dışında insanların anlayamayacağı kelimelerde ısrar edilmemelidir.

2- Uzun açıklamalardan kaçınılmalı ve insanlar bıktınlmamalıdır.

59[59] Esed, Muhammed, Yolların Ayrılış Noktasında İslâm, 88-89.

60[60] Hindistan'ın İngiliz sömürgesi olduğu bir dönemde, Müsteşrik Sprenger'in İslâmî İlimler Fakültesinin başına getirilirken Seyyid Ahmed Han'ın da Şcr'î Mahkemelerin başına tayin edilmesi dikkat çekicidir.

61[61] Bu kişi İslâm'dan çıkıp Hristiyan olmuş, daha sonra Protestanlıktan İslama girmiş ve yeni ictihadlar peşinde koşmuştur. Bir süre sonra çalışmalarına İngiltere'de devam etti, Mısır'da Sünnetsiz İslâm' anlayışını yaymaya çalıştı. (Menâr, X. sayı, VII, 54).

62[62] Tıp doktoru olan bu kişi, 'İslâm Kur'ân'dan ibarettir' başlıklı makalesi ile kendi döneminde (Kur'"t î nnet' '"kâr tartışmasını başlattı ve kendileri gibi olanlara da Kur'âniyyûn s* n, " lslam'1 savunucuları) dedi. (Mcnâr IX. sayı VII. 510).

63[63] Bk.Görmez, Mehmet, age., 89-91.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXXI-XXXII.

64[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXXIII.

65[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXXIII-XXXIV.

3- Uzman olmayanlara geniş sened bilgisi, cerh ve ta'dîl konuları anlatılmamali, teknik detaydan Öte, Sünnet'in mesajı aktarılmalıdır. Hadislerin sıhhati kısaca verilmeli ve istek/ihtiyaç anında teknik konulara girilmelidir.
4- Hadis anlatımına 'bunlar mezhepten uzaklaştırır' şeklinde bilinçli ya da bilinçsiz bir saldırı/tenkit olabilir. Aynı şeyler Kur'ân anlatımında da söylenmektedir. Kur'ân ve Sünnet düzenli ve ilmî olarak aktan Ursa bunlar önlenir. Tabiîdir ki bazı cahillerin okudukları birkaç hadisle kendilerini müctehid görmeleri ve ictihad etmeleri (!) kabul edilemez. Bu kişiler her zaman bulunmaktadır ve bulunacaktır. Önemli olan Kur'ân ve Sünnet'i doğru anlatmaktır.
Ahkâm konusunda mezheblerin görüşleri delilleriyle beraber zikredilmelidir. Ancak bir mezhebin ya da imamın şaz görüşü varsa onda da ısrar edilmemelidir. Zira Allah ve Rasûlü dışında kimse masum değildir, hata yapabilir, ama o müctehidlerin hata oranı bize göre çok azdır, bu nedenle de ümmet tarafından yüzyıllarca görüşleri kabul görmüştür.
5- Terceme ve şerh yapan kişi, muhatap kitleyi ve bu kitlenin eğitim yapısını mutlaka göz önünde bulundurmalıdır.
6- Şerhsiz hadis kitabı okunmamalı, ciddi çalışmalar takip edilmelidir.
7- Alim olmayan kişiler hadislerden anladıkları farklı görüşleri toplumda yaymaya çalışmamah, bu işi uzmanına bırakmalıdır.66[66]
8- Hadis anlatımı âlim kişilerce yürütülmeli ve temel eserler halkın anlayacağı şekilde terceme edilmeli, şerhleri yapılmalıdır. Türkçedeki birçok kıymetli eser anlaşılmadığı için okunmamaktadır.
9- Hadisin anlaşılmasında acele davranılmaması ve mutlaka Sünnet boyutu ile irtibatlandırılması tavsiye edilmelidir.
10- Hadisler, amel etmek için okunmalı ve Rasûlullah'ın sireti doğru anlaşılmalıdır.67[67]

Rıfat ORAL
İslâm Akaidinde Hadislerin Belirleyici Rolü

îslâm akaidi, dindeki inanç esaslarından bahseder. Bu nedenle naslann ışığı altında yapılan yorumlar kesin ya da kesine yakın bilgiler olmalıdır. Akâid ilmi dinin temel esaslarını ihtiva ettiği için "usûlü'd-dîn", "el-ftkhu'I-ekber" gibi isimlerle de anılmıştır.
İslâm akaidinin delilleri hiç şüphesiz ki Kur'ân ve Rasûlullah'ın hadisleridir. Kur'ân'da Allah'a, meleklerine , kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kaza ve kader gibi konulara değinen çok sayıda ayet bulunmaktadır, özellikle Mekke döneminde inen âyetler bu konulan genişçe açıklamıştır.
Hadis kitaplarında bu konular değişik başlıklar altında toplanmıştır: İman, Bedü'1-halk, Tevhîd, İ'tisam bi'1-kitâbı ve's-sünne, Kader, Fiten...
Rasûlullah döneminde insanlar, Kur'anMan âyetler ve Peygamberimiz' in açıklamalarından İslâm akaidini öğreniyorlardı. Sonraki nesiller, kendilerine hadislerin ulaşmasındaki farklılık ve sened probleminden dolayı akâid konularını bazı esaslar çerçevesinde anlamaya çalıştılar. Bu esasların en önemlisi söz konusu naslann kat'îlik (kesinlik) arz etmesiydi. Zira konu çoğu zaman iman-küfur meselesine taşınıyordu. Bu noktadan baktığımızda:
1- Kur'ân akâidde kesin delildir. Zira âyetlerin sübûtu mütevâtir olup kat'îlik ifade etmektedir.
2- Mütevâtir hadis: Sahabe döneminden itibaren yalan üzerinde birleşmeleri imkansız olan büyük topluluklar tarafından nesilden nesile nakledilen hadisler mütevâtir olup subût yönüyle kat'îlik ifader ederler. Akâidde bu tür hadisler de kesin delildir.
3- Alıâd hadis: Sübût yönüyle mütevâtir derecesine çıkamayan hadislerdir ki bir veya birden fazla kişi tarafından rivayet edilmiştir. Bu tür hadislerin akâidde delil olma konusunda bazı tartışmalar vardır ve bunlara açıklık getirilmelidir. Çünkü bu nokta ince-nazik bir konudur ve dikkatle incelenmelidir.68[68]

66[66] Büyük râviler bile yorum yapmaktan kaçınmışlardır:
eş-Şâbî (v. II0/728) der ki: "Biz fakih değiliz, ancak hadisi dinler ve başkasına naklederiz'1. (Bk. İbn Abdİlber, Camiu beyanı 'l-ilm, H/127) Kendisine hadisin mânâ ve maksadı sorulunca e!-Verrak (v. 128/745) şöyle dedi: "Bilmiyorum, ben sadece nakled içiyim." (Bk. Hatîb el-Bağdadî, el-Fakîh ve 'l-Mütefekkîh, U/84).
67[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXXIV-XXXV.
68[68] Usûlü Fıkıh kitaplarındaki mütevâtir ve âhad ayırımı, Usûlü Hadis alanında yazılan kitaplarda önce Hattb el-Bağdâdî'ıın (v.463/1071) e!~Kifâye fi ilmi'r-rivâye

Rasûlullah'ın hadislerinin büyük çoğunluğu bize âhâd yolla gelmiştir. Bu basit bir olay mıdır? Hayır... Zira Hz. Peygamber'in her hadisinin sahabeden itibaren senedleriyle toplanması dünya tarihinde yaşanan ilklerdendir ve benzeri bugüne kadar da görülmemiştir. Âhâd yolla ulaşan bütün hadislerin, bize mütevâtir yolla ulaşmasının ne kadar zor olduğunu tahmin etmek her hâlde fazla zor olmasa gerek O hâlde ne yapacağız, bu kadar büyük emeklerle ve güvenilir âlimlerce toplanan binlerce hadisi mütevâtir olmadığı için red mi edeceğiz, yok mu sayacağız? Elbette hayır! Bu hadisler üzerinde ciddi olarak düşüneceğiz, araştırma yapacağız ve doğru olarak anlamaya çalışacağız:

*Âhâd hadis sahih olur ve mütevâtir haberlere de uygun olursa kabul edilir.

*Âhâd hadis sahih olur, yeni bir şey açıklar ve âlimler tarafından ittifakla kabul görürse delil olarak alınır.

*Âhâd hadis sahih olur, yeni bir şey açıklar ve anlaşılmasında âlimler arasında İhtilaf varsa, tarafların görüşleri incelenir ve biri tercih edilir.

*Âhâd hadis sahih olur, yeni bir şey açıklar ve anlaşılmasında zorluk varsa tevakkuf edilir ve anlaşılacağı zamana bırakılır.69[69]

Âhâd hadislerin ortaya koyduğu esası inkâr edene tekfir açısından bakmak doğru olmaz. Belki o kişi, rivayetlerin senedini zayıf görmüş olabilir ya da temel esaslara uymadığını düşünebilir. Sakınılması gereken sahih Sünnet'i toptan inkâr etmenin bir usül/dînî metod olarak ortaya konmasıdır ki bu, tehlikeli sonuçlar ortaya çıkarır. Önemli olan, kişilerle konuşabilmek ve doğruyu bulmak için bir müzâkere ortamı oluşturabilmektir.

Akâid ilmine delillerin sübûtu açısından bakıldığında iki durum ortaya çıkar:

a- Kat'î delillerle yani Kur'ân ve mütevâtir hadisle sabit olan konulardır ki inkârı küfürdür.

b- Kat'î olmayan delillerle sabit olan konulara gelince bunları inkâr eden tekfir edilmez.70[70] Ancak bu noktada dikkatli olunmalı, zira sahih rivayetlerle gelen hadislerdeki konular âlimler tarafından ittifakla kabul edildiğinde inkâr eden kişinin küfre düşmesinden korkulur. Âhâd hadisleri kuvvetlendiren karineler çok önemlidir. Bunlar:

*Sahabeden sonra bu rivayetin çok sayıda kişi tarafından aktarılması,

*Mâiik-Nâfı-Abdullah b. Ömer silsilesi gibi es-silsiletü'z-zehebiyye (altın silsile) ile bize bu rivayetin ulaşması,

*Âlimlerin bu konudaki icmaı ya da ittifakı,

*Hadis metninin sıhhatinde şüphe olmaması71[71] gibi işaretlerdir.72[72]

Hadisler sahih olduğu ve karinelerle desteklendiği sürece onları kabul etmek gerekir. Bu konuda çok titiz davranan ve ciddi çalışmalar ortaya koyan Ehl-i sünnet mezhebidir. Onlar kadar hadise önem veren bir topluluk görülmemiştir. Hangi topluluk ki Sünnet'ten ayrılırsa mutlaka sapıtır. Daha Önceden de ifade edildiği gibi hadisler olmadan Kur'ân'ın anlaşılması mümkün değildir.

İbn Kayyim el-Cevziyye (v.751/1350) Sünnet'in ihmalini şöyle eleştirir:

"İmam Ahmed b. Hanbeî ve İshâk b. Râhûye gibi selef âlimleri nuzûî, ru'yet, vech, yedeyn ve Uyan gibi konuları Kur'ân ve Sünnet'in rehberliği ile tespit ettiler. Zira Kitap ve Sünnet tek parça ışık kaynağıdır.

---

isimli çalışmasında görüldü. Sonra diğer nıuhaddisler de bu taksimi aldılar. İbn Salah (v.643/1245) el-Mukaddime' sinde bunun üzerinde yoğunlaştı. îbn Ebi'd-Dem konuyu şöyle açıklar: " Bil ki miilevatir haber ismini usulcüler almıştır, ama muhaddislerden Hatib el-Bağdâdî dışında onu alan olmamıştır." Bk. Zebîdî, Lukatu'l-leâlîel-mütenâsiraft'l-ehâdîsi'l-mütevâtira, 17.

69[69] Akâid konusunda ilk risaleleri yazan İmam Ebû Hanife, bu çalışmalarında âhad hadisleri de delil olarak zikretmiş ve onlardan çıkan hükümleri almıştır. Bk. (îmam-ı Âzam'in Beş bsennde) el-Fıkhu 'l-Ebsât, Vasiyyetü 'l-İmam Ebî Hanı/e, Risâletü Ebî Hanîfe ilâ Osman el-Bettı deki rivayetler ve el-Fıkhu V-Eft&er'deki görüşler...

imam Azam Ebû Hanîfe anlamadığı hadislerde tevakkuf ederdi. (yorum yapmaz, ben unu anlayamadım derdi) ve inkâr yönüne gitmezdi. Bk. ei-Âlİm ve 'I-MüteaUim, 26-27 «ı -7 «-îüaT Maturidr nin aldığı hadisler için bk. et-Tevhîd (trc). 172. 439, 453. 473. 486, 503, 5i7< 529, 581, 585-586, 588

ÂhVI1 h5!?rî d'İbâne an "sûli'd-diyâne adıı eserinde 47 hadis nakletmektedir, müctchid ?, !erın "a>'Inm yapmaksızın her dini konuda- delil olduğunu kabul eden Zahirî Fairh tKM Sa^'S1 oldukÇa kabarıktır; İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Davûd ez-el-Kerâbisî H" k Ambî' Taftezânî'îbn Hazm> Cessas>Ibn Tahir el-Makdisî, Hüseyin b. Ali Teyrniwe 'sT ESCd eI"Muhâsibî' Ebû Bekir el-Mervezî, tbnü'l-Akîl. İbnü'l-Cevzî. İbn AhmedMfc 1' Cemâieddin el-Kâsmrî, M.Zâhid el-Kevserî, Elmalılı Hamdi Yazır.

nmed Mhammed Şâkir, Nâsıruddin el-Elbânî vd.

70[70] Bk. Serahsi, Usül 1/112,321-329,332.

71[71] Yani hadis metni her türlü şaz ve tenkide sebep olan İlletten (illet-i kâdİhadan) salim olması.

72[72] Şafiî, er-Risâle 461-599; Hatib el-Bağdâdi, el-Fakîh ve't-mtitefakkîh 1/96; îbn Kudâme, Ravzatü'n-Nâzır 1/260-263; Gazzâiî, Mustesfâ min ilmi'l-usûl I, 135; İbn Teymiyye, Mecmûu'l- Fetâvâ XIII/351, XVIII/41; İbn Kayyım, Muhtasarı* 's-Savâık el-mürsele ale'l-Cehmiyye ve 'l-Muattıla 11/356-359; İbn Hacer, Şerhu Nuhbeti 1-fıker 45-46.

Kur 'ân 'in mânâlarını; güvenilir[73[73]] râvîlerin Rasûlullah ve onun vârislerinden aktardıkları bilgilerle anlamak en güzelidir. Selef âlimleri, hidâyet önderi olan- sahabe ve tâbiûnun görüşlerini de aldılar. Doğru düşünenler için Kur 'ân tefsirinde bu yolu izlemek herhalde; Müreysî, Cübbâî, Nazzâm ve Allâf gibi Cehmiyyenin ve Mutezilenin sapmış önderlerinin görüşlerini almaktan daha iyidir ki onlar dinde çeşitli sapıklıklar ve bid'atler ürettiler, temel esasları parçaladılar, kendi aralarında bölük pörçük oldular ve sonunda her grup kendi bilgisiyle müsterih oldu/yoluna devam etti.
Sahih Sünnetler, sahabe ve tabiîm görüşleri ile Kurân'ın anlaşılması caiz değil de, Cehmiyye ve taraftarlarının, Allâf Nazzâm, Müreysî ve Abdülcebbâr gibilerinin kalpleri ve dilleri körelmiş, Kur'ân ve Sünnet'ten uzak görüşleriyle mi anlamak caizdir, daha doğrudur?.. Rasûlullah'tan gelen hadisler ilim ifade etmez de, onların zikrettiği söz ve şiirler mi ilim ifade eder?"[74[74]]"
Bu çalışmada hadisler öncelikle doğru olarak terceme edilmeye gayret edildi, doğru anlaşılması için âlimlerin görüşlerinden ve hadisin tahricinden istifade edildi. Gayret bizden, tevfık Allah'tandır.[75[75]]

Rıfat ORAL

Dua İle

• Hocamız, değerli muhaddis Nureddin b. Şükrü Boyacılar el-Burdûrî'nin Şeyh Abdülfettah Ebû Gudde yoluyla Şeyh Muhammed Yâsîn el-Fâdânî'den bize icâzeten rivayet ettiği müselsel[76[76]] duâü'l-ferec (sıkıntılardan kurtuluş duası) hadisi:[77[77]]
* Musa b.Sehl halife Mansûr'un[78[78]] hâcibi[79[79]] Rebî'den nakleder.[80[80]]
Halifelik Ebû Cafer'e geçince bana şöyle dedi:
"Ey Rebî, Cafer b. Muhammed'i[81[81]] bana gönder!"
Ben de huzurundan kalktım ve (kendi kendime):
"Bu (yine) hangi kötülüğü yapmak istiyor?" dedim.
Bu işi yapacağım vehmini verdim/hissettirdim. Bir müddet sonra tekrar yanma gelince bana:
"Sana, Cafer b. Muhammed'i huzuruma getir demedim mi? Vallahi onu bana mutlaka getireceksin ve en kötü şekilde onu öl dürteceği m," dedi.
Bunun üzerine ben Cafer'in yanına gittim ve dedim ki:
"Ey Ebû Abdullah, mü'minlerin emîrinin çağrısını kabul et! "
O da kalktı, benimle beraber geldi. Halifenin kapısına yaklaşınca dudaklarını hareket ettirdi (bir şeyler okudu). Sonra onun yanma girdi ve selâm verdi, ancak halife selâmını almadı, onu ayakta tuttu ve oturmasına da izin vermedi. Daha sonra başını kaldırıp dedi ki:
"Ey Cafer, sen insanları bana karşı kışkırtan ve çok ileri giden bir kişisin. Bana babam, dedesi aracılığı ile Hz. Peygamber'den (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şunu nakletti:

73[73] Sika, yani aklına ve ahlâkına güvenilen kişi, güvenilir râvî.
74[74] İbn Kayyim, Muhtasarı* s-Savâtk, 11/335-336.
75[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXXVI-XXXVIII.
76[76] Bazı hadisler günümüzde teberrüken Rasûlullah'a kadar senediyle nakledilmekte, özellikle müselsel hadisler bu şekilde gelmektedir. Müselsel hadiste rivayetle ilgili bir durum/sıfat, bütün râvîler tarafından tekrar edilir/uygulanır. Bu hadisin râvîleri de söz konusu dua hadisinin metnini yanlarında taşımışlar ve rivayet sırasında:
"Ben bunu Cafer b. Muhammed'den yazdım, işte cebimdeki/yanımdaki metin o'dur", "Ben bunu Rebî 'den yazdım, işte cebimdeki/yanımdaki metin o 'dur" şeklînde aynı hareket ve davranışla rivayet etmişlerdir.
Günümüzde böyle nakiller yapabilen âlimlerin sayısı çok azdır. Biz de Nureddin Boyacılar gibi değerli bir âlime talebe olma şerefine ulaştık ve kendisi kurtuluş için okunan dua rivayetini, hocası Abdülfettah Ebû Gudde aracılığıyla Şeyh Muhammed Yâsîn el-Fâdânî'den bize (ikimize) musibetlerden korunmamız için nakletti. Biz de bu rivayeti her türlü sıkıntıdan korunmak için çalışmamızın girişine almayı uygun bulduk. Gayret ve duâ bizden, başarı ve koruma Allah'tandır.
77[77] Sened:
78[78] Ebû Ca'fer Mansûr (v.158/775), Abbasiler devrinde 136-158/754-775 yılları arasında halifelik yapmıştır.
79[79] Hâcib (Baş Mâbeynci): Yabancı konukları, elçileri, prensleri ve memleketin ileri gelenlerini (eşrafı), ziyaret için geldiklerinde halifenin huzuruna âdabına uygun olarak getirme görevini yapan kişidir.
80[80] îbn Asâkir, Tarîhu'd-Dımeşk, XVIII/86-89; Deylcmî, Müsmdü'l-Firdevs, V/321-322, H. no. 8317; İbn Ebi'd-Dünyâ, eUFerec ba'de'ş-şidde (burada rivayet müselsel değil); Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl V/94-97 no. 950; Zelıebî, Siyent a'lâmi'n-nübelâ, VI/226-267; Zebîdî, îthâfu 's-sâde li'l-müttekîn VI/ 409; Ebii'l-Ferec İbmî'l-Cevzî, Safvetü 's-safve (Sıfatii 's-saffe), 11/171-173; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, İV/140, H.no:4588; el-Fâdânî, el-Ocâie 89-91, Müsellel no. 84; Kevseri, Muhammed Zâhid b. Hasan, et-Tahrîru 'l-vecîzfî mâ yebteğîhi 'l-müstecîz 11-78; Abdülfettah Ebû Gudde , (Zehebî'nin el-Mûkız fi ilmi mustalehâti'l- hadîs adlı eserine ck)Telimmât, 105 .
81[81] Ehl-i beytten.

'Kıyamet günü hainlik yapan kişinin yanına, tanınabileceği bir sancak dikilir/konur.'
Cafer b. Muhammed de şöyle cevap verdi:
"Bana da babam, babası ve dedesi aracılığı ile Hz, Peygamber'den (SaHallahü aleyhi ve sellem) ŞUYIU nakletti:
"Kıyamet günü Arşın içinden bir münâdî şöyle seslenir: Dikkat!
Kimin Allah'tan alacağı bir ecir varsa, ayağa kalksın! Bunun üzerine kullarından ancak seçkinler ayağa kalkar."
Cafer b. Muhammed konuşmaya devam etti ve sonunda halife sakinleşti, yumuşadı ve ona şöyle dedi: "Ebû Abdullah otur, Ebû Abdullah yukarıya çık!"
Sonra Mansur güzel koku şişesi getirtti ve eliyle tuttu, mü'minlerin emîrinin parmak aralarından güzel koku damlıyordu. Sonra da dedi ki: "Ebû Abdullah, Allah'ın koruması altında gidebilirsin!" (Cafer çıkınca) bana şöyle dedi:
"Ey Rebî, Ebû Abdullah'a hediyesini yetiştir ve fazlaca ver!" Ben ardından hemen çıktım ve ona (yetişip) dedim ki: "Ebû Abdullah! Sana olan muhabbetimi bilirsin." O:
"Sen bizdensin (Ehl-i beyttensin), Bana babam, babası ve dedesi aracılığı ile Hz. Peygamber'den (Salhlhhü aleyhi ve sellem) şunu nakletti: 'Bir topluluğa İltihak/iltica eden[82[82]] onlardan olur.'"
"Ebû Abdullah! Senin görmediğini gördüm ve duymadığını duydum. Sen geldin ve (kapıdan) gireceğinde dudaklarını hareket ettirdin (bir şeyler okudun)."
"O benim devamlı ettiğim bir duaydı."
"Bu, içeri gireceğinde hazırladığın bir dua mı, yoksa temiz atalarından sana intikal eden bir rivayet mi?"
"Evet, bana babam, babası ve dedesi aracılığı ile Hz. Peygamber 'in (SallailaM aleyhi ve sellem) kendisine bir durum sıkıntı verdiğinde bu duayı okuduğunu nakletti. O, bu duaya; duaü'l-ferec (sıkıntıdan kurtulma duası) derdi ki (dua) şu şekildedir:
"Allahümmehrusnî bi aynikelletî lâ tenâm, veknüf nî bi kenefikellezî lâ yürâm, verham nî bi kudratike aleyye, Ente sikatî ve recâî, fe kem min ni'metin en'amte bihâ aleyye, kaile leke biha şükrî, ve kem min beliyyetin İbteleytenî biha kaile leke bihâ sabrı, fe yâ men kaile inde ni'metihî şükrî felem yahrumnî, ve yâ men kaile inde belâihi sabrî fetem yahzülnî, ve yâ men raânî alelhatâyâ felem yefdahnî, es'elüke en tusalliye alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed , kemâ sal ley te ve bârekte ve terahhamte alâ İbrâhîme, inneke hamîdün mecîd,
Allahümme eınnî alâ dînî bi dünyâye, ve alâ âhiratî bittakvâ, vehfaznî fî ma ğıbtü anhü ve lâ tekilnî ilâ nefsî fîmâ hadartü, yâ men lâ tedurruhû'z-zünûb, ve lâ tenkusuhii'l-mağfiratü, heb lî mâ lâ yengusuke, vağfirlî mâ lâ yedurruke.
Yâ İlâhî, es'elüke ferecen gariben ve sabran cemîlâ, ve es'elüke'l-âfiyete min külli beliyyetin, ve es'elüke'ş-şükre ale'l-âfiye, ve es'elüke devame'l-âfiye, ve es'elüke'l-ğina ani'n-nâs, velâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'l-aliyyî'l-azîm.'"
Rebî dedi ki: "Ben bunu Cafer b. Muhammed'den yazdım. İşte o cebimdedir."
Musa b. Sehİ dedi ki: "Ben bunu Rebî'den yazdım. İşte o cebimdedir." Bütün râviler bu şekilde söyleyerek rivayet ettiler.[83[83]]

Duanın Tercemesi:

Allahım' beni uyuklamaktan münezzeh olan zâtınla koru, sarsılmaz ^scegınie/rahmetinle bana yardımcı ol ve üzerimdeki gücünle bana merhamet
S|?n be"'m güvencem ve umudumsun, bana nice nimetler bahşettin, *arş mds sana şükrüm az oldu, beni nice sıkıntılarla denedin, karşılında sabrım az oldu, etmeyen az şükretmeme rağmen beni bunlardan mahrum kesmeyen F Svjıntllara karŞ|!ik az sabretmeme rağmen benden yardımını ty beni hatalarla gördüğü hâlde rezil etmeyen, İbrahimi nasıl yüceltip, bereketlendirip

82[82] Yani mevle'l-muvalat.
83[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XXXIX-XLIII.

rahmet ettiysen aynı şekilde Muhammed ve ailesini de yüceltmeni istiyorum, şüphesiz sen hamde lâyık ve yüce olansın.
Allahım! Dünyama ve dinime yardımcı ol, takva ile de ahiretime yardımcı ol; görünmeyen belâlardan beni koru ve yaşadığım olaylarda beni nefsimin eline bırakma!
Ey kendisine (kulların) günahı zarar vermeyen ve affını noksanlaştırmayan! Sana noksanlık vermeyen şeyden bana ver! Beni bağışla ve sana zarar vermeyen konuda affet!
Yâ İlâhi! Senden yakın bir kurtuluş84[84] ve (belâlara) güzelce sabretme duygusu isterim, her türlü sıkıntıdan kurtuluş isterim! verdiğin kurtuluşa karşılık şükretme (şuuru) isterim ve kurtuluşun devamını isterim. İnsanlara muhtaç olmamayı isterim!
O yüce ve büyük Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.'
Bu dua ile çalışmamıza başlıyor, başarılı olmamız ve sıkıntılardan kurtulmamız için Rabbimizden yardım istiyoruz. Âmin...85[85]

Rıfat ORAL / Süleyman SARI

el-MÜSNED

(el-Fethu'r-Rabbânî Tertibi)

I-İSLÂM AKAİDİ

A-TEVHÎD İNANCI

Tevhîd inancı, Allah'ı her konuda tek, eşsiz ve varlık sebebi olarak kabul etmektir. Bütün peygamberlerin getirdiği dinler tevhîd esasına dayanır. Bu bölümdeki naslar (âyet ve hadisler) tevhîd inancı ve onu zedeleyen unsurlarla ilgili olacaktır.86[1]

*** Fıtratın Şehâdeti: Kâinatın Rabbi Allah'tır.**

Fıtrat; insan ya da diğer varlıkların, bozulmamış ve değişmemiş ilk hâli anlamındadır. Bir başka deyişle fıtrat; ilk yaratılış sırasında Allah'ın insana bahşettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh ve beden temizliği, ayrıca olumlu yetenek ve yatkınlıklar demektir.
Kültürümüzde ikâlû belâ" olarak geçen olay; ilk yaratılışta Allah'ın, Hz.Adem'in sulbündeki nesilleri zerreler hâline getirip 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demesidir ki, onlar da fıtrat diliyle 'Elbette sen bizim Rahbimizsin' diye cevap verdiler. Onlar fıtrat/varlık diliyle konuştular. Her varlık yaratıcısının şahididir, onu tasdik eder.
Bu ilk ahid/söz insanlık ve kâinat için çok önemlidir. İnsanın tevhîd inancına ulaşabilmesi için fıtratın sesine kulak vermesi gerekir.87[2]
Allah Teâlâ buyurur ki:
ahD om"8"' Rabbin Âdemoğulfannın belindeki soylarından söz Şahitlik iSi2-În Rabbiniz değil miyim?' diye kendileri hakkında biz buna Çağırmıştı. Onlar da Elbette (sen bizim Rabbimizsin), bundan hahp'in dediler- (Bunları) kıyamet gününde 'Bizim " yoktu' demevesiniz ya da "Bizden önceki ecdadımız Allah'a bir kuşaâi ortak koşmuŞtu ve biz sadece onların izinden giden , uyıeyse (hakkı bizden) gizleyenlerin yaptıklarından dolayı bizi helak mı edeceksin?' demeyesiniz (diye size hatırlatıyoruz)." (A'râf 7/172-173).88[3]

84[84] Afiyet, kurtuluş olarak terceme edildi.
85[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/XLIII-XLIV.
86[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/3.
87[2] Cürcani, Tarifat' 175; îbn Abdilber, Temhîd, XVIII/70, 74, 82, 83, 90.
88[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/3-4.

1/1- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ}'.[89[4]]
Hz. Peygamber (SaiMiaM aleyhi ve seiiem) buyurur ki:
"Allah Adem'in belindeki soyundan /Va'man'da[90[5]] söz aldı. Onun sulbünden yarattığı bütün nesilleri çıkartıp zerreler gibi önüne saçtı, sonra kendileriyle[91[6]] konuştu. Buyurdu ki:
"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"
Onlar:
'Elbette (sen bizim Rabbimizsin), biz buna şahitlik ederiz'[92[7]] dediler.
(Bunları) kıyamet gününde 'Bizim bundan haberimiz yoktu' demeyesiniz ya da "Bizden önceki ecdadımız Allah'a başka şeyleri ortak koşmuştu ve biz sadece onların izinden giden bir kuşağız, öyleyse (hakkı bizden) gizleyenlerin yaptıklarından dolayı bizi helak mı edeceksin?' demeyesiniz (diye size hatırlatıyoruz).”[93[8]]

2/2- Rufey' Ebu'I-Âliye'den:[94[9]]
Übey b. Ka'b (Radıyallahüanh),
"Hani Rabbin Âdemoğullarının belindeki soylarından[95[10]] söz alıp onları 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' diye kendileri hakkında şahitlik etmeye çağırmıştı..."[96[11]] âyetini şöyle açıkladı:
Allah onları bir araya topladı, ayrı ayrı ruhlar kıldı, kendilerini şekillendirdi ve ardından konuşmalarını istedi, onlar da konuştular. Allah böylece onlardan bir söz ve misak aldı, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyimV sözüyle kendi fiillerine şahit tuttu. (Onlar da 'Elbette sen bizim Rabbimizsin' dediler.) Allah Teâlâ: 'Kıyamet günü biz bunu bilmiyorduk, dememeniz için yedi kat göğü ve yeri size şahit tutuyorum. (Ayrıca) atanız Âdem 'i de bu olaya şahit tutuyorum. Bilin ki benden başka ilâh ve rab yoktur. O hâlde bana hiçbir şeyi ortak koşmayın. Size peygamberlerimi göndereceğim ve onlar da aldığım söz ve misakımı hatırlatacaklar. Bir de size kitaplarımı indireceğim' dedi. Bunun üzerine 'Sen bizim Rabbimiz ve İlahımızsın, biz buna şahidiz' diyerek Allah'ın sözünü kabul ettiler.
Sonra Allah Teâlâ Adem'i (Aleyhisselâm) onları görebileceği şekilde yükseltti ve o da gördü ki kimi zengin, kimi fakir ve kimi güzel, kimi çirkin... (Bunun üzerine) Hz. Âdem şöyle niyaz etti:
'Rabhim! Keşke kullarını eşit yar ats aydın. ' Allah Teâlâ buyurdu ki:
'Ben şükredilmekten hoşlanırım,'
Bundan sonra Hz.Adem, onların içinde peygamberleri halka ışık saçan kandiller gibi gördü ki onlardan da risâlet ve nübüvvet konusunda özel bir söz ve mîsak alınmıştı. Bu söz; Ve biz peygamberlerden de söz aldık...Meryem oğlu İsa'dan da.[97[12]] âyetinde belirtilmektedir. îsa (Aleyhisselâm), o ruhların içindeydi ve Allah onu Meryem'e gönderdi.
Übey'den (Radıyallahu anh) nakledildiğine göre; o ruh Meryem'in ağzından (bedenine) girmişti.[98[13]]

[89[4]] Sened:
Sahih: Müsned, 1/272, H.no:2455; Makdisî, el-Ehâdîsü'l-Muhtâra, X/338-339, H.no:366, 368. Heysemî: "Hadisin râvîleri, sahih rivayetlerin şartlarını taşır' dedi. Bk.Mecnıau 'z-zevaid, VII/25, 189. Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/347-348, H.no: 11191/2 (Nesâî, senedde yer alan Külsüm b. Cebr'in hadiste kuvvetli olmadığını ifâde etti.) Ancak Hâkim en-Neysâbûrî hadisin isnadının sahih olduğunu, Külsünvün ise Müslim'in râvîsi olmasına rağmen Buharı ve Müsiim'İn Sahihlerinde bu hadise yer vermediğini belirtti. Bk.Müstedrek, 1/80, H.no: 75. Adı geçen bu râvî, Yahya b. Maîn ve İbn Hıbbân'a göre sikadır. Bk.Mİzzî, Tehzîbü 'l-Kemâl, XXIV/200-201. Bennâ ise Ebü'l-Vezîr Ahmed Hasan'ın Tenkîhu 'r-nıvâtfî tahrîci ehâdîsi'l-Mişkât İsimli eserinde, senedinde tenkit edilen bîr hususun bulunmadığını ancak hadisin mevkuf (yani İbn Abbas'ın sözü) olduğunu belirttiğini nakletti. Bk.Bülûğı '/-emânî, 1/34. Ahmed Muhammed Şâkir ise "sikanın ziyadesi makbuldür" tezinden hareket ederek bu hadisi merfû olarak kabul etti. Bu hadis âlemin yaratılışı böltimününde 96/9273-hadis olarak tekrar edilecektir.
[90[5]] Na'mâır. Arafat yakınlarında bir dağdır. Bazen dağın yüksekliği ve üstündeki bulutların eksik olmaması sebebiyle Na'mânü's-sehâb ismiyle buluta İzafe edilerek kullanılır. (Bk.îbnü'l-Esîr, Nihâye, V/73)
[91[6]] (ya da) onlara doğru, yüz yüze konuştu.
[92[7]] Lafiz mânâsı şahitlik ettk” olduğu halde cümlenin akışı açısından , “Biz buna şahitlik ederiz.”şeklinde alınmışır.
[93[8]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/4-5.
[94[9]] Sened:
Hasen: Müsned, V/135, H.no: 21130. Hâkim, Müstedrek, H/353, H.no:3255 (Hâkim, Buharı ve Müslim'in Sahih'lerine almadığını, ancak hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); îbn Asâkir, Târihu Dımaşk, VII/396-397; Makdisî hadisin hasen olduğunu söyledi. Bk.Muhtâra, III/363-364, H,no:1158. Heysemî: "Muhammed b. Yakub Zübâlî'nin mestur olduğunu, diğer râvîlerin ise sahih rivayet şartlarını taşıdıklarını" ifade etti. Bk.Mecmau'z-zevâid, VII/25. Ebü'l-Mehâsin el-Huseynî, Muhammed b. Yakub Zübâlî Ebü'l-Heysem er-Rakâşî el-Basrî'nin meşhur biri olmadığını belirtti Bk.İkmâi, 1/388, Trc.no: 8 04.
Âmir Hasan Sabri hadisin merfu hükmünde mevkuf bir rivayet olarak isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b, Ahmedb. Hanbel fı'l-Müsned, H.no: 145;
Bu hadis Kur'ân'ın Faziletleri ve Tefsin bölümünde 280/7695.hadis; Âlemin yaratılışı bölümünde ise 97/9274.hadis olarak tekrar edilecektir.
[95[10]] Bu okunuş, Medine ehli, Ebû Amr ve İbn Âmir kıraatine göre rivayet edilmiştir. Diğerleri ise Ç4C>Î) olarak okumuşlardır.
[96[11]] A'râf 7/172-173.
[97[12]] Abzâb, 33/7.
[98[13]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/5-7.

Açıklama

1- İnsanlık için en uygun din İslamdır.Çünkü o tabii, asli ve fıtridir.
2- Kâinattaki mükemmel sistem bize Allah'ı ve rubûbiyetmi göstermektedir.
3- Allah'ın fıtratı konuşturması hakîki ya da sembolik olabilir. Bu konu gayb ile İnsanlık için en uygun din ilgili olduğu için tartışma yerine, insanın fıtratı ile doğruyu bulabilme kabiliyeti üzerinde durulmalı ve değeriendirme yapılmalıdır.
4- Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) her insanın fıtrat üzerine doğduğunu, ancak etrafındaki dînî ve kültürel yapının onu değiştirdiğini ifade etmektedir. O hâlde bulûğdan önce ölen çocukların fıtrat üzere öldükleri ve cennetlik oldukları anlaşılmaktadır ki tercih edilen görüş de budur, doğrusunu Allah bilir.
5- Allah'ın insanlık neslini zerrelere ayırıp onlara hitap etmesi tenasüh inancını çürütür. Çünkü Allah insanlara farklı bir program ve ruh verip fertleri ayrı ayrı değerlendirmiştir. Her insan kendi bedeni ve ruhuyla yaptıklarından sorumludur.99[14]

*** Doğruyu İnkâr Edenlerin Kıyamette Durumu**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"Şüphesiz kâfirler inkarcı olarak ölürlerse, kendilerinden fidye olarak yeryüzü dolusu altın verseler bile kabul edilmeyecektir." (Âli İmrân, 3/91).100[15]

3/3- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anhy.101[16]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seikm) şöyle anlattı:
"Kıyamet günü cehennemlik bir kişiye:
We dersin, yeryüzündeki her şey senin olsa, onları kurtuluş için fidye olarak verir misin?' denir.
O da ^evet der.
Allah da: 'Sen senden daha kolayını istemiş ve daha Âdem'in befindeyken hiçbir şeyi bana şirk koşmayacağına dâir söz almıştım. Ama ne var ki sen sözünü tutmadın ve yaptığın sadece şirk koşmak oldu" buyurur.102[17]

*** Tevhidin Sonucu: Kulluk Ve Cennet**

Tevhîd inancı insan hayatının her döneminde kulluk olarak ortaya çıkmalıdır. îman, amel ve ahlâk düzeyindeki tevhîd inancının mükâfatı ancak cennettir.
Allah Teâlâ buyurdu:
"De ki, 'Göklerde ve yerde herşey kime ait?'
(Yine) de ki, 'Rahmetiyle davranmayı kendisine ilke edinen Allah'a ait.' Allah, varlığından şüphe edilmeyen kıyamet günü sizi bir araya getirecek. (O gün) kendilerine yazık edenler Allah'a imanı reddedenlerdir." (En'âm6/12).103[18]

4/4- Abdurrahman b.Ganm'den104[19]:105[20]

99[14] Fahreddın Razi, Mefâtîhu '1-ğayb, V/397; Zemahşerî, Keşşaf, n/169-170; Şevkânî, Fethu 7-Kadîr, II/335.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/7.
100[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/7.
101[16] Sened:
Sahih: Müsned, III/127, H.no: 12229. Eenzer rivayet için bk.III/129, H.no:12252; III/218, H.no:13221; Buhârî, Rikâk, 49, 51; Enbiyâ, 1; Müslim, Münâfikûn, 51-53. Taberânî, el-Mu'cemü't-evsat, VIII/16, H.no:7022; Abd b. Humeyd, Müsned, 1/355, H.no: 1179. Konuyla ilgili âyetler için bk.Bakara, 2/92, Mâide, 5/36, Yûnus, 10/54, Ra'd, 13/18, Meâric, 70/11-16.
102[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/7-8.
103[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/8.
104[19] Metinde bu râvî şöyle tanıtılmaktadır:'in halka dinini öğretmek üzere Şam bölgesine gönderdiği zâttır.
105[20] Sened:
Sahih: Müsned V/238- no.21972.Benzer rivayet için bk.V/228, H.no:2I890, 21892-21894; Camiîam219°3' 21905; V/234' H'no: 2I93S-21940; Ma'mer b. Raşid, 101- İr 7 . rrc2zak'm Musannefi ile beraber) XI/282, H.no:20546; Buhârî, Cihâd. 46; Libâs, Hno'2S^Q3r 3°' R"İkâkj 37' Tevhîd' 1; Müslim- îmân' 48"51; Ebü Dâvûd> Cihâd, 48. Mace 7"hA rmzı' Imân'18' H.no:2643 (Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu söyledi.) İbn ŞânıiİvtnrnS' H-no:4296; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr,

Maâzb. Cebel (Radıyatlahüanh) Hz. Peygamber'd en şöyle bahsetti: Bir gün Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) Ya'fûr[106[21]] adındaki yuları
liften olan merkebine bindi. Sonra 'Ey Muâz, haydi sen de bin !' dedi. Ben 'Ey Allah'ın Rasûlü, sen devam et !' dedim. Tekrar 'bin !' deyince, ben de terkisine bindim ve merkep bizi yere düşürdü. Rasûlullah gülerek kalktı, ben de (bunlar benim yüzümden oldu diye) kendime kızarak ayağa kalktım. Sonra ikinci, üçüncü kez denedik ve merkep bizi taşımaya başladı.
Peygamberimiz elini arkaya götürüp kamçısı (ya da asası) ile sırtıma dokundu ve dedi ki:
"Ey Muaz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"
Ben de: 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim.
Rasûlullah, "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, sadece O'na kulluk edip başkasını ortak koşmamalarıdır" buyurdu.
Sonra merkep Allah'ın dilediği kadar yoluna devam etti. Bir müddet sonra Rasûlullah tekrar elini arkaya götürüp sırtıma dokundu ve dedi ki:
"Peki Ey Muaz, ey Ümmü Muaz'ın oğlu, ya bu emredilenleri yerine getirdikleri takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"
Ben de 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim.
Rasûlullah: "Bu emredilenleri yerine getirdikleri takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı, cennet'e konulmalarıdır" buyurdu.
NOT: Allah ile insan arasındaki haklar iki kısımdır:
a- Allah' m insanlar üzerindeki hakları; tevhîd ve kulluk ,
b- însanların Allah üzerindeki hakları; tevhîd ve kulluğu yerine getirenlerin cennetle mükâfatlandırılmasıdır.[107[22]]

5/5- EneS b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anh):[108[23]]
Muâz b. Cebel'in yanma geldik ve dedik ki:
'Rasûlullah'm (Saiiaitaim akyhi ve seikm) dikkat çekici/ender hadislerinden bize (biraz) bahseder misin?'[109[24]]
Bunun üzerine Muâz şöyle dedi:
'Elbette (bahsederim). (Bir gün) Rasûlullah'm merkebinin terkisine binmiştim. (Muâz sözlerine şöyle devam etti). Rasûlullah buyurdu ki:
"Ey Muâz b. Cebel!"
"Buyur, ey Allah'ın Rasûlü!'
"Allah'ın kullan üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim.
(Râvî devamla bir önceki hadisin benzerini zikredip, 'cennete girdirmesi' sözü yerine 'azap etmemesidir' şeklinde (farklı olarak) nakletti, şöyle ki:
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Emredilenleri yerine getirdikleri takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı, azap etmemesidir1'

XX/75, H.no:140; Müsnedü'ş- yym, IV/141-U2, H.no:2945; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/124, H.no:138.
1/33-34 AnyİCrTÛ* hadisin senedinde bulunan Şehr b. Havşeb'i zayıf saydı. Bk.Mecma', de belirtti RV Heyseıy'! $ehr b- Havşeb'în bazen hadislerinin hasen olarak telakki edildiğini RkMecm" ^fecma" V1212-21 A. Bazen de zayıflığına rağmen sika sayıldığını ifade etti. 1'54, 61. Heysemî'nin bu râvî hakkında kendi içinde ihtilafa düştüğü görülmektedir. Ahined Muhammed Şâkİr hadisin senedinde yer alan Şehr b. Havşeb'in sika olduğunu söyledikten sonra, delilsiz olarak ileri geri bazı kimselerin bu zat hakkında konuştuklarını da ifade etti. Müsned, 1/207 (kendisine âit tahricli nüsha). Bennâ ise, Şehr b. Havşeb'in Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlerce sika sayıldığını belirtti. Bk.Bülûğu 'î-emânî, 1/61. Şehr b. Havşeb'in sika oluşunu ifade eden eserlere birkaç örnek: İbn Şahin Ebû Hafs Ömer b. Ahmed, Târîhu esmâi's-sikât, s.Ill, Trc.no:536; İbnü'l-Cevzî, ed-Duafâ ve 'l-metnskûn, 11/43, Trc.no:1644 (İbn Hıbbân, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. HanbePin sika dedikleri, Nesâî'nin ise "kuvvetli değildir" dediği ifade edilmektedir.) Aynı bilgiler için bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:2314; îbn Hacer "saduktur, irsal ve hatası çoktur" dedi. Bk.Takrîb, Trc.no:2830. İbn Mencûye Müslim'in râvîleri arasında saydı. Bk.Ricâlü Müslim, 1/312, Trc.no :677.
106[21] Ya'fûr : Toprak rengi (boz) mânâsına gelen J& (afer)'den türemiştir. Ayrıca geyik yavrusu için kullanılan bu isim, süratli gidişinden dolayı merkebe de verildi. Bazı rivayetlerde {Buharı, Cihâd, 46; Müslim, îmân, 49; Ebû Dâvûd, Cihâd, 48) merkebin ismi Ufeyr olarak geçmektedir ki bu da sıfat-ı müşebbehc olan ^îtî (a'fer)'in ism-i tasğîr (küçültme) sîgasıdır. Bundan da her iki ismin kullanıldığını anlıyoruz. (Bk.İbn Hacer, Fethu 'İ-Bârî, VI/74).
107[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/9-10.
108[23] Sened:
Sahih: Müsned, V/228, H.no:21893. Benzer rivayet için bk.V/228, H.no:21890, 21892; V/229-230, H.no:2I903, 21905; V/234, H.no:21938-21940; V/236, H.no:21957; V/242, îii/^21"5' 21"7; III/26°-261' H.no:13677. Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-mesânî, '1/422, H.no:1842; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, XX/48-50, H.no:81, 83-88; XX/75, «no:140; XX/126, H.no:254; Bezzâr, Müsned, VII/78, H.no:2627; İbn Mende, îmân, 1/241, g7-no:105; Heysemi hadisin râvîierinin sika olduğunu belirtti. Bk.Mecmau 'z-zevâid, 1/50.
109[24] Lafız mânâsı; bahset, şeklindedir.

buyurdu.)[110[25]]
(Bir diğer rivayete göre Muâz (Radıyaihhü anh) dedi ki): "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi?'O da: 'Onları bırak, (salih) amele devam etsinler!' buyurdu.
NOT: Allah Rasûlü bu bilgileri diğer sahâbîlere de zaman zaman aynı üslûpla vermiştir. Huzeyfe (Radıyaihhü anh) bunlardan birisidir.[111[26]] Ebû Hüreyre'ye (Radıyaihhü anh) yapılan tavsiye ise bir sonraki hadiste gelecektir.[112[27]]

6/6- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[113[28]]
RasÛlullah (Saihihhü aleyhi ve seikm) ile Medineli birisinin hurmalığında dolaşıyordum. RasÛlullah:
"Ey Ebû Hüreyre! Malı çok olanlar helak oldu, ancak şöyle şöyle infak edenler hariç. (Bu sözü üç kere tekrar etti ve eliyle sağa, sola ve öne infâk (dağıtma) işareti yaptıkdan sonra), bunlar da ne kadar azdır!" dedi.
Bir müddet yürüdükten sonra tekrar:
"Ey Ebû Hüreyre! Cennet hazinelerinden bir hazineye rehberlik edeyim mi?"dedi ve ben de:
'Buyur, Ya Rasûlallah!' dedim.
RasÛlullah şöyle buyurdu:
"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh. Ve lâ melcee minallâhi illâ ileyh.
(Yani, güç ve kuvvet ancak Allah'a aittir. Allah'tan başka sığınacak
varlık yoktur) de!"
Bir müddet daha yürüdü ve dedi ki:
"Ey Ebû Hüreyre! İnsanların Allah, Allah'ın da insanlar üzerindeki hakları nedir bilir misin?"
Ben de:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' deyince buyurdu ki:
"Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı sadece ona kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi şirk koşmamalarıdır ki bunu yerine getirirlerse, Allah'ın da onlara azap etmemesi gerekli olur."[114[29]]

* Tevhîd İnancında Titizlik

Allah Teâlâ buyurdu:
'Allah ve Rasûlü bir işe hükmettiği zaman, mü'min olan erkek ve kadın için o işten başkasını seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Rasûlüne isyan ederse, o kişi açık bir şekilde sapıtmıştır.'fAhzâb 33/36)
(İslâm 'da tevhfd inancı önemlidir ve ondaki bir pürüz tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Hatta risâlet konusunda bile dikkatli olunmalı, tevhîd derecesine çıkartılmamalıdır. Aşağıdaki hadisler bu ince noktaya dikkat çekmektedir.)[115[30]]

7/7- Rib'îb. Hiraş'dan:[116[31]]
(Hz.Aişe'nin anne bir kardeşi) Tufeyl b. Sahbera (RadıyaitaM emtiam) bir rüya gördü:
"Rüyasında, Yahudilerden bir topluluğa uğrayıp:
'Siz kimsiniz?' dedi.

110[25] Rivayetlerin bir kısmında ise "affedilmeleri/bağışlanmaları" zikredilir. Bk.Müsned, V/234, H.no: 21939.
111[26] Heysemî, bu hadisin Bezzâr tarafından rivayet edildiğini ve râvîlerinin de sika olduklarını belirtti. Bk.Mecmau'z-zevâid, 1/50.
112[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/10-12.
113[28] Sened:
Sahih: Müsned, 11/309, H.no:8071. Benzer rivayet için bk.11/525, H.no:10741; 11/535, H.no:10860; Ma'mer b. Râşid, Cami', XI/283, H.no:20547. Hâkim, hadisin senedinin sahih olduğunu söyledi, Zehebî de buna muvafakat etti. BkMüstedrek, 1/698, H.no:I901/101, Heysemî, hadisin sahih olduğunu söyledi. Bk.Mecmau'z-zevâid, 1/50; X/101-102.
114[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/12-13.
115[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/13-14.
116[31] Sened:
Sahih: Müsned, V/72, H.no:'20572; Benzer rivayet için bk.V/399, H.no:23275. İbn Mâce, Kefförât, 13, H.no:21i8 (Bûsirî, İbn Mâce'nin zevâidinde bu hadisin râvîlerinin Buhârî'nin şartına uygun ve sika olduklarını belirtti); Dârimi, İstrzân, 63, H.no:2702; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII1/324-325; H.no: 8214-8215; Hâkim, Müstedrek. 111/523-524, H.no:5945-5946/1543-I544.

Onlar da:
'Biz Yahudileriz' diye cevap verdiler.
Tufeyl:
'Siz, Uzeyr Allah'ın oğlu iddiasında bulunmasaydılar diye temenni edilen bir topluluksunuz" dedi.
Yahudiler:
'Siz de, "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed"[117][32] sözünü söylemeselerdi diye temenni edilen bir topluluksunuz' dediler.
Daha sonra da bir Hristiyan topluluğuna uğradı ve onlara:
"Siz kimsiniz?' dedi.
'Biz Hristiyanlarız' diye cevap verince, Tufeyl dedi ki:
'Siz Mesih Allah'ın oğlu iddiasında bulunmasaydılar diye temenni edilen bir topluluksunuz.'
Onlar da:
'Siz de, "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed" sözünü söylemeselerdi diye temenni edilen bir topluluksunuz' dedi."
Sabah olunca Tufeyl rüyasını, gördüğü herkese anlattı. Sonra da Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) geldi ve ona da anlattı. O da:
"Bunu başkasına anlattın mı ?" diye sorunca[118][33] Tufeyl:
'Evef dedi.
Namazlarını kılınca, Rasûlullah onlara bir konuşma yaptı:
Allah'a hamd ve sena edip şöyle buyurdu:
"Tufeyl bir rüya görmüş ve sizden gördüğüne de bunu anlatmış. Siz konuşmalarınızda bir söz kullanıyordunuz, size olan saygım/güvenim[119][34] de bunu yasaklamama mâni oluyordu. Bundan sonra "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed" demeyin, (sadece "Mâşâallah"[120][35] deyin!)"[121][36]

8/8- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyalhhu anh):[122][37]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve seikm) geldi ve dedi ki:
'Ben rüyamda Ehl-i kitaptan biriyle karşılaştığımı gördüm ve bana şöyle dedi:
'Sizler, "Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed" sözünü söylemeseydiniz ne kadar mükemmel bir topluluk olurdunuz.'
(Bunun üzerine) Hz.Peygamber (Saiiailahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ben de bu sözden hoşlanmıyordum. Bundan böyle önce "Mâşâallah" sonra "Mâşâe Muhammed" deyin!"[123][38]

9/9- İbn Abbas'tan (Rachyallahü anhümâ):[124][39]
Bİr kİŞİ Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Mâşâallah ve mâ şi'te"[125][40] deyince, Peygamberimiz (Saiiaiiahu akyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Beni Allah'a denk mi tutuyorsun? Bilâkis "Mâşâallah"de!"[126][41]

Açıklama

---
[117][32] Allah'ın dilediği olur ve Hz. Muhammed'in dilediği olur.
[118][33] (Affan'ın rivayetinde).
[119][34] Lafız anlamı, 'edebim mâni oluyordu' şeklindedir.
[120][35] "Allah'ın dilediği olur."
[121][36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/14-16.
[122][37] Sened:
Sahih; Müsned, V7393, no.23232. Benzer rivayet için bk.V/384, H.no:23158; V/394, H.no:23240; V/398, H.no:23274; Ebû DâvÛd, Edeb, 76, H.no:4980; ibn Mâce, Keffârât, 13, H.no:2118; Dârimî, İsti'zân, 63, H.no:2702.
[123][38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/16.
[124][39] Sened:
Sahih: Müsned, 1/214 H.no:I839. Benzer rivayet için bk.I/224 H.no:1964; 1/283, H.no:2561; 1/347, H.no:3247; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V[/245, H.no:10824; Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.545, H,no:987; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, İII/217, H.no:5603; İbn Mâce, 13, Keffârât, H.no;21I7 (Bûsirî, Zevâid'dc bu hadisin senedinde Eclâh b. Abdullah el-Kindî'nin bulunduğunu, bu zât ise Ahmed b. Hanbel, Ebû Hatim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Sa'd tarafından -hafızası sebebiyle- zayıf; Yahya b. Maîn, Yakub b. Süfyân, Iclî (ve Amr b. Ali) tarafından da sika sayıldığını; diğer râvîlerin ise sika olduklarını belirtmiştir.) Buhârî bu râvîye değindi, ancak cerhedici bir noktaya temas etmedi. (Bk.et-Târihu'l-kebîr, 1/II/68). Zehebî ise sika olduğunu belirtti, (Bk.Kâşif, 1/234, Trc. no:234)
[125][40] 'Allah'ın dilediği ve senin dilediğin olur.'
[126][41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/16-17.

Müslüman tevhîd inancında titiz olmalı ve bu konuda Hz. Peygamber'in konumunu iyi anlamalı, şüpheli hareket ve söylemlerden de kaçınmalıdır. Buna en güzel örnek, ilk dönem Müslümanları olan Sahabe-i Kiram'm 'Mâşâallah ve Mâşâe Muhammed' {Allah'ın dilediği ve Hz. Muhammed'in dilediği olur) sözlerinin düzeltilmesi ve sadece 'Mâşâallah ' (Allah 'in dilediği olur) sözünün emredilmesidir. Hz. Peygamber'in konumu ile ilgili ifrat (aşırı yüceltmeci) ve tefrit (aşırı indirgemeci) düşüncelerden korunmalı, onu Kur'an ve Sünnet'in belirttiği şekilde anlamalıyız. Hz. Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) sadece Allah'ın kulu ve Peygamberidir, ancak kulların en mükemmeli ve yücesidir.
Peygamberimiz Müslümanların iyi niyetine güvendiği için, bazen de hayasından dolayı birçok şeyi hemen açıklayamıyor, zamana bırakıyor ve konuyla ilgili bir vesile olduğunda açıklıyordu. Ahzab sûresinde (33/53) bazı kişiler Rasûlu İlah'tan izin almadan evinde kalmaları ya da uzun süre oturmaları tenkit ediliyor, ancak Peygamberimiz hayasından dolayı onlara bir şey söyleyemiyordu, Allah ise hiçbir şeyden çekinmediği için, ayetle konuyu açıkladı:
'Ey İman edenler, Peygamberlerin evlerine (rastgele) girmeyin, (başka iş için girdiğinizde) yemek vaktini beklemeyin, (ancak) yemeğe çağrıldığınız zaman girin/ yemeği yiyince dağılırı ve (uzun) söze dalmayın.
Gerçekten bu, Peygamber'e eziyet vermekte ve o da sizden utanmaktadır; oysa Allah, hakkı açıklamaktan utanmaz. Onlardan (Peygamber eşlerinden) bir şey isteyeceğiniz zaman, perde arkasından isteyin. Bu, sizin kalpleriniz için de, onların kalpleri için de daha temizdir. Allah'ın Rasûlüne eziyet vermeniz ve onlardan sonra eşlerini nikahlamanız size ebedî ofarak helâl olmaz. Çünkü böyle yapmanız, Allah katında büyük bir günahtır' (Ahzâb 33/53)
Ayrıca Rasûhılfab, zaman zaman Sahabenin rüyasmdaki önemli noktalan hayata geçiriyordu. Zira salih rüyalar vahyin birer parçasıdır, ancak şeriatın bir parçası olması için Peygamber onu tasdik etmelidir. Ezan konusu da buna bir başka örnektir.127[42]

*** Allah Teâlâ'nın Büyüklüğü/Yüceliği Ve Yaratılanların Kendisine Muhtaç Olması:**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"O'nun benzeri yoktur, O herşeyi işiten ve bilendir" (Şûra 42/11)
(Tevhîd inancına göre, kâinatın yaratıcısı Allah, her konuda eşsiz ve benzersizdir. Kur'an ve Sünnet'teki Allah'a ait el ve yüz gibi kelimelerde de aynı eşsizliğin geçerli olduğu unutulmamalı ve bu şekilde iman edilmelidir.)128[43]

10/10- EbÛ MÛsâ el-Eş'arî'deil (Radıyallahü anh):129[44]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve aetlem) dört (inancı) bizim aramızda canlı tuttu:
Şüphesiz Allah uyumaz ve uyuması da uygun olmaz,
Varlığın (rızk /adalet) dengesini düşürür ve yükseltir, Gece yapılan ameller gündüzfün başlangıcında) ve gündüz yapılan amellerde gecefnin başlangıcında) kendisine yükselir.130[45]
§Ebû Musa'dan gelen bir başka rivayette, Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O'nun görülmesine mâni olan perde (ışığı kuvvetli) bir ateştir. Eğer o perdeyi kaldırırsa Zâtının azameti, kendisinin gördüğü her şeyi yakar."
Sonra râvi Ebû Ubeyde şu ayeti okudu:
"(Mûsâ gördüğü) ateşe yaklaşınca kendisine şöyle seslenildi; Ateşte ve etrafında bulunanlar mübarek kılındı, âlemlerin Rabbi her türlü eksiklik ve benzetmeden münezzehidir.' (Nemi 27/8)

127[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/17-18.
128[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/18.
129[44] Sened:
Sahih: Müsned, IV/395, H.no:19422; ' IV/400-401, H.no:19477. Benzer rivayet için bk.IV/405, H.no:I9522; Müslim, îmân, 293-295; tbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:195-196; Ibn Hıbbân, Sahih, 1/241-242, H.no:266; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/244, H.no:448: Ebû Avâne, Müsned, 1/127-128, H.no:379-382; Bezzâr, Müsned, VIII/36, H.no:3018; Taberânî, el-Mucemül-evsat, 11/307, H.no:1535; VII/16, H.no:6022; Rûyânî, Müsned, 1/381, H.no:583; Ismâilî, Mu 'cemü şuyûhi'l-hmâilî, 11/562; Tayâlisî, Müsned, 1/395-396, H.no:493; Ebû Ya'lâ, Müsned, XIII/245-246, H.no:7262-7263; Abd b. Humeyd, Müsned, 1/191, H.no:541; Lâlkâî, I'Jıkâdü ehli's-sünne, 111/414, H.no:696; tbn Mende, 11/769-770, H.no:775, 777; îbn Ebî Asım, es-Sünne, 1/272, H.no:614; Isfahanı, Azame, 11/421-423, H.no:l 17-118; H/430-435, Hjıo:9-13; Ebû İsmail el-Herevî, el-Erbaûn fi delâili't-tevhîd, 1/49-50, 56, H.no:7. 13; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/461-462, H.no:1048.
130[45] Sabah ve ikindi vakitlerinde melekler nöbet değiştirirler ve kulların amelleriyle Allah'a yükselirler. Bk.Müsned Trc. H.no:59/929.

NOT: Naslarda, ateşten perdenin keyfiyeti hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu konular müteşâbihâttan kabul edildiği için olduğu gibi iman edilmelidir.[131[46]]

11/11- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[132[47]]
Rasûlullah (SaUaîfohü aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Allah'ın eli[133[48]] (mülk ve kudret İle) doludur. Gece ve gündüz (varlıklara) cömertçe dağıtmak bunları azaltmaz.[134[49]] Görmez misin, gök ve yerin yaratılışından beri dağıtması/vermesi onun elindeki (mülk ve kudretten) hiçbir şeyi eksiltmemiştir.
(Rasûlullah şöyle ilâve etti:) O'nun arşı su üstündedir, diğer eliyle de kâinatın dengesini düşürüp yükselterek (ayarlar). "[135[50]]

Açıklama

Kur'ân'da ve hadislerde Allah'a ait el ve yüz gibi ifadeler bulunmaktadır. Bunlara İslâm akaidinde, müteşâbih (hakikati bilinemeyen) konular denmektedir. Selef âlimleri bunları te'vil[136[51]] etmemiş ve keyfiyetini düşünmeksizin mutlak olarak iman edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bütün bunlar Allah'ın sanma lâyık olarak vardır. İmam Âzam Ebû Hanîfe bu konuda şöyle dedi:
"Allah'ın, Kur'ân'da zikrettiği gibi eli, yüzü ve nefsi vardır. Allah'ın Kur 'ân 'da zikrettiği el, yüz ve nefis gibi şeyler keyfiyetsiz (hakikatini bilemediğimiz) sıfatlardır. O'nun eli; nimeti ve kudretidir denilemez, (te'vil edilemez,) zira bu takdirde sıfat iptal edilmiş olur ki bu da Kaderiye ve Mutezilenin görüşüdür. O'nun elinin, keyfiyetsiz sıfat olması gibi, gazabı ve rızası da keyfiyetsiz iki sıfattır.'[137[52]]
Ancak sonraki bazı âlimler, bunları (nimet ve kudret diye) te'vil etmek orunda kalmışlardır. Bu da Mücessimeye cevap ve yeni Müslüman olanlara bir beyan (açıklama) niteliğindedir. Çünkü onlar, İslâm öncesi inançlarında putlara ya da bir yaratılmışa tapıyorlardı ve naslarda geçen benzer ifadeleri yanlış anlayıp, Allah'ın bazı sıfatlarını insanlara benzetiyorlardı... İnsanları bu hatadan korumak için te'vil etmek zorunda kalan âlimlere de hak vermek gerekir. Ancak en güzeli, keyfiyetini düşünmeden olduğu gibi inanmak ve Allah'ın şanına uygun olarak bunların var olduğunu kabul etmektir. Doğrusunu Allah bilir.[138[53]]

12/12- Ebü Hüreyre'den (Radıyaiiahu anhy.[139[54]]
Hz.Peygamber (Saliaiiahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kıyamet günü Allah yeryüzünü tutar ve göğü de eliyle[140[55]] sarar/dürer, sonra (azametiyle) şöyle nida eder:
"Melik (Otorite sahibi) sadece benim, yeryüzünün kralları (bugün) nerede?.."[141[56]]

13/13- Ebû Zer'den (Radıyaliahü anhy.):[142[57]]

131[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/18-19.
132[47] Sened:
Sahih: Müsned, 11/500-501, H.no:10448. Benzer rivayet için bk.II/242, H.no;7296; 11/313, H.no:8125; Hemmâm b. Münebbih, es-Sahîfetü's-sahîha, H.no:28; Buharı, Tcvhîd, 19, 22; Tefsir, 11/2; Müslim, Zekât, 36-37; Tirmizî, Tefsir, 5/3, H.no:3045; İbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:I97; İbn Hıbbân. Sahih, 11/54, H.no:723; Ebû Nuaym, Müstahrec, 111/79, H.no: 2238; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/413, H.no:7733; Humeydî, Müsned, II/459,H.no:1067; Ebû Ya'lâ, Müsned, XI/134, 229, H.no:6260, 6343; Lâikâî, İ'tikâdü ehli's-sünne, III/415-416, H.no:698; îbn Ebî Âsim, es-Sünne, U/362, H.no:779 .
133[48] Lafız olarak yemin; sağ el demektir.
134[49] (Devamla dedi ki:)
135[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/19-20.
136[51] Te'vil, başka mânâya delâlet ettiğine dair bir delilden dolayı, asıl mânâsını bırakıp başka mânâya hamletmektir. Bk. İbnü'l-Cevzî, Nüzhetü'l-uyûn 216.
137[52] el-Fıkhu 'l-Ekber'deki metin:
138[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/20-21.
139[54] Sened:
Sahih: Müsned, 11/374, H.no:8849. Buhârî, Tefsir, 39/2; Tevhîd, 19, 26, 36; Rikâk, 44; Müslim, Münâfikûn, 23; İbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:192; Dârimî, Rikâk, 80, H.no:2802; Taberâiıî, el-Mü 'cemü 1-evsat, 1/385, H.no:671. İbn Ebî Âsim, cs-Sünne, 1/241-242, H.no:547-549. İbn Ömer'den (Radıyaliahü anhümâ) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, 11/521, H-no:1895;IV/282,H.no:3498.
140[55] Lafız olarak Yemin; sağ el demektir.
141[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/21.
142[57] Sened:
Sahih: Müsned, V/173, H.no:21408; Tirmizl Zühd, 9, H.no:2312 (Hasen-garib); îbn Mâce, Zühd, 19, H.no:4190; Bezzâr, Müsned, IX/357-358, H.no:3925; İsfahanı, Azame, III/982-983, H.no:507; Mervezî, Ta'zîmü kadri's-Salât, 1/259, H.no:253. Hâkim, Müstedrek, 11/554, H.no:3883/1021; IV/587, H.no:8633; IV/623, H.no:8726; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/52; Şuabü'l-îmân, 1/484, H.ııo:783; Zikri geçen kaynaklarda hasen rivayetlerden oluşan bu hadisler, birbirini desteklemek suretiyle

Rasûluilah (Sallalhhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görür ve duymadıklarınızı duyarım. Gökyüzü inliyor/gıcırdıyor ve inlemesi/gıcırdaması da normaldir. (Çünkü) orada secde eden meleklerin bulunmadığı dört parmak kadar da olsa boş bir yer yoktur. Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız, yatakta kadınlardan zevk almazdınız ve en yüksek yerlere çıkıp [143 [58]] Yüce Allah'a yüksek sesle dua ederdiniz/yalvarırdınız."
(Râvî) Ebû Zer dedi ki: "(Bu kadar sorumluluk karşısında) Allah 'a yemin ederek söylemek isterim ki keşke ben de koparılan/kesilen bir ağaç olsaydım..."'[144[59]]

14/14- EbÛ Zer'den (Radıyaliahü anh):[145[60]]
RasÛlUİlah (SallaUahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İzzet ve celâl sahibi Allah şöyle buyurdu[146[61]]:
'Ey kullarım! Benim affettiklerim dışındakiler günahkâr (kalır). O hâlde (günahlarınız için) benden af dileyin, sizi affedeyim. Kim benim affetme gücümü bilir ve af dilerse onu affeder, (hatasını) önemsemem.
Benim hidayete erdirdiğim dışındakiler dalâlettedirler, o hâlde benden hidayet isteyin ki sizi (doğru yola) ileteyim.
Benim zengin kıldığım dışındakiler fakirdir, o hâlde benden isteyin ki sizi zengin kılayım.
Eğer sizin önceki ve sonraki nesilleriniz (Bir başka rivayette; insan ve cin soyundan olan sizler, küçüğünüz ve büyüğünüz, erkeğiniz ve dişiniz), yaşayanlarınız ve ölenleriniz, yaş ve kuru bütün varlığınız kullarımın kalplerinden en şerlisinde toplansa, benim mülküm/otoritemden sivri sinek kanadı kadar bile eksiltme yapamaz. Eğer (bu sayılanlar) kullarımın kalplerinden en hayırlısında toplansa benim mülküme/otoriteme sivri sinek kanadı kadar bile faydası dokunamaz.
Eğer sizin önceki ve sonraki nesilleriniz (Bir başka rivayette; insan ve cin soyundan olan sizler, küçüğünüz ve büyüğünüz, erkeğiniz ve dişiniz), yaşayanlarınız ve ölenleriniz, yaş ve kuru bütün varlığınız toplansa, benden her biri dilediği kadar istese ve her isteyene versem yine (mülkümden bir şey) eksilmez. Birinizin deniz kenarına gelip, oraya bir iğne batırıp çıkarması gibi (bunlar da) benim mülkümden hiçbir şeyi eksiltmez. Bunlar benim Cevad (Cömert), Mâcid (Şerefli) ve Samed (Varlık sebebi) olmamdan dolayıdır.
Mükâfatımla ilgili sözüm hâla geçerlidir ve azabımla ilgili sözüm de geçerlidir. Bîr şeyin olmasını istediğimde 'ol' derim ve olur.'
'Ben[147[62]] zulmü kendime ve kullarıma yasakladım, dikkatli olun
ve zulmetmeyin. Her Âdem oğlu gece gündüz hata yapar, sonra benden af dilerse, ben de onun (hatasını) affeder ve önemsemem'. 'Benim[148[63]] hidayete erdirdiklerim dışındakiler dalâlette olup,
giydirdiklerim dışındakiler çıplak, doyurduklarını dışındakiler aç ve su verdiklerim dışındakiler de susuzdur. O hâlde benden hidayet isteyin, sizi doğru yola ileteyim, benden giyecek isteyin sizi örteyim

---

sahih li gayrini mertebesine yükselir.
(Son üç eserdeki rivayette hadisin baş tarafında "Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) İnsan -Dehr- sûresini sonuna kadar okudu," ilâvesi vardır.) îbn Ebî Şeybe. Musannef, VII/123, H.no:34682 ("Meyvesi yenilen bir ağaç olmak isterdim" ilâvesi de vardır); Hadisin baş tarafi için bk.Abdürrezzâk, Musannef, IX/440, H.no:17934; Bezzâr, VIII/I77, H.no:3208; Mervezî, 1/261, H.no:255.
143[58] Bu cümle 'yollara düşüp...' şekiinde de anlaşılabilir. Bk.Bennâ, Bulûğu 'l-emânî, 1/42.
144[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/21-22.
145[60] Sened:
Sahih: Müsned, V/154, H.no:21264. İkinci bö'üim: V/I60, H.no:21314; Benzer rivayet için bk.V/177, H.no:21432; V/154, H.no:21265; V/147, H.no:212Û8; İbn Ebî Şeybe, Musannef, vı/72, H.no:29557; Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.172, H.no:490; Müslim, Birr, 55; Tirmizî, Kıyâme, 48, H.no:2495; İbn Mace, Zühd, 30, H.no:4257; Darımı, Rikâk, 72, H.no:2791; Hâkim, Müstedrek, IV/269, H.no:7606; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/93; Şuabü'l-îmân, V/405-406, H.no:7088-7089; Bezzâr, Müsned, IX/401-402, 440, H.no:3995; 4052; İbn Ğazvân ed-Dabbî, Duâ, 1/321, H.no:130.
Hadisin ilk bölümüne senedinde Leys b. Ebî Süleym ve Şehr b. Havşeb bulunduğundan dolayı "hasen" diyenler de vardır. Meselâ Heysemî, zayıf sayılan Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtti. Ek.Mecma', 1/131. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin Leys b. Ebî Süleym'i zayıf göstermesini tasvib etmeyip, sika olduğunu isbat etti. (2136. hadisin tahricinde) Bu râvîyi Müsned'de daha önce zikri geçen 2136. hadisin tahririnde de ele alarak "sika" olduğunu belirtip, hafızasından dolayı bazıları tarafından tenkide tabî tutulduğunu, hatta bir kısmının bu tenkitlerinde ileri gittiklerini ifade ederek Vekî'i buna örnek gösterdi. Vekî': "Süfyân, Leys'in adını bile anmaz" diyor, ancak (1199 ve 2136.hadislerde) İsmini bizzat söyledi, der. Sâcî de: "Ebû Dâvûd bu zatın hadislerini yazdığı Sünen'ine almadı" diyor. Ancak İbn Hacer'in Tehzîb isimli eserindeki "az da olsa Sünen'de hadisleri vardır", görüşünü naklederek buna da cevâbını vermiştir. (Bk.Müsned, 1/100 tahkiki) Buhârî, bu zatı cerhetmedi. Bk.et-Târîhu'l-kebtr, IV/I/246. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.
146[61] Bu rivayet kutsi hadistir ki Rasûlullah'ın Rabbinden aldığı vahyi mânâca aktarmasıdır, ancak lafız kendisine aittir. Kur'ân ise hem lâfız, hem de mânâ olarak Allah Kelâmıdır ve kutsi hadisten çok farklıdır. Zira Kur'ân mucizedir; benzeri yapılamaz ve Kıyamete kadar tahrif edilmeme garantisi vardır.
147[62] Ebû Zer'den (Radıyallahü anlı) gelen bir başka rivayette; Rasûluliah (SallaUahü aleyhi em) Rabbinden şöyle rivayet eder:)
148[63] (Allah Teâlâ şöyle buyurdu:)

/giydi reyi m, benden yiyecek isteyin sizi doyurayım ve benden su isteyin size su bahşedeyim.
Ey kullarım, eğer sizin önceki ve sonraki nesilleriniz... (Ravi hadisin yukardaki kısmını aynen zikretti ve ekledi) bütün bunlar benim mülkümden hiçbir şey eksiltemezsiniz, belki bir iğne başının eksilttiği (su) kadar eksiltebilir.149[64]

15/15- İbll Abbas'tail (Radıyallahü anhümâ)'.150[65]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve set/em) gece yarısı namaza kalktıklarında şöyle dua ederdi:
'Allahümme leke'l-hamd, Ente nûru's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne, ve leke'l-hamd, Ente Kayyamü's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne, ve leke'l-hamd, Ente Rabbü's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne.
Ente'l-Hak, ve kavlüke'l-hak, ve va'düke'i-hak, ve likâüke hak, ve'l-cennetü hak, ve'n-nâru hak, ve'sâatü hak.151[66]
Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü, fağfirlî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü, Ente ilâhî lâ ilahe illâ Ente.1
Duanın tercemesi: 'Allahım! Sana hamd olsun; Sen göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin nurusun,
Sana hamd olsun; Sen gökler, yer ve ikisi arasındaki (kâinat) sistemini ayakta tutansın.
Sana hamd olsun, Sen gökler, yer ve ikisi arasındaki (kâinat) sisteminin Rabbisin.
Sen haksin, sözün hak, va'din hak, sana kavuşmak hak, cennet hak, cehennem hak ve kıyamet hak.
Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım ve güvendim. Sadece sana döndüm, Senin için mücadele ettim ve senin hakemliğini kabul ettim. Benim yaptığım ve yapabileceğim, gizlediğim ve açıktan işlediğim bütün günahlarımı affet! Sen benim ilâhımsın, Senden başka ilâh yoktur.'152[67]

* Allah'ın Yüce Sıfatları Ve Mükemmelliği

Allah Teâlâ buyurur ki:
"O gökleri ve yeri hak/hikmet ile yaratandır " (En âm 6/73)
"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (veşöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni teşbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!" (Âlü İmrân 3/191).153[68]

16/16- Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh):154[69]
"Müşrikler Hz.Peygamber'e: 'Ey Muhammedi Rabbini bize tarif etV dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ ayetlerini indirdi:
'De ki; O Allah tekdir, Allah samed (varlık sebebi)dir. Doğurmamış ve (birinden de) doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir." (İhlâs 112/1-4).155[70]

149[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/22-25.
150[65] Sened:
Sahih: Müsned, 1/298, H.no:2710; Benzer rivayet için bk.I/3O8, H.no:2813; 1/302, H.no:2748; 1/358, H.no:3368; 1/366, H.no:3468; Buhârî, Daavât, 10; Tevhîd, 8, 24, 35; Teheccüd, 1; (Ayrıca Berâ b. Âzib'den -Radıyallahü anh- şahidi için bk.Buhârî, Daavât, 9); el-Edebü'l-müfred, 1/242, H.no:697; Müslim, müsafirin, 199; Tirmizî, Daavât, 29, H.no:34I8; Nesâî, Kıyam, 9, H.no:1617; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:771-772; ibn Mâce, İkâme, 180, H.no:1355-1356; Darımı, Salât, 169, H.no:1494; Malik, Muvatta', Kur'ân, 34; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/365, H.no:1757; Ebû Avâne, Müsned, 11/37-39, H.no:2227-2232; Beyhakî, es-Sümnü'l-kübrâ, IIÎ/4-5; es-Sünenü's-suğrâ, 1/230, H.no:812/392.
151[66] Bazı rivayetlerde " ve Muhammedi'm -Sallallahü aleyhi ve sellem- hak, ve 'n-nebiyyûne hak " ilâvesi de vardır. Bu kısmın tercemesi: "Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) hak, (diğer) peygamberler de haktır" Bk.Müsned, 1/358, H.no:3368.
152[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/25-26.
153[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/26-27.
154[69] Sened:
Hasen: Müsned, V/133-334, H.no:2İ118. (Hadisin senedi zayıftır, ancak şâhidleri ile hasen seviyesine yükseldi.) Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 112/1, 2, H.no:3364-3365. Buhârî, hadisin râvîlerinden Ebû Sa'd Muhammed b. Müyesser es-Sâğânî'dc ızdırâb bulunduğunu belirtti. ük.et-Târîhu'l-kebîr, I/I, s.245, Trc.no:778; et-Târthu'l-evsat, 11/197; et-Târîhu's-sağîr, 11/280, Trc.no:2604; Diğer âlimler tarafından da zayıf sayılmıştır. Bk.Zehebî, Kâşif, H/226, Trc. no:5180: İbn Hacer, Takrîb, Trc.no: 6344. Hâkim en-Neysâbûrî bu hadisin senedinin sahih olduğunu söyledi, Zehebî ise bu görüşe katıldığını İfâde etti. BkMüstedrek, 11/589, H.no:3987/1125. Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/321, H.no:5683; Ebû Ya'lâ, Müsned, IV/38-39, "H.no:2044, Beyhakî, Şuabü't-îmân, 11/508-509, H.no:2552. Heysemî Câbir'den (Radıyallahü anh) gelen bu rivayete yer vererek zayıf olan Mücâlid b. Saîd'in dışındaki râvîierin sika olduklarını zikretti. Bk.Mecmaı 'zevâid, VII/146.
155[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/27.

17/17- Ebû Hüreyre'den (RadiyaUahüanhy.[156[71]]
RaSÛİUİlah (Satlallahü aleyhi ve selîem) dedi ki:
"Aziz ve celîl olan Allah şöyle buyurdu:
'Kulum beni yalanladı, hâlbuki buna hakkı yoktu. Bana küfretti ve buna da hakkı yoktu. Benî yalanlaması, 'bizi ilk yarattığı gibi (âhirette) tekrar diriltemez' sözüdür. Bana küfretmesi ise 'Allah çocuk edindi' şeklindeki sözü ile olur. Hâlbuki ben doğurmayan ve (birinden) doğmayan, kimsenin bana denk olmadığı bir Samed (varlık sebebiy)im'. "[157[72]]

18/18- Ebû Hüreyre'den (Radtyaüahü anh):[158[73]]
RaSÛİUİlah (Sallallahü aleyhi ve setlem) dedi kil
"Aziz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu:
'Âdem oğlu zamana küfrederek bana eziyet etmek istiyor. Hâlbuki zaman benim ve her şey benim elimdedir. Geceyi ve gündüzü de ben değiştiririm'. "
NOT: Rivayette geçen 'zaman benim' sözünden kastedilen; zamanın sahibi/yaratıcısı benim, demektir. Dehrîlerin inancı ile bu konu karıştırılmamalıdır, zira onlar Allah1! inkâr edip, her şeyi zamanın yarattığını iddia ederler.[159[74]]

*** Tevhidin Düşmanı: Vesvese Ve Şeytan**

Şeytan, insanları kandırmak ve Allah yolundan uzaklaştırmak için sürekli çalışır. Değişik metodlarla onlara yaklaşır. Bunlardan birisi vesvese vermektir. Vesvese, o insanın aklına çeşitli şüpheler atmak ve zihnini bulandırmak şeklinde olur. Bu akaid, ibâdet ve ahlâk gibi konularda ilk sıradadır. Şeytana karşı yapılacak olan, onun şerrinden Allah'a sığınmak ve
tam bir teslimiyettir.
Vesvese kaynaklarından birisi de nefsin kendisidir. Çünkü nefis, günaha meyyal yaratılmıştır, eğitilmesi ve sürekli kontrol altında tutulması gerekir.
Allah Teâlâ buyurur ki:
"De ki. Kalplere vesvese verenin kötülüğünden, insanların Rabbi, Sahibi ve îlâhı olan (Allah'a) sığınırım, O (sinsi yaratık) insanların içlerine (sürekli) vesvese (tohumları) atar, (Dikkat edin! O vesveseci) cinlerden de olabilir, insanlardan da."(Nâs 114/1-6).
Allah Teâlâ buyurur ki:
"Şüphesiz insanı biz yarattık, nefsinin ona verdiği vesveseyi de biliriz. Biz insana şah damarından daha yakınız." (Kâf 50/16).[160[75]]

19/19- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh);[161[76]]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu: "Şeytan sizden birine yaklaşır ve (vesvese

---

[156[71]] Sened:
Sahih: Müsned, 11/317, H.no: 8204; Benzer rivayet için bk.II/350-351, H.no:8595; 11/393-394, H.no:9089; Buhârî, Bed'ü'1-halk, \\ Nesâî, Cenâiz, 117, H.no:2076; İbn Hıbbân, Sahih, 1/242, H.no:267; 11/105, H.no:845; Nesâî, Cenâiz, 117, H.no:2076; es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/666, H.no:2205; IV/395, H.no:7667; VI/409, H.no: 11338; İbn Mende, 11/972, H.no: 1072; Beyhakî, İ'tikâd, MİM. İbn Abbas'tan - Radıyallahü anh - şahidi için bk.Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 112/1-2; 2/8, Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, X/308-309, H.no:l0751; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, İV/139, H.no:2941; Deylemî, Firdevs, III/180, H.no:4488.
[157[72]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/28.
[158[73]] Sened:
Sahih: Müsned, 11/238, H.no:7244; Benzer rivayet için bk.II/272, H no:7669: 11/275 H.no:7702: 11/300. H.no:7975; H/394, H.no:9091; 11/395 H.no:91 1; II 491 Rno:10316, 11/496 H no:I0387; H/506, H.no:10526; Buhârî, Tevhîd, 35; Tefsıru 1-Kur ân, 45; Edcb, 101, Müslim, Elfâz, 1-6 ; Ebû Dâvûd, Edeb, 169, H.no:5214,MuVattat Kelâm, 3; Ma^er. b. Râsid Cami' XI/436 H.ıo'20938; Nesâî, es-Sünenü l-kubra, Vl/4^7, H.no:11487, ibn H ân S^, VH/488, H.no:5685; Hâkim, 491-492. H no:3690 3Jffiö; Taberânî. el-Mu'cemül-evsaL IX/395-396, H.no:8851, Beyhak., III/365 H.no:6285; Humeydî, J1/«,W, 11/468, H.no:1096; Kudâî, MM.A, H/79, H.no:921, Deylemî, Firdevs, IH/180, H.no:4489.
[159[74]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/28-29.
[160[75]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/29-30.
[161[76]] Sened:
Sahih: Müsned, 11/331, H.no:8358; B«/wn,Bed'ü'l-halk, 11; Müslim, îmân, 212-215; (Buhâri ve Müslim rivayetinde "Allah'a sığınsın ve buna son versin" ilâvesi bulunmaktadır.) Nesâî, es-Sünenü 'l-kübrâ, VI/170, H.no: 10498; Amelü'l-yevm ve'l-leyle, S.419, H.no:662. İbn Mende, 1/478, H.no:353; Heysemî râvîlerinin sika olduklarını ifâde etti. Bk.Mecma', 1/33-34. Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) benzer lâfızla şahidi için bk.Müsned, VI/257, H.no:26081; Ebû Ya'lâ, Müsned, VIII/160, H.no:4704; İbn H]bbân, Sahih, 1/181-182, H.no:150; Heysemî, Mevârid, 1/146, H.no:4I; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, i/293, H.no: 648; Deylemî, Firdevs, 11/379, H.no:3689. Abdullah b. Amr'dan -Radıyallahü crnhümâ- şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/534, H.no: 1917. Urve'den nıürsef olarak da rivayet edildi. Bk.Hennâd, Zühd, 11/469, H.no:947.

vermek için) şöyle sorar: 'Gökyüzünü kim yarattı?' O kişi 'Allah yarattı' der. Şeytan tekrar sorar: 'Yeryüzünü kim yarattı?' O kişi:
Allah yarattı' der. Şeytan bir daha sorar: 'Peki, Allah'ı kim yarattı ?..'
İşte biriniz böyle bir şey hissettiğinde: 'Ben Allah'a ve O'nun peygamberlerine iman ettim.' desin ! "162[77]

20/20- Hz.Aişe'den (Radiyalahu anha):163[78]
Bazı kişiler RasûÎullah'a (SaiMiaha aleyhi ve seiiemj gelip kaplerinde duydukları vesveseden şikâyet ettiler've şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Bazen (kalbimizde) öyle şeyler duyuyoruz/ hissediyoruz ki bizden birinin gökyüzünden (yere) düşüp (parçalanması) onu anlatmasından daha iyidir."
Bunun üzerine Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu:
"İşte bu (hassasiyetiniz) katıksız/saf îmândır."
NOT: Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Zira o kuvvetli bir yaratıktır. Felâk ve Nâs sûrelerinde bunun örnekleri görülür. Ayrıca şeytanın vesvesesine karşı mücâdele edilmeli, tevhîd inancı savunulmahdır. Bir Müslüman şeytanın vesvesesi karşısında aciz kaldığında, 'Ben Allah'a ve Peygamber'ine iman ettim'1 demelidir.164[79]

*** Tevhîd Ve Risalet Ayrılmazlığı Ya Da 'Lâ İlahe İllallah Ve Muhammed Rasûlullah' İnancı**
(Allah 'tan başka ilâh yoktur ve Hz. Muhammed O 'nun Rasûlü 'dür)

İslâm'ın üç temel konusu vardır:
1- Tevhîd (Allah 'in her konuda tek olması ve mutlak itaat), ,. ,
2- Risâlet (Allah 'in Peygamber 'i ve Kitabına itaat),
3- Ahiret (Ölümden sonraki gelecek/yeni hayatı kabul ye ona hazırlık).
Allah ile insanlar arasındaki irtibat risâlet ile sağlandığı için bu konu tevhîdden sonra gelmektedir. Çünkü Allah'ın emirlerini öğrenmede en temel/sağfam yol, Peygamber ve Kitaptır.
Hz. Muhammed'den (Sattattahü aleyhi ve selkm) sonra yeni bir dönem başladı ve bütün insanlar Kur'an'a ve Allah Rasûlüne çağrıldı. Rasûlullah'ın (Salîaiiahü aleyhi ve seihm) görevi Kur'an'ı olduğu gibi nakil, beyan (açıklama) ve nasıl yaşanacağını göstermektir. Peygamber olmadan Kur'an anlaşılamaz.
Allah Teâlâ buyurur ki:
"Allah, kendisinden başka ilâh olmadığına şahitlik eder, melekler ve adaleti/dengeyi koruyan ilim sahipleri de bu şehadete katılırlar. (Evet,) izzet ve hüküm sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur." (Âlü îmran 3/18)
Allah Teâlâ buyurur ki:
"De ki. Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki Allgh da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin. Allah affeden ve bağışlayandır.
De ki, Allah'a ve Rasülüne itaat edin, eğer kabul etmezseniz (bilin ki), Allah kâfirleri kesinlikle

---

162[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/30-31.
163[78] Sened:
Sahih: Müsned, VI/106, H.no: 24633. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IX/247, H.no:8537. İshâk b. Râhûye, Müsned, III/1022, 1039, H.no:1770, 1796; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, râvîlerinin ise bazıları tarafından zayıf sayılan Şehr b. Havşeb bulunmakla birlikte sika olduklarını belirtti. Bk.Mecma', 1/33-34 (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.)
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 11/456, H.no: 9837; îl/397, H.no:9129; 11/441, H.no:9655; Tayâiisî, Müsned, İV/153, H.no: 2523; Bıhârî, el-Edebü'l-müfred, s.437, H.no: 1284: Müslim, îmân. 209-210; Ebû Dâvûd, Edeb, 119, H.no:5111; İbn Hıbbân, Sahih, 1/179-181. H.no:145-146, İ48; Ebû Avânc, Müsned, Mil, H.no: 227-228; İbn Mende, 1/471, H.no:340-341; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/295, H.no:655 (hasen); Hennâd, Zühd, 11/470, H.no:950; Beyhakî, Şuabü 'l-'ımân, 1/301, H.no:337; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/170, H.no:10500-10501; Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.420, H.no:664-665; Heysemî, Mevârid, 1/147-148, H.no:42-43; Ayrıca 93/135.hadise bk.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.İbn Hıbbân, Sahih, 1/180, H.no: 147.
c-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müslim, îmân, 211; îbn Hıbbân, Sahih, 1/181, H.no: 149; Ebû Avâne, Müsned, Mil, H.no: 229; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/83, H.no: 10024; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/301-302, -H.no: 339; İbn Mende, 1/474, H.no:347.
d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Ebû Ya'iâ, Müsned, VII/156, H.no: 4128.
164[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/31-32.

sevmez." (Âlü îmran 3/31-32).165[80]

21/21- Ubâde b. Sâmit'ten (Radıyallahü anh):166[81]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Kim tek ve ortağı olmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu, peygamberi ve Meryem'e bahşettiği (mucize) kelimesi/rûhu olduğuna ve yine cennet ile cehennemin hak olduğuna şehadet ederse, hangi ameli işlerse işlesin, Allah Teâlâ onu Cennete koyacaktır.
(Diğer bir rivayette de) Allah Teâlâ sekiz kapıdan istediği birinden onu cennete koyar."167[82]

22/22- Sunâbihî'den:168[83]
Ölüm döşeğindeyken Ubâde b. Sâmit'in (Radıyallahü anh) yanına girdim (ve kendimi tutamayıp) ağladım. Bunun üzerine Ubâde:
"Sakin ol bakalım, niçin ağlıyorsun, Allah'a yemin ederim ki eğer benden şahitlik istenirse, senin lehine şahitlik, şefaatim kabul edilirse sana şefaat ederim. Sana gücüm yettiğince yardım etmek isterim' dedi ve ekledi:
'Rasûlullah'tan işittiğim hadislerin ancak size faydalı olanını naklettim. Ancak bir hadis daha var ki bugün içime işlediği/benliğimi kapladığı hâlde onu nakledeceğim. Ben Rasûlullah'm (Sallaihha aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şehadet ederse cehennem ateşi kendisine haram kılınır. (Bir rivayette de: 'Allah cehennemi ona haram kılar') dedi."169[84]

23/23- Abdullah b. Selâm'dan {Radıyallahü anh):170[85]
Rasûlullah ile beraber yürüyorduk, Peygamberimiz bir topluluğun kendisine seslendiğini duydu:
"Ey Allah 'in Rasûlü! Hangi amel daha kıymetlidir?"
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve sellem):
"Allah'a ve O'nun peygamberine iman etmek, Allah yolunda cihad etmek ve kabul olmuş bir hac ibadetidir" dedi.
Bir müddet sonra o vadiden şöyle bir nida duyuldu : "Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Rcısûlü olduğuna şehadet ederim.""
Bunun üzerine Rasûlullah da buyurdu ki :
"Ben de aynı şekilde şehadet ederim ve bunlara şehadet edenin de kesinlikle şirkten kurtulacağına şahitlik ederim."171[86]

24/24- Ebû Zıbyân'dan (Rdiihü hy):172[87]

165[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/32-33.
166[81] Sened:
Sahih: Müsned, V/313-314, H.no:22574-22575; Buhârî, Enbiyâ, 47; Müslim, îmân. 46; İbn Mibban, Sahîh, 1/214, H.no:207; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/316, H.no:555; Tirmizî, man, 17, H.no:2638; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/122, 269, H.no:133-135; Ebû Avâne, lIT-n ' I/18' Rno:8' Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/277, 278, 331, H.no:10969, 10970, İZrMüd VII/MüSned VII/130' 130-131, 142, H.no:2682, 2683, 2695; İbn Mende, 1/189, 10, 511; ibn Ebî Asım, es-Sünne, 11/ 431, H.no:889.
167[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/33-34.
168[83] Sened:
Sahih: Müsned, V/318, H.no;226lb-2261I; Câbir b. Abdullah'tan -Radıyallahü anh - şahidi için bk.V/233, 236, H.no:2I933, 21959; Müslim, îmân, 47. Tirmizî, îmân, 17, H.no:2638. Tirmizî hadisin hemen akabinde bu rivâyetiyle hasen-sahih-garib olduğunu, bununla birlikte Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Câbir, İbn Ömer ve Zeyd b. Hâlid (RadtyaUahü anhüm) tarafından da rivayet olunduğunu belirtti, İbn Hıbbân, 1/212, Hno.202; Ebû Nuaym, Müsîahrec. 1/123, H.no:136; Ebû Avâne, Müsned, 1/25-26, H.no:26. Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:8772; Nevevî bu hadisin senedinde (ki bu aynı zamanda Ahmed b. Hanbcl'in senedinde de vardır) güzel bir inceliğe dikkat çekmiştir ki bu da aynı tabakadaki dört râvînin (İbn Aclan, İbn Hıbbân, İbn Muhayrîz ve Siinâbihî) birbirlerinden hadis nakletmesidir. Bk. Şerhu Sahihi Müslim, 1/201-202.
169[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/34-35.
170[85] Sened:
Sahih: Müsned, V/451, H.no:23673; İbn Hıbban, VII/58, H.no:4576.EbuZer'den (Radiyallahu anh) şahidi için bk. V/150, H.no:21228; V/163, H.no:21341; V/171, H.no:21392; İbn Hıbban, I/183-184;, Hno:152; VII/58-59, H,no:4577; Tebarani, el-Mucemü'l-evsat, IX/330, H.no:8718.maiz'den şahidi için bk.Müsned , IV/342,Hno:18911-18912;makdisi, Muhtara, IX/442; Hno:416.Heysemi Ahmed b. Hanbel'in ravilerinin sika olduğunu belirtti.Bk.Mecma', I/59.Ayrıca şahitleri için de ynı şeyi söyledi.Bk.Mecma', III/207.Hadisin şahitleri için bk.I/143. hadis.
171[86] Abdullah b. Ahmed bu rivayeti (babasının işittiği gibi) kendisi de Harun b. Maruftan işittiğini belirtti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/35-36.
172[87] Sened:

Ebû Eyyüb el-Ensârî (Radıyallahü anh) (İstanbul'un muhasarası sırasında) Romalılarla yapılan savaşta hastalandı ve ölüm vakti yaklaşınca dedi ki:
Burada ölürsem cesedimi ülkeme götürün, şayet siz düşmanla vuruşurken ölürsem buraya defnedin. Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum, onu size söylemek istiyorum; aslında şu hâlim olmasaydı aktarmayacaktim:
"Kim Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse cennete gider."173[88]

25/25- Muâzb. Cebel'den (Radıyallahüanhy.):174[89]
Ebû Eyyüb el-Ensârî'ye (Radıyallahüanh) ölüm yaklaşınca... (Bir önceki hadisin aynısını nakletti.)175[90]

26/26- SüheyI İbnü'l-Beyza'dan176[91] (Radıyaüaha anhy):177[92]
RasûluÌlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ile bir sefere çıkmıştık. Ben onun terkisindeydim. RasûluÌlah şöyle dedi:
"Ey Süheyl İbnü'l-Beyza !"
İki ya da üç kere sesini yükselterek seslendi ve her defasında da Süheyl icabet ediyordu. Ashab-ı Kiram Rasûlullah'ın sesini işitince kendilerini çağırdığını zannettiler. Öndekiler durdu, arkadakiler de yetişti ve hepsi (Rasûlullah'ın etrafında) toplandı. RasûluÌlah :
"Şüphe yok ki kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederse Allah ona cehennem ateşini haram ve cenneti gerekli kılar."

Sahih: Müsned, V/419, H.no: 23450; V/416,'H.no:23415; Saîd b. Mansûr, Sünen, 11/384, H.no:2931; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/170-171, H.no: 4041-4045
a-Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned,V/\66, H.no:21356; V/159, H.no:21308; V/161, H.no:21326; Buharı, Cenâiz, 1; İsti'zân, 30; Rikâk, 13; Tevhîd, 33; Müslim, îmân, 153-154; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/168, H.no:270; 111/73, H.no:2235; Tirmizî, îmân, 18, H.no:2644; İbn Hıbbân, V/137, H.no:3316; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/190, Bezzâr, IX/394,H.no:3981
b-Câbirsden (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned,UV39\, H.no:15138, 15140; III/325, 374, H.no:I4425, 14956; Müslim, îmân, 151-152; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/167-168, H.no:267-269; Beyhakî, hikââ, 1/188, Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/42S, H.no: 7875. Ayrıca 38, Hadisin tahricine bk.
c-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.Müsned, 111/79, H.no: 11690,
d-Muâz'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, V/240, 241, H.no:21982, 21990; Ayrıca 25. ve 39. hadisin tahricine bk.
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 1/382, 443, H.no:3625, 4231; Buhârî, Cenâiz, 1; Tefsîr, 2/22; Eymân, 19; Müslim, îmân, 150; Ebû Avâne, Müsned, 1/27, H.no:30; Tayâiisî, 1/206, H.no: 254; Şâşî, Müsned, 11/60-61, H.no:558-560; İbn Mende, 1/212-215, H.no:66-73. Ayrıca 36. hadisin tahricine bk,
f- İbn Ömer'den - Radıyallahü anhümâ - şahidi için bk.Beyhakî, Şuabü'1-îmân, III/298, H.no:3589
g-Hureym b.Fâtik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, IV/321-322, H.no: 18802; IV/345-346, H.no:18936, 18940; Taberânî, el~Mu'cemü'l-evsat, IV/231-232, H.no: 4059; el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/205-207, H.no:4155; Hâkim, Müstedrek, 11/96-97, H.no:2442; Ebû Nuaym, Hılye, IX/34; Müstahrec, 1/168, H.no:267: Ebû Avâne, Müsned.. i/27, H.no:31; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 44; H.no:13075; l'tikâd, 1/188; Abd b. Humeyd. Müsned, 1/322. H.no:1060; İbn Mende, îmân, 1/218, H.no:76.
h-Umâra b. Ruveybe (Rueybc)'cien (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/27I-272, H.no:5581.
ı-Ukbe b, Âmir'dcn (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XVII/936, 969; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/314, H.no: 1408;
i-Seleme b. Nuaym el-Eşcaî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, IV/260, H.no:18200; Taberânî, el-Mu'cemü 'l-kebîr, VÎI/48, H.no:6347; Deylemî, Firdevs, 111/502, H.no: 5553. Ayrıca 36. hadisin tahricine bk.
k-Abdulmelik b. Mervân'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.324, H.no: 921;
I-Cerir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/307, H.no:2285; Heysemî râvîlerinin sika olduğunu söyledi. Bk.Mecma', 1/19.
173[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/36-37.
174[89] Sened:
Sahih: Müsned, VI/450, H.no:27418. Benzer rivayet için bk.V/240-241, H.no:21990; V/240, H.no:21982, V/230, H.no:21908, V/229, H.no:21902, (Yukarıdaki hadisin tam metni Şöyledir:)
Hno:75-80' 82^ XX/169' H.no:360; Müsnedü's-Muâz'dan /r / , /UI; Hevsemî' hadisin sahih râvîlerden oluştuğunu; ancak Ebû Salih'in 259 269 Blıh f/""a"/;Jhadisi5itmedigimbe!'rtti-Bk-^cmal,I/16,21.23, 104; VIH/202, birisi için söz'kn ^emrnin ifadc ^ğ' inkıtâ Ahmed b. Hanbel'İn senedlerinden sadece rivayetin seneHrT du f" °lğer isnadlar muttasıldır. Görüldüğü gibi Bennâ'nın tercih ettiği cuınde bbu Sâlıh yoktur. Ayrıca 24 ve 39. hadisin tahricine bk.
175[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/37.
176[91] Beyzâ, annesinin ismidir. Babasının ismi Vehb b. Rabîa'dır. Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 11/582, Trc.no;2316; Kardeşi Sehl için bk.II/569, Trc.no:2283; Babası dışında anne veya dedesi gibi birine nisbet edildiği zaman "b." yerine, 'İbn" lafzı kullanılır. îsa İbn Meryem gibi.
177[92] Sened:
Hasen: Müsned. III/451, H.no:15678; Benzer rivayet için bk.III/466-467. H.no:15783-15784; Hâkim, Müstedrek, 111/730, H.no:6646; Heysemî, hadis hakkında herhangi bir hüküm vermemiştir. Bk.Mecma', 1/15; Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr, VI/210, H.no:6033-6034; İbn Hıbbân, i/210, H.no:199. (Heysemî, Mevârid, 1/95, H.no:3). isnadının kopuk olması sebebi ile hadisin zayıf olduğu iddia edilmektetir. Bk. Buharı, et-Târîhu'l-kebîr, ITI/483, Trc. no:1616; İbn Ebî Hatim er-Râzî, IV/34, Trc.no: 143. Saîd b. Sait'in Süheyl'e yetişmediği, hatta Müslim'de Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) gelen bir rivayette "Süheyl îbnü'I-Beyzâ'nm (Radıyallahü anlı) cenaze namazını Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) bu mescidden başka bir yerde kılmadı" ifâdesi O'nun, daha RasûluÌlah bayattayken vefat ettiğine işaret etmektedir. Bk.İbn Hacer, İsâbe, U/92
Bu iddialar şöyle cevaplandırılmıştır: Hatîb el-Bağdâdî, Saîd b. Sait'in Abdullah b. Üneys'ten O'nun da Süheyl'den (Radıyallahüanhüm) bu hadisi naklettiğini kayıtlar. Bk.Târihu Bağdâd, IH/104, 221; Ubâde'den (Radıyallahü anh) şahidi de vardır. Bk.Müsned, V/313, H.no:22574; V7318, H.no:22610; Buhârî, Enbiyâ, Müslim, îmân, 46; Tirmizî, îmân. 17, H.no:2638; Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâdve'l-mesânî, 11/134-135, H.no:854. Enes b. Mâlik ve Itbân b. Mâlik'ten (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk.Müsned, III/135, H.no:I2325; Buhârî, Salât, 46; Müslim, îmân, 54. Ayrıca 21. hadisin tahricine bk.
Özet olarak Müsned'in buradaki senedi inkıta sebebiyle zayıftır. Ancak hadisin şâhid ve mütâbüeri bu rivayetin kuvvet kazanması için yeterlidir.

(Bir rivayette: "İzzet ve celâl sahibi Allah, bu kelime nedeniyle cenneti ona gerekli kılar ve ateşten onu âzad eder" buyurdu.)[178][93]

27/27- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahü anhy.):[179][94]
Kavmimden bir toplulukla birlikte Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve uğradım, bize dedi ki: "Müjdeler olsun, başkalarına da bu müjdeyi verin, (artık) kim sadık kalarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederse cennete gider."
Daha sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) huzurundan ayrıldık ki bunu insanlara müjdeleyelim. Yolda Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) karşımıza çıktı, (olayı öğrenince) bizi Rasûiullah'a geri getirdi ve i(Ey Allah'ın Rasûlü! Buyurduğunuz müjdeli haber insanlara duyurulduğu takdirde buna güvenirler (de ibadeti azaltabilirler), " dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sükût etti (bir şey demedi).
NOT: Peygamberimiz ve Hz. Ömer gibi bazı sahabîler, şehadet kelimesini sadık/ihlaslı olarak söyleyen kişinin cennete gideceğine dair müjdeyi, fazla yaymak istemiyordu. Zira onlar, belki insanlar buna güvenir de amelde/nafilelerde gevşeklik gösterirler, endişesi taşıyorlardı.
Ancak bazı özel durumlarda (33/33 nolu hadiste geçtiği gibi) Peygamberimiz bunu Müslümanlara müjdeliyordu. Bunun nedeni Müslümanların o anki fedakârlıkları ya da söz konusu bilginin kaybolma endişesi olabilir.
Bir Müslüman, büyük günah işlese de affedilmesinin ardından ya da cehennem azabı gördükten sonra mutlaka cennete girecektir. Yani şirk dışındaki günahları işleyen Müslümanların mutlaka bir şekilde cennete girecekleri anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.[180][95]

28/28- Cabir b. Abdullah'tan (Radıyaliaha anh):[181][96]
Mu az b. Cebel'in ölüm anında, ben yanında bulunanlardan birisiydim, o şöyle dedi:
'Odanın/çadırın perdesini açın da size Rasûîu İlah'tan (Sallallaim aleyhi ve duyduğum bir şeyi nakledeyim, önceden ona güvenmeniz (ve ameli Trk etmeniz/gevşemeniz) endişesi ile anlatmamıştım. Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim kalbindeki ihlasla ya da kalbindeki kesin imanla Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederse cehennem ateşine girmez, (cennete girer)."
Bir keresinde de: "Cennete gider, ateşfin azabı) ona dokunmaz" dedi.[182][97]

29/29- Muâz b. Cebel'den (Radıyaliahü anh):[183][98]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve seiiem) bana şöyle demişti: "Cennet (kapısının) anahtarları, Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmektir."[184][99]

---

[178][93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/38-39.
[179][94] Sened:
Sahih: Müsned, IV/402, H.no:19486; Benzer rivayet için bk.IV/41I, H.no:19577; Taberânî, el-Mu'cemü '/-kebîr, Heysemî "Hadisin râvîleri sikadır" demiştir. Bk.Mecma', 1/16; X/83-84; Muâz'dan (Radıya/lahü anh) şahidi için bk.Müslim, îmân, 49; Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:51. Ebû Şurayh el-Huzâî'den (Radıyallahü anh) şahidi iÇin bk.Taberânî, el-Mu'cemü '/-kebîr, XXII/188, H.no:491; İbn Hıbbân, 1/166, H.no:122, (Heysemî, Mevân'd, VI/17-I8, H.no:1792).
[180][95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/39-40.
[181][96] Sened:
Sahih: Müsned, V/236, H.no:21959; Benzer rivayet için bk.V/233, H.no:21933; V/229, H.no:2I902; V/240-241, H.no:21982, 21990; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/41, H.no:63; İbn Hibbân, 1/211, H.no:200; (Heysemî, Mevârid, 1/97, H.no:4). Humeydî, 1/18], H.no:369; îbn Mende, 1/247, H.no:lll; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/146-148, H.no:I26-128. Hâkim, Müstedrek, 1/503, H.no:1299; Münâvî bu hadisin şerhinde "kelime-İ Tevhîdi söyleyenin cennete gireceğine" dâir rivayetlerin yaklaşık otuz (30) sahâbîden nakledildiğini ve mütevâtir olduğunu belirmiştir. Bk.Feyzu'l-kadîr, VI/206, H.no:877I.
[182][97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/40-41.
[183][98] Sened:
Zayıf: Müsned, V/242, H.no:22001; Heysemî hadisin Bezzâr ve Ahmed b. Hanbel tarafından nvayeudildiğini, fakat Şehr ve Muâz arasında kopukluk bulunduğunu, tsmâü b. Ayyaş*m ise "caz âlimlerinden yaptığı rivayette zayıflık bulunduğunu, bu rivayetin ise bunlardan biri olduğunu, diğer râvîlerin ise sika sayıldıklarını beyan etti. (Bk.Mecma\ 1/16; X/82) Buharı, sor lriaŞİlgl aUinda Vehb b' Münebbih'e "Cennetin anahtarı lâ ilahe illallah değil midir?" diye V/374 f,Unda "evet" cevabını verdiğini kaydetti. Bk.Buhârl Ccnâiz, 1; Dcyiemî, Firdevs, Bu , H.no::8475' Suyûtî hadisin zayıf olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu 's-sağir, H.no:8191. ne kadar senedindeki kopukluk sebebi ile zayıf kabul edilse de, mânâsı sahih bir ayettir. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.
[184][99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/41.

30/30- RÎfâa el-Cühenî'den (Radıyaiiaha anh):185[100]
Rasûlullah (Sallallahu akyhı ve settem) ile birlikte sefere çıktık ve Kedîd (ya Cudeyd) denilen yere geldik. Bazı kişiler ailelerine dönmek için izin " meye başladı. Rasûlullah da onlara izin verdi. Sonra ayağa kalktı. Allah'a hamd ve sena edip şöyle buyurdu:
"Bazı kişilere ne oluyor, şu ağacın (yani yeryüzünün) Rasûiullah tarafını tercih etmiyorlar ve diğer taraflara göre burayı sevimsiz görüyorlar."
Rasûlullah'ın bu sözünden dolayı herkesin ağladığını gördük. Bir kişi (kalktı ve) dedi ki :
'Bundan sonra senden izin isteyen alçaktır.' Rasûlullah tekrar Allah'a hamd etti ve şöyle buyurdu: "O hâlde ben de Allah katında şehadet ederim ki bir kul Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma can ü gönülden şehadet eder ve bundan da sapmazsa, (âhirette) ancak cennete gider/' (Ayrıca) şunları ekledi:
"Rabbim bana, ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesapsız ve hiç azap etmeden cennete koyacağını va'd etti.186 [101] Dilerim ki sizler ve atalarınızdan, eşlerinizden, soylarınızdan salih olanlar cennetteki köşklerine yerleşmeden onlar cennete girmezler, (ki sizin girmeniz de kesinleşsin.)
Gece yarısı ya da gecenin üçte ikisi olduğunda Allah dünya semasında187[102] tecelli eder ve (insanlara): %Ben kuifanmdan benden başkasına yönelmelerini istemiyorum/ kim benden af dilerse onu affederim, kim bana dua ederse ona icabet ederim ve kim de benden bîr istekte bulunursa ona veririm' buyurur, bu nida fecrin aydınlığına kadar devam eder."
ijRifa'a'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah ile birlikte Mekke'den ayrıldık, insanlar izin istemeye başladı. (Yukarıdaki hadisi zikretti.)
Râvi devamla dedi ki: Ebû Bekir (kalkıp) şöyle söyledi: 'Bundan sonra senden izin isteyen bana göre-alçaktır." Daha sonra Hz. Peygamber Allah'a hamd etti ve güzel şeyler söyledi. Ardından "Allah katında şahitlik ederim ki (hâlbuki yemin edeceğinde -Muhammedi'm nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki- derdi) bir kul Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve bundan da sapmazsa kesinlikle cennete gider, dedi (ve devamında da yukarıdaki hadisi zikretti.)"
§(Yine Rifa'a'dan üçüncü tarikle gelen rivayet) 'Rasûlullah'la (Salhilalni aleyhi ve seiiem) sefere çıktık ve Kedîd denilen yere (ya da Arafat'a) ulaştık' dedi (ve hadisin devamını zikretti.)188[103]

31/31- Osman b. Affân (Radıyallahü anh):189[104]
Hz. Peygamber'den (Saihiiahü aleyhi ve sellem) şunu nakletti :
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını kabul ederek ölürse cennete gider."190[105]

32/32- Osman b. Affân (Radıyallahü anh):191[106]
Rasûlullah'ın (Sallaiiahu aleyhi ve seilem): "Ben bir kelime biliyorum, onu kalbindeki bir gerçek olarak ifade ederse cehennem ateşi o kişiye haram kılınır" sözünü duydum deyince, Ömer b. Hattab:
"O hangi kelimedir, sana anlatayım; o, Allah 'm Hz. Muhammed ve Ashabını kendisiyle güçlendirdiği Mas kelimesidir. O, Allah Rasûlü'nün amcası Ebû Talib'i kabul etmeye çağırdığı takva kelimesidir ki

---

185[100] Sened:
Sahih; Müsned, IV/16, H.no:16167-16171, /6rc Mîce, İkâme, 182, H.no:1367; Zühd, 34, H.no:4285; Z)âWmf, Salât, 168, H.no: 1489-1490; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/122, H.no:103O9; Taberânî, el-Mucemü'1-kebîr, V749-52, H.no:4556-4560; Heysemî: "Hadisin ravileri sıka kabul edilen zâtlardır." Bk.Mecma1, 1/20-21; X/408; Tayâlisî, 0/620-62i, H.no:1387; İbn Hıbbân, 1/217, H.no:2I2; Nesâî. Amelü'l-yevm ve'Neyle, s.337-338. H_no:47: Bezzâr, IV/206, 207, H.no:3543; İbnü'l-Miibarek, Zühd, s.322, 548-549, H.no:9i9, Bk T Nuaym Hılyeli*'l-evliy<-l VI/286; Münzirî, isnadında bir beisin olmadığın! söyledi, H.no:2346. Hadisin ikinci kısmının "yani Yüce Allah'ın dünya semâsında IIAm w '" EbÛ Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için hk.Müsned, 11/504, H.no:10492; II; II/433, H.no:9557; İbn Mace, İkame, 182, H.no:1366; Darimi, Salat, 168,H.no:1486-1487.
186[101] Ebu Umâme'den (Radtyallaha anh) bu husustaki bir rivayet için bk.Müsned, V/268, H.no:22204.
187[102] Lafız manası' en aşağı semâdır. Ancak anlaşılması için 'dünya semâsı' olarak terceme edildi.
188[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/41-44.
189[104] Sened:
Sahih: Müsned, 1/65, H.no:464, Benzer rivayet için bk.I/68, H.no:498: Müslim îmân 43" Hakim, MüstedreK 1/502, H.no:1298; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/109, H.no'95" EbÛ Nuaym M/ye, VİI/174; Müstahrec, 1/120, H.no:I28; EbÛ Avâne, Müsned, 1/19 H.nolÖ" İbn Mende' imân, I/I73, H.no:32; An ffi/>id«, I/21I-212, H.no:201 (Heysemî. Mevârid 1/99 H no"6) Hatîb el-Bağdâdî, Târihu Bağdöd, VT/74-75.
190[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/44.
191[106] Sened:
Sahih: Müsned, 1/63, H.no:447. Ibn Hıbhân, 1/213, H.no:204 (Heysemî Mevârid 1/93 H.no:l): Ebû Nuaym, Hılye, VII/174; Hâkim, Müstedrek. 1/502 Hno*1298' Hz Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.A/üs/W, 1/28, H.no:187; 1/37, H.no:252. Makdisî hadisin isnadının hasen olduğunu söyledi. Bk.Muhtâra, T/458, H.no:333. Heysemî râvîlerinin sika olduğunu zikretti. Bk.Mecma', 1/15. Gösterilen şahidi de dikkate alarak hadisin sahih olduğu hükmüne varılabilir.

bu da Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmektir" dedi.192[107]

33/33- Ebû Zer'den (Radıyallahü anh):193[108]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seilem) yanına geldim, üzerinde beyaz bir elbise vardı ve uyuyordu. Sonra konuşmak için tekrar geldim, yine uyuyordu. Bir müddet sonra tekrar geldim, baktım ki RasûluMah uyanmış, dizinin dibinde oturdum. Bana dedi ki:
"Bir kul Allah'tan başka ilâh yoktur der ve bu iman ile ölürse kesinlikle cennete girer."
Ben ona:
"Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Evet, zina etse de, hırsızlık yapsa da.,"
Ben aynı soruyu üç kere tekrarladım, o da aynı cevabı verdi ve dördüncüde buyurdu ki:
"Ebû Zerr'in burnu (toprakta) sürtülse de bu böyle..194[109]"
Râvi (kendisi) der ki: Ebû Zer oradan izarını çekerek çıktı, gitti ve (kendi kendine) şöyle diyordu:
"Ebû Zerr'in burnu (toprakta) sürtülse de bu böyle.."195[110]

Açıklama

Rasûlullah, bazı sahabîlerin ısrarlı sorularına zaman zaman bu şekilde cevap vererek belki de onların aşırı zühd anlayışını tenkit etmektedir. Çünkü İslâm her insanın kabul edip yaşayacağı bir dindir ve bütün insanların günahtan kaçınma endişeleri de eşit değildir.
Cennete girmenin temel şartı tevhidi kabul ve şirki reddetmektir. Zira Allah şirk dışında diğer günahları dilerse affeder.
Allah Teâlâ buyurur ki:
'Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını kesinlikle affetmez, şirk dışındaki günahları dilerse affeder. Kim Allah'a şirk koşarsa gerçekten büyük bir günah işleyerek iftirada bulunmuş olur.' (Nisa 4/48).196[111]

*** Âhirette Şefaat Yetkisi**

Allah Teâlâ buyurdu:
"...O'nun katında izni olmadan kim şefaat edebilir..." (Bakara2/255)
Allah Teâlâ buyurdu:
"...O gün, Rahmanın izin verdiği ve sözünü kabul etiği kişiden başkasının şefaati fayda vermez." (Tâhâ 20/109)
(Şefaat, Allah'ın Âhiretteki rahmet görüntülerinden birisidir. Bu zorunlu iki şekilde tecelli eder:
a- AHah müşrik ve kâfirler dışındaki günahkârları dilerse affeder ve bunu Kur 'ânda şöyle açıklar:
“Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışındaki (günahları) dilerse affeder” (Nisa 4 / 48)
b- Peygamberler ve Allah'ın izin verdiği salih insanlar da günahkârların ajfolmasım talep ettiğinde, şefaatleri Allah 'in izniyle kabul edilir. Bu konudaki hadisler aşağıda zikredilmiştir.)197[112]

34/34- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):198[113]

192[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/44-45.
193[108] Sened:
Sahih: Afûsned, V/166, H.no:21358; Benzer'rivayet için bk.V/166, H.no:21356, Buharı, Libâs, 24;^ Cenâiz, 1; Rikâk, 13-14; İstikraz, 3; Bed'ül-halk, 6; îsti'zân, 30; Tevhîd, 33; Müslim, îmân, 153-154; Tirmizî, îmân, 18, H.no:2644 (Hasen-sahîh), Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/168, H.no:271; Ebû Avâne. 1/28. H.no:36; Bezzâr, IX/354, H.no:392Û; İbn Mende, 1/224, H.no-87.
194[109] Bu mânâ için bk. İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, X / 283.
195[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/45-46.
196[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/46.
197[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/46-47.
198[113] Sened:
Sahih: Mûsned, 11/307, H.no:8056; Benzer rivayet için bk.II/518, H.no: 10661; Buharı, İlim, 33, Rikâk, 51; Hâkim, Uüstedrek, 1/141, H.no:233; İbn Hibbân, VIII/131. H.no:6432 (Heysemî, Mevârid, VIII/296-298, H.no:2595); Haris b. Ebî Üsâme, Müsned (Zevâidü Heysemî), 11/1012, H.no:1136; İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/343,

Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seilem): "Rabbin sana şefaat konusunda hangi hakkı bahşetti?" diye sordum. O da şöyle dedi:
"Muhammed'in nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu soruyu ümmetimden ilk soran sensin, bu da anladığım kadarıyla sendeki öğrenme hırsından kaynaklanıyor,
Muhammed'in nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mü'minlerin cennet kapısında yığılmaları beni fazla ilgilendirmiyor, bundan daha önemlisi şefaat yetkimi tam (sonuna kadar) kullanabilmemdir. Benim şefaatim, samimiyetle Allah 'tan başka ilâh olmadığına şehadet eden ve kalbi dilindeki bu sözü, dili de kalbindeki bu inancı kabul ederek yaşayanlar için geçerlidir."199[114]

35/35- Ebû Amra el-Ensârî'den (Radtyaiiahu anh):200[115]
RaSÛluIlall (SallaUahü aleyhi ve selletn) buyurdu ki;
"Allah 'tan başka ilâh olmadığına ve benim de onun peygamberi olduğuma' ben şehadet ederim. Mü'min bir kul da bu iki cümleyi kabul ettiği hâlde Allah'a ulaşırsa, kıyamet günü kesinlikle ateşten korunur."201[116]

36/36- İbn Mes'Ûd (Radıyallahü anh):202[117]
'İki önemli haslet vardır. Bunlardan birini Rasûlu ilah'tan aleyhi ve sellem) duydum; diğeri kendi kanâatimdir. (Rasûlullah dedi ki;)
"Kim Allah'a ortak koşarak ölürse cehenneme gider."
Ben de:
'Kim hiçbir şeyi Allah'a ortak ve eş koşmadan ölürse cennete gider' diyorum.'203[118]

37/37- Ebû Nuaym'den:204[119]
Medine ehlinden bir adam yahut bir ihtiyar geldi ve Mesrûk'un evinde misafir oldu. O kişi şöyle dedi; Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) duyduğuma göre Rasûlullah (Sailaiiaha aleyhi ve seiîem) şöyle buyurdu:
"Kim hiçbir şeyi şirk koşmadan Allah'a ulaşırsa yaptığı hatalar (fazla) zarar vermez ve kim de Allah'a şirk koşarak ölürse yaptığı güzel işler ona fayda vermez."205[120]

H.no:337. Buhârî, Salim b. tbu Sâlim'e eserinde yer vermiş ancak herhangi bir cerhte (hadis yönünden zayıf olduğuna dair bir veride) bulunmamıştır. Bk.et-Târîhu't-kebîr, IV/1I2. Heysemî, "Muâviye b. Mu'tib dışında, sahih ricali ile nakledilmiştir. Muâviye b. Mu'tib ise sikadır" dedi. Bk.Mecma', a/404. Yani Buhârî ve Müslim'in aradıkları sahih hadis şartlarına uygun râvîlerden biri olmamakla birlikte, sika kabul edilen bir râvîdir.

199[114] Bu konuda benzer rivayet için bk.Müsned, 11/373, H.no:8844. Bu hadisin lafzı:
Hadisin tercemesi: Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) Hz, Peygamber'e (SallaUahü aleyhi ve sellem): "Kıyamet gününde senin şefaatinle müşerref olan insanların en mutluları kimlerdir?"dedim. Hz.Peygamber (SallaUahü aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: "Senin hadise olan istek ve gayretin sebebiyle, bu soruyu senden önce başka birinden zaten beklemiyordum, ey Ebû Hüreyre!. Kıyamet gününde şefaatime mazhar olanların en mutluları: Gönlünden gelen bir samimiyetle !â ilahe illallah diyenlerdir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/47-48.

200[115] Sened:
Sahih: Müsned, III/417-418, H.no:15388; Beyhakî, es-Sünenü'Ukübrâ, V/244, H.no:8793; İbn Hıbbân, 1/221-222, H.no:22I (Heysemî, Mevârid, 1/101-102, H.no:8); İbnü'I-Mübârek, Zühd, s.321, H.no:9l7. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 11/421, H.no:9420; III/ll, H.no:I1022; Müslim, îmân, 44. Heysemî hadisin râvîlerinin sika olduklarını beyan etti. Bk.Mecma', 1/19-20; Hadisin bas tarafı siyer bölümünde zikredilecektir.

201[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/48.

202[117] Sened:
Sahih: Mûsned, 1/374, H.no:3552; Benzer rivayet için bk.I/382, H.no: 3625; 1/402, H.no: 1/4*4 h407' Rıιo:3865; I/425' H'no: 4038, 4043; 1/443, H.no: 4231-4232; 1/462, H.no:4406; f/464, H.no: 4425; Buhârî, Cenâiz, 1; Tefsir, 2/22; Eymân, 19; Müslim, îmân, 150; Tayâlisî, Musned,1/206, H.no: 254; İbn Hıbbân, 1/235. H.no:251; Nesâî, es-Sünenül-kübrâ, VI/293, no:l 1011; Ebû Ya'Ia, Müsned, IX/22, H.no:5090; IX/126, H.no:5198; Taberânî, el-Mucemüll-kebir, X/187, 189H-no:104I0. 1O416Î Bezzâr' Müsned. V/103-104, 127, ; Şâ?î' Müsned> H/60-61, H.no:558-560; îbn Mende, imân, 1/215, H.no:73: Ebu Avane, I/27, H.no:30.

203[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/49.

204[119] Sened:
Sahih: Müsned, II/170, H.no: 6586. Heysemi, hadisin Tebarani'nin el-Mu'cemü'l-kebir isimli eserinde !fwe.û\II"70 H.no:6586. Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemül-kebîr isimli c rıvâyet edildiğini belirttikten sonra: "İsimlendirilmeyen tabiî dışındaki râvîleri sahih hadis şartlarını taşımakladır," beyanında bulunmuştur. Bk.Mecma', 1/19. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin bu görüşünün hatalı olduğunu belirttittikten sonra şöyle demiştir: Hadisin zâhiri/İIk andaki görünüşü, Mesrûk'un kendisini ziyaret eden ismi belirsiz bir zattan rivayet ettiğidir. Ancak hadisin siyakına ve biraz dikkatlice bakana göre bu böyle değildir. Eğer böyle olsaydı, Muhammed b. Münteşir'in bu isimsiz râvîden hadis alması gerekirdi. Çünkü hikâyeyi anlatan kendisidir. Şayet hadis, Abdullah b. Amr'dan bu müphem râvî kanalıyla nakîedilseydi, Muhammed b. Münteşir'in bu zattan rivayet etmesi gerekirdi. Muhammed b. Münteşir amcası Mesrûk'un huzurunda gördüğü olayı nakletmektedir. "^ > " cümlesinin zamiri müphem kişiye değil de, Mesnık'a râcîdir. Nitekim Heysemî'nin işaret ettiği Taberânî'nin rivayetinde, Mesrûk'un Abdullah b. Amr'dan (Radıyatlahü anh) nakli açıkça zikredilmiştir. ">_, ft_*M diyen Muhammed b. Münteşir'dir. Bk.Müsned, (Alımed Muhammed Şâkir'in tahkik ettiği nüsha) VI/159-160. Hadisi Taberânî'nin eserinde bulamadık. Hadisin İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Deylemî, Firdevs, III/473, H.no:5463.

205[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/49-50.

38/38- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):206[121]
(Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
İki önemli sebep vardır: Kim hiçbir şeyi şirk koşmadığı halde izzet ve celal sahibi Allah a U[aşırsa cennete gider,
Kim de şirk koştuğu hâlde izzet ve celâl sahibi Allah'a ulaşırsa cehenneme gider."207[122]

39/39- EneS b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) :208[123]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) Muaz'a şöyle dedi: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederek209[124] Allah'a ulaşırsa cennete gider." Muazdedi ki: 'Ey Allah'ın Peygamberi, bunu insanlara müjdeleyeyim mi?'
Rasûlullah:
"Hayır, ben insanların bu müjdeye güvenip (ameli terkedecekleri/ gevşeyecekleri) endişesi taşıyorum" buyurdu ya da buna benzer bir şey söyledi.210[125]

40/40- Sefeme b. Nuaym'dan (Radıyallahü anh): 211[126]
RasÛİUİIah (Sallallakü aleyhi ve settem) dedi ki:
"Kirn hiçbir şeyi şirk koşmadan Allah'a ulaşırsa (sonunda) cennete gider, zina yapsa da (böyle), hırsızlık yapsa da ..."212[127]

41/41- Hissân b. el-Kâhin (el-Kâhil) el-Adevî'den:213[128]
Bir keresinde Abdurrahman b. Semüra ile oturuyordum, kendisi Muazb. Cebel'den (Radıyallahüanhüm) şu hadisi nakletti:
RasÛİUİIah (Sallallahü aleyhi ve settem) buyurdu ki:
"Yeryüzünde bir kişi Allah'a şirk koşmaz, benim Allah Rasûlü olduğuma şehadet eder ve bunlar da imanlı bir kalbe dönerse, o kişi kesinlikle affolur."
Ben Abdurrahman'a:
'Sen bunları Muaz b. CebeVden mi duydunV diye sordum. Orada bulunanlar bu sözüm üzerine beni ayıpladılar. Abdurrahman:
bırakın, o kötü bir söz söylemedi, Evet bunu Rasûlullah'tan duyduğunu belirten Muaz 'dan ben (kendim) duydum' dedi.
§(Bir başka tarikte) Hissân b. el-Kâhin el-Adevî'den (Radıyallahü anh): "Bir keresinde Basra'daki ulu camiye gitmiştim. Orada bulunan ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyarın yanına oturdum ve bana dedi ki:
iMuaz bana Rasûlullah'tan şunları nakletti... (ve ilâve olarak) "Onu ayıplamayın, azarlamayın! Evet,

---

206[121] Sened:
Sahih: Müsned, IlÎ/344-345, H.no:I4646; Benzer rivayet İçin bk.III/39I, H.no:15138, III/325, H.no: 14425; III/374, H.no:14956 Ma'mer b. Râsid, Cami', XI 461, H.no: 19708; XI/I83, H.no;20277 (Ma'mer, benzer lafızlarla rivayet edilen bu hadisi, Câbir'in -Radıyallahü anh-Sahîfe'sinden almıştır); Müslim, îmân, 151-152; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, VIII/199, H.no:7406; Müsnedü's-Şâmiyyîn, H/115, H.no:1020; Ebû Ya'Iâ, Müsned, IV/188, H.no;2278; Ebû Nuaym, Müsîahrec, T/168, H.no:267: Ebû Avâne, 1/27, H.no'3\: Abd b. Humeyd, 1/322, H.no:1060; îbıı Mende. 1/218, H.no:76; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kebîr, VII/44, H.no:13075; İ'tikâd, 1/187-188; İbn Ğazavân ed-Dabbî? Kitâbü'd-duâ, 1/169, H.no:I0. Heysemî, hadisin Unıâre b. Ruveybe'den (Radıyallahü anh) şahidinin Taberânî tarafından rivayet edildiğini (Bk.et-Mu'cemü'l-evsat, VI/27İ-272, H.no:558I) ancak senedinde bulunan Muhammed b. Ebân'ın zayıf olduğunu belirtti. Bk.Mecma', 1/21-23. Hureym b.Fâtik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, IV/32I-322, H.no: 18802; IV/345-346, H.no:18936, 18940; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/23I-232, H.no: 4059; el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/205-207, H.no:4155; îbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, IH/298, H.no:3589; Ayrıca 24, had i s in tahricİne bk.
207[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/50-51.
208[123] Sened:
Sahih: Müsned, III/157, H.no:12543; Benzer rivayeti için bk.III/244, H.no:13494; Buhârî, fl'm, 49; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, VI/278, H.no:10974; Nesâi, Amelü'l-yevmi ve'î-leyle, s.605, H.no:1135; Hâkim, Müstedrek, III/276, H.no:5079; İbn Mende, 1/238, H,no:IOO. Aynca25.hadisin tahricine bk.
209[124] Bir rivayette; "Şirk koşmaksizm" şeklinde geçmektedir. Ayrıca bk. Müsned trc. H.No. 49/246'nın Ar.ldamao, Ş 'nm Aç,klaması.
210[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/51.
211[126] Sened:
Sahîh: Müsned, IV/260, H.no: 18200; Benzer jivâyeti için bk.V/285, H.no:22363. Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi için hk.Müslim, îmân, 153-154. Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsmd, III/374, H.no: 14956; IH/325, H.no: 14425. Ebû Saîd'den (Radıyaîlahü anh) şahidi için bk.Müsned, 111/79, H.no: 11690. (Ayrıca 24.hadisin tahricine bk.)
212[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/51-52.
213[128] Sened:
Sahîh: MöMerf, V/229, H.no:21899; Benzer rivayetler için bk.V/229, H.no:21897-21898; Ebu Dâvûd, Cenâiz, 20, H.no:3116 (benzer lâfızla); İbn Mâce, Edeb, 54, H.no:3796; tbn nıbbân, 1/212-213, H.no:203, (Heysemî, Mevâridü'z-zam'ân, 1/98, H.no:5); Hâkim, Mustedrek, 1/50, H.no:16 (sahih); Beyhakî, es-Sünenül-kübrâ, VI/279, H.no:10977; Şuabü'l-iman, 1/147-148, H.no:128-129; Nesâî, Amelü'l-yevm, s.605-607, H.no: 1136-1139; Bezzâr, VII/76, H.no:2624; Humeydî, 1/181-182, H.no:370; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XX/45-46, 1; H.no:71-74, 219; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/437, H.no: 1652; EbûNuaym, Hılyetü'l-evliyâ, VII/174.

ben (kendim) bunu Muaz 'dan işittim, o da Rasûlullah'tan şunları nakletti..." '
§(Diğer rivayette;) Râvi, Hissan'm babasının cahiliyede kâhin olduğunu belirtti.
'Hz. Osman'ın (Radıyaiiahüanh) halifeliği döneminde mescide girdiğimde saçı sakalı ağarmış yaşlı birisi Muâz b. Cebel'den (Radıyaiiahu anh) rivayette bulunuyordu' dedi ve yukarıdaki hadisin benzerini nakletti.'214[129]

42/42- Ebû Zer'den (Radıyaiiahü anhy):215[130]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi vs sellem) dedi ki:
Aziz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu: 'Ey Âdem oğlu, yeryüzü dolusu hata/günah işlesen de, şirk koşmadığın sürece ben sana yeryüzü dolusu af/mağfiret hazırlarım.'
NOT: Nakledilen hadislerden anlaşılan, kim tevhîdi doğru olarak anlar/kabul eder ve şirki reddederse Allah'ın izniyle şefaatten faydalanacaktır.216[131]

B- ÎMAN VE İSLÂM
(İnanmak Ve Teslim Olmak)

* Îman Ve İslâm'ın Önemi

Allah Teâlâ buyurur ki:
'İman eden ve imanına hiçbir günah bulaştırmayanlara gelince, işte onlar güvenlik içinde olan ve hidayeti bulanlardır.' (En'am6/82)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah kimin hidâyetini İsterse, onun göğsünü İslâm'a açar/yollarını kolaylaştırır. Kimi de saptırmak isterse, onun gösünü sanki göğe yükseliyormuş gibi sıkıntılı kılar. Allah, iman etmeyenlerin üstünde işte böyle pislik bırakır." (Enam 6/125)
Allah Teâlâ buyurur:
'Allah ve Rasûlü bir şeye hükmettiği zaman, mü'min erkek ve kadm(ların başkasını) tercih etme hakları yoktur. (Bundan sonra) kim Allah ve Rasûlüne isyan ederse, artık o kişi açıkça sapıtmıştır.' (Ahzâb 33/36)
(Bu bölümdeki hadisler, dinin temel esaslarının öğretilmesi ile ilgilidir. Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve seller»), bu esasları, muhtelif vesilelerle Sahabe-i Kiram 'a tek tek, bazen toplu hâlde öğretiyordu. Bundan dinin temel esaslarını her Müslıımanın bilmesi ve kabul etmesi gerektiğini anlıyoruz. Din iki şeyden oluşmuştur: İman ve İslâm, yani inanmak ve teslim olmak... Hayatın her anında teslimiyet ve Allah 'a kulluk...)217[1]

1/43- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):218[2]

214[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/52-54.
215[130] Sened:
Sahîh: Müsned, V/147, H.no:21208. Benzer rivayetler için bk.V/148, H.no:21212-21213; V/I53, H.no:21257; V/169, H.no:21380; Müslim, Zikir, 22; İbn Mâce, Edeb, 58, H.no:382l; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, IV/68, H.no:3084; VIIF/365-366 H no-7744' İbnü'l-Mübârek' Zühd, s.366, H.no:1035; Beszar, IX/403. H.no:3999.
216[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/54.
217[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/56.
218[2] Sened:
Sahih: Müsned, 11/287," H.no:7850, Ibn Hıbbân, 1/184, H.no:153; VI1/59, H.no:4578-4579; Benzer rivayet için bk.Müsned, 11/258, H.no:7502; 11/264, H.no:7580; H/268-269, H.no:7629
a-Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anh) şahidi için bkMüsned, IV/204, H.no: 17741;
b-Şifa bt. Abdullah'tan (Radıyaliahü anhâ) şahidi için bk. Müsned,W372, H.no:26973, 26975; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/314-315, H.no:791, 793-794; Buhârî, îmân, 18; Hac, 4; Müslim, îmân, 135; Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd, 22, H.no:1658, (lıasen-sahîh); Nesât, Menâsik, 4, H.no:2622; Cihâd, 17, H.no:3127-3128; îmân, 1, H.no:4982-4983; Dârimî, Cihâd, 4, H.no:2398; Rikâk, 28, H.no:2741-2742; Tayâlisî, Müsned, IV/252, H.no:2640; Abdb. Humeyd, s.460, H.no:1591.
c-Mâizet-Temîmî'den (Radıyaliahüanh) şahidi için bk.Müsned, IV/342, H.no: 18911-'8912; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/344, H.no:8Û9-811.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için hk.Müsned, 11/348, H.no:8563; Ma'mer b. Râşid, XI/190, H.no:20296. Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduklarını belirtir.

Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem), 'Hangi amel daha faziletli ve daha hayırlı?' diye soruldu. O da buyurdu ki:
"Allah'a ve Rasûlüne iman etmektir." 'Sonra hangisi, ey Allah'ın Rasûlü?' "Amellerin zirvesi olan Allah yolunda cihaddır." 'Bundan sonra hangisi, ey Allah'ın Rasûlü?' "Kabul olunan hacdır."219[3]

2/44- Hz. Ömer'den (Radıyaiiahü anh):220[4]
Rasûlullah'ın (Salfoiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ettiği hâlde ölürse, ona ^cennetin sekiz kapısının hangisinden İstersen, oradan içeri girV denilir."
Bu hadisin Ukbe b. Âmir'den (Radıyalhhn anh) şâhı'dİ221[5] şu lafızladır:
"Bir kul, şirk koşmadan ve haram kana bulaşmadan222[6] Allah'a kavuşursa, dilediği cennet kapılarından (içeri) girer."
NOT: Ayrıca Ubâde b. es- Sâmit (Radıyallahü anh) rivayeti için bk. 21/21.hadis.223[7]

3/45- Muâzb. Cebel'den:224[8]
Tebük savaşı öncesi Rasûlullah (Sallaüahn aleyhi ve sellem) ordusuyla yola çıkmıştı. Ortalık ağarmca sabah namazını kıldırdı ve ordu tekrar yoluna devam etti. Bir süre sonra güneşin ilk ışıkları görüldü ve insanlar yorgunluktan dolayı uyuklamaya başladı.
Muâz Rasûlullah'ı takip ediyor, peşi sıra gidiyordu, diğerleri ise binekleri üzerinde (sağa sola) dağılmışlardı. Bindikler hayvanlar hem otluyor, hem de yürüyorlardı. Muâz Rasûlullah'ı takip ederken, onun devesv de bazen yayılıyor, bazen de yürüyordu ve birden tökezledi. Muâz yuları ile onu zapt etti. Ama hayvan hızlanmış ve Rasûlullah'ın devesini ürkütmüştü. Rasûlullah yüzündeki örtüyü kaldırıp baktı ki ordunun içinden kendisine en yakın kişi Muâz'di, onu yanma çağırıp şöyle dedi:
"Ey Muâz!"
"Buyur, ey Allah'ın Peygamberi !'
Hz. Peygamber ona:
"Yaklaş!" deyince, tamamen Rasûlullah'ın yanına geldi. Hatta her ikisinin binekleri birbirine değiyordu.
Rasûlullah dedi ki:
"İnsanların bizden bu kadar uzaklaşacağını tahmin etmiyordum."
'Ey Allah'ın Peygamberi, insanlar uyukluyor ve binekleri de onları (sağa sola) dağıttı, hayvanları biraz yayılıp biraz yürüyorlar.'
"Ben de uyuklamışım."
Muâz, Rasûlullah'ın müjde verici bir yüzle kendisine yaklaştığını fark edince şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İzin verirsen sana beni hasta eden, zayıflatan ve hüzünlendiren bir şey sormak istiyorum .'
"Dilediğini sor !"

Aynca 23/23.hadisin tahricine bk.
219[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/57.
220[4] Sened:
Sahih: Müsned-. 1/16. H.no:97. Tayâlisî, 1/34, H.no:30. Ahmed Muhammed Şâkir hadisin senedinde yer alan Şehr b. Havşeb'in sika olduğunu söyledikten sonra, delilsiz olarak ileri geri bazı kimselerin bu zat hakkında konuştuklarını da ifade etti. Müsned, 1/207 (kendisine âit tahricli nüsha). Muhakkik Türkî ise, Tayâüsî'nin Müsned'ine yaptığı tahkikte Şehr'in Ukbe'den hadis işitmediğini iddia etmesine rağmen hadisin sahih olduğunu ifade etti. İbn Ebî Hatim, Şehr b. Havşeb'in nakilde bulunduğu hâlde kendilerinden hadis işitmediği hocaların isimlerini verir. Abdullah b. Selâm, Ka'bii'I-ahbâr, Ebu'd-Dcrdâ, Amr b. Abese. Bu zâtlardan rivayeti mürseldir. Bu zikredilenler arasında Ukbe'yi göremiyoruz. Ek.Merâsıl, s.89-90. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.) Ebû Zer, Câbir ve îbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anhüm) bu hadisi mânâca destekleyen merfû' rivayetler de vardır. Bk.Buhârî, Cenâiz, 1; Müslim, îmân, 150-151.
221[5] Müsned, IV/148, H.no:17272: IV/152, H.no: 17314; İbn Ebî Şeybe, Musannef, V/433; İbn Mâce, Diyât, 1, H.no:2618 (Bûsirî, hadisin isnadının sahih olduğunu söyledi); Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, 11/309; XVII/339, 351: Beyhakî, Şuabü'l-îmân,\wi2A2.
222[6] Yani, haksız olarak bir cana kıymadan...
223[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/57-58.
224[8] Sened:
Sahih: Müsned, V/245-246 İbn Mâce, Fiten, 12, H no-3973 Heysemi bu hadisin Ahme, Bezzar ve Tebarani tarafından rivayet edildiği ancak senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu bu zsatın ise zayıf sayıldığını bazen hadislerinin Hasen olsrak telaki edildiği belirtti.Benna ise ceyd olduğnun Şehr b. HavşebYahya b. Main Ahmed b Hsanbel ve idğer alimlerce sika sayıldfığını belirtti.(Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4 hadisin tahricine bk.)

'Ey Allah'ın Peygamberi, kendisiyle cennete girebileceğim bir amel/iş söyle, başka bir şey sormayacağım .'
Rasûlullah:
"Bravo, bravo, çok iyi! Sen bana önemli bir soru sordun ve bu iş Allah'ın hayır murad ettiği kişiye kolaydır" dedi, bunu da üç kere tekrarladı. Böyle durumlarda Hz.Peygamber, iyi anlaşılsın diye sözünü üç kere tekrar ederdi.
Buyurdu ki:
"Ölünceye kadar Allah'a ve Âhiret gününe iman etmen, namaz kılman, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadet etmendir ki sen bu hâl üzeresin."
Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü, bir daha tekrarla!' deyince, O da bunu üç kere tekrarladı ve şöyle dedi:
"Ey Muâz, İstersen sana bu işin başından ve zirvesinden bahsedeyim."
'Elbette (isterim,) ey Allah'ın Peygamberi, annem babam sana feda olsun, konuş!..'
"Bu işin başı, senin Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun ortağının bulunmadığına ve Muhammed'İn de O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet etmendir. Bu işin desteği/direği namaz kılmak ve zekât vermektir. Bu işin en tepesi de Allah yolunda cihaddır. Ben namaz kııncaya, zekât verinceye, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve ortağının bulunmadığına, Muhammed'İn O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet edinceye kadar insanlarla uğraşmak/mücadele etmekle emr olundum. Bunları yerine getirirlerse kurtulurlar ve^ (cezaî) bir hakkın alınması dışında canlarını, mallarını korumuş olurlar. (Âhiretteki) durumları Allah'a aittir. "
Rasûlullalı sözüne şöyle devam etti:
"Muhammed'İn nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki farz namazlardan sonra Allah yolunda cihad gibi, cennet derecelerini umarak yüzün/benzin sarardığı ve ayağın tozlandığı başka üstün bir amel yoktur. Kulun mizanında Allah yolunda telef olan bir hayvandan ya da Allah yolunda onun üzerinde hamle yapmakdan daha ağır (kıymetli) bir amel yoktur. "225[9]

4/46- Hasan el-Basrî'den:226[10]
Ebû Hüreyre (Radıyaiiahücmh), Medine'de bulunduğumuz sıralarda bize rivayet etti:
Rasûfullah (Saiialiahu aleyhi ve sel/em) şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü amellerin hepsi gelin Namaz gelir ve der ki:
"Ya Rabbî! Ben namazım.'Allah şöyle der: 'Sen hayırlı bir amelsin.' Sonra sadaka gelir ve der ki: 'Ya Rabbî! Ben sadakayım.'Allah şöyle der: 'Sen hayırlı bir amelsin.' Sonra oruç gelir ve der ki: Ya Rabbî! Ben orucum.'Allah şöyle der:
'Sen hayırlı bir amelsin.' Daha sonra diğer ameller bu şekilde gelirler, Allah da her seferinde onların her birine: 'Sen hayırlı bir amelsin'
diye mukabelede bulunur.
Sonra İslâm gelir ve der ki:
'Ya Rabbî! Sen Selâm'sın ve ben de İslâm'ım.' Allah şöyle der:
"Sen hayırlı bir amelsin, senin sebebinle bugün varlıkları cezlandırır ya da mükâfatlandırırım.'
Allah Teâlâ Kitab'ında şöyle buyurur:
'Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bu (hareketi/ameli) kendisinden kabul edilmeyecek ve âhirette de pişmanlık duyanlardan olacaktır. " (Âlü İmrân 3/85)227[11]

225[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/58-62.
226[10] Sened:
Sahih: Müsned, 11/362, H.no: 8727; Ahmcd b. HanbePin oğlu Ebû Abdurrahmân (Abdullah) hadisin senedinde geçen Abbâd b. Râşid'in sika olduğunu; fakat Hasan el-Basrî'nin, Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) hadis işitmediğini ifâde etti. Heysemî de, hadisi Ebû Ya'lâ'mn Müsned'mĞz, Taberânî'nin de el-Mu'cemü'l-evsat'mda rivayet ettiğini, Abbad'm sadece Ebû Hatim tarafından sika sayıldığını, diğer râvîlerİnin ise sika olduğunu belirtti. Bk.Mecma', a/345. Alımed Muhammed Şâkir İsnadının sahih olduğunu belirttikten sonra "'hadis hafizlarının çoğuna muhalif oiarak bu rivayet, Hasan-ı Basrî'nin Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) hadis işittiğinin delilidir," demiştir. hk.Müsned, VIII/405 (kendisine ait tahricli nüsha). Buhârî, Basrahlardan sayılan Saîd b. Hıyara'nm tercemesinde "Abbâd b. Râşid - Hasan - Ebû Hüreyre1 senedini vermiş ve herhangi bir inkıta ve zayıflığa işaret etmemiştir. Bk.e t-Târîhu 7-kebîr, III/469, Trc.no:1561. İbn Ebî Hatim er-Râzî, Ahmed b. Habel'in Abbâd b. Râşid hakkında "şeyh, sika, sadûk, sâlih. esbet" dediğini nakleder. Bk.el-Cerhu ve't-ta'dîî, VI/79, Ti"c.no:406.
227[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/62-63.

*** Sahabe-i Kiram'a Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması (Cibril Hadisi)**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar/istiyorlar, hâlbuki göklerde ve yerde bulunanlar istese de istemese de O'nun (gücüne) teslim olmuştur. (Unutmayın,) dönüş yine O'nadır." (Âlü îmrân 3/83)
Allah Teâlâ buyurur ki:
"O kişileri görmez misin, sana ve senden öncekilere indirilen vahye inandıklarını iddia ediyorlar, bîr de kalkıp tâğutu (zalimleri) hakem/güç sahibi kılıyorlar. Hâlbuki onları inkâr etmekle emrolunmuşlardı. Şeytan onları daha çok saptırmak ister." (Nisa 4/60)
(Hz. Peygamber döneminde İslâm, farklı yollarla tebliğ ediliyordu. Bunlardan birisi de Cibril'in insan sûre/inde gelip Rasûlullah'a dinin temel esaslarım sormasıdır ki hu konuda verilen cevaplar çok önemlidir. Bu rivayetler bize altı sahabe kanalıyla ulaşmıştır).228[12]

5/47- Ömer b. Hattab'tan (RadıyaiiaManhy.229[13]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seitem) ile beraber otururken, yanımıza bıı adam çıkageldi, elbisesi bembeyaz ve saçı simsiyahtı. Üzerinde yolculuk alâmeti yoktu ve kendisini bizden hiç kimse tanımıyordu. Bu kişi geldi ve Allah'ın Peygamberine yakın bir şekilde oturdu, dizlerini onun dizlerine yaklaştırdı, ellerini de dizlerine koydu. Sonra şöyle dedi:
'Ey Muhammed! Bana İslâm'ı tanıt, İslâm nedir?' Rasûlullah buyurdu ki:
"İslâm; senin Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman ve gitmeye gücün yeterse Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmandır."
O kişi:
'Doğru söyledin' dedi.
Biz şaşırdık, hem soru soruyor, hem de tasdik ediyordu. Sonra dedi ki:
'Bana Iman'ı tanıt!'
Rasûluilah şöyle buyurdu:
"îman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmandir". ,. , 'Doğru söyledin'
'Bana İhsan'ı tanıt, İhsan nedir?'
"İhsan; Allah'ı görür gibi (şuurlu bir şekilde) ibadet etmendir, Gerçekte sen Allah'ı görmüyorsan da (unutma,) O seni görüyor."
'Bana o önemli zamanı/kıyameti tanıt!'
"Sorulan kişi (bu konu da) sorandan fazla bir şey bilmiyor." O tekrar:
'O hâlde alâmetlerini/işaretlerini tanıt!' deyince Rasûluilah şöyle buyurdu:
"Cariyenin hanım efendisini doğurduğu230[14], yalın ayak, üstü çıplak (fakir) koyun çobanlarının bina yaptırmada yarışacak (kadar zengin oldukları vakit, kıyameti bekle!) "
Hz. Ömer dedi ki:
'O kişi bir müddet durdu ve sonra da kalktı, gitti. Rasûluilah bana (döndü ve) şöyle dedi:
"Ey Ömer, soru soran kimdi, bildin mi?" Ben de:

228[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/63-64.
229[13] Sened:
Sahih: Müsned, 1/51-52, H.no:367-368; Benzer rivayet için bk.I/27, H.no:184; 1/52-53, H.no:374-375; Buhârî, îmân, 37; Müslim, îmân, 1, Tirmizî, İmân, 4, H.no:2613; Nesâî, îmân. 5, H.no:4987; îbn Mâce, Mukaddime, 9, H.no:63: Ebû Dâvûd, Sünnet, 17, H.no:4695; îbn Ebl Şeybe, VII/502, H.no:37558; Beyhakî, esSünenü'l-kübrâ, İV/324. H.no:8393; X/203; l'tikâd. .M33;Ibn Mende, 1/121, 125, 127, 130, 134; Abdullah b. Ahmed. Es-Sünne, 11/415, H.no:908: Mervezî, Ta'zîmü kadri's-Salât, 1/368, H.no:363.
Bu hadis kader konusunda 21/172.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca, Cibril hadisi er"n (Radıyallahü anh) dışında, Ebû Âmir el-Eş'arî (6/48.hadis), îbn Abbas '.Ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhüm) (8/50.hadis) de rivayet edilmiştir. İ rİVâyette Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) ile birlikte Ebû Zer'in (Radıyailahü anh) ektedİr Ibn Hacer hadisin Enes'ten (RadryaUahü anh) de nakledildiğini ifade etti. u'l-Bân, 1/155, Buhârî'nin SO.hadisinin şerhinde.)
230[14] Bu cümle bazı şeylere işaret etmektedir:
a-İslâmî fetihlerin çoğalacağı ve çok esir alınacağı,
b-Cariyelerin kızlarından ve oğullarından kral ve kraliçeler çıkacağı anlaşılabilir.
Emevîler döneminde cariyeler o kadar çoğaldı ki insanlar onlardan kaçtılar, Abbasilerde ise tam tersi oidu. Bk.İbn Receb el-Hanbelî, Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem 39; Muhammed b. Abdullah ed-Dımyâtî, el-Cevâhir el-Lü 'lüiyye 49.

'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir,' dedim. Bunun üzerine Rasûluilah şöyle buyurdu:
"O Cebrail'di ve size dininizin (esaslarını) öğretmek için geldi...'"
(Bu rivayetin şahidleri Ebû Âmir eî-Eş'arî, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre (Radıyallahü anhüm) gibi sahâbîlerden gelmektedir. Bunlar benzer rivayetler olduğu için terceme edilmedi, sadece farklı yerler zikredildi. Ancak araştırmacılar için hadislerin metinleri tahricleriyle beraber nakledilmiştir.')
- 6/48-Ebû Âmir eî-Eş'arî,
- 7/49- İbn Abbas
- 8/50- Ebû Hüreyre (Radıyallahü anhüm) rivayetleri.231[15]

6/48- Ebû Âmir el-Eş'arî'den (Radıyaliahü anh):232[16]
(Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi, farklı kısmı:
İman, senin Allah'a, Âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman etmendir. Ölüme ve ölümden sonraki dirilişe iman etmen, (ayrıca) cennete, ceheneme, hesaba, mîzâna ve hayırla şer itibariyle kadere iman etmendir.)233[17]

7/49- İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhumâ):234[18]
(Benzeri nakledildi, ancak bu rivayetteki farklı kısım:)
"Kıyamet ne zaman olacak?" sorusuna karşı Rasûlullah (Salialiahü aleyhi ve seller») buyurdu ki:
"Subhânallah, beş gayb hâli var ki Allah'tan başkası bilmez, bunlar da:
- Kıyamet,
- Yağmur yağdırması ve
- Rahimlerdeki cenin ile ilgili tüm ilgiler,
- Kişinin yarın ne kazanacağı ve
- Nerede öleceğine dair bütün bilgilerdir. (Unutmayın!) Allah'ın her şeye gücü yeter."235[19]

8/50- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):236[20]
(Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi.)237[21]

9/51- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahüanhy):238[22]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve.Kellem) buyurdu ki:
" İslâm açıkta, îman ise kalbde (gizli) olur."
Sonra da Peygamberimiz eliyle göğsüne işaret edip üç kere bunu

231[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/64-67.
232[16] Sened:
Sahih: Müsned, IV/I29, H.no:17I02; Benzer rivayet için bk.IV/164, H.no:17432. Heysenıî, hadisin senedinde Şehr b. Havşeb'in varlığına dikkat çekmiştir. Bk.Mecma \ 1/39-40. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.) İbn Hacer hadisin hasen olduğunu ifade etti. (Bk.Fethu'l-Bârî, 1/155, Buhârî'nin 5O.hadisinin şerhinde.) Ahmed b.Hanbel Müsncdinde bu hadisin hemen akabinde ve her iki yerde de İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhümâ) şâhid getirmiştir. (Bk.Müsned, IV/129-130, H.no:17103: IV/164, H.no:17433) İbn Hacer'in ifade ettiği gibi hadisleri tek tek hasen kabul etmiş olsak'bile şâhi'd ve mülâbîlerden oluşan bu rivayetler birbirini destekler ve hadis sahih li gayrini derecesine yükselir.
233[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/67-68.
234[18] Sened:
Sahih: Müsned, 1/319, H.no:2926. Heysemî hadisin senedinde Şehr b. Havşeb'in varlığına dikkat çekmiştir. Bk.Mecma \ 1/38-39. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.) İbn Hacer hadisin hasen olduğunu, Bezzâr'ın Müsned'inde, Buhârî'nin Halktı ef'âli'l-ıbâd isimli eserlerinde Enes'ten (Radıyallahü anh) de nakledildiğini ve bu hadisin de isnadının hasen olduğunu ifade etti. (Bk.Fethu'1-Bâri, 1/155, Buhârî'nin 5O.hadisinin şerhinde.) ïbn Hacer'in ifade ettiği gibi hadisleri tek tek hasen kabul etmiş olsak bile şâhid ve mütâblİerden oluşan bu rivayetler birbirini destekler ve hadis sahih İi gayrihi derecesine yükselir.
235[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/68-70.
236[20] Sened:
Sahih:Müsned, II/426, H.no:9469; Buharı, îmân, 37; Tefsîr, 31/2: Müslim, îmân, 5-7; Nesâî, (Hadw fi , O:4988 (Bir rivayette Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) ile birlikte Ebû Zer'in radiyallahu anh) ismi zikredilmektedir);İbn Mace,Mukaddime, 9, H.no:64; İbn Mende, I/151-153.İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemül-kebîr, 'H.no:13581.
237[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/70-71.
238[22] Sened:
Hasen: Müsned, IIJ/I34-135, H.no:I2322. İbn Ebî Şeybe, VI/159, H.no:3Û3î9; Ebû Yala, V/301-302, H.no:2923; Deylemî, Firdevs, 1/115, H.no:393. Hadisin son kısmı Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) de rivayet edilmiştir. Bk.Müslim, Birr, 32. Heysemî hadisin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğine işaret ettikten sonra, scnedde yer alan râvîlerin sikalıklarmı te'yid etmiş, ancak Ali b. Mes'ade'nin, İbn Hıbbân, Tayâlisî, Ebû Hatim ve ïbn Maîn tarafından sika, diğer münekkidlerce zayıf sayıldığını ifâde etmiştir. Bk.Mecma\ 1/52. Buhârî bu zât hakkında "fîhi nazar" demek suretiyle olumlu veya olumsuz net bir kanâat belirtmedi. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VI/294, Trc.no:2448. Mizzî ise, Ebû Dâvûd ct-Tayâlisî'nin "Ali b. Mes'ade bize hadis rivayet etti, sika biridir"; Yahya b. Maîn'in "sâlih"; Ebû Hatim'in "bir beis yoktur" dediklerini nakletti. Bk.Tehzîbü'I-Kemâl, XXI/J29, Trc.no:4135.

tekrarladı ve peşinden ekledi :
" İşte takva buradadır."239[23]

*** Yabancılara Dinîn Temel Esaslarının Tanıtılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Bedevilerden Allah'a ve âhiret gününe iman eden, Aflah'a yakınlaşmak ve Peygamber'in duasına ulaşmak için infak edenlerin, (kesinlikle) Allah'a bir yakınlığı vardır ve onları rahmetine gark edecektir. Şüphesiz Allah affeden ve bağışlayandır.' (Tevbe9/99).240[24]

10/52- Enes b. Mâlİk'ten (RadıyaUahüanh):241[25]
Rasûlullah'a (olur olmaz) soru sormamız yasaklanmıştı. Çölden aklı başında birisinin gelip soru sorması, bizim de onu dinlememiz daha hoş geliyordu.
Çölden biri geldi ve Rasûlullah'a dedi ki:
'Bize bir elçin geldi ve senin peygamberlik iddiasında bulunduğunu söyledi.'
Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve seltem):
"Doğru söylemiş " dedi.
Bunun üzerine o kişi sordu:
'Gökyüzünü kim yarattı?'
Peygamberimiz de:
"Allah" dedi.
Bedevi :
'Ya yeryüzünü kim yarattı?'
"Allah"
'Dağları böyle kim yerleştirdi ve içindekileri dilediği gibi düzenledi?'
"Allah"
'Gökleri ve yeri yaratan, dağlan böyle mükemmel yerleştiren Allah hakkı için söyle; Allah mı seni bize gönderdi?'
"Evet"
"Senin elçin bize, gündüz ve gece beş vakit namazın farz olduğunu söyledi, bu doğru mu?"
"Doğru söylemiş!"
"Seni ^Önderen hakkı için, bunu sana Allah mı emretti?"
"Evet"
'Senin elçin bize, mallarımızdan zekât vermenin farz olduğunu söyledi, bu doğru mu?'
"Doğru söylemiş!"
'Seni gönderen hakkı için, bunu sana Allah mı emretti?'
"Evet"
'Senin elçin bize, gücü yetenlerin hac yapmasının farz olduğunu söyledi, bu doğru mu?'
"Doğru söylemiş!"
Bedevi:
'Seni gerçeklerle gönderen Allah'a yemin ederim ki dediklerinden ne fazlasını yapacağım, ne de eksiğini...' dedi ve ayrıldı.

239[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/71-72.

240[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/72.

241[25] Sened:
Sahih: MiLmed, III/143, H.no:12396; Benzer rivayet için bk.III/193, H.no:12945; Buhârî, İİim, 6; Müslim, îmân, 10-11; Tirmizî, Zekât, 2, H.no:619 (Tirmizî hocası Muhammed b. Ismâîl el-Buhârî'den naklettikten sonra hadisin "hasen-garib" olduğunu fakat Enes'ten (RadıyaUahü anh) farklı kanallarla da nakledildiğini belirtti. Ayrıca hocası Buhârî'nİn şöyle dediğini de nakleder.: "Bazı ilim sahibi zatlar bu hadisten şu neticeyi çıkarmışlardır; âümin huzurunda hadis kıraat ve arzı, tıpkı hadis semâı gibidir. Çünkü bu hadiste bedevi Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) hadisi arz etmiş, Efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) de ikrar etmiştir"; Nesâî, Salât, 4, H.no:457; Sıyâm, 1, H.no:2089-2090; Ebû Dâvûd, Salât, 23, H.no:486; Dârimî, Taharet, 1, H.no:656; İbn Hıbbân, 1/369, H.no:155; İbn Ebî Şeybe, VI/158-159, H.no:30318; Ebû Yala, VI/8I, H.no:3333; EbÛ Avâne, Müsned, 1/302; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/106, H.no:91; İbn Mende, 1/270-271, H.no:129; Makdisî, Muhtara, VII/48; Abd b. Humeyd, 1/384, H.no:1285. Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Nesâî, Sıyâm, I, H.no:2091. İbn Abbas'tan (RadıyaUahü anhümâ) şahidi için bk.Dâriml Taharet, 1, H.no:657-658.

Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu: "Eğer sözünde sadık kalırsa cennete girer."
§(Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiahu anh) başka tarîkle geien benzer rivayetteki ziyâde:)
Bedevi şöyle dedi:
'Ben senin getirdiğine iman ettim ve ben geride kalan kabilemin de elçisiyim.'
Şunları da ekledi:
'Ben Sa'd b. Bekr kabilesinden Dımam b. Sa'Iebe'yim.'242[26]

11/53- Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyaiiahü anh):243[27]
Bir bedevi Rasûlullah'a (Saitaiiahu aleyhi ve seüem) geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm nedir?' Rasûlullah şöyle buyurdu :
"İslâm, bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmaktır." 'Beş vakit namaz dışında bana başka farz namaz var mı?' "Hayır."
Bedevi, oruç hakkında sordu. Peygamberimiz : "(ikinci olarak) Ramazan orucunu tutmandır," buyurdu. 'Ramazan orucu dışında bana başka farz oruç var mı?' "Hayır."
Peygamberimiz zekâtı da zikretti, o kişi : 'Zekât dışında bana başka farz zekât/sadaka var mı?' "Hayır."
Bedevî:
"Vallahi, bundan ne fazlasını yaparım ve ne de eksiğini" deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
Eder sözünde sadık kalırsa kurtulmuştur, (cennete gider)."244[28]

12/54- Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde el-Kuşeyrî (babası kanalıyla dedesinden) (Radyaiiaha anhüm):245[29]
Kasûlullah'm (Saihilahu aleyhi ve seliem) yanına geldim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! buraya gelmeden önce, 'senin yanma gelmeyeceğim ve dinini de kabul etmeyeceğim' diye (ellerini birleştirip parmaklarını göstererek) şunlar adedince yemin etmiştim. Şu anda Allah ve Rasûlünün öğretecekleri dışındakilere aklı ermeyen bir kişi olarak buraya geldim.246[30]
Allah hakkı için, sana soruyorum:
'Allah seni bize ne ile gönderdi?'
"İslâm ile"
'Ey Allah'ın Ra,sûlü! İslâm'ın alâmetleri (Birrivâyette; 'İslâm'ın kendisi') nedir?'
"Özümü Allah'a teslim ettim ve şirk inançlarını reddettim, demen,
Namaz kılman ve zekât vermendir,
(Unutma ki) bir Müslüman diğer bir Müslümana karşı, birbirine yardımcı olan iki kardeş gibi saygılı olmalıdır,
Allah Teâlâ, Müslüman olduktan sonra bir kişinin tekrar şirke düşmesi hâlinde ondan hiçbir şeyi kabul etmez, ancak müşrikleri terkedip tekrar Müslümanlara dönerse kurtulur.
Ben sizi, elbisenizden tutarak ateşten korumaya çalışırım,
Dikkat edin! Rabbim, o gün beni çağırır ve sorar:

242[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/72-75.
243[27] Sened:
Sahih: Müsned, T/162, I-İ.no:1390; Mâlik, Kasr, 94; Bııhârî, îmân, 34; Savm, 1; Şehâdât, 26; Hiyei. 3; Müslim, îmân, 8-9; Nesâî, Salât, 4, H.no:456; Sıyâm, 1, H.no:2088; îmân. 23, H.no:5025; Ebû Dâvûd, Salât, 1. H.no:391-392; Dârimî, Salât, 208, H.no:1586; Ebû Nuaym, Müstahrec, I/I05, H.no:91; Beylıakh es-Sünenü's-suğrâ, 1/188, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/361; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ.. 1/141; VI/536; Bezzâr, III/148; İhn Mende. 1/279. Hadisin senedinde İmam Mâlik'in amcası olarak zikredilen zât, Ebû Süheyl Nâfl' b. Mâlik'tir ve sika biridir. Bk.İbn Hıbbân, Sikât, V/471, Trc.no:5773. Ayrıca İmam Buhârî herhangi bir değerlendirmede bulunmadı. Onun bu yaklaşımı zayıf olmadığının işaretidir. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VTII/86, Trc.no:2276. Babası Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî ise tabiînden olup, bu zât da sikadır. Bk.İbn Hıbbân, Sikât, V/383, Trc.no:53I0.
244[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/75-77.
245[29] Sened:
Sahih: Müsned Rno:19926- Benzer rivayet için bk.V/3, H.no: 19907; V/4, H.no: 19920; s.351 H ".^ no:19896; Ma'mer b. Râşid, XI/130. H.no:20115; İbnü'l-Mübârek, ZüArf, H-no-'^g10/9,87' lVe™"" Zekât']' H-no:2434; 73, H.no:2566; es-Sünenü'l-kübrâ.. 11/43, 969 To36- R ^;fi6dn' I/189' H.no: 160; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XIX/407 426, H.no: Rûvânî bü'l-îmân, V11/40, H.no:9376; Mervezî, 7o'zîm, 1/410, Il.no:402;Rüyani, Müsned, II/111-112, H.no:917-918.
246[30] Bu söz, sahabenin güzel sözlerinden birisidir ve bu hadislerde sahabenin teslimiyet izleri görülmektedir:
• 'Şu anda Allah ve Rasûiünün öğretecekleri dışındakilere aklı ermeyen bir kişi olarak buraya geldim.'
• 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
• 'Annem babam sana feda olsun, ey Allah'ın Rasûlü!'

"Kullarıma (vahyi) tebliğ ettin mi?" Ben de:
"Rabbim, ben onlara tebliğ ettim" derim.
Artık bugün, burada bulunanlar bulunmayanlara duyduklarını tebliğ etsin !
Sonra da siz ağzı kapatılmış ve konuşamaz hâlde getirilirsiniz, ilk konuşacak uzvunuz (râvi dedi ki;) Rasûlullah dizinin yukarısını gösterdi, (Birrivâyette ise: "Sizin ilk konuşacak uzvunuz dizinizin yukarısı ve eliniz" dedi.)
(Râvi der ki:) 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bizim dinîmiz mi?' diye sordum. O da:
"Bu (anlattıklarım) sizin dininizdir, nerede bunları güzelce yaparsan, amelin sana (kurtuluş için) yeterlidir" buyurdu.247[31]

13/55- Ebû Rezin el-Ukaylî'den (Radıyaiiahücmh):248[32]
Rasûlullahın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) yanına geldim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah ölüleri nasıl diriltecek?'
Rasûlullah şöyle dedi:
"Kurak arazilerin birinden hiç geçmedin mi, bir süre sonra orayı münbit/yeşermiş bulursun."
'Evet,(doğru.)'
"İşte diriliş böyle olacak."
'Ey Allah'ın Rasûlü! İman nedir?'
"Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun ortağının bulunmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmen,
Allah ve Rasûlünü, her şeye tercih edebilmen,
Ateşte yanmayı Allah'a şirk koşmaya tercih edebilmen,
Soylu olmasa da bir kişiyi, sadece Allah için sevebilmendir. Eğer bunları yapabiliyorsan tıpkı sıcak bir günde su arzusunun, susuz kişinin kalbine girmesi gibi iman da senin kalbine girmiş/yerleşmiş demektir."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Mü'min bir kimse olduğumu nasıl anlayabilirim?' diye sordum.
O da dedi ki:
"Ümmetimden (ya da bu ümmetten) bir kişi iyi olduğunu bilerek, hayır işlerse Allah onun mükâfatını verir. Kötü olduğunu bilerek günah işlemez ve O'ndan başka affedecek bulunmadığını bilerek (sadece) izzet ve celâl sahibi olan Allah'tan af dilerse, işte bu kişi kesinlikle mü'mindir."249[33]

* Heyetlere/Temsilcilere Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması

Mekke'nin fethinden sonra insanlar Rasûlullah'ın (Salfaliahü aleyhi ve sellem) peygamberliğine kesin olarak inandılar ve grup grup gelerek Müslüman oldular. Zira Mekke iemîn belde'âirve zalimlerden korunmuştur. Fil yılındaki Ebrehe olayı bunun en güzel örneğidir. Rasûlullah'ın Mekke'yi fethetmesi ise yarımadadaki bütün Arapları ikna etmiş ve kısa sürede çok sayıda insan Müslüman olmuştur. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurur :
'Allah'ın yardımı gelip, fetih gerçekleştiğinde ve İnsanlar gruplar hâlinde Allah'ın dinine girdiklerinde,
İşte o zamanda Allah'ı hamd ile teşbih et ve (hataların için) istiğfar et!
Şüphesiz O, tövbeleri kabul edendir.'250[34]
H.8-9 (M.630-631) senesinde insanlar gruplar hâlinde Müslüman olmaya başladılar. Bu nedenle o döneme, 'senetü'l-vüfûd* (heyetler yılı) denmiştir.
Abdülkays, Benî Hanîfe, Necrân, Benî Âmîr, Tay, Benî Esed... heyetleri bunlara en güzel örnektir. Aşağıdaki rivayetlerde bazı heyetler ve temsilcilerin Rasûİullah'la olan diyalogları

247[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/77-78.
248[32] Sened:
Hasen: Müsned, IV/1İ-12, H.no:16138; Heysemî, senedinde Süleyman b. Musa'nın U tuğunu, bu zâtın ise İbn Maîn ve Ebû Hatim tarafından sika, diğerleri tarafından da ?W sayıldığını ifâde etti. Bk.Mecma', 1/53-54; Îbnü'l-Mübârek, Zühd, s.31, .no:12l;Taberânî, Müsnedü'i-Şâmiyyîn, 1/346, 602.
249[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/78-80.
250[34] Nasr, 110/1-3.

nakledilmektedir.[251[35]]

NOT: Mezhıc ve Kinde'Ii heyetlerle ilgili bilgiler için bk. 79/121.hadisin açıklaması.[252[36]]

14/56- İbn Abbas'tan (Radmüahü anhümâ):[253[37]]

Abdülkays kabilesinin temsilcileri Medine'de Rasûluîlah'ın aleyhi ve setiem) yanma gelmişlerdi. Rasûlullah:

"Bu heyet/kabile kimlerden ?" diye sorunca:

'Rabîa(dan)' dediler.

"Merhaba ey topluluk! Burada üzülmeyeceksiniz ve pişmanlık duyma- yacaksınız."

'Ey Allah'ın Rasûlii! Biz senin yanına uzak bir mesafeden geliyoruz. Aramızda kâfir Mudar'ın bölgesi var ve bu yüzden ancak savaşın haram olduğu ayda yanına gelebiliyoruz. Bize Öyle bir şey söyle ki onunla cennete girebilelim ve geride kalanlara da (bu bilgiyi) aktaralım.'

Ayrıca onlar Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellemj içkilerin hükmünü de sordular.

Peygamberimiz onlara dört şeyi emretti ve dört şeyi yasakladı.

İmanı emretti ve dedi ki:

"İman nedir, bilir misiniz?"

'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'

"İman, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, ramazan orucunu tutmak ve ganimetten beşte birini vermektir."

Onlara dübbâ, hantem, nakîr (ya da muhayyer) ve müzeffet (isimli içki) kaplarının kullanımını yasakladı ve dedi ki:

"Bu bilgileri iyice öğrenin/ezberleyin ve geride kalanlara aktarın!"

NOT : Bu rivayette geçen dört kap, cahiliye döneminde içki yapımında kulanılan meşhur kaplardır.

Dübbâ : Kabak(dan yapılan) kap,

Hantem: Yeşil ya da kırmızı testi, çömlek,

Nakîr : Ahşap kap,

Müzeffet: Ziftlenmiş/Katranlanmış kap.[254[38]]

15/57- Muğîre, babası Abdullah el-Yeşkürî'den (Radtyallahü anh):[255[39]]

251[35] Geniş bilgi için bk. İbn Kesir, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 11/299-348.

252[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/80.

253[37] Sened:

Sahih: Müsned, 1/228, H.no:2020. Benzer rivayet için bk.I/361, H.no:3406-3407. Hadisin içki çeşitlerinin yasaklanışı ile İlgili bölümüyle ilgili rivayetler için bk.Müsned, 1/27, H.no:185; '«, H.no:260; 1/50, H.no:360 (Bu rivayet aynı zamanda İbn Ömer'den - Radıyallahii anhae şahittir); 1/83, H.no:634 (Bu rivayet de aynı zamanda Hz.AIi'den - Radıyallahü anh -Şahittir); 1/228, H.no:2009; 1/229, H.no:2028; 1/274, H.no:2476; 1/276, H.no:2499; 1/304, "no:.772; 1/304, H.no:2769; Buharı, îmân, 40; İlim, 25; Mcvâkît, 2; Zekât, 1; Farzu'l-unıus, 2; Meğâzî, 69; Edeb, 98; Haberu'l-vâhid, 5; Tevhîd, 56; Müslim, îmân, 23-25; ırmızı, imân, 5, H.no:2614; EbÛ Dâvûd._ Eşribe, 7, H.no:3692; Nesâî, îmân, 25, H.no:5028: -^utenü'l-kübrâ, IH/235, H.no:5202; İbn Ebt Şeybe, VI/413, H.no: 32499; Taberânî, el-«cemu'l-kebîr, XII/224, H.no:12954; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/60, H.no:4328; İbn "ende, 1/387, H.no:223.

254[38] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, 1/185.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/81-82.

255[39] Sened:

Sahih: Müsned, VI/383, H.no: 27031-27032. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/209, H.no: 473. Ahmed b. Hanbef bu hadise, veda haccından hemen önce Müslüman oian ve Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) sonra vefat eden "İbnü'l-Müntefik el-Kaysî'nin (RadıyaUahü anh) hadisi" başlığı altında Müsncd'de yer vermiştir. Hadis "müphem sahâbilcr" başlığı altında Muğîre b. Abdullah'ın babası Abdullah el-YeşküiTden nakli ile tekrar edilmiş, soruyu soran şahsın ismi belirtilmemiştir (Hadis için bk.Müsned, V/372-373, H.no:23057). Müsned'in "Abdullah el-Yeşkürî'nin bir adamdan O'nun da Hz. Peygambcr'den (Sallailahü aleyhi ve sellem)" adlı bir başka başlığı altında hadis tekrar edilmiştir. (Bk.Afiw«erf, III/472-473, H.no:l 5826-15828.)

Yine benzeri bir hadis, "müphem râvîler" başlığı altında yer alması gerekirken, sebebini anlamadığımız bir şekilde "Dırâr b. el-Ezver'in (Radıyallahü anh) hadisleri" arasına eklenmiştir. (Hadis için bk.Müsned, IV/76-77, H.no:16651 (Âmir Hasan Sabri bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned, H.no:l. Mıığire b. Da'd b. cl-Ahram hakkında îbn Ebî Hatim sükût eder; İbn Hıbbân İse Sikal'ta zikreder. Bk.el-Cerh, VIII/223; Sikât. VII/463. Heysemî de Taberânî ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edildiğini belirtir. Bk.Mecma', 1/43); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/211, H.no: 476). Ancak bu rivayette Muğîre'nin babası Sa'd b. el-Ahram (Rabîa) olarak zikredilmiş ve burada "Muğîre babasından veya amcasından nakletti" şeklinde râvî Şu'be'nin şekkİ bulunmaktadır. Üstelik bu rivayette Hz.Peygamber'e (Sallailahü aleyhi ve sellem) soru soran baba (Sa'd b. el-Ahram (Rabîa)) veya amca (Abdullah b. el-Ahram (Rabîa))'dır. (Abdullah b. Sa'd b. el-Ahram'dan sadece Muğîre'nin babası Abdullah b. Sa'd rivayette bulunmuştur. Bk.İbnü'I-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, ITI/171, Trc.no:2809). İbnü'l-Esîr. Sa'd b. el-Ahram el-Yeşkürî'nin sahabe olup olmadığında ihtilafın bulunduğunu açıklamıştır. Bk.Üsdü'l-ğâbe, 11/417, Trc.no: 1962. (Abdullah b. Sa'd b. el-Ahram Ebü'l-Muğîreel-Yeşkürî için de Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, TII/397, Trc.no:3207). İbn Hacer el-Askalânî Buhârî'deki hadisin şerhinde Muğîre b. (Abdullah b.) Sa'd b. el-Ahram'ın babasından naklinin yanlış olduğunu belirtmiş, doğrusunun Muğîre b. Abdullah el-Yeşkürî'nin babasından nakü olduğunu ifade etmiştir. (Bk.Feîhu 'l-Bârî, III/337).

Bu konuda sahâbi olduğu ihtilaflı olan bir isim daha zikredilmektedir (Abdullah b. el-Müntefık e!-Yeşkürî: Kendisinden sadece oğlu Abdullah rivayet etti.) İbnü'l-Esîr,

Katır satın almak için Küfeye gittim ve pazar yerine ulaştığımda daha pazarın kurulmadığım (gördüm). Arkadaşıma dedim ki:
'Mescide gitsek !'
Mescid o dönemde Hurmacılar içindeydi. Orada Kays kabilesinden İbn Müntefık isimli bir zat vardı. O anlatıyor:
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) olduğu yeri bir kışı bana tarif etti.
Onu Mina'da aradım, şu anda Arafat'ta olduğunu söylediler. Kendisini buldum ve yanına yaklaştım. Bana:
'Rasûluliah'm yolundan çekil!' denildi.
Rasûlullah:
"Onu bırakın, istediğine ulaşsın," dedi.
Ben de yaklaştım ve yanma kadar geldim. Rasûlullah'ın bineğinin yularından tuttum, hatta bineklerimizin boyunları birbirine girdi, (ancak) Rasûlullah beni azarlamadı, (bundan men etmedi)256[40] ve dedim ki:
'Senden, beni cehennemden kurtaracak ve cennete girdirecek iki şey istiyorum.'
Rasûlullah göğe baktı, ardından başını yere eğdi ve sonra bana dönüp buyurdu ki:
"Eğer (böyle) kısa/özlü konuşursan, konuyu daha önemli hâle getirirsin, o hâlde söyleyeceklerimi iyi anlamaya/kavramaya çalış!
Allah'a şirk koşmadan ibadet etmeye devam et,
Farz namazı kıl, Farz olan zekâtı ver,
Ramazan orucunu tut,
insanların sana davranmasını istediğin şekilde onlara davran, insanların sana davranmasını istemediğin şekilde onlara daVHânmayı terk et!"
Sonra şöyle dedi: "Haydi, bineği bırak!"
§(Benzer bir rivayette:)
'Ey Allah'ın Rasûlü! Cennete girdirecek ve ateşten koruyacak bir amel anlat!' dedim.
Rasûlullah (Saiiaiia/m aleyhi ve sellem) da buyurdu ki: "Bravo, bravo, Eğer (böyle) kısa/özlü konuşursan, konuyu daha önemli hâle getirirsin;
Allah'a karşı takva sahibi ol, O'na şirk koşma,
(Ayrıca) Namaz kılmalı,
Zekât vermeli,
Haccı edâ etmeli ve
Ramazan orucunu da tutmalısın,
Haydi, (şimdi) bineklerin yolunu aç, (serbest bırak)!.."257[41]

16/58- Amr b. Abese'den (RadıyaUahü anh):258[42]

---

bu isimlerin her birinin aynı şahıs olma ihtimâlinin bulunduğunu belirtir. (Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 111/398, Trc.no:3209)
Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned,V/4\7, H.no:23429; V/418, H.no:23440; Bahân, Zekât, 1; Edeb, 10; Müslim, îmân, 12-14; Nesâi, Salât, 10, H.no:466; Ebû Avâne, 1/16, H.no:3. Bu hadisin Yen'akİd b. Yezid'dcn (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kehîr, XIX/440. H.no: 1069; (bu iki rivayette de soruyu soran şahsın İsmi belli değildir.) Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 11/342-343, H.no:8496. Ahmed Muhammed Şâkir burada ismi belirtilmeyen soru sahibinin İbnü'l-Müntefık olduğunu ifade etti. (Bk.Müsned, VIIT/336 -tahkikinde-) Buharı, Zekât. 1; Müslim, îmân, 12. Bu hadisi 19/61. hadisle karşılaştırınız. Cerîr b. Abdullah el-Becelî de Hz. Peygamber'e (Sallailahü aleyhi ve sellem) bİatta bir şart koşmasını İstemiş, O (Sallailahü aleyhi ve sellem) da benzer bir şart koşmuştur. Bk.Müsned, IV/357, H.no: 19054; IV/363,H.no: 19116.
Heysemî, İbnü'l-Müntefık el-Kaysı'den (RadıyaUahü anh) gelen rivayetin senedinde Abdullah b. Ebî Akıl el-Yeşkürî'nin bulunduğunu ve bu zatın kendisinden sadece oğlu Muğîre'nin nakillerde bulunduğunu ifade etti. (Bk. Mecma', 1/43) Muğîre b. Abdullah el-Yeşkürî ise sikadır. Müslim'in Sahih'inde hadisleri vardır. Ayrıca Heysemî, Muğîre b. Sa'd'ın baba veya amcasından rivayetinin Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın ziyâdesi olduğunu belirtti. (Bk.Mecma', T/43).
Müzdelifc ve Arafat arasında iken benzer bir sorunun Sahr b. el-Ka'kâ' el-Bâhilî (Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü 'l-ğâbe, 111/13, Trc.no:2492) tarafından sorulduğu da rivayet edilmiştir. Bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/27, H.no: 7284; Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâd ve 7-mesânî, 11/458, H.no: 1259. İbn Hacer bu hadisin isnadının hasen olduğunu ifade etti. Bk.Fethu'l-Bârî, III/337. Heysemî ise bu hadisi Süveyd b. Huceyrin dayısından naklettiğini soruyu soranın ise dayısı (Sahr b. el-Ka'kâ' el-Bâhilî) olduğunu, senedinde bulunan Kuzâa b. Süveyd'in İbn Main ve diğer münekkidlerce sika, Buhârî gibi âlimlercc de zayıf savıldıSmı belirtti. Bk.Mecma; 1/44-45.
256[40] Muhammed b. Cuhâde rivayete şöyle devam etti;
257[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/82-86.
258[42] Sened:
Sahih: Müsned, IV/114, H.no:16964; Benzer rivayet için bk.IV/385, H.no:19328. İbn Mâce, Cihad, 15, H.no:2794; İbn Htbbân, 1/377, H.no:16Û; Ma'mer b. Râşid, XI/127, 190-191; Abdurrezzâk, Musannef, III112, H.no:4843; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/56, H.no:22; VI /242, H.no:8014; Kitâbü'z-Zühdü'l-kebîr, U/274, H.no:706; Mervezi, Ta'zîm, 1/401, H.no:392; H/604, 607, H.no:644, 647; Müsnedü'l-Hâris, 1/158, H.no:13; Abd b, Hutneyd, 1/124, H.no:300-301; İbn Ebî Âsim, Kitâbüz-Zühd, 604. Heysemî, senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu, zayıflığına rağmen sika sayıldığını ifade etti. Bk.Mecma\ 1/54, 61. Heysemî'nin belirttiği bu durum Şehr'in de

Bir kişi Peygamberim iz'e (SatMiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm nedir?'
"İslâm, kalbini aziz ve celil olan Allah'a teslim etmen, Müslümanların da senin elinden ve dilinden emin/güvenlik içinde olmalarıdır."
'İslâm'ın hangi kısmı daha önemlidir?' : "İman, (Bir rivayette: Güzel ahlâk)" 'İman nedir?'
"İman, senin Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ölümden sonraki dirilişe inanmandır, (Bİr rivayette: İman; sabır ve cömertliktir.)"
'İman'in hangi kısmı daha önemlidir?' .
"Hicret"
'Hicret nedir?'
"Hicret, kötülükleri terk etmendir."
'Hicretin hangi kısmı daha önemlidir?' ,
"Cihad"
'Cihad nedir?'
"Cihad, kâfirlerle karşılaştığın zaman çarpışmandır."
'Cihadın hangi kısmı daha önemlidir?'
"Atını feda edip kanı dökülen kişinin yaptığı (fedâkârlık),"
Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İki amel var ki benzerinin yapılması dışında daha kıymetlisi yoktur; kabul olan hac ya da umre. "259[43]

17/59- Rıb'îb. Hıraş'tan (Radıyaüahu anh):260[44]
Amir oğullarından biri başından geçeni şöyle anlattı:
Kendisi Rasûlullah'ın (Sailailahu aleyhi ve sellem) yanına girmek için izin istedi. 'Gireyim mi?' dedi.
Peygamberimiz yanında hizmet eden kişiye:
"Onu çıkar, çünkü güzel izin almadı ve şöyle demesini söyie; es-Seiâmü aleyküm, girebilir miyim?"
Ben de bunu işittim ve dedim ki:
'es-Selâmü aleyküm, girebilir miyim?'
Bana Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve sellem) izin verdi, yanma geldim ve dedim ki:
'Bize ne getirdin?'
"Ben size; sadece Allah'a ibadet etmeniz, hiçbir şeyi ortak koşmamanız, Lât ve Uzza gibi putları terk etmeniz, gece-gündüz beş vakit namaz kılmanız, her sene bir ay oruç tutmanız, Kutsal Mabedde (Kâbede) hac yapmanız ve zenginlerden alıp fakirlere dağıtmanız şeklinde hayırlı (Birdin) getirdim."
'Bilmediğin bir şey kaldı mı?'
"Allah bana sadece hayırlı/faydalı olanı öğretti, Bazı bilgiler var ki Allah'tan başkası bilmez, (ve âyette buyurulur ki): 'Kıyamet vakti, yağmurun yağması, rahimlerdeki cenin hakkında teferruat, kişi yarın ne kazanacak ve nerede ölecek bilgileri sadece Allah'a aittir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.' "261[45]

18/60- Cerir b. Abdullah el-Becelî'den (Radıyaliahüanh):262[46]

---

yer aldığı mükerrer rivayetlerden biri içindir. Bennâ'nın tercih ettiği bu senedde Şehr yoktur. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 14/14. hadisin tahricine bk.)
Amr b. Abese (RadıyaUahü anh), İbn Mâce'deki rivayette (Cihâd, 15, H.no:2794) Cihâdla ilgili soruyu kendisinin sorduğunu ifade etmektedir. Bûsirî ise Zevâidinde İbn Mâce'nin senedinde yer alan Muhammed b. Zekvân'm zayıflığı sebebiyle hadisin zayıf olduğunu söylüyor. Hâlbuki senedinde Şehr b. Havşeb bulunmaktadır. Buradan hareketle şöyle bir sonuca varılabilir. Bûsirî'ye göre, Şehr zayıf değildir.
Câbir'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.Müsned, III/300, H.no:i4144; Müsned, m/302, H.no:14167; Müslim, Müsâfirûn, 164-165. Abdullah b. Hubşî el-Has'amî'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bkMiisned, ITT/411-412, H.no:15337; Ebû Dâvûd, Vitir, 12, Rno:1449; Nesâî, Zekât, 49, H.no:2524; Dârimî, Salât, 135, H.no:1431; Beyhakî' e*-Sünenü'l-kübrâ, VI/81, IX/272, X/273.
259[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/86-88.
260[44] Sened:
Sahih: Müsned, V/368-369, H.no:23021; îbn Ebî Şeybe, V/242, H.no:25672; Buhâri, el-Edebü l-müfred, s.372, H.no:1084; Ebû Dâvûd, Edeb, 127, H.no:5177; Beyhakî, es-Sünenü V-kübrâ, VIII/340; Heysemî, ricalinin sika imamlardan oluştuğunu ifade etti. Bk. Mecma\ 1/42-43.
261[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/88-89.
262[46] Sened:
Hasen: Müsned, IV/359, H.no:19076; Benzer rivayetler için bk. IV/357, H.no: 19059; IV/362. H.no:19llO; Tayâlisî, 11/54-55, H.no:704 (muhtasar olarak): İbn Ebî Şeyhe, 111/13, H.no: 11628; Humeydî, 11/353. H.no:808: İbn Mâce, Cenâiz, 39, H.no:1555; Mervezî, Ta'zîm, 1/412-415, H.no:406; Tabcrânî, el-Mu'cemü'l-kebir, 11/317-320, H.no: 2319-2329: Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/54-55. H.no:4318; Heysemî, senedinde Ebû Cenâb'ın tedlis ve an'ane yaptığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/41-42. İbn Haccr, senedde yer alan Zâzân Ebû Ömer el-Kindî'nin saduk olduğunu ve irsal yaptığını, ayni zamanda Şiîiiğinin bulunduğunu ifâde etti. Bk. Takrîb. Trc.no:1976. Zehebî ise, sika olduğunu söyledi. Bk.Kâşif, Trc.no:i603. Bennâ, hadisi Hatîb el-Bağdâdî'nin Câbtr'den (Radıyailahü anlı) rivayet ettiğini (Bk.II/340-341,

Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve seller») ile sefere çıkmıştık. Medine'den Bifâizfuzaklaşınca bineğini bize doğru koşturan bir yolcu gördük.
Rasûlullah dedi ki:
"Bu kişi sanki sizinle görüşmek istiyor."
Yolcu bize yaklaştı ve selâm verdi. Biz de selâmını aldık.
Hz. Peygamber sordu:
"Nereden geliyorsun?"
'Eşim, çocuklarım ve kabilemden...'
"Nereye gidiyorsun?"
'Rasûluilah'ı görmek istiyorum.'
"İşte buldun, (o kişi benim.)"
'Ey Allah'ın Rasûlü! İman nedir? Bana öğret!'
"İman, Senin Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun peygamberi olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen. Ramazan orucunu tutman ve Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmandır."
'İkrar/kabul ediyorum.'
Bu arada devesinin ayağı bir fare/köstebek yuvasına girdi ve hayvan devrildi, sahibi de yere, kafası üstü düştü ve öldü.
RasÛluIlah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Adamı bana getirinVdeâl.
Ammar b. Yasir ve Huzeyfe (Radıyaiiahu anhüm) yerlerinden fırlayıp, ona koştular ve adamı doğrulttular.
'Ey Allah'ın Rasûlüî Adam ölmüş' dediler.
Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) başka bir tarafa döndü ve buyurdu ki:
"Benim başka tarafa döndüğümü gördünüz, çünkü ben iki melek gördüm, bu kişinin ağzına cennet meyvelerinden veriyorlar/damlatıyorlardı, anladım ki yolcu aç ölmüş."
Sonra şöyle devam etti:
"Vallahi, bu kişi Allah'ın, Kitabında belirttiği insanlardandır; îman eden ve imanına hiçbir günah bulaştırmayanlara gelince, işte onlar güvenlik içinde olan ve hidayeti bulanlardır.'(En'am 6/82) Haydi, kardeşinizi kaldırın!"
O kişiyi, su olan bir yere taşıdık, orada yıkadık, kokular sürdük, kefenledik ve kabire getirdik. RasûluİIah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) da geldi, kabirin kenarına oturdu ve şöyle dedi:
"Kabri lahid(sapma) şeklinde kazın, şak (çukur) şeklinde değil. Çünkü lahid bizim, şak başkalarının sitilidir."
§Cerİr'den (Radıyallahü anh) İkinci rivayette: RaSÛlullah (Sailallahü aleyhi ve
seiiem) ile birlikte sefere çıktık. Yolda bir kişi yanımıza geldi... Devesinin ayağı bir fare/köstebek yuvasına girince ürktü ve olan oldu. (O kişinin ölümü üzerine) RasûluİIah (Saiiaiiahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu:
"(İslâm'ı kabul ettikten sonra) az yaşayan ve çok ecir alan kişilerden oldu."
§Yine Cerir'den (Radıyallahü anh) üçüncü rivayette: Bir kişi geldi ve Müslüman oldu. Yolda RasûluİIah (SaiMlaM aleyhi ve selkm) ona İslâm'ı Öğretirken bineğinin ayağı bir fare/köstebek yuvasına girdi, hayvan sahibinin boynunu kırdı ve o zat öldü. RasûluİIah (SaUaüahn aleyhi ve selkm) yanma geldi ve "(İslâm'ı kabul ettikten sonra) az yaşayan ve çok ecir alan kişilerden oldu (Râvi Hammad bunu üç kere tekrarladı) lahid bizim, şak başkalarının sitilidir." buyurdu.263[47]

Trc.no:845 -Muhammcd b. Abdülmelik'in tereccme-i hâlinde-), ayrıca İbn Ebî Hatim'in Tefsirinde, Hâkim et-Tirmizfnin Nevâdiru'l-ıısû/'ünde (Bk.IV/209) İbn Abbas'tan (Radıyailahü anhümâ) nakledildiğini, senedi verilen bu hadiste tedlis bulunduğu için Nesâî ve Dârekutnî tarafından da zayıf sayıldığını belirtti. Uk.Bülûğu'l-emânî, 1/17. Hadis İçin şu eserlere de bakılabilir: Suyûtî, Esbâbü vürûdi'l-hadis, I/î 13-115, no.60; İbrahim el-Huseynî, el-Beyan ve 't-ta 'rîf, 11/182; Hadisin şâhidleri için bk. Buhârî, Cihâd, 13 (Berâ'dan -Radıyailahü anh- nakledildi); Müslim, İmâra, 144; Tirmizî, Cenâiz, 53, H.no:1045 (Sadece kahirle ilgili bölümü İbn Abbas'tan (Radıyailahü anhümâ) rivayet edildi), özet olarak şu söylenebilir: Müsned'dc zikredilen hadis, bu senedi ile zayıftır. Ancak, kaynaklarına işaret ettiğimiz şâhidler, hadisi kuvvetlendirmektedir.
263[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/89-93.

Açıklama

Lahd, (kelime mânâsı;) bir şeyden sapmak, ayrılmak demektir. Dinden sapan kişilere de mülhid denir. (Istılah mânâsı;) kabir kazılırken çukurun kıble tarafını biraz fazla oymaktır ki çukur o tarafa sapar, derinleşir ve kıble tarafındaki bu derinlik, cenaze konacak kadar olur. Sonra üzeri kerpiç ve kamış gibi şeylerle örtülüp toprak atılır ve çukur doldurulur. Bu nedenle Türkçede lahd'e 'sapma" denir.
Şak ise, yarmak mânâsmdadır. Istılahda, kabrin ortasını derinleştirip, iki kenarını biraz yükseltmektir.264[48]

19/61- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):265[49]
Bir bedevi RasÛlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem) geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! bana öyle bir amel Öğret ki onunla cennete gireyim'.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Sadece Allah'a ibadet etmen, hiçbir şeyi O'na ortak koşmaman, farz namazı kılman, farz olan zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutman (gerekir)."
Bedevî;
"Vallahi, bundan ne fazlasını yaparım ve ne de eksiğini" dedi ve gitti. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Cennetlik birine bakmak kimin hoşuna giderse, bu kişiye baksın!.."266[50]

20/62- Ebû Süveyd el-Abdî'den:267[51]
İbn Ömer'in (Radıyallahü anhümâ) evine gitmiştik. Kapıda bekledik, izin vermesi biraz gecikince, ben kalktım ve kapı deliğinden içeriye baktım. İbn Ömer bunu anlamıştı ve bize izin verdi, içeri girince de sordu:
'Az önce hanginiz kapı deliğinden içeri baktıT
'Ben,' dedim.
'Neden evimi gözetleme cesaretinde bulundun ?268[52]
'İzin gecikince baktım, kötü bir niyetim yoktu.'
Sonra oradaki kişiler bazı sorular sordu, İbn Ömer dedi ki :
Rasûlullah 'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"İslâm beş şey üzerine bina edilmiş (Bir dindir): (Bunlar da) Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'İn Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmak ve Ramazan orucunu tutmaktır."
Dedim ki:
'Ey Ebû Abdurrahman, Cihad hakkında ne dersin?'
"Kim cihad ederse kendisi için yapmış olur.'
§(Diğer rivayette:) Yezid b. Bişr, hadisi İbn Ömer'den (Radıyaiiahü
anhîimâ) aynı şekilde nakletti (ve ekledi): Sonra orada bulunan biri:

264[48] İbn Hacer,- Fethu'1-Bârî, III/213; Nevevî, Şerhıı Sahihi Müslim, VII/34" Azimâbâdî, Avnü 7- Ma 'bûd, VIII/286-287.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/93.
265[49] Sened:
Sahih: Müsned H/342-343, H.no:8496; Buharı, Zekât, I; Müslim, îmân, 15; İbn Huzeyme, IV/12; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, IV/83, H.no:7029. Ahmed Muhammed Şâkir. bedevinin Ibnü'l-Müntefik olduğunu söyledi. Bk.VIII/336 (tahkiki). Bu rivayeti 15/57.hadis ile karşılaştırınız. Benzer bir rivayet Ebû Eyyûb el-Ensâri'den (Radıyaiiahu anh) rivayet edilmiştir. Bk. Müslim, îmân, 12-14. Câbir'den (Radıyallahü anh) gelen bir rivayette ise, soru soran şahıs Nu'mânb. Kavkâl'dır (Radıyallahü anh). Bk. Müslim, îmân, 16-18.
266[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/93-94.
267[51] Sened:
Sahih: Müsned, 11/92-93, H.no:5672; Benzer rivayetler için bk.II/143, H.no:6301; 11/26, H.no:4798; 11/120, H.no:60I5; îmân, 1; Müslim, îmân, 22; 7>mfef, îmân. 3. H.no:2609; Nesâî, îmân, 13, H.no:4998; es-Sünenü'l-kübrâ, VI/531, H.no:11732; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/309, H.no:13203: XII/4I2, H.no:13518; el-Mu'cemü'l-evsat, III/442, H.no:2951; VII/273-274, H.no:6529; VI1/146, H.no:6260 (Bu eserdeki rivayetlerin hepsi de ibn Ömer'den -Radıyallahü anhümâ- naklediidi); ibn Hıbbân, 1/188, H.no: 158; IV/294, H.no: 1443 (İbn Ömer'den -Radıyallahü anhümâ- rivayet edildi): İbn Huzeyme, 1/159, H.no:308-309, IH/187, H.no: 1880; Ebû Nuaym, Mtistahrec, T/109-110, H.no:98-102: Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/358, H.no:1561; IV/81, H.no:7013; IV/199, 7680; Şuabü'l-îmân, III/288, 428, H.no:3567, 3972; Humeydî, 11/308, H.no:703; Ebû Ya'lâ, X/164, H.no:5788; Abd b. Humeyd, 1/261. H.no:823. Heysemî, Ebü'l-Esved ve Bereke b. Ya'lâ et-Temîmî'yi tanımadığını belirtti. Bk.Mectna', VII1/44. Ancak İsmi verilen râvîler Ebü'l-Esved değil, Ebû Süveyd; diğeri de et-Temîmî değil, et-Teymî'dir. Sehven veya hatâen böyle yazılmış olabilir.
268[52] Kelimenin lafız anlamı; ',..helal saydın,7 şeklindedir. Ancak anlaşılması için Türkçeye, '...cesaretinde bulundun,' olarak terceme edildi.

'Ya, Allah yolunda yapılan cihadın durumu?...' deyince İbn Ömer: 'Cihad güzel/mükemmel (Bir harekettir), Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bize böyle aktardı" diye cevap verdi.269[53]

21/63- Cerir b. Abdullah'tan (Radıyaüahü anh):270[54]
Rasûlullah (Saiiatiahn aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu:
"İslâm beş şey üzerine bina edilmiş (Bir dindir): (Bunlar da) Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmak ve Ramazan orucunu tutmaktır."271[55]

22/64- Ziyâd b. Nuaym el-Hadramî'den (Radıyaiiahu anh):272[56]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Allah dört şeyi İslâm'da farz kıldı, Bir kişi bunlardan üçünü yapsa, hepsini yerine getirmedikçe faydalı olmaz, bunlar da; namaz, zekât' Ramazan orucu ve Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmaktır."273[57]

23/65- Hz.AlÎ'den (Radıyallahü anh):274[58]
Hz. Peygamber (Saiialiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki: "Dört şeye inanmayanın imanı (kabul) olmaz; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de,doğrularla275[59] gönderilen Allah elçisi olduğuma şehadet etmedikçe, ölümden sonraki dirilişe ve ayrıca kadere iman etmedikçe (tam inanmış) olmaz."276[60]

24/66- es-Sedûsî (yani Ibnü'l-Hasasıyye)'den (Radıyailahü ahy):277[61]
Rasûlullah'a (SaüaiiaM aleyhi ve sellem) biat etmek için geldim. Bana, 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmeni, namaz kılmamı, zekât vermemi, İslâm'ın farz kıldığı haccı eda etmemi, Ramazan ayında oruç tutmamı ve Allah yolunda cihad etmemi' şart koştu.
Ben de,

269[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/94-95.

270[54] Sened:
Sahih: Müsned, lV/363-364, Hjio:19117; Benzer rivayet için bk.IV/364, H.no:19123. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, 11/326-327, H.no:2363-2368; el-Mu 'cemü 's-sağîr, It/60, H.no:782; Ebû Ya'lâ, XIII/489, 496, H.no:7502, 7507; İbn Abbas'tan (RadıyaUaim anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/I74, H.no: 12800. Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin de bu hadisi rivayet ettiğini vurgulayan Hcysemî, Ahmed b. Hanbel'in senedinin sahih olduğunu açıkladı. Bk. Mecma', 1/47.

271[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/96.

272[56] Sened:
Sahih: Müsned, IV/200-201, H.no:I7717. Münzirî, hadisin Ziyâd b. Nuaym el-Hadramî tarafından mürsel olarak rivayet edildiğini, senedinde ise İbn Lehîa'nın bulunduğunu, ayrıca hadisin Umara b. Hazm (Radıyctîîahü anh) tarafından da merfû olarak nakledildiğini belirtti. Bk.Terğîb, 1/216, 308, H.no:822, 1139. Burada şunu eklemekte fayda var: Münzirî, Ziyâd'i ya sahâbî olarak görmüyor ya da bunun sahâbî mürseli olduğunu kastediyor. Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu 'cemü 'l-kebîr'inde de rivayet olunduğuna ve Ahmed b. Hanbel'in isnadında İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/47.
Ebû Abdurrahman Abdullah b. Lehîa b. Ukbe el-Hadramî el-Mısrî hakkında İbn Hacer, "Sadûktur. Kitapları yandıktan sonra ihtitât etti. İbnü'l-Mübârek ve İbnü'l-Vehb'in kendisinden rivayetleri daha doğrudur. Müslim'in ricalinden biridir," der. Bk. Takrîb, Trc. no.3563. Zehebî ise zayıf sayıldığını İfade eder ve Ebû Dâvûd kanalıyla Ahmed b. Hanbel'in bu zât hakkında şöyle dediğini nakleder: "Çok hadis rivayet etmiştir, zabt ve itkânında Mısır'da O'nun gibi kim vardır?" Bk.Kâsif, Trc. no.2934. Kâşifin haşiyesinde Ebü'1-Vefâ: "İhtilât tarihinin h. 169 veya 170 yılları olduğu için bu tarihten önceki rivayetleri makbuldür. Sonrakiler merdûd ve zayıftır'der. Buna göre, h. 174 yılında vefat eden İbn Lehîa'nın 4-5 yıllık dönemdeki rivayetlerinin iyi bir tetkik ve araştırmaya tabî tutulması gerekliliği kanaatine varılabilir. İhtilâfından önce kendisinden hadis nakleden râvîler şunlardır: Evzaî, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Amr b. el-Hâris... Bu râvîler İbn Lehîa'nın kitapları yanmadan yani ihtilâtmdan önce vefat eden kişilerdir. Yine Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî ve Abdullah b. Yezîd el-Mukrî ise ihtilâtmdan sonra İbn Lehîa'dan nakilde bulunmadılar. Rivayetlerine son verenler arasında Kuteybe b. Said, Velid
b. Mezîd el-Beyrûtî ve Abdurrahman cl-Mehdî de sayılabilir. Bk.îbn Hacer, Lisânü 'İ-Mîzan, I/10.

273[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/96-97.

274[58] sened:
Sahih: Müsne'd, 1/97, H.no:758; Benzer rivayeti için bk.I/133, H.no:l 112 (Bu rivayette Hz Ali »e Kıb parasında müphem bir râvî bulunmaktadır). Abdullah b. Ahmed, es-Sünne. 11/390. no:845; Tirmizî, müphem râvî bulunmayan rivayeti tercih etti. BkSünen Kader 10 H.no:2145; ibn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:81; İbn Hıbbân, 1/201-202 H nol78 (Heysemî' Mevarıd, 1/125, H.no:23); Ebû Ya'lâ, 1/290, 438, H.no:352, 583; Hâkim Mütedrek 1/8?' "-no:90, 92; Makdisî, Muhtara, 11/64-66, H.no:440-444; Bezzâr, III/1I6 H no-904- Abd b tiumeyd, 1/54, H.no:75; Lâlkâî, Vtikâdü ehli's-sünne, IV/620, H.norl 105; İbn Ebî Âsim, es-y£me> II/43°- H.no:887; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu belirtti. Bk.Bülûğu 1-emânî, 1/80.

275[59] Lafız mânâsı, 'hak //e,'dir.

276[60] (Hz. Alî'den (Radıyallahü anh) gelen diğer rivayet;) Rasûluliah (Sallallahii aleyhi ve sellem) şöyle dedi: " Bir kişi şu dört şeyi kabul etmedikçe iman etmiş olmaz; Allah'a ve beni gerçeklerle gönderenin Allah olduğuna iman etmesi, ölümden sonraki dirilişe, ayrıca hayır ve şer yönleriyle Kadere İnanması gerekir. "
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/97-98.

277[61] Sened:
Sahih: Müsn'ed, V/224, H.no:21849. Taberânî, el-Mıı'cemül-kebîr, 11/44, H.no:I233-1234; Hâkim, Müstedrek, IT/89, H.no:242I; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX/20; Suabü'l-îmân, III/187, 3296; Mervezî, Ta'zîm, 1/440, H.no:451; İbn Asâkîr, Târîhu Dımask X/309. Heysemî "Ahmed b. Hanbcl'in râvîleri sika kabul edilen kimselerdir," dedi. Bk. Mecma', 1/42.

(Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi bunlardan ikisine gücüm yetmez; onlar da cihad ve sadakadır. Çünkü insanlar, savaştan kaçana Allah'ın gazap ettiğini söylüyorlar. Ben ise savaşa katılırsam, nefsimi korku kaplar ve ölmeyi arzu etmez. Sadakaya gelince, benim malım, küçük bir koyun sürüsü ve on deveden ibarettir. Bunlar da ehlimin geçim kaynağı ve bineğidir' dedim.
Rasûlullah (Saiiallahü aleyhi ve sellem) elimi tuttu ve salladı, sonra da şöyle buyurdu:
"Sadaka yok, cihad yok... O hâlde cennete nasıl gireceksin?"278[62]
Bunun üzerine, 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Tamam) sana biat ediyorum' dedim ve hepsi için biat ettim.279[63]

25/67- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):280[64]
Rasûlullah (Saiiallahü aleyhi ve sellem), Muâz b. Cebel'i Yemen'e göndereceğinde şöyle dedi:
"Sen Kitap ehli bir topluluğa gidiyorsun. Onları, 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de O'nun peygamberi olduğuma şehadet etmeye' çağır. Eğer bunu kabul ederlerse, izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın 'her gün ve gece onlara beş vakit namazı farz kıldığını' bildir. Bunu da kabu! ederlerse, Allah'ın 'zenginlerden alınıp fakirlere dağıtılması şartıyla mallarından sadaka vermeyi farz kıldığını' bildir. Bunu kabul ettiklerinde, sakın (zekât olarak) onların mallarından en iyilerini alma/seçme, bir de mazlumun bedduasından sakın, çünkü onunla izzet ve celâl sahibi Allah arasında hiçbir engel/perde yoktur."281[65]

* İmanın Bölümleri Ve Misali

îman, dinin hayata yansıyan Önemli bir boyutudur. Bazı parçaların birleştirilmesi ile Allah ve Rasûlünün istediği iman ortaya çıkar, imanın bu bölümleri, hadislerde bir bütün olarak geçtiği gibi parça parça olarak da açıklanmıştır. 'Haya imandandır' ya da ıKim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse misafirine ikramda bulunsun!.." şeklindeki ifadeler bunun en meşhur örneklerindendir.282[66]

26/68- Ebû Hüreyre'den (RadtyattaM anh):283[67]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İman altmış dört bölümdür; En üstte 'Allah'tan başka ilâh yoktur' sözünü kabul etmek ve en altta da 'insanlara sıkıntı veren bir nesneyi yoldan çekmek/kaldırmak' bulunmaktadır."284[68]

27/69- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):285[69]
Rasûlullah (Saiiaiiahü akyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İman yetmiş küsur bölümdür; En üstte 'Allah'tan başka ilâh yoktur' sözünü kabul etmek ve en altta 'insanlara sıkıntı veren bir nesneyi yoldan çekmek/kaldırmak' bulunmaktadır, haya da imanın bir

---

278[62] Lafiz manası niçin' dir. Anlaşılması için 'nasıl' şeklinde terceme edildi.
279[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/98-99.
280[64] sened:
Sahih: Müsned, 1/233, H.no:2071. Buhârî, Zekât, 1, 41, 63; Mezâlim, 9; Meğâzî, 61, Tevhîd, 1; Müslim, îmân, 29; Ebû Dâvûd, Zekât, 5, H.no: 1584; Tirmizi, Zekât, 6, H.no: 625; Nesâî, Zekât, 46, H.no: 2520; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/30, H.no:2301; İbn Mâce, Zekât, 1. H.no:1783; Dârimî, Zekât, 1, H.no: 1622; 9, H.no:1638; Abdürrezzâk, Musannef, V/215-216, H.no:9420; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/426, H.no:12207; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/96* H.no:7068; VII/7, H.no:12907, 12915; Şuabü'l-îmân, I/I01, H.no:88; IH/185, 186, H.no:3292; İbn Ebî Şeybe, 11/353, H.no:983I; 11/362, H.no:9918; Dârekutnî, Sünen, 11/135-136, H.no:4; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/114, H.no:110; İbn Htbbân,\W26S, H.no"5058- İbn Huzeyme, IV/23, 58. H.no:2275, 2346; İbn Mende, îmân, 1/252-253, H.no-'l 16-117- Adenî I/I41,H.no:76.
281[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/99-100.
282[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/100.
283[67] Sened:
Sahih: Müsmd, 11/379, H.no:8910; Benzer rivayet için bk. 11/445, H.no:9709-97I0; Buhân, îmân, 3; Müslim, îmân, 38, 57; Tirmizî, îmân, 6, H.no:2614 (hasen-sahİh); Nesâî, îmân, 16, H.no: 5001-5003; Ebû Bâvûd, Sünnet, 15, H.no:4676; îbn Mâce, Mukaddime, 9, H.no:57. Bir sonraki (27/69.) hadise bk.
284[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/100.
285[69] Sened:
Sahih: Müsned, 11/414, H.no:9332; A/a'mer b. Râşid, XI/126-127, H.no:20105; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 1/375; Buharı, îmân, 3; el-Edebü 'l-müfred, s.209, H.no:598; Müslim, îmân, 38, 57; Tirmizî, îmân, 6, H.no:2614; Mwâ?, îmân, 16, H.no: 5001-5003; Ebû Dâvûd, Sünnet, 15, H.no:4676; îbn Mâce, Mukaddime, 9, H.no:57; îbn Htbbân, 1/192-193, 202, 207, H.no:166-167, 181, 191; îbn Ebl Şeybe, V/212, 305, H.no:25339, 26343; VI/169, H.no:30416; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/127, H.no: 147; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, V/359, H.no: 4709; VI1/484, H.no:6958; IX/462, H.no:8999; Beyhakî, Şuabü'-îmân, 1/33, H.no:2; î'tikâd, 1/177; Hallâl, es-Sünne, III/586; İbn Mende, îmân, 1/297, H.no:147.

parçasıdır."[286[70]]

Açıklama

İmanın bölümlerini açıklayan müstakil kitaplar telif edilmiştir. Beyhakî'nin (v.458/1066) Şuabu'l-îman'ı[287[71]] bunlardan birisidir. Beyhakî bu çalışmasında imanı iki kısımda inceler; hafî (mücerred) iman ve celî (müşahhas) iman:

a- Hafi iman, Allah ve Rasûlünden gelenlere zihnen ve kalben inanmak, doğru olduğunu kabullenmektir.

b- Celi iman, Beden ve uzuvlarla yerine getirilen ibâdet (kulluk) kısmıdır ki bu, mücerret imanın dışa yansımasıdır. Temizlik, namaz, oruç, cihad vd...[288[72]]

Kur'ân ve Sünnet incelendiğinde bazı ibareler görülür,[289[73]] bunlardan yola çıkarak imanın bölümlerini tespit etmek mümkündür. Ana başlıklar hâlinde imanın şubeleri şunlardır:

1- Allah'a İman ve emirlerinin doğruluğunu kabul etmek,
2- Rasûlüne İman ve emirlerinin doğruluğunu kabul etmek,
3- Diğer Peygamberlere iman,
4- Meleklere iman,
5- Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğuna iman ve doğruluğunu kabul etmek,
6- Diğer Kitaplara iman,
7- Kadere iman,
8- Âhiret gününe iman etmek,
9- Allah sevgisi,
10- Allah'm rahmetinden ümit kesmemek,
11- Allah'a tevekkül etmek,
12- RasûIullah sevgisi,
13- Rasûlullah'ı desteklemek,
14- Doğru bilgi öğrenme çabası,
15- Doğru bilgilerin yaygınlaşması için çalışmak,
16- Küfre düşmekten korkmak ve dikkatli olmak,
17- Kur'ân eğitimine önem vermek,
18- Temizlik,
19- Namaz kılmak,
20- Zekât vennek,
21- Oruç tutmak,
22- Ttikâfa girmek,
23- Hac yapmak,
24- Cihad etmek,
25- Müslümanları korumak,
26- Savaşta sebatkâr olmak ve kaçmamak,
27- Ganimette haksızlık yapmamak,
28- Akitlere (sözleşmelere) dikkat etmek,
29- AIlah'm nimetlerini yalanlamamak/nankörlük yapmamak,
30- Dilİ korumak ve doğruyu söylemek,
31- Sadıklarla/şuurlu kişi lerle beraber olmak,

286[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/100-101.

287[71] Beyhakî'nin söz konusu eseri, bu konuda hazırlanan en hacimli hadis kitabıdır. Kendisi burada hadisleri senedleriyle rivayet etmiştir ki bu da kitabin bir başka orijinal tarafıdır. Beyhakî, eserinde imanın bölümlerini 7 cilde yayarak 77 kısımda incelemiştir, bu kıymetli eserin de mutlaka Türkçeye terceme edilmesi gerekir. Ayrıca Abdülcelil b. Musa el-Kasrî'nin (v.608/1211) Şuabü 'l-îman isimli iki ciltlik eseri de bu konuda muhtasar bir çalışmadır.

288[72] Beyhakî, Şuabu 'l-îman, 1/35-36.

289[73] Örnekler için bk.

• Ey İman edenler... / eğer mü'minseniz... / iman edenler...
• Sizden birisi iman etmiş olmaz, tâ ki... / kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa.../ imandandır... /... imanın yansıdır /... bizden değildir...

32- Emaneti korumak ve hainlik yapmamak,
33- Cinayet işlememek ve cana kıymamak,
34- Namusu korumak,
35- İnsanların malını haksız yere yememek,
36- Faiz işlemlerini terk etmek,
37- Helal olan şeyleri yemek ve içmek,
38- Helal olan giyecek ve kapları kullanmak,
39- Lehviyyatı (faydasız işleri) terk etmek,
40- Hare amalarda ölçülü olmak,
41- Haset ve kötü düşüncelerden kaçınmak,
42- Ahlâksızhğm yayılmasını engellemek,
43- Samimiyetle hareket etmek,
44- Sevap kazandığında sevinmek ve günah kazandığında üzülmek,
45- Günahtan sonra tövbe etmek,
46- ŞeâÎre (Allah'ın yeryüzündeki sembollerine/kutsal şeylere) saygı duymak,
47- Allah ve Rasûlüne itaat eden emir sahiplerine itaaat etmek,
48- İslâm toplumundan ayrılmamak,
49- Adaletle hükmetmek,
50- Doğruları emretmek (yaygınlaştırmak) ve kötülüğü/yanlışları nehyetmek (ortadan kaldırmak),
51 - Erdem ve takvada yardımlaşmak,
52- Günah ve düşmanlıkta yardımlaşmamak/destek olmamak,
53- Hayâ sahibi olmak,
54- Anne-babaya iyilik yapmak/iyi davranmak,
55- Akraba ile irtibatı kesmemek,
56- İyi ahlâklı olmak,
57- Akraba ve komşulara ihsanda bulunmak/yardımcı olmak,
58- Eşinin ve çocuklarının haklarına riâyet etmek,
59- Mü'minleri sevmek ve selâmı yaygınlaştırmak,
60- Hastaları ziyaret etmek,
61- Hapşıran/aksıran kişiye rahmetle dua etmek,
62- Saldırgan kâfir ve bozguncularla mücadele etmek,
63- Misafire ikramda bulunmak,
64- Müsfumanların hatalarını örtmek ve yaymamak,
65- Musibetlere karşı sabretmek,
66- Zühd sahibi ve kısa emelü olmak,
67- Gayret sahibi (korunması gereken değerlerde hassas) olmak,
68- Lağv (boş/saçma şeyler) ile oyalanmamak,
69- Cömert olmak,
70- KüçükIere merhametli ve büyüklere saygılı olmak,
71- Allah için sevmek ve Allah için kızmak,
72- KendİsÎ için istediğini kardeşi için de istemek
73- Ensar ve Muhaciri sevmek,
74- İnsanIara sıkıntı veren bir nesneyi yoldan çekmek/kaldırmak ...[290][74]

28/70- Nevvâs b. Sem'ân el-Ensârî'den (Radıyaliahüanh):[291][75]

290[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/101-103.

291[75] Sened:
Hasen: Müsned, IV/182-183, H.no:17566, 17568; Tirmizî, Edeb, 76, H.no: 2859 (garib); Hâkim, Müstedrek, 1/144, H.no:245; Râmehırmuzî, Emsâîü'l-hadîs, 1/14, H.no:3; Beyhakî, Şuabii'l-îmân, V/445, H.no:7216; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/14, H.no:18; Mervezî, 1/11, H.no:!6; DeySemî. Firdevs, 11/429, H.no:3885. Münzirî, hadisin İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) rivayet olunduğunu belirterek Rezîn'e nisbet ettikten sonra Ahmed ve Bezzâr tarafından da hasen bir ynila nakledildiğini söyledi. Bk. Terğîb, fil/171, H.no:3537- Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu belirtti. Bk.Bülûğtı'î-emâni, 1/84. Hadisin senedinde yer alan Hasan b. Sevvâr için İbn Hacer "saduk" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no:I247. Aynı şekilde Muâviye b. Sâiih için de "sadûk" tabirini kullanır. Bk. Takrîb, Trc.no:6763.

Rasûluliah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Allah 'doğru yolun' anlaşılması için bir misal verir, bu misalde yolun iki yanı duvarlarla kaplıdır, duvarlarda açık kapılar ve kapıların üzerinde yere kadar uzanan perdeler bulunmaktadır. Yolun başında bir davetçi şöyle nida eder:
(Ey İnsanlar, hepiniz yoldan gidin, ayrılmayın!..'
Yolun ortasındaki bir başka davetçi de ıbu yolda yürümeye' çağırır, kapıların perdelerini açmaya çalışanlara şöyle nida eder:
'Ne yapıyorsun!..Orayı açma, eğer açarsan içeri dalarsın.'
(Dikkat edin!) Bu yol İslâm'dır.Yolun iki tarafındaki duvarlar Allah'ın sınırlandır, açık kapılar Allah'ın yasaklarıdır, yolun başındaki davetçi izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın Kitabıdır, yolun içindeki davetçi de Allah'ın her Müslümanın kalbine yerleştirdiği nasihatçı (imandır)."292[76]

*** İmanın Bazı Özellikleri Ve Alâmetleri**

İnanan bir İnsanda, imanın bazı görüntüleri bulunmalıdır. Bu da öncelikle teslimiyet ve fedâkârlıktan oluşur. Hayatında imanın etkisi bulunmayan kişinin bu dinden faydalanması söz konusu değildir.
Allah Teâlâbuyurdu:
'Mü'minlerden öyle kişiler var ki Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi (şehid olarak) adağını yerine getirdi ve kimi de beklemektedir. Onlar sözlerini hiçbir zaman değiştirmediler.* (Ahzâb 33/23)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ki onlar Allah'ın risâletini başkasına tebliğ edenler ve (sadece) Allah'tan çekinip Allah'tan başkasından da korkmayanlardır. Hesap görücü olarak Allah yeter.' (Ahzâb 33/39).293[77]

29/71- Süfyân b. Abdullah es-Sekafi'den (Radıyaiiahüanh):294[78]
RasÛlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü, bana îslâmla ilgili başkasına295[79] sormayacağım bir şey söyle!' dedim. Buyurdu ki: "Allah'a iman ettim' de, sonra da dosdoğru ol!"
§(Benzer ikinci rivayet:) Dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü, yapışacağım önemli bir şeyden bahset!'
Şöyle buyurdu:
"Rabbim Allah'tır' de, sonra da dosdoğru ol !"
Tekrar sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için korktuğun en sakıncalı şey nedir?'
Rasûlullah (Saihihhü aleyhi ve sellem) dilini işaret ederek:
"İşte bu" dedi.296[80]

30/72- Abdullâh b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiaha anh):297[81]

292[76] (Nevvas'tan -Radıyaliahü anh- bir başka rivayet;) Rasûluüah (Sallallahü aleyhi ve selkm) bana şöyle dedi: "Allah 'doğru yolun1 anlaşılması için bir misal verir, (bu misalde) yolun iki yanı duvarlarla kaplıdır, duvarlarda açık kapılar ve kapıların üzerinde perdeler bulunmaktadır. Yolun başında bir daveîçi (bu yola) çağırır, yolun ortasındaki bir başka davetçi de (yolda yürümeye) çağırır. Allah sizi cennete çağırır ve dilediğini doğru yola iletir. (Dikkat edin!) Yokm ikt tarafındaki duvarlar Allah'ın hududları/sınırlarıdır, Allah'ın perdeleri açılmadıkça sınırlarından çıkılmaz. Yolun içindeki davetçi de Allah'ın !ıer Müslümanm kalbine yerleştirdiği nasihatçı (imandır)."
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/103-105.
293[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/105.
294[78] Sened:
Sahih: Müsned, III/413,' H.no:15354; İkinci rivayet için bk. 111/413, H.no:15355-15357; Ma'mer b. Râşid, XI/128, H.no:20111; Müslim, İmân, 62; Tirmizî, Zühd, 61, H.no: 2410 (hasen-sahih); İbn Mâce, Fiten, 12, H.no:3972; Dârimî, Rikâk, 4, H.no:2713-2714; Taberânî, el-Mıt'cemü't-kebîr, VII/69, H.no:6396, 6397; İbn Hıbbân, 11/146, H.no:938; VI1/482-483, H.no:5668-5670, 5672; Hâkim, Müstedrek, İV/349, H.no:7874; İbn Mende, 1/287, H.no:141. 156.
295[79] (Bir rivayette: Senden sonra)
296[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/106.
297[81] Sened:
Hasen: Müsned, 1/387, H.no:3672. Bezzâr, V/392, H.no:2Ü26; Taberânî, el-Mu'cemül-kebîı; X/227, H.no:10553; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, İV/396, H.no:5524; Adenî, İmân., 1/127, H.no:64: Mervezî, Ta 'zîm, 11/591; Münzirî bu hadisin bir kısım âlimler tarafından hasen kabul edildiğini ifade etti. Bk.Terğîb, 11/347, H.no:2671; Heysem! hadisin Bezzâr tarafından rivayet edildiğini ve mechûl râvîlerin bulunduğunu belirtti. Bk.Mecma\ X/292. Eserinin bir başka yerinde ise râvî!erinin bir

RaSÛlullah (Salîallahü aleyhi ve sellem) Şöyle "Allah rızıklarınızı aranızda taksim ettiği gibi ahlâkınızı/huylarınızı da taksim etti. İzzet ve ceiâl sahibi olan Allah, dünyalığı sevdiği-sevmediği herkese verir. Dîni ise sadece sevdiği kişilere bahşeder. O hâlde Allah kime (doğru) din nasîb etmişse onu seviyor demektir. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir kişi dili ve kalbiyle teslim olmadıkça Müslüman olamaz, komşusu onun şerli hareketlerinden emin olmadığı sürece (tam) iman etmiş olamaz."
Dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Nedir bu şerli hareketler?'
"Zulüm ve haksızlıktır. Bir kişi harama düşmeksizin mal kazanır ve ondan infakta bulunursa kendisine ancak bereket verilir, fakirlere dağıtması da Allah tarafından kabul görür, yaptıkları cehenneme karşı kendisini korur. (Dikkat edin,) kötülük kötülüğü silmez, kötülüğü ancak iyilik/sevap siler. Bir pislik hiçbir zaman başka pisliği temizlemez."298[82]

31/73- Iviuaz uan {Radıyallahü arifi):299[83]
Kendisi Hz.Peygambere (Satiaiiahu aleyhi ve sellem) imanın en faziletli kısmını sordu. O da buyurdu ki:
"İnsanları Allah için sevmen, onlara Allah için kızman ve dilini Allah'ı zikirde kullanmandır."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Başka nedir? '
" (Ayrıca) kendin için istediğini insanlar için de istemen ve kendin için istemediğini onlar için de istememendir."
§Diğer rivayette: "Ya hayır söylemen ya da susmandır" şeklinde geçmektedir.300[84]

---

kısmının "mestur" olduğunu söylemiş, "ama yine de sikadırlar" dedi. Bk.Mecma ', 1/53. Ahmed Muhammcd Şâkir ise İbn Hacef in Mecmaıt 'z-zevâid'in elinde bulunan bir nüshasına kendi el yazısıya -"Râvilerînin hepsi ma'rûftur," kaydını düştüğünü ifade etti. Bk. Müsned, 111/539 (tahkiki).
RâvîlerÎnden Sabbâh b. Muhammed b. Ebî Hâzini ei-Beceiî cl-Ahmcsî hakkında İbn Hıbbân "Sika râvîlerin adını kullanarak mevzû haber nakledenlerden biridir" ifadesini kullanarak çok zayıf saydı. Zehebî ise, İbn Mes'ûd'un (Radıyullahü anh) sözlerinden sadece ikisini merfû yaptığını söyledi. (Bk.Zehebh Mizânil'l-i'tidâL III/420. Trc.no:3853) Ahmed Muhammed Şâkir ise bu görüşün çok aşırı olduğunu belirtti. Bk. Müsned, III/538 (tahkiki). Ukaylî bu zât hakkında "Hadis rivayetinde hata eder ve mevkuf haberleri merfû yapardı," dedi (Bk. Duafâ, 11/213, Trc.no:750. Bk. Müsned, 1/387, H.no:3671-3672 (tahkiki). Buhârî, Mürre'den hadis naklettiğini ifâde ederek burada metni zikredilen hadisi örnek olarak verdi. Ohimlu veya olumsuz herhangi bir tenkide tabî tutmadı. Bk. et-Târîhu'l-kebit; IV/313, Trc.no:2957; Aynı şekilde Râzî (Bk.el-Cerhu ve't-ta'dîL IV/441, Trc.no: 1937). İbn Hacer (Bk.Lisânü'l-mîzân, VI1/247, Trc.no:3337) ve Zehebî de bir yorumda bulunmadı. (Bk.Kâşif, Trc.no:2369). Zehebî, Muğnî isimli eserinde Ahmed el-Iclî'nhı bu zât hakkında sika dediğini nakletti. Bk.el-Mıtğni fi 'd-duafâ, s.306, Trc.no:2858.
298[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/107-108.
299[83] Sened:
Hasen: Müsned, V/247, H.no:22029, 22031. Taberânî. el-Mu'cemû'l-kebîr, XX/191, H.no:425-426; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, f/415, H.no:578. Heysemî "Birinci rivayette RÎşdin b. Sa'd var , ikincisinde ise İbn Lehîa var. Her ikisi de zayıftır." dedi. Bk. Mecmu', 1/61, 89; Heysemî, eserinin bir başka yerinde ise, "bu râvî ile delî getirilip getirilmeyeceğinde ihtilaf bulunmaktadır." dedi. Bk.Mecma\ 1/121,1/202; Şehrin babass Muâz b. Enes'tir. O da Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anhümâ) rivayet etti.
Heysemî'nin Rişdin b. Sa'd için "zayıftır" dediği yerler için bk. Mecma', 1/60, 89, 214, 265; V/294, 295, 328; VI/13; VI/319; VII/52, 78; VIII/46, 81; IX/79; Heysemî, eserinin bazı yerlerinde ise "seyyiü'1-hıfz (hafızası kötü)" (1/266); "kendisiyle delil getirilip getirilmemesi hususunda ihtilaf vardır" (IX/70); "ekseriyet zayıflığına hükmetti" (1/58, 209; VIII/223); "münkeru'i-hadis" (1/119); "cumhur, zayıflığı üzerinde görüş beyan etti; ancak sika sayan da olmuştur" (1/160); "Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel sika; diğerleri zayıf saymıştır" (1/242; V/274); "Heysem b. Hârice sika saydı; Ahmed b. Hanbel ise "rikâk/zühd hadislerinde herhangi bir beis yoktur" dedi; fakat cumhur zayıf saydı" (11/74; V/118); "rikâk/zühd had işlerindeki rivayetleri hasendir"(X/31) "zayıftır, ancak amellerin faziletleri (rikâk/zühd hadisleri) ile ilgili rivayetleri kabul edilir" (X/123. 156); "hakkında tenkit var; ancak bazıları sika saymalardır" (11/24; IH/172, 239); "hakkında tenkit var" (11/301; 111/20); "baskın olan görüşe göre zayıftır" (V1I/203); "sika sayıldığı hâlde zayıftır" (İV/166, 300; V/25, 58, 101, 162: V1I/145); "zayıftır, mütâbaatlarla kuvvet kazanır" (V/290); "sika sayılmıştır" (IX/136) gibi ifâdelerle Rişdin'i tanıtır.
Bûsirî de Rişdin'in zayıf olduğunu ifade eder. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/60, 67, 76 (zayıflığına rağmen hakkında ihtilaf edildi); Bûsirî, Rişdin'i zayıf sayan âlimlerin isimlerini de verirîbn Maîn, Ebû Hatim er-Râzî, Ebû Zür'a, Ncsaî, İbn Hibbân, Cüzcânî, İbn Yûnus, İbn Sa'd, Ebû Dâvûd, Dârekutnî ve diğerleri. İbnü'l-Cevzî ise Rişdin'in neslinin de zayıflıkla temayüz ettiğini söyler: Oğlu Haccâc, lorunu Muhammed b. Haccâc, torunun oğlu Ahmed b. Muhammed...Bk. Bûsirî Misbâhu'z-zücâce, III/124; İbnü'l-Ccvzî, el-llelü'l-mütenâhiye, 1/115, 354; 11/653, 939; İbn Ebî Hatim er-Râzî, I/el, 1/44; İbnü'l-Cevzî, Ahmed b. Hanbel ve Fellâs'ın da bu zâtı zayıf saydığını ekler. Bk. el-llelü'l-mütenâhiye, 1/53-354; Fakat, Ahmed b. Hanbel kendi eserinde sika olduğunu vurgular. Bk. el-Ilel ve Ma 'rifelü 'r-ricâl, 11/479, Trc.no:3145;
İbn Hacer, Rişdin'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lehîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakieder. İbn Yûnus'un da: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." dediğini kaydetti. Bk. Takrîb, Trc.no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın "zayıftır" dediğini nakledlerek, hafızasının kötü olduğunu hatırlattı. Bk.Kâşif, Trc. no: 1575. Tirmizî, âlimlerin bu zatı, hafizasından dolayı zayıf saydığını söyler. Bk.Tirmizî, Cum'a, 17, H.no:5I3; Taharet, 40, H.no:54. (Ahmed Muhammed Şâkir ise Tirmizî'nin bu hadisinin haşiyesinde, zayıflığının tartışılabileceğini ifade etti.) Tirmizî'nin Sünen'iade bu zâtı zayıf saydığı hadisler için bk.Sıfatü cehennem, 4, H.no:2581, 2584; 10, H.no:2599: Kıraat. 1, H.no:2930; Tirmizî, Rişdîıı b. Sa'd'ın yer aldığı bir hadis için de "hasen-garib" hükmünü verir. Bk.Birr, 31, II.no: 1949; Tefsîr, 9/9, H.no:3093. Bir hadiste ise sadece "hasen" hükmünü verir: Deavât, 64, H.no:3476. Senedde yer aldığı hâlde herhangi bir hüküm vermediği de ofur. Bk.Kader, 16, H.no:2153. Yahut "garib" demekle yetinir. Bk.Fiten, 79, H.no:2269; Srfatü'l-cenne, 8, H.no:2540; 23, H.no:2562; Tefsîr, 56/3, H.no:3294; 70/1, H.no:3322 (Fakat bu rivayet Sifatü cehennem, 4, H.no:2581 ile ayni olduğu hâlde orada zayıf olduğunu söylemişti.)
Zebbân b. Fâid el-Misri cl-Habrânî'nin (v. 155/772) Tirmizî bir, Ebû Dâvûd üç, ibn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise otuz beş rivayetini nakleder. Çoğunu da bu scncdlc nakleder. Tirmizî herhangi bîr tenkitte bulunmamıştir. İbn Mâce'nin Zevâidf inde Bûsirî İbn Lehia ve hocası Zebbân b. Fâid'i zayıf sayar. Bk. İbn Mâce, Cihâd, 24, H.no:2824; Zehebî ve İbn Hacer: "Faziletli, âbid ve iyi biridir; fakat hadisi zayıftır"derler. Bk.Kâşif, Trc.no: 1610; Takrîb, Trc.no:1985; Ebü'1-Vefâ Hâşiye'sinde: "Yahya b. Main'in zayıf saydığını söyleyerek, Ahmed b. Hanbcl'in: "hadisleri münkerdir", Ebû Hâtim'in: "sâlihtir" sözierini nakleder." Salih" terimi ta'dil lafızlarından biri olup kişinin sadece din ve takvasının kuvvetli oluşuna işarettir. Zabtının sâlih olmasını ifade etmez. "Hadisi salîhtir" sözü böyle değildir.
Hadis birçok âlime göre zayıf kabul edilmektedir. Fakat biz, burada Ahmed b. Hanbel'in kabul ettiği bir râvî olarak bir hüküm vermeye çalıştık. Aslında bu hadisin diğer senedleri dikkate alındığında metni sahihtir.
300[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/108-110.

32/74- Abbas b. Abdulmuttalib'den (Radıyaiiahuanh):301[85]
Rasûlullah'ın (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammedi de nebi ve rasûl olarak kabullenen kişi imanın tadını duyar."302[86]

33/75- EbÛ Musa'dan (Radıyallahü anh):303[87]
Rasûlullah'ın (Satiaiiahn aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim bir iyilik yapar ve bu hareketi kendisini sevindirirse, günah işler ve bu da onu üzerse, işte bu kişi mü'mindir."304[88]

34/76- Âmir b. Rabîa'dan (Radıyailahu anh):305[89]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ye sellem) şöyle buyurdu:
"Kim itaatsız/biatsız ölürse cahiliye üzere ölür ve kim de bunu kabul ettikten sonra çıkarır- atarsa, yanında (kurtarıcı) bir delil olmaksızın Allah'a kavuşur.
Sakın yabancı bir erkekle kadın yalnız başlarına kalmasın, üçüncü arkadaşları şeytan olur, ancak mahrem (ebedî evlenme yasağı) olanlar bunun dışındadır. Çünkü şeytan, onlarla tek tek beraber olur, bu da (aynı anda) ikisinden uzakta olması (demektir).
Günah işlemek kimi üzer ve iyilik yapmak da sevindirirse, o kişi mü'mindir."
§Râvilerden Hasan dedi ki:
'Üstüne sorumluluğu aldıktan306[90] (İslâm'agirdikten) sonra...'307[91]

35/77- EbÛ Ümâme'den (Radıyallahü anh):308[92]
BİI" kİŞİ Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
'Günah nedir?' diye sordu. O da buyurdu ki:

301[85] Sened:
Sahili: Müsned, 1/208, H.no:1778 (Hocası îmanı Şafiî'den naklettiği hadislerden biridir); Benzer rivayet için bk. 1/208, H.no:1779; Müslim. îmân, 56; Tirmizî, İmân. 10, H.no:2623 (hasen-sahih); İbn Hıbbân, 111/101. H.no: 1692; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/126, H.no: 145; Ebû Ya'lâ, XII/50, H.no:6692; Deylemî, Firdevs, 11/243, H.no:3144; Bezzâr, IV/145, H.no:1318; HallâÎ. es-Sünne, III/584. H.no:1022. Bu rivayet, Ahmed b. Hanbel'in hocası Şafiî'den aldığı ve naklettiği hadislerden biridir.
302[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/110.
303[87] Sened:
Zayıf: Müsned, IV/398, H.no: 19457. 'Hâkim, Müstedr'ek, 1/58, H.no:32; 1/120, H.no:I77: Bezzâr, VIII/72, H.no:3068; Rûyânî, Müsned, 1/378, H.no:579; Abd b. Humeyd. 1/196, H.no:559; Beyhakî, Şuabü'I-îmân, V/372, H.no:6994; Senedinde cl-Muttalib b. Abdullah b. Hantab var. bu zat ise sikadır. Amr b. Ebî Amr, Muttalib'in azadlığıdır. Bu zât da sikadır. Fakat Muttalib'in Ebû Musa'dan (Radıyeailaha anh) hadis işitip İşitmediğinde ihtilaf bulunmaktadır. Heysemî, işitmediğini esas alarak hadisin munkatı' olduğu kanaatine varmıştır. Bk. Mectna\ 1/86. İbn Hacer, Muttalib'in "sadûk" olduğunu tedlis ve irsalinin fazlaca olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:6710. Ancak tedlis yapan râvîÎeri toplayan hiçbir âlim hatta kendisi de "'Müdellisûri" isimli eserinde bu zâtı tedlise nisbet etmemiştir. Zchebî ise, Ebû Zür'a'nın "sika" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:5483.
304[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/110-111.
305[89] Sened:
Hasen: Müsned, III/446, H.no:15636; Bezzâr, IX/272, H.no:3817; Rûyânî, Müsned, U/364, H.no:134I; Heysemî, "Âsim b. Ubeydullah'm zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır," der. Bk. Mecma', V/223-224. İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'l-hadistir" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2506. İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Tirmizî. Fiten, 7, H.no:2165 (hasen-sahih-garib). Bu hadis "Halifelik ve Emirlik konusunda 120/11009.hadiste tekrar edilecek, ayrıca "zinanın hadleri" konusunda 205/5900.hadiste de tekrar edilecektir.
306[90] Lafız anlamı; 'Boynuna sorumluluğu taktıktan sonra"dır. Aııcak Türkçeye, 'Üstüne sorumluluğu aldıktan sonra' şeklinde terceme edildi.
307[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/111.
308[92] Sened:
Sahih: Müsned, V/251,H.no:22059. Ma'mer b. Râsid, XI/126, H.no:20104; Taberânî, e/-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/117, H.no:7539; el-Mu'cemü'l-evsat, IV/16, H.no: 3017; /ön Hıbbân, 1/200-201, H.no:176, (Heysemî, Mevârid, 1/207, H.no:103). Hâkim, Müstedrek, 1/58-59, H.no:32-35; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, V/52, H.no:5746; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/249, H.no:402; Heysemî, Taberâıiî'nin râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyledi. Bk. Mecma', X/294-295. Eserinin bir başka yerinde Yahya b. Ebî Kesîrin sahih ricalinden olduğu hâlde tedlis yaptığını söyledi. Bk. Mecma', 1/86
Son üç hadisin şahitleri:
. a-Sa'd b. Ebî Vakkâs (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Hâkim, Müstedrek, 1/199, H.no:390
b-İbn Ömer (Radıyailahü anhümâ) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Müsned, 1/18, H.no:114; Hâkim, Müstedrek, 1/197-198, H.no:387-388; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/91, H.no:13299; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/388, H.no:9225; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V1II/122-123, H.no:7245; Bezzâr, 1/269-270, H.no:I66-I67; Kudâî, Miisnedü'ş-şihâb, 1/248, H.no:400; Heysemî, Mecma', V/225; îbn Hıbbân, IX/188, H.no:72IO
c-Câbir b. Semüre (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in - Radıyallahü anh - hutbesi): Müsned, 1/26, H.no:l77; İbn Hıbbân, VII/50, H.no:4557; VII/442, H.no:5559; VIII/257, H.no:6693; Hâkim, Müstedrek, 1/58, H.no:32; Makdisî, Muhtara, 1/191-193. H.no:96-98 (isnadı sahih); Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/387, H.no:9219-9222; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/393-394 H.no:1680, III/441-442, H.no:2950; el-Mu'cemu s-sağır, 1/158, H.no:245; Tayâlisl, f/34-35, H.no:31; Ebû Ya'lâ, T/131, 133, H.no:141, 143; Muhâmilî, Emâlî, 1/242. H.no:237; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, V/371, H.no:6989
d-Abdullah b. Zübeyr (Radıyallahü anh): (Hz. Ömer'in - Radıyallahü anh - hutbesi): Ma'mer b. Râşid, XI/341, H.no:20710; Abd b. Humeyd, 1/37, H.no:23; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/388, H.no:9223; Ebû Ya'lâ, 1/179, H.no:201;
e-Âsım b. Zİrr (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Taberânî, el-Mu 'cemü '1-evsat, VI1/249-250, H.no:6479;
f-Ebû Salih (Hz. Ömer'in - Radıyallahü anh - hutbesi): Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/389, H.no:9226
g-Süleyman b. Yesâr (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Şafiî, Müsned, s.244; Humeydî, 1/19, H.no:32
h-Hz. Âişe (Radıyallahü anhâ) : İbn Ebî Şeyhe, VI/161, H.no:30337,
ı-Hz. Ali (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, VIH/230, H.no:7470

"Yaptığın bir şey seni rahatsız ederse, (işte o günahtır ve) onu terk et!" 'Peki, iman nedir?' "İşlediğin günah seni üzer ve iyilik yapmak da sevindirirse, (bu imandır ve) sen mü'minsin."309[93]

36/78- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh):310[94]
Hz.Peygamber (Saiialhhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir kişi hayırdan kendisi için istediğini, Müslüman kardeşi için de istemedikçe mükemmel bir şekilde îman etmiş olmaz."311[95]
37/79- AbduIlah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ):312[96]
Bir kişi Rasûlullah'a (SaUaUaha aleyhi ve sellem) şöyle sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi İslâm daha faziletlidir?' O da: "İnsanların, elinden ve dilinden güvenlikte olduğu kişinin (yaşadığı İslâm daha üstündür)" dedi.313[97]

38/80- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyalîahüanh):314[98]
Hz.Peygamber'e (Saiiaiiahn aleyhi ve sellem) bir kişi geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi namaz daha faziletlidir?'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Kunutu/kıyâmı315[99] uzun olan (namaz)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi cihad daha faziletlidir?'
"Atı yaralanıp kanı akacak kadar fedakârca savaşan(ın cihadı)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi hicret daha faziletlidir?'
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah'ın hoşlanmadığı şeylerden uzaklaşan kişi(nin hicreti)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Müslümanlardan hangisi daha faziletlidir?' "Müslümanların, elinden ve dilinden güvenlikte oldukları kişi (nin İslâm'ı)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Ceza ve mükâfat sonucu doğuran) iki sebep nedir?'
"Kim Allah'a şirk koşmadan ölürse cennete gider ve kim de Allah'a şirk koştuğu hâlde ölürse cehenneme gider."316[100]

39/81- Ebû Seleme, Şerîd'den (Radıyallahü anhümâ) nakletti:317[101]

309[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/112-113.
310[94] Sened:
Sahih: Müsned, UT/206, H.no:I3080; Benzer rivayetler için bk. III/176, H.no:l2737; III/251, H.no:l3563; III/278, H.no:l3898; III/272, H.no:l3808-I3809; III/289, H.no:l40l5; Buhârî, man 7; Müslim, imân, 71-72: Tinnizl SıfatüM-kıyâme, 59, H.no:2515 (sahih); Nesâî, îmân, ıy, Hno: 5013,5014,- es-Sünenü'l-kübrâ, VI/534, H.no:11747, 11748; İbn Hıbbân, 1/229, "-no:235; Ebû Ya'lâ, V/268, 407, 444, H.no:2887, 3081, 3151; Makdisi, Muhtara, VII/I07, "44i H EbU AVâm" I/41> HiI1O:92; Kudâî' Müsmdü Whâb, 11/63, H.no:888; İbn Mende, I/441, H.no:294.
311[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/113.
312[96] sened:
Sahih. Müsned, 11/187, H.no:6753; Benzer rivayetler için bk. 11/192, H.no:6806; U/163, HncKÖSlS; 11/159-160, H.no:6487; II/191,H.no: 6792; 11/195, H.no:6835-6837; Buhârl, iman 4; R.kâk, 26; Müslim, iman, 64; Ebû Dâvûd, Cihâd, 2, H.no:248!; İbn Hıhbân, 1/308-™% H.no:399-400; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/I22-123, H.no:3194; Adenî, îmân. 1/140, H.no: 75; Mervezî, Ta'zlmü kadri's-salat, 1/596, H.no:634-635. Tayâlisî, IV/29-30, H.no:2386; Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Müsned, 11/379, H.no:8915; Tirmizî, îmân, 12, H.no: 2628 (hascn-sahih); İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/427, H.no:491. Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis Heysemî, bu hadisin diğer isnadında Şehr b. Havşeb bulunduğunu, zayıf olmasına rağmen bu zâtı sika kabul edenlerin varlığını ifade eder. îik.Mecma'. 1/54. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk. 4/4.hadis.
Soruyu soranın Ebû Musa el-Eş'arî (Radıyalîahü anlı) olduğunu görmek için şu rivayetlere bakılabilir: Buhârî, îmân, 5; Müslim, îmân, 66; Dârimî, Rikâk, 4, H.no:2715; Nesâî, îman, II, H.no:4996; es-Sünenül-kübrâ, VI/531, H.no:11730: Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâmc, 52, H.no:2504; îmân, 12, H.no: 2628 (sahih-garib); Ebû Ya'lâ, XIII/272, 274, H.no:7286, 7288; İbn Mende, 1/448-449, H.no:307-308; Bezzâr, VIII/15Û, H.no:317Ü. Soruyu soranın Amr b. Abese (Radıyalîahü anlı) olduğuna, şu rivayetlerden bakılabilir: Müsned, IV/385, H.no:19328; IV/114, I-I.no:16964; Abd b. Humeyd, 1/124, H.ııo:300; Beyhakî, Suabü'l-îmân, VI/242, H.no:8015.
313[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/113-114.
314[98] Sened:
Sahih: Müsned, III/39I-392, H.no:I5148; Benzer rivayetler için bk. III/372, H.no:I4935; 200 H ^f^î164-165: S^'ât, 168, H.no:387 (hasen-sahih); İbn Mâce, İkâme, MK H.no:142I; ibn EbîŞeyhe, V/319, H.no:26496; Ebû Ya'lâ. IV/I86, H.no-2273' Saydâvîcemu ş-şüyûh, 1/203; Mervezî, Ta'zlmü kadri's-salat, 1/606-607 H no"646 647 Ebû Î.Üa?? o", (RadıyaUahü a"'>) Şâhicii iÇi" bk. Tirmizt, İmân, 12, H.no: 2628 (hasen-sahih); n I', Rahu>'e' Müsned- yW- H.no:491. Bu hadis, «Tcıgîb" konusunda 25/8030.hadis uıarak tekrar edilecektir. Daha geniş tahrici için bk.51/921.hadis.
315[99] imam Nevevî, 'Surdaki kunûttan murat, rükû ve secde dışında kıyam (ayakta durmak, ıraatı uzatmak)' ve bildiğim kadarıyla da bu konuda âlimlerin ittifakı vardır ' dedi Bk Sahihi Müslim, VI/3 I (Müslim, Müsâfîrûn, I64-165.hadis!erin şerhi).
316[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/114-115.
317[101] Sened:
Sahih: Müsned, IV/222, H.no:17869, Benzer rivayetler için bk. IV/388, H.no:19347, H.no:lV/3S9, H.no:19358; Mâlik, Muvatta', Itk, 8 (Ömer b. cl-Hakem'den); Müslim, Mesâcid, 33 (Muâviye b. Hakem es-Sülemî'den (Radıyallahü anh); Ebû Dâvûd, Eymân, 16, H.no:3282; Nesâî, Vasâyâ, 8, H.no:3651; es-Sünenü'l-kübrâ, IV/110, H.no: 6480; Ebû Dâvûd, Eymân, H.no:3283; Dârimî, Nüzûr-Eymân, 10, H.no:2353; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/388, H.no: 15049. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika olduğunu belirtti. Bk. Mecma', 1/23-24: IV/244.
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/285, H.no:2619; Heysemî, hadisin ricalinin sika olduğunu söyledi. Bk. Mecma',

Annesi kendi adına mü'min bir köle azad edilmesini vasiyet etmişti, Şerîd durumu Rasûlullah'a (Saiiattahn aleyhi ve seüem) sordu ve şöyle dedi: 'Siyah renkli bir cariyem var, onu azad edeyim, (yeterli mi?)' "Onu benim yanıma getir!"
Cariye gelince, Rasûlullah (Sailaliaha aleyhi ve sellem) ona sordu: "Rabbin kim?" 'Allah'
"Ben kimim?"
"'Sen Allah'ın Rasûlüsün' deyince Peygamberimiz (Saihiiaha aleyhi ve "Onu azad et, çünkü o mü'min bir kadındır" buyurdu.318[102]

40/82- Ubeydullah b. Abdullah'tan (Radıyaiiahaanh):319[103]
Ensardan bir kişi siyah renkli cariyesini getirdi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Mü'min bir köle azad etmem gerekiyor, eğer bunu mü'min olarak görürsen, azad edeceğim.'
Rasûlullah {Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) o cariyeye sordu:
"Allah'tan başka ilâh bulunmadığına şehadet eder misin?"
'Evet'
"Benim Allah Rasûlü olduğuma şehadet eder misin?"
'Evet'
"Ölümden sonra dirilişe inanır mısın?"
'Evet' deyince, Peygamberimiz:
"Onu azad et!" dedi.320[104]

41/83- Hüseyin b. Ali'den (RadıyaUahüanhümâ):321[105]
RaSÛlllIlah (Sallallahii aleyhi ve seli em) ŞÖyle buyurdu:
"Kişinin İslâm'ının güzelliği, kendisini ilgilendirmeyen konularda az konuşmasıdır."
§Bir rivayette de: "Kendisini İlgilendirmeyen konulan terk etmesidir" diye nakledildi.322[106]

42/84- Ebû'd-Derdâ'dan (RadıyaUahü anh):323[107]
Rasûlullah (Sallat/aha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Allah'a tazim/hürmet edin ki sizi affetsin."
Râvilerden biri olan İbn Sevban bunu Allaha) teslim olun! şeklinde açıkladı.324[108]

1/23-24.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahii anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, XII/21-22,H.no:I2369;
c-Utbe b. Mes?ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, IEÎ/289, H,no:5126; Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XVIT/136-137, H.no:338; Heysemî Utbe b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) nakledilen rivayeti zikrederek tanımadığı râvîlerin varlığına işaret etti. Bk. Mecma', IV/244-245
d-Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/116-117, H.no:297; Pleysemî senedinde zayıf olan Saîd b. Anbese'nin varlığına dikkat çekmiştir. Bk. Mecma', IV/244.
e-Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XIX/98, H.no:193; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/276, H.no:7557 (Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) bunun kendi cariyesi olduğunu ifade etti); Heysemî, senedinde zayıf olan Abdullah b. Şebîb'in varlığına işaret etti. Bk. Mecma', IV7239.
318[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/115-116.
319[103] sened:
Sahih: Müsned, HI/451-452, H.no:15683, Mâlik, Muvatta', Itk, 8. Beyhakî, es-Sümnü'l-kubrâ, VII/388; Müsned'deki bu yerinde hadis mürsel olarak rivayet edilmiştir, ancak bunun mevsûl hâle geldiğini Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) duyduğunu isbat eden rivayette görmekteyiz. Bk. Müsned, 11/291, H.no:7893; Ebû Dâvûd, fcymân, 16, H.no:3284; Heysemî, ricalinin sahih râvîleri olduğunu ifade etti. Bk. Mecma \ 1/23; IV/244.
320[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/116-117.
321[105] Sened:
Hasen: Müsned, 1/201, H.no:1732; Benzer rivayet için bk. 1/201, H.no:1737; Mâlik, Husnü'l-huiuk. 3 (Muhammed Fuâd Abdulbâkî hadisin hasen hatta sahih olduğunu ifâde etti.) Heyscmî, hadisin râvîlerinin sika olduğunu söyledi. Bk. Mecma', VIII/18; Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Zühd, 11, H.no:2317; îbn Mâce, Fiten, 12, H.no:3976; İbn Hıbbân, 1/227, H.no:229; îbn Rcceb, Câmiu'l-utûm ve'l-hikem, s.79-84. Nevevî hadisin hasen olduğunu belirtti. Bk.Ezkâr, s.58I. Bennâ hadisin Hz. Ebû Bekir, Hz. AÎİ, Zeyd b. Sabit. Haris b. Hişâm b. el-Muğîre ve Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anhüm) şahidinin olduğunu, İbn Abdilber'in sahih saydığını ifade etti. Suyûtî de bu sahicileri gösterip, sahih olduğunu remzetti. Bk.8241. hadis. Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi İçin bk.İbn Asâkir, Târihu Dtmask, VII/41; 41/426; 56/306. Haris b. Hişâm b. el-Muğîre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.îbn Asâkir, 64/48. Şuayb b. Hâlid el-Becelî Hz.HüseyirTe yetişip yetişmediği ihtilaflıdır. İbn Hacer bu zat hakkında "bir beis yoktur' derken {Bk.Takrîb, Trc.no:2799); Zehebî, "sadûk" olduğunu belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:2287."
322[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/117-118.
323[107] Sened:
Zayıf: Müsned, V/199, H.no:21631. Buhârî, Künâ, s.63, Trc.no:558 (mürsel olarak); Taherânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, I/İ38, H.no:221. Ebû Nuaym, Hılyetü'l-evliyâ, 1/226: Suyûtî, hadisi zikrettikten sonra hasen işareti koymuştur. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:I90. Heysemî, hadisin senedinde bulunan EbüM-Azrâ'nın mechûl olduğunu belirtti. Bk. Mecma', 1/31: X/217: Zehebî ve İbn Hacer de mechûl olduğunu belirtenlerdendir. Bk. Zehebî, Mîzân, VII/399, Trc.no:10423; MuğnL 11/798, Trc.no:7610; İbn Hacer, Lisân, VI1/81. Trc.no:798; İbnü'1-Esîr bu hadisin mevkuf (Ebu'd-Derdâ'nın -RadıyaUahü anh- sözü) olduğunu söyledi. Bk.Nihâye, 1/278. Zehebî, Ebü'l-Azrâ'nm Ebu'd-Derdâ'dan değil, Ümmü'd-Derdâ'dan duyduğunu ifâde etti. Bk.el-Muktenâ fî serdi'l-künâ, 1/395, Trc.no:4164. Gerçekten de Ebû Nuaym'in senedinde: "Ebü'l-Azrâ - Ümmü'd-Derdâ - Ebu'd-Derdâ" şeklinde bir sened vardır. Bu da senedde inkıtânm bulunduğuna işarettir. Fakat senedde sahabeden birinin bilinmemesi veya sahabe mürseli senede zarar vermez.
324[108] Bazı rivayetlerde: "Yâ ze'I-celâlî ve'i-ikram, diyerek Allah'a yalvarırı ki sizi bağışlasın!" olarak geçmektedir. Bk.Ahmed, Müsned İV/177; Tirmizî, Deavât 91.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/118-119.

Açıklama

İslâm ve imanın bazı önemli alâmetleri/işaretleri vardır ki rivayetlerde bunlar şöyle sıralanmıştır:
1- Allah ve Rasûlüne iman etmek,
2- Dosdoğru olmak,
3- Ditine sahip olmak,
4- Dili ve kalbiyle kulluk,
5- Komşuya iyilik yapmak,
6- Fakirlere infak,
7- Allah için sevmek ve Allah için kızmak,
8- Dili Allah'ı zikretmede kullanmak,
9- Kendisi için istediğini başkası için de İstemek,
10- İyilik yaptığında sevinmek ve günah işlediğinde üzülmek,
11- Yabancı bir kadınla yalnız kalmamak,
12- Elinden ve dilinden başkasının emin olması,
13- Namazda kıyamı uzatmak,
14- Fedâkârca savaşmak,
15- Allah'ın hoşlanmadığı şeylerden hicret etmek/uzaklaşmak,
16- Kendisini ilgilendirmeyen şeylerle uğraşmamak,
17- Allah'a tâzim/hürmet etmek,
18- AUah'a teslim olmak.325[109]

* İslâm'ın İzzet ve Hoşgörüsü

Allah Teâlâ buyurdu:
"O (Allah), müşrikler hoşlanmasa da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlünü hidayet ve Hak din ile gönderendir." (Tevbe 9/33).326[110]
Allah Teâlâ buyurdu:
"Öyleyse sen yüzünü/özünü, tevhîd inancında olarak327[111] Allah'ın insanları yarattığı fıtrata uygun dîne döndür. Allah'ın yarattığı sistemde değişiklik olmaz. İşte bu, sağlam/canlı dindir, ancak insanların çoğu bunu bilmiyor." (Rûm, 30/30)
Allah Teâlâ buyurdu:
"... Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez..." (Bakara, 2/185).328[112]

43/85- İbn Abbas'tail (Radıyallahüanhümâ):329[113]
RasÛlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellemj SOrUİdu:
'Allah'ın en Sevdiği din hangisidir?' Ramh\\\&h (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Hoşgörülü Hanîf (tevhîd) dinidir."330[114]

325[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/119.
326[110] Son din İslâm, diğer dinlere galip gelecek ve yeryüzünde tek doğru olarak kabul edilecektir.
"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamber'ini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter" (Fetih, 48/28).
327[111] Yani Hanîf olarak..:
328[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/119-120.
329[113] Sened:
Hasen: Müsned, 1/236, H.no:2107, Ma'mer b. Râşid, XI/194, XI/292; Abdurrezzâk, Musannef 1/74-75, H.no:238-243; Buhârî, el-Edebü 't-miifred, s.108, H.no:287: İbn Ebî Âsim, Ziihd, 1/289, 310; Abd b. Humeyd, 1/199, H.no:569; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/127, H.no:11572; Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, 111/30, H.no:2791; Heysemî senedinde müdellis olan İbn îshâk'ın bulunduğunu, semâmın da açıklanmadığını belirtti. Bk. Mecma\ 1/60; Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi içîn bk.Buhârî, îmân, 29; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, H/104, H.ııo:976. İbn Hacer, Buhârî'nİn burada (Sahih, îmân, 29) muallak olarak rivayet ettiğini ancak el-Edebü'l-müfred'dz ve Ahmed b. HanbeFin müsnedinde mevsûl olarak rivayet edildiğini ve bu hadisin isnadının hasen olduğunu ifâde etti. Bk. Fethu'l-Bârî, 1/126.
330[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/120-121.

Açıklama

Hanîf, tevhîd inancında olan din ya da Müslüman anlamındadır.331[115]
Kelimenin anlamı ile ilgili Buharı rivayetinde:
Zeyd b. Amr Şam bölgesinde karşılaştığı bir Yahudi âlimle olan konuşmasında ona sordu:
"Hanîf dini ne demektir?" Yahudi âlim :
'O, İbrahim Peygamberin dinidir ki kendisi hiçbir zaman Yahudi ve Hristiyan olmadı. O ancak Allah'a ibâdet ederdi' dedi.
Sonra bir Hristiyan âlimle karşılaştı ve ona da aynı soruyu sordu. Bu âlim de Yahudi âlimin cevabının aynısını tekrarladı.332[116]
Allah katında en faziletli din, Hanîf dinidir ki bu da Hz. İbrahim'den beri gelen tevhîd inancıdır. Hanîf kelimesi; meyletmek, dönmek ve kolaylık mânâsına gelir. İbrahim Peygambere Hanîf dendi, çünkü o, batıldan hakka meyletmiş ve kolaylık dinini getirmiştir.333[117]
Hanîf kelimesinin zıttı cem/olup haktan batıla dönmek mânâsına gelir.334[118]
Hanîf dininin kolaylığı, fıtrata uygun olmasından kaynaklanmaktadır.335[119]
Hanîf dininde müsbet muhalefet mânâsı bulunmaktadır. İnkarcılara karşj çıkıp zalimlere karşı olmak, mücâdele etmek ve putları devirmek İbrahim Peygamberin bilinen Sünnet'i (tavrı)dır. Hanîf dininde tevhîd inancının hakim kılınması yanında, putların ve zalimlerin yıkılması da bulunmaktadır. Peygamberimizde de bu Sünnet'i (tavrı) görüyoruz.336[120]

44/86- Ebû Urve'den (Radıyaiiahu anh):337[121]
Hz. Peygamber'! bekliyorduk. (Birmüddet sonra,) taranmış saçlarından abdest ya da gusülden kalan sular damladığı hâlde yanımıza geldi. Namaz kıldıktan sonra, insanlar kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu şu konularda bir meşakkat/yasak var mı ?..' diye sormaya başladılar.
RaSÛlullah (Satlatlahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Hayır yoktur... Ey İnsanlar, (Dikkat edin,) aziz ve celil olan Allah'ın dininde kolaylık vardır, (meşakkat azdır.)" Bu sözünü üç kere tekrarladı.
ŞRâvilerden Yezîd bir keresinde de şöyle nakletti:
İnsanlar şöyle demeye başladılar:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu konuda ne deriz? Bu konuda ne deriz?'338[122]

45/87- Mikdâd b. Esved'den (Radıyaiiahü anh):339[123]
Rasûlullah'ın (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini ısittım: "İster kerpiçten yapılsın isterse deve kılından, Allah yeryüzündeki her eve İslâm'ı hakim kılacaktır. Bu da, ya yüce olan (dinin) izzeti/hakimiyeti veya hor olan (küfrün) boyun eğmesi ile gerçekleşecektir, bundan sonra da Allah onları ya yüceltir ve ehl-i İslâm'dan kılar, ya da boyun eğdirir ve İslâm'ın hakimiyetine mâni olamazlar, benimserler."340[124]

331[115] Râzî, Muhtâru'ssıhâh, 159.
332[116] Buhârî, Menakıbu'l-ensâr, 24.
333[117] Zemahşerî, Keşşaf, 1/193.
334[118] Râğıb el-Isfahânî, Müfredat., 190.
335[119] İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, 1/94; İbn Abdilber, Temhîd, XVIII/76.
336[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/121.
337[121] Sened:
Hasen: Müsned, V/69, H.no:20547; Ebû Ya'lâ, XII/274; H.no:6863; Ahmed eş-Şeybânî, e!-Ahâdve'l-mesânî, 11/397, H.no:1190; Heysemî, hadisin senedinde bulunan Ebu'n-Nadr Âsim b. Hilâl el-Basrî'nin, Ebû Hatim ve Ebû Dâvûd tarafından sika, Nesâî ve diğerleri tarafından zayıf sayıldığını açıkladı. Bk.Mecma', 1/61-62. İbn Hacer, bu zat hakkında "flhi lîn" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:3081); Zehebî, İbn Maîn'in zayıf saydığını nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:2522. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Buhârî, îmân, 29; Nesâî, îmân. 28, H.no:503l.
338[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/121-122.
339[123] Sened:
Hasen: Müsned, Vl/4. H.no:23704, Hakim, Müstedrek, IV/476. H.no:8324 (hasen); İbn Mende, îmân, 11/981, H.no:1084; (hasen). Velîd b. Müslim: İbn Hacer, bu zaî hakkında "tedlis ve tesviyesi çoktur" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:7456); Zehebî, '"an' bulunan (muan'an) rivayetlerinden sakınılır" der. Bk.Kâşif, Trc.no:6094. Senedde tahdîs sığası İle rivayet ettiği için herhangi bir problem yoktur. Bir sonraki rivayet bu hadisin şahididir. Bk.46/88.
340[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/122-123.

46/88- Temim ed-Dârî'den (Radıyallahü anh):341[125]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Gece ve gündüzün ulaştığı her yere bu tebliğ ulaşacak, ister kerpiçten yapılsın isterse deve kılından, Aliah her eve İslâm'ı hakim kılacaktır. Bu da ya Allah'ın aziz kıldığı İslâm'ın kabul edilmesi veya Allah'ın hor gördüğü küfrün boyun eğmesi ile gerçekleşecektir." Temîm ed-Dârî şunu ilâve etti:
'Ben bunu kendi yakınlarımda bizzat gördüm, Müslüman olanlara hep hayır, şeref ve izzet; kâfir olanlara da hep zillet, aşağılık ve cizye ulaştı.'342[126]

47/89- Ebû Bekre'den (Radıyaiiahü anh):343[127]
Hz. Peygamber'in (SaUaiiahu aleyhi w seiiem) şöyle dediğini işittim: "Allah bu dini, (İslâm'dan) nasîbleri olmayan kişilerle de aziz kılacak (destekleyecektir)."
NOT: Bu hadisi daha sonraki rivayet (48/90) açıklamaktadır.344[128]

48/90- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):345[129]
Hayber savaşında Rasûiuf lah (Saitaiiaha aleyhi ve seikm) ile birlikteydik ve Müslüman olduğunu söyleyen bir kişi için:
"Bu, cehennemliktir" dedi.
Savaş başladığında o kişi çok şiddetli savaştı ve bir yara aldı. Daha sonra Rasûlullah'a (SaiiaUahü aleyhi ve seiiem) denildi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Senin cehennemlik dediğin kişi bu gün çok şiddetli savaştı ve öldü.'
Peygamberimiz yine dedi ki:
"O cehenneme (gitti)."
Bazı kişiler bu olay üzerine neredeyse şüpheye düşeceklerdi ki birisi (geldi ve):
'O kişi savaşta ölmedi, yaralanmıştı ve sabredemedi, kendisini Öldürdü,' diye haber verdi.
Bu olay Rasûlullah'a (Saliaiiahü aleyhi ve sellem) iletilince (ki verdiği haberin doğruluğu anlaşılmış oldu) şöyle dedi:
"Allahü Ekber! Şehadet ederim ki ben Allah'ın kulu ve peygamberiyim."
Daha sonra Bilal'e (Radıyaliahü anh) insanları toplamasını emretti ve şöyle konuştu:
"Cennete, ancak Müslüman olan girecektir. İzzet ve celâl sahibi olan Allah bu dini, isyankâr bir kişiyle de destekler/kuvvetlendirir."
§(Ebû Hüreyre'den (Radiyaiiahu anh) bir başka yolla;) Hayber savaşında Rasûlullah (Saitaliahü aleyhi ve sellem) ile birlikteydik ve Müslüman olduğunu söyleyen bir kişi İçin:
"Bu, cehennemliktir" dedi. (Hadisin mânâ olarak aynısı zikredildi, ancak şu ilâve nakledildi;) Bu olay Müslümanları üzmüştü, Rasûlullah'a gelerek haber verdiler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah senin sözünü doğruladı, o kişi intihar etti, canına kıydı.'346[130]

341[125] Sened:
Sahih: Müsned, IV/103, H.no:16894, Heysemî, hadisin râvîlerinin sahih ricali olduğunu belirtti. Bk. Mecma': VI/14; VIIT/262; Hâkim, Müstedrek, IV/477, H.no:8326 (Hâkim sahih saydı, Zehebî de buna muvafakat etti); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/58, H.no:1280; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, IX/181. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyledi. Bk.Bülûğu 7-emânî, 1/90. Bir önceki hadis bu rivayetin şahididir. Bk.45/87.
342[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/123-124.
343[127] Sened:
Sahih: Müsned, V/45, H.no:20333; Abdurrezzâk. Musannef, V/270, H.no:9573; Heysemî, hadisin râvîlerinin sika olduğunu belirtti. Bk. Mecma': V/302. Enes'ten (Radıyaiiahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, T/97, H.no:132; Makdisî, Muhtara, V/231, H,no:1863. Bir sonraki Ebû Hüreyre {Radıyaiiahü anh) hadisi de bunu desteklemektedir. Bk.48/90.
344[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/124.
345[129] Sened:
Sahih: Müsned, 11/309, H.no:8076-8077; Buharı, Cihâd, i 82; Meğâzî, 39; Kader, 5; Müslim, imân, 178; Dârimî, Siyer, 74, H.no:2520; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/180, H.no:299; Ebû Avâne, 1/51-52, H.no:İ33; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 1/210, H.no:336; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII/197; İbn Mende., 1/317-318, H.no:163; 11/662, H.no:643; Mervezî, ÎI/619, H.no:665. Heysemî, Taberânî tarafından ICa'b b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anh) rivayet edilen bir şahidinin olduğunu belirtti. Bk. Mecma': V/302. Ayrıca cihâd bahsinde tekrar edilecektir. Bk. 81/123. hadisin tahrici.
346[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/124-126.

Açıklama

Akâidde genel kural her insanın yaşadığı düşünce/din ile ölmesidir. Bu gibi rivayetler ise uç noktaları göstermekte, bir Müslümanm sürekli Allah için yaşaması ve ibâdet etmesi zorunluluğunu anlatmaktadır. Müslümanm diğer insanlardan farkı da budur. Riya (gösteriş) en tehlikeli hastalıktır, bu konuda dikkatli davranılması ve insanın kendisini sürekli sorgulaması tavsiye edilmektedir.
İslâm, tevhîd ve hoşgörü dinidir, yeryüzünün her bölgesine bu davet ulaşacaktır. İslâm'dan nasibi oimayan bazı kişiler de tebliğ ve cihada katılacak, Allah onlarla da bu dini destekliyecektir. Bu noktada her Müslüman kendisini sorgulamalı ve hatalı davranışlarını düzeltmelidir. Zira insan nasıl yaşarsa öyle ölür.347[131]

* Müşriklerin İslâm'a Davet Edilmesi Ve Kalplerinin Isındırılması

Allah Teâlâ buyurdu:
'Eğer müşriklerden biri senden emân isterse, ona emân ver ki Allah'ın kelâmını duymuş olsun, sonra onu güvenlik içinde olacağı yere ulaştır. Bu imkân onlara, (vahyi) bilmeyen bir toplum oldukları için verilmektedir.' (Tevbe9/6)
Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Rabbim gerçekten beni doğru yola iletti ki o İbrahim'in tevhîd inancı olan sağlam dindir ve o (İbrahim) hiçbir zaman müşriklerden olmadı.' (En'âm 6/161)
(İslâm 'a davette Hz. Peygamber en güzel/doğru örnektir. Onun başarılı davet hayatı ile kısa sürede İslâm yüz binlere ulaştı ve bir dünya dini hâline geldi. Aşağıdaki rivayetlerde onun başarısını yansıtan bazı olaylar nakledilmiştir.)348[132]

49/91- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):349[133]
Bir kişi Hz. Peygamber'in (SaiMiahü aleyhi ve sellem) yanma gelir ve kendisine verilen dünyalık bir şey sebebiyle Müslüman olurdu. Daha sonra Rasûlullalı'm yanından, İslâm kendisi için daha sevimli, dünya ve içindekilerden daha aziz olarak ayrılırdı.350[134]

50/92- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaüahü anh):351[135]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) İslâm'ın hatırına (insanların) isteklerini yerine getirirdi. Kendisine bir kişi geldi ve bazı şeyler istedi. Peygamberimiz ona, iki dağın arasında duran zekâtlık koyunlardan birçoğunun verilmesini emretti. Adam kabilesine dönünce şöyle dedi:
'Ey kavmim, Müslüman olun\ Gerçekten Muhammed (Sallaiiahü aleyhi ve aellem) fakirlikten korkmadan dağıtıyor."352[136]

Açıklama

Bazı insanların kendi fikirlerini yaymak ve o düşünceleri başkalarıyla paylaşmak isteklerini görürüz. Bu kişilerin gayesi menfaat elde etmek olabilir. Bu da; başkanlık, kadın elde etmek ya da çok para kazanmak şeklinde dışa yansır. Peygamberler ise yaşadıkları sürece; tevazu, cömertlik, sabır, sadece Allah'a kulluk ve başkalarını kendisine tercih etmek gibi zor bir imtihan ile kendilerini kabul ettirirler.

347[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/126.
348[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/126-127.
349[133] sened:
Sahih: Müsned, III/107, H.no:11989; Hadis, Ahmed b. HanbeFin sülâsiyyâttmdandır. Bk.Sefârînî, Şerhu sülâsiyyâtindandır.Bk.Sefârînî, Şerhu sülâsiyyâti Müsnedfl-imâm Ahmed, H/27, H.no:142. Câbir'den (Radıyaliahü anh) manen şahidi için bk. Müslim, Fezâil, 56. (Bir sonraki hadis bu rivayetin Şahididir. Bk.50/92).
350[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/127.
351[135] Sened:
Sahih : Mü'sned, 111/107-108, H.ııo: 11990, Müslim, Fezâil, 57-58. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyledi. Bk.Bulûğu'l-emânî, 1/92. (Bir önceki hadis bu rivayetin şahididir. Bk.49/91).
352[136] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/127-128.

Onların en büyük mucizesi; sürekli doğruluk ve takva (yani sorumluluk) bilinci taşımaktır. Rasûlullah'in hayatında bunun sayısız örnekleri görülür:
* Kureyşliler kendisine (putlara dönmesi ve tevhîd inancını terk etmesi için) başkanlık, kadm ve çok para teklif etmişlerdi, ancak o bunu kabul etmedi.
* Dönemindeki devlet başkanları saraylarda ve köşklerde yaşarken; ipek, atlas, altın ve gümüş içinde yüzerken, O hep mütevazı bir hayatı tercih etmişti; kerpiç bir evde yaşıyor, bazen kumlar, bazen de hasır üzerinde oturuyor ve yatıyordu, elbisesi yamalıydı ve aç kaldığı günler oluyordu. Kısacası O, elinde güç/iktidar olduğu hâlde halkı gibi yaşıyor ve ganimetten hissesine düşen mallan da hemen dağıtıyordu, O dünyanın en mükemmel insanıydı.
Yunus ne güzel söyler:
'Adı güzel, kendi güzel Muhammed."353[137]

51/93- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiîahüanh):354[138]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve seiiem) bîr kişiye:
"Müslüman ol!" dedi.
Oda:
'Bunu nefsim istemiyor/ağır geliyor' deyince şöyle buyurdu:
"Nefsin istemese de, Müslüman ol!"355[139]

52/94- Nasr b. Âsim, kabilesindeki bir sahabîden (Radıyaüahü anh) nakleder:356[140]
Kendisi Hz. Peygamber'e (Sallaiiahü aleyhi ve sellem) geldi, iki vakit dışında namaz kılmamak üzere Müslüman oldu. Hz. Peygamber de bunu kabul etti.
NOT : Bu rivayet ile ilgili ihtimaller:
1- îlk dönemlerde, insanların kalbinin ısınması için böyle bir izin verilmiş olabilir, ancak sonraki dönemlerde bunun benzerine rastlanmamakta ve insanlara beş vakit namaz emred i İm ektedir.
2- İki vakti özellikle kılmak/devam etmek üzere söz alınmış olabilir; sabah ve ikindi namazı gibi.357[141]
3- Râvinin unuttuğu bir kelime veya cümle olabilir, diğer rivayetlere aykırı olduğu için tevakkuf edilmeli ve anlaşılacağı zamana kadar bu şekilde bırakılmalıdır.358[142]

53/95- Temîm ed-Dârî'den (Radıyaliahü anh):359[143]

353[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/128.
354[138] sened:
Sahih : Müsned, 111/109, H.no: 12000, Benzer rivayeti için bk.III/181, H.no:12803; Makdisî, Muhtara, VI/32-33, H.no:1989 (sahîh), 1991 (sahîh). Ebû Ya'lâ, VI/471, H.no:3879; Ahmed eş-Şeybânî, 111/386, H.no:1801,1802; Suyûtî, hadisi zikrettikten sonra sahîh işareti koymuştur. Ek-e!-Câmiu's-sağîr, H.no:1026. Hadis Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâttındandır. Bk. Sefârînî, Şerhu sülâsiyyâti Müsnedi'l-îmâm Ahmed, 11/329, H.no:209. Heysemî, râvîierinin sahih ricali olduğunu söyledi. Bk.Mecma', V/305.
355[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/129.
356[140] sened:
Sahih : Müsned, V/24-25, H.no:20165; Benzer rivayet için bk.V/363, H.no:22974. Ahmedeş-Şeybânî, 11/195, H.no:941. Muâviye el-Leysî başlığı altında bu hadise yer veren Ahmed eş-s>eybânî buradaki müphem sahâbînin bu zât olduğunu ve bu şahsı tercih ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte senedindeki sahâbînin bilinmemesi hadisin sıhhati açısından zararlı değildir. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyledi. Bk.Bülûğu'î-emânL 1/92. Nasr b. Asım tabiînin sikalarından biridir. Hârici görüşlerinden vazgeçmiştir.
357[141] Bk. Müsned trc. H.No. 57/927, 58/928.
358[142] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/129-130.
359[143] Sened:
Hasen : Müsned, IV/103; H.no: 16885. Benzer rivayet için bk. IV/102, H.no:16882, IV/103, II.no: 16890; Buharı, Ferâiz, 22 (Buhârî, bu hadise bab başlığında yer vermiş ve hadisin sıhhati hakkında âlimlerin ihtilaf ettiğini beyan etmiştir. Hâkim, Müstedrek, 11/239, H.no:2869; Tirmizî, Ferâiz, 20. H.no:2112 (Tirmizî, Süneninde bu hadise yer verdikten sonra Abdullah b. Mevheb'e, Abdulah b. Vehb de denildiğini, bazı musanniflerin bu râvî ile Temîm ed-Dârî (Radıyaliahü anh) arasına Kabîsa b. Züeyb'i kattıklarını, bunun doğru olmadığını açıkladı. Bir kısım ulemânın bu hadis ile amel ettiğini, ancak kendisine göre bu hadisin senedinin muttasıl olmadığını yani zayıf kabul ettiğini ifâde etti. Ayrıca îmam Şafiî'nin de sözü olduğuna işaret ederek, bazı âlimlerin "bu kimsenin mirasının devlet hazinesine kalacağı," görüşünde olduğunu söyledi.) Dârimi, Ferâiz, 34, H.no:3037; Ebû Dâvûd, Ferâiz, 13, H.no: 2918 (Hattabî, hadisin bizzat Ahmed b. Hanbel tarafından, râvîsi Abdulaziz'in hafızasının zayıflığı sebebiyle zayıf kabul edildiğini belirtti); İbn Hacer ise bu râvînin sadûk olduğunu ancak bazen hata yaptığını; (Osman b.) Abdullah b. Mevheb'in ise sika olduğunu söyledi. BLTakrîb, s.358,'385, Trc.no:4113, 4491. Nesâl, es-Sünenü'l-kübrâ, ÎV/88, H.no:64ll; İbn Mâce, Ferâiz, İ8, H.no::2752; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/296-297, H.no:21244-21252; Dârekutnî, Sünen, İV/181, H.no:31-33; Ebû Ya'lâ, XIII/I02-103, H.no:7165; İbn Ebî Şeybe, Vl/295, H.no:31576; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, H/56, 57, H.no:!272-1274; Saîd b. Mansûr, Sünen, 1/99, H.no:203; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şuyûh, 1/75. Temim ed-Dârî'den (Radıyaliahü anh) bir başka rivayet:
Bk,Abdürrezzâk, VI/20. H.no:9872; lX/39. Ebû Ümâmc'den (Radıyaliahü anh) de benzer bir rivayet vardır: Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/189, H.no;7781; Heysemî bu rivayette Muâviye b. Yahya es-Sadefi'nin olduğunu, bu zâtın ise zayıf olduğunu ifade etti. Bk. Mecma'. V/334. Râşid b. Sa'd'dan da benzeri nakledilmiştir. Bk.Saîd b. Mansûr, Sünen, 1/99, H.no:201.

'Ey Allah'ın Rasûlü! Kitap ehlinden (Bir rivayette: kâfirlerden) biri Müslümanlardan birisi aracılığıyla İslâm'ı kabul ederse, bu konudaki Sünnet (âdet) nedir?' diye sordum. O (Sailaiiahn aleyhi ve selkm) da buyurdu ki:
"(Hidayetine sebep olan kişi) hayatında ve ölümünde ona en yakın insan/akraba kabul edilir."360[144]

*** Ehl-i Kitaptan Müslüman Olanlara İki Kat Ecir**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey Ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri tersine çevirmeden ya da (Yahudilerden) Cumartesi ashabını lanetlediğimiz gibi bazı kişileri lanetlemeden önce, yanınızdaki (Kitabı) doğrulayıcı olarak indirdiğimiz (Kur'ân'a) iman edin! (Unutmayın,) Allah'ın emri mutlaka yerine getirilir' (Nisa4/47)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Bundan önce kendilerine Kitap gönderdiğimiz kişilerden bu (Kur'ân'a) iman edenler (bulunmaktadır).
Onlara (Kur'ân) okunduğunda, 'Biz buna iman ettik, Rabbimizden gelen bir gerçektir. Şüphesiz biz bundan önce de Müslümanlardandık/ derler.
İşte onlara sabrettikleri için iki kat361[145] ecir verilir, kendileri kötülüğü iyilikle uzaklaştırırlar/silerler ve verdiğimiz rızıktan infak ederler.' (Kasas28/52-54).362[146]

54/96- Ebû Ümâme'den (RadıyaUaha anh):363[147]
Mekke'nin fethi günü Rasülullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bineğinin yanında duruyordum. Çok önemli şeylerden behsetti. Bunlardan biri de:
"İki Kitap ehlinden364[148] kim Müslüman olursa ona iki kat365[149] ecir vardır, bizimle aynı haklara ve görevlere sahip olur. Müşriklerden kim Müslüman olursa ona da (büyük) ecir vardır, bizimle aynı hak ve görevlere sahip olur."366[150]

Açıklama

Önceki Peygamber ve Kitaplara inanmaları yanında, yeni Peygamber Hz. Muhammed'e (Saiialhhu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân'a iman etmeleri nedeniyle olsa gerek Ehl-i kitaptan Müslüman olan kişilere iki kat ecir verilmektedir. Ayrıca onların yeni Peygamber'e iman etmelerindeki zorluktan dolayı da iki kat/kere ecir verilmiş olabilir.
İki kat ecir teşviki ile Ehl-i kitaptan olan kişiler îmâna davet edilmekte ve kendilerine mora! verilmektedir.
Peygamberimiz Bizans imparatoru Hırakliyus'a yazdığı mektubda da iki kat ecir hatırlatıyor.
Rahman ve Rahîm olan Allah adıyla,
Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Roma İmparatoru Hırakliyus'a:
Selâm, hidâyete tâbi olanlara!
Ben seni İsiâm çağrısına davet ediyorum, Müslüman ol ve kurtul, Allah sana iki kat ecir versin! Eğer

---

360[144] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/130-131.
361[145] 'iki kere ecir verilir' anlamına da gelebilir.
362[146] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/131.
363[147] Sened:
Hasen: Müsned, V/259, H.no:22135; Tabcrânî, el-Mu'cemü'J-kebîr, VIII/190, H.no:7786; Heysemî, hadisin senedinde Kasım b. Abdurrahman (Ebû Abdurrahman) cd-Dimaşkî'nin bulunduğunu bu zatın Ahmed b. Hanbel ve diğer âiimlerce zayıf sayıldığını zikretti. Bk. Mecma\ 1/93. Ukaylî, Duafâ, 111/476, Trc.no:1533; Buhârî, bu zât hakkında "İbn Abdurrahmân eş-Şâmî diye bilinir. Abdurrahman b. Hâlid b. Yezîd el-Emevî'nin âzadhğıdır. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anlı) hadis rivayet etmiştir. İstanbul muhasarasına katıldığı zaman, başkaları her gün ikişer ekmek yerken, o birini tasadduk etmiş, diğeri ile de oruç tutup iftar etmiştir. Dımaşk fakihlerindendİr. Kırk kadar muhacir (bir rivayette Bedife katılan) sahâbîyi görme şerefine ulaştı" şeklinde olumlu bilgiler verdi. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VII/159, Trc.no:712; Iclî ise, tabiinden olan bu râvînin sika olduğunu, kuvvetli olmamakla birlikte hadisinin yazılabileceğini belirtti. Bk.Ma'rifem's-sikât, 11/212, Trc.no:1505; Hcysemî'nin iddia ettiği Ahmed b. Hanbel'in tenkidi, sadece A1İ b. Yezîd'in, Kasım Ebû Abdurrahman'dan nakilleridir. İbn Hıbbâıı bu zâtı mu'dal ve maklûb rivayet ile suçiar. İbn Main, Cüzcânî ve Tirmizî İse sika olarak addederler. Bk.Zehebî, Mîzân, V/453, Trc.no:6823; Ayrıca senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Her nedense Heysemî, burada onun ismini zikretmedi. Hâlbuki daha önceki hadislerin tahricinde de zikrettiğimiz gibi, İbn Lehîa'nın bulunduğuna işaret ederdi. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
364[148] Yahudi ve Hristiyanlardan.
365[149] Ya da 'tki kere ecir verilir.
366[150] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/132.

reddedersen çiftçi halkının günahı boynunadır.
Ey Kitap ehli! Aramızda ortak olan şu söyleme gelin: Allah'tan başkasına kulluk yapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi rabler edinmeyelim! Eğer kabul etmezlerse, şöyle
deyin:
Biz Müslümanları?, buna şahid olun![367][151]

55/97- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyailaha anh):[368][152]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin bir cariyesi olur, o cariyeye faydalı şeyler öğretir, güzel bir ahlâk eğitimi verir, azad eder ve onunla da evlenirse kendisine iki kat ecir vardır. Bir köle Allah'a ve efendisine karşı görevlerini yerine getirir, yine bir Ehl-i kitap da İsa ve Muhammed'in getirdiği mesaja iman ederse ona da iki kat ecir vardır."[369][153]

*** İslâm, Cahiliyede İşlenen Günahları Siler**

56/98- Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anh):[370][154]
Allah kalbimi îslâm'a yönlendirdiğinde, biat için Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yanına gittim. Bana elini uzattı. O anda:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Önceki günahlarım affolmadıkça biat etmek istemiyorum' dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Ey Amr, bilmiyor musun, hicret önce işlenen tüm günahları siler.
Ey Amr, bilmiyor musun, İslâm önce işlenen tüm günahları siler."[371][155]

57/99- İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):[372][156]
Rasûlullah'a (SaiMiahu aleyhi ve sellem) bir kişi geldi ve dedi ki:
'İslâm'ı kabul ettikten sonra iyi işler yaparsam, cahiliye dönemindeki günahlarım için yine sorguya çekilir miyim?' Rasûlullah buyurdu ki:
"İslâm'ı kabul ettikten sonra iyi işler yaparsan cahiliye dönemindeki günahların için sorguya çekilmeyeceksin, ama Müslüman olduktan sonra ister önce ister daha sonra olsun, her yaptığından sorumlusun ."[373][157]

367[151] Buhân, Bed'ü'1-vahy, 6.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/132-133.
368[152] Sened:
Sahih: Müsned, IV/395, H.no:19424. Benzer rivayet için bk. IV/398, H.no:19456, IV/402, H.no:19492; IV/408, H.no:I9546; IV/414, H.no: 19600; IV/415, H.no:196I5. Buharı, İlim, 31, Itk, 14, 16, 17, Cihâd, 145, 143, Enbiyâ, 48, Nikah, 12, el-Edebül-müfved, s.80, H.no:203; Müslim, îmân, 241; Eymân, 45; Tirmizî, Nikah, 25, H.no:1116 (hascn-sahih); Tirnıizî'nİn rivayetinde iki ecir verilenlerin üç sınıftan ibaret olduğu, üçüncü sınıfın ise "daha önce Ehl-i kitaptan olup, Müslüman olanlar" dır. Çünkü bunların önceden kendi kitaplarına inandığı, daha sonra da Kur'ân'a inandığı ifade edilmiştir. Nesâî, Nikah, 65, H.no:3342; es-Sünenü'i-kübrâ, III/312, H.no:5502; Ebû Dâvûd, Nikah, 5, H.no:2054; İbn Mâce, Nikah, 42, H.no: 1956; Dârimî, Nikah, 46. H.no:2250; Bu iki eserde üçüncü sınıf "daha önce Ehl-i kitaptan olup, Müslüman olanlar" olduğu, çünkü bunların önceden kendi peygamberlerine inandığı, daha sonra da Hz. Muhammed'e (Sallallahu aleyhi ve sellem) inandığı ifade edilmiştir. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/128, H.no:13517; VIII/1I; Şuabü'1-îmân, VI/385, H.no:8608; İbn Ebî Şeybe, III/118; H.no:12635; Abdurrezzâk, Musannef, VII/270, H.no:İ3İI2; Saîd b. Mansûr, Sünen, 1/264, H.no:9I4; Ebû Yala, XI1I/23S, H.no:7256; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, X/197; İbn Mende, 1/504-506, H.no:395-399; Bezzâr, VIII/8, H.no:2977; Ebû Avâne, 1/96, H.no:302; 103, Humeydî, 11/339, H.no:768; Rûyânî, 1/307, H.no:458. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/252, H.no:4722; ü/344, H.no:85I8; 11/354, H.no:980I; 11/448, H.no:9751; If/263,11/293,11/244,11/406,11/453, 11/464,11/485.
369[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/133-134.
370[154] Sened:
Sahih: Müsned, IV/205, H.no: 17754; Benzer rivayet için bk. IV/204, H.no: 17740 (Buradaki senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca senedindeki Kays b. Semiy (Bazı nüshalarda "Şcfiy" olarak zikredilir, doğrusu "Semiy'"dir.) b. el-Ezher bulunmaktadır. Bu zâtın meşhur biri olmadığı ifade edilmektedir. Fakat, Mısır fethine şahit olduğu malumdur. Buna göre ya sahâbiden, ya da muhadramûndan biri olduğu ihtimâli hatıra gelir. Nitekim İbn Hacer sahâbîleri derlediği eserinde bu zâta yer vermiştir. Bk.lbn Hacer, İsâbe, V/535, Trc.no:7303; Ta'cüü'l-menfaa, s.346, Trc.no:1894; Hüseynî, ikmâl, s.354, Trc.no:730), IV/198-I99, H.no:17705 (Bu rivayette uzunca bir hadisin sonunda zikredilmiştir ve hadisin isnadı sahihtir. Habib b. Ebî Evs'in azadlığı Râşid es-SakafPyi İbn Hıbbârı ^sika saymış, diğerleri ise bu zât hakkında sükût etmişlerdir. Heysemî, hadisin l aberânî tarafından da rivayet edildiğini ve her iki müellifin râvîlerinin sika olduğunu belirtti. Bk.Mecma', IX/351); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX/123; Deylemî Firdevs 1/118 H.no:400.
371[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/134-135.
372[156] sened:
Sahih: Müsned, 1/379, H.no:3596, Benzer rivayet için bk.I/379-380, H.no:3604; 1/429, "no:4086; Buharı, İstitâbe, 1; Müslim, îmân, 190-191; İbn Mâce, Zühd 29 H no"4242• Mukaddime, 1, H.no:l; Ebû Ya'lâ, IX/50, H.no:5113; DC/65, H.no-513l.
373[157] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/135-136.

58/100- Seleme b. Yezîd el-Cu'fi'den (Radıyaihhüanh):374[158]
Ben ve kardeşim Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) gittik ve dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Annemiz Müleyke, akrabalarıyla ilişkilerini sürdürür, misafirine ikramda bulunur ve şu şu güzel işleri de yapardı, ancak cahiliye inancında öldü. Bu yaptıklarının kendisine faydası olur mu?'
Rasûlullah:
"Hayır" dedi.
Biz tekrar:
'Peki, bizim cahiliye döneminde diri diri gömülüp öldürülen kız kardeşimiz vardı, bu şekilde öldürülmesinin ona bir faydası olur mu?'
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Diri diri gömen de gömülen de cehennemdedir, ancak gömen kişi (daha sonra) İslâm'ı kabul ederse Allah onun geçmiş günahlarını affeder."375[159]

Açıklama

Bu rivayette geçen mev'ûde (diri diri görnülen)in cehennemlik olması konusundaki ihtimaller:
a- Bu konudaki hadisler farklıdır ve diri diri gömülenlerin cennete gideceği de nakledilmektedir. O hâlde bu rivayette zikredilen kız çocuğu, bulûğ çağını geçmiş olabilir,
b- Bu rivayet şaz (sahih rivayetlere aykırı) olabilir,
c- Ya da diğer anlaşılmayan konularda olduğu gibi tevakkuf ederiz (yorum yapmayız) ve konuyu anlaşılabileceği zamana bırakırız.
§Bu hadisin mânâca benzeri Hz. Aişe'den {Radıyaiiahu anim) nakledildi:
Hz. Aişe {Radıyallahü anhâ) Peygamberimiz'e:376[160]
"Ey Allah'ın Rasûlü! İbn Cüd'an cahiliye döneminde akrabalarıyla ilişkilerini sürdürür ve fakirlere ikramda bulunurdu, bunun ona faydası olur mu?" diye sorunca Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Hayır olmaz, Ey Âişe! O bir gün olsun, ıRabbim, kıyamet günü günahlarımı affet' demedi, (çünkü inancı yoktu.)"377[161]

59/101- Adiy b. Hâtim'den (Radıyatiahü anh):378[162]
RaSÛIullah'a (SaUallahü aleyhi ve sellem):
'Babam, akrabalarıyla ilişkilerini sürdürür ve şu şu güzel işleri de yapardı, o bunlardan bir ecir alabilir mi,' diye sormuştum. Şöyle dedi: "Baban aradığına ulaştı, (yani dünyalığa/şöhrete...)"379[163]

60/102- Hakîm b. Hizâm'dan (Radıyaiiahü anh):380[164]

374[158] Sened:
Sahîh: Müsned. III/478, H.no: 15866. Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduğunu belirtir. Bk. Mecma': I/l 18-119, Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/39, 40, H.no:6319-6320; Ncsâî, es-Sünenü 1-kübrâ, VI/507, H.no: 11649; Ahmedeş-Şeybânî, IV/42I, H.no:2474. İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Şâşî, 11/118, H.no:648. Hadisin sadece ikinci kısmı İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) da nakledilir. Bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 17, H.no:4717; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/93, 138, H.no:10059, 10236; Heysemî, Mevârid, 1/164-165, H.no:67; Bezzâr, V/42, 220, H.no:1605, 1825. Suyûtî hadisi zikrettikten sonra hasen olduğuna işaret etmiş, Münâvî de bu görüşe katıldığını, hatta hasenden daha fazla bir derecede olduğunu belirtmiştir. Bk. Feyzu'l-kadîr, VI/480-481, H.no:9659. Hadisin ikinci kısmı Âmir eş-Şa'bî'den mürsel olarak nakledilmiştir. Bk. Heysemî, Mevârid, 1/164-165, H.no:67; Bezzâr, V/36, H.no: 1596. İbrahim el-Huseynî hadisin sebebini şöyle anlatır: Müleyke isimli bir kadının Cıffeli iki oğlu Müslüman olduktan sonra Allah Rasûlü'nc (Sallallahü aleyhi ve sellem) elçi olarak gelirler ve annelerinin (cahiliye döneminde) kendi kızını diri diri toprağa gömdüğünü...anlatırlar. Bk.el-Beyan ve 't-ta 'rîf, 11/266.
375[159] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/136-137.
376[160] Müsned, VI/93, H.no:24502; Müslim, imân, 365; Ebû Avâne, 1/100, H.no:240.
377[161] Ayrıca bk. Müsned trc. H. No. 61/103.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/137.
378[162] Sened:
Sahih: Müsned, IV/379, H.ııo:I9281. Benzer rivayet için bk.IV/258, H.no:18178-18179; İV/377, H.no:19269; Heysemî, Mevârid, 1/165, H.no:68; Heysemî, râvîlerinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma': 1/119, Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/104, H.no:250; İbnü'1-Ca'd, Müsned, 1/96, H.no:561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/279; İkinci bölümün tahrici için bk. Ebû Dâvûd, Et'ıme, 23, H.no:3784; Tirmizî, Siyer, 16, H.no:1565; İbn Mâce, Cihad, 26, H.no:2830.
379[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/137-138.
380[164] Sened:

(Rasûlullah'a) dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Cahiliye döneminde yapılan azad etmek ve akrabalarla ilişkileri devam ettirmek gibi iyi işlerin bir faydası olur mu? Hz. Peygamber (Satlaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Önceki yaptığın iyi işler sebebiyle Müslüman oldun, (işte bu en önemli faydasıdır..)"
NOT: İnsanlar yaptıkları iyilikler sebebiyle İslâm'a yaklaşır ve kötülükler sebebiyle İslâm'dan uzaklaşırlar.381[165]

*** Lâ İlahe İllallah (Allah'tan Başka İlâh Yoktur)' Hakimiyeti İçin Mücâdele**

61/103- Amr b. Abese'den(Radıyaiiahü anh):382[166]
Yaşlı bir kişi asasına dayanarak Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Önceki hayatımda bazı kandırma ve kötülüklerim oldu, ben affolur muyum?'
Peygamberimiz (SaUallahü aleyhi ve sellem) Sordu:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmedin mi?"
'Bilâkis şehadet ettim ve yine ederim ki sen Allah'ın Rasûlüsün.'
"O hâlde, önceki bütün kandırma ve kötülüklerin affoldu."383[167]

62/104- Ebû Hüreyre'den (Radtyaliahû anh):384[168]
Hz. Peygamber (SaUaStahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "İnsanlarla Lâ ilahe illallah'ı kabul edinceye kadar mücâdele etmekle emr olundum. Eğer kabul ederlerse (hukukî ceza dışında) canlarının ve mallarının dokunulmazlığı vardır, âhiretteki hesapları Allah'a aittir."
§Hz Ebû Bekir, dönemindeki irtidat fitnesine karşı (savaş açmıştı ve) Hz. Ömer (RadıyaUahü anhüm) bunu şöyle tenkit eder :
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle şöyle dediğini (yani yukardaki rivayeti) işitmiştim, buna rağmen onlarla savaşa devam edecek misin?'
Hz.Ebû Bekir:
“Vallahi, namaz ile zekâtın arasını böldürmem/parçalanmasına izin vermem, ayırmaya çalışanlarla da savaşırım" dedi.

Sahih: Müsned, IH/402, H.no: 15255. Benzer rivayet için bk. 111/402, H.no: 15256; III/434, H.no: 15512. Ma'tner b. Râşid, X/453; Buhârî, Zekât, 24; Buyu', 100; Itk, 12; Edeb, 16; el-Edebü'l-müfred, s.38, H.no:70; Müslim, îmân, 194-196; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/191-192, H.no:318-321; Ebû Avâne, M12, H.no:205; Beyhakî, es-Sünenü'l-hübrâ, IX/123, X/316, H.no:21385; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/191, H.no:3085-3089; İbn Mende, 1/500, H.no:387.
381[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/138.
382[166] Sened:
Sahih: Müsned, IV/385, H.no: 19325 Bennâ senedinin ceyyid olduğunu belirtti. Bk.Bülûğu 7-emânî, 1/96. Heysemî, ricalinin sika olduğunu ancak Mekhûl'ün Amr b. Abese'den hadis işitip işitmediğinde şüphe ettiğini söyledi. Ek.Mecma', 1/32.
383[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/139.
384[168] Sened:
Sahih: Müsned, I/Il, H.no:67; Benzer rivayet için bk. 1/19, H.no:117, 1/35-36, H.no:239, 11/314. H.no:8148. 11/345. H.no:8525. H/377, H.no:8890, 11/423, H.no:9442; 11/475-476, H.no:10112-10113: H/482. H.no:10203. 11/502, H.no:10466; H/527, H.no:10766; 11/528, H.no:10784; Hemmâm b. Münebbih, Sahîfe, H.no:50. Buhârî, Zekât, 1; İstiîâbe, 3; İ'tisâm, 2; Cihâd, 102; Müslim, îmân, 32-34; Îbnü'l-Cârûd, Müntekâ, s.258, H.no:1032; Ebû DâvÛd, Cihâd. 95, H.no:2640; Tinnizî, îmân, 1, H.no:2606-2607 (hasen-sahîh); İbn Huzeyme, IV/8, H.no:2248; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/115-117, H.no:113-116, 118; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ. 111/92. H.no:4919; VII/4, H.no:12898-12899; VHI/19, 136, 196: IX/49, 182; $uabü% İmân.'v39, H.no:4; Dârekutnl 1/231, H.no:I; 11/89. H.no:2-4; Mesaî. Cihâd, 1, H.no:3088, 3091, 3093; Tahnmü'd-dcm, 1, H.no:3968-3976; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/280-282. H.no: 3432-3440; III/4-6, H.no:4298-4301, 4303; İbn Mâce, Mukaddime. 9, H.no:71: Fiten, 1, H.no:3927; tshâkb. Râhûye, 1/294, H.no:272; 1/320. H.no:304
Mütevâtir bir rivayet olan bu hadisin şâhidleri için bk.
a-Hz.Ebûbekir (Radıyaiiahü anh): Bezzâr, 1/98, H.no:38
b-Câbir (RadıyaUahü anh): Miisned, IH/300, H.no:14143; IH/332, H.no:14496; IH/339, H.no:14585; 111/394, H.no:15179; Müslim, îmân, 35; Hâkim, Müstedrek, 11/568, H.no:3926; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/116-117, H.no:117, 119; Tirmizî, Tefsir. 88/1, H.no:3341 (hasen-sahîh); Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/514, H.no: 11670; İbn Mâce, FÎten, 1, H.no:3928; Beyhakî. Şuabü 'l-îmân, 1/39, H.no:4; Ebû Ya lâ, IV/189, H.no:2282; Taberânî. el-Mu 'cenrii 'l-kebîr. H/183, H.no: 1746;
c-Muâz b. Cebel (RadıyaUahü anh): Miisned, V/245-246, H.no:22021: Dârekutnî, 1/232, H.no:9; İbn Mâce., Mukaddime, 9, H.no:72; Bezzâr, VH/111-113, H.no:2669; Taberânî, el-Mu 'cemü l-kebîr. XX/63 . H.no:l 15;
d-İbn Ömer (Radıyallahü anhiimâ): Buhârî, İmân, 17; Müslim, îmân, 36; Ebû Nuaym, Müstahrec, I/I17, H.no:120-12l; Beyhakî, es-Sünenü'l-kührâ, IH/92, Rno:4920; HI/367, H.no:6293; Dârekutnl 1/232, H.no:7-8
e-İbn Abbas (RadıyaUahü anhümâ): Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, XI/200, H.no: 11487;
f-İbn Mes'ûd (RadıyaUahü anh): Ahmed eş-Şeybânî, ÎV/71, H.no:2021
g-Cerîr (RadıyaUahü anh): Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebir, H/307, H.no:2276;
h-Sehl b. Sa'd (RadıyaUahü o/i/iMmJ:Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/132, H.no:5746;
ı-Mâlik el-Eşcaî (RadıyaUahü anh):Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, V1II/318 , H.no:8191;
İ-Nu'mân b. Beşîr (RadıyaUahü anh): Nesâî, Tahrimü'd-dem, 1, H.no:3977; es-Sünenü 1-kübrâ, ü/282, H.no:3441; Bezzâr, VIII/192, H.no:3227
Enes b. Mâlik ve İbn Ebî Evs (Üvcys)'ten gelen (RadıyaUahü anhümâ) rivayetler için 64/106 ve 65/107. hadislere bk. Ayrıca daha sonraki değişik konularda tekrar edilecektir.

Hz. Ömer, o kişilerle savaştıklarını ve daha sonra Hz. Ebû Bekir'in yüksek seviyesini anladıklarını belirtir.385[169]

63/105- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):386[170]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İnsanlarla Lâ ilahe illallah Muhamrnedü'r-Rasûlullah deyinceye,
namaz kılıncaya ve zekât verinceye kadar mücâdele etmekle emroiundum. Kabul ederlerse canlarının ve mallarının dokunulmazlığı vardır, âhiretteki hesapları da izzet ve celâl sahibi Allah'a kalır."387[171]

64/106- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaüahü anh):388[172]
Rasûlullah (Salfattaha aleyhi ve seltem) şöyle dedi:
"İnsanlarla Lâ ilahe illallah Muhammedü'r-Rasûlullah'a şehadet edinceye kadar mücâdele etmekle emrolundum. Bunu kabul ederler, kıblemize dönerler, kestiğimizi yerler ve bizim gibi namaz kılarlarsa, işte o zaman (hukukî ceza dışında) canlarının389[173] ve mallarının dokunulmazlığı vardır.
Müslümanların lehinde ve aleyhinde olan şeyler, bu kişiler için de geçerlidir."390[174]

65/107- EvS ten (Radıyallahü anh):391[175]
Sakîf heyetiyle birlikte Rasûlullah'm (Satiatlaha aleyhi ve seilemj yanına geldim. Bir çadırda oturuyorduk. Bir müddet sonra ben ve Rasûlullah dışındaki herkes kalkıp gitti. Bir adam Rasûlullah'm yanma girdi ve gizlice bir şeyler söyledi. Peygamberimiz:
"Git ve onu öldür!" dedi.
(Birbaşka rivayette:) Adam dönüp giderken yanına çağırdı ve sordu:
"O kişi 'Allah'tan başka ilâh olmadığına' şehadet etmiyor mu?"
'Evet şehadet ediyor, ama korunmak için söylüyor.
"Onu bırakın (öldürmeyin)!"
(Diğer rivayette: "Gidin ve onu serbest bırakın!") dedi ve şöyle buyurdu:
"İnsanlarla Lâ ilahe illallah' deyinceye kadar mücâdele etmekle emrolundum. Bunu kabul ederlerse işte o zaman (hukukî ceza dışında) canlarının ve mallarının dokunulmazlığı vardır."
§Râvi Şû'be'ye sordum: 'Hadiste; "O kişi 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma şehadet etmiyor mu ?" şeklinde (risâlet cümlesi) geçmiyor mu?'
O da: 'Olduğunu zannediyorum, (ancak) tam bilemiyorum' dedi.392[176]

66/1O8- Ebû Mâlik el-Eşcaî babası (Târik b.Eşyem)'den (Rad,yallahu anh):393[177]
Peygamberimiz (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:

385[169] Yani, onun görüşünün hak ve doğru olduğunu anladık.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/139-141.
386[170] Sened:
Sahih: Müsned, 11/345, H.no:8525; Dârekutnî, 1/231, H.no:l. Tahrici için bir önceki hadise bakınız.
387[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/141.
388[172] Sened;
Sahih: Müsned, III/199, H.no: 12990; Benzer rivayet için bk. III/224-225, H.no:1328i; Buharı, Salât, 28; tbn Huzeyme, IV/7, H.no:2247; Tirmizî, îmân, 2, H.no:2608 (hasen-sahîh-garib); Ebû Dâvûd, Cihâd, 95, H.no:2642; Nesâî, Cihâd, 1, H.no:3092; Tahrîmü'd-dcm, 1, H.no:3964-3965, 3967; îmân, 15, H.no:5000; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/279-280, H.no:3428-3431; III/5, H.no:4302; VI/531, H.no:11734; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, İII/215, Hâkim, Müstedrek, 1/544, H.no:1427; Makdisî, Muhtara, V/277-280, H.no:1913-19l7 (sahih); Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, II/3, H.no:2031; 111/92, H.no:4921; VII/4, H.no: 12897: VIII/177; Dârekutnt, 1/232, H.no:2-6; Ebû Ya 'lâ, 1/69, H.no:68.
389[173] Lafiz mânâsı, L(Hukûkî) ceza dışında onların kanları ve malları bize haranı kılındı' şeklindedir. Burada kandan murat, kişinin canıdır.
390[174] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/141-142.
391[175] Sened:
Sahih: Müsned, IV/8, H.no:16105; Benzer rivayet için bk. IV/8-9, H.no:; 16108-16009; Dârimî, Siyer, 10, H.no:2450; Nesâî, Tahrimü'd-dem, 1, H.no:3978-3981; es-Sünenü 'l-kübrâ, 11/283-284, H.no:3442-3445; İbn Mâce, Filen, 1, H.no:3929 (Bûsırî ZevâicTinde isnadının sahih, râvîlerinin de sika olduğunu ifade eder); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, III/213, Taberânî, el-Mu'cemü '1-kebîr, 1/217-218 , H.no:592-595; Abdürrezzâk, X/163; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bulûğu'l-emânî, 1/98. Hadisi nakleden sahâbî, Evs b. Ebî Evs es-Sekafî yani Evs b. Huzâfc b. Rebîa'dır (Radıyallahü anlı). Bk.îbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 1/312-313, Trc.no:288; 1/316-319, H.no:298. 68/100.hadis ile karşılaştırınız.
392[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/142-143.
393[177] Sened:
Sahih: Müsned, III/472, H.no:158I9; Benzer rivayet için bk. III/472, H.no:15821; VI/394-395, H.no:27089-27090; Bu hadis. Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâlından biridir. Müslim, îmân, 23; Bezzâr, VTI/198-I99, H.no:276S; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr. VIIT/318-3 î 9' H.no:8190-8I94.

"Kim Allah'ın tek olduğuna inanıyor ve diğer tapılanları reddediyorsa, canının ve malının dokunulmazlığı vardır, (âhiretteki) hesabı ise Allah'a kalmıştır."394[178]

67/109- İbn Mes'Ûd'dan (Radıyallahü anh):395[179]
İzzet ve celâl sahibi Allah, bir kulunu cennete koymak için peygamberini (ona) göndermişti;
Hz. Peygamber (Saliaiiahu aleyhi ve seiiem) (Birgün ashabıyla beraber) havraya gitti ve orada Yahudilerle karşılaştı. Onlardan biri diğerine Tevrat okuyordu ve gelecek peygamberin vasfı ile ilgili bölüme gelince, okuyan kişiyi durdurdular. Yanlarında ise bir hasta (yatıyordu).
Peygamberimiz:
"Ne oldu da durdurdunuz?" diye sordu.
(Yatan) hasta dedi ki:
'Gelecek peygamberin vasfı ile ilgili bölüme geldikleri için durdurdular.'
Sonra o hasta kişi emekleyerek geldi, Tevrat'ı aldı ve okumaya başladı, yeni peygamber ve onun ümmetinin vasfına gelince:
'Bu, senin ve ümmetinin vasıflarıdır. Ben şehâdet ederim ki Allah 'tan başka ilâh yoktur ve sen Allah 'in Rasûliisün' dedi ve vefat etti.
(Bunun üzerine) Peygamberimiz yanındaki ashabına :

"Kardeşinizi (alın ve cenaze ile ilgili) görevinizi yerine getirin!" buyurdu.396[180]

68/110- Ubeydulİah b. Adiy'den (Radıyaiiahüanh):397[181]
Ensardan biri kendisine (şöyle bir olay) anlattı: Rasûlullah otururken bir kişi yanına geldi ve münafıklardan birini öldürmek için gizlice izin istedi. Peygamberimiz (Saiiaüaka aleyhi ve sellem) sesini yükselterek şöyle dedi: "Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmiyor mu ?" 'Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü! Ancak bu şehâdet değil.' "Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmiyor mu T" 'Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü ! Ancak bu (hakikî) şehâdet değil.' "Namaz kılmıyor mu?"
'Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü! Ancak bu namaz değil' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İşte bu kişilere dokunmayı Allah bana yasakladı."
§Diğer rivayette, Abdullah b. Adiy (Radıyaliahüanh) şöyle anlattı: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bir yerde otururken yanına gelen kişi izin istedi ya da gizlice bir şey söyledi... şeklinde hadisi mânâ olarak zikretti.398[182]

69/111- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):399[183]
Itban gözünden şikâyetçiydi. Rasûlullah'a elçi gönderdi, rahatsızlığını belirtti ve:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Evimde namaz kılsanız da ben orayı namazgah edinsem,' (sözlerini) aktardı. Bunun üzerine Rasûlullah ile Allah'ın nasip ettiği bir grup sahabe Itban'm evine gittiler. Rasûlullah namaza başladı. Sahabe ise kendi arasında sohbet ediyordu. Münafıklardan karşılaştıkları hâlleri konuşmaya başladılar ve konuşmaların ağırlığı Malik b. Duheyşim'e döndü, (hep ondan bahsettiler,)

394[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/143-144.

395[179] Sened:

Zayıf: Müsned, 1/416, H.no:3951; Bennâ senedinin ccyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/99. Heysemî, senedindeki Atâ b. es-Sâib'in ihtilâl; ettiğini söyler. Bk. Mecma', VIIT/231; Ahmed Muhammed Şâkir: "Ebû Ubeyde babasından hadis almamıştır. İsnadı munkatıdır. Tercih edilen görüşe göre; Hamnıâd b. Seleme, Atâ'dan ihtilaftan önce hadis almıştır. Dolayısıyla Heysemî asıl illete değinmemişti!"," der. (tahkikinde). Hasan el-Basri'deıı mürsel olarak da rivayet edilmiştir.: Bk. İbn Ebî Şeybe, VII/330, H.no:36556; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, X/153 , H.no: 10295.

396[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/144-145.

397[181] Sened:

Sahih: Müsned, V/432-433, H.no:23560-23561; Heysemî, senedindeki râvîlerin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/24: Mâlik, Muvatta', Kasru's-salât, 87 (mürsel); ibn Hıbbân, VII/584, H.no:5940; Abdurrezzâk, Musannef, X/163, H.no:18688; Ebû Yala, H,no:1505-1507, 3469. lîban b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh) benzeri rivayet edilir. Bk. Müsned, III/174, H.no:12724; III/I25, H.no:12325; Buhâri, Salât, 46; Müslim, îmân, 54-55. Ayrıca 65/107.hadise bk. Bir sonraki hadis de bu rivayetin şahididir. Bk.69/111.

398[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/145-146.

399[183] Sened:

Sahih: Müsned, IH/135, H.no:12325; Benzer rivayet için bkz : 111/174, H.no:12724; Hadisi Enes, Mahmûd b. er-Rebî'den, O da Itbân b. Mâlik'ten nakletmektedir. Her üçü de sahâbîdir (RathyaUahüanhüm). Buhârî, Salât, 45-46; Ezan, 40, 50, 153, 154; Teheccüd, 36; Meğâzî, 12; Et'ıme, 15; Rikâlc, 6; İstitâbe, 9; Müslim, îmân, 54; Ebû Ya'lâ, 111/74, H.no:1505-1506; ?eybânî, III/473, H.no:1935; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/25 , H.no:43; İbn Mende, 1/198-199, H.no:52.

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) namazı bitirince şöyle dedi:
"O, %Allah 'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma' şehadet etmiyor mu? "
Birisi:
'Bilâkis (şehâdet ediyor), ancak kalbinden değil' dedi. O zaman Peygamberimiz buyurdu ki:
"Kim 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma' şehadet ederse ateşin azabını tatmayacak (ya da dedi ki) cehennem ateşine girmeyecek."400[184]

70/112- Mikdâd b. Esved'den (Radıyalhhüanh):401[185]
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kâfirlerden biri ile karşilaşsam ve benimle savaşsa, bir iki vuruşsak, sonra ellerimden birini kılıçla vurup koparsa ve bir ağacın arkasına sığınıp 'ben Müslüman oldum' dese, onu öldürebilir miyim, ne dersin?402[186]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem);
"Onu artık öldüremezsin, eğer öldürürsen o senin öldürmeden önceki yerine geçer ve sen de onun kelime-i tevhidi söylemeden önceki yerine geçersin."403[187]

* Peygambere İman Ve Görmeden İnanmanın Fazileti

Allah Teâlâ buyurdu:
'(Her zaman) önde olan Muhacirler ve Ensar ile bunlara güzellikle tâbi olanlara gelince, Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdır. Onlara altlarından nehirler akan cennetler hazırlamıştır ve orada ebedî kalacaklardır. İşte bu büyük bir başarıdır.' (Tevbe9/100)404[188]
71/113- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):405[189]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu ümmetten biri veya Yahudi ve Hristiyan olan bir kişi beni dinlemez ve getirdiğimi kabul etmeden ölürse, kesinlikle cehennemlik olur."406[190]

72/114- Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radıyalhhu anh):407[191]
Hz. Peygamber (Sallaiiahn aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
"Ümmetimden biri ya da Yahudi veya Hristiyan olan kişi beni dinler ve getirdiğimi kabul etmeden ölürse cennete giremez.
Ümmetimden biri ya da Yahudi veya Hristiyan olan kişi beni dinler, sonra da getirdiğimi kabul etmeden ölürse cehenneme girer."408[192]

400[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/146-148.
401[185] Sened:
Sahih: Müsned, VI/5-6, H.no:23721-23272; Benzer rivayet için bkz : VI/4, H.no:23707; VI/3, H.no:23701; Şâfiî, Müsned, s. 197; İbn EbîŞeyhe, V/557, H.no:28943; VI/481, H.no:33107; Buhârî, Meğâzî, 12; Diyât, 1; Müslim, îmân, 155; Ebû Dâvûd, Cihâd, 95, H.no:2644; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/169, H.no:272; Ebû Avâne, 1/66-67; H.no:187-191; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII/19, 195; Şuabü'1-îmân, 1/89, H.no:79; Bezzâr, VI/44, H.no:2111; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/247-251, H.no:585 -595; İbn Mende, 1/201-203, H.no:55- 59. Mikdâd b. Esved'in (Radıyallahü anh) asıl ismi Mikdâd b. Amr el-Kindfdir. Böyle meşhur olmasının sebebi, Esved b. Abdiyağûs ez-Zührî'nİn kendisini evlatlık edinmesidir. Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü 'l-ğâbe, V/242, Trc.no:5076.
402[186] Bir diğer rivayette; 'Onu öldüreyim mi, yoksa terk mi edeyim ?' şeklinde geçmektedir.
403[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/148.
404[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/149.
405[189] Sened:
Sahih: Müsned, 11/317, H.no:8188; Benzer rivayet için bkz : 11/350, H.no:8594; Hemmâm b. Münebbih, Sahîfe, H.no:94; Müslim, îmân, 240; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/217, H.no:284; Ebû Avâne, 1/97, H.no:307-308; İbn Mende, 1/508, H.no:401; Hcysemî, senedindeki râvîlerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma', VIII/262; Şahidi için bir sonraki hadise bk.72/114. Dârekutnî'nin Efrâd'mda İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) naklettiğine göre hadisin sebeb-i vürûdu şöyledir.: Allah Rasûlü'ne (Sallallahü aleyhi ve sellem) biri geldi ve : "Ey Allah'ın elçisi! Hristiyanlardan Allah'a ve Rasûlüne inanarak İncil'e sâdık biri veya aynı Şekilde Allah'a ve Rasûlüne inanarak yahûdilerden Tevrat'a bağlı biri, sonradan sana tabî olmazsa, bu kişiler hakkında ne buyurursunuz?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) bu hadîsini îrâd buyurdular. Bk. Suyûtî, Esbâbü vürûdi'l-hadîs, î/1, H.no:217-218; İbrahim el-Huseynî, el-Beyanve't-ta'rîf, 11/295.
406[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/149.
407[191] Sened:
Sahih: Müsned, IV/396. H.no:19428; Benzer rivayet için bk. IV/398, H.no:I9454; Hâkim, Müsiedrek, 11/372, H.no:3309. Bennâ ricalinin, Buhârî ve Müslim'in râvîleri olduğunu söyler. Bk.Bülfiğu'l-emâm, 1/102; Bezzâr, VIII/58, H.no:3050; Hcysemî, senedindeki râvîlerin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma\ VIII/261. Şahidi için bir Önceki hadise bk.71/113.
408[192] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/150.

73/115- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaM anh):409[193]
RaSÜİUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eğer bana on tane Yahudi din adamı inansaydı yeryüzündeki bütün Yahudiler iman ederdi."
Kâ'b (Radıyallahu an/ı) şöyle dedi:
'Mâide süresindeki on iki kişi bunu doğrulamaktadır.'410[194]

Açıklama

İsrâii oğullarının liderleri, Hz. Mûsâ zamanında on iki kişiydi, bu rivayette ise Rasûlullah döneminde yaşayan on önemli lidere işaret edilmiş ya da liderlerine bağlılıktan kinaye yapılmış olabilir.
Naslarda, Yahudilerin cemaat hâlindeki hareketlerine ve liderlerine verdikleri öneme dikkat çekilmiştir. Yüzyıllardır kendilerini koruyan bu insanlar, kapalı bir toplum hâlinde yaşamaları yanında yukarıda söz konusu olan disiplini yakalamışlardır, Ancak bu liderler kendilerini sürekli kötülüğe sürüklemiş, ayette emredilen ibadet, gelecek Peygamberlere iman, onları destekleme ve in/ak ekonomisini unutmuşlar, sonunda da sapmışlardır.411[195]

74/116- Saîd b. Zeyd'deil (Radıyallahu anh):412[196]
Rasûlullah'm (SaiMiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Abdesti olmayanın namazı kabul olmaz, Allah'ı zikretmeden (besmelesiz) abdest alanın abdesti (tam) olmaz. Bana iman etmeyen Allah'a iman etmemiş olur. Ensarı sevmeyen kişi de bana iman etmemiş olur."413[197]

75/117- Ebû Muhayrîz'den:414[198]

409[193] Sened:
Sahih: Müsned, 11/416, H.no:9356; Benzer rivayet için bkz : 11/346, H.no:8536; 11/363, H.no:8735; Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr, 52; Müslim, Sıfatü'l-münâfikîn. 31 "Yahudilerden on kişi bana tabî olmuş/îmân etmiş olsaydı,
yeryüzünde Müslümanlığı kabul etmeyen hiçbir Yahudi kalmazdı" lafzı ile rivayet edilmiştir. Ebû Ya'lâ, X/424, H.no:6037; Deylemî, Firdevs, III/377, H.no:5146; Suyûtî, hadis hakkında "sahih" hükmü verir. Bk.el-Câmiu's-sağtr, H.no:7421. Zehebî, Ebû Hilâl Muhammed b. Süleynı er-Râsibî el-Basri hakkında Ebû Davud'un "sika", İbn Maîn'in "sadûk" dediğini, Nesâî'nin ise kuvvetli olmadığını söylediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:488I. İbn Hacer "sadûk, flhi lîn" ifadelerini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no:5923.
410[194] Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Biz İsrail oğullarından on iki öncü kişi gönderdiğimiz zaman söz almıştık. (Allah) onlara dedi ki; Allah sizinle beraberdir. Eğer namazı güzel edâ eder, zekâtı verir, Peygamberlerime iman eder ve onları desteklerseniz, (ayrıca) Allah için güzel bir borç verirseniz, işte o zaman sizin günahlarınızı affeder ve altlarından nehirler akan cennete koyarım. Ama bundan sonra içinizden kim inkarcı olursa en kötü yola sapmış olur/' (Mâide 5/12).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/150-151.
411[195] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/151.
412[196] Sened:
Sahih: Müsned, V/381, H.no:23129; Benzer rivayet için bk. IV/70, H.no:I6604-I6605; Vl/382, H.no:27023, 27025; Tirmizî, Taharet, 20, H.no:25-26; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:398; İbn EbîŞeybe, 1/12, 14, H.no:15, 28; Makdisî, Muhtara, 111/303, H.no:l 104; Şâşi, 1/257-258, H.no:228; Bcyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/43, H.no:193-194; Dârekutnî, Sünen, î/72-73, H.no:5-10; Ebû Ya'lâ, 1/212, H.no:255; Rûyânî, 11/228, H.no:1098; Heysemî, senedinde Ebû SifâPin bulunduğunu Buhârî bu zatın hadisi hakkında birtakım görüşlerin varlığını ifâde etmiş, diğer râvüerin ise sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/228. Eserinin bir başka yerinde Ebû Sifâl el-Mürrî'nin zayıf olduğunu beyan etti. Bk.Mecma', X/39. Ebû Sifâl el-Mürrî (Sümâme b. Vâil b. Husayn): İbn Hacer "makbul" olduğunu belirtir. Bk.Takrîb, Trc.no:856. Zehebî ise, Buhârî'nin "fihi nazar" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:7I9. Buhârî'nin bu sözü râvînin adaleti ile değil, zaptıyla ilgilidir. Bu senedi İle hasen olan hadis, şahid ve mütâbİleri ile kuvvet kazanarak sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
a-Esmâ bt. Saîd b. Zeyd b. Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, IV/66, H.no:6899; Heysemî, Mecma', 1/228. Müsned'de bu hanım, Rabah b. Abdurrahman'ın ninesi olarak zikredilmektedir. Bk. Müsned, VI/382, H.no:27024. Dolayısıyla ninenin isminin Esma olduğunu öğreniyoruz. İbn Hıbbân Sikât'mda. Saîd b. Zeyd'in kızı başlığı altında zikretmiş ve ismini bilmiyoruz, der. Bk. Sikât, V/594. Zehebî ise, bu hanıma Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek babasından nakillerde bulunduğunu, kendisinden de torunu Rabah'ın naklettiğini belirtir. Bk. Kâşif, Trc.no:6945. İbn Hacer de Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek Tirmİzî ve İbn Mâce'nin eserlerinde müphem olarak bu hanıma yer verdiklerini, Beyhakî'nin ise, İsmini Esma olarak açıkladığını, hatta sahabeden olduğunu söyleyenlerin büe varlığını ifade etti. Bk.Takrîb, Trc.ııo:8527. Sahabeden oluşu kesin olmamakla berlikte, İbn Hacer İsâbe'sİnde bu hanıma yer verir. BkJsâbe, VIII/6-7. Buna göre Esmâ'nm sahabeden oluşu doğru ise bu rivayet merfû, değilse, mevkuftur.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:400 (Bûsırî, Abdu'l-Müheymin'in zayıflığında ittifak bulunduğundan dolayı hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bk. Misbâhu'z-zücâce, 1/59-60); Ancak Sindî, Abdu'l-Müheymin'in tek kalmadığı, kendisini kardeşinin oğlunun desteklediğini ifâde eder); Taberânî,e/-A/u'ccmüV-teW>*, VI/121.H.no:5699;
c-Ebû Sebre'den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Heysemî, Mecma', 1/228;
d-Isâ b. Sebre babası ve dedesi kanalıyla : Heysemî, Mecma', 1/228,
Hadisin ilk bölümünün şâhidleri için bk.
a-Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) : Müsned, 11/418, H.no:9382; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no: 101; İbn Mâce. Taharet, 41, H.no:399; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/26-27; Hâkim, Müstedrek, 1/245-246, H.no:518-519; Ebû Ya'Iâ, XI/293, H.no:6409; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/41, 43, H.no:183, 195; Dârekutnî, Sünen, 1/79, H.no:l
b-Ebû Saîd e!-Hudrî (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:397 (Bûsırî, hadisin hasen olduğunu belirtmiştir); Hâkim, Müstedrek, 1/246, H.no:520; Beyhakî, es-Sünenü 'I-kübrâ, 1/43, H.no: 192: İbn EbîŞeybe, 1/12 H.no:14;
c-Sehl b. Sa'd es-Sâidi (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:400; Hâkim, Müstedrek, 1/402, H.no:992; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, U/379 H.no:3781;
d-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh): Lâlkâî, İ'tikâdü ehli's-sünne. IV/828, H.no: 1536; Heysemî, ricalinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/228.
413[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/151-152.
414[198] Sened:

Sahabeden Ebû Cüm'a'ya (Radıyallahü anh), 'bize Rasûiullah'tan duyduğun bir hadisi anlat!' deyince: 'Tamam, size faydalı bir hadis nakledeyim' dedi ve şöyle devam etti:
Rasûlullah (Saiiallahu aleyhi ve sellem) ile öğle yemeği yedik, yanımızda Ebû Ubeyde b. Cerrah vardı ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden daha hayırlısı var mı, sen hayattayken Müslüman olduk, seninle cihada katıldık.'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Evet, var. Benden sonra yaşayıp da beni görmeden iman eden topluluklarda (daha hayırlı kişiler var)."415[199]

76/118- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):416[200]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) yanımızda şöyle dedi: 'Kardeşlerimle buluşmayı arzu ediyorum." Sahabe:
'Biz senin kardeşlerin değil miyiz?' diye sorunca şöyle buyurdu: "Siz benim ashabımsınız, fakat kardeşlerim, beni görmedikleri hâlde iman edenlerdir."417[201]

77/119- EbÛ Ümâme'deil (Radıyallahü anh):418[202]
RasÛIuilah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"Ne mutlu, beni görüp de iman edenlere! Ne mutlu, beni görmeden iman edenlere !.."
Bunu yedi kere tekrarladı.
NOT: Bu hadisler, daha sonraki nesilleri imana teşvik etmekte ve biraz da moral vermektedir. Ancak sahabenin makamına ulaşmak mümkün değildir ve bu konuda birçok rivayet bulunmaktadır. Belki de, gaybî imanın görerek imandan zor olmasına dikkat çekilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.419[203]

78/120- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):420[204]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):

Sahih: Müsned, IV/106, H.no: 16914-16913; Dârimİ, Rikâk, 31, H.no:2747; Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr, IV/22. H.no:3537-3538; İbn Mende, 1/372, H.no:210; Hâkim, Müstedrek, IV/95, H.no:6992 (Hâkim isnadının sahih olduğunu söyler, Zehebî de muvafakat eder); Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in iki senedle bu hadisi naklettiğini, isnadlarından birinin ricalinin sika olduğunu belirtmiştir. Bk.Mecma', X/66. Bu mânâda İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şöyle bir rivayet de nakledilir: Müstedrek, 11/286, H.no:3033 (Hâkim isnadının sahih olduğunu söyler)- İbn Mende , H.no:309; İbn Kesîr, bu hadisin İbn Ebî Hatim ve İbn Merdûye tarafından da rivâvet 'gını söyler:Tefsir. 1/42.
415[199] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/152-153.
416[200] Sened:
SaSıılı: Müsned, III/I55, H.no:12517; Ebû Ya'lâ, VT/118, H.no:3390; Heysemî, hadisin Ahmcd b. Hanbel. Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini, Ahmed b. Hanbcİ'in senedinde bulunan Cesr'in zayıf olduğunu, Ebû Ya'lâ'nın senedinde bulunan Muhtesib Ebû Âiz'in İbn Hıbbân tarafından sika, İbn Adİy tarafından da zayıf sayıldığını, diğer râvîlerinin ise sika kabul edildiklerini açıklar. Bk.Mecma\ X/66. Fakat Müsned'in bazı nüshalarını incelediğimizde Hâşim b. el-Kâsım'ın hocasının Cesr değil, Hasan (el-Basrî) olduğu ortaya çıkmaktadır. Heysemî'nin elindeki nüshada yazılımı benzeyen bu isimler karıştırılmış olabilir. Bu durumda senedin zayıflığı da ortadan kalkmış olur. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/300, H.no:7980; 11/408, H.no:9263; Mâlik, Muvalta', Taharet, 28; Müslim, Taharet, 39; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/309, H.no:582; Ebû Avâne, 1/122, H.no:360; Nesâî, Taharet, 110, H.no:150; es-Sünenü'1-kübrâ, 1/95, H.no:143; İbn Mâce, Zühd, 36, H.no:4306; Ebû Ya'lâ, Xl/387, H.no:6502; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/82, H.no:392; IV/78, H.no:7001: Şuabü'l-îmân, IH/16-17, H.no:2743.
417[201] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/153-154.
418[202] Sened:
Sahih: Müsned, V/248, H.no:22038-22039; Benzer rivayet için bk.V/257, H.no:22115; V/264, H.no:22178; Taberâni, et-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/259-260, H.no:8009-8010; Rûyânî, 11/311, H.no:1266; Deylemî, Firdevs, 11/446, H.no:3927; Heysemî, hadisin Ahmcd b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini, râvîlerinin ise sika kabul edildiklerini açıklar. Eymen b. Mâlik cl-Eş'arî de aynı şekilde sikadır. Bk.Mecma', X/67. Hadisin şâhidlcri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned. 111/71. H.no: 11613 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa ve Derrâc bulunmaktadır (İbn Lehia İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadİs) Heysemî, Ebu's-Semh Derrâc b. Senı'ân es-Sehmî'nin, İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', î/63, 52. Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve ta'dîl âlimi, bu zâtın hadislerinin müstakîm/sahİh, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerin İse zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Hcysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. Bk.Takrîb, Trc.no: 1824; İbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Bk.Sikâl, V/l 14), Sahih'inde birçok yerde bu râvîye yer verir. İbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. Bk.Sikât, 349; Ebû Ya'lâ, H/519. H.no: 1374; İbn Ebî Âsim, II/631, H.no:1487; Heysemî, Mevârid, 1/573, H.no:2302;
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, Mevârid, 1/573, H.no:2303:
c-Abdullah b. Büsr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, IV/96, H.no:6994; Makdisî, Muhtara, IX/89, H.no:71; IX/98-99, H.no:86-87; İbn Ebî Âsim, H/631, H.no:I486; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu remzetti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5304.
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü cmhümd) şahidi için bk. Abd b. Humeyd, 1/247, H.no:769; Suyûtî, hadisin hasen olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5302.
e-Vâil'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, XXH/20. H.no:29
419[203] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/154-155.
420[204] sened:
Sahih: Müsned, III/155, H.no:12516; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağir, 11/104, H.no:858; £6w *V/â, VI/1I9, H.no:3391; An Ebî Âsim, 11/631, H.no:1488; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, Ahmcd b. Hanbel'in senedinde bulunan zayıf olduğunu, Ebû Ya'lâ'nm senedinin de hasen sayıldığını belirtir. Bk.Mecma', Z66-67; Müsned'in bazı nüshalarını incelediğimizde Hâşim b. el-K.âsım'ın hocasının Cesr :ğil, Hasan (el-Basrî) olduğu ortaya çıkmaktadır. Heysemî'nin elindeki nüshada yazılımı benzeyen bu isimler karıştırılmış olabilir. Bu durumda senedin zayıflığı da ortadan kalkmış olur.

"Ne mutlu, beni görüp de iman edenlere!" dedi ve bunu bir kere söyledi, sonra:
"Ne mutlu, beni görmeden iman edenlere!" dedi ve bunu yedi kere tekrarladı.421[205]

79/121- Ebû Abdurrahman el-Cühenî'den (Radıyallahü anh):422[206]
Rasûlullah'ın (Sallaiiahü aleyhi ve seilem) yarımdayken binekii iki kişi çıkageldi. Peygamberimiz onları görünce:
"Bu iki kişi Kindeli (mi), Mezhıcli (mi)dir?" dedi.
O ikisi onun yanına gelince baktık ki Mezhıcli bazı kişiler423[207] ve onlardan biri Rasûlullah'a biat için yaklaştı, elinden tuttu ve sordu:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni görüp iman eden, tasdikleyip sana tâbi olan kişi hakkında ne dersin?1
Rasûlullah:
"Ne mutlu ona !" dedi, elini sıvazladı ve diğer kişiye döndü, biat
etmesi için onun da elinden tuttu. O kişi dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni görmeden iman eden, tasdikleyip sana
tâbi olan kişi hakkında ne dersin?" Rasûlullah:
"Ne mutlu ona, ne mutlu, ne mutlu!.." dedi, onun da elini sıvazladı ve ayrıldı.
NOT: H.8.yıldan itibaren değişik yerlerden/ülkelerden heyetler 424 [208] Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'i ziyaret ediyorlar, yeni dini tanıyorlar ve Müslüman oluyorlardı. Bu hâl Rasûlulahın vefatına kadar devam etti. Bu dönemde Yemen'den de heyetler geldi; Yukarıdaki rivayette geçen Mezhic ve Kinde'liler de Yemen halkındandı.425[209]
Abdülkays kabilesinin temsilcileri için bk. 14/56.hadis vd. (Heyetlere/ Temsilcilere Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması konusu).426[210]

80/122- Cübeyr b.Nüfeyr'den (Radıyaüaim anh):427[211]

421[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/155.

422[206] Sened:
Sahih: Müsned, IV/152, H.no: 17330; İbn Sa'd, Tabaka!, IV/71;' Taberânî, el-Uucemul-kebîr, XXII/2S9, H.no:742; Heysemî, Muhammcd b. İshâk'ın semâmı açıkladığını ifâde eder. Bk.Mecma'. X/67; Eserinin bir başka yerinde İse hadisi Bezzâr'm da rivayet ettiğini, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Mecma', X/18. Bir başka yerde ise Ahmed b. Hanbel'in sahih ricâliyle naklettiğini, İbn İshâk'ın ise semâl im açıkladığını belirtir. Bk.Mecma', X/70. Bennâ ise ricalinin Buhârî ve Müslim'in râvîleri olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emâm, 1/106. Hadisin sahâbîsi Ebû Abdurrahman el-Cühenî'nin (Radıyallahü anh) ismi konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Ancak Ukbe b. Âmir (Radıyallahü anh) olma ihtimâli daha kuvvetli görünmektedir. Zîra Ahmed b. Hanbel bu hadise Ukbe b. Âmir'İn (Radıyallahü anh) hadisleri başlığı altında yer verir. Daha geniş bilgi için bk. Bü/ûğu'l-emânî, 1/105. Ebû Abdurrahman ei-Cühenî'nin Yahudilerle selamlaşma ile ilgili diğer hadisi de Ukbe b. Âmir'in (Radıyallahü anh) hadisleri başlığı altında zikredilmiştir. Bk. Müsned, IV/144, H.no: 17228; IV/233. H.no: 17968; ibn Mâce. Edeb, 13. H.no: 3699; Tahâvî, Şerhti meâni'l-âsâı:. IV/341; Ebû Ya'lâ, 11/236, H.no:936; Taberânî, el-Mu'cemul-kebîr, XII/290-291, H.no:743-744.
* Ebû Saîd el-Hudrt'dcn (Radıyallahü anh), Tuba kelimesi iie ilgili bir rivayet gelmekte ve bu rivayette Peygamberimiz Tuba kelimesini açıklamaktadır. Arapçada 'Ne mutlu/mânâsında olan bu kelime hadiste farklı anlamda kullanılmış ve açıklanmıştır. O, hadiste vasfedildiği gibi dev bir ağaçtır. İnsanlar onunla mutlu oldukları için, belki de ona Tuba denmiştir, doğrusunu Allah bilir; Ebû Saîd el-Hudri'den (Radıyallahü anh):
Bir kişi Peygambcrimiz'e şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü, ne mutlu, seni görüp İman eden kişilere!..' Rasûlullah
(Sallaiiahü aleyhi ve sellam) da:
"Ne mutlu, beni görüp iman eden kişilere ! Ne mutlu, ne mutlu, ne mutlu, beni görmeden iman eden kişiler PMedi.
'Tuba'1 sözü ile ne kastedilmektedir?' diye sorulunca Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Onunla, çiçek ve yapraklarından cennet ehlinin elbisesi yapılan ve gölgesi yüz yıllık yol olan, bir ağaç (kastedilmektedir.)" Bk.Müsned, 111/71, H.no:11613 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa ve Derrâc bulunmaktadır (İbn Lehîa ile ilgili geniş bügi için bk.22/64.hadis) Heysemî, Ebu's-Semh Derrâc b. Scm'ân es-Sehmİ'nİn. İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/63. 52. Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve ta'dîl âlimi, bu zâtın hadislerinin müstakim/sahih, EbuM-Heysem'den naklettiği rivayetlerin ise zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. B\.Takrîb, Trc.no:1824; İbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Bk.SikâL V/l 14), Sahih'inâc birçok yerde bu râvîye yer verir. İbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. Bk.Sikât, 349. Bu rivayet, 77/119. hadisin şahidlerinde zikredildi.

423[207] Bu cümle Taberânî'nin el-Mu'cemü'1-kebîr'inde (11/104, H,no:858) ve İbnü'l-Esîr'in ÜsdüM-ğâbe'sinde (Vl/193-194, Trc.no: 6067) şu şekilde geçmektedir: "Mezhicli iki kişi”

424[208] Heyetler için bk. İbn Sâ'd, Tabakât 11/291-359.

425[209] *Heyetler hâlinde gelen Mezhİc'ti bazı sahabîler; 1-Sevban b. Bücdüd (İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, Trc.no:624) 2-Cu'fÎ b. Sâd el-Uşeyra (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:762) 3-Cuheyş b. Üveys en-Nehâî (İbnü'1-Esîr, agc, Trc.no:827) 4-Hatıb b. Ebî Belte'a (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:I011) 5-Abdullah b. Âmir (el-Ekber) (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:3031) 6-Abdullah b. Âmir (el-Asğar) (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:3032) 7-Fcrve b. Müseyk (Ibnü'I-Esîr, age., Trc.no:4224) 8-Mâlik b. Merâre er-Rchâvî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:4645) 9-Hâni b. Yezid en-Nehâî (Îbnü'1-Esîr, age., Trc.no:5340) 10-Yezid b. Şecere er-Rehâvî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:5564) 11-Kebşe el-Emmârî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:6194)
*Heyetler hâlinde gelen Kinde'li bazı sahabîler; 1-Eş'as b. Kays (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:185) 2-Cufşis b. Nûman (IbnÜ'1-Esîr, age., Trc.no:767) 3-Emânâ b. Kays (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:222) 4-İmru'ul-kays b. Âsim (Îbnü'1-Esîr, age., Trc.no:225) 5-Sâ'lebe b. Ebû Mâlik el-Kurazî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:613) 6-Cülas b. Anır (Îbnü'1-Esîr, age., Trc.no:771) 7-Hıicr b. Yezid (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no: 1097).

426[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/156-158.

427[211] Sened:
Sahih: Müsned, VI/2-3, H.no:23700; Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.44, H.no:87; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/253, H.no:600; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/72,

Bir gün Mikdad b. Esved'in yanında oturuyorduk, bir adam geldi ve dedi ki:
'Ne mutlu, bu iki göze ki Rasûlullah'ı (Saliaiiaha aleyhi ve seikm) gördüler, vallahi biz de senin gördüklerini görmek ve yaşadıklarını yaşamak isterdik.'
Onun konuşması Mikdad'1 sinirlendirdi. (Ancak) benim hoşuma gitmişti, hayırdan başka bir şey söylemiyordu.
Mikdad ona yöne!ip şöyle dedi:
'Hangi şey, bazı kişileri Allah'ın gizlediği konularda birtakım temennilerde bulunmaya sevkediyor? O vakit yaşasa olaylar nasıl gelişecek, bilmiyor...Vallahi, Rasûlullah döneminde birçok topluluk vardı ve Allah onları yüz üstü cehenneme attı. (Çünkü) Rasûlullah 'a icabet etmediler ve onu kabullenmediler. Allah 'in sizi, Peygamber 'in getirdiklerini tasdik ederek Rabbinizi tanır bir hâlde dünyaya getirmesine/yaşatmasına hamd etmez misiniz? Allah bu imtihanı, sizden başkasıyla savuşturdu.
Vallahi, Allah Peygamber'ini zor bir dönemde gönderdi ki önceki Peygamberlerden her birini de böyle bir fetret ve cahiliye döneminde göndermişti. O dönemdeki insanlar, en üstün din olarak putperestliği görüyorlardı ve Allah doğru ile yanlışın, baba ile çocuğunun arasını ayıran Furkan 'ı (yani Kur 'ân 'i) getirdi. Zira o tarihte bazı kişilerin babası, çocuğu ve kardeşi kâfirdi. Allah onların gönül kilitlerini imana öyle açtı ki artık her biri inkâr ederek ölecek olursa cehenneme gideceğini biliyordu. Sevdiği kişinin cehenemîik olacağını, hâlbuki Allah'ın Kitabında:
'Onlar şöyle yalvarırlar; Rabbimiz bize, eşlerimiz ve soylarımızdan yüzümüzü ağartacak/sevindirecek kişiler bağışla ' diye açıkladığı kişilerden (olması gerektiğini) bildiği hâlde yüzleri gülmüyordu.[428][212]

* Mü'minin Üstünlüğü, Vasfı Ve Misali

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey İnsanlar, bu Peygamber Rabbinizden size gerçeği getirdi, haydi iman edin de sizin için hayırlı olsun. Eğer inkâr ederseniz bilin ki göklerde ve yerde olanların tümü Allah'ındır, Allah her şeyi bilen ve hükmü geçendir' (Nisa, 4/170)
Allah Teala buyurdu:
'Allah, sizden iman eden ve salih amel işleyenleri, yeryüzünde güç/iktidar sahibi kılacağını va a d etti, tıpkı öncekileri güç/iktidar sahibi kıldığı gibi. (Ayrıca) kendileri için seçtiği dini hakim kılmayı ve korku (günlerini,) bana rahatlıkla ibadet edebilecekleri ve hiçbir şeyi ortak koşmayacakları güvenlik (dönemine) tebdil etmeyi (vaadetti). Bundan sonra kim inkâr ederse, artık onlar fası ki ar, (yoldan çıkmışlardır,)' (Nûr, 24/55).[429][213]
81/123- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[430][214]
Rasûllllllah (SatlallahU aleyhi ve sellem) BİlâI'e (Radtyallahü anlı) Şöyle nida etmesini emretti:
"Cennete ancak Müslüman olan girecektir."[431][215]

H.no:938; Alımed cş-Şeybânî, Âhâd, 1/225, H.no:292; Ebû Nuaym, Htlye, 1/175; Heysemî, Mevârid, 1/406-407, H.no:1684; Heysemî, bu hadisi Taberânî'nin değişik senedlerle rivayet ettiğini, bunların birinde ise Yahya b. Salih'in bulunduğunu, âlimler bu zat hakkında birtakım şeyler söyleseler de Zehebî'nin bu zâtı sika kabul ettiğini, diğer râvîlcrinin ise sika olduklarını açıklar. Bk.Mecma', Vl/17. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetine ise, hiç değinmez.
[428][212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/158-160.
[429][213] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/160.
[430][214] Sened:
Sahîh: Müsned, İl/309, H.no:8076-S077; Buhârî, Cihâd, 182; Meğâzî, 39; Kader, 3, 5; Müslim, îmân, 178, Dâritnî, Siyer, 74; H.no:2520; Ebû Nuaym, Müstahrec. 1/180, H.no:299; EbûAvâne, 1/51-52, H.no:133; 1/53, H.no:137; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/159, H.no:1097; İbn Mende, 1/317-3(8, H.no:163; 11/662, H.no:643; Burada zikredilen bölümün şâhidleri:
a-Hz.Ebûbekir'den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Müsned, 1/3 H.no:4: Ebû Ya'îâ, 1/100, H.no:104;
b-Hz.AIi'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, U/299, H.no:7964; îbn Ebî Şeybe, III/332, H.no:14698;
c-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Müsned, 1/386, H.no:366I; 1/437-438, H.no:4166; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/180, H.no:5410; Bezzâr. V/237, H.no:1850; Şâşî, 11/133-135, H.no:670-674; Ebû Ya'lâ, lX/265, H.no:5386; îbn Mende, 11/901-902, H.no:985;
d-Bişrb. Suhaym'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, (11/415, H.no: 15366-15368; îbn Mâce, Siyanı, 35, H.no: 1720; Bûsırî, isnadının sahih olduğunu söyler. 'Bk.Misbâhu'z-zücâce, 11/74; Nesâî, îmân, 7, H.no:4991; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/169, H.no:2891-2893; Temmânı ed-Dımaşkî, Müsnedü'l-mukülîn, 1/27, H.no: I; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şuyûh, s.257; Şeybânî, Âhâd, 11/241, H.no:996; Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr H/37, H.no:1211-1215;
e-Selmân-ı Fârisî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/438\H/no?23602; İbn Ebî Şeybe, VII/341-342, H.no:36605: Taberâni, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/259, H.no:6155 '
f-Hâlid b. Velîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr IV/lIl,H.no:3829;
Hadis, ayrıca cihad bahsinde tekrar edilecektir. Bu hadisin tam metni için 48/90. hadise bakınız.
[431][215] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/160-161.

82/124- Ebu'z-Zübeyr'den:432[216]
Cabir'e (Radıyaiiahu anh), 'öldürülen bir kişinin durumunu ve bu konuda Süheym'in bildirisini' sordum.
Dedi ki:
'Huneyn savaşındayken Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellemj Süheym'e; '(Dikkat edin,) cennete ancak mü'min olan girecek' diye nida etmesini emretmişti.
(Bu bildiride); 'Öldürülen biri (girer)' denildiğini bilmiyorum.
Mûsâ b. Dâvûd433[217] (bu bildiride,) 'Öldüren biri (girer)1 diye nakletti.434[218]

83/125- Mahmûd b. Lebîd'den (Radıyaiiahu anh):435[219]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve selkm) buyurdu ki:
"İzzet ve celâl sahibi Allah mü'min kulunu sevdiği hâlde dünyalık bazı şeylerden korur, tıpkı sizin hastanızı onun hakkında endişe ederek yeme ve içmeden alıkoyduğunuz gibi."436[220]

84/126- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):437[221]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"Mü'minler dünyada üç kısımdır:
Bir kısmı; Allah ve Rasûlüne iman eder, bu konuda şüpheye düşmezler ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad ederler.
Bazıları, insanların mal ve can yönüyle güvendiği kişilerdir. Sonuncusu da, arzu edilen bir konuda eline fırsat geçtiği hâlde onu izzet ve celâl sahibi olan Allah için terk edenlerdir."438[222]

85/127- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):439[223]
RaSÛlllllah (Sallallahû aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Mü'min saf ve şereflidir/cömerttir, fâcir440[224] ise dolandırıcı ve cimridir/alçaktır."441[225]

86/128- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):442[226]

432[216] Sened:
Sahih: Müsned, III/349, H.no:14700, Benzer rivayet için bk. 01/349, H.no:14699; Heysemî senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu, hadisin isnadının hasen olduğunu belirtmiştir. Bk. Mecma', 1/53 ; Bu râvînin sika oluşu ve rivayetlerinin şahinliği ile ilgili bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca bir önceki hadisin tahricine bk.81/123.
433[217] Bu zât, Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerindendir. Bu konudaki rivayeti için bk. Müsned, III/349, H.no: 14699.
434[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/161-162.
435[219] Sened:
Sahih: Müsned, V/428, H.no': 23518; Benzer rivayet için bk. V/427, H.no: 23513; V/428, H.no: 23522; Beyhakî, Şuabü'l-imân, VII/321, H.no:10450; İbn EbîÂsım, Zühd, s.l 1; Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-cmâm, 1/108; Mahmûd b.Lebîd'in, Ebû Saıd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh) rivayeti İçin bk. Hâkim, Müstedrek, IV/23K H.no:7465; Münzirî de. Hâkim'in hadisin isnadının sahih olduğu görüşünü naklederek, hadisin Ebû Saîd cl-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh) nakledilen rivayetini tercih eder. Bk. Terğîb, IV/61, H.no:4808; Heysemî ise, râvîlerinin sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 11/291.
436[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/162.
437[221] Sened:
Hasen: Müsned. III/8, H.no:10991; Mervezî, Ta'zîm, 11/608, H.no:648; Deylemî, Firdevs, IV/186. H.no:6577; Heysemî, hadisin senedinde Ebu's-Semh Derrâc b. Sem'ân el-Mısrî es-Sehmî'nin bulunduğunu bu zâtın ise İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/63. 52. Derrâc için bk.77/119.hadis. Ayrıca hadiste Rişdîn de bulunmakladır. Ancak Heysemî, her nedense burada onu zikretmem iştir. Rişdîn için bk.31/73.hadis.
438[222] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/162-163.
439[223] sened:
Hasen: Müsned, 11/394, H.no:9093; Buhâri, el-Edebu'l-müfred, 1/151, H.no:418; Tirmizt, birr, 41, H.no:1964 (garib): Ebû Dâvûd, Edeb; 5, H.no:4790 (Münzirî, Sünen'deki bu rivayeti Ebû Davud'un zayıf saymadığım, Bişr
b. RâfT dışında râvîlerinin hepsinin sika olduğunu, bu zatın 'se bazıları tarafından sika kabul edildiğini açıklar. Bk. Terğîb, 111/259, H.no:3948); Ebû Ya'lâ, X/401-403, H.no:6007-6008; Hakim, Müstedrek, 1/103-104, H.no:128-I32 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına uygun olduğunu söylemiş ve şâhidler getirmiş; Zehebî de aksini iddia ederek şartlarına uygun olmadığını ancak hadisin sahih olduğunu ifâde etmiştir); EbÛ Bekir el-Kuraşî, Mekârimü'l-ahlâk, 1/20, H.no:ll; Beyhakî. es-SünenÜ'l-kübrâ, X/195; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/111, H.no: 133; Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan (Radıyaiiahü anh) şahidi için bk. İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.237, H.no:679; Hadis, Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anh) de rivayet edilmiştir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/82, H.no:î66; Heysemî hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü'1-kebîrMndc geçen râvîleri arasında bulunan Yûsuf b. es-Sefer in kezzâb (çok yalancı bîri) olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/82.
Ahmed b. Hanbel'in senedinde müplıem bir râvî bulunmaktadır; ancak HâkÎm'in Müstedrek'indeki bir sened, bu müphem râvîyi bize tanıtıyor: Yahya b.Ebî Kesir. Dolayısıyla hadis, zayıflıktan kurtulmuş olur. Münâvî, Ebû Davud'un senedinde yer alan Bişr b. Rafı' hakkında Îbnü'l-Cevzî ve İbn Hıbbân'ın hassasiyetlerine dikkat çekmiş, Kazvînî'nin bu rivayete mevzu dediğini nakleder ve İbn Hacer'in buna reddiyede bulunduğunu, "Hadisin hasen seviyesinin altına düşmeyeceği" iddiasını hatırlatır. Bk.Feyzu 'l-kadîr, VI/330.
440[224] Fâcir burada mü'min karşıtı olduğu için kâfir mânâsında olsa gerek.
441[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/163-164.
442[226] Sened:
Sahih: Müsned, İl/361, H.no:87I6, Benzer rivayet için bk. İl/341, H.no:8473; Beyhakî, Şuabü Uman, IV/118, H.no:4494; Deylemî, Firdevs, III/184, H.no:4503; V/250, H.no:8099; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in bu hadisteki râvîlerinin sahih ricali olduğunu ifade etti. Bk. Mecma', X/96; TII/18; Heysemî, eserinin bir başka bölümünde,

Hz. Peygamber (Saiiaitahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"İzzet ve celâ! sahibi olan Allah buyurdu ki; vMü'min kişi, ruhunu bedeninden ayırdığımda, hamd ettiği her türlü hayır derecesi ile bana ulaşır."443[227]

87/129- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):444[228]
RaSÛllllah (Sallallahû aleyhi vs sellem) buyurdu ki:
“Mü'min kişi, şeytanlarını zayıflatır/yorar, tıpkı birinizin yolculukta devesini yorduğu gibi..."445[229]

88/130- Fedâle b. Ubeyd'den (Radıyaiiahüanh):446[230]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seliem) veda haccında şöyle buyurdu: "Dikkat edin, size mü'mini tanıtıyorum; o, insanların can ve mal yönüyle güvendiği kişidir, Müslüman; elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyen, mücahid; Allaha itaat yolunda nefsiyle mücâdele eden ve muhacir de; hata ve günahları terk eden kişidir."447[231]

89/131- Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan (Radıyallahüanh):448[232]
Rasûlullah'ın (Saltaiiahü aleyhi ve setlem) şöyle dediğini işittim: "Müslüman kimdir, bilir misiniz?" Dediler ki:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
"Müslüman, elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyen kişidir." "Mü'min kimdir, bilir misiniz?"
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
"Mü'min, insanların can ve mal yönüyle güvendiği kişidir. Muhacir de, kötülüğü terk eden ve ondan kaçınandır."
§(BİrbaşkaB rivayette:) Rasûlullah'ın (Saiiaiiahn aleyhi ve seihm) şöyle dediğini işittim:
"Müslüman, elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyen kişidir. Muhacir de, Allah'ın yasakladığını terk edendir."449[233]

90/132- Ebû Hüreyre'den {Radıyallahü anh):450[234]

---

hadisi Bezzâr'ın, hocası Ahmed b. Ebân el-Kuraşî'den naklederek kitabına aldığını, ancak kendisinin bu zatı tanımadığını, diğer râvîlerinin ise sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/321;
İbn Abbas'tan (Radıyaiiahü anhüma) benzer rivayetler için bk. Müsned, 1/268, H.no:2412; 1/273-274, H.no:2475; J/297, H.no:2704; Abd b. Humeyd, î/204, H.no:593; Heysemî, Mevârid, 1/190, H.no:746; Nesât, Cenâiz, 13, H.no:184İ; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/605, H.no:1970; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, V1T/240, H.no:I0161. Suyûtî, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anhüm) gelen rivayet için "zayıf; eserinin bir başka yerinde Nesâî'ye nisbet ettiği hadis için de "hasen" işareti koymuştur. Bk.el~Câmiu 's-sağîr, H.no:2099, 6056, 9150.
443[227] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/164.
444[228] sened:
Hasen: Müsned, 11/380, H.no:8920; Heysemî. hadisin senedinde İbn Lehîa'nın varlıe dikkat çekmiştir. Bk. Mecma, 1/116, Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Suy hadisi ayrıca Hakîm et-Tirmizî'ye ve Mekâyidü'ş-Şcytân isimli eserin sahibi îbn Ebi Dünyâ'ya nisbet eder. Münâvî ise Müsned'de yer alan İbn Lehîa'yı Heysemî ve O'r hocası Irâkî'nin eleştirdiğini, diğer bir râvî olan Mûsâ b. Verdân'ı ise İbn Maîn'in zayıf. E Uavud'un sika kabul ettiğini söyler. Bk.Feyzu 1-kadîr, 11/487-488. H.no:2101. İbn Hat Musa b. Verdân için "saduktur, bazen hata yapar"7 derken (Bk.Tahib, Trc.no:7023); Zeh ^saduktur" demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc.no:5741.
445[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/165.
446[230] Sened:
Sahih: Müsned, VI/21, H.no: 23840, Benzer rivayet için bk.VI/22. H.no:23849, İbn Mâ iıtcn, 2, H.no:3934 (BÛsirî hadisin senedinin sahih olduğunu belirtir. Bk. Misbâhu'z-zücâ İV/164); Hâkim, Müstedrek, 1/54, H.no:24; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/3i ^no:796; Kudâî, 1/109, H.no:I3I; Beyhakî, Şuabri-îmârt, VI1/499, H.no:l 1123; İbn Men* ^>2, H.no:3I5; Mervezî, 11/601-602, H.no:640-641; Bezzâr, IX/206, H.no:3752; Heyscı zar'ın râvîlerinin sıka olduğunu söyler. Bk. Mecma \ III/268.
447[231] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/165-166.
448[232] Sened:
Sahih: Müsned, 11/215, H.no:7017; Benzer rivayet için bk.II/206, H.no:6925; 11/112, H.no:6982-6983; 11/163, H.no:6515; 11/192. H.no:6806; 11/193, H.no:6814; 11/209, H.no:6953; 11/209, H.no:6955; N/205, H.no:6912; 11/202-203, H.no:6889; 11/195, H.no:6835-6836; Humeydî, 11/271, H.no:595; Mervezî, H/595, H.no:632; Hadisin senedinde yer alan Mûsâ b. Uley'in baba isminde, bazı nüshalarda hata yapılarak Ali okunduğu görülmektedir. Mûsâ b. Uley hakkında İbn Hacer "saduktur, bazen hata yapar" ifadesini (Bk.Takrîb, Trc.no:6994); Zehebî ise, "sebt ve sâlih" tabirini kullanırlar. Bk.Kâşif, Trc.no: 5719. Encs b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IIÎ/I54, H.no: 12499-12500, Hâkim, Müstedrek. 1/55, H.no:25; Makdisî, Muhtara, VI/56, H.no:2031; Ebû Ya'lâ, 1/206, H.no:246: VII/199, :I.no:4187; Kudâî, 1/109, 139, H.no:130, 182; Heysemî, râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/54.
449[233] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/166-167.
450[234] Sened:
Sahih: Müsned, 11/400, H.no: 9170, Hâkim, Müstedrek, 1/73, H.no:59; Heysemî, hadisi 'Vhmed ve Bezzârın rivayet ettiğini Ahmed b. Hanbel'in râvîierinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk. Mecma', VIII/87; X/273-274; Beyhakî, es-Sünenül-kübrâ, X/236; Şuabü'l-îmân, VH/270-271, H.no:8119
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü's-Jağir, 1/362, H.no:605; Heysemî, Mecma \ 1/58; VIII/21;
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den {Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Müsned, V/335, H.no: -2738, Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/131, H.no:5744; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VII/271, no:8120; Rûyânî, 11/209, H.no:1048; Heysemî, ceyyİd senedle rivayet edildiğini ifade Emiştir. Bk. Mecma', VIII/87; X/273.

Hz. Peygamber (SalMtahna/eyiuveseium) şöyle dedi: "Mü'min, kendisiyle dostluk kurulabilen kişidir. (İnsanlarla) dost olmayan ve kendisiyle dostluk kurulamayan kişide hayır yoktur."451[235]

91/133- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (Radıyaihhü anhi:452[236]
Rasûlullah (SaitaHaha aleyhi ve se/fcm) elimi tuttu ve bana şöyle dedi: "Ey Ebû Ümâme! Mü'minlerden, bana karşı sıcak/yumuşak kalpli olanlar var... "453[237]

92/134- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaiiahüanhamâ):454[238]
Rasûlullah'a (Saiiaiiuha aleyhi ve seiiem) biri geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Kuran okuyorum, (ama) kalbim kavrayamıyor.
Rasûlullah (Saihiiaim aleyhi ve seiiemj buyurdu ki:
"Senin kalbin imanla dolu; (Çünkü) iman, kula Kur'an'ı (kavrama yeteneğinden) önce verilir."455[239]

93/135- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaManh):456[240]
Rasûlullah'a (Sallallahû aleyhi ve seiiem) biri geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İçimden Öyle şeyler geçiyor ki onları konuşmaktansa gökten düşüp parçalanmayı tercih ederim.' Peygamberimiz :
"Bu, açık iman (alâmetidir)" buyurdu.
§(Diğer rivayette,) şöyle dediler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İçimizde konuştuğumuz takdirde bizi sevindirecek bazı şeyler duyuyoruz ve bizim için (sanki) güneşin üzerine doğduğu bir (aydınlık) var..'
"Gerçekten böyle hissediyor musunuz?"
'Evet' denince Peygamberimiz (Saiiatiaha aleyhi ve
"İşte bu açık bir iman (alâmetidir)" buyurdu.457[241]

94/136- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü amh):458[242]
RaSÛlullah (Sallallahû aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri, üzüme el-kerm demesin! Kerm (yani şerefli) olan ancak mü'minin kalbidir."

---

c-Câbir'den {Radıyallahüanh) gelen rivayet için bk. Beyhakî. Şuabü'l-îmân, VII/117, '"*-no:7658; Deylemî, Firdevs, IV/177, H.no:6549;
d-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) mevkûfen nakli için bk. İbn Ebî Şeybe, VII/105, -no:34544; Taberânî, el-Uu'cemÜ'l-kebîr, IX/2Û0, H.no:8976; Beyhakî, ŞuabüVîmân, V"/27l,H.no:8121.
Heysemî, hadisin Câbir ve İbn Mes'ûd (Radıyallahü anhüm) tarafından gelen bu rivayetlerin isnadlarmm daceyyid olduğunu belirtir. Mecma\ VIII/87; X/273-274.
451[235] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/167-168.
452[236] Sened:
Sahih: Müsned, V/267, H.no:22200; Tabcrânî, el-Mıı'cemü'l-kebîr, H.no:7499; Heysemî hadisin râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/63, X/276.
453[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/168.
454[238] Sened:
Hasen: Müsned, 11/172. H.no:6604; Heysemî hadisin senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/63. Bu râvi ile İlgili geniş bilgi İçin bk.22/64.hadis. Alımed Muhammed Şâkir bu hadisin tahricinde şöyle der.: uBu hadisin isnâdıyla bundan önceki sekiz hadisin (H.no:6604, 6603, 6602....6596) isnadlan aynıdır. Heysemî, hadisleri sahih veya illetli saymakta büyük çelişkilere düşmektedir. Bir keresinde râvîtcri sahih ricalinden sayıyor, bir başka seferinde İbn Lehîa ve Huycy b. Abdullah el-Meâfirî sebebiyle yahut her ikisi sebebiyle hadîsi illelli gösterebildiği gibi. bazen de 'İsnadı basendir1 diyor. Bence bu sencdîerin hepsi de sahihtir." {Müsned, VI/175, tahkiki) Gerçekten de aynı isnadla gelen 6603.hadis için "Ahmcd'in râvîleri sahih ricalidir" demiş (bk.Mecma ', 111/47): 6602.badis için "Ahmed'İn senedinde zayıf olan İbn Lehîa var. Tirmizî bu zatın hadislerini "hasen" olarak göstermiştir. Diğer râvîleri sahih rieâüdir," derken (bk.Mecma'. 1/301); 6599.hadis için"Ahmed'in senedinde İbn Lehîa var'1 demiştir (bk.Mecma', 11/29); 6598.hadis için "AhmedMn senedinde Huyey b. Abdullah el-Meâfirî var, sika sayılmış ancak zafiyeti bulunmaktadır' der (bk.Mecma', 11/29); 6597.hadis için "Ahmed b. HanbePin isnadı hasendir" der (bk.Mecma'. X/122); 6596.hadİs için "Ahmcd'in senedinde Huyey b. Abdullah el-Meâfirî var, İbn Main. "sika", Ahmcd b. Hanbel ise, "zayıf saymıştır" der (bk.Mecma', IV/23-24). Zehebî, Huyey hakkında İbn Maîn'İn "bir beis yok", Buharî'nin de "fihİ nazar" dediklerini nakleder. fk-Kâfif, Trc.no: 1296. İbn Hacer ise, "saduktur, hata yapar" der. Bk.Taki-ib, Trc.no: 1605.
455[239] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/168-169.
456[240] Sened:
Sahili : Miisned, 11/397, H.no:9129; Benzer rivayet için bk.II/441, H.no:9655; 11/456, H.no: 9837; Tayâlisî, IV/I53, H.no: 2523; Buhârî, el-Edebü'1-müfred, s.437, H.no:1284; Müslim, îmân, 209-210; Ebû Dâvûd. Edeb, 119. H.no:5111; Ebû Avâne. 1/77, H.no:227-228; İbn Mende, T/471, H.no:340-34I; İbn Hıbbân, Sahîh, I/I79-181, H.no:145-146: 148; Heysemî, Mevârid, I/I47-148, H.no:42-43; İbn Ebî Âsim, Es-Sünne, 1/295, H.no:655-656 (hasen); Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/301, H.no:337; Hennâd, Zühd, 11/470, H.no:950; Nesâî, es- Sünemi 'l-kübrâ, VI/170, H.no:1050Û-10501; Amelü'l-yevm ve'1-leyle, s.420, H.no:664-665. Ayrıca 20/20.hadise bk.
457[241] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/169-170.
458[242] Sened:
Sahih: Müsned, 11/316 H.no:8I75; Benzer rivayetler için bk.11/239, H.no:7256; ÎT/464, H.no:9935; 11/476, H.no:10I17; 11/509, H.no:10561; 11/272, H.no:7668; 11/259, H.no:7509; 11/291, H.no:7896; Hemmâm b. Münebbih, H.no:77; Ma'mer b, Râşid, XI/436; Buhârî, Edeb, 102, el-Edebü'l-müfred, s.269, H.no:770; Müslim, Elfâz, 6-12; Ebû Dâvûd, Edeb, 74, H.no:4974; Dârîmî, İsti'zân, 64, H.no:2703; Beyhakî, Suabü'l-îmân, IV/311, H.no:5214: Humeydî, 11/469, H.no:1099; Taberânî, d-Mu'cemü's-sağîr, 11/173, H.no:975; Ebû Yala, XI/204, 220, H.no:6315, 6336, 5929; Deylemî, Firdevs, V/120, H.no:7675.

NOT: el-Kerm ^O kelimesi, f'^1 (kerem)'dcn alınmış bir isimdir; şeref ve ikram mânâsına gelmektedir. Cahiliye döneminde üzüme de el-kerm deniliyordu. Çünkü ondan içki yapılıp misafirlere sunuluyordu. Peygamberimiz (Sallallahû aleyhi ve sellem) hem bu rivayette sözkonusu adeti, hem de onu hatırlatacak şeyleri yasaklıyor ki cahiliye adetleri tümüyle yıkılsın, unutulsun.459[243]

95/137- Abdullah b. Büreyde'den:460[244]
Ubeydullah b. Ziyad 'Havz* rivayetinde şüpheye düştü ve kendisine Ubeydullah b. Ziyad'ın arkadaşlarından Ebû Sebra şöyle dedi:
'Baban, heyetle birlikte Muâviye'ye giderken ben de onlarla beraberdim. Orada Abdullah b. Amr b. As (Radıyaiiahuanham) ile karşılaştım ve bizzat bana Rasûlullah'ın (Salialtohü aleyhi ve sellem) şu hadisini nakletti, yazdırdı ve ben de yazdım.'
Ubeydullah ona:
'Senden yeminle şunu istiyorum, Abdullah b. Amr'dan yazdığın o kitabi/sahifeyi bana ulaştırmadan atını başka yerde yormamalısın/ terletmemelisin' dedi.
Ben de hemen ata binip terleyinceye kadar dörtnala koşturdum ve yazdığım kitabı/sahifeyi alıp getirdim. Orada şunlar yazılıydı:
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ): RasÛlullah'in (Sallallalm aleyhi ve sellem) ŞÖyie dedİğİllİ İŞİttİm:
"Allah ahlâksızlığa ve rezilliğe gazap eder. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki güvenilir kişi hain ve hain de güvenilir sayılmadıkça, ahlâksızlık ve rezillik yaygınlaşmadıkça akrabalık ilişkileri kesilip kötü komşuluk başlamadıkça kıyamet kopmaz.
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mü'minin durumu bir parça altına benzer; sahibi ona körükle üflese de o ne değişir ve ne de azalır.
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mü'minin durumu bir arıya benzer; tatlı yer, tatlı üretir ve düzenler, ürettiği de kırılmaz ve bozulmaz."
Sonra şöyle dedi:
"Dikkat edin, benim büyük bir havuzum var, sahası Eyle'den Mekke'ye ya da San'a'dan Medine'ye kadar olan bir büyük bölge genişliğindedir. Orada yıldızlar sayısınca içecek kabı bulunmakta ve onun rengi sütten daha beyaz, tadı baldan daha tatlıdır. Kim ondan içerse bir daha susuzluk duymaz."
§Râvî Ebû Sebra şunu ekledi:
'Ubeydullah b. Ziyad benden o yazdığım kitabı aldı, buna çok üzüldüm ve Yahya b. Ya'mer ile karşılaştım ve onu şikâyet ettim, o da dedi ki:
'Vallahi ben onu, Kur'an'daki bir sûrenin (anlaşılması) için kendimden daha iyi muhafaza ederim, o kitapta/sah i fede yazılı olan hadisi aynen bana nakletti.'461[245]

96/138- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):462[246]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyie buyurdu:
"Mü'min bir buğday başağı gibidir, bazen yere eğilir, bazen de doğrulur, kâfir ise sedir ağacı gibidir, dimdik ayakta durur, nihayet düşer, bir daha da doğrulatmaz."
NOT: Mü'min şahsiyetli yaşadığı için yeryüzüne bir buğday kadar bağlıdır ve gelen musibetlerden

---

459[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/170-171.
460[244] Sened:
Sahih: Müsned, 11/199, H.no:6872; Ma'ıner b. Râşid, XI/405: Hâkim, Müstedrek. 1/147. H.no:253; IV/558, H.no:8566; Bezzar, VI/410, H.no:2435; İbnüM-Mübârek, Zühd, s.560-561, H.no:1630; Deylenıî, Firdevs. IV/369, H-no:7069; Bu hadis kıyamet bahsinin 335.hadisi olarak "Havz ve Kevser" bölümünde tekrar edilecektir.
461[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/171-173.
462[246] sened:
Sahih: Müsned, III/349, H.no: 14697; Benzer rivayet için bk. 01/349, H.no: 15092: 111/394-395, H.no: 15183; Abd b, Hıımeyd, 1/311, H.no:I010; KudâU 11/280-281, H.no:1360-f363: Heysemî hadisin senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çekerek, bu zatın hakkında bazı sözlerin dile getirildiğini ifade etti. Bk. Mecma', 11/293. Bu râvî ite ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) benzer bir lafızla da rivayet edilmiştir: Bk. Müsned, 11/523, H.no:I0721; Buharı, Merdâ, 1; Müslim, Sıfâtü'l-münâfikîn, 58; Tirmizî, Edeb, 79, H.no:2866 (hasen-sahih); Kudâî, 11/280, H.no:1358; Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh) de benzer bir lafızla rivayet edilmiştir: Bk. Mûsned, III/454, H.no:I5709; V/142, H.no:21179; VI/386, H.no:27049; Buharı, Merdâ, 1; Müslim. S ı fâüT I-mü nâ fi kîn, 59-62; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebir, XIX/94, H.no:I83-185; Kudâî, 11/282, H.no:1364-1365; Beyhakî, Şuabü'î-îmân, VII/143, H.no:9779. Suyûtî, hadisi Ziya el-Makdisî'yc nisbet ederek 'hasen" hükmü vermiş (Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:8l49); Münâvî ise, sika râvîlerlc ve aynı lafızla Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini belirttikten sonra şöyle der: "Şayet Suyûtî, senedinin sahih olması sebebiyle, hadisi Bezzâr'a nisbet etseydi, daha isabetli olurdu." ük.Feyzu'l-kadîr, V/654.

sonra tekrar doğrulabilir. Kâfir ise yeryüzüne bir ağaç kadar sağlam yapışmış ve rahat bir hayat yaşamıştır. Ancak bir kere yere eğilir/düşerse bir dahadoğrulamaz.463[247]

97/139- Ebû Saîdel-Hudrî'den (Radıyallahü anh):464[248]
Hz. Peygamber (Saitaliaha aleyhi ve seliem) şöyle dedi:
"Mü'min, bir yerde bağlanıp durdurulan ata benzer. O at gezer, dolaşır ve yine bağlandığı yere döner. Mü'min de unutarak bir hata işlerse, yine imana döner."465[249]

98/140- (z.) Ebû Zer'den (Radıyallahü anh):466[250]
Hz. Peygamber (Sattaihha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "İslâm uysaldır ve ancak uysallara yakışır."467[251]

Açıklama

Geçen rivayetlerden mü'minin vasıflan ve misali şöyle açıklanmıştır:
1- Cennete girecek kişi,
2- Saf ve şerefli/cömert kişi,
3- Nimetlere hamd eder,
4- Şeytam zayıflatır/yorar,
5- İnsanlar ona can ve mal yönüyle güvenirler,
6- Kendisiyle dostluk kurulur,
7- Hz. Pegamber'e karşı sıcak/yumuşak kalplidir,
8- fmânî tehlikesi olan şeyler (kötülükler) onu rahatsız eder,
9- İmânî üstünlüğü olan şeyler (iyilikler) onu sevindirir,
10- Şerefle yaşar,
11- Altın madeni gibidir, olaylar onu bozmaz,
12- An gibidir, faydalı şeyler üretir ve ürettiğini bozmaz,
13- Buğday başağı gibidir, mütevazı olup dünyaya fazla bağlı değildir.
Musibetler karşısında eğilir, ama tekrar doğrulur.
14- Hata işlediğinde tekrar imanlı hayatına döner,
15- Mü'min uysaldır.468[252]

*** İmanın/İslâm'ın Zayıfladığı Dönemler**

99/141- Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radtyaihhü anh):469[253]

463[247] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/173.

464[248] Sened:
Sahih: Müsned, IH/38, H.no: 11274; Benzer rivayet için bk.III/55, H.no: 11464, İbnü'I-Mübârek, Zühd, s.24, H.no:73; İbn Hıbbâtı, H/381, H.no:616; (Heysemî, Mevârid, 1/607, H.no:2450) Ebû Ya'lâ, U/492, H.no:1332; Beyhakî, ŞuabÜ'l-îmân, VII/452, H.no:10964; Deylemî, Firdevs, IV/131, 180, H.no:6405, 6556; Mervezî, 11/609, H.no:650; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/113; Heysemî hadisin senedinde Ebû Süleyman el-Leysî ve" Abdullah b. Velid'in bulunduğunu, bu zatların da sika olduklarını ifade etti. Bk. Mecma', X/201.

465[249] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/174.

466[250] Sened;
Zayıf: Müsned, V/145, H.no:21189; Heysemî hadisin senedinde münkeru'I-hadis olan Enes b. Mâlik'in hizmetçisi Ebû Halef el-A'mâ'nın bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bk.Mecına', 1/62. Ayrıca seneddc bulunan Muân (Miân) b. Rifâa da zayıftır. Zehebî, hakkında Ebû Hâtimjın "hadisi itibâr için yazılır, ancak delil getirilmez", Yahya b. Maîn'in "zayıftır", Duhaym'm "sikadır" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:5513; İbn Hacer ise "leyyinü'l-hadîs, irsali çoktur" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Tec.no.6747. Suyûtî de hadis için "zayıf hükmü vermiştir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:3061.

467[251] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/174.

468[252] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/174-175.

469[253] Sened:
Sahîh: Müsned, 1/184, H.no: 1604; Bezzâr, 111/323, H.no: 1119; Devrakî, Müsnedü Sa % s. 156, H.no:92; Ebû Ya'lâ, 11/99, H.no:756; İbn Mende, 1/522, H.no:424; Danî, es-Sünenü'l-vâride J'fy'ten, HI/635-636, H.no:290; Makdisî, bu hadisin sahih kaynaklarda İbn Ömer ve Ebû hureyre'den (Radiyallahü anhüm) (bk. Müslim, îmân, 146-147; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/212, no:370-372; Ebû Avâne, 1/95, H.no:295;) şalıidi bulunduğundan isnadının sahih olduğunu rade etti. Bk. Muhtara, HI/262-263, H.no:1067; Ebû Ya'lâ, 11/99, H.no:756; Heysemî hadisin med, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet olunduğunu, bunlardan Ahmed ve Ebû ala'nın senedindekilerin sahih râvîleri olduklarını beyan etti. Bk. Mecma', V1I/277. Abdurrahman b. Senne'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1V/73-74, H.no: 16636; «adısın her iki bölümü Abdurrahman b. Senne'den (Radıyallahü anh) ayrı olarak da rivayet olunmuştur. İlk bölümü için bk. Müslim, îmân, 232/145. İkinci bölümü için bk. Nuaym b. Hammâd, Filen, U/491, H.no:1379. Avf b. Zeyd b. Milha'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, îmân, 13, H.no:2630 (hasen-sahih).

Rasûlullah'ın (Saliaihhü aleyhi ve seitem) şöyle dediğini işittim:
"İman garip başladı ve başladığı gibi (garip olarak) geri dönecek. İnsanlar bozulduğu zaman, o günkü (şuurlu) azınlıklara ne mutlu ! Ebü'l-Kâsım'ın nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki tıpkı bir yılanın yuvasında sıkıştığı gibi İslâm da şu iki mescid arasına hapsolacak, sıkışıp kalacak. "470[254]

Açıklama

Bu iki mescid Mescid-i Haram (Kabe) ve Mescid-i Nebî'dir.
Garip kelimesi literatürde; insanların İslâm'dan uzaklaştığı bir dönemde dinine sahip çıkan şuurlu azınlıklar için kullanılmaktadır. Bu kişiler dinlerini yaşadıkları için baskı altında tutulacaklar, işkence görecekler ve sonunda yurtlarından sürgün edilip yeryüzünün diğer bölgelerindeki özgür topraklara hicret edecekler. Bunun en güzel örneği Hz. Peygamber1 in Mekke'deki azınlık döneminde görülmektedir.
Rasûlullah'ın (Sallallahn aleyhi ve sellem) İslâm'ın son hâlini, yuvasında sıkışıp kalan bir yılana benzetmesi garip karşilanmamalıdır. Burada vechü'ş-şebeh (benzetme yönü); sıkışmak, hapsolmak ve ızdirap duymaktır. Ayrıca o dönemdeki insanların (bozuk inançlarından dolayı,) İslâm'a bakış açıları ve ondan kurtulmak istemeleri gibi gerçekler de bu hadiste edebî olarak yansıtılmıştır. Her şeyin doğrusunu Allah bilir...471[255]

100/142- (z.) Abdurrahman b. Senne'den (Radıyallahü anh):472[256]
Rasûlullah'm (Saiiaiiato aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"İslâm garip/azınlık olarak başladı ve başladığı gibi garip olarak (ilk çıktığı topraklara) geri dönecek, o gariplere ne mutlu !"
Denildi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu garipler kimlerdir?'
"Onlar, insanlar bozulduğu zaman ıslah etmeye çalışanlardır. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki (bu dönemde) selin aktığı gibi İslâm süratle Medine'ye akacak, dönecek,
Nefsimin gücünü elinde tutan Allah'a yemin ederim ki tıpkı bir yılanın yuvasında sıkıştığı gibi, İslâm da şu iki mescid arasına hapsolacak, sıkışıp kalacaktır."473[257]

Senedde Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (Radıyallahü anh) oğlu müphem olsa da, oğullarının hepsi sika oldukları için herhangi bir problem yoktur.
470[254] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/175-176.
471[255] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/176.
472[256] Sened:
Zayıf: Müsned, 1V/73-74, H.no: 16636; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ve Taberânî'nin rivayet ettiğini, ancak isnadında metruk olan İshak b. Abdullah (İbn Ebî FerveJ'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', VII/278. İbn Sa'd. miinker hadisler naklettiğini ve (âlimlerin) kendisiyle delil getirmediklerini ifâde eder. Bk.Tabakâtü'l-kübrâ (telinime), 350-351: Zehcbî, Zührî'nin çağdaşı olduğunu söylemekle yetinir, hakkında herhangi bir eleştiri de bulunmaz. Bk. Mîzân. VII/455, Trc.no: 10832: Zührî'nin bu zâtı hadis rivayetinde irsai yaptığı için, "'Allah canını alsın! Sen isnadsız, mesnedsiz hadisler rivayet ediyorsun" diyerek uyarması ilgili rivayet için bk.Alâî. Câmiu 't-tahsîl, 70; Ebû Nuaym, Hılyetü 'i-evliyâ, III/365; Âmir Hasan Sabri hadisin İsnadının metruk olduğunu söyler. Bk. Zevâidıı Abdillah b. Ahmedb. Hanbelfı't-Müsned, H.no:211:
Hadis burada zikredilen senediyle zayıftır; fakat hadisin metni sahihtir. Çünkü, rivayetin şâhidlcri vardır:
a-Ahdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned. 11/177, H.no:665û; 11/222. H.no:7072: İbıuTl-Mübârek. 7-ühd. s.267. H.no:775; Taberânî. el-Mu'cemü'l-evsat, IX/I4, II.no:8986; (Münzirî, Taberânî'nin İsnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Terğîb. IV/64. H.no:4818.) Dânî, es-Sünenü'l-vândeji'l-füen, 111/636. H.no:291; Beyhakî. ez-Zühdiı'1-kebîr, H/116. H.no:203: Heysemî, "(Şahid) hadisin senedinde, zayıf olan İbn Lehîa vardır" der. Bk.Mecma', V1I/278. X/259.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, et-Mu 'cemü 7-kebîr, VI/164, H.no:5867; el-Mu'cemü's-sağîr. 1/183, H.no:290: Kudâî. Müsnedü'ş-şihâb, İI/13S. H.no:l055: Heysemî, hadisin râvîlerinin sika olduklarını açıklar. Bk. Mecma', VII/278.
c-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Beyhakî, ez-Zühdü İ-keb'u; II/l 14, H.no:198; Lâlkâî. İ'tikâdü ehli's-sünne, 1/112, H.no:173; Heysemî, hadisin senedinde Leys'in kâlibi Abdullah b. Salih'in bulunduğunu, bu zatın zayıf olmasına rağmen bazılarınca sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', VII/278.
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XI/70, H.no:l 1074; Heysemî, hadisin senedinde müdellis olan Leys b. Süleym'in bulunduğunu, bu zatın sika olduğunu ifade etti. Bk. Mecma \ VII/278, 309. .
e-Abdurrahman b. Avf tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Deylemî. Firdevs. 11/29-30, H.no:2185.
f-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müslim, îman, 146 _g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/389, H.no:903I; Müslim, îman, 147; İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3986; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I/29S
h-Yahya b. Saîd'den gelen nakil için bk. Hennâd, Zühd, 11/586-587, H.no:1245;
ı-Abdullah b. Yezîd ed-Dımaşkî tam dört sahabeden işittiğini (Ebu'd-Derdâ, Ebû Umâme, Enes b. Mâlik ve Vasile b. eİ-Eska"dan (Radıyallahü anhüm)) bildirdiği hadis için bk. Beyhakî, ez-Zühdü 'l-kebîr, II/l 14. H.no:I99.
i-Kesîr b. Abdullah el-Müzenî, babası ve dedesi kanalıyla benzer bir hadis nakleder. J5k- Taberânî, el-Mu'cemîf l-kebîr, XVII/16, H.no:ll; Beyhakî, ez-Zühdü l-kebîr, U/117, H-no:205: Kudâî. Müsnedü 'ş-şihâb, 11/138. H.no:1052-1053.
j-Enes b. Mâlik'tcn (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 15. H.no:3987; vî. Şerhu meâni 'l-âsâr, 1/298
k-İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahii anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3988.
Bu hadis hakkında yazılmış müstakil bir eser için bk.Abdullah b. Yusuf el-Cüdey'. Keşfü 'l-lisâm an turukı hadîsi gurbeti 'l-îslâm.
473[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/176-178.

101/143- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu cmh):[474[258]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bu din, garip başladı ve başladığı gibi garip olarak geri dönecek, o günkü gariplere ne mutlu !"[475[259]]

102/144- Abduliah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh):[476[260]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "İslâm garip/azınlık olarak başladı ve başladığı gibi garip olarak geri dönecek, o günkü gariplere ne mutlu!" Denildi ki:
'Bu garipler kimlerdir?' "Kabilelerinden/yurtlarından hicret edenlerdir."[477[261]]

103/145- Alkame el-Müzenî'den:[478[262]]
Bana bir kişi şöyle dedi:
'Medine'de Ömer b. Hattab' in (Radıyaliahû anh) meçi t sindeyken Hz.Ömer topluluktan birine sordu:
'Ey Filân, Rasûlullah (Sailallahtı aleyhi ve setiem) İslâm'ı vasfederken neler duydun?'
'Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim:
"İslâm ceza' (beş yaşındaki genç deve) olarak başladı, ardından senî (altı yaşına), rabâî (yedi yaşına), sedîsî (sekiz yaşına) ve bâzil (dokuz yaşına ulaşan[479[263]] gibi) olacak."
Hz. Ömer ekledi :
'Buzul (dokuzuncu yaştan) sonra ancak gerileme/ ihtiyarlık gelir..."[480[264]]

104/146- Kürz b. Alkame el-Huzâî'den (Radıyaüahü anh):[481[265]]
Bir bedevi Rasûlullah9a (Saiiaüahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm'ın sonu olacak mı?'
Peygamberimiz :
"Evet, (bu dönemde) izzet ve celâl sahibi Allah, insanlardan Arap olsun ya da Acem olsun, hayrını istediği her hâne sahibini İslâm dairesine alacaktır."
'Sonra ne olacak? Ey Allah'ın Rasûlü!'
"Sonra kara bulutlar gibi fitneler (her yere) yayılacak."

474[258] Sened:
Sahih: Müsned, 11/389, H.no: 9031, Müslim, îmân, 145, İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3986; Ebû Avâne, 1/95, H.no:298; Ebû Ya'Iâ, XI/52, H.no:6190; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/137, H.no: 1051; İbn Mende, 1/520, H,no:422; Beyhakî, ez-Zühdü't-kebîr, 11/115, H.no:201; Lâlkâî, î'tikâdüehli's-sünne, 1/112, H.no: 174.
a-Enes b. Mâlik'ten (Radıyalhhü anlı) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3987 (Bûsıri, zevâidde hadisin hasen olduğunu, senedindeki Sa'd b. Sinan hakkında ihtilaf bulunduğunu söyler Bk.Misbâhu 'z-zücâce, İV/178, "hasen")
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb.. 11/138, H.no:1054; İbn Mende, 1/520, H.no:421; Beyhakî, ez-Zühdü'l-kebtr, II/l 15, H.no:200; Heyscmî. "hadisi Bezzâr rivayet etmiş olup, senedinde müdellis olan Leys b. Ebî Süleym vardır,1' demiştir. Bk.Mecma ', VII/278.
c-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânİ tarafından nakledildiğini senedinde ise Atıyye'nin bulunduğunu, bu zatın zayıf olduğunu ifade etti. Bk. Mecma\ VII/278.
d-Amr b. Avf dedesi Zeyd b. Mülhame'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Bezzâr, VI1I/322, H.no:3397; Tirmizî, îmân, 13, H.no:2630 (hasen-sahih); Taberâni, el-Mu'cemü'l-e-Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini senedinde ise metruk sayılan Ubeys b. Meymûn'un bulunduğunu açıklar. Bk. Mecma\ VH/278-279.
475[259] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/178.
476[260] Sened:
Sahih. Müsned, 1/398, H.no:3784; Tirmizî, bu konuda Sa'd, İbn Öme^ Câbir,' Enes ve oaullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüm) şâhidlerin bulunduğunu, hadisin ise "Hasen-sahih-Barıb olduğunu belirtir. Bk. Sünen, imân, 13, H.no:2629; îbn Mâce, Fiten 15 H no'3988-£««< Rikâk, 42, H.no:2758; ibn Ebî Şeyhe., VII/83. H.no:34366; Bezzâr, V/433! Vinnoo69; ŞâşU ri/170' H'no:729; Devrakî> Müsnedü Sa'd, s. 164, H.no:93; Ebû Ya'lâ, ki - H-no:4975' Tabcrânî' ei-Mu'cemü'l-kebîr, X/99, H.no: 10081; Beyhakî, ez-Zühdul-^ 0/117, H.no:206; Dânî, es-Sünenü'l-vâride fi'l-Fiten, III/633, H.no:288. Mücâhid'den mursel olarak da nakledilmiştir. Bk.Nuaym b. Hammâd, Fiten, 1/189, H.no:507.
477[261] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/179.
478[262] Sened:
Sahih: Müsned, ITT/463, H.no: 15745, Benzer rivayet için bk.V/52, H.no:20407; Ebû Ya'lâ, 1/171, H.no:192; Mervezî, 1/356, H.no:361; Dânî, es-Süne nü 1-varide fi'l-fiten, 111/637-638. H.no:292. Heysemî, hadisin senedinde ismi belli olmayan bir râvînin bulunduğunu, bu zatın dışındakilerin sika olduklarım ifade eder. Bk. Mecma', VII/279. Bu müphem râvînin, Hasan el-Basrî olduğunu görmek için bk.Tabert Târih, 11/679. Ahmed b. Hanbet, bu hadisi bilinmeyen bir sahâbî başlığı altında zikrettiğine göre, sahabe olduğunu tahmin ettiği bir zâta nisbet etmiş oluyor ki kanaatimizce bu durumda sahâbînin bilinmemesi hadisin senedi açısından zararlı değildir. Suyûtî, hadisin "sahih" olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:I952.
479[263] Bk. İbnü't-Esîr, Nihâye, 11/173 (ra-be-a); II/3 19 (sc-de-se); Bennâ, agc. 1/116.
480[264] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/179-180.
481[265] Sened:
Sahih: Müsned, III/477, H.no:I5861, 15860, 15862 (Bennâ'nm rivayet derlemesi sırasına göre); Humeydî, 1/260, H.no:574; Hâkim, Müstedrek, 1/89, H.no:96-97; IV/502, H.no:8403: Nuaym b. Hammâd, Fiten, 1/29, H.no:7; 1/188, H.no:502; Şeybânî, Âhâd, IV/284, H.no:2305; Dânî, es-Sünenü'l-vâride fı'l-Fiten, 11/429, H.no:159; Heysemî, Mevârid, 1/462, H.no:1870; Beyhakî, î'tikâd, s. 157. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bulûğu 'l-emâni, 1/117; Heysemî ise, râvîlerin sahih ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/305; İbn Abbas'tan (Radıyaliahû anhümâ) şahidi için bk. Tirmizî, Fiten, 28, H.no:2193 (hasen-sahih)

'Olamaz, ey Allah'ın Rasûlü!'482[266]
"Bilâkis (bu fitneler) olacak ve nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizler o dönemde birbirinizin boynunu vurmak suretiyle ayağa dikilen/ sıçrayan zehirli kara yılanlara döneceksiniz."
§İkinci rivayette benzeri nakledildi. Orada ziyâde olarak "Bir kısmınız diğerinin boynunu vurarak.." cümlesinden sonra şunlar eklenmiştir:
Râvilerden olan Süfyan bana (yani Ahmed b. Hanbel'e): 'Zührî; "Atılan yılanlar" dedi' şeklinde nakletti.
Süfyan, "Ayağa dikilen kara yılanları" (ayağa) doğrulan, diye açıkladı.
§Üçüncü rivayette de benzeri nakledildi ve ek olarak:
Rasûlullah (Sal'lal'/ahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"O gün insanların en faziletlisi, kalabalıklardan ayrılıp küçük bir toplulukta yaşayandır ki bu zât Yüce Rabbine karşı sorumluluk duyup şerlerinden dolayı insanları terk etmiştir."483[267]

105/147- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (Radıyaiîahü anh):484[268]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İslâm'ın hükümleri tek tek yıkılacak, her bir hüküm yıkıldığında insanlar bir diğerine geçecekler. İlk yıkılan hüküm, devlet yönetimi ve son yıkılacak olan da namaz kılmak olacaktır."485[269]

106/148- Feyrûz ed-Deylemî'den (Radıyallahü anh):486[270]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aieyhî ve sellem) şöyle buyurdu: "İpliğin/urganın tel tel kopup zayıfladığı gibi İslâm'ın hükümleri de tek tek yıkılacak. "487[271]

107/149- AbdulIah b. Büsr'den (Radıyallahü anh):488[272]
Uzun zaman önce bir hadis dinlemiştim:
"Sen yirmi kişilik ya da daha az veya daha fazla sayıdaki bir topluluk içinde bulunur, yüzlerini inceler ve Allah'tan korkan bir kişi bile göremezsen bil ki durum çok nazikleşmiş/kötüleşmiştir."489[273]

*** İman Ve Emanetin Kaldırılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
"Biz emaneti gökler, yer ve dağlara sunduk, onlar bunu taşımaktan çekindiler, tedirgin oldular ve sonunda bu sorumluluğu insan yüklendi. Şüphesiz o, azgın ve cahildir. "(Ahzap 33/72)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ey İman edenler, Allah ve Rasûlüne karşı hainlik yapmayın, emanetlerinizde bile bile haksızlık yapmayın! " (Enfal 8/27).490[274]

482[266] Bir rivayette: 'Olamaz, vallahi inşallah...' şeklinde geçmektedir.

483[267] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/180-182.

484[268] Sened:
Sahih: Müsned, V/251, H.no:22060; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 1/356, H.no:764; Hâkim, Müstedrek, İV/104, H.no:7022; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI11/98, H.no:7486; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/411, H.no:1602; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/,326. H.no:5277; VI/69, H.no:7524; Mervezî, 1/415, H.no:407; Deylemî, Firdevs, III/445, H.no:5363; Heysemî, Mevârid, 1/87, H.no:257. Heysemî, râvîlerin sahih ricâü olduğunu söyler. BkMecma', VII/281. Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) hadisin bir bölümü naklolunmuştur. Bk. Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 1/207, H.no:324; Hâkim, Müstedrek, IV/516, H.no:8448; IV/573, H.no:8611; Dânî, III/534, H.no:225; III/599, H.no:271; III/605, H.no:273.

485[269] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/182.

486[270] Sened:
Sahih: Milsned, İV/232, H.no: 17962, Dâriml Mukaddime, 16, H.no:98; Lâlkâl 1/92-93, H.no:127. Heysemî, Mevârid, 1/87, H.no:258. Heysemî. râvîlerin sika olduklarını söyler. BkMecma \ VII/281.

487[271] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/182-183.

488[272] Sened:
Sahih: Milsned, IV/188, H.no;17610. Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/110, H.no:1008; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI/505, H.ııo:9Û77; Heysemî, isnadının "hasen" (eserin diğer bir yerinde ise "ceyyid"), râvîlerin ise sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/183; VII/276. Munzirî de isnadının "hasen" olduğunu söyler. Bk. Terğîb, 1/65, H.no:175; Abdullah b. Kays'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Nuaym b. Hammâd, Filen, 1/244, H.no:694.

489[273] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/183.

490[274] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/183-184.

108/150- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (RadıyaiiaM anh):491[275]
Rasûlullah (Salfoitahü aleyhi ve setlem) bana iki olayı haber verdi. Birini yaşadım, diğerini bekliyorum.
Emaneti koruma duygusu, insanların kalplerinin kökierİne/derinliklerine yerleştirildiğini haber verdi. Sonra Kur'an nazil oldu, bunları öğrendiler ve ayrıca Sünnet'ten de öğrendiler.
(İkinci olarak da) bana emanetin kaldırılmasını haber verdi. Şöyle ki kişi uykusundayken emanet duygusu(nun bir kısmı) kalbinden alınır, onun yeri küçük bir iz olarak kalır, belli olur. Kalbinden emanet (bütünüyle) alındığında, tıpkı ayağına bir kor ateş konulup da kaldırıldığında apse/şişkinlik yapması gibi bir apse/şişkinlik izi bırakır.
Râvi dedi ki: Bunu göstermek için eline çakıllar aldı, ayağına koydu ve sonra şöyle devam etti:
Bugün insanlar çeşitli anlaşmalar yapıyorlar, neredeyse emanet sorumluluğunu yerine getiren bir kişi bile bulunamayacak. Hatta şöyle denecek: 'Filân kabilede bir kişi var, o emindir ya da bir kişi var ki ne kadar sabırlı, ne kadar zarif ve akıllıdır.' Hâlbuki onun kalbinde, hardal tanesi kadar iman bulunmamaktadır.
Birçok dönemler yaşadım. Hanginizle bir anlaşma yaparsam yapayım, benim için fazla önemli değildir. Eğer Müslüman ise dininin gereğini yapar, Hristiyan ya da Yahudi ise menfaatinin gereğini yapar. (Bu yüzden) günümüzde sizden sadece falan filân şahıslarla anlaşma yapıyorum.492[276]

109/151- İbn Mes'ûcTdan (RadıyaiiaM anh):493[277]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"İslâm'ın çarkı otuz beş sene normal dönecek, (ya da otuz altı veya otuz yedi), eğer her şeyi bozarlarsa onlara da helak yolu açılacaktır, ama dinleri ayakta kalırsa onlar da yetmiş sene kalırlar."
'Geçen süreden, yoksa kalan süreden itibaren mi?' dedim.
Rasûluüah da:
"Kalan süreden..."dedi.
§İkinci rivayette benzeri geçmektedir, ancak ziyade olarak: Hz.Ömer (nadıyaiiahü anh) şöyle sordu:
'Geçen süre mi, yoksa kalan süre mi?'
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve selhm)\
"Kalan süre..." dedi.
§Üçüncü rivayette de şöyle geçmektedir:
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"İslâm'ın çarkı otuz beş sene normal dönecek, (ya da otuz altı veya otuz yedi), eğer herşeyi bozarlarsa (sonra) onlara da helak yolu açılacaktır, ama dinleri ayakta kalırsa onlar da yetmiş sene kalırlar."
Hz. Ömer (Radıyaiiahü anh) dedi ki:
'Geçen süreyle mi, yoksa kalan süreyle mi?'
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Bilâkis, kalan süreyle..."dedi.494[278]

491[275] Sened:
Sahih: Müsned, V/383-384, H.no: 23148-23150; Müslim, îmân, 143; Buharı, Rikâk, 35; Fiten, 13; İ'tisâm, 2; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/209, H.no:366; Ebû Avâne, 1/56, H.no:141; Tirmizî, Fiten, 17, H.no:2179 (hasen-sahih); tbn Mâce, Fiten, 27, H.no:4053; Humeydî, 1/211, H.no:446; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/122, Şuabü'i-îmân, IV/324-325, H.no:5271; Ibn Mende, 1/465, H.no:336; 1/466-467, H.no:337; Mervezî, 1/471-472, H.no:495.
492[276] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/184-185.
493[277] Sened:
Sahih: Müsned, T/393-394, H'no:3730-3731; Benzer rivayet için bk.I/39O; H.no:3707, 1/395, H.no: 3758, Ebû Dâvûd. Fiten, I, H.no:4254; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/236, H.no:9159; X/158, H.no:1031I; X/170, H.no:10356; Hâkim, Müstedrek, III/123, H.no:4593 (İsnadının sahih olduğunu söylemiş; Zehebî ise, bu görüşe muvafakat etmiştir); Ebû Ya'lâ, VIII/425, H.no:5009; IX/186, H.no:5281; IX/201, H.no:5298. Râvîleri sikadır.
494[278] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/185-186.

C-KADER İNANCI

* Her Şey Allah'ın Kontrolündedir

Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Allahım! Ey mülkün/otoritenin sahibi! Sen dilediğine mülkü verir ve dilediğinden mülkü alırsın, dilediğini aziz kılar ve dilediğini zelil kılarsın, hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kadirsin.
Sen geceyi gündüze bağlarsın ve gündüzü de geceye bağlarsın, ölüden diri çıkartırsın ve diriden de ölü çıkartırsın. Sen dilediğine hesapsız rızık verirsin.' (Âiü İmrân 3/26-27).495[1]

1/152- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhumâ):496[2]
Allah Rasûlü'nün (SaiMiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce, kâinatın programını takdir etmişti."497[3]

2/153- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhümâ):498[4]
Allah Rasûlü'nün (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
İzzet ve celâl sahibi olan Allah buyurdu ki:
"Allah kâinatı karanlıkta/yoklukta yarattı. Sonra o gün, nurunu her tarafa saçtı. Kime bu nurdan isabet ettiyse hidâyeti bulmuştur ve kime de isabet etmemişse o dalâlettedir. Bu yüzden derim ki izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın ilmine uygun olarak (kâinat takdir edildi ve) kalem kurudu, (hüküm kesinleşti.)"499[5]

3/154- Tavûs b. el-Yemânî'den (Radıyaitaha anh):500[6]
Rasûlullah'ın (Sallalhhü aleyhi ve seilem) sahabesinden birçok kişiyle karşılaştım; 'Her şey Allah'ın takdiri ile olur' diyorlardı. Hz Ömer (Radıyaüahü anh) dedi ki:
Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Her şey Allah'ın takdiri ile olur, hatta zaaf ve kuvvet501[7] hâli bile..."502[8]

* Cennet Ve Cehennemliklerin Takdiri

Allah Teâlâ buyurdu :
'Eğer biz dileseydik, her nefse kendi hidâyetini bahşederdik. Fakat benim, cehennemi cin ve insanlardan (inkarcı olanlarla) tamamıyla dolduracağım, sözüm gerçekleşecektir/doğrudur.' (Secde 32/13)
Allah Teâlâ buyurdu :
'O (Allah), yaptıklarından sorulmaz, oysa onlar sorguya çekilirler.' (Enbiyâ21/23)

495[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/188.
496[2] Sened:
Sahih: Müsned, 11/169, H.no:6579; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünnc, 11/387-388, H.no:842; 11/394, H.no:856; Müslim, Kader, 16, Tirmizt, Kader, 18, H.no:2156 (hasen-sahîh-garib); Abd b. Humeyd, 1/136, H.no:343; İbn Hıbbân, XIV/508, H.no:6137; Bezzâr, VI/426, H.no:2456; Beyhaki, l'tikâd, i/136; Deylemî, Fırdevs, IH/208, H.no:4591. Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
497[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/188.
498[4] Sened:
Sahih: Müsned, 11/176, H.no:6644 (uzun bir hadisin ortasında nakledilmiştir): Benzer rivayet 'Çin bk. 11/197. H.no:6854, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne, U/424, H.no:932; Tirmizî, îmân, 18, H.no: 2642 (hasen); İbn Ebî Âsim, 1/107-108, H.no:241-243; Taberânî, Müsnedü's-Şâmiyyîn, 1/304, H.no:532; Hallâl, es-Sünne, 111/539, H.no:891; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, IX/4; Hâkim, Müstedrek, 1/84, H.no:83 (İsnadının sahih olduğunu söyler); Deylemî; Firdevs, 1/170, H.no:43; Herevî, el-Erbaûn fî deiâiH't-Tevhîd, 1/88-89, H.no:37; Lâlkâî, IV/604, H.no:1078-1079; Heysemî, râvîlerinin sika olduğunu ifâde eder. Bk.Mecma', VII/193-194.
499[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/189.
500[6] Sened:
Sahih: Müsned, II/l 10, H.no:5893. Mâlik, Muvatta', Kader, 4; Ma'merb. Râşid, XI/117-118, H.no:20080; Buhârî, Halku efâli'l-ıbâd, s.47; Müslim, Kader, 18, Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/205; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/148-149, H.no:203.
501[7] el-Keys; lafız olarak akıllı, uyanık ve tutarlılık mânâsındadır. Metindeki acizlik kelimesinin zıttı olarak, kuvvet anlamı tercih edildi. Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI/167-168.
502[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/189-190.

Allah Teâlâ buyurdu:
Tâğuta kulluk etmekten çekinen ve Allah'a içten yönelenlere müjdeli (haberler) vardır, kullarıma müjdele!
Onlar ki sözü dinler ve en güzel şekilde tâbi olurlar. İşte onlar Allah'ın hidâyete erdirdiği ve gerçekten aklını kullanan kişilerdir.
Azap üzerine kesinleşmiş (zâlimler) bunlarla bir tutulur mu? Ateşte olanı sen mi kurtaracaksın yoksa ?..' (Zümer 39/17-19).503[9]

4/155- Ebu'd-Derdâ'dan (RadıyaüaM anh):504[10]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seilem) şöyle buyurdu: "Allah Âdem'i yarattığı gün onun sağ omuzuna vurdu ve zerreler gibi beyaz nesiller çıkarttı. Sol omuzuna vurdu ve kömür gibi kara nesiller çıkarttı.
Sağdaki gruba:
'Bunlar (kazandıkları ile) cennete gidecek, ben sorumlu değilim,505[11] Soldaki gruba:
'Bunlar da (hataları ile) cehenneme girecek, ben sorumlu değilim,' dedi."506[12]

5/156- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):507[13]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahüaleyhi vesellem) buyurdu ki:
"Bir kişi uzun zaman cennetliklerin amellerinden işler, (kötü niyetinden dolayı) Allah, hayatının sonunu cehennemliklerin amelleriyle tamamlatır ve cehennemlik olur. Bir başka kişi de uzun zaman cehennemliklerin amellerinden işler, (iyi niyetinden dolayı) Allah, hayatının sonunu cennetliklerin amelleriyle tamamlatır ve cennetlik olur."508[14]

* Son Nefeste İmanın Önemi

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey İman edenler, Allaha karşı gerçekten/doğru olarak takva sahibi olun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.' (Âlü İmrân 3/102)

503[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/190-191.

504[10] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441, H.no:2736I; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne; 11/466-467, H.no:1059: Deylemî, Firdevs, III/422, H.no:5290. Hz.Ebû Bekr'in sözü olarak da nakledilir. Bk.M3 'mer b. Râşîd, XI/123, H.no:20094. Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, râvîierinin ise sahih ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/185. Fakat seııedde yer alan Ebu'r-Rebî', Süleyman b. Utbe'dir. Heysemî'm'n "Süleyman b. Utbe'yi, Ebû HatırrTin sika; İbn Main'in ise, zayıf saydığını; diğer râvîierinin ise sika olduklarını" söyler. « M?c™a ' VII/194^ Zehebî, Süleyman b. Utbe Ebu'r-Rebî' ed-Dârânî ed-Dımaşkî hakkında sadûk" ifâdesini kullandıktan sonra, İbn Maîn'in "bir şey değildir"; Dühaym'in "sikadır" dediklerini nakleder. &k.Kâşif. Trc.no:2115; İbn Hacer ise, aynı kanaattedir: "sadûktur, garib hadisler nakleder". Bk.Takrîb, Trc.no:2592. Bu râvî 23/174., 37/188. ve 41/192.hadislerin senedinde de yer almaktadır. Bûsirî de, bu zâtın hadisi için hasen hükmünü verir. °*Misbâhu 'z-zücâce, IV/39.

505[11] Mubârekfûrî, Tuhfelü'l-ahvezî, IX/368.

506[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/191-192.

507[13] Sened:
Sahih: Müsned, 11/484-485, H.no:10235; Müslim, Kader, II, Taberânî, eî-Mu'cemü'l-evsat, HI/222-223, H.no:2469; [11/376, H.no:2801; IV/22, H.no:3026 (Bu rivayette "uzunca bir zaman" yerine, "70 yıllık bir zaman" lafzı kullanılmıştır); Abdullah b. Vehb el-Kuraşî, Kader, I/I69, H.no:48;
a-Hz.Âişe'den (Radıyaiiahu anhâ) şahidi İçin bk. Müsned, VI/107, H.no:24643; VI/108, H.no:24648; İshâk b. Râhûye, Müsned, 11/312, H.no:837; Ebû Ya'lâ, VIII/128, H.no:4668; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ tarafından da rivayet edildiğini, râvîlerinin İse sahih ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/211-212. Ayrıca 7/158. hadisin tahricine bk.
b-Hz. Ömer'den (Radıyaiiahu anhj şahidi için bk. Müsned, 1/44, H.no:311; Tirmizî, Tefsir, 7/2; H.no:3075; Hâkim, Müstedrek, 1/407, H.no:289; Makdisî, Muhtara, 1/407, H.no:289; Heysemî, Mevârid, 1/447, H.no:1804. Ayrıca 21/172. hadisin tahricine bk.
c-İbn Mcs'ûd'dan (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Müsned, 1/382, H.no:3624; 1/414. H.no:3934; f/430, H.no:4091; 1/374-375, H.no:3553; Mâlik, Muvatia', Kader, 1; Ma'mer b. Râşid. XI/123, H.no:20093; Buhârî, Kader, 1; Enbiyâ, 1; Müslim, Kader, I; Tirmizî, Kader, 4, H.no:2137; Bezzâr, IV/35I-352, H.no:1551; V/170, H.no:1766; Humeydî, 1/69, H.no:126; Şâşt, ir/140-144, H.no:680-685; Beyhakî, es-Stinenü'l-kübrâ, V1I/421; X/266; Ebû Yala, IX/89, H.no:5157; Îbnü'1-Ca'd, Müsned, s.379, H.no:2594; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, X/!95, H.no:10440. Ayrıca 17/168.hadisin tahricine bk.
d-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Müsned, V/335, H.no:22733; V/332, H.no:2271I; Buhârî, Meğâzî, 39; Müslim, Kader, 12; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s.429. H.no:2929; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/143, H.no:5784, VI/147, H.no:5798, VI/149, H.no:5806, VI/154, H.no:5825, VI/170, H.no:5891, VI/188, H.no:5952; İbn EbîÂsım, 1/96, H.no:216.
e-Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Ebû Ya'lâ, VI/443, H.no:3829; Ayrıca 6/157. hadisin tahricine bk.
f-Urs b. Utneyra'dan (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. İbn Ebî Âsim, 1/54, H.no:l 19 (İsnadı sahih râvîleri sikadır); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr.. XVII/137, H.no:340, el-Mu'cemû'l-sağîr, 1/309, H.no:512; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/40, H.no:29; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini râvîlerinin ise sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/212.
g-Eksem b. Ebi'l-Cevn'den (Radıyaiiahuanh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l- 1/296, H.no:872. (Bu hadis, savaşta cesaret ve şecaatle çarpışan bir kişi hakkında "O cehennemliktir"...hadisinin son bölümünde işlenmiştir.)
h-Amr b. el-Hamk'tan (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. Müsned, IV/I35, H.no: 17'51. Heysemî hadisin sahih ricaliyle rivayet edildiğini belirtir. Bk.Mecma', VII/212. Bu rivayet ileride tekrar edilecektir.

508[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/192-193.

Allah Teâlâ buyurdu:
"(Ölüm) zamanında bizim dayanılmaz azabımızı görünce; sadece Allah'a iman ettik ve ona ortak koştuklarımızı da inkâr ettik, derler.
Bu dayanılmaz azabı gördükleri zaman, artık imanları faydalı olmaz. Bu kulları arasında Allah'ın bir kanunudur. İşte orada kâfirler hüsrana uğramışlardır.' (Mümin 40/84- 85).509[15]

6/157- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitahuanh):510[16]
RaSÛlullah (Sallaİlahü aleyhi ve sellem) buyurdu kİ :
"Son anına bakmadan biri hakkında (sadece) hoşunuza gittiği için hemen karar vermeyin. Kişi, uzun zaman ya da bir dönem iyi işler yapar ki bu hâlde ölse cennete gidecek. Sonra bozulur ve kötü işler yapar.
Başkası da bir dönem kötü işler yapar ki o hâlde ölse cehenneme gidecek... Sonra düzelir ve iyi işler yapar. Allah, kişinin (temizliğinden dolayı) hayrını isterse ölümünden önce onu yönlendirir."
Oradakiler:
'Allah nasıl yönlendirir?' deyince
Peygamberimiz:
"Ona iyi işler yapma imkânı verir ve o hâlde ruhunu alır" buyurdu.511[17]

7/158- Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anhû):512[18]
RasÛlullall (Sailalhhü aleyhi ve sellem) ŞÖVİ buyurdu '.
"Bir kişi cehennemlik olarak yazıldıysa; bir süre cennetlik işler yapsa da sonunda bozulur ve cehennemlik işler yapar, o hâlde ölür ve ateşe (cehenneme) gider.
Bir başkası cennetlik olarak yazıldıysa; bir süre cehennemlik işler yapsa da sonunda düzelir ve cennetlik işler yapar, o hâlde ölür ve cennete aidpr" gider."513[19]

8/159- Ebû Nadre'den (Radıyaiiahü anh):514[20]
Rasûluliah'ın ashabından biri hastalanmıştı. Sahabe onu ziyarete gitti, (baktılar ki) o ağlıyor ve sordular:
'Ey Ebû Abdullah, seni ağlatan şey nedir? Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi w sellemj sana; 'Bıyığını kısalt515[21] ve bana ulaşıncaya kadar buna devam et' demedi mi? (Yani bu kişinin cennetlik olacağına işaret edilmiştir.) '

509[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/193.

510[16] Sened:
Sahih: Müsned, HI/120, H.no: 12153; Bu hadis. Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâtmdandır. BkSefârînî, 1/799, H.no:131; Benzer rivayet için bk. 111/106, H.no: 11975; III/257. H.no: 13629; Tirmizî, Kader, 8, H.no: 2142, (hasen-sahih); Abd b. Humeyd, 1/410. H.no:1393; Ibn EbîÂsım. 1/174, H.no:393; Ebû Ya'lâ, V1/40İ-402, H.no:3756: VI/443, H.no:3829; VI/452-H.no:3840: Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/219, H.no:6424; Makdisî, Muhtara, V/239. H.no:1865; VI/24-26, H.no: 1978-1980 (İsnadları sahihtir); Lâlkâî, IV/610, H.no:1089; Beyhakî, İ'tikâd, s. 157-158. Ayrıca 5/156. Hadisin tahricine bk. Heysemi, hadisin sahih ricaliylc rivayet edildiğini belirtir. Bk.Mecma\ VII/214.

511[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/193-194.

512[18] Sened:
Sahih: Müsned, VI/107, H.no:24643; Benzer rivayet için bk. VI/108. H.no:24648; Müsnedü'l-Haris (Zevaidü'l-Heysemi), II/748, H.no: 741; İshak b. Rahiye, Müsned, II/312, H.no:837; Beyhaki, İtikad, s.184; Ebu Yala, VIII/128, Hno:4668.Heysemi, Ebu Yala tsrafindan rivayet edilen ravilerinin, sahih ricali olduğunu belirtir.bk.Mecma' VII/211-212,Ayrıca 5/156. hadisin tahricine bk.

513[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/194-195.

514[20] Sened:
Sahih: Müsned, IV/176-177, H.no: 17525-17524 (Bu iki rivayet, Müsned'de "'Ebû Abdullah isimli bîr sahâbîden" başlığı altında yer alır); Benzer rivayet için bk.V/68, H.no:20546 (Bu rivayet de İsim verilmeden "bir sahâbiden" başlığı altında yer alır); V/401, H.no:23296. (Bu hadiste "Ebû Abdullah yani Huzcyfe" denilmektedir.) îbn EbîÂsım, 1/89, H.no:202; Deylemî, Firdevs, 1/174, H.no:651; Heysemî, hadisin râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk.Mecma\ VII/185-186. Hadîsin Müslim'de Ebû Abdullah'tan (Radıyaiiahü anh) rivayet edildiğini söyleyen Bennâ: "Müsned, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de Abdurrahman b. Katâde es-Sülemî'den (Radıyaiiahü anh), Ebû Ya'lâ'da (Bk.VI/144, H.no:3422; VI/172. H.no:3453) ise Enes'ten (Radıyaiiahü anh) şahidi bulunmaktadır."der. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/125. Heysemî, Ebû Ya'lâ'dakİ rivayette el-Hakem b. Sinan el-Bâhilî'nin bulunduğunu, bu zâtın ise pek kuvvetli olmamakla birlikte hadislerinin yazılabileceğini, diğer râvîlerin İse sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma\ VII/186.
Bir başka rivayette hastalanıp ağlayan kişinin Muâz b. Cebel (Radıyaiiahü anh) olduğu ifade edilmektedir. Bu nakil için bk. îbn Mende, 1/239, H.no:102. Fakat Muâz b. Cebel'in (Radıyaiiahü anh) künyesi Ebû Abdurrahman olarak bilinmektedir. (Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, V/187, Trc.no:4960). Muhtemeldir ki, benzer bir hâdise onun da başından geçmiştir. Aksi hâlde ensârdan Akabe'de, Bedir ve Uhud gibi büyük savaşlarda bulunmuş bir sahâbîye "Ey Ebu Abdullah" diye nida olunmaz, Ahmed b. Hanbel de Müsned'de "Ebû Abdullah isimli Rasûluliah'ın ashabından birinin hadisleri" diye ayrı bir başlıkta bu hadise yer vermezdi. İbnü'l-Esîr, bu sahâbînin ismini vermemiş, Ebû Kılâbe ile Ebû Nadre'nin kendisinden hadis naklettiği bir sahâbidir demekle yetinmiştir. Bk.Üsdü'l-ğâbe. VI/191-192, Trc.no:6062. Benzer bir rivayet için bk. Bir sonraki hadis: 9/160.

515[21] Peygamberimiz bıyığı uzun olanlara; bıyığın kısaltılmasını tavsiye ederdi. Zira ağız yeme ve içme mekânıdır, temiz olmalıdır. Bk. Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr 3/347.

O da dedi ki:
'Evet, ancak ben Rasûluliah'ın:
"Allah Teâlâ bir eliyle (varlıkların bir kısmını) tutar ve bunlar (kazançlarından dolayı) şurası içindir, ben sorumlu değilim, diğer eliyle de kalanları tutar, bunlar da (hatalarından dolayı) şurası içindir, der," sözünü işitttim. Şimdi ben, iki taraftan hangisinde olduğumu bilmiyorum, (onun için ağlıyorum.)516[22]

9/160- Muâz b. Cebel'den (Radıyaiiahüanh):517[23]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve se/tem), ashâb-ı yemîn518[24] ve ashâb-i şimal519[25] ile ilgili âyeti okudu, sonra dedi ki:
"Allah varlıkları elleriyle tutar ve şöyle der: Bunlar (kazançlarıyla)520[26]
cennette olacak, ben sorumlu değilim ve bunlar da (hatalarıyla) cehennemde olacaklar, ben sorumlu değilim. "521[27]

10/161- İbn Abbas'tan (Radıyaiiahü anhümâ):522[28]
EbÛ Hüreyre'nİn (Radıyallahü anh) RaSÛluIlall'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) rivayet ettiği şu (hadis) kadar, küçük günahı açıklayan523[29] başka bir şey yoktur:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah'ın, insanoğluna takdir ettiği zina imkânı mutlaka gerçekleşecektir. Gözün zinası bakmak ve dilin zinası konuşmaktır. Nefis, (imkân bulduğunda) İster ve arzu eder, cinsel uzvu da buna katılır/onaylar ya da katılmaz/karşı çıkar."
NOT: Her insanın içinde günahtan bir hisse/nasib vardır ve o kişi bu imkânı ya kullanır ya da kullanmaz.
Peygamber Efendimizden bu hisse alınmış ve kalbi temizlenmiş, içi iman ve hikmetle doldurulmuştur. Bunları iki defa gerçekleşen şakk-ı sadr (göğsünün yarılması) hadisesinde görüyoruz.524[30]

* Allah'ın Takdiri Çok Yönlüdür/Boyutludur

Allah Teâlâ buyurur ki:
'Biz her şeyi bir sistem/ölçü ile yarattık.' (Kamer 54/49)525[31]

11/162- EbÛ Huzâme'detî (Radıyallahüanh):526[32]

516[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/195-196.
517[23] sened:
Hasen: Müsned, V/239, H.no: 21976; /ön Afenrfe, 1/239, H.no:102. Heysemî, hadisin râvîieri arasında bulunan Berâ el-Ganevî'nİn, İbn Adiy tarafından zayıflığa yakın bulunduğunu nakletmiş, diğer râvîlerinin ise sika olduklarını; fakat Hasan'in Muâz'dan hadis işitmediğini belirtir. Bk.Mecma', VII/I20. Ancak, benzer bir hadisin Bezzâr tarafından Ebû SaÎd el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh) rivayet edildiğini söyler. Bk.Mecma'. VII/186. Bennâ ise, Tenkîh sahibi îbn Hacer'in her İki hadise de (8/159, 9/160) "hasen" hükmünü verdiğini belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, S/125.
518[24] Ahirette kitabı sağdan verilenler, yani iyi insanlar.
519[25] Ahirette kilabı soldan verilenler, yani kötü insanlar.
520[26] Bu ilaveler için bk. 10/161 nolu hadis.
521[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/196-197.
522[28] Sened:
Sahih: Müsned, U/216, H.no: 7705; Benzer rivayetler için bk. 11/317, H.no: 8199; 11/329, H.no: 8338; 11/343, H.no: 8507; 11/344, H.no: 8520; 11/349-350. H.no: 8582; 11/372, H.no: 8829; H/379, H.no: 8915; 11/411, H.no: 9302; 11/431, H.no: 9528; 11/528, H.no: 10773: N/535, H.no: 10853; 11/536, H.no: 10862; Son rivayetin lafzı şöyledir: (Bu hadis sonraki konularda tekrar edilecektir.)
Hemmâm b. Münebbih, Sahîfe, H.no: 106; Buhûrî, Kader, 9; Müslim, Kader, 20-21; Ebû Uâvûd, Nikah, 43, H.no:2152-2154 (Bu rivayette "Eller de zina eder, bunların zinası (haram °)an şeyleri) tutmak; ayaklar da zina eder, bunlarınki (haram kılınan yerlere) gitmek; ağız da zina eder, onunki ise (haram) öpüştür." (2153) Bir diğer rivayette "kulağın zinası (haram şeyleri) dinlemektir," ilavesi vardır. (2154); Hâkim, I/12I, H.no: 180; Beyhakî, es-Sünenü'l- kübrâ, VII/89, H.no: 13287; X/185; ŞuabüUmân, IV/365-366, H.no: 5427-5428; Nesâî, es- Sünenü'l-kübrâ, VI/473, H.no: 11544; Deylemî, Firdevs, 111/61, H.no:4169. İbn Mes'ûdMan (Radıyallahü anh) benzer bir rivayet için bk. Müsned, 1/412, H.no: 3912; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî tarafından da rivayet edildiğini ve ricalinin sahih râvîlerİ olduğunu söyler. Bk.Mecma', VI/256.
523[29] Lafız mânâsı;'benzeyendir\ ancak 'açıklayan' olarak mânâ verildi, zira teşbih açıklamak için yapılır.
524[30] İki defa gerçekleşen göğsünün yarılması hadisesinin biri Rasûlullah küçükken, diğeri de îsrâ gecesi olmuştur.
a- Küçükken gerçekleşen şakk-ı sadrla ilgili haber;
(Bk. Müslim, İman 262; Ahmed, III/149; Hâkim, 11/575; Ebû Ya'Iâ, VV224; EbûAvâne, I/U3; İbn EbîŞeybe, Vll/330)
b-İsrâ gecesi gerçekleşen şakk-ı sadrla ilgili haber;
(Bk. Buharı, Salât 1, Hac 79, Enbiyâ 5; Müslim, İman 263; Ahmed, V/122, 143: Ebû 'id, Vl/295; Ebû Avâne, 1/119).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/197-198.
525[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/198-199.
526[32] sened:

Bir keresinde Rasûlullah'a (Sallallahü aleyhi ve setiem) dedim ki (Süfyan'dan gelen rivayette ise; şunu sordum:)
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kendisiyle tedavi olabileceğimiz bir ilâç, istifade edebileceğimiz dua ya da kendisiyle korunabileceğimiz bir amel hakkında ne düşünüyorsun, Allah'ın takdirini bunlar durdurur mu ?'
Rasûlullah dedi ki:

"Bunlar da Allah'ın takdiri olan şeylerdendir."527[33]

12/163- İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhümû):528[34]
(Abdullah) bir gün Rasûlullah'in (SaUaiiahü aleyhi ve sellem) terkisine binmişti, Peygamberimiz ona dedi ki:
"Ey delikanlı! Sana birtakım cümleler aktaracağım ki bunlarla Allah sana yararlı şeyler bahşedecek: Allah'ın (dinini) koru ki O da seni korusun! Allah'ın (dinini) koru ki O'nu (her zaman) yanında bulasın! Bir şey istediğinde Allah'tan iste! Yardıma muhtaç olduğunda (sadece) Allah'tan yardım iste! Şunu bil ki bütün toplum sana faydalı olmak için toplansa, Allah'ın takdiri dışında faydalı olamaz. Ayrıca bütün toplum sana zarar vermek için toplansa, Allah'ın takdiri dışında hiçbir şeyde zarar veremez. Bu konuda kalemler (yeni bir şey) yazmaz, sayfalardaki yazılar) kurumuştur, (değişmez.)"
gibn Abbas'tan (Radıyaliahü anhümâ) gelen İkinci rivayette benzeri nakledildi ve ek olarak; "Rahatlık/bolluk anında Allah'ı tanırsan, sıkıntılı anında O da seni tanır. Şunu bil ki bütün varlıklar sana faydalı olmak için toplansa, Allah'ın takdiri dışında bir şeye güçleri yetmez. Ayrıca bütün toplum sana zarar vermek için toplansa, Allah'ın takdiri dışında hiçbir şeye güçleri yetmez. Şunu unutma, sıkıntılara sabretmede büyük hayırlar vardır. Zafer/başarı sabırla (kazanılır). Kurtuluş (bazen) sıkıntı ile elde edilir. Her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır."529[35]

13/164- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):530[36]
RaSÛlllllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Âdem ve Mûsâ (Aleyhimesseiâm) tartıştılar. Mûsâ dedi ki:

Sahih: Müsned, 111/421, H.no: 15411; Benzer rivayet için bk. III/421, H.no: 15412 (Senedindeki sika-müdellis olan Bakıyye b. Velîd sebebiyle bu rivayet hasendir. Müslim'in Sahihinde rivayeti bulunmaktadır); III/421, H.no: 15413-15414 (sahih); Tirmizî, Tıb. 21, H.no:2065, (hascn-sahih); Kader, 12, H.no:2148; İbn Mâce, Tıb, 1, H.no:3437: Beyhakî, es-Mmnü'l-kübrâ, !X/349; Şuabü'l-îmân, 11/79, H.no: 1208; İ'tikâd, s.141; Ahmed eş-Şeybânî, V/70, H.no:26IO; Ka'b b. Mâük'ten (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Heysemî. Mevârid, 1/339, H-no:1396. Hakîm b. Hizânrdan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek. IV/221, Iİ/İQ7431: IW446' H-no:8223; 1/85-86, H.no:87-88 (sahih); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, '192, H.no:3090; Heysemî, Hakîm b. Hizâm'dan (Radıyallahü anh) nakledilen bu rivayeti zayıf addetmektedir. Çünkü senedinde Salih b. Ebü'l-Ahdar bulunmaktadır. Bu râvî ise Şiftir; ancak hadisleri itibâr edilir (şâhid ve mütâbii var mıdır veya hadisi ferd hadis midir h!ye ara?tırılır)' Sk.Mecma', V/85. Haris b. Sa'd'ın babasından (Radıyallahü anh) şahidi için Hakim, Müstedrek, IV/221, H.no:7432; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/47, H.no:5468; eysemî; bu rivayetin ricalinin sika olduğunu; fakat Hâris'in mechûl olduğunu belirtir. fkMecma \ V/85.

527[33] Çünkü Allah, her şeyi bir sebebe bağlamıştır, sebep oluştuğunda müsebbep meydana gelir. musîbet, dua, amel ve kurtuluş takdirin birer parçalarıdır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/199.

528[34] Sened:
Sahih: Müsned, 1/293, H.no: 2969; İkinci rivayet için bk.I/307, H.no: 2804 (Bu rivayet üç senedle gelmektedir. Bunlardan ikisi munkatı, biri de muttasıldır); Benzer rivayet için bk. 1/303, H.no: 2763; Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme, 59, H.no: 2516, (hasen-sahih); Tabcrânî, el-Mu'cemü'l-kebîr., XI/178, H.no:11416; XII/238, H.no:12988: Heysemî, Taberânî tarafından nakledilen bu rivayetin senedindeki A1İ b. Ebî Ali el-Kuraşi'nin zayıf olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/189-I90. Ebû Yala, IV/430, H.no:2556: Makdisî, Muhtara, X/23-25, H.no:I3-15; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/216-217, H.no: 195: 11/27-28, H.no: 1074; İ'tikâd, s. 140; Lâlkâî, İV/614, H.no: 1095; Abd b. Vehb el-Kuraşî, s. 129-130. Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Âsim, T/137-138, H.no:315.

529[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/199-201.

530[36] sened:
Sahih: Müsned, 11/248, H.no': 7381; Benzer rivayet için bk. 11/264, H.no: 7578-7579; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne., 1/287, H.no:549; 11/506, H.no:1177; Mâlik, Kader, I; Ma'mer b. Râsid, XI/112-113, H.no:20067-20069; Buharı, Enbiyâ, 31; Tefsir, 20/1; Tevhîd, 37; Kader, 11; Müslim, Kader, 13-15; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16. H.no: 4701, Tirmizî, Kader, 2, H.no: 2134 (hasen-sahih); Nesâi, es-Sünenül-kübrâ, VJ/284, H.no:10985; VI/308, H.no:ll060; İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:80: Humeydî, 11/475, H.no:1115; Beyhakî, Şuabü'l-tmân, 1/204, H.no: 184; İ'tikâd, s. 138; LâilkâÎ, III/4I3, H.no:693; Hercvî, Erbaûn, s-73, H.no:24. Bu olayın başlangıcı, Ebû Davud'un rivayetinde şöyle nakledilir: Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakleder:
Hz. Musa dedi ki:
" Ya Rabbt, hem bizim, hem de kendisinin cennetten çıkarılmasına sebep olan (atamız) Adem 'i bana gösterir misinV AÎlah ona Adem'i (Aleyhisselâm) gösterince şöyle dedi:
'Sen atamız Adem misinV
'Evet'
'Sen, Allah 'in rûh verdiği, isimlen öğrettiği ve melekleri secde ettirdiği kişi değil misini'
'Evet'
""Peki, bizi ve kendini cennetten çıkartmaya sebep olan şey neydi?'
'Sen kimsin?'
'Ben Musa'yım."
'Sen Allah'ın vahy için görevlendirdiği kişi değil misin?...' şeklinde rivayet devanı etmektedir. Bk.Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no: 4702.

'Ey Âdem, sen bizi hayal kırıklığına uğratan ve cennetten çıkmamıza sebep olan atamızsın,'(Bir başka rivayette: 'Sen, işlediği hata ile cennetten çıkmasına sebep olan Âdem'sin' dedi.) Âdem de:
'Ey Mûsâ, sen de Allah'ın kendi sözü/vahyi için seçtiği (görevlendirdiği) kişisin. (Allah sana vahyi ile hitâb etti ve) eliyle bunu yazdı. Sen beni, yaratılışımdan kırk yıl önce Allah'ın takdir ettiği bir şeyle mi kınıyor/suçluyorsun?' diye karşılık verdi.
(Bunları anlattıktan sonra) Peygamberimiz:
"İşte Âdem Musa'ya böyle delil getirdi, işte böyle mağlûp etti" buyurdu.531[37]

Açıklama

Bu rivayetle ilgili âlimlerin farklı yorumları olmuştur:
Hz. Âdem'in Hz. Musa'ya hüccet getirmesi konusundaki bu rivayette:
ayıplama ya da günaha özür beyanı söz konusu değildir. Bilâkis Hz. Mûsâ, bu zellenin sebebi neydi ki cennetten çıkmaya sebep oldu şeklindeki sorusuna, Hz. Âdem de kendisinin zelle sebebiyle değil, Allah'ın onu yeryüzüne halife tayin etmesi sebebiyle çıkartıldığını belirtir.
Ayrıca bu rivayetle ilgili olarak üç ihtimal üzerinde durulur:
a- Râvi naklederken hata yaptı ya da unuttuğu bir şey var,
b- Peygamberimiz İsrail oğulları arasında böyle bir haberin olduğundan
bahsetmiş ve râvi de konuşmanın sonuna yetiştiği için İsrâi! oğulları kısmını duymamıştır, tıpkı Hz.Âişe validemizin Ebû Hüreyre'nin bazı rivayetlerini böyle düzeltmesi gibi,
c- Ya da bilmediğimiz bir gerçek vardır, zira bu hadîsi Hz.Ömer de rivayet ediyor, biz de tevekkuf ederiz.532[38]
İmam Eş'arî bu hadisi Kaderiyenin, 'Allah geleceği biimez' sözlerine karşı hüccet olarak zikreder.533[39]
Yukarıdaki rivayette Hz. Mûsâ ile ilgili vahyin verilmesi Kur'ân'da şöyle geçmektedir:
Allah Teâlâ buyurdu:
"Nasihat ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini Mûsâ için levhalarda yazdık. (Ve dedik ki): Bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim." (Ârâf 7/145).534[40]

*** Kader Karşısında Yapılması Gereken**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Eğer başınıza bîr belâ gelirse (bilin ki) benzer bir belâya (başka) topluluklar da uğramıştı. Biz (iyi ve kötü) günleri insanlara sırayla paylaştırırız; (Bu,) Allah'ın iman edenleri seçmesi ve içinizden şahitleri belirlemesi içindir. (Çünkü) Allah, zalimleri sevmez.' (Âlü İmrân 3/140)
Allah Teâlâ buyurdu :
'Eğer Allah sana bir zarar vermek isterse Kendisinden başka kimse onu gideremez, bir iyilikte de bulunursa da unutma ki O, dilediğini yapmaya kadirdir.
(Zira) yalnız O, yarattıkları üzerinde otorite sahibidir ve yalnız O, hüküm ve bilgi sahibidir.' (En'âm6/17-18).535[41]

14/165- Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radıyaliahü anh):536[42]

531[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/201-202.
532[38] Fahreddin Râzi, Mefâtihul-gayb 1/270.
533[39] Eşarî, el-lbâne 202-203.
534[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/202-203.
535[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/203-204.
536[42] sened:
Hasen: Müsned, 1/168, H.no: 1444; Tirmizî, Kader, 15, H.no:2151 (Tirmizî, Muhammed b. Ebû Humeyd'in hadiste kuvvetli olmadığını söyler. Bir başka hadisin akabinde ise, adı geçen bu râvî için: "Hafızası sebebiyle hadis âlimlerince zayıf sayıldı" ifâdesini kullanır. Tirmizî, bu zâta "Hammâd b. Ebû Humeyd'7 denildiğini de belirtir. Bk.Tirmizî, Cuma, 2, H.no:489); Hâkim, Müstedrek, 1/699, H.no: 1903 (Hâkim, "Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadığı, isnadı sahih bir hadistir" demiş, Zehebî de Telhisinde "sahih" hükmünü vermiştir); Fakat Zehebî, bir başka eserinde, âlimlerin zayıf saydıklarını dile getirir. Bk.Kâşif, Trc.no:4812. Bezzâr, İV/18-19; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/219, H.no: 203; Şâşî, 1/224, H.no:185; Lâlkâî, IV/619-620, H.no:1103. Heysemî seneddeki Muhammed b. Ebû Humeyd'in, İbn Adiy

RaSÛlUİlah (Saüallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"İnsan oğlunun saadeti/başarısı, Allah'tan doğru olanı istemesine ve Allah'ın takdir ettiğini kabullenmesine bağlıdır.
Kişinin isyanı/başarısızlığı da Allah'tan doğru olanı istememesine ve Allah'ın takdir ettiğine rıza göstermemesine bağlıdır."537[43]

15/166- Suheyb b. Sinan'dan (Radıyaliahü anh):538[44]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ın, mü'min hakkındaki takdiri bana ilginç geliyor. Mü'minin bütün işi hayırdan ibarettir ve bu özellik sadece ona aittir. Eğer kendisine bir bolluk/güzellik gelirse şükreder ve kendisi için hayırlı olur. Ama bir sıkıntı/kötülük gelirse sabreder ve kendisi için hayırlı olur."539[45]

16/167- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):540[46]
Rasûlullah (Saliallahn aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu : "Mü'minin işleri çok ilginç , Allah'ın takdir ettiği şey mutlaka onun hayrına oluyor."541[47]

* Anne Karnında Kaderin/Programın Yazılması

Allah Teâlâ buyurdu:
'Allah her dişinin neye hamile kaldığını ve rahimlerde neyin eksilip, neyin artırıldığını bilir. Her şey O'nun katında bir ölçü ile işler.
O, görünen ve görünmeyen her şeyi bilen, büyük ve yüce olandır' (Ra'd 13/ 8-9).542[48]

17/168- îbn Mes'ûd'dan (Radıyaiialmanh):543[49]
Sürekli doğru olan ve kendisi de tasdik edilen Allah Rasûlü (SaUallaM aleyhi ve.tellem) ŞÖyle dedi:
"Sizden birinin yaratılışı, anne karnında İlk kırk günde başiar, bir o kadar süre İçinde (alaka şeklinde) pıhtılaşır ve o kadar süre içinde de bir çiğnemlik et hâline dönüşür. Sonra ona melek gönderilir, ruh üfler ve dört hâli yazılır/programlanır: Rızkı, eceli, ameli ve iyi ya da kötü hâli..

---

tarafindan zayıf sayıldığını; bununla birlikte hadislerinin yazılabileceğini ifade eden sözlerini nakleder ve şöyle der: "Bu râvîyi Ahmed b. Hanbel ve Buhârî de zayıf saymıştır." Bk.Mecma', 11/279-280. Buhârî, lakabı Hammâd olan Muhammed b. Ebû Humeyd İbrahim el-Medenî el-Ensârî'iyi "münkeru'İ-hadis" sayarken; İbn Main; Ebû Zür'a, Ebû Hâtİm ve Nesâî de zayıf sayanlar halkasına katılmışlardır. Bennâ, hadisi Tirmizî ve Hâkim'in rivayet ettiğine işaret ederek, ceyyİd isnadla nakledildiğini belirtir. Bk.Bülûğu 'î-emânî, 1/128. Suyutı ise, hadise "hasen" hükmü verir. Bk.el-Câmiu's-sağir, H.no:8252. Münâvî, İbn Hacer'in hadis hakkında "senedi hasendir" dediğini belirtmiştir. Bk.Feyzu'l-kadîr, VI/20. Hadisi, mezkûr râvî sebebiyle zayıf sayanlar olmuş; ancak Hâkim, İbn Hacer, Suyûtî, Münâvı, Ahmed Muhammed Şâkir (tahkikinde) ve Berinâ gibi hadis otoriteleri, hadisi en azından hasen ka

537[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/204.

538[44] sened:

Sahih: Müsned, VI/15, H.no: 23808; Benzer rivayet için bk. IV/333, H.no: 18841; IV/332, H.no: 18836; Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 1/173, H.no:1487, 1492; ^77, H.no:1531, 1/182, H.no:1575, Müslim, Zühd, 64; Dârimî, Rikâk, 61, H.no:2780, Beyhakî, Şuabül-îmân, IV/116, H.no:4487; VI1/189, H.no: 9949-9950; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIIİ/40, H.no:73I6; İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.Deylemî, Firdevs, 111/39, H.no:4094. Heysemî, Ömer b. Sa'd'ın dışındaki râvîlerinin sahih JJÇal, olduklarını ifade eder. Bk.Mecma ', VII/209.

539[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/205.

540[46] Sened:

Sahih: Müsned, V/24, H.no:20161; Benzer rivayet için bk. 111/117, H.no:12099; Ebû Ya'lâ, '1/220, H.no:4217; VII/288, H.no:4313; Beyhakî, Şuabü'1-fmân, Vll/189. H.no: 9951; a -"'sî, Muhtara, V/194-195, H.no:1815-1816; VI/196, H.no:1817-1818 (İsnadları sahihtir); Müsnedü'ş-şihâb, 1/348, H.no:596. Bazı rivayetlerde: "Hz. Peygamber (sallalâhu -sellem) bu hadisi îrâd buyurmadan önce tebessüm etti," ziyadesi bulunmaktadır.Ebu Ya!â' VII/221' H-no:42i8- Saydâvî, Mu'cemü'ş-şüyûK s. 169. Bazı rivayetlerde ise, eyb (Radıyaliahü anh): Rasûlullah (sallalâhu aleyhi ve sellem) bize öğle (veya ikindi) namazını kıldırdı. Selâm verdikten sonra gülümseyerek bize yöneldi ve "Niye güldüğümü sormayacak misiniz?" dedi. Ashab-ı kiram: "'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" deyince...' şeklindeki bir ziyadeyle, yukarıda metnini verdiğimiz hadisin benzerini nakletti."

Bk.Bezzâr. VI/15. H.no:2088; Heysemî, Ahmet! b. Hanbel'in râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', VII/209-210. Suyûtî de "hasen" hükmü verir. Bk. el-Câmiu 's-sağîr, H.no:5387.

541[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/205-206.

542[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/206.

543[49] Sened:

Sahih: Müsned, 1/382, H.no:3624; Benzer rivayet için bk.I/414, H.no:3934; 1/430, H.no:4091; 1/374-375, H.no:3553 (Son rivayetin (3553.hadisin) senedi inkıtâdan dolayı zayıftır. Çünkü, Ebû Ubeyde, babasından hadis işitmemiştir. Ali b. Zeyd de hafızası sebebiyle zayıf sayılmıştır. Bk.Heysemî, Mecma\ VII/192. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk); Mâlik, Muvatta', Kader, 1; Ma'mer b. Râşid, XI/123; Buhârû Bed'ü'1-halk. 6; Kader, 1; Er>biyâ. 1; Müslim, Kader, 1; Ebû DâvÛd, Sünnet, 16, H.no: 4708; Tinnizî, Kader, 4, II.no: 2|37, (hasen-sahih); Nesâî, es-Sümnü'l-kübrâ, VI/366, H.no:11246: İbn Mâce, Mukaddime, '0. H.no:76; Humeydî, 1/69, H.no:126; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, IX/178, H.no:8885, x/195, H.no:10440, el-Mu'cemü's-sağîr, 1/133, H.no:200; Ebû Ya'lâ, IX/89, H.no:5157; Ibnü'1-Ca'd, Müsned, s.379, H.no:2594; Bezzâr, IV/351-352, H.no:1551; V/170. H.no:1766; Safî, 11/140-144, H.no:680-685; Hallâl, es-Sünne, 111/538-539, H.no:890; Ebn Ebî Asım, es-Sünne, 1/77, H.no:175; Isfahanı, Azame, V/1634, H.no:1077i3; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, yn/421; X/266; l'tikâd, s.137-138; Abdullah b. Vehb el-Kwafı, s.153-154, H.no:39. Ayrıca 3/156.hadisin tahricine bk.

Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki sizden biri cennetlik işler yapar, hatta kendisi ile cennet arasında bir arşınlık mesafe kalır, takdir ona ulaşır ve cehennemliklerin yaptığı iş ile hayatı sona erer ve cehenneme girer. Bir başkası da cehennemlik işler yapar, hatta kendisi ile cehennem arasında bir arşınlık mesafe kalır, takdir ona ulaşır ve cennetliklerin yaptığı iş ile hayatı sona erer ve cennete girer."544[50]

18/169- Câbir'den (Radıyallahüanh):545[51]
RaSÛlullah (Sallallalm aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Nutfe, rahimde kırk gön ya da kırk gece kaldığında Allah, ona bir melek gönderir. Melek :
Ya Rabbi, rızkı ne kadar olacak?' der ve rızkı bildirilir. 'Ya Rabbi, eceli ne zaman?' der ve eceli bildirilir. 'Ya Rabbi, erkek mi, dişi mi olacak?' der ve cinsiyeti bildirilir. 'Ya Rabbi, iyi mi, kötü mü olacak?' der ve bu hâli de bildirilir."546[52]

19/170- Huzeyfeb. Esîd el-Ğıfârî'den (Radıyallahü anh):547[53]
Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Kırk gecede nutfe rahime yerleşince, bir melek gelir.548[54] Melek:
'Ya Rabbi ne olacak; iyi mi, kötü mü?' der ve Allah Teâlâ iki hâlden birinin hükmünü verir, yazdırır.
'Erkek mi, dişi mi?'der ve Allah Teâlâ iki hâlden birini yazdırır.
Sonra ameli, sonu, musibeti ve rızkı yazdırılır. Ardından defteri kapatılır ve bir daha ilâve yada çıkarma yapılmaz.549[55]

20/171- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh):550[56]
Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Allah her kulun beş hâlini takdir eder, (bunlar;) eceli, rızkı, ameli ve iyi ya da kötü hâli..."551[57]

* Kaderi İnkâr Edenlere Sahabenin Tepkisi

Allah TeâÎâ buyurdu:
'Ha Mîm! Gerçeği olduğu gibi açıklayan Kur'ân'a yemin olsun ki Biz onu düşünüp kavramanız için Arapça kıldık. Şüphesiz bu Kur'an, katımızdaki Ana Kitapta /Programda (saklı) olan çok yüce ve hikmetli (bir kitaptır).' (Zuhm#l3-/l-4)
Allah TeâÎâ buyurdu:
'Bilâkis o, Levh-i Mahfuz'da (saklı) olan şerefli bir Kur'ân'dır. (Burûc 85/21-22).552[58]

21/172- Yahya b.Ya'mer'den:553[59]

544[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/206-207.

545[51] Sened:
Sahih: Müsned, III/397, H.no: 15205; Heysemî, senedinde Ebû Avn Husayf b. Abdurrahman el-Cezerî'nin yer aldığını, bu zâtın İse başta İbn Maîn olmak Üzere bir grup âlim tarafından sika sayıldığını belirterek, kendisinde İhtilafın bulunduğunu, diğer râvîlerinin ise sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', VII/192. Zehebî: "Sadûk, ancak hafızası kötüdür. Ahmed b. Hanbel onu zayıf saymıştır" der. Bk.Kâşif, Trc.no:! 389; Hattab b. Kasını hakkında da birtakım tenkitler yapılmıştır. Zehebî bu râvî hakkında ise: "Harran kadısıdır. îbn Main onu sika saymıştır" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 1394; İbn Hacer, bu zatın sika biri olduğunu; fakat ömrünün son zamanlarında ihtilât ettiğini belirtir. Bk.Takrîb, Trc.no:1724. Hadis bu senediyle zayıftır. Ancak sahih bir şâhidle kuvvet kazanarak sahih Ii gayrini seviyesine çıkar. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/148, H.no: 12438-12439 (sahih); IH/117-118, H.no: 12096-12097; Buharı, Kader, 1; Müslim, Kader, 5.

546[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/207-208.

547[53] Sened:
Sahih: Müsned, IV/6-7, H.no: 16088; Müslim, Kader, 4: Humeydî, 11/364, H.no:826; Abdullah b. Vehb cl-Kuraşî, Kader, s. 144, H.no:33; Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr, 111/176, H.no:3039; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/80, H.no:180.

548[54] Râvî Siifyan bir keresinde; kırk beş gecede, diye rivayet etti.

549[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/208-209.

550[56] Sened:
Sahih: Müsned, V/I97, H.no: 21620; Benzer rivayet için bk.V/197, H.no: 21619 (Bu rivayetteki yani 21619.hadisteki isnad, mechûi bir râvî sebebiyle zayıftır. Fakat, bu zayıf rivayet. 21620. hadis ile kuvvet kazanır. Hadisin metni ise şöyledir:; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/133, H.no:304. Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr ve el-Mu'cemü'l-evsat isimli eserlerinde de nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in iki isnadından birinin (21620. hadis) râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', VII/195.

551[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/209.

552[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/209-210.

İbn Ömer'e (üadıyallahü anhümâ) dedim ki: 'Biz uzak bölgelere gidiyor554[60] ve çeşitli topluluklarla karşılaşıyoruz, onlar; 'kader yoktur' diyorlar.' İbn Ömer:
'Onlarla karşılaştığınızda şunu haber verin: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, bu kişilerden ayrılmıştır ve onlar da Abdullah'tan ayrılmıştır,' dedi ve bunu üç kere tekrarladı, sonra şunları anlattı:
'Biz Rasûlullah'm (Saiiatlahu aleyhi ve sellem) yanında otururken bir kişi geldi. Râvi gelen kişinin bazı vasıflarını tek tek saydı. (Bir rivayette: O zât Allah Rasûlüne:
Ey Allah'ın Elçisi! Size yaklaşabilir miyim? dedi.
Peygamberimiz ona:
"Yaklaş!" dedi ve o kişi (bir adım) yaklaştı ve: (Ey Allah'ın Peygamberi! Size (biraz daha) yaklaşabilir miyim? dedi.)
Peygamberimiz yine :
"Yaklaş! " dedi ve o da (bir adım daha) yaklaştı.' Tekrar:
(Ey Allah'ın Rasûlü! Size (biraz daha) yaklaşabilir miyim? dedi.)
Peygamberimiz tekrar:
"Yaklaş!" deyince o da iyice yaklaştı ve neredeyse dizleri Rasûlullah'm dizlerine değecekti.' Yabancı dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü, iman nedir, bana tanıt!' "îman: Senin Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine,
âhiret gününe ve hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmandır."
'O zaman, İslâm nedir?'
"Namaz kılmak, zekât vermek, Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmak, Ramazan orucunu tutmak ve cünüblük hâlinde gusletmek, (yani yıkanmaktır) ki işte bunların hepsine (İslâm denir). "
O kişi: 'Doğru söyledin, doğru söyledin' diye tasdikledi.
O anda hazır bulunanlar da: biz Rasûlullah yanında bu kişiden daha
vakarlı hareket edeni görmedik, sanki Rasûlullah'a o öğretiyor' dediler. Yabancı tekrar sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü, ihsan nedir, bana tanıt!'
"Senin, Allah'ı görür gibi (şuurlu bir şekilde) ibadet etmendir, Gerçekte sen Allah'ı görmüyorsan da (unutma,) O seni görüyor. İşte buna (ihsan denir)."
Biz, Rasûlullah yanında, bu kişiden daha vakarlı hareket edeni görmedik. O kişi : 'Doğru söyledin, doğru söyledin' diye tasdikledi.
Yabancı dedi ki:
'Bana o önemli zamanı/kıyameti tanıt!'
"Sorulan kişi (bu konuda) sorandan fazla bir şey bilmiyor."
O yabancı her seferinde: 'Doğru söyledin' sözünü tekrarlıyordu.
Abdullah sürekli: 'Biz, Rasûlullah yanında bu kişiden daha vakarlı hareket edeni görmedik' diyordu. Sonra o kişi ayrıldı, gitti.
(Râvi Süfyan kendisine şu rivayetin geldiğini belirtti:) Rasûlullah dedi ki:
"Onu arayın!" Sahabe aradı, ama bulamadılar. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"O Cebrail'di ve size dininizin (esaslarını) öğretmek için geldi. Cebrail normalde sadece tanıdığım surette gelirdi, ancak bu sefer farklı bir surette geldi."
§ Yahya b. Ya'mer'den ikinci senedle gelen rivayette:555[61]
Abdullah b. Ömer'e (Radıyaiiahü anhumâ) dedim ki:
'Bazı kişiler tanıyorum, 'bütün her şey elimizde: biz dilersek yaparız, dilemezsek yapmayız' diye iddia ediyorlar.' İbn Ömer:
'Onlarla karşılaştığınızda şunu haber ver: Hz.Ömer'in oğlu Abdullah, bu kişilerden ayrılmıştır ve onlar

553[59] Sened:
Sahih: A/ösnerf, 1/52-53,' H.no:374-375. İkinci rivayet bk.I/51-52, üçüncü rivayetI1' I/318319' H-ııo: 2926;
H no Vfifn" T lit nH-n°:20073; M-/'m' îmân^ 8^ 4- rırmiâ, îmân, 4994; III/446 H;, III/446, H.no:5883; £ö« a: 63; Heysemî, Mevârid, no:l; Ebû Nuaym, Müstahrec, I/] 03, H.no:84; Makdisî, Muhtara, 1/328, H.no:222; Ebû Avâne, IV/193, H.no:6470; Taberânî, el-Mu'cemü'l- kebîr, XII/430. H.no:I3581. Heysemî, Taberânî'nin râvîlerinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma: 1/40-41. Bu hadisi 5/47.hadisle karşılaştırınız.
554[60] Bir rivayette: "Adamın biri O'na şöyle bir soru yöneltti: "Bu topraklarda gezip dolaşıyoruz..."
555[61] Müsned, 11/107, H.no: 5856-5857.

da Abdullah'tan ayrılmıştır' dedi ve ekledi:
Bir gün Cibril (insan suretinde) Peygamberimiz'e (SaliaiiaM aleyhi ve sellem) geldi ve sordu:
'Ey Muhammedi İslâm nedir?'
"Allah'a ibadet eder, başka bir şeyi O'na ortak koşmazsın, namaz kılarsın, zekât verirsin, Ramazan orucunu tutarsın. Kutsal Mâbed (Kâbe)'de hac yaparsın."
'Bunları yerine getirdiğimde, ben Müslüman oluyorum, (öyle mi?)'
"Evet."
'Doğru söyledin, peki ihsan nedir?'
"Senin, Allah'ı görür gibi huşu içinde/saygılı yaşamandır, Gerçekte sen Allah'ı görmüyorsan da, (unutma) O seni görüyor."
'Bunları yerine getirdiğimde, ben muhsin oluyorum, (öyle mi?)'
"Evet.""
'Doğru söyledin, peki iman nedir?'
"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ölümden sonraki dirilişe, cennete, cehenneme ve (hayır-şer yönüyle) bütün kader programına inanmandır."
'Bunları yerine getirdiğimde, ben mü'min oluyorum, (öyle mi?)'
"Evet."
'Doğru söyledin,"
NOT: Bazı rivayetlerde ise: 'Cibril, (yakışıklı bir sahabî olan) Dihye (RadtyaHaha anh) suretinde geliyordu' ilâvesi bulunmaktadır.
§ Yahya b. Ya 'mer 'den üçüncü senedle gelen rivayette:556[62]
Abdullah b. Ömer (Radıyaliahüanhumâ) dedi ki:
Bir gün Cibril (insan suretinde) Peygamberimiz'e (SalMiahu aleyhi ve geldi ve sordu:
'İman nedir?'
Peygamberimiz (Satlallahü aleyhi ve sellem):
"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve (hayır-şer yönüyle) bütün kader programına inanmandır" dedi.
Soran kişi: 'doğru söyledin' deyince biz şaşırdık; hem soruyor, hem de doğruluyordu...
Sonra Peygamberimiz:
"O Cebrail'di ve size dininizin esaslarını öğretmek için geldi" buyurdu.
§Yahya b. Ya'mer ve Humeyd b. Abdurrahman el-UımyerVden dördüncü senedle gelen rivayette.557[63]
Abdul lah b. Ömer (Radıyaiiahu animmâ) i le görüştüğümüzde, kader Konusunu ve bazılarının görüşlerini naklettik. îbn Ömer :
'Onlarla karşılaştığınızda şunu haber verin: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, sizden ayrılmıştır ve sizler de Abdullah'tan ayrıldınız' dedi ve bunu üç kere e rarladı, sonra babası Hz. Ömer'den (Radıyaihhüanh) şu hâdiseyi aktardı:
Onlar Peygamberimiz'in (SaiMiaha aleyhi ve sellem) yanında otururlarken, bir kişi geldi ki yüzü ve saçları çok güzel, elbisesi de bembeyazdı. Sahabe-i Kiram birbirine bakıştı, hiçbirimiz onu tanımıyordu ve bu zatta yolcu hâli yoktu. Yabancı dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Gelebilir miyim?'
Peygamberimiz: "Evet" deyince yaklaştı, dizleri Rasûlullah'm dizlerine değecek şekilde oturdu, ellerini de dizlerinin üstüne koydu...
(Râvi, hadisi İman ve İslâm konusunda 558 [64] geçtiği gibi zikretti.) Soran kişi ayrıldıktan sonra Peygamberimiz :
"Onu bana getirin!" dedi. Sahabe dışarı çıktı, ancak kimseyi göremediler, (dışarısı ıssızdı.) İki ya da üç gün sonra Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Ey Hattab'ın oğlu, O sorulan soran kimdi, bilebildin mi?"

556[62] Müsned, 1/28, H.no: 191.
557[63] Müsned, 1/27, H.no: 184.
558[64] Hadis için bk. 5/47.

Ben:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' deyince Peygamberimiz:
"O Cebrail'di ve size dininizin (esaslarını) öğretmek İçin getdi" buyurdu.
Cüheyne (ya da Müzeyne) kabilesinden biri Peygamberimiz'e sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu anda yaptığımız ameller, takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'559[65]
Peygamberimiz:
"Onlar takdir edildi" dedi.
O kişi (ya da orada bulunanlardan biri):
'O hâlde, şu amellerimiz, (nasıl oluyor?)' diye tekrar sorunca, Rasûlullah:
"Cennetlik olanlara, cennetliklerin ameli kolaylaştırılmıştır. Cehennemlik olanlara da cehennemliklerin ameli kolaylaştırılmıştır" buyurdu.560[66]

22/173- İbnü'd-Deylemî'den (Radıyallahü anh):561[67]
Übey b. Kâ'b (Radryaüahüanh) ile karşılaştım ve dedim ki: 'Ebû Münzir! İçimde kaderle ilgili bir şüphe oluştu. Bana bir şeyler anlat da kalbimdeki düşünce gitsin.' Übey:
'Allah, göklerde ve yerde olanlara azap ederse haksızlık yapmadan azap eder. Onlara merhamet ederse merhameti amellerinden daha hayırlıdır.
Allah yolunda Uhud dağı kadar da çok infak etsen, kadere iman etmedikçe ve sana takdir edilenin mutlaka başına geleceğini, takdir edilmeyenin de basma gelmeyeceğini bilmedikçe Allah amellerini kabul etmez. Eğer bu inanç dışında ölürsen ateşe gidersin' dedi.
Bundan sonra Huzeyfe'ye gittim, aynı şeyleri söyledi, İbn Mesûd'a gittim aynı şeyleri söyledi ve Zeyd b. Sabit'e (Radıyallahü anMm) gittim, o da aynı şeyleri Rasûlullah'tan nakletti.562[68]

23/174- Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyaiiaha an/ı):563[69]
Peygamberimiz (Sallaiiahü aleyhi ve seikm) şöyle buyurdu:
"Her şeyin bir hakikati vardır. Kui, takdir edilenin mutlaka başına geleceğini ve takdir edilmeyenin de başına gelmeyeceğini bilmedikçe imanın hakikatine ulaşamaz."564[70]

24/175- Ubâde babası Veiîd b. Ubâde'den:565[71]
(Babam) Ubâde b. Samit'in (Radıyaihhü anh) yanına geldim, öleceğini tahmin ettiğim, ağır bir hastalığı vardı. Ona:
'Ey babacığım, bana bir şey tavsiye et, bir yol göster!' dedim.
Babam:
'Beni doğrultun V dedi ve şunları söyledi:
'Ey yavrum, hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmadıkça, imanın tadına ve Allah Teâlâ

559[65] Bk. Mubârckfûrî, Avnü 'l-Mâbûd, XII/303.

560[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/210-218.

561[67] sened: .
Sahih: Müsned, V/182-183, H.no: 21629; Benzer rivayet için bk. V/189, H.no: 21546; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/388-389, H.no:843; Ebû Dûvûd, Sünnet, 16, H.no:4699: İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:77; Abd b. Humeyd, s. 109, H.no:247; LâlkâÎ, IV/612-613, H.no:1093; IV/673, H.no:1232; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/204, Şuabü'l-îmân, 1/203, H.no:182._ Zeyd b. Sâbit'e (Radıyallahü anh) müracaatı için bk. Müsned, V/185, H.no: 21503; {bn EbîÂsım, 1/109, H.no:245; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/I60, H.no:4940; Deylemî, rırdevs, IH/369, H.no:5119. Bu hadis, Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahü anh) hadisleri arasında da j^r alır. İbnü'd-Deylemî, önce Übey b. Ka'b'a (Radıyallahü anh) anlatıyor. Sonra sırasıyla, İbn Mes'ûd, Huzeyfe b. el-Yemân ve Zeyd b. Sabit (Radıyallahü anhüm) ile karşılaştırıyor.

562[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/218-219.

563[69] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441-442, H.no: 27363; İbn EbîÂsım, 1/110, H.no:246; Deylemî, Firdevs, III/333, H.no:4998; Kudâî, Müsnedü 'ş-şihâb, 11/64, H.no:890; Beyhakî, Şuabü Uman, 1/224, H.no:215. Heysemî, eserinin bir yerinde, râvîlerinin sika olduğunu (Bk.Mecma', VII/197), eserinin bir başka yerinde ise, Bezzâr tarafından rivayet edilen hadisin "isnadının hasen" olduğunu ifâde eder. Bk.Mecma', 1/58. Bu ikinci bilgi daha doğru gibi. Çünkü senedde yer alan Ebu'r-Rebî', Süleyman b. Ulbe'dİr. Heysemî'nin "Süleyman b. Utbe'yi, Ebû Hâtim'in sika; İbn Main'in İse, zayıf saydığını; diğer râvîlerinin ise sika olduklarını" söyler. Bk.Mecma7, VII/194. Zehebî, Süleyman b. Utbe Ebu'r-Rebî' ed-Dârânî ed-Dımaşkî hakkında "sadûk" ifâdesini kullandıktan sonra, İbn Maîn'in "bir şey değildir"; Dühaym'in "sikadır" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:21I5; îbn Hacer ise, aynı kanaattedir: "sadûktur, garib hadisler nakleder". Bk.Takrib, Trc.no:2592. Bu râvî 4/155.hadiste zikredilmişti; ayrıca 37/188. ve 41/192.hadislerin senedinde de yer almaktadır. Bûsirî de, bu zâtın hadisi için hasen hükmünü verir. Bk.MÎsbâhu 'z-zücâce, IV/39.

564[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/219-220.

565[71] sened:
Hasen: Müsned, V/3I7, H.no: 22604; Benzer rivayet için bk. V/317, H.no: 22606; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4700; Tirmizî, Kader, 17, H.no: 2155, (Zuhruf sûresinin baş tarafının ziyadesiyle); Tefsir, 68/1, H.no: 3319, (hasen-garib).

hakkındaki bilginin hakikatine ulaşamazsın.'
'Ey babacığım, kaderin hayır ve şer kısmım nasıl bilirim?'
'Takdir edilenin mutlaka başına geleceğini ve takdir edilmeyenin de başına gelmeyeceğini, bilmen yeterlidir.
'Ey yavrum, Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve selkm) şöyle dediğini işittim:
"Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı Kalem'dir ve ona "Yaz !" diye emretti. İşte o andan itibaren, kıyamet gününe kadar olacak her şeyi (kalem) kayda geçti."
'Ey yavrum, bu inançta olmadan ölürsen ateşe (cehenneme) gidersin, (dikkat et!)'566[72]

25/176- Ubâde b. Sâmit'ten (Radıyallahü anh):567[73]
Bir kişi Rasûlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seitem) geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Peygamberi, (benim için) hangi amel daha üstündür?'
Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Allah'a iman ve O'nu tasdik etmek, (ayrıca) Allah yolunda cihada katılmak."
'Ben daha kolayını istiyorum, ey Allah'ın Rasûlü!'
"Cömertlik ve sabır."
'Ben daha da kolayını istiyorum, ey Allah'ın Rasûlü!' "Senin için takdir ettiği şeyden dolayı sakın Allah Teâlâ'yı suçlama, (yani kadere razı ol!)"568[74]

Açıklama

Rasûlullah'a zaman zaman bazı kişiler gelir ve hangi amelin daha kıymetli olduğunu sorarlardı. Çünkü onlar bildikleriyle amel eden ve Allah'ın rızasını hedefleyen kişilerdi. Peygamberimiz de her sahabeye yapısına göre ya da onun eksiklerini tamamlamak için, kıymetli ameller tavsiye ederdi. Bazı rivayetlerde geçen: En kıymetli amel; vaktinde kılınan namaz, cihad, anne-babaya iyilik, cömertlik veya sabır şeklindeki farklılık, kişilere uygunluk arz etmesinden dolayıdır. Allah doğrusunu daha iyi bilir.569[75]

26/177- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesi Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüm):570[76]
Rasûlullah (Saiialiaha aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu:
"Bir kul, hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmadıkça, iman etmiş olmaz."
(Amr'dan (Radıyallahü anhüm) rivayet eden Ebû Hâzim dedi ki: "Ben O'ndan daha büyüğüm iddiasına/inancına Allah lanet etsin!' Râvi bu sözüyle, kaderi tekzib/inkâr etmeyi kasdetmektedir.)571[77]

27/178- Hz. Ebû Bekir'den (Radıyallahü anh):572[78]

566[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/220-221.
567[73] Sened:
Hasen: Müsned, V/318, H.no: 22616; Hadisin birinci kısmı Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) de rivayet edilmiştir. Bk.Mwsm^, V/171, H.no: 21392; V/163, H.no: 21341; V/150, H.no: 21228; Rebîl b. Habîb el-Ezdî, Müsned, s.42, H.no:57; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI1/123, H.no:9714; Heysemî, hadisin isnadında İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çeker. Bk.Mecma', 1/59; Heysemî bu hadise eserinin başka bir yerinde daha temas etmiş ve bunun Taberânî tarafından iki ayrı isnadla rivayet edildiğini, senedlerinden birinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu, bu zâtın da zayıf olmasına rağmen hadislerinin hasen olduğunu (İsmi zikredilen râvî ile ilgili gen'Ş bilgi için bk.22/64.hadis); diğer rivayette İse Süveyd b. İbrahim'in bulunduğunu, bu râvî hakkında da İbn Main'İn iki rivayetinde sika olarak kabul ettiğini, Nesâî'nin ise zayıf saydığını, diğer râvîlerin sika olduklarını ifade etmiştir. Bk.Mecma', V/279. Münzirî ise, hadisi Ahmed b. Hanbel ve iki isnadla Taberânî'nin rivayet ettiğini belirttikten sonra isnadlarındaıı birinin hasen olduğunu söyler. Bk.Terğîb, 11/187-188, H.no:2046.
568[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/221-222.
569[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/222.
570[76] sened:
Sahih: Müsned, 11/181, H.no:6703; Benzer rivayet için bk.EI/212, H,no:6985 (Buradaki rivayette dedesinin ismi verilmiştir. "Abdullah b. Amr (Radıyallahü anh)") Ebû Hâzim, A'rac b. Seleme b. Dinar'dır. Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/418, H.no:916; Lâlkâî, IV/621-622, H.no:l 108; IV/746, H.no:1387; Câbir'den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Tirmizî, Kader, 10, H.no: 2144, (Garibdir. Tirmizî'nin bu rivayetinde "münkeru'I-hadis" sayılan Abdullah b. Meymûn bulunmaktadır); Taberî, Sarîhu's-sünne, s.21, H.no:20.
571[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/222-223.
572[78] Sened:
Hasen: Müsned, 1/5-6, H.no: 19; Abdullah b. AJımed, es-Sünne, 11/411, H.no:896; Taberânî, et-MucemÜ'l-kebîr, 1/64, H.no:47; Bezzâr, 1/83, H.no:2S. Heysemî, "Attâf b. Hâlid el-Mahzûmî'yi, İbn Main ve bir grup muhaddis sika kabul etmişler, buna rağmen kendisinde zayıflık bulunan bir zattır. Diğer râvîieri ise sikadır. Ancak Ahmed b. Hanbel'in senedinde isimlendirilmeyen (müphem) bir râvî daha vardır," der. Bk.Mecma', VII/194. Zehebî, ismi zikredilen râvînin Nesâî tarafından da kuvvetli bulunmadığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:3817; °u eserin haşiyesinde Muhammed Avvâme, bu râvî hakkında dile getirilen ifadeleri şöyle özetler: "Pek az

Rasûlullah'a (Sat/aifahüaleyhi ve sellem) şöyle sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz dedi ki:
"Bilâkis, İnsanların ameli takdir edilene uygun işler."
'O hâlde, insanların ameli (nasıl olacak?)'
"Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun, amel etme imkânı verilir."573[79]

28/179- Hz. Ömer'den (RadıyaüaM anh):574[80]
Cüheyne (ya da Müzeyne) kabilesinden biri Peygamberimiz'e (Sallallahü aleyhi ve seliem) SOrdu :
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu anda yaptığımız ameller, takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?' Peygamberimiz: "Onlar takdir edildi" dedi. O kişi (ya da orada bulunanlar): 'O hâlde, şu amellerimiz (nasıl oluyor)?'diye tekrar sorunca, Rasûlullah:
"Cennetlik olanlara cennetliklerin ameli kolaylaştırılmıştır. Cehennemlik olanlara da cehennemliklerin ameli kolaylaştırılmıştır" buyurdu.
NOT: 21/172 no.lu rivayetlerin sonunda İbn Ömer'den (Radıyallaha onhümâ) benzen nakledilmişti.575[81]

21/180- UaDir D. Abdullah'tan (Radıyallahü anlı):576[82]
Sürâka b. Mâlik dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Bilâkis, insanların ameli takdir edilene uygun işler."
'O hâlde insanların ameli (nasıl olacak)?' "
"Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir."577[83]

30/181- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü ank):578[84]
Rasûlullah'a (Saihiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz dedi ki:

---

rivayeti bulunan bir kişi, beis yok/zararsız, sâlihu'l-hadis/rivâyeti alınabilir".]bn Hacer ise: "Saduktur, bazen hata yapar" der. BkJakrîb, Trc.no:4612. Hadis buradaki senediyle zayıftır; fakat daha önce zikredilen şâhidleriyle kuvvetlenir.

573[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/223-224.

574[80] Sened:

Sahih' Müsned, 1/27, H.no: 184; Ma'mer b. RÛşîd, XI/1U, H.no:20063_; Tirmizî, Kader, 3, H no-2135 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4696; İbn Ebî Asım, 1/72; Beyhakt, Şuabü'l-îmân, 1/52-53, H.no:19; Makdisî, Muhtara, 1/328-329, H.no:222-223. Hadisin tahnc. için bk.21/172.hadis. Ayrıca son bölümü için 32/183.hadise bk.

575[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/224.

576[82] Sahih:

Müsned, III/304, H.no: 14192; Müslim, Kader, 8: İbn Mâce, Mukaddime, 10. H.no:91; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebir. VII/122, H.no:6568; Abdullah b. Vehb, Kader, s.105. H.no:i8; Ebû Ya'lâ, ÎV/45, H.no:2054. Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Hâkim, Müstedrek, 11/502, H.no:3721. Ayrıca 32/183.hadisin tahririne bk.

Burada zikredilen hadisin senedinde Ali b. Zeyd (b. Cüd'ân ct-Teymî ef-Basrî el-Kuraşî) vardır. Heysemî. bir başka hadisi değerledirirken, senedinde Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvînin ise zayıf olduğunu, kendisiyle deli! getirilmesinde ihtilafın varlığını İfade eder. Bk.Mecma\ 1/128: BûsÎrî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buharı bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târihu'l-kebîrr VI/275, Trc.no:2389: İbn Hacer, bu râvî hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafizası kuvvetli değildir'" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır."' Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râvîyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştîr. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptiği haberleri mcrfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkit etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. BkSünen, Taharet, 80, H.no: 109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkitte bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545.

Zü'1-Lihye el-Kilâbfden şahidi:

Müsned, IV/67, H.no: 16583-16584; Âmir Hasan Sabri hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned, H.no:4-5; Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, III/265-266; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, İV/237, 247, H.no:4235: Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberâni tarafından rivayet edildiğini, râvîlcrinin de sika olduklarını söyler. Bk. Mecma\ VII/194.

577[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/225-226.

578[84] Sened:

Sahih: Müsned, III/335, H.no: 14535; Benzer rivayet için bk.III/292-293, H.no:14048 (Bu hadis veda haccı ile ilgili Câbir'in (Radıyallahü anh) uzunca bir rivayetinin son bölümündedir. Kaderle ilgili soruyu soran da Sürâka b. Mâlik b.Cu'şüm'dür). Abdullah b. Vehb, Kader, s.l05,,H.no:18; Ebû Yala, IV/45, H.no:2054; IV/84, H.no:2110.

"Bilâkis, İnsanların ameli takdir edilene uygun işler."
'O hâlde insanların ameli (nasıl olacak?)'
"Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir."579[85]

31/182- Hz.AH'den (Radıyallahü anh):580[86]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bir gün oturmuş, elindeki ağaç dalı ile toprağı çiziyordu. Birden başını kaldırdı ve şöyle dedi:
"Sizden her bir kişinin, cennet ya da cehennemdeki yeri bilinmektedir."
'Peki ey Allah'ın Rasûlü! Biz niçin amel ediyoruz/çalışıyoruz?'
"Amele devam edin, her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir, (dedi ve Allah Teâlâ'mn şu ayetlerini nakletti:)
Kim infak eder, takva sahibi olmaya çalışır ve güzeli/doğruyu (sürekli) tasdik ederse, huzur (cennet) yolunu ona kolaylaştırırız.
Kim de cimrilik yapar, kendi-kendine yeterli olduğunu kabul eder ve güzeli/doğruyu (sürekli) yalanlarsa, sıkıntı (cehennem) yolunu ona kolaylaştırırız. (Leyi 92/5-10)"581[87]

Allah'ın Takdiri İmkân Vermektir, Zorlamak Değil

Allah Teâlâ buyurdu:
'İnsan nefsine, onu şekillendirene ve o nefse kötülük-iyilik yapma imkânı veren (Allah'a) yemin olsun ki kim temiz olmayı seçerse, o kurtulmuştur, kim de karanlıklara gömülmeyi seçerse, o da hüsrana uğramıştır. ' (Şems 91 / 7-10).582[88]

32/183- İbn Ömer'den (Radıyaliaha anhumâ):583[89]
Hz. Ömer (Radıyaiiaim anh) dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü, ne dersin? İnsanların ameli daha önceden takdir edildi mi yoksa yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz (Sallaüahü aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu : "(Bilâkis) İnsanların ameli takdir edilene uygun işler. Ey Hattab'ın oğlu, "Amele devam et, her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir. Kim saadet yurdunun ehlinden ise, buna uygun amel etme imkânı verilir. Ama kim de kötüler yurdunun ehlinden ise buna uygun amel etme imkânı verilir."
NOT: Verilen imkâna tipik bir örnek için bk. H. no: 10/161 (İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) rivayeti.)584[90]

33/184- Abdullah b. Amr b. Âs (nadıyaiiahu anhümâ):585[91]
Rasûlııllah (Saiiaihhü akyhi ve sei/em), elinde iki kitap olduğu hâlde yanımıza geldi ve dedi ki:

579[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/226.
580[86] Sened:
Sahih: Müsned, 1/82, H.no: 623; İkinci rivayet için bk.I/129, H.no: 1067; Benzer rivayet için bk. 1/129, H.no: 1068; 1/157, H.no: 1348; 1/139, H.no: 1181; 1/132-133, H.no: 1110; Afa'mer b, Râşid, XI/115, H.no:20074; Buharı, Cenâiz, 83; Tefsir, 92/2; Kader, 4; Müslim, Kader, 6-7; EbûDâvûd, Sünnet, 16, H.no: 4694; Tirmizî, Kader, 3, H.no: 2136 (hasen-sahih); Tefsir, 92/1, H.no: 3344, (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:78; Bezzâr, 11/205, H.no:588.
581[87] İkinci rivayetin metni ise şöyledir:
Bk. I/129, H.no:1067.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/226-227.
582[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/228.
583[89] Sened:
Sahih: Müsned, 11/52, H.no: 5140; Benzer rivayet için bk.Il/77, H.no: 5481,1/29, H.no: 196; Ma'mer b. Râşid, XI/lll, H.no:20063; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, H/394, H.no:_855; Tirmizl, Kader, 3, H.no:2135, (hasen-sahih); Ebû Ya'lâ, IX/353, H.no:5463: İbn Ebî Âsim. 1/71-72, H.no:163; Makdisî, Muhtara, 1/305, H.no:196; Ahmed b. HanbeFin senedindeki Âsim b. Ubeydullah b. Âsim b. Ömer, zayıf sayılmıştır. Bk.İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:3065; Cüzcânî, Ahvâlü'r-ruvât, s. 138, Trc.no:236 ("İbn Uyeyne hafızası sebebiyle zayıf saydı" kaydı vardır); Zehebî: "İbn Main zayıf saydı, Buhârî ve diğer âlimler onu "münkeruM-lıadıs olarak telakki ettiler" der. Bk.Kâşif, Trc.no:2506. Ahmed b. Hanbel'e, İbn Ciireyc'in Âsim b. Ubeydullah'tan naklettiği hadisler sorulduğunda, O: "Şeyhler, onun hadisinden çekinİyorlardı'" dîye bir cevap verir. Bk. Abmed b. Hanbel, llel, s. 110; Âlimlerin zay" saymalarına rağmen, İmam Mâlik, Şu'bc ve Kattan gibi muhaddislerin bu zâttan hadis nakletmeleri dikkatimizi çekmektedir. Tirmizî, senedinde bu râvî yer aldığı hâlde "hasen-sahih" hükmü vermiş ve râvî hakkında herhangi bir tenkitte de bulunmamıştır. Hadis bu rayı ile zayıf kabul edilecek olsa bile, şâhidleriylc kuvvet kazanmaktadır. Şâhid iÇ'n 29/180.hadisin tahririne bk. Ayrıca 28/179.hadisle karşılaştırınız.
584[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/228-229.
585[91] Sened:
Sahih: Müsned, 11/167, H.no: 6563; Tirmizî, Kader, 8, H.no:2141 (hasen-sahih-garib); Nuaym,/fi/ye, V/168-169.

"Bu iki kitap nedir, bilir misiniz?"
Biz:
'Hayır, biz ancak senin haber verdiklerini biliriz' dedik,
Rasûlullah, sağ elindeki için:
"Bu Âlemierin Yüce Rabbinden gelen bir kitaptır ki içinde cennetliklerin isimleri, babaları ve kabilelerinin isimleriyle birlikte bulunmaktadır. Son ferdine kadar Özetlenmiştir, artık buna ebediyyen ne ekleme yapılır ne de eksiltme."
Rasûlullah, sol elindeki için:
"Bu da Âlemlerin Yüce Rabbinden gelen bir kitaptır ki içinde cehennemliklerin isimleri, babalan ve kabilelerinin isimleriyle birlikte bulunmaktadır. Son ferdine kadar özetlenmiştir, artık buna ebediyyen ne bir ekleme ne de eksiltme yapılır deyince Rasûlullah'ın sahâbîsi sordu:
'Peki ey Allah'ın Rasûlü! Takdir edilip tamamlandığına göre neden amel ediyoruz/ çalışıyoruz?'
"Siz istikamet üzere olun ve Allah'a yaklaşmaya çalışın, cennetlik olan (iyi) kişi, önceden hangi amel işlerse işlesin, hayatı cennetliklerin ameli ile son bulur, cehennemlik olan (kötü) kişi de, önceden hangi amel işlerse işlesin, hayatı cehennemliklerin ameli ile son bulur."
Sonra Peygamberimiz o kitapları aldı, sıkıca tuttu ve;
"İzzet ve celâl sahibi olan Rabbiniz, kulları ile ilgili takdirini bitirmiştir," buyurdu. Sağ eline aldığı kitabı attı ve;
"Kulların bir bölümü cennettedir" dedi. Sol eline aldığı kitabı da attı ve;

"Bir bölümü de cehennemliktir" dedi.586[92]

34/185- Abdurrahman b. Katâde es-Sülemî'den (Radıyallahu anh):587[93]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaimakyMveseiiem) şöyle dediğini işittim:
"Allah Âdem'i yarattığı gün onun sırtından soyunu çıkarttı/aldı ve dedi ki:
Bunların bir kısmı (kazançlarıyla) cennetliktir, ben sorumlu değilim ve işte bir kısmı da (hatalarıyla) cehennemliktir, ben sorumlu değilim. "
Birisi :
'Ey Allah'ın Rasûlü! O hâlde neye göre amel edeceğiz?' diye sorunca Peygamberimiz şöyle dedi:
"Takdir edilen yerlere uygun olarak (amel edeceksiniz)."588[94]

35/186- İmrân b. Husayn'den (Radıyallahu anh):589[95]
Hz. Peygamber'e (Saiiaitahüaleyhi'veseiiem) soruldu: 'Cennetlikler cehennemliklerden ayrıldı mı, biliniyor mu?'
Rasûlullah : "Evet" dedi. ft' 'O hâlde insanlar niye amel eder?'
"Her kişi yaratıldığı kadere/programa uygun amel eder, yahut bu imkân kendisine verilir."590[96]

36/187- Ebü'l-Esved ed-Düelî'den:591[97]
Bir gün îmran b. Husayn'ın (Radıyaliahüanh) yanma gittim, bana dedi ki:
'Ebû'l- Esved !' (....ve hadisi zikretti.)
Cüheyne (ya da Müzeyne) kabilesinden biri Peygamberimiz'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) SOrdu:

586[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/229-230.
587[93] Sened:
Sahih: Müsned, IV/186, H.no:I7591; Lâlkâî, IV/606, H.no:1081. Heysemî, hadisin râvîlerinin sahih olduğunu ifâde eder. Bk.Mecma \ VII/I86.
588[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/230-231.
589[95] Sened:
Sahih: Müsned, IV/427, H.no: 19720, Benzer rivayet için bk.IV/431, H.no: 19755; Abdullah b- Ahmed, es-Sünne, 11/395, H.no:858; Buhârî, Kader, 2; Tevhîd, 54; Müslim, Kader, 9; Ebû Öâvûd, Sünnet, 16, H.no: 4709; İbnü'l-Ca'd, s.227, H.no:I5I7; Nesâî, es-Sünenü'1-kübrâ, Vl'S 17, H.no: 11680; Rûyânî, 1/120, H.no: 112; Taberânî, et-Mu 'cemü 'l-kebîr, XVI1I/129-130, H.no:266-270; XVIII/131, H.no:272-274; İbn Ebî Âsim, 1/76-77. Ayrıca bir sonraki hadise bk.
590[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/231-232.
591[97] Sened:
Sahih: Afösncrf, IV/438, H.no: 19821; Müslim, Kader, 10; Taberânî, el-Mu'cemul-kıbır, XVHI/223 H.nö:557; Beyhakî, Şuabü'1-îmân, 1/206, H.no:186; î'tikâd, s.148.

'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların yaptığı bugünkü amelleri ve çalışmaları takdir edildi mi yoksa peygamberlerinin getirdiği şeyle karşılaşmaları ve (kendilerine doğrular, tebliğ edildiği için) bunun (itiraz noktasında) aleyhlerine hüccet olması şeklindeki yeni bir olay mı?'
Peygamberimiz ;
"Bilâkis ameller takdir edildi" dedi.
'O hâlde, neden amel ediyoruz/çalışıyoruz' diye tekrar sorulunca, Rasûlullah buyurdu ki :
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah, iki mekândan (cennet ya da cehennemden) birisi için yarattığı kullarına, oraya giriş için amel imkânları verir. Bunu doğrulayan Allah'ın Kitabındaki şu ayetlerdir:
'Nefse kötülük ve iyilik yapma imkânı veren (Allah'a) yemin olsun ki...'(Şems 91/8)
NOT: Bu rivayetin benzerleri için bk. Hadis no.21/172; İbn Ömer (Radıyaliahü anhiimâ) ve 28/179 Hz. Ömer (Radıyaliahü anh) rivayetleri.592[98]

37/188- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahüanh):593[99]
Rasûlullah'a (SalMlahu aleyhi ve sellem) şöyle dediler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ne dersin, daha önceden takdir edilen şeyleri mi yapıyoruz yoksa yeni olayları mı?' Peygamberimiz dedi ki:
"Bilâkis, insanların ameli takdir edilene uygun işler." 'O hâlde, ey Allah'ın Rasûlü! insanların ameli nasıl olacak?' "Her kişiye, yaratıldığı kadere/programa uygun amel etme imkânı verilir."594[100]

* Kaderi İnkâr Edenlere Müslümanların Tepkisi

Allah Teâlâ buyurdu:
'O (Allah), göklerin ve yerin otoritesi kendisine ait olandır, çocuk edinmemiştir. Bu otoritede onun bir ortağı yoktur. (Unutmayın ki) O, her şeyi yarattı ve bir ölçü ile takdir etti.'(Furkan 25/2)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Biz o insana (doğru) yolu gösterdik, bundan sonra ya şükreder (ve cennete gider) ya da inkâr eder (ve cehenneme gider).' (İnsan 76/3).595[101]

38/189- Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahüanhümâ):596[102]
Rasûlullah (Saihilahu aleyhi ve sel/em) buyurdu ki :
"Her ümmetin Mecusîleri vardır. Ümmetimin Mecusîleri, kaderi inkâr edenlerdir. Onlar hastalandığında ziyaretlerine gitmeyin ve öldüklerinde cenazelerine iştirak etmeyin!"

592[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/232-233.
593[99] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441, H.no: 27360: Hâkim, Afüstedrek. 0/502, H.no:372!; Sıyûtî, hadisin "sahih" olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:6281. Fakat Miinâvî. Heysemî'nin "Süleyman b. Anbese'yi (ki doğrusu Süleyman b. Utbe'dir) Ebû Hâtim'in sika, İbn Main'in zayıf saydığını, diğer râvtierinin ise sika olduklarını" söylediğini (Mecma', VII/194) naklettikten sonra; İbn Hacer'in hadisin senedini hasen olarak kabul ettiğini ekler. Bk.Feyzu 7-kadîr, V/16; Mizzî de Ahmed b. Hanbel kanalıyla ve âlî bir İsnadla hadisi kendi senediyle nakleder. Bk.Tehzîbü'I-kemâl, XII/39. Mizzî bu hadise Ebu'r-Rebî' Süleyman b. Utbe'yi tanıtırken yer verir. Bu râvî 23/174.hadiste zikredilmişti. Ayrıca 41/192.hadisin senedinde de yer almaktadır. Bûsirî de. bu zâtın hadisi için hasen hükmünü verir. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, IV/39; Süleyman b. Utbe Ebu'r-Rebî' ed-Dârânî ed-Dımaşkî hakkında Buhârî herhangi bir cerh ve ta'dilde bulunmadı. Bk.et-Târihu'l-kebîr, IV/30, Trc.no:1864: 2ehebî ise, "sadûk" lfâdesıni kullandıktan sonra, İbn Maîn'in "bir şey değildir"; Dühaym'in '"sikadır" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:2!15; İbn Hacer ise, aynı kanaattedir: "sadûktur, garib hadisler nakleder". Bk.Takrîb, Trc.no:2592. Ayrıca benzer bilgiler için bk. İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Urhu ve't-ta'dîl, IV/134, Trc.no:584; İbn Hibbân Sikâfm&z zikreder. Bk.VIÜ/274, ırc.no:13416.
594[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/233-234.
595[101] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/234.
596[102] Sened:
Hasen: Müsned, 11/86, H.no: 5584; Benzer rivayet için bk. 11/125, H.no:6077; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4691; Hâkim, Müsiedrek, 1/159, H.no:286; İbn Ebî Âsim, 1/149, H.no:33S; Lâlkâl IV/639, H.no:il50; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, X/203; Deyicmî. Fırdevs. 111/237, H.no:4705.
Heysemî. hadisi Taberânî'nin rivayet ettiğini söyleyerek yetinmiş, onun da senedinde bulunan Zekeriyya b. Manzûr'un Ahmed b. Salih larafinchın sika, diğerleri tarafından da zayıf kabul edildiğini ifade etmiştir. Bk.Mecma', VII/205. Hâlbuki, bu senedde Hz. Bilal'ın - Radıyallahü anh - kızkardeşi Gufra bt. Rabah'm azadlığı olan Ömer b. Abdullah bulunmaktadır. Bu râvi hakkında, Ahmed b. Haıbel'in: "Bir beis yoktur; fakat hadisleri mürseldir"; İbn Sa'd'ın: "Sikadır, rivayet ettiği hadisleri çoktur, irsal yapar"; Nesâî'nin "zayıftır1; İbn Main'in ise: "Sahabenin hiçbirinden hadis işitmedi, İhn Abbas'a yetişti; ancak hadîs işitmedi" dedikleri nakledilmektedir. İbn Hacer ise bu görüşlere şöyle bir nokta koyar: "Zaysfttr, çok irsal yapar". Bk.Takrîb, Trc.no:414. Suyûtî hadis hakkında 'hasen" hükmünü verir. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:7304. Münavî ise, hadisi İbnü'i-Cevzî'nin Kıtâbü'l-Mevzûât'ında zikrettiğini, Alâî'nin de "hadisin şâhidlcriyle birlikte hasen seviyesine yükseldiğini, mürsel dahi olsa, şahitleri ile desteklendiği için mevzu hükmünün verilemeyeceğini" ifade ettiğini belirtir. Bk.Feyzu'l-kadir, V/360. Hadisin isnadı zayıftır; ancak şahitleriyle kuvvet kazanır.
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.İbn Mâce, Mukaddime. 10. H.no:92; İbn EbîÂsım, 1/144, H.no:328; Deylemi, Firdevs, III/338, H.no:5020.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, Miisnedü'ş-Şâmiyyîn, I/322, H.no:566;
c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.40/19 i .hadis.

§İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ) başka yolla, bize ulaşan rivayette; Peygamberimizin (Saiiaiiahü aleyhi ve selkm) şu hadisi nakledildi:
"Her ümmetin Mecusîleri vardır. Ümmetimin Mecusîleri, kaderi yalanlayanlardır. Onlar öldüğünde cenazelerine iştirak etmeyin ve hastalandıklarında ziyaretlerine gitmeyin !"597[103]

Açıklama

Hadiste, kaderi inkâr edenler Mecıtsîlere benzetilmiştir. Çünkü onlar inançlarında bir ikilem içindedirler; hayrın aydınlık (tanrısı) ve şerrin de karanlık (tanrısı) tarafından yaratıldığına inanmaktadırlar.
Kaderi inkâr edenler de yaratıcı olarak Allah ile birlikte insanı da düşünmektedirler. Çünkü onlara göre insan amellerinin yaratıcısıdır.
Ehl-i sünnet âlimlerine göre insanın, kendisine sunulan seçeneklerden birini tercih etme imkânı vardır, bunu da irade-i cüz'iyye ile gerçekleştirir, ama iradeye (isteğe) uygun olarak o fiili yaratan yine Allah'tır, çünkü ayetlerde geçtiği gibi Allah, her şeyin yaratıcısıdır.
Allah Teâlâ şöyle buyurur:
'Allah, sizi ve yaptıklarınızı yaratandır' (Sâffât 37/96).598[104]

39/190- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):599[105]
Rasfılullah'in (Saîtaiiahü aleyhi ve selîem) şöyle dediğini işittim:
"Bu ümmete de mesh' (yani suretlerin değişmesi) cezası verilecektir. Dikkat edin, bu ceza, kaderi inkâr edenler ve zındıklara (yani sapık düşünce sahiplerine) verilir."
NOT: Zındık, Farsçadan geçen muarrab bir kelimedir, İslâm toplumunda yaşayan ve sapık fikirlerin yayılmasına sebep olan hasta kalpli/münafık kişiler için kullanılmıştır.
İnsanları sapıklığa davet eden zındık kişiler üç kısımdır:
1- Asılda şirk üzerinde bulunan ve küfrünü gizlemeyen zındık,
2- Önceden Müslüman olup sonradan zmdıklaşan kişi,
3- Zimmî olup sonradan zındıklaşan kişiler.
Bunlar sapık fikirler yayma yanında, Rasûlullah ve Kur'ân gibi kutsal şeylere hakaret ederler.600[106]

40/191- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyallahüanh):601[107]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
'Her ümmetin Mecusîleri vardır. Ümmetimin Mecusîleri, 'kader yoktur' diyenlerdir. Onlar hastalandığında ziyaretlerine gitmeyin ve öldüklerinde de cenazelerine iştirak etmeyin! Onlar deccal taraftarlarıdır ve Allah'ın bu kişileri deccal ordusuna ilhak etmesi de hakkıdır."602[108]

597[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/234-235.
598[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/235-236.
599[105] Sened:
Hasen Müsned, U/lOS, H.no: 5867; Benzer rivayet için bk. 11/136-137, H.no: 6208i (sahih , Tirmizî Kader, 16, H.no:2152-2153 (hasen-sahih-garib); Heysemî. senedinde zayıflığı agı basan Rişdîn b. Sa'd'm bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/203. Rişdîıı b. Sa d ıçı 31/73 hadisin tahricine bk. Bu râvî sebebiyle hadisin senedi zayıftır; ancak benzer rivayetlere farklı ve sahih bir senedle rivayet edildiği için hadisin kuvvetlendiğini görüyoruz. Rişdm ı 0 Ahmed b. Hanbel'e göre değerlendirerek bu hükmü verebiliriz. Zîrâ ekseri âlimler Rış<" sebebiyle hadisi zayıf saymışlardır.
600[106] er-Râzî, Muhtaru's-sıhah, 276; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtar (Mürted babı); Bennâ, Buluğu 'l-emânî, 1/141.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/236.
601[107] Sened:
Hasen: Müsned, V/406-407, H.no: 23348, Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/418, H.no:915; 11/433. H.no:959; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4692; Beyhakî. es-Sünenü'l-kiibrâ. X/203; İbn Ebî Âsim. 1/144-145, H.no:329; 1/149-150, H.no:338-339. Ğufrâ'nın azadlığı Ömer zayıftır. Bu zât için bk.38/189.hadis. Ayrıca senedde müphem bir râvî bulunmaktadır. Ancak müphem râvînin, Abdüleşhel oğullarından ensardan biri oiarak Tayâlisi tarafından kayıtlanırken (Bk.Tayâlisi, Müsned, 1/347, H.no:435); Bezzar'm rivayetinde müphem râvînin yerine mütâbî olarak Atâ b. Yesâr'ı görmekteyiz (Bezzâr, Müsned, V1I/338, H.no:2937). Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Âsim, 1/150, H.no:340 (Ancak bu rivayette, Buhari tarafından "münkeru'l-hadis" olarak nitelenen Hakem b. Said'in varlığına şahit oluyoruz ki, bu durumda bu senediyle aşırı zayıf olmuş olur); İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâj şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:469I; Lâlkâî, IV/639. H.no:1150; rV/640, H.no:l 153; Deylemî, Firdevs, V/499, H.no:8879. İbn Ebî Âsim, 1/150, H.no:340. Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Lâlkâî, IV/640, H.no:l 151-1152.
602[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/237.

41/192- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh):603[109]
Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Zina eden, ana-babaya isyan eden, sihre inanan, sürekli içki içen ve kaderi inkâr edenler cennete giremeyecektir."604[110]

42/193- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesinden605[111] (Radıyallahü ur606[112] anh):
İnsanlar kader konusunda konuşurlarken, Rasûlullah (Sallallaha aleyhi ve sellem) yanlarına geldi. (Bu meseleyi konuşanlara karşı) kızgınlığından dolayı, yüzü nar tanesi gibi (kıpkırmızı) olmuştu ve dedi ki :
'Size ne oluyor, Allah'ın Kitabının bir kısmını diğerine (anlamadığınız hâlde) kıyas ediyorsunuz. Sizden önceki kavimler, bu yüzden helak oldular."
Râvi dedi ki:
'Ben Rasûlullah'ın bulunduğu herhangi bir mecliste (gazabından korkarak) bulunmaktan çekindiğim gibi bu meclisinde de bulunmayı arzu etmedim.'607[113]

43/194- Ömerb. Hattab'tan (Radıyallahü anh):608[114]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu:
"Kader konusunda inkârı/yanlışlıklan olanlarla oturmayın ve onlarla tartışmayın! "609[115]
NOT: Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebû Abdurrahman b. Abdullah b. Yezİd'den bu hadis, Hz.Ömer'in (Radıyallahü anh) "RasÛlu İlah'tan (Sallallahü aleyhi ve duydum..." şekliyle de rivayet edildiği nakledildi.610[116]

44/195- Nâfî'den (Radıyaiiahu anh):611[117]
Abdullah b. Ömer'in (Radıyallahü anhümâ), Şam bölgesinden mektuplaştığı bir arkadaşı vardı. Bir keresinde ona şunları yazdı:

603[109] Sened:
Hasen: Müsned, VI/441, H.no: 27357, İbn Mâce, Eşribe, 3, H.no:3376 (Bûsirî, Süleyman b. U'be'nin hadisi için hasen hükmünü verir. Bk.Misbâhu z-zücâce, IV/39); İbn Ebî Âsim, 1/141, H.no:321; Heysemî, senedinde bulunan Süleyman b. Utbe ed-Dımeşkî'nin Ebû Hatim ve diğer münekkidlerce sika, İbn Main ve diğerleri tarafından da zayıf sayıldığını belirtir. Bk.Mecma', VII/202-203. Bu râvî için 37/188.hadisin tahricine bk. "Kaderi yalanlayanın/inkâr edenin de cennete giremeyeceğini" ifade eden bölümü İçin, tesbiî edebildiğimiz kadarıyla, (hadisin) iki şahidi bulunmaktadır: Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tayâlisî, 11/452, H.no:1227. Ebû İdris'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. lâlkâî, IV7622, H.no:l 110. "Kaderi yalanlayanın/inkâr edenin cennete giremeyeceğini" ifade eden bölümü olmaksızın, hadisin birçok şahidi ile karşılaşmaktayız:
a-Abdulİah b.Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/203, H.no: 6892, Abdürrezzâk, VII/454, H.no:I3859; Tayâlisî IV/52, H.no:2409; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/175-176, H.no:49I4-4918; Heysemî, Abdullah b.Amr'm (Radıyallahü anh) rivayetinde Câbân isimli bir râvîye dikkat çekerek İbn Hıbbân'ın sika saydığını, diğer râvîlerinin ise sika olduklarını beyan eder. Bk.Mecma', VI/257.
b-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Beyhakî, Şuabü'l-îmân, V/12, H.no:5594.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Hennâd, 11/479, H.no:980; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/176-177, H.no:4922-4924.
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/l 76-177, H.no:4921.
e-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, V/98, H.no:24079; V/219, H.no:25408; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI/191, H.no:7874; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/l76-177, H.no:4919-4920.
f-Osman b. Ebi'l-Âs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Deyiemî, Fîrdevs, V/105, H.no:7613
g-Ebû Zeyd el-Cürmî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'centû 'l- kebîr, XXII/372,H.no:931
604[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/237-238.
605[111] Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh).
606[112] Sened:
Sahih: Müsned, 11/178, H.no: 6668; Benzer Benzer rivayet için bk. 11/192, H.no: 6801; 11/185, H.no: 6741; 11/181, H.no: 6702; 11/195-196, H.no: 6845; Müslim, İlim, 2; İbn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:85 (Bûsırî, isnadının sahih, râvîlerinin sika olduklarını ifade eder); Buhâri, Hatku efâli'l-ıbâd, s.78; Tirmizî, Kader, 1, H.no:2133 (Ebû Hüreyre'den -Radıyallahü anh - nakledilir); Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, VIII/25, H.no: 7048. Lafzı şöyledir:
607[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/238-239.
608[114] Sened:
Hasen: Müsned, 1/30, H.no: 206, Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 11/387, H.no:841; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, H.no:4710 (hocası Ahmed b. Hanbel'den yaptığı nakillerden biridir); Sünnet, 17, H.no:4720; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/204; İ'tikâd, s.236; Lâlkâî, 1/118, H.no: 186, IV/630, H.no:1124; Ebû Ya'lâ, 1/212, H.no: 245-246, Hâkim, I/I59, H.no:287; Makdisî, Muhtara, 1/423-424, H.no: 301-304. Suyûtî hadis hakkında "sahih" hükmünü verir. &k.el-Çâmiu's-sağîr, H.no:9741. Münavî ise, Zehebî'nin Mühezzeb'de "Hakîm b. Şerik'in mechûl olduğunu", İbnü'l-Cevzî'nin "sahih değildir" görüşünü nakletti. Bk.Feyzu'l-kadir, VI/505. Zehebî "sika sayılmıştır" derken; İbn Hacer, "mechûl" olduğunu dile getirir. ^•k.Kâşif, Trc.no:1203; Takrîb, Trc.no:1475; Ahmed Muhammed Şâkir de, İbn Hıbbân'ın bu zatı "Sikât" (bk.VI/215) isimli eserinde zikrettiğini söyleyerek "sahih" hükmünü verir.
609[115] "Lâ tüfâtihûhüm" lafzını Münâvî şöyle mânâlandırır. (Bk.Feyzu %kadîr, J| H.no:9741): "Onlarla mahkemeleşmeyin, önce selâm veren siz olmayın, mücadele münazarayı siz başlatmayın."
610[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/239-240.
611[117] Sened:
Hasen Müsned, 11/90, H.no:5639: Abdullah b. Ahmcd, es-Sünne, 11/418-419, H.no:9 ? (hasenV Ebû Dâvûd, Sünnet, 6, H.no:4613 (hocası Ahmed b. Hanbel'den yaptığı nakillerde, biridir); Hâkim, 1/158, H.no:285; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/205.

'Bana gelen habere göre; sen, kader hakkında tartışmaya giriyormuşsun. Bu konuda bana hiçbir şey yazma! Çünkü Rasûlullahın (Sallallahü aleyhi ve seîlem) ŞÖyle dediğini İşittim:
"Benim ümmetimin içinde de kaderi inkâr edenler olacaktır."612[118]

45/196- Muhammed b. Ubeyd el-Mekkî'den (Radıyallahü anh):613[119]
İbll Abbas'a (Radıyallahüanhümâ)'.
'Bizim yanımıza kaderi inkâr eden biri geldi' denilince : "Beni ona götürün,'dedi, o sıralarda âmâydı (görmüyordu). 'Ey Ebû Abbas, ona ne yapacaksın?' dediler, İbn Abbas:
'Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki onu yakalarsam burnunu koparacağım ve boynu elime geçerse onu da kıracağım. Ben RaSÛlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve selkm) ŞÖyle şittim.
"Sanki ben, Fihr kabilesinin kadınları arasındayım, (kendilerini görür gibiyim) ki onlar Hazrecde kalçaları birbirlerine değecek şekilde (kalabalıklar hâlinde)614[120] müşrikçe (putları) tavaf edecekler.615[121] Bu, İslâm ümmetinde görülecek ilk şirk hareketidir.
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu sapık düşünce onları "Allah şerri takdir etmedi' demelerine götürdüğü gibi, y Allah hayrı da takdir etmedi' demeye kadar götürdü."
NOT: Kaderi inkâr edenlere karşı İbn Abbas'm (Radıyallahü anhümâ) tepkisi şiddetlidir ve onlara hadisle delil getirmektedir. Bu hadiste, insanların yaptıkları sebebiyle ceza ya da mükâfat alacakları konusu işlenmekte, kaderin çok boyutluluğu gerçeğine dikkat çekilmektedir. Allah insanlara imân imkânı verdiği hâlde putları ve şirki tercih etmişlerse, bunun cezasını çekeceklerdir.616[122]

46/197- İbn Avn'derı (Radıyattahü anh):617[123]
Kader konusunda inkârı bulunan Gaylan'ı, Şam kapısında asılmış gördüm.618[124]

Açıklama

Gaylan b. Ebû Gaylan ed-Dımeşkî, kader konusunda ilk tartışmaları başlatan kişi olarak bilinmektedir. Hz. Osman'ın azadlısı olan bu kişinin evi Dımeşk'tedir.
îbn Asâkîr'm belirttiğine göre, Ömer b. Abdülaziz Gaylan'ı kaderle ilgili sapık görüşlerinden dofayı tenkit eder ve kınardı. Ömer b. Abdülaziz ölünceye kadar onunla görüşmedi. Onun ölümünden sonra, Gaylan faaliyetlerini daha da artırdı. H.106 yılında Hişam b. Abdülmelik'le yaptığı hacda insanlara çeşitli fetvalar verdi.
İmam Evzai şunları anlatır: "Kader konusunda ilk tartışma açan kişi Sûser isimli bir Irak'lıdır. Bu kişi Hristİyanlıktan İslâm'a geçti ve daha sonra yine Hristiyanlığa döndü.
Onun görüşlerini de Mabed el-Cühenî, Mabed'den de Gaylan aldı. Hişam b. Abdülmelik'in halifeliği döneminde Gaylan bize geldi ve fikirlerini anlattı. Kendisi iyi bir hatipti ve çeşitli konularda tartıştık.
Sonra insanların onun etrafında çoğaldığı görüldü, artık iş çığırından çıkmış ve Müslümanlar arasında büyük tartışma ve kargaşalar meydana gelmişti. Sonunda halife Hişam b. Abdülmelik onu yakalatıp idam ettirdi."

612[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/240.

613[119] sened:
Hasen: Musned, 1/330, H.no: 3055; Benzer rivayet için bk. 1/330, H.no: 3056; Lâtkâî, IV/625,no. 1116; Hadisin sonunda Muhammed'in İbn Abbas'a (Radıyallahü anh) yetişip yetişmediği miü -UŞuVe yetIŞtl§' onay|anmı5tır- Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in hadisi iki tarikle rivayet rifi!; bl"ncısmde Ahmed b- Ubeyd e!-Mekkî'nin varlığın, ve bu râvînin İbn Hıbbân ranndan sıka Ebû Hatim tarafd tarifi ekkînin varlığın, ve bu râvînin İbn Hıbbân ranndan sıka, Ebû Hatim tarafından da zayıf sayıldığını; ikincisinde ise müphem bir râvînin unaugunu, bu şahs.n isminin ise diğer senedde el-Alâ! b. Haccâc olarak geçtiğini, Ezdî'nin SâHr" TlH Zay'f °'arak tdakkî CttİğİnÎ aÇlklar Bk-Mew', VII/204. Ahmed Muhammed ttflm, hzdi.m" dehIsız olarak 2ay1fsaymas.nl aşın bulur. Bu sebeple bu görüşün kabul görmeyeceğini beyan eder.

614[120] İbn Hacer bu cümleyi sıkıntı vermek ve izdiham (kalabalık) yapmak olarak açıkladı. Bk. Fethu'l-Bari, XIII/76.

615[121] Peygamber (Sallahu aleyhi ve Sellem) ümmetinden bazılarının, puta tapma onusundak, sapmalar. ,Ie .Ig. olarak bizi uyarmaktadır. Benzer rivayet için bk. Musned, u/z /1, Buharı, Fıten, 23; Müslim, Fıten, 51.

616[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/240-242.

617[123] Sened;
Sahih: Müsned, 11/109, H.no: 5881; Heysemî, ricalinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma\ VII/207. Bennâ da senedinin ceyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu 'l-emânî, I/144.

618[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/242.

îbn Asâkîr, Gaylan'ın 'Allahım, eğer görüşlerim yanlışsa beni idam etsinlerV şeklinde büyük konuştuğunu rivayet eder. Her şeyin doğrusunu Allah bilir.619[125]

Kadere İman

1- Kadere iman farzdır ve inkârı küfürdür.
2- Kâinattaki her şeyi yaratan Allahtır.
3- Kader, Allah'ın kâinattaki programıdır ve her şey Allah'ın kontrolündedir. Allah kâinatı yaratıp ona bir program yüklemiştir. Eğer kâinattaki olaylar tesadüfi işleseydi bir an bile bu müthiş düzen devam etmez ve sistem tümüyle çökerdi. Her olayın bir mantığı ve olaylar içinde yeri vardır. Allah'ın sistemi bu şekilde düzenlemesi, Rablık sıfatından kaynaklanmaktadır. Allah, kâinatın Rabbidir.
4 - İnsanın kaderi üç parçadır :
a- îlk yaratılış anındaki takdir/plânlama, Allah Teâiâ şöyle buyurdu :
'Yeryüzüne ve nefsinize gelen her musibet, mutlaka önceden Kitapta (yani Levh-i Mahfuzda) yazılı bulunmaktadır. Bu (plânlama da) Allah'a göre çok kolaydır/basittir.
Bunu, elinizden kaçana fazla üzülmeyin ve kazandığınıza fazla sevinmeyin diye (yaptık). Allah kibirlenip övünen kimseleri sevmez.' (Hadid 57/22-23)
b- Anne karnında bazı programların yüklenmesi,620[126]
c- Dünya hayatındaki yaşantısı ve bunların melekler tarafından kaydedilmesidir ki insan hayatı ilk iki programa uygun olarak işler. İnsanı yaratan Allah, ona değişik bir program yüklemiştir. Bu sistemde birden fazla seçenekten birini tercih iradesi/seçim gücü vardır. Verilen bu imkânları doğru ya da yanlış değerlendirmesi sonucunda insan, ceza veya mükâfat elde eder.
5- Kader, insana birden fazla imkân vermektir, yani çok boyutludur ve insan bunlardan birini seçmesi ile sorumlu hâle gelir. Açlık ve tokluk, hastalık ve tedavi gibi.
Hz. Ömer (Radiyallahü anh) bulaşıcı hastalık olan bir şehre girmeyince kendisine: 'Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?' denilmişti. Büyük halifenin ünlü sözü, hâlâ kulaklarımızda çınlıyor:
'... Allah 'in kaderinden yine Allah 'in kaderine kaçıyoruz/sığınıyoruz."621[127]
Şairin dediği gibi:
Sakın kader deme, kaderin üstünde bir kader vardır...
6- Kâinatta Allah'a ait küllî irade yanında, insana da sınırlı bir irade gücü verilmiştir. İnsan bu güç ile tercihde bulunur ve Allah da onun isteğine uygun olarak dilerse yaratır, dilerse yaratmaz. İşte insan bu sınırlı iradesi ile yaptığı tercihten sorumludur.
7- Kâiiyttaki bazı olaylar, insan merkezli olarak bakıldığında, iki kısma ayrıldığı görülür:
a- İsteğe bağlı olmayan fiiller; nzık, ecel, erkek ya da dişi olmak gibi...
b- İsteğe bağlı olan fiiller.
8- Kader inancı, insan karakterini düzeltir ve insanın Allah'a olan güvenini kuvvetlendirir.
9- Kader konusu, gaybla ilgili konulardan kabul edilmiş ve Rasülullah (SaiMtahü aleyhi ve seliemj başta olmak üzere selefimiz tarafından bu konulan fazlaca tartışmak yasaklanmıştır.622[128]

*** Yapılması Gereken Şeyler**

1- İnsan temiz olarak yaratılmıştır. Onun hiçbir borcu ve suçu yoktur. Daha sonra toplum onu değiştirmiştir. Rasülullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:
"Her doğan fıtrat (saflık/temizlik) üzerine yaratılmıştır, sonra anne ve babası onu Yahudileştirmiş veya Hristiyanlaştırmış ya da Mecusî yapmıştır. "623[129]

619[125] Ibn Asâkir, Tarihu'd-Dımeşk, 48/386-213; İbn Nedîm, Fihrist, 131; Ayrıca bk. Ahmed Muhammed Şakir, Müsned (\ahk\k\\), V/280, H.no: 5881.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/242.
620[126] Bk. 17/168. hadis.
621[127] Mâlik, Muvatta', Medine, 22; Buhârî, Tıb (Merdâ), 30; Müslim, Selâm, 98.
622[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/243-244.
623[129] Müsmd, 11/233, 275, 393, 410, 481; 10/353; Buhâri, Cenâiz, 92; Müslim, Kader, 22-25.

2- Sürekli doğrular aranmalı.624[130]

3- Niyetler samimi olmalı.625[131]
4- Zulüm ve haksızlıktan kaçınmalı. Zira zalimlerin kalbi mühürlenmiştir.626[132]
5- Bol bol dua edilmeli. Sevbân'm naklettiği hadiste Rasülullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) buyurur ki:
"Kaderi sadece dua geri çevirir/önler."627[133]
"(Kaderin) kazasını sadece dua geri çevirir/önler."628[134]
Rasülullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) bir başka hadisinde şöyle buyurur:
Kaderden kaçmak fayda vermez, dua etmek faydalı olur. Sanırım, kader tecelli etmedikçe dua yararlı olur. Dua, belâ ile karşılaşır ve kıyamete kadar birbirlerinin önüne geçmeye çalışırlar."629[135]
6- Kader karşısında Allah'a teslim olunmalı ve tevekkül edilmeli. Bu şekilde her insan kul olduğunu unutmaz ve son nefese kadar tetikte/uyanık olur.630[136]

İLİM

* İlim Ve Âlimin Önemi

Allah Teâlâ buyurdu:
*... Deki : Rabbim, ilmimi artır !' (Taha20/U4)
Allah Teâlâ buyurdu:
'....Allah'tan kulları içinde en çok çekinenler âlimlerdir. Şüphesiz Allah izzet ve bağış sahibidir.' (Fâtır 35/28).631[1]

1/198- İbn Mes'Ûd'dan (Radıyallahü anh):632[2]

624[130] Bk. Nahl, 16/93; Ra'd, 13/27; Ankebut, 29/65.
625[131] Bk. Bakara, 2/26-27; İbrahim 14/27.
626[132] Bk. Mü'min, 40/35, Sarf, 61/5; Mutaffifin, 83/14.
627[133] Müsmd, V/277, 280, 282; İbn Mâce, Mukaddime, 10; Fiten, 22.
628[134] Tirmizî, Kader, 6, H.no:2139 (Hasen-garib).
629[135] Heysemî, hadisin Bezzar tarafından nakledildiğini zikredip râvîlerden Zekeriyya b. Mansûr'ım bazılarına göre zayıf kabul edildiğini belirtir. Mecma\ VH/209.
630[136] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/244-245.
631[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/247.
632[2] sened:
Sahih: Müsned, 1/385, H.no:3651, 1/432, H.no:4|09; Buhârî, İlim, 15; Zekât, 5; Ahkâm, 3; î'tisâm, 13; Müslim, Salâtu'i-müsâfirîn, 268; İbn Mâce, Zühd, 22, H.no:4208; İbnti'İ-Mübârek, Zühd, s.353, H.no:994; Hennâd, Zühd, 11/640, H.no:1389; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/410-411, H.no: 1847-1848; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/88; Şuabü'l-îmân, VI/73, H.no:7528; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/426, H.no:5840; Şâşî, 11/182-183, H.no:749-750; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/200, H.no:1712; Humeydî, 1/55, H.no:99; Ebû Ya'lâ, IX/11, H.no:5078; IX/115, H.no:5186; IX/147, H.no:5227;
a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâj benzer bir rivayet İçin bk. Müsned, II/8-9, H.no: 4550,11/36, H.no: 4924,11/88, H.no: 5618, Buhârî, Fezâilü'i-Kur'ân, 20; Halku efâli't-[bâd, s. 119; Müslim, Salâtu'i-müsâfirîn, 266-267; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/410, H.no: 1845-'846; Tirmizl, Birr, 24, H.no:1936; İbn Mâce, Zühd, 22, H.no:4209; İbn Ebî Şeybe, VI/153, H.no:30281; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/188, H.no:7615; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/27, H.no:8072; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, XII/296, H.no:13162; el-Mu'cemü'l-evsat, IIf/126. H.no:2688; Rûyâm, 11/397, H.no:1389; Ebû Ya'lâ, IX /291, H.no:5417; IX /365, H.no:5478: IX /401. H.no:5543; Abd b. Humeyd, s.239, H.no:729; Deyfemî. Firdevs, V/189-190, H.no:7918
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) benzer rivayet için bk. Mümed, U/479, H.no; 10166, Buhârî, Fczâilü'l-Kur'ân, 20; Haîku efâli'l-ıbâd, s. 119; Beyhakî, es-Sünenü'i-kübrâ. İV/Î89, H.no:7616; Lâlkâl 11/347, H.no:578
c-Abduliah b. Amr b. eİ-Âs'tan (RadıyaUahu anh) benzer rivayet için bk. Heysemî, Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde bu rivayetin varlığını ifade ettikten sonra hadisin senedinde Ravh b. Salah'ın bulunduğunu, bu zatın ise İbn Adiy tarafından zayıf, İbn Hıbban tarafından da sika sayıldığını belirtir. Hakim'in de "sikadır, me'mûndur" dediğini nakleder. Bk. Mecma1, 11/256; III/IÛ8
d-Semure b. Ciindüb'den (Radıyallahü anh) benzer rivayet için bk. Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde nakledildiğini belirttikten sonra hadisin senedinde zayıf sayılan bazı râvîlen'n bulunduğunu, Bezzâr'in zayıf bir senedle rivayet ettiğini ifade etti. Bk. Mecma\ H/256
e-Yezid b. el-Ahnes'den (RadıyaUahu anh) benzer rivayet için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, III/375, H.no:2271; el-Mu 'cemü 's-sağir, 1/93. H.no: 125: Müsnedü 'ş-Şâmiyyîn, U/214, H.no:1212; Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü't-kebîr ve el-Mu 'cemü 'l-evsat isimli eserinde nakledildiğini ve râvîlerinin de sika olduklarını ifade etti. Bk. Mecma',11/256:111/108
f-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) benzer rivayet için bk. Ebû Ya 'lâ, (1/340, H.no: 1085; Heysemî, hadisin Ebû Ya'la tarafından sahih ricaliyle nakledildiğini, bir benzerinin de Bezzâr tarafından rivayet edildiğini belirtir. Bk. Mecma\ 11/256-257; 111/108.

Rasûlullah (Sailaiiahn aleyhi ve seliem) şöyle buyurdu: "Sadece İki kişiye gıpta edilir:
Biri, Allah'ın mal bahşettiği ve onu hak yolda harcama gücü/imkânı verdiği kişidir, Diğeri ise, Allah'ın faydalı ilim verdiği kişidir ki onu yaşar ve insanlara öğretir."633[3]

2/199- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaUahu cmh):634[4]
Hz. Peygamber (Sallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Yeryüzündeki alimler, gükyüzünde (parlayan) yıldızlara benzer ki karada ve denzt kaybolduğunda ise yildlZlar rehberler/kılavuzlar bile yollarını kaybeder."635[5]

3/200- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyaiiahü anh):636[6]
Rasûlullah (SaUaUahu aleyhi ve sellem) ashabından birisini göndereceğinde derdi ki:
"İnsanlara müjdeler verin/sevdirin, nefret ettirmeyin! Kolaylaştırın, zorlaştırmayın!"
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle devam etti:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah'ın beni gönderdiği hidâyet ve ilim, bir yağmura benzer ki bir kısım toprak onu içine çeker ve orada birçok otlar, çayırlar çıkar.
O toprakların bir kısmı da çoraktır/çukurdur, suyu üstünde tutar, izzet ve celâl sahibi olan Allah, onu insanlara faydalı kılar; biriken sudan içerler, hayvanlarını otlatırlar, hem başkalarına su verir, hem de ziraatla uğraşır ve topraklarını sularlar.
Bir kısmı da düz arazidir, toprağın üstü su tutmaz ve orada ot bitmez.
İşte bu örnekler, izzet ve celâl sahibi oian Allah'ın dinde anlayış/kavrayış sahibi kıldığı, ayrıca Allah'ın benimle gönderdiği vahiyden başkalarına öğretmek ve öğrenmek şeklinde faydalandırdığı kişinin misali ile bunlara itaat etmeyen, izzet ve celâl sahibi oian Allah'ın bana gönderdiğini de reddeden kişinin durumuna benzemektedir."637[7]

4/201- Nâfî' b. Abdır I-Hâris'ten (Radıyaiiahü anh):638[8]

633[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/247-248.

634[4] Sened:

Hasen: Müsned, III/I57, H.no: 12537: Deylemî, Firdevs, IV/134, H.no:6418; Râmehurmuzî, Emsâlü'l-hadîs, s.87, H.no:51; Heysemî, "Hadisin senedinde Rişdîn b. Sa'd var, bunun hakkında delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilaf bulunmaktadır. (Rişdîn b. Sa'd için bk.31/73.hadis) Enes'in (Radıyallahü anh) talebesi Ebû Hafs (Ömer b. Abdullah) ise meçhuldür," der. Bk.Mecma\ 1/121, 1/201; Münzirî de aynı kanaati taşıdığını belirtir. Bk.Terğlb, 1/56, H.no:128.

Heysemî'nin Rişdin için "zayıftır' dediği yerler için bk. Mecma', 1/60, 89, 214, 265; V/294, 295, 328; VI/13; VI/319; VÎI/52, 78; VIII/46, 81; IX/79; Heysemî, eserinin bazı yerlerinde ise "seyyİü'I-hıfz (hafızası kötü)" (1/266); "kendisiyle delil getirilip getirilmemesi hususunda ihtilaf vardır" (IX/70); "ekseriyet zayıflığına hükmetti" (1/58, 209; VIII/223); "münkeru'i-hadis" (I/İ19); "cumhur, zayıflığı Üzerinde görüş beyan etti; ancak sika sayan da olmuştur" (1/160); "Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel sika; diğerleri zayıf saymıştır' (f/242: V/274): "Heysem b. Hârice sika saydı; Ahmed b. Hanbel ise "Rikâk/zühd hadislerinde herhangi bir beis yoktur" dedi; fakat cumhur zayıf saydı" (U/74; V71I8); "Rikâk/zühd hadislerindeki rivayetleri hasendir"(X/31) "zayıftır, ancak amellerin faziletleri (Rikâk/zühd hadisleri) İle ügili rivayetleri kabul edilir" (X/I23, 156); "hakkında tenkit var; ancak bazıları sika saymışlardır" (11/24; 111/172, 239); "hakkında tenkit var" (11/301; 111/20); "baskın olan görüşe göre zayıftır" (VU/203); "sika sayıldığı hâlde zayıftır' (IV/166. 300; V/25, 58, 101, 162; VII/I45); "zayıftır, mütâbaatlarla kuvvet kazanır" (V/290); "sika sayılmıştır" (IX/I36)gibİ ifâdelerle Rişdin'i tanıtır.

Bûsirı de Rişdin'in zayıf olduğunu ifade eder. Bk.Afisbâhu'z-zücâce, İ/60, 67, 76; Bûsirî, Rişdin'i zayıf sayan âlimlerin isimlerini de verinibn Maîn, Ebû Hatim er-Râzî, Ebû Zür'a, Nesâî, ibn Hibbân. Cüzcânî, İbn Yûnus, Jbn Sa'd, Ebû Dâvûd, Dârekutnî ve diğerleri. İbnü'l-Cevzî ise Rişdin'in neslinin de zayıflıkla temayüz ettiğini söyler: Oğlu Haccâc, torunu Muhammed b. Haccâc, torunun oğlu Ahmed b. Muhammed...Bk. Bûsirî Misbâhu'z-zücâce, IH/124; İbnü'l-Cevzî, el-Ilelü'l-mütenâhiye, I/1I5, 354; U/653, 939; İbn Ebî Hatim er-Râzî, Ifel, 1/44; İbnü'l-Cevzî, Ahmed b. Hanbel ve Fellâs'ın da bu zâtı zayıf saydığını ekler. Bk. el-Ilelü' 1-mutenahiye, 1/53-354; Fakat, Ahmed b. Hanbel kendi eserinde sika olduğunu vurgular. Bk. el-Ilel ve Ma 'rifetü 'r-ricâl, U/479, Trc.no:3145;

İbn Hacer, Rişdin'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lchîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakleder. İbn Yûnus'un da: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." dediğini kaydetti. Bk. Takrîb, Trc.no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın "zayıftır" dediğini naklederek, hafızasının kötü olduğunu hatırlattı. Bk.Kâşif, Trc. no:I575. Tİrmizî, âlimlerin bu zatı, hafizasından dolayı zayıf saydığını söyler. Ek.Tinnizî. Cum'a, 17, H.no:513; Taharet, 40, H.no:54. (Ahmed Muhammed Şâkir ise Tirmizî'nin bu hadisinin haşiyesinde, zayıflığının tartışılabileceğini ifade etti.) Tirmizî'nin Sünenincie bu zâtı zayıf saydığı hadisler için bk.Sifatü cehennem, 4, H.no:258I, 2584; 10, H.no:2599; Kıraat, I, H.no:2930; Tirmizî, Rişdîn b. Sa'd'ın yer aldığı bir hadis için de "hasen-garib" hükmünü verir. Bk.Birr, 31, H.no: 1949; Tefsir. 9/9. H.no:3093. Bir hadiste ise sadece "hasen" hükmünü verir: Deavât, 64, H.no:3476. Senedde yer aldığı hâlde herhangi bir hüküm vermediği de olur. Bk.Kader, 16, H.no:2153. Yahut "garib'" demekle yetinir. B^Fiten, 79, H.no:2269; Sıfatü'l-cenne, 8, H.no:2540; 23, H.no;2562; Tefsir, 56/3, H.no:3294; 70/1, H.no:3322 (Fakat bu r"vâyet: Sıfatü cehennem, 4, H.no:258I ile aynı olduğu hâlde orada zayıf olduğunu söylemişti)

Suyûtî, hadisin hasen olduğuna işaret etti. Bk.el~Câmiu 's-sağîr, H.no:2441. Bennâ da bu kanaatte olduğunu, Suyûtî'nin hükmünü vererek yansıtmaya çalışır. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/145.

635[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/248-249.

636[6] Sened:

Sahih: Müsmd, IV/399, H.no; 19464; Hadisin ilk bölümü için bk. Müsned, IV/4I2, 19587 IV/417, H.no: 19630 (Bu rivayetler 19/216.hadiste zikredilecektir); IH/13i, H.no: 12273 ("ve eskinû" lafzıyla); III/209, H.no: 13109 (Bu iki rivayet ise Enes'ten -Radıyaiiahü anlı- sahicidir. Bunlar 19/216.hadiste zikredilecektir); Müslim, Cihâd, 6-8; Ebu Avâne, IV/2I5, H.no:6558; Ebû Dâvûd, Edeb, 17, H.no:4835; Ebû Ya'lâ, XIU/306, H.no:7319: Hadisin ikinci bölümü için bk. Buhârî, İlim, 20; Müslim, Fezâil, 15; Ebû Yala, XIII/296, H.no:7311; Nesâî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 111/427, H.no:5843; Râmehurmuzî, Emsâlü 7-hadîs, s.28, H.no:12; Ibn Ebî Âsim, 11/437, H.no:903; Lâikûî, 1/78, H.no:87.

637[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/249-251.

638[8] Sened:

Sahih: Müsned, 1/35. H.no: 232; Ma'mer b. Râşid, Xl/439; Müslim, SalâtÛ'l-mÜsâfirîn, 269; Ibn Mâce, Mukaddime, 16, H.no: 218; Dâriml Fezâilü'l-Kur'ân, 9, H.no:

Hz. Ömer (Radıyaiiahüanh) ile Usfan denilen yerde, Mekke yönetiminde görevlendirdiği (Nafî ile) karşılaştı ve ona sordu: 'Bu vadide yaşayanların başına kimi bıraktın?' 'Onların yönetimini İbn Ebzâ'ya bıraktım.' "Ibn Ebzâ ne (iş) yapar?' 'O, azad ettiğimiz kişilerdendir.'
'Kölelikten yeni kurtulmuş birini mi tayin ettin.'
'(Fakat) o, Allah'ın Kitabını okuyan, ferâiz ilmini bilen639[9] ve onlarla hükmeden bir kişidir.'
'(Güzel,) ben Peygamberimiz'in şöyle dediğini işittim;
"Şüphesiz Allah, Kitabı(nın bilgisi) ile bazı toplulukları yüceltir, diğerlerini de (cehaletlerinden/amellerinden dolayı) alçaltır."640[10]

5/202- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahûcmh):641[11]
Yemenli bir grup Rasûlullah'ın (Satlaiiahü aleyhi ve seikm) yanma geldiler ve;
'Bize dini öğretecek birini gönder,' dediler.
Peygamberimiz (Saltaiiahu aleyhi ve seltem), Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'ın (Radıyaiiahü anh) elinden tuttu ve onlara tayin etti, onlara şunu hatırlattı:
"Bu kişi ümmetin eminidir, (en güvenilir kimselerindendir.)"
NOT: Ayrıca Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'm (Radıyallahü anh) "ümmetin emlnf olduğunu ifade eden müstakil hadisler de vardır.642[12]

6/203- Ubâde b. eS-Sâmİt'ten (Radıyaltahü anh):643[13]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seltem) şöyle buyurdu: "Büyüklerimize hürmet, küçüklerimize merhamet etmeyen ve âlimlerimizin konumunu kabul etmeyen kişi, benim ümmetimden değildir."644[14]

7/204- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):645[15]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah kimin hayrını isterse, onu dinde

---

2368; Ebû Nuaym, Müstahrec, II/412, H.no: 1850; Beyhakî, es-Sünenü l-kübrâ, 111/89, H.ııo:4904; Şuabü '/-îmân, H/549, H.no:2682; Ebû Ya'lâ, 1/186, H.no:211.
639[9] Ferâiz, miras ya da farzlar ilmidir.
640[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/251-252.
641[11] Sened:
Sahih: Müsned, III/146, H.no:12420. Benzer rivayet için bk. 111/175, H.no:12725; 111/286, H.no:13981; III/212, H.no:13150; II I/125, H.no:12201; Buhârî, Âhâd, İ: Müslim, Fezâilii's-sahâbe, 53-55; Tirmizî, Menâkıb, 32, H.no:3796, (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 11, H.no:135; Tayâlisî, s.272, H.no:2038; Abd b. Humeyd, s.399, H.no:1345; Hâkim, Müstedrek, 111/299, Hn.o:5163; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/17, H.no:2I01; İbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/414, H.no:3930; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/57, H.no:8196; Şâşî, 11/232-233, H.no:804.
642[12] İlgili rivayetler için bk. Müsned, III/133, H.no:12298; IH/189, H.no:12901; III/245, H.no: 13497; Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'm (Radıyallahü anh) "ümmetin emini"" olduğunu ve diğer bazı sahabenin özelliklerini kısaca ifade eden hadisler için bk. Müsned, 111/184, H.no:12839; 111/281, H.no:13925; Tirmizî, Menâkıb, 32, H.no:3790-3791, (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, U, H.no:154; Abdürrezzâk, XI/225, H.no:20387. Hz.Ömer'in (Radıyallahü anh) bir vesîle ile Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın (Radıyallahü anh) "ümmetin emmi" olduğunu vurguladığını ifade eden rivayet için bk. Müsned, 1/18, H.no: 108.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/252.
643[13] Sened:
Hasen; Müsned, V/323, H.no: 22654; Hâkim,"Müstedrek, 1/211, Hn.o:421: Humeydî, 11/268, H.no:286, Makdisî, Muhtara, VIII/362, H.no:445; Heysemî isnadının hasen olduğunu söyler. Rk.Mecma', 1/127, VIII/14; Münzirî de bu görüştedir. Bk.Terğîb, 1/64, H.no:169. Çünkü senedinde Mâlik b. el-Hayr bulunmaktadır. İbn Hıbbân ve Hâkim "sika" kabul etmiş, Zehebî de Hâkim'in bu görüşünü onaylamış; İbnü'i-Kattân ise adaletinin sabit olmadığını söylemiş ancak herhangi bir cerh sebebini belirtmemiştir.
a-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Birr, 15, H.no:1919, (Tirmizî, rivayetin garİb olduğunu belirttikten sonra, bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, İbn Abbas ve Ebû Ümâme'den -Radıyallahü anhüm- nakillerin bulunduğunu söyler);
b-Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 58, H.no:4943; Tirmizî, Birr, 15, H.no:1920;
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Tirmizî, Birr, 15, H.no: 1921;
d-Ebû Ümâme'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/167, 236, H.no:7703, 7922.
644[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/253.
645[15] Sened:
Sahih: Müsned, 1/306, H.no: 2791; Tirmizî, İtim, 1, H.no:2645, (Hasen-sahîhtir. Bu konuda Hz. Ömer, Ebû Hüreyre ve Mııâviye'den -Radıyallahü anhüm- nakiller bulunmaktadır); Ûârimî, Mukaddime, 24, H.no:23I; RÎkâk, 1, H.no:2709; Makdisî, Muhtara, X/408-409, H.no:430-431; Taberâni, et-Mu'cemü'f-kebîr, X/323, H.no:10787.
a-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/322, H.no:3288. Heysemî, Taberânî'nin bu rivayetinde zayıf olan İbn Lehîa'nın varlığına işaret etti. Bk. Mecma\ I/I21.
b-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, VI/240, H.no:31047 (mevkuf olarak); Bezzâr, V/İ17, H.no:I700; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/Î5İ, H.no:8756; X/197, H.no:10445; Heysemî, Taberânî'nin ve Bezzâr'ın bu rivayetinin sika râvîlerle nakledildiğini ifade etti. Bk. Mecma', 1/121. Münzirî de isnadında bir bcisin olmadığını belirtir. Bk. Terğîb, 1/50, Rno:10I.
c-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Rebî' b. Habîb el-Ezdî, Müsned, s.31, H.no:25.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 9/206.hadisin tahrici.
e-Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 8/205 ve 10/207.hadislerin tahrici.

fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."646[16]

8/205- Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahü anh):647[17]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah bir kişinin hayrını isterse, onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."648[18]

9/206- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):649[19]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Ben ancak taksim edenim, asıl ihsan sahibi Allah'tır."650[20]

10/207- Muâvİye b. EbÛ SÜfyân'dan (Radıyallahü anhümâ):651[21]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İzzet ve celâl sahibi Allah, bir kişinin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."
(Abdullah b. Ahmed b. Hanbel dedi ki: Şu gelen kısmı da babamın kitabında kendisine yazdırılmış metni, onun el yazısıyla bir önceki cümleye bitişik olarak buldum. Ancak babam bu kısmı bana okudu mu, yoksa okumadı mı, tam bilemiyorum:)652[22]
"Kim (vahyi) dinler ve itaat ederse, artık aleyhine bir delil bulunmaz. Kim de vahyi dinler ve itaat etmezse, onun lehine (tezkiye eden) bir delil bulunmaz."
§Muâviye b. Ebû Süfyân 'dan (Radıyallahü anhümâ) rivayet edilen benzer mükerrerler:
a- Ma'bed el-Cühenf den:653[23]
MuaVİye (Radıyallahü anh) RaSÛlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) nadir olarak nakilde bulunurdu. İşte şunlar, onun bir toplulukta Rasûlu İlah'tan naklettiği rivayettir:
"Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Dünya malı taze bir yemiştir, kim onu hakkıyla alırsa kendisine bereketli olur. Birbirinizi (gereksiz yere ya da yanında) övmekten kaçının, çünkü bu iş boğazlamaktır/helâk etmektir."
b- Yezidb.el-Esam'dan:654[24]
MuaVİye b. EbÛ Süfyan'in (Radıyallahü anhümâ), RaSÛlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) bir hadis naklettiğini işittim. İşte şu hadisi dışında, kendisinden başka bir rivayet de duymadım:
"Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Kıyamet gününe kadar (her dönemde) Müslümanlardan, hak (doğruluk için) mücadele eden ve saldırganları mağlûp eden bir topluluk mutlaka bulunacaktır."

646[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/253-254.
647[17] Sened:
Sahih: Miİsned, IV/92, H.no:16777. Benzer rivayet için bk. İV/93, H.no:16785; TV/96, H.no: 16821: IV/97, H.no: 16823; İV/98, H.no:16836 İV/99. H.no:i6852; İV/!01, H.norl6868; IV/92-93, H.no: 16782; IV/93. H.no:16793; IV/95. H.no:16803; IV/96, H.no:16817; IV/92, H.no: 16780; IV/93, H.no: 16792; IV/93, H.no:16789; IV/99, H.no:16852 ("innemaene hazin"' ilaveli rivayet); Mâlik, Mıvatta', Kader, 8; Buhârî, İlim, 13; İ'tisâm, 10; Farzu'l-humus, 7; el-Edebü'l-müfred, s.232, H.no:666; Müslim, Zekât, 98-100; Rebî' b. Habib el-Ezdî, Müsned, s.31, H.no:26; İbn Ebî Şeybe, VI/240, H.no:31045~31046; İbn Mâce, İlim, 17, H.no:22l; Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:230, 232; Heysemî, Mevârid, 1/49, H.no:82; Ebû Nuaym, Müstahrec, III/106-107. H.no:2313, 2316: Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/158, H.no:257; 1/240. H.no:428; 1/431, H.no:758; 11/154, H.no:1095; 11/159. H.no:! 106; el-Mu 'cemü'l-evsat, 11/117, H.no:1436; V1I/42, H.no:6794; VIII/58, H.no:7957: IX/273, H.no:8614: DC/328, H.no:8766; el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/321, 329, 330. 338. 342, 344, 348, 367. 369, 371. 385. 386, 389, 391, 395, H.no:729, 755-756, 782-786, 792, 797, 810. 860, 864, 867, 871, 904. 906, 911, 912, 918, 929; Ebû Ya'lâ, XIII/371, H.no:7381; (Heysemî, Taberânî'nin rivayetinde müphem râvının ve Ebû Ya'la'nın rivayetinde ise zayıf sayılan Velid b. Muhammed'ın bulunduğunu ifade etti. Bk. Mecma\ 1/183) Abd b. Humeyd. s.156, H.no:412; Kudâl Müsnedü'ş-şihâb, 1/225, H.no:346; 11/95, H.no:954; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, U/264. H.no:1702;IV/226,H.no:4870
648[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/254.
649[19] Sened:
Sahih: Müsned, 11/234, H.no: 7193 (uzun bir hadisin son bölümü): Ma'merb. Râşid, XI/403; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:220; Ebû Ya'lâ, X/238, H.no:5855; Mu'cem, s.38. H.no:2; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/425, H.no:5839; İshâk b. Râhûye, 1/400, H.no:439; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/224, H.no:345; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/319, H.no:5424; el-Mıt'cemü's-sağîr, 11/76, H.no:810. Heysemî, Taberânî'nin bu rivayetinin sahih ricaliyie nakledildiğini ifade etti. Bk. Mecma', i/121.
650[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/255.
651[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/96, H.no: 16817-16818; İbn Ebî Âsim, 11/503. H.no:!056; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/339, 366, H.no: 785, 861. Heysemî, Cebele b. Atıyye hariç, hadisin sahih ricaliyie nakledildiğini, bu zâtın ise sika olduğunu ifade etti. Bk. Mecma', V/217. Ayrıca 8/205.hadisin tahricine bk.
652[22] Bu şekildeki hadisler, vicâde şeklindeki rivayetler olarak değerlendirilir.
653[23] Müsned, IV/92, H.no:16780; IV/93, H.no:I6789; IV/98-99, H.no: 16845; Taberânl, el Mu 'cemü 'l-kebîr, XIX/350, H.no: 815; Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, VII/280, H.no:10307.
654[24] Müsned, IV/93, H.no:16792; IV/101, H.no:16870; Ebu Avane, IV/507, H.no:7505.

c- Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî'den:655[25]
Muaviye (Radıyaiiahü anh) minberde: en elleek ve engellediğine de verecek katmda çocuklan ve mevkM ile "9"') nasîbi/şansı katında fayda vermez.656[26] Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih Kla:T dGdİ Ve bU CÜmleleH RasûIuIlah'tan " minberde duydum, diye ekledi.
d- Muaviye (Radıyaiiahü ani?) dedi ki:657[27]
Hz. Ömer (Radıyaliahn anh) dönemi dışında size gelen hadislerde titiz davranın, (iyi inceleyin!) Çünkü Ömer bu konuda, izzet ve celâl sahibi olan Allah'tan en çok korkan kişiydi. Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Allah kimin hayrını isterse, onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."
Şunu da işittim:
"Ben hazine sorumlusu (gibiyim). Veren ise sadece izzet ve celâl sahibi olan Allah'tır, Kime gönül hoşluğu ile bir şey verdiysem, bu ona bereketli olur. Kime de aç gözlü olması ve böyle istemesinden dolayı verirsem, 'bu yiyen ama doymayan bir kişiye benzer, (ona bereketli olmaz.)" ayrıca şunu işittim: "Ümmetimden, hakkı savunan bir topluluk her zaman bulunacaktır. Onlar diğer insanlara boyun eğdirdikleri hâlde hiç kimse onlara karşı gelemeyecek ve bu (hakimiyet) Allah'ın takdir ettiği süre bitinceye kadar devam edecektir."
e- Muaviye b. Ebu Süfyan'dan (Radiyalahu anhuma):658[28]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) şöyle dediğini işittim:
"Allahım! Senin verdiğini engelleyecek ve engellediğine de verecek biri yoktur. Kişiye (dünya malı, çocukları ve mevkii ile ilgili) nasîbi/şansı senin katında fayda vermez. Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Kadınların en hayırlısı deveye binendir. Kureyş kadınlarının salih olanı ise eşine ait malı gözetip koruyan ve çocuğuna da küçüklüğünde şefkatli davranandır."659[29]

11/208- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaıiahüanh):660[30]
Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seîîem) şöyle buyurdu: "İnsanlar çeşitli madenler gibidir. Cahiliyede (toplum için) kıymetli/üstün olan kişiler, eğer İslâm döneminde dinde fakih (doğru anlayış sahibi) olurlarsa, bu dönemde de kıymetli/üstün olurlar."661[31]

12/209- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahüanh):662[32]
Rasûlullah'ın (Sdiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Âlimin üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler Peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar bıraktılar ve ne de dirhem. Geride bıraktıkları sadece ilimdir. Kim de bu ilimden istifade ederse, çok şanslı

655[25] Muhammed b. Ka'b: Hno:16803;IV/98;abd b. Humeyd, s.:157, H.no:146; Tebarani, el- Mu'cemu'l-kebir, XIX/340, H.no: 787.
656[26] Ona salih ameli yanında Allah'ın fazlı ve rahmeti fayda verir.
657[27] Müsned, IV/99, H.no: 16921; Müslim, Zekât, 98; Ebû Avâne, IV/506, H.no:7504; Taberânı, el-Mu 'cernü 1-kebîr, XIX/370, H.no: 869.
658[28] Müsned, IV/101, Ma'mer b. Raşid, XI/303, Nesai Ahmed eş-Şeybani, V/459, Deylemi, Firdevs, II/183, H.no :2923.
Bu rivayetin ikinci bölümünün Ümmü Hani bt. Ebi Talib'den XXIV/436, Hno:1067.
659[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/255-259.
660[30] Sened:
Sahih:Müsned, III/367, H.no:14886.BenzerHeysemi sahih ricaliyle naklettiği belirtir.
a-Ümmü Seleme2den şahidi için bk.Hakim, Müstedrek, III7/271,H.no:5061.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.II/257, H.no:7487; H/260, H.no:7534; 11/391, H.no:9056; 11/431, H.no:9533; 11/438, H.no:9618; 11/485, H.no:10244-10246: H/498, H.no:10418; 11/524-525, H.no:10737; 11/539, H.no: 10898; Buhârî, Menâkıb, 1; Müslim, Bur, 160; Fezâilü's-sahâbe, l99;Fezâil, 168; Şafiî, Swue«, s.351, H.no:445; Tayâlisî, s.324, H.no:2476; Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:229; Şâşî, 1/279; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/367. H.no:ll249; Beyhaki, ŞuabüUmân, 11/264, H.no:1701; Ebû Ya'tâ, X/457-458, H.no:6070; XI/438, H.no:6562; Humeydî, 11/451, H.no:1045; îshâk b, RâhÛye. 1/169, H.no: 116; 1/226, H.no:183; 1/436, H.no:505; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/145, H.no: 196; 1/354, H.no:606; Taberânî, el-Mu'cemü't-evsat, 1/217, H.no:704; Deylemî, Firdevs, IV/300, H.no:6880.
c-Zeyd b. Ebî Attâb'ın nakline göre Muâviye'nin (Radıyaliahü anh) hutbeden naklettiği ilgili bölüm için bk. Müsned, IV/101. H.no: 16868; İbn Ebî Şeybe, Vl/402. FI.no: 32387; Ebû Amr Osmfin ed-Dânî, es-Sünenü'l-vâridefı'l-fiten, 11/486, H.no: 195.
661[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/259-260.
662[32] Sened:
Hasen: Müsned, V/196, H,no: 21612; Tirmizî, İlim, 19, H.no:2682; Ebû Dâvûd, İlim, 1, H.no:3641-3642; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:223; Dârimî, Mukaddime, 32, H.no:349; Ebû Hanîfe, Müsned, s.57; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 11/362-363, H.no:1696-1697; MuhâmiH. Emâlî, s.330, H.no:354; Taberânî, Müsnedü 'ş-Şâmiyyîn, 11/224, H.no:1231; Beğavî, Şerhu's-sütrne, 1/275, H.no:129 (garib); Deylemî, Firdevs, 111/74, H.no:4207. Hadisin hasen olmasının sebebi; İbn Hibbân'ın "Sikât" isimli eserinde yer almasına rağmen Kesir b. Kays hakkında birtakım olumsuz ifadelerin bulunuşu ve Asım b. Raca' b. Hayve hakkında da ihtilafın varlığı... Bazı rivayetlerde Kays b. Kesir, bazılarında ise Kesir b. Kays olarak râvînin is"1' zikredilmektedir. Cerh ve ta'dîl kitaplarında da her ikisinin de kullanıldığı ifade edilmektedir. Bir sonraki hadisin tahririne bk-13/210.

demektir."663[33]

* İlim İçin Yolculuğa Çıkmanın Önemi

Allah Teâlâ buyurdu-
‘...Rabbim ilmiyle her şeye hâkrm oldu' bunu düşünmezmisiniz?’ (En’am 6/80).664[34]

13/210- Kesîrb. Kays'tan:665[35]
Bir kişi Medine'den yola çıktı ve Dımeşk'te bulunan Ebu'd-Derdâ'nın (Radıyallahü anh) yanına geldi, aralarında şu konuşma geçti:
'Ey kardeşim, seni buralara getiren nedir?
'Bana ulaşan senin Rasûlullah'tan (Satiallahü aleyhi ve seiiem) rivayet ettiğin bir hadis (beni buralara getirdi).'
"Sen şimdi buraya ticaret için gelmedin mi?
'Hayır.'
'Ya da herhangi bir ihtiyacın için gelmedin miT
'Hayır.'
'(Buraya), sadece o hadisi almak için mi geldin?"
'Evet.'
'{O hâlde dinle,) ben Rasûlullah 'in (Saiiatlahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa, Allah onu cennete giden yola çıkartır. Melekler ilim talibini sevdikleri için kanatlarını (onun ayakları altına) sererler. Sudaki balıklar da dahil göklerde ve yerde bulunan her şey onun için istiğfar eder. Âlimin âbide üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğüne benzer. Âlimler Peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar bıraktılar ve ne de dirhem. Geride bıraktıkları sadece ilimdir. Kim de bu ilimden istifade ederse çok şanslı demektir."666[36]

14/211- Zirb. Hubeyş'den:667[37]
Safvan b. Assai el-Murâdî'ye (Radıyallahü anh) gittim ve mestler üzerine mesh etmeyi sordum. Bana dedi ki: "Seni buraya ne getirdi?' 'İlim talebi' dedim. 'Sana bir müjde vereyim mi?' dedi ve şu hadisi Rasûlullah'tan
(Sallallahü aleyhi ve sellem) rivayet ettİ:
"Melekler, ilim talibinin çalışmalarını sevdikleri için kanatlarını (onun ayakları altına) sererler..."
(...önceki hadiste geçen lâfızları da nakletti.)668[38]

663[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/260.
664[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/261.
665[35] Sened:
Hasen: Müsned, V/196, H.no: 21612; Tirmizî, İlim, 19, H.no:2682; Ebû Dâvftd, İlim, I, H.no:3641-3642; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:223; Dârimî, Mukaddime. 32, H.no:349; Ebû Hanîfe, Mûsned, s.57; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 11/362-363, H.no:I696-1697; Muhâmiiî, Emâlî, s.330. H.no:354; Heysemî, Mevârid, 1/176-177. H.no:80; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/224, H.no:l231; Beğavî, Şerhu's-sünne, 1/275, H.no:129 (garib); Deylemî, Firdevs, 111/74, H.no:42Û7. Hadisin hasen olmasının sebebi bir önceki (12/209) hadisin lahricinde zikredildi.
Ayrıca Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Tirtnizî, İlim, 2. H.no:2646, (hasen): 16/213.hadisin tahricine bk. İbn Hıbbân'ın senedinde Âsım'ın hocası Dâvûd b. Cemil. O'nun da hocası Kesir b. Kays olarak geçer. İbn Ebî Hatim, Dâvûd b. Cemil hakkında herhangi bir cerh ve ta'dîlde bulunmamıştır. Bu râvîyİ İbn Hacer zayıf (bk.Takrîb, Trc.no: 1778); Zehebî de sika kabul eder (bk,Kâşif, Trc.no: 1433). Kesir b. Kays hakkında da aynı hükmün verildiğini görüyoruz. Ayrıca İbn Hacer, "Kesjr" İsminin daha çok kullanıldığım ifade eder: (bk. Takrîb, Trc.no:5624; Kâşif. Trc.no:4644). Âsim b. Recâ hakkında ise, Zehebî "suveylih" (salih sayılabilir) hükmünü tercih ederken (bk. Kâşif, Trc.no:2499); îbn Hacer. "sadûktur, ama hata yapabilir," der. Bk. Takrîb, Trc.no:3058.
666[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/261-262.
667[37] sened:
Sahih: Müsned, IV/239, H.no: 18007, Benzer rivayet için bk.IV/239-240, H.no:18011-18013; IV/240, H.no: 18016, IV/241, H.no: 18018. Abdürrezzâk, Musanmf, 1/205, H.no:795; Şafiî, s. 17; Ümm, 1/34-35; Tayâlisî, s. 160, H.no:1165; İbn Ebî Şeybe, 1/162. H.no: 1867; V/2S4, H.no: 26112; Ebû Dâvûd, ilim, 1, H.no:3641; Tirmizî, Deavât, 98, H.no: 3536. (hasen-sahih); NesâJ, Taharet, 113, H.no:I58; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:226 (Bûsirî, son döneminde ihtilât eden Âsim b. Ebi'n-Necûd - Âsim b. Behdele- haricinde diğer râvîlerin sika olduğunu ifade eder); Dârimî, Mukaddime, 32, H.no:369; Îbnü'l-Mübârek, s.387, H.no:1096; Heysemî, Mevârid, 1/174-175, H.no:79; Humeydî, 0/389, H.no:881; Saîd b. Mansûr, Sünen, V/119, H.no:940; Dârekutnl 1/197, H.no: 15; Hâkim, I/180.H.no:341; Makdisî, Muhtara, VII1/32-34. H.no: 23-26; VIII/36, H.no: 29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/55-60, H.no:7349-7365. Heysemî, Taberâni'nin rivayetinde zayıf sayılan Abdulkerim b. Ebü'l-Mehârik'in bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma\ 1/123. Âsim b. Behdele -îbn Ebi'n-Necûd- hakkında İbn Hacer: "Sadûktur, ancak bazen hata yapar. Kıraatta delildir. Buhârî ve Müslim'in râvîleri arasında bir başka râvî ile destekli olarak yerini alır." (Bk. Takrîb, Trc.no:3054) Zehebî ise, "Sıka sayılır. Ancak Dârekutnî hafızasında biraz problemin bulunduğunu söyler" demiştir (bk. Kâşif, Trc.no:2496).
668[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/262-263.

15/212- Abdullah b. Büreyde'den:669[39]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) ashabından biri Mısır'da bulunan Fadâle b. Ubeyd'in (Radıyaliahuonayanına gitti, o devesini yemliyordu. Ona:
'Seni ziyaret etmek için gelmedim. (Bilâkis) Rasûlullah'ın bana ulaşan bir hadisi için geldim, umarım ki bu konuda sende bir bilgi vardır' dedi ve Fadâleyi biraz saçları dağınık olarak görünce sordu:
'Bu bölgenin yöneticisi olduğun hâlde, neden seni saçları dağınık görüyorum?'
'Rasûlullah 'bizi fazla süslenmekten nehyetti' dedi ve onun yalın ayak olduğunu görünce sordu:
'Sen neden yalın ayak dolaşıyorsun?'
'Rasûlullah bize bazen yalın ayak yürümemizi emretmişti...'670[40]

16/213- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):671[41]
"Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. "
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) başka tarikle gelen hadis şöyledir:672[42]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Kim bir mü'mini dünya sıkıntılarından kurtarırsa Allah onu kıyamet günü sıkıntılardan kurtarır.
Kim bir Müslümanın hatasını örterse Allah da onun dünyada ve âhirette hatasını örter.
Kim bir fakire/borçluya kolaylık sağlarsa Allah da ona dünyada ve âhirette kolaylık sağlar.
Kul kardeşine yardımcı olduğu sürece Allah da onun yardımcısı olur.
Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır.
Bir topluluk Allah'ın evlerinden birinde toplanır, Allah'ın kitabını okur ve anlamaya çalışırlarsa, mutlaka üzerlerine huzur iner, kendilerini rahmet kuşatır, etraflarını melekler sarar ve Allah onları katında (hayırla)
anar.
Kimin ameli kendisini geri bırakırsa, nesebi onu hızlandırmaz/öne geçirmez."673[43]

*** İlim Öğrenmeye Teşvik Ve Öğreticinin Hareketleri**

Allah Teâlâ buyurdu:
'... Allah, sizden iman edenleri ve Mim sahiplerini (yüksek) derecelere yükseltir. (Untmayın,) Allah her yaptığınızdan haberdardır.' (Mücadile 58/11).674[44]

17/214- Iyâz b. Hımâr el-MÜcâşİî'den (Radıyaiiaha anh):675[45]

669[39] Sened:
Sahih: Müsned, VI/22, H.no: 23851; Ebû Dâvûd, Teracciil, 1, H.no:4I60; Nesâi, Zînet, 7 H.no:5055; Ahmed eş-Şeybâm, V/350, H.no:2929; Beyhakî, Şuabü 1-îmân, V/227, H.no:6468 Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 't-emânî, 1/151.
670[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/263-264.
671[41] Sened:
Sahih: Müsned, 11/325, H.no: 8299; Tirmizî, İlim, 2, H.no:2646 (hasen); Ebû Dâvûd, İİim, 1, H.no:3643); Hâkim, 1/165, H.no:299-300; ibn EbîŞeybe, V/284, H.no:26117. Suyûtî, hadisin "hasen" olduğuna hükmeder (bk.el-Câmiu 'ssağîr, H.no:8756); Münâvî ise, hadisin Müslim'de geçtiğine dikkat çekerek (Müslim, Zikir, 38) bu hükmü Suyûtî'nin bir zuhûlü olarak değerlendirir {bk.Feyzu'l-kadîr, VI/200). Ayrıca İbn Abbas'tan (Radıyaliahu anhümâ) şahidi için bk.İbn EbîŞeybe, V/284, H.no:26114. Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahu anh) şahidi içinde 12-13/209-210. hadislerin tahricine bk.
672[42] Müsned, U/252, H.no: 7421; Benzer rivayet için bk. 11/274, H.no: 7687; 11/296, H.no: 7929; 11/404, H.no: 9220; 11/500, H.no: 10444; Müslim, Zikir, 38; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, Vl/27, İbn Hıbbân, 11/119-120, H.no:84, (Heysemî, Mevârid, 1/173. H.no:78); İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:225; Ebû Nuaym, Hılye, VIII/119.
673[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/264-266.
674[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/266.
675[45] Sened:
Sahih: Müsned. IV7266, H.no: 18255; Benzer rivayet için bk. IV/266, H.no: 18254; IV/266, H.no: 18256; IV/I62-163, H.no:17420; IV/162, Rno:17414-17415; Müslim, Cennet, 63-64; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/26, H.no:8070-807I; Bezzâr, VIII/419, H.no:3491; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, XVII/358, H.no:987; XVII/360, H.no:992; XVII/362, H.no:996; el-Mu 'cemü 'l-evsat, III/206, H.no:2933.
Hakîm el-Esrem, TÎrmizî'nin Süneninde bir yerde (âdet kam gören kadına yaklaşan kimse ile ilgili hadiste) zikredilir. Tirmizî o hadis için: "Muhammed (Buhâri) bu hadisi senedi sebebiyle zayıf saydı" der. Bk.Tahâret, 102, H.no:l35. Tirmizî, isim zikretmeksizin böyle bir değerlendirme vermektedir. (Buradaki zayıflık:Ebû Temîme'nin, Ebû Hüreyre'den hadis işilmemesidir. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, 111/16, Trc.no:67; Ibn Adiy, Kâmil, H/219. Trc.no:403; Ukaylî. Duafâ, 1/317, Trc.no:391) Ahmed Muhammed Şâkir o hadisin haşiyesinde, İbn Ebî Şeybe'nin İbnü'l-Medînî'ye Hakîm ei-Esrem'in nasıl biri olduğu sorulduğunda "bize göre sikadır1 cevâbının verildiğini nakleder, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân'm (bk.Sikât, VI/215, Trc.no:7432) bu zâtı sika saydıklarını belirtilerek hadisin sahih oluşunu isbât eder. Nesâî, bu râvî için: "bir beis yoktur" derken, îbnü'I-Mcdînî: "Bu şahıs bizi âciz bırakmıştır" der. Bk.İbn Ebi Hatim er-Râzî, et-Cerhu ve 't-ta 'dil, UT/208, Trc.no:909; Mizzî, Tehzîbü l-kemâl, VII/207. Trc.no:1465; Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, 11/355, Trc.no:2231; İbn Hacer, Tehzîb, 11/388, Trc.no:7864; İbn Hacer, "fîhi lîn" ifadesini kullanır.

Rasûlullah (Saiiaiiahu akyhive sellem) bir hutbesinde şrtyie konuştu: "İzzet ve celâl sahibi Allah, bana bugün öğrettiği sizin bilmediğiniz bir (bilgiyi) size de öğretmemi emretti ve şöyle buyurdu:
'Kullarıma bağışladığım her nimeti, kendilerine helâl kıldım.'"
NOT: Haram kılman şeyler bağışlanan nimetler emsinden değildir. Zira Allah onların kullanılmasına ve yenmesine izin vermemiştir.
§Bu hadis, yine Iyâz b. Hımâr el-MücâşiVden (Radıyaüahn anh) şöyle rivayet edilir.676[46]
Hz. Peygamber (Sallalfohü aleyhi ve seitem)677[47] bir gün hutbede şöyle konuştu: "İzzet ve celâl sahibi olan Rabbim, bana bugün öğrettiğini size de öğretmemi emretti ve şöyle buyurdu:
'Kullarıma bağışladığım her nimeti kendilerine helâl kıldım. Ben bütün kullarımı Hanîf (tevhidi kabul edecek şekilde) yarattım. Ancak şeytanlar, onların yanlarına gelir ve (doğru olan) dinlerinden uzaklaştırır, benim helâl kıldığımı haram, haram kıldığımı da helâl kılarlar ve ben yetki vermediğim hâlde şirk koşmayı emrederler'
İzzet ve celâl sahibi olan Allah yeryüzü ehline bakar, Arap olan ve olmayanları bırakır, ancak Ehl-i kitap'tan bazı kişilere şöyle hitab eder:
'Seni ve senin sebebinle başkalarını, imtihan etmek için vahiy ve peygamber gönderdim ve suyun silemeyeceği bir Kitap indirdim, onu uyuyacağında ve uyanıklık durumlarında okursunuz .'
Allah bana Kureyş'i yakmamı/yok etmemi emredince dedim ki:
(Ya Rabbi, o zaman başımı kırarlar/yerler ve ekmek hâline getirirler.'
Allah şöyle dedi:
'Onların seni sürdükleri gibi sen de onları yurtlarından çıkar, biz de onlarla savaşta sana yardım edelim, onlar için bu harcamalara gir de biz de sana ihsanda bulunalım, onların üzerine bir ordu gönderirsen, biz de seni beş misliyle destekleriz. Sana itaat edenleri yanına alarak isyan edenlere karşı savaş yap!
Cennetlikler üç kısımdır:
Bir kısmı;678[48] yetki sahibi, güçlü, infak eden ve başarılı kılınanlardır.
Bazıları; akrabalarına ve Müslümanlara karşı merhametli ve ince kalplidir.
Diğerleri de; fakir, namuslu ve infak etmeye çalışanlardır/
Cehennemlikler ise, beş kısımdır:
Zaafı olan kişi(ler) ki onlar aklım kullanmaz ve içinizde size tâbi olarak bulunur,679[49] aile ve mal da istemezler,
Hain kişi ki tamahı/aşırı arzusu gizli değil, biri kapısını çalsa ona hainlik eder,
Gece gündüz seni ailen ve malınla kandıran, tuzaklar kuran kişi.
Cimri,
Yalancı ve
Çok ahlâksız kişi.' "680[50]

18/215- îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhürnâ):681[51]
Hz. Peygamber (SallaUahü aleyhi ve aeiiem) buyurdu ki : "İlim öğretin, kolaylaştırın ve

---

Bk.Takrîb, Trc.no:1481; Zehebî ise, "sadûkuır" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 1208; Görüldüğü gibi, Hakîm el-Esrem hakkında birtakım olumlu olumsuz tenkitler yapılmıştır. Fakat hadis, mütâbîleri ile sahih mertebesine yükselir.
676[46] Müsned, IV/162, H.no:17414-17415.
677[47] Ayrıca Yahya b. Said, Şu'be yoluyla Katade'den rivayet etmekte ve hadisin bir bölümünü işittiğini bildirmektedir. Affan, Hemmam'ın rivayetinde; 'çok ahlâksız kişi1 cümlesinin bulunduğunu nakleder, ayrıca 'yalancı ve cimriyi' de ekler.
678[48] Lafız olarak ...bir kişi, anlamındadır.
679[49] Râvî Yahya burada şüpheli konuştu.
680[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/266-269.
681[51] Sened:
Sahih: Müsned, 1/239. H.no: 2136: Benzer rivayet için bk.I/283, H.no: 2556; 1/365, H.no: 3448; Buhâıl el-Edebü'l-müfred, s.95, H.no:245; s.447, H.no:1320; Tayâlisî, s.340, H.no:2608; İbn Ebî Şeybe. V/216, H.no:25379; Taberânî, el-Mucemii'l-kebîr, XI/33. H.no:10951: Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI/309, H.no:8286; Deylemî, Firdevs, 1II/9, H.no:4003. Heysemî, hadisi Taberâni'nin de rivayet ettiğini, Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika olduklarını, Leys'İn Tavûs'tan semâmı açıkladığını beyan etti. Bk.Mecma', VIII/70. Eserinin bir başka yerinde İse Bczzâr'ın da rivayet ettiğini, senedinde zayıf sayılan Leys b. Ebi Stileym'in bulunduğunu belirtir Bk.Mecma', 1/131. Ahmed Muhammed Şâkir, Heyscmî'nin Leys b. Ebî Süleym'i zayıf göstermesini tasvib etmeyerek, sika olduğunu isbat eder (2136. hadisin tahrİcinde). Bu râvîyi 2136. hadisin tahricinde ele alarak "sika" olduğunu belirtir, hafızasından dolayı bazıları tarafından tenkide tabî tutulduğunu, hatta bir kısmının bu tenkitlerinde ileri gittiklerini ifade ederek, Vekî'yi buna örnek gösterir. Vckî': "Süfyân, Leys'in adını bile anmaz'1 der, ancak (1199 ve 2l36.hadislerde) ismini bizzat söyler, der. Sâcî de: "Ebû Dâvûd bu zatın hadislerini Süncn'ine aimadı" der, ancak îbn Hacer'in Tehzîb İsimli eserindeki "az da oisa Sünen'de hadisleri vardır' görüşünü naklederek, buna da cevâbını verir. {Müsned, I/l 00 tahkiki) Buhâri bu zatı cerbetmemiştir. Bk. et-Târîhu 'l-kebîr, IV/I/246.

zorlaştırmayın ! Biriniz kızdığında susmayı denesin ! "
§îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) bir başka rivayette; Peygamberimiz (SaUallahii aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu :
LiÎlim öğretin, kolaylaştırın ve zorlaştırmayın!
Kızdığında susmayı dene !682[52]
Kızdığında susmayı dene !
Kızdığında susmayı dene ! "683[53]

Açıklama

Bu kıymetli tavsiyeler eğitimcileri olduğu kadar anne ve babalan da ilgilendirmektedir. Eğitimde sabır, güven verme, doğru karakter kazanımı ve meseleleri herkesin anlayacağı şekilde aktarmak çok önemlidir. Ancak günümüz insanları, bunu gözden uzak tutmaktadırlar.684[54]

19/216- Enes b. Mâlik'ten (Radıyal/ahu anh):685[55]
RasÛlUİlall (SallaUahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın ve sakinleştirin686[56], nefret ettirmeyin !"687[57]

20/217- EbÛ Zer (Radıyallahü anh):688[58]
"Hz. Muhammed (Satiaiiahn aleyhi ve sellem) bize öyle değerli şey bıraktı ki gökte kanat çırpan kuş hakkında bile bilgi vermektedir."
NOT: İslâm her konu hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgi tafsili ya da icmâlî olduğu gibi direk ya da endirek (yerini göstermek ve rehberlik etmek şeklinde) de olabilir.689[59]

21/218- Ebû Zeyd el-Ensârî'den (Radıyathhn anh):690[60]
Rasûlutlah (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize sabah namazını kıldırdı ve minbere çıktı. Öğle vaktine kadar konuşma yaptı. Sonra indi ve öğle namazını kıldırdı. Tekrar minbere çıktı ve ikindi vaktine kadar konuşma yaptı. Tekrar indi, ikindi namazını kıldırdı ve minbere çıktı, güneş batıncaya kadar konuşmasına devam etti. Bize olmuş ve olacak her şeyden bahsetti. Bizim en bilgili olanımız, (bunları) en iyi öğrenen/ezberleyendir.
NOT: Bu rivayetten, Rasûluüah'ın (Satioiiâhu aicyia w selem) bazen gün boyu insanları eğitmeye devam ettiğini anlıyoruz.691[61]

682[52] Lafız olarak "sus!" mânâsındadır, ancak anlam olarak "susmayı dene!" şeklinde terceme edildi.
683[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/269-270.
684[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/270.
685[55] Sened:
Sahih: Müsned, III/131, H.no: 12273; Benzer rivayet için bk.HI/209, H.no: 13109 ("sekkinû" yerine "eskinû" lafzı geçmektedir); Buhârî, Edeb, 80; el-Edebü'l-müfred, s. 167, H.no:473; Müslim, Cihâd, 4-5; Eşribe, 71; Tayâlisî, s.280, H.no:2086; Ebû Dâvûd, Edeb, 17, H.no:4835: Dârimî. Mukaddime, 24, H.no:228; Ebû Avöne, IV/214, H.no:6554; Ebû Ya'iâ, VII/187. H.no:4172; Îbnü'l-Ca'd, s.212, H.no:1404; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/365. H.no:624: Heysemî. hadisi Bezzâr'ın da rivayet ettiğini, ricalinin sıka olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/61. "Sekkinû" yerine "beşşirû" lafzının geçtiği kaynaklar: Buhârî. İlim, 11; Meğâzî, 60; Cihâd, 164; Ahkâm, 22; Nesâî, es-Sümnü'l-kübrâ, III/449, H.no:5890; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/365, H.no:625. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) gelen rivayet için bk. Müsned, IV/399, H.no: 19464. Ayrıca 3/200.hadise bk. Hz.Peygamber'in (SallaUahü aleyhi ve sellem) Ebû Mûsâ ve Muâz b. Cebel'i (Radtyallahii anhüm) Yemen'e gönderirken yaptığı tavsiyelerden biri de, bu rivayette zikredilen lafız gibidir. Bu rivayetler için bk. Müsned, IV/412, H.no: 19587; IV/4İ7, H.no: 19630; Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:228.
686[56] Yani "müjdeleyin, tatmin edin !" Bk. Bennâ, Bulûğu'l-emânî 1/152.
687[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/270-271.
688[58] Sened:
Zayıf: Müsned, V/153, H.no: 21258; V/İ62, H.no: 21331-21332: Taberânî, el-Mu'cemiVl-kebîr, 11/155, H.no:1647; Bezzâr, IX/341, I-I.no:3897; Tayâlisî, s.65, H.no:479; İbn Hıbbân, 1/267, H.no:65 (Heysemî, Mevârid, 1/168, H.no:71). Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde isimlendirilmeyen râvîlerin varlığına dikkat çeker. Bk.Mecma', VHI/263-264. Müsnedin tahririni Ahmed Muhammed Şâkir'den sonra devam ettiren Hamza Ahmed ez-Zeyn, 21258.hadis için "zayıf, fakat sahihe hamledilir. Çünkü sika biri mechûl olan birçok kimseden naklederse bu ittisale hamledilir," derken 21331-21332.hadislerde doğrudan sahih hükmünü verir.
689[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/271-272.
690[60] Sened:
Sahih' Müsned V/341, H.no: 22786; Müslim, üten, 25 (bu rivayette sahabinin ismi de aç.klanm.şt.rAmr b. Ahtab Rifâael-Ensâri), Hâkim, IV/533 H.no.8494; Ebû Ya'lâ, XII/237, H.no:6844; Taberânî, ei-Mucemü'l-kebîr, XVII/28, H.no:46; Ahmed eş-Şeyban,. TV/199, H.no:2183.
691[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/272.

22/219- Kâtib Hanzale (Radıyaliahü anh):692[62]

Rasûlullah (Salhlhhu aleyhi ve seitem) ile beraberdik ve bize cenneti, cehennemi öyle anlattı ki sanki onları gözlerimizle gördük. Sonra ayrıldım ve ailemin yanma geldim, onlarla beraber güldüm, eğlendim. Ancak bir an Rasûlullah'ın anlattıklarım hatırlayınca hemen dışarı çıktım ve yolda Hz. Ebû Bekir (Radıyaliahü anh) ile karşılaştım. Ona :

'Hanzale münafık oldu' deyince bana:

'Bu ne demek ?'dedi.

'Rasûlullah ile beraberdik ve bize cenneti, cehennemi öyle anlattı ki sanki onları gözlerimizle gördük. Sonra ayrıldım ve ailemin yanına geldim, onlarla beraber güldüm, eğlendim, (sanki her şeyi unuttum.)'

'Biz de böyle yapıyoruz.'

Ben ondan ayrıldım ve Peygamberin yanına geldim, olanları anlattım. Bana dedi ki:

"Eğer evinizde de benim huzurumda olduğunuz gibi (huşu) hâliniz devam etse, yataklarınızda ve yollarda bile melekler (size görünür, onlarla) müsâfaha ederdiniz, (ve bir rivayette; kanatlarıyla sizi gölgelendirirdi). Fakat Ey Hanzale, (insanın hâli) bazen öyle, bazen böyle (olur) ."693[63]

23/220- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahüanh):694[64]

Hz. Peygamberin (SaiMiahüaleyhi ve sellem) ashabı ona dedi ki:

'Biz senin yanmdayken ve konuştuğunda kalplerimiz yumuşamaktadır. Yanından ayrılınca eşlerimiz ve çocuklarımızla eğlenceye dalıyoruz, şunları ve şunları yapıyoruz.'

Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Benim yanımdaki ânınız695[65] (her zaman) devam etse melekler sizinle müsâfaha ederdi."696[66]

*** İlim Meclislerine Katılma Âdabı**

Allah Teâlâ buyurdu:

'... De ki : Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünür/öğüt alır. ' (Zümer39/9).697[67]

24/221- Ebû Vâkid el-Leysî'den (Rad,yaUahü anhu):698[68]

Rasûlullah'm (Saiialiahu aleyhi ve sellem) yanında (Bir şeyler öğrenmek için) otururken üç kişi geldi. Birisi sohbet halkasında boşluk buldu ve oraya oturdu. Diğeri arkada bir yere oturdu. Üçüncüsü de ayrıldı gitti. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi :

"Bu kişilerin durumunu haber vereyim mi?"

"Evet, ey Allah'ın Rasûlü !" dediler.

Peygamberimiz buyurdu ki :

692[62] sened:

Sahih: Müsned, IV/346. H.no:18946-18947; Benzer rivayet için bk.IV/178, H.no:17541; Müslim, Tevbe, 12-13; Tirmizî, Sıfatü'l-kiyâme, 59, H.no: 2514, (hasen-sahih); İbn Mâce, Zühd, 28, H.no:4239; İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.380, H.no:1075; Taberânî, el-Mu'cemü'l-tebîr, IV/11, H.no:3490; Ahmedeş-Şeybânî, 11/406, H.no:1201; Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, 11/23, H.no:1059; Deylemî, Firdevs, V/397, H.no:8540. Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) Şahidi: Müsned, 11/304-305. H.no:8030; Tirmizî, Sıfatü'l-cenne, 2, H.no:2526; Humeydî, H/486, H.no:1150; Tayâlisî, s.337, H.no:2583; Abd b. Humeyd, s.415, H.no:1420; Ishâk b. Râhıîye, 1/318, H.no:301. Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bir sonraki hadisin tahricine bk.(23/220).

693[63] Buradaki "sâaten ve sâaten" cümlesinden "Ey Hanzala vaktinin bir kısmını Allah için, bir kısmını eşin ve çocukların (ailen) için, bir kısmını da diğer dünyalık işler için kullanırsın/harcarsın" anlamı da anlaşılır.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/272-273.

694[64] Sened:

Sahih: Müsned, III/I75, H.no: 12732; Makdisî, Muhtara, V/13-14, H.no:l615; V/138-139, H.no:I762; VII/63-64, H.no:2469; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, HI/129, H.no:2696; İsmâilî, Mucemü şüyûhı Ebî Bekr, 1/418-419, H.no:80; Ebû Ya'lâ, V/378, H.no:3035; VI/58, H.no:3304; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından rivayet edildiğini belirttikten sonra râvîlerin sika olduklarını söyier. Bk.Mecma', X/308, 310. Bennâ, senedinin ^ceyyid" olduğunu belirtir. Bk.Büiûğu'l-emâm, 1/154. Kâtib Hanzala (et-Temîmî el-Üscyyidî) ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bir önceki hadise bk. (22/219).

695[65] Yani vaktiniz...

696[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/274.

697[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/274.

698[68] Sened:

Sahih: Müsned, V/219, H.no: 21804; Mâlik, Muvaita', Selâm, 4; Buharı, İlim, 8; Salât, 84; Müslim, Selâm, 26; Tirmizi, İsti'zfin, 29, H.no: 2724, "hasen-sahih" (Burada sahâbinin ismi de belirtilmiştir: Haris b. Avf); Nesâî' es-Sünenü'l-kübrâ, III/453, H.no:5900; Beyhakî, es-Sünenü'I-kübrâ, III/231, 234, H.no:5683, 5698; Ebû Ya'lâ, 111/33, H.no:I445; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IH/249, H.no:3308; Rebî' b. Habîb el-Ezdî, Müsned, s.33, H.no:31.

"Boşluk bulup oturan kişi; bu (ilim meclisine) sığındı, Allah onu kabul etti. Arkalara oturan; haya ile hareket etti ve Allah da ona merhamet etti. Ayrılıp giden ise burayı terk ettiği için Allah da onu terk etti."699[69]

25/222- Ebû Miclez'den:700[70]
Huzeyfe b. el-Yemânî (RadıyaUahü anh), (başkalarını rahatsız ederek) sohbet halkasının tam ortasına oturmaya çalışan hakkında :
'O, Peygamber ya da Muhammed (Sallaliahu aleyhi ve selhm) lisanı ile lanetlenmiştir dedi.701[71]

26/223- Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Hüseyin'den (RadıyaUahü anh):702[72]
Bana ulaşan habere göre Lokman (Akyimseiâm), oğluna şöyle nasihat etti:
"Ey Yavrum, ilmi (Allah rızası dışında) âlimlere öğünmek, cahillerle tartışmak ve meclislerde şöhret elde etmek için öğrenme ! "703[73]

27/224- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh):704[74]
RasÛiuîlah (Sallatlahü aleyhi ve selle m) dedi ki :
İIim meclisinde oturup hikmetli şeyler öğrenen, sonra arkadaşına öğrendiklerinin kötülerini/zararlılarını aktaranın hâli şu (yolcuya) benzer:
(Yolcu) bir çobana gelip der ki:

699[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/275.

700[70] Sened:

Sahih: Müsned, V/384. H.no: 23156. Benzer rivayet için bk.V/401, H.no:23299; Tirmizl Edeb, 12, H.no: 2753, "hasen-sahih" (Burada sahâbînin ismi de belirtilmiştir: Lâhık b. Humeyd); Hâkim, 1/314, H.no:7754; Bezzâr, VII/359, H.no:2957; Deylemî, Firdevs, 11/121, H.no:2635. Lanetin bizzat Rasûlullah (Sallaliahu aleyhi ve sel/em) tarafından yapıldığını ifade eden rivayet için bk.

Müsned, V7398, H.no: 23269 (Bu rivayette Haccâc, Şu'be'den Ebû Miclez'in Huzeyfe'ye yetişmediğini nakleder); V/40I. H.no: 23299; Tayâlisî, s.58. H.no:435; Ebû Dâvitd. Edeb, 14, H.no:4826; Bcyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/234-235, M.no:5699, 5701.

701[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/275-276.

702[72] Sened:

Sahih: Eser, iki bölümden ibaretttir. Birinci bölüm: Müsned, 1/190, H.no: 1651 (Senedinin kopukluğu sebebiyle zayıftır. Ancak, hadisin pek çok şâhid ve mütâbii vardir); ibnü'f-Mübârek, Zühd, s.338, H.no:952; Dârimî, Mukaddime, 34, H.no:383-387 (Bu iki kaynakta zikredilen hadisin senedinde Şchr b. Havşeb bulunmaktadır. Şelır b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadİs). Ahmed b.Haıibel Müsned'de "zekerahû -hadisin devamını zikretti-" ifadesi i!e kisallmada bulunmuştur. Bu sebeple hadisin geri kalan kısmı Dârimî'nin Sünen'indc zikredilmektedir:

Eser, şu sahâbîlerden merfû olarak da rivayet edilir:

a-Huzeyfe'den (RadıyaUahü anh): Bk.İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:259, (Bûsıri. isnadının zayıf olduğunu söyler);

b-Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh): Bk.İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:260, (Bûsırî, bunun da isnadının zayıf olduğunu söyler);

c-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ): YSk.îbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:253, (Bûsıri, bunun da Hammâd ve Ebû Kerib el-Ezdî sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyler).

d-Câbir'den (RadıyaUahü anh) sahih olarak rivayet edilen hadis:

"İlmi, âlimler arasında Övünç, câhiller arasında gurur ve gösteriş, oturumlarda da seçkinlik sahibi olabilmek için öğrenmeyiniz. Kim bu niyetlerle ilim öğrenirse cehennem ateşi onun için tam bir cehennem olacaktır." Bk. İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:254. Heysemî, Mevârid, 1/187-188, H.no:90; (Bûsiri Zevâid'de râvîlerinin sika olduklarını, İbn Hıbbân ve Hâkim'in sahihlerinde bu hadisi naklettiklerini ifade etti).

e-Ka'b b. Mâlik'ten (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.Tirmizî, İlim, 6, H.no:2654 (garib, aynı zamanda İshak b. Yahya pek kuvvetli değildir, hafızası sebebiyle tenkide maruz kalmıştır);

f-îbn Mes'ûd'un (RadıyaUahü anh) sözü olarak da nakledildi: Bk.Dârimî, Mukaddime, 27, H.no:261; 34, H.no:373;

h-Mekhûl'ün sözü olarak gelen rivayet için bk. Dârimî, Mukaddime, 34, H.no:379; MekhûFün, Hz.Peygamber'den (Sallaliahu aleyhi ve sellem) mürse! olarak bir rivayeti de bulunmaktadır: Bk. Dârimî, Mukaddime, 34, H.no:380.

Bennâ, bu eserin yukarıda ismini zikrettiğimiz sahâbilere ek olarak, Saîd b. Mansûr'un Sünen'inde Enes'ten (RadıyaUahü anh) de bîr rivayetin bulunduğunu, her biri için ayrı ayrı tenkitlerin varlığını belirttikten sonra "Tariklerin çokluğu birbirlerini destekler" ifadesini kullanır. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/156.

İkinci bölüm: Müsned, 1/190, H.no: 1651; Ebû Dâvûd, Edeb, 35, H.no:4876; Şâşî, 1/246, H.no:208; Beyhakî, es-SünenüH-kübrâ, X/241; ŞuabüUmân, W1291, H.no:6710. Heysemî, ricalinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VIII/150; Münzirî de hadisin Bezzâr tarafından da nakledildiğini, Ahmed b. HanbePin râvîlerinin sika olduğunu ifade etti. Bk. Terğîb, 11/230, H.no:38I0. İkinci bölümdeki rivayet diğer konularda tekrar zikredilecektir.

703[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/276-277.

704[74] Sened:

Hasen: Müsned, 11/353, H.no: S624; Benzer rivayet için bk.II/405, H.no: 9232, 11/508, H.no: 10555; İbn Mâce, Zühd, 15, H.no:4172; Ebû Ya'lâ, XI/275, H.no:6388; Râmehurmuzî, Emsal, s.92, H.no:57; Beyhakî, Şuabü"l-îmân, 11/269, H.no:I722; 11/287, H.no:1788; Deylemî, Firdevs, IV/135-136, H.no:6422.

Hcysemî, hadisin senedinde A1İ b. Zeyd* in bulunduğunu, bu râvînin ise zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade etti. Bk.Mecma \ 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu 'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu 'l-kebîr, Vl/275, Trc.no:2389: İbn Hacer, bu râvî hakkında "zayıftır" derken {Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hâfızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râvîyi (Sabit cl-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih. Cihâd, 100; Tirmizt ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkit etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âiimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirnıizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahİh" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet 80, H.no: 109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkitte bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk.

Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret etti. Bk.e\-Câmiu 's-sağîr. H.no:8I39. Münâvî İse Irâkî'nin hadisin senedinin zayıf olduğunu söylediğini, talebesi Heysemî'nin zayıflık sebebinin Ali b. Zeyd b. Ciid'ân olduğunu belirttiğini zikretti. Bk.Feyzu 'l-kadîr, V/651.

Ayrıca: senedinde bulunan Evs b. Hâlid hakkında da tenkit yapılmıştır. Buhârî ve İbn Ebî Hatim er-Râzî, Evs b. Hâlid İçin herhangi bir cerh veya ta'dîlde bulunmadılar. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, 11/18, Trc.no: 1547; el-Cerhu ve't-ta'ctil, 11/305, Trc.no:! 136. İbn Hıbbân ise sika râvîler arasında nakleder. Bk.Sikât, IV/44, Trc.no: 1758.

‘Ey Çoban, bu sürüden bana bir koyun kes !' Çoban da:
'Git, en iyisinin kulağından tut ve getir' der.
Adam koyunların içine girer ve (maalesef) sürünün köpeğini kulağından tutup, getirir.'"705[75]

28/225- Zeyd b. Sâbit'ten (Ra&yaiiahü anh):706[76]
Rasûluilah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bana dedi ki:
"Süryaniceyi iyi bilir misin? Bazen bana mektuplar geliyor da..." Ben:
'Hayır' deyince:
"O hâlde öğren!" diye emretti. Ben de Süryaniceyi on yedi günde öğrendim.707[77]

*** İhtiyacı Olmadığı Hâlde Çok Soru Soranın Hâli**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"Ey îman edenler, açıklandığında zararınız olacak şeyleri sormayın. Kur'an indirilirken sorsanız, o size açıklanır. Allah birçok şeylerden sizi muaf tuttu. Şüphesiz Allah bağışlayan ve yumuşak davranandır." (Maide 5/101).708[78]

29/226- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaM anh):709[79]
RaSUİUİIah (Sallallahii aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Size verdiğim bilgi ile yetinin, (beni serbest bırakın!) Unutmayın ki sizden önceki toplumlar çok soru sormaları ve çoğu kez peygamberlerine zıt düşmeleri sebebiyle helak olmuşlardır. Size neyi yasakladıysam gücünüz yettiği kadar ondan kaçının ve neyi emrettiysem onu da yapın !"710[80]

30/227- Sa'd b. Ebî Vakkas' tan (Radıyallahü anh):711[81]
Rasülullah (Saiiaiiahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu
"Bir kişi (devamlı) soru sorup bir meseleyi kurcalar ve onun yüzünden bir haram hükmü nazil olursa bu kişi Müslümanlar içinde günahı en ağır olan kişilerden biri olur."
§Yine Sa'd'dan gelen diğer rivayette benzeri zikredildi.712[82]

31/228- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):713[83]

705[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/277-278.
706[76] Sened:
Sahih: Müsned, V/182,H.no: 21479; Benzer rivayet için bk.V/186, H.no: 21510-21511; aIIak °larak): EM Dâvûd. Îlim, H.no:3645; Tirmizt, İsti'zân, 22, sahih, (Hance'mn Zeyd b" Sâbit'ten (Radıyallahü anh) naklini vererek hadisin "hasen-ljgUnU^İIrt:î III/477. H-n°*™ ("Sabit b. Ubeyd, Zeyd b. Sâbit'ten Atdbd-me^ Sm H-n°:243' Taberih* el-Mu'cemü'i-kebîr, eS-SmenÜ'M^ VM1I. H,o:,1974; Akmed eŞ-Şeybani, IV/86, H.no: 2045.
707[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/278-279.
708[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/279.
709[79] Sened:
Sahjh: H.n/247, H.no: 7361; Benzer rivayet için bk. 11/258, H.no- 7492' 11/313-314 Hno: 8129; 11/428, H.no: 9491; 11/447-448, H.no: 9742; .1/456, H.no: 9849" 11/467, H.no: 9985; 11/482, H.no: 10204; 11/495, H.no: 10378; 11/508, H.no: 10556; 11/517, H.no: 10653; Hemmâm, Sahîfe, M.no:31; Buhârî, İ'tisâm, 2 ("zerûnî:' yerine "deûnî" lafzı ile); Müslim, Hac, 411-412; Fezâil, 131; Tirmizî, İlim, 17, H.no:2679 (Hasen-sahihîir. "zerûnî" yerine "ütrukûnî" lafzı ile zikredilmektedir); Nesâî, menâsik, 1. H.no:2617; es-Sünenii't-kübrâ, IÎ/3I9, H.no:3598; İbn Mâce, Mukaddime, 1, H.no:2; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/388, H.no: 1693; IV/253, H.no: 8003; IV/325, H.no: 8398; VII/103, H.no:13368; İbn Huzeyme, IV/129, H.no: 2508; Ebû Nuaym, Müstahrec, İV/111, H.no: 3108; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsal, III/345-346, H.no:2736; Şâfiî, Müsned, s.272; Humeydî, 11/477, H.no: 1125; Ishâk b. Râhûye, 1/134, H.no:60; 1/151, H.no:90; Ebû Yala, XI/195, H.no:6305; XII/28, H,no:6676; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s. 176, H.no:l 136; Lâlkâî, 1/114, H.no:176; Mervezî, es-Sürıııe, s.39-40, H.no:124; Deylemî, Firdevs, 11/241, H.no:3137; Muğîre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/Iİ-I2, H.no:6014. Heysemî, Taberânî'n in bu rivayetinde isimlendirilmeyen bir râvîye dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/158.
710[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/279-280.
711[81] Sened:
Sahih: Müsned, I/I76, H.no: 1520; Benzer rivayet için bk.1/179, H.no: 3 545; Şafiî, Müsned, s.270; Buhârî, İ'tisâm, 3; Müslim, Fezâil, 133; Ebû Dâvûd, Sünnet. 6, H.no:4610; Humeydî, 1/37, H.no:67: İbnü'l-Câr'ud, Müntekâ, s.223, H.no:882; Şâşî, I/158-I59, H.no:96-97; Bezzâr, 111/392, H.no:I084; Ebû Ya'lâ, 11/104-105, H.no:761-762. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in babası ve dedesi (Radıyallahü anh) kanalıyla benzer bir rivayeti vardır. Bk.Hâkim, 111/725, H.no:6628.
712[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/280-281.
713[83] sened:
Sahih: Müsned, U/387, H.no: 9004; Benzer rivayet için bk.II/431, H.no: 9531; Müslim, îmân, 215-216; Ebû Dâvûd, Sünnet, H.no:4721; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/169, H.no: 10497; İbn Mende, 1/478-482, H.no:352-365; İbn Ebî Âsim, 1/292, H.no:464-466; Ebû Ya 'lâ. X/446, H.no:6056; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/202, H.no:347-350: Ebû Avâne, 1/79-80, H.no:233-234, 236-238; Humeydî, 11/488, H.no:1153; Lâlkâî, 1/120-121, H.no:İ92-195; Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/102, H.no: 11934; Buhârî, İ'tisâm, 3; el-Edebü'l-müfred, s.437, H.no:I286; Müslim, îmân, 217; İbn Mende, 1/483, H.no:366-367; İbn Ebî Âsim, 1/293, H.no:467; Ebû Yala, VII/47, H.no:3961; VII/5I, H.no:3969; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/203, H.no:351-352; Ebû Avâne, 1119, H.no:235; Deylemî, Firdevs, III/I71.

RaSUİUİIah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"insanlar o kadar çok soru soracaklar ki hatta ; 'Allah bizi yarattı, ^i Allah'ı kim yarattı?'diyecekler."
Ebû Hüreyre (şöyle bir olay) anlattı :
'Ben bir gün otururken baktım, Iraklı biri geldi ve bana ; 'Allah bizi yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?' demesin mi, hemen parmaklarımla kulağımı tıkadım ve çığlık attım, sonra da:
'Allah ve Rasûlü doğru söyledi. Allah tekdir ve Samet (varlık sebebijdir. O doğurmadı ve doğmadı. Hiçbir şey O 'na denk değildir' dedim.'714[84]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sattallahu aleyhi ve sellem) haber verdiği olay gerçekleşince, Ebû Hüreyre (Radıyalîahü anh) heyecanlanıyor ve mükemmel bir cevap veriyor. Cevap Kur'andan olup tevhîd inancını özetleyen İhlas süresidir. Normal olarak düşünüldüğünde ortaya çıkan gerçek şudur; birisi tarafından yaratılmış olan ilâh ve rab olamaz...
Evet, Allah'tan başka ilâh yoktur, O yaratılmamış, ama her şeyi yaratmıştır. Çünkü O, benzersiz olup, bütün varlığın sebebidir. Dolayısıyla O'na hiçbir şey denk değildir.715[85]

32/229- Muhammed b. Şîrîn anlatıyor:716[86]
Ebû Hüreyre'nin (Radıyatiahü anlı) yanındayken biri soru sordu, ancak soru neydi, bilemiyorum. Ebû Hüreyre ona dedi ki :
'Allahü ekber! Bunu iki kişi daha sormuştu, bu üçüncüsü... Ben Rasûlullah 'in (Saiiallaim aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Bazı kişilerden dolayı o kadar çok mesele ortaya çıkacak ki hatta "Allah yaratıkları yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?' bile diyecekler."'
NOT: Ebû Dâvûd'dan gelen bir rivayette: Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) böyle soranlara, îhlâs sûresinin anlatılmasını emretmektedir.717[87]

33/230- Ebû Hüreyre'den (Radıyalîahü anh):718[88]
Rasûlullah (Saihtiohaahyinvesellem) dedi ki:
"Sizden önceki toplumlar çok soru sormak ve peygamberlerine muhalefet etmekle helak oldular. Size bildirdiklerim dışında (fazla) soru sormayın!"
Abdullah b. Huzâfe :
'Ey Allah'ın Rasûlü!Benim babam kimV deyince Peygamberimiz : "Huzâfe b. Kays"dedi.
Abdullah annesinin yanma gelince annesi ona kızdı:
'Yazıklar olsun sana, bu yaptığına seni sürükleyen nedir? Biz
(sadece) cahiliye halkından olup olumsuz şeyler yapanlardandık.719[89]
'Ben şu insanlardan hangisinin babam olduğunu (kesin olarak) öğrenmek istiyordum, {onun için sordum.)"720[90]

H.no:4457; Enes'ten (Radıyallahü anh) rivayeti daha sonra tekrar edilecektir. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Deylemî, Firdevs, V/98, H.no:7586.
714[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/281-282.
715[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/282.
716[86] Sened:
Sahih: Müsned._ 11/282, H.no: 7777; Benzer rivayetler için bk.II/317. H.no: 8192; 11/331, H nrv 8^8- ITA87 H ruv 90M- R<-wer hadi*: irin hWT/^Q Hnn: 10809: Hemmâm, Sahîfe. H.no:98; Ma'mer b, Râşid, XI/244, Buharı, itisâm, 3; bed'ü'1-halk, 11; Müslim, imân, 212, 214-217; Ebû Dâvûd, Sünnet, 18, H.no:4721-4722; İbn Mende, 1/481, H.no:362; Hz.Âişe'den {Allah ondan razı olsun) şahidi için bk. Miisned, VI/257, H.no:26081;
Ayrıca 19/19. hadise bk.
717[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/282-283.
718[88] sened:
Sahih: Müsned, 11/503, H.no: 10538; Benzer rivayet için bk. 11/428, H.no:9491; Hadis iki bölümden ibarettir. İlk bölümün tahrici 29/226.hadiste zikredildi. İkinci kısmın lahrici: Encs'ten (Radıyalîahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/107, H.no:l 1983; 111/254, H.no:13600; Ma'mer b. Râşid, XI/379-380; Buharı, î'tisâm, 3; Müslim, Fezâii, 134; Ebû Yala, VI/286-287, H.no:3601: VI/360, H.no:3689: Ebû Musa'dan (Radıyalîahü anh) şahidi için bk Buhârl n'm, 28; Bezzâr, VIII/146, H.no:3165; Ebû Ya'tâ, XIIl/288, H.no:7303.
719[89] Ama ahlâksızlık yapmazdık...
720[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/283-284.

34/231- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh):721[91]
Rasûlullah (Saliaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Size anlattıklarım dışında artık kıyamet gününe kadar bana soru sormayın!"
Abdullah b. Huzâfe:
(Ey Allah'ın Rasûlü benim babam kimV deyince Peygamberimiz: "Senin baban, Huzâfe'dir" dedi. (Abdullah annesinin yanına gelince) annesi ona (kızdı):
'Yazıklar olsun sana, bu yaptığına seni sürükleyen nedir?' Abdullah:
'(Kalbimin) rahat etmesini istedim' dedi.
(Râvi: Bu konuda bazı dedikodular vardı, diye ekledi.)
ŞHumeyd şöyle dedi: Zannediyorum ki şu rivayeti de Enes (Radıyaitahu anh) bildirmişti:
Rasûlullah (Saiialiaha aleyhi ve sellem) (çok soru sorulmasına) kızdı. Hz. Ömer (Radıyaiiahn anh) şöyle dedi:
'Biz Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammed'i (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) peygamber olarak kabul ettik Allah'ın ve O'nun Peygamber'inin gazabından da A ilah 'a sığıniyoruz.'722[92]

35/232- Hz.Peygamber'in ashabının birinden (Muâviye'den) anhu):723[93]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem), mugalatayı (demagojiyi/faydasız konuşmaları) yasakladı.
§Râviierden îmam Evzâî: 'Burada mugalata, sıkıntı ve zorluk veren sorular anlamındadır' dedi.724[94]

*** Bilinmeyen/Zarûrî Konularda Soru Sormanın Önemi**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"...Eğer bilmiyorsanız, uzmanına sorun!" (Enbiyâ21/7).725[95]

36/233- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahû anhamâ):726[96]
Rasûlullah (Saifaiiaha aleyhi ve seltem) döneminde biri yaralanmıştı, sonra ihtilam oldu ve kendisine yıkanması tavsiye edildi. Ancak adam yıkanınca öldü. Bu haber Peygamber İm iz'e ulaşınca dedi ki:
"Allah onları kahretsin, adamı öldürdüler. Cehaletin ilâcı sormak değil midir?.."
NOT: Bilinmeyen konular mutlaka uzmanına sorulmalıdır. Özellikle din ve tıp gibi hayati konularda cahilce konuşmalar toplumları helak eder, yanlış bilginin yayılması toplumda bilgi kirlenmesine yol açar. Bu sebeple hakkında kesin bilgi sahibi olmadığımız konularda konuşulmaması tavsiye edilir.727[97]

*** İlmi Gizleme, Onunla Amel Etmeme Ve Allah'ın Rızası Dışında Gayeler İçin Öğrenmenin Doğurduğu Felâketler**

Allah Teâlâ buyurdu:

721[91] Sened:
Sahih: Müsned, IH/107, H.no:11983; Benzer rivayet için bk. 111/162, H.no:12596; III/254, H.no:13600; IH/177, H.no:12756; Ma'mer b. Râşid, XI/379-380; Buhâri, İ'tisâm, 3; Müslim, Fezâil, 134; Ebû Ya'lâ, VI/286-287, H.no:3601; VI/360, H.no:3689; Ahmed eş-Şeybânî, H/115, H.no:818; Hâkim, III/731, H.no:6651.
722[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/284-285.
723[93] Sened:
Sahih: Müsned, V/435, H.no: 23577, Senedde yer alan müphem sahâbî diğer rivayette beyan edildi: "Muâviye" Diğer rivayet için bk.V/435, H.no: 23578: Ebû Dâvûd, İlim, 8, H.no:3656; Taberâni, el-Mu'cemü'1-kebîr, XIX/380, H.no:892; el-Mıı'cemü'l-evsat, IX/137, H.no:8204; Müsnedü'l-Hâris, 1/202, H.no:62. Bennâ, Ahmed b. Hanbel'in isnadını "ceyyid" olarak kabul eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/160.
724[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/285.
725[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/286.
726[96] Sened:
Sahih: Müsned, 1/330, H.no: 3057; Abdürrezzâk, 1/223, H.no:867; Ebû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:337; İbn Mâce, Taharet, 93, H.no:572 (Bûsirî, İbn Mâce'nin isnadının munkati olduğunu belirtir); Dârimî, vudû\ 70, M.no:758; Hâkim, 1/285-286, H.no:630-63I; Dârekutnî, Sünen, 1/190-191, H.no:4, 7; Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebir, XI/194, H.no:11472; Ebû Ya'lâ, IV/309, H.no:2420; Câbir'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk.Ebû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:336; Dârekutnî, Sünen, 1/189, H.no: 3; Beyhakî, es-Sünenü'I-kübrâ. 1/227-228, H.no:10I6. 1018; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/191. H.no:1163; Deyiemî, Firdevs, 11/357, H.no:3595; Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Ahınedes-Şeybânî, V/449, H.no:3f 30; Kudâî, age., 11/190, H.no:I161; Deyiemî, Firdevs, i/343, H.no:1371; Zeyd b. Enis'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/225, H.no:873.
727[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/286.

'Yanındaki Allah'a ait şehâdet (bilgisini) gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.' (Bakara 2/1401
Allah Teâlâ buyurdu:
'İnsanlar için Kutsal Kitapta açıkladıktan sonra, kim indirdiğimiz (hakkı) açıklayan ve yol gösteren bilgileri gizlerse artık Allah'ın laneti onlara ulaşır, bütün lânetçilerin laneti de onlara ulaşır.
Ancak tövbe edip kendilerini düzelten ve gizlediğini açıklayanlar bundan (kurtulmuştur) ve onların tövbelerini kabul ederim. Şüphesiz ben tövbeleri kabul eden ve bağışlayanım.' (Bakara 2/159-160).728[98]

37/234- Ebû Hiireyre'den (Radıyallahüanh):729[99]
RasÛIullah (Satlatlahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kime ilimden bir mesele sorulur da gizlerse, kıyamet günü ağzına ateşten gem vurulur/Allah gem vurur."730[100]

38/235- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahü anh):731[101]
RasÛIullah (Saltallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Başkasına faydalı olmayan ilim, izzet ve celâl sahibi olan Allah yolunda dağıtılmayan, (sadece biriktirilen) bir hazineye benzer."732[102]

39/236- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh):733[103]
RasÛIullah (SaiMiaha aleyhi ve sellem) şöyle anlattı:
İsrâ gecesi, dudakları ateşten makaslarla kesilen bazı kişilere uğradım ve dedim ki:
"Bunlar kimdir, ey Cibril ?"
'Bunlar senin ümmetinden bazı hatipler/tebliğcilerdtr ki insanlara iyiliği emreder, kendilerini unuturlar,

---

728[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/287.

729[99] Sened:

Sahih: Müsned, İl/263, H.no: 7561, Benzer rivayet için bk. IT/305, H.no: 8035, 11/296, H.no: 7930, 11/344, H.no: 8514, 11/353, H.no: 8623; 11/495, H.no: 10370; Ebû Dâvûd, İlim, 9, H.no:3658; Tirmizî, İlim, 3, H.no: 2649 (hasen); İbn Mâce, Mukaddime. 24, H.no:26L 266; Hâkim, 1/181-182, H.no:344-345; İbn Hıbbân, 1/154, H.no:95 (Heysemî, Mevârid, 1/198, H.no:95); Taberânî, el-Mu cemü'l-evsat, IV/29, H.no:3529; IV/335, H.no:3322; el-Mu'cemûS-sağîr, 1/112, H.no:160; 1/198, H.no:315; 1/275, H.no:452; Beyhakî. Şuabü'l-îmân, 11/275-176, H.no:1743-1745; Suyûtî, sahih olduğunu remzetti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:8732.

a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cenrii '1-kebîr, XI/145, H.no:11310; Ebû Yala, IV/458, H.no:2585; Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm râvîlcrin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/163.

b-Abduüah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bk. İbniV'I-Mübarek, s. 119, H.no:399: Hâkim. 1/182, H.no:346; İbn Hıbbân, 1/154. H.no:96 (Heysemî, Mevârid, 1/198, H.no:96); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/187, H.no:5027; Heysemî, el-Mu 'cemii'l-kebîr'de de nakledildiğini ve râvîlerin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/163.

c-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, X/102, H.no:10089. Heysemî, el-Mu'cemü'l-evsat'fa da nakledildiğini ancak scnedierinde zayıf râvîlerin bulunduğunu .söyler. Bk.Mecma', 1/163.

d-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, İV/183. H.no:3921. Heysemî. senedinde zayıf bir râvînin bulunduğunu ifâde eder. Bk.Mecma\ 1/163.

e-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce. Mukaddime, 24, H.no:264 (Bûsiri, bu rivayetin zayıf olduğunu söyler.)

f-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Mukaddime, 24, H.no:265 (Bûsiri, bu rivayette hadis uyduran bir râvînin bulunduğunu söyler.)

g-Talk b.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/191, H.no:l 163; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, VIII/334, H.no:8251

730[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/287-288.

731[101] Sened:

Sahih: Müsned, 11/499, H.no: 10424; Dârimî, Mukaddime. 46, H.no:562; Heysemî, hadisi Bezzâr ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet etliğini râvîlerinin ise sika olduklarını ifade etti. Bk.Mecma', 1/164, 184. Selmân-ı Fârisî'nin Ebu'd-Derda'ya (Radıyallahü anh) yazdığı bir mektupta "Arşın gölgesinde gölgelenecek sınıflar" dile getirildikten sonra bu hadis mevkuf olarak yer almaktadır. Bk.İbn EbîŞeybe, VII/121, H.no:24666.

732[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/288.

733[103] Sened:

Sahih: Müsned. III/231, H.no: 13354; Benzer rivayetler için bk.HI/120, H.no: 12150; 111/180, H.no: 12792; 111/239, H.no: 13449; Heysemî, Mevârid, 1/141-142, H.no:35; İbn EbîŞeybe, VII/335, H.no:36576; Müsnedü'UHâris, 1/170, H.no:26; Ebû Ya'lâ, VII/69, H.no:3992; VII/72. H.no:3996; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, U/283, H.no:1773; IV/249, H.no:4965; IV/250, H.no:4967; İbn Ebi Âsim, Zühd, s.65; Heysemî, bu hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin Evsafında naklettiğini Ebû Ya'lâ'nın senedİerinden birinin sahih ricali olduğunu söyler. Mecma', VII/276; Hcysemî burada Ahmed b. Hanbel'in rivayetine değinmemiştir. Bezzâr'ın Müsnedinde Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) de şahidi olduğu ifâde edilmektedir. Bk. MünzirL 1/67-68; IV/246-247, H.no:5534;

Burada zikredilen hadisin senedinde Ali b. Zeyd (b. Cüd'ân et-Teymî el-Basrî el-Kuraşî) vardır. Heysemî, bir başka hadisi değerlendirirken, senedinde Ali b. Zeyd'İn bulunduğunu, bu râvînin ise zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilmesinde İhtilafın varlığım ifade eder. Bk.Mecma'. l/l 28; Bûsiri de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu 'z-zücâce, IV/228. Buhâri bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu 'l-kebîr, Vl/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, bu râvî hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebi: "Hadis hafizlarından biridir; fakat sebt/hafizası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râvîyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.SahiK Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkit etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkitte bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk. Hadisin diğer senedleri ve şahidi dikkate alınırsa sahih olduğu ifade edilebilir.

hâlbuki Kutsal Kitap (Kur'ân'ı) da okurlar, (insanlar hâlâ) durumlarını düşünmeyecekler mi?'734[104]

40/237- Ebû Zer'den (RadıyaUahü anh):735[105]
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seikm) bize şöyle dedi : "Siz âlimlerin çok, hatiplerin az olduğu bir dönemde yaşıyorsunuz. Sizden kim, bildiğinin onda birini terk ederse (ayağı) kayar, helak olur. Öyle bir zaman gelecek ki âlimler azalacak, hatipler çoğalacak. O dönemde kim, bildiğinin onda biriyle amel ederse kurtulur."736[106]

Açıklama

Bu rivayette geçen hatipler, dînî bilgisi az olan ancak iyi konuşan kişilerdir. İslâm eğitiminde hatiplerin yerleri önemlidir, insanlara bazı konuları anlatırlar. Fakat konuyu, sürekli hikâye ve lâf kalabalığına boğup Kur'ân'dan sûreleri ve Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve seikm) hadislerinden ortaya çıkan Sünnet'i aktarmazlar, sadece; 'Kur'an ve Sünnet'e uyalım...' derler. İşte bu durum, yani (Kur'an ve Sünnet'i anlatan) âlimlerin azalıp (kıssacı) hatiplerin çoğalması, İslâm toplumunun ne kadar zayıfladığını ve insanların İslâm'dan ne kadar uzaklaştığını gösterir. Bu hadis, bize iki ayrı toplumun anatomisini çizmektedir.737[107]

41/238- Üsâme b. Zeyd'den (RadıyaUahü anh):738[108]
Kendisine:
'Şu kişinin yanına girip onunla konuşmaz mısın?' (Bir rivayette:
Hz.Osman (RadıyaUahü anh) İle konuşmaz mısın?) denildiğinde şöyle cevap verdi:
'Sizin duyduğunuz kadar mı konuştuğumu zannediyorsunuz, vallahi ben kendimle onun arasında olan bir konuyu, ilk başlatanın kendim olmasını istemediğim bir konumda (yani edeble) konuştum. Ben Rasûluüah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seihm) bazı sözlerini işittikten sonra yöneticim olan bir kişi için de insanların en hayırlısıdır, (Birrivâyette; sen yöneticim olsan da insanların en hayırlısısın) diyemiyorum. Rasûluüah buyurdu ki
"Kıyamet günü bir kişi getirilir ve cehenneme atılır, (sıcaktan) karnındaki bağırsaklar dışarı çıkar (patlar) ve ateşte tıpkı bir merkebin değirmen taşının etrafında döndüğü gibi döner. Cehennemlikler o kişinin etrafında toplanır ve sorarlar:
'Ey Filân, sen bizi iyiliğe teşvik eder ve kötülükten men ederdin, (bu ne hâl?)' O kişi derki:
"Evet, ben size iyiliği emrederdim ama kendim yapmazdım, kötülükten men ederdim ama kendim yapardım.'"739[109]

Açıklama

Üsâme'nin (RadıyaUahü anh) sözü ile hadisin irtibatı; insanların yanında bir kişiyi (yönetici olsun ya da olmasın) kötü gösterip onun yanına girdiğinde de medh etmenin zararı anlatılmakta ve bu konuda âlimlerin çok dikkatli olmaları gerektiği belirtilmektedir. Âlimler, yöneticiler karşısında şahsiyetli hareket etmeli ve onları ıslah edip doğru yola çağırmalıdır. Bu konudaki en güzel örnekleri, sahabe ve

---

734[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/289.

735[105] Sened:
Zayıf: Müsned, V/155. H.no: 21268; Heysemî, isimlendirilmeyen bir râvînin bulunduğunu söyler. Bk.Mecma ', 1/127; Ebû Hilreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Fiten, 79, H.no:2267 (garib):Suyûtî, Tİrmizî'nin bu rivayeti için "zayıf işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:2542; Münâvî ise, İbnü'l-Cevzî'nin bu rivayete vâhî hadisler içinde yer verdiğini, Nesâî'nin de münker olarak addettiğini belirtir. Bk.Feyzu 'l-kadîr, 11/705; Hakîm b. Hızâm'dan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, M/197, H.no:3111; İbn Mes'ûd'dan (RadıyaUahü anh) mevkuf olarak da nakledilir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, IX/108, H.no:8566; Hennâd, Zühd, U/355, H.no:670; Heysemî, Mecma', X/249.

736[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/290.

737[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/290.

738[108] Sened:
Sahih: Müsned, V/207, H.no: 21697; Benzer rivayet için bk.V/205, H.no: 21681; V/206, H.no: 21691; V/209, H.no: 21716; Buharı, Bed'ül-hatk, 10; Müslim, Ztihd, 51; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/94; Şuabü'l-îmân, VI/88, H.no:7568; İbnü'l-Merzübân, Müsnedü Üsâme, s.13 1-133, H.no:52; s. 135, H.no:54; Humeydî, 1/250, H.no:547. Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Deylemî, Firdevs, V/460, H.no:8753.

739[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/290-292.

daha sonraki dönemlerde yaşayan ilim Önderlerinin hayatlarında görüyoruz. İşte imam Ebû Yûsuf, kendisi halife Harun Reşid döneminde baş kadıydı. Tavizsiz yaşamış ve halifeyi sürekli ıslah edip doğru yola çağırmıştı. Bu konuda en güzel Örnek, tabakât kitapları ve el- Harâc (Vergi Hukuku) gibi kendi yazdığı eserlerdir.740[110]

42/239- Ebû Hüreyre'den (Radıyaîiahü anh):741[111]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve seilem) dedi kİ:
"Allah rızası için istenen ilmi, kim dünyalık menfaatler elde etmek için öğrenirse kıyamet günü cennetin kokusunu alamaz."742[112]

*** Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Hadislerini Tebliğ Ve Doğru Olarak Aktarmanın Önemi**

Allah Teâlâ buyurdu :
'Allah Rasûlü size ne verirse onu kabul edin ve neden sakındırırsa ondan da kaçının, Allah'a karşı takva sahibi olun. Şüphesiz Allah azabı şiddetli olandır.' (Haşr59/7).743[113]

43/240- Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan (Radıyaiiahuanh):744[114]
Zeyd b. Sabit (Radıyallahü anh) gün ortasına doğru Mervan'ın yanından çıktı. Biz de:

740[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/292.
741[111] Sened:
Sahih: Müsmd, 11/338, H.no: 8438; Ebû Dâvûd, İlim, 12, H.no:3664; İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no: 252 (Bûsırî, Dârekunî'nin Ilel'inden nakil yaparak "Ebû Talha Abdullah b. Abdurrahman birinden, o da Salim oğullarından mürsel olarak Hz. Peygamber'den (SaÜallahü aleyhi ve seilem) rivayet eder. Mürsel olan bu rivayet doğruya daha yakındır" der. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/39) Dârimî, Mukaddime, 27, H.no:263 (Ebû Talha Abdullah b. Abdurrahman'dan mürsel olarak Hz. Peygamber'den (SallallaM aleyhi ve seilem) rivayet eder.) İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.15, H.no:44; İbn EbîŞeybe, V/2S5, H.no:262I7; Heysemî, Mevârid, 1/186-187, H.no:89; Hâkim, 1/160, H.no:288 ("Sika râvîleri olup, sahih bir hadistir" der); Ebû Yala, Xî/260, H.no:6373; Beyhakî, Şuabü'i-îmân, 11/282, H.no:1770.
742[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/292.
743[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/293.
744[114] Sened:
Sahili: Müsned, V/183, H.no: 21482; 77/-/mz;, İlim, 7. H.no:2656 {Hascndir. Hadisin sadece ilk bölümü nakledilmiştir); Ebû Dâvûd, İlim, 10. H.no:3660; İbn Mâce, Mukaddime. 18. H.no:230; Zühd, 2, H.no:4I05; Dâriml Mukaddime, 24, H.no:235; Heyscmî, Mevârid. 1/169, H.no:72; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/40-41, H.no:I0-12; Makcîisî, Muhtara, Vl/307-308, H.no:2329; (Dârekutnî, hadisin son bölümünde ızdırab bulunduğunu ifade eder.) Beyhakî, İ'tikâd, s.245: Taberânî, el-Mu 'cemü '/-kebîr, V/I43, H.no:4890; V/I54, H.no:4924-4925; ibn EbiÂsım, 1/45, H.no:94;
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mcs'ud'dan (Radıyallahü anlı): Müsned, \İA1>1, H.no: 4157; Şafiî, Müsned, s.240; Humeydî, 1/47. H.no:S8; Tirmizî, İlim, 7, H.no:2657 (Hasen-sahih); 2658; İbn Mâce, Mukaddime. 18, H.no:232; İbn Hıbbân, 1/143-144, H.no:66. 69, H.no:6S "rahımallâhü" lafzıyla (Heyscmî. Mevârid, 1/171, H.no:74); Bezzâr, V/382, H.no:2014; V/385. H.no:20I8-2019: Şaşı. 1/314-315, H.no:275-27S; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, H/179-180, H.no:1326; Vr/84. H.no: 5175; Saydâvî. Mu'cemü's-şüyûh, s.83, 315; Ebû Yala, IX/62, H.no:5126; IX/I98, H.no:5296.
b-Cübeyrb. Mut'ım'den (Radıyallahü anlı): (Bir sonraki hadis: 44/241) c-Nu'mân b. Beşîr'den (Radıyallahü anhy. Hâkim, 1/164. H.no:297; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde İsâ el-Habbât'in bulunduğunu bu zatın ise münkenrl-hadis olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/138;
d-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh): Darımı, Mukaddime, 24, H.no:236; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde Buhârî'nin "hadisi münkerdir" dediği Abdurrahman b. Zeyd'in bulunduğunu söyler. Bk, Mecma'. 1/137:
e-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahü anh): Taberânî. Müsnedü's-Şâmiyyîn, 11/260. H.no:l302: Deylemî, Ffrdevs, IV/279, H.no:6825; Heysemî, "Bezzâr tarfindan rivayet olunduğunu, ricalinin sika olduğunu" belirtir. Bk. Mecma7,1/137;
f-Câbir'den (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mıı'ceınü'l-evsat, V1/14I, H.no:528S; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Evsat'ında rivayet ettiğini fakat senedinde Muhammed b. Mûsâ el-Berberî'nin bulunduğunu, bu zatın ise Dârekutnî tarafından kuvvetli bulunmadığını belirtir. Bk. Mecma', I/!38;
g-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh): Taberânî, el~Mu'cemü'!-kebîr, XX/82, H.no:155: el-Mu'cemü'1-evsai, VII/400, H.no:6777; Viir/458. H.no:7949; Kudâî, Müsnedü's-sihâb, Ü/307. H.no:1422; Ebû Nuaym, Müsiahrec, 1/41. H.no:I3; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Evsat ve Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde Amr b. Vâkid'in bulunduğunu bu zatın ise yalancı ve münkeru'l-hadis olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/138;
h-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) (Mina'da Mescid-i Hayf hutbesi): Müsned, 111/225. H.no: 13283; Ebû Hanîfe, Müsned, s.253; İbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:236; Taberânî, el-Mu'cemü'/-evsat, X/202, H.no:9440; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsafında rivayet ettiğini fakat senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in bulunduğunu söyler. Bk, Mecma', 1/138;
ı-Nu'mân b. Beşîr'in (Radıyallahü anh) babasından rivayeti: Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/40. H.no:9; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde Muhammed b. Kesîr el-Kûfi'nin bulunduğunu bu zatın Buharı vd. tarafından zayıf sayıldığını, İbn Maîn'in de bu kanaatta olduğunu ifade etti- Bk. Mecma', 1/138;
İ-Ebû Kırsâfc Haydara b. Hayseme'den (Cendere b. Hayşene el-Leysî'den) (Radıyallahü anh): Taberânî. el-Mu 'cemü '/-evsat, IV/74, H.no:3096; Mu'cemü's-sağîr, 1/189, H.no:300; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsal ve Sağîr'inde rivayet ettiğini fakat senedinde cerh ve la'dîlin yapıldığı bir râvînin bulunmadığını belirtir. Bk. Mecma ', I/I38;
k-Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu 'cemü '/-evsat, VIII/13, H.no:7DI6; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsafında rivayet ettiğini fakat senedinde Saîd b. Abdullah'ın bulunduğunu ve bu zat hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir değerlendirmeye rastlamadığını söyler. Bk. Mecma', 1/138-139;
1-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) mânâ rivayeti için bk. İbn Mâce, Mukaddime. 18, H.no:233;
m-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): Taberânî, Müsnedil 'ş-Şâmiyyin, 1/291, H.no:508;
n-Ubeyd b. Umeyr (Ömer) babası Umeyr (Ömer) kanalıyla yaptığı rivayet: Taberânî, el-Mu 'cemü 1-kebîı; XVII/49, H.no:106; Mu'cemü'Z-evsal, VII/505. H.no:7000; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini ricalinin sika olduğunu fakat senedinde Taberânî'nin şeyhi Muhammed b. Nasr'ın bulunduğunu ve bu zat hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir değerlendirmeye rastlamadığını söyler. Bk. Mecma \ 1/137-138.

'Bu saatte, kendisine bazı sorular sorulmasaydi Mervan'ın yanında bulunmazdı' diye konuştuk. Ben kalktım ve konuşulan şeyi sordum, dedi ki:
'Evet, Rasûlullah'tan (Saiiaiiahüaleyhi ve seüem) duyduğum bazı hadisleri sordu, ben Rasûlullah'm şöyle dediğini İşittim:
"Benden bir hadis duyup başkasına aktarmak için onu ezberleyenin yüzünü Allah ağartsın/aydınlatsın. Nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki âlim değildir ve nice fıkıh/dînî bilgiler öğrenen var ki kendilerinden daha fazla anlama kabiliyeti olanlara naklederler.
Üç şey var ki dünyanın sonuna kadar Müslüman kalbi (onların doğru olduğunda) yamlmaz:
Allah için samimiyetle amel etmek, yöneticilere nasihat etmek ve İslâm toplumu ile beraber hareket etmek.
Onların daveti, kendilerinden sonra gelenlere de faydalı olur. Kimin hedefi âhiret kazancı olursa Allah onun kazancını toplar (bereketlendirir), kalbinde kanâat yaratır ve istemediği[745][115] hâlde kendisine dünyalık ulaşır. Kimin niyeti de dünyalık kazançsa Allah onun kayıplarını artırır, gözünde fakir kalma duygusu yaratır ve (ne kadar hırslı olursa olsun) ancak takdir edilen kadar kendisine dünyalık ulaşır."
Bize Mervan; 'es-Salâtü'l-Vüsta'yı (orta namazı)' sordu, "
'O, öğle namazıdır' dedik.[746][116]

44/241- Cübeyr b. Mut'ım'den (Radıyaliahüanh):[747][117]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve seiiem) Minâ'daki Hayf mescidinde[748][118] ayağa kalktı ve şöyle konuştu:
"Benden bir hadis duyup sonra onu hafızasında tutan/iyice anlayan ve duymayana aktaranın yüzünü Allah ağartsın/aydınlatsın. Nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki âlim değildir ve nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki kendilerinden daha fazla anlama kabiliyeti olanlara nakleder. Üç şey var ki Müslüman kalbi onların doğru olduğunda yanılmaz:
Samimi amel etmek, yöneticilere nasihat etmek ve İslâm toplumu ile beraber hareket etmek.
Onların daveti, kendilerinden sonra gelenlere de faydalı olur."[749][119]

45/242- îbn Mes'ûd'dan (Radtyatfoim anh):[750][120]
Rasûlullalı'ın (Sallallahualeyhi veselkm) şöyle dediğini işittim[751][121]:
"Benden bir hadis duyup, başkasına aktarmak için onu ezberleyenin yüzünü, Allah ağartsın/aydınlatsın. Nice aktarılan kişi var ki duyandan daha iyi ezberler/anlar. "[752][122]

745[115] Dünyalık kendisine düşük ve alçalarak gelir. Bk. Bennâ, Bulûğu 'l-emânî, 1/165.
746[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/293-295.
747[117] Sened:
Sahih: Müsned, IV/80, H.no: 16683; Benzer rivayet için bk.IV/82, H.no: 16699 (Bu rivayet munkatıdır. Çünkü İbn İshâk bu hadisi Zührî'den işitmemiştİr. Fakat aynı hadis için verilen ikinci bir sened muttasıldır); Hâkim, 1/162, H.no:294-295; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, [I/126-I27, H.no:!54I-I544; Ebû Ya'lâ, XIII/408. H.no:7413; Bezzâr, VIII/342-343, H.no:3416-34I7; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/307, H.no:1422; Heysemî, ricalinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/138; İbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:23I (Bûsırî, Abdüsselâm sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyler. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/33); Menâsİk. 76. I-I.no:3056 (İbn Mâce'nin Nahr (Kurban Bayramının ilk) günü hutbesi başlığı altında tekrar yer verdiği hadis için Bûsıri, şunları söyler: İbn İshâk'ın tedlisi sebebiyle isnadının zayıf olduğunu ancak hadisin şâhidleri ile kuvvet kazanarak sahihe yükseldiğini söyler. Bk.Misbâhu'z-zücâce, III/206). Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:233-234. Dârimî'nin metni şöyledir: Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anlı) şahidi için bir önceki hadisin tahricine bk. 43/240.
748[118] Hamevî, Mûcemu'l-büldân, V/133.
749[119] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/296.
750[120] Sened:
Sahih: Müsned. 1/437, H.no: 4157; Tirmizî, İlim, 7, H.no:2657 (Hascn-sahih); 2658; Şafiî, Müsned, s.240; Humeydl. 1/47. H.no:88; Ah Mîce, Mukaddime, 18. H.no:232; An ///Aiân, 1/143-144. H.no:66, 69, H.no:68 "rahtmallahü" lafzıyla (Heysemî, Mevârid, T/171, H.no:74); Bezrâr, V/382, H.no:20I4; V/385, H.no:2018-2019; ŞâşL 1/3 14-3 15, H.no:275-278; Taberânî, el-Mn'cemü'l-evsat, 11/179-180, H.no:3326: VI/84. H.no: 5175: Saydâvî, Mu'cemû'ş-şiivûh, s.83, 315; Ebû Ya'lâ, 1X162, H.no:5126; IX/!98, H.no:5296. Önceki iki hadisin tahricine bk. 43-44/240-241.
Son üç rivayetin (43-45/240-242.hadislerin) genelinden ortaya çıkan netice: Hadis. Veda Haccında arefe günü îrâd buyurulmuş, ve birçok sahabe-i kiram tarafından nekiedilmiştİr. Rivayetlerin bir kısmında İse Mina'daki Mcscid-i Hayf ta Hac hutbesi olarak sunulmuştur. Hac ibadeti sırasında haccın ve diğer dîni konuların önemi ve faziletleri konusunda üç ayrı yerde hutbe (veya va'z u nasihat) verilmesi miistehaptır. Bu nakillerde zikri geçen lafızların, hem Arafat, hem de Mina'da ifade edilmiş olduğu anlaşılıyor. Yahut, terviye günü Mina'da konaklayan Hz. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellemj arefe günü Arafat meydanına çıkmadan önce Mina'daki Mescid-i Hayfta gerçekleştirilmiş olabilir. Yukarıda zayıf rivayetler de zikredildi. Ancak bu rivayetler sahih olanlara gölge düşürmez. Aksine, zayıf olanlar sahih hadisler sebebiyle kuvvet kazanırlar.
751[121] TercemRemİzde Abdürrezzâk kanalıyla gelen rivayeti tercih ettik. Çünkü, semâyı (hadisin duyarak alınmasını) isbat etmektedir. "İsbat eden isbat etmeyene tercih edilir," Bu da senedi kuvvetlendirmektedir.
752[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/297.

46/243- İbn Abbas'tan (Radıyaiiahu anhumâ):753[123]
Rasûlullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Siz (bu sözleri) benden dinliyorsunuz, başkaları sizden dinleyecek ve sonra gelenler de onlardan dinleyecek."754[124]

Açıklama

Rasûİullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) bu kısımda, hadis eğitiminin önemini vurgulamakta ve hadisleri doğru olarak öğrenip yaygınlaştırmaya çalışanlara hayır ve bereketle dua etmektedir. Son din İslâm, Rasûlullah dönemindeki orijinalitesi ile nesilden nesle aktarılacak ve asırlar geçse de hadisler unutulmayacaktır.
Bu ümmetin en önemli özelliklerinden birisi de Peygamberlerinin hadislerine ve Sünnet'ine sahip çıkmalarıdır. Her hadis, senediyle aktarılmış hadisin doğruluk/sahihlik derecesini öiçmede objektif ölçüler konmuştur. Dinimiz, Kur'an yanında Sünnet (Kur'ân'm Rasûlullah tarafından açıklanması ve yaşanması) boyutu ile de sağlam olarak aktarılmıştır.755[125]

*** Ağır Sorumluluğundan Dolayı Hadis Rivayetinde Çekingen/Geri Duranlar**

Sahabe-i Kiramdan bazıları hadis rivâyetindeki büyük sorumluluktan çekinirlerdi. Bu duygular onları daha dikkatli hadis rivayetine, başka şahid aramaya, yavaş yavaş ve açıklayarak nakletmeye yöneltmişti. Bir kısmı ise bazen rivayeti terkediyor, bazen de ihtiyaç olduğu için rivayet ediyordu. îslâmî naslar (metinler) onların titiz çalışmalarıyla, sağlam olarak toplanmıştır.756[126]
47/244- Amr b. Mürra'dan:757[127]
Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şöyle bahsetti:
'Onun yanma girdiğimizde, bize Rasûlullah'ın (Sallailahü aleyhi hadislerinden aktar' derdik de şöyle cevap verirdi:
' Biz yaşlandık ve unutuyoruz. Rasûlullah 'in hadislerin i nakletmek de zor/mes 'ûliyetli bir iştir.'758[128]

48/245- Mutarrıf b. Abdullah'tan:759[129]
İmran b. Husayn (Radıyallahü anh) bana dedi ki:
'Ey Mutarrıf, vallahi doğru olduğunu bilsem, ben Rasûlullah 'tan fSallallaha aleyhi ve sellem) işittiğim hadisleri -dilersem- hiç tekrarlamadan iki gün peş peşe nakledebilirim. Ama bende bu konuda bir ağırlık ve (hadisleri hızlıca rivayeti) hoş görmeme duygusu arttı. Şöyle ki Hz. Muhammed'in (Saliallalm aleyhi ve sellem) bazı ashabının yaşadıklarını ben de yaşadım, duyduklarım ben de

---

753[123] Sened:
Sahih: Müsned, 1/321, H.no: 2947; Ebû Dâvûd, İlim,' 10, H.no:3659; İbn Hıbbân, 1/140. H.no:62, (Heysemî, 1/172, Mevârid, H.no:77); Hâkim, 1/174, H.no:327; Makdisî, X/196. H.no:!98; Bcyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, X/250; Müstıedül-Hâris, 1/194, H.no:52; Heysemî, Sâbİt b. Kays b. Şemmâs'tan (Radıyallahü anh) şahidinin Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde rivayet olunduğunu Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Sâbit'ten (Radıyallahü anh) hadis işitmediğini söyler. Bk.A/ecma', T/137; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, 11/71, H.no:1321; et-Mu 'cemü 'l-evsat, VI/312, H.no: 5664; Deylemî, Firdevs, 11/61, H.no:2342.
754[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/297-298.
755[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/298.
756[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/298.
757[127] sened:
Sahih: Müsned, İV/370, H.no: 19200; Benzer rivayet için bk. IV/370, H no: 19201- IV/372, H.no: 19220; Ibnü'l-Ca'd, s.26, H.no:68; Tayâlisî, 11/60, H.no:7H;)bn Ebî Şeyb'e, V/293İ H.no:26225; İbn Mâce, Mukaddime, 3, H.no:25 (Bûsırî, isnadının sahih, râvîlerinin sika olduklarını ve hepsinin de el-Kütübii's-sitte'de deüi olarak kabul edildiklerini ifade elti. Rk.el-Misbâhu'z-zücâce, 1/8); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. V/169 H no-4978" ibn Asâkir XlX/273.
758[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/298-299.
759[129] Sened:
Sahili: Müsned. IV/433, H.no: 19779; Bu rivayet bir hadis değildir. Sadece İmran'in ilimdeki gayretine ve hadis rivâyetİndeki titizliğine işaret eden bir nakildir. Heysemî, senedinde Ebû Mârûn el-Ğanevî'nin bulunduğunu, bu zat hakkında cerh ve ta'dîl kitaplarında herhangi bir başlığa rastlamadığını ifade etti. Ek.Mecma\ 1/141. Fakat Iclî bu râvî hakkında "sikadır" demiştir. Bk.Ma 'rifetü 's-sikâl, 1/203, Trc.no:32; Buharı, bu zata eserinde yer vermiş, cerh ve ta'dîlde bulunmamıştır. Bk. et-Târîhu'l-kebîr, 1/307, Trc.no::973; İbn Ebî Hatim, Ebû Zür'ü ve Yahya b. Main'in bu zat hakkında "sikadır" dediğini nakletti. Bk.el-Cerhu ve'l-ta'dîU H/120, Trc.no:367: İbn Hıbbân sikaları derlediği eserinde bu zâta yer vermiştir. Bk. Sikât, VI/12, Trc.no:6513. İbnü'l-Cevzî ise bu görüşlerin tam aksine Şu'be'nin şöyle dediğini nakletti: "Öne atılıp boynumun vurulması, "Ebû Hârûn bana hadis nakletti" dememden daha iyidir." Bk.Kitâbüd-duqfâ vel-metrûkîn, 1/42, Trc.no:90; Zehebî ise bu sözün doğru olmadığını bilakis Şu'be'nin bizzat bu şeyhten hadis rivayet ettiğini söyicr. BkMîzânü'I-i'tidâl, 1/172, Trc.no:152. Ahmed b. Hanbel bir başka eserinde Ebû Hârûn el-Ganevî'nin ismini vemiştir. 'ibrahim b. el-Alâ'" Bk.el-Esâmî ve 'l-künâ, s.85, no.243; İbn Ebî Şeybe de, künyeler başlığı altında ismini vermiştir. Bk.Muşannef, VII/24, no.33935.

duydum. Ancak onlar söylediklerine tam uymayan760[130] hadisler naklediyor, bildiğim şey onlar bunu hayırdan geri durmamak için yapıyorlar. Onların hadisleri (bazen) karıştırdığı gibi ben de hadisleri karıştırmaktan (yani onların durumuna düşmekten) korkuyorum.'
Bazen (İmran) şöyle derdi:
'Ben size Allah'ın Peygamberinden şunları, şunları işittim diye nakletsem, bunun doğru olduğunu bilirim.*
Bazen o, rivayet etmeye kesin karar verir ve;
'Ben Allah'ın Peygamber'inden şunları, şunları işittim' diye naklederdi.
§(z.) Abdullah babası dışındaki tarikten:
imran b. Husayn (Radyaifohü anh) hadisinin benzerini nakletti ve dedi ki :
'Babam Ahmed b. Hanbel'e bu rivayetin benzerini arz ettim, iyi buldu, ancak senette eksik olduğunu belirterek, bir kişi ekledi, (o'da-Hâniü'l-A 'ver'dir.)'761[131]

49/246- Muhmmed b. Sîrîn'den:762[132]
EneS b. Malik (Radıyallahü anh), RaSÛIullah'tail (Sallallahüaleyhi ve sellem) bir
hadis rivayet ettiğinde: 'Rasûlullah böyle dedi ya da benzerini söyledi' diye bitirirdi.763[133]

Açıklama

Bu Rasûlullah (Satlallahü aleyhi ve sellem) böyle dedi ya da benzerini söyledi") lafzıyla birçok sahâbînin rivayette bulunduğu bilinmektedir. Bunda iki ihtimal olabilir:
1- Şek lafzı; Râvi bazı lafızlarda şüphe ettiği için bu şekilde nakledebilir.
2- İhtiyat lafzı; Bazı râviler, kesin bildiği rivayetlerde de bu lafzı kullanmaktadır, çünkü onlar bu işin önemini idrak edip son derce titiz davranmışlardır. Bunun örnekleri, önceki rivayetlerde geçmişti.764[134] Bu lafzı kullanan diğer sahâbîler:
a- Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahü anh): Müsned, 1/452, H.no.4321(sahih)765[135]; 1/423, H. no.4015 (sahih)766[136]; 1/387, H. no.3670 (sahih)767[137]; 1/453, H. no.4332 (sahih)768[138]; Hâkim, 111/355, H.no.5374 (sahih)769[139]; Dûrimî, Mukaddime, 28, H.no.276-277.770[140]
b- Ebu'd-Derdâ (Radıyallahu anh): Dârimî, mukaddime, 28, H.no.274-275.771[141]
c- Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radıyallahu anh): Müsned, IV/398, H.no. 19456, IV/402, H.no. 19492; IV/408, H.no. 19546; IV/414, H.no. 19600; IV/415,' H.no.19615. (55/97.hadisİn tahricîne bk.)772[142]
d- İbn Ömer'den (Radıyallahu anhumâ)'. 151/1021 .hadise bk.773[143]

50/247- Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyallahu anh):774[144]

760[130] Ya da söylediklerine zıt düşen...
761[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/299-301.
762[132] sened:
Sahih: Müsned U\m5, H.no: 13398; Benzer rivayetler için bk. 111/205, H.no: 13057" 111/250 H-no: 13548; ibn Ebî Şeybe, V/293, H.no:26223; Hakim, m/665. H.no:6456- İhnMüce Mukaddime. 3, H.no:24 (Bûsırî, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına uygun olduğunu heHkİ alımın de eserlerinde bu râvîieri delil olarak aldıkların, ifade etmiş vf: "Ene" \J Malık'in madıyallahü anh) bu endişe, ihtiyat ve titizliğini daha birçok sahabe de göstermiş meselâ bunlardan biri de ibn Mes'ûd'dur. (RadyaUaha anh)" demiştir. Bk.eU4hbâhu'^ücâcTml Darimî, Mukaddime, 28, H.no:282-283; Ebû Ya'lâ, V/227, H.no:2839 (Bu iki eserde sövle h r piyade de bulunmaktadır: "Enes (Radıyallahü anh) az hadis naklederdi. Hadis nakledeceği zaman da...").
763[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/301.
764[134] Meselâ bk. Müsned trc. H.No. 39/39.
765[135] Kullandığı lafız şöyledir:
766[136] Kullandığı lafız:
767[137] Kullandığı lafız:
768[138] Kullandığı lafız:
769[139] Kullandığı lafız:
770[140] Kullandığı lafız:
771[141] Kullandığı lafız:
772[142] Kullandığı lafız:
773[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/301-302.
774[144] Sened:
Sahih: Müsned, IH/39, H.no: 11288; Benzer rivayet için bk. 111/46, Hno" 11358- Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bü/Ûğu 'l-emânî 1/168.

Vehm kelimesi hakkında, 'araştırılan şeydir' dedi. Bir kişi; 'bunun Hz. Peygamber'den (SaliaiiaM aleyhi ve seiiem) hadis olma durumunu sorunca ; 'bildiğim kadarıyla' diye cevap verdi.775[145]

51/248- Urve'den:
Hz. Aişe annemiz (Radıyaiiahu anhâ) dedi ki:776[146]
'Ebû Hüreyre (Radıyallahu anh) seni şaşırtmadı mı? Geldi, odamın yakınına oturdu, hadis rivayetine başladı ve bana da duyurmak istiyordu. Ben ise nafile namaz kılıyordum. Namazım bitmeden kalktı ve gitti. Eğer yetişseydim; Rasûlullah (Sallaiiahn aleyhi ve sellem) hadisi sizin aktardığınız gibi (hızlıca) aktarmazdı' diye reddedecektim.777[147]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Aişe annemizin (Radıyallahu anhâ) Ebû Hüreyre'yi (Radıyallahuanh) hızlı hareket ettiği için tenkit ettiği görülmektedir. Çünkü Enes (Radıyallahu anh); ' Peygamberimiz (SalMlahü aleyhi ve sellem) konuştuğunda, bunu üç kere tekrar ederdi,'778[148] diye rivayet etmektedir. Öğreticinin teennî ile hareket etmesi tavsiye edilmektedir.779[149]

52/249- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh):780[150]
'Bütün bu hadisleri, bİZ RasÛlullah'tan (Satlallahü aleyhi ve sellem) duymadık, arkadaşlarımızdan bazıları da duyduklarını bize naklederdi. Çünkü develeri gütmek bizi meşgul ederdi (ve Rasûlullah'ı sürekli izleyemezdik).781[151]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sallallahn aleyhi ve sellem) yanında, sahabe-i kiramın hepsinin sürekli durması mümkün değildir. Çünkü insanlar çeşitli işlerde çalışmakta ve farklı mekânlarda bulunmaktadır. Ancak bu fedakâr insanlar, nöbetleşe Rasûlullah'ın sohbetine katılmakta ve duyduklarını diğer kişilere anlatmaktadırlar. Bu şekilde bir şuur top/umu oluşmakta ve İslâmî bilgiler hızla Müslümanlar arasında yayılmaktadır. Nöbetleşe çobanlık yapmak suretiyle Allah Rasûlü'nün sohbet halkasına katıldıklarından bahseden sahâbîlerden biri de Ukbe b- Âmir'dir.782[152]

*** Hadis Alimlerinin Görevi: Sahih Ve Zayıflan Ayırmak, Farklılıkları Doğru Te'vil Etmektir**

53/250- Ebû Hımeyd ve Ebû Üseyd (Radıyallahüanhnmâ):783[153]
Hz. Peygamber (Saliaiiahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Benden bir hadis nakledildiğini duyduğunuzda, kalbiniz onu benimser, tüyleriniz ve tenleriniz ondan etkilenir ve onu kendinize yakın görürseniz, ben ona sizden daha yakınım. Ama benden nakledilen

775[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/302.
776[146] Sened:
Sahih: Müsned, VI/1I8. H.no: 24746; Benzer rivayet için bk. VI/138, H.no: 24958; VI/157, H.no: 25116; VI/257, H.no: 26087; Bu son rivayetin metni şöyledir:Buhârî, Menâkıb, 23; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 160; Tirmizî, Menâkıb, 9, H.no:3639 (hasen); Ebû Dâvûd, İlim, 7, H.no:3655; Ebû Ya'lâ'da Urve hadiseyi kendisi anlatmıştır ve rivayetin sonunda şöyle bir ziyade de bulunmaktadır:Ebû Ya'Iâ, Müsned, VII/357, H.no:3493.
777[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/302-303.
778[148] Mâlik, Muvatta', Cihâd, 33; Akdıye, II; Ahmed b. HanbeL Müsned, V/26, 42, 123; Buhârî, İlim, 30; Vudû', 27, 30, 69; Ezan, 6, 60; İsti'zân, 13; Daavât, 53; Müslim, Zikir, 79; Ebû Dâvûd, îlim, 6; Nikah, 49; Talak, 27; Cihâd, 74; Fiten, 1; Tirmizî, Salât, 79, 108; Nesâî, İftitâh, 7; Hac, 163, 170, 172, 180; İmamet, 23; Kasâme, 24; İbn Mâce, Sıyâm, 8; Edeb, 56.
779[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/303.
780[150] Sened:
Sahih: Müsned, IV/283, H.no: 18404; Benzer rivayet için bk. IV/283, H.no: 18409; Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/154.
781[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/303.
782[152] Müsned, İV/145; EbûAvâne.. J/191, H.no:607: Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IH/20, H.no:2753.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/304.
783[153] Sened :
Sahih: Müsned. IH/497, H,no: 16003; Benzer rivayet için bk.V/425, H.no:23497: Bezzâr, IX/168, H.no:3718; İbn Hıbbân. 1/140-141. H.no:63 (Heysemî, Mevârid, 1/189, H.no:92); Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/150. Suyıtî, hadis için "sahih" işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:699.

hadisi kalbiniz kabul etmez, tüyleriniz ve tenleriniz ondan sıkılır ve onu kendinize uzak görürseniz, ben ona sizden daha uzağım."784[154]

54/251- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):785[155]
'Size Hz. Peygamber'den (SaiMiahü aleyhi ve sellem) (birden fazla mânâya ihtimali olan) hadis nakledilirse bu hadisi hidâyete, inanca ve takvaya en uygun olan mânâya hamledin, öyle yorumlayın ! '
§Başka tarikten aynı sahabîden benzeri nakledildi, farklılık; '...bu hadisi inanca, takvaya ve hidâyete en uygun olan mânâya hamledin, öyle yorumlayın ! ' şeklindedir.786[156]

Açıklama

Bu rivayetlerde, Hz, Peygamber (Salialhhü aleyhi ve sellem) ve sahabeden bazıları, metin tenkidi üzerinde durmuşlardır. Ancak şunu unutmamak gerekir: Metin tenkidi sübjektif olur ve kötü kişilerin eline de fırsat geçerse hevâ ve heveslerine ya da tağutlarm emirlerine uymadığı için hadisleri reddederler. Bu felâketi Önlemek için hadis ve fıkıh âlimleri metin tenkidinde mükemmel ölçüler/metodlar bulmuşlardır. Daha geniş bilgi için usûl kitaplarına bakılabilir.787[157]

*** İlk Dönemlerde Hadislerin Yazılması Yasaktı**

55/252- Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahu anh):788[158]
Rasûluliah (Saiiatiahn aleyhi ve setlem) şöyie buyurdu: "(Bu ilk dönemde,) benden Kur'an dışında bir şey yazmayın, kim Kur'an'dan başka bir şey yazdıysa onu yok etsin!"789[159]

56/253- Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahu anh);790[160]
(İlk dönemlerde) bazen arkadaşlarla oturur ve Hz. Peygamber'den (Saiiaiiahn aleyhi ve seüem) duyduklarımızı yazardık. Bir keresinde Rasûluliah yanımıza geldi ve ;
"Ne yazıyorsunuz ?" diye sordu. Bizde:
"Senden duyduğumuz şeyleri (yazıyoruz/ dedik.Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu : "Allah'ın Kitabı ile birlikte başka bir kitap mı yazıyorsunuz?'
'Biz sadece senden duyduğumuzu yazıyoruz.'

784[154] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/304.

785[155] Sened:
Sahih: Müsned, 1/122, H.no: 985, İkinci rivayet: 1/122. H.no: 987; Benzer rivayet için bk. Müsned, 1/122, H.no:986; 1/126. H.no:!039; 1/130. H.no:1080-1082; 1/131, H.no:l092; (Birinci rivayetin (985.hadisin) ve lOSO.hadisin senedinde inkıta vardır. Sebebi ise Ebü'l-Bahterî et-Tâî'nin Hz.Ali'ye (Radıyallahü anh) yetişmemiş olmasıdır. Fakat diğer rivayetler mevsûl ve sahihtir. Yani Ebü'l-Bahterî, Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den, o da Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) nakletmiştir). Ebü'l-Bahterî Saîd b. Feyrûz et-Tâî. Hz.Ali ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhümâ) mürse] olarak rivayette bulunmuştur. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no: 1946; Ebû Dâvûd, bu zâtın Ebû Saîd el-Hudrfden de hadis İşitmediğini ifade eder. Bk.Sünen, Zekât, 2, H.no:I559. Miibârekfûrî, Ebü'l-Bahterî et-Tâî'nin "sika, sebt" olduğunu; fakat birçok mürsel rivayette bulunduğunu belirtir. Bk. Tuhfetil 'l-akvezî, IH/458. Dârimî, Mukaddime, 50, H.no:598; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no:20; Makdisî, Muhtara, 11/192, H.no:573 {isnadı sahih). İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/385, H.no:3645 (Bu rivayet senedinde inkıta bulunması sebebiyle zayıftır. Zîra, Avn babası İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) hadis işitmemiştir); 1/415, H.no:3940; Dârimî, Mukaddime, 50, H.no:597; İbn Mâce. Mukaddime, 2, H.no:19; Ebû Yala, IX/170, H.no:5259.

786[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/304-305.

787[157] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/305.

788[158] Sened:
Sahih: Müsned, 111/12, H.no: 11027; Benzer rivayetler için bk. 111/12, H.no: 11029; III/2I. H.no: i 1101; 111/39, H.no: 11283; 111/56, H.no: 11474; Müslim, Zühd, 72; Dârimî, Mukaddime, 42, H.no:456; Hâkim, 1/216, H.no:437; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/10, H.no:8008; Ebû Yala, 11/466, H.no:1288; Deytemî, Firdevs, V/34, H.no:7375. İbn Hacer, bu hadisin merfû olmadığını, Ebû Saîd el-Hudrî'nin (Radıyallahü anh) sözü olduğunu söyleyenlerin bulunduğunu belirterek, bu görüşün Buhârî'ye âit olduğunu ifâde eder. Bk.Fethıı 'l-Bârî, 1/277. Fakat biz, ne Buhârî'nin eserlerinde, ne de bir başka yerde hadisin mevkuf olarak rivayet edildiğini bulamadık. Şayet mevkuf olarak rivayet edilseydi, usûl kuralları gereğince isbat eden rivayet, İsbât edemeyen rivayete mukaddem olacak ve o tercih ediimesi gerekecekti. (Yani Müslim'in rivayeti hadisin merfû olduğunu isbat etmektedir.) Heysemî, Bezzâr'ın bu konudaki Bezzâr'dan gelen Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) rivayetine yer vermiş, senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'İn varlığına dikkat çekmiştir. Bk.Mecma \ 1/151. Ayrıca 72/269. ve bir sonraki hadise bk.

789[159] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/305-306.

790[160] Sened:
Zayif: Müsned, 111/12, H.no: 11034; (Benna, konu tasnifi sebebiyle hadisi iki bölüme ayırmıştır. Buradaki iîk bölümüdür. İkinci bölüm için 66/263.hadise bk.) Heysemî. "senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem var," der. Bk.Mecma', 1/150-151. Zchebî, "zayıf saydılar" derken (bk.Kâşif, Trc.no:3196); İbn Hacer ise, "zayıftır" der. (Bk.Takrîb, Trc.no:3865) Tirnıizî ise, Ahmed b. Hanbel ve Ali b. eî-Mcdînî'nin bu râvîyi zayıf saydıklarını, hatasının çok olduğunu söylediklerini; Buhârî'nin de "Ben O'ndan hiç hadis almadım" dediğini nakletti. Tirmizî, Ebû Dâvûd'dan şöyle bir nakilde bulunur: "(Hocam) Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem'i sordum: "Kardeşi Abdullah'da bir beis yoktur' diye karşılık verdi." (Tirmizî'nin bütün bu değerlendirmeleri için bk.Tirmizî, Vitir, 11. H.no:465-466; Zekât 10, H.no:632; Hac, 29, H.no:852: savm, 24, H.no:719). Hadisin son bölümünün Benzer rivayetler için: Câbir'den (RadıyaUahu anh) rivayet: Bk./6tt Ebî Şeybe, V/318, H.no:26486. Zeyd b. Eslem'den (RadıyaUahu anh) rivayet: Bk.Abdürrezzâk, X/311. Ayrıca 66/263 ve 72/269. hadislere bk.

"Allah'ın Kitabını yazını Allah'ın Kitabı ile birlikte başka bir kitap mı yazıyorsunuz, sadece Allah'ın Kitabını yazın! Sadece onu yazın!"
Bunun üzerine biz de onları bir tepede topladık ve hepsini yaktık. Sonra Rasûlullah'a dedik ki:
1 Ey Allah 'm Rasûlü! Sözlerini senden nakledelim miT
"Evet, sözlerimi nakledebilirsiniz, bu konuda sakınca yok. (Ancak dikkat edin,) Kim benim adıma bir söz uydurursa, cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın!"
'Ey Allah 'in Rasûlü! İsrail oğullarından da nakledelim miT
"Evet, İsrail oğullarından da nakledebilirsiniz, bu konuda sakınca yok. Onlardan naklettiğiniz şeylerden daha ilginç olanı da yanlarında bulunmaktadır."791[161]

Açıklama

Bu rivayetlerde geçtiği gbi, İslâm'ın İlk döneminde hadislerin yazılması yasaklanmış olabilir. Bunun sebebi,
1- K.ur'ân'la beraber hadislerin de yazılması durumunda iki metnin karışması endişesi,
2- İslâmî bilgilerin olgunlaşmadığı ilk dönemde yazılan bazı rivayetler, daha sonra nesh, tahsis ya da kayıtlama olguları karşısında zorluk çıkartabilir ve metinler karışabilir kaygısı ile sadece sözlü rivayet ve nakil serbest bırakılmış olabilir. Ancak daha sonra hadislerin bazı sahâbîlerce yazıldığı kesindir.792[162]

57/254- Muttalip b. Abdullah793[163] anlatıyor :794[164]
Zeyd b. Sabit (Radıyallahü anh) bîr gün, MuâvÎye'nİn (Radıyallahü anhümâ)
yanına girer ve ona Rasûluliah'ın bazı hadislerini nakleder. Muâviye de bir kişiye bunu yazmasını emredince, Zeyd :
'Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve seliem) bize, hadisin yazılmasını yasaklamıştı' der ve o kişi de yazdıklarını siler.
NOT: İik dönemlerde hadislerin yazılması yasağı görüşüne karşı çıkanlar der ki: yasakla ilgili nakillerden sadece Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen 55/252 no.lv rivayet sahihtir. Ancak bu hadis de o sahâbînin sözü olması ihtimali ile Bııhârî gibi mıhaddislerin tenkidine mâruz kalmıştır.' Mustafa el-Âzamî ilk dönemde de böyle bir yasağın olmaması düşüncesini ısrarla vurgular.795[165] Doğrusunu Allah bilir.796[166]

*** Sonraki Dönemlerde Hadis Yazma Yasağı Kaldırıldı**

58/255- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahüanhümâ):797[167]
Ben Rasûlullah'tan (Saiiatlahü aleyhi ve set/em) her duyduğumu, kaybolmaması için yazıyordum. Kureyşliler buna mâni olmak istedi ve dediler ki:

791[161] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/306-308.
792[162] Geniş bilgi için bk.Müsned trc.66/263. Hadisin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/308.
793[163] Asıl metinde Abdulmuttalib b. Abdullah olarak zikredilmiş. Ancak, Kesir b. Zeyd'in hocaları arasında böyle bir isme rastlayamadık. Doğrusunun "Muttalib b. Abdullah b. Hantal olacağı kanaatindeyiz. Bk.MİzzÎ, Tehzîbü 'Î-Kemâl, XXIV/114.
794[164] Sened:
Hasen: Müsned, V/182, H.no: 21471; Ebû Dâvûd, İlim. 3, H.no:3647. Kesîr b. Zeyd el-Eslemî Ebû Muhammed e!-Medenî, sadûk biridir. Ahmcd b. Hanbel bu zat hakkında "Bir beis görmüyorum" der. Bk. Mizzî, Tehzîbü 'l-Kemâl, XXIV/114; İbn Hacer, Ebû Zür'a'nın "sadûk, fîhi lîn" dediğini nakleder. Bk.Kâşîf, Trc.no:463I. İbn Hacer ise, "sadûktur, bazen hata eder" demiştir. Bk.Takrîb, Trc.no:3865. "Ebü'l-Hakem Muttalib b. Abdullah b. Hantab'ın hiçbir sahâbîden hadis işitmem iştir" iddiası bir yana, Hz.Âişe, Ömer, Ebû Mûsâ, Ümmü Seleme, Ebû Hüreyre, tbn Abbas, Câbir, İbn Ömer, Sehl b. Sa'd, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Seleme b. el-Ekva' ve Enes (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis naklettiği de bir gerçektir. Zeyd b. Sâbit'ten hadis işittiğine dâir Ebû Davûd'daki rivayetine bakılabilir. Buna göre senedde inkıta iddiası da yersizdir. Bk.Müslim, el-Künâ ve'l-esmâ, 1/239, Trc.no:806; İbn Hıbbân. Sikât, V/450, Trc.no:5667; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XXVIII/81-82; Zehebî, Kâşif, Trc.no:5483; el-Muktenâfî serdi'l-künâ, 1/196, Trc.no: 1721.
795[165] İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, 1/277; Mustafa el-Azâmî, Studies in Early Hadith Literatuare (Trc. İlk Devir Hadis Edebiyatı), 23-25.
796[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/308-309.
797[167] Sened:
Sahih: Müsned, 11/162. H.no: 6510; Benzer rivayet için bk.II/192. H.no: 6802; 11/215, H.no: 7020; 11/207, H.no: 6930; 11/215, H.no: 7018 (Bu sonuncu rivayet Düveyd Horasânî'nin meçhul olması sebebiyle zayıftır. Lafzı:Ebû Dâvûd, İlim, 3, H.no: 3646; Dârimî, Mukaddime, 43, H.no: 490.

'Rasûlullah'tan her duyduğunu yazıyorsun, hâlbuki o da bir insan, kızgın ve sakin olduğunda (farklı) konuşabilir.'
Bunun üzerine bir müddet yazmayı bıraktım ve durumu Rasülullalva bildirdim. O şöyle buyurdu ;
"Sen yaz! Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki benden hak sözden başkası sadır olmaz."798[168]

59/256- Mücâhid ve Muğîre b. Hakîm anlatıyor:799[169]
Biz Ebû Hüreyre'nin (Radıya/iahüanh) şöyle dediğini duyduk: 'Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) hadislerini benden iyi bilen yoktur. Ancak Abdullah b. Amr b. Âs bundan istisna edilebilir, çünkü o eliyle yazar ve kalbiyle korurdu. Ben ise sadece kalbimle koruyorum, (ama) elimle yazmıyordum. O, (yazmak için) izin istedi ve Rasûlullah da ona izin verdi.'
§(Bir başka rivayette: 'RaSUİUİlah'in (SaUallahü aleyhi ve sellem) hadislerini benden fazla bilen yoktur. Ancak Abdullah b. Amr b. Âs bundan istisna edilebilir, çünkü o yazardı, ben yazmazdım.)800[170]

60/257- (z.) Abdullah, Yahya b. Maîn'in şu sözünü nakleder:801[171]
Abdurrezzak bana :
'Yanımda yazılı metin olmadan da, benden bir hadis bile olsa yaz,' deyince şöyle cevap verdim :
'Hayır, bir harf de olsa, (yazılı metinden nakletmedikçe yazmayacağım.)'802[172]

Açıklama

*Yahya b. Maîn, büyük muhaddislerdendir. Ahmed b. Hanbel cnun hakkında : 'Yahya'nın bilmediği hadis sağlıklı olamaz, araştırılmalıdır,' dedi. Medine'de h.233 yılında vefat etti.
*Abdurrezzak b. Hemmam, büyük muhaddislerden olup el~Musannef sahibidir. H.211 yılında 85 yaşındayken vefat etti.
Bu rivayet, ilk dönem âlimlerinin hadis naklindeki araştırma ve titizliğini göstermektedir. Yahya b. Maîn, Abdürrezzak'ın ilmî açıdan büyüklüğüne rağmen sırf karıştırma ve unutma endişesiyle yazılı metin olmadan ondan hadis yazmamaıştır.803[173]
§İlk dönemlerde yapılan hadis çalışması için bk.
a- Mustafa Sıbâî, es-Stinne ve mekânetüha fı't-teşrîi'l-lslâmi (Trc. İslâm Hukukunda Sünnet)
b- Mustafa el-Âzamî, Studies in Early Hadith Literatuare (Trc. İlk Devir Hadis Edebiyatı)
c- Mustafa el-Âzamî, Dirâsâtünfı 'l-Hadîsi 'n-Nebevi ve târihi tedvînih,
d- Muhammed Accâc el-Hatîb, es-Sunne kable't-tedvîn
e- Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn
f- Mustafa el-Âzamî, Menhecü'n-nakdınde'l-muhaddisîn
h- Dr. Ekrem Ziya el-Umerî, Buhûsiin fi târihi's-simneti'l-mıtşrika
ı- Salim el-Behensâvî, es-Sünnetii 'l-miifterâ aleyhâ
i- Rifat Fevzi, Tevsîku's-sünnefi'l-kami's-sânî.804[174]

798[168] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/309-310.
799[169] sened:
Sahih: Müsned, ir/403, H.no: 9203. Heysemi, senedde bulunan İbn İshâk'm müdellis olduğunu, Amr b. Şuayb hakkında da tenkitlerin varlığını ifade etti. BkMecma', 1/151. Fakat hadis, mütâbileri ile kuvvetlenir. İkinci rivayet sahihtir: Müsned, 11/248-249, H.no: 7383; Buhârî, İlim, 39; Tirmizî, İlim, 12, H.no:2668 (zayıf); Menâkıb, 47, H.no:384! (hasen-sahih); Tahâvî, Şerhu meâni 'l-âsâr, IV/320; Nesâî, es-Sünenü'I-kübrâ, 111/434, H.no:5853; Dârimî, Mukaddime, 43, H.no:489; Hâkim, 1/186, H.no:357.
800[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/310.
801[171] Sened:
Sahih: Müsnedî ITT/297, H.no: 14102; Âmir Hasan Sabri, Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. HanbelJî'l-Müsned, H.no:9; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in, Yahya b. Maîn'in sözünü buraya alması, Abdurrezzak'm eseri Musannef in sağlam oluşunu zımnen ifade eder. Ayrıca daha o devirde hadis yazımının varlığı ve muhaddislerin de bu eserlere dayanarak hadislerini naklettikleri de anlaşılmakladır. Hadisin tam metni:
802[172] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/310-311.
803[173] Âmir Hasan Sabri, Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi 'l~Müsned, H.no:9.
804[174] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/311-312.

* Ehl-i Kitaptan Nakil Yapmanın Yasaklanması

Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Ey İnsanlar! Ben hepinize gönderilmiş Allah Rasûlüyüm ki göklerin ve yeryüzünün otoritesi O (Allah'a) aittir. Dirilten ve öldüren O Allah'tan başka ilâh yoktur. Haydi siz de Allah'a ve ümmî peygamber olan Rasûle iman edin, O (Peygamber de) Allahâ ve O'nun sözlerine iman etmektedir. Ona itaat edin ki hidâyete eresiniz.' (Araf 7/158).805[175]

61/258- Cabir b. Abdullah'tan (Radıyallahüanh):806[176]
RaSÛlUİIah (Sallallahü aleyhi ve sellemj buyurdu :
"Ehl-i kitaptan bir şey sormayın! Onlar, kendileri sapıttığı hâlde sizi hidayete/doğruya getiremez. Siz de bu durumda ya batılı tasdik etmiş yada bir hakkı tekzib etmiş olursunuz. Eğer Mûsâ (Akyhisselûm) aranızda olsaydı, benden başkasına tâbi olması (ona da) helâl olmazdı."807[177]

62/259- Cabir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahü anh):808[178]
Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) Ehl-i kitaptan elde ettiği yazılı bir metinle Rasûlullah'm (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) yanma geldi ve onu okudu. Peygamberimiz bu hareketine kızdı ve şöyle dedi :
"Ey Hattab'ın oğlu! O kitaptaki bilgiler hoşuna mı809[179] gitti? Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki ben size tamamen hâlis (karışık ve şüpheli olmayan) bir din getirdim.
Ehl-i kitaptan bir şey sormayın! Olabilir ki size bir doğruyu anlatırlar, onu tekzip edersiniz ya da bâtılı anlatırlar, onu da tasdik edersiniz. Eğer Mûsâ (Aieyhisselâm) bugün yaşasaydı benden başkasına tâbi olma hakkı ona da verilmezdi."810[180]

63/260- Abdullah b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh):811[181]
Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) RasÛİLllIah'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) yanma geldi ve dedi ki :
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyza oğullarından bir tanıdığıma uğradım ve bana Tevrat'tan özlü sözler yazdı, sana onları nakledeyim mi?'
Rasûlullah'm yüzü değişti.
Abdullah b. Sabit ona dedi ki:
'Rasûlullah'm yüzündeki değişikliği görmüyor musun?'
Hz. Ömer :
'Biz Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammed'i (SaiMiahn aleyhi ve sellem) Rasûl olarak kabul ettik'

805[175] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/312.

806[176] Sened:
Hasen: Mûsned, III/338, H.no: 14565; Bıhârî, İ'tisâm, 25 (muallak olarak). İbn Hacer bu muallak rivayetin îbn Ebî Şeybe ve Bezzâr tarafından da nakledildiğini söyler. Kârilerinin ise. zayıf olan Mücâlid'in dışında sika olduklarını; Bezzâr'ın da Abdullah b. Sabit el-Ensârî'den naklettiğini, senedinde zayıf olan Ca'fer el-Cu'fi'ıin varlığını dile getirir. Bk.Fet.hu 'İ-BârU XIII/4I2; Ebû Yala, IV/102, H.no:2135: Deylemî, Firdevs, V/64. H.no: 7469: Heysemİ. İbn Mes'üd'dan (Radıyallahü anlı) benzer bir rivayeti verdikten sonra Taberânî'nin Kebîr* inde geçtiğini ve ricalinin de sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/192; Rebî' b, Habîb, Müsnedü >-Rebî\ s.337. Mücâlid b. Saîd ei-Hemdânî hakkında Zehebî. İbn Maîn'nin "zayıf; Nesâî'nin de bir keresinde "kuvvetli değildir", diğer bir seferde ise "sikadır" dediklerini belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:52S6. Müslim ise, mütâbaat yolu ile bu râvîye eserinde yer verir. (Bk.Müslîm, Talâk, 42: Bu rivayetle Hüseyin, hocaları Seyyar. Husayn, Muğîre, Eş'as. Mücâlid. İsmail b. Ebî Ilâlid ve Dâvûd'dan nakleder. Bütün bu hocaları ise Şa'bî'den hadis almışlardır.) Tirmizî. bu râvînin galatının çok olduğunu, Ahtned b. Hanbel'in de onu zayıf saydığını ifade eder. Bk.Tirmizî, Zekât, 20. H.no:647; Nikah, 28, H.no:lll9. İbn Hacer ise. "kuvvetli değildir, ömrünün son döneminde değişti" der. Bk.Takrib, Trc.no:6478. Hadis, şâhidleri ile kuvvet kazanır. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Buhön. Tefsîr, 2/I2;Tevhîd,5I.

807[177] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/312-313.

808[178] Sened:
Hasen: Müsned, 111/387, H.no: 15094; İbn Ebî Şeybe, V/3 12, H.no: 26421; Beyhakî, Şuabü 7-imân, 1/200, H.no:177-179; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, senedindeki Mücâlid b. Saîd'in Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Saîd tarafından zayıf sayıldığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/173-174: VIII/262. Mücâlid hakkında diğerbilgiler için bir önceki (62/259) hadise bk.şahidi için de bir sonraki (63/260) hadise bk.

809[179] Hasan Basri; hayran ofmak ve hoşa gitmek şeklinde açıkladı. Bk. Beyhakî, Şuabu Uman, I/200.

810[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/313-314.

811[181] Benzer rivâ*et W hk- IV/265-266, H.no:18251; 10I64; X/3I4= He^ hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberâni ^* oIunduŞ"™. zayf olan Câbir b. Yezid el-Cu'fi haricindeki râvîlerinin sahih °ldUgUnUrf'klar-.Bk- Me™< I/J73. Câbir'den şahidi için bk.61-62/258- n?K ^™' Ebu'd-Derdâ'da" (^yallahü anh) da benzer bir rivayeti sonra, Taberanı'nın Kebîr'inde geçtiğini, senedinde Ebû Âmir el-Kâs.m b. Muhammed el-Esedî'nin bulunduğunu, bu râvî hakkında herhangi bir biyografiye rastlamadığını ve diğer ricalinin de sika olduklarını söyler. Bk.Mecma \ 1/174. Abdullah b. el-Hâris'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/307, H.no: 5201. Hadisin en son cümlesi ise Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) rivâyel olunmuştur. Heysemî, bu rivayetin senedinde bulunan Ebû Habîbe et-Tâî'nin, İbn Hıbbân'ın "Sika?"mda. yer aldığını, Tirmizî'nin de "hadisini sahih saydığı bir kimsedir" diye nitelendirdiğini nakletti. BkM; X/68.

deyince, Rasûlullah'm yüzündeki (sıkıntı) açıldı ve şöyle buyurdu :
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki eğer Mûsâ (Aleyhissetâm) bugün yaşasa ve siz de ona tâbi olsanız, beni terk etseniz kesinlikle dalâlette (sapıtmış) olursunuz. Ümmetlerden benim hisseme sizin döneminiz düştü ve peygamberlerden sizin nasibiniz de benim."812[182]

64/261- Ibn Ebî Nemle (babası) Ebû Nemle el- Ensârî'den (Radıyaliahü anh):813[183]
Rasûlullah'ın (Sallailaha aleyhi ve seîiem) yanında otururken, Yahudilerden biri geldi ve dedi ki :
Ey Muhammedi Bu cenaze konuşur mu, ne dersin?' Rasûlullah : "Allah daha iyi bilir" dedi. Yahudi :
'Ben şehadet ederim ki o konuşur' deyince de Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Ehl-i kitap size bir şeyler anlattığında onları ne tasdik edin ne de tekzip edin! Sadece biz Allah'a, Kitaplarına ve Peygamberlerine iman ettik, deyin, Bu durumda eğer dedikleri doğruysa tekzip etmemiş, batılsa da tasdik etmemiş olursunuz."
NOT: Bu bölümde Peygamberimiz (Saiiatlahn aleyhi ve seiiem), Ehl-i kitaptan gelen bilgiler konusunda dikkatli olmamız gerektiğini ve yorum yapılmamasının daha doğru olacağını vurgulamaktadır.814[184]

*** Ehl-i Kitaptan Nakil Yapmanın Serbest Bırakılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Biz senden önce de kendisine vahyettiğimiz kişiler gönderdik. Eğer bilmiyorsanız uzmanlarına sorun ! ' (Enbiya 21/7).815[185]

65/262- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhümâ):816[186]
Rasûlullah'ın (SaUatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum : "Benden bir âyet de olsa başkalarına ulaştırın. İsrail oğullarından da nakil yapabilirsiniz, sakınca yoktur.
Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın."817[187]

66/263- Ebû Said el- Hudrî'den (Radıyaliahü anh):818[188]
(Bu rivayet 56/253 nolu hadiste geçti ve son bölümü konuyla İlgili olduğu için yeniden zikredildi. Bu rivayetteki ziyâde;)
Peygamberim İz'e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
Ey Allah'ın Rasûlü! İsrail oğullarından nakiller yapabilir miyiz ?' dedik. Şöyle buyurdu :
"Evet, İsrail oğullarından da nakil yapabilirsiniz, sakınca yoktur. Onlardan bir şey aktarırsanız bilin ki yanlarında daha acaib bilgiler de vardır. "819[189]

812[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/314-315.

813[183] Sened:

Sahih: Müsned, IV/137, H.no: 17163; Ebû Dâvûd, İlim, 2, H.no- 3644- Taberânî el Mu'cemtl'i-kebîr, XXII/35İ, H.no: 879; tbn Hıbbân, VIII/51-52, H no-6224 CHev^mî Mevârid, 1/215, H.no:110); Ahmedeş-Şeybânî, İV/1 A0-\Al, ti no-2\2l.

814[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/315-316.

815[185] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/316.

816[186] Sened:

Sahih: Müsned, 11/159, H.no: 6486; Benzer rivayetler için bk. H/202, H.no:6888; 11/214, H.no:7006; Abdürrezzâk, VI/109, H.no:10157; X/312, Buhârî, Enbiyâ, 50; Tirmizî, İlim, 13, H.no:2669: DârimL Mukaddime, 46, H.no:548; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/39, H.no:7-8; İbn Hıbbân, VIII/51-52, H.no:6223; Taberânî, eî-Mu'cemü's-sağîr, 1/281, H.no: 462; Kudâî, Müsnedü'ş-sihâb., 1/387, H.no: 662; Deylemî, Firdevs, IE/9, H.no: 2081.

817[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/316-317.

818[188] Sened:

Zayıf: Müsned, 111/12, H.no: 11034; (Benna konu tasnifi sebebiyle hadisi iki bölüme ayırmıştır. Buradaki ikinci bölümüdür. İlk bölüm için 56/253.hadise bk.) Benzer rivayet için bk.III/46, H.no:11362; Heysemî, "senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem var," demiştir. Bk.Mecma', T/150-151. Zehebî, "zayıf saydılar' derken (bk.Kâşif, Trc.no:3196); İbn Hacer, "zayıftır" der. (Bk.Takrîb, Trc.no:3865) Tirmizî ise, Ahmed b. Hanbel ve Ali b. el-Medînî'nin bu râvîyi zayıf saydıklarını, hatasının çok olduğunu söylediklerini; Buhârî'nin de "Ben O'ndan hiç hadis almadım'" dediğini nakletti. Tirmizî, Ebû Dâvûd'dan şöyle bir nakilde bulunur: "(Hocam) Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'i sordum: "Kardeşi Abdullah'da bir beis yoktur" diye karşılık verdi." (Tirmizî'nin bütün bu değerlendirmeleri için bk.Tirmizî, vitir, 11. H.no:465-466; Zekât, 10, H.no:632; Hac, 29, H.no:852; Savm, 24, H.no:719) Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/474, H.no: 10086; 11/502, H.no: 10477; Ebû Dâvûd, İlim, 11, H.no:3662; İbn Hıbbân, VIII/50, H.no:6221 (Heysemî, Mevârid, 1/213, H.no:109); Câbir'den (Radıyaliahü anh) benzer rivayet için bk. İbn Ebî Şeybe, V/318, H.no:26486. Zeyd b. Eslem'den (Radıyaliahü anh) benzer rivayet için bk.Abdürrezzâk, X/311. Ayrıca 56/253.hadise bk.

819[189] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/317-318.

Açıklama

İsrâiliyyat, önceki ümmetlerden bize ulaşan bilgiler, demektir, îsrâîîiyyat konusundaki değişik rivayetlerden anlaşılan:
1- Kur'an ve Sünnet'e aykırı bilgiler nakledilmemeli,
2- Kur'an ve Sünnet'e uygun bilgiler de te'kid ya da beyan için nakledilebilir. Ancak bunun îsrailî bilgi olduğu mutlaka belirtilmeli ve kaynağı verilmelidir. Kaynaksız ve yerini belirtmeden yapılan nakiller Müslümanların kendi düşünceleri olarak anlaşılır ve büyük problemlere yol açar.820[190]

*** Hadis Uydurmanın Ağır Sorumluluğu**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Kendisi İslâm'a davet edildiği hâlde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir !' (Saf61/7).821[191]

67/264- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaM anh):822[192]
RasÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Ümmetimden yalancı deccallar olacak, sizin ve atalarınızın duymadığı hadisler söyleyecek (uyduracak). Onların sizi saptırmasından sakının ! "823[193]

68/265- Semürab. Cündüb (Radıyallahü anh):824[194]
Hz. Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve sellem) nakletti:
"Kim yalan olduğunu bile bile, (uydurulmuş) sözü hadis diye rivayet ederse o kişi büyük yalancılardandır."825[195]

69/266- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh):826[196]
Hz. Peygamber (SaUaifohü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim yalan/uydurma olduğundan şüphelendiği bir hadisi benden naklederse o kişi yalancılardan biri olur."827[197]

70/267- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):828[198]

820[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/318.
821[191] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/318.
822[192] Sened:
Sahih: Müsned. 11/349, H.no: 8580; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvi ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Müslim, Mukaddimede zikretti. Benzer rivayet İçin bk. Müsned, 11/236-237, H.no: 7227; 11/313, H.no: 8122; 11/321, H.no: 8250; H/450, H.no: 9780; 11/530, H.no: 10809; Hemmâm. Sahîfe, H.no:24; Müslim, Fİten, 84; Bu rivayetin metni ise şöyledir:
Dânî, IV/861, H.no: 441; Tirmizî, Fitcn, 43, H.no:2218 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Melâhım, 16, H.no:4334; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, H/182, H.no: 993. Câbir b. Semure'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Fiten, 83; Müslim'in lafzını verdiğimiz hadisin bir benzeri de îbn Ömer'den nakledilir: Müsned, 11/217-218, H.no: 5985; 11/95, H.no: 5694-5695; 11/103-104, H.no: 5808.
823[193] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/318-319.
824[194] Sened:
Sahih: Müsned, V/20, H.no: 20101; Benzer rivayetler için bk. V/20, H.no: 20098; V/14, H.no: 20039; İbn Mâce, Mukaddime, 5, H.no:39; Tayâlisî, s.121, H.no:895; Rûyânî, 11/75, H.no:848. İbn Ebî Şeybe, V/237, H.no:25615-25616; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/46, H.no:28; 1/93, H.no:62; Taberâni, el-Mu'cemü'1-kebîr, V1I/I80, H.no: 6757; İbnül-Ca'd, s.41, H.no: 140.
Hz.AIi'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/112-113, H.no: 903; 1/78, H.no: 584; 1/83, H.no: 629-630; 1/123, H.no: 1000-1001; İbn Mâce, Mukaddime, 5, H.no:38, 40; Hennâd, Zühd, 11/636, H.no:1381; Makdisî, 11/268, H.no: 647; Bezzâr, 11/225, H.no: 621; Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki hadise bk. 69/266.hadis.
825[195] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/319.
826[196] Sened:
Sahih: Aföinerf, IV/250, H.no: 18101; Benzer rivâyeüer için bk. IV/252,'h.ıid: 18118, 18127; IV/255, H.no:18!57; Tayâlisî, s.94. H.no:690; İbn EbîŞeyhe, V/237, H.no:25614; Taberânî, el-Mu'cemül-kehîr, XX/422. H.no: 1020: VII/180, H.no:6757; Hennâd. Zühd. 11/637, H.no:1382. Tirmizî, İlim, 9, H.no:2662 (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 5, H.no:4I; İbnü'l-Ca'd, s.93, H.no:541; s.306, H.no:2067. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 30/8889.hadis olarak tekrar edilecektir. Semura b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bir önceki hadise bk. 68/265.hadis.
827[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/319-320.
828[198] Sened:
Sahih: A/apnerf, 1/293, H.no: 2675; Benzer rivayetler için bk. 1/327, H.no: 3025; 1/269, H.no: 2429; 1/233, H.no: 2069; 1/323, H.no: 2976; Bu son rivayetin metni ise

Rasûlullah (Saiiaihhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bildikleriniz dışındaki hadis rivayetinde dikkatli olun ! Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine (Şimdiden).829[199]

71/268- Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh):830[200]
Rasûlullah'ın (Saiiaitaha aleyhi ve sellem) bu minberde şöyle konuştuğunu duydum:
"Ey İnsanlar! Benden çokça hadis rivayetinde dikkatli olun! Benim adıma konuşan ancak doğruyu nakletsin! Kim de benim söylemediğim sözleri (hadis olarak) uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın."831[201]

72/269- EbÛ Saİd el- Hudrî'den (Radıyallahü anh):832[202]
Rasûlullah (Saifoiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Benden hadisleri nakledin (ancak) yalan uydurmayın ! Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın. İsrail oğullarından nakil yapabilirsiniz, sakınca yoktur."
NOT: îsrâil oğullarından nakil yapma konusunda bk. hadis no. 66/263 ve ilgili açıklama...833[203]

73/270- Yahya b. Meymûn el- Hadramî'den:834[204]
(Sahabeden) Ebû Mûsâ el-Gâfikî (Radıyallaha anh), (Sahabeden) Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin (Radıyallaha anhj minberdeyken Rasûlullah'tan (Saltalfahü aleyhi ve seiiem) hadisler naklettiğini gördü ve dedi ki:
'Arkadaşınız (dinin) ya koruyucusu ya da bozguncusudur. Rasûlullah'ın bize en son söylediği sözlerden biri şuydu:
Allah'ın Kitabına yapışın! (Meşhur olmak için) benden çokça hadis rivayet eden bir toplulukla karşılaşacaksınız.
Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın. Kim de benden bir şey ezberlemişse onu başkalarına nakletsin !"835[205]

74/271- Muhammed b. Kâ'b b. Mâlik'ten:836[206]
Biz; 'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi, Rasûlullah böyle dedV diye nakiller yaparken yanımıza Ebû Katade (Radıyallahü anh) geldi ve dedi ki:
'Sımalar değişmiş, siz ne dediğinizi biliyor musunuz? Ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:

şöyledir:
Heysemî, "Bu hadis Abdüfâlâ b. Âmir es-Sa'lebfnin zayıf olması sebebiyle zayıftır," der. Bk.Mecma', 1/146-147. Fakat Heysemî bu hadisi sadece Taberânî'ye nisbet etti. TirmizU Tefsir. 1, H.no:2950 (hasen-sahih); Tefsir, I, H.no:295I (hasen); Dârimî. Mukaddime. 25, H.no:238; Ebû Ya'lâ, IV/228, H.no:2338; V/109, H.no:2721; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/228, H.no:2338; Ziibeyr b. Avvam'ın (Radıyallahü anh) az hadis rivayet sebebi şu rivayetlerde dile getirilir:
Müsned, 1/166-167, H.no:1428;
Müsned, 1/162, H.no:I4l3; Buhârî, İlim, 38: EbÛ Dâvûd. İlim, 4, H.no:3651; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:36; Dârimî, Mukaddime, 25, H.no:239.
829[199] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/320-321.
830[200] Sened:
Sahih: Müsned, VY297, H.no: 22437; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:35 (Bûsırî, İbn İshâk'ın tedlisi sebebiyle hadisin zayıf olduğu görüşündedir. Bk.el-Misbâhu 'z-zücâce, 1/9); Dârimî, Mukaddime, 25, H.no:243; îbn Ebî Şeybe, V/295, H.no:26244; Hennâd, Zühd, 11/639, H.no:1388; Hâkim, 1/194-195, H.no:379-380; Deylemî, Firdevs, 1/381, H.no:1531; Muhâmilî, s.375, H.no:424. Bu hadisin şâhidleri için 75/272.hadisin tahricine bk. 495.
831[201] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/321.
832[202] Sened:
Sahih: Müsned, 111/46, H.no: 11362; Benzer rivayetler için bk. 10/39, H.no: 11289 (Atıyye el-Ûfî sebebiyle hasendir.), HI/56, H.no: 11474; 111/39, H.no: 11283; III/I2, H.no: 11034 (Bu rivayette de sikalığmda ihtilaf olan Abdurrahman b. Zeyd ve İshâk b. İsâ bulunduğu için basendir); Müslim, Mukaddime, Zühd, Tirmizî, İlim, İbn Mâce, Mukaddime, 4. H.no:37; Ebû Ya'lâ, 11/416, H.no: 1209. Ebû Hüreyre'den (Radiyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/502, H.no: 10477; Buhârî, İlim, 38; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:34; Humeydî, 11/491, H.no: 1165. Ayrıca 55/252, 56/253 ve 66/263. hadislere bk. Enes'ten (Radıyallaha anh) şahidi için bk. Müsned, 111/46, H.no: 11442.
833[203] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/321-322.
834[204] Sened:
Sahih: Müsned, IW334,'H.no: 18848; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/43, H.no:18; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/295, H.no:657; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını ifade etti. Bk.Mecma', 1/143-144. Ebû Mûsâ el-Gâfikî Mâlik b. Ubâde'nin (Radıyallahü anh) sahâbiliği hakkında ihtilaf vardır. Ancak sahâbî oluşu tercih edilmektedir.
835[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/322-323.
836[206] Sened:
Sahih: Müsned, V/310, H.no: 22538-22539; Buradaki hadisin isnadı zayıftır. Çünkü Ebû Muhammed b. Ma'bed b. Ebû Katâde meçhuldür. Fakat hadis mütevâtirdir. Şahitleri için bir sonraki hadisi thii bk. sonraki hadisin tahricine bk.

"Kim benim söylemediğim sözleri (hadis olarak) uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın."837[207]

75/272- İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhamâ):838[208]
RaSÛlllllah (SallaÜahü aleyhi ve sel/em) ŞÖyİe buyurdu:
"Kim benim söylemediğim sözleri (hadis olarak) uydurursa cehennemde kendisine bir bina yapılır."839[209]

*** İlmin Bir Toplumdan Alınması Felâkettir**

Allah Teâlâ buyurdu:
'...Çok kişi arzularına göre bilgisizce (toplumu) saptırır. Rabbin, o haddi aşanları çok iyi bilmektedir' (En'âm 6/119).840[210]

76/273- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhümâ):841[211]
Rasûlullah'ın (Sallaliahüaleyhivese/lem) şöyle dediğini işittim: "Allah toplumdan ilmi bir anda söküp almaz. Fakat âlimlerin (sayısını) azaltır, hatta hiçbir âlim kalmaz ve insanlar cahilleri rehber edinir. Onlar da sorulduğu zaman bilgisizce cevap verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar."
§Bir diğer rivayette ise Rasûlullah (Sallaliahü aleyhi ve seiiem) şöyle

---

837[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/323.

838[208] Sened:

Sahih: Müsned. U/22. H.no: 4742; Benzer rivayeti İçin bk. 11/103, H.no: 5798; 11/144 H no" 6309 (Bu rivayette inkıta var. Diğer rivayetleri dikkate aldığımızda, bunun müstensih hatası olabileceği ihtimalini hatıra getirmektedir); Şafiî, Müsned, s.239; Abd b Humeyd s 241 H.no:738: Hennâd, 11/638, H.no: 1386; Heysemî, hadisin Bezzar ve TaberânÎ tarafından da nakledildiğini, Ahmed b. Hanbci'in râvîierinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma ', j/143. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 43/8902.hadis olarak tekrar edilecektir.

a-Ebû Hüreyre'dcn (Radıyalhhü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/365. H.no: 8761; Hâkim, 1/183-184, H.no:349; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, X/l 12. 116; Şafiî, Müsned. s.239; İshâk b. Râhüye, 1/341, H.no;334. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 44/8903.hadis olarak tekrar edilecektir.

b-Abdullah b. Zübeyr'den şahidi Dilin âfetleri bölümünde 42/8901.hadis olarak zikredilecektir. Babası Zübeyr b. Avvâm'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, IIT/407, H.no:5557; Tayâiisî, s.27. H.no: 191;

c-Osman b. Affân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned. 1/65, H.no: 469; Tavâlisî. s. 14. H.no;80: Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/44. H.no:2I; Makdisî. 1/478-479, H.no:351-353; Bezzâr. 11/37-38. H.no: 383; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından nakledilen bu hadisin râvîierinin sika olduklarını ifade elti. Bk.Mecma', 1/143. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 40/8899.hadis olarak tekrar edilecektir.

d-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned. 11/158, H.no: 6478; 11/171, H.no: 6591; 11/159, H.no: 6486;

e-Ukbe b. Âmirden (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/159, H.no:17388; Tfüatâati, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/301, H.no:832: XVII/305, H.no:843;

f-Suhcyb'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Bezzâr. VI/3 I, H.no: 2100;

g-Mâlik b. Atâhiyye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Ahmed es-Şeybânî. IV/405. H.no:2454

Iı-Üsâme b. Zeyd'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr.V\7\, H.no:426;

ı-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/1 12-113, H.no: 903; 1/78, H.no: 584; 1/83, H.no: 629-630; 1/123. H.no; 1000-1001; Buharı, İlim, 38; İbn Mâce. Mukaddime, 4, 5, H.no:31. 38, 40; Tirmizî, İlim, 8, H.no:2660 (hascn-sahılı); Tahâvî, Şer hu meâni'l-âsâr. 1/175; Hcnnâd, Zühd, U/636, H.no:]38l; Makdisî, 11/268, H.no: 647; Bezzâr, U/225, H.no: 621; Ebû Nuaym. Htfye, IV/356; Âmir Hasan Sabri hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned, H.no:8; Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 41/8900.hadis olarak tekrar edilecektir.

i-Selenıe b. e!-Ekva"dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/47, H.no; 16458; Buhârî. İlim, 38; Taberânî, el-Mu 'ceınü 'l-kebîr, VÎI/29. H.no:6280;

j-Muğîre b. Şıı'be'dcn (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-teWr,XX/444, H.no: 1084;

k-Muâvİye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/100, H.no: 16856

I-Hâlid b. UrRita'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/292, H.no: 22400; (Bu hadisin senedinde Hâlid'in azadlığı Müslim'in meçhul olması sebebiyle sened zayıftır, ancak hadis mütevâtirdir). Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 45/8904.hadis olarak tekrar edilecektir.

m-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/300, H.no: 14189 (sülâsiyyattan); İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:33;

n-Enes'ten (Radıyalhhü anh) şahidi için bk. Müsned, IH/279. H.no: 13935 (z.); IH/278, H.no: 13896; III/203. H.no: 13034; IH/176, H.no: 12736; III/172, H.no: 12700; III/I66-167, H.no: 12638; III/116, H.no: 12093; HI/98, H.no: 11881; Buhârî, İlim, 38; Tirmizî, İlim, 8, H.no:266I; İbn Mâce. Mukaddime, 4, H.no:32, 40; Dârimi, Mukaddime, 24, H.no:241-242, 244;

o-İbn Mcs'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, İlim, 8, H.no:2659; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:30.

ö-Ya'Ia b. Mürre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârimi. Mukaddime, 25, H.no:240 (Senedinde Ya'lâ'nın torunu "metrûkü'l-hadis" olan Ömer b. Abdullah var. Bk.Heysemî, Mecma', 1/147)

p-Hz.Ömer'den: (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/46-47, H.no; 326 (isnadı zayıftır. Çünkü Düceyn b. Sabit el-Yarbûî cl-Basrî Ebii'l-Ğusn zayıf bir râvîdir. Heysem! hadisi Ebû Ya'lâ'ya da nisbet eder. Bk.Mecma', 1/142-143); Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 39/8898.hadis olarak tekrar edilecektir.

r-Kays b. Sa'd b. Ubâde'den şahidi 'Dilin âfetleri bölümünde' 47/8906.hadİs olarak zikredilecektir.

Tirmizî, İlim, 8, H.no:2660'da bu hadisi rivayet eden sahabeyi şöyle sayar: Hz.Ebûbekir, Ömer, Osman, Zübeyr, Saîd b. Zeyd, Abdullah b. Amr, Enes, Câbir, İbn Abbas, Ebû Saîd. Amr b. Abese, Ukbe b. Âmir, Muâviye, Büreyde, Ebû Mûsâ el-Gâfıkî, Ebû Ümâme, İbn Amr el-Mukanna', Evs es-Sakafî'dir. (Radıyallahü anhüm). Başta aşere-i mübeşşere olmak üzere yüze yakın sahabe tarafından rivayet edilen ve lafzi mütavâtir olan bir hadistir.

839[209] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/323-325.

840[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/325.

841[211] Sened:

Sahih: Müsned, 11/162, H.no: 6511. İkinci rivayet: 11/203, H.no:6896; Benzer rivayeti için bk. 11/190, H.no: 6787-6788; Ma'mer b. Râşid, XI/256-257; İbn EbîŞeybe, VII/505, H.no:37590; Tayâlisî, s.302, H.no:2292; Buhârî, İlim, 34; İ'tisâm, 7; Halku efâli'l-ıbâd, s.86; Müslim, İlim, 13-14; Îbnü'l-Mübârek, Zühd, s.281; Tirmizî, İlim, 5, H.no:2652 (Hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 8, H.no:52; Dârimî, Mukaddime, 26, H.no:245; Kudâi, Müsnedü 'ş-sihâb, 11/163, H.no:l 107; Muhâmîlî, 1/337, H.no:369; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 11/253, H.no:1660.

buyurdu:
"Allah bir topluma ilmi verdikten sonra hemen söküp almaz. Fakat âlimlerin (sayısını) azaltır. Her âlim vefat ettikçe onunla birlikte olan ilmin bir parçası kaybolur, sonunda hiçbir âlim kalmaz ve insanlar cahilleri rehber edinir. Onlara sorulduğunda da bilgisizce cevap verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar."842[212]

77/274- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):843[213]
Rasûlullah (Sallaliahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İlmin (kaldırılıp) yerine cehaletin gelmesi, içki ve zinanın da yaygınlaşması kıyamet alâmetlerindendir."844[214]

78/275- İbn Abbas (Radıyaliahüanhümâ) dedi ki:845[215]
'Mü'minin karşılaşacağı en son sıkıntı, ölümdür.
"O gün gökyüzü erimiş bir maddeye benzer,"846[216] ayetinin tefsirinde (İbn Abbas): "(Gökyüzü) yağ tortusuna benzetilmektedir" dedi ve ekledi:
"Gece boyunca secde ederek..."847[217] ayetindeki mânâ; "gece içinde" demektir.
İlmin kayboluşu nedir, bilir misiniz?
O, âlimlerin yeryüzünden gidişidir/kaybolmasıdır.'848[218]

79/276- Ziyâd b. Lebîd'den (Radıyaliahü anh):849[219]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve sellem) bîr şey anlattı ve ; "Bu şey, ilmin kaybolduğunda gerçekleşecektir" dedi.
kadar buyurdu:
kuturken Ve °n'ar da k en ,I,m nasıl kaybolur?' dedik. O şöyle buyurdu:
“Annen seni kaybetsin ey Ümmü Lebid’in oğlu!850[220]
Yahudi ve Hıristiyan Tevrat’ı kişiler haline geldiler, öyle değil mi?...851[221]

842[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/325-326.

843[213] Sened:
Sahih: Müsned, III/151, H.no: 12466:'Benzer rivayeti için bk. 111/98, H.no: 11883; IH/176, H.no: 12742: III/202, H.no: 13029; IH/213-214, H.no: 13163; III/273, H.no: 13816-13817; 111/289, H.no: 14011; Buhârî, İlim, 21; Nikah, 110; Fiten, 5; Hudûd, 20; Halku efâli'l-ıbâd, s.80; Müslim, İlim, 8-10, 14; Tirmizî, Fiten, 31, H.no:2200; Fiten, 34, H.no:2205 (hasen-sahih); îbn Mâce, Fiten, 25, H.no:4045; İbn Ebî Şeybe, VII/466, H.no:37280; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/455, H.no: 5905; Ebû Yala, V/273-274, H.no:2892; V/307, H.no:2931; V/335. H.no:2961; V/395, H.no:3062; V/400, H.no:3070; V/409, H.no:3085; V/456, H.no:317S; VII/I93, H.no:4179; Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 11/530, H.no: 10807; 11/524, H.no: 10734; 11/481, H.no: 10182; 11/313, H.no: 8120; 11/257, H.no: 7480; 11/428, H.no: 9495; 11/539, H.no: 10897; Hemmâm, Sahîfe, H.no:22; İbn Mâce, Fiten, 26. H.no:4052; İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, FIten. 26, H.no:4050; Ebû Musa'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 26, H.no:4051.

844[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/326-327.

845[215] Sened:
Sahih: Müsned, 1/223, H.no: 1946 (Mevkuf bir eserdir); Dârimî, mukaddime, H.no::243; Makdisî, X/20, H.no: 10; Heysemî, senedinde Kâbûs'un bulunduğunu, bu zâtın da kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceği huşunda ihtilafın bulunduğunu İfade etmiştir. Bk.Mecma7, 1/202.
Aynı tefsiri Ebû Said el-Hudrî (Radıyaliahü anh) de yapmıştır. Bu rivayet için bk. Müsned, III/70-71. H.no: 11612 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa ve Derrâc bulunmaktadır. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Bu sebeple hadis hasendir); Tirmizî, Sıfatü cehennem, 4, H.no:2584 (Tirmizî hafızası ile tenkide maruz kalan Rişdin'e işaret etmiş, aynı senedde yer alan Derrâc hakkında herhangi bir tenkidi yorum getirmemiştir). Hadisin senedindeki Kâbus (b. Ebû Zibyârı el-Cenbt): İbn Hacer "fîhi lîn" ifadesini dile getirirken (Bk.Takrîb, Trc. no:5445); Zehebî de Ebû Hâtim'in "Bu Râvî ile delil getirilemez" görüşünü nakletmekle yetinir (Bk.Kâşif, Trc.no:4498). Ahmed Muhammed Şâkir de bu râvînin zayıf olduğunu belirtir. İbn Hıbbân'nm "Bu zatın hafızası kötü İdi, aslı olmayan rivayetlerde babasından nakleden sadece o idi," dediğini nakleder. Ayrıca Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Sa'd ve Dârekutnî'nin zayıf, İbn Main'in ise sika saydığını belirtir. Buradaki rivayette ise Yakub b. Süfyân'ın, Tirmizî ve Hâkim'in de bu râvîyi sika saydığını belirterek önceki "zayıftır" iddiasından döndüğünü dile getirir. (Tirmizî'nin hadislerini hasen saydığını gösteren bir misal için bk.Cenâiz, 59, H.no: 1053) Kâbûs'un babası Ebû Zıbyân Hüseyin b. Cündüb ise tabiînden sika bir râvîdir.

846[216] Meâric, 70/8.

847[217] Zümer, 39/9.

848[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/327-328.

849[219] Sened:
Sahih: Müsned, IV/160, H.no: 17403; Benzer rivayeti için bk.IV/218-219, H.no: 17843; IV/219, H.no: 17844; Tayâlisî, s.165, H.no:1196; İbn Mâce. Fiten, 26, H.no:4048 (Bûsırî, râvîlerînin sika olduklarını ancak senedinin kopuk olduğunu zikretti. Bk. el-Misbâhu'z-zücâce. IV/193-194); Zira Buhârî, et-Târîhu's-sağîr isimli eserinde Sâlim'in Ziyâd'dan hadis işitmediğini söyler. Zchebî, Kâşif, Trc.no: 1706 (Ziyâd b. Lebîd'in -Radıyaliahü anh-tercemesinde); İbn Ebî Şeybe, VI/145, H.no:30l99; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/265. H.no:529l; Ahmed eş-Şeybânl IV/54-55, H.no: 1999; Hâkim. 1/180, H.no:339 (Hâkim hocası Ahmed b. Cafer ct-Katîî ve Abdullah b. Ahmed kanalıyla Ahmed b. Hanbel'e ulaşır. Hadis hakkında sahih hükmünü vermiştir. Zehebî de bunu onaylamıştır); Salim b. Ebi'l-Câd hakkında Zehebî, "sika'dir Hz. Âİşc'dcn (Radıyaliahü anhâ) duydukları mürseidir" derken (bk-Kâfif, Trc.no:1767); İbn Hacer "sikadır ancak irsali çoktur," der (Takrîb, Trc.no:2169). Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, İlim, 5, H.no:2653; Avf b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bir sonraki hadise bk.80/277.

850[220] Bu çumle Arap dilinde, dua mânâsında olup burada aslî mânâs. kullanılmıştır. Allah hayrın, versin gibi...

851[221] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/328-329.

80/277- Avf b. Mâlİk'ten (RadıyaUahü anh):852[222]
Bir gün Rasûlullah (Saiiaihhu aleyhi ve seilem) ile birlikte otururken gökyüzüne baktı, sonra şöyle dedi:
"Bu ilmin kaldırılma vaktidir."
Ensardan Ziyâd b. Lebîd isimli biri dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kur'ân yanımizdayken onu çocuklarımıza ve kadınlarımıza Öğretirken, ilim nasıl kaldırılır?' Peygamberimiz:
"Medine'de seni en anlayışlı kişi olarak kabul edersem (cevap ver,)" dedi, sonra da Ehl-i kitap'ın, yanlarında Allah'ın Kitaplarından ikisi olduğu hâlde sapıttıklarından bahsetti.
§Cübeyr b. Nüfeyr, musallada Şeddad b. Evs ile karşılaştı ve bu hadisi Avf dan aldığını nakletti. Şeddad b. Evs dedi ki:
"Avf doğru söylemiş. İlmin kaldırılması nedir, sen bilir mısinT
'Hayır, bilmiyorum.'
'O, ilim kaplarının/sahiplerinin kaybolmasıdır. Hangi ilim önce kaldırılacak, bilir misİnT
'Hayır, bilmiyorum.'
"Huşu ilmi (önce kaldırılacak), hâttâ (öyle olacak ki) huşu sahibi birini neredeyse bulamayacaksın?853[223]

81/278- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (RadıyaUahüanh):854[224]
Peygamberimiz (Saiiai/ahu aleyhi ve seilem), Veda Haccı günü bembeyaz bir deve üzerinde terkisinde Fazl b. Abbas (Radıyaliahü anh) olduğu hâlde ortaya çıktı ve şöyle buyurdu:
"İlim sizden çekilip alınmadan ve kaldırılmadan önce ilim öğrenin! İzzet ve celâl sahibi Allah şu âyeti indirdi:
"Ey iman edenler, açıklandığında ağır gelecek konularda (fazla) soru sormayın. Kur'an indirilirken sorsaydınız, size açıklanırdı. (Demek ki) Allah o konuda sizi serbest bıraktı. Şüphesiz O affeden ve yumuşak davranandır."
Râvi dedi ki:
'Biz fazla soru sormayı iyi karşıİamazdık, Allah Peygamber'ine ilgili âyetleri indirirken de (soru sormaktan) çekinirdik.
Bir bedevinin yanma geldik ve ona elbise (hırka) vererek kendisini aracı kıldık. Bedevi hırkaya (tümüyle) sarıldı, hatta hırkanın kenarının sağ kaşı tarafından çıktığını (her tarafı kapattığını) gördüm.
Sonra bedeviye dedik ki:
'Hz. Peygamber'e soru sor!' O da:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Kur'ân yanımızdayken, onun içindekileri öğrenmişken ve kadınlarımıza, çocuklarımıza, yanımızda çalışanlara öğretirken ilim nasıl kaldırılır?' deyince Peygamberimiz başını kaldırdı, gazabından dolayı yüzüne kıpkırmızı bir renk yayılmıştı ve buyurdu ki:
"Annen seni kaybetsin e mi, (şimdi cevap ver;) şu Yahudi ve Hristlyanlar yanlarında Kutsal Kitaplar olduğu hâlde, Peygamberlerinin getirdiklerinin bir harfiyle bile irtibatı olmayan kişiler hâline geldiler, (öyle değil mi?..)

852[222] Sened:
Sahih: Müsned, Vl/26-27, H.no: 23872; Buhârî. Haîku efâli'l-ıbâd, s.79; Tabcrânî. el-Mu'cemü'l-kebu; XVIII/43, H.no:75; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/55, Hn.o:55; İbn Hıbbân, VII/48-49, H.no:4553 (Heysemi, Mevârid, 1/218-219, H.no:l 15); Hâkim, 1/178. H.no:337; Nesâî, es-Sünenül-kübrâ, III/456, H.no:5909; Bezzâr, VII/175, H.no:274I; Heysemî, Bezzâr'ın rivayetine yer vererek senedinde Leys'in katibi Abdullah b. Salih'in bulunduğunu, bu zatı da sadece Abdülmelik b. Şuayb'ın sika kabul ettiğini, diğerleri tarafından zayıf sayıldığını belirtmiştir. Bk.Mecma', 1/200; Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/179, H.no:338; Tirmizî, İlim, 5, H.no:2653; Hadisin Müsned'deki metninde Cübeyr b. Nüfeyr (Radıyaliahü anh), Şeddad b. Evs'e (Radıyaliahü anh) Avf b. Mâlik'in (Radıyaliahü anh) anlattıklarını doğrulattırıyor. Tirmizîdeki metinde ise, Ubâde b. Sâmit'e (RadıyaUahü anh) Ebu'd-Derdâ'nın (Radıyaliahü anh) söylediklerinin sağlaması yaptırılıyor. Tirmizî hadis hakkında "hasen-garib" der ve Avf b. Mâlik'ten (RadıyaUahü anh) de nakledildiğine temas eder. Ziyâd b. LebîdMen (RadıyaUahü anh) şahidi için bir önceki hadise bk.
853[223] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/329-330.
854[224] Sened:
Hasen: Müsned, V/266, H.no: 21191; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:228 (Bûsirî, cumhurun Ali b. YezİdMn zayıflığını belirttiğini ifade eder); İbn Hacer ve Zehebî de bu zayıf sayanlardandır. Bk.Takrtb, Trc.no:4817; Kâşif, Trc.no:3983. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/2I5, H.no:7867; Heysemî, Taberânî'nin isnadını daha sahih bulur. Çünkü "Ahmed b' Hanbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. Yezid var" der. Bk.Mecma', 1/199-200. Fakat hadisi Veda Hutbesi ve ilmin zayi olması ile ilgili rivayetler kuvvetlendirir.

Dikkat et! İlmin kaldırılması ilmi taşıyan (âlimlerin) yok olmasıyla gerçekleşecektir."
Bu son sözünü Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seitemj üç kere tekrarladı.855[225]

ÖNSÖZ

Müsned tercemesinİri II. Cildine başlama imkânı veren Rabbimize hamd, O'nun yüce Rasûlü Hz. Muhammed'e, Ehl-i beytine ve ashabına salât ve selâm ederiz.
Neşredilen I. Cild ile ilgili çok sayıda tebrik ve teşekkür aldık. Telefon, fax, e-mail ve gazetede makaleleri ya da yüz yüze görüştüğümüz çok sayıda kişinin olumlu tenkidleri ve takdirleri doğrusu bizi şaşırttı. Böylesine bîr teveccüh beklemiyorduk. Bütün bunlar bize mora] kaynağı oldu. Ayrıca sizlerden gelen olumlu/yapıcı uyarılar dikkate alındı. Mükemmellik sadece Allah'a aittir.
Bozulmuş dinî anlayış yerine İslâm'ı kaynağından öğrenmek, suyu kaynağından içmek gibidir. Bu konudaki naslar (temel metinler) Kur'ân ve hadislerdir. Hadislerin önemi; Kur'ân'ın tefsir ve te'viline yardımcı olması, nebevi programa uygun hayat tarzının (Sünnetin) oluşması, Hz. Peygamber'! daha yakından tanıma gibi bir takım imkânlar vermektedir. Selef âlimleri her konuda olduğu gibi hadislerin tesbitinde de çok gayret sarfettiler, hadislerin tenkidi ve anlaşılmasında, dolayısıyla Sünnet'in oluşmasında azamî çaba gösterdiler. Bu âlimlerden birisi de hiç şüphesiz İmam Ahmed b. Hanbel'dir. Onun hadisteki devasa gücü dost-düşman tarafından kabul edilmiştir. Bu İmamın hadis rivayetlerini Türkçe'ye terceme etme İmkânı bizim için büyük bir şereftir.
Bu çalışmada Rabbimizin yardımını sürekli müşahede ettik, ummadığımız bilgilere kolaylıkla ulaştık. Her seferinde şu âyeti hatırladık: "Eğer siz Allah'a (yani dinine) yardım ederseniz Allah da size yardım eder..,"
Tahriç çalışmasında istifade ederiz düşüncesiyle Şuayb el-Arnavud'un başkanlığındaki heyetin hazırladığı Müsned tahricini de bu arada elde etlik. Bu ciltten itibaren ondan da faydalanıyoruz. Ancak çok fazla emek verilerek hazırlanan bu çalışmada maalesef tahriç teknikleri dikkate alınmamış, temel hadis kaynakları cilt ve numarası ile verilmiş, ama bab ve hadis numaralarına yer verilmemiştir. Müsned tercemesin.de biz bunları da dikkate aldık ve daha çok kaynağa ulaşmak için azami gayret gösterdik.
Müsned tercemesinin I. Cildinde okuyucuya yardımcı olması için konulan "Hadis Okumada Yöntem" ve İslâm Akaidi ile ilgili hadislere ait "İslâm Akaidinde Hadislerin Belirleyici Rolü" isimli iki makale büyük takdir aldı. II. Ciltten itibaren İslâm Fıkhı bölümü başlamaktadır. Bu bölüme giriş olarak "İslâm Fıkhında Sünnet'in Bağlayıcı Rolü" ve "İbadet Fıkhında Sünnet'in Rolü" isimli iki makale eklendi.
Ahkâm konusundaki farklı rivayetler sebebiyle müctehid imamların söz konusu hadisleri anlayışı, mezheplerin bakış açıları İncelendi, analiz edildi; ittifak ve ihtilaf edilen meseleler ayrıca konu sonlarına eklendi.
Bu ciltte; Kur'ân ve Sünnet'e Dönüş, İslâm fıkhının ibadet bölümüne başlangıç olarak İbadet Öncesi Temizlik, Sular ve İlgili Hükümler, Necaset ve Temizliği, Abdesî ile İlgili Hükümler gibi ana başlıklar altında konular toplandı.
Çalışmamızın yeryüzü toplumlarına faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.856[1]

Terceme Heyeti

E- KUR'ÂN VE SÜNNET'E DÖNÜŞ

* Allah'ın Kitab'ından Ayrılmamak

Şu anda elimizde orijinal tek Kutsal Kitap Kur'ân'dır. Kur'ân; insan ve yaşadığı toplumla ilgili

855[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/330-332.
856[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/IX-X.

mükemmel hükümler ihtiva eden Allah'ın kelâmıdır. Hz. Mû-sâ'ya verilen Tevrat'tan günümüze kadar komple hayat tarzını açıklayan, Kur'ân dışında ikinci bir Kitap göremiyoruz. İncil'de Peygamberlerin hayatı ve Zebur'da hikmetli sözler bulunmaktadır.
Kur'ân'ın farkı; çok değişik olarak dizayn edilmesi, hayatın bütün yönlerini ihtiva etmesi ve kıyamete kaöar taklid edilemez ve değişmez/son Kitap olması. Müslümanlar Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) döneminde olduğu gibi onu anlayarak o-kumalı, üzerinde konuşmalı ve hayata hakim kılmalıdırlar.
Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah'ın size ulaşan (kurtarıcı) ipine/Kur'ân'a sımsıkı yapışın ve parçalanıp bölünmeyin! Allah'ın verdiği (her türlü) nimeti hatırlayın;
Hani siz birbirinizin düşmanlarıydınız da Allah kalplerinizi uzlaştırdı ve O'nun nimeti sayesinde kardeşler oldunuz.
Ateş çukurunun kıyısındaydınız da Allah sizi oradan kurtardı.
Hidâyeti bulaşınız diye Allah size âyetlerini böyle açıklar..." (ÂIü İmrân 3/103).857[2]

1/279- Yezid b. Hayyân et-Teymî anlatıyor:858[3]
(Arkadaşlarımdan) Husayn b. Sebra ve Ömer b. Müslim ile birlikte Zeyd b. Erkam'a (Radıyaiiaha anh) gittik. Yanına oturur oturmaz Husayn şöyle dedi:
ıEy Zeyd! Sen gerçekten büyük hayırlara nail oldun; Rasûlullah'ı (Saiialiaha aleyhi ve seiiem) gördün, hadisini {yani sözlerini) dinledin, onun safında (kâfirlere karışı) savaştın ve onunla birlikte namaz kıldın. Sen gerçekten büyük hayırlara nail oldun. Ey Zeyd, bize Rasûlullah'tan (Saiialiaha aleyhi ve seüem) duyduğun şeyleri naklet!.." Zeyd b. Erkâm (Radıyaiiahuanh) dedi ki:
'Ey Kardeşimin oğlu, vallahi yaşım ilerledi, vaktim geldi ve Rasûlullah'tan duyup ezberlediğim bazı şeyleri unuttum. Size anlattığım kadarıyla kabul edin, bunun dışında beni fazla zorlamayın!
Bir gün Rasûlullah bize, Mekke ile Medine arasındaki Hum denilen su kenarında konuşma yaptı. Sözlerine Allah'a hamd ve sena ederek başladı, nasihat etti, bazı şeyleri hatırlattı ve sonra şöyle buyurdu:
"Ey insanlar, dikkat edin! Ben, kendisine neredeyse aziz ve celil olan Allah'ın elçisi (yani ölüm meleği) gelecek ve onu kabul edecek yaşta bir kişiyim. Size iki sorumluluk bırakıyorum;
Birincisi, içinde hidayet ve nûr olan Allah'ın Kitab'ıdır. Allah Teâlâ'nın Kitab'ına tutunun, iyi yapışın!" dedi, ona sahip olmaya teşvik etti ve sözlerine şöyle devam etti:
"İkinci olarak da Ehl-i beytime sahip çıkın! Ehl-i beytimin hakları konusunda size Allah'ı hatırlatırım... Ehl-i beytimin hakları konusunda size JUbh'ı hatırlatırım... Ehl-i beytimin hakları konusunda size Allah'ı hatırlatı-
Husayn, Zeyd b. Erkam'a dedi ki:
'Ey Zeyd' Rasûlullah'ın Ehl-d beyti kimdir, onun hamsindeki eşleri nü?' Zeyd: 'Eşleri Ehl-i beyttendir, fakat (onlarla birlikte) kendisine sadaka/zekât
;i haram olan diğer akrabaları da Ehl-i beyttendir.' 'Onlar kim?'

857[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/2.
858[3] Sened:
Sahih: Misned, IV/366-367, H.no: 19162; Benzer rivayet için bk. IV/371, H.no: 19209: ıiBteısMt Pczâilü's-sahâbe, 36-37; Timıizî, Menâkıb, 31, H.no: 3788 (Tirmizî, hadisin "hasen-g0t&r oUağunu belirtti: ziyadesi ile hem Zeyd hem de Ebû Saîd el-lhin*den (Kadiyallahü anh) nakledilmiştir); Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 1, H.no: 3319; Nesâî, «mmumm-l-kübrâ, V/45, 51, 130, H.no: 8148, 8175, 8464; İbn Huzeyme, IV/62, H.no: 2357; ..İfctffc Hmmeyd, s.114, H.no: 265; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/66, H.no: 2681; V/166, 182-183, 186, H.no: 4969, 4980-4981, 5025, 5027, 5040; Hâkim, III/118, 160-161, 4S76 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih olduğu iefanş. Zehebî ise sükût etmiştir), 4711 (Hâkim, bu rivayetin ise Buhârî ve Müslim'in pHBMftâvisine uygun olarak isnadının sahih olduğunu belirtmiş. Zehebî ise muvafakat etmiş-Btkyfcakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/30; X/113.
Heysemî hadisin bir kısmının Sahih'te, kısmının da Tirmizî de nakledildiğini, senedlerinde zayıf olan Hakîm b. Cübeyr'in bulunduğunu söyler. Mecma', K/163-164;
Hadisin şâhidleri:
a-Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'den (Radıyallahü anh) nakledilen hadis biraz önce metnine verdiğimiz rivayet gibidir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/67, 180, H.no: 2683, 3052; Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Zeyd b. Hasan el-Enmâtî'nin bulunduğunu, Ebû Hâtim'in bu râvi hakkında "münkeru'l-hadis" dediğini, İbn Hıbban'ın sika saydığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', K/164-165;
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) müstakil rivayeti için bir sonraki 2/280. hadise bk.
c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Menâkıb, 31, H.no: 3786 (Fakat bu rivayette Veda Haccında arefe gününde Kasvâ isimli devesinin üzerinde insanlara hitap ederken söylediği ifade ediliyor).
Bu hadis 904/10313.hadisiıı ekinde tekrar edilecektir.

'Ali, Akîl, Ca'fer ve Abbas soyundan gelenler...' "Onların pepsine mi sadaka/zekât vermek haram kılındıT 'Evet...'[859][4]

2/280- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):[860][5]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) şöyle buyurdu:
"Sîze iki ağır (emânet) bırakıyorum; Onlardan biri diğerinden daha
O da gökten yere uzanmış bir ip (kurtarıcı) olan Allah'ın Kitab'ıdır.
(İkincisi,) Ehl-i beytimden yakın akrabalarıma karşı (sorumluluk ikisi benimle (cennetteki) havzın başında buluşuncaya kadar hiç ayrılmayacaklardır."[861][6]

3/281- Haris b. Abdullah el-A'ver'den:[862][7]

859[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/2-5.

860[5] Sened:

Sahih:Müsned, HI/14, H.no: 11046 Benzer rivayet için bk. 111/26, H.no: 11154; 111/59, H.no: , H.no: 11073 Hadisin lafzı şöyledir:

(Allah katına) çağrılma ve ona icabet etme vaktim yaklaştı. Size iki ağır (e-•mâmmşı tanıtıyorum. (Biri) aziz ve celil olan Allah'ın Kitab'ı (Kur'ân), (diğeri de) neslim. 'MtâCm Btab'ı semadan yeryüzüne uzatılmış/sarkıtılmış bir (kurtuluş) urganıdır. Neslim ise aülkammdir. Latif ve Habîr olan (Allah) bana haber verdi ki: "Bu ikisi Havz'da bana ula-.p—p» hmdar birbirinden asla ayrılmayacaklar. " Bu ikisi hakkında ümmetimin ardımdan ne .liUfcmsfaf edeceklerine bir bakın!"

A* EbîŞeybe, VI/133, H.no: 30081; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s.397, H.no: 2711; Ebû »292, 303, 376, H.no: 1021, 1027, 1140; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/65, H.no: JKHfe S-Mu'cemü'l-evsat, IH/374, H.no: 3439; IV/33, H.no: 3542; el-Mu'cemü's-sağîr, P"*"» 232, H.no: 363, 376; Heysernî: "Taberânî Evsafında rivayet etti. İsnadında hakkında liillüüif aâflen râviler bulunmaktadır" der. Bk. Mecma', IX/163.

Hafis, Atıyye el-Avtî ve Ebû İsrâîl İsmail b. Ebû İshâk el-Mülâî sebebiyle hasendir. IMnkı» rivayetlerinin senedinde Muhammed b. Talha da vardır.

Anyye b. Sa'd b. Cünâde Ebu'l-Hasen el-Avfî el-Cedelî el-Kûfî (v. 111/729) hakkında İm Ifaoer "Saduktur, çok hata yapar, Şîî ve miidellisti" der. Bk.Takrîb, Trc.no: 4616; Zehebî ıık: "Jayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 3820. Onun Şîî oluşu Hz.Ali sevgisinden başka bir p» ârgfldir. Ahmed b. Hanbel'in Fezâilü's-sahâbe isimli eserinde Hz.Ebû Bekir ve Ömer'in ri ile ilgili Atıyye'nin rivayetlerini görmek mümkündür.

"Her peygamberin gökyüzü ehli ve yeryüzü halkı için ikişer veziri vardır. Benim semadaki vezirlerim Cebrail ve Mikâil (Aleyhimesselâm), yeryüzündeki vezirlerim ise Ebû Bekir ve Ömer'dir (Radtyallahü anhiimâ)"

"Yüksek derece sahibi (cennetlikler) onları (ılliyyîni) hemen altlarında görecekler. Tıpkı semânın ufuklarında doğan yıldızları gördüğünüz gibi. Ebû Bekir ve Ömer de onlardandır ve nimete nail olacaktır."

Bk. Fezâilü's-sahâbe, İlk hadis: 1/164, H.no: 152; İkinci hadis: 1/168-171, H.no: 162, 164, 166-169; Dârimî bir, Tirmizî otuz iki, Ebû Dâvûd on üç, İbn Mâce yirmi dört ve Ahmed b. Hanbel seksen rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmını "hasen", bir kısmını da "hasen-sahih" saymıştır. "Hasen" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Salât, H.no: 477; Cum'a, H.no: 551-552; Ahkâm, H.no: 1329; Fiten, H.no: 2174; Zühd, H.no: 2351; Sıfatü'l-kıyâme, H.no: 2431, 2440; Sıfatü'l-cenne, H.no: 2523; Sıfatü cehennem, H.no: 2590... "Hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Birr, H.no: 1955; Zühd, H.no: 2381; Sıfatü'l-cenne, H.no: 2524-2535, 2558; Sıfatü cehennem, H.no: 2574... Heysemî, Atıyye'nin Yahya b. Maîn tarafından sika, diğer âlimlerce de az bir zafiyetle zayıf sayıldığım belirtir. Bk. Mecma', 1/270. Bennâ da Atıyye hakkındaşunları nakleder. Hulâsa'da: "Sevrî, Hüşeym ve İbn Adiy zayıf; Tirmizî ise hadislerini hasen sayar" denilirken Tehzîb'de: "Ebû Hatim ve İbn Sa'd: "Zayıflığına rağmen hadisleri yazılır" dedikleri" kayıtlıdır." Bk.Bülûğu'l-emânî, XXII/105.

Ebû İsrâîl İsmail b. Ebû İshâk Halîfe el-Mülâî el-Absî (v. 169/785) ise zayıftır. Bu zât için Ahmed Muhammed Şâkir 1/120, H.no: 974.hadisin tahricinde "zayıftır" der. Heysemî'nin bu râviye değinmediğini (bk. Mecma', 1/230), bu sebeple de büyük bir hataya düştüğünü, Ebû İsrail'in sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir. İbn Hacer: "Saduktur, hafızası/ezberi kötüdür, Şîîlikte aşırı gittiği iddia edilir (gulat-ı şia)" der. Bk.Takrîb, Trc.no: 440; Zehebî ise: "zayıf sayıldı" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 370. Tirmizî ve Dârimî bir, İbn Mâce üç, Ahmed b. Hanbel ise on üç rivayetini nakleder. Tirmizî bu zât hakkında: "Hadis âlimlerine göre kuvvetli biri değildir" der. Bk.Sünen, Salât, H.no: 198;

Muhammed b. Talha b. Musarrif (v. 167/783) hakkında ise İbn Hacer: "Saduktur, hataları vardır.Yaşının küçüklüğü sebebiyle babasından duyduğu hadisleri münker saydılar" der. Bk.Takrîb, Trc.no: 5982; Zehebî ise: "Nesâî'nin kuvvetli değildir", İbn Maîn'in "hadisinden sakınılır, (bir keresinde de "zayıftır")", Ebû Zür'a ve diğer âlimlerin ise "saduktur" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no: 4925. Bu râvinin rivayetlerinden dördünü Buhârî, üçer tanesini Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî, birini Ebû Dâvûd, yirmisini Ahmed b. Hanbel nakleder. Tirmizî hadisi için "hasen-sahih" hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, H.no: 181;

Fakat hadis şâhidleri ile sahih li gayrihi olur.

a-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi:

Tirmizî, Menâkıbj 31, H.no: 3786 (Tirmizî, hadisin "hasen-garib" olduğunu belirttikten sonra bu konuda Ebû Zer, Ebû Saîd, Zeyd b. Erkam ve Huzeyfe b. Esîd'den (Radıyallahü anh) de rivayetlerin bulunduğunu ifade eder.)

b-Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 1/279.hadise bk.

c-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, V/181-182, H.no: 21470; V/189-190, H.no: 21547 (Bu rivayetler de hasendir. Çünkü, Şerîk ve Kasım b. Hassan el-Âmirî isimli râviler, İclî, İbn Hıbbân ve İbn Şahin tarafından sika, Buhârî tarafından da meçhul addedilmiştir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-iebîr, V/154, H.no: 4923; Suyûtî, Taberânî'ye nisbet ettiği Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu anh) naklettiği hadis için "sahih" işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 2631. Münâvî ise Heysemî'nin "hadisin ricalinin sika olduklarını" söylediğini naklettikten sonra, Ebû Ya'lâ tarafından da beis bulunmayan bir isnadla nakledildiğini, Hafız Abdülaziz b. el-Ahdar'ın "Bu hâdisenin Veda Haccında gerçekleştiğini, İbnü'l-Cevzî gibi bunun mevzu olduğunu iddia edenlerin hataya düştüğünü"; Semhûdî'nin "bu hususta hadis rivayet edenlerin sayısının yirmiyi aştığını" söylediğini belirtir. Bk.Feyzu'l-Kadîr, 111/19-20. Heysem! hadisi Ahmed b. HanbePe nisbet ederek isnâdımn ceyyid olduğunu söyler. Mecma', IX/162-163; Bennâ hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ'nm da naklettiğine işaret eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, XXII/104-105.

Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahu anh) gelen bu rivayet 906/10315.hadiste zikredilecektir.

d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) şahidi:

Heysemî hadisi Bezzar'a nisbet ederek isnadında zayıf olan Salih b. Mûsâ et-Talhî'nin bulunduğunu söyler. Mecma', IX/163; d-Hz.Ali'den (Radıyallahu anh) şahidi:

Bezzâr, ffl/89, H.no: 864; Heysemî isnadında zayıf olan Hâris'in bulunduğunu söyler. Mecma \IX/163;

Ebû Saîd el-Hudrf nin (Radıyallahu anh) bu rivayeti 907/1031 ö.hadiste tekrar edilecektir.

861[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/5-7.

862[7] sened:

Zayıf: Müsned, 1/91, H.no: 704; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, 14, H.no: 2906 (Tirmizî, hadisin isnadının meçhul olduğunu Haris hakkında bazı tenkidlerin bulunduğunu belirtir); Tirmizî'deki lafız şöyledir:

Haris b. Abdullah el-A'ver: " Bir gün mescide girdim. Bir de baktım ki insanlar bir takım sözlere/hikâyelere dalmışlar. Bunun üzerine Hz.Ali'nin huzuruna çıkıp: "Ey mü'minlerin emîri! Halk bazı sözlere/hikâyelere dalmışlar, ne dersin/buyurursun? dedim. "Gerçekten böyle mi yapmışlar?" deyince ben de "evet" cevabını verdim. O da: "Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu işittim: "Dikkât edin! Yakında bazı fitneler olacak" dedi. "Peki, bundan kurtuluş yolu nedir?" soruma ise şu cevabı verdi: ... Hadisin benzerini rivayet etti." Ayrıca bk. Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 1, H.no: 3334-3335.

Zehebî, "Haris b. Abdullah el-A'ver el-Hemdânî, şîîdir. Hadiste "leyyin" sayılır. Nesâî, kuvvetli olmadığını söyledi" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 859; İbn Hacer ise "Şa'bi, bu râvinin görüşünü yalanlamıştır, Rafızî olmakla suçlanmıştır. Hadisinde zayıflık vardır" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 1029.

Mü'minlerin emîrine gidip, akşam863[8] duyduğumu/duyduklanmı864[9] sormayı tasarladım ve yatsıdan sonra gidip yanma girdim. (Rivayetin devamını zikretti...)
Sonra Mü'minlerin Emîri (Hz. Ali)865[10] (RadıyaiiaManh) dedi ki:
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiemj şöyle dediğini işittim:
"Bana Cibril geldi ve:
'Ey Muhammed, senden sonra ümmetin ihtilâfa düşecektir' deyince sordum:
"Ey Cibril, kurtuluş nerede?" Cibril (Aieyhisseiâm):
'(Kurtuluş) Allah Teâlâ'nın Kitab'ıdır, ki Allah onunla her zorbanın belini kırar, kim ona yapışırsa kurtulur ve kim de onu terk ederse iki kere866[11] helak olur. Onun kelâmı (ihtilâflar için) çözümdür. O kendisiyle eğlence yapılan bir kitap değildir. İnsan dilleri onun gibisini tasarlayamaz, yapamaz ve onun enterasan (tavsiyeleri) tükenmez. Onda sizden öncekilerin haberleri bulunur, o aranızdaki ihtilaflar için kesin çözümdür. Sizden sonra olacak haberler de onda bulunur...'867[12]

4/282- Imrân b. Husayn (RadıyaiiaM anh) anlattı:868[13]
Esr ân nazil olurken Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bazı sünnetler/ ortaya koydu. Sonra dedi ki:
'Bize/bizipı bu sünnetimize tâbi olun, vallahi böyle yapmazsanız.869[14]

5/283- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):870[15]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte otururken yere şu şekilde çizgi çizdi ve buyurdu ki:
"Bu, izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın yoludur."
Onun. sağına iki çizgi, soluna iki çizgi çizdi ve:
"Bu da şeytanın yoludur" buyurdu.
Sonra elini orta çizgiye koydu ve şu âyeti okudu: * 'İşte bu, doğru (hareket edilecek) benim yolumdur, ona tâbi olun ve başka yollara gitmeyin, (çünkü) onlar sizi Allah yolundan uzaklaştırır. Allah size bunu emreder ki takvaya ulaşasınız' (En'âm sûresi 6/153).871[16]

6/284- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):872[17]

863[8] akşam, akşamın geç vakti. Bk.Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 435.
864[9] Yani insanların tartıştıkları konuları.
865[10] Bu zatın Hz.Ali (Radıyallaha anh) olduğu Tirmizî'deki rivayetten anlaşılıyor. Ayrıca Ahmed b. Hanbel bu hadisi Hz.Ali'nin (Radıyallahü anh) müsnedi/hadisleri içinde naklediyor.
866[11] Yani dünya ve âhirette zarar görür.
867[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/7-8.
868[13] Sened:
Hasen: Müsned, IV/445, H.no: 883; Zehebî, "Senedindeki Ali b. Zeyd b. Cüd'ân hadis hafiz-ı biridir. Ancak kuvvetli bir hafız değildir" demiş ve Dârekutnî'nin, "Benim nazanm-leyyinlik vasfı hâlâ sürüyor" dediğini nakletmiştir. Bk.Kâşif, Trc. no: 3916. İbn ' zayıf olduğunu ifade eder. Bk.Takrîb, Trc. no: 4734. Müslim mutâbaat hadisleri arasında fan râviye yer verir. Bk. Sahîh, Cihâd, 146. Tirmizî ise sadûk olduğunu (bk. H.no: 2680), si hatasının başkasının mevkuf olarak rivayet ettiği bir hadisi merfû yapması olduğunu belirtik. Bu durum onun sadece zaptını zedelemektedir. Bezzar ve Heysemî (Bk.Mecma', 1/172-113) bu zâtın hadislerini hasen saymışlardır. Tirmizî de bazı hadisleri için "hasen-sahih" tabi-ââ İde kullanır. Bk. H.no: 109, 545, 764. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahririne bk.
869[14] Bkz. Müsned, Thr. Şuayb el-Arnavûd, XXXIII/203.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/9.
870[15] Sened:
Basen: Müsned, III/397, H.no: 15213; İbn Mâce, Mukaddime, 1, H.no: 11. Seneddeki Möcâlid sebebiyle hadis hasen kabul edilmiştir. Mücâlid b. Saîd hakkında bilgi 61-62/258-259.hadiste genişçe zikredildi. Mücâlid b. Saîd el-Hemdânî hakkında Zehebî, İbn Main'nin "iayıf'; Nesâî'nin de bir keresinde "kuvvetli değildir", diğer bir seferde ise "sikadır" dediklerini belirtir. Bk.Kâşif, Trc. no: 5286. Müslim ise mütâbaat/destekçi râvi yolu ile bu râviye eserinde yer verir. (Bk.Müslim, Talâk, 42: Bu rivayette Hüşeym, hocaları Seyyar, Husayn, Muğîre, Eş'as, Mücâlid, İsmail b. Ebî Hâlid ve Dâvûd'dan nakleder. Bütün bu hocaları ise Şa'bî'den hadis almışlardır.) Tirmizî, bu râvinin çok hata yaptığını, bâzı âlimlerin de zayıf saydığını ifade eder. Bk.Tirmizî, Zekât, 20, H.no: 647-648; Nikâh, 28, H.no: 1119. İbn Hacer ise "kuvvetli değildir, ömrünün son döneminde değişti/ihtilât etti" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 6478. Heysemî, Mücâlid b. Saîd'in Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Saîd tarafından zayıf sayıldığını ifade eder. Bk. Mecma', 1/173-174; VIII/262. İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, 1/435, H.no: 4142; 1/465, H.no: 4437 (Bu rivayetlerin senedinde ise A-sım b. Ebu'n-Necûd vardır ki bu zât da sadûktur); Dârimî, Mukaddime, 23, H.no: 208.
871[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/9-10.
872[17] Sened:
Sahih: Müsned, D7379, H.no: 8914; Benzer rivayet için bk. 11/340, H.no: 8465; Buhârî, İlim, 13; Menâkıb, 28; Farzu'l-humus, 7; Tevhîd, 29; Müslim, İmâre, 170; İbn Mâce, Mukaddime, 1, H.no: 7; Bu hadis Hilâfet-lmâret/Yöneticilik konusunda 449/11338.hadis olarak tekrar edilecektir.
Hadisin şâhidleri (Bunlar eserin son bölümlerinde "Hilâfet-İmâret/Yöneticilik konusunda" 442-450/11331-11339. hadislerde zikredilecektir):
a-Sevbân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V7278, H.no: 22294; V/279, H.no: 22302; Müslim, İmâre, 170; Ebû Dâvûd, Fiten, 1, H.no: 4252; Tirmizî, Fiten, 51, H.no: 2229; İbn Mâce, Fiten, 9, H.no: 3952; Mukaddime, 1, H.no: 10;
b-Kurre b. İyâs el-Müzenî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/34, H.no: 20240; V/35, H.no: 20246; III/436, H.no: 15533-15534; Tirmizî, Fiten, 27, H.no:

Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini nakletti: "Ümmetimden her dönemde hak yolda olan bir grup bulunacak, on- naahalefet edenlerin ayrılığı zarar vermeyecek ve onlar bu durumda hakle Allah'ın hazırladığı soîı/kıyâmet insanlara ulaşacak."873[18]

*** Rasûlullah'ın (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Sünnetinden/Kurallarından Ayrılmamak**

Kuran en güzel ve doğru beyan eden Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ne takkedendir. Bunlardan çıkan ve Müslümanların uyması gereken hü-aiıınıııımJiİMiKf denir. Sünnet, Rasûlullah'ın Kur'ân'ı yaşama tarzıdır.
Ksr'ân ve Sünnet ışığında oluşan bir dünya görüşüdür. Bu dinin teori , pratik bölümünü Sünnet oluşturmaktadır. Ashab-ı Kiram Rasûlullah sünnetine bağlı kalmış, Kur'ân'ın nasıl yaşanacağını ondan kendilerine bir şey emrettiği zaman bu Kur'ân'da var mı, değilse kabul ". gibi saçma/inkârcı bir mantıkla Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) kar-jarnaişierdir. SUnnet'i inkâr eden grupların İslâm'dan nasıl uzaklaştıkları-Jmmk. Hadislerin toplanmasında ve sünnet/kurallar olarak insanlığa su-em mükemmel hizmeti gerçekleştiren Ehl-i sünnet mezhebidir. İslâmî ıliıiBiiEr:- KşonL bazı konular hariç, bu âlimler tedvin etmiş, belli bir disiplin altına almış ve ictihad farklılıkları birer güçlü mektep/ekol olarak ortaya konmuştur. Bu da onların Sünnet'e bağlılıkları yanında, istikrarlı olmaları ve tavizsiz bir îslâmî hayat yaşamalarından .kaynaklanmaktadır.
Bugün Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhime seiiem) bedenen yanımızda değilse de hadis-leriyle manen aramızda yaşamaktadır. Hadislerden ortaya çıkan Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve &ıiem)'m İslâm'ı yaşama tarzının/Sünnet'in mutlaka İslâm toplumunda yaygınlaştırılması gerekir...
Allah Teâlâ buyurdu:
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın.
De ki: Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin, eğer bu (itaati) terk ederseniz bilin ki Allah kâfirleri sevmez." (Âlülmrân 3/31-32)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Size Allah'ın âyetleri okunduğu ve içinizde O'nun Rasûlü bulunduğu halde Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Kim Allah'ın (dinine) tutunursa mutlaka doğru yola yöneltilir. (Âlü imrân 3/101).874[19]

7/285- Abdurrahman b. Amr es-Sülemî ve Hucr b. Hucr el-Kelâî'den:875[20]
İrbâd b. Sâriye'nin (Radıyaiiahu anh) yanına geldik, kendisi hakkında şu %ct inmişti:
'Bir de bineğe bindirmen876[21] için sana geldiklerinde, "size bindirecek şey bulamıyorum" dediğin zaman, infak edecekleri bir şey bulamadıkları için göz yaşı içinde geri dönenlere sorumluluk yoktur' (Tevbe 9/92)
Bu sahabiye selâm verdik ve dedik ki:
'Biz seni ziyarete geldik, senden istifade edeceğiz ve tekrar dönüp (duyduklarımızı) nakledeceğiz.'

2192 Tirmizi Serhan'dan (Radıyallahü anh) gelen rivayet ve gerekse buradaki rivayette hoca-ooun da hocası olan Ali b. el-Medînî'nin "Bu taife hadisçilerdir" dediğini . Mukaddime, 1, H.no: 6; (Hilâfet: 443/11332. hadis).
b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/244, 248; Buhârî, 3fc Jürfîm, İmâre, 171; 43tm il Semure'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/87, H.no: 20693, ~-CB.Hjk>: 20701; V/88, H.no: 20710; V/90, H.no: 20733; V/93, H.no: 20769-" VLmiK. 20819; V/86, H.no: 20684; V/92, H.no: 20749; V/89, H.no: 20722; V/96, 3ME-3IM03; Y799, H.no: 20833-20835; V/105, H.no: 20909: V/İ06, H.no: 20912; Eanc 30943; Müslim, İmâre, 172; rfullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, İÜ/384, H.no: 15065; 14655; Müslim, İmâre, 173; îmân, 247; (Hilâfet: 448/11337.hadis)
(Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, İV/93, H.no: 16792; İV/97, '«t TO99, H.no: 16852; IV/10İ, H.no: 16870-16871; Müslim, İmâre, 174-175; İbn 1. H.no: 9; Ayrıca 8/205.hadise bk. (Hilâfet: 444-445/11333-11334. ha Enes el-Cühenî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/439; Omâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/269, H.no: 22220; ^C11331.hadis)
......nsâm b. Husayn'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/437, H.no: 19806;
»Miiift, lac 19781; IV/429, H.no: 19737; Ebû Dâvûd, Cihâd, 4, H.no: 2484; (Hilâfet: Amir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, İmâre, 176; Ebî Vakkâs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, İmâre, 177; HSeşdb. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/369;ütbe el-Havlânî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, İV/200; (Hilâfet:447/11336. hadis)
873[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/10-11.
874[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/11-12.
875[20] Sened:
Sahih: Müsned, IV/126-127, H.no: 17080-17082; Benzer rivayet için bk. IV/126. H.no: 17079; İkinci tarik için bk. IV/126, H.no: 17077; Tirmizî, İlim, 16, H.no: 2676 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Sünnet^ 5, H.no: 4607 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den nakleder); İbn Mâce, Mukaddime, 6, H.no: 42-44; Dârimî, Mukaddime, 16, H.no: 96; Hâkim, 1/174-177, H.no: 329-332 (Sahih saymış, Zehebî onaylamıştır); Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/36-37, H.no: 3; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/257, H.no: 642; XVIII/247, H.no: 619.
876[21] Lafiz olarak, bineğe bindirmen, şeklindedir.

Bunun üzerine İrbâd bize şunları anlattı:
; Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bir gün sabah namazını kıldırdı ve mübarek yüzünü bize döndürdü. Sonra gözleri yaşartan ve kalpleri titreten mükemmel bir nasihatte bulundu.
Biri dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sanki veda konuşması yaptın, bize ne tavsiye edersin?'
Rasûlullah:
"Allah'a karşı takva sahibi olmanızı, başınızdaki Habeşli bir zenci köle de olsa (âdiL olduğu sürece emirlerine) kulak verip itaat etmenizi isterim. Benden sonra sizden yaşayan.kişi birçok ihtilâflar görecek. Bu durumda benim sünnetime ve hidâyette olan üstün önderlerin sünnetine sarılın, onlara yapışın", (hattâ öyle ki) azı dişlerinizle (tutar gibi) onlara sıkıca tutunun. Yeni çıkan görüşler/icraatlar hakkında dikkatli olun! Her yeni şey bid'at (yani İslâm'a aykırı) olabilir. Her bid'at ise sapıklıktır."
§ İrbâd'ın (Radıyaiiahuanh) rivayeti, başka tarikten de benzer şekilde bize ulaştı. Oradaki'farklılık şöyledir:
Dedik ki:
Ey Allah'ın Rasûlü! Sanki veda konuşması yaptın, bize ne tavsiye e-dersin?'
RaSÜlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem)'.
"Size aydınlık bir din bıraktım. Onun gecesi bile gündüzü gibidir. Benden sonra ondan sapan, ancak helak olur. Sizden kim yaşarsa... (yukardaki rivayetin aynısını zikretti.)
Benim sünnetimden bildiklerinize yapışın, (öyleki) azı dişlerinizle (tutar gibi) onlara sıkıca tutunun. Mü'min kontrol edilebilen bir deve gibidir, (uysaldır,) nereye yönlendirilirse oraya gider."[877[22]]

Açıklama

Bid' at sözlükte; icad etmek ve bulmak manalarına gelir.[878[23]]
Ka'vram manası ise; Hz.Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve İslâm'ın temel esaslarına uygun olmadığı halde dinmiş gibi sunulan şeylerdir.[879[24]]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurur kil
"(Dinde olmayan), sonradan türetilen/uydurulan şeylerden kaçının! Zira işlerin en kötüsü bu uydurmalardır, (dinde olmadığı halde) uydurulan her şey bid'attir ve her bid'at dalâlettir."[880[25]]
Bunlar inanç, amel ve ahlâkî konularda ortaya çıkar. Çıkış sebepleri şunlardır:
l- Naslann terk edilmesidir ki iki şekilde olur:
a- Nasları inkâr; Kur'ân ve Sünnet'in çağa uymaz veya tarihseldir gibi bahanelerle reddedilmesi,
b- Naslan te'vil; Kur'ân ve Sünnet'in çağa uymaz veya tarihseldir gibi bahanelerle te'vil edilmesi/yanlış şekillerde yorumlanmasıdır.
2- Selefin yolundan ayrılmak,
3- Dış etkiler, Yabancı düşünceler yanında müsteşriklerden etkilenme şeklinde olur,
4- Müteşâbihâtla uğraşmak; Sürekli karışık/anlaşılmaz konulan gündeme getirmektir ki Mutezile'nin Allah'ın sıfatlarını inkâr etmesi ve Kur'ân'ın yaratılmış olduğunu iddia etmesi bunun en tipik örneklerindendir.
Bazı âlimler, bid'atm hasene ve seyyie şeklinde iki kışıma ayrıldığını zikriamdaki kavramları hadis ve eserlerde bulmak mümkündür ki çığır açık manalarına gelir. Bu önderlik de iyi/faydalı şeylerde olursa bid'at-ı .ırak isimlendirilir.[881[26]] Bu önderlik ilgi/faydalı şeylerde olursa hasene diye isimlendirilir.[882[27]]

877[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/12-14.
878[23] Cevherî, Sıhâh, m/1184.
879[24] Cürcânî, Ta'rifât, 33; Şâtıbî, Muvafakat, IV/3.
Bid'at; Kitap, Sünnet ya da sahabe uygulamalarına ters düşen (dînî) konulardır, şeklinde de tarif edilebilir.
880[25] Tirmizî, İlim, 16, H.no: 2676; Ebu Dâvud, Sünnet 6. H.no: 4607.
881[26] Bk. 15/293. hadis.
882[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/14-15.

Tarihte Bid'at Ehli

Bid'at taraftarları/akımları, h.l asırdan itibaren dinin tahrifi ve yozlaştınlması ııpn çalıştılar Tarihte bid'at ehli kavramı, daha çok itikâdî konularda sapmaları olan
kullanıldı ve bunlar genelde iki ayrı yelpazede göründü:
a- Düşünce alanında; Mutezile ve Cebriye gibi,
b- Siyâsî alanda; Hariciler ve Şiâ gibi... Bid'atçılar kendilerine has itikâdî görüşleri olmamasına rağmen fıkıhta çoğunlukla Hanefi mezhebi gibi Bhl-i sünnet yoluna tâbi oldular.[883[28]]
İslâm'a en büyük hizmeti Ehl-i sünnet âlimleri yaptı; zira onların İslâmî cem, tedvin, onların ilmî tenkidi, belli kurallar altında disipline edilmesi ve rreıodoloji) geliştirilmesi gibi çalışmalarını kimse inkâr edemez. Bid"at fırkalarının ilim adamları, mezheplerinin tipik özellikleri ile ilgili cüz'î ön plâna çıkmışlar ve bunların tartışmaları ile uğraşmışlardır. Bu âlimle-m fetûnî ilimlerdeki etkisi çok az olduğu gibi sayılan da parmakla sayılacak kadar azdır.[884[29]]

Bid'atçıların Hükmü

Bid'atçılar, kat'î delillerle sabit olan dinin temel esaslarını inkâr etmedikçe düfir edilmezler. Ehl-i Sünnet ulemâsı bid'at fırkalarını genel olarak tekfir etmemiş, aacak küfre ve büyük günâha varan sapmaları hatırlatılmış ve bu tartışmalar daha asfc görüşlerin parçaları üzerinde yapılmıştır.[885[30]]

Bid'at Ehlinden Hadis Rivayeti Problemi

Hadis ehli, bid'atçılann hadis rivayetini kabul konusunda ihtilâf etmişlerdir, tu konudaki görüşler:
a- Hiçbir bid'atçıdan hadis alınmaz, çünkü o kişi, en azından fâsıktır ve bu hâ-I adaletine zarar verir. Bu görüş İmam Mâlik'e (v. 179/795) nisbet edilir.
b- Yalancılığı sabit olan bazı bid'atçılardan alınmaz, Şiâ gibi... Ama Hâriciler nbi yalan söylemedikleri bilinenlerden rivayet kabul edilir. Çünkü bid'at ehlinin şahitliği kabul edilmektedir. İbn Ebî Leylâ (v. 148/765), Sevrî (v.161/777), Ebû Yûsuf (v. 182/798) ve Şafiî (v.204/820) gibi âlimler bu görüştedir.
c- Sika (dürüst) oldukları sürece bütün bid'at ehlinden hadis rivayeti kabul e-dilir, ancak kendi fırkasını destekleyen rivayetler ihtiyaten kabul edilmez. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Zira İmam Buhârî (v.256/870) ve Müslim (v.261/871) gibi muhaddisler onların rivayetlerini almışlardır.[886[31]] İmam Suyûtî (v.911/1505) rivayetleri kabul edilen bid'atçı ravilerin listesini verir.[887[32]]

Bid'at Konusunda Yapılan Çalışmalar

Bid'afla ilgili çok sayıda eser yazılmıştır, bunlardan bazıları: ' -Şafiî (v.204/820), er-Reddü ala ehli 'l-ehvâ,
- Ahmed b. Hanbel (v.241/855), er-Reddü ale'z-zenâdika ve'l-Cehmiyye,
- Muhammed b. Vaddâh el-Kurtubî (v.286/899), el-Bida' ve'n-Nehyü anhâ,
- İbn Hazm (v.456/1063), en-Nesâihu'l-münciye mine'l-Fedâihi'l-Mufdiye,
- İbn Ebû Rendekâ et-Turtûşî (v.520/1126), Kitabü'I-havadis ve'l-bida',
- İbn Kayyim (v.751/1350), Muhtasaru's-Savâık el-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve 'l-Muattda
- İbrahim b. Musa es-Şâtıbî (v.790/1388), el-İ'tisâm,
- Suyûtî (v.911/1505), el-Emm bi'l-ittibâ ve'n-Nehyü ani'l-lbtidâ,

883[28] Bk. Zemahşerî, Ruûsu'l-mesâil, vb.
884[29] Bidat -firkalarının ilim adamları; daha çok Akâid, Tefsir ve Arap dili konularında sayı-limanTÎ çalışmalar yaptılar, diğer İslâmî ilimlerde ise varlıkları görülmemektedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/15.
885[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/15.
886[31] Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâisül-Hasîs, 84; Suyûtî, Tedribu'r-râvî, 214-215.
887[32] Bk. Suyûtî, age., 217-218.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/15-16.

- Muhammed Bahît, Ahsenü'l-Kelâm fimâ Yetealleku bi's-Sünneti ve'l-Bida' mine 'I-Ahkâm,
- Abdullah es-Sıddîk el-Gumârî, İtkânü's-San'a fi Tahkiki Ma'ne'l-Bid'a...888[33]

8/286- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahu anh):889[34]
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Benden önce Allah'ın gönderdiği her Peygamberin yanında, onun sünnetine yapışan ve emrine itaat eden havarileri ve ashabı bulunurdu. Onlardan sonra gelen nesiller, (bu yoldan tamamiyle döndüler/saptılar ve) yapmadıklarını söylemeye, emrolunmadıkları şeyi yapmaya başladılar."890[35]

9/287- Mücâhid'den:891[36]
Bir yolculukta Abdullah b. Ömer (Radıyallahu anhamâ) ile birlikteydik. Bir yere gelince oradan başka tarafa saptı. Kendisine sorduk:
'Niçin böyle yaptın?' İbn Ömer (Radıyallahu anhümâ):
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) böyle yaptığını gördüm ve ben de i aynısını) yaptım,' diye cevap verdi.892[37]

10/288- Hasan b. Câbir'den:893[38]
Mikdâm b. Ma'dîkerib'in (Radıyallahu anh) şöyle dediğini duydum:
Hayber'in fethi günü, Peygamberimiz (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) birçok şeyi haram kıldı ve şöyle buyurdu:
"(İleride) sizden birine, benim hadisim ulaştığında, o koltuğuna kurulmuş olarak; "Bizimle sizin aranızda Allah'ın Kitab'ı vardır; (sadece) onda bulduğumuz helâli helâl ve haramı da haram kabul ederiz,' diyerek- neredeyse beni inkâr etme noktasına gelecektir.
Dikkat edin! Allah Rasûlü'nün haram kılması, Allah'ın haram kılması gibidir."894[39]

11/289- Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyaiiaha anh):895[40]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Bana Kutsal Kitap ve onunla birlikte benzeri/sünnet verildi. (Gelecekte) bir kişi karnı tok olarak koltuğuna kurulup diyecek ki: 'Allah'ın Kitab'ına yapışın; (sadece) onda bulduğunuz helâli helâl ve haramı da haram kabul edin!'
Dikkat edin, evcil eşeğin ve köpek dişi olan yırtıcı hayvanların eti size helâl değildir. Dikkat edin, emân ile gezen yabancının 896 [41] buluntu malını (sahibinin işine yaramayıp atılması dışında) sahiplenmeniz helâl değildir. Kim bir toplumun bölgesine gelirse, yöre sâkinlerinin onu ağırlaması gerekir. Eğer ağırlamazlarsa, bu misafirlerin yöre sakinlerinden ceza olarak (konaklama, yeme ve içme gibi) ağırlanma masraflarını alma hakları vardır."897[42]

888[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/16.
889[34] Sened:
Sahih: Müsned, 1/458, H.no: 4379; Benzer rivayet için bk. 1/461-462, H.no: 4402; Müslim, îmân, 80; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/13, H.no: 9784.
890[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/16.
891[36] Sened:
Sahih: Müsned, 11/32, H.no: 4870; Heysemî, bu eserin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, râvilerinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/174.
892[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/16-17.
893[38] Sened:
Sahih: Müsned, İV/132, H.no: 17128; Benzer rivayet için bk. IV/130-131, H.no: 17108 (Bir sonraki hadise bk); Tirmizî, İlim, 10, H.no: 2664 (hasen-garib); Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 3604; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 12; Dârimî, Mukaddime, 49, H.no: 586; Hâkim, 1/191-192, H.no: 371 (Hâkim, Ebû Râfi'nin hadisini verdikten sonra iki şâhid getirir ve her ikisinin de sahih olduğunu söyler. Bu şâhidlerden biri Mikdam'ın, diğeri İmrân b. Husayn'ın hadisidir. Zehebî Telhîs'te sükût eder); Dârekutnî, IV/286, H.no: 58. Heysemî, Hâlid b. Velid ve Câbir (Radıyallahu anhümâ) tarafından nakledilen rivayetlere değinerek zayıf olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/155.
İrbâd b. Sâriye'den (Radıyallahu anh) şahidi:
Ebû Dâvûd, Haraç, 31, H.no: 3050.
894[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/17-18.
895[40] Sened:
Sahih: Müsned,IV/130-131, H.no: 17108; Tirmizî, İlim, 10, H.no: 2664; Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 4604; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 12; Dârimî, Mukaddime, 49, H.no: 586; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/282-283, H.no: 668-670; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/137-138, H.no: 1061, 1063.
896[41] Yani İslâm ülkesinde bulunan pasaportlu yabancılar/turistler. Zira onların malını almak normal sanılabilir. Peygamberimiz bundan sakındırıyor.
897[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/18.

Açıklama

"(Ey Muhammedi) Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, O'nu seven, O'nun uğrun-seyâhat eden, rükû ve secde eden, doğruyu emreden, kötüyü yasaklayan ve Allah'n arına riâyet eden mü'minlere (sayısız nimetleri) müjdele!" (Tevbe 9/112).898[43] Seyahat etmek önemli insan haklarındandır. Hukukî olarak cezalandırılması 899 [44] İşında kimse seyahat hakkından men edilemez. Seyahat etmenin birtakım sebepleri irdir:'

1- İlmî seyahatler (Hadis toplama gibi)900[45],

2- İbadet seyahatleri (Hac ve üç mescide seyahat gibi),

3- Gezmek (ibret almak ve sıhhat) için yapılan seyahatler,

4- Ticânî seyahatler,

5- Tebliğ seyahatleri...

Seyahatlerin faydalı olabilmesi için bir gayeye matuf olması gerekir.

EllCS b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anhy. "ReSUİUİlah (Sallallahtt aleyhi ve sellemj buyurdu ki:

"İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır."901[46] Seyahat edene dinî yönden birtakım kolaylıklar sağlanmıştır; namazların kı-

laiiiması ve cem'i, Ramazan orucunun tehiri gibi...

Bu nedenle, seyahat eden insanlara Müslümanların da yardımcı olması ve ağır- gerekir. Atalarımızın konaklama yerlerinde yaptıkları han ve kervansaraylar bu-. an sözel örnekleridir. Turizmle ilgili çalışmalarda, seyahat eden kişilerin suç ve ıiâksızlık amaçları engellenmeli, konuya salt ekonomik açıdan bakılmamanağne ve güzel şeyleri aksettirecek projeler geliştirilmelidir.902[47]

12/290- EbÛ Râfi'den (RadıyallahU anh):903[48]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu: "Şunu biliyorum ki (gelecekte) sizden birine benim hadisim ulaştığında, o koltuğuna kurulmuş olarak; 'Bunu Allah Teâlâ'nın Kitab'ında bulamıyorum,' diyecek (ve hadisi reddedecek.)"904[49]

13/291- Ebû Hüre'yre'den (Radıyaüahu anh):905[50]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:

"Şunu biliyorum ki (gelecekte) sizden birine benim hadisim ulaştığında, o koltuğuna kurulmuş olarak;

898[43] Birçok âyet ve hadis seyahate teşvik eder: Yeryüzünün dolaşılıp, geçmiş insanların bırak-ı eserlere bakarak ibret alınması, yaratılanların nasıl olduğunun görülmesi vs. pek çok i kerîmenin emridir. Bk.Âlü İmrân 3/137, En'âm 6/11, Nahl 16/36, Nemi 27/69, Ankebut ara», Rûm 30/9, 42, Yusuf 12/109, Hac 22/45-46, Fâtır 35/44, Muhammed 47/10.

Allah Teâlâ buyurur: "Onlar yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin \ olduğunu görmezler mi? Öncekiler, kendilerinden daha kuvvetliydi..." (Fâtır 35/44).

"De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın ve yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir"(En'am6/ll).

899[44] Hapis, sürgün ve zorunlu ikâmet gibi...

900[45] Bu seyahatin sebebi; a-Yeni hadisler öğrenmek, b-Duyduğu hadisin sıhhatini tahkik, c-Bildiği hadiste düştüğü tereddüdü izâle, d-Uluvvü isnâd (yani kendine ulaşan bir hadîsi rivayet edeninden dinlemek) için olabilir.

901[46] Tirmizî, İlim, 2; İbn Mâce, Mukaddime, 17.

902[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/19.

903[48] Senedi

Sahih: Müsned, VI/8, H.no: 23751; Şafiî, Müsned, s.151, 233; Tirmizî, İlim, 10, H.no: 2663 (hasen-sahih); Humeydî, 1/252, H.no: 551; Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 4605; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 13; Hâkim, 1/190-191, H.no: 368-370 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır); Heysemî, Mevârid, 1/200, H.no: 98. İbn Lehîa hakkındaki değerlendirmelerimiz için bk.22/64. hadis. Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 21.

904[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/19-20.

905[50] Sened:

Hasen: MUsned,'u/4&3, H.no: 10218; 11/367, H.no: 8787; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 21; Heysemî, sika kabul edilmekle birlikte Ebû Ma'şer Necîh b. Abdurrahman es-Sindî'nin (v. 170/786) Ahmed b. Hanbel tarafından zayıf sayıldığını belirtir. Bk.Mecma', 1/154. Tirmizî, bazı ilim sahiplerinin Ebû Ma'şer'in hafızası hakkında tenkitte bulunduklarını belirterek, Buhârî'nin: "Âlimler bu râviden nakletmiş olsalar bile ben hiçbir şey nakletmem" dediğini nakleder. Bk.Sünen, Salât, 139, H.no: 343; Ahmed Muhammed Şâkir Sünen'in tahricinde Buhârî'nin "münkeru'l-hadis" diyerek aşın gittiğini, zayıf sayanların karşısında olanların da bulunduğunu belirterek şöyle demiştir: "Ebû Zür'a ed-Dımeşkî, Nuaym'dan "zeki, hafiz biri idi" dedi. Yezid b. Harun, Ahmed b. Hanbel'in "Sadûktur, isnadın tam hakkını vermez" sözünü hatırlatarak bunun böyle olmadığım belirtti. Ebû Hatim de: "Ahmed b. Hanbel ondan hoşnut olmuştu"der. Bu hususta söylenenlerin en doğrusu da onun "sadûk" olmasıdır. Zehebî, bu zât hakkında Ahmed b. Hanbel'in "Sadûktur, isnadın tam hakkını vermez"; Yahya b. Maîn'in "Kuvvetli değildir" ve tbn Adiy'in "Zayıf olması ile birlikte hadisleri yazılabilir" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 5802; tbn Hacer ise: "Zayıftır, yaşlandı ve ihtilât etti/bunadı" der. Bk.Takrib, Trc. no: 7100; Bu râvinin Tirmizî iki, Ebû Dâvûd bir, İbn Mâce üç ve Ahmed b. Hanbel ise 27 hadisini nakleder. İbnü'l-Kattân hadislerini hasen saydı. Bk.Zeylaî, Nasbu'r-râye, IV/121. Ayrıca önce zikredilen üç hadisle de bu rivayet kuvvet kazanır.

Bana Kur'ân okuyun diyecek, (yani hadisi reddedecek.)
Size, benim söylediğim ya da söylemediğim bir hayır ulaşırsa (bilin ki) ben onu söylüyorum/kabul ediyorum. Ama size şer ulaşırsa ben onu söylemiyorum/kabul etmiyorum."906[51]

*** Bid'atin (Dinde Aykırı Şeyler Uydurmanın/Türetmenin) Ve İnsanları Dalâlete Çağırmanın Sorumluluğu**

14/292- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):907[52]
Rasûlullah (SaiMiaha aleyhi ve seiiem) bize bir konuşma yaptı.
Önce Allah'a hamd ve (lâyık olduğu vasıflarla) sena etti, sonra dedi ki:
"Sözün en doğrusu Allah'ın Kitab'ıdır ve rehberliğin en güzeli de Hz.Muhammed'in rehberliğidir. İşlerin en kötüsü ise yeni uydurulan (dine ayi.ierdir. (Bu şekildeki) her bid'at dalâlettir."
Sonra sesini yükseltti, yanaldan kızardı ve kıyametten bahsederken daha da arttı, sanki o, orduyu uyaran bir kişiydi ve:
Kıyamet vakti yaklaştı, ki ben kıyametin böyle yaklaştığı bir anda im" deyip işaret ve orta parmağını birleştirdi, sonra ilâve etti: Neredeyse kıyamet gerçekleşecek, çok yaklaştı.908[53]
Kim mal bırakırsa ailesine kalır. Ancak borç ve korunmaya muhtaçlar bırakır da (malı borcu karşılamazsa) ödenmesi bana (yani devlete) aittir, muhtaçların (fakir çocuklarının korunması) sorumluluğu da bana/devlete aittir."909[54]

15/293- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):910[55]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim kötü bir çığır açar ve kendisine uyulursa, tâbi olanlara verilen günâhın bir benzeri hiç eksiltilmeksizin ona da verilir. Kim de iyi bir çığır ağar ve kendisine uyulursa, tâbi olanlara verilen sevabın benzeri hiç eksil Ineteizin ona da verilir. "911[56]

16/294- Gudayf b. Haris es-Sümâlî'den (Radıyaiiaha anh):912[57]
Hidife) Abdülraelik b. Mervân bana haber gönderdi ve dedi ki: E;. Ebû Esma! İnsanları iki konu

---

906[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/20.
907[52] Sened:
Sahih: Müsned, III/310, H.no: 14270; Benzer rivayet için bk. III/319, H.no: 14368; m/371, Jüıarc 14924 (Bu rivayetin baş kısmı şöyledir:)
Müslim, Cum'a, 867; Nesâî, Salâtii'l-îdeyn, 22, H.no: 1576; İbn Mâce, Mukaddime, 7, 45, Dârimî, Mukaddime, 23, H.no: 212; Ebû Yala, IV/90, H.no: 2119; IV/85, H.no:- îbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhâri, İ'tisâm, 2; İbn Mâce, Mukad.....ıbb. r. H.no: 46, Dârimî, Mukaddime, 23, H.no: 213; Senedde yer alan Ca'fer, İbn MuıııınaHed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'dir. Meşhur fakih ve imam; Hz. Peygamber'in (Sallallahü .mrtmtrsellem) torunu Ca'fer-i Sâdık'tır.
908[53] Münâvî der ki: "Yani onun oluşuna hazır olun/bekleyin! Sabah ya da akşam hemen gerçekleşecek, Tevbeye koşun günahlarınız şilinsin, dünyayı biraz terk edin hesabınız hafiflesin, Âhireti hiç unutmayın..." Bk. Feyzu'l-Kadîr, 11/172.
909[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/21-22.
910[55] Sened:
Şahih: Müsned, 11/504-505, H.no: 10504; Benzer rivayet için bk. 11/520-521, H.no: 10696; İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 204 (isnadı sahih). Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî'de "senne" lafzı yerine "deâ ilâ hüden" lafzı bulunmaktadır. (Bk. Müslim, İlim, 16; Tirmizî, İlim, 15, H.no: 2674; İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 206 (bu lafızla Enes'ten (Radıyallahü anh) de rivayet bulunmaktadır. İbn Mâce< Mukaddime, 14, H.no: 205); Dârimî, Mukaddime, 44, H.no: 519) Heysemî, Taberâni'ye'nisbet ettiği benzer İbn Ömer (Radıyallahü anhümâ) hadisi için zayıf hükmünü verir. Bk.Mecmç', 1/168; Ebû Hüreyre'nin bu hadisi Birr konusunda 128/8189.hadiste tekrar edilecektir. a-Cerir b.Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şâhid: Müsned, IV/360, H.no: 19083; IV/362, H.no: 19106; IV/358-359, H.no:':il9074; IV/361-362, H.no: 19102; IV/361, H.no: 19100; IV/357, H.no: 19057; Nesâî, Zekât, 64, H.no: 2552; Ma'mer, XI/466; Müslim, Zekât, 69; İlim, 15; Tirmizî, İlim, 15, H.no: 2675; İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 203; Dârimî, Mukaddime, 44, H.no: 518-520; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/344, H.no: 2439; Cerir'in bu hadisi Zekât konusunda 219/3178., Birr konusunda ise 129/8190.hadiste zikredilecektir.
b-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şâhid: Müsned, V/387, H.no: 23182; Birr konusunda 130/8191.hadiste zikredilecektir.
c-Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şâhid: İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 203;
d-İbn Mâce'de Amr b. Avf tan (Radıyallahü anh) benzer bir şâhid daha vardır ki bu hadis Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) hadisini açıklar mahiyettedir:
BkJbn Mâce, Mukaddime, 15, H.no: 209-210
e-Ebû Mesûd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 131/8192.hadis
911[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/22-23.
912[57] Sened:
Hasen: Müsned, IV/105, H.no: 16907; Heysemî, Bezzar tarafından da rivayet edilen hadisin \isi Ebûbekir b. Abdullah b. Ebû Meryem'in "miinkeru'l-hadis" olduğunu söy 1/188. Suyûtî, "hasen" işareti koymuş (Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 7790); lünzirî ve Heysemî'nin "zayıftır" dediklerini nakletmiştir. Bk.Feyzu'l-Kadîr,.. İbn Hacer'in hadisin isnadının ceyyid olduğunu söylediğini nakleder. Bk.ıânî, 1/194. Ebûbekir b. Abdullah b. Ebû Meryem el-Gassânî (v. 156/773): İbn .nin Biikeyr veya Abdüsselâm, rivayetinin ise "zayıf olduğunu, evinde hıreızlık yapıl ihtilat ettiğini söyler. Bk.Takrîb, Trc. no: 7974. Zehebî ise ilim-d yânet sahibi olan bu t sayıldığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc. no: 6526. Bu râvinin Tirmizî ve Dârimî dört, Ebû İbn Mâce üç ve Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. Tirmizî rivayet ettiği .in hasen hükmünü verir. Bk.Sünen, H.no: 1012, 2238, 2459, 3066.

üzerinde topladık.[913[58]] j~ûar nedirT
"Cuma günü minberde (dua için) elleri kaldırmak, sabah ve ikindi
ndan) sonra insanlara kıssa anlatmak...' - .ı ikisi, benim kabul etmediğim tipik bid'atlanmzdandır.' Niçin?'
"Çünkü Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Bir topluluğun uydurduğu bid'at, Sünnetten bir hükmün kalkmasına ı ohır. Sünnet'e bağlı kalmak bid'at uydurmaktan daha hayırlıdır."'[914[59]]

Açıklama

Bu iki bid'atın sakıncası:
1- Rivayette zikredildiği gibi, Peygamberimiz hutbe esnasında dua ederken ellerini kaldırmazdı. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde;
Husayn b. Abdurrahman es-Sülemî anlatıyor:
İmâra b. Ruveybe'nin (Radıyaiiahu anh) (cuma günü cuma namazında) yanında oturuyordum, Bişr (b. Meryân) da bize hutbe irad ediyordu. Dua ettiği sırada da ellerini kaldırdı. İmâra (Radnaimha anh):
'Allah bu ellere bereket vermesin! Ben Rasûlullah'ı (SaiMiaha aieyu ve seiiem) hutbede dua ederken gördüm, yalnız şehâdet parmağını kaldırırdı.[915[60]]
2- İnsanlara kıssa anlatmak onları Kur'an ve Sünnet'ten uzaklaştırmaktadır. Rasûlullah (SaiMiahu aieyM ve seiiem) döneminde bunlar yoktu, bilakis kıssalarla meşgul olmaktan sakındıran rivayetler bulunmaktadır. Taberâni'nin Habbâb'dan anh) gelen rivayetinde,
Hz.Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "İsrail oğulları perişan olduklarında (ne yazık ki) kıssalara dalmışlardı."[916[61]]

17/295- Sa'd b. İbrahim'den:[917[62]]
Bir kişi bütün meskenlerinin üçte birini, bir kişiye vasiyet etti. Durumu Kasım b. Muhammed'e sordum, şöyle dedi:
'Her üç hisseyi bir meskende topla! Ben Hz. Âişe'den (Radıyuiiahu);Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şu sözünü duydum:
"Kim bizim dinimize uymayan bir şey yaparsa, o hareketi kab_: edilmez,, (kendisine iade edilir.)" ,918[63]

* Rasûlullah'tan (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Sonra Dini Tahrif Etmeye Çalışanlara İlâhî Tehdit

18/296- Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh):[919[64]]

913[58] İnsanlar arasında iki konuda fikir birliği sağladık.'
914[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/23.
915[60] Müsned, IV/136, H.no: 17158; 17155; IV/135-136, H.no: 17153.
916[61] Taberânî, el-Mucemü'l-kebîr, IV/80, H.no: 3705; Heysemî, râvilerinin sika olduklarını, sadece senedindeki râvilerden Eclah'ta ihtilafın bulunduğunu söylemiştir. Bk. Mecma', 1/189.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/24.
917[62] Sened:
Sahih: Müsned, VI/146, H.no: 25008; Benzer rivayet için bk. VI/73, H.no: 24331; VI/180, H.no: 25348; VI/256, H.no: 26069; VI/240, H.no: 25911; VI/270, H.no: 26207; Buhârî, İ'tisâm, 20; Müslim, Akdıye, 17-18, Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 4606; İbn EM Şeybe, VI/307, H.no: 31673.
918[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/24-25.
919[64] Sened:
Sahih: Müsned, V/48, H.no: 20373; Benzer rivayet için bk. V/50, H.no: 20387; V/41, H.no: 20300; Havz hadisi tevatür seviyesine ulaşan hadislerden biridir. Senedinde Ali b. Zeyd bulunmaktadır. Bu râvi için bk. 29/180.hadis. Şâhidleri için bk.
a-Hz.Ömer (Radıyallahü anlı): Bezzâr, 1/314, H.no: 204; Taberânî ve Bezzar tarafından rivayet edildiğini söyleyen Heysetnî, râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 111/85;
b-Ebû Hüreyre (Radıyallahü anhy. Müsned, 11/300, H.no: 7980; 11/408, H.no: 9263; Ma'mer b. Râşid, XI/406, Buhârî, Rikak, 53; Müslim, Taharet, 34-37, 39; Bu hadis Fiten bölümünde 339-340/11929-1193O.hadislerde zikredilecektir.
c-İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh): Müsned, 1/384, H.no: 3639; 1/402, H.no: 3812; 1/406, H.no: 3850; 1/407, H.no: 3866; 1/425, H.no: 4042; 1/439, H.no: 4180; 1/453, H.no: 433.2; 1/455, H.no: 4351; Buhârî, Fiten, 1; Rikak, 53; Müslim, Fezâil, 32; İbn Mâce'deki rivayetten bu hadisin veda Haccında Kurban Bayramı günündeki hutbede irad buyurulduğu anlaşılıyor. Bk.İbn Mâce, Menâsik, 76, H.no: 3057; Busırî, isnadının sahih olduğunu ifade eder. Bk.Misbâhu'z-zücâce, III/206-207; Benzer

RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Benimle sohbet eden ve beni gören bazı kişiler, havzın başına gelirler. Onlar yanıma getirildiklerinde, sıkıntı çektiklerini görür ve:
vYa Rabbi! Şunlar benim ashabım, ashabım derim. (Ama) bana: 'Onlar senden sonra neler yapü/türetti, sen bilmiyorsun' denir."920[65]

19/297- Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyaiiahu anh):921[66]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Ben Havza ilk uğrayan kişiyim. Oraya uğrayan mutlaka içer, içen de ebediyyen bir daha susamaz. Oraya bazı kişiler gelecek ki ben onları tanıyorum, onlar da beni tanıyorlar. Sonra onlarla benim aram ayrılır."
Râvilerden Ebû Hâzini der ki:
Ben hadisi onlara naklederken Numan b. Ayyaş da işitti ve dedi ki:
'SehPden bunu gerçekten duydun mu?'
Ben 'Evet' deyince o şöyle dedi:
'Ben de Ebû Saîd el-Hudrî'nin (doğruluğuna) şahidim, onu ben de i-şittim ve ilâve olarak şunu dedi:'
'Rasûlullah: ıOnlar bendendir' deyince,
Onlar senden sonra neler yaptı/türetti, sen bilmiyorsun' denir.
(İşte o zaman;)
Benden sonra (ahkâmı) değiştiren sizler, buradan (hemen) uzaklasın, uzaklasın!' diyeceğim."
NOT: Bu hadisten, bazı bid'at sahiplerinin cennete gireceği, ancak Sünnet'e aykırı hareket ettikleri için Hz. Peygamber'in (Sallallahu aleyhi ve sellem) yanında bulunma ve Havz gibi birtakım nimetlerden mahrum olacakları anlaşılmaktadır.922[67]

20/298- Huzeyfe'den (Radıyaiiahü anh) benzeri rivayet edildi..923[68]

---

bir rivayet Müsned'de de bulunmaktadır. Fakat sahabinin ismi müphemdir. Bk. Müsned, V/412, H.no: 23389; Bezzâr, V/106, H.no: 1685; V/124, H.no: 1709; V/164, H.no: 1757; Ebû Ya'lâ, K/102, H.no: 5168; K/126, H.no: 5199; Taberânî tarafından rivayet edildiğini söyleyen Heysemî, râvilerinin sahih hadis ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', X/365; Bu hadis Fiten bölümünde 337/11927.hadiste zikredilecektir.
d-Enes (Radıyallahü anh): Müsned, III/102, H.no: 11935; III/140, H.no: 12358; m/281, H.no: 13926; Müslim, Salât, 53; Fezâil, 40; Buhârî, Rikak, 53; Nesâî, iftitah, 21, H.no: 902; Ebû Ya'lâ, VII/34, H.no: 3942; VII/40, H.no: 3951; Bu hadis Fiten bölümünde 341/11931. hadiste zikredilecektir.
e-İbn Abbas (Radıyallahü anhtimâ): Müsned, 1/223, H.no: 1950; 1/229, H.no: 2027; 1/235, H.no: 2096; 1/253, H.no: 2281-2282; 1/257, H.no: 2327; Müslim, Cennet, 59; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 3, H.no: 2423; Tefsir, 21/4, H.no: 3167; Nesâî, Cenâiz, 119, H.no: 2085; es- Sünenü'l-kübrâ, 1/668, H.no: 2214; VI/339, H.no: 11160; VI/408, H.no: 11337; İbn Ebî Şeybe, VII/86-87, H.no: 34397; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/71, H.no: 12508; Taberânî, Bezzar ve Ahmed b. Hanbel tarafından da rivayet edildiğini söyler. Bk.Mecma', X/364; Bu hadis Fiten bölümünde 336/11926.hadiste zikredilecektir.
f-Ebû Said (Radıyallahü anh): Müsned, 111/28, H.no: 11163; Buhâri, Rikak, 53; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından da rivayet edildiğini ifade eder. Bk.Mecma', X/364;
g-Ümmü Seleme (Radıyallahü anhâ): Müsned, VI/297, H.no: 26425; Müslim, Fezâil, 29; Taberânî, elMu'cemü'l-kebîr, XXIII/297, H.no: 661; İshâk b. Râhûye, 1/200, H.no: 21; Ayrıca 22/300.hadise bk.
h-Ebu'd-Derdâ (Radıyallahü anh): Taberânî ve Bezzar tarafından rivayet edildiğini söyleyen Heysemî, râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', IX/367; X/365;
i-Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî (Radıyallahü anh): Müsned, V/388, H.no: 23183; V/393, H.no: 23230; V/400, H.no: 23285; İbn Ebî Şeybe, VII/455, H.no: 37177; Heysemî 'Taberânî iki senedle nakletmiş, her ikisinde de Zeyd b. Hasan el-Enmâtî var, bu zâtı İbn Hıbbân sika, Ebû Hatim zayıf saymış, diğer râvileri ise sikadır" der. BkMecma', X/363; Ayrıca 20/298. hadise bk.
k-Câbir (Radıyallahü anh): Müsned, III/384, H.no: 15059; Heysemî: "Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen hadisin râvileri sahih hadis ricalidir. Bezzar'm naklettiği ise zayıftır" der. BkMecma', X/364; Bu hadis Fiten bölümünde 338/11928.hadiste zikredilecektir.
I-Semure b. Cündüb (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VH/207, H.no: 6856; Heysemî: "Ahmed b. Hanbel tarafından iki isnadla rivayet edilen hadisin senedinin birin-<de Ali b. Zeyd vardır. Bu zat zayıf olmakla birlikte sika kabul edilmiştir. Taberânî'nin râvileri de Ahmed b. Hanbel'in râvileri gibidir" der. Bk.Mecma', X/364-365: Ali b. Zeyd için 29/180. hadisin tahririne bk.
m-Ebû Mûsâ (Radıyallahü anh): Bezzar, VIII/149, H.no: 3168;
n-Sehl b. Sa'd (Radıyallahü anh): Müsned, V/333, H.no: 22720; V/339, ttno: 22771; Buhâri, Rikak, 53; Müslim, Fezâil, 26; Heysemî, Taberânî tarafındae da rivayet edildiğini ricalinin sahih hadis râvileri olduğunu söyler. BkMecma', X/363. Bir sonraki hadise bk. 19/297.
o-Hz.Âişe (Radıyallahü anhâ): Müsned, VI/121, Hjmc 24782; Mislim, Fezâil, 28; Ebû Ya'lâ, VII/433, H.no: 4455; Ayrıca2l/299.hadise bk.
ö-Esmâ bt. Ebû Bekr: (Radıyallahü anhâ): DmHvf. Uak. 53;
p-Ebû Abdillah es-Sunâbihî (Radıynilaks m+K Bk. MBıııırf. İV/349,351, H.no: 18970, 18984-18987;
r-Cündüb'den (Radıyallahü anh): Bk. ffiimrrf IVÖ13, ILmk 18712;
s-Müphem bir sahâbî (Radıyallahü ımkn Mimi VMIZ Hjmk 23389.
920[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/25-26.
921[66] Sened:
Sahih: Müsned, V/333, H.no: 22720; Benzer rivayet için bk.V/339, H.no: 22771: Buhârî, Rikak, 53; Müslim, Fezâil, 26; Heysemî, Taberânî tarafından da rivayet edildiğini, ricalinin sahih hadis râvileri olduğunu söyler. Bk.Mecma', X/363. Bir önceki hadise bk.18/296.
922[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/26-27.
923[68] Sened:
Sahih: Müsned, V/388, H.no: 23183; Benzer rivayet için bk.V/393, H.no: 23230; V/400, H.no: 23285; İbn Ebî Şeybe, VII/455, H.no: 37177; Heysemî Taberânî iki senedle nakletmiş, her ikisinde de Zeyd b. Hasan el-Enmâtî var, bu zâtı İbn Hıbbân sika, Ebû Hatim zayıf saymış, diğer râvileri ise sikadır" der. Bk.Mecma', X/363; (bu rivayetteki hadis aynı zamanda İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) da nakledilmiştir); Ayrıca 18/296.hadise hk.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/27.

21/299- Hz. Âişe annemizden (RadıyaüaM anhâ) benzeri rivayet edildi:924[69]

22/300- Abdullah b. Rafı' el-Mahzûmî'den (Radıyaiiahü anh):925[70]
Ümmü Seleme (Radıyaiiahu anhâ) annemiz naklediyor:
'Ben odamda saçlarımı düzelttirirken, Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve sillem) minberde söylemediğini işittim: "Ey İnsanlar!.."
Ümmü Seleme kadın berberine dedi ki: ' 'Saçımı ayır/düzelt!' Oda:
'Ben sana feda olayım, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), "Ey İnsanlar!.." diyor. Bunun üzerine ben:
'Yazıklar olsun, biz insanlardan değil miyiz?' dedim ve saçımı düzeltir düzeltmez kalkıp dinlemeye başladım, şöyle diyordu:
"Ey İnsanlar!.. Ben Havzın başındayken bazı gruplar getirilir ve yolları sizden ayrılır. Onlara derim ki:
'Bu yola gelin!..'Arkamdan birisi de bana seslenir:
'Onlar senden sonra (ahkâmı) değiştirdiler.' O zaman ben de:
'O halde (şimdi de siz) benden uzaklasın, benden uzaklasın!' derim."926[71]

*** Önceki Dinlere Tâbi Olanları Taklid Etmenin Yasaklanması**

Hz. Muhammed'in (SaMiahu aleyhi ve seiiem) getirdiği din, Hz. Âdem'den itibaren devam eden İslâm sürecinin son halkasıdır. Bu sürecin en büyük özelliği tevhid ve risâlet temelli olmasıdır. Bu iki özellik kaybolduğu zaman, o din İslâm olmaktan çıkar ve Yahudilik, Hrıstiyanhk ya da Budizm gibi isimler alır. İslâm son kez Hz. Muhammed'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) risâletinde, yeniden ve kıyamete kadar hiç bozulmama garantisiyle yeryüzü gündemine gelmiştir. Bu din, inananlara güç ve kuvvet vermektedir. Bu ümmetin en büyük felâketi, İslâm'ı terk edip diğer dinlerin müntesiplerine tâbi olmak ve onları taklid etmektir. Bundan kurtuluş ise yeniden İslâm'ın tevhid ve risâlet inancına dönmekle olur.
Allah Teâlâ buyurur:
'Yahudi ya da Hrıstiyan olun ki doğruyu bulaşınız, derler. Onlara de ki:
Bilakis, siz muvahhid olarak İbrahim'in dinine gelin! O, müşriklerden değildi.
De ki: 'Biz; Allah'a, bize indirilene ve (ayrıca) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Onların torunlarına indirilene, Musa'ya, İsa'ya verilene ve Rableri Allah'tan bütün Peygamberlere gelen şeylere iman ettik. Hiçbirini diğerinden ayırmayız ve biz sadece Allah için Müslüman olduk.'
Eğer sizin gibi iman ederlerse, doğru yolu bulurlar. (Ama) ay-rılırlarsa, onlara karşı Allah size yeter. O her şeyi işiten ve bilendir'(Bakara 2/135-137).927[72]

23/301- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):928[73]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:

924[69] Sened:
Sahih: Müsned, VI/121, H.no: 24782; Afus/im, FteriH, Hno: 4455-Ayrıca 18/296.hadise bk.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/28.
925[70] Sened:
Sahih: Müsned, VI/297, H.no: 26425; Müslim, Fezâil, 29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kelnr, XXIII/297, H.no: 661; İshâk b. Râhûye, 1/200, H.no: 21; Ayrıca 18/296.hadise bk.
926[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/28-29.
927[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/29-30.
928[73] Sened:
Sahih: Müsned, 111/84, H.no: 11739; Benzer rivayet için bk.III/89, H.no: 11782; 111/94, H.no: 11836 (Meçhul bir râvi bulunduğundan dolayı bu rivayetin senedi zayıftır. Fakat 11739. hadisten de anlaşıldığı gibi Zeyd b. Eslem'in meçhul hocası: Atâ' b. Yesâr'dır); Buharı, İ'tisâm, 14; Enbiyâ, 50; Müslim, İlim, 6.
Hadisin şâhidleri:
a-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/186, H.no: 5943;
b-Kesir b. Abdullah dedesi Amr b. Avf tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/186, H.no: 5943; Hâkim, 1/219, H.no: 445 (Hâkim şâhid olarak verir);
c-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, 1/218, H.no: 444 (Hâkim şâhid olarak verir);
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 24/302.hadise bk.

"Önceki dinlere tâbi olanların yollarına karış karış, arşın arşın929[74] gireceksiniz, hattâ onlar keler (büyük kertenkele) deliğine girseler, siz de peşlerinden gireceksiniz."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sen Yahudi ve Hnstiyanları mı kastediyorsun?' "Başka kim olabilir?..."930[75]

24/302- Ebû Hüreyre'den (Radiyaiia.hu anh):931[76]
"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına karış karış, kulaç kulaç932[77], arşın arşın tâbi olacaksınız, hattâ onlar keler (büyük kertenkele) deliğine girseler, peşlerinden siz de gireceksiniz."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kim bunlar, sen Ehl-i kitabı mı kastediyorsun?'
"Başka kim olabilir?..."933[78]

25/303- Sehl b. Sa'd el-Ensârî'den (Radıyaiiaha anh):934[79]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına tamamen girececeksiniz."935[80]

26/304- Şeddâd b. Evs'ten (Radıyallahü anh):936[81]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Bu ümmetin kötüleri, önceki dinlere tâbi olanların yollarına tıpa tıp/tamamen girececekler."937[82]

27/305- Ebû Vâkıd el-Leysî'den (Radıyaiiahaanh):938[83]
Ashab-ı Kiram Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte Mekke'den Huneyn'e doğru yola çıktılar. Kâfirlerin ZâtU Envât (Uğurlu Askı) denilen sedir ağacı vardı ve onun yanında dururlar, silâhlarını asarlardı. Biz de yemyeşil, büyük bir sedir ağacına rastladık ve dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Kâfirlerin olduğu gibi,) bunu da bize Zâtü Envât (Uğurlu Askı) kıl!' Bunun üzerine Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizler Musa'nın ümmeti gibi; 'Bize de onların ilâhlarına benzer bir ilâh (put) yap,' diyorsu-nuzj (ki bunlar bazı (yanlış) davranışlardır) ve Mûsâ onlara şöyle demişti: 'Şüphesiz siz cahillik yapan bir kavimsiniz'.
(Dikkat edin!) Sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına bir âdeti, (ardından) başka bir âdeti alarak (yavaş yavaş) girececeksiniz."
§Râvi, bir başka tarikten gelen rivayette benzerini nakletti ve ekledi:

929[74] Zira' dirsekten orta parmak ucuna kadar olan mesafedir, bu da bir arşın olup yaklaşık bir adımdır. Anlaşılması için adım olarak terceme edildi, çünkü Türkçe'de arşınlan açmak a-dımlan açmak anlamına gelmektedir. (Bk. Sami, Şemseddin, Kamûs-u Türlâ 1/29, 648).
930[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/30-31.
931[76] Sened:
Sahih: Müsned, 11/327, H.no: 8322; Benzer rivayet için bk. 11/450, H.no: 9781 (8322. hadisteki "Ehl-i kitap" lafzı yerine burada "Yahûdî ve Hristiyanlar" lafzı zikredilmiştir); 11/511, H.no: 10589 (Meçhul bir râvi bulunduğundan dolayı bu rivayetin senedi zayıftır); 11/527, H.no: 10767; İbn Mâce, Fiten, 17, H.no: 3994 (isnadı sahih, ricali sikadır); Ebû Ya'lâ, XI/182, H.no: 6292; Hâkim, 1/83, H.no: 106 (Hâkim, hadisin Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Şâhidleri için bir önceki 23/301.hadise bk.
932[77] Bk. 23/301. hadisin ilgili dipnotu.
933[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/31.
934[79] Sened:
Sahih: Müsned, V/340, H.no: 22776; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/204. H.no: 6017; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, IV/502, H.no: 8404 (Hâkim, hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de sahih olduğunu tekid etmiştir); Heysemî hadisin râvileri arasında bulunan İbn Lehîa'mn zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', VII/261. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
935[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/31.
936[81] Sened:
Hasen: Müsned, IV/125, H.no: 17070; Taberânî, el-Mu'carai'l-kettr, VII/281, Rno: 7140:
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'catml-kebir, X/39, H.no: 9882;
Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, U/342, H.no: 3218 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır); IV/516, H.no: 8448 (Hâkim, bu hadisin de sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise sahih olduğunu tekid etmiştir);
Heysemî hadisin râvileri (Şehr b. Havşeb gibi ki bu râvi hakkında geniş bilgi için bk.4/4. hadis) hakkında ihtilaf edildiğini söyler. Bk. Mecma', VII/261.
937[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/32.
938[83] Sened:
Sahih: Müsned, V/218, H.no: 21794;'Benzer rivayet için bk.V/218, H.no: 21797; Tirmiâ, Fiten, 18, H.no: 2180 (Tirmizî, "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra Ebû Vâkid'in ismini verir: "Haris b. Avf".
Ayrıca bu konuda Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'den - Radıyallahü anhüma- de nakillerin bulunduğunu ifade eder); Humeydî, 11/375, H.no: 848; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, m/244, H.no: 3291.

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Allahü Ekber! Sizler Musa'nın ümmeti gibi; 'Bize de onların ilâhlarına benzer bir ilâh (put) yap,' diyorsunuz,
(Dikkat edin!) Sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına gireceksiniz."939[84]

*** Tâbiûn Dönemindeki Bazı Değişiklikler**

Ashab-ı Kiram, Tâbiûn dönemindeki bazı şeyleri tenkid etmekte ve Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) dönemindeki insanları, İslâmî heyecanı görememekten şikâyet etmektedirler. Asr-ı Saadet samimiyetinden ve şuurundan uzaklaşmak, felâket demektir. Bu yüzden yeniden Kur'ân ve Sünnet'e dönmek gerekir.
Allah Teâlâ buyurdu ki:
Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidir. Onları Allah'ın fazlını ve rızasını umarak, hep rükû ve secde halinde görürsün, yüzlerindeki iz ise secdenin aydınlığıdır. Bu onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları ise filizi büyümüş bir ekin gibidir, derken büyür kuvvetlenir ve sapı üzerinde doğrulup boy atar da çiftçilerin çok hoşuna gider. (İşte bu vasıflar) kâfirlerin kinini artırmak için (zikredilmiştir.) Allah onlardan iman eden ve güzel ameller işleyenlere mağfiret ve büyük ecir vaad etmektedir' (Fetih 48/29).940[85]

28/306- Ebû İmrân el-Cevnî'den:941[86]
Enes b. Mâlik'in (Radıyaiiahu anh) şöyle dediğini duydum:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) döneminde olan bir şey bugün (kaldı mı), bilmiyorum.'1 Denildi ki:
'Namaz nerde (duruyor?)'
'Namazda bildiğiniz şeyleri yapmıyor musunuz, {namazınız o dönem-dekine benziyor mu?)'
NOT: Sahabe tarafından sonraki nesHler, bazı olumsuz davranışları sebebiyle tenkid edildi. Namazı, vaktin sonlarına kadar geciktirmek bunun en tipik örneğidir.942[87]

29/307- Sâbit el-Bünânî,943[88] Enes b. Mâlik'in (RadıyaiiaM anh) şöyle dediğini nakletti:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) döneminde olan bir şey bugün (kaldı mı), bilmiyorum, Lâilâhe illallah demeniz dışında..' Denildi ki:
'Ey*Ebû Hamza! Namaz nerde (duruyor?)'
'Güneş batarken namaz kılınıyor, bu mu Rasûlullah'in (Sallallaha aleyhi ve xUemj namazı^.'
Devamla şöyle* dedi:
'Bununla birlikte, bir peygamberle beraber olma hariç, amel eden kişi için içinde bulunduğunuz dönemden daha hayırlı bir dönem göremiyorum.'944[89]

30/308- Ümmü'd-Derdâ'dan (Radıyaiiahaanu):945[90]
Yanıma Ebû'd-Derdâ (Radıyaiiaha anh) kızgın olarak geldi. Dedim ki:
'Seni kim kızdırdı?'
'Vallahi, (İnsanların) cemaatle namaz kılmaları dışında, bugün HzMuhammed'in (SaiMiaha aleyhi ve sellem) döneminden bir şey (kaldı mı), bilmiyorum...'

939[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/32-33.
940[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/33-34.
941[86] Sened:
Sahih: Müsned, IlÎ/100-101, H.no: 11916; Buharı, Mevâkît, 7; Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme, 17, H.no: 2447 (hasen-garib); Ebû Ya'lâ, VII/197, H.no: 4184.
942[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/34.
943[88] Sened:
Sahih: Müsned, III/270, H.no: 13795; Benzer bir rivayet için bk. Buhâft, Mevâkît, 7; Makdisî, Muhtara, V/102, H.no: 1723 (sahih isnadla).
944[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/34-35.
945[90] Sened:
Sahih: Müsned, VI/443, H.no: 27373-27374; Benzer rivayet için bk. V/195, H.no: 21597; Buhârî, Ezan, 31.

§Bir rivayette; (sadece namaz dışında) denilmektedir.946[91]

Açıklama

Sahabe, Rasûlullah döneminde İslâm için canlarını ve mallarını feda edebilme şuuruna sahip insanlardı. Bu şuur, onların kuvvetli imanları, kayıtsız itaatleri ve sağlam karakterlerinden oluşmuştu. Kur'ân'da sahabenin vasıfları:

1- Hata ettiklerinde istiğfar ve günah işlediklerinde hemen tevbe ederler.947[92]

2- Allah Rasûlü'nü, ölümüne de olsa korumak için biat ederler.948[93]

3- (Sahabenin Tevrat'taki vasfı) Allah Rasûlü ile beraber hareket ederler, kâfirlere karşı zorlu, ama kendi aralarında merhametlidirler, onlar sürekli namaz kılmaya gayret ederfer ve yüzlerinde secdenin aydınlığı görünür.

(Sahabenin İncil'deki vasfı:) Filizlenmiş güzel bitkilere benzer ki onlar kuvvetlenir ve kalınlaşır, sonra saplan üzerinde doğrulup boy atarlar ve bu hal onlara bakanların çok hoşuna gider.949[94]

4- Allah'in fazlını ve hoşnutluğunu ararlar, Allah ve O'nun Rasûlü yolunda çalıştıkları için yurtlarından sürülürler.

Kalplerine iman yerleştirilmiş olup kendilerine hicret edenleri sever ve başkalarına verilen şeylere kalplerinde bir ihtiyaç/sıkıntı hissetmezler, kendileri muhtaç olsa da Müslüman kardeşlerini tercih ederler.950[95]

5- Kur'ân dinlerken kalpleri ürperir, kalpleri yumuşar ve Allah'ı ciddi olarak hatırlarlar.951[96]

6- Kur'ân dinlerken yüzüstü secdeye giderler, Rablerini hamd ile teşbih ve tenzih ederler.

Gece yataklardan uzaklaşır ve korku ile ümit arasında Allah'a dua ederler.

Ellerindeki malı hayır yolunda harcarlar.952[97]

7- Gecenin geç saatlerinde sürekli secdeye kapanır ve ibâdet ederler.953[98]

8- Allah'a verdikleri şehâdet sözünde dururlar.954[99]

9- Allah onların amellerinden razı olmuş ve onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.955[100]

g)- ABDEST

Abdest lügatte; temizlik, parlaklık ve güzellik demektir.956[1] Istılahta ise; ibadet niyetiyle su ile temizlik yapmak/belirli âzâlan yıkamaktır.957[2] Bazı ibadetlerde abdest şartı bulunmaktadır ve bu temizlik Muhammed ümmetinin en önemli özelliğidir. Abdestin aşağıdaki âyette zikredilen dört farzında ittifak vardır.

Allah Teâlâ buyurdu:

Ey iman edenler, namaz kılmaya kalktığınızda (abdestiniz yoksa), yüzünüzü ve ellerinizi dirseklere kadar yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın..,' (Mâide 5/6).958[3]

946[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/35.

947[92] Bk.Tevbe 9/117-118.

948[93] Fetih 48/18-19.

949[94] Fetih 48/29. Ayrıca bk. Kitâb-ı Mukaddes, Ahd-i atîk, Tesniye, bab: 33, âyet, 2-3; Markos, bab: 4, âyet, 26-32.

950[95] Haşr 59/8-9.

951[96] Zümer 39/23.

952[97] Secde 32/15-17.

953[98] Zümer 39/9.

954[99] Ahzâb 33/33-34.

955[100] Tevbe 9/100.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/36.

956[1] Fîruzâbâdî, el-Kâmıısu 1-muhît, 1/32.

957[2] Şirbînî, Muğni'l-muhtâc, 1/47; Molla Hüsrev, Gurer, 1/6.

958[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/234.

*** Abdest Almanın Fazileti Ve Bu Konuda Titizlik**

181/489- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahu anh):959[4]
Rasûlullah dedi ki:
"Cennetin anahtarı namazdır, namazın anahtarı da temizliktir."960[5]

182/490- Mus'âb b. Sa'd'dan:961[6]
İnsanlar, ölüm hastalığındayken îbn Âmir'in yanma girdiler ve onu övmeye başladılar. İbn Ömer (Radıyallahuanhnmâ) dedi ki:
'Ben Rasûlullah'tan (Sattattaha aleyhi ve senem) duyduklarım konusunda senin için onları kandırmam. O şöyle buyurdu:
"Allah halkın malından (ya da ganimetten) haksız yere alanın verdiği sadakayı ve temizlik olmadan (abdestsiz) kılınan namazı kabul etmez."962[7]

Açıklama

Bu gibi rivayetlerde Abdullah b. Ömer'in yüksek şahsiyeti göze çarpmakta babası Hz. Ömer'deki aynı duruş onda da görülmektedir. Herkesin bilerek ya da bilmeyerek övdüğü bir kişi konusunda İbn Ömer burada dua etmedi, 963[8] övgülü sözler söylemedi. Aslında başarılı bir yönetici olan Abdullah b. Âmir964[9] Basra'da vali iken herhalde ganimetler konusunda titiz değildi ve tenkid ediliyordu. Böyle olan birisine edilen dua kabul edilmez endişesi bulunmaktadır. Tıpkı haksız olarak kazanılan maldan sadakanın kabul edilmediği gibi. Sanki Abdullah b. Ömer onu biraz düşündürüp/daraltıp tevbe etmesini sağlamak istedi ve in.ce bir şekilde konuyu bir hadisle hatırlattı. Ayrıca hadiste temizlik olmadan namaz kabul edilmez vurgusu ile tevbe olmadan dualar kabul edilmez, bağlantısına dikkat çekildi. Doğrusunu Allah bilir.965[10]

959[4] Sened:
Hasen: Miisned, HI/340, H.no: 14597; Tirmizi, Taharet, 3, H.no: 4; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, H.no: 596; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr. H.no: 8192; Bu rivayet 24/894.hadiste tekrar edilecektir.
Hadisin şâhidleri:
a-Müsned'de Hz.Ali'den (Radıyallahu anh) benzer bir rivayet nakledilir:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Namazın anahtarı abdest, talırimesİ/namaza giriş tekbîr, tahlili/çıkışı ise selâmdır." Bk. Müsned, 1/123, H.no: 1006; 1/129, H.no: 1072; EbÛ DâvÛd, Taharet 31, H.no: 61; Salât, 73, H.no: 618; Tirmm, Taharet, 3, H.no: 3; Dârimi, Vudû', 22, H.no: 693; îbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no: 8193. Bu rivayet 483/1353 ve 760/163O.hadislerde zikredilecektir.
b-Ebû Saîd'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Tirrn'm, Salât, 62, H.no: 238 (hasen); İbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, 1/223-224, H.no: 457 (Hâkim, Müslim'in şartma/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ) şâhİdİ için bk.Heyscmî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', U/104
d-Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk.Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.
960[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/234-235.
961[6] Sened:
Sahih: Mü'sned, 11/19-20, H.no: 1700; Benzer rivayetler için bk. 11/73, H.no: 5419; 11/57, H.no: 5205; n/51, H.no: 5123; 11/39, H.no: 4969; Müslim. Taharet, 2; Tirmizî, Taharet, 1, H.no: I; An Mâce, Taharet, 2, H.no: 272; İbnü'l-Cârüd, H.no: 65; İbn Huzeyme, 1/8, H.no: 8; Bu rivayet bir başka isnâdla i28/3087.hadiste zikredilecektir.
Hadİsin.'şâhİdleri:
a-Ebu'1-Melîh'in babasından (Üsâme b. Umeyr b. Âmir el-Hüzelî) (Radıyallahu anh) rivayeti:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Şanı yüce olan Allah abdestsiz namazı ve haksız yere alınan sadakayı kabul etmez." Bk. Müsned, V/75, H.no: 20592; Ebû Dâvûd, Taharet, 31, H.no: 59; İbn Mâce, Taharet, 2, H.no: 271; Bu rivayet 84/3043.hadiste zikredilecektir.
b-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 2, H.no: 273 (zayıf); Heysemî, Mecma', T/227-228;
c-Ebû Bekre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 2, H.no: 274.
d-Ebû Saîd el-Hudrî, İbn Mes'ûd, İmrân b. Husayn ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anhüm) şâhidleri için bk. Heysemî, Mecma', 1/227-228.
962[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/235.
963[8] Başka rivayette; İbn Âmir şöyle dedi: 'Ey İbn Ömer! Benîm için Allah'a dua etmez misin?' Bk. Müslim, Taharet 2.
964[9] Abdullah b. Amir'in siyasî ve sosyal başarılan İçin bk. DİA. Abdullah b. Âmir md.
965[10] Nevevi, Şerhu Müslim, m/103-104; Bennâ, age., K/88.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/236.

183/491- Ebû Ümâme, Amr b. Abese'den (Radiyattaha anhamâ) nakleder:966[11]
RasÛlllllah' a (Sallallahü aleyhi ve seltem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana abdesti anlat!' dedim, O da şöyle buyurdu: "Sizden biri abdeste başlar967[12]; ağzına, burnuna su alır ve sümkürerek (burnunu da) temizlerse, ağzında ve genzindeki günahlar akan su ile birlikte dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzündeki günahlar sakalının uçlarından dökülür, gider. Kollarını dirseklerine kadar yıkarsa, (kollarındaki) günahlar parmak uçlarından dökülür. Başını mesh ederse, başındaki günahlar saçlarından dökülen su ile akar, gider. Aliah'ın emrettiği gibi ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkarsa, topukların-daki günahlar parmak uçlarından akan su ile dökülür. Sonra kalkar, aziz ve celîl olan Allah'a hamd eder, O'nu lâyık olduğu şekilde över ve iki rekât namaz kılarsa (kalan) günahları dökülür, annesinden yeni doğmuş gjbj tertemiz olur."
(Sahâbî) Ebû Ümâme, Amr'adediki:
'Ey Amr b. Abese, konuşmanı dikkatli yap! 968 [13] Rasûlullah'tan bunları gerçekten işittin mi? Bulunduğu yerde kişiye bu ecirlerin hepsi gerçekten verilecek mı?'
Amr b. Abese şöyle cevap verdi:
'Ey Ebû Ümâme! Benim yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı, Allah ve Rasûlü adına yalan söylemeye ihtiyacım yok. Bu sözleri, RasûluUah'tan birden ya da ikiden yahut da üçten fazla işitmesem tamam. (Ama) ben bunları Rasûlullah'tan yedi kere hattâ daha da fazla, defalarca işittim.'969[14]

184/492- Ebû Ümâme'den (Radiyattaha anh):970[15]
rasuallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
«Hprhanal bir kişi namaz kılma isteği ile, abdest alacağı suya yone-TPİlPrirv vıkarsa ellerindeki günahları ilk damla ile birlikte dökülür; llrî sonrahl,'n ' su alır ve (burnunu) sümkürerek temizlerse ilk dökülen ağZ'?a'.ip hirlikte dilindeki ve dudaklarındaki günahlar dökülür. Yüzünü yıdamladam|g jle biriikte ku|ak|arı ve gözlerindeki günahlar Kollarını dirseklere kadar ve ayaklarını topuklara (aşık kemikleri-Har vıkadıöında bütün günahlarından, hatalarından kurtulur, gider «nnpsinin doğurduğu günkü gibi tertemiz olur. Bundan sonra namaz Smaya kalkarsa Allah onun derecesini daha da yükseltir. Yerinde kalır, oturursa huzurla oturur."971[16]

185/493-Ebû Ümâme'den (Radtyatiaha anh):972[17]
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:

966[11] Sened:
Sahih: Müsned, IV/112, H.no: 16956; Benzer rivayetler için bk. F//113-114, H.no: 16963; Müslim, Salâtü'î-müsâfirîn, 294;Hadis Ebû Ümârae'nin (Radıyallahü anh) Müsned'inde kısaca şu şekilde rivayet olunmuştur:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Bir kimse emrolunduğu gibi abdest alırsa, günahlar kulağından, gözünden, el ve ayaklarından çıkar gider." Bk. Müsned, V/264, H.no: 22176, 22182; Ebû Ümâme'nin benzer rivayetleri için bk.184-186/491-493 .hadisler.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/51-52, H.no: 153; Bu hadis, uzunca bir rivayetin son bölümüdür. Hadisin orta bölümü 178/1048.hadiste, tamamı ise Menâkıb bahsinde Amr b. Abese bölümünde 324/İO75O.hadiste zikredilecektir. Hadisin tam metni:
Hadisin kalan son kısmı ise yukarıdaki metindir.
967[12] Lafız olarak, abdest suyunu hazırlar, şeklindedir.
968[13] Lafız olarak; 'Ne dediğine bir bak!' şeklindedir.
969[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/236-238.
970[15] sened:
Hasen: Müsned, V/263, H.no: 22168; Taberânî, eî-Mu'cemü'1-kebîr, VIII/276, H.no: 8061; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in isnâdındaki Abdülhamîd b. Behram el-Fezârî ve Şehr b. Havşeb isimli iki râvi ile ihticacda İhtilâf edildiğini, sahih görüşün her İkisinin de sika olduğunu, haklarındaki tenkidlerin onları yaralayıcı bir şekilde olmadığını ifâde etti. Bk.Mecma', 1/222. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.
Abdülhamİd b. Behrâm'ın Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise 48 rivayetini nakleder. Tİrmizî hadisini hasen sayar ve Ahmed b. Hanbel'in: "Abdtiîhamid b. Behrâm'ın Şehr b. Havşeb'den naklinde herhangi bir beis yoktur'^dediğini nakleder. Ayrıca Tirmizî: "Buhârî Şehr'İn hadisini hasen görür ve onu kuvvetlendirir" der. Bk. Sünen, îsti'zân, H.no: 2697;Tefsîr, H.no: 3215. Münzirî hadisin mü tabaatlarla hasen olduğunu ifâde eder. Bk.Terğîb, 1/94, H.no: 295.
Ayrıca 185-186/493-494.hadislere bk.
971[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/238-239.
972[17] Sened:
Hasen:Benzer rivayet için bk 7ff2 Rno: 2207MV/386; V/255- Tayâlisî, s.155, H.no: 1135; Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebır, VIII/123, H.no. i3W, Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, ısnadınır olduğunu ifâde etti. Bk.Mecma', 1/223. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi .çın bk_4 ' Ebû Hüreyre ve Osman b. Affân'dan (Radıyallahü anhünıâ) şahidi için dk.
Taharet, 32-33 (188/496.hadis)
Ayrıca 184/492 ve 186/494.hadislere bk.

"Müslüman bir kişi abdest aldığında kulağından, gözünden, ellerinden ve ayaklarından günahları dökülür. Bu şekilde oturursa affedilmiş olarak oturur."[973[18]]

186/494- Şehrb. Havşeb'den:[974[19]]
Ebû Ümâme'nin (Radıyaiiahu anh) yanma geldik, baktık mescidte oturmuş, üstündeki biti/böceği alıyordu. BizeRasûlullah'm (Saliaiiahu aleyhi ve sellem) şu sözünü nakletti:
"Müslüman bir kişi abdest aldığında kulağından, gözünden, ellerinden ve ayaklarından günahları dökülür."
O sırada yanımıza, bize hadis nakleden Ebû Zabye geldi ve 'bu kişi size ne nakletti?' dedi. Biz de kendisine, Ebû Ümâme'den duyduğumuzu zikrettik. Bunun üzerine Ebû Zabye:
'Evet, ben de (sahabeden) Amr b. Abese'nin, Rasûlullah'tan bu hadisi naklettiğini işittim,' dedi ve ekledi:
'Rasûlullah (ayrıca) buyurdu ki:
"Bir kişi bu temiz haliyle geceye ulaşır ve gece ibadet için kalkar, zikreder, aziz ve celîl olan Allah'tan dünya ve âhiret hayrını isterse, aziz ve celîl olan Allah ona istediğini verir."'[975[20]]

187/495- Abdullah es-Sunâbihî'den[976[21]] (Radıyanahaanh);[977[22]]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Kul abdeste başlar ve mazmaza ederse (ağzına su alır, çalkalarsa) ağzındaki günahlar dökülür. (Burnuna su çekerek) sümkürürse, burnundaki günahlar dökülür.[978[23]] Yüzünü yıkadığında, göz kirpiklerinin altlarına kadar yüzünün her tarafından günahlar dökülür. Ellerini (kollarıyla beraber) yıkadığında tırnak altlarına kadar ellerinin her tarafından günahlar dökülür. Başını (ve kulaklarını)[979[24]] mesh ettiğinde kulaklarına kadar başının her tarafından günahlar dökülür. Ayaklarını yıkadığında tırnaklarına kadar ayaklarının her tarafından günahlar dökülür. Sonra mescide doğru yürümesi ve namaz kılması da kendisi için nafile (fazladan sevap) sayılır."
§ Ebû Abdillah es-Sunâbihî'den (Radıyaliahüanh) gelen başka rivayette:
Rasûlullah (SattattaMi aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim (abdestte) ağzına ve burnuna su alır da temizlerse ağzındaki ve burnundaki günahları dökülür. Kim yüzünü yıkarsa göz kirpiklerinin altlarına kadar yüzünün her tarafından günahları dökülür. Ellerini kim (kollarıyla beraber) yıkarsa tırnak altlarına kadar ellerinin her tarafından günahları dökülür. Kim başını ve kulaklarını mesh ederse başından ya da kulaklarının tüylerinden günahları dökülür. Kim de ayaklarını yıkarsa tırnaklarına ya da tırnak altlarına kadar ayaklarının her tarafından günahları dökülür. Sonra mescide (giderken) attığı adımlar da kendisine nafile (fazladan sevap)

973[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/239.
974[19] Sened:
Hasen: Müsned, IV/113,' H.no:'l6958; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/201, H.no: 10643; tbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 283; Taberânî, el-Mu'cemii'l-evsat, 11/140, H.no: 1505 (Amr b. Abe-se'den); IV/362, H.no: 4439; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, isnadının hasen olduğunu ifâde etti. Bk.Mecma', 1/223. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.
Bu rivayet için 208/516.hadise bk. Ayrıca 184-185/492-493.hadislere bk.
975[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/239-240.
976[21] Abdullah es-Sunâbihî (Radıyallahü anh) Müsned'de bu isimle (künyesiz olarak) nakledildiği gibi ikinci ve üçüncü rivâyetlerdeki şekliyle de (künyeli olarak "Ebû Abdillah") vârid olmuştur. Mülik'in Muvatta'mda İmam Mâlik'ten bir çokları künyesiz rivayet ettiler. İbn Hacer, bu zâtın sahâbiliğinde ihtilâfın bulunduğunu söyler. İbnü's-Seken: "Sahâbiliği ihtilaflıdır. Medİ-nelİdir. Kendisinden Atâ' b. Yesâr rivayette bulunmuştur"der. Yahya b. Main de: "Medineli-lerin kendisinden rivayette bulundukları Abdullah es-Sunâbihî sahâbi oima ihtimali çok yüksektir. Ebû Abdillah es-Sunâbihî ise Hz.Ebû Bekir ve Ubâde'den rivayet eden şahıstır ve sahâbî değildir" der. Zürkânî Muvatta şerhinde bu görüşlere yer verir. Bennâ üç ayrı Sunâbihî'den bahseder: a-Sunâbihî b. el-A'ser: Sahâbî oluşunda ittifak vardır.
b-Abdullah es-Sunlbihî: Ebû Abdillah es-Sunâbihî de denilir. İhtilâfa rağmen tercih edilen görüş sahâbî oluşudur. (Bu hadiste geçen zât da budur. İkinci ve üçüncü rivayette künyesi ile nakledildiği görülmektedir.)
c-Ebû Abdillah es-Sunâbihî: Sadece künyesi İle meşhur olup asıl adı: Abdurrahman b. Useyle'dir. Sahâbî değildir. Hz.Peygamber'den rivayetleri mürseldir. Hz.Ebû Bekir'den nakillerde bulunur. Bk. Bulûğu'I-emânî, 1/302-303.
977[22] Sened:
Sahih: Milmed, IV/349, H.no: 18969, (İkinci rivayet): IV/348-349, H.no: 18965, (Üçüncü rivayet): IV/349, H.no: 18966; Mâlik, Taharet, 30:
Nesai, Taharet, 85, H.no: 103.
îbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 282:
(Müsned'de hazfolan kısım tamamlansın diye burada Mâlik, Nesâî ve îbn Mâce'nin rivayetlerini verdik.) Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/159, H.no: 2794; Hâkim, 1/220, H.no: 446 (Hâkim, "Buharı ve Müslim'in şartına uygun olarak sahihtir" derken, Zehebî sahih olmadığını söyler.)
978[23] Metinde parantez içindeki cümle: (yani Müsned'in 6 ciltlik nüshası yanında tahkikli baskısında da bulunmamaktadır. Ancak el-Bennâ'nın tertibinde bu cümle bulunmaktadır. Bu cümle nüshalardan hazfolmuş olabilir. Çünkü cümle eksik kalmaktadır.
979[24] Bir rivayetteki ziyade.

sayılır."
§ Ebû Abdillah es-Sunâbihî'den (RadıyaiiaManh) gelen üçüncü rivayette: Rasûlullah (Sailaliahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim (abdestte) ağzına ve burnuna su alır da temizlerse ağzındaki ve burnundaki günahları dökülür....(yukarıdaki rivayetin aynı mânâdaki benzerini zikretti."980[25]

188/496- Osman b. Affân'dan (Radıyaiiaha anh):981[26]
Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim abdest alır, abdestini de güzelce tamamlarsa tırnak altlarına kadar bütün vücûdundan günahları dökülür."982[27]

189/497- Ukbe b. Âmir'den (Radıyaiiaha anh):983[28]
Ben, Rasûluîlah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) demediğini bugün de aktaracak değilim. Rasûluîlah'ın şöyle dediğini duydum:
"Kim bana söylemediğim bir sözü bile bile isnad ederse, cehennemdeki evine (şimdiden) hazırlansın."
Rasûluîlah'ın (Saiialidha aleyhi ve seiiem) yine şöyle dediğini duydum: "Ümmetimden iki kişi olsa, bunlardan birisi üzerinde (şeytanın) düğümleri (bağları) bulunduğu bir halde gece kalkıp temizliğe yönelerek nefsini tedavi/terbiye etse ve abdest alsa; ellerini yıkadığında bir düğüm çözülür984[29]; yüzünü yıkadığında bir düğüm çözülür, başını mesh ettiğinde bir düğüm daha çözülür, ayağını yıkadığında da bir düğüm çözülür ve aziz-celîl olan Rabbimiz perde arkasındaki kulları (meleklere) hitaben der ki: Şu kuluma bakın, nefsini nasıl tedavi/terbiye ediyor, artık kuluma istediği verilir (duası kabul edilmiştir).'"985[30]

190/498- Osman b. Affan (Radıyallahü anh);986[31]
Abdest almak için su istedi; ağzına ve burnuna su aldı, (temizledi), sonra yüzünü üç kere ve kollarım üç kere yıkadı, başını ve ayaklarının (mestinin) üstünü mesh etti, ardından gülümseyip yanındakilere şöyle dedi: 'Beni gülümseten şeyin ne olduğunu sormuyor musunuz?' Onlar: 'Ey Mü'minlerin Emiri! Neden gülümsedin?' diye sorunca dedi ki: 'Rasûlullah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem), buraya yakın bir bölgede şimdi benim abdest aldığım gibi abdest almak için su isterken görmüştüm. O gün Rasûlullah (abdest aldıktan sonra) gülümsedi ve dedi ki:
"Beni gülümseten şeyin ne olduğunu sormuyor musunuz?" Onlar da: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni gülümseten nedir?' diye sorunca buyurdu ki: "Bir kul abdest suyu isteyip onunla yüzünü yıkadığında Allah onun yüzündeki günahları siler, kollarını yıkadığında yine böyle, başını mesh ettiğinde yine böyle ve ayaklarını (topuklarla beraber) yıkadığında yine böyle (günahlarını siler)."987[32]

980[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/240-243.
981[26] Sened:
Sahih: Müsned, 1/66, H.no: 476; Şâfiî, Müsned, s.16; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/15, H.no: 49; Müslim, Taharet, 33; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/307, H.no: 576; Ebû Avâne, 1/194, H.no: 615; Taberânî, el-Mu 'cemü'l-evsat, m/99, H.no: 302; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, m/12, H.no: 2731.
982[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/243.
983[28] Sened:
Sahih: Müsned, IV/159, H.no: 17388; Benzer rivayet için bk. IV/201, H.no: 17718; Heysemî, senedinde îbn Lehîâ bulunduğu için hadisin hasen olduğunu belirtir. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk. 22/64. hadis. Ayrıca hadîsi Taberâni'ye de nisbet ederek iki isnadından birinin râvilerinin sika olduğunu ifâde eder. Bk. Mecma\ 1/264. Bennâ hadisin Buhârî ve Müslim'in Sahih'inde, înıam Mâlik'in Muvatta'ında ve Ebû Davud'un Siinen'inde Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi bulunduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/305.
984[29] Müsned nüshalarında; "Başını mesh elliğinde bir düğüm çözülür" cümlesi bulunmaktadır. Ancak bu cümle tekrar geleceği için burada terceme edildi. Acaba bu cümle râvinin ya da yazanın hatası mı, yoksa tekrar mı ediliyor ya da takdim ve tehir mi var? Bennâ tertibinde bu cümle bulunmamaktadır. Doğrusunu Allah bilir.
985[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/243-244.
986[31] Sened:
Sahih: Müsned, 1/58-59, H.no: 415; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'iâ'mn Müsned'lerinde rivayet ettiklerini ve senedindeki râvilerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', 1/224. Bennâ Münzirî'den şunları nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ceyyİd isnadla, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr ise sahih isnadla naklettiler." Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/305. Benzer bir rivayet için bk.l99/507.hadis.
987[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/244-245.

191/499- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):988[33]
Rasûlullah (SallallaM aleyhi ve sdlem) dedi kî:
"Müslüman ya da mü'min bir kul abdest alırken yüzünü yıkadığında gözüyle kazandığı her günah o su ile ya da son damla ile989[34] dökülür, ellerini yıkadığında dökülen su ile ya da son damla ile de elleriyle işlediği günahları dökülür ve bu durum (diğer azalarını yıkamakla) diğer günahları da tamamiyle dökülünceye kadar devam eder."990[35]

192/500- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):991[36]
RaSÛlllllah (ShUaİtahU aleyhi ve settem) dedi ki:
"Bir kişi abdest alıp abdestini güzelce ve eksiksiz olarak tamamlar, sonra da sadece namaz kılmak için mescide giderse Allah öyle razı olur ki bu, malını/yakınını kaybedenin onu tekrar bulduğu zamanki sevincine benzer."992[37]

193/501- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):993[38]
Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve setiem) dedi ki:
"Allah'ın kendisiyle günahları sileceği ve sevapları çoğaltacağı şey hakkında size rehberlik edeyim mı?" Orada bulunanlar:
'Evet, (buyur) ey Allah'ın Rasûlü!' deyince şöyle buyurdu:
"Sıkıntılar karşısında güzelce abdest almak, şu mescidlere çokça aitmek/adımları çoğaltmak ve namazdan sonra diğer namazı beklemektir."994[39]

194/502- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):995[40]
Rasûlullah (SatlattahU aleyhi ve seilem) dedi ki:
"Allah'ın kendisiyle günahları sileceği ve sevapları çoğaltacağı şey hakkında size rehberlik edeyim mi? O, mescidlere çokça gitmek, sıkıntılar sırasında güzelce abdest almak ve namazdan sonra diğer namazı beklemektir ki bunlar irtibat/güvenlik noktasıdır."996[41]

195/503- Ukbe b. Âmir'den (Radıyaiiahu anh):997[42]

988[33] Sened:
Sahih: Müsned, 11/303, H.no: 8007; Mâlik, Taharet, 31; Müslim, Taharet, 32; Tirmizî, Taharet, 2, H.no: 2.
989[34] ...veya benzeri ile dökülür.
990[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/245.
991[36] Sened:
Sahih: Müsned, 11/307,' H.no: 8051; Benzer rivayet için bk, 11/340, H.no: 8468; 11/328, H.no: 8332; U/453, H.no: 9802; İbn Mâce, Mesâcid, 19, H.no: 800; İbn Huzeyme, 11/379, H.no: 1503; Hâkim, 1/332-333, H.no: 771 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartı na/râvîl eri ne uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Bennâ, hadisin İbn Huzeyme tarafından nakledilmesi sebebiyle hadisi sahih olarak değerlendirir ve şunları ekier: "İbn Huzeyme kitabında sahih hadisleri toplamayı hedeflemiştir. Sehâvî der ki: 'Buharı ve Müslim'in Sahihlerinden sonra en sahih eser, İbn Huzeyme'nin, daha sonra da İbn Hibbân'ın Sahih'leridir.' " BkBüliîğu'l-emânî 1/306.
992[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/246.
993[38] Sened:
Hasen: Müsned, 111/3, H.no: 10936; Dâritni, Vudû', 30, H.no: 704-705; İbn Mâce, Taharet, 49, H.no: 426 (İbn Abbas), 427 (Ebû Said), 428 (EbÛ Hüreyre); Ebû Ya'lâ, 11/507, H.no: 1355; ibn Hıbbân, ÎI/127-128, H.no: 402; Hâkim, 1/305, H.no: 689 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/16;
Senedde yer alan Abdullah b. Muhammed b. Akîl sika biri olmasına rağmen hafızasından dolayı tenkide maruz kalmıştır. Heysemî kendisiyle delil getirilip getirilemeyeceği hususunda ihtilâfın varlığına dikkat çekerek bu râvinin birçok kimse tarafından da sika sayıldığını belirtir. BkMecma\ U/93;
Burada zikredilen hadis, uzun bir hadisin baş tarafıdır. Hadisin metni:
Hadisin tamamı cemaatle namazda safların düzgün tutulması ile ilgili başlıkta 1454/2324. hadiste zikredilecektir. Ayrıca 39/909. hadiste aynı senedle tekrar edilecektir.
994[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/246-247.
995[40] Sened:
Sahih: Müsned, E/278, H.no: 7715; Benzer rivayet için bk. ü/438, H.no: 9610; 11/301, H.no: 7982; 11/235, H.no: 7208; Mâlik, Taharet, 161; Müslim, Taharet, 49; Tirmizî, Taharet, 39, H.no: 51 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 49, H.no: 428; İbn Huzeyme, 1/6, H.no: 5. Bu rivayet 35/905. hadiste bir başka sened ve benzer lafızlarla tekrar edilecektir.
996[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/247.
997[42] Sened:
Sahih: Müsned, İV/ 159, H.no: 17387 (Buradaki senedde İbn Lehîa'mn hocasının ismi belirli değildir. Ancak Müsned'de İV/ 157, H.no: 17371'de hocasının Ebû Üşâne olduğu tesbit edilmiştir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/301, H.no: 831; el-Mu'cemü'l-evsat, 1/66, H.no: 185; İbn Hıbbân, V/393, H.no: 2045; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.

Rasûlullah'ın (SaiMiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Bir kişi abdest alıp mescide giderse aziz ve ceiil olan Allah ona, attığı her adımda on sevap verir. Mescidde namaz kılıp orada oturduğunda da dua eden/itaatkâr oruçlu gibi (sevap kazanır) ve bu durum (evine) dönünceye kadar devam eder."998[43]

196/504- Ka'b b. Ucre'den (Raâıyaiiahü anh):999[44]
Rasûlullah'ın (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Sizden biri abdest alır ve bunu güzelce tamamlar, sonra da namaz kılmak niyetiyle mescide giderse ellerinin parmaklarını birbirine geçirmesin! Şüphesiz o namazda sayılır."1000[45]

197/505- Osman b. Affan'dan (RadıyaiiaManh):1001[46]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve setlem) şöyle dediğini duydum: "Kim abdest alır, bunu güzelce tamamlar ve farz namazı kılmaya giderse (önceki) günahları affolur."1002[47]

198/506- Humran b. Ebân'dan:1003[48]
Osman b. Affan'ın (Radıyaiiahu anhüm) yanma geldim, kendisi bir yere o-turmuş abdest alıyordu ve abdestİ çok güzel aldı, sonra dedi ki:
'Rasûlullah'ı (Saüaliahü aleyhi ve seiiem) oturduğum bu yerde abdest alırken görmüştüm, kendisi güzelce abdest aldı ve şöyle buyurdu:
"Kim benim gibi abdest alır, sonra mescide gelir de iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolur."
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve sdiem) devamla dedi ki:
"Yalnız bu sizi kandırmasın, (abdestle affolur diye başka günahlar işlemeyin!)'"
NOT: Abdestle günahların affolması gerçeği, amelin Allah tarafından kabul edilmesine bağlıdır. Affedilen günahlar da sağâir denilen küçük günahlardır. Büyük günahlar (kebâif) için tevbe edilmesi gerekir. Doğrusunu Allah bilir.1004[49]

* Abdest Alıp, Peşinden Namaz Kılmanın Fazileti

199/507- Humran b. Ebân'dan:1005[50]
Osman b. Affan'ın (Radıyaiiahü anh) yamndaydık, abdest almak için su istedi, abdest aldı, abdestini

---

Heysemî de hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini, bunların bazılarının tarikinde ibn Hibbân'ın bulunduğunu, diğerlerinin ise sadece sahih râvilerle nakledildiğini ifade eder. Bk.Mecma', 11/29. Bennâ hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/307.

998[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/247-248.

999[44] sened:

Hasen: Müsned, IV/241, H.no: 18021; Müsned'dekİ benzer rivayetlere iki örnek:IV/243-244, H.no: 18048; IV/242, H.no: 18030, 18032-18033 (Bu rivayet 317/1187 ve 822/1692.hadislerde zikredilecektir); Mâlik, Taharet, 33; AbdürrezzâL Ü/271, H.no: 3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no: 562; Tirmizî, Salât, 167, H.no: 386; Dârimi, Salât, 121, H.no: 1411; İbn Huzeyme, 1/227, H.no: 441; Hâkim, 1/324-325, H.no: 745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/146, H.no: 321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, İÜ/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı niishalar daki "Hayyât" hatalıdır.) sebebiyle hasen gösterilmiş. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûi saymış, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.

Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/256, H.no: 838; Hâkim, 1/324-325, H.no: 744, 746 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartın a/râvîl erine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır).

Heysemî, Mecma', 1/240;

Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen hadis; Müsned, 111/42-43, H.no: 11324; IÜ/54, H.no: 11450 (Heysemî, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Mecma', ü/25). Bu rivayet 316/1186.hadiste zikredilecektir.

1000[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/248-249.

1001[46] Sened:

Sahih: Müsned, Udi, H.no: 483; Benzer rivayet için bk. 1/71, H.no: 516; Müslim, Taharet, 13; Nesâî, İmamet, 52, H.no: 854.

1002[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/249.

1003[48] Sened:

Sahih: Müsned, 1/64, H.no: 459; Benzer rivayet için bk. 1/66, H.no: 478; 1/68, H.no: 493; Buharı, Rikâk, 8; Müslim, Taharet, 9; îbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 285.

1004[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/249-250.

1005[50] Sened:

Sahih: Müsned, J/61, H.no: 430; Benzer rivayetler için bk. î/59, H.no: 418-419; 1/58-59, H.no: 415; Mâlik, Taharet, 61; Buhârî, Vudû', 28; Müslim, Taharet, 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 57; Hz. Osman'dan nakledilen bir başka rivayet ise şöyledir:

Müsned, 1/57, H.no: 406; 1/69, H.no: 503; 1/66, H.ıio: 473 (Bu rivayet Namaz konusunun 13/883.hadisi olarak zikredilecektir); Müslim, Taharet, 5-13; îbn Mâce, Taharet, 57, H.no: 459; Bir başka rivayet: Müsned, 1/67, H.no: 486 (Bu rivayet müphem bir râvî bulunduğundan dolay! zayıftır); Bu konuda bir diğer rivayet:

Müsned, 1/67, H.no: 484; Ma'bed el-Cühenî; Basra'da kader konusunda ilk görüş beyân eden kişidir. Tabiînden sika biridir. Yalanla itham edilmedi. Bk.Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, IV/I/399-400. Bennâ, bu râvî hakkında Ebû Zür'a'nın zayıf, Yahya b. Maîn'in İse sika dediğini belirtir. Bk,Bülûğu'l-emâm, 1/309. Ayrıca 190/498.hadise bk.

bitirince tebessüm etti ve dedi ki:
'Neden gülümsedim, biliyor musunuz?' Sözüne şöyle devam etti: 'Rasûlullah'in (Saiiattahü aleyhi ve seiiem), şimdi benim abdest aldığım gibi abdest aldığını görmüştüm. O gün Rasûlullah (abdest aldıktan sonra) gülümsedi ve dedi ki:
"Neden gülümsedim, biliyor musunuz?" Biz de: 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir,' deyince buyurdu ki: "Bir kul abdest alır, abdestini eksiksiz tamamlar, sonra namaza başlar ve onu da güzelce tamamlarsa namazını bitirdiğinde annesinden yeni doğmuş gibi günahsız hâle gelir. "'1006[51]

200/508- Humran b. Ebân'dan:1007[52]
Hz. Osman (Radıyaiiaha anh) bir taşa1008[53] oturup abdest aldı ve dedi ki:
'Size Rasûlullah'tan (Sallaüahu aleyhi ve sellem) duyduğum bir hadisi nakledeceğim. Allah'ın Kitab'ındaki bir âyet bulunmasaydı onu size nakletmezdim. Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Bir kul abdest alır ve bunu güzelce tamamlar, sonra gider ve namaz kılarsa diğer kılacağı namaza kadarki (küçük) günahları affolun'"
NOT: Bu rivayeti Müslim de nakleder ve Urve'nin söz konusu âyeti eklediğini belirtir:
Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurur:
'İnsanlara (gerçekleri) Kitap'ta açıklamamızdan sonra kim bizim indirdiğimiz açıklamaları/delilleri ve rehberliği gizlerse, onlara Allah da lanet eder, bütün lanet edicilerde lanet eder,' (Bakara2/159).1009[54]

201/509- Zeyd b. Hâlid'den (RMyattaManh):1010[55]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar ve hatasız iki rekât namaz kılarsa Allah onun geçmiş (küçük) günahlarını affeder."1011[56]

202/510- Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den (RadıyaiiaM anh):1012[57]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiam aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, hatasız olarak ve ciddiye alarak iki rekât da namaz kılarsa onun geçmiş (küçük) günahları affolun" Râvilerden Yahya ayrıca şöyle nakletti: ".....onun geçmişte olan (küçük) günahları affolur."1013[58]

203/511- Ükbeb. Âmir'den (Radıyaüahu anh):1014[59]

1006[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/250-251.
1007[52] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.no: 400. Müslim, Taharet, 5-13. Bu rivayetin tahrici için bir önceki hadise bk.
1008[53] Belât ; evdeki yayvan taş anlamındadır ya da Medine'deki taşlık bir yerdir. Bk. İbn Kaccrt Fethu'l-Bâıi, İV/117; ZUrkânî, Şerhu'l-Muvatta', TV/167; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, n/201; Râzî, Muhtânt's-Sıhâh, 63.
1009[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/251-252.
1010[55] Sened:
sahih: Müsned, IV/117, H.no: 16991; Ebû Dâvû'd, Salât, 158, H.no: 905 (Hocası Ahmed b. lanbei'den naklettiği hadislerden biri dir); Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/327, H.no: '02; Hâkim, 1/222, H.no: 451 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisİne uygun olduğunu, hadisin erhangi bir illetinin bulunmadığını söyler. Zehebî de Zeyl'inde buna muvafakat eder), lennâ, Münzirî'nin bu hadis hakkında herhangi bir hüküm-vermediğini dolayısıyla hadisin enedinİn ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/310.
1011[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/252.
1012[57] Sened:
Hasen: Müsned, IV/158, H.no: 17379; Benzer rivayet için bk. IV/158, H.no: 17380 (Müphem bir râvî bulunması sebe biyie her iki rivayet de zayıftır); Hâkim, 1/222, H.no: 453 (Hâkim, hadisi Muhammed b. Ebân - Zeyd b. Eşlem - Atâ' b. Yesâr - Ukbe b. Âmir senediyle merfû olarak nakleder ve Muhammed b. Ebân'm hata yaptığını, hadîsin de vâhî/zayıf olduğunu, kendisi ile delil getirilemeyeceğini belirtir. Ayrıca önceki rivayette verdiği isnadda yer alan Hişam b. Sa'd ile Müslim'in delil getirdiğini ilâve eder. Zehebî ise sükût etmiştir). Hâkim'in işaret ettiği Hişam b. Sa'd bir önceki 201/509.hadisin senedinde yer alan râ vidir. Zeyd b. Hâlid kanalı ile rivayet edilen hadis sahihtir. Bu rivayet ise zayıftır.
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından iki isnâdla nakledildiğini, birinde İbn Lehîa'nm bulunduğunu, diğerinin senedinin ise tartışmalı olduğunu belirtir. Bk. Mecma', n/278. Müsned'in senedinde de İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Hadis şâhidleri ile hasen ligayrihi seviyesine yükselir. Bennâ, seneddeki İbn Lehîa ve müphemlİğe dikkat çektikten sonra hadi sin Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Hâkim tarafından da nakledildiğini söyler ve Hâkim'in "hadis sahihtir" sözünü aktarır. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/310. Bennâ'nın belirttiği gibi Hâkim'in hadis hakkında sahih hükmü verdiğine dair bir bilgiye rastlayamadığımızı belirtmek isteriz. Ancak hadisin metni sahihtir; bununla birlikte hadisin bu senedi ile müphem râvi bulunduğu için zayıf olduğunu söylememiz gerekir.
1013[58] Bir rivayette de; "Önceki günahlarını örter/siler" şeklinde nakledilmektedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/252-253.
1014[59] Sened:
Sahih: Müsned, IV/145-146, H.no: 17247; Müslim, Taharet, 17; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no: 169; Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55 (Tirmİzî: "Hadisin senedi

Biz bazen kendimize zaman ayırır, (bu yüzden) develeri nöbetleşe güderdik. Develeri gütme günü/nöbeti bana geldi ve akşam vakti olunca onlan (ağıllarna) getirdim. Sonra Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) yetiştim, insanlara ayakta olduğu halde bir konuşma yapıyordu. Yanma geldiğimde şöyle diyordu:
"Sizden biri abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra kalkar iki rekât namaz kılar, bu iki rekâta da kalbi ve bütün benliğiyle yönelirse artık onun cennete girmesi gerekli olur ve günahları da affolun"
O anda; 'bu ne kadar güzel' demişim.
Önümde olan kimse; 'Önceki daha güzeldi, ey UkbeV dedi. Baktım, bir de ne göreyim bu kişi Ömer b. Hattab, dedim ki: 'O nedir, ey Ebû Hafs!'
Hz. Ömer (Raâıyailaha anh) şöyle cevap verdi:
'Sen gelmeden Önce Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle demişti:
"Sizden biri abdest aiır, abdestini güzelce tamamlar ve Eşhedü en lâ ilahe illallah vahdehû lâ şerike feh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh' derse kendisine cennetin sekiz kapısı da açılır ve dilediğinden içeri girer.'"
Duâmn trc: 'Ben şehâdeî ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur, o tektir-benzeri bulunmaz, Hz. Muhammed de O 'nun kulu ve peygamberidir.'1015[60]

204/512- Amr b. Abese es-Sülemî'den (Radıyaiiakü anh):1016[61]

Rasûlullah'ın (Sattaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "...Herhangi bir kişi namaz kılmak için abdest almaya kalkar ve abdestini sonuna kadar eksiksiz tamamlarsa her türlü günahtan ya da hatadan kurtulur. Peşinden hemen namaza kalkarsa aziz ve celîl olan Allah onun derecesini yükseltir. Eğer oturursa kurtulmuş olarak oturur..."1017[62]

205/513- RasûIullah'm sahabisi Ebû Ümâme el-Hımsî'den (Radıyaiiakü anh):1018[63]
Hz. Peygamber (Satiâttahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Abdest geçmiş günahları siler, sonra kıldığı namaz nafile (yani fazladan sevap kaynağı) olur."
Kendisine, 'bunları Rasûlullah'tan işittin mi?' diye sorulunca şöyle dedi: 'Evet, birden fazla, hattâ

---

muzdariptir. Bu hususta Ukbe'nin hadisi ile beraber Enes'ten de rivayet vardır" der); Nesâî, Taharet, 109, H.no: 148; îbn Mâce, Taharet, 60, H.no: 470;
Hz. Ömer'den şahidi (Radıyallahii anh) için bk. 306/614.hadis.
Enes b. Mâlik'ten şahidi (Radıyallahii anh) İçin bk. 307/615.hadis.
Diğer şâhidleri için bk.306/614.hadİsİn tahriri.
1015[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/253-254.
1016[61] Sened:
Sahih: Müsned, IV/386, H.no: 19331; Hadis Şehr b. Havşeb sebebiyle basendir (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.) Ancak bu isnad ile zikredilen hadisin mülaffak olduğu (birden fazla hadisin birleştirilerek rivayet edildiği) ve bu ayrı rivayetlerin her birinin sahih isnadlarla geldiği dikkate alınırsa bu rivayetin de sahih li gayrîhi seviyesinde olabileceği söylenebilir. Bennâ da hadisin isnadının ceyyid olduğunu ve Taberânî'nİn de rivayet ettiğini belirtir. Rk.Bülûğu'l-emânî, 1/311. Bennâ, rivayetin tamamını zikrettiği 89/8659. hadiste, Heysemî'nin bu rivayete yer verdiğini, Ahmed ve Taberânî'nİn üç Mu'cem'ine de nisbet ettiğini ve Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika olduklarım söylediğini nakleder. Benzer bilgileri MtinzÎri'den de nakleder. Ayrıca Hâkim'in de "isnadı sahihtir" sözünü ilâve eder. Bk, Bülûğu'l-emânt, XIX/159, 200, Hadisin metni:
Burada rivayetin kudsî hadis kısmı alınmadı. Hadisin tam metni için bk.89/8659. hadis. Bennâ hadisi şu bölümlere ayırır:
n-Kudsî hadis bölümü: Bk.38/8492.hadis.
h-Allah yolunda ok atan kişi ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330; IV/113, H.no: 16957, 16960-16961; IV/384, H.no: 1932149322 (Ebû Nticeyh es-SUlemî'den); IV/235-236, H.no: 17984 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den). Bk.36/4224.hadis.
c-Allah yolunda saç ve sakalını ağartan kişi ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330, 19332; IV/113, H.no: 16957,16961; IV/384, H.no: 19321 (Ebû Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no: 17984 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den). Bk.20/7297.hadis.
d-Müs!üman bir köleyi âzâd eden kişi ile İlgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330, 19332-19333; IV/113, H.no: 16957, 16961; IV/384, H.no: 19321 (Ebû Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no: 17984; IV/235, H.no: 17983; IV/234-235, H.no: 17981 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den); IV/321, H.no: 18798 (Ka'b b. Mürre es-Behzî'den); 11/525, H.no: 10747; Ü/525, H.no: 10747 (Ebû Hüreyre'den). Bk.l/4578.hadis.
t-Üç çocuğu da bulûğa/ergenliğe erişmeden ölen kimse ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330; III/3O6, H.no: 14219, III/303, H.no: 14181 (Câbir'den); E/510, H.no: 10570; 11/479, H.no: 10162 (Ebû Hüreyre'den); 1/451, H.no: 4314; 1/429, H.no: 4077-4079; 1/375, H.no: 3554 (Ebû Hüreyre'den); VI/29, H.no: 23889; VI/27, H.no: 23873 (Avf b. Mâlik'ten); 111/156, H.no: 12531 (Enes'ten). Bk.56/8436.hadis.
{-Namaz kılmak için abdest alan kimse ile ilgili bölümü: Burada zikredilen kısmıdır. Aynca bk. Müsned, IV/113-114, H.no: 16963. Ayrıca 183-184/491-492.hadislere bk.
1017[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/254-256.
1018[63] Sened:
Sahih: Müsned, V/251, H.no: 22062; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/148, H.no: 7571; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in sahih tarikle rivayet ettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/223; Bennâ, benzer bir değerlendirmenin Münzirî tarafından da yapıldığını dile getirir. Bk. Bulûğu 7-emânî, 1/311. Hadisin senedindeki Şehr b. Havşeb İle ilgili bilgi için bk.4/4.hadis.

ikiden, üçten, dörtten, beşten... fazla işittim.[1019[64]]

206/514- Ebû Gâlib er-Râsibî anlatıyor:[1020[65]]
Kendisi Humus'ta (bulunduğu sırada) Ebû Ümâme (RadtyaiiaM anh) ile karşılaşır ve onun kendilerine Rasûlullah'tan (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) duyduğunu söyleyerek naklettiği şu hadisleri sorar:
"Müslüman bir kişi namaz ezanını duysa ve kalkıp onun için abdest alsa bu sudan avucuna gelen ilk damlayla günahları affolmaya başlar, dam'lalar adedince bu devam eder ve abdesti bittiğinde geçmiş günahları tümüyle affolmuş olur. Sonra namaz kıldığında bu onun için nafile (yani fazladan sevap kaynağı) olur."
Ebû Gâlib, 'sen bunları Hz. Peygamberden işittin mi?' diye sorunca Ebû Ümâme şöyle der:
'Hz. Peygamber'i müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen (Allah'a) yemin ederim ki birden fazla, hattâ iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on... on... kere duydum,' dedi ve ellerini birbirine vurdu.[1021[66]]

207/515- Ebû Ümâme'nin (Radıyaliaha anh) şöyle dediği nakledilir:[1022[67]]
'(Abdestle olan) temizliği eksiksiz yaptığında, yerine affolmuş olarak oturursun. Peşinden kalkıp bir de namaz kılarsa, kendisine fazilet ve ecir yazılır, sadece oturursa affolmuş olarak oturur.'
Birisi ona:
'Ey Ebû Ümâme, o kişi kalkıp namaz kıldığında bu nafile olmaz mı, ne dersin?' diye sorunca şöyle dedi:
'Hayır, nafile olması sadece Rasûlullah'a {Saiiaiiahü aleyhi ve settem) ait olsa gerek. Bu kişi günah ve hatalar içinde yaşarken nasıl nafile olur, (bilâkis) fazilet ve ecir olarak yazılır.'[1023[68]]

208/516- Ebû Müslim anlatıyor:[1024[69]]
Ebû Ümâme'nin (Radıyaiiaha anh) yanma girdim, kendisi mescidde üzerindeki biti/böceği alıp çakılların içine gömüyordu. Ona dedim ki:
'Ey Ebû Ümâme, bir kişi senin Rasûlullah'tan (SallattahU aleyhi ve seiiem) duydum diyerek naklettiğin şu hadisi rivayet etti:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar; elini, yüzünü yıkar ve başını, kulaklarını mesh eder (ve ayaklarını yıkar), sonra kalkıp farz olan namazı kılarsa o gün ayaklarının yürüdüğü, ellerinin tuttuğu, kulaklarının İşittiği ve içinden geçirdiği bütün günahlarını Allah affeder."'
Bunun üzerine Ebû Ümâme şöyle dedi:
'Vallahi, bunu Allah Rasûlü'nden sayamayacağım kadar çok işittim.'[1025[70]]

1019[64] Lafiz anlamı; "Bir değil, iki değil üç değil, dört değil, beş değil dalıa fazla işittim" şeklindedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/256.
1020[65] sened:
Sahih: Müsned, V/254, H.no: 22088; Ebû Gâlib er-Râsibî; hafizasındaki zayıflığa rağmen sika sayılmış ve bu sebeple de kendisiyle delil getirilip getirilemeyeceği hususu tartışılmış bir râvîdir. Heysemî, Ebû Gâlib er-Râsibî'nin dışındaki râvîlerin sika olduklarını ifâde ederek, onun hakkında herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Belli başlı hadis kaynaklarındaki rivayet dağılımı şöyledir: Tirmizî üç, Ebû Dâvûd bir, İbn Mâce dört, Ahmed b. Hanbel yirmi hadisini eserine almıştır. Tirmizî, Ebû Gâlib'in ismini Hazevver olarak açıklar, hadislerini ise hasen (EkStinen, Salât, 149, H.no: 360; Tefsîr, 3/8, H.no: 3000) ve hasen-sahih (Bk.Sünen, Tefsîr, 43/1, H.no: 3253) olarak değerlendirir. (Ebû Ümâme'nin ismi ise Suday b. Aclân'dır.) Ahmed Muhammed Şâkir, Tirmizî tahkikinde Ebû Gâlib er-Râsibî'nin sika olduğunu benimser.
1021[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/256-257.
1022[67] Sened:
Sahih: Müsned, V/255, H.no: 22096; Abdürrezzâk, m/71, H.no: 4842; Rûyânî, Müsned, 11/271-272; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIÜ/123, H.no: 7560-7563; Bu rivayet mevkuf bir eserdir. Yânî Ebû Ümâme Suday b. Aclân'ın sözüdür. Fakat ibâdetler konusunda sahabenin fikir beyân etme durumu olmadığı için rivayet hükmen merfûdur. Daha önce zikrettiğimiz hadisler de bunu ispat eder niteliktedir. Heysemî, hadisi Taberânî'nin de rivayet ettiğini ve râvilerinin sika olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in de isnadını "Hasâis ve Nübüvvetin alâmetleri" bahsinde {Mecma', VEI/265) zikredeceğini belirtir. Bk. Mecma', 1/223.
1023[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/257-258.
1024[69] Sened:
Hasen: MüSned, V/263, H.no: 22173; İbn Ebî Şeybe, Musannef, n/145, H:no: 7490-7491; Taberânî, el-Mu'cemÜl-kebîr, Vm/266, H.no: 8032; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, m/14, H.no: 2736 (Ebû Müslim'in nİsbeti "el-Bece)î" olarak veriliyor); Münzirî, Ebû Müslim'in nisbetİni "et-Tağlibî" olarak verir ve isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Terğîb, 1/145; Benzer bir rivayet daha önce zikredilmişti. Bk.l86/494.hadis. Ebû Müslim et-Tağlibî (es-Sa'lebî veya el-Becelî) meçhuldür. Heysemî, senedindeki Ebû Müslim et-Tağlibî hakkında sikalığına dâir bilgi veren birini tanımadığını, diğer râvilerin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/222, 300. Münzirî de benzer şeyler söyler. Bk.Terğîb, 1/155. Ebû Müslim eİ-Becelî Zeyd b. Erkam'dan hadis alan râvîdir. Hadis şâhid ve mütâbileri ile kuvvet kazanır. Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bütûğu'l-emânt 1/313.
1025[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/258-259.

209/517- Âsım b. Süfyân es-Sekafî anlatıyor:1026[71]
Bazı sahabiler ZatÜ's-Selâsil1027[72] gazvesine katıldılar. Fakat savaş bitince (düşman kaçınca)1028[73] bir müddet beklediler. Sonra Hz. MuâvÎye'nin yanma döndüler ki onun yanında Ebû Eyyûb ve Ukbe b. Âmir (Radıyaiiaha ankum) vardı. Asım dedi ki:
'Ey Ebû Eyyûb, bu yılki savaşı kaçırdık, şöyle bir rivayet bize ulaştı, 'Kim mescidde (Huceyn'in rivayetinde; dört mescidde)1029[74] namaz kılarsa günahı affolun'
Bunun üzerine; 'Ey Kardeşimin oğlu! Bundan daha kolayına rehberlik edeyim mi? Rasûlullah'm (Sallaliahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum:
"Kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu gibi namaz kılarsa, işlediği günahları affolur" dedi, öyle değil mi? ey Ukbe!..'
Ukbe; 'Evet' dedi (bunu doğruladı).1030[75]

210/518- AbduIlah b. Selâm'm oğlu Yusuf anlatıyor:1031[76]
Bir şeyler öğrenmek için Ebû'd-Derdâ'nın (Radtyailaküanh) yanındaydım. Öleceği vakit bana dedi ki:
'İnsanlara Ölüm anında olduğumu haber eti: Ben de gittim ve insanlara bu sahabinin ölüm anında olduğunu haber verdim. Evinin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu. Ona:
'Ölüm halinde olduğunu insanlara ulaştırdım, evin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu,' deyince:
"Beni onların yanına götün!' dedi. Kendisim insanların yanma çıkardık,
'Beni oturtun!3 dedi ve kendisini oturttuk. Orada şunları söyledi:
'Ey İnsanlar! Rasûlullah'm (Saltatlâhn aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duymuştum:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra iki rekât namaz kılar ve bunu eksiksiz olarak tamamlarsa, Allah ona istediğini hemen (dünyada) ya da daha sonra (âhirette) mutlaka verir,"
Ebû'd-Derdâ sözüne şöyle devam etti:
'Ey İnsanlar! Namazda başka tarafa dönmeyin, zira başka tarafa dönenin namazı kabul olmaz. Nafilede bunu yaptıysanız farzda mutlaka dikkat edin/yapmayın!'1032[77]

211/519- Abdullah b. Selâm'ın oğlu Yusuf anlatıyor:1033[78]
Peşinden vefat ettiği ölüm hastalığmdayken Ebû'd-Derdâ'nın yanındaydım. Bana:
'Ey kardeşimin oğlu! Seni bu bölgeye getiren nedir, (ya da seni buraya ne getircliiy deyince şöyle dedim:

1026[71] Sened:
Sahih: Müsned, V/423, H.no: 23486; Nesâî, Taharet, 108, H.no: 144; İbn Mâce, İkâme, 193, H.no: 1396; Dârimî, Vudû', 45, H.no: 723; Şâşî, Müsned, 111/75, H.no: 1131; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/156-157, H.no: 3994-3995;İbn Hıbbân, 11/189, H.no: 1039; Süfyan b. Abdurrahman sebebiyle hadis tenkide maruz kalmıştır. Fakat bu râvinİn Alkame b. Süfyan b. Abdullah es-Sekafî et-Tâifî isimli mütâbii vardır. Bk. Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, IV/156-157, H.no: 3995. Süfyan b. Abdurrahman'in ismi bazı senedlerde Süfyan b. Abdullah olarak da zikredilir. Bk.Üânmf, Vudû', 45, H.no: 723; İbn Hacer bu râvinin {Süfyan b. Abdurrahman veya Süfyan b. Abdullah es-Sekâfi el-Mekkî) saduk olduğunu belirtir. Bk.Takrib, Trc.no: 244; Ayrıca Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedriis el-Mekkî'nin an'anesİ de tenkid edilmiştir. İbn Hacer bu râvinin saduk olduğunu, fakat tedlis yaptığını ifade eder. BkTakrîb, Trc.no: 506; Hz.Osman'dan (Radıyallahii anh) şahidi için bk,220/528.hadis.
Hadis şâhid ve mütâbii ile sahih ligayrihî seviyesine yükselir.
1027[72] Zatü's-Selâsil Gazvesi: H.8. yılı cemaziyülevvel ayında yapılan Mu'te savaşından bir ay sonra, cemazİyiilâhir ayında Şam'ın bir bölgesi olan Benî Cüzam sulağında yapılan savaştır. Ordu kumandanlığını Amr b. Âs yapmıştı. (Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XV/125 (FadâilüVSahâbe, 8); İbnü'1-Esîr, Nihâye, ü/379) (İbnü'1-Esîr sülâsil şeklinde harekelemiştir. Ancak Nevevî bunun yanlış olduğunu, doğru teleffuzun selâsil şeklinde olduğunu belirtiyor.)
1028[73] Başka rivayette yerine kelimesi bulunmaktadır. Bk. Tbn Hıbbân, Sahîh U/189 H.no. 1039.
1029[74] Bu dört mescid; Mescid-i Haram, Mescid-İ Nebî, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Küba'dır. Bk. Haşiyetü's-Sindî alâ Süneni'n-Nesâî (Nesâî, Taharet, 108, H.no: 144; Muhammed Abdübâkî (Jbn Mâce'nİn dipnotunda. Bk. İbn Mâce, İkâme, 193, H.no: 1396).
1030[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/259-260.
1031[76] Sened:
Hasen: Müsned, VI/442-443H.no: 27370; Bennâ hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'I-emânî, 1/314. Eserinin bir başka yerinde ise isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânt, IV/88. Heysemî, Taberânî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde zayıf kabul edilen Atâ b. Aclan'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/80; Bir başka yerde senedinde Meymûn Ebû Muhammed'in bulunduğunu söyleyerek, Zehebî'nin "Bu râvî tanınmıyor" dediğini nakleder. Bk. Mecma', 11/278;
Bu rivayet namaz 821/1691 ve 368/10794.hadislerde tekrar edilecektir.
1032[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/260-261.
1033[78] Sened:
Hasen: Müsned, VI/450, H.no: 27417; Hadisin sonunda Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah babasının hocası Ahmed b. Abdülnıelik'in kendi hocası hakkında sehven kalb yaparak "Sehl b. Ebî Sadaka" dediğine, ismin doğru telaffuzunun "Sadaka b. Ebî Sehl" olacağına dikkat çeker. Bennâ, Münzirî'den naklen isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/314.

'Sadece seninle babam Abdullah b. Selâm arasında olan bağ/ilişki (beni buraya getirdi).' Ebû'd- Derdâ dedi ki:
'£w an yalan söylenecek bir zaman değil, (onun için dediklerimi iyi dinleyin). Ben Rasûlullah'ın (SaiiaüaM aleyhi ve seitem) şöyle dediğini işittim:
"Kim abdest alır ve bunu güzelce tamamlar, kalkar iki (ya da dört) rekât namaz kılar ve bunlarda güzelce zikir yapar, huşu içinde olur, sonra aziz ve celil olan Allah'a istiğfar ederse, Allah da onun (geçmiş) günahlarını affeder."'[1034[79]]

(l)- ABDEST ÂDABI

* Abdest Sırasında Vesvesenin Ve Su İsrafının Terki

212/520- (z.) Übey b. Ka'b'dan (Radıyaliahü anh):[1035[80]]
Hz. Peygamber (Satlaiiahu aleyhi ve setiem) şöyle buyurdu: "Abdestin Velehan isimli (vesvese veren) şeytanı vardır. Ondan (vesvesesinden)[1036[81]] kendinizi koruyun ya da sakının!"[1037[82]]

213/521- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Rodiyaiiahum/amâ):[1038[83]]
Hz. Peygamber (SattaltahU aleyhi ve seltem) Sa'd'llî (Radıyallahü anh) yanma geldi, o abdest alıyordu. Ona:
"Bu ne israf, ey Sa'd!" dedi. Sa'd:
'Abdestte de israf olur mu?' diye sorunca Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Evet, akan bir nehirde/kenarında olsan bile (israf olur)."[1039[84]]

1034[79] Metindeki ravi tenkidiile ilgili ziyade:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/261-262.
1035[80] Sened:
Zayıf: Müsned, V/136, H.no: 21136; Tayâlisî, Müsned, s.74, H.no; 547; Tirmızî, Taharet, 43, H.no: 57 (Tirmizî bu konuda Abdullah b. Amr ve Abdullah b. Muğaffel'den de rivayetin bulunduğunu, ancak Übey b. Ka'b'm hadisinin garib olduğunu, isnadının ise hadis âlimlerince sahih olarak değerlendirilmediğini, bunun sebebini İse Hârice b. Mus'ab'ın kuvvetli olmayışına bağlar. Abdullah b. Mübârek'in bu râviyi zayıf saydığını söyler); İbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 421. Hâkim, 1/267, H.no: 578 (Hâkim bu rivayeti İbn Ömer'den naklettiği: "Biz Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) zamanında kadın-erkek bir/aynı kaptan ellerimizi yıkıyorduk" hadisine şâhid olarak vermiş ve: "Bundan daha sahih bir isnadla bir başka şahidi daha vardır" demiştir.) Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/197, H.no: 901;
Hârice b. Mus'ab b. el-Haccâc el-Horasanı'nin (v.168/784) bir hadisini Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî, dört hadisini ise İbn Mâce eserlerinde rivayet etmiştir. Zehebî bu râvi için "vâhî/zayıf lafzını kullanır. Bk.Kâşif, Trc. no: 1303.
Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 2394; Münâvî, Hârice hakkındaki (çok zayıf olduğuna dair) olumsuz değerlendirmelere değinir ve "Hadis, Ahmed b. Hanbeî'İn Müsned'ine oğlu Abdullah'ın yaptığı ziyâdelerden biridir" der. Feyzu'l-Kadîr, E/638-639. İbnü'l-Cevzî ise Ahmed b. Hanbeî'İn oğlu Abdullah'a "bu zatın hadislerini yazma" dediğini hatırlatır. îik.el-flelU'1-mütenâhiye, 1/345; Abdullah: "Babam Hârice b. Mus'ab'dan herhangi bir hadisi yazmamı yasakladı" der. Bk.îbn Hacer, Tehzîb, 111/76; İbn Hacer de hadisin zayıf olduğu kanaatindedir. Bk.Telhîsul-habîr, 1/101, 144; Irâkî İhya hadislerinin tahricinde zayıf olduğunu belirtir. BkJthâf, VTI/268.
Hadisin İmrân b. Husayn'dan (Radıyaliahü anh) şahidi:
Bunun için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V191, H.no: 904 (zayıf);
Mübârekfûrî, hadisin abdest alırken su kullanımında israfa kaçmanın mekruh olduğuna delil olduğunu hatta nehir kıyısında bile olsa israf yapılmaması gerektiğini belirterek Tirmizî'nin şâhid olarak ileri sürdüğü râvilerİn hadislerini vermiştir.
Abdullah b. Amr'm rivayeti: (jû&j u&üj tCÎ âîî ı'ü Ji. S13 ^l> tJb'jA ıii)
(Bk. Müsned, 11/180, H.no: 6684 (305/613.hadis); Ebû Dâvûd, Taharet, 52, H.no: 135; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; îbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422;)
Abdullah b. Muğaffel'm rivayeti:
(Bk. Müsned, IIV/86, 87; V/55; Ebû Dâvûd, Taharet, 45, H.no: 96; İbn Mâce, Duâ, 12, H.no: 3864) Bk.Tuhfetü'I-ahvezî, 1/157. Bu rivayet için bk. 201/4930.hadis.
Bennâ Hz.Peygamber'in "bir müd" ile abdest aldığını, gereğinden fazla su kullananın haddi aşacağı ve kötü bir iş (zulüm) yapacağı hadislerinin Kur'an-i Kerim'deki "tebzîr" (tsrâ, 17/27) (jiÇAjı !a^J*j ı/l_s"^jXÎJı jj) " Saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir" âyetini hatırlattığını belirterek hadisin manasının kuvvetİenebilecegini dile getirir. Bk.Bülûğu 'l-emânî, U/3.
Bazı nüshalarda bu hadis Ahmed b. Hanbel'den nakledilmiş görülüyor. Aslında bu hadis Abdullah'ın ziyadelerinden biridir. Bennâ ziyade olduğunu belirtmemiş. Diğer nüshaları esas aldığı anlaşılıyor. Âmir Hasan Sabri bu hadisi zevâidinde zikreder. Bk. Zevâidü Abdillah, s,I59,H.no: 12
1036[81] Vesvese ziyadesi için bk. Tirmizî, Taharet, 43.
1037[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/263-264.
1038[83] Sened:
Hasen: Müsned, 11/221, H.no: 7065; İbn Mâce, Taharet, 48, H,no: 425 (Büsırî, Huyey b. Abdullah ve İbn Lehîa sebebiyle isnadının zayıf olduğunu belirtir); Ahmed Muhammed Şâkir İbn Lehîa'nın zayıf olduğunu kabul etmediği gibi (İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis), Huyey'in de sika oluşunu tercih ederek hadisin sahih olduğuna hükmeder. Bunun sebebinin ise Huyey hakkındaki değerlendirmeler olduğunu ileri sürer: îbn Hıbbân Sikât'ta zikretti; İbn Maîn'in "bir beis yoktur", Ahmed b. Hanbel'in "hadisleri münkerdir", Buhârî'nin "hakkında tartışma bulunan biridir", Nesâî'nin ise "kuvvetli değildir" dediklerini nakleder. Heysemî de bu görüşleri nakletmekle yetinir. Bk.Mecma' IV/23-24; Zehebî, Kâşif, Trc. no: 1296; İbn Hacer "sadûktur, bazen hata yapar" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 1605. Huyey b. Abdullah el-Meâfirî'nin (v. 143/760) Tirmizî ve Ebû Dâvûd üç, Nesâî dört, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise 23 rivayetini nakleder. TÎrmizî hadisleri hakkında hasen hükmünü verir. Bk.Sünen, Bııyû\ 52, H.no: 1283; Siyer, 17, H.no: 1566; Tefsîr, 5/23, H.no: 3063; Huyey ile ÜgiîÎ bilgi için bk.92/134.hadis.
Bennâ Tenkîh ve Mirkât'ta hadisin hasen olduğunun söylendiğini belirtir. Daha sonra senedindeki İbn Lehîa'ya işaret ederek Ebû Hâtim'in: "İtibâr için hadisi yazılabilir" dediğini nakleder. Ayrıca Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen 305/613. hadisin de bu rivayeti desteklediğini söyler.
(Müsned, 11/180, H.no: 6684; Ebû Dâvûd, Taharet, 52, H.no: 135; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/82, H.no: 89; İbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422) BkMlûğu'l-emânî, II/3.
1039[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/264-265.

* Abdest Ve Gusülde Kullanılan Su Miktarı

214/522- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):1040[85]
Biri kendisine: 'Abdest için bana ne kadar su yeterli?'diye sorunca: 'Bir müd' dedi. O kişi tekrar: 'Gusûl için ne kadar su yeterli?' diye sorunca: "Bir sa' dedi. Adam, 'bu miktar bana yetmez' deyince: 'Ey annesiz kalasıca, senden daha hayırlı insan Rasûlullah'a (Sallallaha aleyhi ve sellem) bile bu yetmişti1 diye cevap verdi.1041[86]

215/523- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh):1042[87]
Hz. Peygamber (SaiMiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Abdeste iki ntıl su yeter. "1043[88]

Açıklama

Bu hadislerden, Rasûlullah'm iktisatlı olarak su kullandığını ve israftan kaçınma noktasında çok titiz olduğunu anlıyoruz.
Müd ve sa' hacim ölçü birimidir. Bir sa' dört müd olup bir müd ise bir koçandır. 1 Rıtıl = 12 Ukıyye = (Her ukıyye 40 dirhem x 12 =) 480 dirhemdir.
Rıtıl; o dönemde Bağdadî (İran ölçüsü) ve Şâmî (Roma ölçüsü) olarak iki kısma ayrılırdı. Bu açıdan müctehidler sa' ve müddün hacminde ihtilaf ettiler;
*İmam Ebû Hanife ve Irak fakihlerine göre:
1 Müd: 2 rıtıl
Müd: 1,06 litre
Sa' (4 müd, 4x106): 4,240 litre
*İmam Şafiî ve Hicaz fakihlerine göre:
1 Müd: 0,530 litre
Sa' (4 müd 4x 0,530): 2,120 litre1044[89]
Bu rivayetlerden anlaşılan Rasûlullah'm gusül için kullandığı su, dörtten beş müdde kadar değişmektedir ki Hicaz fakihlerine göre bu miktar yaklaşık olarak 9 120 İtile 2,650 İt. arasında değişmekte, Irak fakihlerine göre ise 4,240 İt. ile 5,300 İt', arasında değişmektedir.1045[90]

216/524- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):1046[91]

1040[85] Sened:
Sahih: Müsned, 1/289, H.no: 2628; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvilerinİn sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma\ 1/218-219, 270. Ayrıca 445/753. hadiste tekrar edilecektir.
Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. ;(447/755.hadis) Müsned, m/303, H.no: 14184; Benzer rivayet için bk.III/370, H.no: 14916; Buharı, Gusl, 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 93 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Taharet, 144, H.no: 230; İbn Mâce, Taharet, 1, H.no: 269 (İbn Mâce bu babda Sefine, Âişe ve Akil b. Ebû Tâlİb'den (Radıyallahü anhüm) de nakilde bulunur). Hâkim, 1/161 (Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur. Zehebî buna muvafakat eder.)
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için 217/525.hadise bk.
Ayrıca hadisleri karşılaştırmak için bk. 445-450/753-758. (Câbir, Sefine ve Âişe (Radıyallahü anhüm) hadisleri)
1041[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/265.
1042[87] Sened:
Hasen: Müsned, İÜ/179, H.no: 12775; Benzer rivayet için bk. İÜ/179, H.no: 12779; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 85.
Şerîk b. Abdullah Ebû Abdillah en-Nehaî (v. 177/793) hakkında Zehebî şöyle bir değerlendirmede bulunur: "İbn Maîn sika saymıştır. Diğerleri ise hafızasının iyi olmadığını belirtmişlerdir. Nesâî, bir beis olmadığını ifâde eder. 82 yaşında vefat etti." Bk.Kâşif, Trc. no: 2276. İbn Hacer ise hakkında şu bilgileri verir: "önce Vâsıt, sonra Küfe kadılığı yaptı. Sadûktur, çok hata yapar. Hafızası Küfe kadılığına getirildikten sonra değişti. Adaletli, fazilet sahibi ve ibâdete düşkün, bid'atçilere karşı sert tavır alan bir zâttı. Bk.Takrîb, Trc. no: 2787; İbn Hıbbân sika râviler arasında addeder. Bk.Sikât, VI/444. Bilgi için bk. 145/453.hadis. Bennâ 145/453.hadiste "Ebû Dâvûd ve Münziri sükût etmiştir ki (Sünen, Taharet, 24, H.no: 45) onların sükûtu hadisin ceyyid, hasen veya zayıf olup da yükselmeye açık, yahut İhticâca uygun oiduğu anlamına gelir" der. Bk. Bulûğu'l-emânî, 1/283. Bu zâtın Buhârî'de bir, Müslim'de yedi, Tirmizî'de 64, Nesâî'de 38, Ebû Dâvûd'da 58, İbn Mâce'de 76, Dârimi'de 56, Ahmed b. Hanbel'de ise 435 rivayeti bulunmaktadır.
1043[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/265-266.
1044[89] Nevevî, Şerhu Müslim, VÜ/49; Zurkânî, Şerhu'l-Muvatta', ü/200, IV/286; İbnü'1-Esîr, Nihâye HI/60, IV/308; Azîmâbâdî, Avnü'lMa'bûd, I/114-116; Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, I/İ66-167
Bazı kitaplarda hacim ölçülerinin tartı (gr. ya da kg.) olarak değerleri verilmiş, ancak bu doğru değildir, çünkü her maddenin hacmi ve ağırlığı farklıdır. Her maddenin hacim ve tartısı ayn ayrı zikredilirse doğru olur. örnek için bk. Muhammed Necmüddin, el-Mekâdîrü'ş-şer'ıyye, 227.
1045[90] Ahmed Nâim, age., 1/166-167.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/266-267.
1046[91] Sened:

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki ntıl su alan bir kap ile abdest ve bir sa' ile de gusül alırdı.1047[92]

217/525- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü ank):1048[93]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
“Sizden birine abdestte bir müd su yeter."1049[94]

* Her İşte Sağ İle Başlamanın Önemi

218/526- Hz. Âişe annemizden (Raâıyatiahü anhâ):1050[95]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) her işinde; temizlik sırasında, taranırken ve terlik giyerken gücü yettiğince sağ ile başlamayı severdi.
§(Kavilerden) Eş'âs (b. Süleym) de Kûfe'ye gelince dedi ki:
"Rasûlullah gücü yettiğince sağ ile başlamayı severdi."1051[96]

219/527- Ebû Hüreyre'den (Raâıyatiahü anh):1052[97]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Elbise giyerken ve abdest alırken sağ (uzvunuz) ile1053[98] başlayın!"1054[99]

(2)- HZ. PEYGAMBERİN ABDEST ALIŞ ŞEKLİ

Sahih: Müsned, ID7179, H.no: 12779; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 95; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609 (garib);
Abdullah b. îsâ İsimli iki farklı râvî vardır. Biri: İbn Abdurrâhman b. Ebî Leylâ (v. 135/752) ki bu râvi sahih hadis ricâlindendir. Diğeri: İbn Hâlid el-Hazzâr el-Basrî'dir ki bu râvi zayıftır. Fakat Tirmizî hadisini hasen olarak değerlendirir. (Bk. Tirmizî, Zekât, 28, H.no: 664) Şayet bu zat sebebiyle "hadis zayıftır" denilecek olursa, şâhidleri İle kuvvet kazanır:
a-Enes'ten (Radıyaüahü anh) nakledilen bir hadiste: "(Ölçüsü) beş müde ulaşan bir sa' ile guslediyor, bir müd ile abdest alıyordu" Duyurulmuştur. Bk. Buhârî, Vudû', 47; Müslim, Hayz, 51; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609 (Tirmizî: "Şerik'in hadisinden daha sahihtir' derken; Ahmed Muhammed Şâkİr hadisin sahih olduğunu ifâde eder. Senedde yer alan Abdullah b. Cebr ise Abdullah b. Abdullah b. Cebr b. Atîk'tir. Dedesine nisbet edilmiştir. Sika bir râvîdir).
b-Sefîne'den (Radıyallahü anh) de benzer rivayet (448/756.hadis) nakledilir. Bk. Müslim, Hayz, 52-53; Dârimî, Vudû', 23, H.no: 694; Tinnizî, Taharet, 42, H.no: 56 (Tirmizî "hasen-sahİh" hükmünü verir ve bu konuda Hz.ÂİŞe, Câbir ve Enes'ten (Radıyallahü anhüm) nakillerin bulunduğunu belirtir);
c-Ebû Dâvûd Hz.ÂİŞe (449-45 0/757-75 8.hadi s) ve Câbifden (447/755.hadis) (Radıyallahü anhümâ) nakledilen rivayetleri verir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 92-93; Nesâî, Miyâh, 59, H.no: 345-346; Câbir'den gelen nakil, hocası Ahmed b. HanbeFden rivayet ettiği hadislerden biridir.
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen hadiste: "Allah Rasûlü'ne (Sallaüahü aleyhi ve seilem) bu miktarların yeterli olduğu ifâde edilmiştir." Bk.445/753.hadis.
e-Enes'ten (Radtyallahü anh) nakledilen bir başka (14/322.) hadiste ise: "Beş mekkûk ile gusledİyor, bir mekkûk ile abdest alıyordu" buyurulur. Bk. Müslim, Hayz, 50; Tinnizî, Cum'a, 76, H.no: 609; Nesâî, Taharet, 59, H.no: 73;
Ümmü Umâra'dan (Radıyallahü anhâ) nakledilen rivayette ise: "Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve seilem) abdest alması İçin getirilen kabın üçte İkilik müd miktarında olduğu" belirtilir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 94; Nesâî, Taharet, 59, H.no: 73;
Ayrıca 446/754.hadiste tekrar edilecektir.
1047[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/267.
1048[93] Sened:
Sahih: Müsned, UI/264, H.no: 13723; Ebû Avâne, 1/233; Ayrıca 14/322, 214/522-216/524 ve 447/755.hadise bk.
*Bu konuya Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen ek bir hadis:
"Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) beş mekkûk ile gusledİyor, bir mekkûk ile de abdest alıyordu."
Sened:
Sahih: Müsned, IÜ/290, H.no: 14026; Benzer rivayet için bk. III/112, H.no: 12044 (14/322.hadiste zikredildi); III/l 16, H.no: 12095; ffl/259, H.no: 13651; III/282, H.no: 13935; Buhârî, Gusl, 9; Müslim, Hayz, 50; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 95 (Hadisin sonunda hoca-si Ahmed b. Hanbel'den bir sa'nm 5 rıtl olduğunu duyduğunu, bu da İbn Ebî Zi'b'İn kullandığı ve aynı zamanda Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) tercih ettiği bir ölçü olduğunu nakleder); NesâÎ, Taharet, 59, H.no: 73; 144, H.no: 229; Miyâh, 13, H.no: 344; Tirmizı, Cum'a, 76; Taharet, 609; Dârimî, Vudû', 23, H.no: 695; Beyhakî, es-Sünenul-kübrâ, 1/194
1049[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/267-268.
1050[95] Sened:
Sahih:VI/94, H.no: 24508; Benzer rivayet için bk. VI/130, H.ıo: 24871; VI/147, H.no; 25024; VI/187-188, H.no: 25422; VI/202, H.no: 25540; VI/210, H.no: 25639; Buhârî, Vudû', 31; Salât, 47; Et'ıme, 5; Libâs, 37, 77; Müslim, Taharet, 66-67; Ebû Dâvûd, Libâs, 41, H.no: 4140; Tirmizî, Cum'a, 75, H.no; 608 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 89, H.no: 112; Gusl, 17, H.no: 419; Zînet, 8, H.no: 5056; İbn Mâce, Taharet, 42, H.no: 401
1051[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/268.
1052[97] Sened:
Sahih: Müsned, 11/354, H.no: 8637; Ebû Dâvûd, Taharet, 41, H.no: 4141; ibn Mâce, Taharet, 42, H.no: 402; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 843; Münâvî ise hasen hükmü verir. Bk. Feyzu'l-Kadîr, 1/558-559. Suyûtî "İzâ Sebistüm" kjsrnj bulunmayan rivayetin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 539; Münâvî ise hadisin İbn Huzeyme, îbn Hıbbân, Taberânî ve diğerleri tarafından da nakledildiğini ve İbn Dakîk el-Id'in sahih sayılmasına değer bir hadis olduğunu, İbn Huzeyme'nin de sahih kabul ettiğini, İbn Hacer'in de bu görüşü onayladığını belirtir. Aynca İbnü'l-Kattân'm "sahihtir", Mo-ğultay'ın da İbn Mâce'nİn şerhinde: "sahihtir, müellif zayıflığına işâref etmiştir, ancak bunun herhangi bir dayanağı ve delili yoktur" dediklerini nakleder. Bk. Feyzu'l-Kadîr, 1/414-415
1053[98] Rivayetteki lafzı Ahmed b. AbdülmelİK'ten gelen nakilde şeklinde aynı manadaki farklı bir lafızla zikredildi İkisinin de manası 'sağ (uzvunuz) ile' şeklindedir.
1054[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/269.

*** Hz. Osman'dan Gelen Rivayetler**

220/528- Humran b. Ebân'dan:1055[100]

Hz. Osman (Radtyaliaha anh) bir yerde otururken su istedi. Sağ eline döküp onu yıkadı. (Bir rivayette; üç kere ellerine döküp yıkadı.) Sonra sağ elini kaba daldırıp su aldı ve (aldığı su ile) ellerini üçer kere yıkadı, her defasında bu şekilde su alıp yüzünü üç kere yıkadı, ağzına, burnuna su aldı, burnunu temizledi. Kollarını dirseklerine kadar üç kere yıkadı. Sonra başını mesh etti. (Bir rivayette; ellerini kulaklarının dış yüzeyinde1056[101] gezdirdi, sonra sakalını sıvazladı.) Üç kere ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkadı ve dedi ki: 'Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve selim) şöyle dediğini işittim:

"Kim benim şu aldığım abdest gibi abdest alır, sonra içinden farklı bir şey geçirmeksizin iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolur.

(Bir rivayette ise;...b\r gün önceki aynı vakitten bu vakte kadar işlenen (yani bir günlük) günahları affolur, şeklinde geçer)"'1057[102]

221/529- (z.) Osman b. Affan'dan (Radıyallahü anh):1058[103]

Rasûlullah'ı (Saliaiiaha aleyhi ve sellem) abdest alırken gördüm; yüzünü ve ellerini üçer kere yıkadı, başım mesh etti. Sonra ayaklarını güzelce yıkadı.1059[104]

*** Hz. Ali'den Gelen Rivayetler**

222/530- Abdühayr'dan:1060[105]

Hz. Ali (Radıyaiiahu anh) mescid avlusunda1061[106] sabah namazını kılıp oturdu. Sonra hizmet eden kişiye; "Bana abdest suyu getir!" dedi. O kişi içinde su olan bir kap ve leğen1062[107] getirdi.1063[108]

(Râvi) Abdühayr anlatıyor: 'Biz oturmuş, Hz. Ali'ye bakıyorduk, sağ eline kabı aldı, sol eline döktü ve avuçlarını yıkadı, sonra sağ eline kabı aldı, sol eline döktü ve avuçlarım yıkadı, bunu üç kere tekrarladı.'

1055[100] Sened:

Sahih: Müsned, 1/59, H.no: 418-419; 1/68, H.no: 489; Benzer rivayet için bk. 1/67-68, H.no: 488; 1/67, H.no: 487; 1/74, H.no: 553 (z.); Buharı, Vudû', 24, 28; Müslim, Taharet, 3-4; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 106; Nesfit, Taharet, 68-69, H.no: 84-85; Ibn Mâce, Taharet, 6, H.no: 285; Dârimi, Vudû', 27, H.no: 699; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/92, H.no: 149; Heysemî, sahih hadis ricâlîyle'nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/228-229.

Ebû Eyyûb ei-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.209/517.hadis.

Ayrıca 250/558.hadiste tekrar edilecektir.

1056[101] Diğer rivayette; "...şehâdet parmaklarını kulaklarına soktu, baş parmaklarıyla kulaklarının dışını ve şehâdet parmaklarıyla kulaklarının İçini mesh etti..." Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51.

1057[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/270-271.

1058[103] Sened;

Hasen: Müsned, 1/66, H.no: 472 (Ata b. Rabah'ın Hz. Osman'dan rivayeti mürseldir. Ancak hadisin mütâbİ ve şâhİdleri bu hadisi kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Haccâc b. Ertâd sika müdellistir. Bu rivayette tahdis siğasi kullanmamıştır); Benzer rivayet İçin bk. 1/72, H.no: 527 (İnkıtaı/sened kopukluğu sebebiyle zayıftır); 1/61, H.no: 436 (sahih); İbn Mâce, Taharet, 51, H.no: 435; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/62-63;

Âmir Hasan Sabrı zevâidden olan bu hadisin 1/72, H.no: 527 rivayetini zikrederek isnadının zayıf olduğunu, bunun sebebinin ise Atâ b. Ebû Rabah'ın Hz.Osman'a yetişmemesini ve Haccâc b. Ertât'm birçok hata ve tedlis yaptığını dile getirir. Bk. Zevâidü AbdÎlloh, H.no: 133ennâ hadisin isnadının ceyyid oiduğunu ifade eder ve şunları ekler: "Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Miisned'e yaptığı ilâvelerden biri olan bu hadis, abdest âyetinin çizdiği sınırlan zikretmekle yetinir. Ayrıca bu rivayet, Şia'nın îmâmiye kolunun iddia ettiği gibi âyetten ayakların mesh edilmeyeceği, bilâkis yıkanacağı gibi bir hükmü açıklamış oluyor." Bk. Bülûğu'l-emânî, II/7.

1059[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/271.

1060[105] Sened:

Sahih: Müsned, 1/135, H.no: 1133; Hz. Ali'den abdeslle ilgili nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 1/160, H.no: 1380 (z.) (Süfyân b. Vekf sebebiyle zayıf); T/158, H.no: 1359 (z.) (el-Alâ' b. Hilâl el-Bahilî sebebiyle çok zayıf. Amr b. Muhammed'in bu râviden mevzu rivayetler naklettiği ifâde edilmektedir. Ebû Hatim: "münkeru'l-hadîs, daîfii'l-hadîs" olan bu zâtın, Yezid b. Zürey'den naklettiği mevzu rivayetleri vardır" der); 1/157, H.no: 1353 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1351 (z.) (sahih); I/I23, H.no: 998 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1350 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1349 (z.) (sahih); 1/156, H.no: 1344 (z.) (sahih); 1/154, H.no: 1323 (sahih); T/153, H.no; 1315 (sahih); 1/148-149, H.no: 1270 (sahih); 1/144, H.no: 1222 (sahih); 1/141, H.no: 1198 (z.) (sahih); 1/141, H.no: 1197 (z.) (sahih); 1/139, H.no: 1178 (sahih); 1/139, H.no: 1173 (sahih); 1/139, H.no: 1174; 1/135, H.no: 1133 (sahih); 1/127, H.no: 1050 (sahih); 1/127, H.no: 1047 (z.) (sahih); 1/227, H.no: 1046 (z.) (sahih); 1/125, H.no: 1027 (z.) (sahih, 242/550.hadis); 1/122, H.no: 989 (sahih); 1/120, H.no: 971 (sahih); 1/116, H.no: 943 (sahih); 1/115-116, H.no: 936 (sahih, abdestten sonra suya bereket duası); 1/113, H.no: 910 (z.) (sahih); 1/110, H.no: 873 (sahih); Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 111-113; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48-49 (Tirmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler ve bu konuda hadis rivayet eden diğer sahabenin de adını zikreder: Hz.Osman, Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Abdullah b. Amr, Rubeyyİ', Abdullah b. Üneys ve Hz.Âişe - Radtyallahn anhüm -); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92; Dârimî, Taharet, 31, H.no: 707-708;

Bu hadis 238/546.hadiste tekrar edilecektir.

1061[106] Rahabe: Geniş alan, mescid avlusu (Fethu'l-Kadîr, XIII/155); Kûfe'de bir yer. (Bk. İbn Hacer, Fethu 'Î-Bârî, X/81; Azîmâbâdî, Avıu'i 'l-Ma 'bûd, 1/332) manalarına gelmektedir.

1062[107] Bennâ, age. n/7-8.

1063[108] (Bir rivayette; Hz. Ali'nin yanındaydım, kendisine bir sandalye ve içi su bulunan bir de kap getirildi.)

Abdühayr dedi ki: 'Hz. Ali her seferinde elini kaba daldırıp, azalarını üç kere yıkıyordu; kaba sağ elini daldırıp sudan avuçladı ve ağzına, burnuna su aldı, burnunu temizledi, sol eliyle sümkürmüştü ve bunu üç kere tekrarladı. (Bir rivayette, aldığı bir avuç su ile üç kere ağzına, üç kere de burnuna su aldı.) Sonra sağ elini kaba daldırdı ve (aldığı su ile) yüzünü üç kere yıkadı, sağ kolunu dirseklere kadar üç kere ve sol kolunu dirseklere kadar üç kere yıkadı. Sağ elini kaba daldırdı, hattâ su biraz taştı ve aldığı su ile sol elini mesnetti ve iki eliyle beraber bir kere başını mesh etti. (Bir rivayette, başının ön tarafından başlayıp arka tarafına kadar mesh etti, (râvi dedi ki:) ellerini geri getirdi mi, getirmedi mi, tam olarak hatırlamıyorum.) Sonra sağ eliyle üç kere sağ ayağına su döktü ve sol eliyle yıkadı, sağ eliyle sol ayağına su döktü ve sol eliyle (aynı şekilde ayağını) üç kere yıkadı. Sonra sağ elini kaba daldırdı, bir avuç su aldı ve ondan içip (bir rivayette, kalan sudan içip) şöyle dedi:
'Bu, Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) (namaz öncesi) temizlik şeklidir. Kim Rasûlullah'ın temizlik şeklini görmek isterse, işte bu onun temizliğidir."1064[109]

223/531- (z.) Abdülmelik b. Sel"den:1065[110]
Abdühayr sabah namazında bize imam oldu sonra şöyle anlattı:
'Bir sabah namazını Hz. Ali'nin (Radıyallahü anh) arkasında (imamlığında) kılmıştım. Selâm verince kalktı, biz de kendisiyle beraber kalktık. Geniş bir alana kadar yürüdü, geldi ve oraya oturdu, sırtını bir bahçeye dayadı, sonra başını kaldırdı ve (hizmet eden kişiye) dedi ki:
'Ey Kanber, bana bir su kabı ve leğen getir!'
Kanber bunları getirince, 'bana dokV dedi ve avuçlarını üç kere yıkadı, (önceki hadisin benzerini ya da son kısmını zikretti)... sonra dedi ki:
'İşte bu, Rasûlullah 'in (Sailaiiahu aleyhi ve sellem) abdest alma şeklidir,"
§ Abdühayr'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Alî (Radıyallahü anh) bize RasÛluIlah'm İSatlallahü aleyhi ve sellem) abdest
alış şeklini öğretmişti:
Hizmet eden kişi onun ellerine su döktü, o da ellerini yıkadı... (ve Rasûlullah'm abdest alış şeklini anlattı.) Sonra elini kaba daldırdı ve dibine ulaştı, oradan bir avuç su aldı, diğer elini mesh etti ve iki eliyle başını mesh etti. Ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar üçer kere yıkadı, sonra eliyle az bir su avuçlayıp ondan içti ve dedi ki:
'işte Rasûlullah böyle abdest alırdı?1066[111]

224/532- Abdullah b. Abbas'tan:1067[112]
Hz. Ali (Radıyallahü anh) evime geldi, abdest almak için su istedi. Biz ona bir müd ya da ona yakın su alan bir kap getirdik ve yanma bıraktık, o da tuvalete gidip bevletti. Sonra:
'Ey İbn Abbasi Sana Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seBem} abdest alış şeklim göstereyim mi?' dedi, ben:
'Tabi, annem babam sana feda olsun, (anlat!)' dedim.
Kap yanına konuldu, ellerini yıkadı, ağzına-burnuna su aldı, sümkürüp (burnunu) temizledi. Tekrar iki

---

1064[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/271-273.
1065[110] Sened:
Sahih: Müsned, 1/123-124, H.no: 1008; İkinci rivayet: 1/110, H.no: 876; Ebû Dâvüd, Taharet, 30, H.no: 111-113; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48-49 (Tirmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler ve bu konuda hadis rivayet eden diğer sahabenin de adını zikreder: Hz.Osman. Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Abdullah b. Amr, Rubeyyi', Abdullah b, Üneys ve Hz.Âişe - Radıyallahü anhum -); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92; Dârimî, Taharet, 31, H.no: 707-708, Amir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde zikretmez.
1066[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/273-274.
1067[112] Sened:
Hasen: Müsned, 1/82-83, H.no: 625; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/32; İbn Huzeyme, 1/79, H.no: 153; İbn Hıbbân, m/362, H.no: 1080; Ebû Ya 'la, 1/448, H.no; 600; Ebû Dâvüd, Taharet, 51, H.no: 117 (Münzirî: "Âlimler bu hadis hakkında ihtilâfa düştüler. Tirmizî hocası Buhârî'ye bu hadis hakkında soru yönelttiğinde "zayıftır" cevabı almıştır" der.) Beyhakî, es~ Sünenü'l-kübrâ, 1/53, H.no: 248; 1/74, H.no: 355 (Beyhakî de Tirmİzî'nin hocası Buhârî'ye bu hadisi sorduğunu, onun da: "Bu hadisin ne olduğunu bilmiyorum" şeklinde cevap verdiğini anlatarak şu yorumda bulunur: "Buhârî, Ata b. Yesâr'ın rivayetini daha sahih buldu" Bu rivayet:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/73, H.no: 353); Şemsülhak Azîmâbâdî de Ebû Davud'un şerhinde: "Her ne kadar râvileri sika olsa da Buhârî'nin vâkıf olduğu hadiste gizli bir illet bulunmaktadır. Buhârî de bu sebeple hadisi zayıf saymıştır. Bu gizli illet de Bezzâr'm zikrettiği mesele olabilir. (Yâni Bezzâr'ın hadisi verdikten sonra: "Bu hadisi (Meymûne validemizin üvey oğlu) Ubeydullah b. Esved el-Havlânî'den, onun da Muhammed b. Talha b. Yezid b. Rukâne'den başka rivayet edeni biz bilmiyoruz" demesidir.) İbn İshâk'tan kaynaklanan tedlis zannı Bezzâr'ın rivayeti ile ortadan kalkar." Bk. Avnu'l-Ma'bûd, 1/138-139; Fakat buradaki rivayette de tahdis sığası görülmektedir. Çünkü sika-müdellis olan Muhammed b. İshâk tahdîs siğası ile rivayette bulunmuştur. Bennâ benzer görüşleri nakletmekle yetinir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/10.

eliyle su alıp yüzünü yıkadı, baş parmağım da kulağına gelen'kısımda gezdirdi ve bu şekilde üç kere yüzünü yıkadı. Sağ eliyle su alıp perçemine1068[113] döktü ve bu su yüzüne kadar aktı. Sonra sağ kolunu dirseğe kadar üç kere yıkadı, diğer kolunu da bu şekilde yıkadı. Başını ve kulakların dış kısmını mesh etti, iki eliyle tekrar su alıp terlik içindeki sağ ayağına döktü, onu hareket ettirerek yıkadı, sonra diğer ayağını da bu şekilde yıkadı.
İbn Abbas'a; 'Terlik içindeyken mi yıkadı?' diye sorunca:
'Terlik içindeyken yıkadı' dedi. Tekrar kendisine:
'Terlik içindeyken mi yıkadı?'diye sorunca:
'Terlik içindeyken yıkadı' dedi.'
Tekrar kendisine:
'Terlik içindeyken mi yıkadı?'diye sorunca:
'Terlik içindeyken yıkadı' dedi.'1069[114]

225/533- Ebû Matar'dan:1070[115]
Mü'minlerin emîri Hz. Ali (Rakıyailahaanh) ile mescidin avlu kapısında1071[116] oturuyorduk. Bir kişi geldi ve:
'Bana Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) abdest alma şeklini göster!' dedi. Hz. Ali de Kanberi çağırdı ve ona:
'Bana su dolu bir kap getir!' dedi. Sonra ellerini ve yüzünü üçer kere yıkadı, ağzını üç kere yıkadı ve parmaklan ile de dişlerini sürttü.1072[117] Burnuna üç kere su çekti, kollarını üç kere yıkadı, bir kere başını mesh etti ve dedi ki:
'Kulakların iç tarafı yüzden ve dış tarafı da baştan sayılır.'
Sonra ayaklarını topuklara (aşık kemiklerine) kadar üç kere yıkadı, sakallan göğsüne uzanıyordu/gürdü. Abdestten sonra kalan sudan da bir yudum içti ve dedi ki:
1 Rasûlullah'ın abdest alma şeklini soran kişi nerede? Hz. Peygamber'in abdest şekli işte böyleydi.'1073[118]
NOT: Kâ'b kelimesi, Türkçeye 'topuk' olarak geçmiştir. Ancak abdest âyetinde ve burada geçen hadislerdeki ilgili kelime şeklinde tefsir
edilmektedir, yani ayağın iki kenarındaki şişkin kısımlar/kemikler anlamındadtr. Kiasik Türkçe sözlüklerde bu kısım; topuk ve aşık kemiği olarak terceme edilmiştir.
Meallerde ve terceme kitaplarında da 'topuk1 olarak terceme edildiği için, bu çalışmada kâ'b (v-&0; topuk (aşık kemiği) şeklinde açıklamalı terceme edildi.1074[119]

1068[113] Yanı alnın üst kısmına.
1069[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/274-276.
1070[115] Sened:
Zayıf: Müsned,. 1/158, H.no: 1355; Senedindeki Muhtar b. Nâfî et-Temmâr el-Kûfî zayıftır. Buhârî eserinin birinde bu râviyi cerh etmezken (Bk.et-Târîhu'l-kebîr, IV/I/386), bir diğer eserinde "münkeru'l-hadİs" hükmünü verir (Bk.et-Târîhu's-sağîr, s.173). Heysemî de zayıf sayanlardan biridir. Bk.Mecma', V/118-119. Zehebî "zayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 5332. Tirmizî bir, Ahmed b. Hanbel üç rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetinden sonra: "Bas-ralı bir şeyhtir. Garib rivayetleri çoktur" der. Bk. Sünen, Menâkıb, H.no: 3714.
Bu hadis 174/482.hadiste zikredildi.
Parmakların misvak yerine kullanılıp kullanılamayacağına dâir bazı rivayetler:
a-Enes'ten (Radıyallahü anh) rivayet edilen hadis: (^u^ı iJij—Ji & isy&). (Bk. MakdİsÎ, Muhtara, VII/252, H.no: 2699; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/40-41, H.no: 176-177, 180 (zayıf); Deylemî, Firdevs, V/5.03, H.no: 8891). İbn Hacer hadisin isnadının tartışmalı olduğunu, fakat kendisinin herhangi bir beis görmediğini belirtir (Hasen).
b-Hz.Aişe'den (Radıyallahü anhâ) nakledilen rivayetin ise senedinde Müsennâ b. es-Sabbâh bulunmaktadır.
c-Amr b. Avf tan (Radıyallahü anh) gelen nakilde ise: Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf bulunmaktadır. (Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsaî, VI/288, H.no: 6437). Suyûtî, bu hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmîu's-sağîr, H.no: 3068; Heysemî ise Tirmizî'nin bu râvİnİn hadislerini hasen saydığını belirtir. Bk.Mecma', ü/100-101.
Müsned'deki Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) nakledilen bu hadis için ise İbn Hacer bu zayıf rivayetlerin içinde en iyisi olduğunu belirtir. Geniş bilgi için bk.Şevkânî, Neylü'î-evtâr, 1/119; Bennâ, age., 1/296. Ayrıca bk. 174/482.hadis.
Bennâ buradaki hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî,II/11.
1071[116] Rahabe'nİn tanımı için bk.222/530.hadisin dipnotu.
1072[117] Lafız olarak, 'bir kaç parmağını ağzına sokarak ağzını üç kere yıkadı' şeklindedir. Ancak doğru anlaşılması için 'ağzını üç kere yıkadı ve parmaklan ile de dişlerini sürttü' şeklinde terceme edildi.
1073[118] Aynı hadis için bk. Müsned Trc. no. 174/482.
1074[119] Bk. Karahisârî, Mustafa b. Şemseddin, Ahter-i Kebîr, 874; Şemseddin Sami, Kâmûs-ıı Türkî, 1170; Muallim Naci, Lügat-i Naci, 630.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/276-278.

226/534- Nezzal b. Sebra'dan:1075[120]

Hz. Ali'ye (Radıyaüahu anh) su dolu bir kap getirildi, kendisi mescidin av-lusundaydı. O, sudan bir avuç aldı, ağzına su çekti, burnuna su çekti, aynca yüzünü, kollarını dirseklerle beraber (yıkadı)1076[121] ve başım mesh etti, sonra da ayakta olduğu halde kalan sudan içti ve şöyle dedi:

'İşte bu, abdesti bozulmayan kişinin (tekrar) abdest alma şeklidir. Rasûlullah 'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) böyle yaptığını gördüm.'1077[122]

Açıklama

Bu rivayette, abdest alırken baş dışında bazı azalara da mesh yapıldığı görülmektedir. Ancak Hz. Ali'nin abdest almayı bitirince; 'işte bu, abdesti bozulmayan kişinin abdest alma şeklidir,"diyerek açıklama yapması konuyu aydınlatmaktadır. Yani abdestli kişi tekrar abdest almak isterse, işte böyle hafif bir abdest alabilir. Sin-dî (v.1138/1725) Nesâi Haşiyesinde şöyle der: 'Bu rivayetten, abdesti olan kişilerin bazı azalarını mesh ederek abdest alabilecekleri anlaşılmaktadır. Bazı sahabîlerden gelen ayağa mesh etme ruhsatının sebebini de bu rivayet açıklamaktadır.' Ayrıca buradaki mesh; hafifçe yıkama ve su serpme anlamlarına da gelebilir. Ancak en güzeli Hz. Ali'nin yukarıdaki sözü ile konunun aydınlanmasıdır.1078[123]

227/535- (z.) Rıb'î b. Hıraş'tan:1079[124]

Hz. Ali (Radıyaiiahü anh) mescid avlusunda konuşma yapmak için ayağa kalktı; önce Allah'a hamd edip sonra senada bulundu ve Allah'ın dilediği kadar konuştu. Ardından su dolu bir kap istedi; ağzına su aldı, (azalarını) mesh etti ve kalan sudan ayakta olduğu halde içip şöyle dedi:

'Bana sizden birinin ayakta su içmeyi kerih gördüğü haberi ulaştı. İşte bu abdesti bozulmayan kişinin abdest alma şeklidir. Rasûlullah'in (Satlallahu aleyhi ve setlem) böyle yaptığını gördüm.'1080[125]

228/536- Abdühayr'dan:1081[126]

Hz. Âli (Radıyaliahü anh) bir keresinde su dolu bir kap istedi ve: 'Ayakta su içmenin kerih(kötü) olduğunu iddia eden kişiler neredeV dedi. Sonra Hz. Ali su kabım aldı ve ayaktayken içti. Sonra da hafif bir abdest aldı, terliklerine mesh etti ve şöyle dedi:

'İşte bu, abdestli olanın, abdestini bozmadıkça uygulayabileceği Rasûlullah 'a (SalUdlahü aleyhi ve settem) ait abdest alma şeklidir.'1082[127]

* Diğer Sahabîlerden Gelen Rivayetler

229/537- Abdurrahman b. Ebû Gurad'dan (Radıyaliahü anh):1083[128]

1075[120] Sened:

Sahih: Müsned, 1/78, H.no: 583; Benzer rivayet için bk. 1/123, H.no: 1005; Bir başka benzer rivayet: 1/139, H.no: 1173; Diğer benzer rivayetler için bk. 1/113, H.no: 910; 1/120, H.no: 970; 1/125, H.no: 1027; 1/127, H.no: 1050; 1/144, H.no: 1222; 1/153, H.no: 1315; 1/159, H.no: 1366; Buhâri, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 13, H.no: 3717; Tirmizu Taharet, 37, H.no: 48; Nesâî, Taharet, 100, H.no: 130.

1076[121] Tirmizî, Nesâi ve Ebû Davûd et-Tay âlisi'de bu rivayet: "Yüzünü ve kollarım yıkadı, başını ve ayaklarını mesh etti,' şeklinde geçmektedir."

1077[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/278.

1078[123] İbn Kudâme, Muğnî, 1/120-124; Sindî, Haşiye, 1/85.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/278-279.

1079[124] sened:

Sahih: Müsned, 1/102, H.no: 797; Benzer rivayetler için bk. 1/113, H.no: 910; 1/120, H.no: 970; 1/125, H.no: 1027; 1/127, H.no: 1050; 1/144, H.no: 1222; 1/153, H.no: 1315; 1/159, H.no:

1366; Buhâri, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 13, H.no: 3717; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48; Nesâî, Taharet, 78-79, 100, H.no: 95-96, 130; DârimU Vudû', 31, H.no: 707; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, IV/273; İbn Huzeyme, 1/11, H.no: 16; 1/101, H.no: 202; Bezzâr, DT/30, H.no: 780; Ebû Ubeyde b. Fudayl b. Iyâz'ı Zehebî "fîhi lîn", İbnü'l-Cevzî "zayıf, DârekuEnî "sika" olarak değerlendirir. İbn Hıbbân "Sikât"'mda zikrederek Sahih'inde, aynı şekilde Hâkim Sa-hih'inde bu râvînİn hadislerini naklederler.

Âmir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidii Abdillah isimli eserinde zikretmez. Ayrıca bir önceki (226/534) ve 242/550.hadise bk.

1080[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/279.

1081[126] Sened:

Sahih: Müsned, 1/120, H.no: 970; Buhâri, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 13, H.no: 3717; Bezzâr, ni/30, H.no: 780; Ebû Ya'lâ, 1/262, H.no: 309; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/75; Ayrıca 344/652.hadise bk.

Evs b. Ebû Evs'ten (Radıyaliahü anh) de rivayet edüen hadis için bk. 347/655.hadis, Bu zat Evr b. Huzayfe'dir. Bir diğer rivayeti için bk. 239/547. hadîs.

1082[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/279-280.

1083[128] Sened:

Rasûlullah'la (Sailaiiaha aleyhi ve sellem) beraber hac için yolculuğa çıkmıştım. Yolculukta Rasûlullah hacetinden sonra tuvaletten çıktı, ben kendisini bir su kabı ile takip ettim. Rasûlullah haceti olduğunda çok uzaklaşırdı. Ben de Rasûlullah dönünceye kadar yoluna oturdum, bekledim ve gelince:
tEy Allah'ın Rasûlü! Abdest (alacak mısın?)' dedim. Rasûlullah yanıma geldi. Kabı alıp eline su döktü, yıkadı, sonra avucunu kaba daldırıp su aldı ve diğer eline su döktü... Sonra başına mesh etti, tekrar su alıp başına mesh etti. Sonra da su alıp ayaklarının üstüne döktü ve eliyle ayaklarını sıvazladı ve gelip bize öğle namazını kıldırdı.1084[129]

230/538- Abdullah b. Muhamraed b. Akîl b. Ebû Talib'den:1085[130]
Beni Ali b. Hüseyin, Muavviz b. Afrâ'nm kızı Rubeyyi'a anhüm) gönderdi. Ona Rasûlullah'ın abdest alma şeklini sordum. Hacmi bir müd ya da bir ve çeyrek müd kadar olan su kabı getirdi.1086[131]
Rubeyyi' şöyle dedi:
'Bu kapla Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) su getirirdim ve kendisi öncelikle ellerine üç kere su dökerdi. (Bir rivayette; ellerini bir kaba daldırmadan önce yıkardı.) Sonra yüzünü üç kere yıkar, ağzına üç kere alır, burnuna üç kere su çeker, sağ kolunu üç kere, sol kolunu üç kere yıkar ve başına mesh ederdi. Başını da bir ya da iki kere öne doğru ve arkaya doğru mesh eder, sonra da üç kere ayaklarım yıkardı.
(Senden önce) bana amca oğlun İbn Abbas geldi ve bunu naklettim, bana: "Allah'ın Kitab'ında (farz olarak) İki yıkama ve İki mesh emri dışında bir hüküm bulamıyorum" dedi.
§(Başka tarikten gelen benzer rivayet:)
Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebû Talib'den:
Muavviz b. Afra'nm kızı Rubeyyi' anlattı:
'Rasûlullah (Sallaiiahu aleyhi ve seüem) çokça bize gelirdi. Bir keresinde yine geldi ve kendisine abdest kabı getirdik, abdest aldı; ellerini üç kere yıkadı, ağzına ve burnuna birer kere su çekti, yüzünü ve kollarım üçer kere yıkadı, elinde kalan su ile başını iki kere mesh etti. Mesh etmeye başının arkasından başladı ve elini alnına kadar geri getirdi. Sonra ayaklarını üçer kere yıkadı, kulaklarının ön ve arkasını da mesh etti.'1087[132]

231/539- RasûlulIah'ın sahabisi Abdullah b. Zeyd b. Âsim'dan (Radtytdiahü anh):1088[133]
Kendisine, 'Rasûlullah 'in (SnUallahû aleyhi ve seiiem) abdesti gibi bir abdest al, (bize göster,)' denilince su kabı istedi. Ellerine üç kere su döktü, onları yıkadı, sonra elini kaba daldırıp su aldı ve bu

---

Sahih: Müsned, IV/237, H.no: 17993; Benzer rivayet için bk. m/443, H.no: 15598 (105/413.hadis); III/443, H.no: 15598; IV/224, H.no: 17894; Heysemî, ricalinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/230. Benzer bir rivayet 105/413.hadiste geçti. (Bk. Müsned, m/443, H.no: 15597; Benzer rivayet için bk. İÜ/443, H.no: 15598; IV/224, H.no: 17894; IV/237, H.no: 17993 (229/537.hadise bk); Nesâî, Taharet, 16, H.no: 16; îbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 334; Heysemî, ricalinin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma \ 1/230.
Hadisin şâhidleri:
a-Muğîre b. Şu'be (Radtyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 1, H.no: 1; Tirmizî, Taharet, 16, H.no: 20 (Tirmizî, bu konuda Abdurrahman b. Ebî Kurâd, Ebû Katâde, Câbir, Yahya b. Ubeyd babasından, Ebû Mûsâ, İbn Abbas ve Bilâl b. Hâris'ten (Radıyaliahü anhüm) de rivayetlerin bulunduğunu, hadisin ise "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 16, H.no: 17; İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 331:
Dârimi, Vudû', 4, H.no: 666; Dârimî'nin metni şöyledir:
Dârimî'nin bir diğer rivayet (Vudû', 4, H.no: 667) metni şöyledir:
b-Enes (Radıyaliahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 332 (Bûsirî, zayıf olduğunu ifade etti):
c-Ya'lâ b. Mürre (Radıyaliahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 333;
d-Câbir (Radıyaliahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 1, H.no: 2;
İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 335; Dârimi, Mukaddime, 4, H.no: 17;
e-Bilâl b. Haris el-Müzenî (Radıyaliahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 336 (Bûsirî, Kesir b. Abdullah sebebiyle isnadının zayıf olduğunu ifade etti.).
1084[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/280-281.
1085[130] Sened:
Hasen: Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; Benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlisî, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/28, H.no: 211; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126, 128-131; Tirmizî, Taharet, 25-26, H.no: 33 (hasen) - 34 (hasen-sahih); Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390,418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebfr, XXTV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, W169, H.no: 6100; Bu hadis 249/557.hadiste tekrar edilecektir. Aynca 243/551,271/579 ve 272/580. hadislere bk.
1086[131] Metinde bulunan râvinin şekki/şüphesi ile ilgili cümle; (Râvilerden Süfyan dedi ki: Sanki o (Ali b. Muhammed) Rubeyyi'a değil de Haşİmî'ye gitti.)
1087[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/281-282.
1088[133] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV739, H.no: 16395, 16393* (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); IV/40, H.no: 16408, 16406; IV/42, H.no: 16425; Buhârî, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.AIi'den); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.AIi'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556;
Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca 264/572, 265/573 ve 270/578. hadislere bk.

su ile ağzına, burnuna su çekti, bunu üç kere tekrar etti. Yine su alıp yüzünü yıkadı, su alıp kollarını dirseklerine kadar ikişer kere yıkadı, tekrar su alıp başını mesh etti; bu meshi, elini başın ön tarafına ve arka tarafına götürerek yaptı. Ayaklarını topuklarına Cacık kemiklerine) kadar yıkadı ve şöyle dedi: 'Rasûlullah'm abdest alma şekli işte böyleydi.'
§ İmam Mâlik'in hocalarından biri olan Amr b. Yahya b. Umara el-Ensârî babası kanalı ile naklettiği rivayet:
Dedesi, Umara el-Ensârî Allah Rasûlü'nün ashabından biri olan Abdullah b. Zeyd b. Âsim'a:
'Rasûlullah'in (Sallailahü aleyhi ve selîem) nasıl abdest aldığını gösterir misin?' deyince Abdullah, 'Evet^dedi ve abdest suyu istedi, sonra elini iki kere yıkadı, ağzına ve burnuna üç kere su çekti, yüzünü üç kere yıkadı, sonra iki kere dirseklerine kadar kollarını yıkadı, ellerine su döküp başını mesh etti; mesh sırasında ellerini öne ve arkaya görürdü; yani başının ön tarafından başladı ve arka tarafına ensesine kadar götürdü, ardından ellerini başladığı yere (başın ön tarafına) geri getirdi. Sonra da ayaklarını yıkadı.1089[134]

232/540- Yezid b. Berâ b. Âzib'den, ki kendisi Uman emiriydi ve e-mirlerin en hayırlı 1 anndandi.1090[135]
Babam (Berâ) (KââtyaOahü anh) dedi ki: 'Etrafıma toplanın da Rasûlullah'm (SaiiailaM aleyhi ve sellem) nasıl abdest aldığını ve nasıl namaz kıldığım size göstereyim, sizinle beraber ne kadar daha yaşayacağımı bilemiyorum' Oğullarını ve ailesini topladı, abdest suyu istedi ve ağzına, burnuna su çekti, yüzünü üç kere yıkadı, sağ kolunu ve sol kolunu1091[136] üçer kere yıkadı, sonra başım mesh etti, kulaklarının da dışını ve içini mesh etti. Ardından şu (sağ) ayanını ve bu (sol) ayağını üçer kere yıkadı, sonra da,
'Rasûlullah 'in nasıl abdest aldığını gösterdim, hiçbir şey eksiltmedim,' dedi.
Tekrar evine girdi, ne olduğunu bilemediğimiz bir namaz kıldı, sonra çıktı, namaz kılınacağım belirtti ve kamet getirildi, bize öğle namazını kıldırdı. Namazda Yasin sûresinden bazı âyetleri okuduğunu duyduğumu zannediyorum. Sonra bize ikindi namazını kıldırdı, ardından akşam namazını kıldırdı ve yatsı namazını da kıldırınca şöyle dedi:
'Rasûlullah'in nasıl abdest aldığım ve nasıl namaz kıldığını 'gösterdim, hiçbir şeyi eksiltmedim'1092[137]

233/541- Muğîre b. Şu'be'ye (Radıyaliahü anh):1093[138]
" 'Acaba bu ümmetten Hz. Ebû Bekir dışında birisi Rasûlullah'a (Sattâiiuhü aleyhi ve sellem) imamlık yâpti mı/namaz kıldırdı mı?' diye sorulunca dedi ki:
"'^Evet; biz filan (Bir rivayette, Tebûk savaşı için) yolculuğa çıkmıştık, Rasûlullah seher vaktinde bineğinin boynuna vurup oturttu ve ayrıldı, ben de kendisini takip ettim. Ancak uzun1094[139] bir müddet uzaklaştı, gözden kayboldu ve geri geldi. Benîm beklediğimi görünce:
^'Senin de ihtiyacın var mı?" diye sordu. Ben de: 'Benim bir İhtiyâcım yok' dedim."Peki yanında su var mı?"
'Evet, dedim ve kendisine abdest suyu döktüm; (önce) ellerini yıkadı, sonra yüzünü yıkadı ve kollarını

1089[134] Metindeki muhtelif rivayetlerin tercemesi:
Diğer rivayette de Abdullah b.Zçyd dedi ki; "Rasûlullah abdest aldı..." Süfyan, Amr b. Yahya'dan nakleder ki ondan üç hadis almıştı: "Ellerini iki kere ve yüzünü üç kere yıkadı, sonra da başını iki kere mesh etti."
Babam (Ahmed b. Hanbel) dedi ki: " Süfyan'dan üç kere 'Ayağını iki kere yıkadı' şeklindeki rivayeti dinledim, bir keresinde şöyle dedi 'Başını bir kere mesh etti,' ve iki kere de şöyle dedi: 'Başını iki kere mesh etti'."
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/283-284.
1090[135] Sened:
Sahih: Müsned, IV/288, H.no: 18446; Rûyânî, 1/234, H.no: 333; Heysemî, râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/230; H/116.
1091[136] Lafiz manası: "bu kolunu (yani sol kolunu)."
1092[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/284-285.
1093[138] Sened:
Sahih: Müsned, IV/427-428, H.no: 18082; (Tebük'te olduğunu ifade eden rivayet: IV/248, H.no: 18090;.IV/247, H.no: 18078; IV/249, H.no: 18092; IV/251, H.no: 18109-18112; IV/248, H.no: 18088-18089;) Diğer Benzer rivayet rivayetler: IV/255, H.no: 18151 (278/586.hadiste tekrar edilecektir); IV/255, H.no: 18151-18152, 18158; TV/254, H.no: 18146; IV/247, H.no: 18075; IV/245, H.no: 18059; IV/254, H.no: 18142; IV/250, H.no: 18106; IV/249-250, H.no: 18099; IV/247, H.no: 18077; IV/244, H.no: 18052; Baharı, Vudû', 35, 48, 49; Salât, 7, 25; Müslim, Jahâret, 75-81; Tirmizî, Taharet, 72-75, H.no; 97-100; İbn Huzeyme, H/I35, H.no: 140; Konu bütünlüğü açısından 54/362.hadise bk. Ayrıca 332-333/640-641 ve 278/586.hadislere bk.
1094[139] Bk. MüsnedlV/250, H.no.18099.

sıvamaya çalıştı, üzerinde Şam bölgesi yapımı bir cübbe vardı ve biraz daralmıştı. Ellerini geri çekti ve cübbenin altından dışarı çıkardı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı, perçemine (başının ön tarafına) mesh etti, ayrıca sangına ve mestlerine de mesh etti. Ardından insanların geldiği yere ulaştık ki (sabah) namazına durulmuş, onlara Abdurrahman b. Avf namaz kıldırıyordu ve bir rekâtını tamamlamıştı. Rasûlullah'm geldiğini haber vermek için yanına gidecektim, Peygamberimiz mani oldu ve yetiştiğimiz rekattan itibaren ona uyduk, kaçırdığımızı da kendimiz kaza ettik.'
§(Diğer rivayette;) Abdurrahman selâm verince Rasûlullah namazını tamamlamak için ayağa kalktı. Oradaki Müslümanlar da namazı bitirince Allah'ı bol bol teşbih ettiler. Rasûlullah da namazı bitirince onlara yöneldi ve şöyle dedi:
"İnsanları, namazı vaktinde kılmaya özendirmekle çok güzel yaptınız ve isabet ettiniz."1095[140]

(3)- ABDEST ALIRKEN NİYET VE BESMELENİN HÜKMÜ

İbadetlerde niyet yanında Allah'ı zikir ûe. başlamak da önemlidir; bunlar namazda tekbir, hacda telbiye, abdest ve kurban kesiminde besmele ile tezahür eder. Ancak ibadetlerde niyet mutlak şart olduğu halde besmele ile başlamanın vücûbiyetİ tartışılmıştır.1096[141]

234/542- Hz. Ömer'den (Radıyaiiam anh):1097[142]
Rasûlullah'ın (SaUallahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Ameller niyete göre değer kazanır. Her kişiye niyetinin karşılığı verilir. Kim Allah ve Rasûlü'ne hicret niyeti taşırsa hicreti sonuçta Allah ve Rasûlü içindir. Ancak kim de dünyalık bir şeye ulaşmak ya da bir kadınla evlenmek niyetiyle hicret ederse hicreti hicret ettiği şeyler için olur."
NOT: Cumhura göre abdest veya gusülde niyet farzdır. Çünkü bunlar birer ibadettir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre farz değil, sünnettir. Zira abdest ya da gusül müstakil birer ibadet olmayıp ibadetin parçalandır.1098[143]

235/543- Ebû Hüreyre'den (Radıyaıiahü anh):1099[144]
RaSÛİUİlah (SaUallahu aleyhi ve sellcm) dedi kî:
"Abdesti olmayanın namazı geçersizdir. Başında besmele çekmeyenin (Allah'ın ismini anmayanın) abdesti yoktur/eksiktir."1100[145]

1095[140] Bu rivayet için bk. Müsned, IV/245, H.no: 18059; ve IV/251, H.no: 18109-18112.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/285-287.
1096[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/288.
1097[142] sened:
Sahih: Müsned, 1/25, H.no: 168; Benzer rivayet için bk. 1/43, H.no: 300; Buhâri, Bed'ü'l-vahy, I; îmân, 41; Itk, 6; Menâkıbü'l-ensâr, 45; Nikâh, 5; Eymân, 23; Hıyel.l; Müslim, İmaret, 155; Ebû Dâvûd, Talâk, 11, H.no: 2201; Tirmiij, Fezâilü'l-cihâd, 16, H.no: 1647; Nesât, Taharet, 60, H.no: 75; İbn Mâce, Zühd, 26, H.no: 4227
1098[143] îmam Şâfiî, Ümm, 1/25; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-mücîehid, 1/6; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1732; İbn Kudâme, Muğnî, 1/91; Desûkî, Haşiye, 1/93.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/288.
1099[144] Sened:
Hasen: Müsned, ü/418, H.no: 9382; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no: 101; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 399; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/26-27; Ebû Ya'lâ, XI/293, H.no: 6409; Dârekumî, Sünen, 1/79, H.no: 1; Hâkitn, 1/245-246, H.no: 518-519 (Hâkim isnadının sahih olduğunu söyler. Buna sebep olarak da senedinde yer alan Ya'kub b. (Dînâr) Ebû Seleme el-Mâcişûn ile Müslim'in delil getirdiğini gösterir. Zehebî İse bu râvinin Yakub b. Seleme eS-Leysî ve isnadının da leyyin olduğunu belirtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/41,43, H.no: 183,195;
İbn Hacer hadisin zayıf isnadla nakledildiğini söyler. Tirmizî'de Said b. Zeyd ve Ebû Saîd'den benzerinin nakledildiğini belirterek Ahmed b. Hanbel'İn "Bu konuda sabit olan bir hadis yok" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no: 46. San'ânî de Buhâri'nin Yakub b. Seleme el-Leysî hakkında şu sözünü nakleder: "Ne kendisinin babasından ne de babasının Ebû Hüreyre'den semai yoktur." Beyhakî ve Dârekutnî her ne kadar başka tariklerden naklet-seler de bu rivayetlerin her biri zayıftır. Taberânî'nin Ebû Hüreyre hadisi (az önce metnini verdiğimiz hadisi) zayıftır. TSk.Sübülü's-selâm, I/l 10.
Yakub b. Seleme el-Leysî sebebiyle hadisin isnadı zayıftır, ancak hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır:
a-Ebû Saîd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 397
(Ayrıca bir sonraki hadisin tahricine bk.236/544);
b-Saîd b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 398
(Aynca 237/545.hadİsin tahricine bkz);
c-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 400;
Heysemî, Taberânî'nin (Bk. el-Mu'cemü's-sağîr, 1/131, H.no: 196) Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şu rivayeti naklettiğini ve isnadının hasen olduğunu söyler: Bk. Heysemî, Mecma', 1/220; Deylemî,.Firdevs, V/349, H.no: 8396. Aynca bk.236/544 ve 237/545.hadisler.
1100[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/288-289.

236/544- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaitahu mh):1101[146]
RasÛlllllah (Sallattahü aleyhi yâ settüm) dedi ki:
"Başında besmele çekmeyenenin (Allah'ın ismini anmayanın) abdesti yoktur/eksiktir."1102[147]

237/545- Rabah b. Abdurrahman b. Huveytıb ninesinden, o da babası Saİd b. Zeyd'den (Radıyallahüanh):1103[148]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Abdesti olmayanın namazı geçersizdir- Başında besmele çekmeyenin (Allah'ın ismini anmayanın) abdesti yoktur/eksiktir.
Bana inanmayan Allaha inanmamıştır. Ensarı sevmeyen de bana i-nanmamıştır."1104[149]
NOT: Cumhura göre, abdestte besmele müstehabdır. Rivâyetlerdeki lafızlar abdesti tam olmaz şeklinde anlaşılmaktadır. Çünkü abdestin tarifi ile ilgili bir çok rivayette besmele geçmemektedir.
İmam Ahmed b. Hanbel de cumhur gibi düşünmekte, ancak kendisinden gelen diğer rivayete göre besmele vaciptir.1105[150]

1101[146] sened:
Hasen: Müsned, 111/41, H.no: 11309; Benzer rivayet için bk. İÜ/41, H.no: 11310; Dârimi, Vudû', 25, H.no: 697; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 397;
Rubeyh b. Abdurrahman b. Ebû Saîd el-Hudrî sebebiyle hadis zayıftır, ancak hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır ve hasen olur: 235/543, ve 237/545.hadis.
Rubeyh b. Abdurrahman b. Ebû Saîd el-Hudrî'nin Ebû Dâvûd ve Dârimi'de birer, İbn Mâce'de iki, Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'inde altı rivayeti vardır. Zehebî, Ebû Zür'a'nın: "şeyhtir", îbn Adiy'in de "Bir beis olmamasını dilerim" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 1523; İbn Hacer de makbul olduğunu söyler. Bk.Takrîb, Trc. no: 1881.
Kesir b. Zeyd el-Leysî de aynca tenkide tâbi tutulanlardan biridir. Zehebî, Ebû Zür'a'mn: "saduktur, ama zayıflığı vardır" dediğini nakleder. Hk.Kâ$if, Trc. no: 4631; Tirmizî dört, Ebû Dâvûd beş, Dârimi bir, İbn Mâce altı, Ahmed b. HanbeS Müsned'inde 24 rivayetini nakleder. Tirmizî Kesifin hadislerine hasen hükmü verir. Buhârî'den de onun "mukâribü'l-hadis" olduğunu nakleder. Bk. Tinnizî, Siyer, H.no: 1579; Birr, H.no: 2019; Deavât, H.no: 3393; Bir yerde de "hasen-sahih" hükmü verir. Bk. Tinnizî, Menâkib, H.no: 3916.
1102[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/289-290.
1103[148] Sened:
Sahih: Müsned,VU382, H.no: 27023; Benzer rivayet için bk. VI/382, H.no: 27024-27025; V/381, H.no: 232129; IV/70, H.no: 16604-16605; Tirmizî, Taharet, 20, H.no: 25-26 (Tirmizî, bu konuda Hz.Aişe, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Sehl b. Sa'd ve Enes'ten -Radıyallahü anhüm-rivâyetlerin bulunduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Ahmed b. Hanbel bu hususta senedi ceyyid bir rivayet bilmediğini beyan ediyor. Buhârî de bu hususta en iyi rivayetin Rabah'm nakli olduğunu ifâde eder. Ahmed Muhammed Şâkir de isnadı için "ceyyid-hasen" tabirini kullanır. San'ânî, Hz.Ali, Ebû Sebre ve Ümmü Sebre'den de nakillerin bulunduğunu ilâve eder ve her birinde tenkidlerin bulunduğunu ifâde ederek rivayetlerin birbirini destekleyerek kuvvetlendirdiğini söyler. Bk.Sübülü's-selâm, 1/111); İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 398; İbn EbîŞeybe, 1/12, 14, H.no: 15. 28; Makdisî, Muhtara, III/3O3, H.no: 1104; Şâfı, 1/257-258, H.no: 228; Dârekutnî, Sönen, 1/72-73, H.no: 5-10; Ebû Yala, 1/212, H.no: 255; Rûyânî, II/22S, H.no: 1098; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/43, H.no: 193-194; İbn Hacer, Bezzâr, Dârekutnî, Ukaylî ve Hâkim'e de nisbet eder. Bk.Telhîs, 1/27;
Heysemî, senedinde Ebû Sifâl'İn bulunduğunu Buhârî bu zatın hadisi hakkında bir takım görüşlerin varlığını ifâde eder, diğer râvîlerin ise sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/228. Eserinin bir başka yerinde Ebû Sifâl el-Mürrî'nin zayıf olduğunu beyân etti. 'Bk.Mecma', X/39. Ebû Sifâl el-Mürrî (Sümâme b. Vâil b. Husayn): İbn Hacer "makbul" olduğunu belirtir. Bk.Takr1b, Trc. no: 856. Zehebî ise Buhârî'nin "fîhi nazar" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 719. Buhârî'nİn bu sözü râvinİn adaleti ile değil, zaptıyla ilgilidir.
Rabah b. Abdurrahman el-Âmirî el-Huvaytıbî hakkında Zehebî herhangi bir şey söylememiş, İbn Hacer makbul olduğunu belirtmiştir. Bk. Kâşif, Trc. no: 1516; Takrib, Trc. no: 1874. İbn Hacer bir diğer eserinde ise meçhul olduğunu söyler. Bk.Telhîs, 1/74. İbn Hıbbân Sikât'ta kendisine yer verir (VI/307).
Bu senedi ile hasen olan hadis, şâhîd ve mütâbileri ile kuvvet kazanarak sahih Ii gayrini seviyesine yükselir.
a-Esmâ bt. Saîd b. Zeyd b. Amr'dan (Radıyallahü atıhâ) şahidi için Bk. Hâkim, IV/66-67, H.no: 6899 (Hâkim, hadis hakkında herhangi bir hüküm vermemiş, Zehebî ise Telhîs'inde sükût etmiştir); Heysemî, Mecma', 1/228. Müsned'de bu hanım, Rabah b. Abdurrahman'm ninesi olarak zikredilmektedir. Bk. Müsned, VI/382, H.no: 27024. Dolayısıyla ninenin isminin Esma olduğunu öğreniyoruz. İbn Hıbbân Sikâfmda Saîd b. Zeyd'in kızı başlığı altında zikreder ve ismini bilmiyoruz, der. Bk. Sikât, V/594. Zehebî ise bu hanıma Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek babasından nakillerde bulunduğunu, kendisinden de torunu Rabah'm naklettiğini belirtir. Bk.Kâşif< Trc. no: 6945. İbn Hacer de Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek Tirmizî ve İbn Mâce'nİn eserlerinde müphem olarak bu hanıma yer verdiklerini, Beyhakî'nin ise ismini Esma olarak açıkladığını, hatta sahabeden olduğunu söyleyenlerin bile varlığını ifade etti. Bk.Takrîb, Trc. no: 8527. Sahabeden oluşu kesin olmamakla birlikte, İbn Hacer İsâbe'sinde bu hanıma yer verir. Bk.İsâbe, VIÜ/6-7. Buna göre Es-mâ'nın sahabeden oluşu doğru ise bu rivayet merfû, değilse, mevkuftur.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 400 (Bûsırî, Abdu'l-Müheymin'in zayıflığında ittifak bulunduğundan dolayı hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bk. Misbâhu'z-zücâce, 1/59-60); Ancak Sindî, Abdülmüheymin'in tek kalmadığı, kendisini kardeşinin oğlunun desteklediğini ifâde eder.); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/121, H.no: 5699;
c-Ebû Sebre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, Mecma', 1/228;
d-îsâ b. Sebre babası ve dedesi kanalıyla: Heysemî, Mecma', 1/228,
Hadisin ilk bölümünün şâhidleri için bk.
a-Ebû Hüreyre - Radıyallahü anh -: Müsned, 11/418, H.no: 9382; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no: 101; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 399; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/26-27; Hâkim, 1/245-246, H.no: 518-519; Ebû Ya'lâ, XI/293, H.no: 6409; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I/4I, 43, H.no: 183, 195; Dârekutnî, Sünen, 1/79, H.no: 1
b-Ebû Saîd el-Hudrî - Radıyallahü anh -: îbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 397 (Bûsırî, hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.); Hâkim, 1/246, H.no: 520 (Hâkim İsnadı ile verdiği Ahmed b. Hanbel'e yöneltilen: "Besmelesiz olarak abdest alan kimsenin durumu ne olur?" sorusuna, "Bu konuda rivayet edilen nakillerin en iyisi Kesir b. Zeyd'İn hadisidir" cevabını verdiğini nakleder. Zehebî ise Kesir b. Zeyd el-Eslemî el-Medenî'nin Ebû Zür'a'ya göre: "saduktur, ama zayıflığı vardır", NesâTye göre: "zayıftır", Yahya b. Main'den nakledilen bir rivayete göre: "kendisinde bir beis yoktur", diğer rivayete göre: "sikadır, Îbnü'l-Medînî'ye göre: "sâlihtir, pek kuvvetli değildir", İbn Adiy ise Kesir'İn hadisinde bir beis görmez. (Aynca bk. Mîzân, m/405); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/43, H.no: 192; îbn EbîŞeybe, 1/12 H.no: 14;
c-Sehl b. Sa'd es-Sâidî - Radıyallahü anh -; îbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 400; Hâkim, 1/402, H.no: 992 (Hâkim bu rivayeti şâhid olarak verir ve Buhârî ve Müslim'in şartı-na/râvisine AbdülmüheymÎn sebebiyle uygun olmadığını söyler. Zehebî de bu zatın vâhî/zayıf olduğunu belirtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379 H.no: 3781;
d-Ebu'd-Derdâ'dan - Radıyallahü anh -: Lâlkâî, İ'tikâdü ehli's-sünne, IV/828, H.no: 1536; Heysemî, ricalinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/228.
Bu hadis daha önce geçti. Bk. 74/1 lö.hadis: IV/70, H.no: 16604; Rabah'm ninesi Esma bt. Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir (Radıyallahü anhiim).
1104[149] Bk. Müsned Trc.no. 747116.
1105[150] Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/20; Nevevî, Mecmu', 1/346; İbn Kudâme, age., 1/84-85.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/290-291.

(4)- ABDEST ALIRKEN MAZMAZADAN ÖNCE ELLERİ YIKAMAK

238/546- Abdühayr:1106[151]
(Bir keresinde Hz. Ali'nin (Radıyailaha anh) abdest alışını anlatıyordu ve dedi ki;)1107[152]
'...Sonra Hz. Ali, kabı sağ eline aldı ve sol eline döktü, avuçlarını yıkadı. Tekrar kabı sağ eline aldı ve sol eline döktü, avuçlarını yıkadı, bunu üç kere tekrarladı.'
Abdühayrdedi ki:
'Her seferinde elini üç kere yıkamadan bir kaba daldirmazdı' (ve hadisin kalanını zikretti,) sonra Hz. Ali'nin şu sözünü nakletti:
'işte bu, Rasûlullah'ın (Saliaüahu aleyhi ve sellem) abdest alış şeklidir, kim Rasûlullah 'in abdest alış şeklini görmek isterse işte O 'nun abdest şekli.'1108[153]

239/547- İbn Ebî Evs dedesi Evs b. Huzeyfe'den (RadıyaiiaM anh):1109[154]
Rasûlullah'ı (SaUaliahü aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm; avuçlarını üç kere yıkadı. (Başka yoldan gelen rivayetteki ziyade;) ellerini üç kere yıkadı. (Râvi;) Şu'be'ye dedim ki:
'Ellerini kabın içine daldırdı mı yoksa dışarda mı yıkadı?'
'Bilmiyorum,' dedi.1110[155]

240/548- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1111[156]
RaSÛlullah (SattaltahU aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Biriniz gece uykudan uyandığında elini üç kere yıkamadan bir kaba daldırmasın. Zira o kişi, gece elinin nerede dolaştığını/gecelediğini1112[157] bilemez."
§Ebû Hüreyre' den (Radıyaiiahu anh) başka yolla gelen rivayette Rasûlullah: "...bir ya da iki kere yıkamadan bir kaba daldırmasın!" dedi.1113[158]

(5)- ABDEST ALIRKEN AĞZA VE BURNA SU VERMEK, SONRA SÜMKÜRMEK

1106[151] Sened:
Sahih: Müsned, 1/135, H.no: 1133; Hz. Ali'den abdestle İlgili nakledilen diğer rivayetler için bk. 1/160, H.no: 1380 (z.) (Süfyân b. Vekî' sebebiyle zayıf); 1/158, H.no: 1359 (z.) (el-Alâ* b. Hilâl el-Bâhilî sebebiyle çok zayıf. Amr b. Muhammed'in bu râviden mevzu rivayetler naklettiği İfâde edilmektedir. Ebû Hatim: "Münkeru'l-hadîs, daîfü'l-hadîs" olan bu zâtın, Yezid b. Zürey'den naklettiği mevzu rivayetleri vardır" der); 1/157, H.no: 1353 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1351 (z.) (sahih); 1/123, H.no: 998 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1350 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1349 (z.) (sahih); 1/156, H.no: 1344 (z.) (sahih); 1/154, H.no: 1323 (sahih); 1/153, H.no: 1315 (sahih); 1/148-149, H.no: 1270 (sahih); 1/144, H.no: 1222 (sahih); 1/141, H.no: 1198 (z.) (sahih); 1/141, H.no: 1197 (z.) (sahih); 1/139, H.no: 1178 (sahih); 1/139, H.no: 1173 (sahih); 1/139, H.no: 1174; 1/135, H.no: 3133 (sahih); 1/127, H.no: 1050 (sahih); 1/127, H.no: 1047 (z.) (sahih); 1/227, H.no: 1046 (z.) (sahih); 1/125, H.no: 1027 (z.) (sahih, 242/550.hadis); 1/122, H.no: 989 (sahih); 1/120, H.no: 971 (sahih); 1/116, H.no: 943 (sahih); 1/115-116, H.no: 936 (sahih, abdestten sonra suya bereket duası); 1/113, H.no: 910 (z.) (sahih); 1/110, H.no: 873 (sahih); Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 111-113; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48-49 (Tirmizî, hadîsin "hasen-sahih" olduğunu söyler ve bu konuda hadis rivayet eden diğer sahabenin de adını zikreder: Hz.Osman, Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Abdullah b. Amr, Rubeyyi', Abdullah b. Üneys ve Hz.Âişe -Radıyallahü anhüm-); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92; Dârimî, Vudû', 31, H.no: 707-708;
Buradaki hadis, 222/53O.hadisin tekrarıdır.
1107[152] Hadisin terceme edilmeyen baş tarafı şöyledir:
Bu bölümün tercemesi için bk. 222/530.hadis.
1108[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/292-293.
1109[154] Sened:
Sahih: Müsned, IV/9, H.no: 16115; Diğer rivayet: İV/9, H.no: 16116; Benzer rivayet için bk. IV/10, H.no: 16124; Tayâlisî, s.151, H.no: 1111; lbnü'1-Ca'd, Müsned, s.256, H.no: 1700; Dârimî, Vudû', 26, H.no: 698; Nesâî, Taharet, 67, H.no: 83; es-Sünenü'1-kübrâ, 1/81, H.no: 87; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/221, H.no: 602; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/46; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/22.
Evs b. (Ebî Evs) Huzeyfe'nin benzer bir rivayeti için bk. 347/655. hadis.
1110[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/293.
1111[156] Sened:
Sahih: Müsned, 11/253, H.no: 7432; Diğer rivayet: 11/253, H.no: 7433; Benzer rivayet için bk. 11/259, H.no: 7508; 11/265, H.no: 7590; ü/271, H.no: 7660; ü/284, H.no: 7802; 11/316, H.no: 8167 (Hemmâm, H.no: 69); 11/348, H.no: 8570; 11/382, H.no: 8944; ü/395, H.no: 9113; ü/403, H.no: 9210; ü/455, H.no: 9830; 11/465, H.no: 9954; H/471, H.no: 10047; ü/500, H.no: 10445; 11/507, H.no: 10537;
Mâlik, Taharet, 21; Şafiî, Müsned, 8,10-11, 14; Buhâri, Vudû', 26; Müslim, Taharet, 87; Ebû Dâvûd, Taharet, 49, H.no: 103-105; Tirmizî, Taharet, 19, H.no: 24 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu ve bu konuda İbn Ömer, Câbir ve Âişe'den (Radıyaiiahu anhüm) de nakillerin bulunduğunu ifâde eder); Nesâî, Taharet, 116, H.no: 161; İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 393; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/94, H.no: 1047-1048rVÜ/297, H.no: 36238-36239; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/22; İbnü'l-Cârûd, H.no: 9; İbn Huzeyme, 1/52, H.no: 99-100;
a-İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 394; İbn Huzeyme, 1/75, H.no: 146;
b-Câbir'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 395;
c-Hz.Âli'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 396.
1112[157] Lafiz olarak mânâsı; 'elinin nerede gecelediğini bilemez, şeklindedir.
1113[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/293-294.

241/549- Ebû Gatafan'dan:1114[159]
İbn Abbas'm (Radıyaiiahu anhümâ) yanına girdim, abdest alıyordu; ağzına, burnuna su çekti ve dedi ki:
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhive sellem):
"(Abdestte) genize ulaşacak şekilde/iyice1115[160] iki ya da üç kere sümkürün!" dedi.
§(Bir rivayette;) "İki kere ya da üç kere..." dedi.1116[161]

242/550- (z.) Abdühayrdan:1117[162]
Sabah namazını kıldık, Hz. Ali'nin (Radıyaiidhamh) yanma geldik ve o-turduk. Bir abdest suyu istedi, kendisine su dolu bir kap ve leğen getirildi. Su kabını sağ eline döktü ve ellerini üç kere yıkadı, ağzına ve burnuna üç kere avuç avuç su çekti, üç kere de sümkürdü. (Bir rivayette; bir avuç su ile ağzına ve burnunu üç kere su çekti.) Sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, elini tekrar kaba daldırdı, iki avucunun tamamıyla başını bir kere mesh etti, ardından ayaklarını üç kere yıkadı ve dedi ki:
'İşte bu, Peygamberimizin (Sallallahn aleyhi ve seüem) abdest alış şeklidir, bunu (böyle) bilin!'1118[163]

243/551- Muavviz'inkızı Rubeyyi' (Radıyaltahüanh):1119[164]
Hz. Peygamber'in (SaiMiahü aleyhi ve sellem) abdest alış şeklini anlattı ve dedi ki:
'...(Rasûlullah) ağzına ve burnuna birer kere su çekti...'1120[165]

244/552- Ebû Hüreyre'den (Radıyaltahüanh):1121[166]
Hz. Peygamber (SaiMiahu aleyhi ve sellem) burnuna su çektiğinde genzine suyu ulaştırırdı.1122[167]

245/553- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1123[168]
Rasûlullah (Saüallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz abdest alırken, burnuna su çeksin, sonra da sümkürsün!"1124[169]

1114[159] Sened:
Sahih: Müsned, 1/352, H.no: 3296; İkinci rivayet: 1/228, H.no; 2011; Benzer rivayet için bk. 1/315, H.no: 2889; Ebû Dâvûd, Taharet, 56, H.no: 141; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 408; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/33, H.no: 277; İbnü'l-Cârûd, H.no: 77; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/83, H.no: 97; Hâkim, 1/249, H.no: 526 (Hâkim bu hadisi şâhid olarak verir. Zehebî de Lakît b. Sebira rivayetinin şahidi olduğunu tekid eder); Deylemî, Firdevs, 1/84, H.no: 266; Bennâ Hâkim'in rivayet ettiği hadisi Zehebî'nin onayladığını, Ebû Davud'un rivayetinde kendisinin ve Münzirî'nİn sükût ettiğini (ki sükûtları hadisin sıhhatine delildir), İbnü'l-Kattân'ın ise hadisi sahih saydığını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/23.
1115[160] Bk. Müsned trc. No 247/555.
1116[161] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/295.
1117[162] Sened:
Sahih: Miisned, I/İ25, H.no: 1027; Mazmaza ve istinşakın üçer kez olduğunu ifade eden rivayetler: 1/127, H.no: 1050; 1/113, H.no: 910; Mazmaza ve istinşakın bir avuçtan yapıldığını gösteren rivayetler: IV/42, H.no: 16424 (Abdullah b. Zeyd b. Âsim'dan nakledilen bu rivayet için bk.231/539.hadis); Müslim, Taharet, 18; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, H.no: 55; Tinnizî, Taharet, 22, H.no: 28 (Tinnizî, Abdullah b. Zeyd'den nakledilen bu hadisin akabinde hadisin "hasen-garib" okluğunu İbn Abbas'tan da bir rivayetin bulunduğunu belirtir); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 404 (403.hadis İbn Abbas'tan şahididir. 405.hadis ise Abdullah b. Yezîd el-Ensârî'den şahididir); Hâkim, J/291, H.no: 646 (Hâkim, Abdullah b. Zeyd'den nakledilen hadis için Buhâri ve Müslim'in şartına uygun olarak sahih olduğunu söyler); Makdisî, Muhtara, 11/284, H.no: 664;
Aynca bk.227/535.hadis: Miisned, 1/102, H.no: 797; Ebû Ubeyde b. Fudayl b. Iyâz'i Zehebî "fîhi lîn", İbniTİ-Cevzî '"zayıf. Dârekutni "sika" oiarak değerlendirir. İbn Hıbbân "Sikât"'ında zikrederek Sahih'inde. aynı şekilde Hâkim Sahih'inde bu râvînin hadislerini naklederler.)
Amir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde zikretmez.
Aynca 222/530 ve 266/574.hadislere bk.
1118[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/295-296.
1119[164] Sened;
Sahih: Müsned, VI/358, H.no: 26855; Aynca 230/538 (Miisned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlisî, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, H.no: 59; 1/23, H.no: 153; 1/28, H.no: 211; Dârimi, Taharet, 24, H.no: 696; Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/169, H.no: 6100);
Bu rivayet 249/557.hadiste tekrar edilecektir. Aynca 249/557. 271/579 ve 272/580. I . fişlere bk.
1120[165] Bu hadisin tam metni İçin bk. Müsned Trc. no. 230/538.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/296-297.
1121[166] Sened:
Sahih: Müsned, ü/289, H.no: 7875; Benzer rivayet için bk. 11/316, H.no: 8179 (Hemmâm, H.no: 81); Buhâri, Vudû', 28; Müslim, Taharet, 21; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/24.
1122[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/297.
1123[168] Sened:
Sahih: Müsned, 11/242, H.no: 7298; Benzer rivayet için bk.II/278, H.no: 7732; Mâlik, Taharet, 34; Buhâri, Vudû', 25; Müslim, Taharet, 20-24; Nesâî, Taharet, 70, H.no: 86; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/84, H.no: 98; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 409; Dârimi, Vudû', 32, H.no: 709; Ebû Nuaym, Müsîahrec, r/301, H.no: 561; Ebû Ya'lâ, 30/129, H.no: 6255.
1124[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/297.

246/554- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1125[170]
Rasûlullah (Sattaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Biriniz abdest alırken mutlaka sümkürsün! Zira şeytan, kişinin genzinde geceler."1126[171]

247/555- Miintefık oğullarının elçisi Lakît b. Sabira (Radıyaiiaha anh):1127[172]
...'Ey Allah'ın Rasûlü bana abdesti göster,' deyince Peygamberimi; (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"Abdest aldığında güzelce al, parmaklarının arasını oğuştur, oruçluyken hariç burnuna iyice su çek (genzin de temizlensin)!"1128[173]

Açıklama

Mazmaza (ağza su vermek) ve istinşâk (burna su çekmek):
İmam Ebû Hanîfe'ye göre, abdestte sünnet, gusülde farzdır, (zira gusülle iJgi âyette; 'iyice temizlenin!' buyurulmaktadir, bu da vücûdun rahatlıkla su giren jtün yerlerini kapsar; ağız ve burun bunlardandır.)
İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre iki durumda da sünnettir, (zira Rasûlullah bunrı yapmıştır.)
İmam Ahmed b. Hanbel'e göre ise her iki durumda da farzdır, (zira Rasûlullah ınları sürekli yapmıştır.)1129[174]

*** Abdestte Tertip; Yüz Ve Kolların Yıkanmasından Sonra Ağız Ve Burna Su Çekmek**

248/556- Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyaiiahu anh):1130[175]
Rasûlullah'a (Saiialiahü aleyhi ve seiiem) abdest suyu getirildi ve abdest aldı; önce ellerini üç kere yıkadı, sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, ağzına ve burnuna üçer kere su aldı, başını ve kulaklarını -içiyle, dışıyla-mesh etti, ardından da ayaklarını üç kere yıkadı.1131[176]

1125[170] Sened:
Sahih: Müsned, n/352, H.no: 8607; Buhâri, Bed'ü'1-halk, 11; Müslim, Taharet, 23; Nesâî, Taharet, 73, H.no: 90; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
1126[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/297-298.
1127[172] Sened:
Sahih: Müsned, IV/3:3,~H.no: 16336; EM Dâvûd, Taharet, 56, H.no: 142; Savm, 28, H.no: 3366; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 38 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu, ayrıca İbn Abbas, Müstevrid b. Şeddâd el-Fihri ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (RadıyaUahü anhüm) de nakledildiğini söyler); Savm, 69, H.no: 788 (Hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 71, 92, H.no: 87, 114; İbn Mâce, Taharet, 44, 54, H.no: 407, 448; Hâkim, 1/247-248, H.no: 522 (Hâkim ve Zehebî sahih olduğunu söylemişlerdir); 1/248-249, H.no: 524-525; Lakît b. Sabira Müntefik oğullarının elçisi olarak Allah Rasûlii'ne (Sallallahü aleyhi ve sellem) gelmiş ve namaz hakkında bilgi isteyerek bu hadisi sorduğu sorunun cevabında işitrniştir:
Benü'l-Müntefık'in elçisi oian Lakît b. Sabira bir arkadaşı ile Aliah Rasûlü'nü ile görüşme talebi için Hz.Âişe'ye geldiler ancak O'nu (evde) bulamadılar. Hz.Âişe (bu misafirleri) hurma ve asîd/bulamaç aşı ile doyurdu. Fazla kalmadılar ki Allah Rasûlü ayağını kaldırmış ve (kapıdan İçeri) eğilmiş olarak çıkageldi ve "sizi biri doyurdu mu?" diye sordu. Lakît: "Evet, ey Allah'ın Rasûlü! cevabını verdi ve Rasûlullah'a: "Bize namazdan bahset? dedi. O da cevaben: "İyice abdest al, parmaklarının arasını oğuştur. Oruçlu olmadığın müddetçe burna suyu bolca çek!" buyurdu. Bk. Hâkim, 1/248, H.no: 523.
tbn Mâce Tirmİzî'nin değindiği şâhİdlere yer verir:
Müstevrid b. Şeddâd'dan (Radtyalfahü anlı) şahidi için bk. fbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 446;
İbn Abbas'tan (RadıyaUahü anhümâ) şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 447); Dârimi, Vudû', 34, H.no: 711; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, 1/51, 76; (24]/549.hadis).
Buradaki rivayet uzun bir hadisin bir bölümüdür. Aslında konu ile alâkalı bölümü yansıtan rivayetler de bulunmaktadır. Ahmed el-Bennâ bunları tercih edebilirdi. Bu rivayetler:
"Burnuna su çektiğinde iyice çek. Fakat, oruçlu isen fazla çekme!" Bk. Müsned, IV/33, H.no; 16332.
"Abdest aldığın zaman oruçlu olmadığın sürece burnuna suyu fazlaca çek!" ÜkMüsned, IV/33, H.no: 16335. Ayrıca 258/566.hadise bk. Siyer bölümünde 708/10117-hadis uzun şekli ile ve Nikâh bölümünde 262/6301.hadis
ilgili kısmı ile zikredilecektir. Hadisin tam metni;
1128[173] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/298-299.
1129[174] İmam Şafiî, Ümm, 1/21; Merğmânî, Hidâye, 1/13; İbn Rüşd, Bidâyetü'î-müctehid, 1/7; Nevevî, Mecmu', 1/363; îbn Kudâme, Muğ?»*, 1/102-103.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/299.
1130[175] Sened:
Sahih: Müsned, IV/I32, H.no: 17122; E&ö Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 121 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir), 122-123; Kulakların içi ve dışının meshedileceğini ifâde eden hadisler için bk. Tirmizî, Taharet, 28, H.no: 36 (Tirmizî, İbn Abbas'tan nakledilen bu hadisin "hasen-sahih" oluğunu ve Rubeyyi'den de rivayetin bulunduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 59, H.no: 74 (Ümmü Umara bt. Ka'b'dan); İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 442 (İbn Mâce Tirmİzî'nin değindiği şahide yer verir: Rubeyyi'den şâhid için bk. îbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 440-441; İbn Abbas'tan da şâhid gösterir. Bk. İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 439); Dârimi, Vudû', 36, H.no: 714 (Hz.Osman'dan); Bennâ hadisin İsnadının sâlih olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, U/26.
Ayrıca 268/576.hadiste tekrar edilecektir.
1131[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/299-300.

249/557- Muavviz'in kızı Rubeyyî'den (Jtadtyattahu mhâ);1132[177]
Ben burada Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahn aleyhi ve settem) abdest suyu getirirdim; ellerine üç kere su döker, (bir rivayette; bir kaba ellerini daldırmadan önce yıkar,) üç kere yüzünü yıkar, ağzına ve burnuna üç kere su çeker, sonra sağ kolunu üç kere ve sol kolunu da üç kere yıkardı, (dedi ve hadisin devamını zikretti).1133[178]

250/558- Humran b. Eban"dan:1134[179]
Hz. Osman (Radiyaiiaha anh) bir yerde otururken su istedi. Sağ eline döküp onu yıkadı. (Bir rivayette; üç kere ellerine döküp yıkadı.) Sonra sağ elini kaba daldırıp su aldı ve (aldığı su ile) ellerini üçer kere yıkadı, her defasında bu şekilde su alıp yüzünü üç kere yıkadı, ağzına, burnuna su aldı. burnunu temizledi. Kollarını dirseklerine kadar üç kere yıkadı. Sonra başını mesh etti.(Bir rivayette: ellerini kulaklarının dış yüzeyinde1135[180] gezdirdi, sonra sakalını sıvazladı.) Üç kere ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkadı ve dedi ki: 'Rasûluliah'm (Sattaitahû aleyhi w srfiemışöyle dediğim işittim
"Kim, benim şu aldığım abdest gibi abdest alır, sonra içinden farkıı bir şey geçirmeksizin iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolur.
NOT: Bazı müctehidler, (Mikdâm rivayeti ve daha sonraki İki rivayetten dolayı) abdest alırken tertibe riâyet farz değil, sünnettir derler. Bu kişiler sahabeden İbn Mes'ûd, tâbiûndan Mekhûl ve İmamlardan Ebû Hanife ve Mâlik gibi zatlardır. Ancak İmam Şafii ve Alımed tertibin farz olduğunu belirttiler.1136[181]

(6)- ABDESTTE YÜZÜ YIKAMAK, SAKALIN ARASINA SUYUN GEÇMESİ VE GÖZ PINARINI MESH ETMEK

Yüzün sının, boylamasına saç bitiminden çene altma kadar ve enlemesine iki kulak yumuşağ. arasındaki kısımdır. Çünkü insanın bir tarafa yönelmesi, bu kısımla-nn o tarafa dönmesi ile olur.1137[182]

251/559- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):1138[183]

1132[177] Sened:
Hasen: Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlist, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, T/28, H.no: 211; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126, 128-131; Tirmizî, Taharet, 25-26. H.no: 33 (hasen) - 34 (hasen-sahih); Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390, 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebîr, XXIV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/169, H.no: 6100;
Bu rivayet 230/538.hadiste zikredildi. Ayrıca 243/551, 271/579 ve 272/580.hadislere bk.
1133[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/300.
1134[179] Sened:
Sahih: Müsned, 1/59, H.no: 418-419; 1/68, H.no: 489; Benzer rivayet için bk. 1/67-68, H.no: 488; 1/67, H.no: 487; 1/74, H.no: 553 (z.); Buhârî, Vudû', 24, 28; Müslim, Taharet, 3-4; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 106; Nesâî, Taharet, 68-69, H.no: 84-85; İbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 285; Dârimi, Vudû', 27, H.no: 699; Heysemî, sahih hadis ricâliyle nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma ',1/228-229. Ayrıca bu rivayet 220/528.hadiste zikredilmişti.
1135[180] Diğer rivayette; "...şehâdet parmaklarını kulaklarına soktu, baş parmaklarıyla kulaklarının dışını ve şehâdet parmaklarıyla kulaklarının içini mesh etti..." Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51.
1136[181] İmam Şafiî, Ümm, 1/25-26; Sehnûn, Müdevvene, 1/14-15; Kâsânî, BedâV, 1/21-22; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-mücîehid, 1/12.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/300-301.
1137[182] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/16; İbn Kudâme, Muğnı, 1/97; İbnü'I-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/15.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/302.
1138[183] Sened:
Sahih: Müsned, VI/234, H.no: 25846; Benzer rivayet için bk. VI/234, H.no: 25847; İshâk b. Râhûye, Müsned, IH/757, H.no: 1371; Hâkim, 1/249-250, H.no: 531 (Hâkim, sakalı hilâlleme ile ilgili olarak Şakîk b. Seleme'den nakledilen Hz. Osman'ın abdestini naklettikten sonra: "Sakalın hilâ'lenmesi hususunda Ammar b. Yâsîr (H.no: 528), Enes b. Mâlik (H.no: 529-530) ve Hz. Âişe'den (H.no: 531) sahih şâhidler vardır" der ve Hz.Aişe'nİn bu hadîsini şâhid olarak verir); Heysemî, senedindeki râvİlerin sika olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/235; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir ve diğer şâhidlerini gösterir. Bu şâhidlerden biri de Bilâl Habeşî'dir. Hâkim'in Müstedrek'inde nakledildiğine işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6624; Münâvî, Suyûtî'nin bu kadar şâhid getirmesini, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a'nin "Sakalın hİlâlienmesi konusunda sahih hadis yoktur" demelerine bağlar. Bir sonraki hadisin şerhinde de onların bu görüşlerinden kastolunanın "Bu konuda nakledilen hadislerin her bîri tek başlarına "sahih li zâtini" seviyesinde değildir" anlamında olduğunu açıklar. Bk.Feyzu'l-Kadîr,VI\Af.
Hadisin şâhidleri İçin bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 57, H.no: 145 (Enes'ten); Tirmizî, Taharet, 23, H.no; 29-30 (Ammâr'dan (Radıyallahü anlı) nakledilen hadisin netni: Hassan b. Bilâl: "Amnıâr b. Yâsİr'i abdest alırken gördüm, sakalını hilâlledİ. Kendisine "Sakalını mı hilâlliyorsun?" denildi/dedim. Bunun üzerine "Buna engel ne ki? Ben Allah Rasûlü'nü sakalını hilâllerken gördüm" dedi. Tinnİzî bu rivayetin Hz.Osman, Âişe, Ümmü Seleme, Enes, İbn Ebî Evfâ ve Ebû Eyyûb'dan (Radıyallahü anhiim) da nakledildiğini belirtir.), 31 (Osman b. Affân'dan) (Tirmizî bu hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirttikten sonra, hocası Buhâri'nin şu sözünü nakleder: "Bu .konuda en sahih rivayet Hz.Osman'm naklettiği hadistir."); İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 429 (Ammâr'dan), 430 (Osman b. Affân'dan), 431 (Enes'ten), 432 (İbn Ömer'den), 433 (Ebû Eyyûb'dan); Dârimi, Vudû', 33, H.no: 710 (Osman b. Affân'dan nakledilmiştir.)

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken sakalını hilâllerdi (yani, arasına suyun girmesini sağlardı).1139[184]

252/560- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):1140[185]

Rasûlullah (SaUaiiahu aleyhi ve seiiem) gece iki ya da üç kere dişlerini misvaklar, gece namaza kalktığında konuşmaksızm ve bir şey emretmeksizin dört rekât namaz kılardı ve her iki rekâtta1141[186] selâm verirdi.

Rasûlullah (SailnttaM aleyhi ve seiiem) abdest alırken de ağzına su alır, ayrıca sakalının içine/dibine kadar suyun girmesini sağlardı.

NOT: Sakalı abdestte hilâllemek cumhura göre sünnettir. Sakalın uçlarını yıkamak/su ulaştırmak ise İmam Mâlik'e göre farz, ama İmam Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göre farz değil, sünnettir. İmam Ahmed'e göre ise sakalın dış tarafını yıkamak farz, içini yıkamak sünnettir. Bu ihtilâf, sakalın yüzden bir parça olup olmaması konusundaki farklı değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır.1142[187]

253/561- Ebû Ümâme'den1143[188] (Radıyallahü anh):1144[189]

Bu hususta daha fazla şâhid için bir sonraki 252/560.hadise bk.

1139[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/302.

1140[185] Sened:

Sahih: Müsned, V/417, H.no: 23431; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 433 (Bûsırî, senedindeki Ebû Sevre ve Vâsıl sebebiyle zayıf saydı. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/64); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/178, H.no: 4068; Heysemî, Vâsıl b. es-Sâib ve Ebû Sevre zayıf olduklannı İfâde eder. Bk.Mecma', 11/271; 1/230 (burada ise sadece Vâsü'm zayıf olduğunu söyler.)

Bu râvilerle ilgili 259/567.hadisin tahricîne bk.

Hadis sakalın hilâllenmesi İle ilgili şu şâhidlerle kuvvet kazanarak sahih li gayrihi seviyesine yükselir:

a-Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh): Müsned, 1/68, H.no: 489, Abdürrezzâk, 1/41, H.no: 125; Tirmizî, Taharet, 23, H.no: 31; Dârimi, Vudû', 33, H.no: 710; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 430; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 113; Abd b. Humeyd, Müsned, s.50, H.no: 62; İbnü'l-Cârûd, H.no: 72; İbn Huzeyme, 1/78, 86, H.no: 151-152, 167; İbn Htbbân, III/362, H.no: 1081; Dârekutnî, 1/86; 1/91; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/226, H.no: 6253; Hâkim, 1/249, H.no: 527 (Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiş ve Ammar, Enes ve Hz.Aişe hadislerini de sahih şâhid olarak İlâve etmiştir. Zehebî ise Yahya b. MaÎn'in zayıf saydığını belirtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/54; 1/63; es-Sünenü's-suğrâ, s.84, H.no: 95; MakdÎsî, Muhtara, 1/469-471, H.no: 343-346; Heysemî, Mecma', 1/229 (râvilerinin sika olduğunu belirtir);

b-Ammâr b. Yâsir'den (Radıyallahü anh): Tirmizî, Taharet, 23, H.no: 29-30; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 429; Tayâîisî, s.89, H.no: 645; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/19-20, H.no: 98; Humeydî, 1/81, H.no: 146; Hâkim, 1/250, H.no: 528 (Sahih bir şâhid olarak verir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/37, H.no: 2395; Ebû Ya'lâ, IH/180, H.no: 1604;

c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 57, H.no: 145; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 431 (Bûsırî, senedindeki Yahya b. Kesîr sebebiyle zayıf saydı. BkMisbâhu'z-zücâce, 1/63); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 101 (mevkuf), 106, 114 (d^J- jl*i cuUjî fy Ju* jjj^r jut) "Bana Cebrail geldi ve: "Abdest aldığın zaman sakalını hilâlle!" dedi." lafzı ile nakledildi. Ebû Ya'lâ, VI/204, H.no: 3487; VII/259, H.no: 4269; Dârekutnî, 1/106; Hâkim, 1/250, H.no: 529-530 (Sahih bir şâhid olarak verir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/54; Makdisî, Muhtara, V/241, H.no: 1866; VI/106-107, H.no: 2096; VH/260-261, H.no: 2708-2710; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/143, 166, H.no: 452, 520; IH/221, H.no: 2976; IV/371, H.no: 4465; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini ve râvilerinin sika olduğunu belirtir. BkMecma', 1/235;

d-Âişe'den (Radıyallahü anhâ): 251/559.hadisin tahricİne bk.

e-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): Abdürrezzâk, 1/259, H.no: 991-992 (gusulde hilâlleme); İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 432 (Bûsırî, senedindeki AbdulvâhÎd'in hakkında ihtilâf bulunduğunu belirtir. BkMisbâhu'z-zücâce, 1/63); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 100, 102 (mevkuf); Dârekutnî, 1/106, 152; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/55; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/94, H.no: 1363; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini fakat senedinde mechûl olan Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bezze'nİn bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/235-236; f-tbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ): İbn Ebî Şeybe, Musannef 1/20, H.no: 99 (mevkuf); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/377, H.no: 2277; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini fakat senedinde çok zayıf olan Nâfi' Ebû Hürmüz'ün bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/231-232;

g-Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/50, H.no: 118; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde ve Bezzâr'm Müsned'inde nakledildiğini fakat senedinde Saîd b. Abdülcebbâr ve Muhammed b. Hucr'un bulunduğunu söyler. Bk.Mecma M/232;

h-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh): Bezzâr, K/133-134, H.no: 3687; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini fakat senedindeki Bezzâr'ın hocasının mechûl olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/232-233;

i-Temîm b. Zeyd Ebû Abbâd el-Ensârî'den fRadıyallahü anh): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/60, H.no: 1286; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini ve râvÎlerinin sika olduğunu belirtir. BkMecma', 1/234;

İ-Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/298, H.no: 664; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini fakat senedinde mechûl olan Hâlid b. İlyâs'm bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/235;

j-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh): İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 112; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/278, H.no: 8070; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini fakat senedinde metruk olan Salt b. Dînâr'ın bulunduğunu dile getirir. Bk.Mecma', 1/235;

k-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh): Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini fakat senedinde ihtilaflı olan Temmâm b. Nüceyh'in bulunduğunu söyler. ', 1/235.

1141[186] Yani ikişer ikişer kılarak.

1142[187] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/8; Merğmânî, Hidâye, 1/13; Nevevî, Mecmu', 1/369, 379; İbn Kudâme, Muğnî, I/100-I01.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/303-304.

1143[188] Ebû Ümâme'nin ismi ise Suday b. Aclân'dir.

1144[189] sened:

Hasen: Müsned, V/268, H.no: 22211; Benzer rivayet için bk. V/264, H.no: 22183 (Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/229); V/258, H.no: 22124 (Senedinde Şehr b. Havşeb ve Sinan b. Rebîa bulunmaktadır. Şehr b. Havşeb ile ilgili bk.4/4.hadisin tahrici. Ebû Rabîa Sinan b. Rebîa el-Bâhilî hakkında Zehebî "Sadûk" olduğunu söyler ve Yahya b. Main'in: "Kuvvetli değil" görüşünü nakleder. Bk.Kâşif Trc.no: 2154; Buhârî bu zâtı bir rivayetinde mütâbî olarak almış, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce de birer rivayetini nakletmişlerdir. Ahmed b. Hanbel ise on rivayetini eserine almıştır. Tirmizî bu zâtın bulunduğu hadisin isnadı için: "isnadı sağlam değildir" der. Bk. Tirmizî, Taharet, 29, H.no: 37); V/258, H.no: 22125 (senedindeki Sümey' isimli râvi meçhuldür. Ahmed b. Hanbel sadece iki rivayetini nakletmiştir); Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 134; Tirmizî, Taharet, 29, H.no: 37 (Tirmizî, "isnadı sağlam değildir" der. Hammâd b. Zeyd'İn bu hadisin merfû mu mevkuf mu olduğunu bilemediğini söylediğini belirterek bu konuda Enes'ten de bir rivayetin bulunduğunu İfade eder. Ahmed

Hz. Peygamber (Saiiailahü aleyhi ve seilem) abdest alırken üç kere ağzına ve burnuna su alır, yüzünü üç kere yıkar, göz pınarlarını da mesh ederdi. Rasûlullah başını bir kere mesh eder ve:
"Kulaklar baştan sayılır" derdi, (yani kulaklarını da mesh ederdi).1145[190]

Açıklama

Kulakların içini mesh etmek cumhura göre sünnettir, zira baştaki mesh emrine dahil değildir, ayrıca 'kulaklar baştan sayılır' hadisi hüküm beyanı içindir, yaratılıştan bir parça olduğunu göstermek için söylenmemiştir. İmam Ahmed ve bazı Mâ-likîlere göre ise farzdır, zira baştaki mesh hükmüne dahildir. Oğlu Salih'ten gelen diğer rivayette ise İmam Ahmed sünnet olduğunu belirtmektedir.1146[191]
Kulakların meshinde, baştan kalan su yeterli mi, yoksa yeni su alınmalı mı? İmam Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre yeterlidir. İmam Şafiî ve Mâlikîlere göre ise yeni su alınmalıdır.1147[192]
Kulakları meshte tekrar, tıpkı başı meshteki tekrar gibi İmam Şafiî'ye göre müstehabdır.1148[193]

(7)- ABDESTTE KOLLARI DİRSEKLERE KADAR YIKAMAK, ALNIN ÜST TARAFINA SUYU ULAŞTIRMAK VE PARMAKLARIN ARASINI OVMAK

254/562- Ebû Zür'a'dan:1149[194]
Ebû Hüreyre (Radtyaiiahü <mh) ile birlikte Mervân b. Hakem'in evine girdik, Ebû Hüreyre orada konulmuş/dikilmiş birtakım resimler görünce dedi ki:
Rasûlullah'tan (Satiaiiahu aleyhi ve setiem) işittim, izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın şu sözünü nakletti:
Benim yarattığım (canlılara) benzer yaratıklar yapmaya çalışanlardan daha zalim kim olabilir, haydi onlar bir zerreyi, bir taneyi yaratsınlar, ya da bir arpa tanesini1150[195] yaratsınlar'
Sonra (Ebû Hüreyre) abdest suyu istedi ve abdest aldı; kollarını yıkarken dirseklerini geçti, ayaklarını yıkarken topuklarını (aşık kemiklerini) geçti, yukarısını da yıkadı. Kendisine sordum:
'Bu ne? (Niye fazla yıkadın?)' Dedi ki:
'Bu ziynetin zirvesidir.'
NOT: Ebû Hüreyre (Radtyaüaha anh) âhirette daha çok yer (uzuv) parlasın diye abdestte fazla yer yıkadı. İleride gelecek olan; "Mü'minin ziyneti abdest suyunun ulaştığı yere kadar ulaşır (oralar nurlamr)"1151[196] hadisi de bunu açıklamaktadır."

Muhammed Şâkir Sünen'in tahkikinde hadisin sahih oluşunu tercih ettiğini söyler); {"Kulakların başın bir parçası olduğunu" kısmından dolayı hadisin merfu veya mevkuf oluşu tartışılmış ve mevkuf olduğunu iddia edenlere göre bu kısım müdrectir. Bk.Zeyiaî, Nasbu'r-râye, 1/10-12) İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 444; Taberâni, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/121, H.no: 7554; Dârekutnî, 1/103 (Senedindeki Şehr b. Havşeb'in kuvvetli olmadığını belirtir); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/33; Rûyânî, Müsned, 11/301, H.no: 1247; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/66-67.
Hadisin son bölümü {"Kulakların başın bir parçası olduğunu" vurgulayan kısmı) Ebû Musa'dan da nakledilir. Bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 158; Heysemî, Mecma\ 1/234 (Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsat'ında nakledildiğini senedinde zayıf sayılan Eş'as b. Sevvâr'ın bulunduğunu söyler.)
a-Abdulİah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) rivayet edilen hadis için bk. İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 443 (Bûsırî isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/65);
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen hadis İçin bk. İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 445;
c-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) rivayet edilen hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 163-164; Dârekutnî, 1/97-98;
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 160; Dârekutnî, 1/98;
e-Osman'dan (Radıyallahü anh) nakledilen hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 169;
Ayrıca 261/569.hadise bk.
1145[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/304-305.
1146[191] İbn Rüşd, age., 1/10; İbn Kudâme, Muğnî, 1/119; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/27.
1147[192] İmam Şafii, Üm, I/23; Kasani, Bedaiu's-sanai, I/23; İbn Rüşd, age, I/10; Nevevi, age, I/413, 416; İbn Kudame, age., I/87-88.
1148[193] İbn Rüşd, age., 1/10.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/305-306.
1149[194] Sened:
Sahih: Müsned, 11/232, H.no: 7166; Buharı, Libâs, 90; Müslim, Taharet, 40; Libâs, 101; Nesm, Taharet, 110, H.no: 149; Hadisin ilk bölümü "Libâs ve Ziynet" bahsinde 153/7176. hadiste tekrar edilecektir.
Ayrıca 257/565.hadise bk. .
1150[195] Şaîra, arpa tanesi manasındadır. (Bk. tbn Hacer, Fetku'l-Bârî, vni/304; Mübârek- fûrî, Tuhfetü'I-ahvezî, VIT1/234;)
1151[196] Bk. Müsned Trc. no. 257/565.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/307-308.

255/563- AbduIlah el-Mücmir'in oğlu Nuaym'dan[1152[197]]:
Kendisi, mescidin üstünde[1153[198]] bulunan Ebû Hüreyre'nin (Radıyaüahu anh) yanına çıktı, o da abdest alıyordu, kollarıyla doğrulup kalktı, (Nuaym anlatmaya şöyle devam etti;) Ebû Hüreyre bana yöneldi ve dedi ki: 'Rasûlullah'ın (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kıyamet günü ümmetim, abdest almaları sonucu yüzleri nurlu ve uzuvları (kollan ve ayaklan) parlak kişiler[1154[199]] olarak (haşr olacaklar)."
nArtık yüzünün daha çok parlamasına gücü yeten, bunu yapsın, (abdestte fazla yer yıkasın!)" RâvÎ Nuaym:
'Buradaki "Artık yüzünün daha çok/geniş parlamasına gücü yeten, bunu yapsın, (abdestte fazla yer yıkasın!)" sözünün Rasûlullah'a mı, yoksa Ebû Hüreyre'ye mi ait olduğunu tam bilemiyorum' dedi.[1155[200]]

256/564- İbn Mes'ûd'dan (Radtyaüaha anh):[1156[201]]
Rasûlullah'a (Satiaiiahâ aleyhi ve seiiem), 'Ümmetinden seni görmeyeni (Kıyamette) nasıl tanırsın?' denildi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onlar abdest izlerinden dolayı nurlu yüzleriyle parlak uzuvları olan kişilerdir."[1157[202]]

257/565- Ebû Hâzim'den:[1158[203]]
Ebû Hüreyre'nin (Radyattafia ahh) abdest alırken gerisinde duruyordum. Abdest suyunu koltuk altına ulaştırıyordu, ona:
'Ey Ebû Hüreyre! Bu nasıl abdest alma?[1159[204]] deyince şöyle cevap verdi:
'Ey Ferrûh Oğullan! Siz buradayımşmız, eğer burada olduğunuzu bilseydim böyle abdest almazdım.Ancak dostum Rasûlullah (SaiialiaKü aleyhi ve seiiemfm şöyle dediğini İşittim:
"Mü'minin ziyneti/nûru, abdestin ulaştığı yerlere (uzuvlara) kadar yayılır.'"
NOT: Kollar yıkanırken dirseklerin farza dahil olması konusunda, müctehidler ihtilaf ettiler; Cumhura göre dahildir, çünkü âyetteki (JQ cer harfi gaye/sınır belirlemek için değil, bilakis manasında beraberlik mânâsı ifade etmektedir. Zira el kelimesi Arapçada avuçtan omuz köküne kadar olan kısımdır. Bir uzuv içindeki sınırlama gaye değil, beraberlik İfade eder.[1160[205]]

258/566- Lakît b. Sabira'dan (Radıyaiiahu anh):[1161[206]]

1152[197] Sened:
Sahih: Müsned, 11/334, H.no: 8394; Benzer rivayet için bk. 11/253, H.no: 10724; 11/400, H.no: 9167; 11/362, H.no: 8726; Benzer rivayetler İçin bk.II/408, H.no: 9263; 11/300, H.no: 7980; Mâlik, Taharet, 28, 60; Buhâri, Vudû', 3; Müslim, Taharet, 34-39; Tirmizî, Cum'a, 74, H.no: 607 (Abdullah b. Büsr'den nakledilen bu hadis "hasen-sahih"'tir); Nesâî, Taharet, 110, H.no: 150; İbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 284 (İbn Mes'ûd'dan nakledilir); Zühd, 34, 36, H.no: 4282, 4302 (Huzeyfe'den nakledilmiştir).
İbn Hacer hadisin: "Artık alnının daha çok/geniş parlamasına gücü yeten, bunu yapsın, (yani abdest alsın)" kısmının sadece Nuaym'm rivayetinde bulunduğunu, dolayısıyla bu bölümün müdrec olduğunu ifade eder. Bk. Fethu'l-Bârî, 1/314 (Buhâri Vudû', 3 şerhi).
1153[198] Yani tavanında. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî 1/237, 486 (Babü Cevâzi'1-Vudû alâ Zahri'l-Mescid).
1154[199] Bk. İbnü'I-Esîr, Nihaye, III/354.
1155[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/308-309.
1156[201] Sened:
Sahih: Müsned, 1/403, H.no: 3820; Benzer rivayet İçin bk. 1/453, H.no: 4329; 1/451-452, H.no: 4317; İbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 284; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, 1/281-282, H.no: 2546; 1/295-296, H.no: 2692;
*Bu konuya ekler: (Metnini vereceğimiz hadisler yeri gelince terceme edilecektir.)
Zikirler ve Dualar bahsinin 217/4946.hadisi:
Bk. Müsned, III/431, H.no: 15491 (sahih); IV/207, H.no: 17759 (sahih); Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', X/174
İmaret ve Hilâfet bahsinin faziletler bölümünün 456/11345.hadisi (Abdullah b. Büsr el-Mâzinî rivayeti);
Bk. Müsned, IV/189, H.no: 17623 (sahih); 7/rm^î, Cum'a, 74, H.no; 607; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/225; Aynı bölümün 457/11346.hadisi (Ebû Ümâme rivayeti):
Müsned, V/261-262, H.no: 22158 (sahih); Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', 1/225;
Yine aynı bölümün 458/11347.hadisi (Ebu'd-Derdâ rivayeti): Ek.Müsned, V/199, H.no: 21634 (sahih); Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Ibn Lehîâ'mn bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/225.
1157[202] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/309-310.
1158[203] Sened:
Sahih: Müsned, 11/371, H.no: 8826; Buhâri, Libâs, 90; Müslim, Taharet, 40; Libâs, 101; Nesâî, Taharet, 109, H.no: 149; Ayrıca 254/562.hadise bk.
1159[204] Lafiz anlamı; "Bu abdest de ne böyle?"
1160[205] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/107; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/8; İbn Kudâme, Muğnî, 1/107; Îbnü'l-Hiimam, Feîhu'l-Kadîr, 1/15-17.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/310.
1161[206] Sened:

Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Abdest alırken parmaklarını hilâlle, (arasına suyu ulaştır!)" '1162[207]

259/567- Ebû Eyyûb el-Ensarî ve Atâ'dan (Radıyaiiahu anhumâ):1163[208]
RasÛlullah (Sallatiaha aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Hilâlleme yapanlara (uzuvlarını ovanlara) ne mutlu!" Kendisine, '(Uzuvlarını) ovanlardan kasıt nedir?' diye sorulunca: "Abdest ve yemek yeme sebebiyle yıkarken (uzuvlarını ovarak yıkayanlardır) buyurdu."
NOT: Bu hadisi Taberânî'nin rivayeti açıklamaktadır:
EbÛ Eyyilb'tan (RadiyaUahü anh):1164[209]
RasÛlullah {saiiaiiahu akyhi ve sellem) bir gün yanımıza geldi ve : "Ümmetimden hilâlieme yapanlara (uzuvlarını ovanlara) ne mutlu!" dedi.
Ashab:
'Neden hilâlleme yapanlar?' diye soranca:
"Abdest ve yemekten sonra hilâlleme yapanlar. Abdestte hilâlleme ağza su verme, burna su çekme ve parmak aralarında olur. Yemekten sonraki hilâiieme İse; bir kul namaz kılarken iki meleğe dişlerinde yemek artığı görmelerinden daha ağır bir şey gelmemesi, sebebiyledir."1165[210]

260/568- Abdullah b. Zeyd (Radıyaiiahü anh):1166[211]
Hz. Peygamber (Sattaiiaha ateyht ve sellem) abdest alıyor ve bir taraftan da şöyle diyordu:
"Uzuvlar işte böyle ovulur."
NOT: Abdest alırken parmaklan ovalamak/hİIâllemek sünnettir. Çünkü sünnet farzı kendi mahallinde

---

Sahih: Müsned, IV/33, H.no: 16333; Aynca 247/555.hadise bk. {Müsned, IV/33, H.no: 16336; EM Taharet, 56, H.no: 142; Savm, 28, H.no: 3366; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 38 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu, ayrıca İbn Abbas, Müstevrid b. Şeddâd el-Fihrî ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anhüm) de nakledildiğini söyler); Savm, 69, H.no: 788 (Hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 71, 92, H.no: 87, 114; İbn Mâce, Taharet, 44, 54, H.no: 407, 448 (İbn Mâce Tirmizî'nİn değindiği şâhidlere yer verir: Müstevrid b. Şeddâd'dan şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 446; İbn Abbas'tan şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 447); Dârimi, Vudû', 34, H.no: 711; Hâkim, 1/247-248, H.no: 522 (Hâkim ve Zehebî sahih olduğunu söylemişlerdir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/51, 76) Ayrıca 247/555.hadise bk.
Siyer bölümünde uzun şekli ile 708/10117.hadiste zikredilecektir.
1162[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/311.
1163[208] Sened:
Hasen: Müsned, V/416, H.no: 23419; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/19, H.no: 97; Abd b. Humeyd, Müsned, s.102, H.no: 217; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/I77, H.no: 4062; Deylemî, Firdevs, 11/138-139, H.no: 2704; V/300, H.no: 8248; Heysemî, Vâsıl b. es-Sâib ve Ebû Sevre zayıf olduklarını ifâde eder. Bk.Mecma', 11/271; 1/235, V/29 (son iki yerde sadece Vâsıl'm zayıf olduğunu söyler.)
Vâsıl b. es-Sâib er-Rakâşî (v. 144/761): Zehebî "vâhî" olarak değerlendirir. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 6028; Tirmizî bir, İbn Mâce İki, Ahmed b. Hanbel de üç rivayetini eserlerinde nakletmişlerdİr.
Ebû Sevre: Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kardeşinin oğludur. Hadiste zayıf sayılmıştır. Yahya b. Maîn çok zayıf saymıştır. Tirmizî'nİn hocası Muhammed b. İsmail bu zat hakkında şunları söyler: "Münkeru'l-hadîs biridir. Ebû Eyyûb el-Ensârî'den münker hadisler rivayet eder. Dolayısıyla mutâbaat yapılmaz." Bk. Tirmizî, Sıfatü'l-cenne, 11, H.no: 2544; Zehebî, Kâşif Trc. no: 6671; Ebû Sevre'nin rivayetlerinin Ebû Dâvûd ve Tirmizî birer, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel de dördünü nakleder.
Tİrmizî bu iki râvinin geçtiği hadis İçin isnadının kuvvetli olmadığını ifade eder. Bk. Tirmizî, Sıfatü'I-cenne, 11, H.no: 2544; Bûsırî de İbıı Mâce'de bu İki râvinin geçtiği bir hadis için "isnadı zayıftır" der. Bk. İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 433;
Elbânî " =-" kısmının sahih, diğer kısımlarının zayıf olduğunu söyler.
BkJrvâü't-ğalil, H.no: 19*75-1976.
Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 3672; Münâvî de hadisin Kudâî'nin "Sevabımda naklettiğini, sarihinin de hasen dediğini, Münzirî'nin (Terğîb, T/103) ise senedinde hakkında ihtilâf bulunan (Şu'be ve diğerlerinin sika saydığı) Vâsıl er-Rakâşî'nin varlığına dikkat çektiğini nakleder, Feyzu'l-Kadîr, İÜ/492.
Suyûtî, İbn Asâkir'in (Bk.Târihu'd-Dımeşk, 53/375) Enes'tcn nakline yer verir, bu rivayetin de zayıflığına İşaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 367İ; Fakat Münâvî Suyûtrnin bu tür tahricini tasvip etmez. Feyzu'l-Kadîr, 111/491. (Ebû Ya'lâ, 1/76, H.no: 59; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/267, H.no: 1333; Taberânî, eî-Mu'cemii'l-evsat, 11/159, H.no: 1573; Heysemî, hadisin râvilerinden Muhammed b. Ebû Hafs el-Ensârî hakkında bilgi veren birini bilmediğini belirtir. BkMecma', 1/235)
*Aynca bk. 252/560.hadis.
1164[209] Hadisin metni:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/159, H.no: 1573.
1165[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/311-312.
1166[211] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39, H.no: 16393 (Hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den naklettiği hadislerden biridir); İbn Huzeyme, 1/62, H.no: 118; İbn Hıbbân, m/363-364, H.no: 1082-1083; Hâkim, 1/243, H.no: 509; 1/266, H.no: 576: (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartma/râvisine göre sahih olduğurtu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/196; Rûyânî, Müsned, 11/181, H.no: 1009; Makdisî, Muhtara, IX/368-369, H.no: 337, 339;. Şeddâd'dan (RadiyaUahü arth) benzer bir rivayet için bk.Ebû Dâvûd, Taharet, 59, H.no: 148; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 40 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 54,. H.no: 446; Ayrıca 231/539.hadise bk. Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV738, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; IV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Buhârî, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.Ali'den); ibn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556;
Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca 264/572, 265/573 ve 270/578.hadislerebk.

tamamlama manasına gelir.1167[212]

(8)- ÂBDESTTE BAŞ, KULAKLAR VE ŞAKAK/ZÜLÜF KISMINI MESH ETMEK

Yıkamak; suyun uzuvdan dökülüp akması, mesh İse; eldeki suyu/ıslaklığı bir uzva sürmek manasına gelmektedir.1168[213]

261/569- Urve b. Kabîsa, Ensar'dan bir kişiden, o da babasından:1169[214]
Hz. Osman (Radıyallahü anh):
'Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) nasıl abdest aldı, size göstereyim mi? ' deyince:
'Evet, (göster!)' dediler.
Hz. Osman su istedi (ve getirilince), üç kere ağzına ve burnuna su aldı/temizledi, üçer kere yüzünü ve kollarını yıkadı, başını mesh etti, ayaklarını da üç kere yıkadı ve şöyle dedi:
'Kulaklar da baştan sayılır (mesh edilmeli). îşte size Rasûlullah'ın abdest alış şeklini gösterdim.'
Ebû Ümâme'den (diğer rivayet):1170[215]
...Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) başını bir kere mesh eder ve şöyle derdi:
"Kulaklar da baştan sayılır (mesh edilmeli)."1171[216]

Açıklama

Kulakların içini mesh etmek cumhura göre sünnettir, zira baştaki mesh emrine dahil değildir, ayrıca 'kulaklar baştan sayılır' hadisi hüküm beyanı içindir, yaratılıştan bir parça olduğunu göstermek için söylenmemiştir. İmam Ahmed ve bazı Mâ-likîlere göre ise farzdır, zira baştaki mesh hükmüne dahildir. Oğlu Salih'ten gelen diğer rivayette ise îmam Ahmed sünnet olduğunu belirtmektedir.1172[217]
Kulakların meshinde, başlan kalan su yeterli mi, yoksa yeni su alınmalı mı? İmam Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre yeterlidir. İmam Şafiî ve Mâlikîlere göre ise yeni su alınmalıdır.1173[218]
Kulakları meshte tekrar, tıpkı başı meshteki tekrar gibi İmam Şafiî'ye göre müstehabdır.1174[219]

262/570- Büsrb. Saîd'den:1175[220]

1167[212] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/15, 18; İbn Kudâme, Muğnî, 1/89; İbnü'I-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/30-31.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/312-313.
1168[213] İbnü'l-Hümam, age., 1/15.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/314.
1169[214] Sened:
Hasen: Müsned, T/60-60, H.no: 429; Benzer rivayet için bk. 1/74, H.no: 554; Hadis aslında ensardan olan zât ve onun babası müphem olduğu için zayıftır. Bk.Heysemî, Mecma', 1/234; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 169;
Ayrıca 220/528 ve 250/558.hadislerle karşılaştırınız.
"Kulakların başın bir parçası olduğunu" vurgulayan kısmı şu sâhâbilerden de nakledilir:
a-Ebû Ümâme'den (Radıyaltahü anlı): Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 134; Tirtnm, Taharet, 29, H.no: 37; İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 444; Ayrıca 253/561.hadise bk.
b-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh): Bk. ibn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 158; Heysemî, Mecma', 1/234 (Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsat'ında nakledildiğini senedinde zayıf sayılan Eş'as b. Sevvâr'ın bulunduğunu söyler.)
c-Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaltahü anh): İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 443 (Bûsırî isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/65);
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 445;
e-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 163-164; Dârekutnî, 1/97-98;
f-lbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ): İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 160; Dârekutnî, 1/98;
Bennâ bu şâhidlere Hz.Âişe ve Enes'İn (Radıyallahü anhümâ) rivayetlerini de İlâve eder. Hadis hakkında İbn Dakik'İn hasen hükmü verdiğini belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/32-33.
1170[215] Bk. Müsned Trc.no.253/561.
1171[216] Aynı rivayet için bk. Müsned Trc.no.253/56l.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/314-315.
1172[217] îbn Rüşd, age., 1/10; İbn Kudâme, Muğnî, 1/119; İbnü'l-Hümam, Fethu 'l-Kadîr, 1/27.
1173[218] İmam Şâfii, Ümm, 1/23; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/23; îbn Rüşd, age., 1/10; Nevevî, age., 1/413, 416; İb Kudâme, age., 1/87-88.
1174[219] İbn Rüşd, age., 1/10.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/315.
1175[220] Sened:
Sahih: Müsned, 1/67, H.no: 487; Müslim, Taharet, 9; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 110; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413;
*Abdest azalarının üçer kez yıkandığını gösteren şâhidler:
a-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 116; Tirmizî, Taharet, 34, H.no: 44 (Tirmİzî, bu konuda rivayette bulunan sahabeyi şöyle

Hz. Osman (RadıyaiiaM anh) oturulan yere[1176[221]] geldi ve su istedi; ağzına, burnuna su aldı, sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, sonra başını ve ayaklarını üçer kere sıvazlayınca şöyle dedi:
'Rasûluttahı (Sattattahü aleyhi ve selîem), işte böyle abdest alırken gördüm. Ey burada bulunanlar, öyle değil mil'
Orda bulunan Rasûlullah'm sahabileri:
'Evet' dediler.[1177[222]]

263/571- Zirr b. Hubeyş'ten:[1178[223]]
Hz. Ali (Radıyallahü anh) abdestte başını öyle mesh etti ki neredeyse (başından su damlayacaktı)[1179[224]] ve şöyle dedi:
'Rasûlullah'ı (Sattallahü aleyhi ve selîem) abdest alırken, böyle gördüm."[1180[225]]

264/572- Amr b. Haris b. Yâkûb el-Ensârî'den:[1181[226]]
Habban b. Vâsî el-Ensârî:
Abdullah b. Zeyd b. Âsim el-Mâzinî'nin (Radıyallahü anh): 'Rasûlullab'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve selîem) abdest alırken gördüğünü; Onun ağzına ve burnuna su aldığım, sonra yüzünü üç kere, sağ ve sol kolunu üçer kere yıkadığını, başını elinde kalan suyun dışında (yeni bir su ile) mesh ettiğini ve ayaklarını da yıkayıp tertemiz yaptığım naklettiğini belirtti.[1182[227]]

265/573- Amr b. Yahya el-Mâzinî'nin babasından nakline göre dedesi, [1183 [228]] Rasûlullah'ın sahabesinden Abdullah b. Zeyd b. Âsim'a (Radtyaliaha anhj dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiailaha aleyhi ve seiiem) nasıl abdest aldığını gösterebilir misin?' Abdullah:
'Evet'dedi ve su istedi; ellerine döktü ve elini iki kere yıkadı, sonra ağzına ve burnuna su aldı, yüzünü

---

sıralar: Hz.Osman, Âişe, Rubeyyi', İbn Ömer, Ebû Ümâme, Ebû Rafı', Abdullah b. Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah b. Zeycl ve Übey b. Ka'b -Radıyaîlahü anhüm-); 37, H.no: 48; Nesâî, Taharet, 76-77,79,93,103, H.no: 93-94, 96, 115, 136; îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413;
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bkz Müsned, ü/348, H.no: 8560; Tirmizî, Taharet, 33, H.no: 43; îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 415;
c-Câbir'den (Radıyaîlahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 35, H.no: 46; İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 410;
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bk. Nesâî, Taharet, 65, H.no: 81; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 414;
e-Abduîlah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 1.35; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; îbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422;
f-îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 117, 133;
g-Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: \2\;İbn Mâce, Taharet, 56, H.no: 457;
h-Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. EbûDâvâd, Taharet, 51, H.no: 124-125;
ı-Rubeyyi'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390, 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696;
i-Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 416;
j-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 417;
k-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 420.
1176[221] Metinde geçen el-Mekâid ' in çeşitli manaları bulunmaktadır; Hz. Osman'ın evinin yanındaki dükkânlar, merdivenler veya mescidin yanında insanların oturduğu yerler...gibi (Bk. İbn Abdilber, Temhîd, XXII,/213; Nevevî, Şerhu Müslim, IU/1I4; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd,im;)
1177[222] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/315-316.
1178[223] Sened:
Sahih: Müsned, 1/110, H.no: 873; Beyhakî, es-Sünenul-kübrâ, 1/74; Bezzâr, ü/184, H.no: 561; Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemiiî-kebîr, XlX/384, H.no: 900; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/450, H.no: 792; Bennâ, Hafız îbn Hacer'in Telhîs'inden naklederek Ebû Zilr'a'nm hadisi illetli gösterdiğini söyier. İbnü'I-Kattân'ın ise: "Bu hadisin hiçbir illetini bilmiyorum" dediğini nakleder.Bk.Bülûğu'l-emâtn, H/33.
Ayrıca 222/530 ve 269/577. hadise bk.
1179[224] Ahmed el-Bennâ bu cümleyi, daha önce geçen Muâviye hadisinden dolayı («ılı >l sW ^î) şeklinde açıkladı. (Bennâ, age., 11/33).
1180[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/316-317.
1181[226] Sened:
Sahih: Müsned, İV/41, H.no: 16419; Benzer rivayet için bk. IV/41, H.no: 16411; IV/41-42, H.no: 16421 (Bu iki rivayette "Cuhfe'de abdest alırken gördüm" şeklindedir); IV/40, H.no: 16409; IV/39, H.no: 16392 (Bu rivayette İbn Lehîa ve Hibbân b. Vâsi' b. Hıbbân bulunmaktadır); Müslim, Taharet, 19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 120; Tirmizî, Taharet, 27, H.no: 35 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 443 {Bûsırî isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/65); Dârimi, Vudû', 37, H.no: 715;
Ayrıca 231/539.hadisin tahririne bk. (Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; TV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Buhârî, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizû Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.Ali'den); îbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556)
1182[227] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/317-318.
1183[228] Sened:
Sahih: Mü'sned, IV/38, H.no: 16383; Benzer rivayet için bk. IV/39, H.no: 16390; Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahii anhümâ) şahidi İçin bk.269/577.hadis. Ayrıca 231/539 (Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; IV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Mâlik, Taharet, 32; Şâfiî, Müsned, s.14, 16; Abdürrezzâk, 1/6, 44, H.no: 5, 138; Buhâri, Vudû\ 38; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 24, H.no: 32; İbn Mâce, Taharet, 51, H.no: 434; Nesâî, Taharet, 80, H.no: 97; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/85, H.no: 103; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; İbn Huzeyme, 1/81, 88, H.no: 157, 173; İbnü'l-Cârûd, H.no: 73; Ebû Avâne, 1/203, 209, H.no: 658, 678; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/59; İbn Htbbân, İÜ/365, H.no: 1084; Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Aynca 264/572 ve 270/578.hadislere bk.

üç kere yıkadı, kollarını dirseklere kadar iki kere yıkadı, başını iki eliyle mesh etti; meshe başının ön tarafından başlayıp ensesine kadar götürdü, sonra başladığı yere geri getirdi, ardından da ayaklarını yıkadı.[1184[229]]

Açıklama

Başın mesh edilmesinde farz miktarın ne kadar olduğu müctehidler arasında ihtilaf konusu olmuştur:
İmam Âzam Ebû Hanîfe; Âyetin başı mesh ile ilgili kısmı mücmeldir (sınırları belirsizdir). Bu nedenle hadislere bakarız; Başın dörtte birini mesh etmek farz, hepsini mesh etmek sünnettir. Zira Peygamberimiz sadece başın ön/üst tarafını mesh ettiği gibi tümünü de mesh etmiştir. En azı ile farz, fazlası ile de sünnet tesbit edilir.
Arapçada başın arka tarafına kazal[1185[230]] ve iki yan tarafına da fevd[1186[231]] denir.
İmam Mâlik ve Ahmed'e göre, kaplama mesh farzdır. Naslar tearuz ettiğinde asla dönülür ve başın tümü mesh edilir.
Şafiîlere göre ise en az mesh miktarı farzdır. Bu üç kıl kadar, hattâ bir kıl kadar yer bile olabilir.[1187[232]]
§Kaplama meshin yapılışı: İki el birleştirilerek baş, ön tarafından başlayıp enseye kadar mesh edilir, sonra enseden başlayıp ön tarafa kadar mesh edilir. Bu meshin (baş ve şehadet parmaklan hariç) elin üç parmağı ile yapılması, herhangi bir yere değmeyen baş ve şehadet parmaklarıyla da kulakların mesh edilmesi tavsiye edilir.[1188[233]]

266/574- Abdühayr'dan:[1189[234]]
Sabah namazını kılıp Hz. Ali'nin (RaaıyaiiaRn anftjyamna geldik. O da su istedi ve kendisine su kabı ve leğen getirildi. Kabdan sağ eline su döktü, ve ellerini üç kere yıkadı, sonra avuç avuç ağzına ve burnuna su aldı, yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, sonra elini su kabına daldırıp (çıkarttı ve) iki eliyle başının her tarafım bir kere mesh etti, ayaklarını da üç kere yıkayıp şöyle dedi:
'İşte bu, Peygamberinizin (Saiiatlaha aleyhi ve sellem) abdest alış şeklidir, bunu bilini"
§ (Diğer rivayette Abdühayr şöyle dedi:)
Hz. Ali'nin (Radtyailahaanh)yatımdaydım, kendisine sandalye ve su kabı getirildi[1190[235]], ellerini üç kere yıkadı, sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, başını mesh etti;[1191[236]] (mesh ederken ellerini) başının ön tarafından başlayıp arka tarafına götürdü, ancak elini geri getirdi mi tam bilemiyorum, sonra ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi:
'Kim Rasûlullah 'in (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) abdest alış şeklini görmek isterse, işte Rasûlullah'in abdest alış şekli...'[1192[237]]

267/575- Talha babası kanalıyla dedesinin (RadıyaOahüanhum)[1193[238]],
Rasûlullah'ı (Saiiariaha aleyhi ve sellem) başını mesh ederken gördüğü; başının arkasına kadar

---

1184[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/318.
1185[230] Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; Râzi, Muhtâru's-Sıhâh 526; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/152.
1186[231] Râzî, age.,514.
1187[232] İmam Şâfiî, Ümm, 1/22; Merğınânî, Hidâye, î/12; İbn Rüşd, BidâyeîU'l-müctehid, 1/8; Nevevî, Mecmu', 1/398; İbn Kudârne, Mıtğnî, 1/111; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/16; Desûkî, Haşiye, 1/88.
1188[233] İbn Rüşd, age., 1/9; İbn Kudâme, age., 1/113.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/318-319.
1189[234] Sened:
Sahih: Müsned, 1/125, H.no: 1027; Diğer rivayet için bk. 1/122. H.no: 989; Makdisî, Muhtara. 11/281, H.no: 660;
Ayrıca 242/550 ve 222/530. hadislere bk.
1190[235] Tevr, Bakır ve benzeri madenden mamul su kabı anlamındadır. (İbn Hacer, Fethu 7- Bârt, K/251; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/119; Ayrıca bk. Müsned trc. 26/334 nolu hadisin açıklaması.)
1191[236] Burada Râvİ Yahya şöyle vasfetti;
1192[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/319-320.
1193[238] Sened:
Zayıf: Müsned, III/481, H.no: 15893; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 132; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; Taberânî, eİ-Mu'cemit'l kebîr, XIX/180, H.no: 407; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/60;
Babası mechûl, dedesi sahâbîdir. Talha'nm dedesi Ka'b b. Amr el-Eyyâmî; babası İse Musarrif b. Ka'b b. Amr el-EyyâmîdÎr.

(ellerini) götürdüğü, boğazın başlangıç kısmı dahil olmak üzere bir kere mesh ettiği, rivayetini bildirir ve der ki:
'Buradaki kazal1194[239] kelimesi, boğazın arka tarafıdır/ensedir.'
NOT: Boynu mesh; İmam Ebû Hanife'ye göre abdestin âdabından, İmam Ahmed ve bazı Şafiî âlimlerine göre (meshi uzatmak) sünnetlerindendir. İmam Mâlik \c bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise sünnet değildir. İhtilafın sebebi rivâ-vettekı belirsizliktir.1195[240]

268/576- Mikdâm b. Ma'dîkerib el-Kindî'den (Radiyaiiahu anh):1196[241]
Rasûlullah' a (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) abdest suyu getirildi ve abdest aldı; önce ellerini üç kere yıkadı, sonra yüzünü ve kollarım üçer kere yıkadı, ağzına ve burnuna üçer kere su aldı, başını ve kulaklarını -içiyle, dışıyla- mesh etti, ardından da ayaklarını üç kere yıkadı.1197[242]

269/577- Ebu'l-Ezher'den:1198[243]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi vesellem) abdest alış şeklini Muâviye b. Ebî Süfyan (RadıyaiiaM anhüm) anlatırken dedi ki:
'Rasûlullah bir avuç su ile başım mesh etti, neredeyse başından su damlayacakti.'
Sonra onlara Peygamberimizin abdest alış şeklini gösterdi; Abdest a-lırken sıra başı mesh etmeye gelince, ellerini başının ön tarafına koyup geriye doğru götürdü ve ensesine vardırdı, sonra ellerini başladığı yere (yani ön tarafa) geri getirdi.1199[244]

270/578- Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaiiahü anh):1200[245]
"Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) abdest aidi..."
RâvîJerden Süfyan dedi ki:
'Bunu bize Yahya b. Saîd yetmiş dört sene önce Amr b. Yahya yoluyla nakletmişti.
Ben (Abdullah) ondan bazı hadislerin rivayetini istedim ki Yahya ondan büyüktü.
Süfyan dedi ki:
'Ondan üç hadis işittim....
"Rasûlullah ellerini iki kere, yüzünü üç kere yıkadı ve başını da iki kere mesh etti."
Babam (Ahmed b, Hanbel) dedi ki:
'Ben Süfyan'dan üç kere işittim; Rasûlullah ayaklarını iki kere yıkadı;
Süfyan birinde:
'Rasûlullah başım bir kere mesh ettfdiyt,

1194[239] Kazal;Başın bittiği ve boğazın/ensenin başladığı yerdir. (Bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; Râzi, Muhtâru"s-Sıhâh 526; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/152).
1195[240] Kâsânî, Bedâi', 1/23; Desûkî, Haşiye, 1/103; Şirbînî, Muğni'l-muhtac 1/61.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/320-321.
1196[241] Sened:
Sahih: Müsned, IV/132, H.no: 17122; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 121 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir), 122-123; Kulaklann içi ve dışının meshedileceğini ifâde eden hadisler için bk. Tirmizî, Taharet, 28, H.no: 36 (Tirmizî, İbn Abbas'tan nakledilen bu hadisin "hasen-sahih" oluğunu ve Rubeyyi'den de rivayetin bulunduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 59, H.no: 74 (Ümmü Umara bt. Ka'b'dan); İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 442 (İbn Mâce Tirmizî'nİn değindiği şahide yer verir; Rubeyyi'den şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 440-441; İbn Abbas'tan da şâhid gösterir. Bk. îbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 439); Dârimi, Vudû', 36, H.no: 714 (Hz.Osman'dan);
Bennâ hadisin isnadının sâlih olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/26. Ayrıca 248/556.hadiste zikredildi.
1197[242] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/321.
1198[243] Sened:
Sahih: Müsned, IV/94, H.no: 16797; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 124 (Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmiştir); Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/450, H.no: 794; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/59;
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.265/573.hadîs.
Ebu'l-Ezher eş-Şâmî sahâbîdir. Ebu'z-Zübeyr el-Enmârî de denilir. Fakat İsminde ihtilâf edildi. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk.Bülûğu 'l-emânî, n/36.
Ayrıca 263/57 i .hadise bk.
1199[244] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/321-322.
1200[245] sened:
Sahih: Müsned, IV/40, H.no: 16404; Nesâî, Taharet, 82, H.no: 99; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/63; Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/229-230; Ayrıca 231/539.hadise bk. (Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; IV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Buhâri, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); İVesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.AIi'den); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556; Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca 264/572 ve 265/573.hadislere bk.

İki kere de:
'Rasûlullah başım iki kere mesh em"diye rivayet etti.1201[246]

271/579- Muavviz b. Afrâ'nın kızı Rubeyyî'den (RadıyaiiaM anhâ):1202[247]
Rasûlullah'ı (Sattaiiahu aleyhi ve settem) abdest alırken görmüştüm; başım, saç başlangıcı yerlere kadar ellerini öne ve arkaya götürerek mesh etti, zülüf/favori yerlerini, ayrıca kulaklarım dışı ve içiyle beraber mesh etti.
§Rubeyyî'den (Radıyaliahü anhâ) ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah bizim yanımıza gelmişti, kendisine su kabı getirdik ve abdest aldı, (her uzvunu) üçer kere yıkadı, başını arka tarafından başlayarak iki kere mesh etti ve parmaklarını kulaklarına soktu, (bir rivayette, kulaklarının içine soktu).1203[248]

Açıklama

Başı meshte tekrar etmenin (iki ya da üç kere mesh etmenin) hükmü İmam Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed'e göre müstehab değildir ve gerek yoktur. Zira iki ya da üç kere mesh yıkamak anlamına gelir, Kur'ân ve Sünnet'te emredilen ise başın mesh edilmesidir. Rivayetlerdeki bilgiler ravinin kendi uygulaması ya da aynı suyla üç kere mesh olabilir. İmam Şafiî'ye göre ise müstehabdır.1204[249]
Kulak ile favori arasındaki boşluğu yıkamak İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre farzdır, zira yüzden bir parçadır, İmam Mâlik'e göre ise farz değildir, zira yüze dahil değildir.1205[250]

272/580- Muavviz b. Afrâ'mn kızı Rubeyyî'den (Radıyaliahü anhâ) diğer rivayet:1206[251]
Sonra Rasûlullah (SaiiaüaM aleyhi ve seiiem) ellerinde kalan su ile başını mesh etti; başının gerisinden başlayıp alnına/perçemine getirdi.
§ Rubeyyî'den (Radıyaliahü anhâ) gelen başka rivayet:
Rasûlullah (SaîiaiiaM aleyhi ve seiiem) abdest alırken o yanındaydı; başını, ön tarafından itibaren saç biten yerlerden başlayarak tümünü mesh etti, saçlarının şeklini bozmadı.1207[252]

(9)- ABDESTTE SARIĞA, BAŞ ÖRTÜSÜNE VE MESTLERE MESH ETMEK

273/581- (Rasûlullah'm azatlısı) Sevbân'dan (Radiyallahu anh):1208[253]

1201[246] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/322-323.
1202[247] Sened:
Sahih: Müsned, VI/359, H.no: 26901; İkinci rivayet: VI/359, H.no: 26897; Diğer rivayet: VI/359, H.no: 26898; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ahdürrezzâk, 1/37, H.no: 119; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126; Tirmizî, Taharet, 25, H.no: 33 (Tirmizî hadisin "hasen" olduğunu söylemiş ve Abdullah b. Zeyd'in rivayetinin daha sahih olacağını belirtmiştir); İbn Ebî Şeyhe, Musannef, 1/23, H.no: 145; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/266, 270-271, H.no: 673, 686-687; el-Mu'cemü'l-evsat, 1/288, H.no: 939; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/64;
Abdestle ilgili Rubeyyi'in diğer rivayetleri için bk. 230/538, 243/551, 249/557 ve 272/580.hadisler. Bu rivayetlerden 230/538: (Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; Benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlisî, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/28, H.no: 211; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126, 128-131; Tirmizî, Taharet, 25-26, H.no: 33 (hasen) - 34 (hasen-sahih); Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390, 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/169, H.no: 6100; Ayrıca 249/557, 243/551, ve 272/580.hadislere bk.
1203[248] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/323-324.
1204[249] İmam Şafiî, Ümm, 1/23; Merğînânî, Hidâye, 1/14; İb Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/9; İbn Kudâme, Muğtıî, 1/114.
1205[250] İbn Rüşd, age., 1/7; İbn Kudâme, age., 1/98; Meydânı, LUbâb, 1/31.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/324.
1206[251] Sened;
Sahih: Müsned, VI/358, H.no: 26895; Hadisin baş tarafı 230/538. hadisin ikinci rivayetinde zikredildi. İkinci rivayet: VI/359, H.no: 26903. Benzer rivayet için bk. VI/360, H.no: 26907; Abdestle ilgili Rubeyyi'in diğer rivayetleri için bk. 230/538, 243/551, 249/557, 271/579 ve 272/58O.hadisler. Bu rivayetlerden: 230/538 {Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 128; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/60; Ayrıca 243/551, 249/557, 271/579.hadislerebk.
SeneddekÎ râvilerden biri olan Abdullah b. Muhammed b. Akıl b. Ebî Tâlib (v. 142/759) hakkında bir takım eleştiride bulunulmuştur. Tirmizî bu zât hakkında şunları söyler: "Abdullah b. Muhammed sadûk biridir. Hafızasından dolayı bâzı âlimler tenkit ettiler. Hocam Buhârî şöyle diyordu: "Ahmed b. Hanbel, İshâk b. İbrahim ve Humeydî Abdullah b. Muhammed b. Akîl'in hadisi ile delil getirdiler. O mukâribiTl-hadis (mukârabü'l-hadis) biri di." Bk. Tirmizî, Taharet, 3, H.no: 3 (Ahmed Muhammed Şâkir bu hadîsin tahricinde: "İbn Abdilber'in de dediği gibi bu zât kendisini eleştirenlerden daha sika biridir" der); Tirmizî 17, Ebû Dâvûd 10, İbn Mâce 28, Ahmed b. Hanbel 125 ve Dârimî 5 hadisini nakletmiştir. Tirmizî hadisleri hakkında hasen-sahih hükmünü verir. Bk. Tirmizî, Taharet, 26, H.no: 34.
1207[252] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/324-325.
1208[253] sened:
Sahih: Müsned, V/277, H.no; 22283; Ebû Dâvûd, Taharet, 58, H.no: 146 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Rûyânî, Müsned, 1/420, H.no:

Rasûlullah (SaiMiaM aleyhi ve seiiem) bir keresinde seriyye gönderdi, ordu yolda soğuk bir havayla karşılaştı. Hz. Peygamber'in yanma döndüklerinde soğuk havadan dolayı sıkıntı çektiklerini belirtiler, Rasûlullah da sarık ve mestlerine mesh etmelerine izin verdi.
NOT: Bazı hadislerde sarığa mesh konusu açıklanmaktadır ve sarıkla birlikte alına/perçeme mesh etmek gerektiği de anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. (Bk, 276/584, 278/586.hadisler.)1209[254]

274/582- Sevban'dan (Radıyallahümh):1210[255]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seîiem) abdest alırken gördüm; mestlere ve başındaki örtüye1211[256] sonra da sarığa mesh etti.1212[257]

275/583- Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den (Radıyallahü anh):1213[258]
Kendisi Rasûlullah'ı (Saiidılahu aleyhi ve seiiem) mestlere ve sarığa mesh e-derken gördü.
§Diğer rivayette; 'Rasûlullah 'ı (Saiuaiahu aleyhi ve seiiem) mestlere ve başındaki örtüye1214[259] mesh ederken gördüm' şeklinde geçmektedir.1215[260]

276/584- Zeyd b. Sûhân el-Abdî'nin azatlısı Ebû Müslim'den:1216[261]
Selman el-Fârisi (Radıyaiiahu anh) ile birlikteydim, Selman abdesti bozulan {ve abdest almak isteyen) birini gördü, bu kişi mestlerini çıkarıyordu. Selman el-Fârisi ona, mestlerine ve sangına mesh etmesini, perçemine mesh etmesini tavsiye etti ve:
'Rasûlullah'ı (Saiiallaku aleyhi ve sellem) mestlerine ve başındaki örtüye 1217 [262] mesh ederken gördüm," dedi.
NOT: Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) kullandığı mest ve terlikler:
1- Necâşî'nin kendisine hediye ettiği bir çift siyah mest,1218[263]
2- Hayber ganimetlerinden hissesine düşen dört mest,1219[264]
3- Sığır köselesinden terliği,1220[265]

642; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/274, H.no: 477; Hâkim, 1/275, H.no: 602 (Hâkim, hadisin Müslim'in şartma/râvisine göre sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/62; Bennâ, Ebû Dâvûd ve Münzirî'nin sükût etmesi sebebiyle hadisin delil getirilmeye uygun olduğunu ifade eder. Bk.Bulûğu 'l-emânî, 11/38.
1209[254] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/326.
1210[255] Sened:
Hasen: Müsned, V/281, H.no: 22318; Taberânî, 'el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/91, H.no: 1409; Utbe Ebû Ümeyye ed-Dımeşkî'yi aşırı hatası sebebiyle zayıf saydılar. Heysemî, adı geçen bu zatı İbn Hıbbân'ın Sikât'mda zikrettiğini, bu zâtın maktu rivayetlerde bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/255. Fakat hadisin mütâbî ve şahidi vardır.
a-Bilâl'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/188, H.no: 735-737; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/28, H.no: 219; Tirmizî, Taharet, 75, H.no: 101; Şâşî, Müsned, 11/359, 362, H.no: 962, 966; Nesâî, Taharet, 86, H.no: 104-106; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/91, H.no: 125; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 561; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/359, H.no: 1100;
b-Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 75-84;
Tirmizî, Taharet, 75, H.no: 100 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirttikten sonra, bu konuda hadis nakleden sahâbilerin Amr b. Ümeyye, Selman, Sevban ve Ebû Ümâme olduklarım söyler); Nesâî, Taharet, 87-88, H.no: 107-109;
c-Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 563;
d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 564.
1211[256] Bu örtü, sangın örtüsü olsa gerek, Bk. 277/585.
1212[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/326-327.
1213[258] Sened:
Sahih: Müsned, V/288, H.no: 22380. Diğer rivayet: V/288, H.no: 22381; Benzer rivayet için bk. IV/179, H.no: 17548; IV/139, H.no: 17179; Benzer rivayetler için bk. IV/139, H.no: 17180; IV/139, H.no: 17181; IV/139, H.no: 17178; IV/179, H.no: 17547; IV/179, H.no: 17551; V/287, H.no: 22377; V/288, H.no: 22385; V/288, H.no: 22382; Buhâıi, Vudû', 48; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 562; Dârimi, Vudû', 38, H.no: 716;
Ayrıca 326/634.hadise bk.
1214[259] Bu örtü, sarığın örtüsü olsa gerek. Bk. 277/585.
1215[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/327.
1216[261] Sened:
Hasen: Müsned, V/439, H.no: 23607; Benzer rivayet için bk. V/440, H.no: 23614; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 563;
Ebû Şurayh'ı İbn Hıbbân ve Zehebî sika, tbn Hacer makbul, diğerleri ise mechûl saydılar. İbn Hıbbân Sikât'mda zikreder. Bk. Sikât, VU/660; Tabîb, Trc. no: 8159; Kâşif, Trc. no: 6675;
Zeyd b. Sûhân el-Abdî'nin azadlısı Ebû Müslim el-Abdî'yi İbn Hacer makbul, diğerleri İse mechûf saydılar. İbn Hıbbân Sikât'mda zikreder. Zehebî de sika sayıldığını söyler. Bk. Sikât, V/584; Takrîb, Trc. no: 8368; Kâşif, Trc. no: 6836; Bu iki râvinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ve İbn Mace'nin Sünen'indeki bu rivayetinden başka herhangi bir rivayetine rastlayamadık.
Muhammed b. Zeyd b. Ali el-Kindî'yİ ise İbn Hacer makbul, Zehebî saduk, diğerleri ise mechûl saydılar. îbn Hıbbân Sikat'ında zikreder. Bk. Sikât, WW424;Takrib, Trc. no: 5893; Kâşif, Trc. no: 4858; Bu râvinin, Tirmizî bir, İbn Mâce ve Dârimî üç, Ahmed b. Hanbel ise dokuz rivayetini nakleder.
1217[262] Bu örtü, sarığın örtüsü olsa gerek, Bk. 277/585.
1218[263] İbn Sa'd, Tabakât, 1/482.
1219[264] Ebu'1-Fedâ, Uyûnü'l-eser, IV/710.
1220[265] İbnü'l-Cevzî, age., 585.

4- Tüyü dökülmüş meşin terliği,1221[266]
5- Çift kayışlı terliği1222[267]...
§RasûlulIah'm terlikleri dikişli, ökçeli ve ölçüleri dengeliydi, terliklerini sağdan başlayarak giyer ve soldan başlayarak çıkartırdı.1223[268]

277/585- Ebû Abdillah'tan:1224[269]
Abdurahman b. Avf, Rasûlullah'm mestlere nasıl mesh ettiğini Bilâl'e (Radıyallahü anhüm) sorunca, O dedi ki:
'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) tuvalete gitti, sonra su kabı istedi ve yüzünü, ellerini (kollarını) yıkadı, sonra da mestlerine ve sarığının örtüsüne mesh etti.'1225[270]
NOT: Hz. Peygamber'in (SaiiaiiaM aleyhiveseüem) kullandığı bazı sarıklar:
1- Fetihten sonra Mekke'ye girerken başında siyah bir sarık vardı,1226[271]
2- Kül renginde sangı,1227[272]
3- Sarığını sarıya boyatmıştı,1228[273]
4- Rasûlullah siyah sarıkla hutbe vermişti,1229[274]
5- Rasûlullah sarığının ucunu omuzlarına indirirdi,1230[275]
6- Sanklarmm birinin ismi Sehab'di.1231[276]

278/586- Muğire b. Şu'be (Radiyalahu anh):1232[277]
Rasûlullah'm (SailaUahü aleyhi ve seiiem) abdest alış şeklini şöyle vasfetti: Yüzünü ve kollarını yıkadı, ayrıca perçemine, sarığa ve mestlere mesh etti... (Rasûlullah'ın abdestinin vasfı bölümünde geçen hadisin tamamını zikretti.)1233[278]

Açıklama

Sarığa mesh etmek cumhura göre yeterli değildir. Başa da mesh edilmesi gerekir. Zira hadislerde farklılık vardır, genel kabul görmemiştir/meşhur olmamıştır ve ihtiyatlı olmak gerekir.
İmam Ahmed'e göre ise sarığa mesh yeterlidir, ancak abdestli giyilmesi gerekir. Sangın hükmü, ayağa giyilen mest gibidir; çıkarılınca hükmü sona erer ve vakti de mesh gibidir; mukîm için 1 gün ve yolcu için 3 gündür. Ayrıca Hanbelîlere göre, sarık dışında takkeye de mesh edilmez. Kadınların, baş örtülerine mesh etmelerinde aynı ihtilaf geçerlidir. Ancak Ahmed b. Hanbel'in iki farklı içtihadı nakle-

---

1221[266] Buhârî, Vudû', 30; Müslim, Hac, 25; ibn Sa'd, age., 1/478.
1222[267] îbn Sa'd, age., 1/478; İbn Ebî Şeybe, XII/231.
1223[268] Baharı, Libâs, 37; İbn Sa'd, age., 1/478.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/327-328.
1224[269] Sened:
Sahih: Müshed, VI/12, H.no: 23776; İkinci rivayet: VI/15, H.no: 23802; (323/631.hadiste tekrar edilecektir); Üçüncü rivayet: VI/12, H.no: 23777; Benzer rivayet için bk. VI/12, H.no: 23779; VI/13, H.no: 23781; VT/13, H.no: 23783; VI/13-14, H.no: 23788; VI/14, H.no: 23789; VI/14, H.no: 23793; VI/14, H.no: 23796; VI/15, H.no: 23800-23803; Aynca (ikinci rivayet için) bk. 323/63l.hadis. Üçüncü rivayetin tekrarı için debk.327/635.hadis.
Müslim, Taharet, 84; Tirmizî, Taharet, 75, H.no: 101; Nesâî, Taharet, 86, H.no: 104-106; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/61
1225[270] Metinde bulunan muhtelif rivayetlerin tercemesi: Râvilerden Abdurrezzak dedi ki: " (Rasûlullah) su kabı istedi..."
§Ondan ikinci yolla gelen rivayet: "Rasûlullah'm mestlerine ve sangına mesh ettiğini gördüm." §Yine ondan üçüncü yolla gelen rivayet: "Rasûlullah şöyle dedi: 'Mestlere ve sarığa mesh edebilirsiniz.'"
1226[271] Ebû Dâvûd, Libâs, 21; İbn Sa'd, age., 1/425.
1227[272] Nesâî, Zînet, 108.
1228[273] Ebû Dâvûd, Libâs, 15; İbn Sa'd, age., 1/452.
1229[274] İbn Sa 'd, age., 1/475.
1230[275] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/148; Ebû Dâvûd, Libâs, 21.
1231[276] İbn Esîr, Bidâye, 11/345.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/328-329.
1232[277] Sened:
Sahih: Müsned, IV/255, H.no: 18151; (Tebük'te olduğunu ifade eden rivayet: IV/248, H.no: 18090; IV/247, H.no: 18078; IV/249, H.no: 18092; IV/251, H.no: 18109-18112; IV/248, H.no: 18088-18089;) Diğer Benzer rivayet rivayetler: IV/427-428, H.no: 18082; IV7255, H.no: 18151-18152, 18158; IV/254, H.no: 18146; IV/247, H.no: 18075; IV/245, H.no: 18059; IV/254, H.no: 18142; IV/250, H.no: 18106; IV/249-250, H.no: 18099; IV/247, H.no: 18077; IV/244, H.no: 18052; Buharı, Vudû', 35, 48, 49; Salât, 7, 25; Müslim, Taharet, 75-81; Tirmizî, Taharet, 72-75, H.no: 97-100; îbn Huzeyme, Ü/135, H.no: 140; Konu bütünlüğü açısından 54/362.hadise bk. Ayrıca 332-333/640-641 hadislere bk. Bu hadisin tamamı 233/541.hadiste zikredildi.
1233[278] Bk. 233/541.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/329-330.

dilmiştir: 'Ümmü Seleme (Radıyaifahü anhâ) validemizin baş Örtüsüne mesh etmesi' rivayeti nedeniyle caizdir, görüşü ve diğer rivayettte ise bunda sarık gibi meşakkat olmadığı için caiz değildir, görüşü nakledilmiştir. Bu konularda dikkatli olmak ve ihtiyatlı olan fetvalarla/ictihadlarla amel etmek gerekir. Ancak (erkeklerin kalabalık olduğu yerde abdest almak zorunda kalması gibi) sıkıntı anında abdestli giyilmek şartıyla üzerine mesh edilme görüşü alınabilir.1234[279]

(10)- ABDEST ALIRKEN AYAKLARIN YIKANMASI

Abdest alırken ayakların yıkanması asıldır ve Şia dışında İslâm âlimlerinin bu konuda ittifakı vardır. Zira âyetteki ayak kelimesine harf-i cerri geldiği için, elin yıkanmasına benzer ve nasb kıraati (,*£Wj) ile de yıkamaya atıf bulunmaktadır. Cer kıraati ise civardan dolayıdır ve bunun benzerine Arap Edebiyatında sıkça rastlanır. Ayrıca ayaklan yıkama ile ilgili hadislerin çokluğu ve aklî olarak ayağın daha fazla kirlenmesi ihtimalinden dolayı ayakların yıkanması gerekir.1235[280]

* Ayakların Yıkanma Şekli

279/587- Abdullah b. Zeyd b. Âsim (Radryatiahu anh):1236[281]
Rasûlullah'm (SailaUahü aleyhi ve seitem) abdest alış şeklini1237[282] şöyle vasfetti:
.... sonra topukları ile beraber (aşık kemiklerine) ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi:
'İşte Rasûlullah'm abdest alış şekli böyleydi.'
§Diğer rivayette; '.., sonra ayaklarını temizleyinceye kadar yıkadı' şeklinde geçmektedir.1238[283]

280/588- Yezid b. Ebû Mâlik ve Ebû'l-Ezher Hz. Muaviye'nin (Radıyaiiahü anh) abdestini anlatıyordu. (Râvi sözlerine devam ederek dedi ki):1239[284]
Muâviye Rasûlullah'm (Saihiiahü aleyhi ve seiiem) abdest alış şeklini gösterdi:
Abdest alırken azalarını üçer kere yıkadı, ayağını ise (temizleninceye kadar) sayısız şekilde yıkadı.'1240[285]

281/589- Devs'in azatlısı Salim Sebelân'dan:1241[286]
Hz. Aişe (Radıyaiiahü anhâ) annemizin bulunduğu bir grupla Mekke'ye doğru yola çıktık. Hz. Âişe, kendisine namaz kıldıracak Ebû Yahya et-Teymî ile yolculuğa çıkardı. Biz Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Sıddîk'a ulaştık, Abdurrahman abdest alırken hata yapıyordu. Hz. Âişe ona dedi ki:
'Ey Abdurrahman, abdesti güzel al, ben Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiemfm şöyle dediğini işittim:
"Vay o topukların (aşık kemiklerinin) kıyamet gününde ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."'
§Ebû Seleme'den gelen diğer rivayette de yukardaki hadisinin benzeri nakledildi.1242[287]

1234[279] îbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, I/9-I0; Mevsılî, ihtiyar, 1/25; İbn Kudâme, Muğnî, i/307-313.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/330.
1235[280] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/18; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/10-11; İbn Kudâme, Muğnî, 1/120-124.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/331.
1236[281] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; Diğer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16410; Benzer rivayet için bk. IV/38, H.no: 16383; IV/39, H.no: 16393, 16395; IV/40, H.no: 16404, 16406, 16408; IV/42, H.no: 16425; Buhân, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.AH'den); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556; Bu hadisin tamamı 231/539.hadİste zikredildi. Ayrıca 260/568, 264/572, 265/573 ve 270/578.hadislere bk.
1237[282] Bk.231/539.hadis.
1238[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/331.
1239[284] Sened:
Sahih: Müsned, İV/94, H.no: 16798; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 125 (Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etti); Velid b. Müslim sika müdellİs biridir. Fakat burada tahdis sığası ile nakilde bulunmuştur. Bennâ, hadisin Ebû Dâvûd ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini ve senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülüğu'l-emânî, 11/41.
1240[285] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/332.
1241[286] Sened:
Sahih: Müsned, VI/112, H.no: 24694; İkinci rivayet: VI/40, H.no: 24005; Benzer rivayet için bk. VI/99, H.no: 24559; VI/S4, H.no: 24424; VI/81, H.no: 24397; VI/191-192, H.no: 25465; VI/258, H.no: 26092; Mâlik, Taharet, 5; Müslim, Taharet, 25; İbn Mâce, Taharet, 55, H.no: 451-452.
1242[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/332-333.

282/590- Câbir b. Abdullah'tan (üadıyaiiahümh):1243[288]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir topluluğu abdest alırken gördü; ayak topuklarına suyu tam götürmüyorlar ve topukları kuru kalıyordu, şöyle buyurdu:
"Vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."
§Câbir'den (Radıyaiiahüanh) ikinci tarikle gelen rivayette de benzeri zikredildi.1244[289]

283/591- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhüma):1245[290]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) bazı kişileri abdest alırken gördü; onların topukları kuru kalıyordu (bir rivayette; abdesti tam almıyorlardı). Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba), abdesti güzel alın!.."
§Abdullah'tan <Radıyallahü anh) ikinci tarikle gelen rivayet: Birlikte bulunduğumuz bir yolculukta Rasûlullah (SaiMiaha aleyhi ve senem) geri kalmıştı ve bize yetişti, biz abdest alırken ikindi namazı vakti girdi, a-yaklanmıza mesh etmeye başladık. Rasûlullah yüksek sesle iki ya da üç kere şöyle nida etti:
"Vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."
§Abdullah'tan (Radıyallahü anh) üçüncü tarikle gelen rivayet: Rasûlullah (Satlaüaha aleyhi ve seiiem) bazı kişileri abdest alırken gördü; abdesti tam almıyorlardı, onlara şöyle dedi:
"Abdesti güzel alın, vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."1246[291]

284/592- Ebû Hüreyre (Radıyaiiaha anh):1247[292]
Bazı kişiler (bir rivayette; su kabından) abdest alırken yanlarına geldi; onlar abdesti tam almıyordu, şöyle dedi:
"Abdesti güzel alın, ben Ebû'l Kasım (Rasûlullah)ın (Saiuaiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum. (Bir rivayette; 'Abdesti güzel alın ki Allah size merhamet etsin, Rasûlullah'ın şu sözünü duymadınız mı?')
"Vay o topukların (kıyamet gününde ateşten) çekeceği (ızdıraba) L"1248[293]
§Aynı hadis Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) değişik tariklerle naklolundu.1249[294]

285/593- Abdullah b. Haris b. Cez'i ez-Zübeydî'den (Radtyattahüanh):1250[295]

1243[288] Sened:
Sahih: Müsned, in/316, H.no: 14329; İkinci rivayet: III/393, H.no: 15164; ffl/369, H.no: 14906; Benzer rivayet İçin bk.
Müsned, m/390, H.no: 15133; ftn Mâce, Taharet, 55, H.no: 454; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/38; Bennâ râvilerinin sika olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/42. Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'indeki şu rivayeti de burada zikredilebilir:
Müsned, m/358, H.no: 14796;
Parmaklarından su çıkarıp herkese abdest aldırması mucizesi Enes'teıı (Radıyallahü anh) de nakledildi:
Bk. Mhot^, İÜ/216, H.no: 13199.
1244[289] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/333-334.
1245[290] Sened:
Sahih: Müsned, 11/193, H.no: 6809; ü/164, H.no: 6528; 11/205, H.no: 6911; ü/201, H.no: 6883; 11/226, H.no: 7103; 11/211, H.no: 6976; Buhâri, İlim, 3, 30; Vudû', 27; Müslim, Taharet, 26-27; Nesâî, Taharet, 89, H.no: 111; EbÛ Dâvûd, Taharet, 46, H.no: 97; İbn Mâce, Taharet, 55, H.no; 450; DârimU Vudû', 35, H.no: 712.
1246[291] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/334-335.
1247[292] Sened:
Sahih: Müsned, ü/228, H.no: 7122; Benzer rivayet için bk. Ü/498, H.no: 10407; 11/482, H.no: 10199; 11/471, H.no: 10048; n/467, H.no: 9981; 11/430, H.no: 9518; n/407, H.no: 9254; 11/406, H.no: 9237 (şu lafızla rivayet edildi: H/409, H.no: 9275; ü/389, H.no; 9023; 11/284, H.no: 7803: ü/282, H.no: 7778; M«2Hfc Taharet, 20; Müslim, Taharet, 28-30; Tirmizî, Taharet, 31, H.no: 41 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu ve Abdullah b. Amr, Âişe, Câbir, Abdullah b.el-Hâris b. Cez' ez-Zübeydî, Muaykîb, HâlÎd b. el-Velîd, Şurahbîl b. Hasene, Amr b. el-Âs ve Yezîd b. Ebî Süfyân'dan da rivayet edildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 89, H.no: 110; İbn Mâce, Taharet, 55, H.no; 453; Dârimi, Vudû', 35, H.no: 713; İbn Huzeyme, 1/84, H.no: 162.
Bu konuda Hz.Ali'den nakledilen rivayet "Dilin âfetleri" konusunda 124/8983. hadiste zikredilecektir ki bu hadis de Abdullah'ın ziyadelerinden biridir.
Bk. Müsned, 1/78, H.no: 583 (zayıf); Heysemî, Kasım b. Abdurrahman'ın zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/236; V/l 16; Âmir Hasen, Zevâiclü Abdilîah, H.no: 11.
1248[293] Metinde geçen son söz ile ilgili muhtelif rivayetlerin tercemesi;
§Haccac; "Vay o topuğun ateşten çekeceği (ızdıraba)" şeklinde müfret (tekil) olarak rivayet etti.
§Vekî; rivayetteki topuklar kelimesini ifade eden lafzın yerine şeklinde olduğunu rivayet etti, İki kelime de aynı manadadır.
1249[294] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/335-336.
1250[295] Sened:
Sahih: Müsned, IV/191, H.no: 17641; Benzer rivayet için bk. IV/191, H.no: 17637; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi İçin bk.22/64.hadis. Mevkuf rivayette ise İbn Lehîa bulunmamaktadır: IV/190-191, H.no: 17636 (â_.üüı^) ziyâdesi ile rivayet edilen bu nakil hakkında Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah şöyle der: "(Babamın hocası) Hânın bu rivayeti Allah Rasûlii'ne ulaştırmadı (Buna göre hadis merfû değil, mevkuftur).. Ben de bu hadisi (hocam) Harun'dan işittim"; İbn Huzeyme, 1/84, H.no: 163; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/431, H.no: 2484; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/38; Dârekutnî, 1/95; Hâkim, 1/267, H.no: 580 (Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî onaylamıştır); Makdisî, Muhtara, K/214, H.no: 203; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V70;

Rasûlullah'ın (SaUaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum: "Vay o topukların ve ayakların altının[1251][296] (kıyamet gününde) ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."[1252][297]

286/594- (z.) Abîde b. Amr el-Kilâbi'den (Radtyaliahümh):[1253][298]
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm, (her uzvun) temizliğini tam yapıyordu.'
Râvi (Ümmü Ebî Rabîa) kendisi de abdest aldığında (her uzvun) temizliğini tam yapar, hattâ başındaki örtüyü kaldırıp başını mesh ederdi.[1254][299]

*** Ayak Parmaklarının Arasını Ovalamak**

287/595- Rasûlullah'm sahabisi Müstevridb. Şeddâd"dan (Radıyatiahü anh):[1255][300]
Rasûlullah'ı (Sattaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm, ayak parmaklarının arasını serçe parmağıyla ovalıyordu.[1256][301]

288/596- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[1257][302]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Saitaitahü aleyhi ve sellem) namazla ilgili bir şey sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"El ve ayaklarının parmak aralarını ov yani abdesti güzelce al!"
Ona söylediği sözlerden biri de şuydu:
"Rukûya eğildiğinde ellerini dizlerine koy ve hareketsiz kal ki sırtın tam düz olsun secde yaptığında da yerin sertliğini hissedinceye kadar alnını yere (iyice) yerleştir!.."[1258][303]

Heysemî hadisi Taberânî'ye merfû', Ahmed b. Hanbel'e ise hem mevkuf hem de merfû' olarak nisbet eder ve ricalinin İse sika olduğunu belirtir. Hk.Mecma', 1/240. Fakat Ahmed b. Hanbel'in senedlerinden biri merfûdur. Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nin Sü-nen'ine yaptığı tahkikte İbn Abdi'1-Hakem'in "Fütûhu Mısr" isimli eserinde (s.299) rivayet ettiğini belirterek nakledilenlerin hepsinin senedinin sahih olduğunu ifâde eder. Bk.TÎrmizî, Taharet, 31, H.no: 41.

1251[296] (Bir rivayette; Kıyamet gününde) ateşten çekeceği ızdıraba,) şeklinde geçmektedir.

1252[297] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/336-337.

1253[298] Sened:
Hasen: Müsned, IV/79, H.no: 16667; Benzer rivayet için bk. in/481, H.no: 15892; IV/79, H.no: 16668-16669; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, III/177, H.no: 1507; Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk, Mecma', 1/236; Heysemî'nin "Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvİler" sözünden kastı, oğlu Abdullah'ın yaptığı ilâvenin râvileri demektir.
Saîd b. Huseym'ı Yahya b. Main sika sayar. &k.Kâşif, Trc. no: 1877; İbn Hacer ise "saduktur, Şiilikle suçlanmıştır hataları vardır" der. hk.Takrîb, Trc. no: 2295; Tirmizî bir, Ahmed b. Hanbel yedi rivayetini nakleder. Tirmizî bir hadisi için "hasen-sahih" hükmü vermiştir. Bk.Sünen, Deavât, H.no: 3443.
Amir Hasan SabrÎ zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdilîah İsimli eserinde zikretmez.
Ek: Muaykıb b. Ebû Fatma ed-Devsî el-Mekkî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Hasen: Müsned, V/425, H.no: 23502; İÜ/426, H.no: 15449 (Eyyûb b. Utbe (v.160/777) sebebiyle zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasene yükselir);
Heysemî, Taberânî tarafından da nakledilen hadisin senedinde ekseriyetin zayıf kabul ettiği Eyyûb b. Utbe'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/240. Heysemî bu râvininîbnü'l-Medînî, Buhârî, Müslim ve bir topluluk tarafından zayıf sayıldığını, Ahmed b. Hanbel, Amr b. Ali ve Yahya b. Maîn'in'in bir rivayete göre sika, diğer rivayetlere göre zayıf saydıklarını, Nesâî'nin zayıftır dediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/305, II/9, 46, 92, 264; IV/100. Tirmizî, Eyyûb b. Utbe hakkında badis âlimlerinin bir kısmının tenkidde bulunduğunu söyler, Bk. Tirmizî, Taharet, 62, H.no: 85; Eyyûb b. Utbe'nin İbn Mâce'nin Sünen'inde bir, Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'inde ise on yedi rivayeti bulunmaktadır. Zehebî bu zât hakkında şunları söyler: "Buhârî "leyyin" olduğunu belirtti. Ebû Hatim de: "Yahya b. Ebî Kesîr'den yazdıkları sahihtir. Fakat hafızasından hadis naklettiğinde hata yapar" dedi." Bk.Kâşif, Trc. no: 521; İbn Hacer "zayıftır" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 619.

1254[299] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/337-338.

1255[300] Sened:
Sahih: Müsned, IV/229, H.no: 17933; Benzer rivayet için bk. IV/229, H.no: 17939; Ebû Dâvûd, Taharet, 59, H.no: 148; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 40 (Tirmizî hadisin "hasen-garib" olduğunu ve sadece İbn Lehîa tariki ile rivayet edildiğini belirtmiş, Ahmed Muhammed Şâkir ise Sünen'in tahkik ve tahricinde bunun böyle olmadığını, İbn Hacer'den (Bk.Telhîs, s.34) naklen Leys b. Sa'd ve Amr b. el-Hâris'in mürâbî-olduğunu söylemiştir. Ayrıca Beyhakî, Ebû Bişr ed-Dûlâbî'nin de rivayet ettiğini ve Dârekutnf nin Garâibii MâlÎk'inde de naklolunduğunu zikrederek, İbnü'l-Kattân'm sahih saydığını, buna İlâveten İbn AbdÎlhakem'in (Bk.Fütûhu Mısr, s.261) İbn Lehîa kanalıyla naklettiğini ifade etmiştir); (Şevkânî ve Bennâ da aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bülûğu'l-emânî, 11/44.) İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 446; Hadisin senedindeki İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadîs.
Lakît b. Sabira'dan (Radıyaliahii anh) şahidi İçin bk. (247/555.hadis) Müsned, IV/33, H.no: 16335, 16336; Ebû Dâvûd, Taharet, 56, H.no: 142; Savm, 28, H.no: 3366; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 38 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu, ayrıca İbn Abbas, Müstevrid b. Şeddâd el-Fihrî ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyaliahii anhüm) de nakledildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 71, 92, H,no: 87, 114; İbn Mâce, Taharet, 44, 54, H.no: 407, 448; Dârimi, Vudû', 34, H.no: 711; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/51, 76.
İbn Abbas'tan (Radtyatlahii anhümâ) şahidi için bir sonraki hadise bk. (288/596. hadis)

1256[301] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/338.

1257[302] Sened:
Hasen: Müsned, 1/287, H.no; 2604; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 39 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 447; Ahmed Muhammed Şâkir, Tev'eme'nin azadlığı Salih'i zayıf sayanların varlığını, bunun sebebi olarak da ömrünün son döneminde ihtilâf ettiğinin/bunadığının gösterildiğini belirtmiş, fakat Mûsâ b. Ukbe'nin hocası Salih'ten ihtilâtından önce hadis aldığını ve bu sebeple tbn Hacer'in de (Bk.Telhîs, s.34) naklettiği gibi Buhârî'nin hadisi hasen saydığını söylemiştir. Mûsâ b.TJkbe Salih'ten ihtilâtından önce hadis almıştır. Ek.Sünen, Taharet, 30, H.no: 39; Şevkânî de aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bennâ, age., n/44.

1258[303] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/338-339.

*** Ayakta Kuru Yer Bırakmamak, Uzuvları Peş Peşe Yıkamak (Muvâlât) Ve Abdesti Tam Almaya Teşvik**

289/597- Enes b. Mâlİk'ten (Radıyaltahüanh):1259[304]
Rasûlullah'a (Saîialidhn aleyhi ve sellem) bir kişi geldi, abdest almış, ancak ayağında tırnak büyüklüğündeki yer kuru kalmıştı. Rasülullah ona (kuru yeri kastederek) şöyle dedi:
"Dön ve abdestini güzelce al!.."1260[305]

290/598- Câbir b. Abdullah'tan (Rad,yaiiaha anh):1261[306]
Hz. Ömer (Radıyallahü anh) şu hâdiseyi haber verdi:
Kendisi1262[307] abdest alan ancak ayağının arka tarafında tırnak büyüklüğünde kuru yer kalan birini gördü, Rasülullah da (Saîlaiiaha aleyhi ve sellem) aynı kişiyi görünce şöyle buyurdu:
"Dön ve abdestini tamamla!.."
O kişi geri döndü ve abdestini tamamladı, sonra namazını kıldı.1263[308]

Açıklama

Abdestte tertip ve peşpeşe yıkamak (muvâlât) İmam Azam Ebû Hanîfe'ye göre farz değil, sünnettir. Zira âyetteki atıflar vav ile yapılmıştır ve vav harfi tertip ifade etmez. Tertip ve peş peşe yıkamayı Rasûlullah'ın fiillerinde görmekteyiz, o halde bunlar sünnettir.
İmam Şafiî'ye göre tertip farz, ancak peş peşe yıkama konusunda iki görüşü nakledilmiştir; mezheb-i kadîmine (önceki içtihadına) göre farz ve mezheb-i cedîdi-ne (sonraki içtihadına) göre sünnettir.
İmam Ahmed'den gelen meşhur rivayete göre ise İkisi de farzdır, diğer rivayette peş peşe yıkamak farz değildir, çok ara verilmedikçe caizdir. Tertip farzdır diyenler âyetteki tertibin leffi neşr-i mürettep (düzenli tertip)1264[309] olduğu görüşündedirler.1265[310]

291/599- Hâlid b. Mâ'dân Rasûlullah'ın ashabından olan birisinden (Radıyallahü anh) nakleder:1266[311]
Rasülullah (Saüattdha aleyhi ve sellem) birini namaz kılarken gördü; ayağının üst kısmına su ulaşmadığı için bir dirhem büyüklüğünde yer kuru kalmıştı. Rasülullah ona, abdesti iade etmesini emretti.1267[312]

1259[304] sened:
Sahih: Müsned, UI/146, H.no: 12426; Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; İbn Mâce, Taharet, 139, H.no: 665; İbn Huzeyme, 1/84, H.no: 164;
Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki hadise (290/598) bk. Müsned, 1/21, H.no: 134; Müslim, Taharet, 31; Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; İbn Mâce, Taharet, 139, H.no: 666.
1260[305] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/339-340.
1261[306] Sened:
Sahih: Müsned, 1/21, H.no: 134; Diğer rivayet: 1/23, H.no: 153 (Jü nU) ziyadesiyle; Hadisin
senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Müslim, Taharet, 31 Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; (Müslim ve Ebû Davud'un bu rivayetinde Ebu'z-Zübeyr'den nakleden Ma'kıl b. Ubeydullah el-Cezerî'dir ki bu zât İbn Lehîa'nın mütâbii olmuş olur); İbn Mâce, Taharet, 139, H.no: 666; Dârekutnî, 1/109; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/84; Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bir önceki 289/597. hadise bk.
1262[307] (Bir rivayette; Öğle namazı kılmak için)
1263[308] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/340.
1264[309] Edebiyatta iki türlü tertip vardır; Düzenli ve düzensiz:
a-Leff ü neşr-i mürettep: İlk söylenenle İkinci grupta söylenenlerin sıralı olmasıdır. b-Leff ü neşr-i müşevveş: Bu sıraya uymayan tertiptir. (Doğan, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, 637).
1265[310] İmam Şafiî, Ümm, 1/25-26; Sehnûn, Müdevvene, 1/14-15; Kâsânî, BedâV, 1/21-22; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/12; İbn Kudâme, Muğnî, 1/125, 128.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/340-341.
1266[311] Sened:
Sahih: Müsned, İn/424, H.no: 15434; Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 175; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/83; es-Sünenü's-suğrâ, s.97, H.no: 120; Müdellis Bakıyye b. el-Velîd tahdîs sığası ile nakletmiştir. Müslim bu zâtın an'anesini de kabul eder. Bennâ, ibn Hacer'in Tel-hîs'inden Esrem ile Ahmed b. Hanbel arasında geçen bir konuşmayı nakleder:
"Esrem: Bu hadisin isnadı ceyyİd midir?
Ahmed b. Hanbel: Evet, ceyyiddir.
-Peki tabiînden biri İşitmediği halde: "Allah Rasûlü'nün ashabından biri bana hadis nakletti" derse bu hadis sahih olur mu?
-Evet, sahih olur, dedi. Bk.Bülûğu 'l-emânî, ü/46.
Cünüp bir kimse guslettiğinde su ulaşmayan yer kalması ile ilgili rivayetler:
a-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh): Bk. İbn Mâce, Taharet, 138, H.no: 664 (İsnadı zayıfnr);
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ): Bk. İbn Mâce, Taharet, 138, H.no: 663 (İsnadı zayıftır).
1267[312] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/341.

292/600- Zü'1-Kelâ'dan olan Şebîb Ebû Ravh (RadıyaHahaanh): 1268 [313] anlatıyor: Kendisi Hz. Peygamber'le (SaiMiahu aleyhi ve settem) sabah namazını kıldı, Rasûlullah namazda Rûm sûresini okudu ve bir âyette yanıldı. Namazı bitirince dedi ki:

"Biz Kurâ'n okurken biri karıştırmamıza sebep oluyor, (zira) sizden bazı kişiler güzel abdest almadıkları halde bizimle namaz kılıyorlar. Bizimle namazda hazır bulunanlar abdesti güzel alsınlar!.."

§(Şebîb Ebû Ravh el-Kelâî'den (Radtyaiiahu anh) ikinci tarikle gelen rivayet;) Rasûlullah (SalMiahu aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırdı ve Rûm sûresini okudu, bir âyeti karıştırınca,1269[314] şöyle dedi:

"Abdestsiz olarak namaza gelen bazı kişiler sebebiyle şeytan okuyuşumuzda bizi yanıltıyor. Namaza geleceğinizde abdestinizi güzel alın!.."1270[315]

(11)- AZALARI İKİ YA DA ÜÇ KERE YIKAMAK GEREKİR, FAZLASI MEKRUHTUR

293/601- Atâ1 b. Yesâr'dan:1271[316]

İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ) abdest aldı, ve her uzvunu birer kere yıkadı, sonra Rasûlullah'in (Saüaiiahu aleyhi ve seitem) böyle yaptığını zikretti.1272[317]

294/602- İbn Abbas'tan (RadtyaUahuanhümâ):1273[318]

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) abdestte uzuvlarım birer kere yıkadı.1274[319]

295/603- Ömer b. Hattab'dan (RadıyaiiaManh):1275[320]

Rasûlullah'ı (SaUaüaM aleyhi ve seiiem) abdestte uzuvlarım birer kere yıkarken gördüm.1276[321]

1268[313] Sened:

Sahih: Müsned, IlÎ/471-472,H.no: 15818; İkinci rivayet: m/471, H.no: 15816 (Heysemî, bu ikinci rivayetin senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/241); III/471, H.no: 15817 (Şebib Ebû Ravh buradaki senede göre ashâbdan birinden nakledinyor); Benzer rivayet için bk.V/363, H.no: 22967: (»f>]ı j u* ^u) İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/14, H.no: 34; Münzirî de Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin kendileri ile delil getirilen kişiler olduğunu, Nesâî'nin de bu konuda bir naklinin bulunduğunu belirtir. Bk.Terğîb, 1/104-105. Ebû Ravh Şebîb (Zilkelâ1) el-Kelâî için bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, ü/609, Trc. no: 2381.

1269[314] (Bir rivayette; sabah namazını kıldırdı, oradaRûm sûresini okudu ve yamhnca...)

1270[315] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/341-342.

1271[316] Sened:

Sahih: Müsned, 1/336, H.no: 3113; Abdürrezzâk, 1/41, H.no: 126; Bennâ hadisin râvilerinin Buhâri ve Müslim'in ricalinden olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/47. Ayrıca 294/602.hadisin tahricinebk.

Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.295/603.hadis.

1272[317] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/343.

1273[318] Sened:

Sahih: Müsned, 1/233, H.no: 2072; Benzer rivayet için bk. 1/332, H.no: 3073; 1/219, H.no: 1889; İbn Abbas'tan abdest alış şekli ile ilgili rivayet: 1/268, H.no: 2416 Abdürrezzâk, 1/42, H.no: 127, 131; Buhârî, Vudû', 22 (Buhârî, muallak olarak da rivayet etmiştir. Bk. Vudû', 1); Ebû Dâvûd, Taharet, 54, H.no: 138; Tinnizî, Taharet, 32, H.no: 42 (Tirmizî, Hz. Ömer, Câbir, Büreyde, Ebû RâfT ve Îbnü'l-Fâkih'ten de rivayetin bulunduğunu, İbn Abbas'ın naklinin bu husutaki en sahih rivayet olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 64, H.no: 80; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/81, H.no: 85; İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 411; Dârimi, Vudû', 29, 39, H.no: 702-703, 717; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/18, H.no: 74-75; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/29; İbnü'l-Cârûd, H.no: 69; îbn Huzeyme, 1/77, 88, H.no: 148, 171; îbn Hıbbân, m/357, 374, H.no: 1076, 1095; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, K/163, H.no: 9429; Ebû Ya'lâ, X/156, H.no: 5777; Ebû Nuaym, Müsnedü EbîHanîfe, s.123; Hâkim, 1/247, 251, H.no: 521 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir), 534 (şâhid olarak nakleder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/50, 67, 73, 80, 162, 286;

a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/29; Ebû Ya'lâ, K/448, H.no: 5598; Hâkim, 1/251, H.no: 533 (Hâkim, Müslim'in şartma/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir); Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/80;

b-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Bezzâr, VI/368, H.no: 2385; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/228, H.no: 7346; Heysemî, senedinde Mendel b. Ali'nin bulunduğunu, bu râviyi Ahmed b. Hanbel, İbnü'l-Medînî ve bir rivayette Yahya b. Maîn'İn zayıf saydığım, bir rivayette ise sika saydığını belirtir. Bk.Mecma', 1/232;

c-Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Rûyânî, Müsned, 1/65, H.no: 9; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/271;

d-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 410; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 66;

e-Enes'teıı (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Nesâî, es-Sünenii'l-lcübrâ, 1/81, H.no: 84;

f-Kaysî'den (Radıyallahii anh) şahidi için 297/6O5.hadİse bk. Müsned, V/368, H.no: 23012; Nesâî, Taharet, 91, H.no: 113; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/89, H.no: 115;

g-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 420 (Bûsırî, senedindeki Zeyd b. el-Havârî el-Ammî sebebiyle zayıf olduğunu belirtir. Bk. Misbâhu'z-zücâce, 1/62);

h-Ebû Râfi'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Rûyânî, Müsned, 1/478, H.no: 727; Bezzâr, IX/316, H.no: 3864; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evmt, 1/278, H.no: 907;

ı-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. (Bir sonraki 295/603.hadis)

1274[319] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/343-344.

1275[320] sened:

Hasen: Müsned, 1/23, H.no: 149; Benzer rivayet için bk. 1/23, H.no: 151 ((Bu rivayet Rişdîıı b. Sa'd sebebiyle zayıftır. Fakat diğer rivayetle hasen li gayrihi mertebesine yükselir); Tirmizî, Taharet, 32, H.no: 42; İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 412 (Tebük Savaşında olduğu belirtilmektedir.). (Bûsırî, senedindeki Rişdîn b. Sa'd sebebiyle zayıf olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/60); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/29; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi İçin bk.22/64.hadis. tbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için önceki 2293-294/601-602.hadislere bk.

1276[321] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/344.

296/604- Muttalib b. Abdullah'tan:[1277[322]]
Abdullah b. Ömer (Radtyaiiahu anhümâ) abdestte uzuvlarını üçer kere yıkadı ve bunu Rasûlullah'a (Saliaüaha aleyhi ve settem) isnad etti.
Abdullah b. Abbas da (Radıyallahü anhümâ) abdestte uzuvlarını birer kere yıkadı ve bunu Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) isnad etti.[1278[323]]

297/605- Umâre b. Osman b. Huneyf ten:[1279[324]]
el-Kaysî (Radtyaiiahüanhüm) şöyle anlattı:
Kendisi bir yolculuk sırasında Rasûlullah'la (Saiîaiiahu aleyhi ve seiiem) beraberdi. Rasûlullah bevl etti, sonra kendisine su getirdi, kaptan eline su döktü ve bir kere yıkadı, yüzünü, kollarını ve ayaklarını birer kere iki eliyle yıkadı.
Konuşmasını şöyle tamamladı: Baş parmağı sarmaladı.[1280[325]]

298/606- Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):[1281[326]]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) abdestte uzuvlarım ikişer kere yıkadı.[1282[327]]

299/607- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[1283[328]]
Rasûlullah'ı (Saiiallahu aleyhi ve sellem) Abdestte uzuvlannı ikişer kere yıkarken gördüm.[1284[329]]

300/608- Osman b. Affân'dah (RadtyaOahüahh):[1285[330]]

1277[322] Sened:
Hasen: Müsned, 11/28, H.no: 4818; Benzer rivayet için bk. 1/372, H.no: 3526 (Sened ve metni ile aynı olan bu rivayet İbn Abbas'ın müsnedİnde yer almıştır); II/8, H.no: 4534; 11/132, H.no: 6158; n/38-39, H.no: 4966 1/219, H.no: 1889; Nesâî, Taharet, 65, H.no: 81; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/81, H.no: 88; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 414; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/386, H.no: 13430; İbn Hıbbân, İÜ/372, H.no: 1092; Ebû Ya'lâ, X/156, H.no: 5777; Heysemî, Abdulmuttalib b. Abdullah b. Hantab el-Mahzûmî hakkında "sikadır, zafiyeti de vardır" der. Bk.Mecma', VIII/165, 207;
Bennâ Ebû Zür'a ve Dârekutnî'nin sika saydıklarım, İbn Sa'd'm: "Çok hadis rivayet eden biridir. Hadisi ile delil getirilmez. Çünkü (sahâbî olmadığı halde) Hz.Peygamber'den bizzat hadis nakletmiş/irsâl yapmıştır" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/48.
1278[323] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/344-345.
1279[324] sened:
Sahih: Müsned, V/368, H.no: 23012; Nesâî, Taharet, 91, H.no: 113; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/89, H.no: 115; Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu belirtir. Senedinde yer alan Ebû Ca'fer ei-Medînî'nin Ebû Ca'fer el-Kârî' diye de tanındığını, asıl isminin Yezid b. el-Ka'kâ' olduğunu, İbn Sa'd'ın bu zat hakkında: "Sikadır, az hadis rivayet etmiştir. Kırâatta Medineliierin imamıdır"; Zehebî'nİn ise: "İbn Maîn ve Nesâî "sika", Ebû Hatim "sâlihu'l-hadis" saydı" dediklerini nakleder. Bk.Bülûğu'1-emânı, n/48.
Senedinde yer alan Umara b. Osman b. Huneyf e!-Ensârî İse İbn Hacer'e göre makbul sayılmıştır. Bk.Takrîb, Trc.no: 4854.
1280[325] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/345.
1281[326] Sened:
Sahih: Müsned, TV/41, H.no: 16416; Buhârİ, Vudû', 23, 38, 41-42, 45-46; Müslim, Taharet, 18; Dârimi, Vudû', 28, H.no: 700-701; İbn Huzeyme, 1/87, H.no: 170; Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bir sonraki 299/607.hadise bk.
1282[327] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/345-346.
1283[328] Sened:
Sahih: Müsned n/364, H.no: 8747; ££« Öâvûrf, Taharet, 53, H.no: 136; Tirmizl Taharet, 33, H.no: 43 (Tirmizî, hadisin "hasen-garib" olduğunu ve Câbir'den de nakledildiğini söyler); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/18, H.no: 81; Hâkim, 1/251, H.no: 533 (Hâkim: "Müslim'in şartı-na/râvisine göre sahihtir" demiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/79;
Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 298/606.hadise bk.
1284[329] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/346.
1285[330] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.no: 403; Şâfiî, Müsned, s.16; Abdürrezzâk, 1/41, H.no: 125; Buhârî, Vudû', 24; Müslim, Taharet, 9; îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 62-63; İbnü'l-Cârûd, H.no: 72; İbn Huzeyme, 1/4, H.no: 3; Ebû Avâne, 1/203, H.no: 657; Bezzâr, II/7, 11, H.no: 343, 349; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/148, H.no: 3836; VII/38, H.no: 6783; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/107, H.no: 161; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/62, 78; Makdisî, Muhtara, VMI-A12, H.no: 345, 347; 11/119, H.no: 492; Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarım ve SahÎh'te de geçtiğini söyler. Bk. Mecma', 1/228-229; 11/277-278;
Abdest azalarının üçer kez yıkandığım bildiren hadisler:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 33, H.no: 43; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 415;
b-Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Hâkim, UI/510, H.no: 5899 (Hâkim: "Garib ve isnadı sahihtir" der. Zehebî ise isnadının zayıflığı sebebiyle Telhîs'ten hazfetmiştir);
c-Rubeyyi' bt. Muavviz b. Afrâ'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bk. Müsned, V/359; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/215, H.no: 7309;
d-Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 416 (Bûsırî: "Fâid b. Abdurrahman sebebiyle çok zayıftır" der. Buhârî bu zat hakkında"münkeru'l-hadis", Hâkim de: "Abdullah b. Ebî Evfâ'dan mevzu hadisler nakleder" der. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/61);
e-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 417 (Bûsırî, "Senedindeki Leys sebebiyle zayıftır" der. BkMisbâhu 'z-zücâce, 1/61);
f-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 414;
g-Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, m/120, H.no: 2669;
h-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 61; VII/318, H.no: 36464;
ı-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk, Müsned, 1/369, H.no: 3490;

Rasûlullah (Sediattahu aleyhi ve sellem) abdestte uzuvlarını üçer kere yıkadı.1286[331]

301/609- Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh):1287[332]
Rasûlullah (SaliaiiaTm aleyhi ve sellem) abdest aldı; ellerini üçer kere yıkadı, ağzına ve burnuna üçer kere su aldı ve diğer azalarını da üçer kere yıkadı.1288[333]

302/610- îbn Ömer'den (RaâtyâiiahüanMmâ);1289[334]
Hz. Peygamber (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim Abdestte birer kere yıkarsa, bu onun mutlaka yapması lazım gelen abdest görevidir,
Ve kim Abdestte ikişer kere yıkarsa, ona iki kat nasip (ecir) verilir,
Kim de Abdestte üçer kere yıkarsa, bu benim ve önceki Peygamberlerin abdest alma şeklidir."1290[335]

303/611- EbûEnes'ten:1291[336]
Hz. Osman (Radıyallahü anh) bir yerde oturarak abdest alıp1292[337] (azalarını) üçer kere yıkadı, yanında Rasûlullah'ın ashabından birçok kişi vardı. Hz. Osman onlara dedi ki:
'Rasûlullah'ı bu şekilde (abdest alırken) gördünüz, öyle değil mı?' Onlar da:
'Evet' dediler, (kendisini tasdik ettiler.)
§ İkinci tarikle gelen rivayette benzeri zikredildi: Hz. Osman'ın azatlısı Humran'dan:
"Hz. Osman (Radıyaltahü anh) bir yerde oturarak abdest aldı ve uzuvlarım üçer üçer yıkadı, sonra dedi ki: Rasûlullah'ın (SailaliaM aleyhi ve seiiem) şu sözünü işittim:
"Kim benim aldığım şu abdest gibi abdest alır, sonra namaza kalkarsa bütün hataları dökülür, yani yüzünden, ellerinden, ayaklarından ve başından..."
§ Üçüncü tarikle gelen rivayette de benzeri zikredildi:
Muhammed b. Abdullah b. Ebû Meryem'den:
Hz. Osman'ın azatlısı İbn Dâre'nin yanma geldim, benim mazmaza yaptığımı (abdest aldığımı) işitince; 'Ey Muhammedi' dedi. Ben de; 'Buyur!' deyince sözüne şöyle devam etti: 'Rasûlullah'ın abdest alış şeklini sana haber vereyim mi? Hz. Osman'ı (Radiyaiiaha anh) bir yerde otururken gördüm, abdest

---

i-Muâvİye'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, IV/94;
j-Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Müsned, IV/132;
k-Enes'ten (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/28, H.no: 9;
1-Ebû Râfî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/317, H.no: 937.
1286[331] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/346-347.
1287[332] Sened:
Hasen: Müsned, V/257, H.no: 22118; Benzer rivayet için bk. V/258, H.no: 22125; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 61; VII/318, H.no: 36464; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/121, 254, H.no: 7555, 7990 Ayrıca 253/561.hadisebk.
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. IV/40, H.no: 16404
1288[333] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/347.
1289[334] Sened:
Hasen: Müsned, 11/98, H.no: 5735; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 419:
(Bûsirî, Zevâid'iiıde: "İsnâdındaki Zeyd el-Ammî zayıftır. Abdurrahîm metruk hattâ kezzâbdır. Muâviye b. Kurra ise İbn Ömer'e mülâki olmamıştır. İnb Ebî Hâtİm Ilel'inde bu kannati belirtmiştir. Hâkim de bu görüşü Müstedrek'te açığa kavuşturdu" der.);
Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği, bazılarınca da sika sayılan Zeyd el-Ammî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/230. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin büyük bir hataya düştüğünü, Zeyd'İn sika olduğunu, Ebû İsrail'in ise sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir. Hâkim İse bu hadîsi mürsel olarak gösterir. (Ebû İsrâîl hakkında bk.2/280.hadisin tahrici) 3u rivayeti de Ebû Hüreyre'nin hadisine (299/607,hadi s) şâhid olarak getirir. Hâkim, 1/251, H.no: 533 (Zehebî, Zeyd el-Ammî'nin vâhî olması sebebiyle hadisi zayıf sayar). Beyhald, es-SUnenü'l-kübrâ, 1/80-81;
Zeyd el-Ammî (Zeyd b. el-Havârî) Herât kadısıdır. Ebû Dâvûd bu zât İçin "Zeyd b. Mürre'dir" der. Şu'be ve Süfyân es-Sevrî, bu zâttan hadis almıştır. Buharı herhangi bir cerhte bulunmamıştır. Bk.et-Tânhu'l-kebîr, III/I/358; Tirmizî hadislerini sahih saymıştır (Bk. Sünen, Salât, 44, H.no: 212). Ahmed Muhammed ŞâkÎr, 11/18, H.no: 4683.hadisin tahricinde "sikadır" der. Ahmed Muhammed Şâkir senedindeki Zeyd el-Ammî İçin "saduktur" der. Bk. Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55'in tahricinde). Bûsirî ise (ibn Mâce, Taharet, 60, H.no: 469) Zevâid'de Zeyd el-Ammî'nin zayıf, olduğunu bildirir. BkMisbâhu'z-zücâce, 1/68. Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği, bazılarınca da sika sayılan Zeyd el-Ammî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/230. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin büyük bir hataya düştüğünü, Zeyd'in sika olduğunu, Ebû İsrail'in ise sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir.
Übey b. Ka'b'dan şahidi:
İbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 420 (Bu rivayet için: "Zeyd el-Ammî ve ondan rivayet eden Abdullah b, Arâde zayıftır" der ve Ahmed b. Hanbel'in bu isnadına işaret eder).
Hadis zayıf olmakla birlikte şahid ve mütâbileri ile hasen li gayrihi seviyesine yükselir. Ayrıca 307/6l5.hadise bk.
1290[335] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/347-348.
1291[336] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.no: 404; Mâlik, Taharet, 29; Buhârî, Rikâk, 8; Müslim, Taharet, 9; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/159, H.no: 1571; Heysemî, Taberânî'nin Evsat ve Sağîr'inde ve Bezzâr'm Müsned'inde Enes'ten nakledilen şu hadis için de ricalinin sika olduklarını belirtir.
BkMecma', 1/231.
1292[337] Bir rivayette; bîr yerde otururken abdest için su istedi ve abdest aldı, geçmektedir.

suyu istedi ve üç kere ağzına, üç kere burnuna su çekti, yüzünü üç kere ve kollarını üçer kere yıkadı, başını üç kere mesh etti ve ayaklarını yıkadı, sonra şöyle dedi:
'Kim Rasûlullah 'in (SailaliaM aleyhi ve sellem) abdest alış (şeklini) görmek isterse, işte Rasûlullah'ın abdesti (böyleydi)."[1293[338]]

304/612- (z.) Abdühayr'dan:[1294[339]]
Hz. Ali (Radıyaüahu anh)\
'İşte bu Rasûlullah 'in (Saliaiiahü aleyhi ve sellem) abdest alış şeklidir' dedi ve azalarım üçer kere yıkadı.
§İkinci tarikle gelen rivayette benzeri zikredildi:
Hz. Ali (Radıyaüahü anh) abdestte azalarını üçer kere yıkadı, başını mesh etti, sonra kalan suyu içip şöyle dedi:
'Rasûlullah 'in (Saftallahâ aleyhi ve sellem) abdest alîş (şekline) bakmak kimi mutlu ederse işte buna baksınl...'[1295[340]]
305/613- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden[1296[341]] (Radıyaiiaha nakleder:[1297[342]]
Hz. Peygamber'e (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) abdesti sormak Üzere bir bedevî geldi. Peygamberimiz ona azalarını üçer kere yıkayarak (abdesti gösterdi) ve şöyle dedi:
"İşte abdest budur, kim bundan fazla yıkarsa günaha girmiş, haddini aşmış ve haksızlık yapmış olur."
NOT: Bu hadiste, Rasûlullah üçten fazla yıkamanın israf olması konusuna dikkat çekmektedir.[1298[343]]

(12)- ABDESTTEN SONRAKİ DUA VE ZİKİRLER

306/614- Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh):[1299[344]]

1293[338] İkinci ve üçüncü gelen rivayetler Müsned'de geçtiği halde el-Fethu'r-Rabbânî'de herhalde benzer olduğu için alınmamıştır. Bk. Bennâ, 11/49 (Bu rivayetler Hz. Osman abdest alırken etrafında bulunan kişilerin nakilleridir.)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/348-350.
1294[339] Sened:
Sahih: Müsned, 1/114, H.no: 919; Benzer rivayet için bk.I/124, H.no: 1016; 1/157, H.no: 1350 (...ı_Wîı_WîUy) 1/142, H.no: 1204; 1/125, H.no: 1025; 1/123, H.no: 1007; 1/115, H.no: 928;
1/116, H.no: 945; Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.2; Abdürrezzâk, 1/38, H.no: 120; Tinnizî, Taharet, 34, H.no: 44 (Tirmizî bu konuda Hz.Osman, Âişe, Rubeyyi', İbn Ömer, Ebû Ümâme, Ebû Rafi', Abdullah b. Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah b. Zeyd ve Übey b. Ka'b'dan rivayetlerin bulunduğunu ve Hz.AJi'nin rivayetinin bu hususta en kuvvetli rivayet olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 103, H.no: 136; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, 22, H.no: 60, 135; Bezzâr, ü/7, 309, H.no: 148, 734; İÜ/54, H.no: 809; Makdisî, Muhtara, D/77, 118, 119, 285, H.no: 455, 491,492, 665-667; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/63.
1295[340] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/350-351.
1296[341] Yani Abdullah b. Amr b. As'tan (Radıyallahü anhümâ).
1297[342] Sened:
Sahih: Müsned, 11/180, H.no: 6684; Ebû Dâvûd, Taharet, 52, H.no: 135; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/82, H.no: 89; İbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, H.no: 58; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/22; İbnü'l-Cârûd, H.no: 45; İbn Huzeyme, 1/89, H.no: 174; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/162, H.no: 1111; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/79; Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde İbn Abbas'tan nakledilen şu hadis için: "Senedinde Süveyd b. Abdülaziz var, bu zatı Ahmed ve Yahya zayıf, Duhaym sika saymıştır" der:
Bk.Mecma', 1/231.
Üçer kez yıkadığına dair daha önce zikredilen hadisler için bk.
Rubeyyi' bt. Muavviz'den (Radıyallahü anhâ): 271/579; Muâviye'den (Radıyallahü anh) nakledilen: 280/588.hadis ve diğer şâhidler için 300/608, hadisin tahricine bk. Abdestte israf ile ilgili hadisler için bk.212-213/520-521.hadisler.
1298[343] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/351-352.
1299[344] sened:
Hasen: Müsned, 1/19, H.no: 121 (Ebû Akil'in amcasının oğlu meçhuldür, hadis bu sebeple zayıftır. Ancak hadis sahih şahidi ile hasen li gayrini seviyesine yükselir); Müslim, Taharet, 17; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no: 169; Tinnizî, Taharet, 41, H.no: 55:
lafzı ile rivayet edildi. Tinnizî, Enes ve Ukbe b. Amir'den (Radıyallahü anhümâ) de nakledildiğini belirtir. Senedinde ızdırabın bulunduğunu belirten Tirmİzî'ye Ahmed Muhammed Şâkîr şu cevabı verir: "Tirmisî hata etmiştir. Hadisin aslı sahihtir. Senedi doğrudur. Izdırab sadece Tirmizî'nİn kendi senedinde vardır. Ahmed b. Hanbel'in senedlerinde böyle bir ızdırab yoktur." Nesâî, Taharet, 109, H.no: 148; es-Siinenü'l-kübrâ, 1/94, H.no: 141; îbn Mâce, Taharet, 60, H.no: 470; Taberânî, Misnedü'ş-Şâmiyyîn, I/l 15, H.no: 176;
Hadisin şâhidleri:
a-Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. (203/511.hadis): Müsned, IV/150-151, H.no: 17296 (^ü & f); IV/145-146, H.no: 17247; Abdürrezzâk, 1/45-46, H.no: 142; Dârimi, Vudû', 44, H.no: 722; îbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 21, 24; VI/113, H.no: 29896; Ebû Avâne, 1/190-191, H.no: 604-605; Bezzâr, 1/361, H.no: 242; Ebû Ya'lâ, 1/162, 213, H.no: 180,249; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVÜ/331, H.no: 916; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/298, H.no: 554-; Hâkim, 11/433, H.no: 3508; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/78;
b-Enes'ten (Radı-}alla.hü anh) şahidi için bir sonraki 317/615.hadise bk.
c-İbn Ömer'den (Radtyattahü anhümâ) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 419. Metni:
İbn Mâce, Tahâiet, 47, H.no: 419 (Bûsırî Zevâid'de Zeyd el-Ammî'nin zayıf, Abdurrahim'in ise metruk, hattâ kezzâb olduğunu, MOâviye b. Kurra'nın, İbn Ömer'e mülâkî olmadığını belirtir. BYMisbâhu'z-ziicâce, 1/61); Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, 1/80, H.no: 385; es-Sünenü's-suğrâ, s.94, H.no: 112; Ebû Ya'lâ, IX/448, H.no: 5598; Heysemî ise Müâviye b. Kurra'nın babası ve dedesi aracılığıyla naklettiği hadîs diye verir ve Taberânî'nİn Evsat'ında (Bk. el-Mu'cemü'l-evsat, IY/78, H.no: 3661; VI/239, H.no: 6288) zikredildiğini söyleyerek Abdurrahim b. Zeyd el-Ammî'nin metruk, babasının ise ihtilaflı olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', T/239.

RaSÛlUİlah (Sallattahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar da sonra göğe bakarak: 'Eşhedü en lâ ilahe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh'[1300][345] derse kendisine cennetin sekiz kapısı açılır ve dilediği kapıdan içeri girer."[1301][346]

307/615- Enes b. Mâlik'ten (Raâtyaiiohuanh):[1302][347]
RaSÛlUİlah (Saîlallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar da sonra üç kere: Eşhedü en lâ ilahe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh'[1303][348] derse cennetin sekiz kapısı açılır ve dilediği kapıdan içeri girer."
NOT: Rasûlullah'in abdestten sonra yaptığı dualarla ilgili çeşitli rivayetler vardır ve bunlar dışında sünnette dua geçmemektedir yani her abdest uzvu için nakledilen dua sünnet değildir, âdabtan sayılır.'[1304][349]
Subhâneke Allahümme ve bihamdik, eşhedü en lâ ilahe illâ Ente, esteğfiruke ve etûbü ileyk[1305][350]
Allahümmec'alnî mine't-Tevvâbîne vec'alnî mine'l-Mütetahhirîn;[1306][351]
(Duanın Trc. 'Kudret sahibi/eşsiz olan Allahim! Seni hamd ile tazim ederim.
Ben şahidim ki tek olup ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şahidim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür.' Allahım beni tevbe edenlerden kıl, Allahım beni temizlenenlerden kıl!')
§Hadiste geçen cennete girme durumu, bu halde/temiz olarak ölürse şeklinde anlaşılabilir. Doğrusunu Allah bilir.[1307][352]

(13)- ÂBDESTTEN SONRA ÖNÜNE SU SERPMEK

308/616- Zeyd b. Hârise'den (Radıyallahü mh):[1308][353]
Hz. Peygamber (SaUattahÜ aleyhi ve setlemy.

---

d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 19; VI/113, H.no; 29893:
Heysemî: 'Taberânî'nİn Evsat'ında sahih hadis ricali İle nakledilir" der. Bk.Mecma\ 1/239. e-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 20; VI/113, H.no: 29894:
f-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 25; VI/114, H.no: 29897:
Heysemî: 'Taberânî'nİn Kebir ve Evsat'ında Huzeyfe'den merfû olarak da nakledilir" der. Bk.Mecma', T/239.
g-Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde zayıflığında icma olan Muhammed b. AbdurrahmarTın bulunduğunu belirtir. BkMecma', 1/238-239.
[1300][345] Trc. 'Ben şahidim ki tek olup ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şahidim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür.'
[1301][346] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/353-354.
[1302][347] Sened:
Hasen: Müsned, III/265, H.no: 13727; Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55 (Ahmed Muhammed Şâkir senedindeki Zeyd el-Ammî için "saduktur" der. Bk. Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55'in tahricinde) İbn Ebî Şeybe, Musannef 1/13, H.no: 22; VI/113, H.no: 29895; İbn Mâce, Taharet, 60, H.no: 469 (Bûsırî Zevâid'de Zeyd el-Ammî'nin zayıf, olduğunu, Hz.Ömer'den şahidinin ise Tirmizî'nin de belirttiği gibi ızdıraplı olduğunu bildirir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/68) Fakat Sindî haşiyesinde Hz.Ömer'den nakledilen hadisin sahih olduğunu, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin naklettiğini, bu hususta Tirmİzî'ye itibâr edilmeyeceğini belirtir); Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği, bazılarınca da sika sayılan Zeyd el-Ammî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma1, 1/230. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin büyük bir hataya düştüğünü, Zeyd'in sika olduğunu, Ebû İsrail'in ise sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir. Zeyd el-Ammî (Zeyd b. el-Havârî) Herât kadısıdır, Ebû Dâvûd bu zât İçin "Zeyd b. Mürre'dİr" der. Şu'be ve Süfyân es-Sevrî, bu zâttan hadis almıştır. Buharı herhangi bir cerhte bulunmamıştır. Bk.et-Târthu'l-kebîr, IH/I/358; Tirmizî hadislerini sahih saymıştır (Bk. Sünen, Salât, 44, H.no: 212) Ahmed Muhammed Şâkir 11/18, H.no: 4683.hadisin tahricinde "sikadır" der.
Hadis zayıf olmakla birlikte şahîd ve mütâbileri ile hasen 1İ gayrihi seviyesine yükselir. Aynca 302/610.hadise bk.
[1303][348] Trc. 'Ben şahidim ki tek olup ortağı bulunmayan Allah 'tan başka ilâh yoktur ve yine şahidim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür.
[1304][349] Bennâ, age., 11/52.
[1305][350] Ayncа bk.Nesâî, Amelü 7- yevmi ve 'l-leyle, 173
San'ânî, Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadis İçin "mevkuf olarak sahih" dediğini nakleder.
[1306][351] (Bk.Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55; Beyhakî, es-Sünenü's-Suğrâ, 1/94, es-Sünenü'l-Kübrâ, 1/78; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid (Taberânî'^nin"el-Mûcemu'l-kebîr ile Evsafından nakil), 1/243-244).
[1307][352] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/354-355.
[1308][353] Sened:
Sahih: Müsned, IV/161, H.no: 17410; Abd b. Humeyd, Müsned, s.l 18, H.no: 283; İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 462; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 1/201, H.no: 258; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Hadisin şâhidleri:
a-Hakem b. Süfyân es-Sekafî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 461; Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkİm'in Müstedrek'ine nisbet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiıt's-sağîr, H.no: 145; Münâvî de Hakem b. Süfyân'm Hz.Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve sellem) semâmda ihtilâfın bulunduğunu belirterek İbn Abdilber'in: "Bu zâtın abdest konusunda bir hadisi vardır, onun da senedi muzdariptir, o da bu hadistir" dediğini nakleder. Bk. Feyzu'l-Kadîr, V/145-146. Bu rivayet 155/463.hadiste zikredildi.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 463;
c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 464 (Kays b. Asım sebebiyle zayıftır);
Ayrıca bir sonraki 309/617. hadisin tahricine bk.

"Vahyin indiği ilk dönemde Cebrail'in kendisine geldiğini ve abdestle namazı öğrettiğini" anlattı, abdestten sonra da bir avuç su alıp (şeytanın vesvesesinden kurtulmak için) ferci tarafına serpti.[1309[354]]

309/617- Üsâme b. Zeyd'den (RadıyaiiaM anh):[1310[355]]
'Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Cebrâîl indiğinde kendisine abdesti öğrettiğini, abdesti bitirince sudan bir avuç alıp elbisesinin ferci tarafına serptiğini" anlattı.' Râvi şöyle dedi, 'Rasûlullah abdestten sonra (üstüne) su serperdi.'[1311[356]]

(14)- HER (FARZ) NAMAZ İÇİN ABDEST ALMA YANINDA, BİR ABDESTLE BİRDEN FAZLA NAMAZ KILMANIN CEVAZI

310/618- Muhammed b. Yahya b. Hıbbân el-Ensârî'den:[1312[357]]
Abdullah b. Ömer'in oğlu Ubeydullah'a (Radıyaiiaku mhsmy.
'Abdullah b. Ömer'in abdesti hakkında ne dersin; her namaz için ab-destli olsun ya da olmasın (yeniden) abdest alır mıydı?' deyince şunları anlattı:
'Zeyd b. Hattab'm kızı Esma,
Abdullah b. Hanzale b. Ebî Âmir (yani İbnü'l-GasîI)[1313[358]]den nakletti:
'Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) her (farz) namaz için abdestli olsun ya da olmasın abdest almakla emrolundu. Bu durum Rasûlullah'a ağır gelince her namazda misvak kullanmakla emrolundu. Abdesîsiz olması dışında, abdest alma zorunluluğu kendisinden kaldırıldı.'"
Devamla (Ubeydullah) şöyle dedi:
'Abdullah (İbn Ömer) bu görüşü[1314[359]] kuvvetli görüp ölünceye kadar onunla amel etmişti.'[1315[360]]

311/619- Amr b. Âmir'den:[1316[361]]
Hz. Enes'İn (Radıyallahü anh):
"Rasûlullah (Saiiallaha aleyhi ve sellem) her (farz) namaz için abdest alırdı,' dediğini duyunca kendisine sordum:
'Ya siz nasıl yapardınız?' O:
'Biz abdestimiz bozulmadığı sürece bir abdestle birden fazla namaz kılardık' dedi.[1317[362]]

1309[354] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/356.
1310[355] Sened:
Hasen: Müsned, V/203, H.no: 21668; Haris b.Ebî Üsâme, Müsned (Zevâidü'l-Heysemî), 1/210, H.no: 72; Dârekuînî, 1/111; Heysemî, hadisin senedinde Rişdîn b. Sa'd'm bulunduğunu, bu zâtı Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel'in sika, diğerlerinin zayıf saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/241-242; İbn Hacer, Rişdîn'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lehîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakleder. İbn Yûnus'un da şöyle de-diğİnİ kaydetmiştir: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." Bk. Takrib, Trc. no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın "zayıftır" dediğini naklederek hafızasının kötü olduğunu hatırlatmıştır. Bk.Kâşif, Trc. no: 1575. Tirmizî, hafızasından dolayı âlimlerin bu zatı zayıf saydığını söyler. Bk.Tirmizî, Salât, 17, H.no: 513; Taharet, 40, H.no: 54. (Ahmed Muhammed Şâkir ise Tirmizî'nin bu hadisinin haşiyesinde zayıflığının tartışılabileceğini ifade etmiştir.)
Bennâ hadisin Tirmizî'nin Ebû Hüreyre'den, Abdürrezzak'm İbn Abbas'tan, İbn Mâce'nin de Câbir'den şâhidlerinin bulunduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/53.
Ayrıca bir önceki 308/616. hadisin tahricine bk.
1311[356] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/356-357.
1312[357] Sened:
Sahih: Müsned, V/225, H.no: 21857; Sika müdellis İbn İshâk tahdis siğası ile naklettiğinden dolayı îıadis makbuldür. Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no: 48; Dârimu Vudû', 3, H.no: 664; İbn Huzeyme, 1/71, H.no: 138; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/244, H.no: 2247; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/43; Hâkim, 1/258, H.no: 556 (Hâkim: "Müslim'in şartma/râvisine göre sahihtir" demiş, Zehebî de bunu onaylamıştır); Makdisî, Muhtara, IX/265-266, H.no: 227-228; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VTI/49; Misvak ile ilgili hadisler için bk. 166/474, 172/4S0.hadisler.
1313[358] Abdullah'a İbnü'l-Gasîl denirdi, zira babası Hanzale melekler tarafından yıkandı. (Bk. İbn Abdilber, İsîîâb, III/892). Bu zât için bk. 11 l/419.hadisin dipnotu.
1314[359] Yâni abdest bozul madiği nda diğer vaktin namazı kılmabilir görüşü.
1315[360] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/358.
1316[361] Sened:
Sahih: Müsned, 111/132, H.no: 12286; Benzer rivayet için bk. III/26O, H.no: 13669; III/154, H.no: 12503; ÜI/133, H.no: 12305; m/194, H.no: 12951; Buhârî, Vudû', 54; Müslim, Taharet, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 112, H.no: 171; Tirmizî, Taharet, 44, H.no: 58 (hasen-garib); NesâÛ Taharet, 101, H.no: 131; İbn Mâce, Taharet, 72, H.no: 509; Dârimi, Vudû', 46, H.no: 726; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/42; Suyûti, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6979;
Hadisin şâhidleri:
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 72, H.no: 511 (Bûsırî, senedindeki Fadl b. Mübeşşir sebebiyle zayıf saydı. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/73);
b-Sa'd'dan (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. Dârimi, Vudû', 3, H.no: 663; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/33, H.no: 286;
c-Seleme'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/33, H.no: 287.
1317[362] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/359.

312/620- Süleyman b. Büreyde babasından nakleder (Radıyallahü anh):1318[363]
Hz. Peygamber (SatiallaM aleyhi ve scUem) Mekke'nin fethi günü bir abdestie birden fazla namaz kılınca kendisine Hz. Ömer sordu:
'(Ey Allah'ın Rasûlü!) Sen (önceden) yapmadığın bir şeyi bugün yaptın?'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
Bilerek (öğretmek ya da caiz olduğunu bildirmek için) yaptım."1319[364]

313/621- Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den (Radıyaiiahnanhâ):1320[365]
Rasülullah bevl edip gelince Hz. Ömer kendisine bir su kabı getirdi.
RaSÛlullah (Sallallaltü aleyhi ve selîem)'.
-Bu ne, ey Ömer!"
'Kendisiyle abdest alabileceğin su, Ya RasûlallahV "Her bevlden sonra abdest almakla emrolunmadım. Eğer bunu devamlı yapsaydım o sünnet olurdu."1321[366]

314/622- Hz. Âişe' den (Radıyaiiahü anh) diğer rivayet:1322[367]
Rasülullah (Saliaiiaha aleyhi ve seiiem) tuvaletten çıktıktan sonra abdest alırdı.1323[368]

315/623- Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahfianh):1324[369]
Rasülullah (Saiiattahn aleyhi ve selîem) buyurdu ki:
"Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim onlara her namaz için abdest almayı, her abdestie birlikte misvak kullanmayı emreder ve son namaz yatsıyı gecenin üçte birine kadar geciktirirdim."
NOT: Abdest bozulmaksızın her namaz vaktinde abdest afmak şart değildir ve bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır. Sadece İbn Hazm her namaz vaktinde abdest alınmalıdır der.1325[370]

(15)- MESCİDDE ABDEST ALMANIN CEVAZI VE UYUMAK İSTEYENE ABDEST ALMANIN MÜSTEHAB OLUŞU

1318[363] Sened:
Sahih: Miİsned, V/350, H.no: 22862; Benzer rivayet için bk. V/351, H.no: 22869; V/358, H.no: 22925; Metni için bk. Müslim, Taharet, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no: 172; Tirmizî, Taharet, 45, H.no: 61 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 101, H.no: 133; es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/93, H.no: 134; İbn Mâce, Taharet, 72, H.no: 510; Dârimi, Vudû', 3, H.no: 665; Tayâlisl s.108, H.no: 805; İbn Ebî Şeybe, Mustınnef, 1/34, H.no: 298; Ebû Avâne, 1/200, H.no: 646; İbn Huzeyme, 1/9, H.no: 12; İbnü'l-Cârûd, H.no: 1; Tahâvi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/41; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, İV/221, H.no: 4032; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ. T/162; Aynca 328/636 ve 331/639.h;ıdislere bk.
1319[364] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/359-360.
1320[365] Sened:
Hasen: Müsned, VI/95, H.no: 24524; Ebû Dâvûd, Taharet,, H.no: 42; İbn Mâce, Taharet, 20, H.no: 327 (Bûsırî, Ahmed b. Hatibe!'in Müsned'inde İbn Ebî Müleyke'nin Hz.Âişe'den naklettiğine değinir. BkMİsbâhu'z-Zâcâce, 1/53); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/56, H.no: 592; İshâk b. Râhûye, Müsned, III/667, H.no: 1262; Ebû Ya'lâ, VIII/262, H.no: 4850 (İbn Ebî Müleyke'nin babasından naklettiği kayıtlıdır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/113;
Ebû Ya'kûb Abdullah b. Yahya (et-Tev'em) ed-Dabbî zayıftır. Bk.İbn Hacer, Takrib, Trc. no: 3698; İbn Maîn zayıf saymış, İbn Hıbbân kuvvetlendirmiştir. Bk.Sikât, VII/57; Zehebî, Kâşif, Trc. no: 3050; İbn Ebî Müleyke'nin annesi ise müphemdir, meçhuldür. Heysemî, senedindeki râvilerden İbn Ebî Müleyke ve annesi hakkında cerh ta'dîl açısından bilgi veren birini tanımadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/241; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Cûmiu's-sağîr, H.no: 7836; Münâvî ise Nevevî'nin Hulâsa'da bu hadisi zayıf bahsinde zikrettiğini, Ebû Davud'un Şerhinde Abdullah b. Yahya et-Tev'em sebebiyle zayıf olduğunu, fakat Trâkî'nin Muhtar'da hasen olduğunu söylediğini nakleder. Bk.Feyzu'l-Kadîr, V/545; Hüseynî, el-Beyân ve't-ta'nf, 11/188.
1321[366] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/360.
1322[367] Sened:
Zayif: Müsned, VT/189, H.no: 25437; Câbir el-Cu'fî (v. 128/746) sebebiyle zayıftır. Şu"be ve Süfyâıı sika, ekseriyet zayıf saydı. Bk.Mecma', 1/241. Bir başka (63/260.) hadiste de Câbİr b. Yezid el-Cu'fi'nin zayıf olduğunu açıklar. Bk. Mecma', 1/173. Zehebî, Câbir b. Yezîd el-Cu'fî hakkında Şîa âlimlerinin ileri gelenlerinden biri olduğunu, sadece Şu'be'nİn sika saydığını, hadis hafızlarının buzâtı terk ettiklerini söyler ve Ebû Davud'un: "Bu râvînin benim kitabımda sehv hadisinden başka hadisi yoktur (Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no: 1036 -Miinzirî de bu zâtın hadisleri İle deli! getirilemeyeceğini belirtir.-)" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 739. Fakat Ebû Dâvûd, Diyet bahsinde (H.no: 4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. TÎrmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Âlimler hadisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdi bu râviyi terk ettiler. Hocam Câmd Vckî'İn şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliler hadissiz kalırlardı..." Bk.Sünen, Salât, 38, 152, H.no: 206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. İSkJabakât, VI/240; Ahmed b. Hanbe! İse Câbir b. Yezîd el-Cu'fî'nin birçok hadisini nakletmiştir. (Bu râvî için bk. 150/458.hadis).
1323[368] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/361.
1324[369] Sened:
Hasen: Müsned, 11/258-259, H.no: 7504; Nesâî, es-Simenü'l-kübrâ, ü/197, H.no: 3039; Hcysemi, senedindeki râvilerinden Muhammed b. Amr b. Alkame'nin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/221; MüntekaH-ahbâf'da: "Ahmed b. Hanbel sahih bir isnadla nakletti" der. Şevkânî ise Nesâî, İbn Huzeyme, muallak olarak Buhârî bu hadisin bir benzerini naklettiler. İbn Hıbbân da Salıih'inde Hz.Âişe'den rivayet etti" der. Bk.Neylü'l-evtâr, 1/228; Bennâ, age., 11/56. Münzirî isnadının hasen olduğunu söyler. Bk.Terğîb, 1/98, H.no: 313; Ayrıca benzer rivayet İçin 171/479.hadisin tahricine bk.
1325[370] İbn Hazm, Muhatta, 1/75-76; Mevsılî, İhtiyar, 1/7; İb Kudâme, Muğnî, 1/132.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/361.

316/624- Ebu'l-Âliye, Rasûlullah'm sahabesinden birinin (şöyle dediğini nakletti:1326[371]
Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mescidde abdest aldığını senin (gibilerin sorusu) için aklımda tuttum.1327[372]

317/625- Hz. Âişe annemizdenden (îtadtyallahüanhâ):1328[373]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve sellem) uyumak istediğinde (bir rivayette; cünüp olduğu halde) namaz için aldığı abdest gibi abdest alırdı.
§ Hz. Âişe'den başka yolla gelen rivayet:
Rasûlullah yatmak istediğinde namaz için aldığı abdest gibi abdest alır sonra yatardı.1329[374]

318/626- Berâb. Âzib'den (Radıyatiahu anh):1330[375]
H/. Peygamber ısaUalhthu uu-yin ve scih m) şöyle buyurdu:
-Yatağına uzanacağında abdest al, sağ tarafına dönerek uyumadan (önce) şunları söyle:
'Allahümme eslemtü vechî ileyke ve fevvadtü emrî ileyke ve elce'tü zahrî ileyke rahbeten ve rağbeten ileyke, lâ melce'e ve lâ mencâ minke illâ ileyke,
Âmentü bi kitâbik ellezî enzelte ve bi nebiyyik ellezî erselte.' Eğer (o gece) ölürsen, fıtrat (yani iman) üzere Ölmüş olursun."
(Duanın Trc. 'Allahım! Özümü sana teslim ettim, işlerimi sana bıraktım, korku ve ümit arasındaki duygularla canımı sana emânet ettim, senden başka sığınak ve korunacak yer yoktur. İndirdiğin Kitabına ve ayrıca gönderdiğin Peygamberine iman ettim.")1331[376]

Açıklama

Abdestin ittifak edilen dört farzı, âyette açıkça geçtiği için önceden zikredildi. Ancak bazı konuların farz ya da sünnet oluşunda ihtilâf edildi:
1- Abdeste niyet etmek: Hanefîlere göre sünnet, cumhura göre farzdır. İhtilâf abdestin müstakil bir ibâdet olup olmaması konusundaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
2- Tertip: Hanefi ve Mâlikîlere göre sünnet, diğerlerine göre farzdır, İhtilâf, âyetteki tertibin anlaşılması yanında, Rasûiullah'm abdest alıştaki tertibinin beyan gücünden kaynaklanmaktadır.
3- Peş peşe yapmak: Hanefî ve Şâfrîlere göre sünnet, diğerlerine göre farzdır. İhtilâfın sebebi bir önceki maddede zikredildi.

1326[371] Sened:
Hasen: Müsned, V/364, H.no: 22983; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/41, H.no: 393; Beyhakî, es- Sünenü'l-kübrâ, IV/322, H.no: 8382: Beyhakî'nin bu rivayetinden hadisi rivayet eden sahâbînin Hz.Peygamber'e (Satlallahü aleyhi ve sellem) hizmet edenlerden biri olduğu anlaşılıyor. Heysemî, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', ü/21; Bennâ hadisin senedinde zikredilen EbûHâSid'in isminin Muhacir b. Mahled olduğunu, bu râviyi İbn Hıbbân'm sika, Ebû Hâtim'in leyyin, İbn Maîn'in ise sâlih olarak değerlendirdiğini ifade eder. Bk.Bülûğü 'l-emânî, Ü756.
Sahabenin de mescidde abdest aldığı görülmüştür. Örnek olarak bk. Atıyye'den: "İbn Ömer mescidin dışında bevlettikten sonra mescidde abdest aldı" dediği nakledilir. Bk.İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/41, H.no: 387.
1327[372] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/362.
1328[373] Sened:
Sahih: Müsned, VI/85, H.no: 24436; İkinci rivayet: VI/121, H.no: 24783; Buhâii, Gusl, 25-26; Müslim, Hayz, 23; Ebû Dâvûd, Taharet, 87-88, H.no: 222, 224; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no: 584; Dârimi, Vudû', 36, H.no: 2084; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/62, H.no: 658-659; Dârekutnî, 1/125; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/360, H.no: 696; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/200, 202; Benzer bir rivayet için bk. 478/786.hadis (Mâlik, Taharet, 110; Buharı, Gusl, 286, 288; Müslim, Hayz, 305; Ebû Dâvûd, Taharet, 87, H.no: 222; Nesâı, es-Sünenü'l-kübrâ, V/331, H.no: 9045; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.)
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.474/782; Tirmizî, Taharet, 88, H.no: 120 (Tirmizî, bu konuda Ammâr, Âişe, Câbir, Ebû Saîd ve Ümmü Seleme'den rivayetlerin bulunduğunu, Hz.ömer'İn rivayetinin ise bu konunun en sahih rivayeti olduğunu belirtir);
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ) şahidi için bk.475/783; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no; 585;
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.476/784; Heysemî isnadının hasen olduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/274.
d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.477/785.hadis; İbnMâce, Taharet, 99, H.no: 586;
Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğü'l-emânî, 11/57.
1329[374] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/362-363.
1330[375] sened:
Sahih: Müsned, IV/292-293, H.no: 18495; Benzer rivayet için bk. IV/301-302', H.no: 18586; IV/300, H.no: 18561; IV/299, H.no: 18558; IV/296, H.no: 18524; IV/293, H.no: 18496; IV/290, H.no: 18469; IV/285, H.no: 18424; Müslim, Zikir, 56-57; Ebû Dâvûd, Edeb, 98, H.no: 5046; Tirmizî, Deavât, 16, H.no: 3394; İbn Mâce, Duâ, 15, H.no: 3876; Dârimi, İs-ti'zân, 51, H.no: 2686; Bu hadis "ezkâr" (dualar ve zikirler) bölümünde 131/4860.hadiste tekrar edilecektir.
Yalağa girince okunacak duaya bir örnek de Ebıı Hüreyre'dcn nakledilmiştir: Miisned, 11/432, H.no: 9555-9556; 11/295. H.no: 7925; Dârhni, îsti'zân, 51, H.no: 2687. Bu ve diğer dualar için bk, l27/4856.h'adis vd,
1331[376] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/363-364.

4- Uzuvian elle ovmak; Mâlikîlere göre farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, ovmak yıkamanın bir parçası olup olmamasmdaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
5- Besmele ile başlamak: Hanbclîlerde farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, konuyla ilgili hadislerin beyan gücünden kaynaklanmaktadır.
6- Mazmaza ve istinşâk: Hanbclîlerde farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf; ağız ve bumun içinin yüzden bir parça olup olması konusundaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
7- Başın hepsini mesh etmek: Mâlikilerdc ve Hanbelîlerde farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, konuyla ilgili hadislerin âyetteki baş kelimesinin beyan gücündeki farklı anlayıştan kaynaklanmaktadır.
8- Kulakları mesh: Hanbelılere göre farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, kulakların başla ilgili âyetteki mesh emrine dahil olup olmaması ile ilgili anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
§ Abdestin İttifak Edilen Sünnetleri:
1- Abdestle misvak kullanmak,
2- Sakailları hilâllemek/sıvazlamak.
3- Uzuvları üçer kere yıkamak (ŞâfÎîlere göre, başı Üç kere mesh etmek de sünnettir, cumhura göre bir kere mesh edilmeli, birden fazla mesh yıkamak olur, âyette emredilen mesh etmektir, yıkamak değil.)
4- Yıkarken sağdan başlamak.
§Abdestte Edeb/FazÜet Sayılan Bazı Hususlar:
1- Abdesti yüksek bir yere oturarak almak,(üzerine su sıçramaması için)
2- Başkasından yardım istememek,
3- Abdest alırken insanlarla konuşmamak,
4- Kibleye dönmek,
5- Suyun altına geçmesi için yüzüğü oynatmak, (ancak yüzük dar ise mutlaka oynatılmalıdır, suyun altına geçmesi farzdır.)
6- Mazmaza ve istinşakta sağ eli kullanmak,
7- Sol elle sümkürmek, burnu lemizlemek,
8- Boynu mesh, (bazı müctehidlcre göre sünnettir.)
9- Abdestten sonra kelimc-i şehâdclİ söylemek,
10- Suyu az/iktisatlı kullanmak,
11- Yıkanılan azaları belirtilen sınırdan daha fazlasıyla yıkamak, (hadiste geçtiği gibi âhirette azalardan daha fazla yer parlak/nuriu görünsün diye,)
12- Havlu vb. şeyle kurulanmayı terk, (ancak kurulanmak da caizdir.)
13- Abdestten artan sudan ayakta içip Allahım, beni tevbe edenlerden kıl, beni temizlenenlerden kıl, diye dua etmek.[1332[377]]

[1332[377]] Konuyla ilgili kaynaklar, yerlerinde tafsilatlı olarak zikredildi. (Ayrıca bk. Şîrâzî. Mühezzeb, 1/21; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/19,24.35; İbn Rüşd, Bklâyetü'l miictchid, 1/6-7, 9 10, 12; İbn Kudâme, Mıığnî, 1/78. 90-91, 102, 113, 126).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/364-365.

ı- ABDESTİ BOZAN ŞEYLER/HALLER

1- Ön Ve Arka Yoldan Çıkan Necaset İle Abdestin Bozulması

Allah Teâlâ buyurdu:
"Ey İman edenler! Namaza kalktığınızda (abdestîniz yoksa); yüzünüzü, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın. Eğer cünüp olduysanız iyice temizlenin/yıkanın. (Ancak) siz hasta ya da yolculukta veya sizden biri hacet yerinden gelmiş yahut da kadınlara dokunmuş-sanız/beraber olmuşsanız ve su da bulamadıysanız, bu durumda temiz toprağa yönelin/teyemmüm yapın; (onunla) yüzlerinize ve ellerinize mesh edin. Allah size zorluk çıkartmak istemez, ancak sizi temizlemek ve nimetini tamamlamak ister ki belki siz de şükredersiniz." (Mâİde 5/6)
(Maide süresindeki bu âyet; bazı hallerde su bulunmazsa teyemmüm yapılması gerektiğini öğretmektedir. Bu durumlardan birisi, hacet yerinden (tuvaletten) dönüldüğü zamandır ki icma ile ön ve arkadan gelen şeylerin abdesti bozduğunu gösterir. Aşağıdaki rivayetler de bunu tekid etmektedir.)[1333][379]

* İdrar Ve Büyük Tuvalet İhtiyacından Dolayı Abdest Almak

348/656- Zirb. Hubeyş'ten:[1334][380]
Safvan b. Assai el-Murâdî'nin (itadıyaiUıhü anlı) yanma gelip mestlere mesh etme konusunu sordum. Bana dedi ki:
'Rasûlullah'in (SaiiaiiaM aieyiu ve seiiem) yamndayken bize, cünüplük dışında mestlerimizi üç gün çıkartmamayı tavsiye etti.. Ancak büyük-küçük ihtiyaçtan ve uykudan dolayı çıkartmayı emretmedi.[1335][381] Gür sesli bir bedevi geldi ve:
'Ey Muhammed, kişi bir topluluğu sever de onlara katılamazsa, (yaptıklarını yapamazsa ne olur?) dedi.
Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Kişi sevdiği ile beraberdir."[1336][382]
NOT: Bu hadiste söz konusu bedevi, Rasûlullah ve Müslümanlara olan sevgisini açıklamaktadır. Ancak onlara katılamamaktan ve yaptıklarını yapamamaktan şikâyet edince, Rasûlullah: "Kişi sevdiği ile beraberdir" buyurdu.
Enes'ten (Radıyattahü anh) aynı hâdiseyi hatırlatır mâhiyette bir rivayet de nakledilmektedir.[1337][383]

[1333][379] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/30.
[1334][380] Sened:
Sahih: Müsned, IV/239, H.no:18009; Benzer rivâyeiler için bk. IV/239, H.no:18007; 1V/239-240, H.no: 18011; IV/240, H.no:18013, 18015-18016; IV/241, H.no:18018; İbnü'l-Mübârek, 387, H.no:1096; Tayâlisî, s.160, H.no:l 165; Şafîî, 17; Ümm, 1/34-35; Abdürrezzâk, Musannef, 1/205, H.no:795; İbn Ebî Şeybe, 1/162, H.no:1867; V/284, H.no:26112; EbÛ Davûd, İlim, 1, H.no:3641; Tirmizî, Taharet, 71, H.no:96 (hasen-sahih); Deavât, 98, H.no:3536, (hasen-sahih); Nesât, Taharet, 113, H.no:I58; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:226 (Bûsirî, son döneminde ihtilât eden Âsim b. Ebi'n-Necûd - Behdeie- haricinde diğer râvîlerin sika olduğunu ifade eder); Taharet, 62, H.no:478; Dârimi, Mukaddime, 32, H.no:369; Humeydî, 11/389, H.no:881; Saîd b. Mansûr, Sünen, V/119, H.no:940; Dârekutnî, 1/191, H.no:15, Makdisî, Muhtara, VIII/32-34, H.no:23-26; VIII/36, H.no:29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/55-60, H.no:7349-7365. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/114.
Heysemî, Taberâni'nin rivayetinde zayıf sayılan AbdulkerÎm b. Ebu'l-Mehârik'in bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/123. Âsim b. Behdeie -İbn Ebi'n-Necûd- hakkında İbn Hacer: "Sadûktur, ancak bazen hata yapar. Kırâaüa delildir. Buhârî ve Müslim'in râvîleri arasında bir başka rüvî İle destekli olarak yerini alır." (Bk. Takrîb, Trc.no:3054) Zehebî ise, "Sika sayılır. Ancak Dârekutnî, hafızasında biraz problemin bulunduğunu söyler" der (Bk. Kâşif, Trc.no:2496).
Ayrıca 14/211 ve 337/645. had ise bk.
[1335][381] Bilâkis abdest alıp üzerine mesh etmeyi emretti. Bk. 'Mest üzerine mesh' konusu.
[1336][382] Hadisin Müsned'dekî bir başka rivayeti şöyledir:
Bk. Müsnel, IV/240, H.no:18013; (Zir b. Hubeyş'in Safvân b. Assâl el-Murâdî'den benzer rivayeti için bk. 14/211.hadis).
[1337][383] Bu rivayet şöyledir:
Bk. Müsned, III/222, H.no:13249.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/30-32.

* Yellenmekten Dolayı Abdest Almak

349/657- Hz. Ali'den (Radıyallahüanh):1338[384]
Hz. Peygamber'e iSaiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir bedevî geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz çölde yaşıyoruz. Birimiz yellenirse1339[385] (ne gerekir?)'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İzzet ve celâl sahibi Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez1340[386], biriniz böyle yaparsa abdest alsın, eşlerinize (cinsel olarak) arkadan yaklaşmayın!"
§Bir rivayette: "Gerilerinden (dübürlerinden) yaklaşmayın!" şeklinde geçmektedir.1341[387]

350/658- Muhammed b. Amrb. Atâ'dan:1342[388]
Sâib b. Habbab'ı (Radıyaiiahu anhum) elbisesini koklarken gördüm. 'Neden böyle (yapıyorsun)?' deyince şöyle cevap verdi: 'Rasûlullah'ın (SallallaM aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum:
"Abdest ancak yelin kokusu ya da sesi olduğunda gerekir."1343[389]

351/659- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahuanh):1344[390]
Hz Peygamber (Saitatiaha aleyhi ve setiem) dedi ki:

1338[384] Sened:
Sahih: Müsned, 1/86, H.no:655; £60 Dâvfirf, Taharet, 81, H.no:205; Salât, 187, H.no:1005 (Ebû Davud'un her iki yerdeki metni şu şekildedir: Tiruıizî, Radâ', 12, H.no:1164:
(Tirmizî, Ali b. Talk'tan rivayet edilen bu hadis için "hasen" hükmü vermiş ve bu konuda Hz. Ömer, Huzeyme b. Sabit, İbn Abbas ve Ebû Htireyre'den (Radıyaüahü arihiim) rivayetlerin bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca hocası Buhârî'den şunları nakleder: "Ali b. Talk'ın Hz. Peygamber'den bu bir tek hadisten başka rivayetinin bulunduğunu bilmiyorum ve yine Talk b. AH es-Sühaymî'nin hadislerinden biri olduğunu da bilmiyorum. Zannedersem Vekî' bu zâtı Allah Rasûlü'nün bir başka ashabından biri olduğunu gördü ve bu hadisi nakletti"); H.no:1165:
(Ali'den nakledilen hadis: Tinîiizî bu zâtın Ali b. Talk olduğunu söyler); H.no:1166 (Hasen); Dârimt, VudÛ', 114, H.no:1141;/ûn flı&Mn, V/514-515, H.no:4199, 4201; Beyhakî, eS'Sünenü'l-kübrâ, V/324-325, H.no:9023-9026;
Ahmed b. Hanbel ve Beylıakî'nin 9023.hadisinin senedinde Vekî'-Abdülmelik b. Müslim el-Hanefî - babası (Müslim b. Sellâm) - Ali silsilesi bulunmaktadır. Ebû Dâvûd, Dârinıî, Tirmizî, İbn Hıbbân ve Beylıakî'nin 9024-9026. had islerin in senedinde ise: "...îsâ b. Hıttân - Müslim b. Sellâm - Ali b. Talk" vardır. İbrahim el-Huseynî hem Hz.Ali ve hem de Ali b, Talk'tan rivayetine dikkat çeker. Bk.d-Beyân ve't-ta'nf, 1/74.
Heysemî de hadisin Hz.Ali'den gelen rivayetine yer vererek sünenlerde Ali b. Talk el-Hanefî'den nakledildiğini, asıl Hz.Ali rivayetinin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'e yaptığı ziyâde olduğunu, ayrıca bu hadisin râvilerinin de sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/243; IV/299. Heysemî'nin bahsettiği ziyâde şu hadistir: Müsned, 1/138, H.no:1164; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/274, H.no:1965; Dârekutnî, //e/, IH/189; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/220, H.no:993; Heysemî hadisin senedinde yer alan Husayn hakkında Yahya b. Maîn'in "Onu tanımıyorum" dediğini nakleder. Bk. Mecma', 1/243 (Bu rivayet Namaz bahsinin 801/1671.hadisi olarak zikredilecektir).
Ali b. Talk b. Münzir (veya Talk b. Ali b. Münzir) el-Hanefî'nin (Radıyattahü anh) Ahmed b. Hanbel yirmi, Tirmizî altı, Ebû Dâvud altı, Nesâî üç, İbn Mâce ve Dârimî bir rivayetini nakleder. Bu şahabının biyografisi için bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV/117-118, Trc.no:3790;
Mecdüddin b. Teymiye ihtiyatla hadisin hem Hz. Ali'den, hem de Ali b. Talk'tan rivayet edildiğini gösteren iki hadis verir (Bk.Müntekâ, H.no:3648, 3650). Ahmed Muhammed Şâkir, Ali b. Talk'a nisbet edenlerin hatalı olduğunu iieri sürmektedir. Fakat senedlerin ifade ettiği görüntü hadisin Ali b. Talk'tan nakledildiğini belgeliyor.
Hadisin son bölümünün:
a-Huzeyme b. SâbÎt'ten (Radıyalkıhü anh) şahidi için bk. Müsned, V/2I3, H.no:21747, 21751-21752, 21755; V/214, H.no:21762; V/215, H.no:21771; Dârimî, Vudû', Nikâh, 30, H.no:2219.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anlmma) şahidi:
Bk. Tirmizî, Radâ', 12, H.no:1165 (Hasen-garib)
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/479, H.no: 10158.
1339[385] Bu cümle tasğîr (küçültme) sigası iledir ve tam tercemesi; 'yelcik çıkarsa'dır. Ancak Türkçeye, 'yellenirse' şeklinde terceme edildi.
1340[386] Bu mana için bk. Müsned tr. H.no: 427/735 ve ilgili dipnot.
1341[387] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/32-33.
1342[388] Sened:
Hasen: Müsned, III/426, H.no:15445; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:516 (İbn Mâce'de sahâbinin ismi es-Sâib b. Yezid olarak zikredilmiştir. Bûsırî, Muhammed b. Amr b. Ata'nın talebelerinden Muhammed b. Abdullah b. Mâlik'in Sünen'deki mütâbii Abdülaziz b. Ubeydullah'ın zayıf olduğunu belirtir. 'BkMisbâhu'z-Zücâce, 1/74); Haris b. Ebî Üsâme, Müsned, 1/221; Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr,WWl40,R.no\6622;Mü.medü'ş-Şâmiyyîn, 11/286, H.no:1354;
Heysemî de hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini, (İbn Mâce'nin senedinde tenkid edilen) Abdülaziz b. Ubeydullah'ın zayıf olduğunu, kendisini sika sayan birini görmediğini belirtir Bk. Mecma', 1/242. Fakat Taberânî'nin bu rivayetinde ise sahâbinin ismi es-Sâib b. Hallâd'dır.
Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Hadisin râvisi es-Sâib b. Habbâb'dır. İbn Mâce ve Taberâni'de verilen isimler doğru değildir. İbnü'1-Esîr, es-Sâib b. Habbâb'dan sadece bu hadisin nakledildiğini söyler. Bk.Osdü'1-ğâbe, U/390, Trc.no:1907
Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. 351/659 ve 359/667.hadisler.
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk.359/667.hadis.
Hadis şâhid ve mütâbii ile hasen seviyesindedir.
1343[389] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/33-34.
1344[390] Sened:
Sahih: Müsned, 11/410, H.no:9283; Benzer rivayetler için bk. 11/471, H.no:10049; 11/435, H.no:9580; Tirmizî, Taharet, 56, H.no:74 (Hasen-Sahih); İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:515; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, 1/117, 220.
Ebû Hüreyre'nin (Radıyaiiahu anh) sözü (mevkuf) olarak nakledilen muallak rivayet için bk. Buharı, Vudû', 34;
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk.359/667.hadİs.
Sûib b. Habbâb'dan (Radıyallalıü anh) şahidi için bk. 350/658.hadis.
Ayrıca 3 56/664. had İse bk.

"Ancak tuvalete gitmek1345[391] ya da yellenmekten dolayı abdest gerekir."

NOT: Ön ve arkadan çıkan idrar, dışkı, mezi, vedi ve yellenmek gibi necis şeyler icma ile abdesti bozar. Ancak Hanefî âlimleri arkadan değil de önden gelen yelin abdesti bozmadığı görüşündedirler. Mâlikîlere göre mutad olmayan kurt ve kum gibi şeyler hastalık halinde değil de sağlıklıyken gelirse abdesti bozmaz.1346[392]

352/660- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahuanh):1347[393]

RaSÛlullah (Sallallalıii aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:

"Abdesti bozulan kişi, yeniden abdest alıncaya kadar namazı kabul olmaz."

Hadramevt'li biri Ebû Hüreyre'ye sordu:

'Ey Ebû Hüreyre! Abdesti bozma nedir?' 'Sessiz ya da sesli yellenmektir.'

NOT: Bu rivayette Ebû Hüreyre "hades" kelimesini yellenmek şeklinde kayıtlamıştır. Ancak kelimenin mutlak manası, manevî pislik durumudur ki bu da abdestsizlik, cünüplük, hayız ve nifâs hallerinden biri ile olur. Küçük hades denilen abdestsizlik halinden abdest ile, büyük hades denilen cünüplük, hayız ve nifâs halinden ise gusül ile temizlenmek mümkündür. Su bulma imkânı olmadığında teyemmüm söz konusu iki hades için de geçici temizlik aracıdır.1348[394]

353/661- Peygamberimizin eşi Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):1349[395]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiahtt aleyhi ve seüem) mevlâsi Selmâ1350[396] kendisine vuran kocası Ebû Râfî hakkında konuşmak için Peygamberimiz'den izin istedi. Peygamberimiz Ebû Râfî'e:

"Ey Ebû Râfî! Sana ve ona ne oluyor?"deyince o: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu (kadın) bana eziyet ediyor'dedi.

Peygamberimiz onun eşine:

"Ey Selmâ, ona nasıl1351[397] eziyet ediyorsun?"diye sordu.

'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ona hiçbir şeyle eziyet etmedim. Ancak namaz kılarken abdestini bozdu. Kendisine: 'Ey Ebû Râfî, Rasûlullah Müslümanlardan biri yellendiği zaman, ona abdest almasını emretti' dedim, kalkıp bana vurdu.'

Bunun üzerine Rasûlullah (kendisini tutamayıp) gülmeye başladı ve: "Ey Ebû Râfî, o sana ancak hayrı/doğruyu söylemiş" dedi.1352[398]

1345[391] Tuvalete gitmekten kasıt, küçük veya büyük tuvalet İhtiyacını gidermektir.

1346[392] Şîrâzî, Mühezzeb, JJ22; Merğınânî, Hidâye, 1/14; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/24; İbn Kudâme, Muğnî, 1/160/162; Meydânı, lübâb, 1/36.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/34-35.

1347[393] Sened:

Sahih: Müsned, 11/308, H.no:8064; Mükerrer için bk. 11/318, H.no:8206; Benzer bir rivayet ise şöyledir:

Müsned, 11/415, H.no:9344; Şu rivayet İse daha kapsamlıdır:

Müsned, 11/289-290, H.no:7879 (Bu rivayet 37/907. hadiste zikredilecektir. Vehb b. Münebbih'cen duyan râvînin müphem oluşu sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Fakat hadisin şâhid ve mü tabileri vardır. Bunlarla sahih li gayrihi seviyesine yükselir); Hemmâm, Sahîfe, H.no:113; Buharı, Vudû', 2, 34, 135; Müslim, Taharet, 225; Ebû Dûvûd, Taharet, 31, H.no:60 (Hocası Alımed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizî, Taharet, 56, H.no:76 (Gaıib-Hasen-Sahİh).

Bu rivayetin Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyallahü anlı) şahidi için 38/908.hadise bk. Bu hadis de burada zikredilebilirdi.

Ayrıca 37/907.hadise bk.

1348[394] İbn Rilşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/5.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/35-36.

1349[395] sened:

Sahih: Müsned, VI/272, H.no:26217; Taberânî, eUMu'cemü'l-evsat, 11/575, H.no:1986.

Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından da nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, fakat senedinde Muhammed b. İshak'ın bulunduğunu, bununla birlikte bu zatın da tahdis sigası ile naklettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/243.

1350[396] ya da Rasûlullah'ın mevlâsı Ebû Râfi'in eşi.

1351[397] Lafız manası, "..ona ne sebeple/hangi gerekçeyle..." şeklindedir.

1352[398] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/36-37.

* Mezî, Vedî Ve İstihâze1353[399] Kanından Dolayı Abdest Almak

354/662- Hz.Ali b. EbîTalib'den (Radıyaitahüanh):1354[400]
Ben, mezisi çok gelen bir kişiydim ve durumu1355[401] Rasûlullah'a (Saiiaüahu aleyhi ve sellem) sorunca şöyle buyurdu:
"Menide gusül ve mezide abdest almak gerekir."1356[402]

355/663- Hz. ÂÎşe'den (RadıyallahU anhâ):1357[403]
Fâtıma bt. Ebû Hubeyş Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gelip:
'Ben devamlı kan görüyorum' deyince:
"Hayız günlerinde namaz kılmayı bırak, sonra yıkan ve her (farz) namaz (vaktin)de yerdeki sergiye (kan) damlasa da bir abdest al, (bu yeterlidir)" buyurdu.1358[404]

2- Abdestin Bozulmasından Şüphelenmek

356/664- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):1359[405]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve seîlem) dedi kî:
"Sizden biri namaz kılarken dübüründe bir hareket hissedip, abdestinin bozulup bozulmamasından şüpheye düşerse, (yellenme) sesi işitmedikçe veya kokusunu duymadıkça namazı bırakmasın!"1360[406]

357/665- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):1361[407]
RaSÛlllllah (Sallallalm aleyhi ve seliem) dedi ki:
"Sizden biri namazdayken1362[408] kendisine şeytan gelir ve kişinin havyarımı (sürmek İçin)1363[409] tahrik ettiği gibi tahrik eder, kendisine boyun eğince kabalarının arasını yellendirir ki onu namazdan

---

1353[399] Mezi: Cinsel yakınlaşma/oynaşma sebebiyle gelen sıvı,
Vedi: İdrardan sonra gelen biraz koyu akıntı,
Meni: Cinsel birleşme sırasında şehvetle çıkan sıvı,
İstihâze: Hayız ya da nifas kanı dışındaki özür/hastalık kanıdır.
1354[400] Sened:
Sahih: Müsned, 1/87, H.no:662; 'Mâlik, Taharet, 53; Buhâri, îli'm, 51; Gusl, 13; Vudû\ 34; Müslim, Hayz, 17-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:206-207; Tirmizî. Taharet, 83, H.no:114 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 112, H.no:)52-157; 130, H.no:193-194; Gusl, 28, H.no:435-438; İbn Mâce, Taharet, 70, H.no:504;
Ayrıca 81-84/389-394.hadislere bk.
82/390.hadis: (Müsned, î/107, H.no:847; (İkinci rivayet): 1/125, H.no:1028; (Üçüncü rivayet (Z.)): 1/111, H.no:891; Benzer rivayetler için bk. 1/125, H.no:1029; 1/121, H.no:977; 1/111-112, H.no:893 (Z.); 1/109, H.no:868 (tf> ^ J- (ıülı j j-^î tiüJ) ziyadesiyle; 1/108,
H.no:856; 1/103, H.no:811 (Z.) ziyadesiyle; 1/109-110, H.no:869.
1355[401] Mikdad b. Esved ya da Ammar b. Yasir aracılığıyla, bk. Müsned Trc. no:81/389, 84/392.
1356[402] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/37.
1357[403] Sened:
Sahih: Mümed, VI/42, H.no:24027; Mükerrer için bk. VI/262, H.no:26133; Benzer rivayetler için bk. VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557: VI/194. H.no:25498; VI/187, H.no:25421; VI/128-I29, H.no:24853; VI/82, H.no:24404; Mâlik, Taharet, 104; Buharı, Vudû', 63; Hayz, 8, 19, 24, 28; Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvüd, Taharet, 107-109, 115, H.no:280, 282, 286, 304; Tirmizî, Taharet. 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesât, Taharet, 120, H.no:21I-212; Hayz, , H.ıro:358-359, 363, 366-367; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:620-624; Dârimî, Vudû', 86, H.no:774,779; İbn Sa'd, Tabakât, VIII/178.
Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-habîr, 62;
Benzer bir rivayet için bk. 44/848.hadis
Ayrıca 37/841 .hadiste tekrar edilecektir.
1358[404] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/37-38.
1359[405] Sened:
Sahîh: Milsned, U/414, H.no:9326; Müslim, Hayz, 99; £6ö Dâvûrf, Taharet, 67, H.no:177; Tirmîzî, Taharet, 56, H.no:74-75 (Hasen-Sahih); İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:515; Dârimî, Vudû', 47, H.no:727; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/117, 220;
Hadisin şâlıidleıi:
a-Ebû Hüreyre'den (RadıyallahU anlı) benzer rivayetler için bk. 351/659.hadis.
b-Abdullah b. Zeyd'den (RadıyallahU anlı) şahidi için bk. Buhârî, Vudû', 4, 34; Müslim, Hayz, 98; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no;513 (359/667.hadis)
c-Ebû Said el-Hudrî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:514(358/666.hadis);
d-Sâib b. Habbâb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 350/658.hadis.
1360[406] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/38.
1361[407] Sened:
Sahih: Müsned, 11/330, H.no:8351; Benzer rivayet için bk. 11/330, H.no:8352 (Bu hadiste sened aynı olmasına rağmen lafız 320/119O.hadİste zikredilecektir).
Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki râvilerin sahili hadis ricali olduklarını, hadisin özetinin Ebû Davud'un Sünen'inde bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/242.
Ayrıca bk. 320/119O.hadis.
1362[408] Bir rivayette, mesciddeyken.
1363[409] İbnü'l-Esir, Nihaye, 1/14; Ayrıca Arapçada; fiili hayvanı sürmek ya da durdurmak için kullanılır ve bu durumda ona; bes! bes! ya da bis! bis! denir. (Bk. Razİ, age., 52)

alıkoysun. Biriniz böyle bir şey hissederse, (yellenme) sesi İşitmeden ya da varlığından şüphe edilmeyen bir koku duymadıkça namazdan ayrılmasın!
§Bir rivayette: "Eğer şeytana bir boyun eğerse, hemen kendisini köstekler ya da bir gem takar (ve dilediği şekilde onu yönlendirir)" diye nakledilmektedir.1364[410]

358/666- Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaiiaManh):1365[411]
RaSÛIullah (Sallallatıü aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Sizden biri namaz kılarken, şeytan kendisine gelir ve onun maka-dından bir kıl çekip, (vesvese vermek için) o kılı (kişinin makadına) uzatır. Bu kişi de abdestinin bozulduğunu zanneder. Sakın bir ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazını bırakmasın!1366[412]"

359/667- Abdullah b. Zeyd (Radıyaiiahu anhy):1367[413]
Rasûlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem), bir kişinin namazda (abdestinin bozulmuş) olduğundan şüphelenmesi durumunu anlattı/şikâyet etti. Rasûlullah buyurdu ki:
"Sakın bir ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazını bırakmasın!"1368[414]

Açıklama

Bu ve benzeri nasiardan temel bir kaide doğdu: “Kesin bilgi şüphe ile ortadan kalkmaz'. Bir kişi abdestli olduğunu kesin bilir, ancak abdestinin bozulup bozulmadığı konusunda şüpheye düşerse bu kişi abdestlidir. Ama abdestsiz olduğunu kesin bilen kişi, abdest alıp almadığında şüpheye düşerse, bu kişi de abdestsizdir.1369[415]
Kavâid ilminde, âlimlerin titiz çalışmaları sonucunda birtakım kesin bilgiler toplandı ve bunlar dışında kalan konular ise zan ifade eden içtihadla halledilmeye çalışıldı. Bu kaide, fıkıh usûlünde îstishâb delili olarak geçmektedir.1370[416]

1364[410] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/39.
1365[411] Sened:
Hasen: Müsned, IH/96, H.no:11852; Diğer rivayet için bk. 111/96, H.no:11851; İbn Mâce, Tahâı-et, 74, H.no:514; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Ali b. Zeyd ile ihticacta İhtilaf edildiğini, hadisin özelinin İbn Mâce'nİn Sünen'inde bulunduğunu belirtir. Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edildiğine değinmez. Bk. Mecma', 1/242. Heysemî, bir başka hadisin senedinde Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade eder. Bk. age., 1/128; Bûsiri de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Tâıihu'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâsif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sâbil el-Bünâni İle birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; fakat bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini İfade eder); Cuma, 39, H.no:545.
Ayrıca 3 8/908.had iste tekrar edilecektir.
Müsned'de rivayet edilen bir başka hadis ise şöyledir:
Müsneil, III/12, H.no:11024 (Bu hadis Namaz bölümünde 883/I753.hadis olarak zikredilecektir); Müslim, Mesâcid, 88; Ebû Dâvûd, Salâl, 191-192, H.no:1024, 1026, 1029; Tinnizî, Salât, 174, H.no:396 (Hasen-Sahih); Nesât, Sehv, 24, H.no: 1236-1237; İbn Mâce, İkâme, 129, 132, H.no:l204, 1210; Dârimî, Salât, , H.no:1495; Dârekutnî, 1/374; Hâkim, Müstedrek, 1/227, H.no;464-466 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir).
Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahririne bk.
1366[412] Lafiz olarak namazını bırakmaz, manasindadır. Ancak bı cümleler her ne kadar haberî de olsa inşa anlamında olduğu için talep manasında namazı bırakmasın, şeklinde terceme edildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/39-40.
1367[413] Sened:
Sahih: Müsned, IV/40, H.no;16402; Benzer bir rivayet için bk. IV/39, H.no:16394; Buhârî, Vudû', 4,34; Müslim, Hayz, 98; Nesât, Taharet, 115, H.no: 160; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:513.
Abbâd b. Temİm'in amcası, Abdullah b. Zeyd b. Asım'dır (Radıyallahii anh).
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 358/666.hadis;
b-Sâib b. Habbâb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 35 0/65 8.1ı adi s.
c-Ebû Hureyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 351/659 ve 3 56/664. had isler.
Heysemî'nİn, senedindeki râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirttiği, Taberânî ve Bezzâr'ın İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) rivayet ettikleri hadisi de şâhİd olarak gösterebiliriz. Taberânî'nin İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anh) rivayet etliği hadisin ise senedinde sika-müdellis olan Haccâc b. Erlât'ın bulunduğunu söyler. Bk. Mecına', 1/242. Taberânî'nin İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anh) rivayet ettiği bir diğer hadisin ise râvilerinin sika olduğunu belirtir:
Bk. Mecma \ 1/242-243.
1368[414] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/40-41.
1369[415] İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-nazâir, 62.
1370[416] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/41.

3- Uyku Sebebiyle Abdest Almak

* Oturarak Uyumak Abdesti Bozmaz

360/668- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[1371[417]]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seilem) bir gece yatsı namazını (işinden dolayı) geciktirdi ve (mesciddeki)[1372[418]] topluluk uyukladı, uyandı, sonra tekrar uyuklayıp uyandılar.
Râvilerden Kays dedi ki: Hz. Ömer Peygamberimiz'in yanına gelip:
'Namaz! Ey Allah'ın RasûlüT dedi.
Rasûlullah çıkıp (yanlarına geldi) ve onlara namaz kıldırdı.
(Râvi yeniden) abdest aldıklarına dair bir şey nakletmedi.[1373[419]]

Açıklama

Bu olayı daha iyi anlamak için, 150/1020 - 159/1029 numaralı hadislere bakmak gerekir. Bu gecikme hadisesinin düşündürdükleri:
1- Allah Rasûlü bunu bilerek yaptı, zira en faziletli vakte dikkat çekmek istiyordu (ya da başka rivayette geçtiği gibi; gelen elçiler sebebiyle biraz gecikti ve eğer ümmete ağır gelmemiş olsaydı, o vakitte namaz kılınmasını emredecekti).
2- Bu rivayetlerde sahabenin, o vakte kadar Rasûlullah'ın imamlığında yatsı namazı kılmak için bekledikleri, hatta uyuyup uyandıkları/uyukladıklan müşâhade edilmektedir. Yeryüzünde eşine az rastlanacak bir vefakârlık örneği gösteren bu bahtiyar topluluk, mescidde hazır bulundukları sürece her hâlde meleklerin dua ve istiğfarlarına mazhar oldular.[1374[420]]

361/669- Enes b. Mâlik'ten (Radiyallahu anh):[1375[421]]
Bir gece yatsı namazı için toplanıldı.[1376[422]] Bir kişi Peygamberimiz'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) yanına gelip:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Yardımına) ihtiyacım var' dedi.

1371[417] Sened:
Sahih: Müsned, İ/244, H.no:2195; Benzer rivayetler için bk. 1/221, H.no:1926; 1/366, H.no:3466; Buhârİ, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 225; Nesât, Mevâkît, 20, H.no:529-532; Dârimî, Salât, 9, H.no:1218;
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen bir başka rivayet ise şöyledir:
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bir başka rivayet için de; 'Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Muhammed b. Küreyb'in bulunduğunu ifade eder."Bk.Mecma',I/313.
İbn Abbas'ın burada zikredilen rivayeti namaz bahsinde 157/1027.hadiste diğer rivayetleri ile birlikte tekrar edilecektir. Bu bölümde sadece Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi verilmiştir. Bk.361-362/669-670.hadisler.
Ayrıca 150-159/1020-1029.hadislerde de diğer şâhidleri zikredilecektir:
a-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anlıâ) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 218; Dârimî, Salât, 19, H.no:1216-1217; (158-159/1028-1029.hadisler)
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:199; Salât, 7, H.no:420; (151-152/1021-1022.hadisler)
c-Nu'man b. Beşîr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:421; (156/1026.hadİs)
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:422;(154/1024.hadis)
f-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 25, 40; (361-362/669-67O.hadisler)
g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 150/1020.hadİs
h-Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.41/911
ı-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 15 5/1025.hadi s
i-îbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh): BkMüsned, 1/396.
1372[418] Aynı rivayetin Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhüma) gelen şahidinde, sahabenin durduğu yer 'mescid' olarak açıklanmaktadır. Bundan, sahabenin mescidde oturarak cemâatle namaz kılmayı beklerken uyukladığını ve bunun da abdestî bozmadığını anlıyoruz. (Bk. Buhârt, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 221, 225)
1373[419] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/41-42.
1374[420] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/43.
1375[421] Sened:
Sahih: Müsned, III/160, H.no: 12570; Benzer rivayetler için bk. III/I01, H.no:11926; III/182, H.no:12816; 111/113, H.no:12067; III/205, H.no:13067; III/182, H.no:12815; HI/129-130, H.no:12254; III/199, H.no: 12994; IH/268, H.no:13766; Buhârî, Mevâkît, 25, 40; Ezan, 27-28, 36, 156; Müslim, Hayz, 123-126; Ebû Dâvûd, Salât, Taharet, 79, H.no:200-201; Salât, 45, H.no:542, 544; Tirmizî, Cum'a, 21, H.no:518 (Hasen-Salıılı).
Benzer bir rivayet 1483/2353.hadİste zikredilecektir.
Ayrıca bir sonraki 362/67O.hadise de bk.
1376[422] Râvilerden Affan; ya da yatsı namazı geciktirildi' diye nakletti.

Rasûlullah yardım etmek için onunla beraber kalkıp (gitti) ve (gecikince de mesciddeki) kişiler ya da bir kısmı uyukladı. (Peygamberimiz dönünce) onlara namaz kıldırdı, ancak abdest almalarını söylemedi.1377[423]

362/670- Enes b. MâlİK'ten (Radıyattahü anh):1378[424]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahü aleyhi ve seüem) ashabı (mescidde cemaatle namazı beklerken) bazen uyuklarlar, sonra kalkıp abdest almaksızın namaz kılarlardı.1379[425]

363/671- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):1380[426]
Ben çok uykucu bir kişiydim. Akşam namazını kıldıktan sonra, üzerimde elbisem olduğu hâlde uyuklardim.1381[427]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bu durumu sorunca bana ruhsat verdi (böyle uyuklamanın abdesti bozmadığını belirtti).1382[428]

* Hz. Peygamber'in Uykusu, Yatarak Da Olsa Abdesti Bozmaz

364/672- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anbüma):1383[429]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir keresinde uyukladı, hatta nefes (alıp vermesi) arttı/horladı.1384[430] Sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldı.1385[431]

365/673- Hz. Âişe'den (Radtyaüahüanhâ):1386[432]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sel/em) uyuklar, hatta nefes (alıp vermesi) artardı. Sonra kalkıp abdest almadan namaz kılardı.1387[433]

366/674- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahaanhuma):1388[434]

1377[423] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/43.

1378[424] Sened:

Sahih: Müsned, IIT/277, H.no:13876; M«s/wn, Hayz, 123-126; £&« Dâvâd, Taharet, 79, H.no:200-20i; 77mn'zf, Taharet, 57, H.no;78 (Hasen-Sahih);Bir önceki 361/669 ve 1483/2353.!ıadislere bk.

1379[425] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/43-44.

1380[426] Sened:

Hasen: Müsned, I/Ill, H.no:892; Heysemî, Hz. Ali'nin sürriyyesinin (Sürriyye -odalık-: Efendisi için özel bir odada kalan cariyeye verilen isimdir) mechûl olması ve İbn Ebî Leylâ'nın hafızasının zayıflığı sebebiyle hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bk. Mecma', 1/314. Ahmed Muhammed Şâkir ise hasen hükmü verir.

İbn Ebî Leylâ: Abdurrahman b. Ebî Leylâ el-Ensârî (v.83/702) meşhur sika bir râvİdir. Kûfe'nin âlimidir. Babası Ebû Leylâ, Hz. Ömer ve Muâz'dan rivayetleri vardır. Buhârî'de 38, Müslim'de 32 rivayeti bulunmaktadır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:3300; İbn Hacer: "Sika biridir. Ancak Hz.Ömer'den hadis işitip işitmediği hususunda ihtilâf vardır" der. Takrîb, Trc.no:3993; Bu râvi daha Önce geçen hadislerin metinlerinde de yer almştı. Örnek olarak bk.61/369 ve 47/244.hadis.

Bu zatın oğullan da İbn Ebî Leylâ olarak biliniyor. Meselâ bu hadisin senedinde zikredilen Küfe kadısı Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ (v.148/765) hakkında Tirmizî: "Babasından hiçbir hadis işitmemiştir. Onun babasından rivayetleri mutlaka bir aracı vâsıtası yi ad ir" der. Bk.77/"mızf, Salâl, 28, H.no:I94; Meselâ kardeşi îsâ b. Abdurrahman vasıtasıyla hadis almıştır. Bk.Tirmizî, Edeb, 3, H.no:274l; Tirmizî diyor ki: "Biz onu hafızası sebebiyle zayıf sayıyoruz. Ahmed b. Hanbel'in bu zatla delil getirilemeyeceğini söylediğini Hocam Ahmed b. el-Hasan nakletti." Bk. el-Ilelü's-sağtr, 745-746 (Sünen'in sonunda) Tinnizî, Cum'a, 76, H.no:609 (garîb); Heysemî, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın hafızasının kuvvetli olmadığını, ancak Ebû Hâtim'in sika saydığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/218. Zehebî, Ahmed b. Hanbel'in bu râvi hakkında; "Hafızası kötüdür", Ebû Hâtim'in ise: "Sadûk makamındadır" dediklerini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:5000; Şu'be: "İbn Ebî Leylâ'nın bana naklettiği hadisler makbuldür" der. Bk.Buhârî, ei-Târîhu'l-kebîr, I/I/162.

Diğer oğlu îsâ b.Abdurrahman b.Ebî Leylâ'dır. Bu zâtın, babasından naklettiği bir rivayet için bk.73/381 .hadis.

Buhârî'deki bir rivayette Ebû Berze: "Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) yatsıdan önce uykuyu, yatsıdan sonra sohbet/oturup konuşmayı hoş karşılamazdı" demiştir. Bk. Buharı, Mevâkît, 23; İbn Hacer bu iki hadisin aralarının uzlaştırılması hakkında şunları dile getirir. "Tirmizî: "İlim ehlinin birçoğu yatsıdan önce uyumayı mekruh saydı. Bazıları da özellikle Ramazan gecelerinde bu uykuya ruhsat verdiler. Ruhsat verenler şu kaydı koydular: "Kendine uyandıracak biri bulunmalı veya bir kimsenin uyku âdeti vaktin tamamını kapsamamalı." İbn Hacer bu şartlı ruhsatı uygun bularak yasağın İlletinin, vaktin çıkma endişesi olduğunu belirtmiştir. Tahâvî de bir başka açıdan hâdiseyi değerlendirir: Yatsı vakti henüz girmemişse uykuya ruhsat vardır. Yatsı vakti girmişse uyku mekruhtur. Bk.Fethu'l -Bârî, U/62.

1381[427] RâvIlerden Yalıya b. Sâîd; 'yatsı namazından önce uyuklardım' şeklinde nakleder.

1382[428] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/44-45.

1383[429] Sened:

Sahih: Müsned, V234, H.no:2084; Buhârf, İlim, 41; Vudû', 5, 36; Ezan, 57-58, 77, 79, 161; Müslim, Müsâfirûn, 181-194; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:202; Tatavvu', 26, H.no:1357. Ayrıca yine İbn Abbas'tan (Radıyallalıii tvıhüma) nakledilen 366-367/674-675.hadislere bk.

1384[430] Hadisler birbirini açıklamaktadır: Bu rivayetteki lafzı 367/675 nolu hadiste ve Tinnizi, Taharet, 57. No: 77'de ise şeklinde geçmektedir ve hepsi horlamak manasındadır.

1385[431] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/45.

1386[432] Sened:

Sahih: Müsned, VI/135, H.no:249I7; İbn Mâce, Taharet, 62, H.no:474; İbn Mes'ûd'dan (Radıyallalıii anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 62, H.no:475;
Bennâ, hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyterMülûğu'l-emânî, 11/80.

1387[433] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/45.

1388[434] Sened:

(Bir gece Hz. Peygamber'in (Saitaiiaha aleyhi ve seium) eşi olan) teyzem Meymûne'nin yanında kalmıştım.
Peygamberimiz gece kalktı,1389[435] hafif bir abdest aldı ve (namaza) durdu. İbn Abbas da Rasûlullah'ın yaptığı gibi yaptı, geldi ve (sol yanına) namaza durdu. Peygamberimiz onun1390[436] yerini değiştirip, sağ tarafına aldı. İbn Abbas Rasûlullah'la beraber namaz kıldı. Sonra Rasûlullah yatıp uyudu ve nefes (alıp vermesi) arttı. Bir müddet sonra müezzin1391[437] geldi, Peygamberimiz de namaza kalktı, (ancak yeni bir) abdest almadı.
§İbn Abbas'tan gelen diğer rivayet:
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki rekât sabah namazını (yani sünnetini) kıldı ve yatıp uyudu, hatta nefes (alıp vermesi) arttı.
(Ahmed b. Hanbel'in hocası Süfyan b. Uyeyne diyor ki:) Bu hadis üzerine biz de (hocamız) Amr (b. Dinar)'la Rasûlullah'ın:
"Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz" sözünü konuştuk.1392[438]
NOT: Bize gelen haberlerden peygamberlerin rüyalarının da vahiy olduğunu anlıyoruz. Hz. İbrahim'in rüyasında oğlunu kurban etmesi, Rasûlullah'ın vahiy gelmeden altı ay önce gördükleri rüyanın ertesi günü aynı şekilde tecelli etmesi gibi hadisler bunun en güzel Örnekleridir.1393[439]

367/675- İbn Abbas'tan ytadıyaiiahu anhtima):1394[440]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) uyudu, hatta horultusu duyuldu. Sonra kalktı, namaz kıldı, (ancak) abdest almadı. Râvîlerden İkrime dedi ki: Zira Rasûlullah korunmuştur, (bu durumda abdesti bozulmaz.)1395[441]

* Yatarak Uyuyan Kişi (İhtiyaten) Abdest Almalıdır

368/676- İbn Abbas tan (Radtyallahü annüma):1396[442]

Sahih: Müsned, 1/220, H.no:1912; İkinci rivayet: 1/220, H.no:1911; Benzer rivayetler için bk. 1/244-245, H.no:2196; 1/242, H.no:2164; 1/215. H.no:1843; 1/284, H.no:2567; 1/234, H.no:2083; 1/285-286, H.no:2572; 1/287, H.no:2602; 1/257, H.no:2325-2326; 1/252, H.no:2276; 1/369, H.no:3490; 1/330, H.no:3061; 1/341, H.no:3169-3170, 3175; 1/343, H.no:3194; 1/370, H.no:35Ö2; 1/371, H,no:3514; 1/373, H.no:3541; Rivayetlerin birinde bu uykunun yan tarafına yatarak olduğu nakledilir: "ı^-kii }\1 'S jCj. J,\ jî" Müslim, Müsâfirûn, 186; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/121-122;
Ayrıca 364/672 ve 367/675.hadislere bk.
Namaz bahsinde 1020/1890.hadis olarak da tekrar edilecektir.
İkinci rivayet (Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) gözlerinin uyuduğu,fakat kalbinin uyumadığı) ile ilgili hadisler: Müslim'in İbn Abbas'tan (Radıyallahii anhüma) rivayetinde "Gözlerin uyuyup kalbin uyumaması Hz. Peygamber'e has bir özellik olduğu vurgulanmaktadır:
Müslim, Müsâfirûn, 186;
Hz.Âişe'den (Radıyallahii anhâ) şahidi için bk.
Mâlik, Salâtü'1-leyl, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/36, 73, 104; İbn Ebî Şeybe, 1/123, H.no:1401; Bulıârî, Teheccüd, 16; Terâvîh, 1; Menâkıb, 24; Müslim, Müsâfirûn, 125; Tirmizî, Salât, 208, H.no:439; Ebû Dâvûd, Tatavvıf, 26, H.no:1341; Taharet, 79, H.no:202; NesâU Kıyâmü'1 -leyl, 36, H.no:1695.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii caî\\) gelen rivayetle ise Mekke'de İbn Mes'ûd ve Allah Rasûlü'nün (SalUıllahü aleyhi ve sellem) birlikte oldukları bir gecede meleklerin ikrân olarak zikrediliyor Edeb, 76, H.no:2861 (Hasen-sahih). Meleklerin hazır bulunduğu geceki bu rivayet Câbir'den (Radıyallaha anh) de nakledilir. Bk.Buhâri, İ'tisâm, 2.
İbn Abbas'tan nakledilen rivayette Yahudilerin dört (bir rivayette beş) soru ile Hz. Peygamber'i (Sallallahu aleyhi ve sellem) smamalarındaki sorulardan biri de bu özelliği idi.
MUsned, 1/278, H.no:2514; 1/274, H.no:2483 (Bu rivayetin tamamı, Kur'ân'm Faziletleri bölümünde 165/7080 ve Peygamber Efendimiz başlığı altında 204/9613.hadislerde zikredilecektir. Hadisin bir parçası için bk. 432/740.hadİs).
Enes b. Mâlİk'ten (Radıyallahü aıüı) rivayet edilen hadiste İsrâ gecesi Hz. Peygamber Mescİd-i Haram'da uyurken üç kişinin gelişinden bahsedilir. Bu rivayette bahsedilen özelliğin sadece Allah Rasûlü'ne hâs olmadığı, diğer peygamberlere de verilen bir özellik olduğu İfade edilmektedir:
Buhârî, Menâkıb, 24.
Bu özelliğin Deccâl'e de âit olduğunu belirten hadisler için bk. Müsned, V/40, H.no:20297; V/49, H.no:20382; V/51-52, H.no:20399; Tirmizî, Fiten, 63, H.no:2248 (Ebû Bekre'den, "hasen").
1389[435] (Râvi sözlerine devamla şöyle dedi;)
1390[436] Yani sol tarafına namaza duran İbn Abbas'ın.
1391[437] Bilâl Habeşî.
1392[438] Lafız olarak; konuşurduk, şelindedir.
Beyhaki'nİn rivayetinde bu konuşmanın metni de verilmiştir: Vudû', 5; Ezan, 161; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/122.
1393[439] Bir önceki dipnota bk.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/45-47.
1394[440] sened:
Sahih: Müsned, 1/244, H.no:2194; Buhârî, İlim, 41; Abd b. Humeyd, Müsıied, 209, H.no:616; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/121-122;
Bennâ Nevevî'nin hadisi sahih saydığını söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/81. Müsned'deki şu uzun rivayet de bu hadisi desteklemektedir:
Müsned, 1/369, H.no:3490. Ayrıca 364/672.hadise bk.
1395[441] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/48.
1396[442] Sened:
Hasen: Müsned, 1/256, H.no:23i5 (Ahmed b. Haıibel'in oğlu Abdullah, babasının hocası Abdullah b. Muhammed'den kendisinin de bu hadisi işittiğini söyler); Ebû

Hz. Peygamber (Saiiaitâhu aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu: "Secde hâlinde uyuyan kişinin, yatmadıkça abdesti bozulmaz. Zira yattığı zaman mafsalları gevşer, (abdesti bozulurda farkında olmaz)."1397[443]

369/677- Hz. Ali'den (Radıyaiiaha anh):1398[444]
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Makat göze bağlıdır.1399[445] Kim uyursa abdest alsın!1400[446]

370/678- (Ht.) Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radıyaiiahüanhuma):1401[447]

Dûvûâ, Taharet, 79, H.no:202 (Ebû Dâvûd hadisin değerlendirmesinde şunları söyler:
kısmı münkerdir. Yezîd ed-Dâlânî'nin bu rivayetini hocam Ahmed b. Hanbel'e sordum. O da bu zatı zayıflıkta ileri noktada gördüğü için beni bu hadise karşı uyardı ve şunları söyledi:
"(Ahmed b. Hanbel) bu hadise aldırış etmemesine rağmen Yezid ed-Dâlânî'yi Katâde'nin talebeleri arasında gösteren sebeb nedir?"; Ebû Davud'un metni:
Tirmizt, Taharet, 57, H.no:77 (Tirmizî herhangi bir hüküm vermez. Ancak Hz.Aişe, İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den şâhidlerinin bulunduğunu söyler); İbn Ebî Şeybe, 1/122-123, H.no:1397; Ebû Ya'lâ, IV/477, H.no:2610; TaberÛnî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/157, H.no: 12748; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ'MMV.
Senedde yer alan râvilerden Ebû Hâlid Yezid b. Abdurrahman ed-Dâlânî el-Esedî sika biridir. Nesâi ve İbn Mâce bir, Dârimî iki, Ebû Dâvud on, Tirmizî beş (ki hadisleri için "hasen-sahih" hükmü verir. Örnek olark bk.Sünen, H.no:2419, 3611), Ahmed b. Hanbel ise yedi hadisini rivayet eder. Zehebî, Ebû HâtÎm'in "sika" (bk.el-Cerhu ve 't-ta 'di!, Trc.no: 1167), İbn Adiy'İn "hadisinde leyyini i k/zayıflık var" (bk.el-Kâmil, Trc.no:2732) dediklerini nakleder. İbn Hacer İse "sadûktur, çok hata yapar, tedlis de yapardı" der. Bk.Kâşif, Trc.no:6600; Takrîb, Trc.no:8072; Iclî Sikât'ında zikreder. Bk.Sikât, Trc.no:2133; Fakat Katâde'den hadis işitmediği iddia edilmektedir. Şu'be'nin belirttiğine göre Kalâde b. Diâme b- Katâde (v.117/735) de Ebu'l-Âliye Rufey' b. Mihrân er-Riyâhî'den (v.90/709) (Tirmizî'nin nakline göre) üç rivayetin dışında hadis işitmedi. Bu hadisler: Hz. Ömer hadisi ki 187/1057.hadiste zikredilecektir; İbn
Abbas hadisi ki 59/9236 ve 107/9516. hadiste zikredilecektir; Hz. Ali hadisi. Bk.Tirmizî, Salât, 20, H.no: 183. Ebû Dâvûd bu sayıya yine Şu'be'den yaptığı bir nakle göre bir ilâvede bulunmuştur: Bk.
Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:202. Beyhakî bu sayıya iki hadis daha ilâve eder: Kerb/sıkıntı esnasında okunan dua hadisi ile İsrâ gecesinde Mûsâ ve diğer peygamberlerle ilgili mülakat hadisi ki 51/9337 ve 108/9517..hadiste zikredilecektir.
Buradaki hadis ise bu altı hadisten biri değildir. Dolayısıya senedi munkatıdır.
Azîmâbâdî, hadisin münker sayılan "Onun yatar vaziyetteki uykusu abdesti bozar" bölümü: "Hz.Âişe'nin "Gözlerim uyur ama kalbim uyumaz", İbn Abbas veya İkrime'nin "Hz.Peygamber korunuyordu" hadislerine muhaliftir" dolayısıyla münker olması ile birlikte hadisin son kısmı üzerinde ittifak edilen sahih hadislere mana açısından da zıttır" der ve Münzirî'den şu nakillerde bulunur: Dârekutnî: "Yezid, Katâde'den bu rivayetinde tek kaldı ki bu sahih değildir"; İbn Hıbbân: "Yezid çok hata yapan biri idi, sika râvilere muhalefet eder, öylekİ bu ilme yeni başlayan biri bile sika râvilere uygun nakilde bulunsa dahi rivayetinin illetli olduğunu, kalb yaptığını (sened veya metinleri birbirine karıştırdığı, kelimelerin yerini değiştirdiği) ve kendisi ile delil getirilmeyeceğini rahatlıkla fark edebilir. Peki mu'dal rivayetle rivayette tek kalırsa durumu nasıl olur?", Ebû Ahmed el-Kerâbîsî: "Hadislerinin bir kısmına mutabaat yapılmaz", Ebû Hatim er-Râzî: "Sadûk, sika biridir", Ahmed b. Hanbel, Yalıya b. Maîn ve Nesâî: "Bu râvide bir beis yoktur", derler. Beyhakî: "Hadis hafızlarının hepsi bu hadisi ed-Dâlânî'den dolayı münker saydılar ve Ahmed b. Hanbel ve Buhârî gibi âlimler bu zâtın Katâde'den hadis işitmediğini İfade ettiler" der. Dâlânî'nin sağlam biri olduğunu var sayarsak, isnadında inkıta, ızdırâb ve sikalara muhalefet bulunmaktadır. Avnü'l-Ma'bûd, 1/237-239
İbnü'l-Mülakkin hadis âlimlerinin bu hadise zayıf hükmü verdiğini söyler. Bk. Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr, \I5?>, H.no:157; Ahmed Muhammed Şâkir, Tirmizî'nin Sünen'ine yaptığı haşiyede, Azîmâbâdî'nin Münzirî'den yaptığı nakillere de yer vererek sahih olan rivayetin İbn Abbas1 m (Meymûne annemizin evindeki gece namazını anlattığı) nakli olduğunu söyler. Bk.Sünm, Taharet, 57, H.no:77; İmam Mâlik Hz.Ömer'in şu sözünü nakleder: Bk. Muvatta',
Taharet, 10; BkAbdürrezzâk, 1/129, H.no:482; îbn Ebî Şeybe, 1/123-124, H.no:1404, 1423; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/119; İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî de Enes'ten şu rivayeti
nakleder:Bk. An ££f Şeybe, 1/123, H.no:1398; Tirmizî, Taharet, 57, H.no:77 (hasen-sahih); İmam Şâfi de İbn Ömer'den şu nakillerde bulunur: Bk. Şafiî, Müsned, 228; Abdürrezzak'ın İbn Abbas'tan nakli şöyledir: BkAbdürrezzâk, 1/129, H.no:479; Ebû Hüreyre'den nakli: " Bk.Ai<iü>rezzât, 1/129, H.no:480; Ebû Yusuf ise ibrahim en-Nehâî'nİn şu sözünü nakletmiştİr:Bk.Ebû Yusuf, Kitâbü'l-Âsâr, 12, H.no:52; Beyhakî de İbn Abbas'ın sözünü naklederek bu konuda Zeyd b. Sabit, Ebû Ümâme ve Ebû Hüreyre'den de
nakillerin bulunduğunu ifade eder. Bk. İbn Ebî Şeybe, 1/123, H.no:1399; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/120; Hz.Âişe'den: Bk. îbn
Ebî Şeybe, 1/123, H.no:1409; Ebû Hüreyre'den: Bk. /fcrc EbîŞeybe, 1/124, H.no:1416; Abdullah b. Amr'dan:
Heysemî, Taberâni'nin Evsat'ında, Ebû Ümâme'den gelen rivayeti ise Kebir'inde naklettiğini söyler: Bk.Mecma',
1/247-248.
Bennâ, İbnü't-Türkmânî Alâüddîn b. Ali el-Mardînî'nin (v.745/1347) el-Cevheratü'n-nakî fı'r-reddi ale'l-Beyhdkî (Beyhakî'nin es-Sünenü'l-kübrâ'sı ile) isimli eserinde ed-Dâlânî'nin Katâde'den hadis İşittiğini söylediğini belirtir. Aynı şekilde İbn Cerir et-Taberi de bu hadisi delil gösterek sahih saydığını zikreder. Bu rivayet şâhidleri İle desteklenmektedir. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini ve râvilerinin ise sika olduklarını söyler (Bennâ'nın Mecmau'z-zevâid'den verdiği bilgiyi bu eserde özellikle konu ile ilgili bölümde bulamadık) Zehebî, Muğnî'sinde Dâlânî için "hadisi hasendir" ifadesini kullanır. Yukarıda şâhidlerini zikrettiğimiz hadislerin bir kısmına da değinerek bu hadisin kendisiyle delil getirilmeye müsait olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/82.

1397[443] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/48-50.

1398[444] Sened:
Hasen: Müsned, l/l 11, H.no:887; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:203; İbn Mâce, Taharet, 62, H.no:477; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/121.
Bakıyye b. Velid el-Hımsî sika müdellistir. Burada tahdis sigası ile naklettiğini görüyoruz. Suyûtî, Hz. Ali'den nakledilen hadisin zayıf, MuâvÎye'den nakledilen hadisin ise sahih olduğuna hükmeder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5749-5750; Münâvî İse, Suyûti'nin Hz.Ali'den nakledilen hadise sahih dediğini, fakat bunun böyle olmadığını söyleyerek şunları ekler: Abdülhak: "Hz.Ali'nin rivayet ettiği hadis muttasıl değildir", İbnü'l-Kattân: "Bakıyye ve Vadîn zayıftır", Bâcî: "Hadis münkerdir" derler. İbn Hacer: "Ebû Zür'a ve Ebû Hatim Hz. Ali ile tâbiî arasındaki inkıta/kopukluk sebebiyle illetli gösterdiler" der. Zehebî de: "Vadîn leyyindİr. İbn Âiz, Hz.Ali'ye yetişmedi" der. Bk.Feyzu'l-kadîr, IV/522-523. Muâviye'nin rivayetinde de Suyûtî hata etmiştir. Hadis zayıftır. Çünkü EbûbekÎr b. Ebî Meryem zayıf biridir. İbn Abdilber, hem Hz.Ali'nin hem de Muâviye'nin rivayet ettiği hadisi zayıf sayarak bu hadislerle delil getirilemeyeceğini söyler. Moğultay da Hz. Ali'nin hadisini daha sağlam bulur. İbn Hacer ve Zehebî Muâviye'nin rivayet ettiği hadisi çok zayıf bulurlar. Bk.Fe;yz«7-kadîr, IV/523.
Muâviye b. Ebû Süfyan'm rivayeti için bk.370/678.hadis.
Azîmâbâdî, Münzirî'den naklen der ki: "Senedinde Vadîn b. Ata ve Bakıyye b. el-Velîd bulunmaktadır ve her ikisi hakkında tenkidler yapılmıştır. " Cüzcânî de Vadîn'in "vâhî" olduğunu söyler. Azîmâbâdî, kendi kanaatini şu şekilde yansıtır: Her İki râviyi de sika sayanlar vardır. Ebû Zür'a, Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel sika sayanlardan birkaçıdır. îbn Adiy, Vadîn hakkında "Hadisinde bir beis görmüyorum" derken, Bakıyye için "Saduktur, çok tedlis yapar" der. Bk. Avnü'l-Ma'bûd, 1/239. Bennâ ise hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/83.

1399[445] Meşhur rivayetle şeklindedir. Ancak yukardaki rivayette kalb olma ihtimali vardır ve bu farklılık Arapçada normal karşılanmıştır. Türkçede, güneş ısı ve ışık kaynağıdır ya da ısı ve ışık kaynağı güneştir, şeklinde kullanım buna örnektir. Bennâ tertibinde başka bir Müsned nüshasını esas almış olacak ki şeklinde zikretmiştir.

1400[446] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/50-51.

1401[447] sened:
Sahih: Müsned, IV/96-97, H.no: 16822; Tayâiisî, s.58, H.no:207; Dârimî, Vudû', 48, H.no:728;

RaSÛlullah fSallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Gözler[1402[448]], makadın bağıdır. Gözler uyursa bağ çözülür."[1403[449]]

Açıklama

Yatarak veya bir şeye dayanarak uyumak ittifakla abdesti bozar. Zira insan yatarak/dayanarak uyuduğu zaman vücudu gevşer, ne yaptığını bilemez ve bundan dolayı abdest alır.
Namaz kılarken ya da böyle bir hâldeyken (bir şeye dayanmaksızın) uyuyan kimsenin abdestinin durumunda müctehidler ihtilâf etti; İ. Ebû Hanîfe'ye göre uzun da olsa namazda kaldığı sürece abdesti bozulmaz, İ. Mâlik'e göre kıyam (ayakta durma) ve kuûd (oturma) halinde abdesti bozulmaz, ancak rükû ve secde halinde uyursa bozulur, İ. Şafiî'ye göre kuûd (oturma) halinde bozulmaz, diğer rükünleride bozulur, t Ahmed'den bu konuda birden fazla rivayet vardır; a-Kıyam, oturma, rükû ve secdedeki uyku hafıfse bozmaz, ama uzarsa bozar, b-Rukû ve secde halinde uyuyan kişi o rekâtı iade eder, namazı değil, c-Ayakta ve oturarak uyku abdesti bozmaz, d-Sadece oturarak uyku bozmaz. î. Ahmed'in bu dört görüşünü ayakta ve oturarak uyuklama hafif olursa abdesti ve namazı bozmaz, sadece o rekâtı iade etmek gerekir, şeklinde anlayabiliriz.[1404[450]]

4- Cinsel Organına Dokunan Kişinin Abdest Alması

371/679- Zeyd b. Hâlid el-Cühenf den (RadıyaUahu<mhy):[1405[451]]
Rasûlullah'm (Saitatiaim aleyhi ve settenı) şöyle dediğini işittim:
"Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın!"[1406[452]]

372/680- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesinden (Radıyaiiahuanhüm):[1407[453]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana dedi ki: "Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın! Hangi kadın fercine dokunursa abdest alsın!"[1408[454]]

373/681- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[1409[455]]

Heysemî, senedinde ihtilâli sebebiyle zayıf kabul ettiği Ebû Bekif b. Ebî Meryem'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/247.
1402[448] Lafiz olarak İki göz manasmdadır, ancak Türkçe'de gözler şeklinde kullanıldığı için yukarıdaki şekilde terceme edildi.
1403[449] Bu rivayeti Abdullah, babası Ahmed b. Hanbel'in kitabında kendi el yazısından vicâde/bulma yolu İle nakletti. Bu sebeple (Ht.) kısaltması ile bu duruma İşaret edildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/51.
1404[450] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesûil, 1/178; Şîrâzî, age., 1/23; Merğınânî, age., 1/15; İbn Rüşd, age, 1/26; Nevevî, Mecmu', 11/14; İbn Kudâme, age., 1/160,165.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/52.
1405[451] Sened:
Sahih: Müsned, V/194, H.no:21585; IbnEblŞeybe, 1/150, H.no:1723; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/73; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/243, H.no:5221-5222; Bezzâr, IX/219, H.no:3762. Heysemî, bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını, fakat İbn İshak'ın müdellis olduğunu, ancak "haddesenî" lafzı ile naklettiğini belirtir. Bk.Mecma', 1/244-245; Dolayısıyla tedlisİn hiçbir Önemi kalmamış, hadis ise sahih olmuş olur.
Hz.Âişe'den (Radıyallahü anltâ) şahidi için bk. İshâk b. Râhûye, Müsned, M/990, H.no:1716.
1406[452] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/52.
1407[453] Sened:
Sahih: Müsned, U/223, H.no:7076; İbnü'l-Cârûd, s.18, H.no:19; Dârekutnî, 1/146; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I/I33, H.no:626. Heysemî, senedindeki Bakıyye b. Velid'in müdeilis olduğunu ve an'ane yaptığını ifade eder. Bk. Mecma\ 1/245. Fakat hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır. Ayrıca Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivayetinde ise talıdis sigası ile nakletmiştir. Bk. Dârekutnî, 1/146; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/132-133;
İbn Hacer râvilerinin sika olduğunu fakat Amr b. Şuayb'de ihtilâf edildiğini belirtmiştir. Bk.ed-Dirâyefi tahrîri ehâdîsi'l-Hidâye, 1/41.
Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-As es-Selımî hakkında Yahya b. Main şöyle der: "Amr b. Şuayb'in babası kanalıyla dedesi Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan nakleliği hadisler bir kitap gibidir, dedesi ve babası kanalı ile naklederse zayıftır. Saîd b. el-Müseyyib, Süleyman b. Yesâr veya Urve kanalı ile naklederse sikadır." Bk. Zehebî, el-Müntekâjî serdi'l-künâ, 1/57.
Buhârî İse bu râvinin tercüme-i hâlinde Alımed b. Hanbel, Ali b. Abdullah, Humeydî ve îshak b. İbrahim'in Amr b. Şuayb'in babası ve dedesi kanalı ile naklettiği rivayetleri delil olarak aldıklarını nakleder. Bk.et-Târihu'l-kebîr, VI/342, Trc.no:2578.
1408[454] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/52-53.
1409[455] Sened:
Hasen: Müsned, 11/333, H.no:8385; Tahâvî, Şerha meâni'l-âsâr, II1A; Dârekutnî, 1/146; Deylemî, III/616, H.no:5926; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/133-134, H.no:631.
Yahya b. Yezid b. Abdülmelik en-Nevfelî'de bir beis olmamasına karşın, babası Yezİd b. Abdülmelik en-Nevfelî'nin zayıflığını ekseri âlimler ifade ettiler. Heysemî de bu kanaatini belirttikten sonra Yahya b. Maîn'in bir rivayete göre bu zatı sika saydığım, hadisin Bezzâr ve (Evsat ve Sağîr'de) Taberânî tarafından nakledildiğini söyler. Bk. Meana', 1/245.
Beyhakî rivayeti verdikten sonra sika râviler tarafından nakledildiğini Yezîd hakkında eleştirilerin bulunduğunu beyân eder ve bu râvî hakkında Ahmed b. Hanbel'in şu sözünü aktarır: "^ L <, ^ i*aii j*l y ^-i" (Medîne âlimlerinden bir şeyhtir. Kendisinde bir beis yoktur).
Beyhakî Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak da nakleder. Bk.Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/130, 133-134. Yezid b. Abdülmelik en-Nevfelî'den İbn Mâce bir, Ahmed b. Hanbel ise üç rivayet nakleder. İbn Mâce'nin rivayeti için Bûsırî: "Her ne kadar İbn Sa'd sika saysa da Ahmed, Yalıya b. Maîn ve Halef zayıf saymışlardır" der. BkJbn

Hz. Peygamber (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim elini cinsel organına, arada bir perde bulunmaksızın götürür de (dokunursa) abdest alması gerekir."1410[456]

374/682- Büsre bt. Safvân'dan (RadıyaUahü anhâ):1411[457]
RaSÛlUİlah (Saltellahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim cinsel organına dokunursa abdest almadan namaz kılmasın!' §(Ht.) İkinci tarikle gelen rivayet:
Abdullah şöyle dedi: Babam Ahmed b. Hanbel'in kitabında kendi el yazısıyla şu rivayeti buldum:1412[458]
'Urve b. Zübeyr nakletti:
Mervân Medine emirliği döneminde; 'bir kişi cinsel organına elini götürerek dokunursa abdest alması gerektiğini' söylerdi. Ben bunu reddettim ve 'bir kişi ona dokunduğu zaman abdest alması gerekmez' dedim. Bunun üzerine Mervân, bana Büsre bt. Safvân Rasûlullah'ın (SaiMiaim aleyhi ve seihm), 'kim cinsel organına dokunursa abdest alması gerektiği' hadisini duyduğunu nakletti, dedi. Fakat ben kendisiyle münakaşaya devam ettim ve korumalarından/hizmetçilerinden birisini bu konuda naklettiği rivayeti sorması için Büsre'ye gönderdi. Büsre de ona Mervan'ın naklettiği rivayetin benzerini gönderdi.'
§Üçüncü tarikle gelen rivayet: Büsre bt. Safvân'dan:
Mervân benimle cinsel organa dokunmanın abdeste etkisi konusunu müzâkere etti ve ben:
'(Yeniden) abdest almak gerekmez' deyince bana:
Büsre'den Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini rivayet etti:
"Kim cinsel organına dokunursa, abdest alsın!"
§Dördüncü tarikle gelen rivayet: Urve b. Zübeyr'den:
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖVİe dedi:
"Kim cinsel organına dokunursa, abdest alsın!"
Urve dedi ki: Sonra (Mervân), ben yanındayken Büsre'ye bir elçi gönderip (bunu sordurdu,) o da 'Evet' dedi ve elçi benzer rivayeti bize getirdi.1413[459]

5- Cinsel Organına Dokunan Kişinin Abdest Alması Şart Değildir

---

Mâce, Cenâiz, 58, H.no:1607. Hâkim'in Müstedrek'inde Nâfi' b. Ebû Nuaym kanalı ile mutâbaatı vardır. BkMüstedrek, 1/233, H.no:479 (Hâkim, sahih olduğunu söyler. Zehebi de bunu onaylar).
Hz.Aişe'den (Radıyalkıhü anhâ) şahidi için bk. Bk. Müstedrek, 1/234, H.no:480-481 (Zehebî Telhîs'te "sahihtir" der).
1410[456] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/53-54.
1411[457] Sened:
Sahih: Müsned, VI/407, H.no:27170; İkinci rivayet: VI/407, H.no:27170 (vicâde yoluyla nakledilen rivayet); Üçüncü rivayet: VI/406, H.no:27168; Dördüncü rivayet: VI/406, H.no:27I69; Mâlik, Taharet, 58; Şafiî, Ümm, 1/15; Ebû Dâvûd, Taharet, 69, H.no:181; Tirmizî, Taharet, 61, H.no:82-84 (Tirmizî hadis hakkında "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra şunları söyler: "Ümmü Habîbe, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ervâ bt. Üneys, Aişe, Câbir, Zeyd b. Hâlid ve Abdullah b. Amr'dan (RadıyaUahü anhiim) da nakiller vardır. Hocam Buhârî, bu konuda en sahih rivayetin Büsre'nin nakli olduğunu belirtti"); Nesâî, Taharet, 118, H.no: 163-164; Gusl, 30, H.no:442-445; îbn Mâce, Taharet, 63, H.no:479 (İbn Mâce, Büsre hadisinden sonra sırasıyla Câbir, ÜmmU Habîbe ve Ebû Eyyûb rivayetlerini verir. Bûsirî ise bu hadislerin her birinin zayıflık gerekçesini açıklar. Bk. İbn Mâce, Taharet, 63, H.no:480-482); Dârimî, Vudû', 50, H.no:730-731; Dârekutnî, I/146-I47; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/243, H.no:5221; XXIV/193-194, H.no:4S6, 489; Hâkim, Müstedrek, 1/229-233, H.no:472-479 (Hadisin İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Câbir b. Abdullah, Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme gibi şâhidlerine de işaret ederek sahih olduğunu söyler); îbn Hıbbân, III/398,400, H.no: 1114, 1117; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/129430.
İbn Hacer, Dârekutnî'nİn Büsre hadisi için on tarik naklettiğini belirtir. Bk.Dirâye, 1/38; Telhis, 1/122-123; Hadis için bk. Ahmed b. Hanbel, llel, 11/579, H.no:3743-3744; Zeylaî, Nasbü'r-râye, 1/54-55.
Hz. Âişe'den (RadıyaUahü anhâ) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, 1/234, H.no:480-481 (Zehebî Telhîs'te "sahihtir" der);
Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anlı) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, 1/233, H.no:479 (Zehebî sahih olduğunu söylemiştir. Zehebi de bunu onaylar);
Tirmizî'ye ek olarak, abdestin gerekliğini belirten rivayetler, İbn Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ümmü Seleme'den de nakledilir. Bk. Hâkim, Müstedrek, 1/233, H.no:479.
Talk b. Ali'den nakledilen rivayet için bir sonraki 375/683. hadise bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/134; Heysemî, Mecma', 1/245.
San'ânî İbn Hazm'dan naklen abdestin gerekliliğini belirten rivayetleri nakleden sahabenin sayının 17 olduğunu söyler. Bk.Sübülü's-selâın, 1/140.
Heysemî Büsre bt. Safvân kanalı ile rivayet edilen hadisleri verir. Bir kısmının zayıf, bir kısmının da sahih olduğunu gerekçeleri ile belirtir. Bk.Mecma', 1/245.
Büsre bt. Safvân b. Nevfel el-Esediyye el-Kuraşiyye, Muâviye b. Muğîre b. Ebi'l-Âs'ın eşidir. Bİr diğer görüşe göre, Safvân b. Ümeyye'nin kızıdır. Emevîdir. Abdülmelik b. Mervân'ın anneannesidİr. İlk Müslüinanlardandır, ayrıca Bey'atü'n-nisâ/Kadınlar Biatı'nda bulunan hanımlardan biridir. Varaka b. Nevfel Büsre'nin amcasıdır. Safvân b. Nevfel'in nesli Büsre kanalı ile türemiştir. Hz.Hatİce annemizin yakınlarından biridir. Hâkim, Müstedrek, 1/233, H.no:479; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/130.
1412[458] Yani vicüde yoluyla.
1413[459] İlk iki rivayette müzâkere Urve ile Mervân arasında, üçüncü de babası Zübeyr ile Mervân arasında ve dördüncüde her ikisi varken Urve'den nakledildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/54-56.

375/683- Kays, babası Talk b. Ali'den nakleder (Radıyaiiaha anh):1414[460]
Birisi Rasûlullah'a (SaiMiahü aleyhi ve seiiem), 'kişi'1415[461] cinsel organına dokunursa abdest alması şart mıdır?' diye sordu. Rasûlullah da dedi ki: "O senden/bedeninden bir parçadır."
§Talk b. Ali'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) yanında oturuyordum, biri ona, 'Namazdayken cinsel organıma dokunsam ya da bir kişi cinsel organına dokunsa abdest alması gerekir mi?' diye sorunca buyurdu ki:
"Hayır, o (organın) senden bir parçadır."
§Talk b. Ali'den üçüncü tarikle gelen rivayet:
Bir kişi:
'Ey Allah'ın Rasûlü, birimiz namazda cinsel organına dokunursa
(yeniden) abdest alması gerekir mi?' diye sorunca Peygamberimiz (Saitaiiahu aleyhi ve sciiem) şöyle buyurdu:
"O (organ) sadece senden bir parça değil mi?"1416[462]

Açıklama

Söz konusu rivayetlerin, böylesine titizlikle naklolmasından, İbadetlerle ilgili konuların ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır ve haya duygusu bu konuların doğru anlaşılmasına da mani değildir.
Bu konuda bize gelen iki farklı rivayet grubunda tezat bulunmamaktadır. Son rivayetlerden, cinsel organına eliyle (avucuyla) dokunan kişiye abdest almasının şart/farz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak oradan (idrar, mezi gibi) bir şey gelirse abdest alınmalıdır. Önceki rivayetlerden de, bir şey gelmese bile bu kişinin abdest almasının mendup1417[463] olduğunu anlıyoruz. Bu görüş İ. Ebû Hanîfe'ye aittir. İ. Mâlik'ten bu konuda birden fazla rivayet vardır; a-Abdesti bozulmaz, b-Şehvet/lezzet duyarsa bozulur, c-Şehvet duymazsa bozulmaz. î. Şafiî ve Dâvud ez-Zâhirî gibi bazı âlimler mutlaka abdest alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. İ. Ahmed'den de bu konuda iki görüş vardır. İhtiyatlı olan görüş, şehvet/lezzet duyulduğunda abdest almaktır.1418[464]

1414[460] Sened:
Sahih: Müsned, IV/22, H.no:16238; İkinci rivayet: IV/23, H.no:16244; Üçüncü rivayet: IV/23, H.no:I6247; E&û Dâvûd, Taharet, 70, H.no:182; Tirmizî, Taharet, 62, H.no:85 ("Hasen-Sahih" hükmü veren Tirmizî, hadisin Ebû Ümâme'den de nakledildiğini, Eyyûb b. Utbe ve Muhammed b. Câbir hakkında tenkidin bulunduğunu, fakat Mülâzını b. Amr'ın Abdullah b. Bedr'den gelen tarikinin daha sahih olduğunu söyler); Nesâî, Taharet, 119, H.no:165; İbn Mâce, Taharet, 64, H.no:483 (İbn Mâce bir sonraki hadisinde Tirmizî'nİn işaret ettiği Ebû Ümâme hadisini de nakleder. Fakat Bûsırî senedinde yer alan Ca'ier b. Zübeyr'in hadisinin terk edileceği hususunda ittifakın bulunduğunu beliririn H.no:484); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/134;
İbn Hacer Talk'ın hadisini zikrettikten sonra Ali b. Abdullah (Îbnü'l-Medînî'nin): "Büsre'nin hadisinden daha iyidir" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no:66; San'ânî, Tahâvî'nin: "İsnadı müstakîmdir, muzdarib değildir" dediğini nakledererek, Taberânî ve İbn Hazm'ın sahih; Şafiî, Ebû Hatim, Ebû Zür'a, Dârekutnî, Beyhakî ve İbnü'l-Cevzî'nin ise zayıf saydıklarını söyler. Bk.Sübülü's-selâm, 1/138-139;
Hadis, Yemâme kadısı Ebû Yahya Eyyûb b. Ulbe el-Yemâmî sebebiyle zayıf sayılır. Eyyûb b. Utbe el-Yemâmî'nİn (v.160/777) rivayetlerinden birer tanesini Tirmizi ve İbn Mâce, on yedisini Ahmed b. Hanbel nakleder. Zehebî bu râvî hakkında şu bilgilen verir: Buhârî: "Kendisinden hadis alanlar leyyin olarak telakkî ederler"; Ebû Hatim: "Yahya b. Ebî Kesîr'den yazdığı hadisler sahihtir. Fakat o hafızasından hadis nakleder ve hata yapardı" dediler. Bk.Kâşif, Trc.no:521; İbn Hacer ise zayıf olduğunu ifâde eder. Bk. Takrib, Trc.no:619. Bennâ, Fellas'ın "Daha önce sadûk idi, ancak daha sonra hafızası kötüleşti"; İbn Adİy'in "zayıf olmakla birlikte hadisleri yazılır" dediklerini nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/274-275. Ancak hadis şâhidleri İle kuvvetlenir. Ayrıca üçüncü rivayette müıâbî olarak Kuran b. Temmâm ve Muhammed b. Câbir vardır.
Talk b. Ali'den şu rivayet de nakledilir:
Heysemî, hadisin Kebir'inde Taberânî tarafından nakledildiğini, ve şöyle dediğini nakleder: "Bu hadisi Eyyûb b. Utbe'den sadece Hammâd b. Muhammed nakleder. Diğer hadisi de Hammâd b. Muhammed nakleder. Her iki rivayet de bana göre sahihtir. Talk b. Ali Hz. Peygamber'den yukarıdaki (375/683) hadisi ilk zamanlarda duymuştu. Daha sonra da Büsre, Ümmü Habîbe, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid vd. sahabenin rivayet ettiği hadislerle paralellik arz eden bu hadisi duymuş olabilir. Buna göre de 'Abdesti gerekli görmeyen rivayet neshedilmiştir' denilebilir." Mecma', 1/245. Zeylaî, bu rivayeti senedindeki Hammad b. Muhammed ve hocası Eyyub'un zayıflığı sebebiyle zayıf sayar. Bk.Nasbü'r-râye, 1/54-55. Beylıakî'ıiın rivayeti de bu hadisin Talk b. Ali'nin Medîne'ye İlk geldiği yıllarda olduğuna işaret etmektedir:
Ahmed Muhammed Şâkir bu hadis hakkında Tirmizî şerhinde şunları söyler: Şâfiiler Talk b. Ali rivayetini oğlu Kays sebebiyle zayıf sayarlar. Hâlbuki durum böyle değildir. Kays b. Talk sika biridir. İbn Maîn, Iclî ve İbn Hıbbân sika saymışlardır. İbn Hazm da Muhallâ'da sahih sayar (1/239). Fakat bu hadis mensûhtur. Çünkü Talk b. Ali Medîne'ye H.l.yılda mescidin inşâsı sırasında gelmiştir.
San'ânî: "Neshten daha güzel bir görüş vardır. O da Büsre hadisini sahih sayanların ve bu hadisin sahicilerinin çokluğu, tercih edilmesi gereken bir hadis olduğunu gösterir" der ve netice olarak İmam MâİÎk'in görüşüne yer verir: "Abdest almak vacip değil, mendûptur, yani emr nedb ifade eder." Bk.Sübülü's-selâm, 1/140; Bu görüş en ihtiyatlı yoldur. Allah doğrusunu en iyi bilir.
Talk b. A1İ, bina ustası bir sahâbîdİr. Mescidi genişletme çalışmalarında çok emeği geçmiş "Harcı ona verin, o bunu çok iyi biliyor" diye taltife mazhar olmuş biridir.
1415[461] Lafız anlamı; birimiz, şeklindedir.
1416[462] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/56-58.
1417[463] Mendup; tavsiye edilen, güzel hareket, manalarına gelmektedir.
1418[464] Î.Şâfiî, Ümm, 1/16; İbn Rüşd, age., 1/28; îbn Kudâme, age., 17170-171; İbn Nüceym; Bahr, 1/45; Nevevî, Mecmu', 1/31.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/58-59.

6- Hanımına Dokunan Ve Öpen Kişinin Abdest Almaması

376/684- Hz. Âişe annemizden (Radıyatiaha aniuî):1419[465]
Rasûlullah (Sattaitaha aleyhi ve seiiem) hanımlarından birini öptü, sonra namaz kılmaya gitti ve (yeni bir) abdest almadı. Urve ona, 'Bu kişi senden başka kim olabilir ki?' deyince Hz. Âişe validemiz güldü.1420[466]

377/685- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaim anhâ):1421[467]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) abdest alır, namaz kılar, sonra (eşini) öper, (bir müddet sonra tekrar) namaza dururdu da abdest almazdı.1422[468]

378/686- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe annemizden (itadıyaiiahuanim):1423[469]
Rasûlullah'ın (SaUaiiahü aleyhi ve seiiem) önünde, ayaklarım onun kıblesine gelecek şekilde yatarak uyurdum, secde edeceği zaman bana dokunurdu, ben de ayaklarımı toplardım ve ayağa kalktığı zaman tekrar uzatırdım. O dönemde evlerde lamba bulunmazdı.1424[470]

Açıklama

Bu rivayetlerden, kadının tenine dokunan kişinin abdestinin bozulmadığı anlaşılmaktadır. Bu, bazı Sahabe ve Tabiûn yanında İmam Ebû Hanîfe'nin de görüşüdür. Ancak İ. Mâlik dokunmadan dolayı şehevî lezzet duyarsa, İ. Şafiî, mahremi dışındakilerde lezzet duysun ya da duymasın dokunan kişinin abdestinin bozulduğunu ifade etmişlerdir. İ. Ahmed'den gelen rivayetler muhteliftir: a-Bozmaz, b-Bozar, c-Şehvet duyarsa bozar. Müctehidferİn ihtilâfı, âyetteki lafzın 'kadınlara dokunmak mı yoksa onlarla beraber olmak (cima) mı' şeklinde farklı anlaşılmasından ve hadislerin/eserlerin muhtelif olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı ihtilâf sahabe arasında da vardı. İhtiyatlı olan görüş, şehvet/lezzet duyulduğunda abdest almaktır.1425[471]

1419[465] Sened:
Sahih: Miisned, VI/210, H.no:25642 (Şuayb el-Arnavut'un tahrid h.no:25766); Benzer rivayetler için bk. VI/210, H.no:25643 (İnkıta sebebiyle zayıftır. Çünkü, İbrahim b. Yezid et-Teymî, Hz. Âişe'den hadis işitmedi); VI/62, H.no:24210 (377/685.hadis). Ebû Dâvûd, Taharet, 68, H.no:178 (Ebû Dâvûd "İbrahim et-Teymî Hz.Aişe'den hadis işitmediği için bu hadis mürseldir" der);
Tinnizî, Taharet, 63, H.no:86 (Tirmizî tam altı hocasından Vekî' kanalıyla naklettiği bu hadis hakkında "Bu hadisle Süfyâıı es-Sevrî ve Kûfeliler amel ettiler ve öpmeden dolayı abdestin gerekmediğini belirttiler. İmam Mâlik, Evzaî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk ise öpmenin abdest gerektireceği görüşünü benimsediler. Her iki tarafın da görüşünü destekleyen birçok nakil vardır. Bizimkiler (Şâfiîler) Hz.ÂÎşe'nin bu hadisi ile amel etmezler. Çünkü senedinden dolayı bu hadisi sahih saymazlar" der ve sözlerini şöyle noktalan "Yahya b. Saîd el-Kattân ve Buhârî bu hadisi zayıf saydı. Çünkü Habîb b. Ebû Sabit, Urve'den hadis işitmedi. İbrahim et-Teymî, Hz.Âişe'den hadis İşitmediği için o rivayet de sahih değildir. Kısaca, bu babda Hz.Peygamber'den sahih bir rivayet nakledilmiş değildir");
Nesâî, Taharet, 121, H.no:170 (Nesâî, bu babda, İbrahim et-Teymî'nin mürsel olarak naklettiği bu rivayetinden daha iyi bir naklin bulunmadığını söyler);
İbn Mâce, Taharet, 69, H.no:502 (Muhammed Fuâd Abdülbâki, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin mürsel olarak naklettiklerini, cumhura göre de mürsel rivayetle delil getirme hususunda zararlı olmadığım, bu nakilde ise mevsul olarak nakledildiğini, Dârekutnî'nin de bunu böyle zikrettiğini, Bezzâr'ın hasen isnâdla naklettiğini, İbn Mâce'nin de iki isnâdla naklettiğini, dolayısıyla ittifakla hadisin delil olacağım söyler.)
DârekutnU 1/135-142; Heysem!, Mecma', 1/247.
Ayrıca bir sonraki 377/685.hadise bk.
1420[466] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/59.
1421[467] Sened:
Sahih: Müsned, VI/62, H.no:24210 (Bu rivayetin senedinde Haccâc b. Ertâd ile Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın kızı, Anır b. Şuayb'in halası Zeynep es-Sehmiyye vardır). Ebû Dâvûd, Taharet, 68, H.no:178 (Ebû Dâvûd "İbrahim et-Teymî Hz.Aişe'den hadis işitmediği için bu hadis mürseldir" der); Tirmizî, Taharet, 63, H.no:86 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 121, H.no:170 (Nesâî, bu babda, İbrahim el-Teymî'nin mürsel olarak naklettiği bu rivayetinden daha iyi bir naklin bulunmadığını söyler); İbn Mâce, Taharet, 69, H.no:503 (Bûsırî şunları söyler: "Senedinde Haccâc b. Ertâd var, hem müdellis hem de an'ane yapmıştır. Ayrıca meçhul olan Zeyneb es-Sehmiyye var. Dârekutnî bu râvi ile delil getirilemeyeceğini belirtir"); Dârekutnî, 1/135-142; Heysemî, Mecma', 1/247.
Ayrıca bir önceki 376/6 84.hadise bk.
1422[468] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/60.
1423[469] Sened:
Sahih: Müsned, VI/148, H.no:25028; Benzer rivâyeller için bk. VI/44, H.no:24051; VI/54-55, H.no:24155; VI/255, H.no:26059; VI/225, H.no:25760; VI/182, H.no:25365; VI/192, H.no:25475; VI/152, H.no:25062; Mâlik, Salâtü'1-leyl, 2; Buhârî, Salât, 22, 104, 108; Müslim, Salât, 272; Ebû Dâvûd, Salât, 111, H.no:710-714; Nesâî, Taharet, 120, H.no:166-168; Kıble, 10, H.no:757; İbn Mâce, İkâme, 40, H.no:956.
Müsned'in farklı rivayetleri;
Müsned, VI/192, H.no:25475;
Müsned, VI/152, H.no:25062;
Müsned, VI/182, H.no:25365.
1424[470] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/60.
1425[471] Şafiî, Ümm, 1/12; SehnOn, Müdevvene, 1/13; îbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/27-28; Nevevî, Mecmu', 11/30-34; İbn Kudâme, Muğnî, 1/186-191; İbn Nüceym, Bahr, 1/44.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/61.

7- Kusmak Veya Burun Kanamasından Dolayı Abdest Almak

379/687- Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyaüaha anh):1426[472]
'RasÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) kuSUHCÜ OYUCU bûZ.ulmUŞtU."
Râvi Ma'dân b. Ebî Talha: Dımeşk mescidinde Rasûlullah'ın azat ettiği Sevbân ile görüştüm, der. Kendisine:
'Ebû'd-Derdâ bana, Rasûlullah'ın kusunca orucunun bozuduğunu haber verdV deyince,
'Doğru nakletmiş, Rasûlullah'a abdest suyunu ben dökmüştüm' dedi.
§Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) gelen ikinci rivayet: Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve aeiiem) kusunca orucu bozuldu, sonra kendisine biraz su getirildi ve abdest aldı.1427[473]

Açıklama

Kusmanın abdesti bozması hakkında âlimler ihtilâf etti. İmam Şafiî ve Mâlik, sadece ön ve arka avret mahallinden gelen şeylerle abdest bozulur, der. Hanefî imamlarına göre kusma az olursa bozmaz, ağız dolusu olursa bozar, ayrıca kurt, et parçası ve kum tanesi abdesti bozmaz, ancak İ. Züfer'e göre az ya da çok kusmak abdesti bozar. İ. Ahmed'e göre çok kusmak abdesti bozar, az olursa ondan iki rivayet vardır.
Bu ihtilâfların sebebi zayıf hadislerle amel etme ve bu rivâyetlerdeki emirlerin/uygulamaların vücûb ya da nedb (tavsiye) niteliğinde anlaşılma farkından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki bir rivayet; "Kimin kusması, burun kanaması veya mezisi gelirse namazı bırakıp abdest alsın ve hiç konuşmadan (gelip) namazını kaldığı yerden tamamlasın!" 1428[474] şeklindedir. İhtiyatlı olan görüş, ağız dolusu kusma halinde abdest almaktır.1429[475]
§Başlığa burun kanamasının eklenmesi Bennâ tarafından kiyasen kondu, zira kusmanın abdesti bozması rivayetinden vücuttan necis olarak çıkan her şeyin abdesti bozması gerekir, hükmü anlaşılır. Kanamanın abdesti bozacağına dair başka rivayetler bulunmaktadır.1430[476]

8- Deve Eti Yemek Sebebiyle Abdest Almak

380/688- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaüaha anh):1431[477]

1426[472] Sened:
Sahih: Müsned VI/443, H.no:27375; İkinci rivayet: VI/449, H.no:27408; Benzer rivayetler için bk. V/195, H.no:21598; V/277, H.no:22281; Ebû Dâvûd, Savm, 33, H.no:2381; Tirmizî, Taharet, 64, H.no:87 (Tirmizî, Hüseyin el-Mıalüm'in hadisinin ceyyid olduğunu ve bu hususta vârid olan hadislerin içinde en sahihi/sağlamı sayıldığını ifade eder); Dârimî, Savm, 24, H.no:1725; Hâkim, Müstedrek, 1/588-589, H.no:1553-1556 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Abdüssamed-in babası Abdülvâris'tir. Velid b. Hişâm ise mesturdur. Hadis metin yönü ile de tenkide maruz kalmıştır: Mensuhtur.
Şevkânî der ki: "Bu hadis Ahmed b. Hanbel, üç sünen sahibi (Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî), İbnü'l-Cârûd, İbn Hıbbân, Dârekutnî, Beyhakî, Taberânî, İbn Mende ve Hâkim tarafından "Rasûlullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) kustu ve orucu bozuldu" lafzı ile nakledildi. İbn Mende: "İsnadı sahih ve muttasıldır" dedi. Buhârî ve Müslim'in bu hadisi sahihlerine almamalarının nedeni senedindeki İhtilâftır. Beyhakî de isnadında ihtilâfın bulunduğunu, şayet rivayet sahih ise kasten kusan kimseye hamlolunacağını söyler. Eserinin bir başka yerinde ise senedin muzdarib olduğunu ve bu hadisle delil getirilemeyeceğini İfade eder. Bk.Neylü'I-evtâr, 1/203.
Bu konuda şu rivayet de zikredilir:
İbn Mâce, İkâme, 137, H.no:1221 (Bûsırî senedinde yer alan İamâil b. Ayyâş'ın (v. 181/797) Hicazlılardan rivayetinin zayıf olduğunu söyler); Hemen hemen cerh tadil âlimlerinin hepsi Şamlı âlimlerden rivayetinde sika saymışlardır. Hocası Abdülmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc el-Emevî (v.150/767) Mervu'r-rûz'da ikâmet etti. İbn Cüreyc'in babası kanalı ile Allah Rasûlü'nden mürsel olarak naklettiği rivayet sahihtir. Bk. Bennâ, age., 11/92. Eserinin bir başka yerinde hadisi Ebû Dâvûd, Tirmİzî, Nesâî, İbn Hıbbân, Dârekutnî, Taberânî, Hâkim, İbnü'l-Cârûd, İbn Mende ve Beyhakî'ye nisbet eder ve: "İsnadı sahihtir, muttasıldır. Senedindeki ihtilâf sebebiyle Buhârî ve Müslim eserlerine almadılar" der. Bk. age, X/42.
Sevbân b. Bücdüd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. V/283, H.no:22342; V/276, H.no:22272 (Senedinde yer alan Ebû Şeybe'yi bazıları mechûl saymıştır. Bele b. Abdullah el-Mehrî de meçhuldür) (I I l/3322.hadis).
Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. VI/22, H.no:23848 (110/3321.hadis)
Bu hadis oruçlunun kusması konusunda 108/3319.hadiste tekrar edilecektir.
1427[473] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/61-62.
1428[474] Bu konudaki hadisler ve değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbur-râye, 1/37-41.
1429[475] İmam Şafiî, Ümm, 1/14; Sehnûn, age., 1/18; Şîrâzî, age., 1/24; Merğınânî, age. 1/14; İbn Rüşd, age., 1/24-25; Nevevî, Mecmu', 1/7; İbn Kudâme, age., 1/176; Mevsılî, İhtiyar, 1/10.
1430[476] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/62-63.
1431[477] Sened:
Sahih: Müsned, V/106, H.no:209İ3; Benzer rivayetler için bk. V/108, H.ııo:20942; V/102-103, H.no:20877; V/100, H.no:20852; V/100-101, H.no:20853; V/98, H.no:20822; V/96-97, H.no:20806; V/93, H.no:20767; V/92, H.no:20759; V/88, H.no:20707; V/86, H.no:20690; V/102, H.no:20871; V/105, H.no:20907; Bu son iki

Rasû\u\\ahla.(Sai!a!iahü aleyhi ve seiiemj beraber otururken biri geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Davar etinden dolayı abdest alalım mı?'
Rasûlullah: "İster abdest al, istersen alma!" dedi.
'Deve etinden dolayı abdest alayım mı?'
"Evet, deve etinden dolayı abdest al!"
'Develerin çöktüğü yerde/yataklarında namaz kılalım mı?'
"Hayır, (kılmayın!)"
'Koyunların yattığı yerde/ağıllarında namaz kılalım mı?'
"Evet, (mecbur kalırsanız)1432[478] koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz."1433[479]

381/689- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh):1434[480]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), deve etinden dolayı abdest gerekir mi, diye sorulunca,
"Evet, ondan dolayı abdest alın!" dedi.
Develerin çöktüğü yerde/yatak] arında namaz kılma durumu sorulunca, "Orada namaz kılmayın, zira onlar şeytanî varlıklardandır" dedi. Koyunların yattığı yerde/ağıllarında namaz kılma durumu sorulunca da: "Orada namaz kılabilirsiniz, zira onlar bereket (sebebi)dir1435[481]" buyurdu.1436[482]

382/690- Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Zü'1-Gurre'den (Radıyaiiahu nakleder:1437[483]
Rasûlullah (Saiiaiiaha akyhi ve seiieın) yürürken karşısına bir bedevi çıktı ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Develerin çöktüğü yerlerde/yataklarında dururken namaz vakti girmektedir. Biz buralarda namaz kılalım mı?' Rasûlullah,
"Hayır" dedi.

---

rivayetin lafzı şöyledir:
V/100, H.no:20851 (bu rivayetin metni ise şöyledir:)
Rivayetlerden deve eti yeme sebebiyle abdeslin gerektiğini, davar (koyun/keçi) eti yenildiği zaman da rivayetlerin bir kısmında (20942, 20907, 20871, 20853, 20852, 20806, 20707, 20690) abdestin gerekmediği açıkça İfade edilirken; diğer bir kısmında (20913, 20877, 20851, 20822, 20767, 20759) "dilersen abdest al, dilersen alma" şeklinde tercih hakkını görüyoruz. Namaz lafzının zikredildiği bölümde ise, deve barınaklarında namaz kılmama yacağı, davar (koyun/keçi) ağıllarında ise kıl anabileceği ifade edilmiş, bazı rivayetlerde (20942, 20852) ise "dilersen" kaydı konulmuş; bir kısım rivayette de (20870, 20851) ruhsat verildiği kaydedilmiştir.
Müslim, Hayz, 97; ibn Mâce, Taharet, 67, H.no:495;
Bu hadisin sadece namaz ile İlgili bölümü Ma'bed el-Cühenî'nin oğlu Sebre b. Ma'bed'den de nakledilmiştir. Bk. MUsned, III/404, H.no:15278-15279; III/405, H.no:15284; Hadislerinden biri (bk. Miisned, V/102, H.no:20870) yanlışlıkla Semüra b. Cündüb'ün hadisleri arasında yer almıştır. İbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:770.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radtyatlahü anlı) şahidi İçin bk. 395/1265.hadis.
b-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahu anh) şâlıidi için bk. 397-398 /1267-1268. hadisler.
c-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahu anhiima) şahidi için bk. 394/1264.hadis.
d-Enes'ten (Radıyallahuanh) şahidi İçin bk. 357/1227.hadis.
e-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 381/689.hadis.
f-Zü'1-Gurre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 382/690.hadis.
g-Üseyd b. Hudayr'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 383/691.hadis .
1432[478] Zira Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette; 'Koyunların kaldıkları yerden/ağı! I arından başka yer bulamazsanız...1 şeklinde kayıtlan maktadır.
1433[479] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/63-64.
1434[480] Sened:
Sahih: Müsıied, IV/288^ H.no: 1*8447; Benzer rivayet için bk. IV/303-304, H.no: 18609; Ebû Dâvûd, Taharet, 71, H.no:184; Salât, 25, H.no:493; Tirnnzî, Taharet, 60, H.no:81 (Tirmizî, Câbir b. Semüra ve Üseyd b. Hudayr'den de (Radtyatlahu anhiima) rivayet olunduğunu, İshak'm:
"Bu konuda sadece Berâ ve Câbir b. Semüra'dan (Rudıyallahu anhüma) sahih rivayet nakledildi" dediğini zikrederek hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirtti); İbn Mâce, Taharet, 67, H.no:494.
1435[481] Devenin şeytanî olarak vasıflanması; her hâlde onların ürkek, inatçı ve azgın olmalarından, koyunların Övülmesi ise sakin ve uysal olmalarından kaynaklanmaktadır.
1436[482] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/64-65.
1437[483] Sened:
Sahih: Müsned, IV/67, H.ııo: 16582; Benzer rivayet için bk. V/112, H.no:20978 (senedi:)
Tahâvt, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/70.
Heysemî, hadisi Abdullalı b. Ahmed b. Hanbel'in ve Taberânî'nin rivayet ettiğini, Zü'1-Gurre'nin Yaîş el-Cühenî olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Ayrıca Heysemî, Taberânî'nin Süleyk el-Gatafânî'den (Radıyallahii anlı) de rivayet ettiğini, isnadında Câbir el-Cu'fi'nİn bulunduğunu, bu râviyi Şu'be ve Süfyân'ın sika diğerlerinin ise zayıf saydıklarını belirtir. Bk. Mecına', 1/250.
Zii'I-Gurre'nİn 38l/689.hadisİn senedinden hareketle Berâ b. Âzib olma İhtimâli bulunmaktadır. Zü'1-Gurre el-Cühenî'nin (et-Tâî veya el-Hilâlî gibi nisbetlerle de anılır) isminin Yaîş olduğu ifade edilmiştir. Rk.Üsdü'l-ğâbe, V/490, Trc.no:5654; Ebû Nuaym: "Berâ b. Âzib'in yüzünde beyazlık veya buna benzer bir şey vardı. Bu sebeble de Zü'1-Gurre olarak isimlendirildi" der. İbn Mâkûlâ da, bazı ilim sahibi zâtlarca Berâ'nın bu adla isimlendirildiğini belirttikten sonra: "Bu bana göre tartışmalı bir konudur. Çünkü o, ne bir Tâî, ne bir Hilâlî, ne de bir Cühenî'dir" der. Abdurrahman b. Ebî Leyla'nın Zü'1-Gurre diye isimlendirilen Yaîş el-Cühenî'den bu konuda rivayetleri vardır. İbnü'l-Esîr 381/689.hadisin senedine de yer verir. Bk.Üsdü'l-ğâbe,11/219, Trc.no:1549.
Şevkânî, İbn Ebî Leylâ'nın hadisi Berâ'dan mı, Zü'1-Gurre'den mi, yoksa Üseyd b. Hudayr'dan mı (Radıyallahü anhiim) aldığında İhtilâf olduğunu, sahih olanın da Berâ b. Âzib'den olduğunu belirtir. Ayrıca Şevkânî, Zü'1-Gurre'nin Berâ b. Âzib'in lakabı olması fikrini uygun bulmaz. Ona göre Zü'1-Gurre Yaîş'tir, Bk.Neylü'1-evtâr, 1/220.

'Peki, etini yediğimizde (yeniden) abdest alalım mı?'
"Evet"
'Koyunların yattığı yerlerde/ağıllarında namaz kılalım mı?'
"Evet"
'Peki, etini yediğimizde (yeniden) abdest alalım mı?'
"Hayır" dedi.1438[484]

383/691- Üseyd b. Hudayr'dan (iiadıyatiahu anh):1439[485]
Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem), 'develerin sütü' sorulunca,
"Onların sütünü İçtiğinizde abdest atın!" dedi.
Koyunların sütü sorulunca,
"Onların sütünü içtiğinizde ise abdest almayın!" dedi.1440[486]

Açıklama

1- Deve eti yemekten dolayı abdestin bozulması konusunda âlimler ihtilâf etti. İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî abdest bozulmaz, ancak abdest almak menduptur, derlerken, İmam Ahmed b. Hanbel abdestin bozulduğu görüşündedir.1441[487] Deve etinden dolayı abdest alınması emri, deve etinin ağır kokulu ve yağlı olmasından kaynaklansa gerek. Zira Peygamberimiz genellikle yağlı şeyleri yemekten kaçınırdı, meselâ keler etinin yenmesini serbest bıraktı, ancak kendisi yemedi, sebebi de Cebrail'in ağır kokulu yerlere gelmemesiydi. Bu nedenle deve eti yendikten sonra namaz kılmaya kalkacaklarsa ellerini yıkar ya da abdest alırlardı.1442[488]
Cumhur, Câbir'in 'Rasûlullah'ın (SallalUıhu aleyhi ve sellem) en son yaptığı şeylerden biri, ateşin pişirdiği yiyeceklerden dolayı abdest almayı terk etmesidir'1443[489] rivayetini esas almışlardır. Zira bu hadis geniş kapsamlı olup öncekileri nesh etmiştir.
2- Deve sütü abdesti bozar, şeklinde bir görüş bulunmamaktadır. Her hâlde yukardaki rivayeti sahih kabul etmemişlerdir. Ancak bu rivayetin şahitleri vardır ve Heysemî isnadının hasen olduğunu söyledi.1444[490]
3- Deve eti dışındakilerin, (meselâ koyunun eti ve sütünün) abdesti bozmayacağı konusunda ittifak vardır.1445[491]
4- Koyuh ağıllarında namaz kılma izni, necaset olan yer için verilmiş bir ruhsat değildir. Zira koyunların idrar ve dışkıları ittifakla pistir, namaza manidir. Temiz olan bir köşede namaz kılınması bilinen emirlerdendir.

1438[484] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/65-66.
1439[485] Sened:
Hasen: Müsned, IV/352, H.no:18998; Benzer rivayetler için bk. IV/391, H.no:19375; IV/352, H.no:18997 (Metni:
Bennâ deve eti ile ilgili bu rivayeti tertibinde tercih etseydi daha İsabetli olurdu. Çünkü onun tercih ettiği rivayet deve eti ile İlgili değil, deve sütü ile ilgilidir. Deve sütü ile ilgili bir başka başlık daha uygun olurdu. İbn Mâce, Taharet, 67, H.no:496 {Bûsırî, Haccâc b. Ertad'ın zayıflığı ve tedlisİ sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyler ve şunları ilâve eder: Bu hadis şazdır. Mahfuz olan rivayet, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Berâ'dan naklettiği hadistir). Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/206, H.no:559 (Hocası Abdullah b. Ahmed b. Hanbel kanalı İle nakleder).
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini belirterek senedinde kendisiyle ihticâcında ihtilaf bulunan Haccâc b. Ertad'ın varlığına dikkat çeker. Ahmed b. HanbeJ'in rivayetine değinmez. Ayrıca bu konuda Ebû Ya'lâ'nım da Musa b. Talha (yahut oğlunun) mevlâsının babası ve dedesi kanalı ile bir rivayetinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/250.
İbn Ömer'den (Radıyallahii anhiima) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 67, H.no:497 (Senedinde Bakıyye b. Velîd var, müdellistir ve atı'ane ile rivayet etmiştir. Ricali sikadır. Hâlid b. Anır ise meçhulü'1-hâIdİr) Suyûtî de bu hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:3384; Münâvî, Moğultay aracılığı ile Ebû Hâtim'in şu sözünü nakleder: "Ben bu hadisi inkâr ediyordum. Fakat aslını buldum. Ancak hadis İbn Ömer'in sözü/mevkûf olarak sahihtir. Bk. Feyzu'l-kadîr, J/363.
Câbir b. Semüra'nın babası Semüra es-Suvâî'den (Radıyallahü anhiima) şahidi:
Heysemi, hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini, isnadının ise hasen olduğunu
söyler. Bk. Mecma', 1/250.
Ebû Sa'lebe el-Huşenîden (Radıyallahü anlı) nakledilen rivayet ise şöyledir:
Buhari, Tıb, 57.
1440[486] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/66-67.
1441[487] Şîrâzî, age., 1/24; İbn Kudâme, 179-181; Dehlevî, age., 1/504.
1442[488] Bk. lyaz, Kadı Ebû'I-Fadl b, Musa, îkmâlü'l-mü'lim bi fevâidiMüslim, 1/205.
1443[489] Buharı, Et'ıme, 53; Müslim, Hayz, 90; Ebû Davûd, Taharet, 74, Müsned, 1/264,11/265, 271.
1444[490] Bu rivayetin Câbİr b. Semiira'nın babası Semüra es-Süvâî'den şahidi vardır. Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-Kebîr'de rivayet ettiği hadis için, Heysemî isnadının hasen olduğunu söyledi. Bk. Mecma M/250.
1445[491] İbn Rüşd, 1/29; Nevevî, Mecmu', 1/57; İbn Kudâme, age., 1/183-184; Bennâ, age., 11/95.

Koyun ağıllarında izin verilip, deve yataklarında yasaklanması, her hâlde bu hayvanların huyları ve namazı bozma tehlikesi İle igili olabilir. Zira hadisteki develerin şeytanî (huysuz, azgın ve saldırgan), koyunların İse bereket sebebi (sakin ve uysal) olmalarına işaret edilmektedir.[1446[492]]

9- Ateşte Pişen Yiyeceklerin Yenmesinden Dolayı Abdest Almak

384/692- İbrahim b. Abdullah b. Kânz'dan:[1447[493]]
Ebû Hüreyre'nin (Radıyaiiaha anh) yanına geldim, abdest alıyordu, bana dedi ki:
'Neden abdest aldığımı bilir misin, keş parçası (kurumuş çökelek) yediğim için (abdest alıyorum). Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve şöyle dediğini işittim:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!'"[1448[494]]

385/693- Zeyd b. Sâbit'ten (RadıyaiiaManh):[1449[495]]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"[1450[496]]

386/694- Ebû Musa'dan (Radtyaiiaiwanh):[1451[497]]

1446[492] Rasûlullah mescid inşasından önce, namaz vaktinin geldiği her yerde ve (bazen de mecbur kalarak) koyunların kaldığı yerde namaz kıldı. Buharı, Salât, 49; İbn Ebî Şeybe, 1/338
§Rasûlullah'ın mescid yapmak için salın aldığı arsa, önceden ekin ekilen, ağaçların olduğu bazen de müşriklerin gömüldüğü bir yerdi. Önceleri deve ya da koyun yatakları/barınakları olsa bile namaz vakti nerede girerse orada namaz kılıyorlardı. Bu bilgi ile ilgili rivayetlerin metni:
Bk. Müsned, III/244, H.no:13495 (Bu rivayetlerin tercemesi için bk. 357/1227.hadis).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/67-68.
1447[493] Sened:
Sahlh: Müsned, 11/265, H.no:7594; Benzer rivayetler için bk. 11/271, H.no:7661; ü/389, H.no:9026-9027; 11/427, H.no:9487; 11/458, H.no:9869; 11/469-470, H.no:10027; 11/478-479, H.no:10156; 11/503, H.no: 10490. Abdürrezzâk, 1/172, H.no:666; Müslim, Hayz, 90; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no: 194; Tirmizî, Taharet, 58, H.no:79 (Hasen-Sahih); Nesât, Taharet, 122, H.no:171-175; îbn Mâce, Taharet, 65, H.no:485.
Ayrıca 387/695.hadise bk. 393/701.hadisle karşılaştırınız.
Hadisi Ebû Hüreyre'den nakleden İbrahim b. Abdullah b. Kârız'ın ismi bazı rivayetlerde şöyle geçer:
a-Abdullah b. İbrahim b. Kârız: Müsned, ü/271, H.no:7661; Müslim, Hayz, 90.
b-İbn Kârız: Müsned, 11/469-470, H.no:10027.
c-İbrahim b. Kârız: Müsned, 11/478-479, H.no: 10156.
Benzer bir rivayet de şöyledir:
Bk. A/ümed, 11/529, H.no:10792; Tirmizî'nin rivayeti:
Ebû Hüreyre Allah Rasûlü'niin şu sözünü nakletti: "Ateşin değdiği her şeyden hattâ peynir parçasından bile abdest lâzım gelir." Bunun üzerine İbn Abbas Ebû Hüreyre'ye sordu: "Ey Ebû Hüreyre! Yağdan da yersek abdest alalım mı? Sıcak sudan içersek yine abdest alalım mı? Ebû Hüreyre: "Ey yeğenim, Rasûlullah'tan bir hadis işitince ona misal vermeye kalkışma!" dedi. Bk. Tirmizî, Taharet, 58, H.no:79 (Tirmizî, hadisin Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Zeyd b. Sabit, Ebû Talha, Ebû Eyyûb ve Ebû Musa'dan da nakledildiğini ve "hasen-sahih" olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 65, H.no:485.
1448[494] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/68-69.
1449[495] Sened:
Sahih: Müsned, V/184, H.no:21490; Benzer rivayetler için bk. V/191-192, H.no:21563; V/190, H.no:21553-21548; V/189, H.no:21540; V/188, H.no:21535; Müslim, Hayz, 90; Nesât, Taharet, 122, H.no:179; Dârimî, Vudû', 51, H.no:732;
A-Abdestin gerektiğini ifade eden rivayetleri nakleden sahâbîler (Radıyallahü anküm):
a-Ebû Hüreyre: Bir önceki 384/692. ve 387/695. hadise bk.
b-Zeyd b. Sabit: Bu hadis (385/693)
c-Ebû Mûsâ el-Eş'arî: 386/694.hadise bk.
d-Süheyl İbnü'l-Hanzaliyye: 388/696.hadise bk.
e-Hz.Âişe: 389/697.hadise bk.
f-Ümmü Seleme: 390/69 8. had ise bk.
g-Ümmü Habîbe: 391/699.hadise bk.
h-Enes b. Mâlik'ten: Heysemî, Bezzâr'ın naklettiğini, senedinde Haccâc b. Nusayr'in bulunduğunu, Ebû Hâlim ve bazı tenkidçilerin zayıf, İbn Maîn ve İbn Hıbbân gibi âlimlerin ise sika saydığını söyler. Taberânî'nin Evsat'ında nakledilen hadisin İse senedinde kezzâb sayılan Hâlid b. Yezîd b. Ebû Mâlik'in bulunduğunu vurgular. Bk. Mecma', 1/248-249.
ı-İbn Ömer'den: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde münkeru'l-hadis olan el-Alâ b. Süleyman er-Rakkî'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/249.
i-Muâz'dan: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Hasan b. Yahya el-Huşenî'nin bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/249.
j-Abdullah b. Zeyd: Heysemî, Taberânî'nin Evsat'mda sahih hadis ricali ile naklettiğini söyler. Bk.Mecma', 1/249.
k-Ebû Sa'd el-Hayr: Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XXII/306; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde meçhul olan FÎrâs eş-Şa'bânî'nİn bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/249.
I-Ebû Eyyûb'dan: Nesâî, Taharet, 122, H.no:176; Heysemî, Taberânî'nin Evsafında sahih hadis ricali İle naklettiğini söyler. Bk.Mecma', 1/249.
m-Seleme b. Selâme b. Vakş: Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Leys'in kâtibi Abdullah b. Salih'in bulunduğunu, bu râviyi Abdülmelik b. Şuayb b. Leys sika, Ahmed b. Hanbel ve birçok kimsenin zayıf saydığını, yalanla ilham edildiğini söyler. BkMecma', 1/249.
n-Abdullah b. Ebû Ümâme (ki ismi îyâs b. Sa'lebe idi) babasından: Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Vâkidî'nin bulunduğunu söyler. Bk.Mecma',\I2A9-25Q.
o-Ebû Talha'dan: Nesât, Taharet, 122, H.no:177-178;
B-Abdestİn gerekmediğini ifade eden rivayetleri nakleden sahâbîler (Radıyallahü anhüm) için 392/670.hadisİn dipnotuna bk.
1450[496] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/69-70.
1451[497] Sened:

Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Ateşin (pişirip de) rengini değiştirdiği yiyecekleri (yediğinizde) abdest alın!"1452[498]

387/695- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanh):1453[499]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) keş parçası (kurumuş çökelek) yedi, ondan dolayı abdest aldı, sonra namaz kıldı.1454[500]

388/696- Hz. Muâviye'nin (Radtyaiiahü anh) mevlâsı Kasım'dan:1455[501]
Dımeşk mescidine girdim, gördüm ki insanlar toplanmış ve bir şeyh de onlara hadis naklediyordu.
'Bu kişi kimdir?' deyince,
'Seni İbnü'l-Hanzaliyye' (Radıyaiiahu anh) dediler. Bu sahabinin (Sehl'in) şöyle dediğini işittim:
'Ben Rasûlullah'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şu sözünü duydum: "Kim et yerse (yeniden) abdest alsın!"
NOT: Muğîre b. Şu'be'den gelen diğer rivayette; Rasûlullah'ın (Sallailahü aleyhi ve sellem) pişmiş et yedikten sonra kalkıp namaz kıldığı ama, abdest almadığı,1456[502] nakledilmektedir. O hâlde ateşte pişirilen yemek yendiği zaman, yeniden abdest almak vacip değil, menduptur.1457[503]

*** Bu Konuda Hz. Peygamber'in Eşlerinden Gelen Rivayetler**

389/697- Urve b. Zübeyr'den (RadıyaiiaM anh):1458[504]
Rasûlullah'ın eşi Hz. Âişe annemizin şöyle dediğini işittim:
'RüSÛlUİlah (SallallahU aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"1459[505]

390/698- Muhammed b. Tahlâ'dan:1460[506]
Ebû Seleme'ye (Radıyaiiaim anh), 'Süt baban1461[507] Süleym ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinde) abdest almıyor' deyince, Süleym'in göğsüne vurdu ve dedi ki:
'Peygamberimiz'in eşi Ümmii Seleme'nin, Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi vcseiiem) ateşin pişirdiği

---

Sahih: Müsned, IV/397, H.no:19444; Mükerrer için bk. IV/413, H.no:19592; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/248.
1452[498] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/70-71.
1453[499] Sened:
Sahih: MUsned, 11/389, H.no:9027; Benzer rivayetler için bk. 11/503, H.no: 10490; 11/478-479, H.no:10156; 11/469-470, H.no:10027; 11/427, H.no:9487; 11/265, H.no:7594; 11/271, H.no:7661; 11/389, H.no:9026; 11/529, H.no:10792; Abdürrezzâk, 1/172, H.no:666; Müslim, Hayz, 90; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no: 195; TirmizS, Taharet, 58, H.no:79 (Haseıı-Sahİh); Nesâî, Taharet, 122, H.no:171-175; İbn Mâce, Taharet, 65, H.no:485.
Ayrıca 3 84/692.had ise bk.
1454[500] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/71.
1455[501] Sened:
Hasen: Müsned, V/289, H.no:22390; Mükerrer için bk. IV/180, H.no:17555; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/98, H.no:5622; Heysemî, senedinde kendisiyle ihticâcda İhtilaf bulununan Muâviye'nin mevlâsı Kasım b. Abdurrahman'ın varlığına dikkat çeker. Ayrıca Süleyman b. Abu'r-Rabî' hakkında bilgi veren birini görmediğini söyler. Bk. Mecma', 1/248.
Ahmed b. Hanbel'in hocası Abdurrahman b. Melıdî bu rivayette tahdîs sigasi ile nakleder. Ayrıca Süleyman b. Ebu'r-Rabî'nin Şu'be ve Leys b. Sa'd isimli öğrencileri olan Süleyman b. Abdurrahman olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah belirtmiştir.
Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağtr, H.no:85I3.
İbnü'l-Hanzaliyye: Sehl/Süheyl b. Amr b. Adiy el-Evsî el-Ensârî. Hanzalİyye annesinin ismidir. Babasının İsmi Amr'dır. Rıdvan biatına kaülmış, Uhud'da bulunmuş bu sahâbînin nesli olmamıştır. Gece kâim, gündüz sâim olan bu âbid zât Allah'ı çokça zikreder, fakat halkın arasına pek karışmazdı.
1456[502] Ebû Dâvûd, Taharet, 74, H.no:188.
1457[503] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/71-72.
1458[504] Sened:
Sahih: Müsned, VI/89, H.no:24461; Müslim, Hayz, 90; İbn Mâce, Taharet, 65, H.no:486, 487 (Bûsırî bu ikinci hadis için şunları söyler: "Senedinde Hâlid b. Yezîd var, bu râviyi bazıları sika bazıları da zayıf saydı. Hadisin metni sahihtir). Ayrıca 407/715.hadise bk.
1459[505] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/72.
1460[506] Sened:
Sahih: Müsned, VI/321, H.no:26603; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/387; Suyûlî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:6980; Münâvî, ise Suyûtî'nin sahih demesinin Heysemî'den kaynaklandığını, çünkü Heysemî'nin râvilerinin sika olduğunu ifade ettiğini (bk.Mecma', 1/248) belirtir. Bk. Feyzu'l-kadîr, V/259. Fakat Heysemî Taberânî'nin râvilerinin sika olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in ise isnadında Ebû Süleyman'ın bulunduğunu, bu râvi hakkında bilgi veren birini tanımadığı için de bu zât hakkında bilgi veremediğini söyler. Bk.Meana', 1/248. Hadis şâhidleri İle kuvvet kazanır.
Ayrıca 408/716 ve 395/703 .hadislere bk.
1461[507] Yani süt annesinin kocası.

şeyleri (yediğinde) abdest aldığına şahitlik yaptığına ben şahidim.'[1462[508]]

391/699- Ebû Süfyan b. Saîd b. Muğîre'den (Radtyaiiahü anh):[1463[509]]
Kendisi, Hz. Peygamber'in eşi olan (teyzesi)[1464[510]] Ümmü Habîbe'nin ü anhâ) yanına geldi, Ümmü Habîbe ona bir bardak kavut şurubu[1465[511]] ikram etti, sonra Ebû Süfyan su istedi ve onunla ağzını çalkaladı. Bunun üzerine Ümmü Habîbe ona dedi ki:
'Ey kardeşimin oğlu[1466[512]], abdest almıyor musun? Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle buyurmuştu:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"'
§Ebû Süfyan'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Kendisi, (teyzesi) Ümmü Habîbe'nin (Radıyaiiaha anM) yanına girdi, Ümmü Habîbe ona kavut şurubu ikram etti. Sonra Ebû Süfyan namaz kılmaya kalktı, bunun üzerine Ümmü Habîbe dedi ki:
'Ey Kardeşimin oğlu, abdest al! Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ve seitem) şöyle dediğini duydum:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"'
§Ebû Süfyan'dan üçüncü tarikle gelen benzer rivayette fazlalık: Ümmü Habibe'nin yanına girdim (ki o teyzesiydi). Bana kavuttan bir
şurup verdi, namaza kalktığımda da bana dedi ki:
'Ey Oğulcuğum, abdest almadıkça namaz kılma! Zira Rasûlullah
(SaiiaUahü aleyhi ve seitem) bize, ateşin pişirdiği yiyeceklerin (yenmesi halinde)
abdest almamızı emretmişti.'[1467[513]]

10- Ateşte Pişen Yiyeceklerin Yenmesinden Dolayı Abdest Almak Şart Değildir

392/700- Said b. Müseyyib[1468[514]]'den:[1469[515]]

1462[508] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/72-73.

1463[509] Sened:

Sahih: Müsned, VI/326, H.no:26652; Diğer rivayet: VI/327, H.no:26657; İkinci tarik: VI/327-328, H.no:26662; Üçüncü tarik: VI/328, H.no:26664; Benzer rivayetleri için bk. VI/427, H.no:27279; VI/426, H.no:27272; VI/328, H.no:26663; VI/327, H.no:26661, 26658; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no:195; Nesâî, Taharet, 122, H.no:180-181; İbn Ebî Şeybe, 1/150, H.no:1724; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/234, H.no:447; Müsnedii'ş-Şâmiyyîn, 11/370, H.no:I516; Ebû Ya'lâ, XIII/65, H.no:7144; Beyhakî, es-Sünenü'î-kiİbrâ. 1/130, H.no:617.

Ümmü Habîbe annemiz, Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye'nin kızıdır. Peygamber efendimizin eşidir. İsmi Ramle'dir. Kızının ismi Habîbe olduğu için bu künye ile tanınmıştır, îslâmm ilk yıllarında Müslüman olmuş, ilk kocası Abdullah b. Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş, kocası Abdullah orada vefat edince Ümmü Habîbe Hz. Peygamber ile evlenmiştir. H.44 yılında Medine'de vefat etmiştir. Bk. Seheranfûrî, Bezlü'l-mechûd, 11/117-118.

1464[510] Zira bir rivayette geçtiği gibi Ümmü Habİbe onun teyzesidir.

1465[511] Sevîk: Buğday ya da arpadan olan bir lür ezme, püre ya da kavut (Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, X/170). Ancak burada kavut şurubu olarak çevrilmesinin nedeni üçüncü rivayetteki kavuttan bir şurup, ziyadesidir.

1466[512] Veya "kız kardeşimin oğlu". Ebû Davud'un rivâyeünde her iki şekilde yani (^-İ) ve (^İ) lafzı İle nakledilmiş; Nesâî'nin iki tarikinde de sadece (^f) lafzı ile nakledilmiştir. Seheranfûrî bu farklı rivayetlere şöyle bir açıklık getirir: "Ebû Süfyan'ın, Ümmü Habîbe'nin erkek kardeşinin oğlu olarak zikredilmesi ya mecazdır ya da bazı râvilerin hatasıdır." Bk. Bezlü'l'inechûd, 11/119. "Kız kardeşimin oğlu şeklindeki rivayetlerde herhangi bir problem yoktur. Çünkü Ümmü Habîbe, Ebû Süfyan b. Saîd b. Muğîre'nin teyzesidir.

1467[513] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/73-74.

1468[514] Müseyyib ya da Müseyyeb şeklinde ya'nın kesri ya da fethi ile okunmuştur. (Bk. Zürkânî, Şerit, 1/62, 366, 486,11/246)

1469[515] Sened:

Sahih: Müsned, 1/70, H.no:505; Benzer bir rivayet: 1/62, H.no:441 (Bu rivayette Sakif kabilesinden olan şeyhin ve amcasının kim olduğu belli olmadığı için zayıftır): Heysemî, hadisi Afımed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın rivayet ettiğini, Bezzâr'ın İsnadının zayıf, Ahmed b. Hanbel'in ise senedindeki râvilerin sikaolduklannı beütir. Bk. Mecına', 1/251.

(Ebân b. Osman'dan: Osman b. Aftan ekmek ve et yedi. Sonra ağzını çalkaladı, ellerini yıkadı ve ellerini yüzüne sürdü/yüzünü yıkadı. Daha sonra abdest almadan namaz kıldı). Bk. Mâlik, Taharet, 22. Bu rivayet, abdeslİn gerekli olduğunu söyleyen hadİslerdeki abdest kelimesinden kastedilenin lügat anlamı olduğunun delilidir.
A-Abdestin gerektiğini ifade eden rivayetleri nakleden sahâbîler (Radıyallahü anhümj için bk.385/693.hadis
B-Abdestin gerekmediğini ifade eden rivayetleri nakleden (Radıyallalıüanhüm) sahâbîler:
1-Osman b. Affân: Bu hadis (392/700)
2-Ibn Abbas: 393/701. ve 399/707. hadise bk.
3-Ebû RâfT: 394/7O2.hadise bk.
4-Ümmü Seleme: 395/703.ve 408/7 lö.hadise bk.
5-Meymûne: 3 96/704.hadise bk.
6-Amr b. Ümeyye: 397/705.hadise bk.
7-İbn Mes'ûd: 398/706.hadise bk.
8-Ebû Hüreyre: 414/722.hadise bk.
9-Câbir: 400-401/708-709.hadise bk.
10-Süveyd: 402/710.hadise bk.
11-Enes: 403/711 .hadise bk.
12-İbn Cez': 404/712.1ıadisebk.

Hz. Osman'ı (Radıyallahü anh) bir yerde otururken gördüm, ateşte pişen yiyecek istedi ve onu yedi. Sonra namaza kalktı ve namaz kıldı. Sonra Hz. Osman dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) oturduğu yere oturdum, Rasûlullah-ın yediğinden yedim ve Rasûlullah'ın kıldığı namazdan kıldım.'1470[516]

393/701- îtm Abbas'tan (Radıyallahü anhünKi):1471[517]
Rasûlullah (Saiiaihhu aieyiu ve seitem) ateşin (pişirip) değiştirdiği yiyeceği yedi, sonra (yeniden) abdest almaksızın namaz kıldı.
§ İbn Abbas'tan (RadtyaüâM anhüma) ikinci tarikle gelen rivayet: Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seitem) kızarmış but veya kürek kemiği eti yedi, sonra (yeniden) abdest almaksızın ve suya dokunmaksızın namaz kıldı.1472[518]

394/702- Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) mevlâsı Ebû Râfî'den (Radıyallalni anlı):1473[519]

13-Muğîre: 405/713.hadise bk.
14-Ebû Râtî': 406/714.hadise bk.
15-Âişe:4O7/715.hadisebk.
16-Meymûne: 409/717.hadise bk.
17-Fâiıma:410/718.hadisebk.
18-Ümmü Âmir: 411/719.1ıadise bk.
19-Ümmü Hakîm bt. ez-Zübeyr: 412/720.hadise bk.
20-Dubâa bt. ez-Zübeyr: 413/72 Lhadise bk.
21-Hz.Ebû Bekir: Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ (H.no:24) ve Bezzâr (H.no:292) nakletti. Senedinde Hiisânı b. Mısak var ki bu zâtın zayıflığında icma eltiler" der. Bk.Mecma', 1/251.
22-Hz.AlÎ: Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ (H.no:512) nakletti. Senedinde Abdüla'lâ b. Âmir var ki bu zâtı Ahmed ve Ebû HâtÎm zayıf saydı. İbn Adiy ise kendisinden sika râvîlerin naklettiğini belirtti. Diğer râvîleri sahih hadis ricalidir," der. Bk.Mecma', 1/251.
23-Muâviye: Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ (H.no:7359) nakletti. Fakat senedinde müphem bir râvî bulunmaktadır" der. BkMecma', 1/252.
24-Ebû Ümâme el-Bâhilî: Heysemî üç ayrı rivayet zikreder: Her üçünün de Taberânî tarafından nakledildiğini; Birincisinin râvilerinden hiçbirinin tercüme-i hâline rastlamadığını, ikincisinin râvilerinden Muhammed b. Saîd el-Maslûb'un kezzab olduğunu, üçüncüsünün İse Ubeydullah b. Zahr ve AlÎ b. Yezîd İsimli rüvilerinin zayıf olduklarını ve kendileri ile delil getirmenin helâl olmadığını belirtir. Bk.Mecma', 1/252.
25-RâfT b. Hadîc: Heysemî iki ayrı rivayet zikreder: Bunların Taberânî tarafından nakledildiğini; Birincisinin râvilerinden Amr b. Kays ve İbrahim b. Muhammed'in tercüme-i hâline rastlamadığını, ikincisinin râvilerinden Vâkidî'nin kezzab olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/252.
26-Hasan b. Ali: Heysemî İki ayrı rivayet zikreder: Bunların Taberânî tarafından nakledildiğini; her iki senedde de İbn İshak'ın bulunduğunu, bu râvinin ise sika-müdellis olduğunu ve an'ane yaptığını söyler. Bk.Mecma', 1/252.
27-Muhammed b. Mesleme: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/234; Heysemî Yunus b. Ebû HâlÎd'İn tercüme-İ hâline rastlamadığını belirtir. BkMecma', 1/252.
28-Muâz'dan: Heysemî iki ayrı rivayet zikreder: Bunların Taberânî tarafından nakledildiğini, Birincisinin (ki metni şöyledir:
senedinde yalancı olduğu söylenen Mutarrifb. MâzÎn'in bulunduğunu; İkincisinin ise senedinde zayıf olan İbn Lehîa'nın bulunduğunu söyler.
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/70; Heysemî, Mecma', 1/252-253. 29-Safiyye bt. Huyey:
Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ ve Taberânî nakletti. RâvÎleıi sikadır" der. Bk.Mecma', 1/253.
30-Ümmü Hânı: Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, XIV/432; Heysemî: "Hadisi Kebir ve Evsat'ta Taberânî nakletti. Râvileri sikadır" der. Bk.Mecma', 1/253.
31-Ümmü Mübeşşir: Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerden Muhammed b. el-Muvatta'nın tercüme-i hâline rastlamadığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/253.
32-Amra bt. Hızâm: Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerden Muhammed b. SâbÎt el-Bünânî'nin zayıf olduğunu, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/254.
33-HÎnd bt. Saîd b. Ebû Saîd el-Hudrî halasından: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIV/445-446; Heysemî hadisin Taberânî tarafından birçok tarikle nakledildiğini, rivayetlerinden bir kısmının râvîlerinin Hind bt. Saîd'in haricinde sahih hadis ricali olduklarını, Hind bt. Saîd'i ise İbn Hıbbân'm sika saydığını belirtir. Bk.Mecma', 1/254.
34-Ümmü Süleym: Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerden Muhammed b. Yusuf un tercüme-İ hâline rastlamadığını belirtir. Bk.Mecma', 1/254.
Abdesti gerektirmediğine hükmedenler ise; Sahabeden dört halife (Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali), İbn Mes'ûd, Ebu'd-Derdâ, İbn Abbas, İbn Ömer, Enes b. Mâlik, CâbÎr b. Semüra, Zeyd b. Sabit, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Hüreyre, Übey b. Ka'b, Ebû Talha, Âmir b. Rabîa, Ebû Ümâme, Muğîre b. Şu'be, CâbÎr b. Abdullah ve Hz. Âişe; Mezhep imamlarından Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfî, Ahmed b. Hanbel vd. Bunlar abdesti gerektiren hadisleri ya mensûh sayıyorlar, ya da abdesti lügat anlamında (ağzı çalkalama ve elleri yıkama şeklinde) alıyorlar. Bk.Seheranfûrî, age., 11/119.
1470[516] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/75-77.
1471[517] sened:
Sahih: Mümed, 1/226, H.no:1994; İkinci rivayet: 1/253, H.no:2286; 1/227, H.no:2002 (üç isnâdla rivayet edilen bu hadisin her üç isnadı da sahihtir); 1/226, H.no:1988; î/241, H.no:2153 (Senedinde Ca'fer el-Cu'fi vardır); 1/366, H.no:3463; 1/365, H.no:3453; 1/353, H.no:3312; 1/244, H.no:2188; 1/363, H.no:3433; 1/361, H.no:3403; 1/279, H.no:2524; 1/273, H.no:2467; 1/356, H.no:3352; 1/336, H.no:3l08; 1/326-327, H.no:3014; 1/254, H.no:2289; 1/351-352, H.no:3295; 1/258, H.no:2339 (Bu iki rivayet, senedindeki Muhammed b. Zübeyr et-Temîmî el-Hanzaiî sebebiyle zayıftır. Buhârî bu zat hakkında "münkeru'l-hadis" ve "fîhi nazar" ifadesi kullanır. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, M/86); 1/258, H.no:2341; 1/267, H.no:2406; 1/281, H.no:2545; 1/284, H.no:2570; 1/320, H.no:2941.
Mâlik, Taharet, 19; Buhârî, Vudû', 50 (Buhârî bab başlığının hemen altında der ki: "Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman yediler, fakat abdest almadılar" İbn Hacer bunun Taberânî tarafından mevsûl olarak nakledildiğini ve isnadının da hasen olduğunu söyler. Bk.Fethu'l-Bân, 1/411); Et'ınıe, 18; Müslim, Hayz, 91; Ebû Dâvûd, Taharet, 74, H.no:187; Nesâî, Taharet, 123, H.no:184; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:488; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/157-158;
Hz. Ömer, Osman ve Ali'nin abdest almadıklarını belirten rivayet için bk. Mâlik, Taharet, 21, 22, 24;
İbn Hacer bu hâdisenin Dubâa b. ez-Zübeyr veya Meynıûne'nin evinde gerçekleştiğini, ezan ile namaza davet edenin Bilâl olduğunu söyler. Bk.Fethu 'l-Bârî, 1/411); Şu rivayetler de bu görüşü kuvvetlendiriyor:
Bk. Müsned, 1/351,'H.no:3287; 1/264, H.no:2377 (396/704.hadise bk.) a-Amr b. Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. (3 97/705. had is) b-Meymûne'den (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bk. (409/717.1ı adi s)
c-Ebû Râfi'den (Radtyallahü anlı) şahidi için bk. (394/702.hadis)
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) nakledilen benzer rivayet 384/692.hadiste zikredildi.
Ayrıca 396/704 ve 399/707.hadislere bk.
1472[518] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/77-78.
1473[519] Sened:

Kendisi, Hz. Peygamber'e (SaifaiiaM aleyhi ve seiiem) pişirilmiş olan koyunun kürek kemiği etinin getirildiğini gördü. Hz. Peygamber onu yedi, sonra bir (damla) suya dokunmaksızın (abdest almaksızın) namaz kılmaya kalktı.1474[520]

395/703- Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anh):1475[521]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) pişirilmiş kürek kemiği etinden yedi ve Bilâl gelip (kendisini namaza çağırınca), suya dokunmaksızın (abdest almaksızın) namaz kılmaya çıktı.1476[522]

396/704- Âmir b. Lüeyy oğullarının kardeşi Muharnmed b. Amr b. Ata' b. Ayyaş b. Alkame'den (Radıyuiiahu anham):1477[523]
Cuma günü sabah, Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemizin evinde bulunan İbn Abbas'ın (RadıyaUahü aniıüm) yanına girdim. (Râvi) dedi ki: Meymûne annemiz ona kalmasını söylemişti,1478[524] (zira) cuma namazı kıldığında (İbn Abbas'ın) kendisine oturması için bir sergi serilir, oraya yönelir ve insanlarla sohbet etmek için otururdu. Biri ona, ateşin pişirdiği şeyi yemekten dolayı abdest almanın (hükmünü) sordu, ben de kendilerini dinliyordum.
İbn Abbas ellerini gözlerine götürdü, halbuki gözleri görmüyordu ve dedi ki:
'Şu iki gözüm görürken Rasûlullah'ı (Saitaitaha aleyhi w seiiem) görmüştüm; odalarının birinde öğle namazı için abdest aldı, sonra Bilâl kendisini namaz (kılmaya) çağırdı, o da çıkmaya davrandı ve odasının kapısmdayken kendisine, ashabından birisinin gönderdiği ekmek ve et hediyesi ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah yanındakileri geri döndürdü ve odasında onlara bu hediye ikram edildi. Hz. Peygamber ve yanındakiler birlikte bu yemeği yediler. Sonra Rasûlullah onları namaza kaldırdı, (ama) ne kendisi ve ne de yanındakiler suya dokundu (abdest almadılar), sonra Rasûlullah onlara namaz kıldırdı.'
İbn Abbas, Hz. Peygamber'in işlerinden sonuncusunu1479[525] ezberlemiş, unutmamıştı.1480[526]

Açıklama

Birbirine zıt rivayetlerin doğru olarak anlaşılmasında tarih olarak sonuncusunu bilmek çok önemlidir. Bazı rivayetlerde bu durum iki durumdan sonuncusu şudur, şeklinde açıklanmıştır. Ateşin pişirdiği maddeden dolayı abdest alınmasını terk edilmesi de bunlardandır.1481[527]
Râvileri tarafından Rasûlullah'ın sonuncu ameli olarak belirtilenler:
l- Yolculukta oruç tutmanın terk edilmesi,1482[528]
2- Ateşin pişirdiği maddeden dolayı abdest almanın terk edilmesi,1483[529]
3- Deve etini yedikten sonra abdest almanın terk edilmesi,1484[530]
4- EvIi ya da dul (muhsan) olan kişinin celde vurulmadan sadece recin edilmesi1485[531]...

Sahih: Mümed, VI/9, H.no:23757; Benzer rivayetler için bk. VI/9, H.no:23758:
VI/8, H.no:23745 (Bu iki rivayette koyunu kendisinin veya kendilerinin kestiğini söylüyor. Bk. 406/714.hadis); Müslim, Hayz, 94; Ayrıca 406/714.hadİse bk.
1474[520] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/78.
1475[521] Sened:
Sahih: Müsned, VI/292, H.no:26382; Benzer rivayetler için bk. VI/319, H.no:26589; VI/317, H.no:26575; VI/307, H.no:26501; Tirmizî, Et'ıme, 27, H.no:1829; Nesûf, Taharet, 123, H.no:182-183; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:491; İbn Huzeyme, 1/28, H.no:44. Ayrıca 408/716 ve 390/698.hadislere bk.
1476[522] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/78.
1477[523] Sened:
Sahih: Müsned, 1/264, H.no:2377; Benzer rivayet için bk. 1/272, H.no:2461; Mâlik, Taharet, 50; Buhârî, Vudû', 51; Müslim, Hayz, 96 (Buhârî ve Müslim özet olarak nakletti); Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebîr, X/325 H.no:10796-10797.
Ayrıca 409/717, 384/692, 393/701 ve 399/707.hadislere bk.
1478[524] Meymûne annemiz İbn Abbas'ın (Radıyaüahü aıhüma) teyzesidir.
1479[525] (Geniş açıklama için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/311)
1480[526] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/79-80.
1481[527] İbn Abbas küçük sahabilerdendi ve Hz. Peygamber'in ömrünün sonları udayken küçük yaşla/gençlik döneminde bulunuyordu. Zekâsı yanında Rasûlullah'ın duasının bereketiyle birçok şeyi ezberliyor, unutmuyordu, ayrıca nasih olan hükümleri de iyi biliyordu. Yukarıdaki son cümle ile buna vurgu yapılmak istenmektedir.
1482[528] Abdürrezzpk, II7563, No: 4471; Müslim, Siyam, No.l 113.
1483[529] Ebû Davud, Taharet, 74, No: 192; İbn Cârûd, Müntekâ, 1/19, No: 24; İbn Huzeyme, 1/28, No:43 m
1484[530] İbn Hıbbân, M/416, No:l 134.
1485[531] İbn Hıbbân, X/291, No:4443.

397/705- Amr b. Ümeyye el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):1486[532]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) bir koyunun kürek kemiği etini (bıçakla) 1487 [533] kesip/parçalayıp yerken gördüm. Sonra namaz kılmaya çağınlınca, (yeniden) abdest almaksızın namaz kıldı.
§Amr'dan (Radıyattahu anh) ikinci tarikle gelen benzeri rivayetteki ziyade: "...Rasûlullah (Saiiaiiahit aleyhi ve seiiem) namaza çağınlınca, bıçağı bırakıp (namaz kılmaya kalktı) ve (yeni) bir abdest almadı."1488[534]

398/706- İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):1489[535]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seUem) et yerken gördüm, sonra suya dokunmadan (abdest almadan) namaza kalktı.1490[536]

399/707- Süleyman b. Yesâr:1491[537]
İbn Abbas'dan1492[538] (hadis) dinledi:
Ebû Hüreyre'yi (Radıyaiiaiuı mhüm) abdest alırken gördü. Ebû Hüreyre (İbnAbbas'a):
'(Ey İbn Abbas!)1493[539] Neden abdest alıyorum, biliyor musun?' deyince, o da:
'Hayır' dedi.
'Yediğim kurumuş çökelekten dolayı abdest alıyorum' deyince İbn Abbas,
'Senin neden abdest aldığın beni ilgilendirmez, şehadet ederim ki Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) kürek kemiği etinden yedi, sonra kalkıp namaz kıldı ve (yeniden) abdest almadı' diye cevap verdi.

Râvi dedi ki: "Süleyman b. Yesar (oradaydı,) her ikisinin de bulunduğu yerdeydi."1494[540]

400/708- Câbir'den (RadıyaiiaM anh):1495[541]
Ben Hz. Peygamber (Sattaiiaha atey/u ve sdiem), Ebû Bekir ve Ömer'le (Radıyaiiahu anhüma) beraber ekmek ve et yedim, sonra onlar namaz kıldılar, (ancak) yeniden abdest almadılar.1496[542]

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/80.
1486[532] Scned:
Salıih: Affcn^, IV/139, H.iîo:Î7184; Mükerrer için bk. V/288, H.no:22384; İkinci rivayet: IV/139, H.no:17183; Benzer rivayetler için bk. IV/179, H.no:17550; V/288, H.no:22383; IV/I79, H.no: 17546; IV/139, H.ııo:17182; V/287, H.no:22378; Bir başka rivayet ise şöyledir:
İV/288, H.no:17545;Buhârî, Vudû', 50 (Amr b. Ümeyye'nin Bulıürî'dekİ iki hadisinden biridir. Diğer hadisi de mesh konusunda nakledilir); Ezan, 43; Cihâd, 92; Et'ıme, 20, 26, 58; Müslim, Hayz, 92-93; Tirmizî, Efime, 33, H.no:1836 (Hasen-Sahih); İbn Mûce, Taharet, 66, H.no:490; Dârimt, Vudû', 52, H.no:733.
1487[533] Bİr sonraki rivayetle, bıçak kelimesi zikredilmektedir. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 74.
1488[534] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/80-81.
1489[535] Sened:
Sahih: Müsned, 1/400, H.no:3793; Benzer rivayetler İçin bk. İ/400, H.no:3791-3792 (Senedlerde, 3791.hadiste: Abdullah b. Utbe'nİn oğullan hem Ubeydullah hem de Hamza; 3792,hadiste: Ubeydullah; 3793.hadiste: Hamza vardır); Heysemî, Alımed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ (H.no:5274) tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Ük.Meana\V25l
İbn Mes'ûd'dan nakledilen diğer rivayetler de şöyledir.
Heysemî Taberânî'nin Kebîr'inde nakledilen bu rivayetler için: "Rİcâli sikadır" der.
BkMecma', 1/254.
1490[536] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/81.
1491[537] Sened:
Sahih: Müsned, 1/366, H.no:3464; Mâlik, Taharet, 50; Müslim, Hayz, 90; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no:194; İbn Mâce, Taharet, 65, H.no;485.
Ayrıca 393/701 ve 396/704.hadislere bk. ve 384/692.hadisle karşılaştınniz.
1492[538] Başka rivayette; İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den (hadis) dinledi, şeklindedir. Bk. Abdürrezzak, 1/165, No: 642.
1493[539] Bu ziyade İçin bk. Abdürrezzak, 1/165, No: 642.
1494[540] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/81-82.
1495[541] Sened:
Sahih: Müsned, III/304, H.no:14196; Benzer rivayetler için bk. İÜ/364, H.no:14857: III/381, H.no:15020 (senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl bulunmaktadır): 111/307, H.no:14233 (senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl bulunmaktadır): 111/374-375, H.no: 14960 (senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl bulunmaktadır):
AftS/üt, Taharet, 24; /6n Mâce, Taharet, 66, H.no:489; Hz.Osman'ın da benzer bir uygulamayı yaptığına dâir bir rivayet:
Mâlik:, Taharet, 22.
1496[542] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/82-83.

401/709- Câbİr'den (Radıyallahü anh):[1497[543]]

Rasûlullah'a (Saüaiiaiuı aleyhi ve seiiem) et ve ekmek getirildi, (yemekten sonra) abdest suyu istedi, abdest aldı ve öğle namazını kıldı. Sonra yiyeceğin kalanını istedi ve onu yedi. Ardından tekrar abdest almadan namaz kılmaya doğruldu.

Daha sonra ben, Hz. Ömer (Radıyaiiahü anb) ile birlikte Rasûlullah'm yanına girdim ve işte buraya içinde et ile ekmek bulunan bir tepsi (yiyecek) konuldu, işte buraya içinde et ile ekmek bulunan bir tepsi (yiyecek) konuldu.[1498[544]]3 Hz. Ömer ondan yedi, sonra namaz kılmaya kalktı ve (yeniden) abdest almadı.[1499[545]]

402/710- Süveyd b. Nu'man'dan (RadıyaiiaManh):[1500[546]]

Hayber seferi yılında Rasûlullah'la (Saiiaiiaun aleyhi ve seiiem) yolculuğa çıkmıştık, Sahbâ[1501[547]] denilen yere geldiğimizde Peygamberimiz ikindi namazını kıldı, yiyecek istedi. Kendisine sadece sevîk[1502[548]] getirildi. Ashabı da ondan yediler, içtiler. Sonra Rasûlullah akşam namazına kalktı, sadece ağzını çalkaladı, biz de ağzımızı çalkaladık, bundan başka suya hiç dokunmadı (abdest almadı).[1503[549]]

403/711- Enesb.Mâlik'ten:[1504[550]]

Ben, Übey b. Ka'b ve Ebû Talha (Raâtyaiiaha anham) beraber oturuyorduk ve et ile ekmek yedik, sonra ben abdest almak için su istedim.[1505[551]] O ikisi bana,
'Niçin abdest alıyorsun?' diye sorunca ben,
'Şu yediğimiz şeyden dolayı' dedim.
Onlar da bana,
'Temiz/helâl olan yiyecekten dolayı mı abdest alıyorsun, halbuki böyle bir durumda senden daha hayırlı olan (Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve
abdest almamıştı' diye cevap verdiler.[1506[552]]

404/712- Abdullah b. Haris b. Cez'i' ez-Zübeydî'den (Radıyallahü anh):[1507[553]]

Rasûlullah'la (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) beraber mescitte kızarmış et yedik, namaz için kamet getirilince ellerimizi kumlara daldırıp (kuruttuk), sonra namaz kılmaya doğrulduk, (ama yeniden) abdest almadık.[1508[554]]

1497[543] Sened:
Sahih: Müsned, İİl/322, H.no: 14390; AfòKfc Taharet, 25 (mürsel olarak nakledilir), 24 (Hz.Ebû Bekir'in et sebebiyle abdest almadığını gösteren rivayet); Buharı, Et'ime, 53: ebu Dûvûd, Taharet, 74, H.no:191-192; Tirmizt, Taharet, 59, H.no:80 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 123, H.no:185.

1498[544] Metinde İbn Bekr'den gelen rivayette: Önümüze kondu, şeklindedir. Ayrıca yukarıdaki rivayetle tekrar vardır. Bu tekrar Abdürrezzak'ıı rivayetinde geçtiği hâlde İbn Hibban'da bulunmamaktadır. Bu nedenle ya râvi hatasıdır veya işte buraya ve buraya da konuldu şeklinde1 iki yere ayrı ayrı konulduğu anlaşılabilir. (Bk. Abdürrezzak, 1/165, No: 639; İbn Hıbbân, III/4İ3, No: 1130)

1499[545] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/83-84.

1500[546] Sened:
Sahih: Müsned, IH/462, H.no:15743; Benzer rivayetler için bk. III/462, H.no:15742 (Bu rivayette sahâbînİn Rıdvan Biatı'na katıldığı belirtilmektedir); III/488, H.no:15932; Mâlik, Taharet, 20; Buharı, Vudû', 51, 54; Cihâd, 123, Meğâzî, 36, 39, Et'ime, 7, 9, 51; Nesât, Taharet, 124, H.no:186;/&« Mâce, Tahûret, 66, H.no:492.

1501[547] Sahbâ, Medine yönünden gidildiğinde Hayber'e en yakın yerin ismidir.

1502[548] Sevîk; Buğday ya da arpadan oluşan bir tür ezme, püre ya da kavut (Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab,X/170).

1503[549] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/84.

1504[550] sened:
Sahih: Müsned, IV/30, H.no:16317 (Enes'in bu hadisi Ebû Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî'nİn hadisleri arasında yer almıştır); Benzer rivayet için bk. V/129, H.no:21079 (Enes'in bu hadisi de Übey b. Ka'b'ın hadisleri arasında yer almıştır). Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/251.
Seneddeki Ahmed b. Hanbel'in hocası Attâb b. Ziyâd el-Horasânî'dir.
Ebû Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî'nin (Radıyallahii anlı) hadisleri;
Müsned, İV/30, H.no:16314; Nesâf, Taharet, 122, H.no:178;
Müsned, IV/28, H.no: 16300;
Müsned, IV/28, H.no:16301.

1505[551] Lafiz olarak, 'abdest suyu isledim' şeklindedir. Ancak doğru anlaşılması için yukarıdaki şekilde tercenıe edildi.

1506[552] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/84-85.

1507[553] Sened:
Sahih: Müsned, IV/190, H.no:17632; Benzer rivayetler için bk. IV/191, H.no:17640; IV/190, H.no:17635;Ebu Davud, Taharet, 74, H.no: 193; /ö« A/âcc, Et'ıme, 29, H.no:3311.
Hadîsin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Heysemî de, senedindeki İbn Lehîâ sebebiyle hadisi lıasen saymıştır. Bk. Mecma', 11/21. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.

1508[554] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/85-86.

405/713- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaiiahaanh):1509[555]
Rasûllulah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) yemek yedi, sonra namaz için kamet getirilince kalktı, daha önceden abdest almıştı. Ben abdest alması için kendisine su getirince beni engelledi ve dedi ki:
"Geriye (bırak)!"
Vallahi bu beni üzdü, sonra Rasûlullah namaz kıldı.
Bu durumu Hz. Ömer'e anlatınca o, Rasülullah'a dedi ki:
'Ey Allah'ın Peygamberi, Muğîre'yi engellemen ona ağır gelmiş, senin ona karşı (farklı) bir duygu beslemenden korkuyor.' Bunun üzerine Rasûlullah buyurdu ki:
"İçimde ona karşı hayırdan başka bir şey yok. Ancak bana abdest almam için su getirdi, ben sadece yemek yemiştim ve eğer (yemekten dolayı yeniden abdest alma) İşini yapsaydım, benden sonra diğer İnsanlar da bunu yapardı."1510[556]

406/714- EbÛ Râfî'den (RadıyallahÜanh):1511[557]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) için koyun kestik. Bize emretti ve kendisine koyunun karın bölgesinden bir yemek hazırladık. Ondan yedi, sonra kalkıp namaz kıldı ve (yeni) abdest almadı.1512[558]

407/715- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahaanitâ):1513[559]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aieyM ve seiiem) yemek tenceresinin yanma gelir, ondan ön but eti alır ve yerdi. Sonra kalkıp namaz kılar ve abdest almazdı.1514[560]

408/716- AbdulIah b. Şeddâd'dan (Radıyaiiahuanh):1515[561]
Ebû Hüreyre'yi Mervan'a hadis naklederken işittim, ona dedi ki:
'Ateşin pişirdiği yiyecekleri (yedikten sonra) abdest alın!' Bunun üzerine Mervân, bir kişiyi Ümmü Seleme annemize ıâ) gönderip durumu sordurdu. O da dedi ki:
'Rasûlullah (Saitatiaktı aleyhi ve seiiem) benim yanımdayken kürek kemiği etinden yedi, sonra namaz kılmaya çıktı, (ama yeni bir abdest almak için) suya dokunmadı.'1516[562]

409/717- îbn Abbas'ın (RadıyaUahu anhiima) mevlâsı Küreyb nakletti:1517[563]
(Küreyb) Hz. Peygamber'in (Saüaiiahu aleyhi ve seiiem) eşi Meymûne annemizin (Radtyaiiahü anhâ) şöyle dediğini duydu:
'Rasûlullah kürek kemiği etinden yedi, sonra kalkıp namaz kıldı, (ancak yeni) abdest almadı.'1518[564]

1509[555] Sened:
Sahih: Müsned, IV/253, H.no:18135; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/419, H.no:1008; Heysemî, Alımed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/251
Ebû Dâvûd da Muğîre'den şu rivayeti nakleder;
Ebu Davud, Taharet, 74, H.no:188.
1510[556] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/86.
1511[557] Sened:
Sahih: Müsned, VI/8, H.no:23745; Müslim, Hayz, 94; Ayrıca 394/702.hadise bk.
1512[558] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/87.
1513[559] Sened:
Sahih: Müivıerf, VI/266, H.no:26175; Benzer bir rivayet için bk. VI/161, H.no:25158:
Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/253; Heysemî eserine Ahmed b. Hanbel'in ikinci rivayetini almıştır.
Ayrıca 389/697.had ise bk.
1514[560] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/87.
1515[561] Sened:
Sahih: Müsned, VI/306, H.no:26491; /toüî, Taharet, 123, H.no:182; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:491.
Aynca 395/703 ve 390/69 8.hadislere bk.
1516[562] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/87-88.
1517[563] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26692; Buhâri, Vudû', 51; Müslim, Hayz, 93; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca 396/704.hadise bk.
1518[564] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/88.

410/718- Rasûlullah'ın kızı Hz.Fatıma ez-Zehrâ'dan (Radıyaüahu anM):1519[565]
Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve seiiem) yanıma geldi ve kemikli et yemeğinden yedi. Sonra Bilâl (itadtyaiiahu anh) ezan okudu. Peygamberimiz de namaz kılmak için kalktı, ben onun elbisesini tuttum ve dedim ki:
'Ey babacığım, abdest almayacak mısın?'
"Neden abdest alayım, ey yavrum!"
'Ateşin pişirdiği yiyecekten dolayı...'
"Ateşin pişirdiği, yemeklerinizin en temizi/helâli değil mi?.."1520[566]

411/719- Rasûlullah'a biat eden kadınlardan Ümmü Âmir bt. Yezîd'den (RadıyaUalüİ antıâ):1521[567]
Kendisi Rasûlullah'a (Saiiaiiaim aleyhi ve setiem) filancaların1522[568] mescidindeyken kemikli et yemeği getirdi. Peygamberimiz ondan yedi, sonra kalkıp namaz kıldı, (ama yeniden) abdest almadı.1523[569]

412/720- Ümmü Hakîm bt. Zübeyr b. Abdülmuttalib'den (Radıyaüahu anh):1524[570]
Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiaha akyhi ve seiiemu Dubâ'a bt. Zübeyr'in1525[571] yanına geldi ve (onun ikram ettiği) kürek kemiği etinden orada yedi1526[572], sonra namaz kıldı, (ancak) yemekten dolayı (yeniden) abdest almadı.1527[573]

413/721- Duba'a bt. Zübeyr'den (Radıyatiaha anh):1528[574]
Kendisi Rasûlullah'a1529[575] (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) et göndermişti. O da yedi, sonra namaz kıldı, (ancak yeniden) abdest almadı.1530[576]

1519[565] Sened:
Zayıf: Miisned, VVlÛ, H.no:26298;'fi&Ö Ka'/â, XII/109, H.no:6740; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, ve Ebû Ya'lâ (H.no:6740) tarafından rivayet edilen bu hadisin munkatı olduğunu belirtir. Çünkü Hasan b. Hasan Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra doğmuştur. Bk.Mecma', 1/253. Ayrıca sika-müdellis İbn İshâk an'ane ile nakleder.
1520[566] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/88-89.
1521[567] Sened:
Hasen: Mümed, VI/372-373, H.no:26978; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/I48, H.no:357; İbn Sa'd, Tabakât, VHI/320; Heysemî, sadece Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinden İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe el-Eşhelî ve Abduri"ahman b. Abdullah el-Eşhelî (Taberânînİn rivayetinde bu isim Abdurrahman b. Abdurrahman b. Sâmit b. Sâmit olarak geçer) hakkında bilgi veren birini bilmiyorum" der. BkMecma', 1/254.
Bennâ hadisin İbrahim b. İsmail'in zayıf olması sebebiyle zayıf olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, H/107; Tirmizî de bu râvinin hadiste zayıf sayıldığını söyler. Bk.Sünen, Hudûd, H.no:l462; Tıb, H.no:2075; Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce beş, Tirmizî iki, Dârimî bir hadisini nakleder. Bu zâtı birçok kimse zayıf -meselâ Buhârî ve Ebû Hâlim er-Râzî "miinkeru'l-hadis", Dârekutnî "metmk"- Nesâî "zayıf saymış, Ahmed b. Hanbel ve Iclî sika kabul etmiştir. İbn Adiy zayıflığına rağmen hadislerinin yazılabileceğini belirtmiş, İbn Maîn "sâlİh", Ahmed b. Hanbel "sika" saymış, İbn Sa'd da övmüştür. Gece kâim, gündüz sâim bir zattır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:! 14; İbn Hacer de zayıf sayanlar arasındadır. Bk.Takrfb, Trc.no: 146).
Rivayet 412-413/720-721. hadislerle desteklenerek hasen liğayrihî seviyesine yükselir.
1522[568] Bu mescid Abdüleşheloğulları mescididir.
1523[569] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/89.
1524[570] Sened:
Sahih: Mtisned, VI/371, H.no:26970; Mükerrer için bk. Vl/419, H.no;27227; Benzer rivayetler için bk. VI/419, H.no:27230; VI/419, H.no:27228 (Bu rivayette Ahnıed b. Hanbel hocası HatTâFdan Ümmü Hakîm'in kızkardeşi Dubfıa' olduğunu nakleder); VI/419, H.no:27229; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/84; Heysemî, Ahmed b. Hanbel veTaberânî tarafından rivâyel edile» bu hadisin rûvîlerinin sahih hadis ricali (bir başka yerde sika) olduklarını belirtir. Bk.Meana', 1/253-254.
Heysemî'nin "Taberânî'nin râvileri sikadır" dediği rivayet:
Benzer rivayetlerin metni:
Vl/419, H.no:27230 (Heysemî'nin "Ahmed b. Hanbel'in râvileri sikadır" dediği rivayet budur).
VI/419, H.no:27228. Ümmü Hakîm, Ümmü'l-Hakem diye de bilinen Safiyye veya Atîke İsimli, Peygamber efendimizin amcasının kızıdır. Dubâ'a'dan nakledilen rivayet için bir sonraki hadise bk.
1525[571] Dubâ'a, Mİkdâd'm eşi, Ümmü Hakîm'in kız kardeşidir. Her ikisi de Peygamberimizin amcası Zübeyr'in kızıdır.
1526[572] Metinde kelimesi geçmektedir ki dişlerinin ucu ile ısırarak alıp yemek, anlamındadır. Bu şekilde güzelce ve küçük parçalar hâlinde yemek Rasûlullah'ın adetiydi. İse insanın ağzına bütünüyle alıp (büyük lokmalar hâlinde) yemezidir. (Bk. İbnü'l-Esir, Nihaye, V/135)
1527[573] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/89-90.
1528[574] sened:
Sahih: Müsned, VI/419, H.no:27230; //jn Ebî Şeybe, 1/49; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/336. XXV/84-85; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ (H.no:7151) tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. T$k.Mecma\ 1/253. Aynı rivayet İbn Abbas'tan da nakledilir.
Bk. Müsned, 1/351, H.no:3287. Ümmü Hakîm'den nakledilen rivayet için bir önceki hadise bk.
1529[575] Râvilerden Affan; Rasûl yerine Nebi kelimesi geçtiğini belirtti.
1530[576] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/90.

414/722- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaim anh):1531[577]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) koyunun kürek kemiği etinden yedi, sonra ağzım çalkaladı, elini yıkadı ve namaz kıldı.1532[578]

Fıkhi Hükümler

Abdesti bozan şeylerde ittifak ve ihtilâf edilen bazı konular vardır:
A- İttİfak edilen konular.
1- Ön ve arkadan çıkan idrar, dışkı, mezi ve vedi gibi necis şeyler, yellenmek,1533[579]
2- Yatarak ya da bir şeye dayanarak uyumak,1534[580]
3- Aklin kaybolması (delirmek, bayılmak, sarhoş olmak vb.)1535[581]
B- İhtilaf Edilen Konular.
1- Ön ve arkadan çıkan idrar, dışkı, mezi, vedi ve yellenmek gibi necis şeyler icma ile abdesti bozar. Ancak Hanefî âlimleri arkadan değil de önden gelen havanın abdesti bozmadığı görüşündedirler. Mâlikîlere göre mutad olmayan kurt ve kum gibi şeyler hastalık hâlinde değil de sağlıklıyken gelirse abdesli bozmaz.1536[582]
2- Namaz kılarken ya da böyle bir hâldeyken (bir şeye dayanmaksızın) uyuyan kimsenin abdestinİn durumunda müctehidler ihtilâf etti; İmam Ebû Hanîfc'ye göre uzun da olsa namazda kaldığı sürece abdesti bozulmaz, İ. Mâlik'e göre kıyam (ayakta durma) ve kuûd (oturma) halinde abdesti bozulmaz, ancak rükû ve secde halinde uyursa bozulur, İ. Şafiî'ye göre kuûd (oturma) halinde bozulmaz, diğer rükünlerde bozulur. î. Ahmed'den bu konuda birden fazla rivayet vardır:
a- Kıyam, oturma, rükû ve secdedeki uyku hafifse bozmaz, ama uzarsa bozar,
b- Rukû ve secde halinde uyuyan kişi o rekâtı iade eder, namazı değil,
c- Ayakta ve oturarak uyku abdesti bozmaz,
d- Sadece oturarak uyku bozmaz. İ. Ahmed'in bu dört görüşünü ayakta ve oturarak uyuklama hafif olursa abdesti ve namazı bozmaz, sadece o rekâtı iade etmek gerekir, şeklinde anlayabiliriz.1537[583]
3- Kusmanın abdesti bozması hakkında müctehidler ihtilâf etti; İmam Şafiî ve Mâlik, sadece ön ve arka avret mahallinden gelen şeylerle abdest bozulur, der. Hanefî İmamlarına göre kusma az olursa bozmaz, ağız dolusu olursa bozar; aynca kurt, et parçası ve kum tanesi abdesti bozmaz, ancak İ. Züfer'e göre az ya da çok kusmak abdesti bozar. İ. Ahmed'e göre çok kusmak abdesti bozar, az olursa ondan İki rivayet vardır.
Bu İhtilâfların sebebi zayıf hadislerle amel etme ve bu rivâyetlerdeki emirlerin/uygulamaların vücûb ya da nedb (tavsiye) niteliğindeki anlaşılma farkından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki bir rivayet: "Kimin kusması, burun kanaması veya mezisi gelirse namazı bırakıp abdest alsın ve hiç konuşmadan (gelip) namazını kaldığı yerden tamamlasın!"1538[584] şeklindedir. İhtiyatlı olan görüş, ağız dolusu kusma halinde abdest almaktır.1539[585]
4- Ön ve arka avret mahalli dışında vücûdun diğer yerlerinden gelen necis akıntılar abdesti bozar mı? Hanefî âlimlerine göre kan ve irin gibi necis şeyler akıcı olurlar ve çıktıkları mahalden tasarlarsa abdesti bozarlar. Hanbelîlere göre çok kan abdesti bozar. Mâlikî ve Şâfiîiere göre ise ön ve arka

---

1531[577] Sened:
Sahih: Milsned, 11/389, H.no:9026; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:493. Heysemî, Ebû Hüreyre'den rivayet edilen şu nakillere yer ve-ir:
Bu hadisi Ebû Ya'lâ (H.no:5986) nakleder. Senedi: Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'deıı şeklindedir ve lıascn bîr rivayettir.
Bu hadisi de Bezzâr (H.no:297) nakleder. Bezzâr'ın şeyhi haricindeki râvîler sahih hadis ricali ildendir. BkMecma', 1/251-252; Bezzâr'ın şeyhi Ahmed b. Ebaıı ise sika biridir. Bk.Mecma', 1/251.
1532[578] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/91.
1533[579] Bk. Mâide sûresi 5/6; Müsned Trc. no. 348/656 vd.; Şîrâzî, Mühez&b, 1/22; Merğınânî, Hidâye. 1/14; İbn Rüşd, Bidayetti'I-müetehhi, 1/24; İbn Kudâme, Mıığııî, 17160/162; Meydânî, Lübâb, 1/36
1534[580] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/178; Şîrâzî. age., 1/23; Merğınânî, age., 1/15; İbn Rüşd, age., J/26; Nevevî, Mecmu', 11/14; İbn Kudâme, age., 1/160,165.
1535[581] Merğınânî. age., 1/15; Nevevî, age.. 1/21; İbn Kudâme, age., 1/164.
1536[582] Şîrâzî, age., 1/22; Merğınânî. age.. 1/14; İbn Rüşd, age.. 1/24; İbn Kudâme. age., 1/160/162: Meydânî, age., 1/36.
1537[583] Salih b. Ahmed b. Hanbel, age., 1/178; Şîrâzî, age., 1/23; Merğınânî, age., 1/15; îbn Rüşd, age., 1/26; Nevcvî, age., 11/14; İbn Kudüme, age., 1/160,165.
1538[584] Bu konudaki hadisler ve değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbur-râye, 1/37-41.
1539[585] İmam Şafiî, Ümm, 1/14; Sehnûn, age., 1/18; Şîrfizî, age., 1/24; Merğınânî, age. î/14; İbn Rüşd 1/24-25; Nevevî, age., 1/7; İbn Kudânıe, age., 1/176; Mevsılî, İhtiyar, 1/10.

uzuvlar dışındaki diğer akıntılar abdesti bozmaz. İmamlar arasındaki bu ihtilâf rivayetlerin farklılığından ve sahabenin ihtilâfından kaynaklanmaktadır.[1540][586]

5- Cinsel organına eliyle (avucuyla) dokunan kişinin abdesti bozulur mu? İ. Ebû Hanîfe'ye göre abdest bozulmaz. Zira abdest alınmasının gerekmediğine dair rivayetler bulunmaktadır ki bunlardan yeni abdestin şart/farz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak oradan (idrar, mezi gibi) bir şey gelirse abdest alınmalıdır. Abdest alınmalıdır rivayetlerinden de, bir şey gelmese bile bu kişinin abdest almasının mendup[1541][587] olduğunu anlaşılmaktadır. 1. Mâlik'ten bu konuda birden fazla rivayet vardır.

a- Abdesti bozulmaz,

b- Şehvet/lezzet duyarsa bozulur,

c- Şehvet duymazsa bozulmaz. İ. Şâfiî ve Dâvud ez-Zâhirî gibi bazı âlimler mutlaka abdest alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.!. Ahmed'den de bu konuda iki görüş vardır.

Bu durumda şehvet/lezzet duyulursa İhtiyaten abdest almak en güzelidir.[1542][588]

6- Bir kadının tenine dokunan kişinin abdesti bozulur mu? Bazı Sahabe ve Tabiûn yanında İmam Ebû Hanîfe'ye göre abdest bozulmaz. Çünkü Hz. Peygamber eşlerine dokunduğu hâlde yeni abdest almadı. İ. Mâlik, dokunmadan dolayı şehevî lezzet duyarsa, İ. Şâfiî, mahremi dışındakilerde lezzet duysun ya da duymasın dokunan kişinin abdestinin bozulduğunu ifade etmişlerdir. İ. Ahmed'den gelen rivayetler muhteliftir:

a- Bozmaz,

b- Bozar,

c- Şehvet duyarsa bozar. Mücteh İdi erin ihtilâfı, âyetteki lafzın 'kadınlara dokunmak mı yoksa onlarla beraber olmak (cima) mı' şeklindeki farklı anlaşılmasından ve hadislerin/eserlerin muhtelif olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı ihtilâf sahabe arasında da vardı. İhtiyatlı olan görüş; şehvet/lezzet duyulduğunda abdest almaktır.[1543][589]

7- Deve eti yemekten dolayı abdestin bozulması konusunda âlimler ihtilâf etti. İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî abdest bozulmaz, ancak abdest almak menduptur, derlerken, İmam Ahmed b. Hanbel abdesün bozulduğu görüşündedir.[1544][590] Deve etinden dolayı abdest alınması emri, deve etinin yağlı olmasından kaynaklanmaktadır, denmektedir.

Cumhur, Câbir'in LRasûlullah 'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seliem) en son yaptığı şeylerden biri, ateşin pişirdiği yiyeceklerden dolayı abdest almayı terk etmesidir'[1545][591] rivayetini esas almışlardır. Zira bu hadis geniş kapsamlı olup öncekileri nesh etmiştir.

Deve sütü abdesti bozar, şeklinde bir görüş bulunmamaktadır.

Deve eti dışındakilerin, (meselâ koyunun eti ve sütünün) abdesti bozmayacağı konusunda ittifak vardır.[1546][592]

8- Abdestteki şüphe; bir kişi abdestli olduğunu kesin bilir, ancak bozulup bozulmadığından şüphe ederse cumhura göre abdestiidir, ancak İmam Mâlik'ten bu konuda iki görüş vardır.[1547][593]

9- Namazda kahkahayla gülmek ittifakla namazı bozar. Ancak abdesti bozmasında ihtilâf edildi. Cumhura göre bozmaz, Hanefîlere göre abdesti bozar, ancak cenaze namazı ve tilâvet secdesindeki kahkaha abdesti bozmaz, zira bunlar dua hükmünde olup, rükünleri eksik olduğu için tam namaz sayılmamaktadır. Kahkahanın abdesti bozması hakkındaki hadisler zayıftır,[1548][594] İ. Ebû Hanîfe zayıf

---

[1540][586] Salih b. Ahmed b. Hanbel,.age., 1/179, 247; Şîrâzî, age., 1/24; Merğınânî, age., 1/14; İbn Rüşd, age., 1724.

[1541][587] Mendup; tavsiye edilen, güzel hareket, manalarına gelmektedir.

[1542][588] İbn Rüşd, age., 1/28.

[1543][589] İmam Şafiî, age., 1/12; Sehnûn, age., 1/13; İbı Rüşd, age., 1/27-28; Nevevî, age., 11/30-34; İbn Kudâme, age., 1/186-191; İbn Nüceym, Bahr, I/44.

[1544][590] Şîrâzî, age., 1/24; İbn Kudüme, 179-181; Dehlevî, age., 1/504.

[1545][591] Buharı, Et'ime, 53; Müslim, Hayz, 90; Ebû Davûd, Taharet, 74, Müsned, T/264,11/265, 271.

[1546][592] İbn Rüşd 1/29; Nevevî, age., 1/57; İbn Kudüme, age., 1/183-184; Beınâ, age., 11/95.

[1547][593] Sehnûn, age., 1/14; Şîrâzî, age., 1/25; İbn Kudâme, age., 1/193; İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nazâir, 64; Desûkî, Haşiye, 1/124.

[1548][594] Bu konudaki hadisler ve değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye

b)- NECÂSET VE TEMİZLİĞİ

Necaset (lügatte); temiz olmayan, pis ve iğrenç olan, anlamındadır.[1548[1]]
Istalahta ise; namaz gibi bazı ibadetleri engelleyen/mani olan pisliklerdir.[1548[2]]
Necis ve rics kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.[1548[3]]
Kur'ân'da neces kelimesi, manevî pislik ve rics ise her türlü pislik için kullanılmaktadsr.
"Ey İman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın işlerinden sayılan pisliklerdir, onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/90).
"De ki: Bana vahyolunan (şu Kur'ân'da) yiyecek olarak kişiye haram olan bir şey bulamıyorum, ancak leş, akan kan, pislik olan domuz ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş günah sebebi kurban müstesnadır, (yani haramdır). Kim zor durumda kalır da ileri gitmemek ve haddi aşmamak şartıyla bunlardan yerse (bilin ki) senin Rabbîn (bunları) affeden ve bağışlayandır." (Enam 6/145)
(İslâm fıkhında necis olan şeyler Kur'ân ve Sünnet'ten yola çıkarak müclehidler tarafından belirlenmiştir. Ancak baix konularda naslann farklılığı, kat'î olmaması ya da nas bulunmaması sebebiyle ihtilâf edildiği de olmuştur. Bu açıdan baktığımızda necaset konusu ittifak edilen ve edilmeyen şeklinde iki kısımda incelenebilir;
§Necis olduğunda ittifak edilenler:
1- îçki ve benzeri sarhoş edici maddeler,[1548[4]]
2- Leş eli ve yağı,[1548[5]]
3- İnsan ya da hayvandan akan kan,[1548[6]]
4- Domuz eti ve yağı,[1548[7]]
5- İnsan ve eti yenmeyen hayvanların idrar ve dışkısı,[1548[8]]
6- Karadakiyırtıcı hayvanların eti ve yağı,[1548[9]]
7- İnsanın vedî ve mezisi,[1548[10]]
8- Eti yenen diri bîr hayvandan kesilen parça,[1548[11]]
9- Eü yenmeyen (evcil eşek vb.) hayvanların eti ve yağı[1548[12]])

* Hayız Kanının Temizlenmesi

Allah Teâlâ buyurdu:
'Sana hayız konusunu sorarlar. De ki: O, bîr hastalık/ kirlenme dönemidir. Bu dönemde temizleninceye kadar eşlerinizle cinsel ilişkiye girmeyin. Temizlendiklerinde ise Allah'ın size belirttiği kurallara uyarak onlarla beraber olabilirsiniz. Şüphesiz Allah tevbe edenleri seven, (ayrıca) temizlenenleri de sevendir,'(Bakara2/222).[1548[13]]

41/349- (Hz. Ebû Bekir'in kızı) Esmâ'dan (Radıyaiiahu anhüma):[1548[14]]
RsL$ü\ü\\ah m (Satiatiahu aleyhi ve seiiem) yanma bir kadın geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! bir kadının elbisesine hayız kanı bulaşsa, (ne olur?)' Rasûlullah:
"Onu çitüesin, su ile yıkayıp sıksın, sonra bununla namazını kılsın!" buyurdu.[1548[15]]

42/350- Mihsan kızı Ümmü Kays'tan (Radıyattahaanh):1548[16]
Elbiseye bulaşan hayız kanının durumunu Rasûlullah'a (Sattaiiahu aleyhi ve seiiem) sordum. O da:
"Bu elbiseyi su ve sidr ('kir sökücü bir bitki/sabuna benzer madde) ile yıka, (önceden de)1548[17] dal parçasıyla çitile!"buyurdu.1548[18]

43/351- Ebû Hüreyre'den (Radıyattahaanh):1548[19]
Yesâr'ın kızı Havle (Radıyatiahü anhâ), hac ya da umre yaparken Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) yanma geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim tek elbisem var ve onu hayız gördüğümde de giyiyorum, (ne yapmalıyım?)'
Rasûlullah buyurdu ki:
"(Hayızdan) temizlendiğin zaman, elbisede kanın bulaştığı yerleri yıka, sonra da onunla namazını kıl! "
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ya izi çıkmazsa?..'
"Su ile temizlemen senin için yeterlidir, izinin kalması zarar vermez."1548[20]

*** Bir Kadının Eteğine Necaset Bulaşması Ve Onun Temizlenmesi**

44/352- İbrahim b. Abdurrahman b. Avf in ümmü veledi1548[21] şunları anlattı:1548[22]
Benim eteklerim yerde sürünürdü, (bir rivayette; uzun etekli (elbise giyen) bir kadındım.) Mescide gelirken de, temiz olan ve olmayan yerlerden geçerdim. Ümmü Seleme annemizin (itadıyattahü anhâ) yanına geldim ve bu durumu sordum. O da dedi ki:
'Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğunu duydum: "Daha sonraki (temiz yer), bir önceki (kirli kısmı) temizler."'1548[23]

45/353- Mûsâ b. Abdullah, Abdüleşhel kabilesine müntesip bir hanım sahâbiden şunları nakleder:1548[24]
Ben RaSÛlUİlall'a (Sallallahü aleyhi ve selleın):
"Ey Allah'ın Rasûlü! (Evimizden) mescide giden, (bazen de) pislenen yoldan (gelip geçiyoruz.) Yağmur yağdığında ne yapmalıyız?' deyince Rasû-lullah şöyle buyurdu:
"Daha sonra o pisliği temizleyici bir yol yok mu?"
'Evet, (var.)'
"İşte bu yer, öncekinin (kirliliğine) yeterlidir, (onu temizler.)"1548[25]

Açıklama

Kadınların eteklerinin uzun olması tesettür emrinden dolayı güzeldir ve uzun olduğu için de zaman zaman yerde sürünebilir. Rasûlullah (SaMiahü aleyhi ve setlem) döneminde, dış elbiseleri ya da mantoları ile kadınlar mescide geliyorlardı ve bazen elekler yerde süründüğü için, yoldaki şeyler acaba namaza mani midir, diye Rasûluüah'a soruyorlardı. İslâm'ın kolaylık dini olmasından da kaynaklansa gerek, Peygamberimiz onlara bazı kolaylıkları -kendilerini de ikna ederek- bildiriyordu. Ancak Kur'ân ve Sünnet'te, her İnsanın bulunduğu toplumsal gerçeklere ve şartlara uygun olarak gücünün yettiği kadar temiz olması emrediimektedir.
Günümüzde de kadınların etekleri bazen yerle temas edip kirlenmektedir. Ancak bu konuda, endişe ifade eden herhangi bir soruya rastlanmamaktadır. Bu da Rasûlullab dönemindeki kadın sahabilerin hassasiyetini bize göstermektedir.1548[26]

*** Altına Necaset Bulaşan Terliğin Temizlenmesi**

46/354- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyattahaanh):1548[27]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve.seilem) (namazda) terliğini çıkarınca ashab da terliklerini çıkarttılar.

Namaz bitince Peygamberimiz:
"Terliklerinizi niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlar da:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Senin terliklerini çıkardığını görünce biz de terliklerimizi çıkardık" dediler. Bunu üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Bana Cebrail geldi ve terliklerimin altında pislik olduğunu bildirdi. Biriniz mescide geldiğinde terliklerinin altına baksın. Eğer onlarda bir pislik görürse yere sürtüp temizlesin, sonra namazını kılsın!"[1548[28]]
NOT: Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seUemj döneminde mescid kumluk olduğundan, insanlar terlikleriyle namaz kılarlardı. Ancak terliğin altının temiz olması gerekmektedir.
Rasûlullah'ın hareketleri Allah'ın kontrolü altındadır. İfk hadisesi ile İlgili olarak bazıları bu olayı örnek göstererek:
'Allah onun terliğindeki bir necaseti bile haber veriyor, buna razı olmuyor. Eğer Âişe annemiz yanlış bir hareket yapsaydı mutlaka haber verilirdi' dediler. Daha sonra inen âyetler de Hz. Âişe'nin suçsuz olduğunu beyan etti.[1548[29]]

* Topraktaki İdrar Necasetinin Temizlenmesi

47/355- Ebû Hüreyre'den (Radıyattahaanh):[1548[30]]
Mescide bir bedevî girdi ve iki rekât namaz kildi, sonra:
'Allahım, bana ve Muhammed'e rahmet et, bizimle birlikte başkasına rahmet etme,' dedi. Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve settim) ona döndü ve buyurdu ki:
"Sen, geniş olan (rahmeti) daralttın."
Kısa bir süre sonra, bedevî mescide idrarını yapmaya başladı. İnsanlar mâni olmak için ona doğru koştular, ama Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"(Bırakın onu,) sizler kolaylaştırmak için varsınız, göreviniz zorlaştırmak değil. İdrarın üzerine bir kova[1548[31]] su dökün!"
§Aynı sahabiden (itadıyaiiahu anh) başka yolla gelen rivayet:
Mescide, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) orada iken bir bedevî geldi ve dedi ki:
'Allahım' bana ve Muhammed'e rahmet et, bizimle birlikte başkasına rahmet etme,' dedi. Hz. Peygamber onun bu sözüne güldü ve şöyle buyurdu:
"Sen, geniş olan (rahmeti) daralttın."
Bedevi bir müddet sonra kalktı, mescidin bir köşesine gitti, ayaklarını açtı ve oraya idrarını yapmaya başladı. İşini bitirince Peygamberimiz yanma gitti ve kendisini şöyle uyardı:
"Bu mâbed, ancak Allah'ı zikir ve namaz kılmak İçin inşâ edildi. Buraya idrar yapılmaz."
Ashabından bir kova su getirmelerini istedi ve oraya kovayı boşalttı. Bedevî hatasını anlayınca şöyle dedi:
'Annem babam feda olsun, Hz. Peygamber yanıma geldi, bana ne sövdü, ne azarladı ve ne de dövdü, (güzelce açıkladı).'[1548[32]]

48/356- Enes (b. Mâlik)'ten (Radıyaiiahaanh);[1548[33]]
Bir bedevî mescide geldi ve oraya bevletti. Bunun üzerine Rasûluliah(Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"İdrarın üzerine bir kova su dökün!"[1548[34]]

* Hayvan Leşinin Derisi Tabaklanarak Temizlenir

49/357- Abdurrahman b. Va'le naklediyor:[1548[35]]
İbn Abbas'a (RadtyaltahaankBmâ):
'Biz savaşıyor, (bundan) leş derisi ve çeşitli tulumlar (alıp) getiriyoruz,[1548[36]] (bunların durumu nedir?)'

diye sordum, İbn Abbas da dedi ki:
'Sana ne diyeceğimi bilemiyorum, ancak ben Rasûlullah'm (SaiiaiiaMaleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:
"Herhangi bir (hayvan) leşinin[1548[37]] derisi tabaklanırsa[1548[38]] kesinlikle temizlenmiş olur."'[1548[39]]

50/358- Âişe annemiz (Radıyaitahü anhû) bildirdi:[1548[40]]
RasÛlullah (Satlallahü aleyhi ve sellem),
Tabaklandığı zaman leşin derisinden faylamlmasım emretti.[1548[41]]

51/359- Âişe annemizden (Radıyaitahü anha):[1548[42]]
Rasûlullah'a (Sailallahü aleyhi ve seitem) leş derisinin (hükmü) soruldu da şöyle buyurdu:
"Onun tabaklanması temizlenmesidir."[1548[43]]

52/360- Peygamberimizin (Sailallahü aleyhi ve settem) eşi Şevde annemizden (Radıyallahü anhâ):[1548[44]]
Bir koyunumuz (kesilmeden) ölmüştü. Biz derisini tabaklayıp şıra için (devamlı) kullandık ve (şu an) eskimiş bir kap haline geldi.[1548[45]]

53/361- Seleme b. Muhabbik'ten[1548[46]] (Radıyaitahüanh):[1548[47]]
Rasûlullah (Satımâhtt ateyhı ve seitem) bir keresinde, avlusunda kırba (tulum) asılı bir eve geldi ve su istedi. Kendisine, bu kırbanın leş derisinden yapıldığı bildirilince şöyle buyurdu:
"Derinin tabaklanması temizlenmesidir."
§ Bir başka lafızda:
"Derinin tabaklanması temizlenmesi ya da normal kesilmesi (boğazlanması) hükmündedir."[1548[48]]

54/362- Muğîre b. Şu'be'den İRadıyaUaM amh):[1548[49]]
Rasûlullah jSalMlakü aleyhi ve seiiem) benden su istemişti. Orada bulunan bir çadıra gittim ve baktım ki bir bedevî kadın oturuyor. Ona:
'Bu kişi Allah Rasûlü'dür ve abdest almak için su istiyor. Senin yanında su var mı?' deyince kadın şöyle dedi:
'Annem ve babam Allah Rasûlü'ne feda olsun ,
Vallâhî, göğün gölgelendirdiği ve yeryüzünün taşıdığı kişiler arasında, benim için ondan daha sevgili ve daha aziz bir kişi yoktur. Ancak bu kırba leş derisinden yapılmıştır ve bununla Rasûlullah'ı kirletmek istemiyorum.'
Bunun üzerine Rasûlullah'm yanına döndüm ve durumu haber verdim. Rasûlullah Efendimiz buyurdu ki:
"Onun yanın dön ve (sor,) eğer deriyi tabaklamışsa, bu onun temizlenmesidir."
Kadının yanma geldim ve duyduklarımı anlattım. Kadın:
'Vallahi ben onu tabaklamıştım' dedi ve ben ondaki suyu alıp Rasûlullah'a getirdim.
O vakitlerde Rasûlullah'm üzerinde Şam bölgesi yapımı bir cübbe, mestleri ve bir de sarık vardı.
Abdest alırken, cübbenin altından ellerini/kollarını uzattı ki (onları yıkayabilsin.) Böyle yapmasının sebebi de cübbenin yenlerinin biraz dar olmasıydı.[1548[50]] Rasûlullah bu şekilde abdestini aldı, sarığının ve mestlerinin üzerine de mesnetti.[1548[51]]

55/363- îbn Abbas (Radıyallahü anhümâ), leşin derisinin temizlenmesi konusunda Peygamberimizden (SaBalldhü aleyhi ve seüem) şunu nakletti:[1548[52]]
"Onun tabaklanması tüm pisliğini (necasetini) giderir."[1548[53]]

56/364- îbn Abbas'tan:[1548[54]]

Meymûne annemizin (Radıyallahü anim) koyunu ölünce Rasûlullah (Saüallahü aleyhi ve selim) şöyle buyurdu:
"Onun derisinden faydalanmıyor musunuz, onu tabaklasanız! Zira bu onun kesilmesi (temizlenmesi) demektir."1548[55]

57/365- İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ):1548[56]
Peygamberimizin eşi Meymûne annemizden (RadıyaüaManhâ) naklediyor: Hz. Peygamber (Saüallahü aleyhi ve seüem), Meymûne annemizin azatlısına ait ölmüş bir koyunun yanına gelince şöyle buyurdu:
"Onun derisini alsaydılar, tabaklayıp kullansaydılar ya!" 'Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvan leştir' dediler. O zaman Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Onun ancak yenmesi haram kılındı."
§Râvilerden Süfyan burada;.'"Yenmesi haramdır" sözünü ancak Zührîden duydum' dedi.
Abdullah dedi ki: Babam Ahmed b. Hanbel de şunu ekledi:
'Süfyan söz konusu hadisi, Meymûne annemiz yoluyla iki defa rivayet etmiştir.'
NOT: Bu rivayet Meymûne annemizden nakledildiği için Ahmed b. Hanbel Müsned'inde bu hadisi, İbn Abbas müsnedinde değil de, Meymûne annemize ait müsnedde zikretmiştir.1548[57]

58/366- İbll Abbas'tan (Radıyallahüanhümâ):1548[58]
üz. Peygamber (Saliallahü aleyhi ve seilem), Ölmüş bir koyunun yanına gelince şöyle buyurdu:
"Onun derisinden faydalanmaz mısınız?" 'Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvan leştir ' dediler. O zaman Peygamberimiz şöyle buyurdu; "Onun ancak yenmesi haram kılındı."1548[59]

59/367- Peygamberimizin eşi Meymûne annemizden (RadtyattaMajM),1548[60] Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve seiiem), ölmüş bir koyunu eşek gibi sürükleyen Kureyş'ten bazı kişilerin yanına geldi ve onlara şöyle dedi: "Kegke onun derisini alsaydımz!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvan leştir, ' dediler.
O zaman Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onu su ve tabaklama maddesi1548[61] temizler."1548[62]

Açıklama

Hanefi mezhebine göre; insan ve domuz derisi dışında kalan bütün deriler, hayvanın kesilmesiyle ya da leş ise tabaklanmasıyia temizlenir. Bu deri üzerinde veya içinde namaz kılınabilir, satışı da caizdir. Ancak bunun yenmesi haram kılınmıştır.1548[63] Cumhur ise kesilsin ya da leş olsun bu derilerin ancak tabaklanma ile temiz hale geleceğini belirtmişlerdir.Ancak İmam Mâlik'ten gelen bir rivayete göre domuz derisi tabaklanmakla dışı temizlenir ve kuru olan şeylerde kullanılabilir, içi necis kaldığı için su kırbası/kabı olarak kullanılmaz. Üzerinde namaz kılınır, içinde (yani elbise olarak) namaz kılınmaz.1548[64]

*** Hayvan Leşinin Derisi Tabaklanma İle Temizlense De Yenmesi Haramdır**

60/368- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhümâ):1548[65]
Şevde annemize ait bir koyun ölmüştü ve o dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Koyunu kastederek) filân öldü.' Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Onun derisini alsaydınız ya!" 'Ölmüş bir hayvanın derisini alabilir miyiz?' "İzzet ve celâl sahibi olan Allah (Kur'ân'da) şöyle buyurur: De ki: Bana vahyedîlende, yeneceklerden leş veya akıcı kan ya da domuz eti dışında başka bîr haram bulamıyorum.1548[66]
Siz onu yermiyorsunuz ki...Eğer onu tabaklarsanız, faydalanabilirsiniz." Bunun üzerine Şevde annemiz birini o leşin yanma gönderdi ve getirtti, sonra onun derisini yüzdü, tabakladı ve ondan bir kırba yaptı, yanında delininceye kadar da kaldı.1548[67]

*** Derinin Tabaklanması Sonucunda, Kılının da Temizlenmesi**

61/369- Sâbit (b. Elsem)'den:1548[68]
Ben Abdurrahman b. Ebî Leylâ ile Mescidde oturuyordum. Şişman bir adam geldi ve ona dedi ki:
'Ey Ebû İsa!'1548[69]
'Evet, buyurV
'Bize Rasûlullah'tan sana ulaşan, kürk hakkında bir hadis naklet!'
'Babamın 1548 [70] şöyle dediğini duydum: Rasûlullah'ın (Saüaüaha aleyhi ve seiiem) yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve dedi ki:
'Ey Allanın Rasûlü! Ben kürk giyerek1548[71] namaz kılıyorum, (olur mu?)' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Tabaklamanın (faydası) nerede kaldı? "
O şişman kişi, bunu dinledikten sonra oradan ayrıldı. İbn Ebî Leylâ'ya sordum:
'Bu kim?'
'BuSüveydb. Gafele'dir.'1548[72]

*** Hayvan Leşinin Derisi Ve Sinirinden Faydalanmanın Haramlığı İle Tabaklanarak Kullanmanın Cevazı**

62/370- (Muhadramûndan olan) Abdullah b. Ukeym el-Cühenî (Radıyallahü anh) anlatıyor:1548[73]
Ben, Cüheyne topraklarında yaşayan genç bir delikanlıyken, Hz. Peygamber'in (Sallatlahü aleyhi ve sellem) mektubu bize UİaştK
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Abdullah b. Ukeym'den ikinci senedle rivayet: Vefatından bir ay önce Rasûîullah'in (Saiiaiiaku aleyhi ve seUem) şu mektubu bize ulaştı:
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Aynı râviden üçüncü senedle şöyle nakledildi:
Vefatından bir ya da iki ay önce, ki o sıralarda ben Cüheyne topraklarında yaşayan genç bir delikanlıydım, Rasûîullah'in (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şu mektubu bize ulaştı:
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Aynı râviden dördüncü senedle şöyle nakledildi: Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bize şu mektubu göndermişti: "Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Aynı râviden beşinci senedle şöyle nakledildi:
Bize Rasûîullah'in (SaihıiiaM aleyhi ve sellem) şu mektubu okundu:
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"1548[74]

Açıklama

Muhadramûn: Hz. Peygamber (Saiiaiiakaaleyhi ve sellem) döneminde yaşayan ancak onu görmeyen MüslÜmanlardır. Üveys el-Karnî de bu zâtlardan birisidir.
*Leş derisinin kullanımı hakkında, iki farklı rivayet bulunmaktadır: Bir rivayette kullanımı yasaklanmış ve diğerinde de serbest bırakılmıştır. Bu hadislerden anlaşılan;
Leş derisinin kullanımı yasaktır, ancak tabaklandığı zaman caizdir ve kullanılabilir:
1- İmam Ebû Hanîfe'ye göre domuz dışında bütün leşlerin derisi tabaklanmakla temiz hale gelir,
2- İmam Şafiî'ye göre domuz ve köpek dışında bütün leşlerin derisi tabaklanmakla temiz hale gelir,
3- İmam Mâlik ve Ahmed'den bu konuda iki rivayet vardır.1548[75]
4- Leş ve filin kemiği cumhura göre necistir, çünkü etine tâbidir, ancak İmam Ebû Hanîfe ve bir rivayette Mâlik'e göre temizdir, çünkü kemikte hakiki hayat yoktur ve cansız varlıklar gibi temizdir.1548[76]

*** Kâfirlerin Kapları Temizdir Ve Yıkandıktan Sonra Kullanılabilir**

Allah Teâlâ buyurdu;
'Bugün size temiz olan şeyler helâl kılındı. Ayrıca Ehl-i kitabın yiyeceklerinden yemek size helâl kılındığı gibi, sizin yiyeceklerinizden yemek de onlara helâl kılındı...' (Mâide 5/5).[1548[77]]

63/371- Ebû Sâ'lebe el-Huşenî'den (8adiyaiiaHUanh);[1548[78]]
Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz gittiğimiz yerde Yahudi, Hnstiyan ve Mecû-si toplulukların yanına uğrayan göçebe bir toplumuz, (oralarda) bu kişilerin kaplarından başkasını da bulamıyoruz, (ne yapalım?)'
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Eğer başka kap bulamazsanız bunları su ile yıkayın, sonra o kaplardan yeyin ve içini"
§ Ebû Sa'lebe'den gelen diğer rivayet:
Rasûlullah'a (SaUaitahu aleyhi ve sellem) dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Ehl-i kitaba ait topraklarda yaşıyoruz ve onlar da domuz eti yiyor, şarap içiyorlar. Onların kaplan ve tencerelerinden nasıl faydalanabiliriz?'
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Eğer başka kap bulamazsanız onları yıkayın, sonra içinde (yemek) pişirin ve ondan (su) için!"[1548[79]]

Açıklama

Rasûlullah, kâfirlerin davetlerine gider ve kaplarından onlarla birlikte yemek yerdi. Zira O bir peygamberdi ve sosyal yönü çok güçlü olmalıydı, kendisi insanî ilişkilere çok önem verir, her düşünceden insanlarla oturur, konuşur ve onlarla yemek yerdi. Onun hayatı, tüm Müslümanlar ve özellikle davetçiler için önemlidir. Dünya toplumları da, değişik kesimlerden insanlarla olan medenî ilişkilerini devam ettirmelidirler.
Ancak kâfirlerin kapları Müslümalarm eline geçtiğinde, yıkamadan kullanılmaması tavsiye edilir. Çünkü bu insanlar kaplarım domuz eti ve şarap gibi şeylerde kullanmış olabilirler. İslâm'a göre bunlar pistir, haramdır ve ihtiyaten kaplan yıkanmalıdır.[1548[80]]

64/372- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anh):[1548[81]]
Biz Hz. Peygamber' le (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) birlikte müşriklerden bazı su ve yemek kaplarını ganimet olarak aldık ve onlar leş derisinden yapıldığı halde, aramızda taksim ettik.
NOT: Bu kapların ana maddesi olan derinin, tabaklanması halinde leş derisi de olsa kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca Ehl-i Kitâb yanında müşriklerin de kaplarını kullanma ruhsatı verilmektedir.[1548[82]]

65/373- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh):[1548[83]]
Bir Yahûdî[1548[84]] Peygamberimizi (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) arpa ekmeği ve kokusu biraz değişmiş et yağı yemeye davet etti, o da bunu kabul etti.[1548[85]]

*** Yenebilen Maddenin İçine Düşen Necasetin Temizliği**

66/374- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[1548[86]]
Rasûlullah'a (Saüattuhüaleyhivesdlemj, bir kere yağın içine düşüp ölen farenin (hükmü) sorulunca şöyle buyurdu:
"Eğer yağ katıysa, o fare ölüsü ve etrafındaki (bir kısım yağı) alıp atarak kalanını yiyebilirsiniz, ama yağ sıvıysa o yağı yemeyin!"

hadisle ameli kendi ictihadlarına tercih etmişlerdir. Bu noktada sahabenin ihtilâfı da tesirli olmuştur. Bu durumda ihtiyaten abdestin bozulması görüşüyle amel edilmesi daha güzeldir.[1549[595]]

10- Bİr Müslümanın (Allah korusun) mürted olması durumunda İmam Ahmed'e göre abdesti bozulur. Cumhura göre ise bozulmaz, İslâm'a dönünce abdest alması mendûbdur (fazilettir).[1550[596]]

11- Cenaze yıkamak cumhura göre abdesti bozmaz, Hanbelî âlimlerine göre bozar. Bu konudaki ihtilâf, ilgili rivâyetlerdeki emrin vücûb mu ya da nedb (tavsiye) mi ifaüc elliği noktasında odaklanmaktadır.

Cenaze taşıma sebebiyle de cumhura göre yeni abdest almak şart değildir. Ancak Hanbelîlere göre bu konuda iki görüş vardır; vâcib veya müstehabdır.[1551[597]]

Abdestsiz yapılamayan bazı İbadetler:

1- Namaz kılmak,

2- Kur'3n'a (yazılarına) dokunmak,

3- Kâbe'yi tavaf.[1552[598]]

NOT: Sıvı yiyeceklerin içine düşen necaset her tarafa yayılır, ancak katı maddelere düşen necaset sadece düştüğü yeri kirletir ve o kısmın etrafından da biraz alınarak atılması yeterlidir, sıvılar gibi tümünün dökülmesi şart değildir. Bu, insanlar için bir ruhsattır/kolaylıktır.[1548[87]]

67/375- Ebû'z-Zübeyr'den (Radıyaiiaha anh):[1548[88]]

Câbir'e (Radıyaiiahu anh) bir yiyecek ve içeceğe fare düşüp ölse, (fare çıkarıldıktan sonra) onlar yenir mi? diye sordum. Şöyle dedi:

'Hayır, Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seüem) bunu bize yasakladı. Biz, yağı çömleklere korduk. Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Çömleğin içine fare düşüp öldüğünde, o yağı yemeyin!'"[1548[89]]

68/376- İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ), Peygamberimizin (Sallallafıü aleyhi ve sellem) eşi Meymûne annemizden naklediyor:[1548[90]]

Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), yağa (bir rivayette, katı yağa) düşüp ölen farenin (bulunduğu yağın) hükmü sorulunca, şöyle buyurdu:

"Fare ölüsü ve etrafındaki (bir kısım yağı) alıp atarak kalanını yiyebilirsiniz!"[1548[91]]

, 1/47-52.

1549[595] Şîrâzî, age., 1/24; Merğınânî, age. 1/15; İbn Rüşd 1/29; İbn Kudâme, age., 1/166; İbn Nüceym, Bahr, 1/42; Meydânî, age., 1/38.

1550[596] İbn Kudâme, age., 1/168.

1551[597] İbn Rüşd age., 1/29; İbn Kudâme, age., 1/184-185.

1552[598] Şîrâzî, age.. 1/25; İbn Rüşd, age. 1/29-30.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/91-94.

c)- İDRAR, MEZİ VE MENİ GİBİ MADDELERİN HÜKMÜ

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsan neden yaratıldı, bir baksın! (İnsan) bel ile kaburgalar arasından çıkan o atılan/tazyikli sudan yaratıldı." (Tank 86/5-7).1553[1]

* İnsan İdrarının Hükmü

69/377- Enes b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anh):1554[2]
Bir bedevi mescide geldi ve idrarını yaptı. Bunun üzerine Peygamberimiz (Sailatlahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Üzerine bir kova su dökün! "1555[3]

70/378- (Tâbiûndan) Hammad dedi ki:1556[4]
İdrar bize göre kan hükmündedir, (necistir,) ancak bir dirhem miktarına ulaşmadığı sürece (ibâdete) zarar vermez.1557[5]

Açıklama

Burada dirhemden; eğer sıvı ise onun yayıldığı saha, katı ise ağırlığı (yaklaşık 2,8 gr.) 1558 [6] kastedilmektedir. Ağır necasetten sayılan kan, idrar gibi şeyler elbise üzerinde bulunur ve söz konusu ölçülere ulaşır ya da geçerse namaza mani olur. Hanefî mezhebinde dirhemin ölçü olması:
a- İstincâ mahalli yaklaşık bir dirhem kadardır, görüşünden ya da,
b- Avuç içi yaklaşık bir dirhem kadardır, görüşünden alınmıştır.1559[7]
Sonuç olarak, bu konuda her insanın kendi el ayası Ölçü olarak alınabilir. Kan ya da İdrar el ayası mesafesine varmışsa namaza manidir. İmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre az ya da çok necaset namaza manidir, ancak İmam Mâlik kanı istisna etmiş ve dirhem sınırını almıştır. Ayrıca İmamlar meşakkat kuralını işletmiş ve korunması zor olan durumlarda az necaset zarar vermez demişlerdir.1560[8]

71/379- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):1561[9]

1553[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/130.

1554[2] Sened:

Sahih: Müsned, III/110-111, H.no: 12021 (Hadis, sülâsiyyâltan biridir). Benzer rivayet için bk. in/167, H.no: 12645 (sülâsiyyâttan biridir); III/114, H.no: 12071; Mâlik, Taharet, 111 (miirsel olarak); Buhârî, Vudû', 57-58; Edeb, 80; Müslim, Taharet, 98-100; Tirmizî, Taharet, 112, H.no: 148 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 45, H.no: 53-55; İbn Mâce, Taharet, 78, H.no: 528 (İbn Mâce, Vasile b. el-Eska'dan (Radıyallahü anlı) şâhid getirmiştir. Fakat senedinde bulunan Ubeydullah el-Hüzelî zayıf bir râvidir. Bk. Taharet, 78, H.no: 530); Bu rivayet daha önce 48/356.hadiste geçti.

1555[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/130.

1556[4] Sened:

Sahih: Müsned, IV/391, H.no: 19376; Bennâ, bu eserin senedinin ceyyid, râvilerinin de Buhârî ve Müslim'in ricali olduğunu İfade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/241. Tâbiûndan olan Hammâd'm bu görüşü fukahâ arasında deül getirilen bir kaynak olmuştur. Bu rivayet bize, Müsned'de maktu rivayetlerin (tâbîûn sözlerinin) bulunduğunu gösterir.

1557[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/130.

1558[6] Muhamed Necmüddin. el-Mekâdîrü'ş-şer'ıyye, 135.

1559[7] İbnii '1-Hümam, Fethu 'l-Kadîr, 1/202-203.

1560[8] İbn Rüşd, Bidâyeiü 'l-müctehid, 1/59; Ibn Kudâme, Muğnî, 1/30,11/78-83; Nevevî, Mecmu', 1/260; Muhamed Necmüddin, el-Mekâdîrü'ş-şer'ıyye, 139.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/131.

1561[9] Sened:

Sahih: Müsned, 11/326,33.no: 8313; Benzer rivayet için bk. 11/388, H.no: 90] 0; ü/389, H.no: 9036; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 348 (Bûsirî, isnadının salıİh olduğunu ve sahicilerinin de bulunduğunu ifade etti. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/51); Dârekutnî, 1/128 (sahihtir, der.

lafzıyla rivayet edilen için İse: "'doğrusu mürseldir" der); İbn EM Şeybe, 1/115, H.no: 1306; Hâkim, 1/293, H.no: 653. Ayrıca: "Bu hadis Buharı ve Müslim'in

Hz. Peygamber (SaUallahu aleyhi w selimi dedi ki:
"Kabir azabının çoğu, (üzerine) idrar sıçramasına (dikkat etmemekten) kaynaklanır."1562[10]

* Çocuk İdrarının Hükmü

72/380- Ümmü'l-Fadl'dan (RadıyallakUanhâ):1563[11]
Hz. Peygamber'in (Sallallaku aleyhi ve sellem) yanına geldim ve dedim ki:
Ben rüyamda, senden bir parçayı evimde ya da odamda gördüm. (Bir rivayette: "ve bundan endişelendim.") Hz. Peygamber şöyle dedi:
"İnşallah Fatıma'nın bir oğlu olacak ve sen ona güzelce bakacaksın/büyüteceksin. "1564[12]
(Bir müddet sonra) Hz. Fâtıma Hasan'ı doğurdu ve çocuğu Kuşem (yani İbn Abbas) ile beraber emzirmesi için onu Ümmü'l-Fadl'a verdi.
(Ümmü'1-Fadl anlatmaya devam etti;)
Peygamberimizi ziyaret ettiğim gün, yanma bebeği (Hasan'ı) götürdüm. Hz. Peygamber onu aldı ve göğsüne oturttu, (ancak) bebek idrarını yaptı, idrar da Peygamberimizin izarına (elbisesine) bulaştı. (Bunun üzerine) elimle bebeğin omzuna vurdum. Peygamberimiz:
"Allah seni ıslah etsin, (ya da Allah sana rahmet etsin,) oğlumun canını acıttın" dedi.Ben:
'İzarını (elbisesini) ver de yıkayayım' dedim.O da şöyle buyurdu:
"Kız çocuğunun idrar bulaşığı yıkanır, oğlanın idrar bulaşığı üzerine ise su dökmek yeterlidir."
§ Ümmü'l-Fadl'dan (Radıyoilahaanhâ) gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi:
Fatıma Hasan' ı doğurunca bana verdi, ben de onu yürüyünceye ya da sütten kesinceye kadar emzirdim. Sonra Rasûlullah'm (SaiMiahu aleyhi ve seüern) yanına getirdim ve kucağına oturttum. (Ancak) bebek Onun kucağına bevletti, ben de bebeğin omuzuna vurdum. (Bunu üzerine) Peygamberimiz dedi kİ:
"Allah sana rahmet etsin, oğluma yumuşak davran!"
Ayrıca buyurdu ki:
"Kız çocuğunun idrar bulaşığı yıkanır, oğlanın idrar bulaşığı üzerine ise su dökmek yeterlidir."
§ Ümmü'-Fadl'dan (Radıyaiiahuanhâ) gelen üçüncü rivayette: Kendisi Hz. Hasan veya Hüseyin'i emzirmişti. (Şöyle anlatır;) (Bir gün) Rasûlullah (Saliaiiahu aleyhi ve settem) geldi ve nemli bir yere u-zandı. Ben de bebeği onun üstüne koydum. Ancak bebek bevletti ve idrar üstünden aşağı aktı. Ben Rasûlullah'm üstünü yıkamak için hemen su kırbasını almaya yöneldim. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Ey Ümmü'l-Fadl! Oğlan çocuğunun idrar bulaşığı üzerine su dökülür, kız çocuğunun idrarını ise yıkamak gerekir."
Behz bir rivayette, 'iyice yıkanır' diye nakletti.1565[13]

şamna/râvilerine göre sahihtir, Hadisin hiçbir illetini bilmiyorum ama her ikisi de bunu sahihlerine almamıştır" diyerek buna bir de şâhid getirir (ki Zehebî de bu görüşü onaylar):
a-İbn Abbas'ın (Radıyallahü anhümâ) bu şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cetnü'l-kebîr, XI/84, H.no: 11120; Deylemî, 11/54, H.no: 2305; Dârekutnî, 1/128
b-Muâz b. Cebel'den (Radtyallahu anh) (mevkuf olarak) şahidi için bk. Taberânî, el-Mucemul-kebîr, XX/124, H.no: 248 (Heysemî, senedinde Rişdîn b. Sa'd var, bu zaıı çoğu kimse zayıf saymıştır. Alımed ise hadisleri rikak hadislerine yorumlar. Ayrıca senedinde Abdullah b. Ciizeym var, hakkında olumlu veya olumsuz görüş beyan eden olmamıştır. Bk. Mecma', 1/209);
c-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Heysemî, Taberânî'nin hadisi Kebîr'İnde naklettiğini ve râvilerinin de sika sayıldıklarını söyler. Bk.Mecma', 1/209);
d-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârekutnî, 11121 (mahfuz olan mürsel oluşudur):
Ayrıca 152/460. ve 312/2931 hadislerde tekrar edilecektir.
1562[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/131-132.
1563[11] Sened:
Sahih: Müsned, Vİ/340, H.no: 26757, İkinci rivayet: VI/339, H.no: 26753 (Bu rivayet Kâbus b. el-Muhârik sebebiyle hasendir. Hadis âlimleri bu râviyî kabul etmişler ancak Ümmü'l-Fadl'dan semâmda tenkid bulunmaktadır. Doğrusu şudur: O, babasından, babası da Ümmti'l-Fadl'dan hadis işitmiştir.), Üçüncü rivayet: VI/339, H.no: 26755; Mâlik, Taharet, 109-110; Buharı, Vudû', 59; Tib, 10; Deavât, 30; Edeb, 21; Müslim, Taharet, 101, 104; Selâm, 86-87; Ebû Dâvûd, Taharet, 135, H.no: 375; Tirmizî, Taharet, 154; Cum'â, 78; Nesâî, Taharet, 188; İbn Mâce, Taharet, 76-77; İbn Huzeyme, 1/143, H.no: 282
Ümmü'1-Fadl bt. el-Hâris: Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın eşi ve Meymûne validemizin kızkardeşi olan Lübâbe bt. el-Hâris'tir (Radtyallahü anhüm). Lübâbetü'l-kübrâ diye de bilinir. Hz, Hatice annemizden sonra ilk müslüman olan hanımlardan biridir. Çocukları; Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Kuşem, Ma'bed, Abdurrahman ve Temmâm'dır. Temmâm tamam olsun niyeti ile isimlendirilen en son dünyaya gelen küçük çocuklarıdır. Terceme-mizdeki I65/473.hadiste bu sahâbînin hadisini görebilirsiniz. Kuşem b. Abbas ise Allah Rasûlü'nün çok sevdiği ve terkisine bindirdiği kendisine çok benzeyen amcaoğullanndan biridir. Mekke'de valilik yapmış ve Muâviye zamanında da şehid olmuştur. (Müsnedde yer alan rivayetlerden biri için bk.I/101, H.no: 787.) Ümmü'1-Fadl künyesi ile tanınanlardan biri de Abbas'm kızıdır. Anne ile kızın karıştırılmaması gerekir. Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII/246-247, Trc. no: 7252-7253; VII/366-367, Trc. no: 7566, 7568.
1564[12] Ümmü'-I-Fadrm bebeği emzirme ve terbiyesi kastedilmektedir.
1565[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/132-134.

73/381- Ebû Leylâ'dan:1566[14]
Hz. Peygamber in (Saitaiiahu aleyhi veseiiem) yalımdaydık, Hz. Ali'nin oğlu Hasan (Radıyaiiahu anhümâ) emekleyerek geldi ve Rasûlullah'ın göğsünün üstüne çıktı, ancak oraya bevletti, (bir rivayette, ve onun bevlini Rasûlullah'ın karnı üstünde gördüm.) Onu almak için hemen yanına koştuk. Hz. Peygamber şöyle dedi:
"(Aman) oğluma, oğluma (dikkat edin!),
{Bir rivayette) Oğlumu bırakın, korkutmayın ki bevlini tamamlasın.)"
Sonra su istedi ve izarımn üzerine döktü.1567[15]

74/382- Hz. Âİşe'den (Radıyallahü anhâ):1568[16]
Rasûlullah'a çocuklar getirilir ve o da çocuklara dua ederdi. Bir keresinde kendisine yine çocuk getirildi ve o da Rasûlullah'm üstüne bevletti. Rasûlullah şöyle dedi:
"İdrarın üzerine fazlaca su dökün, (yeterlidir.)"
§(Hz. Âİşe'den (Radıyallahüanhâ) gelen başka rivayet:
Hz. Peygamber' e (SaiMiaha aleyhi ve seiiem), damağına tatlı sürülmesi için1569[17] bir çocuk getirildi. Rasûlullah onu kucağına oturttu ve çocuk bevletti. Bunun üzerine Peygamberimiz su istedi ve onu idrarın üzerine döktü, serpti.)
Vekî' dedi ki: Üzerine su döktü, (ancak) yıkamadı.1570[18]

75/383- Ükkâşe'nin kız kardeşi Ümmü Kays bt. Mihsan el-Esediyye (Radıyallahü anhüm):1571[19]
Daha yemeğe başlamayan çocuğumla beraber Hz. Peygamber'in (Saüaiiahü aleyhi ve seiiem) yanına girdim, (çocuğu verdim.) Bebek (kucağına) bevl edince, Peygamberimiz su istedi ve onu idrarın üstüne döktü.
§ Hz. Âişe'den.(Radıyaltahü anhâ) gelen başka rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiioiiahü aleyhi ve seiiem) çocuğu kucağına oturttu. (Bebek kucağına) bevl edince su istedi ve idrarın üstüne döktü, çocuk daha yeme-içme çağına ulaşmamıştı.
Zührî dedi ki: Oğlan çocuğunun idrarına su dökmek ve kız çocuğunun idrarını yıkamak sünnetin getirdiği bir hükümdür.1572[20]

1566[14] Sened:
Sahih: Müsned, IV/347-348, H.no: 18957. Diğer rivayet için bk. fv/348, H.no: 18958 Lafzı şöyledir: "öyleki bevünin Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve selle/n} kanımda yol yol aktığını gördüm." Ahmed eş-Şeybânî, Ahâd, IV/170, H.no: 2151.
Şâlıidleri için bk. Müslim, Taharet, 101-102 (Hz.îşe'den nakledilir); 103-104 (Ümrnü Kays bt. Mıhsan'dan nakledilir); Senedinde bulunan İbn EM Leylâ'nın hafızasının zayıf olduğu ifâde edilmiştir. Diğer rivayetler ise sahihtir. Heysemî de Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nİn rivayet ettiği hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma \ 1/284.
Dârimî'nin rivayetinde İse Hz. Peygamberce ve Ehl~i beyte zekat mallarının helâl olmadığına dair rivayet var ki aynı senedle zikredilen bu hadisin aynı yerde gerçekleşmesi mümkün bir hâdise olduğunu hatırımıza getirmektedir.
Bk. Dârimî, Zekât, J6, H.no: 1650; Ahmed b. Hanbel bu iki rivayeti birleştirerek de nakleder:
BkMüsned, IV/348, H.no; 18958.
Ebû Leylâ ve İbn Ebî Leylâ'lar hakkında bilgi için bk.61/369.hadis.
1567[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/134-135.
1568[16] Sened:
Sahih: Müsned, VI/46, H.no: 24074. Diğer rivayet için bk. Vl/52, H.no: 24137; Benzer rivayet için bk. VÎ/210, H.no: 25644; Bir başka rivayet ise şöyledir:
"Rasûlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem) (yeni doğan) çocuklar getirilir, onların damağına tatlı şeyler sürer ve bereket duası yapardı. Bîr çocuk kucağındayken bevletmişti de su getirilmesini ve bu suyun idrarın üzerine dökülmesini emretmişti." Bk. VI/2I2, H.no: 25647; Mâlik, Taharet, 142; Buhârî, Vudû', 222; Müslim, Taharet, 101402; Ebû Dâvûd, Taharet, 37, H.no: 74; Tirmizİ Taharet, 54, H.no: 71; Nesâî, Taharet, 189, H.no: 302; İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 523.
1569[17] (Bir rivayetle tahnikin bereket için yapıldığını gösteren bir ziyade bulunmaktadır:
Tahntk; bebeğin damağına doğduğu zaman hurma gibi bir tatlı sürmektir ki bu uygulama sünnettir. (Bk. Müslim, Âdâb, 25; Ahmed b, Hanbel, Müsned, VI/52).
1570[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/135-136.
1571[19] Sened:
Sahih: Müsned, VI/355, H.no: 26875; İkinci rivayet için bk. VI/356, H.no: 26879. Bu hadisin bazı rivayetleri iki ayrı hadisi içermektedir. Bu rivayetler için bk. VI/355, H.no: 26876; VI/356, H.no: 26882-26883. Mâlik, Taharet, 110; Buhârî, Vudû', 59; Tıb, 10; Müslim, Taharet, 103-104; Ebû Dâvûd, Taharet, 135, H.no: 374; Tirmizî, Taharet, 54, H.no: 71; Nesâî, Taharet, 188, H.no: 302; İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 524; Dârimi, Vudû', 63, H.no: 747; İbn Huzeyme, 1/144, H.no: 285;
Ümmü Kays bt. Mihsân (Radıyallahü anhâ) hesapsız Cennet'e girenlerden olmasını Hz. Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve sellem) isteyen Ükkâşe b. Mihsân'ın (Radıyallahü anh) kızkardeşidir. İik müslümanlardan biri olup Medine'ye hicret etmiş ve uzun bir ömür sürmüş en son vefat eden hanım sahâbilerden biridir. İsmi Amine veya Cüzâme'dir. İsminin zikre-dildiği rivayetlerde hakkında şu ifadeler kullanılır:
"Ümmü Kays bt. Mihsan, Esed b. Huzeyme oğullarından biridir, Allah Rasûlü'ne (Sallallahü aleyhi ve seilem) biat eden ilk hanım muhacirlerden biriydi." Bk. Müsned, VI/356, H.no: 26882;
"Onun gibi uzun ömür bahşedilen hiçbir kadın bilmiyorum" Bk. Müsned, VI/355-356, H.no:26878.
1572[20] Bu ikinci rivayet tıb bahsinde asıl metni ile tekrar edilecektir. Hadisin metni:

76/384- Hz. Ali'den (Radıyaliahü anh):1573[21]
RaSÛlUİlah (Saltallahü aleyhi ve sellem) buyurdu kî:
"Oğlan çocuğunun İdrar bulaşığına su dökülür, kızın idrarını ise yıkamak gerekir."
Katâde: 'Her iki çocuk için zikredilen şeyler, yemeğe başlamadan önceki dönem için geçerlidir. Ama yemeğe başladıktan sonra ikisinin de idrar bulaşığını yıkamak gerekir' dedi.1574[22]

77/385- Ümmü Kürz el-Huzâiyye"den (Radıyaitahü anhû):1575[23]
Peygamberimize (Sattaüahu aleyhi ve seiiem) bir oğlan çocuğu getirildi, (bebek) Onun kucağına bevl edince su getirilmesini istedi ve üzerine döküldü.
Bir keresinde de kendisine kız çocuğu getirilmişti ve kucağına bevlet-ti, Peygamberimiz de bunun yıkanmasını emretti.1576[24]

78/386- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhümâ):1577[25]
Hâris'in kızı Ümmü'1-Fadl {Radtyattahü ar&â), (çocuğu) Ümmü Habibe bt. Abbas'ı, Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yanına getirdi ve kucağına oturttu. (Bebek) Rasûlullah'ın üstüne bevl edince onu hemen aldı ve sırtına vurdu, sonra sarstı. Peygamberimiz:
"Bana bir bardak su getirin!" dedi ve onu idrar yapılan yere döktü. Sonra dedi ki:
"Suyu, idrarın aktığı yere dökün!"1578[26]
NOT: Süt emen erkek ve kız çocuğun idrarları hakkındaki hüküm farklılığı onların biyolojik

---

Bu rivayet için bk. Sayd konusu 102/6 8 26. hadis.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/136-137.
1573[21] sened:
Sahih: Müsned, 1/76, H.no: 563; Benzer rivayetler için bk. 1/137, H.no: 1149; 1/97, H.no: 757; 1/137, H.no: 1148 (Bu son rivayette iki sened bulunmaktadır. Senedlerden biri muttasıl, diğeri de munkatıdır. Munkatı olan rivayetin senedinde Katâde senedden düşmüştür. Çünkü Hişâm ed-Destuvâî, Ebû Harb'e yetişmemiştir); Ebû Dâvûd, Taharet, 135, H.no: 377; Tirmizî, Cum'a, 77, H.no: 610 ("hasen-sahih" Ahmed Muhammed Şâkir, İbn Teymiye'nin Müntekâ'da Münzirî'nin Muhtasaru Ebi "Dâv&f da sadece "hasen" kaydını koyduklarını, Neylü'l-evtâr (1/55) ve Avnu'l-Ma'bûd'da (1/145) da böyle kayıtlı olduğunu belirterek "sahih" lafzının diğer mahtûta nüshalarda buluduğunu söyler, Bennâ da sadece "hasen" olduğunu söyleyenlerdendir. Bk.Bülûğu'l-emânt 1/244.); İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 525.
Ümmi Kays bt. Mihsan'dan (Radıyallahü anhâj şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 54, H.no: 71; Katâde'nin sözünün Ümmü Seleme'den (Radıyallahü arihâ) merfû olarak gelen rivayet şöyledir:
Heysemî, bu rivayetin Taberânî'nin el-Mucemü'l-evsa? mda nakledildiğini ancak senedinde zayıf olan İsmail b. Müslim el-Mekkî'nin bulunduğunu; Ebû Dâvûd tarafından da yine Ümmü Seleme'den (Radıyallahü aıhâ) fakat mevkuf olarak rivayet edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/285. Taberânî, merfû olarak benzer bir lafızla diğer eserinde de nakleder. Bk. el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/366, H.no: 866.
İbn Hacer, isnadının sahih olduğunu belirtir. Bk.Teîhîs, 14; Bennâ, hadisi İbn Huzeymel İbn Hıbbân ve Bâkim'e de nisbet ederek isnadının sahih olduğunu, Hâkim'in: "sahihtir, fakat Buharı ve Müslim Safci/t'lerine almadı" dediğini naklederek, Zehebî'nin bunu onayladığını ifade eder. RkMülûğu 'l-eınânî, 1/244.
1574[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/137-138.
1575[23] sened;
Hasen: Müsned, VI/422, H.no: 27243; Benzer rivayet için bk. VI/440, H.no: 27350; VI/464, H.no: 27504; İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 527; Dârekutnî, 1/129.
a-Hz.AIi'den (Raüıyallahü anh) şahidi için bk.Tirmizf, Cum'a, 77, H.no: 610 (Hasen-sabilı); İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 525;
b-Ebu's-Semh'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 526;
c-Uibâbe bt. el-Hâris'ten (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet 77 H.no: 522;
d-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 523;
e-Ümmü Kays bl. Mihsan'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 524; Tirmizî, Taharet, 54, H.no; 71 (Tirmizî, Ümmü Kays'ın hadisini verdikten sonra bu konuda hadis nakleden sahabenin isimlerini vermekle yetinir: Hz.Ali, Âişe, Zeyneb, Lübâbe bt. el-Hârİs (Fadl b. Abbas b. Abdulmuttalib'in annesidir.) EbuVSemh, Abdullah b. Amr, Ebû Leylâ, İbn Abbas -Radıyallahü anhünı-);
İbn Hacer, Taberânî'nin el-Mucemü'1-evsat'ında da nakledildiğini, Amr b Şuayb hakkında ihtilâfın bulunduğunu, Amr b. Şuayb'in Ümmü Kürz'e yetişmediği için senedinde ınkıtaın bulunduğunu ve onun daima babası kanalıyla hadis naklettiğini belirtmiştir. Bk. Telhîsu 'l-habîr, 1/38. Hadis munkatı olduğu için zayıftır. Ancak şâhidleriyle kuvvetlenir.
1576[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/138-139.
1577[25] Sened:
Hasen; Müsned, 1/302, H.no: 2750; Heysemî: "Senedindeki Hüseyin b. Abdullah zayıf olduğu için hadis zayıftır. Ahraed b. Han bel, Ebû Zür'a, Ebü Hâlim, Nesâî ve İbn Maîn zayıf-bir rivayete göre İbn Maîn sika- saymıştır" der. Bk, Meana', 1/284. Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas el-Kuraşî el-Hâşimî (v.141/755): Zehebî, hadis âlimlerinin zayıf saydığını söyler. Bk. Kâşif, Trc. no: 1091; Bûsirî, senedinde Hüseyin b. Abdullah'ın da bulunduğu İbn Mâce'nin bir hadisinde: "Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Nesâî hadisini metruk saydı. Buhârî: "Zındıklıkla itham ediidi" dedi, İbn Adiy ise bu zâtı/dolayısıyla hadisini kuvvetlendirdi" der. Bk. İbn Mâce, CenâÎz, 65, H.no: 1628. Bir başka hadiste: "Ebû Hatim hadisini zayıf saydı" der. Bk. İbn Mâce, Itk, 2, H.no: 2515-2516. Hüseyin b. Abdullah'ın Ebû Dâvûd bir, Dârimî iki, İbn Mâce üç, Ahmed b. Hanbel ise 27 rivayetini nakleder.
Hz.Hasan, Hüseyin ve diğer kız ve erkek çocukların Allah Rasûlü'ne (Sallallahü aleyhi ve sellem) getirilmesi ve kucağına bevletmesİ ile ilgili benzer rivayetler: Enes b. Mâlik, Ebû Ümânıe, Zeynep bt. Cahş, Abdullah b. Amr ve Ümmü Seleme'den (Ra&yallaM anhUm) nakledilir. İlgili rivayetler için bk, Mecma', 1/284-285. Dolayısıyla hadis şâhidleriyle kuvvet kazanır,
Konu ile İlgili bir rivayet:
Hz.AIi'den: "Hz. Peygamber süt emen bebeğin bevli hakkında şöyle buyurdu: "Erkek çocuğununu bevline su serpilir, kız çocuğunun bevli ise yıkanır."
Ebu'l-Yemân el-Mısrî: Her iki su da bir olduğu halde Hz.Peygamber'in bu hadisinin ne anlama geldiğini İmam Şafiî'ye sordum. O da: "Erkek çocuğunun bevli su ve çamurdandır. Kız çocuğunun bevli et ve kandandır. Anladın mı, ikna oldun mu?" dedi. Ben "hayır" deyince: "Allah Teâlâ Adem'i yarattığı zaman Havva'yı da kısa eğe kemiğinden yarallı. Buna göre erkek çocuğunun bevli su ve çamurdan, kız çocuğunun bevli ise et ve kandan olmuş olur. Şimdi anladın mı?" diye sorunca ben "evet" dedim, Bunun üzerine "Allah bu bilgi ile seni faydalandırsın" dedi. Bk.İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 525.
1578[26] Bennâ, age., 1/245.

yapılarından kaynaklanmaktadır. Suyun az olduğu yerlerde belki böyle bir ruhsat verilmiştir. (Bunlarla ilgili fıkhî hükümler için bk. 95/403. hadisin açıklaması rnd. 12).1579[27]

* Deve İdrarı Ve Hükmü

79/387- Enes b. Mâlik'ten (Radıyatiahu anh):1580[28]
Ukl\den1581[29] bazı kişiler Peygamberimizin (Saiiallaha aleyhi ve seiiem) yanına geldiler. (Ancak hastalıklardan dolayı) Medine'de kalmayı istemediler. Rasûlullah da bunlar için süt sağılan develerin hazırlanmasını emretti ve onlara develerin sütlerini, idrarlarını içmelerini tavsiye etti.
NOT: İdrardan sakınılması ile develerin idrarının bazı hastalıklara tavsiye edilmesi hükümleri ilk anda çelişiyor gibi görünmektedir. Ancak idrar ile ilgili ha-ramlılık hükmü geneldir ve kuvvetlidir, deve idrarı ise zaruret anında tıbbî tedavi için kullanılabilir; burada genel bir hükmün tahsis edilmesi ya da zaruret anında bazı şeyler helâl olabilir kaidesi, işletilebilir.1582[30] Deve idrarı ile bazı hastalıkların tedavisi önceden beri yaygındı. Bu olayda da hasta kişiler iyi oldular, hastalıktan kurtuldular.1583[31] (Bu konudaki tıbbî hükümler için bk. 95/403. hadisin açıklaması md. 6).1584[32]

* Mezinin Hükmü

80/388- Sehl b. Huneyf ten (Radıyaiiahu anh):1585[33]
Ben çoğu zaman mezi1586[34] akıntısıyla karşılaşırdım ve çok gusl ederdim. Durumu Rasûlullah' a (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) sordum. O da buyurdu ki:
"Senin abdest alman yeterlidir."
'Elbiseme bulaşan yeri ne yapayım?'
"Sudan bir avuç alıp mezinin bulaştığı yeri mesh etmen/serpmen1587[35] kâfidir."1588[36]

81/389- HZ. Ali'den (Radıyallahüanh):1589[37]
Ben mezi akıntısı çok olan bir erkektim ve kızının yanımdaki konumu (yani eşirn olması) nedeniyle bunu Rasûlullah'a (SaüaUahu aleyhi ve settem) sormaktan utanıyordum.
Mikdad'dan sormasını istedim. Peygamberimiz şöyle dedi:
"O kişi cinsel organı ve hayalanndaki (bulaşığı) yıkar, sonra abdest alır."
§ (z.) Hz. Ali'den gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saüallahüaleyhi vesdtem)

1579[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/139-140.
1580[28] Sened:
Sahih: Müsned, 111/161, H.no: 12576; Hadisin benzer rivayetleri: "TJkl" kabilesi oiduğunu belirten rivayetler: m/186, H.no: 12871; m/198, H.no: 12979; "Ureyne" kabilesi olduğunu belirten rivayetler: III/107, H.no: 11981; m/205, H.no: 13061-13062; 111/287, H.no: 13994-13995; "Ukl ve Ureyne" kabilesi olduğunu belirten rivayetler: 01/163, H.no: 12605; III/170, H.no: 12673; m/233, H.no: 13377; "Bazı insanlar" diye zikredilen rivayet: m/177, H.no: 12755; "Ureyne" kabilesinden bir grup olduğunu belirten rivayet III/290, H.no: 14019.
Buhârî, Vudû', 66; Zekât, 8, 9, 68; Meğâzî, 36; Cihâd, 152; Diyât, 22; Tıb, 6, 29; Tef-sîr, 5/5; Hudûd, 15; Müslim, Kasâme, 9-14; Ebû Dâvûd, Hudûd, 3, H.no: 4364; Tirmizî, Taharet, 55, H.no: 72 (hasen-sahih); Et'ıme, 38, H.no: 1845 (hasen-sahih-garib); Tıb, 6, H.no: 2042; Nesâî, Taharet, 190, H.no: 305-306; Tahrîmü'd-dem, 7-9» H.no: 4024-4035; İbn Mâce, Hudûd, 20, H.no: 2578; Tıb, 30, H.no: 3503
1581[29] Ukl, Teym'in bîr kabilesidir/koludur. Bk. Bennâ, age., 1/246. Bazı rivayetlerde "ya da Ureyne 'den" şeklinde ziyâde vardır. Bk. Buhâri, Tıb 66; İbn Hacer el-Askalânî, Felhu 'l-Bâii 1/336.
1582[30] Serahsî, Usûl, 1/151; Kâkî, Camiü'l-esrâr, 1/269.
1583[31] Bk. Muvaffıkuddin Abdüllatif el-Bağdâdî, et-Tıbbun'-Nebevi 46; Tıbb-ı Nebevî ile ilgili bazı kitaplar: Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed ez-Zebebî, et-Tıbbun'-Nebevî; Abdülmelik b. Habib el-EndüIİsî, et-Tıbbun'-Nebevi; Suyûtî, et-Tıbbun'-Nebevî...
1584[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/140-141.
1585[33] sened:
Sahih: Müsned, İli/485, H.no: 15915; Ebû Dâvûd, Taıiâret, 82, H.no: 210; Tirmizî, Taharet, 84, H.no: 115 (hasen-sahih); İbn Mâce, Talıâret, 70, H.no: 506; Dârimi, Vudû', 49, H.no: 729.
1586[34] Mezi, kişinin eşiyle oynaşması anında çıkan beyaz ve ince sudur, Vedi, idrardan sonra ya da ağır bir şey taşırken gelen beyaz bir sudur. Mezi veya vedi abdesv alınmasını gerektirir. (Râzî, Muhîâru's-Sıhâh, 715; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/61).
1587[35] Bir rivayette, 'Bir avuç su al ve onu mezi bulaşan yerin üzerine değdiğini görene dek serp!' şeklinde geçmektedir. Bk. Dârimi, Vudû', 49, H.no: 729.
1588[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/141.
1589[37] Sened:
Sahih: Müsned, 1/124, H.no: 1009; (İkinci rivayet (z.)): 1/104, H.no: 823; (Üçüncü rivayet): 1/82, H.no: 618; (Dördüncü rivayet): 1/125, H.no: 1026; Benzer rivayet için bk. 1/140, H.no: 1182; 1/145, H.no: 1237; 1/129, H.no: 1071; 1/126, H.no: 1035 (z.); UlU, H.no: 890 (z.); 1/80, H.no: 606 (z.); 1/124, H.no: 1010; 1/110, H.no: 870; Buhân, İlim, 51; Vudû', 34; Gusl, 13; Müslim, Hayz, 17-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 207; Nesâî, Taharet, 111, 129; Gusl, 28. Âmir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde zikretmez. Hadisin şâhidleri için 155/463.hadise bk.

şöyle dedi: "Abdest al ve cinsel organına su serp, dök! "
§ Hz. Ali'den gelen üçüncü rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi: "Bu durumda abdest almalıdır."
§ Hz. Ali'den gelen dördüncü rivayette benzeri zikredildi: Ben birinden bu durumu sormasını istedim. Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Abdest al, orayı yıka!"1590[38]

82/390- Hz. Ali'den (Radıyallahüanh):1591[39]
Ben mezi akıntısı çok olan bir erkektim ve bu durumu Rasûlullah'a (Saüaüahü aleyhi ve sellem) Sordum, buyurdu ki;
"Tazyikle meni geldiğinde cünüplükten dolayı gusül al, (mezi gibi) tazyiksiz gelende ise gusül almana gerek yok (abdest yeterlidir)/'
§ Hz. Ali'den gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Mezi geldiğinde cinsel organını yıkaman (yeterlidir), (ama) meni attığında gusül al! "
§ (z.) Hz. Ali'den gelen üçüncü rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Mezi İçin abdest, meni için gusül gerekir."1592[40]

83/391- Mikdad b. el-Esved'den (Radıyaiiahu anh):1593[41]
Hz. Ali bana:
'Eşiyle oynaştığı için meni1594[42] değil de mezi gelen kişinin durumunu Rasûlullah'a (SaiiaUâhu aleyhi ve seikm) bir sorsan, eğer kızı benim eşim olmasaydı kendim sorardım,' dedi.
Ben de Rasûlullah'a gittim ve sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Adam eşiyle oynaşırken meni değil de mezi gelse, (ne olur?)* Dedi ki:
"Cinsel organını yıkar ve namaz (için gerekli olan) abdesti alır."
§ Mikdad b. el-Esved'den gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi: Hz. Peygamber (Sailallahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Sizden biri bunu (yani mezi) görürse, cinsel organına su serpsin/. döksün ve namaz (İçin gerekli olan) abdesti alsın! "
§ Mikdad b. el-Esved'den gelen üçüncü rivayette benzeri zikredildi: Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizctşn biri bunu (yani mezi) görürse, cinsel organına su serpsin (yani onu yıkasın) ve namaz (için gerekli olan) abdesti alsın!"1595[43]

84/392- Âiş b. Enes el-Bekrî'den (Radıyaliahu anh):1596[44]

1590[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/141-143.
1591[39] Sened:
Sahih: Müsned, r/107, H.no: 847; (İkinci rivayet): 1/125, H.no: 1028; (Üçüncü rivayet (z.)): 1/111, H.no: 891; Benzer rivayet için bk. 1/125, H.no: 1029; 1/121, H.no: 977; 1/111-112, H.no: 893 (z.); 1/109, H.no: 868 ziyadesiyle; 1/87, H.no: 662; 1/108, H.no: 856; î/103, H.no: 811 (z.) O-U,î jjj ^ \\^l\) ziyadesiyle; 1/109-110, H.no: 869; Mâlik, Taharet, 86; Buhârî, İlim, 132; Gusl, 269; Vudû', 178; Müslim, Hayz, 303; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 206-207; Tirmizî, Taharet, 83, H.no: 114 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 70, H.no: 504; Ayrıca 3 54/662.hadi sin tahricine bk.
1592[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/143.
1593[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/2, H.no: 23698; (İkinci rivayet): VI/5, H.no: 23719; (Üçüncü rivayet): VI/4, H.no: 23709; Benzer rivayet için bk. IV/79, H.no: 16671; 1/109-110, H.no: 869; Mâlik, Taharet, 53; Buharı, İlim, 51; Müslim, Hayz, 17-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 207; Tirmizî, Taharet, 83, H.no: 114 (hasen-sahih); îbn Mâce, Taharet, 70, H.no: 505; Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l~emânî, 1/249.
1594[42] Metindeki "hayat suyu" lafzından kastedilen menidir. Çünkü ondan bir hayat meydana gelmektedir. Anlaşılması için meni olarak terceme edildi.
1595[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/144-145.
1596[44] Sened:
Sahih: Müsned, VI/5, H.no: 23715; Benîer rivayet için bk. IV/320-32L, H.no: 38794; İbn Mâce, Tgjh%el:, 70, H.no: 505; Bennâ hadisi İbn Hıbbân ve Nesâî'ye nisbet ederek senedinin ceyyid olduğunu jfade eder. Bk-Bülûğu"l-etnânî, 1/249.
Kadİsiyye ve Yermûk sayaşl^ına katılan Abdullah b. Sa'd el-Ensârî"den (Radıyaliahu. anh) şahidi:
Abdullah b. Sa'd (Radiyaua.hu anlı), Rasûlullah'a (SallaÜahU aleyhi ve sellem), gusül gerektiren hal ve sudan sonraki suyun durumu, evde namaz kılmanın ve mescidde namaz kılmanın, ayrıca hayız gören kadınla yemek yemenin hükmünü sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Allah doğruyu ifade etmekten çekinmez. Bana gelince, eğer şöyle şöyle yaparsam..." yani gusül gerektiren hali zikretti ve dedi kî:
"Namaz için gereken abdestten alırım, fercimi yıkarım" dedi ve guslün (nasıl alınacağım)
anlattı.
"Sudan sonra suya gelince, o mezidir ve her erkekten mezi gelir. Ben bundan dolayı fercimi yıkar ve abdest alırım.
Mescidde ve evimde namaz kılma durumu ise gördüğün gibi evim mescide ne kadar yakın ve benim için farz namazlar dışında evimde namaz kılmam, mescidde kılmamdan daha iyidir.

Hz. Ali, Ammar ve Mikdad (Radıyaiiaha ahhüm) mezi hakkında konuşuyorlardı. Hz. Ali:
'Ben mezi akıntısı çok olan bir kişiyim ve lazmın nikahımda bulunması (eşim olması) sebebiyle bunu Rasûlullah'a (Saiiaiiaku aleyhi ve seiiem) sormaktan utanıyorum' dedi ve onlardan birine dedi ki (Ammar ya da Mikdad'a, Râvi Atâ; Bu kişinin ismini Âiş bana söylemişti, ama unuttum, dedi):
'Bunu Rasûlullah'a sor!' Ben de bunu sorunca Rasûlullah dedi ki:
"Bu mezidir, onu yıkasın! "
'Neresini yıkasın?'
"(Bulaşan) cinsel organını, (sonra) güzelce abdest alır."
{Râvi dedi ki: ya da namaz için aldığı abdest gibi abdest alır ve cinsel organına su serper.)"
NOT: Mezi akıntısı sadece abdesti bozar, gusül gerektirmez. Mezinin de idrar gibi yıkanması gerekir, zira o da necistir. Bazı rivayetlerde geçen su serpilmesinden kasıt diğer rivayetlerden anlaşıldığı gibi yıkamaktır.1597[45]

* Meninin Hükmü

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsan neden yaratıldı, bir baksın! (İnsan) bel ile kaburgalar arasından çıkan o atılan/tazyikli sudan yaratıldı.' (Târik sûresi 86/5-7).1598[46]

85/393- Hz. Âişe annemizden {RadıyaîiaM ankâ):1599[47]
Ben Rasûlullah'ın (Sallailahu aleyhi ve seitem) elbisesindeki (kuruyan) meniyi çitiyerek (çıkartır, temizlerdim), sonra Rasûlullah bu elbiseyle gider ve namaz kılardı.
§Hz. Âişe'den (Radıyallahâanhâ) diğer rivayet:
"Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elbisesinden (kurumuş) meniyi kazıma/çitileme halimi hâlâ görür gibiyim. "1600[48]

86/394- Hz. Âişe annemizden (Radtyailahü ântiâ):1601[49]
Rasûlullah (Saüaüahû aleyhi ve seiiem) elbisesindeki meniyi, izhir (denilen kokulu bitkinin) köküyle/çubuğuyla sürterek çıkartır, temizler ve o elbiseyle namaz kılardı. Meni kuru olduğunda bunu çitileyerek çıkartır, temizler ve onunla namaz kılardı.1602[50]

87/395- Esved b. Yezid'den:1603[51]

Hayızlı kadınla yemek yemeye gelince, ben yemek yiyorum."
(Bk. Müsned, IV/342, H.no: 18908; EbÛ Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 211-212; Tirmizî, Taharet, 100, H.no; 133 (Tirmizî, "hasen-garib" olduğunu belirtir. Ahmed Muhammed Şâkir haşiyesinde Haram b. Hakîm hakkında şunları ifâde eder: "Haram b. Muâviye bazı senedlerde Haram b. Hakîm olarak zikredilir. Bu zat aynı şahıstır. Adı: Harara b. Hakîm b. Hâüd b. Sa'd b. el-Hakîm el-Ensârî'dir. Buhârî -Hatîb el-Bağdâdî'nİn de söylediği gibi- bu şahsı farklı iki kişi oiarak değerlendirdiği İçin hata etmiştir. Iclî ve Dârekutnî bu zatı sika; bazıları da -İbn Hazm Muhallâ'sinda 260.meselede- mesnedsiz olarak zayıf saymıştır. İbn Hıbbân Sikât'ında zikreder. İbn Asâkir'in Târihu'd-Dımaşk isimli eserinde -IV/104- bu râvi hakkında bilgi bulunmaktadır. Hadisin derecesi hasen değil sahihtir. Ayrıca Bk. Tirmizî, Taharet, 83, H.no; 114.hadisin haşiyesi); İbn Mâce, Taharet, 130, H.no: 651; İkâme, 186, H.no: 1378 (Bûsırî Zevâid'inde isnadının sahih, râvİIerinin sika olduklarını söyler); Dârimî, Vudû\ 108, H.no: 1078, 1080; İbn Sa'd, Tabakât, VII/193;
Haram b. Hakîm'in, Tirmizî ve Nesâî birer, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî ikişer, Ahmed b. Hanbel ise üç rivayetini nakleder. Haram b. Hakîm'in ismi Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce'nin bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel ise İki rivayetinde Haram b. Muâviye olarak zikredilir.
Bu hadis için bk.427/735.hadis. Hadisin hayızla ilgili kısmı için bk. 23/827.hadis
Übey b. Ka'b'dan (Radıyaltahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/117, H.no: 21009.
1597[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/145-147.
1598[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/147.
1599[47] Sened:
Sahih; Müsned, VI/132, H.no: 24889; VI/125, H.no: 24817; Benzer rivayet için bk. VI/2I3, H.no: 25654; VI/239, H.no: 25902; Buhârî, Vudû', 64; Müslim, Taharet, 107-108; Ebû Dâvûd, Taharet, 134, H.no: 372-373; Tirmizî, Taharet, 86, H.no: 116 (hasen-sahih); îbn Mâce, Taharet, 82, H.no: 539.
1600[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/147.
1601[49] Sened:
Sahih: Müsned, VI/243, H.no: 25937; İbn Huzeyme, 1/149, H.no: 294; İshâk b. Râhûye, Müsned, m/612, H.no: 1185; Beyhakî, 11/418; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk. el-Çâmiu's-sağîr, H.no: 7050. İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) (mevkûfen) şahidi için bk. Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, H/SI, H.no: 11013:
Heysemî, râvileriniu sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/280.
1602[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/147-148.
1603[51] Sened:
Sahih: Müsned^ VI/101, H.no: 24583; (İkinci rivayet): VI/35, H.no: 23946; (Üçüncü rivayet): VI/98, H.no: 24541; Müslim, Taharet, 105-108.

Elbiseme bulaşan cenabet eserini (yani meniyi) yıkarken, beni mü'min-lerin annesi Hz. Âişe (Radıyaiiaha anhâ) gördü ve dedi ki:
Bu nne?
'Cenabet eseri.'
'Rasûlullah 'in (Saüallahü aleyhi ve seücm) elbisesine bulaştığında... (yukarıdaki sözü zikretti ve Mehdi, bir eliyle diğerine sürterek, çitileyerek nasıl olduğunu anlattı.)'
§(Esved'den gelen diğer rivayette), Hz. Âişe annemiz dedi ki: 'Ben Rasûlullah'ın (SaUaliuhâ aleyhi, ve seiiem) elbisesini sürter, çitilerdim. Onu görürsen yıka, değilse üzerine su serp!'
(Bir başka rivayette; "...Görülmezse üzerine su serp!').1604[52]

88/396- Hemmam'dan:1605[53]
Hz. Âişe'ye (Radıyaiiahu mhâ) bir misafir gelmişti. Ona, içinde uyuyacağı san bir yorgan/battaniye verilmesini söyledi. Bu kişi uyurken ihtilâm olmuştu, yorganda/battaniyede ihtilâm eseri olduğu halde göndermekten utandı ve suya batırarak yıkadı, sonra gönderdi. Hz. Âişe dedi ki:
'Kumaşımızı niye bozdu, değiştirdi. Parmaklarla kazıma yeterliydi. Ben Rasûlullah'ın elbisesini parmaklarımla kazıyarak temizlemiştim.'1606[54]

89/397- Kays b. Vehb,1607[55] Sevâe (b. Âmir)1608[56] kabilesinden bir kişi aracılığıyla nakleder:
Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiaha anhâ) kadm-erkek ilişkisinden gelen su (meni) hakkında şöyle dedi:
'Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem), o su (meni) üzerine su dökerek yıkar, temizlerdi.'1609[57]

90/398- Süleyman b. Yesar'dan:1610[58]
Hz. AÎşe annemiz (Radıyallahü anhâ) Rasûlullah'in (Sailallahü aleyhi ve sellem) elbisesindeki meniyi yıkardı.1611[59]

Açıklama

Bu rivayetlerde, meninin temizlenmesi için iki farklı işlemin yapıldığı görülmektedir.
1- Meni kurumuş ise; katı kısım yaş kısmı içine çekerek kumaşta bırakmadığı için katılaşan kısmı kazıyarak çıkartmak yeterlidir. Ancak yıkamak daha güzeldir. Suyun az olduğu yerlerde yıkamadan, çitİleyerek çıkartmak yeterlidir.
2- Meni yaş ise yıkamak dışında temizlenmez.
Meninin necis olup olmadığı konusunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ebû Hanife ve Mâlik; meninin necis olduğunu ve temizlenmesi gerektiğini, belirtirler.
b- İmam Şafii ve Ahmed; meninin temiz olduğunu ve çıkarılmasının vacip değil, müstehap olduğunu belirttiler.

1604[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/148-149.
1605[53] Sened:
Sahih: Müsned, VI/43, H.no: 24040; Hadiste zikredilen misafirin, bir başka rivayetten, Nehâlı biri veya Hemmâm b. Haris olduğunu öğreniyoruz. Bk. Müsned, VI/125, H.no; 24820-24821; Benzer rivayetler için bk. Müsned, VI/235, H.no: 25861; VI/142, H.no; 24978; VI/135, H.no: 24915-14916; VI/125, H.no: 24820-24821; VI/193, H.no: 25488; VI/I93, H.no: 25490; Müslim, Taharet, 45, 105-106; Ebû Dâvûd, Taharet, 134, H.no; 371; Tirmizu Taharet, 85, H.no: 116 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 187; îbn Mâce, Taharet, 82, H.no: 538.
1606[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/149.
1607[55] sened:
Zayıf: Müsned, VI/153, H.no: 25079; Senedde müphem (bilinmeyen) bir râvi bulunduğu için zayıftır. Benzer rivayet için bk. VI/70, H.no: 24292;
(Bu rivayetin senedinde ise Ahmed b. Hanbel'in hocası Hüseyin b. Hasan el-Fezârî (v.208/823) bulunmaktadır. Bu zât hakkında Zehebî, Buhârî'nin "fîhi nazar" görüşünü nakle derek "vâhî" hükmünü verir. Bk.Kâşif, Trc. no: 1085; İbn Hacer ise "sadûktur, hata yapar, Şiilikte aşın gitmiştir" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 1318. Ahmed b. Hanbel bu hocasından sadece yedi rivayet nakleder. Kütüb-ü sitte musannifleri rivayette bulunmamıştır); Ebû Dâvûd, Taharet, 101,H.no:257.
1608[56] Ebû Dâvûd, Taharet, 101, H.no: 257.
1609[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/149-150.
1610[58] Sened:
Sahih: Müsned, VI/162, H.no: 25169; Benzer rivayet için bk. VI/47, H.no: 14089; Buharı, Vudû', 65; Müslim, Taharet, 108; Ebû Dâvûd, Taharet, 134, H.no: 373; Tirmizî, Taharet, 85, H.no: 117 (hasen-sahİh); İbn Mâce, Taharet, 81, H.no: 536.
1611[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/150.

İhtiyatlı olan temizlemenin vacip olmasıdır. Doğrusunu Allah bilir.[1612[60]]

* Müslümanın Cesedi (Hayatında Ve Ölümünde) Temizdir

91/399- Ebû Hüreyre'den (Radtyaliahu anh);[1613[61]]
Cünüp olduğum bir sırada Hz. Peygamber'le (Saliaiidha aleyhi ve karşılaştım, Onunla biraz yürüdüm, sonra gizlice kaçtım/kayboldum ve konakladığım yere gelip gusül aldım ve geri geldim, (baktım ki) Hz. Peygamber oturuyor. Bana dedi ki:
"Neredeydin?" Ben:
'Seninle karşılaştığımda cünüptüm ve bu halimle yanında oturmayı çirkin gördüm, gittim, gusül alıp (geldim)' deyince buyurdu ki:
"Sübhanaliah, mü'min necis olmaz ki."
§ Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anhj gelen başka rivayet:
Medine yollarının birinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) benimle karşılaştı, ben hemen gözden kayboldum, gittim ve gusül alıp geldim...[1614[62]] (sonra hadisin kalan kısmını zikretti.)[1615[63]]

92/400- Huzeyfe b. el-Yeman'dan (Radtyaliahu anh):[1616[64]]
(Medine yollarının birinde Hz. Peygamber (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) Huzeyfe ile karşılaştı.
(Huzeyfe) Rasûlullah'a:
'Ben cünübüm1 deyince, o buyurdu ki:
"Mü'min necis olmaz."
§ İkinci rivâyet,İbn Sîrîn'den (Radıyaiiahii anh):
Peygamberimiz (Sallalldha aleyhi ve seiiem) dışarı çıktı ve Huzeyfe b. el-Yemân (Radıyaiiahu anh) ile karşılaştı. Huzeyfe hemen uzaklaştı, gusül aldı ve döndü. Peygamberimiz dedi ki:
"Sana ne oldu?"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cünüptüm.'
"Mü'min necis olmaz ki."[1617[65]]

* Akıcı Kam Bulunmayan Hayvan (Ölü Ya Da Diri Olsun) Temizdir

93/401- Ebû Hüreyre.'den (Radıyaiiahüanh):[1618[66]]
Rasûlullah {Sailailahü-aieyfrive seüem) buyurdu ki:
"Birinizin kabına sinek düşerse, bilin ki onun kanadının birinde zehir, Öbüründe panzehir vardır. O, zehirli kanadıyla kendisini korur, onu bütünüyle tekrar suya daldırsın! "
§ Ebû Hiireyre'den (Radıyallahu anh) gelen ikinci rivayet: Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) dedj ki:

1612[60] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr, s.80-81; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/59.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/150.
1613[61] Sened:
Sahih: Müsned, 11/235, H.no: 7210; (Benzer rivayet: 11/382, H.no: 8947;) (İkinci rivayet): H/47J, H.no: 1041; Buharı, Gusl, 23-24; Cenâiz, 8; Müslim, Hayz, 115-116; Ebû Dâvûd, Taharet, 91, H.no: 65-67, 230-231; Tirmizî, Taharet, 89, H.no: 121 (hasen-sahih); MesM, Taharet, 171, H.no: 267-269; İbn Mâce, Taharet, 80, H.no: 534-535.
1614[62] Bu rivayetteki farlılık; 'Müslüman necis olmaz' şeklindedir.
1615[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/150-151.
1616[64] Sened:
Sahih: Müsned, V/384, H.nö: 23157; (İkinci rivayet): V/402, H.no: 23309; Benzer rivayet için bk.V/402, H.no: 23310; Buharı, Gusl, 23-24; Müslim, Hayz, 115-116; Ebû Dâvûd, Taharet, 91, H.no: 65-67, 230-231; Tirmizî, Taharet, 89, H.no: 121 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 171, H.no: 267-269; İbn Mâce, Taharet, 80, H.no: 534-535.
1617[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/151-152.
1618[66] Sened;
Sahih: Müsned, H/229, H.no: 7141; (ikinci rivayet); 11/398, H.no: 9141; Benzer rivayetleri için bk.II/246, H.no: 7353; 11/263, H.no: 7562 (Bu rivayetin senedinde Süinâme b. Abdullah b. Enes b, Mâlik bulunmaktadır. Basra kadısı olan bu râvî, tabiînden sika biridir. Dedesi Enes'ten (Radıyallahu anh) duyduğu kesindir. Ancak Ebû Hiireyre'den (Radıyallahu anh) nakilleri mürsel sayılmıştır. Dolayısıyla, senedi zayıf bir rivayettir); 11/340, H.no: 8466; 11/355, H.no: 8642; 11/388, H.no: 9013; 11/443, H.no: 9682; Buhârî, Bed'üTl-halk, 17; Tıb, 58; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no; 3844; Nesâî, Fer', 11, H.no: 4262; îbn Mâce, Tıb, 31, H.no: 3505; Dârimi, Et'ime, 12, H.no: 2038-2039; îbn Huzeyme, 1/56, H.no: 105; Beyhakt, 1/252

"Birinizin içeceğine sinek düşerse, onu bütünüyle o içeceğe daldırsın ve atsın. (Bilin ki onun) kanadının birinde zehir, öbüründe panzehir vardır."1619[67]

94/402- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaiiahü mıh):1620[68]
Hz. Peygamber (Saiialiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Birinizin yemeğine sinek düşerse, onu bütünüyle o yemeğe daldırsın (ve atsın.)"1621[69]

Açıklama

Bu rivayetlerde geçen tavsiye, içine sinek düşen yemeğini veya suyunu atmak istemeyenler için geçerlidir. Ayrıca bir mucizeye de şahit olunmaktadır. Zira asırlar sonra yapılan ilmî araştırmalar ve lâboratuvar deneyleri sonucunda anlaşılmıştır ki sineğin bir kanadında zehir öbür kanadında da panzehir bulunmaktadır.1622[70]
Akıcı kanı olmayan sinek, sivrisinek ve tahtakurusu gibi küçük hayvanlar/böcekler az bir suya da düşse, suyu necis kılmazlar. O su, ibadet için temizlikte (abdest ve gusüi almada) kullanılır, bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır.1623[71]

95/403- AbdulIah b. Ömer'den (Radıyaiiahü nanhüma):1624[72]
(Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Bize İki ölü ve iki kan helâl kılındı. İki ölü; balık ve çekirgedir. İki kan ise; ciğer ve dalaktır."1625[73]

Açıklama

Bazı maddelerin necis olmasında ihtilâf edildi:
1- Suda yaşayan hayvanların ölüsü/leşi Hanefî, Mâliki ve Hanbelî mezhebine göre suyu necis kılmaz. İmam Şafiî'ye göre ise balık ve çekirge dışındaki Ölüler suyu necis kılar.1626[74]
2- Akıcı kanı olmayan sinek, sivrisinek ve tahtakurusu gibi küçük hayvanlar/böcekler az bir suya da düşse, suyu necis kılmazlar. O su, ibadet için temizlikte (abdest ve gusül almada) kullanılır, bu konuda

---

1619[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/152-153.
1620[68] sened:
Sahih: Afttoıa/, IH/24, H.no: 11232; Bir diğer rivayet: IH/67, H.no: 11586; İbn Mâce, Tıb, 31, H.no: 3504; Beyhakt, 1/252; Heysemî, hadisin Enes'ten (Radıyallahu anh) şahidi bulunduğunu, Bezzâr ve Taberânî tarafından sahih hadis ricâliyle nakledildiğini belirtir. Bk.Mecma\ V/38.
1621[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/153.
1622[70] Bu konuda yapılan Ümî araştırmalar ve raporlar için bk. Halil İbrahim Molla Hatır, el-İsabe fi sıhhati hadîsi'z-zübâbe, 149-186.
1623[71] İmam Şâfit Ümm, 1/18; Nevevî, Mecmu', 1/128-129; Mevsılî, İhtiyar, 1/15; Sadi Ebû Ceyb, Mevsûatü'l-icmâ', ü/719.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/154.
1624[72] Sened:
Merfû olarak zayıf/Mevkûf olarak sahih: Müsned, ü/97, H.no: 5723; İbn Mâce, Et'ıme, 31, H.no: 3314; Say'd, 9, H.no: 3218; Şafiî, Müsned, s.340; Ümm, ü/197; Abd b. Humeyd, Müsned, s.260, H.no: 820; Beyhakî, 1/254 (Mevkuf olarak sahihtir. Bu rivayet ise hükmen merfûdur. Çünkü sahabenin: "Bize helâl kılındı" demesi, hadisi hükmen merfû yapar. Zira sahabenin helâl ve haramlarla ilgili hükümleri sadece Allah Rasûlü'nden (Sallallahii aleyhi ve sellem) alması mümkündür. Hükmen merfû bir rivayet ile delil getirilebilir); Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiıt's-sağîr, H.no: 273. Münâvî de Beyhakî, Irâkî ve Nevevî'nin kanaatlerini vererek hadisin merfû hükmünde mevkuf bir sahih rivayet olduğu görüşünü benimser. Bk.Feyzu'l-Kadîr, 1/258-259. San'ânî de "Ebû Zür'a ve Ebû Hâtim'in dediği gibi hadis mevkûf/sahabi sözü olarak sahihtir. Bk.Sübülü's-selâm, 1/58. Beyhakî de "Süleyman b. Büal'in Zeyd b. Eşlem kanalı ile İbn Ömer'in sözü olarak nakli sahihtir" der, BeyhaU, DC/257; X/7;
Hadis hakkındaki diğer değerlendirmeler için bk.İbn Ebî Hâîim er-RâzÎ, Ilel, ü/17, Mesele no: 1524; İbn Hacer, ed-Dirâye, 11/212; Telhis, 1/25-26; İbnü'I-Mülakkin, Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr, I/İl; İbnü'l-Cevzî, et-Tahkik fi ehâdîsi'l-hılâf, ü/361-362; Zeylaî, Nasbu'r-râye,IV/2Ql.
Ahmed b. Hanbel'in hocası Süreye b. Numân ei-Cevherî el-Lü'lüî sika biridir. Ancak Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem zayıftır. 56/253 ve 66/263, hadi si erde de geçtiği üzere: Heysemî, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', I/138;150-151. Zehebî, "zayıf saydılar" derken (bk.Kâşif, Trc. no: 3196); îbn Hacer İse "zayıftır" der. (Bk.Takrîb, Trc. no: 3865) Tirmizî ise Ahmed b. Hanbel (bk.el-lle! ve ma'rifetü'r-ricâl, 11/136; ÜI/271) ve Ali b. el-Medînî'nin bu râviyi zayıf saydıklarını, hatasının çok olduğunu söylediklerini; Buhârî'nin de "Ben ondan hiç hadis almadım" dediğini nakletti. Tirmizî, Ebû Dâvûd'dan şöyle bir nakilde bulunur: "(Hocam) Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'i sordum: "Kardeşi Abdullah'ta bir beis yoktur" diye karşılık verdi." (Tirmizî'nin bü tün bu değerlendirmeleri için bk.Tirmizt, Vitir, 11, H.no: 465-466; Zekât, 10, H.no: 632; Hac, 29, H.no: 852; Savm, 24, H.no: 719). İbn Mâce'deki rivayetlerini de Bûsirî zayıf sayar: Bkibn Mâce, Mukaddime, 19, H.no: 238; Ruhun, 4, H.no: 2443; Sayd, 9, H.no: 3218; Fiten, 29, H.no: 4060; Taharet, 76, H.no: 519 (HâkÎm'in: "Babasından mevzu rivayetler nakleder" sözü İle, İbnü'l-Cevzî'nin zayıflığı hakkında hadis âlimleri icma ettiîer" sözünü nakleder. SkMisbâhu'z-zUcÛce, İV/21); Cihâd, 7, H.no: 2766 (Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main'in zayıf saydığını söyler); Busırî'nin sükût ettiği hadisler de vardır: Bk.Jbn Mâce, İkâme, 122, H.no: 1188; Et'ıme, 31, H.no: 3314; Abdurrahman b. Zeyd b. Esîem'in rivayetlerinden dördünü Tirmizî, sekizer tanesini de Ahmed b. Hanbel ve îbn Mâce nakletmiştir.
Ebû Saîd'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.Hatîb el-Bağdâdî, Târihu Bağdâd, XIII/245 (Fakat bu da Misver sebebiyle zayıftır. Bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, EV/201).
îbn Abbas'tan şahidi;
Ezdî, Müsnedü'r-RabV, s.243, H.no: 618.
1625[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/154-155.
1626[74] İmam Şâfiî' a?e-ı I/i8; 5îrâ2Î' a£e-> y47; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/62; İbn Rüşd, age., T/55.

müctehidlerin ittifakı vardır.[1627[75]]
3- LeşIn yün, kıl, boynuz ve tırnak gibi kam olmayan sert parçalarının düştüğü su Hanefîlere göre temiz, Şafiî ve Hanbelîlere göre necis, Mâlikîlere göre ise kemik düşen su temiz, kıl/tüy düşen su ise necistir.[1628[76]]
4- Katir ve eşeğin artığı cumhura göre temizdir,[1629[77]] ancak İmam Ebû Hanife'ye göre bunlar şüpheli sulardır, çünkü sahabe meşruluğunda ihtilâf etmişlerdir. Başka su yoksa, onunla abdest alınır, ayrıca teyemmüm yapılır.[1630[78]]
5- Eti yenen hayvanların artıkları ittifakla temizdir,[1631[79]] ancak gezinen ya da pislik yeme ihtimâli olan tavukların, ayrıca yırtıcı kuşların, evde bulunan fare ve yılan gibi haşerelerin hayvanların artığını kullanmak İmam Ebû Hanîfe'ye göre mekmhtur.[1632[80]]
6- Eti yenen hayvanların bevli ve dışkısı İmam Mâlik ve Ahmed'e göre temizdir. İmam Ebû Hanife'ye göre güvercin ve serçe dışındakilerin bevli ve dışkısı necistir, Şafiî'ye göre hepsi necistir.[1633[81]]

1627[75] İmam Şâfiî, Ümm, r/18; Nevevî, Mecmu', 1/129; Mevsılî, ihtiyar, 1/15; Sadi Ebû Ceyb, Mevsûatü 'l-icmâ', U/719.
1628[76] Kâsânî, age- yfö'ıîbn Rü§d- age., 1/56; İbn Kudâme, age., 1/61; Şirbînî, Muğni 'l-muhtâc, 1/78.
1629[77] Sehnûn, age., 1/5; İbn Kudâme, age., 1/43; Nevevî, age., 1/173.
1630[78] Merğınânî, age,, 1/25.
1631[79] îbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/20.
1632[80] Merğınânî, age., 1/23-24.
1633[81] İmam Sâfiî, Ümm. 1/18: İbn Kudâme. aee.. L732; Kâsânî

d)- TUVALET ÂDABI (TEHALLÎ)

* Tuvalet İçin Uygun Yer Aramak

96/404- Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den (Radıyaiiahü anha):[1633[1]]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seltem) yürüyordu, bahçe kenarında yumuşak bir yere yöneldi ve oraya bevl etti. Sonra şöyle dedi:
"İsrail oğullarından biri bevl eder ve İdrarı elbisesine bulaşırsa, (kumaşın) o bölümünü makaslarla keserdi.[1633[2]] Sizden biri de bevl etmek istediğinde, idrarı için uygun (sıçramayan/yumuşak) bir yer arasın!"[1633[3]]

97/405- İbn Abbas'tan (Ra<tjyallahü anhüma):[1633[4]]
Rasûlullah'ın (Saliaiiahu aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Lanet sebebi üç şeyden sakının!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Lanet sebepleri nelerdir?' denilince: "İnsanların gölgelendiği yere veya gelip geçtikleri yola ya da su alınan yere (menbaına) birinizin oturup (tuvaletini) yapmasıdır" buyurdu.[1633[5]]

98/406- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):[1633[6]]
Hz. Peygamber (Şallallahü aleyhi ve sellem):
"Lanet sebebi iki şeyden sakının!"buyurdu. (Orada) bulunanlar: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Lanet sebebi iki şey nedir?' denilince buyurdu ki: "İnsanların geçtiği yola ya da gölgelendiklere yere birinizin oturup (tuvaletini) yapmasıdır."[1633[7]]

*** İdrar Yapılması Yasaklanan Yerler**

99/407- AbdulIah b. Sercis'ten (Radıyaiiaha anh):[1633[8]]
Hz. Peygamber (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki;
"Sizden biri kovuklara idrarını yapmasın, uyuduğunuz zaman kandili söndürün, şüphesiz fare fitili alıp ev halkının yanmasına sebep olabilir,
Gece su/süt tulumlarını bağlayın, su kabının üstünü örtün ve kapıları kilitleyin!"
§(Râvilerden) Katâde'ye:
"Kovuklara bevletmenin mekruh olmasının sebebi nedir?" diye sorulunca dedi ki:
"(Çünkü) oralar cinlerin meskenleridir, denilir."[1633[9]]

100/408- AbdulIah b. Muğaffel'den (Radıyaliahü anh):[1633[10]]
Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve setim) dedi ki:
"Biriniz gusül alacağı yere idrarını yapmasın, sonra orada abdest almak zorunda kahr. Vesvesenin büyük bir bölümü bundan (idrara dikkat etmemekten) kaynaklanır."
§ İbn Muğaffel'den ikinci yolla gelen rivayet:
Rasûlullah (SaUaüdhû aleyhi ve sellem) bir kişinin gusül alacağı yere idrarını yapmasını yasakladı. Vesvesenin büyük bir bölümü bundan (idrara dikkat etmemekten) kaynaklanır.[1633[11]]

101/409- Humeyd b. Abdurrahnıan el-Hımyerî'den:[1633[12]]
Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber'in (SaUaiiaM aleyhi ve seium) yanındaki sohbet süresi gibi, Rasûlullah'ın yanında dört sene kalarak sohbetine katılan bir başka kişiye rastladım. Bu kişi dedi ki:
'RaSÛlullah (Saîlallahü aleyhi ve sellem) bize:
Her gün sürekli taranmayı (yâni aşırı süslenmeyi),Gusül aldığı (su birikintisine) idrar yapmayı, Bir kadının erkeğinden kalan su ile erkeğin de karısından kalan su ile gusül yapmasını yasakladı, birlikte avuç avuç (ya da bir kapla) alsınlar!' buyurdu.
§Bir rivayette; 'ikisi beraber, o kaptan avuçla alsınlar,' diye emretti.
NOT: Hadis metni lafız olarak 'her gün sürekli taranmayı' şeklindedir. Ancak Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve sellem) her gün saçını taradığı[1633[13]] için buradaki mânâ, aşırı olarak makyajın/süslenmenin yasaklanması dır. Bir Müslüman, insanların arasında saçı ve sakalı düzgün olarak dolaşmahdır. Zira Hz. Peygamber saçı, sakalı karışmış ve pejmürde olarak dolaşan bir kişiyi tenkit etmiştir.[1633[14]]
*** Ayakta İdrar Yapmanın Hükmü**

102/410- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyallahüanh):[1633[15]]
Kendisine Ebû Musa'nın (Radtyaliaha anh) (üstüne sıçramasın diye titiz davranıp) şişeye idrarını yaptığı ve:
'İsrail oğullarından birisinin üstüne, idrar bulaşırsa orayı (kumaşı) kesmek zorunda kalırdı"[1633[16]] dediği haberi ulaşınca, o (Huzeyfe) şöyle dedi:
'Arkadaşınızın (Ebû Musa'nın) bu şekilde aşın davranmamasını isterim. Ben hatırlarım ki Rasûlullah'la (Saiiaiiakü aleyhi ve sellem) beraber yürüyorduk, bir topluluğun çer çöp attığı yere ulaşınca O, ayakta bevletti, tıpkı sizden birinin yaptığı gibi. Ben oradan uzaklaşmak için yürüdüğümde, işaretle durdurdu ve (kendisine siper olmam için) yaklaşmamı emretti. Ben de geri gelip sırtına kadar yaklaştım (ve ona siper oldum.)'
§Diğer rivayette; Huzeyfe (Radıyallahü anh) dedi ki:
'Hz. Peygamberle (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) yoldaydık, benden ayrıldı ve bir topluluğun çer çöp attığı yere ulaştı. Ben de kendisinden uzaklaşmak istediğimde, yaklaşıp (siper olmam için) bana işaret etti. Geri gelip sırtına kadar yaklaştım (ve ona siper oldum.) O ayakta bevletti. Sonra benden su istedi ve abdest aldı. Mestleri üzerine de mesh etti.'[1633[17]]

103/411- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh):1633[18]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) bir topluluğun çer çöp attığı yere geldi ve ayakta idrarını yaptı. §Hammad b. Ebî Süleyman (rivayetinde); 'O anda (idrar sıçramaması için) ayaklarını açmıştı' dedi.1633[19]

104/412- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahu anhâ) dedi ki:1633[20]
'Sana, Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) ayakta bevlettiğine dair bir hadis rivayet edilirse onu doğrulama! Zira Rasûlullah, Kur'ân kendisine nazil olmasından bu yana, ayakta idrarını hiç yapmadı.'1633[21]

Açıklama

Hz. Âişe'den gelen son rivayet, Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) evdeki durumu ile ilgilidir. Ama ev dışındaki durumu konusunda, Huzeyfe'nin rivayeti yanında Hz.Ali, Muğîre b. Şu'be, Zeyd b. Sabit ve benzeri kişilerden (RadtyaiiaM anhüm) gelen haberler bulunmaktadır ve bunlar da makbuldür. İbn Ömer gibi bazı sahabilerin de ayakta beviettikleri mervidir.
Bu rivayetlerden, ihtiyaç anında bir kişinin üstüne sıçratmaması şartıyla ayakta bevl edebileceği anlaşılmaktadır. Ancak, Rasûlullah'tan ve sahabeden bize gelen rivayetlerin büyük bir bölümünde, oturarak idrar yapıldığı/yapılması gerektiği nakledilir.
Hz. Huzeyfe rivayetinden anlaşılan;
1- Tuvalet esnasında konuşarak değil, bilakis işaret ederek ya da öksürerek bir şey istenebilir. Zaruret olmadıkça konuşmak doğru değildir ve yasaklanmıştır..
2- Gelen rivayetlerde, tuvalet ihtiyacı sırasında insanın gizlenmesi emredilmektedir. Bu da bir duvarla, açık arazide ise (siper bulunmazsa) bir insanı siper ederek diğer kişilerin gözlerinden korunmak şeklinde olabilir.
3- Dinde aşırı gidilmemeli ve emredilen şeyler normal olarak yerine getirilmelidir. Bu şekilde sahabenin birbirlerine yaptıkları tenkitlere şahit olmaktayız. Bu titiz davranışlar, o kişilerin kendi tercihleri de olsa lider konumundaki insanların aşırı gitmemeleri gerekir. Doğrusunu Allah bilir.1633[22]

*** Açık Arazideki Tuvalet İhtiyacı Anında Gözden Uzaklaşmak Ve Gizlenmek**

105/413- Abdurrahman b. Ebû Gurad/dan (Radıyallahü anh):1633[23]
Peygamberimizle (Sallallahü aleyhi ve sellem) birlikte hac için yola çıkmıştık. Yolda onun tuvalet ihtiyacı için ayrıldığını gördüm ve kendisini bir su kabı ile takip edip (kabı yerdim). Sonra başkası (oraya) gitmesin diye de yola oturdum.
Peygamberimiz ihtiyacını 'gidermek için iyice uzaklaşır (ve gözden uzakta bir yer seçerdi.)1633[24]

106/414- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):1633[25]
Hz. Peygamber (ShîhUahû aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Gözüne sürme çeken tek sayıda çeksin. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
İstincâda taş kullanacak kişi, tek 1633 [26] sayıda kullansın. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Bir şey yiyen, eğer diş kovuğundan bir şey çıkarsa onu atsın, (ancak) diliyle bulduğu şeyi yutabilir. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Tuvalet ihtiyacı için ayrılan kendisini gizlesin. Sadece kumdan bir tepe bile bulsa, ona sırtını dönerek (gizlensin). Şeytan, Âdem oğlunun a-çıktaki makatıyia alay eder (ettirir). Kim bu konuda titiz davranırsa güzel/karakterli hareket etmiş olur. Kim de titiz davranmazsa (sadece ayrılır giderse) ona da

zorluk yoktur."1633[27]

107/415- Abdurrahman b. Hasene'den (Radıyallahü anh):1633[28]
Ben, Arar b. Âs ile oturuyordum. Rasûlullah (Saüaüahu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi ve yanında deriden mâmül bir zırh ya da benzeri bir aleti vardı. Sonra bizden ayrıldı ve ileride o zırhı kendisine siper yapıp, oturarak idrarını yaptı. Biz:
'Rasûlullah bir kadın gibi oturarak bevl ediyor,'diye konuştuk. Sonra yanımıza geldi ve dedi ki:
"İsrail oğullarından bir kişinin, başına gelenlerden haberiniz yok mu? Onlardan bir kişiye idrar bulaşsa (kumaşın) o kısmını kesmek zorundaydı. Bu kişi onları bundan men etti de kabirde (büyük bir) azaba uğradı."
§ Abdurrahman b. Hasene'den (Radıyallahü anh) başka yolla gelen rivayet: Bir kişi yanındakilere, Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) için: 'Bakın, bir kadın gibi oturarak bevl ediyor' dedi. Peygamberimiz bunu işitti ve yanlarına gelince dedi ki:
"Yazık sana, İsrail oğullarından bir kişinin, başına gelenlerden haberin yok mu?., (ve hadisin devamını nakletti.)"1633[29]

108/416- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):1633[30]
Rasûluîlah'm (SailallâM aleyhi ye sellem) şöyle dediğini işittim: "İki kişi tuvalet ihtiyaçları için gidip avret yerlerini açarak ve konuşarak İhtiyaçların! gidermesinler! (Zira) Allah onların bu hareketine şiddetle buğzeder."
NOT: Bit rivayette, töhmet/dedikodu sebebi hareketlerden kaçınılması gerektiği bize hatırlatılıyor. Tuvalet sırasında (su istemek gibi) bir İhtiyaç hariç dışarıdaki insanla konuşmak doğru değildir.1633[31]

*** Tuvalet Anında Selâm Almanın Ve Abdestsiz Olarak Allah'ı Zikirle Meşgul Olmanın Hükmü**

109/417- Muhammed b. Ca'fer'e,1633[32]
Abdestsiz olan bir kişiye selâm vermenin hükmü soruldu. O da senediyle Muhacir b. Gunfüz'den (Raâtyaiiahamh) şunları nakletti:
Kendisi (Muhacir b. Gunfüz) Rasûlutiah'a (Satiaiiahü aleyhi ve sellem) abâest alırken, selâm verdi. O da abdestini bitirinceye kadar selâmı almadı, daha sonra selâmını aldı ve buyurdu ki:
"Senin selâmını almama mani olan şey, sadece temiz olmadan Allah'ı zikretmeyi kerih görmemdir."
Muhammed b. Ca'fer ekledi:
'Bu hadisten dolayı, Hasan Basrî temizlenmeden Kur'ân okumayı veya aziz ve celîl olan Allah'ı zikretmeyi kerih görürdü/hoş karşüamazdı.'1633[33]

110/418- Muhacirb. Gunfüz'den (Radıyaiiahü anh):1633[34]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken, selâm verdim. O (abdestini bitirinceye kadar) selâmı almadı ve abdestini bitirince buyurdu ki:
"Senin selâmını almama mani olan şey, sadece abdestsiz olarak Allah'ı zikretmeyi kerih görmemdir."
§ Bir rivayette; 'Sadece temiz olmadan Allah'ı zikretmeyi kerih görmemdir,' şeklinde geçmektedir.
§ Muhacir b. Gunfüz'den (Radıyallahü anh) gelen ikinci rivayet: Peygamberimiz (SaUallahü aleyhi ve seiiem) bevlediyordu, kendisine selâm verdim. (Ancak) O, abdest'alıncaya kadar selâmı almadı, daha sonra aldı.1633[35]

111/419- Abdullah b. Hanzale İbnü'r-Râhib'den (Radıyaiiaha anh):1633[36]
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bevlederken bir kişi (geldi,) selâm verdi. (Ancak) O, selâmı almadı. Daha sonra elini bahçeye vurup teyemmüm yaptı (ve selâmını aldı).1633[37]

112/420- Ebû Sellâm'dan:1633[38]

Bana, Hz. Peygamber'i (Saiiaiiahu aleyhi ve selim) bevlederken gören kişi anlattı:
'Rasûlullah bundan sonra daha suya dokunmadan/abdest almadan (ezberinden) Kur'ân okudu,'
§(Râvüerden) Hüşeym bir seferinde de şöyle nakletti: "...Suya dokunmadan/abdest almadan (ezberinden) Kur'ân âyetleri okudu."1633[39]

Açıklama

Abdestsiz olarak Allah'ın adı zikredilir ve ezberden Kur'ân okunabilir. Ancak Rasûllahm hayatında görülen uygulama, bunların çoğunlukla abdest alındıktan sonra yapılmasıdır. Aynca abdestsiz olarak bazı şeylerin yapılması yasaktır; Namaz ve tavaf gibi... Abdestsiz olarak Kur'ân'a dokunmak da çoğunluğun görüşüne göre yasaktır; Bu müctehidler arasında İbn Ömer, Hasan el-Basrî, Ata, Tâvûs, Şâbî, İmam Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel gibi önemli kişiler bulunmaktadır. Sadece Davûd ez-Zâhirî buna cevaz vermektedir.1633[40]
Mendûb olan yukarıdaki uygulamadır. Cünüp olan kişi Kur'ân'ı ezber ya da yüzünden okuyamaz. Söz konusu rivayetler ilgili konuda gelecektir.1633[41]

*** Tuvalete Girerken Ve Çıkarken Yapılan Duâ**

113/421- Enes b. Mâtİk'ten (Radıyallahü anh):1633[42]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) tuvalete girerken şöyle derdi: "Allahümme, innî e'ûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis."
(Duanın Trc. 'Allahım, şeytan ve yardımcılarının şerrinden sana sığınırım.')
NOT: Hadiste geçen hubs kelimesi, habisim çoğuludur. Habâis kelimesi de, habîse'nin çoğuludur. Bu kelimelerin manaları ile ilgili çeşitli açıklamalar/yorumlar bulunmaktadır. Hattâbi ve İbn Hıbbân gibi bazı âlimler; şeytanların erkek ve dişileri olarak ifade etmişlerdir. Bu nedenle 'Allahım, erkek ve dişi şeytanların şerrinden sana sığınırım' şeklinde terceme edildiği gibi, ı Allahım, şeytan ve yardımcılarının şerrinden sana sığınırım' şeklinde de ifâde edilebilir.'1633[43]

114/422- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):1633[44]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvalete girerken şöyle derdi: "Allahümme, innî e'ûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habîs", "(ya da ve'l-habâis)."
§Râvi Şube: Burada (ve'l-habîs ve'l-habâis) şeklinde ikisi de söylendi, şeklinde nakletti.1633[45]

115/423- Zeyd b Erkam'dan (Radıyallahü mh):1633[46]
Rasûlullah (Sattitiiaks aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Şu bitki örtüsü (şeytanların/pisliklerin) bulunduğu yerlerdir, sizden biri oraya tuvalet için girdiğinde şöyle desin:
'Allahümme, innî e'ûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis.1 "1633[47]

116/424- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):1633[48]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvaletten çıkarken:
"Gufrânek" derdi.
(Duânm trc. (Allahım!) Senin affetmeni isterim.)
NOT: Tuvaletten çıkarken, Rasûlullah'ın (Saiuaühû aleyhi ve senem) istiğfar etmesi, af dilemesinin sebebi şunlar olabilir:
* Allah'ı tuvalet gibi bazı Özel ihtiyaçları dışında, her zaman zikreder ve a-nardı. İhtiyaç anında zikri terk etmeyi, kendisi için kusur ve günah olarak görebilir,
* Ya da nimetlerin şükrünü eda edemediğini düşünüp böyle dua etmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir.1633[49]

*** Tuvaletteki İnsanın Kabe'ye Ve Mescid-i Aksâ'ya Önünü Ya Da Arkasını Dönmesinin Yasaklanması**

117/425- Abdullah b. Haris ez-Zübeydî'den (Radıyallahü anh):1633[50]
Rasûlullah'in (SaUaiiahu aleyhi ve seiiem) şu sözünü ilk duyan benim: "Sizden biri kıbleye dönerek sakın bevl etmesin!"
(Râvi der ki): "Bunu insanlara ilk nakleden kişi benim."1633[51]

118/426- Ma'kıl b. Ebû Ma'kıl el-Esedî el-Ensârî'den (Radıyallahüanh):1633[52]
Rasûlullah (Sallaliahü aieyiu ve sellem), büyük ve küçük tuvalet ihtiyacı anında iki kıbleye (yani Kabe ve Mescid-i Aksâ'ya)1633[53] dönmeyi yasakladı.1633[54]

119/427- (Ebû Talha'nm azatlısı) Râfîb. İshâk'tan:1633[55]
Kendisi, Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin (Radıyaiiahu atıh) Mısır'da bulunduğu dönemde şu sözünü duymuştu:
'Vallahi, bu tuvaletleri ne yapacağımı1633[56] bilmiyorum. Rasûlullah (Saiialm hü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurmuştu:
"Biriniz tuvalete, büyük ya da küçük ihtiyacı için gittiğinde Kabe'ye önünü ve arkasını dönmesin!'"1633[57]

120/428- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):1633[58]
Rasûlullah (SatlallahU aleyhi ve seüem) dedi ki:
"Biriniz tuvalete gittiğinde, Kabe'ye önünü ve arkasını dönmesin! Ancak doğuya ya da batıya dönsün!"
Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle devam etti:
'Şam bölgesine geldiğimizde kıbleye doğru yapılmış tuvaletler bulduk. (Tuvalet sırasında) başka tarafa yönelmeye çalışıyor, sonra da istiğfar ediyorduk.'1633[59]

121/429- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1633[60]
Hz. Peygamber (Saiiatiahu aleyhi ve seitem) şöyle dedi:
"Ben sizin için bir baba gibiyim, (faydalı şeyleri öğretirim). Biriniz tuvalete gittiğinde, Kabe'ye önünü ve arkasını dönmesin!"
Rasûluîlah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bize tezek ve kemik ile istincâyı (tuvalette temizlenmeyi), ayrıca birinin istincâda1633[61] sağ elini kullanmasını yasakladı.1633[62]

122/430- Selman el-Fârisî'den (Radıyallahü anh):1633[63]
Müşrikler Rasûlullah (SaiMiaM aleyhi ve sellem) ile alay ederken onlardan birisi şöyle dedi:
'Arkadaşınızın size tuvalet (adabına) varıncaya kadar her şeyi öğrettiğini düşünüyorum.' Selman şöyle cevap verdi:
'Evet, O bize tuvalet (ihtiyacı) sırasında kıbleye dönmemeyi emretti"
§(Bir rivayette; 'arkamızı da dönmemeyi emretti.Rasûlullah (SaUaüaha aleyhi ve seiiem) bize; istincâda sağ eli, üçten az taşı, ayrıca tezek ve kemiği de kullanmayı yasakladı.
NOT: Yeryüzünün mübarek bölgelerinden Kudüs'teki Mescid-i Aksa Müslümanların ilk kıblesi ve Mekke'deki Kabe ise sonraki kıbleleridir. Bu nedenle çölde ya da açık arazide bulunanların tuvalet ihtiyacı sırasında Kabe'ye veya Mescid-i Aksâ'ya arkalarını ve Önlerini dönmeleri yasaklanmıştır. Zira bu kutsal mekânlara ibadet için dönülür.
Zaruret halinde ya da kapalı mekânlarda, bu yönlere dönme ruhsatı verilmiştir. Fakat tuvalet yapımında kıbleye doğru olmamasına dikkat edilmelidir.1633[64]

7- Yırtıcı hayvanların artığı konusunda müctehidler ihtilâf ettiler; İmam Ebû Hanife ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre necistir. îmam Mâlik, Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise temizdir.1634[82]
8- Köpek ve domuzun artığı İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre necistir.1635[83] İmam Mâlik'e göre köpeğin artığı temizdir, zira avda kullanılmaktadır. Köpeğin artığı/yaladığı kabı ise yedi kere yıkamak necis olduğu için değil de taabbüden emredilmiştir. Domuzun kendisi necistir, ama artığı konusunda ondan iki rivayet vardır.'1636[84]
9- Köpeğin kılı ve tüyü İmam Ebû Hanife ve Mâlik'e göre temiz, diğer İmamlara göre necistir.1637[85]
10- Ölü insan, İbn Abbas ve İbn Zübeyr gibi bazı sahabilerin fetvalarından dolayı Hanefîlere göre

---

*** Evlerdeki (Ya Da Kapalı Mekanlardaki) Tuvaletlerde Kıbleye Dönme Ruhsatı**

123/431- Câbirb. Abdullah'tan (RadıyaiiaM anh):1633[65]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize bevl ederken avret mahallimiz (açık olarak) kıbleye dönmemizi yasakladı. Sonra onu, vefat etmeden bir yıl önce kıbleye dönmüş bir şekilde bevlederken gördüm.1633[66]

124/432- Abdullah b. Ömer'den (Radıyaiiahaanhümâ):1633[67]
Bir gün (kız kardeşim) Hz. Hafsa'nın (RadıyaiiaM anhâ) odasının damına çıktım ve (tesadüfen) Rasülullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seium) tuvalet ihtiyacı için oturmuş gördüm; yüzü Şam bölgesine ve sırtı da Kabe'ye dönüktü.
§ İbn Ömer'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Bir gün evimizin damına çıktım ve (etrafa bakarken tesadüfen) Rasûlullah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) iki kerpiç üzerine tuvalet ihtiyacı için oturmuş gördüm, yüzü de Mescid-i Aksa tarafına dönüktü.1633[68]

125/433- Abdullah b. Ömer'den (Radıyaiiahu anhüma):1633[69]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki kerpiç üzerine tuvalet ihtiyacı için oturmuş gördüm, yüzü de kıbleye dönüktü.1633[70]

126/434- Ebû Katâde'den (Radıyaiumanh):1633[71]
Rasûlullah'ı (Saiiaîiahu aleyhi ve seiiem) kıbleye dönük olarak bevlettiğini gördüm.1633[72]

127/435- Ömer b. Abdülazîz'den:1633[73]
Şu kadar süreden beri, tuvalette kıbleye dönmedim. Bana Irak b. Mâlik, Hz. Âişe'den (RadıyaitahUatthâ) rivayet etti:
'İnsanların bundan (tuvalet sırasında kıbleye dönme yasağından) hoşlanmadı klan/zorlandıkları haberi Hz. Peygamber' e (SattaifaM aleyhi ve seiiem) ulaşınca, kıbleye dönme izni (ruhsatı) verdi.'
§ Hz. Âişe'den (Radıyaiiahümhâ) gelen başka rivayette:
RaSÛİUİlah (Sallaliahü aleyhi ve seliem) dedi İd:
"Böyle yapıyorlar ha, oturağımın yönünü kıbleye çevirebilirsiniz."1633[74]
NOT: Bu konuda bilgi için bk. 122/430 nolu hadisin açıklaması

, aee.. T/67.Nevevi, age, II/548,550.
1634[82] Sehnûn, Müdevvene, 1/5; İbn Kudâme, age., 1/43; Nevevî, Mecmu', 1/172,11/589.
1635[83] Merğmânî, age., 1/24; İbn Kudâme, age., 1/41; Nevevî, age., 1/172-173.
1636[84] Sehnûn, age., 1/5; Desûkî, Haşiye, T/83.
1637[85] Merğmânî, age., 1/21-22; Kâsânî, age., 1/63.

necis, ancak kuyuya düşen bir zenciden dolayı suyun boşaltılmamasma ilişkin sahabe fetvası nedeniyle cumhura göre temizdir.[1638[86]]
11- İnsanın menisi, İmam Ebû Hanife ve Mâlik'e göre necistir ve temizlenmesi vaciptir. îmam Şafiî ve Ahmed'e göre ise; meni temizdir ve çıkarılması vacip değil, müstehaptır.[1639[87]]
12- Süt emen erkek çocuğun bevli; Şafiî ve Hanbelîlere göre necaset-i hafifedir, üzerine sadece su dökülür/serpilir. Hanefî ve Mâlikîlere göre necistir, çünkü bevlin kabir azabına sebep olması ile ilgili hadis umûmî hüküm ifade eder.[1640[88]]
13- Hanefi mezhebine göre; insan ve domuz derisi dışında kalan bütün deriler, hayvanın kesilmesiyle ya da leş ise tabaklanmasıyla temizlenir. Bu deri üzerinde veya içinde namaz (alınabilir, satışı da caizdir. Ancak bunun yenmesi haram kılınmıştır.[1641[89]] Cumhur ise kesilsin ya da leş olsun bu derilerin ancak tabaklanma ile temiz hale geleceğini belirtmişlerdir.[1642[90]]
14- Müstamel su, Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre sadece temizdir. İmam Malik ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise hem temiz, hem de temizleyicidir.[1643[91]]
15- Yırtıct kuşların artığı İmam Ebû Hanîfe, Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre temizdir. Ancak Ebû Hanîfe kullanılmasını mekruh görmüştür.[1644[92]]

1638[86] Îbnü'l-Hümâm, age., 1/72; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/47.
1639[87] İmam Muhammed, el-Camiu 's-sağîr, s.80-81; îbn Rüşd, age., 1/59.
1640[88] İbnü'l-Hümâm, age., 1/140; İbn Rüşd, age., 1/58; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/84.
1641[89] Kâsânî, age., 1/86.
1642[90] Şîrâzî, age., 1/245; İbn Kudâme, age., 1/59.
1643[91] Merğmânî, age., 1/20; İbn Rüşd, age., 1/20; İbn Kudâme, age., 1/18; Nevevî, age., 1/153.
1644[92] Kâsânî, age., T/64; İbn Kudâme, age., 1/42; Nevevî age., 1/172.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/155-156.

f)- MİSVAK İLE AĞIZ TEMİZLİĞİ

* Misvak Kullanmanın Önemi/Fazileti

156/464- Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'tan (Radıyaiiahu emh):1645[1]
RasÛllllah (SallctÜahö aleyhi ye setlem) dedİ ki.
"Misvak, ağzı temizleyici olup Rabb'in de rızasını kazanma sebebidir."1646[2]

157/465- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anhâ);1647[3]
Hz. Peygamber buyurdu ki:
"Misvak, ağzı temizleme ve Rabb'in rızasını kazanma sebebidir."1648[4]

158/466- Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhumâ):1649[5]
Hz. Peygamber (Saüallahu aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Misvak kullanmaya devam edin. Zira o, ağzı temizleyici olup Rabb'in de rızasını kazanma sebebidir."1650[6]

159/467- AbduIlah b. Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ):1651[7]

1645[1] Sened:
Sahih: Müsned, I/1O, H.no: 62; Benzer'rivayet için bk. 1/3, H.no: 7. EM Fü'/â, 1/103-104, H.no: 109-110; Ahmed Muhammed Şâkir hadis hakkında şunları söyler: "İsnadı munkatıdır. îbn Ebî Atik; Muhammed b. Abdullah b. Ebî Atik Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir'dir (Radıyallahü anhüm). Ebû Atİk dedesidir. Babası Abdullah da İbn Ebî Atik diye bilinir. Babası Hz.Âişe, İbn Ömer ve diğer sahâbilerden (Radıyallahü anhüm) nakillerde bulunur. Ancak Hz.Ebû Bekir'e yetişip yetişmediği tam olarak bilinememektedir. Bu hadisi Hz. Aişe'den de nakleder (Bk. Müsned. VI/47, H.no: 24085). Nesâî'nin Siinen'indeki rivayette Muham-med'in yerine kardeşi Abdurrahman vardır. İki kardeş de bu hadisi babalarından nakleder. Rivayetlerin biri Hz.Ebû Bekir'den, diğeri Hz. Aişe'den nakledilir. Hz.Aişe'nin hadisi sahihtir. Hz.Ebû Bekir de Hz. Aişe'den bu hadisi almıştır."
İbn Hacer Hz.Aişe'nin hadisini muallak olarak bab başlığında alan Buhârî hadisi için şunları dile getirir: "Bu hadisi Ahrned b. Hanbel, Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân Abdurrahman b. Abdullah b. Ebî Atik Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir, babasından, o da Hz. Aişe'den nakleder. Bu kanalla rivayet edenler: Yezîd, Dirâverdî, Süleyman b. Bilâl ve daha birçok muhaddis. Ancak Hammad b. Seleme bu isnadla Hz. Aişe'ye değil, Hz.Ebû Bekir'e ulaştırır. Ebû Ya'lâ ve Serrâc Müsned M erin de Abdula'lâ b. Hammad, onun da Hammad b. Seleme kanalıyla naklettiği rivayeti naklederler. Ebû Ya'lâ'nın rivayetinde Abdula'Iâ: "Bu bir hatadır. Aslında bu rivayet Aişe'den mervîdir" der. Bk.İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV/199 {Buhârî, Savm, 27'nin şerhi)
İbn Hıbbân İse hadisi Hz. Âİşe'ye dayandırmış ve hadisin sonunda şunları söylemiştir: "Aynı nesilden dört kişinin birden Hz.Peygamber'i görme şerefi bu ümmetin içinde sadece Hz.Ebû Bekir ve nesline nasip olmuştur: Ebû Bekir, babası Ebû Kuhâfe, oğlu Abdurrahman, torunu Ebû Atik Muhammed. Bk.îbn Hıbbân, İÜ/348, H.no: 1067
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, râvilerinin sika olduklarını, fakat İbn Ebî Atik (Abdullah b. Muhammed)'in Hz.Ebû Bekir'den hadis işitmediğini ifâde eder. Bk.Mecma', 1/220
Senedi munkatı olan bir rivayetin zayıf olması gerekir. Fakat hadisin metni sahih rivayetlerle destek bulmakladır. Hz.Âişe, Ebû Hüreyre ve İbn Ömer (Radıyallahü anhüm} gibi birçok şahidi bulunmaktadır.
1646[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/212.
1647[3] Sened:
Sahih: Müsned, VI/124, H.no: 24806; Benzer rivayet için bk. VI/238, H.no: 25892; VI/62, H.no: 24213; VI/47, H.no: 24085 (Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir kanalıyla); VI/146, H.no: 25013 (Bu rivayetin senedinde İbrahim b. İsmail b. Ebî Habîbe el-Eşhelî var ki bu zâtı birçok kimse zayıf-meselâ Dârekutnî "metruk"- saymış, İbn Adiy zayıflığına rağmen hadislerinin yazılabileceğini belirtmiş, İbn Maîn "sâlih", Ahmed b. Hanbel "sika" saymış, İbn Sa'd da Övmüştür. Gece kâim, gündüz sâim (gecelerini namaz, gündüzlerini oruç ibâdeti ile geçiren) bir zattır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 114; İbn Hacer de zayıf sayanlar arasındadır. Bk.Takrib, Trc. no: 146);
Şafiî, Müsned, s.14; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/156, H.no: 1792; Buhârî, Savm, 27 (Muallak olarak cezm siğasıyla kullanmıştır); Dârimi, Vudû', 19, H.no: 690; Humeydî, 1/87, H.no: 162; İbn Huzeyme, 1/70, H.no: 135; İbn Hıbbân, m/348, H.no: 1067; Ebû Ya'lâ, VITI/51, 73, 315, H.no: 4569, 4598, 4915-4916; Nesâî, Taharet, 4, H.no: 5; es-Sünenü'l-kübrâ, 1164 H.no: 4; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/91, H.no: 276; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/34 H.no: 134-138; es-Sünenü's-suğrâ, s.75, H.no: 79; Şuabü'l-îmân, 11/382, H.no: 2118; 111/27-28, H.no: 2777; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından iki isnadla nakledildiğini ve isnadlardan birinde sika müdellis olan İbn İshâk'ın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/220.
1648[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/213.
1649[5] Sened:
Sahih: Müsned, îl/108, H.no: 5865; Taberân'î, el-Mu'cemü'l-evsat, DH/270, H.no: 3113; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Heysemî de bu hususa dikkatleri çeker. Bk.Mecma', 1/220. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk. 22/64.hadi s. Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 4832;
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Hıbbân, III/352, H.no: 1070 b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi (j—aJJ rWj ^Ji iu^. ^iü ı^ i)!j_Ji) için bk.
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/278, H.no: 7496; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/27, H.no: 2776; Heysemî, Taberânî'nİn Kebîr ve Evsafında zikredilen hadisin senedinde zayıflığında icmâ edilen Bahr b. Kenîz (Küneyz) es-Sekkâ'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/282; Zehebî, Kâşif, Trc. no: 537
c-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 289 (Bûsırî, isnadının zayıf olduğunu, bu hususta Hz. Ebû Bekir, Âişe, Ali, İbn Abbas, Huzeyfe, Yezid b. Hâlid, Enes, İbn Ömer, Ümmü Habîbe ve Ebû Eyyûb'dan (Radıyallahü anhüm) da
rivayetlerin bulunduğunu ifâde eder. Bk. Bk.Misbâhu'z-ZMcâce, J/43); Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/179, 209, 220, H.no: 7744, 7846, 7876; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/43, H.no: 888. d-Enes b. MâiİK'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Deylemî, Firdevs, IH/137, H.no: 4369.
Benzer bir rivayet İbn Abbas'tan (Radıyallahü anh) nakledilmiştir. Bk. Dârekutnî, Süne?!, 1/58 (zayıf):
e-Ubeyd b. Umeyr'den (nıürsel olarak): Ma'mer b. Râşid, X/430 (senedinde de müphem bîr râvi bulunduğu için zayıftır).
1650[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/213-214.
1651[7] Sened:
Hasen: Müsned, 1/237, H.no: 2125; Benzer rivayet için bk. 1/307, H.no: 2799; 1/339-340, H.no: 3152; 1/337, H.no: 3122; 1/315, H.no: 2895; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/156-157, H.no: 1793, 1809 (mevkûf-hükmen merfû); Ebû Ya'lâ, IV/218, H.no: 2330; Deylemî, Firdevs, 1/397, H.no: 1606; Heysemî, hadisin Ahıned b.

RüSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Misvak kullanmakla o kadar çok emrolundum ki neredeyse hakkında âyet 1652 [8] inecek zannettim."1653[9]

160/468- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):1654[10]
Rasûlullah bize misvak kullanmayı o kadar çok emretti ki neredeyse hakkında âyet inecek zannettik.1655[11]

161/469- VâsİIe b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh):1656[12]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Misvak kullanmakla o kadar çok emrolundum ki bana farz kılınacak diye endişe ettim."1657[13]

162/470- Enes b. Mâlik'ten fRadıyallahü anh):1658[14]
Rasûlullah (SaiiattaMialeyhive setiem) şöyle dedi:
"Misvak kullanmayı size sürekli tavsiye ettim. "1659[15]

163/471- Ebû Ümâme'den (Rad^aiiahaanhy):1660[16]
RüSÛlUİlah (SüllatlöhU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Cebrail bana her geldiğinde misvak kullanmayı tavsiye ediyordu, ağzımın ön tarafının/diş etlerinin (misvak kullanmaktan dolayı) aşınmasından endişe etmeye başladım."1661[17]

164/472- Abdullah b. Ömer'den (RadyatkıMmhsmâ):1662[18]

Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini ve senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/221; 11/98. Fakat Erbede et-Temîî ve Şerik sadûktur. Ebû İshâk Anır b. Abdullah b. Ubeyd el-Hemdânî (v.128/746) sikadır, son zamanlarında İhtilât etmiştir.
1652[8] Diğer rivayette; "...vahy inecek zannettim".
1653[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/214.
1654[10] Sened:
Hasen: Müsned, 1/285, H.no; 2573; Ebû Ya'lâ, V/94, H.no: 2702; Makdisî, Muhtara, K/494, H.no: 481; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emâm, 1/290. Fakat Erbede et-Temîî ve Şerik sadûktur.
1655[11] Ya da; "... diye düşündük".
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/214-215.
1656[12] Sened:
Hasen: Müsned, m/490, H.no: 15949; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXÜ/76, H.no: 189. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki Leys b. Ebî Süleym'in sika-müdellis olduğunu ve an'ane yaptığını ("an fiilân" şeklinde naklettiğini) belirtir. Bk. Mecma', 11/98; Leys b. Ebî Süleym hakkında geniş bilgi için bk.18/215.hadis. Hadis, İbn Abbas (159-60/467-468) ve Ebû Ümâme'den (163/471) (Radıyallahü anhüm) şâhidleri ile kuvvetlenir.
1657[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/215.
1658[14] Sened:
Sahih: Müsned, III/143, H.no: 12398; Benzer rivayet için bk. m/249, H.no: 13532; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/157, H.no: 1811; Buhâıî, Cum'a, 8; Nesâî, Taharet, 5, H.no: 6; Dârimi, Vudû', 18, H.no: 687-688; Beyhakî, es-Sünenü'Uübrâ, 1/35; Ebû Ya'lâ, VII/186, H.no: 4171.
1659[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/215.
1660[16] Sened:
Hasen: Müsned, V/263, H.no: 22170; İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 289; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIU/210, 220, H.no: 7847, 7876; İbn Mâce'nin Sünen'indeki metin şöyledir:
Hadis Ubeydullah b. Zahr ve Ali b. Yezîd el-Elhânî sebebiyle zayıftır. Çünkü, Ubeydullab b. Zatır e!-İfrîkî, Ahmed b. Hanbel tarafından zayıf kabul edilmiştir. Nesâî ise "bir beis yoktur" der. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 3544; Tirmizî ise hocası Buhârî'nin bu zat hakkında "sika" dediğini nakleder. Bk.Sünen, Isti'zân, 31, H.no: 2731; İbn Hacer ise "sadûktur, bazen hata yapar" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 4290; Ubeydullah'ın Tirmizî'de dokuz, Nesâî, Dârimî ve Ebû Dâvûd'da bir, İbn Mâce'de üç, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ise 35 rivayeti bulunmaktadır. Fakat İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivayette bu zâtın yerinde mütâbî olarak Osman b. Ebu'l-Atike bulunmaktadır.
Ali b. Yezîd hakkında Tirmizî "zayıftır" der. Bk.Sünen, Isti'zân, 31, H.no: 2731; Bûsirî, cumhurun AlÎ b. Yezid'in zayıflığını belirttiğini İfade eder. Bk. îbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no: 228; İbn Hacer ve Zehebî de zayıf sayanlardandır. Bk.Takrîb, Trc. no: 4817; Kâşif, Trc. no: 3983. Heysemî, bir başka hadiste (81/278.Hadis) "Ahmed b. Hanbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. YezÎd var" der. BkMecma', 1/199-200. Ali b. Yezîd'in Tirmizî'de yedi, Dârimî'de bir, İbn Mâce'de yedi, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ise 40 rivayeti bulunmaktadır.
Fakat Vasile (161/469) ve İbn Abbas (RadıyallaM anhüm) (159-160/467-468) tarafından nakledilen şâhid hadisler ile kuvvet kazanır. Tirmizî her iki râvinin de yer aldığı hadislerde "hasen" hükmünü vermiştir, örnek olarak Bk. Sünen, Zuhd, 61, H.no: 2406.
1661[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/215-216.
1662[18] Sened:
Sahih: Müsned, 1/138, H.no: 6226; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/300, H.no: 3218; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/40. Buharı ve Müslim'de îbn Ömer'den (Radıyaliahü anhümâ) nakledilen hadiste bunun bir rüyada olduğu kayıtlıdır:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Uykuda iken bir misvakla misvaklandığımı gördüm. Biri diğerinden büyük olan iki adam beni çekti. Ben de misvağı küçük olanına verdim. Bana: "Büyüğe ver!" denildi. Ben de büyük olana verdim,"
Bk.Müslim, Rü'yâ, 19; Zühd, 70; Buhârî, Vudû', 74;
Hz.Âişe'den (Radıyaliahü anhj nakledilen hadiste ise bunun gerçek hayatta olduğu İfâde edilmektedir:
Ebû Dâvûd, Taharet, 27, H.no: 50; Bu rivayetlerin arasını İbn Hacer şöyle bulur: "Bu hâdise uyanıkken vuku bulmuş, bunun üzerine de Allah Rasûlü bunun önceden bir vahiyle bildirildiğini muhataplarına tenbih etmek üzere gördüğü rüyayı anlatmış olabilir. Bk.Fethu'l-Barî, 1/470 (Buhârî, Vudû', 74).

Rasûlullah'ın (Saitaliahü aleyhi ve seiiem), misvak kullanmayı âdet edindiğini gördüm. Misvağı kavmin en büyüğüne verdi ve şöyle dedi:
"Cebrail bana (her işte) büyükten başlamamı tavsiye etti."1663[19]

165/473- Temmâmb. Abbas'tan (Radıydıiaha anhüınâ):1664[20]
Rasülullah'ın (SnlMiaku aleyhi ve sellem) yanma bazı kişiler geldi (ya da getirildi). Onlara dedi ki:
"Bana ne okıyor,sizin kirli/sararmış dişlerle geldiğinizi görüyorum. Misvak kuüanın! Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım tıpkı abdesti farz kıldığım gibi misvağı da farz kılardım."
NOT: Hadiste geçen farz kılma fiili, bazı rivayetlerde emrederdim şeklinde nakledilir. Buradaki anlam, bağlayıcı emirdir. Tevbe sûresi 9/292da geçtiği gibi Rasûluliah îeşrî yetkisine sahiptir ve bazı şeyleri haram kılabilir. Bunlar Allah'ın emriyle (vahyle) olduğu için farz ve haram Iafızlarıyla ifade edilebilir.1665[21]

Açıklama

İslâm ağız sağlığına/temizliğine önem verir. Temizlemenin en pratik ve en müessir yolu misvaktır. Sünnet'e uygun olan misvak, erâk ya da zeytin ağacının1666[22] dalıdır; onların ince lifleri, kendine has kokusu vardır. Müstehab olan, misvağı abdest alırken, yatarken ve yataktan kalkınca kullanmaktır. Misvağın birçok
faydalan vardır, bunlardan bazılar şöyle zikredilir;
Rasûlullah'm sünnetine uyulmuş olur,
Ağız temizliğini sağlar,
Ağız kokusunu giderir,
Diş etlerini kuvvetlendirir,
Diş çürümelerini engeller,
Gözü kuvvetlendirir,
İşlerinde başarı sağlar,
Zekâyı artırır,
Konuşmayı güzelleştirir,
Hazmı kolaylaştırır,
Ömrü bereketlendirir,
Sünnet'e uyulduğu için mii'min olarak irtihale sebep olur ki aslında bütün bunlar Rabbimizin rızasını kazanmaya ve mü'min olarak irtihale açılan yollardır.

1663[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/216-217.
1664[20] Sened:
Hasen: Müsned, 1/214, H.no: 1835; Makdisî, Muhtara, VITI/394, H.no: 486; Beyhakî, e's-Sünenü'l-kübrâ, 1/36, H.no: 150; Taberânî, eUMu'cemü'Ukebîr, 11/64, H.no: 1301-1303; Hâkim, 11/245, H.no: 5İ7 (şâhid olarak nakleder).
Ca'fer b. Ebû TâlÎb'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.28-29, H.no; 138; Ebû Nuaym, Müsnedü EbîHanîfe, s.205-206;
Abbas'tan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.Bezzâr, IV/129-130, H.no: 1302; Ebû Ya'lâ, XII/71, H.no: 6710; Deylemî, Firdevs, 11/62, H.no: 2349;
Hadis mürsel olduğu için zayıftır. Heysemî, hadisin senedinde mechûl olan Ebû Ali ez-Zerrâd (Saykal) bulunmaktadır. Bk. Mecma', 1/221; n/97-98; İbn Hacer de Lisânü'l-Mîzân'fa senedde Süfyân ile Ebû Ali ez-Zerrâd arasında Mansûr'un bulunduğunu, fakat bu râvînin Müsned'de düştüğünü iddia eder. Bk.VI/414; Ahmed Muhammed Şâkir bu görüşün hatalı olduğunu belirtir. Zira hem Süfyân, hem de Mansûr ez-Zerrâd'dan hadis işitmiştir. Elbânî de hadisi zayıf saymıştır. Bk.Daîfe, H.no: 1748; Fakat hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır. Ahmed Muhammed Şâkir rivayetleri birleştirerek hadisin sahih olduğuna hükmeder. Temmâm'm da babası Abbas'tan duyduğunu belirtir.
Bu hadis Müsned'de (ÜT/442, H.no: 15593) Kuşem b. Temmâm veya Temmâm b. Kusem'İn babasından naklettiği hadis başlığı altında tekrar edilmiş. Bu sahâbÎnin ismi Temmâm b. Abbas b. Abdulmuttalib'dir (Radıyaliahü anhüm). Fakat hadisin senedi muzdarip-tir. Çünkü 1/214, H.no: 1835.hadiste Süfyân, Ebû Ali ez-Zerrâd'dan, o Ca'fer'den, o da babası Temmâm b. Abbas'tan nakletmiş; III/442, H.no: 15593.hadiste ise Süfyân, Ebû Ali ez-Zerrâd (Saykal)'dan, o Kuşem b. Temmâm'dan veya Temmâm b. Kusem'den, o da babası Temmâm b. Abbas'tan nakletmiştİr. Saykal (Ebu'l-Hasen ez-Zerrâd): Ali b. Ca'fer b. Muhammed b. Abdullah b. Alî, Ebû Hanife'nîn hocalarından biridir. Ebû Hanife de hadisi bu hocasından almıştır. Müsned'de ise sadece buradaki rivayeti verilmiştir.
1665[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/217-218.
1666[22] Misvak, erak ağacı yanında zeytin ağacından da olur. Bu konuda Rasûluliah (Sallallaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:
"Mübarek bir ağaç olan zeytinden yapılan misvak ne güzeldir, o ağız kokusunu güzel]eştirir ve çürümeyi önler. O, benim ve benden önceki peygamberlerin misvağıdır." (Taberânî , el-Mûcemu'l-evsât I, 210, H.no: 678; Deylemî, Firdevs, IV, 260, H.no: 6767) Muâz b. Cebel'den (Radıyallahâ anh) nakledilen bu hadis için Heysemî şöyle der: "Hadisi Taberânî Evsafında zikreder. Senedinde Muallil b. Muhammed var. Hakkında bilgi veren birini tanımıyorum" BkMecma', 11/100. Taberânî'nin senedinde bu isimde bir râvi de görülmemektedir. Fakat Taberânî'nin bir başka eserinde sened şu şekildedir:
Bk.Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, H.no: 46 (Burada ise ismini Muallil b. Nüfeyl olarak görüyoruz); Aclûnî, Ebû Nuaym'in de Kitâbü's-Sivâk isimli eserinde bu hadisi naklettiğini belirttikten sonra: "En iyi misvak ağacı Erâktir, Daha sonra sırası ile hurma ve zeytin ağaçlan gelir" der. Bk.Keşfu'l-hafâ, H.no: 1439, 2814; îbn Hacer de senedindeki Ahmed b. Muhammed'e dikkat çeker. Bk.Telhîs, 1/72.

§Eğer misvak bulunmazsa dişlerin parmaklarla ovulması tavsiye edilmektedir. (Bu konu için ayrıca bk. 173/480 nolu hadis ve devamı.)1667[23]

*** Namaz Kılmaya Başlamadan Misvak Kullanmak**

166/474- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1668[24]
Rasûlullah'm (Şâünttaha aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, her namazda misvak kullanmayı emreder, son namaz olan yatsıyı gecenin ilk üçte birine tehir ederdim. Zira Allah Teâlâ gecenin ilk üçte birinde dünya semâsına tecelli eder, fecrin doğuşuna kadar bu hal devam eder ve biri şöyle nida eder:
"Yok mu isteyen, (kendisine) verilsin,
Yok mu dua eden, icabet edilsin,
Yok mu hasta olup şifa isteyen, şifa verilsin,
Yok mu günahkâr olup af dileyen, affedilsin.'"
§Hz. Ali'den de benzer hadis rivayet edildi.1669[25]

167/475- Zeyd b. Hâlid'den (Radıyaiiahu anh):1670[26]
RaSUİUİlah (Sailallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, onlara her namaz kılacaklarında misvak kullanmayı emrederdim."
(Râvi) Zeyd misvağı katibin kulağına kalem koyduğu yerde olduğu hâlde mescide giderdi. Her namaz kılınacağında namazdan önce ağzını misvaklardı.1671[27]

168/476- (z.) Hz. Ali'den (Radtyaiiaha anh):1672[28]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım her namaz kılacaklarında misvak kullanmayı emrederdim."1673[29]

1667[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/218-219.

1668[24] Sened:
Sahih: Müsned,V 120, H.no: 967; Benzer rivayet için bk. 1/120, H.no: 968 (Ebû Hüreyre'nin hadisi Hz. Ali'nin müsnedi içinde yer almıştır. Bunun sebebi de aynı hadisin Hz. Ali tarafından da rivayet edilmesidir.) Ahmed Muhammed Şâkir hadisin Ebû Hüreyre'den nakledildiğini, Hz. Aîi'nin ziyâde edilmesinin bir hata olduğunu iddia eder. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/221; X/154. Eserinin bir başka yerinde "Hz.Ali'nin bu rivayeti Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledilmiş olup râvileri sikadır. İbn îshâkda semâmı açıklamıştır"der. Bk.Mecma', X/154
Dârimî, Saiât, 168, H.no: 1493; Tahâvî, Şerhti meânil-âsâr, 1/43; Taberânî, el-Mu'cemül-evsat, 11/57, H.no: 1238; Bezzâr, 11/121, H.no: 478; Heysemî, Taberânî'nin senedinde sika-müdellis olan İbn İshâk'm bulunduğunu tahdis siğasıyla naklettiğinden dolayı isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/22i; Eserinin bir başka yerinde: "Ebû Hüreyre'nin Hz.Ali'den aldığı bu hadis için, Ebû Hüreyre'nin hadisi sahih kaynaklarda zikredilir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Müsned'in ziyâdelerinde bu hadise yer verir. Bezzâr da hadisi nakleder. Hz. Ali'nin ziyâdeli olarak naklettiği hadis ise râvileri sikadır. Ancak Müsned'de İbn İshâk, Ubeydullah b. Ebî Râfi'den an'ane ile nakleder. Bezzâr ise İbn İshâk'ın tahdis yolu ile Abdurrahman b. Yesâr kanalıyla Ubeydullah b. Ebî Râfi'den naklini verir ki Abdurrahman'İ da îbn Maîn sika saymıştır" der. Bk.Meana', 11/96-97.

1669[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/219-220.

1670[26] Sened:
Sahih: Müsned, V/193, H.no: 21580; Benzer rivayet için bk. IV/114, H.no: 16969;IV/115, H.no: 16985; Buhârî, Savm, 27; Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no: 47; Tirmizî, Taharet, 18, H.no: 22, 23 (hasen-sahih); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/155, H.no: 1786; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/197, H.no: 3041; Bezzâr, 1X1222, H.no: 3767; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/243-244, H.no: 5223-5224; Beyhakî, es-Sünenü'l-kührâ, 1/37, H.no: 155.

1671[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/220.

1672[28] Sened:
Sahih: Müsned, 1/80, H.no: 607; Dârimî, Salât, 168, H.no: 1493; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/43; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/57, H.no: 1238; flezflîr, U/121, H.no: 478; Heysemî, Taberânî'nin senedinde sika-müdeilis olan İbn îshâk'm bulunduğunu tahdis siğasıyla naklettiğinden dolayı isnadının basen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/271;
Amir Hasan Sabri Zevâidü Abdillah fi'l-Müsned isimli eserde şunları söyler: "Hem Ebû Hüreyre hem de Hz. Ali'den nakledilen bu hadis sahihtir. Ancak Hz.Ali'nin hadisinde inkıta bulunmaktadır. Çünkü Sbn İshâk Ubeydullah b. Ebû RâfT İle mülâki olmamıştır. Ancak amcası Abdurrahman b. İshâk kanalı ile ondan nakleder. Bu râvi ise Ta'cil'de (s.259) belirtildiği gibi sikadır. Her halükarda hadis sahihtir. Ebû Hüreyre hadisini İbn Hıbbân (111/40-41), Hâkim (1/245, H.no: 516. Hâkim Buhârî ve Müslim'in şartına/râviierine göre sahih olduğunu ilâve eder), Hatîb el-Bağdâdî Tarih'inde (DC/346) el-Makburî tarikiyle naklederler. Ebû Hüreyre hadisini Makburî tariki dışında Buhârî (Cum'a, 8), Müslim (Taharet, 42), Ebû Dâvûd (Taharet, 46), Tirmizî (Taharet, 22), Nesâî (Taharet, 7; Mevâkît, 20), Ahmed b. Hanbcl (11/245, 187, 399), Mâİik (Taharet, 114-115) rivayet ederler. Hz.Ali'nin hadisini ise Ahmed b. Hanbel (1/120), Bezzâr {Keşfii'l-estâr, 1/240) Hatîb el-Bağdâdî Tarih'inde (IV/255).İbn İshâk'ın amcası Abdurrahman kanalı ile Ubeydullah b. Ebû Râfi'den nakleder. Heysemî, Ebû Hüreyre'nin hadisinin Sahih'te olduğunu Müsnedin ziyâdelerinde Abdullah'ın naklettiğini; Hz.AH'nin hadisini ise Bezzâr'ın naklettiğini ve râvİlerinîn de sika olduklarını söyler {Mecma', 11/96-97). Bk. Zevâidü Abdillah fi'l-Müsned, s.157-158, H.no: 10. Ayrıca 165/474.hadİsİn tahricinebk.

1673[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/220-221.

169/477- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahü anha):1674[30]
Hz. Peygamber (Saîlallaha aleyhi ve seiîem) dedi ki:
"Misvak kullanarak kılınan namaz, misvak kullanmadan kılınan namazdan yetmiş kat daha faziletlidir."1675[31]

170/478- Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habîbe annemizden (Radıyallahü anhâ):1676[32]
RasûTulIah'ın (Saifaliaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım her namaz sırasında/kılacaklarında misvak kullanmayı emrederdim, tıpkı abdest aldıkları gibi."
§ Başka tarikten gelen rivayette:
Ümmü Habîbe annemiz, benzerini Zeyneb annemiz vasıtasıyla (Kadıyallahü anhüınâ) nakletti.1677[33]

* Abdest Alırken Misvak Kullanmanın Önemi

171/479- Ebû Hüreyre (Radıyaüahu anh):1678[34]

1674[30] Sened:
Hasen: Müsned, VI/272, H.no': 26218; İbn Huzeyme, 1/71; Hâkim, 1/244-245, H.no: 515 (Müslim'in şartına göre sahihtir. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, Şuabii'l-fmân, 111/26, H.no: 2773; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/38; MünzÎrî hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve İbn Huzeyme tarafından nakledildiğini, Muhammed b. İshâk'ın İbn Şihâb'dan hadis işitmediğini belirtir. BLTerğîb, 1/102, H.no: 334; Nevevî Hz.Âişe'nin rivayet ettiği bu hadis için şunları söyler: "Beyhakî bu hadisi birçok tarikle nakletti ve tariklerinin her birinin zayıf olduğunu belirtti. Hâkim'in bu hususta sözüne itibâr olunmaz. Çünkü kendisi hadisleri sahih sayma hususunda mütâsâhil olduğu gibi, hadis Müslim'in şartına/râvisine de uygun değildir. Müslim, İbn İshâk'ın hadislerine sadece mutâbaatta yer verir, tbn İshâk müdellis olduğu ve semâmı da beyân etmediği İçin hadis zayıftır. Beyhakî, hocası Hâkim'den hadîs usûlünde daha sağlamdır. Beyhakî İse bu hadisi zayıf saymıştır. Bk.Mecmû', 1/335; Suyûtî, hadisi İbn Zencûye'ye (Kitâbü't-Terğîb fi fedâili'l-a'mâl) nisbet ederek zayıf olduğuna işaret etmiştir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 5100; Münâvî ise Suyûtî'nin bu davranışını garipseyerek, Ahmed b. Hanbel, Hâkim, İbn Huzeyme ve Beyhakî'ye nisbet etmeyişini tenkid eder. O da Beyhakî, Nevevî ve İbn Salah gibi âlimlerin "zayıftır" görüşünü benimser. Bk. Feyzu 'l-Kadîr, IV/296.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, Bezzâr'ın râvilerinin sika olduğunu, Hâkim'in de hadisi sahih saydığını ifâde etmekle yetinir. Bk.Mecma', ü/98; Endelüsî, hadisi Ebû Nuaym'ın da rivayet ettiğini belirterek râvilerinin sika olduğunu belirtti. Jik.Tuhfetü'l-muhtâc ilâ edilleti'l-Minhâc, 1/176-177, H.no: 63; Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radtyattahü anh) şahidi: Bk.Deylemî, Firdevs, 11/265, H.no: 3236. Mübârekfûrî hadisin iki şahidini daha dile getirir:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Ebû Nuaym'ın Kitâbü's-Sivâk'ında ceyyid bir isnadla rivayet ettiğini belirtir. b-Câbir'den (Roekyattohû anh) şahidi:
Yine Ebû Nuaym'ın Kitâbü's-Sivâk'ında sahih bir isnadla rivayet ettiğini söyler. Bk. Tuhfetü'l-ahvezî, 1/86.
Sehâvî, hadisin Enes, Câbir, İbn Ömer, Ümmü'd-Derdâ ve Ciibeyr b. Nüfeyr'den (Radıyallahü anhüm) (mürseJ olarak) şâhidlerinin bulunduğunu ve bunların birbirini desteklediğini söyler. Bk.Makâsıdu'l-hasene, s.313-314, H.no: 625; Aclûnî de Haris b. Ebû Üsâme'nin Müsned'inde Ebu'l-Esved'den nakledilen rivayete değinir. Sözlerini Sehâvî'nin görüşlerini naklederek Îbntrl-Ğars'in şu sözü ile noktalar: "Benim âlimlerin değerlendirmelerinden anladığım kadarıyla hadis zayıftır veya hasen li gayrihidir." Bk.Kesfu 'l-hofâ, 11/33-34, H.no: 1604.
îbnü'l'Kayyim el-Cevziyye "Bu hadis nasıl zayıf olur?" sorusuna, rivayetleri tek tek değerlendirdikten sonra: "İşte hadisin durumu böyle. Şayet hadis sâbitse hasen hükmündedir" cevabını verir. Bk.el-Menâru'l-münîf, s. 19-23.
1675[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/221-222.
1676[32] Sened:
Sahih: Müsned, VI/325, H.no: 26642; Ümmü Habîbe annemiz bu hadisi Zeyneb bt. Cahş validemiz aracılığıyla da nakletmiştir. Bk. VI/429, H.no: 27288 (Tbn İshâk tahdis siğası ile nakletti); Ümmü Habîbe'nin aynı sened ve metinle Zeyneb bt. Cahş'tan rivayeti Ümmü Habîbe'nin müstakil rivayetinin sahabe mürselînden olduğuna işaret ediyor. Sahabe mürseli ise kabul edilir. Ebû Ya'lâ, XIII/48, 64. H.no: 7127, 7143; Heysemî, râvilerinin sika olduklarını İfade eder. BkMecma', 11/97; Zeyneb bt. Cahş'tan nakledilen hadis için de râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 11/97.
1677[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/222.
1678[34] Sened:
Sahih: Müsned, 11/250, H.no: 7406; İkinci rivayet): 11/259, H.no: 7504 (315/623.hadis); Benzer rivayet için bk. 11/287, H.no: 7840-7841; Ü/245, H.no: 7335, 7338; 11/531, H.no: 10812; 11/509, H.no: 10566; 11/460, H.no: 9890; 11/517, H.no: 10644; 11/433, H.no: 9557; ü/429, H.no: 9513; n/399, H.no: 9152; Mâlik, Taharet, 114-115; BhhâH, Cum'a, 8; Savm, 27; Te-mennî, 9; Müslim, Taharet, 42; Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no: 46; TÎnnizî, Taharet, 18, H.no: 22; Dârimî, Salât, 168, H.no: 1492; Vudû', 18, H.no: 689; Nesâî, Taharet, 6, H.no: 7; Abdiirrezzâk, 1/555-556, H.no: 2106-2107; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/155, H.no: 1787; İbnü'l-Cârûd, s.27, H.no: 63; İbn Huzeyme, 1/73, H.no: 140; Tahâvî, Şerhti meâni't-asûr, T/43-44; İbn Hıbbân, III/351, H.no: 1068; IV/399, H.no: 1531; IV/406, H.no: 1540; Ebû Avâne, T/163, H.no: 474; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/35, 37, H.no: 144, 153-154; Nesâî, es-Sünenü'l-kUbrâ, 1/64, H.no: 6; 11/196, H.no: 3035; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VH/253, H.no: 7424; Ebû Ya'lâ, XI/229, H.no: 6343; Heysemî, senedinde Muhammed b. Ömer b. Alkame bulunmaktadır. Bu râvi sika olup hadisleri hasendir. Bk, Mecma', 1/221.
Ebû Hüreyre'nin Hz.Ali'den aldığı hadis için, Ebû Hüreyre'nin hadisi sahih kaynaklarda zikredilir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Müsned'in ziyâdelerinde bu hadise yer verir. Bezzâr da hadisi nakleder. Hz. Ali'nin ziyâdeli olarak naklettiği hadisin râvileri sikadır. Ancak Müsned'de İbn İshâk, Ubeydullah b. Ebî Râfi'den an'ane ile nakleder. Bezzâr ise İbn Ishâk'm tahdis yolu İle Abdurrahman b. Yesâr kanalıyla Ubeydullah b. Ebî Râfi'den naklini verir ki Abdurrahman'ı da İbn Maîn sika saymıştır. Bk.Mecma', 11/96-97
Bu konuda rivayette buîunan sahabe (Hadisin şâhidleri):
a-Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaliahüanh): Bk. Nesâî, es-Sünenü'l-kührâ, İT/196, H.no: 3030;
b-Abduilah b. ez-Zübeyr (Radıyallahü anhümâ): Bk.îbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/156, H.no: 1795;
c-Ca' fer b. Ebû Tâlib (Radıyatlalm anh): Bk.Ebû Nuaym, Müsnedü Ebî Hanîfe, s.205-206;
d-İbn Ömer (Radıyallahü anhümâ): Bk.Taberânî, el-Mu'cemü'Ukebîr, XII/375, 435, H.no: 13389, 13592; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/217-218, H.no: 8448; Heysemî, Taberânî'nin Kebîr ve Evsat'ındaki hadisin senedinde Saîd b. Râşid vardır, o da zayıftır. Evsat'mdaki bir diğer hadiste ise Ertât var, bu zât hakkında cerh ta'dilde bulunan birini bulamadım, ancak diğer râvileri sikadır" der. Bk. Mecma', 11/98;
e-İbn Abbas (Radıyaltahü anhümâ): Bk.Taberânî, eUMu'cemü'l-kebîr, XI/87, H.no: 11133; Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde ve Bezzâr'm Müsned'inde rivayet edildiğini, hadisin senedinde Müslim b. Keysân'ın bulunduğunu, onun da zayıf olduğunu belirtir. Bezzâr bu ravîde herhangi bir beis görmez. Bk. Mecma', 11/97;
f-Abbas (Radıyallahü anh): Bk. Makdisî, Muhtara, VITI/394-395, H.no: 487; Heysemî, hadisin Bezzâr. Taberânî ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, senedinde mechûl olan Ebû Ali Saykal'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', H/97-98.
g-Câbir (Radıyallahü anh): Bk. Buhârî, Savm, 27;

RaSÛlullah (SaîlallahÛ aleyhi ve seÜem) buyurdu ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, onlara abdest a-lırken misvak kullanmayı emrederdim,
(Onlara her namazda (ya da vaktinde) abdest almayı emrederdim.) Ayrıca (son namaz olan) yatsıyı da gecenin üçte birine ya da na tehir ederdim."1679[35]

172/480- Ebu Hureyre’den (Radıyallahtianh):1680[36]
Rasûlullah dedi ki:
"Eğer ona; ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, onlara abdest alırken misvak kullanmayı emrederdim, sözünü söyleseydi (faydalı olurdu)."
(Râvi) Ebû HÜreyre ekledi:
'Ben Rasûlullah'in (Saiuaiaha aleyhi ve seitem), (misvakla ilgili) hadisini duyduğum andan itibaren; uykudan önce, uyandıktan sonra ve yemekten önce, yemekten sonra sürekli misvak kullanmaya başladım.'1681[37]

*** Mazmaza Anında Misvakla Ya Da Parmakla Dişlerin Temizlenmesi**

173/481- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahüanh):1682[38]
Rasûlullah (Saitaiiaim aleyhi ve seiiem) misvak kullanırken yanma geldim. O, misvağın bir ucunu dilinin üzerine koyup, dişlerinin üstüne doğru misvaklardı. Râvi Hammâd, sanki misvağı yukarıya kaldırıyormuş gibi eliyle tarif etti ve 'Bize de Gaylan tarif etti ve şöyle dedi: 'Dişlerini boylamasına misvaklardı."1683[39]

174/482- Ebü Matar'dan:1684[40]
Mescidin giriş kapısında mü'minlerin emîri Hz. Ali (Radtyailahü anh) ile oturuyorduk, bir kişi geldi ve Hz. Ali'ye:
"Bana Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) abdest alışını göster!" dedi
(güneş de) tam tepedeydi.
Hz. Ali, Kanber'i çağırdı ve:
'Bana su dolu bir kap getir!' dedi.'

---

b-Vâsıle (Radıyallahü anh); Bk. Heysemî, Ahmd b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledilen hadisin senedinde sika-müde]lİs olan Leys b. Ebû Süleym'in bulunduğunu, bu râvinin de an'ane yaptığını ifade eder. Bk.Mecma', ü/98.
ı-Hz.Âİşe (Radıyallahü anhâ): Bk.Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından rivayet olunduğunu, senedinde zayıf olan Muâvİye b. Yahya'nın bulunduğunu ifade eder. BkMecnıa', ü/97
i-Müphem sahâbi (Radıyallahü anh): Müsneâ, V/410; Heysemî, râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk.Mecma', 11/97
j-Diğer şâhidier: Tirmİzî, hadisin Hz.Ebû Bekir, A1İ, Huzeyfe, Zeyd b. Hâlİd, Enes, Abdullah b. Arnr, Ümmü Habibe, Ebû Ümâme, Ebû Eyyûb, Temmâm b. Abbas, Abdullah b. Hanzale, Ümmü Seleme, Vasile b. el-Eska' ve Ebû Musa'dan (Radıyallahü anhüm) da nakledildiğini dile getirir. Bk. Tirmizî, Taharet, 18, H.no: 22.
1679[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/223-224.
1680[36] Sened:
Sahih: Müsned, 11/400, H.no: 9166; Heysemî, hadis için "râvileri sikadır" ifadesini kullanır. Bk.Mecma', 1/221.
1681[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/224.
1682[38] sened:
Sahih: Müsned, IV/417, H.no: 19625; Buhârî, Vudû', 73; Müslim, Taharet, 45; Ebû Dâvûd, Taharet, 26, H.no: 49; Nesâî, Taharet, 3, H.no: 3; Ebû Avâne, 1/165, H.no: 479; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/35.
1683[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/224-225.
1684[40] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/158, H.no: 1355; Senedindeki Muhtar b. Nâfi et-Temmâr el-Kûfî zayıftır. Buhârî eserinin birinde bu râviyi cerh etmezken (Bk.et-Târîhu'1-kebîr, IV/I/386), bir diğer eserinde "miinkeru'l-hadis" hükmünü verir (Ek.et-Tâfihu's-sağtr, s. 173). Heysemî de zayıf sayanlardan biridir. Bk.Mecma', V/118-119. Zehebî "zayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 5332. Tirmizî bir, Ahmed b. Hanbel üç rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetinden sonra: "Bas-ralı bir şeyhtir. Garib rivayetleri çoktur" der. Bk. Sünen, Menâkıb, H.no: 3714. Bu hadis 225/533.hadiste tekrar edilecektir.
Parmakların misvak yerine kullanılıp kullanılamayacığına dâir bazı rivayetler: Enes'ten (Radıyallahü anh) rivayet edilen hadis (Bk.MakdÎsî, Muhtara, VII/252, H.no: 2699; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/40-41, H.no: 176-177, 180 (zayıf); Deylemî, Firdevs, V/503, H.no: 8891) İbn Hacer hadisin isnadının tartışmalı olduğunu, fakat kendisinin herhangi bir beis görmediğini belirtir (Hasen).
Hz.Âişe'den (Radıyaîlahü anhâ) nakledilen rivayetin İse senedinde Müsennâ b. es-Sabbâh bulunmaktadır.
Amr b. Avf tan (Radtyallahu anh) gelen nakilde ise (dtj~ ^ / Bj -i)ı>-!i ısja yyî guv'). Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf bulunmaktadır. (Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/288, H. no: 6437). Suyûtî, bu hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmîu's-sağîr, H.no: 3068; Hey-semî ise Tirmizî'nin bu râvinin hadislerini hasen saydığını belirtir, BkMecma', n/100-101
Müsned'deki Hz.Ali'den (Radıyallahil anh) nakledilen bu hadis için ise İbn Hacer bu zayıf rivayetlerin içinde en iyisi olduğunu belirtir. Geniş bügi için bk.Şevkânî, Neylü'l-evtâr, J/119;Bennâ,age., 1/296.

Su ile önce ellerini ve yüzünü üçer kere yıkadı, üç kere ağzına su aldı, parmaklarıyla ağzının içini oval adı/mi s vakladi. Üç kere burnuna su çekti, kollarını üç kere yıkadı. Başını da bir kere mesh edip şöyle dedi:
'Bu ikisinin (yani kulakların) iç tarafı yüzden, dış tarafı ise baştan sayılır.'
Sonra ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar üç kere yıkadı. Sakalları göğsüne uzanıyordu/gürdü. Abdesti bitirdikten sonra kalan sudan birkaç yudum aldı ve dedi ki:
'Rasûlullah'in (Sailattahü aleyhi ve seîlem) abdest şeklini soran kişi nerede? Hz. Peygamber'in abdest alışı işte böyleydi.'
NOT: Kâ'b kelimesi, Türkçeye 'topuk' kemiği olarak geçmiştir. Ancak abdest âyetinde ve burada geçen hadislerdeki ilgili kelime (<jl_slJı oukJi) şeklinde tefsir edilmektedir, yani ayağın iki kenarındaki şişkin kısımlar/kemikler anlamındadır. Klasik Türkçe sözlüklerde bu kısım; topuk ve aşık kemiği olarak terceme edilmiştir. Meallerde ve terceme kitaplarda 'topuk1 olarak terceme edildiği için, bu çalışmada da kâ'b (v-^1); topuk (aşık kemiği) şeklinde açıklamalı terceme edildi.1685[41]

* Uykudan Uyandığında, Teheccüd Namazına Kalktığında Ve Eve Girerken Misvak Kullanmak

175/483- AbdulIah b. Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ):1686[42]
Rasûlullah (Sailallahu aleyhi ve seliem) yanında misvak bulunmadan uyumazdı, (zira) uyandığı zaman hemen misvak kullanırdı.1687[43]

176/484- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anha):1688[44]
Hz. Peygamber (SaÛMiahû aleyhi ve sinem) gece ya da gündüz yatıp, sonra uykudan uyandığında mutlaka misvak kullanırdı.1689[45]

177/485- Huzeyfe b. el Yemân'dan (Radyaitahüanh):1690[46]

1685[41] Bk. Karahİsârî, Mustafa b. Şemseddin, Ahter-i kebîr, 874; Şemseddİn Sami, Kâmûs-u Türkî, 1170; Muallim Naci, Lügat-i Naci, 630.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/225-226.
1686[42] Sened:
Hasen: Müsned, 11/117, H.no: 5979 (Hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den naklettiği hadislerden biridir); Buhârî de bu hadise işaret etmiştir (Bk.et-Târîhu'l-kebîr, IV/I/386). Tayâlisî'yi Buhâri'nin senedinde hocasının hocası olarak görüyoruz. Zeylaî de Tayâlisî'nin bu hadisi naklettiğini söylüyor, (Bk.Nasbu'r-râye, 1/8) Biz bunu Tayâlisî'nin Miisned'inde bulamadık. Bu da ası! nüshada eksik olan hadislerden biri olabilir. Ebû Ya'lâ, X/I21, H.no: 5749; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini; Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtir ve bunun sebebini "tariklerden bir kısmında müphem bir râvinin bulunmuş olması, bir kısmında ise Husâm b. Misak el-Ezdî'nin (v.163/779) bulunmuş olması" olarak açıklar. BkMecma', 11/98-99, 263; Suyûtî, hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6919
Hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Müslim b. Mihrân: Ebû Ca'fer Muhammed b. İbrahim b. Müslim b. Mihrân'dır. Dedesi Ebu'l-Müsennâ Müslim b. el-Müsennâ'dır. Dedesi İbn Ömer'den nakillerde bulunur. Daha çok ezanla ilgili rivayetlerin bu kanalla nakledildiğini görüyoruz. Çünkü Ebû Ca'fer Muhammed b. İbrahim b. Müslim Hilal oğullarının Uryân Mescidinde, dedesi de Mescidü'l-Câmî (veya Mescidü'î-Ekber'de) müezzinlik yaptılar. Bk.Nesâî, Ezan, H.no: 668; Ebû Dâvûd, Salât, H.no: 510. Muhammed b. Müslim b. Mihrân'm Tirmizî ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd ve Nesâî iki, Ahmed b. Hanbel de dört rivayetini nakleder. Tirmizî rivayeti için hasen hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, H.no: 430. Zehebî bu zât İçin "zayıf sayılmadı" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 4702. İbn Hacer ise: "sadûktur, bazen hata yapar" der. Bk. Takrib, Trc.no: 5701.
Müslim b. Müsennâ Ebu'l-Müsennâ ise sika biridir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc. no: 5427.
1687[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/226-227.
1688[44] Sened:
Hasen: Müsned, VI/121,' H.no: 24781. Benzer rivayet için bk. VI/160, H.no: 25149; Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 57 (Münzirî, isnadında Ali b. Zeyd b. Cüd'ân bulunduğunu ve bu râvi ile delil getirilemeyeceğini ifâde eder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/40, H.no: 3557; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/39;
Heysemî, senedindeki Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğine İhtilafın varlığını ifade eder. BkMecma', 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Tânhu'l-kebîr, VI/275, Trc. no: 2389; İbn Hacer, bu râvi hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc. no: 4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayif olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc. no: 3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble de bazı âlimler, bu râvinin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvinin de yer aldığı hadislere "hasen-sahîh" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no: 109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Radâ, H.no: 1146; Fiten, H.no: 2192; Zühd, H.no: 2330; İsti'zân, H.no: 2698; Edeb, H.no: 2829; Fiten, H.no: 2192; Zühd, H.no: 2330; İsti'zân, H.no: 2698; Edeb, H.no: 2829; Tefsir, H.no: 3168; Menâkıb, H.no: 3615, 3753, 3902; Sadece sahih dediği de olur: Cuma, 39, H.no: 545; Yalnızca hasen hükmü verdiği hadisler için bk. Cuma, H.no: 589; Savm, H.no: 764; Fiten, H.no: 2248, 2254; İlim, H.no: 2678; Tefsir, H.no: 2991, 3107, 3142, 3148, 3187, 3206; Deavât, H.no: 3455; Menâkıb, H.no: 3854; Müslim bir, Tirmizî 26, Nesâî iki, Ebû Dâvûd 12, İbn Mâce 23, Ahmed b. Hanbel 258 ve Dârimî de on rivayetini nakleder. Bu râvi için bk. 29/18O.hadis.
Ümmü Muhammed Ümeyye bt. Abdullah meçhuldür. AH b. Zeyd'in babasının eşidir. Bu durum rivayetlerde şu şekilde zikredilir: "«—-ı £y> -£^> f» ££ ->o es. ^*" Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce bir, Ebû Dâvûd iki, Ahmed b. Hanbel dokuz rivayetini nakleder. Tirmizî hadisi hakkında hasen hükmü verir. Bk.Sünen, Tefsir, H.no: 2991. İbn Hacer ve Zehebî bu hanım hakkında herhangi bir hüküm vermezler. Bk.Takrîb, Trc. no: 8539; Kâşif, Trc. no: 6955. Şu hadis bu rivayeti kuvvetlendirir:
"Hz.AÎşe'den (Radıyallahü anhâ): Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) yatar, u-yandığı zaman ağzını misvaklar, sonra abdest alır ve sekiz rekat namaz kılardı. Her iki rekatta bir oturur ve selâm verirdi..." Bk. Müsned, VI/123; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/28.
1689[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/227-228.
1690[46] Sened:

Hz. Peygamber (Sailaüahü aleyhi ve sellem) gece namaz kılmaya (bir rivayette; teheccüde) kalktığında.ağzını misvakla temizlerdi.1691[47]

178/486- Hz. Âişe annemizden (Radtyattahu anhâ):1692[48]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve seiiem) yağmuru gördüğünde:
"Allahım, faydalı/bol yağmur istiyoruz" derdi.
(Râvi Şureyh) şöyle dedi:
Ben, Âişe annemize:
'Rasûlullah eve girdiğinde önce ne yapardı,' diye sordum.
'Önce misvak kullanırdı'1 dedi.1693[49]

179/487- Amir b. Rabîa'dan (Radıyallahü anh):1694[50]
Rasülullah'm (Sallallahü aleyhi ve seitem), oruçluyken sayamayacağım ve hesap edemeyeceğim kadar çok misvak kullandığım gördüm.1695[51]

180/488- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyaiiahamhûmâ):1696[52]
Rasûlullah'a (SaiMiahu aleyhi ve seilem) ihtiyaçları aynı olan iki kişi geldi ve birisi RasûluIIah'la konuştu:
Peygamberimiz, konuşan kişinin ağzından kötü koku gelince: "Misvak kullanmıyor musun?" dedi. O da şöyle cevap verdi: "Ben misvak kullanıyorum, ancak üç gündür hiçbir şey yemedim." Bunun üzerine Peygamberimiz orada bulunan bir, sahabiye, bu kişiyi misafir etmesini emretti ve onun ihtiyacını da giderdi.1697[53]

Açıklama

Misvak kullanmak sünnettir.1698[54] Ancak burada unutulmaması gereken ağız temizliği ve sağlığıdır. Bunları sağlamada bir yöntem de erak ağacından yapılan misvakla temizlik yapılmasıdır. Rasûlullah'a benzeme konusunda her ne kadar şekilcilik de olsa misvak ağacı ile temizlemek efdaldir. Misvak denildiğinde kavram mânâsı ile erak ağacı anlaşılmaktadır. Ancak diş fırçasıyla, o olmadığında

---

Sahih: Müsned, V/382, H.no: 23135; (İkinci rivayet): V/402, H.no: 23308; Benzer rivayet için bk. V/407, H.no: 23350; V/390, H.no: 23206; V/397, H.no: 23259; V/407, H.no: 23353; Buhân, Vudû', 73; Cum'a, 8; Teheccüd, 9; Müslim, Taharet, 46-48; Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 55; Nesâî, Taharet, 1, H.no: 2; İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 286; Dârimi, Vudû', 20, H.no: 691.

1691[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/228.

1692[48] Sened:
Sahih: Müsned, VI/41-42, H.no: 24026.
Hadis iki bölümden oluşmaktadır:
a-Birinci bölüm yağmur ile ilgilidir ki bu da 1729/2599.hadiste zikredilecektir.
b-îkinci bölüm ise misvak ile İlgilidir. İkinci bölümüne benzer bir rivayet İse şu şekildedir:
Müsned, VI/254, H.no: 26046. Bir diğer rivayet:
Müsned, VI/237, H.no: 25875; VI/182, H.no: 25363; VF192, H.no: 25468; VI/188, H.no: 25430; VI/110, H.no: 24676; A/its/rm, Taharet, 43; İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 290; Humeydî, 1/131, H.no: 270.

1693[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/228-229.

1694[50] Sened:
Hasen: Müsned, İÜ/445, H.no: 15618; Benzer rivayet için bk. m/446, H.no: 15628; Buhân, Savm, 27 (muallak olarak); Ebû Dâvûd, Savm, 27, H.no: 2364; Tirmizî, Savm, 29, H.no: 725 (hasen); Heysemî, "Âsim b. Ubeydullah'm zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır" der. Bk. Mecma', V/223-224. Mizzî: "Hafızası hakkında tenkidler yapılmıştır. Mâlik ve Şu'be başta olmak üzere birçok alim kendisini tenkid eder" der ve İbn Adiy'in "zayıf olmakla birlikte âlimler hadisini almıştır" sözünü nakleder. Bk.Tehzîbü'l-Kemâl, XIII/500; İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Taknb, Trc. no: 3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'l-hadis" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 2506. Tirmizî sekiz, Nesâî bir, Ebû Dâvûd altı, İbn Mâce on, Ahmed b. Hanbel ise 47 yerde Âsım'm rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen veya hasen-sahih olarak değerlendirir. Bk.Sünen, Savm, 29, H.no: 725 (hasen); Cenâiz, 14, H.no: 989 (hasen-sahih); Nikâh, 22, H.no: 1113 (hasen-sahih); Edâhî, 16/2, H.no: 1514 (hasen-sahih); Kader, 3, H.no: 2135 (hasen-sahih); Deavât, 109, H.no: 3562 (hasen-sahih). Bu râvî için 34/76.hadise bk. Bennâ da hadisin hasen olduğunu isbât eder. Bk.BüIûğı 'l-emânî, 1/298.

1695[51] Metindeki ek: (Râvilerden) Abdurrahman'dan gelen diğer rivayette; "Rasûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve seilem), oruçluyken hesap edemeyeceğim kadar çok misvak kullandığını gördüm" şeklinde nakletti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/229-230.

1696[52] sened:
Sahih: Müsned, 1/267, H.no: 2409; Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, XÜ7107, H.no: 12611; Makdisî, Muhtara, IX/548-549, H.no: 541; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/39; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in senedinin cey-yid olduğunu belirtir. Bk. Mecma', X/321.

1697[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/230.

1698[54] Mevsılî, İhtiyar, 1/8.

parmaklarla da temizlik yapılabilir.Misvak konusunda yüzden fazla hadis bulunmaktadır.[1699[55]] Misvak kullanmak bazı vakitlerde özellikle tavsiye edilmiştir;

1- Abdest alırken,

2- Namaz kılmaya başlarken, (Ancak Hanefi âlimleri, diş etlerini kanatabilir endişesiyle namaza başlarken misvak kullanmayı tavsiye etmemektedir.)

3- Kur'ân okurken,

4- Uykudan uyandığında,

5- Ağız kokusu değiştiğinde...[1700[56]]

1699[55] San'ânî, Siibülü's-selâm, 1/63.

1700[56] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/13; Nevevî, Mecmu', 1/271; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/25; İbn Kudâme, Muğnî, 1/78-79; San'ânî, age., 1/64.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/230-231.

e)- SUYUN ÂZ OLDUĞU YERLERDE TAŞLA TEMİZLENMEK (İSTİNCÂ-İSTİCMÂR)

İstincâ, tuvalette yapılan temizliktir ve hükmü dört kısımda incelenir:
1- Vâcib: Cünüplük, hayız ve nifâs durumunda necaset çıkan mahallin temizlenmesi, ayrıca bunların başka yerlere dağılması durumunda da yıkanması gerekir.
2- Sünnet: Necaset çıktığı yerden dışarıya taşmazsa, o kısım da yıkanmalıdır.
3- Müstehab: Sadece bevlettiğinde temizlenmesidir.
4- Bid'at: yellenmeden dolayı temizlik yapmaktır.1701[1]
Temizlik su ile yapılır, ancak su bulunmazsa taşla da temizlik caizdir. Ancak burada üç taşla sınırlama getirilmesi İslâm'ın temizlik yanında çevre temizliğine verdiği önemi göstermektedir. Aynca kemik ve tezekle temizlik yapılmaz; tezek necis olduğu ve kemik de cinlerin azığı olduğu için yasaktır. Yiyecekle de istincâ yapılamaz, zira bu israftır.1702[2]

* Taşla İstincâ (Temizlenme) Âdabı

128/436- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü):1703[3]
Hz. Peygamber (Saiiaitaha aleyhi ve seitem) dedi ki:
"Gözüne sürme çeken tek sayıda çeksin. Kim buna dikkat ederse qüze! olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
İstincâda taş kullanacak kişi, tek sayıda kullansın. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Bir şey yiyen, eğer diş kovuğundan bir şey çıkarsa onu atsın, (ancak) diliyle bulduğu şeyi yutabilir. Kim buna dikkat ederse güze! olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Tuvalet ihtiyacı için ayrılan kendisini gizlesin. Sadece kumdan bir tepe bile bulsa, ona sırtını dönerek (gizlensin). Şeytan, Âdem oğlunun a-çıktaki makatiarıyla alay eder, (ettirir). Kim bu konuda titiz davranırsa, güzel/karakterli hareket etmiş olur. Kim de titiz davranmazsa, (sadece ayrılır giderse,) ona da zorluk yoktur."1704[4]

129/437- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü):1705[5]
HZ. Peygamber (Sallaliahü aleyhi ve sellem) Ğ&Ğ\ ki:

1701[1] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/27; Mevsılî, İhtiyar, 1/36; İbn Kudâme, Muğnî, 1/141.
1702[2] Şîrâzî, age., 1/28; Merğınânî, Hidâye, 1/37-38; İbn Kudâme, age., 1/148; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/137, 140-141.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/188.
1703[3] Sened:
Hasen: Mümed, 11/371, H.no: 8824. Hadisin senedindeki Husayn (b. Abdullah el-Hmıyerî el-Hubrânî) hakkında Zehebî, bir eserinde herhangi bir hüküm vermemiş (Bk.Kâşif, Trc. no: 1136); diğer bir eserinde ise "tanınmıyor" demiştir. Bk.Mîzân, Trc. no: 2105; İbn Hıbbân sika râviler arasında zikreder. Bk.Sikât, VI/211; Ebû Sa'd (Saîd) el-Hayr el-Hubrânî el-Hımyerî el-Hımsi hakkında ise Ebû Hatim "mechûl" olduğunu söyler. Bk.el-Cerhu ve't-ta'dîl, K/378. Alımed b. Hanbel rivayetinde (senedde de görüldüğü gibi) bu zatın Hz. Ömer'in arkadaşlarından biri olduğunu belirtir. Dârimî'nin tahkik ve tahricini yapan Abdullah Hâşİm Yemânî, bu râvinin isminin Ziyâd, Âmir veya Ömer b. Sa'd olabileceğini belirtir. El-Hayr olarak bilinen kişinin sahabî olduğunu, el-Hubrânî olarak bilinenin ise tabiînden olduğunu ve İbn Hibbân'm sika râviler arasında zikrettiğini, dolayısıyla bu iki ayrı şahsiyetin karıştırıl maması gerektiğini belirtir. {Bk.Dârimi, Vudû', 5, H.no: 668); Bennâ da Ebû Saîd el-Hayr'ın sahâbî; Ebû Sa'd el-Hayr'ın ise tabiînden bir râvî olduğunu belirtir. Bk.Biilûğu'l-emânî, T/262. Ebû Dâvûd, Taharet, 19, H.no: 35; İbn Mâce, Taharet, 23? H.no: 337-338; Bennâ bu rivayeti dört ayn konuda ele alır:
a-Hadisin ilk bölümü "Edeb, mev'ıze, hikmetler ve özlü sözler" kısmının 56/8626. hadisinde zikredilecektir:
Hadisin bu kısmı Müsned'de Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) farklı senedlerle rivayet edildiği gibi Ukbe b. Âmir'den (RadıyaUahü anh) de nakledimİştİr:
Bk. İbn Mâce, Tıb, 26, H.no: 3498;
b-İkinci kısmı burada zikrettiği bölümüdür:
Müsned, H/360, H.no: 8710; 11/463, H.no: 9931; n/387, H.no: 9006; 11/315, H.no: 8150 (Hemmâm, Sahîfe, H.no: 50); n/245, H.no: 7340; 11/482, H.no: 10201; U/236, H.no: 7220; H/308, H.no: 8063; 11/278, H.no: 7732; n/254, H.no: 7445; n/277, H.no: 7716; Mâlik, Taharet, 33-34; Buhârî, Vudû', 25; Müslim, Taharet, 20-23; Nesâî, Taharet, 72, H.no: 88; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 409; Dârimi, Vudû', 32, H.no: 709;
Câbir b. Abdullah'tan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 24;
Seleme b, Kays'tan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Nesâî, Taharet, 72, H.no: 89; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 406;
c-Üçüncü bölümü üeriki konularda zikredilecektir. Aynca bk. Dârimi, Et'ıme, 42, H.no: 2093
d-Son bölümünü ise 106/414.hadiste zikretti.
"İsticmâr" ile ilgili rivayetler için bk.129-130/437-438.
1704[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/188-189.
1705[5] Sened:
Sahih: Müsned, 11/236, H.no: 7220; Benzer rivayet için bk. 11/401, H.no: 9182; n/518, H.no: 10666; E/242, H.no: 7298; Mâlik, Taharet, 13; Buhârî, Vudû', 25-26; Müslim, Taharet, 20-22; Ebû Dâvûd, Taharet, 19, H.no: 35; Nesâi, Taharet, 72, H.no: 88; İbn Mâce, Taharet, 23, H.no: 337-338; Dârimi, Vudû', 5, H.no: 668; Seleme b. Kays'tan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Nesâî, Taharet, 72, H.no: 89; Hadisin ikinci bölümü için bk.106/414 ve 128/437. hadis.

"Kim abdest alırsa sümkürsün (burnunu iyice temizlesin), istincâda ise taşı tek sayıda kullansın! "1706[6]

130/438- Câbir b. Abdullah'tan (RadıyaiiaM anh):1707[7]
RaSUİUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim istincâda taş kullanırsa tek sayıda kullansın!"1708[8]

* İstincâda Üçten Aşağı Taş Kullanmak Yasaklanmıştır

131/439- Selman el-Fârisi'den (Radıyallahuanh):1709[9]
Müşrikler kendisine (Rasûlullah'la alay etmek için) dediler ki: "Arkadaşınızın size tuvalet (adabına) varıncaya kadar her şeyi öğrettiğini düşünüyorum.' Selman şöyle cevap verdi:
'Evet, Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bize; istincâda sağ eli kullanmayı, (bu durumda) kıbleye dönmeyi, ayrıca tezek ve kemiği de kullanmayı yasakladı ve buyurdu ki:
"Biriniz istincâda üçten az taş kullanmasın!" '
§(Râvi) Abdurrahman b. Yezid'den diğer rivayet:
"Müşriklerden birisi, Hz. Peygamber'in sahabesinden birisine dedi ki:
'Bu kişi size (galiba) her şeyi öğretti...' (ve hadisin kalanım zikretti)."1710[10]

132/440- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahu anh):1711[11]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim istincâda taş kullanmak isterse üç tane ile temizlensin!"1712[12]

133/441- Huzeyme b" Sâbİt el-Ensârî'den (Radıyaıiahü anh):1713[13]
Hz. Peygamber (Sallalîahü ofcWW ve setiem) istincâ1714[14] konusunu anlattı ve dedi ki:
"İçinde tezek bulunmayan üç taş yeterlidir."1715[15]

134/442- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):1716[16]

1706[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/189-190.

1707[7] Sened:

Sahih: Müsned, m/294, H.no: 14060. Müslim, Taharet, 20-22; Ayrıca 128-129/436-437 ve 132/440.hadise bk. Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'İnde Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahu anh) şahidi de nakledilir. Bu rivayet için bk. ÎV/156, H.no: 17358-17359:

Heysemî, senedindeki İbn Lehîâ sebebiyle bu rivayetin "hasen" olduğunu belirtir. Bk. Mecma', V/97.

1708[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/190.

1709[9] Sened:

Sahih: Müsned, V/437, H.no: 23593; Diğer rivayet için bk. V/438, H.no: 23603; Benzer rivayet için bk. V/437, H.no: 23595 (bu rivayette sahâbî müphem); V/437-438, H.no: 23598-23599; V/439, H.no: 23609; Müslim, Taharet, 57; Ebû Dâvûd, Taharet, 4, H.no: 7; Tirmizî, Taharet, 12, H.no: 16 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 36, H.no: 41, 49; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 316; İbn Huzeyme, 1/41, H.no: 74;

Müsned'de geçtiği halde Bennâ'nın burada yer vermediği Sehl b. Huneyften (Radıyallahu anh) nakledilen benzer bîr rivayet de şudur:

"Hz.Peygamber (Sallallahü aleyhi ve se/tem) Sehl b. Huneyf I (Radıyallahu anh) Mekke halkına elçi olarak görevlendirdiğinde kendisine şöyie buyurdu: Sen MekkelİIer İçin gönderdiğim elçimsin. Oniara şöyle de: Rasûlullah beni size gönderdi, selâm söyledi. Sizlere Uç şeyi emrediyor: Allah hâricinde kimseye yemin etmeyin, abdest bozarken ön ve ardınızı kıbleye döndürmeyin, kemik veya tezekle istincâ yapmayın/temizlenmeyin." Bk. Müsned, III/487, H.no: 15926 (Senedinde Abdülkerim b. Ebi'l-Mehârik var); Dârimi, Vudû', 12, H.no: 678. Ayrıca 122/430 ve 138/446. hadislere bk.

1710[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/190-191.

1711[11] Sened:

Sahih: Müsned, III/400, H.no: 15233. İbn Ebî Şeybe, Musannef, î/143, H.no: 1644; İbn Huzeyme, 1/42, H.no: 76; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/103; Heysemî, senedindeki râvİlerin sıka olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/211. Ayrıca 130/438.hadise bk.

1712[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/191.

1713[13] Sened:

Sahih: MiK/uatf, V/213, H.no: 21753; İkinci rivayet; V/213, H.no: 21758; V/215, H.no: 21776 (Bu rivayet Urve'den mürsel olarak nakledilmiştir. Çünkü Urve, Hz.Peygamber'den hadis işitmedi); Benzer rivayet için bk. V/214, H.no: 21769; Ibn Ebî Şeybe, Musannef, 1/142-143, H.no: 1638, 1652; Ebû Dâvûd, Taharet, 21, H.no: 41; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 315; Dârimi, Vudû', 11, H.no: 677; Tahâvî, Şerhu meâni'I-âsâr, 1/121; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/86, H.no: 3723-3727; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/103;

Bennâ'nm verdiği munkatı sayılan senedi tercih etmedik. Bunun sebebi ise şudur: Amr b. Huzeyme, Huzeyme'den hadis işitmedi diyenlere göre hadis munkatıdır. Ancak hadis, Müsned'de muttasıl olarak da nakledilir. Amr b. Huzeyme, babası Umara b. Huzeyme'den, o da babası Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) nakleder. Yâni birinci rivayette (21753.hadiste) isnad munkatı, aynı sayfadaki ikinci rivayette (21758.hadiste) isnad muttasıldır. Bİz de bu rivayetin senedini verdik.

1714[14] Metindeki istitâbe, istincâ manasındadır.

1715[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/192.

1716[16] Sened:

Sahih: Müsned, VI/108, H.no: 24652; Benzer rivayet İçin bk. VI/133, H.no: 24893; Ebû Dâvûd, Taharet, 21, H.no: 40; Nesâî, Taharet, 39, H.no: 44; Dârimi, Vudû', 11, H.no: 676; Ebû Y-ı'lâ, VII/340, H.no: 4376; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/207; İbn Ebî Hâzim'in ismi, Abdülaziz; Ebû Hâzim'in ismi ise Seleme b. Dinar'dır. Dârekutnî isnadının sahih olduğunu söylr- Stz.Sünen. I/54.

Rasûlullah (Sattaiiakn aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Biriniz tuvalet ihtiyacı için gittiğinde üç taş kullanarak istincâ etsin, bu kendisine yeterlidir."1717[17]

135/443- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahüanh):1718[18]
RaSÛlullah (Sallaltahü aleyhi ve sellemjdedİ ki:
"Ben sizin için bir baba gibiyim (faydalı şeyleri Öğretirim). Biriniz tuvalete gittiğinde kıbleye önünü ve arkasını dönmesin, sağ eliyle de istincâ yapmasın!"
Ayrıca Rasûlullah (taş ile istincâ yapılacaksa) üç taş kullanmayı emreder, tezek ve kemik ile (istincâyı da) nehyederdi.1719[19]

* İstincâda Yasaklanan Malzemeler

136/444- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahaanh):1720[20]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvalet ihtiyacı için çıktığında: "Bana üç taş getir!" dedi. Ona İki taş ve bir tezek getirdiğimde, taşlan aldı, ama tezeği attı ve dedi ki:
"Bu necistîr (kullanılmaz)."
ŞAbdullah b. Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Bana istincâ yapabileceğim bir şey getir, ancak kemik ve tezek yaklaştırma."
Sonra Rasûlullah'a su götürdüm ve abdest aldı. Kalkıp namaza durdu, sonra eğildi ve rukûda ellerini birleştirdi, dizlerinin arasına koydu.1721[21]

Açıklama

Taîbîk, rukûda iki elin içini birbirine bitiştirip, dizlerinin arasına koymaktır. Ancak Abdullah b. Mes'ûd'un bu rivayeti Sa'd b. Ebî Vakkas'a ulaşınca; "Kardeşim doğru söylemiş, biz önceden böyle yapardık, sonra sununla emrolunduk" dedi ve diz kapaklarını kavrayıp avuçlamaya işaret etti."1722[22]
Tatbik uygulamasının mensûh olduğu, birkaç sahabeye ulaşmamış olacak ki onlar bunu uygulamışlar, ancak sahabenin çoğunluğu rukûda tatbikin mensûh olduğunu, onun yerine elleri dizlere koymanın gerektiğini söylemişlerdir.
Tatbik, Yahudilerin âdetiydi ve Rasûlullah ilk dönemlerde Ehl-i kitabın yaptıklarını yapardı. Daha sonra onlara muhalefetle emrolununca, tatbiki yasakladı ve elleri dizlere koymayı emretti.1723[23]

1717[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/192.
1718[18] Sened;
Sahih: Müsned, 11/250, H.no: 7403; Benzer rivayet için bk. n/247, H.no: 7362. Mâlik, Kıble, 1-2; Buhâri, Vudû', 11; Salât, 26, 29; Müslim, Taharet, 59-60; Ebû Dâvûd, Taharet, 4, H.no: 8; Sefer, 15, H.no: 1241; Tirmizî, Taharet, 6, H.no: 8; Nesâî, Taharet, 35; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 313; Dârimî, Vudû', 14, H.no: 680. Ayrıca 121/429.hadisebk.

1719[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/193.
1720[20] Sened:
Sahih: Müsned, T/388, H.no: 3685; İkinci rivayet: 1/426, H.no: 4053; Benzer rivayet için bk. 1/418, H.no: 3966-3967; 1/450, H.no: 4299; 1/427, H.no: 4056;
Müsned'in, 1/388, H.no: 3685.rivayeti inkıta sebebiyle zayıftır. Sebebi ise Ebû Ubeyde'nin babası îbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) hadis işitmemiş olmasıdır. Fakat diğer rivayetlerde bu kopukluk ortadan kaldırılmıştır.
Aynca Buhârî'nin SahÎh'indeki rivayette de "Ebû Ubeyde değil, Abdurrahman b. el-Esved babası Esved b. Yezid'den, o da İbn Mes'ûd'dan nakleder" şeklindedir. Bk.Buhârt, Vudû', 21; İbn Hacer de bu hususa dikkat çeker. Bk.Fethu'l-Bârî, î/341; Nesâî ve İbn Mâce de Buhârî'ninki gibi bir düzeltmede bulunurlar. Nesâî, Taharet, 53, H.no: 67; îbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 314; Bk. Tirmizt, Taharet, 38, H.no: 42 (Tirmizî, İbn Mes'ûd'dan nakledilen rivayetleri verir, -hattâ bu rivayetler arasında Buhârî'nin isnadı da zikredilmektedir- bu rivayetler arasında Kays destekli İsrail'in senedinin kendi kanaatine göre en kuvvetlisi olduğunu İfade eder); Ahmed Muhammed Şâkir İse Tinnizî'nin isnadının değil, Buhârî'nin isnadının tercih edilebileceğini belirtir.
Senedde yer alan İsrâîl, İbn Yûnus b. Ebû İshâk'tır. Dedesinden rivayetleri bir hayli fazladır.. Ebû İshâk, Amr b. Abdullah es-Sebîî el-Hemdânî'dir.
Hadiste zikredilen "riks" kelimesi "rics" anlamındadır. İbn Mâce ve îbn Huzeyme'nin rivayetleri de "rics" lafzıyla nakledilmiştir. Bk. Fethu'l-Bârî, 1/342; Cim ve kâf harfinin lehçe farkından dolayı ("cullü" "küllü" yerine kullanılması gibi) birbirinin yerinde kullanılabildiği görülmektedir. Bu kelimeler de bunlardan biridir. Nesâî de "Riks" kelimesini cin yiyeceği olarak tanımlar.
Bu hadisin bir başka rivayeti namazda rükû7 konusunda 621-622/1491-1492. hadislerde zikredilecektir.
1721[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/193-194.
1722[22] Ebû Dâvûd, Salât, 150; Nesâî, İftitah, 90.
1723[23] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, ü/274; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, Ü/315; Mubârekfûrî, Tuhveîü'l-ahvezî, H/115.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/194-195.

137/445- AbduIlah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):1724[24]
Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve settem) cinlere (tebliğ ettiği) gece, Abdullah b. Mes'ûd'un yanına gelmişti, elinde kurumuş bir kemikle birlikte tezek ve kömür vardı. Buyurdu ki:
"Bundan sonra, tuvalete gittiğinde şunlarla istincâ (temizlik) yapma!"1725[25]

138/446- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):1726[26]
'Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) istincâda tezek veya kemikle yapmayı yasakladı.'1727[27]

139/447- Alkame'den:1728[28]
Ben Abdullah b. Mes'ûd'a (Radıyaiiahu anh):
'Rasûlullah'ın (SaikdUıim aleyhi ve seiiem) cinlere tebliğ ettiği gece, sizden biri Onunla beraber miydi, yanında mıydı?' diye sorunca şöyle dedi:
'O vakitte bizden kimse Rasûlullah'ın yanında değildi. Hattâ onun kaybolduğunu zannettik ve dedik ki: 'Rasûlullah suikaste uğradı ya da kaçırıldı da bir şey yapamadı.' Bu endişe ile geceyi geçirdik. Gün ağarırken (ya da seher vaktinde) biz bu haldeyken Hıra tarafından Rasûlullah (Saiiaûahü aley
'Ey Allah'ın Rasûlü!' dedik, kendisi hakkında endişe duyduğumuzu (gece yaşadıklarımızı) anlattık.'
"Bana cinlerin bir davetçisi geldi ve ben (onunla) diğerlerinin yanına gittim, kendilerine Kur'ân okudum" dedi ve bizi oraya götürdü, onların ve ateşlerinin yerde bıraktığı izleri gösterdi.'
§Şa'bî dedi ki:
O gece cinler Rasûlullah'tan, kendilerine (helâl olan) azık istediler, onlar Arap yarımadasının cinlerindendi. Peygamberimiz (Salialiaha aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Allah'ın ismi zikredilerek (kesilen her hayvanın) size ulaşan etli kemiği sizin azığınızdır. Hayvanlarınızın yeminden oluşan tezeği/gübreyi istincâda kullanmayın. (Zira) bu iki madde cinlerden (Müslüman) kardeşlerinizin azığıdır."1729[29]

* Tuvalette Su İle Temizlenmenin (Îstincanın) Önemi, Avret Mahalline Sağ Elle Değmenin Ve Yıkamanın Yasaklanması

Allah Teâlâ buyurdu:
'...Orada öyle kişiler var ki temizlenmeyi severler. Allah da temizlenenleri sever.' (Tevbe sûresi 9/108).1730[30]

140/448- Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh):1731[31]
Hz. Peygamber (Satlrilldhü aleyhi ve sellem); su içerken kaba nefes vermeyi, avret mahalline sağ elle

---

1724[24] Sened:
Sahih: Müsned, 1/457, H.no: 4375; Benzer rivayetler için bk. 1/458-459, H.no: 4381; Müslim, Salât, 150; Ebû Dâvûd, Taharet, 20, H.no: 39; Tirmizî, Taharet, 14, H.no: 18; Tefsir, 46/3, H.no: 3258.
Bu rivayet İçin 139/447.hadise de Bk. Ayrıca, cin gecesinde İbn Mes'ûd'un bulunup bulunmadığı ile ilgili değerlendirmeler için bk.6/314.hadis.
1725[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/195.
1726[26] Sened:
Sahih: Müsned, m/336, H.no: 14548; Benzer rivayet için bk. 111/343, H.no: 14634; III/384, H.no: 15061; Bu iki rivayetin lafzı şöyiedir:
Müslim, Taharet, 59; Ebû Dâvûd, Taharet, 20, H.no: 38 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Bu hususta Sehl b. Huneyf ten (Radıyallahü anhj nakledilen rivayet içiçn bk.131/439. hadisin tahrici.
1727[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/195-196.
1728[28] Sened:
Sahih: Mûsneâ, 1/436, H.no: 4149. Müslim, Salât, 150; Ebû Dâvûd, Taharet, 20, H.no: 39; Tirmizî, Taharet, 14, H.no: 18; Tefsîr, 46/3, H.no: 3258. Bennâ, hadisi Dârekutnî, Nesâî ve Hâkim'e nisbet eder. Buhârî'nİn de Ebû Hüreyre'den rivayeti olduğunu belirtir. Bk.Biilûğu'l-e?nânî, 1/281. Ayrıca 137/445.hadise de bk.
Cin gecesinde İbn Mes'ûd'un bulunup bulunmadığı ile ilgili değerlendirmeler için bk. 6/314. hadis.
1729[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/196-197.
1730[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/197.
1731[31] Sened;
Sahih: Miİsned, V/295, H.no: 22421; Benzer rivayet için bk. V/296, H.no: 22433; V/300, H.no: 22464; V/309-310, H.no: 22537; V/309, H.no: 22533; V/310, H.no: 22546; V/311, H.no: 22554; IV7383, H.no: 19313; Buhâri, Vudû', 18-19; Eşribe, 25; Müslim, Taharet, 58, 63-65; Ebû Dâvûd, Taharet, 18, H.no: 31; Nesâî, Taharet, 23, H.no: 24-25; 42, H.no: 47-48; TirmizU Taharet, 11, H.no: 15; İbn Mâce, Taharet, 15, H.no: 31; Dârimî, Vudû', 13, H.no: 679; Eşribe, 21, H.no: 2128.
Sağ elle taharetin yasaklanışı ile ilgili Selman'dan (Radıyallahü anh) nakledilen için bk. 122/430, 131/439 ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen 121/429,135/443. hadislere bk.

değmeyi ve sağ elle istincâyı yasakladı.[1732[32]]

141/449- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anha):[1733[33]]
Rasûlullah (Saliallahü aleyhi ve sellem) sol elini tuvalette ya da herhangi bir pisliği gidermede, sağ elini ise abdest alma ve yemek yemede kullanırdı.[1734[34]]

142/450- İmrân b. Husayn'dan (Radıyallahü anh):[1735[35]]
(Rasûlullah' a (Saliallahü aleyhi ve sellem) sağ elimle biat ettikten sonra onunla tenasül uzvuma hiç değmedim.[1736[36]]

143/451- Enes b. Mâîik'ten (Radıyallahü anh):[1737[37]]
(Rasûlullah (Sailaiiaha aleyhi ve sellem) tuvalete gideceğinde ben ve benim gibi bir çocuk, kendisine su dolu kap ile sütre[1738[38]] götürürdük. (Dikkat edin!) O, su ile istincâ yapardı.[1739[39]]

144/452- Enes b. Mâîik'ten (Radıyallahü anh):[1740[40]]
(Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) tuvalet ihtiyacı için çıktığında ben hemen su götürürdüm ve onunla istincâ yapar/temizlenirdi.[1741[41]]

145/453- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahüanh):[1742[42]]

1732[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/197-198.

1733[33] Sened:

Sahih: Müsned, VI/265, H.no: 26163; Benzer rivayet için bk. VI/265, H.no: 26161 (Maklûb metinle:

İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/140, H.no: 1615; V/224, H.no: 25469; Ebû Dâvûd, Taharet, 18, H.no: 33-34; Bennâ hadisin İsnadının "ceyyid" olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/282.

Müsned'de benzer lafızla rivayet edilen hadisler:

Müsned, VI/165, H.no: 25197 (Senedinde müphem bir râvî vardır.). Ahmed b. Hanbei'in Müsned'inde Hafsa annemizden (Radıyaüahü anhâ) bu hususta benzer bir hadis nakledilir:

"Rasûlullah (Saliallahü aleyhi ve sellem) yatacağı zaman sağ elini sağ yanağının altına koyardı. O sağını, yemesinde, temizliğinde, namazında ve elbise (giyiminde); solunu ise bunun dışındaki işlerinde kullanırdı. Pazartesi ve perşembe günü oruç tutardı."

"Rasûlullah (Saliallahü aleyhi ve sellem) yatacağı zaman sağ elini sağ yanağının altına koyar ve üç kere şu duayı okurdu: "AHâhümme kînî azâbeke yevme teb'asü ibâdek" (Allah'ım! Kullarını dirilteceğin gün beni azâbmdan koru!) O sağ elini, yemesinde, İçmesinde; sol elini İse diğer ihtiyaçları için kullanırdı." Bk. Müsned, VI/287-288; Ebû Davud'un Sünen'inde ise sadece konu i!e ilgili kısmı benzer lafızla nakledilir. Bk.Ebû Dâvûd, Taharet, 18, H.no: 32; Abd b. Humeyd, Müsned, s.446, H.no: 1545; Hâkim, IV/122, H.no: 7091 (Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise Telhîs'inde senendinde mechûl bir râvinin varlığına işaret etmiştir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/112, H.no: 546; Ebû Ya'lâ, T/191, H.no: 222; XII/470, H.no: 7042; XII/484, H.no: 7060; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/203, H.no: 346-347.

Sağ elle İstincânm yasaklanışı ile ÜgİH rivayetler için bk. 140/448.hadis ve İbn Mâce, Taharet, 15, H.no: 362 (Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir).

1734[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/198-199.

1735[35] Sened:

Sahih: Müsned, IV/439, H.no: 19828; Hâkim, HI/536-537, H.no: 5995 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına/ricaline göre sahih olduğunu belirtir. Zehebî ise bu görüşe muvafakat eder); Bennâ bu eserin isnadının "ceyyid" olduğunu ifade eder. Bk.Büîûğu'1-emânî, 1/282.

1736[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/199.

1737[37] Sened:

Sahih: Müsned, IH/171, H.no: 12690; Benzer rivayet için bk. m/203; H.no: 13043; 111/284, H.no: 13959; m/259, H.no.: 13652; Buhârî, Vudû', 15-17; Salât, 93; Müslim, Taharet, 69-71; Ebû Dâvûd, Taharet, 23, H.no: 43; Nesâî, Taharet, 41, H.no: 45; İbn Mâce, Taharet, 28, H.no: 365; Dârimî, Vudû', 15, H.no: 681-682.

1738[38] Lafiz manası "küçük baston/sopa' dır ki Rasûlullah namaz kılarken önünden geçmeye engel olsun diye, ön tarafa sütre olarak koyardı, bu nedenle sütre şeklinde terceme edildi.

1739[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/199.

1740[40] Sened:

Sahih: Müsned, m/112, H.no: 12039; Buhârî, Vudû', 56; Müslim, Taharet, 71; Ebû Dâvûd, Taharet, 23, H.no: 43; Dârimî, Vudû', 15, H.no: 681-682.

1741[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/199.

1742[42] Sened:

Hasen: Müsned, 11/311, H.no: 8090; Benzer rivayet için bk. D/454, H.no: 9823; Ebû Dâvûd, Taharet, 24, H.no: 45; Nesât, Taharet, 43, H.no: 50; İbn Mâce, Taharet, 29, 61, H.no: 358, 473; Dârimî, Vudû', 16, H.no: 684; Cerir b. Abdullah el-Becelî'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Nesât, Taharet, 43, H.no: 51 (Nesâî, Şerik'in rivayetine göre doğruya en yakın cilanın bu rivayet olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 29, H.no: 359; Dârimî, Vudû', 16, H.no: 685.

Bennâ bu hadis hakkında şunları söyler: "Bazıları bu hadis için tenkidde bulundular. Halbuki Ebû Dâvûd ve Münzİrî sükût etmiştir ki onların sükûtu hadisin salâhiyetine işarettir; yani ihtîcâca uygundur." Bk. Bülûğu'l-emânî, 1/283.

Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerîk en-Nehaî (v. 177/793) hakkında Zehebî şöyle bir değerlendirmede bulunur: "İbn Maîn sika saymış, diğerleri ise hafızasının iyi olmadığını belirtmişlerdir. Nesâî, bir beis olmadığını ifâde eder. 82 yaşında vefat etti." Zehebî "Müslim, mütâbaat hadisi olarak Sahih'inde kendisine yer verir" der, (Bk.Kâşif, Trc. no: 2276) ancak bu kısmen doğrudur. Çünkü Buhârî bir (mütâbî olarak), Müslim yedi, Tirmizî 64, Nesâî 38, Ebû Dâvûd 58, İbn Mâce 76, Ahmed b. Hanbel 435 ve Dârimî 57 rivayetini nakleder. Müslim'in rivayetlerinden mütâbî olarak nakledilenler için bk. Sahih, Salât, 166; Radâ', 48; Buyu', 121; Selâm, 126; Mütâbaat açısından nakledilmeyen!er de vardır. Bk. Sahîh, Hac, 451; Şi'r, 2; Birr, 3; İbn Hibbân sika râviler arasında addeder. Bk.Sikât, VI/444. îbn Hacer ise hakkında şu bilgileri verir: "Önce Vâsıt, sonra Küfe kadılığı yaptı. Sadûktur, çok hata yapar. Hafızası Küfe kadılığına getirildikten sonra değişti. Adaletli, fazilet sahibi ve ibâdete düşkün, bid'atçilere karşı sert tavır aîan bir zâttı. Bk.Takrîb, Trc. no: 2787.

İbrahim b. Cerir b. Abdullah el-Becelî ise "sadûk" sayılır. Bk.îbn Hacer, Takrib, Trc. no: 158; İbn Hibbân sıka râviler arasında addeder. Bk.Sikât, IV/6. İbn Adiy, hadislerinin müstakîm olduğunu belirtir. Bk.Kâmil, 1/258. Nesâî iki, Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce üçer, Ebû Dâvûd ve Dârimî birer rivayetini nakleder.

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) tuvalete gireceğinde kendisine su dolu bir kap götürdüm, onunla istincâ yaptı/temizlendi.
(Dışarda İse) elini toprağa buladı, sonra ellerini yıkadı.

Kendisine ayrı bir su kabı1743[43] daha götürdüm ve onunla abdest aldı.1744[44]

146/454- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):1745[45]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) tuvalete gireceğinde su dolu bir kap istedi. Onunla istincâ yaptı/temizlendi.
(Dışarıda ise) elini toprağa buladı, sonra abdest aldı.1746[46]

147/455- Muhammed b. Abdullah b. Selâm (Radtyaüahû anh):1747[47]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve sellem) yanımıza, yani Küba'ya geldiğinde şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Allah (Kur'ân'da) sizin temizlik hâlinizi hayırla överek konuştu. Bunun sebebini bana haber verir misiniz (biraz açıklar mısınız)?"
Rasûlullah \„Orada öyle kişiler var ki temizlenmeyi severler. Allah da temizlenenleri sever'âyetini kastediyordu.
Dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Tevrat'ta su ile istincâmn/ temizlenmenin bize em-redildiğini gördük (ve bunu uyguladık).'1748[48]

148/456- Uveym b. Sâide el-Ensârî'den (RadtyaUahûmh):1749[49]
Rasûlullah ısaitaiiahü aleyhi ve sellem) Küba mescidinde onların yanma geldi
ve dedi ki:
"Yüce Allah (Kur'ân'da), mescid olayındaki temizliğinizden dolayı sizi överek lütufta bulundu. Bu

---

Hadis Şerîk ve İbrahim b. Cerir sebebiyle hasendir.
Aynca bir sonraki 146/454. ve 334/642.hadise bk.
1743[43] Hadis metninde geçen Tevr ve Rakve: o dönemde yaygın su kablandır ki içmek veya abdest almak için kullanılır. Bk.Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 80, 256.
1744[44] Metinde şöyle bir ziyâde de vardır:
Bu ziyâdenin trc: Babam Esved'in bu hadiste iki farklı şey ifade ettiğini söyledi; Bu da; "Rasûlullah (Sallahü aleyhi ve sellem) tuvalete gireceğinde kendisine tevr (kırba) ya da rakve (bakır kap) ile su götürdüm..." diyerek söz konusu hadisi zikretti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/200.
1745[45] Sened :
Hasen: Müsned, 11/454, H.no: 9823; Ebû Dâvûd, Taharet, 24, H.no: 45; Nesâî, Taharet, 42; İbn Mâce, Taharet, 29, H.no: 358; Dârimî, Vudû', 16, H.no: 684; Cerir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârimî, Vudû1, 16, H.no: 685; Bennâ, hadisi İbn Mâce ve Ebû Davud'a nisbet etmiş, Nevevî'nin Mühezzeb'in şerhinde (Mecmu' isimli eserinde) hadisi hasen saydığını söylemiştir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/284.
Ayrıca bir önceki 145/453. ve 334/642.hadise bk.
1746[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/201.
1747[47] Sened:
Sahih: Müsned, VI/6, H.no: 23723-23724; Heysemî hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini belirttikten sonra râvilerinden Şehr b. Havşeb hakkında ihtilâfın bulunduğunu fakat Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebû Zür'a ve Ya'kûb b. Şeybe'nin bu zâtı sika saydıklarını ifâde eder. Bk. Mecma', 1/212-213; Şehr b. Havşeb ile ilgili olarak geniş bilgi için bk.4/4. hadis. Şehr b. Havşeb için Heysemî'nin eserinde sika sayıldığını söylediği yerler: Mecma7, 1/32, 54, 184; 11/22, 117, 130 (Burada kendi kanaatini belirterek "İnşallah sikadır" der), 203, 306; HI/125; IV/217 (hasen), 271, 294 (hasen), 311; V/69 (hasen), 71 (hasen), 130 (hasen) 148-149, 229 (hadisi yazılır)...
Muhammed b. Abdullah b. Selâm'in sâhâbîliğinde ihtilâf vardır. İbn Hibbân tabiînin sikaları arasında saydıktan sonra, sahâbîden olduğu da söylenir, der. İbn AbdİIber ile ibn Mende de sahâbî olduğunu savunanlar arasındadır. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/284.
1748[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/201-202.
1749[49] sened:
Hasen: Müsjıed., III/422, H.no: 15424; îbn Huzeyme, 1/45, H.no: 83; Hâkim, 1/258, H.no: 555 (sahih İsnadla bir şahid olarak rivayet eder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/140, H.no: 348. Heysemî, "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî üç Mu'cem'inde de rivayet etti. Senedinde yer alan Şürahbîl'i Îbn Hıbbân sika; Mâlik, İbn Maîn ve Ebû Zür'a zayıf saydılar" der. Bk. Mecma', 1/212;
Şürahbîl b. Sa'd el-Ensârî el-Hâcib (v. 123/741), Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas ve Ebû Katâde (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis işitmiş bir tabiîdir. İmam Mâlik'in de hocasıdır. Zehebî, Dârekutnî'nin "zayıftır" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 2256. İbn Hacer ise "sadûkttır, son döneminde ihtilât etti" der. Bk.Takrib, Trc. no: 2764. Ebû Davud'un Sünen'İnde rivayet edilen bir hadisin senedinde Umara b. Gaziyye tarafından ismi müphem olarak "Kavmimden adamın biri bana nakletti" şeklinde zikretmesini Ebû Dâvûd şöyle değerlendirir: "Onun kavminden olan kimseler, sanki onu beğenmedikleri ve hoş karşılamadiklan için ismini vermediler." Bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 11, H.no: 4813; Benzer bir İbhâm İbn Mâce'nin Sünen'İnde dikkatimizi çeker: Bk. İbn Mâce,
ikâme, 67, H.no: 1042; Müsned'dekİ bir rivayette ise Şürahbil'in sözü, kendisini olumsuz değerlendirenlere karşı bir tavır gibi görülüyor:
"Şayet ben bu hadisi işitmemişsem, Allah beni cehenneme koysun." Bk.Müsned, nU58, H.no: 11494 (Bu rivayet için bk.244/5268.hadis).
Ebû Dâvûd üç, İbn Mâce dört, Dârimî bir, Ahmed b. Hanbel 19 rivayetini nakleder. İbn Mâce'nin bir hadisinde Bûsırî Şürahbîl için şunları dile getirir: "Zayıftır. Birçok kimse zayıf saydı, hattâ bazıları onu yalanla itham ettiler. Fakat İbn Hıbbân onu Sikât'mda zikretti ve (Sünen'de zikredilen hadisi) Sahih'inde nakletti. Aynı şekilde İbn Huzeyme de Sahih'ine aldı." Bk.Sünm, İkâme, 44, H.no: 974.
Hâkim, üç ensardan (Ebû Eyyûb, Câbir b. Abdullah ve Enes b. Mâtik'ten tek senedle merfû olarak nakleder ve sahih olduğunu söyler. Zehebî de sahih olduğunu ifade eder. Bk. Müstedrek, 1/257, H.no: 554).

uyguladığınız temizlik nedir? " Dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz temizlik konusunda fazla bir şey bilmiyorduk, ancak Yahudilerden komşularımız vardı ve tuvalette avret mahallerini yıkarlardı, biz de onlardan öğrenip su ile yıkamaya/temizlemeye başladık.'1750[50]

149/457- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anha):1751[51]
Basralı kadınlar yanma geldiğinde, onlara tuvalette su kullanmalarını emretti ve dedi ki:
'Bunu kocalarınıza da bildirin. Zira Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve böyle temizlenirdi.
(Hz. Âişe ya da Ebû Ammar ekledi:)1752[52] Su ile temizlenmek basur hastalığı için de şifâdır.'
§ (Hz. Âişe annemizden gelen başka rivayet:
'Bunu kocalarınıza da bildirin, büyük ve küçük ihtiyaçlarında temizlik için su kullansınlar. Biz bunu onlara direk söylemekten haya ederiz, Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve seüem) böyle (su ile) temizlenirdi.')1753[53]

150/458- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahu mhâ):1754[54]
Rasûlullah (Satlatiaha aleyhi ve seüem) (tuvaletteki büyük ihtiyacından sonra) avret mahallini üç kere yıkardı.
NOT: Bu hadislerden anlaşılan, tuvalette su kullanmanın efda! olmasıdır. Su bulunmadığında taş ile de temizlik yapılabilir. Ancak Rasûlullah çevrenin fazla kir-letilmemesi için en fazla üç taş kullanılmasını emrediyor/tavsiye ediyor.1755[55]

1750[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/202-203.
1751[51] Sened:
Sahih: Müsned, VI/93, H.no: 25404; (İkinci rivayet): Vl/95, H.no: 25420; Benzer rivayet için bk. VÎ/113, H.no: 24707; VI/114, H.no: 24717; VI/120, H.no: 24771; VI/130, H.no: 24865; VI/171, H.no: 25254; VT/236, H.no: 25872; Tirnıizî, Taharet, 15, H.no: 19 (Tirmizî "hasen-sahih" hükmü verir ve hadisin Cerir b. Abdullah el-Becelî, Enes ve Ebû Hüreyre'den de nakledildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 41, H.no: 46; İbn Mâce, Taharet, 28, H.no: 354.
Ebû Ammâr Şeddâd b. Abdullah ed-Dımeşkî (eş-Şâmî) hakkında Zehebî: "Sika biridir. Ancak irsali çoktur" der. Bk.Kâjif, Trc. no: 2250. Bu zatm Müslim yedi, Tirmizî beş, Nesâî ve İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd dört, Dârimî bir ve Ahmed b. Hanbel 24 rivayetini nakleder. Müslim'in rivayetlerinden sadece biri mutâbaat için verilmiştir. Müslim in Sahih'inde Ebû Ümâme'den ve Vasile b. el-Eska'dan bizzat kendisinin naklettiği görülmektedir. Tİrmizî'nin hadisleri hakkında "hasen-sahîh" hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, H.no: 300; Zühd, H.no: 2343; Menâkıb, H.no: 3605-3606;
Ahmed b. Hanbel'in de bu zat hakkında Müsned'inde iki yerde Hz.Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) ashabından bir kısmına yetiştiğini vurguladığını görüyoruz:
Ancak Bennâ, Ahmed b. Hanbel'in birinci rivayet hakkında "mürseldir" dediğini, zîrâ Şeddâd b. Abdullah Ebû Ammâr'm Hz. Âİşe'ye yetişemediğini belirtir. İkinci rivayet ise Tirmizî ve Nesâî tarafından da nakledildiğini ve Tİrmizî'nin hadis hakkında "hasen-sahîh" hükmünü verdiğini söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/285.
Ahmed b. Hanbel bu hadisi benzer rivayetlerinde hocaları Behz, Yûnus, Süveyd b. Amr, Affân, Muhammed b. Ca'fer ve Yezid kanalıyla muttasıl isnadlarla rivayet etmiştir.
1752[52] Bu bölüm Hz. Âişe'nin sözüdür. Zira Beyhakî rivayetinde (oJts) (dedi ki) lafzı bulunmaktadır. Bk. Beyhakî, 1/106 (Babü'l-İstinca ve bi'l-ma).
1753[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/203-204.
1754[54] Sened:
Zayıf: Müsned, VI/210, H.no: 25638; İbn Mâce, Taharet, 28, H.no: 356; Hadis Câbir el-Cu'fî ve Zeyd b. el-Havâri el-Ammî el-Basrî Ebu'l-Havârî sebebiyle zayıftır.
Herât kadısı oian Zeyd b. e]-Havârî e!-Ammî el-Basrî Ebu'l-Havârî hakkında Zehebî zayıflık bulunduğunu belirtir. 'Bk.Kâşif, Trc. no: 1732; İbn Adİy ise: "Şu'be ondan daha zayıf birinden beHd rivayette bulunmadı" der. Bk.Kâmil, III/1058. Tirmizî altı, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce on, Dârimî bir, Alımed b. Hanbel ise 17 rivayetini nakleder. Tirmizî, bu râvinin bir yerde hadisini naklettikten sonra "hasen-sahib" olarak değerlendirmiştir. Bk.Tirmizt, Salât, 44, H.no: 212; Bir başka yerde "hasen" olarak telakki etmiştir. Bk.Hudûd, 14, H.no: 1442; Fiten, 53, H.no: 2232; Deavât, 128, H.no: 3594.
Zehebî, Câbir b. Yezîd e!-Cu'fî el-Hâris (v. 128/746) hakkında Şîa âlimlerinin ileri gelenlerinden biri olduğunu, sadece Şu'be'nin sika saydığım, hadis hafızlarının bu zâtı terk ettiklerini söyler ve Ebû Davud'un: "Bu râvînİn benîm kitabımda sehv hadisinden başka hadisi yoktur (Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no: 1036 -Münzİrî de bu zâtın hadisleri ile delil getirilemeyeceğini belirtir.-)" dediğini nakieder. Bk.Kâşif, Trc. no: 739. Fakat Ebû Dâvûd, diyet bahsinde (H.no: 4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. Tirmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Âlimler hadisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî bu râviyi terk ettiler. Hocam Cârûd Vekt'in şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliier hadissiz kalırlardı..." Bk.Sünen, Salât, 38, 152, H.no: 206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. BkTabakât, VI/240; Heysemî, Müsned'in bir hadisi için (314/622) Şu'be ve Süfyân sika, ekseriyet zayıf saydı. Bk.Mecma', 1/241. Bir başka (63/260.) hadiste de Câbir b. Yezid el-Cu'fî'nin zayıf olduğunu açıklar. Bk. Mecma', 1/173. Ahmed b. Hanbel ise Câbir b. Yezîd'in birçok hadisini nakletmİştir. Tirmizî altı, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce 16, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel 97 rivayetini nakleder. (Bu râvî için bk. 150/458. hadis)
*İstİncâ konusuna eklenebilecek Müsned hadislerinden biri de şudur:
Hz. Âişe'den (Radıyallahu anhâ):
Aliah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
ıOn şey fitrattandır: Bıyığı kısaltmak, sakal bırakmak, misvak/diş fırçası kullanmak, burnuna su çekmek/burun temizliği yapmak, tırnakları kısaltmak, parmak aralarını yıkamak, koltuk altını temizlemek, etek tıraşı olmak, istincâ (abdest bozumundan sonra Ön ve arkayı su ile yıkamak). Zekeriya, Mus'ab'ın onuncuyu unuttuğunu, fakat "mazmaza /ağzı temizlemek" olabileceğini belirtti."
Bk.Müsned, VI/137, H.no: 24941; Müslim, Taharet, 56; Ebû Dâvûd, Taharet, 29, H.no: 53 (Ebû Dâvûd, Ammâr b. Yâsİr, Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhiim) da nakillerde bulunur. İbn Abbas'ın şu sözünü de ilâve eder. "Bunların beş tanesi baş ile ilgilidir."); Tirmizî, Edeb, 14, H.no: 2757 (Tirmizî hadisin hasen olduğunu, bu hususta Ammar b, Yâsir, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anhiim) de rivayetlerin bulunduğunu İfade eder); Nesâî, Zînet, I, H.no; 5037; İbn Mâce, Taharet, 8, H.no: 293; îbn Huzeyme, 1/47, H.no: 88; Dârekutnî, 1/94; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/52; Ebû Ya'lâ, VIII/14, H.no: 4517; Ebû Avâne, 1/163, H.no: 472. Bu rivayet Edeb bölümünde l/7278.hadiste zikredilecektir.
1755[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/204-205.

*** İdrar Sıçrantısından Kaçınmanın/Dikkatli Olmanın Önemi**

151/459- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyallahü anhuma):1756[56]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) iki kabrin yanma geldi ve buyurdu ki:
"Bu ikisi azap görüyor, bu azabın sebebi de büyük günah değil. Onlardan biri, idrar sıçrantısından kaçınmaz/dikkatli olmazdı, diğeri İse söz taşırdı (koğuculuk yapardı)."
Sonra Rasûlullah bîr hurma dalı aldı, ikiye böldü ve her bir kabre dikti. Kendisine:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Niye böyle yaptın?" diye sorulunca buyurdu ki: "O iki dal kuruyuncaya kadar, umulur ki onların azabları biraz hafifler."
§İbn Abbas'tan gelen diğer rivayet:
Rasûlullah Medîne bahçelerinden birine uğradı ve kabirlerinde azap gören iki kişinin sesini işitti... (hadisin devamını zikretti Rasûlullah'ın şu sözünü ekledi:
"...bunlar kuruyuncaya kadar ya da kurumadan...")1757[57]

152/460- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1758[58]
Hz. Peygamber (Saîlaiiaha aleyhi ve seüem) dedi ki:
"Kabir azabının çoğu, (üzerine) idrar sıçramasına (dikkat etmemekten) kaynaklanır."1759[59]

153/461- Yezdâd b. Fesâe'den (itadtyaUaha anh):1760[60]
RaSÛlllllah (SallallahU aleyhi ve settem) buyurdu ki:
"Biriniz bevlettikten sonra, avret mahallini üç kere çekiştirsin (ki kalan idrar da çıksın)."
§(Başka tarikten benzeri nakledildi ve Zem'a şunu ekledi: "Bu ona (istincâda) yeterlidir.")1761[61]

1756[56] Sened:
Sahih: Müsned, V225, H.no: 1980; Benzer rivayet için bk. 1/225, H.no: 1981; Buhârf, Vudû', 55-56; Cenâiz, 81, 88, 89; Edeb, 46, 49, 117; Müslim, Taharet, 111; Zühd, 74; Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 20; Tinnizî, Taharet, 53, H.no: 70 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirtip, bu hususta Ebû HUreyre, Ebû Mûsâ, Abdurrahman b. Hasene, Zeyd b. Sabit ve Ebû Bekre Nüfey' b. el-Hâris'ten (Radıyallahü anhüm) şahidi olduğunu söylemiştir); Nesâî, Taharet, 26, H.no: 31; Cenâiz, 116, H.no: 2066-2067; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 347; Dârimi, Vudû', 61, H.no: 745.
Hadisin tamamı Cenâiz bahsinin kabir azabı bölümünde 308/2927.hadisinde zikredilecektir. Şâhidler:
a-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/266, H.no: 22193 (Bu hadis Cenâiz bahsinin 313/2932.hadisi olarak zikredilecektir).
b-Ebû Bekre Nüfey' b. el-Hâris'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/39, H.no: 20290; V/35-36, H.no: 20252; (Bu hadis Cenâiz bahsinin 310/2929.hadisi olarak zikredilecektir.)
c-Ya'lâ b. Siyâbe (MUrre) es-Sekafî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/172, H.no: 17489-İ7490; (Bu hadisler de Cenâiz bahsinin 309/2928.hadisi olarak zikredilecektir.)
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi aynı bölümde 314/2933.hadis olarak gelecektir.
1757[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/205-206.
1758[58] Sened:
Sahih: Müsned, 11/326, H.no: 8313; Benzer rivayet için bk. 11/388, H.no: 9010; n/389, H.no: 9036; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 348 (Bûsirî, isnadının sahih olduğunu ve şâhidlerinin de bulunduğunu İfade etti. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/51); Dârekuînî, 1/128 (sahihtir, der. lafzıyla rivayet edilen için ise: "doğrusu mürseldir" der); İbn Ebî Şeybe, 1/115, H.no: 1306; Hâkim, 1/293, H.no: 653. Ayrıca: "Bu hadis Buhârî ve Müslim'in şartına/râvilerine göre sahihtir. Hadisin hiçbir illetini bilmiyorum ama her ikisi de bunu sahihlerine almamıştır" diyerek buna bir de şâhid getirir (ki Zehebî de bu görüşü onaylar):
a-İbn Abbas'ın (Radıyallahü anhümâ) bu şahidi için bk. Taberânî, eî-Mu'cemü'1-kebîr, XI/84, H.no: 11120; Deylemî, 11/54, H.no: 2305; Dârekutnî, 1/128
b-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) (mevkuf olarak) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XX/124, H.no: 248 (Heysemi, senedinde Rişdîn b. Sa'd var, bu zatı çoğu kimse zayıf saymıştır. Ahmed ise hadisleri rikak hadislerine yorumlar. Ayrıca senedinde Abdullah b. Cüzeym var, hakkında olumlu veya olumsuz görüş beyan eden olmamıştır. Bk. Mecma', 1/209);
oEbû Ümâme'den (Radryaiîahü anh) şahidi için bk.
Heysemî, Taberânî'nin hadisi Kebîr'inde naklettiğini ve râvilerinİn de sika sayıldıklarını söyler. Bk.Mecma', 1/209);
d-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârekutnî, 1/127 (mahfuz olan mürsel oluşudur):
Bu rivayet 71/379.hadiste zikredildi. Ayrıca Cenâiz bölümünde 312/2931 hadiste tekrar edilecektir.
1759[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/206-207.
1760[60] Sened:
Zayıf: Müsned, IV/347, H.no: 18955; (İkinci rivayet): IV/347, H.no: 18954; İbn Mâce, Taharet, 31, H.no: 326 (Bûsirî hadîsi zayıf saymıştır);
îsâ b. Yezdâd'm babası Yezdâd/Yezdâz (Ezdâd/Ezdâz) b. Fesâe el-Fârisî el-Yemânî'nin sahâbiliğinde İhtilaf vardır. Buhâri, sahâbî olmadığını ifâde eder, Ebû Dâvûd da bu kanaattedir. Dolayısıyla bunlar hadisi mürsel olarak kabul ederler. Ebû HâtÎm ise "meçhuldür" der.
Müsned'de iki isnadla gelen bu hadisten başka bir rivayeti de yoktur. Buhârî, sahâbî oimadı-ğını İfade ettiği için hadislerini mürsel sayar. Diğer bir kısım âlimler de sahâbî olduğunu söylemişlerdir. Bk.İbnü'I-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 1/191, Trc. no: 75; V/440, Trc. no: 5521; İbn Mâce'de bir, Miisned'de iki rivayeti var ki bunların her biri aynı hadistir. Zehebî de sahih olmadığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc. no: 250 (Ebu'I-Vefâ bu eserin haşiyesinde Buhârî, Ebû Hatim, Ebû Hâtim'in oğlu Abdurrahman, Ebû Dâvûd, Ebû Ahmed İbn Adiy gibi âlimlerden oluşan çoğunluğun, bu zatın sahâbî olmadığı görüşünde olduğunu, Yahya b. Main'in ise Yezdâd'ın mechûl sayıldığını belirttiğini ifâde eder);
îsâ b. Yezdâd el-Yemânî ise Buhârî ve Ebû Hatim tarafından meçhul, İbn Hıbbân tarafından sika kabul edilmiştir, ibn Hıbbân'in tek başına görüş beyân ettiği durumlarda tercih edilir. Ancak başkasına muhalefet ettiği durumlarda mütâsâhil sayıldığı için tercih edilmez. Zehebî de Buhârî'nin "Hadisi sahih değildir" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 4406. İbn Hacer: "mechûlü'l-hâl" İfâdesini kullanır. Bk. Takrib, Trc. no: 5338;
Heysemî ise herhangi bir tercihte bulunmamıştır. Bk.Mecma', 1/207.
Nevevî, hadisin Ahmed b. Hanbef'in Miisned'inde, Ebû Davud'un Merâsil'inde, İbn Mâce ve Beyhakî'nin Sünen'lerinde nakledildiğini, ve âlimlerin bu hadisin zayıf olduğunda ittifakının bulunduğunu, ekseriyetin bunu mürsel olarak kabul ettiğini İfâde eder. Bk.Mecmû', H/110
1761[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/207-208.

154/462- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):1762[62]
Rasûlullah (Saiıâltahü aleyhi ve settem) buyurdu ki:
"Sizden biri, büyük ya da küçük ihtiyacının kalıntısı olduğu, (yani tam temizlenmediği halde) hemen namaza durmasın, (acele etmesin!)."1763[63]

*** İstincâdan Sonra (Vesveseden Korunmak İçin) Avret Mahalline Su Serpmek**

Allah Teâlâ buyurdu:
İnsanı biz yarattık ve ona neyin vesvese verdiğini biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.' (Kaf 50/16).1764[64]

155/463- Hakem b. Süfyan (ya da Süiyan b. Hakem)'den (Radtyaüahaanh):1765[65]
Abdurrahman b. Mehdi1766[66] naklettiği rivayette dedi ki: Rasûlullah'ı (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) gördüm, bevletti, sonra abdest aldı ve (vesveseden kurtulmak için) Önüne su serpti.
§Yahya b. Saîd1767[67] rivayetinde; 'Hz. Peygamber (Sallandın aleyhi ve seihm) bevl etti, sonra (vesveseden kurtulmak için) önüne su serpti,1 şeklinde geçmektedir.1768[68]

Açıklama

Fakihlerin çoğunluğuna göre tuvalet âdabı konusunda bazı şeylere uymak menduptur ve bunlar sünnetle sabittir. Bunların bir kısmında ittifak vardır:
1- Açık arazide ya da sahrada tuvalet ihtiyacı için insanlardan uzaklaşmak,
2- TuvaIet ihtiyacı sırasında konuşmamak,
3- Sağ elle istincâ (temizlik) yapmamak,

1762[62] sened:
Hasen: Müsned, 11/471, H.no: 10050; Benzer rivayet için bk. 11/442, H.no: 9658; İbn Mâce, Taharet, 114, H.no: 618 (Bûsirî hadisin isnadının sika râvilerden oluştuğunu söyler); Senedde yer alan Dâvûd b. Yezîd b. (Abdullah) Abdurrahman ez-Zeğâfirî el-Evdî'yi (Abdullah b. İdris'in amcası) bazıları sika, bazıları da zayıf saymışlar. Meselâ Ebû Dâvûd bu râviyi zayıf olarak kabul etmiş (Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 1467) ve Sünen'inde hiçbir rivayetini naklet-memiştir. Bununla birlikte Tirmizî beş, İbn Mâce İki, Ahmed b. Hanbel ise on dokuz rivayetini eserine almıştır. Hattâ Tirmizî rivayet ettiği hadislerin üçünde hasen, birinde hasen-sahih hükmü verirken birinde herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bk.Sünen, Menâkıb, 15, H.no: 3661 (hasen); Sünen, Tefsîr, 46/3, H.no: 3258 (hasen-sahih); Sünen, Tefsir, 17/7, H.no: 3137 (hasen); Sünen, Menâkıb, 6/7, H.no: 3070 (hasen); İbn Adiy: "Kendisinden sıka biri nakletmişse, o hadis makbuldür" der. Ki bu rivayette de Vekî' sika biri olduğuna göre bu hadis makbul kabul edilmelidir. Ayrıca hadisin şâhidleri de vardır:
a-Abdurrahmân b. Eslem'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 114, H.no: 616;
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 114, H.no: 617; c-Sevbân'dan {Radıyallahü anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 114, H.no: 619. Bu şâhidlere göre hadis zayıflıktan kurtulmuş olur.
1763[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/208-209.
1764[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/209.
1765[65] sened:
Hasen: Müsned, V/408, H.no; 23361; (İkinci rivayet): IV/69, H.no: 16594; Benzer rivayet için bk. V/409, H.no: 23364-23365; V/408, H.no: 23362; V/408-409, H.no: 23363 (Bu rivayette râvilerden Şerik: "Hakem b. Süfyan'm ailesine Hakem hakkında sordum. Onlar da Allah Rasûlü'ne yetişemediğini söylediler" der. İkrime bir tarikte, "Mücâhid, Hakem b. Süfyân'dan, o da babası Süfyân'dan nakleder. Kendisi Rasûlullah'ı gördü" der. Bir başka rivayette ise Hakem b. Süfyân: "Ben RasûIullah'ı gördüm" diyerek hadisin diğer bölümünü zikretmiştir); ITT/410, H.no: 15320-15322 (Ya'lâ b. Ubeyd sebebiyle hasendir. Çünkü bu râvinİn Süfyân es-Sevrî'den rivayetinde tenkidde bulunulmuştur. Mücâhid bu rivayetin mütâbiidir); IV/212, H.no: 17779-17782; V/380, H.no: 23119; IV/179, H.no: 17552-17553.
Ebû Dâvûd. Taharet, 64, H.no: 166-168; Tirmizî, Taharet, 38, H.no: 50 (Tİrmizî'nin rivayeti Ebû Hüreyre'dendir (Radtyallahü anh). Fakat bu rivayet zayıftır. Tirmizî bu hususta nakilde bulunan sahabeyi şöyle sıralar: Ebu'l-Hakem b. Süfyân, İbn Abbas, Zeyd b. Harise ve Ebû Saîd el-Hudrî -Radıyallahü anhüm-); Nesâî, Taharet, 102, H.no: 134-135; İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 461.
a-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 81/389.hadis
b-Zeyd b. Harise Ebû Hüreyre, ve Câbir'den -Radıyallahü anhüm- şâhidleri nakleder. Bk. İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 462-464);
c-îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.Dârimi, Vudû', 39, H.no: 717.
Hadis, muzdarip görülmektedir. Hadisi, Hakem b. Süfyân b. Osman es-Sekafî babası Ebu'l-Hakem Süfyân b. Osman es-Sekafî'den nakleder. Bu râviierle ilgili olarak BY.Üsdü'l-ğâbe, 11/46-47, Trc. no: 1214; 11/494, Trc. no: 2110; VI/73, Trc. no: 5822.
Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbei, Ebû Dâvûd, Tbn Mâce ve Hâkim'in Müstedrek'ine nisbet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 145; Miinâvî de Hakem b. Süfyân'm Hz.Peygamber'den (Saüallahü aleyhi ve sellem) semâmda İhtilâfın bulunduğunu belirterek İbn Abdilber'in: "Bu zâtın abdest konusunda bir hadisi vardır, onun da senedi muzdarip-tir, o da bu hadistir" dediğini bakleder. Bk. Feyzu'l-Kadîr, V/145-146
Bennâ, Abdürrezzak'ın Câmi'inde İbn Abbas'tan; Tİrmizî ve İbn Mâce'de Ebû Hüreyre'den; İbn Mâce'de Câbîr'den gelen rivayetlere değinerek her birinin tenkide maruz kaldığını belirtir. Ahmed b. Hanbei ve İbn Mâce'deki Üsâme b. Zeyd hadisi İçin: "Heysemî, hadisin senedinde Rİşdîn b. Sa'd'm varlığına dikkat çektiğini, bu zâtı Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbei sika, diğerleri zayıf saydı" dediğini (Bk. Mecma\ 1/241-242) nakleder.
(Zeyd b. Harise ve Üsâme b. Zeyd hadisleri için bk. 308~309/616-617.hadisler) Bütün bu tarikler birbirini destekler ve hadis kendisi ile delil getirilmeye uygun hâle gelir. Bk. Bulûğu 'Ümerâm, 1/289.
1766[66] Ahmed b. Hanbel'in hocası.
1767[67] Ahmed b. Hanbel'in diğer hocası.
1768[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/209-210.

4- Cinsel organına sağ elle dokunmamak,
5- Temizliği su ile yapmak esastır, su yoksa taşla temizlik yapılabilir,
6- İdrardan korunmak,
7- Ağaçların altına, piknik yerlerine tuvalet yapmamak.[1769[69]]
§İhtilâf edilen konulardan biri kıbleye dönmenin hükmüdür:
Tuvalet sırasında, kişinin ön ya da arkasının kıbleye dönmesi konusunda üç görüş vardır ve bunlar da farklı naslardan kaynaklanır:
a- Hanefî mezhebi ve îbn Hazm: Kıbleye dönmek kesinlikle yasaktır; naslar tearuz ettiğinde asıl hükme dönülür, o da yasaktık yönüdür.
b- Dâvud ez-Zâhirî: Mutlak olarak caizdir, naslar tearuz ettiğinde asla (temel hükümlere) dönülür, o da yasaklanmayan her şeyin mubah olmasıdır.
c- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelîler: Naslar tearuz ettiğinde cem etmek/hepsiyle amel etmek efdaldir. Bu nedenle kapalı yerlerde dönülebilir, ancak açık arazide dönmek yasaktır.[1770[70]]

1769[69] Merğmânî, Hidâye, 1/37; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/25-26; İbn Rüşd, Bidayetti 'l-müctehid, 1/63; İbn Kudâme, Muğnî, 1/141-148; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/132-134.
1770[70] Şîrâzî, age., 1/26; Mevsılî, İhtiyar, 1/37; İbn Rüşd, age., 1/63-64; İbn Kudâme, age., 1/143-144; San'ânî, age., 1/135-137.

ÖNSÖZ

Müsned Tercemesinİn III. cildine başlama imkânı veren Rabbimize hamd, doğru yolu göstermesi ve açıklaması için gönderdiği Hz. Muhammed'e, onun Ehl-i beytine ve ashabına da salât ü selâm ederiz.

Allah'ın yardımı, sizlerin dua ve destekleriyle zorlu çalışmamız devam etmekte, belirli bir hız kazanmaktadır, II. ciltte İslâm Akaidi konusu bitmiş, İslâm Fıkhı-îbâdet bölümüne başlamıştık. İbadet öncesi temizlik Allah ve Rasûlü'nün emri olduğu için konuyu naslardan anlamak gerekir. Bu açıdan hadislerin önemi tartışılmaz. Ancak konuyu Kur'ân bağlamından koparmamak için ilgili ayetler konu başlıkları altına eklenmeye devam edildi. Ayrıca bu konuda sahabe, tabiûn ve etbâi başta olmak üzere müctehid imamların görüşleri de zikredildi. Bu çalışmada her zaman olduğu gibi temel kaynaklara, Özellikle imamların kendi kitaplarına ya da kendi talebelerinin çalışmalarına müracaat edildi. Fıkıh eğitiminde naslara ve kaynaklara inilmeksizin metin çalışmasının yapıldığı günümüzde böyle bir çalışma umarız ki ilmî yapımıza belli bir ivme kazandırır.

Çalışmalarımızda zaman zaman yeni kaynak kitaplara ulaşmanın heyecanını/sevincini yaşadık. Her yeni kaynak, doğruya biraz daha yaklaşmak demektir. Selef alimlerimiz bize bu noktada hazineler bırakmıştır. Ancak dil problemi ve kaynak kitapların azlığı gibi sebeplerle çalışmalar bazı kitaplar etrafında örülmüştü, biz daha çok kaynağa ulaşma çabasıyla bu sarmalı aşmaya çalışıyoruz. Konu ile ilgili yüzlerce kaynak kitap, kütüphane yanında bilgisayar ortamında taranmakta, sonra bu bilgiler belli bir ilmî disiplin altında toplanmakta ve sıralanmaktadır.

Bu ciltte sizlere vermek istediğimiz bir başka güzel haber de III. cilt ile birlikte ek bir kitapçığın sizlere hediye edilmesidir. Bu kitapçık Ensar/Hadis Araştırmaları adı altında sunulacak, hadisle ilgili ek bilgiler değişik makale ve söyleşilerle sizlere ulaştırılacaktır.

Müsned Tercemesinİn II. cildinde okuyucuya yardımcı olması için konulan "İslâm Fıkhında Sünnet'in Bağlayıcı Rolü" ve "İbadet Fıkhında Sünnet'in Rolü" isimli iki makale uzun süreli bir çalışmanın sonucu olarak sunulmuş ve sizlerin beğenisini kazanmıştı. Bu ciltte de "Namazın Tarihçesi ve Fonksiyonları" ile "Namaz ve Çocuk" makaleleri eklenmiştir.

Hadislerin tahrici ile rivayetlerin sıhhati ve istinbattaki gücü belirlendi. Tahriç çalışması sizlerin büyük takdirini kazanmıştı ve bize gelen temenniler de her hadis tercemesinin bu şekilde ciddi bir tahricinin yapılması şeklindeydi. Umanz ki biz bu konuda bir başlangıç yapmış ve İyi bir çığır açmış oluruz.

Ahkâm konusundaki farklı rivayetler sebebiyle müctehid imamların söz konusu hadisleri anlayışı, mezheplerin bakış açıları incelendi, analiz edildi; ittifak ve ihtilaf edilen meseleler konu sonlarında açıklandı, ayrıca tablo olarak da ünite sonlarına eklendi.

Bu ciltte; Mestler Üzerine Mesh Etmek, Abdesti Bozan Hâller, Cünüplük ve Diğer Sebeplerden Dolayı Gusül Almak, Hayız, İstihâze ve NİfasTeyemmüm, Namaz ve Namazın Tarihçesi konulan bulunmaktadır.

Çalışmamızın tüm insanlığa faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.1771[1]

Terceme Heyeti

H- MESTLER ÜZERİNE MESH ETMEK

1- Mestler Üzerine Mesh Etmek Caizdir

319/627- Hemmam'dan:1772[2]

1771[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/VIII.

1772[2] Sened:

Sahih: Müsned, IV/358, H.no:I9069; Benzer rivayetler için bk. IV/358, H.no:19069; IV/363, H.no:19118, 19120; IV/364-365, H.no:19131-19134: İV/361, H.no:19101: Sü/ıân, Salât, 25; AftfeKm, Taharet, 72; Tirmizî, Taharet, 70, H.no:93 (Tirmizî, bu konuda Hz.Ömer, Ali, Huzeyfe, Muğîre, Bilâl, Sa'd, Ebû Eyyûb, Selmân, Büreyde, Amr b. Ümeyye, Enes, Sehl b. Sa'd, Ya'lâ b. Mürre, Ubâde b. es-Sâmit, Üsâme b. Şeıîk, Ebû Ümâme, Câbİr, Üsâme b. Zeyd ve İbn Ubâde (İbn İmâra ve Übey b. İmâra da denilir) isimli sâhâbilerden (Raclıyatlahü animin) de rivayetlerin nakledildiğini, Cerir'in hadisinin ise "hasen-sahih" olduğunu belirtir. Tirmizî, 94.hadiste (Ayrıca bk. Tirmizî, Cum'a, 77/2, H.no:611-612 -garib-) ise Şelır b. Havşeb'den benzer bir rivayet nakleder. Bu rivayette şaşkınlığı içeren soruyu soranın Şelır b. Havşeb olduğu görülmektedir. Tirmizî: "Bu hadis müfessirdir. Çünkü, mestlere mesh etmeyi inkâr eden kimseler, Allah Rasûlü'nlin mestlere meshedişini, Mâide suresinin nüzulünden

Cerîr b. Abdullah (Radıyaiiahu anh) bevletti, sonra abdest aldı, mestlerine mesh etti ve kendisine denildi ki:
'Bevlettiğin hâlde böyle mi yapıyorsun (abdestten sonra mesh mi ediyorsun)?' Cerîr şöyle cevap verdi:
'Evet. (Çünkü) Rasûlullah'ın (SaiMiaha aleyhi ve seiiem) bevlettikten sonra abdest alıp mestlerine mesh ettiğini gördüm.'
§Râvilerden İbrahim şunu ekledi: 'Bu rivayet orada bulunanları şaşırttı, çünkü Cerîr'in Müslüman oluşu Mâide sûresinin inişinden sonradır.'1773[3]

Açıklama

Rivayette söz konusu edilen âyet, (Mâide 5/6) abdest/teyemmüm âyetidir ve Benî Müstalik savaşının olduğu h.4. ya da 5. yılda nazil oldu. Halbuki Cerîr b. Abdullah h.10. yılda (Ramazan ayında) Müslüman oldu. Orada bulunan bazı kişiler Cerîr'in uygulamasına şaşırdılar. Çünkü mestlerin üzerine mesh etme konusunun Mâide sûresi ile mensûh olduğunu (kaldırıldığını) zannediyorlardı.
Başka tarikle gelen benzer rivayette, Cerîr b. Abdullah: 'Ben Rasûlullah'ı (Sallallahü aleyhi ve sellem) mesh ederken gördüğüm hâlde (artık) beni mesh etmekten ne alıkoyabilir? ' dedi. Kendisine: 'Ancak bu (mesh etmenin cevazı) Mâide süresindeki âyetin inmesinden önceydi (galiba)1 denilince:
'Ben Mâide süresindeki âyet indikten sonra Müslüman oldum' diye cevap verdi.'
Bu hadis rivayeti, mesh konusundaki kapalılığı açıklar. Çünkü bazıları mestlere mesh etme konusunun Mâîde süresindeki âyetten sonra mensûh olduğunu zannediyorlardı. Bu rivayet kesin olarak açıklamaktadır ki mestlere mesh etmek her zaman caizdir ve hükmü kaldırılmamıştır. Önce inen âyet sonra devam eden bir hükmü hükmü neshetmez.1774[4]

320/628- İbn Abbas'tan (Radtyallahüanküma):1775[5]
Münzir'in ise Hasan'dan yetmiş sahâbiden nakledildiğini, hattâ elliyi aşkın sahâbînin rivayetlerini senedi ile birlikte verdiğini söyler. Suyûtî Tedrîbü'râv?Ğ& (bk. s.354) "el-Ezhâru'l-mütenâsira fî'l-

önce olması İle tevil ediyorlardı. Bu hadiste ise Cerir, Allah Rasûlü'nün mestlere meshedişinin Mâide'nin nüzulünden sonra da olduğunu bizzat gördüğünü ifade etmektedir" der); Ebû Dâvûd,Taharet, 60, H.no:154; Nesâî, Taharet, 96, H.no:l 18: (Kıble, 23, H.no:772; İbn Mâce, Taharet, 84, H.no:543; Îbnü'l-Cârûd, H.no:81-82; Dârekutnî, 1/193; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/270, 273-274; Hâkim, Müstedrek, 1/275-276, H.no:604 (Hâkim, hadisin sahih, senedindeki Bükeyr'in de sika olduğunu ifade eder. Zehebî de aynı bilgileri verir.)
Seneddeki Hemmâm, Hemmâm b. Hâris'tir. Cerir b. Abdullah'a soru yöneltenin de bu zât olduğu Taberânî'deki rivayette kayıtlıdır. Bk. İbn Hacer, Feihu'l-Bârî, 1/651-652; Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde soru soran şahıs belirli değildir. Tirmizî'nin biraz önce verdiğimiz rivayetinde ise Şehrb. Havşeb'dİr.
Ayrıca Cerir'den "seferî için üç, mukîm için bir günlük mesh müddetinin" ruhsatına dair rivayet Taberâni tarafından nakledilir. Mecma', 1/259.
Tirmizî'nin Sünen'inin şerhinde Ahmed Muhammed Şâkir mestlere mesh etmenin mütevâtir olduğunu belirterek Zeylaî'den şunları nakleder (Bk.Nasbu 'r-râye, 1/84); "İbn Abdilber İstizkâr'da bu konuda hadis nakleden sahâbinin sayısının kırk olduğunu, İbnü'l-
1773[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/2-3.
1774[4] Müslim, Taharet, 72; Ebû Dâvûd, Taharet, 60; Tirmizî, Taharet, 70; Nesâî, Taharet, 96; îbn Mâce, Taharet, 84.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/3.
1775[5] Sened:
Sahih: Müsned, 1/323, H.no:2977; Tabemnî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XI/454, H.no:12287; el-Mu'cemü'l-evsat, III/442-443, H.no:2952; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/273; Heysemî, hadisi sadece Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsat isimli eserine nisbet etmiştir. Bk. Mecma', 1/256. Ayrıca Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde İse: "O, Allah ruhunu teslim alana kadar mestlere mesh etmeye devam etti" lafzı bulunmaktadır. Bk. Mecma', 1/257.
Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) naklettiği şu rivayet de, onun Mâide sonrası metlere meshin neshedildiği görüşünde olduğunu te'kid eder:
iü; jî j-jj jûî jıi)? iiü; f f ;jjıiîı jş
"İbn Abbas: "Ben, Sa'd ve İbn Ömer'in mestlere mesh konusunu gündeme getirdiklerinde Ömer'in huzurundaydım. Ömer, Sa'd lehine hükmetti. Ben de dedim ki: Ey Sa'd! Hz. Peygamber'in (Sallallahii aleyhi ve sellem) mestlerine mesh ettiğini biliyoruz. Fakat Mâide'den önce mi, sonra mı mesh ettiğini bilemiyoruz." O: "Mâide indirildikten sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) mestlerine mesh ettiğini sana kimse anlatamaz"dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer sustu." BkMüsned, 1/366, H.no:3462 (Bu rivayet 321-322/629-630. hadisle birlikte mütalaa edilmelidir); Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-kebîr İsimli eserinde mesh müddetinin yolcu için Üç, mukim için bir gün olduğu da İbn Abbas'tan nakledilir. Bk. Mecma', 1/259.
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu, İbn Abbas, Ebû Hüreyre ve Âişe'nin Mâide'dekİ âyetin nüzulünden sonra meshin uygulanmadığını iddia ettiklerini, ancak bu görüşlerinden daha sonra döndüklerini belirtir. Bk.Bülâğu 'l-emânî, 11/58.
San'ânî, Mâide sûresinden sonra Allah Rasûlü'nün mestlere mesh etmediğini, dolayısıyla meshin neshedildiğini söyleyenlere şu cevabı verir: "İbn Abbas'tan nakledilen bu rivayet munkatıdır. Bununla birlikte, mesh ettiğine dâir kendi rivayeti ile de çelişmektedir. Aynı zamanda, daha sahih olan Cerir el-Becelî'nin rivayeti ile de çelişkilidir." Bk.Sübülii's-selâm, 1/120. San'ânî'nin dediği gibi senedde bir inkıta zahiren görülmemektedir. Seneddekİ ricalde ise herhangi bir tenkid de bulunulmamıştır. Şu hâlde rivayet sahih olabilir, fakat hadis diğer sahih nakillerle çelişmektedir.
Ebu'l-Mehâsin Yusuf el-Hanefî Mâide suresinden sonra meshin yasaklandığına dair bir hükmün bulunmadığını, İbn Abbas'ın bu rivayetinin ise şöyle yorumlanacağını ifade eder: "îbn Abbas bizzat kendisi Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) mesh ettiğini görmemiş olabilir. Kendine âit bir özellik olarak meshi terk etmeyi tercih etmiş olabilir." Bk. Mu'tesaru'l-Mulıtasar, 1/15.
Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî ise sahabeden Hz.Ali'nİn:
"Ha mestlere mesh etmişim, ha merkebin sırtına mesh etmişim ne fark eder!" sözü ile, İbn Abbas'ın (buradaki rivayetine benzer):
"Allah'ın kitabı (Mâide süresindeki âyet) mesh konusunun önüne geçmiştir. Artık mestlere mesh etmemle şu iyi cins hayvanıma mesh etmem arasında ne fark var! Evet, Allah Rasûlü mestlere mesh etmişti. Fakat Vallahi, Mâide'den sonra mesh etmedi" görüşünü vererek bu rivayetlerin aksinin yine aynı sahâbilerden de nakledildiğini belirtir. Bk.et-Tahkîk fi ehâdîsi'l-hılâf, 1/206.

ahbâri'l-inütevâtira" isimli eserinde yetmiş sahâbiden naklettiğini belirtir."
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sdtem) mestlerinin üzerine mesh etmişti. Şu iddia sahiplerine sorun, Hz. Peygamber Mâide süresindeki âyetten önce mi, yoksa sonra mı mesh etti? Vallahi o Peygamber Mâide sûresinin nüzulünden sonra mesh etmedi. Bence çölde binek hayvanının sırtına[1776[6]] mesh etmem mestlere mesh etmemden daha iyidir.[1777[7]]

Açıklama

Hz. Âişe, Ali, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Abbas'ın (Radtyallahü anhüm)\ mest üzerine mesh etmenin caiz olmadığına dair sözleri İle ilgili haberler metin olarak şaz, sened açısından da zayıf ya da uydurmadır. Dolayısıyla meshin cevazına dair tevatür derecesine ulaşmış rivayetler yanında etkisiz kalmaktadır. Ayrıca mest üzerine meshin caiz olmadığını nakleden dört sahabiden İbn Abbas dışındaki üç sahabînin meshin cevazına dair rivayetleri de bulunmaktadır.[1778[8]]
İbn Münzir, Abdullah b. Mübârek'ten; 'meshin cevazı konusunda sahabe arasında ihtilâf olmadığı' sözünü nakleder. İbn Hacer bu konudaki rivayetlerin seksen sahabiden, Nevevî İse yetmiş sahabiden geldiğini ve mütevatir olduğunu belirtir.[1779[9]]
Müsned'de mestlere mesh etmenin cevazını rivayet eden bazı sahabîler:
Hz. Âişe, Meymûne, Ömer b. Hattab, Cerîr b. Abdullah, Abdullah b. Ömer, Bilâl el-Habeşî, Büreyde, Sa'd b. Ebî Vakkas, Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Ali b. Müdrik, Muğîre b. Şu'be, Safvan b. Assâl el-Murâdî, Huzeyme b. Sabit, Avf b. Mâlik el-Eşceî, Evs b. Ebû Evs.
Mest üzerine meshi inkâr edenler İmâmiyye ve Hâriciyye mezhepleri ile birlikte Ebû Bekir b. Dâvud ez-Zâhirî'dir ve bunlar da azınlıkta kalmışlardır.[1780[10]]

321/629- îbn Ömer'den {RadtyallahüanMma):[1781[11]]
Sa'd b. Ebî Vakkas'ı (Radtyaiiahu anh) Irak'ta abdest alırken mestlerine mesh ettiğini gördüm ve bunu reddettim/kabul etmedim. Hz. Ömer'in yanında toplandığımızda Sa'd bana dedi ki:

1776[6] İbn Abbas'ın bu sözü mesh imkânının bulunmadığını ifade eder. Bu söz bazı rivayetlerde: "çölde merkebin sırtına" şeklinde geçmektedir. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/454, H.no:12287; Ebu'l-Mehâsin Yusuf el-Hanerî, Mu'tesaru'l-Muhtasar, 1/15.
1777[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/3-4.
1778[8] Söz konusu dört sahabeden gelen zıt rivayetler metin olarak şaz, sened açısından zayıf ya da uydurmadır;
a-Hz. Âişe'den;
'Onların üzerine mesh etmektense ayaklarımın kesilmesi daha iyidir' rivayetinde Muhammed b. Muhacir bulunmaktadır ki İbn Hıbbân; 'bu kişinin hadis uyduranlardan olduğunu' bildirmektedir.
b-Hz. Ali'den;
'Kitabın hükmü, mestler üzerine mesh etme hükmünü kaldırdı'rivayeti munkatıdır.
c-İbn Abbas'tan nakledilen rivayet yukarıda geçti. Bk. 320/628; Bu rivayet sened olarak sahih de olsa, metin olarak diğer tevatür derecesinde olan rivayetlere aykırı olup, tek kaldığı için şaz sayılır. (Geniş bilgi için bk. 320/628 nolu rivayetin tahrici.)
d-Ebû Hüreyre'nin meshi inkârı hakkında rivayet sabit olmadığını Ahmed b. Hanbel ve İbn Abdilber haber vermektedir. (Bk. Şevkânî, Neylü'l-evtûr, 1/222-223)
Bu rivayetlerin zayıf ve uydurma olmaları yanında, mestler üzerine meshin mensûh olduğuna ya da yasaklandığına dair bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak 319/627.hadisİn açıklamasında da geçtiği gibi Rasûlullah'ın Ömrünün sonuna kadar mestlere mesh ettiği rivayetleri o kadar çok ve kuvvetlidir ki bunlar tevatür derecesine ulaşmıştır. (Bk. Mecmu', 1/477-478; Bennâ, age., 11/58-59)
1779[9] Nevevî, Ebû Bekir el-Beyhakf den naklen mest üzerine mesh rivayeti bulunan sahabenin isimlerini şu şekilde vermiştir: "Hz.Ömer, Ali, Sa'd b. Ebî Vakkas, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Huzeyfe b. el-Yeman, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ammar'b. Yâsir, Câbir b. Abdullah, Amr b. el-Âs, Enes b. Mâlik, Seni b. Sa'd, Ebû Mesûd el-Ensârî, Muğîre b. Şu'be, Berâ b. Âzib, Ebû Saîd el-Hudrî, Câbir b. Semüra, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Abdullah b. Haris b. Cez', Ebû Zeyd el-Ensârî.
Nevevî, farklı olarak Tirmizî'den de şu isimleri ilâve eder: Selman, Büreyde, Amr b. Ümeyye, Ya'lâ b. MUrre, Ubâde b. es-Sâmit, Üsâme b. Şerik, Üsâme b. Zeyd, Safvân b. Assâl, Ebû Hüreyre, Avf b. Mâlik, İbn Ömer, Ebû Bekir, Bifâl ve Huzeyme b. Sabit (Radıyallahü anhüın).
1780[10] Şevkânî, Neylü 'l-evtâr, 1/ 223.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/5.
1781[11] Sened:
Sahih: Müsned, 1/14-15, H.no:87; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Mâlik, Taharet, 74 (Mâlİk'in rivayeti hâdiseyi daha ayrıntılı olarak verdiği İçin burada metnini de vermeyi uygun bulduk:
Abdullah b. Ömer, Küfe emİri Sa'd b. Ebî Vakkas'ın huzuruna çıkmak üzere Kûfe'ye gitti. (Ziyaret esnasında) İbn Ömer onu mestlerine mesh ederken gördü ve bunun doğru olmadığını aktardı. Sa'd ise: "Babanın yanına vardığında ona bir sor!" dedi. Abdullah (babsının yanına) geldi. (Fakat) bu konuyu Hz. Ömer'e sormayı unuttu. Nihayet (bir gün) Sa'd geldi ve "Babana sordun mu?" dedi. O"da "Hayır" cevabını vererek durumu babasına sordu. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Abdestli İken ayaklarına mestleri giydiğinde onlara mesh et!" dedi. Abdullah: "Peki bizden biri büyük abdest bozmaktan / tuvaletten gelse de mî (böyle yapar?)" diye sorunca: "Evet, sizden biri tuvaletten gelse de (mestlerine mesh eder)" cevabını verdi.
Bu rivayet olayın diğer kahramanı Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radtyallahü anlı} da nakledildiği halde Bennâ bu hadise tertipte yer ayırmamıştır (EK).
Müsned, 1/15, H.no:88 (Ahmed b. Hanbel, bu rivayetin konuyla İlgisi olduğu ve Hz. Ömer'in de görüşünden bahsedildiği İçin Hz. Ömer'in hadisleri içinde nakletmİştir); Heysemî, bu konuda Ebû Ya'lâ'dan da bir rivayetin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/255. İbn Ömer'den meshin müddeti ile ilgili bir hadise işaret eden Heysemî, Katîî'nin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indekİ ziyadesinde, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın Müsned'inde, Taberânî'nin Kebîr ve Evsafında nakledildiğini Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 1/258.
Olayın bir diğer kahramanı Hz. Ömer'den (Radıyailahii anh) şahidi için bir sonraki 322/630.hadise bk.

'Reddettiğin/kabul etmediğin mest üzerine mesh etme hakkında babana sor, (bakalım).' Ben de konuyu babama anlatınca bana şöyle dedi:
'Sa'd sana bir şey aktanrsa onu reddetme, şüphesiz Rasûlullah (SaiiaiiaMaleyhi ve sellem) mestleri üzerine mesh ederdi.'[1782[12]]

322/630- Nâfî'den:[1783[13]]
İbn Ömer bir keresinde Sa'd b. Mâlik'i (Radiyaiiahu anhum)[1784[14]] mestleri üzerine mesh ederken gördü ve ona:
'Siz böyle yapıyorsunuz, (öyle mi?)' dedi.
Sa'd da: 'Evet' diye cevap verdi.
İkisi (beraber) Hz. Ömer'in huzurunda bir araya geldiler ve Sa'd dedi ki:
'Ey Mü'minlerin emîri! Yeğenime[1785[15]] mestlere mesh etmek hakkında fetva ver!'
Hz. Ömer şöyle dedi:
'Biz Hz. Peygamber'le (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) beraberken mestlerimize mesh ederdik.'
Bunun üzerine İbn Ömer sordu:
'Büyük ve küçük tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra da (mesh edilebilir mi)?'
Hz. Ömer:
'(Evet) büyük ve küçük tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra da (mesh edilebilir)."
§ (Râvi) Nâfî' şöyle dedi: 'Bundan' (tuvalet ihtiyacından) sonra İbn Ömer mestlerini çikartmaksızm üzerlerine mesh ediyor ve bunu belli bir süreyle de sınırlamıyordu.'[1786[16]]

323/631- Bilal'den (RadtyaUalıBanh):[1787[17]]
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) mestlerine ve başındaki örtüye / sarığa mesh ederken gördüm.'[1788[18]]

324/632- Hz. Ömer'den (Radıyatiahn anh):[1789[19]]

1782[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/6-7.
1783[13] Sened:
Sahih: Müsned, 1/35, H.no:237; Hocası Ebû Dâvûd Tayâlisî'den naklettiği benzer bir rivayet için bk. 1/32, H.no:216:
İbn Mâce, TalıSret, 84, H.no:546 (Bûsiri, İbn Mûce'deki hadisin isnadının sahih, râvilerinin de sika olduğunu, Buhârî'de Sünen'deki siyakının dışında nakledildiğini, senedinde müdellis olan Saîd b. Ebî Arûbe'nİn bulunduğunu, bu zatın an'ane yaptığını ve son dönemlerinde ihtilâl ettiğini belirtir.)
Bir rivayetle de bunun seferde/yolculukta olduğu kayıtlıdır. Bk. Müsned, 1/54, H.no:387:
Ayrıca bir önceki 321/629 ve 324/632.hadisIere bk.
1784[14] Bu sahabî Sa'd b. Ebî Vakkas'tır. Bir önceki rivayette de ismi böyle geçmektedir. Bk. îbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-tâdü, IV/93.
1785[15] Metindeki kardeşinin oğlu olmadığı hâlde kullanılan bu ifade yeğen olarak terceme edildi.
1786[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/7-8.
1787[17] Sened;
Salih: Müsned, VI/15, H.no:23802; Bu rivayet 277/585.hadiste zikredildi.
MüsnedÎn rivâyetindeki lafiz farklılıkları:
a- Müsned, VI/12-I3, H.no:23778; VI/12, H.no:23777; VI/13, H.no:23781; VI/I4, H.no:23793:
b- Müsned, VI/12, H.no:23776:
A/fcrtcd, VI/13-14, H.no:23788
c-Müsned, VI/14, H.no:23789; 23796.
d-Müsned, VI/15, H.no:2380I; VI/15,' H!no:23803; VI/15, H.no:23800; VI/12, H.no:23769; VI/13, H.no:23783; Müslim, Taharet, 84; 7îmi/zf, Taharet, 75, H.no:101; Taharet, 86, H.no:104406; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/61.
Ayrıca bk. 327/635.hadis.
1788[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/8.
1789[19] Sened:
Hasen: Müsned, 1/20, H.no:128; Benzer rivayet İçin bk. 1/49, H.no:343; Bu rivayette "baba veya dedesinden" şeklinde şek vardır. Bu şek ise Yezid'den kaynaklanmıştır.
Hadisin senedinde Hz. Ömer'in torunlarından Asım b. Ubeydullah bulunmaktadır. Bu râvi sebebiyle hadisin isnadı zayıf sayılmıştır. İkinci senedde ise Ahmed b. Hanbel'in hocası Ali b. Asım bulunmaktadır. Ayrıca her iki senedde Yezid b. Ebî Ziyâd vardır. Bu râvi de hafızası sebebiyle tenkide maruz kalmıştır.
a-Heysemî, "Âsim b. Ubeydullah'ın zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır," der. Bk. Mecma', V/223-224. Âsim b. Ubeydullah: Mizzî: "Hafızası hakkında tenkidler yapılmıştır. Mâlik ve Şu'be başta olmak üzere birçok âlim kendisini tenkid eder" der ve İbn Adiy'in "zayıf olmakla birlikte âlimler hadisini almıştır" sözünü nakleder. 'Bk.Tehzîbü'l-Kemâl, XIII/500; İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'l-hadis" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2506. Tirmizî sekiz, Nesâî bir, Ebû Dâvûd altı, İbn Mâce on, Ahmed b. Hanbel ise 47 yerde Âsım'ın rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen ve hasen-sahih olarak değerlendirir. Bk.Sünen, Savm, 29, H.no:725 (hasen); Cenâiz, 14. H.no:989 (hasen-sahih); Nikâh, 22, H.no:1113 (hasen-sahih); Edâhî, 16/2, H.no:1514 (hasen-sahih); Kader, 3, H.no:2135 (hasen-sahih); Deavât, 109, H.no:3562 (hasen-sahih). Bu râvî için 34/76 ve 179/487.hadislere bk. Bennâ da hadisinin hasen olduğunu isbât eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/298.)
b-Ali b. Âsim b. Suhayb el-Vâsıtî (v.201/816) ise, Ahmed b. Hanbel'in hocasıdır. Tirmizî ve İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd bir, Ahmed b: Hanbel 103 yerde rivayetini verir. Tirmizî hadislerinden birinde Âli b. Âsim sebebiyle hadisin tenkide uğradığını belirtir. Bk.SUnen, Cenâiz, 71, H.no:1073; Zehebî "zayıf saydılar, yüzbin hadisi vardır " demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc. no:3935. İbn Hacer, "sadûktur, hata yapar, hatada ısrar eder, Şîî olmakla itham edildi" der. Bk. Takrîb, Trc.no:4758. Ahmed

'Tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra, Rasûlullah'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve abdest alıp mestlerine mesh ederken gördüm' dediği rivayet olunur.[1790[20]]

325/633- Hz. Ömer'den (Radıyatiahn anh):[1791[21]]
'Rasûlullah'ı (SaiiailaM aleyhi ve setiem) yolculukta mestlerine mesh ederken ben gördüm.'[1792[22]]

326/634- Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den (Radıyatiahn anh):[1793[23]]
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mestlere ve (başındaki) örtüye mesh ederken gördüm.'[1794[24]]

321/635- BİlâVden (Radıyallabü anlı):[1795[25]]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Mestlere ve (baştaki) örtüye mesh edin/edebilirsiniz!"
§Diğer rivayette: RasüJullah mesh etti, şeklinde geçmektedir.[1796[26]]

328/636- Abdullah b. Büreyde babasından (RadıyaUaM aıhum):[1797[27]]
Necâşî Hz. Peygamber'e (Saiiaitaim aleyhi ve seiiem) saf siyah renkli bir çift mest hediye etti.

Muhammed Şâkir sika oluşunu tercih etmiştir.
c-Yezid b. Ebî Ziyâd: Hafızası sebebiyle tenkide maruz kalmıştır. Fakat Müslim bir, Tirmizî 14, Nesâî üç, Ebû Dâvûd 19, İbn Mâce 21, Dârimî sekiz, Ahmed b. Hanbel ise 110 yerde Yezid'in rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen ve hasen-sahih olarak değerlendirir. 'Bk.Sünen, Taharet, 83, H.no:114. Bütün bunlarla birlikte hadis mütevâtirdİr ve sahih hadislerden şâhidleri vardır. Kısaca hadis hasen li gayrihî seviyesine yükselir.
1790[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/9.
1791[21] Sened:
Hasen: Müsncd, 1/54, H.no:387; Hadisin senedinde Hz. Ömer'in torunu Asım b. Ubeydullah bulunmaktadır. Bu râviye göre hadisin isnadı zayıf sayılmıştır. Ancak hadis mütevâtirdir ve sahih hadislerden şâhidleri vardır. Dolayısıyla hadis hasen li gayrihî seviyesine yükselir. Bu konuda bir önceki hadisin tahricine bk. Bennâ ise hadisin senedinin ceyyİd olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emûnî, 11/60.
Hz. Ömer'in mestlerine mesh ettiğini gösteren (kendi döneminde olduğu kuvvetle muhtemel) bir hâdise:
Müsned, 1/44, H.no:307; Bu iki rivayet munkatı olduğu için zayıf sayılmıştır. Çünkü Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Hz. Ömer hayatta iken çok küçük yaşta biri İdi. Bk.Hatîb, Târîhu Bağdâd, X/300. Abdul-a'lâ b.- Amir es-Sa'lebî, saduklur, bazen hata yapar. Ahmed ve Ebû Zür'a "zayıf", Tirmizî "hasen", Hâkim ise "sahih" saymıştır. Ahmed Muhammed Şâkir ise Müsned'in 307.hadisinde: "Uzak bir ihtimal bile olsa, hâdiseye Berâ b. Azib'in de iştiraki dikkate alındığında şu neticeye ulaşılabilir: İbn Ebî Leyla'nın küçük bir yaşta da olsa aldığı hadis {tahammülü'l-hadis) makbuldür. Berâ bu hadisiyi ona sonradan tekrar hatırlatmış olabilir. Böyle olmasa dahi, usûl kuralı gereğince, küçük bir çocuğun tahammülü, büyüdükten sonra gördüğü, duyduğu veya şâhid olduğu bir şeyi edası caizdir. Buna göre İnkıta da ortadan kalkmış olur" der.
Hz.Ömer'le İlgili bu rivayetlere Abdurrahman b. Avfın şu hadisini de ekleyebiliriz:
Müsned, 1/192, H.no:1668-1669. Bu hadisin senedinde de Hz. Ömer'in torunu Âsim b. Ubeybdullah bulunmaktadır.
1792[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/9-10.
1793[23] Sened:
Sahih: Müsned, IV/139, H.no:17179; Benzer rivayetler için bk. V/288, H.no:22380-22382, 22385; IV/139, H.no:17180, 17181, 17178; IV/179, H.no:17547, 17548; IV/179, H.no:17551; V/287, H.no:22377; V/281, H.no:22318; Buhârî, Vudû', 48; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:562; Dûrimî, Vudû', 38, H.no:716; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/91, H.no: 1409.
Ayrıca 274-275/582-583.hadîslere bk.
Utbe Ebû Ümeyye ed-Dımaşkî'yi aşın hatası sebebiyle zayıf sayıldı. Heysemî, adı geçen bu zâtın maktu rivayetlerde bulunduğunu, İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/255. Fakat hadisin mütâbî ve şahidi vardır:
a-Bilâl'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/188, H.no:735-737; İbn Ebt Şeybe, 1/28, H.no:219; Tirmizî, Taharet, 75, H.no:101; Şâşî, Müsned, 11/359, 362, H.no:962, 966; Nesâî, Taharet, 86, H.no:104-106; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/91, H.no:125; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/359, H.no:1100.
b-Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 75-84;
Tirmizî, Taharet, 75, H.no:100 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirttikten sonra, bu konuda hadis nakleden sahâbilerin Amr b. Ümeyye, Selman, Sevban ve Ebû Ümâme olduklarını söyler); Nesâî, Taharet, 87-88, H.no:107-109.
c-Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:563;
d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:564.
1794[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/10-11.
1795[25] Sened:
Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23777; Diğer rivayet: VI/13, H.no:23783; Benzer rivayetler için bk. VI/12, H.no:23769, 23776, 23777; VI/13, H.no:23781, 23783; VI/13-14, H.no:23788; VI/14, H.no:23789, 23793, 23796; VI/15, H.no:23800-23803; Abdürrezzâk, 1/188, H.no:735-737; İbn Ebî Şeybe, 1/28, H.no:219; Müslim, Taharet, 84; Tirmizî, Taharet, 75, H.no:101; Nesâî, Taharet, 86, H.no:104-106; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/61; Tirmizî, Taharet, 75, H.norlOl; Şâşî, Müsned, H/359, 362, H.no:962, 966; Nesâî, Taharet, 86, H.no:104-106; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/91, H.no:125; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/359, H.no:1100. Ayrıca 277/585. ve 323/63 l.hadisle zikredildi.
1796[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/11.
1797[27] Sened:
Hasen: Müsned, V/352, H.no:22877; Ebû Dâvûd, Taharet, 60, H.no:155; Tirmizt, Edeb, 55, H.no:2820 (Tirmizî "hasen" olduğunu belirtir); Şemail, H.no:69; İbn Mâce, Taharet, 84, H.no:549; Libâs, 31, H.no:3620; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/15.
Aslında hadisin senedi zayıftır. Çünkü Deİhem b. Salih el-Kİndî zayıftır. Zehebî, Ebû Davud'un: 'BÎr beis yoktur' sözünü nakledere k: "Zayıflığı bulunan biridir" der; İbn Hacer ise zayıf hükmü verir. Bk.Kâşif, Trc.no:1478; Takrîb, Trc.no: 1830; Burada zikri geçen eserlerden başka bir rivayeti de yoktur.
Huceyr b. Abdullah el-Kİndî ise meçhuldür. Zehebî, "sadûk", İbn Hacer ise "makbul" hükmü verir. Bk.Kâşif, Trc.no:954; Takrîb, Trc.no:1148;
Bununla birlikte hadis mütevâtirdir ve sahih hadislerden şâhidleri vardır. Dolayısıyla hadis hasen İİ gayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca 331/639. ve 312/620.hadislere bk.

Rasûlullah da onları giydi, sonra abdest alıp üzerlerine mesh etti.1798[28]

329/637- Sa'db. Ebî Vakkas'tan (Radıyallabü anh):1799[29]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Mestlere mesh etmekte sakınca yoktur."1800[30]

330/638- Alib.Müdrik'ten;1801[31]
Ebû Eyyûb'u (Radıyaiiaha anh) gördüm, mestlerini çıkarıyor ve etrafındaki kişiler de kendisine (hayretle) bakıyordu. Şöyle dedi:
'Ben Rasûlullah'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve seüem) mestlere mesh ederken gördüm, ancak (ayakları) yıkamam bana daha hoş geliyor.'1802[32]

331/639- Süleyman b. Büreyde babasından (Radıyallabü anh):1803[33]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) fetih günü, yani Mekke'nin fethi günü abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Kendisine Hz. Ömer:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bugün seni önceden yapmadığın bir şeyi yaparken gördüm' deyince şöyle buyurdu:
"Bunu bilerek yaptım, ey Ömer! "1804[34]

2- Mestler Giyilmeden Önce Teiniz (Abdestli) Olma Şartı

332/640- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallabü anh):1805[35]
Bir yolculukta Rasûlullah'ın (SaiMiaM aleyhi ve seitem) abdest almasına yardımcı oldum (yani su getirdim/döktüm); yüzünü ve kollarını yıkadı, başına ve mestlerine mesh etti. Ben dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Mestlerini çıkartmayayım mı?' Şöyle buyurdu:
"Hayır, ben onları temiz olarak (ayaklarımı yıkayarak) giydim."
§[Râvi: 'Ben de bundan sonra yalın ayak yürümedim, (mest giydim dedi)] ve ekledi; 'Sonra da (Rasûlullah) sabah namazını kıldı.'1806[36]

1798[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/11-12.
1799[29] Sened:
Sahih: Müsned, 1/169, H.no:1452; Mükeırer için bk. 1/169-170, H.no:1459; Bir başka rivayet ise şöyledir:
Müsned, 1/186,' H.no:16İ7;
Ayrıca 321-322/629-630. hadislere bk.
1800[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/12.
1801[31] Sened:
Sahih: Müsned, V/421, H.no:23464; Heysemî, eserinde yer verdiği bu hadis için "Ahmed b. Hanbel rivayet etti" dedikten sonra, herhangi bir tenkid ve yorumda bulunmamış, ancak Taberânî'nin Kebİr'İndeki ziyâdeyi ifade ederek, râvîlerin sika olduklarını belirtmiştir:
Bk. Mecma', î/255; Eserinin bir başka yerinde ise, Ali b. Müdrik'in sahabenin herhangi birinden hadis işittiğine rastlayamadığını ifade eder. Bk. Mecma', VII/19; Taberânî'nin Kebir'inde rivayet edilen bir diğer hadisin senedinde metruk olan Salt b. Dinar'ın bulunduğuna dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/257.
1802[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/12-13.
1803[33] Sened:
Sahih: Müsned, V/351, H.no:22869; Bir başka rivayet İçin bk. V/358, H.no:22925:
Müslim, Taharet, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no:172; Tirmizî, Taharet, 45, H.no:61 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 101, H.no:133; es-Sünenü'l-kübm, 1/93, H.no:134; îbn Mâce, Taharet, 72, H.no:510; Dârimî, Vudû', 3, H.no:665; Tayâlisî, s.108, H.no:805; İbn EbîŞeybe, 1/34, H.no:298; Ebû Avâne, 1/200, H.no:646; îbn Huzeyme, 1/9, H.no:I2; İbnü'l-Cârûd, H.no:l; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/41; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/221, H.no:4032; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/162;
Ayrıca 328/636. ve 312/620.hadislere bk.
1804[34] Rasûlullah'm bunu, kolaylık/ruhsat olduğunu göstermek için yaptığı anlaşılmaktadır, unutma ya da hata sonucunda yapılan bir şey değildir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/13.
1805[35] Sened:
Sahih: Müsned, IV7245, H.no:18059; Benzer rivayetler için bk. IV/244, H.no:18052; IV/255, H.no:18158, 18152; IV/251, H.no:18i12; Şafiî, Müsned, 17; Onun, 1/32-33; Buharı, Vııdû', 48; Ebû Dâvûd, Taharet, 60, H.no:I51; İbn Huzeyme, 1/95-96, H.no:190-191; İbnü'l-Cârûd, H.no:83, 85; Dârekutnî, 1/195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/291.
Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Ahmed b. Hanbel'in Ebû HUreyre'den naklettiği (11/358, H.no:8680) rivayetin senedinde müphem bir râvinin bulunduğunu söyler. Huzeyme b. Sâbit'ten Taberâni'nin yaptığı rivayet için de: "İbn Ebî Leylâ'nın hafızası kötüdür" der. Bk. Mecma\ 1/254-255, 260.
Bu konuda Muğîre b. Şu'be'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 54/362, 233/541, 278/586, 333/641, 342/650, 345/653, 346/654.hadİsler.
1806[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/14.

333/641- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaüaim anh):1807[37]

Kendisi Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birlikte yolculuğa çıkmıştı. (Yolda) Hz. Peygamber bir vadiye yöneldi, orada ihtiyacını giderdikten sonra (Muğîre'nin yanına) geldi. Abdest aldı, mestlerini çıkardı ve ayaklarını yıkadı, (mestlerini tekrar giydi). Sonra abdesti bozulunca döndü, tekrar abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Ona:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Mestleri çıkarmamayı unuttun' deyince şöyle buyurdu:

"Hayır/kesinlikle (unutmadım) bilâkis sen unuttun, izzet ve celâl sahibi Rabbim bana bunu emretti."1808[38]

334/642- Ebû Hüreyre'den (Radıyaüaim anh):1809[39]

RaSÛlullah (Saltallahü aleyhi ve sellem)'.

"Abdest almama yardımcı ol!" deyince kendisine abdest suyu getirdim. (Bu su ile tuvalete gidip) istinca yaptı, (sonra döndü) elini toprağa daldırdı ve eline mesh etti, ardından abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ayaklarını yıkamadın' deyince şöyle buyurdu: "Ayaklarım temiz (abdestli) olduğu hâlde mestleri giymiştim."

NOT: Mestin tam bir temizlikle giyilmesinde ittifak vardır. Tam temizlik, gusül ve abdest gerektiren hallerden temizlenmektir. Bu hükümler abdestte ayağın yıkanmasına/geçerli olmasına benzer, zira mest üzerine mesh etmek ayağı yıkamanın bedelidir. Asıl olmazsa ya da asla benzemezse bedelin hükmü ibtâl olur. 'Mest, belli süreyle ayağa hadesi geçirmez' esası da mestlerin mesh edilebilmesi için önceden ayağın hadessiz (yani abdestte yıkanarak temiz) olmasını gerektirir.1810[40]

3- Mestlere Mesh Etmenin Geçerlilik Süresi

335/643- Şureyh b. Hâni'den:1811[41]

1807[37] sened:

Hasen: Müsned, IV/246, H.no:18063; Mükerrer için bk. IV/253, H.no:18l36; £&d ZJÛvûd, Taharet, 60, H.no:156; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/374, 416-417, H.no:872, 1000, 1002; Hâkim, Müstedrek, 1/276, H.no:606 (Hâkim: "İsnadı sahihtir" demiş, Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/271.

Senedindeki Bükeyr b. Âmir el-Becelî zayıftır. Zehebî "zayıf sayıldı" der. İbn Hacer ise "zayıf hükmü verir. Bk.Kâşif, Trc.no:643; Takrîb, Trc.no:759; Ahmed b. Hanbel bu râvinin sadece bu rivayetini, Ebû Dâvûd ise üç hadisini nakleder (H.no:154, 156, 3402). Buna göre hadisin isnadı zayıftır. Ancak hadis, şahid ve mütabileri ile kuvvetlenerek hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

Bu konuda Muğîre b. Şu'be'den nakledilen diğer rivayet için bk. 332/640.

1808[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/14-15.

1809[39] sened:

Hasen: Müsned, 11/358, H.no:8680; Heysemî Alımed b. Hanbel'in Ebû Hüreyre'den naklettiği bu rivayetin senedinde müphem bir râvinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/254.

Bu rivayet, 145/453.hadis ile birlikte mütâlâa edilmelidir.

Cerir b. Abdullah el-Becelî1 den (Radıyallahü anlı) şahidi:

Bk. Nesâî, Taharet, 43, H.no:51 (Nesâî, Şerik'in rivayetine göre doğruya en yakın olanın bu rivayet olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 29, H.no:359; Dârimî, Vudû', 16, H.no:685. Hadis Şerîk ve İbrahim b. Cerir sebebiyle hasendir.

Hadis, senedindeki müphemlik sebebiyle zayıftır. Ancak şahidi İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

1810[40] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/21; Merğınânî, Hidâye, 1/28; İbn RUşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/15.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/15-16.

1811[41] Sened:

Sahih: Müsned, f/96, H.no:748; Benzer rivayetler için bk. 1/96, H.no:749; 1/100, H.no:780, 781; 1/113, H.no:906-907; 1/118, H.no:949; 1/120, H.no:966; 1/133, H.no:1119; 1/134, H.no:1126; 1/146, H.no: 1244; 1/149, H.no: 1276.

Hz. Ali'nin müsnedinde zikredilen bu hadis Hz.Âİşe'nin müsnedinde de yer alır:

Müsned, VI/110, H.no:24677 (tf û* Ji }CZî 'd ıTJC ıîı ı^t fa} d* Jiı J^ ^ j'i* jıîî ŞS Jıî) lafzı ile.

Abdürrezzâk, 1/202-203, H.no:788-789; Müslim, Taharet, 85; Nesâî, Taharet, 99, H.no:128-129; İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:552; Dârimî, Vudû', 42, H.no:720; İbn Huzeyme, 1/97, H.no:194; Humeydî, 1/25, H.no:46; Ebû Ya'lâ, Mu'cem, 39, H.no:5; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/275-277 (Müslim'e göre "Şurayh b. Hânî'nin Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) naklettiği bu rivayet, bu konuda rivayet edilen hadislerin en iyisidir).

Bu konuda Hz.Ali'den nakledilen rivayetleri bir arada değerlendirebilmek için bk.343-344/65i-652.hadisIer.

Meshin süresi ile ilgili diğer rivayetler:

a-Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyallahü a«/iJ:338/64Ğ.hadise bk. Ayrıca 340/648. hadise bk. (Sürenin artırılabileceğine dâir rivayet)

b-Safvân b. Assâl'dan (Radıyallahü anh):336-337/644-645.hadislere bk.

c-Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den (Radıyallahü anh):339/647.hadise bk.

d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh): îbn Mâce, Taharet, 86, H.no:555.

e-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:556; Bezzâr, IX/90, H.no:3621; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/216, 281; Zeylaî, hadisi İbn Huzeyme ve Taberâni'ye de nisbet eder. Bk.Nasbu'r-râye, 1/88.

f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma): Abdiirrezzâk, 1/208, H.no:802; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/273 (İsnadı sahih), 277.

g-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh): Abdürrezzâk, 1/207, H.no:799-801; Bezzâr, V/22, 34, H.no:1578, 1592; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/276;

h-Ömer'den (Radıyallahü anh): Abdürrezzâk, 1/205, H.no:794; Ebû Ya'lâ, 1/158, H.no:171.

ı-Übey b. îmâra'dan (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:158; İbn Mâce, Taharet, 87, H.no:557 (belli bir süre sının yok).

i-Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahü anh): îbn Mâce, Taharet, 87, H.no:558 (Hz. Ömer Mısır dönüşü kendisine yöneltilen bir soruya "cumadan cumaya mestlerini çıkartmadığı" şeklinde cevap vermiş ve bu hareketi ile de sünneti İcra ettiği kendisine ifade edilmiştir).

Hz. Âişe'ye (Radıyallahü anM) mestlere mesh etmeyi sorunca şöyle dedi:
'Bunu Ali'ye sor, bu konuda o benden daha bilgilidir. (Çünkü) o, Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birlikte yolculuk yapıyordu.'
Ben de Hz. Ali'ye sordum. O şöyle dedi:
'Rasülullah, (mestlere mesh etme süresinin) yolcu için üç gün üç gece ve mukîm için ise bir gün bir gece olduğunu,1812[42] söyledi.'1813[43]

336/644- Safvân b. Assâl el-Murâdî'den (Radıyaitahaank):1814[44]
Rasûlullah (SaiMiahü aieyiü ve seiiem) bizi bir seriyye (askerî grup) ile gönderirken1815[45] şöyle dedi:
"Allah yolunda Allah'ın düşmanlarıyla savaşmak için, Allah'ın İsmiyle hareket edin, ganimet mallarında hainlik yapmayın ve çocukları öldürmeyin! Yolcu, temiz olarak (abdestli) giydiği takdirde mestlerine üç gün üç gece ve mukîm de bir gün bir gece mesh eder (mesh etme hakkı vardır)."1816[46]

337/645- Safvân b. Assâl el-Murâdî'den (Radıyaiiahüanh):1817[47]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve seiiem) biz yolcu1818[48] olduğumuzda mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamamızı emrederdi/tavsiye ederdi. Ancak cünüplük durumunda (mestler) çıkartılır. Ama büyük, küçük tuvalete gitmek ve uyku (sebebiyle mestler çıkartılmaz).1819[49]

338/646- Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyaiiaha anh):1820[50]
Rasûlullah (SaiiaUahu aleyhi ve seiiem) şöyle derdi:
"Yolcu üç gece, (bir rivayette; üç gün üç gece) mukîm ise bir gün bir gece mestlere mesh eder."1821[51]

339/647- Avf b. MâlÎk'ten (Radıyallahü anh):1822[52]

---

j-Meymûne'den (Radıyallahüanhâ):34l/649.hixdiS (süre sının yok).

1812[42] Yani yolcu için süre 72, mukîm İçin 24 saattir.

1813[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/16-17.

1814[44] Sened:
Sahih: Müsned, IV/240, H.no:17400; Benzer rivayetler için bk. IV/240, H'no:18015; IV/240-241, H.no:180l7; IV/239, H.no:18009; Nesâî, Taharet, 98, H.no:126-127; Taberânî, el-Mu'cemü'l'kebîr, VIII/84, H.no:7397; Eeyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/276;
Ebu'l-Garîf in ismi, Ubeydullah b. Halîfe el-Hemedânî el-Murâdî'dir. Tabiinden sika biridir. Fakal, Şiîlikle itham edilmiştir.
Hadisin birinci bölümü için bk. Ebû Dâvûd, Cihâd, 82, H.no:2613 (Büreyde'den nakledildi); îbn Mâce, Cihâd, 38, H.no:2857 (Safvân'dan nakledildi).
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Ek.Bülüğu 'l-emânî, 11/65.
Bir sonraki 337/645.hadis de bu rivayeti destekler.

1815[45] Lafız olarak ...diyerek bizi gönderdi, şeklindedir. Ancak anlaşılması için ...gönderirken dedi, şeklinde terceme edildi.

1816[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/17-18.

1817[47] Sened:
Sahih: Müsned, IV/240, H.no:18013; Benzer rivayetler için bk.IV/239, H.no:18007, 18009; IV/239-240, H.no:18011; IV/240, H.no:18012, 18016, IV/241, H.no:18018.
Hadisin baş tarafı İlim (14/211) konusunda zikredildi:
Zir b. Hubeyş'den: Safvân b. Assai el-Murâdî'ye (Radıyallahü anh) gittim. Bana dedi ki: 'Seni buraya ne getirdiT 'İlim talebi,' dedim. {'Sana bir müjde vereyim mi,' dedi ve şu hadisi Rasûlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) rivayet etti: "Melekler, ilim talibinin çalışmalarını sevdikleri için, kanatlannı onun ayakları altına sererler.") Ben ona: "İçimi kurcalayan, büyük ve küçük abdest bozduktan sonra mestler üzerine mesh etme konusu (hakkında ne dersin? Çünkü) sen Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) ashabından birisin. Bu konuda herhangi bir şey duyup duymadığını öğrenmek İçin geldim," dedim. O da "evet" cevabını verdi." Hadisin devamı yukarıda işleniyor.
Abdürrezzâk, Musaiınef, 1/205, H.no:795; Tirmizî, Taharet, 71, H.no:96 (hasen-sahih); Deavât, 98, H.no:3536, (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, İlim, 1, H.no:3641; Nesâî, Taharet, 113, H.no:158; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:226 (BûsÎrî, son döneminde ihtilâl eden Âsim b. EbÎ'n-Necûd -Behdele- haricinde diğer râvîlerin sika olduğunu ifade eder); Taharet, 62, H.no:478; Dârimî, Mukaddime, 32, H.no:369; İbnü'l-Mübârek, 387, H.no:1096; Şafiî, 17; Onun, 1/34-35; Humeydî, 11/389, H.no:881; Saîd b. Mansûr, Sünen, V/119, H.no:940; DârekutnU 1/197, H.no:15, İbn Ebî Şeybe, 1/162, H.no:1867; V/284, H.no:26112; Makdisî, Muhtara, VIII/32-34, H.no:23-26; V1II/36, H.no:29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, VIII/55-60, H.no:7349-7365. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/114.
Âsim b. Behdele -îbn Ebi'n-Necûd- hakkında bilgi için bk. 14/21 l.hadis.

1818[48] Metinde râvinin şekki görülmekte, ve aynı manadadır. "Yolcu" anlamına kullanılan kelimelerinin çoğuludur.

1819[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/18-19.

1820[50] Sened:
Salıih: Müsned, V/213, H.no:21748; Diğer rivayet: V/213, H.no:21756 (ruhsat lafzı ile); V/215, H.no:21777; Benzer rivayetler için bk. V/214, H.no:21759, 21765-21767; V/213, H.no:21749-21750; V/215, H.no:21772; (Bu son rivayette, Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) ruhsat olarak verdiğinden (>V, '<$) lafzı ile söz edilmektedir). Abdürrezzâk, 1/203,
H.no:790-791; Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:157; Tirmizî, Taharet, 71, H.no:95 (Tirmizî "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra bu konuda hadis rivayetinde bulunan sahabenin isimlerini verir: Hz.Ali, Ebû Bekre, Ebû Hüreyre, Safvân b. Assâl, Avf b. Mâlik, İbn Ömer ve Cerir); İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:553-554; İbnü'l-Cârûd, H.no:86.
Heysemî, sadece Taberâni tarafından nakledildiğine yer verir, Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğine değinmez. Bk. Mecma', 1/260.
Ayrıca 340/648.hadise bk.

1821[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/19.

1822[52] Sened:
Sahih: Müsned, VI/27, H.no:23877; Bezzâr, VH/189, H.no:2757; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/33, H.no:1145; el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/40, H.no:69; Beyhakî, es-

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) Tebûk savaşında (yolcu için) üç gün ve gece, mukîm için ise bir gün ve gece mestlere mesh etmeyi emretti.[1823][53]

4- Mestlere Mesh Etmede Süresizlik

340/648- Huzeyme b. Sabit el-Ensârî'den (Radıyaiiahuanh):[1824][54]
Rasülullah (Saltallaha aleyhi ve sellem)'.
"Mestlere üç gün mesh edin!" dedi. Eğer sürenin artırılmasını isteseydik artırırdı.
§Huzeyme'den (Radıyaiiaha anh) gelen ikinci rivayet:
Hz. Peygambar (saiMiaM aleyhi ve sellem) meshin süresini yolcu için üç gün ve mukîm için bir gün bir gece olarak emretti. Allah'a yemin olsun ki soran kişi sorusuna devam etseydi, Rasûlullah kesinlikle bu süreyi beş güne çıkartırdı.[1825][55]

341/649- Ömer b. İshâk b. Yesâr'dan:[1826][56]
Atâ' b. Yesâr'ın kitabından onunla birlikte okudum, şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemize (Radıyaiiahu emhâ). mestlere mesh etme konusunu sordum, dedi ki:
'Ben Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), 'Bir insan mestlerini çıkartmaksızın her an mesh edebilir mi?' diye sorunca bana:
"Evet" dedi.'[1827][57]

Açıklama

Bu konuda; 'Eğer sürenin artırılmasını isteseydik artırırdı1 ya da 'Allah'a yemin olsun ki soran kişi sorusuna devam etseydi, Rasûlullah kesinlikle bu süreyi beş güne çıkartırdı' şeklindeki rivayetlerde sahabenin zannı nakledilmektedir:
Ayrıca 341/649 nolu hadiste açıklık yoktur. İmam Mâlik ve Leys b. Sa'd 'mestin süresi yoktur' görüşündedirler.[1828][58] Ama süreye sınırlama getiren diğer hadisler çok açık ve kuvvetlidir. Dolayısıyla cumhurun görüşü tercih edilir; yolcu mestlerine üç gün üç gece (72 saat), mukîm ise bir gün bir gece (24 saat) mesh edebilir. Bu süre, mestin giyilmesi ile değil, abdestin ilk bozulduğu andan itibaren başlar.[1829][59]

Sünenü'l-kübrâ, 1/275 (Beyhaki, Tirmizî'nin: "Hocam Buhâri'ye bu hadisi sordum. '"Hasendir" cevabını aldım" dediğini nakleder).
Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını söyler, Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğini belirtmez. Bk. Mecma', 1/259.
[1823][53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/19.
[1824][54] Sened:
Sahih: Müsned, V/213, H.no:21754; İkinci rivayet: V/215, H.no:21778; Benzer rivayetler için bk. V/215, H.no:21778; V/214, H.no:21768; V/213, H.no:21756; Abdürrezzâk, 1/203, H.no:790-791; Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:157; Tinnizî, Taharet, 71, H.no:95; İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:553; Tayâîisî, s.169, H.no:1218; îbn Ebî Şeybe, 1/162, H.no:1863-1864; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/81; Humeydî, 1/207, H.no:434; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, IV/92-94, H.no:3749, 3751, 3754-3757; İbn Hıbbân, IV/158, 161, H.no:1329, 1332; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/277-278.
Ayrıca 338/646.hadise bk.
[1825][55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/20.
[1826][56] Sened:
Sahih: Müsned, VI/333, H.no:267Ö6; Dârekutnî, 1/199.
Hadisin senedinde yer alan Ebû Hafs Ömer b. İshâk b. Yesâr (v. 154/771), Meğâzî yazarı Muhammed b. îshak'ın kardeşidir. İbn Hıbbân sika sayar, ancak Dârekutnî "kuvvetli değildir" der. Bk. Mecma', 1/258; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, IV/285, Trc.no:811; Ta'cM'l-menfaa, 296, Trc.no: 1766; Ömer b. İshâk b. Yesâr'ın Müsned'deki rivayeti sadece bu hadistir. Kütübü sitte musanniflerinin ricalinden değildir. Buhârî, herhangi bir cerh ve tadilde bulunmaz. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, VI/141, Trc.no:1957; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasına bu zâtın kim ve nasıl biri olduğunu sorduğunu, onun Muhammed b. İshak'ın kardeşi olduğunu söylediğini, sorusunu yinelediği zaman da sükût ettiğini nakleder. Bk. Ahmed b. Hanbel, el-Ilel ve ma'rifetü'r-ricâl III/107, Trc.no:4423; Râzi, el-Cerhu ve't-ta'dîl, VI/98, Trc.no:507; İbn Hıbbân, Meşûhîru ulemâi'l-emsâr, 133, Trc.no:1044; Sikât, VII/167, Trc.no:9496; Zeylâî ise hadisi illetli bulmamıştır. Bk.Nasbu'r-râye, 1/180.
Bennâ ise daha sahih ve şahinliğinde ittifak olan diğer hadislerle hükmen çeliştiği için Meymûne annemizden nakledilen hadisle delil getirilemeyeceğini ifade eder. Her ne kadar bu konuda Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî'de nakledilen hadisler bulunsa da bunların her birinin zayıf olduğunu, hattâ mevzu rivayetlerin bile bulunduğunu ve bunlarla delil getirilemeyeceğini söyler. Mesh müddeti için sahih ve doğru olan görüşün, seferî/yolcu için üç, mukîm için bir gün oluşadur.Bk.Biilûğu'l-emânî, 11/68.
[1827][57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/20-21.
[1828][58] Sehnûn, Müdevvene, 1/15; İbn RUşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/15.
[1829][59] Merğınânî, age., 1/28; Kâsânî, Bedâiu's-sanâî', 1/8; Şîrâzî, age., 1/20; İbn Kudâme, Muğnî, 1/282-287,291.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/21.

5- Mestlerin Üstüne Mesh Etmek

342/650- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaiiahuanh):1830[60]
Rasûlullah'ı (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) mestlerinin üstüne mesh ederken gördüm.1831[61]

343/651- Hz. Ali'den (Radtyallaha anh):1832[62]
Ben mestlerin altına mesh etmenin, üstüne mesh etmekten daha uygun olacağı düşüncesindeydim, ancak Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), mestlerinin üstüne mesh ederken gördüm.1833[63]

344/652- (Z.) Abdülhayr'dan:1834[64]
Hz. Ali'yi (Radtyallaha anh) abdest alırken gördüm, ayağındaki (mestlerin) üstüne mesh etti ve dedi ki: 'Rasûlullah'ı (SaitaiiaM aieyki ve seiiem) ayağındaki (mestlerin) üstüne mesh ederken 1835 [65] görmeseydim, (mestlerin) altına mesh etmenin daha uygun olduğunu zannederdim.'1836[66]

Açıklama

Mestlerin altına değil de üstüne mesh etmek asıldır ve altına mesh etmek sünnet değildir; İmam Ebû Hanîfe, Evzaî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. İmam Mâlik'e göre mestin üstüne mesh yeterlidir, ancak altına da mesh edilebilir. İmam Şafiî'ye göre ise mestin altında necaset varsa altı da mesh edilir.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre mesh için en azından el parmaklarından üçüyle mesh edilmesi gerekir, İmam Ahmed'e göre ise mestin çoğunu mesh etmek gerekir.1837[67]

1830[60] Sened:
Sahih: Müsned, IV/254, H.no:18I44; Mükerrer için bk. IV/246-247, H.no:18074; Tayâlist, s.95, H.no:692; Ebû Dâvûd, Taharet, 63, H.no:161; Tirmizî, Taharet, 73, H.no:98 ("hasen" Bazı rivayetlerde "hasen-sahih" olarak geçmesini Ahmed Muhammed Şâkir tasvib etmez. Bunun sebebi olarak da şu kaynakları delil gösterir: Nevevî, Mecmu', I/5I7; İbnü'l-Arabî, Şerhu't-Tinnizt, 1/146; İbn Teymiyye, el-Münîekâ (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/232); Dârekutnî, 1/195; İbnü'l-Cârûd, 32, H.no:85; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, XX/377, H.no:882.
Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hz.Ömer'e (Radıyallahü anhüm) mestler hakkındaki sorusuna Hz. Ömer'in cevâbı olarak nakledilen rivayet İçin bk. Ebû Ya'lâ, I/I58, H.no:170; Şâşî, Müsned, 1/120, H.no:57; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/292.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nin Siinen'İnin şerhinde yukarıda kaynaklarını gösterdiğimiz eserlerdeki hadislerin senedlerinin bir kısmında Urve b. Zübeyr, diğer bir kısmında ise Urve b. Muğîre yer almaktadır. Bu usul açısından bir ızdırabdır, ancak her iki râvinin de sika olmasının senede zarar vermediğini ifade eder.
Ahmed Muhammed Şâkir yine Tirmizî'nin Siinen'İnin şerhinde Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın (v.174/790) bazı âlimler tarafından zayıf gösterildiğini, bunların başında İmam Mâlik'in geldiğini, bunun da akranlıktan kaynaklandığını söyler. İmam Şafiî'nin: "Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın Mâlik'in mezhebini zemmetmede neredeyse haddi aşacaktı" sözü aralarındaki ilişkinin hangi boyutta olduğunu göstermeye kâfidir. Musa b. Seleme'nin anlattıkları ise farklı bir bakış sunmaktadır: "Medine'ye geldim, İmam Mâlik'e uğradım ve: "Senden ve senin göstereceğin bir zâttan ilim almak için geldim" dedim. Bunun üzerine o: "İbn Ebu'z-Zinâd'a git" dedi." Gerçek şu kî İbn Ebi'z-Zinâd sika biridir, zayıf diyenlerin ellerinde bir delil yoktur, Ahmed b. Hanbel: "Hadisleri sahihtir"; Yahya b. Maîn ise: "Abdurrahman'ın babasından, onun da A'rac kanalıyla Ebû Hüreyre'den rivayetleri hüccettir" der. Iclî ve Tirmizî sika sayar. İsnadı sahihtir. Tirmizî'nin hocası Buharı'den naklettiği: "Mâlik b. Enes Abdurrahman'ı işaret ediyordu" sözünden Ahmed Muhammed Şâkir zayıf sayma anlamını çıkarmış, ancak bu sözden "ondan hadis yazma" anlamı çıkarmak daha doğru olur. Çünkü TİrmİzÎ hadislerini "hasen-sahih" olarak da telakki ettiği olmuştur. Ayrıca şunu da söylemiştir: "Abdurrahman sikadır. Mâlik b. Enes sika saydı ve ondan hadis yazılmasını emretti." Bk.Sünen, Libâs, 21, H.no:1755.
Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd'in Buhârî on (her biri mütâbî olarak), Tirmizî on dört, Ebû Dâvûd on sekiz, İbn Mûce on bir, Dârimî sekiz, Ahmed b. Hanbel 81 rivayetini nakleder. Zelıebî, İbn Maîn'in olumlu, Ebû Hâtim'in ise olumsuz kanâatlerini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:3193; İbn Hacer ise: "Saduktur, Bağdat'a gelince hafızası değişti. Fakih biri idi" der. Bk. Takrib, Trc.no:3S6l.
1831[61] Hadisin sonunda senedle ilgili şu bilgi de verilmektedir:
§ Abdullah dedi ki: Babam Ahmed b. Hanbel, kendisine ayrıca hocaları Süreye ve el-HâşÎmî'nin de bu hadisi rivayet etliklerini bildirdi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/21-22.
1832[62] Sened:
Sahih: Müsned, 1/95, H.no:737; Benzer rivayetler için bk. 1/114, H.no:917-918; 1/116, H.no:943; 1/124, H.no:1013-1015; 1/148, H.no:1263; EbÛ DâvÛd, Taharet, 63, H.no:163-164; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/90, H.no:l 19; Dârimî, Vudû', 43, H.no:721 (Dârimî, bu hadisin abdest âyeti ile neshedİldiğini söyler); İbn Ebî Şeybe, 1/25, H.no:183; İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifü'l-ıiadîs, 56; Dârekutnî, 1/199; Ebû Ya'lÛ, 1/287,455, H.no:346, 613; Bezzâr, 1X1/36-37,43, H.no:789, 794; Beyhakî, es-Süncnü'l-kübrâ, 1/292; Makdisî, Muhtara, 11/283, H.no:663 (isnadı sahih);
İbn Hacer hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no:65; Telhîs'te ise isnadının sahih olduğunu ifade eder. Ebû Davud'un lafzı:
Ayrıca 344/652 ve 335/643.hadislere bk.
1833[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/22-23.
1834[64] Sened:
Sahih: Müsned, 1/124, H.no:1014; Benzer rivayetler için bk. İ/114, H.no:917-918; 1/116, H.no:943; 1/124, H.no:1013-1015; 1/148, H.no:1263; Şafiî, Müsned, 385; Abdürrezzâk, 1/19, H.no:57; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/90, H.no:I20; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/292.
Hadis Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının Müsned'ine yaptığı ziyadelerden biridir. Bennâ râvilerin her birinin sıka olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu 'l-emânl U/69.
Ayrıca 343/651 ve 335/643. had islere bk.
1835[65] Bu rivayette, kelimesi mesh etmek olarak terceme edildi. Zira konu, mestlere mesh etmektir, ayrıca bu rivayeti Beyhakî (1/73) £— mesh etmek lafzıyla rivayet etti:
1836[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/23.
1837[67] Şîrâzî, age., 1/22; Merğınânî, age., 1/28; İbn Rüşd, age., 1/13; İbn Kudâme, age., 1/302; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/ 231; Bennâ, age., 11/70.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/24.

6- Mestlerin Altına Ve Üstüne Mesh Etmenin Cevazı

345/653- Muğîre b. Şu'be'den (Radtyallaha anh):1838[68]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aieyiü ve seiiem) abdest aldı, mestlerinin altına ve üstüne mesh etti.1839[69]

7- Çoraplara Ve Pabuçlara Mesh Etmek

346/654- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaiiahüanh):1840[70]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest aldı, çoraplara ve pabuçlara mesh etti.1841[71]

Açıklama

Çorap üzerine mesh etmenin cevazında İhtilâf edildi; İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre ancak deriden mamul ya da deriyle kaplanmış veya pabuç haline getirilmiş olursa mesh caizdir. İmam Ebû Yusuf, Muhammed ve Ahmed'e göre kalın olur ve yürürken ayaktan düşmezse caizdir.1842[72]
Sonuç olarak çorap üzerine mesh etmek bazı şartlarla caizdir:
1- Abdestli giyilmeli,
2- Ayağı kaplamalı ve mest gibi ayaktan düşmemeli,
3- Yün çorap gibi kalın olmalı,
4- Mesh edildiği zaman ayağa su geçmemelidir.
Pabuç üzerine meshe gelince, çorabın üstünde olmalı ya da mest şeklinde ayağı topukların üstüne kadar örtmelidir. Tîbî, Hattâbî ve İbn Kayyim gibi âlimler de bu görüştedir.1843[73]
Mestlere mesh etme konusu daha önceden geçmişti. Sevban (H,no. 274/582), Huzeyfe b. Yemân (H.no. 102/410) ve Selmân (H.no. 276/584) gibi sahabilerden nakledilen hadislere bakılabilir.1844[74]

347/655- EVS b. Ebî Evs'ten (Radıyaltahüanh):1845[75]

1838[68] Sened:
Hasen: Müsned, IV/251, H.no:18113; Ebû Dâvûd, Taharet, 63, H.no:I65 (Hadisin başında: 'Tebük Savaşında Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve seltem) abdest aldırdım" ziyâdesi vardır. Ebû Dâvûd, Sevr'in Raca b. Hayve'den hadis işitmediğini söyler); Tirmizî, Taharet, 72, H.no:97 (TÎrmizî, bu hadisin İlletli olduğunu söyledikten sonra sebebini şu şekilde açıklar: "Velid b. Müslim'in dışında hiç kimse Sevr b. Yezîd'den hadis nakletmedi. Ebû Zür'a ve Bulıârî'ye bu hadisin hükmünü sordum. Sahih olmadığını, Abdullah b. Mübârek'in bu hadisi yine Sevr kanalı ile Raca b. Hayve'den, onun Muğîre'nin kâtibinden, onun da mürsel olarak Hz.Peygamber'den naklettiğini, Muğîre'yi senedde zikretmediğini söylediler); İbn Mâce, Taharet, 85, H.no:550; İbnü'l-Cârûd, H.no:84; Dârekutnî, 1/195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/290; Hadisin zayıf olduğunu iddia edenlerin görüşleri için bk. Ebû İshâk el-Huveynî el-Eserî, Gavsü'l-mekdûd bi Tahrîci Müntekâ li'bni'l-Cârûd, 1/78-84.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nin Sünen'inin şerhinde hem Ebû Davud'un hem de Tirmizî'nin illetlerini kabul etmediğini delilleri ile ortaya koyar ve özetle şunları söyler: "Mestlerin altına mesh, sikanın ziyâdesidir ve sikanın ziyâdesi de makbuldür. Hadis vücûbiyete delil değildir. Mestlerin Üstünü mesh yeterlidir. Mestin hem altını hem de üstünü mesh güzel bir davranıştır."
Ayrıca 332/640.hadise bk.
1839[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/24.
1840[70] Sened:
Safaih: Müsned, IV/252,H.no:18122; Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:159 (Ebû Dâvûd hadisi zikreder ve:"Muğire'den nakledildiği belli olan sadece "Hz. Peygamber (Saltallahü aleyhi ve sellem) mestlere mesh elti" bölümüdür" der); Tinnizî, Taharet, 74-75, H.no:99 ("Hasen-sahih" hükmünü veren Tirmizî, bu konuda Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den de rivayetin bulunduğunu söyler ve Salih Muhammed et-Tirnıizî kanalı ile şu hâdiseyi nakleder: "Ebû Mukâtil es-Semerkandî anlatıyor: Ölüm döşeğindeki hastalığında Ebû Hanîfe'nin huzuruna girdim. Su İstedi ve onunla abdest aldı. Ayağında da çorap vardı. Bunlara mesh etti ve: "Şu âna kadar yapmadığım bir şeyi yaptım, kalın olmayan çoraplara mesh ettim" dedi); Nesâî, Taharet, 97, H.no: 125 {Nesâî hadisi zikrettikten sonra:
"Bu rivayette Abdurrahman b. Servân (Ebû Kays)'a nıütâbî olan birini bilmiyoruz. Muğire'den sahih olarak rivayet edilen sadece şu kısmıdır: "Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) mestlere mesh etti"); İbn Mâce, Taharet, 88, H.no:559; Ebû Dâvûd, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den nakledilen rivayeti verir. (Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:159):
İbn Mâce'nin rivayeti ise şu şekildedir (bk. Taharet, 88, H.no:559):
Ebû Dâvûd çoraplara mesh eden sahabenin isimlerini de zikreder: Ali b. Ebû TâlÎb, İbn Mes'ûd, Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik, Ebû Ümâme, Sehi b. Sa'd ve Amr b. Hureys. Ayrıca Hz.Ömer ve İbn Abbas'tan da nakillerin bulunduğu söyler.
Ayrıca 3 32/640. hadise bk.
1841[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/24-25.
1842[72] İmam Şafiî, Ümm, 1/29; Sehnûn, age., 1/44; Merğınânî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/14; İbn Kudâme, age., 1/298.
1843[73] Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/272; Bennâ, age., 11/71.
1844[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/25.
1845[75] Sened:
Sahih: Müsned, IV/8, H.no:16103; İkinci rivayet: IV/9, H.no:16113; Üçüncü rivayet: IV/8, H.no: 16101; Dördüncü bir rivayet de şöyledir: IV/10, 16125 (Fakat senedinde Şerik vardır):
EM Dâvûd, Taharet, 62, H.no:160 (v^j) ziyadesiyle; Tirmizî, Taharet, 74, H.no:199;

Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm, pabuçlarına mesh etti, sonra namaz kılmaya kalktı.
§Evs'ten gelen ikinci rivayet:
Hz. Peygamber (SaUaiiaha aleyhi ve setim) abdest aldı ve pabuçlarına mesh etti.
§Evs'ten gelen üçüncü rivayet:
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) gördüm, insanların abdest aldığı yere/kabın yanına[1846][76] geldi ve orada abdest aldı.[1847][77]

Fıkhi Hükümler

Mest üzerine mesh etmede ittifak ve ihtilâf edilen konular vardır:
A- hîifak edilen konular.
1- Tam bir temizlik ile (abdestli olarak) giyilmelidir.
2- Mestin temiz, kalın olması ve ayağı tümden inciklerle beraber kaplaması şarttır.
3- Mûtad bir yürüyüşe dayanmalıdır.
4- Mestin üstüne mesh edilmelidir.
5- Mest ayağa giyildiğinde durmalı ve kendisini salmamalıdır
6- Yolculukta mest üzerine mesh etmenin cevazında, ayrıca ikâmet halinde meste mesh etmede de İmam Mâlik'ten gelen bir rivayet dışında ittifak vardır.[1848][78]
B- İhtilaf edilen konular.
1- Meste mesh edilmesine mani olan az delik/sökük hakkında ihtilâf edildi; Şâfiîler ve Hanbelîlere göre az da olsa delik olan meste mesh edilmesi caiz değildir, Hanefî ve Mâlikîlere göre ise az delik/yırtık meshe mani değildir. Büyük delik konusunda Mâlikîler, yürümeye mani olandır derken, Hanefıler, ayak parmaklarından en küçüğünden üç tanesi kadar olursa meshe manidir, derler.[1849][79]
2- Mestin üzerinde bir şey olmamalı, ancak Hanefî, Mâliki ve Hanbelîlere göre zayıf bir şey giyebilir. Mest üzerindeki çizmeye meshe de cevaz verildi, sadece İmam Şafiî sonraki görüşünde (kavl-i cedîdinde) çizmeye meshin yeterli olmadığını söyler.[1850][80] Pabuç üzerine meshin cevazına gelince, mesh edilebilen çorabın üstünde olmalı ya da mest gibi ayağı topukların üstüne kadar örtmelidir; Tîbî, Hattâbî ve İbn Kayyim gibi âlimler de bu görüştedir.[1851][81]
3- Meshin süresi cumhura göre yolcu için üç gün üç gece (72 saat) ve mukîm İçin bir gün bir gece (24 saat) devam eder. Bu süre, mest temiz giyildikten sonra ilk hades (abdest bozulması) hali ile başlar. İmam Mâlik'e göre ise süresizdir.[1852][82]
4- Çorap üzerine mesh etmede ihtilâf edildi. İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre ancak deriden mamul ya da deriyle kaplanmış veya pabuç haline getirilmiş olursa mesh caizdir. İmam Ebû Yusuf, Muhammed ve Ahmed'e göre kalın olur ve yürürken ayaktan düşmezse caizdir.[1853][83]
5- Mestlerİn altına değil de üstüne mesh etmek asıldır ve altına mesh etmek de sünnet değildir; İmam Ebû Hanîfe, Evzaî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. İmam Mâlik'e göre mestin üstüne mesh yeterlidir, ancak altına da mesh edilebilir. İmam Şafiî'ye göre ise mestin altında, necaset varsa

---

İbn Mûce, Taharet, 88, H.no:559; Dârıınî, Vudû', 43, H.no:96.
Tirmizî Ilel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar.
Tahâvî vd. âlimlerin de bu kanaatta olduklarını belirtir. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu Ileli't-TinnizîjnA,
Hz. Ali'den (Radıyallahü anlı) nakledilen rivayet için bk.228/536. hadis
Bu konuda tekrarı uygun olacak hadisler için bk. Sevbân (273-274/581-582); Amr b. Ümeyye ed-Damrî (275/583); Huzeyfe (102/410); Selman (276/584); Bilâl (277/585) ve Muğîre b. Şu'be (278/586) hadisleri.
1846[76] Kızâme (uiiS'); Kuyu veya abdest alınan kap anlamındadır. Bk. Azİmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/90-91.
1847[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/26.
1848[78] Şîrâzî, age., 1/22; Merğmânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, age., 1713; İbn Kudâme, '1/284,300-302.
1849[79] Şîrâzî, age., 1/21; Merğınânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, 1/14; İbn Kudâme, 1/287.
1850[80] Şîrâzî, age., 1/21; Merğınânî, age., 1/29; İbn Kudâme, 1/296-297; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/108; Şirbînî, Muğni'l-muhtâc, 1/66; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtar, 1/247.
1851[81] Mübârekfûrî, Tıhfetü'l-ahvezt 1/272; Bennâ, age., 11/71.
1852[82] Sehnûn, Müdevvene, 1/15; Merğınânî, 1/28; Kâsânî, Bedâiu's-sanâî', 1/8; İbn Rüşd, 1/15; İbn Kudâme, age., 1/282-287, 291.
1853[83] İmam Şafiî, Ümm, 1/29; Sehnûn, age., 1/44; Merğmânî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/14; İbn Kudâme, age., 1/298.

mesh edilir.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre mesh İçin en azından el parmaklarından üçüyle mesh edilmesi gerekir, İmama Ahmed'e göre ise mestin çoğunu mesh etmek gerekir.
6- Mestler abdestli iken çıkarıldığında sadece ayaklan yıkamakla Hanefî, Mâlikî ve Şâfiîlere göre abdest devam eder, ancak İmam Mâlik, ayaklan yıkamak geciktirilirse yeterli olmadığını ifade eder, zira muvâlât (abdest uzuvlannı peş peşe yıkamak) ona göre şarttır.[1854[84]]
§Meshin hükmünü bozan (mani) haller.
1- Mesh süresinin sona ermesi,
2- Cünüplük hali,
3- Mestleri çıkarmak,
4- Mestlerde delik ve sökük meydana gelmesi.[1855[85]]

1854[84] Şîrâzî, age., 1/22; Merğınânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, age., 1/13,16; İbn Kudâme age., 1/302; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/ 231; Bennâ, age., 11/70.
1855[85] Merğınânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, age., 1/15-16; İbn Kudâme age., 1/282-287, 291,302; Meydânî, Liibâb, 1/56-58.

K- HAYIZ, İSTİHÂZE VE NİFAS 1-HAYIZ VE İSTİHÂZE

İslâm, bazı ibadetlerde temizlik şartı koşar. Maddî temizlik yanında manevî temizlik de bu noktada çok Önemlidir. Abdest ve gusül gerektiren haller manevî kirliliktir. Söz konusu hallerin bir kısmı tabiî sebeplerden kaynaklanır, bunlar da hayız ve nifas1856[1] gibi kadınların özel halleridir. Bu durumda bir Müslüman kadın bazı ibadetleri terk eder ve kocası kendisiyle cinsel ilişkide bulunamaz. Bazı şeylerin bu dönemde terk edilmesi emredilerek birtakım keyfiliklerin önüne geçilmiştir. İslâm'ın sağladığı bu kolaylık, kadınların özel hallerinde biyolojik ve psikolojik sıkıntı içinde olmalarından kaynaklanmış olabilir. Ancak önemli olan Allah ve Rasûlü'nün emirlerine teslim olmaktır.1857[2]

* Hayız Ve İlgili Hükümler

Allah Teâlâ buyurdu:
'Sana hayzı sorarlar. De kî, o eziyet verici bir haldir, hayız döneminde kadınlarınızdan (cinsel olarak) uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın! Temizlendiklerinde Allah'ın size emrettiği şekilde (meşru yoldan) onlarla beraber olun! Şüphesiz Allah tövbe edenleri sever, temizlenenleri sever' (Bakara 2/222).1858[3]

1/805- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):1859[4]
Yahudiler, bir kadın hayız gördüğünde evlerinde onunla oturup yemek yemezler ve cima etmezlerdi. Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve sdiem) ashabı durumu sorunca Allah şu âyeti indirdi:
'Sana hayzı sorarlar. De ki, o eziyet verici bir haldir, hayız döneminde kadınlarınızdan uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın!'
Âyetin inzali bitince/okuyunca Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve sdiem) şöyle buyurdu:
"Cinse! birleşme dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz."1860[5]
2/806- Hz.Âişe annemizden (Radıyallahü anha):1861[6]
Mekke'ye girmeden önce Şerif1862[7] denilen yerde kendisi hayız görünce Rasûlullah (Saiiaiı'aha aleyhi veseiiem) ona şöyle dedi:
"'Beytullahı tavaf etmen dışında, bir hacının yapabileceği her şeyi yapabilirsin."1863[8]

3/807- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUaha anhâ):1864[9]

1856[1] Hayız lügatta, akmak anlamındadır. Istılahta ise, bulûğ çağına erişmiş bir kadının belli vakitlerde rahminden gelen kana hayız ve doğumdan sonra gelen kana da nifas denir. Bk. Nevevî, Serini Müslim, III/204,207; Dört canlının dişisi hayız görür; İnsan, tavşan, sırtlan ve yarasa. Türkçede âdet ve aybaşı olarak bilinen hayız tıpta, rahim içindeki döllenmemiş yumurtaların bir müddet sonra kanla dışarı atılması ve rahmin temizlenmesi şeklinde açıklanır.
Hayız ve gusül ile ilgili konular (Yahudilik, Hindu ve Zerdüştlük gibi) önceki dinlerde de vardı. (Meselâ bk. Levililer, XV/I9-24, 18/19,20/18; ILSamuel, XI/4; Hezekeil, XX/10)
Kadından gelen kan dört kısımdır; Hayız, nifas, istihâze ve fasit kan (dokuz yaşından/bulûğdan önce gelen kan). (Bk. Nevevî, Mecmu', 1/346)
1857[2] Hayız konusunda yüz kadar hadis İ50 tarikten bize intikâl etmiştir. (Bk.Tirmiztt Hayz, 96 (Ahmed Muhammed Şâkir Şerhi, 1/231))
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/178.
1858[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/178.
1859[4] Sened:
Sahih: Miisned, III/132-133, H.no:12294; Benzer rivayet için bk. III/246, H.no:13510; Müslim, Hayz, 16; Ebû Dâvûd, Taharet, 102, H.no:258; Nikâh, 46, H.no:2165; Tirmizî, Tefsir, 2/24, H.no:2977 (Hasen-Sahih); NesÛÎ, Taharet, 181, H.no:287; Hayz, 8, H.no:3ö7; İbn Mûce, Taharet, 125, H.no:644; Dârimf, Vudû', 107, H.no:1058 (Abdullah Hâşİm hadisin tahricînde: "Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ, İbnü'l-Münzir, İbn Ebî Hatim; Nehhâs ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini" İfade eder).
1860[5] Bu kısım hadisin sadece baş tarafıdır. Kur'ân'ın Faziletleri ve Tefsiri (Bakara sûresinin tefsiri) bölümünde 185/76OO.hadiste gelecektir. Hadisin tamamı:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/178-179.
1861[6] Sened:
Sahih: Müsned, VI/39, H.no:23991; Mâlik, Hac, 54 lafzıyla; Buhârî, Hayz, 1, 7; Edâhî, 3, J0; Hac, 33, Sİ ziyadesiyle; Umre, 9; Müslim, Hac, 119-123; Eöfi Dâvdrf, Meiîâsik, 23, H.no:1778; M.',mj", Taharet, 183, H.no:289; Hayz, 1. H.no:347; Menâsik, 5İ, H.no:2739: İbn Mace, Menâsik, 36, H.no:2963; Dârimî, Menâsik, 31, H.no:1853.
Hz.Aişe'nİn bu haccim ayrıntılı olarak anlatan rivayet için bk. Buhârî, Hac, 33:
İbn Abbas'lan (Radıyatiahü anhüma) şahidi için bk.215/3780.1ıadis.
Ten'im, Mekke ile Şerif arasında bir yerdir.
1862[7] Mekke'ye yaklaşık on mil uzaklıkta bir yerdir.
1863[8] Hadisin hayızla ilgili bölümü terceme edildi, kalan bölümü Hac konusunda gelecektir. Hadisin lamamı;
Bk. 216-217/3781 -3782 ve 3 6/405 8.hadisiler.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/179-180.
1864[9] Sened:
Sahih: Aftoiccf. VI/83.H.no:244İ9; Benzer rivayetler için bk. VI/237, H.no:25883; VI/82, H.no:24404; VI/42, H.no:24027; VI/262, H.no:26133; VI/137,

Yedi seneden beri,1865[10] Abdurrahman b. Avf ile evli olan Ümmü Habibe bt. Cahş'ın1866[11] istihâze hâli uzadı (kam hiç durmadı)1867[12] ve durumu Rasûlullah'a bildirdi.1868[13] Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seHem) şöyle buyurdu:

"(Devam eden) bu kan hayız değildir, ancak bir damar (akıntısı/sızıntısı) dır. Hayız (günü) başladığında namazı bırak, süre tamamlanınca gusül al ve namazını kıl!"

Hz.Âişe ekledi:

"O, önceden her namaz (vakti) için gusül alır, sonra namaz kılardı. Kız kardeşi Zeyneb bt. Cahş'a ait tekneye/leğene yıkanmak için oturduğunda kanın kırmızı rengi (leğendeki) suyun yüzüne çıkar (ve rengini değiştirirdi)."1869[14]

4/808- Muâze'den;1870[15]

Hz. Âişe'ye (RadıyaUahu anhâ): "Hayızlı kadının orucu kaza ettiği hâlde namazı kaza etmemesinin sebebi nedir?" diye sorunca bana dedi ki:

“Sen Hancı mısın1871[16] yoksa?1872[17]

"Ben Haricî değilim, ancak soru soruyorum."

"Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dönemindeyken bu hal geldiğinde biriyle emrolunur, diğeriyle emrolunmazdık. Rasûlullah orucun kazasını emreder, (ama) namazın kazasını emretmezdi"

NOT: Hz. Âişe onun Haricî olmadığını bildiği hâlde "Sen Haricî misin?" şeklindeki sorusunda, her

---

H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/I87, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/434, H.ııo:27318-27319 (Ümmü Habîbe'nin müsnedinde); Mâlik, Taharet, 106 {Fakat isim yanlışlıkla Zeynep bt. Cahş (Radıyallahü anhâ) olarak geçiyor. Asıl isminin Zeynep olduğu ile ilgili yorumlar da yapılmıştır. Peygamberimizin eşi Zeyneb'in kardeşi olduğu dikkate alındığında iki kardeşin de isminin aynı olması pek doğru bir değerlendirme gibi görünmemekledir); Buhârî, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 63-66; Ebû Dâvûd, Taharet. 107, 109. 110, 116, H.no:279, 285, 288-292, 305; TirmizU Taharet, 96. H.no:129 (Hasen-Salıih); Nesâî. Taharet, 134-135, H.no:203-207, 209-210; İbn Mûce, Taharet, 115-116, H.no:622, 626; Dârimİ, Vudû', 84, H.no:781, 784, 788-789; Şâfî, Ümm, 1/53-54; İbn Sa'd. Tabakça, VIII/178; Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, ei-Telhîsu'l-habîr, 1/62.

İbn Hacer, Tahâvî'nin: "Ümmü Habibe (Radıyatlaha anhâ) hadisi Falıma bt. Ebû Htıbeyş (Radıyalialıü anhâ) hadisi ile neshedildi. Çünkü her namaz (vakti) için gusül değil, abdest gerekir. Ayrıca Ümmü Habibe hadisindeki gusledilmesİne dair emir nedb ifade eder" sözünü nakleder. TSk.Fethu'1-Bârî, 1/563.

Falıma bt. Ebû Hubeyş'in (Radıyallahü anhâ) de benzer bir şikâyetle geldiğini gösteren rivayetler için bk. Mâlik, Taharet, 104; Buhârî, Vudû', 63; Hayz, 8, 19; Ebû Dâvûd. Taharet, 107-111, 115, H.no;280-283, 286, 286, 298. 304; Tinnizî, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 134-135. 138, H.no:201, 211-212. 215-219; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:620-621, 624; Dârimİ, Vudû', 84, H.no:780, 785; Bu konu ile ilgili rivayet için lercemenin 35-37/839-841.hadislerine bk. Ayrıca 355/663 ve 37/841.hadislcre bk.

Ümmü Habîbe bt. Cahş (Radıyallahü anhâ) ilgili rivayetler için bk. 39/843. hadis.

1865[10] Buhari, Müslim ve Müsned'de geçen rivayetlerde Ümmü Habîbe'nin yedi yıldan beri islihâze kanı gördüğü bildirilmektedir. (Bk. Buharı, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 64; Müsned, İV/434) İbn Hacer bu rivayetlerden yola çıkarak, İbnü'l-Kâsım'ın 'İstihâze kanı gören kadından namazın kazası iskat edilir' görüşüne karşı hüccet olduğunu bel irimi şiir. Çünkü Allah Rasûiü U2un bir süre olmasına rağmen namazın kazasını emretmemiştir, doğrusunu Allah bilir. (Bk. İbn Hacer, Fetlm'l-Bâri, 1/562).

1866[11] Rivayetlerde Cahş'in üç kızının da İstihâze (ö2ür) kanı gördüğü belirtilmektedir:

a-Zeynep bl. Cahş (Radıyallahü anhâ) annemiz: (İbnii'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII/126-128, Trc.no:6955)

b-Ümmü Habîbe bt. Cahş (Radıyaüahii anhâ): (İbnü'l-Esîr, age., VII/302-303, Trc.no:4708)

c-Hamne bt. Cahş (RadıyaUahii anhâ): (İbnü'l-Esîr. age., VII/71-72, Trc.no:6857)

Cahş'ın üç kızı, İki oğiu vardır. Oğulları Abdullah ve Ubcydul lalı 'tır. Cahş'in eşi ve bu çocukların annesi, Hz. Peygamber'in halası Ümeyye bt. Abdulmuttalip'ıİr.

Hanine bt. Cahş, Uhud'da şehid edilene dekMus'ab b. Umeyr'in, daha sonra da Talha b. Ubeydullah'ın eşi olmuştur. Talha b. Ubeydullah'ıan Muhammed ve İmrân İsimli iki çocuğu oldu. İmrân b. Talha annesinin özür kanı görmesi ile ilgili rivayeti kendisinden nakleden oğludur. (Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 109, H.no:287)

Ümmü Habîbe bı. Cahş, künyesi ile meşhurdur. İsmi Habîbe'dir. Künyesinin Ümmü Habİb olduğu da nakledilir. Abdurrahman b. Avf in eşi idi. Bazı rivayetlerde Abdurrahman b. Avfin eşi Zeynep bt. Cahş şeklinde geçmektedir (Bk. Mâlik, Taharet, 106; Ebû Dâvûd, Taharet, 110, H.no:292) Fakat Ebû Dâvud bunun hata olduğunu söyler. Bazıları asıl isminin Zeynep olduğunu iddia ederler. Bunların gerekçesi ise Vâhidî'nin Esbâbü'n-nüzûrdeki müminlerin annesinin asıl İsminin Berre olduğu. Hz. Peygamber'in bu ismi kızkardeşinİn ismi olan Zeyneb'e çevirdiği naklidir. Bazı rivayetlerde Ümmü Habîbe ismi zikredildikten sonra "Hz.Peygamber'in baldızı" olarak nitelendirildiğini de görmekteyiz. (Bk.Miislim, Hayz, 64; Ebû Dâvûd, Taharet, 108, H.no:285) Bazı Mâlikîler de Cahş'ın her üç kızının da isminin Zeynep olduğunu, müminlerinin anesinin gerçek adıyla, ÜmmÜ Habîbe'nİn künyesiyle, Hamne'nin İse lâkabı ile meşhur olduğunu söylerler. Fakat Hamne İsminin lakap olarak kullanıldığına da hiçbir örnek gösterilememekledir. Mâlikîlerin bu kadar zorlamaya da gitmesine gerek yok, çünkü Ebû Dâvûd rivayetinde de Zeynep bt. Cahş olarak zikredilmekledir. Bk.Fethıt'l-Bâri, 1/562.

İstihâze (özür) kanı gören kadınlardan biri olan Fatıma bt. Ebû Hubeyş de Cahş'ın oğlu Abdullah'ın eşidir.

1867[12] Hayız ya da nifas günlerinden sonra da kanın durmaması haline istihâze denir. Hastalık sebebiyle kanamanın uzaması şeklinde anlaşılan bu durumu Rasûlullah özür hali kabul etmiş ve her namaz vaktinde abdest almanın yeterli olacağını bildirmiştir. (Bk.İbn Hacer, age., 1/440,538)

1868[13] Lafız manası, şikâyet etti şeklindedir. Şikâyetin sebebini, Hz.Âişe annemizin sözünden anlıyoruz ki o da her namaz vaktinde gusül almasıdır. Metinde bu konu açık olmadığı için bildirdi şeklinde terceme edildi.

1869[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/180-182.

1870[15] Sened:

Sahih: Müsned, VI/231 -232, H.no:25827; Benzer rivayetler için bk. VI/144, H.no:24989; VI/120, H.no:24767; VI/32, H.no:239l8; VI/97, H.no:24541; VI/94, H.no:24514; VI/187, H.no:25418; VI/185, H.no:25397; Buhârî, Hayz, 20; Müslim, Hayz, 67-99; Ebû Dâvûd, Taharet, 104, H.no:262-263; Tirmizî, Taharet, 97, H.no:I30 (Hasen-Sahih); Savm, 68, H.no:787 (hasen); Nesât, Hayz, 17, H.no:380; Sıyâm, 64, H.no:2316; İbn Mâce, Taharet, 119, H.no:631;Dömnf,Vudû\ 102, H.no:985,991.

Muâze bt. Abdullah el-Adeviyye tabiînin fakihlerinden biridir. Kendisine ulaşan seneddeki râviler Basıalıdır. Rivayetlerin hepsinde Muâze'nin Hz-Âişe'den nakli vardır. Fakat Tirmİzî'nin bu hadisi iki ayrı tarikten aldığı görülür; bunlardan biri de Esved'in Hz.Âişe'den (Radıyallahii anltâ) naklidir.

Tirmizi Savm, 68, H.no:787 (hasen).

1871[16] Metinde geçen Harûıî kelimesi, Haricî anlamındadır. Zira Harûra yakınlarındaki (iki millik uzaklıktaki) bir kasabanın adıdır ve ilk defa burada toplandıkları için Haricîlere Harûrî denmektedir. Bu ismi onlara Hz. Ali'nin verdiği rivayet edilmektedir. (Bk. İbn Abdilber, et-Temhîd, XXIII/321; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, VII/285; Bennâ, age., 11/153) İbn Hacer Harûrîlerin İlk çıkış gayesinin Kur'an'la amel edip, Sünnet'in Kur'an'a getirdiği ziyâdeleri reddetmek olduğunu bildirir. Bk.Fethu'l-Bârî, 1/555.

1872[17] Metindeki istifham inkârı olarak düşünülürse, 'Sen Haricî misin (ki böyle soruyorsun)?' şeklinde anlaşılır.

şeye itiraz eden Haricîlere benzememek gerektiğine ince bir işaret bulunmaktadır. Hz. Âişe, Muâze'nin sorusunda samimi olduğunu anlayınca "Rasûlullah bize böyle emrederdi" diyerek konunun iman ve teslimiyet boyutuna dikkat çekmiştir.1873[18]

* Hayız Günlerinde Cinsel İlişki Haramdır

5/809- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):1874[19]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu:
"Kim hayızlı karısıyla cinsel ilişkide bulunursa ya da karısına arkadan (dübüründen) yaklaşırsa veya kâhine (soru sormaya) gider de tasdik ederse Allah'ın Muhammed'e indirdiği (dinden/kurallardan) uzaklaşmış olur."
§Diğer rivayette: "Kâhinin dediğini tasdik ederse Allah'ın Muhammed'e indirdiğini inkâr etmiş olur" şeklinde geçmektedir.1875[20]

1873[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/182-183.
1874[19] Sened:
Hasen: Müsnetl H/408, H.no:9261; Diğer rivayet: 11/476, H.no:10121; Ebû Dâvûd, Tıb, 21, H.no:3904; TirmizU Taharet, 102, H.no:135 (Tirmizî rivayetin garib olduğunu, Hakîm el-Esrem ile Ebû Temîme el-HUceymî'nin zayıf sayıldığını naklederek birçok kimsenin sika saydığını söylemiştir); İbn Mâce, Taharet, 122, H.no:639 (-^ J* Jjif ^ "Jz jü) lafzı ile; RÎkâk, 29,
H.no:1923; Dârimî, Vudû1,144. Rno:1136 lafzı ile; İbnü'l-Cûrûd, 58;
Hadisin senedi zayıftır. Tirmizî bu hadis için: "Muhammed (el-Buhârî) senedi sebebiyle zayıf saydı" der. Bk.Talıâret, 102, H.no:135. Tirmizî, isim zikretmeksizin böyle bir değerlendirme vermektedir. (Buradaki zayıflık: Ebû Temîme Tarif b. Mücâlid el-Hüceymî'nin, Ebû Hüreyre'den hadis işitmcmesidir. Bk.et-Târîhu'l~kebîr, 111/16, Trc.no:67; İbn Adiy, Kâmil, U/219, Trc.no:403; Ukaylî, Dıtaja, I/3İ7, Trc.no:391)
Ahmcd Mıhammed Şâkİr hadisin şerhinde, İbn Ebî Şeybc'nİn İbnü'l-Mcdînî'ye Hakîm el-Esrem'in nasıl biri olduğu sorulduğunda "bize göre sikadır" cevâbının verildiğini nakleder, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân'ın (bk.Sikâr, VI/215, Trc.no:7432) bu zâtı sika saydıkları belirtilerek hadisin sahih oluşunu isbât eder. Nesâî, bu râvî için: "Bir beis yoktur" derken, İbnÜ'l-Medînî: "Bu şahıs bizi âciz bırakmıştır" der. Bk.İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Cerhu ve't-ta'dtl, IH/208. Trc.no:909; Mizzî, Tehzîbü'l-kemûl, V1I/207, Trc.no:1465; Zehebî, Mîzânü'l-i'tklâl, U/355, Trc.no:2231: İbn Hacer. Tehztb, 11/388, Trc.no:7864; İbn Hacer, "fîhi iîn / kendisinde leyyinlik (zayıflık) bulunmaktadır" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no: 1481; Zehebî ise. "sadûktur" der. Bk.Kâjif, Trc.no:1208; Görüldüğü gibi, Hakîm el-Esrem hakkında birtakım olumlu olumsuz tenkidler yapılmıştır. Ancak hadisin nıüiâbaatı bulunmaktadır:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anh) sadece kâhinlere gitmekle ilgili rivayetler:
MiLmed, U/429, H.no:9502 (sahih); Hâkim, Müstedrek, 1/49-50, H.no:15 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartuıa/râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir). Tİrmizî şerhinde Alımed Muhammed Şâkir bu isnadın muttasıl ve sahih olduğunu söyler. Hasan'ın hadisi mürseldir. Fakat aynı sened İçinde mevsulle desteklenmekledir, Gerek Hasan, gerekse Hılâs'ın rivfıyeli, Ebû Temîme Tarif b. Mücâlid el-Hüceymî'nin mü tabiidirler.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) sadece kadınlara ardından/düb üründen yaklaşmakla İlgili nakledilen rivayetler:
Mlisned, U/344, H.no:8513 ;
11/272, H.no:7670;
11/444, H.no:9694; Ebû Dâvûd, Nikâh, 45, H.no:2162; İbn Mûce, Nikâh, 29, H.no:1923 (Bûsırî, isnadının sahih olduğunu söyler); Dârimî, Vudû', 144, H.no:1140; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, lX/78, H.no:9179;
Heysemî ve Münzirî, Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini ve râvİSerinin de sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', IV/299; Terğîb, 111/199.
Hadisin şâhidlcri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahii anluima) şahidi:
Müsned, 1/297, H.no:2703 (sahih); 1/268. H.no:24I4 (Heysemî, Müsned'de nakledilen bu İki rivayeti de zikrederek birinci rivayetin râvilerinİn sika olduğunu söylemiş, ikinci rivayeti Taberânî'yc nisbel ederek Rişdin sebebiyle zayıf olduğunu belirtmiştir); Tirmizt Tefsir, 2/27, H.no:29S0 (hasen-garib); Ebû Ya'lâ, V/121, H.no:12317; Taberânî, el-Mu'ceınü'l'kebîr, XXII/9, H.no:12317; Beyhakî, VI1/198.
b-Ümmü Seleme'den (Radıyalkıhü aıılıâ) kadınlara ardından yaklaşmakla ilgili nakledilen rivayet:
Bk. Müsned, VI/305, H.no:26480; Tirmizû Tefsir, 2/26, H.no:2979; Dârimî. Vudû', 113,H.no:1124;
C-Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyallahü anlı) şahidi:
Bk. WK$ncrf, V/2I3, H.no:21751-21752, 21747 (müphem râvi var), 21755 (sahih); V/214, H.no:21762; V/215, H.no:21771 (sahih); Jbn Mace, Nikâh, 29, H.no:1924 (Bûsırî, isnadında müdellis olan Haccac b. Erlât'ın bulunduğunu, hadisin münker olduğunu ve hiçbir şekilde sahih olamayacağını söyler); Ahmed b. Hanbel'in senedinde bu durum söz konusu değildir.
d-Hz.Peygamber'in (SaUaUahü aleyhi ve sellem) eşlerinden birinin (Fadtyallahü anltâ) şahidi:
IV/68, H.no:16591; Mükerreri: V/380, H.no:23115; Müslim, Selâm, 125;
e-Hz.AIi veya Ali b. Talk (Radıyallahü anhünta) rivayeti için Heysemî, râvilerinin sika oluşunu, Hz.AIi rivayetinin Ahmed b. Hanbel'e, A1İ b. Talk rivayetinin de Sünen sahiplerine ait olduğunu belirtir. Bk.Mecma', IV/299. (349/657. had ise bk.)
f-Abdullah b. Amr b. Âs'in (Radıyaüahüatıhiima) rivayeti:
Müsned, 11/182, H.no:6706; 11/210, H.no:6967-6968 (sahih); Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/151. Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Taberânî'nİn Evsafında nakledildiğini, Ahmed ve Bezzâr'ın râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', IV/298.
g-Benzer rivayet Câbir'den (Radıyallahü anlı) de nakledilir: Buharı, Tefsir, 39; Müslim, Nikâh, 117; Ebû Dâvûd, Nikâh, 45, H.no:2163; İbn Mâce, Nikâh, 29, H.no:1925; Heysemî-nin "râvİleri sikadır" dediği Câbir'den nakledilen Taberânî rivayeti:
Bk.Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/357, H.no:7722; Mecma', IV/299. İbn Mes'ûd-dan (Radıyallahii anlı) da benzer rivayet nakledilir. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, X/214, H.no:10508; Heysemî, Bezzâr'ın naklettiği rivayetin senedinde Ubeydullah b. Yezid bulunduğunu, bu râviden de sadece oğlunun rivayet ettiğini, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', VI/320.
h-İbn Ömer'den (Radıyallahii anhiinıa) şahidi:
Heysemî, bu hadisin Taberânî'nİn Evsat'ında nakledildiğini, senedinde Yakub b. Humeyd'in bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbbân'ın sika, çoğunluğun sa zayıf saydığını, diğer râvilerinin İse sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma'. VI/3I9.
Bu konudaki şâhid hadisler çoktur. Ebû Saîd el-Hudrî (bk.Ebû Yala, 11/354-355), Hz.Ömer ve Ukbe b. Âmir gibi (Diğer şâhidler için bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-ûsâr, 111/40-44; Heysemî, Mecma', IV/298-299)
Hadis, mütâbî ve şâhidleri ile hasen li gayrihİ mertebesine yükselir. Fakat, mülâbî ve şâhidlerin hiçbiri hayızlı kadına yaklaşmakla ilgili rivayetler değildir. Hadisin diğer bölümlerinin destekçisidİrler.
1875[20] Kâhin; yıldızlar ya da cinler gibi esrarengiz şeyler aracılığıyla gaypdan haber verdiğini İddia eden kişidir. Sözleri yalanla karışık olup toplumsal inancı ve ahlâkı bozduğu için kehânet şiddetle yasaklanmıştır. Hatla kehânette bulunmak ya da onu tasdik etmek bazı rivayetlerde küfür olabilir diye nİtelendirilmektedir.Bk.Bennâ, age., 11/155.

* Hayızlı Hâlde Yapılan Cinsel İlişkinin Keffâreti

6/810- İbn Abbas (Radıyaltaltü anhüma):1876[21]
Hz. Peygamber'in (Saiiaitaim aleyhi ve seikmy. "Karısıyla hayızlı hâlde cinsel ilişkide bulunan bir dinar ya da yanm dinar tasadduk edeceği" (sözünü) nakletti.
§İbn Abbas'tan (başka lafızla), Hz. Peygamber'in hayızlı iken karısıyla cinsel İlişkide bulunan kişi hakkında, "O kişi bir dinar tasadduk eder, eğer bulamazsa yarım dinar yeter" (sözü) nakledildi.
NOT: Hayızlı hâldeyken kişinin karısıyla cima etmesi haramdır ve bu. şekildeki cimânın büyük günah olmasında ulemânın ittifakı vardır. Bunun keffâreti ittifakla, söz konusu cima âdetin ilk günlerinde olursa 1 dinar (4,25 gr. altın), son günlerinde olursa yarım dinar tasadduk etmek müstehabdır.1877[22]

* Hayızlı Döneminde İzar Üzerinden Faydalanmak

7/811- Meymûne annemizden (Radtyaiiahu anhû):1878[23]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) hayızlı hâldeki eşlerine izar 1879 [24] üzerinden

---

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/183-186.
1876[21] sened:
Sahih: Müsned, 1/286, k.no:2595; Mükerrer için bk. 1/339, H.no:3145: 1/325, H.no:2997: (Mıksem'den mürsel olarak nakledildiği için zayıftır. Fakat Alımed b. Hanbel Serik'ten mevsul olarak da nakleder); 1/237, H.no:2121, 2122 (Bu rivayetin İki senedi bulunmaktadır. İlk senedi sahihtir. İkinci senedinde ise bazı âlimlere göre zayıf sayılan Abdülkerim b. Ebu'l-Mchârik vardır. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir Tinnizî şerhinde bu zatın Abdülkerim b. Ebu'l-Mehârik değil Abdülkerim b. Mâlik el-Cezerî el-Hıdramî Ebû Saîd olduğunu belirtir. Bk.Tirmizt, Taharet, 103, H.no:137), 2844; 1/367, H.no:3473:
1/229-230, H.no:2032 (Ahmed b. Hanbel rivayetin sonunda Abdurrahman b. Mehdî ve Behz b. Esed nakillerinin merfû değil, İbn Abbas'ın sözü (mevkuf) olduğunu söyler. Ahmed Muhammed Şâkir de bu rivayetin diğer rivayetlere göre en sahih rivayet olduğunu belirtir. Tirmizî şerhinde bu rivayetlerin hepsini zikreder); 1/272, H.no:2458;
İkinci rivayet için bk. 1/363, H.no:3428; 1/306, H.no:2789; 1/245, H.no:2201 (Her birinin senedinde zayıf sayılan Atâ b. Aclân el-Attâr var);
Ebû Dâvûd, Taharet, 105, H.no:264, 265, 266; Nikâh, 47, H.no;2l68, 2169; Tirmizî, Taharet, 103, H.no:136, 137; Nesâtt Taharet, 182, H.no:288; Hayz, 9, H.no:368; İbn Mâce, Taharet, 123, 129, H.no:640 (Sindî: "Ebû Dâvûd sükût etti. Tirmizî zayıf saymadı. Nesâî de zayıf say maksi zın nakletti" der), 650; Dârimt, Vudû\ 112, H.no:1109-1123 (Abdullah Hâşim Dârİmî'nin lllO.hadisinîn tahricinde; "Hadisi Ahmed, İbnü'l-Cârûd, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Beylıakî ve Dârekutnî naklettiler. Hâkim ve İbnü'l-Kaitân sahih saydı. İbn Dakîk el-Id kuvvetlendirdi. İbn Hacer ise şu yorumu yaptı: 'Âlimler bu hadisle ihtilâfa düştüler. Cumhur sened ve metindeki ızdıraptan dolayı mevkuf ve mürsellik sebebiyle kabul etmediler. Musahhihler bunlara kuvvetli cevaplar verdiler ve hadisin sahih olduğunu teyid ettiler. Tercih edilen görüş de hadisin sahih oluşudur' " der); Beyhakî, 1/306-318. Ebû Davud'un 265-266.hadislerinİn metni:
Tirmizî'nin 137,hadİsiniıı metni: İbn Mâce'nin 137.hadisinin metni:
Dârimî'nin 1109,1112 ve 1115-1116. hadisinin metni:
Bu rivayetler ışığında hadisin metnindeki ızdırab şöyledir:
a-"Bir veya yarım dinar": Ebû Dûvûd, Taharet, 105, H.no:264 (sahih rivayet); Nikâh, 47, H.no:2168; Nesâî, Taharet, 182, H.no:2S8; Hayz, 9. H.no:368; İbn Mâce, Taharet, 123, H.no:640; û«n"»tf, Vudû1, 112, H.no:llll-ll 12, 1117, 1120;
b-"Kanın ilk geldiği zamanlar bir, kesilmeye yakın yarım dinar": Ebû Dûvûd, Taharet, 105, H.no:265; Nikâh, 47, H.no:2169;Dân"mf, Vudû',112, H.no:lll3;
c-"Sadece yarım dinar": Ebû Dâvûd. Taharet, 105, H.no:266; TirmizU Taharet, 103, H.no:136; İbn Mâce, Taharet, 129, H.no:650; Darbın, Vudû', 112, H.no:l 110, 1114,1118;
d-"Sadece bir dinar": Dûrimî, Vudû', 112, H.no:l 119, 1123;
e-Beşte iki dinar": Ebû Dâvûd, Taharet, 105, H.no:266 (mu'dal);
f-"Kanın rengi kırmızı ise bir, sarı ise yarım dinar": Tirmizî, Taharet, 103, H.no:137; Dârimî, Vudû', 112, H.no: 1116;
Mıksem b. Bücra Ebu'l-Kâsım el-Hâşimî (v.101/729): Abdullah b. el-Hâris'in mevlâsıdır. Buhârî iki (Meğâzî, H.no:3954; Tefsir, H.no:4595), Tirmizî on iki, Nesâî yedi, Ebû Dâvûd ve Dârimî on bir, İbn Mâce on altı, Ahmed b. Hanbel 87 rivayetini nakleder. İbn Sa'd'ın dışındaki (Ebû Hatim, Ahmed b. Salih el-Mısıî. Iclî, Yakub b. Süfyân ve Dârekutnî gibi) âlimler onu sika olarak değerlendirmişlerdir. Hadislerinin büyük bir kısmını İbn Abbas'lan nakleder.
Atâ b. Aclân Ebû Muhammed el-Hanefî el-Altâr: Buhârî, bu zat hakkında "münkeru'l-hadis" derken, İbn Ebî Hatim, Yahya b. Main'den: "Hadisi hiçbir şey değildir, kezzâbdır" dediğini nakleder. Ata b. Aclân'm hadislerinden birini Tirmizî rivayet eder ve: "zayıftır, zâhibü'l-hadİstir" der. Bk.Siİnen, Talak, H.no:1191; Diğerini de üç rivâyetiyle Ahmed b. Hanbel nakletmiştir: 1/245, H.no:220; 1/306, H.no:2789; 1/363, H.no:3428 (Ahmed b. Hanbel bu üç rivayeti hocaları Yunus, Süreye ve Ebû Kâmil vasıtasıyla: "Hammâd b. Seleme, Atâ el-Attâr, İkrime ve İbn Abbas" silsilesi ile nakleder); Yahya: "Sika değil, kezzab", Amr b. el-Fellâs "Kezzab", Buhârî "münkeru'l-hadis", Yakub b. Süfyan: "Hadisi bir hiçtir", Ebû Dâvûd: "Hiçbir şey değildir" demişlerdir. Bu râvi Müsned'de sadece üç senedde bulunmaktadır. Hadisin merfû, mevkuf ve mürsel olarak rivâyel edildiği tesbit edilmektedir.
Rivayetlerin içinde sadece Atâ'nın bulunduğu isnâdlar zayıftır. Bunlar da diğer sahih rivayetlerle desteklenirler.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî şerhinde hadisin hem sened hem de metin açısından tahlilini yapar ve hadisin sahih olduğu görüşünü benimsediğini söyleyerek bu konuda yalnız kalmadığım, Ahmed b. Hanbel, Hâkim, İbtıü'l-Kaltân, İbn Dakik el-îd, Zehebî, İbn Hacer ve İbnü't-Türkmânî'nin de hadisi sahih saydıklarını belirtir. Bk. Tirmizî, Taharet, 103, H.no:137.şerhi.
Bennâ, hadisin hem senedinde hem de metninde ızdırâb bulunmasına rağmen hadisin sahih olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/156-157.
1877[22] İmam Şafiî, Ümm, 1/76-77; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/38; İbn Rüşd, Bidâye, 1/41; İbn Kudâme, Muğnl 1/338,351.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/186-188.
1878[23] Sened:
Sahih: Müsned, VI/336. H.no:26733; Benzer rivayetler için bk. VI/336, H.ııo:26732; VI/335, H.no:26725: Bir rivayette de böyle bir isteği olduğunda izar/etek giymelerini isterdi. Bk. VI/336, H.no:26734:
Buhârî, Hayz, 5; Müslim, Hayz, 3; Ebû Dâvüd, Taharet, 106, H.no:267; Nikâh, 46, H.no:2167; Nesöî, Taharet, 180, H.no:286; Dârimt, Vudû', 107, H.no:1051, 1062; Ayrıca bk.l6/820.hadis.
Meymûne'den (Radıyallahü anhâ) nakledilen bir başka rivayet: Müsned, VI/335-336, H.no:26729; Benzer rivayet için bkMüsntd, VI/336, H.no:26732; Nesâî, Hayz, 13, H.no:374; Bu rivayet 16/820.hadiste zikredilecektir.
a-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 8-11/812-815.hadîslerin tahricine bk.
b-Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anlıâ) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 121, H.no:638;
c-Zeyd b. Eslem'den (Radıyallahü anh) şahidi: Mâlik, Taharet, 93; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:212; Dârimî, Vudû', 107, H.no;I037;
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi: Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:213.

dokunurdu/favdalanırdı.1880[25]

8/812- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiahUanhâ):1881[26]
Rasûlullah (SaüaUaim aleyhi ve setiem) hayızlı hâldeki eşlerine izar üzerinden dokunurdu/faydalanırdı.1882[27]

9/813- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaM anhâ):1883[28]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) birimize hayızlı hâldeyken izar kuşanmasını/bağlamasını emreder, sonra (izar üzeriden) ondan faydalanırdı.1884[29]

10/814- Hz. Âişe annemizden (Radıyailahu anha):1885[30]
Ben hayızlıyken Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana temas eder, ben hayızlıyken benimle birlikte yorganımın altına girer (yanımda yatardı). Fakat o, doğal ihtiyacı1886[31] konusunda, kendisine en çok sahip olanınızdı.1887[32]

11/815- Hz. Âişe annemizden (Radıyailahu anha):1888[33]
Ben hayızlıyken Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) bana izan kuşanmamı/bağlamamı emreder, sonra bana temas ederdi. Ben hayızlı olarak, o itikâftayken onun başını yıkardım.1889[34]

12/816- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):1890[35]
Ben hayızlıyken üzerimde elbise olduğu hâlde Rasûlullah'la aleyhi ve sel tem) aynı yatakta uyurdum.1891[36]

13/817- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anha):1892[37]

1879[24] İzar; peştemal, futa, etek anlamında olup göbek ile diz kapaklan arasını örten kumaşa denir.
1880[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/188-189.
1881[26] Sened:
Sahih: Miisned, VI/33, H.no:23928; Mâlik, Taharet, 95; Buhârî, Hayz, 5; Müslim, Hayz, 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 106, H.no:267-268; Nikâh, 46, H.no:2167; Nesâî, Taharet, 180, H.no: 284-285;/&;ıMüCt',Talıâret, 121,H.no:636;Dâri™, Vudû', 107, H.no: 1038,1042-1043,1052. Benzer rivayet için bk. 15/819.hadis.
1882[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/189.
1883[28] Sened:
Sahih: Müsned, VI/134, H.no:24902; Benzer rivayetler için bk.VI/209, H.no:25626; VI/174, H.no:25286:
Müsned, VI/143, H.no:24984 ve VI/138, H.no:24951:
BuMrr, Hayz, 5; Müslim, Hayz, 1-2; Tirmizİ, Taharet, 99, H.no:132 (Ümmü Seleme ve Meymûne annelerimizden de nakledildiğini söyleyen Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Nesâî, Taharet, 180, H.no:284-285; Hayz, 12, H.no:371-372; îbn Mâce, Taharet, 121, H.no:635-636; Dârimî, Vudû!, 107, H.no:1042.
1884[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/189.
1885[30] Sened:
Sahih: Müsned, VI/113, H.no:24705; Benzer rivayetler için bk.VI/170, H.no:25251: VI/204. H.no:25560 (Mükerreri: VI/206, H.no:25590): VI/174, H.no:25292: Don VudÛ', 107, H.no:1053;
Meymûne'den (Ratlıyallahü anhâ) şahidi için bk. Müslim, Hayz, 4; Ayrıca 17/82i.hadise bk.
1886[31] Irb ihtiyaç manasındadır. (Mübarekfûrî, Tuhfe, III/351).
1887[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/189-190.
1888[33] sened:
Sahih: Müsned. VI/55, H.no:24161; Benzer rivayetler için bk. VI/209, H.no:25626; VI/189, H.no:25439:
VI/50, H.no:24120; VI/234, H.no:25849; VI/231, H.no:25824; VI/230, H.no:25803; Vl/170, H.no:25250; VI/LOO, H.no:24564; VI/208, H.no:2561l; VI/204, H.no:25558; Bir başka rivayet de şöyledir: VI/272, H.no:26214:
Benzer rivayetler İçin bk. VI/264, H.no:26156; VI/262, H.no:26139; VI/247, H.no:25980; VI/235, H.no:25860; VI/8I, H.no:24402; VI/55, H.no:24J61:
Mâce Taharet, 102; Buhârî, Hayz, 2, 5; Müslim, Hayz, 6-10; föiî Dâvıuh Savm, 79, H.no:2469; 7Yn«i'zf, Savm, 80, H.no:804 (hasen-sahih); Nesâi, Taharet, 176, H.no:274-277; Hayz, 21, H.no:385-387; DârimU VudÛ', 108, H.no:1073-1074; îbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632-633; Sıyâm, 64, H,no:l778.
Ayrıca 14/818 ve 9/813.hadislere bk.
1889[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/190.
1890[35] sened:
Sahih: Müsned, VI/78, H.no:24369; Ebû Dcıvûd, Taharet, 106, H.no:269; Ne.sâî, Hayz, II, H.no:370; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ. 1/313; Meymûne'den (RadtyaUahii anhû) şahidi:
Bk. Müslim, Hayz, 4.
1891[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/190-191.
1892[37] Sened:
Sahih: Müsned, VI/187, H.no!25419; Benzer rivayet için bk.Vl/219, H.no:25717:
Dârâa", Vudû', 107, H.no:1057; Ebû Ya'k't, VIII/368, H.no:4962; Beyhakî, es-Sitoenii'l-kübrâ, 1/187; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvîleıinin sika olduklarını, Ebû Ya'lâ'nın senedinde Uveyd b. Ebû Imrân'in bulunduğunu, bu zatın İbn Hıbbân tarafından sika, cumhurca zayıf kabul edildiğini, bazılarınca da metruk sayıldığını belirtir. Bk. Mecma', IX/31-33.
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/159.

Ben hayızlıyken Rasûlullah (Saiiaitaim aleyhi ve sellem) bana sarılır ve başımdan faydalanırdı (öperdi).1893[38]

14/818- Hz. Âişe annemizden (Radtyallahu anhâ):1894[39]
Rasûlullah (Saikına/m aleyhi ve seiiem) mescitte itikattayken bana başını uzatırdı ve ben de hayizlı olduğum hâlde onun saçını tarardım.1895[40]

15/819- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):1896[41]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), hayızlı karısından faydalanmak isteyen adam hakkında şunu söyledi:
"Sadece izar üzerinden (faydalanma hakkı vardır)."1897[42]

16/820- RasûluIlah'ın eşi Meymûne annemizden (Radıyaiiaha anhâ):1898[43]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sdiem) eşlerinden birine hayizhyken, eşinin üzerinde (avret mahallini örten) baldırlarının yarısına kadar ya da dizlerine kadar ayırıcı/engelleyici bir kumaş olduğu hâlde ona dokunurdu.1899[44]

17/821- İbn Kurayza es-Sadefî'den:1900[45]
Hz. Âişe'ye (Hadıyaitahü anhây, "Sen hayızlıyken Rasûlullah seninle beraber yatar mıydı?" diye sorunca şöyle dedi:
"Evet, üzerime izarımı bağladığımda (benimle yatardı). O dönemde ancak tek yatağımız vardı. İzzet ve celâl sahibi Allah bana bir yatak daha nasip edince Rasûlullah'tan ayrı yatmaya başladım."1901[46]

18/822- Cümey' b. Umeyret-Teymî'den:1902[47]
Halam ve teyzemle beraber Hz.Âişe'ye (Radıyaiiahü aniıâ) gittik ve ona; "Sizden biri hayız gördüğünde, Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) için ne yapardı?" diye sordum. Dedi ki:
"Bizden biri böyle olduğunda üzerine geniş bir izar bağlar, sonra Rasûlullah'a elleri ve boynu ile sarılırdı/ kucaklardı."1903[48]

19/823- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaitaha anhâ):1904[49]

1893[38] Bu mânâ için bk. Bennâ, age. 11/158.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/191.
1894[39] Sened:
Sahih: Müsned, VI/50, H.no:24120; Ayrıca 11/815.hadise bk.
1895[40] Bir kadının kocasının saçını taraması herhalde ona olan sevgisinden kaynaklanmaktadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/191.
1896[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/72, H.no:243I7; Benzer rivâyel için bk. 8/812 ve 13/817-hadisler. Abdullah b. Sa'd'dan (Radıyalkıltü anh) şahidi için bk.
Ebu Davud, Taharet, 82, H.no:212.
1897[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/192.
1898[43] Sened:
Sahili: Müsned, VI/335-336, ' H.no:26729; Benzer rivayet için bk.Mümed, VI/336, H.no:26732; Nesâî, Hayz, 13, H.no:374.
Meymûne'den (RcuhyaUahii anhâ) nakledilen bir başka rivâyet:7/81 l.hadis. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/159.
1899[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/192.
1900[45] Sened:
Sahih: Müsned, VI/91, H.no:24487; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca 10/814.hadise bk.
1901[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/192-193.
1902[47] sened:
Hasen; Müsned, VI/123, H.no:24804; Ebû Davûd, Taharet, 97, H.no:241 (Hocası Yakub b. İbrahim kanalı ile aynı sened ve metinle nakleder); Dârimî, Vudû', 115, H.no:1153; Nesâî, Taharet, 13, H.no:373; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/180; İbn Mâce, Taharet, 94, H.no:574:
Senedindeki Cümey' b. Umeyr et-Teymî Ebu'I-Esved el-Kûfî ile Sadaka b. Saîd el-Hanefî hakkında bilgi İçin bk. 412/770.hadİsin tahrici.
Ayrıca 462/770.hadisle (Müsned, VI/188, H.no:25429) birlikte değerlendiriniz. Bu iki hadisi karşılaştırdığımızda bir bütünü tamamlayan İki ayrı hadis karşımıza çıkıyor. Sorulan sorular bir değil, birden fazladır. Fakat bazı rivayetlerde teyze ve halası ile değil teyze ve annesi ile beraber gittiği belirtilmektedir.
1903[48] Bu mana için bk.Bennâ, age., U/160.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/193.
1904[49] Sened:
Sahih: Müsned, VÎ/294, H.no:26405; Buhârî, Hayz, 4, 21-22; İbn Mâce, Taharet, 121, H.ııo:637 (isnadı sahih, râvîleri sikadır); Nesâî, Taharet, 179, H.no:282; Hayz, 10, H.no:369; Dârimİ Vudû', 107, H.no; 1049.

Rasûlullah'la (Saiiaiiahü aleyhi ve seiicm) aynı örtü altında yatarken ben hayız gördüm ve (yataktan) ayrıldım. Rasûlullah:
"Hayız mı[1905[50]] gördün?" diye sorunca şöyle dedim:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınların gördüğü[1906[51]] şeyi gördüm."
Bunun üzerine Rasûlullah buyurdu ki:
"Bu, Âdem'in kızlarına takdir edilen bir şeydir."
Ümmü Seleme devamla şöyle dedi:
Sonra onun yanından ayrıldım, durumumu ayarladım, bir kumaşla kan mahallini kapattım/bağladım ve gelip Rasûlullah'la aynı örtü/yorgan altına girip (yattım)."[1907[52]]

20/824- Hz.Âişe annemizden (Radıyaitaha anha):[1908[53]]
Rasûlullah'la (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) aynı yatakta yatarken ben hayız gördüm ve ondan geri çekildim. "Hayız mı gördün?" diye sorunca 'Evet' dedim. Rasûlullah: "Üzerine izar al/bağla ve geri gel!" dedi.[1909[54]]

21/825- Büdeyye'den:[1910[55]]
(Rasûlullah'ın hanımı) Meymûne bt. Haris (Radıyaiiahu anhâj, beni Abdullah b. Abbas'ın karısına (Radıyaiiahu animm) göndermişti, aralarında akrabalık vardı. Baktım ki onun yatağı kocasının yatağından ayrıydı. Bunun ayrılık için yapıldığını zannettim ve durumu sordum. Şöyle dedi:
'Hayır, ama ben hayızlıyım ve hayız günlerimde yatağıma kocam yaklaşmaz (yatmaz).'
Sonra Ümmü Seleme'nİn (Radıyaiiai™ anim) yanına döndüm, durumu anlatınca beni İbn Abbas'a gönderdi ve şunu söyledi:
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sünnetini terk mi (eder)? Rasûlullah eşlerinden hayızlı birisiyle (aynı yatakta) yatarken aralarında ancak dizlerini aşan/geçen bir örtü bulunurdu (ayrı yatmazlardı).'[1911[56]]

Açıklama

Bu rivayetlerden, bir kişinin hayızlı hâldeki karısından izar üzerinden faydalanmasının meşru olduğunu anlıyoruz. Ancak müctehidier bu durumda kişinin faydalanma Ölçüsünde ihtilâf ettiler; İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre izar üzerinden faydalanması caizdir, ama göbekle diz kapağı arasından faydalanamaz/dokunamaz. Ancak İ. Ahmed'e göre cima dışında kişinin karısının diz kapağı ile göbeği arasından da faydalanması mubahtır. Müctehidlerin ihtilâfının sebebi, Rasûlullah'm; "Cima dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz"[1912[57]] sözü ile izar üzerinden faydalanma şeklindeki ameli arasında farktır. Cumhur, mutlak hadisin kayıtlanması şeklinde olan Rasûlullah'm uygulamasını esas olarak aldı. İ. Ahmed ise, mutlak söz ile amel etti ve kayıtlanan uygulamanın mendûb (fazilet) olduğunu belirtti.

1905[50] Bu kelime kanın mı geldi, hayız mı gördün anlamındadır. (Bk. İbnü'l-Esir, Nihaye, V/82); İmam Mâlik bunu şeklinde hayz olarak açıklamıştır. (Muvattâ, Tahüret, 94); Ümmü Seleme annemizin Peygamberimizden çocuğu olmamıştır. Bu rivayette ki nifas kelimesi hayız/kan gelmesi anlamındadır. (Bk. Fiıuzâbâdî, el-Kamusu'l-muhît 746)

1906[51] Lafız anlamı, 'bulduğu' şeklindedir, ancak Türkçede 'âdet gördü' kullanımından dolayı Lgördü' diye terceme edildi.

1907[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/193-194.

1908[53] Sened:
Sahih: Müsned, VI/185, H.no:25391; Bennâ: "Hadisi Beyhakî rivayet etti. Sonra Mâlik, Âişe'den nıürsel olarak nakletti. Bunun Âişe ve Ümmü Seleme'nİn her ikisi hakkında düşünülmesi mümkündür" der. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/161. Mâlİk'in de bu konudaki rivayeti şöyledir:
İbn Abdilber: "Bu hadisin mürselliği hususunda Muvatta'nın râvîleri arasında ihtilaf yoktur. Bu lafızla Hz.Aişe hadisinin rivayet edildiğini bilmiyorum. Ancak Ümmü Seleme hadisine güre manası muttasıldır. Hadisin mürsel oluşunun sebebi: Rebîa b. Abdurrahman'nm (v.130/747) HzÂİşe'den duymamış olmasıdır. Yani hadis munkatıdır. Bk. Muvatta', Taharet, 94;
Ümmü Seleme'den (Radıyaiiaiui anim) şahidi için bk. Buhâri, Hayz, 4; Müslim, Hayz, 5.

1909[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/194-195.

1910[55] Sened:
Sahih: Müsned, VI/332, H.no:26698; Bennâ hadisi Beyhakî'ye de nisbet ettikten sonra İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Biilûğu'l-emânî, 11/161. Ayrıca 12/816.hadise bk.

1911[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/195.

1912[57] Bk. Müsned Trc.no. 1/805.

'İzar üzerinden faydalanma' görüşü ihtiyaten alınmalıdır.[1913[58]]

*** Kişi Hayızlı Eşiyle Yemek Yer Ve Hayızlının Artığı Temizdir**

22/826- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitaha anha):[1914[59]]
Rasûlullah'a (SaUaihhü aleyhi ve seiiem) bir kap getirildiğinde hayızh olduğum hâlde (önce) ben içerdim, sonra Rasûlullah onu alır, aynı yerden içerdi,[1915[60]] etli kemikten yediğimde ağzımı koyduğum yere Rasûlullah da ağzını kordu (aynı yerden yerdi).[1916[61]]

23/827- Abdullah b. Sa'd'dan (Radıyaitaha anh):[1917[62]]
Rasûlullah'a (Saitaüahu aleyhi ve seiicm), hayızlı bir kişiyle beraber yemek yemenin (hükmünü) sordum, şöyle buyurdu. "Onunla yemek yiyebilirsin!"[1918[63]]

*** Erkeğin Hayızlı Karısına Yaslanarak Kur'ân Okuması Ve Hayızlı Kadının Mescide Girmesi**

24/828- Menbûz, annesinin (şu sözünü) nakletti:[1919[64]]
Meymûne annemizin (Radıyaiiahu anim) huzurundayken, yanına İbn Abbas geldi. Ona dedi ki:
"Ey yavrum! Başının dağınıklığı da ne böyle?" İbn Abbas:
"Beni güzelleştiren (eşim)[1920[65]] Ümmü Ammar hayızlı" diye cevap verince, o şöyle dedi:
"Ey yavrum! Hayzın el ile ne alâkası var?[1921[66]] Bizden birisi hayızlıyken Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) onun yanına gelir, başını onun kucağına kor ve o, eşi hayızlı olduğu hâlde (ona bitişik olarak) Kur'ân okurdu. Bizden birisi hayızlıyken, Rasûlullah'ın seccadesini getirir ve mescide bırakırdı. Ey yavrum! Hayzın el ile ne alâkası var?"[1922[67]]

25/829- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitaha anh):[1923[68]]
Ben hayızlıyken, Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) başını kucağıma kor/ bana yaslanır[1924[69]] ve Kur'ân okurdu.[1925[70]]

1913[58] İmam Şafiî, Ümm, 1/76; Sehnûn, Müdevvene, 1/52; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/38; Nevevî, Mecmu', 11/362-364,366; İbn Kudâme, Muğnî, 1/350; İbn Nüceym, Bahr, 1/207.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/196.
1914[59] Sened:
Sahih: Müsned, VI/62, H.no:24209; Benzer rivayetler için bk. VI/64, H.no:24231; VI/214, H.no;25668-25669; VI/2I0, H.no:2564I; VI/192, H.no:25470; VI/127, H.no:24835; Müslim, Hayz, 14; EbÜ DâvÛd, Taharet, 102. H.no:259; Nesât, Taharet, 56, 177-178, H.no:70, 278-281; Hayz, 14-15, H.no:375-378; İbn Mâce, Taharet, 125, H.no:643.
1915[60] Lafız manası, 'aynı yere ağzını kordu' şeklindedir. Ancak anlaşılması için 'aynı yerden içerdi' diye terceme edildi. Burada Hz. Âişe annemiz, Rasûlullah'm kendisine olan sevgisine işaret etmektedir.
1916[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/196.
1917[62] Sened:
Sahih: M«W, IV/342, H.no:18909; Mükerrer için bk. V/293, H.no:22404; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:211-212; Tirmizî, Tahûret, 100, H.no:133 (Tirmizî, "hasen-garib" olduğunu belirtir.)
Haram b. Muâviye bazı senedlerde Haram b. Hakîm olarak zikredilir. Bu zat aynı şahıstır. Adı: Haram b. Hakim b. Hâlid b. Sa'd b. el-Hakîm el-Ensârî'dir. Bilgi için bk. 427/735.hadisin tahrici.
Ayrıca hadisin tam metni için 427/735.hadise bk.
1918[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/196-197.
1919[64] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26689; Benzer rivayet için bk. VI/334, H.no:26713:
(Bu rivayette farklı olarak: "Seccadeyi onun için namaz kılacağı yere serer ve evimde iken o seccadede namazını kılardı" bölümü bulunmaktadır). Nesâî, Hayz, 19, H.no:383; Menbûz b. Ebû Süleyman el-Mekkî sikadır. Ümmü Menbûz ise makbuldür. Bennâ hadisin isnadının ceyyİd olduğunu ifade eder. Bk.BülCtğıt'l-emâıî, 11/163. Hz.Âişe'den şahidi için bir sonraki hadise bk.
1920[65] Müreccile saçları tarayan, bakımım yapan, anlamındadır. Yukarıda ki metinde lafız olarak saçlarımı tarayan, manası bulunmaktadır. Bir kadının kocasının saçını taraması herhalde ona olan sevgisinden kaynak! an maktadır, ayrıca nu kelimenin temizlik, yıkama ve güzelleştirme manaları da bulunmaktadır. Bunun için, beni güzelleştiren (eşim), şeklinde terceme edildi. (Bk. İbnü'i-Esir, Nihaye, 11/203)
1921[66] Lafız manası; 'Elde hayız nerede?' şeklindedir.
1922[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/197-198.
1923[68] Sened:
Sahih: Müsned, Vr/68-69, H.no:24278; Diğer rivayet: VI/135, H.no:14911; Benzer rivayetler: VI/72, H.no:243İ6; VI/258, H.no:26099; VI/204, H.no:2559; VI/190, H.no:25449; VI/U7, H.no:24743; Btıhârî. Hayz, 3; Müslim, Hayz, 15; Ebû Dâvûd, Taharet, 102, H.no:260; Nesâî, Taharet, 175. H.no:273; Hayz. 16, H.no:379; İbn Mâce, Tahûret, 120, H.no:634; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
1924[69] Bir rivayette; 'bana yaslanır...'
1925[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/198.

26/830- İbn Ömer'den (Radıyallalıü anhüma):1926[71]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve settem) Hz. Aişe annemize (Radıyallahü anM) "Mescitten seccadeyi1927[72] bana al, getir!" deyince: 'Temiz değilim/hay izliyim" dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Hayzın elinde mi?"
§Bir rivayette: Ben: "Hayızlıyım" deyince: "Hayzın elinde değil..." buyurduğu nakledilir.1928[73]

27/831- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü auhâ):1929[74]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem): "Mescitten seccadeyi bana al, getir!" deyince ben: "Hayızlıyım" dedim. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Hayzın elinde değil."1930[75]

28/832- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anhâ):1931[76]
Rasûlullah (SaitaUahu aleyhi ve seiiem) mescitteyken bir cariyeye dedi ki: "Bana seccadeyi al, getir!"
(Hz. Âişe ekledi: Rasûlullah seccadeyi serip üzerinde namaz kılmak istiyordu.)
Cariye: "Ben hayızhyim" deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onun hayzı elinde değil."1932[77]

Açıklama

Hayızlı kadının mescide girmesi konusunda ihtilâf edildi:
a- Zeyd b. Sabit, Müzenî ve Zahirîler 'mescidin kirletilmesi söz konusu değilse hayızlı kadın girebilir1 dediler ve bu babdaki hadisleri delil getirdiler.
b- Hanefî ve Mâlikîler 'orada oturması ve oradan geçmesi caiz değildir* dediler ve Rasûlulfah'ın: "Mescide cünüp ve hayızlı olanın girmesini helâl kılmıyorum"1933[78] hadisini delil getirdiler ve bu babdaki hadisleri de "girmek" yerine, sadece "elini uzatıp almak/vermek" olarak anladılar.
c- Şâfiî ve Hanbelîler ""Cüniipde olduğu gibi sadece mescitten geçebilir,
ancak orada kalamaz' dediler ve âyetteki "...ancak yolcu/yolda giden" bölümü ile delil getirdiler, Hanefî ve Mâlikîlerin delil olarak getirdiği hadisin bu âyetle tahsis edildiğini iddia ettiler.1934[79]

1926[71] sened:
Sahih: Müsned^ 11/70, H.no:5382; Benzer rivayetler: VI/245, H.no:25962; VI/111-112, H.no:24688; VI/173, H.no:25280; VI/106, H.no;24628; Vl/179, H.no:25336-25337; VI/214, H.no:25672; VI/114, H.no:24713; VI/110, H.no:24675; Müslim, Hayz, 11-12; Ebû Dâvûd, Taharet, 103, H.no:261; Tirmirf, Taharet, 101, H.no:134 (Hasen-Sahih); Nesâ!, Taharet, 173, H.no:271; Hayz, 18, H.no:382; İbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632; Dârimî, Vudû', 82, 108, H.no:777, 1070, 1076.
Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Meana', 1/282-283.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz.Aişe'den (Radıyallahü anM) şahidi için bir sonraki 27/831.hadise bk.
b-(EK) Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Miisned, 11/428, H.no:9500; Müslim, Hayz, 13; Nesâî, Taharet, 173, H.no:270; Hayz, 18,H.no:381.
c-Enes'ten (Radıyallahü anh) şâlıidi için bk. Heysemî, Bezzâr tarafından nakledilen hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/283
Ayrıca 27/831 ve 28/832.had islere bk.
1927[72] Humra küçük seccade manasındadır. Bk. İbnü'i-Esir, Nihaye, 11/74.
1928[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/198-199.
1929[74] Sened:
Sahih: Ahmed, VI/45,' H.no:24066; Mükerrer için bk. VI/229, H.no:25795; Benzer rivayetler: VI/1I4, H.no:24713; VI/110, H.no:24675; Müslim, Hayz, 11-12; Ebû Dâvûd, Taharet, 103, H.no:261; Tinnizt, Taharet, 101, H.no:134 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 173, H.no:271; Hayz, 18, H.no:382; İbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632; Dârimî, Vudû', 82, 108,
H.no:777, 1070, 1076.
Ayrıca 26/830 ve 28/832.hadislere bk.
1930[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/199.
1931[76] Sened:
Sahih: Müsne'd, VI/I79, H.no:25336; Mükerrer için bk. VI/10I, H.no:24576; Müslim, Hayz, 11-12; Ebû Davud, Taharet, 103, H.no:26I; Tirmizî, Taharet, 101, H.no:134 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 173, H.no:271; Hayz, 18, H.no:382; îbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632; Dârimî, Vudû', 82, 108, H.no:777, 1070. 1076.
Ebû Bekre'den (RadıyalUıhü anh) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî tarafından nakledilen hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecına', 1/283
Ayrıca 26/830 ve 27/831.lıadislere bk.
1932[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/200.
1933[78] Ebû Davud, Taharet, 92; îbn Mâce, Taharet, 92; Taberânî, XXIII/373; Beyhakî, VIÎ/65 (Îbn Hazm râvîlerden 'Eflet'İn' meçhul olduğunu ileri sürdü. Ancak Ebû Davûd bu kişinin 'Füleyt b. Âmir' olduğunu belimi ve 'İbn Hıbbân "sika', Ebû Hatem er-Râzî 'şeyh' ve Ahmed b. Hanbel 'lâbe'se bihi' dedi. Bk. Azimühâdî, Avnü'l-Ma'bûd, J/269)
1934[79] İbn Rüşd, BidâyetU'l-miictehid, 1/35; Nevevî, Şerhu Müslim, 111/209-211; Bennâ age., U/165.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/200.

*** Hayızlı Kadının Kan Mahalli Dışında Bedeni Ve Elbisesi Temizdir**

29/833- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyallahü anh):1935[80]
Bir gece Rasûlullah'm (Saiiaihiıu aleyhi ve seüem) evinde kaldım.1936[81] Rasûlullah namaza kalktı; üzerinde yorganın bir tarafı ve hayızlı olup namaz kılamayan Hz. Âişe (RadıyaUaM aniıâ) annemizin üzerinde de diğer tarafı vardı, (aynı yorganda yatmışlardı).1937[82]

30/834- Abdullah b. Şeddâd'dan:1938[83]
Hz. Peygamber'in eşi olan Meymûne annemizin (Radıyaüaha anhâ) şöyle dediğini işittim:
"Ben yanında uyurken Rasûlullah (Saitatiaim aleyhi ve setiem) gecenin bir bölümünde namaza kalkar ve namaz kılardı. Secdeye gittiği zaman da elbisesi bana değerdi, hâlbuki ben hayızlıydım."1939[84]

31/835- Hz. Âişe annemizden (Radtyaitahu anhâ):1940[85]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sdtem) namaz kılarken kendisinin geceleyin hayız vakti gelmişti ve üzerinde kan olan (Hz. Peygamber'e ait) elbiseyi işaret edince Rasûlullah namazda ona 'yıkamasını' işaret etti. Hz. Âişe kan olan yeri yıkadı, daha sonra Rasûlullah o elbiseyi alıp (giydi) ve onunla namaz kıldı.1941[86]

32/836- Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemiz (Radtyaiiahu anha):1942[87]
"Ben hayızlıyken Rasûlullah'la (Saiiaiiahu aieyiu ve seiiem) aynı yorgan içinde gecelerdim/yatardım" dedi ve ekledi:
"Eğer benden ona bir şey (kan) bulaşırsa, başka yere taşırmaksizın1943[88] sadece o kısmı yıkar ve aynı elbiseyle namaz kılardı."
NOT: Yıkama ile ilgili bu tavsiyenin sebebi çölde su azlığı ve elbise yetersizliğidir. Çünkü bu gibi rivayetlerde temiz olan bir elbiseye bulaşan küçük lekeler yıkanmakla iktifa edilmektedir. Ancak dileyen elbisenin tümünü yıkayabilir.1944[89]

*** Hayızlı ya da Nifaslı Kadının Gusül Alma Şekli**

1935[80] Sened:
Sahih: Müsned, V/400, H.no:23289; Ne'sâî. Kıble, 17, H.no:766; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ H/49. a-Hz.Âişe'den (Radıyatlahu anim) şahidi:
Müsned, VÜ32, H.no:23926; Ebû Dâvüd, Taharet, 133, H.no:370; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:652; Müsned'deki Huzeyfe ve Âişe'nİn isnâdlarını karşılaştırdığımızda bazı rSvilerde birleştiğini görebiliriz. Hz.Âişe'den nakledilen diğer rivayetler için bir sonraki hadisin tahririne bk.
b-Meymûne'den (Radıyallahu anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653; (30/834.hadis)
1936[81] Muhtemel ki bu durum hicap ayetinden önce olabilir ya da Hz. Âişe ile Huzeyfe arasında kan veya süt bağı olabilir. Uk.Bennâ, age. 11/165; Huzeyfe Peygamberimiz'in çok güvendiği ve sırdaşı olan bir kişiydi. (Bk. Üsdü 'l-gûbe, Trc. No: 1113).
1937[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/201.
1938[83] Sened:
Sahih: Mümed, VI/330-331, H.no:26686; Benzer rivayetler için bk. VI/331, H.no:26687; VI/330, H.no:26685 ziyadesiyle; Bw/ıârî, Salât, 19, 21, 107; Hayz, 30; Mtfrfim, Salât, 273; Ebû Dâvûd, Salât, 90, H.no:656; Nesâî, Mesâcid, 44, H.no:736; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653; İkâme, 63, H.no:1028.
Hz. Âişe'den (RadtyalUıhü anhâ) şahidi:
Bk. Müsned, VI/204, H.no:25562; Benzer rivayetler için bk. VI/146, H.no:25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; VI/129, H.no:24860; VI/137, H.no:24945; VI/199,
H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; VI/330, H.no:26683-26684; Vr/251, H.no:26014; VI/179, H.no:25336; VI/245, H.no:25962; Müslim, Salât, 274; Ebû Dâvûd, Salât, 133, H.no:367, 370; Nesâî, Kıble, 17, H.no:766.
1939[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/201-202.
1940[85] Sened:
Hasen: Müsned, VI/66, H.no:24251; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Huyey b. Abdullah'ın (v.143/760) da hafızası hakkında tenkid yapılmıştır. Tirmizî ve Ebû Dâvûd üç, Nesâî dört, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise 33 rivayetini nakleder. Tirmizî, hadislerini "hasen" saymıştır. Bk.Sünen, Buyu', H.no:1283; Siyer, H.no;1566.
Bir sonraki hadis de bu rivayeti destekler.
1941[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/202.
1942[87] Sened:
Sahih: Müsned, VI/44, H.ıιo:24055; Ebû Dâvûd, Tahârel, 106, H.no:269; Nikâh, 46, H.no:2166; Nesâî, Taharet, 179, H.no:283; Hayz, 11, H.no:370; Kıble, 22, H.no:771; Dârimt, Vudû', 105, H.no:10I8; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/313.
Bennâ hadisin İsnadının ceyyİd olduğunu söyler. Bk.Bülûğu't-emânî, 11/166.
1943[88] Lafız manası, 'bulaşan yeri geçmeden' şeklindedir.
1944[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/202-203.

33/837- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anhâ):1945[90]
'Bir kadın Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) geldi ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! (Hayızdan) temizleneceğimde nasıl gusül alayım?" Rasûlullah:
"Kokulu/güzel bîr kumaş parçası al ve onunla temizlen!"
"Onunla nasıl temizleneyim?"
"Onunla temizlen!"
"Onunla nasıl temizleneyim?" Kadının tekrar sorması üzerine Rasûlullah 'Subhânallah!' dedi ve başka tarafa yönelerek:
"Onunla temizlen!" diye sözünü tekrarladı.'
Hz. AÎşe (Radıyaltahil aııhâ) del* kî:
'Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) demek istediğini anlamıştım, hemen o kadını tutup kendime çektim, sonra da Rasûlullah'ın demek istediğini ona anlattım.'
§İkinci rivayet: İbrahim b. Muhacir'den:
Safiyye bt. Şeybe, Hz. Âişe'nin (Radıyaiiahuanhâ)şu sözünü nakletti: 'Esma 1946 [91] Rasûlullah'a {Saiiaiiaim aleyhi ve senem) hayızh kadının gusül alma konusunu sordu. Rasûlullah şöyle dedi:
"Sizden biri suyunu ve sidrini1947[92] alır, (onlarla) temizlenir, temizliğini tam yapar. Sonra başına su döker ve onu güzelce ovalar/sıvazlar ki su saç köklerine ulaşsın. Bunun peşinden üstüne (tüm vücûduna) su döker, (temizlenir) ve güzel/kokulu bir kumaş parçası alır, onunla da temizlenir." Esma:
"Onunla nasıl temizlenir" diye sorunca Rasûlullah tekrar:
"Subhânallah! Onunla temizle1948[93]" dedi.'
Hz. Âişe (Radıyattaimanhû) sözüne şöyle devam etti:
'Sanki o kadın, kanın izi ile ilgili konuyu öğrenmek için anlamazlıktan geliyordu ve Rasûlullah'a cünüp olan kişinin alması gereken guslü sordu, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Suyunu alırsın, temizlenirsin, temizliğini tam yaparsın (fazlaca temizlenirsin). Sonra bu kişi başına su döker ve onu güzelce ovalar/sıvazlar ki su saç köklerine ulaşsın. Ardından üzerine (tüm vücuduna) su döker."'
Hz. Âişe annemiz ekledi:
'Ensarm kadınları ne iyi kadınlar! Onlardaki haya duygusu, dini öğrenmeye mani olmuyor.1
NOT: Bu rivayette müftî ve müsteftî (fetva soran) ile ilgili hükümlere işaret edilmiştir.
1- Fetva veren kişi, sorulara doğru cevap vermelidir, ancak yanlış anlaşılmayacaksa bazı şeyleri mutlak olarak ya da kinaye yoluyla ifade edebilir.
2- Her Müslüman dinî sorunlarını âlim/uzman bir insana sormalı ve doğrusunu öğrenmelidir.
3- Kadınlara has konularda bilgili/uzman kadınlar yetiştirilmelidir. Rasûlullah döneminde, özellikle kadınlara ait birçok problemi başta Hz. Âişe annemiz olmak üzere Hz. Peygamber'in eşleri hallediyordu.1949[94]

34/838- Hz. Âişe annemiz (Radıyatiaha anhâ):1950[95]
Ensann kadınlarından bahsedilince onlardan övgüyle bahsetti, onlar hakkında güzel şeyler söyledi ve dedi ki:
"Nur sûresi(indeki örtünme âyeti) inince, hemen izara (ya da etraflarındaki izarlara) yöneldiler ve

---

1945[90] Sened:
Sahih: Müsned, VI/122, H.no:24788; İkinci rivayet: Vl/147-148, H.no:25025; Buhârî, Hayz, 13-14; I'tisâm, 24; Müslim, Hayz, 60-61; Ebû Dâvûd, Taharet, 120, H.no:314-316; NesâS, Taharet, 159, H.no:251; Gus!, 21, H.no:425; İbn Mâce, Taharet, 124, H.no:642; Dârimî, VudÛ', 84. H.no:779; Beyhakî, es-Siaıenü'l-kübrâ, 1/183.
1946[91] Bu sahabi. Esma bt. Şekel (ya da Esma bt. Yezîd b. Seken) olup 'kadınların sözcüsü' olarak bilinir. Bk.Bennâ, age. 11/167.
1947[92] Sidr kelimesi, sedir ağacı veya dal selvisi manasında olup güzel kokulu bir bitkidir ve temizlikte kullanılır, tıpkı sabun gibL.Bk.Rüzî, Muhtaru's-Sıhâh 292.
1948[93] 'Subhânallah!', taaccüb (hayret/şaşkınlık) ifade eden bir sözdür.
'Güzel/kokulu bir kumaş parçasıyla temizlen!' sözünden kasıt; hayızlı ya da nifaslı kadının gusiil aldıktan sonra kokulu bir kumaş parçası ile avret mahallini öıtınesidir ki kanın koku vb tesiri kaybolsun.
1949[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/203-205.
1950[95] Sened:
Sahih: Müsned, VI/188. H.no:25428; Benzer rivayetler için bk. VI/122, H.no:24788; VI/147-148, H.no:25025; Buhûrf, Hayz, 13-14; İ'tisâm, 24; Müslim, Hayz, 60-61; Ebâ Dâvûd, Taharet, 120. H.no:314-316; Nesât, Talıâret, 159, H.no:251; Gusl, 21, H.no:425; İbn Mâce, Tahârcl, 124, H.no:642; Dârimî, Vudû', 84, H.no:779; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/183.

onları kestiler, sonra başörtüleri olarak kullandılar.
(Ensardan) bir kadın Rasûlullah'm (Saiiaiiaitu aleyhi ve sdiem) huzuruna girdi ve:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hayızdan temizlenme şeklini bana anlatır mısın?'[1951][96] deyince Rasûlullah buyurdu ki:
"Evet, sizden biri su ve (kokulu madde) sidri alsın..." Hz. Âişe yukarıdaki hadisin benzerini nakletti."
NOT: Hz. Âişe annemiz bu rivayette ensar kadınlarının iki önemli vasfına dikkat çekmektedir:
1- Mutlak teslimiyet: Başörtüsü ile ilgili Allah'ın emri inince, hemen elbise veya kumaş cinsinden bir şey aradılar ki onu kesip başörtüsü yapabilsinler. Burada kadın sahabilerin kulluk ve teslimiyete verdikleri Önem göze çarpmaktadır. Allah ve Rasûlü'nün emirleri karşısında yorum yapmadan, dini sulandırmadan ve işlerine geldiği gibi te'vil etmeden kul olan/itaat eden bu insanların şuuruna bugün ne kadar muhtacız!..
2- Dini doğru öğrenme gayretleri: Kendi sorunlarını Rasûlullah'a ve onun temiz eşlerine anlatıyorlar, dinî konularda hiç çekinmeden ilgili sorular sorabiliyorlardı.[1952][97]

* Âdet Dışı Kan (İstihâze) Gören Kadının Hayız Ve Sonraki Hâli

İstihâze, kanın âdet günlerinden kısa ya da daha uzun süre gelmesidir, meselâ (Hanefîlere göre) üç günden az ya da âdetini aşıp on günden fazla gelmesi ve nifaslı kadın için kırk günden fazla gelmesi hali gibi, buna hastalık kanı da denmektedir.[1953][98]

35/839- Fâtıma bt. Ebû Hubeyş'ten:[1954][99]
Hz. Aişe annemizin (RadıyaitaimanhUma) yanına geldim ve dedim ki:
"Ey mü'minlerin annesi! İslâm'dan benim bir hissemin olmamasından ve (ayrıca) cehennemliklerden olmaktan korkuyorum, (zira) istihâze günlerimde Allah'ın dilediği kadar kalıyor/duruyor, izzet ve celâl sahibi olan Allah için namaz kılamıyorum." Hz. Aişe şöyle dedi:
"Hz. Peygamber (Saiiatiaim aleyhi ve sellem) gelinceye kadar otur!"
Hz. Peygamber gelince Hz. Âişe ona dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu, Fatıma bt. Ebû Hubeyş'tir. İslâm'dan kendisinin bir hissenin olmamasından ve cehennemliklerden olmaktan korkuyor, (zira) istihâze günlerinde Allah'ın dilediği kadar kalıyor/duruyor, izzet ve celâl sahibi olan Allah için namaz kılamıyor." Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Fatıma bt. Hubeyş'e her ay âdet günleri kadar durmasını, sonra gusül almasını, pamukla kan mahallini kapatmasını, kumaşla bağlamasını, bu şekilde temizlenip her namaz vaktinde abdest almasını ve namaz kılmasını emret/söyle! Bu (fazla kanama) şeytandan gelen bir darbedir ya da yaralanan bir damar veya ona arız olan bir hastalıktır."
NOT: Allah Rasûlü döneminde istihâze kanı gören kadınların sayısı dokuz olarak nakledilir:
1- Fâtima bt. Ebû Hubeyş (Radıyallahu anhâ),
2- Ümmü Habîbe bt. Cahş (Radıyallahü anhâ),
3- Hamne bt. Cahş (RadıyaUahu anhö),
4- Zeyneb bt. Cahş annemiz (RadıyaUahu anhâ),
5- Sevde annemiz (Radıyallahu anhâ),
6- Sehle bt. Seni (Süheyl) (RadıyaUahu anhâ),
7- Esmâ bt. Mersed el-Hârisiyye (Radıyallahü anhâ),

[1951][96] Lafız manası 'anlar şeklindedir, ancak Rasûlullah cevabına 'evet' diyerek başladığı için bu sözün vurgu ile soru şeklinde söylendiği anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.
[1952][97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/205-206.
[1953][98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/207.
[1954][99] Sened:
Sahilı: Miisned, VI/464, H.no:27503; Mâlik, Taharet, 104: Buharı, Vudû\ 63; Hayz, 8, 19, 24, 28; Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvûd, Taharet, 107-109, 1J5, H.no:280, 282, 286, 304; Tinnizî, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 120, 134-135, 138, H.no:201, 211-212, 215-219; Hayz, 2, 4, 6, H.no:348, 356-357, 360-365; ibn Mâce, Taharet, 115, H.no: 620-624; Dârimî, Vudû', 84, 86, H.no:774, 779, 780, 785; İbn Sa'd, Tabakât, VIII/178; Hadisin değerlendirmesi İçin bk. Zeylaî, Nasbu 'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-lıabîr, 62; Ümmü Habibe bt. Cahş rivayeti ile karşılaştırınız. 3/807,37/841 ve 355/663. hadislere bk.

8- Zeyneb bt. Ebû Seleme (Radıyallahii anhâ),
9- Badine bt. Gaylan es-Sekafıyye (Radıyaliaha anM).1955[100]

36/840- Urve b. Zübeyr'den:1956[101]
Fatıma bt. Ebû Hubeyş (Radtyaiiaha aniıâ) anlattı:
Kendisi Rasûlullah'a geldi ve (fazla akan) kandan şikâyet etti. Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Bu bir damar (akıntısı)dır, âdet dönemin gelince bekle ve namaz kılma, âdet günleri sona erince temizlen, sonra diğer âdet günleri başlayıncaya kadarki arada namaz kıl!"1957[102]

37/841- Hz. Âişe annemizden (Radtyallaha anha):1958[103]
Fatıma bt. Ebû Hubeyş, Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki: "Ben istihâze (âdet fazlası kan) gördüm." Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve şöyle buyurdu:
"Âdet günlerinde namazı bırak, sonra gusül al ve her namaz (vaktinde) abdest al (ve namazını kıl), isterse kan hasıra/sergiye damlasın."1959[104]
38/842- Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiaim anhâ):1960[105]
Rasûlullah döneminde bir kadının fazlaca kanı geliyordu. Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme durumu onun için Rasûlullah'a (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) sorunca1961[106], o buyurdu ki:
"Kendisine bu hastalık gelmeden önceki ayda gördüğü âdet geceleri ve günleri sayısınca yine beklesin ve bu aydaki (âdet) süresince de namazı terk etsin! Bu süre tamamlanınca gusül alsın, (kanın akmasını engellemek için) kumaş parçası bağlasın ve namazını kılsın!"1962[107]

39/843- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):1963[108]
Ümmü Habîbe bt. Cahş, Abdurrahman b. Avf in karısıydı. Kendisi istihâze (âdet fazlası kan) görür ve hiç temizlenemezdi. Durumu Rasûlullah'a (SaUaUahü aleyhi ve seiiem) anlatılınca, o şöyle buyurdu:
"Bu hayız değildir, ama rahimdeki bir darbedir/rahatsızlıktır. Hayız günlerindeki âdet müddeti kadar beklesin ve namazı terk etsin, sonra (sürenin) bitmesini beklesin ve ardından her namaz vaktinde gusül

---

1955[100] Bk.Nesâi, Taharet 134 (Suyûtî Şerhi) 1/116-117.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/207-208.
1956[101] Sened:
Sahih: Müsned, VI/463-464, H.no:27502; Mükerrer için bk. VI/420, H.no:27233; Mâlik, Taharet, 137; Mâlik, Tahflret, 104; Buhârî, VudÛ', 63; Hayz, 8, 19, 24, 28;-Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvûd, Taharet, 107-109, 115, H.no:280, 282, 286, 304; Tirmizî, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesât, Taharet, 120, 134-135, 138, H.no:201, 211-212, 215-219; Hayz, 2,4, 6, H.no:348, 356-357, 360-365; İbn Mâce, Taharet, 115. H.no:620-624; Dârimî, Vudû', 84, 86, H.no:774, 779, 780, 785; İbn Sa'd, Tabakât, VIH/178; Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsıt'l-habîr, 62;
Bennâ sened ve metni aynı olan iki rivayetten 27233. hadisi lercih etseydi daha iyi olurdu. Çünkü 27502. hadisle Leys'in an'ane yaptığı görülmektedir. 27233.hadiste ise tahdis sigası İle nakletmiştir.
Ümmü Habibe bt. Cahş rivayeti ile karşılaştırınız. 3/807,37/841 ve 355/663. hadislere bk.
1957[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/208-209.
1958[103] Sened:
Sahih: Müsned, VT/42, H.no:24027; Mükerrer için bk. VI/262, H.no:26133; Benzer rivayetler için bk. VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; Vl/187, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/82, H.no:24404; VI/237, H.no:25883; Mâlik, Taharet, 104; Buharı, Vudû', 63; Hayz, 8, 19, 24, 28; Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvüd, Taharet, 107-109, 115, H.no:280, 282, 286, 304; Tirmitf, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesûî, Taharet, 120, 134-135, 138, H.no:201, 211-212, 215-219; Hayz, 2, 4, 6, H.no:348, 356-357, 360-365; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:620-624; Dârimî, Vudû', 84, 86, H.no:774, 779, 780, 785; İbn Sa'd, Tabakât,VlWm. Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-habtr, 62;
Ayrıca 355/663.hadiste geçti.
Benzer bir rivayet için bk. 44/848 ve 3/807.hadisler.
1959[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/209.
1960[105] sened:
Sahih: VI/320, H.no:26595i Benzer rivayet için bk. VI/293, H.no:26390; Mâlik, Taharet, 105; Ebû Dâvûd, Taharet, 107, H.no:274-275. 278 (Ebû Dâvûd bu kadının Fatıma bt. Hubeyş olduğunu söyler); 110, H.no:293; NesâU Taharet, 134, H.no:208; Hayz, 3, H.no:354-355; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:623; Dârimî, Vudû\ 84, H.no:786-787.
1961[106] Lafiz anlamı, fetvasını sordu, şeklindedir.
1962[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/209-210.
1963[108] Sened:
Sahih: Müsned, VI/128-129, H.no:24853; Benzer rivayetler için bk. Müsned, VI/83, H.no:24419; VI/237, H.no:25883; VI/82, H.no:24404; Vl/42, H.no:24027; VI/262, H.no:26133; VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/187, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; Vl/434, H.no:27318-27319 (Ümmü Habîbe'nin müsnedinde); Mâlik, Taharet, 106; Bulıârî, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 63-66; Ebû Dâvıul, Taharet, 107, 109, 110, 116, H.no:279, 285, 288-292, 305; TİrmÎzî, Taharet, 96, H.no:I29 (Hasen-Sahih); NesâT, Taharet, 134-135, H.no:203-207, 209-210; İbn Mâce, Taharet, 115-116, H.no:622, 626; Dârimî, Vudû', 84, H.no:781, 784, 788-789; Şâfi, Ünün, 1/53-54; İbn Sa'd, Tabakât.VllVm.
Ayrıca 355/663 ve 3/807.hadisilere bk.

alıp namaz kılsın!"1964[109]

Açıklama

önceki rivayetlerden farklı olarak burada istihâzeli kadının her namaz vaktinde gusül alması isteniyor ki bu da mendûb olarak tavsiye edilmektedir. Zira önceki rivayetlerde, âdet günleri bitince tek gusül ve her namaz vakti için de birer abdest emredilmektedir. Ancak Mâlikî ve Şâfiîler; 'bu durumdaki bir kadın, abdestiyle bir farz namaz eda edebilir' derken, Hanefî ve Hanbelîler; 'başka bir sebeple abdesti bozulmadığı sürece, o vakitte dilediği kadar namaz kılabilir' görüşündedirler. Bu ihtilaf hadisini farklı anlamadan kaynaklanıyor; Mâlikî ve Şâfiîler "her namaz için abdesi alY şeklinde anlarlarken, Hanefî ve Hanbelîler rivayetinden dolayı bu emrin 'her namaz vakti için abdest şeklinde olduğunu kabul ettiler.1965[110]

*** Adet Günlerini Bilen/Ayıran İstihâzli Kadının Durumu**

40/844- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):1966[111]
Yedi seneden beri, Abdurrahman b. Avf ile evli olan Ümraü Habibe bt. Cahş'ın hayzı uzadı (kan hiç durmadı) ve durumu Rasûlullah'a bildirdi. 1967 [112] Rasûlullah (Saitaitahu aicyiu ve sdiem) şöyle buyurdu:
"Bu hayız değildir. Bu bir damar (akıntısı)dır. Âdet (günü) başladığında namazı bırak, süre tamamlanınca gusül al ve namazını kıl!"
Hz.Âişe ekledi:
"O, önceden her namaz (vakti) için gusül alır, sonra namaz kılardı. Kız kardeşi Zeyneb bt. Cahş'a ait tekneye/leğene yıkanmak için oturduğunda kanın rengi (dökülen) suyun rengim değiştirirdi."
§Hz. Âişe annemizden başka senedle gelen rivayet:
Ümmü Habîbe bt. Cahş, Rasûlullah'tan fetva istedi ve
"Benden âdet dışı kanı (istihâze) geliyor" dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu sadece bir damar (akıntısı)dır. Gusül al ve namazı kıl!" (Bu fetva üzerine) Ümmü Habîbe her namaz vaktinde gusül aldı. (Râvîlerden) İbn Şihâb dedi ki: "Hz. Peygamber her namaz vaktinde gusül almayı emretmedi. Sadece o (Ümmü Habîbe) bunu yaptı."1968[113]

*** Âdet Günlerini Bilemeyen/Ayıramayan İstihâzeli Kadının Durumu**

41/845- Hamne1969[114] bt. Cahş (RadıyaiiahumM) anlatıyor:1970[115]

1964[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/210.
1965[110] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr, 1/73, el-Câmiu'l-kebîr, 9; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsûr. 1/107; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/46; İbn Rüşd, Bidâye, 1/44-45; Ibn Kudâme, Muğnî, 1/343, 355; Bennâ, age., 11/172.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/211.
1966[111] sened:
Sahih: Müsned, VI/83, H.no:244l9; İkinci rivayet: Vl/82, H.no:24404; Benzer rivayetler için bk. Müsned, VI/83, H.no:244I9; VI/237. H.no:25883; VI/82, H.no:24404; VI/42, H.no:24027; Vl/262, H.no:26133; VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/L87, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/434, H.no:27318-27319 (Ümmü Habîbe'nin müsnedinde); Mâlik, Taharet, 106; Buharı, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 63-66; Ebû Dâvûd, Taharet, 107. 109, 110, 1)6, H.no:279, 285, 288-292, 305; Tirmizî, Taharet, 96, H.no:129 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 134-135, H.no:203-207, 209-210; İbn Mâce, Taharet, 115-116, H.no:622, 626; Darimt, Vudû\ 84, H.no:781, 784, 788-789; Şâfî, Ümm, 1/53-54; İbn Sa'd, Tabakât, VIIVI78.
Ayrıca 355/663 ve 3/807.hadislere bk.
Ayrıca 3/807.hadise bk.
1967[112] Lafiz manası, şikâyet etli şeklindedir. Şikâyetin sebebini, Hz.Âişe annemizin sözünden anlıyoruz ki o da her namaz vaktinde gusül almasıdır. Metinde bu konu açık olmadığı için bildirdi şeklinde terceme edildi.
1968[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/211-212.
1969[114] Hamne, mü'minleritı annesi Hz. Zeyneb bt. Calış'ın kız kardeşi ve Talha b. Ubeydullah'ın kansıdır.Bk. Bennâ age. U/175.
1970[115] Sened:
Sahih: -Müsned, VI/439, H.no:27347; Benzer rivayetler için bk. VI/439-440, H.no:27348; VI/381-382, H.no:27022; Ebû Dâvûd, Taharet, 109, 111, H.no:294-295; Tirmitf, Taharet, 95, H.no:l28 (Tirmİzî hocası Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in bu hadis için "hasen-sahih" hükmünü verdiklerini söyler); Nesâî, Taharet, 136, H.no:213; İbn Mâce, Taharet, 117, H.no:627; Dârimî, Vudû', 84, H.no:782-783, 790; Şâfî, Ümm, 1/51-52; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/338-339;
Ebû Davud'un bir rivayetinde isim müphem, diğerinde İse Sehle bt. Süheyl b. Amr olduğu belirtilir:
Ebû Dâvûd, Taharet, 109, 111, H.no:294-295.
Ayrıca 355/663 ve 37/841.hadis)ere bk.

"Ben âdet dışı çok fazla kanı gelen bir kadındım. Bu durumun fetvasını/hükmünü sormak ve anlatmak için Rasûlullah'a gittim, kendisini kız kardeşim Zeyneb bt. Cahş'm (Radıyaihhu anim) evinde buldum ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bir konuda sana ihtiyacım var!' Rasûlullah:
"Nedir o?" deyince ben şunu sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben âdet dışı çok fazla kanı gelen bir kadınım, bu konuda ne dersin? (Zira) bu durum beni namaz ve oruçtan engelliyor.'
RaSÛlullah (Sallaliahü aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
"Pamuğu (tampon yapmanı) tavsiye ederim[1971][116], zira o kanı tutar." Hamne:
'Bu kanama çok fazla (ona yetmez).'
'Ayrıca bir kumaş parçası bağla!'
'Şanl şarıl kanım akıyor.' Rasûlullah:
"O hâlde sana iki şey emredeceğim. Hangisini yaparsan diğeri için sana yeterli olur. İkisini de yaparsan, sen bilirsin. Bu (akıntı) şeytanın darbelerinden bir darbedir/rahatsızlıktır. Allah'ın bilgisine uygun olarak (her ay) altı ya da yedi gün hayız kabul et,[1972][117] sonra da temizlendiğine (âdetin bittiğine) kanâatin geldiğinde gusül al ve (ayda) yirmi üç ya da yirmi dört gece-gündüz namazı kıl, orucu tut! Bu sana yeterlidir. İşte böylece her ay hayız ve temizlik dönemlerinde, hayız gören ve temizlenen kadınlar gibi hareket edersin.
(İkinci olarak) eğer öğleyi geciktirip ikindiyi erkene (İlk vaktine) alarak birlikte kılmaya gücün yeterse (onlar için) gusül alırsın, sonra öğle ile ikindiyi bu şekilde beraber kılarsın. Ayrıca akşamı geciktirip yatsıyı erkene (ilk vaktine) alarak birlikte kılmaya gücün yeterse (onlar için) gusül alır, sonra akşam ile yatsıyı bu şekilde beraber kılarsın. Sabah vakti de (tekrar) gusül alır ve namazı kılarsın. İstersen böyle yap! Buna gücün yeterse namazı böyle kıl ve orucu da tut!"
Sonra Rasûlullah ekledi:
"Benim iki işten en çok hoşuma giden budur (ikincisidir).'"[1973][118]

Açıklama

Sürekli kanı gelen bir kadın âdet günlerini tesbİtte zorlanabilir; rnüctehidler bu konularda bazı ölçüler geliştirdiler:
1- Yeni kan görmeye başlayan kızın, kanı kesilmezse siyah renkli olduğu günleri âdet günlerinden sayılır.
2- Âdet günleri bilinen bir kadının kanı erken kesilse, sonra tekrar başlasa (mezheplerin İhtilâfına göre) hayızın son gününe kadar (on ya da on beş gün) devam etse ya da erken kesilse tümü hayız kanı sayılır. Ancak son hayız limitini geçerse âdeti kadarı hayız, fazlası istihâzedir.
3- Âdet günlerinde sarı ve bulanık renkli kanlar da hayız sayılır.[1974][119]
§Yukandaki hadiste iki şeyden biri tavsiye edilmektedir.
1- Âdet dışı kan gören (istİhâzeli kadın) âdet günleri tahminî olarak bittiği zaman gusüİ alır ve her namaz vakti için abdest alıp namazlarını vaktinde kılar.
2- Ya da üğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem ederek beraber kılar ve sabahı da tek olarak kılar, ayrıca bu üç vakitte de birer gusül alır. Buradan yola çıkarak istihâzeli bir kadının gusül alarak namazları cem edebileceği görüşü Çıkmaktadır ki bu da İbn Abbas, Atâ' ve İbrahim en-Nehâî gibi âlimlerin görüşüdür. Ancak bazı rivayetlerden anlaşıldığı gibi buradaki cem sûrîdir, yani öğleyi son vaktine geciktirip, İkindiyi de ilk vaktinde kılmak şeklindedir.[1975][120]

[1971][116] Kanın akmasını engellemek için.
[1972][117] Burada muhtemeldir ki Rasûlullah âdet günlerini karıştıran istihâzeli kadına bu günleri araştırıp kanâati gelen iki durumdan birisiyle amel etmesini emrediyor. Bu mana da lafzından çıkmaktadır. Yani, 'senin durumunla ilgili Allah'ın bilgisine uygun olarak' manasındadır.
[1973][118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/212-214.
[1974][119] Geniş bilgi için bk. İmam Muhammed, Asi, 1/409-432; Sâlİh b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/258; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/39-41; Kâsânî, Bedâiu's-sanâV, 1/41.
[1975][120] Tahâvi, Şerhti meâni'l-âsâr I/100-lOi, 104; Bennâ, age.. 11/177.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/214-215.

* Gücü Yeten İstihâzeli Kadın Bir Gusülle İki Namazı Cem' Ederek Kılar

42/846- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):1976[121]
Seleme bt. Süheyl (bir rivayette; Süheyle bt. Seni) b. Amr istihâze (âdet dışı kan) görünce Rasûlullah'a (SaiiaUahü aleyhi ve seiiem) geldi ve bu durumu sordu. Rasûlullah da ona, her namaz (vaktinde) gusül almasını emretti. Bu emir ona zor gelince, Hz. Peygamber öğle ile ikindiyi cem ederek kılması halinde bir gusül, akşam ve yatsı(mn cem'i) için bir gusül ve sabah namazı için de bir gusül almasını emretti.1977[122]

43/847- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):1978[123]
İstihâze (âdet dışı kan) gören bir kadın durumunu Rasûlullah aleyhi ve seüem) döneminde sormuştu, kendisine:
"Bu ancak inatçı/habis bir damar (akıntısı)dır" denildi ve öğleyi geciktirip ikindiyi erkene (ilk vaktine) alarak birlikte kılması ve bunlar için bir gusül alması, akşamı geciktirip yatsıyı erkene (ilk vaktine) alarak birlikte kılması ve onlar için de bir gusül alması, ayrıca sabah namazı için de bir1979[124] gusül alması emredildi.1980[125]

44/848- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):1981[126]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) buyurdu ki: "İstihâze (âdet dışı kan) gören kadın namazı kılar, isterse kan hasır/sergi üzerine dökülsün."1982[127]

45/849- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaM anha):1983[128]
Rasûlullafr'la (Satiaiiahtı aleyhi ve seiiem) birlikte eşlerinden istihâzeli biri de itikâfa girdi. O eşi bu durumda gelen akıntıyı san ve kırmızı olarak görürdü. (Hattâ) o namaz kılarken biz (kanın fazlalığından dolayı) altına büyük kap1984[129] koyduğumuz da olurdu.1985[130]

46/850- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihha anhâ):1986[131]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), temizlik döneminde1987[132] kendisini şüphelendiren bir şey (kan) gören kadın hakkında şöyle dedi: "Bu ancak bir damar 1988 [133] (akıntısı)dır, (hayız

1976[121] Sened:
Sahih: Müsned, VI/119. H.no:2476u; Diğer rivayet: VI/139, H.no:24967; Ebü Dâvûd, Taharet, 111, H.no:294-295 (Münzirî "Muhammed b. İshak b. Yesar ile ihticacda ihtilâf var" der); Nesûî, Taharet, 136, H.no:213; Hayz, 5, H.no:358; Dâriml Vudû', 84, H.no:782-783. Ayrıca bir sonraki rivayete bk.
1977[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/215.
1978[123] Sened:
Sahih: Müsned, VI/172, H.no:25267; RâvilerÎn her biri Buhârî ve Müslim'in rical İndendir.
Ayrıca bir Önceki rivayete bk.
1979[124] İbn Cafer rivayetinde 'bir gusül alması' şeklinde nakletti.
1980[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/216.
1981[126] Sened:
Sahih: Müsned, VI/137, H.no:24940; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu't-emânî, 11/179.
Ayrıca 37/841 ve 355/663. hadislere bk.
1982[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/216.
1983[128] Sened:
Sahih: Müsned, VI/131, H.no:24879; Buhârî, Hayz, 10; İtikâf, 10; Ebû Dâvûd, Savm, 83, H.no:2476; İbn Mâce, Siyam, 66, H.no:1780; Dârimî, Vudû', 94, H.no:882; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/323;
İbn Hacer Hz.Peygamber'in eşleri arasında istihâze (özür) kanı görenleri (Zenep bt. Cahş, Şevde bt. Zem'a ve Ümmü Seleme) tek tek ele alarak, bu hadiste zikredilen eşin Ümmü Seleme olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğunu belirtmiştir. Bk.Fethu'l-Bârî, 1/541-542.
1984[129] Leğen.
1985[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/216-217.
1986[131] Sened:
Sahih: Müsned, VI/215, H.no:25679; Benzer rivayetler için bk. Vl/160,'H.no:25145; VI/71, H.no:24309; Ebû Dâvûd, Taharet, 110. H.no:293; İbn Mâce, Talıâret, 127, H.no:646 (Bûsırî, İsnadının salıih, râvilerinin sika olduğunu söyler); Ümmü Bekr bt. el-Misver b. Mahreme, sikadır. Ümmü Atıyye'den {Radıyatlahü anlıâ) şahidi:
Bk. Buhârî, Hayz, 25; Ebû Dâvûd, Taharet, 117, H.no:307; İbn Mâce, Taharet, 127, H.no:647; Nesâî, Hayz, 7, H.no:366; Dârimî, Vudû'. 93-94, H.no:870, 876;. Hamne bt. Cahş'tan (RadıyaUahü anlıâ) şahidi:
Ebû Dâvûd, Taharet, 118, H.no:310 (Nevevî Mecmû'unda isnadının hasen olduğunu söyler).
1987[132] Lafiz manası, temizlendikten sonra, şeklindedir.
1988[133] Ya da damarlar (akıntısı)dır.

değildir)."1989[134]

Açıklama

Âdet dışı kan gören (istihâzeli) kadın normal aile hayatına ve İbadetine devam eder; namaz, oruç, tavaf, itikâf ve kocasıyla cima kendisine yasak değildir. Âdet günleri bitince sarı ya da kırmızı akıntı gören kadının durumu hakkında ihtilâf edildi:

a- İmam Ebû Hanîfe; Âdet günleri biten bir kadın yine sarı ya da kırmızı bir akıntı görür de bu on günü geçmezse hayız sayılır ve beyaz akıntı görünceye kadar gusül almaz. Bu sürede ibadet ve cima konularındaki yasak devam eder. Âdet günlerinden onuncu güne kadar geçen sürede, kılmadığı namazları kaza etmez, tutmadığı oruçları kaza eder. Ancak bu akıntı on günü geçerse hemen gusül alır ve namaz kılmaya başlar, zira bu akıntının istihâze olduğu anlaşılmıştır. Âdei fun lerinden onuncu güne kadarki namaz ve oruçlarını da kaza eder.

b- Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre hayzın en uzun müddeti on beş gündür. Âdet günleri biten bir kadın yine sarı ya da kırmızı bir akıntı görür de bu on beş günü geçmezse hayız sayılır ve beyaz akıntı görünceye kadar gusül almaz. Bu sürede ibadet ve cima konularındaki yasak devam eder. Âdet günlerinden on beşinci güne kadar geçen sürede, kılmadığı namazları ve tutmadığı oruçları da kaza etmez. Ancak bu akıntı on beş günü geçerse hemen gusül alır ve namaz kılmaya başlar, zira bu akıntının istihâze olduğu anlaşılmıştır. Âdet günlerinden on beşinci güne kadarki namaz ve oruçlarını da kaza eder.1990[135]

2- Nifas (Lohusalık)

* Nifas Müddeti Ve Hükümleri

47/851- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiahtı anhâ):1991[136]
Rasûlullah (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) döneminde nifaslı (lohusa) kadın kırk gün ya da1992[137] kırk gece beklerdi. Biz yüzlerimize vers bitkisi1993[138] ile kırmızımsı bir renk1994[139] verirdik/sürerdik.

1989[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/217.

1990[135] Sehnûn, Müdevvene, 1/49; Merğınânî, Hidâye, 1/32-33; Şîrazî, Mühezzeb, 1/40-41; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-miictehid, 1/36-37,43^46; İbn Kudame, Muğnî, 1/324,328, MugnV, 21.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/217-218.

1991[136] Sened:

Sahih: Miisned, Vl/300, h!iio:26440; Benzer rivayetler için bk. VI/303, H.no:26463; VI/304, H.no:26471; Vl/309-310, H.no:26517; Ebû Dâvûd, Tahârel, 119, H.no;311-312; Tirmizî, Taharet, 105, H.no:139 ("garib" Buhârî: "Ali b. Abdüla'lâ ve Ebû Selıl Kesir b. Ziyâd sikadır" der); İbn Mâce, Taharet, 128, H.no:648; Dârinıî, Vudû', 99, H.no:960; Dârekutnî, f/221; Ebû Ya'lâ, XII/452, H.no:7023; Hâkim, 1/282-283, H.no:622 ("İsnadı sahihtir" der, Zehebî de sahih hükmü verir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/341; Ebû Davud'un lafzı:

Bk. Taharet, 119, H.no:312;

Müsse Ümmü Büsse el-Ezdiyye "mechûlu'1-ayn veya meçhulü'1-hâldir" iddiası île hadis zayıf sayılmıştır. Hâlbuki, Ebû Sehl Kesir b. Ziyâd el-Basrî, Hakem b. Uteybe, Zeyd b. Ali b. Hüseyin ve Hasan bu zattan rivayette bulunur. Zehebî, Dârekutnî'nin: "Bu râvi ile delil getirilmez" sözünü naklederek "bu hadisinden başka bir hadisle tanınmadığını" ifade eder. Bk. Mîzân, VI/428, Trc.no:8541; VII/474. Trc.no:11004; Müsse hakkında İbn Hacer "makbuldür" hükmü verir. RkTakıib, Trc.no:8682; Usan, VII/530, Trc.no:5942; Tehzîbü't-Tehzîb, XII/479, Trc.no:2893; Mizzî, Tehzîbü'!-Kemah XXXV/3O5-3O6, Trc.no:7930; Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî birer, Ebû Dâvûd iki, Ahmed b. Hanbe! ise dört rivayetini nakleder.

Ebû Sehl ise Kesîr b. Ziyâd el-Horasânî'dİr. Aslen Basralıdır. Önce Belh'e, sonra Semerkand'a yerleşmiştir. İbn Main, Ebû Hatim ve Nesfiî tarafından sika sayılmıştır. Ancak hakkında İbn Hıbbân tenkidde bulunur. Bk. İbn Hıbbân, Mecruhun, 11/224-225, Trc.no:897; Zelıebî, Mîzân, V/488-489, Trc.no:6943;

Hadis şâhidleri ile sahih li gayrihî seviyesine yükselir.

a-Enes'ten (RadıyalUıhii anlı) şahidi:

İbn Mâce, Taharet, 128, H.no:649 (Bûsırî, isnadının sahih, râvilerinin sika olduğunu söyler. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/83); Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/343; b-Osman b. Ebu'l-Âs'tan (Radıyallahü anlı) şahidi:

Dârimî, Vudû', 98, H.no:955; fbnü'l-Cârûd, 39, H.no;I18; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, DC/57, H.no:8383-8384; Hâkim, 1/283, H.no:624 (MUrsel-sahih bir rivayettir. Çünkü Hasan el-Basrî Osman b. Ebu'l-Âs'tan scmâı yoktur); Beylıakî, es-Süncnü'i-kübrâ, 1/341; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbrahim b. Müslim el-Mekkî'nin bulunduğunu belirlin Bk.Mecma M/281.

c-Câbir'den (Radıyallnhii anlı) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/146, H.no:462; Heysemî, senedinde ihticacında ihtilaf bulunan Eş'as b. Sevvâr'ın varlığına dikkat çekerek, İbn Main'in sika saydığını belirtir. Bk. Mecma M/281.

d-İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhiima) şahidi:

İbnü'l-Câritd, 39, H.no:l 19; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/341; e-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhiima) şahidi:

Hâkim, 1/283-284, H.no:625 (Senedinde Buhârî ve Müslim'in râvisi olmayan iki râvi bulunmakla birlikte, Hâkim sadece şâhid olarak bu hadisi zikrettiğini ifade eder); Dârekutnî, 1/221; f-Rıdvan biatına katılan Âiz b. Amr'dan (Radıyallahü anlı) şahidi:

Dârekutnî, 1/221; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedinde zayıf kabul etliği Salih b. üeşir el-Mürrî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/281.

1992[137] Râvîlerden Ebû Heyseme'nin burada veya şeklindeki şek lafzı görülmektedir.

1993[138] Vers, Yemen'de biten sarı renkli bir bitkidir ki yüze boya olarak sürülür. Bk.Râzî, Muhlanı's-sıhah 716.

NOT: Nifas, doğumdan sonra gelen kandır. En az müddeti yoktur, en fazla müddeti konusunda ihtilâf vardır. İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre kırk gündür. İ. Mâlik 'nifasın en fazla süresi altmış gündür' dedi, sonra bu görüşünden döndü ve 'bu konuda kadınlara danışılır' dedi, ancak Mâlikî âlimleri İmamın birinci görüşüne tâbi oldular. İ. Şafiî'ye göre de altmış gündür.
Kadının birinci doğumda nifas âdeti varsa, sonraki doğumlarında bu süre göz önüne alınır.
Nifas (Lohusahk) süresinde, hayızlı kadına helâl ve haram olan konular lohusa kadın İçin de geçerlidir: Namaz kılamaz, oruç tutamaz, tavaf yapamaz, itikâfa giremez ve kocasıyla cimâda bulunamaz. Temizlendiğinde ise âdet günlerine rastlayan Ramazan orucunu kaza eder, ama kılmadığı namazları kaza etmez.1995[140]

Fıkhı Hükümler

Hayız-Nifas konusunda ittifak ve ihtilâf edilen konular:
A- İhtifâk Edilen Konular:
1- Eşiyle cima edemez, haramdır. Bunun keffâreti, söz konusu cima ilk günlerde olursa 1 dinar (4,25 gr. altın), son günlerde olursa yarım dinar tasadduk etmek müslehabdir.
2- Namaz kılamaz, kılmadığı namazların kazasını da kılmaz.
3- Oruç tutmaz, ancak Ramazan ayında tutamadığı farz oruçların kazasını temizlenince tutar.
4- Kâbeyi tavaf edemez.
5- Zarûret yokken mescide giremez.
6- Öğretmen ya da Öğrenci olma gibi zarurî haller dışında Kur'ân okuyamaz.
7- Hayızlı hâlde boşamak doğru değildir.
8- Nifasın en az süresinde sınır yoktur.
9- Hayız ile ilgili hükümler nifas için de geçerlidir.1996[141]
B- ihtilâf Edilen Konular :
1- Hayız kanı kesilince gusül almadan cima caiz midir? îmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre helâl değildir, İ. Ebû Hanîfe'ye göre hayız kanı en üst süresi olan on günde kesilirse gusülden önce cima helâldir, ancak on günden önce kesilirse gusül almadan ya da bir namaz vakti geçmeden cima caiz değildir, zira kadın gusül ile hakikaten veya bir namaz vaktinin geçmesi ile hükmen temizlenmiş olur; bu durum yeni hayız gören ya da bilinen âdeti olan kadınlar için geçerlidir. Adetinden önce kanı kesilenler ya da âdeti belli olmayanlar gusül almadan cima edemezler.1997[142]
2- Kişinin hayızlı hâldeki karısından izar üzerinden faydalanması ittifakla meşrudur. Ancak müctehidler bu durumda kişinin faydalanma ölçüsünde ihtilâf ettiler; İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre izar üzerinden faydalanması caizdir, ama göbekle diz kapağı arasından faydalanamaz/dokunamaz. Ancak İ. Ahmed'e göre cima dışında kişinin karısının diz kapağı ile göbeği arasından da faydalanması mubahtır. Müctehidlerin ihtilâf sebebi, Rasûlullah'ın; "Cinsel birleşme dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz"1998[143] sözü ile izar üzerinden ameli arasındaki farklılıktır. Cumhur, mutlak hadisin kayıtlanması şeklinde olan Rasûlullalı'ın uygulamasını esas olarak aldı, İ. Ahmed ise, mutlak ile amel etti ve kayıtlanan uygulamanın mendûb (fazilet) olduğunu belirtti. 'İzar üzerinden faydalanma' görüşü ihtiyaten alınmalıdır.1999[144]
3- Kadmın hayız kanı kesilir de su bulamazsa İ. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ahmed'e göre teyemmüm yapar ve kocasıyla cimâsı helâldir. İ. Mâlik'e göre ise gusül almadan cima haramdır.2000[145]
4- Hayzın en az ve çok süresinde ihtilâf edildi; İ. Ebû Hanîfe en az süresi üç gün üç gece, en fazlası on

1994[139] Kelef, Yüze sürülen şey veya siyah ile krmızı arasındaki bulanık renkte kırmızıya denir Bk. Râzi, age. 576.
1995[140] Sehnûn, age., 1/53; Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesûil, T/236; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/37-38; Nevevî, Mecmu, 11/524; Meydânî, Liibâb, 1/65. İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/218-220.
1996[141] İ. Şafiî, age., 1/76-77; Sehnûn, age., 1/52; Şîrâzî, age, r/38,45; Kâsânî, age, 1/44; İbn Rüşd, age., 1/40-41; İbn Kudâme, Muğnî, 1/314-315.
1997[142] İ. Şafiî, age., 1/76; Merğınânî, age, 1/31-32; İbn Rüşd, age., 1/41; Nevevî, age., U/368; İbn Kudâme, age., 1/353; İbn Nüceym, Bahr, I/213.
1998[143] Bk. Müsned Trc. no. 1/805.
1999[144] İ. Şafiî, age., 1/76; Sehnûn, Müdevvene, 1/52; Şîrâzî, age., 1/38; Nevevî, age., 11/362-364,366; İbn Kudâme, age., 1/350; İbn Nüceym, age., 1/207.
2000[145] İ. Şâfiî, age., 1776; Sehnûn, age., 1/48; Şîrâzî, age., 1/38; Nevevî, age., 11/375-376; İbn Nüceym, age., 1/214.

gün on gecedir. İ. Mâlik'e göre en az sınırı yoktur,[2001[146]] en çoğu on beş gündür, İ. Şafiî ve Ahmed'e göre en azı bir gün ve gecedir, bu iki İmamdan bir gün rivayeti de bulunmaktadır ve onlara göre en çoğu on beş gündür. Bu ihtilâflar genelde iki başlıkta toplanmaktadır:

a- Hayzın en azı bir gün bir gece ya da üç gün üç gecedir.

b- Hayzın en çoğu on gün on gece ya da on beş gün onbeş gecedir.[2002[147]]

5- Hayızlı kadının mescide girmesi konusunda ihtilâf edildi:

a- Zeyd b. Sabit, Müzeni ve Zahirîler 'mescidin kirletilmesi söz konusu değilse hayızh kadın girebilir' dediler ve bu babdaki hadisleri delil getirdiler.

b- Hanefî ve Mâlikîler 'orada oturması ve oradan geçmesi caiz değildir' dediler ve RasûluÎlah'ın; "Mescide cünüp ve hayızlı olanın girmesini helâl kılmıyorum"[2003[148]] hadisini delil getirdiler. Bu babdaki hadisleri de girmek yerine, sadece elini uzatıp almak/vermek olarak anladılar.

c- Şâfiî ve Hanbelîler 'Cünübde olduğu gibi sadece mescitten geçebilirler, ancak orada kalamazlar' dediler ve âyetteki "...ancak yolcu/yolda giden" bölümünü delil getirdiler, Hanefî ve Mâlikîlerin delil olarak getirdiği hadisin bu âyetle tahsis edildiğini iddia ettiler.[2004[149]]

6- Nifasın en azı için ittifakla süre yoktur, en çoğunda İhtilâf edildi; î. Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre en çoğu kırk gün, Mâlik ve Şafiî'ye göre ise en çoğu altmış gündür.[2005[150]]

7- Temizlik döneminin en azı konusunda İ. Mâlik'ten muhtelif rivayetler bulunmaktadır: **a-** on gün, **b-** sekiz gün, **c-** on beş gün; İ. Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göron beş gün, Ahmed'e göre ise on üç gündür. Ancak nifasın en az süresinde ittifakla sınır yoktur.[2006[151]]

8- İstihâzc kanı gören kadın âdeti bitince yıkandıktan sonra özürlü insan gibidir; namaz, oruç ve cima ile ilgili hükümler şartlar düzeyinde normal olarak devam eder.[2007[152]]

9- İstihâze kanı gören kadın:

a- Hanefî ve Hanbelîlere göre her namaz vakti için, Mâlikî ve Şâfiîlere göre her farz namaz için abdest almalıdır[2008[153]] ya da

b- Günde üç vakit için birer gusül alır, öğle ile ikindiyi, bir de akşam ile yatsıyı cem ederek beraber kılar, ancak sabahı tek olarak kılar. Buradan yola çıkarak istihâze kanı gören kadının gusül alarak namazları cem edebileceği görüşü çıkmaktadır ki bu da İbn Abbas, AUT ve İbrahim en-Nehâî gibi âlimlerin görüşüdür. Ancak bazı rivayetlerden anlaşıldığı gibi buradaki cem sûrîdir, yani öğleyi son vaktine geciktirip ikindiyi de ilk vaktinde kılmak şeklindedir.[2009[154]]

10- İstihâzelİ kadın âdet/gün sayısını unutursa Hanefîlere göre zann-ı gafibiyle amel eder. Bu konuda t. Şafiî'den muhtelif rivayetler vardır;

a- En az adet günleri kadarı hayızdır,

b- Kadınlann genelinde olan adet günleri kadardır (altı ya da yedi gün). İ. Mâlik'e göre ise hayız kanının vasfını[2010[155]] görünceye kadar temiz hükmündedir. î. Ahmed'den gelen farklı rivayetler vardır;

a- En az adet günleri kadarı hayızdır,

b- Kadmlann genelinde olan adet günleri kadardır (altı ya da yedi gün),

c- Adetin en uzun süresi hayız kabul edilir,

d- Kendisine yakın kadınların adeti kadarı hayızdır.[2011[156]]

2001[146] Ancak iddet hesaplamalarında İmam Mâlik'e göre en azı bir gündür.

2002[147] İ. Muhammed, Asi, 1/408; İ. Şafiî, age., 1/58; Salih b. Ahmed b. Hanbel, age., 1/451; Sehnûn, age., 1/49; Merğınânî, age., 1/39; İbn Rüşd, age., 1/36; Nevevî, age., 11/375-376; İbn Kudâme, age., 1/320,322; İbn Nüceym, age., 1/201.

2003[148] Ebû Davûd, Taharet, 92; İbn Mâce, Taharet, 92; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/373; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/65 (İbn Hazm râvîlerden 'Eflet'İn' meçhul olduğunu ileri sürdü. Ancak Ebû Davûd bu kişinin 'Füleyt b. Âmir' olduğunu belirtti ve 'İbn Hıbbân 'sika', Ebû Hatem er-Râzî 'şeyh' ve Ahmed b. Hanbel "lâ be'se bihi' dedi. Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/269).

2004[149] İbn Rüşd, age., 1/35; Nevevî, Şerhu Müslim, 111/209-211; Benna, age., 11/165.

2005[150] Sehnûn, age., 1/53; Merğınânî, age., 1/34; İbn Rüşd, age., 1/37; Nevevî, age., 11/524; İbn Kudâme, age., 1/358-359.

2006[151] Merğınânî, age., 1/32; İbn Rüşd, age., 1/36; İbn Kudfıme, age., 1/322-323.

2007[152] Merğınânî, age.. 1/32; İbn Rüşd, age., 1/39.

2008[153] İ. Muhammed, et-Câmiu's-sağîr, 1/73, ei-Câmiuî-kcbîr, 9; Tahâvi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/107; Şîrâzî, age., 1/46; Merğınânî, age., 1/32; İbn Rüşd, age., 1/43-44; İbn Kudâme, age., 1/343,355.

2009[154] Tahâvi, Şerhu meâni'l-âsâr, I/I00-101. 104; Bemıâ, age., 11/177.

2010[155] Yani siyah kan hayız ve kırmızı kan istihâze kabul edilir.

2011[156] İ. Muhammed, AsL U432-433; Şîrâzî, age., 1/39,41-42; İbn Rüşd, age., 1/39-40; îbn Kudâme, age., 1/338, 340, 346.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/220-222.

J- CÜNÜPLÜK VE DİĞER SEBEPLERDEN DOLAYI GUSÜL ALMAK

1- İlk Dönemde (Cinsel Birleşmede) Meni Gelmedikçe Gusül Alınmazdı

415/723- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (Radıyallahü anh):2012[1]
Kendisi Hz. Osman'a (Radıyaiiaimanh) sordu: 'Kişi eşiyle birleşir ve meni gelmezse ne gerekir?' Hz. Osman dedi ki:
'Namaz abdesti gibi abdest alır ve tenasül uzvunu yıkar.' Hz. Osman sözüne şöyle devam etti:
'Ben bunu Rasûlullah'tan (Saitaitahu aleyhi ve seiiem) işittim.'
§(RâviZeyd ekledi:)2013[2]
Ayrıca bunu Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm, Talha b. Ubeydullah ve Übey b. Ka'b'a (Radıyaiiahnanhüm) sordum, aynı şeyi istediler/emrettiler.2014[3]

416/724- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):2015[4]
Übey b. Ka'b kendisine şunu haber verdi:
RaSÛlUİlah'a (Sallallaha aleyhi ve sellem)'.
"Kişi eşiyle birleşir ve meni inmezse ne gerekir?' diye sorunca dedi ki:
"O kişi, eşine dokunan (tenasül) uzvunu yıkar, abdest alır ve namaz kılar.'"2016[5]

417/725- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):2017[6]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) ensardan birine uğradı ve ona (kapıya çıkması için) haber gönderdi. Bu kişi başından su damlar bir hâlde dışarı Çıkınca, Peygamberimiz ona dedi ki:
"Her hâlde seni acele ettirdik?"
'Evet, ey Allah'ın RasûlüT
"Aceleye geldiğinde ya da kendini tutup (meni inmediğinde), sana gusül gerekmez, (sadece) abdest gerekir."2018[7]

2012[1] Sened:
Sahih: Müsned, 1/63, H.no:448; Mükerrer için bk. 1/64, H.no:458; Buhârî, Vudü', 34; Gusl, 29; Müslim, Hayz, 86.
2013[2] Zürkânî, Şerh, 1/138.
2014[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/96.
2015[4] Sened:
Sahih: Müsned, V/H3.'H.no:20986; Benzer rivayetler için bk. V/113-I14, H.no:20987 (EbÛ Eyyûb Übey b. Ka'b'dan işitmiş); V/114, H.no:20988-20989; Abdürrezzâk, 1/249, H.no:957; Buharı, Gusl, 29; Müslim, Hayz, 84-85; Beyhakf, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/164;
Bu hadisi Ebû Eyyûb el-Ensârî, Übey b. Ka'b'dan almıştır. Hadisin Übey b. Ka'b'dan nakledildiğini gösteren diğer rivayetler:
V/114, H.no:20989: V/114, H.no:20988:
Bu rivayette ser.edde "Melî'nin Melî'den (Ebû Eyyûb'un Übey b. Ka'b'dan) rivayeti" şeklinde bir ifade zikredilmiştir. Abdullah babası Ahmed b. Hanbel'den nakledererek (£pı ^f jıi
vs jâ «; |yJı jp) "Melî'nin melî'den rivayetinin sikanın sikadan nakli" olarak anlamlandırır.
Bu rivayetlerin senedinde iki Ebû Eyyûb vardır. Biri, Ebû Eyyûb b. Zeyd'dir ki bu rivayeti Rum bilgelerindeyken Hişam'ın babası Urve b. Zübeyr'e nakletmiştİr. Diğeri İse Ebû Eyyûb el-Ensârî'dir.
2016[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/96-97.
2017[6] Sened:
Sahih: Müsned, Il'l/21,H.no:l 1105; Mükerrer için bk. III/2Ğ, H.no:11150; Buharı, VudÛ',-34; Müslim, Hayz, 83; İbn Mâce, Taharet, 110, H.no.606.
Heysemî, hadisin şâhidlerine yer vererek bunları tek tek değerlendirir:
a-Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'm Abdurralıman b. Avf tan naklettiği şahide yer verir ve Ebû Seleme'nin babası Abdurralıman b. Avf dan hadis işitmediğini, senedinde yer alan Zeyd b. Sa'd hakkında da bilgi veren birini tanımadığını belirtir.
b-Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından İbn Abbas'tan bir benzerinin nakledildiğini ancak bunun senedinde de zayıf sayılan Ebû Sa'd el-Bakkal'ın bulunduğunu söyler.
c-Hadisin Ebû Hüreyre'den şahidini Taberânî Evsat'ında, Bezzâr ise Müsned'inde zikreder. Bezzar'ın rüvilerinin sahih hadis ricalinden olmasına karşın, Taberânî'nin râvileri sika olmakla birlikte Taberânî'nin hocası Muhamıned b. Şuayb'İ tanımadığını ifade eder.
d-Câbir'den de nakledilen şahide yer vererek hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini, râvilerinin sika olduğunu, ancak senedindeki İsrfıil el-Mülâî'nin hafızası sebebiyle zayıf sayıldığını, bazı âlimlerin de sika saydıklarını dile getirir. Bk.Mecma', 1/265.
Ayrıca bir sonraki hadise bk.
2018[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/97-98.

418/726- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahn anh):2019[8]
Pazartesi günü Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) beraber Küba'ya gitmek için yola çıktık. Benî Salim yurduna uğradık. Rasûlullah, îbn Itban'ın kapısına gelince durdu ve gür bir sesle onu dışarı çağırdı. O sırada İbn Itbân karısının üstündeydi (cima yapıyordu). Hemen elbisesini2020[9] çekerek dışarı çıktı. Rasûlullah onu bu hâlde görünce dedi ki:
"Adamı acele ettirdik." İbn Itban:
*Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kişi hakkında ne dersin, karısıyla birleşir ve meni gelmezse, ne yapması gerekir?'
Rasûlullah:
"Su,2021[10] sudan dolayı2022[11] gerekir" dedi.2023[12]

419/727- Ebû Eyyüb'den (RadıyaUahü anh):2024[13]
HZ. Peygamber (Sallallalıll aleyhi ve sellem):
"Su, sudan gerekir" buyurdu.2025[14]

2- Daha Sonra (Cinsel Birleşmede) Meni Gelmedikçe Gusül Alınmaz Ruhsatı Kaldırıldı

420/728- Übey b. Ka'b'dan (Radıyaiiahtianh):2026[15]
Su, sudan gerekir şeklindeki fetva ruhsattır. İslâm'ın ilk dönemlerinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bu şekilde ruhsat veriyordu, (ancak) daha sonra (meni gelmese de) gusül almayı emretti.
§İkinci bir tarikten benzeri rivayet edildi:
Rasûlullah (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem), elbiseleri az olduğu için (ilk dönemde) mü'minlere böyle ruhsat veriyordu. Daha sonra Peygamberimiz bu ruhsatı (su sudan gerekir sözlerini/fetvasının verilmesini) yasakladı.
NOT: İlk dönemlerde inzal olmadıkça, sadece birleşmeden dolayı gusül gerekmezdi. Ancak sonraki dönemde bu ruhsat kaldırıldı; hem cima, hem de inzalden dolayı gusül emredildi.
İkinci tarikten gelen rivayette, ilk dönemlerdeki ruhsatın elbise azlığından kaynaklandığı ifade edilmektedir; Bu da zaruret/sıkıntı anındaki bu ruhsatın geçici olduğunu göstermektedir.2027[16]
421/729- Ubeyd, babası Rifâa b. Râfi'den (Radıyaiiahaanhüm) nakleder:2028[17]

2019[8] Sened:
Sahih: Müsned. IH/47, H.no:ll372; Benzer rivayetler için bk. HI/36, H.no:11247; UT/29, H.no:lL182 (Senedinde Rişdîn b. Sa'd bulunmakladır); Buharı, Vudû', 34; Müslim, Hayz, 80-81; Ebû Dâvtut, Taharet, 83, H.no:217; İbn Mâce, Taharet, 110, H.no:607; Şerik Müslim'in de râvilerinden biridir. "el-Hıtânân (422-423/730-731.) hadisiyle mensuhtur"
Ek: Milsned, İV/342, H.no:18914:
Heysemî bu hadisin isnadının lıasen olduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/264.
İbn Itban'ın başına gelen benzer bir hâdise de Raiî' b. Hadic'e gelmiştir. Bk.421/729. hadis.
Ayrıca bir Önceki hadise bk.
2020[9] Lafız olarak eteğini.
2021[10] Yani gusül.
2022[11] meni gelmesinden (gerekir).
2023[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/98-99.
2024[13] Sened:
Sahih: Müsned, V/416, H.no:23423; Mükerrer için bk. V/421, H.no:23465; NesâU Taharet, 132, H.no:I99; İbn Mâce, Taharet, 110, H.no:607; Dârimt, Vudû", 74, H.no:764.
2025[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/98-99.
2026[15] Sened:
Sahih: Mitsıied, V/J15, H.no:20999; İkinci rivayet: V/116, H.no:21004 (Senedinde Rişdîn b. Sa'd bulunmaktadır); Benzer rivayetler için bk. V/115-U6, H.no:21000-21003; V/116, H.no:21004 (Bu rivayetin senedinde: geçmektedir. Sika biri şayet: derse ittisale lıamlolunur); Ebû Dâvûd, Taharet, 83, H.no:214-2I5; Tinnizî, Taharet, 81, H.no:110 (Hasen-Salıih); İbn Mâce, Taharet, 111, H.no:609; Dârimî, Vudû', 74, H.no:765; Ayrıca bir sonraki 421/729.hadise bk.
2027[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/99-100.
2028[17] Sened:
Sahih: Müsned, V/115, H.no:20995; Bir sonraki rivayeti "Nahvehû ve ma'nâhu" şeklinde kısaltarak verir. Bk. V/l 15, H.no:20996 (z.):
Malik Taharet, 74; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/267, H.no:4374; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Alımed b. Hanbel'in ricalinin sika olduğunu, fakat îbn İshak'ıı sika olmakla birlikte müdellİs olduğunu belirterek hadisin bir bölümünün sahih eserlerde bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/266.
Ayrıca bir önceki 420/728 hadise bk.
Ebû Saîd el-Hudrî'den şahidi için bk. 418/7296.hadis.
EK:Râfi' b. Hadic'den: Müsned, IV/143, H.no:17221:
Heysemî bu hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini. İsnadında hafızası sebebiyle zayıf sayılan Rişdin b. Sa'd'ın bulunduğunu söyler. Bk.Mecnıa', 1/264-265, 266.

(Züheyr rivayetinde: "Akabe Matında ve Bedir savaşında hazır bulunan Rifâa b. Râjî kastediliyor'1 diye ekledi.)
Hz. Ömer'in (Radıyaiiahuanh) yanındaydım. Ona:
'Zeyd b. Sabit mescitte insanlara[2029][18] Eşiyle beraber olduğu hâlde menisi gelmeyen kişi hakkında (gusül gerekmez diye), fetva veriyor' denildi.
Hz. Ömer:
ıOnu hemen hana getirin!' dedi ve yanına getirildi. Hz. Ömer:
ıEy kendisine düşmanlık eden, Rasûlullah'm mescidinde kendi görüşünle fetva verme seviyesine ulaştın mı?' Zeyd:
'Ben böyle yapmadım, ben ancak amcazadelerim[2030][19] Rasûlullah'tan (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) rivayet ettiğini naklettim.'
'Hangi amcazadelerini'
'(Amcazadelerimden olan) Übey b. Ka'b, (Ebû Eyyûb ve Rifâa b. RâfT den)'[2031][20]
Ben (Rifâa) hemen o gencin sözünü (açıklamaya) yöneldim ve:[2032][21]
'Rasûlullah döneminde böyle yapardık' diye cevap verdim. Hz. Ömer:
'Bunu Rasûlullah'a sordunuz nut'V diye sorunca:
'Bİz O (Peygamber'in) döneminde böyle yapar, gusül almazdık' dedim.
Hz. Ömer ashabı topladı ve hepsi su ancak sudan gerekir, fetvasında ittifak etti, ancak Hz, Ali ve Muaz b. Cebel dediler ki:
'(Erkeğin) sünnet uzvu (kadının) sünnet uzvunu aşarsa/girerse gusül gerekir.' Ayrıca Hz. Ali:
'Ey Mü'minlerin Emîri, bu konuda en bilgili olan Hz. Peygamber'in eşleridir' deyince Hz. Ömer, Hafsa annemize haber gönderdi, Hz. Hafsa:
'Benim (bu konuda) bilgim yok' dedi. Sonra Hz. Âişe annemize haber gönderdi ve Hz. Âişe:
'(Erkeğin) sünnet uzvu (kadının) sünnet uzvunu aşarsa/girerse gusül gerekir' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer kızdı ve şöyle dedi:
'Birinin böyle yapıp da gusül almadığı haberi bana ulaşırsa, onu (çok kötü) cezalandırarak bitkin/halsiz hale getiririm'[2033][22]

3- Meni Gelmese De (Erkeğin) Sünnet Uzvu (Kadının) Sünnet Uzvunu Aşarsa/Girerse Gusül Gerekir

422/730- Hz. Âişe annemizden (Radıyuiiahn anhâ):[2034][23]

RaiT b. Hadic'in başına gelen benzer bir hâdise de Îbn Itban'a gelmiştir. Bk. 418/726. hadis. Hadisin metninde "Hz.ÂİŞe'ye sorulduğu ve onun bu konuda bildiğini aktardığı" İfade edilir. Ayrıca hadis Hz. Âişe'den de nakledilir. Bk. 422/730.hadis.
2029[18] (Züheyr'in rivayetinde ise; "kendi görüşüyle" (fetva veriyordu) şeklindedir.
2030[19] Amcalar manasında olup (jUJi) kelimesinin çoğuludur. Ayrıca masdar olarak amcalık
manasına da gelir, babalık gibi. Bk. Râzi, Muhtar, 455; Ancak burada söz konusu edilen kişiler kendi amcaları değil, nesepleri çok yukarıda birleşen kişilerdir. Bunun için amcazadeler şeklinde terceme edildi.
2031[20] (Zühcyr rivayetinde; 'Amcazadelerim Übey b. Kâb, Ebû Eyyûb ve Rifâa b. Râfi'den" şeklinde nakletti.)
*Zeyd b. Sabit: Zeyd b. Sabit b. Dahhuk b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr el-Ensârî el-Hazrccî en-Neccârî. (Annesi: Nevvâr bt. Mâlik b. Muâviye b. Adİy b. Âmir b. Ganm b. Adiy b. Neccâr) (Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdii'l-ğâbe, Trc.no: 1824)
Amcazadeleri:
a-Ebû Eyyûb el-Ensârî: Hâlid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr el-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî. (Annesi: Hind bt. Saîd b. Amr b. İmriü'l-Kays b. Mâlik b. Sa'lebe b. Ka'b b. Hazrec b. Haris b. Hazrec) (Bk. İbnü'1-Esîr, age, Trc.no: 1361,5717)
b-Übey b. Ka'b: Übey b. Ka'b b. Kays b. Ubcyd b. Zeyd b. Muâviye b. Amr b. Mâlik b. Neccâr cl-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî. (Bk. İbnü'1-Esîr, age, Trc.no: 34)
c-Rifâa b. Râfî: RÎfâa b. Râfi b. Mâlik b. Aclân b. Amr b. Ziireyk el-Ensârî el-Hazrecî ez-Zürakî. (Annesi münafıkların elebaşı Abdullah b. Übey b. SelûFün kız kardeşi Ümmü Mâlik'tir). (Bk. İbnü'1-Esîr, age, Trc.no: 1686)
Dördünün de Hazrec kabilesine mensup olduğu görül inektedir. Zeyd b. Sâbit'İn nesebi, Ebû Eyyûb el-Ensârî ile Abd b. Avfia; Übey b. Ka'b ile Mâlik b. Neccâr'da birleşiyor. Rita'da birleştikleri yeri tesbit edemedik. Ancak, Hazredi olmaları amcazade olmalarının işaretidir.
2032[21] (Züheyr rivayetinde; (&ti) yerine (,oujı) lafzı ile nakledildi.)
2033[22] Hz. Ömer'in (Radıyallahü anh) böyle şiddetli konuşması/davranışı o dönemde, sadece cima ile gusül gerekmez, gusül İçin meni gelmesi şarttır görüşünün de bulunmasından olsa gerek. Ancak Hz. Ömer işin doğrusunu sahabe ile istişare edip, Hz. Peygamber'in (Sıdkıllalüi aleyhi ve sellem) eşlerine de sordurduktan sonra öğrenince doğru ile amel etme gayreti içine girdi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/100-103.
2034[23] Sened:
Sahih: Müsned, VI/47, H.no:24088; Diğer rivayet; VI/112, H.no:24698 "celese" lafzı ile; Benzer rivayetler için bk. VI265, H.no:26167:
Abdullah b. Rabâlı, Hz. Âişe'nİn yanına geidi ve: "Ben sana bir şey sormak istiyorum.
Fakat utanıyorum" dedi. Hz. Âişe: "Aklına geleni sor. Çünkü ben senin annenim" dedi.
Bunun üzerine ben: "Ey mü'minlerin annesi! Guslü gerektiren (durum) nedir?" diye sordum.

RaSÛlullah (Satlattahü aleyhi ve setİem)'.
"Erkek, (eşinin) dört uzvu (iki eli ve iki ayağı) arasına oturur ve sünnet uzvunu (kadının) sünnet uzvununa[2035][24] yapıştırırsa gusü! gerekir" buyurdu.[2036][25]

423/731- Amr b. Şuayb babası tarikiyle dedesinden[2037][26] (Radıyaiiaha nakleder:[2038][27]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"(Erkeğin) sünnet uzvu (kadının) sünnet uzvunu aşar/girer ve uzvun başı görünmezse, işte o zaman gusül gerekir."[2039][28]

424/732- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[2040][29]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Erkek, (eşinin) dört uzvu (İki eli ve iki ayağı) arasına oturur ve kendisini yorarsa -meni gelsin ya da gelmesin- gusül gerekir."[2041][30]

425/733- Saîd b. el-Müseyyib'den:[2042][31]
Ebû Musa, Hz. Âişe annemize (Radıyaiiaha anhâ) dedi ki: 'Ben senden utandığım hâlde, sana bir şey sormak istiyorum.' Hz. Âişe: 'Sor, utanma! Ben senin annenim' dedi.
O da eşiyle beraber olup da menisi gelmeyen erkeğin (gusül) durumunu sorunca, Hz. Âişe Peygamberimiz'den (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şunu nakletti: "Sünnet uzvu sünnet uzvunu aşar/girerse, işte o zaman gusül gerekir."[2043][32]

426/734- Muaz b. Cebel'den (Radiyallahu anh):[2044][33]

O: "Erkek ve kadının sünnet uzuvian birlcşİrse cünüplüğü gerektirir (İşte bu cünüplük de guslü gerektirir)" cevabını verdi.
Kavilerden Saîd diyor ki: Katâde bu hadisin peşinden şunu ekledi: "Hz. Âişe: 'Ben ve Rasûlullah böyle yaptık ve (bu sebeple) guslettik' " Bu ziyade hadisin bir parçası mı, yoksa Katâde'nin sözü mü bilmiyorum. (Ebû Mûsâ el-Eş'arî de benzer bir soruyu Hz. Âişe'ye sormuştur. İlgili rivayet için bk. 425/73 3.had i s).
Müsned, Vl/227, H.no:25778; VI/123. H.no:24795
VI/97, H.no:24536; Senedinde Ali b. Zeyd bulunmaktadır. Bu râvi için bk. 29/İ80.hadis. Mâlik, Taharet, 71-73, 75 (71.hadiste Hz.Ömer, Osman ve Âişe'nin sözü olarak nakledilir; 75.hadis ise İbn Ömer'in sözü olarak nakledilir); Müslim, Hayz, 88; Ebû Dâvûd, Taharet, 83, H.no:216; Tirmizî, Taharet, 80, H.no:I08-109 (Tirmizî: "Hadisi Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve Râfî' b. Hadîc de nakleder. Hz. Âişe'nin hadisi ise "hasen-sahihtir" der); İbn Mâce, Taharet, 111, H.no:608.
Ayrıca 425/733.hadise bk.
Buhârî ve Nesâî her ne kadar bu hadisi nakletmeseler de bab başlığı olarak yer vermişlerdir: Buhârî, Gusl, 28; Nesâî, Taharet, 129
Her İkisi de bu başlık altında Ebû Hüreyre'nin hadisini naklederler.
2035[24] Sıcak ülkelerde kadının cinsel organında kemiksi bir madde oluşur ve cimâı engeller. Bu nedenle söz konusu bölgelerde bazı kadınlar sünnet olurlar. Rivayetlerde geçen İki sünnet mahalli; kadın ve erkeğin cinsel organlarıdır.
2036[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/103-104.
2037[26] (Abdullah b. Amr b. Âs'tan)
2038[27] sened:
Hasen: Müsned, 11/178, H.no:6670; /6« A^âce, Taharet, 111, H.no:611 (BÛsırî, Haccâc b. Ertâd sebebiyle hadisin zayıf olduğunu, Fakat Müslim ve diğer muhaddislerin başka tariklerden hadisi naklettiklerini söyler).
2039[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/104.
2040[29] sened:
Sahih: Müsned, 11/347, H.no:8557; Diğer rivayetler: 11/520, H.no:10691, 10694; Benzer rivayetler için bk. 11/471, H.no:10039; 11/293, H.no:9082; 11/234, H.no:7197; Buhârî, Gusl, 28; Müslim, Hayz, 87; Ebû Dâvûd, Taharet, 83, H.no:2I6; Nesâî, Taharet, 129, H.no:191-192; Jbıı Mâce, Taharet, 111, H.no:610; Dtırimî, Vudû', 75, H.no:767.
İbnü'l-Esîr 4 şuabın: iki el, iki ayak olduğunu, bir diğer görüşe göre de iki ayak ve cimâdan kinaye iki şüfre (keskin bıçak) olduğunu söyler. Bk. en-Nihâyefî garibi'l-hadis, ş-a-b maddesi.
Heysemî, bu konuda şâlıid rivayetlere yer verir:
a-Bilâl'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî'nin Evsafında rivayet ettiğini, senedinde zayıf olan Muhammed b. İsmail b. Ali el-Vesâvisî'nin bulunduğunu söyler.
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde rivayet ettiğini, senedinde zayıf olan Câbir el-Cu'fî'nin bulunduğunu söyler.
c-Hz.Âişe, d-Alî ve e-İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anltüm) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde rivayet ettiğini, senedinde zayıf olan Ca'fer b. İsmail b. Ali el-VesâvÎsî'nin bulunduğunu söyler. Sadece İbn Mes'ud'dan nakleden bir diğer rivayeti ise Taberânî sika râvîler kanalı ile nakleder. Bk.Mecma', 1/267.
2041[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/104-105.
2042[31] Sened:
Sahih: Müsned, VI/97, H.no:24536; Benzer bir hâdiseyi Abdullah b. Rabâh anlatıyor: VI/265, H.no:26167 (Bu rivayet 422,730.hadisin dipnotunda zikredildi).
VI/161, H.no:25157 Mâlik, Taharet, 72-73; Müslim, Hayz, 88.
Ayrıca 422/730.hadise bk.
2043[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/105.
2044[33] Sened:

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
“Sünnet uzvu sünnet uzvunu aşar/girerse gusül gerekir.”2045[34]

427/735- Abdullah b. Sa'd (Radıyaiiaha anh):2046[35]
Rasûlullah'a (Saifoiiahu aleyhi ve seiiem), gusül gerektiren hâl, sudan sonra gelen suyun (mezinin) durumu, evimde ve mescitte namaz kılmanın ve hayız gören kadınla yemek yemenin hükmünü sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez.2047[36] Bana gelince, eğer şöyle şöyle yaparsam..." yâni gusül gerektiren hali zikretti ve dedi ki:
"Namaz abdesti alırım, cinsel organımı yıkarım" dedi ve guslün (nasıl alınacağını) anlattı.
"Sudan sonra suya gelince, o mezidir ve her erkekten mezi gelir. Ben bundan dolayı fercimi yıkar ve abdest alırım.
Mescitte ve evimde namaz kılma durumu ise, gördüğün gibi evim mescide ne kadar yakın ve benim için farz namazlar dışında evimde namaz kılmam, mescitte kılmamdan daha hoştur.
Hayızlı kadınla yemek yemeye gelince, onunla yemek yiyebilirsin!2048[37]"

4- İhtilâm Olduğunda (Rüya Gördüğünde) Menisi Gelen Kişinin Gusül Alması

428/736- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitaiıu anha):2049[38]
Rasûlullah'a (SaUdiahü aleyhi ve sefam), ihtilâm olduğunu (rüya gördüğünü) hatırlamadığı hâlde elbisesinde yaşlık gören kişinin durumu sorulunca şöyle dedi:
"Bu kişi gusül alır."
Rasûlullah'a, ihtilâm olduğunu hatırladığı hâlde elbisesinde yaşlık görmeyen kişinin durumu sorulunca da şöyle dedi:
"Bu kişinin gusül alması gerekmez."
ÜmmÜ Süleym (Radıyallahüanhâ):

Hasen: Müsned, V/234, H.no:21945; Taberânî, el-Mu'cemÜ'l-kebSr, VIII/291, H.no:7955.
Hadisin senedinde müphem bir râvî var, bu sebeble de rivayet zayıftır. Ancak hadisi destekleyen sahih rivayetler bulunmaktadır.
Heysemî, Bezzâr tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinden Ebû Bekir b. Ebû Meryem'in zayıf olduğunu belirtir. Taberânî'nin Kebir'inde Muaz'dan sonunda bir ziyâde ile bir başka rivayetini daha zikreder ve isnadının hasen olduğunu söyler. Bk,Mecma', 1/266-267.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Âişe'den (Radıyallalıü anhâ) şahidi: 422/730 ve 425/733.1ıadisler.
b-Abdullah b. Anır'dan (RadıyaUahüanhüma) şahidi: 423/73l.hadis.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahii anh) şahidi: 42 4/7 32.hadis.
2045[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/106.
2046[35] sened:
Sahih: Müsned, IV/342,'H.no:18908; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:211-212; Tirmizl Taharet, 100, H.no:133 (Tirmizî, "hasen-garib" olduğunu belirtir. Ahmed Muhammed Şâkir şerhinde Haram b. Hakîm hakkında şunları ifade eder: "Haram b. Muâviye bazı senedlerde Haram b. Hakîm olarak zikredilir. Bu zat aynı şahıstır. Adı: Haram b. Hakîm b. Hâlid b. Sa'd b. el-Hakîm el-En sân* di r. Buhârî -Hatîb el-Bağdâdî'nin de söylediği gibi- bu şahsı farklı İki kişi olarak değerlendirdiği için hata etmiştir. Iclî ve Dârekutnî bu zatı sika; bazıları da –İbn Hazm Muiıallâ'smda 26O.meselede- mesncdsiz olarak zayıf saymıştır. İbn Hıbbân SÎkât'ında zikreder. İbn AsâkÎr'ııı Târihu'd-Dimaşk isimli eserinde -IV/104- bu râvi hakkında bilgi bulunmaktadır. Hadisin derecesi hasen değil sahihtir. Ayrıca bk. Tinnizî, Taharet, 83, H.no:I14.hadisin şerhi); İbn Mâce, Taharet, 130, H.no:651; İkâme, 186, H.no:1378 (Bûsıri Zevâid'inde, isnadının sahih, râvilerinin sika olduklarını söyler); Dârimî, Vudû', 108, H.no:1078, 1080; İbn Sa'd, Tabakat, VII/193;
Haram b. Hakîm'in, Tirmizî ve Nesâî birer, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî ikişer, Ahmed b. Hanbel ise üç rivayetini nakleder. Haram b. Hakîm'in ismi Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce'nin bir rivayetinde, Ahmed b. HanbePin ise iki rivayetinde Haram b. MuâvÎye olarak zikredilir.
Hadisin hayızla ilgili kısmı için bk. 23/827.hadis. Mezi ile ilgili Ali, Ammâr ve Mikdâd'ın müzâkeresi için bk. 84/392.hadis.
2047[36] İbn Hacer metindeki cümleyi, şeklinde anladığı için burada; Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez* anlamında terceme edildi. (Bk. Fethu'l-Bârî, 1/229); Ancak bu cümlenin onu açıklmayı terk etmez, şeklinde de anlaşılması doğrudur. (Bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX/58).
2048[37] Bu mana için bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, 1/352.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/106-107.
2049[38] Sened:
Sahih: Müsned, VV256, H.no:26073; £M DâvöJ, Taharet, 94, H.no:236; Tirmizî, Taharet, 82, H.no:l 13 (Tirmizî, senedindeki Abdullah b. Ömer el-Ömerî'yi hafızası sebebiyle Yahya b. Said'in zayıf saydığını söyler. Ahmed Muhammed Şâkir ise şerhinde şunları ifade eder: "Abdullah (v.171-172/788) ve Ubeydullah (v. 147/764), Ömer b. Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattâb'm iki oğludurlar. Her ikisi de Medîne âlimlerindendir. Ubeydullah yaşça ve ilmen daha büyüktür ve Medîneli meşhur yedi fakîhten / fukahâ-i seb'adan biridir. Kardeşi Abdullah ise hocalarının büyük bir bölümünde kendisi ile ortak olmakla birlikte, kendisinden hadis rivayet etmiş fakat o Abdullah'tan hiçbir nakilde bulunmamıştır. Abdullah'ın hafızasında her ne kadar tenkid bulunmuş olsa da o sika biridir, Çünkü Osman ed-Dârimî Yahya b. Main'in bu zat hakkında "sâlih-sika" dediğini nakleder. Dolayısıyla isnadı sahihtir." Ayrıca Ahmed Muhammed ŞâkÎr Şevkânî'nin olumsuz değerlendirmesini tenkid ederek kıssanın aslının Buharı ve Müslim'in Sahih'inde de bulunduğunu ilâve eder); İbn Mâce, Taharet, 112, H.no:612; Dârimt, Vudû\ 77, H.no:771.
Abdullah b. Ömer el-Ömerî'nin rivayetini Müslim mu tabaat hadisi olarak nakleder. Bk. Sahih, Hudûd, 6; Âdâb, 2 (bu rivayette kardeşi Ubeydullah mütâbidir. Abbâd b. Abbâd bu iki kardeşten bu hadisi h.147 yılında işitmiştir); Müslim iki, Nesâî üç, Dârimî altı, Ebû Dâvûd 10, İbn Mâce 16, Tirmizî 12 ve Ahmed b. Hanbel 79 rivayetini nakleder. Tirmizî bazı hadislerinde sükût etmiş (H.no-.HO, 820,2332,2834}, bazılarında Yahya b. Saîd el-Kattan’ın zayıf saydığını söylemiş (H.no:172, 346, 2185, 113, 1891), bir kısmında ise Hasen olduğunu söylemiştir.(H.no:854, 3432).Bir hadiste ise “Sika raviler ondan hadis naklederler” der.

'Kadın da bunları görürse gusül almalı mıdır?' diye sorunca Peygamberimiz buyurdu ki:
"Kadınlarda erkeklerin kardeşleridir (benzerleridir).2050[39]"

429/737- (Enes b. Mâlik'in annesi) Ümmü Süleym'den (Radıyallâhü anhâ):2051[40]
Ümmü Süleym, Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'ye (â) komşuydu ve yanma gelirdi. Rasûlullah (SaUoitahu aleyhi ve seiiem) gelince Ümmü Süleym:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın rüyasında kocasıyla beraber olduğunda gusül gerekir mi, görüşün nedir?' diye sorunca Ümmü Seleme annemiz dedi ki:
'Ellerin topraklansın, 2052 [41] ey Ümmü Süleym, Rasûlullah'ın yanında kadınları rezil ettin.' Ümmü Süleym:
'Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez. 2053 [42] Bize problem olan bir meseleyi, Rasûlullah'a sormam benim açımdan o konuda kör/habersiz kalmamdan daha iyidir.' Rasûlullah Ümmü Seleme annemize dedi ki:
"Asıl senin etlerin topraklansın!
Evet, ey Ümmü Süleym! Islaklık/Su gördüğünde o kadına gusül gerekir."
Ümmü Süleym:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Bu durumda) kadından su gelir mi?' Rasûlullah:
"Çocuğu kendisine başka nasıl benzeyecek? Kadınlar erkeklerin kardeşleridir (benzerleridir)."2054[43]

430/738- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaüahü anhâ):2055[44]
Ümmü Süleym (Radıyaiiahü anhâ)2056[45] dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın rüyasında kocasıyla beraber olduğunu görürse gusül gerekir mi?' Rasûlullah (Saiiaiiahtı aieyiu w seiiemy.
"Evet, kadın ıslaklık/su gördüğünde (gerekir)" dedi. Ümmü Süleym:
'O böyle yapar mı? (Islaklık olurmu?)' Rasûlullah:
"Elin topraklansın, çocuğun dayı/teyze2057[46] tarafına benzemesi ancak bundan kaynaklanır. İki nutfeden hangisi rahime önce ulaşırsa, benzerine galip gelir."2058[47]
§İkinci tarikten gelen rivayet:
Zeyneb annesi Ümmü Seleme'den (Radıyaiiaimanhâ) nakletti: Ümmü Süleym (Radıyaihhu anim) dedi ki:

2050[39] Yani bir parçasıdır/yarısıdır. Ahlakta yaradılışta onlar gibidir. Çünkü Havva, adem'den yaratılmıştır.Bk. İbnü'l-Esir, NÎhaye, II/440.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/107-108.
2051[40] sened:
Sahih: Müsned, VI/377, H.no:26996;' Benzer rivayet için bk. VI/376, H.no:26992; Mâlik, Taharet, 84 (Bu rivayetle Ümmü Süleym'e hitabeden Hz.Aişe'dir -Radıyallâhü anhümâ-); Bıthârî, İlim, 50; Müslim, Hayz, 32; Tinnizh Taharet, 90, H.no:I22 (Hadisin "hasen-sahilı" olduğunu söyleyen Tirmizî, Enes'in annesi Ümmü Süleym bt. MÎlhân, Havle, Aişe ve Enes'ten -Radıyallâhü anhüm- de rivayetlerin bulunduğunu belirtir); Nesât, Taharet, 131, H.no:195, 197; İbn Mace, Taharet, 107, H.no:600, 601.
Hz.Âişe'den (Radıyallâhü anhâ) şahidi için bk.433/741.hadis.
Havle bt. Hakîm'den (Radıyallâhü anhâ) şahidi için bk. 433/741.hadis.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nÎn Sünen'ine yaptığı şerhinde isnadının sahih olduğunu söyler.
Heysemî, hadisin (Buhârî ve Müslim'in) Sahih'lerinde özet olarak bulunduğunu ancak İshak'm Ümmü Süleym'den bu hadisi işitmediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/267-268. Ahmed Muhammed Şûkir ise Dârimî'nin Sünen'inde (bk. Dârimî, Vudû', 76, H.no:770) mevsul ve Enes'in rivâyeli olarak nakledildiğini ifade eder. Ayrıca hakkında ihtilâf edilen Dârimî'nin hocası Muhammed b. Kesîr es-Selefî haricinde râvÎlerinin sika, isnadının sahih olduğunu, Ümmü Süleym'den sahih ve sabit olan bu rivâyelin Hz.Âişe'den nakledilen (428/736) hadisin de şahidi olduğunu söyler.
Bazı nüshalarda Ahmed b. Hanbel'in hocası Muğîre olarak zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in Muğîre isimli bir hocası yoktur. Doğrusu Ebu'l-Muğîre'dir. Ebu'l-Muğîre'nin İsmi Abdülkuddûs b. el-Haccâc el-Havlânî'dir.
Ümmü Seleme'den (Radıyallâhü anhâ) şahidi İçin bir sonraki hadise bk.
2052[41] Bu cümle sitemli olarak söylenen dua cümlesidir ve zemmetmek çin kullanılır.
2053[42] Bu mânâ için bk. Müsned tr. H.no: 427/735 ve İlgili dipnot.
2054[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/109-110.
2055[44] Sened:
Sahih: Müsned, VI/308-309, H.no:26510; İkinci rivayet: VI/302, H.no:26458; Üçüncü rivayet: VI/306, H.no:26492; Benzer rivayet için bk. VI/292, H.no:26383: Mâlik, Taharet, 85; Buharı, İlim, 50; Müslim, Hayz, 7; Tirmm, Taharet, 90, H.no:122 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 131, H.no:197; İbn Mâce, Taharet, 107, H.no:600.
Ümmü Süleym'den (Radıyallaha anhâ) şahidi için bir önceki hadise bk.
2056[45] (RâvÎ Haccac dedi ki: Burada Ebu Talha'nın karısı kastediliyor.)
2057[46] Anne tarafından yakını olduğu İçin dayı/teyze olarak lerceme edildi.
2058[47] (Râvi Haccac rivayetinde; alnın topraklansın... diye nakletti.)

'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez.2059[48] Kadın ihtilâm olduğunda (rüya gördüğünde) gusül gerekir mi?'
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Evet, kadın ıslaklık/su gördüğünde (gerekir)" dedi.
§Üçüncü tarikten gelen rivayet:
Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiahu anhây.
ÜmmÜ Süleym (RadıyallahU anhâ), Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) geldi ve rüyasında erkeğin gördüğünü gören bir kadının durumunu (ilgili hükmü) sordu. Rasûlullah:
"Bu kadın ıslaklık/su görürse gusül alsın!" dedi. Ümmü Süleym: 'Kadınları rezil ettin, bir kadın rüyasında böyle görür mü?' deyince
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Elin topraklansın, o hâlde çocuğu kendisine başka ne ile/hangi sebeple benzeyecek?"2060[49]

431/739- İbn Ömer'den (RadıyaiiaM anhama):2061[50]
Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym (Radıyaiiaha anhâ), Rasûlullah'a
(Sailallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle SOrdu:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Rüyasında erkeğin gördüğünü bir kadın görürse, (hüküm nedir?)' Rasülullah buyurdu ki.
"Kadın bunu görür ve suyu İnerse, gusül alsın!"2062[51]

432/740- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):2063[52]
(Annesi)2064[53] Ümmü Süleym (Radıyaiiaim anhâ) Hz. Peygamber'e, rüyasında bir erkeğin gördüğünü gören kadının durumunu, sordu. Rasûlullah (SaUaiiahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden kim bunu görür ve suyu inerse gusül alsın!" Ümmü Seleme (Bir rivayette: Rasülullah'ın eşi utanarak):
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Kadında) bu şey olur mu'?' diye sorunca Rasûlullah şöyle dedi:
"Evet, erkeğin suyu koyu beyaz, kadının suyu ise açık sarıdır. (Karı kocadan) hangisinin suyu öne geçerse ya da baskın gelirse, çocuk ona benzer."2065[54]

433/741- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anh):2066[55]
Bir kadın Peygamberimiz'e (Saiiaüaim aleyhi ve seiiem):
'Kadın ihtilâm olur (rüya görür) ya da ıslaklık/su bulursa gusleder mi?'
Rasûlullah:

2059[48] Bu mana için bk. Müsned tr. H.no: 4211135 ve ilgili dipnot.
2060[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/110-111.
2061[50] Sened:
Hasen: Müsned, 11/90, H.no:5636; Benzer rivayet için bk. VI/376, H.no:26992
Heysemî, bu hadisin râvîlerinden Abdülcebbâr b. Ömer el-Eylî'nin İbn Main ve diğerleri tarafından zayıf, Muhammed b. Sa'd tarafından da sika sayıldığını (bk.Tabakât, VII/207), diğer râvîlerin ise sika olduklarını belirtir. BkMecına', 1/267.
Abdülcebbâr b. Ömer el-Eylî'nin iki rivayetini İbn Mâce, birer rivayetini de Ahmed b. Hanbel nakleder. Buhârî: "Kuvvetli değildir" der. Jik.Duafâ, 24; Tirmİzî de bu zâtın zayıf sayıldığını söyler. Bk. Tirmizî, Edeb, 72, H.no:2854; Bûsirî bu râvi hakkında bir başka hadisin değerlendirmesinde zayıf olduğunu söyler. Yahya b. Maîn, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin zayıf saydığını, Buhârî'nin "Münker rivayetleri vardır", Nesâî'nin "sika değildir", Dârekutnî'nin: "metruk", Ibn Yûnus'un "münkeru'l-hadis" İbn Sa'd'ın "sika idi" dediklerini nakleder. Bk. İbn Mâce, Ezan, 7, H.no:734; Sıyâm, 14, H.no:1671.
Hadis 429-430,432/737-738,74O.hadislerle kuvvetlenir.
2062[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/112.
2063[52] Sened:
Sahih: Mümed, IH/121, H.no:12l62; Diğer rivayet: m/282, H.no:13945; Benzer rivayet için bk.III/199, H.no:12989; Müslim, Hayz, 29-31; Nesâî, Taharet, 13], 133, H.no:195, 200 (Enes'ten); İbn Mâce, Taharet, 107, H.no:601; Dârimî, Vudû', 76, H.no:770.
İbn Abbas'tan nakledilen rivayette Yahûdîlerin dört (bir rivayette beş) soru ile Hz. Peygamber'i (Sallallalm aleyhi ve sellem) sınamaianndaki sorulardan biri de bu özelliği idi.
Mümed, 1/278, H.no:2514; 1/274, H.no:2483 (Bu rivayetin tamamı, Kur'ân'ın Faziletleri bölümünde 165/7080 ve Peygamber Efendimiz başlığı altında 204/9613.hadislerde zikredilecektir. Hadisin bir parçası için bk. 366/674.hadis).
2064[53] Bir rivayette şeklinde geçmektedir. Yani Enes'in annesi Ümmü Süleym, demektir.
2065[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/112-113.
2066[55] Sened:
Sahih: Müsned, VI/92, H.no:24491; Mâlik, Taharet, 83; Buharı, İlim, 22; Müslim, Hayz, 32-33; Ebu Dâvud, Taharet, 95, H.no:237; Nesâî, Taharet, 131, H.no:196; İbn Mâce, Taharet,112, H.no:612; DârimT, Vudû', 76, H.no:769.

"Evet" dedi. Hz. Âişe:
'Ellerin topraklansın' deyince,
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onu bırak, çocuğun benzemesi ancak bundan olur. Kadının suyu erkeğin suyundan baskın gelir de (rahime ulaşırsa) çocuk dayılarına/teyzelerine benzer, (ama) erkeğin suyu onun suyuna baskın gelirse çocuk (amcalarına/halalarına)2067[56] benzer."2068[57]

434/742- Havle bt. Hakîm (Radıyaiiaha aıhâ):2069[58]
Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem), rüyasında bir erkeğin gördüğünü gören kadının durumunu, sordu. Rasûlullah dedi ki:
"Su inmedikçe gusül gerekmez, tıpkı erkeğin suyu (menisi) inmedikçe guslün gerekmemesi gibi."
§İkinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber'in teyzelerinden biri olan Havle bt. Hakîm es-SülemÎyye (RadiyallaM anhâ)'.
Rasûlullah'a, kadının ihtilâm olma durumunu sorunca Peygamberimiz: "Gusül alsın!" dedi.2070[59]

5- Cünüp Olmayan Kur'ân Okuyabilir

435/743- Abdullah b. Selime anlatıyor:2071[60]
Ben ve iki kişi Hz. Ali'nin (Radıyaiiaim anh) yanma girdik: onlardan biri kavmimden olup, diğeri de Benî Esed'e mensup olduğunu zannettiğim kişiydi. Hz. Ali bu ikisini itibarlı (örnek) şahıslar olarak gönderdi ve dedi ki:
'Siz ikiniz, iri/kuvvetli insanlarsınız, o hâlde dininizi kuvvetlendirin/cihadedin!'2072[61]

2067[56] Bu ziyâde Müslim ve Beyhakî rivayetlerinde bulunmaktadır.
2068[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/113-114.
2069[58] Sened:
Sahih: Müsned, VI/409, H.no:27186; İkinci rivayet: VI/409, H.no:27187 (Atâ el-Horasânî de Said b. el-MüseyyÎb kanalıyla Havle'den nakleder); Nesâî, Taharet, 131, H.no:198 (Atâ el-Horasânî kanalıyla); İbn Mâce, Taharet, 107, H.no:602 (Ali b. Zeyd sebebiyle zayıftır); Dârıınî, Vudû', 76, H.no:768 (Atâ el-Horasânî kanalıyla).
Hadisin birinci tarikinde Ali b. Zeyd (b. Abdullah) b. Cüd'ân, ikincisinde ise Atâ el-Horasânî bulunmaktadır.
Atâ b. Ebû Müslim (Meysere/Abdullah) el-Horasânî (v.135/752): İbn Hacer bu zat hakkında; "Saduktur, çok hata yapar, irsal ve tedlis yapar. Buhârî'nin Atâ'nın hadislerini SahÎh'inde naklettiği görüşü doğru değildir" der. Bk.Takrîb, Trc.no:4600; Zehebî de Muâz ve diğer sahâbîlerden İrsal yaptığını belirtir. Ebu'l-Vefa, Kâşifin haşiyesinde irsal yaptığı sahabenin isimlerini şu şekilde sıralar: İbn Abbas, İbn Ömer, Enes, Osman, Ebu'd-Derdâ, Muğire b. Şu'be, Muâz b. Cebel, Ebû Müslim el-Havlânî ve Ebû Hüreyre... Yahya b. Maîn:"Sahabeden hiçbirine yetiştiğini bilmiyorum" der. Yahya b. Main'İn bir başka sözünde ise İbn Ömer'e yetiştiği fakat ondan hadis işitmediği belirtilmekledir. Bk.Kâşif, Trc.no:3805; Mâlik kendi hocası Atâ el-Horasânî'nin dört, Müslim (mütâbî olarak) ve Dârimî bir, Tirmizî ve Nesâî iki, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce sekiz, Ahmed b. Hanbel on yedi rivayetini nakletti. Tirmizî rivayetlerinden biri için "hasen-sahih (bk. Cum'a, H.no:613), diğeri için hasen (Fezâilü'l-cihâd, H.no;1639) hükmü verir. Yahya b. Main, İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel ve DârekutnÎ bu râvîyi sika sayan âlimlerden birkaçıdır.
Aıi b. Zeyd b. Abdullah b. Cüd'ûn: Heysemî, Ali b. Zeyd 'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade eder. Mk.Mecma', 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaz. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, Vl/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid eder. İşte bu sebeble bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhaınıned Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Radâ, H.no:1146; Fİten, H.no:2192; Zühd, H.no:2330; İsti'zân, H.no:2698; Edeb, H.no:2829; Tefsir, H.no:3168; Menâkıb, H.no:3615, 3753, 3902; Sadece sahih dediği de olur: Cuma, 39, H.no:545; Yalnızca hasen hükmü verdiği hadisler İçin bk. Cuma, H.ı;o:589; Savm, H.no:764; Fiten, H.no:2248, 2254; İlim, H.no:2678; Tefsir, H.no:299l, 3107, 3142, 3148, 3187, 3206; Deavât, H.no:3455; Menâkıb, H.no:3854; Müslim bir, Tirmizî yirmi altı, Nesâî iki, Ebû Dâvûd on iki, İbn Mâce yirmi üç, Dârimî on ve Ahmed b. Hanbel 258 rivayetini nakleder. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk.
Bennâ bu konunun Abdullah b. Amr b. Âs ("Büsre sordu" şeklinde) ve Ebû Hüreyre'den şahidinin bulunduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emûnî, 11/120.
2070[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/114-115.
2071[60] sened:
Sahih: Müsned, 1/107, H.no:840; Benzer rivayetler için bk. /84, H.no:639; 1/124, H.no:1011; Ebû Dâvııd, Taharet, 90, H.no:229; 1/90. H.no:686 (Haris b. A'ver sebebiyle zayıftır); 1/83, H.no:627; 1/134, H.no:1123 (43 6/744.had ise bk); 1/110, H.no:872 (437/745.hadise bk); Ebû Dâvûd, Taharet, 90, H.no:229: Tirmizî, Taharet, 111, H.no:146 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 171, H.no:265-266; İbn Mâce, Taharet, 105, H.no:594; Humeydî, 1/31, H.no:57; İbn Huzeyme, 11/104, H.no:208; İbnil'l-Cârâd, 34, H.no:94; Ebû Ya'lâ, 1/288, H.no:348; 1/326, H.no:406; 1/400, H.no;524; 1/436, H.no:579; Dârekutnî, 1/119; Hâkim, Müstedrek, 1/253, H.no:541 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in Abdullah b. Selime ile delil getirmediklerini, fakat hadisin bu râvi ile nakledilmiş olduğunu söyler. Zehebî de bu görüştedir); Makdisî, Muhtara, 11/215, H.no:597 (isnadı sahih).
Bennâ: "Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân, Hâkim, Bezzâr, Dârekutnî ve Beyhakî rivayet etti. İbn Hıbbân, İbnü's-Seken, Abdülhak ve Beğavî Şerhu's-Sünne'de hadisi sahih saydılar. İbn Huzeyme: "Bu hadis sermayemin üçle biridir" derken (ki bu söz Şu'be'ye de nisbet edilir. Bk.Hatîb el-Bağdâdî, el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî, 11/122) Şu'be: "Bundan daha iyi bir rivayette bulunmadım" demiştir. Şafiî, hadisçilerin bu hadisi sabit saymadıklarını, Mâlik de hadisin râvilerinden Abdullah b. Selime'nin son zamanlarda değiştiğini, bu hadisi de o dönemlerde naklettiğini söylerler. Hatttâbî, Ahmed b. Hanbel'in bu hadiste hata ettiğini belirtir. Hafız İbn Hacer de bu rivayetin hasen kabilinden dolayısıyla delil getirilmeye uygun bir hadis olduğunu (bk.Fethu'l-Bârî, 1/408, Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/348) ifade eder" der. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/120-121.
Abdullah b. Selime el-Murâdî hakkında Zehebî: "SuveylÎh/sâlih sayılır" ifadesini kullanırken, İbn Adiy'in: "Kendisinde bir beis olmamasını umarım", Buhârî'nin: "Hadisinde mutâbaal yapılmaz" dediklerini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:2760. İbn Hacer ise: "Sadûktur, hâlizası (sonradan) değişti" der. Bk. Trc.no:3364.
Ahmed Muhammed Şâkir, gerek Müsned lahricinde gerekse Tirmizî şerhinde bu râvinin hadislerini sahih saymıştır.
Ayrıca bir sonraki 436/744. ve 112/420.hadislere bk.

Sonra Hz AH tuvalete gitti, ihtiyacını gördü ve çıktı, sudan bir avuç alıp bununla ellerini ovaladı. Sonra Kur'ân okumaya başladı. Bizim kendisini yadırgadığımızı görünce şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvalet ihtiyacım görüp çıktı ve Kur'an okudu, bizimle birlike et yedi. Cünüplük dışında hiçbir şey onun Kur'an okumasına mani değildi.'[2073[62]]

436/744- Hz. Ali (Radıyaitaha anh) dedi ki:[2074[63]]

Cünüp olmadığı sürece Rasûlullah fSaUatiahu aleyhi ve seiiem) bize Kur'an okuturdu.[2075[64]]

437/745- Ebu'l-Garîften:[2076[65]]
Hz. Ali'ye (Radıyaitaim cmhüm) abdest suyu getirildi; üçer kere ağzına su alıp gargara yaptı, burnuna su çekti, üç kere yüzünü yıkadı, ellerini dirsekleriyle beraber üçer üçer yıkadı, sonra başını mesh etti, ayaklarını yıkadı ve dedi ki:
'Rasûlullah'ı (SaiiaUahü aleyhi ve seiiem) işte böyle abdest alırken gördüm, sonra Kur'an'dan bir bölüm okudu ve şöyle dedi:
"Bu durum cünüp olmayan için geçerlidir. Ama cünüp olan kişi okuyamaz, bir âyet de olsa, (okuyamaz.)"'[2077[66]]

438/746- Hz. Ali'den (RadıyaUahü anh):[2078[67]]

2072[61] Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/262-263; Ya da sevdiğiniz amele devam edin, anlamındadır. (Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, III/259)

2073[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/115-117.

2074[63] sened:
Sahih: Müsned, 1/83, H.no:627; Mükerrer için bk. 1/134, H.no:1123; Ebû Dâvûd, Taharet, 90, H.no:229; Tirmtâ, Taharet, 111, H.no:146 (Hasen-Sahih); NesâÎ, Taharet, 171, H.no:265-266; İhn Mâce, Taharet, 105, H.no:594; İbn Hıbbân, 111/79, H.no:799. Ayrıca bir önceki 435/743 ve 112/420.hadislere bk.

2075[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/117.

2076[65] sened:
Sahih: Müsned; 1/110, H.no:872;Ebu Davud Taharet, 51, H.no:lll-117; Tirmm, Taharet, 34, 37, H.no;44,48 (Hasen^Salıih); Nesâî, Taharet, 74-79,93, H.no:91-96,115; Dârimî, Vudû', 31, H.no:707.
Hadisin sünenlerdeki rivayetleri sadece abdestle ilgili kısmıdır. Cünüp ile ilgili kısmını Ebû Ya'lâ muhtasar olarak nakleder. Heysemî, Ebû Ya'Iâ'nın râvilerinİn sika olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/276.
Ayrıca 112/420.hadise bk.

2077[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/117-118.

2078[67] Sened:
Sahih: Müsned, 1/83, H.no:632; Mükerrer için bk. 1/139, H.no:1172; Benzer rivayetler için bk. 1/104, H.no:815;
Müsned'deki benzer rivayetler şu lafızlarla rivayet edilir (Bu hadislerin tercemeleri "Libâs ve Zînet" konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-167/7178-7l90.hadislerde) terceme edilecektir. Burada metinlerini vermekle yetiniyoruz):
1/85, H.no:647;
1/107, H.no:845 lafzı ile; 1/150, H.no:1289:
(Bu İki rivayetin senedinde Câbir el-Cu'fı bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Ayrıca hadis munkatıdır. Abdullah b. Nüceyy, Hz.Ali'den hadis İşitmedi);
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in bu konuda İlâve ettiği üç rivayet:
1/148, H.no:1269 (Bu rivayet Zevâid'dendir. Amr b. Hâlid sebebiyle zayıf sayılmıştır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın şeyhi Ebû Selm Halil b. Selm de meçhuldür. İbn Ebû HâtÎm bu görüştedir. Bk.Cerft, III/381; İbn Hıbbân da Kitâbü'l-Mecrûhîıi'de zikreder. Bk. H/286-287)
1/146, H.no:1246-1247 (Bu rivayet de Zevâid'dendir. Amr b. Hâlid sebebiyle zayıf sayılmıştır. Ayrıca Habbe b. Ebû Habbe meçhuldür.
Habîb b. Ebû Sabit (Kays/Hind) b. Dîtâr el-Esedî Ebû Yahya el-Kûfî (v.119/737): SÎka ve büyük bir fakihtir. Fakat irsal ve tedlisi çoktur. Bkjbıı Hacer. Takrîb, Trc.no: 1084. Zehebî ise "Sika, müctehid ve fakİh biri idi" der. Ek.Kâşift Trc.no:902. Buhârî on altı, Müslim on yedi, Tirmizî ve İbn Mâce yirmi dört, Nesâî yirmi sekiz, Ebû Dâvûd yirmi bir, Dârinıî altı ve Ahmed b. Hanbel 126 rivayetini nakleder. Habbe b. Ebû Habbe de Habîb b. Ebû SâbÎt olabilir. Amr b. HâlÎd ismini bu şekilde kullanmış olabilir. Üsâme b. Zeyd'in Habib b. Habîb (sevgili oğlu sevgili) şeklinde tanındığı gibi. Çünkü gerek Üsâme gerekse Zeyd Allah Rasûlü'nün çok sevdiği kimselerdi.
Amr b. HâlÎd Ebû Hâlid el-Kuraşî el-Kûfî hakkında "kezzâb" ve "hadis uydurur" ifadesi kullanılmıştır. Ahmed b. Hanbel: "Kezzâbdir, Zeyd b. Ali'den mevzu hadisler nakleder" der. Ebû Dâvûd es-Sicistânî "kezzâb", Buhârî ise "münkeru'l-hadis" hükmü verir. Zehebî "onu yalancı saydılar" derken, İbn Hacer "metruk" hükmü verir. Yalancı sayanın da VekT olduğunu belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:4150; Takrîb, Trc.no:5021; Ahmed b. Hanbel'in Müsned'nıde bu iki hadisin dışında rivayeti yoktur. Bunlar da Abdullah'ın ziyadeleridir. İbn Mâce'nin Sünen'inde de iki rivayeti bulunmaktadır. Bûsırî bu hadisler hakkında değerlendirmede bulunurken Aınr b. Halid'in Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main tarafından yalancı; Buhârî tarafından "münkeru'l-hadis"; Veki' ve Ebû Zür'a tarafından "hadis uydurur"; Hâkim tarafından da "Zeyd b. Ali'den mevzu hadisler nakleder" şeklinde tenkid edildiğini söyler. Bk. İbn Mâce, Taharet, 134, H.no:657; Cenâiz, 8, H.no:1462. Heysemî, senedinde zayıflığında icma bulunan Amr b. Halid'in varlığına dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/286. Eserinin bir başka yerinde Ahmed, İbn Main ve Dârekutnî'nin bu râviyi yalancı saydıklarını söyler. Bk. Mecma', 111/94. Âmir Hasan Sabri hadisin i sn âdi arının metruk olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmedb. Hanbelfi'l-MUsned, H.no:103-105;
Ebû Dâvûd, Taharet, 89, H.no;227; Libâs, 45, H.no:4152; Nesâî, Taharet, 168, H.no:26I; Sayd, 11, H.no:4278; İbn Mâce, Libâs, 44, H.no:3650; Edeb, 17, H.no:3708; Dârimî, İsti'zân, 34, H.no:2666; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, IV/282; İbn Hıbbân, 11/257; Hâkim, Müstedrek, 1/278, H.no:611 (Hâkim, hadisin sahili, senedindeki râvilerden Abdullah b. Yahyâ'nin Kûfeli sika râvilerden olduğunu söyler. Zehebî de bu görüştedir); İbn Nücey, Abdullah b. Nücey'dir. Babası aracılığı ile Hz. Ali'den hadis alır. Bizzat kendisinin aldığı rivayetler munkatıdır. SeneddekÎ Ebû Zür'a İse İbn Amr b. Cerir'dİr.
Bennâ ise hadisin Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından nakledildiğini belirttikten sonra Nevevî'nin "isnadı ceyyiddir" dediğini ifade eder. Bk.Bülûğu't-emânî, U/122.
a-Ebû Talha el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, ÎV/29, H.no:16305; IV/2S, H.no:16298; IV/30, H.no:16321; Tirmizî, Edeb, 44, H.no:2804; Nesâî, Sayd, 11, H.no:4279; Zînet, 111, H.no:5344-5347; İbn Mâce, Libâs, 44, H.no:3649;
b-Meymûne'den (Radıyallahüanlıâ) şahidi İçin bk. Nesâî, Sayd, II, H.no:4280;
c-Aişe'den (Radıyallahü anM) şâlııc'i için bk. İbn Mâce, Libâs, 44, H.no:3651;

Hz. Peygamber (Sallaltahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Cünüp, resim ve köpek olan eve melekler girmez."2079[68]

Açıklama

Melekler Allah'a sürekli itaat eden varlıklardır. İnsanların amellerini yazan/kaydeden Kiramen Kâtibin melekleri insanla her yerde bulunur, ancak tuvalet ve cima gibi özel durumlarda dışarı çıkarlar.
Bu rivayette kastedilen melekler rahmet ve bereket melekleridir. Bu meleklerin bir eve girmeme sebepleri;
1- Cünüp: Bundan kasıt guslü sürekli geciktirip namaz vakitlerini geciktiren kişilerdir. Onların bu sorumsuz hali melekleri uzaklaştırır.
2- Resim/Heykel: Ulemânın ittifakı ile insan ve hayvan gibi canlıların resimleri/heykelleri daha sonra tapınma sebebi olduğu için oradan melekler uzaklaşır.
3- Köpek: Köpeklerin genelde pis olması sebebiyle evlere konulması doğru değildir ve meleklerin gelişini engeller.2080[69]

6- Gusül Alırken Perde Çekmek Gerekir

439/747- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüım):2081[70]
Rasûlullah (Saitaiiahü aleyhi ve sellem) Hz. Ali'ye emretti de ona gusül için su getirdi, sonra Hz. Peygamber ona bir parça kumaş verdi ve şöyle buyurdu: "Bana bir perde çek ve sen de sırtını dön!"2082[71]

440/748- Enes b. Mâlik'ten (Radıyailahü anh):2083[72]
RaSÛluIlall (SaHaüahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmran'ın oğlu Musa (Aieyiusseiâm) suya gireceğinde, su avret mahallini bitmedikçe2084[73] elbisesini çıkartmazdı."2085[74]

---

d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anlüima} şahidi için bk. Buhârî, Bed'ü'l-haİk, 17; Libâs, 88,92, 94, 95.
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/90, H.no:l 1797; Mâlik, İsti'zân, 7; Tirmizî, Edeb, 44, H.no:2805 (lıasen-sahih);
Meleklerin giremeyeceği evler ile ilgili şu rivayetlere de bk. Buhârî, Buyu', 40; Bed'ü'1-halk, 17; Nikâh, 76; Meğâzî, 12; Libâs, 88, 92, 94, 95; Müslim, Libâs, 81-82; Ebû Dâvûd, Hâtem, 6; Tirmizî, Edeb, 44.
Hz.Ali, Ebû Talha el-Ensâri, Meymûne, Üsâme b. Zeyd, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Büreyde'den (Radıyallahü anhüm) nakledilen rivayetler Kati ve Cinâyât konusunun "İçinde köpek ve suret bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (78-83/5773-5778. hadislerde); Libâs ve Zînet konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-I67/7178-7190.hadislerde) zikredilecektir.
Ayrıca meleklerin girmediği ve hazır bulunmadığı yerler için bk. 483/791.hadisin tahrici.
2079[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/118-120.
2080[69] Hattâbî, Meâlimü's-sünen, 1/153.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/120.
2081[70] Sened:
Sahih: Müsned, 1/317, H.no:2913; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/291, H.no:11773 (Hocası Abdullah b. Aıımed b. Hanbel kanalıyla ve aynı sened ve metinle nakleder).
Heysemî, Ahıııed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. BkMectna', 1/269.
2082[71] Hattâbî, Meâlimü's-sünen, 1/153.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/120.
2083[72] Sened:
Sahih: Müsned, III/362, H.no:13699; Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını, fakat Ali b. Zeyd ile delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/269.
Ebû Hüreyre'den (Radiyallahü anh) şahidi için bk. 11/514-515, H.no:10626; U/535, H.no:10856; 11/392, H.no:9067; Buharı, Gusl, 20; Ehâdîsü'l-Enbiyâ, 28; Tefsîr.ll; Müslim, Hayz, 75; Tirmizî, Tefsîr, 33/24, H.no:3221. Bu rivayetlerde özet olarak şunlar anlatılır:
"Musa (Aleyhisselâm) çok hayalı biriydi. Bu durumu Allah Teâlâ'nın şu sözü doğrulamaktadır: "Ey imân edenler! Musa'ya eziyet verenler gibi olmayın. Çünkü Allah onu (İsrâiloğullarının) sözlerinden temize çıkardı. Allah katında onun değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69) "İsrâİ loğu İlan çıplak ve birbirlerine bakarak yıkanırlardı. Musa (Aleyhissclûm) ise (haya ve edebinden dolayı) tek başına yıkanırdı. İsrâiloğulları: "Vallahi, Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan engelleyen mutlaka kasığının çıkık olmasıdır" diyerek (ona eza verirlerdi). (Mûsâ) bir seferinde yıkanmaya gitmiş, elbiselerini de bir taşın üstüne koymuştu. Taş elbisesini alıp götürdü. Musa {Aleyhisselâm) da: "Aman taş elbisemi bırak" diyerek taşın peşine düştü. Neticede İsrüÜoğulları Musa'ya baktılar ve: "Vallahi, Musa'da bir kusur yokmuş" dediler. Elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı." Ebû Hüreyre: "Vallahi, taşa vurulan o darbelerden allı veya yedisinin izi hâlâ durmaktadır."
Ebû Hüreyre'den nakledilen bu rivayetler:
a-Kur'ân'ın Faziletleri konusunda 397/7812.lıadiste;
b-Peygamberlerle İlgili hadislerde 54/9340.hadisle zikredilecektir.
2084[73] Yani derine girmedikçe.
2085[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/120-121.

441/749- Ya'lâ b. Ümeyye'den (Radtyaiiahu anh):2086[75]
RaSÛlUİlah (Sallallalıii aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İzzet ve celâl sahibi Allah çok haya sahibi ve kendisini gizleyendir. Sizden birisi gusül alacağında kendisini bir şeyle gizlesin!"2087[76]

442/750- Ya'lâ b. Ümeyye'den (Radtyaüahümh):2088[77]
RaSÛlullah (Saltaltahn aleyhi ve setlem) dedi ki:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah hayalı olmayı ve örtmeyi sever.2089[78]

443/751- Akîl b. Ebî Tâlib'in mevlâsi Ebû Mürre,2090[79]
Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânı'den (RadıyaiiaM anlatma) nakleder:
(Rasûlullah'ın amca kızı) Ümmü Hânî2091[80], Mekke'nin fethi günü Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) bulunduğu yere gittiğini belirtir ve şöyle anlatır:
Rasûlullah'ı gusül alırken buldum, kızı Fâtıma da kendisine perde tutuyordu.2092[81]

444/752- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):2093[82]
RaSÛlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eyyûb (Peygamber) çıplak olarak yıkandığı bir sırada üzerine altından çekirgeler düştü, o da bunları avuçla alıp elbisesine toplamaya başladı. Rabbi şöyle nida etti:
'Gördüğün şeyi almaktan seni müstağnî kılmadım mı?2094[83] Eyyûb (Peygamber):
'Fakat senin bereketinden vazgeçmek mümkün değil' dedi."
NOT: İbn Battal der ki: bu hadisten, kimsenin görmediği bir yerde çıplak olarak yıkanılmasmın cevazı anlaşılmaktadır. Çünkü burada Eyyûb Peygamber'İn çekirgeleri toplamasına bir kınama var, çıplak yıkanmasına değil.2095[84]

2086[75] Sened:
Sahih: Müsned, IV/224, H.no:17893; Ebû Dâvûd, Hamma'm, I, H.no:4012-4013; Nesât, Gusl, 7, H.no:404-405; Hennâd, Zühd, U/629, H.no:I360; Beyhakî, Şuabü'l-hnân, VI/161, H.no:7783; el-Esmû ve's-sıföt, H.no:91; Hüseynî, el-Beyân ve'ı-ta'rif, 1/177.,
Bennâ, râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Bülûğu'1-emânî, 11/123.
Ebû Dâvûd, Hammam, 1, H.no:40i2.
Rasûlullah (Sallatlahii aleyhi ve sellem) peştemalsiz olarak yıkanan birini gördü. Minbere çıktı. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şunları söyledi: "Aziz ve celil olan Allah çok haya sahibi ve çok örtücüdür. Haya ve örtünmeyi de sever. Sizden biri yıkanacağı zaman gizli (bir şekilde işini) yapsın."
2087[76] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/121-122.
2088[77] Sened:
Sahih: Müsned, IV/224, H.no: 17891; Ebû Dâvûd, Hammam, 1, H.no:40l2; Nesâî, Gusl, 7, H.no:404-405; Hennfid, Zühd, 11/628, H.ııo:1359; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/198; Deylemî, Firdevs, 1/157, H.no:579.
Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.BUlûğu'l-emânî, 11/123.
2089[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/122.
2090[79] Sened:
Sahih: Müsned, VI/343, H.no:26787; MllkeiTer için bk. VI/423, H.no:27252; Benzer rivayetler için bk. VI/425, H.no:27261; VI/341, H.no:26766 (Bu rivayette kızı Falıma'nın değil de Ebû Zerr'in perde tutuşundan bahsedilir (25/333.hadise bk.).
Mâlik, Kasru's-salât, 27-28; Buhârt, Gusl, 21; Salât, 4; Cizye, 9; Edeb, 94; Müslim, Hayz, 70; Müsâfırûn, 82-83; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 12, H.no:1290-1291; Tirmizî, Vitir, 15, H.no:474 (Hasen-Sahih); İsti'zân, 34, H.no:2734 (Hasen-Sahİh); Nesâî, Taharet, 143, 149, H.no:225; Gusl, 11, H.no:413; İbn Mâce, Taharet, 35, 59, 113 H.no:378, 465, 614, îkâme, .187, H.no:1379; Dârimî, Salât, 151, H.no:1460-146l.
Heysemî hadisin sahih hadis ricali ile nakledildiğini, Ebû Zerr'in Hz. Peygamber'!, Allah Rasûlü'nün de Ebû Zerr'i perdelediğine dair bölümü haricindeki kısmın sahihlerde nakledildiğini belirtir. Bk.Mecma\ 1/269.
Bennâ tertibinde, hadisin tamamının Mekke'nin Fethi konusunda zikredileceğini belirtir. Bk. d-Felhu'r-Rabbânî, 11/123, H.no:443. Mekke'nin Fethi İle ilgili hadisler 361/9770.hadisle başlayacaktır. Fakat bu rivayetler içinde bu hadisi bulamadık. Belki Bennâ, bu rivayeti orada zikretmeyi plânlamış ve unutmuş olabilir.
Ayrıca 11/319,25-26/333-334 ve 383/1253.hadislerle karşılaştırınız.
2091[80] Ümmü Hânî, Ebû Talib'in kızıdır.
2092[81] Bu hadisin tamamı, Mekke'nin fethi ile ilgili rivayette gelecektir. Rivayetin tam metni:
Bir önceki dipnotta da belirtildiği gibi Mekke'nin Fethinden bahseden hadisler arasında bu rivayeti bulamadık.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/122-123.
2093[82] Sened:
Sahih: Aftoncd, H/314, H.no:8144; Benzer rivayetleri için bk. 11/304, H.no:8025 {Hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den aldığı hadislerden biridir):
11/490, H.no:10302; 11/511, H.no:10586 (Bu iki rivâyel hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den aldığı hadislerden biridir);
11/243, H.no:7307 (Mevkuf olarak yani Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahii anlı) kendi sözü olarak nakledilir. Fakat hadis hükmen merfûdur):
Hemmâm b. Münebbih, H.no:46; Buhârî, Gusl, 20; Tevhîd, 35; Enbiyâ, 20; Gusl, 7, H.no:409.
2094[83] Başka rivayetlerde seni zengin kılmadım mü ya da sana verdiğim yetmedi mil şeklinde geçmektedir. (Bk. Bu hadisin tahriri.)
2095[84] Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bûıi, 1/510.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/123-124.

7- Gusül Ve Abdest Alırken Kullanılan Su Miktarı

445/753- İbn Abbas'taiî (Radıyallahü anhuma):2096[85]
Bir kişi kendisine:
'Abdest alırken bana ne kadar su yeterlidir?' dedi. İbn Abbas: 'Bir müd.
'Gusül için bana ne kadar su gereklidir?' 'Bir sa':
'Bana bu kadar yetmez.'
'Ey annesiz (kalasıca),2097[86] senden daha hayırlı olan Rasûlullah'a (Saiiaitahu aleyhi \>e seiiem) bu miktar yetiyordu.'2098[87]

446/754- Enes b. Mâlik'ten(Radıyallahu anh):2099[88]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aicyin ve seiiem) miktarı iki ntıl (olan su) ile abdest ve bir sa' (olan su) ile de gusül alırdı.2100[89]

447/755- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahu anh):2101[90]
Rasûlullah (Sa2102[91]iiatiaim aleyhi ve seiiem) miktarı bir müd (olan su) ile abdest ve bir sa' (olan su) ile de gusül alırdı.

448/756- Rasûlullah'ın sahabîsi Sefine'den (Radıyallahu anh):2103[92]

2096[85] Sened:
Sahih: Miisned, 1/289, H.no:2628; Bu rivayet 214/522. hadisin tekrarıdır. Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîleıinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', T/218-219, 270.
Câbir'den (Radıyaltahüanh) şahidi için bk. (447/75 5.hadi s).
Enes'ten (Radıyallahilanh) şahidi için bk.2I5-217/523-525.hadisler.
Beş Mekkûk ile yıkandığı ve bir mekkûk ile abdest aldığını belirten Eııes (Radıyallahü mıh) hadisi için 14/322 ve 450/758. hadislere bk.
Ayrıca hadisleri karşılaştırmak için bk.446-450/754-758. (Câbir, Sefine ve Âişe hadisleri).
2097[86] Bu cümle Arapçada bazen men etmek, bazen de hoş bir nükte olarak muhatabına takılmak/şaka yapmak için kullanılır. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/272, III/538, XI/143; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/288.
2098[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/124.
2099[88] Sened:
Sahili: Müsned, IH/179, H.no:12779; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no:95; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no:609 (garîb).
Abdullah b. îsâ isimli iki farklı râvi vardır.
Biri: İbn Abdurrâhman b. Ebî Leylâ (v. 135/752) ki bu râvi sahih hadis ricâlindendir.
Diğeri: İbn Hâlİd el-Hazzâr el-Basrî'dir ki bu rûvi de zayıftır. Fakat Tirmizî, hadisini hasen olarak değerlendirmiştir. (Bk. Tirmizî, Zekât, 28, H.no:664) Şayet bu zat sebebiyle "hadis zayıftır" denilecek olursa, şâhidleri ile kuvvet kazanır:
Eııes'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir hadiste; "(Ölçüsü) beş müde ulaşan bir sa' ile guslediyor, bir müd ile abdest alıyordu" buyurulmuşlur. Bk. Buhârî, Vudû", 47; Müslim, Hayz, 51; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no:609 (Tirmizî: "Şerik'in hadisinden daha sahihtir" derken; Ahmed Muhammed Şâkir hadisin sahih olduğunu ifade eder. Senedde yer alan Abdullah b. Cebr ise Abdullah b. Abdullah b.Cebr b. Atîk'tİr. Dedesine nisbet edilmiştir. Sıka bir râvîdir).
Sefîne'den (Radıyaikıhu anh) de benzer rivayet (448/756.hadis) nakledilir.
Ebû Davûd Hz. Âişe (449-450/757-758.hadis) ve Câbir'den (447/755.hadis) (Rtıdıyallahii anhiitım) nakledilen rivayetleri verir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no:92-93; Nesâî, Miyâh, 59, H.no:345-346; Câbir'den naklettiği, hocası Ahmed b. Hanbel'den rivayet ettiği hadislerden biridir.
İbn Abbas'tan (Radıyallahii anhiima) nakledilen hadiste: "Allah Rasûlü'ne (SalUdlahü aleyhi ve sellem) bu miktarların yeterli olduğu ifade edilmiştir." Bk.445/753.(bir önceki) hadis.
Enes'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir başka (14/322) hadiste İse: "Beş mekkûk ile guslediyor, bir mekkûk ile abdest alıyordu" buyurulur. Bk. Müslim, Hayz, 50; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no:609; NesÛt, Taharet, 59, H.no:73.
Ümmü Umâra'dan (Radıyallahii anlıii) nakledilen rivayette; "Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) abdest alması için getirilen kabın üçle ikilik müd miktarında olduğu" belirtilir. Bk. Ebû Dûvûd, Taharet, 44, H.no:94; Nesâî, Taharet, 59, H.no:73.
Ayrıca bu hadis 216/524.hadiste zikredildi.
2100[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/125.
2101[90] Sened:
Sahih: Müsned, 111/303, H.no:14184; Benzer rivayet için bk.III/370, H.no:149l6: Buhârî, Gusl, 3; E&h Dâvûd, Taharet, 44, H.no:93 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Taharet, 144, H.no:230; îbn Mâce, Taharet, 1, H.no:269 (İbn Mâce bu babda Sefine, Âişe ve Akîl b. Ebû Tâlib'den (Radıyaiiahii anhüm) de nakilde bulunur). Hâkim, 1/266, H.no:575 (Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur. Zehebî buna muvafakat eder.)
İbn Abbas'tan (Radıyaiiahii anhüma) şahidi için 214/522 ve 445/753. hadislere bk.
Enes'ten (Radıyaiiahii anlı) şahidi için 2J 7/525.hadİse bk.
Yezid b. Ebû Zİyâd'ın ezberi hakkında tenkidde bulunulmuş, İbn Ebî Şeybe ve İbn Mehdî bu râviyi kabul etmiştir. Ebû Abdullah el-Hûşimî (v.136/753): Hafızası sebebiyle tenkide uğramıştır. Fakat Müslim bir (mülâbî olarak), TirmÎzî on dört, Nesâî üç, Ebû Dâvûd on dokuz, İbn Mâce yirmi bir, Dârimî sekiz, Ahmed b. Hanbel ise 110 yerde Yezid'in rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen ve hasen-sahih olarak değerlendirir. Ek.$ünen, Taharet, 83, H.no:114. Bennâ, İbn Huzeyme, Ebû Dâvûd, İbn Mâce veBcyhakî'ye nisbet ederek İbn Hacer'in "İbnU'I-Katiân bu hadisi sahih saydı" sözünü nakleder. BkJJülûğu'l-emânî, 11/125.
Ayrıca hadisleri karşılaştırmak için bk.445-450/753-758 (Câbir, Sefine ve Âişe (Radıyaiiahii anhüm) hadisleri).
2102[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/125-126.
2103[92] Sened:
Sahih: Müsned, V/222, H.no:21828; Benzer rivayet için bk.V/222, H.no:2J827 ("-^Jı y' ziyâdesi vardır); Müslim, Hayz, 52-53; Dârimî, Vudû', 23, H.no:694; Tirmizî, Taharet, 42, H.no:56 (Tİrmizî "Hasen-Sahih" hükmünü verir ve bu konuda Hz.ÂĪşe, CâbÎr ve Enes'ten (Radıyaiiahii anhüm) de nakillerin bulunduğunu belirtir); İbn Mâce, Taharet, 1, H.no:267 (İbn Mâce bu babta Câbir, Âişe ve Akîl b. Ebû Tâlib'den de nakilde bulunur); Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ, 1/114.
Ahmed b. Hanbel'in hocası İsmail b. İbrahim b. Mıksem el-Esedî, İbn Uleyye diye de tanınır. Uleyye, annesinin veya anneannesinin adıdır. Bu zatın hocası Ebû

Rasûlullah (Saiiaihim deyin ve settem) miktarı bir sa' (olan su) ile gusül ve bir müd (olan su) ile de temizlenir, (abdest alırdı).2104[93]

449/757- Hz. AlŞe'den (Radıyallahu anha):2105[94]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) miktarı bir müd (olan su) ile abdest ve yaklaşık bir sa' (olan su) ile de gusül alırdı.2106[95]

Açıklama

Bu hadislerden, Rasûlullah'ın (SaUaliahü aleyhi ve sellem) iktisatlı olarak su kullandığını ve israftan kaçınma noktasında çok titiz davrandığını anlıyoruz.
Müd ve sâ! hacim ölçü birimidir. Bir sâ' dört müd olup, bir müd ise bir koçandır. Rıtıl ise 40 ûkıyyedir ve 1 ûkıyye 40 dirhemdir.
Rıtıl; Bağdadî (İran ölçüsü) ve Şâmî (Roma ölçüsü) olarak iki kısma ayrılır.

*İmam Ebû Hanîfe ve İrak fakihlerine göre:
1 Müd: 2 rıtıl
Müd: 1,06 litre
1 Sa' (4 müd, 4x1,06): 4,24 litre (ile 5,30 İt. arasındadır.)

*İmam Şâfiî ve Hicaz fakihlerine göre:
1 Müd: 0,530 litre
Sa' (4 müd 4x 0,530): 2,120 litre (ile 2,650 it. arasındadır.)2107[96]

*Günümüz Ölçülerine göre gram olarak: Müd: 509,14 gr.
Sa' (4 müd, yani 4x509,14): 2036,56 gr. Rıtıl: 381,75 gr.2108[97]

450/758- Mûsâ el-Cühenî'den:2109[98]

Rayhâne ise Abdullah b. Matar'dır.
2104[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/126.
2105[94] Sened:
Sahih: Müsned, VI/121, H.no:24778; Benzer rivayetler için bk. VI/121, H.no:24779; VI/133, H.no:24896; VI/218-219, H.no:25712; VI/238-239, H.no:25897; VI/234, H.no:25850-25852; VI/24S, H.no:25998; VI/280, H.no:26271; Buhûrî, Gusl. 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no:92; Nesâî, Taharet, 144, H.no:227; Miyâh, 13, H.no:345-346; İbn Mâce, Taharet, 1, H.no:268 (İbn Mâce bu babda Sefine, Câbir ve Akîl b. Ebû Tâlib'den (Radıyatlahü anhüm) de nakilde bulunur). Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/125.
2106[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/126-127.
2107[96] Ahmed Nâim, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, 1/166-167.
2108[97] Muhammed Necmüddin, el-Mekâdîru'ş-şer'iyye, 227.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/127.
2109[98] Sened:
Sahih: Müsned, VI/51, H.no:24129; Nesâî, Taharet, 144, H.no:226; Nesâî'nin metni:
Mûsâ el-Cühenî der ki: Mücâhid'e ölçtüğümde sekiz nlıl gelen kadeh (İsimli bir kap) getirildi. O da şöyle dedi: "Hz. Âişe (Radıyallahü anlıâ) Allah Rasûlü'nün (SaliallahU aleyhi ve sellem) bunun gibi bir kapla yıkandığını bana anlattı."
Görüldüğü gibi Nesâî'nİn rivayetinde kabın kime getirildiği ve ölçü miktarının sekiz ntıl olduğu belirtilmektedir. Hâlbuki Müsned'de kabın kime getirildiği tam olarak belirtilmemiş ve miktarda da ihtilaf edilmiştir.
Daha önce de zikredilen İki şfihid hadis:
a-Hz. Âİşe (Radtyallalıii anlıâ) annemizden:
'Ben ve Rasûlullah (Sailallahü aleyhi ve sellem) aynı kaptan (su alarak) gusül alırdık. O, Fenik denilen/hacimli bir kaptan gusül alırdı' dediği nakledilmiştir. (Bk. S/316 hadis: Müsned, VI/37, H.no:23971; Benzer rivayetler için bk. VI/199, H.no:25510; VI/230, H.no:25801; VI/64, H.no:24230; VI/43, H.no:24042; Mâlik, Taharet, 68; Buharı, Gusl, 2; Müslim. Hayz, 40-41 (Bu rivayette Süfyan Ferakın 3 sa' olduğunu söylediği kayıtlıdır); Ebû Dâvûd, Taharet, 96. H.no:338 (Hadisin sonunda hocası Ahmed b. Haııbel'den Ferakın 16 rıtl aldığını duyduğunu nakleder); Nesâî. Taharet, 144-145, H.no:23I, 228; Gusl, 8, H.no:408; Dârimî, VudÛ', 68, H.no:756.
Ferak cumhura göre; yaklaşık 6 litrelik, Iraklılılar ve Haneli takihlere göre 9 litrelik kaptır. (Bk.Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, 1/205)
b-Enes b. Mâlik'len (Radıyallahii anlı):
'Rasûlullah (Sailallahü aleyhi ve sellem) gusül için beş rnekkûk ve abdest için de bir mekkûk (su) kullanırdı.' Bk. Miisned, İÜ/290, H.no: 14026; Benzer rivayetler için bk. II1/112, H.no:12044 (14/322.hadiste zikredildi); 111/116, H.no:12095; IH/259, H.no:13651; 111/282, H.no:13935; Buhûri, Gusl, 9; Müslim, Hayz, 50; Ebû Dûvâd, Taharet, 44, H.no:95 (Hadisin sonunda hocası Ahmed b. Hanbel'den bir sa'nıı 5 rıtl olduğunu duyduğunu, bu da İbn Ebî Zi'b'in kullandığı ve aynı zamanda Allah Rasûlü'nün (SaliallahU aleyhi ve sellem) tercih ettiği bir ölçü olduğunu nakleder); Nesât, Taharet, 59, H.no:73; 144, H.no:229; Miyâlı, 13, H.no:344; Tirmizî, Cum'a, 76; Taharet, 609; Dârimî, VudÛ', 23, H.no:695; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/194;
Mekkûk; su içmede ya da başka yerlerde kullanılan tas olup ağzı dar ve ortası geniştir. Mekkûk 1 ıA sa' olup yaklaşık olarak 3,054 kg.'a müsavidir (Bk. Mahmud Necmüddin, Mekâdîr, 168, 183,230)
Bennâ hadisin râvilerinin sika olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/125.

Ramazan'da büyük bir kap getirdiler, onun miktarını sekiz ya da dokuz veya on ntıl olarak takdir ettim.
Mücahid dedi ki:
Hz. Âişe (Radıyaihha anhâi annemiz bana:
'Rasûlullah (SaitaiiaM aleyhi ve seUem) bu miktarda bir su ile gusül alırdı' diye nakletti.2110[99]

8- Gusül Alma Şekli Ve Öncesinde Abdest Almak

451/759- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahü anha):2111[100]
Rasûlullah (SaitaiUıhu aleyhi ve seiiem) cünüplükten dolayı gusül almak istediğinde; ellerini üç kere yıkar,2112[101] sonra sol eline su dökmek için sağ eliyle su alır, ardından temizleninceye kadar tenasül uzvunu yıkardı. Sonra ellerini güzelce yıkar, ağzına üç kere su alıp gargara yapar, burnuna üç kere su çeker, yüzünü üç kere ve kollarını üç kere yıkar, sonra başına üç kere su döker ve peşinden yıkanırdı.2113[102] (Banyodan) çıkacağında da ayaklarını yıkar (ve çıkardı).
§Hz. Âişe'den (Radıyaiiaha anhâ) ikinci tarikle gelen rivayet: 'Rasûlullah aleyhi ve seiiem) cünüplükten dolayı gusül almak istediğinde; namaz abdesti gibi abdest alarak başlar, tenasül uzvunu yıkar, ayaklarım yıkar, sonra duvar toprağına elini sürer ve ardından da üstüne su döker, (yıkanırdı). Ben duvarda onun el izini hâlâ görür gibiyim.'
§Hz. Âişe'den (Radıyaiiahu anhâ) üçüncü tarikle gelen rivayet: Kendisine cünüplük sebebiyle Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve stilon) gusül alma şekli sorulunca şöyle dedi:
'Önce ellerinden başlar, onları yıkardı.2114[103] Sonra namaz abdesti gibi abdest alır, başındaki saçları karıştırarak köklerine (suyu ulaştırırdı). Tenini temizlediğine kanâat getirirse üç kere sudan avuçlar/alır2115[104] ve başına serper ve vücûdunun kalan kısımlarına dökerdi.'2116[105]

452/760- (Hz. Peygamber'in eşi) Meymûne annemizden (Radıyallahu anha):2117[106]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) su getirdim ve cünüplükten dolayı gusül aldı; (şöyle ki) önce sol eliyle kaptaki sudan sağ eline su döküp avuçlannı yıkadı, sonra kaptaki suya elini daldırıp (su aldı) ve cinsel organına döktü. Sonra bu elini duvar ya da yerdeki toprağa sürdü. Ardından ağzına ve burnuna üç kere su aldı, yüzünü üç kere ve kollarını üç kere yıkadı, sonra başına üç kere su döktü, sonra vücûdunun kalan kısmına su döktü ve sonunda bir yere çekilip ayaklarını yıkadı, (banyodan çıktı).2118[107]

453/761- İbn Abbas'ın mevlâsı Şu'be'den:2119[108]

2110[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/127-128.
2111[100] Sened:
Sahih: Müsned, VI/96, H.no:24529; Diğer rivayet: VI/161, H.no:25159; Bir diğer rivayet: VI/173-174, H.no:25285; İkinci rivâyel; VI/236-237, H.no:25873; Üçüncü rivayet: VI/52, H.no:24138; Benzer rivayetler için bk. VI/101, H.no:24581; VI/171, H.no:25255; VI/252, H.no:26018; VI/71-72, H.no:2431I; VI/143, H.no:24997-24998; Mâlik, Taharet, 67; Buharı, Gusl.l; Müslim, Hayz, 35; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:240, Tinnizî, Taharet, 76, H.no:104 (Hasen-Sahih); Nesâî, Gusl, J9, H.no:421-422: İbn Mâce, Taharet, 94, H.no:574; Dârimî, Vudû', 67, H.no:754; Beyhakî, es-Süıııenü'l-kübrû, î/195. Ayrıca 458/766, 460/768 ve 47 8/7 86. had islere bk.
2112[101] (Bir rivayette; İçinde su bulunan bir kap konulur, ellerine döker ve kaba daldırmadan önce onları yıkar)
2113[102] (Bir rivayette İse; vücûdunun kalan kısımlarını yıkardı)
2114[103] (Başka rivayette; avuçlarını üç kere yıkardı)
2115[104] (Diğer rivayette; elleriyle üç kere avuç dolusu su alır)
2116[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/128-130.
2117[106] Sened:
Sahih:VI/335, H.n'o:26722; Benzer rivayetler için bk. VI/329-330, H.no:26677-36678; Buhâri, Gusl, 1, 5; Müslim, Hayz, 37; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:245; Tirmizl Taharet, 76, H.no:103 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyleyerek Ümmü Seleme, Câbİr, Ebû Saîd Cübeyr b. Mut'ım ve Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anhiim) de nakillerin bulunduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 161, H.no:253; Gusl, 15, 22, H.no:417, 426; İbn Mâce, Taharet, 59, H.no:467; Dârimî, Vudû', 40, H.no:718.
2118[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/130.
2119[108] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/307, H.no:2801; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:246 (Münzirî: "Şu'be Ebû Abdullah (veya Ebû Yahya el-Kuraşî e!-Hâşimî) Medînelidİr. Hadisi ile delil getirilmez" der. Azîmâbâdî İse hadisin zayıf olduğunu, sahih rivayetlerle boy Ölçüşemeyeceğini belirtir. BkAvnu'l'Ma'bûd, 1/288-289).
İbn Abbas'ın âzadlığı Şu'be b. Dînâr'ın hafızası biraz zayıf olduğu için "sadûk" sayılır. Bk. İbn Hacer, Takrib, Trc.no:2792; Ahıned b. Hanbel bu râvi hakkında herhangi bir beis görmediğini İfade etmiştir. Ahmed b. Hanbel on üç, Ebû Dâvûd bir rivayetini nakleder. Rivayetlerinin çoğunu İbn Abbas'tan. kendisinden de İbn Ebî Zi'b nakleder. Zehebî: "Kuvvetli değildir, ancak diğer âlimler kendisini kuvvetli saymışlardır" der. BY.Kâşif, Trc.no:2279 (Ebu'l-Vefâ bu eserin haşiyesinde: Ahmed b. Hanbel'in bu râvide bir beis görmediğini, İmam Mâlik'in sika saymadığını, Yahya'nın bir rivayete göre: "Hadisi yazılmaz"), diğer bir rivayete göre ise: "Bir beis yok" dediğini, Ebû Zür'a'nm "zaîfü'l-hadis" olarak nitelendirdiğini belirtir.

İbn Abbas (Radıyaiiam anhüm) cünüplükten dolayı gusül alacağında sağ eliyle sol eline su döker ve onları bir kaba daldırmadan Önce yedi kere yıkardı. Bir keresinde, eline kaç kere döktüğünü unuttu ve bana:
'Kaç kere döktüm?' diye sordu. Ben:
'Bilmiyorum'dedim. Bana:
'Ey annesiz (kalasıca)[2120[109]], niye bilmiyorsun?' dedi. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra başına, vücûduna su döktü ve dedi ki:
'İşte Rasûlullah (Saiiaiiaimaleyhi ve seiiem) böyle temizlenirdi, yani gusül alırdı.'[2121[110]]

454/762- UbeydulIah b. Mıksem'den:[2122[111]]
Hasan b. Muhammed (Hz. Ali ya da Hanefiyye'nin oğlu)[2123[112]], sahabeden Câbir b. Abdullah'a[2124[113]] (RadıyaUahu animm) cünüplükten dolayı gusül almayı sordu. O da dedi ki:
'Saçlarım ıslatır ve tenini yıkarsın.' Hasan tekrar sordu:
'Rasûlullah tsaüaiiaha aleyhi ve seitem) nasıl gusül alırdı?'
'Saçına üç kere su dökerdi, (Bir rivayette: sonra cildine (bedenine) üç kere su dökerdi).'
'Benim başım gür saçlıdır.' Câbir:
'Rasûlullah'in saçı seninkinden daha gür ve güzeldi1 dedi.[2125[114]]

455/763- Âsim b. Amr el-Becelî:[2126[115]]
Hz. Ömer'e (RadıyaUaim anhümi soru soran topluluktaki bir kişiden[2127[116]] nakleder: Onlar Hz. Ömer'e:
'Biz sana üç şeyi sormak için geldik: Bir kişinin evinde nafile namaz kılması,
Cünüplükten dolayı gusül almak ve
Kişinin karısı ile hayızliyken yapabileceği uygun olan şeyler nelerdir?' dediler.
Hz. Ömer onlara:
'Siz sihirbaz mısınız yoksa? Rasûlullah'a (Saiiatiahu aleyhi ve setlem) sorduğum günden beri hiç kimsenin sormadığı şeyleri bana sordunuz; (Hz. Peygamber) şöyle dedi:
"Bir kişinin evinde nafile namaz kılması nurdur, dileyen evini nurlandırır."
(Râvi ekledi;) Cünüplükten gusül alma konusuna gelince de şunları söyledi:
"(Önce) tenasül uzvunu yıkar, sonra abdest alır ve başından (aşağı) üç kere su döker,

---

2120[109] Bu cümle Arapçada bazen men etmek, bazen de hoş bir nükte olarak muhatabına takılmak/şaka yapmak için kullanılır. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâıi, 11/272, III/538, XI/143; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/288.
2121[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/130-131.
2122[111] Sened:
Sahih: Müsned, III/292, H.no:14045; İkinci rivayet: III/375, H.no:14961 (^ ^j; oiî> iı£ İi_i5 u üf js±\'3 'Js) lafzı ile; Benzer rivayetler için bk. III/378, H.no: 14977 III/319, H.no: 14367:
TII/370, H,no:14915-14916; 111/304, H.no:14İ93; III/298-299, H.no:14122; BaM/f, Gusl, 3-4; Müslim, Hayz, 57; /Veraf, Taharet, 144, H.no:230; Ebü Avâne, 1/232.
Buradaki Hasan, Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye'dir.
Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhiima) şahidi için bk. 459/767; 461/769.hadis
Ayrıca 217/525 ve 546/764. hadislere bk.
2123[112] Hz Ali, Falıma ez-Zehrâ'nın vefatından sonra Hanefiyye ile evlenmiş ve ondan Muhammed isminde bir çocuğu dünyaya gelmişti. Muhammed annesine nisbetle yani İbnü'l-Hanefiyye olarak meşhur olmuştur. Bk. İbnü'l-Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/485.
2124[113] Metindeki ziyade, (el-Ensârî Benî Seleme'nin kardeşi)
2125[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/131-132.
2126[115] Sened:
Hasen: Müsned, T/14, H.no:86; Abdürrezzâk, İ/258, H.no:988; Tayâlisî, s. II, 20, H.no:49, 137; Saîd b. Mansûr, 5/Vnen, II/l II. H.no:2143; İbn EbîŞeybe, H/61. H.no:6460; IH/531-532; İbnü'1-Ca'd, Müsned, 373, H.no:2568; Tahâvî, Şerhıt meâni'l-âsâr, 111/36-37; İbn Mâce, İkâme, 186, H.no:1375 (Bûsırî Zevâid'de: "Asım b. Amr el-Becelî'nin zayıf olduğunu belirterek bu râviyi Ukaylî'nin Duafâ'sında zikrettiğini, Bulıârî'nin ise: "Hadisi sabit değildir" dediğini" söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, II/8) İbn Mâce'nin bu rivayetinde sadece evdeki namaz meselesi bulunmaktadır. Ayrıca ikinci rivayetinde Âsim b. Amr el-Becelî'nin Hz. Ömer'in mevlâsi Umeyr'den naklettiği kayıtlıdır:
Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/312; Makdisî, Muhtara, 1/374-376, H.no:260-261 (İsnSdı sahih);
Âsim b. Amr el-Becelî'nin Ahmed b. Hanbel sekiz (1/115, HI/67. 375, 376, 381, V/259, 329), İbn Mâce bir rivayetini nakleder. Zelıebî, Ebû Hâtim'den naklen "sadûk", İbn Hacer de "sadûk" hükmü verir. Ancak şîilikle suçlandığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:2514; Takrîb, Trc.no:3073; Âsim b. Amr el-Becelî'nin rivayet ettiği kimse (hocası) belli olmadığı (müphem olduğu) için hadisin senedi zayıftır. İbn Hazm, hadisin mevsül ve mürsel olarak nakledildiğini mevsul yolla gelenin isnadının sahih olduğunu ifade eder. Bk. Muhatla, 11/178.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından müphem bîr isimle, Taberânî'nin Evsafında müphem râvinin açılımı (Hz. Ömer'in mevlâsı Unıeyr) ile, Ebû Ya'Iâ'nın ise aynı senedle naklettiğini belirtir ve Ebû Ya'Iâ'nın senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel'in de râvilerinin sika olduklarını fakat müphem isim bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/270-271.
Fakat biz hadisi Taberânî'nin Evsafında ve Ebû Ya'Iâ'nın Müsned'inde bulamadık.
Müphem râvinin başka tariklerde Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hadisin isnadının kuvvetlendiğini gösterir.
2127[116] Bu kişi Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr'dir. Bk. İbn Mâce, İkâme, 186, No: 1375.

Hayızlı karısından ise izar/peştemal üzerinden faydalanma hakkı vardı."2128[117]

456/764- Ebû Zübeyr'den:2129[118]
Câbir (b. Abdullah)'a (Radıyaiiainianh), 'gusül konusunu' sordum, şöyle dedi:
'Sakif (kabilesin)den Rasûlullah'a (Sailattahu aleyhi ve seiiem) geldiler ve dediler ki: 'Bizim topraklarımız soğuk bir bölgededir, gusül konusunda nasıl emredersin?' Hz. Peygamber,
"Ben başımdan (aşağı) üç kere su döküyorum, (yıkanıyorum)" dedi ve başka bir şey söylemedi.2130[119]'

457/765- Cübeyr b. Mut'ım'den (Radtyaiiahü anh):2131[120]
Hz. Peygamber'in (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) yanında cünüplükten gusül konusunu konuşuyorduk, şöyle buyurdu:
"Ben avuç dolusu üç kere su alıp başımdan (aşağı) döküyor, sonra vücûdumun kalan kısımlarına bolca döküyor (ve yıkıyorum)."2132[121]

458/766- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitahü anhâ):2133[122]
Rasûlullah (Saiiatiaim aleyhi ve seiiem) cünüplük sebebiyle gusül alacağında (önce) ağzına su ahr, gargara yapar ve burnuna su çekerdi.2134[123]

9- Gusül Anında Saçları Yıkamak Ve Kadınların Örgülü Saçlarını Açmaksızın Köklerini Yıkaması

459/767- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyaiiahü anh):2135[124]
Kendisine bir kişi (geldi ve gusülde) başın yıkanmasını sordu. Ebû Saîd:
'Üç avuç su (dökmen) sana yeter' dedi ve (göstermek için) ellerini birleştirdi. Soran kişi:
'Ey Ebû Saîd, Ben gür saçlı bir adamım' deyince,
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) seninkinden daha gür ve daha güzel saçlı bir insandı' diye cevap verdi.2136[125]

2128[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/132-134.
2129[118] Sened:
Sahih: Müsned, IH/348, H.no;I4688; Müslim, Hayz. 56; İbn Mace, Taharet, 95, H.no:577; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır, Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca 454/762.hadise bk.
Heysemî, Enes'ten (Radtyaüahü anlı) Ebû Ya'lâ tarafından nakledilen rivayetin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/271.
2130[119] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/134.
2131[120] Sened:
Sahih: Müsned, IV/8I, H.no: 16694; Benzer rivayetler için bk. IV/85, H.no: 16730 rV/84, H.no:16725; Buharı, Gusl, 4; Müslim, Hayz, 54-55; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:239, İbıı Mâce, Taharet, 95, H.no:575; NesâU Taharet, 158, H.no:250.
2132[121] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/135.
2133[122] Sahih: Müsned, VI/115, H.no:24722; Benzer rivSyet için bk. VI/96, H.no:24529; NesâS, Taharet, 152, 153,154 H.no:243, 244-245; Nesûî'nin 243.hadisi: Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/132. Ayrıca 451/759.hadise bk.
2134[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/135.
2135[124] Sened:
Sahilı: Müsned, 111/13, H.no:11634; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no:11448; İbn Mâce, Taharet, 95, H.no:576; İbnü'l-Ca'd, Müsned, 301, H.no:2042; Heysemî, senedindeki Atiyye'nin Yahya b. Maîn tarafından sika, diğer âlimlerce de az bir zafiyetle zayıf sayıldığını belirtir. Bk. Mecma', 1/270. Senedde yer alan Atiyye b. Sa'd b. Cünâde Ebu'l-Hasen el-Avfî el-Cedelî el-Kûff (v.111/729) hakkında İbn Hacer: "Saduktur, çok hata yapar, Şîî ve müdellisti" der. Bk.Takrib, Trc.no:4616; Zehebî ise: "zayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc.no:3820, Onun Şîî oluşu Hz.Ali sevgisinden başka bir şey değildir. Ahmed b. Hanbel'in Fezâilü's-sahâbe isimli eserinde Hz.Ebû Bekir ve Ömer'in faziletleri ile ilgili Atıyye'nİn rivayetlerini görmek mümkündür.
"Her peygamberin gökyüzü ehli ve yeryüzü halkı İçin İkişer veziri vardır. Benim semadaki vezirlerim Cebrail ve MikâİI (Aleyhimesselâm), yeryüzündeki vezirlerim ise Ebû Bekir ve Ömer'dir (Radıyallahü anhiunaf
"Yüksek derece sahibi (cennetlikler) onları (ılliyyîni) hemen altlarında görecekler. Tıpkı semânın ufuklarında doğan yıldızlan gördüğünüz gibi. Ebû Bekir ve Ömer de onlardandır ve nimete nail olacaktır." Bk. Fezâilü's-sahâbe, İlk hadis: 1/164, H.no:152; İkinci hadis: i/168-171, H.no:162, 164, 166-169; Dârimî bir, Tirmizî otuz iki, Ebû Dâvûd on üç, İbn Mâce yirmi dört ve Ahmed b. Hanbel seksen rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmını "hasen", bir kısmını da "hasen-sahih" saymıştır. "Hasen" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Salât, H.no:477; Cum'a, H.no:551-552; Ahkâm, H.no:1329; Fiten, H.no:2174; Zühd, H.no:2351; Sıratü'l-kıyâme, H.no:2431, 2440; Sıfatü'l-cenne, H.no:2523; Sıfatü cehennem, H.no:2590... "Hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Birr, H.no:1955; Zühd, H.no:2381; Sıfatü'l-cenne, H.no:2524-2535, 2558; Sıfatü cehennem, H.no:2574...
Hadis hasen seviyesindedir. Fakat şâhidlerİ ile sahih 1İ ğayrihî mertebesine yükselir.
Ayrıca Ebû Hüreyre ve Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anlüim) şahidi için bk. 454/762 ve 461/769. hadisler
2136[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/135-136.

460/768- Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan (Radıyaiiahu anh):2137[126]

Ben ve Hz. Âişe'nin süt kardeşi, Hz. Âişe'in yanına geldik. Süt kardeşi ona, Rasûlullah'ın (SaitaUahn aleyhi ve sctiem) gusül alma şeklini sordu. Hz. Âişe annemiz bir sa' miktan su dolu bir kap istedi ve onunla gusül aldı, başına üç kere döktü. Onunla bizim aramızda perde vardı, (kendisini görmüyorduk).2138[127]

Açıklama

Burada geçen Hz. Âişe'nin (Radıyaiiaha anhâ) süı kardeşinin, Abdullah b. Yezid olduğu belirtilmektedir.2139[128] Diğer süt kardeşleri:
-Ebû Saîd Kesir b. Ubeyd: Hz. Âişe'den hadis dinledi,2140[129]
-Avf b. Haris b. Tufeyl: Hz. Âişe'den hadis dinledi,2141[130]
§Ebû Seleme ise, Hz. Âişe'nin kız kardeşinin süt oğludur (yani süt yeğeni), çünkü Ebû Seleme'yi Hz. Ebû Bekir'in kızı Ümmü Gülsüm (Radıyaiiahu eminim) emzirmistir; sonuç olarak bu ikisi ile Hz. Aışe'nın süt akrabalığı vardır.2142[131]
Hz. Âişe'nin onların huzurunda gusül almasına gelince, Ebû Seleme'nin ifade ettiği gibi perde arkasmdaydı. Bu kişiler onun süt kardeşi ve süt yeğeni olduğu için, onların yanında perde gerisinde yıkanmakta bir sakınca görmemişti. Burada bazı şeylerin unutulmaması için İslâm'ın izin verdiği bir ölçüde pratik uygulamanın önemini görüyoruz.
İslâm'ı nakleden İnsanların, olayları doğru olarak ve hiçbir şeyi saklamaksızın rivayet etmeleri, bize o şahsiyetlerin ne kadar güvenilir ve dürüst olduğunu göstermektedir.2143[132]

461/769- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):2144[133]

Bir kişi kendisine, cünüplükten dolayı gusül alırken başıma ne kadar (su) yeterlidir, diye sorunca şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve sdiem) eliyle başına üç kere su dökerdi.' O kişi:
'Benim saçım çok gür' deyince Ebû Hüreyre:
'Rasûlullah senden daha gür ve güzel saçlıydı' diye cevap verdi.2145[134]

462/770- Teymullah b. Sa'lebe oğullarından biri olan Cümey' b. Umeyr'den:2146[135]

2137[126] Sened:
Sahih: Müsned, VI/71-72, H.no:243ll; Buhârî, Gusl, 3; Müslim, Hayz,42; Ayrıca 451/759.. hadise bk.
2138[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/136-137.
2139[128] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, İV/4; Bu zât Hz. Âişe'den lıadİs dinledi. (Bk.Buhârî, et-Tarİhu 'l-kebtr, V/224, No: 734)
2140[129] Buhârî, age., VII/206, No:901; Müslim b. Haccâc, el-KünÖ ve'l-Esmcı, 1/356, No: 1286; Ebû Avâne, 1/554, No: 2074; Zehebî, el-Muktenûfî seri'l-künâ, 1/268, No:2574.
2141[130] Buhârî, age., Vll/57, No: 261; Râzî, el-Cerhu ve't-ta'dÜ, VII/14, No: 66; Zchcbî, Siyeru a'lâmi'n-nilbelâ, 11/583; İbn Hacer, Tehzîb, VIII/149I, No:303.
2142[131] Müsned, 111/266; Vl/40, 97, 231; AbdürrezmK 111/527, H.no:6581; Müslim, Cenâiz. 58; Nesâî, es-Sünenü'l'tcübrâ, 1/644, H.no:2118; Beyhakî, es-Sünenul-kübra, IV/30; Bennâ, age., 11/133.
2143[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/137.
2144[133] Sened:
Sahih: Müsned, 11/251, H.no:7412; İbn Mâce, Taharet, 95, H.no:578; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından rivayet edilen hadisin sahih hadis ricali ile nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/270; Bu hadisin zevâidde yer almaması gerekirdi. Çünkü hadis İbn Mâce'de nakledilmiştir.
Benzer bir hadis için bk.454/762; 459/767.had isler.
2145[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/137-138.
2146[135] Sened:
Hasen: Müsned, VI/188, H.no:25429; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:241 (Hocası Yakub b. İbrahim kanalı ile aynı sened ve metinle nakleder); İbn Mâce, Taharet, 94, H.no:574:
(Görüldüğü gibi bu rivayette "halam ve teyzemle beraber gittik" denilmektedir va bazı ziyadelerde vardır). Dârıını, Vudû', 115, H.no: 1153; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/180;
Senedinde Cümey' b. Umeyr et-Teymî Ebu'I-Esved el-Kûff bulunmaktadır. Münzirİ bu şahısla delil getirilemeyeceğini belirtir, îbn Hacer ise "saduktur, bazen hata yapar ve ŞÎİüği de vardır" der. Bk. Takrîb, Trc.no:968; Zehebî "vâhî (zayıf) değerlendirmesi yapar ve Buhârî'nİn "fîhi nazar" görüşünü nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:810.
Tirmizî, Cümey' b. Umeyr et-Teymî'nin üç hadisini nakleder ve birisi için "hasen-sahih", diğer iki hadisi için "hasen" hükmü verir. Bk.Sünen, H.no:3670, 3720, 3874; Nesâî ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise beş rivayetini nakleder.
Senedinde Sadaka b. Saîd el-Hanefî de bulunmaktadır. Nesâî ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel ise İkişer rivayetini nakleder. İbn Hacer "makbuldür" derken (bk. Takrîb, Trc.no:2912); Zehebî "saduktur" der. Bk. Kâşif, Trc.no:2383.
Ayrıca 18/822.hadisle {Müsned, VI/123, H.no:24804) birlikte değerlendiriniz.

Annem ve teyzemle beraber Hz. Âişe'nin (Radıyaitaha anh&) yanına girdik. Onlardan birisi: 'Gusül anında siz ne2147[136] yapardmız?' diye sorunca Hz. Âişe: 'Rasûlullah (SaitaUaha aleyhi ve seiiem) namaz abdesti gibi abdest alır, sonra başından (aşağı) üç kere su dökerdi. Biz de saçımızdaki örgüden dolayı başımıza beş kere su dökerdik' dedi.2148[137]

463/771- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahu anhâ):2149[138]
Ben saçımı sıkı bir şekilde örmüştüm, Hz. Peygamber (SaiMiaM aleyhi ve dedi ki: "Ey Âişe! Her saçta (kökünde) cünüplük vardır, bilmez misin?"
NOT: Hz. Âişe annemiz (Radıyallahu anhâj, saçım suyun deriye ve saç köklerine geçmeyecek şekilde sıkı ördüğü için, Peygamberimiz (SaiiallaM aleyhi ve sellem) tarafından uyarılmıştır. Çünkü saçlar örgülü olduğu zaman, suyun saç köklerine ulaşması yeterlidir, örgülerin çözülmesi şart değildir. Konu ile ilgili rivayetler gelecektir.2150[139]

464/772- Hz. Ali'den (RadıyallaM anh):2151[140]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kim gusül alırken bir kıl kadar su ulaşmayan (kuru) yer bırakırsa bu (kuru yer) sebebiyle Allah onu şu şu şekilde ateşten bir parça kılar." Hz. Ali ekledi: 'Bundan dolayı saçlarımı kestim, (bir rivayette; işte gördüğünüz gibi).'2152[141]

2147[136] Lafiz manası "nasıl' dır, ancak anlaşılması için 'ne' şeklinde terceme edildi.
2148[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/138-139.
2149[138] Sened:
Hasen: Müsned, VI/110-111, H.no:24678; Benzer rivâyel için bk. VI/254, H.ıю:24044; Abdürrezzâk, 1/19, H.no:57 (Hasan el-Basrî'den mürsel olarak); İshak b. Râlıûye, Müsned, III/964, H.no: 1680; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/175; Ebû Nuaym, Hılye, 11/388.
Heysemî, Atımed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını, fakat senedinde müphem bir râvînin bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma M/272.
Senedde yer alan Husayf, müphem hocasından işittiği tarihi, bir rivayette "30 yıl önce birisi bana nakletti" (24044: (^ oiîuî jûi)); diğerinde ise "60 yıl önce birisi bana nakletti"
(24678 (£- jL. ili)) şeklinde bildirir. Husayfın hocaları tesbit edildiğinde bu müphem râvi de tcsbİt edilmiş olur. Bk.İbn Hacer, Telhis, 1/142.
Hadis bu müphem senedi ile zayıftır, ancak hadis şâhidleri ile hasen ü gayrihî seviyesine yükselir:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anlı) şahidi: Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:248 (Senedindeki Haris b. Vecîh münkerdir. Hadis de zayıftır); Tirmizî, Taharet, 78, H.no:106 (Garibtir. Senedindeki Haris b. Vecîh şeyhtir ve pek sağlam değildir. Hz.AH ve Enes'ten şahidi vardır); İbn Mâce, Taharet, 106, H.no:597; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, 1/179; Deylemî, 11/64, H.no:2364.
b-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den {Radıyallahu anlı) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 106, H.no:598 (Bûsırî, senedinde yer alan Talha b. Nâfi'in Ebû Eyyûb'dan hadis işitmediğini belirtir. Talha b. NâfT sika-müdellis biridir. Tahdîs ile naklettiği için herhangi bir problem yoktur. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mace, Bezzâr ve tbn Adİy bu râviyi sika saymışlardır. Utbe b. Ebû Hatim isimli râvide ise ihtilâf edilmiştir. Ayrıca bu hadisi Ahmed b. Meni' Müsned'inde rivayet eder. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/81-82); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/155, H.no:3989; Mümedü'ş-Şâımyyîn, 1/416, H.no:732; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/19, H,no:2748;
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahu anlıüma) şahidi: Ezdî, Müsnedü'r-Rabî', s.66, H.no:139.
d-Hz.Ali'den (Radtyallahü anlı) şâhİdî: Bir sonraki hadise bk.
e-Hasan el-Basrî'den (mUrsel olarak) şahidi: Abdürrezzâk, 1/262, H.no:1002; İbn Ebî Şeybe, 1/95-96, H.no:1065-1066.
2150[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/139-140.
2151[140] Sened:
Sahih: Müsned, 1/94, H.no:727; Mükerrer için bk. 1/101. H.no:794; Diğer rivayet: 1/133, H.no:1121 (Z.); £/;» Dâvfîtf, Taharet, 97, H.no:249 (Münzirî: "Ebû Dâvûd es-Sicistâtî Atâ'yı sika saydı. Bulıârî de bu râviye Ebû BÎşr İle birlikle mutâbaat hadisinde yer ^erdi. Bk.Buhân, Rikâk, 53); İbn Mâce, Taharet, 106, H.no:599; Dârimû Vudû', 69, H.no:757.
Heysemî, senedindeki râvilerİn sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 111/23; Eserinin bir başka yerinde ise Atâ b. es-Sâib'in ihtilât ettiğini söyler. Bk. age., VIII/231; İbn Hazm, Muhatlâ,V/lS-li9.
Atâ b. es-Sâib b. Mâlik es-Sekafî (v.136/753) Buharı bir (mütabî olarak), Tirmizî yirmi sekiz, Nesâî otuz iki, Ebû Dâvûd yirmi bir, İbn Müce yirmi, Dârimî yirmi dört ve Ahmed b. Hanbel ise 190 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmını "hasen, bir kısmını da "hasen-sahİh" olarak değerlendirir. "Hasen" olarak değerlendirdiği hadisler için bk. Sünen, Salât, H.no:184; Hac, H.no:959; Siyer. H.no:l548; Eşribe, H.no:1862; Tefsir, H.no:2988, 3011, 3069; Deavât, H.no:3411, 3486; Menâkıb, H.no:3909; "Hasen-sahih" olarak değerlendirdiği hadisler için bk. Sünen,'Hac, H.no:864, 877; Cenâiz, H.no:975; Et'ime, H.no:1805, 1855; Tefsir, H.no:3026, 3108, 3240, 3361; Deavât, H.no:3410, 3547; Bazılarını da sadece "sahih" olarak değerlendirir. Bk. Birr, H.no:1900; Sifatii'I-kiyâme, H.no:2491. Tirmîzî "hasen" hükmü verdiği hadislerinin birinde bu râvi hakkında şu bilgileri de kaydeder: "Bazıları bu sened hakkında ihtilâfa düştüler. Ali (b. el-Medînî) Yahya b. Saîd'in şu sözünü nakleder: "Atâ b. es-Sâib'den ilk zamanlarında hadis işitenlerin semaları sahihtir. Şu'be ve Süfyan'ın semaları sahihtir. Atâ'nın Zâzân'dan naklettiği iki rivayeti Şu'be ihtilat döneminde aldığını itiraf eder." Ebû Isa et-Tirmizî: "Atâ b. es-Sâib son zamanlarında hafızası kötüleşti" der. (Bk.Sünen, Edeb, H.no:28I6) Zehebî: "Sikadır, son zamanlarında hafızası kötüleşti" der ve Ebû Hâtim'in: "Hammad b. Zeyd ihlilâtından önce kendisinden hadis almıştı" sözü ile Ahmed b. Hanbel'İn: "sika ve sâlih bindir. Her gece Kur'ân'ı hatmederdi" sözünü nakleder. Bk.Kcîşif, Trc.no:3798; İbn Haccr ise "saduktur, ihtilât etmiştir" der. Bk.Takrîb, Trc.no:4592; Sehâvî, Atâ'nın ihtilâtından önce kendisinden hadis alanları şu şekilde sıralar: Şu'be, Sufyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Hammad b. Zeyd, Züheyr b. Muâviye, ZâÎde b. Kudüme, Eyyûb es-Sahtİyânî, Vüheyb b. el-Verd. Hammad b. Seleme ise hem ihtilâtından önce hem de ihlilâtından sonra hadis aldığı için ihtilaflıdır. Bk.Fethu'l-mıığîs, III/333.
Atâ b. es-Sâib hakkında Yahya b. Main: "Hadisi ile delil getirilmez" derken diğer cerh ve tadil âlimleri kendisini tenkid etmişler, son zamanlarında ihtilât ettiğini belirtmişlerdir. Ahmed b. Hanbel bu ayrıntıya dikkat ederek ihlilâtmdan önce rivayet edilen hadislerini tercih etmiş, ihtilâtından sonraki rivayetlerine itibar etmemiştir. İbn Hacer Hammad b. Seleme'nİn bu hadisi Atâ'dan ihtilâtından önce rivayet ettiğini söyler. Dolayısıyla hadisle delil getirilebilir. Bk. Bennâ, age., 11/134-135. İbn Hacer Hüseyin'in bu râviden ihtilâtmdan sonra kendisinden hadis alan bir zat olduğunu söyler. Bk.Feıhu'l-Bârî, XI/574 (Buhârî, Rikâk, 53 şerhi) Bu râvi ile ilgili olarak 67/109. had iste bilgi verilmişti.
Ahmed Mulıamıned Şâkir, (Tinnizî, Taharet, 78, H.no: 106) hadisin şerhinde hadîsin bu konuda sahih olan rivayeti olduğuna değinir. İbn Hacer'in Telhîs'İnden: "İsnadı sahihtir. Bu, Ala' b. es-Sâib'in rivayetidir. Hammad b. Seleme bu zatın ihtilâtmdan Önce bu hadisi işitmİştİr. Fakat bu hadisin Hz.Ali'nin sözü (mevkuf) olduğu ifade edilir" sözünü nakleder ve İbn Hacer'in bu son tahlilini doğru bulmaz: "Çünkü hadisin siyakı bu görüşe zıttır" der.
2152[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/140-141.

465/773- (Hz. Peygamber'in eşi) Ümmii Seleme'den (Rodıyaiiaim anim):2153[142]
Kendisi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben saçı sıkı bir şekilde örgülü bir kadınım'
deyince RaSÛluIlah (Sallallaha aleyhi ve seilem)'.
"Başına üç kere su dökmen sana yeterlidir" diye cevap verdi.2154[143]

466/774- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):2155[144]
Peygamber'in eşleri, başlarına jöle2156[145] sürülü olduğu hâlde onun yanına giderlerdi. Sonra gusül yapar ve bu durumda terlerlerdi.2157[146] Rasûlullah (SaiiaUahü aleyhi ve seiicm), ihramh olsun ya da olmasın onları bu durumdan (jöleli saçla durmaktan) men etmezdi.2158[147]

467/775- Ubeyd b. Umeyr'den (Ractıyaiiahu anh):2159[148]
Abdullah b. Amr'ın kadınlara gusül alırken saç Örgülerini çözdürdüğü haberi Hz. Âişe'ye ulaşınca şöyle dedi:
'Kadınlara gusül alırken saç örgülerini çözmelerini emreden İbn Amr'ın, bu yaptığı ne kadar tuhaf! Bir de saçlarını kazıtmalarını emretse ya! Rasûlullah (Sathiiahu aleyhi ve setiem) ve ben aynı kaptan su alarak guslederdîk. Ben başıma (saçım örgülü olduğu hâlde) üç kereden fazla su dökmezdim.'2160[149]

10- Gusül Mekânı Dışında Ayakları Yıkamak, Mendil/Havlu İle Kurulanmak Ve Namaz Kılmak İsteyene Guslün Abdest Yerine Geçmesi

468/776- Hz. Aişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):2161[150]
Hz. Peygamber (saiiaiiahu aleyhi ve sciiem) cünüplükten dolayı gusül aldığı mekândan çıkacağında

2153[142] Sened:
Sahih: Müsned, VI/289, H.no:26357; Benzer rivayet için'bk. VI/314-315, H.no:26556; Müslim, Hayz, 58 Ebû Dûvûd, Taharet, 99, H.no:252; Tirıııizî, Taharet, 77, H.no:105 (Hasen-Sahih); Nesûî, Taharet, 150, H.no:241; İbn Mâce, Taharet, 108, H.no:603; Dârıım, Vudû\ 115, H.no:1161; İbn Huzeyme, 1/122, H.no:246. Ayrıca 451/759.hadise bk.
a-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şûhidî için bk. 451/759.hadîs: Müsned, VI/96, H.no:24529; İbn EbîŞeybe, 1/65, H.no:69S;
b-Câbir'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. İbn EbîŞeybe, 1/65, H.no:697.
2154[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/141.
2155[144] sened:
Sahih: Müsned, VI/137, H.no:24943; Benzer rivayet için bk. VI/79, H.no:24383;
Ebû Dâvûd. Taharet, 99, H.no:254 (Bu rivayette Ömer b. Süveyd es-Sakafi'nin ismi sehven Amr olarak geçmiştir); Menâsİk, 31, H.no:1830: Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, V/48.
2156[145] Dımad; Saçları düz ve dik tutması için sürülen kokulu maddedir ve anlaşıldığı kadarıyla saç üzerinde bir tabaka oluşturmaktadır. Bu nedenle jöle diye terceme edildi.
2157[146] Başka rivayette durumda bizden birisi terlediği zaman yüzüm akardı, Hz. Peygamber bunu görür de o eşini bundan men etmezdi, şeklinde geçmektedir. (Bk. Ebû Davud, Taharet, 99, H.no: 254, Meıâsik, 31, H.no: 1830; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, V/48)
2158[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/141-142.
2159[148] Sened:
Sahih: Müsned, VI/43, H.no:24042; Müslim, Hayz, 59; İbn Mâce, Taharet, 108, H.no:604.
2160[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/142.
2161[150] Sened:
Hasen: Müsned, VI/170, H.no:25246 (Senedinde müphem bîr râvi bulunmaktadır); "Ayaklarını guslün sonunda yıkadığını" belirten Hz. Aişe'nİn diğer rivayeti için bk. Müslim, Hayz, 35:
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayete benzer bir rivayeti Ebû Ya'lâ'nın Müsned'i ve Taberânî'nin Evsat'ında görmekteyiz. Mutâbaat açısında da bu rivayeti senedi ile birlikte veriyoruz:
Ebû Ya'lâ, M«.vnerf, VII /456, H.no:448I; Taberânî, el-Mucemü'l-evsat, III/120, H.no:2669,
Meymûne'den (Radıyallahü anlıâ) şâhid olarak nakledilen benzer rivayetler için bk. , VU329-33O, H.no:26677:
Meymûne'den nakledilen diğer rivayetler için bir sonraki hadise bk. Müsned, VI/335, H.no:26722 (469/777.hadis)
"Ayaklarını bir kenarda yıkadığını" belirten Meymûne'nİn rivayeti: İbn Ebî Şeybe, 1/70, H.no:755; Buhârî, Gusl, 1, 10; Tinnizî, Taharet, 76, H.no:103 (Tirmizî "hasen-sahih" hükmü verir ve bu konuda Ümmü Seleme, Câbir, Ebû Saîd, Cübeyr b. Mut'ım ve Ebû Hüreyre'den de rivayet nakledildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 14-15, H.no:416-417; îbn Mâce, Taharet, 94, H.no:573; EbûAvâne, 1/251, H.no:866; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/176.
Ayakların yıkanması meselesi, hadis kaynaklarımızda guslettikten sonra abdest aljnıp-alınmayacağı konusunda ele alınmış ve bir rivayette ayakları yıkamanın abdest yerine geçeceği belirtilmiştir. Bu hususta şu rivayet buna İşaret eder:
1/69, H.no:748; Bazı rivayetlerde de pislik kalma İhtimali olduğu için ayak yıkamanın sona bırakıldığı anlaşılmaktadır:
İbn Ebî Şeybe, 1/70, H.no:757-758, 766;
İbn Ömer'den (RadıyaliahİÎ anhiima) şahidi:
İbn EbîŞeybe, 1/70, H.no:765

ayaklarını yıkar (ve çıkardı).2162[151]

469/777- (Hz. Peygamber'in) eşi Meymûne (bt. el-Hâris) annemizden (Radıyallahii anhâ):2163[152]
Peygamberimiz'e (Saiiaihhn aleyhi ve seiiem) gusül alması için su getirdim ve cünüplükten dolayı gusül aldı. Guslü bitince kumaş/havlu getirdim, eliyle şöyle yaptı, yani reddetti.
§Meymûne annemizden (Radtyaiiahaanitâ) ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah'a (SaitaUaha aleyhi ve seiiem) gusül alması için su getirdim ve kendisine perde tutum; önce kaptaki sudan eline su döküp avuçlarını iki ya da üç kere yıkadı.
(Râvilerden Süleyman el-A'meş dedi ki: 'Üçüncü kere diye ekledi mi, tam bilemiyorum.')
Sonra sağ eliyle sol eline su döktü ve tenasül uzvunu yıkadı, sonra bu elini yerdeki toprağa ya da duvara sürdü. Ardından ağzına ve burnuna üç kere su aldı, yüzünü yıkadı, sonra başını yıkadı, sonra vücûdunun kalan kısmına su döktü ve sonunda bir yere çekilip ayaklanın yıkadı, (banyodan çıktı).
Hz. Peygamber'e (gusülden sonra) kumaş/havlu getirdim, istemiyorum diyerek eliyle işaret etti.
Râvilerden biri olan Süleyman el-A'meş dedi ki: 'Bu rivayeti (şeyhim) İbrahim et-Teymî'ye zikredince: 'O, bu şekildedir' dedi ve bunu inkâr etmedi. İbrahim ekledi: 'Kumaş/havlu ile (kurulanmakta) bir sakınca yoktur. Çünkü bu âdet ile ilgili bir konudur.''2164[153]

470/778- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):2165[154]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gusülden sonra (tekrar) abdest almazdı.
§Hz. Âişe annemizden (Radtyaiiaimanhâ) ikinci talikle gelen rivayet: Rasûlullah (SatiaUaha aleyhi ve seiiem) gusül alır, iki rekât ve sabah2166[155] namazını kılardı. Onu gusülden sonra tekrar abdest alırken görmedim.2167[156]

11- Gusülden Sonra Fark Edilen Kuru Yerin Yıkanması

471/779- İbn Abbas'tan (Radiyallahu amhuma):2168[157]
Rasululah (salalahu aleyhi ve sellem) cünüplükten dolayı gusül alıp, çıktığında sol omzunda suyun ulaşmadığı kuru bir yer gördü, sadece saçından damlayan sudan aldı ve orayı ıslattı.Sonra namaz kılmaya geçti.2169[158]

12- Hanımlarını Dolaşan Kişiye Bir ya da Birden Fazla Guslün Yeterli Olması

472/780- Ebû Râfî'den (RadıyaUahu anh):2170[159]

2162[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/143-144.
2163[152] Sened:
Sahih: Müsned. VI/335, H.no:26721; Diğer rivayet: VI /336, H.no:26735; £wftâ/7, Gusl, 7, 10, 11, 16, 18, 21; Müslim, Hayz, 37; £/w Dûvûd, Taharet, 97, H.no:245; Nesâî, Taharet, 161, H.no:253; Dârimî, Vudû', 40, H.no:718; İbn Mâce, Taharet, 59,94, H.no:467, 573;
Süleyman ei-A'meş'in hocası İbrahim el-Teymî'nin hikayesini sadece Ahmed b. Hanbel ve onun öğrencisi Ebû Dâvûd nakletmiştir.
2164[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/144-145.
2165[154] Sened:
Sahih: Müsned, VI/68, H.no:24270; İkinci rivayet: VI/154, H.no:25083; Benzer rivayetler için bk. VI/119, H.no:24759; VI/192. H.no:25471; VI/253, H.no:26035; VI/258, H.no:26091; Ebû Dâvûd, Taharet, 98, H.no:250; Tirmizî, Taharet, 79, H.no:107 (hasen-sahih); Nesöî, Gusl, 24, H.no:428; îbn Mâce, Gusl, 96, H.no:579.
2166[155] Burada zikredilen iki rekât sabah namazından önce kılınan sünnet namazdır, sabah namazından kasıt, farz olan iki rekât namazdır.
2167[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/145.
2168[157] Sened:
Zayıf: Müina/, 1/243, H.no:2180; İbn Mâce,Gus\, 138, H.no:663:
Ebû Ali er-Rahabî Hüseyin b. Kays el-Vâsıtî'dir. Zayıf bir râvidir. Buhârî: "Ahmed b. Hanbel hadisini metruk saydı" der. Bk.et-Târihu'l-kebîr, I/II/389; Tirmizî dört, İbn Mâce beş, Ahmed b. Hanbel bir rivayetini nakleder. Tirmizî'nin rivayetinde Haııeş olarak İsmi zikredilmiş, Tirmizî Haneş'İn Ebû Ali er-Rahabî Hüseyin b. Kays el-Vâsıtî olduğunu ve başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere hadis âlimlerince hafızası sebebiyle zayıf sayıldığını ifade etmiştir. Bk.Sünen, Salat, H.no:188; Buyu', H.no:12l7; Birr, H.no:1917; Sıfatü'l-kıyâme, H.no:2416.
Bûsırî de İbn Mâce'nin 2^vâid'inde Ebû Ali er-Rahabî'nin zayıflığında İcmâ' bulunduğunu söyler. İbn Mâce Hz.Ali'den nakledilen hadis için Muhammed b. UbeyduIIah bulunmaktadır, bu zat ise zayıftır" der. Bk. İbn Mâce, Gusl, 138, H.no:664.
Abdestte bırakılan kuru yerler için bk. 289-290/597-598. Enes'ten nakledilen hadiste: (^'Aj i-*^ çf'j>) "Dön ve abdestini güzelce al" buyurulmuştur. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; İbn Mâce, Gusl, 139, H.no:665; Hz. Ömer'den nakledilen hadis için bk. Müslim, Taharet, 3UEbû Dâvûd, Taharet, 66, H.no:173; İbn Mâce, Gusl, 139, H.no:666.
2169[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/146.
2170[159] Sened:

Rasûlullah (SaiiaUaim aleyhi ve seüem) eşlerini bir gecede[2171[160]] dolaşır, her birinin yanında gusül alırdı. Kendisine dedim ki[2172[161]]:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bir gusül alsan (yetmez mi)?' Rasûlullah şöyle dedi: "Bu daha güzel, daha temizdir."[2173[162]]

473/781- Enes b. Mâlik'ten (RdUhu anh):[2174[163]]
Rasûlullah (Sattaiiahü aieyiü ve seiiem) eşlerinin hepsini bir gecede dolaşır, (bazen) sadece bir gusül alırdı.
NOT: Bu iki rivayetten, bir gecede hanımıyla birden fazla cima yapan kişinin her defasında gusül almasının müstehab olduğunu, ancak hepsi için bir guslün de yeterli olabileceğini anlıyoruz.[2175[164]]

13- Cünüp Olan Kişinin Uyumak Ya Da Yemek Veya Yeniden Cima Yapmak İsterse Yapması Gereken Şeyler

* Uyumak İsteyen Cünüp Kişinin Abdest Alması Müstehabdır

474/782- Ömer b. Hattab'dan (Radıyaiiahn anh):[2176[165]]
RaSÛlullah'a (SallalUthii aleyhi ve seilem),
'Bizden biri cünüp olur da gusül almadan önce uyumak isterse nasıl davranmalı?' diye sorunca buyurdu ki:
"O kişi namaz abdesti gibi abdest alsın, sonra da uyusun!"
§Başka tarikten gelen rivayette Hz. Ömer'den (Radıyaiiahüanhüm) nakledilir: Hz. Ömer, Rasülullah'a geldi ve 'ben cünüp oldum' dedi. (Bunun üzerine) Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) ona önce tenasül uzvunu yıkamasını, sonra namaz abdesti gibi abdest almasını emretti.[2177[166]]

475/783- îbn Ömer'den:[2178[167]]
Hz. Ömer (RadıyaliahÜ anhüına) RaSÛlllllah'a (Sallathhü aleyhi ve sellem)'.
'Bizden biri cünüp olduğu hâlde uyuyabilir mi?'diye sorunca buyurdu ki: "Evet, namaz abdesti gibi abdest alarak (uyur)."
§Râvilerden NâfT ekledi:

Sahih: Müsned, VI/39I, H.no:27065; Diğer rivayetler: VI/8, H.no:23752; VI/9-10, H.no: 23760; Ebû Dûvûd, Taharet, 85, H.no:219 (Enes hadisinin daha sahih olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 102, H.no:590.
Ebû RafÎ'nin eşi Selma, Abdurrahman b. Ebû Râtî'nin halasıdır. Peygamberimizin Mevlâ-sının isminde ihtilaf edilmiştir: ibrahim, Eşlem, Sabit ve Hürmüz olduğu belirtilmektedir.
2171[160] (bir rivayette; bir günde)
2172[161] (bir rivayette; denildi ki)
2173[162] (bir rivayette; bu daha saf, güzel ve temizdir.)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/146-147.
2174[163] Sened:
Sahih: Müsned, 111/99, H.no:11885; Benzer rivayetler için bk. III/185, H.no: 12860-12861; III/161, H.no:12577; III/160, H.no:12569; 111/189, H.no: 12902; III/252, H.no:13582; IH/166, H.no:12637; III/H1, H.no:12036; 111/225, H.no:13288 (Bakıyye b. Velid semaini tasrih etmiştir); Buhârî, Gusl, 12 (Buhârî'nİn bu rivayetinde "eşlerini bir gecede dolaşması" ile ilgili rivayet vardır. Buhârî'nİn 12.babdaki başlığı şöyledir:
Bir başka babının başlığı ise şöyledir: Bk. Buhârî, Nikâh, 102);
Müslim, Hayz, 28; Ebû Dâvûd, Taharet, 84, H.no:218; Tinnizî, Taharet, 106, H.no:140 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 170, H.no:263-264; İbn Mâce, Taharet, 101, H.no:588-589.
2175[164] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/147.
2176[165] Sened:
Sahih: Müsned, 1/16, H.no:94; İkinci rivayet: 1/28, H.no:263; Benzer rivayetler için bk. 1/50, H.no:359; 1/44, H.no:306; 1/35, H.no:235-236, 230; 1/17, H.no:105; 1/24-25, H.no:165; Mâlik, Taharet, 76; İbn Ebî Şeybe, 1/63, H.no:672, 674, 677; Buhâri, Gusl, 26-27; Müslim, Hayz, 23-25; Ebû Dâvûd, Taharet, 86, H.no:221; Tirmizî, Taharet, 88, H.no:120 (Anınar, Âişe, Câbir, Ebû Saîd ve Ümmii Seleme'den de nakledildiğini söyleyen Tirmizî: "Bu babda nakledilen hadisler içinde en hasen-sahih bir hadistir" der); Ne.tûi, Taharet, 166-167, H.no:259-260; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no:585; Dârimî, Vudû', 73, H.no:762.
Hz. Âişe'dcn (Hadi yal lahit mıha) nakledilen hadis için bk. 317/625 ve 478/786.hadisler.
Ayrıca bir sonraki (475/783) hadisle karşılaştırınız.
2177[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/148.
2178[167] Sened:
Sahih: Müsned, U/36. H.no:4910; Benzer rivayetleri için bk. n/132, H.no:6157; 11/107, H.no:5782; II/l 16, H.no:5967; 11/79, H.no:5497; 11/74-75, H.no:5442; H/64, H.no:5314; 11/56, H.no:5190; 11/46, H.no:5056; 11/36. H.no:4930; 11/17, H.no:4662; Mâlik, Taharet, 78, Buharı, Gusl, 27; Müslim, Hayz, 23-25; Ebü Dâvûd, Taharet, 86, H.no:221; Nesûî, Taharet, 166-167, H.no:259-260; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no:585; Darımı, Vudû', 73, H,no:762.
Ayrıca bir önceki (474/782) hadisle karşılaştırınız.

İbn Ömer bu durumda uyumak isterse, ayaklarını yıkama dışında namaz abdesti gibi abdest alırdı.
NOT: Abdullah b. Ömer'in burada ayaklarını yıkamamasının sebebi;
1- Abdeslten kastın sadece temizlik olduğunu gösterir,
2- Ya da İbn Ömer'in o anda bir mazereti vardı, onun için yıkamamış olabilir. Ancak bu durumda abdest almak efdaldir. Doğrusunu Allah bilir.2179[168]

476/784- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahu anh):2180[169]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve scltem) dedi ki:
"(Cünüp olduğunda) abdest almadan kesinlikle cünüp olarak yatma/uyuma!"2181[170]

477/785- Abdullah b. Habbab'dan:2182[171]
Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaüaha anlı) cünüp olduğunda uyumak istediğini Rasûlullah'a anlatınca, Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) Önce abdest almasını, sonra uyumasını emretti.2183[172]

478/786- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):2184[173]
Rasûlullah (SaiiaUaim aleyhi ve seiiem) cünüp olur ve bu durumda uyumak isterse uyumadan önce namaz abdesti gibi abdest alır ve:
"Cünüp olduğu hâlde uyumak isteyen namaz abdesti gibi abdest alsın!" derdi.2185[174]

2179[168] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, 1/394.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/149.
2180[169] Sened:
Hasen: Müsned, 11/392, H.no:9069; Taberânî, el-Mıı'cemü'l-evsat, VIII/203, H.no:8403: Heysemî, Alımed b. Hanbel'in senedinde isimlendirilmeyen râviden bahsederek Taberânî'nin Evsafında Ebû Hüreyre'den naklettiği bir başka hadise yer verir ve senedinde İshak b. İbrahim el-Karkasânî olmasına rağmen isnadının hasen olduğunu söyler. Heysemî, Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahii anlı) da benzer bir nakle yer verir:
ve Taberânî'nin Kebîr'inde rivayet etliği bu hadisin senedinde Ahmed b. Yahya b. Mâlik et-Tenûsî'nin bulunduğunu, bu zat hakkında İbn Ebî Hatim'in "saduktur, İbn Hıbbân sikalar arasında saydı" dediğini naklederek diğer râvîlerinin de sika olduklarını belirtir. Adiy b. Hâtim'den (Radıycülahîi anlı) nakledilen hadis için:
Taberânî'nin Kebîr'inde rivayet ettiği hadisin senedinde Kays b. Rabî' var, Şu'be ve Süfyan sika, diğerleri yalana nisbet etmeksizin zayıf saydılar" der. Bk. Mecma', 1/274. Abdullah Muhammed ed-Derviş'in Heysemî'nin Mecmau'z-zevuidme eklemesi gereken Ebû Hüreyre (Radıyallahii anlı} hadisi de şudur.
Bk.Buğyetü'r-rûid, 1/613 (Taberânî, el-Mu'cemiVl-kebîr, XXV/36-37).
Ebû Said el-Hudrî ve Aişe (Radıyallahii anhiima) hadisleri İçin 477-478/785-786. hadislere bk.
2181[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/149-150.
2182[171] Sened:
Sahih: Milsned,'IH/55, H.no:'ll461; Mto/îm, Hayz, 27;'An Afâcc,' Taharet, 99, H.no:586 (Bûsırî isnadının sahih olduğunu söyler).
Ek: Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahii anlı) abdestin ruhsat olduğu nakledilir:
Müsned, IV/320, H.no:18788; AfOmcrf, IV/320, H.no: 18792 (Bu hadisler'için bk. 1/852 ve 3/854.hadisler).
Ebû Dûvûd, Taharet, 88, H.no:225; Teraccül, 8, H.no:4176-4177; Sünnet, 3, H.no:4601; Tirmizî, Cum'a, 78, H.no:613 (Tİrmizî "iûLdi ;CJij fi^ş oî" ziyadesi İle muhtasar olarak nakletmiş ve "hasen-sahİh" hükmünü vermiştir. Ahmed Muhammed Şâkir Ebû Dâvıd ve Dârekutnî'nin: "Yahya b. Ya'mer ile Ammar arasında inkıta bulunduğu" iddialarına dikkat çekerek (ki bu inkıtayı Ahmed b. Hanbel'in İkinci rivayetinin senedinde görmekteyiz) bunun doğru olmadığını ve Tirmİzî'nin dediği gibi hadisin sahih olduğunu şu sözü ile dile getirir: "Ammar Sıffîn'de 37/657 yılında vefat etti, Bu da gösterir ki Yahya'nın kendisine mülâki olması uzak bir İhtimal değildir. Kaldı ki bu zat Hz.Osman'dan (35/655) da nakilde bulunmuştur. Hz. Osman da Ammar'dan önce vefat etmiştir. Ayrıca Yahya sika biridir. Tedlİs yaptığı bilinmemektedir"); Tayâlisî, H.no:646; İbn EbîŞeybe, 1/63, H.no:678.
2183[172] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/150-151.
2184[173] Sened:
Sahih: Müsned, VI/92,' H.no:24489; Benzer rivayet için bk. VI/279, H.no:26261 (Senedinde yer alan Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebu'l-Hâris Amir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm (v.182/798) zayıftır. Ahmed b. Hanbel bu zât hakkında: "Yalan söylemedi, sika biridir" derken Yahya b. Maîn: "Yalancıdır" der. Yahya b. Maîn'e, Ahmed b. Hanbel'in Amir b. Salih'ten hadis rivayet ettiği hatırlatılınca: "O delirdi mi acaba?" cevabını verir. Dârekutnî metruk olarak değerlendirir. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:2535; İbn Hacer ise hadisinin metruk olduğunu, fakat Yahya b. Maîn'in tenkidde ileri gittiğini belirtir. Bk.Takrîb, Trc.no:3096; Bu râvinin Tirmizî ve Dârimî birer, Ahmed b. Hanbel İse 19 rivayetini nakletmİştir. Bunlardan beş tanesi vicâde yolu ile nakledilen hadislerdir. Tirmizî hakkında herhangi bir tenkidde bulunmaz. Bu rivayet, Müsned'de nakledilen diğer sahih nakillerle ve şâhidler ile desteklenir); VI/273, H.no:26220; VI/260, H.no:261I4; Vl/237, H.no:25881; VI/235, H.no:25856; VI/224, H.no:25755 (Senedinde Haccâc b. Erlâd bulunmaktadır); VI/221, H.no:25730; VI/216, H.no:25690; VI/202, H.no:25543; H.no:25473; VI/191, H.no:25460; VI/171, H.no:25253; H.no:25015; VI/166, H.no:25207; VI/149, H.no:25030; H.no:24984; VI/128, H.no:24850; VV120, H.no:24763; H.no:24581; VI/43, H.no:24043; VI/36, H.no:23965; H.no:24084; VI/109, H.no:24659; VI/106-107, H.no:24636; VI/102, H.no:24589; VI/102, H.no:24587; VI/47, H.no:24084;
Mâlik, Taharet, 77; Buhârî, Gusl, 25, 27; Müslim, Hayz, 21-22, 26; Müsâfırûn, 129; Ebû Dâvûd, Taharet, 87-88, H.no:222, 224; Nesâî, Taharet, 163-166, H.no:255-258; es-Sünenü'l-kübrâ, V/331, H.no:9045-9147; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no:584; Dârimî, Vudû', 73, H.no:763; İbn Ebî Şeybe, 1/62-63, H.no:657-658, 661, 670, 673, 676; Dârekutnî, 1/125; Ebû Nuaym, Mustahrec, 1/360, H.no:696; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/200, 202; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64,hadis.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Ömer'den (Radıyallabü anlı) şahidi için bk.474/782.hadis.
b-İbn Ömer'den (Radıyailahü anlûima} şahidi İçin bk.475/783. c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk.476/784. d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anlı) şahidi için bk.477/785.hadis. Hz. Aİşe annemizden (Radıyallahii aııhâj benzer rivayet için bk.317/625.hadis. Ayrıca 481-482/789-790.hadisIerebk.
2185[174] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/151-152.

*** Yemek Yemek Ya Da Yeniden Cima Yapmak İsteyen Cünüp Kişinin Abdest Alması Müstehabdır**

479/787- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):2186[175]
Rasûlullah (SaUaUaku aleyhi ve seiîem) cünüp olduğu hâlde uyumak isterse namaz abdesti gibi abdest alırdı, ayrıca yemek veya içmek isterse ellerini yıkar, sonra dilerse yer veya içerdi.
§Hz. ÂÎşe'den (Radıyaiiaimanhâ) ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah (Saiiaiiahs. aleyhi ve seiiem) cünüp olduğunda uyumak ya da yemek yemek isterse (önce) abdest alırdı.2187[176]

480/788- Ebû Saîd el-Hudrî (RadıyaUahu anh):2188[177]
Hz. Peygamber'İn (Sallallahtl aleyhi ve sellem):
"Cima yaptığında ve eşiyle tekrar cima etmek istediğinde abdest alır" sözünü nakletti.
Râvilerden Süfyan:
'Ebû Saîd el-Hudrî, Harre olayını2189[178] görmüştü' dedi.2190[179]

481/789- Gudayf b. el-Hâris'ten:2191[180]
Hz. ÂÎşe annemize (Radıyallalıtt anhâ)'.
'Ne dersin, Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) cünüp olduğunda gecenin başında mı yoksa sonunda mı gusül alırdı?' diye sorunca:
'Bazen gecenin başında, bazen de gecenin sonunda gusül alırdı1 dedi.
'Allahü ekber! Bu konuda kolaylık (ruhsat) veren Allah'a hamd olsun! Rasûlullah gecenin başında mı, yoksa sonunda mı vitri kılardı?'
1Bazen gecenin başında, bazen de gecenin sonunda vitir kılardı?
'Allahü ekber! Bu konuda ruhsat veren Allah'a hamd olsun! Rasûlullah Kur'ân'ı açıktan mı yoksa gizlice mi okurdu?'
'Bazen açıktan, bazen de gizliden okurdu.' Ben:
'Allahü ekber! Bu konuda ruhsat veren Allah'a hamd olsun' dedim.2192[181]

482/790- Hz. Âişe annemizden (RadıyatiaM anhâ):2193[182]

2186[175] Sened:
Sahih: Milsned, VI/102-103. H.no:24595; İkinci rivâyel: VI/I26, H.no:24830; Benzer rivayetler için bk. Vl/119, H.no:24755; VI/118-119, H.no:24753-24754; VI/192, H.no:25473-25474; VI/191, H.no:25460; Vl/279, H.no:26261 (ZUbeyr b. cl-Avvam'ın torunlarından Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebu'l-HârÎs Amir b. SâHh zayıftır. Bu râvî ile geniş bilgi İçin bk.478/786.hadisin tahrici) Müslim, Hayz, 21-22; Nesâî, Taharet, 163-166. H.no:255-258. Bir Önceki hadisin tahririne bk.
2187[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/152.
2188[177] sened:
Sahih: Müsned, III/7, H.no;10977; Benzer rivayetler için bk. 111/28, H.no:11170:lÎl/2İ,H.no:11104;
Müslim, Hayz, 27 Ebu DâviK/, Taharet, 85, H.no:220; Tinnm, Taharet, 107, H.no:I41 (Tirmizî, hadis hakkında "hasen-sahih" hükmü verir, Hz. Ömer'den de bir naklin bulunduğunu belirtir. Ayrıca senedde yer alan Ebu'l-Mütevekkil'in isminin Ali b. Dâvûd, Ebû Saîd el-Hudrî'ninkİ İse Sa'd b, Mâlik b. Sinan olduğunu söyler); Nesâî, Taharet, 169, H.no:262; İbn Mûce, Taharet, 100, H.no:587.
2189[178] Harre; sıcak, siyah taşlıklı arazi anlamındadır. Bu rivayette kastedilen, Yezid b. Muâviye İle Medineliler arasında gerçekleşen meşhur Harre olayıdır, ki H.63 yılının zilhicce ayında meydana gelmiştir.
Süfyan buradaki kaydıyla senedin muttasıl olduğuna işaret etmektedir. (Bk. Bennâ, age., H/142)
2190[179] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/152-153.
2191[180] Sened:
Sahih: Müsned, VI/47, H.no:24084; Ebû Dâvûd> Taharet, 89, H.no:226 (Hocası Ahmed b. Hanbel'deıı naklettiği hadislerden biridir. Ebû Dâvûd ve Münzirî hadis hakkında sükût etmiştir); Nesâî, Taharet, 141442, H.no:222-223; Gusl, 6, H.no:403; Gudayf b. el-Hâris âlimlerin çoğuna göre sahâbîdir.
Abdullah b. Ebû Kays da benzer soruları Hz. Aişe'ye sormuştur. Bu rivayet için bk. VI/73-74, H.no:24334; Muslini, Hayz, 26:
Tirmizî, Salât, 212, H.no:449 (haseıı-sahih); Fezâilü'I-Kur'ân, 23, H.no:2924 (hasen); Nesâî, Gusi, 5, H.no:402; (478/786.hadise bk.)
Yahya b. Ya'mer'in sorusu için bk. VI/166, H.ııo:25207:
Hz. Âişe'ye aynı soruyu soran üç kişiyi görmüş oluyoruz: Gudayf b. el-Hâris, Abdullah b. Ebû Kays ve Yahya b. Ya'mer. Fakat rivayetlerin bîr kısmında üç, bir kısmında iki, bir kısmında ise sadece bir mesele sorulmuş olduğu görülüyor. Yahya b. Ya'mer'in rivayetinde bir meseleden, Gudayf b. el-Hâris ve Abdullah b. Ebû Kays'm nakillerinde üç meseleden (vitir, gusül zamanı, Kur'ân'ın cehri/açıktan veya hafi/gizli okunmasından) bahsedilmektedir. Bk. Müsned, VI/73-74, H.no:24334; VI/47, H.no:24084. Bu farklılıklar, hadis musanniflerinin ya farklı rivayetlerinden ya da sadece konu ile ilgili bölümleri nakletmesinden kaynaklanıyor olabilir.
2192[181] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/153-154.
2193[182] Sened:
Sahih: Müsned, VI/43, H.no:24043; İkinci rivayet: VI/106-107, H.no:24636; Benzer rivayetler için bk. VI/1I1, H.no:24680; VI/17I, H.no:25244; Cünüp olarak sabahladığını ifade eden rivayetler için bk. Müsned, VI/182, H.no:25370; VI/183, H.no:25377; Ebû Dâvûd, Taharet, 89, H.no:228 (Ebû Dâvûd, Hasan b. Ali el-Vâsıtî vasıtasıyla Yezid b. Harun'un şu sözünü nakleder: "Ebû İshâk es-Sebîî'nin bu hadîsi bir yanılgı/hatadır); Tirmizî, Taharet, 87, H.no: 118-119 (Esved'den birçok kimse " ^ Si jj U^ jır«;(" lafzı ile rivayet ederler ki bu Ebû İshâk es-Sebîî'nin rivayetinden daha sahihtir. Bu rivayeti Ebû İshak'tan Şu'be, Sevrî ve daha birçok muhaddis nakleder ve lafzını Ebû İshâk es-Sebîî'nin bir galatı olarak

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) cünüp olduğunda (bazen) uyur, kalkıncaya kadar suya dokunmazdı. Kalkınca da gusül alırdı.
§Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaimanM) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Sailaiiaha aleyhi ve seiiem) gecenin başında eşiyle beraber olur, sonra suya dokunmaksızın uyurdu. Gecenin sonunda uyanınca eşine döner (tekrar cima eder), sonra da gusül alırdı.[2194][183]

483/791- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[2195][184]
Rasûlullah (SaitattaM aleyhi ve seüem) cünüp olur, sonra uyur ve uyanırdı, sonra tekrar uyurdu.

---

görürler); İbn Mâce, Taharet, 98, H.no:581-583;
Nevevî Müslim'in Sahih'ine yaptığı şerhte şunları dile getirir: "Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve diğerleri nakletti. Ebû Dâvûd: "Yezid b. Harun'dan naklen: Ebû İshâk es-Sebîî bu hadiste hata yaptı" der. Yanıldığı kısım ise "suya hiç
dokunmadan" lafzıdır. Tirmizî de bu kısmı Ebû İshak'ın bir yanılgısı olarak değerlendirir. Beyhakî ise: "Bu lafzı hadis hafızları tenkid etmiştir. Dolayısıyla hadisin zayıf oluşu ortaya çıkmaktadır" der. Hadisin zafiyeti anlaşılınca çelişkili bir durum da kalmamaktadır. Bu kısmı İle sahih olmuş olsa da yine zıt ve çelişkili olmazdı. Bu İki cevapla çözümlenebilir: Birincisi; Ebu'l-Abbas b. Şüreyh ve Ebû Bekir el-Beyhakî'nin cevabı. "Suya hiç dokunmadan" demek, "gusletmeden" anlamındadır. İkincisi; ki bana göre güzel bir yorumdur: Bazı zamanlarda suya asla dokunmaması durumun caiz olduğunu göstermek içindir. Şayet bu uygulamasını sürekli yapmış olsaydı bu takdirde ortada uygulamanın vücûbiyeti hükmü kalacaktı" BLNevevî, Minltâc (Şerhıı Müslim), 111/186-187 {Müslim, Hayz, 21-27.lıadislerin şerhi); Bennâ, age., ü/143.
Ebû Bekir İbnü'l-Arabî (v.543/1148) ve Mübârekfûri (v.1283/1866) Tirmizî şerhlerinde (bkÂrizatü'l-alıvezİ, 1/181-182; Tuhfeıü'l-ahvezl I/U5) Şevkânî (v.1255/1839) Neylü'l-evtûr'da (bk. 1/273-274) Ebû İshâk es-Sebîî'nin asıl hatasının, uzun bir hadisi kısaltması olduğunu belirtir ve hadisin uzun şeklini verir (Biz burada Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde de nakledilmesi sebebiyle onun metnini veriyoruz):
Müsned, VI/102, H.no:; Tayâlisf, s.198, H.no: 1386; Tahâvî, ^r/(« meâni'l-âsâr,
1/125-126; İbnü'I-Ca'd, WötiMrf, 373, H.no:2563; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/335, H.no:1680; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/413; Hadisin mütabaati da vardır: "Hüşeynı-Abdülmelik-Atâ-Âişe isnadı" Bu isnâd da hata İhtimalini ortadan kaldırır. Dolayısıyla abdest alınmasını söyleyen rivayet ile terkine işaret eden rivayetin her ikisi de sahihtir. Emir tahyir içindir. Buna göre abdest almak daha faziletlidir. Hadisin Ahmed Muhammed Şâkir tarafından sahih sayılısı için bk. Tirmizî, Taharet, 87, H.no:l 18-119 (Ahmed Muhammed Şâkir'in şerhi). Müsned'de hadisin mulâbaatı da vardır:
Bk.VI/lll,H.no:24680.
Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bir sonraki hadise bk.
2194[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/154-156.
2195[184] Sened:
Sahih: Müsned, VI/298, H.no:26431; Heysemî, senedindeki râvüerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/275.
Cünüp birinin gusletmeden önce tekrar cıınâsı, uyku, yeme ve içmesi gibi durumlarının cevazına hükmeden hadisler zikredildi. Çünkü cünüp kimsenin bedeni ve teri temizdir. Ancak bu gibi durumlarda abdest alınması veya cinsel uzvun yıkanması da müslehap olarak görülmüştür. Bazı mezheplere göre de bu gibi işlemlerin abdest almadan icrası mekruh sayılmıştır. Bu durumda abdestin hikmeti ne olabilir? Cevap olarak; hadesi/cünüplüğü hafifleteceği, en azından abdest azalarından hadesi gidereceği veya uyku durumunda cünüp olarak ölme endişesi yahut bedenin daha dinç bir hâle getirilmesi gibi hususlar dillendirilmiştir. Ölüm endişesini ve meleklerin hâzır olmayışını ifade eden hadisler: a-Meymûne bt. Sa'd (Radıyal'lahit anhâ): Muvatta sarihlerinden Suyûtî (v.911/1505) (bk. Tenvîru'l-havâlik, 1/53) ve Zürkânî (v.1122/1710) (bk. Şerhu'z-ZUrkânt, 1/144) "beis olmayan bir senedle" diye ifade ederek verdikleri şu hadis Ölüm endişesini ve meleklerin hâzır olmayışını ifade eder mahiyettedir.
Meymûne bt. Sa'd: "Ey Allah'ın elçisi! Bizden biri cünüpken (bir şeyler) yiyebilir mi'?" dedim. Allah Rasûlü (Sallatiahii aleyhi ve sellem) "Abdest almadıkça yiyemez" cevâbını verdi. "Peki ey Allah'ın elçisi! Cünüp yatıp uyuyabilir mi?" dedim. Bunun üzerine "Güzelce abdest almadıkça cünüp olarak yatmaktan hoşlanmam. Çünkü ben böyle bir hâldeyken vefat etmekten korkarım. Böyle bir vefatta Cebrail (Aleyhisselâm) de hazır bulunmaz" buyurdu. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/36, H.no:10905; Heysemî hadisin senedinde Osman b. Abdurrahman el-Harrânî et-Tarâikî'nin bulunduğunu, bu zatı Yahya b. Main'in sika, Ebû Hâtim'in saduk saydıklarım söyleyerek, Ebû Arâbe el-Harrânî ve İbn Adiy'in: "Bir beis yoktur, meçhullerden rivayette bulunur", Buhârî ve Ebû Ahıned el-Hâkim'in: "zayıf kimselerden rivayet eder", Ebû Hâtim'in "zayıflardan rivayetinde Bakıyye'ye benziyor" dediklerini nakleder. Bk. Mecma\ 1/275.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhüma) nakledilen rivayet:
İbn Abbas Hz. Peygamber'den (Sallallahti aleyhi ve sellem) şu hadisi nakleder: "Melekler cünüp olan ve (haluk ve zaferan vb. şeylerle) kokulanan kimsenin yanında durmaz." Heysemî hadisin senedinde Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu, bu zatı Yahya b. Main'in: "kezzâb, habis ve Allah düşmanı" olarak nitelendirdiğini söyler. Bk. Mecma', 1/275.
İbn Abbas'tan şu lafızla da bir rivayet nakledilir:
"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Cünübe, sarhoşa ve (zaferan ve diğer kokulu şeylerin karışımından elde edilen bir koku cinsi olan) haluk ile kokulanana." Heysemî: "Bezzar, Abbas b. Ebû Tâlib häricinde sahih ricalle nakletti. Abbas ise sahih hadis ricalinden olmasa da sika biridir" der. Bk. Mecına', V/72. Münzirî de isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Terğîb, 1/89, H.no:278; III/181, H.no:3581.
c-Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet: &£ j! üji jf jrî jî fi,r ıij v^Jj Is^-'jj v^ıı ü'i $A'y.
Bk. Müsıied, IV/320, H.no: 18788; Tayâlisî, s.90, H.no:646; Ebû Dâvûd, Teraccül, 8, H.no:4176-4177; Bezzâr, IV/238, H.no:1402; Ebû Ya'ÎÛ, m/202, H.no:1635; Beylıakî, «w-Sünenü'l-kübrâ, 1/203; V/36.
Ammar b. Yâsir'den şu lafızla da bir rivayet vardır:
"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Kâfirin ölüsüne, haluk ile kokulanana, abdest alana dek/almadıkça cünübe." Bk. Ebû Dâvûd, Teraccül, 8, H.no:4180 (Hasen b. Ebu'l-Hasen Ammar'dan hadis İşitmediği için hadis munkatıdır. Bk. Münzirî, Terğîb, 1/89, H.no:278); Deylemî, Firdevs, 11/96, H.no:2515; (Bu hadisler için bk. 1/852 ve 3/854.hadisler)
d-Büreyde'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet:
"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Sarhoşa, zaferan ile kokulanana, adetli kadın veya cünübe." Bk. Heysemî hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. el-Hakem'in bulunduğunu, ve bu zatı da tanımadığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını söyler. Taberânî'nin Evsat'ındaki rivayette ise: (v^-'j ^^'j) şeklinde zikredilir" der. Bk.
Mecına', V/72. Heysemî eserinin bir başka yerinde hadisi Taberâni'ye nisbet eder ve Abdullah b. Hakİm'in zayıf olduğunu söyler:
Bk. Mecma', V/156.
e-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
£ö« Ka'/a, XI/231, H.no:6348; Cerh-ta'dil âlimleri Yezid b. Iyâz'ın biyografisinde bu hadise yer verirler. İbn Adiy, Kâmil, VH/265, Trc.no:2163; Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, VII/260, Trc.no:9748. Kütübü sitlede yer almadığı hâlde Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde nakledilen bu hadisin Heysemî'nin zevâidinde bulunmadığına da işaret etmek isteriz.
f-Hz.Ali'den (Radıycdlahü anh) şahidi: Bu rivayet için bk. 438/746.hadisg-Abdurrahman b. Semüra'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi:
"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Cünübe, kâfire ve zaferan ile boyalanana." Heysemî: "Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini, senedinde Zekerİyyâ b. Yahya b. Eyyûb'un bulunduğunu ve bu zatı tanımadığını, Abdurrahman b. Semüra'nın mevlâsı Kesİr'in haricindeki râvilerinin de sahih hadis ricali olduklarını, bu râvinin ise sahih hadis ricalinden olmasa da sika biri olduğunu" belirtir. Bk. Mecma', V/156. Fakat bu hadis Taberânî'nin eserinde Abdurrahman b. Semüra'ya değil, İbn Abbas'a dayandırılmıştır. Yani (Abdurrahman b.) Semüra'nın mevlâsı Kesir hadisi İbn Abbas'tan merfu olarak nakleder. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/311, H.no:5405;
Ayrıca 482/790 ve 478/7 86.hadislere bk.

NOT: ilk bakışta bu konudaki, hadisler arasında çelişki var gibi görülmektedir. Ancak doğru olarak analiz ettiğimizde şu sonuca ulaşırız: Cünüp olan bir kişi uyuma gibi bir ihtiyaç sebebiyle guslü geciktirmek isterse yatmadan Önce abdest alması mendûptur, abdest almadan yattığında da bir sakıncası yoktur. Önemli olan farz namazları kazaya bırakacak kadar geciktirmemek ve her farz namazı vaktinde kılmaktır. Peygamberimizin bazen abdest almaması herhalde ümmete farz olur endişesinden kaynaklansa gerek. Zira Rasülullah bu nedenle bir çok nafile ibadete devam etmezdi.
Cimadan sonra yeni bir cima ya da yeme-içme veya uyku sebebiyle guslü geciktirmek isteyenlerin abdest alması müstehabdır. Burada abdest alma sonucunda:
1- Cünüp olanın hadesini azaltmaz, ancak abdest azalarındaki hades kalkar.
2- Bir müddet sonra ölüm gelir korkusuyla cünüp olan abdest alarak iki temizlikten biri İle yatar-kalkar.
3- Abdest vücudu canlandırır ve dinlendirir. Çünkü yorgun olan kişinin duş alması halinde dinlendiği ve canladığı malumdur.2196[185]

14- Gusül İle İlgili Sünnet Olan Haller

* Bu Konuda Genel Bilgi

Guslün farz olduğu cünüplük durumu, hayız ve nifas kanının kesilmesi gibi haller dışında, bazı özel günlerde de gusül almak sünnettir. Rasülullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) cuma, arefe ve bayram günleri gibi özel durumlarda gusül alırdı. Aşağıdaki rivayetlerde, bu konuda geniş malûmat bulunmakladır.2197[186]

484/792- (Z.) Abdurrahman b. Ukbe b. el-Fâkih, Rasülullah'in sahabisi olan dedesi el-Fâkih b. Sa'd'dan (Radıyaiiahü anh) nakleder:2198[187]

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) cuma, arafe, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı günlerinde gusül alırdı.
Fâkih b. Sa'd da bu günlerde ailesine gusül almalarını emrederdi.2199[188]

2196[185] Bk. Nevevî, £erfiH Sahihi Müslim, IH/218.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/156-158.
2197[186] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/158.
2198[187] Sened:
Zayıf: Müsned, IV/78, H.no:16666; İbn Mâce, İkâme, 169, H.no:1316 (Fakat metninde: "cuma günü" lafzı yoktur. Bûsırî, Yusuf b. Hâlid hakkında: "Yahya b. Maîn'in "kezzâb, habis, zındık", Sindî'nin: "Birçok kimse yalancı sayar", İbn Hıbbân'ın: "hadis uydurur" dediğini nakleder. Bk.Misbâ!ıu'z~zücûce, 1/156); İbn Kânî', Mu'cemü's-sahâbe, 11/336, Trc. no: 874; İbn Abdilber, el-îsttâb, 111/1257, Tıc.no:2068; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XXHI/136, Trc.no:4703 (Fâkih b. Sa'd'ın biyografisi); Amir Hasan Sabri hadisin isnadının metruk olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdiilah b. Ahmedb. Haıibelfı'l-Müsned, H.no:14.
Senedde yer alan Yusuf b. Hâlid b. Umeyr es-Semtî "metruktür". Yahya b. Main ve İbn Hıbbân "yalancı" saymış ve hadis uydurmakla suçlamışlardır. Ebû Hanîfe'nin mezhebinde imiş gibi görünüyordu.
Abdurrahman b. Ukbe b. el-Fâkih ise meçhuldür.
Bu iki râvinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki ve îbn Mâce'nin Sünen'indeki bu rivayetinden başka bir rivayeti de yoktur.
Ebû Ca'fer el-Hatmî Unıeyr b. Yezîd b. Humâşe el-Ensârî makbuldür. Sönenlerde hadisi vardır. Tirmizî ve Ebû Dâvûd iki, Nesâî dört, İbn Mâce üç, Dârimî bir, Alımed b. Hanbel ise on yedi rivayetini nakleder. Tirmizî hadisleri için birinde hasen (H.no;3491), diğerinde hasen-sahih (H.no:3578) hükmü verir. Bazı nüshalarda bu İsim, Yusuf b. Ca'fer olarak sehven kaydedilmiş, doğrusu Ebû Ca'fer'dİr.
Fâkih b. Sa'd b. Cübeyr el-Ensârî el-Hatmî el-Evsî İlk müslüman olanlardandır. Siffih savaşında Hz.Ali ile aynı saflarda savaşmıştır.
Nasr b. Ali el-Cehzamî, hem Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in hem de İbn Mâce'nin hocasıdır. Her ikisi de aynı senedle hadisi naklederler.
Şevkânî: "Bezzâr, Beğavî ve İbn Kânî' de rivayet eder. İbn Mâce de ayrıca İbn Abbas'tan nakleder. İbn Hacer her iki isnadın da zayıf olduğunu söyler. Bezzâr, Ebû Râfi'den de nakleder. Ancak bu da zayıftır" der. Ayrıca Hz. Ali ve İbn Ömer'den mevkuf rivayetlere de değinir. Urve b. Zübeyr'in bayram günü guslettiğini ve bunun sünnet olduğunu söylediğini nakleden Şevkânî Bezzâr'ın: "Bayram için gusletme hakkında sahih bir hadis ezberlemedim" dediğini aktarır. Şîî kaynaklarından Hz.Ali'nin şu rivayetini de ilâve eder ve der ki: "Şayet isnadı sahih ise bu sünnetin isbatı doğrulanmış olur." Bk.Neylü'l-evtâr, 1/297.
Zeylaî cuma günü guslü ile ilgili Buhârî ve Müslim'deki Hz. Ömer'den nakledilen rivayeti verir: İbn Adiy'in Kâmil'indeki Enes rivayetini verir:
Senedindeki Hafs'ın zayıf olduğunu belirtir. Ramazan ve Kurban Bayrammdaki gusl hakkında buradaki hadisi verir ve hadisin Taberânî'nin Mu'cem'İnde ve Bezzâr'ın Müsned'İnde nakledildiğini, hadisin illetinin ise Yusuf b. Hâlİd es-Semtî olduğunu söyler. Bk. Nasbu'r-râye, 1/85.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima) şahidi:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 169, H.no:1315; Zeylaî: "İbnü'l-Kattân eserinde bu hadisin Cübâre b. el-Muğallis ve Haccâc b. Temim sebebiyle zayıf olduğunu söyledi" der. Bk. Nasbu'r-râye, 1/85. Cübâre b. el-Muğallis, İbn Mâce'nin hocasıdır. Kütübü sitte musanniflerinden sadece İbn Mâce kendisinden yirmi üç rivayet nakletmiştir.
Ebû Râfi'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Zeylaî: "Hadisi Bezzâr Müsned'İnde nakletti. İbnü'l-Kattân eserinde hadisin illetinin, zayıf sayılan Muhammed b. Ubeydulfah olduğunu söyledi. Yahya b. Maîn "bir şey değildir" derken; Ebû Hâlim: "hadisi zayıftır", Buhârî "münkeru'l-hadis" hükmünü verir. Mendel (Mindel) b. Ali el-Anezî (v. 167/783) ise zayıftır" der. Bk. Nasbu'r-rûye, 1/86. Mendel (MindelJ b. Ali'nin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd birer, Dârimî üç ve İbn Mâce dokuz rivayetini nakleder.
2199[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/158-159.

485/793- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiaha anhâ):2200[189]
Hz. Peygamber'İn (SaUallaM aleyhi ve seltem)
"Dört şeyden dolayı gusül alınır:
Cuma, cünüplük, kan aldırma ve cenaze yıkamak..." şeklindeki sözünü nakletti.2201[190]

*** Cenaze Yıkanması Nedeniyle Gusül Ve Taşınması Nedeniyle De Abdest Almak**

486/794- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):2202[191]
RaSÛlullah (SallallahÜ aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim cenaze yıkarsa gusül alsın ve kim de cenaze taşırsa abdest alsın!
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha ank) ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber (Saitaitahu aleyhi ve seiietny. "Cenaze yıkanması nedeniyle gusül ve cenaze taşınması nedeniyle abdest alınması gerektiğini" belirtti.
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahüanh) üçüncü tarikle gelen rivayet: Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim cenaze yıkarsa gusül alsın!"2203[192]

487/795- Muğîre b. Şu'be'den (Radiyallahu anh):2204[193]
Hz. Peygamber (SaiiaUahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim cenaze yıkarsa gusül alsın!"2205[194]

2200[189] sened:
Hasen: Müsned, VI/152, H.'ıiü:25068; EbÛ Dâvûd, Taharet, 127, H.no:348; Cenâiz, 35, H.no:3160; İbn Huzeyme, 1/126, H.no:256; Deylemî, Firdevs, V/541, H.no:9290;
Ebû Dâvûd ölü yıkayan kimsenin gusletmesini ifade eden Ebû Hüreyre hadisinin mensuh olduğunu söylemiş, hocası Ahmed b. Hanbel'e bu hususu sorduğunda, abdestin yeterli olduğu cevabını almıştır. Mus'ab b. Şeybe rivayetinin de zayıf olduğunu söyler. Bk. Cenâiz, 35, H.no:3163-3162.
Mus'ab b. Şeybe'yi Yahya b. Maîn ve Iclî sika, diğerleri ise münker rivayeti sebebiyle zayıf saymışlardır. Hâkim bu râvinin bir mütâbi (Zekeriyâ b. Ebû Zaide) ile desteklenmiş bir rivayetini nakleder. Bk. Hâkim, Müstedrek, 1/267-268, H.no:582 (Hâkim: "Bu hadis Bunârî ve Müslim'in şartı na/râv ileri ne uygun olduğu hâlde eserlerine almadıkları sahih bir hadistir" der. Zehebî de bu görüşü onaylar ve Ebû Nuaym'm rivayetine işaret eder); Beyhakî'nin rivayetinde bir mütabî değil, Zekeriyâ b. Ebû Zaide, Mus'ab b. Şeybe'nin talebesi olarak görülmektedir. Doğrusu da budur. Çünkü Ebû Davud'un Sünen'indekİ rivayetlerde bu zat talabe olarak zikredilir (Ebû Dâvûd, Taharet, 127, H.no:348; Cenâiz, 35, H.no:3l60). Bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/299-300; İbn Abdİlber hadisin kuvvetli olmadığını söyler. BkTemhîd, X/83. Hadisle zikredilen dört maddenin de şahidi bulunmaktadır. Bu konuda Azîmâbâdi'nin eserine bk. Avnu'l-Ma'bûd, 11/10.
2201[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/159-160.
2202[191] Sened:
Hasen: Müsned, 11/454, H.no:9824; İkinci rivayet 11/272-273, H.no:7675; Üçüncü rivayet: 11/280, H.no:7757 (meçhul râvi sebebiyle zayıftır); Benzer rivayetler için bk. 11/280, H.no:7758; 11/433, H.no:9567; 11/472, H.no: 10064; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 35, H.no:3J61-3162 (mensûh); Tirmizî, Cenâiz, 17, H.no:993 (Bu babda Hz.ÂÎşe ve Ali'den de rivayetler vardır. Ebû Hüreyre'nin hadisi hasendir. Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak da nakledilir.); İbn Mâce, Cenâiz, 8, H.no:1463; Beyhatâ', es-Süıienü'l-kübrû, 1/300-301;
İbn Hacer, Ahmed b. Hanbel'in: "Bu konuda sahih olarak nakledilen bir rivayet yoktur" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no:70. Emir San'ânî ise hadisin İbn Hıbbân tarafından zayıflık bulunmayan senedlerle nakledildiğini söyler ve sözlerine şunları İlâve eder: Mâverdî: "Bazı hadis âlimleri hadisi 120 tarikten nakleder". Ahmed b. Hanbel: "Hadis İbn Abbas'ın rivayeti ile mensuhtur". Ahmed b. Hanbel'in İşaret ettiği İbn Abbas rivayeti:
"Ölülerinizi yıkadığınızda onları yıkamanız sebebiyle gusletmeniz gerekmez. Çünkü ölüleriniz necis değildir. Ellerinizi yıkamanız yeterlidir." Bk. Hâkim, Müsledrek, 1/543, H.no:1426 (Hâkim: "Buhâri'nin şartına/hadis râvilerine uygundur ve hadis sahihtir" der ve ekler: "Bu hadis ile "ölüyü yıkayan gusletsin" hadisine bir reddiye var". Zehebî İse: "Biz her iki hadis iie amel ederiz. Gusletmek müstehabdır" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/306 {Beyhakî zayıf olduğunu söyler); İbn Hacer ise hadiste tenkid edilen Ebû Şeybe (İbrahim b. Ebû Bekir b. Şeybe) ile Nesâî'nİn delil getirdiğini, âlimlerin sika saydıklarını, Buhârî'nin de hasen saydığını söyler. Emir San'ânî, İbn Hacer'in Ebû Hüreyre, İbn Abbas ve İbn Ömer hadislerini şu şekilde uzlaştırdığım da belirtir: "Ebû Hüreyre hadisindeki emir nedb ifade eder. İbn Abbas ve İbn Ömer rivayetleri de bunun delilidir." BkSübülü's-selâm, 1/144. İşaret edilen İbn Ömer rivayeti ise şudur:
Bk. Dârekutnî, U/72; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/306
Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.et-Câmiu's-sağîr, H.no:8876; Münâvî ise hadisin Tirmizî tarafından hasen sayıldığını hatırlatarak cumhurun zayıf saydığına dikkat çekmiştir. İbn Hacer'in: "Beyhaki hadisi birçok tarikle verir ve her birini zayıf addeder, ancak hadisin mevkuf olarak sahih olduğunu da onaylar" sözünü naklederek, Buhârî'nin de hadisin mevkuf oluşunu tercih ettiğini de sözlerine ekler. Bk. Feyzu 'l-kadîr, VI/240.
Şevkânî hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tarafından nakledildiğini, Ebû Davud'un: "Bu hadis mensuhtur" dediğini nakleder. Beyhaki'nin senedinde zayıf olan Tev'eme'nin meviâsı Salih'in bulunduğunu söyler. Ayrıca Bezzar'ın bu hadisi Ebû Hüreyre'den üç ayrı tarikle naklettiğini, İbn Hıbbân'in da bir nakilde bulunduğunu söyleyerek, Beyhakî'nİn: "Sahih olan, bu rivayetin mevkuf oluşudur" sözünü nakleder. Bk.Neylü'l-evtâr, 1/297.
Tirmizî Ilel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu ileli 't-Tirmizî, 1/9. Hattâbî ise: "Fakihlerden hiçbirinin ölüyü yıkama sebebiyle guslü, taşıma sebebiyle de abdesti vâcîp kıldığını bilmiyorum. Bu konudaki emirler müstehap olmasını gerektirir" der. Bk. Meâlimü's-Sünen, 1/307.
2203[192] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/160-162.
2204[193] sened:
Hasen: Müsned, IV/246, H.no:18064 (Munkatı' olduğu İçin isnadı zayıftır); Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no;8875; Münâvî İse Tİrmizî'nin Kitâbü'l-//e/'inde bu hadisi naklettiğini, ve hocası Bûhârî'ye sorduğunda: "Bu konuda sahih bir rivayet yoktur" cevabını aldığını belirterek İbnü'l-Cevzî'nin: "Tariklerinin hiçbiri sahih değildir", Heysemî'nin: "Senedinde isimlendirilmeyen bir râvî vardır" sözlerini nakleder. Fakat Suyûtî, İbn Hacer'in: "Tarikleri çoktur. Bu konuda birçok ihtilaf vardır. Hadis hasendir" sözünden hareketle bu hadisi hasen saymış olabilir. Zehebî de hadisin tariklerinin birçok (zayıf) hadisten kuvvetli olduğunu söyler. Ayrıca fakihler bu hadisle delil getirdiler. Bk. Feyzu'l-kadir, VI/239.
Sahabeden Hz. Ali'nin uygulaması için bk. Müsned, 1/103, H.no:807: 1/131, H.no:1093; 1/97, H.no:759;
1/129-130, H.no:1074;NeskTaharet, 128, H.no:190.
2205[194] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/162.

* Yeni Müslüman Olan Bir Kişinin Gusül Alması

488/796- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaim anh):2206[195]
Sümâme b. Üsâl,2207[196] Müslüman oldu. Rasûlullah (SaüattaM aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Onu filân kabilenin hurma bahçesine götürün ve orada gusül almasını emredin/isteyin!"2208[197]
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh) ikinci tarikle gelen rivayet: Sümâme b. Üsâl el-Hanefî, Müslüman oldu. Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seüemy, 'Onun, Ebû Talha'nın hurma bahçesine götürülmesini, orada gusül
almasını' emretti. (Sonra da) Rasûlullah dedi ki:
"Arkadaşınızın İslâm'ı mükemmel2209[198] oldu."2210[199]

489/797- Halife b. Husayn b. Kays b. Âsım'dan (RadıyaiiaM anhum) nakledildiğine göre:2211[200]
Dedesi Kays b. Asım Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) döneminde Müslüman oldu. Rasûlullah ona su ve sidr (temizleyici bir madde)2212[201] ile (yıkanıp) gusül almasını emretti.
NOT: Sümâme b. Üsâl ve Kays b. Âsim gibi Müslüman oldukları zaman kendilerinden gusletmesi hattâ (seksen yaşma da gelse) sünnet olması istenen sahâbiler vardır:
a- Vasile b. el-Eska',2213[202]

2206[195] Sened:
Sahih: MSsned, 11/304, H.no:8024; İkinci rivayet: 11/483, H.no:10217; Abdürrezzâk, VI/9, H.no:9834; X/3L8, H.no:l9226; Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. Ömer el-Ömerî'nin bulunduğunu, bu râvİyi Yahya b. Maİn ve Ebû Ahmed b. Adiy'in sika, diğerlerinin ise yalana nisbet etmeksizin zayıf saydığını ve hadisin de hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/283. Fakat hadisi Buhârî ve Müslim'in rivayetleri desteklemektedir. Meselâ biraz sonra verilecek Müslim rivayetinde Leys, Abdullah'ın mütâbiidir. Böylece hadis, sahih İİ ğayrihî seviyesine yükselir. Bk. Buhârî, Meğâzî, 70-71; Müslim, Cihâd, 59; Ebû Dâvûd, Cihâd, 114, H.no:2679; Nesâî, Taharet, 127, H.no: 189. Müslim'deki rivayet:
Ebû Hüreyre (RadıyallahU anlı) anlatıyor: "Rasûlullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) Necd bölgesine bir süvari birliği göndermişti. Bunlar Benî Hanife kabilesinden Yenlâme halkının İleri gelenlerinden Sümâme b. Üsâl İsimli birini esir alıp getirdiler. Onu mescidin bir direğine bağladılar. Rasûlullah mescide girdiği zaman Sümâme'ye: "Ey Sümâme! İçinden neler geçiyor (sana ne yapacağımı umuyorsun)?" deyince: "Ey Muhammedi Hayırdan başka bir şey ummuyorum. Şayet sen beni tildürürsen kavmi içinde yüce ve şerefli (kanının bedelini ödeyeceğin) birini öldürmüş olursun; beni affeder bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun. Eğer kurtuluş fidyemi İstiyorsan iste. Ne istersen verilecektir. Bu konuşma sonunda Rasûlullah onu direğe bağlı bir vaziyette bırakıp oradan ayrıldı.
Ertesi günü Rasûlullah Sümâme'ye"Ey Sümâme! İçinden neler geçiyor (sana ne yapacağımı umuyorsun)?" deyince: "Gönlümde dünkü söylediklerim var. Şayet beni affeder bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun; beni öldüriirsen kavmi içinde yüce ve şerefli (kanının bedelini ödeyeceğin) birini öldürmüş olursun. Eğer kurtuluş fidyemi istiyorsan iste ki ne istersen mutlaka verilecektir. Bu konuşma sonunda da Rasûlullah onu aynı vaziyette bırakıp gitti.
Ertesi günü yine Rasûlullah Sümâme'ye: "Ey Sümâme! (Bugün) ne düşünüyorsun (sana ne yapacağımı umuyorsun)?" deyince: "Gönlümde dünkü söylediklerim var. Şayet beni affeder bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun; beni öldürürsen kavmi içinde yüce ve şerefli (kanının bedelini ödeyeceğin) birini Öldürmüş olursun. Eğer kurtuluş fidyemi istiyorsan İste ki ne istersen mutlaka verilecektir" dedi ve bu sefer Rasûlullah: "Sümâme'yi serbest bırakın!" dedi. Sümâme serbest bırakılınca mescidin yanında içinde su bulunan hurma bahçesine/hurmalığa gitti ve yıkandı. Sonra mescide girerek Allah Rasûlü'nün huzuruna girdi ve "Eşhedü eîlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühii ve rasûlüh" diyerek kelime-i şehâdet getirdi. Daha sonra: "Ey Muhammedi Vallahi, şu yeryüzünde senin yüzünden başka benim karşımda duran bir düşman yüzü yoktu. Fakat bugün senin yüzün benim nazarımda en sevimli yüz oldu. Vallahi, senin dininden başka hiçbir din o kadar benim düşmanım değildi. Ancak bugün senin dinin benim için en kıymetli bir din oldu. Vallahi, bugüne kadar hiçbir şehir senin şehrin kadar beni nefret ettirmemişti. Ama bugün senin şehrin bütün şehirlerden daha sevimli bir hale geldi.
Ben umre yapmaya niyetlendiğim bir sırada senin süvarilerin geldi ve beni esir almışlardı. Bu durumda siz ne dersiniz/ne emredersiniz?" Rasûlullah da Sümâme'yi müjdeledi ve umre yapabileceğini söyledi. Sümâme umre İçin Mekke'ye vardığında birisi kendine: "Dinini bırakıp başka bir dine mi geçtin?" deyince, o: "(Benim bu harekelim bir dinden çıkış) değil, ben Allah Rasûlü ile kurtuluşa erdim. Vallahi ben tekrar bahsettiğiniz o şirke dönüş yapmam! Rasûlullah izin vermediği müddetçe de size Yemâme'den bir buğday tanesi bile gelmeyecektir," cevabını verir.
Ayrıca Müsned'de "Hicretin 6.Y1I1 Hâdiseleri" başlığı altında 300/9709.hadiste zikredilecektir. Biz burada metnini vermekle yetiniyoruz:
Bk. Müsned, 11/452, H.no:9794; 11/246-247, H.no:7355.

2207[196] ya da Üsâle.

2208[197] Yeni Müslüman olan bir kişinin, hurma bahçesine götürülüp orada gusül almasının nedeni, açıkta değil de kapalı/perdeli bir yerde gusül alma zorunluluğundan dolayıdır.

2209[198] Lafız olarak çok güzel oldu, şeklindedir.

2210[199] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/162-165.

2211[200] Sened:
Hasen: Müsned, V/61, H.no:20493; Benzer rivayet için bk. V/61, H.no:20489; Abdürrezzâk, VI/9, H.no:9833; X/318, H.no: 19225; Ebû DâvÛd, Taharet, 129, H.no:355 (Ebû DâvÛd sükût elmiş, Münzirî ise hasen saymıştır); Tirmizî, Cum'a, 72, H.no:605 (Hadisin "hasen" olduğunu belirterek, Ebû Hüreyre'den de nakledildiğini ifade etmiştir); Nesâî, Taharet, 126, H.no:188; İbn Sa'd, Tabakât, VII/23-24; Beyhâki, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/172.
Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini ve senedinde zayıf olanYahya el-Hammânî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/404.
H.9 yılda Temim heyeti arasında gelen Kays b. Âsim b. Sinan o yıl müslüman oldu. "Hazâ seyyidü ehli'l-veber" "Bu kıl çadırlıların efendisi" diye takdim olundu:
Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 328, H.no:953; İbn Sa'd, Tabakât, 1/294; İbn Kani', Mu'cemü's-sahâbe, 11/348; Hâkim, Müstedrek, IH/708-709, H.no:6564-6566; İbn Hacer, Isâbe, 11/611; V/485; Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin senedinde Ziyâd b. Ebû Ziyâd el-Cessâs'ın bulunduğunu, bu zâtı İbn Hıbbân'ın sika saydığını ve bazen hata ettiğini hatırlatır, cumhur ise zayıf sayar. Bezzâr'ın senedinde ise metruk olan Kasım b. Mutayyib'in bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', IX/404.

2212[201] Metindeki sidr'den kastedilen, sedir ağacının yaprağıdır ve temizleyici olarak kullanılmaktadır. Meselâ bazı tür dutların eldeki rengi ancak kendi yaprağı ile çıkmaktadır ki bu tarafımızdan bizzat mücerrebdir.
Günümüzdeki sabun, şampuan gibi maddeler sidrle aynı işlevi görmektedir.Bu nedenle tercemede sidr için, temizleyici madde diye bir açıklama yapıldı.

2213[202] Bu sahâbİ ile İlgili rivayet:
Bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXlI/82, H.no:199; el-Mu'ceınü's-sağîr, 11/117, H.no:880; Hâkim, Müstedrek, 111/659, H.no:6428 ziyadesiyle (Zehebî Telhîs'te bu hadisi hazfetmiştir); Ebû Nuaym, Bilye, IX/329; Heysemî, senedindeki vaiz Mansur b. Ammar'ın zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/283.

b- Katâde Ebû Hişâm er-Rahâvî,[2214[203]]
c- Useym b. Küleyb'in dedesi Ebû Küleyb[2215[204]] (Radıyallâhü anhüm) bunlardandır.[2216[205]]

15- Çarşı Hamamlarında Yıkanma Adabı

490/798- Câbir b. Abdullah'tan (Radiyaiiaha anh):[2217[206]]
RaSÛlUİlah (SallaUahS aleyhi ve selleın) buyurdu kî:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) peştemalsiz (Çarşı) hamamına girmesin!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) karısını (çarşı) hamamına[2218[207]] götürmesin!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) İçki içilen sofrada oturmasın!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) yanında mahremi olmadan yabancı bir kadınla yalnız kalmasın! Onların üçüncüsü şeytan olur (da kendilerini saptırır)."[2219[208]]

491/799- Hz. Âişe annemizden (Radiyaiiaha anha):[2220[209]]
Rasûlullah (Saiiaiiahtt aleyhi ve seiiem) erkeklerin ve kadınların (çarşı) hamamlarına gitmesini

---

2214[203] Bu sahâbi ile ilgili rivayet:
Bk. Ahmed eş-Şeybânî, Âlıâd, V/77, H.no:2618; Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XIX/14, H.no:20; Heysemî hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/283.
2215[204] Bu sahâbi ile ilgili rivayet:
Müsned, III/415, H.no: 15370 (İnkıta ve Useym ile babası Küleyb'in mehûl olması sebebiyle senedi zayıf sayılmıştır. Hadis, "Edeb" bahsinde 7/7284.hadisle zikredilecektir); Abdürrezzâk, VI/10, H.no:9835; X/317-3İ8, H.no:19224; Ebû Dâvûd, Taharet, 129, H.no:356; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IH/316, H.no:1692; V/269, H.no:2795; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/395, H.no:982; Beyhâki, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/172, VIII/323; Bennâ, age., XVII/312-313.
Hüseynî, İbn Hacer'in hadisin senedini zayıf saydığını belirtir ve şunu iüâve eder. Ebû Nuaym Ma'rifetü's-sahâbe isimli eserinde muttasıl olan iki isnâdla hadisi nakleder. Mizzî de biyografilerinde İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikrettiğini söyler. Bk. el-Beyân ve't-ta'rîf, 1/153.
2216[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/165-166.
2217[206] Sened:
Sahih: Müsned, III/339, H.no: 14586; Tirmizî, Edeb, 43, H.no:2801 (hasen-garib); Nesâî, Gusl, 2. H.no:399; Durunu Eşribe, 4, H.no:2098; Ebû Ya'lâ, IH/435, H.no:1925; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/186, H.no:588; 212-213, H.no:688; n/194-195, H.no:1694; IIV69-70, H.no:2510; VIII/141, H.no:8214; Hâkim, Müstedrek, IV/320-321, H.no:7779 (Hâkim: "Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, Şuabü'l-hnân, V/12, H.no:5596; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ancak diğer rivayetlerde İbn Lehîa bulunmamaktadır. Tirmizî'nin rivayeti:
TÎrmizî hocası Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ıiın Leys b. Ebî Süleym hakkında: "Saduktur, bazı konularda bazen hata yapar" dediğini nakleder. Yine aynı zat hakkında Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in: "Leys'İn hadisi iç açıcı değildir. Çünkü o, başkalarının merfu yapmadığı rivayetleri merfu yaptı. Bu sebeple de onu zayıf saydılar" değerlendirmesini nakleder.
a-Ebü Saîd el-Hudrî'den (Radıyaltahü anlı) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/218-219, H.no:7320; Ebû Saîd'den şahidini Taberânî Evsat'ında, Bezzâr Müsned'inde ııakletmiştir. Senedinde A1İ b. Yezid el-Elhânî bulunmaktadır ki Ebû Hatim ve İbn Adiy zayıf, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hıbbân sika saydı. Bk. Heysemî, Mecma', 1/278.
b-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radtyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/124, H.no:3873; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/287, H.no:8658; /(wi Hıbbân, XH/410, H.no:5597 lafzı ile;
Hâkim, Müstedrek, IV/321, H.no:7783 (Hâkim: "isnadı sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/309; Şuabü'l-îmân, VI/156-157, H.no:7769; Heysemî: "Bu rivayeti de Taberânî Kebîr ve Evsat'ında nakleder. Leys'in kâtibi Abdullah b. Salih, Ahmed b. Hanbel ve diğerleri tarafından zayıf sayılmıştır" der. Bk. Mecma', 1/278. c-İbn Abbas'tan (Radtyaliahiî anhiima) şahidi;
rjjij Âb j»}, oır ^ h yp. -ş/ı rLj-ı y\ yj fH\ cjJij i^ ^j; oır j-: Jü jO-j u* i
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/191, H.no:11462; Deylemt, III/510, H.no:5585; Burada verilen Câbir rivayetine yakın bir metinle naklettiği hadisi Taberânî Kebîr'inde rivayet etmiştir. Senedinde de Yahya b. Ebû Süleyman el-Medenî bulunmaktadır. Buhârî ve Ebû Hatim zayıf, İbn Hıbbân ise sika sayar. Bk. Heysemî, Mecma', 1/278-279.
Rasûlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem): "Hamam denilen evlerden sakının!" "Ey Allah'ın Rasulü! (Hamam) kiri temizler" dediler. Bunun üzerine "(Bu gibi yerlerde temizlenirken avret mahallinizi) örtün", dedi.
Heysemî, Bezzâr ve Taberânî'nin el-Mu'cemü'1-kebir'İnde rivayet ettiğini, Taberânî'de"Ey Allah'ın Rasulü! (Hamam) kiri giderir ve hastaya fayda verir, dediler" ziyadesinin bulunduğunu söyler ve sahih hadis ricali ile nakledildiğini belirtir. Ayrıca Bezzâr, hadis âlimlerinin Tavus'tan mürsel olarak naklettiğini de ilâve eder. Bk. Mecma', 1/277. Hâkim bu rivayetin Müslim'in şartına uygun olarak sahih olduğunu iddia eder. Zehebî de onu onaylar. Bk. Müstedrek, IV/321, H.no:7780-7781 (Zehebî: "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygundur" der). Hadisin bir başka kanaldan da nakledildiğini görüyoruz:
Rasûlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem): "En kötü evlerden biri de seslerin yükseldiği, avretlerin açıldığı hamam(lar)dır" dedi. Adamın biri: "Ey Allah'ın Rasulü! Hasta orada tedavi olur, kiri temizlenir" deyince, Rasûlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem): "Oraya giren (avret mahallini) örtmeden girmesin," dedi.
Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiği bu hadis için de: "Senedinde Yahya b. Osman es-Semtî bulunmaktadır. Buhârî ve Nesâî zayıf, Ebû Hatim ve İbn Hıbbân sika sayar. Diğer râvileri sahih hadis ricalidir" der. Bk. Mecma', 1/278.
d-İbn Ömer'den (Radıyaltahü anhiima) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/378, H.no:6669; Heysemî, Taberânî'nin Evsat'ında naklettiği hadisin senedinde Mâlik'in kâtibi Hubeyb'in zayıf olduğunu belirtir. Bk.Mecma\ 1/279;
Ayrıca benzer rivayetler için 495/803 ve 494/802.hadislere bk.
2218[207] Çarşı hamamları, herkesin aynı yerde yıkandığı yerlerdir. Buralarda peştemalle yıkanmaya dikkat edilmemesi ve ahlâksız insanların gelmesi gibi birtakım sakıncalardan dolayı Rasûlullah eşlerin gitmesini istememektedir.
2219[208] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/166-168.
2220[209] Sened:
Sahih: Müsned, VI/139, H.no:24966; Benzer rivayetler için bk. VI/132, H.no:24887; VI/179, H.no:25333; Ebû Dâvûd, Hammâm, 1, H.no:4009; Tirmizî, Edeb, 43, H.no:2802 (İsnadı tam sağlam değil); İbn Mâce, Edeb, 38, H.no:3749;
Senedindeki Ebû Uzra mechûl biri sayıldığı gibi senedinden de anlaşılacağı üzere sahâbî olduğu da ifade edilir. Sahabeden bahseden eserlerde de bu zâta yer verilir. Bk. İbnU'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, Trc.no:6095; İbn Hacer, el-İsâbe jt temyîzi's-sahâbe, Trc.no:10244; İbn Abdilber, el-lstîâb fima'rifeü'l-ashâb, Trc.no:3125.

yasakladı. Daha sonra erkeklerin peştemalle yıkanmalarına izin verdi, kadınlara izin vermedi.2221[210]

492/800- Ebu'l-Melîh2222[211] 'ten:2223[212]
Şam bölgesinden gelen kadınlar Hz. Aişe annemizin (Radıyatiahn anhâj yanına girdiler. Hz. Aişe (onlarla konuşurken) şöyle dedi:
'Sizler çarşı hamamlarına giden kadınlarsınız (değil mi?) Rasûlullah
(Sallatlahilaleyhi ve sellem) ŞÖyîe buyurdu:
"Kadınlardan biri evi dışında elbisesini çıkarırsa izzet ve celal sahibi Allah ile kendisi arasındaki perdeyi2224[213] yırtmış/lekelemiş olur."2225[214]

493/801- Ümmü Seleme'nin mevlâsı Sâib'den:2226[215]
Humuslu kadınlar Ümmü Seleme annemizin (RadıyaUaha anim) yanına girdiler. Ümmü Seleme:
'Sizler kimlerdensiniz/nerelisiniz?' diye sorunca onlar:
'Humusluyuz' dediler.
Ümmü Seleme onlara dedi ki:
'Raşûlullah' in (Sattaiiahu aleyhi ve settem) şöyle dediğini işittim:
"Hangi kadın elbisesini evi dışında çıkarırsa Allah ondaki (haya) perdesini yırtar/alır."'2227[216]

494/802- Ömer b. Hattab (Radıyaiiahüanh) dedi ki:2228[217]
'Ey İnsanlar! Ben Rasülullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) içki dağıtılan sofrada oturmasın!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) peştemalsiz olarak (çarşı) hamamında yıkanmasın!
(Kadınlardan) kim Allah'a ve âhiret gününe İnanıyorsa (sakın çarşı) hamamına gitmesin!"'2229[218]

495/803- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):2230[219]

2221[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/168.
2222[211] Ahmed b. Hanbel'in hocalarından Muhammed b. Cafer'in rivayetinde Ebu'l-Melih ismi açıkça zikredilmiş, ancak Haccac'ın rivayetine İse "bir kişiden" şeklinde müphem olarak nakledil m i şiir.
2223[212] Sened: Sahih: Müsned, VI/I73, H.no:25283; Hadisin bu sencdle iki tarikten geldiği görülmektedir. Muhammed b. Ca'fer tariki sahihtir. Haccfic tariki ise zayıftır. Çünkü Hz.Aişe'den nakleden müphemdir. Ahmed b. Haııbel sahih bir senedle daha nakleder ve "(=£•) ma'nâhü (aynı manada)" lafzı i!e metinde kısaltmaya gider. Böylece seneddeki müphemlik "Ebu'l-Melih (Âmir b. Üsâme b. Umeyr-v.98/716-)" ismi ile her iki tarikte ortadan kalkmıştır: Vl/173, H.no:25284:
(Mükerreri için bk. VI/199, H.no:255Ü3; Bir diğer rivayet: VI/267, H.no:26182: ... J^3 üi '.ty'Jîi. H.no:24022 (Senedi kopuktur. Çünkü Salim b. Ebu'l-Ca'd, Hz. Âişe'dcn hadîs almadı. Ebu'l-Melîh vasıtası ile aldı). Tayâlist, s.212, H.no:1518; Ebû Dcıvûd, Hammâın, 1, H.no:4010; Tirmizt, Edeb, 43, H.no:28Ü3 (Hascn); İbn Mûce, Edeb, 38, H.no:3750; DÛrintî, İsti'zan. 23. H.no:2654; Hâkim, Miistedmk, IV/321, H.no:7780-7781 (Zehebî: "Buhûrî ve Müslim'in şartına/râvisine uygundur" der); Heysemî senedinde zayıf olan İbn Lehîa'nıı bulunduğu ve Taberânî'nin Evsat'ıııda nakledilen rivayete yer verir:
Bk.Müsned, M/278;
Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma) şahidi:
"Acem toprakları sizin için felholunacak ve siz oralarda hamam denilen binalar bulacaksınız. Erkekler peştemalsiz olarak oraya girmesinler. Kadınların girmelerine mâni oiun. Fakat, hasta veya lohusa İseler (şifa için) girebilirler." Bk. Ebû Dâvûd, Hammâm. 1, H.no:4011; İbn Mâce, Edeb, 38, H.no:3748:
Bennâ hadisin râvilerİnİn sahih hadis ricali olduklarım belirtir. Bk.Biilûğu'l-emâm, 11/149; Ayrıca bir sonraki rivayete bk.
2224[213] Yani haya ve ahlâk perdesini.
2225[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/168-169.
2226[215] Sened:
Hasen: Müsned, VI/301, H.no:26448; Ebû Ya'lâ, XII/460, H.no:703l; Taberanî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XXIII/314, 402, H.no:7I0, 962; Hakim, MüstedreK IV/321, H.no:7782 (Zchebî sükût etmiştir); Heysemî hadisin Taberânî'nin Kebîr'inde, Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakledildiğini, fakat senedinde zayıf olan İbn Lehîa'mn bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/277; Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca hadisin senedinde Derrûc Ebu's-Semh vardır ki bu zat da zayıftır. Fakat Heysemî başka bir hadisin senedinde Ebu's-Semh Derrâc b. Sem'ân es-Sehmî'nin bulunduğunu söylerken bu zâtın İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtmiştir. Bk. Mecma', 1/63, 52. Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve la'dîl alimi, bu zâtın hadislerinin müstakîni/sahih, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerin ise zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. Bk.Takrîb, Trc.no:1824; İbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Rk.Sikât, V/114), Sahih'indt birçok yerde bu rüviye yer verir. İbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. Bk. Sikât, 349.
2227[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/169-170.
2228[217] Sened:
Hasen: Müsned, 1/20, H.no:125; Beyhakî, es-Süneıiü'l-kübrâ, VII/266; İstanbul Muhâsarasın-dakİ ordu kıssacısının mechûliyeti sebebiyle hadis zayıftır. Bu zâtın Abdullah b. Yezîd olma ihtimâli bulunduğu gibi, Ebû Şeybe el-Mehrî olması da muhtemeldir. Bk. Müsned, VI/27, H.no:23874, 23876. Heysemî de müphem râviye işaret etmekle yetinir. Bk. Mecma', 1/277.
Geniş bilgi için bk.7ü'a7, 340; Hadisin senedi zayıftır. Fakat şâhidleri İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca benzer rivayetler için 495/803 ve 490/798. hadislere bk.
2229[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/170-171.
2230[219] Sened:
Hasen: Müsned, 11/321, H.no:8258; Ebû Hayrc Muhib b. Hazlem el-Mısrî (v.135/752) Heysemî senedindeki Ebû Hayre hakkında Zehebî'nin: 'Tanınmıyor" dediğini nakleder. Bk.Mecma', J/277; Mısırlılardan olduğu söylenir. Sabit b. Zeyd'İn mevlâşıdır. Bk.Hüseynî, /

RaSÛlUİIah (Sallaltaltü aleyhi ve sellem) buyurdu kî:
"Ümmetimin erkeklerinden kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) peştemaisiz olarak (çarşı) hamamına girip yıkanmasın!
Ümmetimin kadınlarından kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın çarşı) hamamına girmesin!"'2231[220]

496/804- Yuhannes Ebû Musa'dan:2232[221]
Ümmü'd-Derdâ (Radıyaiiaim anim) anlatıyor:
Bir gün Rasûlullah (SaiiaUahu aleyhi ve seiiem) kendisiyle karşılaştı ve sordu:
"Ey Ümmü'd-Derdâ! Nereden geliyorsun?" O:
'(Çarşıdaki) hamamdan' deyince Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kadınlardan biri evi dışında elbisesini çıkarırsa, izzet ve celâl sahibi Allah ile kendisi arasındaki perdeyi yırtmış/lekelemiş olur."
§İkinci tarikle gelen rivayet:
Sehl, babası Muâz'dan nakleder:
Kendisi ÜmmÜ'd-Derdâ'nm (Radıyaitahüaniui) şöyle dediğini işitti:
'Ben çarşı hamamından çıktım ve (yolda) Rasûlullah'la (Saiküiaha aleyhi ve seiiem) karşılaştım, bana dedi ki:
"Ey Ümmü'd-Derdâ! Nereden (geliyorsun)?" Ben:
'Hamamdan' deyince Peygamberimiz buyurdu ki:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki hangi kadın elbisesini annelerinin evi dışında çıkarırsa, izzet ve celâl sahibi Rahman ile kendi arasındaki (haya) perdesini yırtmış olur."
NOT: Genellikle çarşı hamamları denilen, umûmî hamamlar hem ahlâkî, hem de tıbbî yönden sağlıksız mekânlardır. Rasûlullah (Saiiaikıhu aleyhi ve sellem), kadınların (zaruret olmadıkça)2233[222] buralara gitmelerini yasaklamıştır. Erkeklere ise peştemalle yıkanmaları ve avret mahallerini göstermemeleri şartıyla izin vermiş, ancak onların da ihtiyaç olmadıkça gitmemelerini istemiştir. Günümüzdeki evlerde banyo sistemi bulunduğu için insanlar çarşı hamamlarına gitmemekledir. Fakai şifalı sular denilen kaplıcalarda aynı sakıncalar mevcuttur. Özel yıkanma yerleri bulunmayan kaplıcalara, zaruret olmadıkça gidilmemeli, gitme zarureti varsa İslâmî âdaba uyulmalıdır.2234[223]

Ayrıca benzer rivayetler için 494/802 ve 490/79 8. had islere bk. Hadisin Mikdâm b. Ma'dîkerİb'den (RadıyaUaiüi anlı) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/284; Heysemî, zayıflığında icma edilen Mesleme b. AH el-Huşenî'nin de bulunduğu bir senedle Taberânî tarafından rivayet edildiğini söyler. Bk. Mecma', 1/278
2231[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/171.
2232[221] sened:
Hasen: Miisned, VI/362, H.no:26920; İkinci rivayet: VI/361-362, H.no:2ö917 (senedinde tbn Lehîa bulunmakladır. Bu ruvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca zayıf olan Zebbân b. Fâid vardır); VI/362, H.no:26918 (İki ayrı tarikten nakledilir. Birincisinin senedinde Zebbân b. Fâid ve İbn Lehîa; İkincisinin senedinde Zebbân ve Rİşdîn bulunmakladır. Hadis basendir. Rişdîn râvî ile İlgili geniş bilgi için bk. 31/73.hadis); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/253, H.no:646; Hcysemî, Ahmcd b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin senedlerinden birinin (25283.hadis) râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/277.
İbn Hacer d-Kavlii'l-Müsedded fi'z-zebbi ani'l-Miisnedi li'l-İmûm Ahmed (bk.s.42-43, H.no:14) isimli eserinde bu hadisin birinci rivayetini senedi ile verir ve der ki: "İbnü'l-Ccvzî el-Ehûdîsü'l-vâhiye (el-Mevzûât) adlı eserinde nakleder ve "Bu hadis bâtıldır. Çünkü Allah Rasûlü döneminde hamam yoktu" der. Ayrıca Ebû Salır Humcyd b. Ziyâd sebebiyle illetii gösterir. Çünkü Yahya b. Main bu zâtı zayıf addeder. İkinci tariki de vererek Zebbân b. Fâid'in zayıf olduğunu söyler." İbn Hacer hadisin o dönemde hamamların olmaması sebebiyle bâtıl sayıldığını tenkid ederek şöyle der: "Günümüzde olduğu gibi umûmî hamamlar yoktu. Ama mutlak surette yıkanılan yerler vardı. Birçok rivayette o dönemdeki hamamdan bahsedilmektedir."
Bennâ İse: "Heysemî'nİn işaret eltİğİ Taberânî'nin rivayeti bu hadisi kuvvetlendirir. Ayrıca Ebu'I-Melîh'İn Hz.Aişe'den naklettiği hadis de bu rivayeti destekler. Çünkü râvilerİ sahih hadis ricâlindendir" der. Bk.Bülıîğu'l-emânî, 11/151.
Zebbân b. Fâid el-Habrânî (v.155/772) Zehebî zayıf olduğunu söyler. Tirmizî bir, İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd üç, Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. Tİrmizî tenkît etmemiştir. Bk.Sünen, Cum'a, 17, H.no:5I3; Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî"nin şerhinde bu râvî hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Ahmed b. Hanbcl ve Yahya b. Maîn zayıf saydı. İbn Hibbân ise "Gerçeklen münkeru'l-hadistir, Sehl b. Muâz'dan rivayetle tek kaldı. Sanki mevzu gibidir. Onunla delil getirilmez" der. Ebû Hatim: "Salih bir şeyh" olduğunu söyler. Bende oluşan kanaata göre hadisi hasen derecesinin altına düşmez."
Ebû Salır Humeyd b. Ziyâd el-Harrât el-Medînî (v. 189/805) hakkında Ahmed b. Hanbel ve bir rivayette Yalıya b. Maîn "bir beis yok" derken (ki Yahya b. Maîn: "bir beis yok" dersem, bu kimsenin sıka oîduğu anlamındadır, der.) İbn Hibbân ve Dârekutnî sika saymıştır. Müslim on, Tİrmizî ve Dârimî İki, İbn Mâce dört, Ebû Dâvûd yedi, Ahmed b. Hanbel İse 22 rivayetini nakleder.
Hala Ebû Sahr Humeyd b. Ziyâd'dan gelmiştir. Bu râvî hataları olan bir zattır. Hadis bundan önce zikredilen rivayetlerle kuvvet bulur.
Ümmü'd-Derdâ'mn İsmi Hüceyme bl. Huyey el-Eş'ariyye el-Evsâbiyye'dir.
2233[222] Rasûlullah döneminde bu bölgede hamam yoklu. Peygamberimiz Şam bölgesinin fethedileceği müjdeledi ve oralardaki problemlerle ilgili tavsiyelerde bulundu; hamamlara erkek ve kadınların gitmelerini de yasakladı, ancak zaruret halini bundan istisna etti. Zaruret halini Rasûlullah hasta kadınlar ve lohusa olanlar şeklinde açıkladı. (Ebû Davûd, Hummam, 1). Bu ruhsatın nedeni de tedavi ve istirahat olsa gerek. (Bk. Azıınâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, Xr/48-49).
2234[223] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/171-173.

Fıkhı Hükümler

Gusül İle igili İttifak ve ihtilâf edilen konular:
A- İttıfak edilen konular:
1- Şehvetle meni geldiğinde gusül gerekir.
2- Hayız ya da nifas kanı kesildiğinde gusül gerekir.
3- Rüyada bir şey görür ve meni gelmezse gusül gerekmez, ancak bir şey görmediği hâlde meni gelmişse gusül gerekir.
4- Cimâ olduğunda meni gelmese de gusül gerekir.
5- Cünüplükten dolayı kadın gusül alırken örgülü saçlarını çözmesi şart değildir, saç diplerini yıkaması yeterlidir.
6- Mezi necisür.
7- Gusülde bütün vücut yıkanmalıdır.
8- Besmele farz değildir, sünnettir.
9- Teılip ve muvâlât (azaları peş peşe yıkamak) farz değildir.[2235[224]]
B- İhtilâf edilen konular:
1- Gusülde mazmaza ve istinşâk farz mıdır? İ. Ebû Hanîfe'ye göre farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf âyetteki 'iyice temizlenin" cümlesinin farklı
anlaşılmasından kaynaklanmaktadır; İ. Ebû Hanîfe'ye göre suyun rahatlıkla girebildiği her yeri/menfezi yıkamak farzdır, diğerlerine göre vücûdun sadece' yüzeyinin yıkanması farzdır.[2236[225]]
2- Cünüplükten dolayı kadın gusül alırken örgülü saçlarını çözmesi ittifakla şart değildir, saç diplerini yıkaması yeterlidir, ancak erkek saçlarını çözmelidir, zira örgülü saç erkek İçin normal değildir.
Hayız ya da nifas kanı kesilince gusiil alındığında kadın örgülü saçlarını çözmez, Hanbelîlere göre bu iki durumda gusülde çözer. Örgülü olmayan uzun saçların yıkanmasında ihtilâf edildi, Şâfiîlere göre çözülmeli, Hanefî ve Hanbelîlere göre çözülmesi şart değildir. Bu ihtilâf uzun saçların örgülü saçlara kıyas edilip edilmemesinden kaynaklanmaktadır.[2237[226]]
3- Gusülde niyet şart mıdır? Abdestte olduğu gibi gusülde niyet İ.Ebû Hanîfe'ye göre sünnettir, zira abdestte olduğu gibi gusül de müstakil bir ibadet değildir, bilâkis bir ibadetin parçasıdır. Cumhura göre farzdır, zira bunlar müstakil birer ibadettir.[2238[227]]
4- Gusülden sonra gelen meni sebebiyle gusül gerekir mi? İ. Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed'e göre İdrardan sonra gelirse gerekmez, değilse gerekir. İ. Şafiî'ye göre her halükârda gerekir. İ. Mâlik ve diğer rivayette Ahmed'e göre her halükârda gerekmez.[2239[228]]
5- Şehvetsİz olarak gelen meni sebebiyle gusül gerekir mi? Bu durumda gusül almak İ. Şafiî'ye göre farz, cumhura göre farz değildir.[2240[229]]
6- Meni necis midir? İ. Ebû Hanîfe'ye göre necistir, yaş veya kuru olduğunda yıkanmalı, kuruduğunda ise çitİlemek/kazımak yeterlidir, t. Mâlik'e göre yaş veya kuru olduğunda yıkanmalıdır, zira necistir. İ. Şafiî'ye göre temizdir, yıkanması ya da çitilenmesi/kazınmasi menduptur. İ. Ahmed'den bu konuda iki görüş rivayet edilir.[2241[230]]
7- Yeni Müslüman olan bir kişinin gusül alması farz mıdır? İ. Mâlik ve bir rivayette Ahmed'e göre farz, İ. Ebû Hanîfe'ye göre müstehabdir. İ. Şafiî'ye göre ise saçlarını kestirmesi ve gusül alması müstehabdır.[2242[231]]
§Cünüp olarak yapılamayan ibâdetler:

2235[224] Şîrâzî, MUhezzeb, 1/29, 31; Merğınânî, Hidâye, I/16;İbn Rüşd, Biââye, 1/33; Ibn Kudâme, Muğnî, 1/197, 208, 219-220,225-226, 731; Meydânî, Lübâb, 1/40; Dehlevî, age., 1/508.
2236[225] Merğınânî, age., 1/16; İbn Rüşd, age.. 1/32-33; İbn Kudâme, age., 1/220.
2237[226] Şîrâzî, age., 1/31; Merğinânî, age., 1/16; İbn Kudâme, age., 1/225-226-227; Desûkî, Haşiye, 1/134.
2238[227] Şîrâzî, age., 1/31; İbn Rüşd, age.. 1/32.
2239[228] İ.Şâfiî, Ümm, 1/31; İbn Kudâme, age., 1/200; İbn Nüceym, Baht; 1/58; Desûkî, age. 1/127.
2240[229] İ.Şâfiî, age., 1/31; Merğınânî, age., 1/16; tbn Rüşd, age.. 1/34; Nevevî, Mecmu', 11/139; İbn Kudâme, age., 1/197-198.
2241[230] İ.Şâfiî, age., 1/47; Sehnûn, Müdevvene, 1/23; Merğnı&nfcdge., 1/37; tbn Kudâme, age., 1/735.
2242[231] İ.şafiî, age., 1/32; Şîrâzî, age., 1/30; Nevevî, age., 1/154; İbn Kudâıne, age., 1/206.

1- Namaz kılınmaz,
2- Kâbe'yi tavaf edilmez.
3- Kur'ân okunmaz veya ona dokunulmaz, ancak dua maksadıyla bazı âyetler okunabilir.
4- Zarûrel olmadıkça mescitlerden geçilmez.[2243[232]]

2243[232] Şîrâzî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/29-31,34-35; Dehlevî, age., 1/510.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/174-175.

L- TEYEMMÜM

Teyemmüm,2244[1] ibadet şartı olan gusül ve abdest yerine geçen bir bedeldir/ruhsattır. Meşruiyeti Kitab, Sünnel ve icma' İle sabittir, inkârı ise küfürdür. Benî Mustalİk savaşında Rasûlullah ve sahabe Hz. Âişe annemizin kaybolan gerdanlığını/kolyesini aramak için susuz bir mekânda sabah namazı vaktine kadar konaklamak zorunda kalmışlardı. Sabaha yakın su bulamadılar ve Allah teyemmüm âyetini indirdi:

"Ey îman edenler! Namaza kalktığınızda (abdestiniz yoksa); yüzünüzü, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın. Eğer cünüp olduysanız iyice temizlenin/yıkanın. (Ancak) siz hasta ya da yolculukta veya sizden biri hacet yerinden gelmiş yahut da kadınlara dokunmuşsa-nız/beraber olmuşsamz ve su da bulamadıysanız, bu durumda temiz toprağa yönelin/teyemmüm yapın; (onunla) yüzlerinize ve ellerinize mesh edin. Allah size zorluk çıkartmak istemez, ancak sizi temizlemek ve nimetini size tamamlamak ister, belki siz de şükredersiniz. (Mâide 5/6).2245[2]

* Meşru Kılınma Sebebi Ve Yapılış Şekli

1/852- Ammarb. Yâsir" dtn (nadıyatiahü anh):2246[3]

Rasûlullah (Saiiattahiı ateyiu ve seiiem) (ordusuyla seferdeyken),2247[4] gece vakti Ulâtü'l-ceyş2248[5] denilen yerde konakladı ve yanında eşi Hz. Âişe annemiz (Radıyaüahü anhâ) vardı. Burada Hz. Âişe'nin Zafâri2249[6] boncuklarından yapılmış olan gerdanlığı/kolyesi kayboldu2250[7] ve gerdanlığı arama işi insanları bir süre orada tuttu/geciktirdi ki bu iş fecrin etrafı aydınlattığı vakte kadar sürdü. İnsanların yanında da su yoktu, işte (bu sırada) Allah, Peygamberi'ne temiz toprakla temizlenme ruhsatını (âyetini) indirdi. Müslümanlar Rasûlullah'la birlikte kalktılar, elleriyle yere vurdular ve ellerini toprağı avuçlamaksızm kaldırıp yüzlerini ve ellerini omuzlara kadar, kollarının iç tarafından da koltuk altlarına kadar mesh ettiler.

(Râvilerden İbn Şihâb)2251[8] dedi ki: (Ancak) buna (omuz ve koltuk altına kadar meshe)2252[9] insanlar itibar etmiyorlar.2253[10]

(Bize gelen habere göre) Hz. Ebû Bekir, Âişe annemize anhüma) şöyle dedi:

"Vallahi, senin mübarek bir insan olduğunu anlayamamışım."2254[11]

2/853- Şakîk'ten:2255[12]

2244[1] Teyemmüm sözlükte, kasdetmek ve yönelmek anlamında, ıstılahta İse, ibadet yapmak niyetiyle yüze ve ellere mesh etmek için temiz bir toprağa yönelmektir. Bk. Râzi, Muhtârıt 's-Sıhâh, 744.

2245[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/226.

2246[3] Sened:

Sahİh: Miİsned, IV/263-264, H.no:'i8238; Benzer rivayetler için bk. IV/320, H.no: 18790:

IV/32l,H.no:18795:

Ebû DâvCıd, Taharet, 121, H.no:318-320; Nesâî, Taharet, 195-197, H.no:312-314; An Mâce, Taharet, 90, 92, H.no:565-566, 571;

Hadisin neshedildiği iddiası da vardır. İbn Hacer, İmam Şafiî'den naklen "yüz ve kolların mesruru" İfade eden hadislerle bu hadisin neshedildiğinİ söyler. H&zimî el-İ'tibâr isimli eserinde hadisi hasen saymıştır. Bk.Beu/ıâ, age., 11/182.

Hz. Âişe'den (Radıyailahü anhâ) şahidi için bk. Mâlik, Taharet, 89; Buhârî, Teyemmüm. l\Mü.slim,Uayz, 108-109; Nesâî, Taharet, 194, H.no:309;

Tirmİzî llel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu ileli't-Tirmizî, 1/10.

Ayrıca 19/870.hadise bk.

2247[4] Bu sefer h.5. yılında olan Benî Mustalik veya Müreysî savaşı ile igilidir. "Bk.Bennâ, age. 11/182.

2248[5] Ulâtü'1-cey.ş (Zâıiİ'l-ceyş), Medine ile Mekke arasında konak yerlerinden birisidir. Buhârî ve Müslim'de Zûtü'1-ceyş ve Beydâ şeklinde rivayet edilmiştir. (Bk. Buhârî, Teyemmüm 1 »Tefsir, Maide 3; Müslim, Hayz 198; Azimâbâdî, age. 1/351).

2249[6] Zafâri,Yemen sahillerinde bulunan bir şehir. Bk. Zürkanî, Şerhu'l-Muvattd11/160.

2250[7] Söz konusu gerdanlığı Hz. Âişe, kız kardeşi Esma bt. Ebû Bekir'den emanet olarak almıştı. Bk. Buhârî, Teyemmüm 2; Müslim, Hayz 109.

Ayrıca 19/870.hadisebk.

2251[8] Bu eklemeyi yapan İbn ŞÎhâb'dır. Bk. Ebû Dâvûd, Tahâre 121.

2252[9] Bu açıklama için bk. Azimâbâdî, age., 1/352.

2253[10] Zira diğer rivayetlerde 'omuza ve koltuk altlarına kadar' şeklinde bir zorunluluk görülmemektedir.

2254[11] Çünkü bu gecikme sebebiyle Hz. Ebû Bekir kızı Âişe annemize kızmıştı ve teyemmüm ruhsatı nazil olunca bunu söyledi.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/226-227.

2255[12] Sened:

Sahih: Müsned, IV/265, H.no:18245; İkinci rivayet: IV/264-265, H.no:18244; Üçüncü rivayet: IV/265, H.no:18246; Benzer rivayetler için bk. IV/265, H.no:IS250;

Abdullah (b. Mesûd) ve Ebû Musa el-Eş'arî (RadıyaiiaM anhuma) ile oturuyordum. Ebû Musa, Abdullah'a dedi ki:
"Bir kişi su bulamazsa namaz kılmayacak mı?" Abdullah b. Mes'ûd:
"Hayır."
"Şunu hatırlamaz mısın? Hani, Ammar Hz. Ömer'e (Radıyaitaıia animma) şöyle demişti: 'Hatırlamaz mısın? Hani Rasûlullah (Saitatiaiıu aleyhi ve seiiem) beni ve seni, develeri gütmek 2256 [13] için göndermişti, ben cünüp olmuştum da (su bulamadığım için) toprakta yuvarlanmıştım. Rasûlullah'ın yanına dönünce durumu haber verdim, Rasûlullah güldü ve:
"Senin sadece şöyle yapman yeterliydi" dedi, elleriyle toprağa vurdu, sonra ellerinin tümünü mesh etti, yüzünü de bu tek vuruşla bir kere mesh etti.'"
Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:
"(Ancak) Hz. ömerin buna kanaat getirdiğini zannetmiyorum.2257[14] " Ebû Mûsâ;
"Pekİ, Nisa süresindeki 'Eğer su bulamazsanız temiz bir toprağa yönelin/teyemmüm yapın' (Nisa4/43) âyetiyîe nasıl (amel edeceğiz)?"
Abdullah ne diyeceğini bilemedi, sadece şunu dedi:
"Teyemmüm konusunda (çok) ruhsat verirsek, insanlardan biri su tenini üşüttüğünde/dondurduğunda da (hemen) teyemmüm etmeye kalkışacak."
§(Râvîlerden Ahmed b. Hanbel'in hocası) Affan dedi ki: 'Yahya yani İbn Saîd (A'meş'in Şakîk'ten rivâyetiyle gelen) bu haberi münker2258[15] gördü.'2259[16]
Ben Hafs b. Gıyâs'a sordum, o; "A'meş bunu bize Seleme b. Küheyl'den nakletti " ve Ebû VâiPi2260[17] zikretti.
§Şakîk'tan ikinci tarikle gelen rivayet:
Ebû Musa el-Eş'arî ve Abdullah (b. Mesûd) (Radıyaiiaiuı anhama) ile oturuyordum. Ebû Musa, Abdullah'a dedi ki:
"Ey Ebû Abdurrahman! İnsan bir ay cünüp kaldığı hâlde su bulamazsa, teyemmüm edemez mi?"Abdullah b. Mes'ûd:
"Hayır, bir ay su bulamasa bile (edemez)-."
"Peki, Mâide süresindeki 'Eğer su bulamazsanız temiz bir toprağa yönelin/teyemmüm yapm'.'âyetiyle nasıl amel edeceksiniz?"
"Onlara bu konuda (çok) ruhsat verilirse, su kendilerini üşüttüğünde/dondurduğunda da (hemen) teyenvnüm etmeye kalkışacaklar ve namaz kılacaklar"
"Söz konusu ruhsatı bu sebeple mi hoş karşılamadınız?"
"Evet"
"Ammar'ın (Radıyaiiahu anh) şu sözünü duymadın mı; 'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) beni bir işe (develeri gütmeye) göndermişti de ben cünüp olmuştum, su bulamadım ve bir hayvanın toprakta yuvarlandığı gibi toprağa bulandım. Sonra Rasûlullah'ın yanına döndüm ve durumu haber verdim, Rasûlullah:
"Senin sadece şöyle yapman yeterliydi" dedi, eliyle yere vurdu, sonra ellerinin her biriyle diğerini mesh etti ve yüzünü de iki eliyle mesh etti."
(A'meş sadece avuçları mesh etmeyi yeterli görmüyordu.) Abdullah: "Ammar'ın sözüne (Hz.Ömer'in) kanaat getirmediğini siz iddia etmediniz mi?" dedi.
Ebû Muâviye bir keresinde şöyle rivayet etti:

IV/263, H.no:18231 (13/864.hadis: Bu rivayet Naciye b. Hufâf el-Anezî sebebiyle İıasendİr. Nesâî de bu zatın rivayetini nakleder); IV/396-397, H.no: 19434; Buhârî, Teyemmüm, 7-8; Müslim, Hayz, 110-] 11; Ebû Dâvûd. Taharet, 121, H.no:321; Ncsâî, Taharet, 201, H.no:319; Tayâlisî, s.63, H.no:245; Beyhakî, esSünenü'l-kübrâ, 1/225-226.
Ayrıca 3-4/854-855 ve 13/864.hadislere bk.
2256[13] Bu mana için bk. Müsned Tr. H.no: 3/854.
2257[14] Müslim'deki rivayette; "Görmedin mi? Hz. Ömer, Ammar'w sözüne kanâat getiremedi" şeklindedir." Hz. Ömer ile Ammar'ın bu konudaki konuşmaları ile ilgili rivayet ilerde gelecektir.
2258[15] Münker; maruf hadisin zıddıdır ve bu durum zayıf râvinin sikadan gelen rivayet ya da rivayetlere muhalefeti ile olur.
2259[16] Halbuki bu rivayet, Buhârî ve Müslim'de de bulunmaktadır. Bk. Buhârî, Teyemmüm, 7-8; Müslim, Hayz, 110.
2260[17] Ameş'İn, Ebû Vâil'den rivayeti gelecek.

"(Rasûlullah) eliyle yere vurdu, sonra onlan çırptı ve soluyla sağını, sağıyla solunu avuçlar dahil olmak üzere mesh etti, (ayrıca) yüzünü de mesh etti."
§Ebû Vâil'den üçüncü tarikle gelen rivayet:
Ebû Musa, Abdullah b. Mesûd'a (Radiyaitahu animma); "Eğer su bulamazsak namazı terk mi edeceğiz?"deyince Abdullah:
"Evet, bir ay bile su bulamasak namaz kılmayacağız, eğer onlara ruhsat verirsem, onlardan biri soğuk hissedince (hemen) böyle yapar, yani teyemmüm alır ve namaz kılar."
"Ammar'ın Hz. Ömer'e (Radıyaiiahuaniıamai söylediği nerede (kaldı)?"
"Ben Hz. Ömer'i, Ammar'ın sözüne kanâat getirmiş olarak görmedim."2261[18]

3/854- Abdurrahman b. Ebzâ'dan:2262[19]
Hz. Ömer'in (Radıyaiiahuanh) yamndaydık, biri geldi ve dedi ki:
"Ey mü'minlerin emiri! Biz bir ay, iki ay su bulamadan kaldığımız oluyor." Hz. Ömer:
"Bana sorarsanız, ben su bulana kadar namaz kılmam"1 dedi. (Orada bulunan) Ammar (Radıyaiiaha anhy.
"Ey mü'minlerin emiri! Hatırlarsın, biz filân filân yerdeydik ve deve güdüyorduk, orada cünüp olduğumuzu da biliyorsun." Hz. Ömer:
"Ever
"(Su bulamayınca) ben toprakta yuvarlanmıştım ve Hz.Peygamber'e (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) gittim, durumu haber verdim. (Bunun üzerine) Rasûlullah güldü ve 'Sana temiz toprak yeterdi' dedi, sonra avuçlarıyla yere vurdu, sonra onları (tozlarını) üfledi, ikisiyle yüzünü ve kollarının bir kısmını mesh etti." Hz. Ömer:
"Allah'tan kork, ey Ammarl"
"Ey mü'minlerin emîri! İstersen yaşadığım ya da canlı kaldığım sürece bunu anlatmayayım."
"Vallahi, kesinlikle (onu kastetmedim), ancak bundan doğacak sorumlulukla seni baş başa bırakıyoruz."
NOT: Hz. Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyailaha animma) teyemmüm konusunda bazı çekinceleri vardı. Bu da bir önceki rivayette ifade edildiği gibi, insanlar tarafından istismar edilmesi ve en basit durumda bile teyemmüme başvurmaları, dinde asıl olan abdest ve guslü terk etmeleri endişesîydi. Bu rivayette Hz. Ömer, Ammar b. Yasir'i hadis nakletmekten men etmiyor, ancak sorumluluğunu hatırlatarak doğru biçimde ve açıklayarak rivayet etmesi gerektiğine işaret ediyor ki bu sorumluluk her hadis râvİsinİn unutmaması gereken temel olgudur.2263[20]

4/855- Ammar b. Yâsir (Radiyallahu anh):2264[21]
Rasûlullah'a (SatiaiUM aleyhi ve seiiem) teyemmümü sordu, o da buyurdu ki: "İki avuç ve yüz için (toprağa) bir vuruştur."
(Râvîlerden) Affan dedi ki: "Hz. Peygamber teyemmüm hakkında devamlı şöyle derdi: "(Teyemmüm;) iki avuç ve yüz için (toprağa) bir vuruştur.'"2265[22]

5/856- İbn Abbas'ın (Badıyaiiaha anhamaj mevlâsi Umeyr'den:2266[23]

2261[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/228-231.
2262[19] Sened:
Sahih: Müsned, IV/319, H.no: 187*84; Benzer rivayetler için bk. IV/320, H.no:18789; IV/265, H.no:18248-18249; Buhâıi, Teyemmüm, 4-5; Müslim, Hayz, 112-113; Ebû Dûvûd, Taharet, 121, H.no:322-328; Nesâî, Taharet, 195, 198-200, H.no:311; 315-318; İbn Mâce, Taharet, 91, H.no:569.
Tirmizî Ilel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu iteli't-Tirmizî, 1/11.
Ayrıca 2/853, 4/855 ve 13/864.hadislere bk.
2263[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/231-233.
2264[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/263, H.no:18235; Ebû Dâvûd, Taharet, 121, H.no:327; Tirmizt, Taharet, 110, H.no:144 (Tîrmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirterek Aişe ve İbn Abbas'tan şahidinin bulunduğunu ifade eder); Dârimî, Vudû', 66, H.no:751 (Abdullah Hâşİm, hadisin Ahmed b. Hanbel, Beyhakî, Tahâvî, İbnü'l-Cârûd ve Dârekutnî tarafından nakledildiğini ve senedinin de sahih olduğunu belirtir).
Ayrıca 3/854 ve 13/864.hadise bk.
2265[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/233.
2266[23] Sened:

Ben ve Abdullah b. Yesâr2267[24] birlikte geldik ve Ebû Cüheym'in2268[25] yanına girdik. Ebû Cüheym (Radıyatiaimanhum) şöyle dedi:
"Rasûlullah (SaUaihhu aleyhi ve seüem) Bi'r-i Cemel2269[26] civarından geldi ve kendisiyle bir kişi karşılaştı, selâm verdi, (ancak) Rasûlullah selâmını almadı, tâ ki bir duvara gitti, yüzünü ve ellerini (toprakla) mesh etti, sonra selâmını aldı."2270[27]

Açıklama

Rasûlullah (Sattallahu aleyhi ve sdlem) hacetinden gelmişti ve en azından teyemmüm yapmadan bir mü'minin selâmını almak istemedi. Bu onun abdestsiz gezmediğine delâlet eder, ayrıca selâm bir anlamda dua olduğu için temiz olarak telaffuz etmek istemiş olabilir. Bundan geçici olarak teyemmüm yapılabileceğini anlıyoruz. Ancak İmam Nevevî bunu su olmadığı bir zamanda teyemmüm etti, şeklinde ifade etmiştir.
§Namaz vakti daralsa ve abdest alındığı takdirde namaz geçecek olsa teyemmüm yapılabilir mi? Bu konuda iki görüş vardır:
1- Cumhûra göre bu durumda teyemüm geçerli değildir. Evzaî (v.159/775) ve Sevrî'ye(v. 161/777) göre vakit geçme endişesi varsa teyemmüm caizdir ve bu namazın iadesinde iki görüş vardır.
İkâmet halinde vaktin geçmesinden korkarak teyemmümle cenaze ve bayram namazları İ. Ebû Hanîfe'ye göre kılınır, çünkü ikisi de tam namaz değildir. İ. Mâlik'e göre sadece cenaze namazı kılınır, çünkü o farz-ı kifâyedir, İ. Şafiî ve Ahmed'e göre hiçbiri kılınmaz, çünkü bunlar namazdır.2271[28]
2- Beğavî, namaz vaktinin daralması sebebiyle teyemmüme cevaz veren, ancak daha sonra abdest alıp kazasını da kılmaları gerektiğini söyleyen bazı âlimlerin görüşünü nakleder.2272[29]
§Rasûlullah abdestsizliğini teyemmüm ile ve cünüplük hâlini de abdest alarak hafifletirdi. Daha sonra abdestsizliğini gidermek için abdest ve cünüplüğünü gidermek için de gusül alırdı.2273[30]

* Teyemmüm İçin Namaz Vaktinin Girmesi Ve Kendisiyle Teyemmüm Edilebilen Maddeler

6/857- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anhüma):2274[31]

Sahih: Müsned, IV/169, H.no:18470; Buhârî, Teyemmüm, 3 (Buhârî bu hadisi "Mukimken, su bulamayan veya namaz vaktini kaçırmaktan korkan kimsenin -ki bu görüş Atâ'ya aittir-teyemmüm yapabileceğine dâir. Hasan el-Basrî de şunu söyler: 'Yanında su bulunduğu halde onu alıp kendisine verebilecek/su tutabilecek birini bulamayan hasta teyemmüm yapar' " bab başlığı altında ele alır); Müslim, Hayz, 114; Ebû Dâvûd, Taharet, 122, H.no:329; Nesâî, Taharet, 195, H.no:310; Ahmed b. Hanbel'in senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadîs.
Sahâbî Ebû Cüheym, Übey b. Ka'b'ın kızkardeşinin oğludur. Ebû Cüheym Abdullah b. Haris b.Sımme el-Ensârî Mâlik b. Neccâr oğullarından ve ensardan olan bu sahâbî biri teyemmüm diğeri de namaz kılanın önünden geçen kimse ile ilgili olmak üzere iki hadis nakleder. (Ahmed b. Hanbel ise Kur'ân kıraati hususunda üçüncü bir rivayetini daha nakleder. Bk. Müsned, IV/169-170). (Namaz kılanın önünden geçen kimse ile ilgili rivayet 465/1335. hadiste zikredilecektir.) Fakat Ebû Cüheym Abdullah b. Cüheym el-Ensârî ile aynı şahıs olup olmadıkları tartışmalı bir konudur. Bk. Îbnü'1-Esîr, Üsdü'l-gâbe, Trc.no:5782-5783.
2267[24] Hz. Peygamber'! eşi Meymûne annemizin mevlâsı olan Abdullah b. Yesâr, meşhur tabiî Atâ b. Yesar'ın kardeşidir.
2268[25] Bu kişi Ebû Cüheym Abdullah b. Haris b.Sımme el-Ensârî'dir.
2269[26] Bi'r-i Cemel; Medîne yakınlarında bir yerdir. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/582 (Buhârt, Teyemmüm, 3'ün şerhi); Bennâ, age. U/186.
2270[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/233-234.
2271[28] Merğınânî, Hidâye, 1/27; Şîrazî, Mühezzeb, 1/34; İbn Nüceym, Bahr, 1/165-166; İbn Kudame, Muğnî, 1/268-269; Desûkî, Haşiye, 1/150.
2272[29] Bennâ, age. 11/186.
2273[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/234.
2274[31] Sened:
Sahih: Müsned, III/304, H.no:14198; Sufârf, Teyemmüm, 1; Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3; Nesâî, Gusl, 26, H.no:430; Mesâcid, 42, H.no:734; Dârimî, Salât, 11], H.no:1396; Yezid ei-Fakir: Ebû Osman Yezid b. Suhayb sika biridir. Buhârî ve Müslim üç, Alımed b. Hanbel ve Nesâî dört, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce ve Dârimî bir hadisini nakleder.
Bu hadisin şahidleri:
a-Huzeyfe'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, V/383, H.no:23144:
Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid, 4;
b-Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/161-162, H.ııo:21327:
V/148, H.no:21211 sonunda lafzı ile; V/145, H.no:21196 lafzı ile başlayan rivayette A'meş'in şu makline de yer verilin
Dârimî, Siyer, 29, H.no:2470 (Abdullah Hâşim, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tayâlisî, tarafından sika râvilerce nakledildiğini belirtir);
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Müsned, 1/301, H.no:2742 (Heysemî, Bezzâr, Taberânî ve Alımed b. Hanbell in Yezîd b. Ebû Ziyâd'ın (v.136/753) dışındaki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını, bu zâtın ise hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', VI1I/258; Fakat hadis şahidleri ile sahih Ii gayrihî seviyesine yükselir. Müslim (mütâbî olarak) bir, Tirmizî 14, Nesâî üç, Ebû Dâvûd 19, İbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110, Dârimî 8 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk.Sünen, H.no:l 14, 777);
Bu rivayet 727/10136.hadiste zikredilecektir.
d-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/416, H.no:19623:

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Bana beş şey verildi ki daha önceden kimseye (yani hiçbir Peygambere hepsi) verilmemişti:
Kızıl ve siyah renkli (bütün) insanlara gönderildim, halbuki bir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi,
Bana ganimet malları helâl kılındı,2275[32] benden önce kimseye böyle yetki verilmemişti,
Bir aylık mesafeden (düşmanlarımın kalbine) korku salınması ile yardım edildim,
Yeryüzü bana temizleyici (madde) ve mescit kılındı, kime namaz vakti ulaşırsa, (vakit) geldiği yerde namazı kılsın!"2276[33]

Açıklama

Bu hadiste beşinci madde zikredilmedi.Bazı rivâyetlede bu bana şefaat yetkisi verildi, şeklinde tamamlanmıştır. Ayrıca 9/860 nolu hadiste de başka özellikler bulunmaktadır. Ebû Said en-Neysâbûrî 'Şerefıi'l-Mustafa' isimli kitapta bu hasletleri altmışa çıkartmıştır.2277[34]
Peygamberimiz'in her Peygamber'de olmayan bazı hasletleri:
1- Meleklerin saf tutması gibi saflar hâlinde namaz kılınması emredildi,2278[35]
2- İbadetler onda bütünlüğe ulaştı,
3- Onun şeytanı Müslüman oldu,2279[36]
4- Son peygamber olması,2280[37]
5- Ümmetinin çokluğu,2281[38]
6- Cevamiu'l-kelim olması, yani öz kelimelerle konuşması,2282[39]
7- Arş hazinelerinden olan Bakara sûresinin son iki ayetinin verilmesi,2283[40]
8- Yeryüzünün her tarafının mescit niteliğinde olması,
9- Yeryüzü toprağının temizleyici olması ve su bulunmadığında ibadet temizliği için kullanılması,
10- Bir aylık mesafeden düşmanlarının kalbine korku salınması,
11- Bütün insanlara gönderilmesi, Nuh Peygamberden sonra gelen diğer Peygamberler sadece kavimlerine gönderilmişti,
12- Ganimet mallarından tasarruf yetkisi verilmesi, önceden yakılıyor ve kullanılmıyordu,2284[41]
13- Şefaat yetkisinin verilmesi2285[42]
14- Kevserin verilmesi,2286[43]
15- Yeryüzünün anahtarları (kilit bölgelerin fethi)
16- Ümmetinin en hayırlı ümmet olması,
17- İsminin Ahmed olması,2287[44]

Bennâ hadisi Taberânî'ye nisbet ederek senedinin sahih, râvilerinin de sika olduklarını belirtir. Bk.Bülağu'l-emânî, XXII/40. Bu rivayet 728/10137.hadiste zikredilecektir. e-Ebû Ümâme'den (Hadıyatlahü anh) şahidi İçin bk. 7/858.hadis. Ayrıca 992/10392.hadiste zikredilecektir. f-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Tirmizî, Salât, 119, H.no:317 (Tirmizî hadisin Hz.Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümâme ve Ebû Zer'den şahidi olduğunu söyler);
g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 8/859.hadİs
h-Hz.Ali'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 9/860.hadis. Bennâ râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Bk.Bülâğu'l-emânî, XXII/39.
Ayrıca 726/10135.hadiste zikredilecektir.
ı-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 10/861.hadis
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan İbrahim b. İsmail b. Yahya'nın bulunduğunu, bu zatı İbn Hibbân'ın Sikât'ında zikrettiğini, ancak babasından yaptığı nakillerin münker olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/261.
2275[32] Yani tasarruf tetkisi verildi.
2276[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/235-236.
2277[34] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/436.
2278[35] İbn EbîŞeybe, VI/304, No: 31649; Müslim, Mesacid, 522.
2279[36] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, VIII/269 (Bezzar'dan naklen).
2280[37] İbn Hıbbân, VI/87, No: 2313.
2281[38] Abdürrezzak, VI/173, No: 10391; Ahmed b. Hanbel, 11/171.
2282[39] Bk. Müsned Tr. H.No: 8/859.
2283[40] İbn Hıbbân, IV/595, No: 1697; Hakim, 1/750, No: 2067; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, V/15, No: 8022; Ayrıca 1-7 arası maddeler içi bk. İbn Hacer, age., 1/436-437, VI/128, XI/434; Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr, 1/566.
2284[41] 8-12 arası maddeler için bk. Müsned Tr. H.No: 6/857,7/858.
2285[42] Buhari, Teyemmüm, 1.
2286[43] Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, VIII/269 (Bezzar'dan naklen).

18- Livâü'l-hamd'in sahibi ki onu altında Hz. Âdem ve diğer Peygamberlerde bulunacak,2288[45]
19- Abdestin güzelce alınması ile emrolundu,
20- Sadaka/zekât Rasûlullah'a haram kılındı,
21- Eşeğin atı aşılamasına izin verildi,2289[46] doğacak katırın nesli devam etmediği için bunu mekruh görenlerde bulunmaktadır2290[47]...gibi.2291[48]

7/858- Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh):2292[49]
Rasûlullah (Saiiatiahtiaieyhiveseiicm) şöyle dedi:
"Rabbim dört konuda beni diğer Peygamberlerden2293[50] üstün kıldı:
Beni bütün insanlara (Peygamber olarak) gönderdi,
Yeryüzünün her tarafı bana ve ümmetime mescit ve temizleyici (madde) kılındı. Ümmetimden kime namaz vakti ulaşırsa, işte yanında mescit, İşte yanında temizleyici (madde),
Bir*aylık mesafeden düşmanlarımın kalbine saldığı bir korku ile yardım edildim,
Bize ganimetler helâl kılındı."2294[51]

8/859- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):2295[52]
Rasulullah (SalhtlahU aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:

"Bana özlü kelimelerle konuşma yeteneği verildi, (ayrıca) yeryüzü bana mescit ve temizleyici (madde) kılındı."2296[53]

9/860- HZ. Ali'den (Radtyallahü anh):2297[54]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem): "(Önceki) Peygamberlere verilmeyen şeyler bana verildi" deyince kendisine sorduk:
"Ey Allah'ın Rasûlü! O (verilen) nedir?" Şöyle buyurdu:
"(Düşmanlarımın kalbine) korku salınması ile yardım edildim,
Yeryüzünün anahtarları (hakimiyeti) bana verildi,
Ahmed diye isimlendirildim,
Toprak benim için temizleyici (madde) kılındı,
Ümmetim ümmetlerin en hayırlısı kabul edildi."2298[55]

2287[44] 15-17 maddeler için bk. Ahmed b.Hanbel, 1/98; Beyhakî, I/2I3, No: 965.
2288[45] Ahmed b. Hanbel, 1/281; Tirmizi, Menâkıb, 1, No: 3615; İbn Hıbbân, XIV/398, No: 6478; Hakim, 1/83, No: 82.
2289[46] 19-21 maddeler arası için bk. Ebû Davud, Salât, 127, No: 808; Beyhakî, X/23, No: 808.
2290[47] Mübarekfûrî, Tuh/e, V/288.
2291[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/236-237.
2292[49] Sened:
Sahih: Mü'sned, V/248, H.no:22036-22037; Benzer rivayet için bk. V/256, H.no:22110:
Tinnizî, Siyer, 5, H.no:1553 (Hasen-Sahİh); Bennâ râvilerin sika olduklarını. Seyyar el-Emevî'nin ise sadûk olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/188. Heysemî, hadisin Taberânî ve Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sikaolduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/261. Ayrıca 992/10392. lı ad i ste zikredilecektir.
2293[50] Ya da ümmetlerden (Râvinin şek cümlesi).
2294[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/237-238.
2295[52] Sened:
Sahih: Müstıeû 11/250, H.no:7397; Benzer rivayetleri için bk.II/442, H.no:9666; 11/501-502, H.no:10465; En son rivayetin metni:
Benzer rivayetler için bk. 11/411-412, H.no:9308:
11/396, H.no:91I5; 11/268, H.no:7620; H/314, H.no:8135 (Hemmâm, Sahîfe, H.no:37); H/264, H.no:7575; 11/250, H.no:7397; 11/240, H.no:7265; Abdürrezzâk, XI/99, H.no:20033; Müslim, Mesâcid, 5-8; Nesâî, Cihâd, 1, H.no:3087; İbn Mâce, Taharet, 90, H.no:567.
Ayrıca 10/86 Lhadise bk.
2296[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/238-239.
2297[54] Sened:
Sahih: Müsned, 1/98, H.no:763; Benzer rivayet için bk. 1/158, H.no:1361; Heysemî, senedindeki Abdullah b. Muhammed b. Akîl sebebiyle hadisi hasen sayar ve şunları söyler: "Tİrmizî bu râviyi sika saydı. Fakat, hafızası sebebiyle tenkide maruz kaldı. Buhârî: 'Ahmed b. Hanbel, İshak b. İbrahim ve Humeydî İbn Akîl ile delil getirir' der". Bk. Mecma', 1/260-261. Ahmed Muhammed Şâkir bu zâtın sika oluşunu tercih eder ve hadisin sahih olduğuna hükmeder. Müsned'in 6-hadİsİnde de yer alan bu râvîyi illetli gösterenlerin delillerinin bulunmadığını, dolayısıyla sika olduğunu ifade eder. Bennâ râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, XXII/39.
Ayrıca 726/10135.hadiste zikredilecektir.
2298[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/239.

10/861- Amr b. Şuayb, babası aracılığıyla dedesinden (Radıyaiiaha anhum) nakletti:2299[56]
Rasûlullah (Saitaiiaiuı aieyiü ve seiiem) Tebuk savaşı senesinde namaz kılmak üzere gecenin bir bölümünde kalktı. Sahabeden bazı kişiler de berisinde toplanıp namaz kılana kadar kendisini korudular/kolladılar. Rasûlullah namazı kılıp onlara dönünce şöyle dedi:
"Bu gece benden önce kimseye verilmeyen beş şey bana verildi:
Ben insanların hepsine (Peygamber olarak) gönderildim, benden öncekiler ise sadece kavimlerine gönderilmişlerdi.
Düşmana korku (salınmakla) yardım edildim, isterse onlarla benim aramda bir aylık mesafe bulunsun (kalpleri) korku ile doluyordu,
Bana ganimet helâl kılındı ve ondan yiyebilirim, ama benden öncekiler ganimete tazim ediyorlar ve onları (yemeyip) yakıyorlardı.
Yeryüzü bana mescitler (secde alanları) ve temizleyici (madde) kılındı. Namaz vakti bana nerede ulaşırsa (su bulamadığımda toprağa) mesh /teyemmüm eder ve namazımı kılarım. (Halbuki) benden önceki ümmetler bunu yüceltiyorlar, sadece kilise ve havralarda namaz kılıyorlardı.
Beşincinin ne olduğunu (biliyor musun), işte beşincisi; bana (dilediğini) iste, dendi. Bütün Peygamberler isteklerini söylemişlerdi, ben ise isteğimi kıyamet gününe tehir ettim, onu sizin ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet getiren (her Müslüman için kullanacağım)."
NOT: Yeryüzünün temiz toprağı ile teyemmüm yapılmasında ittifak edildi. Ancak toprak cinsinden olan diğer maddelerle teyemmümde ihtilâf edildi; İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre tab'ı değişmeyen kireç gibi bir toprak cinsiyle teyemmüm caizdir, İ. Mâlik ayrıca yeryüzüne bitişik olan bitki gibi şeylerle de teyemmüm yapılabilir, derler. İ. Şafiî ve Ahmed'e göre sadece toprakla teyemmüm caizdir.2300[57]

11/862- îbn Abbas'tatl (Radıyallahu anhüma):2301[58]
Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve scüem) dışarı çıkar, bevleder2302[59] ve (hemen) mesh/ teyemmüm ederdi. Ben kendisine: "Su sana yakın" deyince şöyle derdi: "Ne bileyim, belki de ona ulaşamayacağım."2303[60]

*** (Su Olmadığında) Teyemmüm Nifaslı, Hayızlı Ve Cünüp Olana Da Yeterlidir**

12/863- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):2304[61]
Bir bedevi Rasûlullah'a (Saiiaihhu aleyhi ve sellem) geldi ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben dört veya beş ay çölde kalıyorum. İçimizde nifash, hayızlı ve cünüp olanlar da bulunuyor. (Su bulamadığımızda) ne tavsiye edersin?" deyince Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Toprakla (teyemmüm etmen) gerekir."
§Diğer rivayetteki ziyade: 'Biz bu kumluk (bölgede) yaşıyoruz ve su bulamıyoruz. İçimizde hayızlı,

---

2299[56] Sened:
Sahih: Müsned, 11/222, H.no:7068; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk.A/ecma\X/367.
Ayrıca 439/9849 ve 729/10138.hadisler de tekrar edilecektir.
2300[57] İ. Şafiî, Ümm, 1/43; Merğmâııî, age., 1/25; İbn Rüşd, Bidâye, 1/51; Nevevî, Mecmu', 11/213; Desûkî, Haşiye, 155,156.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/240-241.
2301[58] Sened:
Sahih: MSsned, 1/288, H.no:2614; Mükerreri İçin bk. 1/303, H.no:2764; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/263. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Bennâ da İshak b. Râhuye'nİn Müsned'inde naklettiğini söyler ve İbn Lehîa'mn varlığına dikkat çeker. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 11/189.
2302[59] Lafız olarak; 'su döker' manasındadır.
2303[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/241.
2304[61] Şened:
Hasen: Müsned, 11/278, H.no:7733; Diğer rivayet için bk. 11/352, H.no:8611 (ı&-rC=M ji J^1 j* âçıi.) ; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/216-217 (Müsennâ'nın kuvvetli olmadığını söyler); Heysemî, hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Tabeıânî Evsat'ta rivayet eder. Sened'de Müsennâ var. Çoğunluk hadislerini zayıf saydı. Yahya b. Maîn'den sika olduğu da nakledilir. ÜkMecma', 1/261; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/154, 156. Müsennâ b. Sabbah'ın, Ahmed b. Hanbel yedi, Tirmizî ve İbn Mâce beş, Ebû Dâvûd ve Dârimî bir hadisini nakleder. Tirmİzî bu zâtın zayıf sayıldığını belirtir. Bk.Süneıı, H.no:637, 641, 1117, 1399; Bir yerde de hadisinin hasen olduğunu söyler. Bk.Sünen, H.no:2512; İbn Hacer Müsennâ b. Sabbâh'm âbid bir zât olduğunu, ömrünün son döneminde ihtilâl ettiğini, bu sebeple de zayıf sayıldığını söyler. ftk.Takrîb, Trc.no:6471; Heysemî ise Yahya b. Maîn'den iki rivayet nakleder. Birinde sika olduğunu diğerinde ise zayıf olduğunu fakat metruk sayılmaması sebebiyle itibâr/kuvvetlenebilmesi için hadislerinin yazılabileceğini söyler. Müsned'de İki ayrı senedle gelen hadisin her iki kanalında da bu râvinin yer aldığı görülmektedir. Fakat tenkide tabî tutulan bu râviden de meşhur iki muhaddisin hadis naklettiğine de şâhid oluyoruz. Bİrî Musannef yazarı Abdürrezzâk, diğeri de Süfyân,
Ahmed Muhammed Şâkir 6893.hadiste de yer alan bu râvinin hadislerinin hasen olduğunu tercih etmiştir.
Hadisin Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 18/869.hadis.

cünüp ya da nifaslılar bulunmakta, bu kişinin üzerinden dört ay geçse de su bulamamakta' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Toprakla (alman) gerekir," (yani teyemmüm etmelisin.)[2305[62]]

13/864- Nâciye el-Anezî'den:[2306[63]]
Teyemmüm konusunda Ammar b. Yâsir ve Abdullah b. Mes'ûd (Radıyaüahü anhüma) ihtilâfa düştü/tartıştı. Abdullah dedi ki:
"Eğer bîr ay da olsa su bulamazsam namaz kılmam." Ammar şöyle cevap verdi:
"Hatırlamaz mısın, ben ve sen develeri kontrol için (gönderilmiştik). Ben cünüp olmuş ve bir hayvanın toprakta yuvarlanması gibi toprağa bulanmıştım. Rasûlullah'a (Satiaiiahn aleyhi ve seiiem) dönüp, yaptığımı haber verince şöyle demişti:
'Sana sadece teyemmüm yeterdi.'"
NOT: Önceki rivayetlerde Ammar, Hz. Ömer'le beraber develeri gütmekle görevlendirilmişti. Abdullah b. Mes'ûd'un bulunduğu bildiri I miyordu. Ancak Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Ömer'in Ammar b. Yâsir'e olan tepkisini görmüş gibi anlatıyordu. Bu rivayet aracılığıyla o görevde Abdullah b. Mes'ûd'un bulunduğunu da anlayabiliriz. Aynca Abdullah b. Mes'ûd'un teyemmümü anmaması bilmediğinden değil, belki de daha önceden geçtiği gibi istismar edilmesinden korktuğu içindir. Doğrusunu Allah bilir.[2307[64]]

14/865- Tarık b. Şihâb'dan (RadtyaUahu anh):[2308[65]]
İki kişi cünüp olmuş; biri teyemmüm alıp namaz kılmış, diğeri de kılmamıştı. Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve settem) gelip olayı haber verince Hz. Peygamber ikisini de kınamadı.[2309[66]]

* Su Bulunmakla Birlikte Yara Veya Soğuk Korkusuyla Teyemmüm Almak

15/866- İbn Abbas (Radtyaiiahuanhuma) haber veriyor:[2310[67]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde biri yaralanmıştı, ihtilâm oldu ve kendisine yıkanması emredildi. Ancak adam (yıkanınca) öldü. Bu haber Peygamberimiz'e ulaşınca dedi ki:
"Allah onları kahretsin, adamı öldürdüler. Cehaletin çaresi sormak
değil midir!"[2311[68]]

Açıklama

Bilinmeyen konular mutlaka uzmanına sorulmalıdır. Bilhassa din ve tıp gibi hayati konularda cahilce

2305[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/241-242.
2306[63] Sened:
Sahih: Mümed, IV/263, H.no:I8231; Ayrıca 2-4/853-855.hadislere bk.
Naciye b. Hulaf el-Anezî hakkında bilgi için bk. 2/853.hadis.
2307[64] Bk. Bennâ, age., 11/190.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/242-243.
2308[65] Sened:
Sahih: Müsnecl IV/315, H.no: 187334; Nesâî, Taharet, 204, H.no:323; Bennâ Ahmed b. Hanbel'in râvİlerinin Buhârî ve Müslim ricali olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânt, 11/190.
2309[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/243.
2310[67] Sened:
Hasen: Müsned, 1/330, H.no:3057; Abdürrezzâk, 1/223, H.no:867; Ebû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:337; İbn Mâce, Taharet, 93, H.no:572 (Bûsirî, İbn Mâce'nin isnadının munkatı olduğunu belirtir); Dûrimî, VudÛ', 70, H.no:758; Hâkim, 1/285-286, H.no:630-631 (Hâkim senedinde Evzâî'nin en sağlam talebelerinden biri olan Haki b. ZÎyâd'ın da bulunduğunu, fakat Evzâî'nin Atâ'dan hadis işitmediğini İfade eder. Zehebî ise Telhîs'te: "Buhârî ve Müslim'in şartma/râvisine uygundur. Ancak, hadisin illeti Evzâî'nin şu İfadesinden anlaşılmaktadır: "Hadisi Atâ'dan belagat yolu İle aldım. Hadisin şöyle bir ziyadesi de bulunmaktadır: "Keşke sadece bedenini yıkasaydı da, yaranın İsabet ettiği başını yıkamasaydı"); Dûrekutnî, Sünen, 1/190-191, H.no:4, 7; Taberânî, el-Mıt'cemit'l-kebîr, XI/194, H.no: 11472; Ebû Ya'lâ, IV/309, H.no:2420.
Hadisin senedinde inkıta bulunduğu için zayıftır. Ancak hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır:
a-Câbir'den (Radtyallahii anlı} şahidi için bk.Eöû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:336; Dârekutnî, Sünen, 1/189, H.no:3; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/227-228, H.no:1016, 1018; KudâU 11/191, H.no:1163; Deylemî, 11/357, H.no:3595;
b-Hz. Ali'den (Radtyallahü anh) şahidi için bkAhmed eş-Şeybânî, VY449, H.no:3130; Kudâî, 11/190, H.no:116l; Deytemî, 1/343, H.no:1371;
c-Zeyd b. Enîs'ten (Radıyalkıhii anh) şahidi için bk. Abdürrezzûk, 1/225, H.no:873. Ayrıca İlim bahsinde 36/233.hadiste zikredildi.
2311[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/243-244.

konuşmalar ve tavsiyeler toplumları helak eder.
Vücûdunun bir kısmı yara olan kişi konusunda, İmam Ebû Hanîfe, hüküm çoğa göredir; az ise abdest alır, yaralara (zararı olmazsa mesh eder), çoksa teyemmüm yapar, der. İ. Mâlik'e göre sağlam yerleri abdest için yıkar, yaralı yerleri mesh eder ve teyemmüm yapmaz. L Şafiî ve Ahrned'e göre sağlam yerleri yıkar ve yara için de teyemmüm yapar.[2312][69]
Şiddetli soğuktan dolayı ikamet ya da yolculuk halinde teyemmüm yapmak İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre caizdir, hatta t. Mâlik'e göre vakit geçme endişesi varsa teyemmüm yine caizdir ve bu namazın iadesinde iki görüş vardır. İ. Şafiî'ye göre ise hasta telef olmaktan korkarak teyemmümle namaz kılsa iyi olunca iade etmez, ama teleften değil de hastalığın artmasından korkarsa bu namazın iadesinde iki görüş vardır, soğuktan dolayı teyemmüm yapan mukim namazı iade eder, yolcu için iki görüş vardır. İ. Ahmed'in bu konularda iki görüşü vardır.[2313][70]

16/867- Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anh):[2314][71]
Zâtii's-Selâsil savaşı yılında Rasûlullah (Saiuaiaha aleyhi ve seiiem) kendisini (ordu komutanı olarak)[2315][72] göndermişti, (başından geçen bir olayı) şöyle anlatır:
"Çok soğuk bir gecede ihtilâm oldum, gusül aldığım takdirde de helak olacağımdan endişe ettim ve teyemmüm yaptım, sonra arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Rasûlullah'ın yanına gelince durumu anlattım, o şöyle dedi:
"Ey Amr! Sen cünüp olduğun hâlde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?"
'Evet, Ya Rasûlallah! Çok soğuk bir gecede ihtilâm oldum, gusül aldığım takdirde de helak olacağımdan endişe ettim' (Allah'ın şu âyetini hatırladım;) 'Kendi canlarınıza kıymayın/katletmeyin! Şüphesiz Allah size karşı bağışlayıcıdır' (Bundan dolayı) teyemmüm edip namazı kıldım.'
Rasûlullah güldü ve bir şey demedi."[2316][73]

Açıklama

Zâtii's-selâsil, h.8. yılında cemaziyülevvel ayında yapılan Mu'te savaşından bir ay sonra, cemaziyülâhir ayında Şam'ın bir bölgesi olan Benî Cüzam sulağında yapılan bir askerî operasyon ve savaşın adıdır. Rasülullah (Sallaiiahü aleyhi ve seliem) Kudâa kabilesinden bir grubun Medine'ye saldırmak için toplandıklarını haber aldı ve 300 kişilik bir ordu hazırlayıp Amr b. Âs'ı (Radıyaliahü anh) buna komutan tayin etti, çünkü Amr bölgeyi biliyordu. Bu ordu yola çıktı, ama isyancılara yaklaştığında sayılarının yeterli olmadığı endişesiyle Amr b. Âs Rasûlullah'tan takviye birlik istedi. Hz. Peygamber de Ebû Ubeyde (RadıyaüaM anh) komutasında bir takviye birlik gönderdi. Bu birlikte ilk Müslüman olanlar ve Hz. Ebû Bekir, Ömer (Radıyaliahü anhüm) gibi önemli şahsiyetler vardı. Takviye kuvvetler Amr komutasındaki orduya yetişti ve onlara katıldı. îslâm ordusunun geldiğini duyan gruplar dağılmaya başladı, ancak küçük çapta çatışmalar oldu. Bu operasyon Cüzam kabilesinin topraklarında bulunan Zatü's-Selâsil İsimli su kaynağı civarında olduğu için bu ismi aldı. Bu operasyon ve savaşın komutanı Amr b. Âs soğuk bir gecede ihtilâm oldu ve soğuktan helak olma korkusuyla teyemmüm alıp namaz kıldırdı...[2317][74]

[2312][69] Sehnûn, Müdevvene, 1/48; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/35; İbn Kudâme, Muğnî, 1/262; İbn Nüceym, Bahr, 1/171.
[2313][70] Şafiî, Ümm, 1/49; Sehnûn, ctge.,1/46-48; Merğınânî, Hidâye, 1/25; İbn Rüşd, age., 1/48; Desûkî, Haşiye, 1/148-149; Nevevî, Mecmu', 11/285-286, 320,322; İbn Kudâme, age., 1/265; tbn Nüceym, age., 1/148.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/244.
[2314][71] Sened:
Sahih: Müsned, IV/203-204, H.no:17739; Ebâ Dâvûd, Taharet, 124, H.no:334-335; Dârekutnl, 1/178; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/25; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca Amr b. Âs'ın oğlu Abdullah, İbn Abbas ve Ebû Ümâme'den de Taberânî'de şâhidleri vardır. Bk. Bennâ, age., 11/191.
İbn Abbas'tan {Rachyaüalni anh) şahidini Heysemî zikreder ve senedindeki kezzab/yalancı bir râvi olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin varlığına dikkat çeker. Abdullah b. Amr b. Âs'ın rivayetinde İse Ebû Bekir b. Abdurrahman el-Ensârî'nİn biyografisi hakkında bilgisi olmadığını, ancak diğer râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/263-264.
[2315][72] Bk. Buhârf, Megazî, 63, Fezâilu'l-ashab, 5; Müslim, Fezâilu'l-ashâb, 8 .
[2316][73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/245.
[2317][74] İbn Kesir, e.?-Siretü'n-nebeviyye, 1/162-164; Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XV/125 (Fadâilii's-Salıâbe, 8); İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/379. Buhârî bab başlığında şu şekilde tanımlar:

*** Su Bulamayan Cimâdan Sonra Teyemmüm Yapabilir, Su Bulunduğunda İse Teyemmümün Hükmü Sona Erer**

17/868- Benî Âmir'den (Bir rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi2318[75] anlatıyor:2319[76]
(Önceden) kâfirdim ve Allah beni İslâm'a yönlendirdi/hidayet etti. Yanımda ailem olduğu hâlde sudan uzakta yaşıyordum ve (bazen) cünüp oluyordum. (Bir rivayette; su bulamayıp teyemmüm yapıyordum.) Bu durum beni rahatsız etti. Bana Ebû Zerr'in (Radıyaitahu anh) vasfı anlatıldı/tarif edildi. Haccımı yapıp Minâ mescidine girdim ve (Ebû Zerr'i) vasfından tanıdım; kendisi tanınan ve esmer bir ihtiyar olup, üzerinde Katar2320[77] mamulü bir elbise/cübbe vardı. Gittim ve yanına vardım, kendisi namaz kılıyordu. Selâm verdim, selâmımı almadı ve namazını tam, güzel ve uzun bir şekilde kıldı, bitirince de selâmımı aldı. Kendisine sordum:
"Sen Ebû Zerr misin?"
"Ailem öyle diyor" (Soran kişi:)
"(Önceden) kâfirdim, Allah beni İslâm'a yönlendirdi/hidayet etti ve dinim de beni ilgilendiriyor. Yanımda ailem olduğu hâlde sudan uzak bir (yerde) yaşıyordum ve (bazen) cünüp oluyordum. (Bir rivayette; günlerce (susuz) kalıyor ve teyemmüm yapıyordum.) Bu durum beni rahatsız etti. (Bir rivayette; bana şüpheli geldi.)" O dedi ki:
"Sen Ebû Zerr'i tanır mısın?'2321[78]
"Evet"
(Ebû Zerr şöyle anlattı:)
"Ben Medine'de (kalmaktan) zarar görmeye/(havasından) etkilenmeye başlamıştım;2322[79] Rasûlullah (Saüaiiaim aleyhi ve seitem) beni deve ve koyun sürüsünün (güdülmesi) ile görevlendirdi. Ben onlarla uğraşırken, sudan uzakta bulunuyordum ve ailem de yanımdaydı. (Bazen) cünüp oluyordum. Bunun üzerine içime helak olma korkusu düştü. Oradaki develerden birine bindim ve gün ortasında Rasûlullah 'in yanına ulaştım; kendisi sahabesinden bir grupta birlikte mescidin gölgesinde oturuyordu. Deveden indim. (Bir rivayette; ona selâm verdim, başını kaldırdı ve (hayretle); "Subhânallah, Ebû Zerr (sen)?.." dedi, ben de 'evet' dedim.)" Sonra da:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Helak oldum" dedim. Rasûlullah:
"Seni helak eden şey nedir?" diye sorunca durumu anlattım. Rasûlullah güldü ve ailesinden birini çağırdı, siyah bir câriye içinde su olan kap getirdi, o tam dolu değildi ve su çalkalanıyordu.
Deveyi kendime siper yaptım ve Rasûlullah da bîr kişiyi bana siper olması için görevlendirdi. Ben orada gusül aldım ve Rasûlullah'in yanına geldim, bana şöyle dedi:
"Su bulamadığın sürece pak toprak temizleyicidir, bu on yıl da olsa (teyemmüm yaparsın), su bulduğunda da onunla gusül al!2323[80]""

Bk. Sahih, Meğâzî, 64.
Bu savaşla İlgili Müsned'de zikredilen bir başka rivayet için bk. 209/517.hadi s. "Zûtü's-Selâsil Seriyyesf başlığı altında 357-359/9766-9768.hadislerde bu konu ayrıca ele alınacaktır. Biz burada bu hadislerin sadece metinlerini vereceğiz:
Bk. Müsned, 1/196, H.no:1698; Heysemî, hadisin mürsel olduğunu, ravilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. Mecma', VI/206. Âmir b. Şerâhîl ne Hz. Ömer'e ne de Ebû Ubeyde'ye yetişmiştir.
Bk. Müsned, IV/203, H.no:17739; Buhârî, Fezâilü's-sahâbe, 5; Meğâzî, 64; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 8; Tirmizî, Menâkıb, 62, H.no:3885-3886.
Bk. Müsned, IV/197, H.no:17693; IV/202-203, Rno:İ7730;
Bk. Müsned, 1/8, H.no:42.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/245-246.
2318[75] Bu kişi Amr b. Bücdân'dir. Bk. Nesâî, Taharet, 203, H.no:32l.
2319[76] Sened:
Sahih: Müsned, V/146, H.no:21201; Diğer rivayet için bk. V/146-147, H.no:2l202; Benzer rivayetler için bk.V/155, H.no:21267; 180, H.no:21460; Ebû Dâvûd, Taharet, 123, H.no:332-333; Tirmizî, Taharet, 92, H.no:124 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 203, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, i/119, 217.
Bu rivayette Ebû Zer'den rivayet eden râvi belirsiz olduğu için müphem ve zayıftır. Ancak Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'deki rivayette bu zâtın Amr b. Bücdân olduğu tesbit edilmiştir. Bu zât da sikadır. Hadisin zayıf olduğunu iddia edenlere Ahmed Muhammed Şâkir'in cevabı için bk. Tirmizî, Taharet, 92, H.no:124,şerhi.
2320[77] Kıtarî nisbeti Bahreyn yakınlarındaki bir yere yapılmaktadır. Ezherî, bundan Katar denilen yer kastedildiğini ve katın meksur okunmasının nisbetten dolayı tahfîf olarak söylendiğini belirtti. (Bk. Bennâ , age. 11/193).
2321[78] Yani güvenir misin?
2322[79] Râvîlerden Eyyûb burada şüphelendi ve 'ya da benzer bir şey söyledi' dedi.
2323[80] Lafız manası, 'onunla derini yıka' şeklindedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/247-249.

18/869- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesinden nakleder (Radiyallahu amhuüm):2324[81]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) geldi ve sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kişi su bulamayacak kadar uzaklara gidiyor, bu kişi eşiyle cima yapabilir mi?" Rasûlullah; "Evet" dedi.2325[82]

* Su Bulunmadığında Teyemmüm Alarak Namaz Kılınması Gerekir

19/870- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):2326[83]
Kendisi (kız kardeşi) Esma'dan emânet olarak bir gerdanlık/kolye aldı ve (yolculukta) kaybetti. Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) bazı kişileri araması için gönderdi ve onu buldular. Bu arada namaz vakti gelmişti ve yanlarında su yoktu. Abdestsiz namaz kıldılar ve bu durumu Rasûlullah'a şikâyet ettiler. İzzet ve celâl sahibi olan Allah teyemmüm (âyetini) indirdi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, Hz. Âişe'ye şöyle dedi:
"Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Vallahi hoşlanmadığın bir şey olduğunda Allah mutlaka onu hem sana hem de Müslümanlara hayırlı hale getiriyor."2327[84]

Fıkhı Hükümler

Teyemmüm konusunda âlimlerin ittifak ve ihtilâf ettikleri yerler vardır:
A- htifak Edilen Konular:
1- Su bulunmadığında ya da kullanılması tehlike arz ettiğinde teyemmüm alınır.
2- Teyemmümde niyet şarttır.
3- Temiz toprakla teyemmüm yapılmalıdır.
4- Toprak tab'ı olmayan demir, bakır vb. gibi madenlerle teyemmüm yapılmaz.
5- Teyemmümde yüz ve eller mesh edilmeli.
6- Teyemmümle farz ve nafile namaz kılınabilir.
7- Teyemmüm hadesi geçici olarak kaldırır (su buluncaya kadar).
8- Cünüplük halinde su bulunmazsa teyemmüm yapılabilir.
9- Abdest ve guslü bozan her şey teyemmümü bozar.
10- Namazı bitirdikten sonra suyu bulsa namazı iade etmez.2328[85]
B- İhtilaf Edilen Konular.
1- Teyemmümün kendisiyle caiz olduğu toprak ve toprak cinsinde ihtilâf edildi; İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik*e göre tab'ı değişmeyen kireç gibi bir toprak cinsiyle teyemmüm caizdir, İ. Mâlik aynca yeryüzüne bitişik olan bitki gibi şeylerle de teyemmüm yapılabilir, dedi. İ. Şâfiî ve Ahmed'e göre sadece toprakla teyemmüm caizdir.2329[86]
2- Teyemmümün yeterli miktarı, İ. Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göre İki kere toprağa vuruştur ki biri yüz, diğeri de kollar içindir. İ. Mâlik ve bir rivayette Ahmed'e göre yüz ve avuçlar için tek vuruş yeterlidir, t. Mâlik'ten gelen diğer rivayette ise Ebû Hanîfe ve Şafiî gibi düşünmektedir.2330[87]
3- Teyemmümle birden fazla kaza namazı kılınabilir mi? t. Mâlik ve Şafiî dışındakilere göre

---

2324[81] Sened:
Hasen: Miisned, U/225, H.no:7097; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/218; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Haccâc b. Erlâd'ın bulunduğunu, fakat bu zâtın yalana nisbet edilmediğini belirtir. Bk. Meana', 1/263.
Ebû Hüreyre'dcn (Radıyallaftüanh) şahidi için bk. 12/863.hadİs.
2325[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/249.
2326[83] Sened:
Sahih: Müsned, VI/57, H.no:24180; Mâlik, Taharet, 89; Buhârî, Teyemmüm, 1; Müslim, Hayz, 108-109; tfertîf. Taharet, 194, H.no:309;
Ayrıca 1/852. hadise bk.
2327[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/249-250.
2328[85] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/32-33; Merğmânî, Hidâye, 1/25-26; İbn Rüşd, Bidâye, 1/46-48,51-52.
2329 [86] İ. Şafiî, Onun, 1/66; Merğmânî, age., 1/25; İbn Rüşd, age., I/.51; Nevevî, Mecmu', 11/213; Desûkî, Haşiye, 155,156; İbn Kudâme, Muğnî, 1/234, 248,253,257,273.
2330[87] İ. Şafiî, age., 1/65; Şîrâzî, age., 1/32; Merğınânî, age., 1/25; Nevevî, age., 11/210-211; Desûkî, age., 1/158; İbn Nüceym, Bahr, 1/52; İbn Kudâme, age., 1/245.

kılınabilir.[2331[88]]

4- Nafileye niyet ederek teyemmüm yapan onunla farz kılabilir mi? İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre onunla sadece nafile kılınır, mutlak niyetle yapılan teyemmümle de sadece nafile kılınabilir. İ. Ebû Hanîfe'ye göre bu teyemmümle farz da kılar, ayrıca bir teyemmümle birden fazla farz kılabilir.[2332[89]]

5- Şiddetli soğuktan dolayı ikamet ya da yolculuk halinde teyemmüm yapmak İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre caizdir, hatta İ. Mâlik'e göre vakit geçme endişesi varsa teyemmüm yine caizdir ve bu namazın iadesinde iki görüş vardır. İ, Şafiî'ye göre ise hasta telef olmaktan korkarak teyemmümle namaz kılsa iyi olunca iade etmez, ama teleften değil de hastalığın artmasından korkarsa bu namazın iadesinde iki görüş vardır, soğuktan dolayı teyemmüm yapan mukim namazı iade eder, yolcu için iki görüş vardır. İ. Ahmed'in bu konularda iki görüşü vardır.[2333[90]]

6- Teyemmümde tertip ve muvâlat (ara vermemek) şart mıdır? İ. Ebû Hanîfe'ye göre her ikisi de farz değildir. İ. Şafiî'ye göre tertip farzdır, muvâlat konusunda iki görüş vardır, yani farz ya da sünnettir. İ. Ahmed de tertibin farz olduğunu belirtir, ancak muvâlat konusunda ondan iki görüş vardır.[2334[91]]

7- Namaz kılacak kişi su veya toprak bulamazsa ne yapar? t. Ebû Hanîfe'ye göre su ve toprak buluncaya kadar namaz kılmaz. î. Mâlik'ten bu konuda üç görüş nakledildi; biri Ebû Hanîfe gibi, diğeri bu durumda namaz kılar ve su/toprak bulunduğunda namazı kaza eder ki bu İ. Şafiî'nin kavli cedîdidir ve İ. Ahmed'den gelen rivayetlerden birisidir. İ. Ahmed'den gelen diğer rivayette namazı kılar ve kaza etmez ki bu da İ. Mâlik'ten gelen üçüncü görüş gibidir.[2335[92]]

8- Teyemmümle namaz kılarken suyu bulsa İ. Ebû Hanîfe ve bir rivayette İ. Ahmed'e göre namazı bozulur ve abdest alıp namazı yeniden kıjmahdır. J. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed'den gelen diğer rivayette namaza devam eder, ancak İ. Şafiî bu kişinin yolcu olmasını şart koşarlar. Namaz bittikten sonra su görse ittifakla namazı iade etmez.[2336[93]]

9- Su aramak şart mıdır? İ. Ebû Hanîfe'ye göre bulamayacağı zannı varsa şart değildir.!. Mâlik ve Şafiî'ye göre şarttır. İ. Ahmed'den iki görüş vardır.[2337[94]]

10- Vücûdunun bir kısmı yara olan kişi, İ. Ebû Hanîfe'ye göre hüküm çoğa göredir; az ise abdest alır, yaralara (zararı olmazsa mesh eder), çoksa teyemmüm yapar, İ. Mâlik'e göre sağlam yerleri abdest için yıkar, yaralı yerleri mesh eder ve teyemmüm yapmaz. İ. Şâfiî ve Ahmed'e göre sağlam yerleri yıkar ve yara için de teyemmüm yapar.[2338[95]]

11- Bineğinde/yanında su olduğunu unutup teyemmümle namaz kılan kişi, İ. Ebû Hanîfe'ye göre İade etmez, İ. Ahmed'e göre yeterli değildir, iade eder. İ. Şafiî'den bu konuda iki görüş vardır.[2339[96]]

12- İkâmet halinde vaktin geçmesinden korkarak teyemmümle cenaze ve bayram namazları kılınır mı? İ. Ebû Hanîfe'ye göre kılınır. İ. Mâlik'e göre sadece cenaze namazı kılınır, çünkü o farz-ı kifâyedir, İ. Şafiî ve Ahmed'e göre hiçbiri kılınmaz.[2340[97]]

13- Teyemmüm için namaz vaktinin girmesi şart mıdır? İ. Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed'e göre şart değil, İ. Mâlik, Şâfiî ve diğer rivayette Ahmed'e göre şarttır.[2341[98]]

2331[88] İ. Şafiî, age., 1/64; Sehnûn, Müdevvene, 1/52; Şîrâzî, age., 1/36; Desûkî, age., 1/155.

2332[89] İ. Şâfiî, age., 1/64; Sehnûn, age.,ll5U Şîrâzî, age., 1/34; Merğınânî, age., 1/27; İbn Rüşd, age., 1/53; Desûkî, age., 1/154; Nevevî, age., H/223; İbn Kudâme, age., 1/254.

2333[90] Sehnûn, age.,V46-4$; Merğınânî, age., 1/25; İbn Rüşd, age., 1/48; Desûkî, age., 1/148-149; Nevevî, age., 11/285-286, 320,322; İbn Kudâme, age., 1/265; İbn Nüceym, age., I/148.

2334[91] İ. Şafiî, age., 1/65-66; Sehnûn, agc, 1/48; Nevevî, age., 1/232-233; Fetâvâ-i Hindiyye, 1/30.

2335[92] Şîrâzî, age., 1/35; Nevevî, age., 1/280; İbn Kudâme, age., 17252; İbn Nüceym, age., 1/151.

2336[93] Şîrâzî, age., 1/36.

2337[94] İ. Şafiî, age., 1/63; Merğınânî, age., 1/26; İbn Rüşd, age., 1/48-49; Nevevî, age., 11/287; İbn Kudâme, age., 1/270.

2338[95] Sehnûn, age.,V48; Şîrâzî, age., 1/35; ibn Kudâme, age., 1/262; İbn Nüceym, age., 1/171.

2339[96] İ. Şafiî, age., 1/63; Merğınânî, age., 1/27; Nevevî. age., 11/264; İbn Kudâme, age.. 1/242.

2340[97] Merğınânî, age, 1/27; İbn Nüceym, age., 1/165-166.

2341[98] Şîriz, age., 1/34; İbn Rüşd, age. 1/49; İbn Kudame, age., 11/235.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/250-252.

Tablo III
(Teyemmüm)[2342[99]]

AMEL			İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL		ÖZEL	HANEFÎ	MALİKİ	ŞAFİÎ	HANBELI
Teyem nüm gıcı Başlat		Besmele	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Sünnet
		Niyet	Farz	Farz	Farz	Farz
Teyemmüm Aracı	Toprak ve Hükümleri	Temiz toprak	Farz	Farz	Farz	Farz
		Toprağın yüz ve ellere ıakH	Şart değil	Şart değil	Şart	Şart
		Toprağa vuruş	İki kere farz	İki kere farz	İki kere farz	Bir kere farz

2342[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/252.

Teyem-ınümde Mesh Etmek	Uzuvlar	Yüz	Farz	Farz	Farz	Farz
		Eli meshde sadece avuçlar	Yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli
		Kollar	Farz	Far?,	Farz	Caiz
Teyem-müm ile Namaz Kılmak	Namaz Öncesi	Teyemiim için vakit girmesi	Şart değildir	Şarttır	Şarttır	Şarttır
		Teyemilmle namazda suyu bulsa	Namazı bozulur	Namazı bozulmaz	Namazı bozulmaz	İki görüş var
	Kılınacak Namaz	Birden fazia kaza namazı	Kılınır	Kılınmaz	Kılınmaz	Kılınır
		Nafile niyetiyle teyemmümde	Fara ve nafile kılınır	Sadece nafile kılınır	Sadece nafile kılınır	Sadece nafile kılınır

2. NAMAZ

Namazın Tarihçesi Ve Fonksiyonları

'Yeryüzünde ve göklerde ne kadar varlık varsa her şeyin, güneşin, ayın ve yıldızların, dağların, ağaçların ve aynı şekilde insanların Allah'ın önünde nasıl secde ettiklerini görmedin mi? (Ama) öyleleri var ki bunlar (Allah'ın) azap ve cezasına lâyıktır.' (Hac 22/18) * Secde âyeti*
'Yeryüzünde ve göklerde ne kadar varlık varsa bunların Allah'ı teşbih edip yücelttiklerini ve kuşların da saf saf diziler halinde (teşbihini) görmedin mi?' Her varlık gerçekten namazını (duasını) ve teşbihini öğrenmiş bulunuyor. Allah onların yaptıkları her şeyi bilendir.' (Nur 24/41)
Kâinat secdeye kapanmış,
Allah'ı teşbih ediyor.
Sen durur musun ey insanoğlu.'2343[1]

Tarih Boyunca Namaz

A-Önceki Ümmetlerde Namaz:

Bazı temel ibadetler tarihin ilk dönemlerinden itibaren Allah tarafından insanlara öğretilmiş ve emredilmiştir. İman yanında namaz, oruç, zekât-sadaka, hac, cihad gibi emirler ve hırsızlık, zina, katletme, gıybet gibi yasaklar da bunların en bariz örnekleridir.
Kur'ân'da ilk ümmetlerdeki namaz emri ile ilgili bazı âyetler:
-Hz. İbrahim'in namazı (Enam 6/162)
-Hz. Âdem, Nuh ve İbrahim'den sonra namazı terk eden ümmetin kınanması (Meryem 19/59)
-Hz. İbrahim, Lût, İshak ve Yakub'un namazı (Enbiya 21/73)
-Hz. İsmail ailesinin namazı (Meryem, 19/55)
-Hz. Şuayb'ın namazı (Hûd, 11/87)
-Hz. Musa'nın namazı (Tâhâ 20/14)
-Hz. İsa'nın namazı (Meryem 19/31)2344[2]

B-Cahiliye Devrinde Namaz:

Hz.Peygamber'in risaletinden önce Arabistanda hakim olan putperestlik yanında Hanif, Yahudi ve Hristiyanhk dininde olan Ehl-i kitap'tan kişiler de yaşıyordu.2345[3] Kur'ân o dönem putperestlerin namazının tahrif edilmiş şeklini bize hatırlatır ve bunu tenkit eder:
'Onların kutsal mâbed (Kabe'deki) namazları ancak ıslık çatmak ve el çırpmak şeklindedir. (O hâlde) inkâr etmeniz sebebiyle tadın bakalım azabı!'1 (Enfal 8/35)
Hadislerde Rasûlullah'ın risalet öncesi hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak Recep ayında2346[4] Haniflerin ibadete yoğunluk vermeleri ve mağaralarda uzlete çekilmeleri Rasûlullah'ın hoşuna gidiyordu. Kırk yaşma gelmeden önce onları taklit etmeye başladı, onlar gibi dağlardaki mağaralara çekiliyor ve ibadet etmeye çalışıyordu. Peygamberlik gelmeden altı ay Önce gördüğü rüyaların ertesi günü çıkması ile de risalete hazırlanıyordu.2347[5]
Cahiliye döneminde Araplar dışındaki toplumlarda da belirli vakitlerde dua ve ibadet edilirdi:
• Hindular güneşin doğuş ve batışında ibadet ederlerdi.
• Zerdüştler güneşin doğuşu sırasında dua ederlerdi.

2343[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/254.
2344[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/254.
2345[3] Geniş bilgi için bk. Hamİdullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, 1/73-84.
2346[4] İslâm'ın ilk döneminde Mekke'de Müslümanlar Recep ayında oruç tutuyor ve kurban kesiyorlardı. Bk.Ebû Davûd, Edâhi, 20; Nesâi, Fere', 7-8.
2347[5] İbn îshak, es-Siret, 100-101 No: 140; fön Teymiyye, Fetâvâ, XVIII/10.

• Katolik Romalılar sabah güneş doğmadan, akşam da güneş battıktan sonra yatsı vakti ibadet ederlerdi.
• Yahudiler üç vakitte ibadet ederlerdi...2348[6]

C- Rasûlullah'ın Peygamberliği Döneminde Namazın Gelişimi:

Rasûlullah'ın hayatında risalet görevi başlar başlamaz namaz da emredildi. Çünkü namaz bir Müslümanın başarılı olmasını sağlayan en önemli ibadetlerdendi.
Müşrikler Müslümanların namaz kılmalarına karşı tepkiliydiler:
• Namaz kılmalarım engellemeye çalıştılar,
• Üstlerine pislik attılar,
• Alay ederek kahkaha ile güldüler,
• Namaz kılanlara saldırdılar,
• Kavga çıkarttılar. (Müşriklerle Müslümanlar arasındaki ilk kavga namaz sebebiyle çıkmıştı ve burada İslâm için ilk kan yeryüzüne dökülmüştü.)2349[7]
§ Allah'in yeryüzündeki en büyük sembolleri dört tanedir:
1- Kur'ân (Allah'ın yeryüzüne gönderdiği kitap/mektup),
2- Rasûlullah (Allah'ın yeryüzüne gönderdiği elçisi),
3- Kâbe (Yeryüzünde Allah'a ibadet edilen ilk mabed),
4- Namaz (İnsanın mükemmel ibadeti).2350[8]
§Rasûlullah döneminde namazın vakitlerinde ve sayısında değişikliklerle ilgili üç ana dönem bulunmaktadır:
1- Önce sabah ve akşam ikişer rekat namaz emredildi. (Mü'min 40/55)
2- Sonra hicrete yakın bir zamanda, miraçta beş vakit namaz emredildi, ancak akşam hariç yine ikişer rekattı.2351[9]
3- Hicretten sonra da namazlar sabah ve akşam hariç dört rekata çıkartıldı, yolculukta ise miraçtaki şekil geçerli oldu.2352[10]

Kur'ân'da Namaz

Kur'ân'da namaz manasında olan (auü) kelimesi bütün türevleriyle birlikte 99 yerde geçmektedir. Bunlar genel olarak on ana başlıkta toplanabilir:
1- Beş vakit namaz (Bakara 2/238)
2- İkindi namazı (Mâide 5/106)
3- Curn'a namazı (Cum'a 62/9-10)
4- Cenaze namazı (Tevbe 9/84)
5- Kıraat (İsra 17/110)
6- Mabed (Hac 22/40)
7- Dua (Tevbe 9/103)
8- Övgü ve mağfiret (Bakara 2/157); Allah'tan övgü ve rahmet (Ahzab 33/56)
9- Din ve sorumluluk (Hud 11/87)
10- MelekIerden istiğfar (Ahzab 33/56).2353[11]

2348[6] Nedvî, Süleyman, Asr-ı Saadet, (trc. Ali Genceli), III/1083-1084.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/255.
2349[7] Bk. Aiâk 96/9-10; İbn tshak, Siret, 128-129; İbn Kesir, Tefsir, IV/531.
2350[8] Dehlevî, Şah Veliyyullah b. Abdurrahim, Huccetullah el~Bâliğa, 1/208-209.
2351[9] Buhari, Salât, 1.
2352[10] Bk.Müsned Trc. Ho 4/874 ; 88/958; Talıirul Mevlevî, Müslümanlıkla İbadet Tarihi 30-33
Rasûlullah farzlardaki bu artırımı izzet ve celâl sahibi Allah'ın emri ile yapmıştı. Bk. Bennâ, Bulûğu 'l-emânî, 11/197
Namaz, vakitleri ile ilgili vakitler: Bakara 2/238; Nisa 4/103; Hud U/114; İsra 17/78; Taha 20/130.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/255-256.
2353[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/256-257.

Namazların Hükmü

Allah ve Rasûlü tarafından beyan edilen namazlar teklif (sorumluluk) açısından üç kısma ayrılır: Farz, vacip ve nafile ;

1- Farz Namazlar:

a- Günlük beş vakit namaz
b- Farz namazların kazası
c- Cuma namazı
d- Cenaze namazı

2- Vacip Namazlar: (İhtilaf konuları yerinde açıklanacaktır)

a- Vitir namazı
b- Bayram namazları
c- Adak namazı
d- Bozulan nafile namazın kazası
e- Tavaf namazı

3- Nafile Namazlar:

Nafile namazlar iki kısımda incelenmektedir: Revatib sünnetler ve diğer nafile namazlar
a- Revatib Sünnetler: Belli bir düzen ve tertipte kılınan nafile namazlar:
l) Beş vakit namazla birlikte kılınan sünnetler:
-Müekked sünnetler (Sabah, öğle, akşam ve cuma namazının sünnetleri ile yatsının son sünneti)
-Müekked olmayan sünnetler (İkindi namazının sünneti ve yatsının ilk sünneti[2354][12])
2- Teravih namazı
b- Diğer nafile namazlar: Teheccüt, kuşluk, evâbîn, tahiyyatü'l-mescid, hacet, sefer, abdest ve gusül, tövbe, istihare, teşbih, yağmur, kusûf ve husuf, mübarek gecelerde ve çeşitli zamanlarda kılınması serbest bırakılan namazlar.[2355][13]

Namazın Faydaları

Namaz kılmanın sayılamayacak kadar çok faydası vardır. Bunlardan bazıları:
• Kulluk bilincini canlı tutmak,
• Tevhid, risalet ve âhiret inancını sürekli hatırlamak,
• Sürekli temizlik (gusül, abdest, elbise ve mekan temizliği),
• Emredilen yerlerin örtülmesi ve ahlâkî hayatın yerleşmesi,
• Toplu yaşama bilinci, sosyal hayat ve yardımlaşma,
• Kainattaki varlıkların ibadet şekillerini uygulama,
• Kısa süreli de olsa Allah'ın huzuruna yükselme (miraç),
• Namazdan elde edilen vecd ile insan hayatı değişir, (aşınlık, ahlâksızlık ve her türlü kötü işlerden bir müddet de olsa uzaklaşır.)
• Huşu eğitimi (kalp, vücut ve bedende huşu),
• Saygı ve tevazu eğitimi,
• Sabır eğitimi,
• Kur'ân, dua ve zikir eğitimi,
• Üç hareketin önemini kavrama: kıyam, rükû ve secde,
• İbadet hayatının zübdesini yaşama,
• Namazda Kur'ân okumakla dünya-âhiret birlikteliği sağlanır; namaz kılarken bir kişi ekonomi,

---

2354[12] Hanefî mezhebine göre yaisı namazının farzından önce dört rekat kılmak sünnet-i gayrı müekkededir. Ancak Peygamberimizin yatsıdan Önce böyle bir namaz kıldığına dair rivayete ulaşamadık, sadece "İki ezan (yani ezan ile kamet) arasında namaz kılınır" hadisi bulunmaktadır. (Bk. Ahmedb. Hanbel, IV/86, V/54,56,57; Buharı, Ezan, 14,16; Müslim, Müsatlrûn, 304; Ebü Dâvûd, Tetavvu', 11; Timizi, Salat, 22; Nesâi, Ezan, 39; İbn Mâce, İkame, 110; Darimt, Sulat, 145)
Ayrıca sahabe yatsının farzından önce Peygamberimiz gelinceye kadar bol bol namaz kılar ve Kur'ân okurlardı. Bu nedenle yatsıdan önce namaz kılmak tavsiye edilir.
2355[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/257.

toplum, ticaret, psikoloji ya da biyoloji ile igili âyetleri okur, uhrevi bir vecd içinde olduğu hâlde dünyevî sistemini de hatırlar, gözden geçirir,
• Cemaatle kılınan namaz bireyi toplu halde düzenli ve disiplinli meşru hareketlere katılmaya alıştırır ve itaatte sının belirler,
• Müslümanlar namazda kıbleye dönerek tevhid (Allah'ın birliği) yanında vahdeti (kendi oluşumlann-daki birlikteliği) de yaşarlar,
• Yeryüzündeki zaman farkı nedeniyle bir an da olsa dünya ezansız kalmaz, çünkü her saniye ezan okunmaktadır,
• Hayatın içinde genel ve özel ibadet vardır, namaz özel ibadeti temsil eder,
• Günlük 24 saat olan zaman diliminin bir bölümünü Allah'a feda edebilme şuuru,
• Bütün Müslümanlar renk, ırk ve soy gibi dünyevî fark ve makamlardan uzak olarak aynı şartlarda yaşamayı öğrenirler (vahdet eğitimi),
• Haftalık zorunlu toplantı cuma namazı ve senede iki defa sabah namazından sonra cemaatle kılınması gereken bayram namazlarının da ayrı bir güzelliği vardır,
• İbadetin merkezi mescitlerdir, oradan dalga dalga bütün yeryüzüne kulluk bilinci yayılır,
• Namaz bedenî ibadetlerin özüdür.2356[14]

Namazda Yaşadıklarımız

Namazdaki güzelliği her mü'min yaşamaktadır.Bu noktada huşûya ulaşabilmek büyük şanstır.
Namazın coşkusunu Şah Veliyyullah Dehlevi (v. 1176/1762) Namazın Sırları Babı'nda. şöyle izah eder:
"Şunu bil ki insan bazen göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir an içinde Allah'ın huzuruna götürülür ve mümkün olan en yakın mesafe ile yüce Allah'ın (arşının eşiğine) kendini yakın bulur, İşte tam bu sırada o kişinin bütün ruhunu kaplayan birtakım ilâhi tecelliler meydana getir. O burada öyle şeyler görür/ hisseder ki insanın konuştuğu dil bunu ifade etmekten âciz kalır. (Bir şimşek hızıyla cereyan edip giden) bu hâl geçip gittikten sonra insan, daha önceki durum ve şartlarına döner. Ancak bu cezbe ve vecd halinin kaybolup gitmesi sebebiyle kendini üzüntü ve ızdırap içinde bulur. Böylece elinden kaçırdığı bu şeyi tekrar bulabilmek için büyük gayret gösterir. Allah'a karşı elde ettiği bu bilgi ve marifet sayesinde bu dünyada sahip olduğu şartlar dahilinde O'nunla beraber olma durumuna ulaşmaya/yükselmeye çalışır. Bu durum, emredilen fiil ve sözler ile hürmet, saygı ve yöneliş/bağlanma ifadesidir..."2357[15]
Namazın sırlarını ise Muhammed Hamidullah (v.2002) şöyle anlatır:
"Bir Müslümanın namaz kılış tarzı, bütün varlıkların muhtelif şekiller altında gerçekleştirdiği çeşitli namaz kılışlarının (dua edişlerinin) bir araya toplanmış şeklinden İbarettir:
1- Akarsular devamlı yıkama ve temizleme halindedirler (Müslümanlar da namazdan önce bazı uzuvlarını yıkamak zorundadırlar).
2- Yıldıziar gökyüzündeki hareketlerini hiç değişmeksizin sürekli tekrar ederler (Müslümanlar da namaz kılarken sürekli aynı hareketleri yaparlar).
3- Dağlar ayakta dikili dururlar (Müslümanların namazı kıyamda/ayakta başlar).
4- Hayvanlar devamlı eğilerek dolaşırlar ve dururlar (Namazda kıyamdan sonra rukûya gidilir).
5- Bitkilerin ağızları kökleridir ve yaşamaları için gerekli olan besinleri kökleri vasıtasıyla çekerler. (Namazda da rukûdan sonra secdeye gidilir)..."2358[16]
Muhammed Esed'in (v.1992) namazla ilgili bir hatırası:
"Günde birkaç kez namaz için toplanıyorlar ve eğer hava yağmurlu değilse namazlarını açıkta kılıyorlardı. Uzun tek bir safta toplanıyorlar, hareketlerindeki düzen ve uyumla askerlere benziyorlardı; hep birlikte Mekke yönüne döner, birlikte eğilir, sonra kalkar ve birlikte diz çökerek alınları üzerine

2356[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/258-259.
2357[15] Dehlevî, age., 1/214.
2358[16] Hamidullah, age., II/791.

yere kapanırlardı. İki secde arasında seccadesi üzerinde, yalın ayak, elleri önünde bağlı, dudakları sessizce kıpırdayan ve kapalı gözleriyle derin bir huşu içinde dalıp giden imamın, bütün kalbiyle dua ettiğini görürdünüz; ötekiler, imamlarının işitilmeyen sözlerini izliyor olmalıydılar.

Böylesine içten bir duanın bir takım mekanik bedeni hareketlerle birleştirilmesi beni nedense biraz tedirgin ediyordu. Bir gün, biraz İngilizce bilen Hacı'ya bu konuyu sordum:

"Allah'ın sizden O'na duyduğunuz saygıyı eğilerek, diz üstü oturarak ve yere kapanarak göstermenizi istediğine gerçekten inanıyor musunuz? İnsanın sadece kendi içine bakarak, yüreğin sükûneti içinde dua etmesi daha uygun olmaz mı? Bütün bu bedeni hareketlerin hikmeti ne?"

Daha bunları söyler söylemez, pişmanlık duymaya başladım; yaşlı adamın dinî duygularını incitmek istememiştim. Fakat Hacı hiç de gücenmiş görünmüyordu. Dişsiz ağzıyla gülümsedi ve şöyle dedi:

"Başka nasıl ibadet edebiliriz ki Allah'a? O, bedeni de, ruhu da birlikte yaratmadı mı? Böyle olunca da insanın ruhuyla olduğu kadar bedeniyle de dua etmesi gerekmez mi? Bakın, biz Müslümanlar duamızı niçin böyle yaparız anlatayım size. Yüzümüzü Kabe'ye, Allah'ın Mekke'deki Beyt-i Haram'ına çeviririz ve biliriz ki, o anda dünyanın neresinde olursa olsun, namaz kılan bütün Müslümanlar, hepsi yüzlerini Kabe'ye çevirmişlerdir; bîr tek vücut gibiyizdir ve düşüncelerimizin merkezi de O' dur. Önce ayakta durarak Kur'anı Kerimden bölümler okuruz, bunu yaparken, okuduğumuz kelâmın, insana hayatta dimdik ayakta kalması, sebat etmesi için verilen Allah Kelâmı olduğu bilinci içindeyizdir. sonra 'Allahu Ekber' (Allah en büyük!) deriz; Bununla Allah'tan başka kulluk etmeye değer başka hiç kimsenin, hiçbir şeyin olmadığını dile getirir ve bunun apaçık bir gerçek olduğunu bir daha duyar ve bu gerçeğe bir daha tanıklık ederiz. Sonra o her şeyden yüce olan Allah'a duyduğumuz saygıyı, bu yüceliğin önünde eğilerek gösterir, O'nun gücünü, celâl ve azametini övgüyle anarız. Ve O'nun önünde bir toz zerresinden, yokluktan, hiçlikten başka bir şey olmadığımızı, O'nunsa bizim yüceler yücesi yaratıcımız, ve Rabbimiz olduğunu duyarak alınlarımızın üzerine coşkuyla yerlere kapanırız, sonra alınlarımızı yerden kaldırır ve oturup, günahlarımızı bağışlaması, bizi rahmetiyle yarlığaması, doğru yola yöneltmesi, bizi sağlık ve rızkla nimetlendirmesi için dua ederiz, O'nun haberini bize ulaştıran Hz. Muhammed'e, ondan Önceki peygamberlere, bize, kendimize ve doğru yolu izleyen herkese Allah'ın selâm ve rahmetini dileriz. Bize bu dünyada da, öteki dünyada da iyilik ve güzellik ihsan etmesini niyaz ederiz Allah'tan. Sonunda da, başımızı sağa ve sola çevirerek, nerede olursa olsun, doğru yolda olan herkese selâm vererek namazdan çıkarız. Peygamberimiz böyle namaz kıldı, böyle dua etti ve kendisini İzleyenlere de böyle yapmalarını öğretti, bu onların kendilerini isteyerek ve ta yürekten Allah'a teslim edebilmelerini -ki İslâm'ın anlamı da budur- ve Onunla da, kendi kaderleriyle de barış içinde yaşayabilmelerini sağlamak içindir/

Şüphesiz yaşlı adam anlatırken aynı sözcükleri kullanmadı, ama hatırlayabildiğim kadarıyla söylediklerinden çıkarılabilecek anlam buna yakındı. Yıllar sonra anladım ki bu yalın açıklamalarıyla, benim İslâm'ı bir din olarak seçmek yolunda herhangi bir eğilim duymadığım o günlerde bile, bir camide ya da işlek caddenin kenarında ne zaman çıplak ayaklarıyla halı ya da hasır bir seccade üzerinde ya da toprakta, ayakta dikilip, elleri birbirine kenetli, başı öne eğik bir adam görsem, alışılmadık bir alçakgönüllülük, tuhaf bir boyun eğme duygusu kıpırdanırdı içimde. "[2359][17]

Rıfat ORAL

[2359][17] Esed, Muhammed, Mekke'ye Giden Yol (Tr. Cahit Koydak) 103-104.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/259-260.

A)-NAMAZIN FAZİLETİ

Namaz, Allah'ın emrettiği şekilde özel dua şeklini ifade eder ki Kur'ân ve Siinnet'ten bu konuda çok sayıda açıklama ve bilgi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında namazın İslâm'da temel ibadetlerden birisi sayıldığı anlaşılır.
Namaz, bedenle eda edilen ibadetlerin zübdesir, zira onda Allah'ın huzurunda durma, rükû, secde yanında Kur'ân okuma, salavât, dua ve zikirler bulunmaktadır.
Allah Teâlâ Kur'ân'ın ikinci suresinde takvanın temel şartlarından biri olarak namazı zikreder.
Namaz Önceki ümmetlerde de olan bir ibâdettir.
Allah Teâlâ buyurdu:
'Eİif.Lâm.Mîm. Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan bu Kitâb takva sahiplerine rehberlik eder ki onlar gayba inanır, namazlarını tam kılar ve verdiğimiz rızıktan infak ederler, (ayrıca) onlar sana indirilen (vahye) inandıkları gibi senden önce indirilenlere de inanırlar. İşte onlar hidayete
erişmiş kişilerdir ve kurtuluşa erenlerdir.' (Bakara 2/1-5)
Allah Teâlâ buyurdu:
Ve onlar Kitaba yapışıp namazı tam kılanlardır kî biz salih kulların ecirlerini zayi etmeyiz. ' (Araf 7/170).2360[1]

* Farz Olmasının Tarihi

1/871- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahüanh):2361[2]
Bir kişi Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın bana farz kıldığı namazı bildir!'
RasÛlullah (Sallaüahü aleyhi ve sellem) '.
"Allah kuluna beş (vakit) namazı farz kıldı" buyurdu.
'Bundan önce ya da sonra bana (emredilen) bir farz var mı?'
"Allah kuluna beş (vakit) namazı farz kıldı." RasÛlullah bu sözünü üç kere tekrarladı. Bunun üzerine o kişi:
'Seni hak (din) ile gönderen (Allah'a) yemin ederim ki buna ne bir şey ilâve edeceğim ve ne de bir şey eksilteceğim' deyince RasÛlullah:
"Eğer sözünde durursa cennete girer" dedi.2362[3]

2/872- İbn Abbas (Radıyallahü animma) anlattı:2363[4]

2360[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/261.
2361[2] Sened:
Sahih: Müsned, III/267, H.no:13749; Nesâî, Salât, 4, H.no:457;
Bu hadis daha önce farklı bir rivayette zikredildi. İlgili rivayet için bk. 10/52.1ıadis. Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyatlahu anlı) şahidi için bk. 1 l/53.hadis.
2362[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/262.
2363[4] Sened:
Sahih: Müsned, 1/315, H,no:2891; Diğer rivayet: 1/315, H.no:2892 lafzı ile; 1/315, H.no:2893 lafzı ile; 7öh Mâce, İkâme, 194, H.no:1400 lafzı ile (Bûsırî Zevâİd'de: "İbn Mâce'nin bu hadisi İbn Abbas'tan (Radıyallahü
anhüma) nakleder; Doğrusu bu rivayeti Ebû Davud'un (bk. Taharet, 97, H.no:247) naklinde olduğu gibi İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) rivayet edilmiş olmasıdır. İbn Abbas'ın rivayeti zayıftır. Bunun sebebi ise senedindeki Ebû Ulvün Abdullah b. Usm ve Ebu'I-Velid et-Tayâlisî'nin hafıza ve sağlamlık sınırının altında bulunmasıdır" der); Bûsırî bu görüşü ile 6/876.hadise işaret etmektedir.
Ahmed Muhammed Şâkir hadiste bir illetin varlığını kabul etmeyerek şunları söyler: "Her iki (2/872 ve 6/876.) hadisin senedinde Abdullah b. İsmet bulunmaktadır. Buna rağmen İki rivayet de birbirinden farklı iki hadistir. Hadisin biri sadece namazla İlgili iken, diğeri hem namaz, hem cünüplük sebebiyle gusül, hem de bevli yıkamanın gerekliliği konularından bahsetmektedir. BİrÎ uzun, diğeri kısa bir hadistir. Şu da ifade edilebilir: Her iki hadis birçok sahâbinin rivayet ettiği isrâ/mirac hadislerinden bir parçadır. İsrâ/mirac hadisleri ise mütevâtirdir. İsrâVmirac hadisleri ve bu konuda nakilde bulunan sahabenin İsimleri için bk. Tefsîruîbn Kesir, V/107-143."
Ahmed Muhammed Şâkİr'in bahsettiği râvi Abdullah b. İsmet değil, Ebû Ulvân Abdullah b. Usm el-Iclî el-Hanefî'd ir. Bu Râvî Ebû Ulvân veya İbn İsmet olarak da bilinir. Ahmed b. Hanbel'in senedlerine dikkat edilecek olursa isnadlardan ilki künyesi ile Ebû Ulvân, diğeri İse Abdullah b. Usm ismi ile kullanılmıştır. İbn Mâce'nin senedinde ise her ikisi birlikte zikredilir. Tirmizî iki, Ebû Dâvûd ve îbn Mâce bir, Ahmed b. Hanbel ise 11 rivayetini nakleder. Tirmizî, rivayetlerini zikrettiği hadislerde: "hasen-garib" hükmü verir ve râvilerden Şerik bu zatın ismini Abdullah b. Usm, râvilerden İsrail ise Abdullah b. İsmet olarak verdiler" der. Bk.Sünen, Fiten, H.no:2220; Menâkıb, H.no:3944; Zehebî: "Bu râvinin, sahabeden Ebû Saîd ve İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüın) naklettiğini, kendisinden de İsrail ve Şerik'in rivayette bulunduğunu belirterek "şeyhtir" der. Bk.Kâşif, Trc.no:2857; Ebu'1-Vefâ ise Hâşiye'sinde: "İbn Hıbbân: "hadisi münkerdir", îbn Adiy: "hadisleri münker sayıldı", Ebû Hatim "şeyhtir" diye hükmettiklerini nakleder. İbn Hacer ise: "Saduktur, bazen hata yapar. İbn Hıbbân bu râvi ile ilgili değerlendirmesinde aşırı gitmiş ve çelişkiye düşmüştür" der. Bk.Takrîb, Trc.no:3476; îbn Hacer'in, İbn Hıbbân'ın çelişkiye düştüğünü söylemesi, onun bu râviye Sikât'ında (V/57) da yer vermesinden kaynaklanıyor. Fakat o bu eserinde çok hata yaptığına da değinmiştir. İbnü'l-Cevzî "İbn Hıbbân, Abdullah b. Usm'un münkeru'l-hadis olduğunu, sika râvilerden sikaların hadislerine benzemeyen nakillerde bulunduğunu, hattâ onun rivayetlerinin zayıf sayılmış ve uydurulabilmiş olacağını söylediğini" nakleder. Bk. el-llelü'l-

Peygamberinize (önce) elli (vakit) namaz farz kılındı, o Peygamber (SaiiaUahu aleyhi ve seiiem) izzet ve celâl sahibi Allah'tan bunu azaltmasını dileyince Allah beş (vakit) namazı emretti.2364[5]

3/873- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitaha anh):2365[6]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle anlattı:

"(Miraç gecesi) Yüce Allah ümmetime elli (vakit) namazı emretti. Bu emri alıp dönerken Musa'ya uğradım, 'Yüce Allah ümmetine neyi farz kıldı?'diye sordu.

Ben de 'Allah onlara elli (vakit) namazı emretti' dedim.

Bunun üzerine Musa; 'Yüce Rabbine müracaat et, (azaltmasını iste,) zira ümmetin bunu (tam) yapamaz' dedi.

Ben de İzzet ve celâl sahibi Rabbime müracaat ettim ve yansını indirdi. Musa'nın yanına uğradım ve durumu haber verdim. O tekrar:

'Rabbine geri dön, (azaltmasını iste,) zira ümmetin bunu yapamaz' dedi. Rabbime müracaat ettim ve şöyle buyurdu:

'Bu emir beş (vakittir) ve elli (vakte) denktir. Verilen söz benim katımda değişmez.'

Tekrar Musa'nın yanına uğradım. Bana:

'Rabbine müracaat et!' deyince kendisine:

'Mükemmel ve ulu olan Rabbimden utanıyorum'diye cevap verdim,"

(Rasûlullah anlatmasına şöyle devam etti;)

"Sonra beni (Cebrail) oradan aldı ve Sidretü'l-müntehâ'ya getirdi, beni öyle renkler sardı ki ne olduğunu bilmiyorum. Sonra cennete götürüldüm, ne göreyim orada inciden kubbeler var2366[7] ve onun toprağı da misktir."2367[8]

4/874- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahn anhâ) anlattı:2368[9]

Namaz önce ikişer rekat farz kılındı. Sonra Rasûlullah (SaiiaHaim alevin ve) ikâmet halinde namazı artırdı2369[10] ve yolculukta eski halinde bıraktı.2370[11]

5/875- İbn Abbas (Radıyaiiahuanhama) anlattı;2371[12]

---

mütenâhiye, 1/332.

İbn ismet olarak da tanınan bu râvİyİ Saİd b. Meymûn'dan hadis alan Abdullah b. ismet ile Hakîm b. Hızâm'dan rivayette bulunan Abdullah b. ismet el-Cüşemî ile karıştırmamak gerekir.

Senedinde Şerik de bulunmaktadır. Fakat bu râvi, sahih hadis ricalinden biridir. Bk.Buhân, Tevhîd, 37.

Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 3/873.hadise bk.

Hadis şahidi ile sahih li gayrini seviyesine yükselir.

2364[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/262-263.

2365[6] Sened:

Sahih: Milsned. V/144, H.no:21185; Benzer rivayetler: V/143-144, H.no:21185 (Sened aynı olduğu için farklı hadis numarası verilmemiş. Fakat bu rivayette 50 vakit namazın beş vakte İndİrilişine değin i İme iniştir. Hadis İsra-mirac ile ilgili konularda zikredilecektir); M/161, H.no:12578; IU/148-149, H.no:12444; IV/207-208, H.ııo:f7760; IV/208-210, H.no:17762-17764; 17762.hadis.

İsra ve miraç olayını en güzel anlatan Mazin b. Neccar oğullarından Mâlik b. Sa'saa el-Ensârî'dir. Onun Müsned'deki rivayetleri için bk. IV/207-210, H.no: 17760-17764.

Bıhârî, Salât, 1; Tevhîd, 37; Müslim. îmân, 259-267; Tinnizl Salât, 45, H.no:213 (Hadis, Ubâde b. Sâmit, Talha b. Ubeydullah, Ebû Zer, Ebû Katâde, Mâlik b. Sa'saa ve Ebû Said el-Hudrî'den (Radtyallalm anhiim) de nakledilir. Enes'in (RadtyaHahü anh) rivayeti ise hasen-sahih-gariptir); Nesâî, Salât, 1, H.no:446-448: İbnMâce, İkâme, 194, H.no: 1399;

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah hadisi Muhammed b. İshak'tan almıştır. Senedde hadisi babasından duyduğunu/aldığını belirtmez. Buna rağmen Abdullah'ın ziyadelerinden sayılmamıştır.

2366[7] İbnü'I-Esîr, Nihaye, 1/305.

2367[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/264-265.

2368[9] sened:

Sahih: Müsned, VI/234, H.no:25843; Benzer rivayetler için bk. Vl/241, H.no:25920 (Bu rivayette Mekke'de iken ikişer rekat farz kılındığı, Medine'ye gelindiğinde akşam namazının gündüzün vitri (üç rekat) oluşu ve sabah namazının da uzun bir kıraata hâiz olması gerekçesi ile bu iki namazın haricindeki namazlara ikişer rekat daha ilâve edildiği bel İnilmektedir):

VI/265, H.no:26160 (Bu rivayet de 25920-hadis gibidir); 6/272, H.no:26216(Bu rivayette İse öğle, İkindi ve yatsının mukimken/hazarda dörde tamamlandığı, sefer hâlinde ise ilk farz kılındığı şekli ile bırakıldığı bildirilmekledir); Mâlik, Kasru's-salât, 8; Buhârî, Salât, 1; Taksîr, 5; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 1, 3; Ebû Dâvûd, Salâlü's-sefer, 1, H.no:l 1.98; Nesâî, Salât, 3, H.no:451-453; Dânınî, Salât, 179, H.no:1517;

Hadis Üsâme b. Zeyd el-Leysî sebebiyle hasendir. Ancak, hadisin birçok mütâbİi vardır. Bu mülâbilerle hadis sahih li gayrihî seviyesine yükselir.

2369[10] Rasûlullah farzlardaki bu artırımı izzet ve celâl sahibi Allah'ın emri ile yapmıştır. Bk. Beıınâ, Bulûğu'l-emûnî, 11/197.

2370[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/265.

2371[12] Sened:

Sahih: Miisiıed, 1/237, H.no:2124; Benzer rivayetler için bk. 1/243, H.no:2l77; 1/254, H.no:2293; 1/355, H.no:3332; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anlı) nakledilen bir diğer rivayet de şöyledir:

İzzet ve celâl sahibi Allah, namazı Peygamberinizin diliyle mukim olana dört, yolcuya iki ve korku halindeki[2372[13]] kişiye tek rekat kılmasını emretti.[2373[14]]

NOT: Bu rivayette İbn Abbas'tan gelen korku namazının anlaşılmasında problem var:

Korku namazının ikamet halinde dört ve yolculukta iki rekat olması ittifakla sabit bir hükümdür. Savaşta imkan bulunursa (pasif savunma vb. durumlarda) ordu iki kısma ayrılır; İki rekat kılınan namazın bir rekatı imamla, diğeri de münferiden kılınır. İbn Abbas bu rivayette ordunun iki ayrı grubunun imamla kıldıkları birer rekatı zikretmiş olabilir, daha sonra kendileri bir rekatı münferiden kılarlar. Çünkü imamın iki, ama cemaatin bir rekat kılması diğer bütün rivayetlere ve temel esaslara uygun değildir.[2374[15]] Tahavî (v.321/933) İbn Abbas'tan bu konuda iki zıt rivayetin bulunduğunu zikreder; biri Mücahit'ten gelen "bir rekat' rivayeti, diğeri Ubeydullah b. Abdullah'tan gelen 'iki rekat' rivayetidir. Bir konuda iki zıt rivayet bulunduğunda ikisi de terk edilir ya da zıt olan rivayet temel esaslara uygun olarak tevil edilir.[2375[16]]

6/876- Abdulah b. Ömer'den (RadıyaiiaM anhüma):[2376[17]]

(Miraçta) namaz elli vakit, Cünüplükten dolayı yedi kere gusül ve idrardan dolayı da yedi kere abdest emredilmişti. Rasûlullah (Saiiaiiahtı aleyhi ve seüem) orada bu (farzların) azaltılmasını istemeye devam etti, tâ ki namaz beş vakit, Cünüplükten dolayı bir gusül ve idrardan dolayı bir kere abdest emredildi.[2377[18]]

* Farz Namazların Fazileti Ve Küçük Günahlara Keffâret Olması

7/877- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[2378[19]]

İbn Abbas: (Radıyallahü aıhüma) " Rasûlullah (Salkıllahii aleyhi ve sellem) sefer hâlinde iki, mukimken dört rekat kıldı" dedi ve şunu ifade etti: "Kim seferde iken iki rekata indirilmiş bir namazı dört kılarsa, mukimken dört kılması gereken bir namazı iki rekat kılmış kimse gibi olur". Ayrıca sözlerine şunu da ekledi: "Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) sadece bir seferinde namazı kısalttı. O da Rasûlullah (Sallallaltü aleyhi ve sellem) İki rekaı kıldı, halk birer rekat kıldı". Bk. 1/349, H.no:3268; Bu rivayetin mükerreri: 1/251, H.no:2262; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 5-6; Ebu Dâvûd, Salâtü's-sefer, 18, H.no:1247; Nesât, Salât, 3, H.no:454; Taksîru's-salât, 1, H.no:1439-1140; Salâtü'1-havf, 18, H.no:1530: İbn Mâce, İkâme, 58, H.no: 1068 (Mindel b. Ali'nin zayıflığında ittifak bulunması sebebiyle hadis zayıftır); Beyhakî, IV/I35.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şâlıidİ:

Ebû Hüreyre (Radıyallahü anlı): "Ey insanlar! Aziz ve celil olan Allah size peygamberinizin (Sallallahü aleyhi ve sellem) diliyle hazarda/mukimken dört, scferde/scferî iken iki rekat namazı farz kıldı" dedi. Bk. Müsned, 11/400, H.no:9172 (Ubeydullah b. Zahr, hem Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) hem de Ebû Hüreyre'nin talebelerinden hadis işitmediği için senedi kopuktur ve bu sebeple hadis mu'dal olup isnadı zayıftır. Ancak, hadis İbn Abbas'm rivayeti ile desteklendiği için isnadı zayıf da olsa hükmen merfu olan bu mevkuf rivayet hasene yükselir).

Hz.Âİşe'den (Radıyallahü anlıa) şâh\di için bk. Nesâî, Salât, 3, H.no:451-453.

2372[13] Savaş vb. olağanüstü durumlarda.

2373[14] Lafız olarak,/ö/t kıldı, şeklindedir.

2374[15] Korku namaza ile ilgili âyetler için bk. Bakara 2/239; Nisa 4/102.

2375[16] Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, 1/308-309.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/266-267.

2376[17] Sened:

Hasen: Müsned, 11/109, H.no:5884; Ebû Dâvüd, Taharet, 97, H.no:247; İbn Şahin, Nâsihu'l-hadîs vemensûhuhû, s.62-63, H.no:45; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/179, 244;

Hadisin senedinde Abdullah b. Usm (İbn İsmet) el-Kûfî bulunmaktadır. Künyesi Ebû Ulvân olan bu râvi tenkide maruz kalmıştır. Ebû Ulvân için 2/872.hadise bk.

Ayrıca senedinde Eyyûb b. Câbir b. Seyyar es-Sühaymî el-Kûfî (Ebû Süleyman el-Yemâmî) de bulunmaktadır. Tİrmİzî ve Ebû Dâvûd bir, Ahmed b. Hanbel ise beş rivayetini nakleder. Tirmizî bu râvinin rivayeti İçin "hasen-sahih" hükmü vermiştir. Bk.Sünen, Menâkıb, 11, H.no:3644. Zehebî ve İbn Hacer râvinin zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Kûşif, Trc.no:512; Takrîb, Trc.no:607; İbnü'l-Cevzî bu hadisin sahih olmadığını belirterek: "İbn Hibbân, Abdullaıı b. Usm'un münkeru'l-hadis olduğunu, sika râvilerden, sikaların hadislerine benzemeyen nakillerde bulunduğunu, hattâ onun rivayetlerinin zayıf sayılmış ve uydurulabilmiş olacağını söylediğini; Eyyûb b. Câbir hakkında da Yahya b. Main'in hadiste bir hiç olduğunu İfade ettiğini" nakleder. Bk. el-Itelü'l-nıütenâhiye, 1/332; Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bir diğer eserinde Ebû Zür'a'nın da "vâlıi'l-had i s/hadisi zayıf dediğini ilâve eder. Bk.et-Tahkîk fi ehâdîsi'l-lulâf, MÎ5.

Ahmed Muhammed Şâkir: "Bazı âlimler hafızası hakkında tenkidde bulunmuşlardır. Ahmed b. Hanbel; "Hadisi saduk birinin rivayeti gibidir" der, Nesâî Duafâ'sında zikrederek zayıf sayar, Bulıârî ise zayıflar arasında görmez. et-Târihu'1-evsat'ında: "Kaidesi Muhammed-den daha sikadır" der. et-Târihu'1-kebîr'inde ise cerh etmez" diyerek Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in sika sayışını tercih ederek hadise sahih hükmü verir.

Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin ifâdelerinden sika oluşu değil, sadûk oluşu anlaşılabilir. Bu sebeple hadise hasen hükmü verdik.

2377[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/267.

2378[19] Sened:

Sahih: Mtfnwtf, 11/400, H.no:9l69; Benzer rivayetler için bk. H/359, H.no:8700; 11/414, H.no:9327; 11/484, H.no: 10234; Miu/jm, Taharet, 14-16; Tirmizî, Salât, 46, H.no:214 (Câbir, Enes ve Hanzala el-Üseyyidî'den (Radıyallahü anh) de nakiller vardır. Ebû Hüreyre'nin hadisi ise hasen-sahihtir); îbn Mâce, İkâme, 79, H.no: 1086;

Hârûn: Hârûn b. Saîd el-Eylî'dir ki Müslim'in de hocasıdır. Müslim de aynı tarik ve aynı metinle bu hadisi nakleder.

Müsned, 11/359, H.no:8700. hadisin senedinde geçen Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebû Ca'fer Muhammed b. Ca'fer el-Bezzâz el-Medâinî (v.206/821) sikadır. Ancak içlerinde Ahmed b. Hanbel'in de adının geçtiği bazı âlimlerin bu râviyi zayıf saydığı belirtilmektedir. Meselâ Ahmed b. Hanbel'in: "Medâin'deki Muhammed b. Ca'fer'den hadis işittim. Fakat kendisinden hiçbir rivayette bulunmadım" dediği nakledilmektedir. Zehebî: "Ebû Dâvûd kendisinde bir beis olmadığını söyler. Fakat diğer âlimler "leyyin/zayıf sayarlar" der. fik.Kâşif, Trc.no:4772; İbn Hacer ise: "saduktûr, ama zayıflığı vardır" der. Bk,Takrîb, Trc.no:5788. Tirmizî ve DârÎmî bir, Ahmed b. Hanbel ise 14 rivayetini nakleder. İbn Hacer ve Zehebî, Müslim'in de kendisinden rivayet ettiğine işaret etmişlerdir. Tirmizî, bu râviden naklettiği rivayeti için: "hasen" hükmü vermiştir. Bk.Sünen, Et'ıme, H.no:1860);

Müsned, ü/414, H.no:9327.hadisin senedinde geçen Salih el-Muallim ise meçhuldür. Fakat bu râvi senedde mütâbİlerİ İle birlikle zikredilmiştir:

Rasulullah (SaUallahii aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Beş vakit namaz[2379[20]], cuma namazı diğer cumaya kadar, Ramazan orucu da diğer Ramazan'a kadar ki günahlara, büyük günahtan kaçınıldığı sürece keffârettir (silinmesine sebep olur)."[2380[21]]

8/878- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[2381[22]]
Hz. Peygamber (Saitaüaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"(Farz) namaz önceki namaz vaktinden bu yana işlenen günahlara keffârettir,
Cuma namazı önceki cuma namazı vaktinden bu yana işlenen günahlara keffârettir,
Ramazan orucu önceki Ramazandan bu yana işlenen günahlara keffârettir, Ancak (bunlar) üç amelin günahını silemez.
(Râvi) şöyle dedi (O üç şeyin): Allah'a şirk koşmak, anlaşmayı bozmak ve Sünnet'i terk etmek, olduğunu anladık/öğrendik ve dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü ! Allah'a şirk koşmayı anlıyoruz, (ama) anlaşmayı bozmak ve Sünnet'i terk etmek ile ilgili durum(un sebebi) nedir?' Şöyle buyurdu:
"Anlaşmayı bozmadaki durum, bir kişiye biat edersin[2382[23]], sonra da (haksız yere) ona kılıcınla savaş açarsın, Sünnet'i terk etmeye gelince o da islâm cemaatinden ayrılmaktır.[2383[24]]"
NOT: Bu hadis gerçek Sünnet ehlini tarif etmektedir. Bunlar îslâm cemaatından iki şekilde ayrılmazlar:
1- Rasûlullah'tan beri gelen ana yoldan/damardan ayrılmazlar. Sahabenin hepsinden gelen hadisleri kabul ederler ve (nesh, takyid gibi) her hangi bir serî sebep olmaksızın terk etmezler. Tabii bunun şartı da hadisleri ve eserleri okuyup anlamak ve gereğini yerine getirmektir.
2- Yaşadığı toplumdaki İslâm cemaatinden ayrılmazlar. Her hangi bir kişi ya da grup kendisini Müslümanlar'dan ayrı/farklı görürse o, Ehl-i Sünnet'in dışındadır ve yukarıdaki hadis gereği Allah'ın affetmediği bir günahı/hatayı işlemiş olur.[2384[25]]

9/879- Ebû Osman anlattı:[2385[26]]

Ayrıca bir sonraki 8/878.hadise bk.
2379[20] Yani, beş vaktin her biri Önceki namaz vaktine kadar olan küçük günahlara keffârettir.
2380[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/268.
2381[22] Sened:
Sahih: Müsned, 11/506, H.no:lÛ524; Benzer rivayet İçin bk, 11/229, H.no:7129 (Bu rivayette Abdullah b. es-SSİb'in Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anlı) bizzat kendisinin aldığı görülmektedir); Müslim, Taharet, 14-16; Tirmizî, Salât, 46, H.no:214 (Câbir, Enes ve Hanzala el-Üseyyidî'den (Radıyallahü anlı) de nakiller vardır. Ebû Hüreyre'nin hadisi ise hasen-sahihtir); İbn Mâce, İkâme, 79, H.no:1086; İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/397, H.no:435; Beyhakî, Şuabü'l-îman, 111/309, H.no:3620.
Heysemî hadisi muhtasar olarak vermiş ve: "Hadisin bir kısmı Sahih'te zikredildi. Ahmed b. Hanbel müphem bir râvi aracılığı ile de nakletti" demiştir. Bk.Mecma', V/224.
Ahmed Muhammed Şâkir hadis hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Hadisin senedinde görülen durum: Abdullah b. es-Sâib'in Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anlı) hadis nakletmemiş olmasıdır. Yâni o, ensardan bilinmeyen birinden, o da Ebû Hüreyre'den nakletmİştir. Fakat rivayetleri araştırdığımızda seneddeki müphem râvinin bulunduğu ziyâde bir hatadır. Bu hata da en azından sahihliği üzerinde şüphe doğurmaktadır. Hâkim: "Yezid b. Hârûn - Avvâm b. Havşeb - Abdullah b. es-Sâib el-Ensârî - Ebû Hüreyre rivayet zinciri ile hadisi nakleder. Bk.Müstedrek, 1/207, H.no:412 (Hâkim: "Müslim'in şartına/râvİsine göre sahihtir. Müslim, Abdullah b. es-Sâib b. Ebi's-Sâib el-Ensârî ile delil geiirmiş/rjvâyetlerini eserine almıştır. Hadisin herhangi bir illetinin bulunduğunu bilmiyorum" der. Zehebî de bunu onaylar); Hâkim hadisi muhtasar olarak da nakleder:
BkMiistedrek, IV/288, H.no:7665 (Hâkim: "Bu isnadı sahih bir rivayettir. Buhârî ve Müslim eserlerine almamıştır" der. Zehebî de bunu onaylar); Görüldüğü gibi rivayetlerin hiçbirinde müphem râvinin ismi geçmemektedir." Abdullah b. es-Sâib'in el-Ensârî nisbeti hadisi yazanları yanlışlıkla "Ensârî'den biri" demeye götürmüş olabilir.
Müsned'in ikinci rivayeti tercih edilseydi daha uygun olurdu.
Ayrıca bir önceki 7/877. hadise bk.
2382[23] Bk. tbn Hacer, Felhu 'l-Barî XXIII/205.
2383[24] İslâm cemaatinden ayrılmak, Kur'ân, Sünnet ve selefin yolundan ayrılmak, Müslümanları bırakıp kafirlerle dost olmak ve İslâmı terk elmek şeklinde tezahür eder. (Bennâ, age., II/l 19).
2384[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/268-270.
2385[26] Sened:
Hasen: Müsned, V7438, H.no:23597; Bezer rivayet için bk. V/438-439, H.no:23606; Dârimî, Vudû\45,H.no:725;
Senedinde Ali b. Zeyd b. Cüd'ân bulunmaktadır. Heysemî, Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade etti. Bk.Mecma', 1/128; Bûsirîde aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârîbu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaz. Bk. et-Târihu 'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, bu râvi hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt (hafızası kuvvetli) değildir" der ve Dârekutnî'nİn bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. "BkSahih, Cihâd, 100; Tirmizi ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble de bazı âlimler, bu râvînİn hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizi, bu râvînîn de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Radâ, H.no:1146; Fiten, H.no:2192; Zühd, H.no:2330; İsti'zân, H.no:2698; Edeb, H.no:2829; Tefsir, H.no:3168; Menâkıb, H.no:3615, 3753, 3902; Sadece sahih dediği de olur: Cuma, 39, H.no:545; Yalnızca hasen hükmü verdiği hadisler için bk. Cuma, H.no:589; Savm, H.no:764; Fiten, H.no:2248, 2254; İlim, H.no:2678; Tefsir, H.no:2991, 3107, 3142, 3148,3187, 3206; Deavât, H.no:3455; Menâkıb, H.no:3854.

Selman el-Fârisî (Radıyaiiahu anh) ile bir ağacın altındaydık, ondan kuru bir dal aldı ve salladı, daldan yapraklar döküldü. Sonra dedi ki:
'Ey Ebû Osman! Niçin böyle yapıyorum, sormaz mısın?
'Niçin böyle yapıyorsun?'
'Ben Rasûlullah'la (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) birlikte bir ağacın altındayken böyle yaptı; ondan kuru bir dal aldı ve salladı, daldan yapraklar döküldü ve dedi ki:
"Ey Selman! Niçin böyle yapıyorum, sormaz mısın?" 'Niçin böyle yapıyorsun? diye sorunca da şöyle buyurdu:
"Bir Müslüman abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra beş vakit namazı kılarsa günahları dökülür, bu yaprakların döküldüğü gibi." Rasûlullah sonra şu âyeti okudu:
'Günün iki kenarındaki vakitlerde 2386 [27] ve geceden bölümlerde 2387 [28] namaz kıl! Şüphesiz sevaplar2388[29] günahları siler. İşte bu, kendilerine hatırlatma fayda verenlere bir hatırlatmadır.2389[30]"
NOT: Bu şekilde hareket ederek rivayet son râviye ulaşırsa, bu hadise müselsel hadis denir. Râviler böyle bir hadis rivayetinde teberrüken aynı hareketi yaparlar.2390[31] Bu konuda müstakil hadis kitapları bulunmaktadır.2391[32]
Bu uygulamadan, bir tebliğcinin bazen görsel araçlardan faydalanması gerekliğini ve bunun anlatımda daha etkili olduğunu anlıyoruz.
Rasûlullah beş vakit namazın faziletini anlattıktan sonra ilgili âyeti okumaktadır ki bu da âyetin beş vakit namaz için nazil olduğunu göstermesi yanında bize Kuran Ma tebliğ açısından önemli mesajlar verir.2392[33]

10/880- Ebü Zer'den (Radıyatlahü anh):2393[34]
Hz. Peygamber (SaiiaUaihu aleyhi ve setiem) bir kış mevsiminde (dışarı) çıktı, yapraklar dökülüyordu. Bir ağaçtan iki dal aldı ve Yaprak dökülmeye başladı. Bana:
"Ey Ebû Zer!" dedi, ben de:
'Buyur, ey Allah'ın Rasûlüİ'dedim. Bunun üzerine:
"Müslüman bir kul yüce Allah'ın rızasını kastederek namaz kılarsa günahları dökülür, tıpkı şu ağaçtan yaprakların döküldüğü gibi" dedi.2394[35]

11/881- Hz. Osman'ın mevlâsı Haris anlatıyor:2395[36]

Alİ b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk.
Ebû Zer'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 10/880.hadis.
2386[27] Yani sabah, öğle ve ikindi namazları (İbn Kesir, Tefsir, 11/399; Bennâ, age., 11/200)
2387[28] Yani akşam ve yatsı namazları (İbn Kesir, Tefsir, 11/399; Bennâ, age., 11/200)
2388[29] Yani beş vakit namaz (Bennâ, age., 11/200)
2389[30] Hûd 11/114.
2390[31] Suyûtî, Tedribü'r-râvt, 358-360.
2391[32] Müselsel rivayetler hadis kitapları içinde dağınık olarak bulunması yanında müstakil kitaplarda da toplanmıştır ki Kettânî bu kitapların 400 kadar olduğunu bildirir. Bunlardan bazıları: 1-Hafiz Zehebî, el-Azbu's-seiset ft'l-hadisi'l-müselseİ; 2-Ebû Nuaym el- İsfehânî, Müsehelât; 3- Suyûtî, Müselselâtü'l-Kübrâ... (Bk.Kettûnî, er-Risâletü'l-mustatrafe (Trc. Hadis Literatürü) 122-129); Muhammcd b. Yasîn b. Muhammed el-Fâdûnî, el-Ucâle fi'l-elıâdîs el-müselsele.
2392[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/270-272.
2393[34] Sened:
Hasen: Müsnedî, IY19, H.no:21448.
Senedinde Ebû Salih Abdülcelil b. Alıyye el-Kaysî var. İbn Hacer: "saduktur bazen hata yapar" hükmü verir. ük.Takrîb, Trc.no:3747; Zehebî İse "saduktur" demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc.no:309I. Ebû Dâvûd bir, Ahmed b. Hanbel İse beş rivayetini nakleder.
Muzâhim b. Muâviye ed-Dabbî de tenkid edilmiştir. Bu râviyi Ebû Hatim meçhul, İbn Hıbbân sika saymış; Ahmed b. Hanbel sadece bir rivayetini nakletmiştir. Buhâri, herhangi bîr cerh ve tadilde bulunmamıştır. et-Târihu'İ-kebîr, VIII/23, Trc.no;2013; İbn Ebî Hatim meçhul sayar. Bk. el-Cerhu ve't-ta'dîl, VIII/404, Trc.no:1857; İbn Hıbbân sika râvîleri arasında saymıştır. Bk es-Sikât, V/451, Trc.no:5675; İbn Hacer, Ebû Hâtİm'in "meçhuldür" görüşünü nakleder. Fakat sahâbiden Ebû Zer yerine Ebu'd-Derdâ'nın ismini vermiştir. Bk. Lisânü'l-mîzân, VI/19, Trc.no:68; Bir diğer eserinde ise önceki görüşleri nakletmiştir. Bk.Ta'cîlü'l~menfaa, s.398, Trc.no:1025; Hüseynî de benzer nakillerde bulunur. Bk.el-lkmût, s.403, Trc.no:835.
Hcysemî Ahmed b. Hanbel'İn râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 11/248.
Münzirî de hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Tcrğîb, 1/151.
Selman el-Fûrisî'den (Radtyallahü anlı) şahidi İçin bk. 9/879.hadis.
2394[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/272-273.
2395[36] Sened:
Sahih: Müsned, 1/71, H.no:513; Heysemî: "Hadisin bir bölümü Sahih'te geçmektedir. Bu rivayeti ise Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr nakleder. Osman b. Affan'ın mevlâsı Haris b. Abdullah'ın dışındaki râvİler sahih hadis ricâlindendir. Bu zât da sika biridir. BkMecma', 1/297. Heysemî'nin bahsettiği Haris, Haris b. Abdullah değil, Haris b. Abd/Ubeyd'dir. Haris b. Ubeyd Ebû Salih el-Medenî ise İbn Hıbbân ve Iclî tarafından sika sayılmıştır.

Bir gün Hz. Osman (Radıyaiiahü anh) oturdu, biz de yanma oturduk ve müezzin geldi. Hz. Osman (su dolu) bir kap istedi, zannedersem o su bir müd kadardı, abdest aldı, sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah 'in (Sailaiiahu aleyhi ve seiiem) şu übdestim gibi abdest aldığını gördüm ve buyurdu ki:
"Kim şu abdestîm gibi abdest alır, sonra kalkıp öğle namazını kılarsa önceki sabah vaktinden bu vakte kadar olan günahları affedilir.
Sonra İkindi namazını kılarsa öğle vaktinden bu vakte kadar İşlediği günahları affedilir.
Sonra akşam namazını kılarsa İkindi vaktinden bu vakte kadar işlediği günahları affedilir.
Ardından yatsı namazını kılarsa akşam vaktinden bu vakte kadar işlediği günahları affedilir.
Bundan sonra herhalde dinlenerek/dalarak[2396][37] geceyi geçirir.
Sonra kalkar, abdest alır ve sabah namazını kılarsa yatsı vaktinden bu vakte kadar işlediği günahları affedilir. İşte bunlar öyle sevaplardır ki günahları giderir/siler.'"
Oradakiler:
'Ey Osman! Bunlar sevaplardır (hasenattır), peki kalıcı hayırlar (bâkıyât) nelerdir?' Hz. Osman:
'Onlar Lâ ilahe illallah, Subhânallah - Elhamdülillah ~ Allahü ekber - Lâ havle velâ kuvvete illâ billah (sözlerini sürekli söylemektir)'[2397][38]

Açıklama

Bu rivayette üç kavram göze çarpmaktadır:
1- Hasenât: Sevaplar,
2- Seyyiât: Günahlar,
3- Bâkıyât: Kalıcı hayırlar. Bu üç kelime Kur'ân'da da geçmektedir.[2398][39] Sahabe hasenat kavramını anladıklarını, ancak bâkıyâtın ne için kullanıldığım Hz. Osman'a sorarlar, o da Allah inancının anlaşılmasındaki dört temel sözü/zikri söyler. Her hâlde bu sözlerin sürekli söylenmesi ve gündemde tutulması güzel sonuçların doğmasına sebep olacaktır:
Subhânallah : Allah mükemmeldir,[2399][40]
Elhamdülillah : Hamd Allah'a aittir,
Allahüekber: Allah en büyüktür,
Lâ havle velâ kuvvete illâ billah : Hareket[2400][41] ve kuvvet ancak Allah iledir.[2401][42]

12/882- (Hz. Osman'ın mevlâsı) Humran (b. Ebân)'dan:[2402][43]
Hz. Osman (Radıyatiahu anh) Müslüman olduğu günden beri her gün bir kere gusül alırdı. Bir gün kendisine namaz için abdest suyu getirdim. Abdesti alınca dedi ki:
'Size Rasûlullah'tan (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) duyduğum bir sözü nakletmek istiyorum.' Sonra Osman:
'Bende o hadisi nakletmeme fikri doğdu1 deyince Hakem b. Ebi'l-Âs şöyle dedi:

[2396][37] İbnü'l-Esir, Nihaye, IV/320.
[2397][38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/273-274.
[2398][39] Hasenat ve seyyiât ile ilgili birçok âyet bulunmaktadır. Bâkıyât ile ilgili iki âyet bulunmaktadır;
'Mal ve çocuklar dünya hayatının çekici süsüdür. Kalıcı olan salih davranışlar İse sevap ve emel olarak Rabbin katında daha hayırlıdır.' (Kelıf 18/46). Diğer âyet için bk. Meryem 19/76.
[2399][40] Ya da noksanlıklardan münezzehtir.
[2400][41] İbnü'l-Esir, age., 1/462.
[2401][42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/274.
[2402][43] Sened:
Sahih: Müsned, 1/67, H.no:484; Benzer rivayetler için bk. 1/57, H.no:400 (200/508. hadis); Bir başka rivayet:
1/68, H.no:489; Mâlik, Talıâret, 29; Buhârî, Vudû', 24; Müslim,-Taharet, 6; Tayâlisî, s.13-14, H.no:76-77; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, HI/10-11, H.no:2729;
Senedinde Âsim b. Behdele var. Âsim b. Ebi'n-Necûd Behdele el-Esedî (v. 128/746), sika sayılmıştır. Hafızası hakkında konuşan ise Dârekutnî'dir. Buhârî ve Müslim'in mütâbî râvilerindendir. Bk.Kâşif, Trc.no:2496; Abde b. Ebî Lübâbe'ye mütâbî olarak kullanıldığı hadisler için bk.Buhârî, Tefsir, 113, 114; Müslim, Siyam, 220; Âsim b. Behdele el-Esedî el-Kûff'nin Buhârî dört, Müslim bir, Tirmİzî 32, Nesüî 29, Ebû Dâvûd 21, İbn Mâce 29, Ahmed b. Hanbel 246, Dûrimî 23 rivayetini nakleder. Tirmizî'nin, hadislerini "hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Cum'a, 63, H.no:593; Savm, 72, H.no:793; Buyu', 4, H.no:1208; Fiten, 24, 52, 71, H.no:2188, 2230-2231, 2258; Zühd, 50, 57, H.no:2387, 2398; îmân, 8, H.no:2616; Fezâilü'l-Kur'ân, 18, H.no:2914-2915; Kıraat, 9, H.no:2944; Tefsîr, 8/1, 17/17,97/2, H.no:3079, 3147,3351; Deavât, 98, H.no:3535-3536; Menâkıb, 23,64, H.no:3744, 3898;
Ayrıca 199/507, 200/508 ve bir sonraki 13/883.hadise bk.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyatiahu anlı) şahidi için bk. 18/888.hadis.

'Ey Mü'minlerin Emîri! Bu (bizim için) hayır ise onu alır (onunla amel ederiz), şer ise ondan sakınırız.' Hz. Osman:
'O hâlde hadisi size naklediyorum. Rasûlullah böyle abdest aldı, sonra dedi ki:
"Kim böyle abdest alır, abdesti güzelce tamamlar, sonra namaza kalkar da rükû ve secdelerini tam yaparsa -büyük günah işlemedikçe- bu vakit İle diğeri arasındaki günahları örter."[2403[44]]
13/883- Hz. Osman'dan (Radıyallahü anh):[2404[45]]
RaSÛlUİlah (SallallahU aleyhi ve setlem) ŞÖyle buyurdu:
"Kim izzet ve celâl sahibi Allah'ın emrettiği şekilde abdestini tam alırsa kıldığı farz namazlar bu vakitler arasında işlenen günahlara keffâretttir (onların silinmesine sebep olur)."[2405[46]]

14/884- Hz. Osman'dan (Radıyaltahu anh):[2406[47]]
RasûluUah'm (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum:
"Ne düşünürsün, birinizin avlusundan bir nehir geçse ve ondan günde beş kere yıkansa kirden bir şey kalır mı?"
'Hayır, hiç bir şey kalmaz' dediler. Hz. Peygamber:
"Kılınan namazlar, suyun kiri götürdüğü/sildiği gibi günahları siler götürür."[2407[48]]

15/885- Ebü Hüreyre (RadıyallahU anh):[2408[49]]
RilSÛ\ü\\ah'in (Sallatlahü aleyhi ve sellem) ŞÖy\Q dediğini İŞİttİ:
"Görüşünüzü bildirin, birinizin kapısının önünden nehir geçse ve ondan günde beş kere yıkansa kirden bir eser kalır mı, ne dersiniz?" Oradakiler:
'Kirden hiçbir eser kalmaz' dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İşte namazlar böyledir, Allah onlar sebebiyle kulun hatalarını siler."
NOT: bRasûlullah'ın bu hadislerdekİ teşbihi mükemmeldir, çünkü farz namazların kılınması suyu bol ve tatlı bir nehirde günde beş kere yıkanmaya benzetilmiştir. Önceki hadislerde varid olduğu şekilde namaz kılanların küçük günahları affedilir, tıpkı suyun bazı kirleri çıkartması gibi. Ancak derinliğe nüfuz etmiş kirleri su temizlemez, tıpkı namazın büyük günahları temizlemediği gibi. İşte bu noktada tövbe ve malî zararların (tazminat ve kul hakkı varsa helalleşme ile) giderilmesi etkilidir.[2409[50]]

16/886- Sâ'd b. Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir (Radıyaiiahu animma) anlattı:[2410[51]]

2403[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/274-275.
2404[45] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.ııo:406; Benzer rivayetler için bk. 1/66, H.no:473 (Bu rivayette Humran'ın Basra Mescidi'nde Ebû Bürde kanalı ile Hz.Osman'dan (Radıyallahü anlı) naklettiği görülmektedir); î/69, H.no:503; Müslim, Taharet, 10-11; Nesât, Taharet, 108, H.no:145; îbn Mâce, Taharet, 57, H.no:459; Bezzâr, U/12, H.no:416; Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd'den (Radıyallahii anh) şahidi:
Müsned, IH/39, H.no: 11286 (Atıyye sebebiyle hasendir. Fİras b. Yahya el-Hemdânî sadûk bindir); îbn Huzeyme, III/159, H.no:1817 (sahih); Heysemî, Mecma', 11/171. b-İbn Mesûd'dan (Radıyallahii anh) şahidi: 18/888.hadis. c-Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahü anh) şahidi: 7-8/877-878.hadis. d-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (merfû olarak) şahidi:
Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiğini, senedinde Muhammed b. İsmail b. Ayyâş'ın bulunduğunu, Ebû Hâtim'in, bu râvinin babasından hadis duymadığını söylediğini, bu rivayetin de babasından yaptığı bir nakil olduğunu, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını belirtir. BkMecma', 1/299;
e-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) (merfû olarak) şahidi: (i~M jı *«Jrij ,.^-jLi oi^ujı
Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiğini, senedinde Halil b. Zekerİyya'nın bulunduğunu, bu rûvinin metruk ve kezzab olduğunu belirtir. BkMecma', 1/300; f-Enes'ten (Radıyallahü anh) (merfû olarak).şahidi:
Abdilrrezzâk, IH/267, H.no:5588; Ayrıca bir Önceki 12/882.hadise bk.
2405[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/276.
2406[47] Sened:
Sahih: Müsned, 1/72, H.no:5I8; İbnMâce, İkâme, 193, H.no:1397 (Osman b. Affan'ın naklettiği hadisin râvileri sikadır. Tİrmizî ve Nesâî Ebû Hüreyre'den (Radıyallaltiianh) naklederler).
Câbİr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.17/887.hadis.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 15/885.hadise bk.
Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. 16/886.hadis.
2407[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/276-277.
2408[49] Sened:
Sahih: Müsned, 11/379, H.no:8908; Benzer rivayetler için bk, H/441, H.no:9653:
11/426, H.no:9473-9474; fîu/iân, Mevâkît, 6; Müslim, Mesâcid, 283; Tinnizİ, Edeb, 80, H.no:2868 (Hadis, Câbir'den (Radıyallahü anh) de nakledilir. Ebû Hüreyre'nin rivayeti ise hasen-sahihtir); Nesâî, Salât, 7, H.no:460; Dûrimû Salât, 1, H.no:1187; İbn EbîŞeybe, 11/389.
Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki rivayete bk.
2409[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/277-278.
2410[51] Sened:

Sâ'd ve Rasûlullah'ın sahabesinden birçok kişiden işittim, şöyle dediler: 'Rasûlullah (Satiaiiaim aleyhi ve seiiem) döneminde iki kardeş vardı ve bunların biri diğerinden daha üstün insandı. Üstün olan vefat etti, diğeri ondan sonra kırk gece daha yaşadı, sonra öldü. Rasûlullah'a önce ölenin diğerine olan üstünlüğü anlatıldı. Rasûlullah sordu:
"Diğeri namaz kılmaz mıydı?"
'Bilâkis, Ey Allah'ın Rasûlü! (Namaz kılardı.) Kötü biri değildi.
' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Namazın kendisini nereye ulaştırdığını bilir misiniz? Kılınan namaz, tıpkı birinizin kapısının önünden suyu bol, tatlı bir nehir akıp da ona dalarak ondan günde beş kere yıkanmasına benzer.
Ne dersiniz, kirinden bir eser bırakır mı?"'2411[52]

177887- Câbİr'den (Radıyallahii anh):2412[53]
Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kılınan namazlar, tıpkı birinizin kapısının önünden suyu bol akan bir nehir gibidir ki ondan günde beş kere yıkanır."2413[54]

18/888- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):2414[55]
Rasûlullah'ın (Saiiaüahtı aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kirn Allah'a ortak koşarsa, Allah onu cehenneme gönderir."
İbn Mes'ûd ekledi:
'Bir başka şey daha diyeceğim ki onu (Rasûlullah'tan) işitmedim; Kim Allah'a ortak koşmaksızın ölürse, Allah onu cennete gönderir. Şu kılınan namazlar adam Öldürme gibi (büyük günahlar) işlenmediği sürece vakit aralarında işlenen günahlara keffarettir (örter).'2415[56]

19/889- Ebû Ümâme'den (Radıyaiiahü anh):2416[57]
RaSÛlullah (Saltaltahü aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Müslüman bir kişiye farz namaz vakti ulaşınca kalkar abdest alır ve güzelce tamamlar, sonra namaz kılar ve namazını da güzelce tamamlarsa Allah önceki vakitten bu yana işlenen günahlarını affeder.
Sonra diğer farz namaz vaktine ulaşır, namaz kılar ve güzelce namazını tamamlarsa Allah önceki

---

Sahih: Müsned, 1/177, Rno:1534; İbn Huzeyme, 1/160, H.no:310; Hâkim, 1/316, H.no:718 (İsnadı sahihtir. Ancak Buhârî ve Müslim Sahih'lerine bu hadisi almamışlardır. Çünkü onlar Mahrarne b. Bükeyr'in hadisleri ile delil getirmezler. Hadisteki illet Mısırlı birçok âlime göre, Mahrame'nin yaşının küçüklüğü sebebiyle babasından hadis işkmemesidir. Fakat bazıları babasından hadis aldığını ispat etmişlerdir); Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/42, H.no:2814; Makdist, IH/193 194, 195, H.no:988, 990 (isnadı sahihtir); Heysemî, hadisin Taberânî'inin Evsat'ında ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını ifâde eder. Bk. Mecma', 1/297.
İki kardeşin hikâyesini Talha b. Ubeydullah, Ebû Hüreyre ve Ubeyd b. Hâlid (Radıyallahü anhüm) de nakleder. Talha b. Ubeydullah'ın rivayeti İçin bk. Müsned, 1/163, H.no:1403.
2411[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/278-279.
2412[53] Sened:
Sahih: Müsned, M/317, H.no:14345; Benzer rivayet için bk. III/305, H.no: 14209; Müslim, Mesâcid, 284; Dârimî, Salât, 1, H.no:l 186; İbn EbîŞeybe, 11/389; Ebû Avâne, 11/20; Taberâııî, el-Mu'cemü'l-kebîr,VUVl62.
Hz.Osman ve Ebû Hüreyre (Radıyallahii anhüma) şâhidleri için önceki iki hadise bk.
2413[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/279.
2414[55] Sened:
Sahih: Müsned, 1/402, H.no:3811; Mükerrer için bk. 1/407, H.no:3865; Bu rivayetin ilk kısmı Tevhid bölümünde 36/36.hadiste zikredilmişti. İbn Mes'ûd (Radıyallahii anh): İki önemli haslet vardır. Bunlardan birini Rasûlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) duydum ve diğeri kendi kanâatimdir. (Rasûlullah dedi ki:) "Kim Allah'a ortak koşarak Ölürse cehenneme gider."
Ben de; 'Kim hiçbir şeyi Allah'a ortak ve eş koşmadan ölürse cennete gider' diyorum. {Müsned, 1/374, H.no:3552.
Benzer rivayetler için bk. 1/382, H.no: 3625; 1/425, H.no: 4038, 4043; 1/443, H.no: 4231-4232; 1/462, H.no:4406; 1/464, H.no: 4425; Buhârî, Cenâiz, 1; Tefsîr, 2/22; Eymân, 19; Müslim, îmân, 150; Tayâlisî, Müsned, 1/206, H.no: 254; İbn Hıbbân, 1/235, H.no:251; Nesaî, es-Sünenü't-kübrâ, VI/293, H.no:1101i; Ebû Ya'la, Müsned, DC/22, H.no:5090; IX/126, H.no:5198; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/187, 189, H.no:10410, 10416; Bezzâr, Müsned, V/103-104, 127, H.no:1681, 1713; Şâşî, Müsned, 11/60-61, H.no:558-560; İbn Mende, îmân, 1/215, H.no:73; Ebû Avâne, 1/27, H.no:30.)
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) nakledilen diğer rivayet:
Abdünezzâk, 1/48, H.no:147; İbn Ebî Şeybe, 11/159, H.no:7644; Bezzâr, V/121, H.no:1704; Heysemî, Bezzâr ve Taberânî'nin Kebir'inde nakledilen hadisin senedinde münkeru'l-hadis olan Salih b. Musa'nın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma\ J/298.
Hz.Osman'dan (Radıyaüahü anlı) şahidi için 12/882.hadİse bk.
2415[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/279-280.
2416[57] Sened:
Hasen: Müsned, V/260, H,no:22138;
Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/67, H.no:483; 1/71, H.no:516; Afits/im, Taharet, 7. Ayrıca 12-13/882-883.hadislere bk.
Ebu'r-Rasâfe meçhuldür. Heysemî, "Bu zat hakkında cerh ve tadilde bulunan biri olduğunu bilmiyorum" der. Bk.Mecma', 1/298.
Bennâ senedinin ceyyid olduğunu beyan eder. Bk. Bulûğu'l~emânî, 11/204.

vakitten bu yana işlenen günahlarını affeder.
Bundan sonra diğer farz namaz vaktine ulaşır, namaz kılar ve güzelce namazını tamamlarsa Allah önceki vakitten bu yana İşlenen günahlarını affeder."2417[58]

20/890- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyaliahü anh):2418[59]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle derdi:
"Her namaz, öncesinde işlenen hataları/günahları düşürür."2419[60]

*** Namazın Önemi**

21/891- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):2420[61]
Namaza erken gittiğimde her defasında Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılarken bulurdum. Namazını bitirdi ve bana: "Karnından şikayetin mi var?"2421[62] dedi. Ben : 'Hayır2422[63]' deyince buyurdu ki: "Kalk ve namaz kıl, şüphesiz namazda şifa vardır.2423[64]"

22/892- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitaha anh):2424[65]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir kişi geldi ve dedi ki: 'Filan, gece namaz kılıyor, gündüz olunca da hırsızlık yapıyor.' Rasûlullah şöyle dedi:
"Namaz, o kişiyi işlediği2425[66] suçtan vazgeçirecektir."2426[67]

23/893- Câbir b. Abdullah'tan (Radiyallahu anh):2427[68]
RaSUİUİlah (SaüaUahü aleyhi ve selleın) ŞÖyle dedi:
"Şeytan namaz kılanların tekrar kendisine tapmayacağını biliyor, ama aralarında fitne/savaş (çıkarma)

2417[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/280-281.
2418[59] Sened:
Hasen: Müsned, V/413. H.no:23395; Tabe'rânî, el-Mıı'cemü'l-kebîr, IV/126, H.no:3879;
Zamzam b. Zür'a b. Sevb el-Hadramî sadûktur ve bazen hata yapar. Bu zatın Ebû Dâvûd on, Ahmed b. Hanbel dokuz rivayetini nakleder.
Hamza Ahmed ez-Zeyn ise "İsmail b. Ayyaş hakkında (enkid olmasına rağmen hadis hasendir" der.
Heysemî, senedinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/298. MiinzÎrî de hadisin hasen olduğunu söyler. Bk.Terğîb, 1/239.
2419[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/281.
2420[61] Sened:
Zayıf: Müsned, 11/390, H.no:9043; Hocası Mûsâ b. Dâvûd'dan naklettiği benzer rivayet:
11/403, H.no:9212; (Ahmed Muhammed Şâkir birinci rivayet İçin hasen, bu rivayet için zayıf hükmü verir. Ahmed b. Hanbel'in Esved b. Âmir ve Mûsâ b. Dâvûd isimli farklı iki hocasının haricinde hadisin senedi birdir.) İbn Mâce, Tıb, 10, H.no:3458:
(Bûsırî, hadisin senedinde cumhurun zayıf saydığı Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtir.) Ayrıca senedinde Ebu'l-MünzÎr Zevvâd/Züâd b. Ulbe vardır. Bûsırî bu râvinin de zayıf olduğunu belirterek İbn Hıbbân'ın: "Gerçekten hadisi çok münkerdir. Sika râvilerden aslı olmayan, zayıf râvilerden ise maruf olmayan nakillerde bulunur" dediğini nakleder.)
Tirmizî de Ebu'l-Münzir ve Leys b. Ebî Süleym bulunan bir rivayet için: "İsnadı kuvvetli değildir" ifâdesinde bulunur. Bk.Sünen, Talâk, H.no:l 186;
Zevvâd/Züâd b. Ulbe'nin de bu rivayetlerinden başka rivayeti bulunmamaktadır. Ebû Davud'un kendisini faziletli bir insan olarak tanıtması râvinin sika olmasını gerektirmez, tbn Nümeyr: "Sadûk bir şeyhtir" derken, Yahya b. Maîn bu râviyi zayıf saymıştır. Iclî, Zevvâd hakkında: "bir beis yoktur", İbn Nümeyr: "sâlihtir" derken; Nesâî tenkid etmiştir.
İbn Mâce ile Ahmed b. Hanbel'in metninde dikkatimizi çeken bir lafız farkı bulunmaktadır: İbn Mâce'de, Ahmed b. Hanbel'in metninde ise lafzı vardır. siyaka daha uygun görünmektedir.
2421[62] Metindeki söz Arapça olmayıp Farsçadır. Her hâlde Ebû Hüreyre'nin bildiği bir dildir. Manası, 'Kamından şikayetin mi var?' şeklindedir. (SÎndî, Şetim İbn Mâce İV/98); Bennâ siyaktan 'Namaz kıldın mı?' şeklinde anlamıştır, ancak bu doğru değildir. (Bk. Bennâ, age., ü/205)
Aclûnî, Peygamberimizin 'Ey Selman, üzüm çift çift, hurma tek tek (yenir)'şeklindeki Farsça konuşmaların sabit olmadığını belirtmiştir. Zira ona göre aynı dili konuşanların söz arasında yabancı dilde ilâvelerde bulunması hoş karşılanmaz. (Bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ 11/422)
Ancak yukarıdaki hadiste Rasûlullah öğrendiği ve Ebû Hüreyre'nin de bildiği bir cümleyi söylemiş olabilir, bunun sebebi nükteli konuşmadır ya da başka bir şey... Doğrusunu Allah bilir.
2422[63] İbn Mace bu rivayeti (*ü*S au-Ji) 'Namaz Şifadır'1 başlığı altında zikretmiştir. Diğer kitablardaki rivayette de Ebû HUreyre 'evet' şeklinde cevap vermektedir ki manaya uygun olan budur. (Bk. İbn Mâce, Tıb, 10, H.no:3458; Ahmed b. Ebû Bekir, Misbâhü'z-zücâce IV/59); "İbrahim b. Muhammed el-HUseynî ise O> ^£^) şeklinde fiilin Arapça olduğunu belirtir. (el-Beyân ve't-târif IV134)
2423[64] Namaz kalp hastalıklarına karşı şifa ve günah işlemeye mani olan/silen bir ibadettir. Zira Kur'ân'da Allah; Şüphesiz namaz ahlâksızlık ve kötülük işlemeyi engeller', 'Kur'ân'da şifa ve mü'minler için rahmet olan (âyetleri) indirdik' buyurmaktadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/281-282.
2424[65] Sened:
Sahih: Afiünerf, IV447, H.no:9740; !bn Hıbbâo, VI/300, H.no:2560; Heysemî hadisi Ahmed b. Hanbel'e ve Bezzâr'a nisbet eder ve her ikisinin isnâdındaki râvÎIerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 11/258; VI1/89; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu beyan eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/205.
2425[66] Metinde geçen kelimesi burada, işlemek-yapmak, manasındadır.
2426[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/282-283.
2427[68] sened:
Sahih: A/Swu?4 III/313, H.no:14303; Benzer rivayetler için bk. III/334, H.no:14752; ffl/366, H.no:14878-14879; III/384, H.no:15056; A/its/im, Sıfalü'l-kıyâme, 65; Tirmizî, Birr, 25, H.no:l937 (Bu konuda Enes ve Amr b. el-Ahvas'tan (Radıyallahü anh) da rivayet bulunmaktadır. Câbir'in rivayeti ise hasendİr);
Hadisin şahidi olarak Ebû Hurre er-Rakâşî'nin sahâbî olan amcası kanalı ile naklettiği veda hutbesinde de bu lafızları görmekteyiz:
Bk. Müsned, V/72-73, H.no:20573.

konusunda hâlâ ümitli."2428[69]

24/894- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiıhü anh):2429[70]
RaSÛlUİlah (SallaltahU aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Cennetin anahtarı namazdır, namazın anahtarı da temizliktir."2430[71]

25/895- Hz. Osman'dan (Radıyaiiaha anh):2431[72]
Hz. Peygamber (Saiiaüaha akyiü ve seiiem) şöyle dedi: "Kim namazın, edâ edilmesi gerekli bir görev olduğunu İdrak ederse cennete girer."2432[73]

26/896- Enes b. Mâlik'ten (Rad,yallahu anh):2433[74]
RaSUİUİlah (SaiiaUahü aleyhi ve setlem) dedi ki :
"Bana şu dünyadan kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Namazda(ki ibadet) ise gözümün nuru kılındı.2434[75]

27/897- Ibn Abbas (Radıyaüahü anhüma):2435[76]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahu ateyhi ve seiiem) şu sözünü nakletti, "Cibril bana (gelerek): 'Namaz sana sevdirildi, ondan dilediğin kadar al!” dedi."2436[77]

2428[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/283-284.

2429[70] Sened:

Hasen: Müsned, III/340, H.no: 14597; Tirmitf, Taharet, 3, H.no:4; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, H.no:596; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. ~&V..el-Câmiu'ssağir, H.no:8192; Senedinde Yahya el-Kattât var ki bazıları bu râvîyi zayıf sayarken, İbn Adiy: "Hadisleri bana göre hasendir" der. Bennâ, İbnü'l-Arabî'nin: "Câbir'in rivayeti bu konuda en sahih rivâyetttir", İbn Hacer'İn ise: "Câbir'in hadisi hasendir" sözlerini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/206. Bu hadis "Abdest almanın fazileti ve bu konuda titizlik" konusunda 181/489.hadiste zikredilmişti.

Müsned'de Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) benzer bir rivayet nakledilir: Jl* Jü

Allah Rasûlü (Sallaltahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Namazın anahtarı abdest, tahrimesi/namaza giriş tekbîr, tahlili/çıkışı ise selâmdır." Bk. Müsned, 1/123, H.no: 1006; 1/129, H.no: 1072; Ebû Dâvı'ıd, Taharet, 31, H.no:61; Salât, 73, H.no:618; Tirmizî, Taharet, 3, H.no:3; Dârimî, Vudû', 22, H.no:693; İbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-SünenÜ'l-ktibrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:8193.

Ebû Saîd'den (Radıyailahti anh) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 62, H.no:238 (hasen); İbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, Müstedrek, 1/223-224, H.no:457; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;

İbn Abbâs'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104

Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104

İbn Mcs'ûd'ûan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.

2430[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/284.

2431[72] Sened:

Hasen: Müsned, 1/60, H.no:423; Abd b. Humeyd, Müsned, s.47, H.no:49; Hâkim, 1/144, H.no:243; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/358; Şuabü'l-îmân, 111/39-40, H.no:2808; Heysemî aynı lafızla hadise işaret ettikten sonra hadisin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel tarafından Müsned'e yaptığı ziyâdeler arasında rivayet edildiğim, Ebû Ya'lâ'nm, Bezzâr'ın ise benzer lafızla naklettiğini belirterek râvilerinin sika olduklarım ifâde eder. BkMecma', 1/288; Buradaki senedden de anlaşıldığına göre hadis ZevâİId'den sayılır. Fakat Bennâ âdeti üzere (z.) remzi kullanmamıştır.

Abdülmelİk b. Ubeyd es-Sedûsî meçhul biridir. Bk.İbnii'l-Medînî, el~Ilel, s.96, H.no:I63; Bennâ ise elindeki nüshalardan hareketle, bunu Abdullah'ın Zevâid'inden değil, Ahmed b. Hanbel'in nakli olarak kabul eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/206.

Suyûtî hadisi Ahmed ve Hâkim'e nispet eder. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:8859; Münâvi ise: "Hâkim'in: "isnadı sahihtir" dediğini Zehebî'nİn Telhîs'te bunu onayladığını, fakat Mühezzeb'de Abdülmelİk'in meçhul olduğunu söylediğini belirtir. Bk.Feyzu'l-kadtr, VI/235. Osman b. Ömer aslında Ahmed b. Hanbel'in hocasıdır. Fakat burada başka bir hocası kanalı ile bu hocasından nakilde bulunmuştur.

2432[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/284-285.

2433[74] Sened:

Hasen: Müsned, III/128, H.no:l2234; Benzer rivayetler için bk. III/128, H.no:12233; IH/199, H.no:12991; III/285, H.no: 13970 (Bu rivayette geçen Ahmed b. Hanbel'in hocası Affan'm hocası Sellâm Ebû'l-Münzir b. Süleyman el-Müzenî el-Kârî en-Nahvî, hafızası hakkındaki tenkide rağmen sika sayılmıştır); Nesaî, Işratü'n-nisâ, 1, H.no:3937-3938; Ebû Ya'Iâ, VI/199, H.no:3482; Hâkim, 11/174, H.no:2676 (Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir. Zehebî de bu görüştedir); Makdisî, 1V/427-428, H.no:1608; V/U2-113, H.no:1736-1737; Ebû Saîd ve Sellâm sadukturlar.

Suyûtî lıasen hükmü verir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:3669; Münâvi ise: "Irâki'nin: "isnadı ceyyiddir", İbn Hacer'in "haserıdir" dediklerini naklederek Suyûtî'nin hadisi Ahmed b. Hanbel'e nispet etmesini eleştirir. Bk.Feyzu'l-kadîr, 111/489-491. Görüldüğü gibi hadis Ahmed b. HanbeVİn naklettiği rivayetlerden biridir.

Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen benzer bir rivayet:

Deylemî, 11/119, H.no:2622; Bu hadis hakkında geniş bir bilgi için bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, 1/405-407, H.no:1089.

2434[75] Ya da 'gözümün nuru, namaz içinde kılındı'.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/285.

2435[76] Sened:

Hasen: Müsned, 1/245, H.ııo:2205; Benzer rivayetler için bk. 1/255, H.no:2301; 1/296, H.no:2694; Abdb. Humeyd, s.222, H.no:666;

Ali b. Zeyd zayıf, Yusuf b. Milırân ise "leyyinü'l-hadis"tir.

Heysemî, hadisin Ahmed ve Taberünî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkit bulunan Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, diğer râvilerin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade elti. BY..Mecma', 11/270;

Suyûtî hasen hükmü verir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:6078; MünâvÎ İse Heysemî'nin tesbilini naklederek Suyûtî'nin hasen hükmü verişini bununla illetlendirir. Bk.Feyzu'l-kadîr, IV/656.

Ali b. Zeyd için 29/180 ve 9/879.hadislerin tahririne bk.

2436[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/286.

28/898- Câbir b. Abdullah'tan (Radiyallahu anh):2437[78]
NÛman b. Kavkal Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer helâli helal, haramı haram kabul eder, farz namazları kılarsam,2438[79] (bunlara da başka bir şey eklemezsem) cennete girer miyim?' Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) ona:
"Evet" dedi.2439[80]

29/899- Abdullah b. Muhammed İbnü'l-Hanefiyye'den:2440[81]
Babamla birlikte Ensardan bir hısımımızın2441[82] (Radıyaiiahu animin) yanına gittik, namaz vakti geldi ve dedi ki:
'Ey Cariye! Bana abdest suyu getir, namaz kılarsam dinlenirim/rahatlarım. Bu hareketini bizim yadırgadığımızı görünce de dedi ki:
'RasbIuilah'm (Satuuiahtiaieyiû ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kalk Bilâl, namaz ile bizi dinlendir/rahatlat!"'2442[83]

30/900- Huzeyfe (b. el-Yemân)'dan (Radiyallahu anh):2443[84]
Rasûlullah (Saitatiahü ateyiu ve seüem) farklı/sıkıntılı bir durum olduğunda namaz kılardı.2444[85]

Açıklama

Sıkıntılı anlarda bir Müslümamn yapması gereken hareket musîbetlere sabrederek ve dua ederek Allah'tan yardım istemektir. Zira Allah Teâlâ buyurur ki:
'Ey İman edenler, Allah'tan sabır ve namaz ile yardım isteyin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir.' (Bakara 2/153)
Peygamberimizde bunun mükemmel örneğini görüyoruz; sıkıntı anında sabreder, namaz kılar ve dua ederdi.
Onun sabrı zillet içinde yaşamak değil, haksızlık ve musibet anında mücadele etmek, bu konuda gelen sıkıntılara dayanmaktır. Sıkıntılı anlarda söylediği sözler Allah'a olan inancından güç almak ve O'nun yüce kudretine sığınmak şeklinde görülmektedir.
İbn Abbas'tan gelen rivayette, Rasûlullah sıkıntı anında şöyle derdi:
"Lâ ilahe illaHahü'l-azîmü'l-halîm,
Lâ ilahe illallah Rabbü's-semâvâti ve Rabbü'l-arzı Rabbü'l-arşi'l-azîm,
Lâ ilahe illallah Rabbü'l-arşi'l-kerîm,
Lâ ilahe illallah Rabbü's-semâvâti ve Rabbü'l-arzı Rabbü'l-arşi'l-kerîm."
Tercemesi:
"İzzet ve hilm sahibi Allah 'tan başka ilâh yoktur,
Göklerin Rabbi, arzın Rabbi ve yüce arşın Rabbi olan Allah 'tan başka ilâİı yoktur, Güzel arşın2445[86]

2437[78] Sened:
Sahih: Müsned, III/316, H.no:İ4331; Benzer rivayet:
Bk. HI/348, H.no:14683; Müslim, İmân, 18.
2438[79] İbn Numeyr'in rivayetinden eklendi:
2439[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/286-287.
2440[81] sened:
Sahih: Müsııed, V/371, H.no:23047; Benzer rivayet için bk. V/364, H.no:22982; Ebû Dâvûd, Edeb, 78, H.no:4985-4986; Beyhakî, es-SünenU'Uübrâ, 1/390.
2441[82] Metindeki hısımımız olarak terceme edildi. Çünkü sıhriyyet, kişinin eşi tarafından olan yakınları için kullanılır.
2442[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/287.
2443[84] Sened:
Sahih: Müsned, V/388, H.no:23I92; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 22, H.no:1319 (Münziri: "Bazıları bunun mürsel olarak naklettiğini söylediler" der).
Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyallahü anlı) nakledilen hadis:
Müsned, 1/206, H.no:1762;
Sıkıntılı durumlarda sabır, namaz ve dua üçlüsüne şu uygulama da ilave edilebilir: Namazları cemetmek:
Nesâî, Mevâkıt, 46, H.no:596-598.
2444[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/287-288.

Rabbi olan Allah 'tan başka ilâh yoktur, Göklerin Rabbi, arzın Rabbi ve güzel arşın Rabbi olan Allah 'tan başka ilâh yoktur."2446[87]

31/901- Ümmü Seleme annemizden (Radiyallahu anha):2447[88]
Rasülullah'ın (Saiicıiiaim aleyhi ve sciiem) son vasiyetlerden birisi şuydu:
"Namaza, namaza devam edin ve emriniz altındaki kişilerin (hakkına da) riâyet edin!"
Hz. Peygamber (buna o kadar Önem verdi ki) mübarek dilleri söyleyemeyecek hale gelince, bunları içinden tekrarlamaya başladı.2448[89]

32/902- Hz. Ali'den (Radtyallaha anh):2449[90]
RaSÛlUİlah'in (SatlatlahU aleyhi ve seîlem) SOIÎ SÖZÜ ŞU OİdU:
"Namaza, namaza devam edin ve emriniz altındaki kişiler hakkında Alla'a karşı sorumluluk taşıyın (haklarına riayet edin)!"2450[91]

* Namaz Vaktini Beklemenin Ve Mescitlere Gitmenin Fazileti

33/903- EbÛEyyûb'dan:2451[92]
Nevf ile Amr b. As'in oğlu Abdullah buluşunca Nevf şöyle dedi:
'Eğer gökler, yer ve ikisi arasındakiler terazinin bir kefesine konsa, Lâilâhe illallah (cümlesi de) diğer kefesine konsa bu cümle diğerlerinden ağır gelir, isterse gökler, yer ve ikisi arasındakiler demirden bir tabaka haline gelsinler.' Birisi2452[93] de dedi ki:
'Lâ ilahe illallah (cümlesi) izzet ve celâl sahibi Allah'a ulaşıncaya kadar onları deler/parçalar geçer.'
Abdullah b. Amr şöyle dedi:
Rasûlullah'la (Saiiaüahu aleyhi ve seitem) akşam namazı kılmıştık, kalan kaldı ve giden gitti. Rasûlullah elbisesini nerdeyse dizlerine çekerek (heyecanla/hızla) geldi ve buyurdu ki:
"Müjdeler olsun, ey Müslümanlar topluluğu! Rabbiniz sizin bu hareketinizle meleklere karşı İftihar edeceği gök kapılarından birini açtı ve şöyle diyor:

2445[86] Bu mana için bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX/278; Arş otorite/güç anlamında kullanılır.
2446[87] Müsned, 1/280, H.no:2531, 2537; 1/254, H.no:2297; 1/228, H.no:2012; 1/258-259, H.no: 2344-2345; 1/268, H.no:2411; 1/284, H.no:2568; Buharı, Daavât, 27, Tevhid, 22, 23; Müslim, Zikir, 83. Tirmizt, Deavât, 40, H.no:3431; İbn Mâce, Dua, 17, H.no:3883.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/288.
2447[88] Sened:
Sahih: Mfcmerf, VI/290, H.no:26363; Benzer rivayetler için bk. VI/311, H.no:26536; VI/315, H.no:26563; VI/321, H.no:26606; İbn Mâce, Cenâiz, 63, H.no:1625 (Buhârî ve Müslim'in şartı na/râv isi ne göre isnadı sahihtir); Bennâ senedinin ceyyid olduğunu beyan eder. Bk. Bülûğu't-emânî, 11/208.
EK: Enes'ten (Radıyallahu anlı) şahidi:
Müsned, III/117, H.no:12108; //)« A«m, Vasiyet, 1, H.no:2697 (Ahmed b. Mikdâm sebebiyle isnadı hasendir); Hâkim, 111/59, H.no:4388 (Hâkim sükût etmiş, Zehebî de bu hadisin bu konuda zikredilmesinin sebebini sorgulamıştır).
2448[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/289.
2449[90] Sened:
Sahih: Müsned, 1/78, H.no:585; Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in şu rivayeti de dikkate alınmalıdır. EK:
Müsned, 1/90, H.no:693 (Ahmed Muhammed Şâkir, bu rivayetin İsnadının hasen olduğunu belirterek senedinde Ömer b. Fudayl es-Sülemî el-Hıraşî el-Basrî'nin bulunduğunu dile getirmiştir. İbn Main ve tbn Hıbbân bu râviyi sika sayarlar. Nuaym b. Yezid ise tâbiindendir. Ömer b. Fudayl'in dışında kendisinden nakilde bulunan olmamıştır. Ebû Hatim meçhul olduğunu söyler. Hakkında açıkça bir cerh bulunmadığı müddetçe tabiîn mesturdur. Heysemî de bu görüşleri ifade eder. Bk. Mecma', 111/63); Ebû Dâvûd, Edeb, 124, H.no:5156; İbn Mâce, Vasâyâ, 1, H.no:2698.
2450[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/289-290.
2451[92] Sened:
Sahih: Müsned, 11/186-187, H.no:6750; Benzer rivayetler için bk. 11/197, H.no:6860 (Bu rivayetin senedinde "Şam'dan bîri" diye zikredilen müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat diğer rivayetlerde görüldüğü gibi bu kişi, Ebû Eyyûb Yahya b. Mâlik el-Ezdî el-Mağribî el-Atekî'dir. Ebû Eyyûb tabiînden sika biridir. Basralıdır. Nesâî, İbn Hıbbân, ve Iclî sika saymıştır); 11/221-222, H.no:7067:
11/213, H.no:6994:
11/187, H.no:6751-6752; Bu rivayetin mükerreri: 11/208, H.no:6946; İbn Mâcey Mesâcid, 19, H.no:801 (Bûsırî, isnadının sahih, râvilerinin sika olduğunu belirtir); Buhârî, ei-Edebü'l-müfred, s.80-81. Heysemî İbn Lehîa'nın bulunduğu rivayetlere hasen hükmü verir. Bk.Mecma', X/82; Heysemî, bu rivayeti eserinin değişik yerlerinde tekrar eder ve râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk.age., IV/219-220; V/133, 142. Bir yerinde ise senedinde müdellİs-sika olan İbn İshak bulunmaktadır. Diğer râvileri sahih hadis ricâlindendir. Bk. age., X/84;
Hadis iki bölümden oluşmaktadır:
a-BİrincÎ kısım eserdir, merfu değildir. Çünkü Nevf in sözüdür. Nevf tabiîdir ve Ka'bü'l-ahbar'ın karısının oğludur. Bu kısım merfu olmadığı için Mecmau'z-zevâid'de yer almamıştır. Fakat manası sahihtir. Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh) merfu olarak da nakledilir: Müsned, 11/169-170, H.no:6583; Hz. Nuh'un oğluna vasiyetini Allah Rasûlü hikâye eder.
b-Merfu olan kısmı.
2452[93] Bir rivayette bu kişinin tarif edilişini ve rivayetin farklı lafızlarını şu şekilde görmekteyiz:
Müsned, H/225, H.no:7101.

'İşte bunlar benim kullarım, farz ibadeti edâ ettiler, şu anda da diğerinin (vaktini) bekliyorlar/"
§Aynı râviden farklı yolla bu hadisin bir benzeri nakledildi ve dedi ki: 'İnsanlar yatsı namazı için daha toplanmadan Rasûlullah (Saitatiaim aleyhi ve seiiem) yorgun bir şekilde (müjde için) bir parmağını işte böyle kaldırarak geldi. Parmaklarını (Arapça) yirmi dokuz şeklinde kapattı, sadece şehadet parmağını açıp şöyle diyerek göğe işaret etti:
"Müjdeler olsun, ey Müslümanlar topluluğu! Rabbiniz sizin bu hareketinizle meleklere karşı iftihar edeceği gök kapılarından birini açtı ve şöyle diyor:
'Ey Meleklerim, bakın benim kullarıma, farz ibadeti edâ ettiler, şu anda da diğerinin (vaktini) bekliyorlar."2453[94]

34/904- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):2454[95]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bir namazdan sonra diğer namaz vaktine kadar (camide) bekleyen kişi, oldukça arık/süratli koşan bir at üzerinde düşmana karşı Allah yolunda savaşana veya sınırdaki büyük bir karakolda nöbet bekleyene benzer ki melekler bu kimseye dua ederler."2455[96]

35/905- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):2456[97]
Rasûlullah (SaHaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Allah'ın kendisiyle dereceleri yükselttiği ve hataları sildiği şeyi size göstereyim mi? Bunlar:
Zorluk anında güzelce2457[98] abdest almak,
Mescidlere giderken atılan adımların fazlalığı ve
Bir namazdan sonra diğer namaz (vaktini) beklemek."2458[99]

36/906- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):2459[100]

2453[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/290-292.

2454[95] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/352, H.no:86İ0; Benzer rivayetler İçin bk. 11/95, H.no:11846; V/451, H.no:23671; V/450, H.no:23669; Abdullah b. Mübarek, ez-ZüM, s.137, H.no:407 (mürsel olarak):
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsaî, VIH/118, H.no:8144; Deylemt, IV/156, H.no:6484; Heysemî, hadisi Ahmed ve Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini, senedinde Nâfî' b. Süleyman el-Kuraşî'nİn bulunduğunu, bu râvİyİ Ebû Hatim'in sika saydığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', H/36; Taberânî'nin Evsat'ında Nâfî' b. Süleyman el-Kuraşî'nin mütâbü olarak Yahya b. Süleym'i görmekteyiz. MünzİrÎ Ahmed b. Hanbel'in isnadının sâlih olduğunu ifâde eder. Bk.Terğîb, 1/173.
Ayrıca 39/909, 35/905, 37/907 ve 193/501.hadislere bk.

2455[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/292.

2456[97] Sened:
Sahih: Müsned, 11/235, H.no:7208; Benzer rivayetler için bk. 11/277, H.no:7715
ziyâdesi ile; 11/301, H.no:7982 (gûijı« ^J}) lafzı ile; 11/438, H.no:9610; Şu rivayette harfi cer değişikliği bile olsa Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde bu farklılığı yansıttığını görebiliriz:
Müsned, 11/278, H.no:7715 (İmam Mâlik'in Muvatta'ında da aynen bu sened ve lafızla nakledilir. Bu rivayet 194/502.hadiste zikredildi); Mâlik, Kasru's-salât, 55; Taharet, 161; Müslim, Taharet, 41, 49; Timizi, Taharet, 39, H.no:51 (Bu konuda Hz. Ali, Abdullah b. Amr, İbn Abbas, Abîde/Ubeyde b. Amr, Âişe, Abdurrahman b. Âiş el-Hadramî ve Enes'ten (RadtyaUahü anh) de nakiller bulunmaktadır. Ebû Hüreyre'nin bu rivayeti İse hasen-sahihtir); Nesâî, Taharet, 107, H.no:143; İbn Mâce, Taharet, 49, H.no:428; îbn Huzeyme, 1/6, H.no:5.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhünıâ) şâlıidi için bk. Tirmizî, Tefsir, 38/3, H.no:3234 (Bu konuda Muâz b. Cebel ve Abdurrahman b. Âiş'ten (Radıyallahü anhüm) de nakiller vardır. İbn Abbas'in rivayeti ise hasen-gariptir).
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, III/3, H.no: 10936. Bu hadis için 193/501, 1454/2324 ve 39/909.hadislere bk.
c-Ensar'dan biat eden hanım sahabeden (Radıyallahü anim) birinden şahidi:
Müsned, V/270, H.no:22226 (Amr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) nakleden meçhuldür. Bu yüzden de senedi zayıftır. Fakat hadisin metni sahihtir).
d-Abdullah b. Selâm'dan (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, V/451, H.no:23671 (1517/2387. hadis).

2457[98] İbnü'l-Esir, Nihaye, 11/338.

2458[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/293.

2459[100] Sened:
Sahih: Müsned, U/283, H.no:7788; İkinci rivayet için bk. 11/319, H.no:8240; Diğer rivayetler için bk. U/432, H.no:9541; 11/478, H.no:10155; 11/312, H.no:8096; H/316, H.no:8168 (Hemmâm, H.no:70); ü/350, H.no:8593; n/374, H.oo:8855; Buharı, Ezan, 30; Salât, 87; Buyu', 49; Cilıâd, 72, 128; Müslim, Zekât, 56; Mesâcid, 257, 272; Ebû Dâvûd, Salât, 48, H.no:559; Tirmizî, Cum'a, 70, H.no:603 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 14, H.no:703; İbn Mâce, Mesâcid, 14, H.no:774.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, 1/414-415, H.no:3936; 1/382, H.no:3623; Müslim, Mesâcid. 256; Nesâî, İmame, 50, H.no:847 (1288/2158.hadis)
b-Câbir'den (Radıyatlahu anlı) şahidi için bk. Müsned, III/336, H.no:14546; Müslim, Mesâcid, 279 (1349/2219.hadis)
c-Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahii anlı) şâlıİdi için 43/913.hadise bk.
d-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, V/133, H.no:21111 (sahih); Humeydî, 1/186, H.no:376 (1351/2221.hadis)
e-Utbe b. Abd el-MâzÎnî'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. Müsned, İV/185, H.no:17586 (İsnadı zayıftır. Senedinde Yezid b. Zeyd el-Cürcânî bulunmaktadır. Diğer râvileri ise sikadır. Bk. Heysemî, Meana', 11/29)
f-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahii anhunıâ) şahidi İçin bk. Müsned, 11/252, H.no:7424; H/172, H.no:6599; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından

Rasûlullah (Saiiaiiahü aieyiu ve setiem) şöyle dedi:
"Namaza giderken atılan her adım için o kişiye bir sevap yazılır ve bir günahı silinir."
§Aym sahabiden gelen diğer rivayet:
RaSÛlullah (Sailallahü aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Sizden biri evinden mescide doğru çıktığında bir adımı sevap yazar, diğer adımı günah siler."2460[101]

37/907- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):2461[102]
RaSÛlUÜah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Sizden biri diğer namaz (vaktini) beklediği sürece namazda sayılır, o kişi mescitte olduğu sürece melekler kendisine dua ederler ve derler ki:
"Allahım, onu affetl Allahım ona merhamet eti' Bu hâl abdestsizlik durumu oluncaya kadar devam eder."
Hadramevtli biri :
'Ey Ebû Hüreyre! Hades nedir?' deyince, Ebû Hüreyre:
'Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez; o sessiz ya da sesli yellenmektir' dedi.2462[103]

38/908- Ebû Said el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):2463[104]
RaSÛlUİlah (SatlaltahU aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Bir kul namazgahta diğer namaz (vaktini) bekleyinceye kadar namazda sayılır. Melekler (onlar için) şöyle derler (dua ederler):
'Allahım, onu affetl Allahım ona merhamet et\' Bu hâl kişinin oradan ayrılmasına veya hades oluncaya kadar devam eder."
Dedim ki:
'Hades ne demek ?'
(Râvi) şöyle dedi: 'Ben Ebû Said'e böyle sordum.'2464[105] O da:
Sessiz ya da sesli yellenmektir1 dedi.2465[106]

39/909- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh):2466[107]

---

nakledilen hadisin, Taberânî tarafından nakledileni sahih hadis ricali İle, Ahmed b. Hanbel'inkİ ise İbn Lehîa kanalı ile rivayet edildiğini söyler. Bk.Mecma', U/29. (1356/2226.hadis)

g-Enes'ten (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, III/263, H.no:13705; IH/182, H.no:12811; IH/106, H.no:11972; Buhârî, Ezan, 33; Fezîlü'l-Medîne, 11; Mâce, Mesâcid, 15, H.no:784.

2460[101] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/294.

2461[102] Sened:

Sahih: Müsned, 11/289-290, H.no:7879 (Velıb b. Münebbih'ten duyan râvînin müphem oluşu sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Fakat hadisin şâhİd ve mütâbîleri vardır. Bunlarla sahih li ğayrihi seviyesine yükselir); Benzer rivayetler için bk. 11/421, H.no:9416, 9422; 11/252, H.no:7424; 11/308, H.no:8064; 11/318, H.no:8206; 11/312, H.no:8106; H/319, H.no:8229; 11/394, H.no:9094; 11/261, H.no:7542; 11/266, H.no:7603; 11/415, H.no:9344; 11/486, H.no: 10256; 11/501, H.no:10447; 11/502, H.no:10468; 11/528, H.no:10777; 11/532, H.no:10825; 11/533, H.no:10843; Hemmâm, Sahîfe, H.no:l 13; Mâlik, Kasra's-salât, 51, 54; Buhârî, Vudû', 2; Ezan, 36; Müslim, Mesâcid, 272-274; Ebû Dâvüd, Taharet, 31, H.no:60 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Salât, 20, H.no:469; Tirmizt, Taharet, 56, H.no:76 (Garib-Hasen-Sahih); Salât, 128, H.no:330 (Tirmizî, hadisin Hz.Ali, Ebû Saîd, Enes, İbn Mes'ûd ve Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahii anlı) şâhidlerinin bulunduğunu, Ebû Hüreyre'nin rivayetinin ise hasen-sahih olduğunu belirtir); Nesâî, Mesâcid, 40, H.no:731; îbn Mâce, Mesâcid, 19, H.no:799; DûrimS. Salât, 122, H.no:1414; Abdünezzâk, 1/580, H.no:2210-2211; Tayâlisî, s.311, 317, 321, H.no:2363, 2415, 2448; İbn Huzeyme, 1/187, H.no:360; 1/372, H.no:756; 11/380, H.no: 1504; İbn Hıbbân, V/48, H.no:1753; Bu hadis 352/660.hadiste ayrı bir senedle zikredildi.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı): Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Abdesti bozulan kişi, yeniden abdest alıncaya kadar namazı kabul olmaz." Hadramevtli biri Ebû Hüreyre'ye sordu: 'Ey Ebû Hüreyre, Abdesti bozma nedir?' 'Sessiz ya da sesli yellenmektir.' (Müsned, 11/308, H.no:8064)

Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 38/908.hadis.

2462[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/295.

2463[104] sened:

Sahih: Mümed, 111/95, H.no:lİ846; Abd h. Humeyd, s.303, H.ıιo:984; İbn Huzeyme, 1/185, H.no:357; İbn Hıhbûn, 11/127-128, H.no:402; Ebû Ya'lâ, 11/507, H.no:1355; Hâkim, 1/305, H.no:689 (Bulıârî ve Müslim'in şartına/râvisİne göre sahihtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/16; Heysemî hadisin senedindeki Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'ın varlığına dikkat çeker ve bu zat ile delil getirilip getirilmeyeceği hususunda ihtilaf bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 11/36; Bu râvi ile ilgili bilgi için bk. 9/879 ve 27/897.hadisler. Hz.Ali'den (Radıyallahii anlı) şahidi İçin bk.

1/144, H.no:1218; 1/147, H.no:1250; Bezzâr, 11/210, H.no:597; Makdisî, Muhtara, 11/196-197, H.no:578-579 (şûhidleri ile hasendir); Heysemî, senedinde ihtilât etmiş bir râvi olan Atâ b. es-Sâib'in varlığına dikkat çeker. Bk. Mecma', 11/36; X/107.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 37/907.hadis.

Bu hadisler 172/1042.hadisin şâhidlerinde de zikredilecektir.

2464[105] Müsned, Thk. ve Thr: Şuaybü'l-Arnavud başkanlığındaki heyet, XVIII/402.

2465[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/296-297.

2466[107] sened:

Hasen: Müsned, III/3, H.no: 10936; A/ı A/dcu, Taharet. 49, H.no:427; Mesâcid, 14, H.no:776 (Ebû Saîd'in hadisini İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân Sahih'lerinde naklederler. Müslim'in Sahih'inde de hadisin şahidi vardır); Dâritnî, VudÛ', 30. H.no:704-705: Ebû Ya'tâ, 11/507, H.no: 1355; İbn Hıbbân, 11/127-128, H.no:402;

RaSÛlullah (Sallallahil aleyhi ve selkm) dedi ki :
"Allah'ın kendisiyle günahları sildiği ve dereceleri artırdığı ameli size göstereyim mi?"
'Evet, Ya Rasûlullah!' dediler. Cevaben Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Zorluk anlarında güzelce abdest almak,
Şu mescidlere giderken atılan adımların fazlalığı ve
Bir namaz vaktinden sonra diğer namaz (vaktini) beklemektir.
Sizden biri evinden abdestli olarak çıkar, Müslümanlarla beraber namaz kılar, sonra da diğer namaz (vaktini) bekleyerek bir yerde oturursa melekler (onun için) şöyle dua eder:
'Allahım, onu affetl Allahim ona merhamet et\'
Namaza kalktığınızda safları düz tutun, onu tam yapın ve boşlukları doldurun! Ben sizi sırtımın gerisinden görürüm.
İmamınız 'Allahü ekber' dediğinde siz de 'Allahü ekber' deyin. Rukûya gittiğinde siz de rukûya gidin. O "semiallahü limen hamiden' deyince siz de 'Allahümme, Rabbena! Leke'l-hamd'deyin.
Erkekler için safların en hayırlısı ilk sıralardır, sevabı en şerlisi ise son sıralardır. Kadınlar için safların en hayırlı olanı son sıralardır, en şerlisi ise ilk sıralardır. Ey Kadın topluluğu! Erkekler secdeye gittiğinde gözlerinizi kapatın ki elbise (izar) darlığından dolayı (öndeki) erkeklerin avret mahallerini görmeyin!"2467[108]

Açıklama

Cemaatle namaz kılmak yalnız basma kılmaktan efdaldir, sevabı daha fazladır.2468[109] Ancak cemaatin hükmü, kadın ve erkek açısından durumunda ihtilaf edildi.
1- Cumhura göre erkeklere cemaate farz namaz kılmak sünnet-i müekkededir. Şafiîlerden Şirazî (v.476/1083) gibi alimlere ve HanbelîlerdekÎ ikinci görüşe göre farz-ı kifaye, Zahirîlere göre ise farz-ı ayındır.
Bazı alimlerce kadınların cemaate gelmeleri2469[110] fitne sebebiyle mekruh olur,2470[111] denmişse de alimlerin çoğunluğu, kadınların imkân bulduklarında cemaate gelmeleri müstehap ya da mubahtır dedi, ancak onlara erkeklerde olduğu gibi bir gereklilik yoktur. Bu konuda en güzel örnek Rasûlullah dönemidir; Asr-ı saadette kadınlar mescide cemaatle namaz kılmak için geliyorlardı, bu beş vakit farz namazlar dışında, cuma ve bayram namazlarında da oluyordu. Ayrıca Peygamberimizin: "Kadınlarınızın mescide (cemaatle namaza) gelmelerini engellemeyin, kendileri için evleri2471[112] daha hayırlıdır"2472[113] buyruğu çok önemlidir. Günümüzde kadınlar cemaatle namaza gelebilirler, hatta imkân bulduklarında farz namazlar dışında cuma ve bayram namazlarına gelmeleri de faydalı olur. Doğrusunu Allah bilir.
2- KadmlarIa erkekler aynı namazı cemaatle kılarken arada perde olmaksızın aynı/bir safta kılmaları

Hâkim, 1/305, H.no:689 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 11/16;
Senedde yer alan Abdullah b. Muhammcd b. Akîl sika biri olmasına rağmen hafizasından dolayı tenkide maruz kalmıştır. Heysemî bu rivayeti iki yerde verir ve: "İbn Mâce hadisin baş tarafını, Ahmed b. Hanbel tamamını, Ebû Ya'lâ ise Özetini nakletti. Senedinde Muhammed b. Akîl var. Bu rSvi ile delil getirilip getirilemeyeceği hususunda ihtilâf bulunmaktadır" der. Bk.Meaıa', 11/92-93, 133-134.
Ebû Hüreyre'den (Radtyallahii mıh) şahidi için bk.35/905;
Ubâde b. Sami t'ten (Radıyaîlahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Bezzâr'ın şeyhi Hâlid b. Yûsuf es-Semtî ile babası Yûsuf es-Semtî'nin zayıf olduğunu, İshak'ın ise Ubâde'ye yetişmediğini yâni senedinin kopuk olduğunu belirtir. Bu konuda Cübeyr b. Mut'un, İbn Mes'ûd, biat eden hanım sahâbîlerden biri, Câbir, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme ve Imrân b. Husayn'den (Radıyallahu anh) şâhidler verir. Bk.A/ecmaMI/36-38.
Hadisin tamamı tekrar cemaatle namazda safların düzgün tutulması ile ilgili başlıkta 1454/2324.hadiste zikredilecektir.
Ayrıca, bu rivayet 193/501.hadiste zikredildi.
2467[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/297-298.
2468[109] Bu konudaki hadisler İleride ayrı bir başlıkta da işlenecektir. İlgili rivayetler için bk.l287/2157-1296/2166.hadisler.
2469[110] Bu konudaki hadisler de ileride ayrı bir başlıkta işlenecektir. İlgili rivayetler için bk.B27/2197-1359/2229.hadisler.
2470[111] Merğınani, Hidaye, 11/57.
2471[112] Yani evlerinde kılmaları.
2472[113] Ebû Dâvûd, Salât, 52; (Benzerleri için bk. Ahmed b. Hanbel, 11/90; Müslim, Salat, 135, 138; İbn Mâce, Mukaddime, 2)

yasaklanmıştır. Ancak namazın fasit olmasında ihtilaf edildi; Hanefilere göre böyle bir durumda kadının namazı değil de yanındaki veya aynı hizadan arkasındaki erkeklerin namazı fasit olur. Şafiî ve Hanbelîlere göre erkeklerin namazları da bozulmaz.

3- ErkekIerin arkasından kadınlar saf tutar, arada perde olması şart değildir.

4- Erkekler için cemaatte ilk safların, kadınlar için de son safların hayırlı (sevabı fazla olması) herhalde arada perde olmadığındadır, ancak perde varsa problem yoktur. Ancak erkeklerin cemaate gelmelerini ve imama yakın olmalarını teşvik İçin başka rivayetlerde ilk saflar tavsiye edilmiştir.2473[114]

40/910- Sehl b. S'ad es-Sâidî'den (Radiyallahu anh):2474[115]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kim namaz (vaktini) beklemek için mescitte oturursa, o kişi namazda sayılır."2475[116]

41/911- Câbirb. Abdullah'tan (Radiyallahu anh):2476[117]

Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bir gece ordu hazırladı, gecenin yansı geçti ya da onu aştı, Rasûlullah dışarı çıktı ve buyurdu ki:

"İnsanlar namazı kıldı ve gittiler/İstirahata çekildiler, hâlbuki siz bu namazı (cemaatle) kılmayı bekliyorsunuz. Şunu iyi bilin ki siz burada onu beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız."2477[118]

42/912- Humeyd'den:2478[119]

2473[114] Bk. Şiıazî, Mühezzeb, 1/93,99,100; Meığınani, a$e., 11/57; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/102,108; Rafiî, Fethu'l-Aziz (Mecmu ile birlikte bs.), IV/282; Nevevî, Mecmu, IV/189; İbn Kudame, Muğnî, 11/35,36,47; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/229-230; Desûkî, Haşiye, II336.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/298-299.

2474[115] Sened:

Hasen: Müsned, V/331, H.no:22710; Nesâî, Mesâcid, 40, H.no:732; Taberâııî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/293, H.no:3194; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânÎ, U/211.

2475[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/299.

2476[117] Sened:

Hasen: Müsned, IIÎ/367, H.ıro: 14890; Benzer rivayet:

III/367, H.no: 14890; Taberânî, el-Mû'cemü'l-evsat, VII/39-40, H.no:6787; Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/375; Heysemî, Alımed ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, Ebû Ya'Iâ'nın lafzına ziyâde yaptığını ve senedânî'ndeki râvilerin de sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Ayrıca Ebû Ya'13'dan nakledilen bir başka rivayetin senedinde Furat b. Ebu'l-Furat'ın bulunduğunu, bu zatı İbıı Main ve İbn Adiy'in zayıf, Ebû Hâtim'in ise sika saydığını ifade eder. Bk. Mecnıa', 1/312-313; Bennâ ise Ahmed b. Hanbel'den nakledilen hadisin isnadındaki râvîlerin hasen ricali olduklarını İfade eder. Bk.Bülûğu'i-emânî, U/212.

Hadisin şâhidleri:

a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) şahidi için bk. Müsned, 11/88, H.no:56l 1; 11/94-95, H.no:5692; 11/126, H.no:6097; Buhârf. Mevâkît. 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû DâvÛd, Taharet, 79, H.no:199; Salât, 7, H.no:420; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in nakletiğini, râvilerin de sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bezzâr tarafından nakledilen rivayetin ise râvilerinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecnıa', 1/313. (151-152/1021 -1022.hadisler)

b-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı):

Bk.A/«5«cd, 1/396, H.no:3760; Bezzâr, V/216-2I7, H.no:1819; £:öm Kü7ü, IX/206,

H.no:5306; Heysemî, hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, Ahmed b. Hanbel'in, Asım b. Ebu'n-Necûd'un dışındaki râvilerinin sika olduğunu, bu râvinİn de hakkında ihtilâf edildiğini, Taberânî'nin senedinde İse zayıf olan Ubeydullah b. Zahr'ın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/312. (151/1021).

c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima): Rasûlullah (Salkdkıhü aleyhi ve sellem) bir gece yatsı namazını (işinden dolayı) geciktirdi ve (mesciddeki) topluluk uyukladı, uyandı, sonra tekrar uyuklayıp uyandılar. Râvilcrden Kays dedi ki: Hz. Ömer Peygamberimizin yanına gelip 'Namaz! Ey Allah'ın Rasûlü!' dedi. Rasûlullah çıkıp (yanlarına geldi) ve onlara namaz kıldırdı, (ama) abdest almaları (gerektiğini) söylemedi. Bk. 360-362/668-670. ve 150-159/1020-1029. hadisler (Müsned, 1/244, H.no:2195; Benzer rivayetler için bk. 1/221, H.no; 1926; 1/366, H.no:3466; Buharı, Mevâkîl, 24; Müslim, Mesâcid, 225; Nesâî, Mevâkît, 20, H.no:529-532; Dârimî, Salât, 19, H.no:1218;) Heysemî, Taberânî'niıı Kebir'inde naklettiği rivayet İçin: "Râvileri sika sayılmışlardır" der. lafzı ile yine Taberânî'nin aynı eserinde naklettiği rivayetin senedinde zayıf olan Muhammed b. Küreyb'in bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma\ 1/313.

d-Hz. Âişe'den (Radtyallahü anlıâ) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 218; Dârimî, Salât, 19, H.no:12I6-1217; (158-159/1028-1029.hadisler)

e-Nu'man b. Beşîr'dcn (Radtyaliahü anlı) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;

f-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anlı) şahidi İçin bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:421; (156/1026.hadis)

g-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahü anlı) şahidi: Müsned, IH/5, H.no: 10957; Ebû DâvÛd, Salât, 7, H.no:422; İbn Huzeyme, 1/177, H.no:345 (154/1024.hadis)

h-Enes b. MâlÎk'ten (RadıyaUahü anlı) şâhidi için bir sonraki 42/9I2.hadise bk.

ı-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahii anlı) şahidi için bk. 150/1020.hadis

i-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 155/1025.hadis. Bu rivayette dokuz veya sekiz gece yatsı namazını geciktirdiğine dâir bir bilgiyle karşılaşıyoruz. Bk.Müsned, V/47, H.no:20362 (hasen); Taberânî, el-Mu'cnll'l-kebîr. X/162, H.no;10209.

j-Münkedir'den (Radıyallahü anlı) şahidi: Heysemî, Taberânî'nin üç Mu'cem'inde de naklettiği bu rivayetin râvilerinin sika olduklarını belirtir.

Bk.A/ec//raM/312.

k-Abdullah b. Müslevrid'den (Radıyallahüanlı) şahidi:

Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiği rivayet için: "Senedinde İbn Lehîa var ve bu zat zayıftır" der. EkMecma', 1/313.

Diğer rivayetler İçin Heysemî'nin eserine bakılabilir.

2477[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/299-301.

2478[119] Sened:

Sahih: Mümed, IIJ/189, H.no:l2897; Benzer rivayet için bk. III/200, H.no:13003; III/182, H.no:I2815-12816; III/267. H.no:I3753; 111/160,

H.îiü:12570; Ilî/101, H.no:11926; 111/113, H.no:I2067; III/205, H.no:13067; IK/129-130, H.no:12254; III/199, H.ıro:12994; ÎII/268, H.no:13766; 111/267, H.no:13753; Buhuru Ezan, 27-28, 36, 156; Mevâkît, 25, 40; Müslim, Hayz, 123-126; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:200-201; Salât, 45, H.no:542, 544; Tirmizt, Cum'a, 21, H.no:518 (Hasen-Salıih); Atesâf, Mevâkît, 21, H.no:537; İbn Mâce, Salât, 8. H.no:692.

(361-362/669-670. ve 1483/2353.hadisler) Bir gece yalsı namazı için toplanıldı. Bir kişi Peygamberimizin (Sallatlalıü aleyhi ve sellem) yanına gelip; 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Yardımına) ihtiyacım var' dedi. Rasûlullah yardım etmek için onunla beraber kalkıp (gitti) ve (gecikince de mesciddeki) kimseler ya da bir kısmı uyukladı.

EneS b. Malİk'e (Radıyallahüanlı):
'Rasûlullah (SaUaiiahu aleyhi ve seiiem) yüzük taktı mı?'diye sorulunca dedi ki:
"Evet. RasûluHah bir gece yatsı namazını gece yarısına yakın bir zamana tehir etmişti Namazı kılınca yüzünü bize döndü ve dedi ki:
"İnsanlar namazı kıldılar ve gittiler, sizler ise beklediğiniz sürece namazda sayıldınız."
Enes şöyle dedi:
'Sanki onun yüzüğünün parlaklığını (şimdi) görür gibiyim.'[2479][120]

43/913- Ukbe b. Âmir (Radıyallahü anh):[2480][121]
Rasûlullah'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini anlatır:
"Bir kişi temizlenir (abdest alır) sonra namazı beklemek üzere mescide varırsa onun amellerini yazan iki (ya da bir) kâtibi (melek), mescide giderken attığı her adıma on sevap yazar. Namazı beklemek üzere mescitte oturan namaz kılan gibidir (sevap alır) ve evinden çıkıp tekrar dönünceye kadar ki vaktinde de namaz kılanlardan yazılır. "[2481][122]

44/914- EbÛ Ümâme'den (Radıyallahü anh):[2482][123]
Hz. Peygamber (SaUaUahu aleyhi ve setiem) dedi ki:
"Temiz (abdestli) olarak kim farz namaz kılmaya yönelirse/devam ederse ona ihramlı olarak hac yapana verilen ecir gibi sevap vardır.
Kim duha namazını kılmaya yönelirse/devam ederse ona umre yapana verilen ecir gibi sevap vardır.
Aralarında gereksiz fiil/söz olmaksızın bir namazdan diğer namaz (vaktine) kadar beklemenin karşılığı yüce makamlarda (illiyyûnda) yazılmış (amel) olur."
§(Râvi) Ebû Ümâme dedi ki:
Mescitlere geliş ve gidiş Allah yolunda cihad etmekten (onun parçasından) sayılır.[2483][124]

45/915- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahu anh):[2484][125]
(Rasûlullah)[2485][126] (Saiiaiiahu aleyhi ve.sdiem) buyurdu ki:

(Peygamberimiz dönünce) onlara namaz kıldırdı, ancak abdest almalarını söylemedi. Bk. Müsned, III/160, H.no:12570; III/I01, H.no;11926; III/113, H.no:12067; 111/205, H.no:13067; III/182, H.no:12815-12816; III/129-130, H.no:12254; III/199, H.no:12994; 111/268, H.no:137Ğ6; Buhârî, Mevâkît, 25, 40; Ezan, 27-28, 36, 156; Müslim, Hayz, 123-126; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:200-201; Salât, 45, H.no:542, 544; Tirmizî, Cum'a, 21, H.no:518 (Hasen-Sahih).
Şâhidleri için bir önceki 41/911.hadisin tahricine bk.
2479[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/301-302.
2480[121] Sened:
Sahih: Miisned, IV/157, H.no:17371; Benzer rivayetler için bk. IV/159, H.no:17387; IV/159, H.no:17389-17391; Heysemî: "Hadisi bazıları sahih, bazıları da İbn Lehîa sebebiyle hasen saydı" der. Bk. Mecma', 11/29; Bennâ der ki: "Münzirî hadisi Terğîb ve Terhîb'inde zikretti ve: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî Kebîr ve Evsafında naklettiği bu rivayetin bazı tarikleri sahihtir. İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân Sahİh'Ierinde nakletti "dedi." Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/212.
Hadisin senedlerine bakıldığı zaman İbn Lehîa ile Ukbe b. Amir arasında bazen iki, bazen tek kişinin bulunduğu görülmektedir:
a-IV/157, H.no:17371:
b-IV/159, H.no:17387:
c-IV/159. H.no: 17389:
d-IV/159, H.no: 17390:
e-IV/159, H.no: 17391:
Bazılarında sadece Ebû Uşşâne el-Maâfirî (Maâfir'den bir şeyh), bazılarında ise bu zât ile birlikte talebesi Ebû Kabil veya Amr b. Haris senedde yer almıştır. Hadisin değişik kanallardan gelmesi mümkündür.
Hadisin şâhidleri için 36/906.hadise bk.
2481[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/302-303.
2482[123] Sened:
Hasen: Müsned, V/268, H.no:22205; Benzer rivayet:
Bk. V/263-264, H.no:22174;; £fed Dâvöd, Salât, 48, H.no:558; Tatavvu', 12, H.no: 1288; Taberânî, el-Mu'cemti'l-kebîr, VIII/207, 267, H.no:7734, 7887; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/49.
Senedinde Benû Ümeyye'nin mevlâsı Kasım b. Abdurrahman var ki İbn Main, Iclî ve Tirmizî sika saymıştır. Yakub b. Şeybe de: "Bu râvîyi zayıf sayanlar da vardır" der.
İkinci senedde ise Osman b. Ebu'l-Atike bulunmaktadır. Hakkında ihtilâf edilen biridir. Ali b. Yezid'den yaptığı rivayetlerinde lenkidde bulunulmuştur.
Ebû Ümâme'nin ismi Suday b. Aclân'dır.
2483[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/303.
2484[125] sened:
Hascn: Müsned, IH/21, H.'no:11099; fbnMâce, Mesâcid, 14, H.no:778 (Bûsırî: "Bu hadis zayıf râvÜerin birbirlerinden naklettiği bir rivayettir. Atıyye el-Avtî, Fudayl b. Merzûk ve Fadl b. Muvaffak zayıftır. Fakat İbn Huzeyme Fudayl b. Merzûk kanalı ile Sahİh'inde rivayet eder ki bu ona göre sahihtir. Nevevî Ezkâr'ında, İbn Sünnî de duaları derlediği eserinde bu hadise yer verir. Fakat Atıyye zayıftır); Alıyyc b. Sa'd b. Cünâde Ebu'i-Hasen el-Avfî el-Cedelî el-Kûft (v.111/729) hakkında geniş bilgi için 2/280 ve 459/767.hadisin lahricine bk.
İbn Huzeyme, 11/458; İbn Sünnî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.30, H.no:83.
2485[126] Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde hadisin merfu olarak rivayetinde bir zan vardır. Fakat İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivâyelte denilmek suretiyle hadisin Allah

"Kim namaza (gitmek için) çıkarken:
Allahümme innî es'elüke bihakkı's-sâilîne aleyke ve bihakkı memşâye fe innî lem ahruc eşeran velâ bataran velâ riyâen velâ süm'a,
Haractü ittigâe sehatike ve'btiğâe merdâtik,
Es'elüke en tüngızenî mine'n-nâri ve en teğfiralî zünûbî, innehû lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ent," derse namazdan ayrılıncaya kadar Allah ona İstiğfar edecek yetmiş bin melek tayin eder ve kendisi de o kuluna yüzüyle/rahmetiyle teveccüh eder.
§Duânın tercemesi:
"Allcıhım senden İsteyen (salilı) kulların senin katındaki hakkı için, şu yürümemin hakkı için senden istekte bulunuyorum. Ben kibirlenmek, övünmek, başkalarına göstermek ve duyurmak için yola çıkmadım, (bilâkis) senin gazabından korunmak ve rızanı kazanmak için yola çıktım,
Ateş (azabından) beni korumanı ve günahlarımı affetmeni istiyorum, şüphesiz günahları ancak sen affedebilirsin."2486[127]

*** Namazın Vaktinde Kılınmasının Fazileti**

46/916- Abdullah b. Amr'dan (Radtyaiiahü anhüma):2487[128]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) geldi ve
'Amellerin en faziletlisi hangisidir?' diye sordu. O da buyurdu ki:
'Namaz"
'Sonra nedir?'
"Namaz"
'Sonra nedir?'
"Namaz"
Rasûlullah üç defa aynı cevabı verdi. O kişi ısrar edince de şöyle buyurdu:
"Allah yolunda cihaddır"

Rasulüne aidiyeti tesbit edilmiştir. İbn Mâce'nin rivayeti:
İbn Mace, Mesûcid, 14, H.n'o:778.

2486[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/304-305.

2487[128] Sened:
Sahih: Müsned, 11/172, H.no:6602; Bennâ hadisi İbn Hıbbâıı'a nisbet ederek hadisin sahih olduğunu belirtir ve âlimlerin şu görüşünü hatırlatır: "Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinden sonra en sahih sayılabilecek eserler, önce İbn Huzeyme'nin Sahih'i, daha sonra da İbn Hıbbân'ın Sahih'idİr." Bk.Biilûğu'l-emânî, 11/214. Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'mn bulunduğunu, fakat bu râvinin hadislerini Tirmİzî'nin hasen saydığını, diğer ıâvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/301. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca senedde Huyey b. Abdullah isimli tenkide tabî tutulan bir râvi daha var ki Heysemî eserinin bir başka yerinde tenkit ederken (bk. Mecma', 11/29; IV/23-24) burada sahih hadis ricali arasında saymıştır. Bu râvi ile ilgili bilgi için bk.92/134 ve 213/521.hadisler.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anlı) şahidi: Bk. Müslim, îmân, 137;
Konu ile ilgili ancak bu rivayete zıt/muhâlif gibi görülen bir rivayet vardır:
Abdullah b. Amr'dan: Bir adam cihada (katılmak) için izin İsteme niyeti ile Hz. Peygamber'e geldi. O da: "Anne-baban sağ mı?" diye sordu. Adam: "evet" deyince, "Git onlar için çalış" buyurdu. Bk. Müsned, 11/165, H.no:6544; Benzer rivayetler İçin bk. 117163-164, H.no:6525; 11/188, H.no:6765; 11/193, H.no:6811-6812; 11/197, H.no:6858-6859; 11/221, H.no:7062; Buhârî, Cihâd, 138; Edeb, 3; Müslim, Bîrr, 5-6; Ebû Dâvûd, Cihâd, 31, H.no:2529; Tirmizî, Cihâd, 2, H.no:1671; Nesâî, Cihâd, 5, H.no:3101; Tayâlisî, H.no:2254; Beyhakî, es-Süıtenü'l-kübrâ, IX/25-26; Ebû Nuaym, V/66, VI1/234-235; Heysemî, Mecma', VIII/138. Bu rivayetin bir başka metni:
Abdullah b. Amr'dan: Bîr adam Hz. Peygamber'e geldi ve "Anne-babamı ağlar vaziyette bırakarak (cihada katılmak için) sana biat etmeye geldim" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü: "(Anne-babana) dön ve onları ağlattığın gibi güldür/memnun et." buyurdu. Adam da biat etmekten vazgeçti. Bk. Müsned, 11/194, H.no:6794; Benzer rivayetler için bk. 11/160, H.no:6490; 11/198, H.no:6830; 11/204, H.no:6870; Ebû Dâvûd, Cihâd, 31, H.no:2528; Nesâî, Biat, 10, H.no:4160; İbn Mâce, Cihâd, 12, H.no:2782 "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın rızasını ve âhiret yurdunu
umarak seninle birlikte cihada (katılmak) için geldim. Anne-babamı ağlar vaziyette bırakarak sana geldim"lafzı ile; Bu rivayetlerde Atâ'nın İhtilât ettiğini dikkate aldığımızda Süfyan b. Uyeyne ve Hammad b. Zeyd'in, Atâ'nın ihtilâtından Önce ondan hadis aldıklarını söyleyebiliriz. İzin isteyen bu kimse Câlıime b. Abbas b. Mirdâs es-Selemî olabilir. Çünkü Nesâî'de ondan şu rivayet nakledilir:
Muâviye b. CâhÎme es-Selemî'den: (Babam) Câhime Hz. Peygamber'e geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Savaşmak istiyorum. Seninle istişare etmek için sana geldim" dedi. Allah Rasûlü: "Annen var mı?" diye sorunca, adam: "evet" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "(Git) annenden ayrılma! Çünkü cennet onun ayaklarının altındadır" buyurdu. Bk. Nesâî, Cihâd, 6, H.no:3102; İbn Mâce, Cihâd, 12, H.no:278l (İzin İstemenin üç kere ve farklı taraftan gelinerek gerçekleştiğini gösteren uzun bir rivayetle nakleder. Fakat bu rivayette Muâviye b. Câhime es-Selemî'nin bizzat kendisinin izin istediği görülmektedir). (İbn Hacer, Beyhakî'den de rivayet nakleder ve bu rivayetin senedinde yer alan Muhammed b. Talha hakkında birçok ihtilâfın bulunduğunu belirtir. Bk.Fethu'l-Bârî, VI/173 -Cihâd, 138'İn şerhinde-) Benzer bir rivayet:
Ebû Saîd el-Hudrî'den: Bir adam Yemen'den (hicret ederek) Allah Rasûlü'ne geldi. Rasûlullah ona: "Şirki bırakıp cihada geldin. Senin Yemen'de anne-baban var mı?" diye sordu. Adam: "evet" dedi. "Peki sana izin verdiler mi?" sorusuna "Hayır" cavabı verince: Rasûlullah "Anne-babana dön. Onlardan izin İste, verirlerse (gel, savaşa katıl). İzin vermezlerse onlara iyi davran/bak" buyurdu. Müsned, m/76, H.no:l 1320; Ebû Dâvûd, Cihâd, 31, H.no:2530;
İbn Hacer bu hususta şöyle diyor: "Alimlerin çoğu: 'Anne-baba her ikisi veya biri Müslüman olmaları şartıyla cihaddan alıkoyarsa çocuklarının bu cihada katılması haramdır.
Çünkü anne-babaya iyi davranmak farz-ı ayn, cihada katılmak ise farz-ı kifâyedİr.1 derler. Delilleri de (yukarıda metni verilen) Abdullah b. Amr hadisidir. İki hadisi uzlaştırmak için, bu rivayetin farz-ı ayn olan cihada hamli mümkündür. Bu hükme dede-nine de dâhil midir? sorusuna Şâfiîler esah olan kavle göre "evet" cevabını verirler. Yine esah olan görüşe göre hür ve köle arasında fark yoktur. Çünkü iyilik yapma emri bunların her birini içermektedir." Bk.Fethu'l-Bâri, VI/173-174-Cihâd, 138'in şerhinde-.

'Benim annem ve babam var.'
"Sana anne ve babana iyi davranmanı tavsiye ederim."
'Seni hak (din) ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki ben cihada katılacağım ve anne-babamı bırakacağım' deyince Rasûlullah
"Sen bilirsin[2488[129]]" dedi.[2489[130]]

47/917- RasûIullah'ın (mevlâsı) Sevbân'dan (Radıyaiiahü anh):[2490[131]]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Dosdoğru olun, (bunun sevabını) sayamazsınız/hakkından gelemezsiniz. (Bir rivayette de; dosdoğru olun ki kurtuluşa eresiniz, şeklinde nakledildi.)
Bilin ki amellerinizin en hayırlısı namazdır. Sürekli abdestli olma halini sadece (hakikî) mü'min korur."[2491[132]]

48/918- Hanzale el-Kâtib'den (Radıyattaim anh):[2492[133]]
Rasûlullah'm (SaiUıitaku aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim beş vakit namazı rukûları, secdeleri, abdestleri ve vakitleri ile korur/devam eder ve namazın Allah'tan gelen bir hak olduğunu da bilirse cennete girer" ya da dedi ki "cennete girmesi gerekli olur."
§Hanzale'den gelen diğer rivayette: "Kim üzerinde Allah'ın hakkı olduğu inancıyla beş vakit namazı abdestleri, vakitleri, rukûları ve secdeleri ile korursa/devam ederse ateş ona haram olur, (cehenneme girmez)" dedi.[2493[134]]

49/919- Ebû Amr ve Şeybânî'den:[2494[135]]
Rasûlullah'ın ashabından birisi (İbn Mes'ûd -Radtyaiiahu anlı-)[2495[136]] anlattı:
Hz. Peygamber'e (Salialiahii aleyhi ve sellem)'.
'Hangi amel daha faziletlidir?' diye sorulunca[2496[137]] buyurdu ki:

2488[129] Lafiz olarak sen daha iyi bilirsin, şeklindedir. Bu cümle ile karar kendisine bırakılmıştır.
2489[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/305-307.
2490[131] Sened:
Sahilı: Müsned, V/276-277, H.no:22278; Diğer rivayet: V/280, H.no:22313; Benzer rivayetler için bk. V/282, H.no:22332 Oj>j ı^iı} ı^ıîj ijSll.) lafzıyla V/282, H.no:22335; Mâlik,
Taharet, 36 (Bu hadis İmam Mâlik'in belagatlarından biridir. İbn Abdilber et-Tekassî isimli eserinde hadisin Sevbân'dan (Radıyallahü anlı} müsned-muttasıl ve merfû olarak sahih senedlerle nakledildiğini söyler); İbn Mâce, Taharet, 4, H.no;277 (Bûsırî: "İsnadında sika ve sebt/sağlam râvİIer bulunmaktadır. Fakat, senedinde Salim ve Sevbân arasında inkıtâ/ko-pukluk vardır. Bununla birlikte Dârimî ve İbn Hıbbân Sahih'inde Sevbân kanalı ile muttasıl bir senedle hadisi rivayet eder" der); Dârimî, Vudû', 2, H.no:661; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, 11/101, H.no:1444; el-Mu'cemü'l-evsat, VII/116, H.no:70İ9; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/136, H.no:217 (Ebû Kebşe, Allah Rasûlü'nden duyan bir sahâbiden şeklinde senedi verilir. Müsned'iıı bir rivayetinden de bu sahâbinin Sevbân olduğu anlaşılmaktadır); 11/147, 277, H.no:1078, 1335; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/27, H.no:8; H/191. H.no:1011; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, 1/82; Beıınâ hadisi Beyhakî ve Hâkim'e de nİsbet ederek Hâkim'in: "Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir. Ebû Bilâl'ın hatasının haricinde hadisin herhangi bir illeti yoktur" sözünü nakleder ve Ahmed b. Hanbel'in senedinde bu râvînin bulunmadığını hatırlatarak İsnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk.BütCığu'l-emânî, U/215.
a-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhiima) şahidi: lafzı ile nakledilir. İbn Mâce, Taharet, 4, H.no:278 (Bûsırî: "İsnadı Leys b. Ebî Süleynı sebebiyle zayıftır" der); Bezzâr, Vİ/358, H.no:2367;
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anlı) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 4, H.no:279 (Bûsırî: "İsnadı zayıftır"der);
c-Seleme b. el-Ekva'dan (Radıyailahii anlı) şahidi: Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, VII/25, H.no:6270.
2491[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/307-308.
2492[133] Sened:
Sahih: Milsned, IV/267, H.no:18261; Diğer rivayet için bk. IV/267, H,no:18262; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, hadisin Taberânî tarafından da nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/288.
Hadisin şâhidleri:
a-Ubâde b. Sâmİt'ten (Radıyailahii anlı) şahidi için 82/952.hadİse bk.
b-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh) şahidi:
Ebû Dâvûd, Salât, 9, H.no:429;
c-Ka'b b. Ucre'den (Radıyailahii anlı) şahidi için 73/943.hadise bk.
2493[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/308-309.
2494[135] Sened:
Sahih: Müsned, V/368, H.no:23014; Benzer rivayetler için bk. 1/418, H.no:3973 (Ebu'l-Ahvas tarikiyle sahih, Ebû Ubeyde tarikiyle sened munkatıdır); 1/442, H.ııo:4223 (sahili); 1/444, H.no:4243 (munkatı olduğu için isnadı zayıf); 1/439, H.no:4186; 1/421, H.no:3998; 1/409-410, H.no:3890; Buhârî, Tevhîd. 48; Müslim, îmân, 137; Nesât, Mevâkît, 51, H.no:608-609; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, X/20, H.no:9806-9809; Heysemî. Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/302. Münzirî de Heyseını'nin görüşündedir. Bk.Terğîb, 1/256;
Amellerin en faziletlilerinden birinin "namazı ilk vaktinde kılmak" olduğunu gösteren birçok şâhid vardır. Misâl: Ümmü Ferve'den (RadıyaUahü anlı) nakledilen bir sonraki 50/920.hadis.
2495[136] Müsned'deki mechûi sahâbînin İbn Mes'ûd (RadıyaUahü anlı) olduğunu Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin naklinden öğreniyoruz:
Bk.Buhân, Tevhîd, 48.
2496[137] Müslim ve Nesâî'in rivayetinden soruyu İbn Mes'ûd'un (Radıyallahii anlı) bizzat kendisinin sorduğu görülmektedir. Müsned'in diğer rivayetlerinde durum

"Amellerin en faziletlisi namazı vaktinde kılmak, anne-babaya iyilik yapmak ve (Allah yolunda) cihad etmektir."2497[138]

50/920- RasûluIlah'a biat edenlerden biri olan Ümmü Ferve'den (Radiyallahu anha):2498[139]
'Hangi amel daha faziletlidir?' diye sorulunca buyurdu ki: "Amellerin en faziletlisi namazı ilk vaktinde kılmaktır."
§İkinci tarikten benzeri nakledildi.
§Üçüncü tarikten Kasım b. Gannâm Rasûlullah'a biat edenlerden en yakın babaannesi olan2499[140] ninesi Ümmü Ferve'den nakleder; o, Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seUem) amel konusunda şöyle dediğini işitti:
"İzzet ve celâl sahibi Allah'ın en sevdiği amel, namazı ilk vaktinde erken kılmaktır."
ŞDördüncü tarikten de benzeri nakledildi.2500[141]

* Namazda Kıyamı Uzun, Rükû Ve Secdeyi Fazla Yapmanın Fazileti

51/921- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anhumâ):2501[142]

---

böyledir:
Bk.1/418, H.no:3973 (Ebu'l-Ahvas tarikiyle sahih, Ebû Ubeyde tarikiyle sened munkatıdır); 1/442, H.no:4223 (sahih); 1/444, H.no:4243 (munkatı olduğu için isnadı zayıf); 1/439, H.no:4186; 1/421, H.no:3998; 1/409-410, H.no:3890; Müslim, îmân, 137; Nesâî, Mevâkît, 51,H.no:609.
Tirmizî'in rivayetinden ise birinin îbn Mes'ûd'a sorduğu, onun da Allah Rasûlü'ne sorduğu görülür:
Tinnizt, Salât, 13, H.no:173 (hasen-sahih).
2497[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/309-310.
2498[139] Sened:
Zayıf:VI/375, H.no:26982; İkinci rivayet; VI/374, H.no: 26981 (Senedindeki Kasım halalarından nakletmektedir. Halalarının herbiri sika olduğu için müphem oluşları hadisin sıhhati açısından zararlı değildir. Ayrıca sahâbî oldukları da iddia edilmektedir. Buna göre de sıhhate mâni değildir); Üçüncü rivayet: VI/375, H.no:26983; Dördüncü rivayet: VI/440, H.no:27349; Ebû Dâvûd, Salât, 9, H.no:426; Tirmizî, Salât, 13, H.no: 170 (Tirmizî "bu rivayet sadece Abdullah el-Ömerî kanalıyla nakledilir ve hadis âlimlerince kuvvetli değildir. Çünkü onlar hadisi muzdarip saydılar. Abdullah b. Ömer saduktur. Yahya b. Saîd hafızası sebebiyle zayıf saydı" der); Ahmed eş-Şeybânî, Âlıâd* VÎ/145, H.no:3373; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XXV/82-83, H.no:208, 211; el-Mu'cemÜ'l-evsat, 1/263, H.no:860; Dârekutnt, 1/247-248; Hâkim, Müstedrek, 1/302, H.no:680-681; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/434;
Hadisi nakleden sahâbî Ümmü Ferve bt. Ebû Kuhâfe'dir. Yani Hz.Ebû Bekir'in baba bir kız kardeşidir. Kocası Ebû Bekir Eş'as b. Kays'tır. Muhammed b. Eş'as da bunların çocuğudur (Radtyallahii anhüm). Ahmed b. Hanbel'in hocası Huzâî (v.210/825), Mansûr b. Seleme b. Abdülaziz b. Salih'tir. Abdullah b. Ömer el-Ömerî zayıf, onun hocası Kasım b. Gannâm el-Ensârî el-Beyâzî sadûk, onun hocası da müphemdir. İbn Hıbbân tabiinin sikaları arasında saymıştır. Bk.Sikât, VII/336; Bir senedde "Kasım halalarından nakleder (26562)", bir rivayette "Kasım, ehl-i beytinden, o da ninesi Ümmü Ferve'den nakleder (26930)", bir başka rivayette de Abdullah / Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattâb, Kâsım'dan, o da en yakın babaannesinden, o ise ninesi Ümmü Ferve'den nakleder (26564)" şeklinde zikredilirken Tirmizî'nin rivayetinde "Kasım, halası Ümmü Ferve'den nakleder", Ebû Davud'un bir rivayetinde "Kasım, annelerinden/ninelerinden birinden, o da Ümmü Ferve'den nakleder" diğer rivayetinde "kendisine Ümmü Ferve denilen bir halasından nakleder"şeklinde geçmektedir. Hâkim'in senedinde: "Ubeydullah b. Ömer, Kâsım'dan, o en yakın ninesinden, o da biat eden ve ilk muhacirlerden olan ninesi Ümmü Ferve'den nakleder" (Radıyatlahü anhüm). Dolayısıyla hadisin senedi muzdariplir.
Bennâ da hadisi Hâkim, Dârekutnî ve Taberânî'ye nîsbet ederek îbn Hacer'den şunları nakleder: "İbn Seken hadisi Ubeyduİlah b. Ömer, o aile ferdlerinin birinden, o da Rıdvan bialında bulunan Ümmü Ferve'den nakleder ve senedde ihtilâfa dikkat çeker. Bu ise Tirmizî'nin (bu rivayet sadece Abdullah el-Ömerî kanalıyla nakledilir) sözüne bir cevaptır. Dârekutnî ve Hâkim de aynı şekilde Ubeydullah b. Ömer kanalıyla naklederler ve "Kasım en yakın ninesinden, o da ninesi Ümmü Ferve'den aldı" der. İbn Seken'in söylediği gibi senedde sadece Abdullah ve Ubeydullah b. Ömer yoktur. Taberânî'nin senedinde "Dahhâk b. Osman, Kâsım'dan nakleder" şeklindeki rivayet de bunların mütâbiidir." Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/216.
Hamza Ahmed hadisin sahih olduğunu belirtir. Fakat, Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî haşiyesinde rivayetleri tek tek ele alarak inceledikten sonra: "Bu konuda kesin bir şey söylemeye dilim varmıyor, ancak Kasım ile Ebû Ferve arasındaki râvinin kim olduğu tesbit edilemediği İçin her durumda hadisi zayıftır" der.
2499[140] Bu kısım bazı Miisned nüshalarında bulunmamaktadır. (Bk. Müsned, Thk ve Thr: Şuaybü'l-Arnavucl başkanlığındaki heyet, XLV/ 66)
2500[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/310-312.
2501[142] Sened:
Sahih: Müsned, 111/314, H.no:14305; Benzer rivayetler için bk. III/302, H.no:14167; 111/391 -392, H.no:15148; Mamer b. Râşid, Cami'. XI/191; Abdürrezzâk, 111/72, H.no:4843-4845; Müslim, Mesâcid, 164-165; Tirmizî, SalSt, 168, H.no;387 (Tirmizî hadisin Abdullah b. Hubşî ve Enes b. Mâlik'ten (Radıyatlahii anlı) de nakledildiğini ve Câbir (Radıyallahü anlıüm) rivayetinin "hasen-sahih" olduğunu ifade eder); İbn Mâce, İkâme, 200, H.no:1421; Tayâlisî, s.246, H.no:1777; İbn Ebî Şeybe, 11/222, H.no:8346; V/319. H.no:26496; İbn Huzeyme, 11/186, H.no:1155; Ibnü'1-Ca'd, Müsned, s.355, H.no:2459; Ebû Ya'lû, IV/98, 186, 195, H.no:2131, 2273, 2296; İbn Hıbbân, V/54, H.no:1758; Abd b. Humeyd, Miisned, s.312, 322, H.no:1016, 1060; Saydâvî, Mu'cemü's-süyûh. 1/203; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/8; Mervezî, Ta'zhnü kadri's-salat, 1/606-607, H.no:646, 647.
Hadisin şâhidleri:
a-Soruyu soranın Ebû Zer (Radıyallahü anlı) olduğunu gösteren rivayet için bk. İbn Hıbbân, 11/76, H.no:361;
b-Benzer bir soruyu soranın da Amr b. Abese (Radıyallahü anlı) olduğunu gösteren rivayet:
Bk.Müsned, İV/385, H.no:I9328; IV/114, H.no:36964; Abd b. Humeyd, Müsned, s. 124, H.no:300; Heysemî, "senedinde zayıflığına rağmen sika sayılan Şelır b. Havşeb bulunmaktadır" der. Bk. Mecma', 1/54, 61. Bu rivayetin bir benzeri için 16/58.had İse bk.
c-Enes'ten (RadıyaUahii anlı) şahidi için bk. Makdisî, Muhtara, VH/43-44, H.no:2437-2439;
d-Ebû Hüreyre'den (Radtytdkılüi anlı) şahidi için bk. Tirmizh îmân, 12, H.no:2628 (hasen-sahih); İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/427, H.no:491; Ebû Ya'lâ, XI/329, H.no:644ö;
e-Umeyr b. Katâde'den (Radtyallahü anlı) şahidi için bk. Alımed eş-Şeybânî, Âhâcl, 11/173-174, H.ıio:911; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XVII/47-48, H.no:103; Heysemî, "Taberânî'nin Evsat'ında naklettiği hadisin senedinde Süveyd Ebû Hatim var, zayıf ve sika oluşunda ihtilaf vardır" der. Bk. Mecmu', 1/58
f-EbÛ Musa'dan (RadıyaUahii anlı) şahidi için bk. Bezzâr, V1II/34, H.no:30l6; Taberanî, el-Mu'cemii'l-evsat, U/323, H.no:2106; Heysemî, 'Taberânî'nin Kebİr'İnde naklettiği hadisin râvîlerinin sika olduklarını" belirtir. Bk. Mecma', 1/60
g-Abdullah b. Hubşî el-Has'amî'den (RadıyaUahii mıh) şahidi için bk.
Müsned, HI/411-412, H.no:15337 (RâvilerinÎn herbiri Mekkeli ve sika kimselerdir); Ebû Dâvftd, Vitir, 12, H.no:1449; Ncsâî. Zekât, 49, H.no:2524; es-Sünenü'l-kübrâ. 11/31, H.no: 2305; Dârimî, Salât, 135, H.no:1431; Beyhakî. es-Simenü'l-kiibrÖ, VI/81; IX/272; X/273.

Rasulullah’a (Sallallalıü aleyhi ve seltem):
'Hangi namaz daha faziletlidir?' diye sorulunca:
"Kunûtu (kıyamı)2502[143] uzun olan namazdır" buyurdu.2503[144]

52/922- Ebu Vâil, Abdullah (b. Mes'ûd)'dan (RadıyaiiaManh) nakletti:2504[145]
Bir gece Rasûlulîah'la (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) beraber namaz kıldık.
Peygamberimiz o kadar uzun süre ayakta durdu ki kötü bir şey yapmaya niyetlendim." Biz:
'Ne yapmaya niyetlendin?' diye sorunca dedi ki: "(Yere) oturmaya ve onu 2505 [146] terk etmeye niyetlendim.'2506[147]

53/923- Muhârik'ten:2507[148]
Hac yapma niyetiyle (yolculuğa) çıktık. Rebeze (denilen yere) varınca arkadaşlarıma dedim ki:
'Siz ilerleyin!' Ben geride kaldım ve Ebû Zerr'in (Radtyaiiaim onfij yanına vardım, o namaz kılıyordu:
Gördüm ki kıyamı uzatıyor, secde ve rukûyu çoğaltıyordu. (Uzattığını) ona bildirince dedi ki:
'Namazın güzel/tam olması için kısıtlama yapmadım. Rasûlullah'ın b(Sallallahü aleyhi ve seltem) ŞÖyle dediğini İŞİttim:
"Kim bir namazda rükû yapar ya da secde ederse bir derece yükseltilir, bir günahı da düşürülür/silinir.'"
§lkinci tarikten gelen rivayet:
Mutarrif ten:
Kureyşten bir grubun yanına oturdum. Bir kişi geldi ve namaza başladı; rükû ve secde yapıyor, sonra tekrar kalkıyor ve oturmaksızın tekrar rükû ve secde yapıyordu. Ben:
'Bu kişi namazı çift rekât mı kılıyor yoksa tek mi, farkında olduğunu zannetmiyorum' deyince oradakiler:
'Yanına gidip bunu ona söylesene!' dediler. Ben de (onun yanına gittim) ve:
'Ey Allah'ın kulu! Sen namazı çift rekât mı kılıyorsun yoksa tek mi, farkında olduğunu zannetmiyorum' dedim, bana şu cevabı verdi:
"Fakat Allah biliyor. Rasûlullah'ın (Saitaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah İçin tam bir secde yaparsa onun sebebiyle Allah bir sevap yazar, bir günahı düşürür/sİleY, bir derece de yükseltir.'" Sordum:
'Sen kimsin?'
‘Ebû Zer'
Arkadaşlarımın yanına döndüm ve şöyle dedim:
'Allah, sizin gibi dostların cezasını versin! Beni Rasûlullah'ın ashabından bir kişiye (dini) öğretmek için gönderdiniz.'
§Üçüncü tarikten gelen rivayet:
Ahnef b. Kays'tan:
Mescid-i Aksâ'ya girdim ve orada çok secde yapan bir kişiye rastladım, onun bu hareketine biraz

---

Ayrıca 38/8O.hadiste benzer bir rivayet zikredildi (bk. IH/391-392, H.no: 15148). Bu hadis, "Salih Amellere Teşvik" konusunda 25/8038.hadis olarak tekrar edilecektir.
2502[143] Bk. Bennâ, age.. 11/217; İmam Nevevî; 'Burdaki kunûltan murat, rükû ve secde dışında kıyam (yani ayakta durmak, kıraati uzatmak)' ve bildiğim kadarıyla da bu konuda alimlerin ittifakı vardır,' dedi. Bk. Müslim, MüsaTirûn 164-165; Nevevî, Şerlin Sahihi Müslim, VI/31.
2503[144] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/312-313.
2504[145] Sened:
Sahih: Müsned, 1/385, H.no:3646; Benzer rivayetler için bk. 1/440, H.no:4199 1/396, H.no:3766; 1/415, H.no:3937; Buhârî. Teheccüd, 9; Müslim, Salâtü'l-nıüsâilrîiî, 204; İbn Mâce, İkâme, 200, H.no:I418 lafızlan ile naklederler.
Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir (v.82/701).
2505[146] Burada terk edilmek istenen Hz. Peygamber'd ir. Bunun delili ise Buhârî'nin şu rivayetidir:
Bk. BuAâ/f, Teheccüd, 9.
2506[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/313-314.
2507[148] Sened:
Sahih: Miisned, V/147, H.ıio:21205; İkinci rivayet: V/148, H.no:212I4 (Ali b. Zeyd sebebiyle hasendir); Üçüncü rivayet: V/I64, H.no:2I344; Abdürrezzâk, IT/327, H.no:3561; Dûrimî, Salât, 157, H.no:1469 (jüs i*li öLâ); raA^vf, ^Wjh meânVl-âsâr, 1/276; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/489; Heysemî, Aluned b. Haıbel'in bazı senedlerindeki râvilerînİn sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/248. Bennâ, Münziı'nin hadis hakkında şu değerlendirmesini nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr nakletti. Tariklerini birlikte düşünürsek hadis ya hasen ya da sahih mertebesindedir". Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/218.

kızdım2508[149], namazı bitirince de dedim ki:
'Namazı çift mi yoksa tek rekat mı kıldın, biliyor musun?'
'Ben bilmesem de izzet ve celâl sahibi Allah biliyor. Bana dostum Ebu'l-Kâsım (Satiaiiaiıo aleyhi ve seltem) şunu haber verdV dedi ve ağladı.Tekrar; "Bana dostum Ebu'l-Kâsım şunu haber verdi' dedi ve ağladı. Sonra; 'Bana dostum Ebu 'l-Kâsım şunu haber verdi:
"Her hangi bir kul Allah için tam secde yaparsa, Allah bunun sebebiyle onu bir derece yükseltir, bir günahını düşürür/siler ve ona bir sevap yazar.'" dedi. Ona sordum:
'Allah sana rahmetiyle davransın, bana söyle, sen kimsin?'
'Ben Ebû Zer, Rasûlullah'ın arkadaşı.'
O anda kendimden utandım...2509[150]
NOT: Ebû Zer (Radıyatiahu anlı) zâhid, infak ehli ve çokça nafile namaz kılan bir sahabiydi; O kadar çok namaz kılardı ki bazen kendisi de şaşırırdı. Onun bu hırsı yukarıdaki rivayette geçen secdenin sevabından kaynaklansa gerek.
Nafile namazda kıyamı uzatıp, az rekat kılmak mı yoksa kıyamı kısa tutup çok rükû ve secde yapmak (yani çok rekat kılmak) mı efdaldir, konusunda ihtilâf edildi; Tahavî (v.321/933); ikisi de aynı derecededir, belki efdal olan kıyamı uzun ve çok secdeli (yani rekattı) namazdır, dedi.2510[151]
Burada sahabe ile etba arasındaki fark hemen göze çarpmakladır. Rasûlullah sahabeye öyle bir huşu ve samimiyet bilinci kazandırmış ki onların ibadet, cİhad ve infak gibi konularda göz kamaştırıcı hayatları sonraki nesilleri etkilemiştir. Sonraki nesiller olarak kabul edilen tabiûn ve etba'dan itibaren Müslümanlar sahabenin yüksek seviyelerine/derecelerine saygı ve hayranlık duymuşlardır.2511[152]

54/924- mEbû Fatıma el-Ezdî {ya da el-Esedî)'den (Radtyallahu anh):2512[153]
Bana Hz. Peygamber (Sallaiiaim aleyhi ve seUem) dedi ki:
"Ey Ebû Fatıma! Bana (çabuk) kavuşmak istersen secdeleri çoğalt!"
§Diğer tarikten (nakledildiğine göre Peygamberimiz dedi ki);
"Ey Ebû Fatıma! Secdeleri çoğalt! Şüphesiz bir kişi mükemmel ve yüce olan Allah'a secde ederse o secdesi sebebiyle mükemmel ve yüce olan Allah da onun derecesini yükseltir."
§Başka bir tarikten, Kesir el-A'rac es-Sadefî anlattı:
Bizimle birlikte Zü's-Savârî'de bulunan Ebû Fatıma'nm şöyle dediğini işittim:
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve sellem) (bana) dedi ki:
"Ey Ebû Fatıma! Secdeleri çoğalt! Zira bir kul2513[154] mükemmel ve yüce olan Allah'a tam secde yaparsa o secde ile Allah Teâlâ onun derecesini yükseltir."2514[155]

55/925- Benî Mahzûm'un mevlâsı Ziyad b. Ebû Ziyad, Rasûlullah'ın erkek (ya da kadın) hizmetçisinden nakleder:2515[156]

2508[149] Bk. Bennâ, age., 11/218.
2509[150] Bk. Bennâ, age., 11/218; Utancının sebebi, bilmeden tenkid ettiği kişinin sahabî olduğunu anlamalıdır.
2510[151] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/476-477.
2511[152] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/314-317.
2512[153] Sened:
Sahih: Müsned İÜ/427, H.no: 15465; Diğer rivayet: HI/427, Rno: 15467; "Müslim" lafzının geçtiği rivayet: 111/427, H.no: 15466; İbn Mâce'nin farklı bir senedle rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir:
Bk. /ön Mâcc, İkâme, 201, H.no:1422; İbn Sa'ıl, VII/198; Senedinde saduk olarak nitelendirilen Mûsâ b. Dâvûd. İbn Lehîa ve Yezid b. Amr var. İbn Lehîa haricindeki râvilerin mütâbii var, fakat İbn Lehîa'nın da mütâbiini İbn Mâce rivayetinde bulabiliriz. Bennâ Münziıî'nin hadis hakkında şu sözünü nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce ceyyid bir isnadla nakletti." Bk.Bülûğıı'l-emânî, 11/219.
Ebû Fatıma el-Ezdî / el-Esedî / ed-Devsî / ei-Leysî'nin (Radıyallahü anlı) ismi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır: Üneys, Abdullah b. Üneys,... Aşın secde etmesi sebebiyle alnı ve dizleri kararmış ve Mısır fethini görmüş sahabeden biridir. Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI/236-237, Trc.no:6l57. İbnü'1-Esîr, burada geçen hadisi ayrıca Ebû Fatıma ed-Damrî'nin biyografisinde de verir ve bunun râvi hatası olduğunu söyler. Bk.age, VI/237-238, Trc.no:6158.
a-Sevban'dan (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 56/926.hadis
b-Rabîa b. Ka'b el-Eslcmî (Ebû Firâs el-Eslemî)vden (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 55/925.hadis
c- Ubâde b. Sâmit'ten (RadıyaUahüanh) şahidi:
İbn Mâce, Salât, 201, H.ııo:1424 (Bûsirî: •'Velid b. Müslim'in tedlisi sebebiyle Ubâde'nin hadisinin isnadı zayıftır" der).
Bu konudaki şâhidler İçin bk. Heysemî, age., H/248, 251,257.
2513[154] Başka rivayette; "...bir Müslüman".
2514[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/317-318.
2515[156] Sened:

Rasûlullah'ın (Saiiattaitu aleyhi ve seitem)h\zmetçisine söylediği sözlerden biri: "Herhangi bir ihtiyacın var mı?" olurdu. Nihayet (böyle bir soru sorduğu günlerden) birinde bu hizmetçi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Evet) bir ihtiyacım var' dedi. Rasûlullah:
"İhtiyacın nedir?"
'İhtiyacım kıyamet günü bana şefaat etmendir.'
"Bu konuda sana kim yol gösterdi?"
'Rabbim'
"İllâ bunu istiyorsan[2516][157] çok secde yaparak bana yardımcı ol!"[2517][158]

Açıklama

Sahabe-i Kiram Rasûlullah'a hizmet etmek İçin yarışırdı. Şüphesiz bu onların Rasûlullah'a karşı duydukları üstün sevgi ve saygıdan kaynaklanmaktadır. Sahabeden bir kısmı da sürekli hizmet etmeye gayret ederdi. Bunlardan bazıları:
1- Hz.Ali[2518][159]
2- Abdullah b. MesÛd[2519][160]
3- Ebû Zeyd b. Ahtab[2520][161]
4- Enes b. Mâlik[2521][162]
5- BiIâl-i Habeşî[2522][163]...
Hatla Müslüman olmayanlar bile Rasûlullah'ı sever ve ona hizmet ederdi. Bunlardan birisi Hz. Ömer'in âzadlısı Yahudi Üssek olup hizmet ettiğinde Peygamberimiz kendisine dua etmişti.[2523][164]
Yukarıdaki rivayette hizmet eden kişinin Rabîa b. Ka'b (RadıycıUahu anlı) olduğunu yine Müsned'de nakledilen başka rivayetten anlamaktayız. Bennâ bu rivayeti burada zikretmediği için hadisin lam metnini veriyoruz:
* Rabîa b. Ka'b'dan (Radıyallahu anh):[2524][165]
Ben Rasûlullah'a (Sailaliaiui aleyhi ve seltem) hizmet eder ve bütün günümde ihtiyaçlarını karşılardım tâ ki o, yatsı namazını kılıncaya kadar. Rasûlullah evine girdiğinde belki bana ihtiyacı olur diyerek kapısında oturdum/bekledim. Rasûlullah'in şöyle dediğini sürekli işitirdim:
"Subhânallah, subhânatlah, subhânallahi ve bi hamdih"
Artık gına getirip dönmeme ya da orada yatmama sebep olan gözlerimdeki (uykunun) galip gelmesine kadar bu (zikir) devam ederdi.
Bir gün Rasûlullah benim kendisine olan atikliğim ve hizmetim nedeniyle şöyle dedi:
"Ey Rabîa! Benden bir şey iste, sana vereyim!" Ben de:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu işimde bana süre ver! Sonra sana bildireyim' dedim.
Kendi kendime düşündüm ve anladım ki dünya sürekli olmayan, yok olan (bir hayattır), bana burada yeterli olan ve ulaşan nzık da bulunmaktadır. Dedim ki: 'Rasûlullah'tan âhiretim için (bir şey) isteyeyim. Şüphesiz onun izzet ve celâl sahibi Allah katında bir konumu/yeri var.' (Bu düşüncelerle) Rasûlullah'ın yanma gittim, bana:
"Ne yaptın, ey Rabîa!" deyince ben şöyle dedim:

Sahih: Müsned, III/500, H.no:16021; Buradaki hizmetçinin, diğer rivayetlerden Rabîa b. Ka'b el-Eslemî olduğu muhtemeldir.
Rabîa b. Ka'b el-Eslemî'nin bu rivayetini yukarıda ayrıca vereceğiz. Fakat, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu rivayeti özet olarak vermiştir:
Müslim, Salât, 226; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 22, H.no:1320; Nesâî, Tatbik, 79, H.no:l 136. Hizmetçinin Sevban olduğu da iddia edilmektedir. İlgili rivayet için bk.56/926.hadis.
2516[157] Bennâ,age., 11/219.
2517[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/318-319.
2518[159] Müsned, 1/107.
2519[160] Buharı, Fedâilü'l-ashâb, 20.
2520[161] Zehebi, kabe, IV/78.
2521[162] Buhari, Vudû, 56; Müslim, Taharet 71, Eşribe 89.
2522[163] İbn Sa'd, Tabakât, 111/235.
2523[164] İbn Sa'd, Tabakât, VI/158,259; Keltânî, et-Teratibü't-idâriyye (Trc. Hz. Peygamber'in Yönetimi), 97.
2524[165] (Ebû Firâs) Rabîa b. Ka'b el-Eslemî'nin rivayeti: MUsned, IV/59, H.no:16531-16532 (Senedinde İsmail b. Ayyaş bulunmaktadır. Bu nedenle de hu rivayet hasen sayılır. Ayrıca 16531.hadiste sika müdellİs İbn İshak semamı açıklamamış, I6532.hadisıe ise semâmı açıklamışın-); İbııü'I-Esîr, Üsdü'1-ğâbe, VI/238-239, Trc.no:6161.

'Evet, ey Allah'ın Rasûlü! Rabbinin huzurunda benim için şefaatte bulunmanı istiyorum ki beni ateşten kurtarsın.' Rasûlullah:
"Bunu sana kim tavsiye etti/söyledi?" Ben:
'Hayır, vallahi seni hak (din) ile gönderene yemin ederim ki bunu bana hiç kimse tavsiye etmedi/söylemedi. Ancak sen Allah'ın yanında bulunan konumun itibariyle "benden iste sana vereyim" deyince' bu işim için süre istedim ve anladım ki dünya sürekli olmayan ve yok olan (bir hayattır) ve burada bana gelen bir rızık da bulunmaktadır. Dedim ki Rasûlullah'tan âhiretim için bir şey isteyeyim.'
Rasûlullah uzun bir süre sustu/konuşmadı, sonra :
"Ben bunu yaparım/yapan kişiyim, (ancak) sen de çok secde ederek kendinle ilgili bir konuda bana yardımcı ol!" buyurdu.
§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet: Rabîa b. Ka'b (RadıyallahU anh) anlattı:
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bana:
"Benden (bir şey) iste ki vereyim" deyince ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana süre ver, bu işimi düşüneyim' dedim. Rasûlullah:
"O hâlde bu işini bir düşün!" buyurdu.
Bir süre düşündüm ve kendi kendime dedim ki 'Dünya İşi sürekli değil. (O hâlde) kendime âhiretimle İlgili bîr şey istemekten daha hayırlı bir şey göremiyorum.' Rasülullah'ın yanına girdim, bana:
"İhtiyacın nedir?" diye sorunca ben de:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İzzet ve celâl sahibi Rabbin katında benim için şefaatte bulun ki beni ateşten/cehennemden kurtarsın' diye cevap verdim.
"Bunu sana kim tavsiye etti/söyledi?"
'Hayır, vallahi, ey Allah'ın Rasûlü kimse tavsiye etmedi/söylemedi. Gördüm ki dünya kendi ehline faydalı olmayan/yok olan (bir hayattır). İstedim ki âhiretim iÇİn bir şey alayım/hazırlayayım.'
Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O hâlde sen de çok secde ederek kendinle ilgili bir konuda bana yardımcı ol!"2525[166]

56/926- Mâ'dân b. Ebû Talha el-Ya'mürî anlattı:2526[167]
Rasülullah'ın mevlâsı Sevbân (Radıyaiiahu mıı) ile karşılaştım ve dedim ki:
'Bana öyle bir amel söyle ki onun sebebiyle Allah beni cennete koysun.'2527[168] O sustu. (İkinci,) sonra üçüncü kere sordum, şöyle cevap verdi:
ıBunu ben de Rasûlullah'a (Satiaiiahualeyhi ve seiiem) sordum, şöyle buyurdu:
"Çok secde yapmalısın! Zira sen secde yaptığında Allah (dereceni) bir derece yükseltir ve bir günahını da düşürür/siler."'
(Râvi) Mâ'dân ekledi:
Sonra Ebu'd-Derdâ (Radtyaiiahtı anh) ile karşılaştım ve aynı soruyu sordum, Sevbân'ın bana söylediklerinin aynısını söyledi.2528[169]

Açıklama

Bu hadisler namazda uzun kıyamın ve fazla rükû ile secdenin faziletini gösterir; ancak hangisinin daha faziletli olduğu noktasında ihtilâf edildi:

2525[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/319-322.
2526[167] Sened:
Sahih: Müs'ned, V/276. H.no:22277; Benzer rivayetler için bk. V/280, H.no:22310; V/283, H.no:22341; V/276, H.no:22270:
Müslim, Salât, 225; 77rn, Salât, 169, H.ııo:388-389 (Tirmİzî, Ahmed b. Hanbel gibi kısaltma yapmadan Ebu'd-Derdâ'nın naklinin tamamını verir. Ma'dân b. Talha el-Ya'mürî'ye İbn Ebî Talha da denildiğini belirttikten sonra bu konuda Ebû Hüıeyre, Ebû Ümâme ve Ebû Fâtıma'dan (RadıyallahU anhiim) rivayetierin/şâhidlerin nakledildiğini söyler ve Sevbân ile Ebu'd-Derdâ hadisinin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Ahmed Muhammed Şakır Tirmizî'nin SUnen'İne yazdığı şerhte Ebû Zer'den (Radıyallahü anlı) de şahidinin bulunduğunu söyler. Nesât, Tatbik, 80, H.no:l 137:
fim Mâce, Salât, 201, H.no:1423.
Ebû Fâtıma'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 54/924.hadis.
2527[168] (ya da 'Allahın en sevdiği amel...' dedim.)
2528[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/322-323.

1- Baz alimlere göre, secdeyi uzatmak rükû ve secdeyi çoğaltmaktan daha faziletlidir.
2- Kıyamın uzun olması daha faziletlidir, bu İmam Şafiî ve bazı alimlerin görüşüdür.
3- İkisİde eşittir, birinin diğerine üstünlüğü yoktur; bu da 1. Ahmed b. Hanbel-den nakledildi.
4- Gündüz rükû ve secdeyi çoğaltmak, gece ise kıyamı uzatmak daha faziletlidir ki bu îshâk b. Râhûye'nin görüşüdür.
Bu konudaki ihtilâf Rasülullah'ın bazı uygulamaları ve sözlerinden kaynaklanmaktadır; bunların bir kısmı yukarıda zikredildi.[2529[170]]

* Sabah Ve İkindi Namazlarının Faziletleri

57/927- (Z.) Ebû Bekr b. Ebû Musa[2530[171]] babasından (Radıyaüahu nakleder:[2531[172]]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim iki serinlik vaktindeki namazı kılarsa cennete girer."[2532[173]]

Açıklama

Âlimlerin çoğunluğuna göre iki serinlik vaktinden kasıt sabah (yâni fecr) ve ikindi vaktidir.[2533[174]] Zira bu iki vakit günün iki tarafındadır. Birisi fecrdİr ki güneş daha doğmamıştır, diğeri de ikindi vaktidir ve güneşin tesiri geçmiştir. Bu vakitlerde hava latif hâle gelir, sıcaklığın tesiri gider.
Bu rivayetin anlaşılmasında ihtilâf vardır:
1- Beş vakit namaz emredilmeden Önce Müslümanlar İki vakit namaz kılıyorlardı. Beş vakit namaz döneminden önce vefat eden Müslümanlar hakkında çeşitli ihtimaller zikredildi. Ancak bu rivayet onların cennete gittiklerine işaret etmektedir. Zira Allah kişiyi gücü dışındaki/üstündeki şeylerle sorumlu tutmaz.
Bezzar'a göre buradaki kelimesi mevsûledir. Bu durumda 'bunları kılan cennete gitti' şeklinde anlaşılır. Çünkü Müslümanlar Mekke'de ilk dönemlerde iki vakit namaz kılıyorlardı. Sonra beş vakit emredildi.
İbn Hacer'e göre ise kelimesi şartiyyedir ve tekid manası vardır, yâni 'kesin cennete gitti' şeklinde anlaşılır.[2534[175]]
2- Bu rivayet öncekilerin durumlarını haber verme yanında iki vaktin (yâni sabah ve ikindi namazlarının) önemine dikkat çekmekte ve bir sonraki 58/928 nolu hadis de bunu kuvvetlendirmektedir. Doğrusunu Allah bilir.[2535[176]]

2529[170] Benna, agc, 11/220.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/323.
2530[171] Ebû Musa nisbeti için bk. Buharı, Mevâkît, 26; İbn Hacer de bu kişinin Ebû Musa el-Eş'arî olduğunu bildirdi. (Bk. İbn Hacer, age. 11/53)
2531[172] Sened:
Sahih: Müsned, IV/80, H.no:16676; Buhârî, Mevâkît, 26; Müslim, Mesâcid, 215 (Abdullah b. Ahmed b. Haııbel'in hocası Ebû Hâiid Hüdbe / Heddâb b. Hâiİd, Buhârî ve Müslim'in de hocasıdır); Dârimî, Salât, 136, H.no:1432 (Dârimî, bu iki vaktin sabah ve ikindi olduğunu belirtir); Ebû Bekir, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğludur. Bu zatın Umara olduğu da söylenir; ancak İbn Asâkir, Ahmed b. Hanbei'in Müsned'de rivayetlerine yer verdiği sahabenin isimlerini tertip ettiği eserinde (no:841) Ebû Mûsû el-Eş'arî olduğunu tercih eder. İbn Hacer de aynı tercihte bulunur. Bk.Fethu'l-Bâri, 11/66-68.
Daha Önce iki vakit namaz kılma şartıyla Hz.Peygamberin bir kişinin İslama girişini kabul ettiğine dair hadis geçmişti. İlgili rivayet İçin bk. 52/94.hadis.
Buhârî'nin senedinde Ebû Bekir b. Abdullah b. Kays olarak künyesiyle zikredilir. Abdullah b. Kays, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nİn ismidir. Dolayısıyla bu hadis Müsned'de Ebû Mûsâel-Eş'arî'nin Müsned'inde yer alsaydı daha İsabetli olurdu.
ibn Hacer, Hemmam'ın rivayetlerinde Ebû Cemre'nin şeyhi Ebû Bekir b. Abdullah'tır. Bu ise Ebû Bekir b. Umara b. Rueybe/Ruveybe es-Sekafî olduğunu zannedenlere zıttır. Müslim, Ebû Bekir b. Umâra'nın babası kanalı ile naklettiği şu rivayetini nakleder:
Bk. Müslim, Mesâcid, 213-214. Nesâî, Salât, 13, H.no:469; Bu lafız, manası aynı olmakla birlikte Ebû Musa'nın rivayetinin lafızlarından farklıdır. Doğrusu her ikisi de farklı hadistir. Bk. Fethu'l-Bârî, 11/68 (Mevâkît, 26'nııı şerhi). Umara'nın rivayeti İçin bir sonraki 58/928.hadise bk.
Fedâle el-Leysî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 60/930.hadis.
2532[173] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/323-324.
2533[174] Müslim, Mesâcid, 213.
2534[175] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/53; Suyûtî, Dîbûc 11/281; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, VI/184. Ancak İbnü'l-Esîrbu iki vaktin sabah ve akşam olduğunu zikretti. Bk.Nihâye 1/114.
2535[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/324.

58/928- Umâre b. Ruveybe (Radıyaiiahaanh) nakleder:[2536[177]]
Kendisine Basralılardan birisi:
'Rasûlullah'ın (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) sözünden duyduğunu bana naklet!' deyince o şöyle anlattı:
Rasûlullah'ın şöyle dediğini duydum:
"Güneş doğmadan önceki (sabah) ve batmadan önceki (ikindi) namazını kılan cehenneme girmez.[2537[178]] "
'Sen bunu gerçekten ondan duydun mu?[2538[179]]'
'Bunu kulaklarım duydu ve kalbim anladı (ezberledim).'
Soran kişi: 'Vallahi ben de onun böyle dediğini duydum' dedi.[2539[180]]

59/929- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[2540[181]]
RasÛlUİlah (Sallallalm aleyhi w sellem) buyurdu kî:
"Allah'ın nöbetleşe (yeryüzüne) inen melekleri vardır; gece melekleri ve gündüz melekleri. Bunlar (nöbet değişimi için) sabah ve ikindi namazları vaktinde buluşurlar. (Nöbeti biten) yanınızdaki[2541[182]] melek (sizin amellerinizle birlikte) Allah'a yükselir. Allah olayları en iyi bilen olduğu halde meleklere sorar:
'Kullarımı hangi hâlde bıraktınız?' Melekler (her seferinde) şöyle derler:
'(Kendilerinden) ayrıldığımızda namaz kılıyorlardı ve (yanlarına) vardığımızda da namaz kılıyorlardı.'"[2542[183]]

Açıklama

Bu melekler âlimlerin çoğunluğuna göre hafaza melekleridir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
' ...ve sizin üzerinizde koruyucular vardır, (onlar Öyle) şerefli/üstün kâtiplerdir ki yapmakta olduğunuz her şeyi bilirler.' (İnfilâr 82/10-12)
Kirâmen Kâtibin insanların yanından ayrılmayan, nöbetleşe duran meleklerdir ki onların yaptıklarını kaydederler. Enes b. Mâlik'in rivayetinde Rasûlullah dedi ki:
"Hafaza melekleri kaydettiklerini Allah'a ulaştırırlar; (o kulun amellerinin yazıldığı) sayfanın başından sonuna kadar istiğfar vardır. Allah da kulunun bu sayfadaki günahlarını affeder."[2543[184]]
Ebû Hüreyre'nin rivayetinde Rasûlullah şöyle dedi:
"Allah'ın bazı melekleri var ki baktıkları insan oğlunu tanırlar;
Allah'a itaat eden bir kula bakarlar ve onu aralarında konuşurlar, şöyle derler:s Filan bu gece kurtuldu.' "
Günah işleyene de bakıp aralarında konuşurlar, şöyle derler: 'Filan bu gece helak oldu.'[2544[185]]
Ancak başka meleklerdir diyenler de vardır. Herhalde bu melekler insanların amellerini kontrol edip, özellikle namaz kılmalarını takip eden meleklerdir.
Rasûlullah efendimizin meleklerin buluştuğu vakitleri açıklayıp, bu vakitteki İbâdeti hatırlatması bizim için bir nimettir, bunu değerlendirmeliyiz.
Meleklerin buluştuğu vaktin, ilk namaz vakti olması kuvvetle muhtemeldir. Bu da namazların ilk

---

2536[177] Sened:
Sahih: Müsned, IV/261, H.no:18213; Diğer rivayetler: IV/136, H.no:17l54; IV/261, H.no:18214; IV/I36, H.no:17156-17J57:
Müslim, Mesâcid, 213 ziyadesiyle; £ûh Z?âvi«/, Salât, 9, H.no:427; f, Salât, 13,21, H.no:469, 485;
Fedâle el-Leysî'den (Radıyaltahü anlı) şahidi için bk. 60/930.hadis. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 57/927.hadis.
2537[178] Bİr rivayette; girmeyecek, şeklinde geçmektedir.
2538[179] Bir rivayette de; Rasûlullah 'tan duydun mu? şeklindedir.
2539[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/324-325.
2540[181] Sened:
Sahih: Müsned, 11/257, H.no:7483; Benzer rivayetler: 11/396, H.no:9124; 11/266, H.no:7601 (Bu iki rivayet 123/993.had isle zikredilecektir); H/344, H.no:8519; 11/233, H.no:7185; 11/474, H.no:10089; Mâlik, Kasru's-salât, 82; Bıthârî, Mevâkît, 16; Müslim, Mesâcid, 210; NesÛİ, Salât,2i,H.no:483;
Ayrıca 123/993.hadisebk.
2541[182] Diğer rivayette, yanınızda geceleyen, şeklinde nakledildi.
2542[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/325-326.
2543[184] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid. IX/2O8 (Bezzar'dan naklen); Beyhakî, Şuabu'l-iman, V/392, No:7053; Deylemî, Firdevs, IV/54, No: 6170.
2544[185] Heysemî, age., X/226 (Bezzar'dan naklen ve bazı ruvâtı meçhul)

vaktinde ve cemaatle kılınmasının önemini göstermektedir.2545[186]

60/930- Fadâle el-Leysî'den (Radıyaiiahü anh):2546[187]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanına geldim, Müslüman oldum ve bana (İslâmı) öğretti, beş vakit namazın vakitlerine kadar (birçok şeyi) öğretti. Ben:
'Bunlar benim meşgul olduğum vakitler. Bana hepsini içine alan bir şeyler söyle!' deyince şöyle buyurdu:
"Eğer bunlardan geri kalırsan, kesinlikle İki asır (namazından) geri kalma!"
'İki asır (namazı) nedir?' "Sabah2547[188] ve ikindi namazı.2548[189]"
NOT: Burada İki vaktin zikredilmesi diğerlerinin yerine geçer şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira bu anlayış İslâm'ın kesin deliller ve icma ile sabit olan beş vakit emrine aykırıdır ya da o sahabiye has bir ruhsattır.2549[190]
Bu rivayette bizim için geçerli olan iki vaktin önemine dikkat çekilmiş olmasıdır.
Bu hadis 52/94.hadisi de açıklamaktadır.2550[191]

61/931- Cerir b. Abdullah'tan (Radıydiahn anh):2551[192]
Bir dolunay2552[193] gecesi Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) yarımdaydık. Şöyle buyurdu:
"Şu anda (gökteki parlak) ayı gördüğünüz gibi izzet ve celâl sahibi RabbinİzÎ de kesinlikle göreceksiniz, O'nu görmek için birbirinizi rahatsız etmeyeceksiniz. Eğer güneş doğmadan ve batmadan önceki iki namazı kaçırmamayı2553[194] gerçekleştirebilirseniz (bu mükafat size verilecek)."
Sonra (Râvi Cerir)2554[195] şu âyeti okudu:
'...Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile teşbih et!2555[196]'
§RâviIerden (Şu'be): rivayette "gücünüz yettiği" ibaresinin bulunup bulunmadığından şüphe ettiğini

---

2545[186] Aynî, Umdetü'l-kârî, IH/44; Bennâ, age., 11/221.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/326.
2546[187] Sened:
Sahih: Müsned, İV/344, H.ııo:18925; Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Harb b. Ebu'l-Esved, Abdullah b. Fedâle'den, o da babası Fedâle'den (Radıyallahü anlı) naklettiği görülmekledir:
Bk. Cö« Dâvd(/, Salât, 9, H.no:428. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIU/319, H.no: 826; Hâkim, 1/69, H.no:51 (Zehebî, hadisin senedindeki râvilerden Hüseyin'e muhalefet edildiğini söyler); Bennâ ise hadisin isnadının hasen olduğunu ifade eder. 'Bk.Bulûğtt'l-emânî, 11/222.
Suyûtî, hadisi Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî'ye nispet ederek sahih hükmü verir. Münâvî ise her hangi bir talikte bulunmaz. Bk. el-Câmiu 's-sağir, H.no:3657; Feyzu'l-kadîr, M/485.
Fedâle el-Leysî'nin babasının isminde ihtilâf edildi. Fedâle b. Abdullah, Fedâle b. Vehb, Fedâle b. Umeyr. Bu sahâbî Mekke'nin fethinde putların kırılışını şu dizelerinde ifade eden kişidir:
Muhammed ve ordusunun putları kırdığı gün fethi görmediysen,
Allah 'm nurunun apaçık doğduğunu, şirkin yüzünü ise karanlığın kapladığım mutlaka göreceksin.
Bk.İbnü'1-Esİr, Üsdü'1-ğâbe, IV/347-348, Trc.no:4233.
Hadis şâhidleri ile sahih li gayrihî seviyesine yükselir.
a-Müphem bir sahâbiden (Radiyatlalıii anh): Müsned, V/24-25, H.no:20I65; V/363, H.no:22974. Ahmed eş-Şeybânî, 11/195, H.no:94I. Muâviye el-Leysî başlığı altında bu hadise yer veren Ahmed eş-Şeybânî buradaki müphem sahâbînin bu zât olduğunu ve bu şahsı tercih ettiğini göstermektedir (52/94.hadis). Bu müphem sahâbinin Fedâle el-Leysî olma İhtimâli de vardır. 60/930 ve 52/94.hadİsleri karşılaştırınız.
b-Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 57/927.hadi s.
c-Umâra b. Rueybe/Ruveybe es-Sekafî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 58/928.hadis.
2547[188] Bk. Hâkim, Müstedrek, 1/68; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûdlim.
2548[189] Günün İki uç kısmına iki asır denmesi bu vakitlerin gündüz ve gecenin değiştiği vakitlerden olduğu İçindir. İki ismin birleştirilerek kullanımı Arapçada tağlib olarak bilinir, meselâ; "Ebeveyn" (anne ve baba), "Umerayn" (Hz.Ebû Bekir ve Ömer), "Kamerayn" (güneş ve ay) gibi... Bk.Bennâ, age., 11/223; İbnü'l-Esîr, Nihâye, III/223 ("Asr" maddesi).
2549[190] Seheranfûrî, Bezlü'l-mechûd, IH/232.
2550[191] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/327-328.
2551[192] Sened:
Sahih: Miisned, IV/360, H.no:19090: Benzer rivayetler: IV/362, H.no:19105; İV/365-366, H.no:19148; Buhârt, Mevâkît, 16, 26; Ezan, 129; Tefsir, 50/2; Tevlıîd, 24; Müslim, Mesâcid, 211-212 lafzıyla; Ebû Dâvûd, Sünnet, 19, H.no:4729; ziyadesiyle; Tirmizî, Sıfatü'l-
cennc, 16, H.no:2551 (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:177; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, 11/294, H.no:2224-2230;
Ru'yetullah (Allah'ın âhirettc görülmesi) ile İlgili rivayetler bu eserin son cildinde en son konu olarak ele alınacaktır. Bennâ, bu eserin hürmetine, Allah'ı âhirette görebilme niyeti İle bu konuyu eserin sonuna ek bir konu olarak ilâve etmiş; fakat Bennâ bu hadisi o konuda ele almamıştır. Diğer hadisler için bk.514-518/12104-12108).
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, 111/16, H.no:11062;
Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahii anlı) şahidi için bk. Müsned, 11/389. H.no:9035; 11/275, H.no:7703; Buhârî, Rikâk. 52; Müslim, îmân, 299; Ebû Dâvûd, Sünnet, 19, H.no:4730.
2552[193] Bk.Râzi, Muhtûru's-sıhâh 43; Diğer rivayette de bu mana bulunmaktadır. (Bk. Ebû Davûd, Sünnetl9, No: 4729)
2553[194] Lafiz manası, mağlup olmamaya gücünüz yeterse, şeklindedir.
2554[195] Âyeti okuyan râvi Cerir'dir. Bk. Müslim, Mesâcid, 211.
2555[196] Kâf 50/39.

belirtti.2556[197]

* Nafile Namazların Önemi Ve Farz Namazların Eksiğini Gidermesi

62/932- Ebû Umâme'den (Radıyaiiahu anh):2557[198]
RaSÛlUİlah (Saltallahü aleyhi ve sellemjdtdİ ki:
"Bir kula, kılacağı iki rekat namazdan daha faziletli bir ibadet emredilmemiştir.2558[199] Erdemli olma (huyu) namazda olduğu sürece o kulun başından aşağı saçılır. Kullar Allah'a, ondan gelen (Kur'ân'la olduğu) gibi (daha çabuk) başka bir şeyle yaklaşamazlar."2559[200]

63/933- Asım b. Amr el-Becelî:2560[201]
Hz. Ömer'e (RadıyaiiahUanh) soru soran topluluktaki bir kişiden nakleder: Onlar Hz. Ömer'e:
'Biz sana üç şeyi sormak için geldik:
Bir kişinin evinde nafile namaz kılması,
Cünüplükten dolayı gusül almak ve
Kişinin hayızhyken karısı ile yapabileceği uygun olan şeyler nelerdir ?' dediler.
Hz. Ömer onlara:
"Siz sihirbaz mısınız yoksa?2561[202] Sorduğunuz bu şeyleri, Rasûlullah'a sordu-ğumdcaı beri kimse bana sormamıştı: Hz. Peygamber (Sallaihha aleyhi ve seilem) dedi ki:
"Bir kişinin evinde nafile namaz kılması nurdur, dileyen evini nurlandırır.
Cünüplükten gusül alma konusuna gelince, (önce) tenasül uzvunu yıkar, sonra abdest alır ve başından (aşağı) üç kere su döker,
Hayıziı karısından ise izar/peştemal üzerinden faydalanır2562[203]" dedi.2563[204]

64/934- Enes b. Hakîm ed-Dabbî'den:2564[205]

2556[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/328-329.
2557[198] Sened:
Hasen: Müsned, V/268, H.no:222O7; Tİrmizî'nin metninde "yani Kur'ân" -.-ifâdesinin râvilerden Ebu'n-Nadr'a âit olduğu kayıtlıdır. Bk.Tirmizt, Fezâilü'l-Kur'ân, 17, H.no:2911 (Hadis gariptir. Bekir b. Huneys hakkında Abdullah b. Mübarek tenkidde bulundu, son zamanlarında onu terk etti. Fakat hadis Cübeyr b. Nüfeyr tarafından da nakledilir); Cübeyr b. Nüfeyr'den de mürsel olarak nakledilen bu hadis şudur:
Tirmizt, Fezâilü'i-Kur'ân, 17, H.no:2912. Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, VIII/151, H.no:7657; Bekir b. Huneys'in Tirmizî iki, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel birer rivayetini nakleder. İbn Mâce'nin rivayetinde Bûsırî bu zatın zayıf olduğunu belirtir. Bk. İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:229 (İsnadı zayıftır. Çünkü senedinde yer alan râvilerden Dâvûd b. ez-Zibrikân, Bekir b. Huneys ve Abdurrahman b. Ziyâd zayıftırlar); Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Ük.el-Câmiu's-sağît; H.no:7803; Münâvî, ise Tİrmizî'nin az önce verdiğimiz görüşlerini aktararak Zehebî'nin " (Bekir b. Huneys) zayıftır" hükmünü hatırlatır. Bk. Feyzu'l-kadtr, V/531. Zehebî'nin hükmü için bk. Kâşif, Trc.no:624; İbn Hacer ise sadûk kabul eder, fakat hatalarının bulunduğunu söyler. Ancak İbn Hıbbân'ın tenkidde haddi aştığını da ilâve eder. Bk.Takrîb, Trc.no:7.39; İbn Hıbbân, Kitâbil'l-Mecrûhtn, I/f 90.
Heysemî, senedinde Leys b. EbîSüleym'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', H/250.
2558[199] Lafız olarak, izin verilmemiştir.
2559[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/329-330.
2560[201] Sened:
Hasen: Miisned, 1/14, H.no: 86; Abdürrezzâk,V25&, H.no:988; Tayûlist, s.ll, 20, H.no:49, 137; Saîd b. Mansûr, Sünen, 11/111, H.no:2143; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 11/61, H.no:6460; HI/531-532; İbnü'1-Ca'd, AfOsnerf, s.373, H.no:2568; Tahâyî, Şerhu meâni'l-âsâr, 111/36-37; İbn Mâce, İkâme, 186, H.no:1375 (Bûsırî Zevâid'de: "Asını b. Amr el-Becelî'nin zayıf olduğunu belirterek bu râviyİ Ukaylî'nin Duafâ'sında zikrettiğini, Buhürî'nin ise: "Hadisi sabit değildir" dediğini" söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, ÎI/8) İbn Mâce'nin bu rivayetinde sadece evdeki namaz meselesi bulunmaktadır. Ayrıca İkinci rivayetinde Asım b. Amr el-Becelî'nin Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr'den naklettiği kayıtlıdır:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/312; Makdisî, Muhtara, 1/374-376, H.no:260-261 (İsnadı sahih);
Âsim b. Amr el-Becelî'nin Ahmed b. Hanbel sekiz (I/1J5, IH/67, 375, 376, 381, V/259, 329), îbn Mâce bir rivayetini nakleder. Zehebî, Ebû Hâtim'den naklen "sadûk", İbn Hacer de "sadûk" hükmü verir. Ancak şîİIikle suçlandığını belirtir. Bk.Kuşif, Trc.no:2514; Takrîb, Trc.no:3073; Asım b. Amr el-Becelî'nin rivayet ettiği kimse (hocası) belli olmadığı (müphem olduğu) için hadîsin senedi zayıftır. İbn Hazm, hadisin mevsûl ve mürsel olarak nakledildiğini mevsul yolla gelenin isnadının sahih olduğunu ifâde eder. Bk. Muhallâ, 11/178-
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbei tarafından müphem bir isimle, Taberânî'nin Evsat'ında müphem râvinin açılımı (Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr) ile, Ebû Ya'lâ'nın ise aynı senedle naklettiğini belirtir ve Ebû Ya'lâ'nın senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel'in de râvilerinin sika olduklarını fakat müphem isim bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', I/270-27I.
Fakat biz hadisi Taberânî'nİn Evsat'ında ve Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde bulamadık. Müphem râvinin başka tariklerde Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hadisin isnadının kuvvetlendiğini gösterir.
Ayrıca 455/763. hadiste zikredildi.
2561[202] Bu sözde Hz. Ömer'in taaccübü görülmektedir. Sözün gelişi olarak söylenen, sihirbaz mısınız? cümlesi tuhaf şeylerde kullanılır.
2562[203] Yani hayız ya da nifas döneminde bir kişi karısının ancak göbekten yukarı kısmına dokunabilir.
2563[204] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/330-331.
2564[205] Sened:
Sahih: Müsned, H/425, H.no:9462 (Seneddeki İsmail, İbn Uleyye'dir); İkinci rivayet: 11/290, H.no:7889; Ebû Dâvûd, Salât, 145, H.no:864-865 (Ebû Davud'un ikinci rivayetini Ebü Hüreyre'den (liadıyaUahii anlı) nakleden Süleyt oğullarından biridir); Tİrmizî'nin rivayetinde ise Enes b. Hakim değil, Hureys b. Kabîsa (meşhur olan

Kendisi Ziyad (ya da İbn Ziyad) zamanında onun şerrinden korkup Medine'ye geldi ve Ebû Hüreyre (Radıyaiiahaanlı) ile karşılaştı.
(Enes sözüne şöyle devam etti:)
Ebû Hüreyre benimle birleşen nesebini açıkladı ve ben de nesebimin onunla birleştiğini tasdik ettim.2565[206] Bana dedi ki:
'Ey genç! Rasûlullah'tan sana bir hadis nakledeyim mi? Belki Allah onunla sana bazı faydalar bahşeder' Tabii, Allah sana rahmet etsin, (buyurun)!'
{Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu;)
"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel (farz) namazlardır. İzzet ve celâl sahibi Rabbimiz bildiği halde meleklere der ki:
'Kulumun (farz) namazlarına bakın! Tamamlamış mı, eksik
var mı?' Eğer tam ise tam olarak yazılır. Ama bir şeyi eksiltmiş (eksik yapmış) ise Allah şöyle der:
xBakın bakalım, kulumun nafile namazları var mı?' Eğer nafile namazları varsa şöyle der:
'Kulumun farzdan eksiklerini2566[207] nafileleriyle tamamlayın!'
Sonra diğer amellerine bu şekilde bakılır/sorgulanır."'
§Râvilerden Yûnus: Sanıyorum râvi Rasûlullah'ın ismini zikretti, diye bildirdi.2567[208]
§Enes b. Hakîm'den başka tarikle gelen ikinci rivayet: Bana Ebû Hüreyre (Radıyaiiahüanh) dedi ki:
'Memleketinin halkına gittiğinde onlara şunu haber ver: Ben Rasûlullah'in (Sailallahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini İşittim:
"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel farz namazlarıdır. Eğer tamsa (bundan kurtulmuştur), değilse nafile namazlarından ilave edilir (tamamlanır). Sonra diğer farz amellerde de bu şekilde davranılır.'"2568[209]

65/935- Yahya b. Ya'mer, Hz. Peygamber'in bir sahabisinden nakleder:2569[210]
Rasûlullah (Sattaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel (farz) namazıdır. Eğer tam olarak kılmışsa tam olarak yazılır. Ama tam kılmamışsa; izzet ve celâl sahibi Allah der ki:
'Bakırı bakalım, kulumun nafile namazları var mı? Onunla farzları tamamlayın!'
Sonra zekâta böyle bakılır, peşinden diğer amelleri de bu şekilde ele alınır/sorgulanır."
NOT: Bu hadislerden namazın ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Zira Müslümanlara ilk sorulan

---

ismine göre Kabîsa b. Hureys) Ebû Hüreyre'den (Radıyallalıü anlı) nakilde bulunan râvİdir, Tirmizî, Salât, 188, H.no:413:
(Tirmizî bu konuda Temim ed-Dârî'den (Radıyallahü anlı) de bir rivayetin bulunduğuna işaret eder ve hadisin "hasen-garib" olduğuna hükmeder); Nesâî, Salât, 9, H.no:462-465 (Nesâî'nin üç rivayetinden ilkini Hureys b. Kabîsa, ikincisini Ebû Rafi'
Nüfey' b. Rafi' el-Medenî, üçüncüsünü ise Yalıya b. Ya'mer el-Basrî el-Kaysî'ye nisbet eder. Bunlai" Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) nakleden zatlardır); İbn Mâce, İkâme, 202, H.no:1425;
Hadis âlimleri, Enes b. Hakîm ed-Dabbî zayıflığına rağmen hadisini kabul etmişlerdir. Ahmed Muhammed Şâkİr, H/290, H.no:7889.hadis için sahih hükmü vermiş, fakat çalışmasına devam eden Hamza Ahmed, 11/425, H.no:9462.hadis için lıasen hükmü vermiştir.
Ahmed Muhammed Şâkir, Buhârî ve İbn Ebî Hâtim'in bu râvîyi cerh etmediğini, İbn Hıbban'ın ise Sikat'mda saydığını ifâde eder.
Hadis, bazı isnadlannda mevkuf," bazı isnadlannda merfû olarak nakledilir. Mevkuflar bu merfû rivayetlerle mevsûl hâle gelmiş olurlar.
Senedlerin bir kısmında Hasan el-Basrî, yanlışlıkla Hasan b. Ziyâd olarak verilmiştir. İsminde kalb bulunan râvide ise Kabîsa b. Hureys tercih edilmiştir. Buhârî ve İbn Ebî Hatim bu râvîyi cerh etmezler. İbn Hıbban İse Sikat'ında zikreder.
Temim ed-Dârî'den (Radtyaltahüanh) şahidi için bk. 65/93 5.1ı adi s.
2565[206] İbn Hacer, Fethul-Bârî, VII/446; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/82; Ebû Davud rivayetinde şeklinde şeddeli ya da şeddesiz olarak geçmektedir. Muhiddin AbdÜlhamit'in açıkladığına göre, benimle birleşen nesebini açıkladı ve onları tek nesepte birleştirdi, şeklinde anlamak gerekir. Bk. Ebû Dâvûd, Salat, 145 (1/540)
2566[207] Ya da rükunlarına uygun kılmadıkları, olabilir.
2567[208] RâvÎlerden Yûnus burada rivayetin merfu olmasında şüphe etti. Ancak başka tarikten gelen ikinci rivayette merfu olduğu anlaşılmaktadır.
2568[209] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/331-333.
2569[210] Sened:
Sahih: Müsned, IV/65, H.no:16567; Mükerrerleri: V/377, H.no:23096; IV/103, H.no:16886-16888 (Yukarıda metnini verdiğimiz hadis ile aynı sened ve metne haizdir. Ancak bu rivayette şöyle bir ek vardır):
Benzer rivayet için bk. V/72, H.no:20570 (Yalıya b. Ya'mer, müphem bir sahâbîden
nakleder). Sahâbisi belli olmayan bu riv5yetİ Temim ed-Dârî'nin hadisi İle karşılaştırdığımızda bilinmeyen bu sahabinin Temim ed-Dârî olma ihtimali kuvvetleniyor. Şunu da unutmamak gerekir: "Sahabinin bilinmemesi hadise hiçbir zarar vermez". Temim ed-Dârî'nîn bu rivayeti:
Bk. Müsned, V/103, H.no:16891; AflMifc Kasru's-salat, 89 (Bu rivayet Yahya b. Saîd'den mürsel olarak aynı anlamda nakledilen bir nakildir); Ebû Dâvûd, Salât, 145, H.no:866; İbn Mûce, İkâme, 202, H.no:1426; Dârimî, Salât, 91, H.no:1362:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/51, H.no:l'255-1256.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anlı) şahidi:
z, Tahrîmü'd-dem, 2, H.no:3989; b-Enes'ten (Radıyallahii mıh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-ev$at, 11/240, H.no:1859;
c-Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi için bir önceki 64/934.hadise bk.

soru farz namazların tam ya da eksik olmasıdır. Eksik ise Allah'ın rahmetinin bir tecellisi olarak nafilelerle tamamlanır.
Farz namazlardaki eksiklik iki şekilde olabilir:
a- Kıhnan namazların eksik ya da şartlarına uygun kilınmaması.
b- Ya da bazı vakitlerde namaz kilınmaması,
Bir Müslümanın yapması gereken, farzlara ve haramlara dikkat etmesi, ayrıca mümkün olduğu kadar nafile İbadetlere devam etmesidir.2570[211]

* Namaz Emrini Önemsememe Ve Vaktinde Kılmama İle İlgili Tehdit

Allah Teâlâ buyurdu:
'Namazları koruyun/devam edin ve Özellikle orta namazını (koruyun)! İtaat eden (kullar) olarak Allah için (kıyama/namaza) durun!' (Bakara2/238).2571[212]

66/936- Hârice b. Abdullah b. Süleyman b. Zeyd b. Sabit babası Abdullah'tan:2572[213]
Hârice b. Zeyd'le2573[214] birlikte öğle namazını (kılıp) çıktık ve Enes b. Mâlik'in (Radtyaitaha ank) yanına girdik. (Yanındaki hizmetli kadına) dedi ki:
'Ey Câriye! Bak bakalım, namaz vakti oldu muT Cariye:
'Evet' deyince biz:
'İmamla beraber öğle namazını şimdi kılmıştık' dedik. Enes b. Mâlik kalktı ve ikindi namazını kıldı, sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiudiaha aleyhi ve seüem) ile birlikte namazı işte böyle (ilk vaktinde) kılıyorduk.'
NOT: Enes b. Mâlik bu rivayette namaz vaktini geciktirenleri ince bir dille tenkit etmiştir. Zira Sünnet'e uygun olan, namazı ilk vaktinde kılmaktır.
Burada ayrıca sahabenin eğitim metodunu görüyoruz. Bir hareketin doğrusunu önce gösterip, sonra da bunu Rasûlullah'tan böyle gördük, şeklinde kaynağını zikretmektedirler. Yeniden doğru İslâm'a ulaşmak (tecdîd) İçin mutlaka Kur'ân ve Sunnet'in kaynak kabul edildiği ilmî anlayışa dönmeliyiz.2574[215]

67/937- îbn Abbas'ın mevlâsı Ziyad b. Ebû Ziyad anlattı:2575[216]
Medine valisi Hişam b. İsmail insanlara öğle namazını kıldırdıktan sonra ben ve Ömer oradan ayrıldık. (Elem verici) hastalığa yakalanan Amr b. Abdullah b. Ebû Talha'yı ziyarete gittik. (Onun yanına varınca) daha oturmadan ayakta durumu sorduk.
Sonra oradan ayrılıp evi, Ebû Talha'nın evinin bitişiğinde olan Enes b. Mâlik'in (Radtyaiiahu anfiüm) yanına vardık, biz oturduğumuzda (onun) cariye(si) geldi ve :

2570[211] Mubarekfûrî, Tuhfetü't-ahvezl ü/384; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 111/87; Bennâ, age., 11/225.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/334-335.
2571[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/335.
2572[213] Sened:
Hasen: Miisned, III/214, H.no:13172; Benzer rivayetler için bk. III/149, H.no:12448; III/185, H.no: 12864: III/102-103, H.no:11938; III/247, H.no:I3523; Mâlik, Kur'ân, 46; Buharı, Mevâkît, 13; Müslim, MesScid, 195-L96:
Ebu Davud, Salât, 5, H.no:413; Tirmia, Salât, 6, H.no:160 (lıasen-sahih); W^«f, Mevâkît, 8, H.no:507-509; Bennâ İse hadisin isnadının lıasen olduğunu İfade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 117226.
Ayrıca bir sonraki 67/937.hadisle karşılaştırınız.
2573[214] Yani oğlu ile. Babası, Haıice'yİ kendisine değil de atası Zeyd'e nisbet etti. Zira o günkü kullanımda bu şekilde meşhur olmuştu. Belki de salıabî torunu olduğunu göstermek için böyle kullanılıyordu. Bk. Bennâ, age. II/225.
2574[215] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/335-336.
2575[216] Sened:
Sahih: Müsned, III/237, H.no:13417; Hadis bu uzun şekli ile sadece bu rivayette geçmektedir. Hadisin son bölümü ki merfû olan bu kısmıdır. Bu bölüm için bk. Müsned, 111/130, H.no:12262; m/131, H.no:12274; 111/193, H.no:12944; 111/218, H.no:13220; m/278, H.no:13885; (Mükerreri: 111/222, H.no:I3252); 111/223, H.no:13269; IÜ/124, H.no:l2185; 01/274-275, H.no:13843; m/283, H.no:I3949; Buhûrî, Rikâk, 39; Müslim, Filen, 133-135; Tirmizî, Fiten, 39, H.no:2214 (hasen-sohih); Dârimt, Rikâk, 46, H.no:2762;
Muhammed b. İshak b. Yesâr (v.150/767) tahdis sigası ile nakletmiştir.
Senedde Ziyâd b. Ebû Ziyâd'ın İbn Abbas'ın mevlâsı olduğu belirtilmektedir. İmam Mizzî ve bâzı âlimler bu zâtın İbn Abbas değil, Abdullah b. Ayyaş b. Ebû Rebîa olduğunu ifade ederler.
BÎr önceki 66/93ö.hadİsle karşılaştırınız.

'Namaz'(vakti), ey Ebû Hamza!' dedi. Biz:
'Allah sana rahmet etsin! Hangi namaz?' deyince Enes b. Mâlik:
'İkindi namazı' diye cevap verdi.
'Biz Öğleyi şimdi kıldık.'
'Namazın (ilk vaktini) terk ettiniz, hatta onu unuttunuz (veya onu unutturuldunuz da terk ettiniz). Ben Rasûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) şehadet ve orta parmağım uzatarak/birleştirerek!2576[217]:
"İşte şu ikisi gibi kıyametin bize (yakın) olduğu bir zamanda ben gönderildim" dediğini duydum..'
NOT: Enes b. Mâlik bu kişilere Rasûlullah'ın kıyamet yakındır, manasındaki hadisini naklederek, insanın ne zaman öleceği veya kıyametin ne zaman kopacağının belli olmadığını, ama yakın olduğunu bildirmiş ve namazların ilk vaktinde kılınmasının önemine dikkat çekmiştir.2577[218]

68/938- Hz. Ali'den (Radıyallahüanh): 2578[219]
RaSÛlUİIah (Sattallahii aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Ey Ali! Üç şey var ki onları geciktirme:
Vakti geldiğinde namaz,
Hazır olduğunda cenaze,
Bekâr kız/dul kadın2579[220] kendisine denk bir eş bulduğunda."2580[221]

69/939- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radtyau anh):2581[222]
Bir kişi Rasûlullah'a geldi ve şöyle dedi:
'Filan kişi dün gece, uyuyup kaldığı için namaz kılamamış.' Rasûlullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buy urdu!
"İşte şu şeytan, onun bir kulağına (ya da iki kulağına) bevletmiş."2582[223]

70/940- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahtı anh):2583[224]
Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve scilem) yanından bir kişiden bahsettiler ya da o kişi hakkında şöyle diyerek konuştular:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Filan kişi dün gece, uyuyup kaldığı için namaz kılamadan sabaha ulaşmış.' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Şeytan onun kulağına bevletmiş."
§İkinci rivayette: 'Hiç namaz kılmadı...' ziyadesi ile gelmiştir.
§Râvilerden Yûnus, Hasan Basrî'nin şu sözünü nakletti: 'Vallahi onun bevli kesinlikle ağırdır.'2584[225]

2576[217] Rasûlullah'ın parmaklarını birleştirmesi ile igili rivayetler için bk. Buhârî, Talak 25; Müslim, Cuma 43, Filen 135; Tinnizi, Filen 39.
2577[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/336-337.
2578[219] Sened:
Hasen: Müsned, 1/105, H.no:828; Timıizj, Salât, 13, H.no:171 (Tirmizî hadisin hasen-garib olduğunu söyler. Ahmed Muhammed Şâkir ise Sünen'in şerhinde isnadının sahih, râvilerinin ise sika olduklarını ifade eder); Cenâiz, 73, H.no:1075 (Tirmizî isnadının garİb olduğunu söyler, fakat senedi muttasıl olarak kabul etmez); İbn Mâce, Cenâiz, 18, H.no:1486 (Sadece cenaze ile ilgili bölümünü nakleder); Bennâ hadisi Hâkim ve ibn Hıbbân'a da nisbet ederek Tirmizî'nin Saîd b. Abdullah el-Cühenî'nİn meçhul olması sebebiyle hadisi illetli gösterdiğini; fakat İbn Hıbbân'ın bu râviyi Sikât'ında zikrettiğini söyler. Ömer b. Ali b. Ebö Tâlib'in babası Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) semamın ihtilaflı olduğunu, ancak Ebû Hâtim'in semamın olduğununa dair bilgi verdiğini de sözlerine ekler. Bk.Bülûğu'l-emânt, 11/132.
Ahmed Muhammed Şâkİr İsnadının sahih olduğunu söyler. Senedindeki Saîd b. Abdullah el-Cühenî, Mısırlıdır ve sikadır. İbn Hıbbân SÎkât'ta bu râviye yer verir. Ömer b. Ali b. Ebû Tâlib ise tabiinden sika biridir. Hz. Ali'nin oğludur. Kendisine Ömer İsmini veren de Hz.Ömer'dir.
2579[220] Bu mana için bk. Razi, Mıthtâru's-sıhah 36.
2580[221] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/338.
2581[222] Sened:
Sahih: Müsned, 1/375, H.no:3557; Benzer rivayet için bk. 1/427, H.no:4059; Buhârî, Teheccüd, 13; Bed'ü'1-halk, H.no:ll; Müslim, Salâtü'î-müsâfirîn, 205; Nesâî, Kıyâmü'I-leyl, 5, H.no:1606-1607; İbn Mâce, İkâme, 174, H.no:1330;
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki (70/940.) hadise bk.
2582[223] Yani ona galip gelmiş ve alay etmiş, sonunda onu Allah'a İbadetten men etmiş. Bk. Bennâ, age. U/227.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/338-339.
2583[224] Sened:
Sahih: Müsned, 11/260, H.no:7528; İkinci rivayet: 11/427, H.no:9484; Bennâ Münzirî'den naklen hadisin İsnadının sahih olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/227. Heysemî İkinci rivayeti verir ve sahih hadis ricali İle nakledildiğini söyler. Bk.Mecma\ 11/262.
Hadisin İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bir önceki (69/939.) hadise bk.
2584[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/339.

71/941- Şeddâd b. Evs'ten (Radıyaüahu anh):2585[226]

Hz. Peygamber (Saiiaüahtı aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:

"Benden sonra namazı vaktinden geciktirerek2586[227] (kıldıracak) imamlar/ başkanlar olacak. Siz namazı vaktinde kılın, onlarla kıldığınız namaz da nafile2587[228] olsun!"2588[229]

72/942- Asım b. Ubeydullah'tan:2589[230]

(O da Abdullah b. Âmir b. Rebîa aracılığı ile Abdullah'ın babası Âmir b. Rebîa'dan (RadıyaUahüanh):

Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:

"Benden sonra namazı vaktinde kılan ve geciktiren başkanlar olacaktır. Eğer vaktinde kılarlarsa onlarla kılın! Onlarla kıldığınızda size ve onlara sevap vardır. (Ancak) vaktini geciktirerek kıldırırlarsa, onlarla namaz kılın! Size sevabı, onlara günahı vardır. Kim İslâm cemaatından ayrılırsa cahiliye (ehli) gibi ölür. Kim sözünü/biatini (haksız yere) bozar da bu hâl üzere ölürse kıyamet günü (yanında) delili olmadan gelir."2590[231]

73/943- Ka'b b. Ucre'den (RadıyaiiaM anh):2591[232]

Ben (ve arkadaşlarım) Rasûlullah'ın mescidinde sırtımız mescidin kıblesine dayanmış olarak oturuyorduk, bunlar yedi kişi olup dördü mevlâlarımız2592[233] ve üçü Arap kardeşlerimizdendi. O anda

---

2585[226] Sened:

Sahih: Mümed, IV/124, H.no:17058; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/287, H.no:7155; Heysemî, senedinde yer alan Râşid b. Davud'un Dârekutnî tarafından zayıf; İbn Maîn, Duhaym ve İbn Hıbbân tarafından da sika sayıldığını söyler. Bk.Mecma', 1/324-325.

a-Ebû Zer'den (Radıyaliahü anlı) şahidi: Müsned, V/159, H.no:2)311-213I2 (sahih); V/I61, H.no:21321; İV/171, H.no:21393; V/149, H.no:21221:

Bu rivayetin müselsel şekli de vardır: Müsned, V/160, H.no:21316 (Bu rivayet 1499/2369 ve 390/11279.hadislerde zikredilecektir); Yine Ebû Zer'den farklı bir rivayet 33/11623.hadiste zikredilecektir: {Müsned, V/163, H.no:21337). Diğer rivayetler için bk. V/147, H.no:21203; V/168, H.no:21370-21371; V/169, H.no:21382; V/157, H.no:21285; Müslim, Mesâcid, 238-244; Ebû Dûvûd, Salât, 10, H.no:431; Tirmizî, Salât, 15, H.no:176 (Tirmizî: "Bu konuda İbn Mes'ûd ve Ubâde b. es-Sâmit'ten (Radıyaliahüanlı) de nakiller vardır ve Ebû Zer hadisi hasendir" derken, Ahmed Muhammed Şâkir ise "hayır, hasen değil, sahihtir" der); Nesât, İmame, 2, 55, H.no:776, 857; İbn Mâcey İkâme, 150, H.no:1256; Dârimt, Salât, 25, H.no:1230-1231; Taberânî, el-Mu'cemîl'l-kebtr, U/151, H.no:1633. Ebû Zerr'e yapılan tavsiyeler için bk.33/11623, 79/8140, 80-81/10969- I0970.hadisler...

b-Ubâde b. es-Sâmit'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 1500/237O.hadis {Müsned, V/329, H.no:22686; Benzer rivayetler: V/314, H.no:22580-22581; V/315, H.no:22589-22590; V/315, H.no:22585; VI/7, H.no: 23340; Ebû Dâvûd, Salât, 10, H.no:433; İbn Mâce, İkâme, 150,H.no:1257)

c-Âsıın b. Ubeyd (Âmir b. Rabîa)'dan (Radtyallahü anh) şahidi: Bir sonraki (72/942.) hadise bk.

d-Ukbe b. Âmir'den (Radıyaliahü anh) şahidi:

Müsned, İV/146-147, H.no: 17256 (senedinde müphem bir râvi bulunması sebebiyle senedi zayıftır. Fakat, hadis sahih bir sened ve mevsûl bir rivayetle nakledilir. Bk. IV/145, H.no:17238 (seneddeki müphem râvi Ebû A1İ Sümâme b. Şefîy el-Hemdânî'dir.).

e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.59/10948.hadis

Müsned, 1/405, H.no:3845 (uzunca bir hadis içinde). Bu rivayete 49/919.hadiste işaret edilmişti.

Müsned, 1/459, H.no:4386; 1/455, H.no:4347; 1/424, H.no:4030; 1/456, H.no:4363. Müslim, Mesâcid, 26; Nesâî, İmame, 18, H.no:797; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/108, 298, H.no:8567, 9495-9496; X/131, H.no:10206; Heysemî, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', VI1/285.

f-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahii anlı) şahidi: O da İbn Mesûd'dan (Radıyaflahü anh) nakleder. Bk. Müsned, V/231-232, H.no:2I9l9 (349/10775.hadis); Müslim, Mesâcid, 36-37; Ebû Dâvûd, Salât, 10, H.no:432; İbn Mâca, İkâme, 150, H.no:1255;

g-Kabîsa b. Vakkas'tan (Radıyallahii anh) şahidi: Ebû Dâvûd, Salât, 10, H.no:434.

h-Şeddâd b. Evs'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, H/287, H.no:7I55.

ı-Yezid b. Evs'ten (Radıyallahii anh) şahidi için bk. 1496/2366.hadi s.

i-Mihcan ed-Dîlî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 1497-1498/2367-2368.hadisler.

2586[227] Lafız anlamı, namaz vakitlerini Öldürerek, şeklindedir.

2587[228] Nafile namaz subha olarak İsimlendirildi. Zira o, farz olmayan teşbihler gibidir. Sonra da İmamlarla/başkanlarla tekrar namaz kılınma emri, herhalde Müslümanlar arasında ayrılık fitnesinin çıkmasını önlemek içindir. Bk. Bennâ, age., 11/228.

2588[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/340-341.

2589[230] Sened:

Sahih: Müsned, IH/445, H.no:15621; Benzer rivayet için bk. m/446, H.no:15633; Bennâ hadisin bir benzerinin Ebû Dâvûd tarafından Ubeyde b. Sami t ve Kabîsa b. Vakkâs kanalıyla nakledildiğini, isnadının da ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 11/228. Hadisin şâhidleri İçin bir önceki 71/941 ve49/919.hadisin tahricinebk.

2590[231] Rivayetin sonunda senedle ilgili şu bilgiler vardır:

§(İbn Cüreyc), râvi Âsim b. Ubeydullah'a; 'Bu haberi sana kim nakletti?' diye sorunca o şöyle dedi:

'Bunu bana Abdullah b. Âmir b. Rebîa, babası Âmir b. Rebîa'dan, o da Hz. Peygamberden nakletti.'

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/341-342.

2591[232] Sened:

Hasen: Müsned, IV/244, H.no:180S0; Dârimî, Salât, 24, H.no:1229. Dârimî'nin senedi şöyledir:

Taberânî, el-Mu'cemü'l-'kebtr, XIX/142-143, H.no:31I-313; el-Mu'cemü't-evsat, V/92, H.no:4764; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir ve Evsat'ına nisbet eder ve senedindeki îsâ b. Müseyyeb el-Becelî'nin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 1/302; Ahmed b. Hanbel, îsâ b. Müseyyeb el-Becelî'nin sadece dört rivayetini nakleder. Bennâ İse Taberânî'nin Kebir'inde İbn Mesûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi olduğunu hatırlatır ve Münzirî'nin hadisi hasen saydığını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/229. Dârimî'nin senedinde ise mütâbiinin bulunduğu görülmektedir.

Ubâde b. Sâmit'ten (Radtyallahü aılı) şahidi için 82/952.hadİse bk.

Hadisin Kâtip Hanzale, Ubâde b. Sâmit ve Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anlı) şâhidleri için 48/918.1ıadise bk.

2592[233] kelimesi birçok anlama gelmektedir; kölelerimiz, anlaşma yaptığımız yabancı kişiler vd. Bu rivayette Arab kelimesi ile zİkredildiği İçin Acem (Arap olmayan/yabancı) anlamında olması tercih edilir.

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) öğle namazı için çıkageldi, yanımıza yaklaştı2593[234] ve sordu: "Burada oturmanızın sebebi nedir?2594[235]"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Namazı bekliyoruz.' Rasûlullah bir müddet sonra sustu2595[236], sonra başını kaldırıp şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Rabbiniz ne diyor, bilir misiniz?"
Biz 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' deyince sözüne şöyle devam etti:
"İzzet ve celâl sahibi Allah şöyle diyor:
'Kim namazı vaktinde kılar, onu korur ve ciddiyetini küçümseyerek/bile bile boşa götürmezse onu cennete koymamla ilgili kendisine verilmiş bir sözüm var. Kim de namazı vaktinde kılmaz, onu korumaz ve ciddiyetini küçümseyerek/bile bile boşa götürürse benîm ona verilmiş bir sözüm yoktur. Dilersem ona azab eder, dilersem affederim.2596[237]

74/944- Rasûlullah'ın sahabîsi Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr es-Sülemî-den (Radtyallalıü anh):2597[238]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Sizden kimi namazı tam kılar, kimisi de yarım, üçte bir, dörtte bir (olarak nâkıs/eksik) kılar, hatta bu (oran) onda bire kadar ulaşır."
NOT: Namazın tam kılınması demek, rükün ve şartlarına uyarak huşu İçinde samimiyetle kılmaktır. Bunlardan biri eksik olduğunda hadisteki oranlara göre sevabı eksik olur, bazen namaz fasit de olabilir.2598[239]

75/945- Nevfel b. Muâviye'den (Radıyaiiahu anh):2599[240]
Hz. Peygamber (SaUaüeuut aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kim (farz) namazı (bilerek) geçirirse sanki ailesi ve malı noksan-laşmış/helâk olmuş/katledilmiş2600[241] olur."2601[242]

76/946- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anha):2602[243]

2593[234] Dârimî'nin metninde şu ziyâde vardır:
2594[235] Lafız anlamı, "sizi buraya oturtan sebep nedir?' şeklindedir.
2595[236] Dürimî'nİn metninde şu ziyâde vardır:
2596[237] Dârimî'nin metni şöyledir:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/342-343.
2597[238] Sened:
Hasen: Müsned, İÜ/427, H.no:15461; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/212, H.no:613; Beyhakî, es-SünenÜ'l-kübrâ, 11/281; Bennâ, Münzirî'nin "hasen isnadla nakledildi" (bk.Terğîb, 1/202) sözünü nakleder. Yik.Bülûğu 'l-emânî, U/229.
Sahâbî Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr b. Abbüd es-Selemî el-Hazrecî el-Ensârî (Radıyaüahü anh), Akabe biatlarında ve Bedir savaşında bulunmuş ve yirmi yaşında bu savaşa katılmasına rağmen büyük başarılara imza atmış, Peygamberimizin amcası Abbas b. Abdulmuttalib'i esir almış, Müşriklerin sancağını taşıyan Aziz b. Umeyr'in elinden sancaklarını çekip almış; Sıffîn'de de Hz. Ali İle aynı safta çarpışmış cengâver bir sahâbİdir. Ashâb-ı Bedir'in Medine'de en son vefat eden fertlerinden biridir (v.55/675). Bk. İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, IV/457, Trc.no:4475; VI/236, Trc.no:6352.
Ammar b. Yâsir'den (Raâıyaitahü anlı) şahidi İçin bk. Müsned, IV/321, H.no:18796; IV/319, H.no:18781; IV/264, H.no:18241; İV/264, H.no:18239-18240; Tayâtist, s.90, H.no:65Û; Ebû Dâvûd, Salât, 124. H.no:796; Nesâî, Sehv, 62, H.no: 1303-1304; Münzirî, Terğîb, 1/201-202.
2598[239] Bennâ, age. II/229.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/343-344.
2599[240] sened:
Sahih: Müsned, V/429-430, H.no:23532; Buhûrî, Menâkıb, 25; Müslim, Fiten, 10-12 (Buhârî ve Müslim'de Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen hadise ek olarak verilir); Şâfiî, Müsned, s.28; Tayâlisî, s.172, 249, H.no:1237, 1803; îbn EbîŞeybe, 1/301, H.no;3444; NesâU Salât, 17, H.no:476-478; îbn Hıbbûn, IV/330, H.no:1468; Ahmed eş-Şeybanî, Âhâd, 11/202-203, H.no:952-955; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/52, H.no:2842; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/445; Münzirî, age., 1/183, 835.
Bazı rivayetlerde İkindi namazının terk edenin âİle ve malım kaybetmiş veya ameli boşa gitmiş kimse gibi olacağı ifade edilmektedir. Bu rivayetler İbn Ömer ve Büreyde tarafından nakledilmiştir:
a-İbn Ömer'den (Radıyalfohü anh) nakledilen rivayet: Müsned, 11/102, H.no:5780; 11/124, H.no:6065; 11/145, H.no:6324; Müslim, Mesâcid, 200-201; Nesâî, Salût, 17, H.no:476-478; Dûrimî, Salât, 27, H.no:1233-1234; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/278, H.no:13108; Ayrıca bk.I30/10O0.hadis.
b-Büreyde el-Eslemî'den (Radıyattahüanh) nakledilen rivayet: 120/990.hadis
c-Ebu'd-Derdâ'dan (RadtyaUuhn anh) nakledilen rivayet: 131/1001 .hadis.
d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaim anh) nakledilen rivayet: Ezdî, Müsnedü'r-Rabî', 1/125, H.no:304;
e-Muhadramdan sika biri olan Evs b. Dam'ac'dan nakledilen mürsel rivayet:
îbn EbîŞeybe, 1/301, H.no:3448.
2600[241] Razî, Muhtam's-Sıhah, 707; İbnU'İ-Esir, Nihaye, V/147.
2601[242] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/344-345.
2602[243] Sened:
Hasen: Müsned, VI/92, H.no;24495; Tirmizî, Salât, 13, H.no:174 (Aynı sened ve metinle nakleden Tirmizi, hadisin "(hasen) garib" olduğunu, isnadının ise muttasıl olmadığını belirtir); Dârekutnî, 1/249; Hâkim, 1/303, H.no:683; Beyhakî, r/435 (Hadis mürseldir. Zira İslıak b. Ömer Hz. Aişe'ye yetişmedi);
İshak b. Ömer meçhuldür. Timİzî'nin işaret ettiği isnad kopukluğu da bu râvidedir. Çünkü İslıak b. Ömer Hz.Âişe'den (Radıyaltahüanlı) hadis işitmedi. Bk.Zeylâî, Nasbu'r-râye, 1/243;

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), izzet ve celâl sahibi Allah ruhunu alıncaya kadar namazı son vaktine tehir etmeyi iki defa tekrarlamadı, (yani bir defa mazerete binaen tehir etti, onun dışında her zaman ilk vaktinde kıldı.)

NOT: Bu hadisler, namazı ilk vaktinde kılmanın önemine ve son vaktine tehir etmenin tehlikesine dikkat çekmektedir. Sıcaklık gibi bir mazeret olmaksızın namazı geciktirmek doğru değildir, zira unutma ve terk etme tehlikesi vardır.

Allah, kendi çağrısına çabuk icabet edenlerle tembellik yapıp geciktirenlere farklı muamele yapacaktır. Bu konuda Peygamberimizin titizliği bizim için önemli bir örnektir.[2603[244]]

* Namaz Kılmayı Bilerek Ya Da Sarhoş Olduğu İçin Terk Edene Tehdit

Allah Teâlâ buyurdu:
'(Günahkârlara;) Sizi cehenneme sürükleyen neydi? (diye sorulduğunda), derler ki:
Biz namaz kılanlardan değildik.
Yoksulu doyurmazdık,
(Günahlara) dalıp gidenlerle beraber dalıp giderdik,
Hesap gününü yalanlardık.
Sonunda yakîn (yani Ölüm) bize geldi çattı..' (Müddessir 74/42-47).[2604[245]]

77/947- Ümmü Eymen'den[2605[246]] (Rdiihuhây anh):[2606[247]]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sakın namazı bilerek terk etme! Zira kim namazı bilerek terk ederse Allah ve Rasûlünün onu tekeffülü (himayesi) ortadan kalkar."[2607[248]]

78/948- Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma):[2608[249]]

Hadisin bu isnadının Ebû Seleme ve Amre'den mütâbileri vardır:
a-Ebû Seleme (RadıyallahU anlı):
Dârekutnî, 1/249; W&fe/m, 1/303. H.no:684; b-Amre (Radıyaltahü anim):
Hâkim, 1/302, H.no:682 ("Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre hadis sahihtir" diyen Hâkİm'i Zehebî onaylar); Beyhakî, 1/435; Dârekutnî'nin Amre kanalı ile naklettiği rivayette Leys b. Sa'd'ın talebesi Muallâ b. Abdurrahman görülmektedir ki bu zât da sika değildir, hadis uydurur. Ebû Hatim "metrukü' 1-hadis" bir râvi olduğunu belirtir. Bk. Dârekutnî, 1/249; Zeylâî, Nasbıı 'r-râye, 1/243;
İbn Hacer hadisi Tirmizî'nin naklettiğine işaret ederek senedinin munkaü olduğunu, fakat Dârekutnî'nin zayıf iki ayrı isnadla mevsûl olarak naklettiğini belirtir. Bk. ed-Dirâyefî tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye, 1/105. Zeylâî de Dârekutnî'nin mevsul hale getirdiği (Mûsâ b. Verdân ve Saîd b. Ebû HİIâl (ki bu rûvi de meçhuldür) isimli râvilerin Hz.Âişe'den (Radıyallahü anlı) nakleden râviler olduğunu) rivayetlere değinir. Bk.Nasbu'r-râye, 1/243;
Ayrıca bk.49/919.hadis.
2603[244] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/345-346.
2604[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/346.
2605[246] Ümmü Eymen Bereke (Radıyallalıü anha) Rasûlullah'ın "annemden sonra annemdir" dediği ve evine sık sık ziyaretine gittiği mevlâsı ve dadısıdır. Babası Abdullah'tan kalan bir emanettir. Hem Habeşistan'a, hem de Medine'ye hicret etmiştir. Peygamberimiz kendisini çok sevdiği Zeyd b. Harise ile evlendirmiş ve evliliklerinin semeresi yine Peygamberimizin çok sevdiği bir çocuk Üsâme dünyaya gelmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de kendisini evinde ziyaret ederlerdi. Hz. Peygamber'İn vefatına vahyin kesilmesi anlamına geldiğinden dolayı çok üzülmüş, 5-6 ay sonra da kendisi vefat etmiştir.
2606[247] Sened:
Hasen: Müsned, VI/421, H.no:27237{Abdürrezzâk, III/124, H.no:5008; Abd b. Humeyd, s.462,H.no;1594:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/304; Şuabü'l-îmân, VI/188, H.no:7865 (Beyhakî, ıadisin Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallalıü anlı) da nakledildiğine işaret etmiştir) Abd b. Humeyd ve Beyhakî'nin bu rivayetine bakılacak olursa hadisin, uzun bir rivayetin bir parçası (vasiyetten bir bölüm) olduğu anlaşılmış olur. Bennâ, Münzirî'nin şu sözünü nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî rivayet etti. Ahmed b. Hanbel'in râvîleri sahih hadis ricalidirler. Fakat Mekhûl, Ümmü Eymen'den (Radıyallahü anhâ) hadis işitmedi. (Bk.Terğîb, 1/216)" Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/231. Heysemî de bu görüştedir. Bk. Mecma', 1/295.
Hadis şâhidleri ile hasen li gayrihî seviyesine yükselir:
a-Muaz b. Cebel'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/82, H.no:156; el-Mu'cemü'l-evsat, V11I/58, H.no:7956; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini, senedinde Buhârî'nin ve topluluğun zayıf kabul ettiği Amr b. Vâkıd'in bulunduğunu, bu râviyi Sûrî'nin: "sadûk biri idi" dediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/105. Muaz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) sadece konu ile ilgili nakledilen bir başka rivayet daha vardır. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/1I7, H.no:233; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedinde müdellis olan Bakıyye b. Velid'in bulunduğunu, bu râvinin de an'ane yaptığını söyler. Bk. Mecma', 1/295.
b-Ubâde b. Sami t'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Seleme b. Şürayh'ın bulunduğunu, Zehebî'nİn: "bu râvi tanınmıyor" dediğini, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/296.
c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Lâlkâî, İ'îikâdü ehli's-sünne, IV/823, H.no:1524; Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu, bu zâtın hadislerinin hasen olduğunu, diğer râvilerinin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/296-297.
d-lbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIl/252-253, H.no:13023; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/271-272, H.no:291; Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, hadisin isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk, Mecma', Vn/115-116.
e-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/343, H.no:3348.
2607[248] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/346-347.
2608[249] sened:
Sahih: Müsned, 11/178, H.no:6659; Benzer rivayetlerde içki İçip sarhoş olanın kırk gecelik namazının kabul edilmeyeceği ifade edilmektedir. Bu rivayetler için

Rasûlullah (Satiaiiaim aleyhi ve seitem) şöyle buyurdu: "Kim sarhoşluk sebebiyle[2609[250]] bir kere namazı terk etse sanki dünya ve içindekiler kadar (çok) malı soyulmuş oiur.
Kim de sarhoşluk sebebiyle dört kere namazı terk etse, artık Allah'ın ona fesat çamuru[2610[251]] içirme hakkı olur."Sahabe ;
'Fesat çamuru nedir?' diye sorunca Rasûlullah şöyle dedi:
"O, cehennem ehlinin (kan ve irin) akıntısıdır.[2611[252]] "
NOT: Bu hadisler, namazı terk etmeyi sarhoşluk sebebiyle âdet edinen kişilerin cehennem ehlinden olabileceği ve onlarla aynı pis şeyleri içmek zorunda kalacaklarını haber vermektedir. Zira bu kişiler Allah ve Rasûlü ile olan İslâm (itaat) anlaşmasına sadık kalmamışlardır. Diğer rivayetlerde de bu ve benzeri büyük günah işleyenlerin fesat çamuruna/bataklığına atılacağı ve orada bu çamurdan İçmek zorunda kalacakları haber verilmektedir.
Fesat çamuruna/bataklığına atılacak, çamurdan içirilecek kişiler hadislerde şöyle zikredilir:
1- İçki (uyuşturucu) içenler, (Benzer rivayetlerde içki içen kişi tövbe etmezse Allah onun ibadetlerini kırk gün kabul etmez ve bu hâlde ölürse fesat çamuruna atılır, şeklindedir,)[2612[253]]
2- Kibirli olanlar,[2613[254]]
3- Söverek saldıranlar,[2614[255]]
4- Büyük günah işleyenler.'[2615[256]]

* Namazı Sürekli Terk Edenin Küfre Girme (Tehlikesi)

79/949- Câbır b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[2616[257]]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kul ile küfr/şirk arasındaki irtibat [2617 [258]] namazı terk etmekle olur, (yani imanla küfrü ayıran duvar/engel namaz kılmaktır.)"[2618[259]]

80/950- Abdullah b. Büreyde babasından (Radıyaiiahü amh) nakletti:[2619[260]]
Rasûlullah'ın (Saiiatiatm aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Bizimle onlar (münafıklar)[2620[261]]

---

bk.Müsned, 11/189, H.no:6773; ü/197, H.no:6854; 11/176, H.no:6644 (120-I21/6708-6709.hadisler); Nesâî, Eşribe, 43, 45, H.no:5662, 5668; İbn Mûce, Eşribe, 4, H.no:3377; Dârimf, Eşribe, 3, H.no:2096-2097; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VJ/266, H.no:6371; Hâkim, IV/162, H.no:7233 (Hâkim: "İsnâdi sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/389; VIII/287; Şuabü't-îmân, V/8, H.no:5582; Heysemî ve Müıızirî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtirler. Bk. Mecma', V/69-70; Terğîb, 111/185. Bennâ hadisi Beyhakî'ye nisbet eder, isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/231;
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, 1/35, H.no:4917 (Ahmed Muhammed Şâkir bu rivayet hakkında şunları söyler: "İsnadı hasendir. Ma'mer b. Râşid Basralıdır. Atâ b. es-Sâİb Basra'ya Ma'mer'in îhtilât günlerinde ömrünün son zamanlarında geldi. Cerir ve Hemmam da Ma'mer gibi Basralıdır. Hâkim sahih sayar). (123/67 ll.hadİs)
Ebû Zer'den (Radıyailahü anlı) şahidi için bk. 122/67 lO.hadis.
Esma bt. Yezid'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 124/6712.hadis.
2609[250] Ya da sarhoşça.
2610[251] İbnü'1-Esîr, Nihâye 1/8; kelimesi aklı ve bedeni ifsat eden şeyler için kullanılır. Bu nedenle cehennemliklerin akıntısına çamuru denildi. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/5).
2611[252] Azimâbâdî, age., X/87; Mubarekfûrî, Tuhfetü't-ahvezl VII/163.
2612[253] Bk.Müsned Trc. 78/948. hadisin dipnotu.
2613[254] Timizi, Kıyamet, 48.
2614[255] Beyhakî, Şuabü'l-iman V/305.
2615[256] Taberânî, el-Mûcemu'l-kebîr, XX/205 (Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, M/310).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/347-348.
2616[257] Sened:
Sahih: Müsned, IH/370, H.no:14919; Benzer rivayet için bk. III/389, H.no:15121; Müslim, îmân, 134; Ebû Dâvüd, Sünnet, 14, H.no:4678 (Ebû Davud'un hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizf, îmân, 9, H.no:2618-2619 (hasen-sahih), 2620 (hasen-sahih); Nesât, Salât, 8, H.no:464 (dipnota eklidir); İbn Mâce, İkâme, 77, H.no:1078; Dârimî, Salât,29,H.no:1236;
a-Enes b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anlı) şahidi:
İbn Mâce, İkâme, 77, H.no:1080 (Yezid b. Ebân er-Rakâşî sebebiyle isnadı zayıftır);
b-Büreyde'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bir sonraki 80/950.hadise bk.
c-Abdullah b. Şakik el-Ukaylî'nin rivayeti:
Tirmizi, îmân, 9, H.no:2622.
2617[258] Azimâbâdî, AynU'l-Ma'bûd, XIJ/284.
2618[259] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/348-349.
2619[260] Sened:
Salıih: Müsned, V/346, H.no:22833; Benzer rivayet için bk. V/355, H.no:22903; Tirmizî, îmân, 9, H.no:2621 (Bu konuda Enes ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anh) da nakiller vardır ve bu hadis "hasen-sahih-gariptir"); Nesât, Salât, 8, H.no:461; İbn Mâce, İkâme, 77, H.no:1079; Bennâ hadisi İbn Hıbbân ve Hâkim'e de nîsbet ederek, Tirmizî'nin biraz önce verdiği bilgileri de aktararak Nesâî ve Irâkî'nin de hadisi sahih saydığını söylemiştir. Bk.Bülûğu'1-emânî, D7232.

arasındaki ahit (güvenlik/anlaşma)[2621[262]] namazdır. Kim namazı (kasıtlı olarak) terk ederse küfre düşer."
NOT: Münafıklar kendilerini Müslüman olarak gösterdikleri için kafirlerden ayrılmaları namaz ile olur. Namaz kıldıkları sürece kendilerine Müslüman muamelesi yapılır. Namazı terk ettiklerinde kafirlere benzerler. Ancak bir kişi namazı inkar ederek terk ederse kafir olur.[2622[263]]

81/951- Abdullah b. Amr b. As'tan (Rdiihuhü anhüma):[2623[264]]
Hz.Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve selim) bir gün namazı şu sözlerle anlattı:
"Kim namaza devam ederse kıyamet günü onun için namaz nur, delil ve kurtuluş sebebi olur. Kim de namaza devam etmezse onun nuru, delili ve kurtuluşu yok demektir, o kişi kıyamette Kârûn, Firavun, Haman ve Übey b. Halefle beraber olacaktır."[2624[265]]

Açıklama

Namazı inkâr ederek terk eden kâfir olur, zira namaz İslâm'ın en önemli ve varlığı kesin olan şiarlarından (sembollerinden)dir, bunda âlimler icma etmiştir.
Her Müslüman mutlaka namaz kılmalıdır, namaz olmazsa olmaz kabul edilen emirlerdendir. Namazı sürekli terk etmek bir Müslümana yakışmaz ve Rasûlullah döneminde de bunun örneği bulunmamaktadır, olsaydı mutlaka nakledilirdi.
Namaz kılmayan ve sürekli terk eden kişinin problemleri halledilmeye çalışılır, kendisine konunun Önemi, fayda ve zarar kısmı âlimler tarafından anlatılır. Ancak yine kılmaz ve kılmamakta ısrar ederse iman ve amel açısından durumunda müctehidler İhtilâf ettiler:
a- Abdullah b. Mübarek, İshâk b. Râhuye ve Ahmed b. Hanbel gibi bazı alimler bu kişinin küfre gireceğini söylediler; Zira yukarıda geçen hadisler bunu göstermektedir.
b- Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayet ve cumhura göre ise bu kişi küfre girmez, bilâkis günahkâr olur. Onun namazı terk etmesi haramdır. Delilleri Allah Teâlânın şu sözüdür:
'Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışındaki günahları dilediği kişiden affeder...' (Nisa, 4/48,116)
ŞNamazı sürekli terk edenin ceza hukuku açısından durumunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ahmed'e göre kılmamada ısrar ederse mürted olarak öldürülür.
b- Î.Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre ısrar eden kişi had cezası olarak öldürülür, tıpkı zina cezası gibi.
c- İ.Ebû Hanîfe ve İbn Hazm'a göre ısrar eden kişi Öldürülmez, bilâkis tazir cezası verilir.[2625[266]]
Bu konuda açık bir nas olmadığı için farklı ictihadlar bulunmaktadır. İslâm devletinde bunlardan ümmetin maslahatına uygun olanı seçilir ve uygulanır. Ama devlet başka şekilde bir uygulama içinde İse kişiler söz konusu cezaları uygulayamaz. Zira ceza hukuku çok hassas, Önemli ve hayatî konulan ihtiva eder, ancak devlet bunları değerlendirir, karar verir ve uygular.
Namazı sürekli terk eden kişinin çok tövbe edip, hemen bu hatasından vazgeçmesi ve namaz kılmaya başlaması gerekir. Zira Müslürriam küfürden koruyan en önemli şey namazdır. Allah doğrusunu daha iyi bilir.[2626[267]]

2620[261] Mübarekfûri, TuhfetÜ'l-ahvezu VII/308.
2621[262] Razi, Muhtaru's-Sıhah, 460.
2622[263] Bennâ, age., 11/232.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/349.
2623[264] Sened:
Sahih: Müsned,\m69, H.no:6576; Abdullah b. Ahmed, es-Stinne, 1/363, H.no:782; Dârimî, Rikâk, 13, H.no:2724; Abd b. Humeyd, s.139, H.no:353; İbn Hıbbân, IV/329, H.no:1467; Beyhakî, Şuabii'l-îmân, 111/46, H.no:2823; Heysemî, hadisi Taberânî'nİn eserlerine de nisbet ederek, Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/292. MünzÎri de Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ine,Taberânî'nin Kebir ve Evsat'ına ve İbn Hibbân'ın Sahih'ine nisbet ederek Ahmed b. Hanbel'in İsnadının ceyyid olduğunu İfade eder. Bk.Terğîb, 1/217.
2624[265] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/350.
2625[266] İ.Şafiî, Ümm 1/291; Salih b. Ahmed, Mesâttü'l-İmam Ahmed b. Hanbel 1/375; İbn Hazm, Muhatla XI/376-377; Şîrâzî, Mühezzeb J/51; Nevevî, Mecmu', İÜ/13; İbn Kudâme, A/ugnf n/289-299, 300-301; İbn Hacer, Fethu'l-BâriV76, XI7539; İbnNüceym, el-Bahru'r-râik V/89.
2626[267] Bennâ, age., 11/232-233.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/350-351.

* Namazı Terk Eden Tekfir Edilmez, Günahkâr Olur

Allah Teâlâ buyurdu:
'Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışındaki günahları dilediği kişiden affeder...' (Nisa, 4/43, 116)[2627[268]]

82/952- Ubâde b. Sâmit'ten (Radıyaiiahüanh):[2628[269]]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mübarek ağzından aldım ve şu ağzımdan naklediyorum, bana filan ve falan şahıs nakletti demiyorum:
"Allah'ın kullarına emrettiği/farz kıldığı beş (vakit) namazı vardır; Kim onları boşa götürmeksizin (tam kılarak) Allah'a ulaşırsa yanında' kendisini cennete girdirecek Allah katında makbul bir ahit olduğu halde O'na kavuşmuş olur.
Kim de namazları hafife alarak eksik kıldığı halde Allah'a ulaşırsa kendisi için (kurtarıcı) bir ahit olmaksızın O'na kavuşmuş olur; Allah dilerse o kişiye azap eder, dilerse de onu affeder."[2629[270]]

* Rasûlullah Döneminde Namazın Değişen Halleri

83/953- Muaz b. Cebel'den (Radıyaiiaim anh):[2630[271]]
Namazın durumu üç kere değişti ve orucun durumu da üç kere değişti. Namazın değişen durumlarına gelince:
(Birisi) RasÛlullah (Satiaitaha aleyhi ve seUem) Medine'ye geldi ve on yedi ay Mescid-i Aksâ'ya dönerek namaz kılmaya devam etti. Sonra Allah şu âyeti indirdi:
*Biz senin bakışını (sürekli) gökyüzüne çevirdiğini görüyoruz ve seni hoşnut olduğun kıbleye dönmeni emredeceğiz. İşte (şimdi) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Sizler de (ey mü'minler!) nerede olursanız olun yüzünüzü o tarafa çevirin.'
Râvi dedi ki: Allah onu bu şekilde Mekke'ye döndürdü ki işte bu, değişikliklerden birisidir.
(İkincisi) Müslümanlar namaz için toplanıyorlar ve bunu birbirlerine haber veriyorlardı. Hatta bu iş neredeyse bir çana vurarak çağırmaya[2631[272]] kadar gitti. Sonra Abdullah b. Zeyd isimli ensardan birisi Rasûlullah'a (Saitaiiaka aleyhi ve sellem) geldi Ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben uyuyan kişinin (rüyada) gördüğünü gördüm. Uykuda değildim desem de doğru söylemiş olurum. Zira onu uyku ile uyanıklık arasında gördüm;
Üzerinde iki yeşil elbise bulunan kişi gördüm, kıbleye döndü ve dedi ki:
Allahü Ekber, Allahü Ekber, (Allahii Ekber, Allahü Ekber)
Eşhedü En Lâ İlahe İllallah, Eşhedü En Lâ İlahe İllallah...
(Bunları ikişer kere okudu,) ezanı bitirdi, sonra bir müddet durdu.

2627[268] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/351.
2628[269] Sened:
Sahih: Müsned, V/322, H.no:22651; Benzer rivayetler:
V/315-316,H.no:22592;
Müsned, V/317, H.no:22603; V/319, H.no:22619; V/323, H.no:22653 (ıii öıj iâi İü üı ^j> ^i(); Mâlik, Salâtü'I-leyl, 14; EbÛ Dûvûd, Salât, 9, H.no:425; Vitir, 2, H.no:1420 (Münzirî hadisin sahih ve siibit olduğunu belirtir); Nesâu Salât, 6, H.no:459; es-Sünenü't-kiibrâ, 1/İ42, H.no:322; îbn Mâce, İkâme, 194, H.no:1401; Dârimî, Salât, 208, H.no:1585; Abdürrezzâk, III/5, H.no:4575; Îbnü'1-Ca'd, s.238, H.no:1571; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/43, H.no:35; An W;öMn, V/23, H.ıιo:1732; VI/174-175, H.no:2417; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/361; II/8, 467; X/217; Makdisî, Muhtara, VIII/354, 365, 366, H.no:432, 449, 450; Bennâ hadisi İbn Hibbân ve İbnü's-Seken'e de nisbet ederek, îbn Abdilber'in: "Hadis sahih ve sabittir. Mâlik'ten rivayetinde ihtilaf olmadı" sözünü nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/234. İbııü'l-MülakkÎn de hadis hakkında İbn Abdilber'in: "sahih-sabit" dediğini, İbn Hıbban'ın da sahih saydığını belirtir. Bk.Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr, 1/283.
Ka'b b. Ucre'den (Radtyallahil anlı) şahidi İçin bk.73/943.hadİs.
tbn Muhayriz'in adı: Abdullah'tır ve sika biridir. Muhdecî ise Ebû Rufey' el-Kinânî'dir. İbn Hibbân sika saymış (bk.Sikât, V/570), Ebû Hatim ise bu zât hakkında sükût etmiş, İbn Hacer "makbuldür" demiştir. Bk.Takrîb, Trc.no:8100; Zehebî: "sika sayılmıştır" der. Bk.Kâşif, Trc.no:6624; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 11/115-116; Bahsedilen Ebû Muhamnıed ise sahâbidir. İsmi Mes'ûd b. Zeyd veya Mes'ûd b. Evs b. Zeyd'dİr.
2629[270] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/351-352.
2630[271] Sened:
Sahih: Müsned, V/246, H.no:22023; Abdürrezzâk, 1/461, H.no:1788; Ebû Dâvûd, Salât, 28, H.no:506-507; Dârekutnî, 1/242; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/391; Bennâ hadisi Dârekutnî, İbn Huzeyme, Beyhakî, Nesâî ve Tahâvî'ye de nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/237. Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Muaz'dan (Radıyallahu anh) hadis İşitmişse hadis sahihtir. Çünkü bu 2at, Hz. Ömer'e yetişmiştir.
Bu hadisin oruçla ilgili bölümü oruç konusunda 3 l/3242.hadiste zikredilecektir.
2631[272] Çan vb. şeylere vurarak çağırmak. Bk.İbnü'1-Esîr, Nihaye V/105.

Sonra tekrar aynı sözleri tekrarladı, ayrıca:
Kad Kameti's-salâh, Kad Kameti's-salâh sözlerini ekledi.' Bunu üzerine RasÛlullah şöyle buyurdu:
"Bunları Bilâl'e öğret de ezan okusun (çağrıda bulunsun)!"
Böylece Bilâl bu kelimelerle ilk ezan okuyan kişi oldu.
Sonra Hz. Ömer (Radıyatiahü anh) geldi ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ona gelen bana da geldi/göründü, ancak o benden erken davrandı.'
İşte bunlar değişen iki durumdur.
(Üçüncüsü) Müslümanlar namaza geliyor, (bakıyorlar ki) Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gelenlerin bir kısmı ile namaza başlamış. Biri geldiğinde (diğerine kaç rekât kıldığını soruyor), cemaatteki kişi de (eliyle) işaret ederek; bir ya da iki rekât olduğunu belirtiyor, yeni gelen Önce (kaçırdığı rekâtları) kılıyor, sonra da cemaatle namaza katılıyordu.
Sonra Muâz b. Cebel (RadıyaiiaM anh) geldi ve dedi ki:
'Hangi hâlde onu (Rasûlullah'ı) bulursam hemen ona uyuyor,2632[273] geçen (rekatı da) sonra kaza ediyordum.'
Muâz tekrar geldi ve Rasûlullah yine namaza bir kısmıyla başlamıştı, Muâz namaza onunla hemen devam etti, Rasûlullah namazı bitirince kalktı ve kalanını kaza etti. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi:
"Muâz size güzel bir sünnet (yöntem) geliştirdi, (artık) bu şekilde yapın!"
İşte bunlar değişen üç durumdur.
Orucun üç durumuna gelince...' (hadisin kalanım zikretti.)2633[274]

* Namazla İlgili Çocukların Durumu Ve Sorumlu Olmayan Diğer Kişiler

84/954- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radıyaiiaha anhüm) nakleder:2634[275]

2632[273] Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 111/162.
2633[274] Oruçla ilgili rivayetin kalan kısmı oruç konusunda 31/3242.hadiste terceme edilecektir, kalan rivayetin metni:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/352-355.
2634[275] Sened:
Sahih: Müsned, 11/180, H.no:6650; Sonunda senedle ilgili ziyadesi vardır. Benzer rivayette ise sonunda şu ziyede bulunmaktadır:
Bk. 11/1*87, H.no:6756; 1/304, H.no:3482 (İbn Ebî Şeybe bu hadisi Ahmed b. Hanbel'in hocası Vekî'den aynı senedle almıştır); Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:495, 496 (biraz önce metnini verdiğimiz ziyadesiyle); Dûrekutnî, 1/230; Hâkim, Müstedrek, 1/311, H.no:708 (Hâkim, Yahya b. Main'den: "Amr b. Şuayb sikadır" sözünü nakleder ve "Bu rivayetin mürsel oluşu dile getirilmektedir. Çünkü Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. As, dedesi Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anlı) hadis işitmemiştir" der); Beyhakî, ŞuabU'l-tmÛn, VI/398, H.no:8650; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/228-229; JII/84; (Beyhakî'nin bir rivayetinde ziyâdeli şekli İle ve "emredin" yerine, ("öğretin" emri; "dövün" yerine, "edeplendirin" emri zikredilmiştir. Bk. es~Sünmü'l-kiİbrâ, 11/229); Ebû Nuaym, Hılye, X/26.
Hadis, biyografi, ilel ve tahriç kitaplarında da yer alır. Bk. Ahmed b. Hanbel, el-llel ve ma'rifetü'r-ricâl, 1/149; Buhârf, et-Târîhu'l-kebîr, İV/168, Trc.no:2358 (Ebû Hamza Sevvâr b. Davud'un biyografisinde); İbn Hıbbân, Kiîâbü'l-Mecrûhîn, 1/290, Trc.no:324 (Sevvâr b. Davud'un biyografisinde); Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, 11/278, Trc.no:752 (Muhammed b. Habîb biyografisinde); İbn Hacer, Usânü'l-Mîzân, VI/79, Trc.no:288 (Muğîre b. Musa'nın biyografisinde); ed-Dirâye fî tahriri ehâdîsi'î-Hidâye, 1/122; Telhis, I/184;Ukaylî, Duafâ, IV/176, Trc.no:1753 (Muğîre b. Musa'nın biyografisinde); Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/296, 298 (Sevvâr't, Halil b. Mürre leyyin, Yahya b. Mam, İbn Hıbbân sika saymış, Ahmed b. Hanbel: "Kendisinde herhangi bir beis olmayan Basralı bir şeyhtir" demiştir. Buhârî: "hakkında tartışma var" derken İbn Adiy, "hadisi yazılan râvilerdeıı biridir. Hadisi münker değildir" der. Fakat bu râvinin mülâbii vardır. Hadisi Amr b. Şuayb'dan kendisi gibi Leys b. Ebî Süleym de işitti); III/459; Mizzî, VIII/398 (Ebû Hamza'nın biyografisinde); Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/377; Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Hâkim'e nispet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.d-Câmiu's-sağîr, H.no:8174; Münâvî ise İmam Nevevî'nin Ebû Davud'a nispet ederek hadisin isnadının hasen olduğunu söylediğini nakleder. Bk. Feyztt'l-kadtr, V/665; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, 11/266, H.no:2286; İbnü'l-Mülakkin, 1/92.
Senedde yer alan Sevvâr b. Dâvûd, Ebû Hamza Sevvâr es-Sayrafî el-Müzenî'dİr. Bazı nüshalarda Sevvâr b. Davud'un ismi kalb yapılarak sehven Dâvûd b. Sevvâr şeklinde kaydedilmiştir.
Hadisin Şâhidleri:
a-Sebra b. Ma'bed b. Avsece el-Cühenî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bir sonraki 85/955.hadisebk.
b-Ebû Râfî'den (Radtyallahü anlı) şahidi:
Heysemî, hadisi Bezzar'ın naklettiğini, senedinde Gassân b. Ubeydullah ve hocası Yûsuf b. Nâfî'nin bulunduğunu, bu zâtları tanıtan birini bulamadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/294; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/377; İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/184.
c-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Dârekutnî, 1/231; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/256, H.no:4129; Haris b. Ebû Üsâme, Müsnedü'l-Hâris (Zevâidü'I-Heysemî), 1/238, H.no:106; Heysemî, hadisi Taberânî-nin naklettiğini, senedinde Dâvûd b. Muhabbir'in bulunduğunu, bu zâtı Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve cemaatin zayıf, Yahya b. Main'in ise sika saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/294.
Aclûnîde, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Dâvûd b. Muhabbir'in bulunduğunu, bu râvinin de metruk olduğunu belirtir. Bk. Keşfii'l-hafâ, 11/266, H.no:2286; İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/185; Şevkânî, Neylü'l-evtar, 1/378.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi: (ij~u) lafzı ile:
Heysemî, hadisi Bezzar'ın naklettiğini, senedinde Muhammed b. Hasan el-Avfi'nin bulunduğunu, bu zât hakkında: "leyyinü'l-hadis" denildiğini, sika sayan birini bulamadığını belirtir. Bk. Mecma\ 1/294. İbn Hıbbân, Ebû Saîd Abdülmün'ım b. Nuaym er-Riyâhî'nin biyografisinde bu rivayete yer verir ve bu zâtın hadisinin münker olduğunu, sika râvİiere uygun rivayetle bulunduğu zamanlarda bile hadisi ile delil getirilemeyeceğini ifade eder. Bk. Kitâbii'l-Mecrühîn, 11/157-158, Trc.no:777.

RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve selkm) dedi kî:
"Yedi yaşına varınca çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin, on yaşına vardığında (yine kılmazlarsa hafifçe) vurabilirsiniz, bu yaşta çocukların yataklarını birbirinden ayırın!"2635[276]

85/955- Abdülmelik b. Rebî' b. Sebra el-Cühenî, babası yoluyla dedesi Sebra el-Cühenî'den (Radiyallahu anhüm):2636[277]
RasÛlUİlah (Sallallahu aleyhi ve seliem) dedi ki:
"Çocuk yedi yaşına girdiğinde namaz kılmakla emredilir, on yaşına girdiğinde (namazı terk etmekte ısrar ederse hafifçe) vurulabilir. "2637[278]

86/956- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):2638[279]
Rasûlullah (SatiaiiahaaUyhi ve bscUem)dedi ki:
"Kalem/sorumluluk üç kişiden kaldırıldı:
Baliğ oluncaya kadar çocuktan

---

e-Semure b. Cündüb'den (Radıyallahü anlı) şahidi: Hadisin aslî kaynağını bulamadığımız için rivayet tefsirini kaynak gösteriyoruz. Bk.Kuıtubî, Tefsir, XVIII/195.
f-Abdullah b. Mâlik el-Has'amî'den (Radıyallahü anlı) şahidi: Aclûnî, hadisi Ebû Nuaym'in, Abdullah b. Mâlik el-Has'amî kanalı ile ve zayıf bir senedle el-Ma'rife'de naklettiğini belirtir. Bk. Keşfû'l-hafâ, 11/266, H.no:2286; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/375, Trc.no:3167. İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, I/I85.
g-Muhammed b. Abdurrahman'dan mürsel olarak: lafzı ile.
Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, 1/66, Trc.no:15I (Buhârî bu hadisi Ebû Sa'd Muhammed b. Hasan b. Atıyye el-Avfî el-Kûfî'nİn biyografisinde zikreder. Fakat hadisinin sahih olmadığını söyler). İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/184;
h-Mekhul'ün sözü (maktu) olarak şahidi:
Bk. İbn EbîŞeybe, î/305, H.no;3491;
ı-Müphem bir sahâbîden benzer rivayet:
Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:497. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/84; İbn Hacer, İbnü'l-Kattan'ın: "Muâz b. Abdullah b. Hubeyb'in eşi ve onun hadis aldığı kimse belli değildir" sözünü nakleder. Taberânî ise Muâz b. Abdullah b. Hubeyb'in babası kanalı ile rivayetine işaret eder. Bk. Telhîsu'l-Habîr, 1/184; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsat ve Sağîr'inde naklettiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/294. Şevkânî, İbn Sâid'in: "İsnadı hasen-garib" dediğini nakleder. Bk.Neylü'l-evtâr, 1/378.
Münâvî, Beyhakî'nin çocukları dövmeyi tavsiye eden bu hadislerin "ihtilâm olana dek çocuktan kalem / sorumluluk ve günah kaldırılmıştır" hadisİyle neshedİldiğini söylediğini aktarır. Bk.Feyzu'l-kadîr, IV/431 (5476.hadisin şerhi).
2635[276] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/355-357.
2636[277] Sened:
Sahih: Müsned, IH/404, H.no:15276; İbn EbîŞeybe, 1/304, H.no:3481; Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:494 (Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmiştir. 'O.Y.Tuhfetü 'l-ahvezî, 11/370); TirmizU Salât, 182, H.no:407 (Hadisin Abdullah b. Artır b. As'tan (Radıyallahü anh) şahidi bulunduğunu ve Sebra b. Ma'bed b. Avsece el-Cühenî'nİn bu hadisinin de "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Dârimî, Salât, 141, H.no:1438 (Dârimî'nin metni de Tirmizî'ninki gibidir); İbn Huzeyme, 11/102, H.no:1002; Dârekutnî, 1/230; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/U5, H.no:6546-6549; Hâkim, 1/389, H.no:948 (Hadisin Müslim'in ricaline uygun olarak sahih olduğunu, ancak eserine almadığını söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, H/14; IH/83; es-Sünenü's-suğrâ, s.344, H.no:592-593; Deylemt, III/ll, H,no:4007; İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/184; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/377.
Suyûtî, hadisi Ahmed, Tİrmizî, Taberânî ve Hâkim'e nispet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5476; Münâvî İse hadis hakkında şunları söyler: "Hâkim, Müslim'in râvisine uygun olduğunu dile getirir, Zehebî ise bu görüşü onaylar. Nevevî, Riyâzu's-sâlihîn'de isnadının hasen olduğunu ifâde eder. Fakat Abdülmelik b. Rabf i Yahya b. Maİn zayıf sayar. İbnü'l-Kattân İse her ne kadar Müslim hadîsini eserine almış olsa da bu râvi ile delil getirilemeyeceğini belirtir. İbn Hacer, Müslim'in bu râvinin hadisini sadece mütâbaat açısından eserine aldığını beyan eder." Bk. Feyzu'l-kadîr, IV/127. Nevevî, hadisin sahih olduğunu söyler. Bk.Mecmû\ IH/10; İbnü'l-Mülakkin, Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr,lt92.
Hadis usûlü eserlerinde bu hadise semanın yaş sınırı konusunda yer verilir. Evzâî'ye çocuğun hadis semaındaki yaşı sorulduğunda, zaptı sağlamsa isterse bulûğ çağına ulaşmamış olsun semai da caizdir" demiş ve bu hadisi delil göstererek: "Hadisin sıhhatini bilmiyorum, fakat itibarı sahihtir (dikkate alınması uygundur). Çünkü namazın ve kılınmadığı takdirde dövmenin emredilmesi alıştırma amaçlıdır. Vücup ifade etmez. Hadis yazımı da böyledir. Önemli olan çocuğun şeyhe mülâki olması ve ondan hadis işitmesidir. Dolayısıyla çocuğun bulûğa ulaşması şart değildir. Önemli olan hareketin, olgunluğun, uyanıklık ve zaptın gerçekleşmiş olmasıdır" demiştir. Bk. Râmehurmuzî, el-Muhaddisü'l-fûsü, s. 186; Hatîb, el-Kifâyejî ümi'r-rivâye, s.63,
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhiimâ) ve diğer sahabeden şahidi için bk. 84/954.hadisin tahrici.
2637[278] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/357-358.
2638[279] Sened:
Sahih: Müsned, 1/116, H.no:940; Benzer rivayetler:
Müsned, İ/118, H.no:956; Müsned, 1/140, H.no:1183 (Hadisin zahiri mürsel olsa da hadis sahihtir. Çünkü Hasan el-Basrî Hz.Ömer'e ulaşmamıştır. Hasan el-Basrî, Hz. Ömer'in mecnûn/deli bir kadını recmetme isteği ve hâdisenin devamını rivayet olarak anlatmıştır. Müşahedeye dayalı olarak anlatmamıştır); 1/154-155, H.no:1327 (Hz. Ömer ile Hz. AH arasında geçen hâdiseyi daha detaylı olarak anlatan bu rivayet 174/5869.hadiste zikredilecektir); 1/158, H.no:1360, (mükerreri:) 1362; Ebû Dâvûd, Hudûd, 17, H.no:4402-4403 (Bu rivayette Ebu'd-Duhâ Hasan el-Basrî'nin mütâbiidir. Fakat bu rivayet de munkatıdır. Çünkü Ebu'd-Duhâ Hz.AIi'ye yetişmemiştir); Tirmizî, Hudûd, 1, H.no:1423 (Tirmizî "hasen-garib" hükmünü verdikten sonra: Hz. Âişe'den (Radıyatlahii anlı) şahidinin bulunduğunu, Hz.Ali'den (Radtyallahü anlı) birçok tarikle nakledildiğini söyler. "Bazı rivayetlerde lafzının bulunduğunu, fakat Hasan'ın Hz.Ali'den semainin bulunmadığını belirtir. Ancak Hz.Ali'den nakleden Ebû Zabyan Husayn b. Cündeb'in mütâbi olduğunu ilave eder. "Bir rivayette de Ebû Zabyan Hz.Ali'den İbn Abbas kanalı ile nakleder. Bu nakil ise mevkuftur, merfu değildir. Hasan, Hz. Ali zamanında yaşamış ve ona yetişmiştir. Fakat Hz.Ali'den semamı bilmiyoruz" der); İbn Mâce, Talâk, 15, H.no:2042 (İsnadında Kasım b. Yezid bulunmaktadır. Bu zât meçhuldür. Ayrıca Hz. Ali'ye de ulaşmamıştır.)
Bennâ ise hadisi Dârekutnî, İbn Hıbbân, İbn Huzeyme ve Hâkim'e nisbet eder ve Hâkim'in: "Buharı ve Müslim'in râvileriyle sahih bir hadistir" dediğini ve Zehebî'nin de bunu onayladığını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/238.
Ebû Zür'a, Hasan el-Basrî'nin Hz.Ali'yi gördüğünü, fakat ondan hadis işitmediğini söyler. Diğer âlimler ise onu hiç görmediğini ifade ederler. Onların aynı asırda yaşamış olmaları da bir gerçektir. Hasan el-Basrî, Hz.Ali'nin halifeliğinde genç biriydi. Hz.Ömer'in vefatına iki yıl kala dünyaya gelmiştir. Bk.Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, H/287-288; Zeylaî, Nasbu'r-râye, V90-91.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma} şahidi:
Ebû Dâvûd, Hudûd, 17, H.no:4399 (Hz. Ali'ye yapılan tardiyenin burada -Rıdvânullahi aleyh - olarak yapıldığı görülmektedir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/89, H.no:11141; el-Mu'cemü'l-evsat, IH/242, H.no:3427; Heysemî, senedinde zayıf bir râvinİn bulunduğunu söyler. Ayrıca Ebû İdris de bu hadisi birçok sahâbiden almıştır. Şeddâd b. Evs ve Sevbân bu sahâbilerdendir. Taberânî'nin Kebîrinde (bk.VII/287, H.no:7156) naklettiği bu hadisin râvileri sikadırlar. Bk. Mecma', VI/251.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bk. 87/957.hadİs

Uyanıncaya kadar uyuyandan,
(Ağır) hasta olandan İyi oluncaya kadar.2639[280]

87/957- Hz. Aişe annemizden (Radıyaiiahüanhâ):2640[281]
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Kalem/sorumluluk üç kişiden kaldırıldı: Bulûğ çağına kadar çocuktan, Uyanıncaya kadar uyuyandan,
Aklı başına gelinceye kadar bunaktan.2641[282]"
§Başka tarikle Hz. Âişe'den gelen rivayet:
RaSÛlllllah (Sallallahü aleyhi ve sel tem) dedi ki:
"Kalem/sorumluluk üç kişiden kaldırıldı:
Uyanıncaya kadar uyuyandan,
İyi oluncaya kadar aklını kaçırandan,

Âkil (baliğ) oluncaya kadar çocuktan. "2642[283]

Çocuk Ve Namaz

Giriş-Kur'ânda Çocuk-Rasûlullah'ın Çocuklara Davranış Biçimi- Sahabede Eğitim- Çocukluk Dönemleri ; A-Okul öncesi Çocukluk Dönemi- E-Orta ve İleri Çocukluk Dönemi-Çocuk Eğitimi-Çocuk Eğitiminde Karşılaşılan Problemler- Karşılaşılan Problemlerin Çözümü-Çocuk Eğitiminde Kullanılacak Araçlar- Eğitimde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar -Ailenin Eğitimdeki Rolü-Çocuktaki Kusurlu Davranışlar-Çocukta Davranış Bozuklukları ve Ceza- Cezada Dikkat Edilecek Unsurlar- Ailenin Eğitimdeki Rolü* Aile Eğitiminde Belli Başlı Alanlar.2643[284]

Giriş

İbadet hayatı Müslüman'ın en önemli sorumluluğudur. Kalpteki ve akıldaki inancın kuvvetlenmesi ve dışa yansıması buna bağlıdır. Ruhî zenginlik, sağlam karakter ve dayanıklı olma ibadetle elde edilen hasletlerdir.
Peygamberimiz küçükten çocukların namaz kılmaya alıştınlmasını emretmektedir. Temyiz yaşına ulaşınca her çocuk namaz kılmaya başlamalıdır. Çocuklar çok hassas bir bünyeye ve ruha sahiptirler, onların küçüklükten itibaren dinî ve ahlâkî eğitimlerine dikkat edilmeli ve bu konuda pedagojik metotlardan istifade edilmelidir. Çocuğun ibadete alışması için onunla konuşmak yanında kitap, dergi, kaset ve cd gibi teknolojik araç ve gereçler de kullanılmalıdır.
Bu çabalara rağmen 10 yaşına gelmiş bir çocuk hâlâ namaz kılmamakta ısrar ederse gözünü korkutmak için hafifçe kendisine vurulabilir,2644[285] Ancak bu hadisin çocuktan sorumluluğun kaldırılmasını açıklayan diğer hadisle nesh edildiği söylenmekledir.2645[286]

Kur'ân'da Çocuk

Kur'ân çocuğa ve eğitimine özel önem verir, özellikle peygamberlerin

2639[280] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/358-359.
2640[281] Sened:
Sahih: Müsned, VI/101, H.no:24584; Diğer rivayet: VI/144, H.no:24994; Benzer rivayet: yi/100-101, H.no:24575; Nesâî, Talak, 21, H.no:3430; Ebü Dâvûd, HudÛd, 17, H.no:4398; İbn Mâce, Talâk, 15, H.no:2041;Dân;m", Hudûd, 1, H.no:2301; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/378.
Hz.Ali'den (Radıyallaha anlı) şahidi için bk. 86/956.hadis
2641[282] Bu kısımla ilgili (râvilerden) farklı rivayetler gelmiştir: -Affan'ın nakletİğine göre: Aklı başına gelinceye kadar deliden, -Hammad'uı naklettiğine göre: Aklı başına gelinceye kadar bunaktan, -Ravh'ın naklettiğine göre: Aklı başına gelinceye kadar deliden sorumluluk kaldırıldı, şeklindedir.
2642[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/360.
2643[284] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/361.
2644[285] Ebû Dâvûd, Sünen, Salat, 26; Tirmizî, Salat, 299.
2645[286] Bk. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 1//434 (5476. hadisin şerhi)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/361.

sözleri ve davranışları ile bizlere şablonlar çizer. Bunlardan bazıları;
1- Temiz/saİih eş ve çocuklar verilmesi için Allah'a dua edilmelidir. (Âlü İmrân 3/38; Meryem 19/5-6; Furkan 25/74)
2- Verilen çocuk için Allah'a şükredilmelidir. (İbrahim 14/39; Araf 7/15)
3- Çocuklann namaz kılanlardan olması için dua edilmelidir. (İbrahim 14/40)
4- Çocuklara yumuşaklıkla hitap edilmeli; inanç, amel ve ahlâk ile ilgili konular güzellikle anlatılmalıdır. (Lokman 31/13-19)
5- Çocuklarm. haya sahibi olmaları ve evlerinden dışarı çıkarken örtülerini/dış elbiselerini giymeleri emredilmektedir. (Ahzâb 33/59)
6- Çocuklar sorumluluktur ve imtihan vesilesidir. (Enfâl 8/28).2646[287]

Rasûlullah'ın Çocuklara Davranış Biçimi

Rasûlullah'm her insanla diyalogunda olduğu gibi çocuklarla da harika bir iletişim içindeydi:
• Rasûlullah çocuklara hiç kızmaz, onların rahat hareket etmelerini ister ve onlara şahsiyet vermek için çalışırdı.2647[288]
• Çocuklarla şakalaşırdı.2648[289]
• Çocukları kucağına alır ve onları severdi, elbisesine çocuklar bevlettiğinde onlara kızmaz, hatta çocuklara kızanları da uyanr ve sadece elbisesini yıkardı.2649[290]
• Çocukların yanına geldiğinde selam verirdi.2650[291]
• Çocuklar arasında ayırım yapılmamasını ve adaletle davramlmasını emrederdi.2651[292]
• Çocuklara ezan okuturdu.2652[293]
• Çocuklar için saf belirlemiş ve onlara son safta durmalarım tavsiye etmişti.2653[294]
• Gece ibadetlerine çocukları da alıştırırdı.2654[295]
• Bayram namazlarına alıştırırdı.2655[296]
• Çocukları camiye alıştırırdı.2656[297]

Sahabede Eğitim

Sahabe çocuklarının dinî eğitiminde titiz davranırlardı:
• Hz.Ali oğlu Hüseyin'i yanına çağırır, ona abdest almayı öğretir ve sorularına cevap verirdi.2657[298]
• Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: 'Namaz konusunda çocuklarınıza dikkat edin! Onları iyiliğe alıştırın! Çünkü iyilik bir alışkanlıktır.'2658[299]
• Abdullah b. Abbas şöyle dedi: 'Bir secde için bile olsa çocuklarınızı namaz kılması için uyandırın.'2659[300]
• Sa'd b. Ebî Vakkas çocuklarına dua Öğretirdi.2660[301]

2646[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/361.
2647[288] Buharı, Vesâya, 25; Ebû Davûd, Edeb, 1; Tirmizî, Birr, 69.
2648[289] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 111/119,171; Buharı, Edeb,81; Tirmizî, Salât, 131.
2649[290] Ahmed b. Hanbel, 111/107,315; Buhârî, Tıb, 13; Müslim, Müsakât, 63.
2650[291] Buharı, Isti'zan 15; Müslim, Selâm, 15; Ebû Davûd, Edeb, 36; Tirmizî, İsti'zân 8; İb Mâce, Edeb, 14.
2651[292] Buharî, Hibe, 12,13; Müslim, Hibât, 13.
2652[293] Ahmed b. Hanbel, 111/408 (Sahih), Ahmed Muhammed Şakir thr. XII/149-150, H.no: 15312); Darekutnî, Sünen, 1/235; (Bazı âlimler çocuğun ezan okuması doğru değildir, insanlar itibar etmez, demişler. Ancak bu konuda hadis olduğu ve günümüzde de hoparlör sistemi bulunduğu için caizdir.Bk.Eşrûşenî, Muhamed b. Mahmud, Camiu ahkâmi's-sığar, 1/37)
2653[294] Tirmizi, Sünen, Cum'a, 60.
2654[295] Ahmed b. Hanbel, IH/110; Buharî, Sahih, Ezan, 78.
2655[296] İbn Huzeyme, Sahih, 11/343.
2656[297] Müslim, Sahih, Fedaİl, 80.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/362.
2657[298] Nesâi, Taharet, 78.
2658[299] Taberânî, (Heysemî, Mecmeu'z-zevâİd, 1/300).
2659[300] İbn Ebî Şeybe, Musannefl/305.
2660[301] Ebû Yâ'lâ, Müsned, 11/72.

§Ancak sahabe onların çocuk olduğunu hiç unutmaz ve ona göre müsamahakâr/tediricîlik esasını gözeterek davranırlardı, çünkü onları Rasûlullah yetiştirmişti:
• Hz. Ömer bir kadını uyumakta olan çocuğunu namaz kılması için (ısrarla) uyandırmaya çalıştığını görünce: 'Bırak onu! Akıl ve bulûğ çağma kadar o sorumlu değildir' demişti.[2661[302]]
• Sahabe, çocuklarını oruç gibi bazı ibadetlere yavaş yavaş alıştırırdı.[2662[303]]

Çocukluk Dönemleri

A-Okul Öncesi Çocukluk Dönemi

Okul öncesi dönem daha sonraki yıllarda hayatın ve kavramların anlaşılabilmesi için temel dönemdir. Bu dönemde :
• Çocuk tabiatta olanlarla ilgilenirse tabiat sevgisi ile büyür.
• Çocuğun hayalgücü beslenirse hayalgücü zenginleşir.
• Çocukla iyi bir ilişki içnde bulunulursa o insanlarla iyi geçinmeyi ve onlara saygı duymayı öğrenir.
• Çocuk hayata olumlu gözle bakarsa güven içinde büyür.
• Çocuk söz, şiir ve oyun gibi etkinlikleri kavrama yeteneği geliştirilirse, çeşitli duygularını bunlarla ifade edebileceğini öğrenir.
• Çocuğun öğrenme isteği canlı tutulursa zihinsel gelişimi desteklenir.[2663[304]]

B-Orta Ve İleri Çocukluk Dönemi

Bu dönem çocuğun 7 yaşında (temyiz döneminde) başlar ve yaklaşık olarak 12 yaşına yani bulûğ çağına kadar devam eder.Bu iki dönem çocuğun eğitim ve Öğretimi açısından çok önemlidir. Bu nedenle çocuğun söz konusu iki dönemine ışık tutulması ve onun doğru tanınıp algılanması gerekir.[2664[305]]

I-Orta Çocukluk Dönemi (7-9 Yaş):

Bu dönemde kendisim boy ve ağırlık değişiklikleri olarak hissettiren bedensel bir büyüme olduğu gibi, çeşitli karakteristiklerinden haberdar olduğumuz zihinsel, duygusal ve sosyal bir gelişim de söz konusudur. Burada 7-9 yaş çocuğun gelişim özellikleri maddeler halinde sıralanacak ve bu özelliklerin ortaya çıkardığı temel ihtiyaçların karşılanmasında dikkat, edilecek noktalar belirlenecektir.
a- 7-9 Yaş Çocuklarının Zihinsel Gelişimi:
• Bu yaşta çocukta somut (görünen varlıklarla ilgili) düşünce hakimdir, fakat zihin gücü sürekli bir gelişim içindedir.
• Sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları zihninde yerleşmeye başlamıştır.
• Önceki öğrendikleri ile yeniler arasındaki benzerlik ya da zıtlık görülebilir. Zihindeki eski bilgiler kullanılabilir.
• Yeni bilgiler ancak yaşantılarla ortak yanı varsa kullanılır.
• Olayların, nesnelerin yüzeysel anlamlan algılanır, görünmeyen anlamlar kaçınlabilir. Örneğin atasözleri, sözcüklerin kendi anlamlarıyla yorumlanmaya çalışılır.
• Anlama, kavrama yeteneği ve soyut düşünce kabiliyeti sınırlıdır.
• Çevresini toptan algılar, fakat dünyayı keşfetme arzusu çok kuvvetlidir.

2661[302] Ibn Ebî Şeybe, 1/305.
2662[303] Buharî, Savın, 47; Müslim, Siyam, 136.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/362-363.
2663[304] Selçuk, Mualla, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, 93.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/363.
2664[305] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/364.

b- 7-9 Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri:
• Okul öncesi dönem.de raslanan yoğun heyecan azalmışsa da korku ve endişe etkin duygulardır.
• İletişim kurma isteği güçlenmiştir; arkadaş, oyun, sınıf faaliyetlerine katılma ve grup halinde oyunlar görülür.
• Bu dönemin bazı çarpıcı özellikleri; kolay etkilenme, örnek alma, bilgiye düşkünlük, rekabet gütme ve sorumluluk üstlenmektir.
• Arkadaşlara fazlaca Önem verilir, onlar gibi olmaya çalışılır.
• Bağımsız olma çabalarının yanı sıra anne ve babanın sevgi ve ilgisi hâlâ önemlidir.
• Öğretmene hayranlık duygusu güçlüdür.
• Yetişkinlerin de bazı kurallara uydukları fark edilir, fakat kuralların gerçek nedenleri konusunda çocukların bilgisi sınırlıdır.
• Oyun kurallarına önem verilir, kuralları bozmamaya, çiğnememeye özen gösterilir.
§Yukarıda sayılan gelişim özeliklerinin doğurduğu temel ihtiyaçları karşılamak için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:
• Zaman, sayı gibi soyut kavramları geliştirmek için zihin gücünü ve belleğini güçlendirecek etkinliklere yer vermek (olayları kronolojik sıraya göre anlatmak, olayları anlatırken zaman kavramına uyması konusunda çocuğu uyarmak vb.)
• Öğretimde 'yaparak-yaşayarak öğretim' ilkesine ağırlık vermek.
• Konuların işlenişinde 'toplu öğretim-konu bütünlüğü' esasına göre hareket etmek.
• Çocuğun okula uyumunu sağlamak için aile ile işbirliği yaparak çocuğa yardımcı olmak.
• Çocuğa sevgi ve anlayışla yaklaşmak.
• İyi-kötü, doğru-yanlış gibi kavramları geliştirmek için olumlu örneklerle karşılaştırmak, çocuk için iyi davranış örnekleri oluşturmak.
• Arkadaşları ile iyi ilişkiler kurması ve grup oyunlarına katılması konusunda çocuğu yönlendirmek.
• Yeteneklerini geliştirecek fırsatlar tanımak.
• Çocuğun korku ve endişelerini yok etmek konusunda ona yardımcı olmak.[2665][306]

Iı-İleri Çocukluk Dönemi (10-12 Yaş):

Bu yaşlarda gelişimde bazı farklılıklar görülür: Beden gelişim hızı önceki dönemlere kıyasla biraz azalmışsa da fizik gücü ve enerji harcama düzeyi çok yüksektir. Zihinsel ve psiko-sosyal gelişimde meydana gelen değişiklikler ise şöyledir:

a-10-12 Yaş Çocuklarının Zihinsel Gelişimi:
• Mantıklı ve soyut düşünme yeteneği önceki döneme kıyasla daha ileri düzeydedir, faka somut düşüncenin bazı özellikleri devam etmektedir.
• Zaman ve yer kavramları gelişmiştir.
• Kendi kendine çalışme, öğrenme ve araştırma yapma becerisi kazanmaya başlamıştır.
• İlgi alanları oldukça çeşitlenmiş ve genişlemiştir.

b- 10-12 Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri:
• Duygusal yönden oldukça dengelidir, korku ve endişe halleri azalmıştır. Sevilmek, güvenilmek ve kendini güven içinde hissetmek önceki dönemde olduğu gibi yine temel ihtiyaçlardır.
• Yetişkinlerden çok yaşıtların fikri önem taşır, bir arkadaş grubunun üyesi olmak büyük zevk verir.
• Hem rekabet, hem de işbirliği yapmaktan hoşlanır.
• 'Hak' ve 'Adalet' kavramları onun için çok önemlidir.
• Öğretmenden tüm öğrencilere eşit davranması beklenir.
• Roman ve film kahramanlarına hayranlık duyar.

[2665][306] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/364-365.

§Yukarıda sayılan gelişim özelliklerinin doğurduğu temel ihtiyaçları karşılamak için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

• Mantıklı ve soyut düşünme konularında çocuğun gelişmesine yardımcı olmak.
• Kendisi, çevresindeki kişiler ve olaylar hakkında doğru , değerlendirmeler yapabilmesi için onu yönlendirmek, bazı örneklerle karşı karşıya getirmek.
• İlgi alanlarını zenginleştirmek.
• Okula yeterince uyum sağlamış bu yaş çocuğunun kendini güven içinde hissedeceği, sevilip sayılacağı bir sınıf atmosferi oluşturmak.
• Çocukları birbiri ile arkadaşlık etmeleri, arkadaş gruplarının birer üyesi olabilmeleri konusunda teşvik etmek.
• Rekabet ve işbirliği duygularını dengeli bir şekilde geliştirmek, çocuğa sorumluluklar vermek.
• Çocuğa çeşitli alanlarda tarihe geçmiş büyük insanları tanıyacak fırsatlar vermek.[2666[307]]

Çocuk Eğitimi

Çocuk eğitimi pedagojinin en zor ve karmaşık bölümüdür. Çünkü karşımızda tecrübesiz, ama öğrenmeye hazır, kıymetli, ama savunmasız bir varlık bulunmaktadır. Bu sebeple onu doğru incelemeliyiz/analiz etmeliyiz:

1- Çocuğun cinsiyet ve yaşına göre soruları, duygu ve düşünceleri değişir. 10-12 yaşlarında çocuklar kavramları daha iyi kavrar ve doğru kullanırlar.[2667[308]]
2- Çocuklann değişik kavramlar üzerinde düşünmelerine yardımcı olunmalı; Allah, Peygamber, Kur'ân, namaz, cami, iyilik, abdest vd.
3- Çocukta dini düşünce ve doğru seçim gücünün gelişmesi için dinî kavramlar doğru olarak öğretilmeli ve sorulara sabırla cevap verilmelidir.
4- Bunlar nedir, niçin, nasıl, ne zaman, ne kadar ve kimlere ait gibi sorular hikayemsi anlatımlarla cevaplandırılmalıdır.[2668[309]]
5- Çocuğun merak ettiği konulan doğru olarak ve sabırla cevaplandırmalıyız:
İnsan nasıl bir varlıktır?
Ölüm nedir?
Allah var mı?
Peygamber kimdir?..
6- Onlarm şüphelerine kızmamak gerekir. Çünkü bazen şüpheden hakikate ulaşılır. Hz. İbrahim olayı bizim için en önemli örnektir.
7- Acaba doğru mu, yanlış mı, iyi mi, kötü mü şeklinde zihinsel egzersizler çocuğun bakış açısını geliştirir ve inançlarının olgunlaşmasını sağlar.
8- Çocuğun gelişiminde başta aile ortamı, okul ve toplum etkili olmuş ve onu şekillendirmiştir. Çevresindeki oluşumdan etkilenmeyen yoktur.[2669[310]]

Çocuk Eğitiminde Karşılaşılan Problemler

Çocuk eğitiminde karşılaşılan problemler genel olarak üç ana başlıkta toplanmaktadır: Aile fertlerinden kaynaklanan problemler, sosyal çevreden kaynaklanan problemler ve basın-yayın organlarından kaynaklanan problemler:

1- Aile fertlerinden kaynaklanan problemler : Ailede çocuk eğitiminin önemi inkar edilmez bir gerçektir. Böylesine Önemli bir mekanizma bazı hatalar sebebiyle doğru işlememekte ve çocuklar

---

2666[307] Selçuk, Muatla, age., 95-97,118-119 (naklen).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/365-366.
2667[308] Yavuz, Kerim, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, 212.
2668[309] Yavuz, Kerim, age., 214.
2669[310] el-Hakîm, Tevfik, Neonu 'Ahmed' makalesi {Bk.Tahte şemsi'i-fikr, 35-40).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/367.

doğru bir eğitimden noksan olarak yetişmektedirler.
a- Bilgi noksanlığı,
b- Davranış bozukluğu,
c- Metod hataları,
d- Eşlerin ikisinin de çalışır olması.

2- Sosyal çevreden kaynaklanan problemler : Aileden sonra çocuğun karşılaştığı ikinci atmosfer toplumdur. Eğitimden doğru sonuç alınması için çocuk ve toplum diyalogu doğru/faydalı yönde olmalıdır. Başlıca problem kaynaklan şunlardır:
a- Çevrenin kültürel zayıflığı,
b- înanç ve ahlâk zayıflığı/bozukluğu,
c- Adaletsizliğin yaygınlaşması.

3- Basın-yayın organlarından kaynaklanan problemler : Basın-yayın organları insan hayatında bugün büyük bir güç olarak yerini almıştır. Çok faydalı olan bu mekanizma bazı hatalar sebebiyle eğitimi bazen olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuzlıklar şöyle sıralanabilir.
a- Çocukların dinî ve ahlâkî yapılarını tahrip etmek,
b- Ruhî gelişimlerini durdurmak
c- Mevcut ruhî yapılarını bozmak,
d- Yaşadığı ortamdan ve gerçeklerden uzaklaştırmak,
e- Toplumu gereksiz yere germek,
f- Tüketîmi aşırı artırmak ve israf ekonomisini özendirmek...[2670[311]]

Karşılaşılan Problemlerin Çözümü

Bu problemlerin halledilmesinde aile-toplum yardımlaşması gerçekleştirilmelidir. Bu noktada her kurum ve birey kendisine düşen görevi yerine getirmek için uğraşmalıdır:
1- Aile fertlerinin yapması gerekenler:
a- Bilgi noksanlığının telafi edilmesi. (Kitap okuma, konferanslara katılma, soru sorma vd. ile)
b- Davraniş bozukluklarının giderilmesi. (Sövme, hakaret, aşırı sinirlilik, menfaatçilik gibi davranışların düzeltilmesi.)
c- Metod hatalarının telafisi. (Argo sözler, baskı kurma, sürekli aynı şeyleri tekrar gibi davranışlar fayda yerine zarar getirir.)
§Ailelerin çocuklarına iyi bir eğitim vermeleri için dikkat etmeleri gereken hususlar:
1- Aile fertleri arasında fikir ve davranış birliği olmalı.1
2- Çocuklara sevgi ile yaklaşılmak.
3- Olumsuzdan ya da yasaklardan değil, olumludan ve serbestlikten hareket edilmeli.
4- Yasakların alternatifleri mutlaka gösterilmeli.
5- Seviyeler göz önünde bulundurulmalı.
6- Tedriciliğe dikkat edilmeli.
7- Çocuklara cami vb. kutsal mekânlar tanıtılmalı.
8- Kur'ân ve Sünnet gibi önemli dinî metinler doğru olarak aktarılmalı.
9- Eşlerin çalışmalarından dolayı oluşan problemler bakıcılar, anaokulları, aile büyükleri vs. ile halledilmeli.
10- Basın-yayın organları doğru ve faydalı bir şeklide kullanılmalı ve çocuklar zararlı yayınlardan korunmalıdır.[2671[312]]

2670[311] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/367-368.
2671[312] Öcal, Mustafa, Ailede Çocukların Dinî ve Ahlâkî Eğitimlerinde Karşılaşılan Problemlerin Başlıca Sebepleri ve Çözüm İçin Bazı Teklifler makalesi, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Yil:1996,Sayi:3.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/368-369.

Çocuk Eğitiminde Kullanılacak Araçlar

Çocuk eğitiminde kullanılması gereken bazı şeyler vardır ki bunlar eğitimde doğru sonuca ulaşılmasında bize yardımcı olacaktır:
1- Kur'ân ve hadislerden öğütler, hikayeler ve kurallar,
2- Eğitim teorilerinden ve araştırmalarından faydalanmak,
3- Çocuğun kabiliyetini ve yakınlık duyduğu şeyleri izlemek ve değerlendirmek,
4- Doğru, iyi ve güzel kavramlarına alıştırmak,
5- Cömertlik ve tutumlu olma hasletlerini kazandırmak,
6- Oy unlarım izlemek, kontrol etmek ve yardımcı olmak,
7- lş yapmaya alıştırmak,
8- Sorularım ve sorunlarını ciddiye almak,
9- İnsan olmayı cinsiyet ve kuvvet gibi farkların üstünde görmek, ama eğitimde bu farkları da göz önünde bulundurmak,
10- îbadete alıştırmak,
11- Görgü kurallarını öğretmek,
12- Yumuşaklıkla muamele etmek,
13- Dürüstlüğü Öğretmek,
14- Temizliği Öğretmek,
15- Saygı ve sevgi hasletletini kazandırmak,
16- Kanaatkârlığı öğretmek,
17- FakirIere ve güçsüzlere yardım duygusunu geliştirmek,
18- Telkin edilecek zamanlan iyi gözetmek (Soru sorduğunda, bayram,tatil gibi günlerde, sınıfı geçtiğinde, iyi elbise giydiğinde vb. sevinçli anında ya da ibret alması için üzüntülü anında),
19- Ceza son çare olmalıdır.[2672[313]]

Eğitimde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar

Eğitimci -anne, baba ve öğretmen gibi- kişilerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır:
1- Problemler karşısında anlayış ve sabır,
2- Tedricilik,
3- Örnek gösterme,
4- Nefsaniyetin kırılması,
5- Taklit-tahkik dengesi,
6- Ödülendirme,
7- Cezalandırma,
8- Teşekkür etme,
9- Özür dileme,
10- Arkadaş seçimi,
11- Faydah işlere yönlendirme,
12- Bilimsel araştırmalardan istifade.[2673[314]]

Ailenin Eğitimdeki Rolü

Aileain çocuğun eğitimindeki rolünü kimse inkâr edemez. Bu kurumun eğitimdeki rolü şöyle sıralanabilir:
1- Öğretmek,

2672[313] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/369.
2673[314] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/369-370.

2- Rehberlik,
3- Önderlik,
4- Yönlendirmek,
5- Değerlendirme.[2674[315]]

Çocuktaki Kusurlu Davranışlar

Çocuklar normal doğar ve doğuştan davranış bozuklukları göstermezler. Onu çevresi, ailesi, toplumu ve kültürü şekillendirir. Yetersiz eğitim bazen onun sosyolojik ve psikolojik gelişimde olumsuz rol oynar. Çünkü hayatta onun koruyucusu olamaz ve sağlam bir şahsiyet oluşturamaz. Çocukta oluşan kusurları birkaç ana başlıkta toplamak mümkündür:
1- Rahatsız edici kusurlar:
a- Karşı gelme duygusu:
Sebebi: Memnun olmamak, tedirginlik, doğru anlatılmama, olumsuz kahramanlık duygusu, yanlış telkinler ve tavsiyeler, bulûğ çağı faktörü vs. Yansımaları: -İtaatsizlik -Öfke -İnatçılık
b- Bencillik:
Sebebi: İlgisizlik, menfaat düşkünlüğü, idealist olmamak, faydalı şeylerle meşgul olmamak, boş vaktin bolluğu, sosyalleşememek vs. Yansımaları:
-Sürekli kendisini düşünmek -Hasislik -Başa geçme hırsı -Meraklılık -Oburluk vs.
2- Küçültücü kusurlar:
Sebebi: Aşırı güven, şımarıklık, tecrübesizlik disiplinsizlik, pasiflik, kabalık vs.
Yansımaları:
-Küstahlık
-Tembellik
-Temiz olmamak (dağınıklık, pislik vs.)
3- Tiksinti verici huylar:
Sebebi: Ürkeklik, aşın sıkılganlık, kendisine değer verilmemesi, sevgide dengesizlik, sahtecilik, kötü örnek, anlayışsızlık, cimrilik, kontrolsüzlük, hayasızlık vs.
Yansımaları:
-Kıskançlık
-Kötü yüreklilik (huy)
-Zalimlik (davranış)
-Yalancılık
-Hırsızlık
-Cinsel bozukluklar (ahlâksızlık).[2675[316]]

Çocukta Davranış Bozuklukları Ve Ceza

Bütün varlıkların birbirlerine olan merhameti Allah'ın rahmetinin bir tecellisidir. Rasûlullah bunu şöyle haber verir:
"Allah Teâlâ rahmetini yüz parça yaptı, doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu ve bir parçasını da yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün varlıklar birbirlerine merhamet eder. Hatta kısrak (yavrusunu emzirirken) dokunur korkusuyla bir ayağının tırnağını yukarı kaldırır."[2676[317]]
Çocuk 10 yaşına girdiğinde duygulan olgunlaşmış ve buluğ çağına yaklaşmıştır. Çocuğun bu yaşlarda namaz kılmaması ve bu konuda da inat etmesif şeytanın kendisine yavaş yavaş hakim olmasının bir göstergesidir.

2674[315] Ağca, Hüseyin, Ailede Eğitim 43-52.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/370.
2675[316] Gejjîş bilgi için bk.Berge, Andre, Çocuktaki Kötü Huylar ve Düzeltilmesi (TrcNazife Müren).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/370-371.
2676[317] Buharî, Edeb 19; Müslim, Tevbe, 17; Darimî. Rikak, 69.

Dehlevî (v. 1176/1762) çocuğun bulûğa erme safhasını ikiye ayırır:
"**1-** Temyiz çağı: 7-10 yaşları arasındaki dönemde çocuk aklını kullanmaya başlar ve zihinsel sağlığı bu dönemde ortaya çıkar.
2- Bulûğ çağı: 10 yaşından sonra çocuk bulûğ çağına ulaşır. Artık eda (tasarruf) ehliyetini tam olarak hak etmiştir. Kendisi bütün hak ve sorumluluklardan istifade eder. 10 yaşı temyiz ile buluğ arasındaki bir sınır olduğu için bu çağda namaz üzerinde biraz daha titiz durulması gerekir."[2677[318]]
Hz. Peygamber hiçbir çocuğa kızmamış ve vurmamıştı. Onun davranışlarında hoşgörü, kolaylık, seviyeye inme, nefret ettirmeme ve ona şahsiyet verme çok önemlidir. Eğitimde dayak çözüm değildir ve haksız olarak dövmek haramdır. Rasûlullah: "Kolaylaştırın, zorlaştırmayım Müjdeleyin, nefret ettirmeyin!" buyurmaktadır."[2678[319]]
Bu gibi hadislerden barışta ve savaşta kolaylaştırmanın ve müjdelemenin temel esas olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca çocukların sorumluluk sahibi olmadığını Rasûlullah bildirmektedir:
"Kalem (sorumluluk) üç kişiden kaldırıldı:
Baliğ oluncaya kadar çocuktan
Uyanıncaya kadar uyuyandan,
İyi oluncaya kadar hastadan. "[2679[320]]
Bir hadiste geçen: "Yedi yaşma varınca çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin, on yaşına vardığında yine kılmazlarsa (hafifçe) vurabilirsiniz, bu yaşta onlarla yataklarınızı da ayırın!"[2680[321]] konusu Rasûlullah'ın çocuklara davranışları, sevdirme ile İlgili emirleriyle birlikte düşünüldüğünde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:
1- Bu hadis bir olay ya da sorulan bir soruya cevap olarak varid olmuştur ve bu olayın tafsilatı bize intikal etmemiştir.
2- Eğitimde sevgi, sabır, müjdeleme ve mükâfatlandırma esastır.
3- Davranış bozuklukları tüm çabalara rağmen devam ediyorsa (çaresiz kalındığında) ceza verilebilir, ceza en son çaredir.
4- Ancak bu ceza da hırpalayıcı, onur kırıcı ve sürekli olmamalıdır. Çocuklar cezanın varlığını hissetmeli, ancak cezaya alıştınlmamahdır. Çünkü böyle bir durumda onlar arsız (utanmaz) olarak büyürler ve suç makinesi haline gelirler.
Bu konunun daha iyi anlaşılması için bu dönemdeki çocukları ve eğitimini iyi bilmemiz, ayrıca doğru uygulamamız gerekir.[2681[322]]

Cezada Dikkat Edilecek Unsurlar

Cezalandırma tıbbî tedavide hastanın her türlü tedaviye cevap vermemesi durumunda cerrahi müdahaleye benzer, insanın canı yanabilir, ancak faydalıdır. Bu nedenle cezalandırmada bazı şeylere dikkat edilmeli:
1- Önce sorumluluklar anlatılmalı
2- Cezaiandırma en son çare olmalı
3- Ceza adil olmalı
4- Cezal andırılan hatasını bilmeli
5- Ceza onun şahsiyetini küçültmemeli.[2682[323]]

2677[318] Dehlevî, Huccetutlah el-bâliğa 1/186.
2678[319] Buharî, İlim, 11, Cilıad, 164. Edeb, 80; Müslim, Cihad, 5; EbÛ DavÛd, Edeb, 17.
2679[320] Bk. Müsned (re, H. No: 86/956 ve 87/957.
2680[321] Hadisin tahrici için bk. Müsned trc. H. No: 84/954 ve 85/955.
2681[322] İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, IX/348-349; Zurkânî, eş-Şerh, III/261; Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 11/369-370.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/371-372.
2682[323] Ağca, Hüseyin, age,, 122-123.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/373.

Aile Eğitiminde Belli Başlı Alanlar

Çocuk eğitiminde, aile ilk merhaledir. İyi/sağhklı bir aile ortamında büyümeyen çocuklar genelde olumsuz tepkiler verir, suç işlemeye daha yatkın büyürler, gelişirler. Bundan dolayı aile eğitiminde bazı şeylere dikkat edilmelidir:

1- Bedensel sağlık ve eğitim: Doğru beslenme, spor...

2- Zihnî eğitim: Doğru düşünme, kitap okuma, el becerileri...

3- Rûhî eğitim: Sevgi, değer verme, şahsiyet kazandırma...

4- İnanç ve ahlâk eğitimi: Üstün hasletler, örnekler, Kur'ân ve hadisler gibi temel metinler...

5- Cinsel eğitim: Anlatım, dengeli hoşgörü, bilgilendirme, meşgul etme...

6- Ekonomik eğitim: Paylaşımın Önemi, helal kazanç, çalışma, cimrilik ve israftan kaçınma...

7- Sosyolojik eğitim: İdealist olma, insanî ilişkilerin geliştirilmesi, dostluğun önemi, düşmanlıkta aşırı gitmeme...[2683][324]

Rıfat ORAL

[2683][324] Ağca, Hüseyin, age., 82-106.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/373.

ÖNSÖZ

Müsned Tercümesinin JV. Cildini yayına hazırlama gücü veren Rabbimize sonsuz hamdü senalar eder, O'nun Peygamberi Hz. Muhammed'e, Ehl-i Beyt'ine ve ashabına salât ve selâm ederiz.
önceki çalışmamız III. Cild o kadar beğenildi ki kısa sürede 1 .baskısı bitti ve 2. baskısı yapılacak. Okuyucunun bu teveccühü bizi çok sevindirdi ve moral verdi. İnşallah Rabbimizin yardımı ve okurlarımızın desteği ile bu çalışma son cildine kadar devam edecek.
Çalışmamızla ilgili mülâhazalar her gün daha fazla gelmekte, değerli ilim adamlarının takdirlerine mazhar olmakta, onların değerli tenkidleri ile doğruya bir adım daha yaklaşmaktayız. Kemal sıfatı Allah'a aittir.
Müsned Tercemesinin I. Cildi ile ilgili mülâhazalarını gönderen Prof. Dr. İsmail L. ÇAKAN beye teşekkür ederiz. Değerli görüşleri çalışmamıza ışık tutacaktır.
Her gün daha İyiye ulaşmak ve yeni kitaplarla tanışmak bizi öylesine mutlu ediyor ki günlük 8-10 saatlik yorucu çalışmamızı bile unutturuyor. Bu yorucu çalışma bilgisayar ortamında olması yanında kütüphanelerdeki kitapları tarama ile daha ileriye emin adımlarla ulaşmamıza vesile olmaktadır.
Müsned Tercemesinin dili onun önemli bir dokusunu oluşturmaktadır. Günümüzdeki İslâmî kitapların en büyük problemi anlaşılmaz olmasıdır, biz bu handikapı aşmaya, en ağır ilmî konuları bile oldukça saf, temiz ve yalın bir Türkçe ile aktarmaya çalışıyoruz. Hadislerin tahricinde de aynı çalışma yapılmakta ve hadislerin sıhhati titizlikle tesbit edilmektedir. Konu sonlarındaki tabloların da büyük takdir aldığını eklemek isteriz.
Bu tercemenİn II. Cildinden itibaren İslâm Fıkhı konulan başlamıştı. II. Cilddeki Temizlik ve Abdest konulan III. Cilde Mestler Üzerine Mesh, Gusül, Haytz, Nifas, İstihâze, Teyemmüm ile devam etti ve Namaz konusuna giriş olarak Namazın Fazileti ile tamamlandı. Cild sonundaki Çocuk ve Namaz makalesi ilgili hadislerin doğru anlaşılması için eklendi ve büyük beğeni aldı.
Müsned Tercemesinin IV. Cildinde Namaz konusu devam etmektedir. Bu cildde Namaz Vakitleri, Geçmiş Namazların Kazası, Ezan ve Kamet, Mescidler ve Setr-i Avret gibi çok önemli konular bulunmaktadır. Bunların Asr-ı Saadet uygulaması umarız ki ibadet hayatımızı yenileyecek, bizim için taze kan olacak, hayatımızı Kur'ân ve Sünnet'e endeksleyecektîr. Çünkü hadisler yanında ilgili ayetler mutlaka zikredilmekte ve konuların Kur'ân-Sünnet bütünlüğü verilmektedir. Ayrıca bu cildde bulunan Mescidlerin Tarihçesi, Fonksiyonları ve İlgili Hükümleri adlı makale hadisleri doğru anlamamıza neden olacaktır.
Çalışmamızın bütün insanlığa faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.[2684][1]

Terceme Heyeti

b)- NAMAZ VAKİTLERİ

(Günde beş vakit namaz kılmanın farziyeti Kitab, Sünnet ve icma' ile sabittir. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Namazları ve orta namazını[2685][2] devamlı kılın! İtaat edenler olarak siz (bu emirleri) Allah için yerine

---

[2684][1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/VIII.
[2685][2] Ayetteki orta namazı hakkında ihtilaf edildi:

getirin!' (Bakara 2/238)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Günün iki ucunda ki/ kenarındaki vakitlerde2686[3] ve geceden bölümlerde2687[4] namaz kıl! Şüphesiz sevaplar2688[5] günahları siler. İşte bu, kendilerine hatırlatma (fayda verenlere) bir hatırlatmadır.2689[6]' (Hûd n/114)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Güneşin zevalden 2690[7] meyletmesinden 2691[8] gece karanlığına 2692[9] kadar namaz kıl, bir de sabah ibadetini2693[10] eda et! Şüphesiz sabah ibadeti (melekler tarafından)2694[11] şahit olunan (bir ameldir).' (isrâ 17/78)
Allah Teâlâ buyurdu:
Ve onların sözlerine karşı sabırlı ol! Güneş doğmadan2695[12] ve batmadan önce2696[13], Rabbini hamd ile teşbih et! Gecenin bölümlerinde2697[14] O'nu teşbih et, Ayrıca günün uçlarında da.2698[15] Böylece (verilecek nimetlere) razı olursun.' (Taha, 20/130).2699[16]

* Genel Olarak Vakitler

88/958- îbn Abbas'taîl (Radıyallahü anhuma):2700[17]

---

a- Hz. Ali, ibn Abbas ve Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, Ebû Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise öğle namazıdır.
c- Ancak bu Jconuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûıı, etba ve muctehid imamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, A1İ, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüra b. Cündüb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Hafsa, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, ayrıca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Saîd b. Cübeyr, tbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi âlimlerden nakledilmiştir. Ayrıca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Mâlik. Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhallâ, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu', III/60-6I; İbn Kudâme, Mtığnî, 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278; tbnÜ'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., H/263; Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994,125/9995,126/996, 127/997,129/999).
2686[3] Sabah, Öğle ve ikindi namazları (İbn Cerir, Camıu'l-Beyaıı, VÜ/124-126; Bennâ, age., 11/200).
2687[4] Akşam ve yatsı namazları. Hasan el Basrî, gecenin bölümlerini akşam ve yatsı olarak açıkladı ve mürsel olan rivayetinde dedi ki: Hz. Peygamber: "Gecenin iki bölümü akşam ve yatsıdır" buyurdu. (İbn Cerir, age., VII/128).
2688[5] Rasûlullah dedi ki: " (Bu) namazlar aralarında işlenen günahlara keffarettir, çünkü Allah şöyle dedi: 'Şüphesiz sevaplar günahları siler'." (İbn Cerir, age., VII/128);
Ayrıca beş vakit namazın günahlara keffaret olduğuna dair rivayetler için bk. İbn Kesir, age., 11/444; Bennâ, age., 11/200.
2689[6] Rasûlullah ayetteki vakitlerin emredilen beş vakit olduğunu haber verdi. Bk.Müsned Trc, H.no: 9/879.
2690[7] Zeval, güneşin tepe noktasında olduğu vakittir.
2691[8] Öğle ve ikindi namazları (İbn Kesir, age., 111/53)
Ayetteki güneşin zevalden meyletmesi manasındadır. (Câbir b. Abdullah anlattı: Rasûlullah'ı ve dilediği kadar sahabesini davet ettim. Evimde yemek yediler. Güneş zevalden meylettiği zaman çıktılar, Rasûlullah da çıktı ve dedi ki: "Çık, ey Ebû Bekir! işte bu güneşin zevalden meylettiği andır." (İbn Cerir, age., VIII/125, H.no: 22584);
Aynca bu kelimenin güneşin meylettiği zaman manasındaki rivayetler için bk. (Abdurrezzak, 1/545; Dârekutnî, 1/261; Beyhakî, 1/438; İbn Abdilber, Temhid, VII1/23; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî VIII/452).
2692[9] Akşam ve yatsı namazları (Ayetin buraya kadarki kısmından Öğle ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere dört vakit anlaşılır. Bk. İbn Cerir, age., VIII/123-126; İbn Kesir, age., 111/53).
2693[10] Yani Fecr (sabah) namazı. Bu şekildeki sahabi tefsiri için bk. Buhârf, Ezan, 31; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 18, H.no: 3135 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 21, H.no:483; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:670; İbn Kesir, UI/53.
2694[11] Bk. Mâlik, Kasru's-salât, 82; İbn Cerir, age., VIII/127, H.no: 22595.
2695[12] Sabah namazı.
2696[13] İkindi namazı (Rasûlullah dedi ki: "Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kıtan ateşe girmeyecektir." Ahmedb. Hanbel, İV/136,261; Müslim, Salat, 13,21; Ebû Dâvûd, Salat, 9).
2697[14] Yatsı namazı.
2698[15] Öğle ve akşam namazları (Bu ayette kastedilen beş vakit namazdır. Sahabe, tabiîm ve etba'ın görüşü böyledir. Bk. İbn Cerir, age., VIIV477;)bn Kesir, age., III/165-166).
2699[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/2-3.
2700[17] Sened:
Sahih: Müsned, 1/333, H.no:3081-3082; Diğer rivayet: 1/354, Rno:3322; Ebû DâvÛd, Salât, 2, H.no:393; Tirmiû, Salât, i, H.no:149 (Bu konuda Ebû Hüreyre, Büreyde, Ebû Musa, Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Ebû Saîd, Câbir, Amr b. Hazm, Berâ ve Enes'ten (Radıyallahü anhüm) nakiller vardır. Tirmizî Câbir'den özet bir nakil verir ve bu rivayetin "hasen-sahih-ğarib"; İbn Abbas rivayetinin İse "hasen-sahih" olduğunu söyler. İmam Buhârî'den de bu konuda en sahih rivayetin Câbir'inki olduğunu nakleder).
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Mes'ûd el-Ensârî*den (Radıyallahü anh) şahidi için 97/967. hadise bk.
b-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 98/968. hadis.
c-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 91/961. hadîse bk.
d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 89/959 ve 98/967hadis
e-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî Bezzar'ın naklettiğini söylediği bu rivayetin senedinde Ömer b. Abdurrahman'ın bulunduğunu, tbn Ebî Hâtim'in babasından bu râvî hakkında: "Ebû Nuaym ve Abdullah b. Nâfi' bu zattan hadis İşittiler" dediğini nakleder. Bezzar'ın hocası ibrahim b. Nasr'ın biyografisine vakıf olmadığını, ancak diğer râvîlerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/303.
f-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, Bezzar'ın naklettiğini söylediği bu rivayetin senedinde de çok zayıf olan Yusuf b. Hâüd es-Semtî'nin bulunduğunu, Ebû

RaSÛlllllah (SallaUahü aleyhi ve sellem I dedi ki:
"Kabe'nin yanında2701[18] Cebrail bana imam oldu; Öğle namazını güneş zevalden meylettiği zaman kıldırdı, güneş terliğin kayışı kadar meyletmişti,2702[19] (diğer rivayette; gölge terliğin kayışı kadardı.) Sonra her şeyin gölgesi iki misli kadarken ikindi namazını kıldırdı, Ardından akşam namazını oruçlunun iftar ettiği vakitte2703 [20] kıldırdı, Yatsıyı şafak2704 [21] kaybolduğunda kıldırdı, Sabahı da oruçluya yeme ve içmenin yasaklandığı vakitte2705[22] kıldırdı.
Ertesi gün öğle namazını her şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğunda kıldırdı,
İkindiyi her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olduğu zaman kıldırdı, Ardından akşam namazını oruçlunun iftar ettiği vakitte kıldırdı, Yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kıldırdı, Sabahı (güneş doğmadan önce) hava aydınlandığında kıldırdı.
Sonra bana dönüp dedi ki:
'Ey Muhammedi İşte bu, senden Önceki Peygamberler'in vaktidir2706[23] (diğer rivayette; senin ve senden önceki Peygamberler'in vaktidir).
(Her bir namazın) vakti, (açıklanan) bu iki vakit arasında olmalıdır.'2707[24]

89/959- EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radtyaiiaha anh):2708[25]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"(Kabe'nin yanında)2709[26] Cebrail bana imam oldu;
Öğle namazını güneş zevalden meylettiği zaman kıldırdı,
Sonra her şeyin gölgesi bir boy olduğunda ikindi namazını kıldırdı.
Ardından akşam namazını güneş battıktan sonra kıldırdı.
Yatsıyı şafak kaybolduğunda kıldırdı,
Sabahı da fecir doğunca (ilk vaktinde) kıldırdı.
Ertesi gün tekrar geldi ve öğle namazını her şeyin gölgesi kendi m kadar olduğunda kıldırdı,
İkindiyi her şeyin gölgesi iki boy olduğunda kıldırdı, Ardından akşam namazını güneş battıktan sonra kıldırdı, Yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kıldırdı; Sabahı güneş doğmaya yakın bir vakitte kıldırdı."
Sonra (Cebrail) dedi ki:
'(Her bir) namaz, (açıklanan) bu iki vakit arasında kılınmalıdır.'2710[27]

90/960- Ensardan Câbirb. Abdullah (Radıyatiaha anh) nakletti:2711[28]

Ya'lâ'nin naklettiği rivayetin ise isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age,, 1/303-304.
g-Berâ b. Azib'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm naklettiği rivayetin senedinde Hafsa bt. Âzib'in bulunduğunu, ancak bu râvînin biyografisine vakıf olmadığını belirtir. Bk. age., 1/304.
h-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 90/960. hadis
ı-Kays b. es-Sâİb'den (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XVIII/ 363-364; Heysemî, senedinde Müslim el-MülâTnin varlığını söyleyerek Ahmed ve İbn Main'İn zayıf saydığını belirtir, Bk. age., 1/305.
İ-Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için 99/969. hadise bk.
Bennâ hadisi Beyhakî, İbn Hıbbân, İbn Huzeyme, Hâkim ve Abdürrezzak'a da nisbet ederek Hâkim'İn: "isnadı sahihtir" dediğini, Ebû Bekir İbnü'l-Arabi'nin ve İbn Abdİlberr'in ise hadisi sahih saydıklarını belirtir. Bk. Bulûğu 't-emânî, 11/240.
2701[18] Bir rivayette; Kabe'nin yanında bana iki kere imam oldu, şeklinde nakledilir.
2702[19] Yani güneş zevalden batıya biraz meyledince; gölge en kısa hâlinden sonra uzamaya başlayınca Öğle namazı kılınabİlir. Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/467-468; Azîmâbâdî, 11/41.
2703[20] Yani güneş battıktan sonra.
2704[21] Şafak, Arapçada iki zıd mânâsı olan (ezdad) kelimelerdendir. a-Güneş battıktan sonra görülen kırmızılıktır ki bu mânâyı İ.Şafiî almıştır. b-Kırmızılıktan sonra hava karanncaya kadar kalan beyazlıktır, bu mânâ İle de İ.Ebû Hanîfe amel etmiştir. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 342; Bennâ, age., 11/240.
2705[22] Yani fecr-i sadık vaktinin başlangıcı. AJlah Teâlâ bu vakitte yeme ve içmenin terk edilmesini emretti:'...Fecrin siyah İpliği (rengi) beyaz ipliğinden (renginden) ayrılıncaya, kadar yiyin ve İçin!..' (Bakara 2/187)
2706[23] Peygamber'in namaz vaktinden kasıt, bu geniş vakit demektir, zira onların namazı (özel duası) günün iki ucunu içine alacak şekilde genişti, ancak Muhammed ümmeti son ümmet olduğu İçin hepsinin namazı birleştirildi. Bk. Bennâ, age., 11/240.
2707[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/4-6.
2708[25] Sened:
Sahih: Müsned, II1/30, H.no:ltl88; Bennâ hadisi Tahâvî'nin de naklettiğini, isnadında İbn Lehîa'nın bulunduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/241. Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledilen hadisin senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîa'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/303. tbn Lehîa ile ilgili bilgi için bk. 22/64. hadis.
2709[26] Bu ilave için bk. Musned Trc. H.no: 88/958.
2710[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/6-7.

Hz. Peygamber'e (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) Cebrail geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kili' RasÛlullah öğle namazını güneş zevalden meylettiği zaman kıldı.
Cebrail ikindi vakti tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
RasÛlullah her şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğunda ikindi namazını kıldı,
Cebrail akşam vakti geldi ve dedi ki: Kalk ve namaz kili'
RasÛlullah akşam namazını güneş battıktan sonra kıldı,
Cebrail yatsıda tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
RasÛlullah yatsıyı şafak kaybolduğunda kıldı,
Cebrail sabah tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah sabahı da fecir etrafı aydınlattığında (ya da aydınlık yayıldığında) kıldı.
Ertesi gün Cebrail öğle vaktinde tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah öğle namazını her şeyin gölgesi kendi misli fradar olduğunda kıldı,
Cebrail ikindi vaktinde tekrar geldi ve dedi ki:
'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah ikindiyi her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olduğunda kıldı,
Ardından Cebrail akşam vakti güneş battığında aynı vakitte geldi, bu vakit değişmedi,
Cebrail yatsı için de gecenin yarısı ya da üçte biri geçtiğinde geldi, Rasûlullah bu vakitte yatsıyı kıldı,
Sabah için fecir iyice aydınlandığında Cebrail tekrar geldi ve dedi ki:
'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah sabah namazını kıldı. Sonra Cebrail şöyle dedi:
'(Her bir namazın) vakti, (açıklanan) bu iki vakit arasındadır.'[2712][29]

91/961- Abdullah b. Amrb. Âs'tan (Radiyallahü anhümâ):[2713][30]
Rasûlullah (Sattallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Öğle vakti, güneş (zevalden batıya) meylettiğinde (başlar), kişinin gölgesi kendi misline yaklaşıncaya ve ikindi vakti oluncaya kadar devam eder. İkindi vakti, güneş sararıncaya kadar, Akşam namazının vakti, şafak kayboluncaya kadar, Yatsı namazının vakti, gecenin yarısına kadar devam eder. Sabah namazının vakti, fecrin çıkmasından itibaren başfar ve güneş doğuncaya kadar devam eder, güneş doğunca namazı bırak! Zira o, şeytanın iki boynuzu arasından doğar, (Diğer rivayette; şeytanın iki boynuzuyla doğar.)"
NOT: Burada teşbih yapılmıştır, zira bazı topluluklar güneşe tapmaktadır. Sanki şeytan onların önündedir ve güneş boynuzlarından doğmaktadır. Rasûlullah kafirlerin özel vakitlerinde ibadetten bizi men etmiştir ki onlara benzemeydim.[2714][31]

92/962- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[2715][32]
Rasulullah (sallahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:

[2711][28] Sened:
Sahih: Müsned, III/330-331, H.no:14475; Tirmizî, Salât, 1, H.no:I50 (TirmizîCâbir'den özet bir nakil verir ve bu rivayetin "hasen-sahih-ğarib" olduğunu söyler, tmam Buhârî'den de bu konuda en sahih rivayetin CâbÎr'inkÎ olduğunu nakleder); Nesâî, Mevâkît, 10, 17, 24, H.no:511 526, 542; Bennâ hadisi tbn Hıbbân ve Hâkim'e da nisbet eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/241. Heysemî, Taberânî'nin Evsafında naklettiğini söylediği bu rivayetin ise İsnadının hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/303-304.
Enez'ten (RadıyallahU anh) sadece sabah namazının şahidi için bk. 111/189, H.no: 12898; III/182, H.no:12810; III/313, H.no:12058; IH/121, H.no:12159.
[2712][29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/7-9.
[2713][30] Sened:
Sahih: Müsned, H/210, H.no:6966; Diğer rivayet: 11/223, H.no:7077; Benzer bir rivayet: ü/213, H.no:6993 lafzıyla; Müslim, Mesâcid, 171-174; Ebü Dâvûd, Salât, 2, H.no:396 lafzıyla; Nesâî, Mevâkît, 15, H.no:520 lafzıyla nakletmiştir.
[2714][31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/9-10.
[2715][32] Sened:
Sahih: Müsned, 11/232, H.no:7172; Tirmizî, Salât, 2, H.no:151 (Tirmizî, hocası Buhâri'den şu görüşü nakleder: "Namaz vakitleri konusunda A'meş'in Mücâhid'den naklettiği hadis, Muhammed b. Fudayl'in A'meş kanalı ile naklettiği rivayetten daha sahihtir. Muhammed b. Fudayl hata etmiştir (Bk.İbn Ebî Hatim, 1/101, Trc.no:273)"); Bennâ hadisi HâkÎm'e de nisbet eder ve isnadının sahih olduğunu söylediğini nakleder. Ayrıca İbnü's-Seken'in de Sahih'ine aldığını ifade eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, H/243. Nesâî'nin rivayeti de şöyledir:
Neiör, Mevâkît, 6, H.no:502; Tahâvî, J«r/ıw meâni'l-âsâr, 1/89; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/375-376; İbn Hazm, Muhatta, 111/168 (Hadisi tenkit edenleri sert bir dille eleştirir.) Zeylâi, Nasbu'r-râye, 1/231 (İbnü'l-Cevzî Tahkîk isimli eserinde (1/279) eleştirilere cevap verir. Ahmed Muhammed Şâkir ise hem Müsned TahrÎcinde hem de Tirmizî Şerhinde zedeleyici derecede olmayan bu ta'lilleri değerlendirir ve tercihini şu şekilde ifade eder:
Müsned veya mevkuf rivayetler muttasıl merfu rivayeti teyid eder. Hadiste hiçbir ta'lil söz konusu olamaz").
Hadisin şahidleri için bk. 88/958. hadis.

“Namazın ilk ve son vakti vardır;
Öğlenin ilk vakti güneş (zevalden batıya) meylettiğinde (başlar) ve ikindi vakti girdiğinde sona erer.2716[33]
İkindinin ilk vakti kendi vaktinin girmesiyle başlar ve güneş sararıncaya kadar devam eder.
Akşamın ilk vakti güneş battıktan sonra başlar ve ufuk (şafak)2717[34] kayboluncaya kadar devam eder.
Yatsı namazının ilk vakti şafağın kaybolmasıyla başlar ve gece yarısına kadar devam eder.
Sabahın ilk vakti fecrin çıkmasıyla başlar ve güneşin doğmasıyla sona erer.2718[35]

Açıklama

Bu rivayetlerden Rasulullah’ın eğitim yönünün mükemmelliği ve her kişiye anlayacağı şekilde açıklaması göze çarpmaktadır:
1- Namaz vakitlerini tesbit etmek, herhangi bir teknik alet ve donanıma gerek kalmaksızın normal araştırmayla bulunabilir; tabiat olayları ile tesbit edilen vakitler İslamın ne kadar tabii bir din olduğunu göstermektedir.
2- Namazı ilk vakitte kılmak efdaldir, ancak geciktiren kişi son vaktini de bilmelidir.
3- Bazı namaz vakitlerinde farklı rivayetler bulunmaktadır; ikindi ve yatsı namazı gibi. Yatsının vakti konusunda ilk, orta ve son yarısında kılınmasına cevaz verilmiş, ancak hangi vakitte kılmak efdaldir;
a- Hanefilerde bu konuda farklı görüşler vardır:Gecenin ilk üçte birinde, son üçte birinde kılmak efdaldir.
b- Şafiilerde ve Hanbelilerde iki görüş vardır: Gecenin ilk üçte birinde veya yarısında kılmak efdaldir.

c- Malikilerde ise gecenin ilk üçte birinde kılmak efdaldir.2719[36]

93/963- Enes b. Mâlik'in (Radtyattaka amh) mevlâsı EbÛ Sadaka'dan:2720[37]
Enes'e Rasûİullah'ın (SaitaiiaMaieyinveseiiem) namazını sordum, o şöyle dedi: 'Rasûlullah Öğle namazını güneş (zevalden batıya) meylettiğinde. İkindiyi şu iki namazınızın arasında. Akşamı güneş battığında. Yatsıyı şafak kaybolduğunda,
Sabahı da fecrin doğuşundan ışık göz alıncaya (güneş doğuncaya) kadarki vakitte kılardı.'
NOT: Bu haberde geçen "iki namazın arası" Öğle ve ikindi olarak EbÛ Ya'lâ rivayetinde açıklanmıştır.2721[38]
İlk vakit öğle namazı vaktidir, çünkü Ahmed b. Hanbel, Buhâri, Müslim gibi rivayetlerde bu vakit, öğle namazı olarak açıklanmıştır.2722[39] öğle namazına ilk namaz denmesi Cebrail'in Miraçtaki emirden sonra namaz kıldırmaya öğle vakti ile başlamasından dolayıdır.
Enes b. Mâlik'in zamanında yöneticiler ve bazı Müslümanlar öğle ve ikindiyi son vakitlerine kadar tehir etmeyi âdet hâline getirdiler. Enes b. Mâlik onları burada üstü kapalı olarak tenkid etmektedir ki yukarıdaki sözünün manası; 'ikindi namazının vakti; sizin geciktirerek kılmayı âdet hâline getirdiğiniz öğlenin sonunda başlar ve yine geciktirerek kıldığınız ikindinin sonuna kadar devam eder' şeklindedir.2723[40]

2716[33] Rivayetteki “son vakti” lafzı anlaşılması için “...sona erer” şeklinde terceme edildi.
2717[34] Tirmizi’deki aynı rivayette ufuk yerine şafak lafzı bulunmaktadır.Bk. Tirmizi , Salat , 114.
2718[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/10-11.
2719[36] İmam Muhammed, Asl, I/ 146-147;Şafii, Ümm, I/89-93; Şirazi, Mühezzeb ,I/51,53; Serahsi, Mebsut, I/297; Desuki, Haşiye, I/175-178; İbn Kudame, Muğni, I/393-394, 397-398.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/11.
2720[37] Sened:
Hasen: Mû.sn^, İli/129, H.no: 12251; Benzer rivayet için bk. 111/169. H.no:12659; Mevâkît, 29, H.no:552; £t« Ka'W, VII/76; Bennâ ise hadisi Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederel İsnadının hasen olduğunu ifade eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/243. Enes'ten gelen bir başk; rivayet için 100/970. hadise bk.
Ebû Sadaka'nm ismi Tevbe idi. Makbul biridir. Hakkında hiçbir kimse tenkİdd bulunmamıştır.
2721[38] Bk. Ebû Ya'lâ. Müsned, VII/76; Heysemi, Mecma', 1/304.
2722[39] Bk. MUsned Trc., H.no: 96/966.
2723[40] Bennâ, age., H/243.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/11-12.

94/964- Câbir (b. Abdullah) (Radıyatiahs anh) anlattı:2724[41]
Öğle, isminin oluştuğu (vakittedir), İkindi, canlı aydınlığın olduğu (vakittedir), Akşam, isminin oluştuğu (vakittedir),
Rasûlullah'la (Saiiaiiaha ateyiu ve seiiem) beraber akşam namazı kılar ve bir mil uzaktaki evimize gelirdik de hâlâ bir ok atımlık mesafeleri görürdük, Rasûlullah yatsı namazını ilk vaktinde kılar, bazen de geciktirirdi, Sabahı da isminin oluştuğu vakit olan alaca karanlıkta kılardı.
NOT: Arapçada öğle manasına gelen zuhr kelimesi dan türemiştir ve günün yarısındaki sıcağın fazlalığı, vakti demektir. Akşam manasına gelen mağrib kelimesi güneşin batmasıdır. Sabah manasına gelen fecr ise biraz aydınlık yada alaca karanlık demektir. Söz konusu üç vakit ismini bu tabii olaylardan alır. Bu nedenle sahabi yukarıdaki rivayette bu vakitleri isimleriyle tarif etti.2725[42]

95/965- Muhammed b. Amr b. Hasan b. Ali (b. Ebî Tâlib) anlattı:2726[43]
Haccâc b. Yusuf es-Sekafî2727[44] Medine'ye geldi ve (namazları geç vakitte kılıyordu). (Bunun üzerine) biz Câbir b. Abdullah'a (Radıyaiiahu anh) (namaz vakitlerini) sorduk, şöyle cevap verdi:
'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) Öğle namazını (zevalden sonraki) sıcak vakitte2728[45] kılardı.
İkindiyi güneş parlakken/sararmadan,
Akşamı güneş battığında,
Yatsıyı bazen erken (ilk vaktinde), bazen de tehir ederek kılardı; onların toplandığını görürse hemen kılardı, ama geciktiklerini görürse tehir ederdi.
Sabahı da alaca karanlıkta kılardı.'2729[46]

Açıklama

Bu rivayette geçen Haccâc tarihte kan dökücülüğü ile bilinen ve Emevî saltanatı döneminde çeşitli görevlerde bulunan kişidir. Asıl adı Ebû Muhammed el-Haccâc b. Yûsuf b. el-Hakem es-Sekafî (Ö.95/714) olup yaptığı haksızlıklar sebebiyle zâlim, Emevî saltanatına bağlılığı sebebiyle küleyb (küçük köpek) lakâplanyla tanınır. Yönetimde bu kadar gaddar olan Haccâc, Edebiyat Tarihinde en güzel konuşan kişilerden biri sayılmış, hutbeleri ve konuşmaları ile edebiyatın zirvesine varmıştır.
Hicaz, Irak ve Mısır'da kendisine biat edilen halife Abdullah b. Zübeyr b. Avvam (v.73/692) Emevî saltanatına karşı mücadele veriyordu, dokuz yıl devam eden bu mücadele Haccâc'ın acımasız saldırıları ve kuşatmaları sebebi ile altı buçuk ayda sona erdirildi, bu arada Mekke mancınıklarla taşa tutuldu ve birçok Müslüman'ın yanında halife Abdullah b. Zübeyr de şehit edildi. Bu başarısından dolayı Haccâc Hicaz, Yemen ve Yemâme valiliğine getirildi. Abdullah b. Zübeyr'in şehit edilmesinden sonra Esma bt. Ebû Bekir Haccâc'ın yanına gelerek 'Rasûlullah Sakîften bir yalancı, bir de bozguncunun çıkacağını

2724[41] Sened:
Hasen: Müsned, M/303, H.no:14180; Sadece akşam namazı ile ilgili rivayetler:
Müsned, III/382, H.no: 15034 lafeı ile; Müsned
III/369-370, H.no:l4911; Benzer rivayet için bk. m/331, H.no:14479 (İsnadı munkatı olduğu için zayıftır); Tayâlisî, H.no:290; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ. 1/370; Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde kendisiyle delil getirilmesinde ihtilaf bulunan Abdullah b. Muhammed b. Akil'in varlığına işaret ederek Tirmizî'nin sika saydığını, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlerin bu râvİ ile delil getirdiğini ifade eder. Bk. Mecnut', 1/310; Bennâ isnadının hasen olduğunu ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emâm, [1/244.
Enes'ten (Radıyallahli anh) şahidi için bk. III/232, H.no:13368; 111/228, H.no:l3317; III/217, H.no:13205; m/161, H.no:12581; III/214, H.no:I3168; 111/169, H.no:l2662; IIV199. H.no:12993; IIV189, H.no:12899; 111/114, H.no:12075.
2725[42] Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 406,470,491; Bennâ, age., 11/243.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/12-13.
2726[43] Sened:
Sahih: Aftoıifl/,'ifa/369. H.no:14909; Buhârî, Mevâkît, 18, 2İ;, Mesâcid, 233; Ebû Dâvûd, Salât, 3, H.no:397; Nesâî, Mevâkît, 18, H.no:525 (çfeÂ fjf); Dânm/, Salât, 2, H.no:l 188 lafzı ile nakledilmiştir. W^âf. Salât, 7, 10, 15, H.no:502, 511, 524 (Hz. Câbir'e soruyu soran, Haccâc b. Yusuf zamanında Beşir-b. Selâm Ve Muhammed b. Ali'dir).
Enes'ten (Radtyaltahü anh) şahidi için bk. 111/232, H.no: 13368.
2727[44] " Kİrmânî, "'Huccâc" olarak harekelemiş»'r, kelime bu okunuşu İle "hacılar" anlamındadır. Bu ihtilafsız olarak bir tahriftir/harekeyi farklı okumaktır. Buharî ve Müslim'deki hareke Haccâc şeklindedir. Sahabiye namaz vakitlerinin bu dönemde sorulmasının sebebini Müslim'in rivayetinde Şu'be: "Haccâc namazı (kılmayı/kıldırmayı) geciktiriyordu" şeklinde açıklamaktadır. (Bk,Müslim, Mesâcid, 234; İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, 11/52 (Mevâkît, 18'in şerhinde).
Nesâî, Salât, 15, H.no:522.
2728[45] Metinde geçen el-Hâcire sıcağın şiddetlendiği gün yarısı demektir. Bk. Râzî. Muhtâru's-Sıhâh, 690.
2729[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/13-14.

haber vermişti. Gördük ki yalancı Muhtar es-Sekafî imiş, bozguncu da sensin'2730[47] demiştir. Üç yıl sonra da isyanın kalan kısımlarını durdurmak için Irak'a vali tayin edildi. Irak ve doğu illerindeki valiliği sırasında yirmi yıldan fazla bir sürede saltanata karşı çıkan bütün isyanları sona erdirdi.
İçlerinde Enes b. Mâlik'in de bulunduğu pek çok kişiye zulmetti, meşhur âlim Saîd b. Müseyyeb de dahil binlerce kişiyi katlettirdi. Saîd b. Müseyyeb'in (v.94/712) şehit edilmesinden birkaç ay sonra kendi ölümünü isteyecek kadar ruhî bunalımlara düşmüş ve büyük acılar ve elemler İçinde ölmüştür, ölümünü haber alan âlimler ona rahmet okumamış, Hasan ei-Basrî (v.110/728): "Allah'ım, onu ortadan kaldırdığın gibi sünnetini (zulüm âdetini) de ortadan kaldır!' diye dua etmiş, Ömer b. Abdülaziz (v.101/720) şükür secdesine gitmiş ve İbrahim en-Nehâi (v. 96/714) sevincinden ağlamıştır.
Birçok Emevî yöneticiler gibi o da namazı geç vakitte kılıyor ya da kıldırıyordu. Bu durumu (yukarıdaki rivayette geçtiği gibi) tabiûndan bazı kişilerce sahabeye sorulmuş, örnek olan Rasûlullah'ın namaz vakitleri öğrenilmiş ve yaygınlaştınlmıştı.2731[48]

96/966- Ebu'l-Minhâl (Seyyar b. Selâme) anlattı:2732[49]
Babamla beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin (ftadtyaihha anh) yanına gittim. Babam ona;
'Bize anlatsan! Rasûlullah farz namazları nasıl kılardı?' deyince şöyle dedi:
'Hecîr2733[50] (yani öğle) namazını (Rasûlulah) sizin güneş zevalden meylettiğinde kılınan ilk namaz2734[51] dediğiniz vakitte kılardı.
İkindi namazı kıldınrdı da bizden biri Medine'deki konaklama yerine döndüğünde güneş hâlâ canlı/aydınlık olurdu.'
(Râvi Seyyar b. Selâme) dedi ki: 'Ebû Berze'nin akşam hakkında dediğini unuttum.'
'Yatsıyı tehir etmeyi güzel görür, (ancak) yatsı namazından önce uykuyu ve sonra konuşmayı uygun/doğru görmezdi.
Sabah namazını kılıp dışarı çıkınca bizden biri (hafif aydınlıktan dolayı) arkadaşını tanıyabilirdi, bu namazda altmış ile yüz ayet arasında (Kur'ân) okurdu.'
§Başka tarikten gelen rivayette Seyyar b. Selâme şöyle anlattı: Babamla beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin (RadıyaUaha anhumâ) yanına gittik ve ona;
RasÛlullah'ın namaz vakitlerini sorduk. O şöyle dedi:
'Öğleyi güneş zevalden meylettiğinde kılardı,
ikindiyi kıldığında, bir kişi Medine'nin en uzak kısmına dönerdi de güneş hâlâ aydınlık/sararmamış olurdu.
Akşam ise..." (Râvi) Seyyar dedi ki: 'Onu unuttum.'
‘Yatsı namazını gecenin üçte birine tehir etmekte sakınca görmezdi, (ancak) ondan önce uykuyu ve sonra konuşmayı sevmezdi.
Sabah namazını kılıp dışarı çıkınca (hafif aydınlıktan dolayı) bir kişi arkadaşını tanırdı; bu namazda Rasülullah altmış ile yüz ayet arasında (Kur'ân) okurdu.'
Seyyar (burada): Bu ayetleri bir rekatta mı yoksa iki rekatta mı okuduğunu bilemiyorum, dedi.

2730[47] Müslim, FezâilU's-sahâbe, 229; Tirmizt, Fiten, 44.
2731[48] Bk. İbn Sa'd, Tabakât, 1/87-88; Zehebî. 5ıyeru a'lâmi'n-nübelâ, IV/343; Dİ A, Abdullah b Ziibeyr b. Avvâm, 1/145-146; Haccâc b. Yûsuf, XIV/427-428.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/14-15.
2732[49] Sened:
Sahih: Müsned, IV/420, H.no:İ9655; İkinci rivayet: İV/425, H.no: 19697; Benzer rivayetler için bk. IV/419, H.no: 19652-19653; IVM21, R.no: 19669; IV/423, H.no:19681-19682; IV/423, H.no:19684, IV/424, H.no:19688; Mâİik, Salâtü'l-leyl, 6 (Saîd b. Müseyyeb'in sözü (maktu1) olarak); Buhârî, Mevâkît, 13, 23, 39; Müslim, Salâi, »72; Mesâcid, 236; Ebû Dâvûd, Salât, 3, H.no:398; Tirmizt, Salât, 11, H.no:168 (Âişe ve Ibn Mes'Ûd'dan da şahidin bulunduğunu, Ebû Berze rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 2, 16, 20, H.no:493, 523, 528; îbn Mâce, Salât, 3, 12, H.no:674,701; Dârimi, Salât, 66, H.no:1305;
Heysemî, Taberânî'nİn Kebîr'inde de nakledilen hadisin senedinde Ebû Saîd el-Mekkî'nin bulunduğunu, fakat bu râvî hakkında bifgi veren bîr ilim adamına rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
Hadis üç ayrı parçaya ayrılarak (takti' yapılarak) da rivayet edilmektedir.
a-Namaz vakitleri ile ilgili bölümü: Bu hadiste olduğu gibi.
b-Yatsı ıtamazı öncesi agmu ve sonrasmda sohbet etmenin mekruh oluşu: 147/1017. hadise bk.
c-Sabalı namazında kıraat: 592/1462. badtse bk.
Ayrıca 147/1017. hadis ite karşılaştırınız.
2733[50] Hecîr sıcaklığın arttığı gön ortasıdır. Buradaki el-hedr salâtü'l-hecîr şeklinde okıp muzafı hazfedilmiştir, öğle namazı mânâsındadır. (Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 690; Îbnü'1-Esîr, Nihâye, V/245)
2734[51] Müslümanlar öğleye ilk namaz diyorlardı, zira Cebrail'in Peygamberimiz'e Miraçtaki emirden sonra ilk öğrettiği vakit öğleydi. (Bk. Bennâ, age., 11/243; Müsned Trc. H.no: 93/963 ve açıklaması)

NOT: Yatsı namazından önce uyumak, sonra da konuşmaya dalmak tavsiye edilmemiştir. Çünkü yatsıdan önce uyuyarak yatsı namazının ve yatsıdan sonra konuşma ile de sabah namazının kaçırılma tehlikesi vardır. Ancak (ilmî konular ve Salihlerin hayatı/menkîbeleri gibi) faydalı şeylerin anlatılması ya da misafirlerin ağırlanması durumundaki konuşmalar normal karşılanır.2735[52]

97/967- Zührî anlattı:2736[53]
Ömer b. Abdülaziz ile beraberdik; bir keresinde ikindi namazını geciktirince Urve b. Zübeyr ona şöyle dedi:
'Bana Beşir b. Ebû Mes'ûd nakletti:
ıMuğîre b. Şu'be (Radıyaitahü anh) bir keresinde namazı (ikindiyi) geciktirince Ebû Mes'ûd2737[54] dedi ki:
'Bilmiyor musun, Cebrail (yere) indi ve namaz kıldı, Rasûlullah (Satiaitaha aleyhi ve seiiem) ve onunla birlikte Müslümanlar da namaz kıldı,2738[55]
Sonra tekrar indi ve namaz kıldı, Rasûlullah ve onunla birlikte Müslümanlar da namaz kıldı... (diye anlatarak beş vakit namazı saydı.)'2739[56]
Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz ona şöyle dedi:
'Ne dediğine bir bak, ey Urve! Yani namazı(n vakitlerini) Cebrail mi belirledi?'2740[57] Urve:
'Bana bu şekilde Beşir b. Ebû Mes'ûd nakletti' deyince Ömer b. Abdülaziz dünyadan ayrılıncaya kadar namaz vakitlerini alâmetleriyle takip etmeye (vaktinde kılmaya) devam etti.2741[58]

98/968- EbÛ Musa el-Eş'arî'den (Radıyaiiahu anh):2742[59]
Rasûlullah'a (Saiiaüahu aleyhi ve seitem) namaz vakitlerini soran bir kişi gelince ona hiç cevap vermedi, fecr doğunca Bilâl'e (Radıyaiiahü anh) emretti, sabah namazı için kamet2743[60] etti; insanlar birbirini zor tanıyordu (alaca karanlıktaydı).
Sonra güneş zevalden meylettiğinde Rasûlullah Bilâl'e emretti, öğle için kamet etti; orada zamanı iyi bilen biri 'günün yansı oldu ya da olmadı' dedi.
Güneş yükseldiğinde Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da ikindi için kamet etti.
Güneş battıktan sonra Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da akşam için kamet etti.
Şafak kaybolduktan sonra RasûÎullah Bilâl'e tekrar emretti, o da yatsı için kamet etti.
Ertesi günü sabah namazını tehir ederek kıldı, hattâ biri "güneş neredeyse doğdu ya da doğacaktı' dedi.
Öğleyi o kadar tehir etti ki önceki günkü ikindi vaktine yaklaştı. Sonra ikindiyi o kadar tehir etti ki hattâ biri 'güneş kızıllaştı' dedi. Ardından akşamı o kadar tehir etti ki şafak kaybolmuştu. Yatsı namazını da gecenin ilk üçte birinin sonuna tehir etti.
Sonra Rasûlullah soru soran kişiyi yanına çağırdı ve şöyle dedi: "Namaz vakitleri işte bu İki (zaman

---

2735[52] Bennâ. age., 11/245.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/15-17.
2736[53] Sened:
Sahih: Müsned, IV/120-12I, H.no:!7026; Diğer rivayet: V/274, H.no:2253 (Hadis farklı lafızlarla nakledilmiştir: Mâlik, VukÛt, 1; Abdürrevâk, 1/540-541, H.no:2044-2045; Buharı, Mevâkît, 1(Irak'ta iken namazı geçirdi); Müslim, Mesâcid, 166-167 (Kûfe'de iken namazı geçirdi); Ebû Dâvûd, Salât, 2, H.no:394:
Nesâî, Mevâkît, 1, H.no:492; tim Mâce, Salât, 1, H.no:668; Dârimi. Salât, 2, H.no:1189; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/256, H.no:711; Heysemî, Taberânî'nin senedinde Eyyûb b. Utbe'nin sika ve zayıf oluşunda farklı görüşlere yer verir. Bk. Mecma', İ/304-305.
Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki hadise bk.
Büreyde'den (Radıyallahil anh) şahidi için 99/968. hadise bk.
Câbir'den (Radıyallahii anh) şahidi:
Müsned. 111/351-352, H.no: 14726; m/129, H.no:12251. Atesflf. Salât, 7, 10, 15, H.no:502, 511,524.
2737[54] Bu kişi Ukbe b. Amr b. Salebe el-Ensâri el-Bedrîdir. Bk. Bennâ, age., 11/247.
2738[55] Yani Cebrail namazın her bölümünü kıldıkça Rasûlullah ona ve Müslümanlar da Rasûlullah'a tabî oluyordu. Bk. Bennâ, age., 11/246.
2739[56] Bir rivayette; (Sonra dedi ki: 'Bununla emrolundum.')
2740[57] Lafız olarak sünnet kıldı, şeklindedir. Ancak anlaşılması için belirledi, diye terceme edildi.
2741[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/17-18.
2742[59] Sened:
Sahih: Müsnecl, IV/416, H.no:19621; Müslim, Mesâcid, 178-179; Ebû Dâvûd, Salât, 2, H.no:395; Nesût, Mev«kît, 15, H.no:521.
Câbİr'den (Ractıyallaluianh) şahidi için bk.Taberânî; el-Mu'cemü't-evsat, VII/40, H.no:6787;
Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 99/969. hadise bk.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki hadise bk.
2743[60] Bazı rivayetlerde; "Bilâl'e emretti ezan okudu, sonra emretti kamet etti' şeklinde, bazılarında da 'Bilâl'e emretti, o kamet etti ve Rasûlullah namaz kıldı" olarak geçmektedir. Bk. Ibn Huzeyme, 11/97; İbn Hıbbân, JV/319; Ebû Nuaym, el-Müstahrec, 11/210.

dilimi) arasındaki sürelerdir."
NOT: Rasûlullah (Saltatiahü aleyhi ve sellem) soru sorana sözlü cevap vermedi, sanki ona hâl diliyle 'şu iki günde bizimle namaz kıl' deyip pratik olarak gösterdi. Namaz vakitlerindeki bu iki zaman dilimi (ilk ve son vakit) RasûİuHah'a Cebrail tarafından öğretilmişti.2744[61]

99/969- Süleyman b. Büreyde babasından (Radıyaiiahüanhumâ) nakletti:2745[62]
Hz. Peygamber'e (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) bir kişi gelip namaz vakitlerini sorunca şöyle dedi:
"Şu iki zaman (diliminde) bizimle namaz kıl!"
Fecr doğunca Büâl'e (Radtyattaha anh) emretti, (sabah namazı için) ezan okudu, sonra ona emretti de o da kamet getirdi.
Sonra güneş zevalden meylettiğinde Rasûlullah Bilâl'e emretti, o da öğle ezanını okudu, ardından emretti ve o kamet etti.
Güneş yükseldiğinde Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da ikindi kametini etti.
Güneşin üst bölümü2746[63] battığında Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da aksam kametini etti.
Şafak kaybolduğunda Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da yatsı kametini etti ve namazı kıldı.
Ertesi günü Bilâl'e emrettti, o da sabah namazı için kamet etti. O anda ortalık ağarmıştı.
Sonra öğleyi serinlik vaktine tehir etti, serinlikte kılınması nimetini bahşetti.
Sonra ikindiyi güneş parlakken kılarak önceki vakitten biraz daha tehir etti.
Ardından Rasûlullah emretti ve Bilâl aksam (namazı) için şafak kaybolmadan Önce kamet etti.
Sonra Rasûlullah tekrar emretti, Bilâl gecenin üçte birinde yatsı kametini etti.
Sonra Rasûlullah şöyle dedi:
"Namaz vakitlerini soran nerde?" O kişi: 'Benim Yâ Rasûlallah!' deyince Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Namaz vakitleriniz şu gördüğünüz iki (zaman dilimi) arasındaki sürelerdir."2747[64]

Açıklama

Bu babdaki hadisler namazların iki vaktine işaret etmektedir, bundan akşam namazı müstesna kılınmıştır. Kalan namazlarda ilk vaktinden önce kılınan namazlar icma ile geçersiz olduğu kabul edilmiştir. Buna göre;
l- öğle namazının ilk vakti güneşin zevalden meylettiği andır ve bu konuda ihtilaf yoktur, son vakti ise zevaldeki gölge hariç her şeyin gölgesinin bir misli (kendisi) kadar olduğu andır. Ancak müctehidler gölgenin bir misli olduğu bu vakitte öğle vaktinin çıkmasında ihtilaf ettiler;
İmam Ebû Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra iki katı olduğu zaman, İmameyne göre bir misli olduğundadır.
İ. Mâlİk'e göre bu vakitte ikindi vakti girer, ama öğle vakti çıkmaz. Bu vakitte kılınan öğle ya da ikindi (farz) namazlar eda sayılır, çünkü Cebrail'in Peygamberimiz'e (Saiialiahü aleyhi ve sellem) öğrettiği vakitlerde böyle bir ara vakit görülmektedir.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu vakit ara zaman dilimi değildir, gölgenin bir misli olduğu vakitte ikindi namazı girdiği için öğle namazının vakti sona erer. Cebrail'in birinci günkü öğretiminden öğle namazının son vaktinin gölgenin bir misli olduğu vakit anlaşılmaktadır, zira bu vakitte İkindi namazına başlamıştır. Ama ikinci gün ikindi namazını gölgenin iki misli olduğu vakitte kılması öğlenin son vakti için değil, ikindinin de bu vakitte kılınabileceğini göstermek içindir, değilse öğlenin son vaktinde bir

2744[61] Bk. Müsned Trc. H.no: 89/959, 90/960.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/19-20.
2745[62] Sened:
Sahih: Müsned, V/349, H.no:2258i; Müslim, MesÛcid, 176-177; Tirmizî, Salât, I, H.no:152 (hasen-ğarib-sahih); Nesâi, Salât, 12, H.no:517; İbn Mâce, Saİât, 1, H.no:667.
Ayrıca 97/967. hadise bk.
2746[63] Metindeki güneşin bölümleri anlamındadır. Bk. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 122; Burada kelimesinden güneş yuvarlağının üst bölümü kastedilmektedir. Bk. Bennâ, age., 11/266.
2747[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/20-22.

meçhullük kalır. Ayrıca ara vakit genel kurallara aykırıdır, özel bir delil ister.[2748[65]]

2- İkindi namazının ilk vaktinde ihtilaf edildi:

İ. Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafiî ve Ahmed'e göre zevaldeki gölge hariç her şeyin gölgesinin bir misli olduğu zaman ikindinin vakti başlar, İ. Ebû Hanîfe'ye göre gölgenin iki misli olduğu vakitte İkindi başlar, bundan önce kılınırsa geçersizdir.

§İkindi namazının son vaktinde de ihtilâf edildi:

*İhtiyârî (serbest) vakti:

İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre Özür ya da mazereti olmayan için zevalden sonraki gölgenin iki misli olduğu vakitte ikindi sona erer, ama özür ve mazeret sahipleri için güneşin batışına kadar devam eder, zira hadisler[2749 [66]] bunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel'den bu durumda 'güneş sararmadıkça' şeklinde bir rivayet daha gelmiştir. Ebû Yusuf, Muhammed ve Evzaî de bu görüştedir. Bu müctehidler Abdullah b. Amr b. Âs'tan gelen "İkindi vakti güneş sararıncaya kadar devam eder" hadisini[2750[67]] esas almışlardır.

* Zarurî vakti: Zaruret hâlinde güneş sararıp batmcaya kadar devam eder. Güneş batmadan önce bir rekata yetişen İkindiye yetişmiş olur. Müctehid imamlara göre bu vakte kadar zaruretsiz geciktirmek doğru değildir, ancak namaz geçerlidir.[2751[68]]

3- Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasından sonra başlar.

Son vaktinde ise ihtilaf edildi:

î. Mâlik ve Şafiî'ye göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, İbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.

İ. Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre de akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık da) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır.[2752[69]]

Söz konusu ihtilâfın sebebi şafak kavramının anlaşılmasından ve farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.[2753[70]]

4- Yatsı namazının ilk vakti ittifakla şafağın kaybolması anında başlar. Ancak şafağın tanımında ihtilaf edildi;

İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise şafak Ebû Hüreyre ve Ömer b. Abdülaziz rivayetleri sebebiyle sonraki beyazlıktır.

İ. Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre İbn Ömer ve îbn Abbas rivayetleri sebebiyle ilk andaki kızıllıktır.

İ. Ahmed'e göre ise seferde kızıllık ve ikâmette beyazlığın kaybolmasıyla başlar.[2754[71]]

Bazı müctehidlere göre şafak hem kızıllığın hem de beyazlığın ismidir, çünkü bu kelime ezdaddandır (zıt manalıdır); tıpkı el-kar'u kelimesinin hem hayız hem de temizlik manasına[2755[72]] gelmesi gibi.

Yatsının ihtiyarî (serbest) vaktinde ihtilaf edildi;

Hanefî ve Hanbelîlere göre gece yarısına kadar devam eder.

İ. Mâlik'ten gelen iki rivayet vardır; meşhur olan görüşü gecenin ilk üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yarısıdır.

î. Şafiî'nin İki görüşünden birine göre gecenin ilk Üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yansıdır.[2756[73]]

§Yatsı namazının zarurî son vaktinde müctehidler ittifak ettiler: Yatsı namazının en son vakti fecr-i sadığın doğmasına kadar devam eder. Fecrin doğması ile yatsı vakti sona erer ve sabah namazının

---

2748[65] İ. Muhammed, Asi, 1/145; Kayrevânî, Risale, 36; Şîrâz, Mühezzeb, 1/5; Merğınânî, Hidâye, T/38; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/76; İbn Kudâme, Muğıt, 1/378,382, 385.

2749[66] Bk. Müsned Trc. H.no:177/1047.

2750[67] Hadisin tahrici için bk. Müsned Trc. H.no: 91/961.

2751[68] İ. Muhammed, age., 1/147; Kayrevânî, age,, 37; Şîrâzî, age., 1/52; Meığınânî, age., 1/38; İbn Rüşd, age., 1/68; İbn Kudâme, age., 1/383-386.

2752[69] İ. Muhammed, age., 1/146; Merğınânî, age., 1/38-39; İbn Rüşd, age.,l/69; İbn Kudâme, age., 1/390-391; Bennâ, age., 11/247-249, 267.

2753[70] Bk. Müsned Trc. H.no: 136/1006,137/1007.

2754[71] Serahsî, MebsÛt, 1/293; İbn Kudâme, age., 1/392.

2755[72] Râzî, Muhtâru's-Sthâh, 526.

2756[73] İ. Muhammed, age., 1/146; Kayrevânî, age., 38; Şîrâzî, age., 1/52; Merğınânî, age., 1/39; İbn Rüşd, age., 1/69; Nevevî, Mecmu', 111/55,56; İbn Kudâme, age., 1/393-394.

vakti başlar.[2757[74]]

5- Sabah namazının ilk vakti icma ile fecr-i sadıkla başlar.

§ Sabah namazının son vaktinde ihtilaf edildi;

İ. Şafiî'ye göre İbn Abbas rivayeti sebebiyle isfâr (aydınlık)tır, bu da özrü olmayanlar için geçerlidir. Ancak özür ve zaruret sahipleri için vakit güneş doğmasına kadar devam eder, bir kişi sabah namazının bir rekatını güneş doğmadan kılarsa namazı geçilmemiş olur, diğer rekatı da kılar.

Cumhura göre ise son vakit herkes için güneş doğmasına kadar devam eder; İ. Mâlik ve Ahmed'e göre Ebû Hüreyre rivayeti sebebiyle bir rekat kılar ve güneş de doğarsa diğer rekatı ona ekler, t. Ebû Hanîfe'ye göre bu kişinin namazı fasit olur. Bu ruhsat sadece İkindi namazının bir ya da iki rekatını kılan ve güneş batan kişi İçin geçerlidir.

§ Sabah namazının efdal vaktinde ihtilaf edildi;

İmam Ebû Hanîfe ve Iraklı fakihlere göre isfâr (aydınlık) efdaldir. Namaz vakitlerinde temel kural ilk vakitlerinde kılmaktır. Rasûlullah'ın sabah namazında iki uygulaması da nakledilir. Ancak Peygamberimizin "Sabah namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır." [2758 [75]] hadisinden dolayı isfâr efdaldir, dendi.

İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimlere göre ise tağlis (alacakaranlık) efdaldir, çünkü ilk vaktidir.

Ahmed b. Hanbel'den gelen başka rivayette namaz kılanın hâli göz önünde bulundurulur; Alaca karanlıkta namaz kılma zor olursa biraz aydınlanınca kılar, eğer iki durum da kendisi için eşitse alaca karanlıkta kılmak efdaldir.[2759[76]]

*** Öğle Namazı Vakti Ve Erken Kılınması**

100/970- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):[2760[77]]

Rasûlullah (Saiiattahü aleyhi ve seitem) güneş zevalden meylettiğinde Öğle namazım kıldı.[2761[78]]

101/971- Enes b. Mâlik'ten (Radtyatiahu anh):[2762[79]]

Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) kış günleri Öğle namazını öyle bir vakitte kılardı ki günün büyük bir kısmı geçti mi, geçmedi mi bilemezdik.[2763[80]]

102/972- Câbir b. Semüra'dan (Radtyatiahu anh):[2764[81]]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) güneş zevalden meylettiğinde öğle namazını kılardı.

§Bir rivayette; Güneş zevalden meylettiği zaman Bilâl ezan okurdu.[2765[82]]

2757[74] İbn Rüşd, age., 1/70; İbn Kudâme, age., 1/394; Meydânî, age., 1/72.

2758[75] Tahriri için bk. Müsned Trc. H.no: 164/1034.

2759[76] İ. Muhammed, age., 1/144-145; Sehnûn, Müdevvene, 1/61; Kayrevânî, age.,36; Şîrâzî, age., 1/53; Nevevî, Mecmu', III/5İ; İbn RUşd, age., 1/70-71; Merğınânî, age.. 1/38; İbn Kudâme, age., 1/395, 397, 398 ; Bennâ, age., 11/247-249.İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/22-24.

2760[77] Sened:

Sahih: Müsned, III/161, H,no:12580; Tirmizî, Salât, 4, H.no: 156 (Tirmizî hadisin "hasen-sahîh" olduğunu belirttikten sonra: "Bu konuda en iyi hadis budur. Câbİr'den de bîr rivayet vardır" der); Nesât, Mevâkît, 2, H.no:494; Aynı senedle nakledilen benzer bir rivayet:

Müsned, IH/162, H.no:12596; 111/107, H.'no:11983; İll/254, H.no:13600; lİ'l/177 H.no:12756; Buhârî, Mevâkît, 11; l'tisâm, 3; Müslim, Fezâil, 134; Taberânî, el-Mu'cemü'l kebîr, 11/229, H.no:1947; 11/232, H.no:1968; X/309, H.no:10752 (İbn Abbas'tan şahididir);

Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/229, 232, H.no:1947,1968.

Kısaca öğle namazının vaktini bildiren bu hadis, yine Müsned'de aynı isnadla nakledilen bu uzun rivayetin başından alınarak/takti yapılarak nakledilmiş olabilir. Uzun hadis ile İlgili olarak (Hm konusunda geçen 34/231. hadise ve onun şahidi olan 33/230. hadise bk.

Enes'ten nakledilen bir başka rivayet için 93/963. hadise bk.

2761[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/24-25.

2762[79] Sened:

Hasen: Müsned, ffl/160, H.no:12571; Benzer rivayet için bk. III/135, H.no:!2328; Senedindeki Mûsâ Ebu'l-Alâ meçhuldür. Bennâ hadisi Abdürrezzak ve Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/250.

2763[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/25.

2764[81] sened:

Sahih: Müsned, V/106, H.no:20914; Diğer rivayet: V/106, H.no:20915; Benzer rivayetler için bk. V/106, H.no:20917; V/91, H.no:20744; V/91, H.no:20741:
//m, Mesâcid, 160; Ebû Dâvûd, Salât, 4, 127, H.no:403, 806; îbn Mâce, Salât, 3, H.no:673.

Ebû Berze el-Eslemî'den (Radtyaliahti anh) şahidi için bk. 96/966 ve 147/1017. hadisler. Senedde yer alan ve babası ite birlikte Ebû Berze'ye giden Ebû MinhâPin İsmi: Seyyar b. Selâme'dir.

2765[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/25.

103/973- Habbab b. Eret'ten (RadtyaUahü anh):2766[83]
Biz Rasûlullah'a (Satiaiiaha aleyhi ve seliem) (kumların) şiddetli hararetinden şikayet ettik, şikayetimizi kabul etmedi (gidermedi).
§Râvi Şu'be bunu 'öğle vaktinde' diye açıkladı.2767[84]

104/974- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahüanhâ) dedi ki:2768[85]
'Öğle namazını erken/ilk vaktinde kılma konusunda RasÛlullah (Satiatiahu aleyhi ve seitem) ile birlikte Ebû Bekir ve Ömer'den daha titiz davranan birisini görmedim.'2769[86]

105/975- Ümmü Seleme'den (Radıyaiiahü anhâ):2770[87]
RasÛlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) öğle namazını ilk vaktinde kılma konusunda sizden daha aceleciydi, siz de ikindi namazını ilk vaktinde kılma konusunda Rasûlullah'tan daha acelecisiniz.
NOT: Burada Ümmü Seleme'nin (RadıyalUM anhâ) bazı kişilerin sünnete muhalif hareketlerini Üstü kapalı olarak tenkit etmesi görülmektedir. Ayrıca sahabenin üstün iman ve teslimiyeti bu gibi rivayetlerde dikkatimizi çekmektedir.
Müctehid İmamlar öğle namazının ilk vaktinin efdal olduğunu belirttiler, ancak çok sıcak günler bundan istisna edildi, zira bazı rivayetler nedeniyle sıcak mevsimlerde serin vakte bırakmak müstehabdir ki Müslümanlar namazlarını gönül huzuruyla kılsınlar.2771[88]

* Sıcak Mevsimlerde Öğle Namazını Tehir Etme Ve Serin Bir Vakte Bırakma Ruhsatı

106/976- Muğîre b. Şu'be'den (RadtyaiiaM anh):2772[89]

2766[83] Sened:
Sahih: Müsned, V/108, H.no:20950; Benzer rivayet: V/110, H.no:20961; A/Ûs/m, Mesâcid, 189; Afesdf, Mevâkît, 2, H.no:495; /Mı Mâce, Salât, 3, H.no:675; Humeydî, 1/83, H.no:352; Taberâıiî, el-Mu'cemü'Ukebîr, IV/78, H.no:3698; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/438;
îbn Mes'ûd'dan {Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. İbn Mâce, Salât, 3, H.no:676 (Bûsıfî, hadisin senedi için tenkidlerin yapıldığını, Mâlik et-Tâî'nin meçhul olduğunu, Muâviye b. Hişam'da ise zayıflık bulunduğunu söyler).
2767[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/26.
2768[85] Sened:
Sahih: A/umerf, VI/135, H.no:24919; Benzer rivayet için bk. VI/215-216, H.no:25685 (J^Hy yS v'j >^) kısmı hâriç; Abdürrezzâk, 1/543, H.no:2054; Tinnizî, Salât, 4, H.no:155 (Tirmizî bu
konuda Câbir b. Abdullah, Habbâb b. Eret, Ebû Berze, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Enes ve Câbİr b. SemÜra'dan da nakillerin bulunduğunu, Hz.Aişe'nin rivayetinin ise "hasen" olduğunu söyler. Ali b. el-Medînî ve Yahya b. Saîd: "Şu'be, Hakîm b. Cübeyr'in tbn Mes'ûd kanalı İle Hz.Peygamber'den yaptığı (vV ^ »Jj ^ Jt- 'J*) rivayeti hakkında tenkidde bulundu. Yahya "Süfyan ve Zaide bu zatın rivayetlerini nakleder" diyerek rivayetlerinde herhangi bir sakınca görmez. Buhârî de Hakîm b. Cübeyr-Saîd b. Cübeyr-Hz.Âİşe-Hz.Peygamber senedi İle öğlenin erken kılınmasına dair bir rivayetin nakledildiğini söyler); İbn Ebî Şeybe, 1/285, H.no:3264; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/109, 185; İshâk b. RâhÛye, Müsned, 111/836, H.no:1489; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/436-437.
Hamza Ahmed, her iki rivayette de tenkid edilen Hakîm b. Cübeyr'in bulunmasına rağmen 24919. hadisin tahricinde "hasen"; 25685. hadisin tahricinde ise "sahih" hükmü vermiş. Şuayb el-Amavut ve ekibi ise her iki rivayetin "zayıf olduğunu söylemişler. Bk. H.no: 25038, 25809.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî haşiyesinde hadisin "sahih" olduğunu söyler. Tirmizî, Hakîm b. Cübeyr'in rivayetinde tek kaldığı zannı ile hadisi "hasen" saydı. Hadis hakkında Beyhakî'nİn değerlendirmelerindeki hatalar ve Hakîm b. Cübeyr'i sika sayması ile İlgili kritiği için Ahmed Muhammed Şâkir'in haşiyesine bk.
öğlenin erken kılınması ile ilgili Ebû Berze, Enes (100-101/970-971. hadisler), Habbâb b. Eret (103/973. hadis) ve Ümmü Seleme'den (105/975. hadis) (Radıyatlahü anh) nakledilen şâ-hidlerle hadis sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
2769[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/26-27.
2770[87] Sened:
Sahih: Müsned, VI/289, H.no:26358; Mükerrer için bk. VI/310, H.no: 26526; Aw EbîŞeybe, 1/285. H.no:3269; Salât, 7, H.no:İ61-163 (Tirmizî hadisi Üç ayrı isnadla nakleder, isnadlanndan biri Ahmed b. Hanbel'in burada verdiğimiz tarikten geçmektedir, "en sahihi budur" der); Ahmed Muhammed Şâkir TirmizTnin "en sahihi budur" şeklinde kendi rivayetleri arasında tercihte bulunmasını delilsiz bir iddia olarak kabul eder ve tariklerinin her birinin sahih olduğunu söyler. Ebû Ya 'lâ, XII/426, H.no:6992; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XXffl/278, H.no:6Ö4;
İbrahim en-Nehaî'den nakledilen mürsei rivayet İçin bk. AbdUrrezzâk, 1/540, H.no: 2042; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/189;
Ahmed b. HanbeFin hocası İsmail b. İbrahim bazı senedlerde İbn Uleyye veya İsmail b. Uleyye olarak geçmektedir (v. 193/809)
Enes b.Mâlik'ten de ikindiyi erken kılması ile ilgili rivayet için bk. 113/983. hadise bk.
2771[88] Bennâ, age., 11/250.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/27.
2772[89] Sened:
Sahih: Müsned, IV/250, H.no:18102;'&n Mâce, Salât, 4, H.no:680 (Bûsırî ZevâÎd'inde "isnadının sahih, râvilerinin de sika olduğunu belirterek, tbn Hıbbân'ın Sahih'inde naklettiğini söyler); Taberânî, eUMu'cemü'l-kebîr, XX/400, H.no:949; Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/187; İbn Hıbbân, IV/372, 375, H.no:1505, 1508; Beyhakî, es-Sünenifl-kübrâ, 1/439: es-Sünenü's-suğrâ, s.216.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Hadıyallahü anhümâ) şâh İdi İçin bk. İbn Mâce, Salât, 4, H.no:681 (Bûsırî ZevâÎd'inde "isnadının sahih olduğunu belirterek, İbn Hıbbân'ın Sahih'inde naklettiğini söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/146, H.no:6O43;
b-Safvân b. Mahreme'den (Radtyallaha anh) şahidi için bk. 107/977. hadis.
c-EbÛ Hüreyre'den (İtadıyatlahü anh) şahidi için bk.108/978 ve 110/980. hadisler.
d-EbÛ Saîd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. 109/979. hadis.
e-Ebû Zer'den (Radıyattahü anh) şahidi için bk. 111/981. hadis.
f-tbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. Müsned, V/368, H.no:23013 (Sahabeden Haccâc el-Bâhilî'den de şahidi vardır. Fakat onun naklettiği mUphem

Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte Öğle namazını (sıcak mevsimlerde) ilk/hararetli vaktinde kılıyorduk, sonra Rasûlullah bize şöyle dedi:
"Namazı serin vakte tehir edin, şüphesiz hararetin fazlalığı cehennem kaynamasındandır."
NOT: Bu rivâyetlerdeki mana iki şekilde anlaşılabilir:
a- Hakîki manası; hakikatini Allah bilir.
b- Mecâzi manası; hararetin fazlalığı cehennemin kaynaması gibidir şeklinde benzetme yapılmıştır.[2773[90]]

107/977- Kâsım b. Safvan ez-Zührî babasından nakletti (Radiyallahü anhüma):[2774[91]]
RaSÛlllllah (Saltattahü aleyhi ve sellem} ŞÖyle dedi:
"Öğle namazını serin vakte tehir edin, şüphesiz sıcağın (fazlalığı) cehennem kaynamasındandır."[2775[92]]

108/978- EbÛ HUreyre'den (Radtyaiiaha anh):[2776[93]]
RaSÛlullah (Sailatlahüaleyhi ve sellem) dedi ki:
"Hararet olduğunda[2777[94]] namazı[2778[95]] serin vakte tehir edin, şüphesiz hararet (fazlalığı) cehennem kaynamasındandır. Ateş, Rabbine (sıkıntısını) şikayet edince Allah ona her sene -biri kışın, diğeri de

---

sahâbî İbn Mes'ûd'dur. Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederek ricalinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/306-307; İbnü'l-Esîr el-Cezerî, Üsdü't-ğâbe, 1/688-689, Trc.no: 1079)
g-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Huzeyme, 1/170, H.no:331; Ebû Ya'lâ, VIII/119, 361, H.no:4656, 4949; Heysemî, hadisi Bezzâr Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederek ricalinin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/307.
h-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bezzâr, 1/403-404, H.no:280; /frn EbîŞeybe, 1/286, H.no:3284; Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, 1/439; Heysemî, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından nakledilen hadisin senedinde Muhammed b. el-Hasen b. Zübâle'nİn bulunduğunu, bu' zata hadis uydurma özelliğinin nisbet edildiğini söyler. Bk. age., 1/306.
ı-Amr b. Abese'den (Radıyallahü aıh) şahidi: Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, Ü/309, H.no: 1401; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'İne nisbet ederek senedinde Süleyman b. Seleme el-Habâirî'nin bulunduğunu, bu râvinİn zayıflığında İcma edildiğini söyler. Bk. age., 1/307.
i-Atâ b. Yesâr'dan mürsel olarak ve şu ziyâde ile nakledilir:
Md/ıJt,'vukÛt,26.'
j-Abdurrahman b. Câriye'den şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'İne nisbet ederek senedinde tbnU's-Selît'İn bulunduğunu, bu râvi hakkında bilgi veren birine rastlamadığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını İfade eder. Bk. age., 1/307;
k-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi: NesSÎ, esSünenü'l-kübrâ, 1/465, H.no: 1486.
1-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi: İbn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3283; Nesâi, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/465, H.no: 1490.
2773[90] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 11/47; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/54-55.
Bazı hadislerde humma hastalığı da cehennemin nefesi/kabarması olarak isimlendirilmiştir ki bu da mânânın mecazî olduğunu gösterir. Bk. Buharî, Tıb,28; Müslim, Selam, 83 (2212); İbn Hacer, age., VI/33, X/139.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/27-29.
2774[91] Sened:
Sahih: Müsned, IV/262, H.no:18223; Benzer rivayet İçin bk. IV/262, H.no:18222; İbn Ebî Şeyhe, 1/287, H.no:3286; TaberÜnî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/71, H.no:7399; W4fam, HI/280, H.no:5092; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 1/465, H.no:645; Makdisî. Muhtara, VIIV50-5I, H.no:40,42; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'ye nisbet ettikten sonra Kasım b. Safvan'ın İbn Hıbban tarafından sika sayıldığını, Ebû Hatim'in: "Bu hadisin dışında bu râvî tanınmamaktadır" dediğini nakleder. Bk. Mecmu', 1/306. Bennâ hadisi Taberânî, Hâkim, İbn Ebî Şeybe ve Beğavî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/252.
Hadisin senedinde yer alan Safvân, Safvân b. Mahreme el-Kuraşî ez-Zührî'dir. MÎsver b. Mahreme'nin kardeşidir. Kendisi ve çocukları Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Oğlunun da sahâbî olduğu söylenir.
Hadisin şâhidleri İçin 106/976. hadise bk. Aynca bk. 111/981. hadis.
2775[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/29.
2776[93] Sened:
Sahih: Müsned. 11/462, H.no:9917; Benzer rivayetler için bk. 11/462, H.no:9918; 11/411, H.no:9306; ü/400, H.no:9164; ü/377, H.no:8886; ü/318, H.no:8205; Ü/285, H.no:7816; ü/266, H.no:7602; U/256, H.no:7467; ü/238, H.no:7245 (110/980. hadis); D/501, H.no:10454.
Bazı rivayetlerde ise metinde kalb vardır:
U/393, H.no:9080; ü/229, H.no:7130;
Bir rivayette ise sekten kaynaklanan şu fazlalık vardır:
U/507, H.no:10541;
Aynca bir kısım rivayetlerde ziyade cümleler vardır:
Ü/348, H.no:8567; Bazen bu ziyadeye şu lafızlar da eklenmiştir: Bu Aârf, Ezan, 104; £öm Dâvû^, Salât, 125, H.no:797. Bazen de şu ziyade dikkatleri çekmektedir: ü/238, H.no:7246; 11/276-277, H.no:7708.
H/503, H.no:10486; U/394, H.no:9100; Mâlik, Vukût, 27; BıAdrf, Mevâkît, 9-10;Bed'ü'I-halk, 10; Müslim, Mesâcid, 185-187; Tirmizî, Sıfatü cehennem, 9, H.no:2592; Dârimi, Rikâk, 119, H.no: 2848-2849; İbn Mâce, Zühd, 38, H.no:4319;
Mâlik, Vukût, 28; Abdürrezzâk, 1/542, H.no:2048-2049; Buharı, Mevâkît, 9-10; Müslim, Mesâcid, 180-183; Ebû Dâvûd, Salât. 4, H.no:402; Tirmiû, Salât, 5, H.no:157 (Tirmizî, Ebû Hüreyre hadisinin "hasen-sahih" olduğunu ve bu konuda Ebû Saîd, Ebû Zer, İbn Ömer, Muğîre, Safvân, Ebû Mûsâ, İbn Abbas ve Enes'ten de rivayetlerin bulunduğunu söyler. Hz. Ömer'den gelen naklin ise sahih olmadığını ifade eder); Nesâî, Mevâkît, 4. 5, 12, H.no:500; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:677-678; Dârimi, Salât, 14, H.no: 1207; İbn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3281, 3285; İbn Huzeyme, 1/170, H.no:329; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/437.
Bu hadisin Habbâb hadisi İle uzlaştırılması şu üç şekilde yapılmaktadır:
a-İbrad ruhsat, takdim efdaldir.
b-Habbâb'ın hadisi ibrad hadisi İle neshedi 1 mistir.
c-Sahih hadislerin daha fazla olması sebebiyle İbrad müstehabdır. Sahih ve tercih edilen görüş de budur.
Hadisin şâhidleri için 106/976. hadise bk. Ayrıca 110/980. hadise bk.
2777[94] Bir rivayette; hararetin fazlalığı.
2778[95] Bir rivayette; öğle namazı.

yazın olmak üzere- iki defa nefes alıp vermesine izin verdi. "2779[96]

109/979- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):2780[97]
Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve selimi) şöyle dedi:
"Hararet fazlalaştığında namazı serin vakte tehir edin, şüphesiz ha raretin fazlalığı cehennem kaynamasındandır."2781[98]

110/980- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahu anh):2782[99]
RaSÛlullah (SatlallahUaleyhi ve seüem) dedi ki:
"Hararet fazlalaştığında namazı serin vakte tehir edin, şüphesiz ha raretin fazlalığı cehennem kaynamasındandır."2783[100]

111/981- Teymullah oğullannın mevtası Muhacir Ebü'l-Hasen anlattı:2784[101]
Bir cenazeden döndüğümüzde Zeyd b. Vehb'e uğradık, kendisi EbC Zer'den (RatttyaUahu anh) şu hadisi nakletti:
'Hz. Peygamber'le (Saiiaiiaha aleyhi ve nitem) bir yolculuğa çıkmıştık, mü ezzin ezan okumak2785[102] isteyince Rasûlullah dedi ki:
"Serin vakte bırak!"
(Bir müddet) sonra ezan okumak isteyince (Bir rivayette; öğle namaz; için) Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Serin vakte bırak!"
Rasûlullah bunu Üç kere tekrarladı, tepelerde gölge görüldüğünde namaz kıldı/kıldırdı ve dedi ki:
"Şüphesiz hararetin fazlalığı cehennem kaynamasındandır, hararet fazlalaştığında namazı serin vakte tehir edin!"'2786[103]

Açıklama

Namazı sıcak günlerde tehir etmek mtlstehabdır. Bazı müctehidler cemaat ve tek başına kılmanın arasını ayırmakta, çünkü mescide cemaat uzak yerden gelmektedir. Ancak hangisi efdaldir konusunda ihtilâf edildi;
a- Hanefı âlimleri ve îmam Ahmed b. Hanbel'e göre bu vakitte tek başına ya da cemaatle kılmanın efdaliyeti aynıdır
b- Mâlikîlere göre tek başına kılarken ilk vaktinde kılmak efdaldir,

---

2779[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/29-30.
2780[97] Sened:
Sahih: Afîbna/, III/9, H.no:İl004; 111/52, H.no:11428; IIV53, H.no:11434-U435; 111/59, H.no:11510; B«Aârf, Mevâkît, 9; Bed'ü'l-halk, 10; Nesâî, Mevâkît, 5, H.no:501; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:679; ibn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3280; Ebû Ya'lâ, 11/480, H.no:1309; Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ, 1/437;
Hadisin sahicileri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. Müsnetl, 11/237, H.no:7245; H/256, H.no:7467; 11/266, H.no:7602; 11/285, H.no:78I6; 11/318, H.no:8205; 11/347, H.no:8567; 11/377, H.no:8886; 11/347, H.no:8567; 11/229, H.no:7130; Buhâri, Mevâkît, 9; Müslim, Mesâcid, 180-186; Ebû Dâvûd, Salât, 4, H.no:402; İbn Mâce, Salât, 4, H.no;677-678;
b-Ebû Zer'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 9; Müslim, Mesâcid, 184; Ebû Dâvûd, Salât, 4, H.no:401;
c-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 9; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:679;
d-Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. İbn Mâce, Salât, 4, Hjıo:680;
e-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Buhâri, Mevâkît, 9; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:681;
Hadisin diğer şâhidleri için 106/976. hadise bk.
2781[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/30-31.
2782[99] Sened:
Sahih: Müsned, 11/238, H.no:7245; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/465, H.no:1487-1489; EbÛ Ya'lâ, XI/204, H.no;6314; Ayrıca Ebû Hüreyre'nin diğer rivayetleri için 108/978. hadise bk. Hadisin şâhidleri İçin de 106/976. hadise bk.
2783[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/31.
2784[101] Sened:
Sahih: Müsned, V7162, H.no:21333; Diğer rivâyel: V/155, H.no:2l272; Benzer rivayetler için bk.V/176, H.no:21425; V/368, H.no:23013 (i.ı J^-j £ ^ o»r ',) ziyadesiyle; V/349. H.no:22851; Buhârî, Mevâkît, 8-10; Ezan, 18, Bed'ü'l-halk, 10; Müslim, Mesâcid, 184; Ebû Dâvûd, Salât, 4, H.no:401; TirmizU Satât, 5, H,no:158 (hasen-sahih); Jbn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3282; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/438; Hadisin şâhidleri İçin 106/976. hadise bk.
2785[102] Bîr rivayetteki ilâve; 'Öğle namazı için'.
2786[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/31-32.

c- Şafiîlere göre sıcak belde ve cemaat şartı ile tehir etmek efdaldir.[2787[104]]
§Müctchid İmamlar Öğle namazının son vaktinde ihtilaf ettiler;
İmam EbÛ Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra iki katı olduğu zaman, İmameyne göre bir misli olduğundadır.
İ. MâHk'e göre bu vakitte ikindi vakti girer, ama öğle vakti çıkmaz. Bu vakitte kılınan öğle ya da ikindi (farz) namazlar eda sayılır, çünkü Cebrail'in Peygamberimiz'e (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) öğrettiği vakitlerde böyle bir ara vakit görülmektedir.
İ. Şafiî ve Ahmed'e göre bu vakit ara zaman dilimi değildir, gölgenin bir misli olduğu vakitte ikindi namazı girdiği için öğle namazının vakti sona erer. Cebrail'in birinci günkü öğretiminden öğle namazının son vaktinin gölgenin bir misli olduğu vakit anlaşılmaktadır, zira bu vakitte ikindi namazına başlamıştır. Ama ikinci gün ikindi namazını gölgenin İki misli olduğu vakitte kılması öğlenin son vakti için değil, ikindinin de bu vakitte kılınabileceğini göstermek İçindir, değilse Öğlenin son vaktinde bir meçhullük kalır. Ayrıca ara vakit genel kurallara aykırıdır, özel bir delil ister.[2788[105]]

* İkindi Namazının Vakti

112/982- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):[2789[106]]
Rasûlullah (Saiiailahu aleyhi ve seliem) ikindi namazını bitirdiğinde bir kişi Benî Harise b. Haris bölgesine[2790[107]] ulaşacak ve oradan güneş batmadan önce dönecek ya da bir deveyi akşama yakın bir vakte kadar kesip parçalayacak kadar vakit kalırdı.
Cuma namazını güneş zevalden meylettiğinde kılardı.
Mekke'ye doğru yola çıktığında öğle namazını (Zü'1-Huleyfe'deki) ağacın[2791[108]] yanında iki rekat olarak kılardı.[2792[109]]

113/983- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anh):[2793[110]]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seliem) mescidine en uzak evi olan Ensardan iki kişi olmasaydı ikindi namazını kılmada Rasûlullah kadar acele eden kimse olmazdı. O iki kişi; Avf b. Amr oğullarından Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir ve Harise oğullarından Ebû İsa b. Cebr'ĞL (Zira) Ebû Lübâbe'nin evi Küba'da ve Ebû İsa b. Cebr'in evi de Benî Harise bölgesindeydi. Bu iki kişi Rasûlullah'la ikindi namazını kılar ve kabilelerine döndüklerinde Rasûlullah'la erken namaz kılmaları nedeniyle kabiledekilerin ikindiyi kılmadıkları bilinirdi.[2794[111]]

2787[104] İ. Muhammed, Asi, 1/146; Nevevî, Mecmü\ IH/54, Ravzatü't-talibîn, 1/183-184; Bennâ, age., 11/254.
2788[105] İ. Muhammed, age.. I/14S; Kayrevânî, Risale, 36; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/5; Merğmânî, e, 1/38; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/76; İbn Kudâme, Muğnt, 1/378, 382, 385.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/32-33.
2789[106] Sened:
Sahih: Miisned, III/228, H.no:13317; Benzer rivayetler için bk. III/161, H.no:1258i (115/985. hadis); 111/169, H.no:12662; III/184, H.no:12847 (114/984. hadis); IH/209, H.no: 13114 III/214,
H.no:13168; III/217, H.no:13205; 111^23, H.no:13264; IIV131, H.no: 12271; 111/232, H.no:13368 (
Mâlik, Vukût, 10; Buftârf, Mevâkît, 13: ; Müslim, Mesâcid, 192,193, Ebâ Dâvûd< Salât, 5, H.no:404; Nesâî, Mevâkît, 8, H.no:5Ö4-505; ibn Mâce, Salât, 5, H.no:682; Dârimi, Salât, 15, H.no:1211.
Bennâ hadisi Ebû Ya'lâ'nın Müsned'ine nisbet ederek, râvilerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/255. Hadîs birkaç rivayetin birleştirilmiş şekli İle Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde nakledilir. Ancak kaynaklarını verdiğimiz yerlerde sadece ikindi namazının vakti ile ilgili bilgiler verilmektedir. Rivayetleri ayrı ayrı ele aldığımızda hâdisenin bir Kurban Bayramı günü, ikindi vakti sıralarında yaşandığı görülecektir. Cuma ve Mekke'ye doğru hareket ettiğindeki öğle namazı ile İlgili kısmı da Enes'İn (Radıyallahu anh) diğer vakitlere temasından ibarettir. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm sahih ricali İle rivayet ettiğini belirtir. Bk.A/ecmo',1/308.
Ayrıca 94-95/964-965 ve 114-115/984-985. hadislere bk.
2790[107] Bu bölge Medîne*nİn dışında Necid yönünde bulunan kasabalardır, Tihame yönünde olan bölgeye Sâlife denir.
Bu yerleşim yerlerinin Medine'ye en uzak olanı 8 mil ve en yakını da 2 mildir. Bk. Bennâ, age., 11/255.
2791[108] Bu ağaç Medine'ye iki fersah uzaklıkta Zü 'l-Huleyfe denilen yerdedir. Bk. Bennâ, age., U/255.
2792[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/33-34.
2793[110] Sened:
Sahih: Müsned, 111/236-237, H.no: 13416; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/189; Bennâ hadisi Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsat ve el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserlerine nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, H/256. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını, fakat senedindeki İbn İshak'ın müdellis olduğunu ve an'ane ile rivayet ettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/307-308. Heysemî hadisin Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'indekİ bu rivayetine hiç değinmez. Şayet bu rivayete vâkıf olsaydı senedindeki İbn tshak'ın tahdis sigası ile naklettiğini de tesbit edebilirdi.
2794[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/34.

114/984- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaihhu anh):2795[112]
Güneş parlak ve yükselmiş olduğunda Rasûlullah (SaUaüahü aleyhi ve settem) ikindi namazını kılardı. Ben de Medine tarafında bulunan evime ve kabileme vardığımda onlara;
'Rasûlullah namaz kıldı, siz de kalkın ve kılın!' derdim.2796[113]

115/985- Enes b. Mâlik'ten (üadıyaiiahü anh):2797[114]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seitem) ikindi namazını kılardı, sonra bir kişi (kalkar ve) avâliye (civar bölgelere) giderdi de hâlâ güneş yükselmiş olarak kalırdı.
§Râvilerden Zührî: 'Avâlî (civar bölgeler) Medine'ye iki ya da üç mildir2798[115]', bir seferinde de; 'dört mildir' dedi.2799[116]

116/986- Râfi b. Hadîc'den (Radıyaiiaha anh):2800[117]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) ikindi namazını kılardık, sonra bir deve keserdik. Deve on parçaya bölünür, ardından pişirilir ve güneş batmadan önce pişmiş eti yerdik.
Rasûlullah döneminde biz akşam namazını kılardık, birimiz namazı bitirdiğinde ok atımı kadar (uzak) mesafeleri görürdü.2801[118]

117/987- Ebû Ervâ'dan (Radıyaitaim anh):2802[119]
Hz. Peygamber'le (Sailaiiahu aleyhi ve sellem) beraber ikindi namazını kılardım, sonra güneş batmadan (Zü'1-Huleyfe'deki) ağacın2803[120] yanına varırdım.2804[121]

118/988- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):2805[122]

2795[112] Sened:
Sahih: Müsned, IH/184, H.no:12847; Heysemî, hadisin Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sıka olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/308. Heysemî Ahmed b. Hanbel'in rivayetine değinmez. Ayrıca bir sonraki ve 112/982. hadisin tahricine bk
2796[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/35.
2797[114] Sened:
Sahih: Müsned, III/I61, H.no:12581; Ayrıca bir önceki ve 112/982. hadisin tahricine bk.
2798[115] Mil; Arap kültüründe gözün gördüğü en uzak nokta için kullanılır. Bir fersah da üç mil eder. Bk. Bennâ, age., H/256; Avâlî, bir şeyin üst tarafları manasında olup, o dönemde Medine için şehrin doğusunda bulunan 2-4 mil uzaklıktaki köyler için kullanılmaktaydı.(Bk. İbnü'I-Esîr, Nihâye, IH/294-295).
2799[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/35.
2800[117] Sened:
Sahih: Mümed, IV/141-142, H.no:17208; Benzer rivayet:
IV/143, H.no:17222; Buhâri, Mevâkît, 18; Müslim. Mesâcid, 217, 198; İbn Mâce, Salât, 7, H.no:687; Beyhakî, es-Sünenü'i-kübrâ, 1/442; Ebû Tarîften (Radıyallahüanh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XXII/315, H.no:795;
Eşlem kabilesinden bir sahâbiden şahidi için bk. 135/1005. hadis.
Enes'len (Radıyallahüanh) şahidi: 134/1004. hadis.
Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 94/964. hadis.
Ayrıca 119/989 ve 134/1004. hadislere bk.
2801[118] Benzer rivayet Enes b. Mâlik'ten nakledildi. Bk. Müsned Trc. H.no: 112/982.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/36.
2802[119] Sened:
Hasen: Müsned, IV/344, H.no:18924 (Şuayb el-Arnavut ve ekibi Ebû Vâkid sebebiyle hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtirler. Bk.H.no: 19023); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/191; Taberânî, el-Mıt'cemü'l-kebîr, XXII/369, H.no:925; Heysemî,
hadisini zikrederek Bezzâr, Ahmed b. Hanbel (özetle) ve Taberânî Kebir'İnde rivayet ettiğini, senedinde Ebû Vâkıd Sâlİh b. Muhammed (b. Zaide) el-Leysî'nin bulunduğunu, bu râviyi Ahmed b. Hanbel'in sika, Yahya b. Main, Dârekutnî ve bir grup âlimin ise zayıf saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/307. Bu râvinin Tirmizî bir, Ebû Dâvûd ve Dârimî iki, İbn Mâce üç ve Ahmed b. Hanbel ise dört rivayetini nakleder. Tİrmizî rivâyetindeki değerlendirmesinde hocası Buhârî'nin: "münkeru'I-hadis" dediğini nakleder. Bk. Sünen, Hudûd, H.no: 1461; Bûstrî de fbn Mâce'nin Zevâid'inde zayıf olduğunu ve birçok kimsenin zayıf saydığını belirtir. Bk. Sünen, HudÛd, 22, H.no:2586: Cİhâd, 8, H.no:2769; Tıb, 32, H.no:3508; İbn Mes'ud'un uygulaması bu rivayetin kuvvetlendiğini gösterir:
Heysemî bu rivayet için de Taberânî Kebîr'mde nakletti, "râvileri sikadır" der. Bk. Mecma', 1/307. Tahâvî bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in ikindi namazından sonra ve güneş batınımdan önce iki fersah yürüdüğünü, dolayısıyla gerek yaya, gerekse binitlİ olarak yürüyüşün caiz olduğu neticesini çıkarır. Ebû Ervâ'dan naklettiği bir rivayette de lafzı geçmektedir ki bu da yürüyerek gittiğine delildir. Bk. Şerhumeâni'l-âsâr, 1/191.
2803[120] Bu ağaç Medine'ye İki fersah uzaklıkta Zü'1-Huleyfe denilen yerdedir. Bk. Bennâ. age., 11/255.
2804[121] Benzer rivayet Enes b. MSlik'ten nakledildi. Bk. MUsned Trc. H.no: 112/982.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/36-37.
2805[122] Sened:
Sahih: Müsned, VI/37, H.no:23977; İkinci rivayet: VI/278-279, H.no:26256 (Bu rivayette Ahmed b. Hanbel'İn hocası Âmir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Ziibeyr b. Avvam Ebu'l-Hâris ez-ZUbeyrî (v.182/798) zayıftır. Çoğu metruk saymıştır. Zehebî hakkında şu bilgileri verir: "Ahmed b. Hanbel: "Sika biridir. Yalan söylemedi" der, Yahya b. Main: "Kezzâptır/ya-lancidır" dedi. Kendisine: "Ahmed b. Hanbel kendisinden hadis naklediyor?" denilince "Ona ne oluyor, yoksa delirdi mi?" cevabını verdi. Dârekutnî İse metruk olduğunu söyledi. Bk. Kâşif, Trc.no:2535. İbn Hacer onun hadisinin metruk olduğunu, fakat İbn Maİn'in onu yalancı nitelemesi ile aşın/ileri gittiğini ifade eder. Bk.Takrîb, Trc.no:3096. Ahmed b. Hanbel 19, Tirmizî ve Dârİmî birer rivayetini nakleder. Tirmizî herhangi bir yorumda bulunmaz. Ahmed Muhammed Şâkir: "Fıkıh, hadis, nesep, Arap günleri ve şiirlerini bilen bîri idi. Bazı âlimler onu zayıf saydılar. Yahya b. Main onu yalancı saydı. Hattâ hakkında: "Kezzâb, habîs/pis, Allah'ın düşmanı" gibi sıfatları kullandı. Ebû Dâvûd ise Ahmed b. Hanbel'İn ondan sadece üç hadis naklettiğini iddia etti. Ben onun

Güneş (ışığı) benim odama girip daha gölge oluşmadığı bir anda Hz. Peygamber (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) ikindi namazını kılardı.
§İkinci tarikten gelen rivayet: Hz. Âişe annemizden:
Güneş (ışığı) Hz. Âişe'nin odasından henüz çıkmadan Rasûlullah ikindi namazını kılardı, (o dönemdeki) duvar yüksek değildi.2806[123]
Râvilerden Âmir şöyle diye eliyle işaret etti.2807[124]

119/989- Basrahlardan Abdülvahid b. Nâfi' el-Kelâî'den:2808[125]
Medine'deki (Rasûlullah'ın) mescidine uğradım ve (ikindi) 2809 [126] namazı için kamet edildi, orada bulunan bir ihtiyar, müezzini kınadı ve dedi ki:
'(Doğrusunu) bilmiyor mUSUn? RaSÛlUİlah'in (Sallallahil aleyhi ve sellem) bu namazı tehir edilmesini emrettiğini, babam bana nakletti.' 'Bu ihtiyar kimdir?' dedim. 'Abdullah b. Râfi' b. Hadîc (Radıyaiiaha anhf dediler.2810[127]

120/990- Ebû Melîh anlattı:2811[128]
Büreyde el-Eslemî (Radıyallahü anh) ile birlikte bulutlu/kapalı bir günde yapılan savaşta beraberdik, o şöyle dedi:
'Namazı erken (ilk vaktinde) kılın! Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Kim ikindi namazını terk ederse amelinin (sevabı) boşa gider."2812[129]

Açıklama

Buradaki mânâ, kim terk etmeyi helal görürse ya da sürekli terk ederse şeklinde anlaşılabilir. Tîbî dedi ki: 'Bu hadis amelin sevabının noksan olmasına hamledilebilir, özellikle amellerin Allah'a yükseldiği bir vakitte ve bu durumda meleklerin 'bıraktığımızda namaz kılmıyordu' şeklindeki sözleri önem arz eder. Ayrıca amelleri reddedilir, şeklinde de anlamak mümkündür.'
Bu rivayetlerden ikindi namazım ilk vaktinde kılmanın önemi anlaşılmaktadır. Değilse bir kişinin ikindiyi kıldıktan sonra daha güneş sararmadan iki millik yolu katetmesi ya da bir devenin kesilip taksim edilmesi, pişirilmesi ve yenmesi mümkün değildir.
Ayrıca burada kapalı günlerde acele etmeye teşvik vardır, zira vakit geçirilebilir.

Müsned'de bir yerinde nakillerde bulunduğunu gördüm. BkMiisned, VI/278-279. (Fakat 19 rivayetine biz işaret etmiştik. Bu rivayetlerden çoğu Hz.Âişe'den diğerleri ise Sa*b b. Cessâme, Ka'b b. Mâlik ve Umara b. Huzeyme'nin amcasındandır.) Ahmed Muhammed Şâkir'İn bu değerlendirmesi için bk. Tirmİzî, Sünen, Cum'a, 64, H.no:594 şerhi". Görüldüğü gibi bu ikinci rivayet Âmir b. Salih sebebiyle zayıftır); Benzer rivayetler için bk. VI/85, H.no:24435; VI/199, H.no:255I2; VI/204, H.no: 25561; Buhâıi, Mevâkît, 13; Müslim, Mesâcid, 168-170; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:407; Tirmizî, Salât, 6, H.no: 159 (Tirmizî, bu konuda Enes, Ebû Ervâ, Câbir, Rafi' b. Hadîc'den de nakillerin bulunduğunu, Râfl'den ikindinin geciktirilmesine dair rivayetin sahih olmadığını, Hz.Aişe rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 8, H.no:505; İbn Mâce, Salât, 5, H.no:683; İbn Huzeyme, 1/170, H.no:332.
2806[123] Peygamberimiz'İn eşlerinin odaları dardı ve duvarı da yüksek değildi. Duvarın gölgesi bir misli olduğunda ikindi vakti girerdi; o anda güneş arsanın arka tarafında olur ve doğu duvarında gölge olmazdı. Bk. Bennâ, age., 11/258.
2807[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/37-38.
2808[125] Sened:
Zayıf: Müsned, IlÎ/463, H.no:15748; Mükerrer için bk. IV/142, H.no:17215; Heysemî, Taberânî'nin benzer rivayetini esas alarak "Ahmed b. Hanbel de benzerini nakletti" der ve buradaki hikayeye İşaret ederek tabiinden olan şeyhin Müsned'de İsİmlendirilmediğini, Taberânî ise bu zatı isimlendirdiğini söyler. (Heysemî'nin kullandığı Müsned nüshalarında bu ismin kayıtlı olmadığını Öğrenmiş oluyoruz. Hâlbuki elimizdeki nüshalarda bu şeyhin ismi Rafi' b. Hadic'in oğlu Abdullah olarak kayıtlıdır.) Senedindeki Abdulvâhid b. Nâfi' el-Kelâî'yi, İbn Hıbbân'ın Sikât'ında ve Duafâ'da zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/307. Ahmed b. Hanbel bu râviden bu rivayetin dışında nakilde bulunmamıştır.
Bennâ hadisin İsnadının zayıf olduğunu söyler. Bunun gerekçesini de "Abdulvâhid Râfî' b. Hadic'in oğlu Abdullah'tan rivayette bulunmadı. Bu hadisin ne Râfi'den ne de bir başka sahâbiden nakli sahih değildir" şeklinde ifade eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/258.
Ayrıca bk. 116/986. hadis.
2809[126] 'Medine'deki (Rasûlullah'ın) mescidine girdim ve müezzin ikindi namazı için ezan okudu... 'Bk. Dârekutnî 1/251.
2810[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/38-39.
2811[128] Sened:
Sahih: Müsned, V/349-350, H.no:22853; Benzer rivayetler için bk. V/361, H.no: 22951; V/350, H.no:22855; V/360, H.no:22941 (<££) lafzı da bulunmaktadır, 22944; V/357, H.no:22922; Buhâıi, Mevâkît, 15,34; Nesâî, Salât, 15, H.no:474; îbn Mâce, Salât, 9, H.no:694:Şeybe, 1/301, H.no:3449; Â« Hıızeyme, I/İ73, H.no:336; Taberânî, e/-Mh 'cemü 'l-kebîr, XII/278, H.no: 13108; el-Mu 'cemü 'l-evsat, VI22, VIII/331; Ebu'l-Melih Âmir/Zeyd b. Üsâme el-Hüzelî'dir ve sika bindir.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 131/1001. hadis.
İbn Ömer'den (Radıyallahü aıthiimâ) şahidi için bk. 130/1000. hadis.
Nevfel b. Muâviye'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Müsned, V/429-430, H.no: 23532; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/445 (75/945. hadis).
2812[129] Bk. Bennâ, age., 11/259.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/39.

Müctehidler ikindi namazının ilk vaktinde ihtilâf ettiler:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, gölge bir şeyin iki misli olmadıkça ikindi vakti girmez.
b- Cumhura göre ise, gölge bir misli olduğunda ikindi vakti başlar.
İmam Nevevî der ki: 'Alimlerimiz ikindinin vaktini dörde ayırdılar:
1- Faziletli vakit; ilk vakittir.
2- lhtiyârî (serbest) vakit; gölgenin ik! misli olduğu vakittir.
3- Mekruh vakit; güneş saranncaya kadarki vakittir.
4- Özür vakti; yolculuk ya da yağmur sebebiyle öğle ile ikindinin cem edildiği vakittir.'2813[130]

*** İkindi Namazının Fazileti Ve Orta Namaz Olması**

121/991- Enes b. Mâlik'ten (Radiyallahü anh):2814[131]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim ikindi namazını kılar, sonra hayır işleyerek2815[132] (orada) akşama kadar oturursa bu, İsmail oğulları soyundan2816[133] sekiz kölenin âzâd edilmesinden daha hayırlıdır."2817[134]

122/992- Ebû Basra el-Gıfârî anlattı (Radıyaiiahü anh):2818[135]
Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seitem) bize ikindi namazı kıldırdı, namaz bitince şöyle dedi:
"Bu namaz sizden önceki (ümmetlere) emredildi, onlar gevşek davrandılar ve bunu terk ettiler. Sizden kim bu namazı (sürekli) kılarsa kendisine ecri iki kat olarak veri I ir/ katlanır. Bu namazdan sonra şahit görününceye kadar (nafile olarak)2819[136] namaz kılınmaz, şahit yıldız demektir."2820[137]

123/993- Ebû Hüreyre'den (Radıyatiahü anh):2821[138]
RaSÛlullah (SallaltalıÜ aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"(Amelleri kaydeden) gece ve gündüz melekleri sabah ve ikindi namazında (nöbet değişimi için) buluşurlar. Sabah namazında buluşurlar ve (nöbeti biten) gece melekleri (yanında sizin amelleriniz olduğu hâlde) Allah'a yükselir. Gündüz melekleri (sizinle) kalırlar ve ikindi namazında (gece meleği) ile buluşurlar. (Nöbeti biten) gündüz melekleri (yanında sizin amelleriniz olduğu hâlde) Allah'a yükselir ve gece melekleri (sizinle) kalırlar.
Allah olayları en iyi bilen olduğu hâlde meleklere sorar:
'Kullarımı hangi hâlde bıraktınız?' Melekler (her seferinde) şöyle derler:
'(Kendilerinden) ayrıldığımızda namaz kılıyorlardı, (yanlarına) vardığımızda da namaz kılıyorlardı.'"2822[139]
(Râvilerden) Süleyman (el-A'meş) ekledi: 'Bunu bilmiyorum, ancak şöyle nakletti:
"(Melekler der ki;) Onları Kıyamet günü affet!'"2823[140]

2813[130] İ. Muhammed, Asi, 1/145; Şafiî, Ümm, 1/91-92; SehnÛn, el-Miidevvenetü'l-kübrâ, 1/56; Merğınânî, Hidâye, 1/38; Nevevî, Mecmu", 111/25, 28, 54; İbn Kudâme, Muğnî, 1/383-385; Desûkî, Haşiye, 1/177; Bennâ, age., 11/259.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/39-40.
2814[131] Sened:
Hasen: Müsned, 111/262, H.no:13695 (Hamza Ahmed tahricinde sahih olduğunu belirtir); Ebû Dâvûd, İlim, 13, H.no:3667; Muallâ b. Zİyâd saduktur. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/260.
2815[132] Yani zikir, Kur'ân okuma veya ilim müzakeresi gibi işler yaparsa. Bk. Bennâ, age. 11/260.
2816[133] Zira onları âzâd etmek çok .faziletlidir. Bk. Bennâ, age., 11/260.
2817[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/40.
2818[135] Sened:
Sahih: Müsned, VI/396-397, H.no:27102; Benzer rivayetler için bk. Vİ/397, H.no: 27104-27105:
Müslim, Müsâfirûn, 292; Afej^ı, Mevâkî^, 14, H.no:519; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ,II/452.
2819[136] Bk. Bennâ, age., II/260.
2820[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/40-41.
2821[138] Sened:
Sahih: Müsned, H/396, H.no': 9124; Benzer rivayetler için bk. 11/344, H.no:8519; 11/266 H.no:7601; 11/233, H.no: 7185 Bu iki rivayet şu lafızlarla nakledilir:
11/474, H.no: 10089 (rivayetini verdiğimiz metnin sadece ikinci kısmı); 11/257, H.no:7483 {59/929. hadis); Mâlik, Kasnı's-salât, 82; Buhârf, Mevâkît, 16; Ezan, 31; Müslim Mesâcid, 210; TinnizU Tefsîru'l-Kur'ân, 17/5, H.no: 3135 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 21, H.no:483; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:670.
Ayrıca 59/929. hadise bk.
2822[139] Bk. Müsned Trc. H.no: 59/929 ve açıklaması.
2823[140] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/41-42.

124/994- Hz. Ali'den (Rdtihüh):2824[141]
Rasûlullah (SdMiahu aleyhi ve seüem) Ahzab (Hendek savaşı)2825[142] günü şöyle dedi: "Orta namaz olan ikindi namazını (kılmamıza) mani oldular, Allah da onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun!"
Sonra Rasûlullah onu/kazasını iki akşam vakti olan akşam ile yatsı arasında kıldı.
§(Râvilerden biri olan) Ebû Muâviye bir keresinde; yani akşam ile yatsı arasında, diye (açıklamalı olarak) nakletti.2826[143]

125/995- (Z.) Hz. Ali'den (Radıyallaha anh):2827[144]
Biz orta namazın sabah namazı olduğu görüşündeydik, (ancak) Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"0, ikindi namazıdır/' yani orta namazı.2828[145]

126/996- İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ):2829[146]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiıem) bir savaşta2830[147] düşmanla çarpıştı ve kendisini bırakmadılar, ta ki ikindi namazını vaktinde kılamadı, bu durumu görünce şöyle dedi:
"Allah'ım! Orta namazı kılmamızı engelleyenlerin evlerini ateşle doldur, kabirlerini ateşle doldur!"2831[148]

2824[141] Sened:
Sahih: Müsned, 1/113, H.no:911; Şu'be gibi bazı âlimler Çe£) ve kelimelerinde şüpheye düşmüşlerdir. Bu husus şu rivayette dile getirilir:Bk. 1/137, H.no:1151. Benzer rivayetler için bk. 1/122, H.no:994 (Bu rivayette Hendek savaşı lafzı geçer. (JU*m) veya Ç$M) kelimeleri yerine lafzı zikredilir ve şu ziyade vardır: 1/135, H.no:1132; 1/146, H.no:1245; 1/154, H.no:1326; 1/81-82, H.no:617; 1/79, H.no:591; 1/122, H.no:990 (Bir sonraki 125/995. hadis); 1/126, H.no:1036; V135. H.no:1134; V137, H.no:ll50; 1/144, H.no:1220; 1/150, H.no:1287 (Bu rivayet hâdisenin Uhud savaşında olduğunu ifade etmektedir. Fakat hadis senedindeki Câbir el-Cu'fî isimli râvi sebebiyle zayıftır); 1/151, H.no:1298; 1/152, H.no:1305, 1307; 1/153, H.no:1313; Buhârî. Cihâd, 98; Tefsir, 42; Deavât, 58; Müslim, Mesâcid, 202; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:409 (Hendek günü lafzı ile); Tirmizl Tefsir, 2/31, H.no:2984 (hasen-sahih); Nesât, Salât, 14, H.no:471; İbn Mâce, Salât, 6, H.no:684; Dârimi, Salât, 28, H.no:1235;
Orta namazının ikindi namazı olduğuna dâir hadisin şâhidleri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ) şahidi için bk. 126/996. hadis.
b-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 127/997. hadis c-Zeyd b. Sâbİt'ten {Radıyallahü anh) şahidi için bk. 128/998. hadis d-Hz.Âİşe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. 129/999. hadis e-tbn Mes'ûd'dan (Radtyallahüanh) şahidi:
, 1/456, _H.no:4365; 1/403-404, H.no:3829; 1/392, H.no:37İ6:
Mfc/im, Mesâcid, 206; ftn A/dce, Saiât, 6, H.no:686; TYım/zf, Salâl, 19, H.no:181 (hasen-sahİh).Tirmizî, (jU'» ;^C J.!-^ &C) lafzı ile naklettiği hadisi, bir başka konuda da tekrar eder. Bk. Tefsîr, 2/32, H.no:2985 (Tirmizî hadisin Zeyd b. Sabit, Ebû Hâşim b. Utbe ve Ebû Hüreyre'den nakledildiğini söyleyerek "hasen-sahıh" hükmü verir).
f-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi:
, IV/301, H.no:18579; Müslim, Mesâcid, 208; £&9 Öâvfld. Saiât, 5, H.no:4lO; Tirmizî, Tefsir, 2/29, H.no:2982 (hasen-sahih); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/459;
g-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Heysemî, Bezzâr tarafından sahih ricali İle nakledildiğini söyler. Bk. Mecrna', 1/309
h-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Buhârî, Havf, 4; Mevâkît, 36, 38; Ezan, 26; Müslim, Mesâcid, 209:
77/mizf, Salât, 18, H.no:180{hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 105, H.no:1364.
Ayrıca Heysemî, Bezzâr tarafından da sahih hadis ricali ile nakledildiğini söyler. Bk. Mecma', 1/309
ı-ümmU Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf kabul ettiği Müslim b. eİ-Mülâî el-A'ver'in bulunduğunu söyler. Bk. Mecma',1/310
İ-Hz. Hafsa'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Mâlik, Saiâtii'l-cemâa, 25.
j-Ebû Cumuu'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 218/1088. hadis.
Ayrıca bir sonraki 125/995. hadise bk.
2825[142] Bu savaş Ahzâb sûresinin adını aldığı meşhur olaydır, ona Hendek savaşı da denir ki h. 4. ya da 5. yılda gerçekleşmiştir. Bk. Bennâ, age., 11/261.
2826[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/42-43.
2827[144] Sened:
Hasen: Müsned, I/122, H.no:990; Benzer rivayet:
1/153, H.no:1313.
Âsim, İbn Ebİ'n-Necûd'dur. Talebesi Süfyân es-Sevrî'dir. Eşcaî İse Ubeydullah b. Abdurrahman el-Eşcaî'dir. Sevrî'den yazdığı hadislerde çok kuvvetli ve sika biridir. Ebû İshak et-Tirmizî: İbrahim b. Ebu'1-Leys Nasr'dır ve çok zayıf biridir. Ahmed b. Hatibe)'in oğlu Abdullah'ın hocasıdır. Aslen Tirmizlİdir, Bağdat'a yerleşmiştir. İbn Maîn yalancı saymış; Yakub b. Şeybe: "Bizim arkadaşlarımız önceleri ondan hadis yazarlardı, ama terk ettiler. Yanında Eşcaî'nin kitapları vardı. Yanındakilerle yetinmeyerek mevzu sayılabİIen rivayetler nakletti" der. EbÛ Dâvûd da İbn Maîn'den naklen: "Beş hadis de zayıf sayılmıştır" diyerek bu beş rivayeti açıklar, İbn Hacer Ta'cîlü'l-menfea'da (s.22) bu açıklamalarda bulunur ve netice olarak Eşcaî'den nakilleri makbuldür, diğer hocalarından nakillerinde ise tevakkuf edilmesi gerekir.
Bu hadisin mlltâbileri vardır. Meselâ benzer rivayet olarak verdiğimiz nakil bir mütâbidir. Ayrıca Tahâvî "Ebû Bişr er-Rakkî-Firyâbî-Süfyân..."; "Şücâ' b. Velîd-Zâide b. Kudâme-Âsım..." senedleri ile nakleder. Bk. Şerhu meâni'l-âsâr, 1/173-174.
Hadisin değerlendirmesi İçin bk. Âmir Hasan Sabrı, Zevâidu Abdülah b. Ahmed b. Hanbelfi'l-Müsned, H,no:19.
Ayrıca bir önceki 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk.
2828[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/44.
2829[146] Sened:
Sahih: Müsned, 1/301, H.no:2745; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Bezzâ tarafından (benzer bir lafızla) nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bl. Mecma ',1/309. Ayrıca Önceki 125/995, 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk.
2830[147] Yani Hendek savaşında. Bk. Bennâ, age.,II/261.
2831[148] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/44-45.

127/997- Semüra b. Cündüb’den (Radiyallahu anh):2832[149]
Rasululah (sallahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
“Orta namaz ikindi namazıdır.”2833[150]

128/998- Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan:2834[151]
Zeyd b. Sabit (Radıyaiiaha anh) gün ortasına doğru Mervan'ın yanından çıktı. Bizde;
'Bu saatte, kendisine bazı sorular sorulmasa Mervan'ın yanında bulunmaz' diye konuştuk. Ben kalktım ve konuştuğumuz şeyi sordum, dedi ki:
'Evet, Rasûlullah'tan (Saihiiahu aleyhi ve senem) duyduğum bazı hadisleri sordu, ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Benden bir hadis duyup başkasına aktarmak için onu ezberleyenin yüzünü Allah ağartsın/aydınlatsın, Nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki âlim değildir ve nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki kendilerinden daha fazla anlama kabiliyeti olanlara naklederler.
Üç şey var ki dünyanın sonuna kadar Müslüman kalbi (onların doğru olduğunda) yanılmaz;
Allah İçin samimiyetle amel etmek, yöneticilere nasihat etmek ve İslâm toplumu ile beraber hareket etmek.
Onların daveti, kendilerinden sonra gelenleri de kapsar. Kimin hedefi âhiret kazancı olursa Allah onun kazancını toplar (bereketlendirir) kalbinde kanâat yaratır ve istemediği2835[152] hâlde kendisine dünyalık ulaşır. Kimin niyeti de dünyalık kazançsa Allah onun (mal-mülk) kayıplarını artırır, gözünde fakir kalma duygusu2836[153] yaratır ve (ne kadar hırslı olursa olsun) ancak takdir edilen kadar kendisine dünyalık ulaşır."
BizeMervan; 'es-Salâtü'1-Vüsta'yı (orta namazı)' sordu,
'O, öğle namazıdır' dedik.2837[154]

129/999- Hz. Âişe annemizin mevlâsı Ebû Yûnus anlattı:2838[155]
Hz. Âişe (Radıyaiiahü anhâ) bana kendisi için bir mushaf nüshası yazmamı emretti ve dedi ki:
"'Namazları ve orta namazını koruyun!' ayetine gelince bana haber et!"
Bu ayete varınca ona haber ettim ve bana şu şekilde yazmamı emretti: 'Namazları, orta namazını ve ikindi namazını koruyun!' Rasûlullah'tan (Saiiaiiaha aleyhi ve seihm) böyle duydum, diye nakletti.
NOT: Hz. Âişe'nin (Radtyallahü anhâ) bu şekilde yazdırdığı âhad haberie bize ulaşmaktadır. Kur'ân olabilmesi için mutlaka mütevatir haberle nakledilmelidir. O hâlde buradaki haberi şaz haber ya da orta

2832[149] sened:
Sahih: Afüsnet/, V/12, H.no:20009/l; V/13, H.no:20031; V/22, H.no:2013İ; V/7, H.no: 19965; V/8,H.no:19974:
T/rm/zf, Salât, 19, H.no: 182 (Tirmizî, hadisin Hz.Ali, Ibn Mes'Ûd, Zeyd b. SSbit, Âişe, Hafsa, EbÛ Hüreyre ve Ebû Hâşim b. Utbe'den şâhidlerinin bulunduğunu belirterek Buhârî'den naklettiği rivayete göre Hasan'ın Semüra'dan bu naklinin "sahih" olduğunu ve Hasan*ın Semüra'dan hadis işittiğini söyler. Fakat kendi kanaatinin hadisin "hasen" olduğu yönündedir. Buhârî hocası Ali b. el-Medînî'den "Hasan'in Semüra'dan semainin sahih olduğunu ve bu hadisle delil getirilebileceği" görüşünü nakleder); Tirmizî bir başka konuda ise "hasen-sahîh" hükmü verir. BkTefsîr, H.no:2983; Zeyd b. Sabit ve Hz. Âişe'nin: "Orta namazı, öğle namazıdır" sözünü nakleden Tirmizî, Ibn Abbas ve Ibn Ömer'in de: "Orta namazı, sabah namazıdır" dediğini İfade eder. Aynca 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk.
2833[150] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/45.
2834[151] Sened:
Sahih: Müsned, V/183, H.no:21482; Benzer rivayetler için bk. V/183, H.no:21487 (şu lafızla):
V/206, H.no:21689 (şu lafızla):
(Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını, fakat Zibrikân'ın (Zebrikân/Zibrikân b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nİn) Üsâme b. Zeyd ve Zeyd b. Sâbit'ten hadis işitmediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/308-309.) Mâlik, Salâtü'l-cum'a, 27 -mevkuf olarak- (JM '&* J^'} nUı); Tinnizt, İlim, 7, H.no:2656 (Hasendir. Hadisin sadece İlk bölümü nakledilmiştir); Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no: 411 (merfû olarak); İlim, 10, H.no:3660; îbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:230; Zühd, 2, H.no:4105; Mesâcid, 17, H.no:795 (Sadece cemaati terk ile ilgili bölümü nakleder); Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:235; Heysemî, Mevârid, 1/169, H.no:72; Ebû Nuaym, MUstahrec, 1/40-41, H.no:10-12; Makdisî, Muhtara, VI/307-308, H.no:2329; (Dârekutnî, hadisin son bölümünde ızdırab bulunduğunu ifade eder.) Beyhakî, İ'tikâd, s.245; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/143, H.no:4890; V/154, H.no:4924-4925; İbn EM Âsim, 1/45, H.no:94;
Hadisin şâhidleri için bk. 43/240. hadis (İlim konusu).
Ayrıca 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk. Hadisin üçüncü bölümü ise Medh ve Zem/Övgü ve Yergi konusunda 42/9057. hadiste zikredilecektir.
2835[152] Dünyalık kendisine düşük ve alçalarak gelir. Bk. Bennâ, Bulüğu'l-emânî, 1/165.
2836[153] Lafız manası, fakirliği İki gözünün arasında kılar, şeklindedir. Ancak anlaşılması için yukarıdaki şekilde terceme edildi. Bu cümle o kişideki fakirlik korkusundan kinayedir. (Bk. Münâvi, Feyzu'l-Kadİr, 1/255; Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, VI1/140).
2837[154] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/45-47.
2838[155] Sened:
Sahih: Müsned, VI/73, H.no:24329; Benzer rivayet için bk. VI/178, H.no:25326; Mâlik, Salâtü'l-cemâa, 25; Müslim, Mesâcid, 207; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:410; Tirmizî, Tefsir, 2/29, H.no:2982 (Bu konuda Hafsa'dan da bir rivayetin bulunduğunu bildiren TÎrmizî hadisin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Nesâî, Salât, 14, H.no:470; Ayrıca 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidierine bk.

namazın tefsiri olarak görülür.2839[156]
§Orta namaz ile ilgili ihtilâf:
a- Hz. Ali, Ibn Abbas ve Mâlik b. Enes'ten2840[157] gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, EbÛ Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise Öğle namazıdır.
c- Ancak bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde2841[158] Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehid imamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, EbÛ Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüra b. Cündüb, EbÛ Hüreyre, EbÛ Saîd, Hafsa, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, ayrıca îbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Saîd b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, EbÛ Hanîfe, EbÛ Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi âlimlerden nakledilmiştir. Ayrıca (Müsned Trc. H.no: 125/9995'de) Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir.2842[159]

* İkindi Namazım Terk Etmek Ya Da Geciktirmek

130/1000- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):2843[160]
Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kim bilerek ikindi namazını güneş batıncaya kadar terk ederse/ kılmazsa2844[161] sanki ailesine ve malına noksanlık gelmiş olur."
ŞRâvüerden biri olan Şeybân ekledi: Yani ailesi ve malı (başkası tarafından) ele geçirilmiş (gibi) olur.2845[162]

131/100l- Ebû Derdâ'dan (Radıyaiiahu anh):2846[163]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Kim ikindi namazını vakti geçinceye kadar bilerek terk ederse/kılmazsa emeği boşa gider."2847[164]

132/1002- Ala b. Abdurrahman anlattı:2848[165]
Öğle namazını kıldığımız bir vakitte ben ve ensardan bir kişi Enes b. Mâlik'in (Radıyaiiaha anh) yanına girdik. Enes cariyesinden abdest suyu isteyince dedik ki:

2839[156] Bk. Bennâ, age.. U/262.
2840[157] Mâlik, Muvatta, Salat, 8, H.no: 28.
2841[158] Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994,125/9995,126/996,127/997,129/999.
2842[159] Mâlik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhallâ, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, MecmÛ', 111/60-61; İbn Kudâme, Muğnî, 1/387-389; İbn Kesir. Tefsir, 1/274-278; Îbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/47-48.
2843[160] Sened:
Sahih: Müsned, 11/27, H.no:4805; Mükerrer için bk. 11/76, H.no:5467; Diğer rivayet: 11/75, H.no:5455; Diğer lafız: 11/13, H.no:4621; Benzer rivayetler için bk. H/148, H.no:6358; 11/145. H.no:6320, 6324; 11/134, H.no:6177; 11/124, H.no:6065; 11/102, H.no:5780; 11/64, H.no:5313; 11/54, H.no:5161; 11/48, H.no:5084; II/8, H.no:4545; H/124, H.no:6065; Mâlik, VükÛt, 21; Abdürrezzâk, 1/548, 576, H.no:2074-2075. 2191; Buhârî, Mevâkît, 14; Müslim, Mesâcid, 200-201; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:414; Tirmizî, Salât, 14, H.no:175 (Büreyde ve Nevfel b. Muâviye'den şâhidleri vardır. Bu rivayet ise "hasen-sahihtir"); Nesâî, Salât, 17, H.no:476 (Nevfel b. Muâviye'den şahidi) 477 (İbn Ömer ve Nevfel'den), 478 (Nevfel'den); Mevâkît, 9, H.no:510; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/153-154, 468. H.no:364-365, 1498; İbn Mace, Salât, 6, H.no:685; Dârimi, Saiât, 27, H.no:1233-1234; Tayâlisî, s.249, H.no:1808; İbn Ebî Şeybe, 1/301, H.no:3442-3443; Abd b. Humeyd, s.243, H.no:749; İbnü'l-Ca'd, s.442. H.no:3013, 3015; EbûAvâne, 1/13, H.no:42; EbÛAvâne, 1/296, H.no:1042; Ebû Ya'îâ, IX/335-336, 343, 371, 372, 380, H.no:5447.5453, 5495-5496, 5505; X/181,194, H.no:5806,5824; İbn Huzeyme, 11/173, H.no:335; ibn Hıbbân, IV/331, H.no:1469;Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/278, H.no:13l08; el-Mu'cemü't-evsat, 1/122, 386, H.no:386, 8780; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/65, 411, H.no:71, 717; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/53, H.no:2845; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/444-445; Nevfel b. MuâvÎye'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
f, Salât, 17, H.no:476-478; Ayrıca bk.75/945. hadis. Ebu'd-Derdâ'dan (Radiyallahü anh) şahidi için bk. 131/1001. hadis. Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 120/990. hadis.
2844[161] Diğer rivayette; "ikindi namazı kaçarsa" şeklindedir.
2845[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/48-49.
2846[163] Sened:
Sahih: Müsned, VI/442, H.no:27365; Ân Ebî Şeybe, 1/301, H.no:3445; Münzirî, hadisi Ahmed b.
HanbeFe nisbet ederek isnadının sahih olduğunu ifade eder. Bk.Terğîb, 1/183. BUreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 120/990. hadis İbn Ömer'den (Radıyaltahü anhümâ) şahidi için bk. 130/1000. hadis. Nevfel b. MuâvÎye'den (Radtyallahü anh) şahidi İçin bk. 75/945. hadis.
2847[164] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/49.
2848[165] Sened:
Sahih: Müsned, 111/102-103, H.no:11938; İkinci rivayet: 111/149, H.no:12448; Benzer rivayetler için bk. III/185, H.no:12864; IH/247, H.no:13523 (133/1003. hadis); III/214, H.no:13172; Mâlik, Kur'ân, 46; Buharı, Mevâkît, 13:
Müslim, Mesâcid, 195:
Ebu Ddvûd, Salât, 5, H.no:413; Tirmizî, Salât, 6, H.no:160 (hasen-sahih); Nesâî, Mevâkît, 9, H.no:509; Ayrıca bir sonraki hadise bk.

'Hangi namazı kılacaksın?' Enes:
"ikindiyi.'
'Biz şimdi öğle namazını kıldık.'
'Rasûlullah 'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Bu, münafık kişinin namazıdır; güneş şeytanın iki boynuzu arasında oluncaya2849[166] kadar namazı terk eder. O vakitte Allah'ı çok az zikreder."'
§(Alâ'dan) ikinci tarikle gelen rivayet:2850[167]
Öğleden sonra Enes b. Mâlik'in yanına girdik. O, ikindiyi kılmaya kalktı, namazını bitirince biz namazı erken kılmasını hatırlattık. Bunun üzerine Enes (Radıyaliahü anlı) dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Bu, münafıkların namazıdır. " (Üç kere tekrarladı ve ekledi;) "Onlardan biri güneş sararıncaya kadar oturur, o anda (sanki) güneş şeytanın boynuzları arasındadır.2851[168] Kalkar, hızla dört rekat kılar ki burada da Allah'ı çok az zikreder."2852[169]

133/1003- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaliahü anh):2853[170]
RaSÛlullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Dikkat edin! Size münafığın namazını anlatıyorum;
O kişi, ikindi vakti sonu (sanki) güneş şeytanın boynuzları arasındayken ya da üzerindeyken kalkar ve horozun (yemi) gagalamasına benzer aceleyle namazı kılar. Burada da Allah'ı çok az zikreder."2854[171]

Açıklama

Güneşin şeytanın boynuzlan arasında olması kinayedir ve bu konuda zikredilen ihtimaller şunlardır:
a- Boynuz manasmdakİ karn ismi, karane fiilinden gelebilir ki yaklaşmak manasındadır, yani güneş batarken şeytan yaklaşır, yaklaştığı vakittir.
b- Karn taraftar manasındadır, yani şeytanın taraftarlarının ibadet ettiği vakit manasındadır.
c- Burada bir teşbih vardır, yani şeytan sanki boynuzu ile o kişiye vurup namazı geciktirmektedir ki bu onun aldatması, ve kalplere güzel göstermesidir.
d- Güneş batarken şeytan güneşin önünde durur ki güneşe tapanlar ona tapsın, bu anda güneş sanki onun boynuzlan arasından batmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.2855[172]
§Buna benzer bazı hadisler:
"Size münafığın namazını haber vereyim mi? İkindi namazını geciktirir, hattâ güneş inek yağı2856[173] gibi olduğunda (sarardığında) namazı kılar."2857[174]
"İşte bu münafığın namazıdır, güneş saranncaya kadar bekler..."2858[175]
§İkindi namazının ilk ve son vakti ile ilgili ihtilaf için bk. 99/969. hadisin açılaması.2859[176]

* Gündüzün Vitri Sayılan Akşam Namazı Ve Bu Namazın Vakti

134/1004- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiahü anh):2860[177]

2849[166] Yani kafirler tarafından böyle olduğu kabul edilen ya da güneşe secde edilen bir vakitte namazı terk ederdi.
2850[167] Yukarıda metni zikredilen İkinci tarik birincinin benzeridir. Bu nedenle ikinci tarikten gelen rivayetin tümü yerine sadece farklı kısmı terceme edildi.
2851[168] Yani, o kişi kafirlerin güneşe ibadet/secde ettiği bir vakite namaz kılar.
2852[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/49-51.
2853[170] Sened:
Sahih: Müsned, IH/247, H.no:13523; Benzer rivayetler için bk.' 111/102-103, H.no:11938 (132/1002. hadis); III/149, H.no:12448; Mâlik, Kur'ân, 46; Buhârî, Mevâkît, 13; Müslim, Mesâcid, 195; Ebû Dâvâd, Salât, 5, H.no:413; Tirmizt, Salât, 6, H.no:160 (hasen-sahih); Nesâî, Mevâkît, 9, H.no:509; Ayrıca bir önceki 132/1002. hadise bk.
2854[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/51.
2855[172] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/İ24; Azimâbâdt, Avnü'l-Ma'bûd, IV/11 i; Bennâ, age., 11/265.
2856[173] İbnü'l-Esîr, Nihâye, ilim.
2857[174] Hâkim, 1/309; Dârekutnî. 1/252.
2858[175] İbn Huzeyme, Sahİh,I/172; Hâkim, 1/309.
2859[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/51-52.
2860[177] Sened:
Sahih: Müsned, III/114, H.no:12075; Benzer rivayetler için bk. III/İ99, H.no:12993 III/105, H.no: 11963:

Rasûlullah (Saitaihha ateyhi ve seiiem) döneminde akşam namazını kılardık, sonra bizden biri Benî Selime yurduna varırdı da hâlâ ok atımı mesafeleri görürdü (hava aydınlık olurdu).2861[178]

135/1005- Hassan b. Bilal'den:2862[179]
Rasulullah'ın Eslem2863[180] kabilesinden olan bir sahabisi (Radiyallahu anh) anlattı;
O dönemde (kendileri) Hz. Peygamber (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) ile akşam namazı kılarlar, sonra Medine'nin en uzak bölgesindeki ailelerinin yanına dönüp okun düştüğü yeri/menzilini görerek ok atışı yaparlardı.2864[181]

136/1006- Seleme b. Ekvâ'dan (Radıyaiiahu anh):2865[182]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) güneşin üst bölümü de2866[183] battığı/kaybolduğu anda akşam namazını kılardı.2867[184]

137/1007- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radiyallahu anh):2868[185]

(Mükerreri): III/206, H.no:13072; III/189, H.no:12899; IH/205, H.no:13064.111/265, H.no:13735:
BaM/f. Cihâd, 80; A/öj/rm, Cihâd, 136; Ebü Dâvûd. Salât, 6, H.no:416. Bu rivayette "okun düştüğü yerin görülüp-görülmemesinin" zaman tayininde bir yöntem olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bunun şâhidleri:
a-Râfi' b. Hadîc'den (Radıyallaha anh) şahidi için bk,l 16/986. hadis. b-Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahu anlı) şahidi için 94/964. hadis c-Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (Radtyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/114, H.no:16966; IV/115, H.no:16978; IV/117 H.no:16990 (Heysemî, hadisin Ahmed, Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Tev'eme'nin âzâdlığı Salih'in bulunduğu, bu zatın ömrünün son zamanlarında ihtilat ettiğini, fakat İbn Main'in: İbn Ebi Zi'b, ravinin ihtilatından önce hadis aldı" dediğini, buradaki rivayette de İbn Zi'b'in Salih'ten naklettiğini belirtir.bk.Mecma' , I/310): Diğer rivayetteki Süfyan da Salih'in ihtilatından önce hadis almıştır.
d- Ebu Tarif'ten (Radiyallahu anh) şahidi:
Müsned, III/416, H.no:15375 (Heysemi, hadisin senedinde Velid b. Abdullah b. Şümeyle'nin bulunduğunu, bu zatın terceme-i haline rastlamadığını ifade eder.Bk. Mecma', I/308, 310);
e- Ka'b b. Malik'ten şahidi için bk. Taberani , el-Mu'cemü'l-kebir, XIX/63; Hadisin değerlendirmesi için bk. Heysemi, Mecma', I/310-311.
Bir sonraki hadis de şahidler arasında yer alır.
2861[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/52-53.
2862[179] Sened:
Sahih: Müsned, V/371, H.no:23042; Benzer rivayetler: IV/36, H.no: 16367 (Hasen);
IV/36, H.no:16368 (Hasen); Nesai, Mevakit, 13, H.no:518.
Benzer rivayetlerde Ebu Bişr'in, Ali b. Bilal el-Leysi'den, onun da ensardan bir grup sahabeden aldığı görülmektedir.Fakat metni tercih edilen hadisin senedinde ebu Bişr'in, Hassan b. Bilal'den , onun da sahabeden Elsem/Eslüm kabilesinin fertlerinden birinden naklettiği dikkatimizi çekmektedir.Nesai, Mevakit, 13, H.no:518'de de ravinin ismi Hassan b. Bilal'dir.
Ali b. Bilal el-Leysi sebebiyle hadis hasendir.Hüseyni, İkmal'de mechül saymış, İbn Hıbban Sikat'ta bu raviye yer vermiş (bk.Sikat, VII/208), Buhari ve Ebu Hatim sükut etmiştir.Bk.et-Tarihu'l-kebir, VI/263, el-Cerhu ve't-tadil, VI/175.
Benna hadisi Nesai ve Beğavi'nin Mu'cem'inde nakledildiğine işaret ederek İbn Hacer'in Fethu'l-Bari'de hadisin şahidini göstererek Hasen olduğunu ifade ettiğini nakleder.bk.Büluğu'l-emani, II/266.Heysemi de bu kanaattedir.Bk. Mecma', I/310.
Fakat bir önceki hadis bu hadisin sahih olduğuna delildir.Yani hadis sahihli ğayrihi mertebesine yükselir.İşaret edilen bu (134/1004) hadisin tahricine bk. Ayrıca Rafi' b. Hadic'den şahidi için bk. 116/986. hadis.
2863[180] Sem'ani , Ensab, I/151-152; kehhhale, Ömer Rıza, Mu'cemu kabaili'l-Arab, I/25-26; Eslüm şeklindeki zaptı için bk. İbn Hazm, Cemheratü ensabi'l-Arab, 440, 460.
2864[181] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/53-54.
2865[182] Sened:
Sahih: Müsned, IV/51, H.no:l6484; Benzer rivayet:
IV/54, H.no:16502; Buhâri, Mevâkît, 18; Müslim, Mesâcid, 216; Ebû Dâvûd, Salât, 6, H.no:417; Tinnizî, Salât, 8, H.no:164 (Câbir, Sunâbihî, Zeyd b. Hâlid, Enes, Rafi' b. Hadic, Ebû Eyyûb, Ümmü Habîbe, Abbas b. Abdulmuttalib, İbn Abbâs'tan da nakiller vardır. Abbas'ın rivayeti mevkuf olarak daha sahihtir. Sunâbihî İse Hz. Peygamber'den hadis işitmedi. Bu zat Hz.Ebû Bekir'in arkadaşıdır. Seleme b. el-Ekva' hadisi ise "hasen-sahİh" tir.); İbn Mâce, Salât, 7, H.no:688; Dârimi, Salât, 16, H.no:l212;
Heysemî, Sunâbihî, Haris b. Vehb ve ibn Mes'ûd rivayetlerine yer verir. Bk. Mecma\ 1/311.
2866[183] Metindeki güneşin bölümleri anlamındadır. Bk. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî. Muhtâru's-Sıhâh, 122; Burada kelimesinden güneş yuvarlağının üst bölümü kastedilmektedir. Bk. Bennâ, age., H/266.
2867[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/54.
2868[185] Sened:
Sahih: Müsned, V/421, H.no:23470; İkinci rivayet: V/415, H.no:24313 (Senedi: Görüldüğü gibi ilk verilen isnadda müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat İkinci rivayetin senedinde bu müphem râvînin Ebû İmrân Eşlem b. Yezid olduğu tesbit edilmektedir. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in müphem râvisî bulunan rivayetine değinir ve Taberânî'de geçen rivayette müphem râvîninEbû İmrân Eşlem b. Yezid olduğunu ilâve ederek râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/310; İkinci rivayetin senedinde de İbn Lehîa bulunmaktadır.
Ahmed b. HanbeFin benzer rivayetlerinde ise Yezid b. Ebû Habib'in hocasının mütâbi olarak Mersed b. Abdullah el-Yezenî olduğu görülmektedir:
Müsned, V/417, H.no:23425-23426; V/422, H.no:23472; IV/147, H.no:17262(141/10II. hadis); Ebû Dâvûd, Salât, 6, H.no:4l8; Bennâ hadisi Hâkİm'e de nisbet ederek Hâkİm'in: "Müslim'in şartına uygun olarak sahihtir" dediğini, Zehebî'nin de bunu onayladığını belirtir. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/269.
Elbânî isnadının sahih olduğunu belirtir. Bk. es-Silsiletü's-sahîha* H.no:1915;
Abbas b. Abdülmuttalib'den (Radıyallahü anh) şahidi:
/ön Mdce, Salât, 7, H.no:689 (İbn Mâce hocası Muhammed b. Yahya'dan şunu aktanr: "Bağdat'ta bu hadis hakkında âlimler çelişkiye düştü. Ebû Bekir el-A'yen ile birlikte Avvam b. Abbad b. Avvam'a gittik. Babasının hadisleri yazdığı asıl nüshasını çıkarıp gösterdi. Baktık ki hadis orada var" Bûsırî de isnadının hasen olduğunu söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, U/214, H.no:1770; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/56, H.no:56.
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüınâ) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemu'l-evsat, IV768, H.no:3630. Haris b. Vehb'den (Radıyallahiianh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, IH/237, H.no:3264.
Bennâ bu hadisi de Hâkim ve İbn Huzeyme'ye de nisbet eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, ü/269. Bu hadis 141/1011. hadiste daha uzun bir şekilde zikredilecektir.

Rasûlullah (Satiatiahaaleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Oruçlunun (orucunu) bozduğunda akşam namazını kılın ve yıldızların doğuş zamanından (önce)[2869][186] kılmaya çalışın/acele edin !"
§Aynı sahabîden ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah'ın (Saitaihhu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Akşam namazını yıldızların doğuş zamanından önce kılmaya çalışın/acele edin !"[2870][187]

Açıklama

Bu gibi rivayetlerde akşam namazının ilk vaktinde kılınmasının önemi vurgulanmıştır. Akşam namazının ilk ve son vakitleri;
Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasından sonra başlar. Son vaktinde ise İhtilaf edildi:
İ. Mâlik ve Şafiî'ye göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, îbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.
İ. Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre de akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık da) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır.[2871][188]

138/1008- İbn Ömer'den {Radıyallahu anhümâ):[2872][189]
Hz. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Akşam namazı gündüzün vitir namazıdır. Gece namazında da vitir kılın; gece namazı ikişer ikişerdir, vitir ise gecenin sonundaki bir rekattır"[2873][190]

* Akşam Namazını İlk Vaktinde Kılmak Esastır Ve Onu Işâ (Yatsı) Diye İsimlendirmek Mekruhtur

139/1009- Sâib b. Yezîd'den (Radıyatiahu anh):[2874][191]

[2869][186] Bu mânâ için bk. Bennâ, age., 11/266.
[2870][187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/54-55.
[2871][188] İ. Muhammed, age., 1/146; Merğînânî, age., 1/38-39; tbn Rüşd. age.,V69; İbn Kudâme, age., 1/390-391; Bennâ,age., 11/247-249,267.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/55-56.
[2872][189] Sened:
Sahih: Müsned, 11/83, H.no:5549; Mükerrer için bk. 11/154, H.no:6421; Benzer rivayetler için bk. H/30, H.no:4847; 11/41, H.no:4992; Mâlik, Salâtü'l-leyl, 13, 22; îbn EbîŞeybe, H/283; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/22.
Bennâ hadis ile ilgili olarak şunları söyler: "Hadisin birinci bölümünü İmam Mâlik İbn Ömer'in sözü (mevkuf) olarak nakleder. İbn Abdİlber de bu rivayetin merfû olarak naklinin sahih olduğu görüşünü benimser. Dârekutnî de tbn Mesûd'dan zayıf bir senedle nakleder. Beyhakî ise İbn Mesûd'dun sözü (mevkuf) olarak sahih olduğunu belirtir. Hafız Irâkî Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sahih olduğunu İfade eder. Hadisin ikinci kısmını ise kütübü sitte musanniflerinin her biri rivayet eder, Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/267. İbn Ömer'den konu İle ilgili nakledilen rivayetler: a-Bazı rivayetlerde sadece gece namazının vitrinden bahsetmektedir:
Bk. Mftn*/, IV5, H.no:4492; II/9, H.no:4559; 11/10, H.no:457l; 11/30, H.no:4848; 11/31, H.no:4860; 11/33, H.no:4878; iy4Û, H.no:4987; 11/44, H.no:5032; 11/45, H.no:5049; 11/48, H.no:5085; 11/49, H.no:5096, 5103; 11/54, H.no:5159; 11/58, H.no:5217; 11/66, H.no:534I; 11/71, H.no:5399; 11/75, H.no:5454; 11/76, H.no:5470; 11/77, H.no:5483; U/78, H.no:5490; U/79, H.no:5503; 11/81, H.no:5537; 11/102, H.no:5793; II/l 13, H.no:5937; 11/119. H.no:6008; 11/133, H.no:6169-6170; 11/134, H.no:6176; 11/141, H.no:6258; 11/148, H.no:6355; Afd/ıt, Salâtü'l-leyl, 13, 19-20; Buhârî, Salât, 84; Vitir, 1; Müslim, Müsâfirûn, 145; Ebû Dâvûdy Tatavvu', 24, H.no: 1326; Vitir, 8, H.no: 1438 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadisin metni: (0) J& ^-» >' ^)); H.no:1421; TirmizS, Salât, 206, H.no:437 (Amr b. Abese'den de nakledildiğini söyleyen Tİrmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler), Vitir, 8, H.no:461 (hasen-sahih); Nesâl Salât, 26, H,no:1665-1672; İbn Mâce, İkâme, 116, H.no-1174-1175; Dârimi, Salât, 155, H.no: 1467.
b-Bir kısım rivayetler ise Allah'ın tek olduğunu ve teki sevdiğini belirtmektedir:
Müsned, 11/155, H.no:6439 (Atıyye b. Sa'd sebebiyle senedi zayıftır); 11/109, H.no:5880.
c-Bazt rivayetlerde de gece ve gündüz namazlarının ikişer rekatlı olduğundan bahsetmektedir:
Bk. Afifcnerf, 11/51, H.no:5122; 11/26, H.no:4791; Dâ/vni, Salât, 154, H.no:I466; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 13, H.no:1295; Tirmizî, Cum'a, 65, H.no:597 (Tirmizî, İbn Ömer'den nakline de işaret ederek bu konudaki farklı görüşlere işaret etmiştir: İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel, gece ve gündüz nafile namazlann ikişer rekat olduğunu ifade ederler. Şüfyan es-Sevrî, İbnü'l-Mübârek ve tshak'ın görüşü ise gece namazlarının ikişer rekat, gündüz namazlann in ise öğle namazının ilk sünnetinde olduğu gibi dört rekat oluşudur.) Nesâî, Salât, 26, H.no:1664; İbn Mâcet tkâme, 172, H.no:1322 (Metindeki Ç0j) ziyadesi hakkında tenkidde bulunulmuştur. Hafız İbn Hacer de tenktdde
bulunanlardan biridir. Bu ziyâde ile nakledilen kısmı âlimler zayıf saydılar. Ziyâdesiz kısmı ile hadîs sahihtir).
d-Bir kısım rivayetler ise gece namazlarının vitrini kılma hususunda sabah olmadan acel» kılınması/sabaha bırakılmamasma işaret edilmektedir:
Müsned, 11/38, H.no:4954 (Mükerreri: 11/37-38, H.no:4952); 11/150, H.no:6372; Müslim, Müsâfirûn, 149; EbÛ Dâvûd, Vitir, 8, H.no:1436; Tirmizî, Vitir, 12, H.no:469, 467 (hasen-sahih);
e-Gecenin en son namazının vitir olması gerektiğini vurgulayan rivayetler de vardır.
11/39, H.no:4971; 11/20, H.no:4710; 11/150, H.no:6373; 11/143, H.no:6300 W ijfo); 11/102, H.no:5794; H/135, H.no:6189-6190; 11/100, H.no:5759; Buhârî, Salât, 84; Vitir, 4; Müslim, Müsâfirûn, 150;
Vitir, gecenin tek rekatlı son namazıdır. Müsned, n/43, H.nco5O16; 11/51, H.no:5126.
[2873][190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/56-57.
[2874][191] Sened:
Sahih: Müsned, III/449, H.no: 15657; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/310.

RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi:
"Ümmetim akşam namazını yıldızların doğmasından önce kıldığı müddetçe fıtrat üzerinde kalacaktır."
NOT: Fıtrat; insan ya da diğer varlıklar olsun, bozulmamış ve değişmemiş ilk hâli anlamındadır. Bir başka deyişle fıtrat; ilk yaratılış sırasında Allah'ın insana bahşettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh ve beden temizliği, aynca olumlu yetenek ve yatkınlıklar demektir.[2875[192]]

140/1010- Ebû Abdurrahman b. Sunâbihî'den (Radiyallahu anh):[2876[193]]
RasÛlullah (Sallaltahü aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Ümmetim şu üç şeyi yapmadıkça hayır üzerinde kalmaya devam edecektir:
Yahudilere benzeyerek karanlığın bastığı vakte kadar beklemek suretiyle akşam namazını geciktirmedikçe,
Hristiyanlara benzeyerek sabah namazını yıldızların kaybolma vaktine kadar geciktirmedikçe,
Cenaze işlemlerini de (sadece) ailesine bırakmadıkça, (yardım etmeyi terk etmedikleri sürece)."[2877[194]]

141/1011- Mersed b. Abdullah el-Yezeni'[2878[195]] den:[2879[196]]
Rasûlullah'ın (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) sahabîsi Ebû Eyyub Hâlid b. Zeyd el-Ensârî (Radıyaiiahu anh) Mısır'a muharip olarak geldi. O dönemde Muâviye (Radıyaiiahü anh) bize Ukbe b. Âmir'i emir tayin etmişti. Ukbe b. Âmir akşam namazını geç kıldı, (bir rivayette; akşamı geciktirdi). Ukbe namazı bitirince Ebû Eyyub el-Ensârî yanına geldi ve şöyle dedi:
'Ey Ukbe! Rasûlullah'ın akşam namazını böyle kıldığını mı gördün*!
Rasûlullah'ın şöyle dediğini duymadın mû
"Yıldızların ortaya çıkma vaktine kadar akşam namazını geciktirmedikçe benim ümmetim hayır/fıtrat üzerinde kalmaya devam edecektir.'" Ukbe:
'Bilâkis, (duydum).'
'(O hâlde) bunu niye yaptın?[2880[197]]'
'Meşguldüm.' Ebû Eyyûb:
'Allah'a yemin ederim ki senin yaptığın beni ilgilendirmez, ancak insanlar senin Rasûlullah 'i bu fiili yaparken gördüğünü zannedebilirler.'[2881[198]]

142/1012- Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'den (Rad,yallahu anh):[2882[199]]
RaSÛlullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Akşam namazının (isminin) kullanımında bedeviler size galip gelmesin!" Râvi dedi ki:

2875[192] Cürcânî, Ta'rîfât, 175; tbn Abdilber, Temhîd, XVIII/70,74, 82, 83, 90.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/57-58.
2876[193] Sened:
Hasen: Müsned, IV/349, H.no:18968; Taberânî." d-M«'wmfl7-JteMr, VIII/80, H.no: 7418; Heysemî, Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Aynca Heysemî Taberânî'nin Kebir'inde rivayet edilen Haris b. Vehb'den şahidine de yer verir. Fakat senedinde zayıf olan Mindel b. Ali'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/311.
Heysemfnin değindiği Haris b. Vehb hakkında Şuayb el-Arnavut ve ekibi "mechûlü'I-hâl" hükmü verir. Bk.H.no:19067. Salt b. el-Avvâm ise Hüseynî tarafından İkmâl'de mechûl sayılmıştır, tbn Hacer, bu râvinİn mechûl olmadığını, sika biri olduğunu söyler. Bk.7b 'cîl, 1/676.
Ebû Abdurrahman es-SunâbÎhî, Abdurrahman b. Useyle'dir. Tabiinden biridir. İsmi ile künyesindeki İsimlerde kalp yapılmıştır. Bk.Ta'cîl, 1/414.
2877[194] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/58.
2878[195] Yezen, Hİmyer'in bir koludur/obasıdır. Araplarda topluluk büyüklüğüne göre a-Halk b-Kabile (MO. c-Imâra (Aşiret)d- Battı (Kol/Oba) OJ»), e-Fahız (Yakın) (^üı) şeklinde sıralanmaktadır. (Bk. (bnü'l-Esîr, Nihâye, m/299; Karahisarî, Ahterf-i kebir, 1/104, D/72).
2879[196] Sened:
Sahih: Müsned, IV/147, H.no:17262; Diğer rivayet:
V/422, H.no:23472; Ebû Dâvûd, Salât, 6, H.no:418; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, 1/370; Bennâ hadisi Hâktm'e de nisbet ederek Hâkim'İn: "Müslim'in şartına uygun olarak sahihtir" dediğini, Zehebî'nin de bunu onayladığını belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/269. Elbânî isnadının sahih olduğunu belirtir. Bk. es-Silsiletü's-sahîha, H.no:1915. Abbas b. Abdlllmuttalib'den (Radıyallahüanh) şahidi:
İbn Mâce, Salât, 7, H.no:689 (İbn Mâce hocası Muhammed b. Yahya'dan şunu aktarır: "Bağdat'ta bu hadis hakkında âlimler çelişkiye düştü. Ebû Bekir el-A'yen ile birlikte Avvam b. Abbad b. Avvam'a gittik. Babasının hadisleri yazdığı ası! nüshasını çıkarıp gösterdi. Baktık ki hadis orada var." Bûsırî de isnadının hasen olduğunu söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/214, H.no:1770; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/56, H.no:56;
Bennâ bu hadisi de Hâkim ve İbn Huzeyme'ye de nisbet eder. Bk. Bü/ûğu 'l-emânî, ü/269.
Bu hadisin tahrici için 137/1007. hadise de bk.
2880[197] Lafiz olarak, yaptığına seni ne sürükledi, şeklindedir.
2881[198] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/59-60.
2882[199] Sened:
Sahih: Müsned,'V/55,H.no:2Ö431; Buhârî, Mçvâkît,19;'/bn Huzeyme, 1/176, H.no:341.

'Bedevîler ona ışâ (yatsı) derlerdi.'[2883[200]]

Açıklama

Rasûkıllah'ın (Satiaüahu aUyht ve sellem) bu uyarısının sebebi;
a- Kavram kargaşası olabilir endişesinden dolayıdır, çünkü bu durumda ibadet vakitleri ve diğer uygulamalarda İhtilaf çıkar, yanlış anlamalar meydana gelir.
b- Bedevîlerin bazı kavramları yerel dilleriyle tanımlamalarından doğabilecek muhalefet hareketlerini kırma çabası bulunmaktadır.
c- Rasûlullah burada akşam namazını geciktirmenin tehlikesine de dikkat çekmektedir.[2884[201]]
§ Müctehid İmamlar akşamın son vaktinde ihtilaf ettiler:.
İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır.
İ. Mâlik ve Şafiî'ye göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, İbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.[2885[202]]
Söz konusu ihtilâfın sebebi şafak kavramının anlaşılmasından ve farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.[2886[203]]
*** Yatsı Namazının Vakti, Gece Konuşmalarının Ve Yatsıya Ateme Denilmesinin Yasaklanışı**

143/1013- Nûman b. Beşîr'den (Radıyaiiahu anh):[2887[204]]
Ben Rasûlullah'ın (SaUaUahu aleyhi ve setiem) yatsı namazını kıldığı vakti en iyi bilen kişiyim (ya da en iyi bilenlerdenim). O, yatsıyı ayın başındaki üçüncü gecede ayın kaybolmasından sonra kılardı.
§Aynı râvîden ikinci tarikle benzeri rivayet edildi, farklı kısmı;
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) ayın üçüncü ya da dördüncü gecesinde yatsıyı ayın kaybolma vaktinde kılardı, şeklindedir.[2888[205]]

144/1014- Cüheyne'den bir kişi (RadıyaUaManh) anlattı:[2889[206]]
RasÛlullah'a (SaüaUahü aleyhi ve sellem)',
'Yatsıyı ne zaman kılayım?' diye sorunca;
"Gece (karanlığı) her vadinin iç kısımlarını doldurduğunda/yayıldığında (kıl)!" dedi.[2890[207]]

145/1015- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radtyaiiahü anh):[2891[208]]

2883[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/60.
2884[201] Bennâ, age., H/270.
2885[202] İ. Muhammed, Asi, 1/146; Merğınânî, Hidâye, 1/38-39; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/69; İbn Kudâme, Muğnî, 1/390-391; Bennâ, age., 11/247-249, 267.
2886[203] Bk. Müsned Trc. H.no: 136/1006,137/1007.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/60-61.
2887[204] Sened:
Sahih: Müsned, IV/270, H.no: 18290; Diğer rivayet: IV/272, H.no:18309 (Senedi:;Benzer bir rivayet: IV/274, H.no: 18328 (Senedi: Ebu Dâvûd, Salât, 7, H.no:419; r/mi/a, Salât, 9, H.no:165 (İbnü'l-Arabî ÂrizatÜ'l-ahvezî'de (bk.1/277): "Her ne kadar Buharı ve Müslim bu hadisi Sahih'lerine almasa da Nu'man'ın bu hadisi sahihtir" der); Nesât, Mevâkît, 19, H.no:526-527; Dârimi, Salât, 18, H.no:1214; Tayâlisî, s.72, H.no:292; Dârekutnî, 1/269-270; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/448-449; Bennâ Nevevî'nin: "Hadisin isnadı ceyyid-sahihü'r" dediğini, İbnü'l-Arabi'nin de böyle söylediğini belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/270.
2888[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/61-62.
2889[206] Sened:
Sahih: Müsned, V/365, H.no:22989; İbn Ebî Şeybe, 1/331; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
Hz. Aişe'den (Radıyallahu anhû) şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsafında naklettiğini, râvilerinin ise sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
Ümmü Enes'ten (Radıyallahu anhâ) benzer bir rivayet vardır:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'inde (Bk. XXV/149, H.no:358) nakletti^ni, senedinde Metrukü'1-hadis olan Anbese b. Abdurrahman'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
2890[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/62.
2891[208] Sened:
Sahih: Müsned,V379, H.no:3603 Benzer rivayetler için bk. 1/444, H.no:4244 (Bu iki rivayette, İbn Mes'ûd'dan alan râvi müphem olduğu için İsnadı zayıftr); 1/463, H.no:4419; 1/412, H.no:3917 (Bu iki rivayette ise Hayseme, vasıtasız olarak İbn Mes'ûd'dan hadis nakleder. Hâlbuki ondan hadis işitmemiştir. Bu sebeple de senedde inkıta olduğu için rivayet zayıftır); Heysemî, "Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Kebir ve Evradında naklettiklerini, Ahmed ve Ebû Ya'lâ'nın senedlerinde müphem râvinin bulunduğunu, Taberânî'nin rivayetinde ise Hayseme'nin hocasının Ziyâd b. Hudayr olduğunu, râvilerin herbirinin de sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/314.
Ziyâd b. Hudayr el-Esedî, tabiînden sika biridir. Ebû HâtÎm sika sayar, tbn Hıbbân ise Sikât'ında zikreder. Buhârî ise bu râvinin Hz. Ömer'den hadis işittiğini, kendisinden de Şu'be'nîn naklettiğini belirtir. Bk.et-Târihu'l-kebîr, III/319. Râvinin Ebû Dâvûd, Ahmed ve Dârimî'de birer rivayeti bulunmaktadır. TİrmÎzî, bu hadise

Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seiiemt şöyle dedi:
"(Teheccüd) 2892 [209] namazı kılan ya da yolculuk yapan kişi dışındakilere namazdan (yani yatsı vaktinden2893[210]) sonra gece sohbeti2894[211] yoktur, (yatmaları uygundur)."2895[212]

146/1016- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaitahü anh):2896[213]
Rasûlullah (Saitaiiahü aleyhi ve seller») yatsı namazından sonra gece sohbet yapmamızı kın ardı.
§ İki ne i tarikle gelen rivayette aynı sahâbî şöyle dedi: Rasûlullah (Saiiaitahn aleyhi ve seiiem) yatsıdan sonraki gece sohbeti konusunda bizi kınadı.
§Râvilerden biri olan Hâlid;
Buradaki cümlesi onu ayıpladı ve zemmetti manasındadır, dedi.2897[214]

147/1017- Ebû Berze'den (Radtyatiaha anh):2898[215]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yatsı namazından önce uyumayı ve sonrasında da konuşmayı/gece sohbetini hoş karşılamazdı.2899[216]

148/1018- Ömer b. Hattab'dan (Radıyattahü anh):2900[217]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) gece Ebû Bekir'in yanında Müslümanların işlerini ilgilendiren bir konuda konuşurdu ve ben de onunla beraber olurdum.2901[218]

149/1019- Ebu Seleme (b. Abdurrahman)'dan:2902[219]

---

benzer İsnadla nakledilen (& 'j* _du âUÖı iL^i\) hadisinin yorumunda yer verir ve bahsedilen hadisi hocası Buhârî'ye sorduğunda "mahfuz olmadığı" kendisine bildirilir. Tirmizî de Buhârî'nİn kastının konumuzla ilgili olan bu hadis olduğuna işaret eder. Bk.Sünen, İstİ'zân, 31, H.no:2730.
Heysemî Hz.Aİşe'den (Radıyallahu anhâ) Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde şu rivayetin bulunduğunu zikreder:
Heysemî râvilerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/314.
Hz.Âişe'den bir başka rivayet: Bk. /&n Mâce, Salât, 12, H.no:7O2;
Ahmed Muhammed Şâkir de Taberânî'deki isnadının sahih olduğunu söyler. Hadis usûlündeki kaideye göre de Müsned'in bu rivayeti kuvvet bulmuş olur: "Müphem veya düşen râvînin kim olduğu ve sikalığı tesbit edilirse rivayet kuvvet kazanır ve bununla delil getirilebilir." Hadis, Hz. Âİşe rivayeti ile desteklenmiştir.
Ayrıca bir sonraki 146/1016 ve 148/1018. hadislere bk.
2892[209] Benna, age., 11/271.
2893[210] Metindeki akşam namazına nisbetle söylenmiştir ve yatsı vakti anlamındadır.(Bk. İbn Abdilber, Temhid, XIV7183, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/51).
2894[211] Semer, Arapça'da gece sohbeti ve konuşması demektir. Bu kelimenin aslı siyah ve esmer mânâsındadır, ancak bu hadiste geçtiği gibi karanlığın bastığı andaki konuşmalar İçin de kullanılmaktadır. Bk. Râzî, Muhtânı's-Sthâh, 312-313.
2895[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/62-63.
2896[213] Sened:
Hasen: Müsned, 388-389, H.no:3686; İkinci rivayet: 1/410. H.no:3894 (Senedi: ibn Mâce, Salât, 12, H.no:703 tefsiriyle(Bûsirî, isnadındaki râvilerin sika olduklarını, hadisin ihtilat eden Atâ b. es-Sâİb'den başka bir İlletini de bilmediğini ifade ederek Muhammed b. Fudayl'in bu râvinin ihtilafından sonra hadis aldığını söyler).
Ahmed Muhammed Şâkir de: "Veki'in babası Cerrah b. Melih'in, Atâ b. es-Sâib'in ihtilâtından Önce hadis rivayet ettiğini tam olarak tesbit edemedik" der.
Ayrıca bir önceki 145/1015. hadise bk.
Ebû Berze'den gelen bir sonraki rivayet (147/1017. hadis) bu hadisin şahididir. Şahidi ile hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
2897[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/63-64.
2898[215] Sened:
Sahih: Müsned, IV/421, H.no:19669; Benzer rivayetler için bk IV/423, H.no:l9681-19682; 19684 IV/420, H.no:19655; IV/425, H.no:19697; IV/419, H.no: 19652-19653; IV/424, H.no:I9688; Mâlik, Salâtü'Ueyl, 6 (Saîd b. Museyyeb'in sözü (maktu1) olarak); Buhârt, Mevâkît, 3, 13, 23, 39; Müslim, Salât, 172; Mesâcid, 236; Ebû Dâvûd, Saİât, 3, H.no:398; Tirmizî, Salât, 11, H.no: 168 (Âişe ve tbn Mes'ûd'dan da şahidin bulunduğunu, Ebû Berze rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 2,16,20, H.no:493, 523, 528; İbn Mâce, Salât, 3, 12, H,no:674, 701 (Bûsırî Zevâİd'inde İsnadının sahih, râvilerinin ise sika olduklarını söyler); Dârimu Salât, 66, 139, H.no:1305, 1436; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr. 11/248, H.no: 1109;
Aynca 96/966. hadis ile karşılaştırınız.
Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, Xl/96, H.no:11161; Heysemî, hadisin Taberânî'nİn Kebir'İnde nakledildiğini, senedinde Ebû Saîd el-Mekkî'nİrt bulunduğunu, fakat hakkında bilgi veren birine rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Bezzâr'm naklettiğini, renedinde Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in bulunduğunu, bu râvinin de zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/314.
Hz.Ali (Radıyallahü anh) çok uykucu olduğu için kendisine yatsıdan Önce uyumasına ruhsat verilmiştir:
Müsned, I/1H, H.no:892; Heysemî, Hz. Ali'nin sürriyyesinin (Sürriyye -odalık-: Efendisi için Özel bir odada kalan cariyeye verilen isimdir) meçhul olması, İbn Ebî Leylâ'nın hafızasının zayıflığı sebebiyle hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bk. Mecma', 1/314. Ahmed Muhammed Şâkİr ise hasen hükmü verir. (363/671. hadis).
2899[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/64-65.
2900[217] Sened:
Sahih: Müsned, I/34, H.no: 228,; mükerrer için bk. I/26, H.no:178, Ahmed b. Hanbel’in bir rivayeti de şu şekildedir:
Müsned, I/25-26, H.no:175 (İki isnadlı tek hadistir.Bu hadisin bir bölümü 605\1475. hadiste, tamamı ise Abdullah b. Mes’ud’un menkıbelerinde 287/10913); Tirmizi, Salat, 12, H.no:169 (Tirmizi,) ziyadesi ile ankleder, “Hasen” hükmünü belirttikten sonra, hadisin Abdullah b. Amr, Evs b. Huzeyfe ve İmran b. Husayn’dan (Radiyallahü anhüm) da rivayet edildiğini söyler); Benna hadisin ravilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Büluğu’l-emani, II/272.
2901[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/65.
2902[219] Sened:
Sahih: Müsned, 11/10, H.no:4572; Diğer rivayet: 11/19, H.no:4688; Benzer rivayetler için bk. 11/49, H.no:5100; 11/88, H.no:5617; 11/144, H.no:6314; 11/121, H.no:6028; 11/131, H.no:6l48; Müslim, Mesâcid, 228-229 Ebû Dâvûd, Edeb, 78,H.ııo:4984; Nesâî, Salât. 23, H.no:541-542 İbn Mâce, Salât, 13, H.no:704.
Abdurrahman b. Avf tan (Radıyallahii anh) şahidi:

İbn Ömer (Radıyallahii anhümâ) RaSÛlullah'in (Satlallahii aleyhi ve sellem) şu sözünü nakletti: "Namazınızla ilgili bir kavramı kullanmada bedevîler size galip gelmesin! Dikkat edin, o yatsıdır! Bedeviler gece karanlığı vaktine kadar deve ile kalır ya da ondan gece karanlığı vaktinde ayrılırlar. Onlar deve sütü sağmakla meşgul olup gece vaktine kadar geciktikleri için yatsıya ateme (gece) derler."2903[220]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) benzer uyarısı 142/1012. hadiste geçti. Bedevîler sosyal ihtiyaçları nedeniyle vakitlerle ilgili İsimleri farklı kullanıyorlardı. Meselâ, akşama ışâ (yatsı) ve yatsıya ateme (gece)2904[221] diyorlardı. Rasûlullah bu kelimelerin ibadet kavramlarını değiştirmesi ve kavram kargaşasına götürmesi endişesiyle bazı uyanlarda bulunmaktadır.
Ancak ışâ (yatsı) kullanımı yaygınlaştıktan sonra ateme kullanımına cevaz verildiğini belirten âlimler de bulunmaktadır ki bu noktada delilleri sahabeden bazılarının kullanımıdır. Doğrusunu Allah bilir.2905[222]
Yatsı namazından sonra gece sohbetinin cevazında ihtilâf edildi; Bir kısmı mekruhtur derken, diğerleri caizdir dedi. İki farklı görüşün cem edilmesi mümkündür;
a- Yatsı namazından sonra gece sohbeti mekruhtur.
b- Ancak zaruret ya da hayırlı bir İş yapma durumu varsa caizdir, bu konuda ruhsat vardır.2906[223]
§Yatsı namazının efdai vakti hakkındaki müctehidierin ihtilâfı için bk. 92/962. hadisin açıklaması.2907[224]

* Yatsı Namazım Gecenin Üçte Biri Ya Da Yansına Kadar Geciktirmek Müstehabdır

150/1020- Ebû Hüreyre (tadıyatiahiı anh):2908[225]
Hz. Peygamber'in (Saltanatta aleyhi ve seiiem) şu sözünü nakletti:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım her namazda misvak kullanmalarını ve gecenin üçte birine ya da gece yansına kadar yatsı namazını geciktirmelerini emrederdim."
§Diğer lafızla gelen rivayette buyurdu ki:
"...yatsıyı gecenin üçte birine ya da gecenin yansına kadar geciktirirdim."2909[226]

151/1021- İbn Ömer'den (Radıyallahu anhuma):2910[227]

Heysemî, bu hadisin Bezzar ve Ebû Ya'Iâ tarafından nakledildiğini, senedinde isimlendirilmeyen / müphem bir râvinin bulunduğunu, Gaylan b. ŞurahbİI'i tanımadığım, diğer râvîlerinin İse sika okluklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/314.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Müsned, 11/433, H.no:9566; Mükerrer için bk. 11/439, H.no:9623;"Ân Mâce, Salât, 13, H.no:705 (Ebû Hüreyre isnadı İle nakledilen hadis sahihtir): Bûsırî hadisin isnadının sahih olduğunu, hadisin aslının Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Hz. Âişe'den nakledildiğini söyler.
2903[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/65-66.
2904[221] Ateme , geciktirmek anlamındadır. Bedevîler develeri ve süt sağımı İle meşgu. oldukları için yatsı namazını bu vakte kadar geciktiriyorlardı. İmam Halil'e göre ateme, gecenin ilk üçte bîridir. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 412.
2905[222] İbn Abdilber, Temhîd XXII/14.
2906[223] İbn Hacer, Fethu 'Î-Bâri 11/49; Mübârekpûrî, Tuhfetü 'l-ahvezî 1/436; Bennâ, age,, 11/273.
2907[224] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/66-67.
2908[225] Sened:
Sahih: Müsned, 11/245, H.no: 7335; Mükerrer için bk. 11/245, H.no:7338;
Bu hadîs daha önce üç kere ayrı ayrı isnadlarla zikredildi. 315/623. hadis: (Müsned, II/258-259, H.no: 7504). 166/474. hadis: Müsned, 1/120, H.no: 967; 1/120, H.no: 968; 171/479. hadis: Müsned, 11/250, H.no: 7406; 11/287, H.no: 7840-7841; 11/531, H.no: 10812; 11/509, H.no: 10566; 11/460, H.no: 9890; 11/517, H.no: 10644; IV433, H.no: 9557; H/429, H.no: 9513; 11/399, H.no: 9152.
Mâlik, Taharet, 114-115 (Yatsı namazının geciktirilmesi İle ilgili kısmını nakletmez); Abdürrezzâk, 1/555-556, H.no: 2106-2107; Buhârî, Cum'a, 8; Savm, 27; Temennî, 9; Müslim, Taharet, 42; Ebû Dâvüd, Taharet, 25, H.no:46; Tirmizt, Taharet, 18, H.no:22; Dûrimî, Salât, 168, H.no:1492-1493; Vudû', 18, H.no:689; Nesâî, Taharet, 6, H.no:7; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/64, H.no:6; 11/196, H.no:3035; fi/197, H.no:3039; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/155, H.no:l787; Îbnü'l-Cârûd, s.27, H.no:63; İbn Huzeyme, 1/73, H.no:l40; Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/43-44; İbn Hıbbân, III/351, H.no:1068; IV/399, H.no:l531; IV/406, H.no:1540; Ebû Avâne, 1/163, H.no:474; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/57, H.no:1238; VII/253, H.no:7424; Ebû Ya'lâ, XI/229, H.no:6343; Bezzâr, 11/121, H.no:478; Beyhakî, es-Sünemi't-kübrâ, 1/35, 37, H.no: 144, 153-154.
2909[226] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/67.
2910[227] Sened:
Sahih: Müsned, H/28, H.no:4826; Benzer rivayet için bk.
11/94-95, H.no:5692 ("geciktirdi" lafzı ile); H/88, H.no:5611; H/126, H.no:6097; B«M/f, Mevâkît, 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû Dâvûl Taharet, 79, H.no:199;

Rasûlullah (SaiMiaha aieyM ve seiiem) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki (bizden) namaz kılan kıldı, uyanan uyandı, uyuyanlar uyudu ve teheccüde kalkanlar teheccüd namazını kıldı. Sonra Rasûlullah geldi ve şöyle dedi:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım (yatsıyı) bu vakitte [2911 [228]] kılmalarını emrederdim."[2912[229]]

152/1022- Abdullah b. Ömer'den (Radıyatiahü anhamâ):[2913[230]]
Rasûlullah (SaiiaUaM aleyhi ve seiiem) bir işle meşgul olduğundan yatsı namazını (ilk vaktinde) kılamadı ve namazı öyle geciktirdi ki, biz mescidde bekledik, (bu arada uyuklayıp) uyandık, sonra (biraz) bekledik, sonra tekrar (uyuklayıp) uyandık, sonra (biraz daha) bekledik sonra tekrar (uyuklayıp) uyandık. Sonunda Rasûlullah yanımıza geldi ve şöyle dedi:
"Yeryüzü halkından şu gece sizden başka (böyle) namaz kılmayı bekleyen hiç kimse yok."[2914[231]]

153/1023- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiahüanh):[2915[232]]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) bize farz namazını kıldırdığında ne fazla uzatır, ne de kısaltırdı, bunların ortasını olurdu. Yatsı namazını da (biraz)[2916[233]] geciktirirdi.[2917[234]]

154/1024- Ebu Said el-Hudri'den (Radiyallahu anh):[2918[235]]

Salât, 7, H.no: 420; Şafiî, Müsned, s.28; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/476, H.no:1522-1523; İbn Huzeyme, 1/180, H.no:349; İbn Htbbân, IV/407, H.no: 1541.
Hz. Peygamber'in yatsı namazına geç geldiği ve ashabın uzun süre beklediğini gösteren tbn Ömer'in nakli dışındaki rivayetler İçin bk. a-Hz. Âişe'den (Radıyallahu aıılıâ) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 24; Müslim,
Mesâcid, 218; Dârimî, Salât, 19, H.no:1216-1217; Nesâî, Salât, 21, H.no:533-534; (158- 159/1028-1029. hadisler)
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. (154/1024. hadis) c-Enes'ten (Radıyallahu anh) şahidi için bk. (361-362/669-670. hadisler) Benzer bir rivayet 1483/2353. hadiste zikredilecektir.)
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. (156/1026. hadis)
e-İbn Abbas'tan (Radtyallahüanhümâ) şahidi İçin bk. (360/668. hadis)
f-Nu'man b. Beşîr'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebİr'inde nakledildiğini, râvilerin sika olduklarım belirtir.
m.Mecma', 1/314.
g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 150/1020. hadis h-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahuanh) şahidi için bk.41/911 ı-Ebû Bekre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 155/1025. hadis i-tbn Mes'ûd'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 222/7637. hadis j-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk.153/1023. hadis k-Abdullah b. Müstevrid'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk,
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir*inde nakledildiğini, senedinde zayıf saydığı İbn Lehîa'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
1-M ünkedir'den (mürsel olarak) şahidi için bk.
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/360; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından her üç Mu'cem'inde de nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/312. Ayrıca İbn Ömer'den farklı rivayet için bir sonraki 152/1022. hadise bk.
2911[228] Metindeki ek: *Ya da namazı veya benzeri bir lafzı söylediği nakledildi.' Hadis rivayetinde geçen 'ya da benzeri' gibi kullanımlarla ilgili bilgi için bk. 49/246. hadisin açıklaması.
2912[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/68-69.
2913[230] sened:
Sahih: Müsned, 11/88, H.no:56l 1; Benzer rivayet için bk. 11/126, H.no:6097 ziyadesi ile; Buhâri, Mevâkît, 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû Dâvûd, Taharet. 79, H.no: 199 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Salât, 7, H.no:420 (Şu ziyade ile nakleder:
Nesâî, Salât, 21, H.no:535 (Nesâî de Ebû Davud'un ziyâdeli metni gibi nakletmiştir). Heysemî, lafzı ile verir ve senedindeki râvilerin sahih ricali olduklarını belirtir. Bezzâr'dan naklettiği rivayetin ise râvilerinin sika olduklarını ifade eder: ziyadesi ile nakleder. Bk. Mecma', 1/313.
2914[231] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/69.
2915[232] Sened:
Sahih: Müsned, V/89, H.no:20718; Benzer rivayet için bk. V/105, H.no:20900 (metinde takdim-tehirle); Şu rivayetlerde ise sadece "Yatsıyı geciktirirdi" lafzı bulunmaktadır: V/89, H.no:20721; V/93, H.no:20772 (Mükerreri: V/95, H.no:20788); Müslim, Salât, 168; Mesâcid, 226; Nesâî, Salât, 20, H.no:531; Taberânî, e/-Mu'cemü'l-kebîr, 11/251, H.no:2055.
Hadisin şâhidleri:
a-lbn Abbas'tan (Radıyaüahü anfiiânâ) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/201, H.no:12890.
b-Ebû Berze'den (Radtyallahü anh) şahidi:
Affli««/, IV/420, H.no:19655; IV/423, H.no:19684; IV/424, H.no:19688: lafzı ile nakledilir. Ayrıca bk. Buhâri, Mevâkît, 13, 39; Müslim,
Mesâcid, 235; Nesâî, Mevâkît, 16, H.no:523; îbn Mâce, Salât, 12, H.no:701.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi:
nnnizf, Salât, 10, H.no:167 (Câbir b. Semüra, Câbir b. Abdullah, Ebû Berze, Îbn Abbas, Ebû Saîd el-Hudrî, Zeyd b. Hâlİd ve Îbn Ömer'den (Radıya}lahü anhum) de şâhidlerinin bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Ebû Hüreyre hadisinin "hasen-sahih olduğunu beliritr.")
2916[233] Gecenin ilk üçte biri geçinceye yada gece yarısına kadar.
2917[234] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/69-70.
2918[235] sened:
Sahih: Müsned, III/5, H.no:10957; Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:422; Nesâî, Mevâkît, 21, H.no:536; îbn Mâce, Saİât, 8, H.no:693; Îbn Huzeyme, 1/177, H.no:345; Bennâ hadisi İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Beyhakî'ye de nisbet ederek isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, H/275.
Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen ve günahların keffâreti olarak gösterilen "sıkça mescide gitme, mescidde namaz vaktini abdestli bir hâlde bekleme, mescİdde namazı bekleyenin namaz kılan kişi gibi sayılması ve meleklerin merhamet ve mağfiret duaları" ile ilgili hadisler de yatsı namazını geç vakitlere kadar mescidde bekleme zahmetinde bulunan sahabeye bir ikram olarak bu gecede sunulmuş olabilir. Câbir'den (Radıyaliahü anh) nakledilen rivayet bu kanaati desteklemektedir. İlgili rivayet içtn bk. İbn Ebî Şeybe, 1/402; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I/I57; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/375; Heysemî, Mecma', 1/312 (Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve

Bir gece Rasûlullah'ı (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) yatsı namazı için o kadar bekledik ki vakit gece yansına yakın bir zamana ulaşmıştı. Sonra Rasûlullah geldi, bize namazı kıldırdı ve şöyle dedi:
"Yerlerinizi alın (bekleyin)! İnsanlar yataklarına yattılar. (Unutmayın,) sizler namazı beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız. Eğer zayıfın zayıflığı, hastanın hastalığı ve ihtiyaç sahibinin ihtiyaç hâli olmasaydı bu namazı (sürekli) gece yarısına kadar geciktirirdim."2919[236]

155/1025- Ebû Bekre'den (Radıyaifahu anh):2920[237]
Rasûlullah (Saiiaiiahu ateyhi ve sellem) yatsı namazını dokuz gece2921[238] (sürekli) gecenin üçte birine kadar geciktirdi. Hz. Ebû Bekir (RadıyaiUıhaanh) ona şöyle dedi:
'Keşke (ilk vaktinde kıldırmakta) acele etsen, gece (ibadete) kalkmamız açısından bize daha uygun olurdu.'
Rasûlullah bundan sonra (yatsıyı ilk vaktinde kıldırmakta) acele etti.
§Abdullah dedi ki: Babam (Ahmed b. Hanbeî'in,) Abdüsselâm'dan yaptığı rivayette; yedi gece ve Affan'dan yaptığı rivayette ise; dokuz gece olduğunu, nakletti.2922[239]
156/1026- Muâz b. Cebel'den (Radtyaiiaha anh):2923[240]
Yatsı namazında Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gözledik, meşgul edildi, (gelemedi ve öyle) gecikti ki gelmeyeceğini zannettik. Bizden biri; '(Herhalde) Rasûlullah namazı kıldı ve namaz kılmaya çıkmayacak' dedi. (Bir müddet sonra) Rasûlullah çıkageldi. Kendisine dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Senin çıkıp gelmeyeceğini zannettik, (hatta) biri; '(herhalde) Rasûlullah namazı kıldı ve gelmeyecek' dedi.' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu namazı gece karanlığında kılın (geciktirin)! Bu namaz nedeniyle diğer ümmetlere üstün kılındınız, sizden önce bunu hiçbir ümmet kılmadı."2924[241]

157/1027- İbn Cüreyc'den:2925[242]
Atâ'ya;
'Benim yatsı namazını cemaatle ya da tek başına hangi vakitte kılmam sence daha iyidir?' deyince şöyle dedi:
*îbn Abbas'ın (RadıyaiiaM anhümâ) şöyle dediğini duydum:
'Rasûlullah (Satiatiaha aleyhi ve seliem) bir gece yatsı namazını öyle geciktirdi ki insanlar onu beklediler, (bazıları uyuklayıp) uyandılar. Nihayet Hz. Ömer kalktı; 'Namaza!' diye nida etti.

Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını belirtir). Ayrıca bk.41/911. hadis.
2919[236] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/70-71.
2920[237] Sened:
Sahih: Müsned, V/47, H.no:20362; Taberânî, eUMu'cemü'l-kebîr, X/162, H.no: 10209; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakledildiğini, senedinde Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvi ile delil getirme hususunda da ihtilâfın varlığını ifade eder. Bk.Mecma\ 1/314.
Ali b. Zeyd (b. Cud'ân et-Teymî el-Basrî el-Kuraşî) hakkında Heysemî, bir başka hadisi değerlendirirken, bu râvînin zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilmesinde ihtilafın varlığını İfade eder. Bk.Mecma', 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; tbn Hacer, râvi hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin şu görüşünü nakleder; "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmİzî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545.
AH b. Zeyd için 29/180. hadisin tahricine bk.
Hadisin şahidi için bk. 41/911. hadis.
2921[238] Metindeki ek: Ebû Dâvûd; sekiz gece, olarak nakletti.
2922[239] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/71-72.
2923[240] Sened:
Sahih: Müsned, V/237, H.no:21^65-21966; Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no':421; îbn Ebî Şeybe, 1/331; 11/439; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/120, H.no:240; EbÛ Nuaym, Hıtye, DÜ238; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/451; Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/276. Ayrıca diğer şâhidleri için 151/1021. hadisin tahricine bk.
2924[241] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/72.
2925[242] Sened:
Sahih: Müsned, 1/366, H.no:3466; Diğer rivayet: 1/221, H.no:1926; Benzer bir rivayet: 1/244, H.no:2195 (Bu rivayetin sonunda (ziyâdesi vardır). Buharı, Salât, 24 (Şu ziyade ile):
Müslim, Mesâcid, 225 (Müslim'in ziyadesi ise şu şekildedir):
ft Mevâkît, 20, H.no:529-530 (Buhari ve Müslim'deki ziyade Nesâî'de de geçiyor); Dârimi, Salât, 19, H.no:1218.
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika ol-duklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
Diğer şâhidleri İçin 151/1021. hadisin tahricine bk.
Ayrıca 360/668. hadise bk.

Atâ, İbn Abbas'm devamla şu sözünü nakletti:
"O arada Allah'ın Peygamberi çıkageldi. Elini başının bir bölümüne koyarak başından su damlayan o hâlini şimdi görür gibiyim. Rasûlullah şöyle dedi:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım yatsıyı bu şekilde (geciktirerek) kılmalarını emrederdim.""
§Başka tarikten İbn Abbas yoluyla gelen rivayette benzeri nakledildi ve eklendi:
Hz. Ömer (Radtyaiiaha anh) şöyle nida etti:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınlar, çocuklar uyudu.'
(O arada) Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) çıkageldi ve dedi ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım yatsıyı bu vakitte kılmalarını emrederdim."2926[243]

158/1028- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaM anhâ):2927[244]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) (bir gece) yatsı namazını öyle geciktirdi ki hattâ Hz. Ömer (Radıyaitahu anhy, '(Ey Allah'ın Rasûlü!) Kadınlar, çocuklar uyudu' diye nida etti. Rasûlullah (bir müddet sonra) onların yanına geldi ve şöyle dedi:
"Sizin dışınızda bu namazı (yani yatsıyı) kılan bir başka ümmet yok ve Medîneliler dışında da bugün bu namazı kılan olmadı."
§Bir rivayette; 'Söz konusu olay halk arasında îslâm yayılmadan önceydi' diye belirtildi.2928[245]

159/1029- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):2929[246]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) bir gece (yatsı namazını) öyle geciktirdi ki hattâ gecenin büyük bir kısmı geçti ve cami cemaati uyukladı.
(Râvilerden) İbn Bekir şöyle anlattı: (Rasûlullah bir müddet kaldı) sonra (mescide) çıktı ve namaz kıldı(rdı). Ardından şöyle dedi:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi olmasaydı işte bu, yatsı namazının tam vakti (diye emrederdim)."

§İbn Bekir; "(Ümmetime) ağır bir hüküm getirmem endişesi duymasaydım" şeklinde nakletti.2930[247]

Açıklama

1- Bu bölümdeki hadisler yatsı namazını ilk vaktinden sonraya geciktirmenin müstehab olduğuna işaret etmektedir. Ancak rivayetlerin farklı anlaşılması nedeniyle müctehidler yatsı namazının efdal vaktinde ihtilâf ettiler:
a- Müctehidlerin büyük bir kısmı bu hadislerden dolayı yatsı namazım geciktirmenin efdal olduğunu, söylediler, çünkü hadisler çok açıktır.2931[248]
b- Bazı âlimler ise yatsıyı ilk vaktinde kılmanın efdal olduğunu belirttiler; zira Rasûlullah birkaç gün meşguliyeti veya bir başka işi sebebiyle yatsıyı geciktirmişti, bunlar dışında sürekli olarak namazı ilk vaktinde kılmıştı. Bu İmam Şafiî'nin eski görüşüdür. Ancak yeni görüşü, geciktirmenin efdal olduğudur.2932[249]

2926[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/72-74.
2927[244] Sened:
Sahih: Müsned, VI/34,H.no:23941; Diğer rivayet: VI/215, H.no:25683-25684; Benzer rivayetler için bk. VI/199, H.no:25506; VI/272, H.no: 26215; Vl/150, H.no:25050 (Bir sonraki 159/1029. hadis); Buhârî, Salât 22, Ezan, 161; Temennî, 9; Müslim, Mesâcid, 218-219; Nesâî, Salât, 19, H.no:482,535; Dârimi, Salât, 19, H.no:1216-1217.
İbn Ömer'den (Radıyallahii anhümâ) şahidi için bk. Müslim, Mesâcid, 220;
Diğer şâhidleri için 151/1021. hadisin tahricine bk.
2928[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/74.
2929[246] Sened:
Sahih: Mümed, VI/150, H!no:25050; Müslim, Mesâcid, 218; Nesâî, Mevâkît, 21, H.no:533; Dârimi, Salât, 19, H.no:1216; İbn Huzeyme, 1/179, H.no:348; Aynca bir önceki 158/1028. hadise bk.
2930[247] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/75.
2931[248] İbn Rüşd, Bidâyelü'l-müctehid, 1/70; Nevevî, Mecmu', 111/55, 56; İbn Kudâme, Muğnî, 1/393; Meydânî, Lübâb, 1/74.
2932[249] Nevevî, Mecmu', İÜ/55,56.

2- Yatsı namazının zarurî son vaktinde müctehidler ittifak ettiler: Yatsı namazının son vakti fecrin doğmasına kadar devam eder. Fecrin doğması ile yatsı vakti sona erer ve sabah namazının vakti başlar.[2933[250]]

* Sabah Namazının Efdal Vakti; Alaca Karanlık (Tağlîs) Ve Aydınlık (Tsfâr) Vakti İle İlgili Haberler

160/1030- Tal k b. Ali'den (Radiyallhu anh):[2934[251]]
Hz. Peygamber (Sattaiiahu aleyhi ve seitem) dedi ki:
"(Sabah namazının vakti) ufukta boylamasına[2935[252]] görülen aydınlık değil, bilâkis enlemesine oluşan kızıllıktır (aydınlıktır)."
NOT: Bu hadis geceleyin ufukta görülen boylamasına (ince uzun) aydınlığa aldanmamaya dikkat çekmektedir ki buna fecr-i kâzib (yalancı/geçici aydınlık) denir. Bu aydınlıktan sonra tekrar karanlık gelir ve peşinden de ufku enlemesine kaplayan bir aydınlık görülllr, buna fecr-i sâdık (doğru/kalıcı aydınlık) denir. Sabah namazının vakti bu aydınlıkta başlar güneş doğuncaya kadar devam eder. Hadiste aydınlığın ışıktan dolayı kızıl olarak belirtilmesi aydınlığın kalıcılığına dikkat çekmek içindir ya da Araplar'in bazen beyazlık İçin kızıllık kelimesini kutlanmalarından dolayıdır.[2936[253]]

161/1031- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anhâ):[2937[254]]
Mü'min kadınlar dış elbiselerine/örtülerine bürünmüş olarak Rasûlullah-la (Saiiaiiahü ateyhi ve seiiem) beraber sabah namazını kılarlardı, sonra ailelerine/evlerine dönerlerdi de alaca karanlıktan dolayı yolda kimse onları tanıyamazdı.[2938[255]]

2933[250] İbn Rüşd, age., W0; İbn Kudâme, age., 1/394; Meydânî, age., 1/72.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/75.
2934[251] Sened:
Hasen: Müsned, IV/23, H.no:16243; Efaö Dâvûd, Savm, 18, H.no:2348lafzı ile; Tirmizî, Savm, 15, H.no:705 (Ebû Davud'un
lafzı ile rivayet eder ve hadisin Adiy b. Hatim, Ebû Zer ve SemUra'dan şahidi bulunduğunu. Talk b. A1İ rivayetinin ise "hasen-garib" olduğunu ifade eder); İbn Ebî Şeybe, 11/288, H.no:9069; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/331, H.no:8236; Deylemh III/404, H.no:5233; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Rk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:7580; Münâvî bu hükmü onaylar ve Irâkî'nin de hadisin hasen olduğuna hükmettiğini ilave eder. Bk. Feyzu'l-kadîr, V/457. Dârekutnî hadisi vererek Kays b. Talk'ın kuvvetli olmadığını söyler:
Dârekutnî, 11/166.
Hadisin şâhidleri:
a-SemÜra b. Cündüb'den (RadıyaUahll anh) şahidi:
i, V/13-14, H.no:20Û34; Diğer rivayetler: V/7, H.no:J9962; V/13, H.no:20025; V/18, H.no:20080; V/9, H.no:19980 Müslim, Sıyâm, 41; Ebû Dâvâd, Savm, 18, H.no:2346; Tirmizî, Savm, 15, H.no:706 (Tirmizî "hasen" olduğunu belirtir); NesâU Sıyâm, 30, H.no:2169; Tayâlisî, s.122, H.no:897-898; İbn Ebî Şeybe, ü/276, H.no:8927; H/288, H.no:9070; /bn Huzeyme, m/210, H.no:1929; Taberânî, ef-Mu'cemü'l-kebîr, VI1/236, H.no:6982; Dârekutnî, 11/166 (İsnadı sahih); Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, 1/380; IV/215. Bu hadis Siyam/Oruç konusunda91/3302. hadiste zikredilecektir. b-İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
İbn Huzeyme, III/210, H.no:1928; Beyhakî, es-Sünenti'l-kübrâ, 1/381. c-Ubâde b. es-Sâmit ve Şeddâd b. Evs'ten (Racltyallahu anhümâ) şahidi:
Dârekutnî, 1/269; Beyhakî, es-SUnenii'l-kübrâ, 1/373.
d'Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan mürsel olarak şahidi (Beyhakî, Câbir b. Abdullah'tan {Radıyallahü anh) da mevsûl olarak nakledildiğini belirtir. Nitekim Beyhakî'nin bizzat kendisi ve Hâkim bu hadisi Câbir'den naklederler):
Dârekutnî, 1/268; 11/165; Hâkim, Mtistedrek, 1/304. H.no:688; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, V 377; IV/215.
e-Ibn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Dârekutnî, 11/165; Abdürrezzâk, in/54, H.no:4765; Hâkim, MUstedrek, 1/304, H.no:687 (İsnadı sahih); Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, IV7216. f-Abdurrahman b. Âiş'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Dârekutnî, 11/165 (tsnâdi sahih).
g-Sevban'dan (Radıyallahüanh) şahidi:
ftn EbtŞeybe, H/288, H.no:9071.
Ab EbtŞeybe, 11/288, H.no:9072. i-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Deylemt, HI/160, H.no:4430; i-Sâlim b. Ubeyd'den şahidi:
Dârekutnî, 11/166 (İsnadı sahih).
2935[252] Yani, ince uzunlamasına.
2936[253] Zemahşerî, Esâsü'l-belâğa, 141.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/76-77.
2937[254] sened:
Sahih: A/uined, VI/37, H.no:23978; Benzer rivayetler için bk.VI/178-179, H.no: 25330; VI/248, H.no:25988; VI/258-259, H.no:26100; VI/33, H.no:23933; Afû/it, VukÛt, 4; Şâfiî, Müsned, s.29, 175, 387; Buhâri, Mevâkît, 27, Ezan, 195; Müslim, Mesâcid, 232; Ebû Dâvûd, Salât, 8, H.no:423; Tirmizî, Salât, 4, H.no:153 (Hadis İbn Ömer, Enes ve Kayle bt. Mahreme'den de nakledilir. Hz.Âişe'nin rivayeti İse "hasen-sahih" hükmündedir); Nesâî, Mevâkît, 25, H.no:545-546; Sehv, 101, H.no:1360; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/405,478, H.no:1285, 1527; İbn M6.ce, Salât, 2, H.no:669; Humeydî, 1/92, H.no:174; Tayâlisî, s.206, H.no:1459; İbn Ebî Şeybe, 1/282-283, H.no:3233; Humeydî, 1/92, H.no:174; İbn Huzeyme, 1/180, H.no:350; Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/176, 183; Ebû Ya'lâ, VII/389, H.no:4415; TaberSnî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/178, H.no;566; V/6, H.no:4514; VIII/330, H.no:8778; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/163, H.no:271; İbn Htbbân, IV/365-368, H.no:1498-1501; Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, 1/453-454; es-Sünenü's-suğrâ, s.219, H.no:317. Ümmü Seleme'den (Radıyallahu anhâ) şahidi:
ziyadesi ile: Abdürrezzâk, 1/573, H.no:2181; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/355, H.no:834; Heysemî, Taberânî'nin şeyhi dışındaki râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/318.
2938[255] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/77-78.

162/1032- Ebû'r-Rabî anlattı:2939[256]

Bir cenazede İbn Ömer'le (Radıyaiiaha aniuimû) beraberdim, bağıran/çığlık atan bir kişinin sesini duyunca ona haber gönderdi ve susturdu. Kendisine; 'Ey Ebû Abdürrahman! Onu niye susturdun?' diye sorunca şöyle dedi:

"Kabre defnoluncaya kadar ölü onun çığlığından eiiyet duyar.' Sonra ona;

'Ben seninle sabah namazı kılıyorum ve bitirince arkadaşımın yüzünü (alaca karanlıktan dolayı) seçemiyorum, bazen (kıldığımızda da) hava aydınlanıyor' deyince şöyle cevap verdi:

iRasûlullah 't (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) böyle (farklı zamanlarda) gördüm ve istedim ki Rasûlullah'ı namaz kılarken gördüğüm gibi namaz kılayım.'2940[257]

163/1033- Enes b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anh):2941[258]

RasbluUah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) sabah namazının vakti soruldu. Fecr doğduğunda Bilâl'e ezan/kâmet için emretti, sonra namazı kıldırdı.

(Ertesi gün ise sabah namazını) hava aydınlanmasına kadar geciktirdi. Sonra buyurdu ki:

"Sabah namazının vaktini soran kişi nerde? İşte bu iki namaz arasındaki2942[259] (süre sabah namazının) vaktidir.2943[260]

164/1034- Râfî b. Hadîc'den (Radıyaliaha anh):2944[261]

2939[256] Sened:

Zayıf: Müsned, 11/135-136, H.no:6195; A'meş'in komşusu Ebû Şu'be et-Tahhân hakkında Dârekutnî "metruk" hükmü verir. Ebu'r-Rabî' ise meçhuldür. Bk.Zehebî, Mîzân, VII/366, 380, Trc.no:10189, 10297; el-Muğnî fi'd-duafâ, U7784, Trc.no:7460; Hüseynî, İkmâl, s.521, Trc.no;1095; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, VII/47, 63, Trc.no:429, 586; Ta'cîlü'l-menfea, s.484,493, Trc.no:1272,1307; Heysemî, eserinin bîr yerinde senedinde Dârekutnî-nin meçhul kabul ettiği Ebu'r-Rabî'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/316, Bir başka yerinde ise Ebû Şu'be et-Tahhân'ın metruk olduğunu söyler. Bk. Mecma', 111/16.

Hayattakilerin ağlaması sebebiyle ölülerin azab görmesi ile ilgili rivayetler için bk. Müsned, 11/134, H.no:6182; 11/31, H.no:4865; 11/38, H.no:4959; 11/60, H.no: 5262. Bu konudaki rivayetler Cenaze bölümünde 81-93/2700-2712. hadislerde zikredilecektir.

2940[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/78-79.

2941[258] Sened:

Sahih: Müsned, III/113, H.no:I2058; Benzer rivayetler için bk. III/182, H.no:12810; III/121, H.no:12159; III/189, H.no:12898; Abdürrezzâk, 1/567, H.no:2156 (Zühri'den mürsel olarak); 2157 (Katâde'den mürsel olarak); Mâlik, Vukût, 3 (Atâ* b. Yesâr'dan mürsel olarak nakledilir); Nesâî, Ezan, 12, H.no:544; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/477, H.no:1526; tbn Ebî Şeybe, 1/281, H.no:3225; Ebû Ya'lâ, VI/428, H.no:3801; Makdisî. Muhtara, VI/21-23, H.no:1973, 1976; Heysemî, hadisi sadece Bezzar'ın naklettiğine değinerek râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/317. Bu hadis Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâtından biridir. Abdurrahman b. Yezid b. Câriye'den {Radıyallahü anh) şahidi:

Heysemî, hadisi Taberânî'nin A"eWr ve Evsafında naklettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/317. Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü cınhümâ) şahidi:

Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebİr'inde naklettiğini, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/317. Zeyd b. Hârise'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Abdürrezzâk, 1/567-568, H.no:2158.

Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, 111/330-331, H.no:14475.

Ayrıca bk.90/960. hadis.

2942[259] Metindeki ek: Ya da 'ikisi (yani iki vakit) arasındaki o vakittir.' Bu muhtelif ekler aynı mânâda olduğundan hadisin akışını bozmamak için yukanda zikredilmedi.

2943[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/79-80.

2944[261] Sened:

Sahih: Milsned, IV/143, H.no:17190; İkinci rivayet: IV/142, H.no:17212; Benzer rivayetler için bk. 111/465, H.no:15763; IV/140, H.no:172l9 ("Mahmud b. Lebîd Hz. Peygamber'İn ashabından birinden" seklinde müphem olarak nakledilir); V/429, H.no:23525 (bir sonraki 165/1035. hadis); Abdürrezzâk, 1/568, H.no:2159; Ebû Dâvûd, Salât, 8, H.no:424; Tirmizî, Salât, 3, H.no:154 (EbÛ Berze el-Eslemî, Câbir ve Bilâl'den de nakillerin bulunduğunu, Rafı' b. Hadic'in rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu ifade eder); Nesâî, Salât, 27, H.no:546-547; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:672; Dârimi, Salât, 21, H.no:1220-1221 OjjSO lafzı ile, 1222.

Hadisin şâhidteri:

a-Mahmud b. Lebid b. Ukbe b. RâfT el-Eşhelî el-Ensârî (Radıyallahu anh) (v.96/714) sahâbidir. Ayrıca kendisinden de bu rivayet nakledilir. Bunun için bir sonraki 165/1035. hadise bk.

b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) şahidi:lafzı İle nakledilir. Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedinde tbn Main, Buhârî ve Ebû Hâttm'in zayıf saydığı Hafs b. Süleyman'ın bulunduğunu, İbn Hıraş'ın bu zat hakkında: "Hadis uydururdu" dediğini, Ahmed b. Hanbel'in bir rivayete göre zayıf, diğer bir rivayete göre sika saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.

c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu anh) şahidi: Heysemî. hadisi Bezzâr'ın naklettiğini, senedindeki Ali b. Zeyd b. Eşlem hakkında ihtilâf bulunduğunu söylediğini nakledelerek senedinde bir başka râvî olan Yezid b. AbdÜlmelİk en-Nevfelî'nin bulunduğunu, bu râvîyİ Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Nesâî ve İbn Adiy'in zayıf saydığını, İbn Main'in ise bir rivayete göre zayıf, diğer bir rivayete göre sika saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.

d-Bilâl'den (Radıyallahu anh) şahidi: Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîrimde naklettiğini, senedinde zayıf sayılan Eyyûb b. Seyyâr'ın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/315. Heysemî, Eyyûb b. Seyyar hakkında eserinin bir başka yerinde "metruk" ifadesini kullanır. Bk. Mecma', D/41.

e-Katâde'den (Radtyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. XIX/12; Heysemî, hadisi Bezzâr'ın naklettiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.

f-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahu anh) şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîrinde naklettiğini, senedinde Muallâ b. Abdurrahman el-Vâsıtî'nin bulunduğunu, Dârekutnînin: "Âlimler kendisini zayıf saymışlar, ancak "kezzâb/yalancı" biridir"; İbn Adiy'in: "Bir beis olmadığı kanaatindeyim" dediğini naklederek hakkında şu bilgiyi de aktarır. Kendisine ölüm döşeğinde iken: "Allah'a tevbe etsene!" denilmiş, o da: "Allah'ın beni bağışlayacağını ummuyorum. Çünkü ben Hz. Ali'nin fazileti hakkında yetmiş hadis uydurdum" demiştir. Bk. Mecma', 1/315-316.

g-İbn Büceyd ninesi Havva'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/222, H.no:563; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Kebîr'indc naklettiğini, senedinde İshak b. İbrahim el-Hanefî'nin bulunduğunu, Nesâî ve diğerlerinin zayıf saydığını, İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikrettiğini söyler. Bk. Mecma', 1/316.

h-Zeyd b. Eslem'den şahidi: Abdürrezzâk, 1/573, H.no:2182.

Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sabah namazını aydınlığa bırakın! Bu daha fazla ecir almanıza sebep olur.[2945[262]]"
§Başka tarikten gelen rivayette; Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sabah namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."[2946[263]]

165/1035- Mahmud b. Lebîd el-Ensârî'den (Radiyaiiahü anh):[2947[264]]
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve settem) buyurdu kî:
"Sabah namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."[2948[265]]

166/1036- (Peygamberimiz'in müezzini) Bilâl (Radıyaiiahu anh) anlattı:[2949[266]]
Kendisi Hz. Peygamber'e (SaüaUahu aleyhi ve seiiem) sabah namazını (vaktini) duyurmak için gelmişti. (O sırada) Hz. Aişe (Radıyattahu anhât sorduğu/istediği bir iş sebebiyle Bilâl'ı meşgul etti, o kadar sürdü ki sabah aydınlığı ortaya çıktı, (her taraf) iyice aydınlandı. (Sonra) Bilâl kalktı, Hz. Peygamber'e namaz (vaktini) bildirdi ve bildirmesini peş peşe tekrarladı.[2950[267]] Rasûlullah hâlâ gelme di, (ancak bir müddet sonra) çıkageldi, insanlara namaz kıldırdı. Sonra 'onlara, Hz. Âişe'nin sorduğu/istediği bir iş sebebiyle kendisini meşgul ettiğini ve havanın iyice aydınlandığını, ancak gelmede biraz ağır davrandığım haber verdi ve şöyle buyurdu:
"Sabah namazının (ilk) iki rekatını (sünnetini) kıldım." 'Ey Allah'ın Rasûlü! Sabah aydınlığına iyice girdin.' "Aydınlığa geciktirdiğim bu vakitten daha da fazla geciktirseydim yine o iki rekatı kılardım, daha İyi kılardım, daha güzel kılardım."[2951[268]]

Açıklama

Sabah namazının ilk vakti fecr-i sadıkla[2952[269]] başlar ve güneş doğuncaya kadar devam eder, bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur.[2953[270]]
Sabah namazının efdal vaktinde ise farklı rivayetlerin gelmesi sebebiyle ihtilaf edildi;
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre hava aydınlık (isfâr) olduğunda kılmak efdaldir. Ancak Müzdelife'de yola erken çıkmak için erken (alaca karanlıkta) kılınabilir.[2954[271]]
b- İ.Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ilk vakit olan alaca karanlıkta (tağlîsde) kılmak efdaldir.
Ahmed b. Hanbel'den gelen başka rivayette namaz kılanın hâli göz önünde bulundurulur; Alaca karanlıkta namaz kılması zor olursa biraz aydınlanınca kılar, eğer iki durum da kendisi için eşitse alaca karanlık efdaldir.[2955[272]]

* Sabah Ve Yatsı Namazının Efdal Vakti

167/1037- İbn Ömer'den (Radiyallahu anhüma):[2956[273]]

2945[262] Metindeki ek: Ya da '...ecri daha fazladır.'
2946[263] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/80-81.
2947[264] sened:
Sahih: Müsned, V/429, H.no:23525; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'İn bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/315. Hadis bu senedle zayıftır. Ancak bir önceki 164/1034. hadiste şâhidleri vardır.
2948[265] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/81.
2949[266] Sened:
Sahih: Müsned, VI/14, H.no:23795; Ebû Dâvûd, TatavvıT, 3, H.no:1257 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Ebû Davud'un hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği bu hadisin metninde bazı lafız farklılıkları vardır:yerine lafzı, yerine lafzı, yerine lafzı, yerine (tûlî ütj) lafzı ile naklet-miştİr. Bu farklılıkların manayı zedelemediği görülmektedir.
Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den (Radtyallahiianh) şahidi için bk. 97/967. hadis.
2950[267] Bk. Seharenpûrî, Beztü'l-mechûd, VI/378.
2951[268] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/81-82.
2952[269] Mânâsı için bk. Müsned Trc. H.no: 160/1030.
2953[270] İbn Kudâme, Muğnî. 1/395.
2954[271] Merğınânî, Hidâye, 1/42; Kâsânî, Bedâf, 1/143.
2955[272] Sehnûn, Müdevvene r/61; Nevevî, Mecmu', 111/51; İbn Kudâme, age., i/395,398-399.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/82.
2956[273] Sened:

Hz. Peygamber (Sallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
“Kim sabah namazını kılarsa (o gün) Allah’ın ahdi (koruması) altında olur.Allah’ın ahdini bozmayın.Kim Onun ahdini bozarsa/ terk ederse Allah o kişiyi yüz üstü (cehenneme)2957[274] sürünceye kadar peşini bırakmaz (yani bulup cezalandırır).”2958[275]

168/1038- Cündüb b. Abdullah el-Becelî'den (Radıyaihta anh):2959[276]
RaSÛlUİlah tSallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim sabah namazını kılarsa (o gün) Allah'ın ahdi (koruması) altında olur. İzzet ve celâl sahibi Allah'ın ahdini (korumasını) sakın bozmayın ki Allah da (terk edilen) ahdi karşılığında sizi aramasın (cezalandırmasın)."2960[277]

169/1039- Semüra b. Cündüb'den (Radıyaiiahtı anh):2961[278]
Hz. Peygamber (Saiiaiiam aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Kim sabah namazını kılarsa (o gün) Allah'ın ahdi (koruması) altında olur. Yüce Allah'ın ahdini (korumasını) sakın terk etmeyin !"2962[279]

170/1040- Ebû Umeyr b. Enes Hz. Peygamber'in sahabesi olan amcalarından2963 [280] (Radıyallahü anhiim) nakletti:2964[281]

Sahih: Müsned, 11/111, H.no:5898; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel veTaberânî'nin Kebir ve £usQ/'ında naklettiğini, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu, bazılarının da hadisini hasen saydıklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/296. Bennâ, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin eserlerinde de nakledildiğini ve senedinde İbn Lehîâ'nın bulunduğunu söyler. Ancak hadisin 168/1038 ve 169/1039. hadislerle desteklendiğini ilâve eder. Bk. Bülûğu't-emânî, 11/282. İbn Lehîa İ!e ilgili bilgi İçin 22/64. hadisin tahricİne bk.
a-Cündüb b. Süfyân el-Becelî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk.168/1038. hadis b-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.169/1039. hadis c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: lafzı ile: TirmiıS, Fiten, 6, H.no:2164 (Hadİs'İn Cündüb ve İbn Ömer'den de nakledildiğini, Ebû Hüreyre rivayetinin ise "hasen-garib" olduğunu söyler); Dârimi'nİn metni ise şöyledir;
Darimi, Salât, 136, H.no: 1433.
d-Hz. EbÛ Bekir'den (RadtyallahU anh) şahidi: îbn Mâce, Fiten, 6, H.no:3945 (Bûsırî, isnadındaki râvîlerin sika olduklarını, fakat senedinin "Sa'd b. İbrahim, Habis b. Sa'd'a yetişmediği için" munkatı olduğunu söyler).
e-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anlı) şahidi: ilâvesi ile nakledilir. Heysemî, Taberânî-
nin Kebîr'inde naklettiği hadisin senedindeki râvilerin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk.
Mecma', U/41.
2957[274] Bu ziyade için bk. Müslim, Salât, 657.
2958[275] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/83.
2959[276] Sened:
Sahih: Müsned, IV/312. H.no:i'8707; Benzer rivayet için bk. IV/313, H.no: 18716: Müslim, Mesâcid, 261 ziyadesiyle; TirmizU Satât, 165, H.no:222 (hasen-sahih); İbn Mâce, Fiten, 6, H.no:i301.
Cündüb'ün tam ismi Cündüb/Cündeb b. Abdullah b. SUfyân el-Kasrî el-Becelî'dir. Bazen dedesine nisbet edilerek rivayetlerde yerini altr. Hadisin şâhidleri İçin 167/1037. hadisin tahricine bk.
2960[277] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/83-84.
2961[278] Sened:
Sahih: Müsned, V/10, H.no: 19994; İbn Mâce, Fiten, 6, H.no:3946 (Bûsırî. "Şayet Hasan, Semüra'dan duymuşsa isnadı sahihtir" der).
Ctindeb/Cündüb b. Abdullah el-Kasrî'den (ftadıyattahti anh) şahidi için bk. Müslim, MesScid,261.
Cündeb/CündUb b. SUfyan'dan (Radıycdlahü anh) şahidi için bk. Müslim, Mesâcid, 262; Tirmizî, Salât, 165, H.no:222 (hasen-sahih);
Hadisin şâhidleri için 167/1037. hadisin tahricine bk.
2962[279] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/84.
2963[280] Umûme kelimesi amcanın çoğuludur ya da masdardır. Bk. Râzî, Muhtar. Bazı rivayetlerde geçen dediler mânâsındaki fiil cemi gelmektedir. Bu nedenle amcalar şeklinde terceme edildi. Bk. Beyhakî, 1/399.
Burada sahabenin meçhul olması zarar vermez, zira hepsi adalet (dinî konularda dürüstlük) sıfatıyla muttasıftır. Bk Azimâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, IV/13.
2964[281] Sened:
Sahih: Müsned, V/57, H.no:20458; İbn Ebİ Şeybe, 1/292, H.no:3354: Heysemî, senedinde Ebû Umeyr b. Enes'in bulunduğunu, Ebû Bişr Ca'fer b. Ebî Vahşİyye'nin hâricinde kendisinden hadis rivayet eden bir talebesinin bulunmadığını, diğer râvilenn ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/39-40.
Yatsı ve sabah namazına cemaate devam etmeyi öğütleyen ve buna devam etmeyenleri nifak vasfı İle uyaran diğer rivayetler:
a-Ebû Hüreyre'nin {Radıyaltahü anlı) rivayeti: Bir sonraki 171/1041. hadis.
b-Enes'in (Radıyallahii anh) rivayeti:
Müsned, III/151, H.no:l2124; Heysemî, senedindeki râvilenn ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma MI/39.
C-Hz.Âişe'den (RadıyallahÜ anhâ):
A/üinerf, VI/80, H.no:24387; A>/i £M Jeyte, 1/293, H.no:3356; /frn Mâce, Mesâcid, 18,H.no:796.
Heysemî, hadisi Taberânî'nİn Evsafına* naklettiğini, senedinde zayıf olan Zekeriyâ b. Manzûr'un bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/40.
d-lbn Ömer'den (Radtyallahii anhüınâ):
Heysemî, hadisi Taberânî'nİn Evsafında naklettiğini, senedinde zayıf olan fakat yalanla suçlanmamış bir râvinİn bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/40.
İbn Ömer'den (Radıyallahii anhamâ) şu nakil de rivayet edilir: (tü-)ij _^
An Ebî Şeybe, 1/292, H.no:3353; Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nİn naklettiğini, Taberânî'nİn râvilerinin sika olduklarını belirtir. Aynca Bezzâr'ın da sika râvilerle ve lafzı ile naklettiğini söyler. Bk. Mecma', 11/40.
e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahii anh):
Heysemî, hadisi Taberânî'nİn Kebîr'inde naklettiğini, senedindeki Neha'lı hakkında bilgi veren birini görmediğini, fakat bir başka tarikte isminin Câbİr olarak verildiğini söyler. Bk. Mecma', 11/40. Ayrıca bk. Elbânî, es-Silsiletü's-sahîha, H.no:1474. îbn EbîŞeybe'nİn lafzı:
İbn Ebî Şeybe, 1/292, H.no:3355; Görüldüğü gibi bu senedde Ebu'd-Derdâ'dan nakleden İbn Ebî Leylâ'dır.
f-lbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı):
Heysemî, hadisi Taberânî'nin ATe&Vinde naklettiğini, râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', H/40. İbn Mes'ûd'dan bir rivayet 1522/2392. hadiste

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Münafıklar bu iki namaza (cemaatle kılmaya)2965[282] gelmezler" Yani sabah ve yatsı namazlarına.
§(Râvi) Ebû Bişr aynca açıkladı: 'Yani bu iki namaza (cemaatle kılmaya) devam etmezler.'
NOT: Hadisteki mânâ iki şekilde anlaşılabilir:
a- özellikle münafıklara İstirahat vakti olan sabah ve yatsı cemaate gelmek zor olur.
b- MUslümanlardan bu şekilde olanlar da itikâd yönüyle değil de amel yönüyle münafıklara benzeme vardır. Rasûlullah bu tehlikeli durumu hatırlatmaktadır.2966[283]

171/1041- Ebû Hüreyre'den (Radıyatiahü anh):2967[284]
Hz. Peygamber (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Eğer onlardan (ya da sizden) birine İki güzel paça veya besili bir koyundan parça2968[285] ayrılsa hepsi hemen (koşarak) buraya gelirlerdi. Bu iki namazdaki (yani sabah ve yatsı namazında) otan sevabı bilselerdi sürünerek de otsa buraya gelirlerdi. İstedim ki bir kişi insanlara namaz kıldırsın, ben de geride kalan ya da namaza gelmeyen topluluklara gideyim ve onları (yani evlerini)2969[286] içinde oldukları hâlde yakayım."2970[287]

* Sabah Namazım Kıldıktan Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Beklemenin Fazileti

172/1042- Sehl b. Muâz babası Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyatiahu nakletti:2971[288]

---

zikredilecektir. g-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anlı);
M«i«erf, V/I41, H.no:21169; Benzer rivayetler için bk. V/140, H.no:21162-21163; V/141, H.no:2I171 (müphem râvi bulunduğu için senedi zayıftır); V/141, H.no:2I170 (z.) (Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Basîr ve oğlu Abdullah b. Ebû Basîr'in Übey b. Ka'b'dan hadîsi başlığı altında bu konudaki rivayetlerin hepsi verilmiştir. Bk. V/140-141, H.no:21162-2U71 Abdullah'ın ziyâdeleri 21164. hadisten itibaren sonuna kadar devam etmektedir). Ebû Dâvûd, Salât, 47, H.no:554; Nesâî, İmamet, 45, H.no:841; Dârimi, Salât, 53, H.no:1273; İbn EbîŞeybe, 1/292, H.no:3352; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şiiyûh, s.160.
h-Ebû Ümâme'den (Radtyatlaha anlı):
Heysemî, hadisi Taberânî'nin Keöîr'inde naklettiğini, senedinde zayıf olan Mesleme b. Ali'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/40. Elbânî bu hadisi kuvvetlendirmiştir. Bk. ed-Daîfe, 1/366, H.no:364.
ı-Enes b. Mâlik aracılığı İle Hz.Ömer'den (Radtyallahü anhlimâ);
İbn Mâce, MesâcÎd, 18, H.no:798 (Senedinde irsâl/kopukluk ve zafiyet vardır. Çünkü Tirmizî ve Dârekutnî: "Umara b. Gariyye Enes'e yetişmemiş, onunla karşılaşmamıştır. İsmail b. Ayyaş ise tedlis yaptı" derler); Hz. Ömer'in bu hususta şu sözü nakledilir:
Bk. İbn EbîŞeybe, 1/293, H.no:3358-3361.
2965[282] Bu namazların cemaatle kılınması kastedilmiştir. Zira bu vakitler insanların yorgunluk ya da istirahat zamanları olduğu için mescide gitmek fedakârlık ister, bilhassa münafıklara bu zor gelmektedir. Rasûlullah'ın bu konuda ağır tehditleri bulunmaktadır. Bk. Müsned Trc. H. no: 171/1041.
2966[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/84-86.
2967[284] sened:
Sahih: Müsned, 11/479-480, H.no:10İ68; Benzer rivayetler için bk. 11/416, H.no:9353; 11/525-526, H.no:10748; 11/537, H.no:l0877; 11/539, H.no:10904; 11/531, H.no:10821; 11/472, H.ııo: 10056-10057; 11/314. H.no:8134; 11/244, H.no:7324; 11/377, H.no:8889; 11/533, H.no:l0840; 11/466, H.no:9974; 11/303, H.no:8009; H/278, H.no:7724; 11/236, H.no:7225; 11/367, H.no:8782; 11/376, H.no:8876; 11/374-375, H.no:8858; 11/424, H.no:9454:
Mâlik, Cemâat, 6; Nida, 3; Buhâri, Husûmât, 5; Ezan, 9, 32, 34, 73; Şehâdât, 30; Müslim, Salât, 129; Mesâcid, 252; Ebû Dâvûd, Salât, 46-47, H.no:548-549; Tirmizî, Salât, 48, 52, H.no:217 (Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Ebu'd-Derdâ, İbn Abbas, Muâz b. Enes ve Câbir'den de nakiller vardır. Ebû Hüreyre'nin rivayeti ise "hasen-sahih"tir), 225; NesâU Mevâkît, 22, H.no:538; Ezan, 31, H.no:669; İmamet, 45, H.no:841; İbn Mâce, Mesâcid, 18, H.no: 797; Dârimi, Salât, 19, 53, 54, H.no:1215, 1276, 1277; İbn Hıbbân, V/527, H.no:2153; İbn EbîŞeybe, 1/292, H.no:335L İbn Huzeyme, 11/366, H.no: 1476.
Ayrıca bir önceki 170/1040. hadisin tahricine bk.
Bu rivayet 1521/2391,1311-1313/2181-2183. hadislerde zikredilecektir.
2968[285] Metindeki bu kelime; etinin birazı alınmış kemik mânâsmdadır. Bk. Bennâ, age. 11/283.
2969[286] Bazı rivayetlerde; evlerinde kılan topluluklar şeklinde geçmektedir. Bu nedenle tercemeye evleri açıklaması konuldu. Bk. Ebû Dâvûd, Salât 26, No549
2970[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/86-87.
2971[288] Sened:
Hasen: MZota/, in/438439, H.no:15560; Efcw Aîvûrf, Tatavvu', 12, H.no:1287 lafzı ile; £bd Ka'tö, IU/61, 66, H.no:1487, 1495; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/196. H.no:442; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/49.
Zebbân b. Fâid el-Mısrî el-Habrânî'nin (v.155/772) Tirmizî bir, Ebû Dâvûd üç, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise oluz beş rivayetini nakleder. Çoğunu da bu senedle nakleder. Tirmizî herhangi bir tenkitte bulunmamıştır. İbn Mâce'nin Zevâid'inde Bûsırî İbn Lehîa ve hocası Zebbân b. Fâid*i zayıf sayar. Bk. îbn Mâce, Cihâd, 24, H.no:2824; Zehebî ve İbn Hacer: "Faziletli, âbid ve iyi biridir; fakat hadisi zayıftır"derler. Bk.Kâşif, Trc.no: 1610; TaJtnt.Trc.no: 1985; Ebu'l-Vefâ Hâşiye'sİnde: "Yahya b. Main'in zayıf saydığını söyleyerek, Ahmed b. Hatibe)'in: "hadisleri münkerdir", Ebû Hâtim'in: "sâlihtir" sözlerini nakleder." "SâlÎh" terimi ta'dil lafızlarından biri olup kişinin sadece din ve takvasının kuvvetli oluşuna işarettir. Zabtının sâlih olmasını ifade etmez. "Hadisi sâlihtir" sözü böyle değildir.
Heysemî bu hadisi şu lafeı ile eserinde zikreder:
Ebû Ya'lâ, 111/61, 66, H.no:1487, 1495; Heysemî, hadisi Ebû Davud'un muhtasar olarak rivayet ettiğini, Ebû Ya'lâ'nin da naklettiğini, senedinde Zebbân'in bulunduğunu, bu râviyi cumhurun zayıf saydığını, Ebû Hâtim'in "sâlihtir" dediğini naklederek kalan diğer râvilerinin ise hadislerinin hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', X/105; Münzirî hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini belirterek İbn Hacer'in: "Her üç musannif Zebbân b. FâÎd tariki ile nakleder. Ben hadisi hasen saydım. Ancak bazıları sahih sayarlar" dediğini nakleder. Bk.Terğîb, 1/178, H.no;669.
Hadisin şâhidleri:
a-Enes b. Mâlik'ten (RadıyalÎahii anh) şahidi:
Tirmizî, Salât, 59, H.no:586 (hasen-garib); Enes'ten nakledilen bir başka rivayet:
Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ'nm naklettiğini, senedinde Yezid er-Rakâşî'nin bulunduğunu, bu râviyi cumhur zayıf saydığı hâlde sika kabul edildiğini ifade eder. Bk. age., X/105.
£ö« Dâvûd, İlim, 13, H.no:3667; Heysemî, hadisi Ebû Davud'un muhtasar olarak rivayet ettiğini Ebû Ya'lâ'nm da naklettiğini, senedinde Muhtesib Ebû ÂÎd'İn bulunduğunu, bu râviyi İbn Hibban'ın sika, diğerlerinin zayıf saydığını, kalan diğer râvilerinin ise sika olduklarım söyler. Bk. age., XA05; Münzirî hadis hakkında bir

RaSÛlUİlah (SaİtallahU aleyhi ve seller») dedi ki:
"Kim sabah namazını kıldığı yerde duha (kuşluk) namazı kılıncaya kadar hayırdan başka bir kelam etmeksizin oturursa/beklerse onun hataları (tümüyle) affolur, isterse denizin köpüklerinden daha çok olsun."2972[289]

173/1043- Câbir b. Semüra'dan (Radiyallahu anh):2973[290]
Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) sabah namazını kıldığı yerde güneş iyice2974[291] doğuncaya ya da iyice yükselinceye kadar otururdu/beklerdi.2975[292]

* Namazın Bir Rekatına Yetişen Tümüne Yetişmiş Olur Ve Kalan Kısmını Tamamlar

74/1044- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):2976[293]

---

tenkitte bulunmamıştır. Bk. age., 1/178, H.no;668;
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/255, H.no:22094; V/261, H.no:22!55; V/253-254, H.no:22085 (Ali b. Zeyd ve Ebû Tâlib ed-Dubâî sebebiyle hasen); Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nİn naklettiğini senedlerinin hasen olduğunu belirtir. Bk. age., X/104; Münzirî isnâ dinin hasen olduğunu söyler. Bk.age., 1/178, H.no:671; Bu hadis "Zikir ve Dualar" bölümünün 104/4833, "Geçmişlerin Kıssaları" konusunun ise 7/9386. hadisi olarak gelecektir. Ebû Ümâme'den (Radıyallahu anlı) bir başka rivayet:
Heysemî ve MUnzirî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini isnadının ceyyid olduğunu belirtirler. Bk. age., X/104; age., 1/179, H.no:672; Abdullah b. Amir'in Utbe ve EbÛ Ümâme'den merfu olarak naklettiği rivayetlerden biri de şudur:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Ahvas b. Hakim'İn bulunduğunu, bu râviyi Iclt'nin sika, diğerlerinin zayıf saydığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını, bazılarında ihtilâf olsa da bunun zararlı olmadığım söyler. Bk. age., X/104-105; MUnzirî, age., 1/179, H.no:674;
Münzirî, Beyhâkî'nin EbÛ Ümâme'den:
lafzı ile naklettiğini söyler. Bk.age., 1/178, H.no:670; Bennâ, İbn Ebi'd-Dünyâ'nın da benzer bir lafızla naklettiğini ifade eder. Bk. Bulûğu 'l-emânît 11/284. C-Hz. Ali'den (Radıyaltahü anh) şahidi:
, 1/147, H.no:1250; 1/144, H.no:1218; Bezz^r, 11/210, H.no:597; Makdisî, Muhtara, 11/196-197, H.no:578-579 (şâhidieri ile hasendir); Heysemî, senedinde ihtilât etmiş bir râvi olan Atâ b. es-Sâlb'in varlığına dikkat çeker. Bk. age., 11/36; X/107. (Bu rivayet 38/908. hadisin şâhidlerinde de zikredildi).
. d-fbn Ömer'den (Radıyallahu aıhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin £v^û/'ında naklettiğini, senedinde Fadl b. Muvaffak'ın bulunduğunu, bu râviyi tbn Hıbban'ın sika, Ebû Hatim er-Râzî'nin zayıf saydığını, kalan diğer râvilerinin ise sika olduklarını söyler. Bk. age., X/105; Münzirî de aynı görüştedir. Bk. age., 1/179, H.no:673.
e-Hz. Âişe'den (Radıyallahu anhâ) merfû olarak şahidi:
Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Evsafında naklettiğini, senedinde Tayyİb b. Süleyman'ın bulunduğunu, bu râviyi tbn Hıbban'ın sika, Dârekutnî'nin zayıf saydığını, Ebû Ya'lâ'nın diğer râvilerinin ise sahih ricali olduklarını söyler. Bk. age., X/105; Münzirî, age., 1/179, H.no:675.
f-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahu anh) merfû olarak şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin tfe&fr ve £vra/'ında naklettiğini, senedindeki râvilerin hepsinin zayıf olduklannı belirtir. Bk. age., X/105-106.
g-Abbas b. Abdulmuttalip'ten (Radıyallahiianh) merfû olarak şahidi: Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin rivayet ettiklerini, Taberânî'nin:
Lafzı ile naklettiğini, her İkisinin de isnadında zayıf olan Muhammet! b. Ebû Humeyd'in bulunduğunu belirtir. Bk. age., X/106;
h-Hasan b. Ali'den (Radıyallahü anhtimâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin Sağîr ve Evsaf'ında naklettiğini, senedinde aslında sadûk olduğu hâlde hafizası sebebiyle zayıf sayılan Hasan b. Ebû Ca'fer el-Ca'ferî'nin bulunduğunu, kalan diğer râvilerin sahih ricali olduklarını belirtir. Heysemî Bezzâr'ın Hasan b. Ali'den rivayet ettiği uzun bir kıssa ile naklettiği hadiste (ki konumuzu ilgilendiren lafzıdır) metruk olan Saîd (Sa'd) b. Tarifin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', X/106; Beyhakî, Şuabü't-îmân, 111/85, H.no:2958 lafzı İle. ı-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Heysemî, hadisi Bezzâr'ın naklettiğini, senedinde zayıf olan İbn Alkame'nin âzâdlığı Humeyd'in bulunduğunu belirtir. Bk. age., X/106-I07; Münzirî, age., 1/179, H.no:676;
Ebû Hüreyre'den sabah namazından sonra ne okunacağına dair rivayet de nakledilir:
Sehv, 96, H.no:1352; es-Sünenü't-kübrâ, 1/403, H.no:1277; VI/41, H.no:9968-9969; Amelü'l-yevm, s.201-202, H.no:140-141. Ebû HUreyre'den Duhâ namazı ile ilgili rivayet İleride 1118/1988. hadiste zikredilecektir. İ-Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Tirmizî, Deavât, 108, H.no:356i (Senedindeki Ebû İbrahim Hammad (Muhammed) b. Ebû Humeyd el-Ensârî el-Medînî hadiste zayıftır); MünzÎrî hadisin Tirmizî, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve İbn Hıbbân tarafından nakledildiğini söyler. Bk. age., 1/179, H.no:676.
j- Câbir b. SemUra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.173/1043. hadis.
k-Bilâl ve tbn Mes'ûd'un (Radıyallahü anhümâ) bu sünneti uyguladıklarını gösteren rivayetler:
Heysemî, birinci hadisi Taberânî'nin naklettiğini, râvilerinin sika olan Müdrik b. Avf el-Becelî'nin dışındakilerin sahih ricali olduklarım belirtir. İkinci rivayeti de Taberânî'nin naklettiğini, râvilerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk. age., X/107.
2972[289] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/87-91.
2973[290] Sened:
Sahih: Müsned, V/107, H.no:20935; Benzer rivayetler için bk. V/100, H.no:20844 V/101, H.no:20864 (&& J^ ü\) lafzı iie; V/107, H.no:20930; V/91, H.no:20736; V/97, H.no:20810; V/10Î, H.no:20857; V/107, H.no:20930; V/88-89, H.no:207l3; V/91, H.no:20737 (Mükerreri) V/105, H.no:20901; Müslim, Mesâcid, 286:
Fezâil, 69; fiiî DâviW, Tatavvu', 12, H.no:1294; Edeb, 26, H.no:4850 lafzı ile; TÎrmizî, Cum'a, 59, H.no:585 (hasen-sahîh); Nesâî, Sehv, 99, H.no:1355-1356; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. 11/216, H.no:l885; Beyhakî, es-Sünenü'İ-kübrâ, 11/186. Heysemî, hadisi Taberânî'nin Sağîr'inde naklettiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', X/lO7; Münzirî, Terğîb, I/I80.
2974[291] Bazı rivayetlerde lafzı ile nakledilmektedir. Bk. Müslim, Mesâcid, 670.
2975[292] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/91.
2976[293] sened:
Sahih: MOsned. 11/375-376, H.no:8869; Benzer rivayetler için bk. 11/280, H.no:7752 (mükerreri) 11/270-271, H.no:7652; 11/260, H.no:7529; 11/254, H.no:7453; 11/254, H.no:7451; 11/241, H.no:7282; 11/236, H.no:7215; 11/474, H.no:10085; 11/348, H.no:8569; 11/459, H.no:9880; 11/399. H.no:9155; A/â//fc, Vukût, 15; BuhârÎ, Mevâkît, 29; Müslim, Mesâcid, 161 Ebû Dâvûd, Salât, 152, H.no:893, 235, H.no:ll21; Tirmizî, Salât, 25, H.no:524 (hasen-sahih); Nesai, Mevâkît, 30, H.no:551-554, 556; İbn Mâce, İkâme, 91, H.no:1122; Dârimi, Salât, 22, H.no: 1223-1225.
/tn Mâce, İkâme, 91, H.no:1121; Nesâî, Salât, 41, H.no:1423; İbn Ömer'den nakledilen rivayet:
İbn Mâce, tkâme, 91, H.no:l 123; Nesâî, Mevâkît, 30, H.no:555; Mâlik, Salât, 238; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/379.

RaSÛlüllah (SallallahU aleyhi ve seltem) buyurdu ki:
"Her kim namazdan bir rekata yetişirse hepsine vaktinde yetişmiş olur, (kalan kısmını da tamamlar.)[2977[294]]"

175/1045- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):[2978[295]]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Her kim sabah namazından bir rekata güneş doğmadan önce yetişirse namazı geçmemiş olur, (kalan kısmını tamamlar).
Kim de ikindi namazından bir rekata güneş batmadan yetişirse namazı geçmemiş olur, (kalan kısmını tamamlar)."
§Başka bir rivayette; "...o namaza yetişmiş olur" şeklinde nakledilir.[2979[296]]

176/1046- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[2980[297]]
Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve settem) şöyle buyurdu :
"Her kim sabah namazından bir rekata güneş doğmadan önce yetişir, sonra da güneş doğarsa namazın kalan kısmını kılarak tamamlasın/ eklesin![2981[298]]"

177/1047- Hz. Aişe annemizden (Radiyalahu anha):[2982[299]]
Rasululullah (Salllahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
“Her kim ikindi namazının secdesine güneş batmadan ve kim de sabah namazının (secdesine) güneş doğmadan yetişirse o namazlara yetişmiş olur, (kalan kısmını da tamamlar).”[2983[300]]

Açıklama

İkindi namazı kılarken güneş batarsa ittifakla namaza yetişmiş olur, kalanı tamamlar, ancak sabah namazının bir rekatını kıldığında güneş doğarsa namaza yetişmiş olur mu konusunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı batıl olur, zira bu konuda temel kural üç vakitte hiçbir namaz kılınmaz. Naslar arasında tearuz olduğunda kıyasa (temel kurala) uygun olan tercih edilir. Ancak ikindi namazı konusunda farklı bir rivayet bulunduğu için bir rekatına güneş batmadan yetiştiğinde namaza yetişmiş olur.[2984[301]]
b- I.Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ise bir rekatına -sabah ya da ikindi olsun-yetişen o namaza yetişmiştir, kalan kısmını tamamlar.[2985[302]]
Bu konudaki 'Kim sabah namazından bir rekat kılar, sonra da güneş doğarsa sabah namazını kılsın!' rivayetinde [2986 [303]] geçen mânâ; kılınan rekatın iptal olması ve namazın kaza edilmesi, şeklinde

---

2977[294] Bu ek açıklama için bk. Musned Trc. H.no: 176/1046.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/91-92.
2978[295] Sened:
Sahih: Mfcn^rf, 11/254, H.no:7451; Benzer rivayetler için bk. 11/306. H.no:8042, IV260, H.no:7529; 11/254. H.no:7453; IV399, H.no:9155; 11/282, H.no:7785 (İbn Abba: ve Ebû Hüreyre'den nakledilir); 11/474, H.no: 10055 (üii) lafzı ile; 11/462, H.no:9916; 11/236 H.no:7215; 11/254, H.no:7453; IV347, H.no:8551; IU348, H.no:8569; 11/459, H.no:9880 11/489, H.no:10288; 11/490, H.no:10308; 11/521, H.no:10698; 11/241, H.no:7282; 11/265 H.no:7584; 11/270-271, H.no:7652; 11/280, H.no:7752; 11/376, H.no:8869; Mâlik, Vukût, 5 Suftârî, Mevâkît, 28; Müslim, Mesâcid, 163; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:412; Tirmizî, Salâı 23, H.no: 186 (Hz. Âişe'den de nakledildiğini söyleyen Tirmizî Ebû HUreyre hadîsinin "hasen sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 11,28, H.no:512, 513, 5l5,548 lafzı ile, 549; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:699; Dârimi, Salât, 22, H.no: 1225.
2979[296] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/92-93.
2980[297] Sened:
Sahih: Müsned, 11/489, H.no:10288; İbn Huzeyme, H/94, H.no:986; III/174, H.no: 1851; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/399; İbn Hıbbân, IV/450, H.no:1581; IV/353, H.no:1487; Dârekutnî, 1/381; 11/10; Hâkim, 1/429, H.no: 1078-1079 lafzı ile (Hâkim sahih iki isnadla nakleder. Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/379; Bennâ hadisi Hâkim ve Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/285. Heysemî, cuma namazı ile ilgili rivayete vererek hadîsin Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde tenkide maruz kalan Haccâc b. Ertâd'ın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/192.
2981[298] Buradaki lafzı Hamze Ahmed Zeyn tahkikinde şeklinde (Bk. IX/450) ve Şuayb el-Arnavut tahkikinde şeklinde (Bk. XVI/225) zaptedilmistir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/93.
2982[299] Sened:
Sahih: Müsned, VI/77, H.no:24370; Müslim, Mesâcid, 164 ziyâdesi ile; f, Mevâkît, 28, H.no:549; İbn Mâce, Salât, 11, H.no:700.
2983[300] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/93.
2984[301] Merğınânî, Hidâye, 1/40.
2985[302] Nevevî, MecmÛ'. 111/47; İbn Kudâme, Muğnî, 1/748; Desûkî, Haşiye, 1/182.
2986[303] Hâkim, 1/408 H.no: 340/1013 (Zehebî; sahih dedi.).

anlaşılmıştır. Ancak başka tarikten gelen aynı rivayette 'Namazını tamamlasın!' 2987 [304] şeklinde zikredilmiştir, t. Ebû Yusuf tan da burada tamamlamanın caiz olduğu nakledilmiştir.2988[305] Cumhurun delili kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.2989[306]

c)- NAMAZ KILMANIN YASAKLANDIĞI VAKİTLER

* Genel Olarak Namazın Yasaklandığı Vakitler

178/1048- Hz. Peygamber'in sahabesinden birisine ulaşan Şeddad b. Abdullah ed-Dımeşkî anlattı:2990[1]
Ebû Ümâme (Radıyaitahü anh) (Amr'a):
'Ey Amr b. Abese, doğru akıl/düşünce sahibi! (Süleym oğullarından olan kişi;) Sen ilk Müslüman olanların dördüncüsü olduğunu neyle iddia edersin?' deyince Amr (Radıyallahü anh) şöyle dedi:
'Ben cahiliye döneminde (putperest) insanları sapıklıkta görür ve putlara önem vermezdim. Sonra Mekke'de olanları haber veren ve hadiseleri anlatan birini dinledim. Hemen bineğime binip Mekke'ye ulaştım. Baktım ki Rasûlullah gizlenen/tanınmayan birisi ve kavmi de ona karşı çok saldırgan / düşman. Nezaketle yanına girdim ve dedim ki:
'Sen nesin?' Hz. Peygamber:
"Ben Allah'ın Peygamberiyim" dedi.
'Allah'ın Peygamberi ne demek?'
"Allah'ın elçisi demek"
'Seni Allah mı gönderdi?'
"Evet"
'Seni ne ile gönderdi?'
"Beni Allah'ı tek görmek (tevhid), O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, putları kırmak ve akraba ilişkilerini geliştirmekken oluşan hükümler) ile gönderdi."
'Bu yolda seninle birlikte kim var?'
"Bir hür bir de köle (ya da bir köle bir de hür)." O anda Rasûlullah'm yanında Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe ve Ebû Bekir'in mevlâsı Bilâl vardı.
'Ben sana tâbi olacağım' deyince:
"Senin bu zamanda buna gücün yetmez. Ancak ailenin yanma dön ve benim üstün geldiğimi duyduğun anda bana katıl!" buyurdu.
Ben de Müslüman oduğum hâlde ailemin yanına döndüm. Nihayet Rasûlullah Medine'ye hicret etti, ben onun haberlerini soruşturuyordum ve Medine'den bir kervan geldi, onlara:
'Size gelen Mekkeli ne durumda?' diye sorunca dediler ki:
'Kavmi onu öldürmek istedi, buna güçleri yetmedi. Onunla kavminin arası açıldı (ve hicret etti), biz de

---

2987[304] Hâkim, 1/408 H.no: 341/1014 {Zehebî; sahih dedi.).
2988[305] Aliyyü'1-Kârî, Fethu babi'l-ınâye, 1/190.
2989[306] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/94.
2990[1] Sened:
Sahih: Müsned, IV/112, H.no:16956; Benzer rivayetler için bk. IV/113-114, H.no:16963; IV/385, H.no:19326, 19328; IV/385-386, H.no:19328; IV/114, H.no:16964; Müslim, Müsâfirûn, 294; NesÛt, Mevâkît, 25, 40, H.no:570, 582; İbn Mâce, İkâme, 148, H.no:1251; Cihâd, 15, H.no:2794; Ma'mer b, Râşid, XI/127, 190-191; Abdurrezzâk, Musannef, ItI/72, H.no:4843; Abd b. Humeyd, 1/124, H.no:300-301; İbn Hıbbân, 1/377, H.no:160; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/56, H.no:22; VI/242, H.no:8014; KÎtâbü'z-Zühdü't-kebîr, H/274, H.no:706; Mervezî, Ta'tim, 1/401, H.no:392; 1^604, 607, H.no:644, 647; Müsnedu'l-Hâris, 1/158, H.no:13; İbn Ebî Âsim, Kitâbü'z-Zühd, 604.
Ebû Ümâme de hadisi Amr b. Abese*den (Radıyallahü anhümâ) almıştır. Ebû Ümâme'nin benzer rivayetleri için bk.l84-186/49M93. hadisler. (Müsned, V/264, H.no:22176, 22182; Taberânî. el-Mu'cemiVl-kebîr, VIII/288, H.no:8105; V/260, H.no:22146) (197/1067. hadise bk.) Hadisin diğer şâhidleri:
a-Amr b. Abese'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. 190/1060. hadis (İV/111-112, H.no:16955)
b-Câbir'den (Radıyallaha anh) şahidi için bk. ITT/393, H.no:15170;
c-Ebû Beşîr el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. V/216, H.no:21786;
d-Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. V/15, H.no:20045; V/20, H.no:20103; (199/1069. hadis)
e-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallaha anh) şahidi için bk. V/190, H.no:21554;
f-Ka'b b. Mürre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 179/1049. hadise bk.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdurrezzâk, 1/51-52, H.no: 153.
Bu hadîs uzunca bir hadisin ortasıdır. Bu uzun hadisin son kısmı 183/491. hadiste zikredildi. Tamamı ise Menâkıb bahsinde Amr b. Abese bölümünde 324/10750. hadiste zikredilecektir.
Ayrıca bk. Müsned Trc. 16/58. hadis.

insanları ona koştukları bir hâlde terk ettik (bıraktık)."
Amr b. Abese anlatmaya şöyle devam etti:
'Ben hemen bineğime bindim ve Medine'de ona ulaştım. Yanına girdim ve ona:
'Ey Allah'ı Rasûlü! Beni tanır mısın?' deyince:
"Sen bana Mekke'de gelen kişi değil misin?" dedi.
'Evet' dedim ve devamla Hz. Peygamber'e (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiemy.
'Ey Allah'ın Rasûlü! İzzet ve celâl sahibi Allah'ın sana öğrettiği ve benim de bilmediğim şeyi bana da öğret!' deyince şöyle buyurdu:
"Sabah namazını kıldığında güneş doğuncaya kadar namaz kılmayı bırak! Güneş doğduğunda da biraz yükselmedikçe namaza başlama! Zira o doğarken şeytanın iki boynuzu arasında doğar (gibi olur) ve bu vakitte
kafirler ona secde ederler. Güneş bir ya da iki mızrak kadar yükseldiğinde namaz kılabilirsin, şüphesiz namaz kendisine şahit olunan, (meleklerin de)2991[2] hazır bulunduğu (önemli) bir ibadettir.
Namaz kılmaya, gölge küçülüp mızrağa çekilinceye kadar devam et! Bu vakit olunca namaz kılmayı bırak, şüphesiz bu vakitte cehennem (daha da) alevlendirilir/tesiri artırılır. Gölge (bu küçülmesinden sonra doğuya) meylettiğinde/büyümeye başladığında ise namaz kıl! Şüphesiz namaz kendisine şahit olunan, (meleklerin de) hazır bulunduğu (önemli) bir ibadettir.
İkindiyi kıldığında da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı bırak! Zira o batarken şeytanın iki boynuzu arasından batar (gibi olur) ve bu vakitte kafirler ona secde ederler."
Rasûlullah'a:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana abdesti anlat!' deyince şöyle buyurdu:
"Sizden biri abdest alacağı suya yaklaşır; ağzına, burnuna su alır ve sümkürerek (burnunu da) temizlerse, ağzında ve genzindeki günahlar akan su ile birlikte dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzündeki günahlar sakalının uçlarından dökülür, gider. Kollarını dirseklerine kadar yıkarsa, (kollarındaki) günahlar parmak uçlarından dökülür. Başını mesh ederse, başındaki günahlar saçlarından dökülen su ile akar, gider.
Allah'ın emrettiği gibi ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkarsa, topuklanndaki günahlar parmak uçlarından akan su ile dökülür. Sonra kalkar, aziz ve celîl olan Allah'a hamd eder, O'nu lâyık olduğu şekilde över ve iki rekat namaz kılarsa annesinden yeni doğmuş gibi günahlarından kurtulur (tertemiz olur)."
(Sahâbî) Ebû Ümâme, Amr'adediki:
'Ey Amr b. Abese, konuşmanı dikkatli yap! 2992 [3] Rasûlullah'tan bunları gerçekten işittin mi? Bulunduğu yerde kişiye bu ecirlerin hepsi gerçekten verilecek mi?'
Amr b. Abese şöyle cevap verdi:
'Ey Ebû Ümâme! Benim yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı, Allah ve Rasûlü adına yalan söylemeye ihtiyacım yok. Bu sözleri, Rasûlullah'tan birden ya da ikiden yahut da üçten fazla işitmesem tamam. (Ama) ben bunları Rasûlullah'tan yedi kere hattâ daha da fazla, defalarca işittim.'2993[4]

179/1049- Kâ'b b. Mürre el-Behzî'den (Radiyallahu anh):2994[5]
HZ. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem);
'Ey Allah'ın Rasûlü! Gecenin hangi vakti (melekler tarafından) dikkate alınır?' diye sorunca:
"Gecenin son kısmı" dedi.
'Peki sonra ?'

2991[2] Benna, age. 11/287.
2992[3] Lafız olarak; 'Ne dediğine bir bak!' şeklindedir.
2993[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/96-100.
2994[5] Sened:
Hasen: Miisned, IV/321, H.no:l'8799; Benzer rivayet için bk. IV/321, H.no:18798; IV/234-235, H.no:İ7981: Aynca sonunda şu ziyadede bulunmaktadır:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/133, H.no:279 (Abdurrahman b.Avftan); XX/320, H.no:757 (Mürre b. Ka'b b. Mürre'den); Hadisin senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat bir önceki 178/1048. hadis bunun şahididir. Ayrıca 204/502. hadise bk.

"Sonra sabah namazı kılınıncaya kadarki (nafile) namaz makbuldür. Bundan sonra güneş bir ya da iki mızrak yükselinceye kadar namaz kılınmaz.
Sonra gölge mızrağa iyice çekilinceye (yani en küçük boyutuna ulaşıncaya/zevale) kadar namaz kılınır. Bundan sonra güneş (zevalden batıya) meyledinceye kadar namaz kılınmaz.
Sonra güneşin gölgesi bir ya da iki mızrak miktarı oluncaya kadar namaz kılınır. Bundan sonra güneş batıncaya kadar namaz kılınmaz.
(Abdestte) yüzünü yıkadığında yüzündeki günahlar (suyla birlikte) dökülür, etlerini yıkadığında ellerindeki günahlar dökülür ve ayaklarını yıkadığında da ayaklarındaki günahlar dökülür."2995[6]

180/1050- Ebû Abdillah es-Sünâbihfden (Radıyatiahu anh):2996[7]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Güneş şeytanın boynuzları arasından doğar, biraz yükselince ondan uzaklaşır. Gün ortasına geldiğinde tekrar ona yaklaşır, zevalden meylettiğinde ondan uzaklaşır, batma vakti geldiğinde ona yaklaşır, battıktan sonra ondan uzaklaşır. Bu üç vakitte namaz kılmayın!"
NOT: Güneşin doğması İle ilgili tasvir, şeytanın o vakitte güneşe tapanları kandırmasından kinaye olsa gerek. Ayrıca bk. 103/1003. hadis ve açıklaması.2997[8]

181/1051- Ukbe b. Âmir el-Cühenf den (Radiyallahu anh):2998[9]
Üç vakit var ki onlarda namaz kılmamızı ya da cenaze defnetmemizi RasÛlullah (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) bize yasakladı:
Güneş parlak olarak doğduğunda (biraz) yükselinceye kadar,
Öğle sıcağı oluştuğunda (gün ortasında) güneş (biraz) meyledinceye kadar,
Güneş batmaya meyledip batıncaya kadar.
NOT: Üç vakitte (güneş doğarken, tam tepedeyken veya batarken) farz ya da sünnet namaz kılınmaz. Ancak bazı namazların kılınmasında ihtilaf edildi;
a- Hanefîlere göre hiçbir namaz kılınmaz, ancak ikindi namazına başlan mı şsa güneş batarken tamamlanabilir. Çünkü bunu açıklayan hadis vardır,
b- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî müctehidlerine göre bu vakitlerde kaza kılınabilir, çünkü RasÛlullah uyuyarak ya da unutarak namazı geçirenin hatırladığında namazı kaza etmesini emrediyor.
c- Bu üç vakitte cenaze namazı caiz değildir. Mâlikîler ve İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre caizdir.2999[10]

182/1052- Safvan b. Muattal es-Sülemî'den (Radiyallahu anh):3000[11]
Kendisi Hz. Peygamber'e (Saitattaha aleyhi ve setum) sordu:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Senin bildiğin ve benim cahil olduğum bir konuyu sana soracağım.' Rasûlullah:
"Nedir o?"
'Gece ve gündüz vakitlerinden namazın mekruh olduğu bir vakit var mı?'

2995[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/100-101.

2996[7] Sened:
Sahih: Müsned, IV/348, H.no:18964; Benzer rivayet için bk. IV/349, H.no:1897I-18972; Mâlik, Kur'ân, 44; Nesâî, Mevâkît, 31, H.no:559; îbn Mâce, İkâme, 148, H.no:1253.

2997[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/101.

2998[9] Sened:
Sahih: Müsned, IV/152, H.no:17310; Benzer rivayet için bk. IV/152, H.no:17315; Müslim, Müsâfirûn, 293; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 51, H.no:3192; Tirmizî, Cenâiz, 41, H.no:1030 (hasen-sahih); Nesâî, Mevâkît, 31, 34, H.no:558, 563; Cenâiz, 89, H.no:2013; tbn Mâce, Cenâiz, 30, H.no:1519; Dârimi, Salât, 142, H.no:1439.

2999[10] İ. Şafiî, Ümm, 1/93; Nevevî, Ravzatü't-tâlibîn, 1/193; İbn Kudâme, Muğnî, 1/749, 750; Aliyyü'l-Kârî, Fethu babi'l-ınaye, 1/189.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/101-102.

3000[11] Sened:
Hasen: Müsned, V/312, H.no:22560; Benzer rivayetler için bk. V/385, H.no:19326; V/385, H.no:19328; İbn Mâce, İkâme, 148, H.no:1252 (Senedinde Safvân b. Muattal ile Makburî arasında Ebû HUreyre de bulunmaktadır); Heysemî, bu rivayetin zevâİdden olduğunu belirtir. Bk.Mecma',X/2.
Bazıları Makburî'nin Safvan'dan önce vefatını dikkate alarak hadis işitmediğini iddia etseler de bu doğru değildir, önce vefat etmesi hadis almamasına işaret değildir. Hadis sahihtir.
Bu hadis uzunca bir hadisin parçasıdır. Bu uzun hadisin bazı bölümleri 16/58, 178/1048 ve 183/491. hadislerde zikredildi. Tamamı ise Menâkib bahsinde Amr b. Abese bölümünde 324/10750. hadiste zikredilecektir.

Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Sabah namazını kılınca güneş doğuncaya kadar namazı bırak! Güneş doğunca namaz kılabilirsin.3001[12] Şüphesiz namaz (meleklerin) gördüğü ve kabul edilen bir ibadettir.
Güneş başının üstündeyken (yani tepe noktasına ulaşıp) mızrak gibi (dik) oluncaya kadar (namaz kılarsın). Güneş başınla aynı noktaya (tepe noktasına) ulaşınca, işte bu vakitte (sanki) cehennem kaynaması artırılır /tesiri hissedilir, bütün kapıları açılır ve güneş sağ kaşından uzaklaşıncaya (zevalden batıya meyledinceye) kadar devam eder.
Güneş sağ kaşından uzaklaşınca (zevalden batıya meyledince) namaz kılabilirsin, şüphesiz namaz (meleklerin) gördüğü ve kabul edilen bir ibadettir, ikindi namazı kılıncaya kadar (böyle devam eder)."3002[13]

*** Sabah Ve İkindi Namazını Kıldıktan Sonraki Vakitte Namazın Yasaklanması**

183/1053- Sâd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyaiiaha anh):3003[14]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahaaleyhi ve setiem) şöyle dediğini duydum:
"İki namaz vardır ki onlardan sonra namaz kılınmaz;
Sabah namazı (kılındıktan sonra) güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazı (kılındıktan sonra) güneş batıncaya kadar (başka namaz kılınmaz)."3004[15]

184/1054- Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaiiahu anh):3005[16]
Rasülullah'ın (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini nakletti: "Sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve İkindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya kadar başka namaz kılınmaz."
§(Aynı râviden (Radıyaiiaha anh) gelen benzer rivayetler);
-Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve seitem) şu iki namazı yasakladı: İkindi namazı kılındıktan sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar.
-Şu iki vakitte namazı yasakladı: Sabahı (kıldıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindiyi (kıldıktan) sonra güneş batıncaya kadar.
-Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) sabahtan sonra iki vakitte namaz kılmayı yasakladı: Abdülvehhab dedi ki: sabah namazından sonra güneş doğuncaya ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar.
-"İkindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya ve sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz."
-"Şu iki namazdan sonra namaz kılınmaz: Sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya kadar başka namaz kılınmaz."
-"Şu iki namazdan sonra namaz kılınmaz: Sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya kadar başka namaz kılınmaz."3006[17]

3001[12] Burada emir, nedb (tavsiye) ifade ettiği için kılabilirsin şeklînde terceme edildi.
3002[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/102-103.
3003[14] Sened:
Sahih: Müsned, 1/171, H.no:1469; Benzer rivayet için bk. 1/171, H.no:1470; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/291. Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/225.
Senedindeki Muâz et-Teymî el-Mekkî'yi İbn Hıbbân Sikât'ta zikretmiş, Buhârî herhangi bir cerh ve ta'dilde bulunmamıştır. Bk.et-Târfhu 't-kebtr, VI1I/362.
3004[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/103-104.
3005[16] Sened:
Sahih: Müsned, 111/51, H.no:11421; Benzer rivayetler için bk. III/6-7, H.no:10974; III/7, H.no:i0981; 111/34, H.no:I1233; İÜ/39, H.no:ll287 (Câbirel-Cu'fî, İsmail b. Yunus ve Âmir b. Şurahbîl sebebiyle isnadı zayıftır); IH/45, H.no:l 1347; 111/45-46, H.no: 11355; 111/53, H.no: 11443; 111/59-60, H.no:11511; 111/66, H.no:11574; 111/67,H.no:11580; /71, H.no:11621; IIIA73,H.no:11642;IU/77.H.no:11677;III/96,H.no:li849;ny64,H.no:11552:
Taksîri 4; Mescidü Mekke, 6; Müslim, MUsâfirûn, 288; Ebû DâvÛd, Savm, 49, H.no:2417; Tirmizt, Radâ', 15, H.no:1169 (Ebû HUreyre, İbn Abbas ve İbn Ömer'den şahidi olan bu hadis *'hasen-sahih"tir); Nesâî, Mevâkît, 35, H.no:564-566; İbn Mâce, îkâme, 147, H.no: 1249; Dârimi, Isti'zân, 46, H.no:2681.
Ayrıca 390/1260. hadisin şâhidleri arasında zikredilen Ebû Saîd rivayetlerinde de bu konuyu bulmak mümkündür.
3006[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/104-105.

185/1055- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):3007[18]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) dışandan pazara mal getirenleri (satıcıları/üreticileri) yolda karşılamayı ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı.3008[19] (Ayrıca buyurdu ki;)
"Sizden biri kardeşinizin evlenme teklif ettiği nişanlısına evleninceye veya onu bırakıncaya kadar yeni bir teklif götürmesin!
İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra da güneş doğuncaya ya da duha vaktine kadar namaz kılınmaz."3009[20]

186/1056- Nasr b. Abdurrahman dedesi Muâz İbn Afra el-Kuraşî'den (Radıyatlahü anh) nakletti;3010[21]
Kendisi ikindiden ya da sabahtan sonra Muâz İbn Afra ile beraber Kâbe-yi tavaf etti ve (tavaf) namazı kılmadı. Bu durumu kendisine sorunca dedi ki:
Rasûlullah (Saitaiiaim aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İki namaz (var ki onları kıldıktan) sonra başka namaz kılınmaz: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar."3011[22]

187/1057- İbn Abbas (RadıyaUahüanhamâ) animi:3012[23]
Çok kıymetli insanlar ve bunların en kıymetlisi Ömer b. Hattab yanımda Allah'ın Peygamberi*nin (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğine şahitlik ettiler:
"İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra da güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz."3013[24]

* İkindi Namazından Sonra İki Rekat Kılmanın Hükmü

188/1058- Hz. Ali'den (Radıyaiiahu anh):3014[25]

3007[18] Sened:
Sahih: Müsned, 11/42, H.no:5010; Hadisin konumuzla ilgili kısmının benzer rivayetleri için bk. 11/24, H.no:4771:H/23, H.no:4756:
(Senedinde yer alan Kudüme'nin şeyhi müphem olduğu için hadisin senedi zayıftır. Ebû Davud'un rivayetinde Kudâme ile Ibn Ömer arasında Uç şeyh bulunmaktadır: Bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1278
lafzı ile nakledilir. Tirmizî'nin rivayetinde ise Eyyûb b. Husayn yerine Muhammed b. Husayn bulunmakladır. Bk. Tirmizî, Salât, 192, H.no:419 (Tirmİzî hadisin Abdullah b. Amr ve Hafsa annemizden de nakledildiğini, İbn Ömer rivayetinin garib olduğunu belirtir. Tirmizî'nin»İstisnadan sonraki lafzı (>^ J£~j) şeklindedir.
Ahmed Muhammed Şâkir, her ne kadar Kudâme'nin şeyhinin isminde ihtilâf etseler de Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin isnadlarmın muttasıl ve sahih olduğunu ifade eder. Şeyhinin ismini Muhammed b. Husayn olarak tercih eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/465; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/255-257; Ayrıca 195/1065 ve 198/1068. hadise bk.
Hadisin senedinde yer alan Müslim el-Habbât, Müslim b. Ebû Müslim el-Habbât el-Mekkî'dir. Tabiînden sika biridir. Bk. Buhârî, et-Târîhu'I-kebtr, VIII/260. Habbât, Hayyât ve Hannât olarak da telaffuz edilmiştir.
Hz. Ali'den (RaUtyaltahü anhl merfû olarak şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/71, H.no:3638.
Hadisin konumuzla ilgili kısmı haricindeki ticaret/alışveriş ve nikâh İle İlgili bölümleri kütübü sittede nakledilir. Ticaret/alışveriş ile ilgili kısmı için bk. 167/5191. hadis ve devamındaki rivayetler. Nikâh ile ilgili bölümü için bk. 34/6073. hadis.
3008[19] Bu yasaklann nedeni; dışardan gelenin piyasa fiyatlarını öğrenmeden ucuza satması veya şehirlinin yüksek fiyata satıp piyasayı gereksiz yere yükseltmesi şeklindeki olumsuzlukların önüne geçmektir. Rasûlullah piyasalara yapılan sun'î müdahalelerin tehlikeli olacağına dikkat çekmiştir.
3009[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/105-106.
3010[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/219, H.no:17850; Benzer rivayet için bk. IV/219-220, H.no: 17851; Nesâî, Mevâkît, 11, H.no:516;
Ayrıca bk.202-203/1072-1073. hadisler.
3011[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/106.
3012[23] Sened:
Sahih: Mûsned, 1/18, H.no:l 10; Benzer rivayetler için bk. I/20-2İ. H.no:130; 1/39, H.no:270-271; 1/50, H.no:355; 1/51, H.no:364; 1/19, H.no:l 18:
(Bu rivayetin İsnadı zayıftır. Amr b. Şuayb sika biridir. Fakat babasının dedesi Abdullah b. Amr'a yetişmemiştir. O sadece babası Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr'dan nakletnıiştir. Babası da kendi babasından (dedesinden).nakleder. Hadisin metni sahihtir. Diğer rivayetler bunu kuvvetlendirmektedir.) 1/18, H.no:l 11 (Bu rivayet Halifelik ve Emirlik bölümünde 185/11074. hadiste zikredilecektir.
Buhâri. Mevâkît, 30; Müslim, Müsâfirûn, 286; Ebâ Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1276; Timizi Salât, 20, H.no:J83 (Hadis, Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Ukbe b. Âmir, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Semiira b. Cündeb/Cündüb, Abdullah b. Amr, Muâz İbn Afra, Sunâbihî -mürsel olarak-, Seleme b. el-Ekva', Zeyd b. Sabit, Âişe, Ka'b b. Mürre, Ebû Ümâme, Amr b. Abese, Ya'lâ b. Ümeyye ve Muâviye'den de nakiller vardır. İbn Abbas'ın tbn Ömer'den naklettiği bu rivayet ise "hasen-sahih"tir); Nesâî, Mevâkît, 32, H.no:560; îbn Mâce, ikâme, 147, H.no:1250; Dârim/, Salât, J42,H.no:1440;Beyhakî,«-5Moc«i(7-AHÖ/-4,11/451-452.
Katâde'nin EbuM-Âliye'den işittikleri hadisler için bk. 368/676. hadisin tahrici.
Ayrıca bk. 190/1060. hadis.
3013[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/106-107.
3014[25] Sened:
Sahih: Müsned, î/129, H.no:İ073; Benzer rivayetler için bk. 1/130, H.no:1076; 1/141, H.no:1193; 1/80-81, H.no:610; Ebâ Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1274; Nesâî, Mevâkît, 36, H.no:571; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/485, H.no:1552; Tayâlisî, s.17, H.no:l08; Ibnü'l-Cârûd, s.80, H.no:281; İbn Huzeyme, 11/265, H.no:l284-1285; Ebû Ya'lâ, 1/329, H.no:411; İbn Hıbbân, IV/414,429, H.no:1547,1562; Makdisî, Muhtara, 11/381-382, H.no:763-764.
Bu konuda Hz. Ali'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:

Hz. Peygamber (Satiaiiahu aleyhi ve settem) şöyle dedi: "Güneşin yükselme (parlak, göz alıcı)[3015][26] vaktinde kılmanız dışında ikindi namazından sonra namaz kılmayın!"

NOT: Bu rivayetteki istisnanın delâleti ile bazı âlimler ikindi namazından sonra gUneş parlakken başka namaz kılınabilir şeklinde bir anlayışa ulaştılar. Diğer âlimlere göre ise ikindiden sonra namaz kılınmasının yasaklanması şeklindeki mutlakın delâleti daha kuvvetlidir. Buradaki istisna kaza namazı gibi farklı namazlar için geçerli olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[3016][27]

189/1059- Hz. Muâviye (Radıyaitahü anh) anlattı:[3017][28]

Siz bir namaz kılıyorsunuz, biz Rasûlullah'ın (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) zamanında bulunduk, bu namazı kıldığını görmedik, o ikisinin kılınmasını yasakladı, yani ikindiden sonra iki rekat kılınmasını.[3018][29]

190/1060- Rabîa b. Derrâc'dan:[3019][30]

Hz. Ali (RadıyaiiaM anh) Mekke yolunda ikindi namazından sonra iki rekat kıldı. Hz. Ömer (Rad,yai!ahü anh) bu durumu görünce ona sinirlendi, sonra şöyle dedi:

'Vallahi gerçekten[3020][31] sen de biliyorsun ki Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve seiiem)bu namazın kılınmasını yasakladı.'[3021][32]

191/1061- Zeyd b. HMid (Radıyaiiahü anh) anlattı:[3022][33]

Müsned, 1/124, H.no:1012; I/İ44, H.'no:İ225-1226; 1/143, H.no:!2I6; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1275; İbn Hacer eserinin bir yerinde İsnadının hasen, bîr başka yerde ise sahih olduğunu söyler. Bk.Fethu'l-Bârî, 11/63.
İkindiden sonra namaz ile ilgili bk.189/1059. hadis.

3015[26] Bu ziyade için bk. Nesâî, Mevâkît, 36, H.no:571.

3016[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/107-108.

3017[28] Sened:
Sahih: Müsned, IV/99, H.no:16850; Benzer rivayet için bk. IV/99-100, H.no:16854; Hadisin sebebi vürûdu ile ilgili rivayet 961/1831 {Müsned, VI/183-İ84, H.no:25382).hadiste zikredilecektir. VI/311, H.no:26530;
MOtned, VI/303. H.no:26465-26467 (hasen); İbn Ebî Şeybe, 11/133, H.no:7346; Buhârî, Mevâkît, 31; Fezâil, 28; Ebû Ya'lâ, XIII/346, H.no:7360;Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/333, H.no:766 (Bu iki kaynakta Muâviye'nin bîr hutbesinde söylediği ifade edilir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/452-453.
Hz. Ömer'den (Radıyaltahümhâ) şahidi için bk. 185/11074.hadis. Hz. Ömer'in Zeyd b. Hâlid el-CUhenî'ye ve Hz. Ali'ye engel olması ile İlgili rivayet İçin sonraki 190/1060 ve 191/1061. hadislere bk.
Hz. Aişe'den (Radtyallahü anhâ) şâhidİ:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/174,H.no:3899.
İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhümâ) şahidi:
Nesâî, es-SünenU'l-kübrâ, 1/154, H.no:369.
Mazerete binâen kılamadığı öğle namazının son İki rekatını İkindiden sonra kıldığına dair rivayetler:
a-İbn Abbas'in (Radtyatlahüanhiimâ) rivayeti:
Bk. Tirmizî, Salât, 21, H.no:184 (Bu konuda Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Meymûne ve Ebû Musa'dan da nakiller vardır. İbn Abbas rivayeti ise hasendir); İbn Htbbân, IV/442, H.no:1575; Makdisî, Muhtara, X/267-269, H.no:277-279.
b-Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'den (Radtyatlahü anhiimâ):
Buhârt, Sehv, 8; Meğazî, 70; Müslim, MüsâfirÛn, 297; Ebû Dâvûd, Tatavvu", 9, H.no:1273; Dârimi, Salât, 143, H.no:1443; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/457; Abdürrezzâk, 11/430, H.no:3969 (Hz. Aişe ve Ümmü (Radıyallahü anhiimâ) Seleme'nin bu namaza cavaz verdiklerini rivayet eder).
c-Ümmü Seleme'nin (Radıyallahü anhâ) rivayeti:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. XXIII/389, H.no:929; Abdürrezzâk, 11/431, H.no:3970-3971Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/457.
d-Hz. Âişe' nİn (Radtyallahü anlıâ) rivayeti
VI/125-126, H.no:24826; VI/188, H.no:25423; Konu ile ilgili olarak bk. 192/1062. hadis.
*Ruhsat verdiğine dair rivayetler de vardır:
İbn Ömer'den (Radtyallahü anhiimâ) nakledilen rivayet:
Ff)H flövflrf, Tatavvu', 11, H.no:1284.
Hz. ÂİŞe'den (Radtyallahü anhâ) nakledilen rivayette ümmetine ağır gelmesin düşüncesi İle evde kıldığı İfade edilmektedir:
n, Mevâkît, 33; MOs/im, Müsâfirûn, 295; /sft&t b. Râhûye, IH/697, H.no:1298; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/154, H.no:366. Ayrıca bk. 194/1064. hadis.
Müsned, VI/109, H.no:24664; VI/176, H.no:25313; VI/113, H.no:24704; VI/200, H.no:2551; M1 Z)âvdd,Tatavvu', 10, H.no:1279; İbn Ebî Şeybe, 11/133, H.no:7345, 7349; Dârimi, Salât, 143, H.no:1441-1442; Taberânî, el-Mıı'cemü'l-evsat, VIII/26, H.no:7853; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/154, H.no:367.
Amr b. Abese'den (Radtyaltahü anh) nakledilen rivayette Amr b. Abese'nin talebesi Abdurrahman (b. el-Beylemânî'nin) İkindiden sonra iki rekat namaz kıldığı belirtilmektedir. Bk. Müsned, IV/U1, H.no: 16955 (hasen).

3018[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/108-110.

3019[30] Sened:
Sahih: Müsned, 1/17, H.no:101; Benzer rivayet için bk. 1/17, H.no:106 (inkıta sebebiyle zayıf); İbn Huzeyme, 11/261, H.no:1277; Abd b. Humeyd, s.442, H.no:1531; Humeydî, 1/141, H.no:295; Bennâ hadisin Tahâvî tarafından da nakledildiğini, isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Büiûğu'i-emânî, 11/293.
Hadisin zahiri muttasıl görünse de İsnadı munkatıdır. Zührî 50-58 yılları arasında doğdu. Rabîa b. Derrac el-CUmahî Mekke'nin fethinde Müslüman oldu. Hz. Ömer zamanına kadar yaşadı. Cemel vak'asında vefat ettiği de İfade edilir. Hadisin isnadının munkatı olması sebebiyle zayıf sayılsa da bir önceki rivayet ile sahih H ğayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca bk. 187/1057. hadis.

3020[31] edatı sonraki kelâmın gerçek olduğunu belirtmek için gelir. Bk. Râzî, Muhtârus-Sthâh, 27.

3021[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/110.

3022[33] Sened:

Hz. Ömer (Radıyaiiahu anh) halifeliği döneminde bu kişiyi ikindiden sonra iki rekat kılarken gördü, üzerine yürüdü ve kamçısıyla ona vurdu, (ancak) o namazına olduğu gibi devam etti. Zeyd namazı bitirince şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emiri! Rasûlullah'ı (Saiiaiiahüaleyhi ve seiiem) bu iki rekatı kılarken gördükten sonra vallahi onu bırakmam.' (Bunu üzerine) Hz. Ömer onun yanına oturdu ve;
'Ey Zeyd b. Hâlid! İnsanların onu ta geceye kadar namaz kılmaya basamak yapmalarından çekinmeseydim o iki (rekat namaz) için vurmazdım' dedi.3023[34]

192/1062- Kabîsa b. Züeyb anlattı:3024[35]
Hz. Âişe (Radtyallahil anhâ)7tibeyr ailesine RaSÛlullah'm (Sallallahu aleyhi ve sellem) ikindi namazından sonra hanesinde (odasında) iki rekat namaz kıldığını bildirdi ki onlar da bu namazı kılıyorlardı.
Kabîsa'mn naklettiğine Zeyd b. Sabit (Radıyaiiahü anh):
"Allah Aişe'yi affetsin, biz Rasûlullah'ı ondan daha iyi biliriz. Bunun sebebi şuydu: Bedevilerden bazı kişiler öğle vaktinde3025[36] Rasûlullah1 a geldiler, yanında oturdular. Onlar soru soruyorlar, Rasûlullah onlara fetva veriyordu. Rasûlullah öğle namazını kıldı, ancak (sonraki) iki rekatı kılmadı. Sonra tekrar oturup fetva vermeye devam etti, tâ ki (ikindi oluncaya kadar,) ikindi namazını kılıp evine döndü" dedikten sonra ekledi:
'Rasûlullah öğleden sonra namaz (sünnet) kılmamıştı, o iki rekatı ikindiden sonra kıldı. Allah Âişe'yi affetsin, biz RasÛlullah'ı Âişe'den daha iyi biliriz, Rasûlullah ikindiden sonra namaz kılınmasını yasakladı.'
NOT: Sahabe bazı rivayetleri duyduğunda eğer yanlış anlama ya da eksiklik varsa onu düzeltirdi. Hz. Âişe'nin düzeltileri (istidrâki) meşhurdur.3026[37] Burada da Zeyd b. Sabit Hz. Âişe'nin muttali olmadığı bir olayı haber vererek hadisin doğru anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Sahabenin metin tenkidi sonraki âlimlere de intikal etti, hadis şerhlerinde ve fıkıh metinlerinde bununla ilgili zengin bir birikim görülür. Dünyada hiçbir peygamber ya da liderin sözleri böylesine bir titizlikle korunmamış ve ilmî tenkidlerle tashih edilmemiştir. Çünkü İslâm son dindir, Kitab ve Sünnet boyutuyla korunması gerekir.3027[38]

193/1063- Ata b. Sâib anlattı:3028[39]
Ben, Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî ile otururken Hz. Ömer'in hü anhum) oğullanndan iki genç içeri girdi ve iki rekat namaz kıldılar. (Bunun üzerine) Abdullah onlara haber gönderip yanına çağırdı ve:
'Kıldığınız bu namaz nedir? Hâlbuki babanız (mekruh vakitteki) bu namazı yasaklamıştı' dedi, onlar

---

Hasen: Afitonerf. IV/115, H.no:16973; Benzer rivayetler için bk. VI/125-126, H.no;24826; VI/183-184, H.no:25382; VI/303, H.no:26465-26467 (hasen); VI/311, H.no:26530; VI/I88, H.no:25423; Vl/200, H.no:25515; VV176, H.no:25313; VI/109, H.no:24664; Vl/113, H.no:24704; Vl/169, H.no:25235; VI/I26, H.no:14826; Vl/299-300, H.no:26439; IV/111, H.no:16955 (hasen); VI/50, H.no;24117; Abdürrezzâk, 11/431, H.no:3972; Taberânî, e/-Mu'cemü'l-kebîr, V/228, H.no:5166-5167.
Heysemî hadisi Taberânî'ye de nİsbet ederek hasen olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 11/223; Bennâ Bulûğu 'l-emûnî, 11/293.
İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhiimâ) şahidi:
Dârimi, Mukaddime, 39, H.no:440; Nesât, Mevâkît, 35, H.no:567
Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ): Müsned, VI/293, H.no:26395; VI/304, H.no: 26477; VI/125-126, H.no:24826; VI/310. H.no:26524.
3023[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/110-111.
3024[35] Sened:
Sahih: Müsned, V/185, H.no:21504-21505; Bennâ hadisi Taberânî'ye de nisbet ederek senedinde âlimlerin zayıf saydıktan İbn Lehîa'nın bulunduğunu ifade eder. Bk. Bulûğu'I-emâni, 11/294. îbn Lehîa ile ilgili bilgi İçin 22/64. hadisin tahricine bk.
3025[36] lbnü'1-Esîr, Nthâye, V/246.
3026[37] örnek olarak bk. Zerkeşî, Bedrüddin, el-İcâbe li îrâdi mestedrakethü Âişe ale's-sahâbe, Thk. Saîd el-Afğânî, el-Mektebü'l-İslâmî, 1390/1970.
3027[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/111-112.
3028[39] Sened:
Sahih: Müsned, V/272, H.no:22237; Benzer rivayetler için bk. VI/241, H.no:25922; VI/159, H.no:25138; VI/134, H.no:24908; Vl/96, H.no:24526; Senedinde müphemlik var. Bir önceki 192/1062. hadisle karşılaştırınız.
Hz. Aişe'den (Radıyallahil anhâ) şahidi:
VI/96, H.no:24526
VI/134, H.no:24908
VI/159, H.no:25138
VI/145, H.no:25006
VI/241, H.no:25922; VI/133, H.no:24704; VI/134, H.no:24908; VI/169, H.no:25235; VI/253, H.no:26030; Buhârt, Mevâkît, 33; Müslim, Mesâcid, 298:
İV«flf, Salât, 36, H.no:572-576; £M Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no: 1279-1280; Dârimi, Salât, 143,H.no:1441-1442;
Ebû Musa'dan (Radıyallahüanh) şahidi: Ebû Mûsâ bizzat kendisi Hz. Peygamberi ikindi namazından sonra iki rekat kıldığını gördli. Bk. Müsned, IV/416, H.no:19620.

da:
'Hz. Âişe (Radiyaİlahü anhâ) bize RaSÛlullah'in (Sallaltahü aleyhi ve selient), hanesinde bu iki rekat namazı kıldığım nakletti' deyince Abdullah sustu ve ikisine bir şey demedi.3029[40]

194/1064- Hz. Aişe annemiz (Radtyaiiaha anhâ) dedi ki:3030[41]
Ömer burada hata etti, Hâlbuki Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) sadece güneşin doğma ve batma vakitleri olduğunda namaz kılmayı yasakladı.3031[42]

* Sabah Namazını Kıldıktan Sonra Namaz Kılmanın Hükmü

195/1065- Abdullah b. Ömer'in mevlâsı Yesar anlattı:3032[43]
Fecr doğduktan sonra namaz kılarken beni İbn Ömer (Radıyaiiahü anhumâ) gördü ve:
'Ey Yesar! Kaç rekat kıldın?' dedi, ben de:
'Bilmiyorum' deyince şöyle cevap verdi:
'Bilmiyorsun ha!3033[44] Biz bu namazı kılarken Rasûlullah (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) yanımıza çıkageldi ve şöyle buyurdu:
"Burada bulunanlar, bulunmayanlara şunu duyursun; sabahtan sonra ancak iki rekat namaz kılınır."'3034[45]

Açıklama

Sabah namazının farzını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar başka namaz kılınması konusunda ihtilaf edildi;
Müctehidterin büyük çoğunluğu kılınmaz görüşündedirler. Çünkü gelen rivayetlerde sabah namazının farzından sonra namaz kılanlara Rasûlullah'ın ve sahabenin tepkileri bulunmaktadır. Ancak sabah namazının sünneti kılınmamışsa farzından sonra kılınması konusunda ihtilaf vardır:
İbn Ömer, Ata, Tavus ve İbn Cüreyc'e göre İki rekat sünnetin kazası farzdan sonra hemen kılınabilir,

---

3029[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/112-113.
3030[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/124, H.no:24812; Benzer rivayet için bk. VI/255, H.no:26062; VI/200, H.no:25515; Müslim, Müsâflrûn, 295; Nesâİ, Mevâkît, 35, H.no:568 (ûü* y) '£ }&s ı#)
ziyadesiyle; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, H/453.
Bu hadiste Hz. Aişe'nin işaret ettiği Hz. Ömer'in yanılgısı olarak İfade edilen durum şudur:
Muhtar b. Fülfül: "Enes b. Mâlik'e İkindiden sonra kılınan nafile ibadetin hükmünü sordum. O şu cevabı verdi: 'Hz. Ömer ikindiden sonra namaz kılanların ellerine vuruyordu. Bİz ise Hz. Peygamber döneminde güneş battıktan sonra akşam namazından önce namaz kılıyorduk.' Peki Rasûlullah o İki rekatı kılıyor muydu? diye sorduğumda: 'Bizim bu iki rekatı kıldığımızı görür, ne emreder ne de yasaklardı' cevabını verdi" demiştir. Bk. Müslim, Müsâfirûn, 302.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) nakledilen bir başka rivayet:
Şurayh: "Hz. Âişe'ye ikindiden sonraki namazın hükmünü sordum da o şu cevabı verdi: 'İkindiden sonra namaz kıl. Rasûlullah (Satlaltahü aleyhi ve seller») kavmin Yemenlilere güneş doğarken namaz kılmayı yasakladı' der. Bk. Müsned, VI/145, H.no:25006.
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 198/1068. hadise bk.
Ayrıca 202/1072. hadise bk.
3031[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/113-114.
3032[43] sened:
Hasen: Müsned, Ü/104, H.no:58U; Ebû DâvÛd, Tatavvu', 10, H.no:1278; Tirmizî, Salât, 192, H.no:419 (Abdullah b. Amr ve Hafsa annemizden (Radıyallahü anhüm) de bu konuda hadis nakledilir. İbn Ömer hadîsi İse gariptir); İbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:235 (Hadisin sadece baş tarafını nakleder); Tarsûsî, Müsnedü Abdullah b. Ömer, s.29, H.no:30; Ebû Ya'lâ, IX/460-461, H.no:5608; Dârekutnî, 1/419; İbn Hazm, Muhatta, 111/34; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, H/465: Kudâme b. Musa'nın hocası hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazı lan Eyyûb b. Husayn, bazıları ise Muhammed b. Husayn olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd, Eyyûb'u, Tirmizî, ve İbn Mâce Muhammed ismini senedinde kullanır. Dârekutnî ve Beyhakî her iki kanaldan da nakleder. Sahih olan rivayetin Eyyûb b. Husayn kanalı ile nakledilen rivayet olduğunu İfade eder.
Ahmed Muhammed Şâkir isnadının sahih olduğunu söyler. Müsned, 11/23, H.no: 4756'nın senedinde müphem bir râvi bulunduğu için hadisinin isnadının zayıf olduğunu ifade eder. Buradaki sened ise bu müphem râviyi açıklamaktadır. İbn Ömer h.74/693'te, Kudâme b. MÛsâ b. Ömer b. Kudâme b. Maz'ûn ise h.l53/770'te vefat etti.
Hafsa (Radıyallahii anhâ) annemizden şahidi:
Bk. Müslim, Müsâfirûn, 88-89; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/465.
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Dârekutnî, 1/419; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/465 (Senedinde kendisi delil getirilmeyen bir râvi bulunmaktadır). Beyhakî Saîd b. Müseyyib'den mürsel olarak bir rivayete yer verir, bu rivayetin Ebû Hüreyre (Radtyallahü anh) aracılığı İle mevsûl olarak nakledildiğini, bu mevsûl naklin ise sahih olmadığını belirtir. Bk. age., 11/465-466.
Ayrıca 185/1055. hadise bk.
3033[44] Ya da 'Bilemez ol!' şeklindedir. Bk. İbn Hacer, Feihu't-Bârt, III/239.
3034[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/114-115.

başka nafile kılınmaz. Delilleri; Sabah namazının farzından sonra namaz kılan bir kişiyi Rasûlullah görünce; 'Sabah namazı iki rekattır' buyurdu. O kişi, sabah namazının önceden kılmadığı sünnetini kıldığını haber verince peygamberimiz sükût etti, şeklindeki rivayettir.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre güneş doğmadan kılınabilir, ancak sonra kılınması efdaldir.
Hanefî ve Mâlikî müctehidlerine göre güneş biraz yükseldiğinde (yaklaşık iki mızrak boyu) kılınabilir ve bu da o gün zeval vaktine kadar sürer, zevalden sonra kılınmaz.[3035[46]]

196/1066- Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye babasının şu sözünü nakletti:[3036[47]]
Ya'lâ'yı (Radtyatiaha aıh) güneş doğmadan Önce namaz kıldığını gördüm. Ona bir kişi dedi kî (ya da denildi ki):
'Sen Rasûlullah'ın ashabından birisin, hâlbuki güneş doğmadan önce namaz kılıyorsun.' Ya'lâ;
'Ben RaSÛlullah'in (Sallaltaha aleyhi ve sellem)\
"Güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar" dediğini işittim' dedi ve ekledi:
'Senin Allah'ın emrine uyarken güneşin doğması, (itaati) bıraktığın hâlde doğmasından daha hayırlıdır.'[3037[48]]

Açıklama

Bu konudaki hadislerden anlaşıldığına göre, güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra ve güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra nafile namaz kılmak mekruhtur. Müctehidlerin çoğunluğu bu görüştedir. Söz konusu ihtilaflar:
1- Bu vakitlerde namaz kılmak mubahtır, zikredilen hadisler mensuhtur; bu görüş Dâvud ez- Zahiri ve İbn Hazm gibi Zahirî âlimlere aittir.
2- Bu vakitlerde bir sebepten dolayı namaz kılmak caizdir. Zira Rasûluliah (Sallatiahü aleyhi ve sellem) ikindi namazını kıldıktan sonra öğle namazının kılmadığı son iki rekatının kazasını kıldı; bu îmam Şafiî'nin görüşüdür.
3- İ. Ahmed b. HanbeFden bu konuda iki görüş nakledilir.
4- Bu vakitlerde namaz kılmayı yasaklayan hadislerle amel etmek ve Rasûlullah-ın kıldığı namazı da kendisine ait bir hüküm olduğu şeklinde anlamak daha doğrudur. Bu görüş İmam Ebû Hanîfe ve Mâlikîlere aittir.[3038[49]]

[3035[46]] İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/75; İbn Kudâtne, Muğnî, 1/757; Hattabî, Meâlimü's-Sünen, 11/78; Ayrıca bk. Müsned Trc. 196/1066. hadisin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/115-116.
[3036[47]] Sened:
Hasen: Müsned, IV/223, H.no:17883; Hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye ve babası Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye meçhuldür. Heysemî râvilerinden Huyey b. Ya'lâ'nın tanınmadığına İşaret eder. Bk. Mecma', ü/226. Bennâ ise hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'İ-emânî, 11/296.
Ya'lâ b. Ümeyye b. Ebû Ubeyde b. Hemmâm b. Haris et-Temîmî (Ebû Safvân el-Hanzalî) (Radıyallahu anh)t annesine nisbetle İbn Münye diye de tanınan Mekke fethinde Müslüman olan, Huneyn, Tâİf ve Tebük'te savaşan bir sahâbîdir. Hz. Ömer Yemen'in bazı bölgelerine kendisini vali olarak atamıştır. Hz. Osman ise kendisini San'â'da görevlendirmiştir. Kendisinden hadis nakledenler İkrime ve Mücâhid'in dışında oğlu Safvân vd. râvilerdir. Bk. Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, VIII/414, Trc.no:3535; İbnü'l-Esîrel-Cezerî, Üsdtl'l-ğâbe, V/486-487, Trc.no:5647.
Kendisinden nakledenler arasında oğlu Safvân'ı görüyoruz. Müsned'de Ya'lâ b. Ümeyye'den nakleden râvilerİ tek tek İncelediğimizde bu hadisteki senedin "Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye, babası Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye'den o da babası Ya'lâ b. Ümeyye'den" dışında benzer bir sened bulunmamaktadır. Müsned'İn bir sonraki (17884. hadisin) senedi "Muhammed b. Huyey, Safvân b. Ya'lâ'dan o da babası Ya'lâ b. Ümeyye'den" seklindedir. Meselâ Beyhakî'nin bir senedi de şöyledir: Bk. es-Sünenü'l-kübrâ,XVrS34.
Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye, babası ve dedesi aracılığı ile hadis naklettiği ve İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikredildiği belirtilmektedir. Bk. İbn Hacer, Ta'cîlü'l-menfaa, s.263, Trc.no:935. Kendisi de Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye'den hadis almıştır. Bk. Buhârî, et-Târihu'l-tebîr, 1/70, Trc.no:170; İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Cerhu ve't-ta'dîU VII/239, Trc.no:1312; Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye'den bahseden rical kitapları İse Safvân'ın talebeleri arasında kardeşinin oğlu Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye'yi sayarlar. Bk. Mizzî, Tehvbü'l-Kemâl, Xül/218, Trc.no:2895; İbn Hacer, Tehvbü't-Tehzîb, ÎV/379, Trc.no:758.
Mechûl sayılan Huyey b. Ya'lâ hakkında Buhârî sükût etmiş, cerh ve ta'dilde bulunmamıştır. Bk. et-Târîhu'l'kebîr, ÜI/74, Trc.no:265; İbn Hacer ve Hüseynî ise "fîhi nazar/tamşmair biri olarak tanıtır. Bk. Ta'âlü'l-menfaa, s.110, Trc.no:247; el-İkmâl, s. 114, Trc. no: 203. Buhâtf nin cerh etmemesi hadisin en azından hasen seviyesinde olduğunu gösterir.
Ayrıca Ebû Abdullah es-Sunâbihfden şahidi için bk. İbn Mâce, İkâme, 148, H.no: 1253.
[3037[48]] Yani, güneş doğmadan önce namaza başlaman, sonra da İbadet yaparken güneşin doğması senin namazı bıraktığın hâlde doğmasından daha hayırlıdır. Bk. Bennâ, age. 11/297.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/116-117.
[3038[49]] İ. Muhammed, Asi, 1/152, 155-156; Şafiî, Omm, 1/93,172-174; Sehnûn, Müdevvene, 1/56; İbn Hazm, Muhallâ, IH/114,200; Raffî, Fethu'l-Aziz Şerhu'l-Veciz (Mecmu1 ile birlikte), III/102-İ05; İbn Kudâme, age., 1/753-755; Desûkî, Haşiye, 1/187.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/117.

* Güneş Doğarken, Batarken Ve Tam Tepedeyken Namaz Kılmak Yasaktır

197/1067- Ebû Ümâme'den (Radtvaiiaha anh):3039[50]
RaSÛlUİiah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Güneş doğarken namaz kılmayın, zira o (sanki) şeytanın iki boynuzu arasında doğar ve (güneşe tapan) her kafir3040[51] bu durumda ona secde eder.
Güneş batarken de namaz kılmayın, zira o (sanki) şeytanın İki boynuzu arasında batar ve (güneşe tapan) her kafir bu durumda ona secde eder.
(Ayrıca) gün ortasında (güneş tam tepedeyken) namaz kılmayın, çünkü o, cehennemin kaynatıldığı (tesirinin arttığı) bir vakittir."3041[52]

198/1068- İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ):3042[53]
RaSÛlUİiah (Sallallaltü aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Namaz kılmanızı güneşin doğduğu ya da battığı vakte bırakmayın (yani bu vakitte kılmayın)! Zira o, (sanki) şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Güneşin bir bölümü doğarken tümü doğmadıkça3043[54] namaz kılmayın! Güneşin bir bölümü batarken de tümü batmadıkça namaz kılmayın!"3044[55]

199/1069- Semüra b. Cündüb'den (Radiyallahu anh):3045[56]

3039[50] Sened:
Sahih: Müsned, V/260, H.no:22146; Müslim, Müsâfirûn, 294; Nesâî, Mevâkît, 35, 40, H.no:570, 582; îbn Mâce, İkâme, 148, H.no:İ251. Ebû Ümâme de hadisi Amr b. Abese'den (Radıyaitahü anhiimâ) almıştır. 178/1048. hadise bk.
A-Üç vakitte (güneş doğarken, tepe noktasında İken ve batarken) namazın kılınamayacağını bildiren diğer hadisler:
a-Ebû Ümâme'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet İçin bk. (Yukarıdaki hadis.)
b-Amr b. Abese'den (Radtyailahü anh) nakledilen rivayet için bk. Müsned, IV/111-112, H.no:l6955 (178/1048. hadis.)
c-Ka'b b. Mürre'den (RadıyaUahiianh) şahidi için 179/1049. hadise bk.
B-Güneş doğarken namazın yasaklanması İle ilgili rivayetler:
a-Ebû Beşîr el-Ensârî'den (RadıyaUahii anh) nakledilen hadis için bk. Müsned, V/216, H.no:21786.
b-Bilâl'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 201/1071. hadis.
C-Güneş doğarken ve batarken namazın yasaklanması ile ilgili rivayetler:
a-Semiira b. Cündüb'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet İçin bk. 199/1069. hadis.
b-İbn Ömer'den (RadıyaUahii anhümâ) nakledilen rivayet İçin bk. 198/1068. hadis.
c-Zeyd b. Sâbİt'ten (Radıyaltahü anh) nakledilen rivayet için bk. 200/1070. hadis.
d-Âişe'den (RadiyallahUanhâ) nakledilen rivayet için bk. 202/1072. hadis.
e-Ebû Zer'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 203/1073. hadis. (Mekke/Kabe hariç bırakılmıştır)
D-Sabah ve ikindi namazından sonra namaz kılınamayacağını bildiren rivayetler
a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 183/1053. hadis.
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 184/1054. hadis.
c-İbn Ömer'den (RadıyaUahii anhiimâ) nakledilen rivayet İçin bk. 185/1055. hadis.
d-Muâz İbnü'l-Afrâ'dan (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 186/1056. hadis.
e-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ) nakledilen rivayet İçin bk. 187/1057. hadis.
f-Câbir'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayette sabah ve ikindi namazından sonra tavaf da yapmadıkları bildirilmektedir: Bk. Müsned, III/393, H.no:15170; III/348, H.no: 14692; Mâlik, Salât, 514; Müslim, Müsâfirûn, 285; Nesâî, Mevâkît, 32, H.no:559 -560.
g-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Müsned, H/179, H.no:6681; 11/211, H.no:6970
h-Seleme b. Ekva'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
Bk.Müsned, IV/51, H.no:16487.
ı-Ebû HUreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
BkMüsned, 11/462, H.no:9915; 11/529, H.no:10790 (390/1260. hadisin şâhidlerine bk.).
Ayrıca 183/491 ve 324/10750. hadislere de bk.
3040[51] Lafız olarak 'her kafir' şeklindedir. Ancak buradaki mana bütün kafirleri kapsamadığı için (güneşe tapan) her kafir şeklinde terceme edildi. Çünkü metinde, bunu yapan herkesin kafir olduğu vurgulanmış, ancak bütün kafirlerin güneşe secde ettikleri şeklinde bir mana kastedilmemiştir.
3041[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/117-119.
3042[53] Sened:
Sahih: Müsned, 11/13, H.no:46l2; Benzer rivayetler için bk. 11/29, H.no:4694
lafızları ile; U/29, H.no:4695 (Mükerreri: 11/106, H.no:5837; 11/24, H.no:4771); 11/24, H.no:4772; n/33, H.no:4885; 11/29, H.no:4840:
11/36, H.no:4931; 11/86, H.no:5586; 11/63, H.no:5301 (Hocası Abdurrahman'm şeyhi İmam Mâlik kanalı ile nakleder); n/106, H.no:5834 (Mükerreri: 11/106, H.no:5835); Mâlik, Kur'ân, 45 (Urve'den mürsel olarak); 47; Buhârî, Mevâkît, 30; Bed'ü'1-halk, 11; Müslim, Müsafirûn, 290-291; Nesâî, Mevâkît, 33. 35, H.no:561-562,569.
Ayrıca bk. 185/1055. hadis.
Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
3043[54] Yani bir ya da iki mızrak boyu yükselmedikçe.
3044[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/119.
3045[56] Sened:
Sahih: Müsned, V/15, H.no:20045; Benzer rivayet için bk. V/20, H.no:20103:
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/298.
Ayrıca bk. 179/1049. hadis.

H. Peygamber (SaaaUahu aleyhi ve setiem) şöyle dedi: "Güneş doğarken ve batarken namaz kılmayın! Zira o, (sanki) şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve iki boynuzu arasından batar."[3046[57]]

200/1070- Zeyd b. Sabit anlattı (Radiyallahu anh):[3047[58]]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahs aleyhi ve seiiem) güneşin boynuzunun doğması ve boynuzunun batması sırasında namaz kılmayı yasakladı ve şöyle buyurdu: "(Sanki) güneş şeytanın iki boynuzu arasından[3048[59]] doğar."[3049[60]]

201/1071- Bilâl (b. Rabah) anlattı (Radıyaitahu anh):[3050[61]]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) ancak güneş doğarken namaz kılmayı yasakladı, zira o, (sanki) şeytanın iki boynuzu arasından doğar.
NOT: Hadislerde geçen güneşin şeytanın boynuzlan arasından doğması benzetmesi ile ilgili yorumlar için bk. Müsned Trc. 133/1003. hadis ve notu.[3051[62]]

202/1072- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[3052[63]]
Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) güneş doğarken iyice ortaya çıkıncaya kadar ve batarken de iyice kayboluncaya kadar namaz kılmayı yasakladı.[3053[64]]

* Mekke'de Mekruh Vakitlerin Olmaması İle İlgili Rivayetler

203/1073- Ebu.Zer (Radıyallahu anh):[3054[65]]
Bir gün Kabe'nin kapısının halkasından tuttu ve şöyle dedi: Rasûlullah'ın (Satiaiiahu aleyhi ve seitem) şöyle dediğini duydum: "İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılmak yasaktır. Ancak Mekke-de, ancak Mekke'de bu (hüküm) geçersizdir."[3055[66]]

Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
3046[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/119-120.
3047[58] Sened:
Sahih: Müsned, V/190, H.no:21554; Bennâ hadîsi Taberânî'ye nisbet eder ve isnadındaki râvilerin Buhârî ve Müslim'in ricali olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânl n/132.
Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
3048[59] Metindeki ek: ya da "'iki boynuzu arasından doğar" dedi.
3049[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/120.
3050[61] Sened:
Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23772; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. 7-emdnf, ü/132. Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
3051[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/120.
3052[63] Sened:
Sahih: Müsned, VI/74, H.no:24341; İbn Lehîa ile ilgili bilgi için 22/64. hadisin tahricine bk. Benzer rivayet için bk. VI/124, H.no:24812:
Hz. Âişe diyor ki: "Hz. Ömer yanılmıştır. Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve seüem) güneş doğduğu ve battığı zaman namaz kılmayı yasakladı." (194/1064. hadis.) Ayrıca bk. Müsned, VI/255, H.no:26062; Müslim, Müsâfirûn, 296; Nesâî, Mevâkît, 35, H.no:568; Hadisle ilgili olarak bk.191,193 ve 194/1061,1063 ve 1064. hadisler. Ayrıca 194/1064. hadise bk.
Hadisin diğer şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
3053[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/121.
3054[65] Sened:
Hasen: Müsned, V/165, H.no:21354; Senedinde Abdullah b. MUemmel b. Vehbullah el-Mahzûmî el-Âbidt (v.160/777) bulunmaktadır. Bu zat hakkında Yahya b. Main'den "sâlihu'I-hadÎs" ve "zayıf görüşleri nakledilir. İbn Sa'd ve İbn Nümeyr "sika", Ahmed b. Hanbef ise "münkeru'I-hadis" hükmünü verir. İbn Hıbbân İse sika râviler arasında zikrederek hata yaptığını İfade eder. Diğer râvileri ise sahih hadis ricâlİndendir. Bk. Heysemî, Mecma', n/228. İbrahim b. Tuhman tm râvîye mutâbaat eder. Bunun isnadı ise sağlamdır. Dolayısıyla hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir. Hamza Ahmed: "MUcâhid'in EbÛ Zer'den semâı doğru İse hadis sahihtir," der. Cübeyr b. Mut'ım'den (Radıyatlahü anh) şahidi de vardır.
"Ey Abdümenaf oğullan! Bu Beyt'i/Kabe'yİ tavaf eden ve yanında namaz kılan hiçbir kimseyi gece veya gündüz hangi saatte olursa olsun engellemeyin." Tirmizî, Hac, 42, H.no: 868 (Hadisin İbn Abbas ve Ebû Zer'den şahidi vardır. Cübeyr'in rivayeti İse hasen-sahihtir.); Ebû Dâvûd, Menâsik, 52, H.no:1894; Nesâî, Mevâkît, 42, H.no:583; İbn Mâce, İkâme, 149, H.no:1254; Dârimi, Menâsik, 79, H.no:1932;
Cübeyr b. Mut'ım'in rivayetine benzer rivayetler tbn Ömer ve îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüm) da Taberânî'nin eserlerinde nakledilir. Heysemî bu rivayetlerin zayıf olduğunu ifade eder. Bk. age., 11/228-229.
Hadisin diğer şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
3055[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/121-122.

d)- GEÇMİŞ NAMAZLARIN KAZASI

* Namazı Vaktinde Kılmayı Unutan Kişi Hatırladığında Kılar

Allah Teâlâ buyurdu:
"Şüphesiz ben, benden başka İlah olmayan Allah'ım, o hâlde sadece bana ibadet et ve beni hatırlaman için namaz kıl!" (Tahâ 20/14)
(Namazları vaktinde kılmak Allah 't hatırlamak ve unutmamak anlamına gelir. Namazları terk eden insan Allah'ı unutmuş ve gündeminden çıkarmış demektir. Ancak namazlarım kılan İnsan unutarak ya da uyuyarak namazı vaktinde kılamadığında hatırladığında namazı (kazasını) kılması gerekir. Aşağıdaki rivayetlerden anladığımız gibi Rasûlullah namaz kılma konusunu böyle anlamıştır.)3056[1]

204/1074- Enes b. Mâlik'ten (Radyaiiaha anh):3057[2]
RaSÛllllIah (Sat la 11 ah ü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim namazı vaktinde kılmayı unutur ya da uyur da geçirirse hatırladığında o namazı kılması (kaçırdığına) keffaret olur, (yani onun yerine geçer)."3058[3]

205/1075- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):3059[4]
Hz. Peygamber (Saitaiiaha akyhi ve seiiem) dedi ki:
"Sizden biri uyuduğu ya da unuttuğu için namazı (vaktinde) kıfa-mazsa hatırladığında onu kılsın! Şüphesiz izzet ve celâl sahibi Allah; 'Beni hatırlaman için namaz kıl! buyurur."3060[5]

206/1076- Semüra b. Cündüb'den (Radıyaiiahu anh):3061[6]

3056[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/124.
3057[2] Sened:
Sahih: Müsned, ni/100, H.no:11911; Benzer rivayetler için bk. Ilî/243, H.no:l3484; III/267, H.no:13756; III/269, H.no: 13782: III/282,H.no:139V; Hl/216, H.no:13195 III/44, H.no: 11334; Su/târf, Mevâkît, 37; Afüj/im, Mesâcid, 314-316; £fclî Dâvâd, Salât, 11, H.no:442; Tî/mirf, Salât, 17, H.no:178 (Semüra ve EbÛ Katâde'den şâhidt vardır. Enes hadisi ise "hasen-sahih"tir:
Hz. Ali'den şu rivayet nakledilin
Ebû Bekre'den nakledilen rivayet şöyledir:
f, Mevâkît, 52-53, H.no:61 İ-612; Ibn Mâce, Salât, 10, H.no:695, 696; ZMrimi, Salât, 26, H.no: 1232.
Hadisin şâhidleri:
a-EbÛ Hüreyre'dtn (Radıyathhü anh) şahidi için bk. 213/1083. hadis.
b-İmrân b. Husayn'dan (Radıyalhha anh) şahidi için bk,207/1077. hadis
c-Semüra b. CündUb'den fRadıyallahü anh) şahidi İçin bk. 206/1076. hadis.
d-Ebû Katâde el-Ensârî'den (RachyaiUthu mh) şahidi için bk. 208/1078.. hadis.
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 209-210/1079-1080. hadisler.
f-Amr b. Ümeyye'den{tf«<fy>û/toftHonfî>şâhİdİ İçin bk. 21 İ/1081, hadis.
g-tbn Abbas'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 212/1082. hadis.
h-Habeşistanlı Zû Mİhber/Mihmer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 215/1085. hadis.
i-Cübeyr b. Mufim'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 36, 38; Havf, 4; Ezan, 26.
i-Ebû Saîd el-Hudrfden (Radıyaüahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin £vj<w*ında nakledildiğini, senedindeki râvîlerin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', \I122.
j-Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Kebir'İnde nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika olduklarım belirtir. Bk. age., 1/322.
k-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzar tarafından nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 1/322.
I-Bilâl'den {Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'RÎn Kebir'İnde ve Bezzar'ın Müsned'İnde nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 1/322.
Heysemî, Ubâde, Abdullah b. Amr, Cündeb/Cündüb, Ebû Ümâme ve Meymûne bt. Sa'd'dan da şâhidlerine yer verir. Bk. age., 1/323-324.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet:
Bu rivayette Enes'in gece bekçiliği yaptığı kayıtlıdır. Fakat o da uyuyakaldığı için güneş doğduktan sonra güneş ışınlan ile uyanmışlardır. Rivayeti Bezzar nakletmektedir. Senedinde Utbe Ebû Amr bulunmaktadır. Heysemî hakkında bilgi veren birini bilmediğini belirterek diğer râvilerimn sahih hadis ricalinden olduklarım ifade eder. Bk. age., 1/322.
Ayrıca Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen bir diğer rivayet için bir sonraki 205/1075. hadise bk.
3058[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/124-125.
3059[4] Sened:
Sahih: Müsned, İİİ/184, H.no:12844; Buhâri, Mevâkît, 37; Müslim, Mesâcid, 314-316; Ebû Dâvâd, Salât, 11, H.no:442; Tirmizî, Salât, 17, H.no:178; Nesâî, Mevâkît, 52-53, H.no:6U-612; İbn Mâce, Salât, 10, H.no:695-696; Dârimi, Salât, 26, H.no:1232; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/İ82, H.no:6129; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/456.
Hadisin diğer rivayeti ve şâhİdlerİ için bir önceki 204/1074. hadisin tahricine bk.
3060[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/125.
3061[6] Sened:
Hasen: Müsned, V/22, H.no:20133-20134; Heysemî, senedinde İbnü'l-Medînî'nin ve birçok kimsenin zayıf kabul ettiği, İbn Adiy'in de sika saydığı ve "Münker bir

(Râvi dedi ki: Zannedersem bu rivayet merfûdur,3062[7] Rasûlullah aleyhi ve sellem) dedi kİ;)
"Kim namazı (vaktinde) kılmayı unutursa hatırladığında namazı kılsın ve3063[8] ertesi günkü namazı da vaktinde (kılsın)!"3064[9]

Açıklama

Bu hadisle ilgili farklı anlayışlar bulunmaktadır;
1- Hadisteki mânâ, geçen namazın hatırlandığında kılınması gerektiği, ama ertesi günü aynı vakitte vakit namazının kılınması şeklindedir. Çünkü Tahâvî (v.321/933) rivayetinde bu atıf, yani 'vav' (j) ziyâdesi bulunmamaktadır.3065[10] Ayrıca ulemâdan kimse geçen namazın iki kere kaza edilmesinin vücûbiyetini (gerekliliğini) söylememiştir.3066[11]
2- Namazı bilerek geçirene de kazası gerekir ki bu âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Zira hadiste geçen uyku ya da unutma kayıt için değil beyan içindir. Ancak İbn Hazm gibi bazı âlimler kaza olmaz, onun yerine hayır yapmayı ve nafile ibadeti çoğaltsın, dediler. İhtiyatlı olan görüş kaza edilmesidir.
3- Kazamn vakit namazından önce kılınması ya da geciktirmenin cevazında ihtilâf edildi;
İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf hemen kazası kılınmalı dediler, zira rivayetlerde Rasûlullah kazaları hemen kılmıştır ve sürekli böyle davranması vücûbuna delildir.
İ. Mâlik ve Şafiî gibi âlimler de geciktirmek caizdir, ancak hemen kılmak efdaldir dediler, zira Rasûlullah'ın hemen kılması, efdal olana işaret eder, vücûbiyete değil.
İ. Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki görüş nakledilir.
İhtiyatla davranıp hemen kılmak, hattâ vakit namazını bile eda etmeden kılmak en güzelidir, çünkü daha sonra unutulabilir. Doğrusunu Allah bilir.3067[12]

*** Güneş Doğuncaya Kadar Uyuyup Sabah Namazını Geçiren Kişi İle İlgili Hüküm**

207/1077- İmrân b. Husayn (Radıyaiiahü anh) anlattı:3068[13]
Resulullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) beraber yolculuktaydık ve gece sonunda (bir yerde) konakladık. (Ancak) uykudan uyanamadık, tâ ki bizi güneşin ısısı uyandırdı. Bizden (her) biri şaşkın bir hâlde suyuna doğru koştu, Rasûlullah onlara sakin olmalarını söyledi. Sonra oradan ayrıldık ve yürümeye devam ettik. Güneş (biraz) yükselince Rasûlullah abdest aldı ve Bilâl'e emretti, o da ezan okudu. Sonra Rasûlullah sabah namazından önce iki rekat kıldı ve kamet etti, (sabah) namazını kıldık.

---

hadisini görmedim" dediği Bişr b. Harb'İn bulunduğunu belirtir. Ayrıca Bezzâr ve Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-kebîr'inde de nakledilen bir başka rivayetin senedinde kezzab/yalanci olan Yusuf b. HâlÎd es-Semtî bulunmaktadır, Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-kebîr'ınde naklettiği bir başka rivayetin ise râvîleri sahih hadis ricâlindendirler. Bk. Mecma', 1/321-322. Ahmed b. Hanbel bu hadisi ikinci bir isnadla da zikreder ve "mislehü" kısaltması ile metnine işaret eder. Bu İsnadda da Bişr b. Harb'in varlığını görmekteyiz. Hadis bu iki senediyle zayıf sayılır. Ancak önceki iki rivayet bu hadisi kuvvetlendirir. Taberânî'nİn şu rivayeti de mütâbiidir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/235, H.no:6978. Hadisin şâhidleri için bk. 204/1074. hadis.
3062[7] Metinde bu rivayetle İlgili merfû olma şüphesi zikredilmiştir. Ancak bu şüphe, aynı sahâbîden aynı lafızla gelen Tahâvî ve Taberânî'deki merfû rivayetlerle izale olmuştur ve bu rivayet merfûdur, yani Rasûlullah'a senetle ulaşan bir hadistir. Bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr 1/465; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/235 H.no: 6978 (Rivayet sahihtir. Bk. Heysemî, Mecma ',1/322).
3063[8] Tahâvî rivayetinde bu atıf, yani 'vav' (j) ziyâdesi bulunmamaktadır. Bk. Tahâvî, age., 1/465.
3064[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/126.
3065[10] Tahâvî, age. 1/465.
3066[11] Nevevî, Şerhu Sahthi Müslim V/I87 ; Haltâbî, Meâlimü's-siinen 1/250-251; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no:207/1077.
3067[12] İ. Muhammed, Asi, 1/137; Şafiî, Ömm, 1/291; Jbn Hazm, Muhatla, 11/235; Mergınânî, Hidâye, 1/73; Nevevî, Mecmu', 111/70-71; İbn Kudâme, Muğnî, 1/643-644; Desûkî, Hafiye, 1/263-266; Bennâ, age., 11/302.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/126-127.
3068[13] Sened:
Sahih: Müsned, IV/441, H.no:19849-19850; Benzer rivayet için bk. IV/431, H.no:19758; Bıhârî, Teyemmüm, 6; Menâkıb, 25; Müslim, Mesâcid, 312; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:443; Nesâî, Taharet, 202, H.no:320; Dârimî, Vudû', 65, H.no:749; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/217. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından el-Mu'cemü'1-evsat'ta da nakledildiğini, senedinde zayıf olan Kesir b. Yahya'nın bulunduğunu söyler. Ayrıca Heysemî lafzı ile İmran'dan nakledilen rivayet İçin de şunları dile getirir: 'Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde nakletti. Senedinde Muhammed b. Mûsâ b. Ebû Nuaym bulunmaktadır. Bu râviyi îbn Mâin zayıf, Ebû Hatim ve İbn Hıbbân sıka sayarlar. Ahmed b. Sinan İse bu zâtın sika ve saduk biri olduğunu belirtir." Bk. Mecma', 1/322.
Ebû Katâde'den şahidi için bir sonraki hadise bk.
İmam Nevevî, İmrân ve Ebû Katâde hadislerinden sonra suntan söyler: "Hadisler, bu hâdiselerin bir yolculukta değil, iki ve daha fazla seferlerde gerçekleştiğini gösterir." Bk. Şerhu Sahihi Müslim, V/164.
İmrân b. Husayn'dan {RadıyaUahü anh) nakledilen uzun bir rivayet 792/10201. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhidleri için bk.204/1074. hadis.

Oradakiler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ertesi günü bu namazı kendi vaktinde (yeniden) iade edelim mi?' deyince şöyle buyurdu :
"Yüce Rabbiniz size faizi (karşılıksız fazlalığı) yasaklar da sizin (böyle yapmanızı) kabul eder mi?[3069[14]]"
§ Başka tarikle İmrân b. Husayn'dan (Radıyaitahu anh) gelen diğer rivayet: Hz Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) ile birlikte gece yolculuğu yaptık... (hadisin kalanını zikretti.)[3070[15]]

208/1078- Ebû Katâde'den (Radtyaiiahu anh):[3071[16]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte yolculukta beraberdik ve şöyle dedi:
"Eğer yarın suya ulaşamazsanız susuz kalırsınız."
İnsanların hızlıları/Öncüleri su aramak için ayrıldı, RasûÎullah'ın yanından ayrılmadım. Bineği Rasûlullah'ı hafifçe eğdi, Rasûlullah uyukluyordu. Ben (düşmesin diye) onu doğrulttum ve o doğruldu. Sonra tekrar eğildi, ben doğrulttum, o da doğruldu, sonra tekrar eğildi, hattâ neredeyse bineğinden düşecekti, ben tekrar doğrulttum ve uyandı, şöyle dedi:
"Kim bu kişi?" Ben:
'Ebû Katâde' dedim.
"(Benimle olan) yolculuğun[3072[17]] ne zamandan beri devam ediyor?"
'Geceden beri.'
"O'nun Peygamber'ini koruduğun gibi Allah da seni korusun!" dedi.
Sonra şöyle buyurdu:
"Dinlenmek için konaklasak herhalde (daha iyi olacak)."
Bir ağaç tarafına yöneldi, orada konakladı. Sonra bana dedi ki:
"Bak bakalım, (bizden gelen) birini görüyor musun?" Ben:
'tşte şu bir süvari, şu iki süvari...' diye saydım ve gelenler yedi kişiye ulaştı. Rasülullah;
"(Nöbetçi bırakarak) namazımızı koruyun!" dedi.
Biz uykuya (Öyle) dalmışız ki ancak güneşin ısısı bizi uyandırdı. Kalktık, RasÛlullah bineğine bindi ve yürüdü, biz de yürüdük az bir süre. Sonra bineğinden indi ve:
"Yanınızda su var mı?" deyince ben:
'Evet, içinde biraz su olan bir kap (abdest kırbası) var' dedim. Rasülullah şöyle buyurdu:
"Onu bana getir!"
Kabı kendisine getirince (topluluğa) dedi ki:
"O kaptan hafif abdest[3073[18]] alın, o kaptan alın![3074[19]]"
Topluluk ondan abdest aldı ve kapta az bir su kaldı, RasÛlullah:
"Ey Ebû Katâde! O kabı sakla/gözetle, ilerde ona ihtiyaç duyulacak" dedi. Sonra Bilâl ezan okudu, sabah namazından önce iki rekat faldılar, sonra da sabah namazını kıldılar ve RasÛlullah bineğine bindi, biz de bineklerimize bindik. Oradakiler birbirlerine:

3069[14] Yani kazasını kıldığınız namazı tekrar ertesi günü kendi vaktinde iade etmeyeceksiniz. Faizi size yasaklayan Allah kaza namazından sonra ikinci/karşılıksız bir namazla sizi sorumlu tutmaz. Bk. Bennâ, age., II/303.
3070[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/127-128.
3071[16] Sened:
Sahih: Müsned, V/298-299, H.no:22445-22447; Benzer rivayetler için bk. V/302, H.no:22474 ziyadesiyle; V/307, H.no:225I0; Şu rivayetler de hadisten gibi bazı kesitlerdir: V/303, H.no:22476; V/305, H.no:22498; V/305, H.no:22499; Buhâri, Mevâkît, 35; Müslim, Mesâcid, 311, 313; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:437, 441; Tirmizî, Salât, 16, H.no:177 (İbn Mes'ûd, Ebû Meryem, İmrân b. Husayn, Cübeyr b. Mut'ım, Ebû Cühayfe, Ebû Saîd, Amr b. Ümeyye ed-Damrî ve Necâşî'nin kardeşinin oğlu Zû Mihber/Mihmer'den de nakledilir. Ebû Katâde hadisi de hasen-sahihtir), Eşribe. 20, H.no:1894 kısmını nakleder. İbn Ebî Evfa'dan da nakil bulunduğunu ve rivayetin hasen-sahih olduğunu söyler); Nesâî, Salât, 53-54, H.no:613-615; İmame. 47, H.no:844; îbn Mâce, Eşribe, 26, H.no:3434; Dârimî, Eşribe, 28, H.no:2141; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/256; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/321.
Ebû Katâde'den nakleden iki râvî bulunmaktadır. BİrÎ, oğlu Abdullah b. Ebû Katâde'dir (v.95/713) ve sika biridir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no:2915; İbn Hacer, Takrib, Trc.no:3535. Diğeri, Abdullah b. Rabâh EbÛ Hâlid el-Ensârî'dir. Bu zât, Ubeydullah b. Ziyâd b. Ebû Süfyân Basra valiliği (h.55-67/675-686 veya 77/696) sırasında Ezrakîler tarafından öldürüldü. Bk. Zehebî, Kâ^if, Trc.no:2713; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:3307.
Hadisin tamamı Fezâil bölümünde Ebû Katâde'nin (Radıyallahü anh) tercüme-i hâlinde zikredilecektir.
3072[17] Başka rivayette; "Benimle olan yolculuğun......" şeklindedir. (Bk. Müslim, Mesacid, 311).
3073[18] Ahmed b. HanbelMn bu rivayetinde lafız olarak: "ondan mesh edin!" şeklindedir, ancak anlaşılması için Müslim rivâyetindekİ açıklayıcı cümleye uygun olarak suyu az kullanın anlamında "Hafif abdest alın!" şeklinde terceme edildi. (Bk. Müslim, Mesacid, 311)
3074[19] Bk. İbnü'l-Esîr, Nihâye, IV/329.

'Namazımızda kusurlu/ihmalkâr davrandık' deyince Rasölullah şöyle buyurdu:
"Ne diyorsunuz? Dünya ile İlgili konu ise sizi ilgilendirir, dininizle ilgili bir konu da beni." Biz:
'Namazımızda kusurlu/ihmalkâr davrandık' deyince Rasülullah:
"Uykudaki durum kusur sayılmaz, ancak uyanıkken olursa kusur sayılır. Durum böyle olduğunda o namazın (kazasını) kılın, ertesi günü de namazı vaktinde kılın!3075[20]" dedi. Sonra ekledi:
"Halkın görüşü nedir, tahmin edin!"
Orada bulunanlar:
'Sen dün, insanlar suyla beraberken eğer siz suya ulaşamazsanız susuz kalacaksınız' demiştin, (şu anda) insanlar suya muhtaç, (diye hatırlattılar.)
(Ebû Katâde) anlatmaya devam etti:
İnsanlar Peygamberlerini gözden kaybettikleri bir hâlde sabaha ulaştılar ve birbirlerine şöyle dediler:
'Rasülullah suyla beraber (herhalde).' Orada Ebû Bekir ve Ömer de vardı, onlar:
'Ey İnsanlar! Rasûlullah sizden önce o suyu kullanacak ve sizi geride bırakacak birisi değildir.'
(Oradakiler: Rasûlullah aranızda,)3076[21] eğer insanlar Ebû Bekir ile Ömer'e uyarlarsa doğruya ulaşırlar, dedi. Bunu üç kere tekrarladı.
Öğle sıcağı arttığında Rasûlullah onların yanına çıka geldi. Dediler ki:
'Ey Allah'ın RasÛlü! Boyunlar kopacak şekilde susuzluktan helak olduk.' Rasûlullah:
"Helak olmayacaksınız" dedi ve ekledi:
"Ey Ebû Katâde! Kabı getir!"
Ben kendisine kabı getirdim. Bana:
"Bana su kabını aç/çöz!3077[22]" dedi.
Kabı açıp, kendisine getirdim. Rasûlullah suyu dökmeye, insanlara su ikram etmeye başladı, insanlar bir anda hücum ettiler. Rasûlullah:
"Ey İnsanlar! Başkalarını3078[23] da düşünün! Hepiniz kabımdan bu suya ulaşacaksınız (korkmayın)" dedi.
Oradaki herkes sudan içti, sonunda ben ve Rasûlullah kaldık. Rasûlullah benim için suyu döktü ve:
"İç, Ey Ebû Katâde!" dedi. Ben de:
*Sen iç, Ey Allah'ın Rasûlü!' diye cevap verince şöyle buyurdu:
"Topluluğa su İkram eden en son (içer)."
Ben o sudan içtim. Benden sonra Rasûlullah içti. Onlar o gün üç yüz kişi oldukları hâlde kapta önceki su öylece duruyordu (eksilmemişti).
§(Râvi) Abdullah şöyle dedi: Ben hadisi büyük mescidde3079[24] naklederken beni îmrân b. Husayn dinledi ve şöyle dedi:
'Kim bu kişi?1 Ben de:
'Abdullah b. Rebâh el-Ensârî'yim' dedim. İmrân:
'Bu topluluk, hadislerini daha iyi bilir. Nasıl naklettiğine dikkat et! O gece orada bulunan yedi kişiden birisiydim.3080[25] Ben sözümü bitirince o şöyle dedi:
'Benden başka birinin bu hadisi ezberlediğini zannetmiyordum.'
§Ebû Katâde'den başka yolla gelen rivayette de benzeri nakledildi, ziyade olarak:
RasÛlullah yolculukta gece istirahat edeceğinde sağ kolunu3081[26] yastık yapardı (ve uyurdu), sabah(a

3075[20] Bu hadisteki hüküm kaza namazını iki kere kılmak değildir ve bu mânâ diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bk. Müsned Trc. H. no. 207/1077.
3076[21] Bu ziyâde için bk. tbnü'l-Ca'd, Müsned, 1/450; Ebû Avâne, Müsned, 111/52.
3077[22] Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/188.
3078[23] Nevevî, age., V/188.
3079[24] Burada Arap dili açısından mevsufun sıfata izafeti söz konusudur. KÛfe ekolünden olan dilcilere göre bu caizdir. Ama Basra ekolü bunu caiz görmemekte ve takdir yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Burada cümle onlara göre manasındadır. {Nevevî, age., V/188); Büyük Mescid şeklinde terceme edilmesinin sebebi iki aynı rivayette lafzı olarak geçmektedir. (Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 511; Nesâî, Ezan, 28)
3080[25] Müslim'deki ziyade:
Ben îmran'a : 'O hâlde sen hadisi daha iyi bilirsin' deyince bana:
"Sen kimlerdensin?' dedi. Ben:
'Ensardamm' İmran:
'Nakledebilirsin. Zira siz hadisinizi daha iyi bilirsiniz' dedi. Ben de hadisi naklettim. O zaman İmran:
'Ben o gece hazır bulundum. Benîm gibi bu hadisi ezberleyen olacağını hiç düşünmemiştim', dedi. (Bk. Müslim, Mesacid, 311)
3081[26] El kelimesi Arapça'da parmak ucundan omuz köküne kadar olan uzuv için kullanılır. Türkçe'de doğru anlaşılması için kol olarak terceme edildi.

yakın)3082[27] istirahat ettiğinde ise başını sağ avucuna koyar ve kolunu da dikerdi.3083[28]
§Ebû Katâde'den iki farklı yolla da bu hadisin benzeri rivayet edildi.3084[29]

Açıklama

Bu uzun hadis o asnn güzelliklerini canlı olarak bize yaşatmaktadır:
1- Rasûlullah'ın hayatındaki her şey doğaldır, hiçbir şey yapmacık değildir. Bu da yönetici olması dışında onun liderliğindeki büyüklüğünün nişanıdır.
2- Sahâbenin Rasûlullah'a karşı davranışı çok dikkat çekicidir. O kimseyi görevlendirmediği hâlde insanlar ona hizmet ve yardım etmek için adeta yanşıyorlar.
3- Rasûlullah'm topluluğu uyarması, suyu dikkatli kullanmalarını istemesi onun sosyal yönünün mükemmelliğini gösterir. İsteseydi o, suyun hepsini ya da büyük bir kısmını kendisi için kullanabilirdi.
4- Uyanmak için tedbir alındığı hâlde sabah namazına kalkamamakta bir vebal yoktur. Uyandığı zaman kişi onun sünnetinin ve farzının kazasını kılar.
5- Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in Peygamberimize güvenleri zirvede, doğabilecek problemi akıllıca halletmişlerdir.
6- Burada Rasûlullah'ın bir mucizesine şahit oluyoruz; küçük bir kaptaki az bir su üç yüz kadarkişiye Allah'ın izniyle yetmiş ve topluluk çölde helak olmaktan kurtulmuştur.
7- Suyu dağıtırken insanların üşüşmesi üzerine Peygamberimiz birbirlerine saygılı olmalarını hatırlatmaktadır.
8- Az su olup, zaruret/hacet hâli olursa hafif bir abdest caizdir, fazla yıkamak gerekmez. Abdest suyunda iktisatlı olma konusunda hadisler bulunmaktadır, bu konu Temizlik bölümünde 3085 [30] geçmişti.
9- Rasûlultah'ın kendisi de susuz olduğu hâlde Önce insanlara mübarek eliyle sunması ve en sonunda kendisi içmesi onun başkalarını kendisinden önce düşünen mükemmel yönünü bize göstermektedir.
10- Sahabi îmrân b. Husayn'm hadis rivayetinde dikkatli olunması ile ilgili ikazı dikkat çekicidir ve bu titizlik sahabenin hepsinde görülmektedir. Hadislerin ta o dönemden itibaren bize İntikalindeki güven sarmalı bu dinin orijinal olan tek din olarak günümüze ve kıyamete kadar yaşama sırrını göstermektedir.3086[31]

209/1079- îbn Mes'ûd'dan (Radtyaiiaha anh):3087[32]
Hz. Peygamber'in (SaiiaUahu aleyhi ve setiem) Hudeybiye'den3088[33] döndüğü gece arazideki yumuşak bir yerde konakladık. Rasûlullah:
"Bizi kim bekleyecek?" deyince Bilâl (Radıyaiiahü anh):
'Ben' dedi.
"Uyursan (ne olacak)?"
'Hayır (uyumam)'
(Ancak) o da uyudu, tâ ki güneş doğdu ve teker teker uyandılar, uyananlar içinde Hz. Ömer de vardı ve şöyle dedi:
'Sesli konuşun, (Rasûlullah uyansın.)'

3082[27] Rasûlullah yolculukta gece sağ kolunu yastık yaparak uyurdu, çünkü sabah namazına uyanma konusunda kendisine güvenirdi. Ancak sabaha yakın bir zamanda istirahat edecekse başını sağ avucuna koyup, kolunu da dikerek uyurdu. ÇünkU burada süre kısa olduğu için uyanamama ve sabah namazını kılamama tehlikesi vardı. (Bk. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, V/149)
3083[28] İbn Hıbbân, Sahih, XIV/349; Azimâbâdî,Âmü'l-Ma'bûd, VH/221; Münâvî, Feyzıt'l-kadîr, V/149.
3084[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/128-134.
3085[30] Bk. 213/521,214/522, 215/523.hadislerin tercemeleri.
3086[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/134.
3087[32] Sened:
Sahih: Müsned, 1/386, H.no:3657; Benzer rivayetler için bk. 1/450. H.no:4307 (Gece nöbet bekleyenin tbn Mes'ûd'un kendisi olduğu belirtilir); 1/464, H.no:4421; 1/391, H.no:3710 (210/1080. hadis); Ebû Dâvûd, Salât, II, H.no:447; Bennâ hadisi Bezzâr ve Beyhakî'ye nisbet ederek Heysemî'nin: "râvileri sika sayılmışlardır (bk. Mecma', 1/319)" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/305.
Ayrıca bir sonraki 210/1080. hadise bk.
3088[33] Hudeybiye; Mekke yakınlarındaki bir kasabanın adıdır. O kasabada bulunan ve bu adla anılan kuyu sebebiyle kasabaya Hudeybiye denmiştir. Zira çölde su kaynağı çok önemlidir ve su kaynakları etrafında yerleşim bölgeleri kurulur, bu isimle de anılır. Bk. Bennâ, age., 11/304.

Rasûlullah uyandı ve:
"Önceden yaptığınız/kıldığınız gibi yapın!" dedi.
Onlar bunu yerine getirince şöyle buyurdu:
"Sizden uyuyan ya da unutan (ve namazını geçiren) işte böyle yapsın!"3089[34]

210/1080- Abdullah-b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):3090[35]
Hudeybiye seferinden dönerken (yolda konakladık), Rasûlullah aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Bu gece bizi kim koruyacak/bekleyecek?" Ben de:
'Ben (beklerim)' dedim.
Rasûlullah sözünü birkaç kere tekrarladı ve ben her seferinde:
'Ben (beklerim), ey Allah'ın RasÛlü!' dedim. Rasûlullah:
"O zaman sen (bekle!)" buyurdu.
Onlan beklemeye başladım, sabaha yakın bir zaman olunca Rasûlullah-m "Sen uyursun" sözü bende tecelli etti ve uyumuşum, bizi ancak güneşin sırtımıza vuran ısısı uyandı rab i İdi.
Rasûlullah kalktı, daha Önceden abdest aldığı ve sabah namazı öncesi iki rekat kıldığı gibi yaptı, sonra da bize sabah namazını (kazasını) kıldırdı. Namazı bitirince Rasûlullah şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Allah uyumamanızı dileseydi uyumazdınız. Fakat O sizin sonrakilere örnek olmanızı istedi. Uyuyan ya da unutan kişi işte böyle yapmalıdır."
Sonra Rasûlullah'ın devesi ile topluluğun develeri kayboldular. İnsanlar onlan aramaya çıktılar, Rasûlullah'ın devesi dışında kendi develerini (bulup) getirdiler.
Rasûlullah bana:
"O deveyi şurada ara/tut (gel)!" dedi.
Ben de (gittim ve) Rasûlullah'ın dediği yerde onu bulduğumda bir ağaca öyle takılmış/dolanmıştı ki çözülmesi ancak (insan) eli ile mümkündü. Onu Hz. Peygamber'e getirdim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni hak (din) ile peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki onu bulduğumda yuları bir ağaca Öyle dolanmıştı ki ancak (insan) eli ile çözülebilirdi.'
(Ayrıca) bu yolculukta Rasûlullah'a; (Biz sana (gelecekteki) apaçık fethin önünü açtık...' şeklindeki Fetih sûresi indi.
NOT: Bu iki rivayette ve sonra gelen üçüncü rivayette ızdırab bulunmaktadır. Bu müşkil ile ilgili açıklama için bk. Müsned Trc. 215/1085. hadisin açıklaması.3091[36]

211/1081- Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den (Radıyaiiahn anh):3092[37]
Seferlerden birisinde Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ile beraberdik. (Konaklama sırasında) uyuyarak sabah namazını geçirdi, (beraberindeki) hiçbir kişi uyanamadı, tâ ki güneş doğdu.
Rasûlullah (kalkıp abdest aldı,) iki rekatla namaza başladı ve iki rekatı kıldı. Sonra namaz kameti getirdi ve sabah namazını (yani kazasını) kıldı.3093[38]

212/1082- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):3094[39]

3089[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/135-136.
3090[35] Sened:
Sahih: Müsned, 1/391, H.no:37l6; Benzer rivayetler için bk. 1/450, H.no:4307; 1/464, H.no:4421: 1/386, H.no:3657 (209/1079); Heysemî hadîsi Ahmed b. Hanbel, Bezzar, Taberâriî ve Ebû Ya'lâ'ya nİsbet ederek: "Senedindeki Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî ömrünün son zamanlarında ihtilât etti" der. Bk. Mecma', 1/318-319. Fakat bir önceki 209/1079. rivayet bu nakli destekler.
3091[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/136-137.
3092[37] Sened:
Sahih: Müsned, V/287-288, H.no:22379; Mükerrer içinbk. IV/139, H.no: 17185; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:444;Bennâ hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu't-emânî, 11/306.
Cübeyr b. Mut'ım'den (Radıyaitahil anıı) şahidi için bk. 214/1084. hadis.
3093[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/138.
3094[39] sened.:
Sahih: Müsned, 1/259, H.no:2349; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin Evsaf naklettiğini, Ahmed b. HanbeFİn senedinde müphem râvî bulunduğunu, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin senedlerinde ise Yezid b. Ebû Ziyâd'm Temim b. Seleme, onun da Mesrûk kanalı ile İbn Abbas'tan naklettiklerini ve Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/321. Dolayısıyla seneddekİ ipham ve inkıta ortadan kalkmış ve Ebû Ya'lâ'nın rivayeti ile de desteklenmiş olur.
Temim b. Seleme el-Kûfî sika biridir. Yahya b. Maîn, İbn Sa'd ve Nesâî bu râviyi sika sayarlar.

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) seferdeydi, gecenin bir bölümünde konakladı / istirahata çekildi ve uyudu, (ancak) güneşle birlikte uyandı. (Sonra) Bilâl'e (Radtyatiahü mh) emretti ve o da ezan okudu, Rasûlullah iki rekat kıldı.
Râvi, İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletti:
'Dünya ve içindeki hiçbir şey beni bunun kadar sevindirmedi, yani bu ruhsat3095[40] kadar.'3096[41]

213/1083- Ebu Hüreyre'den (Radiyallahu anh):3097[42]
(Yolculuk sırasında) Rasûlullah'la (Saiiaiiahn aleyhi ve seitem) beraber (bir yerde) konakladık, (ancak) güneş doğuncaya kadar uyanamadık. (Sonra) Rasûlullah;
"Herkes bineğinin başından/yufanndan tutsun (gidelim), şüphesiz burası şeytanın yanımıza geldiği yerdir" dedi. Biz de onun dediğini yaptık.3098[43]
Rasûlullah su istedi ve abdest aldı, sabah namazını kılmadan iki rekat kıldı, sonra namaz için kamet getirildi ve sabah namazını (kazasını) kıldı.3099[44]

214/1084- Cübeyr b. Mut'im'den (Radıyaiiahü anh):3100[45]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seitem) bir seferdeydi ve dedi ki: "Bizi bu gece kim bekler/korur ki sabah namazını uyuyup da geçirmeyelim."
Bilâl (Radıyallahü anh):
'Ben (beklerim)' dedi.
Güneşin doğuşunu (yani tan yerinin ağarmasını) gözetlemeye başladı. (Ancak Bilâl de uyudu ve hepsi uykuya öyle daldılar ki) kulakları kapandı, onları ancak güneşin ısısı uyandırdı. Namaz kılmak için hemen kalktılar, sonra abdest aldılar. Bilâl ezan okudu, (önce) iki rekat namaz kıldılar, sonra da sabah namazını (kazasını) kıldılar.3101[46]

215/1085- RasûluIlah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) hizmet eden Habeşistanlı Zü MİhberʼDen (Radıyallahü anh):3102[47]
Rasûlullah ile bir seferde beraberdik, yola çıkınca yürüyüşünü hızlandırdı, kendisi azık azaldığında böyle yapardı. Biri ona;
"Ey Allah'ın RasÛlü! İnsanlar peşinde geride kaldılar" deyince durdu ve insanlar da onun yanına ulaşınca durdular. Rasûlullah ;
"Hafifçe uyusak size faydalı olur mu?" dedi ya da kendisine birisi böyle dedi. Oraya yerleşti, diğerleri de yerleştiler. Rasûlullah :
"Bu gece bizi kim bekleyecek?" deyince ;

Ebû Meryem'den (Radıyaüahii anh) şahidi:
Nesai, Mevakıt, 55, H.no:619.
3095[40] Allah ve Rasûlü tarafından emredilen şeyin kendisine azimet denir. Ancak bu emir bir sebeple yerine getirilmediğinde onun yerine geçen şer'î kolaylığa ruhsat denir. Meselâ, sabah namazının vaktinde kılınması azimet, vakti geçtiğinde kazasının kılınması ruhsattır. Bu konuda geniş bilgi fıkıh kitaplarında bulunur.
3096[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/138-139.
3097[42] Sened:
Sahih: Müsned, 11/428-429, H.no:9500; Mâlik,25 (Saîd b. MUseyyeb'den mürsel olarak); Müslim, Mesâcid, 309-310; Nesâî, Mevâkît, 54, H.no:616-618 İbn Mâce, Salât, 10, H.no:697; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:435 ziyadesi İle. Heysemî, bu rivayetin Taberânî tarafından el-Mu'cemU'1-evsafta nakledildiğini, senedinde Hafs b. Ömer'in bulunduğunu, bu râvinin gerçekten zayıf olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 1/322.
3098[43] "Sonra o mekânı terketsinl" şeklindeki ziyade için bk. İbn EbîŞeybe, 1/411; Sonra orayı terk ettik, ziyadesi için bk. İshak b. Râhûyeh, Müsned, 1/240.
3099[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/139-140.
3100[45] Sened:
Sahih: Müsned, IV/81, H.no:16691; Nesâî, Mevâkît, 55, H.no:622; Bennâ hadisin isnadının en ceyyid İsnadİardan biri olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânU 11/307. Ayrıca 211/1081. hadise bk.
3101[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/140.
3102[47] Sened:
Sahih: Müsned, IV/90-91, H.no:16768; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:444; Heysemî, hadisin Ebû Dâvûd tarafından bir bölümünün nakledildiğini, ayrıca Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nin Evsafında naklettiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika olduklarını belirtir. Taberânî'nin Kebir'inde nakledilen bir başka rivayetin ise senedinde Abbas b. Abdurrahman'ın bulunduğunu, bu râviden sadece DâvÛd b. Ebû Hind'in nakilde bulunduğu söyler. Bk. Mecma',1/319-320.
Senedde Yezid b. Suleyh olarak geçen isim Yezid b. Salih veya Yezid b. Subh er-Rahâbî'dir. Hakkında şu görüşler ifade edilir: İbn Hıbbân Sİkât'ında (V/541) sayar. Ebû Dâvûd genel bir ifade İle "Hariz b. Osman'ın şeyhleri sikadır" der. Dârekutnî: "Kendisine itibar edilmez" derken, Zehebî: "Neredeyse maruf biri olamayacaktı", "Sika sayılmıştır" der. Bk. Kâşif, Trc.no:6319; Ibn Hacer: "makbul" hükmü verir. Bk.Takrîb, Trc.no:7731.
ZÛ Mihmer/Mihber (Radıyallahti anh): Habeş meliki Necâşî'nin kardeşinin oğludur. Şamlılar arasında ismi geçer. Hz. Peygamber'İn hizmetinde bulunmuştur. Habeşe'den göç eden 72 kişiden biridir. Bk. Ibnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 11/222, Trc.no:1555.

'Ben (beklerim)' dedim. Rasûlullah devesinin yularını bana verdi ve;
"Şunu ai, sakın dikkatsiz/beceriksiz davranma!"3103[48] dedi.
Rasûlullah'in devesinin yuları ile kendi devemin yularını aldım ve fazla uzaklaşmaksızın biraz ilerledim. Sonra o ikisini yayılması için bıraktım ve gözetlemeye başladım, (ancak) uyku bana baskın geldi ve güneş doğup yüzümde sıcaklığını algılayıncaya kadar hiçbir şey hissetmedim. Hemen uyandım ve sağa-sola baktım, iki binek de benden fazla uzaklaşmaksızın duruyordu. Rasûlullah'ın devesinin yuları ile kendi devemin yularından tutup topluluktan bana en yakın olan kişiye yaklaştım ve onu uyandırdım, soma uua;
'Namaz kıldınız mı?' diye sordum;
'Hayır' dedi.
İnsanlar birbirlerini uyandırmaya başladılar ve Rasûlullah da uyandı;
"Ey Bilâl! Su kabında benim için (su) var mı?" dedi. Bilâl (RadtyaUahü anh):
'Evet, Allah beni sana feda kılsın!' dedi ve abdest suyunu getirdi. Rasûlullah toprağı faza ıslatmayacak/çamurlaştırmayacak derecede hafif bir abdest aldı, sonra Bilâl'e emretti, o da ezan okudu, sonra Hz. Peygamber kalktı, acele etmeksizin sabah namazından önce iki rekat kıldı. Sonra Bilâl'e emretti, o da kamet getirdi. Rasûlullah acele etmeksizin sabah namazını kıldı. Biri ona;
'Ey Allah'ın Peygamberi! Kusurlu davrandık' deyince buyurdu ki:
"Hayır, Allah ruhlarımızı aldı, bize geri verdi ve namazımızı kıldık."3104[49]

Açıklama

Peygamberimize hizmet eden Zö Mıhber isimli bu zât, Yemenlidir ve Necâşî'nin kardeşinin oğludur. Daha sonra Şam bölgesine yerleşen kişilerden olduğu ve orada vefat ettiği nakledilmektedir.3105[50]
Bu rivayetle önce nakledilen rivayetler arasında izdırab bulunmaktadır;
1- Hâfiz îbn Hacer'in (v.852/1448) dediği gibi bu olayların birden fazla yerde tekerrür etme ihtimali vardır.3106[51]
2- Ya da râviler nöbet bekleyenin isminde hata etmişlerdir.3107[52] Çünkü nöbet bekleyen kişiler Bilâl Habeşî, Abdullah b. Mes'ûd ve Zû Mihber olarak geçmektedir. Bilâl Habeşî ile ilgili rivayetin şahidi bulunduğu için tercih edilebilir.
§Ancak şurası kesin ki nöbet bekleyen kişilerin isimlerinin farklı nakledilmesi bu rivâyetlerdeki aynı olayın sıhhatine zarar vermez. Zira bu nakiller Rasûlullah ve sahabilerin yolculukta uyudukları ve nöbetçinin de onlarla beraber uyuyakaldığını, bu nedenle de sabah namazını kılamadıklarını ve uyandıklarında ise kazasını kıldıklarını gösterir.
§Sabah namazının sünneti, o gün güneş doğduktan sonra zevale kadar kaza edilebilir mi? Bu konuda müctehidler ihtilaf etti:
1- Hanefî Mâliki ve Hanbelîlere göre kaza edilir.
2- Şafiîlerde bu konuda iki görüş vardır.3108[53]

* Savaş Anında Namazı Tehir Etmek, İmkân Bulunduğunda Tehlike/Korku Namazının Kılınması Emri İle Önceki Hükmün Nesh Edilmesi, Geçmiş Namazların Kazasında Tertip, Tik Namaz İçin Ezan Okunması Ve Kamet Getirilmesi, Sonrakiler Îçin Sadece Kametin Yeterli Olması

3103[48] Yani, "Nöbette uyuma, namazımız geçmesin!"
3104[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/140-142.
3105[50] İbn Sa'd, Tabakât, VII/425.
3106[51] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/449.
3107[52] Meselâ Bennâ 210/1080. rivayeti Taberânî ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederek Heysemî'nin: "Senedindeki Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî ömrünün son zamanlarında İhtilât etti" dediğini nakleder, Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/306.
3108[53] İbn Abdilber, Istizkâr, V/309; Maverdî, el-Havi'l-kebİr, 11/287-288; Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/287; İbn Kudâme, Muğnt. 1/765.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/142-143.

Allah Teâlâ buyurdu:
Eğer tehlikede/korku içinde bulunuyorsanız namazı yürürken (piyade) ya da binekli olduğunuz hâlde kılabilirsiniz. Güvenliğe kavuşunca da önceden bilmediğinizi size öğrettiği şekilde Allah'ı anın/kulluk yapın.' (Bakara sûresi 2/239)
Allah Teâlâ buyurdu:
'(Tehlike anında) mü'minlerin arasında iken onlara namaz kıldıracaksan; onlardan bir grup silahlarını kuşanmış olarak namaza dursun. Onlar secde ettiklerinde diğerleri sizin arkanızda dursunlar/beklesinler, (secdeden sonra) namaz kılmamış diğer grup gelsin ve namaza (kaldığı yerden) katılsınlar. Tehlikeye karşı dikkatli ve silahlarını kuşanmış vaziyette hazır olsunlar. (Zira) kâfirler sizin Silahlarınızı ve teçhizatınızı unutup bırakmanızı isterler ki size âjhi bir baskınla saldırabilsinler. Ancak yağmur (gibi kötü hava şartların)dan sıkıntıya düşerseniz ya da hasta iseniz bu durumda silahlarınızı bırakmanızda bir sakınca yoktur, tehlikeye karşı yine de dikkatli olun. Allah, kesinlikle kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladı.' (Nisa sûresi 4/102).3109[54]

216/1086- Ebî Saîd'den (Radiyallahu anh):3110[55]
Hendek savaşı gündüzü namaz kılmaktan engellendik, hattâ akşam vaktinden sonra bir süre de geçti. Bu durum savaş hakkında inen (bir rivayette; tehlike/korku namazı ruhsatı) âyeti3111[56] inmeden Önceydi.
Biz savaşı bitirince (ki bu durum âyette; 'Allah savaş konusunda mü'm in I ere destek olarak yeterlidir, Allah kuvvet ve izzet sahibidir* şeklinde geçer) Hz. Peygamber (Sattaiiaha aleyhi ve seiiem) Bilâl'e (Radıyaiiahu anh) emretti, o da öğle için kamet etti, Rasûlullah bu namazı vaktinde kıldığı şekilde kıldı(rdı).
Sonra Bilâl ikindi namazı için kamet etti, Rasûlullah bu namazı vaktinde kıldığı şekilde kıldı(rdı).
Sonra da Bilâl akşam namazı için kamet getirdi ve Rasûlullah bu namazı vaktinde kıldığı şekilde kıldı(rdı).
§Ebû Hâlid el-Ahmer'in başka senedle İbn Ebî'z-Zi'b'den rivayetinde aynı mânâ ile geçer ve şu eklenir:
Bu durum tehlike/korku namazı ruhsatı olan ('Eğer tehlikede/korku içinde bulunuyorsanız namazı yürürken (piyade) ya da bineklî ol-duğunaz hâlde kılabilirsiniz') âyeti inmeden önceydi.3112[57]

217/1087- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaııahü anh):3113[58]
Hendek savaşı günü müşrikler Hz. Peygamber'i (Saiuaiahu aleyhi dört vakit namaz kılmasına mâni oldular ve Allah'ın dilediği şekilde gece vakti oldu.
Rasûlullah Bilâl'e (Radıyaiiaha anh) emretti, o da ezan okudu, sonra kamet etti ve Rasûlullah Öğle namazını kıldı(rdı).
Bilâl tekrar kamet etti ve Rasûlullah ikindi namazını kıldı(rdı).
Bilâl kamet etti ve Rasûlullah akşam namazını kıldı(rdı).
Sonra Bilâl tekrar kamet etti ve Rasûlullah yatsı namazım kıldı(rdı).3114[59]

3109[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/143-144.
3110[55] sened:
Sahih: Müsned, İli/25, H.no: 1İ141-İ1142; Benzer rivayetler İçin bk. IIV49, H.no: 11403: 111/67-68, H.no:11587; Nesâî, Ezan, 21, H.no:659; Dârimî, Salât, 186, H.no: 1532 (Yatsı namazının da kılındığı ziyadesi bulunmaktadır); Bennâ hadisin Şafiî'nin Müsned'inde, tbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın Sahih'lerinde de nakledildiğini, isnadındaki râvilerin sahih ricali olduklarını, İbnÜ's-Seken'İn de Sahih'ine aldığını söyler. Bk. BülÛğu'l-emânî, 07309.
İkinci seneddeki Ebû Hâlid et-Ahmar Süleyman b. Hayyân saduk biridir. Birinci seneddeki Yahya ve diğer rivayetlerde Abdülmelik b. Amr Yezid b. Hâtûn ve Haccâc bu râvînin mUtâbüdir.
Bennâ, yatsı namazının da kılındığı ifade edilen rivayeti tercih etseydi daha İsabetli olurdu. Çünkü bir sonraki rivayette (217/1087. hadiste) dört vakit namazın vaktinin kaçırıldığı ifade edilmektedir.
İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahü anh) şahidi için bir sonraki 217/1087. hadise bk.
3111[56] Bk. Bakara sûresi 2/239.
3112[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/144-145.
3113[58] Sened:
Hasen: Müsned, 1/375, H.no;3555; Benzer rivayet için bk. 1/423, H.no:4013 Hadisin sonunda; Tirmizî, Salât, 18, H.no:179 (Bu konuda Ebû Saîd ve Câbir'den nakil vardır. İbn Mes'ûd'dan nakledilen bu rivayetin isnadında bir beis yoktur. Fakat Ebû Ubeyde babası Abdullah b. Mes'ûd'dan hadis işitmemiştir); Nesâî, Mevâkît, 55, H.no:620:
Ezan, 22, H.no:660; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/310. İnkıta sebebiyle rivayet zayıftır. Fakat hadisin şahidi vardır. (Bk. 216/1086. hadis.) Bu sebeple hasen ti ğayrihî seviyesindedir.
3114[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/145-146.

218/1088- Abdullah b. Avf tan:3115[60]

Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) dönemine ulaşan Ebû Cumua' Habîb b. Sibâ' (Radıyaiiahu anh) şöyle anlattı:

Hendek savaşı yılında (vaktinde) Rasûlullah akşam namazını kıldı(rdı), namazı bitirince dedi ki:

"Sizden biri ikindi namazını kıldığımı biliyor mu?" Oradakiler:

'Ey Allah'ın Rasûlü! İkindi namazını kılmadın' dediler.

Rasûlullah müezzine emretti, o da namaz için kamet etti ve Rasûlullah ikindi namazını kıldi(rdı), sonra akşam namazını iade etti.3116[61]

Açıklama

Bilerek namazı vaktinde kılmayan günahkârdır. Bu kişinin daha sonra kazasını kılabileceğine dair mtictehidlerin büyük çoğunluğunun ittifakı vardır. Ancak İbn Hazm bilerek geçirilen namazların kazası olmaz, onun yerine hayır yapmalı ve nafile kılınmalı, der.3117[62]

Bu rivayetlerden kaza namazının imkân bulununca hemen kılınması gerekti-ği/efdal olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu rivayetler bir araya getirildiğinde Hendek savaşında Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve sellem) akşam sonuna kadar namaz kılamadığı ve yatsı vaktinde önce bir ezan ve dört ayrı kûmet ile dört vakti kaza ettiği, sonra bir kamet ile de vakit namazı olan yatsıyı kıldırdığı ortaya çıkmaktadır.

§(Tertip sahibi için) kaza namazının vakit namazından Önce kılınması konusunda ihtilâf edildi:

1- îmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre kaza namazını önce kılmak vacibdir, çünkü Rasûlullah hep böyle yaptı.

2- İmam Şafiî'ye göre vacib değildir, ancak efdaîdir.3118[63]

§Kaza namazlarını kılarken tertibe riâyet (sırasıyla kılmak) gerekir mi?

1- İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre altı vakitten az namaz kazası olana tertip vacibdir.

2- İmam Şafiî'ye göre vacib değildir, Rasûlullah'ın fiili her zaman vücûb ifade etmez.

3- Mâlikîlere göre şart olmayan bir vacibdir. Bir diğer görüşe göre ise şart olan vacibdir.3119[64]

§Bu rivayetlerden çıkan diğer hükümler şunlardır:

1- Cumhura göre kaza namazlarını cemâatle kılmak müstehabdır.

2- Cumhura göre kaza namazları kılınacağında tek ezan yeterlidir, ancak her biri için kamet edilmeli. Mâlikîlere göre geçmiş namaz için kamet edilir, ancak ezan mekruhtur. I. Şafiî'nin kadim görüşünde tek ezan okunur ve her biri için kamet edilir, ama Şafiî'nin sonraki görüşünde kamet edilir, ancak ezan okunmaz, şeklinde nakledildi.

Bu konudaki ihtilafın nedeni farklı rivayetlerin olmasıdır, ancak cumhurun delili kuvvetlidir.

3- Gündüz namazları gece vaktinde de kaza edilse sesli okunmaz, gündüz kılındığı gibi kılınır.3120[65]

3115[60] Sened:

Hasen: Müsned, IV/106, H.no:16912; Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, IV/23, H.no:3542; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Ibn Lehîâ'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 1/324. Bu râvî İle İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.

Muhammed b. Yezİd b. Ebî Ziyâd Muhacir el-Filastînî es-Sekafi meçhul biridir. İbn Hacer: "mechûlü'l-hâl" biri olduğunu söyler. Bk. Taktib, Trc.no:6398. Muğjre b. Şu'be'nin âzâd-lığıdır. Tırmizî bir, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel iki rivayetini naklederler. Tİrmizî naklettiği rivayet için "hasen-sahih-garib" hükmü verir. Bk. Sünen, Nüzûr, 4, H.no: 1528.

Şuayb el-Arnavut ve ekibi hadisin münker olduğunu söyler. Çünkü İbn Lehîa iki meçhulden nakleder. Bunlardan biri Muhammed b. Yezid b. Ebû Ziyâd el-Filastînî'dir ki bu zâtı Ebû Hatim ve İbn Hacer mechûl sayar. Diğeri ise Abdullah b. Avf tır. Bu râviden sadece Zührî nakilde bulunmuştur, tbn Hıbbân Sikât'ında bu zâta yer verir. (Bk.Müsned tahkîki, H.no:16975). İbn Hacer Ebû Cumua hadisinin sıhhati hususunda: "su götürür bir rivayet" olduğunu, Buhârî ve Müslim'de geçen Câbİr rivayeti ile çeliştiğini ve her iki rivayeti uzlaştırmanın sadece bir zorlama ile mümkün olabileceğini ifade eder. Bk. Fethu'l-Bân, 11/88 (Buhârî, Mevâkît, 36'mn şerhinde).

Hz. Ali'den (RadıyallaM anh) şahidi için bk. 124/994. hadis.

Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhârî, Havf, 4; Mevâkît, 36, 38; Ezan, 26; Müslim, Mesâcid, 209:

Tirmizî, Salât, 18, H.no: 180 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 105, H.no:1364.

3116[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/146.

3117[62] îbn Hazm, Muhatta, 11/235, 244; Nevevî, Mecmu', 111/71.

3118[63] Mergınânî, Hidâye, 1/72; Nevevî, age., 111/68, 70; İbn Kudâme, Muğnl 1/641; DesÛkî, Haşiye, 1/263.

3119[64] Mergınânî, age., 1/73; Nevevî, age., IÜ/68,70,71; İbn Kudâme, age., 1/641; Desûkî, age., 1/266.

3120[65] Sehnûn, MUdevvene, 1/62; Mergınânî, age.. 1/42/58; Şîrâzî, Mühezzeb, I/55;,Nevevî, age., IV/189; Desûkî, age., 1/200,319.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/147.

* Kılınmayan Nafile Namazın Ve Okunmayan Evradın Kazası Caizdir

219/1089- Hz Âişe annemizden (Radiyallahu anha):3121[66]
RasÛlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) gözü (uyku nedeniyle) kapansa ya da bir sancı duysa ve gece (nafile) namaz kılamasa gündüz on iki rekat namaz kılardı.3122[67]

220/1090-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiaha anh):3123[68]
RaSÛlUİlah (SaltallahU aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
Kim vitir namazını uyuyarak veya unutarak geçirse onu hatırladığında ya da uyandığında vitir namazını (kazasını) kılsın!"3124[69]

221/1091- Kays b. Amr'dan3125[70] (Radıyallahu anh):3126[71]
Kendisi sabah namazını kılmak için yola çıkar ve (mescidde) Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem)

3121[66] Sened:

Sahih; Müsned, VI/109, H.no:24656; Benzer rivayetler için bk. VI/258, H.no:26097; VI/109, H.no:24658; VI/94-95, H.no:24517:

Sa'd b. Hişâm b. Âmir (Allah yolunda savaşma niyeti ile) eşini boşadı ve Medine'ye geldi. Medine'de kendisine âit bir akarı satıp bedeli ile at ve silah satın almak ve Ölünceye kadar da Bizanslılarla savaşmak istiyordu.Medine'de kendi kavminden bazıları ile karşılaştı. (Onlar kendisini bu niyetinden vazgeçirmek istediler ve ona şunu haber verdiler: Hz. Peygamber'in döneminde altı kişi de böyle yapmak istemişti de Allah RasûlU onlara: "Benim şahsımda sizin için güzel bir Örnek yok mudur?' diyerek onları bu düşüncelerinden caydırdı. Bu olay üzerine eşine geri döneceğine onları şâhid tuttu (ve nitekim eşine döndü. Rivayeti nakleden Zürâre b. Evfâ diyor ki:) Sa'd b. Hişim bize geri geldi ve bize şunları haber verdi. Kendisi îbn Abbas'a uğramış ve ona vitir namazı hakkında soru sormuş. O da: 'Yeryüzünde Allah Rasûlü'nün kıldığı 0vitri en İyi bilen birini sana göstereyim mi? deyince 'Evet, göster' demiş. 'Şu hâlde Hz. Âişe'ye git, ona sor ve tekrar bana dön, Hz. Âişe'nin sana verdiği cevabı da bana anlat' cevabını vermiş.' (Kendisi bunu şöyle anlatır:) Hz. Âişe'ye gitmek üzere yola koyuldum, önce Hakîm b. Eflah'ın yanına vardım. Hz. Âişe'nin yanına birlikte gitmemizi kendisinden taleb ettim. Bunun üzerine Hakim: 'Ben ona yakın biri değilim. (Ben ona gidemem) Çünkü ben onu şu İki şîa (Cemel savaşına katılan iki grup) ashabı hakkında bir söz sarfetmesini yasakladım, o da bunu kabul etmedi. Bu konuda kendi bildiği gibi hareket etti'dedi. Ben kendisine yemin ederek benimle gelmesini sağladım. Nihayet benimle geldi. Hz. Âişe'nin yanma beraberce gittik. Yanına girebilmek için i-zin İstedik. îzin verince huzuruna girdik. (Yanımdaki bu arkadaşı) tanıdı ve ona 'Sen HakÎm'sin değil mi?' dedi. O da 'Evet' deyince 'Yanındaki kimdir?' diye sordu. 'Sa'd b. Hişâm'dır' diye beni takdim etti. Daha sonra babam Hişam'ın kim olduğunu sordu. 'Hişâm b. Âmir' cevabı üzerine ona rahmet okudu, onu hayırla andı ve ona dua etti. 'Âmir, ne iyi biri idi' dedi." (Müslim rivayetinde Katade'nin şu eki vardır: O Uhud savaşında yaralanmıştı.) (Daha sonra sorularımı sormaya başladım ve) dedim ki: 'Ey müminlerin annesi! Bana Rasûlullah'm ahlâkını anlat!' 'Sen Kur'ân okumuyor musun?' diye sordu ve ben 'evet' deyince 'Allah Rasûlü'nün ahlâkı Kur'ân'dı' dedi. Artık kalkmaya yeltenmiş (ve ölünceye dek hiç kimseye bir başka soru sormamaya karar vermiştim) ki Allah Rasûlü'nün gece ibadetiyle ilgili soru aklıma geldi ve gece kıyamım sordum. 'Sen suresini okumaz mısın?' dedi. *Evet' cevabım üzerine:

'Allah bu sûrenin başında gece ibadetini farz kıldı. Rasûlullah ve ashabı bir yıl süre ile bu namaza kalktılar. Allah bu surenin son kısmını on iki ay semada tuttu. Nihayet bu sûrenin sonunda tahlif/ruhsat bulunan kısmı Allah İndirdi ve gece namazı farz oluşundan sonra (ümmete) nafile/tatavvu' oldu.' Tekrar kalkmak istedim fakat bu kez de Allah Rasûlü'nün vitrini sorma fikri aklıma geldi ve: 'Ey müminlerin annesi! Allah Rasûlü'nün vitri nasıl ve kaç rekat kıldığını anlat!' dedim. O da şöyle cevapladı: 'Biz onun misvak ve abdest suyunu hazırlardık da Allah onu gece uyandırmak istediğinde kaldırırdı. O da kalkıp dişlerini misvaklar/fırçalar, abdest alır ve dokuz rekat namaz kılardı. Bu dokuz rekatın sadece sekizinci rekatında oturur, Allah'ı zikreder, O'na hamdeder ve dua ederdi. Selâm vermeden kalkar, kıyamda durur ve dokuzuncu rekatı tamamlardı. Tekrar oturup Allah'ı zikreder, O'na hamdeder ve dua ederdi. Daha sonra bizlere işittirecek bir ses tonu ile selâm verirdi. Selâmından sonra iki rekat daha namaz kılardı. Ey oğlum! İşte onun vitri toplamda onbir rekattır. Allah'ın RasûlU yaşlanıp bedeni ağırlaşınca yedi rekatlı bir vitir namazı kılardı. O son İki rekat da yine aynı şekilde uygulanmıştı. İşte bu iki ile birlikte toplam dokuz rekattır, yavrum!' Allah RasûlU bir namazı kıldığında artık ona o şekli ile devam etmeyi severdi. Uykusu ağırlattığında veya rahatsızlandığında gece namazını kılamazsa gündüzleyin on iki rekat namaz kılardı. Allah'ın Rasûlü'nün bir gecede Kur'ân'in tamamını okuduğunu bilmiyorum. Sabaha kadar bütün gece bir namaz kıldığını da bilmiyorum. Ayrıca Ramazan ayı haricinde bir başka ayı tamamını oruçla geçirdiğini de bitmiyorum...'

Bk. Müslim, MUsâfirÛn, 139-141; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 26, H.no:1342; Timıtû, Salât, 210, H.no:445 (Tİrmizî diyor ki: "Hadis, hasen-sahihtir. Senedde yer alan Sa'd b. Hişâm, sahabeden Hişâm b. Âmir'in oğludur. Seneddeki Zürâre b. Evfâ ise Basra kadı sidir. Benû Kuşeyr'e imamlık yapıyordu. Bir gün sabah namazında âyetini okurken yere düşerek Öldü. O gün onu evine taşıyanlar arasında ben de vardım"); Nesâî, Kıyam. 2,64, H.no:I599,1789; Dârimî, Salât, 165, H.no:1483.

3122[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/148-149.

3123[68] Sened:

Hasen: Müsned, IH/31, H.no:11263; Benzer rivayet için bk. 111/44, H.no:l 1334; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 25, H.no:1431; Tirmizî, Salât, 11, H.no:465-466 (466. hadis, 465. hadisten daha kuvvetlidir. 466. hadis Abdullah b. Zeyd b. Eslem'den, 465. hadis ise Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den nakledilir. Ebû.Dâvûd, Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem hakkında bilgi istediğinde: 'Kardeşi Abdullah'ta bir beis yoktur' der. Buhârî de hocası Ali b. Abdullah'ın Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem'i zayıf saydığını nakleder ve der ki: 'Abdullah b. Zeyd b. Eşlem sikadır.'); îbn Mâce, Salât, 122, H.no:1188.

Hamza Ahmed 11203. hadis için zayıf, 11334. hadis için de hasen hükmü vermiştir. Hâlbuki zayıflık gerekçesi olarak gösterilen Abdurrahman b. Zeyd her İki senedde de bulunmaktadır. Fakat bir Önceki rivayet bu hadisin şahidi sayılır. Ayrıca hadisin Hz. Âişe'den de şahidi bulunmaktadır:

Bk. Müsned, VI/242-243, H.no:25936. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/479, 11/478; Makrizî, Muhtasant Kitabi'l-Vitr, s. 157. Heysemî. hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini ve hasen olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', H/246.

Ebu'd-Derdâ'dan (RadıyallahU anlı) şahidi:

Bk. Hâkim, 1/445, H.no:l 135 (İsnadı sahihtir); Beyhakî, age., 11/479. Bu durumda hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

3124[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/149-150.

3125[70] Kays b. Amr b. Sehl el-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî, meşhur tabiî Yahya b. Saîd'in dedesidir.

3126[71] sened:

Zayıf: Müsned, V/447, H.no:23651 ("Abdürabbih dedesinden hadis işitmedi); Benzer rivayet için bk. V/447, H.no:23650:

(Seneddeki Muhammed b. İbrahim, Kays'tan hadis işitmedi) Abdürrezzâk, 11/442, H.no:4016; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 6, H.no:1267 {Saîd'in iki oğlu olan Yahya ve Abdürabbih dedelerinden mürsel olarak naklederler); Tirmizî, Salât, 209, H.no:422 (Muhammed b. İbrahim et-Teymî ile Kays b. Amr arasında kopukluk bulunmaktadır); İbn Mâce, Salât, 104, H.no:1154; Humeydî, 1/383, H.no:868; ibn Huzeyme, H/164, H.no:1116; Hâkim, T/409, H.no:1017 (Sahâbinin ismi Kays b. Fehd olarak geçer. Fakat İbn Hacer'in de belirttiği gibi bunu birçok İlim adamı doğru bulmamıştır. Bk. İsâbe, V/491, 496); Bennâ hadisi İbn Huzeyme, İbn Hıbbân, Beyhakî ve Taberânî'ye de nisbet eder, isnadının ceyyid olduğunu söyler ve Irâkî'nin de hasen saydığını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, II/312.

Hamza Ahmed Müsned'deki her iki isnad için sahih hükmü vermiştir. Fakat her iki rivayetinde senedinde kopukluk bulunmaktadır. Şuayb el-Arnavut ve ekibi hadisin miirsel, râvilerinin ise sika olduğunu İfade ederler. Buradaki mürsellik tabiînin Hz. Peygamber'den nakli değildir. Arada kopukluğun bulunduğuna işareten böyle denilmiştir.

Fakat Hâkim'in senedine baktığımızda Yahya b. Saîd'tn babası aracılığı ile dedesinden naklettiği görülür. Bu da aradaki kopukluğu ortadan kaldırmış olur.

namaz kıldırmaya başlamışken bulur, Kays sabah namazının iki rekatını (sünnetini) kılmamıştı. Hemen Rasûlullah'la namaza katılır. Sabah namazının (farzını) bitirince kalktı, sabahın iki rekatını (sünnetini) kıldı. Rasûlullah onun yanma geldi ve dedi ki:
"Bu kıldığın namaz nedir?"
Kays kıldığı namazı (sünnetin kazasını) haber verince Hz. Peygamber sustu, hiçbir şey demedi.[3127[72]]

222/1092- Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemizden (Radıyallahu anha):[3128[73]]
Hz. Peygamber (Saitattahu aleyhi ve seiiem) ikindi namazından önce (öğlenin son) iki rekat (sünnet)ini kılamadı. (Bu sebeple işte) o ikisini (ikindi namazından) sonra kıldı.[3129[74]]

223/1093- Ümmü Seleme annemizden (Radiyallahu anha):[3130[75]]
Rasûtullah (Saiiatiahu aleyhi ve setiem) ikindi namazını kıldı, sonra odama geldi ve iki rekat daha ki İdi. Kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kılmadığın bir namazı kıldın' deyince şöyle dedi:
"Mal (zekât taksimi)[3131[76]] işi beni öğle namazından[3132[77]] sonra kıldığım iki rekattan alıkoydu. Onun için şimdi o iki rekatı kıldım."
Ben kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz de o iki rekat geçtiğinde kazasını kılalım mı?' deyince:
"Hayır" dedi.
NOT: Bu rivayetlerden farz namazın kesinlikle tehir edilemeyeceğini anlıyoruz. Ancak toplumsal bir çalışma/hizmet varsa namazın sünneti terk edilebilir.
Farzların kazası dışında Rasûlullah (Sallaltaha aleyhi ve sellem) sadece vitir namazının kazasını emretti.[3133[78]] Bunlar dışında nafile namazların kazasını kendisi kıldı, başkasına emretmedi, ancak kılanlara da seslenmedi.[3134[79]]
Ümmü Seleme annemizin (Radıyallahu anhâ): 'Biz de kazasını kılalım mı?' sorusuna da ümmete zorluk olmaması ya da farz kılınır endişesiyle: "Hayır" dedi.[3135[80]]

Fıkhı Hükümler

Namaz vakitleri, vaktinde kılınmayan namazların kazası ve namaz kılınması yasak olan vakitler konusunda mtictehidlerin ittifak ve ihtilaf ettikleri bazı meseleler vardır, buniar naslann kuvvetinden ve

---

3127[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/150-151.
3128[73] Sened:
Hasen: MüsnedM/333, H.no:26711; Benzer rivayet için bk. VI/334-335, H.no:26718:
Hanzala es-Seclûsî zayıf biridir. Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main'in bu râviyi zayıf, İbn Hıbban'ın ise sika saydığını söyler. Bk. Mecma', 11/223.
Hz. Peygamber nafile namazları vaktinde kılamamış İse daha sonra onları kaza ediyordu. Kılamadığı sabah namazının sünnetini de güneş doğduktan sonra kılmıştır. (JW fi\'J>
Tirmizt, Salât, 197, H.no:423 (Ebû Hüreyre'den nakledilir); Belirli zamanlarda okuduğu zikir ve dualarım okuma İmkânı bulamazsa onları uygun bir zamanda telafi ederdi:
Müslim, Müsâfirûn, 142; Ebû DâvûcK Tatavvu', 19, H.no:1313; Tirmizt, Cuma, 56, H.no:58I (haseıı-sahih); Nesâl Kıyam, 65. H.no:1788-1789; İbn Mâce, İkâme, 177, H.no:1343; Dârimî, Salât, 167, H.no:1485.
Hz. Âişe'den (Radtyallahüanhâ) şahidi;
Heysemî, Taberânî'nİn £v.«w'ında naklettiğini, senedinde Ebû Yahya el-Kattât'in bulunduğunu, bu râviyi Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'in zayıf, İbn Main'in bir rivayetinde de sika saydığını söyler. Bk. Mecma', 11/223.
ÜmmU Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bir sonraki 223/1093. hadise bk.
3129[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/151-152.
3130[75] Sened:
Sahih: Müsned, VI/315, H.no: 26557; Benzer rivayetler için bk. VI/304, H.No:26477;VI/306, H.no:26493;VI/309, H.no:26512; VI/310, H.no:26524,VI/311, H.no:26530; VI/293, H.no:26395; VI/299-300, H.no:26439: VI/303, H.no:26465:
Buhari, Sehv, 8; Meğazi, 70; Müslim, Müsafirün, 97; Ebu Davud, Tatavvu', 9, H.no:1273; Nesai, Mevakıt, 36-37, H.no:577-579; İbn Mace, İkame, 107, H.no:1159; Darimi, Salat, 143, H.no:1443; Abd b. Humyd, s.442, H.no:1531; Humeydi, I/141, h.no:295; İbn Huzeyme, II/ 261, H.no:1277; Heysemi , "Ahmed b. Hanbel ve İbn Hıbban bu hadisi nakleder.Ahmed b. Hanbel'in ravileri sahih hadis ricalindendir" der. Bk. Mecma', II/224.Benna hadisin Beyhaki ve Tahavi arafından da nakledildiğini ve ravilerinin de sia sayıldıklarını söyler.Bk.Bülüğu'l-emani, II/314.Benzer rivayetler için bk. 191/1061. hadis.
3131[76] Buharî rivayetinde; 'Rasûlullah'in gelen zekâtın muhtaçlara dağıtılması isi ile meşgul olup öğle namazından sonra kıldığı iki rekatı kılamadığı' belirtilmektedir. (Bk. Buharı, Mevâkît, 33; îbn Mâce, İkâme, 107)
3132[77] Yani öğlenin farzı.
3133[78] Bk. Müsned Trc. H.no 220/1090.
3134[79] Bk. Müsned Trc. H.no 221/1091.
3135[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/152-153.

farklı yorumlanmasından, ayrıca sahabe icti-hadlarından kaynaklanmaktadır. Cebrail'in Peygamberimize öğrettiği andaki tertibe, ayrıca sahabenin anlatırken takip ettiği düzene teberrüken uyuldu ve namaz vakitlerine öğle namazı ile başlandı:3136[81]

A- İttifak Edilen Konular.

1- Günde beş vakit, namaz kılmanın farziyeti Kitab, Sünnet ve icma' ile sabittir. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.

2- Namazı ilk vakitte kılmak efdaldir, ancak geciktiren kişi son vaktini de bilmelidir.

3- İIk vaktinden önce kılınan namazın icma ile geçersiz olduğu kabul edilmiştir.

4- öğle namazının ilk vakti güneşin zevalden meylettiği andır ve bu konuda ihtilaf yoktur.

5- îkindi namazı kılınırken güneş batarsa ittifakla namaza yetişilmiş olur, kalan tamamlanır.

6- Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasından sonra başlar.

7- Akşam namazının vakti ittifakla şafağın kaybolması anına kadar devam eder. Ancak şafağın tanımında ihtilaf edildi.

8- Yatsı namazının ilk vakti ittifakla şafağın kaybolması anında başlar.

9- Yatsı namazının son vakti ise fecr-i sadıka3137[82] kadar kadar devam eder.

10- Sabah namazının ilk vakti fecr-i sadıkla başlar ve güneş doğuncaya kadar devam eder, bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur.

11- Namazı sıcak günlerde tehir etmek müstehabdır.

12- Üç vakitte (güneş doğarken, tam tepedeyken veya batarken) farz ya da sünnet namazı kılınmaz.

13- Uyuma, düşman veya unutma gibi zaruret durumlarında kılınmayan namazlar sonra kaza edilir.

14- Kaza namazlarını cemaatle kılmak müstehabdır. Gündüz namazları gece vaktinde de kaza edilse sesli okunmaz, gündüz kılındığı gibi kılınır.3138[83]

B- îhtilaf Edilen Konular.

1- Bazı namaz vakitlerinde farklı rivayetler bulunmaktadır; ikindi ve yatsı namazı gibi, Yatsının vakti konusunda ilk, orta ve son yansında kılınmasına cevaz verilmiş, ancak efdal olan vaktinde ihtilaf edildi;

a- Hanefî mezhebinde bu konuda farklı görüşler vardır: Gecenin ilk üçte birinde kılmak efdaldir.

b- Şafiîlerde ve Hanbelîlerde iki görüş vardır: Gecenin ilk Üçte birinde veya yarısında kılmak efdaldir.

c- Mâlikîlerde ise gecenin ilk üçte birinde kılmak efdaldir.3139[84]

2- öğle namazının son vakti ise zevaldeki gölge hariç her şeyin gölgesinin bir misli (kendisi) kadar olduğu andır. Ancak müctehidler gölgenin bir misli olduğu bu vakitte öğle vaktinin çıkmasında ihtilaf ettiler;

İmam Ebû Hanife'den bu konuda nakledilen farklı görüşler vardır:

a- imam Ebû Yusuf tan gelen rivayette İ. Ebû Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra iki misli olduğu zamandır,

b- İ.Muhammed'dan gelen rivayette de İ. Ebü Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra bir misli olduğu zamandır,

c- Hasan b. Ziyad'dan gelen rivayette ise İ. Ebû Hanîfe'ye göre Öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra bir misli olduğu zaman çıkar, ancak ikindi vakti girmez, iki misli oluncaya kadar.3140[85]

îmameyne göre öğlenin son vakti zevalden sonraki gölgenin bir misli olduğu zamandır.

İ. Mâlik'e göre bu vakitte ikindi vakti girer, ama Öğle vakti çıkmaz. Bu vakitte kılınan öğle ya da ikindi (farz) namazlar eda sayılır, çünkü Cebrail'in Peygamberi-miz'e (Sallaiiahu aleyhi ve settem) öğrettiği vakitlerde böyle bir ara vakit görülmektedir.

İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu vakit ara zaman dilimi değildir, gölgenin bir misli olduğu vakitte ikindi namazı girdiği için öğle namazının vakti sona erer. Cebrail'in birinci günkü öğretiminden Öğle

---

3136[81] Bk. Müsned Trc. H.no:88/968-95/965.

3137[82] Mânâsı için bk. MUsned Trc. H.no: 160/1030.

3138[83] Sehnûn, Müdevvene, 1/55-57, 124-125, 129; Serahsî, Mebsûl, 1/287-303; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/67-76; Merğınânî, Hidâye, 1/38-41, 72-74; Şîrâzî, Mühezzeb, 1752-54, 92-93; Nevevî, Mecmu', IV/164-172; İbn Kudâme, Muğnî, 1/385-406, 641, ; Meydânı, age. 1/71-74,96-98; Desûkî, Haşiye, 1/175-191, 263-272.

3139[84] İmam Muhammed, Asi 1/146-147; Şafiî, Ümm, 1/89-93; Şîrâzî, age., 1/51,53; Desûkî, age., 1/175-178; İbn Kudâme, age., 1/393-394, 397-398.

3140[85] Serahsî, Mebsût, 1/290.

namazının son vaktinin gölgenin bir misli olduğu vakit anlaşılmaktadır, zira bu vakitte ikindi namazına başlamıştır. Ama ikinci gün ikindi namazını gölgenin İki misli olduğu vakitte kılması öğlenin son vakti için değil, ikindinin de bu vakitte kılınabileceğini göstermek içindir, değilse öğlenin son vaktinde bir meçhuliük kalır. Ayrıca ara vakit genel kurallara aykırıdır, özel bir delil ister.3141[86]

3- İkindi namazının ilk vakti:

İmam Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafiî ve Ahmed'e göre zevaldeki gölge hariç gölge bir misli olduğunda ikindinin vakti başlar. I. Ebû Hanîfe'ye göre gölgenin iki misli olduğu vakitte ikindi başlar, bundan Önce kılınırsa geçersizdir.

§İkindi namazının son vaktindekî ihtilaf İse ihtiyarî ve zarurî şeklindedir:

*İhtiyarî (serbest) vakti:

İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre özür ya da mazereti olmayan İçin gölgenin iki misli olduğu vakitte ikindi sona erer, ama Özür ve mazeret sahipleri için güneşin batışına kadar devam eder, zira hadisler3142[87] bunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel'den bu durumda 'güneş sararmadıkça' şeklinde bir rivayet daha gelmiştir. Ebû Yusuf, Muhammed ve Evzaî de bu görüştedir. Bu müctehidler Abdullah b. Amr b. As'tan gelen "İkindi vakti güneş sararmadıkça devam eder" hadisini3143[88] esas almışlardır.

* Zarurî vakti: Zaruret hâlinde güneş batıncaya kadar devam eder. Güneş batmadan önce bir rekata yetişen ikindiye yetişmiş olur. Müctehid imamlara göre bu vakte kadar zaruretsiz geciktirmek doğru değildir, ancak namaz geçerlidir.3144[89]

4- Akşam namazının son vakti:

İ. Ebû Hanîfe'ye göre akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır. Ebû Hanife şafakla ilgili şöyle dedi: Kızıllık güneşin eseri, beyazlık gündüzün eseridir.

Esed b. Amr'ın İ. Ebû Hanife'den yaptığı rivayette ise şafak kızıllıktır.3145[90]

İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, İbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.3146[91]

Söz konusu ihtilâfın sebebi şafak kavramının anlaşılmasından ve farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.3147[92]

5- Yatsı namazının ilk vakti ittifakla şafağın kaybolması anında başlar. Ancak şafağın tanımında ihtilaf edildi:

İmam Ebû Hanîfe'ye göre İse şafak Ebû Hüreyre ve Ömer b. Abdülaziz rivayetleri sebebiyle sonraki beyazlıktır.

İ. Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre İbn Ömer ve İbn Abbas rivayetleri sebebiyle ilk andaki kızıllıktır.

İ:Ahmed'e göre seferde kızıllığın ve ikâmet hâlinde beyazlığın kaybolmasıyla başlar.3148[93]

Bazı müctehidlere göre şafak hem kızıllığın hem de beyazlığın ismidir, çünkü bu kelime ezdaddandır (zıt manalıdır); üpkı eî-kar'u kelimesinin hem hayız hem de temizlik manasına3149[94] gelmesi gibi.

§Yatsının ihtiyarî (serbest) vakti:

Hanefî ve Hanbelîlere göre gece yansına kadar devam eder.

İ. Mâlik'ten gelen iki rivayet vardır; meşhur olan görüşü gecenin ilk üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yansıdır.

İ. Şafiî'nin iki görüşünden birine göre gecenin ilk üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yansıdır.3150[95]

3141[86] İ. Muhammed, age.t 1/145; Serahsî, Mebsût, 1/289; Kayrevânî, Risale, 36; Şîrâzî, age., 1/5; Mergınânî, age., 1/38; İbn Rüşd, age. 1/76; İbn Kudâme, age., 1/378, 382,385.

3142[87] Bk. Müsned Trc. H.no:177/1047.

3143[88] Hadisin tahriri için bk. Müsned Trc. H.no 91/961.

3144[89] İ. Muhammed,' age.. 1/147; Kayrevânî, age.,37; Şîrâzî, age., 1/52; Mergınânî, age., 1/38; İbn Rüşd, age., 1/68; İbn Kudâme, age., 1/383-386.

3145[90] İ. Muhammed, age., 1/146-157; Serahsî, age., 1/293.

3146[91] İ. Muhammed, age., 1/146; Serahsî, age., 1/292; Merğınânî, age., 1/38-39; İbn Rüşd, age., 1/69; İbn Kudâme, age., 1/390-391; Bennâ, age., 11/247-249. 267.

3147[92] Bk. Müsned Trc. H.no: 136/1006,137/1007.

3148[93] Serahsî, MebsÛt, 1/293; İbn Kudâme, age., 1/392.

3149[94] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 526.

3150[95] İ. Muhammed, age., 1/146; Kayrevânî, age.,38; Şîrâzî, age., 1/52; Merğınânî, age., 1/39; îbn Rüşd, age., 1/69; Nevevî, age., 111/55,56; İbn Kudâme, age., 1/393-

§Rivâyetlerin farklı anlaşılması nedeniyle müctehİdler yatsı namazının efdal vaktinde ihtilâf ettiler:
a- Müctehidlerin büyük bir kısmı bu hadislerden dolayı yatsı namazını geciktirmenin efdal olduğunu, söylediler, çünkü hadisler çok açıktır.3151[96]
b- Bazı âlimler ise yatsıyı ilk vaktinde kılmanın efdal olduğunu belirttiler; zira Rasûlullah birkaç gün meşguliyeti veya bir başka işi sebebiyle yatsıyı geciktirmişti, bunlar dışında sürekli olarak namazı ilk vaktinde kılmıştı. Bu İmam Şafiî'nin eski görüşüdür. Ancak yeni görüşü, geciktirmenin efdal olduğudur.3152[97]
§Yatsı namazının zarurî son vaktinde müctehİdler ittifak ettiler: Yatsı namazının son vakti fecrin doğmasına kadar devam eder. Fecrin doğması ile yatsı vakti sona erer ve sabah namazının vakti başlar.3153[98]
6- Sabah namazının son vakti:
İ. Şafiî'ye göre îbn Abbas rivayeti sebebiyle isfar (aydınlık)tır, bu da özrü olmayanlar için geçerlidir. Ancak özür ve zaruret sahipleri için vakit güneş doğmasına kadar devam eder, bir kişi sabah namazının bir rekatını güneş doğmadan kılarsa namazını geçirmemiş olur, diğer rekatı da kılar.
Cumhura göre ise son vakit herkes için gtineş doğmasına kadar devam eder; İ. Mâlik ve Ahmed'e göre Ebû Hüreyre rivayeti sebebiyle bir rekat kılar ve güneş de doğarsa diğer rekatı ona ekler, 1. Ebû Hanîfe'ye göre bu kişinin namazı fasit olur bu ruhsat sadece ikindi namazının bir ya da iki rekatını kılan ve güneş batan kişi için geçerlidir.
§Sabah namazının efdal vakti:
İmam Ebû Hanîfe ve Iraklı fakihlere göre isfar (aydınlık) efdaldir. Namaz vakitlerinde temel kural İlk vakitlerinde kılmaktır. Rasûlullah'ın sabah namazında iki uygulaması da nakledilir. Ancak Peygamberimiz'in namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."3154[99] hadisinden dolayı İsfar efdaidir, dendi.
İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimlere göre ise tağlis (alacakaranlık) efdaidir, çünkü ilk vaktidir.
Ahmed b. HanbeFden gelen başka rivayette namaz kılanın hâli göz önünde bulundurulur; Alaca karanlıkta namaz kılması zor olursa biraz aydınlanınca kılar, eğer iki durum da kendisi için eşitse alaca karanlık efdaidir.3155[100]
7- Namazı sıcak günlerde tehir etmek müstehabdır. Bu konuda bazı mücte-hidler cemaat ve tek başına kılmanın arasını ayırmakta, çünkü mescide cemaat uzak yerden gelmektedirler. Ancak hangisi efdaidir konusunda ihtilâf edildi;
a- Hanefi âlimleri ve îmam Ahmed b. Hanbel'e göre tek başına ya da cemaatle klimanın efdaliyeti aynıdır
b- Mâlikîlere göre tek başına kılarken ilk vaktinde kılmak efdaidir,
c- Şafiîlere göre sıcak belde ve cemaat şartı ile tehir etmek efdaidir.3156[101]
8- Ayette geçen orta namaz konusunda müctehidler ihtilaf etti: a-İmam Mâlik'e3157[102] göre ayetteki orta namaz sabah namazıdır. b-Cumhura göre ise ikindi namazıdır ve delilleri çok kuvvetlidir, zira hadislerde3158[103] Peygamberimiz bizzat açıklamıştır.3159[104]
9- İkindi namazı kılarken güneş batarsa ittifakla namaza yetişmiş olur, kalanı tamamlar, ancak sabah namazının bir rekatını kıldığında güneş doğarsa namaza yetişmiş olur mu konusunda ihtilaf edildi:

394.
3151[96] îbn Rüşd, age., 1/70; Nevevî, age., m/55,56; İbn Kudâme, age., 1/393; Meydânî, age., 1/74.
3152[97] Nevevî, age., 111/55,56.
3153[98] îbn Rüşd, age. 1/70; İbn Kudâme, age. 1/394; Meydânî, age. 1/72.
3154[99] Tahrici için bk. Müsned Trc. H.no: 164/1034.
3155[100] İ. Muhammed, age., 1/144-145; Sehnûn, age., 1/61; Serahsî, age., 1/288, 294; Kayrevânî, age., 36; Şîrâzî, age., 1/53; Nevevî, age., IH/51; İbn Rüşd, age., 1/70-71; Merğınânî, age.. 1/38; İbn Kudâme, age., 1/395, 397, 398; Bennâ, age., II/247-249.
3156[101] İ. Muhammed, age., 1/146; Serahsî, age., 1/295; Nevevî, «££., 111/54, Ravzatü't-talibîn, 1/183-184; Bennâ, age, 11/254.
3157[102] Mâlik, Muvatta, Salat, 8, H.no:28.
3158[103] Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994,125/9995,126/996,127/997,129/999.
3159[104] Mâlik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhatla, IV/249; Şîrâzî, age., 1/53; Zemahşerî, 1/283-284; Nevevî, age., 111/60-61; İbn Kudâme, age.. 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263.

a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı batıl olur, zira bu konuda temel kural üç vakitte hiçbir namaz kılmmamasıdır. Ancak ikindi namazında zıddına rivayet bulunmadığı için bir rekatına güneş batmadan yetiştiğinde namaza yetişmiş olur.3160[105]

b- İ.Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ise bir rekatına -sabah ya da ikindi olsun-yetişen o namaza yetişmiştir, kalan kısmını tamamlar.3161[106]

Bu konudaki 'Kim sabah namazından bir rekat kılar, sonra da güneş doğarsa sabah namazını kıtsın!' rivayetinde 3162 [107] geçen mânâ; kılınan rekatın İptal olması ve namazın kaza edilmesi, şeklinde anlaşılmıştır. Ancak başka tarikten gelen aynı rivayette 'Namazını tamamlasın!'3163[108] şeklinde zikre-dilmiştir, î. Ebû Yusuf tan da burada tamamlamanın caiz olduğu nakledilmiştir3164[109] ve cumhurun delili kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.

10- Üç vakitte (güneş doğarken, tam tepedeyken ve batarken) farz ya da sünnet namaz kılınmaz. Ancak bazı namazların kılınmasında İhtilaf edildi;

a- Hanefîlere göre hiçbir namaz kılınmaz, ancak ikindi namazına başlanmışsa güneş batarken tamamlanabilir. Çünkü bunu açıklayan hadis vardır.

b- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî müctehidlerine göre bu vakitlerde kaza kılınabilir, çünkü Rasûlullah uyuyarak ya da unutarak namazı geçirenin hatırladığında namazı kaza etmesini emrediyor.

c- Bu üç vakitte İse cenaze namazı caiz değildir. Mâlikîler ve İmam Şafiî İle Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre caizdir.3165[110]

11- Sabah namazının farzını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar başka namaz kılınması konusunda ihtilaf edildi;

MUctehidlerin büyük çoğunluğu kılınmaz görüşündedirler. Çünkü gelen rivayetlerde sabah namazının farzından sonra namaz kılanlara Rasülullah'ın ve sahabenin tepkileri bulunmaktadır. Ancak sabah namazının sünneti kılınmamışsa farzından sonra kılınması konusunda ihtilaf vardır:

a- İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre güneş doğmadan kılınabilir, ancak sonra kılınması efdaldir.

b- Hanefî ve Mâlikî mUctehidlerine göre güneş biraz yükseldiğinde (yaklaşık iki mızrak boyu) kılınabilir ve bu da o gün zeval vaktine kadar sürer, zevalden sonra kılınmaz.3166[111]

12- Güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra nafile namaz kılmak mekruhtur. Müctehidlerin çoğunluğu bu görüştedir. Söz konusu ihtilaflar:

a- Bu vakitlerde namaz kılmak mubahtır, zikredilen hadisler mensuhtur; bu görüş Dâvud ez- Zahiri ve îbn Hazm gibi Zahirî âlimlere aittir.

b- Bu vakitlerde bir sebepten dolayı namaz kılmak caizdir. Zira Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve setlem) ikindi namazını kıldıktan sonra öğle namazının kılmadığı son İki rekatın (sünnetin) kazasını kıldı; bu İmam Şafiî'nin görüşüdür.

c- İ. Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki görüş nakledildi.

d- Bu vakitlerde namaz kılmayı yasaklayan hadislerle amel etmek ve Rasülullah'ın kıldığı namazı da kendisine tahsis etmek daha doğrudur. Bu görüş îmam Ebû Hanîfe ve Mâlikîlere aittir.3167[112]

13- Namazı bilerek geçirene de kazası gerekir ki bu âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Zira hadiste geçen uyku ya da unutma kayıt İçin değil beyan içindir. Ancak İbn Hazm gibi bazı âlimler kaza olmaz, onun yerine hayır yapmayı ve nafile ibadeti çoğaltsın, dediler. İhtiyatlı olan görüş kaza edilmesidir.3168[113]

14- Kazanın hemen kılınması ya da geciktirmenin cevazında ihtilâf edildi;

İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf hemen kazası kılınmalı dediler, zira rivayetlerde Rasûlullah kazaları

3160[105] Tahavî, meâni'l-âsâr, 1/151; Serahsî, age., 1/304; Merğınânî age., 1/40; Meydânî, 1/97.

3161[106] Nevevî, A/ccm«', 111/47; İbn Kudâme, age., 1^48; Desûkî, age., I/182.

3162[107] Hakim, 1/408, H.no: 340/1013 (Zehebî; sahih dedi.)

3163[108] Buhari, Mevâkît, 17, Nesâî, Mevâkît, 11; Hâkim, 1/408 H.no: 341/1014 (Zehebî; sahih dedi.)

3164[109] Aliyyü'1-Kârî, Fethu babi'l-maye, 1/190.

3165[110] İ. Şafiî, age., 1/93; Serahsî, age., 1/303; Nevevî, Ravzatü't-talibîn, 1/193; Îbn Kudâme, age., 1/749-750; Aliyyü'1-Kâfî, age.. I/189.

3166[111] İbn Rüşd, age., 1/75; Îbn Kudâme, age., 1/753, 757; Hattabî, Meâlimü's-Sünen, 11/78; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no: 196/1066.

3167[112] İ. Muhammed, age., 1/152, 155-156; Şafiî, age., 1/93,172-174; Sehnûn, age., 1/56; İbn Hazm, age., 111/114,200; Rafiî, Fethu't-Aziz Şerhu'l-Veciz (Mecmu' ile birlikte), IÜ/102-105; îbn Kudâme, age., 1/753-755; Desûkî, age., 1/187.

3168[113] İbn Hazm, age., 11/235,244; Nevevî, Mecmu', IH/71.

hemen kılmıştır ve sürekli böyle davranması vücûbuna delildir.
İ. Mâlik ve Şafiî gibi âlimler geciktirmek caizdir, ancak hemen kılmak efdaldir dediler, zira Rasûlullah'ın hemen kılması efdal olana işaret eder, vücûbiyete değil.
İ. Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki görüş nakledilir.
İhtiyatla davranıp hemen kılmak, hattâ vakit namazını bile eda etmeden kılmak en güzelidir, çünkü daha sonra unutulabilir. Doğrusunu Allah bilir.[3169][114]
15- Kaza namazının vakit namazından önce kılınması konusunda ihtilâf edildi:
a- İmam Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre bir gün ve bir geceden (beş vakitten) az olan kaza namazını Önce kılmak vacibdir, çünkü Rasûlullah hep böyle yapt, ancak vakit dar ise vakit namazı önce kılınabilir.
b- İ. Şafiî'ye göre vacib değildir, ancak efdaldir.
c- İ. Ahmed b. Hanbel'e göre sayısı ne kadar fazla olursa olsun kaza namazları önce kılınmalı, ancak vakit dar ise vakit namazı önce kılınabilir.[3170][115]
16- Kaza namazlarını kılarken tertibe riâyet (sırasıyla kılmak) gerekir mi?
a- İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre altı vakitten az namaz kazası olana tertip vacibdir.
b- İ. Şafiî'ye göre vacib değildir, Rasûİullah'ın fiili her zaman vücûb ifade etmez.
c- Mâlikîlere göre şart olmayan bir vacibdir. Bİr diğer görüşe göre İse şart olan vacibdir.[3171][116]
17- Cumhura göre kaza namazlan kılınacağında tek ezan yeterlidir, ancak her biri için kamet edilmeli. Mâlikîlere göre geçmiş namaz için kamet edilir, ancak ezan mekruhtur. İmam Şafiî'nin kadim görüşünde tek ezan okunur ve her biri için kamet edilir, ama Şafiî'nin sonraki görüşünde kamet edilir, ancak ezan okunmaz, şeklinde nakledildi.
Bu konudaki ihtilafın nedeni farklı rivayetlerin olmasıdır, ancak cumhurun delili kuvvetlidir."[3172][117]

3169[114] İ. Muhammed, age.,, 1/137; Şafiî, age., 1/291; İbn Hazm, age., 11/235; Merğınânî, age.,1/73; Nevevî, Mecmu1, 111/70-71; İbn Kudâme, age., 1/643-644; DesÛkî, age., 1/263-266; Bennâ, age., 11/302.
3170[115] Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/131,133; Merğınânî, age., 1/72; Nevevî, Mecmu', 111/68-70; İbn Kudâme, age., 1/641-642; DesÛkî, Haşiye, 1/263, 266.
3171[116] Merğınânî, age., 1/73; Nevevî, Mecmu', 111/68, 70, 71; ibn Kudâme, age., 1/641; Desûkî, age., 1/266.
3172[117] Sehnûn age.. 1/62; Serahsî, age., 1/281; Merğınânî, age., 1/42/58; Şîrâzî, age., 1/55; Nevevî, age., IV/189; Desûkî, age., 1/200, 319.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/153-159.

e)- EZAN ve KAMET

Ezan İslâm'ın şiarıdır (sembolüdür). Saat farkı sebebiyle yeryüzünün her bölgesinde ahenkle İlerleyen bir tempoyla her an ezan okunmakta ve yeryüzü bir an olsun ezansız kalmamaktadır.
Ezan bir çağrıdır; insanları tevhîd, risalet, İbadet ve kurtuluşa davettir. Asr-ı saadetten günümüze gelen bu ses ve yansıma kıyamete kadar devam edecektir.
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ayrıca bu, büyük hac günü Allah ve Rasûlünden insanlara bir ezandır (duyurudur) ki, Allah ve Rasûlü müşriklerden (inançlarından) uzaktır. Eğer tövbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır. (Yok) eğer reddederseniz bilin ki Allah'ı aciz bırakamazsınız. O inkarcılara acıklı bir azabı müjdele!" (Tevbe, 9/3)3173[1]

*** Her Namaz Vaktinde Ezan Okumak Gerekir**

224/1094- Ubâde b. Nüsey anlattı:3174[2]
Şam bölgesinden bir kişi vardı ki ona Ma'dân denirdi. Ebu'd-Derdâ ü anlı) bu kişiye Kur'ân okuturdu. (Bir süre sonra) Ebu'd-Derdâ onu kaybetti, Dânik3175[3] denilen yerde bir gün onunla karşılaşınca dedi ki:
'Ey Ma'dân! Seninle olan Kur'ân ne yapıyor? Kur'ân'la irtibatın nasıl?'
Ma'dân:
'Allah bana ondan öğretti3176[4] ve ihsanda bulundu.'
Ebu'd-Derdâ:
'Ey Ma'dân! Bugün şehirde mi oturuyorsun yoksa kasabada mı?'
'Hayır (şehirde kalmıyorum). Bilâkis kasabada, şehrin kasabasındayım (bir rivayette: kasabada, Humus dışında bir kasabadayım)/
'Dur biraz! Yazık sana, Ey Ma'dân! Ben Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Bir yerde beş hane bulunur da onlartn içinde namaz için ezan okunmaz ve namaz kameti getirilmezse (farz namazlar kılınmazsa) onlara ancak şeytan galip gelir/hakim olur. (Sürüden) ayrılanı kurt yer."
(Cemaatle namaz kılınan) şehirlerde oturman gerekir, yazık sana ey Ma'dân!'
§îkinci tarikten gelen rivayette Ma'dân3177[5] Ebu'd-Derdâ'nm şu sözünü nakletti:
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaku aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Bir kasabada üç hane bulunur da ezan okunmaz ve içlerinde namaz kameti getirilmezse onlara ancak şeytan galip gelir/hakim olur. Cemâate gitmen gerekir. (Sürüden) ayrılanı kurt yer."

§İbnü'l-Mehdî burada Sâib'in; 'yani namaz cemâatine' şeklindeki açıklamasını nakletti.3178[6]

3173[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/164.
3174[2] Sened:
Hasen: Müsned, VI/445^46, H.no:27386; İkinci rivayet için bk. VI/446, H.no:27387; Senedi:
Ebû Dâvûd, Salât, 46, H.no:547; Nesâî, İmame, 48, H.no:845; İbn Huzeyme, 11/371, H.no:1486; İbn Hıbbân, V/457, H.no:2101; Ebû Dâvûd ve Nesâî'de lafzından sonra ziyâdesi bulunmaktadır. Bennâ hadisin İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edildiğini ve Hâkim'in: "İsnadı sahihtir" dediğini söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, UV4.
İlk senedindeki Ali b. Sâbİt ve Hişâm b. Sa'd sadûk. Hatim b. Ebû Nasr ise meçhuldür. Hatim b. Ebû Nasr'ı Zehebî ve İbn Hacer meçhul; İbn Hibbân ve tbn Huzeyme sika sayar. İkinci rivayetin senedindeki râviler ise sika ve sağlam kimselerdir. Dolayısıyla birinci isnad zayıf, ikinci isnad sahihtir ve birincisi ikincisi ile hasen İi ğayrihi seviyesine yükselir.
Hadiste bahsedilen zât, bu senedde de görüldüğü gibi Ma'dân b. Ebû Talha el-Ya'mürî (el-Ya'merî)'dir. Sâib ise Veki'in belirttiği gibi Sâib b. Hubeyş el-Kelâî'dir.
3175[3] Halep'te bulunan bir kasaba. Bk. Bennâ, age. HI/2.
3176[4] için bk. Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, XLV/506.
3177[5] Ma'dân, İbn Ebî Talha el-Kenânî'dir. Hz. Ömer, Ebu'd-Derdâ vd. Birçok sahabeden rivayette bulundu, Iclî, İbn Hıbbân ve İbn Sa'd sika (güvenilir) râvi olduğunu belirttiler. (Bk. Mizzi, Tehzibü'l-kemâi, XXVIII/256-257; İbn Hacer, Takribü't-tehzib, 539)
3178[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/164-166.

225/1095- Mâlik b. Huveyris'ten (Radıyaiiahü anh):3179[7]
Biz yaşları birbirine yakın gençler olarak Rasûlullah'ın yanına gittik, Onunla yirmi gün kaldık.
Mâlik b. Huveyris anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûlullah (Saüaiiahü aleyhi ve seiiem) merhametli ve dost canlısı/düşünceli bir insandı. Ailelerimizi özlediğimizi düşündü de bize bırakıp geldiğimiz ailelerimizi sordu ve buyurdu ki:
"Ailelerinize geri dönün, onlarla kalın, (öğrendiklerinizi) onlara öğretin ve namaz vakti geldiğinde ezan okumalarını söyleyin! Sizden biri ezan okusun ve en büyüğünüz de size imam olsun!"
NOT: Senetü'I-vüfûd (Heyetlerin ziyaret yılı) denilen dönemde bu gençler de İslam'ı öğrenmek için Medine'ye Rasûlullah'm (Saitaiiahu aieyiu ve seiiemi yanına gelmişlerdi. İbn Sa'd Mâlik b. Huveyris'in grubu olan Benî Leys heyetinden bahseder. Bu ziyaret h.9. yılda olan Tebük savaşından önceydi.
Bu rivayetten İslâm'ı Rasûlullah'ın gösterdiği ve öğrettiği şekilde anlamak ve yaşamak gerektiğini anlıyoruz. Kur'ân yanında hadislerden öğrendiğimiz pratikler de halka doğru olarak aktarılmalıdır.3180[8]

* Ezan Okumanın, Müezzinlik Ve İmamlık Yapmanın Fazileti

226/1096- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):3181[9]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) şöyle dedi:
"İnsanlar ezan okuma ve birinci safta namaz kılmanın sevabını bilselerdi bu ikisi için kura çekerlerdi,
İmamla ilk tekbiri almanın sevabını bilselerdi onun için yarışırlardı/koşarlardı,
Ateme (yatsı)3182[10] ve sabah namazlanndaki sevapları bilselerdi sürünerek de olsa o ikisine gelirlerdi."
(Râvi Abdurrezzak) Mâlik'e:
'Ateme lafzını kullanmak mekruh değil miydi?' diye sorunca:
'Bana nakleden kişi böyle söyledi' diye cevap verdi.
NOT: Burada ezan okuma, ilk safta namaz kılma, imamla ilk tekbiri alma (cemaate erken yetişme) ve yatsı ile sabahı cemaatle kılmanın faziletine dikkat çekilmiştir; insanlar bunlardaki sevabı/fazileti bilselerdi elde edebilmek için her yola baş vururlardı.
Abdurrezzak'ın Mâlik'e Ateme lafzının kullanımı ile ilgili mekruhluktan bahsetmesi hadislerde bedevilerin yanlış kullanımına dikkat çekilmesinden dolayıdır. Ayrıca bu rivayette lafız rivayetine ne kadar önem verildiği, tenkid olunsa da duyduğu şekilde ve değiştirmeden nakletmenin önemi anlaşılmaktadır.3183[11]

3179[7] Sened:
Sahih: Müsned, m/436, H.no:15535; Benzer rivayetler İçin bk. V/53, H.no:20408, 20409 (Bu rivayette Mâlik b. el-Huveyris'in künyesinin Ebû Süleyman olduğu, Eyyûb veya Hâlid isimli bir veya iki arkadaşı ile beraber geldikleri de kayıtlıdır ve sonunda şu ziyade vardır:
III/436, H.no:15538 ziyadesi ile; Buhâri, Ezan, 17-18, 35, 49, 140; Cihâd, 42; Edeb, 27; Ahbâru'l-âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 292-293; Ebû Dâvûd, Salât, 60, H.no:589; Tirmizî, Salât, 37, H.no:205 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 7-8, 29, H.no:632-633, 667; İmame, 4, H.no:779; ibn Mâce, İkâme, 46, H.no:979; Dârimî, Salât, 42, H.no:1256.
3180[8] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XIII/236.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/166-167.
3181[9] Sened:
Sahih: Müsned, 11/278, H.no:7724; Benzer rivayetler için bk. 11/236, H.no:7225; 11/303, H.no:8009; 11/374-375, H.no:8858; 11/424, H.no:9454; 11/466, H.no:9974; 11/472, H.no:10056; 11/479-480, H.no: 10168; 11/53i, H.no: 10821:11/533, H.no: 10840/2; ü/376, H.no:8876; 11/525-526, H.no: 10748; 11/537, H.no:10877; 11/539, H.no:10904; A/di/Jt, Salât, 3; Cemâat, 6; S«/iân, Ezan, 9, 32, 74; Şehâdât, 30;Müslim, Salât, 129; Tirmizî, Salât, 52, H.no:225; Nesâî, Mevâkît, 22, H.no:538; Ezan, 31,H.no:669; Dârimî, Salât, 53-54. H.no:1276-1277.
Bazı rivayetlerde yerine lafzı kullanılmıştır. Bk. 11/236, H.no:7225. Bazı rivayetlerde hadisin birinci kısmının metni şöyledir:
Bk. ü/236, H.no:7225; ü/303, H.no:8009; ü/374^375, H.no:8858; ü/533, H.no: 10840/2.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şâhidi:
Bk. Müsned, III/151-152, H.no:12472 (Senedindeki Ebû Rabîa Sinan b. Rabîa sebebiyle rivayet hasendir. Heysemî ise Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 11/39").
Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Wü5«ed, V/141, H.no:21169;'v/140-İ4l', H.no:21162-21171 (Rivayetlerin bir kısmı oğlu Abdullah'ın ziyadeleridir); Nesâî, İmame, 45, H.no:841; Dârimî, Salât, 53, H.no: 1273-1275.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Mesâcid, 18, H.no:796.
Ayrıca bk. 171/1041. hadis
3182[10] Bk. Bennâ, age. I1I/5.
3183[11] Ateme ile İlgili hadis için bk. Müsned Trc.:149/1019.hadis ve açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/167-168.

227/1097- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):3184[12]

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İnsanlar ezan okumadaki sevabı bilselerdi onu kazanmak için kılıçlarla vuruşurlardı (savaşırlardı)'"3185[13]

228/1098- Ukbe b. Âmir anlattı (Radıyaiiahü anh):3186[14]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum:
"Bir dağın tepesinde namaz İçin ezan okuyan ve namaz kılan koyun çobanını izzet ve celâl sahibi Rabbin kıymetli görür/hoşuna gider. İzzet ve cefâl sahibi Allah:
'Şu kuluma bakın! Bir şeyden korkarak ezan okuyor ve namaz kılıyor.
Ben de onu affettim ve cennete koydum' der."
§Aynı râviden gelen rivayette benzeri nakledilir, ancak 'bunları benden korkarak yaptıysa onu affettim ve peşinden cennetime koydum,' şeklinde olduğu zikredilir.3187[15]

229/1099- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahu anh):3188[16]
Yolculuklarının birinde Rasûllah'la (Saitaiiahu aleyhi w seiiem) beraberdik. 'AHahü Ekber, Allahti Ekber' diye nida eden (ezan okuyan) bir kişi duyduk. Allah'ın Peygamberi dedi ki:
"Bu kişi fıtrat3189[17] hâlini korumuş."
O kişi:
'Eşhedü En Lâ İlahe İllallah' diye nida edince Rasûlullah:
"Cehennemden çıktı/kurtuldu" dedi.
Biz o kişiye doğru koştuk, bir de baktık ki namaz vakti gelmiş ve onu ilân eden3190[18] davar sahibi (bir çoban).3191[19]

230/1100- Muâz (b. Cebel)'den (Radiyallahu anh):3192[20]

3184[12] Sened:
Hasen: Müsned, 111/29, H.no: 11180; Heysemî hadisi hasen sayar. Bk. Mecma', 1/325. Hadisin senedinde tbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Ayrıca senedinde Derrâc bulunmaktadır. Bu râvi ile ilgili bk. 84/126. hadis. Şuayb el-Arnavut ve ekibi ise hadisin şahidi bulunmadığı için senedinin zayıf olduğu görüşündedirler. Bk. İlgili tahric, H.no:I1240.
3185[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/168-169.
3186[14] Sened:
Hasen: Müsned, IV/157, H.no:17373; İkinci rivayet: IV/158, H.no:17374 (Bu rivayetteki Amr b. Haris mütâbîdir); Benzer rivayet için bk, IV/145, H.no: 17245; Ebû Dâvûd, Sefer, 3, H.no:1203; Nesâî, Ezan, 26, H.no:664; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/310, H.no:855; Bennâ hadisin isnâdındaki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bulûğu '1-emânU 11116. Hadisin İlk senedinde ve benzer rivayette İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi İçin bk.22/64. hadis.
3187[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/169.
3188[16] Sened:
Sahih: Müsned, 1/406-407, H.no:3861; Ebû Ya'lâ, TX/276, H.no:5400; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından da nakledildiğini ve Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/334.
Hadisin Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahii anlı) şahidi:
Bk. MOmaZ, III/229, H.no:13332; Benzer rivayetler için bk. III/132, H.no:1229I; III/241, H.no:13466; III/253, H.no:13586; III/159, H.no:12555; III/236, H.no:13415; III/237, H.no:13420; III/270, H.no:13786; Buhârî, Ezan, 6; MOs/ım, Salât, 9.
ziyadesiyle; Ebû Dâvûd, Cihâd, 91, H.no:2634; Tirmizî, Siyer, 48, H.no:1618 (hasen-sahih); Dârimî, Siyer, 9, H.no:2449; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/405; Enes'in bu rivayeti 191/4379. hadiste zikredilecektir.
Muâz b. Cebel'den {Radıyallahii anh) şahidi için bir sonraki 230/1100. hadise bk.
3189[17] Yani hak din ve doğru düşünce hâli.
3190[18] Yani ezan okuyan.
3191[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/170.
3192[20] Sened:
Hasen: Müsned, V/248, H.no:22033; Bennâ'nın diğer rivayet diye verdiği kısım, Abdullah b. Rubeyyİa b. Ferkad es-Sülemî el-Kûfi*den nakledilmektedir. Bu sebeple onu senediyle ayrıca verdik. Bu zâtın sahabeden oluşu ihtilaflı bir konudur. Bazı nüshalarda ismi Rabîa olarak hatalı harekelenmiştir. (Bk.lbnÜ'1-Esîr, Üsdü'l-gâbe, III/233-234, Trc.no:2940) Bu rivayet için bk. IV/336, H.no:18485; Nesâî, Ezan, 25, H.no:663.
Abdullah b. Rubeyyİa es-Sülemî'nin rivayeti için bk. 268/1138. hadis.
Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Hakem b. Abdülmelik el-Kuraşî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/334. Heysemî Ebû Cühayfe'den şahidinin bulunduğunu, bu rivayeti Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedindeki Mûsâ b. Muhammed'in Ebû Zür'a tarafından zayıf sayıldığını, Ibn Hıbbân'm Sikât'mda bu râviye yer verdiğini, diğer râvilerinin ise sika olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/334. Hakem b. Abdülmelik zayıftır. Abdullah b. Rubeyyİa es-Sülemî'den nakledilen rivayette ismi geçen Hakem b. Uteybe (v. 113/731) ise sika biridir. Fakat hadis şâhidieri ile kuvvetlenmektedir:
Enes'ten (RadıyattahUanh) şahidi İçin 191/4379. hadise bk.
tbn Mes'ud'dan (Radıyaltaha anh) şahidi için bir önceki 229/1099. hadise bk.
Hadisin en son paragrafının şâhidieri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, 11/338, H.no:8445 (Senedindeki Ebu'l-Mühezzim Yezid b. Süfyan et-Temîmî sebebiyle zayıftır); Dârimt, Rikâk, 27, H.no:2740. b-Miistevrid b. Şeddâd'dan

Yolculuklarının birinde Rasûllah'la (Saitaitaha aleyhi ve seiiem) beraberdik. Kendisi 'Alîahii Ekber, Allahü Ekber" diye nida eden (ezan okuyan) bir kişi duydu. Allah'ın Peygamberi dedi ki:
"Bu kişi fıtrat3193[21] hâlini korumuş."
O kişi:
'Eşhedii En Lâ İlahe İllallah' diye nida edince Rasûlullah:
"Doğru şehadetle şahitlik yaptı" dedi.
O kişi:
'Eşhedü Erine Muhammeden Rasûlullah' deyince de Rasûllulah:
"Ateşten çıktı/kurtuldu. (Gidin) bakın, bu kişi ya hayvanlarını otfatan bir çoban veya avlanan bir kişidir."
O kişiye (gidip) baktılar ki namaz vakti gelmiş ve onu ilân eden3194[22] davar sahibi (bir çoban).
§Bir diğer rivayette Abdullah b. Rebîa es-Sülemî şöyle anlattı:
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir yolculuk sırasında ezan okuyan bir kişiyi dinledi, o kişi:
'Eşhedü En Lâ İlahe İllallah' deyince Hz. Peygamber de:
'Eşhedü En Lâ İlahe İllallah' dedi.
O kişi:
'Eşhedü Enne Muhammeden Rasülullah" deyince Hz. Peygamber de:.
"Eşhedü Ennî Muhammedün Rasûlullah" dedi ve ekledi:
"(Gidin, bakın!) Bu kişiyi ya davar çobanı veya ehlinden uzakta bir kişi olduğunu bulacaksanız."
Vadiyi inince (ya da indiklerinde, bir de ne görsünler davar çobanı, bir de ölmüş bir koyun), Hz. Peygamber terk edilmiş kuzunun yanına geldi ve şöyle dedi:
"Görüyor musunuz şu kuzuyu, sahibi yanında ne kadar değersiz?! (Vallahi,) Allah katında dünya, sahibi yanındaki şu koyundan daha değersizdir."3195[23]

231/1101- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):3196[24]
RaSUİUİlah (SallallahU aleyhi ve seltem) ŞÖyle dedi:
"Allah müezzini, sesinin ulaşacağı yer kadar3197[25] (günahı olsa da) affeder, sesini duyan her yaş ve kuru şey onun lehine şahitlik yapar."
§Başka lafızla gelen rivayette: Rasülullah (Saiuuiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki: "Allah müezzini, ezanın ulaşacağı yer kadar3198[26] (günahı olsa da) affeder, sesini duyan her yaş ve kuru şey onun için istiğfar eder."3199[27]

232/1102- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):3200[28]

(Radıyallahii anh) şahidi:
, IV/229, H.no: 17936 (Senedindeki Mücâlid b. Saîd el-Hemdânî el-Kûfî sebebiyle hasendir); Tirmizî, Zühd, 13, H.no:2321 (Câbİr ve Ibn Ömer'den de nakledilir. Müstevrid'in rivayeti hasendir); İbn Mâce, Zühd, 3, H.no:4111.
3193[21] Yani hak din ve doğru düşünce hâli.
3194[22] Yani ezan okuyan.
3195[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/171-173.
3196[24] Sened:
Sahih: Müsned, ü/136, H.no:6201; Diğer rivayet için bk. H/136, H.no:6202 (Senedinde müphem bir râvİ bulunmaktadır. Bunun ise birinci senedden Mücâhid olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü A'meş'in hocası müphemdir. Birinci senedde hocası Mücahid'dir); Humeydî, 11/320, H.no:749.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarım belirtir. Bk. Mecma', 1/325-326; Münzirî, Terğıb, 1/107.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 232/1102. hadise bk.
b-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi için 237/1107. hadise bk.
3197[25] Bk. Bennâ, age., II1/7.
3198[26] Bk. Bennâ, III/7.
3199[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/173.
3200[28] Sened:
Sahih: Müsned, 11/411, H.no:9299; Benzer rivayetler için bk. 11/266, H.no:7600 (Senedinde Abbâd b. Üneys var. Bu râvinin Müsned'de bu rivayetten başka rivayeti bulunmamaktadır. Ahmed Muhammed Şâkİr, râvi hakkında sadece İbn Hıbbân'ın Sikât'ında bilgi verildiğini belirtir); Şu rivayetlerin de isnadlan hasendir: 11/429, H.no:9507; 11/458, H.no:9868; 11/461, H.no;9897; Ebû Dâvûd, Salât, 31, H.no:515; Nesâî, Ezan, 14, H.no:643; İbn Mâce, Ezan, 5, H.no:724. Bennâ hadisin Beyhakî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini belirtir. Bk. Bülüğu'l-emâm, III/8,
9299. hadisin senedinde Mûsâ b. Ebû Osman'ın hocası (Muğîre b. Şu'be'nin âzâdlığı Saîd) Ebû Osman var. Bu râviyi İbn Hıbbân Sikât'ında zikreder; 9507, 9868 ve

Rasulullah (salllahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
“Allah müezzini, ezanın ulaşacağı yer kadar (günahı olsa da) affeder, sesini duyan her yaş ve kuru şey onun için istiğfar eder.Cemaatle namazda bulunan kişiye yirmi beş hasene yazılır ve önceki namazla bu vakit arasındaki günahları silinir.”3201[29]

233/1103- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):3202[30]
Hz. Peygamber (Saitaüahü aleyhi ve seitem) şöyle dedi:
"İmam (cemaatin namazını korumakla) sorumlu olan, müezzin de (insanların) kendisine güvendiği kişidir.3203[31] Allah'ım, imamları olgunluğa/ doğruya ilet ve müzzinleri de bağışla!"3204[32]

234/1104- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitahu anhâ):3205[33]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmam (cemaatin namazını korumakla) sorumlu olan, müezzin de (insanların) kendisine güvendiği kişidir. Allah imamları olgunluğa/doğruya iletsin ve müzzinleri de affetsin!"3206[34]

235/1105- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):3207[35]

9897. hadislerin senedlerinde ise Mûsâ b. Ebû Osman'ın hocası (Ca'de b. HUbeyrâ'nın âzâdhğı) Ebû Yahya (el-Mahzûmî) var. Bu zâtı İbn Hıbbân ve Zehebî sika sayar.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir Önceki 231/1101. hadise bk.
b-Berâ b. Âzib'den (Radtyallahü anh) şahidi için 237/1107. hadise bk.
3201[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/174.
3202[30] Sened:
Sahih: Müsned, lî/382, H.no:8949; Benzer rivayetler için bk. 11/232, H.no:7169; H/284, H.no:7805; 11/378-379, H.no:8895; 11/419, H.no:9391; 11/424, H.no:9445; n/461, H.no:9904; 11/472, H.no:10054; 11/514, H.no:10614; Abdürrezzâk. 1/476, H.no:1838; Ebû Dâvûd, Salât, 32, H.no:517; Tirmizî, Salât, 39, H.no:207 (hasen-sahih); Tayâlisî, IV/156, H.no:2526; Humeydî, 11/213, H.no:1029; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/343, H.no:8097; Ebû Ya'lâ, V1II/45, H.no:4562; Bennâ hadisin Şâfiî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, İbn Hıbbân'ın hadisi sahih saydığını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, M/8.
Heysemî, Bezzar'ın Ebû Hüreyre'den naklettiği rivayete değinir ve râvilerin hepsinin sika sayıldıklarını belirtir. Fakat bu rivayette şöyle bir ziyade bulunmaktadır:
Bk. Mecma MI/2.
Ek: Ebû Ümâme'den (Radıyatlahüanh) şahidi:
Müsned, V/260, H.no:22139. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/432; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/2. Bennâ bu hadise tertibinde yer vermemiş, ancak şerhinde zikretmiştir. Bk. BiÜûğu'l-emânt, V/220.
Vasile b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Velid'in mev-lâsı/âzâdlığı Cünâh'ın bulunduğunu, bu râviyi Ezdî'nİn zayıf saydığını, İbn Hıbbân'ın ise Sİkât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', H/2. Buhârî ve İbn Ebî Hatim bu râvi hakkında bir cerhte bulunmamıştır. Bk.et-Târfhu'l-kebîr, 11/244; el-Cerhu ve't-ta'dît, 1/537. İbn Hacer ise Ezdî'nin delili olmadığı için bu zâtı zayıf sayışını dikkate almaz. Bk. Lisânü'l-Mîzân, 11/138-139.
Ahmed Muhammed Şâkir 11/232, H.no:7169. hadisin şerhinde rivayetle ilgili olarak çok geniş bir açıklama yapar. Sonunda ise şu kanaatini belirtir: "Senedde yer alan Ebû Salih, bu hadisi hem Ebû Hüreyre'den hem de ÂÎşe'den işitmiştir."
Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bir sonraki 234/1104. hadise bk.
Ebû Hüreyre'nİn rivayeti 1360/2230. hadiste tekrar edilecektir.
3203[31] Bu açıklamalar için bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, III/102.
3204[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/174-175.
3205[33] Sened:
Sahih: Müshed, VI/65, H.no:24244; Ebû Ya'Îâ, VIII/45, H.no:4562; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/431; Bennâ hadisin Beyhakî ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, İbn Hıbbân'ın hadisi sahih saydığını belirtir. Bk. Bulûğu'l-emârîî, III/8.
Hadisin, senedinde Muhammed b. Ebû SâlÎh bulunmaktadır. Bu râvinin hafızası hakkında tenkîdde bulunulmuştur. Fakat hadis şâhidleri ile sahih İİ ğayrihî seviyesine yükselir.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 233/1103. hadise bk.
EbÛ Ümâme'den f Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, V/260, H.no:22139.
Vâsıle'den şahidi için bir Önceki hadisin tahricine bk.
3206[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/175-176.
3207[35] Sened:
Sahih: Mtoned, 111/169, H.no:12665; Benzer rivayetler için bk. III/264, H.no:İ3724; İbn Hıbbân, IV/556, H.no:1670. Hamza Ahmed hadisin isnadının kopuk olduğunu söylemiş; Şuayb el-Arnavut ve ekibi ise isnadının zayıf olduğunu, fakat hadisin sahih li gayrihi seviyesinde bulunduğunu belirtmişlerdir (Bk. H.no:I3789, 12729). Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, ancak A'meş'in (öi^-) lafzı ile müphem
bir râviden hadis aldığını, hâlbuki A'meş'in Enes'ten rivayetinin bulunmadığını belirtir. Heysemî Taberânî'nin £vsa/'ında Enes'ten naklettiği şu rivayete de değinir ve senedinde Cünâde b. Mervân'ın bulunduğunu, Zehebî ve Ebû Hâtim'in bu râviyi tenkid ettiğini söyler:
Bk.Mecma\ 1/326-327.
Hadisin şâhİdleri:
a-Zeyd b. Erkam'dan (Radtyaüahü anh) şahidi: An EbîŞeybe, 1/204, H.no:2343; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-evsat, 111/178, H.no:2851; el-Mu'cemü'l-kebîr, V/209, H.no:5118; /«&m, IH/322, H.no:5244; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr ve fiVsa/'ında nakledildiğini, senedinde zayıf olan Husâm b. Misak'ın bulunduğunu belirtir. Bk. age., 1/326; IX/300.
b-Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi: Hâkim, IH/640, H.no:6350; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr ve Evsafında nakledildiğini, senedinde "metrukü'1-hadis" olan Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Urve'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 1/326.
c-Bilâl'den (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/355, H.no:1080; Bezzâr, IV/203, H.no:1365; Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika sayıldıklanni belirtir. Bk. age, 1/326.
d-Ukbe b. Âmir'den (Radtyallahüanh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/282, H.no:777; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan İbn Lehîa'nm bulunduğunu belirtir. Bk. age, 1/326.
e-EbÛ Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi: Abdürrezzâk, 1/483, H.no:1861; İshâk b. Râhûye, 1/197, H.no:151; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, VII/61, H.no:6851; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından Evsafında nakledildiğini, senedinde Ebu's-Salt el-Basrî'nİn bulunduğunu, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age,

Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kıyamet günü boyunları en uzun insanlar müezzinlerdir.'3208[36]

236/1106- Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radıyaiiakü anhumâ):3209[37]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kıyamet günü boyunları en uzun insanlar müezzinlerdir."
NOT: Müezzin için boyun kelimesinin temyiz oarak ifade ettiği manada ihtilaf edildi, bunlardan bazı lan:
1- Müezzinler rahmetten en çok istifade edenler demektir ve aldıkları sevaplardan kinayedir.
2- İnsanlar kıyamet günü hesabın şiddetinden tere gark olduklarında bu sıkıntı kendilerine zarar vermemesi için boyunlarını dışarıya uzatırlar. İşte bu anda en kolay kurtulacak olanlar müezzinlerdir.
3- Kıyamet günü müezzinler insanlann gözdelerinden ve önemli kişilerden olacaktır.
4- Müezzinler amelleri en fazla olan kişilerdir.
5- Boyu en uzun olanlar manasında bir kinayedir. Arapça'da boynu uzun kelimesi boyu uzundan kinayedir, Meselâ, filan kadının küpe yeri uzundur, sözü boyu uzundur, anlamındadır.
6- Hemzenİn kesresiyle de rivayet edildi, bu durumda cennete hızlıca gidenlerdendir, anlamında olur.3210[38]
Müezzinlere bu kadar değer verilmesi onların her gün insanları tevhide, risalete ve ibadete çağırmalarından olsa gerek. Bu çağrı onların itibarını yükseltmektedir.3211[39]

237/1107- Bera b. Âzib'den (Rad,yaUahüanh):3212[40]
Allah'ın Peygamberi (Saiiattahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Allah ve melekler ilk safı överler, müezzin sesinin ulaştığı yer kadar (günahı da olsa) affedilir. Müezzinin sesini işiten yaş ya da kuru her şey onu tasdik eder, ayrıca müezzine kendisiyle beraber namaz kılanların aldığı sevabın benzeri de verilir."3213[41]

Açıklama

Bu hadisler müezinliğin faziletini açıklamaktadır. Buharı, Müslim ve diğer hadis kitaplarında müezzinin derecesinin yüksek olması, yarışılan yüksek bir ibadet olduğu ve kıyamette diğer insanlardan farklı olacağı zikredilmektedir.
§lmamhk ve müzzinlİğİn faziletinde İhtilaf edildi:
1- Bazı âlimlere göre ezan okumak imamlıktan efdaldir, bazılarına göre ise imamlık efdaldir. Şevkânî imamlığın efdal olduğunu söyler, zira Hz. Peygamber, Hu-lefa-i Raşidîn ve sonrakiler imamlık yaptılar, aynca büyük âlimler de İmamlık yaptılar.

1/326.
f-lbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi: Tarsûsî, Müsnedü Abdillahi'bni Ömer, s.24,H.no:13.
g-Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir sonraki 236/1106. hadise bk.
3208[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/176.
3209[37] Sened:
Sahih: Müsned, IV/95, H.no:16804; Mükerrer rivayet için bk.Şeybe, I/204, H.no:2341; Abd b. Humeyd, s.157, H.no:418; Ebu Yala, XIII/377, 382, H.no:7384; 7388 (Hüseyn Selim Esed isnadlarının ceyyid olduğunu söyler); Tebarani, el-Mucemü'l-kebir, XIX/323, H.no:736; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübra, I/432.
Enes'ten (Radiyallahu anh) şahidi için bir önceki 235/1105. hadise bk.
3210[38] Nevevi, Şerhu sahihi Müslim, IV/91-92; İbnü'l-sir, N,haye, III/310.
3211[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/177.
3212[40] Sened:
Sahih: Müsned, IV/284, H.no:18416; Nesât, Ezan, 14, H.no:644;
Hadis iki kısımdan oluşmaktadır.
a-Namazda ilk safta namaz kılanlara Allah'ın ve meleklerin salât edeceği İle ilgili kısım: Müsned, IV/299, H.no: 18553; IV/298-299, H.no: 18550; IV/298, H.no: 18547; IV/296, H.no:18523; IV/297, H.no:18528; Nesât. İmame, 25, H.no:809; Ebû Dâvûd, Salât, 93, H.no:664; îbn Mâce, İkâme, 51, H.no:997; Dârimî, Salât, 49, H.no:1267.
b-Müezzinle ilgili kısım: Bu kısmın şâhidleri:
aa-tbn Ömer'den (Radıyallahü anhümö) şahidi için 231/1101. hadise bk.
bb-Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anlı) şahidi için 232/1102. hadiscbk.
Bennâ, Münziri'nin: "Ahmed ve Nesâî bu hadisi "hasen-ceyyid" bir isnadla naklettiler" sözünü naklederek İbnüVSeken'in sahih saydığını ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emâm, İÜ/10.
3213[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/177-178.

3- Bir kısım âlimler her ikisinin de eşit olduğunu söylediler.
§Ezan okuma ve imamlık yapmanın bir kişide toplanması konusunda İhtilaf edildi:
1- ÂlÎmlerden bazılarına göre böyle yapılmaması müstehabdır.
2- Bir kısmına göre ise bu mekruhtur.
3- Bazılan da bir kişi tarafından yapılabilir, hattâ müstehabdır, dediler.[3214[42]]

*** Ezanı Yüksek Sesle Okumanın Önemi Ve Ezan Arasında Yapılan Duamn Kabul Edileceği Müjdesi**

238/1108- İbn Ebî Sa'saa (Abdullah b. Abdurrahman) babasından nakletti:[3215[43]]
Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaiiaha anh) hücresindeyken bana dedi ki:
'Ey yavrum, ezan okuduğunda sesini yükselt, ben Rasûlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve setlem) şunu İşittim:
"Müezzini işiten her şey; ister cin, insan ve taş olsun, müezzin lehine şahitlik yaparlar.'"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
'Ebû Saîd el-Hudrî râviye dedi ki:
(Ey Yavrum,) davar ve çölü sevdiğini görüyorum. Koyunlarının içinde ya da kırsal alanda olup namaz için ezan okuduğunda sesini yükselt!
"Şüphesiz müezzinin sesinin ulaştığı insan ve cin kıyamet gününde onun lehine şahitlik yapacak."
Ben bunları Rasûlullah'tan (Saiiatiahü aleyhi ve seitem) duydum.[3216[44]]

239/1109- Ebû Hüreyre'den madıyaiiahü anh):[3217[45]]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namaz için nida edildiğinde (ezan okunduğunda) şeytan ezanı işitmemek için yellenerek kaçar. Ezan okuma bitince geri döner, tevsib (kamet)[3218[46]] yapılınca tekrar kaçar. Tesvib bitirilince şeytan kişi ile nefsi arasına girip vesvese vermek için geri döner. Ona der ki:
"Şunu hatırla, bunu hatırla!.. Hâlbuki o kişi önceden bunları hatırlamazdı, ta ki o kişi nasıl namaz kıldığını bilemez."
§Ayni râviden ikinci rivayet:
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Şeytan, bir kişinin namaz İçin ezanı okumasını işitince bu sesi işitmemek için yellenerek kaçar. Ezan bitince geri döner ve vesveseye başlar. Kamete başlayınca şeytan önceki yaptığını yapar (kaçar)."[3219[47]]

240/1110- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anh):[3220[48]]
RaSÛlUİlah (Saltaltahü aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Müezzin (Medine'de) ezan okuduğunda şeytan öyle kaçar ki hattâ kendisini Ravha'da bulur."

3214[42] Bk. "İ. Şafiî, Ümm, I/106-107;„lbn Kudâme, Muğnî, 1/414; Bennâ, age., 111/10.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/178.
3215[43] Sened:
Sahih: Müsned, ÜV6, H.no:10972; Burada Ahmed b. Hanbel hocası Süfyan'm senedde kendi hocasının isminde hataya düştüğünü söyler ve rivayetin sonunda düzeltme yapar:
İkinci rivayet: 111/35, H.no:l 1244; Bu rivayetin senedi:
Benzer rivayet için bk. 111/43, H.no:11332; Mâlik, Salât, 5; Buhân, Ezan, 5; Nesâî, Ezan, 14, H.no:642; îbn Mâce, Ezan, 5, H.no:723; Dârimî, Salât, 42, H.no: 1256.
3216[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/179-180.
3217[45] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/313, H.no:8124; İkinci rivayet': 11/398, H.no:9143; Benzer.rivayetler için bk. 11/460, H.no:9893; 11/503-504, H.no: 10491; 11/522, H.no: 10715ziyadesiyle; 11/483, H.no:10212 lafzı ile; Salât, 6; Sehv, 1; Buhâri, Ezan, 4; Müslim, Salât, 17; Ebû DâvÛd, Salât, 31, 192, H.no:5l6, 1030; Tirmizî, Salât, 174, H.no:397 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 30, H.no:668; İbn Mâce, İkâme, 135, H.no:1216-12l7; Dârimî, Salât, U, H.no:1207; Hemmâm, Sahîfe, H.no:26; An Huzeyme, 1/204, H.no:392. Bennâ hadisin Beyhakî tarafından da nakledildiğini söyler. Bk. BMÛğu'l-emânî,\\V\2.
3218[46] Ibnü'1-Esir, Nihaye, 1/226; İbn Abdilber, Temhid, XX/231; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, III/150.
3219[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/180-181.
3220[48] Sened:
Sahih: Müsned, HI/316, H.no:14341; Benzer rivayet için bk. III/336, H.no: 14545 lafzı ile; Müslim, Salât, 15; Tayâlist, IV/104, H.no:2345; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/432. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında, nakledildiğini, senedinde âlimlerin zayıf kabul ettiği Zem'a b. Salih'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/334.
Ebû HUreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 239/1109. hadise bk.

§(Râvi Süleyman (İbn Mihrân el-A'meş) ekledi:
Ravhâ'yı Ebû Süfyan'a (yani Talha b. NâfT'a)3221[49] sordum;)3222[50]
Ravhâ Medine'ye otuz mil3223[51] uzaklıkta bir yerdir, dedi.3224[52]

241/1111- Enes b. Mâlik'ten (Radıyatiahu anh):3225[53]
Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve seilem) şöyle dedi:
"Ezan ile kamet arasında yapılan dua reddedilmez."3226[54]

242/1112- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anh):3227[55]
Rasûlullah (SaUaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namaz için kamet3228[56] edildiğinde gökyüzünün kapıları açılır ve dualar kabul edilir."3229[57]

Açıklama

Bu rivayetlerden ezanın fazileti ve ezandan sonra yapılan duaların kabul olacağını anlıyoruz.
Ezan sırasında sllnnet olan, müezzinin dediğini tekrar etmektir. Ancak hay'ale-lerde *Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billâh' denir.3230[58]
Ezan bittikten sonra şunlar tavsiye edilmektedir:
1- Rasûlullah*a salat ve selâm edilir,3231[59]
2- Şu dua yapılır:3232[60]
Allahümme, Rabbe hazihi'd-Da'veti't-Tâmme ve's-Salâti'l-Kâime Âti Muhammedeni'l-Vesîlete ve'l-Fadîlete veB'ashü Makamen Mahmuden'illezî Veadteh.
§Duanın tercemesi:
Allah'ım! Ey tam çağrının (ezanın) ve kılınan namazın sahibi! Hz. Muhammed'e vesile (cennet makamı) ve fazilet bahşet! (Âhirette) vadettiğin yüce makamda onu dirilt!
3- Aynca istenildiği kadar dua edilir.
4- Allah'tan afiyet (yani bizi koruması) istenir.3233[61]

3221[49] Süleyman ve Ebû Süfyan'ın isimleri İçin bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, 1/91.
3222[50] Buradaki ziyade hadis değil, râvinin sözüdür. Bu bilgiyi Müslim'deki aynı rivayetten öğreniyoruz. (Bk. Müslim, Salat, 388)
3223[51] Müslim'de bu mesafe otuz altı mil olarak nakledilir. (Bk. Müslim, Salat, 388)
3224[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/181.
3225[53] Sened:
Sahih: Müsned, III/I19, H.no:12139; Benzer rivayetlerin sonunda Oyöiî) ziyadesi bulunmaktadır Bu rivayetler için bk. İÜ/155, H.no:12522 (sahih); III/225, H.no:13290 (hasen); III/254, H.no:13602 (sahih); Ebû DĞvÛd, Salât, 35, H.no:521; Tirmizî, Salât, 44, H.no:212 (hasen-sahih); Deavât, 128, H.no:3595; Tayalisî, III/576, H.no:2220; >w Ya'lâ, VII/143, H.no:1354; İbn Sünnî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle, H.no:100; Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tİrmizî'nİn hadisi hasen saydığını söyler. Bk. BuÎüğu'l-emânhlll/\2.
Hadisin senedi Zeyd b. el-Havârî el-Ammî el-Basrî Ebu'l-Havârî sebebiyle zayıftır. (Bu râvi İle ilgili bilgi için bk. 150/458. hadis) Fakat diğer üç rivayette bu râvinin mütabileri bulunmaktadır. Dolayısıyla bu mütabilerle hasen liğayrihî seviyesine yükselir. Fakat diğer senedlerle gelen rivayetler sahihtir. Ahmed Muhammed Şâkir zayıf sayılan bu senedi de Zeyd'in sika oluşunu tercih ederek sahih saymıştır.(Bk. Tirmizî, Salât, 44, H.no:212 şerhi)
Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ tarafından da nakledildiğini, senedinde Yezid er-Rakaşî'nİn bulunduğunu söyler. Bk. Mecma\ 1/334.
3226[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/181-182.
3227[55] Sened:
Hasen: Müsned, III/342, H.no:14624; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği tbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', II/4. Bennâ hadisi bir başka kaynakta bulamadığını, senedinde İbn Lehîâ'nın varlığını, fakat hadisin şâhidlerinin bulunduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/13.
Senedindeki Ebu'z-Zübeyr, Muhammed b. MUslİm b. Tedrüs'tür (v.126/744). Bu râvi ile ilgili olarak 126/434. hadise bk.
Hadisin şâhidleri:
a-Enes'ten (Radıyatlahü anlı) şahidi için bk. Heysemî, hadisi iki ayrı metinle verir. Bunlardan birinin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, senedinde âlimlerin zayıf kabul ettiği Zem'a b. Salih'in bulunduğunu belirtir. İkinci metni de Ebû Ya'lâ'nın naklettiğini, senedinde Yezîd er-Rakaşî'nin bulunduğunu, bu râvi İle delil getirme konusunda farklı görüşlerin olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/334. Elbânî, Ebû Ya'lâ'mn hadisi iki isnadla naklettiğini, bunlardan birinin senedinin hasen olduğunu belirtir. Bk. es-Silsiletü's-sahîha, H.no:1413.
b-Sehl b. Sa'd es-SâÎdî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Bk. İbn Huzeyme, 1/219, H.no:419; Îbnü'l-Cârûd, s.267, H.no:1065; Hâkim, V313, H.no:712; 11/124, H.no:2534; Hadis Sehl'in sözü (mevkûO olarak da nakledilir: Bk. Abdürrezzak, 1/495, H.no:1910.
3228[56] Metindeki tesvib kamet manasındadır. Bk. İbnü'l-Esir, Nihaye, 1/226; İbn Abdilber,Temhid,XX/231 ; Azimâbâdî, AvnM7-Mabud, 11/150.
3229[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/182-183.
3230[58] Buharı, Ezan, 7; Müslim, Salat, 10-12.
3231[59] Bk. Müsned Trc. H.no 273/1143.
3232[60] Buharı, Ezan, 8.
3233[61] Tirmizî, Sa/ar, 158.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/183.

* İlk Ezan Ve Sahabeden Abdullah B. Zeyd'in Rüyası, Sabah Ezanında Tesvîbin Cevazı

243/1113- Nâfı1 nakletti:3234[62]
İbn Ömer (Radıyallahü anhumâ) şöyle derdi:
Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde toplanırlar ve (cemaat) namazı için vakit belirlerlerdi. Kimse namaz için nida etmezdi. Bir gün bu meseleyi konuştular. Bir kısmı: 'Hristiyanlann çanı gibi çan kullanın' dedi. Bazıları: 'Yahudilerin borusu gibi boru kullanın' dedi. Hz. Ömer de şöyle dedi: 'Namaz için nida edecek bir kişi göndermeniz (daha uygun) olmaz mı?' dedi. Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Kalk ey Bilâl! Namaz için nida et!"
NOT: Bu rivayette bazı sahabilerce namaza çağrıda bulunmak için Yahudi ve Hristiyanlann araçlan tavsiye edildiği, ancak bunun tasvip görmediği anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in teklifi olan namaz için nida edilmesini Peygamberimiz (Somum aleyhi ve sellem) kabul etti ve Bilâl'e emretti.
Namaz için nida, önceleri 'namaz toplayıcıdır' manasına gelen: "İnne's-Salate Câmiatün şeklindeki bir çağrı ile oluyordu.
Daha sonra farz namazlar için ezan meşru kılındı ve farz namaz dışındaki ibadetler ile önemli olaylar için yapılan çağrıda bu cümle kullanılmaya devam etti.3235[63]

244/1114- Abdullah b. Zeyd (b. Abdürabbih)'ten (Radiyaiiahu anh):3236[64]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) insanları namaza toplamak için vurulacak/çalınacak bir çan kullanılmasını emretti. (Bir rivayette; Rasûlullah çanın Hristiyanlara uygun olmasından dolayı hoşlanmadığı hâlde emretti.)
Ben uyurken, rüyamda elinde çan taşıyan bir kişi bana geldi, ona dedim ki:
'Ey Allah'ın kulu! Bu çanı satıyor musun?' Bana:
'Onunla ne yapacaksın?* dedi. Ben: 'Onunla namaza çağrıda bulunacağız.' 'Bundan daha hayırlısına rehberlik edeyim mi?' 'Evet'
'Şöyle dersin:
Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Eşhedii enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah,

---

3234[62] Sened:
Sahih: Müsned, 11/148, H.no:6357; BuhâtÎ, Ezan, 1; Müslim, Salât, 1; Tirmizî, Salât, 25, H.no:190 (hasen-sahih-garib); Nesâî, Ezan, 1, H.no:624; İbn Mâce'nin lafzı şöyledir:
Bk. ibn Mâce, Ezan, 1, H.no:707; Bennâ hadisin Beyhakî ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini ve râviterinin de sika sayıldıklarını söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/314.
Abdullah b. Zeyd'den (Radtyaüahü anh) şahidi için bir sonraki 244/1114. hadise bk.
Muâzb. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi için 245/1115. hadise bk.
Ensardan Abdullah (Ebû Umeyr) b. Enes b. Mâlik'in amcasından (Radıyallahü anhüm) şâhid:
Ebû Dâvûd, Salât, 27, H.no:498.
İbnu'l-Arabî hadisi tenkİd eder. Ahmed Muhammed Şâkir de bu tenkidlere cevap verir ve Abdullah b. Zeyd hadisi ile çelişen hadisi yorumlar. Geniş bilgi için bk. Müsned, 11/148, H.no:6357'in şerhi (V/528-529)
3235[63] İbn Sa'd, Tabakât, 1/246-247.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/183-184.
3236[64] Sened:
Sahih: Müsned, IV/43, H.no:16430; Diğer rivayet için bk. IV/42-43, H.no:16429 (Bu rivayetin senedi munkatıdır. Muhammed b. İshak, Muhammed b. Müslim ez-ZUhrî'den hadis İşİtmemiştir. Yukarıdaki metne ek olarak şu lafiz da bulunmaktadır .Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16428 (Bu rivayet Muhammed b. Amr el-Ensârî el-Vâkıfî sebebiyle zayıftır); Abdürrezzâk, 1/455, H.no:1774 (Saîd b. el-Müseyyib'den mürsel olarak nakledilir), 1775 (Ubeyd b. Umeyr'den mürsel olarak), 1776 (İbn Ömer kanalı ile nakledilir); Ebû Dâvüd, Salât, 28, 30, H.no:499, 512; Tirmizî, Salât, 25, H.no:189 (İbn Ömer'den de nakledilen Abdullah b. Zeyd'in bu rivayeti "hasen-sahih"'tir); İbn Mâce, Ezan, 1, H.no:706; DârimÎ, Salât, 3, H.no: 1190-1191.
Bennâ hadisin İbn Mâce, İbn Huzeyme, tbn Hıbbân ve Beyhakî tarafından da nakledildiğini belirterek şunları söyler: Muhammed b. Yahya: "Abdullah b. Zeyd'in rivayetleri, Muhammed b. İshak'ın Muhammed b. İbrahim et-Teymî kanalı ile naklettiği rivayetlerinden daha sahih değildir. Çünkü burada verilen seneddeki Muhammed b. Abdullah b. Zeyd babası Abdullah b. Zeyd'den hadis İşitmiştir" der. İbn Huzeyme ise: "Nakil açısından bu hadis sahih ve sabittir. Çünkü Muhammed b. Abdullah b. Zeyd babası Abdullah b. Zeyd'den, İbn İshak da et-Teymî'den hadis işitmiştir ve bu rivayet İbn İshak'ın tedlis yaptığı rivayetlerinden değildir" der. Tirmizî'nin tlel'inde nakledildiğine göre Buhârî de bu tariki sahih saymıştır. Ahmed b. Hanbel'in ikinci rivayetini Hâkim de Müstedrek'inde rivayet eder ve: "Bu, Abdullah b. Zeyd hikâyesini nakleden en uygun rivayettir. Çünkü Saîd b. el-Müseyyeb Abdullah b. Zeyd'den hadis işitmiştir. Ayrıca Yûnus, Ma'mer, Şuayb ve İbn İshak Zührî'den naklederler. Böylece İbn İshak'ın tedlis İhtimali ortadan kalkmış olur. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/15. Buradaki senedde ise tahdis sigast ile nakledildiği görülmektedir.
Abdullah b. Zeyd'in (Radıyallahü anh) bu ezan nimetine dizelerle hamdedişini İbn Mâce nakleder:
Bk. İbn Mâce, Ezan, 1, H.no:706.
Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir önceki 243/1113. hadise bk.
Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 245/1115. hadise bk.

Hayye ale's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh,
Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lâ Mhe İllallah:
Bu kişi biraz bekledi, sonra dedi ki:
'Namaz için kamet edileceğinde şöyle dersin:
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah,
Hayye ale's-Salâh,
Hayye ale 'l-Felâh,
KadKameti's-Salâh, KadKameti's-Salâh,
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah:
Sabaha ulaşınca Rasûlullah'a gittim ve gördüğümü anlattım. Bunun üzerine Rasûlullah dedi ki:
"Bu, Allah'ın izniyle (görülen) hak bir rüyadır. BilâJ'le beraber git ve gördüğün şeyi ona öğret ki o şekilde ezan okusun! Şüphesiz o senden daha gür/güzel sesli."
Ben de Bilâl'le gittim ve ona ezanı Öğrettim, o da bu şekilde ezan okudu. Hz. Ömer b. Hattab evindeyken bunu işitince hemen elbisesini çekerek geldi, şöyle diyordu:
'Seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki ona gösterileni ben de gördüm.' Bunun üzerine Rasûlullah:
"Bu durumda Allah'a hamd edilir."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayette benzeri nakledildi ve ek olarak:
(Rasûlullah) ezan okunmasını emretti. Hz. Ebû Beîcir'in mevlâsı Bilâl öğretilen şekilde ezan okuyor ve RasÛlullah'ı (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) namaza çağırıyordu.
Bir sabah Rasûlullah'ın yanına gelip sabah namazına çağırdı. Kendisine: 'Rasûlullah uyuyor' denilince Bilâl en yüksek sesiyle şöyle haykırdı:
‘es-Salâtü hayrun mine'n-nevm.[3237][65]'
§Saîd b. Müseyyeb:
Bundan sonra bu cümle sabah namazı ezanına eklendi, dedi.[3238][66]

245/1115- Muâz b. Cebel'den (Radıyaiiahü anh):[3239][67]
Ensardan bir kişi Rasûlullah'a (SaihiUıhü aleyhi ve seiiem) geldi ve şöyle dedi:
'Uykumda bir şey gördüm, sanki uyanmış gibiydim; Üzerinde iki yeşil elbise olduğu hâlde gökten inen bir kişi gördüm, Medine'deki bahçenin bir kenarına indi. İkişer ikişer olmak üzere ezan okudu, sonra oturdu. Ardından kamet etti ve ikişer ikişer okudu.'
Rasûlullah şöyle dedi:
"Gördüğün şey ne güzel! O ezanı Bilâl'e öğret!"
Hz. Ömer iRadıyaiiaha anh) şöyle dedi:
'Ben de benzerini gördüm, ancak o benden önce davrandı.'[3240][68]

246/1116- Bilâl (Radıyatiahu anh) anlattı:[3241][69]

[3237][65] Yani 'namaz uykudan daha hayırlıdır'
[3238][66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/185-188.
[3239][67] Sened:
Sahih: Müsned, V/232, H.no:2l926; Abdürrezzâ'k, 1/461, H.no:1788; İbn EH Şeybe, V185, H.no:2118; Dârekutnî, 1/242 (Ensardan olan bu sahâbinin Abdullah b. Zeyd olduğu belirtilmektedir); Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/131-133; Beyhakî, es-Sünenü'Î-kübrâ, 1/420; Bennâ hadisin Dârekutnî ve Beyhakî tarafından da nakledildiğini, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, İÜ/16.
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 244/1114. hadîse bk.Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 243/1113. hadise bk.
[3240][68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/188.
[3241][69] Sened:
Hasen: MUsned, VI/14, H.no:23797; Benzer rivayetler: VI/14-15, H.no:23798; VI/İ5, H.no:23799:
Tirmizî, Salât, 31, H.no:198 lafz' ile (Bu konuda Ebû Mahzûre'den de rivayet nakledilir. Bilâl'in hadisi İse Ebû İsrâîl el-Miilâî tarafından nakledilir. Ebû Israîl ise bu hadisi Hakem b. Uteybe'den işitmemiştir. Sadece Hasan b. Umara kanalı ile ondan nakleder. Ebû İsrâîl, İsmail b. (Halife) Ebû İshak'tır. Bu zât, hadis âlimlerince pek

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bana sabah namazı dışında diğer vakitlerde tesvibi (yani es-salâtü hayrun mine'n-nevm demeyi) yasakladı.
§Râvilerden Ebû Ahmed, Hz. Bilâl'in (Radıyaitahu anh) rivayetini şöyle nakletti:
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bana dedi ki: "Ezan okuduğunda tesvib yapma!"3242[70]

Açıklama

Tesvib (kelime olarak); bir şeyi peş peşe tekrarlamak ve kamet3243[71] anlamına geldiği gibi müezzinin ezan okuduktan sonra 'Namaza! Allah size rahmet etsin!' gibi namaza teşvik edici şeyler söylemesi için de kullanılır. Bu şekildeki teşvikin caiz olması konusunda ihtilaf edildi:
1- İ. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre sadece sabah ezanında söylenen 'es-salâtü hayrun mine'n-nevm' cümlesi caizdir.
2- İ. Şafiî'nin kadîm içtihadına göre caiz, ancak cedid (sonraki) içtihadına göre tesvib sabah dahil bütün namaz vakitleri için mekruhtur.
3- İshak'a göre tesvib RasÛlullah'tan sonra icat olmuştur ve mekruhtur. îns-anlar namaza gelmede ağır davranıyorlardı ve müezzin ezan ile kamet arasında; kad kameti's-salah, hayye ale's-salah, hayye ale'l-feîah, diyordu.3244[72]
§Tekbirde terbi' (dört kere söylemek) konusunda ihtilaf edildi:
1- İ. Ebû Hanîfe, Şafiî ve diğer âlimlerin çoğunluğuna göre terbi' gereklidir.
Zira yukarıda geçen hadislerde dört tekbir vardır. Sahabe ve sonraki nesillerden bunu inkâr eden ya da yadırgayan olmamıştır.
2- İ. Mâlik ezanda ilk tekbirlerin İki olduğunu belirmektedir. Ancak cumhurun delilleri kuvvetlidir.3245[73]
%Terci' (iki şehadet kelimesini ikişer defa gizli söyledikten sonra açıktan okumak) konusunda da ihtilaf edildi:
1- İmam Ebû Hanîfe ve Kûfe'li âlimler müstehab olmadığını söylediler.
2- İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimler terci 'in caiz olduğunu söylediler.
3- Muhaddislerden bir grup terci' yapma ya da yapmama arasında kişi muhayyerdir, dediler.3246[74]
§Bu rivayetlerden müezzin olmanın müstehab olduğu anlaşılmaktadır; bu müzezzin de gür ve güzel sesli olmalıdır. ŞEzanın bize kazandırdıktan:
1- İslam'ın şianm yüceltmek,
2- Tevhid kelimesi,
3- Namaz vaktinin geldiğini haber vermek.
4- İnsanlan cemaate çağırmak.3247[75]

* Ezan Ve Kametin Keyfiyeti, Kelime Âdetleri Ve Ebû Mahzûre'nin Başından Geçen Bir Olay

---

kuvvetli sayılmaz.); İbn Mâce, Ezan, 3, H.no:715; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/424.
Bennâ senedindeki inkıtaya işaret ederek hadisin şâhidlerini verir: "İbn Ebî Leylâ ile Bilâl Habeşî arasında kopukluk bulunmaktadır. Çünkü, İbn Ebî Leylâ, h.17 yılında doğdu. Bilâl Habeşî'nin vefatı ise Şam'da h.20 veya 21 yılıdır. Şam'ın fethedildiği İlk yıllardan itibaren orada murâbit (sınır mücâhidi) olarak bulunuyordu. Dolayısıyla o Şamlıdır, tbn Ebî Leylâ İse KûfelİdÎr. O küçük yaşta ve çok uzak diyarlarda iken ondan nasıl hadis işitsin?" der. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/17. Hadis, inkıta sebebiyle zayıftır. Fakat, şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
Ebû MahzÛre (Evs b. Mi'yer)'den (Radıyallahü anh) şahidi için 247-251/1117-1121. hadislere bk.
Bennâ, Taberânî ve Beyhakî'nin hasen isnadla İbn Ömer'den de şahidini naklettiğini; Ya'merî'nin bu isnadın sahih olduğunu söylediğini belirtir. Ayrıca İbn Huzeyme, Dârekutnî ve Beyhakî'nin Enes'ten naklettiği rivayeti için İbn Seyyid en-Nâs'ın: "İsnadı sahihtir" dediğini nakleder. BV..age., 111/17.
Hadisin mü tabileri de vardır:
ibn Mâce, Ezan, 3, H.no:716 (Zührî - Saîd b. MUseyyeb - Bilâl); Dârimî, Salât, 5, H.no: 1194 (Zührî - Hafs b. Ömer b. Sa'd - Bilâl).
3242[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/188-189.
3243[71] İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/226; İbn Abdüber, Temhid, XX/231; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma 'bûd, 11/150.
3244[72] İ. Muhammed, AsU I/I33, el-Hucce alâ Ehli'l-Medîne 1/85-86; Şafiî, Ümm, I/I04; V/105; Sehnûn, Müdevvene, 1/58; Tirmitf, Salât, 145 ; Merğınânî, Hidâye, 1/41; İbn Kudâme, Muğnî, 1/424; Bennâ, age.. 111/17.
3245[73] İ. Muhammed, Asi, 1/132, Hucce, 1/84; Şafiî, Ümm, 104; Salih b. Ahmed, Mesâil, III/224; Sehnûn, Müdevvene, 1/57; Kâsânî, Bedâiu's-sanâV, 1/147; Bennâ, age., 111/26.
3246[74] Sehnûn, age., 1/57; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/56; Merğınânî, Hidâye, 1/41; İbn Kudâme, age., 1/419.
3247[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/189-190.

247/1117- Abdülaziz b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre'den:[3248][76]
Ona Abdullah b. Muhayriz nakletti;
Ebû MahzÛre (Radıyaiiaha anh) Abdullah'ı Şam bölgesi için yolculuğa hazırladığında Abdullah onun himayesinde bir yetimdi. Abdullah anlatmaya şöyle devam etti:
Ebû Mahzûre'ye dedim ki:
'Ey Amcam! Ben Şam bölgesine gidiyorum ve korkarım ki orada senin ezan okuman ile ilgili olay bana sorulacak.'
Ebû Mahzûre:
'Evet, bir grup içerisinde (Bir rivayette; on genç içinde) olduğum hâlde yola çıkmıştım. Huneyn'in bir yolundaydık, Rasûlullah da Huneyn'den dönmüştü ve yolun bir bölümünde bizimle karşılaştı.
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanında kendi müezzini ezan okumaya başladı. Biz yoldan sapan kişiler olarak müezzinin dediğini tekrar edip alay ederek bağırıp çağırdık. Rasûlullah bu sesi duyunca yanına gelmemiz için adam gönderdi, huzuruna vardık ve şöyle dedi:
"Duyduğum o gür sesi olan kişi hanginiz?"
Topluluk beni işaret etti ve hepsi bunu doğruladı. Rasûlullah onları gönderdi ve beni salmadı, sonra da şöyle dedi:
"Kalk ve namaz ezanı oku!" Ben kalktım, hâlbuki o anda bana Ra-sûlullah'tan ve emrettiği şeyden daha kötü gelen bir şey yoktu. Rasûlullah'ın yanında kalktım ve bana bizzat kendisi ezan okumayı öğretti, şöyle dedi:
"De ki: Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Eşhedü enlâ Üâhe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah"
Sonra Rasûlullah : "Bunları tekrar et ve sesini yükselterek söyle!" dedi ve devam etti:
"Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah"
Hayye ate's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh,
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah."
Daha sonra ben ezanı bitirince yanına çağırdı ve içinde gümüş (para) bulunan bir keseyi bana verdi. Sonra Rasûlullah elini EbÛ Mahzûre'nin alnına koydu ve yüzünde iki kere dolaştırdı, sonra kollan[3249][77] üzerine, sonra da karaciğeri üzerine indi, ardından Rasûlullah'ın eli Ebû Mahzûre'nin göbeğine indi/mesh etti ve şöyle dua etti:
"Allah seni mübarek kılsın! " Bunun üzerine ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana emret Mekke'de ezan okuyayım' deyince şöyle buyurdu:
"Tamam, bunu sana emrettim."
Önceden bende bulunan Rasûlullah'a ait kötü düşünceler gitti, bu duygular Rasûlullah'a karşı bir sevgiye dönüştü. Ben Mekke'de Rasûlullah'ın görevlisi (valisi) Attab b. Useyd'in yanına geldim, Rasûlullah'ın emri üzerine onun maiyetinde ezan okudum.'
§(Râvi ekledi;) Ebû Mahzûre'ye ulaşan ailemden kendisine ulaştığım kişiler Abdullah b. Muhayzir'in bana anlattığı bu haberin bir benzerini naklettiler.[3250][78]

[3248][76] Sened:
Sahih: Müsned, 111/408, H.no:15316; Benzer rivayetler için bk. VI/401, H.no:27127; III/408-409, H.no:15315; III/409, H.no:15317; III/408, H.no:15312-15214; Müslim. Salât, 6; Ebû Dâvûd, Salât, 28, H.no:500-50I, 503-505; Nesâî, Ezan, 3, 9, H.no:627, 636; Tirmizî, Salât, 26, H.no:191-192 (sahih); tbn Mâce, Ezan, 2, H.no:708-709; Dârimî, Salât, 7, H.no:I199. Bennâ hadisin İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, IİV21.
EbÛ Mahzûre (Evs b. Mi'yer b. Levzen b. Rabîa b. Urayc b. Sa'd b. Cümah) el-Kuraşî el-Cumahî, Mekke'nin fethinden sonra Allah Rasûlü'nün Mekke'ye müezzin olarak atadığı ve kendisine bereket duası yaptığı bir sahâbÎdir. KUnyesİ ile meşhur olmuştur. Bk. İbnü'l -Esîr, ÜsdÜ'l-ğâbe, 1/329-330, Trc.no:324.
Dârimf nin rivayetinden, bir nevi güzel ezan okuma yarışması düzenlenerek Ebû Mahzûre'nin en güzel ezan okuyan kişi olduğu ve müezzinliği hak ettiği anlaşılmaktadır:
Bk. Dârimî, Salât, 7, H.no:l 199.
Ebû Mahzûre'den (Radtyaltahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk. 248-251/1118-1121. hadisler.
[3249][77] Metinde iti eti üzerinde, şeklinde geçmektedir. Arapça'da el kelimesi ile parmak ucundan omuz köküne kadar kısım kastedildiği için burada kollan şeklinde terceme edildi.
[3250][78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/190-193.

Açıklama

Peygamberimiz'in müezzinleri hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlara göre şu kişiler o dönemde müzezzinlik yapmışlardır:
A- Sürekli Olarak Ezan Okuyanlar
1- Medine'de:
a- Biîâl Habeşî (Radıyaüaha anhy. (Mekke'de ilk Müslüman olanlardan olup işkenceye maruz kalanlardandır. Ancak Hz. Ebû Bekir'in onu satın alıp âzâd etmesiyle özgürlüğüne kavuşmuştur. Hicretin 1. yılında Hz. Peygamberin İsteğiyle İlk ezan okuyan kişidir. Bundan sonra Medine'de sürekli müezzinlik yapmış, Rasûlullah'ın yanından hayatı boyunca hiç ayrılmamıştır. Ona abdest suyu getirir, sütre olarak kullanılan harbesini taşır, nöbetler de dahil birçok yerde görev almıştı. Mekke'nin fethinde Kabe'de İlk fetih ezanını okuyan kişidir. Hz. Peygamberin vefatından sonra üzüntüsünden dolayı hiç ezan okumamıştır. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Suriye'ye gitmek için izin istemiş ancak halifenin ısran üzerine Medine'de kalmıştır, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde ise Medine'den ayrılıp Suriye'deki fetih hareketlerine katılmıştır. Bazı Müslümanlar Bilâl'in ezan okuması için halifeye müracaat etmişler; halifenin İsteği üzerine Bilâl ezan okuyunca herkes gözyaşları içinde onu dinlemiş, sanki Rasûlullah dirildi de geldi zannetmişlerdi.Bilâl Habeşî altmış yaşında Dımeşk'te vefat etti. Hz. Ömer onun hakkında şöyle demişti: 'Ebû Bekir efendimizin efendimizi (Bilâl'ı) âzâd etmiştir.'[3251[79]])[3252[80]]
b- Abdullah/Amr b. Ümmi Mektûm (RadıyatUM anhy. İsmi Medine ehline göre Abdullah, İrak ehline göre Amr'dır, İbn Hacer (v.852/1448) el-İsabe'dc Amr isminin daha çok kullanıldığını zikreder. Gözleri küçükten âmâ olup, Peygamberimiz'İn Medine'deki müezzinidir. Bedir'den sonra hicret ettiği rivayeti yanında Bedir savaşma katıldığı da nakledilmektedir. Bu iki rivayetten; onun hicretinin küçük Bedir seferinden sonra, ama Bedir savaşından önce olduğunu anlayabiliriz. Rasûlullah kendisini çok severdi, Tebuk seferine çıkacağında Medine'de yerine Abdullah'ı bıraktı ve o da insanlara imamlık yaptı. Bilâl Habeşî sabah vaktinden önce ezan okurdu ki oruç tutacaklar son hazırlıkların] yapabilsin, onun ezanı uyarı niteliğindeydi. İbn Ümmi Mektum da fecr açılıp kendisine sabah oldu denildiğinde vakit ezanını okurdu. Abese sûresinde hatırlatılan olay sebebiyle Peygamberimiz kendisine özen gösterir, hürmet ederdi. Cihada katılmayı çok isterdi, son olarak Kadisiye savaşına üzerinde zırh ve elinde siyah bir bayrakla katılmıştı. Bu savaştan sonra vefat etti, bazıları o savaşta şehit oldu, dediler.[3253[81]]
2- Mekke'de:
-Ebû Mahzûre (Radıyaliahü aıhy. Adı Evs olan bu kişi Peygamberimiz Huneyn'den Mekke'ye dönerken CÎ'râne yolunda onunla karşılaşmış ve yukarıda hadiste geçen hâdise Üzerine Müslüman olmuştu.[3254[82]] Sesi güzel ve gür olduğu için Rasûlullah onu Kabe'nin müezzini olarak görevlendirdi. Ebû Mahzûre Rasûlullah'ın Mekke'den ayrılmasına kadar Bilâl Habeşî İle birlikte ezan okudu. Vefat edinceye kadar ezan okuma görevine devam etti. Mekke'de ezan okuma görevi İmam Şafiî zamanına kadar Ebû Mahzûre ve oğullarının nesli elinde kaldı. Ebû Mahzûre'nin Rasûlullah'ın okşadığı alnına düşen saçlarını hiç kestirmemesi Peygamberimize olan derin saygı ve sevgisini göstermektedir.[3255[83]]
3- Kuba'da:
-Sa'd el-Karaz (Radıyaitaha anhy. (Rasûlullah döneminde Küba müezzini olan bu sahabi Peygamberİmiz'in âhirete irtihâli ile Üzüntüsünden müezzinliği bırakan Bilâl Habeşî[3256[84]] yerine Medine'de Mescid-İ Nebevî'de müezzinlik yaptı.)
B-Nadir Olarak Ezan Okuyanlar -Abdülaziz b. Esam (Radtyaiiahu anhy. Bir kere ezan okumuştu. -Ziyad b. Haris es-Südâî (Radıyaitaha anhy. Bir defa sabah ezanı okumuş ve kamet etmişti.

3251[79] Buhari, Fedailü ashabi'n-nebî, 23.
3252[80] İbnÜ'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 1/243-245; Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, 1/347-360; İbn Hacer, İsâbe, 1/165.
3253[81] Müslim, Salât, 7; Sıyâm, 38;Zehebî, Siyeru a'tâmi'n-nübelâ, 1/360-364; tbn Hacer, age.. 11/523.
3254[82] Müslüman olması ile ilgili hâdise için bk. Müsned Trc. H.no: 247/1117.
3255[83] İbn Sa'd, Tabakât, III/232-234; Zehebî, age., III/l 17-119; Nevevî, Tehzibü'l-esmâ ve'l-lügâu 11/266-267.
3256[84] tbn Sa'd, Tabakât, III/234.

-Sevbân (Radıyaitaha anhy. Birkaç kere ezan okumuştu.
-Hz. Osman (Radıyaitaha anhy. Rasûlullah'ın huzurunda minberin yanında ezan okumuştu.3257[85]
§llk kamet eden; Abdullah b. Zeyd'dir (Radıyattahu anh).3258[86]

248/1118- Sâib ve Ümmü Abdilmelik b. Ebû Mahzûre'den:3259[87]
Bu iki râvinin naklettiğine göre Ebû Mahzûre (Radıyatiahü anh) şöyle anlattı:
'Ben on gençle beraberken Hz. Peygamber'Ie (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) karşılaştım. O esnada, insanlar içinde en çok kızdığımız/hoşlanmadığımız kisiydi. Onlar ezan okumaya başlayınca biz de kalktık ve onlarla alay eder bir şekilde ezan okumaya/tekrarlamaya başladık.RasûluIlah:
"O gençleri bana getirin!" dedi. (Biz yanına gidince de:)
"Ezan okuyun!" dedi.
Gençler ezan okudular, ben de onlardan birisiydim. (Sonra) Rasûlullah (bana):
"Evet, işte sesini duyduğum kişi bu, sen git ve Mekkelilere (namaz vakitlerinde) ezan oku!" dedi. (Ebû Mahzûre'nin) alnını mesh etti ve şöyle buyurdu:
"De ki: Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber,
(Gizlice) Eşhedü enlâ İlahe İllallah (de ve) iki kere söyle!
(Gizlice) Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah (de ve) İki kere söyle!
Sonra sesini yükselterek şunları söyle!
Eşhedü enlâ İlahe İllallah, iki kere söyle!
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, iki kere söyle!
Hayye ale's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh, bunları ikişer kere söyle!
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah.
Sabah vaktindeki birinci ezanı okuduğunda şunları ekte: es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, Kamet ettiğinde de şunları ekle: Kad Kameti's-Salâh, Kad Kameti's-Salâh
Duydun (anladın) değil mi?.."
§Ebû Mahzûre bundan sonra perçemindeki saçları ne tıraş etti, ne de ayırdı, çünkü Rasûlullah oraya elini değmişti/mesh etmişti.
§Muhammed b. Bekr, İbn Cüreyc yoluyla Osman b. Sâib'den, o da Ümmü Abdilmelik b. Mahzûre yoluyla Ebû Mahzûre'den (Radıyatia/uianh) şöyle nakletti:
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem)Huneyn't giderken ben de on gençle beraber yola çıkmıştım...(Hadisin devamını yukarıdakinin benzeri şekilde nakletti ve ekledi:)
Ezanda Allahü Ekber, Allahü Ekber, iki keredir.
(Râvi) Ravh da: iki kere, olduğunu belirtti.3260[88]

249/1119- Ebû Mahzûre'den (Radtyaiiahü anh):3261[89]
Ben Hz. Peygamber (Saüaiiahu aleyhi ve setiem) döneminde sabah ezanı okuyordum; Hayye ale'l-Felâhîan söyledikten sonra es-Salâtü Hayrun mi-ne'n-Nevm, es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, derdim; yani ilk ezanda.3262[90]

3257[85] Bk.Kettânî, Hz. Peygamber'in Yönetimi (Trc. Ahmet Özel), 1/156-158.
3258[86] Kettanî,age.I/157.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/193-194.
3259[87] Sened:
Sahih: Müsned, III/408, H.no:15312-15313; Ebû DâvÛd, Salât, 28, H.no:500-501, 503-505; Bennâ hadisin Ebû Dâvûd, Beyhakî, Dârekutnî ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/21.
Ebû Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk. 247, 249-251/1117, 1U9-1121. hadisler.
3260[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/194-196.
3261[89] Sened:
Sahih: Müsned, III/408, H.no:15314; Nesâî, Ezan, 3, 9, H.no:627, 636; Bennâ hadisin Beyhakî ve Nesâî tarafından da nakledildiğini, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bütûğu'l-emânl IH/21.
EbÛ Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk. 247-248, 250-251/U17-1118,1120-1121. hadisler.
3262[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/196-197.

250/1120- EbÛ Mahzûre'den (Radiyatiahü anh):3263[91]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) kendisine ezanı on dokuz kelime ve kameti on yedi kelime olarak Öğretti.
Ezan:
Atlahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber,
(Gizlice) Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah
(Gizlice)3264[92] Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah
(Sonra sesini yükselterek;)
Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah
Hayye ate's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh,
Allahü Ekber, Atlahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah.
Kamet, ikişer ikişer:
Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah,
Hayye ale's-Salâh, Hayyeale's-Salâh, Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh, KadKameti's-Salâh, KadKameti's-Salâh, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lâ İlahe İllallah.'3265[93]

251/1121- Muhammed b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre babası yoluyla dedesinden3266[94] (Radtyaiiaha anhüm) nakletti;3267[95]
Peygamberimiz' e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana ezanın yolunu/şeklini öğret' deyince başımın Ön tarafım sıvazladı ve şöyle buyurdu: "Sesini yükselterek, ikişer ikişer: Allahü Ekber, Afiahü Ekber, de!
Sonra ikişer kere hafif sesle: Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasölullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, dersin.
Sonra sesini yükselterek iki kere:
Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
İki kere de:
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, (dersin, sonra:)
Hayye ale's-Salâh, Hayye ale's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh, bunları ikişer kere söylersin.
Eğer sabah namazı için ezan okuyorsan:
es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, es-Salâtü Hayran mine'n-Nevm, (cümlesini eklersin ve:)
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah (diyerek ezanı tamamlarsın.)"3268[96]

252/1122- îbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ):3269[97]

3263[91] Sened:
Sahih: Müsned, III/409, H.no:15317; Bennâ hadisin Şâfiî, Ebû DâvÛd, Tirmizî, Nesâî, tbn Mâce, Dârimî, Beyhakî, Dârekutnî, Taberânî ve Hâkim tarafından da nakledildiğini, senedindeki zayıflığından dolayı birtakım tenkidlerin yapıldığını; fakat, İbn Dakîk el-îd'İn bunu reddederek hadisi sahih saydığını, Tirmizî'nin de: "hasen-sahih" dediğini söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/22.
Ebû Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 247-249, 251/1117-1119, 1121. hadisler.
3264[92] Yanlış anlaşılmaması için terci' denilen gizlice tekrar parantezle belirtilmiştir. (Bk. bir önceki hadis, 248/1118)
3265[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/197-198.
3266[94] Yani dedesi Ebû Mahzûre'den nakletti.
3267[95] Sened:
Sahih: Müsned, III/408-409, H.no:15315; Bennâ hadisin Şafiî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, ve Beyhakî, tarafından da rivayet edildiğini söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/22.
Ebû Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 247-250/1117-1120. hadisler.
3268[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/198-199.
3269[97] Sened:

Ezan Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde ikişer söylenirdi. (Haccac: ikişer ikişer olduğunu belirtti.) Kamet ise birer kelime ile (tekrar edilmeksizin) söylenirdi. Ancak, Kad Kameti 's-Salâh, Kad Kameti 's-Salâh, cümlesi (iki kere tekrarlanırdı). Biz kameti duyduğumuzda abdest alır ve namaza yetişirdik.
ŞHaccac, Şu'be'den:
Benî Hilal'in mescidi (olan) Urban (mescidi)3270[98] müezzini Ebû Ca'fer, büyük mescidin3271[99] imamı olan Müslim Ebu'l-Müsennâ'dan şöyle rivayet etti, deyip bu hadisin benzerini zikretti.3272[100]

253/1123- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiaha anh):3273[101]
Bilâl ezam ikişer ve kameti birer kere tekrarla emrolundu.
§Enes b. Mâlik'ten (Radtyaitahü anh) ikinci tarikle gelen rivayet: Bilâl ezanı ikişer ve kameti birer kere tekrarla emrolundu.
(Bunu) Eyüb'e nakledince o da: 'ancak kamet {kod kameti's-salâh lafzı) bundan müstesnadır' şeklinde olduğunu belirtti.3274[102]

254/1124- Avn b. Ebû Cühayfe babasından (Radıyaiiaha anh) nakletti:3275[103]
Bilâl'ı (Radtyaiiahü anh) ezan okurken gördüm, ağzını (yani başını) takip ettim, bir oraya bir buraya dönüyordu ve iki parmağı iki kulağındaydı.
Rasûlullah da (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) deriden olduğu görülen kırmızı küçük bir çadır/çardak3276[104] içindeydi. (Sonra) Bilâl elinde orta boylu bir değnek3277[105] ile geldi, Rasûlullah onu alıp (namaz kılacağı yere sütre olarak) dikti ve namazı kıldı.
§Râvilerden Abdürrezzak, bunu Mekke'de duyduğunu ve bu haberin '(Rasûlullah) bu vadide3278[106] önünden3279[107] köpek, kadın ve merkep geçer bir hâldeyken (namazı kıldı) ve Üzerinde kırmızı bir

---

Sahih: Müsned, H/8-5, H.no:5569-5570; Benzer rivayetjçin bk. 11/87, H.no:5602; Tayâlisî, III/432, H.no:2035; Ebû Dâvûd, Salât, 29, H.no:510; Nesât, Ezan, 2, H.no:626.
Bennâ hadisin Şafiî, EbÛ Dâvûd, Nesâî, Dârimî, Beyhakî, Dârekutnî, İbn Huzeyme, Ebû Avâne, Tahâvî ve Hâkim tarafından da nakledildiğini, Ya'merî'nin Tirmizî şerhinde: "İbn Ömer hadisinin isnadı sahihtir" dediğini söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/23.
Enes'ien (RadıyaUahüanh) şahidi için bir sonraki 253/1123. hadise bk.
3270[98] "Urban Mescidi" şeklindeki okunuşu için bk. el-Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, IX/4O5; İbn Hibbân, Sikât, V/392, Trc.no:5355; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, MI/61, Trc.no:226; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/262.
Aynı rivayet başka hadis kitaplarında Uryân mescidinin müezzini (oı^ı -**_ ö>y)
şeklinde geçmektedir. {Ebû Dâvûd, Salât, 30; Nesâî, Ezan, 28; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/413; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XXIV/332; îbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, IV/300; IX/15)
Bu mescidin Kûfe'de olduğu nakledilmektedir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/144-145)
3271[99] Burada mevsûfun sıfata izefeti söz konusudur. KûfelÎ lisan âlimlerine göre bu durum herhangi bir takdire ihtiyaç kalmaksızın caizdir, Basraıı âlimlere göre ise şeklinde takdir yapılmalıdır. Ancak iki ekole göre de mâna aynıdır. (Bk. tbn Hacer, Fethu 7-Bârî, V/198); Büyük Mescid şeklinde terceme edilmesinin sebebi iki ayrı rivayette lafzı olarak geçmektedir. (Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 511; Nesât, Ezan, 28)
3272[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/200.
3273[101] Sened:
Sahih: Müsned, İÜ/103, H.no:11940; Benzer rivayet için bk. İÜ/189, H.no:12906; Buhâti, Ezan, 1-3; Müslim, Salât, 4; Ebü DâvÛd, Saiât, 29, H.no:508; Tirmizî, Salât, 27, H.no:193 (îbn Ömer'den de nakledildiğini söyleyen TîrmÎzî hadisin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Nesâî, Ezan, 2, H.no:625; İbn Mâce, Ezan, 6, H.no:729-730; Dârimî, Salât, 6, H.no:1196-1198; Tayâüst, IH/567, H.no:2209; EbÛ Yala, V/179-1SO, 187, H.no:2792-2793,2804.
EbÛ Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Ceremî'dir.
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir Önceki 252/1122. hadise bk.
3274[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/201.
3275[103] Sened:
Sahih: Müsned, IV/308, H.no:18665; Benzer rivayetler için bk. IV/308, H.no:18655-18657 (Bathâ'da), 18658-18659, 18661 (Ebtah'ta), 18663 (19/327. hadis); 18664 (Mina'da); IV/307, H.no:18649-18650, 18652 (150/1320. hadis), 18653; IV/309, H.no:18666-I8668; İV/309, H.no:18673; Buharı, Vudû', 40; Ezan, 18-19; Salât, 17; Libâs, 42; Meğâzî, 57; Müslim. Salât, 250, 253; Ebû Dâvûd, Salât, 34-35, 101. H.no:520-521, 688; Tirmizî, Salât, 30, H.no:197; Nesâî, Salât, 12, H.no:468; Taharet, 103, H.no:137; Kıble, 21, H.no:770; İbn Mâce, Salât, 3, H.no:711; Dârimî, Salât, 8, H.no:1201-1202; Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nin hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/12.
Diğer rivayetlerde olayın cereyan ettiği yerin ismi de telaffuz edilmektedir: 18664. hadis: Mina; 18650. hadis: Bathâ; 18659. ve 18661. hadis: Ebtah. İsmi zikredilen yerler aynı bölgenin sınırları içinde yer atan mahallerdir.
Ebû Cühayfe, Vehb b. Abdullah (Vehb es-Süvâî)'dir. Küçük yaşta Müslüman olmuş, henüz bulûğ çağına ermemişken Hz. Peygamber vefat etti. Kendisi ise h.74 yılında Kûfe'de hayatını yitirdi. Bir rivayette Ebû Cuhayfe'nİn (Radıyallahü anh) ismi Vehb b. Abdullah es-Süvâî olarak geçmektedir. Bk. IV/307, H.no: 18658.
Ayrıca bk.19/327. hadis. Ebû CUhayfe'den benzer bir rivayet için bk.450/I320. hadis.
3276[104] Kubbe; çadırdan yapılan küçük çardaktır ki mescidde itikâfa girenler veya geçici olarak bir yerde konaklayacakların kalacağı pratik-küçük çadıra denir. Bk. tbnü'1-Esîr, Nihâye, IV/3; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV/276; Bazı rivayetlerde kırmızı elbise lafzı ile gelmektedir. Bk. Ebû Davûd, Salat, 24 H.no 520.
3277[105] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 457.
3278[106] Bathâ; vadi, geniş alan demektir. (Bk. İbnli'1-Esîr, Nihâye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbn Hacer, Fethul-Bârî, IH/590).
3279[107] Bk. Ebû Avâne, IV/49; Müsned, IV/308; Hâkim, 1/202.

elbise vardı, sanki şu anda onun ayak bileklerinin parlaklığını3280[108] görür gibiyim' şeklinde geldiğini de nakletti.
§Süfyan ise rivayetin, 'çizgili Yemen kumaşından3281[109] olduğu görülen' şeklinde de geldiğini nakletti.
NOT: Ezan okurken sesin daha fazla mekâna dağılması için hay'ale'Ierde müezzinin başını sağa ve sola çevirmesinin caiz olduğunu bu ve benzeri rivayetlerden anlamaktayız. Vücûdu sabit olduğu hâlde başı çevirmenin cevazında da ittifak vardır.
Peygamberimiz namazı Mekke'deki bu vadide yolcu olduğu için iki rekat kılmış ve kıble tarafına sütre dikmiştir.3282[110] Bu uygulamadan kırsal alanlar gibi namaz kılanın önünden geçenlerin bulunması ihtimali olan mekânlarda sütre dikilmesinin sünnet olduğu anlaşılmaktadır..3283[111]

255/1125- İbn Ebî Mahzûre babasından ya da3284[112] dedesinden nakletti (Radtyallahü anh):3285[113] Rasûlullah (SaMiaM aleyhi ve seiiem) ezan okuma işini bize ve mevlâlarımıza,3286[114] Kabe'de su dağıtmayı (sikiyeyi) Haşim oğullarına ve perdedarlık (hicâbe) görevini de Abdüddâr oğullarına bıraktı.3287[115]

Açıklama

Ezanda terbi, yani tekbirin dört kere olması rivayeti ziyade ile geldiği için tercih edilir, çünkü sika (güvenilir) râvilerin ziyedeli rivayetleri makbuldür.
Kametin ikişer olması rivayeti Ebû Mahzûre'den gelmektedir ki o da Mekke-nin fethinden sonra Müsiüman olmuştur. Dolayısıyla Bilâl Habeşî'den gelen kametin tek olma rivayetinden sonra varid olmuştur ve sonraki rivayeti almak efdaldir, sonrakini nesh etmiş olabilir. Bu görüş Hanefîler, Süfyan es-Sevrî ve İbnü'l-Mübarek'e aitir. Ancak cumhurun görüşü kametin tek olmasıdır, çünkü tek olması ile ilgili rivayetler daha kuvvetlidir ve tekbir dışında sadece kod kâmeti's-salâh sözü İki keredir (İmam Mâlİk'ten gelen kuvvetli görüşe göre o da bir keredir). Bazı âlimler İse kametin tek ya da çift olması arasında fark yoktur, ikisi de caizdir dediler, bu görüş İmam Ahmed b. Hanbel, îshak b. RâhÛye, Davûd b. Ali ve Muhammed b. Cerir'e aittir ve bu âlimler her iki rivayetle amel edilmesinde bir sakınca olmadığını, zira zıtlık bulunmadığını ifade ettiler. Tercih edilen görüş bu olsa gerek. Doğrusunu Allah bilir.3288[116]
§Rasûlullah Mekke'nin fethi sırasında yaptığı bir konuşmada şunları söylemişti:
"Dikkat edin! Kabe'nin hizmeti (sidâne) ve hacılara su temini (sikâye) dışında geçmişe ait bütün mefahir iddiası, kan ve mal davaları şu iki ayağımın altındadır.3289[117]
Kabe, yeryüzünün ilk mabedi olması yanında, Hz. İbrahim ile yeniden yapılmış ve Hz. Mühammed'le kıyamete kadar kutsallığı kalıcı olacak şekilde dünya gündemine yeniden girmiştir. Önün bu kutsallığı nedeniyle eski dönemlerden itibaren bakım ve temizliği yanında buraya gelenleri ağırlama işi üstün bir

---

3280[108] MübârekpÛrî, Tuhfetü'l-ahvezU 1/503.
3281[109] İbnü'l-Esîr, age.. IV/64-65; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III/115,135.
3282[110] Müsned, IV/308.
3283[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/201-203.
3284[112] Ahmed b. Hanbel'in senedindeki 'ya da dedesinden' şeklindeki şüphe Hâkim ve Taberânî'nin rivayetlerindeki senedlerde bulunmamaktadır. Bu nedenle İbn Ebî Mahzûre'nin babası Ebû Mahzûre'den naklettiği haberi kesinlik kazanmakta, ayrıca bu rivayetlerde isim Ebû Mahzûre'nin oğlu AbdÜlmelik olarak beyan edilmektedir. (Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/175, H.no:6737; d-Mu'cemü'l-evsat, 1/230, H.no:757; Hâkim, III/589, H.no:6182)
3285[113] Sened:
Hasen: Müsned, VI/401, H.no:27128; Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, VII/175, H.no: 6737; et-Mu'cemü'l-evsat, 1/230, H.no:757; Hâkim, III/589, H.no:6182; Bennâ bu hadisi diğer kaynaklarda bulamadığını söyleyerek, Heysemî'nİn eserinde: "Hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildi, senedinde mliphem bir râvi bulunmaktadır (Heysemî, Mecma', 1/336)" dediğini nakleder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/25. Heysemî, eserinin bir başka yerinde: "Hadisi Ahmed b. Hanbel Müsnedi'inde Taberânî ise Kebir ve £vraf*ında nakleder. Senedinde Hüzeyl b. Bilâl el-Eş'arî bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel ve diğerleri sika, Nesâî ve diğerleri zayıf sayar" der. Bk. Mecma', III/285. Hadisin senedinde yer alan HUzeyl b. Bilâl el-Fezârîel-Medâinî zayıf sayılmıştır. İbn Sa'd: "Hadiste zayıftı", Ebû Zür'a er-Râzî: "Kuvvetli değildir", Yahya b. Maîn: "Bİr şey değildir, İsnadlarda kalb yapar, mürselleri merfu yapar", Ahmed: "Bİr beis görmüyorum" derler. İbn Şahin ve İbnü'l-Cârûd Duafâ'da zikrederler. Ahmed b. Hanbel Müsned'inde, bu râvinin sadece iki rivayetini nakleder, ibn Ebî Mahzûre'nin ismi AbdÜlmelik'tir.
3286[114] Peygamberimiz özellikle Habeşlilerin seslerinin çok güçlü olduğunu bildiği için ezan görevini onlara vermiştir. Bk. Bennâ, age., III/25.
3287[115] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/203.
3288[116] İ. Muhammed, Asi, 1/132, el-Hucce ala ehli'l-Medtne, 1/84; Şafiî, Ümm, 102, 104; Sehnûn, Müdevvene, 1/57-58; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/147; Zerkeşî, Şerh alâ'l-Hırakî, 1/269, 273; Bennâ, age.. 111/26.
3289[117] Ahmed b. Hanbel, 11/36,103.

görev olarak yapılmıştı.
Kabe'nin anahtarını taşıyan kişi oranın hicâbe (bakımı ve perdedarlığı) görevini üstlenmiş demektir, buna sidâne de denir. Bu görev Hz. İsmail'den sonra Cür hümîler'e geçmiş, sonra Huzâahlar'a ve onların reisi Huleyl b. Hubşiyye'nin kızı ile evlenen Kusay'a geçmişti. Kayınpederinin ölümünden sonra Kusay Mekke'nin hakimi oldu, Kabe'ye ve hacılara hizmet etme görevini yerine getirdi. Kusay'dan sonra oğlu Abdüddâr ve onun soyundan babadan oğula geçerek sırasıyla Osman b. Abdüddâr, Abdüluzza b. Osman Ebû Talha (Abdullah) b. Abdüluzza, Talha b. Ebû Talha ve Osman b. Talha'ya intikal etti. Bu görev Mekke'nin fethi sırasında Osman b. Talha'nm elinde bulunuyordu. Rasûlullah orayı açtırdı, putlardan temizledikten sonra içeride namaz kıldı. Dışarıya çıktığında Abbas ve Hz. Ali sikâye (su dağıtma görevi) yanında hicâbe görevinin de kendilerine verilmesini istedi, ancak Rasûlullah Osman b. Talha'yı çağırarak anahtarı ona verdi ve şöyle dedi:
"Gün iyilik ve vefa günüdür. Ey Ebû Tatha oğullan! Emaneti kıyamete kadar sizde kalmak üzere alın! Hicâbeyi sizden ancak zâlimler alır."[3290[118]] Bu olaydan Peygamberimiz'in vefakârlığını ve ümmetin işlerinde akrabaları kayırmanın doğru hareket olmadığını, ayrıca kesin bir emir olmadığı sürece toplumdaki dengelerin fazla bozulmaması gerektiğini anlıyoruz.
Mekke'nin fethinden sonra Osman b. Talha Medine'ye geri döndü ve hicâbe görevi amcaoğtu Şeybe b. Osman tarafından yürütüldü. Rasûluilah'ın vefatından sonra Osman b.Talha Mekke'ye geri döndü ve Şeybe ile beraber hicâbe görevine katıldı. Sonra bu görev Şeybe b. Osman'ın oğulları tarafından devam ettirildi, herhalde Rasûlullah bu görevi Osman ile Şeybe'ye vermişti. Günümüzde de bu Şeybe soyundan gelen aile tarafından yürütülmektedir.[3291[119]]
§Kâbe'deki diğer görevler:
-Sikâye: Hicâbe dışında hacılara su dağıtma manasına gelen sikâye görevi bulunmaktaydı ve bu görevi Abdülmuttalip oğullan beraber yürütüyordu. Abdülmuttaüp'ten bu görevi Abbas devralmıştı. "İslâm'ın hakimiyet dönemine kadar onlarda kaldı ve Mekke'nin fethinden sonra Rasûlullah da onlarda kalmasını onayladı.
-Rifâde: Mekke'ye gelen hacılara ikramda bulunmak, fakirleri gözetmek görevi Kusay tarafından yapılmıştı. Bu gelenek İslâm döneminde de devam etti.
-Kıyade: Kureyş'in Ukab (kartal) denilen sancağını savaş sırasında taşıma, barış zamanında koruma ve bakımı Mekke'nin fethine kadar Ebû Süfyan tarafından yerine getirilmişti.
Bunlar dışında Daru'n-Nedve ve sifaret (elçilik) gibi görevler de bulunmaktaydı.[3292[120]]
NOT: Bennâ 256/1126-265/1135.hadisleri sehven atlamıştır. Numaralama sistemini bozmamak için biz de bu sayılan burada kullanmıyoruz. Burada zikredilmeyen hadisleri Allah nasip ederse Ek Hadisler bölümünde terceme edeceğiz.[3293[121]]

* Ezan Okuma Karşılığında Ücret Almanın Hükmü

266/1136- Osman b. Ebu'l-Âs (Radıyallahü anh):[3294[122]]

3290[118] İbnStf d, Tabakât, 11/137.
3291[119] Muhammed b. Alevî b. Abbas, Fi Rihabi'l-Beyti'l-Haram, 125; DİA, Hicâbe md. XVü/431-432.
3292[120] İbnü'l-Ezrakî, Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdullah, Ahbaru Mekke, 1/1/194,195, 1/2/104-106; İbn Hacer, Fethu'l-Bari, IH/491, VI/548; Mekke Tarihi ile ilgili geniş bilgi için bk. Fakİhî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak, Ahbaru Mekke fi kadimi 'd-dehr ve hadîsih (I-VI)
3293[121] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/203-205.
3294[122] sened:
Sahih: Müsned, IV/21, H.no:16223; Benzer rivayetler için bk. IV/21, H.no:16224 (Mükerreri: IV/21, H.no:16225); İV/217, H.no: 17831; Ebû Dâvûd, Salât, 39, H.no:531; TirmizU Salât, 41, H.no:209 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 32, H.no:670; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/509, H.no:1636; İbn Mâce, Ezan, 3, H.no:714; İkâme, 48, H.no:987:
İbn Huzeyme, 1/221, H.no:423; İbn Ebî Şeybe, 1/206, H.no:2369; Humeydî, 11/403, H.no:906; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/52, H.no:8365; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/429; Hâkim, 1/314, 317, H.no:715, 722.
Osman b. Ebu'l-Âs, kendi kavmine (Taife) imam olduğunda, Hz. Peygamber, en zayıflarına göre namaz kıldıracağı, müezzin tutacağı ve bu müezzine herhangi bir ücret vermeyeceği ile İlgili tavsiyelerde bulunmaktadır. İmamın namazını kısa/hafif tutup hemen kıldırması ile İlgili tavsiyeler de 1377/2247. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhİdlerİ:
a-Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahii anh) şahidi:
Taberânî, e/-Mu 'cemü't-kebîr, XX/434, H.no: 1057; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Sa'd el-Kat'î'nin bulunduğunu, bu râvi hakkında değerlendirmede bulunan birine rastlamadığını ifade eder. Bk, Mecma', II/3. Şayet burada bahsedilen râvî Saîd b. Kutn el-Kat'î ise bu zat hakkında Ebû Hatim: "şeyh" ifadesi kullanır. Bk. el-Cerh. IV/56.
b-lbn Ömer'den (Radıyatlahü anhünıâ) şahidi:

RasÛlUİlah'a (Sattallahü aleyhi ve seltem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kavmimin imamı yap!' deyince şöyle buyurdu:
"Seri onların imamısın, onların zayıflarını/güçsüzlerini göz önünde bulundur (namazı hafif kıldır) ve ezan okumasına karşılık ücret almayacak bir müezzin edin!"3295[123]

Açıklama

Ezan okuma karşılığında ücret almanın hükmünde âlimler ihtilaf etti:
1- Ücret almak haramdır, ancak hediye verilebilir. Bu ve Ebû Mahzûre'nin müezzin olma rivayeti bu konuda delildir, Ebû Mahzûre'ye verilen ücret değil, müezzin olarak tayininden Önce verilen bir hediyedir. Bu mütekaddimûn Hanelilerin görüşüdür, ancak müteahhirûn alimler buna ihtiyaç olduğu için cevaz vermişlerdir.
2- Ücret almakta bir beis yoktur, ancak almamak efdaldir. Bu ve benzeri rivayetlerde bir yasak yoktur, ancak efdal olan zikredilmiştir.
Mâlikîlere göre caizdir, Şafiî ve Hanbeli âlimlerin bu konuda iki görücü vardır. Bunlardan birisi caiz olması, diğeri de caiz olmamasıdır.3296[124]

*** Ezanı Duyan Kişinin Söyleyeceği Sözler/Dualar**

267/1137- EbÛRafİ' (Radıyallahü anh):3297[125]
Hz. Peygamber'in tsaiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şu hareketini nakletti: Rasûlullah ezanı dinlerken 'Hayye ale's-Salâh' ve ıHayye ale'l-Felâh'
kısmına kadar müezzinin dediğini söylerdi (tekrar ederdi), bu kısımlarda ise Lâ Havle veLâ Kuvvete İllâ Billâh derdi.3298[126]

268/1138- Abdullah b. Rubeyyi'a es-Sülemî'den (Radıyaiiahu anh):3299[127]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) bir yolculuktayken ezan okuyan birisini duydu, o:
Eşhedü enlâ İlahe İllallah, deyince Hz. Peygamber de:
"Eşhedü enlâ İlahe İllallah" dedi. O kişi:
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, deyince Hz. Peygamber de:
"Eşhedü ennî Muhammedün Rasûlullah" dedi.
(Ezan bitince) Peygamberimiz: "(Gidin, bakın!) Bu kişiyi koyun çobanı ya da ehlinden uzakta bir yolcu olduğunu bulacaksınız" dedi.

Rasûlullah vadiden inince atılmış/Ölmüş3300[128] bir kuzuyla karşılaştı ve şöyle dedi:

Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Yahya el-Bekkâ'nın bulunduğunu, bu râviyi Ahmed, Ebû Zür'a, Ebû Hatim ve Ebû DâvÛd zayıf; Yahya b. Saîd el-Kattân sika sayar. İbn Sa'd İse: "İnşaallah sikadır" der. Bk. age., II/3.
3295[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/205-206.
3296[124] SehnÛn, Müdevvene, 1/62; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/59; Kâsânî, Bedâi, 1/152; İbn Kudâme, MuğnU 1/430; Mevsılî, İhtiyar, 235-236.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/206.
3297[125] Sened:
Hasen: Müsned, VI/9, H.no:23756; Benzer rivayet için bk. Vl/391, H.no:27067 (Hocası Yahya b. Âdem kanalı ile ve aynı senedle nakleder); Buhâri, Ezan, 7.
Senedindeki Âsim b. Ubeydullah zayıf biridir. İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'I-hadis" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2506. Bu râvi ile İlgili değerlendirme için bk. 34/76 ve 179/487. hadisler. Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî Kebir'inde naklettiğini, senedindeki Âsim b. Ubeydullah'ın zayıf olduğunu, ancak İmam Mâlik'in kendisinden rivayette bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/331. Şerik b. Abdullah b. Ebû Şerik en-Nehaî (v.177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.
Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
a-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müslim, Salât, 12; Ebû Dâvûd, Salât, 36, H.no:527.
b-Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 280-282/1150-1152. hadisler.
3298[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/207.
3299[127] Sened:
Sahih: Mfcneİ, İV/336, H.no: 18866; Nesâî, Ezan, 25, H.no:663; Makdisî, Muhtara, IX/295, H.no:251; Heysemî, Ahmed b. Haabet ve Taberânî'nin Kebir'inde naklettiği rivayetin râvilerinin sahih hadis ricali olduklannı bchrttf. Bk. Mecma', t/335; X/287.
Bu rivayet için bk.230/1100. hadis.
3300[128] Bu mânâyı gösteren rivayet Ahmed b. Hanbci, Ebû Ya'lâ ve Bezzar tarafından nakledildi. Bk. Heysemî, Mecma', X/286-287.

"Şu (ölmüş) yavrunun, sahibi için ne kadar değersiz olduğunu görüyor musunuz? Allah'a göre dünya işte bu kuzunun sahibi yanındaki değerinden daha düşüktür/ değersizdir."3301[129]

269/1139- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):3302[130]
RasÛlullah {SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) ezan okuyan kişiyi işittiğinde şöyle derdi:
"Eşhedü enlâ İlahe İllallah ve Eşhedü enne Muhammeden Rasûlutlah."3303[131]

270/1140- Ümmü Habibe annemiz (Radiyallahu anha) anlattı:3304[132]
Hz. Peygamber (Sallahu aleyhi ve sellem) ezan okurken bir müezzini dinlendiğinde ezanı bitirinceye kadar onun dediğini tekrarladı.3305[133]

271/1141- (Z.) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan:3306[134]
Hz. Ali (Radıyattahü anh) bir müezzini ezan okurken dinlediğinde onun dediğini derdi/tekrarlardı; müezzin:
'Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasölullah' dediğinde o da:
'Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasölullah. Hz. Muhammed'i inkâr edenler yalanctlanların ta kendileridir' derdi.3307[135]

272/1142- Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyaiiahu anh):3308[136]
RaSÛİUİlah (SallallahU aleyhi ve seliem) dedi kî:
"Kim müezzini dinlerken şöyle derse günahı affolun ve Ene Eşhedü en Lâ İlahe İllallah, Vahdehû Lâ Şerike Leh, ve enne Muhammeden Abdühû ve Rasûlüh,
Radîyna billahi Rabben ve bi Muhammedîn Rasûlen ve bi'l-İslâmi Dînen"
§Tercemesi:
"Ve ben de Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun ortağı olmayan birliğine, (ayrıca) Hz. Muhammed'in de O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şahitlik yaparım, Biz Allah'ı rab, Hz.

3301[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/207-208.

3302[130] sened:
Sahih: Müsned, VI/124. H.no:24814; Ân Htbbân, IV/58O] H.no:1683:
Bennâ hadisin Beyhakî, Hâkim ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Hâkim'in hadisi sahih saydığını söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/29. Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyallahu anh) şahidi için 277/1147. hadise bk.
b-Muâvjye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 280-282/1150-1152. hadisler.
c-Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 270/1140. hadise bk.
d-Ebû Râfî'den (Radıyaitahüanh) şahidi için 267/1137. hadise bk.

3303[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/208-209.

3304[132] Sened:
Sahih: Müsned, VI/326, H.no:26646; Benzer rivayetler için bk. VI/425, H.no:27267; îbn Mâce, Ezan, 4, H.no:719; îbn Huzeyme, 1/215, H.no:412; Ebû Ya'lâ, XIII/67, 63, H.no:7U6, 7141-7142; Bennâ hadisin tbn Mâce, tbn Huzeyme ve Hâkim tarafından da nakledildiğini, râvilerinİn sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/29.
EbÛ Râfi'den (Radıyallahü anh) şahidi için 267/1137. hadise bk.

3305[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/209.

3306[134] Sened:
Hasen: Müsned, 1/119-120, H.no:965; Senedindeki Abdurrahman b. İshak Ebû Şeybe el-Vâsıtî el-Kûfî zayıftır. Îbn Sa'd, Ebû Dâvûd, Nesâî vd. âlimler bu râviyi zayıf sayarlar. Heysemî, hadisin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının Müsned'İne yaptığı ziyadelerden biri olduğunu belirterek senedinde Ebû Saîd'in bulunduğunu, bu zât hakkında bilgi veren birini bulamadığını söyler. Bk. Mecma', 1/332.
Abdurrahman b. İshak hakkında Zehebî: "Zayıf saydılar" der. Bk. Kâşif, Trc.no:3137. İbn Hacer: "Zayıftır" der. Bk. Takrib, Trc.no:3799. Tirmizî on bir, Ebû Dâvûd iki, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel on altı rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmına hasen hükmü vermiş (bk. Sünen, Savm, 40, H.no:741; Tıb, H.no:2052; Deavât, H.no:3462, 3563); bir kısmında İse şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bazı hadîs âlimleri Abdurrfthman b. İshak'ı hafızası sebebiyle tenkid ettiler. Bu râvî KûfelÎdir. Ayrıca Abdurrahman b. İshak el-Kuraşî vardır ki bu zât Medinelidir. Her ikisi de aynı asırda yaşamıştır. Fakat Medîneli, KûfelÎden daha sağlamdır" (bk. Sünen, Birr, H.no:1984; Sıfetü'l-cenne, H.no:2526). Ebû Dâvûd ise: "Hocam Ahmed b. Hanbel'İn, Abdurrahman b. İshak el-Kûff'yi zayıf saydığını duydum" der. Bk. Sünen, Salât, 118, H.no:758. Bu zâtın rivayetlerinin hepsi Hz. A1İ nakilleri olup Ahmed b. Hanbel'İn oğlu Abdullah'ın Müsned'e yaptığı ziyâdelerdendir. Bennâ ise Beyhakî'nin şu değerlendirmasini nakleder: "Râvİ, el-Vâsıtî el-Kuraşî'dİr. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Buhârî vd. bu zâtı cerhederler. Metruk biridir" Bk. Bulûğu'l-emânt, 111/171.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için 277/1147. hadise bk.
Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 280-282/1150-1152. hadisler.
Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 270/1140. hadise bk.
Hadis şâhidleri İle hasen lİ ğayrihî seviyesine yükselir.

3307[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/209-210.

3308[136] Sened:
Sahih: Müsned, 1/181, H.nö:1565; Müslim, Salât, 13; Ebû Dâvûd, Salât, 36, H.no:525; Tirmizi, Salât, 42, H.no:210 (hasen-sahih-garîb); Nesâî, Ezan, 38, H.no:677; îbn Mâce, Ezan, 4, H.no:721; Bennâ hadisin Hâkim, Beyhakî ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini belirtir. Bk. Büiûğu'l-emânî, 111/29.

Muhammed'i rasûl ve tslâm'ı da din olarak kabul ettik."3309[137]
273/1143- Amr b. Âs'ın oğlu Abdullah'tan (Radıyaiiaha anhümâ);3310[138]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Siz bir müezzinin ezan okuduğunu işittiğinizde onun dediğini deyin/tekrarlayın!
Sonra bana salevât getirin! Kim bana bir salevât getirirse Allah ona on kat fazlasıyla sevap verir.
Sonra benim için vesile isteyin, çünkü vesile cennetteki bir mekândır/makamdır ki Allah'ın (sevgili) kullarından olana verilir. Ben o kişi olmayı umarım. Kim benim için (Allah'tan) vesile isterse ona şefaat ulaşır."3311[139]

274/1144- EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh):3312[140]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Vesile Allah katındaki öyle bir derecedir ki onun üstünde başka derece yoktur. Allah'tan bana vesile (derecesini/makamını) vermesi (için) istekte bulunun/dua edin!"3313[141]

Açıklama

Bu rivayetlerde geçen vesile kelimesinin ortak anlamı; bir şeye kendisiyle yaklaşılan ve aracı olan mânâsındadır.3314[142] Ayrıca Peygamberimiz onun Allah katında üstün bir derece ve cennette yüce bir makam olduğunu beyan etmiş ve kendisi için her ezandan sonra dua etmesi için ümmetinden bir İstekte bulunmuştur. Kim Rasûlullah'in bu isteğini yerine getirirse/dua ederse Allah'ın izniyle âhirette kendisine şefaat edilecektir.
Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Ey İman edenleri Allah'a karşı takva sahibi olun, O'na ulaşmaya vesile arayın /İsteyin ve O'nun yolunda clhad edinl Umulur ki kurtuluşa erersiniz." (Mâide, 5/35)
Allah'a ulaşmada meşru vesileler edinilmelidir. Kur'ân ve Sünnet ışığında düşünce ve hareket Allah'a giden yoldur,. Allah ve Rasûlü'nün kabul etmediği vesileler ise merduttur. Müşrikler putlarını Allah'a yaklaştırır düşüncesiyle kutsallaşünyorlar, onlara ibadet ve dua ediyorlardı.3315[143] Allah ve Rasûlü'nün kabul etmediği ya da reddettiği metodlar kesinlikle sapıklığa götürür, vesile olamaz.
Rasûlullah'ın vesile olarak açıkladığı vesilenin sonucudur, yani kim dünyada onu vesile edinirse ve onun gibi kul olmaya, Kur'ân'] anlamaya çalışırsa Allah'ın İzniyle âhirette de kendisini vesile edinenlere yardımcı olacak ve şefaat edecektir.3316[144]
§Vesilenin anlamı ve hadisteki irabı hakkında çeşitli yorumlar yapıldı:
1- Her türlü hayır,
2- Yakınhk (kurbet),
3- Makam-ı mahmûd gibi anlamlan vardır.

3309[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/210.
3310[138] Sened:
Sahih: Müsned, 11/168, H.no:6568; Benzer rivayetler: 11/172, H.no:6601 (275/1145. hadise bk.); Ebû Dâvûd, Salât, 36, H.no:523; Timizi, Menâkıb, 1, H.no:3614 (Hadis "hasen-sahih"'tir. Hocam Buhâii: "Abdurrahman b. Cübeyr, Kuraşî, Mısrî ve Medenî'dir. Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr ise Şâmî'dir" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrö, 1/409-410.
Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin 296/1166. hadise bk.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anh) şahidi için 277/1147. hadise bk.
Ayrıca bîr sonraki 274/1144. hadise bk.
3311[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/210-211.
3312[140] Sened:
Hasen: Müsned, 111/83, H.no:11722; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu remzetmiştir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:9674; Münâvî ise musannif Suyûtî'nin "hasen" remzine işaret ederek bunu Heysemî ve diğer âlimlerin "hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu zâtta ise zayıflık vardır" sözünden kaynaklanan bir hata olduğunu ifade etmiştir. Hâlbuki İbn Lehîa, Musa b. Verdan'dan nakletmektedir. Zehebî bu râviyi Kitâbii'd-Duafâ ve'1-metrûkîn'de zikretmiş, İbn Main'in zayıf, Ebû Davud'un İse sika saydığını söylemiştir. Bk. Feyzu'l-kadîr, VI/485-486. Hadîsin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ite ilgili geniş bilgi İçin bk.22/64. hadis.
Abdullah b. Amrb. Âs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 273/1143. hadîse bk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/265, H.no:7588:
11/365, H.no:8755; Tirmizî, Menâkıb, 1, H.no:3612; Ebû Ya'lâ, XI/298, H.no:6414.
3313[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/211-212.
3314[142] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 721.
3315[143] Bk. tsrâ sûresi, 17/57.
3316[144] Râzî, Fahruddin, Mefâtihu'l-gayb, IV/349; Zemahşerî, Keşşaf, 1/615.

Makam-ı mahmûdun ne olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır: a-Şefaat yetkisi, b-Allah'a yakınlık.3317[145] Bu İki mânâyı açıklayan bir hadis:
"Allah insanları hasrettiğinde bana yeşil bir elbise giydirir ve ben de Allah'ın dilediği kadar konuşurum (şefaat ederim), İşte bu makam-ı mahmuddur."3318[146]
4- el-Vesile kelimesi mansûb olduğu için mef ül olması yanında hâl olabilir, yani vesile/makam-ı mahmûd sahibi kıl, anlamındadır, sanki Rasûlullah bununla Kur'ân'daki ilgili ayeti hatırlatmıştır.
5- Bu kelime mansûb olduğu İçin zarf mânâsı olabilir, yani makam-ı mah-mûdda kıl, anlamındadır.
§Müezzinin dediği gibi tekrarlamanın şekline gelince Kadı Iyad'ın (v.544 /1149) tavsiyesi şudur:
Müezzin Allahü Ekber, Allahü Ekber, dediğinde dinleyen de Allahü Ekber, Allahü Ekber, der ve böyle sonuna kadar devam eder, yani müezzin cümleyi biti-rince/nefes alınca dediği tekrar edilir. Hay'ale'lerde ise La Havle ve Lâ kuvvete İllâ Billâh denir.3319[147]

275/1145- Abdullah b. Amr'dan (Radıyattahu anhümâ):3320[148]
Bir kİŞİ RaSÛlUİlah'a (SallaUahÜ aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Müezzinler ezanlanyla bizi geçiyorlar/üstün oluyorlar' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Siz de {ezan okunurken) onların dediğini tekrarlayın, bunu bitirdiğinde (dilediğini) iste verilsin."3321[149]

276/1146- Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) anlattı:3322[150]
Rasûlullah' la (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) beraber Yemen sularının aktığı bir bölgedeydik.3323[151] Bilâl Habeşî kalktı ve ezan okumaya başladı, bitirince Rasûlullah şöyle dedi:
"Kim kesin bir inançla bunun dediği gibi derse/tekrarlarsa cennete girer."3324[152]

277/1147- Ebû Saîd el-Hudrf den (Radıyallahü anh):3325[153]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Nidayı (ezanı) işittiğinizde müezzinin dediği gibi deyin/tekrarlayın!"3326[154]

3317[145] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/88; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/95; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 11/48-49.
3318[146] İbn Hıbbân, Sahih. XIV/399; Hâkim,II/395.
3319[147] Kadı Iyâz, İkmâlü'I-mü'lim bifevâidi'l-Müslim, ID/253; Nevevî, Şerhti Sahihi Müslim, IV/88.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/212-213.
3320[148] Sened:
Sahih: Müsned, 11/172, H.no:6601; Benzer rivayet İçin bk. 11/168, H.no:6528 (273/1143. hadise bk.); Ebû Dâvüd, Salât, 36, H.no:524 (&•' [p) lafeı İle; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/16, H.no:9872; Amelü'l-yevm ve'l-teyte, 157, H.no:44; İbn Hıbbân, IV/593, H.no:1695; Beyhakî, es-Sünenii'l-kİibrâ, 1/410; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Nesâî, Beyhakî, İbn Hıbbân ve Ebû Davud'un senedinde İbn Lehîa'ya mütâbî olarak İbn Vehb bulunmaktadır. Ayrıca Huyey b. Abdullah saduk biridir, hata yapar. Bu râvi ite ilgili geniş bilgi için bk. 92/134. hadis.
Bennâ hadisin Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, senedinde İbn Lehîa bulunduğunu, İbn Hıbbân'm Sahih'inde geçmesinin hadisin sıhhatine delil teşkil ettiğini söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/30. Münzirî, Terğîb, 1/116, 119.
3321[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/213.
3322[150] Sened:
Sahih: Aftonerf, 11/352, H.no:8609; /V«df. Salât, 34, H.no:672; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/510, H.no:1641; /ön Hıbbân, IV/553, H.no:1667; ffAfcim, 1/321, H.no:735 (Hâkim'in isnadından Nadr b. Süfyân düşmüştür. Buna rağmen Hâkim sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır); İbrahime]-Huseynî, el-Beyân ve't-ta'rif, 11/225; Münzirî, Terğîb, 1/112, 115.
Bennâ hadisin Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim tarafından nakledildiğini, Hâkim'in hadisin İsnadını sahih saydığını söyler. Bk. Bulûğu 't-emânı, 111/31. Fakat biz İbn Mâce'de bu hadisi bulamadık.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahüanh) şahidi için bir sonraki 277/1147. hadise bk.
b-Câbir'den (Radıyatlahü anlı) şahidi için bk. 278-279/1148-1149. hadisler.
c-Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 296/1166. hadise bk.
d-Muâviye'den (Radıyallahüanh) şahidi için 280-282/1150-1152. hadislere bk.
e-Ebû_Râfi*den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. 267/1137. hadis.
f-Hz.ÂÎşe'den'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. 269/1139. hadîs.
g-Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 270/1140. hadise bk.
3323[151] Bk. Bennâ. age. 111/31.
3324[152] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/213-214.
3325[153] Sened:
Sahih: Müsned, IIV53, H.no:11442; Benzer rivayetler için bk. III/6, H.no:10962; 111/78, H.no:11681; 111/90, H.no:11799; Mâlik, Salât, 2; Bu/idrî, Ezan, 7; A/üs/im, Salât, 10; £fc« Dâvûd, Salât, 36, H.no:522; 7VnwU Salât, 40, H.no:208 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 33, H.no:671; İbn Mâce, Ezan, 4, H.no:720; Dânmf, Salât, 10, H.no:1204; Tayâlisî, s.294, H.no:2214 (III/665, H.no:2328); £W Ka'M, 11/406, H.no:1189; Humeydî, III/275, H.no:606.
Aynca bk. 274/144. hadis.
3326[154] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/214.

278/1148- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):3327[155]
RaSÛlullah (Sallaltaha aleyhi ve setlem) dedi ki:
"Kim ezanı dinleyip (bitirdiğinde) şöyle derse kıyamet günü şefaat kendisine mutlaka ulaşır/faydalı olur:
Allahümme! Rabbe hâzihİ'd-Da'veti't-Tâmme, ve's-Satâti'l-KâÎme!
Âti Muhammedeni'l-Vesilete ve'l-Fadîlete ve'b'ashü Makamen Mahmuden i '1-11 ezî ente veadteh."
§Duanın tercemesi:
"Allah'ım! Ey bu mükemmel çağrının ve yapılan duanın Rabbi! Hz. Muhammed'e vesile ve fazilet (derecesi) ver! Vadettiğin şekilde onu yüce/övgüye lâyık bir makamda hasret (dirilt)!"3328[156]

279/1149- Câbir b. Abdullah'tan (Rad.ıyaUahü anh):3329[157]
RaSÛlullah (Sallaüahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Müezzin ezanı okuduğunda kim şöyle derse Alfan onun duasını kabul eder:
Allahümme! Rabbe hâzihi'd-Da'veti't-Tâmme, ve's-Salâti'l-Kâimel Salli alâ Muhammedin, verda anhü Rıdan lâ Teshatu ba'dehû."
§Duanın tercemesi:
"Allah'ım! Ey bu mükemmel çağrının ve yapılan duanın Rabbi!
Hz. Muhammed'e rahmet et, bir daha gazap etmeyecek şekilde ondan razı/hoşnut ol."3330[158]

280/1150- (Ht) Abdullah b. Alkame b. Vakkâs'tan:3331[159]
Ben Hz. Muâviye'nin (Radıyaiiahu anh) yanındaydım, o anda müezzini ezan okudu. Hz. Muâviye müezzinin dediği gibi dedi/tekrarladı ve müezzin 'Hayye ale's-Salâh' deyince o; 'Lâ Havle ve Lâ Kuvvete illâ Billah' dedi ve müezzin 'Hayye ale'l-Felâh" deyince de o; 'Lâ Havle ve Lâ Kuvvete illâ Billah* dedi. Bundan sonra müezzinin dediklerini söylemeye devam etti. (Ezan bittikten) sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah'ın (Saiiailaha aleyhi ve settem) böyle dediğini duydum.'
NOT: İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah bu hadisi babasının ham ile bulmuş, ancak kendisinden dinlememiştir. Onun için rivayetin başına hat kelimesini eklemiş ki okuyucu ya da dinleyen kişi bu rivayetin Abdullah'a sema' (işitme) yoluyla değil de babasının yazısı ile ulaştığını anlasın. Bu gayretler hadislerin ne kadar titizlikle toplandığı ve tedvin edildiğini bize göstermektedir. Selefimiz âlimleri yapılabilecek çalışmanın en üstününü gerçekleştirmişlerdir. Bugün bile şu teknoloji ile bu başarıyı yakalamak çok zor, Allah'ın Özel yardımı olduğu kesin.3332[160]

281/1151- Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radtyaitahu anhümâ):3333[161]

3327[155] Sened:
Sahih: Müsned, İ\V354, H.no: 14753; Benzer rivayet için bk. III/337, H.no: 14554 (Bir sonraki rivayet); Buharı, Ezan, 8; Tefsîr, 17/11; Ebû Dâvûd, Salât, 37, H.no:529; Tirmizî, Salât, 43, H.no:211 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 38, H.no:678; İbn Mâce, Ezan, 4, H.no:722. Aynca bir sonraki 279/1149. hadise bk.
3328[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/214-215.
3329[157] Sened:
Sahih: Müsned, III/337, H.no:14554; Benzer rivayet için bk. III/354, H.no:14753 (Bir önceki rivayet); Taberânî, el-Mu'cemii'l-evsat, 1/69, H.no:194 lafzı, ile; Heysemî ve
MUnzirî, hadisin Taberânî'nin Evsafında da nakledildiğini, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma\ U332; Terğîb, 1/116. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Aynca bir önceki 278/1148. hadise bk.
3330[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/215-216.
3331[159] Sened:
Sahih: Müsned, IV/91-92, H.no:16774; Benzer rivayetler için bk. IV/91, H.no:16772; IV/93, H.no:16784 (bir sonraki hadis); IV/98, H.no:16844, 16838; IV/100, H.no:16862, 16864; Nesâî, Ezan, 36, H.no:675; EbÛ Ya'lâ, XIII/354, H.no:7366; Humeydî, 11/275-276, 617, H.no:606; IV/98.
Ayrıca sonraki 281-282/1151-1152. hadislere ve 276/1İ46,267/1137. hadislere bk.
Müsned, IV/91, H.no:16772;
Müsned, IV/91-92, H.no:16774 (vicâde yolu ile nakledilmiştir), IV/98, H.no:16838; IV/93, H.no:16784; IV/98, H.no:16838; Nesâî, Ezan, 36, H.no:675; Dârimî, Salât, 10, H.no:1205-1206.
3332[160] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/216-217.
3333[161] Sened:
Sahih: MiÎsned, IV/93, H.no:I6784; Mükerrer: IV/98, H.no:16844; Benzer rivayet için bk. ÎV/91, H.no:16774; NesâÎt Ezan, 36, H.no:675;/frn HıbbÛn, IV/580-581, H.no:1684:

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) müezzinle beraber şehadet ederdi/tekrarlardı.3334[162]

282/1152- Mücemmi' b. Yahya el-Ensârî'den:3335[163]
Ben müezzine doğru dönerek duran EbÛ Ümâme b. Sehl'in anh) yanındaydım. Müezzin iki kere tekbir getirdi, EbÛ Ümâme de iki kere tekbir getirdi. Müezzin iki kere 'Eşhedü en Lâ îlâhe illallah" dedi, Ebû Ümâme de iki kere bu şehadeti tekrarladı. Müezzin iki kere 'Eşhedii enne Muhammeden RasûlullaK1 dedi, Ebû Ümâme de iki kere bu şehadeti tekrarladı. Sonra bana döndü ve şöyle dedi:
'İşte bu şekilde Muâviye b. EbÛ Süfyan (Radıyatiaha anhamâ) Rasûlullah'tan (Sailaliahüaleyhi ve sellem) bana nakletti.'
NOT: Bu rivayette ezanda ilk tekbirin iki kere olduğu ve tekrarın şehadet kelimesine kadar olduğu nakledilmektedir. İmam Mâlik bu gibi rivayetlere dayanarak ezanda tekbirin iki kere olduğu ve tekrarın şehadet kelimeleriyle sınırlı olduğu görüşündedir. Ancak bu konuda bize gelen diğer rivayetler çok kuvvetlidir. Onun için tercih edilen cumhurun görüşüdür; ilk tekbirler dört tanedir ve ezan tekrarı ezanın sonuna kadar devam eder. Doğrusunu Allah bilir.3336[164]

* Vaktin Başında Ezan Okumak Gerekir, Ancak Sabaha Özel Olarak Fecrden Önce Ezan Okumak Caizdir

283/1153- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaltaha anh):3337[165]
Bilâl güneş zevalden meylettiğinde hiçbir şey eksiltmeksizin ezan okurdu ve Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) çıkıp gelmeden kamet etmezdi. Rasûlullah geldiğinde Bilâl onu görünce kamet ederdi.3338[166]

284/1154- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):3339[167]
RaSÛlUİlah (SatlallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Bilâl'in ezanı sizden birisinin sahur yemeğini 3340 [168] engellemesin! O sizden kıyamdaki kişinin (teheccüd benzeri namaz kılanı sahur yemeğine) dönmesi3341[169] ve uyuyanlarınızı da uyarmak için ezan okur.
Böyle olunca değil, fakat şöyle oluncaya kadar."
§Râvi İbn Ebî Adî Ebû Amr (iki elinin) parmaklanın birleştirdi, sonra onları aşağıya çevirdi/indirdi ve iki işaret parmağının arasını açtı, (ufukta enlemesine olan) fecri kastediyordu.3342[170]

Ayrıca bir önceki 280/1150 ve bir sonraki 282/1152. hadislere bk.
3334[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/217.
3335[163] Sened:
Sahih: Müsned, IV/95, H.no:16805; £fcıî Ya'lâ, XIII/354, H.no:7365; Bennâ hadisin Nesâî, ve Buhâri tarafından da nakledildiğini söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/33. Ayrıca 280-281/1150-1151. hadislere bk.
3336[164] İ.Muhammed, Asi, 1/132, Hucce, 1/84; Şafiî, Ümm, 104; Salih b. Ahmed, Mesâil, III/224; Sehnûn, Müdevvene, 1/57; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/147; Bennâ, age., M/26.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/217-218.
3337[165] sened:
Sahih: Mü'sned, V/91, H.no:20741; Benzer rivayet için bk. V/86, H.no:20683; V/87, H.no:20700; V/91, H.no:20742, 20744; V/104, H.no:20895; V/104-105, H.no:20899; V/105, H.no:20905; V/106, H.no:20914-20915, 20917; Müslim, Mesâcid, 160; EbÛ DâvÛd, Salât, 11, H.no:439; Tirmizl, Salât, 44, H.no:202 (hasen-sahih); îbn Mâce, Ezan, 3, H.no:713; Tayâlisî, 11/129, H.no:807 (sahih); 11/135, H.no:820 (hasen); Ebû Ya'lâ, XIII/447, H.no:745 (zayıf);
Senedinde Simâk b. Harb var. Şuayb el-Arnavut ve ekibi bu râvinin hadislerini hasen sayarlar. Hamza Ahmed ise sahih sayar.
Ayrıca bk.102/972 ve 291/1161. hadisler.
3338[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/218.
3339[167] Sened:
Sahih: Müsned, 1/392, H.no:3717; Benzer rivayetler için bk. 1/386, H.no:3654 (Bu rivayetin sonunda Ahmed b. Hanbel'in oğJu: "Ben bu hadisi -babamın haricinde- hiç kimseden işitmedim" der); 1/435, H.no:4147; Buhâri, Ezan, 13; Talâk, 24; Ahbâru âhâd, 1; Müslim, Sıyâm, 39; Ebû Dâvûd, Savm, 18, H.no:2347; NesâU Ezan, 11, H.no:639; Sıyâm, 30, H.no:2168-2169; îbn Mâce, Sıyâm, 23, H.no:1696; Ebû Ya'lâ, IX/154, H.no:5238.
tbn Ömer'den ve diğer sahabeden şahidi için bir sonraki 285/1155. hadisin tahricine bk.
3340[168] Bennâ, age., 111/35.
3341[169] Yani bu kişilere sabah namazı vaktinin yaklaştığını bildirip biraz istirahat etmelerini sağlamak ya da sahur yemeğine çağırmak için ezan okur. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/104, Bennâ, age., 111/35.
3342[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/218-219.

Açıklama

Burada geçen işaret, Buhari'deki Abdullah b. Mes'ûd yoluyla gelen benzeri rivayette açıklanmaktadır;3343[171]
Rasûlullah dedi ki: "Bilâl'in ezanı sizi sahur yemeğinden men etmesin (yemenize devam edebilirsiniz). Çünkü o, kıyamdaki kişiyi (ibadet edeni) sahur yemeğine döndürmek ve uyuyanınızı da (sahur yemeğine) uyarmak (çin gece ezan okumaktadır. (Ancak bu) fecr ya da sabah vakti değildir" dedi ve parmaklarıyla gösterdi; 3344 [172] parmaklarını (birleştirip) yukarı yükseltti, sonra aşağı doğru indirdi3345[173] (sonra yana doğru açıp)3346[174] işte böyle oluncaya kadar, (diye işaret etti.)
(Râvİlerden) Züheyr,3347[175] şehadet parmaklarıyla gösterdi; onlardan birisini diğeri üzerine koydu, sonra sağına ve soluna doğru çekti/yaydı. (Böylelikle ufukta enlemesine olan aydınlığı, yani fecr-i sadıkı tarif etti.)
Ayrıca Müslim'deki "Fecr boylamasına (olan aydınlık) değil, bilâkis enlemesine (ufukta açılan) aydınlıktır" rivayeti de bunu açıklamaktadır.3348[176]

285/1155- AbduIlah b. Ömer'den (RadıyaiiaM anhuma):3349[177]
Hz. Peygamber (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Bilâl gece (yani fecr olmadan) ezan okur. Siz İbn Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yeyin, için!"3350[178]

286/1156- Abdullah b. Ömer'den (Radıyattahu anhamâ):3351[179]
Rasûlullah (SaUaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bilâl geceleyin ezan okur, siz yemenize içmenize devam edin, tâ ki İbn Ümmi Mektûm'un ezan okumasını duyuncaya kadar."
§(Râvi) ekledi: İbn Ümmi Mektûm görmeyen (âmâ) bir zattı ki insanlar: 'Ezan oku! Sabaha (fecre) ulaştın1 deyinceye kadar ezan okumazdı.3352[180]

287/1157- îbn Ömer'den (Radtyaüahu anhtimâ):3353[181]

3343[171] Buhari, Ezan, 13.

3344[172] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, Xm710; Burada sözden fiile geçiş vardır. Bk. İbn Hacer, age., 11/105.

3345[173] Bununla fecr-i kazib, yani yukarıdan aşağıya, boylamasına olan (ilk) aydınlık tarif edilmektedir. Bu vakitte imsak ve sabah namazı vakti başlamamaktadır. Ta ki aydınlık ufukta enlemesine sağa ve sola açılıncaya kadar.

3346[174] Daha sonra geîen râvİ Ztiheyr'in açıklaması nedeniyle bu şekilde terceme edildi. Aynca bk. Müsned Trc. H.no: 284/1154.

3347[175] Bu kısım Züheyr'in sözü değil işaretidir ve hadisin parçası değildir. (Bk. îbn Hacer, age., 11/105); Ancak Zebîdî ve Türkçe'ye terceme-eden Ahmed Naİm buradaki ekini almadıktan için bu bölümU hadisin bir parçası olarak anlamışlardır. Bk. Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, 11/585-586.

3348[176] Müslim, Siyam, 40.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/219-220.

3349[177] Sened:

Sahih: Müsned, II/9, H.no:455I; Benzer rivayetler için bk. ü/57, H.no:5l95; 11/62, H.no:5285; 11/64, H.no:5316; 11/73, H.no:5424; 11/79, H.no:5498; 11/107, H.no:5852; 11/123, H.no:6050-6051; Mâlik, Salât, 14-15; Buhârî, Ezan, 11-13; Mbttm, Sıyâm, 34-36; Tirmizî, Salât, 35, H.no:203 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 9, H.no:635-636; Dârimt, Salât, 4, H.no: 1192-1193; Tayâlisî, III/360, H.no:1928; Humeydî, 11/236-237; £ftû ra7â, IX/37O, H.no:5492; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/380.

Hadisin şâhidleri:

a-Hz. Âİşe'den (Radtyallahü anhâ) şahidi:

Bk. Mitoned, VI/44, H.no:24050; Mükerrer rivayet: Vl/54, H.no:24154; Benzer rivayet: VI/185-186, H.no:25398; A/üsKm, Salât, 7-8; Sıyâm, 1091-1092; Nesâî, Ezan, 10, H.no:637; İbn Huzeyme, 111/211, H.no:1932.

b-Üneyse bt. Hubeyb'den (Radıyaliahü anhâ) şahidi:

Bk. A/MCTerf, IV/433, H.no:273l2; VI/433, H.no:27313

m/237, H.no:1766; N«df, Ezan, 10, H.no:638; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinİn sahih hadis ricali olduklanm belirtir. Bk. Mecma', İÜ/156.

c-SemUra b. Cündüb'den (Radıyaltahü anh) şahidi:

Müsned, V/13, H.no:20034; V/9, H.no:19980; V/13, H.no:20025; V/7, H.no: 19962; V/19, H.no:20080; Müslim, Sıyâm, 41; £&« DâvÛd, Salât, 18, H.no:2346; 77nnizf, Savm, 15, H.no:706 (hasen); Nesâî, Sıyâm, 30, H.no:2169.

d-Enes'ten (Radıyaltahü anh) şahidi:

e-lbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi İçin bir önceki 284/1154. hadise bk. Ayrıca bir sonraki 286/1156. hadise bk.

3350[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/220-221.

3351[179] Sened:

Sahih: Müsned, 11/123, H.no:6051; Benzer rivayetler için bk. 11/57, H.no:5195; 11/62, H.no:5285; 11/64, H.no:5316; 11/73, H.no:5424; H/79, H.no:5498; 11/107, H.no:5852; 11/123, H.no:6050; II/9, H.no:4551; AAÎ/jft, Salât, 14-15; Buhârî, Ezan, 11-13; Savm, 17; Müslim, Salât, 7; Sıyâm, 36-38; Tirmitf, Salât, 35, H.no:203 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 9, H.no:635-636; Dârimî, Salât, 4, H.no: 1192-1193.

Ayrıca bir önceki 285/1155. hadise bk.

3352[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/221.

3353[181] Sened:

Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi vesetiem) (Medine'de) iki müezzini vardı.3354[182]

*** Cuma Günü, Ayrıca Yağmurlu Bir Günde Ezan Okuma Şekli**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey İman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah'ı zikretmeye koşun ve ticareti de bırakın! Eğer bilirseniz bu sizin siçin daha hayırlıdır.' (Cum'a, 62/9)3355[183]

288/1158- Sâib b. Yezid (İbn Uhti Nemr)'den (Radıyaiiahu anh):3356[184]
Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) cuma ve diğer (vakitler) olmak üzere namazların hepsinde ezan okuyan ve kamet eden sadece bir müezzini vardı.
§(Râvi) ekledi: Bilâl Habeşî cuma günü Rasûlullah minbere oturduğunda ezan okurdu. Minberden inerken de kamet ederdi. Hz. Ebû Bekir, Ömer döneminden Hz. Osman (Radıyatiahu anhüm) dönemine kadar böyle devam etti.3357[185]

289/1159- Sâib b. Yezid'den:3358[186]
(Cuma günü) ezan Rasûlullah (Sattatiahu aleyhi ve seiiem), Hz. Ebû Bekir ve Ömer döneminde iki ezan şeklindeydi. Hz. Osman'ın (Radıyaiiaha anham) halifeliği zamanında insanlar çoğaldı ve o da Zevrâ (denilen mekân)'da3359[187] ilk/dış ezanın okunmasını emretti.3360[188]

Açıklama

Rivayetteki iki ezandan kasıt ezan ve kamettir. Bu haberlerde cuma günü okunan ezanın şekli ve sayısı açıklanmıştır. Rasûlullah döneminde Peygamberimiz minbere çıktığında ezan okunurdu ve minberden inerken de kamet edilirdi. Bu uygulama Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in halifelikleri döneminde devam etti. Ancak Hz. Osman zamanında insanlann çoğalması sebebiyle onların önceden uyarılması gerekiyordu. Bu nedenle cuma günü öğle vakti olunca dışanda da ezan okunmaya başlandı. Sahabe dahil o günkü Müslümanların icmaı ile kabul edilen/kabul gören bu uygulama günümüze kadar devam etmiştir. Ayette emredilen cuma günü Allah'a ibadet için koşma emri artık dış ezanla irtibatlıdır, Müslüman erkekler cuma günü hasta ya da yolcu olmadıkları (yani cuma namazı ile mükellef oldukları) sürece dış ezanı duyunca namaza gelmeleri ve işlerini bırakmaları gerekir.
§ Peygamberi miz'in tek müezzini vardı rivayeti sürekli ezan okuyan anlamında olsa gerek. Sürekli ezan okuyan da Bilâl Habeşî'dir. Ancak onun dışında yukarıda zikrettiğimiz gibi Rasûlullah'ın başka müezzinleri de vardı.3361[189]

Sahih: Müsned, 11/94, H.no:5686; Mü^/im, Sıyâm, 36-38; Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Vİ/185-186, H.no:25398; Benzer rivayetler için bk. VI/54, H.no:24154; VI/44, H.no:24050; Dâr/mf, Salât, 4, H.no:1193.
Müslim her iki (Hz.Âişe ve îbn Ömer) rivayeti de birlikte nakleder:
Müslim, Salât, 7.
Bu rivayet 285-286/1155-1156. hadislerin özeti gibidir.
3354[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/221.
3355[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/222.
3356[184] Sened;
Sahih: Müsned, 111/449, H.no:15656; Benzer rivayet için bk. HI/449, H.no:15663; Buhârî, Cum'a, 21-25; Tirmizî, Cum'a, 20, H.no:516 (hasen-sahih); Nesâî, Cum'a, 15, H.no:1390-1392; İbn Mâce, İkâme, 97, H.no:1135; Ayrıca bir sonraki 289/1159. hadise bk.
3357[185] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/222.
3358[186] Sened:
Sahih: Müsned. IH/450, H.no:I5668; Buhâri, Cum'a, 21-25; Tirmizî, Cum'a, 20, H.no:516 (hasen-sahih); Nesâî, Cum'a, 15, H.no: 1390-1392; îbn Mâce, İkâme, 97, H.no:l 135. Aynca bir önceki 288/1158. hadise bk.
3359[187] Zevrâ konusunda çeşitli açıklamalar bulunmaktadır: O, mescidin kapısındaki bir taştır, mMedine'de bir mekândır, yüksek bir yerdir... Bütün bunlardan Zevrâ'nın yüksek bir yer olduğu ve üzerine çıkılıp ezan okunduğu anlaşılmaktadır. (Bk. Îbn Hacer, Fethu'l-Bâıî, ü/394)
3360[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/222-223.
3361[189] Bennâ, age., 111/38-39; Peygamberimiz'in diğer müezzinleriyle İlgili bilgi için bk. Müsned Trc. 247/1117. hadisin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/223.

290/1160- Amr b. Evs anlattı:[3362[190]]
Sakîf kabilesinden bir kişi (Radıyallahü anh):
Yağmurlu bir günde Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) müezzininin: "Hayye ale's-Salâh, Hayye ale'î-Felâh! Bineklerinizde namaz kılın!' diye nidasım işittiğini nakletti.
NOT: Yolculuk sırasında yağmurlu bir hava olur da yerler çamur hâline gelirse Peygamberimiz binek Üzerinde namaz kılmaya izin verirdi. Bu ruhsat o andaki zaruret sebebiyle verilmişti. Çünkü Müslümanların bineklerinden inme ve yerde namaz kılma imkânları yoktu, yolculuk sırasında yerlerin de çamur olması nedeniye böyle bir kolaylık sağlanmıştır.[3363[191]]

*** Ezan İle Kamet Arasında Ara Verilmeli, Ezan Okuyanın Kamet Etmesi Efdaldir**

291/1161- Câbirb. Semüra'dan (Radiyallahu anh):[3364[192]]
Rasûlullah'ın (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) müezzini ezan okur, sonra ara verir ve Rasûlullah'ın çıkıp geldiğini görünceye kadar (hemen) kamet etmezdi,. Rasûlullah'ı gördüğü anda kamet ederdi.[3365[193]]

292/1162- Ebû Katâde'den (Radtyattahü anh):[3366[194]]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namaz için nida edildiğinde (bir rivayette; kamet edildiğinde) beni görmedikçe ayağa kalkmayın!"[3367[195]]

293/1163- (Z.) Übey b. Kâb'dan (Radiyallahu anh):[3368[196]]
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve seUem) dedi ki:
"Ey Bilâl! Ezanın ile kametin arasında (biraz) ara ver ki yemek yiyen rahatlıkla bitirebilsin ve abdest

---

3362[190] Sened:
Hasen: Müsned, V/373, H.no:23060; Benzer rivayetler için bk. V/370, H.no:23034 (&^ ^ > iy) (Mükerrer: IV/346, H.no:18942; IV/167,
Nesâî, Ezan, 17, H.no:653; Görüldüğü gibi Amr b. Evs'in hocası müphemdir. Sahâbî de müphemdir. Fakat sahabenin meçhul oluşu hadisin senedine zarar vermez. Çünkü ashab âdildir. Aynca hadisin şâhidleri de bulunmaktadır:
a-Câbİr'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Wtonerf, III/397, H.no:15216; III/312, H.no:14283; 111/327, H.no:14440 ("Jiİıi «t*, y>); £t« D<îvJîcf, Salât, 208, H.no:1065;
b-tbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
i, ü/103, ano':S8Û0; 11/63, H*.no:5302; II/4, H.no:4478; Bıiftdrf, Ezan, 18, 10, 40; Müslim, Müsâfirûn, 22-24; Ebû Dâvûd, Salât, 208, H.no:1060-1064; îbn Mâce, İkâme, 35, H.no:937.
c-Üsâme b. Umeyr b. Âmir'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/74, H.no:20582, 20580 (^- fV), 20578-20583; V/75, H.no:20589. 20591, 20593, 20598; V/24, H.no:20158; Ebû Dâvûd, Salât, 207, H.no:I057-L059; Nesâî, İmame, 51, H.no:852;/fcn Mdce, İkâme, 35, H.no;936.
d-lbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Müsned, 1/277, H.no:2503; AuAâ/f, Ezan, 18,10,40; A/ö^/m, Müsâfirûn, 22-24:
Salât, 208, H.no:1066; An dce, İkâme, 35, H.no:938-939 (i^ fy yi). e-Nuaym b. Nehhâm'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/220, H.no:17857, 17858.
3363[191] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/223-224.
3364[192] Sened:
Sahih: Müsned, V/87, H.no:20700; Mükerrer için bk. V/86, H.no:20683; V/104, H.no:20895; Benzer rivayetler için bk. VAH, H.no:20741-20742, 20744; V/104-105, H.no:20899; V/105, H.no:20905; V/106, H.no:20914-20915, 20917; Müslim. Mesâcid, 160; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:439; Tirmizî, Salât, 44, H.no:202 (hasen-sahih); îbn Mâce, Ezan, 3, H.no:713; Tayâlist, 11/129, H.no:807 (sahih); 11/135, H.no:820 (hasen); Ebû Ya'lâ, XIII/447, H.no:745 (zayıf).
Senedinde Simâk var. Şuayb el-Arnavut ve ekibi bu râvinin hadislerini hasen saymışlardır.
Ayrıca bk.102/972 ve 283/1153. hadisler.
3365[193] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/225.
3366[194] Sened:
Sahih: Müsned, V/296, H.no:22432; Benzer rivayetler için bk. V/303, H.no:22480; V/304, H.no:22486; V/307, H.no:22512; V/308, H.no:22521; V/309, H.no:22532; V/3I0, H.no:22540; V/310, H.no:22548 ziyadesiyle; V/305, H.no:22495 (Bu hadisin sonunda zikredilmiştir:
Ezan, 22; Müslim, Mesâcid, 156; £fcö Dâvw/, Salât, 45, H.no:539; Tirmiû, Cum'a, 62, H.no:592 (hasen-sahih); Nesât, Ezan, 42, H.no:685; İmamet, 12, H.no:788; Dârimî, Sala 47, H.no:1264-1265; Tayâlist, IH/515, H.no:2140; Ebû Ya'lâ, VII/143, H.no:1354.
3367[195] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/225.
3368[196] Sened:
Zayıf: Müsned, V/143, H.no;2U82; Bu senediyle hadis Hamza Ahmed tarafından: "isnadı sahih"; Şuayb el-Arnavut ve ekibi tarafından (H.no:21285): "isnadı zayıf olarak değerlendirilir. Ahmed b. Hanbel bir başka senedle de nakleder:
V/143, H.no:2I183; Bu senediyle ise hadis hem Hamza Ahmed hem de Şuayb el-Arnavut ve ekibi tarafından (H.no:21286): "isnadı zayıf olarak değerlendirilir. Ebû Dâvûd, Salât, 43, H.no:537.
Muârik b. Abbâd el-Abdî zayıftır. Abdullah b. Ebu'l-Cevza'yi ise meçhul sayarlar.
Heysemî hadisin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının Müsned'i ne yaptığı ziyadelerden biri olduğunu hatırlatarak Ebu'l-Cevzâ'nın Übey'den hadis İşitmediğini kaydeder. Bk, Mecma', II/4. Bu durumda senedde inkıta olması sebebiyle de hadis zayıftır.

alan da rahatlıkla onu tamamlayabilsin!"3369[197]

294/1164- Ziyad b. el-Haris es-Sudâî;3370[198]
(Bir keresinde) ezan okudu ve Bilâl de (Raâıyaiiahu anh) kamet etmek istedi. Rasûlullah (Satiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Ey Suda (kabilesinin)3371[199] kardeşi! Ezanı okuyan kişi kamet eder."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Ziyad b. el-Haris es-Sudâî'den:
Rasûlullah (bana) dedi ki:
"Ey Suda (kabilesinin) kardeşi! Ezan oku! "
Ben de fecr aydınlandığında/parladığında ezan okudum.
Rasûlullah abdest alıp namaza kalktığında Bilâl kamet etmek istedi. Rasûlullah ona şöyle dedi:
"Suda (kabilesinin) kardeşi kamet edecek. Ezanı kim okursa o, kamet eder."3372[200]

295/1165- AbdulIah b. Zeyd'den (Radıyaiiahü anh):3373[201]
Kendisine (rüyada) ezan gösterildi. (Abdullah) anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gittim ve durumu haber verdim.
Bana dedi ki:
"Bu sözleri Bilâl'e aktar!"
Bilâl'e bunları aktardım ve o da ezanı okudu. Sonra kamet etmek istedi. Ben dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Rüyamda) ben gördüm ve ben kamet etmek istiyorum.'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O hâlde sen kamet et!"
Böylece (ilk) kameti o yaptı ve (ilk) ezanı da Bilâl okudu.3374[202]

Açıklama

Bu babdaki hadislerden anlaşılan:
1- Ezanı okuyanın kamet etmesi efdaldir.
2- Ancak bir başkası da kamet edebilir.
îmam Ebû Hanîfe, Küfe âlimleri, Mâlik ve Hicazlı âlimlerin çoğuna göre ikisi arasında fark yoktur.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi bazı âlimler ezan okuyan kişinin kamet etmesinin efdal olduğunu belirttiler. Yukarıdaki 294/1164.hadis açısından bu görüş tercih edilir.3375[203]
3- Ezan ile kamet arasında mutlaka bir ara verilmeli ki nafile kılmak isteyenler namazlarım kılsınlar, işi olup da namaza yetişmek isteyenler işlerini bİtirebİlsİnler. Akşam namazında da bir müddet beklemek gerekir, çünkü bize intikal eden sünnette böyle varid olmuştur. Akşam ezanı ile namazı

3369[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/226.
3370[198] sened:
Zayıf: Müsned, IV/169, H.no:17466; İkinci rivayet için bk. IV/169, H.no:17467 (Senedi; Ebû Dâvûd, Salât, 30, H.no:5l4; Timiz!, Salât, 32, H.no:199 (Bu babda İbn Ömer'den de nakil vardır. Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um el-İfrîkî sebebiyle zayıftır. Yahya b. Saîd el-Kattân vd. bu râviyi zayıf saydılar. Ahmed b. Hanbel 'İfrîkî'nin hadisini yazmanı' demiştir. Fakat Muhammed b. İsmail el-Buhârî "mukârİbU'l-hadis" hükmü vererek durumunu kuvvetli gösterir.); îbn Mâcet Ezan, 3, H.no:717.
Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî hafızası sebebiyle zayıf sayılmıştır. Tirmizî ve Ebû Dâvûd dokuzar, İbn Mâce on bir, Dârimî dört ve Ahmed b. Hanbel iki rivayetini nakleder. Ahmed b. Hanbel'in iki rivayeti de burada zikredilen hadistir. Tirmizî de rivayetlerinin her birinin sonunda zayıf sayıldığına dikkat çeker (Bk. Sünen, Taharet, 40,44, H.no:54, 59; Salât, 32, 183, H.no:199, 408 -bu rivayette Ahmed b. Hanbel'in de zayıf sayanlar arasında olduğunu söyler-; Birr, H.no:t980; Sıfatü cehennem, H.no:2599; îmân, H.no:2641; Kırâât, H.no:2930; Deavât, H.no:3518).
3371[199] Münâvî, Feyzıı'l-Kadîr, 11/418.
3372[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/226-227.
3373[201] Sened:
Hasen: Müsned, IV/42, H.no:16428; Benzer rivayetler için bk. IV742-43, H.no:I6429 (munkatı ve zayif)-1643O (sahih); TayâUst. ü/425, H.no:lt99; Ebû Dâvûd, Salât, 30, H.no:512.
Ebû Sehl Muhammed b. Amr el-Vâfikî el-Ensârî el-Basrî zayıftır. Yalnızca Ahmed b. Hanbel sadece bu rivayetini nakleder.
Hadis bu senedi ile zayıftır. Ancak şâhid ve mütâbü İte yükselir.
Ayrıca 244/1114. hadise bk.
3374[202] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/227-228.
3375[203] İ. Şafiî, Ümm, 1/106-107; İbn Kudâme, Muğnî, 1/426; Bennâ, age., 111/42.

arasında Peygamberimiz'in namaz kıldığı görülmemiştir. Ancak bir ara veriliyordu ve sahabeden isteyen bu arada namaz kılıyordu. Bununla ilgili ihtilaf ve açıklaması ilerde gelecektir.3376[204]

*** Müezzine İcabet Etmeyi İhmal Etmenin Ve Ezandan Sonra (Namazı Kılmadan) Mescidden Çıkmanın Sorumluluğu**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey iman edenler! Dininizi oyun ve eğlence edinen sizden önceki Kitap ehlini ve kafirleri dostlar edinmeyin! Eğer müminler iseniz Allah'a karşı takva sahibi olun!
Siz namaza çağrı yaptığınızda namazı oyun ve eğlence (konusu) yaparlar, bu onların düşünemeyen bir topluluk olmalarındandır.' (Mâide, 5/57)3377[205]

296/1166- Sehl babası Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyaiiaha anhamâ) nakletti:3378[206]
RaSÛİUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namaz (vaktini) ilân eden ve kurtuluşa çağıran Allah'ın münâdisini (yani müezzini) işitip de ona icabet etmeyen için büyük sıkıntı, küfür ve nifak (korkusu) vardır."3379[207]

297/1167- Ebû Hüreyre'den3380[208] nakledildi:3381[209]
Müezzin ezan okuduktan sonra birisi mescidden çıktı. Bunun üzerine (Ebû Hüreyre)3382[210] şöyIe dedi: 'Şu kişiye gelince o, Ebu'l-Kâsım'a (Peygamber'e) isyan etti.'
§Mesûdî'nin rivayetinde ise EbÛ Hüreyre (Radıyaiiaha anh) konuşmasına şöyle devam etti:
'(Çünkü) RasÛlullah (SatiaUahu aleyhi ve seiiem) bize şöyle buyurdu: "Sizden biri mescidde bulunur ve namaza çağrı yapılırsa (ezan okunursa) namazı kılmadan mescidden çıkmasın!"
NOT: Bu hadis bir mescidde ezan okunduğunda herhangi bir zarûret-hacet olmaksızın namaz kılmadan dışarı çıkmayı yasaklamıştır. Ancak bir kişinin abdest, gusül veya başka bir camide imam olma gibi şer'î özrü ya da hastalık gibi sağlık problemi varsa o kişi çıkabilir.
Buradaki isyan amelî bir konudadır ve o kişi günahkârdır.3383[211]

298/1168- EbÛ Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):3384[212]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sizden biri elinde kap olduğu hâlde eeani duyduğunda işini bitirinceye (suyunu içinceye) kadar o kabı bırakmasın!"
§İkinci tarikten gelen EbÛ Hüreyre rivayeti:
Hz. Peygamber'den benzerini nakletti ve ekledi3385[213]:

3376[204] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/228.
3377[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/228-229.
3378[206] Sened:
Hasen: Müsned, III/438, H.no:15557; Hadisin senedinde tbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Zebbân b. Fâid zayıf biridir. Sehl b. Muâz b. Enes'te bir beis yoktur. Ancak Zebbân'ın kendisinden yaptığı nakiller eleştirilere maruz kalmıştır.
Heysemî, hadisin hasen olduğuna hükmeder. MUnzirî de bu görüştedir. Bk. Mecma', 11/41-42; Terğtb,V213.
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 273/1143. hadise bk.
3379[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/229.
3380[208] Tirmizî'de Ebu'ş-Şa'saa'mn kendisinden nakledildi. Bk. Tirmizî, Salat, 36, H.no: 204.
3381[209] Sened:
Sahih: Müsned, 11/537, H.no: 10875-10876; Benzer rivayetlerde İse hadisin sadece bas tarafı nakledilmiştir: 11/506, Eno:10520; 11/410, H.no:9286; 11/416, H.no:9352; 11/471, H.no:10051; Müslim, Mesâcid, 258; Ebû Dâvûd, Salât, 42, H.no:536; Tirmizî, Salât, 36, H.no:204 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 40, H.no:68I-682; îbn Mâce, Ezan, 7, H.no:733-734; Dârimî, Salât, 12, H.no:1208; Tayâlisî, IV/314, H.no:27II; Humeydî, 11/438, H.no:998.
3382[210] Bu kişi Ebû Hüreyre'dir. Bk. Tirmizî, Salat, 36, H.no:204.
3383[211] Îbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/121.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/229-230.
3384[212] Sened:
Sahih: Müsned, 11/510, H.no: 10577; Diğer rivayet için bk. 11/510, H.no: 10578. Bu rivayetin senedi:; 11/423, H.no:9441(Burada hem merfû hem de Hasan el-Basrî'den mürsel olarak nakledilir:
Efcû Dâvûd, Savm, 19, H.no:2350; Dârekutnî, 11/165; Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Hâkim'e nisbet ederek sahih olduğuna işaret etmiştir. HV..el-Câmiu's-sağîr, H.no:686; Münâvî ise Hâkim'in Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğunu söylediğini ve Zehebî'nin de bunu onayladığını aktararak şöyle der: "Fakat, Zehebî Menar'da hadisin merfû oluşunun şüpheli olduğunu söyler" Feyzu'l-kadîr, 1/484.
3385[213] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/218, No: 7810.

'Müezzin, fecr doğduğunda/ortaya çıktığında3386[214] ezan okurdu.'
NOT: Buradaki konu sahur ile ilgilidir ve şu rivayet bunu açıklamaktadır:
Ebu'z-Zübeyr şöyle anlattı:
'Cabir'e; 'oruç tutmak istediği hâlde (sahurda su içmek için) elinde kap bulunan kişi ezanı duyduğunda suyu içebilir mi?' diye sorunca Cabir şöyle dedi: 'Biz Rasûluİah'ın 'İçsin!' sözünü konuşurduk."3387[215]
§Yukandaki konu fecr doğmadan önceki ezan için geçerli olsa gerek, çünkü o dönemde Önce Bilâl ezan okurdu, fecr doğarken de İbn Ümmi Mektum ezan okurdu. Geniş bilgi için bk. Müsned Trc. H.no: 284/1154,285/1155,28671156 nolu hadisler.3388[216]

Fıkhî Hükümler

Ezan ve kamet konusunda müctehidlerin İttifak ve ihtilaf ettikleri bazı meseleler vardır, bunlar nasların kuvvetinden ve anlaşılmasından, aynca sahabe içti hadi a-rından kaynaklanmaktadır:
A- İttİfak Edilen Konular:
1- Beş vakit namazın edası ve kazası, ayrıca cuma namazı için ezan okumak ve kamet getirmek meşrudur. Meşrûiyyeti Kitab, Sünnet ve icma' ile sabittir.
2- Namaz vaktinden önce ezan okunmaz.
3- Ezana ilâve (tesvib) yapılmaz, sadece sabah namazında es-Salâtü Hayrun mine 'n-Nevm cümlesi caizdir. Zira bunu Peygamberimiz onaylamıştır ve cümle 'Namaz uykudan daha hayırlıdır' manasındadır.
4- Müslüman ve akıllı olan ezan okuyabilir. Kafir veya mecnunun okuduğu ezan geçersizdir, tekrar edilir. Çünkü bu bir çağrıdır ve ibadettir. Kafir olanın iman etmeden böyle bir hakkı yoktur, akıllı olmayan da ne söylediğini bilmediği için çağrısı geçersizdir ve sözlerinin fıkhî bir geçerliliği yoktur..
5- Cünüp olarak ezan okuyanın ezanı iade edilir, ancak abdestli okumak müs-tehabdır, abdestsiz okumak mekruhtur, ancak iade edilmez.
6- Bayram, küsuf (güneş tutulması) ve istiska (yağmur talebi) namazı gibi nafile namazlar, ayrıca nezir (adak) namazı için ezan okunmaz. Bunlardan cemaatle kılınacak olanlarda İnne's-Salâte Câmiah diye çağrı yapılması hadislerde geçmektedir, manası 'Şüphesiz namaz toplayıcıdır? demektir. Bazı riva-yetlerde kelimesi bulunmamaktadır, bu durumda her iki kelimenin sonunu men-
sub (birincisi iğrâ, ikincisi hâl olarak) ya da ikisi de merfu' veya birinciyi mensub ikinciyi merfu' yahut tersiyle okumak caizdir.3389[217]
7- Cenaze namazı için ezan ve kamet okunmaz, bid'attır.
8- Ezân kendi orijinal lafızlanyla okunur, Arapçadaki başka kelimeterle bile değiştirilemez. Orijinal lafızları RasÛlullah döneminden günümüze bu çağrının bir yansımasıdır. Ezan dünyanın neresinde olursa olsun Müslümanların ortak dilidir ve Çağrısıdır.3390[218]
9- Ezan okumak sünnet-i müekkededir ve kifayedir, ancak Ahmed b. Hanbel'den gelen bir görüşe göre farz-ı kifayedir.
10- Ezanda insanların duyacağı kadar sesi yükseltmek şarttır, ancak sesi salmak ve ağır ağır okumak, kameti ise biraz hızlı okumak müstehabdır.
11- Ezan okurken kıbleye dönmek ve hay'ale'lerde sağa -sola çevirmek müstehabdır.
12- Ezan sırasında müezzine icabet etmek ve onun dediklerini tekrarlamak müstehabdır.
13- Ezandan sonra me'sur duaları okumak müstehabdır.3391[219]

3386[214] Râzî, Muhtâru's-Sthâh, 50.
3387[215] Ahmed b. Hanbel, III/348; Heysemi, bu rivayetin hasen olduğunu belirtti. Bk. Mecmpu'z-zevâid,Wf\52.
3388[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/230-231.
3389[217] Ahmed b. Hanbel, 1/14; 11/161, İ75, 191; IV/89, 95, 331; VI/98, 374, 418; Buhari, Küsûf, 3, 8, 19; Müslim, KüsÛf, 4, 20; Ebû Dâvûd, Istiskâ, 6; Nesât, KüsÛf, 6, 11, 13, 21; ibnMace, Mukaddime, 11, Fiten, 9.
Ayrıca bk. fbn Hacer, Fethu't-Bâri, 11/533.
3390[218] Nevevî, Mecmu1, IH/129; İbn Abidin, Haşiye, 1/256.
3391[219] Bu konular için bk. İ. Muhammed, Asi, 1/132, 135-136; t. Şafiî, Ümm, 1/105; Serahsî, Mebsût, 1/277-281; İbn RÜşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/77-78; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/55; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/149; Merğnânî, Hidâye, 1/41-43; İbn Kudâme, Muğnî, 1/414, 418-419, 424, 427, 435,438; Halil b. İshak, Muhtasar, 18; Şİrbînî, Muğnî'l-muhtac, I/I37; Meydan!, Utbâb, 1/74; DesÛkî, Hafiye, 1/193.

B- İhtilâf Edilen Konular.

1- Ezanın başındaki tekbirler cumhura göre dört tane, İmam Mâlik'e göre iki tanedir. Cumhurun delilleri çok kuvvetlidir.3392[220]

2- Ezandaki iki şehadet kelimesini gizli söyledikten sonra açıktan okumak konusunda ihtilaf edildi: İmam Ebû Hanîfe ve KÛfeli âlimlere göre müstehab değildir, Peygamberimiz Ebû Mahzûre'ye öğretmek için fazladan tekrarlatmıştı. İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlere göre terci' caizdir. Muhaddislerden bir grup ise terci' yapma ya da yapmama arasında kişi muhayyerdir, dediler.3393[221]

3- Sabah ezanını vaktinden önce okumak İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre caiz değildir, tekrar edilir. Cumhura göre sadece sabah namazına has olarak caizdir.3394[222]

4- Kametîn sıfatında ihtilaf edildi; Hanefılere göre ezan gibidir, ancak hay'ale-lerden sonra iki kere kad kameti's-salâh denir. Bununla ilgili rivayet Ebû Mahzûreden gelmektedir ki o da Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Dolayısıyla Bilâl Habeşî'den gelen kametin tek olma rivayetinden sonra varid olmuştur ve sonraki rivayeti almak efdaldir, öncekini nesh etmiş olabilir. Bu görüşü Hanelilerle birlikte Süfyan es-Sevrî ve İbnü'l-Mübarek de kabul etmektedir. Cumhura göre kamette tekbirler iki kere, diğerleri birer keredir, sadece kod kameti's-salâh iki keredir. Çünkü Bununla İlgili rivayetler daha çoktur. (İmam Mâlik'ten gelen kuvvetli görüşe göre o da bir keredir). Bazı âlimlere göre de kametin tek ya da çift olması arasında fark yoktur, ikisi de caizdir; bu görüş İmam Ahmed b. Hanbel, îshak b. Râhûye, Davûd b. Ali ve Muhammed b. Cerir'e aittir ve bu âlimler her İki rivayetle amel edilmesinde bir sakınca olmadığını, zira zıtlık bulunmadığını ifade ettiler. Tercih edilen görüş bu olsa gerek. Doğrusunu Allah bilir.3395[223]

5- Hanefi mezhebi dışında cumhura göre ezanda tertip ve muvâlât (araya bir fiil ya da sözün girmemesi) şarttır.3396[224]

6- Müezzinin Ücret almasının cevazında ihtilaf edildi: Ücret almak haramdır, ancak hediye verilebilir. Ebû Mahzûre'nin müezzin olma rivayeti bu konuda delildir, çünkü Ebû Mahzûre'ye verilen ücret değil, müezzin olarak tayininden önce verilen bir hediyedir. Bu mütekaddimûn Hanefilerin görüşüdür, ancak müteahhirûn Hanefî alimlerine göre ihtiyaçtan dolayı caizdir.

MâlÎkîlere göre caizdir, Şafiî ve Hanbeli âlimlerin bu konuda iki görüşü vardır. Bunlardan birisi caiz olması, diğeri de caiz olmamasıdır.

Bazı müctehidlere göre Ücret almada bir beis yoktur, ancak almamak efdaldir. Bu ve benzeri rivayetlerde bir yasak yoktur, ancak efdal olan zikredilmiştir.3397[225]

7- Akılh olan ancak bulûğ çağına girmeyen çocuğun ezan okumasında ihtilaf edildi:

Hanefî ve Şafiîlerde geçerlidir, MâlÎkîlere göre ise caiz değildir, çünkü onlara göre imamlık yapan müezzinlik yapabilir, çocuğun da imamlık yapması caiz değildir. Hanbelîlerde bu konuda iki görüş vardır.3398[226]

3392[220] İ.Muhammed, age., 1/132, Hucce, 1/84; Şafiî, Ümm, 104; Salih b. Ahmed, Mesâi!, III/224; Sehnûn, Müdevvene, 1/57; Kâsânî, age., 1/147; Bennâ, age., 111/26.

3393[221] Sehnûn, age., 1/57; Serahsî, age., 1/271; Şîrâzî, age., 1/56; Merğınânî, age., 1/41; İbn Kudâme, age., 1/419.

3394[222] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesâilü'l-îmam Ahmedi'bni Hanbel, 1/277; Sehnûn, age., 1/60; Serahsî, age., 1/278-279; Şîrâzî, age.. 1/55; Kâsânî, age., 1/154; İbn Kudâme, age., 1/421.

3395[223] I Muhammed, age., 1/132; el-Hucce alâ ehli'l-Medîne, V84; Sehnûn, age., 1/57; Şafiî, Ümm, 104; Serahsî, age.. 1/272; Kâsânî, age., 1/147; Bennâ, age., 111/26.

3396[224] Kâsânî, age., 1/149; Nevevî, Mecmu', İÜ/114; İbn Kudâme,age., 1/437-438; Şirbînî, age., 1/137.

3397[225] Sehnûn, age., 1/62; Şîrâzî, age., 1/59; Kâsânî, age., 1/152; İbn Kudâme, age., 1/426; Mevsılî, İhtiyar, 235-236.

3398[226] Sehnûn, age., 1/59; Şîrâzî, age., 1/55; Kâsânî, age., 1/150; İbn Kudâme, age., 1/429.

f)- MESCİDLER

Mescidlerin Tarihçesi, Fonksiyonları Ve İlgili Hükümleri

Mescidler şüphesiz Allah'a aittir (Oralarda sadece Allah 'a kulluk edilir). O hâlde, Allah ile birlikle kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin). Cin 72/18
AAtlah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe İman eden, namazı dosdoğru kılan, zekân veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. işte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. Tcvbe 9/18
((Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu öyle kimseler teşbih eder ki...
Nûr 24/36.3399[1]

I- Mescid Ve Kur'ân'dakî Yeri:

Mescid, kelime olarak secde edilen yer demektir. Secde ise alçak gönüllülüğü ve kulluğu ifade için alnı yere koymaktır. Buna göre mescidin terim anlamı: "Yüce yaratıcı karşısında tevazuun ortaya konulduğu, kulluğun sunulduğu her yerdir."3400[2] Peygamber efendimizin (Satiaiiaha aleyhi ve setiem) Ümmetine necaset bulunmayan ve ibadet yapmaya uygun her yer mescid olarak tayin edilmiştir. Fakat bu terim, "içinde namaz kılınan kutsal mekân" olarak yaygın bir kullanımla bilinmektedir. Âyetin ifadesi ile mescid: "İçinde Allah'ın adının yüceltilmesi ve anılmasına izin verilen evlerdir",3401[3] Mescid terimi yerine, ibâdet yeri anlamında mabed/ibâdetgâh lâfzı kullanıldığı gibi, kulluk vazifesini ifa etmek isteyenleri tek çatı altında bir araya getirdiğinden dolayı toplayıcı, derleyici anlamında cami, namazgah anlamında musalla lâfzı da kullanılır.
İslâm dininin direği namaz ibâdetinin en önemli bir rüknü olan ve kişinin kendisini Allah'a en yakın hissettiği secde kelimesinden, ibâdet yeri anlamına gelen bir kelimenin türetilmiş olması çok manidardır. Mescidlerin birçok fonksiyon ve işlevi bir arada bulundurması sebebiyle günümüzde, hattâ bizim toplumumuzda, mescid yerine cami terimi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Allah'ın adının anıldığı kutsal mekânlar Kur'an'da manastır, kilise, havra ve mescidler olarak karşımıza çıkar.3402[4] Peygamber efendimizin (Saiiaihhü aleyhi ve seiiem) bir hadisinde de Hristiyan azizlerinin kabirlerinin üzerinde inşa edilen mabedler için mescid kelimesi kullanılmıştır.3403[5]
Mescid (ç. Mesâcid), Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde zikredilir. Bunların çoğu ise Mescid-i Haram ile ilgilidir. Bazı âyetlerde "Mescid-i Haram" lâfzı kullanıldığı gibi, bazılarında "Beyf\ "el-Beytü'l-Harâm", "el-Beytü'l-AtîK\ "el-Beytü'l-Muharrem" ve "Kabe" kelimeleri kullanılır.3404[6] İslâm öncesine

---

3399[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/236.
3400[2] Bir hadiste: "Kulun Allah'a en yakın olduğu an secde hâlidir" buyurulmaktadır. (Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/421; Müslim, Salât, 215; Nesâî, Mevâkît, 25; Taibîk, 78; Tirmizî, Deavât, 118). Bu hadisten hareketle şöyle bir tarif yapmak da mümkündür: "Kulun Allah'a en yakın olduğu kutsal mekândır." Mescidlerin fonksiyonlarından bahseden âyetlerin ışığında İse mescidleri söyle tanımlayabiliriz: "Sabah-akşam/her an Allah'ın isminin anıldığı, teşbih edilerek zikredildiği ve sânının yüceltildiği ve bu şerefle de kendilerinin ulvîleştiği. kötülüklere kapalı/Muhanem temiz mekânlardır". İlgili âyetler için bk. Nûr, 24/36; Hac, 22/40; İbrahim, 14/37.
3401[3] Nûr, 24/36.
3402[4] Bk. Hac, 22/40.
3403[5] İşaret edilen rivayet söyledin Hz. Âişe'den: Ümmü Habtbe ve Ümmtl Seleme Habeşistan'da gördükleri içinde resim ve tablolar bulunan Mâriye (Marya) denilen bir kiliseyi Rasûlullah'a anlattılar. Bunun üzerine Allah Rasûlti: "Onlar İçlerinden çok İyi biri çıkıp vefat edince onun kabri üzerine bir mescid yaparlar, tşte onlar Kıyamet gününde Allah Katında yaratılanların en şerlisidirler" buyurdu. Bk. Müslim, Mesâcid, 16-18.
Bir diğer rivayet: RasÛlullah bir daha dogrulamadığı ölümcül hastalığında: "Allah Yahudi ve Hristlyanları rahmetinden uzaklaştıran! Bunlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler" buyurdu. Hadis, Hz.Âişe, Ebû Hüreyre, İbn Abbas ve Cündeb b. Abdullah ei-Becelî'den nakledilmiştir. Bk. Müslim, Mesâcid, 19-23.
3404[6] "el-Mescidü't-Harâm" lâfzının geçtiği âyetler için bk. Bakara 2/144, 149-150, 191; Mâide 5/2; Enfâl, 6/34; Tevbe 9/7, 19, 28; tsrâ 17/1; Hac 22/25; Fetih, 48/25, 27. "Beyt" lâfzının geçtiği âyetler İçin bk. Bakara 2/125 (iki kez), 127,158; Âlü tmrân 3/96-97; Enfâl 8/35; Hac 22/26 (iki kez); Kureyş 106/3. "el-Beytü'l-Harâm" lâfzının geçtiği âyetler için blcMâide 5/2, 97; uel-Beytü'l-Atîk" lâfzının geçtiği âyetler İçin bk. Hac 22/29,33; "el-Beytü'l-Muharrem" lâfzının geçtiği âyetler için bk.İbrahim 14/37; "Kabe" lâfzının geçtiği âyetler için bk. Mâide 5/95,97.

âit Mescid-i Haram dışında "el-Mescidü'l-Aksâ (Beytü'l-Makdis)", "Ashâb-ı Kehfiçin yapılan mescid" kelimeleri de Kur'an'da değinilen mescidlerdir.3405[7]

Mescidler İslâm'ın sembolleridir. Yeryüzünde ilk yapılan ev/mabed Kabe'dir. Allah RasÛlü de Medine'ye hicretinde ilk yaptığı icraat mescid inşası olmuş ve Küba'da İslâmiyetin Medine döneminin ilk mescidini yapmıştır. Mescidler, Müslümanların birlik, dirlik ve kardeşlik gibi en önemli sosyolojik ilişkilerinin ilk temellerini oluşturduğu gibi bu ilişkilerini pekiştirmede de önemli bir rol üstlenmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem), cennette bir köşk gibi mükâfatı müjdeleyerek mescid inşasına teşvik etmiş3406[8], her bölgede ve mahallede bir mescid yapılmasını ve bunların temiz tutulmasını istemiştir.3407[9]

İbn Abbas der ki: "Yıldızların yeryüzündekileri aydınlattığı gibi mescidler de gökyüzü halkını aydınlatan Allah'ın evleridir." 3408 [10] "Mescidler Allah'ın evi, Mü'minler ise Allah'ın ziyeretçileri/misafırleridir. Ziyaret edilenin de kendisini ziyaret edene ikram etmesi tabii bir hakkıdır."3409[11] Ebu'd-Derdâ oğluna şu nasihatte bulunur: Ey oğlum! Mescidler evin olsun. Çünkü mescidler takva sahibi insanların (dolayısıyla Allah'ın) evleridir. Çünkü ben Peygamberimiz'j'n (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şu sözünü işittim: "Mescid, kimin evi olursa Allah kendisine ruh (canlılık), rahmet (emniyet) ve sırattan geçerek cennete ulaşma garantisi verir."3410[12]

Hz. Peygamber'in "her mahallede mescid inşa edilip temiz tutulması, güzel kokularla kokulanması, inşaatmın iyi yapılması" mealindeki emirleri ve mescid yapanlara vadedilen uhrevî mükâfatlar gözönüne alınacak olursa, her bir yerleşim ünitesinde (dâr) bir mescid inşâ edildiği, bu sayının da Rasûlullah devrinde yaklaşık kırka ulaştığı, görülmektedir. Medine'de mescidler hicretten önce yapılmaya başlandı. Peygamberimiz Medine'ye teşrif etmeden önce Medine'de Cuma nazmı kılınmıştı.

Ebu Hüreyre'nin (Radıyaüahu anh) naklettiğine göre Rasûlullah aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Allah'ın en çok sevdiği yerler meselerdir. Allah'ın en ziyade nefret ettiği yerler de çarşı ve pazarlardır."3411[13]

II- Mescidlerin Tarihî:

A- İslam Öncesi Yapılan Mescidler:

1- Mescid-i Haram: Kabe çevresindeki tavaf alanından başlayıp alanı genişletilmiş sahadır. Harem-i Şerif olarak da bilinen Mescid-i Haram hürmete layık olan mescid olduğu için "haram" veya "harem" nisbeti ile meşhurdur. Yeryüzünde (insanlığın ibadet vb. ihtiyaçları için) kurulan ilk bina, Mekke'deki Allah'ın evi (Beytullah) Kabe'dir. Bu gerçek, Kur'ân dili ile şu şekilde ifade edilir;

"Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mâbed), Mekke'deki (Kabe) dir. Orada apaçık nişaneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur."3412[14]

Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayette de ilk mescidin Mescid-i Haram olduğu kayıtlıdır. O şöyle der:

Rasûlullah'a (Sallattahü aleyhi ve sellem):

3405[7] İlgili âyetler için bk. İsrâ 17/1; Kehf 18/21. Ayrıca Kur'an'da (Kabe'nin hizasındaki gök ehlinin ibâdetgâhı) "el'Beytü't-Ma'mûr"'<ian da bahsedilir: "Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, Beyt-i Ma'mûr'a, ... andolsun ki..." Bk. Tûr 52/1-4. Hadislerden de anlaşıldığı gibi yetmiş bin melek her gün oraya girer ve namaz kılarlar. Peygamberimiz, Hz. İbrahim'i miraca çıktığında sırtını Beyt-i Mamur'a dayamış olarak görmüştü. Bk. Bıthârî, Bed'ül-halk, 6; Müslim, îmân, 259. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde (III/154, H.no:12496) ise semanın yedinci katında olduğu ifade edilir.

3406[8] Müslim, Mesâcid, 24; Nesâî, Mesâcid, 24.

3407[9] Ebû DâvÛd, Salât, 13; İbn Mâce, Mesâcid, 9.

3408[10] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, JC/262, H.no:10608; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/83, H.no: 2948; Heysemî, senedindeki râvtterin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', II/7.

3409[11] Deylemî, Firdevs, IV/216, H.no:6654; Bu anlamı destekleyen şâhid rivayetler: Hz. Ömer İbn Ebî Şeybe, VII/115, H.no:34615; Beyhakî, Şuabü'l-lmân, İÜ/82, H.no:2943) ve Câbir (Bk. Deylemî, IV/2I6, H.no:6653).

3410[12] lbn Ebî Şeybe, VII/İ14, H.no:34610; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/158, H.no:7149; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, m/83, H.no:2949; Deylemî, IV/217, H.no:6655.

3411[13] Müslim, Mesâcid, 288.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/236-238.

3412[14] Âlü Imrân 3/96-97.

'Yeryüzünde yapılan ilk mescid hangisidir?' dedim. O da:
"Mescid-i Haramdır"3413[15] buyurdu.
Bazı kaynaklarda Mescid-i Harâm'ın ilk olarak Hz. Âdem tarafından yapıldığı kaydedilmektedir.3414[16]
Kabe'nin ilk inşa edilişi ve tarihi hakkında bazı rivayetler nakledilir. Bunların bir kısmı uydurmadır. Abdullah b. Amr b. Âs'a nisbet edilerek Peygamber efendimize isnad edilen rivayette Kabe'yi Hz. Âdem ve eşi Havva'nın yaptığı, daha sonra bunun çevresinde tavaf etmeleriyle emrolunduklan ve Hz. Âdem'e: 'Sen ilk insansın, bu da ilk evdir' diye vahyolunduğu, Nuh peygamber'in haccettiği, İbrahim peygamberin de temellerini yükselttiği bildirilmektedir.3415[17]
Allah'ın bu evi (namaz ve hac gibi) ibadetlerin merkezi ve inananların kıblesi olarak seçildi ve insanların toplanma mahalli ve güvenli bir yer kılındı. Beytullah'ın temellerinin yükseltilmesi ise İbrahim ve İsmail peygambere nasip oldu:
"Biz, Beyt'i (Kabe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın), ibrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik."3416[18] "Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı:) Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin."3417[19]
Bazı rivayetlerde de Kur'an'da (Bakara 2/127) işaret edildiği gibi Kabe'yi ilk yapan oğlu İsmail ile birlikte İbrahim peygamberdir: Hz. Ali'ye "Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mâbed), Mekke'deki (Kabe) dır" âyetinde kastedilen anlam ilk bina edilen ev midir? diye sorulur, o da "Hayır, 'içine hidayet ve bereketin konduğu ilk ev...' anlamındadır" cevabını verir ve Kabe'nin ilk yapılış şeklini anlatır: "Allah, İbrahim'e bana bir ev yap diye vahyetti..." Rivayetin devamında Hacer-i Esved'i de Cebrail (Aieyhisseiâm) gökten indirmiştir. Onu bulan İsmail peygamberdir.3418[20]
Mescid-i Haram (Kabe) idealdeki, niyet ve kalpdeki kıble idi. Mescidi Aksâ'dan sonra İslâm'ın ikinci kıblesi oldu:
"(Ey Muhammedi) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz- İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki, ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir."3419[21]
"Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çe^Mr. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. (Biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. (Evet Resulüm!) Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Harama doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü o yana çevirin ki, aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna, insanların aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın.,."3420[22]
Kur'ân'da Mescid-i Haram3421[23] ifadesi yerine Beyt-i Haram (veya Beyt-i Muharrem ve Beyt-i Atik) de kullanılmıştır:
"Ey iman edenler! ...Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin."3422[24]
"Allah, Kabe'yi, o saygıya lâyık evi, haram ayı, hac kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan)

3413[15] Bk.Müsned Trc. H.no:299/1169.
3414[16] Ezrakî, Kabe ve Mekke Tarihi, (Trc. Yunus Vehbi Yavuz), s.40-41.
3415[17] İlgili rivayet ve değerlendirmeleri için bk. Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Bahâdır, İ'lâmü's-sâcid bi ahkâmi'l-mesâcid, s.27-28 (Senedinde zayıf olarak telakki edilen İbn Lehîa bulunmaktadır. Fakat bu zat sika biridir. Sadece sonradan İhtilât etmiştir).
3416[18] Bakara 2/125.
3417[19] Bakara 2/127.
3418[20] Hâkim, Müstedrek, 11/321, H.no:3154 (Müslim'in şartına/râvîsine uygun olarak sahihtir); İbn Ebî Şeybe, VII/252, H.no:35799; Makdisî, Muhtara, 11/60-62, H.no:438; Beyhakî, Şuabü'Lîmân, III/436-437, H.no:3991.
3419[21] Bakara 2/144.
3420[22] Bakara 2/149-150.
3421[23] Mescid-i Harâm'dan bahseden diğer âyetler için bk. Bakara, 2/196; Mâide, 5/2; Enfâl, 6/34; Tevbe, 9/7, 28; İsrâ, 17/1; Hac, 22/25; Fetih, 48/25,27.
3422[24] Mâide 5/2.

gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden) insanların belini doğrultmaya sebep kıldı..."3423[25]
"Ey Rabbimiz! (Ey sahibimiz!) Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Muharrem'inin (Kabe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl... "3424[26]
"Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut,"3425[27]
"...O Beyt-i Atik (Kadim mabed Kabe'yi) tavaf etsinler."3426[28]
"Onlarda (kurbanlık hayvanlarda veya hac fiillerinde) sizin için belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları (biteceği) yer, Beyt-i Atik (Kadim mabed Kabe'ye) kadardır."3427[29]
Kur'ân'da Beyt tabiri Kabe ve Mescid-i Haram için kullanılmıştır.3428[30]

2- Mescid-i Aksa (Beyt-i Makdis):

İslâm öncesi inşa edilen mescidlerden biri de Kudüs'teki Mescid-i Aksa*dır. Birçok peygamberin uğrak yeri ve ilâhî vahye mazhar olan bir mekân olduğu için İsrâ gecesinde Allah RasÛlü Mekke'de miraca çıkarılmamış, çevresi kutsal kılman bu mescide3429[31] getirilmiştir. Medine'de kıblenin Kabe'ye çevrilmesinden 3430 [32] önce Müslümanlann beş vakit namazda yöneldikleri kutsal bir mekândır. Medînetü's-selâm (Ûr-Sâlim/Jerusalem), Yebûs, îlîyâ, Beyt-i Makdis/ Mukaddes ve Kuds (el-Kudsü'ş-Şerîf) isimleri3431[33] ile meşhur olan Kudüs bütün ilâhî dinlerin gözbebeğidir.
Mescid-i Haram* dan uzak olduğu için "en uzak" anlamında "Aksa" sıfatı ile bilinmektedir.
"... Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık)."3432[34]
Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksâ'mn inşası arasında kırk yıllık bir zaman olduğu rivayetlerde ifade edilir:
Ebû Zer'den nakledilen ve biraz önce ilk bölümünü arz ettiğimiz rivayetin devamında Ebû Zer şöyle der:
Rasülullah' (Satlallahü aleyhi ve sellem):
'(Yeryüzünde yapılan ilk mescid Mescid-i Haram'dan) sonra hangisidir?' dedim. O da:
"Mescid-i Aksa"
'İki mescid arasında ne kadar bir zaman var?'
"Kırk yıl" buyurdu.3433[35]
Abdullah b. Amr b. Âs'tan nakledilen rivayette bu mescidi yapanın Hz. Süleyman olduğu ifade edilir. Allah RasÛlü bu hususta şöyle buyurur: "Süleyman b. Dâvûd (peygamber) Beyt-i Makdis'i inşa edince Allah Teâlâ-dan üç şey istedi. Allah ikisini verdi/kabul etti. Üçüncüsünü de vermiş olduğunu ümit ederim. (Kabul edilen isteğinden biri), Beyt-i Makdis'e sırf namaz kılma niyeti ile evinden yola çıkan kimse annesinden doğduğu günkü gibi (günahsız olarak evinden) çıksın..."3434[36]
Ebû Zerr rivayeti metin tenkidine tabi tutulmuş ve şu gerekçe illetli gösterilmiştir: Abdullah b. Amr b.

3423[25] Mâide 5/97.
3424[26] ibrahim 14/37.
3425[27] Hac 22/26.
3426[28] Hac 22/29.
3427[29] Hac 22/33.
3428[30] Bk. Bakara, 2/158; Âlü İmrân 3/97; Enfll, 8/35; Kureyş, 106/3.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/238-240.
3429[31] "Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mesçid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir..." Bk. tsrâ 17/1.
3430[32] Bakara 2/144,149,150.
3431[33] Diğer isimleri için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11U64; Muhammed Hasan Şurrâb, el-Beytü'l-Makdis ve'l-Mescidü'l-Aksâ, s.33-37.
3432[34] lsrâ 17/7.
3433[35] Bk. Müsned Trc. H.no:299/l 169 (Rivayet sahihtir).
3434[36] Nesâî, Mesâcid, 6, H.no:691; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/256, H.no:772; İbn Mâce, İkâme, 196, H.no:1408; İbn Hıbbân, IV/511-512, H.no:1633.

Âs'tan nakledilen hadis, Hz. Süleyman'ın Mescidi Aksâ'yı yaptığını ifade etmektedir. Süleyman b. Dâvûd peygamber ise Hz. İbrahim'den sonra bin yıl gibi uzun bir süreden .sonra yaşamıştır. Bu iddiaya verilen cevap ise şöyledir: Süleyman peygamberin yaptığı bir inşa değil, tamir, onarım, genişletme, yenileme ve ibadet ortamı oluşturmadır. Yeniden inşa kabul edersek "kendine has özel bir mescid yaptı" anlamı verilebilir.3435[37]

Mescid-i Aksa'nın fazileti ile ilgili rivayetler:

Ümmü Seleme'den gelen nakilde Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve setiem): "Kim Mescid-i Aksâ'dan (Mescid-i Harâm'a hareketle) umre veya hac yapmaya niyet ederek telbiye getirirse geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır (veya cennet ona vacib olur)"3436[38] dediği rivayet olunur,

Abdullah b. Artır b. Âs ve Ebû Saîd el-Hudrî'den: Rasûlullah (Saiiattahu aleyhi ve seüem) buyurdu ki; "(İbadet maksatlı ve sevap kazanma niyeti ile) seyehat sadece şu üç mescide yapılabilir: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim bu mescidim."3437[39]

Enes b. Mâlik'ten Hz. Peygamber'in ısaiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğu nakledilir: "Kişinin evinde kıldığı namazfın sevap olarak karşılığı sadece kıldığı) namaz (miktarınca)dır. Mescidde kıldığı namazın karşılığı yirmi beş derecedir. Cuma namazı kılınan (büyük) mescidlerdeki namazın karşılığı beş yüz derecedir. Mescid-i Aksâ'da kıldığı namazın karşılığı beş bin3438[40] derecedir. Mescidimde kılınan namazın karşılığı elli bin derecedir. Mescid-i Harâm'da kılınan namazın karşılığı İse yüz bin derecedir."3439[41]

Ebû Hüreyre'den nakledilen hadiste: "Mescidimde kılınan namaz Mescid-i Aksa (ve Mescid-i Harami haricindeki diğer mescidlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır" buyurulur.3440[42]

3- Kur'ân'da Bahsedilen Diğer Mescidler:

a- Ashâb-ı Kehf in mağaralarının yanıbaşına yapılan mescidden bahsedilmektedir:

"Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki Allah'ın vadinin hak ve kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf in durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: 'Üzerlerine bir binalar (kubbeler, türbeler) yapın. Rableri onları daha iyi bilir.' Onların durumuna vâkıf olanlar ise: 'Bizler, kesinlikle onların yanıbaşlarına bir mescid yapacağız' dediler."3441[43]

b- Önceki peygamberlerin ümmetlerine daha çok kendi evlerini mescid edinmeleri emredilmişti:

"Biz de Musa ve kardeşine: Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. (Ey Musa!) Müminleri müjdele! diye vahyettik."3442[44]

B- İslâm Döneminde Mescidler:

Mescidler Hz. Peygamber ısaiiaiiam aleyhi ve seitem) döneminde ibadet mekânları olması yanında eğitim-öğretim faaliyetlerinin ve İslâm'ın tebliğ merkezi olmuştu. Mekke devrinde Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evi hem bir mescid hem de bir okul idi. Tebliğin Mekke'deki merkezlerinden ilki olan bu ev,

---

3435[37] Muhammed Şurrâb, age., s.270,273-274.

3436[38] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/299, H.no:26437; Ebû Dâvûd, Menâsik, 8, H.no:1741; İbn Hıbbân, DC/13-14, H.no:3701; Dârekutnî, 11/283; Taberânî, el-Mu'cemü'i-evsat, VI/319, H.no:6515; Ebû Ya'lâ, XII/359,441, H.no:6927,7009; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/30.

3437[39] îbn Mâce, İkâme, 196, H.no:1410; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/308, H.no:1400; Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/278, H.no:7722; îbn Mâce, İkâme, 196, H.no:1409.

3438[40] İbn Mâce'de bu sayı "elli bin" olarak geçmektedir. Biz bu sayıyı Suyûtî'nin eserinden tashih ettik. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:5079.

3439 [41] lbn Mâce, İkâme, 198, H.no:1413 (Bûsırî hadisin isnadının zayıf olduğunu söyler. Çünkü Ebu'l-Hattâb ed-Dımaşkî'nin cerh ta'dil açısında durumu bilinmemektedir. Zurayk isimli râvinin ise hakkında tenkid bulunmaktadır); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/I12, H.no: 7008. Suyûtî hadis için sahih hükmü vermiştir. Fakat Münâvî bu görüşte değildir. O şöyle der: "İbnü'l-Cevzî hadisin sahih olmadığını söyler. İbn Hıbbân da hadisin senedinde yer alan Zurayk'in sika râvilerin rivayetlerine benzemeyen bazı rivayetlerde tek/ferd kaldığını, bu tür rivâyetleriyle de delil getirilemeyeceğini belirtir. İbn Hacer ise senedinin zayıf olduğunu söyler." Bk. Suyûtî, age., H.no:5079; Münâvî, Feyzu'l-kadîr, IV/289.

3440[42] Ahmed b. Hanbel, Müsned, H/278, H.no:7725 (tsnâdı sahihtir).

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/240-242.

3441[43] Kehf 18/21.

3442[44] Yunus 10/87. Allah Rasûlü ise mescidlere gitmeyi tavsiye ve teşvik ederken evlerin de İhmâl edilmemesini Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Ebû Hüreyre ve İbn Ömer'den nakledilen şu hadisi ile öğütler: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Oralarda da namaz kılın" Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/1İ4, H.no:16967; IV/116, H.no:16981; 11/367, H.no:8788; Ebû DâvÛd, Menâsik, 96, H.no:2042; İbn Mâce, İkâme, 186, H.no: 1377.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/242-243.

Hz. Ömer gibi önde gelen ashabın hidâyetle tanıştığı ulvî bir mekân olmuştu.
Medine'de ise hicretten bir yıl önce Mus'ab b. Umeyr'in imam, vaiz ve öğretmenliğinde, Es'ad b. Zürâre'nin maddî ve manevî katkısıyla Ranûna vadisinde bir mescid inşa edilmiş, burada İslâm tebliğ edilmiş hattâ ilk cuma namazı kılınmıştır.3443[45] Burada yetişen Medîneli ilk Müslümanlar ikinci Akabe Matlarında Hz. Peygamber ve ashabını kararlılıkla ve her türlü tehlikeyi göze alarak Medine'ye davet etmişlerdir. Bu bir yıllık Ranûna'daki mescid İslâm-in yayılışında dönüm noktasını teşkil etmiş, İslâm tarihine damgasını vuran hicret hâdisesine ortam hazırlamıştır.
Hicretle akın atan Medine'ye gelen Mekkeli Muhacir Müslümanlar Küba'da ağırlandılar, Hz. Peygamber'in de katılımlarıyla Medîneli Ensar ve misafirleri Medine döneminin ilk mescidi olan Küba Mescidi'ni yaptılar.
Medine döneminde ikinci inşa edilen mescid Mescidü'n-Nebî'dir. Eğitim-öğretim faaliyetleri bu mescidin Suffa denilen bölümünde icra ediliyordu. Burası aynı zamanda İslâm tarihinin ilk parasız yatılı okulu da sayılır.3444[46]

1- Mekke'deki Mescidler:

İslâm'a gizli davet yıllarında Mekke'de dağ aralarında ve Erkam'ın evinde namaz kılınıyordu. Açıktan tebliğ görevi gelince Kabe'de de namaz kılınmaya başlandı. Müslümanların hakimiyeti mümkün olmadığı için topluma açık bir mescid yapılmamıştı. Kapalı kapılar ardında namazlar kılınıyor ve ileri gelen şahsiyetlerin evleri birer mescid olarak kullanılıyordu.
a- Mescid-i Haram3445[47]
b- Ammar b. Yâsir'in Mescidi3446[48]
c- Hz. Ebû Bekir'in Mescidi3447[49]
d- Dâru'l-Erkam (Erkam'ın evi)3448[50]
e- Mescid-i Benî Kinâne (Mina-Hayf Mescidi)3449[51]

2- Medine'deki mescidler:

a- Es'ad b. Zürâre Mescidi3450[52]
b- Kuba Mescidi:3451[53]
Küba mescidi ile ilgili olarak Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:
"...İlk günden takva üzerine kurulan mescid (Küba Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır, Allah da çok temizlenenleri sever:"3452[54]
Muhammed b. Abdullah b. Selâm (Radıyaiiahu anhy.

3443[45] İbn Sa'd, Tabakât, III/l 16-122; İbn Hişâm, es-Sîre, 11/77.
3444[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/243.
3445[47] İbn Hişâm, 1/366; İbn Hacer, îsâbe, 1/605; Muhammed Hamîdullah, İslâm Peygamberi, (Trc. Salih Tuğ), 1/104.
3446[48] İlgili âyet: "İmana eristikten sonra Allah'ı inkâr eden kimseye gelince - ki bundan kasıt kalbi imanla dolu olduğu hâlde baskı altında inkâr etmiş görünen kimse değil fakat kalbini bile isteye hakkın inkârına açan kimsedir - işte böylelerinin üzerine Allah katından bir hışım çökecek ve onların payına çok büyük bir azap düşecektir." Bk. Nahl, 16/106.
3447[49] îbn Sa'd, III/169; tbn Hişâm, 11/12-13, 269; (Buhârİ, Salât, 86; Kefalet, 5; Mezâlim, 22; MenâkıbÜ'l-ensâr, 45)
3448[50] îbnU'1-Esîr, age., 1/187, Trc.no:70. İslâm Ansiklopedisine Erkam maddesini yazan Reckendorf bu evde kalış süresi için yıl tesbiri de yapmıştır 615-617 yıllan arası. Bk. age., IV/316.
3449[51] Müsned, 11/237, H.no:7526, 8079, 8421; Buhâıİ, Hac, 45, Menâkıb, 39; Meğâzî, 49; Ebû Dâvûd, Menâsik, 86; Ebû Ya'lâ, XI/232, H.no:6349.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/243-244.
3450[52] Bu mescid, Rasûlullah (Saüallahü aleyhi ve sellem) Mekke'den daha henüz gelmeden önce Benû Beyâza'nın arazisindeki Hezmü'n-Nebît'te Nakîu'l-Hadamât denilen yerde cuma namazı kılman mesciddir. Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 210, H.no:1069; îbn Mâce, İkâme, 78, H.no: 1082; îbn Sa 'd, 1/239; ÜVl 18, 609; îbn Hişâm, Ü777; İbnü'1-Esîr, age., 1/187, Trc.no:70; V/175-176, Trc.no:4936; Ebu's-Seâdât Ibnü'I-Esîr el-Cezerî, en-Nihâye, ü/42.
3451[53] Hz. Peygamber Medîne'ye hicretinde, Küba'da Külsûm b. Hidm el-Evsî'nin (Radıyallahü anh) evinde pazartesi, salı, çarşambe, perşembe ve cuma günleri kaldı. Bu geçici ikâmet sırasında halkla olan temasını "Menzilü't-Uzzâb", "Beytu'l-Uzzâb" yâni "Bekârlar Evi" diye isimlenen Sa'd b. Hayseme'nin evinde sürdürdü. Gerek isminden ve gerekse Hz. Peygamberin ziyaretçileri kabul için oraya uğramasından, bu evin, böylesi faaliyetlere mahal olduğu anlaşılmaktadır. Bk. İbnü'1-Esîr, age., IV/467-468, Trc.no:4494; ü/429-430, Trc.no:1986; VII/165, Trc.no:7054. Hâkim, III/434, H.no:5'655; İslâm'da ilk mescid yapanın Ammar olduğu kayıtlıdır. Bk. Îbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV/126, Trc.no:3804. İbnü'l-Cevzî de "Telkîhu föhûmi ehli'l-eser" isimli eserinde bu görüşü teyid eder. Bk. Zerkeşi, age., s.16. Bir rivayette de İlk hicret eden sahâbilerin Kuba'daki Usbe/Asabe denilen yere gelerek Allah Rasûlü'nün Küba'ya teşriflerine kadar Kur'an kıraati çok iyi olan Ebû Huzeyfe'nin âzâdlığı Sâlim'in imamlığında namaz kıldıkları nakledilir. Bk. Buhârî, Ezan, 54.
3452[54] Tevbe 9/108.

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanımıza, yani Küba'ya geldiğinde '...Orada öyle kişiler var ki temizlenmeyi severler. Allah da temizlenenleri sever' ayetini kastederek şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Allah (Kur'ân'da) sizin temizlik hâlinizi hayırla överek konuştu, sizi överek lütufta bulundu. Bunun sebebini bana haber verir misiniz (biraz açıklar mısınız)? Bu uyguladığınız temizlik nedir?"
Dediler ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz temizlik konusunda fazla bir şey bilmiyorduk. Ancak Yahudilerden komşularımız vardı ve tuvalette avret mahallerini yıkarlardı (su kullanırlardı, Tevrat'ta su ile temizlenmenin bize emredildiğini gördük), biz de onlardan öğrenip su ile yıkamaya/temizlemeye başladık (ve bunu uyguladık).'3453[55]
Kıble değişikliğinde Küba Mescidi'nde de uygulama nakledilir: İbn Ömer'den nakledilen rivayette sabah namazında Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Harâm'a dönüş anlatılmaktadır: "İnsanlar sabah namazında Küba mescidin-deydiler. Bir haberci geldi ve dedi ki: 'Allah Rasûlü'ne bu gece Kur'ânfdan bir vahiy) indi. Kabe'ye dönmesi emredildi. Siz de yönünüzü oraya çevirin' İnsanların yüzü Şam/Kudüs tarafında iken Kabe'ye döndüler."3454[56]
İbn Ömer, Hz. Peygamber'in (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) Küba'ya hem yürüyerek hem de binitli olarak gittiğini anlatır.3455[57] Ayrıca her cumartesi gittiğini de belirtir.3456[58] Fakat diğer günlerde gittiğini gösteren rivayetler de vardır.3457[59] Yağmur duası için de gitmiştir.3458[60] Peygamberimiz Küba'ya gidişlerinde Kıbrıs'ta medfun olan ve halk arasında Hala3459[61] Sultan diye bilinen teyzesi, Ubâde b. Sâmit'in eşi Ümmü Haram bt. Mühân'ın evinde misafir olarak kalırdı.3460[62] Küba ziyaretlerinden biri ile ilgili bir rivayeti yine İbn Ömer anlatıyor: "Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılmak için Amr b. Avfoğullan (Küba) mescidine girdi. Ensardan da birtakım kimseler o namazdayken selâm vererek huzuruna girdiler. Suheyb de onunla beraber girmişti. Bu nedenle kendisine selâm verildiğinde Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seium) nasıl davrandığını Suheyb'e sordum. O da eli ile işaret ettiğini söyledi."3461[63]
Sahabeden de Küba'ya geliş sünnetini uygulayanlar olmuştur. Bunlardan biri de Enes b. Mâlik'tir.3462[64]
Allah Rasûlü (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) Ammar b. Yâsİr'in mevlası Sa'd (el-Karaz) b. Âiz'in başını meshederek hakkında bereket duası yaptı ve Küba Mascidi'ne müezzin olarak atadı. Bilâl Habeşî'nin bulunmadığı günlerde Mescid-i Nebfye gelir onun yerine müezzinlik yapardı. Peygamberimiz'in vefatından dolayı Medine'de kalamayan ve oradan ayrılan Bilâl Habeşî'nin yerine Hz. Ebû Bekir ve Ömer dönemlerinde Mescid-i Nebî'de müezzinlik yaptı.3463[65] Küba mescidinin fazileti ile ilgili rivayetler:
xKtm (dört) mescîdde (ki bunlardan biri de Küba Mescidi'dir)3464[66] namaz kılarsa günahı affolunur.'3465[67]
Sehl b. Huneyf'ten: Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Kim evinde

3453[55] Müsned Trc. H.no: 147/455. Uveym b. Sâide el-Ensârî'den (Radtyallahü anh) şahidi: Müsned Trc. H.no: 148/456.
3454[56] Buhâri, Salât, 32, Tefsir, 2/16-17,19-20; Âhâd, 1; Müslim, 526.
3455[57] Buhârî, İ'dsam, 16; Müslim, Hac, 515-522; Ebû DâvÛd, Salât, 96, H.no:2040.
3456[58] Müslim, 1399 (İbn Ömer de bu sünneti aynen uygulamıştır); Ahmed b. Hanbel, Müsned, II/119,H.no:5999.
3457[59] Ebû Saîd el-Hudif den (Radıyallahü anh): Pazartesi günü RasÛlullah'la (SaltatlalUİ aleyhi ve sellem) beraber Küba'ya gitmek için yola çıktık. Benî Sâlİm yurduna uğradık... Bk. Müsned Trc. H.no:417-418/725-726.
3458[60] İlgili rivayet Abdullah b. EbÛ Habîbe'den nakledilir. Bk. Müsned, III/500, H.no: 16026; IV/22İ, H.no:17867; IV/334, H.no:18853-18854.
3459[61] Hala, Arapça'daki teyze anlamına gelen "hâle" kelimesinden kalmış bir kelimedir. Türkçe'de kullanılan babanın kızkardeşi anlamında değildir.
3460[62] Buhârî, Isti'zân, 41 (Onun evinde kaldığı bir gün rüyasında istanbul ve Kıbrıs'ın fethedileceği gösterilmiştir. Bu savaşlarda kendisinin de bulunması için dua taleb eden teyzesine sadece Kıbrıs seferine katılacağını söylemiş, gerçekten de o bu sefere katılarak fethe şahit olmuş, katırından düşerek boynu kırılmış ve şehid olmuştur. Kabri Larnaka'dadır.) Ebû DâvÛd, Cihâd, 9, H.no:2490.
3461[63] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/10, H.no:4568; Nesâi, Sehv, 6, H.no:lİ85; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:İ017; îbn Ebî Şeybe, VII/325, H.no:36531 (Ebû Hanîfe'nin muhalefet ettiği rivayetler başlığı altında verir); Humeydî, 1/81, H.no:148; İbn Hıbbân, VI/33, H.no:2258; Ebû Ya'lâ, X/15, H.no:5643; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/30, H.no:7291; Hâkim, in/13, H.no:4278; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/259; Ebû Davud'un rivayetinde ise İbn Ömer, Bilâl'ın Hz. Peygamber'le mescide girdiğini, dolayısıyla namazda iken selâm alışını ona sorduğunu, cevap olarak da Atlah RasûlU'nün elini yere paralel olarak uzatarak işaret ettiğini belirtir. Bk. H.no:927.
3462[64] Mâlik, Salât, 76.
3463[65] îbnü'l-Esîr, age., 11/440-441, Trc.no:2011. Hanzale b. Ebû Hanzale el-Ensârî de Küba Mescidi'nİn İmamı idi. Cebele b. Sühaym ardında namaz kıldığını, namazın birinci rekatında Meryem sûresini okuduğunu, secde âyeli gelince de secde ettiğini söyler. Bk. Îbnü'l-Esîr, age., 11/82, Trc.no:1277.
3464[66] Bu dört mescid; Mescid-İ Haram, Mescid-İ Nebî, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Küba'dır. Bk. Haşiyetü's-Sindî ala Süneni'n-Nesâî (Nesâî, Taharet, 108, H.no:144; Muhammed Abdübâkî (İbn Mâce'nin dipnotunda. Bk. tbn Mâce, İkâme, 193, H.no:1396)
3465[67] Bk. Müsned Trc. H.no: 209/517.

temizlenir/abdest veya guslünü alır sonra Küba Mescidine gelip de namaz kıtarsa kendisine umre sevabı gibi ecir verilir1[3466][68]

c- Benû Salim Mescidi (Atike / Cuma / Vadi Mescidi)[3467][69]

d- Mescid-i Nebî (Mescidii 'r-Rasûl: Peygamber Mescidi): Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh) nakledilen rivayet şöyledir: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) Medine'ye geldi, dayıları Neccaroğullan'mn ileri gelenlerine haber gönderdi. Ebû Eyyûb el-Ensârî (Hâlid b. Zeyd)'in evinin avlusunda devesini çökertti. Mescidin yapılmasını emretti. (Mescid arsası için) Neccaroğullan'nın ileri gelenlerine: "Ey Neccaroğulları! Arsanızın kıymetini bana söyleyin de size ücretini ödeyeyim" dedi. Onlar da: "Vallahi ücretini istemeyiz. Biz onun kıymetini/karşılığını Allah'tan bekleriz" dediler. Hz. Peygamberin mescidinin yapılacağı yer Neccar oğullannındı. Orada cahiliye döneminden kalma müşriklerin kabirleri vardı. Kimi yeri oyuk ve yıkıntı, kimi yeri tümsek ve bakımsız, terk edilmiş, başıboş bırakılmış harap bir yerdi ve hurma ağaçları vardı. Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) hurma ağaçlarının diplerinden kesilmesini, köklerinin çıkarılmasını, harap yerlerin tesviye edilmesini, ekinlerin bozulmasını ve kabirlerin de açılıp (başka yere nakledilmesini) emretti. Hurma ağaçlarını mescidin kıble tarafına sıra ile dizdiler, duvarlarını taştan ördüler. Taşlan taşıyan ashab beyitler söylüyorlardı. Rasûlullah da onlarla birlikte şu dizeleri seslendirdi: "Allah'ım! Ahiret hayatından başka bir -hayatta- hayır yok. Ensar ve muhacirine yardım et!"[3468][70] Mescidin inşasında Ensar-Muhâcir omuz omuza birlikte çalıştılar. Ammar b. Yâsir de şevkle çalışanlardan biri idi. Rasûlullah'a: "Taşıyamadıkları kerpiçleri bana yüklüyorlar, bunlar beni öldürecek!" diyerek arkadaşlarım şaka olsun diye şikayette bulununca Allah Rasûlü: "Ey Sümeyye'nin oğlu! Seni haktan ayrılan/haddi aşan bir topluluk öldürecek" dedi. Gerçekten de o Sıffîn'de Muâviye'nin askerleri tarafından şehid edildi.[3469][71]

Mescid-i Nebî'nin fazileti ile ilgili rivayetler:

Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (RadıyallahÜ anh): Rasulullah'ın (Sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:

"... Ebu'l-Kâsım'ın canının elinde tutan Allah'a yemin ederim ki tıpkı bir yılanın yuvasına girip sıkıştığı gibi İslâm da şu iki mescid arasına hapsola-cak, sıkışıp kalacak." Bu iki mescid Mescid-i Haram (Kabe) ve Mescid-i Nebî'dir.[3470][72]

Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) Allah RaSÛlÜ'nÜn (Sallallaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğu nakledilir:

"Kim benim mescidimde hiçbir vakti kaçırmaksızın kırk (vakit) namaz kılarsa, cehennem (ateşin) den beraati, azabdan kurtuluşu yazılır (takdir edilir) ve nifaktan berî/uzak olur."[3471][73]

Enes b. Mâlik'in Hz. Ömer (Radıyaiiaha anMmâ) kanalıyla naklettiği bir başka rivayette ise Hz. Peygamber (Sallallaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur:

"Kim herhangi bir mescidde birinci rekatını kaçırmaksızın yatsı namazını kırk gece cemaatle kılarsa, Allah yaptığı bu amel sebebiyle onun cehennemden âzâd oluşunu takdir eder."[3472][74]

Kırk gün ile ilgili diğer rivayetlerin teşvik nitelikli olduğunu ve nefislerin kırk günlük bir zaman

---

3466[68] Müsned, 111/487, H.no:İ592l;/M Mâce, İkâme, 197, H.no:1412.

3467[69] İbn Sa'd, 1/236; İbn Hişâm, 11/139.

3468[70] Bk. Müsned Trc. H.no:357/1227.

3469[71] Müsned, 11/361, III/5, VI/315; Tirmizî, Menâkıb, 35, H.no:3800 (hasen-sahih); İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV/125-127, Trc.no:3804.

3470[72] Bk. Müsned Trc. H.no:99/141.

3471[73] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III/155; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/325 ("Nifaktan beri/uzak olu?* kısmı Taberânî'nİn rivayetinde bulunmamaktadır.) Bu hadis, Nubeyt b. Ömer (veya Amr) isimli râvisİ sebebiyle tenkide maruz kalmıştır. Ancak, İbn Hibbân bu râviyi sika/güvenilir râviler arasında saymıştır. İbn Hibbân, Kitâbü's-Sikât, V/483, Trc.no:5840; İbn Hacer ve el-Huseynî, İbn Hıbbân'ın bu râviyi sika râviler arasında zikredişini dile getirirler. Bk.Ta'cîlü'l-menfea, 1/420, Trc.no:11100; el-lkmâl, 1/432; Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, MUsned'inde; Taberânî de el-Mu'cemÜ'l~evsa?\nfa bu hadisi nakleder. Râvİleri sikadır. Hadisin bir bölümünü Tirmizî de nakletmiştir,"der. Bk. Mecmaü'z-zevâid, IV/8; MUnzİrî de Heysemî'nin verdiği bilgileri ifade eder. Râvilerinin sahih râvileri olduğunu belirtir. Bk. et-Terğîb ve't-terhîb, 11/139, H.no:1832. Fakat hadis zayıftır.

3472[74] İbn Mâce, Mesâcid, 18, H.no:798 (Bûsırî bu hadis hakkında Zevâid'de şöyle der: "Bu hadiste irsal vardır ve hadis zayıftır. Çünkü Tirmizî ve Dârekutnî, senedde bulunan râvilerden Umara b. Ğariyye'nin Enes b. Mâlik (Radıyallahü anh) ile beraber bulunmadığını, onunla karşılaşmadığını; İsmail b. Ayyaş ise tedlis yaptığını söylerler." Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/101-102); Dârekutnî'nin rivayetinde ise: "Kim benim mescidimde ilk tekbirini kaçırmaksizın sabah namazını cemaatle kılarsa, bu sebeple Cehennem'den kurtuluşu takdir edilir." Bk. llel, 11/118. Hadis şâhidleri ile hasene yükselir. Tirmİzî'nin Enes b. MâlÎk'ten (Radıyallahü anh) benzer rivayeti de şöyledir: "Kim iftitah tekbirini de idrâk ederek kırk gün cemaatle namaz kılarsa kendisi için iki beraat yazılır: Cehennemden ve nifaktan kurtuluş." Bk. Tirmizî, Salât, 64, H.no:241 (mevkuf olarak). Beyhakî ise, Ebû Hureyre'den (Radıyallahü anh) benzer bir rivayette bulunur: "Münafık kimse, yatsı namazını kırk gece (cemaatle) kılamaz." Bk. Beyhakî, Şuabü't-îmân, 111/61. Habİb b. Ebi'l-Hazze (Ebû Umeyr)'den İse nakli şöyledir:

"Kim İlk/tftitah tekbirini kaçırmaksizin ktrk gün cemaatle namaz kılarsa, cehennem ateşinden ve nifaktan beraatı yazılır/takdir edilir." Bk. Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/62, H.no:2872.

diliminde cemaatle namazda olduğu gibi birtakım alışkanlıklar kesbedilebileceği ifâde ediliyor. Mescid-i Nebî'deki namaz fazileti ve asırlardır Müslüman kitlenin bu namaza gösterdiği önem de dikkate alınırsa, uygulanması ve uygulatılması yararlıdır.
Mescid-i Nebî'de namazın fazileti ile ilgili Ebû Hureyre, İbn Ömer ve Zeyd b. Sabit'ten rivayetler de nakledilir:
"Benim şu mescidimde kılınan namaz, Mescidi Haram'ın haricindeki diğer bütün mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir."3473[75]
e- Dokuz mescidler: Bilâl Habeşî'nin Mescid-i Nebî'de okuduğu ezanla yetinen mescidlerdir. Bu mescidler şunlardır:3474[76]
aa- Neccaroğullarından Amr b. Mebzul'ün (Amr b. Mebzûloğulları) Mescidi
bb- Benû Sâide (Sâideoğulları) Mescidi
cc- Benû Ubeyd (Ubeydoğulları) Mescidi
dd- Benû Selime (Kıbieteyn) Mescidi3475[77]
ee- Abdüleşheloğuüarından Benû Râtic Mescidi
ff- Zuraykoğulları Mescidi (Mescidü Benî Zurayk)3476[78]
gg- Benû Gıfâr Mescidi3477[79]
hh- Benû Eşlem Mescidi
ii- Benâ Cüheyne Mescidi (Bu mescidin dahil olup olmamasında şüphe edilmiştir.)
f- Mescidü Bent Zafer3478[80]
g- Kesirb. Sait'in yurdu3479[81]
h- Ziilhuleyfe Mescidi3480[82]
ı- Hazreclilerin mescidleri: Cüheyneoğullan, Hudâneoğullan, Beyâza-oğullan, Mâzinoğulları, Dînâroğulları, Âdîoğulları, Hublaoğullan, Hâris-oğullan, HaramoğuUarı, Hudreoğullan ve İtbân b. Mâlik Mescidi.
i- Evslilere ait mescidler. Hâriseoğutlan Mescidi (Mescidü Benî Hârise) 3481 [83], Muâviyeoğullan Mescidi (Mescidü Bent MuâviyelMescidü İcâbe)3482[84], Mescidi Benî Abdüleşhel/Vâkım (Harretü'l-Vâkım) mescidi.3483[85]

3473[75] Müslim, Hac, 505-510.
3474[76] Ebû Dâvûd, MerâsîU s.78-79, H.no:15; Dârekutnî, 11/85; İbn Hacer, Telhîsul-habîr, 11/54-55; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, İÜ/269.
3475[77] Enes'ten nakledilen hadis için bk. Müslim, Mesâcid, 15; Ebû Dâvûd, Salât, 200, H.no: 1045. Berâ b. Âzib'den nakledilen rivayetler için bk. Buhâri, Salât, 31; îman, 41; Tefsîr, 2/12, 18; Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 11-12.
3476[78] Hz. Peygamber (SallallaM aleyhi ve sellem) Hafyâ/Hayfâ'dan Seniyyetü'l-vedâ'ya kadar idmanlı atlarla, Seniyyetü'l-vedâ'dan da Mescid-i Benî Zurayk'a (Zurayk-oğulları Mescidi'ne) kadar idmansız atlarla at yansı tertip ederdi. îbn Ömer de idmansız atların yansında bulunmuş ve birinci gelmişti. Atı bitiş sınırı olan mescide gelince duvannın alçak olması sebebiyle kendisini mescid duvarından öte fırlatmıştı. Bk. Ahmed b. Hanbel, Miisned, U/5, H.no:4487; 11/11, H.no:4594; Buhârî, Salât, 41; Cihâd, 56-58; İ'dsâm, 16; Müslim, îmâre.95; Ebû Dâvûd, Cihâd, 60, H.no:2575; Tirmitf, Cihâd, 22, H.no:1699 (Ebû Hüreyre, Câbir, Aişe ve Enes'ten şâhİdleri vardır. İbn Ömer'in hadisi ise hasen-sahihtir); Nesâî, Hayl, 12-13, H.no:3581-3582; es-Sünenü'l-kUbrâ, 111/41, H.no:4424-4425; Dârekutnî, IV/299-300; Ebû Ya'lâ, X/209, H.no:5839; Abdürrezzâk, V/304, H.no:9694; İbn Ebî Şeybe, VI/528, H.no:33557; Ebû Avâne, IV/440-442, H.no:7246-7253; Humeydî, 11/301, H.no:684; İbn Hıbbân, X/541-542, 546, H.no:4686-4687, 4692; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/395, H.no:İ3459; el-Mu'cemü'l-evsat, IX/U, H.no:8969.
3477[79] Beyhakî, 11/133.
3478[80] Bk. Müsned, H.no:3540-3541, 3595, 4107; Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 32-33, 35; Tefsîr, 4/9; Fezâilü'l-Kur'ân, 35; Müslim, Müsâfirûn, 247-248; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/243, H.no:546; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', VII/4. Bu hadis rivâyetlerdekİ farklılıkları dikkate alınarak manayı tamamlaması için İbn Mes'ûd hadisi ile birleştirilerek terceme edildi. Farklı rivayetler için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, DC/122 {Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 35'in şerhi).
3479[81] İbn Abbas'tan nakledilen rivayete göre Peygamber efendimiz Kesir b. Sait'in yurdunda bayram namazı kıldırmış, hutbesinde ise sadaka konusundan bahsetmiştir. Bk. Buhârî, İlim, 32; Ezan, 161; îdeyn, 7; Müslim, îdeyn, 1-2.
3480[82] Buharı, Cihâd, 53; Hac, 2, 14-15, 17, 29, 20, 148, Umre, 14; Müslim, Hac, 23-25.
3481[83] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/43, H.no:82; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, VI/200, H.no:3428; Heysemî senedinde İshak b. İdris'in bulunduğunu, bu zâtın da zayıf ve metruk olduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/14. Fakat bu râvînin mütabileri bulunmaktadır: Yakub b. Muhammed ez-Zührî, İbrahim b. Hamza ez-Zübeyrî.
3482[84] Müslim, Fiten, 20-21; İbn Huzeyme, 11/216; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/192, H.no:1781; Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Cebr/Câbir b. Atîk el-Evsî'den nakledilir. Cebr rivayetinde zayıf olan Câbir el-Cu'fî bulunmaktadır. Bk. Heysemî, Mecma', VII/222.
3483[85] Talha b. Ubeydullah'tan Vâkım isimli yer hakkında nakledilen rivayet: Ebû Dâvûd, Menâsik, 97, H.no:2043; Vâkım için bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, (v.k.m. maddesi); Tirmizî, Cum'a, 71, H.no:604 (garib); Ebû Dâvûd, Tatavvu1, 15, H.no:1300; Nesâî, Kıyâmü'1-leyl, 1, H.no:1598; İbn Huzeyme, 11/210, H.no:1201; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/146, H.no:320; Beyhakî, es-Sünenü'l-kUbrâ, 11/189.
Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/372-373, H.no:26978; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/148, H.no:357; İbn Sa'd, Tabakât, VIII/320; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/66; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, VI/125, H.no:3346; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki râviler hakkında değerlendirmede bulunan birine rastlamadığını ifade eder. Bk. Mecma', 1/254. İbn Mâce, İkâme, 64, H.no:1032; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, W76, H.no:1344; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/166, H.no:2147; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, D/108.
İbn Mâce, İkâme, 64, H.no:1031; İbn Ebî Şeybe, 1/237-238, H.no:2728; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, iy/165, H.no:2146. Bûsırî, senedinde iki râvînin peşpeşe düştüğünü söyleyerek rivayetin mudal olduğunu belirtmiş ve ba sebeple de zayıf saymıştır. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/124.

j- Kabile/Taşra mescidleri: Cuvâsâ3484[86], Mustalikoğullan, Sa'd b. Bekr-oğullan, Cezîmeoğullan, Tâif mescidleri, Yemâme mescidleri, Becîle mescidleri, Ebû Busayr Mescidi
k- Askeri seferlerde yapılan mescidler. Bathâ, Isr, Liyye ve Tebük Mescidi.
l- Mescid-i Dtrâr.
İçinde ibâdet edilmeyen, Allah'ın adının anilmadığı, aksine Müslümanlara zarar vermek, aralarına kin, nefret, ayrılık ve fesat tohumlan sokmak ve fitne tohumlan üretmek, küfür ve nifak imâl etmek niyeti ile mescid adı altında inşa edilen bir mesciddir. Kur'ân bunu şu ifâdeleri ile bize haber vermektedir:
"(Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakkı) inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescid kuranlar ve: (Bununla) iyilikten başka bir şey kasdetmedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder."3485[87]
Medine'de Küba Mescidi yakınlannda inşa edilen bu mescid inşa ediliş gayesi ve Kur'an'da zikredilmesi sebebiyle Dırar Mescidi ismi ile adlandınlır. Tebük seferi dönüşünde Dırar Mescidi ile ilgili âyet nazil olunca Peygamber efendimiz bu zararlı mescidin yakılıp yıkılmasını emretti.3486[88] Böylece İslâm toplumuna büyük zararlar getirebilecek faaliyetlere engel olunmuş oldu.
m- Diğerleri: Vâiloğullan, Hatmeoğullan, Ümeyyeoğullan, Udeyye-oğullan, Vâkıfoğullan Mescidi.3487[89]

III- Mescidlerin Fonksiyonları:

1- İbadethane, mâbed: Beş vakit farz namazlar cemaatle orada eda edilmektedir. Mescidlerin en önemli ilk işlevi içinde Allah'a ibâdet edilmesidir. Allah'ın adının anıldığı kutsal mekânlar sadece mescidler değildir. Kendi zamanlarında manastır, kilise ve havralar da Kur'an'da dikkatimizi çeker:
"Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan makastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir."3488[90]
"Bu kandil birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu Öyle kimseler teşbih eder ki..."3489[91]
Hz. Ömer ve Amr b. Abese'den nakledilen ve mescid yapmaya teşvik eden hadislerde de bu özelliğe dikkat çekilir:
"Kim içinde Allah'ın adının anıldığı bir mescid inşa ederse Allah da ona cennette bir ev yapar."3490[92]
Mescidlerde tabiî âfet, felâket ve sıkıntılardan kurtulmak için toplu namaz kılınarak genel dualar yapılıyordu. İstiskâ/yağmur isteme, husuf-kusuf/ay ve güneş tutulması gibi durumlarda toplu namaz ve duaların yapılması gibi.3491[93]
İçinde ibâdet edilmeyen, Allah'ın adının anıl madiği mescid adı altında inşa edilen zararlı mekânların da olabileceği Kur'ân dili ile bize bildirilmiştir.3492[94]
2- Eğitim-öğretim müessesesi: Mescidier ilim ve zikir meclisleridir. Dünyadaki cennet bahçeleridir. Allah Rasûlü'nün deyimiyle Müslümanların bu cennet bahçelerinden / mescidlerden yararlanması

3484[86] Abdülkays Mescidi: İbn Abbas diyor ki: "Allah Rasûlü'nün Mescidİ'nde kılınan cuma namazından sonra ilk kılınan cuma bugün Suudi Arabistan'ın doğusunda Dammam'a 140 km. uzaklıkta bulunan el-thsâ denilen mıntıkada "Hufuf" adında bir şehir olarak bilinen Bahreyn'in köylerinden biri olan Cüvâsâ'daki Abdülkays Mescidi'dir" Bk. Buhârî, Cum'a, 11; Meğâzî, 70; Ebû Dâvûd, Salât, 210, H.no: 1068.
3485[87] Tevbe 9/107-108.
3486[88] İbn Hişâm, IV/169-170,173-174.
3487[89] İsmi zikredilen mescidler hakkında bilgi için bk. Ahmed Güner, Asn Saadette Mescid-ler/Câmİler ve Fonksiyonları ("Bütün Yönleri ile Asrı Saadette İslâm" isimli eser içinde), IV/153-226.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/244-250.
3488[90] Hac 22/40.
3489[91] Nur 24/36.
3490[92] Bk. Müsned Trc. H.no:300/l!70; 306/1176. Vasile b. Eska'dan şahidi için bk. Müsned Trc. H.no:304/1174.
3491[93] Buhârî, itikâf, 3.
3492[94] Dırar Mescidi ile ilgili bölüme bk.

gerekir:
EbÛ Hüreyre'den nakledilen hadiste Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurmaktadır: "Cennet bahçelerine uğradığınızda (sevabınızı artırmak İçin) Allah'ı çokça zikredin!"
"Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet bahçeleri nedir/nerelerdir?" dedim.
"Mescid lerdir."
"Peki ey Allah'ın Rasûlü! Çokça (söylenilmesini tavsiye edeceğiniz) zikir (sözü) nedir?"
"Sübhânellahi ve'İ-hamdü lillâhi velâ ilahe illallâhü vallâhü ekber (zikridir.)"[3493][95]
Mescidlerin bu fonksiyonunu sağlamak "kalbi mescidîere bağlı gençlerin" yetiştirilmesine imkân verir. Böylece "hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesinde" bulunabilecek "yedi sınıftan biri" yetişmiş olur.[3494][96] îçi mescid sevgisi ile dolu bir gençliğin, cemaate devam ilkesine sahip bir neslin, mescid eğitiminden geçen ve cami kültürü ile beslenen kimselerden oluşacağı tabiidir. Yoksa kalbi mescide bağlı olmak, mescidlerde veya avlusunda sabahtan akşama kadar vakit geçirmek veya bir sonraki namaz vaktinin gelmesi için âvârece beklemek değildir.
İlk inşa edildiği günden itibaren Mescid-i Nebî suffa Öğrencileri ile örgün eğitimi başlatarak yaygın eğitimin uygulanmasına da fırsat tanımıştır. Biraz önce ilim ve zikir meclislerinin cennet bahçesi olduğunu vurgulayan hadise değinmiştik. Müslümanların günümüzde izdiham yaratarak hattâ bir-birlerini tartaklayarak namaz kılmak için yarıştıkları, bazılarının da sadece kendi nefsini düşünerek saatlerce tefekküre dalıp diğer Müslüman kardeşlerine ziyaret imkânı bile tanımadıkları ve Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) "Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir"[3495][97] diye buyurduğu mekân, o ilim merkezinden bir kesittir. Mescidlerin tamamının veya bir bölümünün cennet bahçelerinden bir bahçe olması demek, buralarda Allah rızası için kılınan namazın, telaffuz edilen zikrin ve elde edilen ilmin kazandırdığı sevap ve derecelerin ulaştıracağı yer anlamındadır. Nasıl ki "Cennet anaların ayaklan altındadır[3496][98] hadisi anneye saygıyı teşvik ediyorsa, "Cennet, kılıçların gölgesi altındadır'[3497][99] hadisi de savaşa ve cihâda katılmaya davet ediyorsa, mescidlerin cennet bahçesi olması da namaz, ilim, zikir ve tefekküre davet ve teşvik etmesi anlamındadır. Ashab-ı kiram mes-cidde Allah Rasûlü'nün yanıbaşında ilim halkaları oluşturur, oturup karşılıklı soru-cevap veya müzâkere yahut takrir yolu ile dersler yaparlardı. Bir kısmı mescidde minberdeyken soru sorardı.[3498][100]
Mescid-i Nebî bir okuldu. Suffa denen bir nevi yatılı mektebin Mes-cid'de açıldığını, hususî muallimlerden, bilmeyenlerin orada okuma yazma ve Kur'ân öğrendiklerini de burada vurgulamak gerekir. Bedir esirlerinin de okuma-yazma öğretme karşılığında hürriyetlerine kavuşturulduğu da unutulmamalıdır. İslâmda en önemli hususların başında irşad, tebliğ ve davet gelmektedir. Bu ise sosyal müessese olmadan tam anlamı ile gerçekleşemez. Allah Rasûlü İslâm'a davette Mekke'de Dâru'l-Erkam'ı, Medine'de ise Mescid-i Nebî'yt merkez olarak kullandı. Eğitim-öğretim faaliyetleri burada icra edildi. Burada evi, malı olmayan, Medine'de yanında barınacak yakını bulunmayan kimsesiz ve bekâr muhacirler kalırdı. Medine'ye hariçten gelenler, öncelikle herhangi bir tanışı varsa onun yanma yerleştirilirdi. Tanışı bulunmayanlar Suffa'ya dahil edilirdi. Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre, Ebû Zer gibi meşhurlar da orada yetişti. Ebû Hüreyre'den nakledilen rivayete göre Hz. Peygamber Ehl-i Suffa'yı "İslâm'ın / Müslümanların misafirleri (Edyâju'l-îslâm - Edyâfu ehli'l-İslâm)" diye tavsif eder.[3499][101] Kur'an'la olan iştigallerinin çokluğu sebebiyle bunlara Kurrâ da denmiştir.

[3493][95] Tirmizî, Deavât, 82, H.no: 3509 (hasen-garîb). Tirmizî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği rivayette ise "mescidlerdir" yerine "zikir halkaları" lafzı zikredilmiştir. Bk. age., Deavât, 82, H.no: 3510 (hasen-garîb); Ahmed, Müsned, HI/151, H.no:I2462.
[3494][96] İlgili hadis için bk. Mâlik, Şiir, 14; Müsned, 11/439; Buhâıi, Ezan, 36; Zekât, 16; Tefsir, 24/1İ; Rikâk, 24; HudÛd, 19; Müslim, Zekât, 91; Tirmizî, Zühd, 53; Nesâî, Cenâiz. 22; Kudât, 2.
[3495][97] Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî el-Ensârî'den nakledilen bu hadis için bk. Buharı, Fadlü's-salât fî mescidi Mekke ve'1-Medîne, 5; Müslim, Hac, 500-501; Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Buhûrî, Fadlü's-salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne, 5; Fezâilü'l-Medîne, 12; Rikâk, 53; İ'tisâm, 16; Müslim, Hac, 502. Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'nde Ebû Saîd el-Hudrî (111/64, H.no:11547), Câbir b. Abdullah'tan (III/390, H.no:15123) da şâhidleri vardır.
[3496][98] Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/102, H.no:119; Deylemî, Firdevs, 11/116, H.no:2611 (Enes b. MâlÎk'ten nakledilmiştir). Hadisin İbn Abbas ve Muâviye b. Câhime es-Sülemî'den (Ahmed, Müsned, III/428, H.no:15475; Nesâî, CÎhâd, 6, H.no:3102; İbn Mâce, Cihâd, 12, H.no:278I) şahidi de vardır. RÎvâyetierin değerlendirmesi İçin bk. Aclûnî, Keşfii'l-hafâ, H.no:1078.
[3497][99] Buhâri, Cihâd, 22.
[3498][100] Buharı, Salât, 84.
[3499][101] Buhâri, Rikâk, 17; TirmizS, Sıfatü'l-kıyâme, 6, H.no:2477.

Mescidler namazların ahkâmı hakkında bilgisi olmayanların, bilen insanlardan namazların nasıl kılınacağını pratik/uygulamalı olarak öğrendikleri mekânlardır. Ashab, Hz.Peygamber'den (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) gördüklerini uyguluyordu. Kısacası mescid, aynı zamanda medrese ve bir okul idi. inen âyetler orada okunurdu.[3500[102]] İlim halkaları ile şenlenmişti.[3501[103]] Irşad, tebliğ ve ziyaretlere gidişin başlangıç noktalan idi.[3502[104]]

Günümüzde de mescidlerde veya bitişiğinde normal bir sınıf büyüklüğünde odalar inşa edilmeli ve buralarda cami cemaatinin Kur'an, tefsir, hadis, fıkıh, akâid, siyer ve İslâm tarihi gibi dînî sahalardaki kültürel ihtiyacı giderilmelidir. Bid'at ve hurafelerden uzaklaşmanın yolu, konunun hakimi, bilgili, görgülü, her yönden donanımlı aydın din adamlan ve din görevlilerimizin vereceği cami derslerinden geçmektedir. Eğitim-öğretim için hiçbir masraftan kaçınılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki her türlü fitne ve fesat cehaletten kaynaklanmaktadır. Mescide idrarını yapan câhil bedeviye öfkeyle saldıran ve ona engel olmaya çalışan sahabeyi Allah Rasûlü durdurdu ve o bedeviye uygun bir üslupla mescidlerin inşa ediliş gayesini ve gerekçesini anlattı. Bu hâdise bize âdâb dışı hareket ve davranışların uygulamalı olarak toplum içinde anlatılabileceğini ve daha tesirli olacağını gösterir.

3- Fetva bürosu: İslâm tarihinde mescidlerde fetvalar verildiği görülmektedir. Rifâa b. Râfî'den (Radıyaiiaha anh) nakledilen rivayet buna bir örnektir. Bu rivayette Zeyd b. Sâbit'in mescidde insanlara kendi görüşüyle fetva verdiği ve Hz. Ömer'in: Zeyd b. Sâbit'e 'Ey kendisine düşmanlık eden, Rasûlullah'ın mescidinde kendi görüşünle fetva verme seviyesine ulaştın mı?1 dediği kayıtlıdır. Rivayete göre Hz. Ömer ashabı topladı ve hepsi su ancak sudan gerekir hükmünde ittifak etti.[3503 [105]]

Günümüzde de fetvaya yetkili kimselerin büyük camilerde görevlendirilerek halkın sorularına cevap vermeleri için bir imkân tanınmalıdır. Çünkü günümüz bilgi çağında halkımızın soracağı birçok soru bulunmaktadır. Böyle bir hizmet müftülüklerdeki büyük bir yükü de hafifletecektir.

4- Kültür merkezi: Mescidler, İslâm tarihinde vaaz, hutbe, edebî konuşma, ilâhî, naat, şiir ve kaside okuma alanları olduğu gibi aynı zamanda bilgi yarışlarına ve piyes vb. oyunlara sahne olmuştur.

Mescid'in mufâhara denen şiir ve hitabet yarışmalarına sahne olduğunu, Rasûlullah'ın (Saihiiaha aleyhi ve setiem) husûsî şâiri Hassan b. Sabit için -müşrikleri tezlîl, mü'minleri teşcî edici şiirlerini okuması maksadıyla müstakil bir minber konduğunu, Rasûlullah'ın Mescid'de zaman zaman Arapların tarihi ve İsrâiloğullannın geçmişi ile ilgili bazı hikâyeler anlatıp, anlattırdığını da göz önüne alacak olursak Mescid'in canlı ve her an îmanların kaynaştığı bir kültür merkezi de olduğunu anlarız.

Saîd b. Müseyyeb'den nakledildiğine göre Hz. Ömer ile Hassan (Radt anhümâ) arasında geçen mescidde şiir okunup okunmayacağına dair tartışma Ebû Hüreyre'nin (Radıyaiiahu anh) olumlu yöndeki şahitliği ile son bulmuştur.[3504[106]]

Allah ve RasÛlÜ'nÜn sevgisini anlatan ya da İslâm'a cezbeden veya onu müdafaa eden şiirlerin, kasidelerin veya ezgilerin mescidlerde okunmasında bir sakınca yoktur.

4- Resmî salon: Mescidler, devlet ve hükümet işlerinin yürütülmesi için ayrı binalar yapılana kadar devlete ait bütün işlerin idare ve takip edildiği yerlerdi. Yönetim mescidden yapılıyor, halk oradan idare ediliyordu.

a- Şûrâ/İstişare meclisi: Mescidler, istişarelerin yapıldığı alanlar olmuştur. Allah Rasûlü gerek devlet işlerini, gerek askerî plân ve stratejilerini ve gerekse ticarî, ziraî faaliyetler gibi dünyevî bütün işleri ashabına danışır, hayatî önem arz eden birçok meseleyi orada karara bağlardı.

b- Diplomatik görüşme ve kabul merkezi: İslâmı kabullenmek veya birtakım anlaşmalar yapmak üzere gelen elçiler Öncelikle mescidlerde ağırlanır ve buralarda diplomatik görüşmeler, dînî kabul (islâm'a giriş) veya siyâsî anlaşmalar gerçekleştirilirdi. Heyetler yılında gelen tüm kabile delegeleri mescidde kabul edildi. Biatlar bu mescidde alındı. Halifeler de biatlan mes-cidde kabul ettiler ve ilk siyasi konuşmalarını/hutbelerini de halka burada irad ettiler.

3500[102] Buhâri, Tefsir, 1/1; 2/50-51; Tefsir, 36/1; Fezâilü'l-Kur'ân, 27.

3501[103] Buhârî, İlim, 8; İlim, 52; Saiât, 84.

3502[104] Buhârî, Cizye, 6.

3503[105] Bk. Müsned Trc. H.no: 421-422/729-730.

3504[106] Bk. Müsned Trc. H.no: 353/1223 (Rivayet sahihtir).

c- Mahkeme/Adliye: İslâm dininin insanlığın dünya ve ahiret işlerini düzenlemesi ve yön vermesi gibi önemli bir yönü olması sebebiyle hem Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) hem de ilk dört halife döneminde mescid hükümet konağı, adliye sarayı vb. devlet işlerinin de merkezi idi. Kararların alındığı ve icra edildiği bir merkezdi. Bazı şikâyetlerin dinlendiği, dâvaların görüldüğü mahkeme hizmetleri de mescidde verilmekteydi. Allah Rasûlü döneminde hukukî meselelerin hemen hepsi mescidde çözüme kavuşturuldu. Davalı, davacı ve şâhidler mescidde dinlenir; belge, bilgi ve bulgular burada ortaya konulur ve hükme bağlanırdı.[3505[107]]

d- Karargâh: Askerî plânlar mescidde hazırlanır, stratejiler orada geliştirilirdi. Savaş öncesi hazırlıklar yapıldığı gibi, savaş sonrası değerlendirme ve müzakereler de mescidde yapılırdı.

e- İlân bürosu/aktif resmî gazete görevi: Devletin aldığı kararlar hutbe ve minber aracılığı ile halka duyurulurdu. Her türlü çalışma ve icraatlar hakkında halka bilgi aktarılırdı. Böylece mescid vasıtası ile şeffaf bir yönetim icra edilirdi. Aynı zamanda devlet de kendi isteklerini halka mescid vasıtası ile iletmiş olurdu. Halk-devlet kaynaşmasını tarihte mescidler gerçekleştirmiştir. Toplumun meseleleri ele alınır, içtimâi sorunlar çözümlenir, kişisel problemler tesbit edilerek en uygun olan bir tarzda giderilmeye çalışılırdı. Mescidler sosyal hayatın kalbi olmuştu.

f- Hapishane: Esir ve borçlular mescidde tutulurdu. Necid bölgesinden Benû Hanîfe kabilesinden esir olarak getirilen Sümâme b. Üsâl mesciddeki direklerden birine bağlanmıştı.[3506[108]]

g- Devlet hazinesi: Ganimet mallan ve vergiler mescidde toplanır ve orada hak edenlere dağıtılırdı.[3507[109]]

5- Ticaret merkezi: Ticari müzâkereler, islâm iktisadı ile tartışma ve uygulamalar da mescidde yapılırdı. Ganimetler buradan dağıtılırdı.[3508[110]]

6- Yardımlaşma ve dayanışma sandığı: Teberru mescidde yapılır ve ilgililere de burada dağıtılırdı. Fakirlere zekât ve sadakalar verilirdi. Yardımlaşmalar olurdu.[3509[111]]

7- Misafirhane, otel ve pansiyon: Mescid-i Nebî, hem evi-barkı olmayanların hem de dışarıdan gelen elçi, ziyaretçi ve misafirlerin ağırlandığı bir otel ve pansiyon olmuştur. Sakîf heyeti mescidde ağırlanmıştı. Mescid İslâmı kabulleniş yeri idi.[3510[112]] Mescidde uyumak ve yatmak, kaylûle ve geceleme[3511[113]] caizdir. Çünkü mescid evi ve kalacak yeri olmayanların evi idi: İbn Ömer'in (Radtyaiiahü anhümâ) anlattığına göre Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) devrinde gençler mescidde kaylûleye (öğle istirahatına) kalarak uyurdu.[3512[114]] Mescidde yatsı namazı kılmak için Rasûlullah'ı (Saüaiiahü aleyhi ve seiiem) bekleyen ashâb, çoluk çocuk uyumuştu.[3513[115]]

Abbâd b. Temîm'in amcasından (Radıyaitaha anh) naklettiği rivayette ise: Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) mescidde ayaklarından birini diğerinin Üzerine koymuş bir hâlde uzanarak yatarken gördüm" dediği nakledilir.[3514[116]]

Misafirhane ve pansiyon olarak kullanılan mescid, abdest ve gusül almaya da uygun idi: Ebu'l-Aliye, Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sahabesinden birinin (Radıyaium anhiim) şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah'm mescidde abdest aldığını senin (gibilerin sorusu) için aklımda tuttum.[3515[117]] Sahabenin de mescidde abdest aldığı görülmüştür. Atıyye'den: "îbn Ömer mescidin dışında bevl-ettikten sonra mescidde abdest aldı" dediği nakledilir.[3516[118]]

8- Yemekhane: Toplu hâlde yemekler yeniyor, Suffa öğrencilerine ziyafetler çekiliyordu. Mescidde yemek ikramı yapıldığını gösteren rivayetler vardır:

3505[107] Buhârî, Talak, 30; Ahkâm, 18; HudÛd, 29; Salât, 44,71.

3506[108] Buhârî, Salât, 75-76.

3507[109] Buhârî, Cizye, 4; Salât, 42.

3508[110] Buhârî, Salât, 42.

3509[111] Buhârî, Zekât, 15; Zekât, 48.

3510[112] Buhâri, Menâkıbü'l-ensâr, 26.

3511[113] Buhâri, Salât, 57 (Kadınların mescidde uyuması) -58 (Erkeklerin mescidde uyuması); istİ'zân, 40,44.

3512[114] Bk. Müsned Trc. H.no: 349/1219; 37/345.

3513[115] Bk. Müsned Trc. H.no: 152/1022.

3514[116] Bk. Müsned Trc. H.no: 350/1220.

3515[117] Müsned, V/364, H.no:22983; İbn EbîŞeybe, 1/41, H.no:393; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/322, H.no:8382.

3516[118] Bk. Müsned Trc. H.no:316/624.

Abdullah b. Haris b. Cez'i' ez-Zübeydî'den Rasûlullah'la (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) beraber mescidde kızarmış et yedik, namaz için kamet getirilince ellerimizi kumlara daldırıp (kuruttuk), sonra namaz kılmaya doğrulduk, (ama yeniden) abdest almadık.3517[119]
Rasûlullah'a biat eden kadınlardan Ümmü Âmir bt. Yezîd'den (Radıyaiiaha anhâ)'.
Kendisi Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) filancaların (Abdüleşhel-oğullannın) mescidindeyken kemikli et yemeği getirdi. Peygamber'imiz (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) ondan yedi, sonra kalkıp namaz kıldı, (ama yeniden) abdest almadı.3518[120]
9- Eğlence merkezi ve spor salonu: Bir bayram günü Habeşliler mızrak ve kalkanları ile oyun/folklor oynadılar, Hz. Âişe ile birlikte Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) de bu gösteriyi izlediler.3519[121] Ebû Hüreyre'den (Radiyaiiaha anhy. Habeşliler mescidde kalkan ve kısa mızraklanyla (harp) oyunu oynarlarken Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) girdi. Hz. Ömer onları men etmek istedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onları bırak, ey Ömer! Onlar Erfide oğulları ndandır."3520[122]
10- Hastane ve sağlık ocağı veya âcil servis merkezi:
Zeyd b. Sâbİt'ten (Radıyallahü aıhf. Rasûlullah (Sallallahüaleyhi ve sellem) meS-
cidde hacamat yaptırdı veya kendisine özel bölüm/oda ayırdı.
Râvİ, İbn Lehîa'ya: 'Evinin mescid bölümünde mi?' diye sorunca o: 'Hayır, Rasûllulah'ın mescidinde' diye cevaplandırdı.3521[123] Buhârî "hasta ve diğer insanlar için mescidde çadır kurulması" başlığı altında Hz, Aişe'den bir rivayet nakleder: "Hendek savaşında Sa'd b. Muâz, Kureyş'ten Hıbbân b. Anka demlen biri tarafından yaralandı. Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) da onu yahndan bakıp tedavi edebilmek (ve diğer sağlık hizmetleri) için mescidde bir çadır kurdurttu.3522[124] Mescidde hayvan bakımı da yapılmıştı.3523[125]
Mescidler İslâm'ın sembolü, nişanesi ve şiarıdır. Her türlü saygı ve ihtirama layıktır. Bir yerin İslâm beldesinden olup-olmadığı ilk bakışta mescid ve camilerinden anlaşılır. Savaşlarda Öncü birlikler bu özelliğe dikkat ederler, ezan sesi duydukları bölgelere baskın yapmazlardı.3524[126]

III- Mescidlerle İlgili Hükümler:

1- Mescidleri inşa etme hak ve selâhiyeti:
Kur'ân ifadesine göre bu hak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazını kılan, zekâtını veren ve sadece Allah'tan korkan kimselere aittir. Müşriklerin ise böyle bir selâhiyeti yoktur:
"Allah'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescidlerini imar etme selâhiyetleri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedi kalacaklardır. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.3525[127]
Müslümanlara verilen bu hakkın her işte olduğu gibi Allah'ın rızası gözetilerek kullanılması gerekir:
Hz. Osman'dan (Radıyaiiahu anh) nakledilen hadiste Allah Rasûlü (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur: "Her kim Allah için -Allah'ın rızasını umarak-bir mescid yaparsa Allah da ona cennette benzeri bir ev yapar."3526[128]

3517[119] Bk. Müsned Trc. H.no:404/712.
3518[120] Bk. Müsned Trc. H.no:41I/719.
3519[121] Buharı, Salât, 69; Salâtü'l-îdeyn, 2, 25; Salât, 69; Cihâd, 79; Nikâh, 115 (Bu rivayette Hz. Âişe'nin bu oyunları doyasıya/bıkasıya seyrettiği ifade edildikten sonra Hz. Âişe'nin şu sözüne yer verilir: "Genç yaşta oyun eğlenceye düşkün bir kızın seyretme süresini gelin siz takdir edin").
3520[122] Bk. Müsned Trc. H.no:352/I222.
3521[123] Bk. Müsned Trc. H.no:351/1221. Fakat hadisin "kan aldırma" anlamının râvi hatası olduğu dikkate alınırsa burada örnek olarak göstermek uygun düşmez.
3522[124] Buharı, Meğâzî, 31; itikâf, 7.
3523[125] Buhârî, Salât, 78.
3524[126] Ebû Dâvûd, Cihâd, 91; Tirmizl Siyer, 2.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/250-256.
3525[127] Tevbe 9/17-18.
3526[128] Buhârî, Salât, 65; Müslim, Mesâcid, 24-25; İbn Mâce, Mesâcid, 1, H.no:736 (Hz. Osman rivayeti için bk. MUsned Trc. H.no:301/I171). Mescidlerin Allah rızasına uygun olarak yapılması gerekliliğini tekid eden rivayetler: Hz.Ali rivayeti İçin bk. İbn Mâce, Mesâcid, 1, H.no:737; Câbir b. Abdullah rivayeti için bk. İbn Mâce, Mesâcid, 1, H.no:738.

2- Yeni mescid inşası ve var olanların onarım ve bakımı:
Dünyevî amaçlar ve gayeler uğruna değil, inancı hayata aksettirebilme adına mescid inşa ve onarımları yapılmalıdır. Bu durum âyette şöyle dile getirilir:
"(Ey müşrikler!) Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Harâm'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Hâlbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zâlimler topluluğunu hidayete erdirmez"3527[129]
Peygamberimiz'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) her peygamberde bulunmayan hasletlerinden biri de, yeryüzünün her tarafının mescid niteliğinde ümmetine sunulmuş olmasıdır. Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaüahu anhümâ) nakledilen hadiste Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bana beş şey verildi ki daha önceden kimseye (yani hiçbir peygambere hepsi) verilmemişti: ...(Bu beş maddeden biri:) Yeryüzü bana temizleyici (madde) ve mescid kılındı, kime namaz vakti ulaşırsa, (vakit) geldiği yerde namazı kılsın!"3528[130]
İhtiyaç anında havra, sinagog, kilise ve diğer mabedlerin mescid olarak kullanılması veya mescide çevrilmesi mümkündür.
Bereket ve hürmet olması için peygamber ve salih insanların kabirleri üzerine mescid (mabed) yapma yasağı bulunmaktadır. Abdullah b. Abbas ve Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahüanhum) nakledilen rivayette, ikisi şöyle anlatırlar: 'RasÛlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) ölüm (ağnsı şiddetlenip) yaklaştığında yüzünü elbisesiyle örttü. Daraldığında üstünden elbiseyi çektik, o şöyle diyordu: "Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler (mabedler) hafine getirdiler." Hz. Âişe ekledi: "Rasû-luîlah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) (sanki) oradakileri bunun benzerini yapmama konusunda uyarıyordu."3529[131] Hz. Âişe bu haberi Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe annelerimizden (Radıyaiiahu anhum) nakletti: O ikisi Peygamberimiz'in (Saiiatiahu aleyhi ve sellem) ölüm hastalığı anında Habeşistan'da gördükleri Mâriye/ Marya isimli bir kiliseden ve orada bulunan bazı resimlerden bahsettiler. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Onlar içlerinde salih bir kişi olduğunda ve o öldüğünde kabrinin üstüne mescid (mabed) yaptılar ve oraya da bu resimleri işlediler. İşte onlar kıyamet günü.aziz ve celil olan Allah'ın yanında yaratılmışların en şerlileridir."3530[132]
3- Apartman, ev veya dairelerde mescid açılması: Itbân b. Mâlik es-Sâlimî (Radıyaitahu anh), Sâlimoğullan yurdunda kendi kavminin imamı idi. Allah Rasûlü ile birlikte Bedir'de savaşmış Ensar'dan çok şişman biridir. Gözlerinden rahatsızlığını, evi ile kavminin mescidi arasında sel yatağı bulunduğuna ve bu sebeple de Hz. Peygamberin arkasında namaz kılamadığını dile getirerek: "Gelseniz, evimin bir köşesini mescid olarak hazırlasanız, namaz kılsanız da ben orayı namazgah edinsem (olur mu?), ne dersiniz?" demiş ve Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seilem) Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte evine giderek cemaatle namaz kıldırmıştı.3531[133]
Semüra b. CündÜb (Radıyallahii anhy. RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve seilem) kendi memleketlerimizde evlerimizin bir bölümünü mescid edinmemizi ve buralan da temizlememizi emretti" der.3532[134] Berâ b. Âzib evinde mescid açarak cemaatle namaz kıldırmıştır.3533[135]
Rivayetlerde geçen bu mescidler evlerin bir kenarını namaz kılmaya ayırmak ya da evler arasında küçük mescidler yapmak anlamındadır. Ancak bu mescidler cemaate gitmeyi engellememelidir; buralarda nafile kılınması tavsiye edilmektedir.
4- Mescidlerîn temizliği:
Semüra b. Cündüb'den (Radıyaiiahu anhümâ) gelen (biraz önce metnini verdiğimiz) rivayette mescidlerin temiz tutulması ve güzel koku ile kokulandmlmasi emredilmektedir.

3527[129] Tevbe 9/19.
3528[130] Bk. Müsned Trc. H.no:6/857.
3529[131] Bk. Müsned Trc. H.no:354/I224 ve 356/1226.
3530[132] Bk. Müsned Trc. H.no:355/1225.
3531[133] Bk. Müsned Trc. H.no: 69/111 ve 361-362/1231-1232.
3532[134] Bk. Müsned Trc. H.no: 359/1229. Hz. Aişe annemizden (Radıyailahü anhâ) şahidi için bk. Müsned Trc. H.no: 360/1230.
3533[135] Buhârî, Salât, 46 (Başlık olarak zikredilir). İbn Hacer de bunun İbn Ebî Şeybe tarafından nakledildiğini ifade eder. Bk. Fethu'l-Bâri, 1/683.

EbÛ Saîd el-Hudlî'den (Radıyallahü anh) Allah RaSÛlÜ'nÜn (Sallallahüaleyhi ve seiiem): "Kim mescidden bir ezayı kaldırıp (dışarı) atarsa Allah da kendisi için cennette bir ev yapar" buyurduğu nakledilir.3534[136]

Enes'ten (Radıyaifahu anh) nakledilen hadiste ise: Allah Rasûlü (Saiiaiiaha aleyhi buyurdu ki: "Ümmetimin aldığı sevaplar bana gösterildi. Hattâ biri-
nin mescidden çıkardığı çöp (sebebiyle kazandığı ecir bile gösterildi)".3535[137]

Mescidden en basit bir saman çöpünü atmak, Allah'ın evini temiz tutmak sevaptır. Aynı şekilde mescide çöp taşımak ya da atmak günahtır.

Peygamber efendimiz de mescide süpürme, çöp ve ağaç kırıntılarını toplama gibi hizmet eden (kadın veya erkek) Ümmü Mihcen isimli bir zencinin defnedildikten sonra kabri başına gelerek cenaze namazı kılmıştır.3536[138] îbn Abbas'tan gelen rivayette şu ziyade vardır: "Ben onu cennette mescidden çer-çöp toplarken gördüm".3537[139]

5- Mescidlerin süslenmesi:

Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur: "İnsanlar mescidlerde birbirlerine (bizim mescid sizinkinden daha güzel diyerek) övünmedikçe kıyamet kopmaz."3538[140] Bir başka hadiste ise Allah Rasûlü (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem): "Mescidleri boyayıp süslemekle emrolunmadım" der.3539[141] İbn Abbas da der ki: "Yahûdî ve Hristiyanların kendi mabedlerini süslediği gibi siz de kendi mescidlerinizi (bir gün mutlaka) süsleyeceksiniz".3540[142]

Hz. Peygamber'in mescidi her türlü süsten an, gayet sade ve gösterişten uzak bir şekilde idi. Mescidde aslolan Allah'ın adının anılması ve dininin yüceltilmesidir. Bu hususta ifrat ve tefritten uzak durma kaydı ve insanların dikkatini celbetmeyecek, Allah'ı zikirden alıkoymayacak türden işlemeler, hat ve motifler ile süslenmesinde bir sakınca yoktur. Dört halife devrinde sadece Hz. Osman'ın halifeliğinde aşırılığa kaçılmadan süslemelerde bulunulmuştur. Asıl süslemeler Velid b. Abdülmelik zamanında başladı. Fitne çıkar korkusu ile âlimlerin çoğu bu uygulamalara ses çıkarmadılar.3541[143]

Ebû Saîd el-Hudrî (RadıyaüaM anhy. "Mescide ilk lambayı getiren Temîm ed-Dârî oldu" dedi.3542[144]

Mescidlerin sarı, kırmızı ve diğer cazibeli renklerle boyanması, nakış ve işlemelerle tezyini namaz kılanların dikkatini dağıttığı için Mâlikî ve Hanbelî âlimlerine göre mekruh sayılır. Hanefîler ise helal mal ile mescidlerin süslenmesinin caiz olduğunu belirtirler.3543[145]

6- Farz namazların mescid ve camilerde kılınması:

Abdullah b. Sa'd (Radıyallahü anh)t Rasûlullah'a (Saltallahü aleyhi ve sellem), bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan biri de evinde ve mescidde namaz kılmanın hükmü idi. Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Allah doğruyu ifade etmede haya emretmez... Mescidde ve evimde namaz kılma durumu, gördüğün gibi evim mescide ne kadar yakın ve benim için farz namazlar dışında evimde namaz kılmam, mescidde kılmamdan daha hoştur."3544[146]

7- Tek ezan sistemi: Birçok mescidin tek ezanla idare edilmesi konusunda ruhsat verilmiştir. Bilâl Habeşî'nin Mescid-i Nebî'de okuduğu ezanla dokuz mescid namaza başlıyordu.3545[147] Güzel ve tertipli ezan açısından olumlu bakabileceğimiz bu sistemin olumsuz yönleri de olabilir. Elektrik kesintileri ve diğer arızalar gibi. Bunun için bu sistemin beş-on cami için uygulanması ve her bir bölgeye ezan

3534[136] İbn Mâce, Mesâcid, 9, H.no:757.

3535[137] EbÛ Dâvûd, Salât, 16, H.no:461.

3536[138] Buhâri, Salât. 72; Cenâiz. 66; Müslim, Cenâiz. 71; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 57, H.no:3203; İbn Mâce, Cenâiz, 32, H.no:1527; İbnü'l -Esîr el-Cezerî, Üsdü'l-ğâbe, VII/381. Trc.no:7592.

3537[139] Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XI/238, H.no:11607; el-Mu'cemii'l-evsat, VIÜ7143, H.no: 8220; Heysemî, senedinde mechûl bir râvinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/10; Büreyde-den nakledilen rivayette ise bunun Ümmü Mihcen isimli bîr hanım olduğu, mezarlıkta Hz. Ebû Bekir ve bazı sahabe ile birlikte dolaşırken yeni bir mezar gördüğü, o mezarın kime âit olduğunu sorup öğrenince de cemaatle kabre doğru cenaze namazı kıldırdığı nakledilir. Bk. Rûyânî, Müsned, 1/80, H.no:43; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, IV/48.

3538[140] Müsned, III/134, 145,152,230, 283; Ebû Dâvûd, Salât, 12, H.no:449; İbn Mâce, Mesâcid, 2, H.no:739.

3539[141] Ebu Dâvûd, Salât, 12, H.no:448.

3540[142] Ahmed b. Hanbel, Vera', s.!83; İbn Hıbbân, IV/493, H.no:1615.

3541[143] Emir San'ânî, age., 1/326-327.

3542[144] İbn Mâce, Mesâcid, 9, H.no:760.

3543[145] Zuhaylî, age., 1/302.

3544[146] Bk. Müsned Trc. H.no: 427/735; 23/827 ve 84/392. hadisler.

3545[147] Medine'de dokuz mescidler konusuna bk.

konusunda Özel eğitim almış kimselerin verilmesi, çeşitliliği koruma, daha çok kişinin sevabına fırsat verme ve her çeşit arıza ve aksaklığa engel olma açısından tavsiye edilebilir.
8- Bir mescidde iki veya daha fazla müezzin: Amr b. Ebî Ümmi Mektûm ile Bilâl Habeşî Mescid-i Nebî'nin müezzini idi. Biri imsaki diğeri namaz saatini bildirmek üzere bir günde sabah ezanını iki kere okumuş oluyorlardı. Müezzinlerin nöbetleşe ezan okumaları mümkündür.
9- Falanlann veya filancaların mescidi demek doğru mudur? Allahtan başkasına izafesi/nisbeti caiz midir?
Medine mescidlerinin isimleri zikredilirken kabilelere nisbet edilen mescidlere değinmiştik. Hâriseoğulları, Zureykoğullan, Selimeoğulları gibi. Hadislerde "Mescîd-i Benî Fülân"3546[148] şeklinde belirsiz bir nisbet de yapılmıştır. Mescidler Allah'a aittir. Oralarda sadece Allah'a kulluk edilir. Bu anlamda nisbet caiz değildir. Fakat bulunduğu bölge veya inşa eden şahıs veya topluluğa nisbet edilmesinde bir sakınca yoktur. Buhârî de bunun caiz olduğunu gösteren bir bab açmıştır.3547[149]
10- Kadınların mescide gitmeleri: Aslolan kadının evde kılmasıdır. Fakat cami vaz ve irşadından faydalanabilmesi için özellikle cuma, bayram ve teravih namazlarında mescide gitmeleri teşvik edilmelidir. Mescide gitmek için kocasından izin isterse kocası onun mescide gitmesine engel olmamalıdır. Fakat kadınlar mescide giderken başkalarının dikkatini çekecek güzel koku sürmemeli, çekici elbiselerden kaçınmalıdır. Rasûlullah döneminde mescide giden hanımlara birçok Örnek gösterilebilir: İbrahim b. Abdurrahman b. Avf m ümmü veledi olan ve uzun etekli elbise giyen Hamide3548[150], Abdüleşhel kabilesine müntesip bir hanım sahâbi.3549[151]
Çocukların da mescide gitmelerinde bir sakınca yoktur. Hattâ alışmaları için teşvik edilmelidir. Henüz temyiz çağına girmemiş çocukların mescidi kirletme ihtimalleri sebebiyle mescide sokulmaları mekruh addedilse de bu haram boyutunda değildir. Çünkü Allah RasÛlü kızı Zeyneb'in kızı (torunu) Ümâme/Ümeyme bt. Ebu'1-As'ı mescidde cemaatle kılınan bir namazda kıyamda iken omuzuna oturtmuş, rükû ve secdeye gittiğinde ise kenarına bırakmıştır.3550[152]
11- Mecidde uyumanın hükmü:
Mescidde uyumak caizdir. İbn Ömer, Ashâb-ı Suffa, Uraniler, Ali, Safvan b. Ümeyye vb. ashabın mescidde uyuduğunu gerekçe gösteren Şâfiîler buna cavaz vermişlerdir. İmam Mâlik bu cevazı yabancılar için, Hanefiler yabancı ve itikafta bulunanlar için, Ahmed b. Hanbel ve İshak ise seferi olanlar için vermiştir.3551[153]
12- Hayızlı (Adetli) ve cünüp kimse mescide girebilir mi?
Cünüp, adetli ve lohusa kimseler mescidlere giremez. Şafiî ve Hanbelîler ister bir ihtiyaca binaen olsun isterse ihtiyaç bulunmadan olsun durmaksızın mescidden geçmeyi mubah görmüşlerdir. Hanefiler ise Özürsüz olarak mescidi bir geçit olarak kullanmalarının tahrimen mekruh olduğunu söyler. Mâlikiler görüşlerini mescid ve yolun yapılış önceliği üzerine bina etmişlerdir. Buna göre mescid önceleri yapılmışsa oradan geçmekte herhangi bir sakınca yoktur. Mescidde ihtilam olan biri de dışarı çıkmalıdır.3552[154]
Mazerete binaen giriş çıkışlara ruhsat verilmiştir. Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) mescidde itikâftayken Hz. Aişe annemize (Radıyaiiaha anhâ) başım uzatır, o da hayızh olduğu hâlde onun saçını tarardı. 3553 [155] Meymûne annemiz iRadıyaiiahüanhâ) "Bizden birisi hayızlıyken, Rasûlullah'ın seccadesini getirir ve mescide sererdi. Hayzın el ile ne alâkası var?" dediği nakledilir. 3554 [156] Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Hz. Aişe annemize (Radıyaliahü anhâ): “Mescidden seccadeyi bana al, getir!" deyince: "Temiz değilim/hayızlıyım" dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Hayzın elinde

3546[148] Müsned, 111/470, VI/372-373, H.no:26978; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/442, H.no:1074.
3547[149] Buhari, Salat, 41.
3548[150] Bk. Müsned Trc. H.no: 44/352.
3549[151] Bk. Müsned Trc. H.no: 45/353.
3550[152] Bk. MüsnedTrc. H.no:420/1290.
3551[153] Zuhaylî, age., 1/295. Ayrıca "Mescidlerin Fonksiyonları" bölümünde mescidin yatakhane, pansiyon ve otel olarak kullanılmasına değinilmişti.
3552[154] Zuhaylî, el-Fıkhü 'l-îslâmî ve edilletühû (tslâm Fıkhı Ansiklopedisi), 1/204.
3553[155] Bk. Müsned Trc. H.no: 11/815 ve 14/818.
3554[156] Bk. Müsned Trc. H.no:24/828.

mi? (Hayzın elinde değil.)" 3555[157] İbrahim b. Yezid b. Kays en-Nehaî (v.96/714): "Hayızlı bir kimsenin mescidden bir şey almasında herhangi bir sakınca yoktur. Girmeksizin bir şey alabilir" der. Katâde b. Diâme (v.l 17/735) ise: "Cünüp biri mescidden bir şey alır, fakat mescide bir şey koyamaz" der. Atâ b. Ebû Râbah da: "Hayızlı biri mescidden bir şey alabilir mi?" sorusuna: "Evet, Kur'ân'ın dışında her şeyi alabilir" cevabı verir.3556[158] Enes b. Mâlik: "Cünüp mescidden geçebilir, fakat orada oturamaz" der. Saîd b. Cübeyr ve İbn Mes'ûd'un oğlu Ebû Ubeyde Âmir de bu görüştedir. Câbir b. Abdullah ise: "Biz cünüp olarak mescidden geçerdik de bunda bir sakınca görmezdik" der.3557[159]

Hayızlı kadının mescide girmesi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır:

a- Zeyd b. Sabit, Müzenî ve Zahirîler 'mescidin kirletilmesi söz konusu değilse hayızlı kadın girebilir' dediler ve biraz önce arz ettiğimiz hadisleri delil getirdiler.

b- Hanefî ve Mâlikîler 'orada oturması ve oradan geçmesi caiz değildir' dediler ve Rasûlullah'ın: "Mescide cünüp ve hayızlı olanın girmesini helâl kılmıyorum"3558[160] hadisini delil getirdiler ve bu babdaki hadisleri de "girmek" yerine, sadece "elini uzatıp almak/vermek" olarak anladılar.

c- Şâfiî ve Hanbelîler 'Cünübde olduğu gibi sadece mescidden geçebilir, ancak orada kalamaz' dediler ve âyetteki "...ancak yolcu/yolda giden"3559[161] bölümü ile delil getirdiler, Hanefî ve Mâlikîlerin delil olarak getirdiği hadisin bu âyetle tahsis edildiğini iddia ettiler.3560[162]

Zaruret olmadıkça mescidlerden geçilmemelidir.3561[163]

13- Kâfir mescide girebilir mi?

Bu konuda da mezheplerin farklı görüşleri vardır: Mâlikîler: "Müslümanlar izin vermiş olsa bile mescide girmeleri engellenir" derler. Ebû Hanîfe ise kâfirin bütün mescidlere girmesinin caiz olduğunu ifade eder. Şâfiîlere göre, Müslümanların izni ile Mescid-i Haram dışındaki mescidlere girmesinde bir sakınca yoktur.3562[164]

14- İtikaf: Allah'ın rızasını kazanmak düşüncesiyle belli âdab çerçevesinde mescidde kalmaya itikaf denir. İtikafın yeri mescidlerdir. Bu nafile bir ibâdettir. Sadece nezredilmek suretiyle vâcib olur. îtikafın en az müddeti bir gün en fazla müddeti on gündür. İtikâf senenin her ayında olabilir. îtikafta iken, bazı âlimlere göre oruç şart değildir. Ancak Hanefîlere göre vâcib olan itikâf için oruç şarttır. Yine bazılarınca Mescid-i Nebevî, Kabe ve Mescid-i Aksa'da, bazılarınca cuma kılınan mescidlerde itikaf caiz addedilirken, Hanefîler beş vakit namazın kılındığı her yerde itikafin caiz olacağına hükmederler. İtikaf yapan kimse mescidde kalır; namaz, tilavet, ilim, zikir ve tefekkür gibi ibadet çeşitleriyle meşgul olur. Dünyevî meşguliyetleri terk eder.

Rasûlullah her Ramazan'da on günlük (son on gün) itikafa girerdi. Vefat ettiği yıl yirmi gün itikafta kaldı. Sabah namazını kılar kılmaz itikaf mahalline gelirdi.3563[165] Bunun için özel çadır kurdururdu. Bir rivayette Türk çadınnda itikaf yaptığı nakledilir.3564[166]

Annelerimiz Hz. Aişe, Hafsa, Zeyneb (Radıyallahu anhiim) için mescidin içinde itikaf için çadırlar kuruldu. Rasûlullah da bu çadırların kaldırılmasını emretti. O Ramazan Rasûlullah da itikâfı terk etti. ŞevvâTin son onunda itikâfa girdi. Bir rivayette ise şöyle denir: "Rasûlullah çadırların kaldırılmasını emretti. Derhâl kaldırdılar, söküp attılar. O yıl itikâfa girmeyi Ramazan'da terk etti, Şevval ayının ilk onunda yerine getirdi.3565[167]

Özür kanı gelen / istihâze gören bir eşi Peygamber efendimizle itikafta kaldı.3566[168]

3555[157] Bk. Müsned Trc. H.no:27/831,26/830 ve 28/832.
3556[158] Dârimî, Vudû', 116, H.no:l 170-1173.
3557[159] Dârimî, VudÛ',117, H.no:U74-1178.
3558[160] Ebu Davûd,Taharet, 92, tbn Mâce, Taharet, 92; Taberânî, XXIII/373; Beyhakî, VII/65.
3559[161] Nisa, 4/43.
3560[162] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/35; Nevevî, Şerhu Müslim, 111/209-211; Bennâ age.. ü/165.
3561[163] Şîrâzî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/29-31,34-35; Dehlevî, age., 1/510.
3562[164] Zuhaylî, age., 1/295.
3563[165] Buhâri, Fadlu leyleti'1-kadr, 3, ttikâf, 1, 14; Müslim, İtikaf, 5; Mâlik, İtikaf, 7; Tirmİzî, Savm, 71, H.no:790; Nesât, Mesâcid, 18; Ebu Dâvûd, Sıyâm, 77, H.no:2462,2464; İbn Mâce, Sıvam, 58-59, 61, H.no:1769-1771, 1773.
3564[166] İbn Mâce, Sıyâm, 62, H.no:1775.
3565[167] İbn Mâce, Sıyâm, 59, H.no:1771.
3566[168] Bk. Müsned Trc. H.no: 45/849.

Mescidden geçiş ve kısa bir bekleyiş de niyet edilerek itikaf sayılır.[3567[169]]

IV- Mesciddeki Tutum Ve Davranışlar:

a- İhlaslı, samimi ve içten davranmak, Allah'tan başkasına meyletmemek:
"De ki: Rabbim adaleti emretti Her (mescide girişinizde) secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yal-varın. ilkin sizi yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz"[3568[170]]
Rasûlullah (Saiiaifaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur:
"Sizden birisi mesciddeyken şeytan kendisine gelir ve tıpkı bir kişinin hayvanını kamçıladığı gibi kamçılar. Sakin durursa/gaflet içindeyse (burnuna) halka ya da (ağzına) gem vurur." Hadisi nakleden Ebû Hüreyre ekledi: 'Siz bunları gören kişilersiniz. (Burnuna) halka vurulan kişiyi, Allah'ı zikretmediği hâlde şöyle eğik olarak durur görürsün, kendisine gem vurulan kişi de izzet ve celâl sahibi Allah'ı zikretmediği hâlde ağzını açandır.'[3569[171]]
b- Mescide temiz elbiselerle girmek, diğer insanları rahatsız edici her türlü kötü kokulu şeylerden ve zarar veren tehlikeli maddelerden kaçınmak, mescidi evi gibi temiz tutmak:
"Ey Âdem oğulları! Her (mescide girişinizde) secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yeyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez"[3570[172]]
Özellikle soğan-sanmsak ve sigara kokusu gibi yiyecek ve içecek türünden şeylerle çorap kokusu konularında hassasiyete sahip olmak gerekir. Konu ile ilgili olarak hadislerde ifade edilen yasaklar şöyle özetlenebilir:
aa- Balgam ve tükürük:
Mescidlerİ her türlü pislikten korumak ve temiz tutmak gerekir. İnsanlara eziyet veren ve iğrendiren şeylerin başında da mescidde görülen balgam ve tükürüktür. Hadislerde bu yasak şu şekilde dile getirilir:
"Sizden birisinin balgamı mescide düştüğünde bir mü'minin cildine ya da elbisesine bulaşıp da ona eziyet vereceğinden dolayı onu yok etsin!"[3571[173]]
"Sizden birisi mescidde namaz kılar ve Rabbine sığınır/seslenir. Yüce Allah da ona yüzüyle yönelir/karşılar. Sizden birisi sakın kıble tarafına ya da sağ tarafına balgam atmasın!"[3572[174]]
"Birinizin tükürüğü mescide düşerse onu gömsün, bunu yapamazsa tükürüğü elbisesinin kenarına atsın!"[3573[175]]
"Mescide balgam atmak büyük hatadır/günahtır ve keffareti ise onu gömmektir/yok etmektir."[3574[176]]
"Bana ümmetimin iyi ve kötü (bütün) amelleri gösterildi. Yoldan eziyet verici bir engeli kaldırmayı amellerinin güzelleri arasında buldum. Mescidde bir balgam olup da onun gömülmemesini/yok edilmemesini de amellerinin kötüleri arasında buldum."[3575[177]]
Bir kişi topluluğa imam olmuştu. Namazda kıble tarafına tükürdü. Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) o kişi namazı bitirince şöyle buyurdu: "Bu kişi bir daha size namaz kıldırmasın!"
O kişi namaz kıldırma konusunda ısrar edince de: "Sen izzet ve celâl sahibi Allah'a eziyet verdin (onun hoşlanmayacağı şeyi yaptın)."[3576[178]] dedi.
bb- Soğan ve sarımsak:
Hz. Ömer (Radıyaiiahu anh) bir hutbede dedi ki:

3567[169] Mescidlerin hüküm ve Özellikleri İle İlgili daha geniş bilgi için bk. Zerkeşi, age., 213-283 (137 hüküm). Özet için bk. Nevevî, Mecmu', 11/187-196 (33 hüküm); Zuhaylî, age., 1/294-302 (Nevevî'den naklen).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/257-263.
3568[170] A'râf 7/29.
3569[171] Bk. Müsned Trc. H.no: 320/1190 ve 357/665.
3570[172] A'râf 7/31.
3571[173] Bk. Müsned Trc. H.no: 321/1191.
3572[174] Bk. Müsned Trc H.no: 324/1194, 325/1195. Enes b. Mâlik'ten (Radıyattahüanh) şahidi için bk. Müsned Trc. H.no:327/1197, 326/1196.
3573[175] Bk. Müsned Trc. H.no: 323/1193.
3574[176] Bk. Müsned Trc. H.no:326/1196. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet için bk. Müsned Trc. H.no: 328/1198.
3575[177] Bk. Müsned Trc. H.no: 331/1201.
3576[178] Bk. Müsned Trc. H.no: 330/1200.

"...Ey insanlar! Sizler şu iki bitkiden yiyorsunuz, ancak ben o ikisinin kötü olduğu kanaatindeyim; işte şu sarımsak ve soğan. Vallahi ben şahit oldum ki Rasûlullah bir kişide bu kötü kokuyu bulunca (uzaklaşmasını) emrederdi. O kişinin elinden tutulup, Baki' mezarlığına varacak şekilde uzaklaştırılırdı. Sizden kim onu yemek isterse (önce) pişirerek Öldürsün/ kokusunu gidersin!'[3577][179]
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiaha anhy. Hayber'in fethinden sonra daha dönmeden kendimizi bu bitki türünün (soğan/sarmısağın) içinde bulduk. İnsanlar aç olduğundan hepimiz o bitkiden çok fazla yedik, sonra mescide gittik. Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seiiem) mescidde (onun) kokusunu bulunca:
"Kim bu kötü (kokulu) bitkiden (yâni soğan/sarımsaktan) bir şey yerse kesinlikle mescidimize yaklaşmasın!" dedi.
Bunun üzerine insanlar: 'Bu bitki haram kılındı, haram kılındı' diye konuştular. Onların konuşmaları Rasûlullah'a ulaşınca şöyle dedi:
"Gerçek şu ki Allah'ın helâl kıldığını haram kılma gibi bir yetkim yoktur. Ancak o, kokusundan hoşlanmadığım bir bitki türüdür."[3578][180]
Muğîre b. Şu'be'den (Radiyaiiaha anh):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim özrüm var. Elini bana ver!' dedim, vallahi onu müsamahalı buldum ve elini alıp yenimden sokarak göğsüme/karnıma ulaştırdım. Orayı (taşla) sanlı bulunca şöyle dedi:
"Senin gerçekten özrün var."[3579][181]
Muğîre b. Şu'be açtı. Zorda kaldığı için de sarımsak yemek zorunda kalmıştı.[3580][182]
cc- Pis kokulu çorap ve pislik bulaşmış mestler çıkartılmalı:
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiaha anh):
Rasûlullah (Saiiailaha aleyhi ve seliem) (namazda) terliğini çıkarınca ashab da terliklerini çıkarttılar. Namaz bitince Peygamberimiz:
"Terliklerinizi niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlarda:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Senin terliklerini çıkardığını görünce biz de terliklerimizi çıkardık" dediler. Bunun Üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Bana Cebrail geldi ve terliklerimin altında pislik olduğunu bildirdi. Biriniz mescide geldiğinde terliklerinin altına baksın. Eğer onlarda bir pislik görürse yere sürtüp temizlesin, sonra namazını kıtsın!"[3581][183]
dd- Abdest bozulmamalı:
Mescidin havasım bozacak, namaz kılınmasını engelleyecek bir uygulama mescid âdabına yakışmaz. Mescidler Allah'ın evleridir. Orada sadece O'nun adı ve şanı yüceltilir.
Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) nakledilen rivayette Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ashabı ile birlikte mescidde otururken bir bedevi geldi ve iki rekat namaz kıldıktan sonra:
'Allah'ım, bana ve Muhammed'e rahmet et, bizimle birlikte başkasına rahmet etme,' dedi. Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) onun bu sözüne güldü, ona döndü ve buyurdu ki:
"Sen, geniş olan (rahmeti) daralttın."
Kısa bir süre sonra, bedevî mescidin bir köşesine gitti, ayaklarını açtı ve o-raya idrarım yapmaya başladı. Ashab mâni olmak için hemen ona doğru koştular:
'Yapma! Yapma!' dediler. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"(Engel olmayın! Bırakın onu,) sizler kolaylaştırmak için varsınız, göreviniz zorlaştırmak değil. İdrarın üzerine bir kova su dökün!" Bunun üzerine o kişiyi bıraktılar. Bedevi bir müddet sonra kalktı. İşini bitirince Peygamberimizin yanına gitti (veya Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) o kişiyi yanına çağırdı) ve kendisini şöyle uyardı:
"Bu mâbed, ancak Allah'ı zikir ve namaz kılmak için inşâ edildi. Buraya idrar yapılmaz. Mescidlere

---

[3577][179] Bk. Müsned Trc. H.no:198/11087, 333/1203.
[3578][180] Hadis ve şâhidleri İçin bk. Müsned Trc. H.no: 333-337/İ203-1207.
[3579][181] Bk. Müsned Trc. H.no:338/1208.
[3580][182] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/217.
[3581][183] Bk. Müsned Trc.H.no:46/354.

pislik atılması, idrar ve tuvalet ihtiyacının görülmesi uygun ve doğru bir davranış değildir."
Bedevî hatasını anlayınca:
'Annem babam feda olsun, Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) yanıma geldi, bana ne sövdü, ne azarladı ve ne de dövdü (güzelce açıkladı)', dedi.3582[184]

ee- Mescidlere insanlara zarar verici ve dikkatini dağıtıcı şeyler alınmamalıdır. Bu bağlamda cep telefonları mutlaka kapatılmalıdır. Zaruret durumunda en azından titreşim ve benzeri konumlarda açık bırakılmalıdır.

ff- Mescidde her çeşit gürültüden kaçınılmalıdır.3583[185]

gg- Kesici ya da rahatsız edici bir maddeyle mescide girmemeli, giril-mişse uygun bir şekilde keskin ve delici kısım kapatılmalı:
EbÛ Musa'dan (Radıyallahü anh):
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Oklarınızla Müslümanların çarşılarına ya da mescidlerine uğradığınızda keskin tarafını tutun/kapatın ve kimseyi yaralamayın!"3584[186]
Câbİr b. Abdullah (Radıyatlahü anh):
'Yanında oklar bulunan bir kişi mescide uğradı da Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ona: "Keskin taraflarını tut!" buyurdu.'3585[187]

c- Allah'ın adının anılmasına/zikrine imkân tanımak, mescidleri her çeşit tehlikeye karşı korumak, kendi evi gibi sahiplenmek:
"Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zâlim kim vardır! Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeye haklan yoktur.) Bunlar için dünyada rezillik, ahirette de büyük azap vardır."3586[188]

d- Kötü düşüncelerden annıldığı gibi haram sayılan şeylerden sakınmak: Meselâ, itikafta iken cinsel ilişki yasaktır. Ayrıca mescidler fitne ve fesat yuvalan olmamalıdır.
"...Mescidlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birlenmeyin..."3587[189]
"Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kafirlerin cezası böyledir."3588[190]

e- Ezan okunduktan sonra mescidden çıkılmamalı:
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüaha anh) nakledildi:3589[191]
Müezzin ezan okuduktan sonra birisi mescidden çıktı. Bunun üzerine (Ebû Hüreyre) şöyle dedi:
'Şu kişiye gelince o, Ebu'l-Kasım'a (Peygamber'e) isyan etti.'
'(Çünkü) Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seltem) bize şöyle buyurdu:
"Sizden biri mescidde bulunuyorken namaza çağrı yapılırsa (ezan okunursa) namazı kılmadan mescidden çıkmasın!"

f- Mescide erken gelerek Allah'a zikir hâlinde namaz saati beklenilmelidir. Mescidde namazdaymış gibi oturulmalı:
Mescidde beklemenin namaz kılma gibi sevap kazandırdığı unutulmamalıdır.3590[192]
EbÛ Saîd el-Hudrî (RadıyallahU anhilmâ) Rasûlullah (Sallaüahü aleyhi ve sellem) ile birlikteyken yanlanndaydım ve beraber mescide girdik. Ne görelim, mescidin ortasında ayaklarım (dizlerini) karnına çekmiş, parmaklarını da birbirine kenetlemiş olarak oturan bir kişi. Rasûlullah (Saiiaiiam

---

3582[184] Bk. MüsnedTrc.H.no:47-48, 69, 348/355-356, 377,1218.
3583[185] Buhârî, Salât, 66; Fiten, 7.
3584[186] Bk. Müsned Trc. H.no: 318/1188.
3585[187] Bk. Müsned Trc.H.no:319/l 189.
3586[188] Bakara 2/114.
3587[189] Bakara 2/187.
3588[190] Bakara 2/150.
3589[191] Bk. Müsned Trc. H.no:297/1167.
3590[192] Buhârî, Vudû', 34; Ezan, 36; Mescidde bekleyen kişinin namazdaki kimse gibi sayılması ile ilgili olarak bk. 37/907. hadis.

aleyhi ve seiiem) kendisine işaret etti, fakat o kişi, RasÛlullah'ın işaretini anlamadı/fark etmedi. Bunun üzerine Rasûlullah EbÛ Saîd el-Hudrî'ye döndü ve şöyle dedi:
"Biriniz mesciddeyken ellerini birbirine kenetlemesin, bu şekilde kenetlemek şeytandandır. Sizden biri mescidden çıkıncaya kadar namazda sayılır."3591[193]
Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh)'. Rasûlullah (Satlattahü aleyhi ve sellem) mescidde yanıma geldi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki: "Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarını kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın."3592[194]
Bu rivayetteki yasak namaz sırasında ya da namazı bekleyen içindir: Rasûlullah namazda parmaklarını birbirine kenetleyen bir kişi gördü ve parmaklarının arasını açtı.3593[195] Hz. Peygamber: "Sizden biri evinde abdest alır, sonra namaz kılma niyetiyle evinden çıkarsa, o kişi dönünceye kadar namazda sayılır. Şöyle yapmayın!" dedi ve parmaklarını parmaklarına kenetledi.3594[196]
g- Mescide girince tahıyyetü'l-mescid (iki rekat mescidi selâmlama namazı) kılmalı: Mescid-i Haram da tavaf ile selâmlanır.
EbÛ Katâde'deiî (Radıyallahu anh):Allah RaSÛlÜ (Sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden biri mescide girdiği zaman iki rekat namaz kılmadıkça oturmasın,"3595[197] Bu namazın vacib veya sünnet oluşu ile kerahat vakitlerinde kılınıp kılınamayacağı hususunda ihtilâf bulunmaktadır. Kamet getirildiğinde mescide girilmişse farza uyulur, tahıyyetü'l-mescid namazı terk edilir.3596[198]
h- Yolculuk ve seferden dönünce iki rekat namaz kılınmalı ve bir müddet oturmalıdır.
Ka'b. Mâlik'in rivayetine göre Allah RasÛlü seferlerden dönüşünü gündüze duha vaktine bırakır, önce mescide uğrar, iki rekat namaz kılarak bir süre otururdu.3597[199]
ı- Mescidlere gönlümüzü ısındırmamız, ayağımızı alıştırmamız gerekir: Her Müslümanın kalbi mescidlere bağlı olmalı, bir namaz vaktini geçirince diğerim iple çekmeli ki hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde Allah'ın arşının gölgesinde bulunanlardan olabilsin.
Ebu Saîd el-Hudrî (Radıyaiiam mh) Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti: "Bir kimsenin mescide alâkasını görürseniz, onun mü'min olduğuna şehâdet edin, zira Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inananlar imar ederler/şenlendirirler." (Tevbe 9/18)3598[200]
i- Giriş ve çıkışlar dua ile olmalıdır:
Dua müminin silahıdır. Mescide de girse dua ile girmelidir. Çünkü şeytan onu mescidde bile yalnız bırakmayacak, ona sinsice vesveselerde bulunacak ve onu namazda gaflete düşürerek namazın bereketi ve sevabını azaltacaktır.
Ebû Humeyd ve Üseyd (Radıyaiiaha anhamâ) naklettiler:
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz mescide girdiğinde şöyle desin:
Allahümme'ftah lenâ ebvâbe rahmetik! (Allah'ım, bize rahmetinin kapılarını aç!)
(Dışarı) çıktığında ise şöyle desin:
Allahümme innî es'elüke min fadlik." (Allah'ım, ben senin ihsanından istiyorum.)3599[201]
RasÛlullah'ın kızı Hz. Fâtıma'dan (Radtyaiiahü anhâ):
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) mescide girdiğinde Hz. Muhammed'e (kendisine) salât ve selâm etti {Bismillah ve's-seiâmü alâ Rasûlillah); (Allah'ın adıyla. Selâm Allah Rasûlü'nün üzerine olsun!). Sonra ekledi:
Allahümme'ğfirlî zünûbî, ve'ftah lî ebvâbe rahmetik!"

3591[193] Bk. Müsned Trc. H.no:316/1186.
3592[194] Bk. Müsned Trc. H.no: 196/504, 822/1692 ve 317/1187.
3593[195] İbn Mâce, İkâme, 42.
3594[196] Abdurrczzak, Musannef, 11/272. Hadisin açıklaması için bk. Müsned Trc.H.no:316/l 186.
3595[197] Buhârî, Salât, 60; TeheccÜd, 25; Müslim, Müsâfirûn, 69-70.
3596[198] Emir San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/330.
3597[199] Buhârî, Cihâd, 198; Müslim, Müsâfirûn, 74; Ebû Dâvûd, Cihâd, 166, H.no:278l.
3598[200] Tirmizî, Tefsir, Sûre 2, H.no:3093 (hasen-garib).
3599[201] Bk. Müsned Trc.H.no: 314/1184, 315/1185.

(Allah'ım, günahlarımı affet ve bana rahmetinin kapılarını aç\)
(Mescidden) çıktığında da Hz. Muhammed'e salât ve selâm etti (Bismillah ve's-selâmü alâ Rasûlillah): (Allah'ın adıyla. Selâm Allah Rasûlü'nün üzerine olsun!). Sonra ekledi:
Allahümme'ğfirlî zünûbî, ve'ftah lî ebvâbe fadlik!
(Allah'ım, günahlarımı affet ve bana ihsanının kapılarını açV)3600[202]
j- Aşağıdaki mescid yasaklanna uyulmalıdır:
1- Mü'minleri ibadetten alıkoymak için mescidleri İslâm'a aykın şiir panayın hâline getirmek, cahiliye türündeki şiirleri okumak, başkalarını hicvetmek,
2- Kayıp ilânında bulunmak,3601[203]
3- Cuma günü Müslümanların saflarını ayırmak, yolu daraltmak veya dedikodu gibi faydasız şeylerle uğraşmak niyeti ile halkalar kurmak,3602[204]
4- Ahş-veriş yapmak, ticari faaliyetlerde bulunmak,3603[205]
5- Bit gibi haşeratı mescide atmak,3604[206]
6- Aşın süslemek ve ümmetin malını israf etmek,
7- Bu binalarla başka Müslümanlara karşı övünmek, gurur vesilesi yapmak,3605[207]
8- Namaz kılanları meşgul edecek şeyler asmak,3606[208]
9- Buralarda cezalar uygulamak ve kısas hakkı almak.3607[209]

V- İdeal Bir Mescidde Bulunması Gerekenler:

Hadislerden elde edilen sonuçlara göre günümüz mescidlerinde bulunması gerekli olan sosyal tesisler ve faaliyetler şunlar olabilir:
1- Fetva bürosu,3608[210]
2- Kütüphane,
3- Konferans salonu (Bilgisayar, tepegöz, slayt makinesi gibi araç ve gereçle donanımlı) Kültürel faaliyetlere açık tutulmalıdır. Şiir okuma, piyes, tiyatro ve bilgi yarışmalarının yapılabileceği özelliklere hâiz olmalıdır,3609[211]
4- Çevresinde park/dinlenme alanları, çocuk oyun parkları, çim/halı saha,
5- Otopark ve bisiklet koyma yerleri,3610[212]
6- Yemekhane/aşevi,
7- Düğün salonu,
8- Yaz ve gece kursları için derslikler,
9- Bilgisayar bürolan/internet kafeler,
10- İtikafhaneler,
11- Hanımlar bölümü 3611 [213] (Bu bölümün cuma ve bayram namazları dikkate alınarak geniş tutulmasına itina göstermek gerekir.)

3600[202] Bk. Müsned Trc.H.no:314/1184.
3601[203] Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahü anh): Rasûlullah'ın (Sallatlahii aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum: "Kim bir kişinin mescidde kayıp İlânı için bağırdığını duyarsa: "Allah sana onu geri vermesin1.' desin. Çünkü mescidfer bunun İçin yapılmadı." Bk. Müsned Trc. H.no:341/I211. Bürde (Radıyallahü anh) nakletti: Bir bedevi mescidde: 'Sabahtan sonra kızıl bir deve (bulduğunu) kim ilân etti?' deyince, Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Onu bu la m ayasın! Onu butamayasın! Onu bu la mayasın! Bu (kutsal) yerler/mescidler yapılma gayeleri için bina edildi, (bunlar için değil)." Bk. Müsned Trc. H.no:342/1212.
3602[204] Abdullah b. Amr'dan (Radtyallahü anh): Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) mescidde şiirlerin okunmasını, kayıp ilânı yapılmasını ve cuma günü namazdan önce halkalar kurulmasını yasakladı. Bk. Müsned Trc. H.no:339/1209.
3603[205] Bk. Müsned Trc. H.no:340/1210.
3604[206] Bk. Müsned Trc. H.no:347/1217; 208/516 ve 346/1216.
3605[207] Bk. Müsned Trc. H.no:345/1215.
3606[208] Rasûlullah'ın {Sallallahü aleyhi ve sellem): "Ben Kabe'de (asılmış) boynuz gördüm, onu gizle! Gerçek şu ki Kabe'de namaz kılanları meşgul edecek bir şey bulunmaması gerekir." sözü gibi hadisler bunu yasaklar. Bk. Müsned Trc. H.no:344/1214.
3607[209] Bakîm b. Hizâm'dan {Radtyallahü anh): Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Mescidlerde hadler (cezalar) uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz." Bk. Müsned Trc.H.no:343/1213.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/263-269.
3608[210] Buhari, İlim, 52; Hudûd, 26.
3609[211] Bk. Buhârî, Salât, 68; Bed'ül-halk, 6.
3610[212] Buhârî, Cihâd, 127.
3611[213] Buhârî, Ezan, 165; Cum'a, 13; Cenâiz, 66.

12- Tanıtım ve ilân panoları bulunmalı, girişte danışma bürosu oluşturulmalıdır.
13- Bir odalık sağlık ocağı veya âcil servis merkezi,
14- Abdesthane, duşhane/hamam, gasilhane ve tuvaletler,[3612[214]]
15- Yardımlaşma ve karz-ı hasen/borç verip-borç alabilme sandıklan, zekat, fitre ve sadaka fonu.
16- Saç-sakal bakımı/berber veya kuaför.[3613[215]]
17- îç açıcı olması açısından bol pencereli ve bol kapılı olmalıdır.[3614[216]]
İslâm tarihinde mescid ve camiler toplumun her çeşit faaliyetinin yürütüldüğü merkezî yerlere inşa edilmiştir. Hz. Peygamber döneminde tbn Ömer'in birincilikle bitirdiği at yansının bitiş noktası mescid sayılmıştı ki böyle bir sportif faaliyetten bile insanlara mescid sevgisi ve mescide ısındırma amaçlanmıştı.
"Cami yapacağınıza okul yapın", "Hacca ve umreye gideceğinize, oralarda kurban keseceğinize parasını ülkenizdeki fakirlere verin" gibi anlayışlar görünüşte bir hayn teşvik ederken çok önemli diğer bir hayırdan alıkoymaktır ki çok yanlıştır. Hayır işleri, gönül işidir. Birinin niyet ettiği hayn gerçekleştirmesine yardımcı olmak, diğer hayırlan da yapma konusundaki planlanna katkı sağlamak insanlık görevlerimiz arasında yer almalıdır. "Herkesin yöneldiği bir yön vardır. O hâlde, hayırda yarışın! "[3615[217]]
Cami yapımlarında da bilinçli hareket etmeliyiz. Rastgele, keyfimize göre ve ihtiyaç bulunmayan yerlere mescid yapmamalıyız.
Mescidler, ibadet ettiğimiz, bir araya gelerek sosyal ilişkilerimizi pekiştirdiğimiz alanlardır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki diğer peygamberlere verilmediği hâlde sevgili Peygamberimiz'in şahsında biz ümmetine sunulan nimetlerden biri de yeryüzünün tamamının mescid kılınmış olmasıdır. Her nerede bulunursak bulunalım dinin direği, müminin miracı olan namazı ihmal etmeyelim. Çünkü mescidlerin inşasmdaki ilk hedef kulların Allah ile olan en yakın hâlini, yani secde anım topyekûn görüntülemektir.
Mescidler, bir memleketin İslâm beldesi olduğunun alâmetidir. İslâm-ın sembolüdür. İslâm nişanelerinden biridir. uAllah'ın sembollerine saygı göstermek, kalplerin takvasından kaynaklanır."[3616[218]] Merhum Mehmet Akif in dediği gibi:
"Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli."[3617[219]]

Süleyman SARI

f- MESCİDLER

* Yeryüzünde Bina Edilen İlk Mescid Ve Mescid Yapmanın Fazileti

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsanlık için ilk ma be d, bütün âlemlere bereket ve hidayet (kaynağı) olarak Mekke'de inşa edildi.
Orada açık ayetler ve İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse (her türlü tehlikeden) güvenlikte olur. Gitmeye gücü yetenin bu mabedi hac (ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bilsin ki) Allah kesinlikle bütün âlemlerden bağımsızdır/ ihtiyaçsızdır." (Âlü tmrân, 3/96-97)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namaz kılan, zekât veren ve Allah'tan başkasından korkmayan insanlar bina eder/yaşatır. İşte onlar hidayete erenlerden olduğu umulan

---

3612[214] Cünüp olduğunu hatırlayan kimseler için yahut İhtida edip yeni Müslüman olan kimselerin gusletmesine imkân tanıyacak duşhaneler yapılmalıdır. Bk. Buhârî, Gusül, 17; Salât, 76
3613[215] Buhârî, İtikâf, 2-3,19.
3614[216] Buhari, Salât, 80.
3615[217] Bakara, 2/148.
3616[218] Hac, 22/32.
3617[219] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/269-271.

kişilerdir." (Tevbe 9/18)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ayrıca mescitfler Allah'ındır. O hâlde Allah'ın yanı sıra hiç kimseye yalvarıp yakarmaytıt!" (Cin, 72/18)[3618[220]]

299/1169- İbrahim et-Teymî babasından:[3619[221]]
Yolda ben babama[3620[222]] Kur'ân okuyordum, o da bana okuyordu ve secde ayetine geldiğinde ise secde ediyordu. Kendisine:
'Yolda secde mi ediyorsun?' deyince şöyle cevap verdi:
'Evet, Ebû Zer'in (Radtyaliahuank) şöyle dediğim işittim:
Ben Rasûlullah'a (Satiaiiaha aleyhi ve setiem) dedim ki:
'Yeryüzünde ilk yapılan mescid hangisidir?' Rasûlullah:
"Mescid-i Haram"
'Sonra hangisi?'
"Sonra Mescid-i Aksa"
'îkisi arasında kaç (yıl) var?'
"Kırk yıl."
Sonra Rasûlullah ekledir
"Namaz sana nerede ulaştı, hemen kıil Orası mesciddir.'"
§(Diğer rivayette:
"Namaza nerede ulaştın, hemen kıl! Orası bütünüyle mesciddir.")[3621[223]]

Açıklama

Yeryüzünde bini edilen ilk mescid hiç şüphesiz Kabe'dir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
'İnsanlık için ilk mabed, bütün âlemlere bereket ve hidayet (kaynağı) olarak Mekke'de inşa edildi.'[3622[224]]
§Hz. İbrahim oğlu İsmail ile birlikte yıkılan Kabe'nin temellerini kendi döneminde Allah'ın izniyle bulmuş ve duvarlarını yeniden inşa etmiştir.
Allah Teâlâ buyurdu ki:
'Hani İbrahim Kabe'nin temellerini yükseltiyordu ve (kendisiyle birlikte) İsmail de vardı. (Şöyle diyorlardı):
Rabbimiz, bizden bunu kabul et, şüphesiz sen her şeyi duyan ve bilensin.
Rabbimiz, Bizi senin için yaşayan iki Müslüman kıl, soyumuzdan da senin için yaşayan Müslüman bir ümmet çıkar, bize ibadet şekillerini göster ve tövbelerimizi kabul et. Şüphesiz sen tövbeleri kabul eden ve bağışlayansın.
Rabb'imiz, kendilerine içlerinden bir peygamber gönder ki onlara senin ayetlerini okusun, Kitabı ve Hikmeti öğretip onları (şirkten) temizlesin. Şüphesiz sen kudret ve hüküm sahibisin.'[3623[225]]
§Mescid-i Aksa da yeryüzünün en eski mescidlerindendir, burada kastedilen iki mânâ olabilir:
1- Mescİd-i Haram yapıldıktan kırk yıl sonra Mescid-İ Aksa inşâ edildi.
2- Mescid-i Aksa Mescid-İ Harâm'dan kırk yıl kadar daha uzun bir zamanda inşa edildi.
Anlaşılan o ki Mescid-i Aksa Hz.Davûd ve oğlu Hz.Süleyman tarafından yeniden inşa edilmiştir.

3618[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/272.
3619[221] Sened:
Sahih: Müsned, V/156, H.no:21279; Benzer rivayet için bk. V/150, H.no:21230; Benzer rivayetler için bk. V/156-157, H.no:21286; V/İ60, H.no:21315; V/166-167, H.no:21360; 21390, 21421, Buhârî, Enbiyâ, 10 ziyadesiyle, 40; Müslim, Mesâcid, 1-2; Nesâî, Mesâcid, 3, H.no:688; îbn Mâce, Mesâcid, 7, H.no:753; Abdürrezzak, 1/403, H.no:1578; İbn Ebî Şeybe, VI1/265, H.no:35932; Tayâlist, s.62, H.no:462; Humeydî, 1/74, H.no:134; İbn Huzeyme, ü/5, 268, H.no:787, 1290; Bezzâr, K/410-411, H.no:4015; Ebû Avâne, 1/327, H.no: 1158; îbn Hıbbân, IV/475, H.no:I598; Beyhakî, es-Sünenü'Ukübrâ, 11/433.
3620[222] Bk. Nesâî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/255; VI/376.
3621[223] (Râvi) Ebû Avâne yukarıdaki arzın şeklinde okumak olduğunu belirtti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/272-274.
3622[224] Bk.Âlu tmrfin, 3/96.
3623[225] Bk. Bakara, 2/127.

Ayrıca nakledildiğine göre Kabe'yi yeniden inşâ eden Hz. İbrahim ile aralarında yaklaşık bin yıllık bir zaman geçmişti. Bu da gösteriyor ki yukarıdaki hadiste anlatılan, insanlığın ilk döneminde olan bir olaydır. Doğrusunu Allah bilir.3624[226]

300/1170- Hz. Ömerb. Hattab'dan (Radıyaiiahu anh):3625[227]
Rasûlullah'ın (Saitaiiahiı aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim bir gazinin başını gölgelendirirse3626[228] Allah da onu kıyamet günü gölgelendirir,
Kim bir gaziyi başkasına muhtaç olmayacak şekilde donatırsa3627[229] ölünceye kadar gazinin benzeri sevabına nail olur.
Kim içinde yüce Allah'ın isminin zikredileceği bir mescid yaparsa, Allah da cennette ona bir ev bina eder."3628[230]

301/1171- Hz. Osman b. Affan'dan {Radıyaüaha anh):3629[231]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kim Allah için bir mescid yaparsa Allah da cennette ona benzeri bir ev bina eder."
NOT: Hz. Osman (Radıyallahu anh) mescide ilâve bina yaptığında insanlar ileri geri konuştular. Hz. Osman bunJan duyunca:
'Siz sözü uzattınız/çoğalttınız. Ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim' dedi yukardaki hadisin benzerini nakletti.3630[232]

302/1172- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radtyaiiahu anhüm) nakletti:3631[233]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kim Allah için bir mescid yaparsa kendisi için cennette daha geniş bir ev yapılır."3632[234]

3624[226] İbn Abdilber, Temhid, X/34; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI/409; Ebu'l-Mehâsin, Yusuf b. Musa, Mu'tasaru'l-Muhtasar, 1/23.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/274.
3625[227] Sened:
Hasen: Müsned, 1/20, H.no:126; Benzer rivayet İçin bk. 1/53, H.no:376 ile; /ön Mâce, Mesâcid, 1, 9, H.no:735 (Hadisin sadece konumuzla ilgili üçünctl kısmını nakleder. Ayrıca bir başka konuda hadisin ikinci kısmını da rivayet eder. Bk. age., Cihâd, 3, H.no:2758. Bûsırî "Şayet Osman b. Abdullah Hz. Ömer'den hadis işitmişse isnadı sahihtir. Fakat Tehzîb'de ondan rivayetinin mürsel/kopuk olduğu ifade edilmektedir" der); Ebû Ya'lâ, 1/217, H.no:253.
Hadisin kısımları:
a-Birincİ ve ikinci kısım: Cihad konusunda 74/4262. hadiste zikredilecektir.
b-Üçüncü kısım; Bennâ sadece bu kısmı bu bölümde zikretmiştir.
Bennâ hadisin tbn Mâce, Ebû Ya'lâ, Bezzâr, Beyhakî, Hâkim ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Hâkim'in hadisi sahih saydığım, Zehebî'nin de bunu onayladığını söyler. Mtinzirî'nin sükûtuna işaret eder ve bunun da hadisin sıhhatine delil teşkil ettiğini belirtir. Bk. BMÛğu'l-emânî, 111/12; XIV/23.
Hadisin üçüncü kısmının şâhidleri:
a-Hz.Osman'dan (AadryaHaM a/ı/ı,) şahidi için bir sonraki 301/1171. hadise bk.
b-Abdullah b. Amr'dan (Radıyatlahü anhümâ) şahidi için 302/1172. hadise bk.
c-Esmâ bt. Yezid'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 303/1173. hadise bk.
d-Vâsıle b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh) şahidi için 304/1174. hadise bk.
e-İbn Abbas'tan (Radtyaltahü anhümâ) şahidi için 305/1175. hadise bk.
f-Amrb. Abese'den (Radıyallahü anh) şahidi için 306/1176. hadise bk.
g-Ebû Zer'den (Radıyallahd anh) şahidi için bk. Tayâlisî, s.62, H.no:461 (1/469, H.no:463); Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Sağîr'İnde nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', Ü/7.
h-Enes'ten (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. Ebâ Ya'lâ, VII/85, 277, H.no:4018, 4298 (zayıf)-
ı-Ebû Kırsâfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî'nin Kebir'inde nakledilen hadisin senedinde mechûl râviler bulunmaktadır. Bk.Heysemî, Mecma', U/9.
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, senedinde metruk olan Hakem b. Zâhir'in bulunduğunu belirtir. Bk. age.. U/1.
Heysemî, bu hadisin şâhidlerinin sayısını daha da artırır. Hz. Ebû Bekir, Âişe, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme ve Nübeyt b. Şerît gibi. İlgili şâhidler için bk. age., II/8
Hadisin senedleri inkıta sebebiyle zayıftır. Çünkü Hz. Ömer'in en küçük çocuğu olan Zeyneb'in oğlu Osman b. Abdullah b. Abdullah b. Sürâka dedesi Hz. Ömer'e yetişmemiştir. Ayrıca Velid b. Ebu'l-Velid de leyyinü'l-hadis (hadisi zayıf) biridir. Fakat hadis şâhidleri İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
3626[228] Yani miğfer giydirirse.
3627[229] Teçhiz savaş tekniği açısından; giyecek, silah ve mühimmat açısından donatmak elemektir ve donatımın yeterli ölçüde olması tavsiye edilmektedir.
3628[230] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/274-276.
3629[231] Sened:
Sahih: Müsned, 1/61, H.no:434; Ahmed b. Hanbel bu hadisi hocası Dahhâk b. Mahled kanalı ite de nakletmiştir. Hadisin başında şu ziyade vardır:
Bk. 1/70, H.no:506; Buhârt, Salât, 65; MAs/ûn, Mesâcid, 24-25; Zühd, 43-44; 7VnBizf, Salât, 120, H.no:318 (hasen-sahih); İbn Mâcet Mesâcid, 1, H.no:736; Dârimî, Salât, 113, H.no:1392;
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
3630[232] Bk. Buhari, Salât, 65; Müslim, Mesâcid, 24, Zühd, 43.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/276.
3631[233] Sened:
Sahih: Müsned, 11/221, H.no:7056; Heysemî, senedinde tenkide maruz kalan Haccac'ın bulunduğunu belirtir, Bk. Mecma', U/1. Fakat hadis şâhidleri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.

303/1173- Esmâ bt. Yezid'den (Radiyallahu anh):3633[235]
RaSÛlUllah (Sallallakü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim Allah için bir mescid yaparsa Allah, kendisi için cennette daha geniş bir ev yapar."3634[236]

304/1174- Bişr b. Hayyan'dan (Radıyaitahu ahn):3635[237]
Biz mescidimizi yaparken Vasile b. Eska' geldi, yanımızda durdu ve selâm verdi. Sonra dedi ki: Rasûlullah'ın (Saifaiiahu aleyhi ve setiem) şöyle dediğini duydum:
"Kim içinde namaz kılınan bir mescid yaparsa izzet ve celâl sahibi Allah da onun için cennette daha güzel bir bina yapar."
§Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel) ekledi: 'Bu hadisi (babamdan dinlediğim gibi) Heysem b. Hatice'den de dinledim.'3636[238]

305/1175- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhumâ):3637[239]
Hz. Peygamber (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kim bir mescid yaparsa, isterse yumurtası için bağırtlak kuşunun (tünediği) yuva kadar olsun, Allah ona cennette bir ev yapar."3638[240]

306/1176- Amr b. Abese (Radıyaiiaha anh) nakletti:3639[241]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve selle m) dedi ki:
"Ktm içinde izzet ve celâl sahibi Allah'ın zikredilmesi için bir mescid yaparsa Allah da onun için cennette bir ev yapar.
Kim Müslüman bir kişiyi âzâd ederse o, cehennemden kendisi için (kurtuluş) fidyesi olur.
Kim de izzet ve celâl sahibi Allah yolunda bir kıl/saç teli3640[242] ağartırsa o, kıyamet günü kendisi için nur olur."3641[243]

3632[234] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/276-277.
3633[235] Sened:
Sahih: Müsned, VI/461,H.no:27484; Tayâlisî, IV/344, H.no:2739 (sahih); 1/369, H.no:463 (sahih); EbÛ Ya'lâ, VII/85, H.no:4018 (zayıf); VII/277, H.no:4298 (zayıf); IV/411, H.no:2534 (zayıO; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', II/8.
Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nin hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/İ2.
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
3634[236] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/277.
3635[237] Sened:
Hasen: Müsned, III/49Û, H.no:15947; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ebû Abdülmelik Hasan b. Yahya el-Huşenî'nin bulunduğunu, bu râviyi Dârekutnî'nin ve bir rivayete göre Yahya b. Maîn'in zayıf; Duhaym, Ebû Hatim ve diğer rivayetine göre Yahya b. Maîn'in sika saydığını İfade eder. Bk. Mecma', II/7. Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
3636[238] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/277-278.
3637[239] Sened:
Hasen: MUsnedl I/24l', H.no:2157; TayâÎisî, s.341, H.no:2617 (IV/344, H.no:2739); Ebû Ya'lâ, IV/4I1, H.no:2534; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Câbir et-Cu'fî'nin bulunduğunu "belirtir. Bk. Mecma', II/7.
Câbir b. Yezid b. el-Hâris el-Cu'fî (v.128/746) hakkında bilgi için bk. 63/260, 150/458 ve 314/622. hadisler. Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve îbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nİn hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/12. Heysemî, Taberânî'nin Evsat'ına nîsbet ettiği bir rivayet ise şöyledir:
Heysemî, senedinde İmrân b. Abdullah'ın bulunduğunu, Buhârî'nin Târih'inde bu râviye yer verdiğini ve dediğini, Yahya b. Maîn'in zayıf saydığını, tbn Hıbbân'ın Sikat'ında zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', II/8.
Hadisin senedi zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen lİ ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
3638[240] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/278.
3639[241] Sened:
Sahih: Müsned, İv/386, H.no: 19332; Benzer rivayetler için bk. IV/386, H.no:19330: IV/386, H.no:19331 (Bu rivayet için 204/512 (Hadisin tam metni dipnotta verildi), 36/4224, 1/4578, 20/7297, 89/8659, 38/8492 ve 56/8436. hadislere bk.) Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nın hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/12.
Hadîsin kısımları:
A-Birinci kısım: Konu ile ilgili bölümdür. Bu bölümün şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
B-tkinci kısım: Müslüman bir köleyi âzâd eden kişi İle ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no:19330, 19332-19333; IV/I13, H.no:16957, 16961; IV/384, H.no:1932l (Ebû Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no:17984; IV/235, H.no:17983; IV/234-235, H.no:17981 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den); IV/321, H.no:18798 (Ka'b b. Mürre el-Behzî'den); 11/525, H.no:10747; 11/525, H.no:10747 (EbÛ Hüreyre'den). Bk. 1/4578. hadis.
C-Üçüncü kısım: Allah yolunda saç ve sakalını ağartan kişi ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no:19330, 19332; ÎV/113, H.no:16957, 16961; IV/384, H.no:1932l (EbÛ Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no: 17984 (Ka'b b. MUrre es-Sülemî'den). Bk.20/7297. hadis.
3640[242] Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V/215.
3641[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/278-279.

* Yeryüzü Rasulullah İçin Temiz/Temizleyici Mekân Ve Mescid Kılındı

307/1177- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):3642[244]
Rasûlullah (Saiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bana beş şey verildi ki daha önceden kimseye (hiçbir peygambere) verilmemişti;
Kızıl ve siyah renkli (bütün) insanlara gönderildim, hâlbukirbir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi,
Bana ganimetde (tasarruf) yetkisi verildi3643[245], benden önce kimseye böyte yetki verilmemişti,
Bir aylık mesafeden (düşmanlarımın kalbine) korku salınması ile yardım edildim,
Yeryüzü bana temiz/temizleyici (mekân) ve mescid kılındı, kime namaz vakti ulaşırsa, (vakit) geldiği yerde namazı kılsın!"3644[246]

* Mescidde Oturmanın, Oralara Gitmenin Ve Mescide Yakın Bir Evde Oturmanın Fazileti

308/1178- Huzeyfe b. Yeman'dan (Radıyaiiaha anh):3645[247]
RaSÛlUİlah (SallallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"(Şüphesiz)3646[248] mescide yakın olan bir evin uzak eve üstünlüğü, bir gazinin savaşa gitmeyene olan üstünlüğüne benzer."3647[249]

Açıklama

Peygamberimiz bu hadiste birkaç önemli konuyu açıklamaktadır: Mescide yakın bir evin üstünlüğü: Burada evin üstünlüğünden kasıt evde oturanların faziletidir. Mecazen ev denmiştir, tıpkı 'Şehir/kasaba (halkına) sor!' cümlesinde olduğu gibi. Ancak bu hadis mescide giderken fazla adımın fazileti rivayeti İle çelişmemektedir. Zira evi yakın olan kişinin mescide gitmesi ve devamlılığı daha kolay olur, cemaatle daha fazla namaz kılma imkânı vardır. Ama evi uzak olanı da teşvik için adımlarından aldığı

3642[244] Sened:
Sahih: Müsned, III/304, H.no:14I98; Buhâri, Teyemmüm, 1; Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3; Nesâî, Gusl, 26, H.no:430; Mesâcid, 42, H.no:734; Dârimî, Salât, 111, H.no:1396; Yezid el-Fakir: Ebû Osman Yezid b. Suheyb sika biridir. Buhârî ve Müslim üç, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî dört, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce ve Dârimî bir hadisini nakleder. Bu hadis 6/857. hadiste zikredilmişti.
Bu hadislerin sahicileri:
a-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/383, H.no:23144; Müslim, Mesâcid, 4;
b-Ebû Zer'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Müsned, V/16I-162, H.no:21327; V/148, H.no:21211; V/I45, H.no:21196; Dârimî, Siyer, 29, H.no:2470 (Abdullah Hâşim, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tayâlisî, tarafından sika râvilerce nakledildiğini belirtir);
c-İbn Abbas*tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, 1/301, H.no:2742 (Heysemî, Bezzâr, Taberânî ve Ahmed b. Hanbel'in Yezîd b. Ebû Ziyâd'ın (v.136/753) dışındaki râvilerin sahih hadis ricalİ olduklarını, bu zâtın ise hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', VIII/258; Fakat hadis şâhidleri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir. Müslim (miitâbî olarak) bir, Tirmizî 14, Nesâî üç, Ebû Dâvûd 19, İbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110, Dârimî 8 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk.Sünen, H.no:114, 777); Bu rivayet 727/10136. hadiste zikredilecektir.
d-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/416, H.no:19623; Bennâ hadisi Taberânî'ye nisbet ederek senedinin sahih, râvilerinin de sika olduklarım belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, XXÜ/40. Bu rivayet 728/10137. hadiste zikredilecektir.
e-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 7/858. hadis. Ayrıca 992/10392. hadiste zikredilecektir (Müsned, V/248, H.no:22036; V/256. H.no:22110).
f-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Tirmizî, Salât, 119, H.no:317 (Tirmizî hadisin Hz.Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümâme ve Ebû Zer'den şahidi olduğunu söyler).
g-EbÛ Hüreyre'den (Radıyallaha anh) şahidi için bk. 8/859. hadis (Müsned, 11/250, 264, 268, 314, 396,412,455, 501, H.no:7397,7575, 7620,8130,9115;9308,9828, 10465)
h-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 9/860. hadis. Bennâ râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, XXII/39. Ayrıca 726/10135. hadiste zikredilecektir.
ı-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.10/861. hadis (Müsned, 11/222, H.no:7068)
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan İbrahim b. İsmail b. Yahya'nın bulunduğunu, bu-zatı İbn Hıbbân'ın ikât'ında zikrettiğini, ancak babasından yaptığı nakillerin münker olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/261.
3643[245] Ganimetler helal kılındı, şeklindeki lafız tercemesi yerine anlaşılması için yukarıdaki mana tercemesi tercih edildi.Önceden Peygamberlerin ganimetlerde tasarruf yetkisi yoktu, onlar önceden bir yerde toplanıp yakılıyor ve yok ediliyordu. Peygamberimiz'e bu konuda kolaylık tanındı ve ganimetlerde tasarruf yetkisi verildi. (Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/3).
3644[246] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/279-281.
3645[247] Sened:
Zayıf: Müsned, V/387, H.no:23180; Benzer rivayet için bk. V/399, H.no:23278; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği îbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/16. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Fakat İkinci senedde tbn Lehîa bulunmamaktadır:
Bu senedde ise Ali b. Yezid el-EIhânî ed-Dımaşkî vardır. Zayıf bir râvidir. Huzeyfe'den de hadis işitmemiştir. 81/278. hadiste de zikredildiği üzere {Müsned, V/266, H.no: 21191; An Mâce, Mukaddime, 17, H.no:228) Bûsirî, cumhurun Ali b. Yezid'in zayıflığını belirttiğini ifade eder; Îbn Hacer ve Zehebî de bu zayıf sayanlardandır. Bk.Takrîb, Trc.no:4817; Kâşif, Trc.no:3983. Heysemî, Ahmed b. Hânbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. Yezid var" der. Bk.Mecma',I/199-200.
3646[248] Bir rivayette tekidi ile geldiği İçin parantez kullanıldı.
3647[249] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/281.

sevap dile getirilmiştir.[3648[250]]
§Benî Seleme mescide uzak evlerini satmak ve mescid-i Nebî'ye yakın bir ev almak istediler, Peygamberimiz kendilerine gelip:
"Bana ulaştığına göre sizler mescidin yanına taşınmak İstiyorsunuz" diye sorunca onlar:
'Evet, ey Allah'ın Rasûlü! Biz bunu istedik* diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Ey Benî Seleme! Yerinizde kalın! Sizin (ayak) İzleriniz yazılıyor. Yerinizde kalın! Sizin izleriniz yazılıyor."[3649[251]]
§Tirmizi rivâyetindeki ziyade:
....taşınmak istediklerinde haklarında şu ayet nazil oldu:
'.....ve Biz onların yaptıklarını ve bıraktıkları izleri de yazarız/kaydederiz.' (Yasin 36/12)[3650[252]]
§Buharî bunu rivayet ettikten sonra Mücahid'in:
Ayetindeki 'dan kasıt yeryüzünde yürürken atılan adımlardır' sözünü nakleder.[3651[253]]
Sonuç olarak 308/1178. hadiste Rasülullah mescide yakın evlerin (sahiplerinin) faziletinden bahsetmekte, ancak yukarıdaki rivayette de mescidin yanına taşınmak isteyen Benî Seleme'ye mani olmaktadır. Çünkü onların mescide geleceklerinden emindir ve çok adım ile daha fazla sevap kazanmalarını istemektedir. Ayrıca bu şekilde mescidin yanına taşınma âdeti başlayabilir ve gereksiz yere toplumsal bir kargaşa doğabilir endişesi de olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[3652[254]]

309/1179- Ebu Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[3653[255]]
Hz. Peygamber (SaiMiaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Mescidlerde sohbet arkadaşları melekler olan direkler (müdavim insanlar) vardır. Onlar kaybolurlarsa melekler kendilerini arar, hasta olurlarsa ziyaretlerine giderler, ihtiyaç içinde olduklarında da kendilerine yardım ederler."
Rasûlüllah ekledi:
"Mescidde oturan üç vasıf üzeredir: Faydalı bir arkadaş veya doğru söz ya da beklenen bir rahmet."[3654[256]]

Açıklama

Bu rivayette mescidlere müdavim olan insanları Rasûlullah mescidlerin direkleri olarak vasıflandırmakta ve arkadaşlarının melekler olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Peygamberimiz bu insanlarda Uç vasıftan birisi bulunduğunu belirtmektedir:
1- Faydalı arkadaş: Mescidlerde oluşan kardeşlik Allah için olur ve herhangi bir menfaat kaygısı taşımaz. Böylelikle Allah'ın: 'Ancak müminler kardeştir' ayetine mazhar olurlar.
2- Doğru söz: Mescidlerde oturan kişiden doğru sözler sadır olur; onun işi Kur'ân okumak, hadis öğrenmek, ilim tedrisi ve zikir gibi faydalı şeylerdir. Faydasız sözler ve hareketlerden uzak kalmayı öğrenir.
3- Beklenen rahmet: Bir kişi mescidde kaldığı sürece melekler kendisine dua ve istiğfar ederler, o kişiyi överler. Bütün bunlar da rahmetin inmesine sebep olur.

3648[250] Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr, HI/170.
3649[251] Taberî, Tefsir, X/429-430, H.no: 29071-29073; Müslim, Mesacİd, 280; İbn Huzeyme, 1/230; EbûAvane. 1/323.
3650[252] Tirmizi, Tefsir, 36; Hâkim, ü/465.
3651[253] Buhari, Ezan, 33.
3652[254] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/281-282.
3653[255] Sened:
Hasen: Müsned, 11/418, H.no:9388; Abdürrezzâk, XI/297, H.no:20585; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/22. Bu râvî ile itgİH geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Ayrıca senedde Derrâc bulunmaktadır. Heysemî bir başka hadis için: "Hadisin senedinde Ebu's-Semh Derrâc b. Sem'ân es-Sehmî bulunmaktadır. Bu zât ise îbn Maîn tarafından sika kabul edilmiştir" der. Bk. Mecma'. 1/63, 52- Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve ta'dîi âlîmi, bu zâtın hadislerinin müstakîm/sahih, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerin ise zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no: 1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. Bk.Takrîb, Trc.no: 1824; îbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Bk.Sikât, V/114), Sahih'inde birçok yerde bu râviye yer verir, tbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. BkSikât, 349; Bu râvi için bk. 84/126. hadîs.
3654[256] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/282-283.

Günümüzde mescidler fonksiyonunu yerine getiremiyorsa oralara devam eden insanlarda birtakım eksiklikler var demektir: Bu insanlar birbirlerini Allah için sevmenin, faydalı şeyleri okuma ve konuşmanın, ayrıca rahmetin kıymetini bilmemektedirler, daha doğrusu bunlardan haberleri yoktur. Ancak şükürler olsun ki bunları bize öğretecek bir Kur'ân ve hadis kültürü oluşmaktadır.3655[257]

310/1180- Ebu Hüreyre'den (Radiyallahu anh):3656[258]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seitemi şöyle dedi:
"Müslüman bir kişi mescidlerde namaz için kalacağında (yâni evinden bu niyetle çıktığından itibaren) 3657 [259] Allah öyle sevinir ki tıpkı uzakta/ gurbette olan bir kişinin geldiğinde onun ev ahalisinin onu güler yüzle karşıladıkları gibi sevinmesine benzer."
NOT: Allah'ın bu rivayette geçen sevinmesi o kişinin amelini kabul etmesi, ona rahmetîyle davranması ve kendisine ikram etmesi şeklinde anlaşılabilir. Allah'ın buradaki sevinci gurbetten gelen birisine karşı ev ahalisinin gösterdiği sevince benzetiliyor ki bu çok güzel bir teşbihtir. 'Mescidler Allah'ındır' ayetince Allah kendisine gelen misafiri karşılıyor, daha doğrusu sanki o uzaktan/gurbetten gelen bir kişi gibidir ve mescidler de onun gerçek evidir. Mescidleri kendi evi olarak gören ve yabancılık çekmeyen Müslümanlara ne mutlu!3658[260]

311/1181- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):3659[261]
Hz. Peygamber (Sattaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Kim mescide gider gelirse her gidiş ve gelişinde Allah onun için cennette bir konaklama yeri hazırlar."3660[262]

312/1182- Ebû Saîd el-Hudrf den (Radiyallahu anh):3661[263]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Bir kişinin mescide devam ettiğini görürseniz onun imanına şahit olun! İzzet ve celâl sahibi Allah (ayetinde) şöyle buyurdu:
'Mescidleri ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden insanlar yapar/yaşatır..'"3662[264]

313/1183- Abdullah b. Amir/Gâbir el-Elhânî'den:3663[265]
Seher vakti mescide Habis b. Sa'd et-Tâî (RadıyaiiaM anh) girdi, kendisi RasÛlullah (Saüaiiahu aleyhi

---

3655[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/283.
3656[258] sened:
Sahih: Müsned, 11/354, H.no:9802; Benzer rivayetler için bk. 11/328, H.no:8332; 11/340, H.no:8468; 11/307, H.no:8051 (192/500. hadis); îbn Mâce, MesâcÎd, 19, H.no:800; İbn Huzeyme, II/379, H.no:1503; Hâkim, 1/332-333, H.no:771 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görUşil onaylamıştır). Bennâ, hadisi İbn Ebî Şeybe, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Hâkim'e de nisbet eder. Bk. Bülûğu't-emânî, 111/50. Hadisin tbn Huzeyme tarafından nakledilmesi sebebiyle Bennâ hadisi sahih olarak değerlendirir ve şunları ekler: "İbn Huzeyme kitabında sahih hadisleri toplamayı hedeflemiştir. Sehâvî der kî: 'Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinden sonra en sahih eser, İbn Huzeyme'nin, daha sonra da İbn Hıbbân'ın Sahih'leridir.' " Bk. age., 1/306.
Hadisin senedinde yer alan Saîd b. Ebû Saîd el-Makburî sika biridir. Ancak vefatından dört yıl önce ihtilât etmiştir.
Ayrıca 192/500. hadiste benzeri zikredildi.
3657[259] Bu açıklama cümlesi sadece Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetinde bulunmaktadır. Bk.tbn Huzeyme, 11/379; Hâkim, 1/332; İbn Hibban, VI/55.
3658[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/283-284.
3659[261] Sened:
Sahih: Müsned, 11/509, H.no:10557; Buhârî, Ezan, 37; Müslim, Mesâcid, 285 (Müslim, bu hadisi hocaları Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb kanalı ile Ahmed b. Hanbel'in hocası Yezid b. Harun'da birleşerek aynı senedle nakleder. Fakat hadiste "ve" atfı yerine "veya atfının kullanıldığı görülmektedir").
3660[262] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/284.
3661[263] sened:
Hasen: Müsned, IIİ/68, H.no:11593; Benzer rivayet için bk. 111/76, H.no:11665; Tirmizî, îmân, 8, H.no:2617 (hasen-garib); Tefsîru'l-Kur'ân, 9/9, H.no:3093 (Tirmizî hadisi iki isnadla verir ve "hasen-garib" olduğuna hükmeder. İkinci senedle verdiği rivayette: lafzı vardır. Ebu'l-Heysem ise Süleyman b. Amr b. Abd el-Utvârî'dir. Ebû Saîd el-Hudrî'nİn himayesinde yetişmiş bir yetimdi); İbn Mâce, Mesâcid, 19, H.no:802; Dârimî, Salât, 23, H.no:1226; Abd b. Humeyd, s.289, H.no:923; Adenî, îmân, 68, H.no:3; Saîd b. Mansûr, V/242, H.no:1010; İbn Huzeyme, 11/379, H.no:1502; İbn Hıbbân, V/6, H.no:1721; Hâkim, 1/332, H.no: 770 (Hâkim sahih saymasına karşın, Zehebî Derrâc sebebiyle kendisine muhalefet etmiştir); Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ. 111/66; Bennâ, hadisi İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Hâkim'e de nisbet eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/51.
Ebu's-Semh Derrâc ile ilgili olarak bk. 84/126 ve 309/1179. hadisler.
3662[264] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/284-285.
3663[265] sened:
Sahih: Müsned, IV/105, H.no:16909; Mükerrer için bk. IV/109, H.no:16939; Taberânî, W-Mu'cemü'l-kebîr, IV/32, H.no:3564; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/141, H.no:1069; Heysemî. hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. Âmir el-Elhânî'nin bulunduğunu, bu râvi hakkında değerlendirmede bulunan bîrine rastlamadığını ifade eder. Bk. Mecma', 11/16. Bu râvinin İbn Mâce'debir, Ahmed b. HanbePÎnMüsned'inde ise iki rivayeti bulunmaktadır. İbn Mâce'nin Sünen'inde Ebû Âmir el-EIhâni olarak künyesi İle zikredilmiş, Bûsırî ise bu zatın İsminin Abdullah b. Gâbir (el-Hımsî) olduğunu belirtmiştir. BkSünen, Zühd, 29, H.no:4245. Zehebî ve İbn Hacer bu râvinin sika olduğunu İfade ederler. Bk. Kâşif, Trc.no:2902; Takrîb, Trc.no:3525.
İbn Hacer hadisin mevkuf olarak sahih olduğunu söyler. Bk. Jsâbe, 1/560.

ve seiiem) dönemine yetişmiş bir kişiydi.3664[266] Mescidin ön (mihrap) tarafında namaz kılan bazı kişiler gördü ve şöyle dedi:
'Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki bunlar mürâîlerdir (gösteriş yapanlardır). Onları korkutun (uzaklaştırın), kim onları korkutursa Allah ve Rasûlüne itaat etmiş olur.'
Bunun üzerine insanlar onların yanlarına gittiler ve kendilerini çıkardılar. O ekledi:
'Şüphesiz melekler seher vakti mescidin ön tarafında namaz kılarlar.'
NOT: Seher vaktinde teheccüd kılmak caizdir, melekler bu vakitlerde mescidin ön tarafında namaz kılmaktadırlar. Bu rivayette Mescidde oturmanın ve ibadetin önemi anlaşılmaktadır. Ancak riya ile yapılan ameller boşa gitmektedir, ayrıca diğer amelleri de ateşin odunu yaktığı gibi yok etmektedir.
Görünen o ki Habis b. Sa'd o kişilerin müraî olduklarını biliyordu. Bizim için önemli olan kesin bilmediğimiz kişileri bazı amellerinden dolayı müraî olarak suçlamamaktır. Bu şekilde zaafı olan insanları öncelikle güzel bir şekilde uyarmak gerekir. Ayrıca her Müslümanın riya noktasında nefis muhasebesi yapması (kendisini sorgulaması) gerekir.3665[267]

*** Mescide Giriş-Çıkış, Orada Oturma Ve Geçme Adabı**

314/1184- Abdülmelik b. Saîd b. Süveyd el-Ensârî anlattı:3666[268]
Ebû Humeyd ve Üseyd'in (Radıyaiiahu anhumâ) şöyle dediklerini işittim:
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz mescide girdiğinde şöyle desin: Allahümme'ftah lenâ ebvâbe rahmetik! (Dışarı) çıktığında İse şöyle desin: Allahümme Inn! es'elüke min fad İlk."
NOT: Duaların tercemesi:
Mescide girerken:
'Allah'ım, rahmetinin kapılarım bize aç!'
Mescidden çıkarken:
"Allah'ım, ben senin fazlından/ihsanından istiyorum.'
§Bu rivayette mescide girerken Allah'ın rahmetinin istenmesi, içeriye ibadet için girmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu hareket Allah'ın rahmetini celb eder. Daha sonra mescidden çıkılırken de Allah'tan fazlını/ihsanını istemek, çalışma hayatında yardımını talep etmek, helâl rızık ve basan istemek anlamındadır.3667[269]

315/1185- Rasûlullah'ın tazı Hz. Fâtıma'dan (Radıyallahü anha):3668[270]

3664[266] Buhari, et-Tatihu't-kebîr, III/107, H.no: 365; Habis, o döneme yetişmişti, ancak Peygamberimizi görmedi, bu kişilere muhadram denir. Bk. İbn Hacer, Takribu't-tehzîb, 144, No: 992.
3665[267] Bennâ, ase., 111/51.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/285-286.
3666[268] Sened:
Sahih: Müsned,lTU497, H.no: 16002; Mükerrer için bk. V/425, H.no:23498 (EbÛ Humeyd es-SâÎdî el-Ensârî el-Medenî'nİn müsnedinde -ona isnad edilen hadisler içinde- yer alır); Müslim, Müsâfirûn, 68 iki sahâbiden biri (şek lafzı ile) verir; Ebû Dâvûd, Salât, 18, H.no:465 (Müslim'in rivayetinde olduğu gibi şek lafzı ile verir): Nesâî, Mesâcid, 36, H.no:727; İbn Mâce, İkâme, 13, H.no:772 (Sadece Ebû Humeyd es-Sâidî'nin ismi zikredilir ve Ebû DSvûd rivayetinde olduğu gibi ziyadesi vardır); Dârimî, Salât, 115, H.no:1401; (ziyadesi ile); İsti'zân, 56, H.no:2694.
Ebû Humeyd'İn İsmi Abdurrahman veya Münzir b. Sa'd b. Münzir'dir. İbn Sa'd isminin Abdurrahman b. Amr b. Sa'd olduğunu ileri sürer. Muâviye'nin halifeliğinin son zamanlarında vefat etmiştir.
Hz. Fâtıma'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bir sonraki 315/1185. hadise bk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
İbn Mâce, İkâme, 13, H.no:773.
3667[269] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, 11/93.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/286-287.
3668[270] sened:
Hasen: Müsned, VI/282-283, H.no:262%; Diğer rivayet için bk. VI/283. H.no:26297 (hasen); Benzer rivayet için bk. VI/283, H.no:26299 (munkatı); Tirmizî, Salât, 117, H.no:314 (Tirmizî, bu konuda Ebû Humeyd, Ebû Üseyd ve Ebû Hüreyre'nİn nakillerinin bulunduğunu, Fâtıma annemizin (Radıyallahü anhâ) hadisinin hasen olduğunu, fakat isnadının muttasıl olmadığını belirtir. Fâtıma bt. Hüseyin, FâtımatU'l-Kübrâ annemize yetişmemiştir. Çünkü Fâtıma validemiz Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) vefatından sonra birkaç ay yaşamıştır); İbn Mâce, İkâme, Î3, H.no:771;
Hadisin senedinde Leys b. Ebî Süleym bulunmaktadır. Leys b. Ebî Süleym Ebû Bekir el-Kuraşî (v.148/765) hiçbir sahâbîye yetişmemiştir. Zehebî: "Hafızasının kötü oluşu sebebiyle az zayıflığı olan biridir. Çokça namazı, orucu ve ilmi vardı. Bazıları kendisi ile delil getirmiştir" der. Bk.Kâşif, Trc.no:4692. İbn Hacer ise: "SadÛktur. Ciddi bir şekilde bunamış, hadisini ayırdedemeyecek seviyeye gelmiş ve bu sebeple terk edilmiştir" der. Bk.Takrîb, Trc.no:5685.
Tirmizî hocası Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin Leys b. Ebî Süleym hakkında: "Saduktur, bazı konularda bazen hata yapar" dediğini nakleder. Yine aynı zat hakkında Buhârî ve Ahmed b. HanbeFin: "Leys'in hadisi İç açıcı değildir. Çünkü o, başkalarının merfu yapmadığı rivayetleri merfu yaptı. Bu sebeple de onu zayıf saydılar" değerlendirmesini nakleder. Tirmizî, Edeb, 43, H.no:2801 (hasen-garib); Bûsırî bu râviyj zayıf görenler arasında yer alır. Bk. İbn Mâce, Taharet, 4, H.no:278;

Rasûlullah (Saiiattahü aleyhi ve setiem) mescide girdiğinde Hz. Muhammed'e (kendisine) salât ve selâm etti (bir rivayette; Bismillah ve's-selâmü alâ Rasûlillah, dedi). Sonra ekledi:
"Allahümme'ğfirli zünûbî, ve'ftah Iî ebvâbe rahmetikl"
(Mescidden) çıktığında da Hz. Muhammed'e salât ve selâm etti (bir rivayette; Bismillah ve's-selâmü alâ Rasûlillah, dedi). Sonra ekledi:
"Allahümme'ğfirlî zünûbî, ve'ftah Iî ebvâbe fadlik!"
NOT: Duaların tercemesi:
Mescide girerken:
'Allah 'in adıyla. Selâm Allah Rasûlü 'nün üzerine olsun!
Allah'ım, günahlarımı affet ve bana rahmetinin kapılarını aç!'
Mescidden çıkarken:
'Allah 'in adıyla. Selâm Allah Rasûlü 'nün üzerine olsun!
Allah'ım, günahlarımı affet ve bana ihsan kapılarını aç!'3669[271]

316/1186- Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevheb, Ebû Saîd el-Hudrî-nin mevlâsmdan nakletti:3670[272]
Ebû Saîd el-Hudrî (RadıyaiiaM anh) Rasûlullah ile birlikteyken yanlanndaydım ve beraber mescide girdik. Ne görelim, mescidin ortasında ayaklarım (dizlerini) karnına çekmiş3671[273] , parmaklarını da birbirine kenetlemiş olarak oturan bir kişi. Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) kendisine işaret etti, fakat o kişi, Rasûlullah'ın işaretini anlamadı/fark etmedi. Bunun üzerine Rasûlullah Ebû Saîd el-Hudrî'ye döndü ve şöyle dedi:
"Biriniz mesciddeyken ellerini birbirine kenetlemesin, bu şekilde kenetlemek şeytandandır. Sizden biri mescidden çıkıncaya kadar namazda sayılır."3672[274]

Açıklama

Parmaklan kenetlemek mutlak olarak caizdir, Rasûlullah'ın bir şeyler anlatmak için bazen parmaklarını kenetlediği görülmüştür:
1- Rasûlullah mü'minin mü'minle olan birlik ve beraberliğini ifade etmek İçin parmaklarını birbirine kenetlemiştir.3673[275]

Tıb, 10, H.no:3458 (Bûsırî, cumhurun zayıf saydığı Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtir.) (18/215. hadis) Heysemî, Ahmed b. Hatibe)'in ricalinin sika olduğunu, Leys'in Tavûs'tan semâmı açıkladığını beyan eder. BkMecma', VIII/70. Eserinin bir başka yerinde ise senedinde zayıf sayılan Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtmiştir. Bk.Mecma', 1/131; 11/250.
Leys b. Ebî Süleym sebebiyle hadise "hasen" diyenler de vardır. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nİn Leys b. Ebî Süleym'i zayıf göstermesini tasvib etmeyip, sika olduğunu isbat eder. (2136. hadîsin tahricinde) Bu râviyi Müsned'de 2136. hadisin tahricinde ele alarak "sika" olduğunu belirtip, hafizasından dolayı bazıları tarafından tenkide tabî tutulduğunu, hattâ bir kısmının bu tenkidlerinde ileri gittiklerini ifade ederek Vekî'yi buna ömek gösterir. Vekî': "Süfyân, Leys'in adını bile anmaz" diyor, ancak (1199 ve 2136. hadislerde) ismini bizzat söyledi, der. (BkMüsned, 1/100 tahkiki) Buhârî, bu zatı cerh etmedi. Bk.et-Târihu'l-kebîr, IV/I/246.
Bu râvinin rivayetlerinden ikisini Buhâri (Hac, 13; Tıb, 3), birini Müslim (Libâs, 3) mütâbî olarak nakleder. Tirmizî 25, Ebû Dâvûd altı, İbn Mâce 24, Dârimî 42 ve Ahmed b. Hanbel ise 99 rivayetini eserlerine almıştır. Tirmizî, bazı rivayetleri için "hasen" hükmü verirken (bk. Sünen, Birr, H.no:1921, 1995; SıfatÜ'l-kıyâme, H.no:2495; Edeb, 43, H.no: 2801; Deavât, H.no:3521; Menâkıb, H.no:3610); bazılarında: "isnadı kuvvetli değildir" (Sünen, Menâkıb, H.no:3612; Talâk, H.no:1186) demiş; bir yerinde ise "hasen-sahih" hükmü vermiştir (bk.Sünen, Hac, H.no:824). Bu râvi ile ilgili değerlendirmeler için ayrıca 14/14, 18/215, 161/469. hadislere bk.
Ebû Humeyd, Ebû Üseyd ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhüm) şahidi için bir önceki 314/1184. hadis ve tahricine bk.
Hadis inkıta sebebiyle zayıftır. Ancak şâhidlerİ İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
3669[271] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/287-289.
3670[272] Sened:
Hasen: Müsned, 111/42-43, H.no:11324; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no: 11450. Heysemî, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 11/25. MUnzirî de aynı hükmü verir. Bk. et-Terğîb, 1/127.
Hadisin senedinde yer alan Ubeydullah b. Abdurrahman (b. Abdullah) b. Mevheb hakkında Iclî ve Yahya: "sika" derken, İbn Adiy: "Hasenü'l-hadis, hadisi yazılır" demişlerdir. Süfyan b. Uyeyne bu râviyi zayıf sayardı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretmiştir. İbn Hacer kuvvetli olmadığını ifade eder. Bk. Takrîb, Trc.no:4314. Zehebî ise Yahya b. Maîn'in bu râvi hakkında farklı görüşlerde olduğunu, Ebû Hâtim'in: "sâlih" hükmü verdiğini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:3567.
Hadis iki konuyu içermektedir:
a-Namazda teşbik (parmakları birbirine geçirme): Bu konu ile ilgili olarak Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet için bk. 196/504 ve 317/1187. hadisler.
b-Mescidde bekleyen kişinin namazdaki kimse gibi sayılması: Bu konu İle ilgili olarak bk. 37/907. hadis.
Hamza Ahmed ez-Zeyn Müsned'de geçen 11450. hadis için isnadında mechûl bir râvi gerekçe göstererek zayıf saymış; 11324. hadis için ise "Ebû Saîd'İn mevlâsı mechûl değildir, o sahâbîdir" diyerek sahih hükmü vermiştir.
Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 196/504. hadis.
3671[273] Bu oturuş şekli Araplarda âdetti: Kişi dizlerini kamına çekip sırtından dolanan bir kumaşla onları sarar ve bağlardı, bu oturuşta ayakları/dizleri kumaş yerine bazen elleri ile tutarlardı. Bk.İbnü'1-Esîr, Nihâye, 1/335-336.
3672[274] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/289-290.
3673[275] Buharî, Salât, 88.

2- Rasulullah (cin gecesi) İbn Mes'ûd'a :
"Eğer bu (çizgiden) çıksaydın sen ve ben kıyamete kadar görüşemeyecektik" dedi ve parmaklarını İbn Mes'ud'un parmaklarına birleştirdi/kenetledi.[3674[276]]
3- RasûIuIlah; "...Benî Hâşim ile Benî Muttallp bir bütündür" dedi ve iki elini birbirine kenetledi.[3675[277]]
§Bu rivayette nehyedilen ise namaz sırasında ya da namazı bekleyen içindir:
1- Rasûlullah namazda parmaklarını birbirine kenetleyen bir kişi gördü ve parmaklarının arasını açtı.[3676[278]]
2- Rasûlullah şöyle dedi:
"Sizden biri evinde abdest alır, sonra namaz kılmak niyetiyle evinden çıkarsa, o kişi dönünceye kadar namazda sayıfır. Şöyle yapmayın!" dedi ve parmaklarını parmaklanma kenetledi.[3677[279]]
§Bir kişi namaz sırasında ya da namazı beklerken faydalı şeylerle uğraşması gerekir, ancak parmaklarını birbirine kenetlediğinde faydasız şeylerle meşgul olması, bazen parmaklarını çıtırdatması söz konusudur ya da bu durum uyku getirir, bu da abdestin bozulmasına sebeptir. Peygamberimiz namaz sırasında parmakların çıtlatılmasını yasakladı.[3678[280]] Münâvî (v.1031/1632) bunun tenzihen mekruh olduğunu, namazı beklerken ve namaza giderken de bu hükmün geçerli olduğunu belirtti.[3679[281]] Çünkü bir kişi farz namazı beklerken ya da onu kılmak için mescide giderken namazda sayılır, birtakım mâlâyanî (boş/faydasız) işlerden kaçınılması tavsiye edilmiştir.
Ayrıca ihtibâ denilen dizleri karna çekerek kumaşla ya da elle sarıp oturma insanın uykusunu getirebilir ve rahat bir oturuş şekli olduğu için abdesti bozulabilir, önemli olan bu hareketleri namaz vaktini beklerken ya da camide otururken yapmamaktır.[3680[282]]

317/1187- Ka'b b. Here'den (Radiyallahu anh):[3681[283]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) mescidde yanıma geldi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki:
"Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarım kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın."[3682[284]]

318/1188- Ebû Musa'dan (Radıyaiiaha anh):[3683[285]]

3674[276] Taberânî, X/67; Heysemî, Mecma', VIII/314.
3675[277] Beyhakî, Sünen, VI/341.
3676[278] İbn Mâce, İkâme, 42.
3677[279] Abdurrezzak, Musannef, 11/272.
3678[280] Rasûlullah dedi ki: "Namazda iken parmaklarını çıtlatma!" {İbn Mâce, İkame, 42); Ayrıca şöyle dedi: "Namazda gülen, başka tarafa yönelen ve (parmağını) çıtlatan kişi aynı hükümdedir." (Ahmed b. Hanbel, III/438; Taberânî, XX/I90)
3679[281] Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, VI/414 (Münâvi burada, İbn Mace'deki rivayetini râvî Hâris'ten dolayı zayıf olduğunu söyledi.) Heysemî de Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nin rivayetlerinin râvîlerden İbn Lehîa ve Zeban sebebiyle zayıf kabul edildiğini belirtti. (Bk. Heysemî, Mecma', 11/79) Bu rivayetler zayıf da olsa birbirlerini kuvvetlendirmektedir, ayrıca parmaklan çıtlatmanın hükmü tenzİhen mekruh derecesine İnmekte ve namazı ifsat etmemektedir. (Bk. Münâvî, age., 11/365)
3680[282] İbn Hacer, Fethu'l-Bân, 1/566-567; İbnü'l-Esîr, Hikâye, 1/335.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/290-291.
3681[283] Sened:
Sahih: Müsned, IV/242, H.no:18033; Benzer rivayetler için bk. IV/241, H.no:18021; IV/242, H.no:18030, 18032; IV/243-244, H.no:18048; Mâlik, Taharet, 33; Abdürrezzâk, 11/271, H.no:3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no:562; Tirmizî, Salât, 167, H.no:386; Dârimî, Salât, 121, H.no:1411; İbn Huzeyme, 1/227, H.no:441; Hâkim, 1/324-325, H.no:745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/I46, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı nüshalardaki "Hayyât" hatalıdır) sebebiyle hasen gösterilmiştir. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûl sayar, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anlı) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V256, H.no:838; Hâkim, 1/324-325, H.no:744, 746 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartma/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söyler, Zehebî de bu görüşü onaylar). Heysemî, Mecma', 1/240;
Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'nin mev-lâsından nakledilen rivayet için bk. bir Önceki 316/1186. hadis.
Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerîk en-Nehaî (v. 177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.
Ayrıca bk.196/504. hadis. Bu rivayet 822/1692. hadiste zikredilecektir.
3682[284] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/291.
3683[285] Sened:
Sahih: Müsned, IV/392, H.no:I9392; Diğer rivayet için bk. IV/418, H.no:19642 (Bu rivayetin senedinde Sâbİt el-Bünânî, Leys b. Ebî Süleym'İn mütâbiidir); Benzer rivayetler için bk. IV/410, H.no:19562; IV/400, H.no:19468;
IV/397, H.no: 19437; IV/413, H.no: 19591; IV/391, H.no:19380; Bu son iki rivayette hadisin baş tarafı da bulunmaktadır:
Buhârî, Salât, 67; Fiten, 7; Müslim, Birr, 123-124; Ebu Dâvûd, Cihâd, 65, H.no:2587; An Mâce, Edeb, 51, H.no:3778.

Hz. Peygamber (Saihiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Oklarınızla Müslümanların çarşılarına ya da mescidlerine uğradığınızda keskin tarafını tutun/kapatın ve kimseyi yaralamayın!"
§Aynı sahabiden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûluîlah dedi ki:
"Sizden biri okuyla beraber çarşıya veya bir meclise ya da bir mescide uğradığında keskin tarafını tutsun! Keskin tarafını tutsun!" (Son cümleyi) üç kere tekrarladı.
Ebû Musa ekledi: 'Bize belâlar öylesine gelmeye devam etti ki, hattâ okun keskin kısmını birbirimizin yüzüne tuttuk.'[3684[286]]

Açıklama

Bu ve benzeri rivayetlerde kesici ya da rahatsız edici bir maddeyle Müslümanların toplu hâlde bulundukları çarşı/pazar, mescid ya da bir oturum yerine uğrayan kişi dikkatli olmalı, silahının keskin tarafını eliyle tutmalı veya bir şeyle kapatmalıdır. Böyle yapmadığı takdirde başkasını rahatsız edebilir, hattâ yaralayabilir. Bİr Müslümana şakayla da olsa silah doğrultmayı yasaklayan Rasûlullah bu hadiste de silahlı birisinin Müslümanların yanında dikkatli olmasını, onları rahatsız etmemesini emretmektedir. Başkasını rahatsız etme ya da yaralama kul hakkına girmektedir, hatanın telafisi yanında mutlaka helalleşmek gerekir.
Ebû Musa İkinci rivayette Rasûlullah'ın hadisini naklettikten sonra fitnenin başladığı dönemde Müslümanların büyük hatalarından bahsetmektedir. Rasûlullah okun ucunu kapatın, elinizle tutun da başkasına zarar vermesin diye emrederken onlar okun keskin tarafını birbirlerinin yüzlerine tutuyorlar, bazen de öldürüyorlardı. Bu büyük sahabinin o günkü üzüntüsü burada net olarak anlaşılmaktadır.[3685[287]]

319/1189- Bize Süfyan (b. Uyeyne) anlattı:[3686[288]]
Amr (b. Dinar)'a: 'Sen Câbir (b. Abdullah)"in (Radıyaliahu anh):[3687[289]]
'Yanında oklar bulunan bir kişi mescide uğradı da Peygamberimiz ü aleyhi ve seiiem) ona: "Keskin taraflarını tut!'" şeklindeki rivayetini duydun mu, dedim.' O da: 'Evet' dedi.
§Ondan ikinci tarikle gelen rivayette Câbir anlattı:
'Benne el-Cühenî'nin haber verdiğine göre Hz. Peygamber mescidde (ya da bir mecliste)[3688[290]] oturan bir topluluğun yanına geldi ki onlar bir kılıcı kınından çıkarmışlar, tekrar kınına sokmadan kılıcı aralannda alıp veriyorlar. Rasûlullah şöyle dedi:
"Böyle yapana Allah lanet etsin! Ben sizi bundan men etmedim mi? Kılıcı kınından çıkardığınızda kişi onu tekrar kınına soksun, sonra bu şekilde versin!"'[3689[291]]

320/1190- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[3690[292]]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi kir

3684[286] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/292-293.
3685[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/293.
3686[288] Sened:
Sahih: Müsned, m/308, H.no: 14244; İkinci rivayet için bk. m/347, H.no:l4678 (İkinci rivayetin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi İçin bk.22/64. hadis. Ayrıca EbÛ Abdullah Mûsâ b. Dâvûd ed-Dabbî (v.217/832) sadûktur, hata yapar. Çbu'z-ZUbeyr Muhammed b. Müslim b. Tcdrüs el-Esedî (v.126/744) de saduktur, tedlîs yapar); Benzer rivayetler için bk. HI/370, H.no:14920 (Bu rivayet ikinci rivayetin benzeridir. Fakat senedi onun gibi değil, daha kuvvetlidir; daha sağlam ve sika râvilerce nakledilmiştir); III/350, H.no:14717: IH/361, H.no:14821 (^ X* j*3 'd >); III/300, H.no:14135; Buharı, Salât 67; Fiten, 7; Müslim, Birr, 122; fôâ Dâvûd, Cihâd, 65-66, H.no:2586, 2588; Tirmizî, Fiten, 5, H.no:2163 ("hasen-garib" Ebû Bekre'den de şahidi vardır); Nesâî, Mesâcid, 26, H.no:716; tbn Mâce, Edeb, 51, H.no:3777; Dârimî, Mukaddime, 53, H.no:639; Salât, 119,. H.no:1409; Beyhakî, es-Sünenu'l-kUbrâ, VIII/23.
3687[289] Parantez bilgileri için bk. Bennâ, age., 111/54.
3688[290] Râvinin şekki.
3689[291] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/293-294.
3690[292] Sened:
Sahih: Müsned, D/330, H.no:8352. Benzer rivayet için bk. ü/330, H.no:8351. Bu hadiste sened aynı olmasına rağmen lafiz biraz farklıdır. İlgili rivayet daha önce 357/665. hadiste zikredildi.
Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını, hadîsin özetinin Ebû Davud'un Sünen'inde bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/242.

"Sizden birisi mesciddeyken şeytan kendisine gelir ve onu emri altına almak (boyun eğdirmek) ister, tıpkı kişinin hayvanını emri altına almak istediği gibi. Ona itaat ederse (boynuna) halka ya da (ağzına) gem vurur."
Ebû Hureyre ekledi:
'Siz bunları gören kişilersiniz. (Burnuna) halka vurulan kişiyi, Allah'ı zikretmediği hâlde şöyle eğik olarak durur görürsün, kendisine gem vurulan kişi de izzet ve celâl sahibi Allah'ı zikretmediği hâlde ağzını açandır.'3691[293]

Açıklama

Burada Peygamberimiz'in bir uyarısı görülmekte; mescidde bulunan kişi dua etmeli, zikir yapmalı, Kur'ân okumalı. Eğer gaflet İçinde olursa şeytan onun burnuna halka ya da ağzına gem takar. Herhalde buradaki halka ya da gem takma mecazdır, yâni onu kontrolü altına alır demektir. Çünkü şeytanın ilk yaptığı iş Müslüman'a Allah'ı unutturmaktır. Bu şekilde etkisizleştirdikten sonra onu kötülüğe sevk eder ve her istediğini yaptırır. Şeytan o kadar sinsi ve kuvvetli bir düşmandır ki sizi nasıl kandıracağını bilemezsiniz. Ona karşı yapılacak olan, ibadete devam etmek, çokça Kur'ân ve hadis okumak, zikir yapmak, hatalar için istiğfara devam etmek, salih insanlarla beraber olmak, kötü insanların etkisinde kalmamak ve Allah'tan çokça yardım istemektir. Kur'ân okumaya başlarken bile şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Kur'ân'ın son iki sûresinin bu gibi şer güçlerden Allah'a sığınmakla ilgili olması ve Kitabımız'ın bu şekilde bitmesi oldukça manidardır.3692[294]

*** Mescidleri Her Türlü Pislikten Korumak Ve Temiz Tutmak Gerekir**

321/1191- Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radiyallahu anh):3693[295]
Rasûlulah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve settem) şöyle dediğini duydum:
"Sizden birisi mescide balgamını düşürürse o balgamı3694[296] bir mü'mi-nin cildine ya da elbisesine bulaşıp da ona eziyet vereceğinden dolayı onu yok etsin!"3695[297]

322/1192- îbn Ömer'den (Radtyaiiahu anbumâ):3696[298]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve settem) mescidde namaz kıldı ve kıble tarafında bir balgam gördü. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Sizden birisi mescidde namaz kılar ve Rabbine sığınır/seslenir. Yüce Allah da ona yüzüyle yönelir/karşılar. Sizden birisi sakın kıble tarafına ya da sağ tarafına balgam atmasın!"
Sonra Peygamberimiz bir dal parçası istedi ve onu sıyırdı/attı. Ardından renkli güzel bir koku3697[299]

3691[293] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/294-295.
3692[294] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/295.
3693[295] Sened:
Sahih: Müsned, 1/179, H.no:1543; İbn Huzeyme, 11/277, H.no: 131*1; îbn Kesîr ed-Devrakî, Müsnedü Sa'd, s.69, H.no:29; Bezzâr, III/330, H.no:1127; EbÛ Ya'lâ, D/131, H.no:808; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VII/516, H.no:l 1179; Makdisî, Muhtara, ffl/196,198, H.no:991, 996 (tsnâdlan hasendİr); Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbeİ ve EbÛ Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/18; Eserin bir başka yerinde de Bezzâr'a nisbet eder ve râvilerinin sika olduğunu söyler.'Bk. age., VIII/114. Heysemî eserinde diğer şâhidlere de yer verir: EbÛ Ümâme, îbn Abbas, Huzeyfe, Semüra b. Cündüb. İbn Ömer ve Enes'ten (Radıyallahii anhiim) nakledilen rivayetleri zikreder. Bk.age., 11/18-19.
3694[296] Nuhâme dimağdan/boğazın gerisinden gelen kaygan sıvıdır ki Türkçe'de balgam diye isimlendirilir. Busâk ise ağzın içindeki sıvıdır ki buna Türkçe'de tükürük denir. Bk. lbnü'1-Esîr, Nihâye, V/34; İbn Manzûr, Usanü'l-Arab, X/21.
3695[297] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/295-296.
3696[298] Sened:
Sahih: Müsned, 11/34-35, H.no:4908; Benzer rivayetler için bk. 11/29, H.no:4841; 11/53, H.no:5152; 11/32, H.no:4877; 11/66. H.no:5335; II/6, H.no:450; 11/18, H.no:4684; 11/72, H.no:5408; ü/141, H.no:6265; ü/144, H.no:6306; 11/99, H.no:5745; MâTâfc, Kıble, 4; B«Aâ/f, Salât, 33; Ezan, 94; Amel, 12; Edeb, 75; Müslim, Mesâcid, 50; Nesâî, Mesâcid, 31, H.no:722; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:763.
Ebû Dâvöd ve Dârimî'nin rivayetinde bu hadisenin hutbe esnasında cereyan ettiği anlatılmaktadır:
Bk. Ebu Dâvud, Salât, 22, H.no:479; ZMrimf, Salât, 116, H.no:1404.
Heysemî, yine İbn Ömer'den nakledilen ve Bezzar'a nisbet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Kıbledeki tükürük kıyamet gününde sahibinin yüzünde iken ba'solur/dirilir." Bu rivayetin senedinde Asım b. Ömer var. Buhâri ve birçok âlim onu zayıf saydı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretti. Bk. Mecma', 11/19.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 327/1197. hadis.
EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. 324-325/1194-1195. hadisler.
3697[299] Halûk; zaferan ya da başka bir maddeden yaplan güzel kokudur ki rengi san ya da kırmızı olur. Bk. İbnü'l -Esîr, Nihâye, 11/71.

istedi ve oraya sürdü.[3698[300]]

323/1193- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[3699[301]]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Birinizin tükürüğü mescide düşerse onu gömsün, bunu yapamazsa tükürüğü elbisesinin kenarına koysun!"[3700[302]]

324/1194- Ebû Saîd el-Hudrfden (Radıyaiiaha anh):[3701[303]]
Hz. Peygamber (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) kıble tarafında balgam (bulaşığı) gördü ve onu bir çakılla sıyırdı/attı. Sonra da kişinin ön tarafına ya da sağ tarafına tükürmesini yasakladı ve şöyle dedi:
"O kişi (zor durumda ise) sol yanma ya da sol ayağının altına tükürüğünü atabilir."[3702[304]]

325/1195- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):[3703[305]]
Hurma dallarını eline almak Rasûlullah'm (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) hoşuna giderdi. Bir gün elinde onlardan bir dal olduğu hâlde mescide girdi, kıble tarafında birkaç balgam gördü ve onları yok edinceye kadar elindeki dal ile sildi/sürttü. Sonra kızgın bir şekilde insanlara döndü ve dedi ki:
"Sizden birisi bir kişinin kendisine dönmesini ve yüzüne tükürmesini arzu eder mi? Biriniz namaza kalktığında izzet ve celâl sahibi Rabbine yönelir, melek ise sağındadır. Bu nedenle ön tarafına ve sağ tarafına tükürmesin! (Tükürmek zorunda kalırsa) sol ayağının altına yada sol tarafına tükürüğünü bırakabilir. Ancak acil bir durum olur (tükürüğünü tutamazsa, tükürüğünü hemen elbisesinin bir kenarına alıp) işte böyle yapsın!" dedi ve ridasımn kenarını üst üste katladı.
(Râvi) Yahya (göstermek için) tükürüğünü elbisesinin bir kenarına bıraktı ve onu ovdu.[3704[306]]

Açıklama

Peygamberimiz'in karşılaştığı insanların bir kısmı eğitimsizdi, özellikle çölden gelenler kaba yapılan yanında, temizliğe dikkat etmemeleri ile biliniyordu. O günkü şartlarda mescid kumluktu ve herhangi bir sergi de bulunmamaktaydı. Kumluk olmasına rağmen Peygamberimiz mescidin temiz tutulmasını ister, balgam ve tükürük gibi pis maddeleri bazen bizzat kendisi temizler, yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi insanları uyanr, bazen de onlan kıyametteki kötü son ile korkuturdu/uyarırdı:
RaSÛlullah (Sallatlaha aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
"Kim kıble tarafına tükürürse kıyamet günü bu tükürüğü iki gözünün (kaşının) arasında olduğu hâlde

3698[300] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/296-297.
3699[301] Sened:
Sahih: Müsned, 11/260, H.no:7522; Benzer rivayetler için bk. 11/266, H.no:7598: 11/324, H.no:8280 ziyadesi ile; n/471-472, H.no:10052; 11/532, H.no: 10833; ü/250, H.no:7399: 11/415, H.no:9337; IV318, H.no:8217 (Hemmâm, H.no:124):, Salât, 33-35,38; Müslim, Mesâcid, 52-53; Nesâî, Taharet, 193, H.no:308; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; İkâme, 61, H.no:1022; Dârimî, Salât, 116, H.no: 1405.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. MüsneJ, III/324, H,no:14407; Benzer rivayetler için bk. III/337, H.no:14560; 111/395, H.no;15196.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nİn Evsafında nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/19. Heysemî ayrıca hadisin Ebû Ümâme, Sa'd b. Ebî Vakkâs, İbn Abbas, Huzeyfe, Semüra b. Cündüb, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Amr b. Hazm ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhüm) da şâhidlerini verir. Bk. age., 11/18-19.
3700[302] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/297.
3701[303] Sened:
Sahih: Müsned, m/6, H.no: 10966; Buhâri, Salât, 33, 36, 38; Müslim, Mesâcid, 52; Nesâî, Mesâcid, 32, H.no:723; Ebû DâvM, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, İkâme, 61, H.no:1022.
Bazı rivayetler ise hem Ebû Hüreyre hem de Ebû Saîd el-Hudrî'den (birlikte) nakledilir:
IH/58, H.no:lİ488; 111/93, H.no:11818-118l9; IIİ/88, H.no:11776;S«Mn, Salât, 33-35; Müslim, Mesâcid, 52; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; Dârimî, Salât, 116, H.no:1405; Humeydî, 11/319, H.no:728.
3702[304] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/297-298.
3703[305] Sened:
Sahih: Müsned, 111/24, H.no:11128; Benzer rivayetler için bk. IH/9, H.no:11006; IH/65, H.no:11567; Son hadisin senedinde Füleyh b. Süleyman vardır. Hadis bu râvi sebebiyle hasendir. Çünkü Füleyh sadûk sayılan ve epeyce hatası olan biridir. Bu rivayette hadisin tarihi hikâyesi de anlatılmaktadır. Hadisin lafzı şöyledir:
Müslim, Zühd, 74; Ebû DâvÛd, Salât, 22, H.no:480,485: Ek: Abdullah b. Şihhîr b. Avftan (Radıyallahii anh);
Müsned, IV/25, H.no:16261; IV/25, H.no:16271 (Senedindeki Ali b. Âsim sebebiyle hasendir); IV/25, H.no: 16265; IV/25-26, H.no: 16265; Müslim, Mesâcid, 58-59; Nesâî, Mesâcid, 34, H.no:725; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:482.
3704[306] Başka rivayetlerde Paygamberimizİn de böyle gösterdiği nakledilir ki râvi de aynısını göstermiştir. Bk. Buhâri, Salât, 33, 35, 36, 39; Nesâî, Taharet, 193.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/298-299.

gelir."[3705[307]]

Ayrıca Rasûlullah, imamlık yaparken tüküren kişiyi görünce; onu bir daha imam yapmayın, diye uyarmıştı.

Mescidde görülen balgam ya da tükürüğün yok edilmesini emretmişti. Hattâ bu temizliği hasene (sevap/iyilik) olarak nitelemişti.[3706[308]]

Peygamberimiz özellikle kıble ve sağ tarafa tükürülme üzerinde durmakta ve insanları uyarmaktadır. Sol tarafa tükürülmesi ile ilgili ruhsatı o günkü şartlarda anlamak doğru olur. Eğitimsiz bazı çöl insanlarının tükürme problemlerini asgariye indirme ve kumluk olan zeminde onun yok edilmesini emretmekteydi. Bu şekildeki olayla ilgili rivayetler fazla bulunmamaktadır, bundan birkaç olay Üzerine Peygamberimİz'in onlan uyardığı anlaşılmaktadır. Bugün için mescidde öksürük vb. sebeplerle önlenmesi mümkün olmayan balgam ve sümüğün yok edilmesi, yere düşerse onu temizlemek ya da mendil içine alıp dışarı atmak şeklinde anlaşılır. Önemli olan mescidlerin temiz tutulmasıdır, her dönemin kendisine göre temizlik şekli vardır.

Allah mekândan münezzehtir, burada kıble tarafında şeklindeki izafet kıblenin önemine yapılan bir vurgudur.

Rasûlullah bu insanların her şeyleriyle ilgilenmiş ve toplumu rahatsız edecek konularda onları eğitmiştir. Bu eğitim burada tükürük vb. pisliklerin temizliği ile ilgili görülürken başka yerde soğan ve sarımsak yiyenlerin mescidlere gelmemelerini istemesi şeklinde tezahür etmektedir.[3707[309]]

326/1196- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiakü anh):[3708[310]]

Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:

"Mescide balgam atmak büyük hatadır ve keffareti ise onu gömmektir/yok etmektir."[3709[311]]

327/1197- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[3710[312]]

Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiahu aleyhi ve seium) şöyle dedi:

"Sizden birisi namazdayken Rabbine yönelmiştir/ona yalvarmaktadır. (O hâlde öne tükürmediği gibi) kimse sağına da tükürmesin!"

(Râvi) İbn Ca'fer ekledi: "Önüne ya da sağına tükürmez/tükürmesin. Ancak (Zor durumdaysa) soluna

---

3705[307] îbn Huzeyme, 111/83; Ebû DavÜd, Et'ıme, 40; İbn Hıbbân, IV/518; Beyhakî, 111/76 (Bk. Müsned Trc. 330/1200).

3706[308] Bk. Müsned Tre. H.no: 328/1198.

3707[309] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/299-300.

3708[310] sened:

Sahih: Müsned, Ilİ/109, H.no:12001; Benzer rivayetler için bk. IH/209, H.no:13115; 111/234, H.no:13384; III/277, H.no;13883; Bazı rivayetler ise değişik lâfızlarla nakledilir: III/173, H.no:I27U CiC4) lâfzı ile; III/274, H.no:1384I; IH/232, H.no:13367 lafzı ile; ni/289, H.no:14008; III/183, H.no: 12825-12826 ()£\) lâfzı ile; III/252, H.no:13581; III/212, H.no:13149 ; III/238, H.no:13434 ;

Buhârî, Salât, 37; Müslim, Mesâcid, 56; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:474-475; Tirmizî, Cum'a. 49, H.no:572; Nesâî, Mesâcid, 30, H.no:721; Dârimî, Salât, 116, H.no:14Û2.

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhütnâj şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nİn £v^a/'ında nakledildiğini, senedinde Muhammed b. Ebû Leylâ'nın bulunduğunu, bu râvinin de tenkid edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 11/18.

EKrBUreyde'den {Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, V/354, H.no:22894; Benzer rivayet için bk. V/359, H.no:22933 Dâvûd, Edeb, 160, H.no:5242; İbn Huzeyme, 11/229, H.no: 1226.

Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 328/1198. hadis Ayrıca bir sonraki 327/1197. hadise bk.

3709[311] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/300-301.

3710[312] sened:

Sahih: Müsned, Ilİ/109, H.no: 12002; Benzer rivayetler için bk. m/176, H.no:12745; 111/214, H.no:13176; m/234, H.no:13385; DI/273, H.no:13823; m/278, H.no: 13888; ffl/291, H.no:I4031; HI/269, H.no:13780; III/245, H.no:13501; IÜ/19I-192, H.no: 12926; ffl/188, H.no:12894:

IH/199-200, H.no: 13000; III/252, H.no:13581; 111/238, H.no:13434; Buhârî, Mevâkît, 8; Müslim, Mesâcid, 54; Dârimî, Salât, 116, H.no:1403. Bu konuda bir rivayet de şöyledir:

f, Mesâcid, 35, H.no:726; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:762.

Hadisin şâhidleri:

a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.324/1194. hadis.

b-Târık b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.332/I202. hadis.

c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', ü/18-19.

d-Semüra b. CUndUb'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî-nin Kebîr'İnde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâtid es-Semtî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., U/19,

e-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhtimâ) şahidi için bk.322/1192. hadis. Ayrıca şöyle bir rivayet de nakledilin Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Âsim b. Ömer'in bulunduğunu, bu râviyi BuhârTnin ve bir topluluğun zayıf saydığını, İbn Hıbbân'm ise Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. age., ü/19.

f-EbÛ Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Heysemî, hadisin Taberânfnin /iTefcrr'inde nakledildiğini, senedinde çok zayıf olan Cafer b. ez-Zübeyr'İn bulunduğunu belirtir. Ebû Ümâme'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:

Heysemî, bu hadisin deTaberânî'nin Kebîr'indt nakledildiğini belirterek: "Senedinde zayıf o!an Ubeydullah b. Zahr ve AH b. Yezîd bulunmaktadır" der. Bk. age., 11/19. Ayrıca bir önceki 326/1196. hadise bk.

ya da ayaklarının altına tükürüğünü bırakabilir."3711[313]

328/1198- Ebû Ümâme'den (Radıyaüahü anh):3712[314]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) şöyle buyurdu:
"Mescide tükürmek günahtır, onu gömmek/yok etmek sevaptır."3713[315]

329/1199- Ebû Saîd anlattı:3714[316]
Vasile b. Eska'ı (Radıyaiiaha anh) Dımeşk mescidinde namaz kılarken gördüm, sol ayağının altına tükürüğünü bıraktı, sonra ayağıyla sürttü/yok etti. Namazı bitince kendisine:
'Sen RasÛlullah'ın ashabından olduğun hâlde mescide tükürüğünü bırakıyorsun ha?' deyince şöyle cevap verdi:
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bu şekilde yaparken gördüm.'
NOT: Bu rivayet zayıftır. Olabilir ki bu sahabî Rasûlullah'ı yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi tarif ederken görmüş olabilir ve Rasûlullah'ın verdiği ruhsattan yararlanmıştır.3715[317]

330/1200- Ebû Sehle Sâib b. Hallâd'dan (RadıyaiiaM anh):3716[318]
Bir adam topluluğa imam olmuştu ve kıble tarafına tükürdü, Rasû-lullah da kendisine bakıyordu, o kişi namazı bitirince şöyle buyurdu:
"Bu kişi size bir daha namaz kıldırmasın!"
O kimse daha sonra namaz kıldırmak istedi. Onu engellediler ve bu konuda Rasûlullah'ın sözünü aktardılar. O adam bunu (duyduğunu) Rasûlullah-a aktarınca Rasûlullah şöyle dedi:
"Evet, (doğru.)"
(Râvi:) zannederim Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle demişti:
"Sen izzet ve celâl sahibi Allah'a eziyet verdin (onun hoşlanmaacağı şeyi yaptın)."3717[319]

331/1201- Ebû Zer'den (Radyaiiahu anh):3718[320]

3711[313] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/301-302.
3712[314] Sened:
Sahih: Müsned, V/260, H.no:22144; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VHI/284, H.no:8091; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika sayıldıklarını belirtir. Ebû Ümâme'den Taberânî'nin Kebîr'ındc sika kabul edilen râviler tarafından nakledilen bir başka rivayete de yer verir: Bk. Mecma', 11/18. Münzirî: "Ahmed b. Hanbel'in isnadında bir beis yoktur" der. Bk.Terğîb, V125.
Enes'ten (Radıyallahüanh) şahidi İçin bk. 326/1196. hadis.
3713[315] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/302.
3714[316] Sened:
Hasen: Müsned, III/490, H.no:15951; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:484.
Ebû Fedâle Ferec b. Fedâle b. Nu'mân et-TenÛhî el-Kudâî eş-Şâmî (v. 177/793) zayıf bir râvîdir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce ikişer, Ahmed b. Hanbel ise 24 rivayetini nakleder. TÎrmizî, bu râvi hakkjnda şunlan söyler: "Bazı hadis âlimleri râviyi tenkid etmişler, hafızası sebebiyle zayıf saymışlardır." Bk. FÎten, 38, H.no:2210; Ahmed Muhammed Şâkir bir başka hadisin tahricinde isnadının çok zayıf olduğunu, bunun sebebinin de Ferec b. Fedâle'nin "münkeru'l-hadis" bir râvi olarak zayıf kabul edildiğini belirtir. Bk. Müsned, 11/311, H.no:8087; 11/89, H.no:5626; 1/78, H.no:581; Çünkü Buhârî "münkeru'l-hadis" hükmü verir (bk. et-Târîhu'l-kebîr, IV/134; ed-Duafâ, s.29) ve "İbn Mehdî sonunda onu metruk saydı", "Abdurrahman ondan hadis nakletmezdi. Yahya b. Saîd'den münker hadisler nakleder" dedi. Bk. es-Sağir, s. 192, 199; Hamza Ahmed ise zayıflığı yesiru'd-da'f seviyesinde gördüğünü iddia eder. Bk. 11/477, H.no:10I33; Bennâ senedde Ebû Fedâle Ferec isminin tahrif yapılarak hatalı yazıldığını, doğrusunun Ferec b. Fedâle olduğunu, hadisin bir başka yerde geçtiğini tesbit edemediğini belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, UI/59. Fakat durum Bennâ'nın belirttiği gibi değildir. Ebû Fedâle, Ferec'İn künyesidir. Ayrıca hadis Ebû Dâvûd'da da nakledilmektedir.
Ebû Sa'd ise mechûl sayılmış. Ebû Sa'd el-Hımyerî eş-Şâmî el-Hımsî'nin Ebû Dâvûd bir, Ahmed b. Hanbel üç rivayetini nakleder. Fakat bu râvî Ebû Saîd (Keysân) el-Makburî (v.100/718) olabilir. Çünkü Ebû Davud'un rivayetinde EbÛ Saîd olarak geçmektedir. Tirmizî'nin bir rivayetinde de Ferec b. Fedâle, Ebû Saîd el-Makburî'den nakleder. Ahmed Muhammed Şâkir nüshasında Ebû Saîd el-Medînî olarak geçer. Müsned, 11/311, H.no:8087; Heysemî ise Ebû Saîd el-Hımsî'yi tanımadığını, diğer râvilerinin sika olduklarını bildirir. Fakat Ferec b. Fedâle'yi gözünden kaçırmıştır. Bk. Mectna\ X/172. Heysemî eserinin bir başka yerinde Ferec b. Fedâle'yi sahih hadis ricalinden sayar (age., Ü7164). Bu büyük bir hatadır.
Abdullah b. Şihhîr b. Avf el-Âmirî'den (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. 403/1273. hadis.
Sa'd'dan (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 321/1191. hadis.
Senedi zayıf olan hadis, sahih olan bu şâhİdleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
3715[317] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/302-303.
3716[318] Sened:
Sahih: Müsned, IV/56, H.no:16514; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:481 lâfzı ile; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/215, H.no:6221; İbn Hıbbân, IV/515, H.no:1636. İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Abdullah b. Amr'dan?) nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/20. Münzirî isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Terğtb, 1/126. Bu hadisi Taberânfnin Mu'cem'İnde bulamadık. Eksik olan beş ciltten birinde olabilir.
3717[319] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/303-304.
3718[320] Sened:
Sahih: Müsned, V/I78, H.no:21441; Benzer rivayetler için bk. V/178, H.no:21442; V/180, H.no: 21057/21459 rivayet farklılığı ile; Müslim, Mesâcid, 57; İbn Mâce, Edeb, 7, H.no:3683; İbn Huzeyme, 11/276, H.no: 1308; EbÛ Avâne, 1/406; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/291.

Hz. Peygamber (sattaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Bana ümmetimin iyi ve kötü (bütün) amelleri gösterildi. Yoldan eziyet verici bir engeli kaldırmayı amellerinin güzelleri arasında buldum. Mescidde bir balgam olup da onun gömü I memesin İ/yok edilmemesini de amellerinin kötüleri arasında buldum."3719[321]

332/1202- Tank b. Abdullah (el-Muhâribî)'den (RadtyaiiaM anh):3720[322]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namaz sırasında ön ve sağ tarafına tükürme! Namazı bitirdiğinde sol tarafın boşsa (ve zorda kalırsan) sol tarafına tükürebilirsin. Böyle olmadığında ise ayaklarının arasını açarsın ve tükürdüğünü orada sürtersin/yok edersin."
NOT: Mescidi balgam veya tükürükten koruma konusunda bk. 325/1195. hadisin açıklaması.3721[323]

* Mescidleri Her Türlü Kötü Kokudan Korumak Gerekir

333/1203- Hz. Ömer (Radıyaitahu anh) bir hutbede dedi ki:3722[324]
'... Ey insanlar! Sizler şu iki bitkiden yiyorsunuz, ancak ben o ikisinin kötü olduğu kanaatindeyim; işte şu sarımsak ve soğan. Vallahi ben şahit oldum ki Rasûlullah bir kişide bu kötü kokuyu bulunca (uzaklaşmasını) emrederdi. O kişinin elinden tutulup, Baki* mezarlığına varacak şekilde uzaklaştırılırdı. Sizden kim onu yemek isterse (önce) pişirerek öldürsün/ kokusunu gidersin!'3723[325]

334/1204- İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhumâ):3724[326]

3719[321] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/304.
3720[322] Sened:
Sahih: Mü'sned, VI/396, H.nö:27099; Benzer rivayetler için bk. VI/396, H.no:27098, 27100; Tirmizî, Cum'a, 49, H.no:571 (Tirrnizî: "Bu konuda Ebfî Saîd, İbn Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre'den de nakiller vardır. Tarık'ın hadisi ise hasen-sahihtir" der ve Veki'İn: "Rib'î b. Hırâş İslâm'da hiçbir yalan söylemedi. Abdurrahman b. Mehdî'nin de: "Kûfelilerin en sikası Mansûr b. Mu'temir'dir"sözUnü nakleder); Nesâî, Mesâcid, 33, H.no:724; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:478; İbn Mâçe, İkâme, 61, H.no:102I; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebîr, VIII/312-314, H.no:8165, 8167-8172; el-Mu'cemü't-evsat, III/328, H.no:3307; IV/186, H.no:3331. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', VIII/114.
Hadisin Enes'ten ve diğer sahabeden (Radıyallahü anh) şahidi için 327/1997. hadisin tahricine bk.
3721[323] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/305.
3722[324] Sened:
Sahih: Müsned, 1/15, H.no:89; Benzer rivayetler için bk. 1/49, H.no:341; 1/27-28, H.no:186; Müslim, Mesâcid, 78; Nesâî, Mesâcid, 17, H.no:706; İbn Mâce, İkâme, 58, H.no:1014; Et'ıme, 59, H.no:3363;
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Tirmizî, Et'ıme, 14, H.no:i808-1809; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 40, H.no:3828.
Hadis uzunca bir rivayetin konumuz ile ilgili bir bölümüdür. Rivayetin asıl metni şöyledir:
Bu rivayet 198/11087. hadiste zikredilecektir.
3723[325] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/305-306.
3724[326] Sened:
Sahih: Müsned, 11/20, H.no:4715; Benzer bir rivayet:
Bk. ü/13, H.no:4619; öuftâ/f, Ezan, 160.
Mesâcid, 69; Ebû DâvOd, Et'ıme, 40, H.no:3825 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den nakleder); İbn Mâce, îkâme, 58, H.no:1016; Dârimî, Et'ıme, 21, H.no:2059.
Senedde zikredilen Yahya b. Saîd b. Ferruh'un hocası, Nâfi'in talebesi Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Asım b. Ömer b. Hattâb'dır (v. 147/764).
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 335/1205. hadise bk.
b-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk,336/1206. hadis c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 337/0207. hadis. d-Muğîre b. Şu'be'den {Radıyallahü anh} şahidi için bk. 338/0208. hadis. e-(EK) Enes b. Mâtik'ten (Radtyallahüanh) şahidi:
Bk Müsned, 111/186, H.no:12872; Buftârf, Ezan, 160, Et'ıme, 49; Müslim, Mesâcid, 70; Ebû Ya'lâ, VII/271, H.no:4291 (İsnadı çok zayıftır. Bk.Heysemî, Mectna', 11/17). f-(EK) Ma'kıl b. Yesar'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk Müsned, V/26, H.no:20180-20181; fiöyânf, D/331, H.no:1305 (İsnadı zayıftır). g-(EK) Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (Radıyaüahii anh) şahidi;
Bk Müsned, IV/194, H.no:17670; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/183, 417, H.no:l 154,1613.
h-(EK) Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk Müsned, V/415, H.no:23409; V/416, H.no:23417-23418; V/417, H.no:23428; V/420, H.no:23460; V/414, H.no:23399; V/413, H.no:23396; Tayâlisî, s.80, H.no:589; Müslim, Eşribe, 170-171; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/153, H.no:3984.
i-(EK) CâbÎr b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk MUsned, V/103-104, H.no:20888-20889; V/106, H.no:20921; V/94, H.no:20776
akleder. Bk. Mflwd, V/417, H.no;23428; A/üj/j/n, Eşribe, 170-171; Tirmiâ, Et'ıme, 13, I.no:1807 (Hasen-sahih).
i-(EK) Ümmil Eyyûb el-Ensâriyye'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Bk Müsned, VI/433, H.no:27315; Mükerreri için bk.VI/462, H.no:27494; Tirmizî, Et'ıme, 14, H.no:1810 (hasen-sahih-garib); îbn Mâce, Ei'ıme, 59, H.no:3364; Dârimî, Et'ıme, 21, H.no:2060.
j-Kurra el-Müzenî'den Radıyallahü anh) şahidi:
BkMuwd.IV/19, H.no:16200.
k-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
VII/307, H.no:2905. 1-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Bezzâr, m/50, H.no:805 ziyadesi ile.
m-Aynca Hz.ömer'den (Radıyallahü anh) nakledilen mevkuf rivayet için bir önceki 333/1203. hadise bk.

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim bu bitkiden yerse, kesinlikle mescidtere gelmesin![3725[327]]

335/1205- Ebû Hüreyre'den {Radıyaiiahu anh):[3726[328]]
RaSUİUİIah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Kim şu bitkiden, yâni sarımsaktan yerse mescidlerimizde bize eziyet vermesin!"
§Başka bir yerde de şöyle dedi:
"...mescidlerimize kesinlikle yaklaşmasın ve sanmsak kokusuyla bize eziyet vermesin!"[3727[329]]

336/1206- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyatiaha anh):[3728[330]]
Hayber'in fethinden sonra daha dönmeden kendimizi bu bitki türünün (soğan/sanmsağın)[3729[331]] içinde bulduk. İnsanlar aç olduğundan hepimiz o bitkiden çok fazla yedik, sonra mescide gittik. Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mescidde (onun) kokusunu bulunca dedi ki:
"Kim bu kötü (kokulu) bitkiden bir şey yerse kesinlikle mescidimize yaklaşmasın!"
Bunun üzerine insanlar: 'Bu bitki haram kılındı, haram kılındı' diye konuştular. Onların konuşmaları RasÛlullah'a ulaşınca şöyle dedi:
"Gerçek şu ki Allah'ın helâl kıldığını haram kılma gibi bir yetkim yoktur. Ancak o, kokusundan hoşlanmadığım bir bitki türüdür."[3730[332]]

Açıklama

Bu gibi rivayetlerden soğan ve sarımsak gibi bitkilerin kötü kokusu olsa da yenmelerinin helal olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bize emredilen bu bitkiler yendiğinde toplum İçine ve mescidlere gidilmemesidir. Çünkü kokusu diğer insanlan rahatsız eder, sû-i zan ve nefret oluşturabilir ya da dedikoduya sebep olur. Bu bitkiler pişirilerek yenmeli ya da çiğ yenirse kokusu giderilmeli veya gidinceye kadar evde kalınmalıdır.
Ayrıca bu hadisten Rasûlullah'ın Allah'ın helal kıldıklannı haram kılma yetkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Rasûlullah'ın haram kıldığı şeyler kendi iradesiyle değil, bilâkis Allah'ın isteği ve emriyle olmuştur. Helal olan birtakım şeylerden Rasûlullah'ın hoşlanmadığı oluyordu şüphesiz. Bunları kendisi yemiyor, ancak yenmesini yasaklamıyordu, keler eti bunun en tipik örneğidir. Bazen de Peygamberimiz soğan ve sarımsak gibi maddelerin kötü kokulanyla başkalarını rahatsız etmesinden endişe ederek yenildiğinde insanların yanına çıkılmamasını tavsiye etmektedir. Bütün bunlar Müslümanların toplumsal sorumlulukların] ortaya koymaktadır.[3731[333]]

337/1207- Câbir b. Abdullah (Rad.yaiiaha anh):[3732[334]]

3725[327] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/306-308.
3726[328] Sened:
Sahih: Müsned, 11/266, H.no:7599; Benzer rivayetler için bk. 11/264, H.no:7573; 11/429, H.no: 9509; Mâlik, VUkÛt, 30; Mto/im, Mesâcid, 71; An Atöce, İkâme, 58, H.no:1015; Abdürrezzâk, 1/445, H.no:1738; £"i>k Ka'ia, X/322-323,502, H.no:5916,6118 (İsnadları hasendir);
Hadisin şâhidleri için bir Önceki 334/1204. hadise bk.
3727[329] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/308.
3728[330] Sened:
Sahih: Müsned, m/12, H.no:11026; Mükerreri için bk. ID760-61, H.no:11520; Benzer rivayet:
Bk. III/65, H.no:11566 (İsnadı hasendir. Çünkü Heysemî'nin de ifade ettiği gibi senedinde zayıf olduğu hâlde sika sayılan Bişr b. Harb bulunmaktadır. Bk. Mecma', VMS. Fakat 11026, hadisin senedi sahihtir. Dolayısıyla hasen li ğayrihî seviyesine yükselir); 111/70, H.no:11610 (Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır); 111/85, H.noıl 1744:
Müslim, Mesâcid, 76; £6« Dâvûd, Et'ıme, 40, H.no:3823; Tayâlisî, III/724, H.no: 2285 (Hadis sahihtir, ancak İsnadı zayıftır); Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/308, H.no: 1399; Ebû Ya'lâ, 11/410, H.no:1195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/76.
3729[331] Diğer rivayette bu bitki türü soğan ve sarımsak şeklinde açıklanmaktadır. Bk. Ahmed b. Hanbel, IH/65.
3730[332] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/308-309.
3731[333] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/309-310.
3732[334] Sened:
Sahih: Müsned, III/400, H.no:15236; Benzer rivayetler için bk. IH/387, H.no:15097:III/374, H.no: 14954 III/38O, H.no:15009 ; III/397, H.no:15210 (Rubey' b. Subeyh sebebiyle hasendir); Buhâri. Ezan, 160; Müslim, Mesâcid, 72-74; Nesât, Mesâcid, 16, H.no:705; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 40, H.no:3822 ziyadesi İle; Tirmizî, Et'ıme, 13, H.no:1806 (Bu hadîs hasen-sahihdr. Bu konuda Hz.Ömer, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Câbir b. Semüra, Kurre b. İyâs el-MUzenî ve İbn Ömer'den nakiller vardır); İbn Mâce, Et'ıme, 59, H.no:3365; Humeydî, 11/537, 544, H.no:1278,1299; EbÛ Ya'lâ, IIV407, H.no:1889; IV/159,209, H.no:2226, 2321-2322.

Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini belirtti: 3733[335]
"Kim sarımsak ya da soğan yerse yanımızdan uzaklaşsın (ya da mescidimizden uzaklaşsın) ve evinde otursun! "3734[336]

338/1208- Muğîre b. Şu'be'den (Radiyallahu anh):3735[337]
Sarımsak yedim, sonra Hz. Peygamber'in (Satiaihhu aleyhi ve seiiem) mescidine gittim ve bir rekat kılmış bir hâldeyken ona yetiştim. Namazı bitirince kalanı tamamlamaya kalktım, Rasûlullah sarımsak kokusunu alınca şöyle dedi:
"Kim bu bitki türünü yerse kokusu gidinceye kadar kesinlikle mescidimize yaklaşmasın!" Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim özrüm var. Elini bana ver!' dedim, vallahi onu müsamahalı buldum ve elini alıp yenimden sokarak göğsüme/karnıma ulaştırdım. Orayı (taşla) sanlı bulunca şöyle dedi:
"Senin gerçekten özrün var."3736[338]

Açıklama

Araplar o dönemde aç kaldıklarında karınlarına taş sararlardı.3737[339] Herhalde burada Muğîre b. Şu'be de çok açtı ve yiyecek bulamadığı için karnına taş bağlamıştı, zorda kaldığı için de sarımsak yemek zorunda kalmıştı.3738[340] Peygamberimiz (Sallailahu aleyhi ve sellem). bu kokudan hoşlanmıyordu, ancak bu sahabî açlık içinde olduğu için onun özrünü anlayışla karşıladı. Rasûlullah açlık çeken aşırı fakirleri bazen kendisi yedirir- içirirdi, bazen de zengin sahabîlere bu görevi verirdi.
Bu rivayette aynca Rasûlullah'ın ne kadar mütevazı olduğu görülmektedir. O, insanlara hiç zorluk çıkartmaz ve hep uyumlu olmaya çalışırdı. Burada sahabî elini aldığı zaman hiç çekmemesi ve karşı koymaması onun mükemmel ahlâkının bir tezahürü değil midir?... Zira o bir Peygamber ve aynı zamanda da bir devlet başkanıydı, ancak en fakir sahabîye kadar herkesin derdiyle ilgilenmesi onun peygamber siretini ortaya koymakta ve ideal bir Müslüman'ın portresini çizmektedir.3739[341]

*** Mescidlerde Yasaklanan Diğer Şeyler**

339/1209- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesi (Abdullah b. Amr)'dan (Radıyallahü anhüm):3740[342]
Rasûlûllah (Saiiatiahu aleyhi ve setiem) mescidde şiirlerin okunmasını, kayıp ilânı yapılmasını ve cuma günü namazdan önce halkalar kurulmasını yasakladı.3741[343]

Açıklama

Bu hadiste mescidde yasaklanan üç şey bulunmaktadır:
1- Şiirlerin okunması: Bu yasağın nedeni sürekli olarak bunlarla meşgul olmak, mü'minleri ibadetten alıkoymak ya da mescidleri şiir panayırı hâline getirmek veya cahiliye türündeki şiirleri okumak, başkalarını hicvetmek olabilir. Ara sıra söylenen, güzel duygulan canlandıran ya da Allah ve

---

3733[335] kelimesi burada şüphe için gelmemiştir. Zira bu kelime doğru ve gerçek olan iddia için kullanılır. Bundan dolayı belirtti, diye terceme edildi. Bk. Bennâ, age. TÎI/62.
3734[336] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/310.
3735[337] Sened:
Sahih: Müsned, IV/252, H.no:18l21; Benzer rivayetler için bk. IV/249, H.no:18093; Ebû DâvÛd, Et'ıme, 40, H.no:3826; Bennâ hadisi Tirmizî'ye de nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, IH/63. Fakat biz Tirmizî'nin Sünen'inde bu hadisi bulamadık.
3736[338] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/310-311.
3737[339] İbn Hacer, Fethu'l-Bân, VII/396.
3738[340] Bu açıklama için bk. İbnü'l-Esîr, Nihâye, m/244 md.; Azimâbâdî, Avnü 'l-Ma 'bûd,X/217.
3739[341] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/311.
3740[342] Sened:
Sahih: Müsned, lî/179, H.no:6676; Tirmizî, Salât, 123, H.no:322 (Abdullah b. Amr b. Âs'ın rivayeti hasendir. Bu konuda Büreyde, Câbir ve EnesHen nakiller vardır); Ebû Dâvûd, Salât, 214, H.no:1079 (>A) yerine (^Lâı) lâfzı ile; Nesâî, Mesâcid, 22-23, H.no:712-713; İbn Mâce, Mesâcid, 5, 11, H.no;749,766; İkâme, 96, H.no:l 133. Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs'ın rivayetlerinin değerlendirmesi için bk. 59/256 ve 372/680. hadislere bk.
Ayrıca bir sonraki 340/1210. hadise bk.
3741[343] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/312.

Rasûlü'nün sevgisini hatırlatan veya İslâm'ı müdâfaa için söylenen şiir okumaları yasak değildir. Bunun en güzel örneği Hassan b. Sabit[3742][344] ve Ka'b b. Züheyr'in[3743][345] şiirleridir. Rasûlûllah (Sallaiiaha aleyhi ve setiem) mescidde şiir okuyan ve müşrikleri hicveden şiiri üzerine Hassan'a; "Allah'ım! Onu Kutsal Ruh (Cebrail) ile destekle!" diye dua etmişti.[3744][346]

2- Kayıp ilânı: fiili Arapça'da yüksek sesle konuşmak, okumak manalarına gelir. Mescidlerde yüksek sesle bu şekilde arama yapmak, kayıp ilânları vermek, ibadet eden mü'minlerin huzurunu kaçırır, dikkatlerini dağıtır. Ancak bazı âlimler Mescid-İ Harâm'da ilân caizdir, çünkü gelen hacıların ihtiyacı olabilir, dediler. En güzeli ihtiyaç olmadıkça mescidlerde yüksek sesle konuşmaktan ve kendi meselelerimizle mü'minleri mescidde oyalamaktan kaçınmaktır.[3745][347]

3- Cuma günü halkalar kurmak: Burada Müslümanların saflarını ayırmak, yolu daraltmak veya dedikodu gibi faydasız şeylerle uğraşmak yasaklanmıştır.[3746][348]

340/1210- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesi (Abdullah b. Amr)'dan (Radıyallahü anhünt):[3747][349]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) mescidlerde ahm-satım[3748][350] yapmayı yasakladı.[3749][351]

341/1211- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[3750][352]
Rasûlullah'in (Saiiatiaku aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kim bir kişinin mescidde kayıp ilânı için bağırdığını duyarsa: "Allah sana onu geri vermesini' desin. Çünkü mescidler bunun için yapılmadı."[3751][353]

342/1212- Süleyman b. Bürde babasından (Radıyatlaka anh) nakletti:[3752][354]
Bir bedevi mescidde:
'Sabah vaktinden sonra kızıl bir deve (kaybettiğini) kim ilân etti?' deyince, Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Onu bulamayasın! Onu bulamayasın! Onu bulamayasın! Bu (kutsal) yerler/mescidler[3753][355] yapılma gayeleri için bina edildi, (bunlar için değil)."[3754][356]

343/1213- Hakîm b. Hizâm'dan (Radıyaiiahu anh):[3755][357]

[3742][344] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/549; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezU 11/229.
[3743][345] Taberânt, XIX/177; Hâkim, III/670-673 (H.no: 6477-6478); Heysemî, Mecma', IX/393.
[3744][346] Buharı, Salât, 68; Müslim, Fedai!ü's-sahâbe, 151, 152, 157; Nesâî, Mesâcid, 24; Ahmed b. Hanbel, V/22.
[3745][347] İbn Hacer, age., V/88; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/97.
[3746][348] Bennâ, age., III/64.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/312-313.
[3747][349] Sened:
Sahih: Müsned, 11/212, H.no':6991;
Senedindeki Üsâme b. Zeyd b. Eşlem el-Adevî el-Medenî sadûk biridir. Bazen hata yapar. Buhârî bir yerde, Müslim ise 25 yerde rivayetlerini mütâbaat ile alır. Tirmizî 10, Nesâî 4, Ebû Dâvûd 28, tbn Mâce 20, Dârimî 5 ve Ahmed b. Hanbel 77 rivayetini nakleder. Tirmizî aynı senedle nakledilen farklı bir hadis İçin "hasen-sahih" hükmü verir. Bk. Sünen, Edeb, H.no:2752. Tirmizî burada İbn Amr'dan işittiği kesin olduğu için "hasen-sahih" demiştir.
Ayrıca bir önceki 339/1209. hadise bk.
[3748][350] Metinde satış-ahş şeklinde gelmiştir, ancak Türkçe'de meşhur olan ahm-satım şekliyle çevirilmiştir.
[3749][351] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/313.
[3750][352] Sened:
Sahih: Müsned, DV349, H.no:8572; Benzer rivayet için bk. lİ/420, H.no:941 İ; Müslim, Mesâcid, 79 di & GÎj V); Ebû Dâvûd, Salât, 21, H.no:473; tbn Mâce, Mesâcid, 11, H.no:767. Tirmizî ve pârîmî'nİn rivayetleri şöyledir:
Tirmizi, Büyu', 76, H.no:1321 (hasen-garib); Dârimî, Salât, 118, H.no:1408.
[3751][353] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/313.
[3752][354] Sened:
Sahih: Müsned, V/360, H.no:22940; Benzer rivayet için bk. V/361, H.no:22947; Müslim, Mesâcid, 80-81 Hadisin başında şöyle bir ziyâde vardır:
"Hz. Peygamber sabah namazını kıldıktan sonra bir bedevi geldi.
Mescidin kapısından başını soktu..." ziyadesi ile; İbn Mâce, Mesâcid, 11, H.no:765.
[3753][355] (Râvi) MUemmil: Mescidler, lafzını zikretti.
[3754][356] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/314.
[3755][357] sened:
Hasen: Müsned, III/434, H.no:I5516; Diğer rivayet için bk. III/434, H.no:15517 (Bu mevkuf rivayetin senedi şöyledir: Ebu 60 Davud, Hudûd, 37, H.no:4490; tbn Ebî Şeybe, V/526, H.no:28647; Dârekutnî, ni/86; Taberânî, e/-Mu'cemü'l'kebîr, III/204, H.no:3I31.
Birinci rivayetin senedindeki Abbas b. Abdurrahman el-Medent isimli râvi meçhul biridir. Fakat İkinci seneddeki râvi Züfer b. Vesîme b. Mâlik mütâbiidir. İbn Hacer hadisin İsnadının zayıf olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-merâm, H.no:24l. Emîr San'ânî İse şunları söyler: "Hadisi Hâkim, Îbnü's-Seken, Ahmed b. Hanbeİ, Dârekutnî ve Beyhakî nakleder. İbn HacerTelhîs'te hadisin isnadında bir beisin olmadığını belirtir." Bk.Sübülü's-selâm, 1/322.

RasÛlullah (Sallatlahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Mescidlerde hadler (cezalar) uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz."
§(Başka tarikle gelen rivayet) Hakîm b. Hizam'dan:
Dedi ki:
"Mescidler (mabed olduğundan) içlerinde şiirler okunmaz, hadler (ağır cezalar) uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz."
(Abdullah ekledi): Babam (Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi: O bu rivayeti, merfû (Rasûlullah'ın sözü) olarak nakletmedi, (Râvi) Haccac'ı kastediyordu.[3756][358]

344/1214- Süfyan'ın kızı Ümmü Osman'dan (RadıyaiiaM anhamâ) (ki o, Ümmü Benî Şeybe'dir, (Râvilerden) Muhammed b. Abdurrahman da onun Rasûlullah'a biat ettiğini söyledi):[3757][359]
Rasûlullah (Sattaiiahüaleyhi ve seiiem) Şeybe'yi çağırdı, o da (geldi ve) Kabe'yi açtı. Hz. Peygamber içeri girdi, (namaz kıldıktan sonra) geri döndü ve çıktı. Tekrar gelmesi için Şeybe'ye Rasûlullah'ın elçisi gitti. Şeybe de geri döndü. (Hz. Peygamber) onun yanına geldi ve dedi ki:
"Ben Kabe'de (asılmış) boynuz gördüm/onu gizle!"
(Râvi) Mansur'dan gelen rivayette Süfyan'm kızı Ümmü Osman dedi ki: Hz. Peygamber (yukarıdaki hadiste geçen sözü) dedi (ve ekledi): "Gerçek şu ki Kabe'de namaz kılanları meşgul edecek bir şey bulunmaması gerekir."
Şİkinci tarikle gelen rivayet:
Şeybe'nin kızı Safıyye Ümmü Mansur anlattı: Ev ahalisinin hepsini doğuran Benî Süleym'den bir kadının[3758][360] bana haber verdiğine göre:
Rasûlullah Osman b. Talha'ya haber gönderdi. (Râvi bir keresinde de dedi ki: Bu kadın Osman b. Talha'ya: Hz. Peygamber seni niçin çağırdı, diye sorunca o, şöyle anlattı:
Rasûlullah (beni çağırdı)[3759][361] ve dedi ki: "
"Ben Kabe'ye girdiğimde koçun iki boynuzunu görmüştüm. Onun gizlenmesini emretmeyi unuttum. Onları gizle! Çünkü Kabe'de namaz kılanı meşgul edecek bir şeyin bulunması uygun olmaz."
Süfyan şöyle dedi: (Haccac'ın mancınıkları ile) Kabe yanıncaya kadar koçun iki boynuzu Kabe'de kalmaya devam etti, yangında o ikisi de yandı.[3760][362]

Açıklama

Kabe'de saklanan koç boynuzlan Hz. İsmail yerine kurban edilmesi için gönderilen koçun boynuzlan olabilir. Hafız İbn Hacer bu rivayetlerin kurban edilmek istenenin Hz. İsmail olduğunu gösterdiğini ve çoğunluğun görüşünün bu şekilde olduğunu, ancak âlimlerden küçük bir azınlığın da kurban edilmek

---

Hadisin şâhidleri:
a-Cübeyr b. Mut'ım'den (ftadıyaltahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/139, H.no:1590; Ayrıca bk. Abdürrezzâk, 1/437, H.no: 1709; Bezzâr, VÜI/373, H.no:3453; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Vâkıdî'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/25. Eserinin bîr başka yerinde ise hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde tedlisi sebebiyle zayıf sayılan Vâkıdî'nin bulunduğunu fakat sema ve tahdisini açıkça belirttiğini İfade eder. Bk. age., VI/282.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ) şahidi: {ji% jJı> jâf% -u-CJı j ijiijı fûf H)
Tirmizî, Diyât, 9, H.no: 1401 (Senedindeki İsmail b. Müslim el-Mekkî'nin hafızası sebebiyle bazı âlimler tenkid ederler); İbn Mâce, Hudûd, 31, H.no:2599; Dârimî, Diyât, 6, H.no:2362; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/5, H.no:I0846; Dârekutnî, III/I41-142; Hâkim, IV/410, H.no:8104; Beyhakî, es-Sünenü'l-kÜbrâ, VIII/39 (hasen).
c-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi: İbn Mâce, Hudûd, 31, H.no: 2600 (Bûsırî senedinde İbn Lehîa'mn bulunduğunu, bu zatın zayıf müdellis olduğunu, ayrıca seneddeki Muhammed b. Aclan'm da müdellis olduğunu belirtir).
[3756][358] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/314-315.
[3757][359] Sened:
Hasen: Müsned, IV/68, H.no:16589; Mükerrer için bk. V/379-380, Rno:23113; İkinci rivayet: IV/^8, H.no:16590; Mükerrer için bk. V/380, H.no:23114 (Senedi:); Ebâ Düvû(/,Menâsik, 93, H.no:203Û:Abdürrezzâk, V/96-88, H.no:9081-9083; /^n Ebî Şeybe, 1/399, H.no:4584; Humeydî, i/257, H.no:565; Tahâvî, £er/m meâni'l-âsâr, 1/392; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. IX/62, H.no:836.
Birinci rivayetin senedindeki Muhammed b. Abdurrahman b. Talha el-Abderî zayıf biridir. İbn Hıbbân Sikat'ında zikreder. Fakat, Dârekutnî: "münkeru'l-hadis" derken, İbn Adiy: "Zayıftır, hadis hırsızlığı yapar" der. Ahmed b. Hanbel de bu rivayetinden başka bir naklini vermez. Dİger (sahih) rivayetlerde bu râvi yer almamaktadır. Dolayısıyla bu senedi ile hadis hasen seviyesine yükselir.
Safiyye bt. Şeybe b. Osman el-Abderiyye, Abdüddâr oğulianndandır. Sahabeden oluşunda ihtilâf bulunmaktadır. Bk.İbnü'l-Esîrei-Cezerî, Üsdü'l-ğâbe,VüjnO-n UTrc.no; 1066.
[3758][360] Bu kadın Süfyan'm kızı Ümmü Osman'dır ki bir Önceki rivayette Ümmü Benî Kebşe olarak geçer. Bk. Bennâ, age., 111/66.
[3759][361] Bu sözün Rasûlullah'ın olduğu diğer rivayetlerde daha açık. Bk. Abdurrezzak, V/88; Humeydî, Müsned, 1/257; Ahmed b. Amr eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-mesânî, 1/436.
[3760][362] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/315-317.

istenenin Hz. îshak olduğunu söylediklerini, ancak bunun zayıf bir ihtimal olduğunu delillerle açıklar.3761[363]

Bu boynuzlann Rasûlullah'ın (Sallailahu aleyhi ve seltem) Mekke'yi fethetmesine kadar Kabe'nin dışında, kıble tarafında asılı olduğu nakledilmektedir.3762[364]

Kabe'ye mancınık isabeti Yezid b. Muâviye'nin saltanatı zamanında olmuştur. Hicaz bölgesindeki Müslümanlann biat ettiği halife Abdullah b. Zübeyr uzun süre Emevî hanedanına karşı mücadele verdi. En son Haccâc'ın orduları bu bölgeyi sardı, insanların dış dünya ile irtibatlarını kesti, attığı mancınıklar Kabe'de de yangın çıkmasına sebep oldu. Bu yangında Kabe yandı ve yıkıldı.3763[365]

Buradaki iki rivayette Kabe'yi açan kişiler farklı olarak nakledildi. Biri Şeybe, diğeri de Osman b. Talha. Ancak diğer rivayetlerin hepsinde kapıyı açan Osman b. Talha olarak geçmektedir, doğrusu da o olsa gerek. Zira Osman b. Talha'nın Kabe'de Hicâb görevi vardı.

Bu olay h. 8. yılında Mekke'nin fethi döneminde gerçekleşmişti.

Söz konusu hadislerden, mescidlerde namaz kılanları meşgul edecek şeylerin bulunmasının doğru olmadığı ve gizlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.3764[366]

345/1215- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitaha anh):3765[367]

RaSÛlullah (Saltallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

"İnsanlar mescidi e rde/mescidleri ile3766[368] övünmedikçe kıyamet kopmaz."3767[369]

Açıklama

Kıyamet alâmetlerinden birisi de Müslümanlar'in cahiliye âdetlerine birer birer dönmesidir. Bu âdetlerden öne çıkanı kibir ve övünmektir. İnsanlar birbirlerine mallarıyla üstünlük sağlamaya çalışırlar. Hattâ bu o dereceye varır ki yaptıkları mescidler, bunların çokluğu ve içlerinin süslemeleriyle övünmeye başlarlar.

Yukarıdaki rivayetin başka tariklerinde mescidlerin çokluğu ile övünme olduğu, ancak onları yaşatma kaygılarının olmadığı ya da az olduğu belirtilir.3768[370]

Arapça'da fiili yapmak ve yaşatmak manalarına gelir. Rabbimiz şöyle buyurur:

"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namaz kılan, zekât veren ve Allah'tan başkasından korkmayan insanlar bina eder/yaşatır. İşte onlar hidayete erenlerden olduğu umulan kişilerdir." (Tevbe9/18)

Son dönemlerde insanların mescidlerin çokluğu ve süslemeleriyle öğünmeleri ve yaşatma kaygılarının az olması oralarda ibadet ve zikir gibi ibadetlerin terk edilmesi şeklinde anlaşılmaktadır.3769[371]

Müslümanların olaylara kapitalist bir mantıkla yaklaşmaları İslâm'ın getirdiği tüm güzelliklerin yok olmasına sebep olmaktadır; İslâm yardımlaşma, merhamet ve gösterişten uzak sade bir yaşamı emreder. İslâm için önemli olan insandır ve yatırım insana olmalıdır. Madde insanlığın hizmetinde olmadığında, insanlık maddeye hizmet eder ve onun için var olma kavgası verir hâle gelir. Bu durumda insan olma vasfı kaybedilir ve doğrunun egemenliği yerine hayvanlar âleminde var olan kuvvetin egemenliği tehlikesi ortaya çıkar.

Her konuda olduğu gibi mescid yapımında esas olan sade yapılmasıdır. Rasûlullah döneminde bunun

---

3761[363] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, KII/378.

3762[364] Abdurrezzak, V/86.

3763[365] Bu olayla ilgili geniş açıklama için bk. Müsned Trc. 95/965. hadisin açıklaması.

3764[366] Bennâ, age., 111/66-67.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/317.

3765[367] Sened:

Sahih: Müsned, III/145, H.no:12412; Benzer rivayetler için bk. m/134, H.no:12320; III/152, H.no:12476; II/230, H.no:13337; III/283, H.no:13953; Nesâî, Mesâcid, 2, H.no:687; Ebû DâvÛd, Salât, 12, H.no:449; îbn Mâce, Mesâcid, 2, H.no:739; Dârimî, Salât, 123, H.no:1415; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/259, H.no:752; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/222, H.no:8460\ el-Mu'cemu's-sağîr, 11/235, H.no: 1087.

3766[368] Bennâ, age., 111/67.

3767[369] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/318.

3768[370] Bk. Buharî, Salat, 62; îbn EbîŞeybe, 1/274; İbn Huzeyme, 11/281.

3769[371] İbn Hacer, Fethu'l-Bârİ, 1/539-540.

en güzel örneği görülür. Medine mescidinin duvarları kerpiç ve tavanı ile direkleri hurma dallanndandı. Hz. Ebû Bekir döneminde bu şekilde kaldı. Hz. Ömer döneminde mescid dar gelince kerpiç ve hurma dallarıyla genişletildi. Hz. Osman döneminde ise çok büyük ilâveler oldu, duvarları nakışlı taşlar ve kireçle yapıldı. Direkleri de nakışlı taşlardan yapılıp, tavanı sâc'la (abanoz ağacı/hind çınarı) ile kaplandı.3770[372] Ancak nakışlı taşların getirilmesi Hz. Osman'ın emriyle olmamış, bu taşlar bazı civar bölgelerden getirilmiş ve nakışlan bozulmamıştır. Hz. Osman dönemindeki bu yapı hadiste yasaklanan süs ve övünme sınırı içinde olmasa da bazı sahabiler tarafından tenkid edilmiştir.3771[373]
İslâm sade ve temiz bir dindir. Rasûlullah'ın hayatı böyleydi ve bizlerin de temiz ve sade bir hayat yaşaması gerekir.3772[374]

346/1216- Hadramî b. Lâhık Ensâr'dan bir kişiden (Radıyaiiahüanh) nakletti:3773[375]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Biriniz elbisesinde bit bulduğunda, (mescidden çıkıncaya kadar) onu elbisesinde tutsun ve mescide atmasın!"3774[376]

347/1217- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyattahu anh):3775[377]
Bir kişi elbisesinde bit buldu ve mescide atmak için onu aldığı o anda RasÛlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ona şöyle dedi:
"Böyle yapma! Mescidden çıkıncaya kadar onu elbisende tut!"3776[378]

348/1218- Enes b. Mâlik'ten fiuuhyaiiaha anh):3777[379]
Rasülullah (Saiiaüahü aleyhi ve seüem) mescidde oturuyordu ve ashabı da kendisiyle beraberdi. O anda mescide bir bedevi geldi ve bevletmeye başladı. Ashabı hemen:
'Yapma! Yapma!' dediler. Rasülullah:
"Enge! olmayın! Onu bırakın!" dedi ve o kişiyi bıraktılar. (Sonra) Rasülullah o kişiyi yanına çağırdı ve

---

3770[372] Ebû Davûd, Salât, 12.
3771[373] Muhammed Hasan Şürrab, el-Medinelü'l-münevvere, 11/279,281; Muhammed es-Seyyid el-Vekil, el-Mescidü'n-Nebevî abre't-tarih, 91-100.
3772[374] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/318-319.
3773[375] Sened:
Sahih: Müsned, V/410, H.no:23377; Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/20.
Ensâr'dan biri olarak bahsedilen sahâbî Ebû Eyyûb el-Ensârî olabilir. Bir sonraki 347/1217. hadise bk.
Hadrâmî b. Lâhık et-Temîmî el-Yemâmî, İbn Hıbbân'in Sikât'ında yer alır. Ibn Adiy: "Hakkında bir beis görmüyorum" der. Yahya b. Ebû Kesîr'in hocasıdır. Nesâî ve Ebû Dâvûd birer, Ahmed b. Hanbel ise yedi rivayetini nakleder. Zehebî: "Sika sayıldı" derken, İbn Hacer: "Bir beis yok" der. Bk. Kâşif, Trc.no:l 139; Takrîb, Trc.no:1396.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahüanh) şahidi için bir sonraki 347/1217. hadise bk.
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahil anh) nakledilen rivayet:
(Ebû Müslim anlatıyor: Ebû Ümâme'nin (Radıyaltahü anh) yanma girdim, kendisi mescidde üzerindeki biti/böceği alıp çakılların içine gömüyordu.) Bk. 208/516. hadis (Müsned, V/263, H.no:22173; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 11/145, H.no:7490-7491; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/266, H.no:8032; Beyhakî, Şuabü't-îmân, 111/14, H.no:2736).
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: (ı+i-üi j*_j.ı j <lüı ^^î j*j \»\)
Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor: "Sizden biri mescniddeyken bit bulursa onu gömsün/imha etsin." Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/46, H.no:1197; Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Evsafında ise (*^ W-Wjt) ziyadesi ile nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/20.
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahii anh) şahidi (sahâbî fiilini gösteren mevkuf bir rivayet):
Mâlik b. Yehâmir anlatıyor: "Muâz b. Cebel'i mescidde bit ve pire öldürürken gördüm." Ibn EbîŞeybe, n/145, H.no:7482; TaberSnî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/35, H.no:51. Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiği rivayetin senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age., 11/20.
Hadislerin değerlendirmesi İçin bk. Aclûnî, Keşfii'l-hafâ, 11/416.
3774[376] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/319-320.
3775[377] Sened:
Hasen: Müsned, V/419, H.no:23448; Hüseynî, el-Beyân ve't-ta'rif, 11/283; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını, fakat müdellis olan Muhammed b. İshak'm an'ane ile rivayet ettiğini belirtir. Bk. Mecma', 11/20. Ayrıca hadisin senedinde Kureyş'ten Mekkeli şeyhin ismi açıklanmamıştır. Senedindeki ibhamhk sebebiyle de hadisin senedi zayıftır. Fakat bir önceki 346/1216. hadis ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir. Seneddeki müphem râvİ bir, önceki hadisin senedindeki Hadrâmî b. Lâhık olabilir. Bu İsim doğru İse bir önceki rivayette olduğu gibi hadis sahih kabul edilir.
Ayrıca bazı Müsned nüshalarında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin ismi zikredilmemektedir. Bennâ'nm tertibinde de bu eksiklik görülmektedir.
Hadisin şâhidleri için bir önceki 346/1216. hadisin tahricine bk.
3776[378] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/320.
3777[379] Sened:
Sahih: Miİsned, 111/191, H.no:12919; Benzer rivayetler için bk. 111/226, H.no: 13301; İli/167, H.no:12645; III/UO-111, H.no:12021; m/114, H.no: 12071; Mâlik, Taharet, 111; Buhârî, Vudû', 57; Edeb, 35; Müslim, Taharet, 98-100; Ebû Dâvûd, Taharet, 136, H.no:380; Nesâî, Taharet, MÎyâh, 2, H.no:328; Tirmizî, Taharet, 112, H.no:147-148 (hasen-sahih); îbn Mâce, Taharet, 78, H.no:528; Dârimî. Vudû1,62, H.no:746.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk.47/355. hadis.
Hadis daha Önce zikredildi. Bk. Müsned Trc.H.no:48, 69/356, 377.

şöyle dedi:
"Mescidlere pislik, idrar ve tuvalet ihtiyacının atılması uygun/doğru değildir."3778[380]

Açıklama

Peygamberimiz eğitimsiz kişilere karşı müsamahalıydı. Çölden gelen bu insanlar zaman zaman hata yapıyorlardı. Rasülullah her seferinde onlara bu yaptıklarının hata olduğunu anlatıyor ve kendilerini tatlı bir dille ikna ediyordu.
O dönemde Rasûlullah'ın mescidi kumluktu ve dökülen bir kova su ile idrarın kaybolma/temizlenme imkânı vardı. Eğer burada Rasülullah sahabenin o kişiye karşı hareketine mani olmasaydı belki o bedevi linç edilecekti, tıbbî yönden de hastalanma ihtimali vardı. Bütün bunlar Rasûlullah'ın olgun tavırlarıyla halledilmiş oldu.
§Bu konuda geçen hadislerden mescidlerde yasaklanan şeylerin şunlar olduğu anlaşılmaktadır:
1- Ahm-satım gibi ticarî işler,
2- Kayıp ilânında bulunmak,
3- Sürekli olarak ya da İslâm'a aykırı olan şiirler okumak,
4- Cuma günleri Müslümanların geçeceği yerlere halkalar kurmak ve dedikodu yapıp, boş şeylerle uğraşmak,
5- Tükürük ve balgam gibi tiksindirici maddeleri atmak,
6- İdrar gibi pis maddeleri atmak,
7- Bit gibi haşeratı oraya atmak,
8- Oralan aşırı süslemek ve ümmetin malım israf etmek,
9- Bu binalarla başka Müslümanlara karşı övünmek, gurur vesilesi yapmak,
10- Mescidde namaz vaktini beklerken elleri birbirine kenetlemek, uyku getirici hareketler yapmak,
11- Namaz kılanları meşgul edecek şeyler asmak, koç boynuzu gibi.
12- Buralarda cezalar uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz.
13- Soğan ve sarımsak gibi maddeleri yedikten sonra buralara gelmek ve insanları rahatsız etmek
13- Ucu keskin ya da yaralayıcı bir silahla oralara girmek ve bunların uçlarını tutmamak,
14- Gereksiz yere sesi çok yükseltmek ve başkalarını rahatsız etmek gibi hareketler mescidlerde yasaklanmıştır.3779[381]

*** Mescidlerde Serbest Olan Şeyler**

349/1219- lbn Ömer (Radıyaiiahuanhümâj anlattı:3780[382]
Biz Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) devrinde gençler olarak mescidde kaylûleye (öğle istirahatına) kalarak uyurduk.
§İbn Ömer'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah döneminde benim mescid dışında kalıp gecelediğim ve sığındığım bir başka yer yoktu.3781[383]

350/1220- Abbâd b. Temîm amcasından (Radtyaiiahu anh) nakletti:3782[384]
Rasûlullah'ı (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) mescidde ayaklarından birini diğerinin üzerine koymuş bir

3778[380] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/320-321.
3779[381] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/321-322.
3780[382] Sened:
Sahih: Müsned, 11/12, H.no:4607; İkinci rivayet için bk. 11/106, H.no:5839; İI/70-71, H.no:5389; Buhârî, Salât, 58; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 140; Nesâî, Mesâcid, 29, H.no:720; Ebû Dâvûd, Taharet, 137, H.no:382; Tinnizî, Salât, 122, H.no:321 (hasen-sahih); İbn Mâce, Mesâcid, 6, H.no:751; Dârimî, Salât, 117, H.no:1407.
Ebû Zer'den (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. Dârimî. Salât, 117, H.no: 1406.
3781[383] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/322.
3782[384] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39, H.no:16396; Benzer rivayetler için bk. IV/40, H.no:16399, 16401; IV/38, H.no:I6382; Mâlik, Kasr, 87; Buharı, Salât, 85; İstPzân, 44; Müslim, Libâs, 75-76; Nesâî, Mesâcid, 28, H.no:719; Ebû Dâvûd, Edeb, 31, H.no:4866; TirmizU Edeb, 19, H.no: 2765 (hasen-sahih); Dârimî, lsti'zân, 27, H.no:2659; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şüyûh* 1/74.

hâlde sırt üstü uzanarak yatarken gördüm.3783[385]

Açıklama

Bu rivayetlerden mescidde uyumanın ve kaylûlenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca mescid evi ve kalacak yeri olmayanların evi sayılır. Peygamberimiz uzanıp yatarken bir ayağını diğerinin Üstüne koyması setr-i avret içindir. Rasûlullah-ın mescidde uyuyacağında ya da istirahat edeceğinde bu şekilde yatması âdetiydi Başka sahabiler de onu bu şekilde yatarken görmüşlerdi. Meselâ Abdullah b. Mes'ûd (Radıyaliahü anh) Rasûlullah'ın bu şekilde yatıp uyuduğunu, sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldığını nakleder.3784[386] Diğer rivayetlerde sırt üstü yattığı şeklinde bir açıklama vardır.3785[387] §Uykunun abdesti bozması konusunda müctehidler ihtilaf ettiler. Tabiî ki bu ihtilaf hadislerin anlaşılması yanında sahabenin de ihtilafından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki görüşler şöyledir:
1- Yatarak veya bir şeye dayanarak uyumak ittifakla abdesti bozar. Zira insan yatarak/dayanarak uyuduğu zaman vücudu gevşer, ne yaptığını bilemez ve bundan dolayı abdest alır.
2- Namaz kılarken ya da böyle bir hâldeyken (bir şeye dayanmaksızın) uyuyan kimsenin abdestinin durumunda müctehidler ihtilâf etti;
a- lmam Ebû Hanîfe'ye göre uzun da olsa namazda kaldığı sürece abdesti bozulmaz;
b- 1. Mâlik'e göre kıyam (ayakta durma) ve kuûd (oturma) hâlinde abdesti bozulmaz, ancak rükû ve secde hâlinde uyursa bozulur;
c- İ. Şafiî'ye göre kuûd (oturma) hâlinde bozulmaz, diğer rükünlerde bozulur.
d- İ. Ahmed'den bu konuda birden fazla rivayet vardır:
-Kıyam, oturma, rükû ve secdedeki uyku hafıfse bozmaz, ama uzarsa bozar,
-Rükû ve secde hâlinde uyuyan kişi o rekatı iade eder, namazı değil, -Ayakta ve oturarak uyku abdesti bozmaz, -Sadece oturarak uyku bozmaz.
İ. Ahmed'in bu dört görüşünü ayakta ve oturarak uyuklama hafif olursa abdesti ve namazı bozmaz, sadece o rekatı iade etmek gerekir, şeklinde anlayabiliriz.3786[388]

351/1221- Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyaiiahu anh):3787[389]
Rasûlullah (Saiiattaha aleyhi ve seiiem) mescidde hacamat yaptırdı/kendine bölüm ayırdı.
Râvi, İbn Lehîa'ya: 'Evinin mescid bölümünde mi?' diye sorunca o :
'Hayır, Rasûllulah'ın mescidinde' diye cevaplandırdı.3788[390]

3783[385] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/322-323.
3784[386] Ebû Ya'iâ, IX/145; Heysemî, Mecma', VIII/266 (Ebû Ya'lâ'mn râvîleri sikadır, dedi.)
3785[387] Taberânî, III/18.
3786[388] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/178; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/23; Merğınânî, Hidâye, 1/15; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/26; Nevevî, Mecmu', 11/14; İbn Kudâme, Muğnî, 1/160,165.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/323.
3787[389] Sened:
Sahih: Müsned, V/185, H.no:21500; Hadisin senedinde İshak b. İsa vardır. Bu râvi sadûk biridir. Ayrıca İbn Lenîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Heysemî bu hadisi "MesfcÎdde Hacamat/Kan aldırma" başlığı altında vermiştir ki bu yanlıştır. Bu da İbn Lehîa'nın bir hatasıdır. Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîâ'nın varlığına dikkat çeker. Müslim'in Kitâbü't-Temyîz (s.187) isimli eserinde İbn Lehîa'nın "Mescidde kendisi için bir bölüm/hücre ayırdı" lâfzını olarak naklettiğini ifade ettiğini söyler. Bk. Mecma', H/2Ö-21; Bennâ, Bülûğu'l-emânî, m/72. Hadis mescidde kendine âit bir bölüm edinme başlığı altında yer atsa idi daha isabetli olurdu. Gerçekten de sahih rivayetlerde Müslim'in dediği gibidir. Hata İbn Lehîa'dan kaynaklanmaktadır. Zeyd b. Sâbit'ten (>ıı) "Mescidde kendisi için bir bölüm/hücre ayırdı" lafzı ile nakledilen rivayetler:
Miisned'de ayrı ayrı İsnadlarla nakledilen rivayetlerde:
a-Zeyd b. Sâbit'ten Büsr b. Saîd, ondan (Salim) Ebu'n-Nadr (Ömer b. Ubeyduliah'ın mevlâsı), bu râviden Abdullah b. Saîd b. Ebû Hind nakleder. Bk. Müsned, V/187, H.no: 21525; V/186, H.no:21516 (Özetle); V/183, H.no:21486 (özetle); Buharı, Edeb, 75; Müslim, Müsâfirûn, 213; Ebû DâvÛd, Vitir, 11, H.no:1447; Taberânî, el-Mu'cemü'î-kebîr, V/I44, H.no:4895-4896.
b-Zeyd b. Sâbit'ten Büsr b. Saîd, ondan (Salim) Ebu'n-Nadr (Ömer b. Ubeyduliah'ın mevlâsı), bu râviden Mûsâ b. Ukbe nakleder. Bk. Müsned, V/182, H.no:21474 ; V/184, H.no:21495; Buhârî, Ezan, 81 (Ramazanda İtikafa girmesi için hasırdan bir oda yaptırdı); İ'tisâm, 3; Müslim, Müsâfirûn, 213-214; Nesâî, Kıyâmü'1-leyl, 1, H.no:1597; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/350.
Bu rivayetlerde özetle şunlar anlatılmaktadır: Rasûlullah mescidde hurma yaprağı liflerinden veya hasırdan bir odacık yaptı. Çıkıp orada (ramazan ayında teravih) namazı kılardı. Bazıları onun bu odacığını arayıp buldular ve onun kıldığı namazı kılabilmek için ona uydular. Ertesi gece yine gelip ona uydular. Rasûlullah onların bu davranışına hemen müdahale etmedi. Fakat bir gün ağırdan alarak namaza hemen durmadı. Rasûlullah'ı uyarmak isteyenlerin sesleri artmaya gürültü çoğalmaya başladı. Bazıları kapısına küçük taşlar atarak onu uyarmaya çalıştılar. Bunun üzerine Rasûlullah öfkeli bir şekilde onların yanına geldi ve: "Ey insanlar! Yaptıklarınızın hepsinden haberim var. Fakat bu namazın size farz kılınmasından endişe ediyordum. Namazlarınızı evlerinizde kılın. Çünkü farz namazların dışında insanlann en hayırlı namazı evlerinde kıldıkları namazlarıdır" buyurdu.
Zeyd b. SâbÎt'in bu rivayetleri sahihtir.

*** Açıklama**

Ahmed b. Hanbel dışında Zeyd b. Sabit'ten (Radıyaliahu ank) gelen diğer rivayetlerde 'hacamat yaptırdı' yerine 'kendine bir bölüm ayırdı' lafzı bulunmaktadır. Bu durumda iki ihtimal düşünülür:
1- Rasûlullah mescidde hacamat yaptırdı ve bu rivayet diğerlerinden farklıdır.
2- Zeyd b. Sabit'ten gelen diğer rivayetlerin hepsinde "kendisine hasırdan bir oda edindi' fiili ile nakledilmesi râviden kaynaklanan bir hatanın olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim Heysemî (v.807/1405) Ahmed b. HanbeFin rivâyetindeki senedde İbn Lehîa'nın olduğunu ve onun hata yapma ihtimali üzerinde durduğunu zikretmektedir. Zira İmam Müslim (v.261/871) Kitabu't-Temyiz'de İbn Lehîa'nın fiilin sonunu ra yerine hata ile şeklinde mim ile okunmuş olduğunu belirtmektedir.3789[391] Doğrusunu Allah bilir.3790[392]

352/1222- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):3791[393]
Habeşliler mescidde (harp)3792[394] oyunu oynarlarken Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) girdi. Hz. Ömer onlan men etmek istedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onları bırak, ey Ömer! Onlar Erfide oğullarındandır."
NOT: Mescidlerde oyun oynamak hoş görülmemiştir. Hz. Ömer (Radıyaliahu anh) bu nedenle mani olmak istedi, belki de Rasûluliah'ın onlara, hayası sebebiyle engel olmadığını zannetti. Ancak Peygamberimiz bunun mubah olduğunu belirtti ve burada Benû Erfide lafzını kullandı, bunun ne olduğu konusunda ihtilaf bulunmaktadır; Habeşlilerin lakabı ya da Habeşlilerin ilk dedelerinin ismi olabilir.3793[395] Burada Peygamberimiz onların bu işlerle meşgul olduğunu, hattâ mahir olduğunu ve olayın fazla büyütülmemesini vurgulamıştır.3794[396]

353/1223- Saîd b. Müseyyeb'den (Radiyalahu anh):3795[397]
Hz. Ömer (Radıyailaha anh), Hassan mescidde şiir okurken yanma geldi, kendisine sert bir şekilde baktı. Bir rivayette ona: 'Rasûlullah'ın mescidinde şiir okuyorsun (deyince) Hassan (RadıyaiiaM anh):
'Burada, senden daha hayırlısı (Rasûlullah) varken şiir okumuştum' diye cevapladı, sonra Ebû Hüreyre'ye yöneldi ve ona:
'Rasûlullah'in (Saiudiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydun (değil mi?):
"Benim adıma (o müşriklere) cevap ver! Allah'ım! Onu Kutsal Ruh (Cibrîl) ile destekle!'" deyince Ebû Hürcyrc (Radıyatiaha anhy.
"Evet" dedi.
§(Râvi) diğer rivayette şunu ekledi:
Bunun üzerine Hz. Ömer, Rasûlullah'ın bunu kabul ettiğini anlamış olarak oradan ayrıldı.3796[398]

3788[390] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/323-324.

3789[391] Müslim, Kitabu't-Temyiz, 187, H.no; 55-56 (Thk. Muhammed Mustafa el-A"zamî); Heysemî, Mecma\ 11/20-21.

3790[392] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/325.

3791[393] Sened:
Sahih: Mü'sned, 11/540, H.no: 10909- Benzer rivayetler için bk. U/308, H.no:8066:rf, Cihâd, 79; Müj/im, Salâtü'l-îdeyn, 22; Nejdf, Salâtü'l-îdeyn, 35, H.no:1594. Ahmed b. Hanbel'in hocası Muhammed b. Mus'ab Ebû Abdullah el-Karkasânî hakkında Ahmed b. Hanbel ve çoğu âlimler iyi bir kanaate sahiptirler. Fakat talebesi Ahmed bazen karıştırdığını ifade eder.

3792[394] Bazı rivayetlerde kısa mızraklanyla ya da ve kısa mızraklanyla, şeklinde açıklama vardır. Bk. Ma'mer b. Râşid, Cami', X/465; Buhari, Cİhad, 81; Müslim, Iydeyn, 19-22.

3793[395] Bk. Bennâ, age., 111/72.

3794[396] İbn Hacer, Felhu'l-Bârİ, 11/444.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/325-326.

3795[397] Sened:
Sahih: Müsned, V/222, H.no:21833; Metin içindeki diğer rivayet: V/222, H.no:21834; Ziyâdenin verildiği rivayet-için bk. V/222, H.no:2I835; Benzer rivayet için bk. V/222-223, H.no:21836 (<*"f} 'j&S '^'} 4* «W j*> «Ilı J^ 'C>'Â 'd ^j)ziyâdesiyle; Buhârî, Salât, 68; Bed'Ü'I-halk, 6; Edeb, 91; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 151-152; Nesâî, Mesâcid, 24, H.no:714; Ebû Dâvûd, Edeb, 87, H.no:5013,
Berâ b. Âzib'den (RadıyallaM anh) şahidi:
Müsned, IV/286, H.no:18435; Benzer rivayetler için bk. IV/298, H.no:I8549; IV/301, H.nö:18584; IV/299,_H.no:18557; IV/302, H.no: 18595-18596; IV/303, H.no:18603; Buhârî, Bed'ü'1-halk, 6; Meğâzî, 31; Edeb, 91; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 153; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/80, H.no:8294-8295; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/49, H.no:1209; III/268, H.no: 3108; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/90, H.no:119; 11/183, H.no:994.
Hz. Âişe'den (Radıyallahu anhâ) şahidi: Müslim, Fezâilü's-sahâbe. 157; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/213, H.no:5117; el-Mu'cemü's-sağîr, 11/54, H.no:769.

Açıklama

Bu bölümde mescidde serbest olan şeyler nakledildi. Onlar:
1- Uyumak ve kaylûle,
2- Uzanarak yatmak,
3- Evi olmayanların gece kalabilmesi,
4- Mescidde yetkili bir kişi için itikafa gireceği müstakil bir bölüm/oda yapılması,
5- Harp oyunları gibi faydalı şeyler,
6- Allah ve Rasûlü sevgisini anlatan ya da İslâm'ı müdafaa eden şiiirlerin arasıra okunması serbesttir.3797[399]

*** Bereket Ve Hürmet Olması İçin De Olsa Peygamber Ve Salih İnsanların Kabirleri Üzerine Mescid (Mabed)Yapma Yasağı**

354/1224- Abdullah b. Abbas ve Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahü anhüm):3798[400]
İkisi şöyle anlattı:
'Rasûlullah'a (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) Ölüm yaklaştığında yüzünü elbisesiyle örttü. 3799 [401] Daraldığında üstünden elbiseyi çektik, o şöyle diyordu:
"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler (mabedler) hâline getirdiler."
Hz. Âişe ekledi:

3796[398] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/326-327.

3797[399] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/327.

3798[400] Sened:
Sahih: Müsned, VI/34, H.no:23942; Mükerrer için bk. 1/218, H.no:1884 (İbn Abbas'ın Müsned'inde nakleder); Benzer rivayetler için bk. VI/80, H.no:24394; VI/121, H.no:24776; VI/255, H.no:26056; VI/146, H.no:25009; VI/228, H.no:25793; VI/252, H.no:26027; VI/274, H.no:26228 (356/1226. hadis); VI/275, H.no:26231 (*în CJ);
BuM/f. Salât, 55; Cenâiz, 61, 96; Ehâdîsü'l-enbiyâ, 50; Meğâzî, 84; Libâs, 19; Müslim, Mesâcid, 19, 22; Nesâî, Mesâcid, 13, H.no:701; Cenâiz, 106, H:no:2044; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; Dârimî, Salât, 120, H.no:1410; İbn Hıbbân, VI/96, H.no:2327; VII/455, H.no:3182; Taberânî, el-Mu 'cemü'l-evsat, 11/25, H.no: 1113. Ayrıca bk.355-35671225-1226. hadisler..
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû HÜreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, 11/285, H.no:7818; Benzer rivayetler için bk. 11/246, H.no:7352 H.no:8774; II/396, H.no:9ll8; II/453-454, H.no:98lI; II/284, H.no:78l3; II/518, H.no:l0663-10664; Mâlik, Kasr, 85 (Atâ'dan mürsel olarak);Buhârt, Saiât, 55; Müslim, Mesâcid, 20-21; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 72, H.no:3227; Nesâî,Cenâiz, 106, H.no:2045.
Ebü Hüreyre'den şöyle bir rivayet de nakledilir:
Ebu Ya'la, XII/33, H.no:6681; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından nakledilen hadisin senedinde İshak b. Ebû İsrail'in bulunduğunu, bu zât hakkında tenkidin varlığını, diğer râvilerin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', IV/2.
b-Cündeb b. Abdullah b. Süfyan'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müslim, Mesâcid, 23.
c-Ebû Ubeyde'den (Radtyatlaha anh) şahidi:
Müsned, 1/195, H.no:1691; Benzer rivayetler için bk. 1/195, H.no:1694; 1/196, H.no: 1699; Mâlik, Câmî', 17 (Ömer b. Abdülaziz'den mürsel olarak); Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından birçok isnadla nakledildiğini, iki isnadının muttasıl ve râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Aynca hadisi Ebû Ya'lâ*mn da naklettiğini belirtir. Bk. Mecma', V/325. Eserinin bir başka yerinde İse Bezzâr'a nisbet eder ve râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk. age., 11/28.
d-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şâhidİ:
Miünerf, V/184, H.no:21496-21497; V/186, H.no:21517; Hadisin senedinde yer alan Ukbe b. Abdurrahman, Buhâj-î tarafından mechûl, İbn Hıbbân tarafından sika sayılmıştır. Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebİr'inde nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika oldukla-nnı belirtir. Bk. age., 11/27. Görüldüğü gibi Ahmed b. Hanbeİ'e değinmemiştir.
e-Üsâme b. Zeyd'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Müsned, V/203-204, H.no:2167l-21672; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'înde nakledildiği, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. age., 11/27.
f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şâhİdİ:
Müsned, 1/337, H.no:3118; Benzer rivayetler için bk. 1/324, H.no:2986; 1/287, H.no: 2603; 1/229, H.no:2030; Tirmizî, Salât, 121, H.no:320 (Ebu Hureyre ve Âişe'den de nakledildiğini, İbn Abbas rivayetinin ise hasen olduğunu söyler); Nesâî, Cenâiz, 104, H.no:2041; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 78, H.no:3236; İbn Mâce, Cenâiz, 49, H.no:1575. g-lbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, 1/405, H.no:3844; Benzer rivayetler için bk. 1/435, H.no:4143; 1/454, H.no:4342:
Müslim, Fiten, 131. Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinin hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/27. Eserinin bir başka yerinde ise Bezzâr'ın iki isnadla naklettiğini, bunlardan birinde Âsim b. Behdele (Ebu'n-Necûd)'un bulunduğunu, bu râvinin sika olduğunu, fakat zafiyetinin de varlığını, diğer râvilerinin İse sahih hadis ricalinden olduklarını belirtir. Bk. age., VIII/13.
h-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bezzâr, 11/216, H.no:605; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde meçhul olan Ebu'r-Rakkad'ın bulunduğunu, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 11/27-28.
ı-Ebû Saîd'den (Radıyaltahü anh) şahidi:
Heysemî, hadîsin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf oluşunda İcma bulunatvömer b. Subhan'ın bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/28.

3799[401] Bennâ, age., 111/74.

"Rasûlullah (sanki) oradakileri bunun benzerini yapma konusunda uyarıyordu.'"
NOT: öltlm anında bile Rasûlullah'ın bu duyarlılığı insanı şaşırtmaktadır, onun hassasiyetleri şunlardı:
1- Tevhid konusundaki titizliği,
2- Mütevazı hâline son nefesine kadar devam etmesi,
3- öldükten sonra diğer ümmetlerin düştüğü hataya düşmemeleri için Müslümanları uyarması,
4- öldükten sonra da hayatındaki gibi bilinmeyi istemesiydi.
O Peygamber kulluğun nasıl olduğunu bize gösteren mükemmel bir insandı. O ve arkadaşları yeryüzünün belki bir daha şahit olamayacağı güzellikleri tanıtmışlar ve yaşamışlardı.3800[402]

355/1225- Hz. Âişe bu haberi Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe annelerimizden (Radtyallahü anhüm) nakletti:3801[403]
O ikisi Habeşistan'da gördükleri bir kiliseden bahsettiler, (Bir rivayette; O ikisi Peygamberimiz'in ölüm hastalığı anında bunu anlattılar. Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe Habeşistan yurdunda gördükleri bir kiliseden) ve orada bulunan bazı resimlerden bahsettiler. Bunu üzerine Rasûlullah (Saüaiiahu aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Onlar içlerinde salih bir kişi olduğunda ve o öldüğünde kabrinin üstüne mescid (mabed) yaptılar ve oraya da bu resimleri işlediler. İşte onlar kıyamet günü aziz ve celil olan Allah'ın yanında yaratılmışların en şerlileridir."3802[404]

356/1226- Hz. Âişe annemizden (Radiyalalhu anha):3803[405]
(Ölüm anında) ağrısı şiddetlendiğinde Rasûlullah'ın (Saiiaitaha aleyhi ve
üzerinde bir elbise vardı ki, onu bazen yüzüne koyuyor, bazen de çekiyor ve şöyle diyordu:
"Peygamber ümmetine yasakladığı hâlde onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler (mabedler) edindiler."3804[406]

Açıklama

Peygamberimiz kendisine karşı aşın tazim ve hürmet edilir, bu da tevhid inancını zedeleyebilir endişesiyle son anda böyle bir uyanda bulunmuştu. Ümmü Seleme ve Ümmii Habibe annelerimizin anlattıkları kendisine çok tesir etmiş olacak ki sürekli yukarıda hadiste geçen sözleri tekrarlıyordu.
Hz. Peygamber'den sonra sahabe ve etba' Mescid-i Nebî'yi genişletme ihtiyacı duydu. Çünkü Müslümanların sayısı çok artmıştı ve mescide sığmıyorlardı. Genişletme çalışması devam etti ve Peygamberimiz'in hanımlarının odalarına kadar geldi ki bu odalardan birisi de Hz. Âişe annemizindİ ve o odada Rasûlullah ile birlikte iki arkadaşı Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in kabirleri vardı. Zira Peygamberler öldükleri yere gömütürlerdi ve sonra vefat eden iki büyük sahabi de Hz. Âişe'den izin alarak Rasûlullah'ın yanına gömülmeyi vasiyet etmişlerdi. Genişletme çalışmasında bu kabirlerin etrafına geniş bir duvar çekildi, böylece mescidden görülmesin ve insanlar ona ibadet etmesin. Şu anda da bu kabirler mescidin giriş tarafındadır.3805[407]

3800[402] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/327-330.
3801[403] Sened:
Sahih: Müsned, VI/51, H.no:24133; Buharı, Salât, 48, 54.Hadisin şâhîdleri için bk. 354/1224. hadisin tahrici.
3802[404] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/330.
3803[405] Sened:
Sahih: Müsned, VI/274, H.no:26228; Daha geniş tahrici için bk.354/1224. hadis. Ayrıca kabirlere karşı namaz kılınmamasının gerekliliği ile Ügilİ Ebû Mersed el-Ganevî rivayeti için bk. 393/1263. hadis.
3804[406] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/330-331.
3805[407] Bennâ, age., 111/77-78.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/331.

*** İhtiyaç Anında Kafirlerin Kabirlerinin Başka Yere Nakledilmesi Ve Oraya Mescid Yapılması Caizdir**

357/1227- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaıiahuank):3806[408]
Hz. Peygamber'in mescidinin yapılacağı yer Neccar oğullannmdı ve orada hurma ağaçlan, yıkıntılar ve cahiliyye döneminden kalma kabirler bulunmaktaydı. Rasûlullah onlara:
"Burayı bana satın!" deyince onlar:
'Aziz ve celil olan Allah dışında kimseden onun parasını/karşılığını almayız1 dediler.
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) hurma ağaçlarının kesilmesini, ekinlerin bozulmasını ve kabirlerin de açılıp (başka yere nakledilmesini) emretti. Rasûlullah bu mescid yapılmadan önceleri namaz vakti geldiğinde koyun ağıllarında namaz kılardı.
NOT: Peygamberimiz mescid yapılmadan Önce yollarda, koyun ağıllarında namazlarını kılardı,3807[409] Başka yer bulunmadığında3808[410] koyunların olduğu yerde namaz kılmaya izin vermiş, ancak develerin bulunduğu yerlerde namaz kılmayı yasaklamıştı. Bunun sebebi devenin inatçı ve kindar bir hayvan olması, namaz sırasında zarar verme ihtimalinin bulunmasından olsa gerek, ancak koyunlardan böyle bir tehlike beklenmez.3809[411]

*** İhtiyaç Anında Havraların (Önceki Mabedlerin) Mescid Olarak Kullanılması**

358/1228- Talk b. Ali'den (Radıyaiiahü anh):3810[412]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve settem) huzuruna heyet hâlinde gittik. Ayrılacağımızda bana emretti ve kendisine su dolu bir kap getirdim. Ondan avuçla su aldı ve içine üç kere püskürttü, sonra onun ağzını bağladı ve dedi ki:
"Onu götür ve kavminin mescidine serp! Allah'ın onları yüceltmesi için onlara başlarını kaldırmalarını emret."
Ben ona:
'Bizimle senin arandaki mesafe uzun, kaptaki su kuruyabilir' deyince şöyle buyurdu:
"Kuruduğunda ona su ilâve et!"
NOT: Başka tarikten gelen bu rivayet şu şekildedir:
... RasÛlullah dedi ki: "Bu (suyu)3811[413] beraberinizde götürün, beldenize vardığınızda havranızı (önceki mabedinizi) yıkın, onun yerine bu sudan serpin ve orayı mescid yapın!"3812[414]
§Müslümanlar diğer dinlerin mabedlerine dokunmamışlar ve onlara dinlerini yaşama özgürlüğü vermişlerdi. Peygamberimiz'in yaşadığı dönemde bunun örnekleri görülüf, hatta savaşta bile Rasûlullah bu mabedlere dokunmayı ve onları yıkmayı yasaklardıştı. Ancak bazı nedenlerden dolayı yukarıdaki rivayette geçtiği gibi bunun istisnalan vardı ve bunlar da çok azdı. Eğer bir havra/kilise kullanılmaz hâle geldiyse yada müntesipleri kalmadıysa veya mülkiyeti onlardan satın alındıysa, işte bu gibi durumlarda o eski mabedi yıkıp yerine cami yapmak yada orayı camiye çevirmek ittifakla caizdir. Bunun örneklerini günümüzde Avrupa ve Amerika gibi yabancı ülkelerde görmekteyiz. Savaş

3806[408] Sened:
Sahih: Müsned, III/123, H.no:12182; Benzer rivayetler için bk. III/211, H.no:13143:III/118, H.no:12117; III/244, H.no:13495; Buhârî, Salât, 48; Fezâilü'l-Medîne, 1; Manâkıbü'l-ensâr, 46; Müslim, Mesâcid, 9-10; Nesâî, Mesâcid, 12, H.no:700; Ebû Dâvûd, Salât, 12, H.no:453.
Bazı rivayetlerde sadece mescidin inşasından Önce koyun ağıllarında namaz kıldığı ifade edilir:
Müsned, IH/194, H.no:12952; ID7131, H.no:12275; Buhârî, Vudû', 66; Müslim, Mesâcid, 9-10; Timizi, Salât, 142, H.no:350. Şâhidleri için bk.395/1265. hadis.
3807[409] Ebû Avâne, 1/327.
3808[410] Ebû Avâne, 1/335; Beyhakî, 11/449.
3809[411] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/331-332.
3810[412] Sened:
Hasen: Müsned, IV/23, H.no:16245; Nesâî, Mesâcid, 11, H.no:699; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/398, H.no:8241.
Hadisin senedinde sadûk olan Mûsâ b. Dâvûd ve Muhammed b. Câbir bulunmaktadır. Nesâî'nin senedinde de mütâbîleri bulunmaktadır:.
Bennâ, hadisi Taberânî'nin Kebîr ve Evsat'ına da nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Osman b. Ebu'l-Âs'tan şu şahidi getirir:
(Ebû Dâvûd, Salât, 12, H.no:450; İbn Mâce, Mesâcid, 3, H.no:743). Buharı'nin başlıkta verdiği mevkuf rivayetleri de zikreder.
Bk. Bülûğu'l-emânî, İÜ/78.
3811[413] Rivayetteki zamir başka rivayetlerde su olarak açıklanmaktadır. Bk. Nesâi, es-Sünenü 'I-kübra, 1/258, H.no: 780; İbn Hibbân, III/405, IV/480, H.no:1602.
3812[414] îbn EbîŞeybe,V423, H.no:4870; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/258, H.no: 780; İbn Hibbân, III/405, IV/480, H.no:1602.

yada barışta diğer dinlerin mabedlerine dokunulmaz, yıkılmaz, oraların camiye çevirilmesi için yukarıda zikredilen meşru mazeretlerin olması gerekir.
§Hadisleri doğru anlamak için Rasûlullah'in diğer söz ve davranışları ile birlikte düşünmek ve sünnet boyutunu kavramak gerekir. Değilse İslâm adına yanlış uygulamalar yaplır. Bu gibi hassas konular mutlaka alimlre sorulmalı ve doğrusu Öğrenilmelidir.3813[415]

*** Evlerin İçinde Ya Da Evlerin Arasında Mescid Edinmek**

359/1229- Semüra b. Cündüb'den (Rdithü anh):3814[416]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) evlerimizin içinde (ya da arasında) mescidler edinmemizi, ayrıca buraları da temiz tutmamızı emretti.3815[417]

360/1230- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):3816[418]
RasÛlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) evlere (ya da evler arasına) mescidle-rin yapımını emretti ve orayı temiz tutup güzel koku ile kokulandırmayı da emretti.
NOT: Yukarıdaki hadiste geçen veya kelimeleri evler anlamına geldiği gibi kabileler/meskûn mahaller anlamına da gelebilir. Tirmizi'den gelen bir rivayette SUfyan b. Uyeyne bunu yani kabileler, şeklinde açıklamıştır.3817[419]
O hâlde hadisteki tavsiye, evlerin bir kenarını namaz kılmaya ayırmak ya da evler arasında küçük mescidler yapmak anlamındadır. Bunun nedeni nafile namaz kılmak ya da büyük mescide uzak mahallerin cemaatle namazdan mahrum kalmamaları olabilir. Büyük mescide yakın olan mahallerdeki küçük (ev ya da akraba/ kabile) mescidleri cemaate gitmeyi engellememelidir.3818[420]
Ayrıca mescidlerin temiz tutulması ve güzel koku ile kokul andın İması emredilmektedir.3819[421]

361/1231- Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan:3820[422]
Bana Enes b. Mâlik'in oğlu Ebû Bekir (Hadtyaiiahü anhümâ) şunları anlattı:

3813[415] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/332-334.
3814[416] Sened:
Hasen: Müsned^ V/17, H.no:20060; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, ü/440. Sçnedi zayıfur. Çünkü senedinde "munkeru'l-hadis" olan lshak b. Sa'lebe ve mtldellis olan Bakıyye bulunmaktadır. Ayrıca Mekhul'Un Semüra'dan hadis İşitip işitmemesi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ebû Davud'un rivayetinde mütâbii vardır. Bk. Salât, 13, H.no:456.
Hz. ÂÎşe'den şahidi için bir sonraki 360/1230. hadise bk.
3815[417] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/334.
3816[418] Sened:
Hasen: Müsned, VI/279, H.no:26264; Tirmizî, Cum'a, 64, H.no:594 (Urve'den mürsel bir rivayet daha verir ve bunun merfû rivayetten daha sahih olduğunu söyler); Ebû Dâvöd, Salât, 13, H.no:455; îbn Mâce, Mesâcid, 9, H.no:758-759; İbn Hıbbân, IV/513, H.no:1634; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/440.
Ahmed b. Hanbel'in hocası (Ebu'l-Hâris) Âmir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr b. Avvâm (v.182/798) hakkında şunlar söylenmektedir:
Yahya b. Maîn: "O zayıf biridir. Yalancı biri idi. Hişâm b. Urve'den duyduğu her hadisi naklederdi. Ben de bu hadislerin hepsini ondan yazdım. O, yalancı, pis ve Allah'ın düşmanı biridir." der. Kendisine Ahmed b. Hanbel'in ondan hadis naklettiği bildirilince: "O deli mi ki?" cevabını verir. Ebû Dâvûd: "Ahmed b. Hanbel ondan üç hadis nakletti" der. Ahmed b. Hanbel de: "O sika biridir. Yalancı biri olmadı" demektedir. İbnii'l-Medînî bu zatın hadisini münker sayarken Ebû Hatim: "sâlihu'l-hadis" sıfatı ile tanıtır ve "Onda bir sakınca görmüyorum" der. Nesâî de sika biri olarak görmez. İbn Adiyy'in iddiası da şöyledir: "Hadislerinin umumu sikalardan çalıntıdır." Ezdî: "zâhibü'l-hadis" derken, İbn Hıbbân: "Sika râvilerden mevzu rivayetler nakleder" iddiasında bulunur. Dârekutnî ise durumu net bir şekilde belli olmayan birini ağır bir dille eleştirmesi sebebiyle Yahya b. Maîn'i eleştirir. Bk. İbn Hacer, Tehzîbii't-Tehzîb, V/62, Trc.no: 114. ibnHacerde Yahya b. Main'in tenkidde aşırı gittiğini söyleyerek kendisi onun "metrukü' 1-hadÎs" biri olduğu kanaatine vanr. Bk. Takrîb, Trc.no:3096. Zehebî İse biraz önce verdiğimiz nakilleri özetler. Bk. Kâşif, Trc,no:2535. Râvi hakkında değerlendirme için bk. 118/988. hadis.
Hadisin senedi zayıftır. Ancak şahidi İle kuvvetlenir ve hasen li ğayrihî seviyesine çıkar. Semüra b. Cündüb'den şahidi için bir önceki 359/1229. hadise bk.
3817[419] Bu rivayette Süfyan hadisin sonunda yani kabileler diye açıklamıştır. Bk Tirmizî, Cuma, 64, H.no: 596.
3818[420] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/89; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahveû, III/168.
3819[421] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/334-335.
3820[422] Sened:
Sahih: Miİsned, IV/44, H.no:16436; Diğer rivayet: IV/43, H.no:16433; İkinci tarik: III/174-175, H.no:12724; Benzer rivayetler için bk. IV/43, H.no:16431-16432; IV/43-44, H.no: 16433-16435; III/135, H.no:12325; V/449-450, H.no:23660-236663; 111/131, H.no:12269-12270; IH/423, H.no:15429-15430; V/449-450, H.no:23660-23663; Hadisi Enes, MahmÛd b. er-Rebî'den, O da Itbân b. Mâlik'ten nakletmektedir. Her üçü de sahâbîdir (Radıyt&ahü anhüm). Mâlik, Kasr, 86; Buhâri, Salât, 45-46; Ezan, 40,50,153, İ54; Teheccüd, 36; Meğâzî, 12; Et'ıme, 15; Rikâk, 6; tstitâbe, 9; Müslim, îmân, 54; Mesâcid, 33; Nesâi, îmâme, 10, 46, H.no: 786, 842; Sehv, 73, H.no:1325; İbn Mâce, Mesâcîd, 8, H.no:754; EbÛ Ya'lâ, 111/74, H.no:1505-1506; Şeybânî, III/473, H.no:1935; İbn Huzeyme, 11/232, H.no:1231; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebîr, XVIII/25, H.no:43; İbn Mende, 1/198-199, H.no;52; Hâkim, 1/246, H.no:247.
Enes b. Mâlik ile Itbân b. Mâlik arasında akrabalık olabilir:
a-Enes b. Mâlik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adiy b. en-Neccâr el-Ensârî.
b-Itbân b. Mâlik b. Amr b. Aclân b. Zeyd b. Ganm en-Neccâr el-Ensârî es-Sâlimî.
Bu şecereye göre her ikisi de Peygamber efendimizin dayıları olan Neccaroğulları sü Meşindendirler. Itbân b. Mâlik Medine'deki İslâm kardeşliği tesisinde Hz. Ömer'le kardeş yapılmıştı. Muâviye zamanında vefat etmiştir.
Ayrıca bk. 69/111. hadis. 410/1280 ve 362/1232. hadislerle karşılaştırınız.

Babam Şam bölgesine[3821[423]] temsilci olarak geldi ve ben de onunla beraberdim. Bizi Mahmud b. Rabi' karşıladı. Bu kişi babama Itbân b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh) bir hadis nakletti.[3822[424]] Babam dedi ki; 'Ey Yavrum, bu hadisi ezberle/koru! Şüphesiz o hadis hazinelerinden birisidir.'

Biz yolculuktan dönüp Medine'ye geldik ve onu (yâni Itbân'ı) soruşturduk, baktık hayatta ve âmâ bir ihtiyar. Hemen bu hadisi sorduk. O şöyle anlattı:

Gözlerim Rasûlullah döneminde kapandı, dedim ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Gözlerim kapandı. Senin arkanda namaz kılamıyorum (kılmaya gelemiyorum)[3823[425]]. Evimde bir yeri mescid olarak seçsen/ hazırlasan ve orada namaz kılsan da ben o mekânı namazgah edinsem (olur

mu?)' RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve settem):

"Evet, (olur) ben sana yarın gelirim" dedi.

Ertesi günü (sabah) namazını kıldıktan (sonra gün yükselirken)[3824[426]] bana geldi ve yanıma yaklaştı (bir rivayette: O, Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte geldi). Dedi ki:

"Ey Itbân! Senin için nereyi seçmemi/hazırlamamı istersin?" Itbân ona bir yer tarif etti, Rasûlullah da orayı onun için seçti/hazırladı ve orada namaz kıldı. Sonra Peygamberimiz bırakılmadı ya da oturdu (Bir rivayette: Yemek sebebiyle bırakılmadılar).[3825[427]] Bu olay etrafımızda oturan Ensar'dan kişilere ulaştı ve onlar da geldi, hattâ ev doldu/dar geldi. Orada münafıklardan ve onlardan gördükleri eziyet ve serlerden bahsetmeye başladılar, onlardan Mâlik b. Duhşem isimli birisine sorumluğu attılar. Dediler ki:

'Onun hâlinden şu da var, bu da var.' Rasûlullah bu arada suskundu. Onlar lafı çoğaltınca Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik etmiyor mu?" Rasûlullah sözünü ikinci kere tekrarlayınca orada bulunanlar: 'Şüphesiz, onu söylüyor' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Beni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki eğer o kişi bunu kalbden sadık olarak söylerse ateş onu hiç yakmayacak" dedi.

Sahabe burada RasÛlullah'm sözüne sevindikleri kadar[3826[428]] bir başka şeye böyle sevinmemişlerdi.

§ İkinci tarikle Enes b. Mâlik'ten Sâbit'in rivayeti:

Itbân'ın gözü kapanınca dedi ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Gelsen ve evimde namaz kılsan ben senin namaz kıldığın mekânı mescid edinirdim.'

Bunun üzerine Hz. Peygamber onun evine geldi. Itbân'ın kavmi de Peygamberimiz'in yanında toplandı ve Mâlik b. Dühşem'den bahsettiler. Nifakla ilgili durumunu ima ederek:

'O şöyle böyle yaptı' diye konuştular. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim O'nun Peygamberi olduğuma şahitlik etmiyor mu?" diye sorunca:

'Bilâkis (ediyor)' dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki kim bunu söylerse ateş kendisine yasaklanır (cehenneme ebedi kalacak şekilde girmez)[3827[429]]."

3821[423] Başka rivayette: Babam Şam bölgesine gitmek için yola çıktı, şeklinde geçmektedir. (Bk. Ebû Bekir eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-mesânî, ID7474) Ayrıca yukarıdaki rivayetin devamında Medine'ye dönme hadisesi anlatıldığı için bu şekilde terceme edildi.

3822[424] Nakleden Mahmud b. Rabî'dir. (Bk. Ebû Bekir eş-Şeybânî> age., III/474; Bu hadisin Mahmud b. Rabi'den gelen benzerleri İçin bk. Ahmed b. Hanbel, IV/44, V/449, 450; Buhari, Salat, 46, Teheccud, 36; Müslim, Mesacid, 263,265)

3823[425] Bu sahabinin gelememe nedeni sadece âmâ olması değildir. Aşırı yağan yağmurlar sebebiyle bu kişinin evi ile kendisini mescide getiren kavmi arasındaki vadiyi sel almasıdır. (Bk. Buhari, Salat, 46, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid, 263,265)

3824[426] Buhari, Salat, 46, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid, 263,265.

3825[427] Bu yemeğin Hatfr ya da Hatfra olduğu diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. (Bk. Ahmed b. Hanbel, IV/44, V/449,450; Bahan, Salat, 46, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid, 263,265)
Hazİra yemeği etleri küçük küçük doğrayıp su ilave ederek pişirmek ve
üzerine un serpmek ile olur. Eğer et olmazsa ona Asîde yani un çorbası denir. (Bk. İbnü'i-Esîr, Nihâye, U/28; tbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IX/543).

3826[428] Yâni İslâm'daki kolaylık ve müsamahaya (Bennâ, age., 111/81)

3827[429] Ateşin haram kılınması; ebedi olarak İçinde kalmaması ve günahı kadar azap gördükten sonra çıkması, şeklinde anlaşılır. Tevhid inancında olan kişi erken ya da geç de olsa cennete mutlaka girecektir. (Bk. Bennâ, age., IH/81)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/335-338.

362/1232- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):3828[430]
Ensardan çok şişman bir kişi vardı ki (gelip) Hz. Peygamber'le beraber (mescidde) namaz kılamıyordu. Bu kişi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben (gelip) seninle namaz kılamıyorum' dedi ve Rasûlullah için yemek hazırlayıp onu çağırdı. Hz. Peygamber'e ısaitaiiahu aleyhi ve seiiem) bir hasır serdiler ve üzerine su serptiler.3829[431] Rasûlullah orada iki rekat namaz kıldı.
Cârud ailesinden bir kişi3830[432] râviye (yani Enes'e)3831[433]:
'Rasûlullah duhâ (namazını) kılar mıydı?' diye sorunca (Enes):
'Sadece o gün duhâyı kıldığını gördüm' dedi.3832[434]

Açıklama

Bu hadislerden cemaate devam etmenin önemi anlaşılmaktadır. Ancak bazı durumlar vardır ki cemaate gitmemenin özrü sayılır. Bunlar aşın şişmanlık ve yürü-yememe, âmâ olmak ya da hastalık hâli gibi durumlar. Bu rivayetlerden anlaşılanlar:
1- Bir kişi kendi problemlerini başkalarına açabilir ve bu şikâyet hâli sayılmaz, çünkü çözüm aramaktadır.
2- Evin bir bölümü mescid olarak ayrılabilir.
3- Evde edinilen köşe diğer mescidlere benzemez, vakıf değildir-ve mülkiyeti ev sahibine aittir.
4- Mescid edinilen bir yerde salih bir insanın namaz kılması ile bereket ve rahmet ummak caizdir. Ancak bu, insanı kendisini beğenme ve kibre götürmernelidir.
5- Sözde durmak çok önemlidir ve Peygamberler'in ürerinde hassasiyetle durdukları bir konudur,
6- Salih İnsanlar ve diğer Müslümanlar davet edildiğinde ikramda bulunmak efdaldir.
7- Lider ya da saüh birisi yanında münafıklann hâlleri konuşulabilir, ancak işi uzatmamak gerekir.
8- Salih bir insan bir yere geldiğinde diğer Müslümanların da oraya gelip ziyaret yanında o kişinin İlminden istifade etmeleri efdaldir.
9- Lider ya da salih kişi Müslümanların konuşmaları ya da hareketlerini kontrol etmeli, ifrat ve tefrit hâllerine müdahale etmeli ve ilgili açıklamaları yaparak onları da ikna etmelidir.3833[435]
10- BUtün bunlardan Rasûlullah'ın ne kadar mükemmel bir insan ve lider olduğu anlaşılmaktadır. İnsanların küçük problemlerini dahi halletmeye çalışmaktaydı ve insanlar onunla diyalog kurmaya, konuşmaya bayılıyorlardı.
NOT: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebî ve diğer mescidlerle ilgili hadisler Halifelik ve Emirlik/İdarecilik ve Yöneticilik konusunda zikredilecektir. Bk. Müsned Trc. H.no:542-544/l 1431-11433 ve 607-638/11496-11527.3834[436]

g)- SETR-İ AVRET

3828[430] Sened:
Sahih: Müsned, m/291, H.no:14033; Mükerrer rivayet için bk. IH/184-185, H.no:12852; III/130-131, H.no: 12269-12270; Buhârî, Ezan, 41; Ebû Dâvûd, Salât, 91, H.no:657; Bazı rivayetlerde senedde Enes b. Sîrîn'in ismi yanlışlıkla Enes b. Süleym olarak yazılmıştır.
Hadis metninde geçen ensardan İrice olan zatın Itbân b. Mâlik olma ihtimâli kuvvetlidir.
Ayrıca bir önceki 361/1231. hadise bk. 361/1231 ve410/1280. hadislerle karşılaştırınız.
3829[431] Mübârekpûrî, Tuhfetü 'l-ahvezî, 11/250.
3830[432] Bu kişi Abdülhamid b. Münzir b. el-CârÛd el-Basrî'dir. Bk. İbn Hacer, Fethu 'l-Bârt, D7158.
3831[433] Enes isminin açıkça geçtiği rivayet İçin bk. İbn Hıbbân, V/426.
3832[434] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/338-339.
3833[435] Bennâ, age., 111/82.
3834[436] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/339-340.

* Setr-i Avret Emrinin Sınırı Ve Uyluğun Avret Kabul Edilmesi

Setr-i avret; başkalarına gösterilmesi ayıp kabul edilen yerlerin/uzuvların örtülmesi, gösteri lmemesidir. Allah Teâlâ ilk Peygamberden itibaren insan olma şerefinden dolayı bizlere bu yerlerin örtülmesini emretmiştir. Ancak bu emir hayvanlar için geçerli değildir, örtülmesi emredilen yerler iki kısımdır:

1- Avret-i Galİza (Açılması ve görülmesi çok kötü, iğrenç olan uzuvlar): Bunlar insanın ön ve arka cinsel organlarıdır ki mutlaka örtülmesi gerekir. Tuvalet, yıkanma ve tedavi gibi ihtiyaçlar dışında açılmaması tavsiye edilmekte, başkalanna götse-rilmesi de kesinlikle yasaklanmaktadır.

2- Avret-i Hafife (Açılması ve görülmesi ayıp sayılan uzuvlar): Erkekler için göbekten diz kapağına kadar olan kısımdır, kadınlar için de el ve yüz hariç bütün vücuttur. İhtiyaç olmadıkça buraların açılmaması tavsiye edilmiş, başkalanna gösterilmesi ise yasaklanmıştır.

§Mü'minlerin (eşleri ve evlenmesi ebediyen haram olan yakınları dışında) başkalarının avret yerlerine bakmaları, görmeye çalışmaları haramdır. Bize emredilen, gözlerimizi böyle iğrenç ve ayıp şeylerden korumaktır.

Allah Teâlâ buyurdu:

'Ey Âdemoğulları! Mescidlerin hepsinde bulunurken ziynetlerinizi (elbiselerinizi)3835[1] giyinin! Yiyin, için ve israf etmeyin! Şüphesiz Allah israf edenleri sevmez.' (Araf, 7/31)

Allah Teâlâ buyurdu:

'Mü'min erkeklere söyle, gözlerini (bakılması yasak olandan) çevirsinler ve mahrem yerlerini korusunlar/kapatsınlar!

Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini (bakılması yasak olandan) çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar/kapatsınlar. Görülmesinde sakınca olmayan kısım hariç süslerini/güzelliklerini de gizlesinler ve başörtülerini yakalarının üzerine satsınlar!

Süslerini/güzelliklerini göstermesinler, ancak kocaları, babaları, kayınpederleri, oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşleri ya da kız kardeşlerinin oğulları, (tanıdık/yakın) kadınları, kendi köleleri, kendilerine bağlı cinsel istekten yoksun bulunan erkekler ya da kadınların mahrem yerlerinin farkında olmayan küçük çocuklar bu yasağın dışındadır. (Yürürken) süslerini belli edecek şekilde ayaklarını yere vurmasınlar.

Ve siz, ey mü'minler hepiniz topluca Allah'a tövbe edin ki
kurtuluşa eresiniz!' (Nur, 24/30-31)

Allah Teâlâ buyurdu:

'Cinsel arzu duymayacak kadar kocamış olan kadınlara süslerini açığa vurma niyeti taşımaksızın (dış) elbiselerini çıkarmada bir sakınca yoktur. Ancak bunların da iffetli hareket etmeleri kendileri için daha hayırlıdır. Allah (her şeyi) işiten ve bilendir/ (Nur, 24/60)

Allah Teâlâ buyurdu:

"Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına (toplum içine çıktıklarında) dış elbiselerini almalarını, söyle! Bu onların (temiz kalarak) tanınmamaları ve rahatsız edilmemeleri açısından en uygun olanıdır.

(Unutmayın,) Allah affeden ve bağışlayandır." (Ahzâb, 33/59)3836[2]

363/1233- (Z.) HZ. Ali'den (Radıyaltahü anh):3837[3]

3835[1] Müşriklerin bir bölümü cahiliye döneminde Kabe'yi çıplak olarak tavaf ediyorlardı; gündüz erkekler, gece de kadınlar bu şekilde orada bulunurdu. Bunu dünya süslerinden uzak olarak Allah'a yakınlaştıklarını iddia ederek yapıyorlardı. Şüphesiz bu şeytanın onlara bir vesvesesiydi ve hiçbir Peygamber ümmetine böyle ibadeti emretmemişti. Şurası unutulmamalıdır ki Peygamberlerin ibadet şeklillerinde ahlâkî renk çok önemlidir. Kur'ân bu ayetle onların yanlış davranışlarını düzeltmekte, ayrıca diğer nimetlerden de israf etmeden yararlanabileceklerini belirtmektedir. Kİm Peygamber'in getirdiği dışında kendi kafasına göre din oluşturmaya çalışırsa şeytanın oyuncağı olur ve cahiliye döneminde olduğu gibi gayr-i ahlâki ve gülünç durumlara düşer. (Bu ayetle ilgili rivayetler İçin bk. Buharı, Hac, 91; Müslim, Hac, 152; İbn Kesir, Tefsir, n/201)

3836[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/342-343.

3837[3] Sened:

Hasen: Müsned, 1/146, H.no:1248; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 28, H.no:3140 C*'j&%)\ Hammâm, 1, H.no:4015 (Ebû Dâvûd hadisten sonra: 'V,& *j ^j^Jı üi" (Bu hadiste münkertik vardır) der); İbn Mâce, Cenâiz, 8, H.no:1460; Dârekumî, 1/225; 11/86; Öezzâr, 11/274-275, H.no:694-695; Ebû Ya'lâ, 1/277, H.no:331; Hâkim, IV/200, H.no:7362 (Hâkim ve Zehebî hadisin herhangi bir illetine işaret etmezler); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/228; III/388; ŞuabÜ'l-îmân, VI/153, H.no:7760;Makdisî,

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana şöyle dedi:
"Uyluğunu gösterme! Diri olsun ölü olsun kimsenin uyluğuna bakma!"3838[4]

364/1234- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):3839[5]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) uyluğu açıkta olarak (duran) bir kişinin yanına geldi ve ona şöyle dedi:
"Uyluğunu ört! Erkeğin uyluğu kesinlikle avret mahallindendir."3840[6]

365/1235- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radıyaiiahu nakleder:3841[7]
RaSUİUİlah (SaüallaM aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Yedi yaşına varınca çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin, on yaşına vardığında yine kılmazlarsa (hafifçe) vurabilirsiniz, bu yaşta çocukların yataklarını birbirinden ayırın!
Sizden birisi (cariyesini)3842[8] kölesiyle ya da işçisiyle evlendirdiğinde artık onun (cariyesinin) avret mahalline bakamaz! Onun göbekten aşağısı diz kapaklarına kadar olan kısmı kesinlikle avret mahallindendir."3843[9]

Açıklama

Çocuğun namaz eğitimi ile ilgİÜ bir makale önceki cildde geçmişti. 3844[10] Avret mahalli yasağı açısından evli olmayan cariye efendisine karısı gibidir, ancak evlendiği zaman başkasının cariyesi gibi olur, sadece hizmet eder ve avret mahalline bakmak yabancı cariyelerde olduğu gibi yasaktır. Cariyeler hür kadınlar gibi el ve yüz hariç bütün vücutlarını örtmek zorunda değillerdir. Çünkü onlann hizmetleri ve farklı statüleri sebebiyle sorumlulukları azdır. Yetki kadar sorumluluk kaidesince onlara bazı kolaylıklar verilmiştir. Ancak bu durum fitneye sebep olursa hür kadınlar gibi kapanmaları emredilir.
Cariyelik köleliğin meşru olduğu toplumlarda kabul edilen bir vakıaydı ve bu kişiler toplumda düşük bir statüye sahipti. Peygamberimiz'in geldiği dönemde de kölelik bütün devletlerde hukuken geçerliydi.

Muhtara, VII/43, H.no:2437 (sahih).
Bennâ, hadisi Bezzâr ve Hâkim'e de nisbet eder ve İbn Maîn'in de belirttiği gibi Habîb b. Ebû Sâbit'in, Âsim b. Damre'den hadis işitmediği ve aralarında sika olmayan bir râvinin bulunması sebebiyle hadisin illetli olduğunu belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/50. İbn Hacer "Ebû Hâtim'in: 'İbn Cüreyc, Habib'den, Habib de Âsım'dan hadis işitmedi' sözünü nakleder. Bk. ed-Dirâye fi tahrîci ehâdîsi'İ-Hidâye, 11/227; Ahmed Muhammed Şâkir ise hadisin isnadının sahih olduğunu söyler ve şunları ekler: "Ebû Hâtim'in Ilel'inde (2/270) "Hasan b. Zekvan, Amr b. Hâlid el-Vâsıtî'den, o da Habib'den nakleder. Hasan ve Amr'ın her ikisi de zayıftır" denilmektedir. Hadisin isnadında tenkid edilecek bir yön yoktur, isnadı sahihtir." Ömer b. Ali el-Endelûsî de der ki: "İbnü'l-Kattân Ahkâmü'n-nazar isimli eserinde râvîlerinin hepsinin sika olduklarını, aradaki İnkıtanın da Dârekutnî'nİn rivayeti ile giderildiğini söyler." Bk. Tuhfetü'l-muhtâc, 11/14-15. Hadisin değerlendirmesi İçin bk. Zeylaî, Nasbu 'r-râye, IV/244.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir sonraki 364/1234. hadise bk.
b-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 365/1235. hadise bk.
c-Cerhed el-Eslemîden (Radıyallahü anh) şahidi İçin 366/1236. hadise bk.
d-Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan (Radıyallahü anh) şahidi için 367/1237. hadise bk.
Hadis şâhidleri İle hasen İİ ğayrihî seviyesine yükselir.
Şuayb el-Arnavut ve ekibi hadisin sahih li ğayrihe yükselebileceğini belirtirler. Bk. H.no:1249.
3838[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/344.
3839[5] Sened:
Hasen: Müsned, 1/275, H.no:2493; Tirmizî, Edeb, 40, H.no:2796-2798 (Hadis hasen-gariptir. Bu konuda Hz. Ali ve Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan nakil vardır. Hem Abdullah b. Cahş hem de oğlu Muhammed sahâbîdir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/84, H.no:lIU9; Buhârî de muallâk olarak bu hadise yer verir:
Buhârî, Salât, 12;
Ahmed Muhammed Şâkir hadisin tahririnde şunlan dile getirir: "Ebû Yahya el-Kattât'm isminde ihtilâf edilmiştir. Buhârî et-Târîhu'l-kebîr'in<le Zâzân ismi ile verir. Bu zât sikadır. Çünkü Buhârî râviyi cerh etmedi ve ed-Duafö'da zikretmedi. Yahya b. Main sika sayar. Nesâî de: "pek kuvvetli değildir", Ahmed b. Hanbel İse: "İsrail kendisinden birçok münker rivayet nakletti" der. Biz onun sika oluşunu tercih ediyoruz." Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, IV/244.
Hz. Ali'den (Radıyaltahü anh) şahidi için bir Önceki 363/1233. hadise bk.
3840[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/344-345.
3841[7] Sened:
Sahih: Müsned, 11/187, H.no:6756; Benzer rivayet (11/180, H.no:6689) daha Önce zikredildi. Bk. 84/954. hadis. İbn Ebî Şeybe, 1/304, H.no:3482 (îbn Ebî Şeybe bu hadisi Ahmed b. Hanbel'in hocası Vekî'den aynı senedle almıştır); Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:495-496; Dârekutnî, 1/230; Hâkim, Müstedrek, 1/311, H.no:708 (Hâkim, Yahya b. Main'den: "Amr b. Şuayb sikadır" sözünü nakleder ve "Bu rivayetin mürsel oluşu dile getirilmektedir. Çünkü Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs, dedesi Abdullah b. Amr'dan (Radtyallahii anh) hadis işitmemiştir" der); Beyhakî, Şuabü'l-tmân, VI/398, H.no:8650; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/228-229; 111/84; (Beyhakî'nin bir rivayetinde ziyâdeli şekli ile ve "emredin" yerine, "öğretin" emri; "dövün" yerine, "edeplçndirin" emri zikredilmiştir. Bk. es-Sünenü'l-kübrâ, 11/229); Ebû Nuaym, Hüye, X/26.
Şâhidleri ve daha geniş bir tahrici için bk. 84/954. hadis.
3842[8] Bennâ, age., IU/83.
3843[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/345-346.
3844[10] Bk. Müsned Trc.C.III- Çocuk ve Namaz makalesi.

İslâm onlara birtakım statüler getirdi, haklarını korudu ve özgürlüklerini kazanmaları için farklı yollar izledi:
-Keffaretlerde önce köle âzâdı şart koşuldu,
-Köle âzâd etmede çok büyük sevap olduğu müjdesi verildi,
-Efendisinden çocuğu olan cariye yan hürdür, çocuğu da tam hürdür ve bu cariye efendisinin ölümü ile hürriyetine kavuşur,
-Efendisi kölesine; ben Ölünce hürsün, dediği zaman o kişi yarı hürdür ve satılmaz, efendisi öldüğünde hür olur.
-Şakadan da olsa kölesini âzâd etmek geçerlidir, o köle artık hürdür ve efendisi sözünden dönemez,
-Ayrıca kölelerin hür olma durumları kendilerine bırakılmıştır; âzâd olmak isteyen köle efendisiyle anlaşır ve kendi değerindeki parayı kazanmak için çalışır. Devlet de kendisine yardım eder ve o köleye zekat verilir.
İslâm'ın ilk başta köleliği tümüyle yasaklaması büyük zorluklara/problemlere yol açardı: Onlarca ve yüzlerce kölesi olan efendilerin maddi zaran ve muhalefetleri, kölelerin hür bir hayatta yaşamalarının zamana bağlı olması, bir anda sokağa bırakılan bu insanların oluşturacağı toplumsal problemler ve o gün bütün dünyada olan hukukî statü gibi sebeplerden dolayı İslâm bu problemin halledilmesini zamana yaydı.
Köleliğin ana sebebi savaşlar ve esirlerdir. İslâm yukarıdaki uygulamalarla köleliği azaltmak ve yok etmek istiyordu. Çünkü kölelik İslâm'ın problemi olmayıp, cahiliye toplumlarında var olan bir vakıaydı. Ancak köleliğin bütün dünyadaki yaygınlığı ve İslâm devletlerinde saltanat sisteminin hakim olması gibi sebeplerden dolayı bu hedefler asırlardır gerçekleşemedi. Sonunda dünya toplumlarının konsensüsü ile İnsan Haklan Evrensel Beyannamesi yayınlanarak kölelik bütün dünyada yasaklandı ve hukukî statüsU iptal edildi. Umarız ki cahiliye eliyle hukukî bir statü kazanan kölelik sistemi tekrar başlamaz.3845[11]

366/1236- Zür'a b. Müslim b. Cerhed"öesH/tadıyaUaha anham):3846[12]
Hz. Peygamber (Satiattaha aleyhi ve sellem) Cerhed'i mescidde üzerinde cübbe olup uyluğu açılmış olarak gördü ve ona şöyle dedi: "Uyluk avrettendir (kapatman gerekir),"
şîkinci tarikle gelen bu rivayetin benzeri Abdullah b. Cerhed el-Eslemî'den nakledildi ki Abdullah bizzat babasının şu sözünü işittiğini bildirdi:
Rasûlullah'ın (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Müslüman bir kişinin uyluğu avrettir (örtülmesi gerekir)."
§ÜçüncÜ tarikle gelen benzer rivayet onun, babası Cerhed'den naklidir: Babası Cerhed dedi ki:
Ben uyluğum açık olarak dururken Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) yanıma uğradı ve şöyle dedi:
"Uyluğunu kapat! Şüphesiz o avret mahallindendir."3847[13]

367/1237- Hz Peygamber'in hanım tarafından akrabası3848[14] Muhammed b. Cahş'tan (Radıyallahü anhümâ):3849[15]

3845[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/346.
3846[12] Sened:
Hasen: Müsned, III/478, H.no:15870; İkinci rivayet: HI/478, H.no:15873; Üçüncü rivayet: UI/478, H.no:I5872; Benzer rivayetler İçin bk. III/479, H.no:15876; m/479, H.no:15875; III/479, H.no:15874; HI/478, H.no:15869; IIİ/478, H.'no:İ5871 (mevkuf olarak); EbÛ Dâvûd, Hammâm, 1, H.no:4014; Tİrmizî, Edeb, 40, H.no:2795 (Tirmİzî: "Hadis hasendir, fakat ben isnadının muttasıl olduğunu zannetmiyorum" der), 2796 (hasen), 2797; Dârimî, İsti'zân, 22, H.no:2653 (Senedde Ebu'n-Nadr'ın hocası Zür'a b. Abd^ırrahman b. Cerhed el-Eslemî, o da Suffa ashabından biri olan babası Abdurrahman'dan nakleder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/271, 273, H.no:2138-2142, 2148. Heysemî, hadisin Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından da nakledildiğini, senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Ebu'z-Zinad'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/52.
Cerhed b. Huveylid, Suffa öğrencilerinden biridir. Yezİd'in halifeliğinin son yıllarında vefat etmiştir.
3847[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/347-348.
3848[14] Metinde geçen haten kelimesi Arapça'da kişinin hanımı tarafından akrabası için kullanılır, kayın peder, kayın valide ya da kayın birader gibi. (Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 169), Buradaki kişi dedesine nİsbet edilmiş aslında ismi Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tır. (Bennâ, age., M/84) Muhammed b. Abdullah b. Cahş sahabenin küçüklerindendir ve Zeyneb validemiz onun halasıdır, (tbn Hacer, Takribu 't-Tehzîb, 471,487)
3849[15] sened:
Sahih: Müsned, V/290, H.no:22393; İkinci rivayet: V/290, H.no:22394; Buhârî, Salât, 12 (muallâk olarak); Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledİİdiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/52. Seneddeki sahâbî Heysemî'nin bu eserinde Muhammed b. Abdullah b. Cahş

Mescidin avlusunda ayaklarını toplayıp karnına yapıştırarak oturan3850[16], uyluğunun bir bölümü de açıkta kalmış olan Ma'mer'in3851[17] yanına Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) geldi ve ona dedi ki:
"Ey Ma'mer! Uyluğunu kapat! Şüphesiz uyluk avret mahallidir."
§Aym râviden (Muhammed b. Cahş'tan) ikinci tarikle gelen rivayet: Ben Hz. Peygamber'le beraberken Hz. Peygamber (SaUaiiaM aleyhi ve seitem) uylukları açılmış olan Ma'mer'in yanına uğradı ve ona şöyle dedi: "Ey Ma'mer! Uyluklarını kapat! Şüphesiz uyluklar avret mahallidir."3852[18]

*** Diz Ve Göbeğin Avret Mahalline Dahil Olmama Konusu**

368/1238- Enes anlatı (Radıyaitahu anh):3853[19]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) Hayber harbini yaptı ve orada alacakaranlık vaktinde sabah namazını kıldık. Rasûlullah bineğine bindi, Ebû Talha da bindi, ben de Ebû Talha'nın terkisindeydim. Hz. Peygamber Hayber yoluna (bineğini) sürdü, dizlerim Hz. Peygamber'in uyluklarına3854[20] değdi veHz. Peygamber'in elbisesi uylukları3855[21] tarafından sıynldı/açıldı, ben Rasûlullahm uyluklannin beyazlığını (hâlâ) görür (gibiyim).3856[22]

Açıklama

Erkeklerde göbek ile diz kapağı arasının avret mahalli olduğunda ittifak vardır. Göbek ve dizin avret mahalline dahil olması konusunda ihtilaf edildi:
Hanefî'lere göre erkek için diz avrettir, ancak göbek avret mahalli değildir. Bununla ilgili 'Göbekten aşağısı, dizleri geçinceye kadar (kapatılır) 3857[23] ve Diz avret mahallindendirt 3858[24] rivayetleri bulunmaktadır.3859[25]
Cumhura göre göbek ve diz avret mahalline dahil değildir.3860[26]
§Yukandaki hadisi delil getirerek Bazı Hanefîler ve Mâlikîler uyluğun muğallaza (ağır) olan avret mahalline dahil olmadığını, muhaffefe (hafif) olduğunu belirttiler. Ancak burada peygamberimizin uyluğu Enes*in çarpmasıyla açılmıştır ve istek dışı bir olaydır. Ayrıca 367/1237. hadiste geçtiği gibi Peygamberimiz uyluğun avret yeri olduğunu belirtiyor ve kapatılmasını emrediyor.
Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise uyluk avret mahalline dahildir ve kapatılmalıdır. Hanbelîlerden gelen diğer içtihada göre uyluk avret-i muhaffefedir. Ancak bu konuda cumhurun delili kuvvetlidir ve ihtiyatlı olmak gerekir.3861[27]

---

olarak verilir.
Bennâ, hadisi Buhârî'nin et-Târîhu'1-kebîr'ine ve Hâkim'e de nisbet eder ve İbn Hacer'den şu biigileri aktanr: "EbÛ Kesîr dışındaki rHvihri sahih hadis ricâlindendir EbÛ Kesîr'den birçok kimse nakilde faulunmu?. fakat ben açık bir ta'dile rastlamadım. Hadisi İbn Kân. de aym senedie nakleder. Muhammed b. Cahş hadisi başlangıçtan sonuna kadar senedinde Muhammed lenn birbirinden naklettiği hadis olduğu için Muhammenlerin müselseSa'SÎSa^ yazdım"Bennâ Şevkânrninde» dediğini belirtir.Bk. Büulşğuul-emani, III/50.
3850[16] Metinde geçen ihtıbâ ayaklarını toplayıp karnına yapıştırması ve bir kumaşla ayaklarım sırtından itibaren bağlamasıdır. Bazen kumaş yerine elleriyle de dizlerini tutar. Bu o dönemde âdet olan rahat bir oturuş şekliydi. (lbnü'1-Esîr, Nihâye, V335)
3851[17] Bu kişi Ma'mer b. Abdullah b. Nâfi' b. Nadle'dir. Sahabenin yaşı büyük olanlarından ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. (Ibn Hacer, Takribu't-Tehzib, 541; Bennâ, age., 541)
3852[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/348-349.
3853[19] Sened:
Sahih: Müsned, 111/101-102, H.no:11931; Buhârİ, Salât. 12; Müslim, Hac, 462; Nesâî, Mevâkît, 26, H.no:545; Nikâh, 79, H.no:3378.
Hadis Müsned'İn sülâsiyyâtından biridir. Uzun bir rivayet olmasına rağmen Bennâ hadisin konu ile ilgili kısmını almıştır. Hadisin diğer bölümü şu şekildedir:
Bu kısım Siyer bölümünün Hayber Savaşı başlığı altında zikredilecektir.
3854[20] Başka yoldan gelen aynı rivayette kelimesi müfret (tekil) olarak geçmektedir. Bk. Müslim, Nikah, 1365.
3855[21] Uyluk, dizin üst kısımlarıdır.
3856[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/349-350.
3857[23] Bu lafızla fıkıh kitaplarında gelen rivayet garibdir ve hadis kaynaklarında bulunmamaktadır. Bk. Zeylaî, Nasbu'r-raye, 1/297.
3858[24] DârekutnU 1/230 (Zayıf); Deylemî, 11/284, H.no: 2313.
3859[25] Merğınânî, Hidâye, 1/43.
3860[26] Şîrâzî, Münezzeh, 1/64; îbn RÜşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/83; tbn Kudâme, Muğnî, 1/616-617; DesÛkî, Haşiye, 1212-213.
3861[27] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/474; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43; İbn Kudâme, age., 1/615-616; DesÛkî, age., 1/214.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/350.

369/1239- Mü'mirilerin annesi Hz. Âişe'den (Radıyallahu anha):3862[28]
Rasûlullah (elbisesinden) uyluğu sıyrılmış/açılmış olarak oturuyordu.3863[29] Hz. Ebû Bekir huzuruna girmek için izin istedi, o hâldeyken izin verdi. Sonra Hz. Ömer gelmek için izin istedi, o hâldeyken izin verdi. Sonra Hz. Osman için izin istedi, Rasûlullah (hemen toplanıp) üstünü elbisesiyle örttü. Onlar kalkıp (gidince) Peygamberimiz'e dedim ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir ve Ömer gelmek için izin istediler, sen hâlini bozmaksızın o ikisine izin verdin. (Ancak) Osman gelmek için izin istediğinde (hemen toplanıp) üstünü elbisenle örttün." Bunun üzerine
Rasûlullah (SallallahÜ aleyhi ve settem) ŞÖyle dedi:
"Ey Âişe! Ben böyle kişiden (nasıl) haya etmeyeyim/çekinmeyeytm, vallahi melekler (bile) ondan haya ediyor."3864[30]

Açıklama

Bazı âlimler bu hadisi de uyluğun avret olmamasına delil getirmektedirler, ancak aşağıdaki sebepler ile bu rivayeti doğru anlamak gerekir:
1- Bu olay Rasûlullah'ın bir fiilini nakleder, sözü ile fiili tearuz ettiğinde sözü kabul edilir.
2- Bir hükümde haram ve helâl olması konusunda naslarda tearuz varsa haram olması tercih edilir.
3- Müslim ve EbÛ Ya'lâ rivayetlerinde3865[31] uylukları açık olarak ya da incikleri açık olarak şeklinde râviden kaynaklanan bir şüphe mevcuttur. İncik icma ile avret mahallinden değildir. Şüphe lafzı olan nas diğer çok açık naslar karşısında zayıf düşer ve alınmaz. Ayrıca Müslim'in diğer rivayetinde Peygamberi-miz'in bir kuyuya ayağını sarkıttığını ve sadece inciklerini açtığını nakledilir.3866[32]

370/1240- Umeyr b. İshak'tan:3867[33]
Ben Hasan b. Ali ile beraberdim, Ebû Htlreyre (Radtyaüaha anhum) bizimle karşılaştı ve:
'Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) öperken gördüğüm yeri bana göster ben de öpeyim' dedi.
(Hz. Hasan) gömleği açtı3868[34] ve Ebû Hüreyre onun göbeğini öptü.
NOT: Burada RasÛlullah aşkıyla yapılan bir hareket mevcuttur, bu konuda ihtiyatlı olmak ve mümkün olduğu kadar göbeği de kapatmak efdaldir. Ayrıca Hz. Hasan efendimiz çocuk yaşta olduğu için göbeğini Öpmekte bir beis yoktur.3869[35]

* Avret Mahallini Örtmek Allah Ve Rasûlü'nün Emridir

371/1241- Behz b. Hakim babası yoluyla dedesi (Muâviye b. Hayde el-Kuşeyrî)den (Radtyaltahu anh)

3862[28] Sened:
Sahih: Müsned, VI/62, H.no:242ll; Benzer rivayetler için bk. VI/155, H.no:25094-25095; VI/167, H.no:25215; Hadis Hz. Osman'ın müsnedinde (ona İsnad edilen hadisler arasında da) zikredilir. Bk. 1/71, H.no:514; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 26-27.
Ubeydullah b. Seyyar meçhul sayılsa da diğer rivayetlerde mütâbii bulunmaktadır.
3863[29] Bir rivayette uzanmıştı. Bk. Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 2401-2402; Ebû Ya'lâ, VIII/240.
3864[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/350-351.
3865[31] Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 2401; Ebû Ya 'lât VIII/240.
3866[32] Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 2403 (29).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/351.
3867[33] Sened:
Sahih: Müsned, 11/255, H.no:7455; Mükerrer için bk. 11/493, H.no: 10348; Benzer rivayetler İçin bk. 11/427, H.n<x 9478 (Mükerrer: 11/488, H.no: 10275):
İbn Hıbbân, XU/405, H.no:5593; XV/420, H.no:6965;Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/31, H.no:2580; 111/94, H.no:2764; Hâkim, III/I84, H.no:4785:
(Hâkim hadisin sahih olduğunu söyler, Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Stinenü'l-kübrâ,lV232.
Umeyr b. tshak'ı İbn Adiy'in dışında herkes sika kabul eder.
Bennâ, hadisi Hâkim'e nisbet eder ve Umeyr'in dışında (Muhammed isimli) bir râvinin tarîki ile naklettiği söyler. Bk. Bülûğu'l-emânt, 111/86. Ahmed Muhammed Şâkir de hadisin sahih olduğunu söyler. Hâkim'in isnadında Muhammed ismine yer vermesinin bir hata olduğunu belirtir. Fakat doğrusunun İshak'ın künyesinin "Ebû Muhammed" olabileceğini, bu durumda başındaki "Ebû" lafzının ise düşme ihtimalinin bulunabileceğini belirtir. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in Umeyr b. tshak'ın dışındaki râvilerinİn sahih hadis ricali olduklarını, Umeyr'in ise sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/177. Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu 'r-râye, IV/242.
3868[34] Bazı Müsned nüshalarında şeklinde geçmektedir. Sindî bunu; gömleğinin bir kenarını açtı, şeklinde açıkladı. (Bk. Müsned, Thk. Şuayb et-Arnavut, XII/427)
3869[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/351-352.

nakletti:3870[36]
Ben RaSÛlullah'a (Saltaltahü aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Avret mahallimizden kapatmamız gereken ve gerekmeyenler nelerdir?' deyince şöyle buyurdu:
"Eşin ve sahip olduğun cariyen dışında (ki kişilere karşı) avret mahallinin (hepsini) koru/gösterme!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Topluluk birbirine yakınsa?'3871[37]
"Avret mahallini kimsenin görmemesini sağ I ay a bil irsen (öyle yap), kimse görmesin!"
'Birimiz yalnız başına duruyorsa?'
"Allah kendisinden haya edilmeye daha lâyıktır,"
§Bir rivayetteki ziyade: Hz. ne koydu.
Hz. Peygamber (kapanmaya işaret olsun diye)3872[38] elini kaldırdı ve önüne koydu.3873[39]

Açıklama

Avret, açıldığı zaman İnsanın utanacağı yerlerdir.3874[40] Avret mahaili erkek için göbek ile diz kapağı arası ve kadın için de el ve yüz hariç bütün vücuttur. Burada sahabi avret mahalli olan kısmından ne kadarı açılabilir, diye sorunca Peygamberimiz (Saiialiahü aleyhi ve sellem) bu yerlerin tümüyle kapatılması gerektiğini, ancak eşi ve sahip olduğu cariyenin bu yasağın dışında olduğunu vurgulamaktadır.3875[41]
Yakın akraba ile ya da kadın kadına veya erkek erkeğe oturmalarda da mümkün olduğu kadar insan avret mahallini örtmeye dikkat etmelidir. Hattâ yalnız başına bulunduğunda yanında kimse olmasa bile hayalı hareket etmek Müslüman'ın siretindendir. Çünkü orada her ne kadar başkası bulunmasa da Allah kendisinden haya edilmeye başkasından daha layıktır. Rasûlullah şöyle buyurmaktadır:
"Çıplak durmaktan sakının! Şüphesiz sizinle beraber olan ve tuvalet ya da kişinin eşiyle beraber olması dışında ondan ayrılmayan (melekler) bulunmaktadır. Onlara karşı hayalı davranın ve saygılı olun!"3876[42]
Tuvalet ya da cima gibi bir ihtiyaç hâli dışında insanın evinde de avret mahalli kapalı olarak durması tavsiye edilmektedir.
Rasûlullah insanları ahlâkî yönden eğitmekte, yalnız başlarına olduklarında bile dikkatli ve düzenli olmalarım tavsiye etmektedir.3877[43]

372/1242- Ebu Saîd el-Hudrî'den (Radtyaitaha anh):3878[44]
Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bir erkek başka bir erkeğin avret mahalline bakmasın! Bir kadın da başka bir kadının avret mahalline bakmasın!
Bir erkek başka bir erkekle aynı yorgan içinde3879[45] yatmasın! Bir kadın da başka bir kadınla aynı yorgan içinde yatmasın!"

3870[36] Sened:
Hasen: Müsned, V/4, H.no:19923; Ahmed b. Hanbel hocası İsmail b. İbrahim (v.193/809) ile birlikte hadis dinlediği diğer hocası Yahya b. Saîd (v.198/813) kanalı ile naklettiği rivayet de bu şekildedir. Fakat hocası Abdürrezzak b. Hemmâm (v.211/826)-Ma'mer b. Râşid (v.154/771) kanalı ve bir başka hocası Yûnus b. Muhammed b. Müslim (v.207/822)- Hammad b. Zeyd (v.179/795) kanalı ile gelen ziyadeli rivayet için bk. V73-4, H.no:19917-19919; Ebû Dâvûd, Hammâm, 2, H.no:4017; Tirmizî, Edeb, 22, H.no:2769 (hasen); 39, H.no:2794 (hasen); İbn Mâce, Nikâh, 28, H.no:1920; Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XIX/413, H.no:992.
Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde el-Kuseyrî ve babası sadûk kabul edilir.
3871[37] Yani birbirlerinin yakın akrabası (baba, dede, oğlan ve kız gibi) ya da benzerleri (kadın kadına ya da erkek erkeğe) olarak oturduklarında (Bk. Ebû Dâvûd, Hammâm, 3; Tirmizî, Edeb, 22; İbn Mâce, Nikah, 28; Bennâ, 111/87)
3872[38] Bennâ, age., 111/87.
3873[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/352-353.
3874[40] İbnu'l-Esîr, Nihâye, HI/319.
3875[41] Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, VIH/43.
3876[42] Tirmizî, Edeb, 42, H.no:2800.
3877[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/353-354.
3878[44] Sened:
Sahih; Müsned, 111/63, H.no:11544; Müslim, Hayz, 74 (Müslim ikinci bir rivayetinde " h/-îfp'ı lafzı ile nakleder); Ebû D&vüd, Hammâm, 2, H.no:4018 (Müslim'in ikinci rivayetinde olan lafızlarla); Tîrmîzî, Edeb, 38, H.no:2793 (hasen-sahih-garib); Nesâî, Mesâcid, 32, H.no:723; İbn Mâcet Taharet, 137, H.no:661 (Hadisin sadece birinci bölümünü nakleder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/36, H.no:5438; el-Mu'cemü'l-evsat, IV/87, III, H.no:3680, 3692; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/98.
3879[45] Ya da "...aynı yatakta yatmasın!"

NOT: Metinde geçen kelimesinin lafız anlamı, aynı yorgan altında o erkeğin yanına sokulmasın/yaklaşmasın, şeklindedir. Bu konuda ihtilaf edildi:
Bazı âlimler aynı yorgan içinde yatmak haramdır, şeklinde anlarlarken, bazıları da aynı yorgan ile zaruret varsa yatabilirler, ancak giyinik olmalı ve birbirlerine yaklaşmama! ıdirlar, dediler. Bu konuda ihtiyatlı olan aynı yorgan içinde erkek erkeğe ya da kadın kadına da olsa beraber yatmamaktır.3880[46]

373/1243- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh):3881[47]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmran'ın oğlu Musa (Aieyhisseiâm) suya gireceğinde, avret mahallini su örtmedikçe3882[48] elbisesini çıkartmazdı."3883[49]

374/1244- Hz. Âişe annnemizden (RadıyaiiaM anhâ):3884[50]
Şöyle dedi:
'Ben Hz. Peygamber'in (SdUdUMateyhiveseüem) cinsel uzvuna hiç bakmadım.
(Ya da) ben Hz. Peygamber'in cinsel uzvunu hiç görmedim.'3885[51]

* Hür Kadının Elleri Ve Yüzü Dışında Her Tarafı Avret Mahallidir Ve Kapatılmalıdır

---

3880[46] Azİmâbâdî, Avnü'1-Ma 'bûd, XI/40.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/354.
3881[47] Sened:
Sahih: Müsned, III/362, H.no:13699; Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını, fakat Ali b. Zeyd ile delil getirilip getirilmeyeceğinde İhtilafın bulunduğunu belirtir, Bk.Mecma \ 1/269.
Ebû Hüreyre'den (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 11/514-515, H.no:10626; 11/535, H.no: 10856; 11/392, H.no:9067; Buharı, Gusl, 20; Ehâdîsü'l-Enbiyâ, 28; Tefsîr, 11; Müslim, Hayz, 75; Tirmitf, Tefsîr, 33/24, H.no:3221.
Buhâri, Gusl, 20: "tsrâiloğullan çıplak ve birbirlerine bakarak yıkanırlardı. Musa (Aleyhisselâm) ise (haya ve edebinden dolayı) tek başına yıkanırdı, tsrâiloğullan: "Vallahi, Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan engelleyen mutlaka kasığının çıkık olmasıdır" diyerek (ona eza verirlerdi). (Mûsâ) bir seferinde yıkanmaya gitmiş, elbiselerini de bir taşın üstüne koymuştu. Taş elbisesini alıp götürdü. Musa (Aleyhisselâm) da: "Aman taş elbisemi bırak" diyerek taşın peşine düştü. Neticede tsrâiloğullan Musa'ya baktılar ve: "Vallahi, Musa'da bir kusur yokmuş" dediler. Elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı." Ebû Hüreyre: "Vallahi, taşa vurulan o darbelerden altı veya yedisinin izi hâlâ durmaktadır."
Buhâri, Tefsîr,l I: "Musa (Aleyhisselâm) çok hayalı biriydi. Bu durumu Allah Teâlâ-nın şu sözü doğrulamaktadır: "Ey imân edenler! Musa'ya eziyet verenler gibi olmayın. Çünkü Allah onu (İsrâÎloğullanmn) sözlerinden temize çıkardı. Allah katında onun değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69)"
Bu rivayet 440/748. hadiste zikredilmişti.
3882[48] Yani derine girmedikçe.
3883[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/354-355.
3884[50] sened:
Zayıf: Müsned, VI/63, H.no:24225; Benzer rivayet için bk. VV190, H.no:25444; îbn Ebî Şeybe, 1/100, H.no:1130; İbn Sa'd, Tabakât, 1/384; VIII/193; Tirmizî, Şemail, H.no:344 (İbn Hacer el-Heytemî, Eşrafii'l-vesâil ilâ fehmi'ş-Şemâil, s.521); İbn Mâce, Taharet, 137, H.no:662; Nikâh, 28, H.no:1922; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/94; Bûsırî, senedindeki Hz. Aİşe'nin âzâdlığının isimlendirilmemesi sebebiyle hadisin isnadını zayıf sayar. Taberânî'nİn el-Mu'cemü's-sağÇr isimli eserinde Bereke b. Muhammed kanalı ile de nakledildiğini, fakat bu râvinin Dârekutnî tarafından: "yalancıdır, hadis uydurur". Hâkim tarafından: "mevzu / uydurma hadisler nakleder", tbn Adiy tarafından da: "sair hadisleri batıldır" cümleleri ile tenkide tabi tutulduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zİicâce, 1/85; 11/109.
Müsnedi tahric eden Hamza Ahmed ez-Zeyn 25444. hadiste: "Hz. Aİşe'nin âzâdlığı Ebû Yunus'un mechullüğü sebebiyle hadis zayıftır" derken, 24225. hadis İçin "isnadı sahihtir" demiştir. Bu senedde de aynı şahsın yer almış olmasına rağmen böyle bir yargıya varılmış olması herhalde bir dalgınlık eseridir.
Hz. Aİşe'nin âzâdhğı ile ilgili rivayetlerin değerlendirmelerine baktığımızda şu sonuçlarla karşılaşabiliriz: Heysemî: "Onu tanımıyorum" der (Bk. Mecma', V/174); Bûsırî: "müphem" sayar (age., 1/85; 11/109); Beyhakî'nin rivayetinde: "Ebû Amr" künyesi ile zikredilir (es- Sünenü'l-kübrâ, IV/272); Abdürrezzak'ın rivayetinde: 'Talha'nın kızı" şeklinde geçer (Musannef, VI/444, H.no: 11598). Ayrıca Hz. ÂÎşe'nin âzâdlığının mirası konusunda Kasım b. Muhammed b. Ebûbekir, Abdullah b. ez-Zübeyr'e miras davası İçin müracaat eder. İbnü'z-Zübeyr de Abdullah b. Abdurrahman b. Ebûbekir lehine hükmeder. (Muhammed, Hz. Âişe'nin baba bir kardeşi, Abdurrahman İse öz kardeşidir) Bk. Abdürrezzak, IX/32-33; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, X/305. İbn Ebî Şeybe'nin Musannef inde Ebû Amr'm imamlık yaptığı bilgisi de verilir:
Bk. İbn Ebî Şeybe, 11/31, H.no:6112; Abdürrezzâk, Musannef, 11/393, H.no:3824 (Kölenin imamlığı konusunda); Şafiî, Müsned, s.54. Ztyâd b. Umeyra es-Sadefî İsimli bir râvi de Hz. Âişe'nin âzâdlığı olarak tanıtılır. Bk. İbn Ebî Hatim, ei-Cerh, III/540, Trc.no:2442; İbn Hıbbân ise Ziyâd b. Umeyra es-Sayrafî isimli râvînin Hz. Âişe'nin âzâdlığından hadis naklettiğinden bahseder. Bk. Sikât, VI/327, Trc.no:7947; İbn Mâkûlâ ise Ziyâd b. Umeyra es-Sadefî'nin Hz. Âişe'nin âzâdlığından hadis aldığından bahseder. Bk. İkmâl, VI/279.
Hz. Âişe'nin âzâdlığı olarak zikredilen kişiler
a-Ebû Amr Zekvan: Buhârî ve Müslim ricalinden olan bu zat Kurrariin en fasihlerinden olup sika biridir. Harre olayiannda vefat etti. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no: 1490; el-Mukîenâ fiserdi'l'künâ, 1/428, Trc.no:4618; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:1842; Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, III/261,Trc.no:896.
b-Ebû Yunus; Müslim ricalinden olup sika biridir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no:6907; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:8458. Bu râvi ile ilgili rivayet için bk. 129/999. hadis.
c-Ebû Hafsa: Bk. Nesâî, Küsûf, 13, H.no:1479; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/574, H.no:1866; Zehebî, Kâşif, Trc.no:5687; el-Muktenâ, 1/196, Trc.no: 1716; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:8058 (makbul biridir). Buhârî, el-Künâ, s.26, H.no:207.
d-Abdullah b. Sa'd: Bk. Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.82, H.no:207; et-Târîhu'l-kebîr, V/106, Trc.no:309. EbÛ Hüreyre'nin talebesidir.
e-Ebû Mudille: Zehebî: "Sika sayılmıştır" der. Bk. Kâşif, Trc.no:6821; el-Muktenâ, 11/68, Trc.no:5654; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:8349 (makbul biridir). İsmi Ubeyduliah'tır. TirmÎzî hadislerinin hasen olduğunu söyler. Bk. Sünen, Deavât, 9, H.no:3592.
f-AbduÎlah b. Ferrûh: İbn Ebî Hatim onun meçhul biri olduğunu söyler. Bk. Cerh, VI/137,Trc.no:638.
Hz. Âişe'nin âzâdlığının mütabii de bulunmaktadır. Zehebî ve İbn Hacer, meçhul sayılan Zeyd b. Hasan el-Mısrî*yi tanıtırlarken aralarında İmam Mâlik'in de bulunduğu bir sened zinciri ile şu rivayete yer verirler:
Zehebî, Mîzân, Vliyi 12, Trc.no:408; İbn Hacer, Mîzân, 11/504, H.no:2024. Bu rivayet de zayıftır.
3885[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/355-356.

375/1245- Hz. Âişe annnemizden {Radıyattahu anhâ):3886[52]
Hz. Peygamber (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Hayız görebilen (buluğ çağına eren) bir kızın3887[53] naTnazı ancak başörtüsü ile kabul olur."
NOT: Bu hadisten anlaşılan mutlak mana hür ya da cariye olsun bir kadın namaz kılacağında mutlaka başını örtmelidir. Burada hayız görmeye başlayan demektir.
ki bu kelime bulûğ çağından kinayedir. Bu hadisi Arap dili ve edebiyatı bilmeyen bazı cahillerin anladığı gibi, yani hayızlı kadının namaz kılması şeklinde anlamak büyük yanlıştır, bu şekilde anlayış hayızlı/nifaslı hâldeyken namaz kılma yasağını açıklayan diğer hadislere aykırıdır. İslâm âlimleri bu hadisi bulûğ çağına giren olarak anlamışlardır, farklı anlayan yoktur.3888[54]

376/1246- Muhammed (b. Şîrîn) anlattı:3889[55]
Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahu mhâ) Ümmü3890[56] Talhati't-Talehât3891[57] (olarak bilinen) Safîyye'nin evine geldi3892[58] ve orada hayız gördükleri (bulûğa erdikleri) hâlde başörtüsüz namaz kılan kızlar gördü. Bunun üzerine Hz. Âişe annemiz şöyle dedi:
'Onlardan hiçbir kız/cariye başörtüsü takınaksızın böyle namaz kılmasın! (Bir rivayette: (Hz. Âişe;) Senin kızlarının ya da bir kısmının buluğ çağına erdiklerini görüyorum). O da: Evet, dedi. (Hz. Âişe;) Onlardan hiçbir kız/cariye başörtüsü takınaksızın böyle namaz kılmasın!)
Bir keresinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) himayemde bir cariye varken gelmişti, bana izannı verdi ve dedi ki:
"Bunu bölerek şu cariye ile Ümmü Seleme'nin yanındaki kızlar arasında paylaştır. Sanıyorum ki bunlar kesinlikle hayız görecek yaşa geldiler (ya da bu iki kız kesinlikle hayız görecek yaşa geldiler).'"3893[59]

Açıklama

Namaz kılacak olan kadınların başını örtmesi gerekir. Bazı âlimler bu rivayetlerden yola çıkarak avret mahalli konusunda hür ve cariyenin aynı olduğunu belirttiler ki Hasan el-Basrî ve Zahirîlerin görüşü budur. Cumhura göre hür ve cariyenin avret mahallindeki sınırlar biraz farklıdır;
Mâlikîler ve Şafiîlere göre hür kadının yüz ve bileklere kadar eller hariç her tarafının kapanması gerekir.
Hanefîlere göre yüz ve eller dışında ayaklar da avret mahallinden sayılmaz.
Hanbelîlere göre yüz dışında bütün bedenin kapanması gerekir, el konusunda onların iki görüşü vardır.
Bu ihtilafın sebebi 'Görünen kısım hariç ziynetlerini/ziynet yerlerini göstermesinler/örtsünler" ayetindeki istisna istemeden açılan kısım mı yoksa el ve yüz gibi âdeten görülen yerler midir? Ayrıca hacda bu uzuvların açık olması avret olmadığını gösterir.3894[60]
§Cariyenin avret mahalli cumhura göre erkek gibi göbek ile diz kapağı arasıdır, ayrıca kamı ve sırtını

3886[52] Sened:
Hasen: Müsned, VI/150, H.no:25045; Benzer rivayetler için bk. VI/218, H.no:25709-25710; VI/259, H.no:26104; Ebû Dâvûd, Salât, 84, H,no:641; Tirmizi Salât, 160, H.no:377 (Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da nakil vardır. Hz. Âişe'nin hadisi ise basendir); İbn Mâce, Taharet, 132, H.no:655; İbn Huzeyme, 1/380, H.no;775. Ayrıca bir sonraki 375/1245. hadise bk.
3887[53] Bazı rivayetlerde şeklinde ya da şeklinde sıfat olarak gelmiştir. (Bk. İbn Huzeyme, Sahih, 1/380; İbn Hibban, Sahih, IV/612)
3888[54] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, 11/243; MübârekpÛrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 11/314; Münâvî, Feyzu'l-Kadir, VI/416.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/356-357.
3889[55] sened:
Sahih: Müsned, VI/96, H.no:24527; Diğer rivayet için bk. VI/238, H.no:25894; Ebû Dâvûd, Salât, 84, H.no:642; An Afdc*. Taharet, 132, H.no;654; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/223.
Bennâ hadisin isnadındaki râvilerin Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen ricalden olduğunu söyler. Bk. BUlûğu'l-emânî, 111/90.
Ayrıca bir önceki 376/1246. hadise bk.
3890[56] Ümmü Talhati't-Talehât olarak bilinen bu kadının ismi Safiyye bt. Haris b. Talha'dır. Bk Zehebl Kâşif, 11/511.
3891[57] Talhatü't-Talehât ya da Ebu'l-Mutarrif el-Basri olarak bilinen zat Talha b. Abdullah b. Halef b. Es'ad b. Âmir el-Huzâî'dir. Bk. İbn Hacer, Takribu 't-Tehzib, 282, H.no: 3022
Talhatü't-Talehât"in manası Talhalar'ın Talha'sı demektir. Talhalar'dan kasıt Talha isimli cömert kişilerdir,jm\ar şu kişilerdir:
Talha b. Ubeydullah et-Teynıî, Talha b. Ömer b. Ubeydullah, Talha b. Abdullah b. Avf, Talha b. Hasan b. Ali ve bu zat Talha b. Abdullah b. Halef b. Es'ad b. Âmir'dir. Bunların İçinde en cömerdi olduğu için Talha b. Abdullah'a Talhalar'ın Talha'sı denmiştir. Bk. İbn Hacer, Tehzibü't-Tehzib, V/17.
3892[58] Hz. Âişe annemiz Cemel vak'asından sonra Basra'da Abdullah b. Halefin evinde bulunan Safiye'nıı yanına uğradı. Bk. Bennâ, age., M/89.
3893[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/357-358.
3894[60] Sehnûn. Müdevvene, 1/95; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43: İbn Kudâme, age., 1/632; Desükuage.. 1/212-213.

da örtmelidir. Ancak fitne doğacaksa hür kadınlar gibi örtünür.
Namazda avret mahalli konusunda cumhura göre başı açık kılabilir, Hasan el-Basrî'ye göre cariyeler de namazda hür kadınlar gibi örtünmelidir.
Hanefîlere göre yukarıda sayılan avret yerlerini örtmeleri yeterlidir.
Mâlikîler hürlerde olduğu gibi cariyenin avret mahallinin iki kısma ayrıldığını; Ön ve arka cinsel organının muğallaza olduğu, buralar açık olarak kılınırsa bu namazın mutlaka iade 7a da kaza edilmesi, bu yerler dışında yukarıda sayılanların muhaffefe olduğu, buralar açık kılınırsa vakit içinde iadesinin rnüstehab olduğunu belirtmişlerdir.
Bu konuda Şafiiîlerden gelen iki görüş vardır: a-Hür kadınlar gibi örtünme-lidir, b-Yukanda sayılan avret mahalleri de örtünse yeterlidir.
Hanbelilere göre başı açık kılabilir, ancak diğer yerlerinin açık kılınması konusunda farklı ictihadlan bulunmaktadır: a-Erkekler gibi göbek ile diz kapağı arasını kapatmaları yeterlidir. b-Sadece başı, kollan ve dize kadar ayaklan açık olabilir.[3895[61]]
375/1245. hadisin umûm ifade edip hür ya da cariye olsun bütün Müslüman kadınlara şamil olup olmaması konusunda ihtilaf vardır.[3896[62]]

*** İhtiyaç Yokken Erkeklerin Namazda Omuzlarını Açmaları Doğru Değildir Ve Avret Mahallini Kapatan (Ridâ Ya Da Peştamal Türü) Tek Parça Elbise/Örtü İle Namaz Kılınabilir**

Rasûlullah döneminde insanların farklı giysileri vardı ve İslâm bunlara fazla müdahale etmedi, ancak giysiden amacın avret mahallinin kapatılması olduğunu belirtti. Çünkü bu farziyet ifade eden bir emirdir, buna uymamak haramdır. Bir erkek tek parça elbise, meselâ izar (peştamal) ya da ridâ ile namaz kılabilir. Ancak imkânı olanlar için geniş bir örtü/elbise ya da iki parça olması ve bütün vücûdu kapatması tavsiye edilmiştir. O dönemin ekonomik şartlarını da göz önünde bulundurursak burada İslâm'ın sağladığı kolaylığı ve nasıl bir hayat dini olduğunu daha iyi anlarız. Bu bölümde geçen ve o dönemde kullanılan giysilerden bazıları:
1- Ridâ: Vücûdun üst kısmını örten ya da dışarısı için kullanılan örtü. Boyundan itibaren göbeğe ya da ayaklara kadar uzanabilir. Türkçe'de örtü, bürgü ve kaftan şeklinde kullanılmaktadır.[3897[63]]
2- lzar: Vücûdun alt kısmını örten, göbekten dizelere ya da ayak-İara kadar uzanan örtüdür. Buna Türkçe'de peştamal ya da futa denir.[3898[64]]
§RÎdâ ve izar ihrama benzeyen örtülerdir.
3- Kamîs: Boğazdan bele, dizlere ya da ayağa kadar uzanan giysidir. Türkçe'de uzun ya da kısa gömlek anlamındadır.[3899[65]]
4- Serâvîl: Göbekten ayağa kadar kısmı örten pantolon ya da şalvardır. Çoğulu serâvîlât'tır. Sibeveyh (v.180/796) bu kelimenin müfret olduğunu belirtti, ancak bazı dilcilere göre bu kelime sirvâl kelimesinin cem'idir (çoğuludur).[3900[66]] Rivayetlerin hemen hemen hepsinde bu kelime serâvîl, bazen de cem'İ serâvilât[3901[67]] olarak geçmekte, sadece bazılarında meselâ, Deylemî'nin (v.509/1115) bir rivayetinde[3902[68]] olduğu gibi sirvâl olarak zikredilmektedir.
5- Kaba: Yenleri dar ve gömlek şeklinde bir giysi; üstlük, cübbe ve kaftan manalarında kullanılmaktadır.[3903[69]]
§Bu isimlerin toplu hâlde geçtiği Hz. Ömer'in sözü için bk. Müsncd Trc. H.no: 386/1256

3895[61] liram Şafiî, (jmm, V/109; Sehnûn, age., 1/94-95; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43, 44: Hm Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/83; İbn Kudâme, age., 1/637, 639; DesÛkî, age., 1/213.
3896[62] Sehnmı, age., 1/94; İbn Rüşd, age., 1/84; İbn Kudâme, age., 1/639.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/358-359.
3897[63] Ibıiü'i-Esîr, Nihâye, 11/217, Karahisarî, Ahterİ-i kebir, 1/429; Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, 661.
3898[64] F-tiuzîlbâbâdî, el-Kamusu'l-muhît, 437; MutarrÎzî, Muğrib, 1/38; Semseddİn Sami, age,, 92.
3899[65] Şemsüddin Sami, age., 1083.
3900[66] Razi, Muhrâru's-Sıhâh, 296.
3901[67] Bk. Wensinck, el-Mu'cemu'l-müfehres, serâvîl/serâvîlât maddesi.
3902[68] Deylemî, Firdevs, 1/28.
3903[69] İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, X/269; Semseddin Sami, age., 1047.

6- Dir': Kadının giydiği uzun gömlek, entari?"3904[70]
§MetÎnlerde geçen lafzı tek parça elbise ya da örtü manasına gelmektedir. Başlıkta bu ikisini vererek iki mana da vurgulanmış oldu. Ancak rivayetlerde dikişli ya da dikişsiz olması belirlenmişçe elbise ya da örtüden birisi tercih edildi. Mutlak olan rivayetlerde her ikisi de alındı.3905[71]

377/1247- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):3906[72]
RaSÛlullah (Sallaliahü aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Bir erkek omuzlarını kapatmaksızın tek parça örtü (ridâ) ile namaz kılmaz."3907[73]

378/1248- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):3908[74]

3904[70] Râzî, age., 203; Semseddin Sami, age., 606.
3905[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/359-360.
3906[72] sened:
Sahih: Müsned, 11/243, H.no:7305; Buhâri, Salât, 5; A/ws/im, Salât, 277; Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:626; Nesâî, Kıble, 18, H.no:767; Dârimî, Salât, 99, H.no: 1378. Hadisin Ebû Hüreyre'den bir başka rivayeti ve şâhidleri için bir sonraki 378/1248. hadisin tahricine bk.
3907[73] Metindeki ek: Bir keresinde de kelimesi ile söyledi (ki bu da omuz manasına gelmektedir).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/360.
3908[74] sened:
Sahih: Müsned, Ü/266, H.no:7597; Benzer rivayetler için bk. D/255, H.no:7459; D/520, H.no: 10695; D/427, H.no:9480; ü/319, H.no:8234:
Buhâri, Salât, 5; E£Û DâvÛrf, Salât, 77, H.no:627; Âto<Sf,Kibîe, 18, H.no:767; Dârimî, Salât, 99, H.no:1378; Abdürrezzâk, 1/353, H.no:1374; An Huzeyme, 1/376, H.no:765.
Heysemî'nin Taberânrnin Evsat'ına nisbet ettiği Ebû Hüreyre rivayeti mealen şöyledir: "Rasûlutlah bUründüğU bir elbise içinde bize namaz kıldırdı. Elbisenin İki ucu birbirine ulaşmıyordu. Rasululİah onu bağladı." Heysemî bu rivayetin senedinde biyografisini bulamadığı bir râvinin varlığından bahseder. Bk. Mecma', 11/50.
Bu konuda Ebû Hüreyre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 377/1247 ve 386/ 1256. hadisler.
Hadisin şâhidleri:
a-(Ek) Enes b, Mâlik1 ten (Radıyallahü anh) şahidi:
, 111/239, H.no:İ3444; III/257, H.no:13637 (Mükerreri: IH/281, H.no:13923);
III/159, H.no:12554; Benzer rivayetler İçin bk. III/262, H!no:13696, 13698; IlÎ/216, H.no:13193; III/243. H.no:13490; IIV128, H.no:12324 (Mükerreri: III/I27, H.no:12220):
Tirmizî, Salât, 151, H.no:363 (hasen-sahih) (ij*ıî & ^ 'jk* *-ı.'> y). Heysemî Enes'ten
nakledilen hadisleri Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet eder. Bir rivayetin râvilerinin sika sayıldığını, diğer rivayetin ise senedindeki râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. age., 11/49. Enes b. MâlÎk'İn bu konudaki rivayetlerinden biri de Ümmü'1-Fadl bt. Hâris'ten naklettiğidir. Bu rivayet İçin (o) şıkkına bk.
b-(Ek) Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'İ gören bir sahâbîden (Radıyallahü anh) şâhİdİ:
, III/462, H.no:15744 {Mükerrerleri: IV/17, H.no: 16162; V/366, H.no:22996); Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. age., H/49. c-(Ek) Ömer b. Ebö Seleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
, IV/27, H.no:16287; IV/26, H.no:16281 (Ll ff ^ ^); IV/27, H.no:16288;
IV/26, H.no:16285; Afâ/ilt, Cemâat, 29; Buhâri, Salât, 4; Müslim, Salât 278-280; ££Û Dâvûrf, Salât, 77, H.no:628; İbn Mâce. ikâme, 69, H.no:1049; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/21, 24, H.no:8270, 8286;
d-(Ek) Abdullah b. Ebû Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/27, H.no; 16294; Heysemî, senedindeki râvilerinden Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın zayıf olduğunu söyler. Fakat hadisin Taberânî tarafından nakledildiğine işaret ederek bu sözünü "tariklerinden birinde bulunan..." cümlesi ile kayıtlar. Bir diğer rivayette sİka-müdellis biri olan İbn İshak'ın bulunduğunu, bu zatın da an'ane ile naklettiğini İfade eder. Heysemî, İbn Abdilberr'in imam Müslim b. Haccac'ı senedinde hatalı bulur. Çünkü senede ismi geçen Urve b. Zübeyr değil, Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin oğlu Urve'dir der. Ayrıca o Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin yaşının küçüklüğünü bahane göstererek sahabeden oluşunu kabullenmez. Bk. age., ü/48-49.
Bu sahabi Abdullah b. Abdullah b. (Ebû Ümeyye) Muğîre el-Mahzûmî (Radtyaüahü anh) olarak da karşımıza çıkar:
Müsned, IV/27, H.no: 16293; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. age., 11/48. Heysemî bir önceki rivayetin değerlendirmesinde tbn tshak'tan ve onun an'ane yapmasından bahsetmişti. Demekki o sadece Taberânîdeki hadise vakıf olmuş, bu rivayeti gözden kaçırmış, tbn İshak bu rivayette tahdis sigası ile nakletmektedir.
e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
An Af&w, Taharet, 83-84, H.no:541-542. "
f-(Ek) Ebû Saîd el-Hudri'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, İÜ/59, H.no:11498; İÜ/52, H.no: 11431; 10/15, H.no:l 1058; DI/10, H.no:l 1014:
Müslim, Salât, 281-283; An A/-3ce, İkâme, 69, H.no:1048. Bu hadis Müsned'de şu sened ve metinle de geçer:
Müsned, III/356-357, H.no:14780; m/15, H.no:l 1058:
Benzeri: 111/54, H.no: 11457 (Bu rivayet Ali b. İshak - Abdullah b. Mübarek - İbn Lehi a ... senedi ile nakledilir); Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/48-49.
g-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/1250, 381/1251 ve 388/1258. hadisler
h-Keysan'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.379/1249. hadis.
ı-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.382/1252. hadis.
i-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.384/1254. hadis.
j-lbn Abbas'tan (Radtyallahü anhiimâ) şahidi için bk.385/1255. hadis.
k-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ) şahidi için bk.387/1257. hadis.
1-Seleme b. Ekva'dan {Radıyallahü anh) şahidi için 389/1259. hadise bk.
rn-Ümmü Hânî'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 383/1253. hadise bk.
n-(Ek) ÜmmU Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Bk. Müsned, Vl/325, H.no:26640; Heysemî, senedindeki râviierin sika olduklarını belirtir. Ebû Ya'lâ ve Taberânrye nİsbet ettiği hadisi de ele alır ve Ebû Ya'lâ'nın isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/49.
o-Ümmü'1-Fadl bt. Haris't en (RudıyalUıtii un hû) şahidi için bk. 578/1448. hadis.
p-(Ek) Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhû) şâhİdt:
Bk. Müsned, VI/32, H.no:23926; Ebû Dâvûd, Salât, 79, H.no:63l; Bu rivayeti Heysemî Ahmed b. Hanbel'İn Huzeyfe'den de naklettiğini râviterinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler (Bk. age., 11/49):
Bk. (Ek) Müsned, V/402, H.no:23289;_V/403, H.no:23297. Ebû YaTffnın Hz. Âişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrah'man'ın Taberânînin Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50;

Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz tek parça örtü (ridâ) içinde namaz kılarsa iki (üst) ucunu çaprazlama boğazında bağlasın!"3909[75]

Açıklama

Önemli olan avret mahallinin öitülmesidir ve bu şarta uyulduğu sürece tek parça elbiseyle namaz kılmak mekruh değildir. Eğer böyle olsaydı tek parça elbiseden başka bulamayana da mekruh olurdu. Ancak imkânı olan için iki parça elbise ile vücûdun üst ve altını örterek namaz kılmak müstehabdır.3910[76]
Tek parça örtüden kasıt ridâ ya da izar (peştamal) olabilir. Eğer bu Örtü geniş ise vücûdun tümüne sarılır ve düşmemesi İçin de boğaza bağlanır. Ancak dar ise sadece izar (peştamal) olarak kullanılır.3911[77]
Cumhura göre boğaza bağlanması müstehabdır, ancak İmam Ahmed b. Hanbel'e göre omuzdan bağlamaya gücü yetene bu vacibdir, bunu yapmazsa mekruhtur, ama namazın iadesi gerekmez.3912[78]

379/1249- Hâlid b. Üseyd'in mevlâsı Abdurrahman b. Keysan'dan (Radıyallahü anhüm):3913[79]
Babam (Keysan)'ın anlattığına göre kendisi Rasûlullah'ı ridası olmaksızın sadece izarlı (peştamallı) olarak Metabih'ten3914[80] çıkıp (Benî Mutî'a ait) kuyuya geldiğini gördü. Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve setiem) kuyunun yanında namaz kılan kullar görünce izannı açıp boynuna kadar çekerek ona iyice bü-ründü3915[81] ve iki rekat namaz kıldı, öğle mi yoksa ikindi miydi, tam bilemiyorum.
§Aynı râviden ikinci yolla gelen rivayet:
Babam Keysan'a 'RasÛlullah'tan neye ulaştın?' diye sorunca şöyle dedi: 'öğle ya da ikindiydi, ben Rasûlullah'ı (Mekke'deki vadide bulunan)3916[82] Benî Mutî'a ait yüksek kuyunun yanında bir parça örtüye bürünmüş olarak namaz kılarken gördüm, iki rekat kıldı.3917[83]

Açıklama

Rasûlullah sade ve halkı gibi yaşayan bir lider ve peygamberdi. Halkı gibi aç kalmış, kamına taş bağlamıştı, onlar gibi bazen iki parça elbise ile, bazen de tek parça elbise ile hayatini devam ettirmiş, namazını kılmıştı. Kısaca onların çektiği sıkıntıyı fazlasıyla kendisi de çekiyordu, lüks bir hayatı yoktu. Bu da onun ne kadar mükemmel bir lider olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kendisiyle beraber yaşayan her insanın yüreği onun için yanıyordu.
RasÛlullah'm (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) giysilerinden birkaç örnek:
1- Bazen izar (peştamal) giyer ve göbeğinden itibaren vücudunun alt tarafını örterdi, bu izar ayaklarına

---

Ayrıca Heysemî bu konuda şu sahâbrlerden de nakledilen hadislere yer verir: Esma bt. Ebû Bekir, Ammar, Ebû Cühayfe, Ubâde, Muâz, Ebû Ümâme, Abdullah b. Üneys, Abdullah b. Sercis, Hâlid b. Velid ve el-Feletân b. Asım el-Cermrden de rivayetler verir. Bk. age., U/48-51.
* Tek parça elbise giyilirken dikkat edilmesi gereken konu hakkında Ebû Hüreyre (390/1260) ve Câbir b. Abdullah (391/1261) hadislerine bk.
3909[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/360-363.
3910[76] Bununla ilgili rivayetler için bk. Tahavî, 1/378-380.
3911[77] Bu konudaki rivayet için bk. MUsned Trc. H.no: 380/1250.
3912[78] Tahavî, Şerhu meani'l-âsâr, 1/382; Şîrâzî, age., 1/64; İbn Ruşd, age., 1/83; İbn Kudâme, age., 1/619.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/363.
3913[79] Sened:
Hasen: Müsned, m/417, H.no:15384; İkinci rivayet: m/417, H.no:15385; İbn Mâce, İkâme, 69, H.no:1050-1051; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/194, H.no:436.
Senedinde yer alan sahâbi Keysan b. Cerir'in oğlu Abdurrahman b. Keysan, İbn Hıbbân tarafından sika sayılmasına rağmen mestur kabul edilmiştir. Amr b. Kesîr b. Efiâh'ta ise bir beisin olmadığı Ebû Hatim tarafından ifade edilmiştir. İbn Hıbbân sika saymış, fakat Ali b. el-Medînî "Ma'rûf değildir/mechûldür" demiştir.
Bennâ, hadîsi tbn Hacer'in Ad^e'sinde sadece Ahmed b. Hanbel'e nisbet ettiğini ve hasen saydığını ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/93.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
3914[80] Mekke'de bir yer İsmidir. BÎr zamanlar orada yemek hazırlandığı ve damıtıldığı için de bu isim verilmiştir. (Bk. İbn Hişam, Sîret, 1/242; Taberî, Tarih, 1/371; Hamevî, Ahbâru Mekke, V/147)
3915[81] Teveşşuh: Ridânm sol ucunu sol kolun altından geçirip sağ omuza atmak ve sağ tarafını da sağ kolun altından geçirip sol omuza atmak ve bağlamaktır. (Bk. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr,VU342)
3916[82] İbn Hacer, İsabe, V/627.
3917[83] Kılınan iki rekattan Rasûlullah'in yolculukta olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Bennâ, age., İÜ/94.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/363-364.

kadar inerdi. O dönem her insanın iki parça elbisesi yoktu ve iklim şartları da buna müsaitti.3918[84]
2- 0nun uzun bir ridası (örtüsü) vardı. Vücudunun üstünden altına kadar her tarafını örterdi. Hadramevt yapımı çizgili ridası ile heyetleri karşılardı.3919[85]
3- Pamuktan mamul gömleği vardı, bunun boyu kısa ve beline kadar uzanırdı, yenleri ise kısaydı ve bileklerine kadar gelirdi.3920[86]
4- 0nun kalın ve Necran yapımı bir hırkası vardı.3921[87]
5- Yemen yapımı kalın bir izan vardı.3922[88]
6- Yenleri dar ve Şam yapımı bir cübbesi vardı.3923[89]
7- Ridası bir dinarlık idi.3924[90]
8- Beyaz renk elbiseyi çok severdi.3925[91]
9- Ancak kızıl, san ve yeşil renkte elbiseler de giymişti.3926[92]
10- Necran yapımı, kalın ve yeşil bir bürdesi (hırkası) vardı.3927[93]
11- Rasûlullah elbise konusunda çok kanaatkardı ve yeni elbise giydiğinde şöyle derdi:
"Allah'ım! Hamd sana, sen beni giydirdin. Senden bu elbisenin hayrını ve yapılma gayesinin de hayrını isterim. Bu elbisenin şerrinden ve yapılma gayesinin şerrinden de sana sığınırım."
Bir keresinde de şöyle demişti:
"Beni giydiren, bu elbiseyle avret yerlerimi kapatan ve onunla hayatımı güzelleştiren Allah'a hamd olsun.3928[94]

380/1250- Saîd b. Haris anlattı:3929[95]
Câbir b. Abdullah'ın (Radıyaiiahü ank) yanına girdik, kendisi tek parça örtüye (peştamale) bürünmüş olarak namaz kılıyordu, ridası da kendisine (o kadar) yakındı ki elini uzatsa alırdı. Selâm verince böyle namaz kılmasının sebebini sorduk. Dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) Câbir'e verdiği ruhsatı yavmalan sebebiye sizin gibi cahiller3930[96] beni görsün diye (böyle kılıyorum).'
Câbir anlatmaya şöyle devam etti:
'Yolculuklarının birisinde Rasûlullah'la beraberdik, gece tek parça örtü ile namaz kılarken yanına gittim, benim üzerimde de tek parça (dar) bir Örtü vardı, ona bürünmüştüm.3931[97] Sonra onun yanına gelip durdum. Rasülullah bana şöyle dedi:
"Bu bürünme de ne böyle? Eğer tek parça örtün olduğu hâlde namaz kılmak istersen ve bu örtü geniş ise bütün vücudunu ört, ama dar ise sadece izar (peştamal) olarak sar!"'3932[98]

3918[84] İbn Sa'd, Tabakât, 1/459.
3919[85] İbn Sa'd, age., 1/458.
3920[86] îbn Sa'd, age., 1/458; Tirmizî, Şemail. 102-103; Beğavî, el-Envârfi şemaili'n-Nebîyyi7-Muhtâr, 11/513.
3921[87] İbn Sa'd, age., 1/457.
3922[88] İbn Sa'd, age., 1/453.
3923[89] îbn Sa'd, age., 1/454,459; tbnÜ'l-Cevzî, Vefa, 576.
3924[90] İbn Sa'd, age., 1/461.
3925[91] İbn Sa'd, age., 1/449; Tirmizî, age., 115.
3926[92] îbn Sa'd, age., 1/451-452; îbnU'l-Cevzî, age., 582.
3927[93] Ebû Dâvûd, Tereccül, 18; Tirmizî, Edeb, 48.
3928[94] İbn Sa'd, age.. î/460; Beğavî, age., 11/531.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/364-365.
3929[95] Sened:
Sahih: Müsned, III/328, H.no:14455; Bu senedde yer alan Füleyh b. Süleyman b. Ebu'l-Muğîre (v. 168/784) sadûk, fakat çok hata yapan biridir. Hadisin mütâbaatı çoktun ni/335, H.no: 14529:III/326, H.no:14433 (v^i Jt-İ); ffl/356-357, H.no:14780; TII/357, H.no:14784; İÜ/391, H.no:15143; III/294, H.no:14068; IIJ/300, H.no:14Î37;'lIV312, H-no: 14280 (388/1258. hadis); IH/324, H.no:14406; III/293, H.no:14052; III/375, H.no:14963; III/379, H.no: 14994; HI/386, H.no:15076; III/387, H.no:15098; III/385, H.no:r5069 (Âsimb. Ubeydullah b.'Âsım b. Ömer b. Hattâb sebebiyle zayıftır):
Müslim, MüsâfirÛn, 196.
Buhari Salât, 3; Müslim, Salât, 281; Ebû Dâvûd, Salât, 80-81, H.no:633-634; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no:974.
Ayrıca bir sonraki 381/1251 ve 388/1258. hadislere bk.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
3930[96] Metinde geçen ahmak lafzı ile cahil ve doğru düşünemeyen kişi kastedilmektedir. Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, II/234.
3931[97] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 347.
3932[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/365-367.

381/1251- Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den:3933[99]
Câbİr b. Abdullah'a (Radtyaltahüanh):
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılarken gördüğün gibi bize namaz kıldır!' dedim. Câbir üzerinde göğsünün altında başlanmış tek parça örtü (peştamal) olduğu hâlde bize namaz kıldırdı.3934[100]

382/1252- Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyaiiahü anh):3935[101]
Namazda Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) arkasında öyle kişiler gördüm ki darlığından/azlığından dolayı (tek parça örtü olan) izarlarım(n üst tarafını^ çocuklar gibi boyunlarına bağlamışlardı. Bir kişi3936[102] şöyle dedi (o gün):
/Ey kadınlar topluluğu! Erkekler (secdeden) kalkıncaya kadar başlarınızı kaldırmayın!'
§Diğer rivayette ise şöyle geçmektedir:
'Kadınlara şöyle denildi: Erkekler tam doğrulup oturuncaya kadar sakın başlarınızı kaldırmayın!'3937[103]

Açıklama

Erkekler için efda! olan iki parça elbise/örtü olup vücûdun Ust ve alt kısmının örtülmesi ve bu şekilde namaz kılınmasıdır. Ancak sadece izar (peştamal) olursa göbek ile diz kapaklarının arasını örtmek şaröyla caizdir. Bir de bu rivayetlerde boyna bağlanması emredildi ki kalkıp otururken izar düşmesin. Çünkü Peygamberimiz (SaiiatiaM aleyhi ve seilem) döneminde kadınlar erkeklerin arkasında namaz kılarlardı ve arada bir perde yoktu. Buradaki tavsiye kadınların başlarını biraz geç kaldırmalarıdır, çünkü erken kaldınrlarsa izan dar olan bazı kişilerin avret mahallerini görme tehlikesi oluşur. Kumaşın az ve fakirliğin yaygın olduğu o dönemde buna (yani tek parça örtü ile namaza) ruhsat verilmişti. Ancak iki parça ya da geniş örtüsü/elbisesi olanlara vücûdun örtülmesi emredilmektedir. 3938 [104]
Bunlardan İslâm'ın kolaylık dini olduğunu anlıyoruz, ancak imkân varsa bu kolaylığı istismar etmemek .en güzelidir. Ayrıca bu kolaylıklardan İslâm'ın her ortam ve şartta yaşanabileceği görülmektedir. İslâm'da bu alt limit çok önemlidir ve doğru anlaşılması gerekir.3939[105]

383/1253- Ümmü Hânî (Radtyaiiaha anhâ) anlattı:3940[106]
Kendisi Fetih günü Mekke'de Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki ucunu çaprazlama

---

3933[99] Sened:
Hasen: Müsned, m/343. H.no:14630; Benzer rivayet: IH/352, H.no:U735:
Hadisin senedindeki Abdullah b. Muhammed b. Akîl, sadûktur, hadiste leyyindir. ömrünün son dönemlerinde ihtilât ettiği belirtilir.
Ayrıca bir önceki 380/1250 ve 388/1258. hadislere bk.
Hadisin şahidi eri için bk. 378/1248. hadis.
3934[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/367.
3935[101] Sened:
Sahih: Müsned, III/433, H.no:15499; Diğer rivayet için bk. V/331, H.no:22708; Salât, 6 (Buhârî'nin bab başlığı:
Ezan, 69; Amel, 14; Müslim, Salât, 133; Ebû Dâvûd, Salât, 78, H.no:630; Nesâî, Kıble, 16, H.no:764.
EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, III/3, H.no:10936 (uzun bir rivayetin sonunda); 111/16, H.no: 11063:
Bu şâhid için 193/501 ve 39/909. hadise bk. Hadisin tamamı cemaatle namazda safların düzgün tutulması ile ilgili başlıkta 1454/2324. hadiste zikredilecektir. Câbir'den (Radtyallahü anh) şahidi:
III/293, H.no:14055; m/387, H.no:I5099. Bu şâhid de 1456/2326. hadiste zikredilecektir.
Hadisin her iki şahidinin de senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl vardır, bu zat sadûk biridir.
Saf tertibi ile ilgili olarak Ebû HUreyre'den {Radtyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, D7367, H.no:8784; ü/247, H.no:7356; U/340, H.no:8467; ü/354, H.no:8629; fl/438, H.no: 9611 (Bu rivayet de "kadınların mescidden engellenmemesi" ile ilgili lafızlarla başlamaktadır); Müslim, Salât, 132; EbÛ Dâvûd, Salât, 97, H,no:678; Tirmi& Salât, 52, H.no:224 (hasen-sahih).
Hadisin tek elbiseyle namaz kılma ile ilgili şâhidleri İçin bk. 378/1248. hadis.
3936[102] Bu kişinin RasÛlullah olduğu belirtildi. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Ü7236.
3937[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/367-368.
3938[104] Bk Müsned Trc. H.no: 380/1250.
3939[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/368-369.
3940[106] Sened:
Sahih: Müsned, VI/343, H.no:26783; Benzer rivayet:
VI/342, H.no:26776,26780-26781,26778-26779; VI/341, H.no:26766-26768,26771; Vl/343, H.no:26784, 26787-26788; VI/423, H.no:27252; VI/423-424, H.no:27253; VI/425, H.no:27261 (Bu rivayet üç ayrı konuyu da birleştirir: Yıkanırken gizlenme (443/751. hadise bk.), duha namazı ve tek elbise ile namaz), 27264-27265; VI/424, H.no:27259 (Bu rivayette dört rekat geçmektedir); Mâlik, Kasr, 27-28; Buhârî, Salât, 4; Taksîru's-Salât, 12; Müslim, Salâtü'l-müsâfırîn, 80-83; Dârimî, Salât, 151, H.no:İ461.
25-26/333-334. hadislerle karşılaştırınız. Ayrıca duha namazı ile ilgili bölümde de zikredilecektir.
Şâhidleri İçin bk. 378/1248. hadis.

(boynuna) bağlayarak tek parça örtü ile sekiz rekat namaz kıldığım gördü.
§Diğer rivayette: Duhayi sekiz rekat olarak kıldı, şeklinde geçmektedir.3941[107]

*** İki Parça Elbise/Kumaş İle Vücûdun Tamamını Örterek Namaz Kılmak Müstehabdır, Ancak Tek Parça Elbise/Kumaş İle Sadece Avret Mahallini Örterek Namaz Kılmak Da Caizdir**

384/1254- (Z.) Ebû Nadra, Übey b. Kâ'b'ın (Radtyaiiahu anh) şöyle dediğini nakletti:3942[108]
Tek parça elbise/örtü içinde namaz kılmak Rasûlullah'la (SaUaitahu aleyhi ve seüem) beraber yapageldiğimiz bir âdetti. Bundan dolayı da bize bir ayıplama gelmezdi.
§İbnMes'ûd (Radıyatiahu anh) dedi ki:
'Bu o dönemdeydi. Çünkü elbiseler/örtüler azdı. Ama Allah bolluk/ zenginlik verirse iki parça elbise/örtü ile (vücûdun tamamını) örterek namaz kılmak daha temiz bir harekettir.'3943[109]

385/1255- Abdullah b. Abbas (Radtyallahü anhumâ):3944[110]
Bir gece Rasûlullah'ı (Saiiaüaha aleyhi ve seitem) boynuna kadar büründüğü 3945 [111] hâlde 3946 [112] Hadramevt3947[113] yapımı çizgili örtüsü içinde namaz kılarken gördüm, üzerinde başka bir (dış elbisesi) yoktu.3948[114]

386/1256- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):3949[115]
Bir kİŞİ Rasulullah' a (Saltallahü aleyhi ve sellem):
'Bizden birisi tek parça örtü/elbise içinde namaz kılabilir mi?' deyince Rasûlullah:
"Hepiniz iki parça örtü/elbise bulabilecek mi?" dedi.
§İkinci tarikle gelen rivayetteki ek: Adam:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Birimiz tek parça örtü/elbise ile namaz kılabilir mi?' deyince Rasûlullah şöyle dedi:
"Hepinizin iki parça örtüsü/elbisesi var mı?"
§Ebû Hüreyre ekledi:
'EbÛ Hüreyre'yi örtüleri/elbiseleri askıdayken tek parça elbise ile namaz kılacak biri olarak mı biliyorsun?'3950[116]

3941[107] Bu rivayetin metni için bk. Müsned Trc. 383/125 nolu hadisin tahricİ.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/369.
3942[108] Sened:
Hasen: Müsned, V/141, H.no:21173; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ve Taberânî tarafından Zir b. Hubeyş'in Übey b. Ka'b ve İbn Mes'ûd'dan mevkuf olarak nakledildiğini, Ebû Nadre'nİn Übey b. Ka'b ve İbn Mes'ûd'dan hadis İşitmediğini-ifade eder. BkMecma ',11/49.
Senedindeki Ebû Nadre b. Bakıyye meçhuldür. Abdullah es-Sekafî sika olmasına rağmen ömrünün son üç yılını ihtilâtlı olarak geçirmiştir. Ebû Mes'ûd el-Cüreyrî de aynı şekilde vefatından önce ihtilâl etmiştir.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis. Bu şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
3943[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/369-370.
3944[110] Sened:
Sahih: Müsned, 1/265, H.no: 2384; Benzer rivayetler:1/256, H.no:2320; 1/265, H.no:2385; 1/303, H.no:2760;l/32Ö, H.no:2940; 1/354, H.no:3327 (Bu benzer rivayetlerin hepsinin senedi zayıftır. Çünkü senedlerinde Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânfnin Evsat ve Kebîr'inde nakledilen hadisin Ahmed b. Hanbel isnadı sahih hadis ricâlindendir" der. (Bk. Mecma', 11/48) Hâlbuki Hüseyin sahih hadis ricalinden biri değildir); Heysemî'nin Taberânî'nin Evsat'ına nisbet ettiği ve hasen hükmü verdiği rivayet de şöyledir: "Rasûlullah yünlü bir elbiseye bürünmüş, elinde bir mızrakla. Üsâme b. Zeyd'e de dayanmış bir vaziyette yanımıza çıka geldi. Mızrağı Önüne diktirdi. Sonra ona doğru namaz kıldı." Bk; age.. 11/50; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/108.
Bennâ bu lâfızla başka bir kaynakta bulamadığını, ancak hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/97.
3945[111] Teveşşuh kelimesinin anlamı için bk. 379/1249. hadisin dipnotu.
3946[112] Bazı rivayetlerde şeklindedir. Ayrıca şâhidleri için bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, 1/380-381.
3947[113] Hadramevt, Yemen'de bir yer ismidir ve bu kumaş orada dokunmuştur. (Bk. Bennâ, 111/97)
3948[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/370-371.
3949[115] sened:
Sahih: Mü'sned, 11/230, H.no:7149; İkinci rivayet: 11/238-239; H.no:7250; Benzer rivayetler için bk. ü/285, H.no:7817; D/345, H.nq:8530; H/495, H.no:}0368; D/498, H.no:lÖ412; H/499, H.no: 10433; Buharı, Salât, 9 ziyadesiyle; Mâlik, Cemâat, 30, 31:
Afto/ûn, Salât, 275-276; An, ikâme, 69, H.no: 1047; Dârimî, Salât, 99, H.no: 1377;Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 11/253, H.no: 1117. EK: Talk b. Ali'den (Radıyallahüanh) şahidi:
Müsned, IV/22, H.no: 16237, 16239; IV/23, H.no:16241 ("Bir gecede iki vitir namazı kılınmaz" hadisi ile birlikte nakledilen bu rivayetin senedinde Muhammed b. Câbİr bulunmaktadır. Bu râvi sebebiyle hadisin isnadı hasendir); Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:629; Vitir, 9, H.no:1439; Nesâî, Kıyam, 29, H.no:1677; İbn Huzeyme, 11/156, H.no:l 101. Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
3950[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/371-372.

Açıklama

Burada Ebû Hüreyre tek parça elbiseyle namaz kılmanın caiz olduğunu ancak iki parça elbisesi varsa bunun efdal olduğunu vurgulamaktadır. Hz. Ömer'in şu sözü de konuyu açıklamaktadır:
'Allah bir kolaylık gösterdiğinde siz de kolaylık gösterin! Bir kişi elbisesini tam (yani iki parça) bulduğunda;
İzar (peştamal) ve rida (bürgü) ile,
izar ve gömlek ile,
izar ve kaba (yenleri dar üstlük) ile,
pantolon (şalvar) ve rida ile,
pantolon ve gömlek ile,
pantolon ve kaba ile,
tübbân (dizlere kadar kısa pantolon) ve kaba ile namaz kılabilir.' 3951[117]
§Önemli olan avret mahallini ve vücûdun üst kısmını örtmektir.3952[118]

387/1257- Nâfı'den:3953[119]
Abdullah b. Ömer (Radıyaiiahaanhumâ) şöyle derdi:
Kişinin ancak tek parça Örtüsü varsa onu izar (peştamal) olarak kullansın ve namazım kılsın! Ben Ömer b. Hattab'ın böyle dediğim işittim. Hz. Ömer3954[120] derdi:
'Örtü tek parça olduğunda Yahudilerin yaptığı gibi üstünüze bürümeyin!'
Nâfi' ekledi:
'Onun bu sözü Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) isnad ettiğini size söylesem umarım yalan söylememiş olurum,'
NOT: Nâfi' burada 'Örtü tek parça olduğunda Yahudilerin yaptığı gibi üstünüze bürümeyinVközünün merfu (Rasûlullah'ın sözü) olma ihtimali üzerinde durmaktadır. Belki bu konuda zannı galibi olduğu için başka tarikle gelen rivayetinde, Rasûlullah dedi ki diye merfu olarak nakletmİştir.. Sâlim'den gelen diğer rivayete göre Hz. Ömer böyle namaz kılan birisini görmüş ve yukafıda geçen sözlerle uyarmıştı. İmam Tahavî (v.321/933) Sâlim'in rivayetinin alınması gerektiğini, zira onun daha kuvvetli ve hıfzı daha sağlam bir râvi olduğunu belirtmektedir.3955[121]

388/1258- Câbİr'den (Radıyallahü anh):3956[122]
Rasûlullah (Saitaiiaku aleyhi ve seiiem) tek parça örtüyle boynuna kadar bürünerek3957[123] namaz kıldı. Topluluktan birisi Ebu'z-Zübeyr'e: 'Farz namazı mı (kıldı)3958[124]' deyince o: 'Farz namazı da ve farz

---

3951[117] Bühatî, Salât, 9; İbn Hıbbân, Vl/75.
3952[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/372.
3953[119] Sened:
Sahih: Müsned, 1/16, H.no:96; Senedinde İbn îshak bulunmaktadır. O da tahdis sigası ile nakletmİştir. Ayrıca Ebû Davud'un rivâyetindeki Eyyûb es-Sahtİyânî bu zâtın mütâbiidir:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/235-236. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/97.
Rivayet Hz. Ömer ile oğlu Abdullah b. Ömer'in sözü olduğu İçin mevkuftur. NâtT, hadisin merfÜ oluşunda şüphe etmiştir. Burada verilen rivayet Müsned'de Hz. Ömer'in hadisleri arasında zikredilmiştir. İbn Ömer'in hadisleri arasında zikredilen rivayet ise şöyledir:
Bk. Müsned, 11/148, H.no:6356. Ahmed Muhammed Şâkir bu rivayetin tahricinde konu ile ilgili rivayetlerin her birini vererek hadisin merfû olduğunu benimsemiştir.
Heysemî İbn Ömer kanalı ile nakledilen bir rivayete yer vererek hadisi Bezzar'a nisbet eder ve isnadının çok zayıf olduğunu ifade eder. Bu rivayet mealen şöyledir: "Hz. Peygamber ayakta tek elbise içinde namaz kılarken kendisi onun yanına gider. Rivayetin devamında şöyle der: 'Ben namaz kılmak İçin sol tarafına durmuştum. Beni döndürdü ve sağ tarafına geçirdi'" Bk. Mecmu', 11/50.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
3954[120] Sarih ismi geçen rivayet için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 81, H.no: 635; Beyhakî, 11/236.
3955[121] Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/377-378.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/372-373.
3956[122] sened:
Sahih: Müsned, III/312, H.no: 14280; Benzer rivayetler için bk. 111/386, H.no: 15076; 111/59, H.no:11500 (Ebû Süfyân Talha b. Nâfi' sebebiyle hasendir); III/294, H.no:14068; III/300, H.no:141317; HI/356-357, H.no:14780; Mâlik, Salâtü'l-cemâa, 34:
Müslim, Salât, 281-283; £M Dâvâd, Salât, 80, H.no:633. Ayrıca bk.380-381/1250-1251. hadisler. Diğer şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
3957[123] Teveşşuh kelimesinin anlamı için bk. 379/1249. hadisin dipnotu.
3958[124] Bk Bennâ, 111/99; Başka tarikten gelen rivayette ise o kişi. 'Ben farz namazı (kıldığını) duyuyordum' deyince Câbir: 'Farz olan ve olmayan namazı (böyle kıldı) diye cevap verdi, şeklindedir. Bk. Ahmedb. Hanbel, III/386.

olmayan (nafile) namazı da (kıldı)' diye cevap verdi.[3959[125]]

389/1259- Seleme b. Ekva' (Radyaiiahaanh) anlattı:[3960[126]]
Ben dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben avda olduğumda ancak üzerimdeki (uzun) bir gömlek ile namaz kılıyorum.'
Rasûlullah (Saitaiiahaaleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Onun (uçlarını/yakasını)[3961[127]] İlikle/kapat, dikenden başka (ilikleyecek) bir şey bulamazsan bile (onunla kapat)!"
NOT: Bumda emredilen hüküm bol gömlek için geçerlidir ki rükû ya da secdeye giderken avret mahalli gözükmesin. Ama altında pantolon bulunan ya da avret mahalli gözükme ihtimali olmayan gömleğin yakalarını İlikleme ile ilgili bir emir değildir.[3962[128]]

* Tek Parça Elbisede/Kumaşta Yasaklanan Örtünme Şekilleri

390/1260- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[3963[129]]
Rasûlutlah (Satiaiiahüa^yhiveseiiem) iki (çeşit)[3964[130]] örtünmeyi yasakladı: Sammâ (yani kollan örtünün içinde kalacak/hareket edemeyecek) şekilde[3965[131]] sıkı bürünmeyi ve kişinin tek parça örtüsü (olduğu hâlde) ihtibâ şeklinde (dizlerini dikerek) oturması ve avret mahallinin açılmasına dikkat etmemesidir.
Peygamberimiz ayrıca mülâmese, münâbeze, muhâkale ve müzâbene satışlarım da yasakladı.[3966[132]]

Açıklama

Rivayette geçen örtünme ve oturma şekillerindeki yasak avret mahallinin açılmasından kaynaklanmaktadır:
Birinci şekli sammâdır ki örtüye tümüyle bürünür; kollarını hareket ettiremeyecek şekilde vllcûduna sarar ve ellerini kullanacağı zaman mecburen alttan dışan çıkarması gerekir» tabiî, bu hareketi de avret

---

3959[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/373-374.
3960[126] Sened:
Sahih: Afiis^d, IV/49, H.no: 16474;'Benzer rivâyeüer için bk. IV/49, H.no':16472; IV/54, H.no: 16499; Ebû DâvÛd, Salât, 80, H.no:632; Nesâî, Kıble, 15, H.no:763; Taberânî, el-Mu'cemÜ'l-kebîr, VII/29, H.no:6279;
Bennâ, hadisi İmam Şafiî, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Tahâvî'ye de nisbet eder. Buhârî'nin de muallâk olarak Sahih'inde zikrettiğini, et-Târîhu'1-kebîr'de ise bunu mevsûl hâle getirdiğini ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/98.
Buhârî bu hadisi muallak bir rivayet olarak Sahih'İne almış ve temriz sigası / meçhul bir fiil olan (yüzkeru/zikredilir ki) ile vermiş ve "isnadı su götürür" demiştir. Bk. Buhârî, Salât, 2.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
3961[127] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/466.
3962[128] İbn Hacer, age., 1/465.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/374-375.
3963[129] Sened:
Sahih: Müsned, İl/419, H.no:9398; Benzer rivayetler için bk. 11/319, H.no:8234 (Hemmâm, H.no:141):
11/380, H.no:8929 (Şu ziyade ile makleder:
11/432, H.no:9550; 11/464, H.no:9938,9940:
11/475, H.no:lbl04; 11/478, H.no:10143; lİ/49l, H.no:103l9:
1^496, H.no: 10390:
11/503, H.no:T0483:
11/510, H.no:10571:
11/529, H.no: 10790:
Malik, Libâs, 17; Buhârî, Libas, 21; Mevâkît, 30; BüyÛ', 62; Ebû Dâvûd, Libas, 22, H.no:4080; Tirmizî, Libas, 24, H.no:1758 (Hz. Ali, İbn Ömer, Âişe, EbÛ Saîd, Câbir ve Ebû Ümâme'den (Radtyallaha anhüm) şahidi vardır. Ebû Hüreyre rivayeti ise hasen-sahihtir); ibn Mâce, Libas, 3, H.no:3560; Dârimî, Salât, 99, H.no: 1378.
Hadisin şâhidleri:
a-(Ek) Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Müsned, III/6, H.no:10964-10965; Benzer rivayetler İçin bk. 111/66, H.no:l 1574:
111/66, H.no:l 1575; 111/95, H.no:11843:
111/96, H.no:11849; III/13,H.no:11036; 111/46, H.no:11359-U360; Buhârî, BüyÛ', 63; Libas, 20; İsti';tân, 42; Müslim, BüyÛ', 3; H>Ö Dâviîrf, Savrn, 49, H.no:2417; Büyü', 24, H.no:3377; Nesâî, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3559; Dârimî, BUyû',28,H.no:2565.
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü ankumâ) şahidi:
î, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; Taberânî, el-Mu 'cemi 'l-evsat, 1/296, H.no:982. C-Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3561.
d-Câbir'den (Radtyallalıü anh) şahidi için bir sonraki 391/1261. hadise bk.
3964[130] Bazı rivayetlerde lamın kesri ile, yani nevini (çeşidini) bildiren masdar şeklinde gelmiştir, örnekler İçin bu hadisin tahricine bk.
3965[131] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 370.
3966[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/375-376.

mahallinin açılmasına sebep olacaktır. Sammâ kelimesi sağırlıktan gelmektedir, dışarıyla irtibatı olmayan şeyler için kullanılır.[3967[133]]
İkincisi ihtibâdır ki dizleri karna yapıştırarak oturmadır ve tek parça örtüye bürünen mutlaka avret mahallinin kapanmasına dikkat etmelidir.[3968[134]] Bu hadiste de dikkatsiz oturuş yasaklanmaktadır; böyle oturmaya alışan insanlar mutlaka bol ve iki parça elbise giymeli ki vücûdun Üst ve altını örtsün, avret mahallinin görllnme tehlikesi olmasın.
§Bu rivayette ayrıca cahiliyede yapılan bazı satış türleri de yasaklanmaktadır, çünkü bunlarda aldatma/aldanma ve faiz tehlikesi vardır. Bu satışlar şunlardı:
1- Mülâmese: Müşteri hangi mala değerse onda satış bitmiş ve bağlayıcı hâle gelmiş olacak kabul edilirdi.
2- Münâbeze: Bayi hangi malı atarsa onda satış bitmiş ve bağlayıcı hâle gelmiş sayılırdı.
3- Muhâkale: Toplanmış (kuru) buğday karşılığında başaktaki buğdayları tahmini ölçekle takas etmektir.
4- Müzâbene: Toplanmış (kuru) hurma karşılığında ağaçtaki taze hurmaları tahmini ölçekle takas etmektir.[3969[135]]

391/1261- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[3970[136]]
Allah'ın Peygamberi (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Tek parça kumaş İçinde sarnmâ şeklinde örtünmeyin!
Hiçbiriniz sol eliyle yemesin!
Tek sandalet/terlik İle yürümesin!
Tek parça örtüsü (olduğu hâlde) ihtibâ şeklinde oturmasın!"[3971[137]]

Açıklama

Peygamberimiz (SallallaM aleyhi ve seliem) burada dört önemli şeye dikkat çekmiştir:
1- Tek parça kumaş ile sammâ örtünüşü: Bununla ilgili açıklama önceki hadiste geçmişti.
2- Sol elle yemek, (Bu el ile temizlik yapıldığı için yıkanması unutulmuş olabilir, bundan dolayı, sol elin yemekte kullanımı yasaklanmıştır, ancak bir şeyi kesmede ya da bölmede sağ ele yardımcı olabilir, sol elle yiyen gayr-ı müslimlere benzeme söz konusudur.)
3- Tek sandaletle/terlikle yürümeye çalışmak. (Burada başkalanna karşı gülünç duruma düşme söz konusudur.)
4- Tek parça Örtüsü olduğu hâlde ihtibâ oturuşu. (İhtibânın anlamı önceki hadisin açıklamasında geçmişti. Tek parça örtüye bürünen kişinin dizlerini dik.—k oturuşunda da avret mahallinin açlıma tehlikesi vardır.)
§Bu uyarılardan şunu anlıyoruz: Bir Müslüman vakannı her an korumalı ve kendisini küçük düşürecek iş ve davranışlardan kaçınmalıdır. Bu yeme-içme konusunda olduğu gibi giyim ve yürüme gibi davranışlarda da olabilir. Bizleri böyle eğiten ve şahsiyetli bir hayatı öğreten Peygamberler gönderdiği

---

3967[133] İbnü'l-Esîr, Nihâye, 111/54.
3968[134] İbnü'l-Esîr.age., 1/335.
3969[135] İbnü'l-Htlmâm, Fethu'l-Kadîr, VI/415-417.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/376-377.
3970[136] Sened:
Sahih: Müsned, III/357, H.no: İ4792; Benzer rivayetler için bk. ÜI/297-298, H.no: 14112:III/322, H.no:14389; III/327, H.no:14441; Ilİ/331. H.no:14482; Ilİ/349, H.no:147()6; III/293, H.no:14050, 14053; 111^99-300, H.no:14133; III/344, H.no:14640; III/331, H.no:14482 (Abdullah b. Muhammed b. Akil sebebiyle hasendir); m/362, H.no:14836.
A/â/iJt, Sıfetü'n-Nebî, 5; Müslim, Libas, 70; E&3 Dâvûd, Libas, 22, H.no:4081; Edeb, 31, H.no:4865; Ti'rmizt, Edeb, 20, H.no:2767; Nesâî, Zînet, 106-107, H.no:5337-5339.
Bazı rivayetlerde İse sadece sol elle yemek yemenin yasaklanışı vardır. Bk. Müsned, m/334, H.no:14522; HI/387, Rno: 15091; Müslim, Eşribe, 104; İbn Mâce, Efıme, 8, H.no: 3268.
Bazılarında da sadece tek ayakkabı ile dolaşmanın yasaklanışı yer alır. Bk. Müsned, III/326, H.no:14426; m/363, H.no:14833; III/367, H.no:14892;
Hadisin Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden şahidi için bk. 390/1260. hadisin tahrici.
3971[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/377-378.

için Allah'a ne kadar şükretsek azdır.3972[138]

Fıkhî Hükümler

Müctehid imamlar gelen nasların durumu nedeniyle bazı konularda ittifak, bazılarında ihtilaf ettiler:

A- İttifak Edilen Konular.
1- Namaz kılarken ve başkalarının yanında bulunurken avret yerinin Örtülmesi farzdır, açılması haramdır ve namazın da bozulmasına sebeptir.
2- Erkeğin avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır ve kapatılmalıdır.
3- Hür kadının yüzü ve elleri hariç her tarafı avret sayılır ve kapatılmalıdır.
4- Bir kişi, eşi dışında kimsenin avret yerine bakamaz, haramdır. Zaruret hâli bunun dışındadır. Ebediyyen evlenmesi yasak olan yakın akrabalarının yanındayken baş ve kollar gibi avret-i hafıfeler için ruhsat verilmektedir, meselâ, bir kadın, kardeşi veya babası yanında rahat davranabilir, onların yanında başı, kolları açık dolaşabilir. Ancak orada yabancı bir erkek bulunmayacak ya da görme ihtimali olmayacak. Erkek de avret mahallini aynı şekilde koruyacak, göstermeyecektir.
5- Giyilmesi haram olan (meselâ erkekler İçin ipek gibi) bir elbise ile namaz kılmak da haramdır.
6- Erkeklerin kadınlara benzemesi ve kadınların da erkeklere benzemesi haramdır, îki cinsin giyimi, konuşması, hâl ve hareketleri farklı olmalıdır.
7- Alış veriş, şahitlik ya da tıbbî konular gibi ihtiyaç anında yabancı kadına bakmak caizdir. Bu durumda şehvetli bakış haramdır.
8- Bir erkek başka erkekle ya da bir kadın başka kadınla aynı yorgan/yaygı içinde yalamazlar, haramdır.
9- Çarşı hamamianna gidilmemesi tavsiye edilir. Ancak kadın ve erkeğin ayrı olduğu hamamlarda avret mahalli olan göbek ile diz kapağı arasının kapatılması şartıyla yıkanılabilir. Bu konuda hadislerde geçen tehditleri/uyanları unutmamak ve ihtiyaç olmadıkça buralara gitmemek gerekir.3973[139]

B- İhtilaf Edilen Konular.
Avret mahallini örtme konusunda âlimler yer, şahıs ve şartlara göre ihtilaf ettiler: 1-Namaz kılacak olan kadınların başını örtmesi gerekir. Bazı âlimler bu rivayetlerden yola çıkarak avret mahalli konusunda hür ve cariyenin aynı olduğunu belirttiler ki Hasan el-Basrî ve Zahirîlerin görüşü budur. Cumhura göre hür ve cariyenin avret mahallindeki sınırlar biraz farklıdır:
a- Mâlikîler ve Şafiîlere göre hür bir kadının yüz ve bileklere kadar elleri hariç her tarafının kapanması gerekir.
Hanefîlere göre yüz ve eller dışında ayaklar da avret mahallinden sayılmaz.
Hanbelîlere göre yüz dışında bütün bedeninin kapanması gerekir, el konusunda onların iki görüşü vardır. Bu ihtilafın sebebi "Görünen kısım hariç zinetlerini/zinet yerlerini göstermesinler/örtsünler' ayetindeki istisna istemeden açılan kısım mı yoksa el ve yüz gibi âdeten görülen yerler midir? Ayrıca hacda bu uzuvların açık olması avret olmadığını gösterir.3974[140]
b- Cariyenin avret mahalli cumhura göre erkek gibi göbek ile diz kapağı arasıdır, ayrıca karnı ve sırtını da örtmelidir.
Namazda avret mahalli konusunda cumhura göre başı açık kılabilir, Hasan el-Basrî'ye göre cariyelerde namazda hür kadınlar gibi örtünmelidir.
Hanefîlere göre yukarıda sayılan avret yerlerini Örtmeleri gerekir.
Mâlikiler hürlerde olduğu gibi cariyenin avret mahallinin iki kısma ayrıldığını; Ön ve arka cinsel organının muğallaza olduğu, buralar açık olarak kılınırsa bu namazın mutlaka iade ya da kaza edilmesi, bu yerler dışında yukarıda sayılanların muhaffefe olduğu, buralar açık kılınırsa vakit içinde İadesinin

3972[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/378.
3973[139] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/64; Merğınânî, Hidâye, 1/43-44; İbn Kudâme, Muğnî, 1/6/5-643; DesÛkî,/ttjıye,I/212/213.
3974[140] Sehnûn, Müdevvene, 1/95; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43; İbn Kudâme, age., 1/637; DesÛkî, age., 1/212-213.

müstehab belirtmişlerdir.
Bu konuda Şafiiîlerden gelen iki görüş vardır:
a- Cariye hür kadınlar gibi Örtünmelidir,
b- Yukarıda sayılan avret mahalleri de örtünse yeterlidir.
Hanbelilere göre başı açık kılabilir, ancak diğer yerlerinin açık kılınması konusunda farklı ictihadlan bulunmaktadır:
a- Erkek!er gibi göbek ile diz kapağı arasını kapatmaları yeterlidir.
b- Sadece başı, kollan ve dize kadar ayaklan açık olabilir.3975[141]
375/1245. hadisin umûm ifade edip hür ya da cariye olsun bütün Müslüman kadınlara şamil olup olmaması konusunda ihtilaf vardır.3976[142]
2- Namazda setr-i avretin hükmü:
Cumhura göre setr-İ avret namazın sıhhat şartlarındandır. Bazı Mâlikîler bu konuda bilerek örtmeyen ile unutanın farklı olduğunu söylediler. Bilerek bu şart terk edilirse namaz batıl olur, İmam Mâlik'e göre vaktinde iadesi gerekir.3977[143]
Hanefîlerde avret-i muğallaza ve hafife şeklinde ikiye ayrılır, Muğallaza ön ve arka cinsel organlardır, hafife olan avret mahalli de diğer kısımlardır. Namazda muğallaza olan kısımda dirhem miktarı (el ayası) kadar ve hafifede de V* kadar yer açılırsa namaz bozulur.3978[144]
Mâlikîlere göre avret mahalli Hanefîlerde olduğu gibi ikiye ayrılır: Muğallaza olan kısmı açıldığında namaz bozulur ve vakit içinde iadesi, buna gücü yetmezse sonra kazası gerekir. Hafife olan yerler açılırsa namaz bozulmaz, ancak vakit içerisinde iadesi müstehabdır.3979[145]
Şafiîlere göre buralarda bir yer az da olsa açılır ve örtmeye gücü yettiği hâlde Örtmezse namazı bozulur.3980[146]
3- Avret mahalline bakma konusunda âlimlerin görüşü:
a- Bir erkek başka bir erkeğin avret mahalline bakamaz, haramdır.
b- Bir kadın başka bir kadının avret mahalline bakamaz, haramdır.
c- Erkek ve kadınlar birbirlerinin avret mahalline bakamaz, haramdır.
d- Eşinin avret mahalline bakması kişiye mubahtır, ancak cinsel organına bakılmasında ihtilaf edildi: Bazı âlimler mekruh, bazıları haram, üçüncü kısımda-kiler ise erkeğe haram, kadına mekruh olduğunu söylediler.
e- Cariye başkasıyla evli değilse avret mahalli efendisine kan-kocanın birbirlerine olan durumu gibidir. Ancak cariye Müslüman ya da Ehİ-i kitab olmayıp kendileriyle ev-lenilmesi yasak olan din/inanç sahiplerinden ise efendisine de yabancı cariyeler gibidir.
f- Bir erkeğin mahrem olan yakın akrabalarına, o kadınların da bu erkeğe bakışı göbek ile diz kapağı arası dışındaki yerlere helaldir. Bazı âlimler bunlar helal değildir, ancak yanlarında çalışırken açılan yerler müstesna, dediler.
g- Erkeğin erkeğe avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır.
h- Kadının kadına avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır.
4- İhtiyaç anında erkeğin kimsenin olmadığı bir yerde avret mahallini açması caizdir, ihtiyaç yoksa bazı âlimlere göre tahrimen mekruh, bazılarına göre de haramdır.3981[147]
5- Giyilmesi haram olan bir elbise (meselâ erkekler için ipek elbise) ile namaz kılmak haramdır, bu konuda farklı bir görüş yoktur. Başka elbise bulamayan bîr kişi bunları giyerek namaz kılabilir mi, konusunda müctehidlerin görüşü:
Başka elbise bulunmadığında bu haram elbise ile namaz kılınabilir ve vakit İçerisinde başka elbise

---

3975[141] İmam Şafiî, Ümm, V/109; Sehnûn, age., 1/94-95; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43, 4; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/83; İbn Kudâme, age., 1/637, 639; Desûkî, age., 1/213.
3976[142] Sehnûn, age., 1/94; İbn Rüşd, age., 1/84; İbnJCudâme, age., 1/639.
3977[143] İ.Şafiî, age., V/109; Şîrâzî, age., 1/64; İbn Rüşd, age., 1/82; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/466.
3978[144] İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 1/285.
3979[145] SehnÛn, age.t 1/94.
3980[146] İ.Şafiî, age., V/109; Maverdî, el-Havi'l-kebîr, 11/169.
3981[147] Şîrâzî, age., 1764.

bulunsa da namazın iadesi gerekmez, bu namazın vakit içinde iadesinin mendup olduğunu söyleyen âlimler de vardır.[3982[148]]

6- Çoğunluğa göre başka elbise bulamayan bir kişi necis olan bir elbise ile namaz kılabilir ve vakit içinde temiz elbise bulsa bile iade etmez.[3983[149]]

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
b.	:Bin
bk.	: Bakınız
bt.	:Bint
çvr.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî yıl
H.no	: Hadis numarası
Ht.	: Vİcâde yolu ile alınan hadis
Hz.	: Hazreti
i.	: İmam
Kr.	: Abdullah'ın babası Ahmed b. Hanbel'den kıraat yolu ile aldığı rivayetleri gösterir.
Kt.	: Ebû Bekir el-Katîî'nin ziyadesi
m.	: Milâdî yıl
md.	: Maddesi
Nşr.	: Neşreden
Thk.	: Tahkik
Thr.	: Tahric
Trc.	: Terceme
Trc.no:	: Terceme numarası
Ts.	: Tarihsiz
s.	: Sayfa numarası
Thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz

3982[148] Nevevi, MecmÛ1, III/178-180; İbn Kudâme, age., 1/626; DesÛkî, age,, 1/212.
3983[149] Merğınânî, age., 1/44; İbn Kudâme, age., 1/631; DesÛkî, age., 1/212.

V. : Vefat tarihi
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve devamı
yy. : Baskı yeri yok
z. : Oğlu Abdullah'ın Müsned'e ziyâdeleri

YAYINCININ NOTU

Şu kısacık fani ömrümüz İçerisinde Müsned"in yeni bir sayısını sizlere ulaştırmaktan, yaşadığımız toplum ve gelecek nesillere en nadide, en latif, rengarenk has kokulu çiçek demetleri gibi Peygamber efendimizin mübarek, müberra sözlerini sizlere aktarmaktan dolayı Allah Teala'ya hamd olsun.
Eserin çalışılmasına başlanılan ilk andan itibaren türlü meşakkatlerle karşı karşıya geleceğimizi zannetmiştik. Bu kaygımızın yersiz olduğunu, Allah Teala'nın onun değerli kullarını bizlere vesile ederek yardım ettiğini gördük, bildik. Tekrar tekrar hamd olsun.
Hadis ve Sünnet sahasında el-Müsned, günümüz toplumunda büyük yankılar meydana getirdi. Şu ana kadar yayınlanan ciltlerle bile el-Müsned, ilmi olmayan, mesnedsiz, kaba görüşlerin önüne büyük sedd çekti.
Eseria Türkçe'ye kazandırılması tespitiyle, tercüme ve açıklamalarıyla, tahkik ve tahric çalışmasıyla konunun uzmanı değerli ilim erbabı tarafından olsun, kitlesel olarak okuyucularımızdan tebrikler, dualar aldık. Hepsine buradan hürmetlerimizi arz ederiz.
Hadis ve sünnetin ehemmiyetine binaen;
Peygamber efendimiz, kendisinden sonra sünnetini ihya ederek halka öğretenleri "garipler" olarak nitelendirmiş, onlar için "gariplere ne mutlu" demiştir. İlim erbabı da hadisteki bu kişilerin ashâb-ı hadis olduğuna işaret etmişlerdir. İmam Buhari ise en hayırlı müslümanm, efendimizin sünnetlerinden terk edilen bir sünneti ihya ederek tekrar gündeme getiren kişi olduğunu belirtmişlerdir.(3984[1])
Konunun bu öneminden ve müjdesinden dolayı eserin yayılmasında, elden ele ulaşmasında, hizmet ve gayret sarf eden okuyucu dostlarımıza, matbuat çalışmalarında tüm mesleki hassasiyetlerini ortaya koyan Abdulmuttalip Yıldırım ve Ali Ünlü beyefendilere şükranlarımızı arz ederiz.
Allah Teala'dan, Peygamber efendimizin mübarek elleriyle bizim ellerimizi tutmasını, yolundan ve izinden ayrılmamamızı O'ndan niyaz ederiz.

ÖNSÖZ

Müsned Tercemesinin V. Cildini hazırlama imkânı veren Allah'a sonsuz hamd ü senalar eder, O'nun yüce Rasûlüne, Ehl-i Beytine ve ashabına da salât ve selâm ederiz.
Yeni bir cildin hazırlanması bizim için yeniden dünyaya gelmek ve yeni bir diriliş demektir. Bu heyecanla V. Cildi hazırladık. Cildler hazırlandıkça çalışmanın kalitesi artmakta ve yeni eserlerle tanışmaktayız. Böylesine ağır bir çalışmanın başarılı olması için yoğun bir tempoya ihtiyaç duyulmaktadır. Sürekli çalışmamıza rağmen Allah'ın yardımıyla tempomuz düşmemekte, hatta her gün daha da artmaktadır. Bu çalışmada okurlarımızın görüşleri ve duaları bizim için çok önemlidir. Sürekli gelen e-mail, telefon ve mesajlarla sizlerin görüşleri bize ışık tutmakta, önümüzü daha iyi görmemizi sağlamaktadır.
Müsned Tercemesinin yeni baskılan yapılmakta, okuyucu kitlesi -Allah'a hamd olsun- günden güne artmaktadır. Bu cildden önceki IV. Cild diğerleri gibi çok beğenildi; makaleler, tablolar, açıklamalar, fıkhı hükümler, her hadisin tahkik ve tahrici büyük takdir topladı. Ancak yolumuz uzun olduğu için bazı okurlarımız tarafından bu çalışmanın daha kısa tutulup kısa sürede bitirilmesi ısrarla tavsiye edilmektedir. Biz istiyoruz ki hazırladığımız eser kalıcı ve her yönden okura faydalı olsun. Çünkü bu eser hadis yönü yanında, ayrıca konu başlık!anndaki ilgili ayetlerin zikredilmesiyle İmam Nevevi'nin 'Rıyazu's-salihîn'in daha geniş bir versiyonu olarak görülmekte, hadislerin anlaşılmasında müçtehid İmamların görüşlerine baş vurulması ve bunların değerlendirilmesi eserin geniş bir 'Mukayeseli İslâm Hukuku' rengi taşımasına neden olmaktadır. Bütün bunlar geniş bir kaynak taraması sonucunda oluşmakta ve ortaya sizlerin de takdir ettiği gibi çok farklı bir eser çıkmaktadır. Biz bu eserin aceleye getirilip kalitesinin düşürülmesini istemiyoruz. Tahriç kısmının da fazla olduğu şeklinde bir uyan gelmektedir. Ama günümüzdeki hadis inkân ve bir takım şüphe odaklarının yoğun çalışmalan karşısında hadislerin ciddi olarak tahkiki ve tahricinin yapılması gerekmektedir. İnsanlar hadis okurken rivayetin Rasûlullah'a ulaşmadaki sıhhat derecesini bizzat kendileri müşahade etmektedir, bu da imanlarını kuvvetlendirmektedir.
V. Cildde de Namaz konusu devam etmektedir. Bu cildde Namaz Kılınan Yerde, Elbisede ya da Bedendeki Necasetin Temizliği ve Affedilen Miktar, Kıbleye Dönmek, Namazda Sütre Kullanmak ve Namaz Kılanın Önünden Geçiş, Namazın Kılınma Şekli, Kıraat, Rükû ve Secde gibi önemli konular işlenmektedir. Bunların bilinmesi ile namazlanmızın Rasûlullah'ın namazına benzemesi daha da artacak, ibadet zevki toplumun

3984[1] Avcı, Seyit, Hadis İlmi Hadisçilerin Fazileti, Konya, 2004, s. 30.

bütün kesimlerine yayılacaktır.Ayrıca bu cilddekİ rivayetlerde Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler makalesi bulunmaktadır, bu çalışmada titiz bir şekilde Kur'ân'ın mushaf olarak toplanması yanında Peygamberimiz'den intikal eden kıraatin (okuyuşun) da aynı ciddiyetle toplanıp, Mushafların bu kıraatleri içine alacak şekilde ortak yazı karakterleriyle yazılması konuları ilk kaynaklara ulaşılarak anlatılmaktadır.
Bu çalışmaların faydalı olması dileğiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.
Terceme Heyeti

h)- NAMAZ KILINAN YERDE, ELBİSEDE YA DA BEDENDEKİ NECASETİN TEMİZLİĞİ VE AFFEDİLEN MİKTAR

* Namaz Kılınması Yasaklanan ve İzin Verilen Yerler

392/1262- Ebû Saîd el-Hudriden (Radiyallahu anh):3985[2]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Yeryüzünün her tarafı mescid ve tahûr (temiz-temizleyici) kabul edildi, ancak kabir ve hamam bundan müstesnadır."3986[3]

393/1263- Ebû Mersed el-Ganevî'den (Radıyaiiahu anh):3987[4]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum: "Kabirlere doğru namaz kılmayın ve kabirlerin üzerlerine oturmayın!"
§Başka bir lafızla gelen rivayette şöyle buyurdu:
"Kabirlerin üzerlerine oturmayın, onların üstünde namaz kılmayın!"3988[5]

394/1264- Abdullah b. Amr'dan (RadıyaiiaM anhümâ):3989[6]

3985[2] Sened:
Sahih: Müsned, 111/83, H.no:11723; Benzer rivayetler için bk. İli/83, H.no:11727; 111/96-97, H.no:11858; Ebû Dâvûd, Salât, 24, H.no:492; Tirmizî, Salât, 119, H.no:317 (Tirmizî, "Bu babdaHz. Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümârne ve Ebû Zer'den de nakiller vardır. Hepsi:lafzı İle naklederler. Ebû
Saîd rivayetine gelince, Abdülaziz b. Muhammed'den İki tarik nakledilir. Kimisi Ebû Saîd'den nakleder. Kimisinde ise Ebû Saîd'in ismi zikredilmez. Dolayısıyla bu rivayetin senedinde ızdırap bulunmaktadır" der ve Süfyân es-Sevrî'nin Amr b. Yahya ve babası Yahya b. Umara el-Ensârî kanalı ile Hz. Peygamber'den mürsel olarak naklettiği rivayeti daha sahih bulur); İbn Mâce, Mesâcid, 4, H.no:745; Dârimî, Salât, 111, H.no: 1397.
Hadisin senedinde müdellİs olan Muhammed b. îshâk bulunmaktadır. Fakat, Müsned'in diğer iki rivayetinde de farklı mütâbileri vardır. Hadisin bu rivayeti erdeki lafzı: şeklindedir.
Bennâ, hadisi İmam Şafiî, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Hâkİm'e de nisbet eder. Hadisin muzdarip olduğuna, fakat bunun sadece irsalle sınırlı olduğuna değinerek Hâkim, İbn Hazm ez-Zâhirî ve İbn Dakik'in hadisi sahih saydığını ifade eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, ni/99-100.
3986[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/2.
3987[4] Sened:
Sahih: Müsned, IV/135, H.no:17149; Diğer rivayet için bk. IV/135, H.no:17150; Müslim, Cenâiz, 97; £6(3 Dâv&J, Cenâiz, 73, H.no:3229; TirmizU Cenâiz, 57, H.no:1050; /Vesâf, Kıble, 11. H.no:758; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/193, H.no:433.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
11/311-312, H.no:8093; 11/444, H.no;9693; 11/289, H.no:9025 ("Müslüman
birinin kabri üzerinde" lafzı ile); 11/528, H.no:10776; Müslim, Cenâiz, 96; Ebû Dâvûd, Cenâiz,
73, H.no:3228; İbn Mâce, Cenâiz, 105, H,no:1564.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. Keysân
el-Mervezî'nİn bulunduğunu, bu râviyi Ebû Hâtim'in zayıf, İbn Hıbbân'ın ise sika saydığını
belirtir. Bk. Mecma', 11/27.
c-Vâsıle b. Eska'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/79; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkid bulunan Haccac b. Ertad'ın bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/27. Vâsıle'nİn de Ebû Mersed el-Ganevî'den naklettiğini yukarıda metnini verdiğimiz hadisimizin senedinden anlıyoruz.
d-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. age., 11/27.
Ayrıca 354-356/1224-1226. hadislerin tahricine bk.
3988[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/2-3.
3989[6] Sened:
Sahih: Müsned, 11/178, H.no:6658; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî rivayetinde "(A11) sığır" lafzının bulunmadığını belirttikten sonra
senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu, bu râvinin ise tenkide maruz kaldığını ifade eder. Bk. Mecma', 11/26. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Ahmed Muhammed Şâkir hadisin sahih olduğuna hükmettikten sonra tahricinde şu açıklamalara yer verir: İbn Hacer (Fethu'l-Bârİ, 1/440): "Hadisin senedi zayıftır. Şayet sabit olsa bile sığırın hükmü devenin hükmü gibi olacağı ifade edilmiş olur ki bu da İbnii'l-Münzir'in: 'Sığır bu konuda davarın hükmüne tabidir' sözü ile çelişir" der. İbn Hacer'in bu hadisi zayıf saymasının sebebi senedinde İbn Lehîa'nın bulunmuş olmasıdır. Fakat biz bu görüşte değiliz. Biz sahih olduğunu iddia ediyoruz. Buna göre deve yataklarında kılınan namazın caiz olmadığı gibi sığır yataklarında da namaz caiz değildir. Verdiğimiz bu hüküm sadece bir zayıf hadisle çelişmektedir: O da Müdevvene'de (1/90) geçen Abdullah b. Muğaffel rivayetidir: "Rasûlullah deve yataklarında namaz kılmamızı

Rasûlullah (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) koyun ağıllarında namaz kılardı, (ancak) deve ve sığır yataklarında namaz kılmazdı.
NOT: Bundan sonra gelen hadisler bunun sebep ve şartlarını açıklamaktadır.[3990[7]]
395/1265- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[3991[8]]
Hz. Peygamber (SaiiaüaM aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Koyun ağılları ve deve yataklarından başka yer bulamazsanız, namazınızı koyun ağıllarında kılabilirsiniz, (ancak) deve yataklarında namaz kılmayın!"[3992[9]]

396/1266- Sebra b. Ma'bed el-Cühenfden (Radtyatiahü anh):[3993[10]]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve itiiem) deve yataklarında namaz kılmayı yasakladı, koyun ağıllarında ise namaz kılmaya ruhsat (kolaylık) verdi.[3994[11]]

397/1267- İbn Muğaffel'den (Radıyaiiaha anh):[3995[12]]
Rasulullah (Saİlallahü aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Sizler koyun ağıllarında iken namaz vakti gelirse orada namaz kılabilirsiniz[3996[13]], (ama) deve yataklarında bulunurken namaz vakti gelirse oralarda namaz kılmayın, develer yaratılış olarak şeytanlardan sayılır."
NOT: Peygamberimiz (Saüallaha aleyhi ve sellem) burada iki hayvan türünün huylarına dikkat çekti: Koyunlar uysaldır ve insana zarar vermezler. Develer ise huysuz, hırçın ve insana zarar verebilen hayvanlardır, kendilerine güvenilmez ve namazı ifsat ederler. Bu nedenle develer yaratılış/huy olarak şeytanlara benzetildi.[3997[14]]

---

yasakladı. Davar ve sığır yataklarında ise namaz kılabileceğimize ruhsat/izin verdi." Bu rivayetin senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Dolayısıyla buradaki sahih hadisle boy ölçüşemez. Bk. 11/178, H.no:6658'in tahrici.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. 395/1265. hadis.
b-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/688. hadis.
c-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 381 /689. hadis.
d-Zü'1-Gurre'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 382/690. hadis.
e-Üseyd b. Hudayr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 383/691. hadis.
f-Sebra b. Ma'bed'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 396/1266. hadis.
g-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 397-398/1267-1268. hadisler.
h-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 357/1227. hadis.
ı-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Tirmizt, Salât, 141, H.no:346-347 (İbn Ömer'den nakledilen bu hadis, senedinde hafızası sebebiyle tenkide maruz kalan Zeyd b. Cebîra bulunduğu için kuvvetli değildir. Ebû Mersed Kennâz b. Husayn, Câbir ve Enes'ten (Radıyallahü anhüm) de nakledilir); İbn Mûce, Taharet, 67, H.no:497; Mesâcid, 4, H.no:746.
İ-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
İbn Mâce, Mesâcid, 4, H.no:747.
j-(Ek) Ukbe b. Amir'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/150, H.no:17284. Heysemî, hadisin Ahmeci b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildi^ni, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. age., II/26.
3990[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/3-4.
3991[8] Sened:
Sahih: Müsned, 11/451, H.no:9786; Benzer rivâyeüer için bk. 11/509, H.no:10560 (Aynı senedle nakledilen hadisin sadece şartın cevabı olan bölümü nakledilmiştir); 11/491, H.no:10314; Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) gelen bir rivayet de Ebû Hüreyre'nin sözü -mevkuf- olarak ve Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin hadisleri arasında zikredilmiştir. Bu rivayetten sonra da "Ukbe b. Âmİr'den de rivayet edilir" denmiştir. Bk. Müsned, IV/15Ö, H.no: 17284.
TirmizU Taharet, 142, H.no:348-349 (Ebû Hüreyre'den nakledilen bu hadis "hasen-sahih" olup, Câbir b. Semüra, Berâ, Sebra b. Ma'bed el-Cühenî, Abdullah b. Muğaffel, İbn Ömer ve Enes'ten (Radıyaliahu anhüm) de nakledilir.) 350 (bu hadis ise Enes'ten nakledilmiş olup, hasen-sahih bir rivayettir); İbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:76S (Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) nakledilen bu hadisin isnadı sahihtir); Dârimî, Salât, 112, H.no: 1398.
Heysemî'nin Bezzâr'a nisbet ettiği Ebû Hüreyre rivayetinin senedinde ise zayıf biri olan Abdullah b. Cafer b. Nüceyh bulunmaktadır. Ahmed b. Adİy bu râvi hakkında "hadisi yazılır, fakat delil getirilmez" der. Bk. Mecma\ 11/27. Heysemî eserinin bir başka yerinde bu râvinin çok zayıf biri olduğunu söyler. Bk. age., IX/12l.
Hadisin şahitleri için bir önceki 394/1264. hadisin tahricine bk.
3992[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/4-5.
3993[10] Sened:
Sahih: Müsned, V/102, H.no: 20870; Mükerrer rivayetler için bk. III/404, H.no: 15279 ziyadesi ile (388/688. hadise bk.); III/405, H.no:15284;
Benzer rivayet İçin bk. Benzer rivayet için bk. III/405, H.no: 15278; V/102, H.no:20871; İbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:770.
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/101.
Hadisin şâhidleri için bk. 395/1265. hadisin tahrici.
3994[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/5.
3995[12] Sened:
Sahih: Müsned, V/54, H.no:20420; Benzer rivayetler için bk. IV/86, H.no: 16743; V/85, H.no: 16732; V/55, H.no:20434; V/56-57, H.no:20449; îbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:768 (Hadisin senedi için tenkid yapılmıştır) Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/26. Hadisin şâhidleri İçin bk. 394/1264. hadisin tahrici.
3996[13] Burada emir ittifakla ibaha (izin/serbestlik) anlamındadır, bu nedenle kılabilirsiniz şeklinde terceme edildi.
3997[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/5-6.

398/1268- Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'den (Radıyaitahü anh):3998[15]
Rasûlullah'ın (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum:
"Deve yatağında namaz kılmayın, o (yaratılış/huy olarak) cinlerden sayılır. Onun gözlerini ve giderken/yürürken davranışlarını görmüyor musunuz?
Koyun yataklarında namaz kılabilirsiniz. Koyun cinsi rahmete/yumuşaklığa daha yakındır.3999[16]"

Açıklama

Rasûlullah (Saüaliahü aleyhi ve sellem) bu rivayetlerde namaz kılınması caiz olan ve olmayan bazı yerlerden bahsetti:
1- Öncelikle yeryüzünün her tarafı mescid olabilir ve her şeyi tahûr (temiz-temizleyici)dir. Yani yeryüzünde temel kural saflığı bozulmadığı ya da kirletilmediği sürece her tarafı ibadet etmeye ve temizlikte kullanılmaya müsait olmasıdır. Allah bu şekilde yaratmıştır.
2- Ancak kabir ya da hamam gibi necasetin bulunduğu ya da bulunma ihtimalinin olduğu yerlerde namaz kılmak yasaklanmıştır. Kabirlerde namaz kılınmasının yasaklanma sebeplerinden birisi de oraları kıble edinip oralara tapma tehlikesidir, tıpkı cahiliye toplumlarında olduğu gibi. Bu nedenle Peygamberimiz hem kabirler üzerinde hem de kabirlere dönerek namaz kılmayı yasaklamıştır. Ancak arada bir duvar olursa bunda bir beis yoktur.
§Hanbelîler ve Zahirîlere göre bütün kabirler için hüküm aynıdır ve namaz kılmak haramdır, geçersizdir. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, Ebû Hüreyre, Enes ve İbn Abbas'tan nakledildi.4000[17]
Şafiîlere göre açılmış ve açılmamış kabir hükümde farklıdır. Bir kabir açılmış ya da o toprağa necaset bulaşmışsa orada namaz caiz değildir. Ancak temiz bir yer ise namaz caizdir. Çünkü illet necasettir.4001[18]
İmam Ebû Hanîfe, Sevrî ve Evzâî'ye göre kabirlerde namaz kılmak mekruh, ancak geçerlidir.4002[19]
İmam Mâlİk'e göre kabirlerde namaz kılmak caizdir. Bu görüş Abdullah b. Ömer ve Hasan el-Basrî'den nakledilmiştir.4003[20]
§Cenaze namazını kabre doğru kılmanın cevazı konusunda İhtilaf edildi: Şafiî, Mâlik ve Davud ez-Zâhirî'ye göre kılabilir. Hanefilere göre ise definden Uç gün sonrasına kadar kıhnabilir, sonra kılınmaz, çünkü ceset üç gün sonra çürümeye başlar.4004[21]
§Hanbelî ve Zahirî âlimlerine göre hamamda namaz caiz değildir, geçersizdir ve iade edilir.
Cumhura göre temiz olduğunda hamamda namaz kıhnabilir, ancak mekruhtur. Buradaki yasağı necis olma durumuna hamlettiler.4005[22]
3- Ayrıca Peygamberimiz koyun ağıllarında namaz kılmaya ruhsat verirken, deve yataklarında namazı yasaklamıştır. Bu konuda müctehid imamların görüşleri:
İmam Mâlik, Ahmed ve İbn Hazm'a göre deve yataklarında kesinlikle namaz kılınmaz, temiz olsa da hüküm böyledir, değişmez.4006[23]
Cumhura göre buralar necis olursa namaz kıîmak haramdır ve geçersizdir, ancak temiz yer olursa orada da namaz kıhnabilir, fakat mekruhtur. İhtilafın sebebi yasaklanma İlletinin necaset dışında bîr şey olup olmaması Üzerinde odaklanmıştır. Cumhura göre yasak illeti sadece necasettir. Diğerlerine göre ise necaset dışında illet bu hayvanlann huysuz olmaları ve namazı ifsat etmeleridir. Cumhura göre hayvanın huysuzluğu hikmettir, çünkü değişkendir. Bu konuda İhtiyatlı olmak gerekir.4007[24]
Doğrusunu Allah bilir.
§ Koyun ağıllarında namaz kılmak mubahtır4008[25]:
a- Öncelikle bilinmelidir ki bu bir ruhsattır ve hayvancılıkla uğraşan bir toplum için kolaylıktır.
b- Buralarda namaz kılınması için yerin temiz olma şartı vardır. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.
c- Peygamberimiz söz konusu hadisinde buralarda namaz kılmanın cevazı için koyunların uysallığına dikkat çekti, ancak deve yataklanndaki yasakta develerin huysuzluğunu ve şeytan/cin tabiatlı olduklarını,

---

3998[15] Sened:
Sahih: Müsned, V/55, H.no:20435; Nesâî, Mesâcid, 41, H.no:733; îbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:769.
Ayrıca bir önceki 397/1267. hadise bk.
Hadisin şâhidleri için bk. 394/1264. hadisin tahrici.
3999[16] Bir rivayette koyunun Rahman'dan gelen bir bereket olduğu belirtilmektedir. (Bk. Heysemî, Mecma MI/26).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/6.
4000[17] İbn Kudâme, Muğnî, 1/716-717.
4001[18] Nevevî, Mecmû\ JII/158-159, 161-163.
4002[19] Kâsânî, Bedaiu's-sanâî, 1/115.
4003[20] Sehnûn, Müdevvene, 1/90; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/85.
4004[21] Kâsânî, age., 1/315; tbn Rüşd, age, 1/173.
4005[22] Sehnûn, age., 1/90; Nevevî, Mecmu', 1/159; İbn Kudâme, age., 1/716-717.
4006[23] İbn Rüşd, age., 1/85; Nevevî, Mecmu', 111/159; İbn Kudâme, age., 1/717.
4007[24] Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/385; Kâsânî, age., 1/115; İbn Rüşd, age., 1/85.
4008[25] Sehnün, age., 1/90; Tahâvî, age., 1/385; İbn Rüşd, age., 1/85; İbn Kudâme, age., 1/717.

dolayısıyla namazı ifsat edebileceklerini belirtti.4009[26]

* Sandaletle/Terlikle Namaz Kılmanın Hükmü

399/1269- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinin (Radıyaiiaha anhum) şu sözünü nakletti:4010[27]
Rasûlullah'ı (Saiiaitahu ateyhi ve seiiem) namaz kıldığında (selâmdan sonra cemaate) sağından da solundan da döndüğünü gördüm.
Onu ayağı çıplak da sandaletli/terlikli olarak da namaz kılarken gördüm. (Ayrıca) onun ayakta da oturarak da (su) içtiğini gördüm.4011[28]

Açıklama

Peygamberimiz (Satlallahu aleyhi ve setlem) namazı kıldırdıktan sonra selâm verir ve cemaate dönerdi. Yalnız bu dönmede efdaliyet sağdan mı, yoksa soldan mı olduğu konusunda bir ihtilaf bulunmaktadır. Zira bazı rivayetlerde sadece sağdan döndüğü nakledildi. Rivayetlerin çoğu ise her iki yönden de döndüğü şeklindedir. Bu farklı davranışı eğer cemaate döndüğünde oturacaksa sağından, ama evine gidecekse odaları solda olduğu için solundan dönerdi, şeklinde cem edilmiştir.4012[29] Yukarıdaki rivayette de bu konuda efdaliyet olmadığı, her iki yönden de cemaate dönmenin caiz olduğu görülmektedir. Bununla ilgili bazı rivayetler:
§Aynı râviden nakleden Taberânî'de 'Onu namazı bitirdiğinde sağından ve solundan dönerken gördüm' şeklinde geçmektedir.4013[30]
Başka rivayette:
"Peygamberimiz namaz kıldığında sağından ve solundan dönerdi, selâmı kastediyor' şeklindedir.4014[31]
Yine Taberânî rivayetinde Evs b. Evs dedi ki:
'Rasûlullah'ın yanında yarım ay kadar kaldığımda onu sağından ve solundan (cemaate) dönerken gördüm.'
Esma b. Harise'den: Rasûlullah'ı evine doğru solundan dönerken gördüm, şeklinde nakledildi.4015[32]

400/1270- Ebû Saîd el-Hudrf den (Radıyallahü anh):4016[33]

4009[26] Bennâ, age., III/102-103.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/7-8.
4010[27] Sened:
Sahih: Müsned, 11/174, H.no:6627; Benzer rivayetler için bk. 11/178, H.no:6660:
H/179, H.no:6679 ortasında "Seferî iken bazen oruç tutar, bazen de oruç tutmazdı" ziyadesiyle; 11/190, H.no:6?83 (bir önceki rivayette verilen ziyade metnin sonunda zikredilmiştir. Bu rivayetin senedinde İsmail b. Muhammed b. Cühâde var ki bu zat sadûk ve sâlihu'l-hadis sayılan biridir. Bazı rivayetlerinde hata yapmıştır. Bu nedenle hadis hasendir. Ancak diğer rivayetlerle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir); H/206, H.no:6928 (verilen ziyade metnin başında zikredilmiştir); H/215, H.no:7021 (bahsedilen ziyade ortada yer almıştır); Ebû Dâvûd, Salât, 88, H.no:653 (sadece
kısmını nakleder); Tirmizî, Eşribe, 12, H.no:1883 (sadece, ayakta ve oturarak su içme kısmını nakleder); Nesâî, Mesâcİd, 32, H.no:723; İbn Mâce, İkâme, 33, H.no:931 (sadece namazda sağa sola dönmesi ile ilgili kısmı nakleder); 66, H.no:I038 (Ebû Davud'un naklettiği kısmı gibi nakleder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII1/39, H.no:7892.
Hadis yukarıda verildiği şekli ile bir hadismiş gibi görünse de üç ayrı hadisin birleşimidir. Burada bu birleşmeyi gerçekleştiren râvi ise büyük bir ihtimalle Gunder Muhammed b. Cafer'dir.
Hz. Aişe'den (Radıyaiîahü anhâ) şahidi:
Müsned, VI/87, H.no:24448 (Hadisin senedi zayıftır fakat Nesâî'nin senedinde mütâ-bîi bulunmaktadır. Nesâî'nin senedi şöyledir:Afefdf, Sehv, 100, H.no:1359; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat,
ü/123, H.no:1235; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/80; 11/55.
Hadisin sadece ilk bölümünün şâhidleri de vardır. Evs b. Evs ve Esma bt. Harise rivayetleri gibi. Taberânî'nin naklettiği bu rivayetler İçin bk. Heysemî, age., 11/146.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaiîahü anh) şahidi:
Müsned, 1/464, H.no:4426; Benzer rivayetler için bk. 1/459, H.no:4384; 1/429, H.no: 4084; 1/408, H.no:3872; 1/383, H.no:3631; 1/460-461, H.no:4397; fîuftârf. Ezan, 159; Müslim. Müsâfirûn, 59. Ayrıca bk 406/1276. hadis.
Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi için 402/1272 ve 404/1274. hadislere bk.
4011[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/8-9.
4012[29] İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, 11/338.
4013[30] Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, VIII/39.
4014[31] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, XXII/164.
4015[32] Bu iki rivayetten birincisin râvileri güvenilir, ancak ikincisinin Heysem b. Adî'den dolayı zayıf olduğu belirtildi. (Bk. Heysemi, Mecma', 11/146).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/9-10.
4016[33] Sened:
Sahih: Müsned, 111/20, H.no:11096; Benzer rivayet için bk. 111/92, H.no:11816 (Bu rivayetin akabinde Ahmed b. Hanbel'İn oğlu Abdullah şöyle der: (^f Ju:ji3ı j otr ü j£ i^jİi ü* j >j»i })
"Babam: "Bu hadiste terlikte bulunun maddenin ne olduğuna dair bir açıklama yapılmamıştır" dedi." EbÛ DâvÛd, Salât, 88, H.no:650-651; îbn Huzeyme, 1/384, H.no:786; 11/107, H.no:1017; Hâkim, 1/391, H.no:955 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise bunu onaylamıştır).
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/235, H.no:486 (Hâkim, Buhârî'nin şartına/râvisine göre sahih olduğunu

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve setiem) (namazda) sandaletini/terliğini çıkarınca ashab da terliklerini çıkarttılar. Namaz bitince Peygamberimiz:
"Sandaletlerinizi/Terliklerinizi niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlarda:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Senin çıkardığını görünce biz de çıkardık" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Bana Cebrail geldi ve sandaletlerimin/terliklerimin altında pislik olduğunu bildirdi. Biriniz mescide geldiğinde sandaletlerinin/terliklerinin altına baksın. Eğer onlarda bir pislik görürse yere sürtüp temizlesin, sonra namazını kılsın!"4017[34]
NOT: Peygamberimiz (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde mescid kumluk olduğundan, insanlar sandaletleriyle/terlikleriyle namaz kılarlardı. Ancak terliğin altının temiz olması gerekmektedir.
Rasûlullah'ın hareketleri Allah'ın kontrolü altındadır. İrk hadisesi ile ilgili olarak bazıları bu olayı örnek göstererek:
'Allah onun sandaletindeki/terliğindeki bir necaseti bile haber veriyor, buna razı olmuyor. Eğer Âişe annemiz yanlış bir hareket yapsaydı mutlaka haber verilirdi' dediler. Daha sonra inen ayetler de Hz. Âişe'nin suçsuz olduğunu beyan etti.4018[35]
401/1271- Saîd b. Yezid Ebû Mesleme anlattı:4019[36]
Enes b. Malik'e (Radiyallahu anh):
'Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) sandaletleri/terlikleri ile namaz kılıyor muydu?' diye sorunca: 'Evet' dedi.4020[37]

402/1272- Ebû Hüreyre'den (Radıyatiahu anh):4021[38]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) namazı ayakta, oturarak, ayağı çıplak ve sandaletli/terlikli olarak da kılıyordu.
§Hüseyin b. Muhammed'in Süfyan'dan gelen rivâyetindeki ziyade şöyledir:
'Rasûlullah (namaz kıldığında) sağından da (cemaate) dönerdi, solundan da.'4022[39]

403/1273- Ebu'l-Alâ Îbnü'ş-Şıhhîr babasından (Radtyaiiahü anh) nakletti:4023[40]

---

söylemiş, Zehebî ise bunu onaylamıştır).
b-tbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/183, H.no:5017; Hâkim, 1/236, H.no:487 (Hâkim, bu rivayeti şâhid olarak verir).
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/313,H.no:8735;
Bennâ, hadis hakkında şöyle demektedir: "Şevkânî, bu konuda tek başına zayıf bir hadisin delil olarak alınamayacağını, ancak yine bu hususta vârid olan diğer rivayetler esas kabul edileceğini İfade eder. Hâlbuki burada verilen hadisin isnadı ceyyiddir ve tek başına da delildir. Hattâ Hâkim1 in rivayet ettiği Enes (Radıyallahü anh) hadisi de tek başına delil getirilebilecek sahih rivayetlerden biridir." Bk. Bulûğu'l-emânî, 1/225. Bennâ, eserinin konu ile ilgili bu bölümünde ise hadisi Ebû Dâvûd, tbn Hıbbân, Beyhakî ve Hâkim'e nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk age., III/104.
Hadisin geniş tahrici için bk.46/354. hadis.
4017[34] Diğer bir rivayet:
4018[35] Nesefî, Ebii'I-Berekat, Medârikü't-Tenzîl ve hakâiku't-te'vtt, III/134-135.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/10-11.
4019[36] sened:
Sahih: Müsned, IH/100, H.no:11915; Benzer rivayetler için bk. III/166, H.no:12635; III/189, H.no:12900; B«ftân, Salât, 24; Libâs, 37; Müslim, Mesâcid, 60; Tirmizî, Salât, 176, H.no:400 (Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ebû Habîbe, Abdullah b. Amr, Amr b. Hureys, Şeddâd b. Evs, Evs es-Sekafî, Ebû Hüreyre ve Atâ'nın Şeybe oğlullarından birinden nakilleri vardır. Enes hadisi ise hasen-sahihtir); Nesâî, Kıble, 24, H.no:773; Dârimî, Salât, 103, H.no:1384; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/413, H.no:992.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ebî Evs'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 407/1277. hadis.
b-(EK) Amr b. Hureys'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/307, H.no:18641-18642 (Senedlerinde Amr b. Hureys'ten hadis işiten kimse belli olmadığı için hadisin senedi zayıftır);
c-Hirmâs b. Ziyad'dan el-Bâhilîden (Radıyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/107, H.no:5944;
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/64-65, H.no:6861;
e-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 402, 404/1272, 1274. hadisler.
f-Şıhhîr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 403/1273. hadis.
g-Kubalı biri (Abdullah b. Ebû Habîbe)'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 405/1275. hadis.
h-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 406/1276. hadis.
4020[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/11-12.
4021[38] Sened:
Sahih: Müsned, 11/248, H.no:7378-7379; Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emâm, III/149-150.
Ebu'l-Evber, Ziyâd el-Hârisî'dir ve sika biridir. Bk. DÛİâbî, Künâ, 1/117. Heysemî bu râvi hakkında sika ve zayıflığını gösteren bir bilgiye rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma\ 11/54. Eserinin bir başka yerinde ise onun sika olduğunu söyler. Bk. Age., VIII/292.
Hadisin şâhidleri için bk.399/1269 ve 401/1271.. hadislerin tahrici.
Ebû Hüreyre'den nakledilen benzer rivayet için bk. 404/İ274. hadis.
4022[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/12.
4023[40] Sened:
Sahih: Müsned, IV/25, H.no;16271 (Senedindeki Ali b. Âsim sebebiyle hasendir); Benzer rivayetler ise sahihtir. Bu rivayetler için bk.

Rasûlullah'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) sandaletleriyle/terlikleriyle namaz kılarken gördüm.
Râvi dedi ki:
Boğazına balgam geldiğinde sol terliğini bastığı yere tükürdü, sonra onu sandaleti/terliği ile sürterken (yok ederken) gördüm.
NOT: Bir insan tükürdüğü zaman mutlaka onu yok etmelidir. Toprak ya da kumluk bölgelerde bu kolaydır, ayakkabıyla sürtülerek yok edilir. Ancak bu imkân olmadığı zaman mendil ya da başka bir şeye bırakılması ve yere tükürülmemesi önceki rivayetlerde geçtiği gibi tavsiye edilmektedir. İnsanın birtakım doğal ihtiyaçları olabilir. Bunun atık yeri tabii ki yeryüzü olacaktır. Ancak mümkün olduğu kadar bunları gömmek ve yerin alona atmak gerekir ki toprak o maddeleri çürütsün ve yok etsin. Günümüzde teknolojik imkânlar olduğu İçin alt yapı çok düzenli olarak yapılmalı, hattâ bazı ülkelerde olduğu gibi atık maddelerden faydalanılmalı ve enerji üretilmelidir.4024[41]

404/1274- Ebu'l-Evber'den:4025[42]
Bir kişi Ebû Hüreyre'ye (Radıyaiiaha anh):
'Sandaletleri/Terlikleri giymiş oldukları hâlde namaz kılmalarını insanlara yasaklayan sen misin?' deyince o:
'Hayır' dedi ve ekledi:
'Fakat, bu harem-i şerifin4026[43] Rabbine yemin olsun ki ben Rasûlullah'ı bu makama doğru sandaletleriyle namaz kılarken gördüm. O, namazı bitirip ayrıldığında sandaletleri ayağındaydı.
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) cuma günü oruç tutmayı yasakladı, ancak ön ve arkasındaki günlerde de tutacaksa (o günlerin arasında cuma günü tutabilir).'
§Diğer rivayette şöyle dedi:
'Rasûlullah'ı sandaletleriyle namaz kılarken gördüm.'4027[44]

405/1275- Mücemmi' b. Yakûb kendisine ihtiyarken ulaştığı Kuba'lı bir kişiden, (RadıyaiiaM anh)4028[45] nakletti:4029[46]

IV/25, H.no: 16261-16262, 16265; IV/25, H.no:16265; Müslim, Mesâcid, 58-59; Nesâî, Mesâcid, 34, H.no:725; Ebû Dâvâd, Salât, 22, H.no:482.
Hadisin sahâbisi Abdullah b. Şihhîr b. Avf el-Âmirî'dir (Radtyallahü anh).
Ebu'l-Alâ'nın ismi ise Yezid b. Abdullah b. Şıhhîr'dir (v.108/726).
Hadisin şâhidleri için bk. 401/1271. hadis.
Ayrıca bk. 325, 329/1195, 1199. hadisler.
4024[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/12-13.
4025[42] Sened:
Sahih: Müsned, ü/365, H.no:8757; Metinde geçen diğer rivayet için bk. 11/377, H.no:8885 (Bu rivayetin senedi şöyledir:
Benzer rivayet için bk. 11/537, H.no: 10879; Şu rivayetlerde ise sadece iki konu ele alınmış: 11/458, H.no:9864-9865:
11/421, H.no:9421 (Bu rivayetin senedinde de Abdülmelik b. Umeyr, Haris b. Ka'b oğullarından birinden, o da Hüreyre'den nakleder).
Heysemî, Ebû Hüreyre'den iki nakle yer verir. Bunlardan birinde Ziyâd el-Hârisî'nİn Ebû Hüreyre'den nakli için şunları söyler: "Zİyâd Ebu't-Evber el-Hârisî dışında râvileri sikadır. Ziyâd hakkında da sika veya zayıf olduğunu söyleyen birine rastlamadım" der. Diğer rivayet için de sadece: "Senedinde Ziyâd el-Hârisi var" diyerek geçer. Bk. Mecma', 11/53-54. Fakat Ziyâd Ebu'l-Evber el-Hârisî İbn Hibbân ve İbn Main tarafından sika olarak kabul görmüş ve hadisinin de sahih olduğu ifade edilmiştir. Bk. Bennâ, age., III/105.
Sadece cuma günü orucu ile ilgili rivayetler için bk. 11/394, H.no:9101; 11/407, H.no: 9255; 11/495, H.no:10374; 11/532, H.no:10834 (Bu rivayette soruyu soran kişi de bellidir: Âmir b. Lüdeyn el-Eş'arî:
D7248, H.no:7382; 11/286, H.no:7826; U7303, H.no:8012; ü/392, H.no:9073 (Bu rivayet farklı bir senedle nakledilmiştir. Senedinde zayıf olan Dâvûd b. Yezİd el-Evdî bulunmaktadır). Bu konudaki hadisler oruç konusunda 196-206/3407-3417. hadislerde şâhİdleri İle birlikte zikredilecektir.
Kütübii sitte musannifleri hadisin sadece oruçla İlgili bölümünü naklederler:
Buhâri, Savm, 63; Müslim, Sıyâm, 147-148; Ebû Dâvûd, Savm, 51, H.no:2420; Tirmizî, Savm, 42, H.no:743 (hasen-sahih); İbn Mâce, Sıyâm, 27, 37, H.no:1702, 1723.
Heysemî hadisin Âmir b. Lüdeyn'in Rasûlullah'tan nakline yer verir ve: "Hadisi Bezzâr nakletti, isnadı hasendir" der. Bk. age., III/199. Fakat bu zat sahâbî değildir. Ebû Hürey're'den bu hadisi işitmiş kişidir.
Hz. Peygamber'in terlikleri ile namaz kıldığını gösteren şâhid rivayetler pek çoktur. Heysemî'nin gösterdiği şâhidler: Mücemmi' b. Câriye, Mücemmi' b. Yakub (405/1275. hadis), Humeyd b. Hilâl el-Adevî, Benû Şeybe'de biri (Ata'), Hz. Ali, Ebû Bekre, Enes, İbn Abbas, İbn Mes'ûd, Feyrûz ed-Deylemî, Hirmâs b. Ziyâd el-Bâhilî, îbn Ömer, Evs b. Evs, Hz. Âişe, Abdullah b. Şıhhîr gibi. İlgili rivayet ve hükümleri İçin bk. age., 11/53-56.
Ebû Hüreyre'den nakledilen diğer rivayet için bk.402/1272. hadîs.
4026[43] Metindeki hurme kelimesinin manası 'itibar edilen, saygı gösterilen ve aşılması
doğru/helâl olmayan' demektir. Bu anlamda hurme denildiğinde Kabe, Mekke, haram aylar ve Allah'ın haram kıldığı şeyler gibi manalar anlaşılır. Burada konu ile ilgisinden ve cümlenin siyakından dolayı hurmeden Harem-i Şerif yâni Kabe anlaşılması daha makuldür, onun için 'bu harem-i şerifin Rabbine yemin olsun ki' diye terceme edildi.fBk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 132; İbn Hacer, Felhu'l-Bâri, III/449; Bennâ, age., III/105).
4027[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/13-15.
4028[45] Mübhem olan bu sahabi sonraki rivayette açıklanmaktadır; bu kişi Abdullah b. Ebû Habibe'dir. (Ayrıcabk. Buharî, et-Tarihu'l-kebir,VIY1;).
4029[46] sened:
Sahih: Müsned, IV/334, H.no;18854; İkinci rivayet için bk. IV/334, H.no:18853; Benzer rivayet için bk. IV/221, H.no:17867; Müsned'de bu hadis "Abdullah b. Ebû Habîb'in hadisi" başlığı altında yer ahr. Bu başlık altında sadece burada zikredilen hadis

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Küba'da yanımıza geldi ve şehir kalesinin avlusunda[4030[47]] oturdu. İnsanlar yanında toplandı, Rasûlullah su istedi ve su verildi. Peygamberimiz ondan içti, o anda ben sağ tarafındaydım ve topluluğun en genciydim. Sonra bana verdi, ben de içtim. Şunu da unutmadım, o gün RasÛlullah ayağındaki sandaletlerle, onları çıkartmaksızın bize namaz kıldırdı.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Muhammed b. Mücemmi' anlattı:
Abdullah b. Ebû Habibe'ye:
'Rasûlullah'ın hangi hâline ulaştın?' diye soruldu ki o, RasÛlullah geldiğinde taze bir gençti. Abdullah şöyle dedi:
'RasÛlullah bir gün bizim mescidimize, yani Küba mescidine geldi. Yanımıza gelip oturdu, insanlar da onun yanına oturdular. RasÛlullah orada Allah'ın dilediği kadar oturdu, sonra kalktı ve namaz kıldı, (o gün) onu sandaletleriyle namaz kılarken gördüm.'[4031[48]]

406/1276- Ebû İshak bizzat işitmediği hâlde Alkame b. Kays'tan nakletti. Bir kişi kendisine Alkame hadisini sordu, işte bu o hadis:[4032[49]]
Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahü anh) bir keresinde Ebû Musa el-Eş'arfnin (Radıyaiiaha anh) evine geldi ve namaz vakti gelince Ebû Musa:
'Ey Ebû Abdurrahman buyur, öne geç! Sen yaşça daha büyük, daha bilgilisin' dedi. Abdullah:
'Hayır, bilâkis sen buyur, geç! Biz senin evine ve mescidine geldik, sen daha çok hak sahibisin.'1'
Bunun üzerine Ebû Musa öne geçti ve sandaletlerini çıkardı, (namazı kıldırıp) selâm verince Abdullah şöyle dedi:
'Sandaleti çıkarmadaki kastın nedir, yoksa sen (Hz. Musa olayında geçen) mukaddes vadide misin? Ben Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) mestle ve sandaletle namaz kılarken gördüm.'
NOT: Bu rivayette Ebû îshak es-Sebîî, Alkame'den işitmediği bir rivayeti naklediyor ve bunu belirtiyor. Aslında Ebû İshak, Alkame b. Kays'ı gören ve ondan rivayetler nakleden sika bir râvidir.[4033[50]] Ancak bunu duymadığı hâlde (belki yazıdan) naklediyor. Râviler hadis aldıkları ve dinledikleri şeyhlerinden herhangi bir rivayeti dinlemedikleri hâlde naklederken bu ifadeyi kullanırlar.[4034[51]]

407/1277- Numan b. Salim dedesi Evs b. Ebû Evs olan bir kişiden (Radıyallahü ank)[4035[52]] nakletti:[4036[53]]
Evs namaz kılıyordu ve namazdayken sandaletlerine uzandı, onları alıp giydi ve onlarla namaz kıldı, sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saitatiahü aleyhi ve seüem) sandaletleriyle namaz kılardı.'
NOT: Sahabinin bu hareketi (yerin sıcaklığı ya da çakılların acıtması gibi) bir ihtiyaçtan dolayı ya da Rasûlullah'm bu şekilde namaz kıldığını göstermek için olabilir. Bu şekilde bizzat göstererek nakledildiğinde hadis daha kalıcı olur.[4037[54]]

---

nakledilir. "Abdullah b. Ebû Habîbe'nin hadisleri" başlığı altında ise yukarıda metnini verdiğimiz iki rivayet ile bir başka hadis daha nakledilir. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmedb. Hanbel'inrâvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', V/82; 11/53.
İbnü'l-Esîr el-Cezerî bu hadisi İbn Ebî Şeybe kanalı İle eserinde nakleder. Senedde Mücemmi' b. Yakub'un doğrudan Abdullah b. Ebû Habîbe'den almadığı, arada Muhammed b. İsmail'in bulunduğu görülmektedir. Bu da aradaki ipham ve inkıtanın ortadan kalktığını gösterir. Sahâbî Abdullah b. Ebû Habîbe el-Edra' b. El-Ez'ar b. Zeyd ef-Ensârî Amr b. Avf oğullanndandır. Medineli ilk Müslümanlardan biridir. Hudeybiye'de Hz. Peygamber'le birlikte bulunmuştur. Bk. Üsdü'l-ğâbe, 111/210-211, Trc.no:2888.
4030[47] Ucum manası için bk. Firuzâbâdî, el-Kamus'ul-muhît, 1388; Zebîdî, Tacü'l-arûs, VIII/180; Bennâ, age., III/I06.
4031[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/15-16.
4032[49] sened:
Zayıf: Müsned, 1/460-461, H.no:4397; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, DC/255, H.no: 9262; Senedinden de anlaşıldığı gibi Ebû İshâk es-Sebîî, Alkame'den hadis işitmemiştir. Dolayısıyla senedi munkatıdır. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in senedinde müphem bir râvinin bulunduğunu, Taberânî'nin ise sika râvilerle muttasıl olarak naklettiğini söyler. Bk. Mectna', 11/66. Fakat Taberânî'nin rivayeti de Ahmed b. Hanbel'inki gibidir.
4033[50] Ebû tshak'ın Alkame'den İşiterek hadis alması ile ilgili bk. Mizzİ, Tehzibu'l-kemâl, XX/300 (Alkame md.); Ebû İshak için bk. İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, 423, H.no: 5065.
4034[51] Bu şekildeki rivayet Örnekleri için bk. Tirmizî, İsti'zan, 30, H.no: 2726; Nesâî, es-Sünenü'l-kübra, H/227, H.no: 3184, IV/130, H.no: 6565, VI/425, H.no: 11385, VI/425, H.no: 11385; Beyhakî, Şuabu'l-İman, 111/424, H.no: 3965; Heysemî, Mecma', 1/175.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/16-17.
4035[52] Diğer rivayette İbn Ebi'1-Evs dedesinden nakletti, şeklindedir. (Bk. Bennâ, III/107).
4036[53] Sened:
Sahih: Müsned, IV/9, H.no:16114; Benzer rivayetler için bk. IV/8, H.no:16102; IV/10, H.no:16122-16123; IV/8, H.no:16104 (Mükerreri için bk. IV/9, H.no:16112); İbn Mâce, İkâme, 66, H.no:1037; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/223, H.no:609.
Sahâbî, Evs b. Ebû Evs (Huzeyfe) b. Rebîa b. Ebû Seleme b. Umeyr b. Avf es-SekafTdir (v.59/679).
Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 401/1271. hadis.
Ayrıca 347/655 ve 325/1195. hadislere bk.
4037[54] Bennâ, age., III/107.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/17-18.

408/1278- Abdullah b. Sâib'den (Radıyaiiam anh):4038[55]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) (Mekke'nin) fethi günü sandaletlerini sol tarafına koymuştu. ŞAbdullah: 'Bu hadisi babamdan (yani Ahmed b. Hanbel'den) üç kere işittim' dedi.4039[56]

Açıklama

Rasûlullah'm sandaletlerini sol tarafa koyması o kısımda kimse olmadığı içindir. Çünkü bazı rivayetlerde sandaletlerle başkasına eziyet edilmemesi ve yer bulunmadığında ayaklarının arasında durması tavsiye edilmektedir. Bunlardan birisinde Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Sizden birisi namaz kılacağında sandaletlerini çıkarırsa onlarla başkasına eziyet vermesin, onları ayaklarının arasına alsın ya da onları giyerek namaz kılsın!"4040[57]
Günümüzde ayakkabı ve terlikler için özel yerler olduğu için bu problem halledilmiştir. Ancak kişilerin çanta, cüzdan gibi bazı kıymetli mallan camide Müslümanlara zarar verecek şekilde sağa sola bırakılmamalı, gerekirse ayaklarının arasında durmalıdır.4041[58]
§Rasûlullah döneminde Mescid-i Nebî kumluktu ve orada çıplak ayakla ya da sandaletli olarak namaz kılmak arasında fark yoktu. Rasûlullah da bazen sandaletli olarak namaz kılıp bunun caiz olduğunu göstermişti.
Sandaletli olarak namaz kılınma sebebi çöl arazisinde yerlerin çok sıcak olması ya da çakılların insanı rahatsız etmesi olabilir. Kırsal alanda temiz sandalet, ayakkabı ya da botla namaz kılınmasında bir beis yoktur.4042[59]

409/1279- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):4043[60]
Rasûluttah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) hasır üzerinde namaz kıldı.4044[61]

410/1280- Enes b. Mâlik (Radıyaüahü anh) anlattı:4045[62]

4038[55] Sened:
Sahih: Müsned, 111/410-411, H.no:15328; Benzer rivayetler için bk. 111/411, H.no:15333:
Ahmed b. Hanbel Müsned'de son kısmı ayrı rivayetler hâlinde nakleder. İlgili rivayetler için bk. III/411, H.no: 15329:
III/411, H.no: 15330-15331; III/411, H.no:15336; Müslim, Salât, 163; Ebû Dâvûd, Salât, 88, H.no:648; Nesâî, Kıble, 25, H.no:774; İftitâh, 76, H.no:1005; /&n Wâce, İkâme, 205, H.no: 1431.
Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayet:
Ebu Davud, Salât, 89, H.no:654.
4039[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/18.
4040[57] Ebû Dâvûd, Salât, 89, H.no: 655; İbn Hıbbân, V/557, H.no: 2182; Hâkim, 1/391, H.no: 957; Farklı rivayetler için bk. İbn Huzeyme, 11/105, H.no: 1009; 11/106, H.no:1016.
4041[58] Bennâ, age., III/107.
4042[59] Bennâ, age., III/108.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/18-19.
4043[60] Sened:
Sahih: Müsned, 111/10, H.no:11013; Benzer rivayetler için bk. 111/59, H.no:1150I; 111/52, H.no:11427:
Müslim, Salât, 284-285; Mesâcid, 271; Tirmizl Salât, 130, H.no:332 (Bu konuda Enes ve Muğîre b. Şu'be'den de rivayet bulunmaktadır. Ebû Saîd'in hadisi ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 63, H.no: 1029; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/86, H.no: 11129.
Hazma Ahmed ez-Zeyn 11013 ve 11501. hadisler için Ebû Süfyân Talha b. Nâfi1 sebebiyle hasen göstermiş fakat yine aynı râvinin yer aldığı senedli bir rivayet İçin ise sahih hükmü vermiştir.
Enes'ten {RadıyaüaM mıh) şahidi için bir sonraki 410/1280. hadise bk.
4044[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/19.
4045[62] Sened:
Sahih: Müsned, E3/112, H.no: 12042; Benzer rivayetler için bk. EJ/128-129, H.no: 12243; İbn Mâce, MesâcÎd, 8, H.no:756 (İbn Mâce hadiste geçen fahl kelimesini de açıklan (Bûsırî Zevâid'de hadisin hasen olduğunu söyler);
Bu konuda Müsned'de Enes'ten (Radıyaüahü anh) nakledilen bir başka rivayet de şöyledir:
i, UI/145, H.no:12414; 111/226, H.no:13300; III/179, H.no:12780); m/130-131, H.no:12269-12270;
; m/131. H.no:I2280; m/164. H!no:12616; IH/184, H.no:12845; m/212. H.no: 13142; İÜ/160, H.no:12563; m/184, H.no:12849; III/190, H.no:12914; III/242, H.no:13480; m/248, H.no:13528; m/291, H.no:14033 (362/1232. hadis); m/149, H.no:12446; Ma/(Vc, Kasr, 31; Buhârî, Salât, 20; Edeb, 65; Teheccüd, 33; Ezan, 41 (İbn Hacer buradaki rivayette "Cârûd ailesinden biri" diye bahsedilen şahsın Abdülhamid b. Münzir b. Cârûd el-Basrî olduğunu söyler. Bk. Fethu'l-Bârt, 11/202), 164; Müslim, Mesâcid, 266, 268-269; Fezâilü's-sahâbe, 142-143; EbÛ Dâvûd, Salât, 69-70, H.no:608, 612; Tirmizî, Salât, 59, H.no:234; Nesâl İmame, 4, 20, 62, H.no:779, 867, 800; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no:975; Darımı, Salât, 61,H.no:1291.
İbn Hacer hadis metninde kendisinden bahsedilen şahsın İtbân b. Mâlik olduğunun söylendiğini belirtir. Fakat bu ifadelerin açıkça ifade edilmediğini de İlâve eder. "Amcazadelerimden biri" ifadesinin de bu görüşle çeliştiğini söyleyen İbn Hacer, İtban'ın Enes b. Mâlik'in amcası olmadığını, fakat bunun mecaz yolu İle bir kullanım olabileceğini vurgulayarak "Her ikisi de Hazredidir. Fakat biri Neccâr, diğeri SâlÎm oğullanndandır" der. Bk. age., ü/201 (Ezan, 4Tin şerhi). Eserinin bir başka yerinde ise İtbân b. Mâlik olduğuna kanaat getirmiş ve Ebû Talha'nın evinde olduğunu söyleyenleri hatalı bulmuştur. Bk. age., X/613 (Edeb, 65'in şerhi).
Müleyke (bt. Mâlik b. Adiy b. Zeyd Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr), Enes b. Mâlik'in ninesİ/anneannesidir. Kocası MİIhân'dır. Çocukları: Süleym, Zeyd, Haram, Abbâd, Ümmü SUleym ve Ümmü Haram. Bunlardan Ümmü Süleym bt. Milhân Enes'in annesidir. Teyzesi Ümmü Haram bt. Milhân ise Ubâde b. Sâmit'in eşidir ki Peygamber efendimizin de teyzelerinden biridir. Kıbrıs'ta Larnaka'da medfundur. Hala Sultan diye tanınır. Hala Arapça bir kelime olup teyze anlamındadır. Müleyke için îshak b. Abdullah b. Ebû Talha'nın da ninesİdir, denilir. İshak'ın amcası Enes b. Mâlik'tir. Enes ile Abdullah b. Ebû Talha ana bir kardeştirler. İshak'ın ninesinden aldığı

Amcazadelerimden birisi yemek yaptı ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Evimde yemek yemeni ve namaz kılmanı isterdim.' Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) onun (davetini kabul edip) evine gitti. Evde o sertleşmiş/eskiyip kararmış hasırlardan bir hasır vardı. Peygamberimiz hasırın bir kenarının açılmasını emretti, orası süpürülüp temizlendi ve üzerine su serpildi (yumuşatıldı). Rasûlullah orada namaz kıldı ve biz de onunla birlikte namaz kıldık.[4046[63]]

411/1281- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh):[4047[64]]
Rasûlulîah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) ahlâkça insanların en güzeliydi. Benim (üvey) bir erkek kardeşim vardı, ismi Ebû Umeyr'di. Zannederim sütten kesilmişti, dedi (râvi). Rasûlulîah gelip onu gördüğünde:
"(Ey) Ebû Umeyr! Ne yapıyor o nukayr (küçük kuş)?" derdi. (Zira) Ebû Umeyr'in oynadığı bir kuş vardı.
Rasûlulîah bizim evimizdeyken bazen namaz vakti gelirdi. Altına bir sergi serilmesini emrederdi. O sergi süpürülüp temizlenir ve üzerine su serpilirdi. Sonra Rasûlulîah orada namaza durur, biz de arkasında dururduk ve bize namaz kıldmrdı.
Râvi ekledi:
Onların sergileri hurma dalından/lif indendi.[4048[65]]
412/1282- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[4049[66]]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sergi üzerinde namaz kıldı.[4050[67]]

413/1283- Enes'ten (Radıyallahü anh):[4051[68]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi Ve seiiem) Ümmü Haram'ın[4052[69]] evinde sergi üzerinde namaz kıldı.[4053[70]]

414/1284- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh):[4054[71]]

---

rivayetler mürseldir/munkatıdlr. İshak .amcası Enes vasıtası ile ninesinden nakleder. III/l 10, H.no:12020:
Yemeğin kimin evinde yenildiği ile ilgili olarak rivayetleri Özetleyelim: a-Enes'in ninesi Müleyke'nin evinde (Burada yıllanmış bir hasır üzerinde iki rekat namaz kılındığı ve bu namazda Enes, bîr yetim ve yaşlı birinin bulunduğu da İfade edilir):
III/164, H.no:12616; III/149, H.no;12446; m/131, H.no:12280; Buhârî, Salât, 20; Ezan, 78, 161,164; Tehecctid, 25.
b-Enes'in annesi Ümmii Süleym'in evinde (Burada kılınan namazda ise Enes, teyzesi Ümmü Haram ve annesi Ümmü Süleym bulunmaktadır): III/194-195, H.no:12953; III/239, H.no:13443; III/190, H.no:12914; HI/193-194, H.no:12947:
H.no:12563:
m/145, H.no:12414. III/I03, H.no:11939:
c-RasÛlullah ile birlikte namaz kılmaya gelemeyen iri-yarı biri (onun evinde iki rekat duha namazı kılındığı kaydedilmektedir): III/130-131, H.no:12269. d-ÜmmÜ Haram'ın evinde: III/184, H.no:12849:
III/203-204, H.no:13051:
Bazı rivayetlerde ise bu detaya girilmez. Bk. m/171, H.no:12689; IH/258, H.no: 13642; m/261, H.no:13679; ffl/217, H.no:13202,13204; ID7242, H.no:13480; m/119, H.no:12138:
Rivayetlerde ismi geçen yetimin Dumeyra b. Ebû Dumayra Sa'd el-Humeyrî; yaşlının İse Müleyke olduğu ifade edilir. Bk. İbn Hacer, age., 1/646 (Salât, 20'nin şerhi)
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk.413/1283. hadis. Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.362,409/1232, 1279. hadisler. Aynca bir sonraki 411/1281. hadise bk.
4046[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/19-21.
4047[64] Sened:
Sahih: Müsned, III/212, H.no:13142; Benzer rivayet için bk. m/201, H.no:13011; m/288, H.no:14004; 111/114115, H.no:12076; III/119, H.no:12138; 111/278, H.no:13889; III/190, H.no:12914; m/171, H.no:12689; m/188, H.no:12892; Buhâri, Edeb, 112; Müslim, Mesâcid, 267; Ebû Dâvûd, Salât, 91, H.no:658.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk.413/1283. hadis.
Ayrıca bir Önceki 410/1280. hadisin tahricine bk.
4048[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/21-22.
4049[66] Sened:
Hasen: Müsned, 1/232, H.no:2061; Benzer rivayet için bk. 1/273, H.no:2472; Rivayetlerin çoğu (i^-ı J* J^h) lafzıyla nakledilmiştir ve bu rivayetler sahihtir. Bu rivayet içirt 416/1286. hadise bk. tbn Mâce, İkâme, 63, H.no:1030:
Taberânî, e/-Mu 'c^mü 'l-kebîr, XI/244, H.no: 11624; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 11/436-437;
Hadisin İsnadı zayıftır. Çünkü senedinde Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Ebû Davud'un zayıf saydığı Zem'a b. Salih bulunmaktadır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.410-411/1280-J281 ve 413/1283. hadislere bk. Ebû Saîd el-Hıidrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 409/1279. hadis. Aynca bk. 416/1286. hadis.
4050[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/22-23.
4051[68] Sened:
Sahih: Müsned, III/184,H.no: 12849; Benzer rivayetler için bk. 111/160, H.no:12563; III/190, H.no:12914; III/242, H.no:13480; Buhâri, Edeb, 65; Ebû Dâvûd, Sal'ât, 69, 91, H.no:608, 658; Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, III/l 10.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk.410-411/1280-1281.
Müsned, III/248, H.no:13528.
4052[69] Ümmü Haram, Enes b. Mâlik'İn teyzesidir. (Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, IV/228).
4053[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/23.
4054[71] Sened:
Hasen: Müsned, IV/254, H.no:18143; Ebû Dâvûd, Salât, 91, H.no:659; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/416, H.no:999.
Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve senedinde Ebû Avn'in babası Ubeydullah b. Saîd'in bulunduğunu ve bu râvinİn mechûl olduğunu söyler. Aynca şunu da ilâve eder: "Hz. Peygamber'in hasır vb. şeyler üzerinde namaz kıldığı sahih hadislerle sabittir" Bk. Bülûğu'l-emânî, III/l 11.

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) namaz kılardı ve tabaklanmış post üzerinde namaz kılmayı hoş karşılardı.[4055[72]]

415/1285- (Hz. Peygamber'in eşi) Meymûne annemizden (Radiyallahu anha):[4056[73]]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) küçük seccade[4057[74]] üzerinde namaz kılardı ve secde ederdi, ben yanındayken hayızlı olduğum hâlde elbisesi bana değerdi.
NOT: Kadın hayızh da olsa cildi ya da elbisesi temizdir, ancak üzerinde bir necaset varsa genel hükümlerle amel edilir, yani necaset olduğu için o yer necis kabul edilir, değilse kadın sadece hayızh olduğu için necis değildir, bilâkis o temizdir. Ama cahiliye döneminde müşrikler ve Yahudiler hayızh kadınla (eşiyle) beraber oturmazdı. Meymûne annemiz bunun doğrusunu ifade etmek için Peygamberimiz'in bir uygulamasını aktardı.[4058[75]]

416/1286- lbn Abbas'tan (Radtyallahü anhumâ):[4059[76]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) küçük seccade üzerinde namaz kılardı.[4060[77]]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sdllallahü aleyhi ve sellem) döneminde mescid kumluktu ve burada namaz kılınırdı, ancak evlerde birtakım sergiler vardı ki Peygamberimiz daha çok bunlar üzerinde namaz kılmayı tercih ederdi. Bunlardan bazıları:
1- Hasır: Hurma dalı, kamış ya da ince sazlardan mamul sergi.[4061[78]]
2- Bisât: Hurma dalından mamul sergi/yaygı.[4062[79]]
3- Humra: Hurma dallanndan/1 itlerinden yapılan ve iplerle örülen küçük seccade.[4063[80]]
4- Ferve: Post veya kürk.[4064[81]]
§Peygamberimiz 'in kullandığı bazı sergiler.
1- Peygamberimiz evinde ya da başka yerde namaz kılarken bazen seccade serer ve namaz kılardı.[4065[82]]
2- Onun içi lifle doldurulmuş deriden yastığı/minderi vardı.[4066[83]]
3- Evinde hasır seriliydi.[4067[84]]

Yunus b. Hârİs et-TâİfÎ de zayıftır. Sened bu hâli ile zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
4055[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/23.
4056[73] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26687; Benzer rivayetlerde Yezid b. Esam'a mütâbî olarak Abdullah b. Şeddâd'ı görmekteyiz. VI/335, H,no:26728; VI/33O-331, H.no:26684 (Mükerreri için bk, VI/336, H.no:26730) Sadece: lafzı ile; VI/330-331, H.no:26686; VI/330, H.no:26685; VI/331, H.no:26689;
VI/331, H.no:26690; VI/334, H.no:26713; Buhârî, Hayz, 30; Salât, 19, 21; Müslim, Salât, 273; Ebû DâvÛd, Salât, 90, H.no:656; Nesâî, Taharet, 174, H.no:272; Mesâcid, 44, H.no:736; îbn Mâce, İkâme, 40, 63, H.no:958, 1028; Dârimî, Salât, 101, H.no:1380; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/22, H.no:53.
Bu konuya ekler:
EK-1: îbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ) şahidi:
Müsned, 11/98, H.no:5733; 11/92, H.no:5660; 11/86, H.no:5589; 11/70, H.no:5382; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/56.
EK-2: Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
VI/179, H.no:25335 (Mükerreri için bk. VI/149, H.no:25041); VI/209, H.no:25625; VI/111, H.no:24683 Hadisin senedinde yer alan Şerik şüphe etmiş, hadisin Hz.Âişe'den mi, İbn Ömer'den mi olduğunu bilememiştir: (&ji tü jü EK-3: Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Müsned, VV302, H.no:26457; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIIU351, H.no:821; Ebû Ya'lâ, XII/311, H.no:6884. Ahmed b. Hanbel'in Miisned'inde Ümmü Seleme'nin Çocuklanndan biri belli değildir. Bu kişi, Taberânî ve Ebû Ya'lâ'nın eserlerinde Zeyneb bt. Ümmü Seleme olarak isimlendirilmiştir. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. age., 11/57.
EK-4: Ümmü Süleym'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
VI/376-377, H.no:26995; VÎ/377, H.no:26997; M«5/zm, Fezâil, 85; Nesâî, Zînet, 118, H.no:5368.
Ayrıca 30/834. hadise bk.
4057[74] Humra küçük seccade demektir, hurma dallarından/liflerinden yapılırdı ve İplerle örülürdü. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 286.
4058[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/24-25.
4059[76] Sened:
Sahih: Müsned, 1/269, H.no:2426 (Mükerrerleri: 1/309,'H.no:2814; 1/358, H.no:3371); 1/320, H.no:2942; Tinnizî, Salât, 129, H.no:331 ("Bu konuda Ümmü Habîbe, İbn Ömer, Ümmü Süleym, Aişe, Meymûne ve Ümmü Seleme'den de nakiller vardır. Ayrıca Ümmü Külsüm bt. Ebû Seleme b. Abdülesed'den de rivayet bulunmaktadır. Fakat Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir. İbn Abbas hadisi ise hasen-sahihtir" diyen Tirmizî Humra kelimesini şu şekilde açıklar:
Ayrıca bk. 412/1282. hadis.
4060[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/25.
4061[78] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, X/314; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 1/306; Şemseddin Sami, Kamus-u Türkî, 550.
4062[79] Karahisarî, age., 1/134; Şemseddin Sami, age., 292.
4063[80] Râzî, age., 286; Karahisarî, age., 1/365.
4064[81] İbn Manzûr, Lisanü'i-Arab, XV/151; Karahisarî, age., 11/761.
4065[82] İbn Sa'd, Tabakât, 1/468-469.
4066[83] İbn Sa'd, age., 1/464,466; Beyhakî, Delâüü'n-Nübüvve, 1/337.
4067[84] İbn Sa'd, age., 1/465.

4- Üzerine yattığı ince bir sergisi vardı. Hz. Âişe annemizin yanına Ensar'dan bir kadın geldi. Rasûlullah'ın yelek gibi ince yatağını görünce evine geri gitti ve yün doldurulmuş bir yatak getirdi, oraya serdi. Peygamberimiz Hz. Âişe'nin yanına gelince yün doldurulmuş bu yatağı görür ve sorar. Sonra geri verilmesini İster ve şöyle der:
"Eğer isteseydim Allah benimle birlikte altın ve gümüş dağlar var ederdi."4068[85]
5- Bazen hasır üzerinde yatardı. Hattâ o hasırın izi vücuduna çıkar ve sahabe gördüğünde de müteessir olurdu. Fakat o, âhİretin daha hayırlı olduğunu söylerdi.4069[86]
6- Tabaklanmış deri/post üzerinde de namaz kılmayı severdi.4070[87]

* Uyku Elbisesi (Pijama) İle Namaz Kılmanın Hükmü

417/1287- Hz. MuâvÎye'den (Radıyallahu anh):4071[88]
Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habibe'ye (Radıyaiiahu anhay. 'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) seninle beraber yatıp uyuduğu elbise ile namaz kılar mıydı?' diye sorunca şöyle dedi:
'Evet, (ancak) onda herhangi bir necaset görmedikçe.'4072[89]

418/1288- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiahu anh):4073[90]
Bir kişinin Hz. Peygamber'e (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiemy. 'Eşimle beraber olduğum elbisemle namaz kılıyorum (olur mu)?' diye soru sorduğunu duydum. O şöyle buyurdu:
"Evet, ancak üzerinde bir şey (necaset) görürsen onu yıkarsın!"
§Ebû Abdurrahman Abdullah ekledi:
Babam (Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi:
'Bu hadis Abdülmelik b. Umeyr'den merfû olarak nakledilmedi.'
NOT: Bu rivayetin merfu ya da mevkuf olmasında ihtilaf edildi: Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hatim'e göre mevkuftur, ancak İbn Hıbban ve Bûsırî merfu olmasını tercih ettiler.4074[91]

419/1289- Muhammed b. Sirin'den:4075[92]

4068[85] tbn Sa'd, age., 1/465.
4069[86] İbn Sa'd, age., 1/466.
4070[87] İbn Sa'd, age., 1/467.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/25-26.
4071[88] sened:
Sahih: Müsned, VI/325, H.no:26639; Benzer rivayetler için bk. VI/325, H.no:26640:
VI/427, H.no:27277 (v ı^-ıW ^JJi A-t> v> j ^); VI/426, H.no:27275; fi^û Dâvûd, Taharet, 131, H.no:366; Nesâî, Taharet, 186, H.no:293; İbn Mâce, Taharet, 83, H.no:540; Dârimî, Salât, 102, H.no: 1382-1383; İbn Huzeyme, 1/380, H.no:776. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin hepsinin sika olduklarını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/112. Senedinde sika-müdellis İbn İshak buulunmaktadır ve an'ane ile rivayet etmiştir. Fakat hadisin Leys vd. râvilerden mütâbii vardır.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 418/1288. hadise bk.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
İbn Mâce, Taharet, 83, H.no:541. Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Müsned, VI/217, H.no:25698; Ebû Dâvûd, Taharet, 131, H.no;366; Nesât, Taharet, 186, H.no:293; İbn Mâce, Taharet, 83, H.no:540.
4072[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/26-27.
4073[90] Sened:
Hasen: Müsned, V/89, H.no:20717 (Hadisin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel: "Babam şöyle söyledi: 'Bu hadis Abdülmelik b. Umeyr kanalı ile merfû değildir'" der); Mükerreri için bk. V/97, H.no:20818; Benzer rivayet için bk. V/97, H.no:20817 (z); İbn Mâce, Taharet, 84, H.no:542.
Hadisin senedinde bulunan Ahmed b. Hanbel'in hocası Abdullah b. Meymûn Ebû Abdurrahman er-Rakkî zayıf biridir. Kütübü site musannifleri bu râviden hadis nakletmediler. Sika sayanlar da olmuştur. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın babasının Müsned'ine ilâve ettiği ziyâdenin senedinde geçen Abdullah'ın hocası Ebû Ahmed Mahled b. el-Hasan b. Ebû Zümeyl bu râvinin mütâbiidir. Fakat bu râvinin de hataları vardır. Hadiste "sâlih" sayılır. Ayrıca İbn Mâce'nin senedinde zikredilen Süleyman b. Ubeydullah er-Rakkî ile Yahya b. Yusuf ez-Zimmî de mütâbidir.
Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bir önceki 417/1287. hadise bk.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 417/1287. hadisin tahricine bk.
4074[91] Ebû Ya'Iâ, XIII/454, H.no:7460; XIII/465, H.no:7479; İbn Balaban, el-İhsan bi tertibi Sahihi İbn Hıbbân, IV/37, H.no:2327; Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, XXXIV/417 (EbÛ Hatem, İlet, 1/192).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/27.
4075[92] Sened:
Sahih: Müsned, VI/101, H.no;24579; Benzer rivayet için bk.VI/129, H.no:24860:
(Bu rivayet için bk.30/834. hadis) VI/137, H.no:24945; VI/146, H.no:25012; £fc« Dâvûd, Taharet, 132, H.no:367 (İki kelime arasında şek lafzı ile nakleder: (4i iı ^ Jıi J^j üiT oJ- j(uf>i ^ yi^' v ^Jûj) Aynca, Salât, 86, H.no:645'te de şekli rivayeti vardır); Taharet, 132, H.no:368 (ıılou.) lafzı İle nakleder (Aynca bu hadisin sonunda Ebû Dâvûd şu değerlendirmeyi nakleder: "Hammad dedi ki: 'Saîd b. Ebû Sadaka: 'Muhammed (Buharî)'den bu hadisi sordum/istedim. Bana nakletmedi ve şöyle dedi: 'Uzun bir zaman önce bu hadisi İşitmiştim. Fakat kimden işittiğimi bilmiyorum. Sağlam bir râviden mi yoksa zayıf birinden mi duydum bilemiyorum. Gidin ondan sorun' dedi"); TÎrmizî, Cum'a, 67, H.no:600 lafzı ile nakleden Tirmizî "hasen-sahih" hükmü verir; Nesâî, Zînet, 115, H.no:5363.
Sünenlerde İbn Şîrîn ile Hz. Âişe arasında Abdullah b. Şakîk bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu inkıta da ortadan kalkmış olur.

Hz. Âişe'nin (Radıyaiiaha anh) şöyle dediği bana bildirildi: Rasûlullah (Sattaiiaha aleyhi ve setiem) (uyku için) büründüğümüz elbiseler ile namaz kılmazdı.
§Râvi Bişr bu elbiseyi açıkladı:
'O, bürgü/örtü altına giyilen elbisedir.'
NOT: Burada iki tür elbiseden bahsedilmektedir:
1- Şiâr, çoğulu şuur 'dur: Uyku için kendisine bürünülen ve insan cildine değen izar (peştamal)dir ki iç çamaşırı anlamındadır.4076[93]
2- Disar: Şiar (İç çamaşırı) üzerine giyilen elbise, yani örtü, bürgü veya kaftan.4077[94]
§Rasûlullah'ın bunlarla namaz kılmaması onlardaki necaset ihtimalinden olsa gerek. Bazı rivayetlerde yorganlar lafzı geçmektedir.4078[95]

420/1290- Ebu Katade'den:4079[96]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seiiem) Zeyneb'in kızı Ümâme ya da Ümeyme bt. Ebu'1-Âs'ı taşırken namaz kıldığını gördüm. Ayağa kalktığında onu omzunda taşıyor, rukûya gittiğinde onu bırakıyordu, bitirinceye kadar (bu devam etti).4080[97]

Açıklama

Rivayetteki Zeyneb Rasûlullah'ın (Saüallahü aleyhi ve seilem) kızıdır. Namaz kılarken Peygamberimiz'in torununu boynuna aldığı nakledilir. 4081 [98] Ancak torunun isminde şüphe edildi. Çünkü o, Ebu'l-Âs'ın çocuğudur ve meşhur ismi Ümâme'dİr. Hz. Fatıma'dan sonra Hz. Ali onunla evlendi, çünkü önceki eşi Hz. Fanma'mn böyle bir vasiyeti vardı.
§Burada çocuğun elbisesinin temiz olması gerekir, değilse onunla namaz kılınmaz. Az hareket namazı bozmaz. Burada Peygamberimiz onu boynuna zaruretten dolayı mı aldı yoksa başka bir sebep var mı, tam bilinmemektedir. Bu öğle veya ikindi namazı olabilir4082[99] ya da namazlardaki tekâmül (nesh) sırasında olabilir. Ancak bu hareketin o namazı bozmadığı anlaşılmaktadır.
§Bu hadiste Peygamberimiz'in küçük bir çocuğa olan merhameti görülmektedir. Üzerinde taşırken rükû ve secdeye gittiğinde düşmemesi için yere bırakmaktadır. Burada namazdaki huşu prensibi ile çocuğun korunması arasında tearuz bulunmakta ve ikincisi tercih edilmektedir. Ayrıca Rasûlullah bunun caiz olduğunu göstermek için yapmış olabilir. Zaruret ya da hacet anında buna cevaz verilmektedir.
Az amelin namazı bozmaması konusunda icma vardır. Ancak yeme, içme ve konuşmak gibi amel-i kesir namazı bozmaktadır.4083[100]
Çok amelin Hanefîlere göre tesbiti, o kişiye dışarıdan bakıldığında namaz kılmadığı zannedilirse, yaptığı hareketler çok/aşın sayılır ve namazı bozar.
Hanefî, Mâliki ve Şafiîlere göre namaz kılan kişinin Önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi amel-i kalil (az amel) sayılır. Ancak bineğe binmek, kıbleden başka tarafa dönmek ve konuşmak gibi ameller amel-i kesirdir (çok amel sayılır) ve namazı iptal eder (bozar). Hanbelîlerde bilerek konuşmak, yemek, içmek ve diğer amel-i kesirler namazı bozar. Örfe göre bir hareket fazla amel sayılırsa amel-i kesir sayılır. Ayrıca başı göğe çevirmek, sağa sola bakmak, elbiseyi çekiştirmek, gibi hareketler mekruhtur.4084[101]

4076[93] İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/480; Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 339.
4077[94] Râzî, age., 198; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 1/375; Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 11/319.
4078[95] Bk Ebu Davûd, Taharet,132, H.no: 367-368.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/28.
4079[96] sened:
Sahih: Müsned, V/295, H.'no:22418; Benzer rivayetler için bk. V/296, H.no:22431; V/303, H.no: 22478; V/303, H.no:22483 (864/1734. hadis); V/304, H.no:22488 (Kılınan namazın sabah namazı olduğu kayıtlıdır) (865/1735. hadis); V/310, H.no:22544 (Bu rivayette "İnsanlara imamlık yapıyor, namaz kıldırıyordu" ziyadesi vardır); V/311, H.no:22550; Mâlik, Kasr, 81; Buhârî, Salât, 106; Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 43; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:917-919,920:
Nesâî,Mesâcid, l9,H.no:709;Sehv, 13,H.no:1202-1203;Dârimt, Salât,93,H.no:1367.
Peygamber efendimizin kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabî' b. Abdüluzzâ'dır. Bu isim bazı eserlerde Ebu'l-As b. Rabîa b. Abdüşems olarak geçer. Bk. Mâlik, Kasr, 81; Buhârî, Salât, 106.
Bu hadis 864-865/1734-1735. hadislerde farklı rivayetleri ile zikredilecektir.
4080[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/29.
4081[98] Bk. Müsned Trc. 720/1290. hadisin tahrici.
4082[99] Bk. Müsned Trc. 420/1290 nolu hadisin tahrici.
4083[100] İbn Abdilber, Temhîd, XX/94; İbn Hacer, Fethu 'l-Barî, X/429.
4084[101] İbn Abdilber, Temhîd, XX/94; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/88; İbn Kudâme, Muğnî, I/7I2-713; tbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 11/249; İbrahim b. Muhammed, Menam's-sebil, 1/97.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/29-30.

I- KIBLEYE DÖNMEK

Kıble (MO: Kendisine dönülen ve namaz kılman yöndür.4085[1] İslâm'da temel esas, ibadet ederken belli bir tarafa dönme şartının olmamasıdır, çünkü Allah belli bir yönde olmaktan münezzehtir ve yönleri yaratan da Allah'tır. Ancak tek Allah'ın varlığına (tevhide) ve Müslümanların aynı İlâha ibadet etmelerine (vahdete) sembol olarak namazda aynı yöne dönmek ve hac gibi ibadetlerde de aynı yerde bulunmak emredilmiştir. Kabe dört duvardır ve çok sade bir yapıdır, önemli olan bu duvarlar değil, Kabe'nin bulunduğu alandır ve bu alan Allah tarafından kutsal kabul edilmiş, bize de bu kutsallık inancı ve buna göre ibadet emredilmiştir. Kabe yeryüzünde Safa-Merve ve kurbanlıklar gibi Allah'ın birer şiarıdır (sembolüdür), önemii olan Allah'ın emirlerine İtaattir, bu bağlamda namaz, oruç ve diğer ibadetlerin de birer sembol olduğu söylenebilir. Ancak bu sembollerin şekli ve sınırı Allah ve Rasûlü tarafından belirlenir, bize düşen kulluk ve teslimiyettir. Kıble de bu teslimiyetin bir sembolüdür.
Allah Teâlâ buyurdu:
"(Evet), Nereden (yola) çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Artık) Hepiniz yüzünüzü o yöne çevirin ki insanlardan zâlimler bunu aleyhinize kullanmasınlar. Onlardan korkmayın, (sadece) benden korkun ki size olan nimetimi tamamlayayım ve siz de doğru yola ulaşasınız." (Bakara 2/150)4086[2]

* İlk Dönemlerde Namaz Kılarken Kudüs'teki Beyt-i Makdis'e Dönüldü, Sonra Kıble Değişti ve Kabe'ye Dönüş Emredildi

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsanlardan bazı düşüncesiz kişiler diyecekler ki; Bunları önce tâbi oldukları kıbleden şimdi çeviren nedir? De ki; Doğu da Batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.
Bu şekilde sizi dengeli bir ümmet kıldık ki insanlara (gerçeklerin) şahitleri olun ve peygamber de sizin şahidiniz olsun. Önceki kıbleyi de peygambere (samimi) bağlananları ökçeleri üzerinde dönenlerden ayırmak için emretmiştik. Bu ise Allah'ın doğruyu gösterdiği kişiler dışındakilere ağır gelen bîr imtihandır. Allah imanınızı boşa götürmez. (Unutmayın) Allah insanlara karşı şefkatli olan ve onları bağışlayandır.
(Ey Peygamber), Yüzünü zaman zaman göğe çevirdiğini görürüz. Biz istediğin kıbleye seni yönelteceğiz, haydi (şimdi) yüzünü Mescid-i Harâm'a çevir, sizler de (artık) nerede olursanız olun yüzünüzü o yöne çevirin. (Aslında) Kitap ehli de bunun Allah'ın bir emri olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından gafil değildir.
Sen Kitap ehline (bu konudaki) bütün delilleri getirsen de kıblene tâbi olmazlar, sen de onların kıblesine (devamlı) tabi olacak değilsin. (Ayrıca) onlar da birbirlerinin kıblesini (tam) kabul etmezler. O hâlde sana gelen (vahy) bilgisinden sonra onların arzularına tâbi olursan kesinlikle zâlimlerden olursun." (Bakara 2/141-145)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Nereden (yola) çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Unutma,) Rabbinden gelen doğru kesinlikle budur. Allah sizin yaptıklarınızdan da gafil değildir." (Bakara 2/149).4087[3]

421/1291- Berâ b. Âzib'den (Radiyallahu anh):4088[4]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Medine'ye ilk geldiğinde Ensar'dan dedelerinin ve dayılarının yanma geldi, konakladı. Medine'de on altı ay ya da on yedi ay kadar Beyt-i Makdis'e dönerek namaz kılmaya devam etti. Hâlbuki kıblenin Kabe olmasını arzu ediyordu.
Rasûlullah'ın (kıble değişince Kabe'ye doğru)4089[5] kıldığı ilk namaz ikindi namazıdır, kenidisiyle birlikte bir topluluk da bu namazı kıldı. Namaz kılanlardan birisi başka bir mescid ehline uğradı ki onlar rükû halindeydiler. Onlara:
'Allah adıyla şahitlik yaparım ki Rasûlullah'la birlikte Mekke'ye doğru namaz kıldım' deyince onların olduğu gibi hepsi Kabe yönüne döndüler.
Rasûlullah Kabe yönüne dönmeyi çok isterdi.
Beyt-i Makdis yönüne dönerek namaz kıldıkları için Yahudiler ve diğer Kitap ehli, Müslümanları seviyor, beğeniyorlardı. Ama ne zaman ki Müslümanlar (namazlarında) Kabe tarafına döndüler, Yahudiler ve diğer Kitap ehli bunu kabul etmediler, yadırgadılar.4090[6]

4085[1] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 519.
4086[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/32.
4087[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/32-33.
4088[4] Sened:
Sahih: Müsned, IV/283, H.no:18407; Benzer rivâyeüer için bk. IV/289, H.no:18448 (muhtasar olarak); IV/305, H.no:18613: Buhâri, îmân, 31 (Rivayetin sonunda şu ziyade bulunmaktadır: Salât, 31; Tefsîr, 2/12, 18; Ahbâru'1-âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 11-12; Tirmizî, Salât, 138, H.no:340 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 22, H.no:486-487; Kıble, 1, H.no:740. İbn Mâce'nin rivayeti:
îbn Mâce, İkâme, 56, H.no:1010.
4089[5] Bk. Bennâ,age., III/115.
4090[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/33-35.

Açıklama

Bazı rivayetlerde Müslümanların namazda Beyt-i Makdis'ten Kabe yönüne dönüş şekilleri şöyle anlatılır:
*Rasûlullah'a (Sailaiiahü aleyhi ve sellem) biat eden kadınlardan birisi olan Tüveyle bt. Eşlem4091[7] anlattı:
Biz Benî Harise'deki yerimizde namaz kılıyorduk. Abbad b. Bişr geldi ve:
'Rasûluîlah Kabe'ye döndü1 dedi.
Bunun üzerine erkekler kadınların yerine geçtiler ve kadınlar da erkeklerin yerine geçtiler. Sonra kalan iki rekatı Kabe yönüne doğru kıldılar.4092[8]
§Bu dönüş şeklini Hafız tbn Hacer (v.852/1448) şöyle tasvir etti: İmam bulunduğu yerden en arkaya geçti. Çünkü Medine, Kabe ile Kudüs arasında bulunmaktadır ve orada Beyt-i Makdis'e dönen Kabe'ye arkasını dönmek zorunda kalır. Kâbe-ye tekrar dönmek için tam olarak geriye dönmek gerekir. Bundan dolayı imamın en arkaya geçmesi ile erkekler de onu takip ettiler ve kadınların yerine geçtiler, kadınlar da erkeklerin yerine geçti. Böylelikle tekrar imam önde, arkasında erkekler ve onların arkasında kadınlar yerlerini almış oldular. Bunun amel-i kesir (namazda çok fazla/bozan hareket) olduğu söylense de o anda (ilâhî emre itaat gibi bir) zaruret bulunması ya da amel-i kesirin yasaklanmasından önce vuku bulmasından dolayı caizdir, dendi.4093[9]
§Kuba ehlinin haber-i vahid (bir kişinin haberi) ile namazda da olsalar hemen amel etmeleri, sahabenin Kur'ân ve Rasûluîlah'tan gelen emirler konusunda birbirlerine güvenmelerinden kaynaklanmaktadır. Zira onlar biliyorlardı ki hiçbir sahabi bu konuda yalan söylemez ve iftirada bulunmaz. Bir kişinin haberi ya da âhad haber ile amel etme konusunda çok sayıda hadis ve eser bulunmaktadır. Bundan dolayı Müslümanlara göre, sahabe Rasûluîlah'tan nakillerinde adil kabul edilmiş ve kendilerine güvenilmiştir. Hz. Ömer'in hadis rivayet edenlerden bazen ikinci şahit istemesi sahabenin daha dikkatli olması içindir, onlardan hiçbirisini yalancılık ve iftira ile suçlamamıştır.4094[10]

422/1292- İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhümâ):4095[11]
İnsanlar Küba'da sabah namazı kılarlarken bir kişi geldi ve şöyle dedi:
'Bu gece Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve seüem) Kur'ân ayeti indi ve Kabe 'ye dönmesi emredildi, siz de o yöne dönün!'
O anda namaz kılanların yüzü Şam bölgesine dönüktü ve birlikte Kabe'ye döndüler.4096[12]

423/1293- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahu anhümâ):4097[13]
Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) ve ashabı on altı ay Beyt-i Makdis tarafına dönerek namaz kıldılar, bundan sonra kıble değişti.4098[14]

424/1294- Ubeyd b. Âdem, Ebû Meryem ve Ebû Şuayb'dan:4099[15]
Hz. Ömer Câbiye'de4100[16] bulunuyordu. Beyt-i Makdis'in fetholma hadisesini anlattı...
(Sonra) Ebû Seleme, Ebû Sinan'dan Ubeyd b. Âdem'in şu sözünü nakletti:

4091[7] Bk. İbn Hacer, îsabe, VII/546, H.no: 10959.
4092[8] Ebu Bekir eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-Mesânî, VI/228; Taberânî, XXIV/207; Heysemî, hadisin râvileri sikadır, dedi. Bk. Mecma\ 11/14.
4093[9] İbn Hacer, Fetlıu'l-Bârî, V506.
4094[10] Bu konudaki geniş açıklama için bk. İmam Şafiî, Risale, 369-471.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/35.
4095[11] Sened:
Sahih: Müsned, 11/113, H.no:5934; Benzer rivayetler için bk. 11/105, H.no:5827; 11/26, H.no:4794; 11/15-16, H.no:4642; Mâlik, Kıble, 6; Buhâri, Salât, 32; Tefsîr, 2/16-20; Ahbâru âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 13-14; Nesâî, Salât, 24, H.no:491; Kıble, 3, H.no:743; Dârimî, Salât, 30, H.no: 1237.
4096[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/35-36.
4097[13] Sened:
Sahih: Müsned, 1/350, H.no:3270; Mükerrer için bk. 1/250, H.no:2252; Benzer rivayetler için bk. 1/325, H.no:2993:
1/357, H.no:3363; Heysemî "Hadisi Ahmed, Taberânî ve Bezzâr nakletti. Râvîleri sahih hadis ricalidir" der. Bk. Mecma', 11/12. Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve Irâkî'nin: "tsnâdı sahihtir" sözünü nakleder. Bk. Bulûğu'l-emânî, III/116.
4098[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/36.
4099[15] Sened:
Hasen: Müsned, 1/38, H.no:261; Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/117. Fakat, senedinde yer alan Ebû Sinan Isa b. Sinan el-Hanefî "leyyinü'l-hadis" olarak nitelendirilir. Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a ve Yahya b. Maîn zayıf sayar. İbn Hırâş sadûk sayar. îbn Hıbbân İse Sikât'ında zikreder. Iclî ise bir beisin olmadığını belirtir. Ebû Şuayb Yahya b. el-Hakem de mechûl biridir. Ancak bu râvinin iki mütâbii bulunmaktadır.
Şuayb el-Arnavut ve ekibi: "İbn Kesîr Hz. Ömer'in Müsned'inde zikreder (1/160) ve hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Zİyâüddin el-Makdisî de bu görüşü tercih eder" derler, fakat Ebû Sinan îsa b. Sinan'ın zayıf olmasını gerekçe göstererek rivayetin senedinin zayıf olduğunu söylerler (Bk. H.no:261). Ahmed Muhammed Şâkİr ise isnadının hasen olduğunu belirtir.
4100[16] Câbiye Şam'da bulunan bir kasabadır. Hz. Ömer şöyle dedi: 'Câbiye hastalıktan temiz bir yerdir.' (Bk. tbnU'1-Esîr, Nihâye, V/43 (md..); Hamevî, Mu'cemu'l-büldâh, 11/106).

Hz. Ömer'in Ka'b'a (Radıyaitahü anhüm) şöyle dediğini işittim:
'Namaz kılmam için nereyi uygun görürsün?1 Ka*b:
'Eğer benim görüşümü almak istersen kayanın (yani kubbetü's-sahra'nın) arkasında kıl, Kudüs bütünüyle önünde olur' deyince Hz. Ömer:
'Yahudilerin istediği şeyi tavsiye ettin.4101[17] Hayır, olmaz. Ben Rasûlullah'in (Saiiattahü aleyhi ve seiiem) kıldığı şekilde kılacağım' dedi ve kıbleye (Kabe'ye) doğru namaz kıldı. Sonra Hz, Ömer ridasını serdi ve oranın tozunu4102[18] ridasında taşıdı/temizledi, insanlar da aynı şekilde temizlediler.4103[19]
NOT: Kudüs h.15. yüzyılda Hz. Ömer'in halifeliği döneminde fethedildi. Cabiye'ye geldiğinde bir kişi Kudüs'ü fethetmesini tavsiye etti. Komutan Amr b. Âs'a yardıma gelen Ebû Ubeyde İle muhasara devam etti ve 4 ay sürdü. Kudüs ehli sonunda teslim oldu, ancak kendilerine halifeden bir eman (güvence/garanti) verilmesini istediler. Hz. Ömer oniara şunları yazarak gönderdi:
Rahman ve Rahim olan Allah adıyla,
işte bu Allah'ın kulu ve müminlerin hükümdarı Ömer'den Kudüs halkına verilen bir eman nâmedir:
Onların canlan, mallan, kiliseleri, haçları, hastası, sağlamı ve başka dlnd& olanları İçin verdiği emana göre kiliselerine oturul-mayacak, yıkılmayacak, onlardan bir şey eksiltilmeyecek, kiliselerin etrafına, haçına ve mallarından hiçbir şeye dokunulmayacaktır. Kimse dini konusunda zorlanmayacak, onlardan kimse herhangi bir zarar görmeyecek ve Kudüs'te hiçbir Yahudi kalmayacak (hepsi sürgün edilecektir).
Kudüs halkı tıpkı Medâin halkı gibi cizye (vergi) ödeyecek, ayrıca Rumlar'ı buradan çıkaracaklardır. Onlardan kim çıkar giderse gideceği yere kadar can ve mal güvenliği vardır, kim de kalmak isterse Kudüs halkının ödediği gibi cizye (vergi) sorumluluğu vardır. Kudüs halkından da kim Rumlar'la birlikte gitmek, mabedlen'nl ve haçlarını boşaltmak isterlerse gidecekleri yere kadar canlan, mabedleri ve haçları güvenlik içindedir. Bu topraklarda oturan diğer insanlar filanın öldürülmesinden önce burada kalmak isterlerse Kudüs halkınınki gibi cizye sorumlulukları vardır, isteyen Rumlarla beraber gidebilir, isteyen de geri dönebilir. Hasat zamanına kadar onlardan hiçbjr şey (vergi) alınmayacaktır. Bölge halkı cizyelerini verdikleri sürece bu evrakta yazılanlar için Allah'ın ahdi, Allah'ın Rasülü'nün, halifelerin ve müminlerin sorumluluğu vardır.
Buna Hâtid b. Velid, Amr b. Âs ve Muâviye b. Ebû Süfyan şahittir.4104[20]
§Yukarıdaki Müsned rivayetinde Hz. Ömer, Ka'b'a namaz için yer sorar. Belki o Kudüs konusunda bilgili ve tecrübeli bir kişiydi. Burada Hz. Ömer'in istişareye verdiği önemi görmekteyiz. Çünkü kendisi zaman zaman Müslümanlarla istişare eder, hattâ Yahudi mahallelerine gider ve onlarla konuşur, tartışırdı. Ancak istişarede İslâm'a aykırı bir görüş ortaya çıkarsa onunla amel etmemek esastır. Çünkü burada Ka'b'ın iyi niyetli olarak yaptığı tavsiye Rasûlullah'ın sünnetine aykırıdır. Namazda Kudüs'e doğru değil Kabe'ye doğru dönülür.
Buradaki kayadan kasıt, Miraç gecesi Peygamberimiz'in Kudüs'te uğradığı kaya olsa gerek. Tek parça ve çok büyük olan bu kayanın boyutları: Boyu: 17,70 m., eni: 13,50 m. ve yerden yüksekliği: 1,25 İlâ 2m. arasındadır. Kıbleye 11 derecelik bir açı ile altındaki mağaraya inilmektedir.4105[21]
Ayrıca Hz. Ömer'in burada mütevazı bir hareketi görülmektedir. Kendisi devlet başkanı olduğu hâlde özel işlerinde kimseye emir vermemekte ve istirahat için ridasını sermekte, Rasûlullah'daki sade hayat sahabilerde de görülmektedir, Allah onlardan razı olsun.4106[22]

425/1295- îbrahim b. Ebû Able'den:4107[23]
İki kıbleye doğru da Hz. Peygamber'le (Sattaiiaka aleyhi ve seiiem) namaz kılan Abdullah b. Amr b. Ümmü'l- Haram el-Ensarî'yi (RadıyaiiaM ank) gördüm, üzerinde ibrişim ve yünden mamul4108[24] toprak

4101[17] Îbnü'l-Esîr.flge., III/I06.
4102[18] İbnü'1-Esîr, age., IV/146.
4103[19] Bennâ bu temizliğin orada istirahat ya da kaylûle İçin olduğunu söylüyor. (Bk. Bennâ, age., III/117); Taberi ise bu kalıntıları Rumların Beyt-i Makdis'e gömdüğünü ve Hz. Ömer ile Müslümanlar'in bunları güçleri yettiği kadar çıkardıklarını belirtmektedir. (Bk. Taberî, Tarih, İV/161).
4104[20] Taberi, Tarihu'l-mülÛk, IV/159.
4105[21] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII/8; Şürrab, Muhammed Hasen, Beytü'l-makdis ve'l-Mescİdi't-aksa, 509.
4106[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/36-39.
4107[23] Sened:
Hasen: Müsned, IV/233, H.no:17971; İkinci rivayet: IV/233, H.no:17970 (KR):; Hadisin senedindeki Kesîr b. Mervân es-Sülemî el-Filastînî sadûk biridir. Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Maîn zayıf saydılar. Hakkında "münkeru'l-hadis" hükmü verilir. Fakat Bennâ bu râvinin zayıf olduğunu ve kendisi ile delil getirilemeyeceğini, ancak ikinci rivayetin bu senedi desteklediğini belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/118. İkinci rivayetin senedinde ise Mehdî b. Cafer er-Remlî ve Ebu'l-Velîd Rudeyh b. Atıyye var ki bu râviler de sadûktur. Heysemî hadisin çok zayıf olduğunu söyler. 17970. hadisin senedi sahihtir. Bu hadis Abdullah b. Amr b. EbûTÜmmü Haram el-Ensârî'nin rivayetleri arasında yer alması gerekirken yanlışlıkla Abdullah b. Hişam'ın rivayetleri arasında yer almıştır.
Sahâbî Ebû Übey Abdullah b. Amr b. Kays b. Zeyd el-Ensârî, İbn Ümmü Haram nisbeti ile tanınır. Ninesine nisbet edilir. Medineli ilk Müslüinanlardandır. Her İki kıbleye doğru namaz kılanlardan biridir. Kudüs'e yerleşerek orada vefat etti.
Hadisin ikinci rivayetin senedinde bulunan Ebu'l-Velid Rudayh b. Atıyye Beyti Makdis'in müezzini İdi. Bu da bize hadisin naklinde geçirdiği evrelere ışık tutmaktadır.
4108[24] Hazz İbrişim ve yünkarışımı bir elbisedir, sahabe ve etba giymiştir. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/28; Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 11/51)

rengi bir elbise vardı.
(Râvi) İbrahim eliyle omuzlarına işaret etti. (Râvi) Kesir b. Mervân da onu rida zannetti.
§(Kr.)4109[25] Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Ebû Übeyy el-Ensârî'yi gördüm ki o İbn Ebi Haram el-Ensarî'dir. Onun bana haber verdiğine göre kendisi Rasûlullah'la beraber iki kıbleye de dönerek namaz kılmıştı ve üzerinde ibrişimden mamul toprak rengi bir elbise vardı.
NOT: Bu rivâyetlerdeki iki kıbleden bahsolmaktadır. Bunlardan kasıt önce Beyt-i Makdis'e doğru, sonra da Kabe'ye doğru dönmek kastediliyor. Ebû Übey adındaki bu sahabi iki dönemde de iki kıbleye doğru namaz kılan kişilerdendir. Ayrıca üzerinde hazz denilen ibrişim ve yünden mamul elbise bulunması onu giymenin cevazını gösterir. Yaklaşık yirmi sahabenin giydiği nakledilmektedir. Ancak ipekten ya da sadece İbrişimden mamul olursa giymek haramdır.4110[26]

* Farz Namazlarda Kıbleye Dönme Zorunluluğu

426/1296- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh):4111[27]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"İnsanlarla 'Lâ ilahe illallah Muhammedü'r-Rasûlullah'a şehadet edinceye kadar mücâdele etmekle emrolundum. Bunu kabul ederler, kıblemize dönerler, kestiğimizi yerler ve bizim gibi namaz kılarlarsa, işte o zaman (hukukî ceza dışında) canlarının4112[28] ve mallarının dokunulmazlığı vardır. Müslümanların lehinde ve aleyhinde ofan şeyler (hak ve sorumluluklar), bu kişiler için de geçerlidir."4113[29]

427/1297- Rifaa b. Rafı* ez-Zürakf den (Radıyaiiahu anh):4114[30]
Mescidde Rasûlullah'la (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) beraberdik. Bir kişi mescide girdi ve bir köşesinde namaz kıldı. Rasûlullah kendisini izlemeye başladı. Sonra o kişi geldi ve selâm verdi. Rasûlullah selâmını aldıktan sonra dedi ki:
"Dön ve tekrar namaz kıl! (Çünkü) sen namaz kılmadın." İki ya da üç kere bu olay tekrarladı. Üçüncü ya da dördüncü de o kişi: 'Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki kendimi zorladım (başka olmuyor), bana (doğrusunu) öğret ve göster!' deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Namaz kılmak İstediğinde abdest al, abdestini güzelce at! Sonra kıbleye yönel ve tekbir getir! Sonra (Kur'ân'dan) oku! Ardından rukûya git ve rükû yaparken tam eğil (öylece kal)!4115[31] Sonra doğrul ve o şekilde kal! Sonra secdeye git ve secde yaparken o şekilde kal! Sonra doğrul ve öyle kai! Sonra tekrar secdeye git ve secde yaparken o şekilde kal! Sonra kalk (ve böyle devam et)!
İşte bu şekilde namazını tamamlarsam namazı tam kılmış olursun. Bundan bir şey eksiltirsen namazından eksiltmiş (eksik kılmış) olursun."4116[32]

Açıklama

İbrişim ise bükülmüş ipek ya da İpek ipliği demektir. (Bk. Şemseddİn Sami, Kamûs-u Türkî, 66).
4109[25] (Kr.) babamın kitabından/dosyasından okudum sözünün rumuzudur.
4110[26] İbn Hacer, Feîhu'l-Barî, X/295.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/39-40.
4111[27] Sened:
Sahih: Müsned, iÜ/199, H.no:I2990; Mükerrer rivayet için bk. III/224-225, H.no:13281:
Buhâri, Salât, 28; 77muzf, îmân, 2, H.no:2608 (hasen-sahîh-garib); £&iî Dâvûd, Cihâd, 95, H.no:2642; Nesâî, Cihâd, 1, H.no:3092; Tahrîmü'd-dem, 1, H.no:3964-3965, 3967; îmân, 15, H.no: 5000; es-Sünenü'l-kübrâ, E/279-280, H.no:3428-3431; m/5, H.no:4302; VI/531, H.no: 11734; İbn Huzeyme, IV/7, H.no:2247; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, m/215, Dârekutnt, 1/232, H.no:2-6; £fc« KaVâ, 1/69, H.no:68; Hâkim, Müstedrek, 1/544, H.no:1427; Makdisî, Muhtara, V/277-280, H.no:1913-1917 (sahîh); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, U/3, H.no:2031; HI/92, H.no: 4921; VII/4, H.no:12897; VIII/177.
Bennâ yukanda verilen hadis yerine şu rivayeti tercih ederek verse idi daha İsabetli olurdu:
Bk. III/284, H.no: 13967.
Bu hadis 64/106. hadiste zikredilmişti.
4112[28] Lafız mânâsı, '(Hukukî) ceza dışında onların kanları ve malları bize haram kılındı,' şeklindedir. Burada kandan murat, kişinin canıdır.
4113[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/40-41.
4114[30] Sened:
Sahih: Müsned, IV/340, H.no:18898; Benzer rivayetler için bk. IV/340, H.no:18896:
Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856; Tirmizî, Salât, 110, H.no:302; Nesât, Tatbik, 15,77, H.no:1051, 1134; Sehv, 67, H.no:1311-1312: Dârimf, Salât,78, H.no:1335.
Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi: Müsned, 11/437, H.no:9601; Abdürrezzâk, 11/370, H.no:3739.
Bu rivayetler için bk. 482/1352. hadis.
4115[31] Hadis metninde rükû ve secde ile ilgili emirlerde sükûn buluncaya kadar, şeklindeki lafzî terceme yerine her emir için farklı terceme yapıldı. Meselâ, rükû için tam eğil, kavme için öylece kal, şeklinde anlaşılır bie terceme tercih edildi.
4116[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/41-42.

Bu rivayetten namaz kılarken tadil-i erkanın önemi anlaşılmaktadır. Hattâ buna riayet etmeyen neredeyse namaz kılmamış kabul edilmektedir. Bu konudaki bazı rivayetlerde Peygamberimiz şu cümleyi eklemiştir: "Bunlardan bir şey eksildiğinde namazın eksik olması ve tümüyle boşa gitmemesi İnsanlar İçin daha uygun/hafif bir hükümdür."4117[33]
§Tadil-i erkân hakkında müctehid imamların görüşleri:
1- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelîlere, ayrıca Hanefîlerden İmam Ebû Yusuf a göre tadil-i erkân farzdır.
2- Hanefîerin çoğunluğuna göre ise vacibdir.4118[34]

428/1298- Âmir b. Rebîa'dan (Radıyaiiahu anh):4119[35]
Rasûlulîah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seüem) bineği üzerinde (nafile)4120[36] namaz kılarken gördüm, bineğin gittiği yöne doğru başıyla ima ederek (namaz) kılıyordu. Rasûlullah farz namazlarda böyle yapmazdı.
NOT: Bu rivayetten anlaşılan binek üzerinde nafile namaz kılmanın, bunu ima ile ve hayvanın gittiği yöne dönerek eda etmenin caiz olmasıdır. Ancak namaza dururken kıbleye dönme şartı vardır.
Farz namazların binek üzerinde kılınmasının cevazında ihtilaf edildi, özür sebebiyle binek üzerinde farz namaz kılmak ile ilgili rivayetlerin zikredileceği yerde mezheplerin görüşleri de nakledilecektir.4121[37]

*** Kabe'nin İçinde Nafile Namaz Kılınması**

429/1299- Üsame b. Zeyd'den (Radiyallahu anhüma):4122[38]
Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birlikte Kabe'ye girdim. Oturdu, Allah'a hamd ve sena etti, tekbir getirdi, Lâ ilahe illallah dedi. Sonra Kabe'nin kendisine gelen kısmına doğru kalkü; göğsünü, yanağını ve ellerini ona dayadı/yapıştırdı. Sonra tekbir getirdi, Lâ ilahe illallah dedi ve dua etti. Sonra bunları bütün köşelerde yaptı. Sonra çıktı, kapı tarafındayken kıbleye yöneldi ve:
"İşte kıble bu! İşte kıble bu!" dedi, bunu iki ya da üç kere tekrarladı.4123[39]

430/1300- Ibn Cüreyc'den:4124[40]
Atâ'ya dedim ki: îbnAbbas'ın (Radtyaiiahüanhümâ) şöyle de&&m işittin (mi)?4125[41] 'Siz Kabe'yi tavaf ile emrolundunuz, (içine) girmekle emrolunmadınız.' Atâ dedi ki:
'İbn Abbas (içine) girmeyi yasaklamazdı, ancak şöyle dediğini duydum:' Üsame b. Zeyd'in bana haber verdiğine göre Hz. Peygamber (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) Kabe'nin içine girdi ve etrafında/köşelerinde dua etti, orada çıkıncaya kadar namaz kılmadı. Oradan çıktı ve (dışarıda) Kabe tarafına dönerek namaz kıldı.
§(Râvi) Abdürrezzak ekledi: (ve Hz. Peygamber dedi ki: "İşte kıble bu!"4126[42]
431/1301- Ibn Ömer'den (Radıyaiiahü anhümâ):4127[43]

4117[33] Tayalisi, 1/196; Timizi, Salât, 226, H.no:302; Ebû Dâvud, Salât, 148, H.no:861; Nesât, Tatbik, 15; es-Sünenü'l-Kübm, 1/507.
4118[34] Sehnûn, Müdevvene, 1/73; Halil, Muhtasar, 22; Kâsânî, age., 1/105, 162; Nevevî, Mecmu', IH/410; İbn Kudâme, age., 1/571. İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/42.
4119[35] Sened:
Sahih: Müsned, III/446, H.no:15635; Benzer rivayetler için bk. III/445, H.no:15624; III/446, H.no:15626; III/447, H.no:15641; III/444, H.no:16512 (Senedindeki Seken b. Nafi' ve Salih b. Ebu'l-Ahdar sebeiyle hadis hasendir.); Buhari, Taksir, 9; Müslim, Müsafirün, 40; Darimi, Salat, 181, H.no:1522.
Hadisin şahitleri:
a- Enes b. Malik'ten (Radiyallahu anh) şahidi için 434-435, 441/1304-1305, 1311. hadislere bk.
b- İbn Ömer'den (Radiyallahu anhüma) şahidi için 436,438-440/1306, 1308-1310.Bk.
c- Cabir'den (Radiyallahu anh) şahidi için 437/1307. hadise bk.
Amir b. Rabia'nın rivayeti farklı bir nakille 442/1312. hadiste tekrar edilecektir.
4120[36] Benna, age., III/119.
4121[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/43.
4122[38] Sened:
V/201, H.no:21656; V/206, H.no:21694; V/201, H.no:21651;V/204,H.noİ21677:
Mükerrerleri için bk. V/207, H.no:21698; VI/464, H.no:27505 (Bu rivayet Ümmü Kürz el-Huzâiyye başlığı altında yanlışlıkla yer almıştır); Müslim, Hac, 395; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; Tirmizî, Hac, 46, H.no:874; Nesâî, Menâsik, 127, H.no:2905-2906.
İbn Abbas da Üsâme b. Zeyd'den işitmiştir. Bir sonraki 430/1300. hadisle karşılaştırınız.
Ayrıca îbn Ömer rivayetleri olan 431-432/1301-1302. hadislerile karşılaştırınız.
Bilâl Habeşî'nin rivayetleri için bk.432/1302 ve 453/1323. hadisler.
Üsâme b. Zeyd'den nakledilen bir başka rivayet için bk.451/40I6. hadise bk. Hac konusunda Kabe'ye giriş ve içinde namaz kılma hususunda diğer rivayetler için bk.449-453/4014-4018. hadisler.
4123[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/43-44.
4124[40] Sened:
Sahih: Müsned, V/208, H.no:21706; Mükerrer için bk. V/201, H.no:21651; Abdürrezzâk, V/78, H.no:9056; Müslim, Hac, 395-396; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/303, H.no:11808;
İbn Abbas'm da Üsâme b. Zeyd'den işittiği görülmektedir. Önceki 429/1299. hadisle karşılaştırınız.
Ayrıca bir sonraki 431/1301. hadise bk.
4125[41] şeklindeki muhatap siğasıyla olan zaptı için bk. Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, XXXVI/138.
4126[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/44-45.

Bilâl dedi ki:
'Rasûluîlah (Saiiaihhu aleyhi ve seiiem) Kabe'nin içinde namaz kıldı.'
Hâlbuki İbn Abbas şöyle derdi:
'Rasûlullah içinde namaz kılmadı, fakat (içindeyken) etrafında/köşelerinde tekbir getirdi.'4128[44]

432/1302- İbn Ebî Müleyke'den:4129[45]
Hz Muâviye hacca geldi ve Şeybe b. Osman'a; Kabe'nin kapısını aç, diye haber gönderdi. Sonra dedi ki:
'Abdullah b. Ömer'i (Radtyaiiahu anhum) yanıma çağırın!'
İbn Ömer gelince Muâviye ona sordu:
'Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kılması ile ilgili bir haber sana ulaştı mı?'
Abdullah:
'Evet. Rasûlullah Kabe'ye girdi ve çıkışı biraz gecikti. Benim bir hacetim çıktı ve gittim. Sonra hızla geri döndüm. Rasûlullah'ı çıkarken buldum. Bilâl b. Rebah'a :
'Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) Kabe'nin içinde namaz kıldı mı?' diye sordum, şöyle dedi:
'Evet, iki direk arasında iki rekat kıldı."4130[46]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sallailahu aleyhi ve sellem) Kabe içinde namaz kılması konusunda sahabe arasında ihtilaf oldu:
1- İbn Abbas Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kılmadığını, tekbir getirdiğini ve dua ettiğini bildirmekte. Bir rivayette de kendisinden; 'Rasûluliah içine girdiğinde iki direk arasında secdeye gitti, sonra oturdu, ve dua etti, (ancak; namaz kılmadı' şeklinde nakletti.4131[47]
2- Ancak tbn Ömer'in Bilâl ve Üsame'den rivayetler, Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kıldığı, şeklindedir. Peygamberimiz Kabe'ye Bilâl, Üsame ve Osman b. Talha ile birlikte girmişti. Bu üç sahabeden Rasûlullah'ın içeride namaz kıldığı, nakledildi.
Her ne kadar İbn Abbas Üsame'den namaz kılmadığını nakletse de yine Üsame'den gelen rivayet yanında Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha'dan gelen rivayetler Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde namaz kıldığı

4127[43] Sened;
Sahih: Müsned, VV\5, H.no:23804;' Benzer rivayetler için bk. VI/15, H.no:23806; VI/14, H.no: 23790 (Senedinde yer alan Husayf b. Abdurrahman el-Cezerîyi bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel zayıf sayar. Nesâî de tenkid eder. Iclî sika sayar. İbn Maîn ise kendisini kabul eder); VI/14, H.no:23791; VI/13, H.no:23785; VI/13, H.no:23782 (Senedinde Osman b. Sa'd bulunmaktadır. Bu zat hafızası sebebiyle zayıf sayılır); V\l\3, H.no:23779; Mâlik, Hac, 193; Buhârİ, Salât, 30, 81, 96-97; Teheccüd, 28; Hac, 51-52; Cihâd, 127; Meğâzî, 78; Müslim, Hac, 388-394; Ebû Dâvüd, Menâsik, 92, H.no:2023; Tirmitf, Hac, 46, H.no:874; Nesâî, Mesâcid, 5, H.no:690; Kıble, 6, H.no:747; Menâsik, 126-127, H.no:2903-2906; İbn Mâce, Menâsik, 79, H.no:3063; Dârimî, Menâsik, 43, H.no:1873.
a-İbn Abbas'tan nakledilen Hz. Peygamber'in Kabe'nin içinde namaz kılmadığını ifâde eden rivayetler:
Müsned, 1/311, H.no:2834; 1/237, H.no;2126;
Müsned, 1/360, H.no:3396;
Müsned, 1/334, H.no:3093;
Müsned, 1/283, H.no:2562 (Bu rivayette görüldüğü gibi Kabe'den çıktıktan sonra iki rekat namaz kıldığını ifade eder. Fakat hadisin isnadı İçin tenkidler yapılmıştır. Ahmed Muhammed Şâkir'in eleştirisi İçin bk.)
***İbn Abbas bu rivayetleri Üsâme b. Zeyd'den işittiği gibi (bk. 430/1300. hadis), kardeşi Fadl b. Abbas'tan duymuştur. Müsned'den delilleri: Müsned, 1/214, H.no:I830; 1/210, H.no:1795;
Müsned, 1/212, H.no:1819 (Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvİlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', III/294.);
Müsned, 1/211, H.no;1801 (Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', III/294);
b-Bilâl Habeşî'nin rivayetinde olduğu gibi İbn Ömer'den nakledilen Hz. Peygamber'in Kabe'nin içinde namaz kıldığına işaret eden rivayetler:
Müsned, II/3, H.no:4464;
Müsned, 11/33, H.no:4891; 11/55, H.no:5176;
; ü/50, H.no:5116; H/82, H.no:5547; H/46, H.no:5065 (vicâde yolu nakledilmiş)-5066 (Bu rivayet de vicâde yolu nakledilmiştir. Fakat sonunda şu ziyade vardır:11/45, H.no:5053:
İbn Abbas'tan Kabe'nin içinde ilk girişinde kıldığına, sonraki girişinde ise kılmadığına dâir her iki görüşü destekleyen bir rivayet nakledilmektedir. Bu rivayetin metni için 433/1303. hadisin tahricine bk.
Ayrıca bir önceki 430/1300. hadise bk.
4128[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/45-47.
4129[45] Sened:
Sahih: Müsned, VI/10, H.no:23770; Benzer rivayetler için bk. VI/13, Rno:23784; Vl/15, H.no:23807:
VI/14, H.no:23792:
Hadis İbn Ömer'in müsnedinde de farklı lafızlarla aynı anlamda birçok rivayette nakledilmektedir: 11/75, H.no:5449:
11/139, H.no:623811/33, H.no: 4891; H/138, H.no:6231; 11/113, H.no:5927; 11/55, H.no:5176 (Bu iki rivayetin bir önceki hadisin tahririnde metni verildi); 11/120, H.no:6019:
Su/ıdrf, Salât, 30, 96; Hac, 51; Meğâzî, 78; Müslim, Hac, 388-394; Afoâî, Mesâcid, 5, H.no:690; Menâsik, 127, H.no:2905; İbn Mâce, Menâsik, 79, H.no:3063; Dârimî, Menâsik, 43, H.no:1873-1874; Abdürrezzâk, V/82, H.no:9068; İbn Ebî Şeybe, VII/259, H.no:35875; Humeydî, 1/82, H.no:149; 11/304, H.no:692; Bezzâr, IV/191, H.no:1346; İbn Hıbbân, VII/476, 480, H.no:3201, 3205; Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebîr, 1/344, H.no:1037. Ayrıca 453/1323 ve 450/4015. hadislere bk.
4130[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/47-48.
4131[47] İbn Huzeyme, IV/330.

şeklindedir. Hattâ İmam Tahâvî'ye (v.321/933) göre Rasûlullah'ın Kabe'de namaz kılması ile ilgili rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır.4132[48]
Kabe'nin içinde namaz kılma konusunda müctehid imamların görüşleri:
1- Her türlü namaz Hanefî ve Şafiîlere göre caizdir.
2- MâIikî ve Hanbelîlere göre sadece nafile namaz caizdir.
Buradaki ihtilafın sebebi Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde sadece nafile namaz kılmış olmasıdır; o hâlde burada sadece nafile namaz mı kılmabilir, yoksa her türlü namaza bunu şamil kılabilir miyiz? anlayışı şeklinde iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.4133[49]

433/1303- Osman b. Talha'dan (Radıyaiiaha anh):4134[50]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) Kabe'ye girdi ve sen içeri girdiğinde iki direk arasında karşına gelen yönde de iki rekat namaz kıldı.4135[51]

*** Yolcunun Bineği Üzerinde Hayvanın Yöneldiği Tarafa Doğru Nafile Namaz Kılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
"Doğu da batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve bilendir." (Bakara 2/115).4136[52]

434/1304- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiahü anh):4137[53]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) yolculuk sırasındayken bineği üzerinde kıbleye dönmeksizin nafile namaz kılardı.4138[54]

435/1305- Enes b. Mâlik'ten (ERadiyalalhu anh):4139[55]
Rasûlullah (Sattaitaha aleyhi ve seiiem) bineği üzerinde nafile namaz kılmak istediğinde (önce) kıbleye döner ve namaz için tekbir alırdı. Sonra bineğini serbest bırakır ve hayvanın yöneldiği tarafa doğru namazına devam ederdi.4140[56]

436/1306- Ebû Saîd el-Hudri'den,
Aynca Nâfı' yoluyla İbn Ömer'den (Radıyaüahü anhüm):4141[57]

4132[48] Tahavi, Şerhu meani'l-âsâr, 1/389-393 ; Heysemi, Mecma', 111/294, 296.
4133[49] İmam Muhammed, Asi, 1/403; İbn Rüşd, age., 1/71-72; Nevevî, Mecmu', III/195-196; İbn Kudâme, age., 1/721.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/48.
4134[50] Sened:
Sahih: Müsned, m/410, H.no:15323. Heysemî, hadisin Ahmed ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklannı İfade eder. Bk. Mecma', m/294. Bennâ da bu görüştedir. Bk. Bulûğu 'l-emânî, İÜ/122.
Peygamber Efendimizin Kabe'nin içine girdiğinde namaz kılıp kılmadığı ile ilgili rivayetler birbiri ile çelişkili görünmektedir. Üsâme b. Zeyd, Fadl b. Abbas ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen rivayetlerde içeride namaz kılmadığı, sadece dua ve istiğfarda bulunduğu, kâbeden çıktığında kıblenin kâbe olduğunu söyleyerek bir kenarda iki rekat namaz kıldığı belirtilmektedir. Osman b. Talha, İbn Ömer ve Bilâl Habeşî'den nakledilen rivayetlerde ise içeride namaz kıldığı ifade edilmektedir.
Ahmed Muhammed Şâkir sahih ve doğru olan rivayetin İbn Ömer'in naklinin olduğunu, bunun sebebinin de "İsbât eden, isbât etmeyene (olumsuz olduğunu söyleyene) tercih edilir ilkesi/kuralı" olduğunu söyler. Ayrıca şunu da ilâve eder; İbn Abbas gerçekte bu rivayeti kardeşi Fadl b. Abbas'tan nakleder. Belki Fadl kendisi dua ile meşgul olduğu için Hz. Peygamber'i namaz kıldığı sırada görmedi. (11/45, H.no:5053'ün şerhi)
Taberânî'nin İbn Abbas'tan naklettiği bir rivayetinde her iki görüşü de doğrulayan bir nakit vardır:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/20, H.no:12347 (Heysemî, senedinde Ebû Meryem'in bulunduğunu, bu râvinin sıganı*t-tâbiînden nakillerde bulunduğunu ve kendisini tanımadığını belirtir. Diğer râvileri ise sika olduklarını, fakat bazılarında tenkidlerin bulunduğunu İfade eder. Bk. Mecma', III/294); Dârekutnî, 11/52; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 11/329; Taberânî'nin bu rivayetine göre Allah Rasûlü önce Kabe'ye girmiş, iki sütun arasında iki rekat namaz kılmış sonra dışarı çıkarak Mültezem'de (Kabe'nin kapısı İle Hacerü'l-esved arasında) iki rekat namaz kılmış ve Kabe'nin kıble olduğunu hatırlatarak tekrar İçeri girmiş ve tekrar namaz kılmaksızın dua etmiştir.
iki rekat İçeride, iki rekat da dışanda kıldığını gösteren İbn Ömer ve Bilâl rivayetleri için bk. Buhârî, Salât,25.
4135[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/49.
4136[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/49-50.
4137[53] Sened:
Sahih: Müsned, IİI/126, H.no:12217; Benzer rivayetler için bk. III/203, H.no:13042 (435/1305. hadis); III/204, H.no:13046 (441/1311. hadis); Mâlik, Kasr, 26; Buharı, Taksir, 10; Müslim, Müsâfirûn, 41; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1225; Nesâi, Mesâcid, 46, H.no:739. Ayrıca bir sonraki 435/1305 ve 441/1311. hadislere bk.
4138[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/50.
4139[55] Sened:
Sahih: Müsned, III/203, H.no:13042; Benzer rivayetler için bk. III/126, H.no:12217 (434/1304. hadis); in/204, H.no:13046 (441/1311. hadis); Mâlik, Kasr, 26; Buhâri, Taksir, 10; Müslim, Müsâfirûn, 41; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1225; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:739. Ayrıca bir önceki 434/1304. ve 441/1311. hadislere bk.
4140[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/50.
4141[57] Sened:
Sahih: Müsned, IU/73, H.no:11641; Abdürrezzâk, 11/576, H.no:4520; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/448, H.no: 13627. Heysemî, senedinde hakkında tenkid yapılan Muhammed b. Ebû Leylâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/162. Fakat hadis

Rasûlullah (Satiatiahu aleyhi ve seiiem) bineği üzerinde hayvanın yöneldiği tarafa doğru nafile namazını kılardı/namazına devam ederdi, îma ile namazı kılardı, secde için rukûdan biraz daha fazla eğilirdi.
§Abdullah b. Ahmed ekledi: Doğrusu buradaki (râvinin) Atiyye olmasıdır.4142[58]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah (v.290/902) büyük bir muhaddis olduğu İçin bazı tashihlerde bulunmuştur. Nesâi ve Ebu'l-Kâsım el-Beğavî gibi muhaddis-lerin şeyhi olan Abdullah'ın ilmî gücünü babası da takdir etmiş ve onun görüşlerine değer vermiştir. Hafız Mizzî (v.742/1341), Ebu'l-Hüseyin el-Münâdî'nin Abdullah hakkında: 'Babasından onun kadar çok hadis rivayet eden bir başka kişi yoktur, Çünkü Müsned'i babasından dinledi ve nakletti, onda da otuz bin hadis vardır1 şeklindeki hayranlığını nakletmiştir.4143[59]
Bu rivayetteki senedde Ata'dan ya da Atiyye'den nakledildi, şeklinde bir şüphe lafzı bulunmaktadır. Abdullah b. Ahmed rivayetin sonuna düştüğü notla râvinin Atiyye olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak kendisinin de yanılma ihtimali olması ve ilmî emanet/saygı sebebiyle babasının naklettiği senedi değiştirme cihetine gitmemiştir. Abdullah'ın zaman zaman bu şekildeki ilâveleri onun hem ilmî gücünü, hem de güveniliriiliğini ortaya koymaktadır. Hadisleri bu şekilde güvenilir ellerle bize ulaştıran Allah'a hamd ederiz, O dinini koruyacaktır. Bu da Kur'ân'ın korunması yanında hadislerin tesbiti ile mümkündür. Çünkü risalet olmadan tevhid doğru anlaşılmaz ve yaşanmaz.4144[60]

437/1307- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anhumâ):4145[61]
RasÛlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) bineği üzerinde (hayvanın gittiği) her tarafa dönerek nafile namaz kılarken gördüm. Fakat o, secdeye rukûdan daha fazla eğiliyor ve namazı ima ile kılıyordu.4146[62]

438/1308- İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhümâ):4147[63]
Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) bineği üzerinde hayvanın yöneldiği taraf olan Mekke'den Medine'ye dönmüş olarak nafile namaz kılıyordu. Burada şu ayet indi:
've nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) oradadır...'4148[64]

439/1309- îbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhumâ):4149[65]
Rasûlullah'ı merkebi üzerinde Hayber'e dönük olarak namaz kılarken gördüm
NOT: İmam Nevevî (v.676/1277) şerhinde, Darekutnî'nin (v.385/995) bu rivayetteki "merkebi üzerinde* lafzının Amr b. Yahya el-Mazinî'den kaynaklanan bir hata olduğunu, doğrusunun 'bineği ya da devesi üzerinde* şeklinde olması gerektiği, şeklindeki görüşünü nakletti. Ancak Nevevî râvi Amr b. Yahya'nın sika bir kişi olduğunu, sözüne güvenildiğini, dolayısıyla Rasûlullah-ın bir keresinde merkep üzerinde, diğer seferde ise devesi üzerinde namaz kılmasının mümkün olacağını belirtti.4150[66] Burada Önemli olan binek

---

şâhİdleri İle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir. Bk. Heysemî, age., 11/161-162.
İbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (438-440/1308-1310. hadislerle) karşılaştırınız.
4142[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/50-51.
4143[59] Mizzî, Tehzibü'l-Kemâl, XIV/290.
4144[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/51.
4145[61] Sened:
Sahih: Müsned, III/296, H.no:14088; Benzer rivayetler için bk. III/350-351, H.no:14719; ITJ/388, H.no:15104; III/300, H.no:14134; III/304-305, H.no:I4206; III/330, H.no:14470; III/332, H.no:14491; III/334, H.no:14523; İÜ/378, H.no:14978; IIV379, H.no:15001; III/380, H.no:15011; 111/351, H.no:14724; III/363, H.no:14844; ni/388-389, H.no:15113; III/312, H.no:14281; III/339-34O, H.no:14577; Buhârî, Salât, 31, Taksir, 7, 9; Amel, 15; Meğâzî, 34; Müslim, Mesâcid, 36-38; Ebû Dâvûdt Salât, 166, H.no:926, Sefer, 8, H.no:1227; Tirmizî, Salât, 143, H.no:351; Nesâî, Sehv, 6, H.no:1187-1188; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:1018; Dârimî, Salât, 181, H.no:1521.
4146[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/51-52.
4147[63] sened:
Sahih: Müsned, 11/20, H.no:47l4; Benzer rivayetler için bk. 11/40, H.no:4982; 11/38, H.no: 4956; 11/44, H.no:5040; ü/41, H.no:5001:
11/45, H.no:5047-5048:
Wâ/iJt, Kasr, 26, Buhârî, Taksir, 7; Afiü/im, Müsâfırûn, 31-39; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no: 1224; Tirmizî, Salât, 144, H.no:352; Vitr, 14, H.no:472; Tefsir, 2/4, H.no:2958; Nesâî, Salât, 23, H.no:488-490; Mesâcid, 46, H.no:738; Kıble, 2, H.no:741; Dârimî, Salât, 213, H.no:1598.
tbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (436/1306, 439-440/1309-1310. hadislerle) karşılaştırınız.
4148[64] Bakara, 2/115.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/52.
4149[65] sened:
Sahih: Müsned, ü/7, H.no:4520; Benzer rivayetler için bk. 11/49, H.no:5099; 11/105, H.no: 5822, 5826; 11/57, Rno:5208-5209; Ü/7, H.no:4518-4519; II/4, H.no:4470, 4476; Ü/7, H.no: 4530; Ü/45, H.no:5047-5048; n/81, H,no:5529; 11/72, H.no:5406, 5413; 11/66, H.no:5334; 11/46, H.no:5062; 11/124-125, H.no:6071; 11/113, H.no:5936; IV57, H.no:5206 ziyadesiyle, 5207-5209; 11/75, H.no:5447,5451; IV83, H.no:5557 lafzı ile; 11/128, H.no:6120; Müsâfirûn, 31-39; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1226; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:738; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebtr, XII/334, H.no:13274 ziyadesi ile nakleder.
İbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (436/1306, 438/1308, 440/1310. hadislerle) karşılaştırınız.
4150[66] Müslim, Şerhu Sahihi Müslim, V/211.

üzerinde nafile namazın kılınma ruhsatıdır.4151[67]

440/1310- Nâfı'den:4152[68]
tbn Ömer'i (RadıyaiuM anhumâ) bineği üzerinde hayvanın yöneldiği tarafa doğru nafile namaz kılarken gördüm. Bunu kendisine bildirince şöyle dedi:
'Ben Ebû'l-Kâsım'ı (Rasûlullah'ı) (Saiiaiiaha aleyhi ve selim) böyle kılarken gördüm.'4153[69]

441/1311- Enes b. Şîrîn'den:4154[70]
Enes b. Mâlik'le (Radıyaiiaha anh) Şam bölgesinden gelirken karşılaştık; Aynü't'temr denilen yerde bineği üzerinde kıble dışında bir yere dönük olarak namaz kılarken karşılaştık. Sonra kendisine dedik ki:
'Sen kıble dışında bir başka yöne doğru namaz kılıyorsun!' Şöyle cevap verdi;
'Rasûlullah'ın (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) böyle yaptığını görmeseydim ben de yapmazdım.'
NOT: Enes b. Mâlik Şam bölgesinden zâlim Haccac b. Yusuf un zulmünden dolayı geliyordu. Yolda Enes b. Sîrin ile karşılaştı. Rivayette geçen Aynü't-temr Şam'a giden Irak yolu üzerinde bir yer ismidir.4155[71]

442/1312- Âmir b. Rebîa'dan (Radiyallahu anh):4156[72]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) bineği üzerindeyken hayvanın döndüğü her tarafa doğru nafile namaz kılarken gördüm.4157[73]

Açıklama

Bu rivayetlerden binek üzerinde ve ima ile nafile namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır ve cevazı konusunda da icma vardır. Namaza başlarken (iftitah tekbiri sırasında) kıbleye dönmek yeterlidir, daha sonra bineğin başka tarafa dönmesi namaza zarar vermez. îma ile kılarken de secde için rukûdan daha fazla eğilmek gerekir, ama hayvanın üzerine secde yapılmaz.
Peygamberimiz'in (Sallallaku aleyhi ve sellem) binek üzerinde vitir namazı kıldığına dair rivayetler de bulunmaktadır.4158[74] Bu nedenle cumhura göre binek üzerinde vitir kılınabilir. Ama îmam Ebû Hanîfe'ye göre vitir zaruret yokken binek üzerinde kılınmaz. Ona göre vitir namazı vacib olduğu için farz namaza benzer.4159[75]

* Bir Özür Sebebiyle Yolcunun, Bineği Üzerinde Farz Namaz Kılması

Allah Teâlâ buyurdu:

4151[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/52-53.
4152[68] Sened:
Sahih: Müsned, II/4, H.no:4470; Benzer rivâyetier için bk. Ü/7, H.no:4518; 11/38, H.no:4956; H/105, H.no:5822, 5826:
ü/41, H.no:4982; 11/46, H.no:5062 (vicâde yolu ile nakledilir); 11/56, H.no:5189; ü/66, H.no:5334 /72, H.no:5406, 5413; II/75, H.no:5447; ü/124-125, H.no:6071; 11/38,
H.no:4956; 11/44, H.no:5040; 11/81, H.no:5529; n/137-138, H.no:622I; 11/138, H.no:6224; 11/132, H.no:6155; 11/128, H.no:6120; n/142, H.no:6287; A/Os/im, MüsâfirÛn, 31-39; EbÛ Dâvûd, Sefer, 8, H.no: 1226; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:738.
Müsned'de İbn Ömer'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:
H/4, H.no:4476; Benzer rivayetler için bk. H/13, H,no:4620 ziyadesi ile;
İbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (436/1306, 438-439/1308-1309. hadislerle) karşılaştırınız.
4153[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/53-54.
4154[70] Sened:
Sahih: Müsned, IU/204, H.no:13046; Benzer rivayetler için bk. III/126, H.no:12217 (434/1304. hadis); III/203, H.no:13042 (435/1305. hadis); Mâlik, Kasr, 26; Buharı, Taksir, 10; Müslim, Musâfırûn, 41; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1225; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:739; Heysemî Taberânî'nin Kebir'inde yine Enes b. Sîrîn'den naklettiği rivayete de yer verir ve râvilerinin sika olduklarını söyler. Bu rivayette karşılaşılan yerin Küfe bölgesinde Küfe ile Basra arasındaki Etît denilen bir dağ, yerin ise hayli sulak ve çamur bir aRâzî, kılınan namazın farz bir namaz olduğu kayıtlıdır. BkMecma', 11/161-162.
Ayrıca 434-435/1304-1305. hadislere bk.
4155[71] Bennâ, age., 111/125; Hamevi, Mucemu'lbüldân, IV/199.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/54.
4156[72] sened:
Sahih: Müsned, IH/445, H.no:15624; Benzer rivayetler için bk. ID/445-446, H.no: 15626 ziyadesi ile; III/444, H.no:15612 lafzı ile; 111/446, H.no:15635(428/1298. hadis); III/447, H,no:15641; Buhârî. Taksir, 7, 9; Müslim, Müsâfirûn, 40; İbn Mâce, Tıb, 32, H.no:3506; Dârimî, Salât, 181, H.no;I522.
Hadisin şâhidleri:
a-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için 434-435, 441/1304-1305, 1311. hadislere bk.
b-tbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 436,438-440/1306, 1308-1310. Bk.
c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için 437/1307. hadise bk.
Âmir b. Rabîa'nın rivayeti farklı bir nakille 428/1298. hadiste zikredildi.
4157[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/54-55.
4158[74] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/211.
4159[75] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/431; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/69; Nevevî, Mecmu', 1/232-234; Desûkî, Haşiye, 1/225.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/55.

"Korku/Zorluk anındaysanız yerde ya binitiniz üzerinde (namaz kılabilirsiniz). (Ama) güvenli duruma girdiğinizde bilmediğinizi öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin." (Bakara 2/239)4160[76]

443/1313- Ya'lâ b. Mürre'den (Radtyaüaha anh):4161[77]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seitem) ve ashabı dar bir geçide geldiler, Rasûlullah bineği üzerindeydi, yağmur üstlerinden (devamlı yağıyor), oluşan çamur altlarından (bataklık gibi aşağı inmelerine mani oluyordu). Namaz vakti de gelmişti. Rasûlullah müezzine emretti, müezzin ezan okudu ve kamet etti. Rasûlullah bineği üzerinde öne geçti ve onlara namaz kıldırdı, ima ile namaz kılıyordu, öyle ki secdeleri yaparken rukûdan daha fazla eğiliyordu (ya da secdelerini yaparken rukûundan daha fazla eğiliyordu).
NOT: Yolculuk, yağmur ve çamur gibi yerde namaz kılmaya mani bir özür bulunması hâlinde farz namazlar binek üzerinde kılınabilir. Ancak namazlarda kıbleye dönme şartı vardır, Bu durumda ezan ve kamet okunur. Cemaatle de kılınabilir, ancak ima ile kılınması gerekir, bineğin Üzerine secde yapılmaz. İmam Nevevî (v.676/1277) özür sebebiyle binek üzerinde farz namaz kılmanın cevazı üzerinde icma olduğunu zikretti.4162[78]

Fıkhî Hükümler

A- îttifak Edilen Konular.
1- Namaz kılarken kıbleye dönmek farzdır, dönülmediği takdirde namaz bozulur ve geçersiz olur.
2- Yolculukta binek üzerinde nafile namaz kıhnabilir, ilk anda kıbleye dönme şartı vardır, sonra bineğin yöneldiği tarafa doğru ima ile kılınır.
3- Yolculukta çok şiddetli yağmur gibi zarurî bir durum bulunur ve yere inilmesi mümkün değilse binek Üzerinde namaz kılınabilir, ancak namazın sonuna kadar kıbleye dönme şartı vardır, ancak özür veya imkânsızlık varsa şart değildir; gemi, uçak ve tren gibi araçlarda namaz kılmak gibi.
4- Yolculukta kıble tam tesbit edilemez ve soracak/bilen kimse de bulunmazsa kanaati olan yöne döner ve kılar.4163[79]
B- İhtilaf Edilen Konular.
1- Yolculukta binek üzerinde nafile namaz kılmanın cevazında ve farz namazlarında zaruret varken kılınmasında ihtilaf yok, ancak vitir namazını binek üzerinde kılmada ihtilaf var:
Cumhura göre binek üzerinde vitir namazı da kıhnabilir. Peygamberimiz'in binek üzerinde vitir namazı kıldığına dair rivayetler de bulunmaktadır.4164[80]
îmam Ebû Hanîfe'ye göre vitir zaruret yokken binek üzerinde kılınmaz. Ona göre vitir namazı vacib olduğu için farz namaza benzer.4165[81]
2- Kâbe'nin içinde namaz kılmanın cevazı konusunda ihtilaf edildi:
Hanefî ve Şafiîlere göre her türiü namaz caizdir.
Mâliki ve Hanbelîlere göre sadece nafile namaz caizdir.
Buradaki ihtilafın sebebi Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde sadece nafile namaz kılmış olmasıdır; o hâlde burada sadece nafile namaz mı kılınabilir yoksa her türlü namaza bunu şamil kılabilir miyiz, anlayışı şeklinde iki farklı görüş ortaya çıkmışür.4166[82]

4160[76] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/55.
4161[77] Sened:
Hasen: Müsned, IV/173-174, H.no:17503; Tirmitf, Salât, 186, H.no:411 (Hadis garibdir. Çünkü Ömer (b. Meymûn) b. er-Rammâh el-Belhî rivayette tek kalmıştır. Bu hadis sadece onun kanalı ile nakledilmiş ve bu râviden birçok kimse rivayet etmiştir. Ayrıca Enes'ten de şöyle bir nakil vardır: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/256, H.no:663; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 11/161. Heysemî hadisi Ya'lâ b. Umeyye'den de nakledildiğini söyler ve der ki: "Ebû Dâvûd bu hadisi Ya'lâ b. MUrre'den nakletti. Taberânî Kebir'inde (XXÜ7256) Ebû Davud'un isnadı ile nakletti. Râviieri sikadır. Fakat Ebû Dâvûd rivayetin garib olduğunu ifade etti. Çünkü Ömer b. Rammâh rivayetinde tek kalmıştır." Abdullah el-Müzenfden de nakledilir. Taberânî'nİn Evsat'ında naklettiği bu rivayetin senedinde zayıf olan Muhammed b. Kaza bulunmaktadır. Bezzâr'ın Amr b. Ya'lâ'dan naklettiği rivayetin senedinde ise zayıf biri olan Abdula'Iâ b. Âmir vardır. Diğer şâhidler için de bk. age., 11/161.
Hadisin senedinde bulunan Amr b. Osman b. Ya'lâ b. Mürre es-Sekafî hakkında tbnü'l-Kattân "mechûîü'1-hâl, mestur, kendisini cerh ve tadile tabi tutan biri yok" derken Zehebî "sika sayıldı" der. İbn Hıbbân ise Sikât'mda zikreder. Babası Osman b. Ya'lâ b. MUrre es-Sekafî hakkında İbnü'l-Kattân "mechûl" der.
4162[78] Nevevî, Şerhu Sahih Müslim, V7211; Ayrıca bk. Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/431; İbn Kudâme, Muğnî, 1/636; Desûkî, age., 1/225.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/55-56.
4163[79] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/69; Merğınânî, Hidâye, 1/54; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/80-81; İbn Kudâme, age., 1/447-455,466.
4164[80] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/211.
4165[81] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/431; Şîrâzî, age., 1/69; Nevevî, MecmÛ', 1/232-234; DesÛkî, Haşiye, 1/225.
4166[82] İmam Muhammet!, Asi, 1/403; îbn Rüşd, age., 1/71-72; Nevevî, Mecmu', IH/195-196; îbn Kudâme, age., 1/721.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/56-57.

i)- NAMAZDA SÜTRE KULLANMAK VE NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİŞ

* İnsanların Geçecekleri Yerlerde Namaz Kılanın Sütre Kullanması ve İlgili Hükümler

444/1314- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):4167[1]
Ebû'l-Kâsım Muhammed (Aieyhisseiâm) buyurdu ki:
"Biriniz namaz kılacağında yüzü/yönü tarafına (secde mekânına) bir şey koysun, bir şey bulamazsa bir asa (sopa) diksin! Yanında asa yoksa yere bir çizgi/sınır çizsin ki önünden geçecek şey kendisine zarar vermesin!"4168[2]

445/1315- Sebra b. Ma'bed el-CÜhenî'den (Radıyaifahu anh):4169[3]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sizden biri namaz kılarken namazını (korumak) için bir ok bite olsa (secde mekânına) sütre diksin!"4170[4]

446/1316- İbn Ömer'den (Radıyaiiaha anhamâ):4171[5]
Rasulullah (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılarken deveyi kendisi ile kıble arasına (secde mekânına) enlemesine durdurarak (sütre yapardı).
(Râvi) Ubeydullah dedi ki: Nâfı'e şunu sordum:
'Deve gittiğinde/olmadığında İbn Ömer nasıl (sütre) yapar?'
îbn Ömer:
'O zaman kendisi ile kıble arasına deve semerinin istinad tahtası tarafını çevirirdi.'
§Başka lafızla gelen rivayette şöyle dedi:
'Rasûlullah deve semerini çevirir ve ona karşı namaz kılardı.'
NOT: Rivayette geçen binek Üzerindeki palanın arka kısmıdır, bu da süvarinin dayandığı tahta olup yaklaşık 1 zira' kadardır.4172[6]
En küçük sütrenin boyutunda ihtilaf edildi: 1 zira' ya da zira'ın 2/3 kadar kısmı kadardır, denildi.4173[7]
AbdUrrezzak'ın (v.211/826) NâfVden rivayetinde İbn Ömer'in bu dayanak tahtasının 1 zira' kadar olduğu, nakledildi.4174[8]
1 zira' iki karış ya da altı avuçtur ki bu da yaklaşık 50-68 cm. arasındadır.4175[9]

4167[1] Sened:
Hasen: Müsned, 11/249, H.no:7386; Benzer rivayetler için bk. 11/249, H.no:7387-7388; 11/255, H.no:7454 (Mükerrer için bk. 11/266, H.no:7604); Ebû Dûvûd, Salât, 102, H.no:689 (Ebû Dâvûd hadisin metnini verdikten sonra hocası Ahmed b. Hanbel ve Müsedded b. Müserhed'den çizginin nasıl çizileceğine dâir bilgiler aktarmıştın
İbn Mace, 36, H.no:943; Beyhakî, es-Sünenü'l-kubrâ, 11/270-271.
Hadisin senedinde yer alan Ebû Amr b. Muhammed b. Hureys ve babası Muhammed b. Hureys meçhuldür. İbn Hıbbân her ikisini de Sikât'ında zikreder.
İbnü's-Salah bu hadisi seneddekİ ızdıraba örnek olarak gösterir. Bk. Mukaddime, s.74, Irâkî, İbnü's-Salah'm "muzdaribdir" görüşünü ele alarak şöyle der: "Zayıf sayanların görüşü, muzdaribliğine ve mechûl râvilerine rağman Hâkim'İn sahih saymasından daha doğrudur." Bk. et-Takyîdü ve'l-îzâh şerhu Mukaddimeti İbi's-Salah, s.126.
Bennâ hadisi Beyhakî ve İbn Hıbbân'a da nisbet ederek İbn Hıbbân'ın sahih saydığını söyler. Aynı şekilde İbn Abdilber'in İstizkâr'ında da söylediği gibi Ahmed b. Hanbel ve İbnü'l-Medînî se sahih sayarlar. Süfyan b. Uyeyne, İmam Şafiî, Beğavî vd.de hadisin zayıflığına işaret ederler. İbn Hacer ise İbnü's-Salah'ın muzdarib hadise örnek olarak bu hadisi verdiğini belirtir. BUlûğu'l-merâm'da ise "Muzdarib olduğunu iddia edenler isabetli bir görüşte bulunmamışlardır. Bilâkis hadis hasendir" der (Bulûğu'l-merâm, H.no:249). Bk. Bülûğu'l-emânî, III/128.
Ahmed Muhammed Şâkir senedeki ızdırab ve meçhul râvî bulunması sebebiyle isnadının zayıf olduğunu ifade eder. Namazda namaz kılanın önüne sürte koyması ile ilgili olan hadisin şâhidleri bulunması sebebiyle hasen li ğayrihî seviyesindedir. Heysemî, hadisin şâhidlerinİ şu şekilde sıralar: Sebra b. Ma'bed (445/1315. hadis), Sa'd el-Kuraz, Büreyde, İsmet, Habbâb, Sehl b. Sa'd (Radıyallahü anhüm). Bk. Mecma', 11/58.
4168[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/59-60.
4169[3] Sened:
Sahih: Müsned, IlÎ/404, H.no:15277; Benzer rivayet için bk. 111/404, H.no:15279:
Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, VII/114, H.no:6539; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbei, Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/58. Bennâ, hadisi Hâkim'e de nisbet eder ve Hâkim'in: "Müslim'in şartına/râvisîne uygun olarak sahihtir" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/128.
4170[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/60.
4171[5] Sened:
Sahih: Müsned, 11/129, H.no:6128; Diğer lafız için bk. 11/3, H.no:4468 (Mükerreri için bk. 11/141, H.no:6261); Benzer rivayetler için bk. 11/26, H.no:4793 (Mükerreri için bk. 11/106, H.no:584I); Buharı, Salât, 50 Müslim, Salât, 247 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den - II/3, 141, H.no: 4468, 6261- aynı isnadla nakleder):
Ebû Dâvûd, Salât, 103, H.no: 692; Dârimî, Salât, 126, H.no: 1419.
4172[6] Metinde geçen lafzı, bineğin (devenin) palanının arka kısmı, dayanılan bölümdür. Bu palanın Ön tarafına ise denir. (Bk.Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, 1/231; Âsim Efendi, Kamus Tercemesi, IÜ71319; Karahisarî, Ahteri-i kebîr, 1/426).
4173[7] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/581.
4174[8] Abdürrezzak, Musannef, II/9.
4175[9] Necmüddin, Muhammed, el-Mekadîru'ş-şeriyye, 253-254.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/60-61.

447/1317- îbn Ömer'den (Radıyaiiaha anhümâ):4176[10]
Bayram namazlarında Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) için küçük mızrak4177[11] (secde mekânına sütre olarak) dikilirdi ve ona doğru namazı kılardı.4178[12]

448/1318- Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyaiiahu anh):4179[13]
Biz namaz kılarken hayvanlar önümüzden geçerdi. Bu durumu Hz.Peygamber'e (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) anlattık, o şöyle dedi:
"İstinad tahtası kadar bir şey önünüzde (secde mekânında) olur, onun ötesinden geçen size zarar vermez."
§(Râvi) Ömer b. Ubeyd diğer rivayetinde de 'onun (sütrenin) önünden geçen (zarar vermez)' şeklinde nakletti.4180[14]

449/1319- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahü anhamâ):4181[15]
Arafat'ta Hz. Peygamber (Saiiaüahü aleyhi ve seiiem) için (secde mekânına) kısa bir mızrak4182[16] dikildi ve ona doğru namaz kıldı. (O sırada) bir merkep sütrenin ötesinde/arkasında dolaşıyordu.4183[17]

450/1320- Avn b. Ebû Cuhayfe babasından (Radıyaiiahu anh) nakletti:4184[18]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) (Mekke'deki) bir vadide4185[19] öğle ve ikindi namazlarını bize ikişer ikişer kıldırdı. (Secde mekânına da) insanların, merkebin ya da kadının ötesinden geçmesi için kısa bir mızrak dikmişti.
§(Diğer rivayetteki ziyade:)
Kendisine:
'Sen o gün kim gibiydin?' denilince şöyle cevap verdi:

4176[10] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/106, H.no:5840; Benzer rivayetler için bk. 11/13, H.no:4614 (Mükerreri: 11/18, H.no:4681); 11/145, H.no:6319 (Mükerreri: 11/151, H.no:6388); ü/142, H.no:6286:
11/98, H.no:5734; Buhârî, Salât, 90, 92; îdeyn, 13-14; Müslim, Salât, 245-246; ££« DâviW, Salât, 101, H.no:687; Nesâi, Kıble, 4, H.no:745; îdeyn, 10, H.no:1563; İbn Mâce, İkâme, 36, 164, H.no:941, 1304)ziyadesii\e,\305;Dârimî, SalSM24,Hno:1417.
4177[11] Harbe küçük mızrak anlamındadır. (Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Amb, 1/303).
4178[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/61-62.
4179[13] sened:
Sahih: Müsned, 1/161, H.no:1388; BenzerrivâyetleTiçin bk. 1/162, H.no:1398;162, H.no:1393-1394; Müslim, Salât, 241-242; Etü D^vûrf, Salât, 101, H.no:685; Tirmizî, Salât, 133, H.no:335 (Tirmizî, bu konuda Ebû Hüreyre, Sehl b. Ebû Hasme, İbn Ömer, Sebra b. Ma'bed el-Cühenî, Ebû Cühayfe ve Âişe'den de nakillerin bulunduğunu, Talha'nın hadisinin ise hasen-sahih olduğunu söyler); îbn Mâce, İkâme, 36, H.no:940.
4180[14] (Râvi) Ömer b. Ubeyd İmam Ahmed'in şeyhidir. İkinci rivayetinde {n-k on) şeklinde nakletti, yani onun (sütrenin) önünden geçen (zarar vermez), anlamındadır. Bk. Bennâ, İÜ/130.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/62.
4181[15] Sened:
Sahih: Müsned, 1/243, H.no:2175; Benzer rivayetler için bk. 1/365, H.no:3454: 1/352, H.no:3306: 1/342, H.no:3184-3185; 1/341, H.no:3167; 1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıf): 1/327, H.no:3019:
1/291, H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır)(Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkir "isnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295:
(1/235, H.no:2095) rivayetinde İse bu İnkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdhğı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/219, H.no:1891; 1/264, H.no:2376 (Bu iki rivayet 467/1337. hadiste iki ayn tarikte nakledilecektir); 1/250, H.no:2258; 1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/224, H.no:1965 (470/1340. hadis); Mâlik, Kasr, 38; Buharı, İlim, 18;Salât,90;Ezân, 161; Sayd, 25; Meğâzî, 78; Müslim, Salât, 254-255; £&« Dâvûd, Salât, 112, H.no:715-716; Tirmizî, Salât, 135, H.no:337 (Âişe, Fadl b. Abbas ve İbn Ömer'den de nakledilen İbn Abbas hadisi hasen-sahihtir); Nesâî, Kıble, 7, H.no:750, 752; İbn Mâce, İkâme, 38-39, H.no:947, 953; Dârimî, Salât, 129, H.no:1422; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, DC/136, H.no:9344;
Fadl b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) gelen rivayetler İçin bk.***466/1336. hadis.
460/1330,467/1337 ve 464/1334. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
4182[16] Aneze bir tür kısa mızraktır. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 111/308).
4183[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/62-63.
4184[18] Sened:
Sahih: Müsned, IV/307, H.no: 18652; Ziyâdeli rivayet için bk. IV/3O8, H.no: 18656 (Bu ziyâdenin benzeri için bk. IV/309, H.no:18675: "Abtah yerine Bathâ lafzının kullanıldığı rivayetler için bk. IV/307, H.no:18649-18650; IV/3O8, H.no:18655, 18657; Benzer rivayetler için bk. IV/309, H.no:18671 Ç£r:; IV/308, H.no:18665 (254/1124. hadis); IV/308, H.no:'l9659, 19661, 18663 (19/327. hadis), 18664; IV/307, H.no:18653; IV/309, H.no:I8666, 18667(ıvO3 ^ ^>j U^ '} >£ 0! J^); IV/308-309, H.no:18668; IV/309, H.no:18673:
flııWıf. Vudû', 40; Salât, 17, 90, 93-94; Ezan, 18-19; Libâs, 42; Menâkıb, 57; Müslim, Salât, 250. 253; Ebû Dâvûd, Salât, 34-35, 101, H.no:520-521, 688; Tirmizî, Salât, 30, H.no:197; Nesâî, Salât, 12, H.no:468; VudÛ\ 103, H.no:137; Kıble, 21, H.no:770; îbn Mâce, Ezan, 3, H.no:711; Dârimî, Salât, 124, H.no:1416.
Bir rivayette Ebû Cuhayfe'nin (Radıyallahü anh) ismi Vehb b. Abdullah es-Süvâî olarak geçmektedir. Bk. IV/308, H.no:I8658:"
Diğer rivayetlerde olayın cereyan ettiği yerin ismi de telaffuz edilmektedir: 18664 ve 18671. hadis: Mîna; 18650. hadis: fîa(/iâ; 18659. ve 18661. hadis: Ebtah. İsmi zikredilen yerler aynı bölgenin sınırlan içinde yer alan mahallerdir
Ebû Cühayfe'den benzer bir rivayet için bk.254/1124. hadis. Ayrıca bk. 19/327. hadis.
4185[19] Rivayette geçen Bathâ ya da Ebtâh aynı manadadır. Bathâ, (tUiJi); vadi, geniş alan demektir. (Bk. tbnü'1-Esîr, Nihâye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. îbn Hacer, Fethul-Bârî, JII/590).

'Ok yapımında çalışır ve tüyünü takardım4186[20].'

451/1321- Sehl b. Ebû Hasme'den:4187[21]
Râvi hadisi Hz. Peygamber'efSaitaiiahü aleyhi ve seiiem) ulaştırarak nakletti: (Râvi Süfyan bir defasında da) Rasûlullah şöyle dedi (diye nakletti): "Biriniz sütreye doğru namaz kılarken namazı şeytan kesemeyecek/bozamayacak şekilde ona (sütreye) yaklaşsın!"4188[22]

452/1322- Dübaa bt. Mikdâd b. Esved babasının (Radtyaiiaha anh) şu sözünü nakletti:4189[23]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) bir direğe, sopaya ya da bir ağaca karşı namaz kılarken görürdüm de o sütreyi sağ ya da sol kaşının hizasına almadan namaza durmazdı, (yani) onu tam karşısına almazdı.4190[24]

453/1323- İbn Ömer'den:4191[25]
Rasûlullah (Saitaifahü aleyhi ve seiiem) Kabe'ye girdi, (onunla birlikte) Osman b. Talha, Üsame b. Zeyd ve Bilâl (RadıyaUahüanhüm) vardı, (Bilâl) kapıyı kapattı.
Bilâl dışarı çıkınca sordum:
'Hz. Peygamber ne yaptı?'
Bilâl:
'İki direği sağ tarafına, bir direği sol tarafına ve üç direği de arkasına aldı, sonra kendisiyle kıble arasında üç zira/arşın olduğu hâlde namaz kıldı' dedi.4192[26]

Açıklama

O dönemde Kabe'nin altı sütunu vardı.
Diğer rivayette îbn Ömer olayı şöyle anlattı:
Mekke'nin fethi günü Rasûlullah devesiyle geldi, terkisinde Üsame vardı. Yanında da Bilâl ve Osman b. Talha. Rasûlullah devesini indirdi ve Osman'a;
"Kabe'nin anahtarını getir!" dedi.
Osman anahtan getirdi ve kapıyı açtı. Rasûlullah Üsame, Bilâl ve Osman ile birlikte içeri girdi. Kapıyı kapattılar. Bir müddet sonra dışarı çıktı. İnsanlar ona doğru yöneldiler, ben atik davranıp kapının yanında duran Bilâl'ın yanına ulaştım ve:
'Rasûlullah nerede namaz kıldı?' dedim. Bilâl:
'öndeki iki direğin arasında kıldı' diye cevap verdi. O dönemde Kabe altı direk üzerine bina edilmişti ve

---

4186[20] Yani temyiz yaşını geçmiş, aklı başında birisiydi. (Bk. Bennâ, age., III/130).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/63-64.
4187[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/2, H.no: 16035; Ebu Dâvûd, Salât, 106, H.no:695; Nesâî, Kıble, 5, H.no:746. Bennâ, hadisi Taberânî, Bezzâr, İbn Hıbbân, Beyhakî ve Hâkim'e de nisbet eder ve Hâkim'in: "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygundur" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/50.
Heysemî bu konuda şâhid hadisleri tek tek verir: CUbeyr b. Mut'ım, Büreyde, Hz. Âişe, Sehl b. Sa'd, Sehl İbnU'l-HanzalÎyye ve tbn Mes'ûd (Radıyallahü anhüm). Bunlardan Cübeyr b. Mut'ım, Büreyde ve Sehl b. Sa'd'ın rivayetleri Sehl b. Ebû Hasme'nin hadisi ile aynı lafızladır.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Müsned, 111/63, H.no:U550; Buhârî, Salât, 100; Müslim, Salât, 258-259; EbÛ Dâvûd, Salât, 107, H.no:700; İbn Huzeyme, 11/15, H.no:817; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/267. Ayrıca bk. 455/1325. hadise bk.
4188[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/64-65.
4189[23] Sened:
Hasen: Müsned', VI/4, H.no:23710; Ebû Dâvûd, Salât, 104, H.no:693; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1X1212. Senedinde Ebû Ubeyde eî-Velîd b. Kâmil eş-Şâmî bulunmaktadır. Münzirî: "Hakkında tenkid vardır" der. Bk. Bennâ, Bülûğu'l-emânî, İÜ/131. Ayrıca Mühelleb b. Hucr el-Behrânî meçhuldür. Dubâa bt. el-Mikdâd ise mechûl değildir. Müslim'de hadisi vardır. Hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
4190[24] Bu mana için bk. Azimâbâdî, Amü'l-Ma'bûd, 11/273.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/65.
4191[25] Sened:
Sahih: Müsned, VI/13, H.no:23779; Benzer rivayetler için bk. VI/12, H.no:23770 (432/1302. hadis); VI/13, H.no:23782, 23784; VI/15, H.no:238Ü7; VI/14, H.no:23792; Hadis Îbn Ömer'in müsnedinde de farklı lafızlarla aynı anlamda birçok rivayette nakledilmektedir: II/3, H.no:4464; 11/113, H.no:5927; 11/75, H.no:5449; 11/138, H.no:6231; 11/139, H.no:6238; 11/33, H.no:4891; 11/55, H.no:5176; 11/45, H.no:5053; 11/120, H.no:6019; Mâlik, Hac, 193; Buhârî, Salât. 30, 81, 96-97; Teheccüd, 28; Hac, 51-52; Cihâd, 127; Meğâzî, 78; Müslim, Hac, 388-394; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; TirmizU Hac, 46, H.no:874; Nesâî, Mesâcid, 5, H.no:690; Menâsik, 127, H.no:2905; İbn Mâce, Menâsik, 79, H.no:3063; Dârimî, Menâsik, 43, H.no: 1873-1874; Abdürrezzâk, V/82, H.no:9068; İbn Ebî Şeybe, VI1/259, H.no:35875; Bezzâr, IV/191, H.no:1346; ibn Hıbbân, VII/476, 480, H.no:3201, 3205; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, 1/344, H.no: 1037.
Ayrıca 431/1301, 432/1302 ve 450/4015. hadislere bk. Hac konusunda Kabe'ye giriş ve içinde namaz kılma hususunda diğer rivayetler İçin bk. 449-453/4014-4018. hadisler.
4192[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/66.

Rasûlullah Kabe'nin kapısını arkasına almıştı...4193[27]

Fıkhî Hükümler

Sütrenin boyunda ve kalınlığında müctehidler ihtilaf ettiler:
1- Hanefilere göre sütre en azından parmak kalınlığında ve boyu 1 zira'4194[28] kadar olmalıdır. Yere hat çizmek yeterli değildir, bazılarına göre başka şey bulamazsa caizdir.
2- Mâlikîlere göre 1 zira' uzunluğunda olmalıdır, yere hilâl şeklinde çizgi çekmek yeterli değildir. Yukarıdaki hadisler bunun delilidir.
3- Şafiîlerdeki bir görüşe göre yere hat çizmek de yeterlidir. Onlara göre namaz kılan sütreye yaklaşmalı ve aradaki mesafe 3 zira'dan fazla olmamalıdır. Eğer asa bulamazsa taş ve toprakları ya da eşyasını toplar ve önüne sütre yapar. Böyle bîr şey de bulamazsa yere hat çizer, Beğavî namaz kılan ile sütre arasında secde yapılacak kadar mesafe olması gerektiğini, bildirdi.
4- Hanbelilere göre de bir ok ile de olsa sütre geçerlidir, daha fazlası ya da uzunu müstehabdır. Zira bu konuda hadis vardır.4195[29] (Bk. Müsned Tercemesi, H.no: 445/1315).4196[30]

*** Namaz Kılanın Önünden Geçmeye Çalışan İnsan Ya Da Bir Başka Şeyin Engellenmesi**

454/1324- Abdullah b. Ömer'den (Radiyallahu anhüma):4197[31]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri namaz kılarken önünden geçmek isteyeni bırakmasın/izin vermesin! Eğer o kişi diretirse onunla mücadele etsin! Şüphesiz geçmek için diretenle birlikte arkadaşı (yani bir şeytan) 4198 [32] bulunmaktadır."4199[33]

455/1325- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyaiiahu anh):4200[34]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve setiem) şöyle dedi:
"Sizden biri namaz kılarken önünden geçmek isteyene İzin vermesin, gücü yettiği kadar onu engellesin! Eğer o kişi diretirse onunla mücadele etsin! Geçmek için direten ancak şeytandır (şeytanlık yapmaktadır)."4201[35]

Açıklama

Bu iki rivayetten namaz kılanın önünden geçmenin doğru olmadığı ve yasaklandığı anlaşılmaktadır. Eğer geçmek isteyen bu yanlış davranışında ısrar ederse onunla mücadele edilmesi ve geçmesine firsat verilmemesi emredilmektedir. Bu da eli ileri uzatarak onun secde mekânına basmasını önlemek ile olur. Bu şekilde mücadele emri hatalı kişinin hatasında diretmesinden dolayıdır, zira kendisi ile birlikte şeytan arkadaşı bulunmaktadır ve kendisi de şeytanlaşmaktadır. Şeytanın temel vasfi hatada ısrar etmesi, onu bırakmayıp tövbe etmemesi ve özür dilememesidir. Hatada ısrar edilmemesi gerektiği ve ısrar edenin şeytanın hakimiyeti altına gireceği ve şeytanlaşacağtnı Peygamberimiz burada işaret etmekledir.4202[36]

456/1326- Süleyman (b. Abdülmelik'in) arkadaşı4203[37] Ebû Ubeyd anlattı:4204[38]

4193[27] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 11/327.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/66.
4194[28] Zira': El, dirsekten parmak uçlarına kadar olan kısım manasına geldiği gibi arşın anlamında bir ölçü biriminin de adıdır. Bk. Mutarrizî, Muğrib, 1/304; Feyyûmî, el-Misbahü'l-müntr, 79; Karahİsarî, Ahterî-i kebir, 1/411.
4195[29] Şîrâzî, age., 1/69; Merğınânî, age., 1/63; İbn Rüşd, age.,1/82; İbn Kudâme el-Makdisî, eş-Şerhu'l-kebir, 1/622, 624, 625 (Muğnîi ile birlikte).
4196[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/67.
4197[31] Sened:
Sahih: Müsned, 11/86, H.no:5585; Mâlik, Kasr, 37; Müslim, Salât, 260; İbn Mâce, îkâme, 39, H.no:955 ziyadesi İle nakleder.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 455/1325. hadise bk.
4198[32] İbn Hacer, Ferhu'l-Bârî, 1/584; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/272.
4199[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/67.
4200[34] Sened:
Sahih: Müsned, 111/34, Rno: 1123*8; Benzer rivayetler için bk. 111/43-44, H.no:11333; 111/49, H.no:l 1397; m/56, H.no: 11478 fc.lafzı ile; 111/63, H.no: 1155 lafzı ile; 111/93, H.no:II826; Mâlik, Kasr, 33; Buhâri, Salât, 100:
Bed'ül'halk, 11; MOrfim, Salât, 258-259; £M ödvûJ, Saiât, 107, H.no:697, 699-700; Nesâî, Kıble, 8, H.no:755; Kasâme, 48, H.no:4859:
/bo Mâcc, ikâme, 39, H.no:954; Dârimf, Salât, 125, H.no:1418. tbn Ömer'den (Radıyallaha anhümâ) şahidi için bir Önceki 454/1324. hadise bk. Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) farklı bir rivayet için bir sonraki 456/1326. hadise bk.
4201[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/67-68.
4202[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/68.
4203[37] Ali b. Medînî, İlel, 68
*Ebû Ubeyd, Süleyman b. Abdülmelik'in perdedarliğını yapmıştı. Bk. İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, XII/176.

Ata b. Yezid el-Leysî'yi siyah bir sarık sarmış, sarığının ucunu arkasına salmış, sakalı sararmış bir hâlde ayakta namaz kılarken gördüm. Önünden geçmek için gittim, beni engelledi. (Namazdan) sonra dedi ki:
'Bana Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaliahü anh) şunu nakletti: Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) kalktı ve sabah namazını kıldı, Ebû Saîd de arkasındaydı. Namazda Kur'ân okudu, (ancak bir ara) okuması zorlaştı/durakladı. Namazı bitirince şöyle buyurdu:
"İblis'le birlikte beni (mücadelemi) bir görseydiniz. Elimi uzattım4205[39] ve boğazından tutup sıkmaya başladım, hattâ şu iki parmağım, yani baş parmağım ve onun yanındaki parmağım arasında İblis'in salyasının soğukluğunu hissettim. Eğer kardeşim Süleyman (peygamberin) duası olmasaydı, Medine'nin çocuklarının kendisiyle oynayacağı şekilde mescidin sütunlardan birisinde bağlı kalacaktı.
Sizden kim kendisiyle kıble arasına birisinin girmemesine gücü yeterse böyle yapsın (onunla mücadele etsin)!"'4206[40]

Açıklama

Bu rivayette Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seltem) ile namazını bozmaya çalışan şeytan arasındaki mücadele anlatılmaktadır. Şeytanın ana gayesi insanların ibadetini engellemek ve Allah yolundan uzaklaştırmaktır. Hattâ Peygamberimizi bile musallat olmaya çalışmış, ancak Allah'ın izniyle yenilmiştir.
Bu konudaki diğer rivayette Peygamberimiz'in üç kere "Senin şerrinden Allah'a sığınırım" dediği, Allah'ın laneti ile lânet ettiği ve elini sanki bir şeyi tutmak için uzattığı nakledilir. Peygamberimiz'e niçin elini uzattığı sorulunca: İblisin bir ateş topuyla kendisine saldırdığı, onun için "Senin şerrinden Allah'a sığınırım" diye... anlattığı nakledildi.4207[41]
§Rivayetlerde sakalı sararmış olarak vasfedilen sahabiler:
-Ebû Hüreyre,4208[42]
-Sehl b. Sa'd,4209[43]
-Sehl İbnü'l-Hanzaliyye.4210[44]
§Hz. Süleyman'ın Kur'ân'da geçen duasında kendisine verilen gücün başkasına verilmemesi şeklindeydi, bunlardan birisi de cin ve şeytanları hakimiyeti altına almasıydı, şöyle dua etmişti:
'Rabbim! Beni affet ve benden sonra kimsede olmayacak bir otoriteyi/saltanatı bana ver, şüphesiz çok bağışlayansın.' (Sa'd 38/35).4211[45]

457/1327- Abdullah b. Zeyd ve Ebû Beşir el-Ensarî'den (RadiyaHabü anhumâ):4212[46]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir gün sahabeye namaz kıldırdı. (Mekke'deki bu) vadide4213[47], bir kadın önünden geçmek istedi. Rasûlullah ona geri durması için işaret etti. Kadın da Rasûlullah namazını tamamlayıncaya kadar döndü, (gitti) ve sonra (oradan) geçti.
NOT: Bu rivayeti tamamlayıcı diğer rivayet 254/1124.hadiste geçmişti. Oradaki rivayette, önünden gelip geçen fazla olduğu için Peygamberimiz (Sailallahu aleyhi ve sellem) secde mekânına bir sütre diktirmişti. Ayrıca başka rivayette Peygamberimiz bu vadide ikindi namazını yolcu olduğu için iki rekat kıldırdığı ve

---

4204[38] Sened:
Sahih: Müsned, 111/82-83, H.no:11719; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma MI/87.
Hadisin şâhidleri:
a-lbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bir önceki 454/1324. hadise bk.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bu rivayet için bk. Müsned, 11/298, H.no:7956; Bii/iân", Salât, 75; Amel, 10; Bed'ül-halk, 11; Tefsîr, 38/1; Ehâdîsü'l-Enbiyâ, 40 ziyadesi ile; Müslim, Salât, 39.
c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müslim, Salât; Nesâî, Sehv, 19, H.no:1213. c-(EK) Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/104. H.no:20898; V/105, H.no:20904; Heysemî, hadisin Ahm'ed b. Hanbel' ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin ravijerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', U/87.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anh) farkj; bir rivayet için bir önceki 455/1325 hadise bk.
Peygamberimizin cehri namazda arkasındaki sahabenin de zammı sureyi sesli okuması nedeniyle âyetleri karıştırdığını / okumakta güçlük çektiğini Ubâde b. es-Sâmit'ten nakledilen şu rivayetten öğreniyoruz: V/308, H.no.2524.
Ebu Davud , Salat, 132, H.no:824.
4205[39] Ibnü'l-Esîr, Nihâye, V/285.
4206[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/69-70.
4207[41] Müslim, Mesacid, 542.
4208[42] îbn Ebî Şeybe, V/164, H.no:24800.
4209[43] îbn Ebî Şeybe, V/l 86, H.no:25052.
4210[44] Beyhakî, Şuabü'l-iman, V/215, H.no:6410.
4211[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/70-71.
4212[46] Sened:
Sahih: Müsned, V/216, H.no:21785; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 11/60. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Şâhidİ için bir sonraki 458/1328. hadise bk.
4213 [47] Bathâ,; vadi, geniş alan demektir. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbn Hacer, Fethul-Bâri, III/590)

geçenlerin fazlalığından dolayı önüne sütre diktiği belirtilmektedir.4214[48]
458/1328- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiaha anhâ):4215[49]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) Ümmü Seleme'nin odasında namaz kılıyordu, önünden Abdullah ya da Ömer geçmek istedi. Peygamberimiz eliyle şöyle işaret etti, o (geçmedi,) döndü.
Sonra Ümmü Selem'nin kızı geçmek istedi, Peygamberimiz eliyle aynı şekilde işaret etti. (Ancak) o kız (durmadı) geçti. Rasûlullah namazı bitirince şöyle dedi:
"Onlar (kızlar/kadınlar) daima galip gelenlerdir."4216[50]

459/1329 (Z.)- İbrahim b. Sa'd babası yoluyla dedesinden nakletti:4217[51]
Namaz kılıyordum, bir kişi önümden geçmek istedi, onu engelledim, (ancak) ısrar etti.4218[52] Bu durumu Osman b. Affan'a (Radıyaiiahu anh) sordum,
Hz. Osman:
'Kardeşimin oğlu! Sana zararı olmaz4219[53]' dedi.4220[54]

460/1330- İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ):4221[55]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) namaz kılıyordu. İki cariye/kız geldi ve onun başı tarafında önünde durdular. Rasûlullah o ikisini (başka tarafa) yönlendirdi, iki eliyle sağa-sola çekilmelerini işaret etti.
NOT: Bazı rivayetlerde bu iki cariyenin/kızın AbdUlmuttalip ya da Haşim oğullarından olduğu açıklanmakta, hattâ namaz kılan Rasûlullah'in önünde çekiştikleri ve Peygamberimiz'in onlann birini bir tarafa, diğerini de öbür tarafa ayırdığı zikredilir. Bunu da âlimler namaz kılanın önünden geçen kadının/kızın namazı bozmayacağı ve çekişenin ayrılabileceği konularında zikrederler.4222[56]

461/1331- Abdullahb. Amr b. As'tan (Radiyallahu anhüma):4223[57]
Biz Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) birlikte bir vadinin en üstündeyken namaz kılmak istiyorduk, Rasûlullah kalktı, biz de kalktık, o sırada Ebû Dübb alanının Ebû Musa geçidinden bir merkep çıkageldi. Rasûlullah durdu, tekbir almadı, Yakub b. Zem'a'yı merkebe gönderdi ve Yakub da onu başka tarafa sevk

---

4214[48] Ahmed b. Hanbel, IV/307,H.no:18658.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/71.
4215[49] Sened:
Hasen: Müsned, VI/294, H.no'.26403; İbn Mâce'nİn hocası İbn Ebî Şeybe kanalı ile naklettiği hadisin senedinde de Muhammed b. Kays babasından nakletmektedir:
Bk. 5, îkâme, 38, H.no:948.
Bennâ, hem annesi hem de babasının (Kays b. Mahrame b. el-Muttalib) mechûl kimseler olduğunu söyler. Bk. Bulûğu't-emânî, 111/135. Fakat Müsned'de geçen başka bir rivayet Muhammed b. Kays b. Mahreme'nin kendisini dünyaya getiren/doğuran annesinden değil de mü'mİnlerin annesi Hz. Âişe'den naklettiğini ifade eder.
Müsned, VI/221, H.no:25731; Müslim, Cenâiz, 102-103;Cenâiz, 103, H.no: 2035; İşretü'n-nisâ, 4, H.no:3961-3962.
Ayrıca babası Kays b. Mahrame b. el-Muttalib b. Abdümenaf el-Muttalibî el-Mekkî el-Kuraşî ise sahâbîdir. Müellefe-i kulûbdan biri idi. Peygamberimizle aynı tarihte Fîl yılında doğmuştur:
Aftoncd. IV/215, H.no:17817; Tirmizî, Menâkıb, 2, H.no:36l9:
(hasen-garib); Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/343, H.no:873; Hâfem, 11/603 (Hâkim sahih saydı, Zehebî ise sükût etti.).
Kays b. Mahrame'nin bu rivayeti 14/9423. hadiste zikredilecektir. Şahidi için bir Önceki 457/1327. hadise bk.
4216[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/72.
4217[51] Sened:
Hasen: Müsned, 1/72, H.no:523; İbrahim b. Sa'd b. ibrahim b. Abdurrahman b. Avf (v.185/801), babası Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf (v.125/743) ve dedesi İbrahim b. Abdurrahman b. Avf (v.96/714) sikadırlar. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in hocası Süveyd b. Saîd b. Sehl (v.240/854) ise sadûk biridir. Fakat âmâ olduktan sonra kendine âit olmayan hadisleri bile nakleder bir konuma düştü.
Heysenıî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bu eserin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/62-63.
Ahmed Muhammed Şâkir rivayetin sahih olduğuna hükmeder.
4218[52] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/583.
4219[53] Yani sen gerekeni yaptın, bundan fazlasından sorumlu değilsin.
4220[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/73.
4221[55] Sened:
Sahih: Müsned, 1/314, H.no:2901; Benzer rivayetler için bk. 1/342, H.no:3184-3185:
1/341, H.no:3167:
1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıf):1/235, H.no:2095: Bennâ, hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Huzeyme, ve Bezzar'a nisbet eder. Bk. BülÛğu'l-emânî, 11X1136.
449/1319,468/1338 ve 464/1334. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
4222[56] Ebû Dâvûd, Salat, 113, H.no:716; İbn Huzeyme, 11/23, H.no:835; İbn Hıbban, Vl/120, H.no:2356; Beyhakî, 11/277, H.no:3317; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no: 468/1338-469/1339.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/73-74.
4223[57] Sened:
Zayıf: Müsned, 11/204, H.no:6898; Senedinde inkıta vardır. Çünkü Amr b. Şuayb dedesi Abdullah b. Amr b. Âs'tan hadis işitmedi. Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/60. Heysemînin inkıtaya değinmeyişinin sebebi Amr b. Şuayb babası Şuayb'dan o da (kendi babası) dedesi Abdullah b. Amr b. Âs'tan şeklinde farklı senedli bir nüshaya sahip olma ihtimâli olabilir. Böyle bir durumda ise hadis sahih olur. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir bunu Heysemînm bir hatası olarak değerlendirir.

etti.[4224][58]

NOT: Rivayetteki alan Mekke'ye yakın bir yerdir. Peygamberimiz'in annesi Âmine bt. Vehb'in burada medfûn olduğunu Abdürrezzak (v.211/826) rivayet etmektedir.[4225][59] Cahiliye döneminde Ölenler buraya defnedilirdi.[4226][60] Ebû Dübb'Ün ise Sev'e oğullarından bir kişi olduğu ve burasının onun adıyla anıldığını belirtmektedir.[4227][61] Bu alanın girişine Ebû Musa el-Eş'arî geçidi denirdi.[4228][62]

Ahmed b. Hanbel hocası Abdürrezzak'tan aldığı bu rivayette Musannef te bulunan 'BenîEsed'den Ebû Zem'a[4229][63] şeklindeki açıklamayı nakletmedi.

§İbn İshâk, Rasûlullah'n annesinin Ebvâ denilen yerde Öldüğünü zikretti. Burası Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Rasûlullah bu sırada altı yaşındaydı.[4230][64]

462/1332- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radtyaiiaha nakletti:[4231][65]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir duvan karşısına alarak[4232][66] kendilerine namaz kıldırdı. O sırada bir kuzu Hz. Peygamber'in Önünden geçmeye çalıştı. Rasûlullah onu engellemeye ve duvara yaklaşmaya devam etti ve duvara yaklaştı, hattâ Rasûlullah'ın karnının duvara yaslanmış olduğunu gördüm, sonunda kuzu arkasından geçti.[4233][67]

463/1333- Meymûne annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[4234][68]

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) secde yaptığında kollarım öyle ayırırdı ki kollarının arasından geçmek isteyen bir kuzu olsa geçerdi.

NOT: Peygamberimiz secdeye gittiğinde kollarını ayırırdı: Sahabenin bunu tasviri farklı şekilde olmuştur:

1- Câbir b. Abdullah'tan:

Rasûlullah secdeye gittiğinde kollarını öyle acardı ki, hattâ koltuk altlarının beyazlığı görünürdü.[4235][69]

2- Hz. Meymûne'den:

Rasûlullah secde ettiğinde (kollarını) öyle açardı ki kollarının arasından geçmek isteyen bir kuzu geçerdi.[4236][70]

464/1334- İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ):[4237][71]

[4224][58] Lafız olarak; başka tarafa sevk edinceye kadar koşturttu, şeklindedir.

[4225][59] Abdürrezzak, UI/573, H.no:6715.

[4226][60] Fâkihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak, Ahbaru Mekke, İV/54.

[4227][61] Fâkihî, age., IV/140.

[4228][62] Fâkihî, age., IV/140.

[4229][63] Abdürrezzak, 11/22, H.no:2333.

[4230][64] İbn İshâk, Sîret, 42, No: 46.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/74-75.

[4231][65] Sened:

Sahih: Müsned, 11/196, H.no:6852; Ebû Dâvûd, Salât, 110, H.no:708; Ahmed b. Hanbel libasla ilgili özet bir bölümünü değişik senedlerle verir:

Bk. Müsned, 11/211, H.no:6972; Benzer rivayetler için bk. 11/207, H.no:6931; 11/162, H.no:6513; 11/193, H.no:6821 (Mükerreri: 11/164, H.no:6536); Mü^m, Libâs, 27; Ebû Dâvûd, Libâs, 17, H.no:4066,4068; Nesâî, Zînet, 95, H.no:5313; İbn MQ.ce, Libâs, 21,,H.no:3603.

Bennâ hadisi Ebû Davud'a nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/136. Eserinin bir başka yerinde ise İbn Mâce'ye de nisbet eder ve râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. age., XVII/244.

Sarı renkli elbisenin yasaklanış] ile ilgili İbn Abbas rivayeti için bk. Müsned, 1/81, H.no:611.

Bu hadis Libâs konusunda 37/7060. hadiste tekrar edilecektir.

[4232][66] Lafız manası; yönünü döndüğü bir duvara karşı, şeklindedir.

[4233][67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/75.

[4234][68] Sened:

Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26688; Aflfttfm, Salât, 237(Ebu Dâvud, Salât, 154, H.no:898; N«flf, Tatbîk, 52, H.no:1107; /fen Mâ«, İkâme, 19, H.no: 880 (Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin metni:

Müsned'deki benzer rivayetler için bk,

VI/332, H.no:26697; VI/335, H.no:26723; Müslim, Salât, 238-239; Dânmî, Salât, 79, H.no:1336:

VI/333, H.no:26710; Afü.î/ım, Salât, 238-239; Nesâî, Tatbîk, 88, H.no:1145 (Müslim ve Nesâî'nin metninde ziyade bulunmaktadır:

Ayrıca bk. 448/1318. hadis.

[4235][69] İbn Huzeyme, Sahih, 1/326, H.no: 649; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 11/115, H.no: 2542; bu rivayetin şâhidleri için bk. Müslim, Salat, 495,496.

[4236][70] Şafiî, es-Sünenü'l-me'sûra, 1/223, H.no:159; AbdUrrezzak, 11/170, H.no:2925.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/75-76.

[4237][71] Sened:

Sahih: Müsned, 1/341, H.no:3174; Benzer rivayetler için bk. 1/291, H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır):

(1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/343, H.no:3193 (Hasan el-Uranî, İbn Abbas'tan işitmediği için senedi inkıta sebebiyle zayıftır.):

1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/308, H.no:2805; î/327, H.no:3019; 1/341, H.no:3167; 1/254, Rno:2295; 1/251, H.no:2258; Ebû DâvÛd, Salât, 110, H.no:709; İbn Mâce, İkâme, 39, H.no:953.

Ayrıca 449/1319, 466-467/1336-1337, 469/1339 ve 460/1330. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.

Hz. Peygamber (Sattaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılıyordu, bir oğlak Hz. Peygamber'in önünden geçmeye çalıştı. Rasûlullah (onu geçirtmemek için) öne ilerliyor, geriye geliyordu.
(Râvi) Haccac ekledi:
'Ondan sakınıyor (ilerliyor), geriye geliyordu ve sonunda oğlağın ötesinde görülürdü de (oğlak arkasından geçerdi).'4238[72]

*** Namaz Kılanla Sütresi Arasından (Namaz Kılanın Önünden) Geçmenin Günahı**

465/1335- Büsr b. Saîd'den (Radıyallahu anh):4239[73]
Ebû Cüheym'in Rasûlullah'dan (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem), namaz kılanın Önünden geçenin durumu ve yükleneceği günahı konusunda ne işittiğini sorsun diye Zeyd b. Hâlid el-Cühenî kendisini Ebû Cüheym'e göndermişti.
Ebû Cüheym şöyle anlattı:
Rasûlullah buyurdu ki:
"Eğer namaz kıtanın önünden geçmek isteyen kişi yükleneceği günahı bir bilseydi, kendisi İçin orada kırk (...) durması/beklemesi (namaz kılanın) önünden geçip gitmesinden daha hayırlı olurdu."
§(Râvi) Ebu'n-Nadr açıkladı: 'Burada kırk gün mü yoksa kırk ay mı veya kırk yıl mı? dedi, tam bilemiyorum.'4240[74]

466/1336- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):4241[75]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden birisi, Rabbİne yönelen kardeşinin önünü4242[76] kesip geçmesinin4243[77] neye mâl olacağını bir bilseydi, burada yüz yıl beklemesi kendisi için adım atmasından daha güzel/sevimli olurdu."
NOT: Bundan sonra gelen dört hadise Önceki dört hadisin numaraları Bennâ tarafından el-Fethu'r-Rabbânî'de tekrar verilmiş, tertibin ve numaralamanın bozulmaması için aynı rakamlar alınmıştır.4244[78]

**** 463/1333-** Yezid b. Nimran'dan:4245[79]

4238[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/76-77.
4239[73] Sened:
Sahih; Müsned, IV/169, H.no:17469; Benzer rivayet için bk. 1V/116-117, H.no: 16988:
Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetinin metninde kalb/lafızlann yer değişikliği vardır. Bu kalb ise manayı etkilemektedir. Bu metinde "Übey b. Ka'b'm kızkardeşinin oğlu Ebû Cüheym, Büsr b. Saîd'i Zeyd b. Hâlİd'e gönderdi" şeklinde geçmektedir. Hâlbuki Zeyd b. Hâlid Büsr'ü Ebû Cüheym'e göndermiştir. Fakat, Bennâ bu rivayeti esas almıştır. Biz ise diğer hadis kitaplarında da yer alan metni tercih ettik. Benzer bir hata da İbn Mâce'nin rivayetlerinden birinde bulunmaktadır:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 37, H.no:944.
Mâlik, Kasr, 34 (Mâlik, Ka'bü'l-Ahbar'ın sözü olarak da benzer bir rivayet nakleder:
Bk. 366) Buhâri, Salât, 101;
Salât, 261; Ebû DâvÛd, Salât, 108, H.no:701; Tirmizî, Salât, 134, H.no:336 (Bu konuda Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan nakiller vardır. Ebû Cüheym'in hadisi ise hasen-sahihtir. Ebu'n-Nadr'ın ismi ise Salim'dir. Ömer b. UbeyduHah el-Medînî'nin âzâdlığıdır. Bu hususta bir rivayet de şöyledir: Nesai, Kıble, 8, H.no:754; İbn Mâce, İkâme, 37, H.no:945;
Dârimî, Salât, 130, H.no:1423-1424.
Ebû Cüheym Abdullah b. Haris b. Sımme b. Amr b. Atîk b. Amr en-Neccârî el-Ensârî, Mâlik b. Neccâr oğullarından ve ensardan olan bu sahâbî, Übey b. Ka'b'ın kızkardeşinin oğludur. Biri teyemmüm diğeri de namaz kılanın önünden geçen kimse ile ilgili olmak üzere iki hadis nakleder. (Ahmed b. Hanbel ise Kur'ân kıraati hususunda üçüncü bir rivayetini daha nakleder.) Teyemmüm ile ilgili rivayeti için bk.5/856. hadis.
Not: Bennân'ın aldığı metinde kalb bulunduğu için Benna'nın esas aldığı rivayeti tercih edilmedi, benzeri alındı.
4240[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/77-78.
4241[75] Sened:
Hasen: Müsned, 11/371, H.no:8823; İbn Mâce, ikâme, 37, H.no:946 (Bûsırî Zevâid'inde şöyle diyor: "İsnadı ile ilgili olarak tenkid vardır. Çünkü Ubeydullah b. Abdurrahman'ın amcasının ismi Ubeydullah b. Abdullah'tır. Ahmed b. Hanbel, bu râvinin hadislerinin münker olduğunu söyler. Fakat İbn Hıbbân sadece oğlunun kendisinden naklettiği rivayetlerini zayıf sayar"); Bennâ da bu konuda şunları ifade eder: "Bu hadis, oğlunun kendisinden naklettiği rivayetlerinden değildir İşte bu sebeple de İbn Hıbbân Sahîh'ine bu rivayeti almıştır. îbn Hıbbân'in şartı da SahÎh'inde sadece sahih hadisin rivayet edilecek olmasıdır". Bk. Bülûğu'l-emânî,EV139.
Ubeydullah b. Abdurrahman (b. Abdullah) b. Mevheb hakkında bilgi için bk. 316/1186. hadisin tahrici.
Benzer rivayetler İçin 465/1335. hadise bk.
4242[76] Yani namaz kılanın Önünden geçmek.
4243[77] Bu şekilde namaz kılanın önünden enlemesine ilerlemek sakıncalıdır. Ancak boylamasına kıble cihetine doğru yürümede bir sakınca yoktur.(Bk. Mübârekpürî, Tuhfetü'l-ahvezî, V/409).
4244[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/78-79.
4245[79] Sened:
Zayıf: Müsned, IV/64, H.no:16561 ("Kötürüm birinin hadisi" başlığı altında); Mükerrer için bk. V/376-377, H.no:23090 ("İsmi Bilinmeyen Erkek Sahâbilerden Bazılarının Hadisleri" başlığı altında); İbn EbîŞeybe, 1/254, H.no:2920; Ebû Dâvûd, Salât, 109, H.no:705-707:
Ebû Davud'un ilk rivayetinde - ki Ahmed b. Hanbel'in senedindeki gibidir - yer alan Yezid b. Nİmrân sika biridir. Fakat onun talebesi olan âzâdhğı meçhuldür. Saîd b. Gazvân'ın babası Gazvân kanalı ile naklettiği rivayet zayıftır. Çünkü her İkisi de meçhuldür. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/275; Delâilü'n-nübüvve, VI/241. Taberânî ise Abdurrahman b. Yezid b. Câbir - Yezid b. Gazvân kanalı ile

Şevval'de[4246][80] kötürüm bir kişiyle karşılaştım ve ona sordum, şöyle dedi: 'Merkep üzerinde olduğum hâlde Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) namaz kılarken önünden geçtim, Rasûlullah:
"Bizim namazımızı böldü/sildi, Allah da onun izini silsin!" dedi ve o kişi kötürüm kaldı.[4247][81]'

NOT: Bu hadislerden namaz kılanın önünden geçmenin günahı/tehlikesi anlaşılmaktadır. Ancak namaz kılanın bir sorumluluğu yoktur ve namazına bir zarar gelmez. Açıkta ya da herkesin geçeceği yerde namaz kılan kişi ya bir sütre edinmeli ya da duvar gibi bir şeye yaklaşarak namazı kılmalıdır. Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) böyle yerlerde namaz kılacağında ya bir duvara yaklaşır ya da bir şeyi sütre edinirdi ki İnsanlar rahatlıkla geçsinler. Ancak bazı kişiler namaz kılanın önünden geçmek istemekteler ve bunda da inat etmektedirler. İşte Rasûlullah'm tehdidi ve bedduası bunlar içindir. Rasûlullah'ın beddua ettiği kişiler çok azdır. Son hadisteki durum onun bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.[4248][82]

* Önünde Duran İnsan Ya Da Hayvana Karşı Namaz Kılmak

**** 464/1334-** Ali b. EbîTalib'den (Radıyaiiahu anh):[4249][83]
Rasûlullah, (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) Hz. Âişe kendisi ile kıble arasında (önünde) uzandığı/yattığı hâlde gece nafile namaz kılardı.[4250][84]

**** 465/1335-** Muhammed b. Cafer b. Zübeyr'den:[4251][85]
Urve b. Zübeyr, o zamanlar Medine emiri olan Ömer b. Abdülaziz'e Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemizden (Radıyaiiahuanhâ) şunu nakletti:
Kendisi (yani Âişe) Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve sellem) önünde uzanmış yatarken Rasûlullah namaz kılardı.
Ömer'in yanında bulunan Ebû Ümame b. Sehl söze karıştı ve: 'Ey Ebû Abdullah! Herhalde o (Hz. Âişe): Ben onun yanındayken (yan tarafında yatarken)' demişti, deyince Urve şöyle cevap verdi:
Ben sana. kesin olarak naklediyorum, sen ise bunu zannınla reddediyorsun. Bilâkis onun önünde (Âişe) cenazenin yatışı gibi uzanmış yatardı.

NOT: Hz. Peygamber'in eşlerine ait odalar küçüktü, onun için karşısında yatan birisine müsaade ederdi. Hattâ secde edecek bir yer bile kalmazdı. Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) secdeye gideceğinde Hz. Âişe'nin ayaklarına dokunur, o da ayaklarını çekerdi ve Rasûlullah secde ederdi.[4252][86] Peygamberimiz gece namaz kılacağında kendisi kalkar ve kılardı. Ev ahalisini buna zorlamazdı, sadece sabaha yakın vitir kılacağında onları uyandırırdı.[4253][87] Burada Peygamber Efendimizin nezaketi ve yüksek ahlâkı gözümüzü kamaştırmaktadır.[4254][88]

**** 466/1336-** Fadl b. Abbas'tan (Radıyaiiaha anhümâ):[4255][89]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) (babam) Abbas'ı bize ait olan bir çöl yerinde ziyaret etti. Orada bize ait küçük bir köpek ve otlayan bir merkep vardı. Rasûlullah onlar ön tarafında olduğu hâlde

---

nakleder. Bk. Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/198, H.no:346.
Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğıı'l-emânî, 111/140.
4246 [80] Bir rivayette: 'Tebük'te bulunduğunda' şeklinde geçmektedir. (Bk. Ahmed b. Hanbel, V/376; Ebu Dâvûd, Salât, 109, H.no:705; Beyhakî, U/275, H.no:2303).
4247[81] Burada kötürüm kalan kişi olayı anlatan kişidir, kendisinin bu sebeple kötürüm kaldığını ima etmektedir.
4248[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/79-80.
4249[83] Sened:
Sahih: Müsned, 1/99, H.no:772; Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma \ H/62 .
Hz, Aişe'den (Radiyallahü anhâ) şahidi için bir sonraki ***465/1335. hadise bk.
4250[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/80.
4251[85] Sened:
Sahih: Müsned, VI/275, H.no:26235; Benzer rivayetler:
Bk. Müsned, VI/37, H.no;23970; VU152, H.no:25062; VI/64, H.no:24240; VI/260, H.no:26112; VI/199-200, H.no:25513; VI/86, H.no:24443; VÎ/192, H.no:25475; VI/205, H.no:25572 (Bu iki rivayet: ziyadesiyle; VI/231, H.no:258l8 (Bu rivayetin metni:
Mâlik, Salâtü'l-leyl, 2; Buharı, Salât, 22; Müslim, Salât, 267-272; Ebu Dâvûd, Salât, 111, H.no:710; 71muzf, Salât, 208, H.no:440; Ne^f, Taharet, 120, H.no:166; İbn Mâce, İkâme, 40, H.no:956.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki ***464/1334. hadise bk.
Ayrıca 378/686. hadise bk.
4252[86] Buhari, Salat, 22; Müslim, Salât, 272.
4253[87] Buharı, Salat, 103; Müslim, Salât, 268; Ebû DâvÛd, Salat, 112, H.no: 711.
4254[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/80-81.
4255[89] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/211, H.no:1797 (Abbas b. Ubeydullah b. Abbas amcası Fadl b. Abbas'a yetişmediği İçin senedinde inkıta bulunmaktadır ve bu sebeple de senedi zayıftır) 1/212, H.no:1817:
(Senedinde Abbas b. Ubeydullah b. Abbas düştüğü için bu rivayet mu'daldir); Ebû Dâvûd, Salât, 113, H.no:718; Nesâî, Kıble, 7, H.no:751.
Bennâ, hadisi Beyhakî ve Dârekutnî'ye de nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/141.
Ayrıca 449/1319 ve bir sonraki 467/1337. hadislere bk.

ikindi namazı kıldı. O ikisini ne geri çekti, ne de uzaklaştırdı.
NOT: Buradaki hayvanlar secde mahalli üzerine değil, uzakta olsalar gerek. Çünkü diğer rivayetlerde Özellikle secde mahallinden geçişi ve duruşu Peygamberimiz yasaklamıştır.4256[90]

*** İmamın Önündeki Sütre Cemaat İçin De Geçerlidir, Namaz Kılanın Önünden Geçmek Namazı Bozmaz**

467/1337- İbn Abbas'tan (Radiyallahu anhümâ):4257[91]
Peygamberimiz (Saüaiiaha aleyhi ve sellem) Arafat'ta insanlara namaz kıldırırken ben ve Fadl bir merkep üzerinde geldik, safın bir kısmının önünden geçtik, sonra hayvanı otlayacağı şekilde terk ettik ve safa katıldık. Rasûlullah bize hiçbir şey demedi.
§Aynı sahabiden ikinci tarikle gelen rivayet:
Bulûğ çağına yaklaştığım bir dönemde geldim. (Baktım) Rasûlullah insanlara namaz kıldırıyor. Merkebi sürdüm ve ilk safın bir bölümünün önüne geldim. Sonra hayvandan indim, o otlanmaya başladı, ben de insanlarla beraber Rasûlullah'ın arkasındaki safa katıldım.4258[92]

468/1338- İbn Abbas'tan (Radtyallahu anhümâ):4259[93]
Benî Haşim'den bir genç ile birlikte merkep üzerindeydik. Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) namaz falarken merkep önünden geçti, o namazını bırakmadı. Abdütmuttalip oğullarından iki faz geldi, (aralarındaki çekişme sebebiyle düşüp) Rasûlullah'ın dizine turundular. Peygamberimiz o ikisinin arasını ayırdı, ama kendisi namazı bırakmadı.4260[94]

469/1339- Hasan el-Urani'den:4261[95]
Ibn Abbas (Radıyallahu anhümâ), yanında 'köpek, merkep ve kadın (önden geçtiğinde) namazı bozar' şeklinde konuşulunca şöyle dedi:
'Müslüman kadını köpek ve merkebe denk tutarak ne kadar kötü yaptınız. Rasülullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara namaz kıldırırken ben merkep üzerinde onun önüne doğru yöneldiğimi bilirim.

4256[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/81-82.
4257[91] Sened:
Sahih: Müsned, 1/219, H.no:1891; İkinci rivayet için bk. 1/264, H.no:2376; Benzer rivayetler için bk. 1/352, H.no:3306: 1/342, H.no:3184-3185; 1/341, H.no:3167; 1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıf): 1/327, H.no:3019:
H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır) (Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkİr "İsnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295; (1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/250, H.no:2258; 1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/224, H.no:1965 (470/1340. hadis); Mâlik, Kasr, 38; Buhâri, İlim, 18; Salât, 90; Ezan, 161; Sayd, 25; Meğâzî, 78; Müslim, Salât, 254-257; Ebû Dâvûd, Salât, 112, H.no:715-716; TirmizU Salât, 135, H.no:337 (Âişe, Fadl b. Abbas ve İbn Ömer'den de nakledilen İbn Abbas hadisi hasert-sahihtir); Nesâî, Kıble, 7, H.no:750, 752; İbn Mâce, İkâme, 38-39, H.no:947, 953; Dârimî, Salât, 129, H.no:1422; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IX/136, H.no:9344.
Fadl b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) gelen rivayetler için bk.***466/1336. hadis.
449/1319,466/1337,464/1334 ve 460/1330. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütalaa ediniz.
4258[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/82-83.
4259[93] Sened:
Sahih: Müsned, 1/341, H.no:3167; Benzer rivayetler için bk. 1/254, H.no:2295:
(1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/250, H.no:2258; 1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/224, H.no:1965 (470/1340. hadis); 1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıftır. 460/1330. hadisin tahricine bk.); Mâlik, Kasr, 38; Buhâri, İlim, 18; Salât, 90; Ezan, 161; Sayd, 25; Meğâzî, 78; Müslim, Salât, 254-257; Ebû Dâvûd, Salât, 112, H.no:715-716; Tirmizî, Salât, 135, H.no:337 (Âişe, Fadl b. Abbas ve İbn Ömer'den de nakledilen İbn Abbas hadisi hasen-sahihtir); Nesâl Kıble, 7, H.no:750, 752; İbn Mâce, İkâme, 38-39, H.no:947, 953; Dârimî, Salât, 129, H.no:1422;Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IX/136,H.no:9344.
Fadl b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) gelen rivayetler için bk.***466/1336. hadis.
460/1330,467/1337 ve 464/1334. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
4260[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/83-84.
4261[95] Sened:
Hasen: Müsned, 1/247, H.no:2222; Benzer rivayetler için bk. 1/343, H.no:3193: 1/308, H.no:2805:
Hasan b. Abdullah el-Uranî el-Kûfî, İbn Abbas'tan (v.68/687) işitmediği için senedi inkıta sebebiyle zayıftır, tbn Hacer, Hasan el-Uranî, İbn Abbas'tan nakillerinin mürsel olduğunu belirtir. Bk. Takrîb, Trc.no:1252.
İbn Mâce, İkâme, 39, H.no:953; Bu munkatı hadis, farklı tariklerden gelen rivayetlerle mevsûl hâle gelmese bile desteklenir. Meselâ, Yahya b. el-Cezzâr'ın Suheyb kanalı İle tbn Abbas'tan naklettiği rivayet sahihtir. Bk. 1/341, H.no:3167. Müsned'in bazı rivayetlerinde bu rivîlerde de inkıta vardır: 1/291, H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği İçin hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır) (Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkir "isnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295: (1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada îbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir.
Bennâ, hadise buradaki lafzı ile başka bir kaynakta rastlamadığını, fakat hadisin Buhâri ve Müslim'in Sahih'lerinde aynı manada rivayetlerinin bulunduğunu, bu hadisin isnadının ise râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/144. Bennâ seneddeki inkıtaya değinmez.
Hasan el-Uranî, "şeytan taşlama" ile ilgili rivayeti de İbn Abbas'tan nakleder. İlgili rivayetler için bk. 372/3937. hadis. Bennâ, bu rivayetin munkatı olduğunu belirterek mevsûl hâle gelişini de gösterir. Bk. age,, XII/173-174. Ayrıca "öğle ve ikindi namazında kıraat" ile ilgili rivayet de Hasan el-Uranî'nin tbn Abbas'tan naklidir. Bu rivayet için bk. 566/1436. hadis.

Rasûlullah'ın döndüğü yöne yaklaşınca merkepten indim, ondan uzaklaştım ve Rasûlullah'ın namazına katıldım. Rasülullah namazını iade etmedi ve yaptığım hareketten beni men etmedi.
(Hz. Peygamber) namaz kıldırırken bir kız4262[96] geldi, safları yarıp Rasülullah'a ulaştı/sığındı, Rasülullah namazını iade etmedi ve onu da bundan men etmedi.
Rasülullah mescidde namaz kılarken Hz. Peygamber'in odalarının birisinden bir oğlak4263[97] çıkü, onun önünden geçmeye çalıştı, Rasülullah onu men etti.'
İbn Abbas ekledi:
'Oğlak namazı bozar, diye söylemiyor musunuz?'4264[98]

Açıklama

Cumhura göre namaz kılanın önünden geçen bir şey ya da kimse onun namazını bozmaz. İmamın sütresi cemaatin sütresi demektir. Çünkü rivayetlerde Rasülullah namaz kıldırırken sadece kendi tarafına sütre konuldu ama cemaate ayrı ayn konulmadı. Ancak bazı rivayetlerde geçenin mani olunmasının emredilmesİ secde mahalline basarak geçmek isteyen hakkındadır. Uzaktan geçene mani olunmaz.4265[99]
Süite müstehabdır ve küçük mızrak boyunda olmalıdır. Yere çizilen çizginin sütre olması konusunda ihtilaf edildi: Ulemanın çoğuna göre çizgi sütre yerine geçmez. Ancak îmam Ahmed b. Hanbel, yanında bazı Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre dikilecek bir sütre bulunmadığında çizgi de yeterlidir. Bu konuda geçen "...yere çizgi çeksin!"4266[100] hadisi kaynak gösterilmektedir.4267[101]

* Ön Tarafta Sütre Olmaksızın Namaz Kılmak

470/1340- İbn Abbas'tan (Radıyallaha anhümâ):4268[102]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) açık arazide namaz kıldı, ön tarafında bir şey (sütre) yoktu.4269[103]

471/1341- Muttalib b. Ebû Veda'a'dan (Radiyallahu anh):4270[104]
Kendisi Rasûlullah'ı tSaiiatiahu aleyhi ve seitem) Benî Sehm kapısı tarafında namaz kılarken görmüştü, insanlar önünden gelip geçiyordu ve Kabe ile Rasûlullah arasında bir sütre yoktu.
§(Râvi) Süfyan bir keresinde de Kesir b. Kesir'in dedesi Muttalib b. Ebû Veda'a'dan şunları duyduğunu nakletti:
Rasûlullah'ı Benî Sehm kapısı tarafında namaz kılarken gördüm, insanlar önünden gelip geçiyordu, Kabe ile Rasûlullah arasında bir sütre yoktu.
§İbn Cüreyc'in bize naklettiğine göre Süfyan dedi ki:

4262[96] 468/1338. hadiste geçen cariyelerden birisi olabilir. Bk. Bennâ, age. III/144.
4263[97] Râzî, Muhtâru 's'Sthâh, 96.
4264[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/84-85.
4265[99] Bennâ, age., IIV144.
4266[100] Tahriri için bk. Müsned Trc. H.No: 444/1314.
4267[101] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/69; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/82; Kâsânî, Bedaiu's-sanâi, 1/217-218; tbn Kudâme el-Makdisî, eş-Şerhu'1-kebîr, 1/623-624; Nevevî, Mecmu', III/247-248.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/85-86.
4268[102] Sened:
Sahih: Müsned, 1/224, H.no:İ965; Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis İşitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır. Fakat diğer tariklerde arada Suheyb'in bulunduğu dikkate alındığında sened mevsûl hâle gelir ki bu durumda da râvileri sika olduğu için hadis sahih olmuş olur. Buradaki rivayet gibi munkatı senedler de vardır:
1/291, H.no;2653 (munkatı) (Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkir "isnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295:
1/250, H.no:2258 (munkaü):'
Mevsûl rivâyeüer. 1/235, H.no:2095:
Bu rivayette inkıta giderilmiştir. Çünkü arada tbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. Diğer rivayetler: 1/341, H.no:3167:
Ebu Dâvûd, Salât, 110, H.no:709 (munkatı), 716; Nesâî, Kıble, 7, H.no:752.
Bennâ, Heysemî'nİn: "Hadisi Ebû Ya'lâ nakleder. Senedinde zayıf olan Haccâc b. Ertâd bulunmaktadır" sözünü nakleder ve şöyle der: "Tenkîhu't-Tahkîk yazarı tbn Abdilhâdi el-Hanbelî, Ahmed b. Hanbel'in: 'O, hadis hafızlanndan biridir' ve Şu'be'nin: 'Haccâc b. Ertâd ve İbn îshak'tan hadis yazın. Çünkü her ikisi de hadis hafızıdır' dediklerini nakleder." Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/145.
4269[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/86-87.
4270[104] Sened:
Hasen: Müsned, VI/399, H.no:27118; Benzer rivayet:
VI/399, H.no:271İ9; Ebû Dâvûd, Menâsik, 88, H.no:2016 (Hocası Âhmed b. Hanbel'dennaklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Kıble, 9, H.no:756; Menâsik, 162, H.no:2958; An Mâce, Menâsik, 33, H.no:2958:
Humeydî, 1/263, H.no:578; An Huzeyme, 11/15, H.no:815; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, 11/373.
Senedinde yer alan Muttalib b. Ebû Vidâ'a (Vedâ'a) es-Sehmî ve babası sahâbîdir (Radtyallahü anhiimâ). Ahmed b. Hanbel'in verdiği isnadlarda milphem bir râvi bulunmaktadır. Buna göre hadisin isnadı zayıftır. Fakat diğer musanniflerin senedlerinde Kesîr b. Kesîr b. Muttalib b. Ebû Vidâ'a (Vedâ'a), babası Kesîr'den, o da kendi babasından (dedesi) nakletmektedir ki şayet bu isnad doğru ise hadis sahihtir. Fakat burada verilen senedle hadis zayıftır. Konu ile İlgili diğer rivayetlerle desteklenen bu hadis hasen seviyesine yükselir.

'Kesir babasından nakletti. Ancak ben ona (işittin mi, diye) sorunca;
'Babamdan bunu işitmedim, ancak ailemden biri kanalıyla dedemden: 'Hz.Peygamber Benî Sehm kapısı tarafında namaz kıldı, kendisi ile tavaf edilen yer arasında bir sütre yoktu' şeklinde aldım' dedi.4271[105]

Tablo VIII
Namaz Kılma Yeri ve Tadil-i Erkan4272[106]

AMEL		İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL	ÖZEL	HANEFÎ	MALİKİ	ŞAFİİ	HANBELİ
	Kabıı-lerde Namaz	Mekruh, ancak geçerli	Caiz	Temiz bir yerde caizdir	Haram, geçersiz
	Hamamda Namaz	Temiz bir yerde caizdir	Temiz bir yerde caizdir	Temiz bir yerde caizdir	Caiz değil, geçersizdir
	Koyun Afallarında	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir
	Deve Yataklarında	Temiz olursa caizdir	Temiz olsa da caiz değildir	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir
	Kabe'nin içinde	Her namaz caiz	Sadece nafile namaz caiz	Her namaz caiz	Sadece nafile namaz caiz
Namaz Kılma Yeri	Binek Üzerinde	Nafile namaz her zaman, farz ve vitir namazları zaruret anında caiz	Nafile namaz her zaman, farz namaz zaruret anında caiz	Nafile namaz her zaman, farz namaz zarurel anında caiz	Nafile namaz her zaman, farz namaz zaruret anında caiz
	Süire	Parmak kalınlığında ve 1 zijb1 boyunda olmalı, yere hat çizmek yeterli değil, bazılarına göre yeterlidir	1 zira' boyunda olmalı, yere hat çizmek yeterli değil	Süne olarak dikilecek asa, taş veya loprak bulamazsa yere hat çizmek de yeterli	Bir ok da olsa yeterlidir, uzunu müsiehaptır, bu bulunmadığında yere hilal şeklinde hal çizmek de caizdir
	Amel-İ Kesir (Çok amel) ve Ölçüsü	Dışardan bakıldığında namaz kılmadığı zannedilen kişinin hareketi; Yemek, içmek,	Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek	Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek	Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek, Örfe göre bir hareket fazla amel

4271[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/87-88.
4272[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/88.

		konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek .vs.			sayılırsa amel-i kesir sayılır
Namazda Başka Amel veHiihnü	Amel-i Kalit (Az amel)	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi vs.	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan Öldürmesi vs.	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi vs.	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi vs.
	Tadil-i Erkan	İmam Ebû Yusuf a göre farz, diğer Hanefi imamlarına göre vacib	Farz	Farz	.Farz

j)- NÂMAZIN KILINMA ŞEKLİ

Kur'ân'da Allah namazı emreder, namazla ilgili bazı kavranılan açıklar, ancak namazın nasıl kılınması gerektiğini beyan etmez. Namazın nasıl kılınması gerektiğini Hz. Peygamber'den öğrenmemiz gerekir. Sahabe Rasûlullah'ı dikkatle takip etmiş, hayatındaki teferruatlar yanında namaz gibi temel ibadetleri de bize doğru olarak nakletmek için gayret etmişlerdir. Namazla ilgili rivayetler onun eşleri, yakınları ve diğer sahabilerden gelmektedir.4273[1]

* Genel Olarak Namazın Kılınma Şekli

Allah Teâlâ buyurdu:
'Namazları ve orta namazını4274[2] devamlı kılın! İtaat edenler olarak siz (bu emirleri) Allah için yerine getirin!' (Bakara 2/238)
Allah Teâlâ buyurdu:
'...ki onlar (kurtulanlar) namazlarında huşu içinde olanlardır...'
(Mü'minün 23/2)
Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun Allah da sîzi sevsin ve günahlarınızı affetsin. Allah affeden ve merhametiyle davranandır.' (Âlü İmrân 3/31)
Allah Teâlâ buyurdu:
'(Biz o Peygamberleri) açık deliller ve kitaplarla gönderdik. Sana da zikri (Kur'ân'ı) indirdik ki insanlara kendilerine indirileni (vahyi) açıklayasın, belki böylece (doğru) düşünürler.' (Nah) 16/44)4275[3]

472/1342- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):4276[4]
Rasûlullah (Saüaium aleyhi ve seiiem) namaza tekbir getirip 'el-Hamdü lillâhi rabb'il-âlemîn'i okuyarak başlardı. Rukûya gittiğinde başını fazla kaldırmaz ve indirmezdi, ikisi arasında (dengeli) dururdu. Rukûdan kalktığında iyice doğrulmadan secdeye gitmezdi. Secdeden başını kaldırdığında da iyice oturmadan (tekrar) secdeye gitmezdi. Her iki rekatta tahiyyatı okurdu. (Secdede) dirsekleri yırtıcı hayvanların uzatıp yaydığı gibi uzatmayı hoş karşılamazdı. (Oturduğunda) sol ayağı yatırır ve sağ ayağı dikerdi, şeytan oturuşundan4277[5] men ederdi. Rasûlullah namazı selâm ile bitirirdi.4278[6]

473/1343- Abdullah b. Kasım'dan:4279[7]
Abdurrahman b. Ebzâ'nın (Radıyaiiahu anh) yanına oturduk, (bize):
'Size Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılış şeklini götsere-yim mi?' dedi. Biz: 'Evet'

4273[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/90.

4274[2] Orta namazı hakkındaki ihtilaf edildi:

a- Hz. Ali, İbn Abbas ve Mâlik b. Enes'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.

b- Hz. Âişe, EbÛ Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Ztlbeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise Öğle namazıdır.

c-Bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehid İmamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüra b. Cündüb, EbÛ Hüreyre, Ebû Saîd, Hafsa, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, aynca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Saîd b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi âlimlerden nakledilmiştir. Aynca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Mâlik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhallâ, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu', 10/60-61; İbn Kudâme, Muğnî, 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, V274-278; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263; Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994, 125/9995,126/996,127/997,129/999).

4275[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/90-91.

4276[4]Sened:

Sahih: Müsned, VI/I94, H.no:25493; Benzer rivayet için bk. VI/31, H.no:23912 cümlesine ziyadesiyle; Rivayetlerden bir kısmı da Özet olarak nakledilmiştir: VI/171, H.no:2525; VI/281, H.no:26280; VV110, H.no:24672; Müslim, Salât, 240; Ebû Dâvûd, Salât, 122, H.no:783; îbn Mâce, İkâme, 4,16,22, H.no:812, 869 (muhtasar olarak lafzı ile nakleder), 893; Dârimî, Salât, 31, H.no:1239; Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Mükteb el-Muallim'dir (v.145/762). BUdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukaylî'dir (v.130/747). Her ikisi de sahih hadis ricalindendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir.

4277[5] Metinde şeklinde geçmektedir. Bu oturuş şekli; insanın kalçalarını incikleri arasından yere koyması ve elleriyle yeri tutmasıdır ki tıpkı köpek ve diğer yırtıcı hayvanların oturuşu gibi. (Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/214)

4278[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/91.

4279[7] Sened:

Sahih: Müsned, III/407, H.no:15307; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu1, n/130.
Abdurrahman b. Ebzâ el-Huzâî, Nâfi' b. Abdülhâris'in azaldığıdır. Sahâbî olup olmadığı ihtilaflıdır. Buhârî sahâbî oluşunu tercih eder. Ahmed b. Hanbel'in 22 rivayetle bu zâta yer vermiş olması onun sahâbî oluşunu teyid eder. Hz. Ali kendisini Horasan'a vali olarak atadı. Rivayetlerinin çoğunu Hz. Ömer ve Übey b. KaVdan nakleder. Hz. Ömer onun hakkında: "Allah'ın Kur'an'la yücelttiği kimselerden biri de Abdurrahman b. Ebzâ'dır" der. Muâviye'nin halifeliği döneminde vefat etti. Bk. lbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/419-420, Trc.no:3266.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 481/1351. hadis.
Ayrıca bk. 688/1558 ve 743/1613. hadisler.

deyince ayağa kalktı, tekbir getirdi, sonra Kur'ân okudu ve ru-kûya gitti, her uzuv (rukûda) yerini alacak şekilde (eğilip) elleri ile dizlerini tuttu, sonra doğruldu, her uzuv düzelecek şekilde (kalktı)» sonra secdeye gitti, her uzuv (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonra doğruldu, her kemik yerini alacak şekilde (durdu), sonra secdeye gitti, her kemik (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonra doğruldu.
İkinci rekatta da birinci rekatta yaptığının (benzerini) yaptı. Ardından şöyle dedi:
'işte Rasûlullah'ın namaz kılma şekli böyledir.'4280[8]

474/1344- Vâil b. Hucr el-Hadramî (Radıyaiiaha ank) anlattı:4281[9]
'Bir keresinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) nasıl kılıyor (izleyeceğim), dedim ve onu izledim, (Bir rivayette: Rasûlullah kıbleye döndü.) Tekbir getirdi, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdı, (Diğer rivayette: Omuzlan hizasına kadar ellerini kaldırdı,) sonra sağ elini sol elinin, bileğinin,4282[10] kolunun üstüne koydu. Sonra rükû etmek istediğinde öncekine benzer şekilde ellerini kaldırdı, rukûya gittiğinde ellerini dizlerine koydu.Sonra, başını kaldırdı (doğruldu) ve ellerini öncekine benzer şekilde kaldırdı. Sonra secdeye gitti, ellerini kulakları hizasında tuttu. Sonra oturdu, sol ayağını yaydı/yatırdı, sol elini uyluğunun (yani) sol dizinin üstüne koydu, sağ dirseğinin ucunu da sağ dizinin üstüne koydu. Sonra parmaklarını kapattı, tam halka şeklinde tuttu (Bİr rivayette: Orta ve baş parmağını halka şeklinde tuttu ve şehadet parmağı ile işaret etti), sonra (şehadet) parmağını kaldırdı ve o parmağını dua ederken hareket ettirdiğini gördüm.
Bundan sonra soğuk bir zamana rast geldim ve elbiselerine bürünmüş insanları soğuktan dolayı elbiselerinin altında (tuttukları) ellerini (şehadet parmaklarım) hareket ettirirken gördüm.'
§İkinci tarikle gelen rivayette benzeri nakledildi, ziyade olan kısım:
(Vâil) dedi ki:
'Sonra onu gördüm şöyle yapıyordu,' (râvi) Züheyr iki parmağını kapatıp baş parmağını orta parmağın üzerine getirip şehadet parmağı ile işaret ederek gösterdi.
(Râvilerden) Âsim kendisine Abdülcebbar'ın bir yakınından gelen Vâil'in şu sözünü nakletti:
'Daha sonra oraya geldim, insanların üstünde bornozlar4283[11] ve çeşitli giysiler vardı. Onları elbiselerinin altında işte böyle yaparken (şehadet parmaklarım oynatırken) gördüm.
§Üçüncü tarikle gelen rivayette de benzeri nakledildi, ziyade olan kısım:
(Vâil) dedi ki:
Sonra sol elini sol dizinin üstüne koydu ve sağ kolunu da sağ dizinin üstüne koydu, sonra şehadet parmağı ile işaret etti, (bu durumdayken) baş parmağını orta parmağının üstüne koydu ve diğer parmaklarını kapattı.4284[12]

Açıklama

Namaza başlarken elleri kaldırmak ittifakla meşrudur ve hikmeti bazı fakihlere göre sağır olanlara namazın başladığını işarettir.4285[13] Cumhura göre hükmü sünnettir. Sadece Davûd ez-ZâhiiTye göre farzdır. Ancak rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmanın hükmü konusunda müctehid imamlar ihtilaf ettiler:

4280[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/92.
4281[9] Sened:
Sahih: Müsned, IV/318, H.no:18772; İkinci rivayet: IV/318-319, H.no:18778; Üçüncü rivayet: IV/317, H.no:18760; Vâil b. Hucr'dan nakledilen namazın değişik cüzleri ile ilgili benzer rivayetler:
a-"Amin" deyişi ile İlgili rivayetler için bk. 545-546/1415-146. hadislere bk.
b-Secde ile ilgili:
IV/317, H.no:18766; IV/316, H,no:18746; IV/317,
H.no:18758;IV/317-318,H.no:18768. c-Rukû ile ilgili:
IV/317, H.no:18767; d-"ÂmÎn" deyişi ve kıyamda el bağlayışı ile ilgili:
IV/316, H.no:18756; IV/316, H.no:18748;IV/318, H.no:18777 e-Tekbirlerde ellerin, teşehhüdde ise parmağın kaldırılması ile ilgili:
IV/316-317,H.no:18757;İV/316,H.no:İ8749-18751,18755; IV/318,H.no:18773. f-Tekbirlerde ellerin kaldınlması ve kıyamda el bağlayışı ile İlgili:
IV/316. H.no:18754;'
g-Sağa-sola selâm vermesi İle ilgili: IV/317, H.no: 18759.
h-Dİğer rivayetler:
rV7319,H.no:18779-18780.
Müslim, Salât, 54; Ebû Dâvûd, Salât, 115-116, 176, 184, H.no:723-726, 728, 737, 957, 997; Tirmizî, Salât, 70, H.no:248; Nesâî, İftitâh, 4-5, 9, 11, 36, H.no:877, 880, 885 (her üç rivayet de muhtasar olarak), 887, 930; Tatbik, 97, H.no:1157; İbn Mâce, İkâme, 3, 14, 15, H.no:810, 855, 867 (her üçü de muhtasar olarak); D&rimî, Salât, 92, 35, 39, 41, H.no:1364, 1244,1250,1255 (muhtasar olarak).
Ayrıca bir sonraki 475/1345. hadise bk.
4282[10] Metinde geçen kelimesi insanın koluna, bileğine denir ki dirsekten avuç içine kadar olan kısımdır. (Bk. Âsim Efendi, Kamus Tercemesi, 1/1167; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 50).
4283[11] Bornoz başlıklı giysi, cübbedir. (Bk. İbnÜ'1-Esîr, Nihâye, 1/122).
4284[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/92-95.
4285[13] İbn Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/282-283.

1- Hanefî imamları İmam Âzam, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre namazda iftitah tekbiri (ayrıca kunut ve bayram namazı tekbirleri) dışında eller kaldırılmaz. İftitah tekbirinde eller kulak hizasına kadar kaldırılır. Kıyamda sağ el sol el Üzerine konularak göbek, altından bağlanır.4286[14]
2- İ.Mâlik'e göre namazda iftitah tekbiri dışında eller kaldırılmaz. İftitah tekbirinde eller hafifçe kaldırılır, kadınlar da aynı hükme tabidir.4287[15]
İ.Mâlik'ten gelen diğer rivayette rukûya giderken ve rukûdan kalkarken eller kaldırılır. Bu görüş İmam Muhammed tarafından el-Hücce'de tenkid edilmiştir.4288[16]
Kıyamda elleri bağlamak İ.Mâlik'e göre farz namazda değil, nafilelerde olur. Çünkü kıyam uzadığında insan ellerini bağlayarak kendisine yardımcı olur.4289[17]
3- İ.Şafiî'ye göre İftitah tekbirinde elleri kaldırma ile birlikte rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmak sünnettir. Ona göre rukûda elleri kaldırma konusunda 12 sahâbîden rivayet bulunmaktadır. Eller omuz hizasına kadar kaldırılır. Ancak eller iki secde arasında kaldırılmaz. Kıyamda sağ el sol el Üzerine konularak göbek üstünde tutulması müstehabdır.4290[18]
4- Hanbelîlere göre iftitahta, ayrıca rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmak müstehabdır. Eller omuz ya da kulak hizasına kadar kaldırılır. Sağ el sol el üzerine konularak göbek altında bağlanır. Sağ el sol bilek ve kolun bir kısmı üzerine konulur.
Ellerin göbek üzerinde bağlanması ile ilgili İ. Ahmed'den ikinci rivayet yanında, ikisi arasında muhayyer olduğuna dair de rivayet bulunmaktadır.4291[19]
§Teşehhüdde işaret konusunda İhtilaf edildi:
1- Hanefilerde sağ el kapatılır, işaret parmağı kaldırılarak işaret edilir. İşaret yeri konusunda iki görüş var:
a- derken işaret edilir,
b- derken parmak kaldırılır ve derken de indirilir. Bu işarette şehadet parmağı kaldırılır, küçük ve adsız parmak kapatılıp, baş parmak orta parmak üzerine konulur.4292[20]
2- Şafiîlere göre teşehhüd süresince parmaklar kapatılıp sadece şehadet parmağı ile işaret edilir.4293[21]
3- Hanbelîlere göre teşehhüdde sağ el kapatılıp şehadet parmağı ile işaret etmek müstehabdır, ancak hareket ettirilmez.4294[22] Abdullah b. Zübeyr anlattı:
"Hz. Peygamber (teşehhüdde) parmağı ile işaret eder, (ama) parmağını hareket ettirmezdi."4295[23]
§Teşehhüddeki işaret konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır:
1- VâİI b. Hucr'dan gelen (Müsned Trc. 474/1344.) hadiste küçük, adsız ve orta parmak kapatılır, baş parmak da onların üzerine konulur (baş parmakla orta parmak halka şeklinde birleşir) ve şehadet parmağı İle işaret yapılır.
2- Müslim'in İbn Ömer'den rivayetinde şu sekilde geçmektedir:4296[24]
'Rasûlullah teşehhüd için oturduğunda sol elini sol uyluğunun üzerine ve sağ elini de sağ uyluğuna koyardı, parmaklarını elli üç şeklinde kapatır ve şehadet parmağı ile işaret ederdi.'
Bu hadisteki işaret şu şekildedir: Baş parmak yumulur, şehadet parmağının köküne getirilir ve küçük, adsız, orta parmak kapatılır, sonra şehadet parmağı ile işaret edilir.4297[25]
§Bu rivayette o dönemde Araplar arasında bilinen el ile hesap işareti nakledilmektedir; bunlar birçok rivayette geçmektedir. Birler, onlar, yüzler ve binler şeklinde her bir sayının farklı işareti bulunmaktadır, bunlar aşağıdaki şekildedir:
Bir: Sadece küçük parmak kendisine yakın avuç içine kıvrılır.
İki: Küçük ve adsız parmak beraber avuç içine kıvrılır.
Üç: Küçük, adsız ve orta parmak beraber avuç içine kıvrılır.
Dört: Yukarıdaki üç işaretinden sadece küçük parmak açılır.
Beş: Ayrıca küçük ve adsız parmak da açılır.
Altı: Adsız parmak kapanır, diğerleri açılır.
Yedi: Küçük parmak avuç içine gelen kısmında baş parmağın dibine/köküne konulur.
Sekiz: Adsız parmak da onlann (yedi işaretindeki şeklin) üzerine konulur.
Dokuz: Orta parmak da onlann (sekiz işaretindeki şeklin) üzerine konulur.

4286[14] İmam Muhammed, el-Hucce alâ Ehli'l-Medine, 1/94; Âsâr, (Thk. Ebu'1-Vefâ el-Efgânî), 1/129, H.no: 73; Merğınânî, Hidâye, 1/47; Kâsânî, Bedaiu's-sanâV, 1/199, 201.
4287[15] Sehnûn, Müdevvene, 1/74; İbn Rüşd, Bidayetü'l- mücîehid, 1/99.
4288[16] İ.Muhammed, el-Huccey i/94; İbn Rüşd, age., 1/96.
4289[17] Sehnûn, age., 1/74; îb Rüşd, 1799.
4290[18] İ.Şafiî, Ümm, 1/125-126; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/71-78.
4291[19] Zerkeşî, Şerh, 1/298; İbn Kudâme, Muğnî, 1/511, 514-515.
4292[20] İbn Abidîn, Refut-tereddüdfi akdi esâbi' ınde't-teşehhüd, (MecmûatÜ'r-resâil ile birlikte) 1/120,124.
4293[21] Şîrâzî, age., 1/78.
4294[22] Zerkeşî, Şerh, 1/317; İbn Kudâme, Muğnî, 1/573.
4295[23] Ebu Davûd, Salat, 181.
4296[24] Müslim, Mesacid, 115,Aynca bk. Ahmed b. Hanbel, H/131.
4297[25] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/167; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, 11/158.

Onlar: Bunlan göstermede baş ve işaret parmakları kullanılır.
On: Baş parmağın başı şehadet parmağın uç tarafına konulur.
Yirmi: Baş parmak şehadet ve ortak parmak arasında tutulur.
Otuz: On sayısının aksine şehadet parmağının baş tarafı baş parmağın başına konulur.
Kırk: Baş parmak işaret parmağının üst orta boğumuna konulur ve bu durumda baş parmak kendi dibine doğru kıvrılır.
Elli: Baş parmak kendi dibine döndürülür, yumulur.
Altmış: Kırkın tersine şehadet parmağı baş parmağın sırtına konulur.
Yetmiş: Baş parmağın üstü şehadet parmağının üst orta boğumuna bırakılır ve şehadet parmağının ucu baş parmağa doğru gönderilir.
Seksen: Şehadet parmağının ucu kendi köküne doğru çevirilir ve baş parmak da kendi tarafından onun yanına yerleştirilir.
Doksan: Şehadet parmağı baş parmağın köküne getirilir ve baş parmak kendisine bitiştirilir.
Yüzler: Birler gibidir, dokuz yüze kadar sol elde yapılır. Binler: Onlar gibidir, sol elde yapılır.4298[26]

475/1345- Vâil b. Hucr'dan (Radıyaiiahü anh):4299[27]
Kendisi Hz. Peygamber'i namaza gireceğinde tekbir alırken ellerini kaldırdığını gördü.
(Râvilerden) Hemrnam,4300[28] kulakları hizasına (kadar kaldırarak) vasfetti/ açıkladı.
Sonra Rasûlullah (Satiaiiam aleyhi ve seitem) elbisesine büründü,4301[29] (Kıyamda) sağ elini solunun Üzerine koydu. Rükû edeceğinde ellerini elbisesinden çıkarttı, sonra ellerini kaldırdı, tekbir aldı ve rukûya gitti, 'Semi'a'llahü limen hamiden' dediğinde ellerini kaldırdı, secdeye gittiğinde de ellerinin arasına secde yaptı.
NOT: Soğuk günlerde elleri elbise altında gizlemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır, çünkü buna ihtiyaç vardır, İhtiyaç bazen zaruret gibi hüküm ifade eder, kolaylık getirir.4302[30]

476/1346- Atâ b. Sâib nakletti:4303[31]
Bana göre benden daha güvenilir bir kişi Salim el-Berrâd (Ebu Abdullah) şunları anlattı:
(Bir keresinde) Ebû Mes'ûd el-Bedrî (Radıyaiiaha anh) bize:
'Size Rasûlullah 'm (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) kıldığı namaz gibi bir namaz kılayım mı?' dedi ve tekbir getirdi, (kıyamdan) sonra rukûya gitti ve elleriyle diz kapaklarını tuttu, parmaklan ise inciklerinde (aşağı uzanmış) açık duruyordu. (Bir rivayette: Dizlerinin gerisine doğru parmaklarının arasını açtı.) Vücûdundan her şey tam olarak (rükû) hâline gelecek şekilde (eğilip) kollarını koltuk altlarından uzaklaştırdı/açtı. Sonra 'Semi'a'UahÜ limen hamiden' diyerek doğruldu, her uzvu tam olarak düzeldi. Sonra tekbir getirip secdeye gitti, her uzvu tam yerine gelecek şekilde (secdeye kapanıp) kollarım koltuk altlarından uzaklaştırdı/açtı. Sonra her uzvu tam doğruluncaya kadar başını kaldırıp (secdeden kalktı), sonra ikinci defa secdeye gitti. İşte bu şekilde bize dört rekat kıldırdı. Sonra dedi ki:
'Rasûlullah'in namazı böyleydi, Rasûlullah'ı bu şekilde (kılarken) gördüm.'4304[32]

477/1347- Ebû Süleyman Mâlik b, Huveyris el-Leysî (Radıyaiiahu anh);4305[33]
Bir gün arkadaşlarına:
'Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) namazının nasıl olduğunu size göstereyim mi?' dedi. Vakit, namaz vakti değildi. (Ebû Süleyman) ayağa kalktı, kıyamı düzgün bir şekilde yaptı (güzelce ayakta durdu),4306[34] sonra rukûya gitti ve rukûyu da düzgünce yaptı, sonra başını kaldırıp (doğruldu) ve kısa bir süre ayakta öylece kaldı. Sonra secdeye gitti, sonra başını kaldırarak (oturdu) ve oturacağında tekbir

---

4298[26] San'ânî, Sübülü's'-selam, 1/363-364.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/95-97.
4299[27] Sened:
Sahih: Müsned, IV/317-318, H.no:18768.
Hadisin tahrici ve diğer rivayetler için bir önceki 474/1344. hadise bk.
4300[28] Ahmed b. Hanbet'in şeyhi/hocası.
4301[29] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 593.
4302[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/97-98.
4303[31] Sened:
Sahih: Müsned, IV/119, H.no:17013; Diğer rivayet için bk. IV/120, H.no:17018; Benzer rivayet için bk. V/274, H.no:22259; Ebû Dâvâd, Salât, 144, H.no:863; Nesâî, Tatbîk, 3, 5, H.no:I034-I036; Dârimî, Salât, 68, H.no:1310. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/150.
4304[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/98-99.
4305[33] Sened:
Sahih: Müsned, V/53-54, H.no:20418; Benzer rivayetler İçin bk. V/53, H.no:20410, 20414-20416; IH/436, H.no:15536-15537; III/436-437, H.no:15541 (493/1363. hadis); Buharı, Ezan, 84; Müslim, Salât, 24-26; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:745; Nesât, îftitâh, 4, 85, H.no:878-879, 1022, Tatbik, 18, 36, H.no:1054, 1083; îbn Mâce, îkâme, 15, H.no:859; Dârimî, Salât, 41,H.no-.1254. Ayrıca bk. 493/1363 ve 690/1560. hadisler.
4306[34] Bennâ,üge., III/150.

getirirdi, kısa bir süre öylece kaldı, sonra (tekrar) secdeye gitti.
§(Râvilerden) Ebû Gılâbe ekledi: 'O, şeyhimiz Amr b. Selime el-Cermî'nin kıldığı namaz gibi namaz kıldı ki Amr Rasûlullah döneminde imamlık yapardı.'
§(Râvilerden) Eyyûb de şöyle dedi: 'Sizde görmediğim bir şeyi Amr b. Selime yapıyordu; iki secdeyi yapıp başını kaldırdığında (biraz) oturacak şekilde doğrulurdu/dururdu, sonra birinci ve ikinci rekattan ayağa kalkardı.'4307[35]

Açıklama

İki secdeyi tamamladığında teşehhüd olmadığı hâlde hemen ayağa kalkıl-maması bazı âlimlerce tavsiye edilmektedir. Mâliki, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinin kabul ettiği bu oturuşa celse-i istirahat denir.4308[36] Bu rivayette de sahabi olan Amr b. Selime'nin (v.85/704) namazı örnek gösterilmiştir. Rasûlullah zamanında imamlık yapan bu sahâbî Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Hadise şu şekildedir:
Mekke'nin fethinden sonra Yemenli Cerm kabilesi İslâm'ı öğrenmek için Peygamberimiz'e bir heyet gönderdi. Bu heyette Amr'ın babası Selime de vardı. Rasûlullah gerekli bilgileri verdikten sonra İçlerinde Kur'ân'ı en iyi okuyan/bilen kişinin namaz kıldırması gerektiğini belirtti. Selime'nin oğlu Amr ise, gelen kervanlardan Rasûlullah ile ilgili haberleri duyuyor, kabilesini ziyaret eden Müslümanlardan Kur'ân ayetleri ezberliyordu. Heyetin Rasûlullah'a geldiği sırada kabilesinde Kur'ân'ı ondan daha iyi bilen yoktu, yedi veya sekiz yaşlarında olmasına rağmen imamlık görevi verildi.4309[37] Daha sonra Amr Rasûlullah'ı ziyaret etti. Hayatı boyunca kendi kabilesinde namaz kıldırdı. Hz. Ömer zamanında da Basra'ya yerleşti.4310[38]
Ebû Gılâbe ve Eyyûb es-Sahtiyânî gibi kişiler de kendisinden hadis nakleden tabîûn arasındadır ve hocaları Amr'ın namaz kılma şeklini bize aktarmaktadırlar.
Hanefılere göre ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa hemen ayağa kalkılır, oturulmaz. Gelen bu rivayetler ise Rasûlullah'in zayıflık ya da ihtiyarlık hâline hamledilir, sünnet değildir.4311[39]

478/1348- Abdurrahman b. Ganm'dan:4312[40]
Ebû Mâlik el-Eş'arî (Radtyaiiahuank) kavmini topladı ve: 'Ey Eş'arîler topluluğu! Toplanın! (Aynca) kadınlarınızı ve oğullanma toplayın ki bize Medine'de namaz kıldıran Rasûlullah'ın (Saiiaiiam aleyhi ve seiiem) namazını size öğreteyim' dedi.
Bunun Üzerine hepsi toplandı, kadınlarını ve oğullarını topladılar. Ebû Mâlik abdest aldı, abdestin nasıl alınacağını onlara gösterdi ve abdest suyunu ilgili uzuvlara iyice ulaştırdı/yıkadı. Gölge (zevalden) dönüp yön değiştirdiğinde (yani Öğle vakti) kalktı, ezan okudu, erkekleri öne saf tutturdu, onların arkasına (bulûğa ermeyen) erkek çocukları aldı, erkek çocukların arkasına da kadınları saf tutturdu. Sonra namaz kameti getirdi, öne geçti, ellerim kaldırdı ve tekbir getirdi. (Ayakta) Fatiha ve uygun gördüğü bir sureyi içinden okudu. Sonra tekbir aldı ve rukûya gitti, rukûda üç kere 'Subhanallahi ve bihamdihi* dedi. Sonra 'Semi'a'llahü îimen hamideK dedi ve tam olarak doğruldu. Sonra tekbir getirdi ve secdeye gitti, sonra tekbir getirdi ve başım (secdeden) kaldırdı. Sonra (tekrar) tekbir getirdi ve secdeye gitti, sonra tekbir getirdi ve ayağa kalktı. îlk rekattaki tekbiri altı taneydi,4313[41] ikinci rekata kalkarken de tekbir getirdi. Namazı bitirince kavmine döndü ve şöyle dedi:
'(Namazdaki şu) tekbirimi ezberleyin, rükû ve secdemi öğrenin! (Çünkü) bu, gündüzün şu vaktinde bize namaz kıldıran Rasûlullah'ın namazıdır. Ayrıca Rasûlullah namazı bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi:
"Ey insanlar! İyi dinleyin, düşünün ve (şunu) bilin ki izzet ve celâl sahibi Allah'ın Peygamber ya da şehit olmayan (bazı özel) kullan vardır. Onların meclislerine ve Allah'a olan yakınlıklarına Peygamberler ve şehitler bile gıpta ederler."
İnsanların uzağından bedevilerden bir adam geldi, Allah'ın Peygamberine eliyle işaret etti ve:
'Ey Allah 'in Peygamberi! Peygamber ya da şehitlerden olmadıkları hâlde Peygamber ve şehitlerin bile onların meclislerine ve Allah'a olan yakınlıklarına gıpta ettikleri bu kişileri bize anlat/vasfetV dedi. Bedevinin bu sorusu üzerine Rasûlullah'm yüzü açıldı/sevinçle doldu ve şöyle dedi:

4307[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/99-100.
4308[36] Halil, Muhtasar, 21-22; Şîrâzî, Muhezzeb, 1/78; Zerkeşî, Şerh ale'l-Hımkî, 1/313-315.
4309[37] Buharı, Meğazi, 53.
4310[38] İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-Ğabe, IV/234-235; İbn Abdilber, İsiîâb, IÜ71179, H.no: 1922; îbn Hacer, Isabe, III/176, H.no: 6852.
4311[39] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi1,1/210-211.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/100-101.
4312[40] Sened:
Hasen: Müsned, V/343, H.no:22804; Benzer rivayetler için bk. V/341-342, H.no:22794; V/342, H.no:22795-22796; V/341, H.no:22791; V/344, H.no:22809 (479/1349. hadis); V/344, H.no:228U; V/344, H.no:22814-22815; Ebû DâvÛd, Salât, 96, H.no:677.
Bennâ, hadis hakkında Münzİrî ve Hâkim'in görüşlerini nakleder. Münzirî: "Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ hasen bir isnadla nakleder"; Hâkim: "İsnadı sahihtir" derler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/152. Senedinde Şehr b. Havşeb vardır. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk. 4/4. hadis.
Ayrıca bir sonraki 479/1349 ve 610-611/1480-1481. hadiselere bk, Şahid rivayet için 626/1496. hadise bk.
4313[41] Altı tekbir şunlardır: İftitah tekbiri, rükû ve secde tekbirleri, İkinci rekata kalkma tekbiri.

"Onlar, insanlardan kimsesiz 4314[42] ve farklı kabilelerden olan 4315[43] bazı kişilerdir ki aralarında yakın akrabalık durumu yoktur. (Ancak) birbirlerini Allah için severler, birbirlerine samimi/dürüst davranırlar. Kıyamet günü Allah onlar için nurdan minberler yaratır ve onları üzerlerine oturtur, onların yüzlerini nurlandırır ve elbiselerine de nur saçar. Kıyamet günü insanlar korku içinde olacakları hâlde bu kimseler korku taşımazlar. Onlar kendilerine korku verilmeyen ve üzüntüye düşmeyecek olan Allah'ın velileridir (dostlarıdır)."'4316[44]

Açıklama

Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin çok güzel bir eğitim ve tebliğ metoduna şahit oluyoruz. Onları toplaması, saflar hâline getirmesi, abdest ve namazı anlatırken Rasûlullah'tan (Sallaltahü aleyhi ve sellem) gördüğü şekilde aktarması bu güzelliğin birer parçalandır. Rasûlullah gibi davranması yanında Rasûlullah'm bir sözünü nakletmesi de anlatılan şeyin kalıcı olmasını sağlamaktadır. Rasûlullah bu hadisinde Müslümanlar'in Allah İçin birbirlerini sevmeleri ve karşılıklı davranışları dürüstlük/samimiyet temeline dayanması gerektiğini vurgulamaktadır ki Allah'ın sevdiği, Peygamber ve şehitlerin kendilerine gıpta ettiği kişiler işte bunlardır, kurtuluşa erenler bu kişilerdir.
Ayrıca bu hadisten cemaatle namaz kılan, ancak birbirleriyle akrabalık bağı olmayan kişilerin Allah için birbirlerini sevmeleri gerektiği ve namazın böyle bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır.
§Bu rivayette Rasûlullah rukûda Uç kere 'Subhanallahi ve bihamdihi' dediği nakledilmektedir. Başka rivayetlerde de "Subhane Rabbiye'l-azîm' dediği nakledilir. Peygamberimiz namaz kılarken, rükû ve secdelerde farklı zikir ve teşbihlerle Allah'a tazimde bulunmuştur. İmam Nevevî (v.676/1277) el-Ezkar isimli kıymetli eserinde bu teşbihlerle ilgili hadisleri toplamıştır 4317[45] ve bu eser Türkçe'ye terceme edilmiştir. Bizim de namazdaki teşbihlerimiz mutlaka Rasûlullah'mki gibi olmalıdır.4318[46]

479/1349- Ebû Mâlik el-Eş'arf den (Radıyaiiaha anh):4319[47]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) kıyam ve kıraat açısından dört rekat arasında denge kurardı. Daha çok insanın (yetişip) sevap alması için ilk rekatı en uzun rekat olarak kılardı. Erkeklerin (saffını) erkek çocukların önünde tutar, çocuklar (bu şekilde) onların arkasında olurdu. Kadınların (saffını da) da erkek çocuklarının arkasında tutardı. Her secdeye gittiğinde tekbir alırdı, her kalkışında tekbir alırdı. İki rekat arasında oturduktan sonra (ayağa) kalkarken tekbir alırdı.4320[48]

480/1350- Muhammed b. Atâ, Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyaiiaha anh) nakletti:4321[49]
Ebû Humeyd'in (RadıyaiiaM anh) şöyle dediğini işittim ki o, Hz. Peygamberden (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) (bu tür haberleri) nakleden on sahabeden birisidir, diğeri de Ebû Katâde b. Rib'î'dir:
'Ben Rasûlullah'ın namazını sizin en iyi bileninizim.' Oradakiler:
'Rasûlullah'la sohbette bizden eski/önce ve itaatte bizden çok ilerde değilsin' deyince Humeyd şöyle dedi:
'Bilâkis, (dediğinizin tam tersi.)'
'O zaman arz et/anlat!'
'Rasûlullah namaza kalktığında ayakta tam dik olarak durdu, (tekbirde) ellerini omuzları hizasına indirdi. Sonra 'Allahü ekber' dedi ve rukûya gitti, dengeli olarak eğilip, başını salmadı ya da (yukarıya) kaldırmadı ve ellerini diz kapaklarına koydu. Sonra 'Semi'a'llahü limen hamiden' deyip (başım) kaldırdı, her kemik yerini tam olarak alacak şekilde doğruldu. Sonra secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, pazılarını (kollarını) karnından uzaklaştırdı ve açtı. İki ayağının parmaklarını dikti.4322[50] Sol ayağını yatırdı ve üzerine oturdu,

---

4314[42] İbn Hacer, Fethu'l-Bart, VI/264; İbn ManzÛr, UsanÜ'l-Arab, XV/165.
4315[43] Münavî, Feyzu 'l-Kadîr, IV/364.
4316[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/101-103.
4317[45] Bk. Nevevî, Ezkar, 103-105.
4318[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/103.
4319[47] Sened:
Sahih: Müsned, V/344, H.no:22809; Haris b. Ebû Üsâme, Müsnedü'l-Hâris, 1/270, H.no:151. Heysemî, senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu belirterek râvi hakkında tenkidlerin bulunduğunu söyler ve "İnşallah sikadır" der. Bk. Mecma', 11/130. Bennâ ise bu râvinin Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbeİ tarafından sika sayıldığını ifade eder ve Yakub b. Süfyan'ın şu sözünü aktarır. "İbn Avn 'onu terk ettiler' dese de o sika biridir". Bk. Bulûğu 7-emânî, III/153. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi İçin bk. 4/4. hadis. Hadisin tahrici için bir önceki 478/1348. hadise bk.
4320[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/103-104.
4321[49] Sened:
Sahih: Müsned, V/424, H.no:23490; Buhâk, Ezan, 145; Ebû Dâvûd, Salât, 116, 177, H.no:730, 963; Tirmizî, Salât, 78, H.no:260 (Hadisin Enes'ten de şahidi bulunmaktadır. Ebû Humeyd'in hadisi İse hasen-sahihtir); 103, H.no:293 (hasen-sahih); 110, H.no:304 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbîk, 6, H.no:1037 (muhtasar olarak); Sehv, 2, H.no:l 179 (muhtasar olarak); Îbn Mâce, İkâme, 1, 15, 72, H.no:803 (muhtasar olarak), 862-863, 1061; Dârimî, Salât, 70, 92,H.no:1313,1363.
Ayrıca bk. 659/1529. hadis.

4322[50] Şeklinde ha noktalı (mu'cem) olursa, dikti anlamına gelir. (Bk. İbnÜ'1-Esîr, Nihâye, m/408); Bazı rivayetler de bu şekildedir. (Bk. Nesâî, Tatbîk, 48; îbn Mace, ikame, 72; İbn Hıbban, V/183;)

her kemik yerini alacak şekilde durdu. Sonra tekrar secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, sonra (sol) ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her uzuv yerine dönecek şekilde durdu. Sonra kalktı ve ikinci rekatta da böyle yaptı. İki rekatı kıldıktan sonra4323[51] kalkarken tekbir getirdi, namazın başlangıcındaki gibi ellerini omuzlan hizasına kaldırdı. Sonra öncekinin benzeri şekilde kıldı. Namazın biteceği son rekata gelince sol ayağını (sağ tarafa) çıkarttı ve sol kabası üzerine (teverruk yaparak) oturdu,4324[52] sonra selâm verdi.4325[53]

Açıklama

Birinci ve ikinci teşehhüdde oturma şeklinde müctehid imamlar ihtilaf ettiler, Bunun nedeni farklı rivayetlerin bulunmasıdır. İki oturuş şekli bize intikal etmiştir.
1- Teverruk: Îbnü'1-Esir (v.606/1209) bunu, ayakları sağ taraftan çıkartmak ve sol oyluk üzerine gelecek şekilde yere oturmak diye,4326[54] Hanbelî fakihî Hırakî (v.324/936) ise, sağ ayağı dikip, solu sağ uyluğun altından dışarı çıkartıp kabalar Üzerine oturmak, şeklinde açıkladı.4327[55]
2- İftirâş: Sol ayağı yatırıp üzerine oturmak ve sağ ayağı dikmek şeklindeki oturuştur.4328[56]
Mezheplerin teşehhüdde oturuş şeklindeki görüşleri:
1- Hanefilere göre ilk ve son teşehhüdde iftiraş şekliyle oturmak müstehabdır. Rivayetlerde gelen son teşehhüddeki teverruk oturuşu ile ilgili rivayet Rasûlullah'ın zayıflığı ya da ihtiyarlık dönemine aittir.4329[57]
2- Mâlikîlere göre her iki oturuşun da teverruk şeklinde olması ve sağ ayağın dikilmesi müstehabdır.4330[58]
3- Şafiîlere göre birinci teşehhüdde iftiraş, son teşehhüdde teverruk şekliyle oturulması müstehabdır. Çünkü rivayetler bu şeklidedir.4331[59]
4- İmam Ahmed'e göre ilk teşehhüdde iftiraş, dördüncü rekattaki teşehhüdde teverruk şeklinde oturulması müstehabdır. Sabah ve cuma namazı gibi iki rekath namazlarda son oturuş iftiraş şeklinde olmalıdır.4332[60]
§Kadının teşehhüdde oturuşu Mâlikîlere göre erkeğin oturuşu gibidir. Hanefi, Şafiî ve Hanbelîlere göre teverruk şekliyle oturur, bu tesettür açısından onun için daha uygundur. Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette, kadın için hangi oturuş şekli tesettüre uygunsa o şekilde oturur.4333[61]
§Celse-i istirahat: İki secde arasında ya da ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa da biraz oturmak. Bu konuda mezheplerin görüşleri farklıdır:
1- Hanefilere göre iki secde arasında fazla oturulmaz, ayrıca ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa hemen ayağa kalkılır, oturulmaz. Rivayetlerde gelen bazı anlatımlar Rasûlullah'ın ihtiyarlık dönemi için geçerlidir.4334[62]
2- Celse-i istirahat Şafrîler ve Hanbelilere göre müstehabdır ve "Rabbi'ğ-fır lî" cümlesini bir ya da üç kere söyler.4335[63]
Uzun kıraatten ya da kıyamdan yorulan kişinin celse-i istirahat şeklinde ya da teşehhüdde tevemık şeklinde oturması caizdir, ancak kıyamı kısa olan kişinin bunları yapmaması gerekir, diyerek iki görüşü birleştirmek mümkündür. Doğrusunu Allah bilir.4336[64]

*** Namazı Kötü Kılanın Hâli Ve Uyarılması**

481/1351- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiaha anh):4337[65]
Mescide bir kişi girdi ve namaz kıldı. Sonra Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) yanına geldi, selâm verdi. Rasûlullah da onun selâmını aldı ve kendisine şöyle dedi:

4323[51] Aynı sahabiden gelen Ebû Dâvûd rivayetinde İki rekatı bitirip kalktıktan sonra' şeklindedir. (Bk. Ebû Davûd, Salât, 114, H.no: 730).
4324[52] Verik baldır ve üst kısmıdır. Teverruk baldırın üstüne oturmaktır. Bk. Râzî, trfuhtârj 17-718; Karahisari bunu, sol yanı üstUne oturup İki ayağını sağ tarafından çıkartmak, şeklinde terceme etti. (Bk. Ahterî-i kebir, 1/172)
4325[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/104-105.
4326[54] lbnü'1-Esîr, Nihâye, V/175.
4327[55] Geniş bilgi için bk. îbn Kudâme, Muğnî, 1/571-572.
4328[56] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, İÜ/172; Mübârekpûrî, Tuhfetü'lAhvezî, ü/154.
4329[57] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/210-211.
4330[58] İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/98; Mübârekpûrî, age., ü/154.
4331[59] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/78, 82.
4332[60] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 80,99; İbn Kudâme, age., 1/571-572.
4333[61] Abdullah, age., 79; Sehnûn, Müdevvene, 1/72-73; Şîrâzî, age., 1/78; Kâsânî, age., 1/211; İbn Rtlşd, age., 1/98.
4334[62] Kâsânî, age., 1/210; MUbârekpûrî, age., U/144.
4335[63] Şîrâzî, age., 11/78; Zerkeşî, Şerh ale'l-HıraM, 1/313-315; İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, H/302; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, V/158.
4336[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/106-107.
4337[65] sened:
Sahih: Müsned, 11/437, H.no:9601; Abdürrezzâk, 11/370, H.no:3739; Buhârî, Ezan, 95, 122; tsti'zân, 18; Eymân, 15; Müslim, Salât, 45-47; Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856; TirmizS, Salât, 110, H.no:303 (hasen-sahih); İsti'zân, 4, H.no:2692; Nesâî, İftitâh, 7, H.no:882; îbn Mâce, İkâme, 72, H.no:1060.
Rifâa b. Râfi'den şahidi için bir sonraki 482/1352. hadise bk. Ayrıca 473/1343 ve 427/1297. hadislere bk.

"Dön ve tekrar namaz kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın."
Adam döndü (ve namaz kıldı), bunu üç kere aynı şekilde tekrarladı, sonra:
'Seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin ederim ki bunun dışında daha iyisini yapamıyorum, bana (doğrusunu) Öğret!' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Namaza kalktığında tekbir al ve Kur'ân'dan kolayına gelen bir bölüm oku! Sonra rukûya git ve azaların tam yerleşecek şekilde rukûda kal!
Sonra secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal! Sonra başını kaldır ve iyice kalkıncaya kadar doğrul! Sonra (tekrar) secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal, sonra baştnı kaldır ve tam oturacak şekilde doğrul!
Sonra namazının bütününde hep böyle yap!"4338[66]

Açıklama

Buradaki kişi Hallâd b. Râfi'dir. Kendisi Rifâa'mn kardeşi olup, Bedir savaşına katılan sahabilerdendir.4339[67]
Ancak râviler kusurlu olan konularda edeben kişilerin adını zikretmemektedirler. Bu kişinin camide İki rekat kıldığı rivayet edilmektedir 4340 [68] ve bunun tahiyyetii'l-mescid namazı olduğu tahmin edilmektedir.4341[69]
Ayrıca burada Fâtiha'dan bahsedümemekte, bilâkis Kur'ân'dan kolayına gelen bir bölümün okunması istenmektedir. Bazı rivayetlerde ise:
"Eğer Kur'ân'dan biliyorsun onu oku, değilse yüce Allah'a hamdet, tekbir getir ve lâilahe illallah, de!4342[70] ve "sonra Fâtiha'yı ve Allah'ın okumanı dilediği kadar (Kur'ân'dan bölümleri) okul"4343[71] şeklinde farklı nakiller bulunmaktadır.4344[72]

482/1352- Rasûlullah'ın ashabından olan Rifâa b. Rafı ez-Zürakî'den (Radiyallahu anh):4345[73]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mescidde otururken bir adam geldi ve ona yakın bir yerde namaz kıldı. Sonra Rasûiullah'ın yanına geldi, Rasûlullah ona şöyle dedi:
"Namazını tekrar kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın."Adam döndü ve önceki kıldığı gibi namaz kıldı. Sonra Rasûiullah'ın yanına geldi, Rasûlullah ona:
"Namazını tekrar kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın" dedi. O kişi:
'Ey Allah'ın Rasûlü, nasıl yapmam gerektiğini bana öğret!' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Kıbleye döndüğünde tekbir getir! Sonra Fâtiha'yi/ ardından da dilediğin kadar Kur'ân'dan oku! Rukûya gittiğinde avuçlarını diz kapaklarına koy, sırtını uzat ve rukûunu düzgün yap! Başını kaldırdığında belini dik tut ki kemikler yerlerine gelsin/düzelsin. Secdeye gittiğinde secdeni tam yap, başını kaldırdığında sol uyluğunun üzerine otur!
Sonra bunu her rekat ve secdede yap/uygula!"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'la beraber mescidde bulunuyorduk, bir adam geldi ve mescidin bir kenarında namaz kıldı. Rasûllah onu izlemeye başladı. Sonra o kişi Rasûlullah'ın yanma geldi ve selâm verdi. RasÛlullah onun selâmım aldıktan sonra şöyle dedi:
"Namazını tekrar kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın." Adam-iki ya da üç kere namazı tekrarladı, üçüncü ya da dördüncüde (olmayınca) şöyle dedi:
'Seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin ederim ki kendimi zorladım (olmadı), bana öğret göster!' Hz. Peygamber:
"Namaz kılmak istediğinde abdest al, abdestini güzelce tamamla, sonra kıbleye dön! Sonra tekbir al ve Kur'ân'dan oku! Sonra rukûya git ve azaların tam yerleşecek şekilde ruküda kal, sonra başını kaldır, iyice kalkıncaya kadar doğrul! Sonra secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal! Sonra baştnı kaldır ve iyice kalkıncaya kadar doğrul! Sonra (tekrar) secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal, sonra_ayağa kalk!
Namazı işte bu şekilde tamamlarsan tam kılmış olursun, bundan bir şey eksiltirsen namazından eksiltmiş

4338[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/107-108.
4339[67] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 1/451; Azim&bMÎ,Avnü'l-Ma'bûd, 111/66; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî,II/lll.
4340[68] Nesâî, Salat, 67, H.no:1314.
4341[69] Benna, age., III/155.
4342[70] Ebu Dâvûd, Salat, 148, H.no:861; Tirmizî, Salat, 228, H.no:302.
4343[71] Ebû Dâvûd, Salat, 148, H.no:859.
4344[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/108.
4345[73] Sened:
Sahih: Müsned, IV/340, H.no:18896; İkinci rivayet: IV/340, H.no:18898; Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856; Tirmizt, Salât, 110, H.no:302 (Ebû Hüreyre ve Ammar b. Yâsir'den şahidi vardır. RiSa b. Rafı' hadisi de hasendir); Nesâi, Tatbîk, 15, 77, H.no:1051, 1134; Sehv, 67, H.no:1311-1312; Dârimt, Salât, 78, H.no:1335.
Ebû Hüreyre'den şahidi için bir önceki 481/1351. hadise bk.
Bu rivayet 427/İ297. hadiste zikredilmişti.

olursun."4346[74]

Açıklama

Bu hadislerden namazı tadil-i erkân üzere (rükünlerini tam yaparak) kılmanın Önemi anlaşılmaktadır. RasÛlullah (Salhliaha aleyhi ve sellem) bu şekilde kötü kılana yavaş yavaş ve her bölümü güzelce kılmasını emretmektedir. Sonunda o temiz/saf insan kendisine doğrunun öğretilmesini istemektedir.
Bu rivayetlerde namazın keyfiyeti ve farz, sünnet gibi birçok hükümleri bulunmaktadır. Bunlar da ilerde tek tek mufassal olarak açıklanacaktır. Burada müctehidlerin görüşleri mutlaka bilinmeli, sahabe, tabiûn ve etbaın görüşleri incelenmelidir. Her emir vücûb (farziyet) ifade etmez.
ŞNamazın sıfatında (kılınma şeklinde) ittifakla sabit olan farzlar, çünkü bunlar Kufân ve Sünnetle sabit, namazın ana parçalandır ve bu konularda ihtilaf yoktun
1- Niyet ve iftitah tekbiri, (Burada kalb ile niyet önemlidir, dil ile niyet ulemânın tavsiyesidir, sünnette yoktur. Serahsi şöyle dedi: 'Niyet kalble hangi namaz olduğunu bilmektir', Kasânî dedi ki: 'Niyet kalbin fonksiyonudur/amelidir.')4347[75]
2- Kıyam,
3- Kıraat,
4- Rukû,
5- Secdeler,
6- Son oturuş,
7- Namazda bir rükünden diğerine intikal.4348[76]
§Farziyeti ihtilaflı olan konular:
Müctehid imamlar arasında bazı konular ihtilaf edildi, bunların nedeni hadislerdeki lafızların vücub (kesin emir) ya da nedb (tavsiye) ifade etmesindeki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
1- Son oturuşta teşehhüd okumak, (Şafiî ve Hanbelîlere göre farz, Hanefilerde vacib ve Mâlikîlerde sünnettir.)4349[77]
2- Son oturuştaki salavatlar, (Şafıîlerde farz, Hanefilerde ve Mâlikîlerde sünnettir ve Hanbelilerde İki görüş vardır.)4350[78]
3- Namazdan selâm ile çıkmak, (Cumhura göre farz, Hanefilerde vacibdir. İmam Âzam'a göre kendi isteği İle namazı bitirmek ve namazdan çıkmak farzdır.)4351[79]
4- Tadil-i erkân, (Cumhura göre farz, İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre vacibdir.)4352[80]
5- Rukûdan doğrulmak (kavme), (Şafiî ve Hanbelilerde farz, Hanefilerde vacib, Mâlikilerde ise farz veya sünnet şeklinde iki görüş bulunmaktadır.)4353[81]
6- İki secde arasında oturmak, (Cumhura göre farz, İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre vacibdir,)4354[82]
7- Namaz için kamet getirmek, (Ezan ve kamet cumhura göre sünnet-i müekkededir, ancak o bölgedeki Müslümanlar bunları tümüyle terk ederler ve bu konuda ısrarlı olurlarsa okumaya zorlanırlar. Mâlikiler ve Hanbeliler mescid cemaati için bunların farz olduğunu belirtmektedirler.)4355[83]
8- Namazdaki teşbih ve tekbirler, (Cumhura göre İftitah dışındaki tekbirler sünnettir.4356[84])4357[85]
§Mezheplere göre namazın farzları (rükünleri):
A- Hanefi mezhebine göre namazın rükünleri altıdır:
1- iftitah tekbiri,
2- Kıyam
3- Kıraat,
4- Rukû,

4346[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/108-110.
4347[75] Serahsî, Mebsût, 1/81; Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi', I/127; Tahanevî, l'lâu's-Sünen, MI/149.
4348[76] İmam Şafiî, Ümm, 1/120-124,136; Sehnûn, Müdevvene, 1/68,70; Şîrâzî, Mühezzeb, i/70, 79, 82; Kâsânî, age., 1/105, 160-164; Merğınânî, Hidâye, 1/46; İbn Rüşd, Bidayeîü'l-müctehid, 1/80, 87-90; İbn Kudâme, Muğnt, 1/447, 505,525,537, 550, 571; Meydanı, Lübab, 1/79-80.
4349[77] İ.Şafiî, age., 1/145-146; Şîrâzî, age., 1/78-79; Merğınânî, age., 1/52; İbn Rüşd, age., 1/93; İbn Kudâme, age,, 1/658; Mevsılî, İhtiyar, 1/54.
4350[78] Şîrâzî, age., 1/79; Kâsânî, age., 1/213; Merğınânî, age., 1/52; İbn Kudâme, age., 1/581.
4351[79] Şîrâzî, age., 1/80; Kâsânî, age., 1/194; İbn Rüşd, age., 1/94; İbn Kudâme, age., 1/588-589.
4352[80] Şîrâzî, age., 1/82; Kâsânî, age., 1/163; İbn Rüşd, age., 1/97; İbn Kudâme, age., 1/541.
4353[81] İ.Şafiî, age., I/135-İ36; Şîrâzî, age., 1/82; İbn Rüşd, age., 1/97; İbn Kudâme, age.. 1/546-547; Haddâd, el-Cevheratü'n-neyyira, 1/67.
4354[82] İ.Şafiî, age., 1/138-139; SehnÛn, age., 1/73; Şîrâzî, age., 1/82; Merğınânî, age., 1/49; İbn Kudâme, age., 1/543.
4355[83] Şîrâzî, age., 1/55; Kâsânî, age., 1/147; İbn Rüşd, age., 1/79; İbn Kudâme, age., 1/428.
4356[84] Kunut ve cenaze namazı tekbirleri bu hükmün dışındadır.
4357[85] İ. Şafiî, age., 1/132,135; Şîrâzî, age., 1/82; Kâsânî, age., 1/210-211; Merğınânî, age., 1/50; İbn Rüşd, age., 1/88; tbn Kudâme, age., 1/541.

5- Secdeler,
6- Son oturuş (teşehhüd okuyacak kadar).4358[86]
B- Mâlikilere göre on beştir:
1- Niyet (belli bir namaza),
2- Me'mûmun (tabi olanının) imama uymaya niyet etmesi,4359[87]
3- Tahrime tekbiri4360[88],
4- Kıyam,
5- Fâtiha okumak,
6- Fâtiha'yı ayakta okumak
7- Rukû,
8- Rukûdan doğrulmak (kavme),
9- Secdeler,
10- Secdeden kalkmak/iki secde arasında oturmak,
11- Son oturuş,
12- Selâm vererek namazdan çıkmak,
13- Tâdil-i erkan,
14- Tertip (rükünleri sırasıyla yapmak),
15- Rukû ve secdeden doğrulunca biraz durmak (itidal).4361[89]
§Şafiîlere göre on dörttür:
1- Niyet,
2- Tahrime tekbiri,
3- Kıyam,
4- Fâtiha okumak,
5- Rukû,
6- Rukûdan doğrulmak (kavme),
7- Secdeler,
8- İki secde arasında oturmak,
9- Son oturuş,
10- Son teşehhüd (son tahİyyat),
11- Salavat okumak,
12- îlk selâm
13- Tâdil-i erkan,
14- Tertip (rükünleri sırasıyla yapmak).4362[90]
§Hanbelilere göre farzlar on tanedir:
1- Tahrime tekbiri
2- Fâtiha okumak,
3- Rukû,
4- Rukûdan doğrulmak (kavme),
5- Secdeler,
6- İki secde arasında oturmak,
7- Son oturuş,
8- Son teşehhüd (son tahiyyat),
9- Selâm ile namazdan çıkmak,
10- Tertip (rükünleri sırasıyla yapmak).4363[91]

*** Namaza Başlamak Ve Huşu**

Allah Teâlâ buyurdu:
'...ki onlar (kurtulanlar) namazlarında huşu içinde olanlardır...' (Müminûn 23/2)4364[92]

483/1353- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):4365[93]

4358[86] Merğınânî, age., 1/46; Mezhebin namazlardaki rükün anlayışı budur, ancak rükünleri tamamlayıcı bazı şartlar vardır, imam İle cemaatin aynı namazı kılmaları vb. Bu şartlar için bk. Kâsânî, age., 1/138-146.
4359[87] Bu, aynı zamanda Hanefî mezhebinin de görüşüdür, ancak namazın farzını sayarken bunu zikretmezler, cemmatle namaz konusunda geçer.
4360[88] Namaza başlama tekbirine tahrime tekbiri de denir, çünkü bu tekbirle dünyalık birçok şey haram kılınır (yasaklanır), tpkı hacca ya da umreye başlarken ki ihram gibi.
4361[89] Halil, Muhtasar, 21-22; Desûkî, Haşiye, 1/231-241.
4362[90] Şîrâzî, age., 1/82.
4363[91] İbn Kudâme, age., 1/657-659, Aynca bk. 1/502,505,509,519,537,545,553,563,573,581,590.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/110-113.
4364[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/113.

Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namazın anahtarı temizlik (abdest), (namazda dünyevî) yasakların başlangıcı tekbir almak ve yasakların sona ermesi de selâm İledir.[4366][94]"

NOT: Rasûlullah Efendimiz (Saüallahü aleyhi ve sellem) bazı konulara vurgu yapmaktadır. Namazdaki üç temel konu şunlardır:

1- Temizlik (İbadete başlamadan önce görünen ve görünmeyen pisliklerin temizliği yapılır, abdest alınır.)

2- îftitah/tahrime tekbiri (Bu tekbirden sonra namaz dışında başka bir şeyle uğraşmak yasaktır. Bazı ibadetlerde böyle sıkı bir disiplin bulunmaktadır, tıpkı hacdaki ihram gibi. Amaç insanları bir süre de olsa dünya hayatından ve sıkıntılardan uzaklaştırmak, kul olduğunu hatırlatmak ve onu dinlendirmektir.)

3- Selâm (Yasakların sona ermesinin bir sembolüdür.)[4367][95]

484/1354- Fadl b. Abbas'tan (Radıyaiiahu anhümâ):[4368][96]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namazlar ikişer ikişer kılınır. Her iki rekatta teşehhüd (tahiyyat) okursun, itaatkâr bir şekilde olur ve huşu İçinde davranırsın, boyun bükersin. Sonra (dua için) ellerini kaldırırsın."
(Duada ellerin kaldırılış şeklinin nasıl olduğu sorulunca şöyle) buyurur:
"Avuçlarını yüzüne döndürerek ellerini Rabbine kaldırır:
‘Ya Rabbi! Ya Rabbi!'dersin."
Kim bunu yapmazsa (Rasûlullah) onun hakkında şiddetli şeyler söyledi.

NOT: Bu hadiste namazda huşu konusunun önemi zikredilmektedir. Namazın bize tesirli olması bilinç derecesine ve huşûya bağlıdır.
Hadiste Rasûlullah'ın ağır ifadeler kullanmasını Abdullah b. Mübarek'in dışındakiler; 'O namaz noksandır' şeklinde açıkladı.[4369][97]

485/1355- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahü anh):[4370][98]
Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Şuradaki kıblemi görüyor musunuz? Sizin huşu

---

[4365][93] Sened:
Sahih: Müsned, I/I23, H.no:1006; Benzer rivayet için bk. 1/129, H.no:1072; Ebû Dâvûd, Taharet, 31, H.no:61; Salât, 73, H.no:618; Tirmizî, Taharet, 3, H.no:3; Dârimî, Vudû', 22, H.no:693; İbn Mâce, Taharet, 3, H.no:275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmİu's-sağîr, H.no:8193. Aynca 181/489. hadise bk.
Bu rivayet 760/1630. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhidleri:
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.181/489 ve 24/894. hadisler.
b-Ebû Saîd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 62, H.no:238 (hasen); îbn Mâce, Taharet, 3, H.no:276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, 1/223-224, H.no:457 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;
c-lbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
d-Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.
[4366][94] Lafız olarak, "Yasaklan başlatan tekbirdir ve yasağı sona erdiren selâmdır" şeklindedir.
[4367][95] Bennâ, age., III/159.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/113-114.
[4368][96] Sened:
Sahih: Müsneâ, 1/211, H.no:1799; Benzer rivayet:
Bk. IV/167, H.no: 17454; Tirmizî, Salât, Î66, H.no:385 {)'&... Z&İ 'ğ ds"j ıır üi iıji jüO lafzı ile nakleder ve şunu ekler: "İbnü'l-Mübârek'in dışındakiler bu hadiste şu lafzı nakleder: Ç-CU '^ iuî j^' \ ^)Hocam Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin şöyle dediğini işittim: 'Şu'be bu hadisi Abdürabbih b. Saîd'den rivayet etti ve bazı yerlerde hata yaptı. Meselâ senedde 'Enes b. Ebû Enes' dedi. Hâlbuki o, İmran b. Ebû Enes'tİr. Ayrıca 'Abdullah b. el-Hâris'ten' diye nakilde bulunur. Bunun doğrusu: 'Abdullah b. Nâfî' İbnü'l-Amyâ', Rabîa b. Hâris'ten' şeklindedir. Yine Şu'be senedde: 'Abdullah b. el-Hâris, Muttalib'den, o da Hz. Peygamber'den' der. Fakat doğrusu: 'Rabîa b. el-Hâris b. Abdulmuttalib, Fadl b. Abbas'tan, o da Hz. Peygamber'den' şeklindedir. Dolayısıyla Leys b. Sa'd'ın hadisi Şu'be-nin hadisinden daha sağlamdır/kuvvetlidir"; İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.404, H.no:1152; îbn Huzeyme, 11/220, H.no:1212; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/451, H.no:I441; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, XVIII/295, H.no:757; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, Ü/487-488.
Görüldüğü gibt Ahmed b. Hanbel'İn her iki senedi de Leys b. Sa'd kanalı ile gelmiştir. Bu ise daha kuvvetli isnadla nakledildiğini gösterir.
Ahmed Muhammed Şâkir "Hadîsin senedi su götürür/tartışılır. İnşallah sahihtir" der.
[4369][97] Tirmizî, Salat, 160, H.no:385.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/114-115.
[4370][98] Sened:
Sahih: Müsned, 11/365, H.no:8756; İkinci tarik: 11/244, H.no:7329; Benzer rivayetler için bk. 11/303, H.no:8011 ziyadesi ile; 11/375, H.no:8863 (aynı ziyade ile); Mâlik, Kasr, 70; Bu/ıan, Salât, 40; Ezan, 88; Müslim, Salât, 109.
Hadisin sebeb-i vürûdu sayılabilecek bir başka rivayet de şöyledir:
Bk. Müsned, 11/449, H.no:9758; Diğer benzer rivayetler için bk. 11/234, H.no:7198: ti/379, H.no:891; 11/505, H.no:10513: II/319, H.no:8238. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir, fakat Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiğine değinmez. Bk. Mecma', II/89.

hâliniz ve rukûu-nuzdan hiçbir şey bana gizli kalmaz."
Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Ben sizin huşu hâlinizi (kıbleye dönsem de) görüyorum."4371[99]

Açıklama

Birinci rivayetteki istifham inkârîdir. Yani şu kıbleme bakın, ben arkam size dönükken hareketlerinizi, ayrıca huşu hâlinizi görmekteyim, şeklinde onları Rasûlullah (Sailailahü aleyhi ve sellem) uyarmaktadır. Rasûlulrah'ın görüşü tek yöne bağlı değildir ve bu da onun mucizelerindendir. Bu nedenle Buharı söz konusu hadisi Alâmâtün-Niibüvve (Peygamberliğin alâmetleri) konusuna almıştır.
Müslim'de geçen bir rivayette Ebû Hüreyre şöyle anlattı:
Rasûlullah bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince döndü şöyle dedi: "Ey Filan! Namazı güzel kılmaz mısın? Namaz kılan kişi namazda kendisini kontrol etmez mi? O ancak kendisi için namaz kılıyor. Vallahi ben önümden gördüğüm gibi arkamdan da görürüm."4372[100]
Bu gözle olmayan bir görüştür ki Allah'ın izniyle normal şartlar dışında gerçekleşir. Âhirette Allah'ın görülmesi de bu şekilde olabilir. Doğrusunu Allah bilir.4373[101]

486/1356- Mutarrif babasından (Radıyaiiahu anh) nakletti:4374[102]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) yanma geldiğimde kendisi namaz kılıyordu ve göğsünden tencerede (kaynayan suyun) cızırtısı gibi ağlama sesi geliyordu.4375[103]

487/1357- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (Radiyallahu anh):4376[104]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim iki rekat kılar, bu iki rekatta da dikkatli olur/bir şey unutmazsa Allah onun geçmiş günahlarını affeder."4377[105]

Açıklama

Namaz özel bir kulluk şeklidir, şeklini ve şartlarını Allah ve Rasûlü belirler. Bu ibadete başlandığında dünya ile irtibatın kesilmesi ve önceden mubah olan yeme, içme ve konuşma gibi amellerin yapılmaması emredilmiştir. Dünyevî birtakım ameller namazda yasak olduğu için yasağın başlangıcı olan tekbire tahrime tekbiri (yasaklan başlatan tekbir) denmiştir. Müsned Trc. 483/1353. hadiste geçtiği gibi, bu yasağın başlangıcı tekbir ile sonu da selâm iledir. Bu konudaki hükümler:
1- Namaza iftitah tekbiri ile başlamak cumhura göre farzdır. Çünkü bütün hadislerde İftitah tekbiri zikredilmektedir. Bir farzın (meselâ namazın) edasında Rasûlullah'ın sürekli uyguladığı ve hiç bırakmadığı ameller farz kapsamına dahildir.
Ancak Saîd b. Müseyyeb, Hasan el-Basrî, Katâde, Hakem ve Evzaî'den Oluşan küçük bir azınlığa göre sünnettir.4378[106]
2- iftitah tekbirinin 'Allahü Ekber' şeklinde olmasında icma' vardır. Ancak başka lafızla bu emrin yerine getirilmesinde müctehid imamlar ihtilaf ettiler:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, 'Allahü Ekber' dışında Allah'ı tazim için kullanılan başka bir lafız kullanmak caizdir, t. Muhammed'e göre, onun yerine geçer, ancak tahrimen mekruhtur. Î.Ebû Yusufa göre, 'Allahti

---

4371[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/115.
4372[100] Müslim, Salat, H.no:423; Beyhakî, 11/290.
4373[101] Benna, age., III/161.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/116.
4374[102] sened:
Sahih: Müsned, IV/25, H.no:16269; İkinci tarik: IV/25, H.no:l6264 (Rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel şöyle der: "ekini sadece (babamın hocası) Yezid b. Hârûn nakletti"); Benzer rivayetler için bk. IV/26, H.no: 16278 rivayet lafzı ile başlar; Ebû Dâvûd, Salât, 157, H.no:904 lafzı ile; Nesûî, Sehv, 18, H.no:1212 lafzı ile nakledilir.
Mutarrif in babası, Abdullah b. eş-Şihhîr b. Avf tır.
4375[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/116.
4376[104] Sened:
Sahih: Müsned, V/194, H.no:2l587; Benzer rivayette Zeyd b. Eşlem ile Zeyd b. Hâlid el-CUhenî arasında Atâ b. Yesar bulunmaktadır: Bk. IV/I17, H.no:16991; Ebû Dâvûd, Salât, 158, H.no:905 (Ebû DâvÛd bu hadisi hocası Ahmed b. Hanbel'den nakleder. Müsned'de de bu senedle nakledilir. Fakat Ahmed b. Hanbel hocasının ismini künyesi (Ebû Âmir) ile verirken Ebû Dâvûd ismi (AbdulmelÎk b. Amr) ile vermiştir.)
Hz. Osman (b. Affân)'dan şahidi için bk. 12/882. hadis (Müsned, 1/67, H.no:484; Benzer rivayetler için bk. 1/57, H.no:400 (200/508. hadis); 1/68, H.no:489; Mâlik, Taharet, 29; Buhârî, VudÛ', 24; Müslim. Taharet, 6; Nesâî, Taharet, 68-69,94, H.no:84-85,116; îbn Mace, Taharet, 6, H.no:285; Dâritnî, Vudû', 27, H.no:699; Tayâlısî, s.13-14, H.no:76-77; Beyhakî, ŞuabÜ'l-îmân, m/10-11, H.no:2729.
4377[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/116-117.
4378[106] İbn Rüşd, Bidayetü't'tnüctehid, 1/88; Bennâ, age., III/162.

Ekber' lafzını söyle-yemezse başka tekbir lafızları yeterlidir, bu zaruret hâli yoksa yeterli değildir.
b- îmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre sadece 'Allahü Ekber' lafzı geçerlidir.4379[107]
Bu konuda ihtiyatlı olmak ve namaza sadece 'Allahü Ekber' lafzı ile başlamak gerekir. Çünkü hadislerde sadece bu lafız emredilmektedir.
Tekbir konusundaki farklı anlayış hadislerdeki manalardan çıkmaktadır:Bazı hadislerde "Allahü Ekber" lafzı zikredilmekte, bazılarında İse " Namazın tahrlmesi (mubahların yaşattığı), tekbir ile (başlar)," denmektedir.
3- Namazda huşu emredilmiştir. Huşu; tevazu ve hürmet etmek manalarına gelir.4380[108]
Huşu bazen kalbî amel olur, saygı ve korku gibi, bazen de bedenî bir amel olur, sükûnet gibi. İkisi de namazda çok önemlidir.4381[109]
Hz Ali'ye '...ki onlar (kurtulanlar) namazlarında huşu içinde olanlardır... ayeti sorulunca şöyle dedi:
'Huşu kalbde olur. Müslüman kişiye karşı omuzunu düşük tutman ve namazda başka tarafa dönmemen (gerekir).'4382[110]
Saîd b. Müseyyeb namazda sakalını oynayan bir adam görünce şöyle dedi: 'Onun hakkında, eğer kalbinde huşu olsaydı uzuvlarında da huşu olurdu, diye düşünüyorum.'4383[111]

* İftitah Tekbirinde Ve Diğer Tekbirlerde Elleri Kaldırmak

488/1358- Hz. Ali'den (Radıyallahu anh):4384[112]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) farz namaz kılmaya kalktığında tekbir ptirirken ellerini omuzlanna kadar kaldırırdı, kıraati bitirip rukûya gideceğinde de böyle yapardı, rukûdan başını kaldırırken de böyle yapardı. Namazda oturduğunda bunu yapmazdı. İki rekattan kalkarken4385[113] de aynı şekilde ellerini kaldırır ve tekbir alırdı.4386[114]

489/1359- Abdullah b. Zübeyr babasından (Radiyallahu anhümâ) nakletti:4387[115]
Rasûlullah'ı (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) namaza başlarken gördüm, ellerini kulaklarının üzerine kadar kaldırdı.4388[116]

4379[107] İmam Şafiî, Ümm, 1/121-122; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/70; İbn Rüşd, age., 1/88-89; İbn Kudâme, Muğnî, 1/506; Meydanî, Lübab, 1/80.
4380[108] Kasanı, Bedaiu's-sahâbe, 1/215; tbnü'1-Esîr, Nihâye, II/4.
4381[109] îbn Hacer, Fethu'l-Barî, II7225.
4382[110] Abdullah b. Mübarek, ZüftJ, 1/403, H.no:1148; Hâkim, 11/426, H.no: 3482; ü/279, H.no:3333.
4383[111] Abdürrezzak, 11/266, H.H.no: 3308; İbn Mace, 11/86, H.no:6787; Beyhakt, E/285, H.no:3365 Saîd b. Müseyyeb'in bu sözü Hakim et-Tirmİzî'nİn rivayetinde hadis olarak geçmektedir.(Bk. Nevadiru'l-Usûl, 11/172) Ancak seneddeki Ebû Dâvûd en-Nehaî'den dolayı hadisin zayıf olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbrahim b. Muhammed el-Hüseynî, el-Beyan ve't-Tarif, 11/169)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/117-118.
4384[112] Sened:
sahih: Müsned, 1/93, H.no:717; Ebû Dâvûd, Salât, 116; 119, H.no:744, 760; İbn Mâce, Ödüne, 15, H.no:864.
H2. Ali'den nakledilen bu rivayet, Tirmizî'nin Sünen'inde TİrmİzÎ'nin hocası Hasan b. Ali el-Hallâl vasıtasıyle Müsned'deki aynı senedle sonunda şu ziyade ile nakledilir;
Bk. Tirmizî, Deavât, 32, H.no:3423 (hasen-sahih). Bu ziyâde Müsned'de yine Hz. Ali'den farklı bir hadis olarak nakledilir. İlgili rivayet için bk. 511/1381. hadis. Tirmizî'nin bu rivayetinden hareketle biz de Müsned'deki iki (511/1381 ve 488/1358.) hadisi birleştirerek okuyabiliriz.
4385[113] Sahabi Ebû Humeyd'den gelen Ebû Dâvûd rivayetinde 'İki rekatı bitirip kalktıktan sonra' şeklindedir. (Bk. Ebû Davûd, Salât, 114, H.no:730)
4386[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/118-119.
4387[115] Sened:
Sahih: Müsned, IV/3, H.no:16044; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafın-lan nakledildiğini, senedinde Haccâc b. Ertad'ın bulunduğunu, bu râvi hakkında ihticacda ihtilaf edildiğini ifade eder. Bk. Mecma', 11/101. Bennâ bu rivayet hakkında: "Ebû Hatim, Haccâc b. Ertad'ın 'haddesenâ' lafzı İle naklettiği rivayetlerinde sâlih sayıldığını, hafızasının sağlamlığında ve doğruluğunda şüphe edilmediğini belirtir. Yahya b. Main ise sadûk olduğunu fakat tedlis yaptığını belirtir. Ayrıca Yahya b. Main ve Nesâî'nin bu râvinin kuvvetli almadığını belirtirler. Müslim mütâbaatla rivayetlerine eserinde yer verir" der. Bk. Bülûğu'l-mânî, III/165.
Hadisin sahâbisi Abdullah b. Zübeyr el-Esedî el-Kuraşî (v.73/692), cennetle müjdelenen Zübeyr b. Avvam b. Huveylid b. Esed'in oğludur. Künyesi Ebû Bekir'dir.
4388[116] Müsned'de bu rivayetin peşinden farklı bir rivayet daha verilmiştir:
"(Ahmed b. Hanbel) dedi ki: Benim de şâhid olduğum şu rivayet Süfyan'a okundu; İbn Aclân ve Ziyad b. Sa'd bunu Amir b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da babasından naklettiğini duydum, (babası): 'Hz. Peygamber'i böyle dua ederken gördüm' dedi, İbn ZUbeyr de (parmaklarını) bitiştirdi."
Fakat Bennâ bu ziyâde rivayeti eserinin tertip bölümünde (el-Fethu'r-Rabbânîfa) değil de şerh bölümünde (Bülûğu'l-emânfde) zikretmiştir. Hâlbuki bu rivayet farklı bir hadistir. Çünkü rivayette namazda teşehhüd hâlinde parmak kaldınlırkenkİ dua durumu anlatılmaktadır. Bu rivayetten sonra zikredilen hadis de buna işaret eder. Şuayb el-Arnavut ve ekibi peşpeşe zikredilen Uç ayn rivayeti şu şekilde numaralamışlardır: 16099, 16100/1, 16100/2. Bu numaralama sisteminde de İlk İki rivayetle değil, son iki rivayetle ilişki kurulmuştur. Ahmed Muhammed Şâkir tahricini devam ettiren Hamza Ahmed nüshasında ise ilk iki rivayetin senedi ile metni birbirine karıştırılmıştır. Eksik cümleler bulunmaktadır.
Ahmed b. Hanbe! hocası SUfyan b. Uyeyne'den 817 rivayet nakleder. Bunlardan 40'ını başka hocaları aracılığı ile yine ondan aktarır. 22 rivayeti ise şeklinde kıraat yolu ile rivayet eder. Bunlardan başka 7 rivayeti ise oğlu Abdullah ziyadeleri arasında hocaları vasıtası ile Süfyan'dan nakleder.

490/1360- Saîd b. Sem'an anlattı:4389[117]
Benî Züreyk mescidindeyken bize Ebû Hüreyre (RadıyatiaM anh) geldi ve dedi ki:
'Üç şeyi insanlar terk etti, hâlbuki Rasûlullah onlan yapardı:
Namaz kılmaya başlayacağında ellerini uzatarak kaldırırdı,
Rukûya her gittiğinde ve rukûdan başını kaldırdığında tekbir alır ve ellerini kaldırırdı,
Kıraatten önce dua ederek ve Allah'ın fazlından isteyerek bir müddet sessiz dururdu.'
§(Râvi) Yezid (son cümleyi); 'Dua eder ve Allah'ın fazlından isterdi' diye nakletti.4390[118]

491/1361- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhuma):4391[119]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) (iftitah) tekbiri alacağında ellerini omuzlan hizasına ya da yakınına kadar kaldırırdı. Rukûya gittiğinde ellerini kaldırırdı, Rukûdan başını kaldırırken ellerini kaldırırdı. Secdede bu şekilde davranmazdı (ellerini kaldırmazdı).4392[120]

492/1362- îbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhumâ):4393[121]
Ellerinizi kaldırma(da) bidat vardır, Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve (ellerini kaldırırken) şunu geçmedi, yani göğüs hizasını.
NOT: Burada kastedilen İftitah tekbiri dışındakiler olsa gerek, çünkü İftitah tekbiri için Rasûlullah'ın omuzlan ya da kulakları hizasına kaldırdığı ile ilgili rivayetler çok fazladır. Ancak rükû ve diğer yerlerde elleri kaldırmada göğüs hizasını geçmemesi tavsiye edilmektedir.4394[122]

493/1363- Mâlik b. Huveyris'ten (Radıyallahu anh):4395[123]
Kendisi Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) rukûya giderken ellerini kaldırdığını gördü, (ayrıca) rukûdan başım kaldırdığında ve secdeden başını kaldırdığında da ellerini kulaklarının üstüne4396[124] kadar kaldırdı.4397[125]

494/1364- Meymûn el-Mekkf den:4398[126]

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/119-120.
4389[117] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/434, H.no:9574; Diğer rivayet için bk. 11/500, H.no: 10440; Abdürrezzâk, ü/67, H.no:2517; Nesâî, îftitâh, 6, H.no:881; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/308, H.no:957; îbn Huzeyme, 1/233, H.no:459; Hâkim, V336, 359, H.no:781, 856 (isnadı sahihtir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/284; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/27, 195; X/16,19. Bazı rivayetlerde ise şöyle bir nakil yer alır:
Bk. Müsned, 11/375, H.no:8861; Benzer rivayet için bk. 11/500, H.no:10439; Ebû Dâvûd, Salât, 117, H.no:753; Tirmizî, Salât, 63, H.no:239-240; Dârimî, Salât, 32, H.no: 1240.
4390[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/120-121.
4391[119] Sened:
Sahih: Müsned, 11/147, H.no:6345; Benzer rivayetler için bk. 11/133-134, H.no:6I75: 11/132, H.no:6163-6164 (Ebû Hüreyre'den naklettiği bu hadisin peşinden bir başka sened daha vererek hadisin İbn Ömer'den de nakledildiğini gösterir):
IU106, H.no:5843; 11/100, H.no:5762; ü/18, H.no:4674; II/8, H.no:4540; 11/44, H.no:5033-5034 (Tâvûs'un talebelerinden biri bilinmediği için senedi zayıftır); 11/45-46, H.no:5054 (Câbir b. Yezid el-Cu'fî sebebiyle zayıftır); 11/47, H.no:508I; 11/62, H.no:5279; 11/58, H.no:4540; 11/145, H.no:6328; H/147, H.no:6346; Mâlik, Salât, 16; BuhâıÎ, Ezan, 83, 86; Müslim, Salât, 21-23; Ebû Davud, Salât, 115-116, H.no:721-722, 741; Tirmizî, Salât, 76, H.no:255; Nesâî, îftitâh, 1, 3, 86, H.no:874-876., 1023; Tatbik, 21, 37, 85, H.no:1057, 1086, 1142; İbn Mâce, İkâme, 15, H.no:858; Dârimî, Salât, 41, 71, H.no:1253, 1314-1316.
Namazda ellerin kulak hizasına kaldırılması ile ilgili diğer rivayetler için bk.
a-Hz. Ali'den: 511/1381 ve 488/1358. hadisler.
b-Vâil b. Hucr el-Hadramî'den: 474/1344. hadis.
4392[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/121.
4393[121] Sened:
Hasen: Müsned, 11/61, H.no:5264; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emâriî, İÜ/167. Fakat, senedindeki râvilerden BÎşr b. Harb el-Ezdî zayıftır. Heysemî eserine bu rivayeti almamıştır.
Ayrıca bir önceki 491/1361. hadise bk.
4394[122] Bennâ, age., III/167.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/122.
4395[123] Sened:
Sahih: Müsned, IÜ/436-437, H.no: 15541; Benzer rivayetler için bk. V/53, H.no:20410, 20414-20416; III/436, H.no:I5536-15537; V/53-54, H.no:20418 (477/1347. hadis); Buhârî, Ezan, 84; Müslim, Salât, 24-26; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:745; Nesâî, İftitah, 4, 85, H.no:878-879, 1022; Tatbik, 18, 36, H.no:1054, 1083; İbn Mâce, İkâme, 15, H.no:859; Dârimî, Salât, 41, H.no:1254.
Ayrıca bk. 477/1347. hadis.
4396[124] Ibnü'1-Esîr, Nihâye, III/436.
4397[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/122.
4398[126]Sened:
Hasen: Müsned, İ/255, H.no:2308; Diğer rivayet için bk. 1/289, H.no:2627; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:739 (Ahmed b. Hanbel'in senedi ve metni ile nakleder); Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Aynca Meymûn el-Mekkî mechûl biridir. Meymûn el-Mekkî'nin buradaki (Ahmed b. Hanbel'in MüsnedÎ'nde iki, Ebû Davud'un Siineni'ndeki bir) rivayetinden başka bir nakli de yoktur.
Daha önce geçen sahih hadislere muhalif bir rivayet olduğu için münkerdir. Dolayısıyla delil olarak alınmaz.

Kendisi İbn Zübeyr'i (Radıyaiiahü anhumâ (yani) Abdullah'ı onlara namaz kıldırırken görmüştü, namaza dururken ellerini kaldırıyor,4399[127] (ayrıca) rukûya giderken, secdeye giderken, kıyama davranıp kalkarken ellerini kaldırıyordu. İbn Abbas'ın yanına gittim, ona şöyle dedim:
'İbn Zübeyr'i namaz kılarken öyle bir hâlde gördüm ki hiç kimseyi Öyle namaz kılarken görmemiştim'
Elleri kaldırma olayını anlattım. Bunun üzerine İbn Abbas (Radıyaitahu anktimâ) ona şöyle dedi:
'Eğer Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılma şeklini görmek istersen İbn Zübeyr'in namazına tabi ol!'4400[128]

* Ellerin Sadece Îftitah Tekbirinde Kaldırılması

495/1365- Alkame'den:4401[129]
İbn Mes'ud (Radıyallahu anh):
'Size Rasûlullah'ın (Saüaiiaha aleyhi ve seiiem) namazı gibi namaz kılayım mı?'dedi ve namaz kıldı, ellerini sadece bir kere (iftitahta) kaldırdı.'4402[130]

496/1366- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh):4403[131]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) namaza başlarken ellerini kaldırırdı, hattâ baş parmaklan kulakları hizasına varırdı.4404[132]

Açıklama

Ellerin kaldırılması ile ilgili olarak Ebû Davud rivayetinde 'Başka böyle yapmadı (ellerini kaldırmadı)' şeklinde nakledildi.4405[133]
Rukûda el kaldırma konusunda müctehid imamların görüşleri:
1- İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve âlimlerin bir kısmına göre rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmak müstehabdır. Ayrıca îmam Şafiî'ye göre İlk teşehhüdden sonra kalkarken de elleri kaldırmak müstehabdır.
2- İbn Münzir, Ebû Ali et-Taberî ve bazı Ehl-i hadise göre secdeye giderken de kaldırmak müstehabdır.
3- İmam Ebû Hanîfe, bütün Hanefî müctehidleri, Süfyan es-Sevrî ve İmam Mâlik'ten gelen meşhur rivayete göre eller sadece iftitah tekbirinde kaldırılır, başka yerde kaldırılmaz.4406[134]

* Ayakta (Kıyamda) Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması

Ahmed Muhammed Şâkir hadise hasen hükmü vermiştir.
4399[127] Metinde geçen lafzı, anlaşılması için ellerim kaldırarak, şeklinde terceme edildi.
4400[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/122-123.
4401[129] Sened:
Sahih: Müsned, 1/388, H.no:3681; Mükerrer rivayet için bk. 1/441-442, H.no:4211;
Benzer rivayet için bk. 11/418-419, H.no:3974; Ebû Dâvûd, Salât, 117, H.no:748 (Ebû Dâvûd hadisi hocası Osman b. Ebî Şeybe aracılığı ile ve aynı senedle nakleder ve rivayetin sonuna şu sözünü ekler. "Bu, uzun bir hadisin özetidir. Bu lafızla sahih değildir"); Tirmizî, Salât, 76, H.no:257 CFirmizî de bu hadisi hocası Hennâd kanalı İle aynı senedle ve lafzı ile nakleder ve şunları ifade eder: "Berâ b. Âzib'den de nakledilen İbn Mes'ûd hadisi hasendir"); Nesâî, tftitâh, 87, H.no:1024.
Hadisin senedindeki Âsim b. Küleyb hakkında cerh-ta'dil âlimleri özetle şöyle der: Ahmed b. Hanbel "Bir beis yok"; Yahya b. Maîn ve Nesâî "sika"; Ali b. el-Medînî "Tek kaldığı rivayetleri ile delil getirilmez"; İbn Sa'd: "Sikadır, kendisi ile delil getirilir"; Ahmed b. Salih "Sikadır, me'mûndur".
Bennâ hadisi nakledenlere ve değerlendirmede bulunanlara şu şekilde yer verir: "Hadis hafızlan bu hadisin hükmünde farklı görüşlerdedir. Meselâ Tirmİzî hadisi hasen, İbn Hazm ve tbn Kattan sahih, Ahmed b. Hanbel, şeyhi Yahya b. Âdem, Buhârî, Ebû Dâvûd ve Ebû Hatim ise zayıf saymışlardır. Hadisi Beyhakî, Dârekutnî ve İbn Adiy farklı bir senedle ve lafzı ile tbn Mes'Ûd'dan nakleder. İbnü'l-Cevzî bu tarikten gelen rivayeti Mevzûât'ında zikreder. Ahmed b. Hanbel bu tarikte yer alan Muhammed b. Câbir için: "Hiçbir şey değildir. Kendisinden daha şerli birinden başkasından nakilde bulunmamıştır" der. Ahmed b. Hanbel'in burada verilen senedi ceyyiddir. Fakat, senedin sahih olması metnin de sahih olmasını gerektirmez. İbn Mes'ûd birçok meselede olduğu gibi burada da unutmuştur." Bk. Bulûğu 't-emânî, 111/168-169. Heysemî de tenkid edilen senedli rivayeti verir ve Ebû Ya'lâ'nm naklettiğine işaret eder. Senedinde Muhammed b. Câbir el-Hanefî'nin bulunduğunu söyleyerek bu râvinin ihtilât ettiğini, kendisine telkîn edilen her şeyi kabullendiğini ileri sürer. Bk. Mecma', 11/101.
4402[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/123-124.
4403[131] Sened:
Hasen: Müsned, IV/302, H.no:18588; Mükerrer rivayet için bk. IV/301, H.no:18580; Benzer rivayetler için bk. IV/282, H.no:18398; IV/303, H.no:18598; IV/303, H.no:l8608; Ebû Dâvûd, Salât, 117, H.no:749,752; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/26.
Bennâ, hadisi Ebû Dâvûd, Dârekutnî, Beyhakî ve Tahâvî'ye nisbet eder ve Yezîd b. Ebû Ziyâd'ın kuvvetli olmadığını, Buhârî, Ahmed b. Hanbel, Şafiî, ibn Uyeyne, tbnü'z-Zübeyr, Dârimî vd. âlimler tarafından zayıf sayıldığını söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, III/170.
Yezid b. Ebu Ziyâd, Ebû Abdullah el-Hâşimî (v.136/753) için bk. 447/755. hadisin tahrici.
4404[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/124.
4405[133] Ebu Dâvûd, Salat, 116, H.no: 749.
4406[134] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/228; Cassâs, Muhtasarı* ihtilafi'l-utema li't-Tahavî, 1/199; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/74; İbn RUşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/96; İbn Kudâme, Muğnî, 1/538; Meydanî, Lübab, 70-72; Bennâ, age., III/170.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/124-125.

497/1367-(Z.)- Hz. Ali'den (Radtyalahü anh):[4407][135]
Sağ eli sol el üzerine koyarak göbek altında tutmak namazın sünnetlerindendir.[4408][136]

Açıklama

Rivayetlerde geçen sünnettendir lafzı Rasûlullah ve sahabe tarafından sürekli yapılan ameller için kullanılmıştır. Sahabeden sonra bu lafzı kullanan âlimler olmuştur ve en çok zikreden İmam Mâlik'tir. Zira o, Medineliler'in ameline (sünnetine) önem vermekte ve delil olarak kullanmaktadır.
§Bu sünnettendir şeklinde sahabeden gelen bazı hükümler:
1- Hz. Ali (Radıyallahü anh): 'Bayram namazına yürüyerek gitmek sünnettendir.'[4409][137]
'İmamın farz namazdan sonra namaz kıldığı yeri değiştirmesi, farklı yerde nafile namaz kılması sünnettendir.''[4410][138]
'İmam sustuğunda/okuyamadığında (ayeti söyleyip) yardımcı olmak sünnettendir.'[4411][139]
'Ramazan bayramı namazına gitmeden bir şey yemek sünnettendir.'[4412][140]
2- Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahüanh): 'Teşehhüdü gizli okumak sünnettendir.'[4413][141]
'Biriniz cenazeyi takip ederken tabutun dört tarafından da tutması sünnettendir.'[4414][142]
'Ev sahibinin imam olması sünnettendir.'[4415][143]
3- Abdullah b. Ömer (Radıyallahü anhümây. 'Namazda oturulduğunda sağ ayağı yatırıp, sol ayağı dikmek sünnettendir.'[4416][144]
4- İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ): 'Hac için sadece hac aylarında ihrama girmek sünnettendir.'[4417][145]
'Cenaze namazında Fatiha okumak sünnettendir.'[4418][146]
'Bir kişi oturduğunda terliklerini çıkarması ve yan tarafına koyması sünnettendir.'[4419][147]
'Kişinin bir teyemmümle sadece tek farz namaz kılması sünnettendir.'[4420][148]
5- Enes b. Mâlik (Radıyallahü anh}: 'Müezzinin sabah ezanında 'hayye ale'l-felah' dedikten sonra 'es-Salâtü hayrun mine'n-nevm' demesi sünnettendir.''[4421][149]
'Cuma günü gusül almak sünnettendir.'"[4422][150]
'Mescide sağ ayakla girmek ve sol ayakla çıkmak sünnettendir.'[4423][151]
6- Ebû Berze el-Eslemî (Radıyailahu anh): "Ezanı yüksek bir yerde ve kameti mescidin içinde okumak sünnettendir.'[4424][152]
7- Ebû Cuhayfe (Radıyallahü anhy. İlk rekattan kalkarken kişinin yere elleriyle dayanmaması sünnettendir, ancak ihtiyar olması müstesna.'[4425][153]
§Ayrıca Rasûlullah'ın ıBu fıtrattandır/sünnettendir' lafzını kullandığı nakledilir:

[4407][135] Sened:
Hasen: Müsned, 1/110, H.no:875; Ebû Dâvûd, Salât, 118, H.no:756; Abdurrahman b. İshak Ebû Şeybe el-Vâsıtî zayıftır. İbn Sa'd, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu zatı zayıf sayarlar. Buhârî de Ahmed b. Hanbel'in bu râvi hakkında: "münkeru'l-hadis" dediğini nakleder. Bk. ed-Duafâ, s.21. Ziyâd b. Zeyd es-Süvâî ise mechuİ biridir. Abdurrahman b. İshak hakkında geniş bilgi için bk. 271/1141. hadisin tahrici. Hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 118, H.no:755; Nesâî, İftitah, 10, H.no:886; /6n Mâce, İkâme, 3,H.no:811.
b-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 498/1368. hadis.
c-Hülb et-Târden (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 499/1369. hadis.
d-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 500/1370. hadis.
e-Gudayf b. Hâris'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 501/1371. hadis.
f-Şeddâd b. Şürahbil, İbn Abbas, Yala b. Mürre, Ebu'd-Denİâ ve Ukbe b. Ebû Âişe'den (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. Heysemî, bu hadisleri Taberânîye nisbet eder. Bk. Mecma', 11/104-105.
[4408][136] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/125.
[4409][137] Tirmizî, Cum'a,30, H.no: 530.
[4410][138] Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, 1/395, H.no: 674.
[4411][139] Beyhakî, III/213, H.no: 5584.
[4412][140] Beyhakî, III/283, H.no: 5953.
[4413][141] Ebû Dâvûd, Salat, 179, H.no: 986; Tirmizî, Salat, 101, H.no: 291.
[4414][142] Beyhakî, IV/19, H.no: 6625.
[4415][143] Şafiî, Müsned, 1/55.
[4416][144] İbn Huzeyme, 1/338, H.no: 678.
[4417][145] Buharı, Hac, 33.
[4418][146] Tirmizî, Cenaiz, 39, H.no: 1026.
[4419][147] Ebû Dâvûd, Libas, 41, H.no: 4138.
[4420][148] Beyhakî, 1/221, H.no: 997.
[4421][149] İbn Huzeyme, 1/202, H.no: 386; Beyhakî, 1/423, H.no: 1835.
[4422][150] Beyhakî, 1/1296, H.no: 1314.
[4423][151] İbn Huzeyme, 1/338, H.no: 791.
[4424][152] Beyhakî, 1/1425, H.no: 1846.
[4425][153] Beyhakî, 1/1136, H.no: 2637.

Meselâ Hz. Âişe (Radiyallahu anhâ) Rasulullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) şu sözünü nakletti:
"On şey fıtrattandır/sünnettendir: Bıyıklan kısaltmak, sakatları bırakmak, misvak /diş fırçası kullanmak, su İle burun temizlenmek, tırnaklan kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altı kıllarını almak, kasık/etek tıraşı yapmak, su ile tuvalette temizlenmek." Zekeri ya, Mus'ab'in onuncuyu unuttuğunu, fakat "mazmaza /ağzı temizler olabileceğini belirtti.4426[154]
Ebû Eyyûb'dan (Radıyallahü anhy. Rasûlullah şöyle dedi:
"Dört şey Peygamberlerin sünnetlerindendir: Haya, güzel koku sürmek, misvak kullanmak ve nikah."4427[155]

498/1368- Câbir'den (Radıyallahü anh):4428[156]
Rasûlullah bir adamın yanına geldi, o kişi namaz kılıyordu,4429[157] (kıyamda) sol elini sağ elinin üzerine koymuştu. Rasûlullah onun ellerini çekti ve sağ elini sol elinin üzerine koydu.4430[158]

499/1369- Kubeysa b. Hülb babası (Hülb et-Tâi)den (Radtyallahu anh) nakletti:4431[159]
Rasûlullah bize imamlık yapardı ve sağ (eliyle) sol (elini) tutardı.
Rasûlullah iki tarafından da; sağından da solundan da dönerek ayrılırdı/kalkardı.
§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûhıllah'ı namazda sağ elini sol eli üzerine koymuş bir hâlde gördüm, onu sağından da solundan da ayrılırken/kalkarken gördüm.
§Diğer lafızla nakilde: Hz. Peygamber'i bir kere sağından bir kere solundan ayrılırken/kalkarken gördüm, şeklinde geçti.4432[160]

500/1370- Sehl b. Sa'd'dan (Radiyallahu anh):4433[161]
İnsanlar (Rasûluilah döneminde) namaz kılarken sağ ellerini sol elleri üzerine koymakla emrolunurlardı.
§(Râvilerden) Ebu Hâzim dedi ki: Bunun ancak isnad edildiğim biliyorum. Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel açıklamak için) şöyle dedi: İsnad edilmesinden kasıt Hz. Peygamber'e merfÛ olarak isnad edilmesidir.4434[162]

501/1371- Gudayf b. Haris ya da Haris b. Gudayfdan (Radtyaltahü anh):4435[163]
Rasûlullah'ın namazda sağ elini sol eli üzerine koyduğunu gördüğümü unutmuyorum, (Bir rivayette:

4426[154] Bk.Müsned, VI/137, H.no:24941; Müslim, Taharet, 56; Ebû Dâvûd, Taharet, 29, H.no:53 (Ebû Dâvûd, Ammâr b. Yâsir, Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüm) da nakillerde bulunur. îbn Abbas'ın şu sözünü de ilâve eder. "Bunların beş tanesi baş ile ilgilidir."); Tirmizî, Edeb, 14, H.no:2757 (Tirmizî hadisin hasen olduğunu, bu hususta Ammar b. Yâsir, ibn Ömer ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin bulunduğunu ifade eder); Nesâî, Zînet, 1, H.no:5037; es-Sünenü'l-kübra, V/405, H.no: 9288; İbn Mâce, Taharet, 8, H.no;293; İbn Huzeyme, 1/47, H.no:88; Dârekutnî, 1/94; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/52; Ebû Ya'lâ, VIII/14, H.no:4517; Ebû Avâne, 1/163, H.no:472. Bu rivayet Edeb bölümünde 1/7278.hadiste zikredilecektir.
4427[155] Bu konudaki rivayetler ayrıca Hz. Osman, Sevbân, Âişe annemiz, ibn Ömer, Ebû Necîh, Câbir ve Akkâftan da nakledildi. Bk. Tirmizî, Nikah, 1, H.no: 1080; Ahmed b. Hanbel, V/421.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/126-127.
4428[156] sened:
Sahih; Müsned, 111/381, H.no:15029; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/7, H.no:199; İbn Hıbbân, V/67, H.no:1770; Dârekutnî, 1/284. Senedindeki Ebû Yusuf Haccâc b. Ebû Zeyneb ve Ebû Süfyan Talha b. Nâfi saduktur. Bennâ, hadisi Dârekutnî'ye nisbet eder ve Nevevî'nin Hulâsa'da: "Müslim'in râvisİne göre İsnadı sahihtir" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, HI/172.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/104.adisin şâhidleri için bk.497/1367. hadis.
4429[157] Burası Arap dili açısından hâl cümlesi olmasına rağmen anlaşılması için bu sekide terceme edildi.
4430[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/127-128.
4431[159] Sened:
Sahih: Müsned, VI221, H.no:21872; Mükerrer için bk. V/227, H.no:21873; ikinci rivayet: V7227, H.no:21871 (z.); Benzer rivayetler için bk. V/226, H.no:21870 (z.); V/226, H.no:21864:V/227, H.no:21876-21877; V/227, H.no:21879-21880 ; V/4, H.no:27910; V/226, H.no:21868, 21866, 21865 (z.); V/4, H.no:279l'l; Ebû Davud 'Sahih, 198, H.no:1041; 7îi7wrf, Salât, 109, H.no:301; An Mâce, tkâme, 33, H.no:929.
Hadisin şâhidleri için bk.497/1367. hadis.
4432[160] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/128.
4433[161] Sened:
Sahih: Müsned, V/336, H.no:22747; Mâlik, Kasr, 47; Buharı, Ezan. 87; Bennâ Nevevî'nın: "Hadis sahih ve merftıdur" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, İÜ/173.
Hadisin şâhidleri İçin bk.497/1367. hadis.
4434[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/129.
4435[163] Sened:
Sahih: Müsned, IV/105, H.no:16904; Diğer rivayet için bk. IV/105, H.no:16905 (Mükerreri: V/290, H.no:22396); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, m/276, H.no:3399-3400.
Heysernî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/104.
Hadisin şâhidleri için bk.497/1367. hadis.

unutmadım.)4436[164]

Açıklama

Bu konuda birçok hadis bulunmaktadır ve bunlar namazda kıyam hâlinde sağ eli sol el üzerine koymanın meşru olduğunu göstermektedir. Cumhura göre sağ eli sol el üzerine koymak sünnettir. Şevkânî bu konuda 20 kadar hadisin bulunduğunu zikretti.4437[165] Mezheplerin bazı farklı görüşleri:
1- Hanefîlere göre sağ el sol el üzerine konulur ve göbek altında tutulur.4438[166]
2- İmam Mâlik farz namazda değil de nafile namazlarda kıyam uzun olduğu için ellerin bağlanması uygundur, dedi.4439[167]
3- Şafiîlerde sağ el sol elin üzerine, dirseğe kadar olan kolun bir kısmı üzerine konulması ve göbek üstünde tutulması müstehabdır.4440[168]
4- Hanbelîlere göre sağ el sol el üzerine konulup göbek altında tutulur. İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen ikinci rivayette elleri göğüs altında tutmak efdaldir. Gelen üçüncü rivayette de ikisi arasında muhayyerdir.4441[169]

*** İftitah Tekbirinden Sonra Verilen Sekteler (Duruşlar)**

Burada kastedilen hakiki sekte değildir, bilakis bazı yerlerde sesli okumayı bırakmak, ara vermektir. Bu yerler:
1- Niyet ve tahrime tekbirinden sonra, kıraatten önce,
2- Fâtiha'nın sonundaki 'veleddâllîn' den sonra,
3- Sureden sonra, rukûdan önce...
Bu sektelerin nedeni dua etmektir. Aşağıdaki hadisler bunların şeklini ve yerini göstermektedir.4442[170]

502/1372- Semüra b. Cündüb (Radıyallahu anh) anlattı:4443[171]
Rasûlullah'ın (namazda) iki sektesi (duruşu) vardı:
(Biri,) namaza başladığındaki sektesi,
(Diğeri,) ikinci sureyi (yani Fâtiha'dan sonraki sureyi) okuduktan sonra daha rukûya gitmeden verdiği sekte.
Bu durum Imrân b. Husayn'a anlatılınca: Semüra yalan söylemiş,4444[172] dedi. (Bir rivayette: Imrân: ben Rasûlullah'tan böyle bir şey öğrenmedim, dedi.) Bu durumu Medine'deki Übey b. Ka'b'a yazdı (mektupla sordu),4445[173] Übey b. Kab:
'Semüra, doğru söylemiş' dedi.
§İkinci tarikle gelen rivayette; Semüra, onlara namaz kıldırdığında iki kere sekte verirdi:
(Biri) namaza başladığı sırada,
(Diğeri) Vele'd-dâllîn' dediğinde bir süre duruşu.
Onun bu hareketini cemaattekiler kabul etmediler. Bu durumu Übey b. Ka'b'a yazdı (mektupla sordu). Übey b. Ka'b da, 'durumun Semüra'nın dediği gibi olduğunu yazdı (mektupla gönderdi).'
§ÜçüncÜ tarikle gelen rivayet:
(Üçüncü sekte ise), sure okumayı bitirdikten sonradır.
NOT: İbn Ebî Şeybe rivayetinde de bu sektelerin üç tane olduğu bildirilmektedir:
Hafs kanalı ile Ömer ve Hasan'dan nakledildi:
'Rasûlullah'ın üç sektesi vardı:

4436[164] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/129.
4437[165] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, 11/200; Bennâ, age., III/173.
4438[166] İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 1/325.
4439[167] Sehnûn, Müdevvene, 1/74.
4440[168] Şirazî, Mühezzeb, 1/71.
4441[169] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, MesâiU 72-73.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/129-130.
4442[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/130.
4443[171] Sened:
Sahih: Müsned, V/15,H.no:20042; Diğer rivayet: V/7, H.no:19964; İkinci rivayet: V/23, H.no:20142; Üçüncü rivayet: V/23, H.no:20143 ve V/ll-12, H.no:20008; Benzer rivayetler için bk. V/20, 21, H.no: 20105, 20120,20122:
Ebû Dâvûd, Salât, 121, H.no:777, 779-780; Tirmizî, Salât, 72, H.no:251 (Hadis Ebû Hlireyre'den de nakledilir. Semüra b. Cündüb'ün rivayeti hasendir.); îbn Mâce, İkâme, 12, H.no:844-845; Dârimî, Salât, 37, H.no:1246 (Merfû hadislerde iki sekteden bahsedilirken Katade üç sekteden bahsetmektedir).
4444[172] Metindeki kelimesi, doğruyu söylemedi, hata etti manasındadır. Imran'ın bu tepkisi, kendisine birinci sekte dışında bir haberin ulaşmamasıdır. Bu nedenle Tirmizî rivayetinde Imran b. Husayn bunu inkâr etti ve 'biz tek sekte öğrendik' dedi.Durumu Medine'deki Übey b. Ka'b'a yazdık...(Bk. Tirmizî, Salat, 72, H.no: 251.
4445[173] Mektup yazan Irnran ve Semüra olmalıdır. Ebû Dâvûd'daki rivayette; 'Bu konuda her İkisi de Ka'b'a mektup yazdı' şeklinde geçmektedir. (Bk. Ebû Dâvûd, Salat, 120, H.no: 779; Beyhakl ü/195, H.no: 2898)'

İftitah tekbirini aldığında Fatiha okuyuncaya kadar,
Fâtiha'yı bitirince sureye başlayıncaya kadar, Sureyi bitirince rukûya gidinceye kadar.'[4446][174]

503/1373- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[4447][175]
RasÛlullah namaz tekbiri getirince tekbir ile kıraat arasında sessiz durdu (sekte verdi), Ben:
'Anam babam sana feda olsun. Tekbir ile kıraat arasında (yaptığın) sekte hakkında görüşün nedir, bana onun ne olduğunu haber ver!1 deyince,
RasÛlullah, şöyle diyorum, diye haber verdi:
"Allahümme bâid beynî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne'l-meşnkı ve'l-mağrib.
Allahümme nekkınî m i ne11-hatâyâye ke's-sevbi'l-ebyazı mine'd-denes."
(Râvilerden) Cerir nakletti:
"...kemâ yünekka's-sevbü'l-ebyaz, Allahümme'ğsilnî mine'l-hatâyâye bi's-setci ve'l-mâi ve'l-berad"
§Bu duanın tercemesİ:
Allah'ım, benimle günahlarım arasını tıpkı doğu ile batı arası kadar ayır,
Allah'ım, beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi beni günahlarımdan temizle,
...tıpkı beyaz elbisenin temizlenmesi gibi. Allah'ım, günahlarımdan oluşanı kar, su ve dolu ile yıka/temizle.[4448][176]

[4446][174] İbn Ebî Şeybe, 1/247, H.no: 2837.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/130-132.
[4447][175] Sened:
Sahih: Müsned, IT/231, H.no:7164; Benzer rivayetler için bk. 11/494, H.no:10358; 11/448, H.no:9743; 11/494, H.no: 10358; Buhârî, Ezan, 89; Müslim, Mesâcid, 147; Ebû Dâvûd, Salât, 121, H.no:78l; Nesâî, Taharet, 48, H.no:60; îftitah, 14-15, H.no:892-893; İbn Mâce, İkâme, 1, H.no:805; Dârimî, Salât, 37, H.no:1247.
[4448][176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Terti

k)- KIRAAT

Namazda emredilen en önemli hükümlerden birisi Kur'ân okumaktır, buna İstılah olarak kıraat denir. İnsanın kolayına gelen; onu sıkmayacak ve başka şeyler düşünmesine sebep olmayacak şekilde kolayına gelen ayetlerin okunması emredilmektedir. Namazda Kur'ân okumak bu ibadetin en önemli parçası, olmazsa olmaz diye bilinen bir unsurudur. Kur'ân okumanın şekli ve ilgili konular bizzat Rasûlullah tarafından açıklanmış, aynı Z/ananda o yüce Peygamber bize namaz kılarken ve Kur'ân okurken ruhen hazırlık anlamına gelen duaları, teavvüzü (şeytanın şerrinden Allah 'a sığınmayı) ve besmeleyi (Rahman-Rahim olan Allah adıyla başlamayı) öğretmiştir. Şüphesiz onda inananlar için daha nice güzel örnekler vardır.
Allah Teâlâ buyurdu:
'(Resulüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın bir kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü takdir eden (programlayan) ancak Allah'tır. O sizin, (gecenin tümünü ibadetle geçirmeye) gücünüzün yetmeyeceğini bildiği için sizi bağışladı. Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da
Allah yolunda çarpışacaklardır. O hâlde Kur'an'dan kolayınıza geleni
okuyun. Namaz kılın, zekât verin, Allah için güzelce borç (karz) verin. Kendiniz için önden (dünya da iken) ne iyilik hazırlarsanız
Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah
çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.' (Müzzemmil, 73/20)
NOT: Bu ayet İslâm'ın ilk dönemlerinde kıyamü'1-leyl (gece namazı) kılan Hz. Peygamber ve Müslümanlarla ilgilidir. Bu ayet içindeki 'Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun' kısmı namazda okunan Kur'ân hakkındadır.4448[1]
Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: "İster Allah dîye, ister Rahman diye dua edin. Hangisini derseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır." Namazında yüksek sesle okuma, sesini fazla da kısma; ikisinin arasında bir yol
tut.'(Ura, 17/110)
NOT: İbn Abbas'tan gelen rivayette; Mekke'de Rasûlullah namaz kılarken sesini yükseltirdi, onun namazda sesli Kur'ân okuması müşrikleri kızdırıyor, hatta onların küfretmelerine ve saldırmalarına sebep oluyordu. Allah Teâlâ bu konuda dikkatli olunmasını, onlarla duygusal anlamda çatışmaya girilmemesini emretti, okuyuşta da sesin ne çok yüksek, ne de çok düşük, bilâkis orta halli okuyanın kendisinin duyacağı kadar olmasını tavsiye etttî. Ancak Medine'ye hicretten sonra İbadet serbestliği olduğu için bu emir kaldırıldı.4448[2]

* İftitah (Namaza Başlama) Duası Ve Kıraatten Önce Teavvüz (Eûzü Billah... Demek)

Namaz kılacağında bir insan kendisini büyük bir ibadete hazırlamalıdır. Bu, fizikî olarak temizlik, kıbleye dönme vb. şekillerde tezahur eder, fizik ötesi aleme yolculuğu için de ruhen konsantre olmalıdır. Kur'ân buna huşu demektedir. RasûluHah'in namazdaki davranışları yanında duaları da bu noktada çıtayı oldukça yukarıya taşımakta, insanı ruhen hazır hâle getirmektedir. Yeter ki insan bu duaları anlayarak ve özümseyerek okusun. Bu dualarda şu İfadeler bulunmaktadır:
1- Şimdi ben zatı, İsmi ve azameti yüce olan tek Allah'ın huzurundayım, O'ndan başka İlâh yoktur.
2- Yüzümü (özümü) göklerin ve yerin yaratıcısına döndürüyorum, diğer varlıkları unutuyorum, şirkten uzak bir hayat yaşamak istiyorum.
3- Şeytanın bütün kötülüklerinden her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınıyorum...
Aşağıdaki rivayetlerde bu duygu ve düşüncelerin RasûluHah diliyle ifadesi bulunmaktadır. Bu konuda da şüphesiz en güzel örnek RasûluHah'tır. Çünkü biz onun kadar güzel dua edemeyiz, duygu ve düşüncelerimizi ifade edemeyiz.
ŞNamazda Kur'ân'dan bir bölüm okunması emredilmektedir ve bu konuda her hangi bir ihtilaf yoktur. Okuduğumuz Kur'ân'ın bize tesir etmesi için bizi meşgul edecek unsurlardan Allah'a sığınmalıyız. Bunların belki de en büyüğü ve en tehlikelisi şeytandır. Çünkü iki varlık arasında kıyamete kadar sürecek bir mücadele vardır. Kendi savunmamız yanında bu konuda Allah'tan da yardım istemeliyiz, Rabbimiz bunu emretmektedir. Rasûlutlah'ın namaz kılma şeklinde bu görülmektedir. O, namazda Kur'ân okuyacağında 'Eûzü billahi...' diyerek önce Allah'a sığınırdı.
§Bu İki hareketten anlaşılan :

1- Namaz kılarken tümüyle Allah'a yönelmeliyiz.
2- Bu yönelişimizi engelleyecek şeytanın şerrinden de Allah'a sığmmalıyız.
Allah Teâlâ buyurdu:
'Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (namaz) huşu sahipleri (Allah'a saygı duyanlar) dışında herkese zor/ ağır gelen bir görevdir.' (Bakara, 2/43)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler.' (Mü'minûn, 23/2)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ben muvahhit olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.' (Enam, 6/79)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Kur'ân okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!' (Nahl, 16/98)4448[3]

504/1374- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyatiahu anh):4448[4]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seüem) gecenin bir bölümünde kalkıp tekbir getirerek namaza başladığında, şöyle derdi:
"Sübhaneke Allahümme ve bihamdik ve tebârake'smük ve teâlâ ceddük velâ ilahe ğayruk"
Sonra üç kere şöyle derdi:
"Lâ ilahe illallah"
Sonra üç kere şöyle derdi:
"Eûzü billahi mine'ş şeytani'r racîm min hemzihi ve nefhıhî"
Sonra üç kere "Allahü ekber" derdi.
Ardından da şunu eklerdi:
"Eûzü billahi mine'ş şeytani'r-racîm min hemzihi ve nefhıhî ve nefsihî"4448[5]

Açıklama

Duaların Tercemesi:
• Allahım, Seni hamd ile teşbih ederim, senin İsmin mübarek, azametin yücedir ve senden başka ilâh da yoktur.4448[6]
• Allah'tan başka İlâh yoktur.
• Kovulmuş şeytanın şerrinden, aynca vereceği vesvese ve şişirmeden (kibirden) her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınırım.
• Allah çok büyüktür.
• Kovulmuş şeytanın şerrinden, aynca vereceği vesveseden, şişirmeden (kibirden) ve üfürmesinden her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınırım.
§Cübeyr b. Mut'im (Radıyallahü anh) hadisinde yukarıda geçen Hemz, Neflı, Nefs kelimeleri açıklanmıştır:
Cübeyr Rasûlullah'a: 'Şeytanın hemzi, nefsi ve nefhı ne demektir?1 diye sorunca Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve seüem): "Onun hemzi insan oğlunu tutan sar'a, nefhı kibir ve nefsi İse şiirdir" diye açıkladı.4448[7]
Hadiste şeytanın yaptığı işlerin sonucu açıklanmıştır. Genel olarak bu kelimler nefes vermek ve üflemek manalarına gelmektedir. tbnü'1-Esir (v.606/1209) 'Neflı* kelimesinin kibir olarak yorumlanmasını şeytanın o kişiyi şişirmesine, 'Nefs* kelimesinin şiir olarak açıklanmasını şeytanın ağızdan üflemesi sonucu oluşmasına bağlamaktadır.4448[8] Hemz kelimesinin sar'a olarak açıklanması ise onun da insanı ölüm gibi hareketsiz bırakmasından kaynaklanmaktadır, bu da şeytanın vesveselerinden oluşan bir stres halidir.4448[9]
§DİĞer rivayette; Şeytanın hemzi vesvese vermesi, nefhı namaz sırasında ifsat için attığı şüpheler ve nefsi de şiirdir, şeklinde geçmektedir.4448[10]
Bu rivayetlerde zemmedilen şiir vahye nazire olsun diye ya da doğrulan bozmak için söylenenlerdir. Ama dini savunan veya doğrulan koruyan şiirlere cevaz verilmiş ve teşvik edilmiştir. Nitekim Peygamberimiz dürüst olan.şairleri övmüş ve korumuştur.
§Namaza başlarken Kur'ân okumadan önce istiftah duasını okumak Rasûluilah'tan intikal eden bir sünnettir. Cumhura göre bu duayı okumak müste-haptır, ancak İmam Malik'e göre müstehap değildir.4448[11]

505/1375- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (Radıyallahü anh):4448[12]
Allah'ın Peygamberi (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılmaya kalktığında (Bir rivayette; gecenin bir bölümünde namaza başladığında) üç kere tekbir getirirdi, sonra üç kere "Lâ ilahe İllallah" derdi, Üç kere "Subhânallahi ve bihamdihi" derdi, sonra da şöyle derdi: "Eûzü billahi mine'ş şeytani'r-rarîm min hemzihi ve nefhıhî ve nefsihî".4448[13]

506/1376- Cübeyr b. Mut'im'den (Radiyallahu anh):4448[14]
Hz. Peygamber'in (Sallallaha aleyhi ve seiiem) nafile namazda üç kere "Allahü ekber kebîra", üç kere "ve'l-

Hamdülillahi kesîra", üç kere "ve Sübhanallahi bukraten ve esîla", sonra da "Allahümme irini eûzü bike mine'ş şeytani'r-racîm min hemzihi ve nefsihî ve nefhıhf dediğini işittim. Kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! 'Şeytanın kemzi, nefsi ve nefhı ne demektir?' diye sorunca Rasûlullah:
"Onun hemzi insan oğlunu tutan sara/delirme4448[15], nefhı kibir ve nefsi İse şiirdir" diye açıkladı.4448[16]

Açıklama

Bu duaların tercemesi:
• Yüce Allah çok büyüktür,
• Allah'a çokça hamd olsun,
• Günün başında ve sonunda Allah'ı teşbih ederim,4448[17]
• Kovulmuş şeytanın şerrinden, ayrıca vereceği vesveseden, nefes ve üflemesinin şerrinden Allahım sana sığınırım.
Bu dualarda tekbir, hamd, teşbih ve Allah'a sığınma hâlleri güzel bir şekilde birleştirilmiştir ki ibadete başlarken tevhidi kabullenme yanında tevhidin en büyük düşmanı şeytanın şerrinden de Allah'a sığınma konusunda Rasûlullah'a tabi olmak gerekir.4448[18]

507/1377- İbn Ömer'den (Radiyallahu anhüma):4448[19]
Rasûlullah (Saiaiiaha aleyhi ve seiiem) ile namaz kılıyorduk, topluluktan bir kişi şöyle dedi:
'Allahü ekber kebiran, velhamdü li'llahi kesiran, ve sübhanallahi bukraten ve esîla' Rasûlullah:
"Bunları söyleyen kimdir?" deyince topluluktan biri:
'Benim, ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu sözler benim çok hoşuma gitti, gök kapıları onun için açıldı."
§(Râvi) İbn Ömer ekledi: 'Rasûlullah'in bu sözünü işittikten sonra o sözleri söylemeyi hiç terketmedim.'4448[20]

508/1378- Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma):4448[21]
Bir gün biri namaza başladığında şöyle dedi:
'el-Hamdülilahi milVs-semâ.'4448[22]
Sonra o kişi Allah'ı teşbih etti, dua etti. Rasûlullah (Saüaiiahu aleyhi ve sellem);
"Bunları söyleyen kimdir?" deyince o adam:
'Benim, (ey Allah'ın Rasûlü!)' dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Melekleri o sözü almak için yarışırken gördüm."4448[23]

509/1379- Abdullah b. Ebû Evfâ'dan (Radıyallahü anh):4448[24]
Biz Rasûlullah'm (Saüaium aleyhi ve seiiem) arkasında saftayken bir kişi4448[25] geldi ve (seslice) dedi ki:
'Allahü ekber kebiran, ve sübhanallahi bukraten ve esîla.'
(Râvi İbn Ebi'1-Evfâ) anlatmaya şöyle devam etti:
Müslümanlar başlarım kaldırdılar ve okişiyi (hareketini) yadırgadılar;
'Rasûlullah'in sesinden fazla'sesini yükselten de kim?' dediler.
Rasûlullah namazı bitirince:
"Sesini yükselten o kişi kimdir?" dedi. Denildi ki:
'İşte o budur, ey Allah'ın RasûlüT Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Vallahi sözünü göğe yükselirken gördüm, (gök) kapısı açıldı ve içeri girdi (kabul oldu)."4448[26]

510/1380- Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh):4448[27]
Ben Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) ile namaz kıldım, (o anda) bir kişi şöyle dedi:
'el-Hamdülillahi kesiran, tayyiben, mübareken fîh'
Rasûlullah namazı bitirince:
"Onu söyleyen kimdir?" dedi. O adam:
'Benim, ey Allah'ın RasÛlü! (Onunla) sadece hayn istedim' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O söz için gök kapıları açıldı, onun arşa ulaşmasına hiç bir şey mani olamadı4448[28]."
NOT: Yukarıdaki rivayetlerde söz konusu kişinin söylediği sözün büyüklüğüne ve kıymetine dikkat çekilmekte, ayrıca Enes'ten (Radtyaüahü anh) gelen rivayette şöyle nakledilmektedir:
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem);
"O sözü Rabbe ulaştırmak için yarışan on iki melek gördüm" dedi.4448[29]

511/1381- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):4448[30]
Rasûlullah (Saiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaza başlamak için tekbir aldı, sonra dedi ki:
(Bir rivayette: Namaza başladığında tekbir alır, sonra şöyle derdi;)
"Veccehtü vechiye lillezi fetara's-semâvâti vel-arda hanîfen, müslimen, vemâ ene mine'l-müşrikîn. înne

salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillahi Rabbi'l-âlemîn, Lâ şerike leh ve bizâlike ümirtü ve ene mine'l-müslimîn (Bir rivayette: Ve ene evvelü'l-müslimîn), 4448 [31] Allahümme Lâ ilahe illâ Ente (Bir rivayette: Allahümme Ente'l-Melikü Lâ İlahe illâ Ente), 4448[32] Ente Rabbî ve ene abdüke, zalemtü nefsî va'teraftü bi zenbî fağfir lî zünûbî cemîan Lâ yağfiru'z-zünûbe illâ Ente, vehdinî li ahseni'l-ahlâkı, Lâ yehdî liahseniha illâ Ente, vesrif annt seyyieha, Lâ yesrifü annî seyyieha İllâ Ente (Bir rivayette: Lebbeyke ve sa'deyke ve'l-hayru külluhû fiyedeyke ve'ş-şerru leyse ileyke, (lâ yetekarrebü bi'ş-Şerri ileyke, ene bike ve ileyke tebârek-te), 4448[33] veteâleyte esteğfıruke ve etûbu ileyke."
Rükûa gittiğine şöyle dedi:
"Allahümme leke reka'tü ve bike âmentü ve leke eslemtü haşa'a leke semt ve besarî ve muhhî ve ızâmî ve asabî."
Rükûdan başını kaldırdığında şöyle dedi:
"Semiallahü limen hamideh, Rabbena ve leke'l-hamd mil'e's-semâvâti ve'l-ard vema beynehüma ve mıl'e ma şi'te min şey'in ba'dü."
Secdeye gittiğinde dedi ki:
"Allahümme leke secettü ve bike âmentü ve leke eslemtü, secede vechî lillezî halekahü fe savverahü fe ahsene suvarahü fe şekka sem'âhü ve besarahü fe tebârakallâhü ahsenül halikîn."
Namazdan (çıkış) selâmını verdiğinde şöyle dedi:
"Allahümmeğfirlî ma kaddemtü vema ehhartü vema esrartü vema a'lentü ve vema esraftü vema Ente a'lemü minnî Ente'l-mukaddimu ve Ente'!- muahhiru Lâ ilahe illâ Ente."4448[34]

Açıklama

* İstiftah duasının tercemesi:
'Muvakkit ve Müslüman olarak ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana döndürdüm, ben müşriklerden değilim. Namazım, diğer ibadetim/kurbanım4448[35], hayatım ve ölümüm kâinatın Rabbine aittir ki onun hiçbir ortağı yoktur, ben Müslümanlardanım4448[36] ve bu şekilde (söylemekle/davranmakla) emrolundum. Atlattım! Senden başka ilâh yoktur.4448[37] Sen benim Rabbimsin ve ben senin kulunum, kendime haksız-lık/kötülük ettim, günahımı da İtiraf ettim, günahlarımın hepsini affet, günahları affetme yetkisi sadece sana aittir. En güzel ahlâk konusunda bana yol göster, ahlâkın en güzeli konusunda ancak sen (doğru) yolu gösterirsin, günahlarımı benden uzaklaştır, günahlarımı benden uzaklaştırma konusunda sadece sen yetkilisin, sen yücesin.4448[38] Ben sana istiğfar eder ve tövbe ederim.'
*Rükû duasının tercemesi:
'Allahım! Senin için rükû ettim, sana iman ettim, sana teslim oldum ve işitmem, görmem, beynim/iliğim4448[39], kemiklerim, sinirim sana itaat etti.'
*Rükûdan doğrulma (kavme) duasının tercemesi:
'Allah kendisine hamd edeni duydu. Rabbimiz! Gökler ve yer doluşunca, ikisi arasındakiler doluşunca ve bundan sonra senin dilediğin şey doluşunca sana hamd olsun!'
*Secde duasının tercemesi:
'Allahım! Sadece senin için secde ettim, sadece sana iman ettim, sadece sana teslim oldum. Benim yüzüm onu yaratan, şekillendiren, ona en güzel şekilleri veren, onda duyma ve görme organı var eden için secdeye gitti (yere kapandı). O Allah var edenlerin en güzelidir. '
*Namaz selamındaki duanın tercemesi:
ıAllahım! Benim yaptığım ve yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, haddi aştığım ve ayrıca benden daha iyi bildiğin (bütün) günahlarımı affet! Sen dilediğini ileri götüren ve dilediğini de bırakansın, senden başka ilâh yoktur.'
§Bu konudaki hadisler iftitah tekbirinden sonra duanın meşru olduğunu göstermektedir. İmam Nevevî (v.676/1277) bu duaların sahabe, tabiûn ve sonraki ulemanın çoğunluğuna göre müstehap olduğunu belirtti. Bu konuda müctehid imamların görüşleri:
1- İmam Âzam Ebû Hanife, Muhammed ve Ahmed b. Hanbel'e göre 'sübhaneke' okunmalıdır.4448[40]
2- İ.Şafiî'ye göre tevcih (veccehtü...) duası okunmalıdır.4448[41]
3- İ.Ebû Yûsufa göre 'Sübhaneke' ile birlikte 'veccehtü...1 duası birleştirilerek okunmalıdır.4448[42]
4- Bu konuda tek itiraz İmam Malik'ten gelmektedir, ona göre tekbirden! sonra dua okunmaz, bilakis hemen Fatiha'ya başlanır.4448[43]
Duaların efdal olanında ihtilaf edildi: Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Hanife ve ashabı, Evzaî, Sevrî, İshak ve Davud ez-Zahirî'ye göre 'Sübhaneke...' okumak gerekir. Bunlardan sadece İmam Ebû Yusuf iki dua birleştirerek okunur, der ve bu Ebû İshak el-Mervezî ve Kadı Ebû Hamid'in de görüşleridir. İbn Münzir ise; kişi (bu dualardan) dilediğini seçebilir, o yeterlidir, der.
§Teavvüz (EûzU) ilk rekâtta meşrudur. îftitahtan sonraki dua bitirilince 'Eûzli billahi mine'ş-şeytani'r-racîm' denir. Cumhurun görüşü budur.Ancak İmam Malik'e göre farz namazlarda teavvüz yoktur.4448[44]
Şevkânî (v.1250/1834) dedi ki: Teavvüz konusunda gelen rivayetler onun birinci rekâta meşru olduğunu göstermektedir,Ancak Hasan-ı Basrî, Atâ ve İbrahim en-Nehâi her rekâtta okunmasını müstehap olduğunu

söylediler. Delilleri ise '0 hâlde Kur'ân okurken kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığın'4448[45] ayetidir ve onlara göre ayetin umûmî manası bunu gösterir, namaz içinde ve dışındaki durumları kapsar. Cumhura göre İse ayetin umumiliğinde şüphe yoktur., ancak sünnetteki uygulama (farzlarda) sadece birinci rekât için geçerlidir.4448[46]

* Cehri Namazda Fatihadan Önce Besmeleyi Açıktan Okumak

512/1382- Said b. Yezid Ebû Mesleme anlattı:4448[47]
Enes'e Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) okumaya ' Bismilahirrrahmanirrahim' diyerek mi başlardı, yoksa 'el-Hamdü lillahi Rabbil âlemin' diyerek mi başlardı, diye sordum.
Enes (Radtyaiiahü anh) şöyle dedi:
'Sen bana ezberlemediğim (bilmediğim)4448[48] bir şeyi soruyorsun (ya da senden önce kimsenin sormadığı bir şeyi bana soruyorsun).'4448[49]

513/1383- Enes b. Malikten (Radıyallahü anh):4448[50]
Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman anhüm) ile namaz kıldım, hiç birinin 'Bİsmilahirrahmanirrahim' diyerek başladıklarını duymadım.
Katade anlattı:
Enes'e Rasûlullah'ın kıraate (Kur'ân okumaya) ne ile başladığını sorunca şöyle dedi:
'Sen bana daha önceden kimsenin sormadığı bir şeyi soruyorsun.'4448[51]

514/1384- Enes'ten (Radıyallahü anh):4448[52]
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) arkasında, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın (Radiyallahu anhüm) arkasında4448[53] namaz kıldım, onlar 'Bismülahirrah-manirrahim'i açıktan (yüksek sesle) okumadılar.'4448[54]

515/1385- Enes'ten (Radıyallahu anh):4448[55]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın anhsm) arkasında namaz kıldım; onlar kıraate 'el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin' diye başlıyorlar, (ancak) okumalarının (Fatiha'nın) başında 'Bismillahirrahmanirrahim' demedikleri gibi sonunda da (yani zammı surenin başında da) demiyorlardı.4448[56]

516/1386- (Kt.)Enes'ten (Radiyallahu anh):4448[57]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaiu aleyhi ve seiiem) arkasında, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın (Radıyaiiahu anhüm) arkasında namaz kıldım, (ancak) onlar okumaya 'Bismillahirrahmanirrahim' diyerek başlamıyorlardı.
§(Râvi) Şu'be dedi ki: Katade'ye; 'Bunu Enes'ten duydun mu?' diye sorunca şöyle dedi: 'Evet, biz ona bunu sorduk.'4448[58]

517/1387- Yezid b. Abdullah b.Muğaffel4448[59] (Radıyatiahu aniunmı) anlattı:4448[60]
Ben 'Bismillahirrahmanirrahim, el-Hamdülillahi Rabbilâlemîn' diye okurken bu okuyuşumu babam duydu, namazı bitirince şöyle dedi:
'Ey yavrum, İslâm'a sonradan eklenen bir şeyi yapmaktan (bid'atten) kaçın! Ben Rasûlullah'ın arkasında, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın (Radıyaiiahu anhum) arkasında namaz kıldım, onlar kıraate 'Bismillahirrahmanirrahim' diyerek başlamıyorlardı.'
§(Diğer rivayette: Kıraate başladığında onu (besmeleyi) okuma! 'el-Hamdülillahi Rabbil âlemîn' diyerek okumaya başla!' şeklindedir.)4448[61]
Abdullah şöyle dedi: 'Ben İslâm'da olmayan bir şeyi ekleme (bid'at) konusunda onun kadar kızan (tepki gösteren sahabeden) bir başkasını görmedim.'4448[62]

518/1388- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):4448[63]
Allah'ın Peygamberi (SallaUahaaleyhi ve sellem) namazda kıraate 'el-Hamdü lillahi Rabbilâlemîn' diye başlardı.4448[64]

519/1389- Ümmü Seleme annemiz (Radıyaiiahü anha):4448[65]
Kendisine Rasûlullah'ın (Saiudiahu aleyhi ve seitem) (namazda Kur'ân) okuyuşu sorulunca dedi ki:
"O, okuyuşunu ayet ayet (olacak şekilde) bölerdi;
'Bismillahirrahmanirrahim, el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn, er-Rahmani'r-rahim, Mâliki yevmi'd-dîn...' (şeklinde okurdu).4448[66]

Açıklama

Bu konudaki hadisler ayrı ayrı düşünüldüğünde Uç farklı sonuç çıkmakladır:

1- İlk rekâttaki Fatiha'da besmele gizli okunmalı,
2- îlk rekâttaki Fatiha'da besmele açıktan okunmalı,
3- İlk rekâttaki Fatiha'da besmele okunmamalı.
§Namazda besmelenin okunması konusunda müctehid İmamlar ihtilaf ettiler:
1- Namazda besmelenin okunması farzdır. Bu görüşte olanlar İmam Şafiî, bir görüşünde Ahmed b. Hanbel ve muhaddislerden bir gruptur. Onlara göre besmelenin hükmü Fatiha'nın açıktan ya da gizli okunması ile alâkalıdır,4448[67] Delilleri ise Ümmii Seleme (Radıyuiiaha anhâ) hadisidir.4448[68] Bu konuda gelen en sahih hadis Nuaym'dan gelen şu rivayettir:
'Ben, Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahu mıh) arkasında namaz kıldım 'Bismİlla-hirrahmanirrahim'i okudu, sonra Fatiha'yı okudu ve 'veleddâllîn' kısmına gelince 'Âmin' dedi, cemaat de 'Âmin' dediler.'4448[69]
2- Bu namazda besmele okumak mekruhtur. İmam Malik bu görüştedir. Buna göre gizli ya da açıktan olsun farz namazlarda besmele okunmaz, nafileler bu hükmün dışındadır, caizdir. Bu konudaki hadislerde tearuz vardır ve bunlardan biri tercih edilemez.4448[70]
3- Besmele okumak müstehaptır, ancak besmele açıktan okunmaz. Bu, ulemanın çoğunluğunun görüşüdür. Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve diğerleri (Radtyaüahü anhüm), aynca tabiûndan bir kısmı böyle düşünmektedir. Bu görüşte olan müctehid imamlar ise; İmam Ebû Hanife ve ashabı, Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye'dir. 4448 [71] Bu görüşün delili Enes'ten gelen rivayettir.4448[72]
4- Kişi bu konuda serbesttir. İbn Kayyim gibi bazı alimler bu görüştedir. Çünkü bu rivayetlerden anlaşılan Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve sellem) bazen besmeleyi açıktan okur, bazen de gizlerdi. Onun beş vakitte de besmeleyi açıktan okuduğu söylenemez.4448[73]
§Besmelenin Fatiha'dan bir ayet olması konusunda ihtilaf edildi:
1- İmam Ebû Hanife'ye göre sure başlarındaki besmeleler müstakil birer ayettir, çünkü Nemi suresinin inmesiyle Rasûlullah besmelenin yazılmasını emretmiştir.
2- İ. Malik'e göre bunlar ayet değildir, sureleri ayırmak için yazılmıştır, sadece Nemi suresinin içindeki besmele ayettir.
3- İ. Şafiî ve Ahmed b. HanbePe göre bunlar Fatiha'dan ve surelerden birer ayettir, Çünkü 'Âmin' kelimesi önemli olmasına rağmen yazılmamıştır, Kur'ân olmayan hiçbir kelime Kur'ân'a yazılmamıştır. Ayrıca delilleri bu konudaki bazı rivayetlerdir.4448[74]
İbn Abbas (Radıyallahu anhüma) 'Sana tekrarlanan yedi (ayet) verdik' ayeti hakkında Fatiha'dır, dedi. İbn Abbas'a:
'(Fatiha'daki) yedinci ayet nerde?' sorulunca:
'Bismillahirrahmanirrahim' diye cevap verdi.4448[75]
*Bu şekildeki rivayetler Hz. Ali ve Ebû Hureyre'den de (Radıyallahu anhüma) gelmektedir. Ayrıca Tabiûndan da gelen rivayetler vardır,4448[76] bunlardan birisi \ Atâ'dan gelen şu rivayettir:
İbn Cüreyc anlattı:
Atâ'ya dedim ki:
'Farz namazlarda yanında Fatiha okumaksızın sadece 'İnnâ a'taynâ ke'l-kevser' (suresini) okumam yeterli midir?'
Atâ:
'Hayır (yetmez), Bakara suresi bile (yetmez), Allah Teâlâ 'Sana tekrarlanan yedi (ayet) verdik' buyurdu*, işte bu (Fatiha) o yedi (ayettir). Ben ona:
'(Fatiha'daki) yedinci ayet nerede?' diye sorunca:
'Bismillahirrahmanirrahim' diye cevap verdi. O, Fatiha'nın her rekâtta okunmasını gerekli görürdü.4448[77]

* Namazda Fatiha Sûresinin Okunması Ve Besmele Fatiha'dan Değildir Görüşünün Delili

Allah Teâlâ buyurdu:
'And olsun ki, biz sana tekrarlanan yedi (âyeti) ve yüce Kur'an'ı verdik." (Hıcr, 15/87)
NOT: Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b (Radıyallahu animmu Said b. Cübeyr, İbrahim en-Nehâi, Ebû Müleyke, Ubeyd b. Umeyr, Leysî, Hasan-ı Basrî, Mücahid, Katâde, Atâ'dan gelen rivayetlerde yukarıdaki ayette zikredilen 'tekrarlanan yedi (ayet)' Fatiha süresidir.4448[78]

520/1390- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):4448[79]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Kim Ümmü'l-Kur"ân'ı (Bir rivayette: Fatihatü'l-Kitab'ı) okumaksızd namaz kılarsa, o namaz noksan olmuştur, o noksandır, o tam değildir."
(Râvi) Ebû Sâib. Ubû Hüreyre'ye şöyle dedi:
'Ben bazen imamın arkasında oluyorum, (ne yapmalıyım?)'
Ebû Sâib anlatmaya şöyle devam etti;
Bunun üzerine Ebû Hüreyre koluma dokunup dedi ki:

'Ey Farisî, sen (Fıtiha'yı) içinden oku! Ben Rasûlullah'ın şöyle dedi-! ğinİ duydum:
"İzzet ve celâl sahibi Allah dedi ki; 'Ben namazı kendimle kulum ara-| sında ikiye böldüm. Onun yarısı bana , diğer yarısı kuluma aittir. Kulumaj istediği verilir.'"
Ebû Hüreyre Rasûlullah'ın şöyle dediğini de nakletti:
"Onu (Fatiha'yı) okuyun! Kul 'el-Hamdülillahi Rabbi'l-âlemîn (Alemlerin Rabbine hamd olsun)' dediğinde Allah der ki: 'Kulum bana hamd etti.'
Kul. 'er-Rahmanirrahîm (Rahman ve Rahim olan)' dediğinde Allah der \ ki: "Kulum beni övdü.'
Kul: Mâliki yevmiddîn (Hesap/kıyamet gününün sahibi olan)' dediğinde Allah der ki: 'Kulum benim azametimi kabul etti, bu (sözleşme) benimle kulum arasındadır.'
Kul: 'İyyâke na'büdü ve iyyâke nesteîn (Biz ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım isteriz)' dediğinde Allah: 'Bunu kulum için (önemli) buluyorum. Artık kulum ne isterse o verildi' der.
Kul: 'İhdine's-sırata'l-müstekîm, sırata'l-lezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn (Bizi doğru yola ilet, nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğramış ve sapılmışların yoluna değil)' dediğinde izzet ve celâl sahibi Allah der ki: 'Bu kuluma has bir istektir. Kuluma istediği verildi."'
§Ebû Hüreyre'den ikinci tarikle benzeri nakledildi, o rivayetteki farklı kısım:
"Hangi namaz ki onda Fatiha okunmazsa, o noksandır, o noksandır, o noksandır.
(Rivayetin devamında şu zikredildi;)
Kul: Mâliki yevmi'd-dîn (Hesap/kıyamet günün sahibi olan)' dediğinde Allah der ki: 'Kulum beni vekil kıldı.'
Kul: 'İyyâke na'büdü ve iyyâke nesteîn (Biz ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım isteriz)' dediğinde Allah: 'Bu benimle kulum arasındaki bir (sözleşmedir). Artık kulum ne isterse o verildi' der.4448[80]
Kul: 'İhdine's-sırata'l-müştekîm, sırata'l-lezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn (Bizi doğru yola İlet, nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğramış ve sapıtmışların yoluna değil)' dediğinde izzet ve celâl sahibi Allah der ki: 'Bu kuluma has bir istektir. (Ey kulum!) Benden istediğin sana verildi.4448[81]'"

Açıklama

Bu hadis nedeniyle bazı alimler besmelenin Fatiha'dan bir cüz olmadığını söylediler.
Fatiha'nın farz olduğunu söyleyenler yanında vacip olduğunu belirtenler de yukarıdaki hadisi delil olarak getirdiler, çünkü onlar hadisteki noksandır kelimesinin delâleti İle farziyet anlaşılmadığını, ancak önemine binaen bunun kendi literatürlerindeki vacip hükmünde olduğunu belirttiler.
§Hıdâc kelimesi Arapça'da erken attı, oldu anlamındadır4448[82] ve kullanımı şu şekildedir:
* Deve yavrusunu uzuvları tam da olsa tüylenmeden erken doğurdu4448[83]
* Deve yavrusunu vaktinde de olsa uzuvları tam oluşmadan doğurdu.4448[84]
* Eli noksan olan.4448[85]
* Yağmuru az oldu.4448[86]
* Bir kadın ismi.4448[87]
§Hadislerde hıdac kelimesinin lafız olarak farklı kullanımı:
1- Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim Fatiha okumaksızm namaz kılarsa o namaz noksandır, tamamlanmamıştır," Noksandır kelimesini üç kere tekrarladı.4448[88]
2- "Kim Fatiha okumaksızın namaz kılarsa o namaz noksandır, tamamlanmamıştır."4448[89]

3- "Namazı eksik kılmaktan sakının, İmam rükû yaptığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın!"4448[90]

521/1391- Ubâde b. Samit'in4448[91] (Radıyaiiahü anh) Hz. Peygamber'e (Saitaitahü aleyhi ve seiiem) ulaşan rivayetinde (Rasûlullah) şöyle dedi: "Fatiha okumayanın namazı (makbul/tam) olmaz."
§Ubâde'den ikinci tarikle gelen rivayet:
"Ümmü'l-Kur'ân (Fatiha) okumayanın namazı (makbul) olmaz, daha fazlası (sizin için hayırlıdır)4448[92]."

522/1392- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'den (Radıyallahu anha):4448[93]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahtı aieyiü ve seiiem) şöyle derken duydum: "Ümmü'l-Kur'ân (Fatiha) okumaksızın namaz kılanın namazı noksandır."4448[94]

523/1393- Ubâde b. Samit'ten (Radiyallahu anh):4448[95]
Rasûlullah (Saitatiahu aleyhi ve seitem) bize sabah namazı kıldırdı, kıraati ağırlaşti/zorlaştı. Namazı bitirince dedi ki:
"İmamınızın arkasında Kur'ân okuduğunuzu görüyorum." Biz:
'Evet, vallahi, ey Allah'ın Rasûlü! Biz bunu yapıyoruz' deyince şöyle buyurdu:
"Ümmü'l-Kurân (Fatiha) dışında başka bir şey okumayın, çünkü onu okumayanın namazı olmaz."4448[96]

524/1394- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radiyallahu anhüm) nakletti:4448[97]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve selleri) dedi ki:
"İçinde Fatiha okunmayan her namaz noksandır, noksandır, noksandır."
§Diğer rivayette: "...o noksandır, o noksandır" şeklindedir.4448[98]

525/1395- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):4448[99]
Rasûlullah (Satiaiiahtı aleyhi ve seiiem) ona dışarı çıkıp şu şekilde nida etmesini emretti:
"Fatiha okumayanın namazı olmaz, daha fazla okursa (onun için hayırlıdır)4448[100]."

526/1396- Enes b. Malik'ten (Radıyatiahü anh):4448[101]
Hz.Peygamber (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman anhum) (namazda) kıraate 'el-Hamdü lillahi Rabbil âlemin' ile başlarlardı.4448[102]

527/1397- AbduIlah b. Sevâde el-Kuşeyrî'den:4448[103]
Babası Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) yanında esir kalan ehlinden bir kişi, babasından bana nakletti:
'Muhammed'in (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "İçinde Fatiha okunmayan namaz kabul olmaz."'4448[104]

Açıklama

Bu konudaki hadisler namazda Fatiha okumanın önemini göstermektedir öyle ki Fatiha okunmayan namazın kabul olmayacağı ya da noksan olduğu beya edilmektedir.Hadislerin delaleti nedeniyle Fatiha okumanın farziyeti konusunda ili görüş vardır:
1- Namazda Fatiha okumak farzdır. Bu cumhurun görüşüdür.4448[105]
2- İmam Ebû Hanİfe, ashabı ve bir grup müctehide göre Fatiha okumak far değil, vaciptir.4448[106] Onlara göre farz olan Kur'ân'dan kolayına gelen kısmın okımaşıdır, ayeti mutlaktır, ahad haber onu kayıtlamaz. Bu nedenld hadisteki emir farziyyetten kendi literatürlerindeki vacipliğe İner. Cumhura göre ise ayet umum ifade eder ve ahad hadis zan ifade eden umumu tahsis eder.
Yukarıdaki hadisler dışında bu konuda Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) gelen diğer rivayet:4448[107]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İçinde Fatiha okunmayan namaz yeterli/geçerli değildir."
§Bu rivayetlerde ayrıca Fatiha'nm namazda hem imama, hem de cemaate vücûbiyeti açıklanmaktadır. Bazı Malikiler cemaat için bu tefekkürdür, dediler, ancak kıraat İle tefekkür farklı kavramlardır. Mesela, cünüp olan Kur'ân'ı okuyamaz, ama tefekkür edebilir.
§İmam Ebû Hanife, Sevrî ve Evzaî'ye göre son iki rekâtta Fatiha vacip değildir, ancak cumhura göre bütün rekâtlarda farzdır.4448[108] Hz. Peygamber'in (SailaiiaM aleyhi ve sellem) bir bedeviye namazın rekâtını tarif edip sonra:
"Bundan sonra bütün namazında böyle yap/kıl!" demesini delil getirirler.4448[109]
§Fatihadan sonra sure okumak ulemanın çoğunluğuna göre sünnettir.4448[110] Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) gelen şu rivayet bunu açıklamaktadır:4448[111]
"Rasûlullah (SallalUıha aleyhi ve seltem) her namazda Kur'ân okurdu. Namazlarda (sesli okuyup) bize duyurduklarını biz size duyurduk, bizden gizli okuduklarını (hafi olanları) biz de sizden gizledik (size bildirdik). Eğer Fatiha'dan fazla okumazsan o yeterlidir, fazla okursan o daha hayırlıdır."4448[112]

* Cemaatin Fatiha Okuması Ve Cehrî Namazlarda Susması

Allah Teâlâ buyurdu:
"Kuran okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.' (Araf,7/204)4448[113]

528/1398- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):4448[114]
Rasulullah (Sallatlahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmam sadece kendisine uyulmak için öne geçirildi. O tekbir aldığında siz de alın, o Kur'ân okuduğunda susun/dinleyin!"4448[115]

529/1400- Ebû Musa'dan (Radiyalahu anh):4448[116]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) bize şunu öğretti:
"Namaz kılmaya kalktığınızda biriniz imam olsun, imam Kur'ân okumaya başladığında siz susun/dinleyin!"4448[117]

530/1430- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):4448[118]

Rasûlullah (SatiaUahiı aleyhi ve seiiem) kıraati açıktan (cehrî) olan bir namaz kıldırdı, selamdan sonra insanlara döndü ve dedi ki:
"Sizden birisi az önce benimle birlikte okudu mu?" Onlar:
'Evet, ey Allah'ın Rasûlü dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle dedi:
"Ben de bana ne oluyor, Kur'ân okurken zorlanıyorum /karıştırıyorum 4448 [119], diyorum (demek ki bundanmış)."
İnsanlar bunu Rasûlullah'tan duydukları andan itibaren onunla (cemaatle) olan cehrî namazlarında (ayrıca Kur'ân) okumayı bıraktılar.4448[120]

Açıklama

Rasûlullah burada ince bir şekilde cemaatle namaz kılınırken imamın arkasında ayrıca okuyan kişiyi uyardığı görülmektedir. Bu uyarıda sebep açıklanmaktadır, o da imamın yanılması ve Kur'ân okurken arkadaki seslerden yanılmasıdır. Ayrıca Kur'ân okunurken dinlenilmesi emredilmektedir, Allah Teâla şöyle buyurdu:
'Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.'4448[121]
Bu ayetteki emir mutlak olmasına rağmen, ayetin sadece namaz için indiğini söyleyenler de var. Bunlar Mücahid, Said b. Cübeyr, Dahhâk, İbrahim en-Nehâi', Katâde, Şa'bî ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'dir.4448[122]
§Cemaatle namazda cemaatin Fatiha ve sure okumasında müctehıdler ihtilaf etti. Bu konudaki geniş bilgi için bk. Müsned Trc. 536/1406 nolu hadisin açıklaması.4448[123]

531/1401- RasûIullah'ın (Satiaitahu aleyhi ve setiem) ashabından biri olan Abdullah b. Malik b. Buhayne'den (Ratiıyaiiahuanh):4448[124]
Rasûlullah (namazdan sonra) şöyle dedi: "Sizden birisi az önce benimle birlikte okudu mu?" Onlar: 'Evet' dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle dedi: "Ben de bana ne oluyor, Kur'ân okurken zorlanıyorum/karıştırıyorum, diyorum (demek ki bundanmış)."
Rasûlullah bunu dedikten sonra insanlar (cemaatle olan cehrî namazlarda) Kur'ân okumayı bıraktılar.4448[125]

532/1402- Muhammed b. Ebû Âişe, Hz. Peygamber'in ashabından olan bir kişiden nakletti:4448[126]
Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"İmam okurken her hâlde (imamın arkasında) siz de okuyorsunuz"4448[127] deyince biz:
'(Evet,) ey Allah'ın Rasûlü, biz böyle yapıyoruz' dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Böyle yapmayın, ancak sizden biri Fatiha'yı okuyabilir."
(Bir rivayette: "İçinden okuyabilir" şeklinde geçti.)4448[128]

533/1403- Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh):4448[129]
Rasullullah (Sailaliahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Arkamda siz de okuyorsunuz (öyle mi)?" Biz:
'Evet' deyince şöyle buyurdu:
"Böyle yapmayın, ancak Fatiha müstesna (onu okuyabilirsiniz)."4448[130]

534/1404- Abdullah (İbn Mes'ûd)'4448[131] dan (Radiyallainı anh):4448[132]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahn aleyhi ve seiiem) arkasında cemaat (Kur'ân) j okuyordu. Bunun üzerine Rasûlullah dedi ki: "Kur'ân'ı karıştırmama sebep oldunuz."4448[133]

535/1405- Kesir b. Mürre el-Hadramî anlattı:4448[134]
Ebu'd-Derdâ'nın (Radtyaiiahtianh)şbyle dediğini duydum:
Ben Rasûlullah'a (Saiiaiiaim aleyhi w seiiem): 'Her namaz için kıraat (Kur'ân okuma) şart mıdır?' diye sordum, o da:
"Evet" dedi.
Ensardan bir kişi:
Kıraatin farz olduğu anlaşıldı ve Ebû'd-Derdâ topluluk içinde kendisine en yakın olduğum hâlde bana döndü ve dedi ki:
'Ey kardeşimin oğlu! Bir topluluğa imam namaz kıldırdığında o imamın kıraatinin onlara yeterli olduğu dışında başka bir görüşüm yoktur.'4448[135]

536/1406- İmran b. Husayn'dan (Radıyaiiaku anhama):4448[136]
Rasûlullah (SaUatiaha aleyhi ve settem) öğle namazım kıldırdı, bir kişi arkasında 'Sebbıh'isme Rabbike'1-a'lâ' (suresini) okudu. Rasûlullah namazı bitirince dedi ki:

"Hanginiz 'Sebbıh'isme Rabbike'1-a'lâ'(suresini) okudu?"
Bir kişi 'Ben (ey Allah'ın Rasûlü!)4448[137]' deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Birinizin (kıraatiyle) beni zor durumda bıraktığını kesinlikle bildim."4448[138]

Açıklama

Bu rivayetlerde özellikle başkası duyacak kadar sesin yükseltilerek namazda kıraat hoş karşılanmamış, hatta yasaklanmıştır. Çünkü burada başkasını rahatsız etme ve imam olan kişinin dikkatini dağıtma, okuyuşunu karıştırma endişesi vardır.
Hadisin zahiri, sırrî (sessiz) ya da cehri (sesli) okunan namazlarda cemaatin Kur'ân okuması yasaklandığını göstermektedir. Ancak Fatiha bu yasağın dışındadır.
ŞFatİha'nın okunması konusunda müctehid imamların farklı görüşleri bulunmaktadır:
1- İmam Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre namaz hafi ya da cehri olsun cemaat bir şey okumaz. Onların delilleri de yukarıdaki ayettir. Ayrıca Ebû Musa ve Ebû Hüreyre hadisleri yanında Abdullah b. Mes'ûd ve Ebu'd-Derdâ rivayetleridir.4448[139]
2- İ.Malik, önceki görüşüne (mezheb-i kadimine) göre Şafiî ve diğer rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre cehrî namazlarda cemaatin Fatiha da olsa okuması yasaktır. Çünkü 'Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve
susun ki size merhamet edilsin.' 4448 [140] ayeti yanında Ebû Musa ve Ebû Hüreyre hadisleri bunu göstermektedir.
Ancak hafi (gizli okunan) namazlarda cemaat Fatiha okur.4448[141]
3- İ.Şafiî'nin sonraki görüşüne (mezheb-i cedidine) göre cehrî ya da hafi bütün namazlarda Fatiha okumak farzdır. Cemaat sırrı namazlarda rahatça okur, cehrî namazlarda da imam sekte (ara) verdiği zaman okur. Bunların delili Übade b. Sâmit, Muhammed b. Ebû Aişe ve Ebû Katâde rivayetleridir.4448[142]
§Son dönemdeki bazı Hanefî alimleri de sırrî namazlarda Fatiha okumanın caiz olduğunu belirttiler.4448[143]

*** Başkasını Yanıltacak Şekilde Namazda Sesli Okumak Yasaktır**

537/1407- Hz. Ali'den (Radıyallahu anh):4448[144]
Yatsıdan önce4448[145] ve sonra kişinin arkadaşlarını namaz kılarken yanıltacak şekilde kıraatte sesini yükseltmesini Rasûlullah yasakladı.4448[146]
§Hz. Ali'den (RadıyaüaManh) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (SaiUıtiaha aleyhi ve setiem) akşam ile yatsı arasında topluluğun birbirine karşı açıktan Kur'ân okumalarını yasakladı.
NOT: Akşam İle yatsı namazları arasında, ayrıca yatsıdan sonra yapılacak zikirler ve Kur'ân okuma ile ilgili rivayetler vardır,4448[147] çünkü bu vakitler yatsıya ve teheccüte hazırlık vakitleridir.Bu vakitlerde nafile namazlar teşvik edilmiştir. Bu vakitlerde ibadet yapma açısından ashab insanların en hırslısıydı, namaz kılanların duyacağı şekilde sesli Kur'ân okurlardı ve bu da bazı kişilerin yanılmasına sebep olurdu. Bu nedenle Rasûlullah başkasını yanıltacak şekilde açıktan okunmasını yasakladı.4448[148]

538/1408- Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahu anhüma):4448[149]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) itikâfa girdi, (Bir rivayette; Ramazan'ın son on gününde kendisine (mescitte) hurma dallarından bir hücre yapıldı), insanlara hitap etti ve şöyle dedi:
"Sizden biri namaza başladığında, (Bir rivayette: Ey insanlar! Namaz kılan kişi) şüphesiz, Rabbine münacat etmektedir (konuşmaktadır)4448[150], o hâlde biriniz Rabbine neyi münacat ettiğini (söylediğini) bilsin! Namazda birbirinizin duyacağı şekilde Kur'ân okumayın!"4448[151]

539/1409- Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahu anh):4448[152]
Abdullah b. Huzafe b. es-Sehmî namaz kılmaya kalktı ve namazında seslice okudu. Bunun üzerine Rasûlullah (Satiattahtı au-y/ıi ve seiiemi kendisine şöyle dedi:
"Ey Huzafe'nin oğlu! (Okuduğunu) bana duyurma, (bilâkis) izzet ve celâl sahibi Rabbine duyur!"4448[153]

540/1410- Ebû Said el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):4448[154]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) mescidde îtikâfa girdi, kendi çadırlarındayken bazı kişilerin seslice Kur'ân okuduğunu işitti. (Çadırın) perdelerini açıp onlara şöyle dedi:
"Dikkat edin! Hepiniz Rabbinizle münacat ediyorsunuz (konuşuyorsunuz). Biriniz diğerine eziyet vermesin! Kıraatte (ya da namazda)4448[155] birinizi diğerinden fazla sesini yükseltmesin!"4448[156]

541/1411- el-Beyâzî'den (Radtyallahü anh):4448[157]
Rasûlullah (Sallallaim aleyhi ve sellem) namaz kılarken kıraatte sesini yükselten bazı kişilerin yanına çıktı ve onlara dedi ki:

"Namaz kılan kişi izzet ve celal sahibi Rabbine münacat eder. Öyleyse münacat ettiği şeye dikkat etsin! Kur'ân okurken biriniz diğerinden fazla sesini yükseltmesin!"4448[158]

Açıklama

Bu konudaki hadisler gece namazında başkasını rahatsız edecek şekilde sesli okumanın yasaklandığı görülmektedir. Gece namazlarında ise sünnet olan açıktan okumaktır, şeklinde itiraz olabilir. Bu iki durumun cem edilmesi mümkündür. Başkasını rahatsız etme durumu yoksa bu vakitte sesli okunabilir.Ancak başkasının okuyuşunu karıştırma durumunda sessiz okumak gerekir. Rasûlullah açıktan ya da gizlice okuyan ile ilgili -Ukbe b. Amir'den gelen- rivayette şöyle buyurdu:
"Açıktan Kur'ân okuyan açıktan sadaka veren gibidir, gizlice (sessiz) Kur'ân okuyan gizlice sadaka veren gibidir."4448[159]
Ayrıca riya tehlikesi de varsa gizli okunması tavsiye edilir. Ancak böyle bir tehlike yoksa, başkalarını uyarma ya da kendisini uyanık ve dikkatli tutma düşüncesi varsa açıktan okumak tavsiye edilmiştir. Bazı alimler gece namazlarında gizli ile açık arasında orta sesli bir şekilde okunmasını tavsiye etmektedir. Ukbe hadisinden anlaşılan ise gizli okumanın efdal olduğudur, tıpkı gizli sadakanın efdal olması gibi. Her İnsan bulunduğu ortama ve kendi ruh haline göre bunu ayarlaması en güzelidir. Doğrusunu Allah bilir.4448[160]

*** Fatiha'dan Sonra Âmin Kelimesinin Gizli Veya Açıktan Söylenmesi**

542/1412- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):4448[161]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"İmam olan kişi yĞayri'!-mağdûbi aleyhim vele'd-dâiiîn' dediğinde siz \ de *Âmin' deyin! Çünkü melekler de Âmin' der, İmam da *Âmin' der.Kimin 'Âmin' sözü meleklerinkiyle birleşirse geçmişteki günahları affolun"4448[162]

Açıklama

'Amin' kelimesinin okunmasında üç lügat vardır: Med, tahfif ve imâle.Bu kelime Arapça'da isim fiillerdendir, geçişte meftuh olarak okunur gibi. Bu kelime; 'Allahım, kabul et!' anlamında isim fiildir. Ayrıca Allah'ın isimlerinden birisidir, diyenler de olmuştur.4448[163]
§Buradaki melekler konusunda ihtilaf edildi; Hafaza melekleri denildiği gibi, başkalarıdır, diyenler de oldu. Bu görüşte olanların delili Ebû Hüreyre'nin şu rivayetidir:
Rasûlullah (Sallaltalın aleyhi ve selleın) dedî ki:
"Sizden biri 'Âmin' dediğinde gökteki melekler de 'Âmin' der ve bu sözlerden birisi diğeri ile birleşirse geçmişteki günahları affolur."4448[164]
(Başka tarikten gelen rivayette;)
"(Fatiha) okuyan kişi 'Ğayri't-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn' arkasındakiler de 'Âmin' der ve sözü semâ ehlininkiyle birleşirse geçmişteki günahları affolur."4448[165]
Diğerlerinin cevabı şu şekildedir: Kişinin yanındaki hafaza melekleri 'Âmin' dediğinde üstlerindeki melekler de 'Âmin' derler ve bu söz ta semaya kadar yükselir.
§Sözlerin muvafakatindan kasıt imamın 'Âmin' sözü ile cemaatin 'Âmin' sözünün aynı anda söylenmesi ve birleşmesidir. Bu konuda İbnü'l-Münîr dedi ki: 'Söz ve zaman olarak 'Amin' kelimesinin birleşmesinin hikmeti cemaati uyanık tutmaktır.' Kadı Iyaz (v.544/1149) şöyle dedi: 'Bundan murat sıfat, huşu ve ihlasta buluşmaktır. Meleklerin 'Âmin' sözüyle buluşmasının amacı onların mü'minler için istiğfar etmeleridir.'4448[166]

543/1413- (Z.) Ebû Hüreyre'den (Radmdiahü anh):4448[167]
RaSÛlullah (SatlallalıU aleyhi ve selleın) dedi ki:
"(Fatiha) okuyan "Âmin' dediğinde siz de 'Âmin' deyin! Kimin "Âmin" sözü ile meleklerin "Âmin' sözü birleşirse o kişinin geçmişteki günahları affolur"4448[168]

544/1414- (Z.) Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):4448[169]
Rasûlullah (SattallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri Amin' dediğinde gökteki melekler de *Âmin' der ve bı sözlerden birisi diğeri ile birleşirse geçmişteki günahları affolur."4448[170]

545/1415- VâiI b. Hucr'dan (Radıyaiiahu anh):4448[171]
Hz. Peygamber'i (Satiatiaim aleyhi ve seiiem) 'Vele'd-dâllîn' dedikten sonra 'Âmin' derken duydum, sesini uzatıyordu/yükseltiyordu.4448[172]
§(Râvi) Abdurrahman'ın bize naklettiğine göre Şu'be şöyle dedi: '(Âmin) derken sesini indirdi.'

NOT: Bu rivayetlerde bir çelişki gözükmektedir. Çünkü Şu'be'den gelen ikinci rivayette sesini indirdi, denmektedir.
Bu durumda;
1- Ya Şu'be'nin '(Amîn) derken sesini indirdi' rivayeti hatalı kabul edilecektir. Zira,
a- Şu'be bu rivayeti ile Süfyan es-Sevrî'den gelen rivayete muhalefet etti. Şu'be ile Süfyan arasındaki ihtilafta muhaddislerce Süfyan tercih edilir.
b- Şu'be'den Süfyan'ınkine benzer rivayet başka bir rivayet de nakledildi.
"Vele'd-dâllîn' dediğinde sesini yükselterek 'Âmin' dedi.'4448[173]
c- Süfyan'dan gelen rivayetin Alâ b. Salih, Muhammed b. Seleme'nin babasından naklettiği tabiileri de vardır, ancak Şu'be rivayeti tek kalmıştır.
Yukarıda sayılan nedenlerle Şu'be'nin sözü muhaddislerce şaz kabul edilmiştir.4448[174]
2- Ya da Şu'be'den gelen bu rivayeti 'Vele'd-dâllîn' dedikten sonra öncekine nisbetle sesini biraz indirdi, şeklinde anlamak da mümkündür. Bu durumda iki farklı rivayet cem edilmiş olur.4448[175]

546/1416- Vâil b. Hucr'dan (Radiyallahu anh):4448[176]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) 'Gayri'î-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn'i okuduğunda 'Âmin' dedi ve sesini gizledi. (Namazda) sağ elini sol eli üzerine koydu.
Sağına ve soluna selam verdi.4448[177]

Açıklama

Vâil b. Hucr'dan gelen iki rivayetteki bilgi farklıdır. Birisinde (No: 545/ 1415) sesini yükseltti, diğerinde ise (546/1416) sesini indirdi, şeklindedir. Bundan anlaşılan:
1- Ya sözkonusu rivayetlerin birinde hata bulunmaktadır. Darekutnî (v. 385/995) bu (546/1416 nolu rivayeti) naklettikten sonra râvilerden Şu'be'nin (gizlerdi, rişvâyetinde) hata yapma ihtimali üzerinde durur.4448 [178] Çünkü diğer sahabi-lerden gelen rivayetlerde ve Vâil'den gelen bir başka nakilde sesin yükseltilmesi, zikredildi. Ayrıca muhaddislerİn tercihi ile ilgili bak. Müsned Tr. 545/1415 nolu hadisteki not.
2- Veya iki rivayet cem edilebilir:
a- Rasûlullah (Sallallahn aleyhi ve sellem) namazların bazısında 'Amin' dediğinde sesini yükseltir, bazen de gizlerdi.
b- Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) 'Âmin' dediğinde sesini 'Gayri'1-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn' den biraz daha indirdi, kısık söyledi.
§Fatiha'dan sonra 'Âmin' demenin meşruiyetinde ittifak vardır. İmam Nevevî (v.676/1277) şöyle dedi: 'Bu hadisler Fatiha'nın peşinden imam, cemaat ya da tek başına kılanın 'Amin' demesinin müstehap olduğunu göstermektedir. Cemaatin 'Âmin' sözü imamınkine rast gelmeli, önce ya da sonra olmamalıdır.'4448[179]
Cehri ve hafi namazlarda 'Amin' denilir, bu hem imam ve cemaat için, her de münferit için geçerlidir, bu cumhurun görüşüdür. Ancak İmam Malik'ten geles bir rivayette; imam 'Amin' demez şeklinde nakledildi.
§'Âmin' kelimesinin sesli söylenmesi konusunda farklı hadisler bulunduğu| için müctehid İmamlar ihtilaf ettiler:
1- İmam Ebû Hanife, Kûfeli alimler ve Malikilere göre 'Âmin' kelimesi sesli 1 söylenmez, Rasûlullah döneminde sesli olarak söylenmesi bu kelimeye alıştırmak içindir.
İbnü'l-Kâsım, İmam Malik'in şu sözünü nakletti: Cemaatle namazda imam. 'Âmin' demez, cemaat der, tek başına kılan da 'Âmin' der.4448[180]
2- Bazılarına göre 'Âmin' sesli söylenir. Şafiî ve Hanbelî alimleri, Ebû Sevr' ve hadis ehli bu görüştedir.4448[181] Bu görüşün delili yukarıdaki hadislerdir. Ayrıca başka rivayetler de vardır:
Ebû Hüreyre'den:
Rasûlullah 'Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn'\ okuduğunda arkasındaki birinci safta bulunanların duyacağı sesle 'Âmiri' dedi.4448[182]
Ebû Hüreyre'den:
İnsanlar 'Âmin'' demeyi terk ettiler. Hâlbuki Rasûlullah 'Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn'\ okuduğunda peşinden birinci safta bulunanların duyacağı sesle 'Âmin' derdi ve bununla mescit sarsılırdı.4448[183]

* Namazda Farz Olan Kıraate Gücü Yetmeyenin/ Güzel Okuyamayanın Durumu

547/1417- Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (Radıyaiiahtı anh):4448[184]
Bir adam Hz. Peygamber'e (Saitaiiahtı aleyhi ve seiiem) geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben (namazda) Kur'ân okuyamıyorum, onun yerine bana yetecek bir şey emret!'
Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdu ki:
"Şunu söyle: el-Hamdülillah ve sübhanallah velâ ilahe illallahü vallahi) ekber velâ havle velâ küvete illa billah.'"

O adam bunu söyledi, avucunu kapatıp baş parmağı ile beş kere saydı/tekrar etti, sonra dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu yüce olan Allah içindir, ya benim için?'
Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Şunu söyle: 'Allahümmağfirlî verhamnî ve âfinî vehdinî verzuknî.'"4448[185]
Adam bunu da söyledi, diğer avucunu kapattı ve baş parmağı ile birlikte beş kere saydı, sonra da iki avucu kapalı olduğu hâlde bu kişi oradan ayrıldı. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Kesinlikle iki avucunu hayırla doldurdu."4448[186]

Açıklama

Yukarıdaki hadisin Ebû Davud ve Nesai rivayetinde, o adam şöyle dedi:
'...ben Kur'ân'dan' bir şey alamıyorum/okuyamıyorum, Bana Kur'ân'daki (ayetler) yerine geçecek bir şey öğret!..'4448[187]
Başka rivayetteki farklılık ise şöyledir:
'...Ben Kur'ân'dan hiçbir şeyi güzel bilemiyorum/okuyamıyorum4448[188], ondaki (ayetler) yerine geçecek bir şey öğret...'4448[189]
Burada tavsiye edilen şey, bütün vakitler için değildir.Bir kişi öğrenmeye vakit bulamadığında bu şekilde dualarla namazını kılar, ancak en azından Fatiha suresini en kısa zamanda öğrenmesi gerekir. Ancak hiç öğrenemeyen ya da ezberleyemeyen kişi dua ve teşbihlerle kılabilir.
Bu konuda müctehid imamların görüşleri:
Kur'ân tercemesiyle ibadet (yani namaz) caiz değildir. İmam Malik, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî' ve Ahmed b. Hanbel'in de içinde bulunduğu çoğunluğun görüşü budur. Fatiha'yı güzel okuyamayan başka ayetlerden okur, buna da gücü yetmezse yukarıdaki hadiste geçen zikir ve teşbihlerle namaz kılar.4448[190]
Sadece İmam Ebu Hanife'nin Arapça'sından okuyamayan için lercemesini cevaz vermesi kendisinin şaz (alınmayan) görüşlerinden kabul edilmiştir. Günümüzde de bu konuyu istismar edip, Kur'ân'ı tahrife yönelenler bulunduğu için cumhurun görüşü daha isabetli kabul edilmiştir.4448[191]

* İlk İki Rekâtta Fatiha'dan Sonra Sure/Ayetler Okumak Gerekir, Son İki Rekâttaki Okumanın Hükmü

548/1418- Ebû Katade'den (Radıyallahu anh):4448[192]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırırdı, öğle ve ikindinin ilk iki rekâtında Fatiha ve ikişer sure okurdu, ayetleri de bazen bize duyururdu. (Diğer rivayetteki ziyade: Son iki rekâtta da Fatiha okurdu şeklindedir.)
Öğlenin birinci rekâtında okumayı uzatır, ikinci rekâtta kısaltırdı, sabah namazında da böyleydi.4448[193]

Açıklama

Ebû Katade'den gelen bu rivayet Buhari'de şu şekilde geçmektedir:
Ebû Katade'den:4448[194]
Rasûlullah bize namaz kıldırırdı, öğle ve ikindinin ilk iki rekâtında Fatiha ve birer sure okurdu, ayetleri de bazen bize duyururdu.
§Bu rivayetten hafi (gizli) namazda da kıraatin şart olduğu anlaşılmaktadır, Rasûlullah bu namazları genelde gizli okumakta, ancak bazen Öğretmek için olsa gerek arkadakilere duyuruyordu. Tîbî şöyle dedi: 'Fatiha ve sureden bir kısmını okurken sesini biraz yükseltirdi ki okunulan şeyler duyularak bilinsin. Ayrıca İmam Nevevi şöyle dedi: 'Bu hadisten gizli namazlarda da açıktan okumanın cevazı anlaşılmaktadır ki daha iyi düşünmek için dil bu konuda yardımcı olsun.'
ŞRasûlullah son iki rekâtta Fatiha okurdu, ziyadesi Müslim'de geçmektedir.
Ebû Kalade'den:4448[195]
Rasûlullah öğlenin ilk iki rekâtında Fatiha ve sure okurdu, son iki rekâtta da Fatiha okurdu, ayetleri de bazen bize duyururdu.
Ayrıca yukarıdaki hadisten birinci rekâtta kıraatin uzatılmasının ya da tertil ile (yavaş) okunmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır, böylelikle ilk rekâta daha fazla kişi yetişsin, aşağıdaki rivayette Ebû Katade de bu şekilde düşündüklerini İfade etmektedir:
Ebû Katade şöyle dedi:4448[196]
'Rasûlullah'ın (bu şekilde okuması ile) insanların ilk rekâta yetişmelerini istediğini düşündük.'
Atâ şöyle dedi:4448[197]
'Ben imamın kıyamı uzatarak ilk rekâtta yetişilir olmasını isterim ki İnsanlar o (İlk rekâtta) çoğalsınlar. Ben yalnız namaz kıldığımda ilk iki ve son iki rekâtı eşit tutmaya gayret ederim, cemaatle kılarken ilk iki rekâtı

uzatmayı tercih etmemin sebebi ise daha çok insanın gelsin, toplansın, diyedir.'
Ayrıca ilk rekâtta uzun okumanın hikmeti huşu ve taatın daha fazla olmasıdır, ikinci rekâtta ise usandırmamak için kısaltmak gerekir.
İlk rekâtta okumayı uzatmanın sebebi üç şekilde anlaşılabilir:
1- Çok ayet okumak,
2- Tertilde (yavaş okumada) mübalağa yapmak.
3- Daha çok insanın birinci rekâta yetişmesini sağlamaktır.4448[198]

549/1419- Ebu Said el-Hudri'den (Radtyallahu anh):4448[199]
Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) öğle namazının ilk iki rekâtının her birinde otuz ayet okuyacak kadar ayakta dururdu, son iki rekâtının her birinde on beş ayet okuyacak kadar durur, son iki rekâtında da bunun yansı kadar (ayakta dururdu).4448[200]

Açıklama

Bu hadisten iki rekâtta kıraatin eşit olması anlaşılır, ayet sayılarını her hâlde sahabi yaklaşık olarak söyledi, önceki rivayetlerle arasında bir tenakuz yoktur, cem (te'lif) edilebilir. İki rekâtın tertil ile okunması ya da namaza yetişme ihtimali olanlar için biraz uzatmak tavsiye edilir, ancak böyle bir durum yoksa iki rekâttaki kıraatin eşit olması caizdir.
§Söz konusu hadisten son iki rekâtta Fatiha üzerine başka ayetler okunmasının meşruiyeti anlaşılır.
ŞAyrıca bu rivayetten ikindi namazının daha hafif olması anlaşılır ki bu da öğle namazındaki kıraatin yarısı kadardır. Öğle namazında kıraatin uzun olmasının hikmeti, insanların uyku gibi sebeplerle gaflet içinde olması ve onların gecikmeleri olabilir. Ama ikindi namazında böyle bir şey söz konusu değildir, bilâkis çalışanların yorgun olduğu bir vakittir ve namaz hafif tutulmalıdır.4448[201] Öğle namazı ile ilgili bir rivayet bunu göstermektedir.
Öğle namazı başlar, bizden biri Bakî'ye gider, ihtiyacını giderir, sonra ailesinin yanına gider ve abdest alır, sonra mescide döner, de hâlâ Rasûlullah birinci rekâtta olurdu.4448[202]
Bakı' geniş arazi anlamındadır, bir yerde ağaçlar ya da kökleri varsa oraya bakı' denir. Bakîu'l-ğarkad; Medine'de kabristan olarak ayrılmış bir bölge için kullanılmaktadır.4448[203]

550/1420- Ebû Said el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):4448[204]
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bize Fatiha ve (Kur'ân'dan) kolay(ımıza) gelen yerden okumamızı emretti.4448[205]

551/1421- Câbir b. Semüra'dan (Radıyallaha anh):4448[206]
Küfeliler Sa'd (b. Ebî Vakkas)'ı4448[207] Hz. Ömer'e (Radıyaiiaııaaıı/ıama) şikayet-ettiler ve şöyle dediler:
'Namazı güzel kıldırmıyor.' Hz. Ömer durumu Sa'd'a sorunca o şöyle dedi:
'Ben ilk iki rekâtta okumayı uzatarak ve son iki rekâtta azaltarak (tıpkı) Rasûlullah'ın kıldığı namazı kıldırıyorum.' Bunun üzerine Hz. Ömer:
'Benim de senin hakkındaki zannım buydu, ey Ebû îshak!' dedi.
§Câbir b. Semüra'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Ömer Sa'd'a:
insanlar her konuda seni şikayet ettiler, namaz konusunda bile' deyince Sa'd:
'(Onlar dediklerini demişler,) halbuki ben ilk iki rekâtta okumayı uzatıyor ve son iki rekâtta azaltıyorum. Ben Rasûlullah'ın namazına uyduğum sürece hiçbir şeyi önemsemem (kıymet vermem).'
Bunun üzerine Hz. Ömer:
'Benim de senin hakkındaki zannım buydu'4448[208] dedi.4448[209]

Açıklama

Fatiha'dan sonra Kur'ân'dan ayetler okumak ittifakla meşrudur. Ancak 'bu kıraatin hükmü hakkında müctehidler ihtilafa düştü:
1- Fatiha'dan sonra Kur'ân okumak farzdır. Bu görüşte olanlar Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Osman b. Ebu'l-Âs, Hadi, Kasım ve Müeyyidbillah'tır. Hâdİ'ye göre bu miktar en az üç ayet, Kasım'a göre ise bir uzun ayet olmalıdır.4448[210]
2- Fatiha'dan sonra sure okumak müstehabtır. Cumhurun görüşü bu şekildedir.
3- Fatiha'dan sonra en az üç ayet ya da bu miktarda uzun bir ayet okumak vaciptir. Hanefi mezhebi bu görüştedir. Fatiha okunmazsa Kur'ân okumak farzdır.4448[211]
§Farz namazda üçüncü ve dördüncü rekâtta sure okumanın hükmünde ihtilaf edildi:
1- İmam Malik'e göre mekruhtur.
2- Î.Şafiî'ye (kavl-i cedidinde) miistehab olduğunu söyledi.

3- Bazı alimlere göre kişi muhayyerdir, dilerse okur, dilerse teşbih eder.
4- Hanefi ve Hanbelî mezheblerine göre son iki rekâtta sadece Fatiha okumak sünnettir.4448[212] Hasan b. Ziyad'dan gelen rivayette ise İmam Ebû Hanife'ye göre son iki rekâtta Fatiha'yı bilerek terk eden günahkâr olur, unutarak terk ederse sehv secdesi gerekir. Bu rivayete göre son İki rekâtta Fatiha okumak vaciptir. Ancak Ebû un Ebû Hanife'den naklinde bu sünnettir, Yusuf un Ebû Hanife'den naklinde bu sünnettir, terkinde bir şey gerekmez.4448[213]
§Okunacak sure ya da ayetlerin uzunluğu:
1- Sabah namazında ve öğlenin İlk iki rekâtında tıval-ı mufassaldan4448[214] okumak müstehabtır.
2- İkindi ve yatsıda evsattan okumak müstehabtır.
3- Akşam namazında ise kısa surelerden okumak müstehabtır.4448[215]
§ Dördüncü rekâtın kıraatinin üçüncüden kısa olması konusunda ihtilaf edildi:
1- Kısa sure uzundan efdaldir.
2- Mushaf tertibine göre okunur, aksi mekruhtur, ancak namaz bozulmaz.4448[216]

*** Bir Rekâtta İki Ya Da Daha Fazla Sure Okumak, Aynı Rekâtta Sure Ya Da Ayetlerin Tekrarı**

552/1422- Abdullah b. Şakik'ten:4448[217]
Hz. Aişe'ye (Radıyaitahu anhâ) sordum:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu atey/ü ve seiiem) bir rekâtta surelerin arasını birleştirir miydi?' Şöyle dedi:
'Mufassalı (birleştirerek) okurdu.'4448[218]
§îkinci tarikle gelen rivayet: Hz. Aişe'ye (Radıyaiiahu anhâ) sordum:
'Rasûlullah (Saiiatiahn aleyhi ve seiiem) sureleri (birleştirerek) okur muydu?' Şöyle dedi:
'Mufassalı (böyle) okurdu.' Ben:
'Rasûlullah oturarak namaz kılar mıydı?' deyince şöyle dedi:
'Evet, insanlar onu ihtiyarlattıktan sonra.'4448[219]
'Rasûlullah duha namazı kılar mıydı?'
'Hayır, sadece yolculuğundan döndüğünde.'
'Rasûlullah Ramazan dışındaki bir ayda (tamamıyla) oruç tutar mıydı?’
'Hayır vallahi. Eğer Ramazan dışında bir ayda oruç tutmak isterse o ayın bazı günlerinde oruç tutmadıkça orucu bırakmazdı.'
'Rasûlullah'm sahabesinden hangisi kendisine daha sevgiliydi?' 'Ebû Bekir' 'Sonra kim?' 'Sonra Ömer.'
'Sonra kim?'
'Sonra Ebû Ubeyde h. Cerrah.'
(Râvi) Yezid: 'Sonra kim?' diye sordum. O da, Hz. Âişe sustu (cevap vermedi), dedi.4448[220]

Açıklama

Mufassal tabiri Kur'ân'm son yedide biri için kullanılır. Tîbî dedi ki:
'Bu surelerin ilki Hucuıat süresidir. Söz konusu surelere bu ismin verilmesinin nedeni çok fasılalı olması ya da her birinin fasl (bölüm) olmasındandır. Mufassal sureler üç kısımdır: Tıval (uzun), evsat (orta) ve kısar (kısa). Bunların sınırlarında ihtilaf edildi:
1- Hanefilere göre; Tıval sureler Hucurat'tan İnşikak'a kadar, evsat sureler Burûc'dan Beyyine'ye (^jjı j& ,1), kısar ise buradan Kur'ân'm sonuna kadardır.
2- Malikilere göre: Tıval sureler Hucurat'tan Nâzİât'a kadar, evsat sureler Abese'den Leyi "e kadar, kısar ise Duhâ'dan Kur'ân'm sonuna kadardır.
3- Şafiîlere göre: Tıval sureler Hucurat'tan Mürselât'a kadar, evsat sureler Nebe'den (û>-ı_^ ^) Leyl'e kadar, kısar ise Duhâ'dan Kur'ân'm sonuna kadardır.
4- Hanbelilere göre: Tıval sureler Kaftan Mürselât'a kadar, evsat sureler Nebe'den Leyl'e kadar, kısar İse Duhâ'dan Kur'ân'm sonuna kadardır.4448[221]

553/1423- Nâfi'den:4448[222]
Ibn Ömer (Radıyaiuthu anhümcı) bize farzlarda bazen iki ya da üç sure ile namaz kıldırırdı.4448[223]

554/1424- Nehîk b. Sinan es-Sülemî'den:4448[224]
Kendisi Abdullah b. Mes'ûd'a (Radıyaiiaini anhi geldi ve dedi ki:
'Bu gece mufassal (sureleri) bir rekâtta okudum.' Abdullah b. Mes'ûd:
'Şiir okur gibi hızlıca ya da kötü hurmaların saçılması gibi4448[225] nesir şeklinde okudun.Mufassal olması bölüm bölüm okumamız içindir. Rasûlullah'ın (Saiiaitahü aleyhi ve sellem) birleştirerek okuduğu benzer surelerin yirmi kadarını bilirim.'
Rahman ve Necm İbn Mes'ûd'un (mushafındaki) telifine göre, her iki sure bir rekâtta (okunur), Duhân ve Amme yetesâelûn (sureleri) bir rekâtta okunur.

§Aynı râviden gelen ikinci rivayet: Bir adam ona (İbn Mes'ûd'a) geldi ve dedi ki: 'Mufassal (surelerin) hepsini bir rekâtta okudum.' İbn Mes'ûd: 'Bilâkis sen hızlı okunan şiir gibi ya da kötü hurmanın saçılması gibi (nesir şeklinde) dağınık okumuşsun. Ancak Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) senin yaptığın gibi yapmadı (okumadı). Benzerlerini (birleştirerek) okurdu, (meselâ) Rahman ve Necm'i bir rekâtta okurdu.'
§(Râvi) Ebû İshak ekledi: Abdullah (b. Mes'ûd)un mushafındaki telifi üzere on rekâtta okunacak yirmi sure zikretti. Onların sonuncusu İze'ş-şemsü küvviret ve Duhân sureleriydi.[4448][226]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd Kuı'ân'ı en iyi bilen ve okuyan sahabİlerdendi, bizzat kendisi Rasûlullah'tan yetmiş sure öğrenmişti.[4448][227] Rasûlullah (Suiialiahu aleyhi ve sellem) onun hakkında şöyle dedi:
"Kur'ân'ı şu dört kişiden öğrenin: İbn Ümmi Abd (Abdullah b. Mes'ûd), Muaz b. Cebel, Ubey b. Kâ'b ve Salim."[4448][228]
"Kur'ân'ı nazil olduğu günkü tazeliğiyle okumak isteyen İbn Ümmi Abd'in okuyuşu gibi okusun!' [4448][229]
Abdullah b. Mes'ûd Kur'ân'ın anlaşılır bir şekilde yavaş okunması inanandaydı, bunun için o kişi sen şiir mi okuyorsun, şeklinde tenkid etmiş ve Rasülullah'ın Kur'ân okuma şeklini açıklamıştı.
§Yukarıdaki rivayette geçen kişinin mufassal surelerin tümünü bir rekât okuduğunu diğer rivayetlerden anlıyoruz:
Becîle oğullarından Nehîk b. Sinan isimli bir kişi 'ben bir rekâtta mufassaiı okurum' deyince Abdullah b. Mes'ûd:...[4448][230]
Diğer rivayette:
Biri: 'Ben mufassal (sureleri) tümüyle dün gece bir rekâtta okudum' deyine Abdullah b. Mes'ûd:..[4448][231]
§Abdullah b. Mesûd, başka tarikten gelen rivayette ziyade olarak şöyle dedi:[4448][232]
'(Mufassal sureler) fasıllarla bölündü ki sen de ayrı ayrı okuyasın!...'
§Tercih edilen görüşe göre Duhân suresi mufassaldan değildir, bu rivayetteki! tertip İbn Mes'ûd'un mushafına göredir. Onun muslıafı imam mushaf olan (Osman döneminde tekrar gözden geçirilen) mushafın tertibinden farklıdır, mufassallar onun mushafında önce Câsiye ve Duhân şeklinde haşlayıp devam etmektedir.[4448][233]
§Ibn Mes'ûd'un mushafındaki tertip:[4448][234]

1-	**38-**	**75-**
2-	**39-**	**76-**
3-	**40-**	**77-**
4-	**41-**	**78-**
5-	**42-**	**79-**
6-	**43-**	**80-**
7-	**44-**	**81-**
8-	**45-**	**82-**
9-	**46-**	**83-**
10-	**47-**	**84-**
11-	**48-**	**85-**
12-	**49-**	**86-**
13-	**50-**	**87-**
14-	**51-**	**88-**
15-	**52-**	**89-**
16-	**53-**	**90-**
17-	**54-**	**91-**
18-	**55-**	**92-**
19-	**56-**	**93-**
20-	**57-**	**94-**
21-	**58-**	**95-**
22-	**59-**	**96-**
23-	**60-**	**97-**
24-	**61-**	**98-**
25-	**62-**	**99-**
26-	**63-**	**100-**
27-	**64-**	**101-**
28-	**65-**	**102-**
29-	**66-**	**103-**
30-	**67-**	**104-**
31-	**68-**	**105-**
32-	**69-**	**106-**

33-	**70-**	**107-**
34-	**71-**	**108-**
35-	**72-**	**109-**
36-	**73-**	**110-**
37-	**74-**	

§İbn Mes'ûd'un mushafı ile ilgili rivayetler birleştrirldiğinde imam mushafla farklılığın çok cüz'î oduğu görülür. Fatiha ve Muavvizeteyn surelerinin bulunmaması bunların çok meşhur olmalarındandır, çünkü bunların Kur'ân'dan olduğuna dair icma vardır. Bu duruma göre Fatiha ve Muavvizeteyn ile sure sayısı yüz on Uç (113) ulaşır, ayrıca Abdullah b. Mes'ûd tertibinde Berâe ile Enfal surelerini bir sure kabul etmektedir. Ayrılmayan Enfal suresi İle birlikte yüz on dört (114) sure yapmaktadır.

ŞAyrıca İbn Mes'ûd gibi bazı sahabiler ayetlerin anlaşılması İçin Mushafla-rına ayetlerin tefsirini de ekliyorlardı. Hanefi mezhebindeki yemin keffareti olan orucun peş peşe olması İbn Mes'ûd mushafındaki Mâide 89. ayette bulunan açıklarnasıydı ki anlamı peş peşe olmasıdır.

§Hz. Ebû Bekir halifeliği döneminde Kur'ân'ın toplanması İçin Zeyd b. Sabit'i görevlendirdiği zaman İbn Mes'ûd itiraz etmemişti. Hz. Osman ise halifeliği döneminde çoğaltılan ana nüshalarla karışmaması ve tefrikaya sebebiyet vermemesi için eksik ya da kontrol edilmeyen nüshaların yok edilmesini emretmişti. Ancak İbn Mes'ûd bu emre uymadı ve mushafını yok etmedi. Bu onun tercihiydi ve kendisine de her hangi bir müdahale yapılmamıştı.

Mushaflann yazılma ve çoğaltılmasında sürekli Zeyd b. Sabit'in tercih edilme nedeni ezberinin daha kuvvetli ve yazısının daha güzel olmasıdır. Ayrıca Abdullah b. Mes'ûd'un Kûfe'deki görevine mani olmaması da düşünülmüş olabilir. Ancak Abdullah b. Mes'ûd'un bu tavrı tenkid edilmiştir.

§Abdullah b. Mes'ûd'un mushafı ve tertibi bize kat'i delillerle gelmemiştir, çünkü imam mushaf (çoğaltılan ana nüsha) dışındakiler kabul görmemiş ve tevatür yolla ulaşmamıştır. Bu konuda Muhammed b. İshak (v, 151/768) Abdullah b. Mes'ûd'a ait olduğu söylenen çok sayıda mushafa ulaştığını, ancak onlardan birbirine benzeyen iki mushaf bile göremediğini belirtmektedir.[4448][235]

İbn Mes'ûd'un mushafı ile ilgili rivayetler tefsir ve fıkıhta beyan niteliğinde kullanılmış, ancak kıraat sahasında kabul görmemiştir.[4448][236]

ŞYukarıda geçen rivayetteki benzer sureler lafzı; ayet sayısı yönünden değil, bilâkis konu yönünden benzerlik arz edenlerdir.[4448][237]

Müslim'in rivayetinde Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:[4448][238]

'Rasûlullah'ın her rekâtta benzer iki sure okuduğunu bilirim ki hepsi on rekâtta yirmi sure eder.'

Ebû Davud rivayetinde bu sureler açıklanmıştır:[4448][239]

'Rasûlullah benzer iki sureyi bir rekâtta okurdu; Rahman ve Necm bir rekâtta, İkterabet ve el-Hâkka bir rekâtta, Tur ve Zârİyât bir rekâtta, İza vekaat ve Nûn bir rekâtta, Seele sâilûn ve ve'n-Nâziât bir rekâtta, Veylülli'l-mutaffîfîn ve Abese bir rekâtta, Müddesir ve Müzemmil bir rekâtta, Hel etâ ve Lâ üksimü biyevmi'i-kıyame bir rekâtta, Amme yetesâelûn ve el-Mürselât bir rekâtla, Duhân ve ize'ş-şemsü kuvvirat bir rekâtta (olacak şekilde).' Ebû Davud ekledi: 'Bu (sıralama) İbn Mes'ûd'un tertibine göredir.'

§İbn Mes'ûd'dan bu şekilde değişik rivayetlerin gelmesi dinleyenlerin nakletmesinden kaynaklanmaktadır. Kimisi onun sözünü tam ezberlemiş, kimisi eksik. Ancak biz bu rivayetin tariklerini birleştirdiğimizde, yani onu dinleyen her râvinİn sözünü topladığımızda doğruya ulaşmak mümkün olur.

§Bu rivayetten anlaşılan, sünnetin namazda ağır ağır okunması olduğu ve Peygamberimiz'in de her rekâtta mufassaldan ikişer sure okumasıdır.[4448][240]

555/1425- İbn Abbas'tan (Radiyallahu anh):[4448][241]

Rasûlullah (Saiiaitaim alevin w seikm) sabahın farzından önceki iki rekât (sünnetin) birinci rekâtında Fatiha ile Bakara suresinin son iki ayetini okurdu, son rekâtında da Fatiha ile Âlü İmrân suresinden bir ayet okur; 'Kul yâehle'l-kitab....' ve o ayeti tamamlardı.[4448][242]

Açıklama

Bakara suresinin son iki ayeti Amene'r-rasûlü olarak bilinen ve yatsı namazından sonra okunan ayetlerdir;

'Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti/ müminler de (İman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. Allah'n peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. Dediler ki: İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır."

Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde sorumlu tutar. Herkesin kazandığı hayr kendine, elde ettiği (şerrin) sorumluluğu da kendine aittir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Ayrıca bizden öncekilere yüklediğin gîbi bize de ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bir de bize gücümüzün yetmediği işleri de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!' (Bakara, 2/285-286) Âlü İmrân suresinden okunan bir ayet şudur:

'Ey Kitap ehli! Aramızda ortak olan şu söyleme gelin: Allah'tan başkasına kulluk yapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi rabler edinmeyelim! Eğer kabul etmezlerse, şöyle

deyin: Biz Müslümanlarız, buna şahid olun!' (Âlü İmrân, 3/64)
ŞPeygamberimiz'in sabah namazının farzından önce kıldığı iki rekâtta okuduğu diğer ayetler ya da sure ile ilgili değişik rivayetler vardır: Ebû Hüreyre'den:4448[243]
Rasûlullah sabah namazının iki rekatında (sünnetinde)4448[244] Kul yâ eyyühe'l-kafirûn ve Kul hüvallahü ehad surelerini okudu. İbn Abbas'tan:4448[245]
Rasûlullah sabah namazının iki rekatının (sünnetinin) birinci rekâtında Bakara süresindeki 'Kûlû âmenna billah'4448[246] ve ikinci rekâtta 'Âmenna billahi veşhed bi enna müslimûn'4448[247] ayetlerini okumuştu.4448[248]

556/1426- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):4448[249]
Hz Peygamber (SaUaiiahu aleyhi ve seiiemy. 'Sizden birinin ailesinin yanma döndüğünde orada üç tane iri-semiz hamile deve bulması hoşuna gider mi?' diye sorunca biz:
'Evet' dedik.
Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Namazda okunan üç ayet onlardan daha hayırlıdır."4448[250]

557/1427- Ebû Zer'den (Radiyallahu anh):4448[251]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir gece namaz kıldı ve tek ayetle sabaha kadar onunla rükû ve secde yaptı (rekâtları tamamladı). O 'İn tüazzibhüm feinnehüm ıbadük...' (ayetiydi).
Sabah olunca:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sabaha kadar onunla rükû ve secde edip aynı ayeti okudun?' dedim, o şöyle buyurdu:
"Ben Allah'tan ümmetim için şefaat yetkisi istedim ve Allah bana o yetkiyi verdi. Şefaatim İzzet ve celal sahibi Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kişiye Allah'ın izniyle ulaşan (bağışlanma talebidir). "4448[252]

Açıklama

Rasûlullah gece namazlarında farklı sureler ve ayetler okurdu. Bununla ilgili çok sayıda rivayet vardır. Bazen bu kıraat yukarıdaki rivayette olduğu gibi bir ayeti tekrarlamak şeklindeydi. Bunun nedenleri vardı ve okuduğu ayetle irtibatlıydı. Meselâ burada Allah'tan şefaat yetkisi isteyen bir insanın söyleyebileceği en güzel sözü tekrar etmişti, bu ayetle nazmını tamamlamış, rükû ve secdesini yapmıştı, o ayet:
'Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin.' (Mâİde, 5/118)
§NâÎle (=Jjü) kelimesi ulaşan şeklinde anlaşılır. Ehl-i Sünnet anlayışına göre Allah'ın izin verdiği kişiler âhirette şefaat edeceklerdir. Bu konuda ayetler ve hadisler bulunmaktadır:
Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
'O gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kişiden başkasının şefaati fayda vermez.' (Tahu, 20/109)
"Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahman'ın izin verdiği ve doğruyu söyleyenden başkası konuşamaz.' (Nebe', 78/38)
§Bu şefaat kimisi için direk cennete girmek şeklinde, bazıları içinde cehennemden çıkma ve cennete girme şeklinde olabilir. Ancak bilinmesi gereken şefaatten sadece Allah'a şirk koşmayan mü'minler faydalanabilecektir. Yukarıdaki hadiste vurgulanan budur.4448[253]
§Hadiste Peygamberimiz'in İnşallah 'Allah'ın izniyle" sözü bu yetkinin Allah'ın izniyle olduğunu açıklamak, hem de şu ayete imtisal içindir4448[254]:
'Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (inşallah demedikçe) hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve: "Umarım Rabbİm beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola İletir" de/ (Kchf, 18/23-24)
§Ebû Hüreyre'den gelen sahih bir rivayette; Rasûlullah her peygambere verilen ve kabul olması kesin olan bir dua hakkını kendisinin âhirete te'hir ettiğini şöyle anlatır:
"Her Peygamberin (kesinlikle kabul olacak)4448[255] bir dua etme hakkı vardır, Ben duamı (hakkımı) Allah'ın izniyle kıyamet günü ümmetime şefaat olarak kullanmak İstiyorum.4448[256]
Tirmizi'nin rivayetinde ise yukarıdaki hadisle, açıklamadaki bu hadis birleşik nakledildi, demek ki iki hadis aslında tek hadistir. Ancak bazı râviler ayrı ayrı naklettiler:
Ebû Hüreyre'den:4448[257]
Rasûlullah şöyle dedi: "Her Peygamber'in kabul olacak bir dua etme hakkı vardır, Ben duamı Allah'ın izniyle ümmetime şefaat olarak kullanmak istiyorum. Şefaat Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölen kişiye Allah'ın izniyle ulaşan (bağışlanma talebidir)."
§Bu babdaki hadisler bir rekâtta Fatiha'dan sonra bir ya da birden fazla sure okunmasının cevazını göstermektedir. Ayrıca namazı aynı sure ya da ayet tekrarı ile kılmak da caizdir.
Sabah namazının sünnetinin ilk rekâtında Fatiha'dan sonra Bakara suresinden, ikinci rekâtta da Âlü İmrân suresinden okunması yanında bu namazın ilk rekâtında 'Kul yâ eyyühe'l-kafırûn', ikinci rekâtta 'Kul hüvallahü ehad' surelerini okumak da müstehaptır. İlgili rivayetler sünnet namazlarda kıraat konusunda

gelecektir.4448[258]

*** Namazlarda Okunan Sureler**

558/1428- Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) dedi ki:4448[259]
'Medine'de imamlık yapan filan kişi4448[260] kadar (namazı) Rasûlullah'ın ü aleyhi ve seiiem) namazına benzeyen bir kişi görmedim4448[261].'
§(Râvilerden) Süleyman b. Yesâr şöyle dedi: 'Ben de onun arkasında namaz kıldım; Öğlenin ilk iki rekâtını uzatıyor, son iki rekâtını hafif kılıyordu. İkindi namazını da hafif kılıyordu. Akşam namazının ilk iki rekâtında kısa mufassal surelerden okuyor, yatsının ilk iki rekâtında orta mufassal sureler okuyor ve sabah namazında da uzun mufassal sureler okuyordu.'
§(Râvilerden) Dahhâk dedi ki: 'Bana Enes b. Malik'ten bizzat işiten kişinin naklettiğine göre Enes şöyle dedi:
'Namazı bu gençten, yani Ömer b. Abdülaziz'den daha fazla Rasûlullah'a benzeyen bir başkasını görmedim."
(Râvi) Dahhâk ekledi:
'Ben de Ömer b. Abdülaziz'in arkasında namaz kıldım, Süleyman b. Yesar'ın dediği gibi yapıyordu.'4448[262]

Açıklama

Ömer b. Abdülaziz (v.102/720) ahlâkı, sünnete bağlılığı ve adaleti İle hulefa-i raşİdînden (mükemmel yöneticilerden) sayılmıştır. Halife olmadan önce Medine valisiydİ Bu görevini sürdürürken fakihler ile beraber olur, problemli konuları onlarla İstişare ederdi Bu alimlerden on kadarı ile sürekli irtibat halindeydi. Onlar; Urve, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam, Ebû Bekir b. Süleyman b. Hayseme, Süleyman b. Yesar, Kasım b. Muhammed b. Hazm, Salim b. Abdullah, Abdullah b. Âmir b. Rebia, Harice b. Zeyd b. Sabİt'tir. Ayrıca Said b. Müseyyeb sözünden hiç çıkmazdı. Hâlbuki Said önceki hiçbir yöneticinin yanına gitmemişti. Ömer b. Abdülaziz'in ulema arasında da İlmi kudreti takdir edilirdi. Her konuda olduğu gibi ibadet ederken de Sünnet'e son derece bağlıydı. Hatta onun Medine'de namaz kıldınşı sahabenin bile hoşuna giderdi, hatta Enes b. Malik, Ömer b. Abdülaziz kadar namazı Rasûlullah'a benzeyen birisini daha görmediğini ifade etmiştir. O, Ümeyye hanedanının en hayırlılarındandı. Allah kendisinden razı olsun.4448[263]
§Ömer b. Abdülaziz ile ilgili olarak bu konudaki bir methiye de Enes b. Malik'ten gelmektedir:
Zeydb. Eşlem anlattı:4448[264]
Enes b. Malik'in yanına girince: 'Namaz kıldınız (mı)?' dedi. Biz: 'Evet' deyince şöyle o dedi:
'Ey cariye, bana abdest alacağım suyu getir! İmamınız kadar (namazı) Rasûlullah'ın namazına benzeyen başka bir imamın arkasında namaz kılmadım.'
§(Râvi) Zeyd ekledi: 'Ömer b. Abdülaziz rükû ve secdeyi tam yapar, kıyam ve kuûdu (oturuşu) hafif tutardı.'4448[265]

559/1429- Câbir b. Semüra'dan (Radiyallahu anh):4448[266]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) öğle namazında 'Velleyli iza yağşâ'yı okur, ikindide buna benzer bir sure okur, sabah namazında ise bundan daha uzun bir sure okurdu.4448[267]

560/1430- Ebû Katâde'den (Radıyaillahu anh):4448[268]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve sciiem) öğle namazının ilk iki rekâtında bize Kur'ân okuyarak imamlık yapardı, bazen okuduğu ayeti bize duyururdu; ilk rekâtta uzatır, ikincide kısaltırdı, sabah namazında da böyle yapar, ilk rekâtta uzatır, ikincide kısaltırdı. İkindi namazının ilk iki rekâtında da bize Kur'ân okurdu.4448[269]

561/1431- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahu anh):4448[270]
Her namazda kıraat vardır. Rasûlullah'ın bize işittirdiği (kıraati) size işittirdik (sesli okuduk), bize işittirmediği (kıraati) de size işittirmedik (sessiz okuduk)"4448[271].

562/1432- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):4448[272]
Rasûlullah (Saiiaitahtı aleyhi ve sellem) bize namaz için imamlık yapar, açıktan ve gizliden okurdu. Onun açıktan okuduğu (namazda) biz de açıktan okuduk, sessiz okuduğu (namazda) biz de sessiz okuduk. Rasûlullah'ın şöyle dediğini duydum:
"Kıraat (Kur'ân okuma) olmaksızın namaz olmaz."4448[273]

Açıklama

Rasûlullah'ın namaz kılış şeklini bize sahabe aktarmıştır, bu konuda tek kaynak onlardır. Namazlardaki kıraat konusunda icma edilen konular:
1- Sabah, cuma, akşam ve yatsının farzlarının ilk iki rekâtında sesli okunur.
2- Öğle, İkindi, akşamın üçüncü ve yatsının son iki rekâtında sessiz okunur.
§İhtilaflı olan bazı namazlar:
1- Bayram ve istiska namazı. Cumhura göre bayram namazı açıktan, ayrıca istiska namazı İmam Malik, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre açıktan okunur, İmam Ebû Hanife'ye göre istiskada namaz yoktur, o sadece dua ve istiğfardır.4448[274]
2- NafiIe namazlarda gündüz kılınanlar sessiz okunur, gece kılınanda ise kişi muhayyerdir.
3- Husûf ve Küsûf namazlarında cumhura göre Rüsûfü'ş-şems'de gizli ve Husûfü'l-kamer'de açıktan okunur. İ.Taberi'ye göre iki namazda da muhayyerlik vardır, İbn Münzir, İbn Huzeyme ve İshak'a göre ikisi de açıktan okunur.
4- Cenaze namazı gündüz ve gece sessiz okunur, gece sesli okunur, diyenler de vardır.
5- Yatsı gibi gece kılman namazın kazası gece kılınırsa sesli okuyabilir, ama gündüz kılınırca sesli ya da sessiz kılabilir.
6- öğIe gibi gündüz kılınan namazın kazası gündüz kılınırsa sessiz, gece kılınırsa sesli ya da sessiz kılınabilir.4448[275]
§İbn Hacer (v.852/1448) yukarıdaki rivayet ile ilgili olarak dedi ki: 'Bunlardan çıkan hüküm sessiz okunan namazlarda sesli okunmasının cevazıdır, ancak Hanefiler bu durumda sehiv secdesi gerektiğini söylediler.'4448[276]
§Müsned Trc. 562/1432. hadisten ve diğerlerinden anlaşılan Fatiha ya da Kur'ân okumaksızın namaz geçerli değildir.
§Bu babdaki hadislerde tavsiye edilenler:
1- Sabah ve öğle namazlarında kıraat uzatılmalı, sabah namazı daha uzun olmalı,
2- İkindi ve yatsı namazlarında kıraat orta hâili tutulmalı,
3- Akşam namazında okuma hafif olmalı, fazla uzatılmamalıdır.
§İmam Nevevî((v.676/1277))dedi ki: Ulemanın görüşüne göre Rasûlullah'ın namazının uzunluğu ya da kısalığı o anki duruma göre değişmektedir; cemaatin o anda meşguliyeti yoksa ve uzun kıraat kendilerine tesir ediyorsa imam okumayı uzatır, ama böyle bir durum yoksa hafif tutar.
İmam uzun okumak istediğinde kısa tutmasını gerektiren bir hâl olursa okuyuşunu fazla uzatmaz, meselâ çocuk ağlaması gibi durumlar...
Bazı anlarda imam uzun okursa da genelde tavsiye edilen farz namazlarda okuyuşun kısa tutulmasıdır.4448[277] Bu konudaki bazı hadisler:
EbûMes'ûd anlattı:4448[278]
Bir adam Rasûlullah'a (Sallallahu aleyhi ve sellent) dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Filan kişinin bize kıldırdığı sabah namazını uzatmasından dolayı ben gecikiyorum.'
Bunun üzerine Rasûlullah (öyle) kızdı ki, başka bir yerde bu kadar kızdığını görmemiştim. Şöyle dedi:
"Ey İnsanlar! Sizden nefret ettiriciler var. Kim imamlık yaparsa kısa tutsun, muhakkak ki arkasında zayıf, yaşlı ve ihtiyaç sahibi olabilir."
Câbir'den:4448[279]
Muaz Hz. Peygamber'le namaz kılar, sonra gider ve kavmine namaz kıldırıldı. Bir gece Hz. Peygamber'le yatsı namazı kıldı, sonra kavmine gitti, onlara imam oldu, Bakara süresiyle kıraate başladı, cemaatten birisi ayrıldı ve tek başına kıldı. Cemaat kendisine;
'Münafık mı oldun sen?' deyince şöyle dedi:
'Hayır vallahi, ben Rasûlullah'a gideceğim ve bunu haber vereceğim.' Rasûlullah'ın yanına geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz gündüz çalışan deve4448[280] sahipleriyiz. Muaz seninle birlikte yatsı namazını kıldı, sonra gelip (bize) Bakara suresi ile namaz kıldırdı.'
Bunun üzerine Rasûlullah Muaz'a döndü ve şöyle dedi:
"Ey Muaz ! Sen fitne mi çıkarmak istiyorsun? Şunu oku, şunu oku!"
§Başka rivayette Câbir şöyle nakletti:
"Veşşemsi veduhâhâ, ve'd-Duhâ, ve'l-Leyli iza yağşâ, Sebbihi'sme Rabbike'l-a'tâ' yi oku!"
§Hadislerde geçen farklı kıraatin hikmeti:
1- Sabah ve öğle vakti uyku ve gaflet zamanıdır, bu insanların cemaate yetişmeleri için kıraat uzun tutulur,
2- İkindi vakti böyle değildir, bilâkis insanların yorgun olduğu vakittir, bu nedenle namaz hafif tutulmalıdır.
3- Akşam vakti dardır, belki oruçlu olanlar vardır ve kısa tutulmalıdır,
4- Yatsı vakti uyku vaktidir, ancak geniş bir vakittir, bu nedenle orta uzunlukta okunur, tıpkı ikindi gibi.4448[281]

*** Öğle Ve İkindi Namazlarında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

563/1433- Ebû Ma'mer anlattı4448[282]:
Habbab b. Eret'e (Radıyallahu anh): 'Rasulullah (SalkıUahii aleyhi ve sellem) Öğle ve ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu?' diye sorduk. O da 'Evet' dedi.
Biz: 'Bunu hangi şeyden anlı yordunuz?' diye sorunca şöyle cevap verdi: 'Sakalının oynamasından.'
NOT: Bu rivayette sahabî Habbab b. Eret'e sorulma sebebi, onların öğle ve ikindi kıraati hakkında bilgilerinin olmaması ya da okunmaz, şeklinde yanlış bilgileri olabilir. Doğrusunu Allah bilir.4448[283]

564/1434- Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas'tan4448[284]:
Ben ve Kureş'ten bazı gençler İbn Abbas'ın yanına girdik. Onlar 'Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi öğle namazında (Kur'ûn) okur muydu?' diye sordular.
İbn Abbas: 'Hayır' deyince gençler:
'Belki de o içinden okuyordu' dediler. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi:
'Yüzünün derisi dökülsün.4448[285] Bu (düşünceler) serdir. Rasûlullah kendisine gönderileni tebliğ etmekle sorumludur. İnsanlar dışında sadece bize (Ehl-i Beyt'e) üç şeyde özel hüküm bildirdi:
Abdesti güzel almamızı, sadakadan/zekattan yemememizi ve ata eşeği çekmememizi emretti.'4448[286]

Açıklama

Ebû Davud rivayetinde4448[287] bu dediğin öncekinden daha şeriidir
(tehlikelidir), şeklinde geçer. Çünkü onlar Rasûlullah'i vahyi gizlemekle suçladılar. Bu nedenle tbn Abbas kızdı ve Rasûlullah'ın hiç bir şeyi gizlemediğini belirtti.
§Burada İbn Abbas soran kişilerin Ehl-i Beyt'e ait özel hükümleri sorduğunu anladı da yukarıdaki özel hükümleri saydı:
1- Abdest konusunda Ehl-i Beyt daha dikkatli olmalı, bu rivayete göre onların güzel abdest alması vacip, diğer insanlara menduptur.
2- Ehli beyt'e sadaka/zekat verilmez, bir çok rivayette bu yasaklanmıştır. Bunun nedeni Rasûlullah'ın soyundan gelenlerin dini istismar etmemeleri olabilir.
3- Eşeğin ata çekilmesi konusunda da Ehl-i Beyt'in daha dikkatli olmaları, bunun kendilerine haram ve diğer insanlara mekruh olması söz konusudur, Buradaki yasağın nedeni doğan hayvanlarda kısırlığın oluşması, üreme olmadığı için at ve eşek gibi hayvanların soylarının azalması endişesi olabilir. Doğrusunu Allah bilir.4448[288]
§Ehl-i Beyt'le ilgili bazı hükümlerin şiddetli olması onların önderlik makamında olmaları ve daha dikkatli davranmaları içindir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
"(Ey Peygamber'în hanımları!) Evlerinizde oturun, eski cahîliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namaz kılın, zekât verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, günahı uzaklaştırmak ve sizi tertemiz yapmak ister." (Ahzâb, 33/33).4448[289]

565/1435- İbn Abbas (Radıyallahu anhuma) dedi ki:4448[290]
'Namazlar(ın) bir kısmında Hz. Peygamber (Saiiaüahu aleyhi ve okudu, bir kısmında sustu. Allah'ın Peygamber'inin okuduğu yerde biz de okuduk, sustuğu yerde sustuk.'
Kendisine:
'Belki o (Peygamber) içinden okudu1 denilince kızdı ve şöyle dedi:
'Yoksa, Rasûlullah (vahyi gizlemekle) itham mı ediliyor?
§(Bir rivayette) İbn Cafer ve Abdürrezzak: Rasûlullah'ı itham mı ediyorsun)?' diye naklettiler.4448[291]

Açıklama

İbn Abbas Rasûlullah'ın (Satlailahü aleyhi ve seiiem) öğle ve ikindi namazlarında sustuğunu bildirmektedir ki bu o anki bilgisine göre söylenmiş olabilir. Çünkü bu konuda İbn Abbas'tan farklı rivayetler gelmektedir.
İbn Abbas şöyle dedi:
'Öğle ve ikindi namazlarında imamın arkasında Fatiha'yı sen de oku!'4448[292]
'Namazı Fatiha da olsa Kur'ân(dan) okuyarak kıl!'4448[293]
Başka rivayette İbn Abbas; öğle ve ikindi namazında Rasûlullah'ın okuyup okumadığını bilmediğini ifade etmiştir.4448[294]
§Çok sayıda sahabe Rasûlullah'ın öğle ve ikindi namazlarında (sessiz olarak) Kur'ân okuduğunu naklettiler.
1- Habbab b. Eret4448[295]
2- Ebû Katâde4448[296]
3- Câbir b. Semüra4448[297]
4- Hârice b. Zeyd4448[298]
5- Ebu'l-Ehvas4448[299]
6- Abdullah b. Ebû Evfâ4448[300]

7- Ebû Said el-Hudrî

8- Ebu'l-Âliye'den otuz kadar sahabenin ittifakı nakledildi.4448[301]

566/1436- İbn Abbas (Radıyallahu anhüma) dedi ki4448[302]:
"Sünnetin hepsini ezberledim, ancak ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okudu mu, okumadı mı, (tam) bilemiyorum. (Bir rivayetteki ek; Fakat biz okuyoruz.) Ayrıca Rasûlullah'ın ayetteki şu harfi nasıl okuduğunu bilmiyorum;
( )4448[303] ta ile mi, yoksa sin ile mi?4448[304]

Açıklama

Abdullah b. Abbas (v.68/687) alim ve fakih sahabilerdendi. Rasûlullah (Sallatlahü aleyhi ve sellem) Oîiun İçin dua etmişti.
İbn Abbas anlattı:
Hz. Peygamber helaya gitti, onun için abdest suyu hazırlayıp koydum. Dedi ki:
"Bunu kim koydu?"
(îbn Abbas olduğu) bildirilince Rasûlullah şöyle dua etti:
"Allahım, onu dinde fakih kıl!"4448[305]
"Allahım, ona Kitab'ı öğret!"4448[306]
"Allahım, ona Kur'ân'ın te'vilini (yorumlanmasını) öğret!"4448[307] Bu duanın nedeni de Hakim'in rivayetinde beyan edildiği gibi İbn Abbas'ın Hz. Peygamber için su kabı hazırlamasıdır.4448[308]
Allahım, ona hikmeti Öğret!4448[309]
Allahım, ona hikmeti ve Kur'ân'ın te'vilini (yorumlanmasını) öğret!4448[310]
"Allahım, ona Kitab'ı, hikmeti ve nübüvvet dışındaki (ilhamla)4448[311] doğru bakış açısını öğret!"4448[312]
"Allahım, onu fakih kıl ve te'vili (yorumlamayı) öğret!"4448[313]
Farklı rivâyetlerdeki farklı dualar aynı olay için Hz. Peygamber'in yaptığı duanın aktarılmasındaki farklı anlamadan ya da uzun bir duanın parçalarından ibaret olabilir, doğrusunu Allah bilir.
§İbn Abbas'tan gelen diğer rivayetlerden Hz. Peygamber'in öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okuması konusunda kendisinin her hangi bir bilgisi olmadığını ya da kararsız olduğunu görüyoruz. Abdullah b. Abbas (yaşı) küçük sahabilerdendi, çünkü Rasûlullah'ın vefatı sırasında on üç yaşında bir gençti. Hz Peygamber'in yaşayışını/sünnetini daha sonra (yaşı) büyük sahabilerden topladı ve ümmetin büyük alimlerinden birisi oldu. Bu nedenle ondan farklı görüşler ve rivayetler nakledilmektedir:
İbn Abbas'ın bazı farklı görüşleri:
1- Abdestte çıplak ayağa mesh ile ilgili görüşü4448[314]; Abdest uzuvlarını birer kere yıkanmasına dair Rasûlullah'tan rivayeti.4448[315]
2- Mestler üzerine mesh edilmez görüşü4448 [316]; Hâlbuki bu konuda seksen sahabiden rivayet nakledildi.4448[317]
3- Korku namazının tek rekât olduğu görüşü4448 [318], ancak kendisinden iki rekât görüşü de nakledildi.4448[319]
4- Rasûlullah Kabe içinde namaz kılmadığı iddiası ve Kabe'de namaz kılınmasına dair cevazı4448[320], Hâlbuki o anda Rasûlullah'ın yanında olan sahabiler onun namaz kıldığını naklettiler.4448[321]
5- Mut'a nikahının hükmünün kaldırılmadığında ısrarlıydı ve sahabe kendisini zaman zaman uyarmaktaydı, sonunda doğrusunu öğrenince bu görüşünden vazgeçti...4448[322]
6-Kâbe'nin içinde de namaz kılınmaz. İbn Abbas Rasûlullah'ın Kabe İçinde namaz kılmadığını, tekbir getirdiğini ve dua ettiğini bildirmektedir. Bir rivayette de kendisinden; 'Rasûlullah içine girdiğinde iki direk arasında secdeye gitti, sonra oturdu, ve dua etti, (ancak) namaz kılmadı' şeklinde nakletti.4448[323]
Fakat İbn Ömer'in Bilâl ve Üsame'den rivayetleri, Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kıldığı, şeklindedir. Peygamberimiz Kabe'ye Bilâl, Üsame ve Osman b. Talha ile birlikte girmişti. Bu üç sahabeden Rasûlullah'ın içeride namaz kıldığı, nakledildi.4448[324]
Her ne kadar İbn Abbas Üsame'den4448[325] namaz kılmadığını nakletse de yine Üsame'den gelen rivayet yanında Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha'dan gelen rivayetler4448[326] Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde namaz kıldığı şeklindedir. Hattâ İmam Tahâvî'ye (v.321/933) göre Rasûlullah'ın Kabe'de namaz kılması ile ilgili rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır.4448[327]
§Abdullah b. Abbas'ın görüşlerini doğru anlamak için bunların tümünü toplamak ve hayatını iyi bilmek gerekir. İbn Abbas'Ia ilgili bilgiler Menâkıb bölümünde gelecek, inşallah.
§ Yukarıdaki rivayette İbn Abbas'ın ( )4448[328] ayetinde bulunan bir kelimenin kıraatinde şüphe ettiği görülmektedir. Acaba ta İle mi yoksa sin İle mi, diye ve bu konuda Rasûlullah'ın nasıl okuduğuna dair bir bilgi nakletmemektedir. Ayetteki ve kelimeleri aynı manadadır.4448[329]
Kurtubî (v. 671/1272), ayetteki lafzının kıraati hakkında şöyle dedi: 'İbn Abbas bunu şeklinde (sin ile) okudu, Übey b. Kâ'b'ın mushafında da bu şekilde geçmektedir. Hamza, Kisâî ve Hafs ise şeklinde (ta ile)

okudular.'4448[330]

567/1437- Muttalib b. Abdullah'tan4448[331]:
(İnsanlar) Öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okumak konusunda ihtilafa düştüler ve (sorması için birisini) Hârice b. Zeyd'e gönderdiler. O şöyle dedi:
'Babam dedi ki:
'Rasûlullah (saiiaiiaha akyiü ve seiiem) kıyamı uzatır ve (kıyamda) dudaklarını hareket ettirirdi. Bunu ancak Kur'ân okumak için yaptığını biliyorum ve ben de öyle yapıyorum."
NOT: Müsned Trc. 563/1433 ve 568/1468. numaralı rivayetlerde geçtiği gibi sahabe hafi (sessiz okunan) namazlarda Rasûİullah'ın kıraatini sakalının ya da dudaklarının oynamasından bilirlerdi. Ayrıca 548/1418 numaralı rivayette geçtiği gibi Rasûlullah okuduğunu hissettirmek için bazen sahabeye duyururdu.4448[332]

568/1438- Ebu'l-Ehvas'tan4448[333]:
Hz. Peygamber'in ashabından biri şöyle dedi:
'Hz. Peygamber'in (Saiiaitaha aleyhi ve seitem) öğle namazındaki kıraati sakalının oynamasından bilinirdi.'4448[334]
569/1439- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahu anh):4448[335]
Rasûlullah'ın (Saiiaitaiiu aleyhi ve setiem) öğle ve ikindi namazlarındaki kıyamı (ile kıraatini) takdir ederdik; öğle namazında Rasûlullah'ın kıyammdaki (uzunluğun) otuz ayet (okuyacak) 4448 [336] kadar olduğunu tahmin ettik, yani Elif lâm mim tenzilü's-secde suresi kadar, son iki rekâttaki kıyamı ise bunun yansı kadardı. İkindi namazında Rasûlullah'ın kıyamının (uzunluğu) bunun yarısı kadardı,4448[337] son iki rekâttaki kıyamı önceki iki rekâttaki kıyamın yansı kadardı.4448[338]

570/1440- Gazea şöyle anlattı:4448[339]
'Yanında çok kişi olduğu hâlde (duran) 4448 [340] Ebû Said'in (Rcuhyaiiahn yanına gittim, insanlar onun yanından ayrılınca dedim ki:
'Ben sana onların soracağı bir şeyi sormayacağım, sana Rasûlullah'ın (Satiaiiaiıü aleyhi ve setiem) namazını soracağım.'
O şöyle dedi:
'Bunda senin için bir fayda yoktur.4448[341]'
Gazea soruyu tekrar edince dedi ki:
'Rasûlullah'ın öğle namazı şöyleydi: Bizden biri Bakî'a4448[342] gider, ihtiyacını giderir, sonra ailesinin yanına döner ve abdest alır, sonra mescide dönerdi de Rasûlullah hâlâ birinci rekâtta olurdu."4448[343]

571/1441- Abdullah b. Ebû Evfâ'dan (Radiyallahu anh):4448[344]
Hz. Peygamber (Saiiatiahn aleyhi ve seiiem) öğle namazının birinci rekâtında, ayak sesi duyulmayıncaya kadar kıyamda dururdu (ki insanlar yetişsin).4448[345]

572/1442- Câbir b. Semüra'dan (Radiyalahu anh):4448[346]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) öğle namazında 'Sebbihi'sme Rabbike'1-a'lâ' suresi ve benzerini okur, sabah namazında ise bundan daha uzun okurdu.4448[347]

573/1443- Ebu'l-Aliye'den4448[348]:
Hz. Peygamber'in (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) ashabından otuz kişi (bir görüşte) ittifak ettiler ve şöyle dediler:
'Rasûluîlah (Kur'ân'ı) açıktan okuduğunda onu bildik/öğrendik, açıktan okumadığını ise açıktan okuduğuna kıyas etmeyiz.'
(Râvi devamla) dedi ki: Şu konuda onlar ittifak ettiler ve iki kişi bile ihtilafa düşmedi:
'Rasûlullah öğle namazının ilk iki rekâtının her rekâtında otuz ayet kadar okurdu, son iki rekâtındaki (kıraati ise) bunun yansı kadardı. İkindi namazının ilk iki rekâtında ise öğlenin ilk iki rekâtındaki kıraatin yansı kadar, son iki rekâtında da bunun yarısı kadar okurdu.'4448[349]

Açıklama

Bu hadisin şahidi Ebû Said el-Hudrî'den gelmektedir:
Ebû Saİd el-Hudrî anlattı:4448[350]
'Rasûlullah öğle namazının ilk iki rekâtının her rekâtında otuz ayet kadar, son iki rekâtında ise on beş ayet okuyacak kadar okuyarak (durduğunu), (ya da şüyle dedi; (bu) öncesinin yansı kadardı.) İkindi namazının ilk iki rekâtında ise on beş ayet, son iki rekâtında da bunun yarısı kadar okuyarak (durduğunu lalını i n/takdir ettik).4448[351]'
§Bu konuda çok sayıda sahabeden gelen rivayetler öğle ve ikindi namazında Kur'ân okumanın meşru

olduğunu göstermektedir.
Öğle namazında Rasûlullah'ın okuduğu bazı sureler:
1- Velleyli iza yağşâ ( )4448[352]-(21 ayet)
2- Ve's-semâi zâti'l-burûc (22 ayet).
3- Ve's-semâi ve't-tânk -(17 ayet) ve bu iki surenin benzerleri4448[353]
4- Lokman-(34 ayet) ve Zâriyat -(60 ayet); bu iki sureden ayetler4448[354]
5- A'Iâ -(19 ayet) ve Gaşiye (26 ayet)4448[355]...
Farklı sahabeden değişik zaman ve şartlarda değişik rivayetlerin olması o anki duruma göre okunan miktarı göstermektedir. Bu rivayetlerden öğle ye ikindi namazlarında yaklaşık bu kadar ayet ya da sure okumanın efdal olduğu anlaşılmaktadır, ancak şart değildir.4448[356]

*** Akşam Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

574/1444- Cübeyr b. Mut'im'den (Radıyaillahu anh):4448[357]
(Kendisi) müşrik esirlerin fidyesini görüşmek üzere Rasûlullah'a geldi. (Râvi Behz; Bedir esirlerinin fidyesi konusunda olduğunu, belirtti ve râvilerden Muhammed b. Cafer de, o gün (Cübeyr'in) Müslüman olmadığını söyledi.) Cübeyr şöyle anlattı:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) akşam namazı kılarken kendisine ulaştım; namazda Tûr suresini okuyordu. İşittiğim Kur'ân ile sanki kalbim (heyecandan) parçalanacaktı.' {Râvi Behz şöyle nakletti: 'Kur'ân'ı işittiğim zaman sanki kalbim (heyecandan) parçalanacaktı.)4448[358]

Açıklama

Cübeyr b. Mut'im (v. 59/678) Nevfeloğullan'nın ve Kureyş'in eşrafından olduğu için cahiliye ve İslâm dönemlerinde büyük bir itibara sahipti. Cahiliye devrinde İslâm'a düşman bir kişiydi, hatta o, hicretten önce Darıı'n-Nedve'de Rasûlullah'în öldürülmesine karar veren kişilerden birisiydi.
CUbeyr Bedir savaşında da müşriklerle beraberdi, daha sonra esirlerin serbest bırakılması için Rasûlullah'la görüşmek üzere Medine'ye gitti. Yanına ulaştığında Rasûlullah akşam namazı kılıyordu ve Tur suresini okuyordu. CUbeyr bu ayetleri işittiği anda o kadar etkilendi ki kalbi neredeyse paramparça olacaktı ve bu. kalbine giren imanın ilk ateşiydi. Diğer bir rivayette bu heyecanın son noktasını kendisi şöyle anlatır:
'Hz. Peygamber'İ akşam namazında Tûr suresini okurken dinledim; 'Yoksa onlar kendi kendilerine mi yaratıldılar (oluştular) yahut da (kainatın) yaratıcısı onlar mı? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Bilâkis onlar (bu konuda) kesin bîr inanca sahip değiller. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı ya da onlar üstün güç sahipleri mi?'4448[359] (manasındaki) ayete ulaştığında kalbim neredeyse uçacaktı.'4448[360]
Ancak bu konuda çok inatçı olan diğer müşrikler gibi Cübeyr b. Mut'im'e de hidayet geç nasip olmuş ve Hudeybiye anlaşmasından sonra, bazılarına göre Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuştur.4448[361]
§Azılı bir müşrikin namazdan ve özellikle okunan Kur'ân'dan etkilenmesi çok önemlidir. Rasûlullah insanları Kur'ân ile etkileyen bir kişiydi, onu dinledikleri zaman adeta şok oluyorlar ve bu güçlü/güzel sözler karşısında hayranlıklarını gizleyemiyorlardı.4448[362]

575/1445- Mervan b. Hakem'in4448[363] haber verdiğine göre Zeyd b. Sabit kendisine dedi ki:
'Bana ne oluyor, seni akşam namazında kısa sureleri okurken görüyorum. Hâlbuki ben Rasûlullah'ı (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bu namazda iki uzun sureden uzun olanını okurken görmüştüm.'
(Râvi) İbn Ebî Müleyke şöyle nakletti: (Bir rivayette, ben Urve'ye;) 'İki uzun sureden uzun olanı nedir?' diye sorunca o,:
'Â'raf (süresidir)' dedi.4448[364]

Açıklama

Ebû Davud'daki rivayette 'diğeri de En'âm süresidir' ilavesi bulunmaktadır.4448[365]
(Râvi İbn Ebî Müleyke şöyle nakletti: Ben Urve'ye;) 'İki uzun sureden uzun olanı nedir?' diye sorunca :
'Â'raf (suresi), diğeri de En'âm süresidir' dedi.
(Râvilerden İbn Cüreyc şöyle anlattı: îbn Müleyke'ye bunu sordum: O da kendine göre bunların Mâide ve Â'raf olduğunu, söyledi.
§Rivâyetteki iki uzun sureden biri Â'raf süresidir ve bunda ittifak vardır, ancak diğeri ihtilaflıdır. Ebû Davud'un ziyadesinde bunun Urve'ye göre En'âm suresi olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hacer de bu görüştedir ve Bennâ da bunu tercih etmiştir. İkincisinin Mâide suresi olduğunu söyleyenler de vardır ve bu İbn Ebî Müleyke'nin görüşüdür. Bazılarına göre de Yunus süresidir. Doğrusunu Allah bilir.4448[366]

576/1446- Ebû Eyyûb ya da Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahu anhüma)4448[367] nakledildi:4448[368]
'Hz. Peygamber (Saiiaiiaim ateyiu ve setiem) akşam namazının iki rekâtında Â'raf suresini okudu.'

NOT: Bu rivayetten akşamın vakitinin şafak[4448[369]] kaybolmasına kadar devam ettiği ve uzun olduğu anlaşılmaktadır.[4448[370]]

577/1447- İbn Abbas'tan (Radiyallahu anhüma):[4448[371]]
Ümmü'l-Fadl bt. Haris (oğlu) İbn Abbas'ı Mürselât suresini okurken işitince şöyle dedi:
'Okuyuşunla bana bu sureyi hatırlattın; bu sure, akşam namazında okurken Rasûlullah'tan (Satiatiaim aleyhi ve seiiem) duyduğum en son suredir.'[4448[372]]

Açıklama

İbn Abbas'ın bu rivayeti başka tarikten annesi Ümmü'l-Fadl şeklinde, beyan edilerek nakledildi.[4448[373]] İbn Abbas'ın annesi, büyük oğlu Fadl'a nisbet edilerek anıldı, çünkü Arablarda künyenin büyük oğlana nisbeti adetti. Ümmü'l-Fadl'ın ismi Lübâbe bt. Haris'tir ve Hz. Hatice'den sonra ilk Müslüman olan kadındır. Hâlbuki o dönemde kocası Abbas kavminden çekindiği için Müslüman olduğunu daha açıklayamamıştı, beklide Müslümanları gizlice koruma fikrindeydi. Bunu Mekke'deki haberleri Rasûlullah'a ulaştırmak gayesiyle hicret etmemesinden anlıyoruz, her zaman Hz.Peygamber'e yardımcı olmuştu.
Ümmü'1-Fadl Hz. Peygamber'in hanımı Meymûne annemizin kız kardeşidir ve Hz. Abbas'ın ondan yedi tane çocuğu olmuştu:
Onlar; Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Ma'bed, Kuşem, Abdurrahman ve Habibe'dir.[4448[374]]

578/1448- Ümmü'l-Fadl bt. Haris'ten (Radiyallahu anha):[4448[375]]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bize evinde elbisesine bürünmüş olarak akşam namazı kıldırdı ve Mürselât suresini okudu. Bundan sonra ruhunu teslim edinceye kadar başka namaz kılmadı/kıldırmadı.
NOT: Buhari rivâyetindeki lafız şeklindedir ve 'Allah onun ruhunu alıncaya kadar bize namaz kıldırmadı'[4448[376]] mânâsındadır. Bununla yukarıdaki rivayet açıklanmış olur, çünkü kastedilen münferit değil, cemaatle kılınan namazdı ve evinde kılınmıştı. İmam Şafiî'ye göre Rasûlullah ölüm hastalığındaki en son namazı mescitte kılmıştı, bu da o oturarak kıldığı namazdı, namazı kıldırmaya Hz. Ebû Bekir imam olarak başlamış, Rasûlullah gelince Hz. Ebû Bekir me'mum (ona tabi) olmuştu. Doğrusunu Allah bilir.[4448[377]]

579/1449- Hanzalees-Südûsî'den[4448[378]]:
İkrime'ye: 'Ben akşam namazını Kul eûzü bi Rabbi'î-felak ve Kul eûzü bi Rabbi'n-nas ile kılıyorum, bundan dolayı insanlar beni ayıplıyorlar' deyince o şöyle dedi:
'Bunda bir beis yoktur. O iki sureyi oku, onlar Kur'ân'dandır. Bana İbn Abbas'in (Radtyallcıhii anlnima) bildirdiğine göre Rasûlullah (Sailallalahu aleyhi ve sellem) geldi ve iki rekât namaz kıldırdı, o iki rekâtta sadece Fatiha'yı okudu.'[4448[379]]

Açıklama

Bu hadisteki Hanzale es-Südûsî; İbn Maîn ve diğerlerine göre zayıf râvidir, ancak İbn Hibbân kendisini sika kabul etmiştir.[4448[380]] Hanzale'nin Şehr b. Havşeb yoluyla İbn Abbas'tan gelen rivayetinde bu iki rekâtın bayram namazı olduğu açıklanmaktadır:
"Rasûlullah iki rekât bayram namazı kıldırdı, ikisinde sadece Fatiha'y okudu ve başka (sure ya da ayetleri) ona eklemedi. "[4448[381]]
§Bu rivayette Fatiha'nm namazda tek başına yeterli olacağına işaret edilmekte ve Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anhi gelen şu rivayet de bunu desteklemektedir:[4448[382]]
"Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve sellem) her namazda Kur'ân okurdu. Namazlarda (sesli okuyup) bize duyurduklarını biz size duyurduk, bizden gizli okuduklarını (hafi olanları) biz de sizden gizledik (size bildirdik). Eğer Fatiha'd an fazla okumazsan o yeterlidir, fazla okursan o daha hayırlıdır."[4448[383]]

580/1450- Ukbe b. Amir'den (Radiyallahu anh):[4448[384]]
Rasûlullah'ın (yanına o, bineği üzerindeyken geldim,) ayağını (elimle)[4448[385]] tuttum ve:
'Ey Allah'ın Rasûlü, bana Hud suresi ile Yusuf suresini okut (öğret)!' dedim.
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Ey Ukbe b. Âmir! Sen izzet ve celal sahibi olan Allah'a Kul eûzü birabbi'l-felak'tan daha sevgili, daha kapsamlı/büyük[4448[386]] bir sure okumazsın (okumuş olamazsın)."
§(Ravi) Yezid ekledi: 'Ebû Âmir onu hiç terk etmedi, akşam namazında okumaya devam etti.'[4448[387]]

Açıklama

§Ukbe b. Âmir b. Âmir b. Abs (v.58/678) hicretten sonra Müslüman olan sahabilerdendİr. Ukbe Rasûlullah'ın Medine'ye geldiğini duyunca gütmekte olduğu koyunlan bıraktı ve onun yanına geldi. Biatimi kabul eder misin, deyince Peygamberimiz ona kendisini tanıtmasını istedi. Ukbe kendisini tanıtınca Rasûlullah ona bedevi (geleneksel cahiliye) biati yoksa hicret biati için mi geldiğini sorunca Ukbe hicret biati için geldiğini söyledi. Rasûlullah da onun biatini kabul etti.
Ukbe'den bir çok sahabi hadis rivayet etti; Cabir, İbn Abbas, Ebû Abbas, Ebû Eyyub el-Ensarî ve Ebû Ümame bunlardandır. Ayrıca tabiûndan bir çok kişi kendisinden hadis aldı; Ebu'1-Hayr, Ali b. Rebah, Ebû Kabîl, Saİd b. Müseyyeb vd.
Kur'ân'ı Mushaf halinde toplayan sahabİlerden birisi de Ukbe b. Âmir'dİr. Onun mushafı imam mushafın tertibinden farklıydı. Daha sonra imam mushaftan kendi eliyle bir nUsha yazdı. Allah ondan razı olsun.4448[388]
§Bu konuda geçen hadislerden akşam namazında kıraatin meşru olduğu anlaşılmaktadır.
Akşam namazında Rasûlullah'ın okuduğu bazı sureler ve ayetler:
1- Mâide,
2- Araf,
3- Enfal,
4- Tur,
5- Mürselât,
6- Kul eûzü bi Rabbil felak,4448[389]
7- Kısa mufassal surelerden okurdu.4448[390]
* Diğer rivayetlerde geçen bazı sureler:
8- 'Ellezine kefem ve saddû an sebîlillah' ayeti
İbn Ömer'den:4448[391]
Hz. Peygamber kendilerine akşam namazında 'Ellezine keferû ve saddû an sebîlillah1 ayetini okudu
9- Ve't-tini ve'z-zeytûni,
Berâ b. Âzib'den:4448[392]
(Yolculukta) Hz. Peygamberdin arkasında akşam namazı kıldım, (İkinci rekâtta) 4448 [393] 'Vettini vezzeytûni'y\ okudu.
10- 'Sebbıh'sme Rabbike'l-â'lâ' ve 'Kul yâ eyyühe'l-kafırûn',
Abdullah b. Haris b. Abdülmutta!ib'den:4448[394]
Rasûlullah'ın son kıldığı/kıldırdığı namaz akşam namazıydı; birinci rekâtta 'Sebbıh'smi Rabbike'l-â'lâ' ve ikinci rekâtta 'Kulyâ eyyühe'l-kaftrûn'rdkudu.
11- Cuma gecesi akşam namazında "Kul yâ eyyühe'l-kafirûn" ve 'Kulhüvallahü ehad."4448[395]
Bu rivayetler akşam namazında tıval-ı mufassalın, bazen kısa surelerin okunmasına delâlet etmektedir. Bazen de es-seb'u't-tıvaldan (yedi uzun sureden) okunması tercih edilmiş, meselâ iki uzundan biri olan Â'raf suresi iki rekâtta okunmuştur.
Farklı rivayetlerden ortaya çıkan eğer zaman varsa ve cemaate meşekkat olmayacaksa uzun ya da tıval-ı mufassaldan okumak caizdir. Ancak farz namazların kısa tutulması ve imam olan kişinin rahat okuyacağı kısmı okuması müstehaptır. Tirmizi rivayetinde Hz. Ömer, Ebû Musa el-Eş'ari'ye yazdığı mektupta akşam namazında kisaru'l-mufassaldan okunmasını istemiştir.4448[396] Bu Îbnü'l-Mübarek, Ahmed b. Hanbel ve îshak'ın görüşüdür. İmam Şafiî, İmam Malik'in akşam namazında Tur ve MUrselât gibi uzun surelerin okunmasını mekruh gördüğünü nakletti. Ancak Şafiî'nin bu konuda mekruh olmayıp, bilâkis müstehab olduğuna dair görüşü nakledildi. İbn Hacer bu konuda Beğavi'nin de Şerhu's-sünne'de böyle naklettiğini zikreder, ancak doğru olanın Şafiî mezhebinde uzun sureleri okumanın caiz olmasıdır, mekruh ya da müstehab değildir. İbn Dakik el-Iyd şöyle dedi: Rasûlullah'ın hayatındaki sürekli uygulama sabah namazında uzun ve akşam namazında kısa surelerin okunmasıdır. Bize göre bundan çıkan sonuç Rasûlullah'ın devam ettiği uygulama müstehab, ara sıra yaptıkları caizdir, mekruh değildir.4448[397]
Bu şekilde kıraat Hanefî ve Hanbeli mezhebinde caizdir, ancak farz namazlarda tavsiye edilen tek sure okumak ve cemaatin durumunu dikkate almaktır.4448[398]

*** Yatsı Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

581/1451- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):4448[399]
(Hz. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellem) yatsı namazında Semâvât (surelerinin)4448[400] okunmasını emretti.
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahu <mh) gelen ikinci rivayet: Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) yatsıda Semâ suresini, yani 'Zati'l-burûc1 ve 'Ve's-semâi ve't-tank'ı okudu.4448[401]

582/1452- Berâ (b. Âzib)'den (Radıyallahü anh):4448[402]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) yolculuktaydı ve yatsı namazının ilk iki rekâtından birinde ' ve't-tini ve'z-zeytûni' suresini okudu.

§(Diğer rivayetteki ziyade: Berâ şöyle devam etti;) Ondan daha güzel sesli (okuyanı) ve daha güzel namaz kıldıranı dinlemedim.4448[403]

583/1453- Büreyde (el-Eslemî)'den (Radiyallahu anh):4448[404]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve sciiem) yatsı namazında 'Veşşemsi ve duhâhâ' ve benzeri sureleri okurdu.4448[405]

584/1454- Ebû Miclez'den:4448[406]
Ebû Musa el-Eş'ârî (RaciıyatiaM anh) Mekke'den Medine'ye giderken (yolda) ashabına namaz kıldırdı; yatsıyı iki rekât olarak kıldı ve selam verdi. Sonra kalkıp bir rekâttık (vitrin)4448[407] kıyamında Nisa suresinden yüz ayet okudu. Bunun üzerine kendisini kınadılar. O şöyle dedi:
'Rasûlullah'ın (Sallalahu aleyhi ve sellem) ayak bastığı yere ayak basmaktan ve Rasûlullah'ın yaptığını yapmaktan hiç geri durmadım.'4448[408]

Açıklama

Ebû Musa el-Eş'ârî Rasûlullah'a (Sallallahu aleyhi ve seiiem) bağlılığı/itaati fazla olan bir sahabiydi, bu rivayette de onun aşın titizliği görülmekte, onun bir rekâtlık vitrin kıyamında yüz ayet okuması eleştirilse de bunun sebebi kendi İçtihadı değil, bizzat Rasûlullah'tan kaynaklanan uygulamadır. Ancak bu konuda cemaatin durumunu dikkate almak gerekir.
Rasûlullah yolculukta yatsı namazı kılarken kısa surelerden okudu, ancak ikâmet hâlindeki genel uygulaması evsat-ı mufassaldan okumaktı.4448[409]
Bu konudaki rivayetler:
1- Hz. Peygamber cemaatin durumunu dikkate almadan namazı uzatan Muaz b. Cebel'i tenkid etmişti:
Câbir'den:4448[410]
Muaz Hz. Peygamberce namaz kılar, sonra gider ve kavmine namaz kıldırır-dı. Bir gece Hz. Peygamber'le yatsı namaz kıldı, sonra kavmine gitti, onlara imam oldu, Bakara süresiyle kıraate başladı, cemaatten birisi ayrıldı ve tek başına kıldı. Cemaat kendisine;
'Münafık mı oldun sen?' deyince şöyle dedi:
'Hayır vallahi, ben Rasûlullah'a gideceğim ve bunu haber vereceğim.' Rasûlullah'ın yanına geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz gündüz çalışan deve4448[411] sahipleriyiz. Muaz seninle birlikte yatsı namazını kıldı, sonra gelip (bize) Bakara suresi ile namaz kıldırdı.'
Bunun üzerine Rasûlullah Muaz'a döndü ve şöyle dedi:
"Ey Muaz ! Sen fitne mi çıkarmak istiyorsun? Şunu oku, şunu okul"
ŞCabir'den gelen diğer rivayette Rasûlullah şöyle dedi:
'Ve'ş-şems/ veduhâhâ, Ve'd-duhâ, Ve'Heyli iza yağşâ, Sebbihisme Rabbike'l-a'la (surelerini) oku! "
2- Rasûlullah'ın yatsı namazında okuduğu bazı sureler:
a- 'Ve's-semâi zati'l-burâc' ve 'Ve's-semâi ve't-tank',
b- 'Ve't'tini ve'z-zeytûni',
c- 'Veşşemsi ve duhâhS ve benzeri sureler,
d- Nisa suresinden yüz ayet,4448[412]
e- Tur suresi,4448[413]
f- Cuma gecesi4448[414] yatsı namazında Münafikûn,
g- Yatsıda on ayetten aşağı okumazdı,4448[415]
h- Orta mufassal surelerden okurdu.4448[416]
3- Hz. Osman yatsı namazında Münafıkûn ve benzeri evsat-ı mufassal surelerden okurdu. 4448[417]
4- Abdullah b. Mes'ûd yatsı namazının ilk rekâtında Enfal suresinden başladı ve ını'mel mevlâ ve nt'mennasîr'e kadar geldi, rükûa gitti, ikinci rekâtta da mufassaldan bir sure okudu.4448[418]
5- Başka sahabe ya da tabİûndan daha az ya da daha çok kıraat nakledildi. Ancak akşam namazında cemaat açısından Hz. Peygamber'den nakledilen 'Veşsemsi ve duhâhâ" ve 'Vettini vezzeytûni' gibi kısa sureleri okumak daha uygundur.4448[419] Çünkü cemaatte zayıf, ihtiyar ve hastalar bulunabilir, onların sıkıntıya düşmemesi gerekir. Ara sıra uzun kıldırılabilir, ancak sürekli uzun kıldırmak cemaati bıktırabilir. Bu durumda Rasûlullah ve selefimiz alimleri tarafından tavsiye edilen yer ve duruma göre namazı hafif kıldırmaktır. Ancak bunda da tadil-i erkâna dikkat edilmeli, rükû ve secdeler tam yapılmalıdır. Çünkü Rasûlullah tadil-i erkâna uymadan namaz kılana 'Dön ve tekrar namaz kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın' buyurdu. O kişi birkaç kere denemesine rağmen güzel kılamaymca Peygamberimiz bizzat kendisi doğrusunu anlatmıştı.4448[420]

*** Sabah Namazında, Özellikle Cuma Gününün Sabah Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

585/1455- Simâk b. Harb Medineli bir kişiden nakletti4448[421]:

O kişi (yani sahabi) Hz. Peygamber'in (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) arkasında namaz kıldı ve Rasûlullah'ın sabah namazında 'Kaf vel Kur'âni'l-mecid' ve 'Yasin vel Kur'ânil hakim' surelerini okuduğunu duydu.4448[422]

586/1456- Amr b. Hureys'ten (Radiyallahu anh):4448[423]
Rasûlullah'ı (Saiiaitaiın aleyhi ve seiiem) sabah namazında 'İze'ş-şemsü küvvirat' suresini okurken dinledim, 'Ve'1-leyli iza as ase' dediğini duydum.
§Amr b. Hureys'ten (Radıyaiiahu anh) gelen ikinci rivayet: Rasûlullah'ın arkasında namaz kıldım ve onun 'Lâ uksimu bil hunnesil cevaril künnes' (suresini) okuduğunu duydum.4448[424]

587/1457- Kutbe b. Mâlik'ten (Rad,yaiiahü anh):4448[425]
Rasûlullah'ı (Saitaiiaiuı aieyiü ve seiiem) sabah namazında 'Ve'n-nahle bâsigâtin lehâ tal'ûn nedîd'i okurken dinledim.
NOT: Bu rivayetlerden Peygamberimiz'in sabah namazında uzun sureler okuduğu anlaşılmaktadır. Son rivayeti (587/1487) Müslim şu şekilde nakletti:
Kutbe b. Malik anlattı:4448[426]
Namaz kıldım, Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırdı, namazda 'Kaf vel Kur'ân'i-1 mecid'den okumaya başladı ve 'Ve'n-nahle bâsigât'e kadar okudu. Ben bu kısmı tekrarlamaya başladım, sonra ne okuduğunu bilmiyorum.4448[427]

588/1458- Ümmü Hişam bt. Harise b. Nu'man'dan (Radiyallahu anhü):4448[428]
Ben 'Kaf vel Kur'ânil mecîd' (suresini) ancak Hz.Peygamber'in (Saiiaihhu aleyhi ve seiiem) arkasında (namaz kılarken) aldım/öğrendim. Rasûlullah onunla sabah namazını kıldırdı.4448[429]
589/1459- Enes (b. Malik)'ten (Radıyaiiaha anh):4448[430]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiian) namazı dengeliydi/orta uzunluktaydı,4448[431] Ebû Bekir de öyleydi. Ömer (b. Hattab) dönemine kadar bu böyle devam etti, o (Ömer) sabah namazını uzattı.4448[432]

Açıklama

İmam Müslim de bu rivayeti nakletti, ancak onun rivayetinde şu ziyade bulunmaktadır:
...RasûluIIah (Sattattahü aleyhi ve sellem) 'Semi Allahü limen hamideh' dediğinde doğrulur (o kadar) beklerdi ki biz (kıldığını ya da kılacağını)4448[433] sanki terk etti/unuttu derdik. Sonra secde yapar ve iki secde arasında (o kadar) otururdu ki biz (kıldığını ya da kılacağını) sanki terk etti/unuttu 4448 [434] derdik.4448[435]
Enes b. Malik yaşı küçük sanabil erdendi, burada gördüğü uygulamayı nakletti, yani Rasûlullah'ın namazında kıyam, rükû ve secdeler arasında bir denge vardı, uzunlukları yaklaşıktı. Ancak Hz. Ömer kendi zamanında kıyamı uzattı. Hz. Peygamber'in kıyamının uzun olduğu ya da kısa olduğu namazlar vardı, farz namazlarda cemaat nedeniyle namazı fazla uzatmaz, ama nafile namazlarında kıyam, rükû ve secdeleri uzun tutardı. Enes b. Malik'in burada hangi namazdan bahsettiği açıklanmamış, nafile ya da farz olabilir.
Hz. Ömer'in sabah namazını uzun tutması cemaatin yetişmesi için olsa gerek ve bu, Rasûlullah'ın sünnetine aykın değildir, çünkü RasûluIIah da cemaatin yetişmesi için bazen namazı uzatırdı.4448[436]

590/1460- Simâk b. Harb anlattı4448[437]:
Câbir b. (Semüra)'ya (RadıyaiiaM anh) Hz. Peygamberdin namazını sordum, o şöyle dedi:
'Hz. Peygamber (SaiUtitaha aleyhi w seiiem) namazı hafif kılardı, onların namazı gibi kılmazdı.'
(Râvi Simâk) anlatmaya şöyle devam etti:
'Câbir'in bana haber verdiğine göre Rasûlullah sabah namazında 'Kaf ve'1-Kur'âni'l-mecîd' ve benzeri sureler okurdu.4448[438]

591/1461- Câbir b. Semüra'dan (Radiyallahu anh):4448[439]
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) namazlan sizin bugün kıldığınız gibi kılardı, ancak o hafif kılardı. Onun namazı sizin namazınızdan daha hafifti, sabah namazında 'Vakıa' ve benzeri sureler okurdu.'4448[440]

592/1462- Ebû Berze el-Eslemî'den (Radıyaüaha anh):4448[441]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) sabah namazında altmış ile yüz arasında (ayet) okurdu.4448[442]

593/1463- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):4448[443]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) Cuma gününün sabah namazında 'Elif lâm mim Tenzil' ve 'Hel etâ' surelerini, cuma namazında ise Cuma suresi ile 'İza câeke'l-münafikûn'u okurdu.4448[444]

594/1464- İbn Ömer'den (Radtyallahü anhüma):4448[445]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) arkasında üç kere namaz kıldım, farz namazda Secde suresini

okudu.
NOT: İbn Ömer bu rivayette hangi namaz olduğunu açıklamadı, ancak önceki İbn Abbas rivayetinden bunun da sabah namazı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 'Elif lâm mim, Tenzil' diye başlayan sure Secde süresidir. Bu nedenle Bennâ tertibinde bu rivayeti sabah namazı kıraati bölümünde aldı.
Bu konuda başka sahabilerden gelen benzer rivayetler bulunmaktadır:
Ebû Hüreyre'den:
'Hz. Peygamber Cuma gününün sabah namazında 'Elif lâm mim, Tenzil' ve 'Hel etâ ale'l-insan' surelerini okurdu.'4448[446]
Bu hadisi İbn Abbas 4448 [447], İbn Mes'ûd, 4448 [448] Hz. Ali 4448 [449] ve Ebu'I-Ehvas 4448 [450] gibi râvilerde nakletti.4448[451]

Açıklama

Bu konudaki hadisler sabah namazında kıraati (Kur'ân okumayı) uzatmanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Ancak cemaat içinde ihtiyar ya da hasta gibi özürlüler varsa imamın kısa mufassal surelerden okuması efdaldir. Çünkü Rasûlullah böyle yapardı ve o bizim önderimizdir.
§Rasûlullah'ın sabah namazında okuduğu bazı sure ya da ayetler:
l- 'Kafvel Kur'âni'l- mecid1 ve 6 Yasin ve'l-Kur'âni'l-hakim*
2- iîze'ş-şemsü küvviraf
3- 'Lâ uksimu bi'l-hunnesil cevari'l-künnes'
4- 'Kafvel Kur'âni'l- mecid' ve benzeri sureler,
5- Vakıa' ve benzeri sureler,
6- Altmış ile yüz ayet arasında okurdu.4448[452]
7- Uzun mufassal surelerden okurdu.4448[453]

8- İza zülzileti'l-ardu zilzaleha'4448[454]
9- Rum suresi,4448[455]
§Bazı sahabilerin sabah namazında okudukları sureler:
1- Hz. Ömer Kehf\t Yusuf surelerini okudu.4448[456]
-Hz. Ömer sabahın birinci rekâtında Bakaramdan yüz yirmi ayet, ikinci rekâtta mesânîden bir sure okudu.4448[457]
2- Hz. Osman suresini çok okurdu.4448[458]
3- Abdullah b. Mes'ûd sabahın birinci rekâtında Enfat'den kırk ayet, ikinci rekâtla mufassaldan bir sure okudu.4448[459]
4- Abdullah b. Ömer yolculukta kıldığı sabah namazında mufassaldan ilk on sureden okurdu.4448[460]
§Cuma gününün sabah namazında Rasûllah'ın okuduğu bazı sureler:
l- Felak ve Nas sureleri,4448[461]
2- 'Elif lam mim Tenzil' ve ıHel etâ ale'l-insan' sureleri.4448[462]
Irâkİ şöyle dedi: 'Sahabeden bu şekilde ('Elif lâm mim' ve 'Hel etâ1) ile namaz kılan Abdullah b. Abbas ve tabiundan İbrahim b. Abdurrahmanb. Avf tır. Bu ayrıca İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in de görüşüdür. Ancak İ. Malik bunu (uzun okumayı) mekruh görmüştür.4448[463] Bazı alimler, bu iki sure ile Cuma günü sabah namazı kılmanın müstehab olduğunu zikretti.4448[464]
§Bazı sureleri belli namaz vakitlerine tahsis etmede ihtilaf edildi:
1- Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlerde caizdir.
2- Malikîlerde bu konuda iki görüş vardır.4448[465]
§Cuma günü sabah namazında secde ayeti okunduğunda secde etmek konusunda alimler ihtilaf ettiler. İbn Hacer dedi ki: Hz. Peygamber'in Tenzil suresini (Elif lâm mim Tenzil'i) okuduğunda secde ettiğine dair bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak.
1- îbn Ebî Davud'un Kİtabu'ş-Şeria'sında. Said b. Cübeyr yoluyla İbn Abbas'tan yapılan nakil:
'Cuma günü sabah namazında Rasûlullah'a ulaştım, içinde secde olan bir sure okudu ve secde etti.'
2- Taberâni 'el-Mu'cemu's-sağir'inde Hz. Ali'den nakletti:
'Hz. Peygamber cuma günü sabah namazında Tenzilü's-secde suresinde secde etti.4448[466]
§Hz. Peygamber'in cuma günü sabah namazında Tenzil suresine devam etmesinin nedeni, bu surede insanın yaratılışından bahsedilmesi ve Hz. Adem'in cuma günü yaratılması olabilir.4448[467]
Irâkî şöyle dedi: 'Bu şekilde Hz. Ömer, Osman, İbn Abbas, İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Abdullah b. Zübeyr namaz kıldılar (secde yaptılar).'
Hafi namazda secde ayetlerinin okunması ve secde yapılması İmam Şafiî ve Ahmed'e göre caizdir. Bazılarına göre bu kıraat ve secde mekruhtur ki bu, İ. Ebû Hanife, Malik ve bazı Hanbelİlerin görüşüdür. Çünkü cemaat imamın ne okuduğunu bilmediği için direk secdeye gitmesinden yanıldığını zannedebilir ve bir karışıklık doğar. İ. Malik'e göre mufassal surelerde secde yapılmaz.4448[468]
Bennâ şöyle ekledi: 'İmam Malik'in bu secdeyi mekruh görmesinin sebebi avamın bu secdeyi farz olarak

telakki etmesi, secde ayeti olsun ya da olmasın mutlaka secde yapılacağını zannetme endişesidir. Çünkü bu İmam mezhebini Sedd-i zeria üzerine kurmuştu. Nitekim onun korktuğu da gerçekleşti, bizzat ben avamdan bazı Şafiîlerin secde yapmayan her imama kızdıkları ve namazlarını iade ettiklerini gördüm. Bu nedenle Şafiî imamlarının başka sureler/ayetler okuyarak secdeyi terk etmeleri doğru olur ki zihinlerdeki bu hatalı düşünceler zail olsun. Doğrusunu Allah bilir.4448[469]'

*** Genel Olarak Namazda Kıraat (Kur'ân Okumak)**

Allah Teâlâ buyurdu:
"...Namazında sesini (fazla) yükseltme, fazla da kısma; ikisinin arası bir yol izle/ (İsra, 17/110)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Bir kısmı hariç, geceleri (namaza) kalk. (Gecenin) yarısını yahut bunu biraz eksilterek ya da çoğaltarak (ibadetle geçir). Kur'an'ı da ağır ağır oku.' (Müzzemmil, 73/2-4).4448[470]

595/1465- Hz. Ali'den (Radtyaltahu anh):4448[471]
'Ebû Bekir (namazda) Kur'ân okurken sesini kısardı, Ömer seslice okurdu, Ammar ise bir bu sureden bir şu sureden alarak okurdu. Bu durum Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) anlatıldı. Rasûlullah Ebû Bekir'e: "Niçin sesini kısarak okuyorsun?" deyince o: 'Ben münâcat ettiğime (Allah'a) duyuruyorum' dedi.'
Rasûlullah Ömer'e:
"Niçin seslice okuyorsun?" deyince o:
'Şeytanı kaçırıyor ve uyuyanı uyandırıyorum' dedi.
Rasûlullah Ammar'a:
"Sen niçin bir şu sureden, bir bu sureden alarak okuyorsun?" diye sordu. Amman
'Kur'ân'da olmayan bir şeyi ona karıştırdığımı duyuyor musun? (Ey Allah'ın Rasûlü!)' deyince Rasûlullah;
"Hayır" dedi ve ekledi:
"O hâlde bunların (bu okuyuşların) hepsi güzeldir."4448[472]

Açıklama

Yukarıdaki rivayette üç farklı okuyuş nakledilmiştir.
1- Hz. Ebû Bekir'in okuyuşu: Kısık sesli olup kendisine münâcat edilen Allah'ın yüksek sesle duyurulmaya ihtiyacı olmaması ve her şeyi bilmesinden dolayıdır. Allah Teâlâ buyurdu ki:
'Rabbin elbette onların kalplerinin gizlediklerini de, açıkladıklarını da bilir.'
(Necm, 27/74)
2- Hz. Ömer'in okuyuşu: Gür sesli bir şekilde olup, şeytanı ve vesvesesini kaçırtmak, mescidde uyuyanları uyandırmak içindir.
3- Ammar'ın okuyuşu: Farklı ayetleri bir araya getirerek okumaktır ki hepsinin Kur'ân'dan olması ve Kur'ân'ın farklı şekilde taranmasını amaçlamaktadır.
Rasûlullah üç okuyuş şeklini de onaylamış ve güzel olduğunu beyan etmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken şudur: Rasûlullah önce onlara bunun sebebini sormuş ve onların niyetlerinin sahih olduğunu görmüştür. Rasûlullah burada olduğu gibi her zaman olayları çok iyi analiz eden ve insanları anlamaya çalışan bir kişiydi.
§Bu rivayet bazı farklılıklarla da nakledildi:
1- Ebû Katâde'den gelen rivayette yukarıdakinin benzeri zikredildi, ancak Ammar'la ilgili konuşma geçmemektedir.4448[473]
2- Ebû HUreyre'den gelen rivayette aynısı nakledildi, ancak bu rivayette Ammar yerine Bilâl geçmektedir. Bu rivayetteki farklı kısım):
Rasûlullah Hz. Ebû Bekir'e:
"Sesini biraz yükselt!" dedi. Hz. Ömer'e:
"Biraz sesini indir!" dedi.4448[474] Bilâle de şöyle dedi:
"Ey Bilâl! Seni dinledim, sen de bir şu sureden, bir bu sureden okuyorsun. Bu, Allah'ın birbirine kattığı güzel sözdür." Sonra şöyle buyurdu:
"Hepiniz isabet ettiniz (doğru yaptınız).'4448[475]

596/1466- Katâde anlattı4448[476]:
Enes b. Malik'e {Radıyaüahuanh) Rasûlullah'ın kıraatini sordum, o şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saitaitahü aleyhi ve selle,») kıraatte sesini uzatırdı/yükseltirdi.4448[477]'
NOT: Buhari bu rivayetin benzerini nakletti, ancak onda şu ziyade bulunmaktadır:
Katâde'den:4448[478]
Enes b. Malik, Hz. Peygamber'in kıraati nasıldı, diye sorulunca şöyle dedi:
'Kıraatte (sesini) uzattı. Bismillahİrrahmanirrahîm'İ okudu; (burada) Bismillah dediğinde uzattı, er-

Rahman dediğinde uzattı, er-Rahîm dediğinde uzattı.'
İbn Hacer şöyle dedi: 'Buradaki uzatma şu şekildedir; Bismillah dediğinde lafzatullahtaki lamı (J) uzattı, er-Rahman dediğinde mîmi uzattı, er-Rahîm dediğinde hayı uzattı.'4448[479]

597/1467- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):4448[480]
Rasûtullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) evde (kıldığı) gece (namazındaki) kıraati odadaki kişinin duyacağı kadardı.4448[481]

598/1468- İbn Ebî Müleyke Hz. Peygamber'in eşlerinden birisinden nakletti.4448[482] (Râvilerden) Nafı ekledi: zannedersem o Hafsa (annemizdi), dedi.
Kendisine (Hafsa'ya) Hz. Peygamber'in (Saitaiiahn aleyhi ve setiem) kıraati sorulunca dedi ki:
'Siz ona güç yetiremezsiniz.' Ona:
'Onun kıraatini bize haber ver!' denilince Hz. Hafsa ağır ağır4448[483] okudu.
§(Râvilerden) Ebû Âmir yoluyla Nâfi'den: Bize İbn Ebî Müleyke şöyle nakletti:
'el-HamdüH'lIahi Rabbi'l-âlemîn (dedi,) sonra durdu ve er-Rahmani'r-rahîm (dedi), sonra durdu ve Mâliki yevmi'd-dîn (dedi).4448[484]

Açıklama

Hz. Peygamber'in namazlarım, Özellikle gece namazlarını temiz eşleri bize nakletti. Rasûlullah'ın gece namazlarını ağır ağır, dinlene dinlene kıldığı anlatılırken onun kıraatinin de ağır ağır olduğu belirtildi.
Bir başka rivayette Ümmü Seleme annemiz Hz. Peygamber'in kıraatinin ağır ağır olduğunu anlattı.
Ya'lâb-Memlek'ten:4448[485]
Ya'lâ, Ümmü Seleme annemize Hz. Peygamber'in kıraatini ve namazını sorunca o şöyle dedi:
'Siz onun namazını ne yapacaksınız? (Aynısını kılabilecek misiniz?) Hz. Peygamber (gece) namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar uyur, sonra uyuduğu kadar namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar (tekrar) uyurdu ve bu şekilde sabaha ulaşırdı.'
Sonra Ümmü Seleme Hz. Peygamber'in kıraatini vasfetti; baktık ki Ümmü Seleme harf harf gözükecek şekilde (ağır ağır) okuyor.
§İbn Ebî Müleyke'den gelen diğer rivayette bu vasfetme şekli açıklanmaktadır.
Abdullah b. Ebî Müleyke'den:4448[486]
Ümmü Seleme annemiz Hz. Peygamber'in kıraatini (şöyle) zikretti; Bismilla-hirrahmanİrrahîm, el-HamdüliIlahirabbilâlemin, er-Rahmanirrahîm, Melikiyevmiddîn şeklinde ayet ayet keserek okudu.
(Râvi) Ebû Davud ekledi: Ahmed b. Hanbel; önceki kıraatin Mâlikiyevmiddin (şeklinde) olduğunu söyledi.
ŞTirmizi, İbn Ebî Müleyke'den gelen bu rivayetin garib olduğunu ve senedinin muttasıl olmadığını belirtti. Çünkü ona göre İbn Ebi Müleyke, bunu Ya'lâ tarikiyle Ümmü Seleme annemizden almış olabilir.4448[487]
Ancak Ebû Davud sarihi Azimâbâdİ, Tirmİzi'nin bu görüşünü tenkid etti ve İbn Ebî MUleyke'nİn otuz sahabeye ulaştığını ve Hz. Aişe, Ümmü Seleme, Esma ve İbn Abbas'tan rivayetlerde bulunduğunu, Ebû Hatim ve Ebû Zür'ân'ın kendisine sika dediklerini belirtti.4448[488]
§Ahmed b. Hanbel'in yukarıdaki rivayetinde Hz Peygamber'in eşinin ismi zikredilmemekte, ancak râvilerden Nâfı bunun Hafsa annemiz olduğunu belirtmektedir. İbn Ebî Müleyke'nin Ya'lâ tarikiyle naklettiği ve ayrıca bizzat kendisinin naklettiği mezkur rivayetlerde Ümmü Seleme annemizin ismi açıklanmaktadır. Bu rivayetler tek olayı da, farklı farklı olayları da nakil olabilir, doğrusunu Allah bilir. Ancak kesin olan şu ki Hz. Peygamber'in namazı ve kıraati ağır ağırdı.4448[489]

599/1469- Ümmü Hâni (bt. EbîTalib)'den (Radıyaiiahtı anhâ):4448[490]
Kabe'nin yanında bulunan Hz. Peygamber'in (Saiiaikıhu aleyhi ve Kur'ân okumasını ben gece yarısı evimin damından duyardım.4448[491]

600/1470- Ebû Leyla'dan (Radıyaiiahu anh):4448[492]
Rasûlullah'ı (Saiuuuthu aleyhi ve selimi) farz dışında bir namaz kılarken kıraatini işittim, cennet ve cehennemi anlatan ayetlere geldiğinde şöyle dedi:
"Ateşten (cehennemden) Allah'a sığınırım. Vay/Vah4448[493] o cehennemliklere!"4448[494]

601/1471- Huzeyfe (b. Yeman)dan (Radiyallahu anh):4448[495]
Rasûlullah (SaiiaUahu aleyhi ve seitem) kıraatte (Kur'ân okurken) rahmet âyetine geldiğinde onu (rahmeti) istedi, azap zikredilen ayete geldiğinde ondan (azaptan) Allah'a sığındı, içinde izzet ve celal sahibi Allah'ı tenzih bulunan bir ayete geldiğinde de Allah'ı teşbih etti (şanının yüceliğini zikretti).4448[496]

Açıklama

Huzeyfe b. Yeman rivayeti uzun bir hadisin bölümüdür, bu hadisin tamamı 'Gece Namazı' konusunda gelecektir. Bu hadislerden Rasûlullah'ın namazda Kur'ân okurken ağır ağır ve düşünerek okuduğu anlaşılmaktadır. Ayetlerin durumuna göre onun tavrı değişiyordu; rahmet ayetleri geldiği zaman Allah'tan rahmet isteyen, azap ayetlerinde ise azaptan Allah'a sığınan, Allah'ın şanına karşı olan hareketleri kınayan ayetlere geldiğinde Allah'ı teşbih eden (şanının yüceliğini zikreden) bir Peygamber ile karşı karşıyayız. Her konuda olduğu gibi kıraatte de önderimiz Rasûluliah'tır. Ancak nafile namazlarda ağır ağır ve uzun sureler okuyan Rasûlullah'i farz namazlarda cemaate ağır gelmemesi için daha hafif şekilde okuduğunu ve kıldırdığını görmekteyiz. Peygamberimizin bu hareketi ümmetine olan şefkati ve onları düşünmesinden kaynaklanmaktadır.
ŞTesbih, Allah'ı şanına uygun olmayan her türlü noksanlıktan tenzih etmek ve ortağı olmadığını ikrar etmektir. Teşbih denildiğinde içinde teşbih kelimesi geçen zikirler yanında diğer zikirler ve nafile namaz da anlaşılabilir. Bunu cümlenin durumundan anlarız.4448[497]
§Bu babda geçen rivayetlerde kıraatte (duruma göre) caiz olan bazı şeyler zikredildi:
1- Cehrî (açıktan) ya da hafi (gizlice) okumak,
2- Ağır ağır okumak,
3- Med (yani çekilmesi) caiz olan yerlerde çekmek,
4- Ayet başlarında dura dura okumak,
5- Cennet/rahmet zikredilen yerlerde Allah'tan bu nimetleri istemek, cehennem/azap zikredilen ayetlerde bu tehlikelerden Allah'a sığınmak, müşriklerin saldırılarını anlatan ve onları kınayan ayetlerde Allah'ı teşbih etmek.
§İmam Nevevi şöyle dedi: Bu sayılanlar namazda ya da namaz dışında Kur'ân okuyan için müstehaptır. Ayrıca bu konuda görüşümüz şudur: Müstehap olma durumu imam, cemaat ve münferit için de geçerlidir.4448[498]

* Kıraat Sırasında İmamın Duraklaması/Yanılması Ve Ona Yardım Etmenin Hükmü

Allah Teâlâ buyurdu:
\..O hâlde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun...'(Müzzemmil, 73/20)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Sana (Kur'an'ı) okutacağız; Allah'ın dilediği hariç, sen artık unutmayacaksın. Şüphesiz Allah açıktan olanı da gizleneni de bilir.'
(A'lâ, 87/6-7)
(Rasûiullah Kur'ân melikçe ezberlemeye çalışıyor ve Allah tarafından ayetler/sureler hafızasında kalıyordu, ayrıca etrafındaki vahiy katiplerine ayetleri ya da sureleri mushaftaki yerlerine yazdırıyor, binlerce sahabi onları ezberliyordu. Kur'ân'm dizaynı diğer kitaplardan farklıydı ve her sure sanki ayrı bir dosyaydı, dolayısıyla mushafın son şeklinde 114 ayrı dosya görülmekteydi, teknik tabir ile ayrı 114 sure ... Bir batılı yazarın deyimiyle Hz. Muhammed sanki kumların altında bir bilgisayar saklıyor ve bu müthiş kitabın dizaynım buradaki programlarla yaptırıyordu.O ilahî vahiy ile irtibatlı bir Peygamberdi. Ancak o da bir insandı ve namaz kıldırırken zaman zaman yanılır ya da unutur ve ayeti hatırlayanların kendisine yardım etmesini isterdi. Bu haliyle namazda duraklayan veya hata yapan imamlara yardım edilmesi gerektiğini sanki bize göstermişti. Aşağıdaki hadisler o dönemde vuku bulan bazı olayların naklidir.)4448[499]

602/1472- Abdurrahman b. Ebzâ'dan (Radıyatiaiıu anh):4448[500]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) sabah namazını kıldı ve (kıraati sırasında) bir ayeti atladı (okumadan geçti), namazı bitirince şöyle dedi:
"Übey b. Kâ'b bu toplulukta mı?" Übey:
'(Evet,) ey Allah'ın Rasûlü! O ayet nesh mi edildi, yoksa unuttun mu?' deyince Hz. Peygamber:
"Onu (okumayı) unuttum" dedi.4448[501]

Açıklama

Bu ve benzeri rivayetler nedeniyle alimler Rasûlullah'ın tabii olarak hata yapabileceğini ve unutacağını belirttiler. Onun hata yapması insanî yönünü bize hatırlatmaktadır. Eğer hiç hata yapmazsa ilah olduğu zannedilir, hâlbuki o bir insandır. Ancak bu durum ilk anda tebliğ etmesi gereken Kur'an ya da temel konuların dışındadır, bu gibi konularda Allah'ın koruması altındadır. Kur'ân inerken Peygamberimiz unutmamak için hemen tekrar etmeye çalışır ve dudaklarını acele olarak hareket ettirirdi. Allah, Hz. Peygamber'e sıkıntıya düşmemesi gerektiğini, bu ayetleri ezberleme ve beyan (açıklama) kudretinin kendisine verileceğini, unutmayacağı şöyle hatırlatır:
"(Ey Resulüm!) O (vahyi) çabuk alabilmek için dilini (heyecanla) hareket ettirme. Şüphesiz ottu, toplamak ve okutmak bize aittir. O halde, biz onu (sana) okuduğumuz zaman, sen Kur'ân'ın okunuşunu takip et. Sonra (şunu da bil ki), onu açıklama (gücünü vermek de) bize aittir." (Kıyamet, 75/16-19)

§Yukandaki rivayette geçtiği gibi bazen Rasûlullah insan olarak unutuyor ya da hata yapıyordu. Ancak hatası hemen düzeltiliyor, takıldığı yer kendisine açılıyordu/bildiriliyordu. Bu hadis benzeri rivayetlerde bazı ziyade lafızlarla geçmektedir:
Abdullah b. Ömer'den:4448[502]
Kendisi Rasûlullah ile namaz kıldı, Rasûlullah namazda Kur'ân okurken karıştırdı, namazı bitirince Übey'e şöyle dedi: "Bizimle namaz kıldın mı?" O: 'Evet' deyince Rasûlullah dedi ki: " (O hâlde takıldığım yeri açmanı/bildirmeni)4448[503] ne engelledi?"4448[504]

603/1473- Abdullah b. Sâib'den (Radıyaiiaha anh):4448[505]
Mekke'nin fethi günü Hz. Peygamber (Saiiatiaha alevin ve seiiem) sabah namazına başladı ve mü'minûn suresini okudu, Musa ve Harun (Peygamberler) zikredilen ayete4448[506] gelince kendisini bir öksürük aldı, (daha fazla okuya-mayıp) rükûa gitti.4448[507]

604/1474- (Z.) Müsevver b. Yezid'den (Radiyallahu anh):4448[508]
Rasûlullah (Saüaiiahu aleyhi ve setiem) namaz kıldı, kıraat esnasında bir ayeti atladı (okumadan geçti). Sonra bir adam ona:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu ayeti atladın (okumadın), deyince' Rasûlullah şöyle dedi:
"O hâlde bana hatırlatsaydın ya!"
NOT: îbn Hibban'da aynı rivayet bulunmakta, ondaki ziyade şu şeklidedir:4448[509]
O adam:
'O ayetin nesh edildiğini zannettim' dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O ayet nesh olmadı."4448[510]

Açıklama

İmamlık yaparken bir kişiyi öksürük tutsa bu kişi kıraati kesip rükûa gidebilir, ancak namaz olacak kadar kıyamda Kur'ân okuma şartı vardır. Bu ihtilafsız caiz olan bir konudur, mekruh değildir. Çünkü kıraatin yanm bırakılması bir Özürden dolayıdır, hatta her hangi bir Özür yokken namaz olacak kadar kıraatten sonra okuma kesilebilir. İ. Malik'ten bu konuda iki görüş bize geldi, birisi caiz, diğeri mekruh olduğu yönündedir.4448[511]
§İmam olan kişi yanıldığı ya da okuyamadığı zaman arkadaki kişinin (fatihin) ona takıldığı yerde yardımcı olması ve yolunu açması caizdir,hatta gereklidir. Çünkü Peygamberimiz yukarıdaki rivayette; "O hâlde bana hatırlatsaydın ya!" diye teşvik etmiştir. Hakim'in Enes'ten yaptığı şu rivayette bunu destelemektedir:
'Rasûlullah döneminde (takıldığı yerde) imamlara yardımcı olurduk (okuyuşunu açardık).4448[512]
§İmamın takıldığı yerde yardım etmenin hükmünde İhtilaf edildi:
1- Vaciptir: Bu Mansur Billah'ın görüşüdür.
2- Caizdir: Hz. Osman, İbn Ömer, Ata, Hasan-ı Basrî, İbn Şirin, İmam Ebû Hanife, Malik, Şafiî, Ahmed b, Hanbel ve İshak'ın görüşüdür. Yukarıdaki hadislerde geçen emirler vücûb ya da nedb olarak değerlendirilmiştir.
3- Mekruhtur: İbn Mes'ûd, Şa'bî, Servi ve bir rivayette Ebû Hanife'ye göre bu mekruhtur. Bu kişinin imama yardım niyeti olmalı, kıraat niyetiyle olursa mekruhtur.4448[513]
Hz. Ali'den şöyle nakledildi:
Rasûlullah dedi ki:
"Namazda imama telkinde bulunma!"4448[514]
§Dışarıdaki bir kişi (yanında namaz kılan biri olsun veya olmasın) Kuran okurken takılırsa namaz kılan biri ona yardımcı olabilir mi/söyleyebilir mi?
1- Caiz değildir, bu hareketi namazı bozar. Ancak bu ayetleri okuyuşunda kendisi için kıraate niyeti varsa bir beis yoktur. Hanefi alimleri bu görüştedir.
2- Her halükârda caiz değildir, bu hareketi namazı bozar, isterse bu ayetleri okuyuşunda kendisi İçin kıraate niyet etsin, sonuç değişmez. Bu Malikîlerin görüşüdür.
3- Şafrîlere göre bu yardım mutlak olarak caizdir. Ancak imamından başkasına yardım etmede kendi Fatiha okuyuşundaki peş peşelik şartı bozuluyorsa Fatihaya yeniden başlar, ancak yardımcı olduğu kendi imamı ise bunda bir sakınca yoktur.
4- Hanbelilere göre de imam dışındaki kişiye kıraatte yardımcı olmak mekruhtur, ancak namazı sahihtir.'4448[515]
§Şevkânî (v.1250/1834) şöyle dedi: 'Bu hadisler takıldığı zaman imama yardımcı olmanın cevazını göstermektedir. Kıraat dışında diğer rükünlerde unutulma olursa erkekler teşbihle, kadınlar da ellerini çırparak imamı uyarırlar.'4448[516]

*** Rasûlullah Döneminde İbn Mes'ûd Ve Übey B. Ka'b'm Kıraati**

605/1475- Ömer b. Hattab'dan (Radıyaiiahu anh):4448[517]
Hz. Peygamber (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Kur'ân't nazil olduğu tazelikte okumak kimin hoşuna giderse İbn Ümmi Abd (İbn Mes'ûd)un okuyuşu gibi okusun! "4448[518]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un annesi Ümmü Abd'dir, bundan dolayı İbn Ümmi Abd şeklinde rivayette geçtiği gibi künyelenmiştir. Babası cahiliye döneminde öldü, ancak annesi Müslüman oldu ve Rasûlullah'ın sohbetine katıldı. Bu nedenle Abdullah bazen annesine nisbet edilir.
Abdullah b. Mes'ûd (v.32/652) İslâm'a ilk giren sahabilerdendi. Bir rivayette kendisi bunu şöyle anlatır: ''Yeryüzünde bizden başka Müslüman olmadığı bir dönemde ben kendimi ilk altı (Müslüman'ın) altıncısı olarak gördüm.'4448[519]
Abdullah Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etti, Bedir savaşında bulundu. Hz. Ömer ve Osman tarafından Kûfe'de Beytü'l-mal (Hazine) görevine tayin edildi. Vefat ettiğinde yaşı altmışı geçmişti. Sahabenin alimlerindendi, kendisine tabi olan çok sayıda kişi olduğu için görüşleri ve ilmi en çok yayılan sahabilerdendi. Kendisi ile ilgili yeterli tercüme-i hâl Menakıbu's-Sahabe bölümünde gelecek inşallah.4448[520]

606/1476- Enes b. Malik'ten (Radiyallahu anh):4448[521]
Rasûlullah (Saitaiiaim aleyhi ve sellem) {Lemyekünitlezine suresi indiğinde)4448[522] Übeyb. Ka'b'adediki:
"İzzet ve celal sahibi Allah ^Lemyeküni'l-lezine keferû' suresini4448[523] benim sana okumamı emretti." Übey:
'Allah beni ismimle andı mı?' diye sorunca Rasûlullah: "Evet" dedi. Bunun üzerine Übey (kendisini tutamayıp) ağladı.4448[524]

Açıklama

Beyyİne suresi nazil olduğunda Rasûlullah'in bizzat Übeyy'e okumasının emredilmesi, hem de Allah tarafından emredilmesi Übey b. Ka'b'ın Allah katındaki derecesini göstermekte, ayrıca bu konudaki yetenek ve samimiyetine işaret edilmektedir. Hz. Peygamber belki de bu olaydan sonra Kur'ân kıraatinin Übey b. Ka'b gibi sahabilerden alınmasını tavsiye etmekte, ayrıca bu şekilde uzman kişilerin yetiştirilmesini istemektedir.
Kur'ân eğitimi mutlaka ihlaslı, sabırlı ve bu konunun uzmanı kişiler tarafından verilmeli, ezber ve anlamaya yönelik çalışmalar beraber yürütülmelidir. İdeal Kur'ân eğitimi konusunda projeler geliştirilmeli, teknolojik gelişmelerden istifade edilmelidir.
Bu rivayette Übey'in kıraatteki mertebesi görülmektedir ki bu konuda hiçbir sahabi kendisine ulaşamamıştır, özellikle Allah tarafından bizzat isminin anılıp, kendisine Kur'ân okunmasının emredilmesi konusunda. (Allah kendisinden razı olsun.) Böyle şerefli bir haber karşısında Übey b. Ka'b'ın ağlaması olayın üzerinde bıraktığı tesirden dolayıdır, kim böyle bir mertebede bulunmayı İstemez ki !..
Lemyekünillezine kefem olarak zikredilen Beyyİne suresi dinin temel esaslarına vurgu yapmakta ve bunları özetlemektedir: İman, ihlas, ibadet, kalb temizliği, Kur'ân ve SUnnet'e ittiba, Önceki ümmetlerin hatasına düşmeme...4448[525]

607/1477- Mesruk'tan4448[526]:
Abdullah b. Amr'ın (Radıyaiiam anhuma) yanında oturuyordum, kendisi Abdullah b. Mes'ûd'u andı ve dedi ki:
'Bu kişiyi ebediyen sevmeye devam edeceğim, Rasûlullah'm fSaiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kur'ân'ı dört kişiden alın (öğrenin)! İbn Ümmi Abd (İbn Mes'ûd)" deyip onunla başladı, sonra ekledi: "Muaz'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevtası Salim'den (öğrenin)!'"
(Râvi) Ya'lâ dedi ki: Dördüncüsünü unuttum.
§İkinci tarikle gelen rivayette:
Mesrûk Abdullah b. Amr yoluyla Rsûlullah'ın şu sözünü nakletti: "Kur'ân'ın kıraatini şu dört kişiden alın: Abdullah b. Mes'ûd'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim'den, Muaz b. Cebel'den ve Übey b. Ka'b'dan."4448[527]

Açıklama

Hz. Peygamber (Saliallahü aleyhi ve sellem) yukarıdaki rivayetlerde özellikle dört kişinin kıraatini almaya teşvik etti: Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim, Muaz b. Cebel ve Übey b. Ka'b. Rivayette dört kişinin bu konuda tahsis edilmesi onların kuvvetli ezberlerinin olması ve daha iyi okuyup

öğretmelerinden dolayıdır. Çünkü onlar ayetleri bizzat Rasûlullah'm fem-i saadetlerinden dinleyerek aldılar ve okudular, bu nedenle onların kıraati teşvik edildi. Söz konusu dört kişi dışında elbette sahabeden hafız olanlar vardı ve sayılan kabarıktı, bunların yetmiş tanesi Bi'r-i Mâûne suikastında şehit oldular. Allah onlardan razı olsun.
ŞKur'ân'ı ezberleyene Türkçe'de hafız ve çoğulu huffaz kelimeleri kullanılırken aslında Arapça metinlerde kâri' (isjUiı) ve çoğulu kurra kelimeleri geçmektedir. Hafız kelimesi İslâmî literatürde hadis ezberleyene ve bu konuda uzman olan kişiye denmektedir; Hafız Mizzî ve Hafız İbn Hacer gibi.
§Yukanda zikredilen dört sahabenin kıraatinin kabul edilmesi için tevatür şartı konusunda ihtilaf edildi:
1- Senedi sahih ve Arap diline aykırı olmayan kıraatler namazda okunur ve namaz dışında da delil olarak alınır.
2- Bazı alimler namazın sadece mütevatir olan kıraat-i seb'a (yedi farklı okuyuş) ile olacağını belirttiler. Çünkü âhad olarak nakledilen Kur'ân değildir ve tevatür yoluyla nakledilen de sadece kıraat-i seb'adır.4448[528]
Kıraat imamlarına nisbet edilen okuyuşlar mütevatir, meşhur ve şaz kabul edilen kıraatler olarak üç kısımda incelenebilir. Kıraat-i seb'a üzerinde en çok icma'ın bulunduğu en sahih kıraatler olduğu için diğerlerinden daha fazla tutulmuş ve meşhur olmuştur.
§Bir kıraat Arap diline ve imam mushafa uygun olup, isnadı da sahih ise onu terk etmek ve inkar etmek doğru değildir. Bilâkis o, hadiste geçen yedi harften (şekilden/okuyuştan) sayılır ve ondan kabul edilmesi gerekir. Bu üç şarttan birisi eksik olursa o kıraat durumuna göre zayıf, şaz ya da batıl olarak isimlendirilir.4448[529]
§İbadetin mütevatir ya da meşhur kıraatlerle olması gerekir. Şaz kıraatlerle namaz olmaz, bu konuda İbn Abdilber icma' olduğunu belirtti.4448[530]

*** Namazdaki İntikal Tekbirleri**

608/1478- Vâsi' b. Habban'dan4448[531]:
İbn Ömer'e (RadıyallahU anhiima) 'RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem)
namaz kıldı, bunu bana haber ver!' deyince İbn Ömer başını her indirdiğinde (eğildiğinde) ve kaldırdığında (doğrulduğunda getirdiği) tekbirleri zikretti, ayrıca sağına 'es-Selamü aleyküm', soluna da 'es-Selamü aleyküm' diye selam vermeyi zikretti.
NOT: Bu gibi rivayetlerde intikal tekbirleri genel olarak zikredilmiştir, rükû-dan doğrulduğunda 'Semiallahü limen hamiden' zikri geçmemektedir. Buna bakarak rükûdan doğrulurken de tekbir getirilir, şeklinde yanlış bir anlayışa gidilmemelidir. Çünkü bu konuda çok sayıda rivayet, sahabe kavli ve ümmetin icmaı vardır4448[532]

609/1479- Enes b. Malik'ten (Radiyallahu anh):4448[533]
Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyaiiaha anhum) tekbiri tam olarak alırlardı. Onlar secdeye gittiklerinde tekbir getirirlerdi, doğrulduklarında ve eğildiklerinde tekbir getirirlerdi.4448[534]

610/1480- (Abdurrahman b. GannVdan)4448[535]:
Ebû Malik el-Eş'arî (Radtyaitahumh) ashabını topladı ve dedi ki: 'Gelin size Allah'ın Peygamberi'nin (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) kıldığı gibi namaz kılayım.' Ebû Malik Eş'arîlerden biriydi, su dolu bir kap istedi ve ellerini üç kere yıkadı, ağzına su alıp çalkaladı, burnuna su çekti, yüzünü üç kere yıkadı, kollarını üç kere yıkadı, başına ve kulaklarına meshetti ve ayaklarını yıkadı. Sonra öğle namazını kıldı ve namazda Fatiha okudu, sonra intikal için yirmi iki tekbir getirdi.4448[536]
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayette benzeri nakledildi, ondaki ziyade:
'...Başını meshetti ve ayaklarının üstlerini de. Sonra onlara namaz kıldırdı, (kıldırdığı namazda) oniara yirmi iki tekbir getirdi; secdeye (her) gittiğinde ve başını secdeden kaldırdığında tekbir getiriyordu.. İlk iki rekâtta Fatiha suresini okudu ve geridekilere bunu duyurdu.'4448[537]

611/1481- Ebû Malik el-Eş'arî (Radıyaiiahu anh) Rasûîullah'ın aleyhi ve seiiem) (namazını) şöyle nakletti:4448[538]
Kıraat ve kıyam açısından dört rekâtı dengeli kılardı, rekâtlarının en uzunu da insanların toplanması/yetişmesi4448[539] için birinci rekât olurdu.
(Safta) erkekleri erkek çocukların önlerinde durdurur, erkek çocukları da onları arkasında durdururdu, kadınları ise erkek çocukların arkasında durdururdu.
Her secde yapışında ve kalkışında tekbir getirir, iki rekât (yani ikinci ile üçüncü)4448[540] arasında oturduktan sonra kalkarken tekbir getirirdi.4448[541]

612/1482- îkrime anlattı4448[542]:
İbn Abbas'a (Radıyaiiaha anhuma): Ben Batha4448[543] denilen yerde yaşıı ahmak birinin arkasında namaz

kıldım, yirmi iki tekbir getirdi, secde ettiğinde ve başını kaldırdığında (hep) tekbir alıyordu' deyince bana şöyle cevap verdi:
'(Sen yanılıyorsun.) Bu, Ebu'l-Kasım'ın (Rasûlullah'ın) (SaiiaUaim aleyhi namazıdır.'
NOT: Bu rivayetin benzerini Buharî de nakletti, ondaki farklı kısım:
'...Bu Hz. Peygamber'in namazı değil mi, annesiz kalasıca!.'4448[544]
§Buharî'nin diğer rivayetinde Mekke'de şeklinde zikredildi ki Batha Mekke ile Mina arasındaki bir yerdir,4448[545] ondaki farklı kısım:
'...Annen seni kaybetsin!..4448[546]
'Annesiz kalasıca!' ya da 'Annen seni kaybetsin!'şeklinde geçen sözler Arapça'da zem/kızgmlık için kullanılır, hakikati murat edilmez.4448[547] Bazen de medh/espiri için kullanılır.4448[548]

613/1483- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):4448[549]
Bizzat ben Rasûlullah'ın (SaUaihha aleyhi ve seiiem) her eğilişinde, kaklı-şında, kıyamında ve oturacağında tekbir getirdiğini gördüm. O, yanaklarının (ya da yanağının) beyazlığı/parlaklığı görülecek şekilde sağa ve sola selam verirdi. Ebû Bekir ve Ömer'i de böyle yaparken (kılarken) gördüm.4448[550]

614/1484- Ebû Seleme b. Abdurrahman anlattı4448[551]:
Ebû Hüreyre (Rattıyaiiahttanh) bize namaz kıldırdı; namazdaki kıyamında, rükûa gittiğinde, rükûdan doğrulup secdeye gideceğinde, secdeden kalkıp tekrar secdeye gideceğinde ve oturacağında tekbir getirirdi. İkinci rekâttan kalkarken tekbir getirdi, son iki rekâtta da böyle tekbir gelirdi. Selam verdiğinde ise şöyle dedi:
'Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki ben sizin Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) en çok benzeyeninizim, (bununla namazını kastediyordu.) Dünya dan ayrılıncaya kadar Rasûlullah'ın namazı hep böyleydi.'4448[552]

615/1485- Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh):4448[553]
Her eğiliş ve kalkışında tekbir getirir ve Rasûlullah (Satiaiiahn aleyhi ve seiiem) böyle yapardı, diye naklederdi.4448[554]

616/1486- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahu anh):4448[555]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aieyiu ve seiiem) namaza kalkıp kıyama durduğunda tekbir getirir, sonra rükûa gittiğinde tekbir getirirdi. Rükûdan belini doğrulttuğunda 'Semiallahü limen hamiden' derdi ve doğrulduğunda da 'Rabbena lekel hamd' derdi. Sonra secdeye gideceğinde tekbir getirir, başını kaldırırken tekbir getirir, (tekrar) secdeye gideceğinde tekbir getirir, başını kaldırdığında da tekbir getirirdi. Bitirinceye kadar namazın her bölümünde böyle yapardı. Oturuştan sonraki iki rekâttan (üçüncüye) kalkarken de tekbir getirirdi.4448[556]

617/1487- Said b. Haris'ten4448[557]:
Ebû Hüreyre (Radıyatiahu anh) hastalandı ya da (namazda) yoktu ve Ebû Said el-Hudrî bize namaz kıldırdı. O, namaza başlarken ve rükûa giderken tekbirleri açıktan söyledi. Ayrıca 'Semi Allahii limen hamiden' dediğinde ve başını secdeden kaldırdığında, secdeye gittiğinde, iki rekât arasında (iki ile üçüncü arasında) kalkarken namazı tamamlayıncaya kadar böyle (tekbirleri açıktan söyledi). Namazı bitince kendisine denildi ki: 'İnsanlar namazın konusunda ihtilafa düştüler.' Bunun üzerine yerinden kalktı ve minberin yanında durdu, sonra şöyle dedi:
'Ey insanlar! Vallahi namazınızın bundan farklı olması ya da olmaması beni ilgilendirmiyor, ben Rasûlullah'i (SaiMiaM aleyhi ve seiiem) böyle namaz kılarken gördüm."4448[558]

Açıklama

Rivayette geçen insanların Ebû Said'in namazında ihtilafa düşme sebepleri tekbirlerin cehrî (açıktan) ya da hafî (gizli) almmasındandır.4448[559] Çünkü Buhari rivayetinde şöyle geçmektedir:
'Ebû Said bize namaz kıldırdı, secdelerden başını kaldırdığında, secdeye gittiğinde, secdeden kalktığında, iki rekâttan (üçe) kalktığında tekbirleri açıktan söyledi ve Hz. Peygamber') işte böyle yaparken gördüm, dedi.'4448[560]
§Tahavi'nin naklettiğine göre Emeviler doğrulma dışında eğilmelerde tekbiri terk ediyorlardı ve bu onların terk ettiği ilk sünnetti. Bundan dolayı Ebû Said el-Hudrî kendilerine namaz kıldırınca yadırgadılar. Namazdan sonra Ebû Said el-Hudrî minberin yanında durarak durumu açıkladı ve kıldığı namazın Rasûlullah'ın namazına benzediğini belirtti. Emeviler'İn tekbirleri terk etmesinin sebebi için bk. Müsned Trc. 619/1489 nolu rivayetin açıklaması.
§Ebû Said el-Hudrî (v. 74/693) küçükten beri Hz. Peygamber'le beraber olan, savaşlara katılan ve Rasûlullah'a ilk biat eden sahabilerdendi. Kendisinden nakledilen 1170 hadisle en çok rivayet eden yedi

sahabi arasında kabul edildi. Hz. Peygamber döneminin bu genç sahabisi bir çok fetva ve içtihadı ile kaynaklarda yer almaktadır, onun rivayetleri ve yorumları Hz. Peygamber ve sahabe dönemine açıklık getirmektedir.
Ebû Said el-Hudrî çok cesur bir insandı, sünnete uymayan hareketleri korkusuzca tenkid ederdi: Muâviye b. Hakem'in Bayram hutbesini Bayram namazından önce vermesini tenkid etmiş, ayrıca Muâviye b. Ebû Süfyan'ın huzuruna çıkarak beğenmediği hareketlerini açıkça söylemiş ve eleştirmişti. Yukarıdaki rivayette de onun Emevİler dönemindeki bir uygulamayı tenkid ettiği ve doğrusunun Hz. Peygamber'in hareketi olduğunu açıkladığı görülmektedir. (Allah ondan razı olsun.)4448[561]

618/1488- Ebû Musa el-Eş'arî'den (Radiyallahu anh):4448[562]
(Biz Basra'da iken)4448[563] Ali b. Ebû Talib (Radıyaiiaim anh) bize Rasûluüah'la i ve seiiem) kıldığımız namaz (şeklini) hatırlattı, onu ya unuttuk ya da (daha doğrusu) bilerek terk ettik. (Zira) o, her rükûa gittiğinde, doğrul-duğunda ve secde yaptığında tekbir getirdi.
NOT: Ebû Musa'nın metindeki '...ya da bilerek terk ettik. sözü ile Emevi imamlarına olan kızgınlığını ortaya koyuyor, onlara atıfta (göndermede) bulunuyor. Çünkü o imamlar intikal tekbirlerini terk ediyorlardı. Bunun sebebi bir sonraki (619/1519 nolu) rivayette zikredilecektir, insanlar Hz. Osman'ı yanlış anlamışlardır.4448[564]

619/1489- Imran b. Kusayn'dan (Radiyalalhu anhüma):4448[565]
Ali b. Ebû Talib'in (Rıukyaiiaha anh) arkasında Öyle bir namaz kıldım ki bana Rasûlullah'm (Saiiaitahu aieyin ve seiiem) arkasında ve iki halifenin (Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in) arkasında kıldığım namazı hatırlattı. Gidip onunla (Hz Ali ile) namaz kıldım, baktım ki o her secde yaptığında ve başını rükûdan (secdeden)4448[566] her kaldırdığında tekbir getiriyor.
(Râvi ekledi;) Ben ona 'Ey Ebû Nüceyd! Bu intikal tekbirlerini ilk terk eden kimdir?' deyince şöyle cevapladı:
'Osman b. Affan yaşı ilerleyip sesi zayıflayınca tekbiri terk etti.'4448[567]

Açıklama

Metinde '...başım rükûdan her kaldırdığında' cümlesi geçmekte, doğrusu başını secdeden her kaldırdığında olmalı, bundan dolayı parantez içinde secdeden şeklinde ek yapıldı. Bunun nedeni:
1- Bize gelen bütün rivayetlerde; rükûdan kalkıldığında 'Semi Allahü fimen hamiden' denmesi nakledildi. Rükûdan tekbir ile doğrulmak Sünnet'e (Rasûlullah'm kıldığı namaza) aykırıdır.
2- Yukarıdaki rivayette şeklinde senedde müphem bir kişi vardır.
Senedi sahih diğer rivayetler varken Bennâ'nın bu rivayeti el-Fethu'r-Rabbânî tertibine alması doğrusu şaşırtıcı, ancak kendisi Bulûğu'l-emânî'de rükû yerine secde olmalıydı, şeklinde bir açıklamada da bulunuyor.4448[568]
2- İmran b. Husayn'dan başka tariklerle gelen hiçbir rivayette rükûdan başını kaldırdığında kaydı bulunmamaktadır:
Mutarrif anlattı:4448[569]
Ben, İmrân ile birlikte Ali b. Ebû Talib'in arkasında namaz kıldım. Hz. Ali secdeye gittiğinde tekbir getirdi, doğrulduğunda tekbir getirdi, iki rekâttan (sonra) kalkarken tekbir getirdi. Namazı bitirince İmran b. Husayn elimi tuttu ve dedi ki:
'Bu kişi bize Hz. Muhammed'in namazı gibi namaz kıldırdı (ya da şöyle dedi: Bu kişi bana Hz. Muhammed'in namazını hatırlattı).'
3- İbn Huzeyme rivayeti de bu şeklidedir, ancak onda rükûdan kalkma secdeye gitmek şeklinde açıklanmıştır.:
'..rükûdan doğrulduğunda tekbir getirdi, Rükûdan doğruldu sözü ile (râvİ) secdeye gittiğinde tekbir aldı, manasını murat etti.4448[570]
§Hz. Osman'ın metinde geçen intikal tekbirlerini terk etmesinin nedeni ihtiyarlayıp sesinin zayıflamasıdır, her hâlde tekbirleri hafi (sessiz) olarak getiriyordu. Çünkü onun gibi ibadete ve Sünnet'e bağlı bir kişinin bu tekbirleri tümüyle terk ettiğini düşünmek doğru olmasa gerek. Ancak Emeviler döneminde bundan dolayı ya da başka bir sebepten dolayı yöneticiler ve bazı imamlar intikal tekbirlerini terk eder oldular. Tab'erânî'nin Ebû Hüreyre'den rivayetinde 'Tekbiri ilk terk eden MuâvİYe'dir' şeklinde geçerken, Ebû Ubeyd rivayetinde de 'Tekbiri ilk terk eden Ziyad'dır' şeklinde geçmektedir. Hz.
Osman'ın cehri tekbiri terk etmelerinden dolayı onlar da terk etmiş olabilir, ancak cemaatle namazda Rasûlullah'ın ve sahabenin uygulaması bu tekbirlerin cehren alınması ve cemaatin duyması şeklindedir.4448[571]

620/1490- Abdurrahman b. Ebza'dan (Radiyaiiahu anh):4448[572]
'Kendisi Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve senem) ile beraber namaz kıldı; O (Peygamber) tekbirleri

tamamen/hepsinde getirmiyordu, yani (her) eğildiğinde ve doğrulduğunda.'4448[573]

Açıklama

Senedde geçen Vâsit Irak'ta Küfe ile Basra arasında bulunan bir yer ismidir, zalim Haccac'ın buraya kurduğu sarayından dolayı bu ismi aldı.4448[574] Buhari ve Ebû Davud'un naklettiğine göre bu kişi (Hasan b. Umrân) için İbn Beşşar Şamî (Şamlı), Ebû Davûd et-Tayâlisî (Askalânlı) nisbetinde bulundu.4448[575] Vâsit ve Askalân iki ayrı yerdir ve bu kişi iki yerde bulunduğu için iki yere nisbet edilmiş olabilir.
Bu rivayette geçen ve intikal tekbirlerinin tam yapılmaması, bazılarının terk edilmesi haberi Rasûle aittir. Aynı râviden başka tariklerle gelen rivayette bu görülmektedir.
Abdurrahman b. Ebza dedi ki: 'Ben Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldım, o tekbirleri tam getirmiyordu.'4448[576]
Bu rivayetler intikal tekbirlerinin bazen terkine dair ruhsatı gösterir, çünkü mütevatire varan rivayetlerde Rasûlullah'ın genel uygulaması intikal tekbirlerini tam almak şeklinde olmuştur. Ayrıca Hasan b. İmran tartışmalı bir râvidir. Tayalİsî onun bu rivayetinin sahih olmadığını belirtirken,4448[577] İbn Ebî Hatim, 'Şeyh' dedi,4448[578] İbn Hibban Sikât adlı eserinde zikretti,4448[579] Taberi ise 'zayıf kabul etti.4448[580]
§Bu konudaki hadisler intikal tekbirlerinin sünnet olduğu ve terk edilmesi durumunda namazı bozmayacağını göstermektedir. İcma'a yakın büyük bir çoğunluğun görüşü bu şekildedir. Ancak İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayette ve bazı Zahirîlere göre namazdaki tekbirlerin hepsi vaciptir. Rükûdan kalkıldığında 'Semiallahü limen hamiden' demenin sünnet olmasında icma'a yakın kuvvetli bir ittifak vardır.4448[581]
§Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğine göre farz namazlarda tekbir getirilmesi güzeldir, nafilede ise zorlama yoktur.4448[582]
ŞRükûdan doğrulduğunda kişinin 'Semiallahü limen hamideh' demesi yanında 'Rabbena lekel hanıd' demesinin hükmü:
1- Hanefî mezhebinde imam ve cemaat bunları birleştirir. İmam Ebû Hanife'den gelen diğer rivayette imam 'Semiallahü limen hamideh' der, ama 'Rabbena lekel hamd' demez. Münferit hakkında kuvvetli görüş birleştirmemesidir, ancak birleştirebileceğine dair Ebû Hanife'den gelen başka rivayet de vardır.4448[583]
2- Malikîlere göre imam ve cemaat bunları birleştirir.4448[584]
3- Şafiîlerde imam, me'mûm ve münferit de her halükârda birleştirir.4448[585]
4- Hanbelîlere göre İse imam da, münferit da birleştirir; Bu görüşün delili:4448[586]
'...Rasûlullah rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: Semiallahü limen hamideh, Rabbena leke'1-hamd... '
*Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette sadece imam birleştirir, cemaat birleştirmez.4448[587] Çünkü Rasûlullah şöyle dedi:4448[588]
"...İmam 'Semiallahü limen hamiden' dediğinde siz de 'Rabbena veleke'l-hamd' deyin!.."
§Bu tekbirlerin hikmeti olarak, namaz kılma niyetinin ve namaza başlamanın ilanı, rükû ve secdeleri hatırlamaktır. Ayrıca namazın her parçasında tekbir ile kulluğunu hatırlamak ve Allah'la olan ahdini tazelemektir. Doğrusunu Allah bilir.4448[589]

Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler

"İnkar edenler; "Kur'ân O'na bir defada indirilmeli değil miydi?" dediler. Biz Onunla senin kalbini kuvvetlendirmek İçin, Onu böyle parça parça indirdik ve ağır ağır okuduk." (Furkan 25/32-33)
"(Ey Resulüm!) O (vahyi) çabuk alabilmek için dilini (heyecanla) hareket ettirme. Şüphesiz onu toplamak ve okutmak bize aittir. O halde, biz onu (sana) okuduğumuz zaman, sen Kur'ân'ın okunuşunu takip et. Sonra (şunu da bil ki), onu açıklama (gücünü vermek de) bize aittir." (Kıyamet, 75/16-19)4448[590]

GİRİŞ-HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE KUR'ÂN KIRAATİ (A-Mekke Dönemi, B-Medine Dönemi, C-Hz. Peygamber Döneminde Ashab Arasında Oluşan Kur'ân Kıraatindeki İhtilaflar ve Nedenlerİ)-SAHABE VE SONRAKİ DÖNEMDE KIRAAT (1-Hz. Ebû Bekir Döneminde Kur'ân'ın Toplanması, 2-Hz. Osman Zamanında Ana Mushafın Çoğaltılması, 3-Kur'ân'ın Noktalanması ve Harekelenmesi)- KUR'ÂN TERTİBİ- İMAM MUSHAF DIŞINDAKİ MUSHAFLAR Ü-Hz. Ali Mushafı ve Şia'nın Bakışı, 2-İbn Mes'ûd Mushafı, 3-Übey b. Ka'b Mushafı)- KIRAATLERİN BELLİ BİR DİSİPLİN İLE TOPLANIP KURUMSALLAŞMASI (1-Mütevatir Kıraatler, 2-Meşhur Kıraatler- 3-Haber-i Vahit Kıraatler, 4-Şaz Kıraatler)- BU KIRAATLERE DİĞER MEZHEBLERİN BAKIŞI-HZ. OSMAN ZAMANINDA ÇOĞALTILAN İMAM MUSHAFLAR GÜNÜMÜZE ULAŞTI MI?. GÖRME ENGELLİLER İÇİN KUR'ÂN- KIRAAT KONUSUNDA YAZILAN BAZI TEMEL ESERLER- GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA KIRAATLERİN DURUMU

Giriş

Kıraat (Wydı) Arapça bir kelime olup okumak, anlamına gelmektedir.
İslâmî literatürde kıraat denildiğinde Kur'ân okumak anlaşılır. Kur'ân okuma ilmi olarak anlaşılan kıraatler ilmini İbnü'l-Cezerî şöyle tarif eder:
'Kıraatler; Kur'ân'daki kelimeleri okuma keyfiyeti ve bu konuda nakledilen ihtilafları inceleyen ilim dalıdır.'[4448][591]
Bir başka deyişle kıraat ilmi; imam mushaftaki lafzın Ez. Peygamber'in okuyuşuna uygun olarak seslendirilmesidir.
Fıkıhtaki kıraat kavramı namazda Kur'ân okumak için kullanılırken, secde ile ilgili konuda tilavet secdesi kavramı tercih edilmiştir. Ayrıca Kur'ân'ın bize farklı okuma çeşitleri intikal ettiği için bu konu ilmî bir disiplin altında toplanmıştır. Sahabeden okuma çeşitlerini çok iyi tespit eden tabiûn ve etba' kendi dönemlerinde konuyu kurumsallaştırmışlar, belli bir ilmî disiplin altında toplamışlar ve bize aktarmışlardır. İslâmî ilimlerin bu şekilde toplanması aynı döneme rastlar, bu nedenle okuma çeşitleri ile ilgili bilgiler kıraat ilmi başlığı altında incelenmiştir.[4448][592]

Hz. Peygamber Döneminde Kur'ân Kıraati

İlk inen 'Oku, (seni) yaratan Rabbinin adına/ adıyla...' ayetleri ile Hz. Peygamber'in (Saiiaitaha aleyhi ve seium) risalet hayatı başlamış oldu. Hayatı boyunca onun ilk görevi Kur'ân'ı aktarmak ve açıklamaktı. Rasûlullah bu görevini başarıyla gerçekleştirdi, Müslümanları ve müşrikleri Kur'ân ile etkiledi, mesajının güzelliği adeta insanları büyülemişti. O dönemde sözün ve özellikle şiirin toplumsal yaygınlığı ve ağırlığı vardı. Kur'ân böyle bir ortamda mesajını çok güçlü edebî bir dille aktarınca toplumda önemli bir sarsıntı meydana getirdi, insanlar adeta şok oldular. Artık Kur'ân gündemin bir parçasıydı; gündemi takip ediyor ve gündem oluşturuyordu. Kur'ân adeta Müslümanların gözü, kulağı olmuştu. İşte o dönemden bazı kesitler:
A- Mekke Dönemi: Mekke'de inen sureler kısa ve vurguludur. Arapça'daki üslubu gözeterek yeminlere fazla yer verilir, eski kavimlerden ve Peygamberlerden sıkça bahsedilir. Bu sureler insanları Allah'a ve ahirete imana davet ederler, cennet ve cehennem tasvirleri çokça kullanılmıştır.
§Mekke'de Kur'ân ve toplum:
1- Rasülullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) Kur'ân'ı açıktan okuyan ilk kişiydi. Müşriklerin büyük tepkisi ile karşılaştı; kendisine saldırdılar, secdeye gittiğinde üstüne deve işkembesi attılar, Ebû Cehil gelip secdede onun boynuna bastı, hakaretler etti. Ama Rasûlullah yılmıyor, Kur'ân'ı okumaya ve anlatmaya devam ediyordu.[4448][593] Kur'ân bu baskıyı şöyle dile getiriyor ve mücadeleye katılıyor:
'Namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i) engelliyeni gördün mü? Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa! (Baskıcının yaptığı doğru mu?) Ne dersin o (engelleyen, hakkı) yalanlıyor ve doğruyu reddediyorsa! (Bu da doğru bir iş mi?) O engelleyen, Allah'ın (bunları) gördüğünü bilmez mi! Hayır, hayır! Eğer o (baskısından) vazgeçmezse, kesinlikle kendisini alnından (perçeminden); o yalancı, günahkâr alnından (perçeminden) yakalarız (ve cehenneme atarız). Haydi şimdi gidip meclisini (taraftarlarını) çağırsın, (fayda verecek mi?) Biz zebanileri çağıracağız. Hayır! Sen o baskıcıya boyun eğme! Allah'a secde et ve O'na yaklaş!' (Alâk, 96/9-19) (Secde ayeti!)
2- Rasûlullah (Satiatiahü aleyhi ve seiîem) kendisini ikna etmek için gelen müşriklere bile Kur'ân ile cevap veriyordu. Bu kişilerden birisi Utbe b. Rebia idi, Rasûlullah'ı tebliğ işinden vazgeçirmek için gelmiş ve taleplerini aktarmıştı. Onun sözü bitince Hz. Peygamber kendisine Fussilet suresinden okudu, Utbe öyle etkilendi ki eliyle Rasûlullah'ı durdurmak istedi, kavminin yanına döndüğünde hâlâ üzerinde Kur'ân'ın tesiri vardı.[4448][594]
3- Müşrikler gizlice Hz. Peygamber'i dinliyorlardı.[4448][595]
4- Hz. Ömer (Radiyaiiahu anh) kız kardeşi ve eniştesinin baskılara boyun eğmemesinden çok etkilenir, okudukları sureyi ister ve getirilen Taha süresidir. Hz. Ömer onu okur ve Müslüman olur.[4448][596]
5- Cafer b. Ebû Talib (Radiyaiiatm anh) Habeşistan'a hicret ettiğinde Necaşi'nin huzurunda Meryem suresini okur ve insanları etkiler.[4448][597]
6- Müşriklerin saldırılarına karşı her zaman Kur'ân cevap veriyor; Kevser ve Ebû Leheb surelerinde olduğu gibi istikbalin Peygambere ve Müslümanlara ait olduğunu, İslâm'a saldıranların helak olacağını belirtir.
7- Müşriklerin zaman zaman gülünç teklifleri olur, Kur'ân bunlara Kafirûn ve En'am surelerinde olduğu gibi cevap verir.
8- İsra suresinde geçtiği gibi mucizeleri bizzat Kur'ân açıklar, Allah'ın desteğinin her zaman Peygamber ve Müslümanlarla beraber olduğunu hatırlatır.
9- Hz. Peygamber İbn Ümmi Mektum hadisesinde Abese suresi ile uyarılır[4448][598]...
B- Medine Dönemi: Medine'de inen sureler genelde daha uzun olup, cihad, had ve cezalar, medeni hukuk, borçlar hukuku ve devletler hukukuna ait hükümler, münafıklar vb. konulardan bahseder.
§Medine'de Kur'ân ve toplum:

1- Kur'ân Medine toplumundaki yeni oluşumlarla diyalog kurmaya yönelir, bunlar: Ehl-i Kitab ve münafıklardır.
2- Ehl-i Kitab'ın hataları açıklanır ve yeni dine geçmeleri istenir.
3- Müşriklerle tartışma devam eder.
4- Münafıklann hileleri açıklanır, Müslümanlar uyarılır ve bu çift şahsiyetli kişilere yaptıklarının doğru olmadığı hatırlatılır.
5- Medine'deki sosyal yapının oluşturulması için kurumsallaşma sürecine geçilir.
6- Savaş ve barış hali insanî ölçülere göre ayarlanır, bansın sağlanması ve devam etmesi için azami gayret gösterilir ve büyük fedakarlıklar yapılır. Hudeybiye anlaşmasında olduğu gibi.
§Medine toplumunda göze çarpan en önemli konulardan birisi de okuma ve yazmanın yaygınlaştırılması, bu konuda adeta bir seferberliğin başlatılmasıdır. Kadın ve erkek bazı sahabilerin bu öğretim faaliyetiyle bizzat görevlendirilmesi, Bedir esirlerine onar kişiye okuma-yazma öğretmeleri durumunda esaretten kurtulacakları teminatının verilmesi ve bu yolla serbest kalmaları, Hz. Peygamber'in (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) inen ayetleri etrafındaki vahiy katiplerine bizzat yazdırması ve bu nüshalardan diğer sahabilerin istinsah etmeleri, okuyup okutmaları bunun en tipik örnekleridir.
C- Hz. Peygamber Döneminde Ashab Arasında Oluşan Kur'ân Kıraat indeki İhtilaflar ve Nedenleri
Bize ulaşan hadislerden kıraat ile ilgili ihtilafın çok az olduğu ve bunların da Medine döneminde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Çünkü Mekke'de Müslümanların sayısı azdı ve Kureyş lehçesinin ağırlığı vardı. Medine'de ise Kureyş lehçesinin ağırlığı devam etti, ancak Müslümanların çoğalması ve Arabistan'ın muhtelif yerlerinden gelmeleri nedeniyle bazı farklı kıraatlere izin verildi. Ancak belli bir disiplinin sağlanabilmesi için Rasûlullah Kur'ân'ı kendisinden alınması şartını koştu, Kur'ân'ın seb'atü ahruf(yedi farklı okuma) üzerine indiğini belirtip, ancak bunun açıklamasını yapmamakla kıraatin sadece kendisinden alınması gerektiğine işaret etti. Sahabilerin de seb'atü ahruf (yedi farklı okuma) lafzının açıklamasını sormamaları ve bir ihtilaf durumunda 'Rasûlullah'in kendilerine böyle okuttuğunu1 söylemeleri, ayrıca Rasûlullah'a (Sanaiiahu aleyhi ve seiiem) gidip bunu bildirmeleri ve Rasûlullah'ın da onları tasdik etmeleri bu konudaki hassasiyeti göstermesi açısından önemlidir. Bütün bunları göz Önünde bulundurduğumuzda kıraat ile ilgili Sünnet doğru olarak ortaya çıkacaktır.
§Bu konudaki hadisler ve sahabenin anlayışı:
1- Hz. Ömer ile bir sahabi (Hişâm b Hakim) arasındaki ihtilaf ve çözümü:
*Misvar b. Mahrame ve Abdurrahman b. Abdülkâri birlikte naklettiler:[4448][599]
Ömer b. Hattâb (RadiyaiiaM anh) şöyle anlattı:
Rasûlullah'ın (Saiiaiuıha aleyhi ve seitem) yaşadığı dönemde Hişâmb Hakim'i, Furkân sûresini okurken dinledim. Kıraatine kulak verdim, bir de ne göreyim, Rasûlullah'ın bana okutmadığı farklı harflerle okuyor. Namazın içinde adamın üzerine atılacak oldum. Kendimi zor tuttum ve selam verinceye kadar bekledim. Selâmı verir vermez adasından tutup kendime doğru çektim ve:
'Okurken dinlediğim şekliyle sana bu sûreyi kim öğretti?' diye sordum. Hişâm:
'Onu bana Rasûlullah okuttu!' demez mi?' Ben :
'Yanılıyorsun,[4448][600] Rasûlullah onu bana senin okuduğundan farklı okuttu' dedim. Adamı hemen yakalayıp doğru Rasûlullah'a (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) götürdüm ve dedim ki:
'(Ey Allah'ın Rasûlü!) Ben bu kişiyi, Furkan suresini bana okutmadığın farklı harflerle okurken dinledim.' Rasûlullah:
"Onu bırak (ey Ömer)! Oku, ey Hişam!" dedi.
Hişam da okurken dinlediğim şekilde Rasûlullah'a okudu, Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu şekilde indirildi." Sonra bana:
"Oku, ey Ömer!" dedi. Ben de daha Önce bana okuttuğu şekilde okudum. Rasûlullah:
"Bu şekilde de indirildi" dedi ve ekledi:
"Bu Kur'ân yedi harf üzere indirildi. Hangisi kolayınıza gelirse onunla okuyun!"
2- Übey b. Ka'b ile bir sahabi arasındaki ihtilaf ve çözümü:
Übey b. Ka'b (Radiyattahüanh) şöyle anlattı:[4448][601]
Ben mescitte idim. Namaz kılmak için bir adam içeri girdi ve benim bilmediğim (yadırgadığım) bir kıraatle okudu. Sonra bir başkası içeri girdi, o da arkadaşının kıraatinden farklı şekilde okudu. Namazlarımızı kıldıktan sonra hepimiz beraberce Rasûlullah'ın (SnihUaim aleyhi ve seiiem) yanına gittik. Ben:
'Şu kişi benim bilmediğim (yadırgadığım) bir kıraatle okudu, sonra diğeri girdi, arkadaşınınkinden farklı bir kıraatle okudu' deyince Rasûlullah her ikisine de okumalarını emretti, ikisi de okudular. Rasûlullah okuyuş şekillerini beğendi. O zaman benim kalbimde cahiliye devrinde bile görülmedik şiddetli bir tekzib düşüncesi oluştu. Rasûlullah beni saran bu düşünceyi görünce göğsüme vurdu, o anda benden öyle bir ter boşandı ki, sanki izzet ve celal sahibi Allah'ı korku içinde görüyordum. Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Ey Übey! Kur'ân'ı bir harf (şekil) üzerine oku, diye bana (Cebrail) gönderildi, ben; (Ya Rabbi,) ümmetime kolaylık ver, diye iade ettim. İkinci defa bana: Kur'ân'ı iki harf (şekil) üzerine oku, diye bana gönderildi, ben; (Ya Rabbi,) ümmetime kolaylık ver, diye tekrar iade ettim. Üçüncü de bana: Kur'ân'ı yedi harf (şekil) üzerine oku, diye gönderildi. (Sonra denildi ki;) İade ettiğim her sefer için (yani üç kere) senin bir şey

İsteme hakkın var. Ben de: Allahım, ümmetimi affet, Allahım, ümmetimi affet, dedim ve üçüncü hakkımı da halkın hepsinin, hatta İbrahim'in bile bana (şefaat) için yöneldiği o (müthiş) güne bıraktım."
3- Amr b. As ile ile bir sahabi arasındaki ihtilaf ve çözümü:
*Amr b. As'ın mevlası Ebû Kays nakletti:4448[602]
Amr b. As (Radiyaiiahu ank) bir keresinde Kur'ân'dan ayet okuyan bir adamı dinledi. Ona dedi ki:
'Sana bu şekilde kim okuttu?' Adam:
'Rasûlullah (okuttu)' deyince Amr:
'Bana da bu ayeti Rasûlullah okuttu?' dedi. İkisi de Rasûlullah'a (Saitaiiahtı aleyhi ve sellem) gittiler Ve bİrİSİ:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu şu ayet' dedi ve okudu. Rasûlullah:
"Bu ayet böyle indirildi" dedi. Diğeri de: 'Ey Allah'ın Rasûlü!' dedi ve o ayeti (farklı şekilde) okudu ve 'Böyle değil mi? Ey Allah'ın Rasûlü!' dedi. Rasûlullah:
"Böyle de indirildi" dedi, sonra şöyle buyurdu:
"Bu Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi. Hangisiyle okursanız okuyun güzel olur. Bu konuda artık tartışmaya girmeyin. Zira bu tartışma küfürdür ya da küfür alametidir."
4- îki sahabinin ihtilafı ve çözümü ile ilgili Ebû Cüheym rivayeti:
* Ebû Cüheym anlattı: 4448 [603] İki adam bir ayetin (kıraatinde) ihtilafa düştüler. Biri: 'Bu benim Rasûlullah'tan aldığım şekildir' dedi. Diğeri de: 'Bu da benim Rasûlullah'tan aldığım şekildir' dedi. Her ikisi de durumu Hz. Peygamber'e (Saitatiaha aleyhi ve setiem) sorunca Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzerinde okunur. Kur'ân üzerinde (kesinleşen şeylerde) artık tartışmaya girmeyin, Kur'ân üzerinde böyle bir tartışma küfürdür."
5- Ebû Hüreyre'den bu konudaki ihtilafın çözümü ile ilgili rivayet:
* Ebû Hüreyre'den (Radiyaiiahü o/i/ı):4448[604]
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indi, Kur'ân'daki bu konuda (kesinleşen şeylerde) tartışma küfürdür, (bunu üç kere tekrarladı,) Ondan öğrendiğiniz ile amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!"
6- Rasûlullah'ın (Saitaliaha aleyhi ve seiiem) Kur'ân üzerinde cahilce tartışmalara kızması, kesin olanlarla amel edilmesini ve bilinmeyen konularda da bilene sorulmasını emretmesi:
* Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radiyatiaim anhüm) nakletti:4448[605]
Benim için kızıl develerden daha kıymetli4448[606] bir mecliste kardeşim ile birlikte oturdum. Ben ve kardeşim baktık ki Rasûlullah'ın sahabilerinden büyükleri kapılardan birisinin yanında oturmaktalar. Onlardan ayn kalmayı uygun görmedik, onlann yakınına oturduk. Baktık ki onlar Kur'ân ayetlerinden birini okudular ve üzerinde tartışmaya başladılar ve sesleri de olabildiğince yükseldi. O anda Rasûlullah kızgın, yüzü kızarmış bir şekilde, onlara toprak atarak geldi ve şöyle dedi:
"Ey topluluk, durun! (Ne yapıyorsunuz!) Sizden önceki ümmetleri Peygamberlerinden ayrılmaları ve Kitab'ın bir kısmını diğerine (cahilce) kıyas etmeleri, onları helak etti. Kur'ân birbiriyle çelişmesi için değil, birbirini tamamlaması için indirildi. Ondan öğrendiğiniz ile amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!"
7- İbn Mes'ûd ve iki sahabi arasındaki ihtilaf ve çözümü ile ilgili rivayet:
*Ebû Vâil'den:4448[607]
Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaitaimanh) şöyle anlattı:
Otuz ayetli Hâ mim, yani Ahkaf suresini okuyan birisini dinledim. Bir harf (şekil) üzerine okudu, bir başka kişi de arkadaşının okuduğundan farklı bir harf (şekil) üzerine okudu. Ben de iki arkadaşımın okuyuşundan farklı harflerle okudum. Hz. Peygamberdin (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) yanına gittik, durumu haber ettik. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İhtilafa düşmeyin! Sizden öncekiler ihtilafa düştükleri için helak oldular." Sonra da şunu ekledi:
"Sizden en güzel (bilerek) okuyan kim, bakın ve onun kıraatini alın!"
8- Ebû Bekre'nin yedi harf ile ilgili rivayeti:
Abdurrahman b. Ebû Bekre, babasından nakletti:4448[608]
Cebrail Aleyhisselâm {Peygamberimize): 'Ey Muhammed, Kur'ân'ı bir harf (şekil) üzere oku!' deyince Mikaü: 'Artırmasını iste!' dedi.' Peygamberimiz artırmasını istedi. Cebrail: 'Onu, iki harf (şekil) üzere oku!' dedi. Mikail: 'Artırmasını iste!' dedi,' Peygamberimiz (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) artırmasını istedi, ta ki yedi harfe ulaşıncaya kadar.4448[609] Dedi ki: Hepsi şifalı (faydalı)4448[610] ve yeterlidir, yeter ki rahmet ayeti azapla, azap ayeti rahmet ile bitmesin (karışma olmasın)!4448[611] Tıpkı teâle, akbil, helümme, izheb ve esri' kelimelerinde olduğu gibi.'4448[612]
9- Semüra b. Cündüb'ün (Radiyatiahüanh) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSÛÎUİlah (Saltallahü aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi:4448[613]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indi."
10- Ubade'nin Übey b. Ka'b'dan yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSUİUİlah (Sallallahii aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi;4448[614]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi."

11- tbn Abbas'ın (Radiyaiiahu anhüma) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RasÛlullah (SaiMiahu aleyhi ve seilem) şöyle dedi:4448[615]
"Cebrail (Kur'ân'ı) bana bir harf üzere okuttu, kendisine (artırması için) müracaat ettim, ben artırmasını istedikçe o artırıyordu, sonunda yedi harf üzere okumaya vardı."
12- Muaz b. Cebel'den {RadiyaUahu anh) yedi harf ile ilgili rivayet:
Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi, hepsi şifalı (faydalı) ve yeterlidir."4448[616]
13- Ümmü Eyyub'un ı/tadiyaiiahuanhâ) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSUİUİlah (Saltallaha aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi:4448[617]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indi, onlardan hangisini okursan sana yeterlidir."
14- Huzeyfe'nin (Radiyaiiahü anh) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSUİUİlah (SallalhhU aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi:4448[618]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi."
15- Ömer b. Ebû Seleme'den gelen farklı bir rivayet:
Hz. Peygamber ISallallahn aleyhi ve setlem), Abdullah b. Mes'Ûd'a (Radiyallahu şöyle dedi:4448[619]
"(Önceki) kutsal kitaplar gökten tek bölümden (tek şekil üzere)4448[620] indirilirdi, Kur'ân ise yedi bölümden yedi harf üzere okunacak şekilde indirildi ki bunlar helal, haram, muhkem, müteşabih, darb-ı meseller, emir ve nehiydir. Helalini helal, haramını haram kabul et, muhkemiyle amel et, müteşabihinde yorumu terk et, darb-ı mesellerden ibret al, bil ki hepsi Allah'tan gelmektedir, bunu da sadece akıl sahipleri hatırlar."
§Yedi harfle ilgili hadisler yirmiden fazla sahabeden nakledilmiştir ve mütevatirdir. Hadislerde geçen bu ahrufu seb'ayı inceleyen müstakil eserler yazılmıştır.4448[621]

Sahabe Ve Sonraki Dönemde Kıraat

1- Hz. Ebû Bekir Döneminde Kur'ân'ın Toplanması:

Hz. Peygamber'den (Satiaiiahu aleyhi ve seltem) sonraki en hayırlı işlerden birisi dağınık Kur'ân sayfalarını birleştirmekti:
Hz Ali (RadiyallahU anlı) dedi kİ;4448[622]
'Allah Ebû Bekir'e rahmet etsin, o (Kur'ân'ı) iki kapak arasında toplayan ilk kişidir.'
§Hakim (v. 405/1014), Kur'ân'ın cem' edilmesinin üç merhalede gerçekleştiğini belirtti:
a- Hz. Peygamber'in (Saiaiiaha aleyhi ve seiiem) huzurundaki cem': Vahiy geldikçe Peygamberimiz ayetleri vahiy katiplerine yazdırıyordu ve onlardan da diğer sahabiler istinsah ediyorlardı.
b- Hz. Ebû Bekir döneminde cem': Kur'ân sayfalarının kontrollü bir şekilde toplanıp mushaf haline getirilmesi.
c- Hz. Osman dönemindeki cem': İmlâ kontrolü ve surelerin tertip edilmesi şeklindedir.4448[623]
§Bu çalışmada dikkat edilen hususlar:
a- RasûlullarTın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) evindeki tomarların alınıp, incelenmesi,
b- Her sahabinin istinsah ettiği Kur'ân sayfalarını getirmesi ve bunlardan bizzat Rasûlullah'tan alındığının iki şahitle ispat edilenlerin kabul edilmesi,
c- Hafızlann hıfzıyla desteklenmesi ve onaylanması.
§Toplama teklifini yapan Hz. Ömer idi ve görev Zeyd b. Sabit'e verilmişti, Zeyd çalışmayı şöyle anlattı:
*Ubeyd b. Sebbak'tan:4448[624]
Zeyd b. Sabit dedi ki:
Yemame katliamı (sonrası)4448 [625] Ebû Bekir bana haber gönderdi, (gittim.) Yanında Ömer b. Hattab (Radiyaiiahuanhüm) vardı. Ebû Bekir bana:
'Bak, Ömer bana gelip 'Ölüm/katliam Yemame günü kurranın (hafızların) çoğunu aldı götürdü (çoğunu kaybettik), ben çeşitli yerlerde Ölümün kurranın çoğunu alıp götürmesinden, dolayısıyla Kur'ân'in bir çok kısmının da (bu durumda) kaybolmasından korkuyorum. Bu nedenle Kur'ân'ı toplama çalışmasını emretmeni uygun görüyorum' dedi. Ben de kendisine: 'Rasûlullah-ın iSatudiaiui aieyiü ve seiiem) yapmadığı bir işi nasıl yaparım?' diye cevap verdim. Ömer: 'Vallahi, bunda çok hayır var' dedi ve teklifinde ısrar etti durdu.
Sonunda Allah Ömer'in kalbine verdiği duyguyu bana da verdi, Ömer gibi düşünmeye başladım.'
Zeyd, Hz. Ebû Bekir'in devamla şöyle dediğini nakletti:
'Sen genç, akıllı, hiçbir şeyle töhmet altında tutmadığımız bir kimsesin ve Rasûlullah'ın vahiy katipliğini de yapıyordun, şimdi Kur'ân'ı gereğince araştır ve (mushaf olarak) topla!'
Zeyd der ki: 'Vallahi, bana dağlardan birini taşıma görevi verseydi bundan daha ağır gelmezdi.' (Ona itiraz ettim): 'Siz Rasûlullah'ın yapmadığını nasıl yaparsınız?' dedim.
Ebû Bekir: 'Vallahi, bunda çok hayır var' dedi ve teklifinde ısrar etti durdu, sonunda Allah Ebû Bekir ve Ömer'in kalbine verdiği duyguyu bana da verdi. Kur'ân'ı (sayfalarını) araştırmaya başladım, onları ağaç ve taş levhalar üzerine yazılan nüshalardan, ayrıca hafızların ezberlerinden topluyor-dum, sonunda (hepsini

şahitli olarak topladım,) sadece Ebû Huzeyme el-Ensarî'nin4448[626] yanında başkasında bulamadığım Tevbe suresinin son ayetini buldum.4448[627] Bu mushaf Ebû Bekir'in yanında idi, vefat edinceye kadar orada kaldı, sonra Ömer b. Hattab'a intikal etti ve hayatı boyunca yanında kaldı, ondan sonra da (Rasûlullah'ın eşlerinden olan) Hz. Ömer'in kızı Hafsa annemize intikal etti.'

§Bir rivayetten anlaşılan:

a- O dönemde çok sayıda Kur'ân hafızı bulunmaktaydı, bunların büyük bir kısmı Yemame'de şehit olmuştu. Bu durum Hz. Ömer'i harekete geçirdi ve devlet başkanı Hz. Ebû Bekir'e olayın tehlikeli gelişimini haber verdi, çünkü onun en önemli danışmanıydı.

b- Rasûlullah'ın (SaUaUahu aleyhi ve seiiem) yapmadığı bir şeyi gerçekleştirme konusunda sahabenin hassasiyeti gerçekten düşündürücüdür.

c- Kur'ân'ı toplama konusunda Zeyd b. Sabit tercih edilmişti. Bunun nedeni dört şeydi: Genç, akıllı ve Kur'ân'ı iyi bilen olması, ayrıca hiçbir şeyle itham edilmeyen temiz bir geçmişe (her kesimin kabul ettiği tarafsız bir kimliğe) sahip olması ve Rasûlullah'ın vahiy katipliğini yapmasıdır.

d- Zeyd b. Sabit ve etrafındaki sahabiler hafız oldukları hâlde sahabe yanındaki mevcut bütün sayfa ve nüshaların getirilmesini, ayrıca bunu Rasûlullah'tan aldıklarını ispat eden iki şahide sahip olmalarını şart koştular.

Yanlarındaki nüshaların getirilmesi ile ilgili çağrıyı sahabeye bizzat Hz. Ömer yapmıştı. Bu konuda onun ciddiyeti, sahabenin hata yapmada bile ondan çekinmesi, ayrıca iki şahit getirmeleri şartı bu çalışmadaki ihtiyatlı gayreti göstermesi açısından çok önemlidir.4448[628]

e- Tevbe suresinin son ayeti dışında Kur'ân'ın bütün ayetleri en az iki şahitle sabit olmuştur. Tevbe suresinin son ayeti sadece Ebû Huzeyme'nin4448[629] yanında bulunmaktaydı ve Hz. Ömer ve Zeyd b. Sabit'in yanına getirdiğinde onlar da bunu Rasûlullah'tan duyduklarını ifade edip, onu tasdik ettiler. Bu çalışma bir yıl sürmüştür.

f- Ana mushaf halifeliği döneminde Hz. Ebû Bekir'in yanında kaldı, onun vefatından sonra Hz. Ömer'e intikal etti, Hz. Ömer'den sonra da Hafsa annemize intikal etti. Hz. Osman zamanında ana nüshadan yeni nüshalar çoğaltıp şehirlere gönderme çalışması için Hz. Hafsa'dan ana nüsha geçici olarak alındı. Çoğaltma işleminden sonra Hafsa annemize geri verildi.4448[630]

§Ayetlerin tertibi tevkifidir, vahiyle sabittir, çünkü;

-Rasûlullah fSaiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ayetler indikçe bunu şu sureye filan ayetten sonrasına ekleyin, diye bizzat yerini belirtmektedir.4448[631]

-Rasûluüah'ın hayatında bizzat Hz. Peygamber ve sahabesi inen ayetleri suresi içindeki yerlerine uygun olarak yazılmasından sonra ezberlenmesine ve okunmasına gayret etmektedirler.4448[632]

§Bu konuda ayetlerin tevkîfî olmadığını söyleyenler bütün sahih rivayetleri bırakıp şu rivayete sanlmaktadırlar, hâlbuki bu zayıf bir rivayettir:

Ibad b. Abdullah b. Zübeyr'den:4448[633]

Haris b. Hazeme, Berâe suresinin son iki ayeti olan

kısmını Ömer b. Hattab'a getirince Hz. Ömer (Rndiyaiiahuanhüm) şöyle dedi: 'Seninle birlikte bunu (Rasûlullah'tan) alan var mı?' İbn Hazeme: 'Bilmiyorum. Vallahi, ben şahitlik ederim ki bunu Rasûlullah'tan (Sattaiiahaaleyhi ve seiiem) iyice öğrendim/bilincine vardım ve ezberledim.' Hz. Ömer: 'Ben de şahitlik ederim ki bunu Rasûlullah'tan işittim' dedi ve ekledi: 'Eğer bu, üç ayet olsaydı ayrı bir surede toplardım. Kur'ân'daki bir

sureye bakın ve oraya koyun.'

'Ben de onu Berâe suresinin sonuna koydum.'

§Senedi zayıf olan bu rivayetteki ziyade (üç ayet olsaydı ayrı bir sure yapardım sözü) sahih olarak gelen rivayetlerde bulunmamaktadır.4448[634] Bundan dolayı bu rivayet alınmaz. Hz. Ömer'in bu şekilde sure oluşturma hakta yoktur, bu ona bir iftira olur.

Ayrıca bu konuda Übey b. Kâb'dan yapılan diğer rivayet de şu şekildedir:

Ebu'l-Âliye, Übey b. Kâb'dan (Radiyatiahü anh) nakletti:4448[635]

Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Kur'ân'ı sahifelerde topladılar; insanlar onu yazıyordu ve Übey b. Kâb da imlâ ettiriyordu: Berâe süresindeki şu ayete ( )4448[636] gelince zannettiler ki son

inen ayet odur. Bunun üzerine Übey onlara şöyle dedi:

'Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bu ayetten sonra bana şu iki ayeti de okuttu, onlar denikinci ayetin sonu olan kısma kadar.' Übey ekledi: 'Kur'ân'da en son indirilen ayet ise şudur:4448[637]

§Ayetlerin sure içindeki yerlerinin bizzat Rasûlullah (Saitattaim aleyhi ve tarafından yazdırıldığı ve okutulduğu konusunda ittifak vardır, hadis kitapları bununla ilgili hadis ve eserlerle doludur. Bu konuda şüphe yoktur. Hz. Ebû Bekir zamanında yapılan cem' (toplama) ayetlerin sure içindeki yerleri ile birlikte olmuştur. Ancak surelerin tertibi yapılmamıştır. Sure tertibi Kur'ân imlâsının yeniden kontrolü ile birlikte Hz. Osman zamanında yapılmıştır.4448[638]

2- Hz. Osman Zamanında Ana Mushafm Çoğaltılması:

Hz. Osman döneminde farklı okumalar çoğalmıştı. Bunun sebebi yeni Müslüman olanların çoğalması ve kontrolsüz Kur'ân nüshalarının artma-sıydı. Bu konuda sahabiler de rahatsızdı ve son olarak vuku bulan şu olay belki de bardağı taşıran son damlaydı:
Bir gün mescidde bazı kişiler ve sahabi Huzeyfe otururken bir fısıldaşma/uğultu duyuldu:
'Kim Ebû Musa kıraatine göre okuyorsa mescidin filan köşesine, kim de Abdullah b. Mes'ûd kıraatine göre okuyorsa falan köşeye gelsin!' denildi. Aynı ayetin farklı şekillerde okunduğunu duyunca Huzeyfe çok kızdı, hatta gözleri kıpkırmızı oldu, o kızgınlıkla ayağa kalktı ve mescidin ortasında :
'Ya ben mü'minlerin emirine galip geleceğim, ya da mü'minlerin emiri bana galip gelecek' diye bağırdı. Sonra oturup etrafına toplananlara anlamlı bir konuşma yaptı ve bu işin ne derece tehlikeli olduğunu anlattı.4448[639]
Daha sonra Huzeyfe halife Hz. Osman'ın yanına gitti, durumun vahametini anlattı ve Hz. Hafsa'nın yanındaki nüshanın çoğaltılmasını tavsiye etti. Hz. Osman da Hafsa'dan ana nüshayı istedi ve mushaf kendisine getirilince hemen bir heyet kurdu: Bu heyette Zeyd b. Sabit, Said b. Âs, Abdurrahman b. Haris b. Hişam ve Abdullah b. Zübeyr vardı. Hz. Osman onlara bazı tavsiyelerde bulundu, şöyle dedi:
'Yazarken Zeyd b. Sabit ile siz üçünüz eğer ihtilafa düşerseniz Kureyş lehçesine göre yazın!'
Bu dört kişilik heyet sadece bir kelimede ihtilafa düştüler. O da kelimesidir. Zeyd b, Sabit bunun ha ile şeklinde olmasını, diğer üç Kureyşli kişi de ta ile şeklinde yazılmasını istediler. Konu Hz. Osman'a iletilince o da; 'Ta ile şeklinde yazın, çünkü Kur'ân Kureyş lisanı üzere inmiştir' dedi.4448[640]
Bu çalışma beş yıl sürdü. Çoğaltılma işlemi tamamlanınca Hz. Osman bu mushaflardan birisini Medine'de bırakıp diğerlerini büyük şehirlere gönderdi. Toplam yedi nüsha olarak çoğaltılan imam mushafın altısı Mekke, Şam, Yemen, Bahreyn, Basra ve Kûfe'ye gönderildi.4448[641] Kontrol edilmeyen diğer nüshaların da hatalı olmaları ihtimalinden dolayı yakılmasını istedi. Büyük çoğunluk bu uygulamayı memnuniyetle karşıladı ve uyguladı.4448[642] Ancak Abdullah b. Mes'ûd gibi bazı sahabiler kendi mushaflarının yakılmasına karşı çıktılar.4448[643] Hz. Osman da onlara ses çıkarmadı, bunun sebebi belki de onlara güvenmesiydi. Abdullah b. Mes'ûd kendi mushafını yakmadı, bu uygulamayı tenkit etti, ancak imam mushafa karşı çıkmadı, hatta şikayete gelen taraftarlarına, kendisinin de iktidarda olsa aynı şeyleri yapabileceğini söyledi.4448[644] İbn Mes'ûd'un mushafmda bazı ayetlerin tefsiri bulunduğu için belki de yakmak ismemiş olabilir, bu tefsirlerin bir kısmı nakledildi.
Bundan sonra Müslümanlar hep ana nüshaya göre okudular ve bu nüsha mütevatir yolla nesilden nesile diğer çağlara aktarıldı. Bu nüshaya imam mushaf dendi. Abdullah b. Mes'ûd gibi bazı sahabilerin kalan ve yakılmayan mushaflanna Müslümanlar fazla itibar göstermediler ve onlar da zaman içinde yok oldular. Onlardan bize sadece bazı kıraatleri ve bu mushaflanyla ilgili küçük malumatlar intikal etmiştir.
§Hz. Osman'ın Kur'ân'a hizmeti sadece ana nüshayı çoğaltmakla kalmadı:
a- Hz. Ebû Bekir zamanında dağınık olarak toplanan sureler bu dönemde Kur'ân tertibine göre sıraya konuldu ki bu tertibin korunması açısından söz konusu çalışma çok önemlidir.
İmam mushaftaki sure tertibi tevkifidir, şu rivayetler bunu desteklemektedir:
aa- Hadiste Zehraveyn, yani Bakara ve Ali İmran surelerinin yan yana zikredilmesi,4448[645]
ab- Rasûlullah'm (Saüaiiaha aleyhi ve seiiem) es-Seb'ut-tıval'ı (yedi uzun sureyi) bir rekâtta okuması,4448[646]
ac- Vahiy indikçe Rasûlullah'ın vahiy katiplerine ayetlerin sure içindeki yerlerini göstermesi, açıklaması ve Hz. Osman'ın tertibdeki titizliği:
Yezid'den;4448[647]
İbn Abbas bana şöyle anlattı:
Osman b. Affan'a (Radiyallahü anhüm):
'Enfal suresi Mesânî'den4448[648], Berâe suresi de Miûn'dan4448[649] olduğu halde ikisini birleştirmenizin ve aralanna besmele yazmamanızın sebebi nedir? Bu sureleri es-Seb'u't-tıval (yedi uzun sure) içine koydunuz. Bunun sebebi nedir?' deyince Hz. Osman şu cevabı verdi:
'Bazı zaman olurdu ki Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) çeşitli surelerden ayetler inerdi, kendisine bir şey indiğinde Rasûlullah vahyi yazan kişi/kişileri çağınr ve onlara:
"Bu ayetleri içinde şu ve şu zikredilen sureye yazın!" derdi. Bazı ayetler indiğinde de şöyle derdi:
"Bunları da içinde şu ve şu zikredilen sureye yazın!"
Enfal suresi Medine'de ilk inen surelerdendi, Berâe suresi de son inen surelerdendi. Berâe suresi Enfal suresine konusu itibariyle benzemektedir. Bu nedenle Berâe suresini Enfal'den olduğunu zannettim. Rasûlullah da bu surenin bir öncekinden olduğunu belirtmeden vefat etti. Bundan dolayı iki sureyi birleştirdim, (farklı olduğunu göstermek için) aralanna besmele yazmadım ve (toplam olarak ayet sayılarından dolayı) es-Seb'u't-tıvala (yedi uzun sureye) dahil ettim.'
ad- Bir hadiste Kur'ân ayetleri sırasıyla dört kısma ayrılmıştı:
Vasile b. Eska'dan (Radiyaiiaim anh):4448[650]
Peygamberimiz (Saiiaiiaim aleyhi ve selimi) şöyle dedi:
"Tevrat yerine bana es-Seb'u't-tıvâl (yedi uzun sure), Zebur yerine el-Miûn (yüz ayetli sureler) ve İncil yerine el-Mesanî (yüzden az ayeti olan sureler) verildi. Ayrıca el-Mufassal (fasılalı sureler) ile ben üstün

kılındım."
ae- Hz. Peygamber ve sahabenin Kur'ân surelerini hiziblere ayırması ve bu şekilde her gün vird şeklinde okuması:
EVS b. HüZeyfe'deil (RadiyaUahUmh):4448[651]
Sakif kabilesinden Müslüman olan bir heyetin içindeydim... (hadis),
Rasûlullah bize dedi ki:
"Kur'ân'dan bir hizib (bölüm) kalmıştı, onu okumayı tamamlamadan
çıkmamayı istedim (onun için biraz geciktim)."
Sabah olunca Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) sahabesine sorduk: 'Siz Kur'ân'ı nasıl hiziblere (bölümlere) ayırıyorsunuz?' Onlar şöyle dedi: 'Biz Kur'ân'ı üç sure, beş sure, yedi sure, dokuz sure, on bir sure, on üç sure şeklinde hiziblere (bölümlere) ayırıyoruz. Mufassal surelerin hizbi de Kâf suresinden başlayıp sonuna kadardır.'
§Kur'ân'a baktığımızda şunu görürüz:
-İlk üç sure: Bakara, Âlü îmrân, Nisa sureleri,
-Beş sure: Mâide, En'âm, Araf, Enfal, Berâe sureleri,
-Yedi sure: Yunus, Hûd, Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hıcr, Nahl sureleri,
-Dokuz sure: Benû İsrail (İsrâ), Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiya, Hac, Mü'minûn, Nur, Furkân sureleri,
-On bir sure: Tâsînler (Tasîn ile başlayan üç sure), Ankebût, Rum, Lokman, Secde, Ahzab, Sebe, Fatır, Yasin sureleri,
-On üç sure: Sâffât, Sâd, Zümer, Hamim (Âlü Hamim), Muhammed, Feth, Hucurât sureleri,
-Mufassal sureler: Kâf suresinden Kur'ân'ın sonuna kadar.4448[652]
af- Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) her sene Kur'ân'ı Cebrail ile baştan sona kontrol ediyordu, son sene iki defa kontrol edildi: Rasûlullah şöyle dedi:4448[653]
"...Cebrail Kur'ân'ı her sene benimle bir kere tekrar ederdi, bu sene iki kere tekrar etti, bu ancak ecelimin yaklaştığını (gösterir)..."
ag- Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) Kur'ân'ı baştan sona okuyarak hatim inmek isteyenlere ağır ağır okumalarını ve üç günden öncede hatimi bitirmemelerini tavsiye etmektedir. Bu da o dönemde mushafın tertibinin ayetler ve sureler indikçe Rasûlullah'ın emrine göre yapıldığını göstermektedir:
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radiyaiiaha anhüma):4448[654]
Kur'ân'ı cem' ettim (hepsini topladım) ve bir gecede hepsini okudum. Bunun üzerine Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Üzerinden bir zaman geçip de bıkmandan korkarım. Kur'ân'ı bir ayda oku bitir." Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim.' Rasûlullah:
"Yirmi günde hatmet!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim.'
"On günde hatmet!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim.'
"Yedi günde hatmet!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim' deyince Rasûlullah (daha aşağısını) kabul etmedi.
§Bir kişinin üç günden daha az sürede Kur'ân hatmi tavsiye edilmemektedir:
Rasûlullah dedi ki:
"Kur'ân'ı üç günden az sürede hatmeden anlamaz."4448[655]
ah- Hz. Peygamber kendi döneminde Kur'ân'ı baştan sona yazan/toplayan bir kadına kendi ailesine imamlık yapması için izin vermişti. Bu kadın sahabinin adı Ümmü Varaka bt. Abdullah b. Haris olup Rasûlullah kendisine Şehide derdi. Hz. Ömer döneminde kölesi ve cariyesi tarafından şehit edildi.
Bunun üzerine Hz. Ömer, 'RasÛlullah doğru söyledi, bu kadın için; "Haydi gidelim, Şehide'yi ziyaret edelim," derdi' dedi.4448[656]
aı- Sahabenin bu tertibe karşı çıkmaması, diğer nüshaların savunulmama-sı, hatta onlara rağbet bile olmaması bu tertibin doğru olduğunu göstermektedir.
b- Kur'ân kelimeleri RasÛlullah'tan (Saiiatiaim aleyhi ve seiiem) nakledilen sahih kıraatlere uygun olacak şekilde yazıldı. Öyle ki bu şekilde bir kelime birden fazla kıraate uygun hale geldi.
§Kur'ân'ın Hz. Ebû Bekir döneminde cem'i (toplanması) ve Hz- Osman zamanında ana mushaftan istinsah edilirken Hz. Peygamber'den intikal eden kıraatlerin de dikkate alınması önemli bir konudur. Ancak daha önemlisi bu çalışmalarda hata unsurunun olmamasıdır. Defalarca kontrol edilmesi ve Allah'ın koruma sözünü de hesaba katarsak bu konudaki çalışmayı takdir etmemek insafsızlık olur. Ayrıca o dönemde her konuda şiddetli tartışma ve müzakere içinde olan sahabenin, hata olduğuna dair hiçbir İtirazının olmaması bu çalışmadaki güvenilirliği desteklemektedir.
§Hz. Ali gibi bazı sahabilerin ellerindeki mushaflar nüzul sırasına göre tertip edilmişti. Bu mushaflar da bize ulaşmadı, ancak onların sadece tertipleri ve içlerindeki bazı ayetlerin kıraatleri ile ilgili cüz'i bilgiler eser kitaplarında zikredildi. Tarihin böylesine yok edici ve öğütücü çarkı karşısında bugüne kadar tek nüsha

halinde galibiyetini ve gücünü devam ettiren ana nüsha ya da imam mushafın bizlere ulaşması Hz. Ebû Bekir'den sonra Hz. Osman'ın çalışmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Allah onlardan razı olsun.4448[657]

3- Kur'ân'ın Noktalanması Ve Harekelenmesi:

Mushafın noktalanması ilk önce h. 65 yıllarında Abdulmelik b. Mervan zamanında yanlış okumaların çoğalması ihtiyacından dolayı başlanmıştır. Önceleri noktalar harfin yazıldığı mürekkepten farklı bir renkte konuyordu. "Üstün" yerine harfin üstüne bir nokta, "esre" yerine harfin altına bir nokta, "ötre" yerine harfin önüne bir nokta, "sükun" yerine iki nokta konuluyordu.4448[658] Şöyle ki Ebu'l-Esved ed-Düeli (v. 69/688) renkli bir mürekkeble harflerin üstüne, altına, önüne birer nokta koydu. Üstteki a, alttaki i, yandaki u , sesini veriyordu. Tenvin için de iki nokta kullanıldı.
Daha sonra Abdülmelik (v. 86/705) devrinde şekilce birbirine benzeyen harfleri ayırt edebilmek için de noktalama ihtiyacı duyuldu. Bu iş için de nokta kullanılınca harekeleme gayesiyle konulan noktalama ile karıştı. Önceleri noktalama için ayrı, harekeleme için de ayrı mürekkepler kullanıldı. Bir müddet sonra ise harekeleme işinde şimdi bilip kullandığımız işaretler teşekkül etti: Ebu'l-Esved'in öğrencisi Nasr b. Asım (v. 89/708) harfleri harekeledi. Kimi tarihçiler bunu yapanın Basrah Yahya b. Ma'mer (v. 129/746) olduğunu söylerler. Kür'ân imlasında son düzenleme Halil b. Ahmed (v. 175/791) tarafından gerçekleştirildi; şöyle ki yatık elif, vav ve uzatılmış ya harflerinin küçük şekillerinden bugünkü fetha, zamme ve kesreyi bulmuş, imlâ işaretleri için de bazı kelimelerin remzi niteliğinde olmak üzere küçük ve kısaltılmış harfleri kullanmıştır. Bu şekilde ilk defa mushafta hemze, şedde, sila, revm ve işmam belirlendi. İmam Halil'in bu konudaki çalışması 'Kitabu'n-Nakt ve'ş-şekV adlı çalışmasında toplanmıştır. İbn Nedim'in el-FihrisfİndeFirdesen zikredilen kitap günümüze kadar ulaşmamıştır. Kur'ân'ın doğru okunması için yapılan bu çalışma başlangıçta bir muhalefetle karşılaştı ise de sonunda genel kabul görmüştür.
Bu şekilde harekeleme ve noktalama yapmak, surelere başlık koymak, ayet başlarını gösteren işaretler bırakmak, cüzlere ayırmak vs. başlangıçta alimlerce kerih görüldüğü halde, sonradan mubah, hatta müstahsen görülen hususlardan oldu.4448[659]

Kur'ân Tertibi

Surelerin Tasnifi: Kur'ân-i Kerim'in metni pratik kolaylık gayesiyle surelerin teşkil ettiği bazı gruplara ayrılmıştır:
a- es-Seb'u't-Tıval: En uzun 7 sure demektir. Fatiha'dan sonra Tevbe suresinin sonuna kadar yani 2-9. sureleri arasını kapsar.
b- et- Miûn: Ayet sayıları 100'e yaklaşan veya biraz geçen sureler.
c- el- Mesâni : Ayet adedi 100'den az olanlar.
d- eh Mufassal: Mushaf-ı Şerifin son bölümü olup, tercih edilen görüşe göre, başlangıcı 50. olan Kaf suresinden itibaren, sonuncu (114.) Nas suresine kadar olan kısımdır. Bu grup da üçe ayrılır:
da- Tıval-ı Mufassal: (Uzun) Kaf-Büruc, yani 50-85. sureler,
db- Evsat-ı Mufassal: (Orta) Tank-Beyyine, yani 86-98. sureler, de- Kısar-ı Mufassal (j-^ıı ;U): (Kısa) Zelzele- Nas, yani 99-114. sureler4448[660]
§Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gece namazlarında es-Seb'u't-Tıval'ı (yedi uzun sureyi) bir rekâtta okuduğu olmuştur.4448[661] Demek ki bu surelerin tertibi bizzat Rasûluüah tarafından yapılmıştır.
Ayrıca Peygamberimiz sureleri sırasıyla dört ana kısma ayırmıştı, bunlar: es-SebVt-Tıval, Miûn, Mesânî ve Mufassal şeklinde hadiste sırasıyla zikredildi.4448[662]
Bu rivayetteki tertip İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b mushafların ve kontrol edilerek toplanan imam mushafın tertibine uygundur. Hz. Ali gibi nüzul sırasına göre tertip eden kişiler dışındaki nüshaların tertibi bu şekildeydi. Rasûlullah'ın namazlarda okuduğu tertip de bu şekildedir, nüzul tertibi değildir.4448[663]

İmam Mushaf Dışındaki Mushaflar

Hz. Osman döneminde yeniden kontrol edilerek bir heyet tarafından çoğaltılıp büyük şehirlere gönderilen imam mushaf nedeniyle diğer mushafların yok edilmesi istenmişti. Çünkü diğer mushaflar kontrolsüzdü, onlarda hata olma ihtimali yanında mensuh ayetlerin silinmemesi, ayetlerin tefsir ve te'vili ile ilgili ek bilgiler de vardı. Zeyd b. Sabit başkanlığındaki heyet iki ayrı dönemdeki çalışmalarında metni mensuh bu ayetleri, tefsir ve te'vil şeklindeki ek bilgileri sahabenin de ittifakı ile ayıklayıp Kur'ân'i yalın hale getirdi. Eğer bu çalışma yapılmasaydt Kur'ân üzerinde büyük münakaşalar olurdu ve bu tehlike günümüze de yansırdı. Kontrolsüz olan diğer mushafların yakılıp yok edilmesini sahabe kabulle karşıladı, ancak bazı sahabiler bu uygulamaya karşı çıktılar ve mushaflarım korudular. Bu kişiler Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Ka'b'dır. Karşı çıkan bu sahabile-rin mushafları kendi yanlarında bir koleksiyon niteliğinde kalmış, diğer sahabiler tarafından kabul edilmemiş ve korunmamıştır. İmam mushaf dışındaki mushaflar

korunmadığı için günümüze kadar ulaşmamış, tarihin öğütücü çarkı içinde yok olmuşlardır. Onlarla ilgili cüz'i bilgiler, ayrıca bu mushafların sadece sure tertipleri çeşitli rivayetlerle bize ulaşmıştır.[4448][664]

1- Hz. Ali Mushafi Ve Şia'nın Bakışı:

Hz. Ali Kur'ân'ı toplayan sahabilerden birisidir. Bu konuda İbn Nedim (v. 385/995), İbnü'l-Münâdî'den senediyle gelen şu rivayeti nakletti:
Peygamberimiz'in vefatından sonra insanların değişmesi üzerine Hz. Ali Kur'ân'ı toplamadan üzerindeki ridasını yere bırakmayacağına dair yemin etti ve evinde üç gün içinde Kur'ân'ı topladı. İşte bu Mushaf ezberden ilk toplanan Kur'ân nüshasıdır. Bu nüsha Ca'fer ailesi yanındaydı. Ben, Ebû Ya'lâ Hamza yanında bazı sayfalan dökülmüş, Hz, Ali hattıyla yazılı olan ve Hz. Hasan'ın çocuklarından bize intikal eden bir Mushaf gördüm.[4448][665]
Hz. Ali'nin mushafı nüzul sırasına göre olup ve Rasûlullah'ın (Sattaiiahü aleyhi ve seiiem) vefatından sonra kendisi hıfzından yazmıştı.[4448][666] Ayrıca içine ayetleri manaları ile ilgili tefsir ve teviller de eklenmişti. İmam mus-hafın tartışmasını hâlâ devam ettiren tarihte bazı Şia alimleri bulunmaktadır. Bunlar İbrahim el-Kummî,[4448][667] Kuleynî (v. 328/939),[4448][668] Abdüllatif el-Kazrânî,[4448][669] Muhsin el-Kâşî,[4448][670] Abdullah el-Alevî[4448][671] gibi kişilerdir.
İmam mushafın tartışmasını devam ettiren bu kişiler şu sorulara ciddi ile olarak cevap verememektedir:
a- Hz. Ali mushaf konusunda kendine haksızlık yapıldıysa bu uygulamalara niçin karşı çıkmadı?
b- Hz. Ali'nin bu konuda haklılığını destekleyen hiç bir sahabi bulunmamaktadır, niçin?
c- Hz. Ali'nin tefsir ve te'vil ekleriyle dolu mushafı bu haliyle intikal etseydi, biz bu ek bilgileri neye göre ayıklayacaktık?
d- Hz. Ali halife olduğunda niçin bu konu Üzerinde durmadı ve imam mushaf yerine kendi mushafını zorunlu kılmadı?
e- Hz. Ali'den sonra en azından Ehl-i beyt imamları niçin bu mushafın mücadelesini vermediler ve bu konuyu gündeme getirmediler?
Bütün bunlar tek sözle geçiştirilmekte: Fitne çıkmaması için... Acaba bu cevap ne kadar inandırıcı ve böylesine önemli bir konuda sadece fitne çıkmaması için senelerce, hatta asırlarca susmak, Kur'ân'ı feda etmek mümkün mü? Hz. Ali taraftan olduğunu iddia edenler böyle bir mushaf olsaydı onun mushafını korumaz mıydı? Beklenen Mehdi o mushafı getirecek sözü ile de bunlan kendilerince cevaplandırmış oluyorlar. Bu azınlığa göre Mehdi dönemine kadar son Kitab'ın durumu meçhul !..
Ancak Şia'nın geneli bu Fikirde değil ve imam mushafı kabul etmekte, Hz. Ali'nin mushafmdaki tefsirler dursaydı ayetler daha iyi anlaşılırdı, deyip bu tefsirlerin vahiy kaynaklı olduğunu iddia etmektedirler:
Şeyh Müfıd elde bulunan Kur'ân ile Hz. Ali'nin mushafını şöyle karşılaştırır: "Hz. Ali'nin mushafında ayet manalarının tefsir ve tevili Kur'ân'ın nüzul sırasına göre düzenlenmiş olup, bugünkü Kur'ân'dan çıkarılmıştır. Bu tefsir ve açıklamaların Kur'ân'ın bir cüz'ü olmadığı, ancak vahiy kanalıyla geldiği ve semavî olduğu bir gerçektir."[4448][672]
Bu tahlilin bir benzeri de Feyzi Kaşanî'nin sözünde Bezentî'nin rivayetinde geçmişti. Allâme Fanî, bu konuyla ilgili tafsilatlı bir konuşma yapmıştı, bu konuşmasında şöyle diyordu:
"Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Hz- Ali'nin yazdığı Kur'ân'da ilâhî vahiy olarak nazil olan ayetlerin yanında onların tefsir ve tevilleri de zikredilmiş, ayrıca dinî ahkâmın detaylarına da inilmişti. Şimdi bu eklerin olmamasını, nasıl Kur'ân'ın tahrif olunduğuna veya eksilt ildiğine atfede-bilirsinizV."[4448][673]
Ayetullah Hûî şöyle dedi: "Hz. Ali'nin, bugünkü Kur'ân'dan farklı bir düzene sahip başka bir mushafının olduğu şüphesizdir. İlim sahiplerince bu konunun kabul edilmiş olması, bu konuda bizleri delil getirmekten müstağni kılmaktadır. Zira bazı fazlalıkların o mushafta varlığı doğrudur. Yalnız, bunlar kesinlikle Kur'ân'ın aslından bir tahrif veya eksiltmeye delâlet etmemektedir. Sözün doğrusu şudur ki, bu zikredilen fazlalıklar, tevil ve tefsir unvanıyla Hak Tealâ'nın kelâmının yorumları veya bazı ayetlerin açıklanması maksadıyla vahy/ilham olunmuş sözlerdi... Buna göre, Allah tarafından vahiy unvanıyla gelen her şey, Kur'ân'dan bir cüz olacak diye bir kural yoktur. Rivayetlerden elde edilen de şudur: Hz. Ali'nin fazladan yazdıkları, ayetlerin tevil veya tefsirinden ibaretti. Hiçbir rivayet, bu fazlalıkların da ayet olduğuna delâlet etmemektedir. Bazı rivayetlerde münafıkların, Hz. Ali'nin mushafında isimleriyle zikredildiği nakledilmiş ise, bundan maksat, bu grubun isimlerinin ayetlerde değil, tefsir bölümünde zikredilmiş olduğudur."[4448][674]
Bu tahrif iddiasına karşı çıkan alimlerin başında Şeyh Saduk (v.381/991) gelmektedir. Ayrıca Ebû Cafer et-Tûsî (v.460/1068), Ebû Ali et-Tabersî (v. 538/1143)[4448][675], Şeyh Müfid[4448][676], Kadı Nurullah[4448][677], Muhammed Hüseyin et-Tabatabâî ve Muhammed Cevad el-Belâgi'dir. Günümüzdeki Şia da bu tahrif iddialarını kabul etmemektedir.
Muhammed Cevad el-Belâgi şöyle der: 'Muasır muhaddis 'Faslü'l-hıtab'ında[4448][678] Kur'ân'ın noksan olduğuna dair Ehl-i Beyt imamlarından pek çok rivayet nakletmektedir. Oysa muhakkik olan herkes bilir ki bu rivayetler Furât ve Ayyaşi gibi muhaddislerin mürselleridir. Hatta Kur'ân'tn noksan olduğunu isbat etmek için öyle rivayetler nakledilmiştir ki, doğru olmasına ihtimal vermek bile mümkün değildir. Bununla birlikte Kur'ân'ın tahrif edildiğini isbat sadedinde nakledilen rivayetlerin ekserisi isnad yönünden zayıftır.

Hadis ricaline göre râvileri ya 'daîfü'l-hadis'tir ya da fasidü'l-mezheb-dir veya 'muzdaribü'l-hadis ve'l-mezheb' yahut da 'kezzab'dır. Tefsirinden bir tek rivayet bile nakletmek doğru değildir. Üstelik o râvilerin çoğu İmam Rıza'nın en büyük düşmanlarıdır. Bir kısmı da gulâtolan aşırı Şiilerdendir.4448[679]

Allâme Tabatabâî munsif ve muhakkik Şia alimlerinden birisidir. Kıymetli tefsirinde tahrif iddiasına geniş yer vermiş ve 'Kelâmünfı enne'l-Kur'ân masunun ani't-tahrif fi fusûV başlığı altında 20 sayfada incelemiş, konuyu incelerken Şia kaynaklan yanında Ehl-i Sünnet'in hadis kaynaklan Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim, Ebû Davud, Tirmzi, Nesâi, İbn Mâce, İbn Ebî Davud , Hakim, İbn Hibban gibi alimlerin sahih rivayetlerini de göz önüne alarak konuyu geniş bir platformda incelemiştir. Vardığı sonuç şudur; Kur'ân'ın son Kiiab olarak Allah'ın koruması altında olması ve bu konuda ihtilafın olmaması, Peygamberimiz'in kendisinden sonra Kur'ân'a yapışma emri, Hz, Ali'nin dördüncü halife olması, Ehl-i Beyt imamlarının Kur'ân'a teşvikleri, hiç bir sahabenin Kur'ân'ın tahrif edilmesi iddiası İle imam mushafa karşı mücadelesinin olmaması ve hepsinin kabul etmesi gibi çok kuvvetli ilmî ve tarihî gerçekler karşısında azınlığın tahrif iddiaları zayıf ve çürük kalmaktadır. Mushafın iki kapağı arasındaki kelam Allah'ın sözleridir, hiçbir noksan ya da ziyade bulunmamaktadır.4448[680]

2- İbn Mes'ûd Mushafı:

Bu mushafta da tefsir ve te'vil ekleri bulunmaktadır. Ancak sure tertibi imam mushafa yakındır, ihtilaf çok azdır. Bu mushafta 110 sure bulunmaktadır, Fatiha, Felak ve Nas sureleri bulunmamaktadır. Bunları niçin yazmadığı bilinmemektedir. Belki de çok meşhur olduğu için yazılmamıştır, çünkü bu surelerin Kur'ân'dan olduğunda şüphe yoktur. İbn Mes'ûd'dan kıraat alan alimler bu sureleri ayırmamakta, imam mushaf yanında Hz. Ali ve Übey gibi diğer sahabilerin mushaflannda da bu sureler yazılıdır. Berâe ve Enfal sureleri de birleştirilmiştir. Bunlarla toplandığında 114 sure olmaktadır

Bu mushafın tertibi için bk. Müsned Trc. 554/1424 nolu rivayetin açıklaması.4448[681]

3- Übey b.Ka'bMushafı:

Bu mushaftaki sure tertibi de imam mushafın tertibine çok yakındır ve ihtilaf çok azdır. Bu mushafta 116 sure bulunmaktadır, imam mushaftaki 114 sureden fazla olmasının sebebi iki kunut duasının da eklenmesidir ki bu durumda sure sayısı 116'ya çıkmıştır. Kunut dualarının bulunma sebebi mensuh olduğu halde silinmemiş olabilir, ancak dil alimleri bu dualarda Kur'ân üslûbunun bulunmadığını ifade etmektedirler ya da mushafa dua maksadıyla yazılmıştır, çünkü diğer mushaflarda yoktur.

Bu mushafın tertibi:4448[682]

Kıraatlerin Belli Bir Disiplin İle Toplanıp Kurumsallaşması

Hz.Osman mushafları yazdırıp, bu hatta muhalif olan diğer şahsi mushaflan terk etmeye çağırınca, bazı kişiler muhalif olanları bırakıp, imam mushafın hattına aykırı olmayan ve Hz. Peygamber'den (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) tevatür yolla nakledilen diğer kıraatlerle okumaya devam ettiler. Yedi harften (şekilden) geri kalan ve bazı kelimelerde rastlanan bu farklılıklara da kıraat denir.

Peygamberimiz'in okuduğu kıraat vecihleri bugün bize intikal eden yedi şekle/kıraate münhasır değildir. 10'dan fazladır. Sahabe farklı kıraatleri Rasülullah'tan dinledikleri hâlde, sonra kolayianna gelen, tercih ettikleri bir kıraatle okurlardı. Tabiûn da aynı şekilde devam etti.

1- Mütevatir Kıraatler:

Senedi mütevatire ulaşan yedi büyük kıraat imamı vardır, yedi kıraatin mütevatir olduğunda ittifak vardır. Ancak bu kıraatleri ona tamamlayan üç kıraatin mütevatirliğinde ihtilaf vardır, bu nedenle onlara meşhur kıraatler denmiştir.4448[683]

Hz. Peygamber ve sahabe döneminde harflerin noktaları olmadığı için kıraat ön plâna çıkmıştır. Bir başka tabirle, harflerin noktasız olması Kur'ân'ın kitabet (yazı) ile nakli yanında kıraat (okuma) ile naklini de getirmiş ve iki nakil beraber yürümüştür. Hz. Osman'ın çoğalttığı mushaflarda kıraat farkları gözetilmiş, tek kelime ile hallolmayan kıraatler farklı mushaflara yayılmıştır.4448[684] Bu nedenle makbul bir kıraatin, senedinin sahih olması yanında Arap dili kurallarına ve mushafların hattına uyması gerekir.

§Kıraat, harflerin seslendirilmesidir. Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) döneminden beri sürekli okunan, kendisiyle namaz kılınan, itikadî ve amelî konularda ana metin kabul edilen hareketli (dinamik) bir Kitap ile karşı karşıyayız. Bundan dolayı onun meşhur ismi Kur'ân'dır ki bununla mushafın kitabetinden çok kıraatinin öne çıktığı görülmekte ve tarih (hadiseler) de bunu desteklemektedir. Kur'ân, kitabetindeki statikliği ile değil, kıraatindeki dinamikliği ile toplumlara hakim olmuş, toplumları başarılı kılmış ve o, bir anda yeryüzünün en çok okunan kitabı hâline gelivermiştir,

§Yedi kıraatin mütevatirliği konusunda bazı tartışmalar olmuş, Şia ve Mutezile mezhebindeki bazı kişiler bu

tevatürü kabul etmemişlerdir. Onlara göre kıraat imamlarının silsilesi âhaddır ve bunlara mütevatir demek doğru değildir. Kabaca bakıldığında doğru gibi görünen bu düşünce konu daha dikkatli incelendiğinde ve ilmî-tarihî veriler yan yana konulduğunda doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır:
Öncelikle bilinmelidir ki tevatür kavramı, bilgi kaynaklarının değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Her konunun ya da ilmin kendine göre bir tevatür anlayışı vardır.
1- Genel olan ve herkesin bildiği konular mütevatirdir, sened aranmaz.
2- Ancak bu olayların özeline inildikçe ya da satır arası bilgilere geçildikçe genel olaylardaki mütevatir şartı değişir. Adedden ziyade nakledenlerin sağlamlılığı, dönemlerinde itiraza uğramamaları ve duyanların kalben mutmain olarak kabul edebilecekleri bilgi türleri bu konuda aranan en önemli şart hâline gelir. Nakleden kişilerin aded olarak üç, beş ya da on veya yirmi olması artık temel şartlardan sayılmaz.
Biz bu kıraatlerin mütevatirliğini sorguladığımızda şu gerçekleri gözden uzak tutmamalı ve beraber değerlendirmeliyiz:
1- Kur'ân cem'i ve istinsahı döneminde, harflerde nokta olmadığı için Hz. Peygamber (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) döneminden itibaren kitabet ile birlikte kıraate de önem verildi.
2- Hz. Osman döneminde yaklaşık beş yıl mushaflar kıraate uygun olarak yazıldı, çoğaltıldı.
3- Sahabeden Kur'ân'ı en güzel okuyan ve bu konudaki uzmanlığı takdir edilen sahabiler şunlardı: Hz. Ömer, Ali b. Ebû Talib, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mesûd, Zeyd b. Sabit, Ebû Musa el-Eş'arî (Radiyaiiaha anhüm). Bu kişilerin kıraat noktasındaki ilimleri tartışılmaz. Bu zatlar halife tarafından mushaflann gönderildiği şehir merkezlerine görevlendirildi ki orada Kur'ân eğitimi doğru olarak ifa edilsin.[4448][685]
4- Kıraat imamları yukarıdaki sahabilerin Hz. Peygamber'den naklettikleri kıraat farklarını onların talebelerine ulaşarak direk ya da râvî aracılığı ile almışlardır. Bilindiği gibi mütevatir ve meşhur kıraatlerin imamları ikisi hariç hepsinin vefatı h. 2. asırdır ki bu da yaşadıkları asrın; sahabenin son, tabiûn ve etba'ın ilk dönemleri olduğunu gösterir. Sadece Yakub (v.205/820) ve Halefin (v.229/844) vefatı üçüncü asra taşmaktadır. Böylece kıraatler ilk dönemin başlangıcındaki tedvin dönemi biter bitmez güvenilir/yetkili kişiler eliyle kurumsallaşmasını tamamlamıştır.
5- Kıraat imamları; tabiûn ve etba' dönemlerinde Kur'ân'ı en güzel okuyan ve kıraat farklanndaki ilmi güçleri herkes tarafından kabul edilen kişilerdendi.
6- Kıraat açısından Hz. Peygamber'e silsile yoluyla ulaşan onlardan daha güvenilir ve doğru bir okuma şekli yoktur. Ulema kıraatlerin silsilelerinden, imamlarının uzmanlıklarından ve asırlar boyu incelemeye tabi tutulmalarından yola çıkarak bu kıraatleri mütevatir, meşhur ve haber-i vahid kıraatler şeklinde bir ayırıma tabi tutmuşlar. Kıraat gibi zor bir ilimde böyle mükemmel bir çalışma yapmak bugünkü teknolojik imkanlarla bile kolay değildir. Bu işin erbabı konuyu daha iyi bilir. Erbabı olmayan kişilerin oturdukları yerden çeşitli şartlar ileri sürmeleri sağlıklı sonuçlar vermez.
7- Kur'ân kıraatini öğrenen kişi, bir veya iki kişiden, bilemediniz üç ya da dört kişiden öğrenir. Gidip de otuz-kırk kişiden öğrenmez. O hâlde kıraat ilmini hadisteki şartlarla aynı değerlendirmemek, her ilmi kendi şartları içinde düşünmek gerekir.
8- Bu kıraatler, imamlar döneminde şüphesiz başkaları tarafından da biliniyor ve tatbik ediliyordu. Bu imamların yaptıkları işe daha ciddi sarılmak, kıraatleri üstadlarından senedleriyle almaktı ki bu üstadlann bir kısmı sahabeden kıraati alan kişilerdi, hatta bazıları sahabe döneminde hocalık (öğreticilik) yapıyordu. Meselâ, İmam Âsım'ın hocalarından birisi Ebû Abdurrahman es-Sülemî'dir ki, ilminin büyüklüğü hakkında konuşmaya gerek yoktur, herkesin malûmudur, aynca kendisi Hz. Hasan ve Hüseyin'in hocasıdır, kıraat ilmini de Hz. AH, Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sabit gibi çok güçlü sahabilerden almıştır.
9- Kur'ân sadece okunan değil, dünyanın en çok ezberlenen kitabıdır. Şifahî yolla öğretimi ve nakli, kıraat konusundaki çalışmaların güvenilirliğini ortaya koymaktadır.
Bütün bunlardan sonra söylenecek olan şudur. Aşağıdaki silsileler; sahabe, tabiûn ve etba' tarafından bilinen kıraatlerin kurumsallaşma döneminde ulaşılan silsilelerden bir kaçıdır. Bütün silsileler bu 1 marnlarınkinden ibaret değildir, onlardan başka bu konuda çalışan ve okuyan çok sayıda insan bulunmaktadır. Ancak o dönemde bu işi en iyi bilen, güvenilen, ayrıca ilmi durumları herkesçe takdir edilen bu alimler olduğu için onlann silsileleri zabtü rabt altına alınmıştır. Yukarıda maddeler halindeki gerçeklere ek olarak kıraat alimlerinin bu okuyuşları ümmet[4448][686] tarafından kabul edilmesi şeklindeki tarihi gerçeği de göz önünde tutarak kıraat-i seb'a'ya miltevaîir kıraat demek doğru olacaktır. Aynca şu unutulmamalıdır ki mütevatir ve meşhur kıraatlerin ihtilaf ettikleri yerler çok azdır. Bunlardan bir bölümünde de ihtilaf genel olarak iki kısma ayrılmaktadır; Melik ve Malik gibi ya da Vessâ ve Evsâ gibi... Mana olarak aralarında fazla bir fark bulunmamaktadır, hatta ayetin manası için güzel bir açılım getirmektedirler. Yani olayın büyütülecek bir yönü yoktur. Bazı okuyuşlardaki farklardan şu ekoller doğmuştur:
a- NÂFİ' (ğn): NâfT b. Abdurrahman b. Ebû Nuaym el-Leysî el-Medenî (v. 169/785): Kıraati Medine'li yetmiş kadar tabiûndan alan kıraat imamların-dandır, tedrise Medine'de devam etmiş, kendisinin ilmî kudretini ve güvenilirliği İmam Malik, İbn Mücahid ve bir çok kimse tarafından takdir edilmiştir. Kıraatteki senedi mütevatir olarak Hz. Peygamber'e kadar ulaşır. Remzi eliftir.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Übey b. Kâ'b
Ebû Hüreyre, İbn Abbas, Abdullah b. Ayyaş b. Rebîa
Ebû Ca'fer Yezid b. Ka'kaa, Ebû Davud Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rac, Şeybe b. Nesâh, Ebû Abdillah Müslim b. Cündeb el-Hüzelî, Ebû
Yezid b. Rûmân
Nâfı'

§İmam Nâfı'den bize bu kıraati ondan nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Kâlûn, İsa b. Mînâ (v. 220/835): İmam Nâfı'in üvey oğludur, kıraatinin çok güzel olmasından dolayı kendisine Nâfı' tarafından güzel manasına gelen Kâlûn denilmiş ve bu lâkapla meşhur olmuştur. İmam Nâfı'den sonra kıraat imamı olmuştur. Remzi (v) ba'dır.
Kâlûn'un iki tarîki vardır:
a) Ebû Neşît (v.258/872)
b) el-Hulvanî (v.250/864)
2) Verş, Osman b. Saîd el-Mısrî (v.197/812): Kendisi çok beyaz olduğu için Nâfi tarafından kendisine Verş lâkabı takılmıştır. İmam Nafi'den okuduktan sonra Mısır'a döndü, zamanında Mısır'ın şeyhu'l-kurrası sayıldı. Bugün Verş rivayeti ile Nâfi kıraati Malikîlerin çoğunlukta olduğu Kuzey Afrika'da yaygın durumdadır. Remzi (ç) cim'dir.
Verş'in iki tarîki vardır:
a) el-Ezrak (v.240/854)
b) el-İsbehanî (v.298/910).[4448][687]
b- ÎBN KESİR: Abdullah b. Kesir ed-Dârî el-Mekkî (v.120/738):
İbn Kesir tabiûndan olup Abdullah b. Zübeyr, Ebû Eyyub el-Ensarî, Enes b. Malik, Mücahid ve Derbas'a yetişmiştir. Kendisi güzel konuşan, beyaz sakallı, uzun ve İri cüsseli, şehlâ gözlü bir zattı. Bir müddet Irak'a gitmişse de sonra Mekke'ye dönmüştür. Remzi dâl'dir.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber, Ömer b. Hattab ve Übey b. Kâ'b
Zeyd b. Sabit
Abdullah b. Sâib ve Abdullah b. Abbas
Mücahid ve Derbâs
İbn Kesir

§İbn Kesir'den bize bu kıraati senedle (talebelerinden) nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) el-Bezzî: Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Kasım b. Nâfı b. Bezzî (v. 250/864) Mekke'de Mescid-i Haram müezzinliği yapmıştır. Remzi he'dir. Kıraati doğrudan İbn Kesir'den almamış ise de bir isnad ile tesbit etmiştir. el-Bezzî'nin iki tariki vardır:
a) Ebû Rebîa (v.294/907),
b) Îbnu'l-Habbâb (v. 301/913).
2) Kunbül: Muhammed b. Abdurrahman b. Halid b. Muhammed el-Mahzûmî el-Mekkî (v. 291/903) de İbn Kesir'den kıraati bir isnad ile rivayet etmiştir. Remzi 0) za'dır. Kunbül'ün iki tariki vardır:
a) İbn Mücahid (v. 324/936),
b) İbn Şehbûz (v. 328/940).[4448][688]
c- EBÛAMR: Ebû Amr b. Âlâ el-Mazinî el-Basrî (v. 154/771) aslı itibariyle Kazerûn'lu olup Basra, Mekke, Medine ve Kufe'de kıraat dersleri almıştır. İsmi hakkında ihtilaf vardır, 'Zeban' olması kuvvetle muhtemeldir. Zühd ve takva sahibi olan bu zat Basralılann imamıdır. Remzi (c) ha'dır.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Übey b. Kâ’b Ebû Musa el-Eş'ârî
İbn Abbas Hittan b. Abdullah
Mücahid ve Said b. Cübeyr Hasan-ı Basrî
Ebû Amr

Aynca Ebu'l-Âliye yoluyla Ömer b. Hattab'ın kıraatini aldı, Bunlar yanında Ebû Cafer, Zeyd b. Ka'ka', Hasan-ı Basrî yoluyla da sahabenin kıraatini aldı.
Ebû Amr'dan kıraati alan bir çok zat vardır. Bunlardan bazıları: Yahya b. Mübarek el-Yezidî, Muâz b. Müslim ve Sibeveyh'tir.
§Ebû Amr'dan bu kıraati bize Ebû Muhammed Yahya b. Mübarek (v. 202/817) vasıtasıyla nakleden

meşhur râvilerden bazıları:
1) ed-Dûrî: Hafs b. Ömer b. Abdülaziz b. Suhbân el-Ezdî ed-Dûrî (v.246/860), İbnü'l-Cezerî'nin beyanına göre kıraatleri şahsında toplayan ilk kişidir. Remzi ta'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Ebu'z-Za'râ (v.280/893),
b) İbnü'l-Ferah (v. 303/915).
2) es-Sûsî: Ebû Şuayb Salih b. Ziyad (v. 261/875) zabtı kuvvetli ve sika (güvenilirliği kesin olan) bir zattır. Remzi ya'dır.4448[689]
d- İBN ÂMİR: Abdullah b. Abdullah b. Âmir el-Yahsubî (v. 118/736) tabiûndan olup kıraatini sahabilerden ve bazı tabiûndan almıştır. Şam kurrasındandır. Remzi kâf tır.
Meşhur senedi:
Hz. Peygamber
Osman b. Affan
Muğıre b. Ebû Şihâb
İbn Âmir4448[690]

§İbn Âmir'den bize bu kıraati ashabı (talebeleri) vasıtasıyla nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Hişam: Hişam b Ammar es-Sülemî ed-Dımeşkî (v. 245/859) kadı, fakih ve muhaddis olup zaptı kuvvetli ve sikadır. Bu zat İbn Âmir'in kıraatini Irak b. Halid yoluyla Yahya b. Haris ez-Zemarî'den naklen almıştır. Remzi lam'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Hulvânî(v.250/864),
b) Dâcûnî(v.324/936).
2) İbn Zekvân (ûijTi y): Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân el- Kureşî ed-Dımeşkî (v. 242/846) kıraati Eyyub b. Temim'den, o, Yahya b. Haris ez-Zemarî'den, o da İbn Âmir'den almıştır.Zamanında Irak, Hicaz, Şam, Mısır ve Horasan bölgelerinde kıraati en iyi bilenlerden biriydi. Remzi (r) mim'dir.
Kendisinin iki tariki vardır: a) el-Ahfeş (292/904), b)es-Sûrî(307/919).4448[691]
e- ÂSIM; Ebû Bekir Âsim b. Ebu'n-Necûd el-Esedî (v. 127/745) tabiûndan olup çok kuvvetli bir kâri (hafız), sesi güzel, fesahat ve belagat sahibi, hadiste de sika olan bir kişiydi. Remzi (o) onun'dur.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Abdullah b. Mes'Ûd Ali b. Ebû Talib,
Übey b. Kâ'b, Zeyd b. Sabit
Zirr b Hubeyş Ebû Abdurrahman es-Sülemî
(Hz. Hasan ve Hüseyin'in hocası)
İmam Âsim

§İmam Âsım'dan bize bu kıraati vasıtasız nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Şu'be: Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş b. Salim el-Esedî (v.193/809) kıraati doğrudan İmam Âsım'dan almıştır. Remzi sad'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Yahya b. Âdem (v. 203/818),
b) el-Uleymî(v. 243/857).
2- Hafs: Ebû Amr Hafs b. Süleyman b. Muğire el-Bezzâz (v. 180/796) İmam Âsim'ın üvey oğlu olup onun yanında büyüdü ve kıraatini aldı. İmamın kıraatini en iyi bilen kişidir ve şüphesiz Şu'be'den daha kuvvetli ve dikkatli birrâvidir. Remzi ayn'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Ubeyd b. es-Sabbah (v. 235/849),
b) Amrb. es-Sabbah (v. 221/836).4448[692]
§İmam Nâfi ve Âsım'ın okuyuşları kıraatlerin en evlâsı, senedi en sağlam olanı ve Arapça bakımından en fasihi olarak kabul edildi. Bugün yeryüzündeki Müslümanların çoğu Kur'ân'ı İmam Asım kıraatinin Hafs rivayetine göre okumaktadır. Fasih olma yönüyle bu iki kıraati şu iki imamın kıraati takip eder: Ebû Amr ve Kisâî.4448[693]
f- HAMZE: Ebû Ammare Hamze b. Habib el-Kufî (v. 156/773) İmam Asım ve A'meş'ten sonra Kufe'de kıraat imamı olmuş, Allah'ın Kitabını, Hadisleri, Arabça ve Feraizi iyi bilen bir şahıstı. Yaş itibariyle sahabeye yetişmesi muhtemeldir. Remzi fa'dır.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Osman b. Affan, Ali b. Ebû Talib, İbn Mes'ûd

Ebû Muhammed Süleyman el-A'meş,Ebû Abdurrahman es-Sülemî,
Yahya b. Vessab, Zirr b. Hubeyş
Hamze

§Hamze'den bu kıraati bize Ebû İsa Süleyman b. İsa el-Hanefî el-Kûfî (v. 188/804) vasıtasıyla nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Halef: Ebû Muhammed Halef b. Hişam b. Talib b. Bezzar (v. 229/843) hem on imamdan biri, hem de Hamze'nin râvisidir. Halef, Hamze'nin kıraatini sened ile almıştır; Yani Süleym b. İsa yoluyla Hamze'ye ulaşmıştır. Remzi dad'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) İdris b. Abdülkerim el-Haddâd (v. 292/904),
b) İbn Şâzân (v. 286/899).
2) Hallâd: Ebû İsa Hallâd b. Halid el-Ahvel-es-Sayrafî (v. 220/835) Hamze'nin kıraatini Süleym yoluyla almıştır. Süleym'in en kuvvetli râvisidir. Remzi kaf tır.4448[694]
Kendisinin üç tariki vardır:
a) İbnü'l-Heysem (v. 249/863)
b) el-Vezzân (v. 250/864)
c) et-Talha (v. 252/886)
g- KİSÂÎ:Ebu'l-Hasen Ali b. Hamze el-Kisâî en-Nahvî (v. 189/805) Arabça, Garâib (ender geçen kelime ve kavramlar) gibi ilimleri en iyi bilen, Kur'ân'ı baştan sona çok güzel okuyan kişilerden birisiydi. Küfe kurrasındandır. Remzi Q râ'dır.
Meşhur senedi:

Kisâî' kıraatini Hamze, Nâfi' ve A'meş'ten aldığı için onlara kadar olan isnad ile iktifa edildi. Bu kişilerin Hz. Peygamber'e ulaşan isnadları ise kendi yerlerinde zikredildi.
Hamze Nâfı A'meş ve Muhammed b. Hasen
Kisâî İsmail b. Ya'kub b. Ca'fer Zaide b. Kaddâme
Ebû Bekir b. Ayyaş Kisâî
Kisâî

§ Kisâî'den bize bu kıraati ondan nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Ebu'l-Hâris: Ebu'l-Hâris Leys b. Halid el-Mervezî (v. 240/854) Kisâî'nin en büyük talebesidir ve kıraati Kisâî'nin kendisinden almıştır. Remzi te'dir.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Muhammed b. Yahya (v. 288/900),
b) Seleme b. Âsim (v. 270/883).
2) ed-Dûrî: Bu kişi Ebû Amr'ın da râvisidir ve kendisiyle ilgili bilgi Ebû Amr bölümünde geçmiştir. Remzi (^J sin'dir.4448[695]
2- Meşhur Kıraatler:
Kıraat-i aşereden sayılıp bu yedi imama eklenen üç imam daha vardır ki onların kıraati bize meşhur yolla gelmiştir:
a- EBÛ CA'FER: Ebû Ca'fer Yezid b. Ka'ka' (v. 130/747) tabiûndan olup kıraat senedi Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre ve Übey b. Kâ'b yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşır. Nâfi'in şeyhlerindendir.
§Ebû Ca'fer'den bize bu kıraati ondan nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) İbn Verdân : Ebû Musa İsa b. Verdân (v. 160/777), Ebû Ca'fer'in kıraatini Nafı' yoluyla almıştır.
2) İbn Cemmâz : Ebu'r-Rebi' Süleyman b. Müslim b. Cemmâz (v. 170/786) kıraati Ebû Ca'fer, Nafı' ve Şeybe'den almıştır.4448[696]
b- YA'KÛB: Ebû Muhamed Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî (v. 205/821) kıraati Ebu'l-Münzir Sellâm b. Süleyman yoluyla İmam Asım ve Ebû Amrâ ulaşır. Basra kurrasındandır.
§Ya'kûb'dan bize bu kıraati nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Ravh: Ebu'l-Hasen Ravh b. Abdülmü'min (v. 234/848) kıraati direk Ya'kûb'dan almıştır. Buhâri kendisinden rivayette bulundu.
2) Ruveys): Abdullah Muhammed b. Mütevekkil el-Lü'lüî el-Basrî (v. 238/852) Ya'kûb'un en büyük talebelerindendi.4448[697]
c- HALEF: Ebû Muhammed Halef b. Hişam b. Taüb b. Bezzar (v. 229/844) hem on imamdan biri, hem de Hamze'nin râvisidir. Onunla ilgili bilgi Hamze bölümünde geçti. Kıraati Süleym yoluyla Hamze'ye ulaşır. Ayrıca Ya'kûb b. Halife el-A'şâ, Ebû Zeyd Said b. Evs ve Ebân el-Attar yoluyla Âsım'a ulaşır. Küfe kurrasındandır.
Kendisinin bize ulaşan iki tariki vardır:
a) Ebû Ya'kûb İshak b. İbrahim el-Bağdadî el-Verrâk (v. 286/899),
b) İdris b. Abdülkerim el-Haddâd (v. 292/904).4448[698]

§Bu kıraat imamları sadece kendi kıraatlerin doğru olduğunu iddia edip, halkı ona çağırmıyorlardı. Aksine diğer kıraatlerin de sabit olduğuna inanıp, yalnız kendi rivayet ettiği kıraatin hizmetine nefislerini hasretmişlerdi.
Bu imamların kıraatlerine itimad edilmesinin kıstası şudur:
1. Peygamberimizden sahih senedle rivayet etmek.
2. Hz. Osman'ın İmam mushafina takdiren de olsa uymak
3. Muteber bir tarzda Arap dilinin kaidelerine uymak.[4448][699]
§Bu kıraat imamlarının büyük bir kısmının h. 1. ve 2. asırlarda yaşaması, bazılarının sahabe ile direk görüşmesi ve Mekke, Medine, Küfe, Basra, Şam gibi çok sayıda sahabinin yaşadığı merkezlerde bulunması ve kendilerinden sonra kıraatleri yazılı hâle gelinceye kadar hadis ilmindeki mütevatir ya da meşhur şartına uygun olarak çok sayıda râvi tarafından nakledilmiş olması Kıraat-i Aşere'nin gücünü artırmaktadır. Bunların doğruluğu üzerinde diğer nakledilen kıraatlerin ulaşamayacağı şekilde icma'a yakın büyük bir ittifak oluşmuştur.[4448][700] Ayrıca imam mushafın kendisinin de mütevatir yolla nesilden nesile ulaşması imlasımn okunmasındaki sıhhati daha da artırmaktadır.
§Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde Kur'ân'ı en güzel okuyan ve Rasûlullah'ın methi senasına ulaşan sahabilerden kıraat tevatür yolla kıraat nakledilmiştir. Bu kişiler: Hz. Ömer, Osman, Ali, İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b, Zeydb. Sabit, Ebu'd-Derdâ, EbûMusael-Eş'ârî...
§Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanlarında kurra fethedilen yerlere gitmişler ve ilmî hizmetlerde bulunmuşlardı; Kûfe'ye Abdullah b. Mes'ûd, Şam'a Übey b. Ka'b ve Ebu'd-Derdâ, Basra'ya Ebû Musa el-Eş'ârî gitmişti.[4448][701]
3- Haber-i Vahit Kıraatler:
Bu kıraatler yukarıdakiler gibi tevatür ya da şöhret derecesine ulaşmamışlardır. Bunlar şu alimlerin kıraatleridir: **a-** Hasan-ı Basrî (v. 110/728)
b- Yahya el-Yezidî (v. 123/740)
c- A'meş(v. 148/765)
d- İbn Muhaysın (v. 202/817)
4- Şaz Kıraatler:
Yukarıdaki üç şartı haiz olmayan kıraatlerin senedine ve kaynağına bakılmaksızın şaz olduğuna hükmedilir. Ayrıca sahabenin bazı tefsir ve te'vil niteliğindeki ilaveleri de şazdır. Şaz kıraatler ile ne tilavet ne de ibadet edilir.[4448][702] Fakat hadisteki sıhhat şartlannı haiz ise hadis mertebesinde sayılıp, ondan ahkam çıkarılabilir. Zira şaz kıraatlerin çoğu şundan kaynaklanmaktadır: Sahabilerin bazıları şahsi nüshalarına kapalı olan bazı yerleri izah için notlar koymuşlardı. Sonradan gelen bazıları bu notlan sabit kıraat zannetmişlerdir.
Bazı gayr-i müsümler yedi harf (şekil) ve kıraat meselesini bahane ederek, İnciller gibi Kur'ân'ın da farklı metinleri olup, Hz.Osman'ın mushafı dışında olanların imha edildiğini söylerler. Yedi harf meselesi farklı lehçelere sahip olanlara Kur'ân okumayı kolaylaştırmak için verilen bir ruhsattır. Bu mevzuda dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Yedi harfe göre okuma kıraat halinde söz konusu olup bize ulaşan farklı kıraatler ile ilgilidir, ancak Mushaftaki metin tektir. Dört İncil'deki farklılığın ne kadar fazla olduğunu, ayrıca Tevrat ve Zebur ile birlikte İndilerin de tahrif edildiğini bilmeyen yoktur. Bunlarla Kur'ân'ı kıyas etmek mümkün değildir.[4448][703]

Tablo IX
On Kıraat İmamı Ve Râvileri[4448][704]

İmam	Remzi	I. Râvi	Remzi	II. Râvi	Remzi
NafV		Kâlûn		Verş	
îbn Kesir		Bezzî		Kunbül	
Ebû Âmr		Dûrî		Sûsî	
îbn Amir		Hişam		İbn Zekvân	
Âsim		Şu'be		Hafs	
Hamze		Halef		Hallâd	

Kisâî		Ebû'l-Haris		Dûrî	
Ebû Ca'fer		İsab. Verdân		Süleyman b. Cemmâz	
Ya'kûb		Ruveys		Ravh	
Halef		İshak		tdris	

Bu Kıraatlere Diğer Mezheblerin Bakışı

Ehl-i Sünnet dışındaki Şia ve Mutezile mezhebleri kıraatlerin müteva-tirliğini kabul etmemektedirler, onlara göre bu kıraatler ahad yolla gelmiştir. Hatta Şia'ya göre Kur'ân'in tek okunuşu vardır.
Bu görüşte olmalarının çeşitli sebepleri vardır:
1- Mutezile kendi görüşlerini ispat edebilmek için daha geniş bir sahada serbest düşünmek istiyor, bu nedenle mütevatir, meşhur ve haber-i vahit olan kıraatlerin hepsini aynı kabul etmektedir. Hatta şaz kıraatlerle bile delil getirmektedirler. Meselâ ayetinde4448[705] mütevatir ve meşhur kıraatlere göre "Allah Musa ile tam olarak konuştu" şeklinde lafzatullah merfu (fail) olarak okunmaktadır, ancak onların mezhebinde Allah'ın sıfatları olmadığı için konuşması mümkün değildir, o zaman bu ayeti te'vil ediyorlar; bu kıraate göre alırsak (ft) fiili eziyet etti, sıkıntıya soktu manasından türemiştir, ilk akla gelen konuştu, manasını almayız şeklinde manayı zorlamaktadırlar ya da şaz bir kıraatte lafzatullah mansub (meful) olarak okunmaktadır, denilip konuşan Allah değil Hz. Musa'dır derler.4448[706] Onlar ne kadar tevil etseler, kabul etmeseler de Allah konuşmaktadır, ayetlerde bu açıkça zikredilmektedir.4448[707] Ayrıca Allah'ın Semi'. Bastr gibi sıfatlan da açıkça zikredilmiştir. Görüşlerini delil-
lendirmek için zayıf kıraatleri ve rivayetleri bile almaktadırlar, ayetlerin manalarını bir takım zorlamalarla değiştirmektedirler. Hüseyin Zehebi, kitabında 'Mutezilenin Kendi Mezhebi ile Uyuşmayan Mütevatir Kıraatlerdeki Tasavvuru? başlığı altında bu konuyu incelemiştir.4448[708]
2- Şia mezhebine göre ise kıraatler mütevatir değildir ve Kur'ân tek harf üzerine indirilmiştir.4448[709] Onlara göre sadece imam Asım'ın Hafs rivâyetindeki kıraati makbuldür, çünkü o kıraat Hz. Ali'den gelmektedir.4448[710] Şia mezhebi görüşlerini Hz. Ali ve Ehl-i Beyt temeline endeksledikleri için bu yol dışında diğer sahabilerden gelen bütün rivayetleri reddetmektedirler, ancak Ehl-i Beyt imamlarından gelen rivayetlerin çoğu munkatı (senedi kopuk: zayıf) olduğu hâlde 'onlar masumdur, inkıta' zarar vermez gibi bir mantıkla hemen kabul etmektedirler. Önce kurallar konulup sonra naslar anlaşılmak istenirse (Allah korusun!) naslar bu şekilde keyfi olarak bozulur ve tahrif edilmiş olur.
Yukarıdaki (tek harf üzere indi) görüşlerine rağmen Şia alimleri İmam Âsim dışındaki diğer mütevatir kıraatlerle de okumanın caiz olduğunu belirtirler. Ebû Cafer et-Tûsî,4448[711] eş-Şehidü'1-evvel,4448[712] el-Allâme bunlardandır.
Ancak Şia'dan Ehl-i Sünnet gibi bu yedi kıraatin mütevatir olduğunu kabul edenler de vardır.4448[713]
Sonuç olarak diğer mezhebler yedi kıraatin mütevatir olduğunu kabul etmeseler de onu okumak zorunda kaldıkları aşikardır. Ayrıca bu kıraatlerin mütevatirlıyni reddederken başka düşünceler içinde oldukları da görülmekledir.4448[714]

Hz. Osman Zamanında Çoğaltılan İmam Mushaflar Günümüze Ulaştı Mı?

Hz. Osman zamanında çoğaltılıp büyük şehirlere gönderilen mushaf-lar, her asırda çoğaltılıp okunan, incelenen, üzerinde tefsir ve te'vîl çalışmaları yapılan nüshalardı. Bunlar aynı mushaflardı ve günümüze kadar bu tek mushaf bozulmadan ve kaybolmadan intikal etmiştir, kıyamete kadar da bozulmayacaktır.
Hz. Osman zamanında istinsah edilip çoğaltılan mushaflann kendileri günümüze ulaşması konusunda alimler ihtilafa düştüler:
1- Zürkânî ve İ Hakkı İzmirli gibi bazı kişilere göre bunlar günümüze kadar ulaşmamışlardır, elimizdeki bazı kadim nüshaların onlar olduğu kesin değildir. Bunlardan birisi Mescid- Hüseyin'de bulunan ve Hz. Osman'a nisbet edilen mushaftır. Bu mushaf eski Kûfî hatla yazılmış, harfler kurumuş olup, hacmi gayet geniştir. Burada bulunan diğer mushaf da Hz. Ali'ye nisbet edilir. Bu mushaflann günümüze ulaşmaması zarar vermez. Çünkü İmam mushaf her asırda binlerce nüsha halinde çoğaltılıyor, okunuyor, ezberleniyor, başta tefsir olmak üzere çeşitli ilmî kitaplarda iktibas ediliyordu. Bugüne kadar gelen bu kitaplardaki ayetler arasında hiçbir fark yoktur.4448[715]
2- Tayyib Okiç gibi bazılarına göre de bu mushaflann bazılan günümüze ulaşmıştır. Bu konuda Tayyib Okiç şu bilgileri verir:
"Hz- Osman tarafından muhtelif bölge merkezlerine gönderilen mus-haflardan üçü hakkında bilgi vermek mümkündür;

a- Şaın'a gönderilen mushaf: Yedinci ve sekizinci (hicri) asırlarda görülmüştür. Bu nüshayı bizzat gören sekizinci asrın meşhur alimi İbn Kesir (v. 774/1373), bunun 518 hicri (1124) tarihlerine doğru Taberiyye şehrinden Dımaşk'a (Şam'a) nakledildiğini söylemektedir.
Şibli Numani (1914), bu nüshanın Sultan İL Abdülhamid (1918) zamanında bir yangın esnasında yandığım söylüyorsa da ez-Zencani ve Abdülvahab Hamuda'ya göre; bunun evvelce Petersbıırg'da olup da şimdi İngiltere'ye nakledilmiş bulunan nüshanın aynısı olduğunu kuvvetle tahmin etmektedirler. Diğer taraftan meşhur Türk mütefekkiri merhum Musa Carullah (v. 1369/1949), merhum Ömer Rıza Doğrul'a gönderdiği bir mektupta; evvelce Semerkant'ta iken sonradan Petersburg'a nakledilen bu nüshanın, 1923'de Taşkent'teki Beylerbeyi Camii'ne kaldırıldığını yazmaktadır.
b- Medine'de 'el-Mescidü'n-Nebevi'de bulunan nüshanın ise, (654/1356) tarihinde vuku bulan yangından kurtulduğunu es-Samhudi'den öğreniyoruz. Musa Carullah'a göre; bu nüsha, orada bugüne kadar muhafaza edilmiştir. (Osman Keskioğlu, aynı mushafla ilgili olarak şöyle der: "Musa Carullah, 1930'da Bolşeviklerin Rusyasından kaçtıktan sonra yakın ve uzak şarkta dolaşırken Kur'ân ve mushafa ait epeyce tahkikat yapmış, bunları Hindistan 'da neşretmiştir. Mezkur nüshanın Medine'de Ravza-i Mutahhera'da mahfuz bulunduğunu, Medine-i Münevvere'de mücavirliği esnasında eseri orada gördüğünü söylemektedir, "4448[716]

c- Basra Mushafi, Şibli tarafından zikredilen bir rivayete göre; Kurtuba-ya, oradan Portekiz'e ve daha sonra Fas'a getirilmiş ve burada uzun zaman kalmıştır. Bu mushafın, şehadetine tekaddüm eden anlarda bizzat Hz.Osman tarafından okunan nüsha olduğu ve hatta üzerinde kan lekeleri bulunduğu hakkında da bazı rivayetler vardır. İbnu Batuta'nın (v. 779/1377) ifadesine göre, bu kan lekelerini havi nüsha, sekizinci asra kadar mevcut idi."4448[717]
§Ayrıca İstanbul'da, Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde şu mushaflar bulunmaktadır:
457 numara: Hz. Osman'ın imzasını ve h. 30 senesini havi Mushaf
557 numara: Hz. Ali'nin imzasını havi Mushaf
458 numara: Hz. Ali'nin yazısı olduğu işaret edilen bir Mushaf
§ Kur'ân Tarihi Üzerine Bazı Eserler:
l- Tarihu Tevsiki Nassı 'l-Kur'âni 'l-Kerim, Halid Abdurrahman el-Akk, Şam, 1986
2- Tarihu'l-Kur'ân, İbrahim Ebyarî, Kahire
3- Kur'ân Tarihi, Muhammed Hamidullah, (ç. Salih Tuğ), İstanbul, 1993
4- el-Kelimatu'l-Hisanfı'l-Hurufi's-Seb'ati ve Cemi'l-Kur'ân, Muhammed Bahit el-Mutii el-Hanefî, Beyrut,1986
5- Muhtasar Tarihi'1-Kur'ânVl-Kerim, Hücceti, Muhammed Bakır, Dımeşk, 1975
6- el-Furkan, Muhibbuddin b. Hatîb, Beyrut, 1990
7- el-Mushafu'ş-Şerif Diraseten Tarihiyyeten ve Fennİy'yeten, Muhammed Abdulaziz Merzuk, Kahire, 1985
8- Tarihu'l-Kur'âni'l-Kerim, Muhammed Salim Muheysin, İskenderiyye, 1990
9- Advaun ala Mushafi Osman b. Affan, Sahar es-Seyyid Abdulaziz Salim, İskenderiyye, 1991
10- Tarihu'l-Kur'ân, Abdüssabur Şahin, 1994.4448[718]

Görme Engelliler İçin Kur'ân

Türkiye'de görme engelliler için ilk defa özel alfabeli Kur'ân-ı Kerim basımı yapıldı.Türkiye'de görme engellilerin mevcut Kur'ân'lardan istifade edemediğini dikkate alan Diyanet İşleri Başkanlığı, bu kesimin okuyabileceği özel Kur'ân basımı için harekete geçti. Braille alfabesi ile hazırlanan bu Kur'ân 6 cilttir ve parmaklarla okunacak şekilde hazırlanmıştır.4448[719]

Kıraat Konusunda Yazılan Bazı Temel Eserler

1- Kitabü'l'Kırââî, Ebû Ubeyd Kasımb. Sellam (v. 224/838):
Kıraat ile ilgili ilk yazılan eser olarak bilinir, içinde yedi kıraat imamı ile birlikte yirmi beş imamın sahih kıraat vecihlerini ihtiva etmektedir.
2- Meâni'l-Kur'ân, Muhammed b. Müstenir (v. 206/821): Şaz kıraatleri ihtiva etmektedir.
3- îhtilafü'l-Mesahif . Muhamed b. Osman es-Sicistanî (v. 248/862): Şaz kıraatleri ihtiva etmektedir.
4- Kitabü'l-Kırââti'l-fiamse. Ahmed b. Cübeyr el-
Kûfî (v. 258/871): Beş şehrin kıraatini birer imama nisbet ederek toplamıştır.
5- Kitabü'l-Kırâât , İsmail bi İshak el-Malikî (v. 282/895):
Kâlûn'un arkadaşı olan bu alim, yedi imamla birlikte yirmi imamın kıraatini toplamıştır.
6- el'Cami' fı'l-Kırâât, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî (v. 310/922):
Eser yirmiden fazla kıraati ihtiva etmektedir.
7- Kırââtü's-seb', Ebû Bekir b. Mücahid (v. 324/935):
Yedi kıraat üzerine müstakil olarak yazılan ilk eserdir.
8- er-Ravda Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed et-Talemnekî (v. 429/1037):

Açıklama

Bu rivayette Rasûlullah'ın namazda sekte yaptığı yerler ve yaptığı dualar bildirilmektedir.
§Hattabî (v.388/998) bu duada geçen Uç şey ile ilgili şöyle dedi: "Hadiste, su i yeterli olduğu hâlde kar ve dolu da zikredildi. Hâlbuki insanlar su dışında bu İkisini ' fazla kullanmamaktadır. Bunlarla temizliğin fazlalılığı vurgulanmaktadır.'
İbn Dakîk el-îyd (v.702/1302) dedi ki: "Bunlarla temizliğin derinliği/fazlalığı kastedilmişitir, üç ayn maddeyle temizliğin örnek verilmesi bunu göstermektedir.'4449[177]
§Namazda sekte konusunda ihtilaf edildi:
1- Şafiî mezhebine göre dört yerde sekte yapılması müstehabdır:
a- İftitah tekbiri ile eûzü-besmele arasında; burada Peygamberimizden gelen dua okunur.
b- Fâtiha sonu ile âmin arasında kısa bir sekte yapılır.
c- Âmin İle sure arasında; cehrî namazlarda imam bu bölümde cemaatin de Fatiha okuyabilmesi için bir müddet durur.
d- Sure sonu ile rükû tekbiri arasında durulur ki ikisi birbirine karışmasın.
îmam Nevevî (v.679/1277) şöyle dedi: İlk sekte mecazidir, çünkü onda sessizce dua okunur, ikinci ve

---

Kıraat ilminin ilk defa Endülüs'e girmesine sebep olan kişi ve eseri.
9- Kitabü't-Tebsıra, Mekkî b. Ebû Talib (v. 437/1037).
10- et-Teysîr , Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî (v. 444/1052):
kıraat ilminin yıldızlarından sayılan ve en çok emeği geçen kişilerden birisi kabul edilen ed-Dânî bu eserinde iki râvi zikretmek suretiyle yedi imamın kıraatini toplamıştır. Bu zatın Câmiu'l-beyân gibi bu konuda bir çok eseri bulunmaktadır.
11- İ'rabü Kıraati'ş-Şâzze, Ebu'1-Bekâ el-Ukberî (v. 616/1219):
Bu eserde Ukberî şaz kıraatlerin irabı üzerinde çalışmıştır.
12- Htrzu'l-Emânî,Ebû Muhammed b. Kasım eş-Şatıbî (v. 590/1193): eş-Şatıbiyye olarak da bilinen bu eserde musannif et-Teysir'i manzum hale getirmiş, her imama ve râvisine ebced sırasına göre bir remz vererek sıralamış, kıraat ilminde yeni bir çığır açmıştır. Bu eser üzerine yüzlerce şerh yazılmıştır.
13- Kenzü'l-meânî,el-Ca'berî, (v. 732/1331):
eş-Şatıbiyye üzerine yazılan şerhlerin en güzeli ve en faydalısıdır.
14- Muhtasaru'ş-Şatıbiyye, Abdüssamed et-Tebrizî (v. 768/1366):
Bu eser eş-Şatıbiyye'nin muhtasarıdır.
15- en-Neşrfi'l-Kırââti'l-aşr, Tayyıbetü'n-neşr, Gayetü'n-nihaye fi Tabakâti'l-kurrâ;Ebu'1-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf el-Cezerî (v. 833/1429):
İmam Cezerî kıraat ilmini en çok emeği geçen alimlerden birisi sayılır. İslâm aleminde en yaygın olan onu eserleridir.
16- el-Işârât, el-Kastellânî (923/1517):
Hacmi çok geniş olan bu eser kıraatle ilgili küçük büyük her şeyi içine almıştır.
17- Zübdetü'l-İrfan, Hâmid b. Abdülfettah el-Pâlevî:
On kıraate dair çok kıymetli bir eserdir.
18- Umdetü'l-Hallan , Muhammed Emin b. Abdullah er- Rûmî:
Bu eserZübdetü'l-İrfan'ın açıklaması niteliğindedir.4448[720]

Günümüz Dünyasında Kıraatlerin Durumu

Yedi mütevatir ve üç meşhur olarak bilinen toplam on kıraatten (kıraat-i aşereden) sadece üçü bugün pratik olarak dünya da çeşitli bölgelerde okunmaktadır. Diğer kıraatler ise ilmî olarak korunmakta ve okutulmaktadır, fakat halk tarafından kulanılmamaktadır. Pratikte sürekli okunan üç kıraat:
1- Hafs rivayetine göre İmam Âsım'ın kıraati: Bugün yeryüzünde en çok okunan ve ona göre mushaflann bastırıldığı kıraattir.
2- Verş rivayeti ile İmam Nâfı'in kıraati: Mısır hariç Kuzey Afrika'nın bazı bölgelerinde okunmaktadır.
3- Ebû Amr'ın kıraati: Sudanlılar tarafından okunmakta olup en az yaygın kıraat budur.4448[721]
Rıfat ORAL

---

bi, Ensar Yayıncılık: 5/132.
4449[177] İbn Hacer, Fethu't-Bârî, 11/230; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/314-315.

dördüncü sekteler hakikîdir, bir şey okunmaz. Üçüncü sektede de kıraat olduğu bildirilmektedir.[4450][178]

2- Hanbelîlere göre üç yerde sekte yapılır:

a- İftitah tekbiri ile eûzü-besmele arasında; burada Peygamberimizden gelen dua okunur.

b- Cehrî namazlarda Fatiha bitince imam biraz durur ki cemaat Fatihayı okusun. c-Sureden sonra, rükû tekbirinden önce, ikisinin arasını ayırmak için.[4451][179]

3- Hanefî ve Mâliki mezhebinde cehrî namazlarda Fatihadan sonra cemaatin okuması için sekte vermek doğru değildir. Ancak iftitah tekbirinden sonra me'sur duaları okumak için sekte verilir. Fatihadan ve sureden sonraki sekteler de çok kısa olmalıdır.[4452][180]

[4450][178] İmam Şafiî, Ümm, 17128,131; Nevevi, Mecmu', III/365, 367, 395; İbn Hacer, Fethu'l-Bûrî, 1/230; Şirbinî, Muğni'l-muhtac, 1/163.

[4451][179] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 76; İbn Kudâme, Muğnî, 1/516, 531; İbn Kudâme el-Makdİsî, eş-Şerhu'l-kebir (Muğnî ile beraber), 1/516.

[4452][180] İ.Muhammed, Asi, 1/29; Tahavî, Muhtasar, 26; İbn RUşd, Bidayetü'Lmüctehid, 1/89; Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/202; DesÛkî, Haşiye, 1/238; Meydanî, Lübab, 1/81.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/132-133.

I)-RÜKU VE SECDE

Rükû ve secde namazın en önemli parçalanırdandır, ulemanın ittifakıyla namazın rükünlerinden sayılmıştır. Rükû, saygıyla eğilmek ve secde, yere kapanmak şeklinde anlaşılabilir.
Kur'ân'da farklı yerlerde rükû ve secde konusu işlenmiş ve Müslümanların en önemli özelliklerinden sayılmış, onların yüzlerindeki en önemli izin secdenin aydınlığı olduğu vurgulanmıştır.(Bk. Fetih,48/29). Allah'ı hakkıyla bilenlerin ve düşünenlerin gece boyunca secde hâlinde olduğu ve bunların Allah katında inkarcılar gibi tutulmadığı hatırlatılmış, akıl sahiplerinin bu konulan iyi düşünmeleri istenmiştir. (BL Zümer,39/9).
Yeni dönemin peygamberi Hz. Muhammed (Sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine rükû ve secdenin nasıl olması gerektiğini açık bir şekilde anlatmış ve bu konu üzerinde titizlikle durmuştur. Öyleki Müslümanlar rükû ve secde eden bir ümmet olarak yeryüzüne yayılmıştır. Rükû ve secde Allah'a kulluğun bir sembolüdür, bu sembolü ve şeklini de Allah ve Rasûlü belirler, onlar dışında bu konuda bir başka yetkili yoktur.Bu konudaki uygulamalar sahabe yoluyla bize intikal etmiştir. Kur'ân'da teorik olarak emredilen rükû ve secdenin yeri ve zamanım bizzat Rasûlullah fSatlaltahü aleyhi ve sellem) tarif etmiştir, bunları hadislerden öğreniyoruz
Allah Teâlâ buyurdu:
'Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi ortak koşma! Tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut!'(Hac, 22/26)
Allah Teâlâ buyurdu:
Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidir. Onları Allah'ın fazlını ve rızasını umarak hep Rükû ve secde halinde görürsün, yüzlerindeki iz İse secdenin aydınlığıdır. Bu onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları İse filizi büyümüş bir ekin gibidir, derken büyür kuvvetlenir ve sapı üzerinde doğrulup boy atar da çiftçilerin çok hoşuna gider. (İşte bu vasıflar) kâfirlerin kinini artırmak için (zikredilmiştir.) Allah onlardan iman eden ve güzel ameller işleyenlere mağfiret ve büyük ecir vaad etmektedir' (Fetih, 48/29)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey iman edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinîze ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresinîz/ (Hac, 22/77)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi)midir?
(Resulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu sadece akıl sahipleri hakkıyla düşünür.' (Zümer, 39/9).4453[1]

* Rükûda Tatbik Ve Neshedilmesi

Tatbîk: Rükû halindeyken avuç içlerini birleştirip uylukların arasına koymaktır. 4454 [2] İslâm'ın ilk dönemlerinde meşru olan bu durum daha sonra neshedilmiştir.4455[3]

621/1491- Abdurrahman b. el-Esved bunu Alkame (b. Kays) ve Esved (b. Yezid) den nakletti:4456[4]
İkisi de İbn Mes'ûd (Radıyaiiahu anlı) ile birlikteydi, namaz vakti gelince Alkame ve Esved geride durdular. İbn Mes'ûd onların ellerinden tuttu, birini sağına, diğerini soluna durdurdu.
Sonra o ikisi rükuya gittiler ve ellerini dizlerinin üzerine koydular. İbn Mes'ûd onların ellerine vurdu, (göstermek için) avuçlarını birbirine yapıştırıp parmaklarını kenetledi, uylukları arasına koydu ve şöyle dedi:
'Hz. Peygamber'i (SaitaiUıhu aleyhi ve seiiem) böyle yaparken gördüm.'
NOT: Namazdaki imam dışında iki kişi olduğunda birinin sağda ve diğerinin solda durması İbn Mes'ûd ve onun iki arkadaşı Alkame ile Esved'in mezhebidir. Sahabenin hepsi ve sonradan gelen alimler bu görüşe muhaliftirler, şöyle derler: Eğer imam dışında en az iki kişi bulunursa İmamın gerisinde normal saf

---

4453[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/326-327.
4454[2] Razi, Muhtaru 's-Sıhah, 388; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 1/146.
4455[3] Neshedildiğini gösteren hadis için bk. Müsned Trc. H. No: 623-624/1493-1494.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/327.
4456[4] Sened:
Sahih: Müsned, 1/413-414, H.no:3928; Benzer rivayetler için bk. 1/378, H.no:3587 (622/1492. hadis); i/426, H.no:4053 (136/444.hadisin ikinci rivayetine bk.); 1/418-419, H.no:3974 (623/1493. hadis); 1/447, H.no:4272; 1/426, H.no:4045; 1/451, H.no:4311; 1/409, H.no:3889; 1/414, H.no:3928; 1/424, H.no:4030; 1/455, H.no:4347; i/459, H.no:4386:
Müslim, Mesâcid, 26-28; Ebû Davud, Salât, 146, H.no:868; 'Nesût, Mesâcid, 27, H.no:717; Tatbik, 1, H.no:l027-1028; İbn Mâce, İkâme, 150, H.no:I255.
Daha önce zikredilen 136/444 ve 71/941.hadislerin talırici ile karşılaştırınız. Ayrıca 49/919,495/1365,622/1492, 623/1493 ve 59/10948.hadislere bk.

hizasında dururlar. Cemaat imam dışında en az üç kişi olduğunda saf tutarlar görüşünde icma' vardır. Bir kişi ise tek başına imama uyduğunda imamın sağında durur.4457[5]

622/1492- Esved ve Alkame naklettiler:4458[6]
Abdullah b. Mes'ûd (Radtyattahü anh) şöyle dedi:
'Sizden birisi rükuya gittiğinde kollarını uylukları üzerine bıraksın, belini eğsin, sonra avuçlarının arasını birleştirip uyluklarının arasına koydu; 'Sanki ben şu anda (ellerini kenetlediğinde) Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve parmaklarının arasının ayrılığını görür gibiyim' (dedi).
Sonra İbn Mes'ûd avuçlarının arasını birleştirip onlara gösterdi.4459[7]

623/1493- Abdullah (İbn Mes'ûd)'dan (Radıyaiiahu anh):4460[8]
'Rasûlullah bize namazı (şöyle) öğretti; (önce) tekbir aldı, ellerini kaldırdı, (kıyamdan) sonra rükûa gitti ve ellerinin arasını birleştirip dizleri arasına koydu.'
§Bu (söz) Sad'a ulaşınca:
'Kardeşim doğru söyledi. (Önce) biz böyle yapardık,4461[9] sonra bununla emrolunduk' dedi ve dizlerini tuttu.4462[10]

624/1494- Mus'ab b. Sa'd (b. Ebî Vakkas)4463[11]'tan:4464[12]
Rükûa gittiğimde ellerimi dizlerimin arasına koyardım. Beni (bu hâlde) babam Sa'd b. Mâlik4465[13] (RadıyaiicM anh) gördü, bundan men etti ve şöyle dedi: 'Biz böyle yapardık, (sonra) bundan men edildik.'
NOT: Bu rivayetler Rükûda 'tatbik' uygulamasının sonra nesh edildiğini göstermektedir. Bu konuda gelen Buhari rivâyetindeki ziyade:
'...ve ellerimizi dizlere koymakla emrolunduk.'4466[14]
§Müslim'deki ziyade:
'...ve avuç içlerini dizlere kuvvetice koymakla emrolunduk.'4467[15]

625/1495- îbn Abbas'tan (Radıyaltahu anhümâ):4468[16]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) namazla ilgili bir şey sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"El ve ayaklarının parmak aralarına suyu ulaştır/onları ov (abdesti güzelce al)!"
Ona söylediği sözlerden biri de şuydu:
"Rükûa eğildiğinde ellerini dizlerine koy ki tam olarak rükûa gitmiş ol (sırtın tam düz olsun) ve secde yaptığında da yerin hacmini (sertliğini) hissedinceye kadar alnını yere (iyice) yerleştir!.."4469[17]

4457[5] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/16.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/327-328.
4458[6] Sened:
Sahih: Müsned, 1/378, H.no:3588; Tahrici için bk. 621/1491.hadis.
4459[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/328-329.
4460[8] Sened:
Sahih: Müsned, T/418-419, H.no:3974; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:747; Nesâî, Tatbik, 1, H.no:1029.
Sa'd b. Ebî Vakkas'tan şahidi için bk. 624/1494.hadis.
Tahrici için bk. 62 i/1491.hadis.
4461[9] Yani tatbik denilen ellerin arasını birleştirip dizlerin arasına koymayı.
4462[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/329.
4463[11] Bk. Bennâ, age., III/253.
4464[12] Sened:
Sahih: Müsned, 1/182, H.no:1576; Benzer rivayet için bk. 1/181, H.no:1570: Buharı, Ezan, 118 sonunda ziyadesi İle; A/i*s7im,Mesâcid, 29-31: Ebu Dâvud, Salât, 146, H.no:867; Tirmizi Salât, 77, H.no:259; Nesât, Tatbik, 1, H.no:1030-1031; İbn Mâce, İkâme, 17, H.no:873; Dârimi, Salât, 68, H.no:1308. Hz. Âişe'den şahidi:
Mâce, İkâme, 17, H.no:874 (Senedinde Hârice b. Rical var ki bu râvinin zayıflığında ittifak bulunmaktadır). İbn Mes'ûd'dan şahidi için bk. 623/1493.hadis.
4465[13] Yani babası Sa'd b. Ebî Vakkas. Bk. Bennâ, age., III/253.
4466[14] Buhari, Ezan, 118; Ebû Davûd, Salât, 150, No: 867; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/214, No. 618; Beyhakî, 11/83, No: 2376.
4467[15] Müslim, Mesacid, 29, (535); Nesâi, age., 1/215, No: 621.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/329-330.
4468[16] Sened:
Hasen: Müsned, 1/287, H.no:2604; Tirmizî, Taharet, 30. H.no:39 (hasen-garib);İbn Mâce, Taharet, 54, H.no:447; Dârimi, Salât, , H.no:700. Ahmed Muhammed Şâkir, Tev'eme'nin azadlığı Salih'i zayıf sayanların varlığını, bunun sebebi olarak da Ömrünün son döneminde ihtilâl ettiğinin/bunadığının gösterildiğini belirtmiş, fakat Mûsâ b. Ukbe'nin hocası Salih'ten İhtilâtından önce hadis aldığını ve bu sebeple İbn Hacer'in de (Bk.Telhts, s.34) naklettiği gibi Buhârî'nin hadisi hasen saydığını söylemiştir. Mûsâ b.Ukbe Salih'ten ihtilâtından önce hadis almıştır. Bk.Sünen, Taharet, 30, H.tıo:39; Şevkânî de aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bennâ,age., 11/44.
Bu rivayet 288/596.hadiste zikredilmişti.
4469[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/330-331.

Açıklama

Bu konudaki bazı rivayetler:
I- (Bir keresinde) Ebû Mes'ûd el-Bedrî (RadıyatiaM anh):4470[18]
'Size Rasûlullah'in (Satlallahu aleyhi ve sellem) kıldığı namaz gibi bir namaz kılayım mı?' dedi ve tekbir getirdi, (kıyamdan) sonra rtlkûa gitti ve elleriyle diz kapaklarını tuttu, parmakları ise inciklerinde (açağı uzanmış) açık duruyordu. (Bir rivayette: Dizlerinin gerisine doğru parmaklarının arasını açtı.) Vücûdundan her şey tam olarak (rükû) hâline gelecek şekilde (eğilip) kollarını koltuk altlarından uzaklaştırdı/açtı...
Sonra dedi ki:
'Rasûlullah'in namazı böyleydi, Rasûlullah'ı bu şekilde (kılarken) gördüm.'
2- Rifaa b. Râfi'den:4471[19]
Hz. Peygamber dedi ki:
"Rükûa gittiğinde avuç içlerini dizlerine koy!"
§İlgili rivayetler rükûa gidildiğinde elleri dizlere koymanın sünnet olduğunu göstermektedir ve tatbik uygulamasının nesh olduğu konusunda ittifak vardır. Ancak îbn Mes'ûd ve iki öğrencisi Alkame ve Esved'den bunun meşruiyetine dair nakiller vardır, onlar tatbikin sünnet olduğunu iddia etmektedirler. Her hâlde onlara nesneden haber ulaşmadı, o da Sa'd b. Ebî Vakkas'ın haberidir ve doğru olan cumhurun görüşüdür.4472[20]

*** Rükûda Durma Miktarı, Vasfı Ve Orada Bekleme**

626/1496- Saîd el-Cüreyrî Benî Temim'den Övdüğü bir kişiden4473[21] babası ya da amcasının şu sözünü nakletti:4474[22]
Rasûlullah'ın (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) arkasında namaz kıldım.
Biz (ona) Rasûlullah'ın rükû ve secdelerinin miktarını sorunca şöyle dedi:
'Bir kişinin üç kere Sübhanallahi ve bihamdihi diyeceği kadardır.'
§İkinci tarikle gelen benzer rivayet:
Saîd el-Cüreyrî, Sa'dî'den babası yoluyla amcasının şu sözünü nakletti: Rasûlullah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) namazdayken izledim, rükû ve secdelerinde üç kere Sübhanaüahi ve bihamdihi diyecek kadar duruyordu.
NOT: Benî Temim'den olan müphem kişinin ikinci rivayette Sa'dî olduğu belirtilmektedir. Birinci rivayette babası ya da amcası şeklindeki râvinin şüphesi varken, ikinci rivayette babası aracılığıyla amcasından nakledilmektedir. İbn Hibbân Sa'dî'nin isminin Abdullah olduğunu belirtir.4475[23] Ancak İbn Hacer bu kişinin meçhul olduğunu söyler.4476[24]
§Seneddeki cümlesi râvilerden Said el-Cüreyrî'nin övdüğü Benî Temimli kişi için gelmiştir.
§Bu rivayetin şahidi için bk. Ebû Mâlik el-Eş'arî (Radıyallahü anh) rivayeti.4477[25]
627/1497- Enes b. Malik'ten (Radıyaitaim anhüma):4478[26]
'Namazı bu gençten daha fazla Rasûluliah'a (Saihiiahu aleyhi ve benzeyen bir başkasını görmedim.'

4470[18] Ahmed b. Hanbel, IV/119, 120; IV/I20; Ebu Dâvûd, Salât, 144, H.no:863; Nesai Tatbîk, 3, 5, H.no:1034-1036; Dârimî, Salât, 68, H.no:1310. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarım söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, III/150. (Bk. Müsned Trc. No: 476/1346)
4471[19] Ebû Davûd, Salât, 148, H.no: 859; îbn Hibbân, V/88, H.no: 1787; (bu rivayet tenkid edilmeyen bir isnadla nakledildi. Bk. Bennâ, age., 111/254)
4472[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/331.
4473[21] Bu müphemük ikinci rivayette giderildi, ayrıca bu rivayetin açıklamasına bk.
4474[22] Sened:
Zayıf: Müsned, V/6, H.no:19942 (Senedinde müphem bir râvİ bulunmaktadır); İkinci rivayet için bk. V/271, H.no:22229 (Bu rivayetten müphem râvinin Sa'dî olduğu tesbtt edilmektedir. Fakat bu zat da meçhuldür); Ebû Dâvmt, Salât, 150, H.no:885 (Farklı iki rivayet şeklini de "Babası veya amcasından" " Babası onun da amcası aracılığı ile " vermiştir). İbn Mes'ûd'dan şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 150, H.no:886 (Mürseldir. Yani munkatıdır. Çünkü Avn b. Abdullah b. Utbe, İbn Mes'ûd'a yetişmemiştir); İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:890 ve ziyadeleri vardır.
4475[23] Bennâ, age., III/255.
4476[24] İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, No. 8499.
4477[25] Ahmed b. Hanbel, V/343; Benzer rivayetler için bk. V/341-342, 344; Ebû Davûd, Salât, 96, H.no:677. Ayrıca bk. Müsned Trc. H.No: 478/1348, 610-611/1480-1481 Bennâ, hadis hakkında Münzirî ve Hâkİm'in görüşlerini nakleder. Münzirî: "Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ hasen bir isnadla nakleder"; Hâkim: "İsnadı sahihtir" derler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/152. Senedinde Şehr b. Havşeb vardır. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk. 4/4. hadis.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/331-333.
4478[26] Sened:
Sahih: Müsned, III/162-163, H.no:12598; Benzer rivayetler için bk. III/225, H.no:13284: 111/221, H.no: 13240 III/259, H.no: 13655 III/254-255, H.no: 13606: 111/144, H.no:12404; Ebû Dâvûd, Salât, 150, H.no:888; Nesâî, İmame, 35, H.no: 822; İftitâh, 61, H.no:979; Tatbik, 76, H.no:1133; Dârimî, Salât, 46, H.no:1263.
Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. 558/1428.hadise bk.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyailahü anh) şahidi için bk. 549/1419. hadis.

Bununla Ömer b. Abdülaziz'i kastediyordu.
Dedi ki:
'(Ömer b. Abdülaziz'i n)4479[27] rükûdaki duruşunu on teşbih, secdedeki duruşunu da on teşbih olarak takdir/tahmin ettik.'4480[28]

628/1498- Berâ b. Âzib'den (Radıyaiiaha anh):4481[29]
Rasûlullah'ın (Saitatiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılışı; namaza başladığında, rükûa gittiğinde, riikûdan başını kaldırdığında, secdeye gittiğinde, secdeden başını kaldırdığında ve iki secde arasında hep dengeli/birbirine yakın olarak dururdu.4482[30]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallaliaha aleyhi ve seilem) namaz kılarken dengeli hareket ettiği, rükû secde ve aralarda tadile dikkat ettiği bu rivayetlerde görülmektedir. Yukarıdaki rivayette kıyam zikredilmedi, ancak 'namaza başladı' lafzı ile kıyamın zikredildiği anlaşılmaktadır.
Ayrıca Berâ b. Âzib'den gelen diğer rivayette şöyle geçmektedir:
'Ben Hz. Muhammed (Saltailahu aleyhi ve sellem) ile kılınan namazı dikkatle izledim,4483[31] onun kıyamı, rükûu, rükûdan sonraki itidali (kavme), secdesi, iki secde arasındaki oturuşu (celse), sonra secdesi, selam ve namazdan ayrılışa kadarki oturuşunu hep dengeli/birbirine yakın olarak buldum.'4484[32]
§Söz konusu rivayetler namazda kıraat ve teşehhüdün hafif olması, rükû ve secdedeki duruşların uzatılmasına ve itidaline (dengeli olmasına) delildir. Namaz arasındaki hareketlerin birbirine yakın olması bazen kıyamın biraz az olmasına delâlet edebilir. Önceki hadislerde sabah namazında 60 ilâ 100 arası ayet okunması, öğle namazında 'Elif lâm, secde' suresinin okunması... gibi miktarlar zikredildi. Akşam namazında ise daha hafif kılınması tavsiye edildi. Bunlar cemaati sıkmadan, rahat bir şekilde ibadet yapmanın Önemine dikkat çekmektedir.4485[33]

629/1499- Ebu'I-Âliye'den:4486[34]
Hz. Peygamber'den (Satiaiiaim aleyhi ve seiiem) işiten bir kişi nakletti: "Her sûrenin rükû ve secdeden hissesi vardır (sure okuyacak kadar rükû ve secdede durulmalıdır)."
§Diğer rivayette:
"Her sûrenin rükû ve secdeden hakkını/hissesini verin!" dedi.
*(Râvi şöyle devam etti;) Sonra o kişiyle buluştum ve kendisine: 'İbn Ömer bir rekâtta sureler okurdu, bu (bir rekâtta bir sure okuma)
hadisini sana kim nakletti, her hâlde bilirsin?' deyince şöyle cevap verdi:
'Ben onu kesinlikle biliyorum, ayrıca ne zamandan beri bana naklettiğini de biliyorum. Onu bana elli sene önceden nakletti.'4487[35]
Açıklama

Bu rivayet iki şekilde anlaşılabilir:
1- Rükû ve secdede Kur'ân okunabilir.
2- Rükû ve secdede sure okuyacak kadar durulmalıdır. MUctehidler kıyam dışında rükû ve secdede Kur'ân okunmayacağı Üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü Peygamberimiz'in bu konuda fiilî bir uygulaması yoktur, hatta rükû ve secdede Kur'ân okumayı yasakladığına dair hadisler bulunmaktadır. 4488 [36] O hâlde

4479[27] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/101.
4480[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/333.
4481[29] Sened:
Sahih: Müsned, IV/280, H.no: 18381; Benzer rivayetler için bk. IV/285, H.no:18423; IV/285, H.no: 18430 (Başında şu ziyade ile: IV/294, H.no: 18505:
IV/298, H.no: 18541:
Buhari, Ezan, 121, 127, 140; Müslim, Salât, 193-184; £&« Dûv/W, Salât, 143, H.no:852, 854; Tirmizî, Salât, 91, H.no:279; Ahmed, Tatbik, 24, 89, H.no:1063, 1146; Sehv, 77, H.no:1330; Dârimî, Salât, 80, H.no:1339-1340. Ayrıca bk.649/1519.hadis.
4482[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/333-334.
4483[31] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/64.
4484[32] Ahmed b. Hanbel, IV/294; Müslim, Salat, 38 (471); Ebû Davud, Salat, 147, H.no: 854; Tirmizi, Salat, 207, H.no: 279.
4485[33] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/188.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/334.
4486[34] Sened:
Sahih: Müsned, V/65-66, H.no:20529; Benzer rivayetler için bk. V/59, H.no:20468; Beyhakî, IH/10; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/114. Bennâ hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/257. Hadisin müphem sahâbİsi İbn Mes'ûd (Radıyallahü anlı) olabilir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, X/33, H.no:9856.
4487[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/335.
4488[36] Rükû ve secdede Kur'ân okumayı yasaklama rivayeti ve tahriçleri için bk. Müsned Trc. 640/1510 nolu hadis.

yukarıdaki rivayeti 'rükû ve secdede sure okuyacak kadar durmak' şeklinde anlamak daha doğru olacaktır. Ayrıca râvi de bu şekilde anlamış, bir rekâtta bir sure okunması anlamı üzerine tbn Ömer'in bir rekâtta birden fazla sure okuması rivayeti ile çeliştiğini belirtmiş, bunu kendisine nakledenin kim olduğunu, ayrıca zamanını sormuş ki onun emin olup olmadığını anlasın. Hadisin râvisi de bu konuda emin olduğunu belirmiş, ancak çelişme üzerinde yorum yapmamıştır.
§Bir rekâtta birden fazla sure okunabilir, ancak İmam Malik gibi bazı alimler bir sure okunmasının efdal olduğunu belirtmişlerdir.4489[37]
§Bir namazda kıyam okunan sureler nedeniyle uzun olursa, rükû ve secdelerin de buna yakın uzunlukta olması efdaldir, yukarıdaki rivayetlerde Rasûlullah'ın namazındaki kıyam, rükû, rükûdan doğrulma, secde ve celse bölümlerinin birbirine yakın/dengeli olduğu belirtilmişti. Ancak cemaatle kılarken bu konularda aşırı davranmamak esastır ki cemaat zor durumda kalmasın, çünkü onların içinde kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, hastalar ve yolcular bulunabilir.4490[38]

630/1500- (Ht.) HZ. Ali'den (Radıyaltahu anh):4491[39]
'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) rükûa gittiğinde eğer sırtına su dolu bir kap konsaydı (sırtının düzlüğünden dolayı) dökülmezdi.'
NOT: Rükûa iyice eğilmek ve bir müddet orada durmak gerekir. Bu duruş sırasında üç kere 'Sübhane Rabbiye'l-azim' demek sünnettir. Bu sayı beş, yedi, dokuz ve on bire kadar çıkabilir. Bu teşbihler ileride ayrı bir başlık altında incelenecektir.4492[40]

* Rükû Ve Secdeyi Tam Yapmamak Namazı Bozar

631/1501- Hâni b. Muaviye es-Sadefî'den:4493[41]
Osman b. Affan (Rcukyaiiaha anh) zamanında hac yaptım, (sonra Medine'de) Hz. Peygamber'in (Saiiatiahu aleyhi ve seiiemi mescidinde oturdum, baktım bir adam onlara nakilde bulunuyor, şöyle dedi:
'Bir gün Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikteydik, bir adam geldi, şu direğe doğru namaz kıldı, namazı (rükû ve secdesini) tam eda etmeksizin aceleyle bitirdi, sonra çıktı gitti. Rasûlullah (o

---

4489[37] İbn Hacer, Fethu'l-Bcîrî, 11/257; Münâvî, Feyzıt'l-Kadîr, V/284.
4490[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/335-336.
4491[39] Sened:
Hasen: Müsned, 1/123, H.no:997; Heysemî, hadisin senedinde müphem bir râvi bulunduğunu, Sinan b. Hârûn hakkında İse ihtilâf olduğunu dile getirilir. Bk. Mectna', 11/123. Ebû Bişr Sinan b. Hârûn el-Burcumî, Ahmed b. Hanbel'in hocası Şâzân Esved b. Amir eş-Şâmî'nin (v.208) hocasıdır. Zühlî tarafından sika, Nesâî tarafından ise zayıf sayılmıştır. Ahmed b. Hanbel iki, Tirmİzî İse bir rivayetini nakleder. TİrmİzÎ rivayetinin hasen olduğunu söyler. Bk. Sünen, Menâkıb, H.no:3708; Ahmed b. Hanbel (^'_r_>0 lafzı ile hocasının ismini vermeden nakletmiştİr. Dolayısıyla muallak ve zayıf bir rivayettir. Dârekutnî de Sinan b. Hârûn - Beyân - İbn Ebî Leylâ - Berâ b. Azib isnadı ile gelen rivayetin doğruya daha yakın bir nakil olduğunu söyler. Bk. Hel, HI/275, H.no:402. Hadis şâhidleri İle hasen li ğayrİhî seviyesine yükselir:
a-İbn Abbas'tan şahidi:
Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî (Kebtr'ındc) tarafından nakledildiğini, râvilerinin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age., H/123.
b-Ebû Berze el-Eslemî'den şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nin üç Mu'cemi'nde de naklettiğini, râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk. age., 11/123.
c-Enes'ten şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî (Sûgrr'inde) tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Muhammed b. Sâbit'in bulunduğunu ifade eder. Bk. age., 11/123.
d-Ayrıca Hz. Âişe'den nakledilen 472/1342,687/1557 ve 518/1388. hadislerle karşılaştırınız.
Hadisin metninde geçen şeklinde olması gerekirken şeklinde gelmiştir. Bu da onun bu şekilde gelebileceğinin delili olmuş olur. İlgili kurallar için bk. İbn Mâlik, Şevâhidü't-Tavzîh, s.l 1-15.
4492[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/336-337.
4493[41] Sened:
Hasen: Müsned, IV/138, H.no:17177; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/30. H.no:83!0. Senedinde yer alan Berâ' b. Osman el-Ensâıî ve Hânî b. Muâviye es-Sadefî meçhuldürler. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbet ve Taberânî (Kebîr'ınâc) tarafından nakledildiğini, senedinde tenkide maruz kalan İbn Lehîa'nın bulunduğunu, aynca Berâ' b. Osman el-Ensârrnin meçhul olduğunu belirtir. Bk. Meana', H/121. Ebû Zür'a el-Irâkî de bu zatın meşhur biri olmadığını söyler. Bk. Zeylil'l-Kâşif, Trc.no:! 17. Hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
a-Ebû Abdullah el-Eş'arî'den (Radıyallahii anlı) şahidi:
Bk. EbÛ Ya'lâ, XIII/139-14O, 333, H.no:7184, 7350; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, İV/115, H.no:3840. Heysemî, hadisin senedinin hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/121.
b-Bilâl'den (Radıyallahiianlı) şahidi:
İbn EbîŞeybe, 1/259, H.no;2981; Taberânî. el-Mu'cemti'l-kebîr, 1/356, H.no:1085; el-Mıı'cemü'l-evsat, M/127, H.no:269L Bk. Heysemî, hadisin senedindeki râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk. age., U/121. Mtinzirîde aynı görüştedir. Bk.Terğîb, 1/199.
c-Enes b. Mâlik'ten (Radtyallahü anh) şahidi:
Taberânî,el-Mu'cemü'l-evsat, V/129, H.no:4863; VII/331, H.no:7645; el-Mu'cemiVs-sağir, 11/24, H.no:712. Heysemî, senedinde İbrahim b. Abbâd el-Kirmânî'nin bulunduğunu, bu râvi hakkında bilgi veren birine rastlamadığını belirtir. Bk. age., 11/120-121.
d-Ebû Hüreyre'den (RadıyalUthil anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/359, H.no:5550; Heysemî, hadisin senedinde çok zayıf olan Abdullah b. Şebîb el-Medenî'nin bulunduğunu belirtir. Bk.'nge., H/121. e-Huzeyfe b. el-Yemân'dan (RadtyaHahii anh) şahidi İçin bk. 632/1502.hadis. f-Ebû Ca'fer'den (Radiyallahü anlı) şahidi:
Bk. İbn EbîŞeybe, 1/258, H.no:2969. Ayrıca diğer şâhidler ve rivayetler için bk. 646/1516. hadis.

kişinin bu hareketi üzerine) şöyle dedi:
"Bu kişi şimdi ölse dinden hiç bir hissesi olmaksızın ölebilir. (Çünkü) o adam namazı hafife alıyor ve bu şekilde tamamlıyor.'"
§(Râvi) dedi ki: (Namazı acele kılan) bu kişi kim, diye sordum, bana: 'Osman b. Huneyf el-Ensarî' denildi.
NOT: Osman b. Huneyf el-Ensarî el-Evsî, Rasûlullah'ın büyük sahabilerin-dendi; kendisi Küfe ehlinden olup Uhud gibi bazı savaşlara da katılmıştı. Hz. Ömer, hilafeti döneminde kendisini Irak bölgesine, Hz. Ali de onu Basra'ya vali olarak tayin etti. Osman b. Huneyf, Cemel vak'asına kadar görevine devam etti, Cemel vak'asında Basra'ya giren Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam kendisini azlettiler. Daha sonra Hz. Ali Basra'yı alınca Abdullah b. Abbas'l tayin etti. Bundan sonra Osman b. Huneyf Kûfe'ye gitti ve Muaviye b. Ebû Süfyan dönemine kadar yaşadı.4494[42] (Allah ondan razı olsun.)4495[43]

632/1502- Zeydb. Vehb'den:4496[44]
Huzeyfe b. Yemân (Radıyatiaha anlı) mescide girdi, baktı ki Kinde4497[45] kapılan yönünde namaz kılan bir adam rükû ve secdeleri tam yapmıyor. Namazı bitirince Huzeyfe ona şöyle dedi:
'Bu namazın kaç seneden beri böyle?' Adam:
'Kırk seneden beri' deyince Huzeyfe şöyle dedi:
'Kırk seneden beri sen namaz kılmıyorsun. Namazın bu olduğu hâlde (şimdi) ölsen Hz. Muhammed'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiumi yaşadığı fıtrat (İslâm)4498[46] dışında Ölmüş olursun.'
§(Râvi) ekledi: Sonra Huzeyfe namazın doğru kılınışını öğretmek üzere ona yöneldi ve şöyle dedi:
'Bir kişi namazını acele kılabilir, (ancak) rükû ve secdelerini tam yapmalıdır.'4499[47]

*** Rükûda Yapılan Zikirler**

633/1503- Hz. Ali'den (Radiyallahu anh):4500[48]
Hz. Peygamber (SaUaUahu aleyhi ve seiiem) rükûa gittiğinde şöyle derdi:
"Allahümme leke reka'tü ve bike âmentü ve leke eslemtü. Ente Rabbî, haşea semi ve besari ve muhhî ve azmî ve asabî ve mestekallet bihi kademî Üllahi Rabbi'l-âlemîn."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allattım, senin için rükû ettim, sana iman ettim ve .sana teslim oldum. Sen benim rabbimsin. Kulağım, gözüm, beynim, kemiğim, sinirim ve ayağımın yükselttiği aştdığı4501[49] vücûdum alemlerin Rabbi Allah 'a boyun eğdi."4502[50]

634/1504- Ukbe b. Âmir'den (Radiyallahu anh):4503[51]
Fesebbih bismi Rabbike'1-azîm ayeti inince Rasûlullah (SatiaUaha aleyhi ve seiiem) bize dedi ki:

"Bu emri rükûnuzda yerine getirin!"
Sebbih'ısme Rabbike'J-a'lâ ayeti inince de Rasûlullah şöyle dedi:
"Bu emri de secdede yerine getirin!"

4494[42] İbn Abdilber, İsttâb, III/1033, No: 1769; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-gabe, III/577, No: 3571.
4495[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/337-338.
4496[44] Sened:
Sahih: Müsıed, V/384, H.no:23151; Benzer rivayet için bk. V/396, H.no:23253:
Buhari, Salât, 26; Ezan, 119, 132; Nesât, Sehv, 66, H.no:13lO; EbîŞeybe, 1/258, H.no:2966; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/201, H.no:1718.
Hadisin şâhidleri için bk. 631/1501, 643/1513 ve 646/1516. hadisler.
4497[45] Kinde Yemen'de bulunan büyük bir kabile, mahalle (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/37; MünâvÎ, Feyzu'l-Kadîr, 111/342); Ancak Bennâ, kâfin zammesiyle Künde şeklinde okumuş ve Semerkant'da bulunan bir yer olduğunu belirtmiştir ki şerhlerdeki bilgiler ile uyuşmamaktadır. Bk Bennâ, age., III/260.
4498[46] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/275.
4499[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/338-339.
4500[48] Sened:
Sahih: Müsned, 1/119, H.no:960; Benzer rivayetler için bk. 1/94-95, H.no:729 (511/1381. hadis); 1/102-103, H.no:803-805; Mâlik, Salât, 17; Müslim, MüsâfÎrûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tinnizu Salât, 82, H.no:266 (İbn, Ömer, İbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radtyatlalui anhiim) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:3421-3423 (hasen-sahih); Nesât, İftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, İkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât, 33, 71, H.no:1241, 1320.
Ayrıca bk. 51 l/1381.hadis.
4501[49] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bâd, 11/81.
4502[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/339-340.
4503[51] Sened:
Sahih: Müsned ,'lV/155, H.no:17345; £/;» DÛvÛd, Salât, 147, H.no:869 (İki isnadla nakleder. İkinci rivayetin sonunda şu ziyade vardır:
Ebû Dâvûd: "Bu zİyadelİ rivayetin mahfuz olmamasından korkuyoruz" der.) ibn Mâce, İkâme, 20, H.no:887; Dârimî, Salât, 69, H.no:1311.

NOT: Ayette geçen el-Azîm kelimesi ulu, büyük manasmdadır ve böyle bir Allah'ın önünde eğilmede bu rükûun sebebi sanki İfade edilmekte ve Rasûlullah'ın emri ile şöyle denmektedir:
Sübhane Rabbiye 'l-azim: Ulu Rabbim noksansızdır.
Diğer ayetteki el-A'lâ kelimesi de yüce anlamındadır ve böyle bir Allah'ın karşısındaki konumumuz ancak secde ile ifade edilebilir ve bunu da Rasûlullah'ın emriyle şu şekilde ifade ederiz:
Sübhane Rabbiye'l-a'lâ: Yüce Rabbim noksansızdır.4504[52]

635/1505- Huzeyfe b. Yeman'dan (Radiyallahu anh):4505[53]
'Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) namaz kıldım, rükûda Sübhane Rabbiye'l-azim ve secdede Sübhane Rabbiye'l-a'lâ diyordu.'
(Huzeyfe) ekledi:
'Rasûlullah rahmetle ilgili ayete her geldiğinde durur ve Allah'tan rahmet ister, azabla ilgili ayete geldiğinde ise Allah'a sığınırdı.4506[54]'

636/1506- Hz. Âişe'den (Radıyaüahu anh):4507[55]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) rükû ve secdesinde şöyle derdi:
Kasuıuııan (saiiattana aleyhi ve seiiem) ruKU ve scuuesınue "Sübbûhun, kuddûsün, Rabbü'l-melâiketi ve'r-rûh.
derdi: ;eti ve'r-rûh."4508[56]

Açıklama

§Tesbihin tercemesi:
'(Allah) noksansız ve kutsal olandır, meleklerin ve Rûh'un Rabbidir.'
§Subbûhun ve kuddûsün kelimelerinin ilk hallerini zamme ile okumak daha fasih ve yaygındır, ancak Sibeveyh (v. 180/796) gibi bazı alimler fetha ile sebbûhun ve kaddûsün şeklinde fetha ile okudular. Cevheri (v.393/1002) bu iki kelimenin Allah'ın sıfatlarından olduğunu açıkladı. Büyük dil alimi Sa'leb (v.291/903) şöyle dedi:
'Vezni olan her kelimenin ilk harfi meftuh okunur, bundan sübbûhun ve kuddûsün gibi bazı kelimeler istisna edilir, çünkü zamme uygulaması daha yaygındır ve kullanımı çoktur.'
§Ruh kelimesi meleklerden ayrı zikredildi ki bu o meleğin özelliğinden olsa gerek. Ruh'un meleklerin büyüklerinden olduğu ifade edildi,4509[57] Cebrail olduğunu söyleyenler de vardır.4510[58]

637/1507- Hz. Âişe'den (Radıyallahu anh):4511[59]

4504[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/340-341.
4505[53] Sened:
Sahih: Müsned, V/382, H.no:23133; Benzer rivayetler için bİc. V/394, H.no:23237; V/388, H.no:23193; V/390, H.no:23204; V/396-397, H.no:23256; V/384, H.no:23154 (601/1471. hadis); V/397, H.no:23260; V/398, H.no:23268:
V/400, H.no:23292; V/401. H.no:23304; Müslim, Müsâfirûn, 203; Ebû Dâvûd, Salât, 147, H.no:871, 874; Tirmizî, Salât, 79, H.no:262 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 77-78, H.no:1006-1007; Tatbik, 9, 25, 74, 86, H.no:1044, 1067, 1131, 1143; Kıyam, 25, H.no:1662-1663 (Nesâî bu rivayet hakkındaki kanaatinin mürsel olduğunu söyler):
İbn Mace, İkâme, 20, 23, 179, H.no:888, 897, 1351; Dârimî, Salât, 69, 76, H.no:1312, 1330; Humeydî, 1/210, H.no:1442.
Ayrıca bk. 601/1471 ve 1012/1882. hadisler.
4506[54] Buhari sarihi tbn Reslân'ın naklinde; teşbih ayetine geldiğinde Allah'ı teşbih eder, tekbir ayetinde O'nu büyükler, dua ve istiğfar ayetine geldiğinde Allah'a dua ve istiğfarda bulunur, olması umulan bir şeye geldiğinde onu mutlaka ister ve bunu da diliyle ya da kalbiyle yapardı. (Bk.Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/87; Bennâ, age., m/262).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/341-342.
4507[55] Sened:
Sahih: Müsned, VI/35, H.no:23945; Benzer rivayetler için bk. VI/94, H.no:24511; VI/115, H.no:24724; Vl/148, H.no:25026; VI/149, H.no:25042; VI/176, H'.no:25310; VI/200, H.no:25514; VI/244, H.no:25948-25949; VI/266, H.no:26171; VI/193, H.no:25482 (Ahmed b. Hanbel'in hocası Yahya b. Said b. Ferrûh ziyadesini eklemiş fakat Ahmed b.Hanbel hocasının bunda şüpheye düştüğünü de eklemiştir); Müslim, Salât, 223-224; Ebû Dâvûd, Salât, 147, H.no:872; Nesâî, Tatbik, 11,75, H.no:I046, 1132.
4508[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/342.
4509[57] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/204.
4510[58] Azimâbâdi, Avnül-Ma'bûd, 111/88.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/342.
4511[59] Sened:
Sahih: Müsned, VI/43, H.no:24045; Benzer rivayetler için bk. VI/49, H.no:24I05; VI/190, H.no:25443; VI/100, H.no:24566; VI/I51. H.no:25056 (685/1555.hadis). Buhârt. Ezan, 123, 139; Meğâzî, 52; Tefsîr, 110/2; Müslim, Salât, 217-219; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:877; Nesâtjûitah, 10, 64-66, H.no:1045, 1120-1121, 1122-1123:
İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:889.
Bir rivayette de Nasr suresinin nüzulünden sonra bu duayı okuduğu ifade edilmektedir:
Müsned, VI/230, H.no:25804; VI/184, H.no:25384:
VI/34, H.no:23947; VI/253, H.no:26038; Buhârt, Tefsir, 110/1; Müslim, Saiât, 219-220; Nesâî, İftitâh, 10, H.no:1045; Ebû Avâne, 1/503, H.no: 1881.
Bu rivayetin tbn Mes'ûd'dan (Radıyailahii ank) şahidi için bk. 638/1508.hadis.

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Kur'ân'ı yorumlayarak rükû ve secdelerinde çokça şöyle derdi: "Sübhaneke Allahümme Rabbena ve bihamdik, Allahümmağfirlî"4512[60]

Açıklama

§Tesbihin tercemesi:
"Ey Rabbim, senin noksansızlığım bilir, seni hamd ile överim, Allahım beni (hatalarımı) bağışla!"
§Hz. Âişe'den gelen diğer rivayet:4513[61]
'İzâ câe nasrullahi ve'1-fethu' suresi İndikten sonra Hz. Peygamber'in namaz kılarken duayı terk ettiğini hiç görmedim, o şöyle derdi:
"Sübhaneke Rabbî vebi hamdik, Allahümmağfirlî."
§Hz. Peygamber'in Kur'ân'i tevil ederek (yorumlayarak) emirleri öncelikle namazda yerine getirmesi çok önmelidir. O, ümmetine her konuda örnektir ve onun ibadeti gibi bir ibadetle Allah'a yönelmek gerekir ki Allah'ın emrettiği Peygambere İttiba bu şekilde yerine getirilir.4514[62]

638/1508- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahü anh):4515[63]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şu sözleri çokça söylerdi: "Sübhaneke Rabbena ve bihamdik, Allahümmağfirlî." îbnMes'ûd ekledi:
îzâ câe nesrullahi ve'l-feth suresi inince (Rasûlullah) şöyle dedi: "Subhâneke Rabbena ve bi hamdık, Allahümmağfirlî, inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm."
§İbn Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'a 'îzâ câe nesrullahi ve'l-feth' suresi inmesinden itibaren namazdaki kıraatinde bu sureyi okuyup rükûa gittiğinde şunu üç kere tekrarlamaya çokça devam etmişti:
"Subhâneke Rabbena ve bi hamdik, Allahümmağfirlî, inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm."4516[64]

639/1509- İbn Abbas anlattı (Radıyallahü anhüm):4517[65]

HZ. Âişe'den farklı bir secde duası daha nakledilmiştir. Bu rivayet İçin bk. 684/1554. hadis.
4512[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/343.
4513[61] Ahmed b. Hanbel, VI/253; Müslim, Salât, 219 (484); Ebû Avâne, 1/503, No: 1881.
4514[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/343-344.
4515[63] Sened:
Hasen: Müsned, 1/392, H.no:3719; İkinci rivayet: 1/394, H.no:3745; Benzer rivayetler için bk.
1/388, H.no:3683 ziyadesi ile; 1/410, H.no:3891; 1/434, H.no:4140 (Başında ziyadesi ile); 1/455, H.no:4352; 1/455-456, H.no:4356; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî (fîv.va('ında) tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin râvilerinin Hammad b. Ebû Süleyman'ın dışındakilerin sahih hadis ricâü olduklarım, bu râvinin ise sika olmasına rağmen sonradan ihülât ettiğini, diğer musanniflerin İse senedlerinde yer alan Ebû Ubeyde'nİn babası İbn Mes'ûd'dan hadis almadığını belirtir. Bk, Mecma', U/127.
Tirmizî ve tbn Mâce tbn Mes'ûd'dan farklı bir rivayet nakleder:
Bk. Tirmizî, Salât, 79, H.no:261 (Hadis Huzeyfe ve Ukbe b. Âmir'den de nakledilir. Fakat İbn Mes'ûd rivayetinin isnadı munkatıdır. Çünkü Avn b. Abdullah b. Utbe, İbn Mes'öd'a yetişmemiştir); İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:890.
Hadis inkıta sebebiyle zayıftır. Fakat şahidi İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir. İşaret edilen Hz. Aişe (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 637/1507. hadis.
4516[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/344-345.
4517[65] sened:
Sahih: Müsned, 1/371, H.no:3514; Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nİn naklettiği bir rivayette de sadece iki secde arasındaki dua zikredilir. Senedierinde ise Habib ile İbn Abbas arasında Saîd b. Cübeyr bulunmaktadır:
Bk. Mttsnerf, 1/315, H.no:2897; Tirmizî, Salât. 95, H.no:284 (Garibdir. Hz. Ali'den de nakledilir); Ebû Dâvûd, Salât, 141, H.no:850; İbn Mâce, İkâme, 23, H.no:898; Taberânî, el-Mu'cemü'l'kcbîr, XII/25, H.no:12363;
Ayrıca İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima) nakledilen 364/672, 366-367/674-675, 689/1559 ve I020/1890.hadislere bk.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen bir rivayette ise -dua şu şekilde geçmektedir:
Bk. Müsned, 1/284, H.no:2567; (366/674.hadise bk.) Aynca bu rivayet 683/1553.hadiste zikredilecektir. Müslim, Müsâfirûn, 181-193 (Bir rivayetinde İse şu şekildedir:
Nesâî, Tatbik, 63, H.no:1119. Taberânî rivayeti İse bütün rivayetleri bir araya getirmiş gibi görünmektedir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/20, H.no:I2349; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ubeyd b. İshak el-Attâr'ın bulunduğunu, bu râviyi ibn Main ve diğerlerinin zayıf saydığını, Ebû Hâtİm'in ise bu zata olumlu baktığım söyler. Bk. Mecma', 11/275.
Rükû ve secde duaları ile ilgili diğer rivayetler:
a-Avf b. Mâlik el-Eşcaîden:
Bk. Müsned, VI/24, H.no:23862; Nesâî, Tatbik, 12, 75, H.no:1047, 1132 (Sonunda şu ziyade vardır:
Ebu Dâvûrf, Salât, 147, H.no:873; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/61, H.no:113; Beyhakî,lU3lO.
b-Ebû Hüreyre'den:
Bk. Müslim, Salât, 216;Ebu Dâvud, Salât, 148, H.no:878. c-Hz. Ali'den şahidi için bk. 511/1381 ve 633/15O3.hadisler. d-CâbÎrb. Abdullah'tan:
Bk. Afejdf, Tatbik, 68, H.no:1125.
e-Hz. Aişe'den nakledilen rivayetler İçin bk. 637/15O7.hadis.
f-Huzeyfe'den şahidi için bk. 601/1471.hadis.
Heysemî diğer şâhidleri şöyle sıralar:
-Cübeyr b. Mut'un:

Gece teyzem (Hz. Peygamber'in eşi) Hz. Meymûne'nin yanında kaldım. Rasûlullah gecenin bir kısmında uyandı...
İbn Abbas anlatmaya şöyle devam etti:
Sonra Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) rükûa gitti, rükûda şunu derken kendisini gördüm (işittim): "Sübhane Rabbiye'l-Azîm."4518[66]
Sonra rükûdan başını kaldırdı ve Allah'ın dilediği kadar Allah'a hamdetti. Sonra secdeye gitti, secdesinde şöyle diyordu:
"Sübhane Rabbiye'l-A'lâ."4519[67]
Sonra secdeden başım kaldırdı ve iki secde arasında şöyle diyordu:
"Rabbiğfirlî verhamnî vecburnî, verfa'nî verzuknî, vehdinî."4520[68]

Açıklama

Rükû ve secdede teşbihin meşruiyeti konusunda ihtilaf yoktur, ancak bu teşbihlerin meşruiyetinde ihtilaf edildi:
1- Cumhûra göre bu teşbihler sünnetttir.4521[69]
2- İshak b. Râhûye'ye göre vaciptir. Bilerek terk edildiğinde namaz batıl olur.4522[70] Zahirîlere göre ise mutlak olarak vaciptir, ancak 'Rabbena leke'1-hamd' demek müstehaptır.4523[71]
3- İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette göre rükû ve secdedeki teşbihler vaciptir, bilerek terk edilirse namaz batıl olur, unutulursa namazı batıl olmaz, sehiv secdesi gerekir.4524[72]
§Vacip olduğunu söyleyenlerin delili "Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın!"4525[73] hadisi ve 'Allah'ı teşbih edin'4526[74] ayetidir.
Sünnet olduğunu söyleyenler ise namazı kötü kılan kişiye Rasûlullah'ın "kalk namazı (tekrar) kıl, sen namaz kılmadın"4527[75] dedikten sonra
namazın vaciplerini (farzlarını) öğretirken bu teşbihlerden/zikirlerden bahsetmedi, hâlbuki iftitah tekbirini öğretmişti.
§tmam Nevevî şöyie dedi: "Namazdaki fiiller iki kısımdır:
1- Namaz dışında insanların normal yaptığı hareketler: Kıyam ve kuûd (oturma) gibi. Bunları adet olandan ayırmak için vacip bir zikir gerekli olur, o da kıraat ve oturulduğundaki bazı dualardır.
2- Namaz dışında mutad olmayan hareketler: Rükû ve secdedir ki, namaz bunlarla adetten ayrılır. Bu nedenle buralarda vacip bir zikre ihtiyaç yoktur."4528[76]

* Rükû Ve Secdede Kur'ân Kıraati Yasaktır

640/1510- Hz. Ali'den (Radıyaiiahu anh):4529[77]

-Ebû Bekre:
-İbn Mes'ûd:
-Ebû Mâlik el-Eş'arî:
-Muâviye b. Ebû Siifyân:
-Ebû Mâlik, babasından merfû olarak:
Heysemî bu rivayetlerin bir kısmını sahih, bir kısmını zayıf sayar. Bk. Mecma', 11/128-129.
Kiisûf namazındaki rükû ve secdede okunan dua:
Bk. Müsned, H/188, H.no:6763; 11/159, H.no:6483; Nesâî, KusÛf, 20, H.no:1494; Ebû Dâvûd, İstiskâ, 9, H.no:1194:
Bu rivayet küsûf namazı konusaunda zikredilecektir.
4518[66] Manası; Büyük Rabbim noksansızdır.
4519[67] Manası; Yüce Rabbim noksansızdır.
4520[68] Manası; Rabbim beni affet, bana merhamet et, ihtiyacımı gider/iyi leştir, beni yüce makamlara çıkar, beni nzıklandır ve beni doğruya hidayet et! (Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/142).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/345-347.
4521[69] Şirazi, Mühezzeb, 1/74-75; Kâsâni, Bedâi', V208-209; İbn Kudâme, Muğni, 1/543; DesÛki, Haşiye, 1/248.
4522[70] İbn Kudâme, age., 1/543.
4523[71] İbn Hazm, Muhallâ, III/260.
4524[72] İbn Kudâme, age., 1/543.
4525[73] Şafiî, Müsned, 1/55; İbn Hibbân, V/503, H.no: 2131; Beyhakî, 11/345.
4526[74] Meryem, 19/11.
4527[75] Bk. Müsned Trc. IV. Cilt, H.no: 427/1297.
4528[76] Nevevî, Mecmu, III/373; Bennâ, age., III/256.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/347-348.
4529[77] Sened:
Sahih: Müsned, 1/82, H.no:619 (Hadîs bu senediyle zayıftır. Çünkü senedinde Haris el-A'ver bulunmaktadır); Benzer rivayetler İçin bk. 1/80, H.no:60I (Bu rivayet de Zeynelâbidin Ali b. Hüseyn'in dedesi Hz. Ali'den hadis işitmemesi sebebiyle isnadında inkıta bulunması gerekçesi İle zayıftır):
1/81, H.no:611 (sahih):
1/114, H.no:924 (sahih); 1/92, H.no:710 (sahih):
1/105, H.no:829, H.no:831 (Bu son rivayetlerin senedinde zayıf olan Abdülkerim b. Ebu'l-Mehârik vardır); 1/123, H.no: 1004;

Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve setiem) rükû veya secde hâlinde kişinin Kur'ân okumasını yasakladı.4530[78]

641/1511- (Z.) Hz. Ali'den (RaAyaiiahuanh):4531[79]
Bir kişi kendisine: 'Rükû ve secdede Kur'ân okuyabilir miyim?1 dediğinde şöyle cevap verdi:
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Ben rükû ve secdede Kur'ân okumaktan men olundum. Rükûa gittiğinizde Allah'ı tazim edin, secdeye gittiğinizde Allah'tan istemede daha gayret edin ki isteklerinizin yerine gelmesi uygun olsun/gerçekleşsin."
NOT: Secde insanın Allah'a en yakın olduğu konumdur. Bir hadiste şöyle buyurulur:
Ebu Hüreyre'den:4532[80]
Rasûlullah dedi ki:
"Kulun Rabbine en yakın hâli secdede iken olur. O hâlde (orada) duayı artırın!"4533[81]

642/1512- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):4534[82]
Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) (ölüm hastalığındayken 4535 [83] evinin mescide açılan kısmındaki4536[84]) perdeyi açtı, insanlar Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz için saf tutmuşlardı, onlara şöyle dedi:
"Ey insanlar! Müslüman'ın gördüğü ya da ona gösterilen salih rüya dışında nübüvvet mübeşşiratı (gaybden haber alma) imkanı kalmamıştır."
Sonra şunu ekledi:
"Dikkat edin, ben rükû ve secde halinde Kur'ân okumaktan men olundum. O hâlde rükûda iken Rabbi tazim edin, secdede ise duada gayret edin ki isteklerinizin yerine gelmesi uygun olsun/gerçekleşsin4537[85]."

Açıklama

Bu rivayetler rükû ve secdede Kur'ân okumanın men olunmasını ve bunun meşru (doğru) olmadığını göstermektedir. Bu durumda Kur'ân okumak;
1- Mekruhtur. Cumhurun görüşü budur.4538[86]
2- Haramdır. Şevkânî gibi bazı alimlere göre bu yasak haramlık ifade eder.4539[87]
§İmam Nevevî şöyle dedi: "Rükû ve secdede yapılması gereken teşbihtir. Rükû ve secdede Fatiha dışındaki bir yeri okumak mekruhtur, namazı batıl olmaz. Fatiha okuması durumunda iki görüş vardır: Biri mekruh olmasıdır, namazı batıl kılmaz. Diğeri de haram olmasıdır, namazı bozar. Bu bilerek okuma

---

1/146, H.no: 1243: 1/126, H.no:1043-1044; 1/121, H.no:981; 1/104, H.no:816; 1/119, H.no:963; Mâlik, Salât, 28; Müslim, Salât, 209-213; Libâs, 29; Ebû Dâvûd, Libâs, 8, H.no:4044; Tirmizî, Salât, 80, H.no:264 (Hasen-sahihtir. İbn Abbas'tan da şahidi vardır); Libâs, 13, H.no:1737 (Hasen-sahih);,Tatbik,7,61,H.no:1038-1042, 1116-1117.
Ayrıca bk. 462/1332.hadis.
Rivayetlerin bir kısmı görüldüğü gibi değişik gerekçelerle zayıf sayılmış olsa da sahih rivayetler de bulunmktadır. Zayıf rivayetler bu sahih rivayetlerle kuvvetlenirler. Netice itibari ile hadîs sahihtir.
4530[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/348-349.
4531[79] Sened:
Hasen: Müsned, 1/155, H.no:1336 (z.); Benzer rivayet için bk. 1/155, H.no:1329 (z.); Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın Müsned'e yaptığı ilavelerde, Ebû Ya'lâ'nın mevkuf olarak ve Bezzâr'ın ise Müsned'inde naklettiğini, râvileri arasında zayıf olan Abdurrahman b. İshak b. Hâris'in bulunduğunu söyler. Hadisin bölümünün ise Sahih'te bulunduğunu da sözlerine ekler. Bk. Mecma', 11/127. Hadis İbn Abbas'tan nakledilen sahih şahidi İle kuvvetlenir.
İbn Abbas'tan (Radıyattahaanhüma) şahidi İçin bk. 642/15l2.hadis.
Ayrıca secdeyi dua ile uzatmanın fazileti ile ilgili hadisler için bk.
a-Ebû Fâtıma ei-Ezdî rivayeti İçin bk. 54/924.hadis.
b-Rabîa b. Ka'b'ın rivayeti için bk. 55/925.hadis.
c-Sevban'nın rivayeti İçin bk. 56/926.hadis.
d-Ubâde b. Sâmit'in rivayeti için bk. İbn Mâce, Salât. 201, H.no:1424.
Diğer rivayetler için Bk. Heysemî, age., 11/248, 251, 257.
4532[80] Müslim, Salât, 215; H.no: 482; Ebû Davûd, Salât, 148, H.no: 875; İbn Hibban, V/254, Rno: 1927.
4533[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/349-350.
4534[82] Sened:
Sahih: Müsned, İ/219, H.no:1900; Müslim, Mesâcid, 207-213 (İkinci rivayette İbn Abbas'in da Hz. Ali'den aldığı görülmektedir); Ebû DâvÛd, Salât, 148, H.no:876; Nesâî, Tatbik, 8, 62, H.no:1043,1118; İbn Mâce, Ta'bir, 1, H.no:3899; Dârimî, Saİat, 77, H.no:1331.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 642/1512.hadis.
İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Kebîrinde) nakledildiğini, Ebû Hâlİd'in haricindeki râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, bu zat ile ilgili bir biyografiye de rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma', 11/129.
4535[83] İbn Abdilber, Temhid, V/56, XVI/118.
4536[84] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/197; Azâm Abadi, AvnU'l-Ma'bÛd. 111/91.
4537[85] İbnü'1-Esir, Nihaye, IV/111.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/350.
4538[86] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/218; İbn Nüceym, el-Bahru'r-râtk, 1/333; İbn Rüşd, Bidayetü'î-miiciehid, 1/31; İbn Kudâme, Muğni, 1/544; Desûkî, Haşiye, i/253.
4539[87] Şevkâni, Neylü'l-evtâr, 11/249.

durumundadır. Ama unutarak okursa namazı bozulmaz.
Bilerek ya da bilmeyerek okuma durumunda İmam Şafiî'ye göre namazı bozmaz, ama sehiv secdesi gerekir."4540[88]

*** Rükû Ve Secdeden Doğrulmak Ve Bu Durumda Biraz Durmak, Bunları Terk Edenin Hâli**

643/1513- Ebû Hüreyre'den (Radıyallaha anh):4541[89]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Rükûu ve secdesi arasında belini düzgün tutmayan kişinin namazına Allah bakmaz."
NOT: Bakmak manasına gelen fiili burada kabul etmek anlamındadır.. Ebû Mes'ûd'dan gelen rivayette Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Rükû ve secdesinde belini düzgün tutmayanın namazı yeterli/geçerli olmaz."4542[90]

644/1514- Talk b. Ali el-Hanefî'den (Radıyallahu anh):4543[91]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Rükûu ve secdesi arasında belini düzgün tutmayan kişinin namazına izzet ve celâl sahibi Allah bakmaz."4544[92]

645/1515- Ali b. Şeyban (Radiyallahu anh):4545[93]
Rasûlullah'a (kavminin) temsilcisi olarak geldi...
Anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûluîlah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ve sellem) arkasında namaz kıldık, rükû ve secdede belini düzgün tutmayan bir adama göz ucu takıldı. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Ey Müslümanlar topluluğu! Doğrusu rükû ve secdede belini düzgün tutmayanın namazı geçerli değildir."
Sonra Rasûlullah en arkada kendi başına namaz kılan (bu şekilde cemaate uyan) bir kişi gördü ve ona da dedi ki:
"Namazını yeniden kıi! En arkada kendi başına namaz kılanın (bu şekilde cemaate uyanın) namazı geçerli değildir."4546[94]

4540[88] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/194.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/351.
4541[89] Sened:
Hasen: Müsned, 11/525, H.no:10745; İbn Hacer Abdullah b. Bedr el-Hanefî'nin Ebû Hüreyre'den sadece bir vasıta ile aldığını, dolayısıyla senedinin kopuk olduğunu söyler. Bk. Ta'cîlü'l-menfea, s.222. Heysemî de rivayetin Abdullah b. Zeyd el-Hanefî kanalı ile Ebû Hüreyre'den nakledildiğini, ismi zikredilen ravi hakkında bilgi veren birine rastlamadığını belirtir. Aynca Taberânî"nin üç Mu'cem'inde de naklettiği, sonunda ziyadesi bulunan rivayete de yer vererek râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/120. Ravinin ismi Abdullah b. Bedr el-Hanefîdir. Abdullah b. Bedr kanalı ile nakledilen rivayet için bk. 645/1515.hadis. Heysemî Ebû Hüreyre'den nakledilen şu rivayete yer verir ve der ki: "Taberânî Evsat'ında nakleder. Senedinde çok zayıf olan Abdullah b. Şebîb bulunmaktadır." Bk. Mecma', 11/121. Ebû Hüreyre'den benzer rivayet için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856.
Hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır:
a- EK: Ebû Mes'ûd (Ukbe b. Amr) el-Bedrî el-Ensârî'den şahidi:
Müsned, IV/119, H.no:17010; IV/122, H.no:17040; Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:855; Tirmizt, Salât, 81, H.no:265 (Hadis hasen-sahih olup, Ali b. Şeyban, Enes, Ebû Hüreyre ve Rifâa ez-Zürakî'den de nakledilmektedir); Nesât, İftitâh, 88, H.no:1025; Tatbik, 54, H.no:1109; İbn Mâce, İkâme, 16, H.no:870; Dârimî, Salât, 78, H.no:1333; İbn Huzeyme, 1/300, H.no:591, 592; 1/333, H.no:666; İbnü'i-Cdd, s.120, H.no:735; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/213, H.no:579; İbn Hıbbân, V/218, H.no:1893;
b-Enes b. Mâlik'len şahidi:
Bk. VI/306-309, H.ıo:3624; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsai, VI/123-125, H.no:5991; el-Mu'cemü's-sağîr, 11/100-102, H.no:856. Heysemî hadisin senedinde zayıf bir râvi olan Muhammed b. Hasen b. Ebû Yezîd'in bulunduğunu ifade eder. Bk. age., 1/271-272. Enes'ten nakledilen:
Rivayeti için de şunları söyler: "Taberânî Evsat ve Sağİr'inde nakletti. Senedinde İbrahim b. Abbâd el-Kirmânî var, bu râvi hakkında bilgiye rastlamadım." Bk. age., 11/121.
c-Talk b. Ali el-Hanefî'den şahidi için bk. 644/1514. hadis.
d-Alİ b. Seyhan'dan şahidi için bk. 645/1515. hadis.
e-Huzeyfe'den şahidi İçin bk. 632/1502. hadis.
f-Ebû Katâde'den şahidi için bk. 646/1516. hadis.
4542[90] Abdurrezzak, 11/369, H.no. 3736; Ebû Davud, Salât, 148, No: 855; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/234; H.no: 699; İbn Huzeyme, 1/333, H.no: 666.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/351-352.
4543[91] Sened:
Sahih: Müsned, IV/22, H.no: 16235; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî (/fefeir'inde) tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', H/120. Hadisin şâhidleri için bk. 643/1513. hadisin tahrici.
4544[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/352-353.
4545[93] Sened:
Sahih: Müsned, IV/23, H.no:16249; Benzer rivayetler için bk. IV/22, H.no:I6236 (Eyyûb b. Utbe el-Yemâmî sebebiyle rivayetin isnadı zayıftır. Bu rivayet Müsned'de Talk b. Ali başlığı altındaki hadislerde yanlışlıkla verilmiştir. Tertip bozukluğuna verilebilecek örneklerden biridir); Hadisin birinci kısmı için bk. İbn Mâce, İkâme, 16, H.no:871; îbn Huzeyme, 1/300, H.no:593; 1/333, H.no:667; H/42, H.no:872. Hadisin ikinci kısmı için bk. İbn Mâce, İkâme, 54. H.no:i003; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 111/297-298, H.no:1678; Hadisin şâhidleri için bk. 643/1513. hadisin tahrici.
4546[94] Metindeki ek: (Rüvİ!erden) Abdiissamed şeklinde temyiz olarak nakletti ki aynı manadadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/353.

646/1516- Ebû Katâde'den (Radiyallahu anh):4547[95]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "İnsanların en kötü hırsızı namazından çalandır." Kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü kişi namazından nasıl çalar?' deyince şöyle buyurdu:
"Rükû ve secdesini tam yapmaz."
§Ya da (diğer rivayete göre) şöyle dedi:
"Rükû ve secdede belini düzgün tutmaz."4548[96]

647/1517- Ebu Said el-Hudrî (Radıyallahü anh):4549[97]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
" İnsanların en kötü hırsızı namazından çalandır." Kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü kişi namazından nasıl çalar?' deyince şöyle buyurdu:
"Rükû ve secdesini tam yapmaz."4550[98]

648/1518- Enes b. Malik'ten (Radıyallahü anh):4551[99]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) başını secdeden ya da rükûdan kaldırdığında ikisi arasında o kadar dururdu ki, biz Hz. Peygamber namazı unuttu mu?, derdik.4552[100]

Açıklama

Enes b. Malik'ten gelen farklı bir rivayet:4553[101]
Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve sellem) başını rükûdan doğrulttuğunda o kadar dururdu ki biz, (Rasûlullah) kesinlikle namazı unuttu, derdik. Sonra secdeden başını kaldırıp doğrulur, iki secde arasında öyle oturur kalırdı ki hatta biz, kesinlikle namazı unuttu, derdik.
§Bu hadislerden anlaşılan rükûda ve secdede tadil-i erkânın farz olmasıdır. İmam Malik, Şafiî, Ahmed, tshak, Dâvud ez-Zahirî ve ulemanın çoğunluğu bu görüştedir. Tadil-i erkâna tam uymayan, belini tam düzlemeyenin namazı geçerli değildir.
Hanefî mezhebinde kabul edilen görüşe göre tadil-i erkân vaciptir. îmam Ebû Hanife ve Muhammed bu

---

4547[95] Sened:
Sahih: Müsned, V/310, H.no:22541; Dârimİ, Salât, 78, H.no:1334; İbn Huzeyme, İ/331-332, H.no:663; Ebû Ya'lâ, Mu'cem, s.140, H.no;150; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, III/242, H.no:3283; el-Mu'cemü'i-evsat, VIII/130, H.no:8179; Hâkim, 1/353, H.no:835 (Buhârî ve Müslim'in şarlına/râvisine göre sahihtir. Her ikisinin de bu hadisi eserlerine almamalarının sebebi, Evzâî'nİn kâtibi ve Velid b. Müslim arasındaki ihtilâftır. Zehebî de bu görüştedir) Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/385; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından (Kebîr ve Evsat'ında) nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/120. Hadisin şâhidleri için bk. 643/1513. hadisin tahriri. Diğer şâhidleri: a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'Uevsat, V/59, H.no:4665; //âftım, 1/353, H.no:836 (Her iki İsnad da sahihtir); İbn Hıbbân, V/209, H.no:1888; Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, s.496, H.no: 879; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/386; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Kebîr ve Evsat'ında) nakledildiğini, senedinde Abdülhamİd b. Habib'in bulunduğunu, bu zatı Ahmed b. Hanbel, Ebû Hatim ve İbn Hıbbân'ın sika, Dühaym'in ise zayıf saydığını, Nesâînin: "kuvvetli değildir" dediğini, diğer râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. age., 11/120. Taberânî, Ebû Hüreyre'nin şu rivayetini de verir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 11/220, H.no:1060; el-Mu'cemü'l-evsat, V/359, H.no:5550.
b-Abdullah b. Muğaffel'den (Rudtyallahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/355, H.no:3392; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/209, H,no:335; Heysemî, Taberânî'nin Uç Mu'cem'inde de naklettiğini, râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. age., 11/120.
c-Nu'man b. Mürre'den mürsel olarak şahidi:
Bk. Afâ/ıA:, Kasr, 72; Abdürrezzâk, 11/371, H.no:3740; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII/209;
c-Ebû Saîdel-Hudri'denfRarfıya/to/iüan/ıj şahidi için bk, 647/1517.hadise bk.
d-Huzeyfe'den şahidi içinbk.632/1502. hadis.
e-Rifâa b. Râfî'den
Bk. Taberânî. el-Mu'cemü'Ukebîr, V/37, H.no:4522. Ayrıca diğer şahidler ve rivayetler İçin bk. 631/1501. hadis.
4548[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/354-355.
4549[97] Sened:
Sahih: Müsned, 111/55, H.no:I1470; Tayâlisî, s.294, H.no:2219; İbn Ebî Şeybe, 1/257, H.no:2960; Ebû Ya'lâ, 11/481, H.no:I31l; Hâkim, 1/229 (Hâkim rivayeti sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, 11/386. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvi ile delil getirilip getirilmeyeceği konusunda ihtilâfın varlığını diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/120. Hadis şahidleri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şahidleri için bk. 646/1516. hadisin tahrici.
4550[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/355.
4551[99] Sened:
Sahih: Müsned, III/162, Rno:12590; Benzer rivayetler için bk. III/226, H.no:13302: III/223, H.no: 13259: UT/172, H.no:12696; 01/203, H.no:13038; .BuAârf, Ezan, 800; Müslim, Mesâcid, 472,473:
Ebu Davud, Salât, 143, H.no:853; Abdürrezzâk, 11/187, H.no:3008; Abd b. Humeyd, s.374, H.no:I252; Ebû Avane, 1/459, H.no: 1704; Ebû Ya'lâ, VI/102, H.no:3363.
4552[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/355-356.
4553[101] Ahmed b. Hanbel, III/203; Ebû Davud, Salât, 147, H.no: 853; Ebû Avane, 1/459, H.no: 1704; Benzer rivayet için bk. Müslim, Salât, 195, (472).

görüştedir. Ancak İmam Ebû Yusuf a göre farzdır.4554[102]

* Rükûdan Doğrulma Ve İlgili Hükümler

649/1519- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):4555[103]
Rasûlullah (Saiiaiiana aleyhi ve seüem) başım rükûdan kaldırdığında şöyle dedi:
"Semi Allahü limen harnideh, Rabbena velekel hamd mil'e's-semâvâti ve'l-ard vema beynehüma ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü."4556[104]

Açıklama

ŞTesbihin manası:
"Allah hamd edeni duyar, Rabbimize gökler, yer ve ikisi arası dolusu, ayrıca bundan sonra Senin dilediğin kadar Sana hamd olsun."
§Tesbih lügatta, tenzih ve teb'îd (uzaklaştırma) manasındadır. Vahidî, müfes-sirlerin şu görüşte birleştiklerini nakletti: Teşbih, Allah'ı noksanlıklardan tenzih ve tebri'dir. Sübhanallah, İmam Halil ve Ferrâ'ya göre masdar olarak men-subdur, subhân kelimesişeklinde masdar makamındadır.şeklinde takdir edilir, buradaki fiili ihtisar için hazfedildi, hâl olur, yani şeklinde takdir edilir ya da diğer görüşe göre şeklinde takdir edilir.4557[105]
§Bu konudaki naslar rükû ve secdede tadil-i erkâna uymanın vücûbiyeüni göstermektedir. Bu vücûbiyet İmam Malik, Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre farz anlamındadır, yerine getirilmediğinde namaz sahih olmaz. İmam Şafiî ve Ahmed'e göre kim rükû ve secdeden tam olarak doğrulmazsa namazı fasit olur.4558[106] İbn Hacer; Hanefîlerdeki meşhur görüşe göre rükû ve secdeden doğrulma sünnet olduğunu, bildirdi.4559[107] Şafiî mezhebinde Hanefilerde olduğu gibi farz ile sünnet arasında vacip gibi ara bir kavram olmadığı İçin bunu sünnet-i müekkede manasında Hanefî mezhebindeki vacibin karşılığı olarak anlamak gerekir. Hanefî mezhebinde kabul edilen görüşe göre tadil-i erkân vaciptir. İmam Ebû Hanife ve Muhammed bu görüştedir. Ancak İmam Ebû Yusuf a göre farzdır.4560[108]
§Rükû ve secdedeki duruş miktarı konusunda üç kere 'Sübhane Rabbiye'l-Azîm' denecek kadar durulmalı, bu en az miktardır, bazı alimlere göre bundan az durmak namazı ifsat eder. Hanefî mezhebine göre rükû

4554[102] Kâsâni, Bedai, 1/210-211.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/356.
4555[103] Sened:
Sahih: Müsned, İ/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. I/102-İ03, H.no:803; 17119, H.no: 960 (633/1503.hadis); Mâlik, Salât, 17; Müslim, Müsâfirûn, 201-202; EbÛ DâvÛd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no: 1509; Tirmizî, Salât, 82, H.no:266 (İbn, Ömer, tbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no;3421-3423 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, İkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât, 33, 71, H.no:1241, 1320; İbn EbîŞeybe, 1/223, H.no:2553. Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şu rivayet de nakledilir:
Dârimî, Salât, 71, H.no:I320;
Hadisin şâhidleri:
a-tbn Mes'ûd'dan (RadtyalUıhü anh) şahidi: Sonunda (Vj o,l»*I ıı ^u ^ ju4ıj tijj^lı J*ij »idi j*i Uı il. ^ ü ^) ziyadesi ile nakledilir. Bk. /ftn Ebt Şeybe, 1/222, H.no:2547, 2550; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/201, H.no:8985; X/168, 226, H.no:10348, 10551; Heysemî şunları söyler: "Bir çok tarikten nakledilen bu rivayetin tariklerinden biri sahih hadis ricali ile nakledilmiştir. Fakat bunun senedinde Eş'as b. Sevvâr bulunmaktadır. Bu râvi ile ihticacta ihtilaf edilmiştir. Diğer tariklerde ise hakkında tenkit bulunan Muhammed b. Ebû Leylâ vardır." Bk. age., 11/123.
b-Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi: (uzun bir rivayetin ortasında zikredilir). Bk. Dârekutnî, 1/339. Heysemî hadisi Bezzâr'ın naklettiğini senedinde Abbâd b. Ahmed'in bulunduğunu, bu râviyi Dârekutnî'nin zayıf saydığım, ayrıca senedinde zayıf olan Câbir el-Cu'fi'nin de bulunduğunu ifade eder. Bk. age., 11/132.
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 650/1520.hadis.
d-İbn Ebî Evfâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 651/1521.hadis.
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 655/1525. hadis.
f-Muhammed b. Mesleme'den (Radıyallahü anh) şahidi: (uzun bir rivayetin ortasında zikredilir). Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/23I, 232. H.no:515-516.
g-Ebû Cühayfe'den'den (Radıyallahü anh) şahidi: Sonunda şu ziyâde ile nakledilmiştir:
İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:879 (Senedinde mechûl biri olan Ebû Ömer bulunmaktadır); Taberânî, el-Mıı'cernÜ'l-kebîr, XXII/133, H.no:355.
h-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi: Bk. Müsned, IV/285, H.no: 18430 (628/1498.hadisin tahrici).
ı-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 1012/1882.hadis.
RUkû'da okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 633/1503.hadis. Diğer dualar için bk. 5I0/1380.hadis.
Hadisin tam metni içinbk. 511/1381.hadis.
4556[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/356-358.
4557[105] İbn Esir, Niteye, 11/331; Nevevi, Mecmu', IH/415; Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, 1/231; Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX/277.
4558[106] İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/97; Nevevi, Mecmu', III/416; İbn Kudâme, Muğnİ, V546-547.
4559[107] İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, 11/279; Ayrıca bk. İbn Nüceym, el-Bahru'r-râık, 1/317.
4560[108] Kâsâni, age., 1/105.

ve secde için tam eğilmesi yeterlidir, en az miktarı yoktur.4561[109]

650/1520- Said b. Cübeyr'den (Radiyallahu anh):4562[110]
İbn Abbas (Radıyaitaha anhuma) şunu nakletti ki, merfû (Rasûlullah'tan) olduğunu zannediyorum:
O (Rasûlullah) (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) rükûdan başını kaldırdığında şöyle dedi:
"Semi Allahü limen hamideh, Rabbena lekel hamd mil'e's-semâ ve mil'e'l-ardı ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü."4563[111]

Açıklama

Bu rivayette Said b. Cübeyr'in merfû olma ihtimali ile ilgili zannı doğrudur. Çünkü Atâ yoluyla İbn Abbas'tan gelen diğer rivayette merfû olarak nakledilmiştir:
Hz. Peygamber rükûdan başını kaldırdığında şöyle dedi:4564[112]
"Aüahümme, Rabbena lekel hamd mil'e's-semâvâti ve mil'e'l-ard vema beynehüma ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü, Ehle's-senâ ve'l mecd! Lâ mania lima a'tayte vetâ Hma mu'tıyte vela yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü."
* Teşbihin manası:
"Allahım, Rabbimiz! Gökler, yer ve ikisi arası dolusu, ayrıca bundan sonra senin dilediğin kadar sana hamd olsun. Ey övülen ve azamet sahibi olan! Hepimizin senin kulun olduğumuz hâlde kulun şu sözü en doğru sözdür; Allahım, Senin verdiğini engelliyecek, engellediğine de verecek başkası yoktur, Sana karşı azamet (mülk/otorite) sahibinin azameti sonuçsuz kalır, yok olur, (ancak salih amel fayda verir.)"4565[113]

651/1521- Abdullah b. EbîEvfâ'dan (Radıyaiiahu anh):4566[114]
Hz. Peygamber rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: "Alfahümme, Rabbena lekel hamd mire's-semâvâti ve mil'e'l-ard ve mil'e mâ şi'te min şeyin ba'dü."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen benzer rivayet:
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle derdi: (Diğer iafızda rükûdan başını kaldırdığında şöyle dua ederdi;)
"Allahümme, lekel hamd mil'e's-semâi ve mil'e'1-ard ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü. Ailahümme, tahhimî bi's-selci ve'lberadi ve'l-mâi'l-bârid. Allahümme tahhirnî mine'z-zunûbî ve nakkınî minha kema yünakka's-sevbü'l-ebyadu mfne'l-vesah1."4567[115]

Açıklama

§Tesbihin tercemesi:
"Allahım!, Gök ve yer dolusu, ayrıca bundan sonra senin dilediğin kadar sana hamd olsun. Allah'ım, beni kar, dolu ve soğuk su ile temizle. Allahım beni günahlarımdan temizle ve beyaz elbisenin kirden arınması gibi beni günahlardan arındır."
ŞHattabî (v.388/998) duada geçen üç şey ile ilgili şöyle dedi: 'Hadiste, su yeterli olduğu hâlde kar ve dolu da zikredildi. Hâlbuki insanlar su dışında bu ikisini fazla kullanmamaktadır. Bunlarla temizliğin fazlalıhğı vurgulanmaktadır.'
İbn Dakîk el-îyd (v.702/1302) dedi ki: 'Bunlarla temizliğin derinliği/fazlalığı kastedilmişitir, üç ayn maddeyle temizliğin örnek verilmesi bunu göstermektedir.'4568[116]

4561[109] Kâsâni.age., 1/105.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/358.
4562[110] sened:
Sahih: Müsned, 1/270, H.no:2440; Benzer rivayetler için bk. 1/275, H.no:2489 (merfu); 1/276, H.no:2498; 1/277, H.no:2505; 1/333, H.no:3083; 1/370, H.no:3498; Müslim, Salât, 206 (Atâ'nın İbn Abbas'tan naklettiği rivayetin sonunda ziyâdesi vardır. /Vesdî, Tatbîk, 25, H.no:1064-1065; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/223, H.no: 653-654; &n £ö? Çe^e, 1/222, H.no:2545; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/156, H.no: 11347; XII/69, H.no:12503; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/141, H.no:8213;-AW A. Humeyd, s.212, 214, H.no:628, 635; £fc« Ito'M, IV/413, 421, H.no:2538, 2546; İbn Hıbbân, V/232, H.no:1906.
4563[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/358-359.
4564[112] Müslim, Salât, 205 (477); Bu rivayetin şahitleri için bk: Ebû Said el-Hudri'den gelen. Müslim, Salât, 205 (478); Hz. Ali'den gelen, tbn Carud, el-Münteka, 1/54, No: 179; Ayrıca Ebû Malik el-Eş'âri, Ebû Evfa'dan da şahitleri bulunmaktadır.
4565[113] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/194-195.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/359.
4566[114] Sened:
Sahih: Müsned, IV/355-356, H.no:19038; İkinci rivayet için bk. IV/354, H.no;19019-19020; Benzer rivayetler için bk. IV/353, H.no:19005-19006; IV/356, H.no:19040; IV/381, H.no:l9296; Müslim, Salât, 204; Ebû Dâvûd, Salât, 140, H.no:846; Tirmizî, Deavât, 101, H.no:3547; Nesâî, Gusl, 3, H.no:400; İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:878; İbn Ebî Şeybe, 1/222, H.no:2546; İbn Hıbbân, III/236, H.no:956; Abd b. Humeyd, s.185, H.no:522; Beyhakî, es-SUnenü's-suğrâ, s.269, H.no:436; Bezzâr, VIII/291, H.no:3359-3362.
4567[115] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/359-360.
4568[116] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/230; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/314-315.

652/1522- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahü anh):4569[117]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"(Namazda) Kur'ân okuyan (imam) vSemi' Allahü limen hamiden' dediğinde arkadaki kişi 'Allahümme, Rabbena leke'l-hamd' der ve bu sözü gök ehlinin (o andaki) 'Allahümme, Rabbena leke'l-hamd' sözüne rastlar-sa/birleşirse geçmiş günahları affolur."
§(Z.) Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"(Namazda) imam) 'Semi' Alfahü limen hamiden' dediğinde siz de 'Allahümme, Rabbena leke't-hamd' deyin, böyle diyenin sözü meleklerin (o andaki Allahümme, Rabbena leke'l-hamd) sözüne rastlarsa/birleşirse geçmiş günahları affolur."
NOT: İbn Hacer, hadiste geçen geçmiş günahların affolması konusunda, lafzın zahirinden bütün günahların affolması anlaşılmasına rağmen alimlerin bu ifadeyi genellikle küçün günahların affı şeklinde anladığını ifade etti.4570[118]
Hattâbi, bu hadislerden meleklerin de namaz sırasında mü'minlerle birlikte bu duaya katıldığı ve onlar için istiğfar ettikleri anlaşıldığını belirtti.4571[119]

653/1523- Rifâa b. Rafı' ez-Zürakî (Radıyallahü anh) anlattı:4572[120]
'Bir gün biz Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) arkasında namaz kılıyorduk, Rasûlullah rükûdan başını kaldınnca;
"Semi' Allahü İtmen hamideh" dedi. Arkasındaki bir adam da şöyle dedi: 'Rabbena leke'1-hamd hamden kesîran tayyiben mübâreken fûV4573[121] Rasûlullah namazı bitirince: "Biraz önce konuşan kimdi?" deyince o adam: 'Ben, ey Allah'ın Rasûlü' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onun sevabını önce yazmak için birbiriyle yarışan otuz küsur melek gördüm.'"
NOT: İbn Hacer bu vaktin akşam namazı olduğunu belirtti.4574[122] Ayrıca bu olay Rasûlullah'm sahabenin sözünü tasdik edip meşru hâle getirdiği, hatta ibadetin bir parçası hâline getirdiği nadir yerlerden birisidir, bunun nedeni gaybî İşaret olsa gerek. Ezanın meşru kılınması, imama geç uyan kişinin kalanı İmamın selamından sonra tamamlamasının meşruiyeti 4575 [123] gibi konulardaki olaylar da bu bağlamda birer örnektir.4576[124]

654/1524- Ebû Hüreyre (Radıyaiiaha anh) şöyle dedi:4577[125]

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/360.
4569[117] Sened:
Sahih: Müsned, IV417, H.no:9368; İkinci rivayet için bk. 11/459, H.no:9885 (z.); Mâlik, Salât, 47; Buhârî, Ezan, 125; Bed'ül-halk, 7; Müslim, Salât, 71; 88; Ebû DâvÛd, Salât, 140, H.no:848; Tirmizî, Salât, 83, H.nö:267 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbik, 23, H.no:1061; İbn Mâce. İkâme, 18, H.no:875; İbn Hıbbân, V/233,237, H.no:1907, 1911.
4570[118] İbn Hacer, age., 11/265.
4571[119] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/60.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/361.
4572[120] Sened:
Sahih: Müsnerf, İV/340, H.no:I8897; Aftî/ifc, Kur'ân, 25; Bu/ıân, Ezan, 126; £fefl Dâvûd, Salât, 119, H.no;770, 773 (Biraz sonra zikredilecek Tirmizî'nin rivayeti gibi); Tirmizî, Salât, 179, H.no:404:
(Tirmizî hadisin Enes, Vâil b. Hucr ve Âmir b. Rabîa'dan şahidinin bulunduğunu, Rifâa hadisinin ise hasen olduğunu söyler); Nesâî, İftitâh, 36, H.no:929 (Tirmizî'nin rivayeti gibi), 1060; Bezzâr, K/183, H.no:3732; Taberânî, el~Mu'cemü'l-kebîr, V/40-41, H.no:4531-4532 (Tirmizî'nin rivayeti gibi nakledilen bu hadiste hâdisenin akşam namazında cereyan ettiği kaydedilmiştir. Ayrıca ortasında şu ziyade de bulunmaktadır:
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Radtyallahü anhürm) şahidi için bk. Taberânî, age,, XB7438, H.no: 13600.
b-Enes'ten (Radıyallahü anlı) nakledilen benzer rivayet 510/1380.hadisin tahricinde zikredildi.
c-Vâil b. Hucr'den (Radryallahü anh) nakledilen benzer rivayet için bk. 510/1380.hadis.
d-Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet 510/1380.hadisİn tahricinde zikredildi
e-Abdullah b. Ebû Evfa'dan (Radıyallahü anh) nakledilen benzer rivayet:
Bk. Müsned, IV/355, H.no:19033; Aynca bk. 651/1521. hadis.
f-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet için bk. 510/1380. hadis.
g-Âmir b. Rabîa'dan (Radıyallahü anh) nakledilen benzer rivayet için bk. 510/1380. hadis.
4573[121] Manası: 'Rabbimiz bol bol, güzelce ve mübarek olarak yapılan hamd ancak sana mahsustur.'
4574[122] İbn Hacer, age., 11/286.
4575[123] Bk. Müsned Trc. H. No: 83/953.
4576[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/362-363.
4577[125] Sened:
Sahih: Müsned, lî/452, H.no':9798; Benzer rivayetler İçin bk. 11/236, H.no:7219; 11/319, H.no: 8236; 11/502, H.no:10467; Mâlik, Salât, 19; Buhârî, Ezan, 115, 124; Müslim, Salât, 27-32; Ebû Dâvûd, Salât, 136, H.no:836; Tirmizî, Salât, 75, H.no:254; Nesâî, İftitâh, 84, H.no:1021; İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:875; Dârimî, Salât, 40, H.no:1251; İbnü'l-Ca'd, s.417, H.no:2850; Ebû Yala, X/357, H.no:5949.
Enes'ten şahidi için bk. İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:876;
Ebû Saîd'den şahidi için bk. İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:877.
Ayrıca bk. 558/1428 ve 614/1484.hadislere bk.

'Ben, namaz yönüyle Rasûiullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sizden en çok benzeyen (onu bilen ve ona uyan) bir kişiyim. Rasûlullah: "Semi' Allahü limen hamideh" dediğinde (ardından) şöyle dedi: "Allahümme, Rabbena veleke'l-hamd.'"
Ebû Hüreyre ekledi:
'Rasûlullah rükûa giderken, secdeden doğrulurken, iki secdeden başını kaldırırken hep tekbir getirirdi.4578[126]

Açıklama

Rükûdan doğrulurken söylenen teşbihle ilgili rivayetler bazen vav ile gelmektedir; "Allabümme, Rabbena veleke'l-hamd" gibi. Ancak "Allahümme, Rabbena leke'l-hamd" şeklindeki vavsız nakledilen rivayetler daha fazladır. Burada vav ile söylenmesi konusunda alimlerin görüşleri:
1- Hanefî, Mâlikî ve Şafiî alimlere göre bunu vav ile de vavsi2 olarak da söylemek caizdir, çünkü iki şekilde de rivayetler bulunmaktadır.
2- Hanbetîlere göre mutlaka vav İle söylenmelidir. Ancak Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette şeklinde vavsız nakledildi. Bu ikisi de caizdir, Çünkü Peygamberimiz'den iki şekilde de nakledildi ki ona uymak müstehaptır.4579[127]

655/1525- Ebû Said el-Hudrî'den (Radtyaiiahu anh):4580[128]
Rasûlullah (Saiiaihhu aleyhi ve setiem) "Semi' Allahü limen hamideh" dediğinde (ardından) şöyle dedi: "Allahümme, Rabbena lekef hamd mil'e's-semâvâti ve mil'e'l-ard ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü, Ehle's-senâi ve'l mecd! Ehakku mâ kale'l-abdü, ve küitüna leke abdün. Lâ mania lima a'tayte vela yenfeu ze'l-ceddi minke'i-ceddü."4581[129]

Açıklama

Bu teşbihin manası:
"Allahım, Rabbimiz! Gökler, yer ve ikisi arası dolusu, ayrıca bundan sonra senin dilediğin kadar sana hamd olsun. Ey övülen ve azamet sahibi olan! Hepimizin senin kulun olduğumuz hâlde kulun şu sözü en doğru sözü şudur: 4582 [130] (Allahım,) Senin verdiğini engelliyecek başkası yoktur, Sana karşı azamet (mülk/otorite) sahibinin azameti sonuçsuz kalır, yok olur (ancak salih amel faydalı olur)."4583[131]
§Rüküda, rükûdan sonraki doğrulmada ve secdedeki teşbihler ve zikirler cumhura göre sünnettir. İmam Nevevî; aynı konuda gelen farklı teşbih ve zikirleri birleştirerek söylemenin müstehap olduğunu belirtti.4584[132] Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette farzdır.4585[133]
§Rükûdan doğrulurken (kavmede) "Semiallahü limen hamiden' deme yanında 'Rabbena lekel hama" demenin hükmü:
1- Hanefî mezhebinde imam ve cemaat bunları birleştirir. İmam Ebû Hanife'den gelen diğer rivayette İmam 'Semiallahü limen hamideh' der, ama 'Rabbena îeke'l-hamd' demez. Münferit hakkında kuvvetli görüş birleştirmemesidir, ancak birleştirebileceğine dair Ebû Hanife'den gelen başka rivayet de vardır.4586[134]
2- Malikîlere göre imam ve cemaat bunları birleştirir.4587[135]
3- Şafiîlerde imam, me'mûm ve münferit halükârda birleştirir.4588[136]

4578[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/363.
4579[127] Sehnûn, Müdevvene, 1/72; Kayrevâni, Risale, 41; Şirazi, Mühezzeb, 1/75; Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/209; Nevevi, Mecmu', IÜ/415-417; Bennâ, age., III/274.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/364.
4580[128] Sened:
Sahih: Müsned, 111/87, H.no:l 1766 (Senedinde Müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat bunun diğer rivayette Kazaa olduğu tesbit edilmiştir, Bk. 111/87, H.no:11767); Müslim, Salât, 205; Ebû Dâvûd, Salât, 140, H.no:847; Nesâî, Tatbik, 25, H.no:1066; es-Sünenü'l-ialbrâ, 1/224, H.no: 655; Dârimî, Salât, 71, H.no:1319; îbn Ebî Şeybe, 1/222, H.no:2549; fbn Huzeyme, 1/310, H.no: 613; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/297, H.no:3206; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/177, H.no: 304; ü/307, H.no:1397; EbÛ Ya'lâ, 11/374, H.no:1137; îbn Hıbbân, V/231, H.no:1905; Beyhakî, ü/94.
Şâhidleri için bk. 649/1519.hadis.
4581[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/364.
4582[130] cümlesi ve sonrası için farklı manalar verilmiştir, bunlardan en kuvvetlisi;
nın milbteda ve haber olması, miibteda ile haber arasındaki hâl cümlesinin de muteriza olarak bulunmasıdır ki terceme bu kuvvetli görüşe göre yapılmıştır. (Bk. Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, 111/59).
4583[131] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/194-195.
4584[132] Nevevi, Mecmu', III/412.
4585[133] İbn Kudâme, Muğni, 1/543.
4586[134] Kâsânî,age., 1/211.
4587[135] Sehnûn, Müdevvene, 1/70.
4588[136] Şirâzî, age., 1/75; Nevevî, Mecmu', 111/417-418.

4- Hanbelîlere göre ise imam da, münferit de birleştirir; Bu görüşün delili:4589[137]
'...Rasûlullah rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: Semiallahü limen hamideh, Rabbena leke'1-hamd...'

*Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette sadece imam birleştirir, cemaat birleştirmez.4590[138] Çünkü Rasûlullah şöyle dedi:4591[139]
"...İmam 'Semiallahü limen hamideh' dediğinde siz de 'Rabbena veleke'l-hamd' deyin!.."4592[140]

ÖNSÖZ

Müsned Çalışmasının VI. Cildini hazırlama imkânı veren yüce Allah'a sonsuz hamd ü senalar eder, O'nun Rasûlüne, Ehl-i Beytine ve ashabına da salât ve selâm ederiz.
Kur'ân ve hadis metinleri üzerinde çalışmalar aceleye gelmez, gelmemelidir. Bu nedenle her metin üzerinde titizlikle durulmakta, günümüz Türkçesine anlaşılır bir şekilde terceme edilmekte, anlaşılmayan yerler şerh bölümünde açıklanmakta ve naslardan istinbat edilen fıkhı hükümler müctehid imamların ictihadlan ile birlikte zikredilmektedir. Bu çalışmalar yanında hadislerin tahricleri yapılıp okuyucunun kafasında hadis konusundaki olası problemler izale edilmektedir. Böylesine geniş bir yelpaze takdir edersiniz ki zengin bir kaynak koleksiyonu yanında uzun çalışma zamanı ister. Biz gecemizi gündüzümüze katarak siz okuyucularımıza en İyiyi en kısa zamanda ulaştırmaya çalışmaktayız. Gün geçtikçe çalışmanın ağırlığı kendisini hissettirmekte, daha fazla zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bazı gecikmelerde okurlarımızın bizi anlayışla karşılayacağını umuyor ve desteklerini sonuna kadar bekliyoruz. Biz uzun bir maratona çıktık, umarız ki bizi bu çalışmada yalnız bırakmazsınız.
Müsned tercemesininin V. Cildi de sizlerin büyük teveccühüne maz-har oldu, Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler makalesi zengin içeriği ve kaynakçası yönüyle çok beğenildi ve bu tür ilmî makalelerin devamı istendi. Özellikle üniversite çevresinden dostlarımız Müsned çalışmasının mutlaka devam etmesini ısrarla istediler, karşılaştığımız kişiler VI. Cild ne oldu, ne zaman çıkıyor, şeklinde sabırsızlıklarını izhar ettiler. Bütün bunlar bizim azmimizi bilemekte, çalışmamızda yalnız olmadığımızı hissettirmekte ve sizlerin desteğinin her zaman bizimle beraber olduğunu göstermektedir. Tüm okurlarımıza şükranlarımızı arz ederiz.
VI. Cildde de Namaz konusu devam etmektedir. Bu cildde Rükû ve secde, kunût duaları, teşehhüd, selâm ile namazdan çıkış, (farz) namazın sonunda okunan dua ve zikirler, namazı bozan, namazda yapılması mekruh ve mubah olan fiiller, sehiv secdesi, tilavet ve şükür secdesi, gibi çok önemli konular bulunmaktadır. Umarız ki okuyucularımız bu konuların Kur'ân ve sünnet bağlamında işlenmesi nedeniyle hükümlerin ana kaynaklarına ulaşacaklar ve ibadetlerini büyük bir zevkle, asr-ı saadet günlerine uygun olarak eda edeceklerdir.
Bu çalışmaların faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.4593[1]

4589[137] Bu hadisin tamamı ve tahrici için bk. MüsnedTrc. V. Cilt, 511/1381 nolu rivayet.
4590[138] İbn Kudame, age., 1/545-549.
4591[139] İbn Ebî Şeybe, 11/115, No: 7134; Ahmed b. Hanbet, 1V230, 341, 376, 411. 440; III/110, 162; IV/394, 401; Buhârî, Ezan, 74. S2;_Müslim, Salât, 86, (414), 89 (417); Ebû Dâvûd, Salât, 68, H.no:601,603; Afesâf/Tatbîk, 23; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no: 1239.
4592[140] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/364-365.
4593[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/VIII.

Secdeye Gidiş ve Orada Duruş Şekli

656/1526-Ebû Hüreyre'den 4594[2]Rasûlullah (Saiiailaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Sizden biri secde yapacağında deve çökmesi gibi (dizleri üzere) çökmesin. Önce ellerini sonra dizlerini yere koysun." 4595[3]

AÇIKLAMA

Secdeye giderken yere Önce ellerin mi, yoksa dizlerin mi konulması gerektiği konusunda farklı rivayetler vardır. Bundan dolayı müçfehidler hangisinin müstehap olduğu konusunda ihtilaf ettiler:
1- Cumhura göre dizlerden sonra ellerin yere konulması müstehabdır.
2- İmam Malik, Evzai, bîr rivayette Ahmed b. Hanbel ve İbn Hazm önce ellerin, sonra dizlerin konulması gerektiğini savundular.4596[4]
Bu konudaki geniş bilgi için bk. Müsned Trc. H.no: 672/1542 ve ilgili hadisin açıklaması.
Devenin çökmesini örnek veren iki farklı rivayet bulunmaktadır. İkisi de Ebû Hüreyre'den gelmektedir. Birisi yukarıdaki Ebû Hüreyre rivayeti, diğeri de şöyledir:
Ebû Hüreyre'den (Radıyallah anh): 4597[5] Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Sizden biri secdeye gideceğinde ellerinden Önce dizleriyle başlasın (yere koysun), Devenin çökmesi gibi çökmesin."
§Alimler Ebû Hüreyre'den iki farklı rivayet sebebiyle bunlarda ızdırap bulunduğunu söylemişlerdir. Devenin çökmesi ile ilgili iki farklı yorum ortaya çıkmaktadır:
1-Cumhur; devenin önce Ön ayaklarını sonra arka ayaklarını kırıp çökmesini anlamış ve bunun yasaklandığını belirtmişlerdir.
2-Diğer alimler ise devenin dizinin ön ayaklarında değil arka ayaklarında olduğunu söylemişlerdir. 4598[6]
§Cumhurun görüşünü tercih etmek daha doğru olsa gerek. Çünkü delilleri fazla ve kuvvetlidir. Ayrıca Ebû Hüreyre rivayetlerinde izdırap vardır. 4599[7]

657/1527 - îbn Ömer (Radıyallahü anhama), merfû olarak şunu nakletti"4600[8]
"Yüzün secde etmesi gibi iki el de secde eder. Sizden biri yüzünü yere koyduğunda (beraberinde) ellerini de koysun. Yüzünü kaldırdığında ellerini de kaldırsın." 4601[9]

658/1528 - İbn Buhayne'den (Radiyallahü anh)4602[10]

4594[2] Sent.il:
Sahih: Musned, 11/381, H.no:8935; Ebû Dâvûd, Salât, 137, H.no:840-841; TirmizU Salât, 85, H.no:269 (hasen-garib); /fedf, İftitâh, 38, H.no: 1088-1089;
Dârimî, Salât, 74, H.no: 1327
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) şahidi:
Bu rivayet Buhârî'de bab başlığında muallak olarak zikredilmiş mevkuf bir rivayettir.
Hükmen merfûdur. Çünkü sahabenin ibadetler konusunda kendi görüşlerine göre hareket etmesi düşünülemez. Bk. Buhârî, Ezan, 128.
Ellerden önce dizlerin konulduğunu ifade eden rivayetler de vardır:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh): İbn Ebî Şeybe, 1/235, H.no: 2702; Ebû Ya'lâ, XI/414, H.no: 6540; Beyhaki. H/100; İbn Hacer isnadın zayıf olduğunu belirtir. (Bk. Fethu'l-Bari, 11/291)
b.Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh): Ebû Davıtd, Salât, 838, H.no: 838-839; Tirmizi, Salât, 48, H.no: 268 (Hasen-garib); Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/229, H.no: 676; İbn Mace, İkâme, 19, H.no: 882; İbn Huzeyme, 1/318; H.no: 626;
c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh): Hâkim, 1/349, H.no: 822 (Hâkim bu rivayetin Buharı ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu, herhangi bir illet bulunmadığını belirtir); Beyhaki, 11/99; Yalnız bu rivayetin senedinde Alâ b. İsmail bulunmaktadır, meçhul olan bu râvinin rivayeti tek yolla gelmiştir ve Darekıunî gibi alimler tarafından zayıf kabul edilmiştir. HakİnVİn tesahUlü malumdur ve sahih demesi tek başına yeterli değildir. {Bk. Aziınâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/50)
d-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyattahü anh): İbn Nuzeyme, 1/3 19. H.no: 628: Beyhaki, 11/100, İbn Hacer, bu rivayette bulunan İbrahim b. İsmail b. Sefeme'nin zayıf olduğunu, bu sebeple rivayetin neshe delil olamayacağını söyler (Bk. Fethu'l-Bâri, 11/291)
4595[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/2.
4596[4] Şirazi, Mühezzeb, 1/75; İbn Kudâme, Muğni, 1/554; Meydani, LUbab, 1782; Ebu'l-Hasan el-Malikî, Kifayeîü't-talib, 1/337; Ebû Abdullah el-Abderî. el-Mevvâk. 1/541
4597[5] İbn EbtŞeybe, 1/235. H.no: 2702; Ebû Ya'lâ. XI/4I4, H.no: 6540; Beyhaki, 11/100, H.no: 2467; İbn Hacer isnadın zayıf olduğunu beiirtti. (Bk. Fethu'l-Bâri, 11/291)
4598[6] Bennâ, age., IH/284
4599[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/2-3.
4600[8] Sened:
Sahih: Müsned, II/6, H.no:450t; Mâlik, Kasr, 60:
Ebû Dâvûd, Salât, 151, H.no:892 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Tatbik, 39, H.no: 1090; Hâkim, 1/226 (Hâkim rivayeti Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır).
4601[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/3-4.
4602[10] Senedi

Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) secde yaptığında kollarını o kadar açardı ayırırdı ki, koltuk altlarının beyazı görülürdü.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah namaz kılarken kollarını o kadar açardı ki koltuk altlarının beyazı 4603[11]görülürdü. 4604[12]

AÇIKLAMA

Secdede kollarının açılması ayrılması o kadar fazla olmalı ki koltuk altlan görülebilsin. Bunun hikmeti konusunda farklı şeyler söylendi:
Kuıtubî dedi ki: Bu hâlde secde etmenin müstehap olmasının hikmeti yüzün yere olan basıncını azaltmak, dolayısıyla burnun ve alnın yerle temasında zarar görmesini engellemektir.
Bazı alimlere göre bu durum, tevazuun en üstün derecesi, tembel ve gafil kişilere benzemeksizin burnu ve alnı korumada en iyi yoldur. Çünkü tembel ya da gafil kişiler bu durumda kollarını kapatırlar ve uyku vaziyetinde dururlar. 4605[13]

659/1529 - Muhammed b. Amr b. Atâ), Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyallahü anlı) nakletti:4606[14]
Ebû Humeyd'in (Radtyattaha cmh) şöyle dediğini işittim ki o, Hz. Peygamber'den (SaiiaiiaM aleyhi ve seüem) (bu tür haberleri) nakleden on sahabeden birisidir, diğeri de Ebû Katâde b. Rib'î'dir:
'Ben Rasûlullah'in (Saliaiiahu aleyhi ve seUem) namazını sizin en iyi bileni-nizim.' Oradakiler:
'Rasûlullah'la sohbette bizden önde gelen ve ona itaatte bizden çok ilerde olan birisi değilsin' deyince Humeyd şöyle dedi:
'Bilâkis, (dediğinizin tam tersi.)
'0 zaman arz et/anlat!'
'Rasûlullah namaza kalktığında ayakta tam dik olarak durdu, (tekbirde) ellerini kaldırarak omuzları hizasına getirdi. (Sonra 'Allahü ekber' dedi ve) rükûa gitmek istediğinde ellerini kaldırarak omuzlarının hizasına getirdi, sonra 'Allahü ekber' dedi ve rükûa vardı, orada dengeli olarak durup, başını salmadı ya da (yukarıya) kaldırmadı ve ellerini diz kapaklarına koydu. Sonra 'Semi'a'llahü limen hamideh' deyip (başım) kaldırdı, her kemik yerini tam olarak alacak şekilde doğruldu. Sonra secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, pazılarım (kollarını) karnından uzaklaştırdı ve açtı. İki ayağının parmaklarım dikti.4607[15] Sol ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her kemik yerini alacak şekilde durdu. Sonra tekrar secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, sonra (sol) ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her uzuv yerine dönecek şekilde durdu. Sonra kalktı ve ikinci rekâtta da böyle yaptı. İki rekâtı kıldıktan sonra1 kalkarken tekbir getirdi, namazın başlangıcındaki gibi ellerini omuzları hizasına kaldırdı. 4608[16] Sonra öncekinin benzeri şekilde kıldı. Namazın biteceği son rekâta gelince sol ayağını (sağ tarafa) çıkarttı ve sol kabası üzerine (teverruk yaparak) oturdu, 4609[17] sonra selâm verdi
NOT: Hadis hakkında açıklama için bk. Müsned Trc. H.no:480/I350. 4610[18]

660/1530 - Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):4611[19]

Sahih: Müsned, V/345, H.no:22820; İkinci rivayet için bk. V/345, H.no:22822; Buhcırî, Salât, 27; Ezan, 130; Menâkıb, 23; Müslim, Salât. 235-236; NesâU Tatbik, 51, H.no:1104.
Hadisin ilk rivayetinin senedinde Rişdin bulunmaktadır. İbn Hacer, RİşdÎn'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lehîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakleder. İbn Yûnıis'un da: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." dediğini kaydetti. Bk. Takrîb, Trc.no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın zayıftır" dediğini naklederek, hafızasının kötü olduğunu hatırlattı. Bk.Kâşif, Trc. no; 1575. Bu zât hakkında geniş bilgi için bk. 31/73. hadisin tahrici. ikinci rivayette ise mütâbaatı bulunmaktadır. Ve bu rivayet sahihtir. Dolayısıyle ilk rivayet de sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
4603[11] Nevevi, Şerhu Sahihi Mildim, İV/212
4604[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/4.
4605[13] İbn Hacer, Fethu'l-Kadîr, U/294
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/4.
4606[14] Sahih: Müsned, V/424. H.no:23490; Buhâri, Ezan, 145; Ebû Dâvûd, Salât. 116, 177, H.no: 730, 963 (Her iki rivayet de hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerdendir); TirmİZÎ, Salât, 78, H.no;260 (Hadisin Enes'ten de şahidi bulunmaktadır. Ebû Humeyd'in hadisi ise hasen-sahihtir); 103, H.no:293 (hasen-sahih); 110, H.no:304 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbîk, 6, H.no:1037 (muhtasar olarak); Sehv, 2, H.no:1179 (muhtasar olarak); İbn Mâce, İkâme, 1, 15, 72, H.no:803 (muhtasar olarak), 862-863, 1061; Dârimî, Salât, 70, 92, H.no:1313, 1363. Hadis için bk. Müsned Trc. H.no:480/1350.
4607[15] Şeklinde ha noktalı (mıTcern) olursa, dikti anlamına gelir. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, III/408); Bazı rivayetler de bu şekildedir. (Bk. Nesâl Tatbik, 48; İbn Mace, İkame, 72; İbn Hb
4608[16] Aynı sahabiden gelen Ebû Dâvûd rivayetinde 'İki rekâtı bitirip kalktıktan sonra' şeklindedir. (Bk. Ebû Davûd, Salât, 114, H.tıo: 730)
4609[17] Verik baldır ve üst kısmıdır. Teverruk (üjjdı) baldırın üstüne oturmaktır. Bk. Râzİ
Muhtar,! 17-718; Karahisarî bunu, sol yanı üstüne oturup iki ayağını sağ tarafından çıkartmak, şeklinde terceme etti. (Bk. Ahterî-i kebîr, 1/172)
4610[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/5-6.
4611[19] Sahih: Müsned, 111/279, H.no:13908; Benzer rivayetler için bk. ffl/269, H.no:13776; IH/274, H.no:13829-13833; m/234, H.no:13387; III/231, H.no:13353; m/178, H.no:12757; IH/170, H.no: 12669; IH/130, H.no:12261; m/291, H.no:14029; III/109, H.no:12005; IH/115, H.no:12087-12088; m/214, H.no:13165; Buharı, Ezan, 141; Müslim, Salât, 233; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:897; Timim, Salât, 89, H.no:276; Nesâî, İftitâh, 89, H.no:1026; Tatbik, 16, 50, 53, H.no:1052, 1101, 1108; Sehv, 102, H.no:1361; ibnMâce, İkâme, 21, H.no:892; Dârimî, Salât, 72,75, H.no:1323,1328. Ahmed b. Hanbei'in Enes'ten (Radıyallahü anh) naklettiği bir rivayet de şöyledir:
Bk. Müsned, III/102, H.no: 11936; Benzer rivayetler için bk. HI/154, H.no: 12507; IH/240, H.no:13461; III/245, H.no:13505 (Mükerreri için bk. III/290, H.no: 14020); Müslim, Salât, 112-113; Ebû Ya'lâ, VII/41, 48, H.no:3952; 3963.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen değişik konulardaki rivayetler birleştirilerek değerlendirilebilir: Bk. 34/231. hadis. Ayrıca secde ve saf düzeni ile ilgili rivayetleri

Hz. Peygamber (Saitailahu aleyhi ve sdiem) şöyle dedi:
"Secdenizde tadile uyun/tam yapın, Bu durumda sizden biri kollarını (dirseklerini) köpeğin yere yayması gibi yere yerfeştirmesin/yaymasın (dirseklerini kaldırsın). Rükû ve secdeleri tam yapın. Vallahi siz rükû ve secdelere gittiğinizde ben arkamdan ya da sırtımdan sizi görürüm." 4612[20]

Açıklama

Yukarıdaki rivayette geçtiği gibi Rasûlullah (Satlallahu aleyhi ve sellem) namaz kılanları; ben arkam size dönükken hareketlerinizi görmekteyim, şeklinde uyarmaktadır. Rasûlullah'm görüşü tek yöne bağlı değildir ve bu onun mucizelerindendir. Bu nedenle Buharı söz konusu hadisi Alâmâtün-Nübüvve (Peygamberliğin alâmetleri) konusuna almıştır.
Müslim'de geçen bir rivayette Ebû Hüreyre şöyle anlattı:
Rasûluilah bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince dönüp şöyle dedi: "Ey Filan! Namazı güzel kılmaz mısın? Namaz kılan kişi nasıl kıldığını konral etmez mi? O ancak kendisi için namaz kılıyor. Vallahi ben önümden gördüğüm gibi arkamdan da görürüm. 4613[21]
Bu gözle olmayan bir görüştür ki Allah'ın izniyle normal şartlar dışında gerçekleşir. Âhirette Allah'ın müminler tarafından görülmesi de bu şekilde olabilir.
Doğrusunu Allah bilir. 4614[22]

661/1531- Câbir b. Abdullah'tan (RadıyaUahu anhi;4615[23] Rasûlullah (SallallahUaleyhi vesellem)Ğ6Ğİ ki:
"Sizden biri secde yaparken tadile uysun/tam yapsın, kollarını (dirseklerini) köpeğin yere yayması gibi koymasın (dirseklerini kaldırsın). 4616[24]

662/1532- Şu'be'den4617[25]
İbn Abbas'a (RadıyaUahuanhuınu) bir kişi geldi ve şöyle dedi: 'Senin mevlân secdeye gittiğinde alnını, kollarını (dirseklerini) ve göğsünü yere koydu.'
İbn Abbas mevlasına:
'Böyle yapmana seni sürükleyen/sevk eden nedir?' deyince o şöyle
cevap verdi:
'Tevazu Bunun üzerine Tbn Abbas şöyle dedi:
'Bu köpek yatışıdır. Hz. Peygamber'i secde yaparken gördüm, koltuk altlarının beyazı görülüyordu (dirseklerini yere koymamıştı).'4618[26]

663/1533 - İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhümay)4619[27]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namazım İyice düşündüm de onu secdede kollarını (dirseklerini)

---

bulunmaktadır, Bk. Müsned, 111/103, H.no:11950; III/125, H.no: 12195; 111/182, H.no:12819.
Ebû Hüreyre'den (Rudıyaliahü anh) şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:901; Ayrıca 656/1526. hadise bk.
Câbir'den (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 661/1531. hadis.
4612[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/7.
4613[21] Müslim, Salât, H.no:423; Beyhakî, 11/290
4614[22] Bennâ, age., IH/161
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/7.
4615[23] Sened:
Sahih: Müsned, IH/315, H.no:1432l; Benzer rivayetler için bk. III/389, H.no:15116; I1I/3O5, H.no: 14210; III/336, H.no: 14544:
Tinnizu Salât, 89, H.no:275 (Bu konuda Abdurrahman b. Şibl, Enes. Berâ', Ebû Humeyd ve Aişe'den de nakiller vardır. Câbir (Radıyallahü anh) rivayeti ise hasen-sahihtİr); İbn Mâce, İkâme, 21, H.no:891; Tafaerânî, el-Mu'cemü'I-evsat, 11/203. H.nol731.
Enes ve Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahu anhüma) şahidi İçin bk. 660/1530. hadis.
4616[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/8.
4617[25] Sahih: Müsned, 1/320, H.no:2935-2936; Benzer rivayetler için bk. 1/292, H.no:2662; 1/317, H.no:2909; 1/233, H.no:2073; 1/343, H.no:3197:
1/352, H.no:3305; 1/354, H.no:3328; 1/362, H.no:3414; 1/364-365, H.no:3446-3447; 1/267, H.no:2405:
(Erbede et-Temîmî bu rivayetten de anlaşıldığı gibi İbn Abbas'ın Tefsir'ini nakleden kişidir) 1/339, H.no:3152; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:899
İbn Abbas'tan (RadıyaUahu anhüma} nakledilen konu ile ilgili bu rivayetin yanında misvakla ilgili (159/167. hadis. Bk. Müsned, 1/237, H.no:2125) ve namazda teşehütte işaret parmağını kaldırma ile ilgili (ki bu konu ileride zikredilecektir) rivayetleri birlikte değerlendiriniz. Her üç konuyu da İçeren rivayet için bk. Müsned, 1/339-340, H.no:3152.
Ayrıca 663/1533. hadise bk.
Hadisin şâhİdleri:
a-Ebû Saîd'den (Radıyaltahü anh) şahidi: 664/1534. hadise bk.
b-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: 665/1535. hadise bk.
c-Abduliah b. Arkam el-Huzâî'den (RadıyaUahu anh) şahidi: 666/1536. hadise bk.
d-Câbir'den (Radıyaltahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, III/294-295, H.no:14071; tbn Huzeyme, 1/326, H.no: 649; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 11/115.
e-Abdullah b. Mâlik b. Bühayne'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/345, H.no:22822, 22820; Buharı, Ezan, 130.
f-Meymûne'denf/îflrfı>pa«öftüürtfa.> şahidi için bk. 668/1538. hadis.
4618[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/8-9.
4619[27] Sahih: Müsned, 1/305, H.no:2782; Benzer rivayetler için bk. 1/302, H.no:2753 1/317, H.no:29l0 Dâvârf, Salât, 154, H.no:899. Ayrıca şâhidleri için bk. 662/1532. hadis.

açmış görmüştüm, 4620[28] koltuk altlarının beyazını görmüştüm. 4621[29]

664/1534 - Ebû Saıd el-Hudrî'den Rasûlutlah 4622[30]
(Saiiaiiahs aleyhi ve sellem) secdeye gittiğinde (kollarını Öyle açtı ki) onun boş böğrünün beyazlığını gördüm. 4623[31]

665/1535 - Enes b. Mâlik'ten (Radtyaitahu anh). 4624[32]
Rasûluilah (Sallaiiahu aleyhi ve sellem) secdeye gittiğinde (kollarını öyle açtı ki) koltuk altlarının beyazlığı görüldü (ya da gördüm). 4625[33]

666/1536 - Abdullah b, Akram el-Huzâî'den Rdiihüh): 4626[34]
Bir düzlükte (ovada) (Diğer rivayette; (Arafat'taki) Nemire bölgesine yakın bir düzlükte) babam Akram ile beraberdim. Yakınımıza bir kervan geldi ve yol tarafına hayvanlarını çöktürdüler. Bunun üzerine babam bana şöyle dedi:
'Ey yavrum, sen kuzuların içinde dur/bekle, onların (kim olduklarını) soruşturmak üzere yanlarına gideyim.'
Babam çıkıp gidince ben de izinden (peşinden) gittim. Baktım ki orada Rasûluilah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) var (Râvi sözlerine şöyle devam etti);4627[35]
Namaz vakti geldi/başladı, onunla beraber namaz kıldım, her secdeye gittiğinde Rasûlullah'ın koltuk altlarının mat beyazlığını görüyordum. 4628[36]

667/1537- Ebû İshak'tan: 4629[37]
Berâ b. Âzib Radıyallahü anh) secdeleri şöyle vasfetti gösterdi. Önce (secdeye gidip) avuçlarını yere koydu, kabasını yerden kaldırdı, kollarını (dirseklerini) açtı ve şöyle dedi:
'Hz. Peygamber işte böyle secde etti.'4630[38]

668/1538-Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemizden (Radıyallahü anha)4631[39]
Hz. Peygamber tSaiiallaha aleyhi ve sellem) secdeye gittiğinde kollarını4632[40] öyle açardı ki arkasında bulunan kişi koltuk altlarının beyazlığını görürdü. 4633[41]

669/1539- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) 4634[42]

4620[28] Metindeki (^» kelimesi (jw) anlamındadır ki uzaklaştırdı, açtı manasına gelir. Eğerşeklinde takdir edilirse karnını yerden kaldırdı anlamında olur, ancak Şeklindeki takdirde ise kollarını yanlarından uzaklaşnrdı/açtı manasına gelir. Konu dirseklerin Konulmaması olduğu ve koltuk altı beyazlığının görülmesi cümlesi zikredildiği için kolların (dirseklerin)
.«uımw uıuugu ve Koltuk altı beyazlığının görülmesi cümlesi zikredildiği için kolların (t seklerin) açılması şeklinde terceme edildi. Genel tercih budur. (Bk. İbnü'1-Esîr, Hikâye, IH/408).
4621[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/9.
4622[30] Sahih: Müsned, 111/15, H.no:l 1055; Benzer rivayetler için bk. ffl/15, H.no:11056 Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nın varlığına işaret eder. Bk. Mecma\ 11/125. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Ayrıca şâhİdleri için bk. 662/1532. hadis. Sened:
4623[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/10.
4624[32] Hasen: Müsned, III/172, H.no:12694; Senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Çünkü Enes'ten (Raüıyallahü anh) nakleden râvi bilinmemektedir. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca şâhidleri için bk. 662/1532. hadis.
4625[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/10.
4626[34] Sahih: Mw.vn^, IV/35, H.no:16354; Diğer rivayetler için bk. IV/35, H.no:16353, 16355; Tirmizî, Salât, 88, H.no:274 (Bu konuda İbn Abbas, İbn Bühayne, Câbir, Ahmer b. Cez', Meymûne, Ebû Humeyd, Ebû Mes'ûd, Ebû Üseyd, Seni b. Sa'd, Muhammed b. Mesleme, Berâ' b. Âzib, Adiy b. Amîra ve AÎşc'den (Radıyallahü anhümj de nakiller vardır. Abdullah b. Akram rivayeti ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 19. H.no:881; Humeydî, ü/412, H.no:923; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/306. H.no:2331; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/306. H.no:904.
4627[35] Râvinin sözü için bk. İbn Mâce, İkame, 19, H No- 881
4628[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/10-11.
4629[37] Sahih: M«W, IV/303, H.no:18607; Benzer rivayetler için bk. IV/283, H.no:18402 (669/1539. hadis); iv/294, H.no:18506; IV/294-295, H.no;18511
Salât, 234; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:896 Timizi Salât, 87, H.no:271:
Eedir R^B-U k°nuda VSİI b" Hucr ve Ebû Humeyd'den (Radtyallahüanhüma) rivayet nakledilmek-J- Bera1 rivayeti ise hasen-sah ih-garibd ir); Aferff, İftitah, 51, H.norl 102. 1103
Ca'd, s.365, H.no:2510; Tayâlisî, s.99, H.no:442;/V(, 1/329, H.no:656. 25 Aynca 669/L539. hadise bk.
4630[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/11.
4631[39] Sened:
4632[40] Sahih: Müsned, VI/335, H.no:26723; Mükerrer için bk. VI/332, H.no:26697; Benzer rivayetler için bk. VI/331, H.no:26688 (448/1318. hadise bk.)
VI/333, H.no:26710 Müslim, Salât, 237-238; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no;898; Nesâî, İftitâh, 52, 88, H.no: 1107, 1145; İbn Mâce, İkâme, 19, H.no:880; Dârimî, Salât, 79, H.no:1336.
Hadisin şâhidleri için bk. 662/1532. hadis.
Ayrıca 463/1333 ve 448/1318. hadise bk.
4633[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/11-12.
4634[42] Meymûne (Radıyallahü anha) annemizden başka tarikle gelen rivayette şeklinde 'kollarını açtı' lafzıyla zikredildi. Bk. Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/245, H.no:733; Ebû Avâne, Müsned, 1/502, H.no: 1874,1/535, H.no: 2005

Rasülullah (Sallatlah aleyhi ve sellem) "Secdeye gittiğinde avuçlarını (yere) 4635[43] koy ve dirseklerini kaldır!" 4636[44]

670/1540-Vâil b. Hucr'dan (Radıyatlahü anh) 4637[45]
Rasülullah'ı (Saiiaiiam aleyhi ve setiem) alnı ile birlikte burnunu yere koyarak secde ederken gördüm.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasülullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) secde ederken gördüm, burnunu yere koydu. 4638[46]

671/1541- Vâİl el-Hadrâmİ (Radıyallahü anh), 4639[47]
Hz. Peygamber'i (Saiiaiiahu aleyhi ve seliem), iki eli kulaklarına yakın olduğu hâlde secde ederken gördü. §Bir rivayette ise: Rasülullah'ı iki eli arasına secde ederken gördü, şeklinde nakledildi, 4640[48]

672/1542-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma)4641[49]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (SallaUaha aleyhi ve sellem) namazla ilgili bir şey sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"El ve ayaklarının parmak aralarını ov (yani abdesti güzelce al)!"
Ona söylediği sözlerden biri de şuydu:
"Rükûa eğildiğinde ellerini diz kapaklarına koy ki tam olarak rükûa gitmiş ol (sırtın tam düz olsun) ve secde yaptığında da yerin hacmini (sertliğini) hissedinceye kadar alnını yere (iyice) yerleştir!.." 4642[50]

Açıklama

Bu babdaki hadisler secdeye gidiş şeklini açıklamaktadır. Secdeye giderken önce ellerin mi, yoksa dizlerin mi konulması gerekir, konusunda müetehidler ihtilafa düştüler. Bu ihtilafın sebebi farklı rivayetlerin bulunmasıdır. Bu konudaki görüşler:
1-Cumhura göre müstehap olan dizlerden sonra ellerin yere konulmasıdır. 4643[51] İmam Nevevi şöyle dedi: Mezhebimize göre secdeye giderken müstehap olan şey Önce dizlerin, sonra ellerin, sonra alnın, sonra da burnun yere konmasıdır. İbn Münzir bunu, Hz. Ömer, İbrahim en-Nehâi, Müslim b. Yesar, İmam Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî, Süfyan es-Sevrî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahûye gibi alimlerden nakletti. 4644[52] Onların delilleri:
Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahu anh)4645[53]
Hz. Peygamber'i ellerinden önce dizlerini (yere) koyarak secdeye giderken, dizlerinden önce de ellerini kaldırarak ayağa kalkarken gördüm.
Enes'ten (Radıyallahü anlı):4646[54]

4635[43] Bennâ, age., 111/281
4636[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/12.
4637[45] Sened:
Sahih: Müsned, IV/315, H.no:18742; İkinci rivayet için bk. İV/315, H.no:18741; Benzer rivayetler için bk. IV/317, H.no: 18758; IV/317, H.no: 18766;
Vâil b. Hucr'un (Radıyallahü anh) Hz. Peygamber'in namazı ile ilgili olarak diğer rivayetleri için bk.474-475, 545-546/1344-1345, 1415-1416, 671/1541. hadisler.
Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Tirmizî, Salât, 86, H.no:270 (Bu konuda ibn Abbas, Vâil b. Hucr ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidi vardır. Ebû Humeyd es-Sâİdî'nin rivayeti ise hasen-sahihtir).
4638[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/12-13.
4639[47] Sahih. Müsned, IV/316, H.no: 18747; Diğer rivayet için bk. IV/316, H.no:18746; Benzer rivayetler için bk. IV/316, H.no:18752:
IV/318,H.no:18772:
168 H.no:18769 Mfc/im, Salât, 54; Dâviî^, Salât, 115, 116,
855' 867- n/'-H:n?:I23"728' 737' 932"933< 957> 997' îbn Mâce, İkâme, 3, 14, 15, H.no:810, 35' 39> 41> 92' H'no:1244' 125°- 1255, 1364.
ilgili olarJ^-' HuCArun (Rad'yall^ü anh) Hz. Peygamber'in (SaUaliahti aleyhi ve sellem) namazı ile an,* H,ger rivayetleri için bk.474-475, 545-546/1344-1345, 1415-1416, 670/1540. hadisler.
4640[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/13.
4641[49] Sened:
Hasen: Müsned, 1/287, H.no:2604; Tirmizî, Taharet, 30, H.no:39 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 54, H.no:447; Dârimi, VudÛ', 30, H.no:706. Ahmed Muhammed Şâkir, Tev'eme'nin azadlığı Salih'i zayıf sayanların varlığını, bunun sebebi olarak da ömrünün son döneminde ihtilât ettİğinîn/bunadığının gösterildiğini belirtmiş, fakat Mûsâ b. Ukbe'nİn hocası Salih'ten ihtİlâtından önce hadis aldığını ve bu sebeple İbn Hacer'İn de (Bk.Telhîs, s.34) naklettiği gibi Buhârî'nin hadisi hasen saydığını söylemiştir. Mûsâ b.Ukbe Salih'ten ihtİlâtından önce hadis almıştır. Bk.Sünen, Taharet, 30, H.no:39; Şevkânî de aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bennâ, age., 11/44.
Bu rivayet 288/596 ve 625/1495. hadislerde zikredilmişti.
4642[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/14.
4643[51] Şirazi, Mühezzeb, 1/75; Kâsâni, Bedâi', 1/210; İbn Kudâme, MuğnU 1/554; Meydani, Lübab, 1782; Ebu'l-Hasan el-Malikî, Kifayetü't-taîib, 1/337; Ebû Abdullah el-Abderî, el-Mevvâk, 1/541
4644[52] Nevevi, Mecmu, İÜ/554
4645[53] Ebû Davud, Salât. 838, H.no: 838; Timizi, Salât, 48, H.no: 268 (Hasen garib); Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/229, H.no: 676: İbn Mace, İkâmetu's-salât, 19, H.no: 882; İbn Huzeyme, 1/318; H.no: 626; Hattabi bu rivayetin ellerin önce konması ile ilgili rivayetten daha kuvvetli olduğunu belirtti. (Bk. Bennâ, age., IH/283)
4646[54] Hakim, 1/349, H.no: 822 (Hakim bu rivayetin Buhari ve Müslim'in şartı üzere sahih ugunu, herhangi bir illet bulunmadığını zikretti); Beyhakî, 11/99, H.no: 2464; Yalnız bu vayetın senedinde Alâ b. İsmail bulunmaktadır, meçhul olan bu râvinin rivayeti tek yolla ve TSh V£ Darekutnî §ibi alim!er rafından zayıf kabul edilmiştir. Hakim'in tesahülü malumdur 36 sahih demesi tek başına yeterli değildir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, m/50)

'Rasûlullah'ı gördüm, tekbir aldı... (secdeye giderken) dizleri ellerinden önce yere indi.
Sa'd'dan (Radıyallahü anh) 4647[55]
(Secdeye giderken) elleri dizlerden önce koyardık, sonra ellerden önce dizlerin konmasıyla emrolunduk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanh): Hz. Peygamber şöyle dedi: 4648[56]
"Sizden biri secdeye gideceğinde ellerinden önce dizleriyle başlasın (yere koysun), devenin çökmesi gibi çökmesin."
2-İmam Malik, Evzai; bir rivayette Ahmed b. Hanbe! ve İbn Hazm önce ellerin, sonra dizlerin konulması gerektiğini savundular. 4649 [57] Bu konudaki delilleri Ebû Hüreyre hadisidir. Bk. Müsned Trc. H. no: 656/1526
şÂHmler Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) iki farklı rivayet sebebiyle bunlarda ızdırap bulunduğunu söylemişlerdir. Devenin çökmesi ile ilgili iki farklı yorum ortaya çıkmaktadır:
1-Cumhur; devenin önce ön ayaklarını sonra arka ayaklarını kırıp çökmesini anlamış ve bunun yasaklandığını belirtmişlerdir.
2-Diğer alimler ise devenin dizinin ön ayakların da değil arka ayaklarında olduğunu söylemişlerdir. 4650[58]
§Ancak cumhurun görüşünü tercih etmek daha doğru olsa gerek. Çünkü delilleri fazla ve kuvvetlidir. Ayrıca Ebû Hüreyre rivayetlerinde ızdırab vardır ve tam delil olmaz. İbn Kayyim bu konuda 10 kadar tercih sebebi saymıştır ki Şevkâni bunların bir kısmını eserinde zikretmiştir. 4651[59]
Bu babdaki hadisler secdede duruşu tarif etmekte::. El ayaiannın/avuçlann yere konulup sonra alın ve burnun yere konulması, dirseklerin yere konulmayıp koltuk altları görünecek şekilde açılması müstehabdır. Bu hareketle::: tembelce yatıştan uzak, Allah'ın karşısında kulluk bilincini gösteren mütevazı bir ta'c vardır. Dirseklerin yere konma hâli köpeğin yatışına benzetilmiştir ki onda hafife alma, önem vermeme ve tembel bir hareket sergilenmektedir, ibadet ağına aykırıdır.4652[60]

Secde Azaları, Secdeye Giderken Saç ve Elbise Düzeltmenin Hükmü

673/1543-İbn Abbas'tan (Radıyaliahüanhüma)4653[61]
Hz Peygamber tSaiiaiiaiıu «tevki ve teiiem) şöyle dedi:
"Ben yedi âzâ üzerine secde yapmakla, ayrıca bu durumda saç ve İbişe çekmemekle toplamamakla emrolundum." §İbn Abbas'tan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Saiiailaha aleyhi ve sellem) yedi âzâ üzerine secde yapmakla olundu, (bu sırada) saç ve elbise çekmekten toplamaktan nehy olundu (men edildi).
§îbn Abbas'tan üçüncü tarikle gelen rivayet:
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem)'.
"Ben yedi âzâ üzerine secde etmekle emrolundum; -eliyle burna (kadar)4654[62] işaret ederek-alın üzerine, sonra iki ele (avuçlara), 4655[63] iki dize, (iki ayağın) 4656[64] parmak uçlarına (secdeyle emrolundum), (bu durumda) ne elbiseyi çekerim, ne de saçı (toplarım)" dedi.4657[65]

Açıklama

Metinde geçen (lif) kelimesinden maksat elbisenin ya da saçın toplanmama-sıdır. Bu şekildeki nehy haramlık ifade eder. Ancak Kadı Iyaz'ın dediği gibi cumhur bunun tersini kabul etmektedir ki onlara göre bu hareketler mekruhtur, ama namazı bozmaz. İbn Münzir, Hasan-ı Basri'nin bu durumda namazın iadesi gerekir, düşüncesinde olduğunu nakletti.

4647[55] I/319' H-no: 628- Beyhaki, 11/100, H.no: 2469; İbn Hacer, bu rivayette nan ibrahim b. İsmail b. Seieme'nin zayıf olduğunu, bu sebeple rivayetin neshe delil yamayacağını söyledi. (Bk. Fethu'l-Bâri, 11/291)
4648[56] ibn Qudânıe' Muğni, 1/554; Ebu'l-Hasan el-Malikî, Kifayetü't-talib, 1/337; Ebû Abdullah g-Abderî, ri-Afevvâ*. 1/541
4649[57] 111/284
4650[58] 111/284
4651[59] sebepleri için bk. Şevkâni, Neylü'l-evtâr, 11/283
4652[60] Nevevi, Şerku Sahihi Müslim, IV/209
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/14-16.
4653[61] Sened:
Sahih: Müsned, 1/285, H.no:2584; Mükerrer rivayetler için bk. 11%, H.no:2588, 2590; İkinci tarik için bk.1/221, H.no:1927 (Bu rivayetin mükerreri: 1/222, H.nD:1940); Üçüncü tarik için bk. 1/305, H.no:2778; Benzer rivayetler için bk. 1/255, H.nreZMO; 1/279-280, H.no:2527; 1/286, H.no:2596; 1/324, H.no:2985; 1/270, H.no:2436; 1/292, H.:.,:2658:
Ebû Hanîfe, Müsned, s.134; Buhârî, Ezan, 133-134, 137-138; Müslim, Salât, 227-230
Ebû Dâvûd, SalâL 151, H.no:889-890
' Jıi); Tirmizî, Salât, 87, H.-ü:273 (hasen-sahih); Nesâî,
Tatbik, 40, 43-45,56-58, H.no: 1091, 1094-1096, 1111, 1113; İbnMâce, fkbte, 19,67,H.no; 883-884, 1040; Dânmf, Salât, 73, H.no: 1324-1325. Sa'd'dan (Radıyallahü anhj şahidi:
4654[62] Bu ek için bk. Nesâi, Sıcûd, 45, H.no: 1096
4655[63] Bennâ, age., 111/285
4656[64] İbn Hacer< Fethu'J-Bâri, 11/297
4657[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/16-17.

§Secdcye giderken saç ve elbise toplama yasağının hikmeti; yerle temasında korunmak şeklindeki kibirli insanların hareketine benzemesinden olsa gerek.
§Hadiste yedi secde âzasından bahsedildi:
1-Alın ve burun: Bunlar tek uzuv sayıldı. Nesâi rivayeti de bunu desteklemektedir, değilse uzuvların sayısı sekize çıkar. Kurtubî şöyle dedi: 'Bu rivayetlerden anlaşılan secdede alnın asıl, burnun ona tabi olmasıdır.' İbn Dakîk el-Iyd da şöyle dedi: 'İkisi bir uzuv olmalıdır, değilse secde uzuvları sekize çıkar.' İmam Ebû Hanife de bu görüştedir. Alnın yere değmesi farzdır, namazın geçerliliği için yeterlidir, ancak burunun yere değmesi vaciptir, terki anında sehiv secdesi gerekir. Şafiîlerin çoğuna göre de alnın bir kısmı ile yapılan secde namazın geçerliliği için yeterlidir. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Secdede sadece burnun yere değmesinin namazın geçerliliği için yeterli olmayacağı konusunda icma' vardır. İmam Evzaî, Ahmed, Ishak gibi bazı alimlere göre ise secdede hem alnın, hem de burnun değmesi gerekir, aksi takdirde namaz olmaz.4658[66] İmam Malik'ten farklı rivayetler naklolundu:
a- Secdede alın farzdır, ama burnun yere konulmaması durumunda vakit için-de iadesi müstehabdır.
b- Sadece burnu yere koymak namazı bozar. c-Farziyet her ikisine de tealluk eder.4659[67]
2- İki elin içi, yani avuçlar.
3- İki diz,
4- İki ayak parmaklarının uçları.
§Secdede alın dışındaki altı azanın yere değmesi ile ilgili hüküm:
1- î. Şafiî'den iki görüş nakledildi: a-Müstehabdır. b-Farzdır, bu görüş kuvvetlidir. Hanbeliler de bu görüştedir.
2- Hanefilere göre ellerden, dizlerden ve ayaklardan birer tanesi mutlaka yere değmelidir.
3- MâlikiIere göre bu altı uzvun yere değmesi müstehabdır, ancak birinin terk edilmesi hâlinde o namazın vakit içinde iade edilmesi istenir. 4660[68]

674/1544-Abbas b. Abdülmuttalib'den ftiadıyaiiaim anh) 4661[69]
RasÛlullah (SaUaUahilaleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Bir kişi secdeye gittiğinde onunla birlikte (şu) yedi âzası da secde yapar: Yüzü (alnı ve burnu), iki eli (avuçları), iki dizi, iki ayağı." 4662[70]

675/l545- (Z.) Amr b. Yahya babası ya da amcasından nakletti:4663[71] 'Benim çok uzun saçım vardı, secdeye gittiğimde onları topladım.
ı-Babam) Ebû Hasan el-Mâzinî4664[72] beni gördü ve :
'Toprak ona dokunmasın diye topluyorsun (değil mi), vallahi onları keseceğim' dedi ve onları kesti.'4665[73]

Açıklama

Metinde kelimesi geçmektedir. Arapça'da saçlar kulak yumuşağını geçer ve muzlara ulaşırsa ona (OJi), omuzları da geçerse ona 4666[74] bu ikisinden daha kısa dursa denir. 4667[75] Yukarıdaki râvinin uzun saçlarını toplaması Hz. Peygamber'in sünnetine aykırı olduğu için babası Ebû Hasan el-Mâzinî tarafından yadırganmış ve bundan kurtulması için kesin çözümün saçların kesilmesi olduğu bildirilmiştir.
§Erkeklerin uzun saçları olanların namazda yere değmesin diye saçlarını bağlamaları da yadırganmış ve yasaklanmıştır.
Küreyb'den: 4668[76]

4658[66] Kâsâni, Bedâi', 1/105; Nevevi, Mecmu, 111/423; İbn Kudüme, Muğni, 1/555; İbn Hacer, age. 11/296-297
4659[67] Sehnûn, Müdevvene, 1/73; Desûki, Haşiye, 1/240
4660[68] Nevevi, Mecmu', III/426-428; İbn Kudâme, Muğni, 1/555; Desûki, Haşiye, 1/240
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/17-18.
4661[69] Sahih: Müsned, 1/206, H.no:1764; Benzer rivayetler için bk. 1/206, H.no:1769, 1765; 1/208, H.no:1780:
Müslim, Salât, 231; Ebû Dâvûd, Salât, 151, H.no:891; Tirmizî, Salât, 87, H.no:272 (Hasen-sahih olan hadis İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Câbir ve Ebû Saîd'den de nakledilir); Nesâî, İftitâh, 41, 46, H.no:K)92, 1097; İbn Mâce, İkâme, 19, H.no:885; Ebû Ya'lâ, XII/51-52, H.no: 6693; Bezzâr, IV/146, H.no: 13 19;
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 673/1543. hadis.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebır, lX/266, H.no:9326. Heysemî râvilerİnin sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. Mecma\ 11/127.
4662[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/18.
4663[71] Sahih: Müsned, IV/78, H.no: 16659; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'!-emânî, III/286. Zevâid'den olan bu rivayete Heysemî değinmemiştir, daha doğrusu biz bu rivayeti Mecma'u'z-zevâid'de bulamadık.
Ebû Hasen el-Mâzinî el-Ensârî el-Medenî'nin (Radıyatlahü ank) isminin künyesi °'duğu, ayrıca isminin olmadığı iddia edildiği gibi, isminin Temim b. Abdiamr olduğu da ifade edilmektedir. İmam Mâlik'in şeyhi olan bu sahâbî Akabe ve Bedir'de bulunmuş olduğunu ifade eder. Bk. İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI/70-71, Trc.no:5813; İbn Hacer, eUsâbe, IV/1632, Trc.no:2915.
4664[72] Amr b. Yahya'nın dedesi. (Bk. Bennâ, age., III/286)
4665[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/19.
4666[74] Razi, Muhtaru 's-Sıhâh, 605
4667[75] ibn Hacer, Fethu'l-Bâri, VI/486
4668[76] Ahmed b. Hanbel, 1/304; Müslim, Salât, 232 (492); Ebû Davud, Salât, 88, H.no: 647; Nesâi, l^Sünenü'l-kübra, 1/235, H.no: 701

İbn Abbas, Abdullah b. Haris'İ saçları arkadan bağlanmış olarak namaz kılarken gördü, arkasına dolandı ve çözmeye başladı. Öbürü de hareket etmeksizin ona imkan tanıdı, (namazı bitirdikten) sonra İbn Abbas'a yöneldi ve:
'Benim başımdan sana ne?' deyince İbn Abbas şöyle dedi:
'Ben Rasülullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Bunun misali, ellerini omzuna bağladığı haide namaz kılan kişiye benzer (uzun saçların da secdeye dökülmesi gerekir).'"
Rivâyette geçen mekfûf elleri arkaya, omuza bağlamak anlamındadır." 4669[77]Bu şekilde namaz kılan kişinin secde azalandan bir kısmı yere değmez.
açı olan erkeklerin de saçlarını topuz yaparak bağlaması mekfufa benzediği ...aklanmıştır, saçlarının secdeye katılması gerekir.
İmam Nevevi şöyle dedi: 'Namazda elbisenin ya da saçların toplanması, puz yapılması ya da uzun saçın sarığın içinde toplanması mekruhtur, kerahet namazı bozmaz. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Ancak İbn Münzir, Ha Basrî'den namazın iade edilmesi görüşünü nakletti. Bunun hikmeti saçların da secdeye katılmasıdır.4670[78]
Bu emir erkekler içindir. Kadınlar için böyle bir emir yoktur, çünkü onların baş vardır. Kadınlarda yasaklanan, topu/un büyük yapılıp dikkat çekmesidir. 4671[79]

Namaz Kılan Kişinin Elbisesinin Bir Kısmına Secde Etmesinin Hükmü ve Kalabalıkta Yapılan Secdede Ruhsat

676/1546- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyaüahil anhüma) 4672[80]
Hz Peygamber (SatlailaM aleyhi ve setlem) tek parça elbiseye/kumaşa bürün-düğ. hâlde elbisenin fazlalılığı ile yerin sıcaklığından ve soğukluğundan konsarak namaz kıldı. 4673[81]

677/1547-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu anh): 4674[82]cıca&ın şiddetlendiği bîr anda Hz. Peygamber tSaiiaiiahu aleyhi veseilem) ile kılardık da bizden biri (sıcaktan dolayı) yere yüzünü koymaya gücü elbisesini (fazla kısmını) yayar ve üzerine secde ederdi. 4675[83]

678/1548 - Abdullah b. Abdurrahman'dan (Radıyallahu ank): 4676[84]
Hz. Peygamber (Saiiatiahü aleyhi ve seüem) yanımıza geldi ve bize Benî Abdileşhel Mescidi'nde namaz kıldırdı. Onu secdeye gittiğinde ellerini elbisesinin (kolları) içinde tutarken gördüm. 4677[85]

4669[77] Ibnü'l-Esir, Nihaye, IV/149
4670[78] Şerhu Sahihi Müslim, IV/209
4671[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/19-20.
4672[80] H.nü:232Ü; Benzer rivayetler için bk. 1/265, H.no:2384-2385; 1/303, H.na2760; 1/320, H.no;2940; 1/354, H.no:3327 (Bu benzer rivayetlerin hepsinin senedi za>.-_-. Çünkü senedlerinde Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas bulunmaktadır. Bu râvi ayıttır. Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Evsat ve Kebîr'irıde nakl=: ;n hadisin Ahmed b. Hanbel isnadı sahih hadis ricâlindendir" der. (Bk. Mecma', 11/48) Hâl:.,.; Hüseyin sahih hadis ricalinden biri değildir); Heysemî'nin Taberânî'nin Evsat'ına nisbaettiği ve hasen hükmü verdiği rivayet de şöyledir: "Rasûluiiah yünlü bir elbiseye bürünmüş, :.!nde bir bastonuyla/ asasıyla, Üsâme b. Zeyd'e de dayanmış bîr vaziyette yanımıza çıka geld Bastonu önüne diktirdi. Sonra ona doğru namaz kıldı." Bk. age., 11/50; Beyhakî, es-Sütm'l-kübrâ, 11/108.
Teveşşuh kelimesinin anlamı için bk. 379/1249. hadisin dipnotu.
Enes'ten (Radıyallahu anlı) şahidi için bk. 677/1547. hadis.
Abdullah b. Abdurrahman'dan i Radıyallahu anlı) şahidi için bk. 678/1548. hadis.
Ayrıca 385/1255 ve 679/1549. hadislere bk.
4673[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/20.
4674[82] Sened: »
Salüh: Müsned. 1TJ/100, H.no:I1909; Buhârt, Salât, 23; Mevâkît, 11; Amel, 9; Müslim, Mesâcid, 191- Ebû Dâvûd, Salât, 92, H.no:660; Tirmîzî, Cuma. 58. H.no:584; Nesât, Tatbik, 59, H.no: 1114; İbnMûce, İkâme, 64, H.no: 1033; Dârimî, Salât, 82, H.no:1343.
İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhüına) şahidi için bk. 676/1546. hadis.
Abdullah b. Abdurrahman'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 678/1548. hadis.
4675[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/21.
4676[84] Sened:
Hasen: Müsned, IV/334-335, H.no:18855; ibn Ebî Şeyhe, 1/237-238. H.no:2728; ibn Mâce, İkâme, 64. H.no:lÜ31 (İbn Ebî Şeybe'den aynı sened ve metinle nakleder); Ahmed eş-Şeybânî, Âluul, ÎV/165. H.no:2146: Bûsırî Abdullah b. Abdurrahman'ın hadisi babası ve dedesi (Sabit b. es-Sâmit) aracılığı iie naklettiğini, senedinde İki râvi düştüğü için isnadının mu'dal olduğunu söyier. Bk. Misbûhu'z-zücâce. 1/124; Senedinde yer alan İsmail b. Ebû Habîbe'nin de zayıf sayılması sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Taberânî, İbn Huzeyme ve Ahmed eş-Şeybânî hem muttası bîr senedle, hem de mutâbi bir râvi ile nakleder:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/76, H.no:1344; M Huzeyme, 1/336, H.no: 676
Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, İV/166, H.no:2147 Ayrıca Beyhakî zayıf isnadla İbn Abbas'tan nakledilen şahidine de yer verir:
Bk. csSünenü'l-kübrâ, 11/108. Hadis şâhidleri ile kuvvetlenir.
bdui]an b Abdurrahman'ın (Radıyallahu anh) sahâbiden olup olmadığı tartışılmıştır. İbnü'l-. e'"Cezerî onun sahâbî olduğunu ve sadece burada verilen hadisin kendisinden nakledildiğini söyler. Bk. Üsdü'l-ğâbe, III/301, Trc.no:3047. Babası Abdurrahman b. Sabit b. es-Sâmit. ^uharı'ye göre sahâbiden, Müslim'e göre tabiînden sayılmıştır. Dedesi Sabit b. es-Sâmit el-ITl/lo" el"Eşheiî de sahâbidendir. Câhiliye döneminde öldüğü de iddia edilmektedir. Bk. age.. Eb~ T!cno:32?8'-1/444-445. Trc.no:556. Ahmed b. Hanbel bu sahâbinin hadisini Abdullah b. I Habîbe başlığı altında vermiştir. Bu sahâbî Küba Mescidi cemaatindendir. İlgili rivayet Çln bk- Müsned Trc.H.no: 405/1275.
Enes'ten (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 677/1547. hadis.
ibn Abbas'ıan (Radıyallahu anhüma) şahidi için bk. 676/1546. hadis.
4677[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/21-22.

679/1549 - İbn Abbas'tan (RadıyallahüanhUma) 4678[86]
Rasûlullah'ı (Saiiailaha aleyhi ve seüem) yağmurlu bir günde (namaz kılarken) secdeye gittiğinde üzerindeki elbisenin bir kısmını (yayarak) yerdeki çamurdan korunurken gördüm, secdeye gittiğinde ellerini (elbiseden) çıkart-maksızın yere koyuyordu. 4679[87]

680/1550 - Seyyarb. Ma'rûr'dan: 4680[88]
Hz. Ömer'i (Radıyaiiaha anh) şöyle diyerek hutbe verirken dinledim; 'Bİz muhacir ve ensar topluluğu Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) bu idi 5ina ederken kendisiyle beraberdik. Kalabalık arttığında sizden biri kardeşinin sırtına secde etsin!' 'Yolda namaz kılan bir topluluk görünce şöyle dedi: 'Mescitte namaz kılın!' 4681[89]

Açıklama

Hz. Ömer Rasûlullah dönemini yaşayan bir kişi olarak gördüklerini anlatmakta ve uygulamaktadır. Bunlardan birisi de o dönemde kalabalık olduğunda insanların yere secde edemedikleri ve bu nedenle öndeki kardeşlerinin sırtlarına secde ettikleri gerçeğidir. Bu Rasûlullah tarafından verilen bir ruhsattır.
Hz. Peygamber dönemindeki bir olay şöyle nakledildi:
İbn Ömer'den: 4682[90]
Rasûluilah (Sallallahü aleyhi ve sellem) namaz kıldırdı; Burada Necm suresini okudu ve bize secde yaptırdı. Secdeleri biraz uzattı, cemaat çoğaldı, hatta birbirlerinin sırtı üzerinde (secde yaparak) namaz kıldılar.
Her halde Cuma gibi mescitte kılınma şartı olan namazlarda durum böyledir. Hz. Ömer'den başka tarikle gelen rivayet bunu açıklamaktadır:
Zeydb. Vehb'den:4683[91]
Hz. Ömer şöyle dedi:
'Cuma günü kişi (yere) secde etmeye gücü yetmezse kardeşinin sırtına secde etsin.
§Bu konuda müctehidlerin görüşleri:
1-Hanefi, Şafiî ve Hanbeli müctehidlere göre izdiham durumunda öndekinin sırtına secde yapılabilir.
2-Diğerlerine göre bekier, onlar kalkınca secde yapar. 4684[92]

681/1551-Ebû Hüreyre'den 4685[93]Hz. Peygamber'İn ashabı secdede (kollarını yana) açtıklarında meyda-na gelen zorluğu (Peygamber'İn) kendisine şikayet ettiler. Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu:
"Dizlerden destek alın!"

4678[86] Hasen: Müsned, 1/265, H.no:2385; Benzer rivayetler için bk. 1/256, H.no:2320; r/303, H.no: 2760; 1/320, H.no:2940; 1/265, H.no: 2384; 1/354, H.no:3327. (Bu rivayetlerin hepsinin senedi zayıftır. Çünkü senedlerinde Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Evsat ve Kebîr'inde nakledilen hadisin Ahmed b. Hanbel isnadı sahih hadis ncâlindendir" der. (Bk. Mecma\ 11/48) Hâlbuki Hüseyin sahih hadis ricalinden biri değildir); Heysemî'nin Taberânî'nin Evsat'tna nisbet ettiği ve hasen hükmü verdiği rivayet de şöyledir: "Rasûlullah yünlü bir elbiseye bürünmüş, elinde bir mızrakla, Üsâme b. Zeyd'e (Raâıyallahü cnihûm) de dayanmış bir vaziyette yanımıza çıka geldi. Mızrağı önüne diktirdi. Sonra ona doğru namaz kıldı." Bk. age., ü/50; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, U/108.
Ayrıca 385/1255 ve 676/1546. hadislere bk.
4679[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/22.
4680[88] Hasen: Müsned, 1/32, H.no:217; Tayâ'lisî, s.l3,H.no:70 (Ahmed b. Hanbel hocası EbÛ Dâvûd et-Tayahsînm bu isnadı ile nakleder. Fakat hocasının eserinde kısmı bulunmamaktadlr); Makdisî, Muhtara, 1/236, H.no:'l31 (ieyyin/zay.f bir isnadla ve Ahmed b. Hanbel'in senedi ile nakleder); 1/237, H.no:132; Beyhakî, es-Sünenül-kübrû,
4681[89] III/182. Heysemî, senedindeki Seyyar b. Ma'rûr/Mağrûr'un meçhul biri olduğunu söyler. Bk. Mecma', 0/9-10. Fakat hadisin mütâbî ve şahidi bulunmaktadır: Mütâbi olan bu rivayet mevkuftur. Bk. Beyhakî, age., 111/183; /ön EbîŞeybe, 1/237,
H.no:2726 AbdürrezzaJc, 1/398, H.no:1556; III/233,
H.no:5465 (Şa'bi, Hz. Ömer'den nakleder); 01/234, H.no:5469.
Ahmed Muhammed Şâkir bu rivayetin sahih olduğunu söyler. İbn Hazm'ın Muhalla'ında
UV/84) geçen Ahmed b. Hanbel'in bir başka İsnadını verir ve onun sahih olduğunu iddia eder.
Ahmed Muhammed Şâkir işle bu rivayeti Müsned'de bulamadığını belirtir. İbn Ömer'den (Rcıdıyailahıi anhünuı) şahidi:
Bk- Beyhakî, age., 01/182.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/22-23.
4682[90] ibn Ebı Şeybe'deki bir rivayet buradaki sözlerin Hz. Ömer'e ait olduğunu göstermektedir:
Seyyar b. Ma'rûr'dan (Radıyallahü anh): Hz. Ömer yolda namaz kılan bir topluk gördü ve onlara:
Mescitte namaz kılın!1 dedi. (İbn Ebî Şeybe, 11/169, No: 7745) Musned'İn Şuaybü'l-Arnavud tahriçlİ nüshasında da Hz. Ömer'in sözü olarak geçmektedir. Bk. 1/342 İh H-ı, Heysem' râvilerden Seyyar'm meçhul olduğunu belirtti. Bk. Mecmeuz'-zevâid, 11/10; 63 "Hıbbarı sika olarak zikretti. Bk. Sikât, IV/334, No: 3203
4683[91] İbn Ebi Şeybe, 1/237, No: 2726; Beyhaki, m/182, No: 5419 (Azimâbâdî isnadının sahih olduğunu belimi. BkAvnü'l-Ma'bûd, IV/201)
4684[92] Mıhammed, Asi, 1/199; Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/147; Şirazi, Mühezzeb, 1/115: Kâsâni. Bedâi', 1/210; İbn Müflıh. Mübdi', 11/154-155; İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, 11/560
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/23-24.
4685[93] Sened: j
Sahih: Mihneti 11/339-340. H.no:8458; Benzer rivayet için bk. 11/417, H.no:9370:
Tirmizt, Salât, 96, H.no:286 (Tirmizî rivayetin bu isnadla garib olduğunu, fakat şu isnadın bundan daha sahih/sağlam olduğunu belirtir:
Dâvöc/, Salât, 155, H.no:902; //âfam, 1/352, H.no:834 (Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir); İbn Hıbbân, V/246, H.no:19[8; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II/l 16.

§(Râvilerden) İbn Aclân ekledi:
'Bu durum secdeler uzadığında ve yorucu olduğunda dirsekleri dizlere koymak şeklinde olur.4686[94]

Açıklama
Dinde zorluk yoktur kaidesince ibadetlerde kolaylık asıldın ancak kolaylığın sınırlarını Allah ve Rasûlü belirler. Sari' tarafından belirlenmeyen müctehid zaruret ya da hacet sebebiyle birtakım fetvalar verebilir. Bu konular ilmî bir disiplin ile kontrol altında tutulması ve İslâm'ın genel naslara aykırı olmaması gerekir. Bu bağlamda Maslahat prensibinin sağlıklı hukukî yapı için önemlidir.
§Bu babdaki hadislerde bazı kolaylıklar sağlanmıştır:
1 Secde yapılırken soğuk, sıcak ya da başka bir nedenle kişinin üzerindeki
n bir kısmını yere yayarak üzerine secde etmesi caizdir. İmam Ebû Hanife,
k Evzaî, İshak, bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre bu bir ruhsattır.
2-San'k ve elbisenin ucuna yere koyarak üzerine secde İmam Şafiî, Davud ve
b- ivâyette Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Onların delili gelen şu rivayettir:
Habbab b. Eret'ten (Radıyaltah anh)4687[95]
Biz Rasûlullah'a (Sallaüahü aleyhi ve sellem) (kumların) şiddetli hararetinden şikayet ettik, şikayetimizi kabul etmedi (gidermedi).
Hz. Ali, Ubade b. Samit, Abdullah b. Ömer, Ebû Ubeyde, îbn Şirin, Ömer b. Abdülaziz gibi zatlar da bunu mekruh gördüler. 4688[96]
SSanğın ucunu da yere koyarak üzerine secdeyi İmam Ebû Hanife ve diğer rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre caizdir. Bu alimler yukarıda geçen elbisenin fazlalığı üzerine secde yapma ile ilgili hadisleri, ayrıca şu rivayetleri delil getirdiler:
Ebû Hüreyre'den: 4689[97]
Rasûlullah sangının kıvrımına/ucuna secde ederdi.
Hasan-ı Basrî, Şureyh, Abdurrahman b. Yezid, Said b. Müseyyeb, Mekhûl, Zührî gibi kişiler sarığın kıvrımına/ucuna secde etmişlerdi. 4690[98]
3-İmam Malik'e göre mekruhtur, ama iadesi gerekmez. 4691[99]
§Bu rivayetler ve görüşler şöyle cem' edilebilir: Hiçbir sebep yokken başım topraklanmasın diye sarığın ucunu yere koyarak secde yapmak en azından mekruhtur. Ama soğuk, sıcak ya da yağmur gibi zorluk anında bu şekilde secdeye İzin verilir. O dönemde mescit kumluk olup, sergi yoktu. Bu nedenle yerdeki rahatsız edici bir durumdan korunmak caizdir. Doğrusunu Allah bilir.4692[100]

Secdede Yapılan Dua ve Zikirler

682/1552-Hz. Ali'den (Radıyalkthü anh)4693[101]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) secdeye gittiğinde şöyle derdi: "Allahümme leke secedtü ve bike âmentü veleke eslemtü secede vechî lillezî haiekahû fe savverahû fe ahsene suverahû fe şakka sem'ahû ve besarahû fe tebârakeliâhü ahsenü'l-ha'likîn. "
NOT: Secde duasının tercemesi:
'Aliahim! Sadece senin için secde ettim, sadece sana iman ettim, sadece sana teslim oldum. Benim yüzüm onu yaratan, şekillendiren, ona en güzel şekilleri veren, onda duyma ve görme organı var eden için secdece gitti (yere kapandı). Var edenlerin en güzeli olan Allah ne kadar yücedir.'
§Rivâyetteki bu bölüm, uzun bir hadisin parçasıdır, secde ile ilgili olduğu için el-Benna tarafından buraya

4686[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/24.
4687[95] Musned, V/108. H.no:20950; Diğer rivayet: V/1I0, H.no:2096i; Müslim, Mesâcid, 189; Nesâî, «vfflft, 2, H.rıo:495; İbn Mâce, Salât, 3, H.no:675; Humeydî, 1/83, H.no:352; Taberânî, el-~U cemü"-kebîr, İV/78. H.no:3698; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/438 (Sahih, bk. Musned "e. IV.Cild, H.no: 103/973)
4688[96] Ablurrezzak, 1/401, No: 1569-1570; İbn Ebi Şeybe, 1/240, No: 2755-2766
4689[97] Abdurrezzak, 1/400, No: 1564 (İbn Kayyim, senedde metruk bir ravi olduğunu belirtti. Bk.FeyZu-lKdiV/l42)
4690[98] abduullah, 1/400, No: 1566-1567; İbn Ebi Şeybe, 1/239, No: 2747-2754
4691[99] el:Mudevvenelü'l-kübra, 1/74-75; Nevevi, Mecmu', 111/524; İbn Kudame, Muğnı, ^t- DesÛkî, Haşiye, 1/252-253; Meydani, Lübub, 1/82
4692[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/24-25.
4693[101] Sened:
Sahih: Müsned, 1/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. 1/102-103, H.no:803; 1/119, H.no: 960 (633/1503. hadis); Mâlik, Saİât, 17; Müslim, Müsâfirûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tirmizî, Salât, 82. H.no:266 (İbn, Ömer, İbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahİh olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:342t-3423 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 17. H.no:895; Tatbik, 67, H.nu:l 124; İbn Mâce, İkâme, 15. 70. H.no:864, 1054; Dârimİ Saiât, 33. 71. H.no: 1241, 1320.
Rükû'da okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 633/1503. hadis.
Rükû'dan sonra okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 649/1519. hadis.
Hadisin tam metni için bk. 511/1381. hadis.
Câbirb. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Afesâf, Tatbik, 68, H.no:1125;
Muhammed b. Mesleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Nesâî, Tatbik, 68, H.no: 1126;
Rüku ve secde duaları ile ilgili diğer rivayetler için bk. 610/1480. hadisin tahrici.

alınmıştır. Hadisin tamamı için bk. Müsned Trc. H. no: 511/1381[4694[102]]

683/1553-İbn Abbas (Radtyaiiahüanhuma) anlattı;[4695[103]]
Teyzem Meymûne'nin evinde gece kalmıştım, Rasûluliah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) nasıl namaz kıldığını gözetledim: Kalktı, gitti idrarını yaptı, sonra gelip yüzünü ve ellerini yıkadı, sonra uyudu, ardından tekrar kalktı. Kırbanın yanına geldi, onun ipini çözdü, sonra bir kaba[4696[104]] döktü ve o kaba elini daldırdı, ondan iki abdest arasında (mübalağalı ya da az olmaksızın orta hâili) güzel bir abdest aldı. Sonra namaza durdu, ben de gittim, onun soluna durdum, beni çekip sağ tarafına aldı, Rasûluliah'm namazı on üç rekâtta tamamlandı, sonra yatıp uyudu, hatta nefes alış verişi sesli olarak arttı, onun nefes alışından uyuduğunu bilirdik. Sonra Rasûlullah tekrar namaz kılmaya çıktı, namazını kıldı, namazda ya da secdesinde şöyle demeye başladı:
"Allahümme'c'al fi kalbî nûran ve fi semi nûran ve fi basarı nuran ve an yemînî nûran ve an yesarî nuran ve emamî nûran ve halfî nûran ve fevkî nûran ve tahtî nûran ve'cal'nî nura.
§Râvilerden Şu'be ekledi: Ya da şöyle dedi: ''ve'cal'I? nura." §Kureyb'in İbn Abbas'tan yaptığı bir rivayette: Rasûlullah uzanarak uyudu1 şeklinde geçmektedir. [4697[105]]

Açıklama

Duantn tercemesi:
"Allahım, kalbimde nur, kulağımda nur, gözümde nur, sağımda nur, solumda nur, önümde nur, arkamda nur, üstümde nur ve altımda nur yarat. Beni (tümüyle) nur yap/yarat."
*(Râvi) Şu'be'nin eki: "Benim için nur yarat"
^Rasûluliah'm Gece Namazı bölümünde bu hadisin tamamı gelecektir, sadece secde ile ilgili bölümü Bennâ tarafından burada aktarılmıştır.
§Kurtubi şöyle dedi: 'Rasûlullah'ın dua ettiği nurların hakikisi olması mümkündür. Kıyamet günü bütün azalarının nur saçan bir şekilde yaratılması ve gelmesi şeklinde olabilir. İstiare yoluyla dünyadaki ilim ve hidayet de kastedilebilir. [4698[106]]
Nevevi de dedi ki: 'Bunu alimler şöyle açıkladı: Rasûlullah azalan ve yönleri için nurlar istedi. Bundan maksat hakkın beyanı ve ışığı, yol göstericiliğidir. Rasûlullah bütün azaları, cismi, tasarrufları, halleri ve altı yönü için nur istedi ki kendisinden nur hiç eksik olmasın. [4699[107]]
§Yukarıdaki rivayette geçen on üç rekât sabah namazının sünneti ile birliktedir. Bu rivayetin benzeri için bk. Müsned Trc. H.no: 1020/1890[4700[108]]

684/1554 -HZ. ÂİŞe (Radıyallahü anha)[4701[109]]
Bir keresinde Hz. Peygamber'i (Saitaiiahu aleyhi ve seüem) yatağında bulamadı, (el yordamıyla araştırken) eli ona dokundu, secdede iken eli ona ulaştı ve O şöyle diyordu:
"Rabbi! A'ti nefsi takvana, zekkihâ, Ente hayru men zekkâhâ, Ente veliyyuhâ ve mevlâhâ."
NOT: Duanın tercemesi:
"Rabbim! Nefsime takva duygusunu ver, onu temizle, onu temizleyenlerin en hayırlısı sensin. Sen nefsimin velisi (yetkilisi) ve mevlâsısın (efendisisin)." dönemde fener ya da elektrik türünde hazır bir ışık kaynağı olmadığı için gece Rasûlullah'ı Hz. Âişe annemiz el yordamıyla araştırmış, Rasûlullah secdede iken eli Ona

---

4694[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/26.
4695[103] Sened:
Sahih: Müsned, 1/284, H.no:2567; Benzer rivayetler için bk. 1/343, H.no:3194 (sonunda şu ziyade ile nakledilir: 1/358, H.no:3372; 1/373, H.no:3541; 1/369, H.no':3490; 1/347, H.no:3243; 1/354, H.no:3324; 1/357, H.no:3359; Buharı, Deavât, 10; Müslim, Müsâfirûn, 181-193 (Bİr rivayetinde ise şu şekildedir:
£tiî Oâvıîrf, Taharet, 79. H.no:202; Taiavvu', 26. H.no: 1353. 1357; Nesâî, Tatbik, 63, H.no: 1119, İbn Mâce, İkâme. 23. H.no:898.
Taberânî rivayeti ise bütün rivayetleri bir araya getirmiş gibi görünmektedir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/20, H.no:12349; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ubeyd b. İslıak el-Attâr'ın bulunduğunu, bu râviyi İbn Maın ve diğerlerinin zayıf saydığını, Ebû Hâtim'in ise bu zata olumlu baktığını söyler. Bk. Mecma', 11/275.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen 364/672, 366-367/674-675 ve 1020/1890. hadislere bk.
Ayrıca bk. 175/488, 610/1480. ve 639/1509. hadisler.
4696[104] Metinde kelimeleri geçmektedir. Kisaî'nin belirttiğine göre Cefne adlı kap Kas'a'dan daha büyüktür, Kaş'a ise yaklaşık on kişiyi doyuracak büyüklükte bir kaptır. Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, XlV/37; Hz. Peygamber döneminde kulandan diğer kaplar için bk. Müsned Trc. H. no: 26/334
4697[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/27-28.
4698[106] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, IV/162; MübarekpÛrî, TuhfetÜ'l-Ahvezi, K/261-262
4699[107] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, VI/45
4700[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/28.
4701[109] Sened:
Sahih: Müsned, VI/209, H.no:25633; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiğini, râvüerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/127-128; X/110. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nın (Müsned, VÎII/121-122, H.no:4661) Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) bir başka rivayetine daha yer verir. Bu rivayetin senedinde Osman b. Atâ' el-Horasânî'nin bulunduğunu, bu râviyi de EJuhaym'in sıka, Buharı, Müslim, İbn Main vd. âlimlerin ise zayıf saydığını söyler:
Bk. age., 11/128.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) farklı secde duaları da nakledilmiştir. İlgili rivayetler 'Çin bk. 637/1507 ve 685/1555. hadisler.
Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

ulaşmıştı. Benna lafzı ile ifade edildiği için bunu tökezledi şeklinde anlamıştır, 4702[110] ancak başka bir rivayette ellerim onun ayaklarının alt tarafına ulaştı şeklinde beyan edilmiştir. 4703[111]

685/1555-Hz. Âişe (Radtyallahiimha) anlattı 4704[112]
'Bir gece Hz. Peygamberi {SaitaüaM aleyhi ve sellem) (yatağında) bulamadım. Hanımlarından birisinin yanına gittiğini zannettim, kendisini araştırdım. Sonra döndüm, baktım ki Rasûlullah şöyle diyerek rükû ya da secdeye gitmiş:
"Sübhaneke ve bihamdik, Lâ ilahe İllâ Ente."'
§(Başka tarikle) gelen diğer rivayette Hz. Âişe (Radıyaüaha mıha) şöyle anlattı:
'...Baktım ki Rasûlullah (SaiiaUakü aleyhi ve sgiiem) şöyle diyerek secdeye gitmiş:
"Rabbi'ğfirlî mâ esrartü ve mâ a'lentü." (Kendi kendime) şöyle dedim:
'Annem babam sana feda olsun! Sen bir durumdasın (ibadettesin), ben başka bir durumdayım (kıskançlıktayım)" 4705[113]

Açıklama

§Duaların tercemesi:
Allahım,) Seni hamd ile teşbih ederim. Senden başka ilâh yoktur,
Rabbim! Gizlediğim ve açığa vurduğum (hatalarımı) bağışla" §Olay başka tarikten şu şekilde nakledildi:
Hz. Âişe anlattı:4706[114]
Bir gece Rasûlullah'! (Sallallahü aleyhi ve sellem) yatakta bulamadım. El yordamıyla araştırdım ve ellerim secdede4707[115] iken dikili olan ayaklarının altına rast geldi, O
şöyle diyordu:
"Allahümme eûzü binzâke min sahatike ve bimuâfâüke min ukûbetike ve eûzü bike minke lâ uhsî senâen aleyke, Ente kemâ esneyte alâ nefsike."
Duanın tercemesi:
"Aîlahım! Senin gazabından rızana ve cezandan affına sığınırım, senden yine sana sığınırım. Sana olan övgüyü sayıp bitiremem, Sen ancak kendini övdüğün gibisin (yücesin)."
§Rivâyetlerde duaların farklı olması her hâlde Rasûlullah'ın uzun bir duası olması, râvilerin hepsini nakletmemelerinden ya da Hz. Âişe'nin farklı zamanlarda bu duaların bir bölümü ile birlikte nakletmesinden kaynaklanmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.4708[116]

686/1556- Ebû Hüreyre'den (Radıyaahaanhy.) 4709[117]
Rasülullah (SallallahÜ aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl secde hâlidir, bu durumda dua etmeyi çoğaltın.4710[118]

Açıklama

Secde hâli insanın Allah karşısındaki en mütevazı tezellül hâlidir. Rabbi için kul yere kapanmıştır. Rivayette geçtiği gibi bu durum Allah'a en yakın hâldir. Yakınlıktan kasıt Allah'ın rahmeti, fazlı ve ikramıdır. Secdede çokça dua edilmeye teşvik vardır. Farz namazlar dışında nafile kılarken, özellikle gece nafile namazlarında bize intikal eden sünnet; secdelerin uzun olması, Allah'tan rahmeti ve fazlının istenmesidir. Bu gibi

---

4702[110] Bennâ, age.. 111/292
4703[111] Bk. Müsned Trc. H.no: 685/1555 tahrici.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/29.
4704[112] Sahih: Müsned, VI/151. H.no:25056; Diğer rivayet için bk. VI/147, H.nü:2502Ü; Benzer rivayetler için bk. VI/49, H.no:24105; VI/190, H.no:25443; VI/1Ü0, H.no:24566; VI/43, H.no: 24045 (637/1507. hadis); Abdürrezzâk, 11/161; Buharı, Ezan, 123, 139; Meğâzî. 52; Tefsir, 110/2; Müslim, Salât, 217-220; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:877; Nesâî, İftitâh, 10. 64-66, H.no: 1045. 1120-1121, 1122-1123; İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:889.
Hz. Âişe'den (Radtyatlahiianha) farklı secde duaları da nakledilmiştir. Bunlardan biri şudur:
Müsned, VI/201, H.no;25531; Diğer rivayet:
VI/58, H.no:24l93 (Ahmed b. Hanbel hocası İbn Nümeyr kanalı ile naklettiği rivayetin senedinde Ebû Hüreyre bulunmamaktadır); Mâlik, Kur'ân, 31; Müslim, Salât, 222; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:879; Tirmizî, Salât, 75, H.no:3493 (hasen-sahih) Nesâî, Tatbik, 47, 71. H.no:l098, 1128; İbn Mâce, Duâ, 3, H.no:3841; Dârekıtnî, 1/143.
Diğer rivayetler için bk. 637/1507 ve 684/1554. hadisler.
4705[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/30.
4706[114] Müslim, Salât, 222 (486); Timizi. Daavât, 75, H.no: 3493; Nesâi, es-Sünenü'l-kiibra, 1/98. H.no: 158; İbn Huzeyme, 1/329, H.no: 655; İbn Hihhan, 1/335, H.no: 671
4707[115] Bk. Azimâbâdi, Avnü 'l-Ma 'bûd, 111/93
4708[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/31.
4709[117] Sahih: Müsned, 11/421, H.no:9415; Müslim, Salât, 215; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:875; Nesâî, iftitâh, 78, H.no:l 135; Ebû Ya'lâ, X1I/12, H.no:6658; Mu'cem, 1/85, H.no:73. Peygamberimizin secdede okuduğu dualardan biri şu İdi:
Bk. Müslim, Salât, 216; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:878.
4710[118] Burada mahzuf bir haberin mübtedassdır, hazf sebebi olan hâl cümlesinin (j*u y.) onun yerine gelmesi ile haberden istiğna edilmiştir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü 'l-Ma 'bûd, IH/90)

durumları gözetlemek insanın Allah'a olan sevgisini ve yakınlığını artırır. 4711[119]
Ayrıca Allah'a en yakın olan zaman ise gecenin son kısmıdır.
Amr b. Abese es-Sülemî'den (radıyallahü anh): 4712[120]
"Bir gün Rasûlullah'a:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a biri diğerinden daha yakın olan bir saat var mıdır -veya- Allah'ın zikri taleb edilen daha yakın bir saat var mıdır?' deyince şöyle buyurdu:
"Evet, vardır. Allah'ın kula en yakın olduğu zaman gecenin son kısmıdır. Eğer bu saatte aziz ve celil olan Allah'ı zikredenlerden olabilirsen ol. Zîra o saatte kılınan namaz, güneş doğuncaya kadar (meleklerin) 4713[121] şahitliğine ve gelişine mazhardır. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve bu doğma ânı kafirlerin ibadet vakitleridir. O esnada, güneş bir mızrak boyunu buluncaya ve (sarı, zayıf) ışıkları kayboluncaya kadar namazı bırak.
Bundan sonra namaz -güneş gün ortasına gelinceye kadar- yine (meleklerin) şahitliğine ve gelişine mazhardır. Güneşin tepe noktasına gelme saati, cehennem kapılarının açıldığı ve cehennemin coşturulduğu bir saattir; namazı (eşyaların gölgesi) doğu tarafa sarkıncaya kadar terkedin.
Bundan sonra namaz -güneş batıncaya kadar- (meleklerin) şahitliğine ve gelişine mazhardır. Güneş, batarken bu beraberlik ve şahitlik kalmaz, çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında kaybolur. O sırada yapılacak ibadet kâfirlerin ibadetidir."
§İmam Nevevi şöyle dedi: Secdede hadislerde bize intikal eden secde dualarını ve zikirleri okumak müstehabdır. Bunların hepsini tek vakitte okuyamazsa birkaç vakitte okuyabilir. Ama kısa okuyacaksa teşbihle birlikte kısa bir dua yeterlidir. 4714[122]
§Secdede okunan dualardan diğeri:
Ebû Hüreyre'den: 4715[123]
Hz. Peygamber (Saliallahu aleyhi ve sellem) secdelerinde şöyle derdi: "Aiiahümmağfirlî zenbi küllehü dikkahü ve cillehü ve evvelehü ve âhirahü ve alâniyetehü ve sirrahü."
DuamnTercemesi:
"Allahım! Benim günahlarımın hepsini; küçüğünü büyüğünü, ilkini sonunu, açığım ve gizlisini affet."4716[124]

İki Secde Arasında Oturuş (Celse) ve Okunan Dualar

687/1557-Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anha)4717[125]
Rasûlullah (Suiiaiiahu aleyhi ve sellem) namaza tekbir getirip 'el-Hamdü lillâhi rabb'ü-âlemîn'İ okuyarak başlardı. Rükûa gittiğinde başını fazla kaldırmaz ve indirmezdi, ikisi arasında (dengeli) dururdu. Rükûdan kalktığında iyice doğrulmadan secdeye gitmezdi. Secdeden başını kaldırdığında da iyice oturmadan (tekrar) secdeye gitmezdi. Her iki rekâtta tahiyyatı okurdu. (Secdede) dirsekleri yırtıcı hayvanların uzatıp yaydığı gibi uzatmayı hoş karşılamazdı. (Oturduğunda) sol ayağını yatırır ve sağ ayağını dikerdi, şeytan oturuşundan4718[126] men ederdi. Rasûlullah namazı selâm ile bitirirdi. 4719[127]

688/1558-Abduliah b. Kâsım'dan: 4720[128]
Abdurrahman b. Ebzâ'mn (Radıyaltahacmh)yanına oturduk, (bize):
'Size Rasûlullah'ın (Sattaiiaha aleyhi ve sdiem) namaz kılış şeklini göstereyim mi?' dedi. Biz:
'Evet' deyince ayağa kalktı, tekbir getirdi, sonra Kur'ân okudu ve rükûa gitti, her uzuv (rükûda) yerini

---

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/31-32.
4711[119] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, İV/200
4712[120] Nam, es-Sünenü'l-kübra, 1/482, H.no: 1544, Miicteba, Mevakîl 35, H.no: 1, 279, 280; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, IV/111-112, 385; Müslim, Müsâftrûn, 294, (832); Ebü Dâvud, Salât 299, H.no: 1277;
4713[121] Nevevi, age.,VI/l 16
4714[122] Nevevi, age., İV/198
4715[123] Müslim, Salât, 216 (483); EbÛ Davud, Salât, 152 H.no: 878; İbn Huzeyme, 1/335, H.no: 672
4716[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/32-33.
4717[125] Sened:
Sahih: Müsned, VI/194, H.no:25493; Benzer rivayet için bk. VI/31, H.no:23912 cümlesine (^JgAr) ziyadesiyle; Rivayetlerden bir kısmı da.özet olarak nakledilmiştir: VI/171. H.no:25258 VI/281, H.no:26280; VI/110, H.no:24672; Vl/110, H.no:24672 (518/1388. hadis)'; VI/281, H.no:26280; VI/I71, H.no:25258:
VI/194 Hno-25493- VI/31, H.no:239L2 Müslim, Salât, 240; Ebû Dâvûd, Salât, 122. H.no:783; İbn Mâce, İkâme. 4. 16,22, H.no:812, 869 (muhtasar olarak 893. Danml Salât, 31, H.no:1239; Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân ^ Muallim'dir (v. 145/762). Büdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukaylî'dır (v. 130/747). de sahih hadis ricâlindendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir Ayrıca bk. 472/1342 ve 5 İH/1388, hadisler
4718[126] Metinde şeklinde geçmektedir. Bu otsruş şekli; insanın kalçalarını İncikleri
arasından yere koyması ve elleriyle yeri tutmasıdır ki tıpkı köpek ve diğer yırtıcı hayvanların oturuşu gibi. (Bk. Nevevİ, Şerhu Sahihi Müslim, İV/214
4719[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/33-34.
4720[128] Sahih: Müsned, III/4Ü7, H.no:15307; Heysemî, sened ndeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma MI/130.
Abdurrahman b. Ebzâ el-Huzâî. Nâfi' b. Abdılhâris'in azadlığıdır. Sahâbî olup olmadığı ihtilaflıdır. Buhârî sahâbî oluşunu tercih eder. Aımed b. Hanbeİ'in 22 rivayetle bu zâta yer vermiş olması onun sahâbî oluşunu teyid eder. Hz. A!İ kendisini Horasan'a vali olarak atadı. Rivayetlerinin çoğunu Hz. Ömer ve Übey b. Ka'b'can nakleder. Hz. Ömer onun hakkında: "Allah'ın Kur'ân'la yücelttiği kimselerden biri de Abd-i ıran man b. Ebzâ'dır" der. Muâviye'nİn halifeliği döneminde vefat etti. Bk. İbnu'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/419-420, Trc.no:3266.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahiiaıh) şahidi için b<. 481/1351. hadis.
Ayrıca rivayet 473/1343. hadiste zikredilmiştir.

alacak şekilde (eğilip) elleri ile diz ka-pakiarmı tuttu, sonra doğruldu, her uzuv cüzelecek şekilde (kalktı), sonra secdeye gitti, her uzuv (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonra doğruldu, her kemik yerini alacak şekilde (durdu), sonra secdeye gitti, her kemik (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonia doğruldu.
ikinci rekâtta da birinci rekâtta yaptığının (benzerini) yaptı. Ardından şöyle dedi: namaz kılma şekli böyledir.'4721[129]

689/1559-Ibn Abbas'tan (Radıyatlahüanhüma): 4722[130]
Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) gece namazı kılarken iki secde arasında (otururken) şöyle dedi:
"Rabbiğfirlî verhamnî (bir rivayetteki ek: vecburnî) verfa'nî verzuknî vehdinî."
Sonra (tekrar) secdeye gitti. 4723[131]

Açıklama

§Duanın Tercemesi:
"Rabbim beni affet, bana merhamet et, (bir rivayetteki ek: ihtiyaçlarımı/noksanlıklarımı gider) 4724[132]beni yücelt, bana rızık ver ve beni (doğruya) hidayet et."
§Bu babdaki hadisler iki secde arasında oturmanın (celsenin) tadil-i erkâna uygun olması yanında celseyi biraz uzatmanın da meşruiyetini göstermektedir. Fakat bu şekilde uzatmak nafile namazlarda caizdir, cemaatle kılman farz namazları daha hafif kıldırmak gerekir. İki secde arasındaki celsede duaların okunması, hatta nvâyetlerdeki duaların toplanıp birleştirilerek okunması müstehabdır,
§İki secde arasında oturmanın hükmü üzerinde müclehid imamlar ihtilaf ettiler. Bunun sebebi tadil-i erkandaki ihtilaftır:
a-İmam Ebû Hanife ve Muhammed'e göre vacibdir,
b-Imam Malik, Ebû Yusuf, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise farzdır. 4725[133]
secde arasında okunduğu nakledilen diğer dualar:
Huzeyfe'den:4726[134]
.(Birinci secdeden) sonra şöyle dediği hâide Rasûlullah (biraz) oturdu:
"Rabbiğfiriî, Rabbiğfirlî"4727[135]

Celse-i İstirahat (İki Secdeden Sonra Ayağa Kalkarken Biraz Oturmak)

690/1560- Ebû Küâbe'den; 4728[136]
Fbû Süleyman Mâlik b. Huveyris (el-Leysî) (Radıyaiiahü anh) mescidi seldı ve: 'Vallahi ben (şimdi) namaz kılacağım, aslında (şu anda) niyetim namaz değildi, ancak Hz, Peygamber (SatiaiUıhu aleyhi ve seiiem) namaz kılarken ördğümü size göstermek istiyorum' dedi...
(Râvi sözüne) şöyle devam etti: ...Başını ikinci secdeden kaldırdıktan sonra oturdu, sonra ayağa kalktı.'
§İkinci tarik:
Ebû Süleyman Mâlik b. Huveyris bir gün arkadaşlarına: 'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha a/eyhı ve seiiem) namazının nasıl olduğunu size östereyim mi?' dedi. Vakit, namaz vakti değildi. (Ebû Süleyman) ayağa kalktı, kıyamı düzgün bir şekilde yaptı (güzelce ayakta durdu),4729[137] sonra rükûa gitti ve rükûyu da düzgünce yaptı, sonra başını kaldırıp (doğruldu) ve kısa bir süre ayakta öylece kaldı. Sonra secdeye gitti, sonra başını kaldırarak (oturdu) ve oturacağında tekbir getirdi, kısa bir süre öylece kaldı. Sonra (tekrar) secdeye gitti.
§(RâviIerden) Ebû Kılâbe ekledi: 'O, şeyhimiz Amr b. Selime el-Cermî'nin kıldığı namaz gibi namaz kıldı ki Amr Rasûlullah döneminde imamlık yapardı.
§(Râvilerden) Eyyûb de şöyle dedi: 'Sizde görmediğim bir şeyi Amr b. Selime yapıyordu; iki secdeyi yapıp başını kaldırdığında (biraz) oturacak şekilde doğrulurdu/dururdu, birinci ve ikinci rekâttan sonra ayağa

---

4721[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/34-35.
4722[130] Sahih: Müsned~V3\5, H.no:289o! Diğer rivayet için bk. 1/371, H.no:3514; Ebû Dûvûd, Salât, 141, H.no:85ü {jy, Timizi Salât, 95. H.no:284 (Hadis garıbd.r. Hz. Ali'den de rivayet nakledilmiştir. İbn Abbas (Radtyaliahü anhüma) hadisi şeklinde nakledilmiştir); İbn Mâce, İkâme, 23, H.no:898 lafzı İle nakledilmiştir. Ayrıca bk. 639/1509. hadis.
4723[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/35.
4724[132] Bu mana için bk. Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezi, 11/141; Münâvi, Feyzu'l-Kadir, 11/145
4725[133] Şirazî, Mühezzeb, 1/77; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/162; Nevevi, Mecmu, İÜ/440; ibn Kudame, Muğni, 1/562-563; Desûkî, Haşiye, 1/298
4726[134] Ahmed b. Hanbel, V/398; Nesai, es-Sünenü'l-kübm, 1/433, H.no: 1378, 1/434 H no- 1379-İbn Mace, Edeb, 57, H.no: 3814
4727[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/35-36.
4728[136] Sened:
Sahih: Müsned, HI/436. H.no:15536; İkinci rivayet için bk. V/53-54, H.no:2Ü418 (477/1347. hadis); Benzer rivayetler için bk. V/53, H.no:20410, 20414-20416-HI/436 H.no:15537; m/436-437, H.no:15541 (493/1363. hadis); Buhârİ, Ezan, 84; Müslim, Salât, 24-26' EbÛDâvûcİ Salât, 116, H.no:745; Nesât îftitâh, 4, 85, H.no:878-879, 1022, Tatbîk, 18, 36, H.no:1054 1083; ibn Mâce, İkâme, 15, H.no:859; Dârimî, Salât, 41, H.no:1254 Ayrıca bk.493/1363 ve 477/1347. hadis.
4729[137] Mbennâ, age., IH/150

kalkardı. 4730[138]

Açıklama

Rivayette; namaz kılmak istemediği hâlde göstermek İçin namaz kılmak istiyorum, sözünden eğitim amaçlı olarak bu şekilde namaz kılmanın cevazı anlaşılmaktadır. Ayrıca sahabenin diğer rivayetlerde geçtiği gibi namaz ve diğer İbadetleri tarif ederken hep Rasûlullah'ı Örnek göstermeleri bizim için de önemli bir mesajdır.
§Iki secdeyi tamamladığında teşehhüd olmadığı hâlde hemen ayağa kalkılma-ması bazı âlimlerce tavsiye edilmektedir. Mâliki, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinin kabul ettiği bu oturuşa celse-İ istirahat denir. 4731[139]
Bu rivayette de sahabi olan Amr b. »ehme'nin (v. 85/704) namazı örnek gösterilmiştir. Rasûlullah zamanında imamlık ya-pan bu sahâbî Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Hadise şu şekildedir:
Mekke'nin fethinden sonra Yemenli Cerm kabilesi İslâm'ı öğrenmek için
Peygamberimiz'e bir heyet gönderdi. Bu heyette Amr1 w babası Selime de vardı.
Rasûlullah gerekli bilgileri verdikten sonra içlerinde Kur'ân'ı en iyi okuyan/bilen Şmin namaz kıldırması gerektiğini belirtti. Selime'nin oğlu Amr ise, gelen kervanardan Rasûlullah ile ilgili haberleri duyuyor, kabilesini ziyaret eden Müslümanlar dan Kur'ân ayetleri ezberliyordu. Heyet Rasûlullah'a geldiği sırada kabilesinde Kur'ân'ı ondan daha iyi bilen yoktu. Yedi veya sekiz yaşlarında olmasına rağmen İmamlık görevi ona verildi. 4732[140] Daha sonra Amr Rasûlullah'ı ziyaret etti. Hayatı boyunca kendi kabilesinde namaz kıldırdı. Hz. Ömer zamanında da Basra'ya yerleşti. 4733[141]
Ebû Kılâbe ve Eyyûb es-Sahtiyânî gibi kişiler de kendisinden hadis nakleden tabiûn arasındadır ve hocaları Amr'ın namaz kılma şeklini bize aktarmaktadırlar.
Hanefi mezhebine göre ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa hemen ayağa kalkılır, oturulmaz. Gelen bu rivayetler ise Rasûlullah'ın zayıflık ya da ihtiyarlık hâline hamledilir, sünnet değildir. 4734[142]

M)-Kunût Duaları

• Sabah Namazında Kunüt Duası, Sebebi ve Yeri (Rükûdan Önce mi, Sonra mı?)
• Öğle ve Diğer Namazlarda Kunût Okumanın Hükmü
• Beş Vakit Namazda Kunût Okumanın Hükmü
• Kunût Duasını Açıktan Okumanın Hükmü
• Sabah Namazında Kunût Sadece Musibet Ânında Okunur
• Vitir Namazında Okunan Kunût Duası4735[1]

m)-Kunût Duaları

Kunût; kelime olarak itaat, huşu, dua ve kıyam manalarına gelmektedİr.İbnü'l-Enbâri kuılûtun dört kısımda olduğunu belirtti ve bunların da; namaz, uzunca kıyamda durmak, itaat ve sükûttan İbaret

---

4730[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/36-37.
4731[139] Halil, Muhtasar, 21-22; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/78; Zerkeşî, Şerh ale'l-Hırakt, 1/313-315
4732[140] Buharı, Meğazİ, 53
4733[141] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğabe, IV/234-235; İbn Abdilber, İstîâb, III/l 179, H.no: 1922; İbn Hacer, îsabe, III/176. H.no: 6852
4734[142] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/210-211
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/37-38.
4735[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/41.

olduğunu söyledi:4736[2]
1-Sukût, ve huşu manası:
Zeyd b. Erkanı şöyle anlattı: 4737[3]
'Bizden birisi hacetini kardeşinden isteyecek şekilde biz namazda konuşurduk, sonunda şu ayet indi ve biz namazda susmakla emrolunduk'. Ayetin meali:
'Namazları ve orta namazını 4738 [4]devamlı kılın! Huşu içinde (bu emirleri) Allah için yerine getirin!' (Bakara2/238)
2-Kıyam manası:
Câbir'den: 4739[5] Rasûluilah şöyle dedi:
"Namazın efdali kunûtu (kıyamı) 4740[6] uzun olanıdır."
3-İtaal manası:
"İffetini korumuş olan, îmran kızı Meryem'i de (Ailah örnek gösterdi). Biz, ona muzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden İtaat edendendi" (Tahrim, 66/12)
SÎstılah olarak kunût duası bazı namazlarda okunan dua anlamındadır. Rasûluilah'in ünnetinde kunûtun üç şekilde olduğu görülmektedir:i-Zalimler için beddua, 2-Mazlumlar için dua, 3-Kişinin kendisi ve ümmeti için dua. Bunların örnekleri İle ilgili hadisler aşağıda zikredilmektedir4741[7]

Sabah Namazında Kunut Duası, Sebebi ve Yeri (Rükûdan Önce mi, Sonra mı?)

Giriş

Bi'ru Maûne Faciası: Kur'ân Hafızlarına Kanlı Suikast

Uhud savaşından dört ay sonra h. 4. yılında Ebû Berâ Amir b. Malik Medine'ye gelerek Rasûlullah'ı ziyaret etti, kendisinden Müslüman olması istendi. Açıktan açığa kabule yanaşmadı, ama meyli olduğu görüldü. Ebû Berâ, Amir b. Sasaa kabilesinin reisiydi ve nüfuzlu bir kişiydi. Rasûlullah'a; kavminden pek çok kişinin İslâm'ı kabul etmesinin mümkün olduğunu, söyledi ve kendilerine Kur'ân ve Sünnet'İ öğretecek kişiler göndermesini, teklif etti. Ancak Rasûluilah Ehl-i Necd'e pek güvenmediği için bunun adamları açısından tehlikeli olacağını belirtti ise de Ebû Amir elçilerin can güvenliğini sağlama garantisi verdi. Bunun üzerine Rasûluilah Ehl-i Suffe'den önce kırk, soma da otuz kişiyi de bunlara ilhak ederek yetmiş kişilik bir grubu kendileriyle gönderdi. Bu grub Kur'ân'ı çok İyi okuyan kurrâ (hafızlar) olarak bilinirdi. Ebû Ma'şer'in 'Kitabü'l-Meğâzi'sinde önce on dört kişi gönderildiği, başkanlarının da Münzir b. Amr olduğu yolda Ebû Berâ'nın öldüğü haberi gelince takviye gönderildiği ve bu şekilde kırk kişi daha gönderildiği nakledilir. Bazıları ilk gönderilenin otuz kişi olduğunu nakleder. Rivâyetlerdekİ kırk, otuz ve yetmiş şeklindeki farklılığa bu nakiller açıklık getirmektedir. Enes b. Mâlik'ten gelen rivayette de yetmiş kişi oldukları belirtilir ki dayısının da bu grupta olması nedeniyle olayı İyi bildiği, rivayetin de Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde geçtiği göz önüne alınırsa sayı konusu biraz daha netleşir.
Ebû Berâ'nın yolda ölümü üzerine grup başkanı Münzİr bir kişiyi Ebû Berâ'nın yeğeni Amir^b. Tufeyl'e gönderdi. Gönderilen bu kişi Enes b. MalİK'in dayısı Haram b. Milhân İdi. Amir elçinin konuşmasını tamamlamasına fırsat vermeksizin adamlarına işaret etti. Harâm'ı arkasından mızraklattı, mızrak öyle saplanmıştı ki Harâm'ın vücûdunu delip geçmişti. Vücudundaki kanlarla yere yıkılan Haram; 'Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki kazandım...' demişti. İşin büyüyeceğini anlayan habis Amir kendi kavmi Benu Amir'i yardıma çağırdı. Ama onlar ahidlerini bozmayacaklarını söylemeleri Üzerine aralarında dostluk olan Benû Süleym kabilesinin Rİ'l, Zekvân ve Usayye kollarından yardım istedi. Onlar da hemen bunu kabul ettiler ve Bi'ru Maûne tarafında bulunan diğer elçilere baskın yaptılar. Hazırlıksız yakalanan sahabe kılıçlarını çekip savaştılarsa da hepsi birer birer Şehit oldu, sadece öldü diye bırakılan Ka'b b. Zeyd ile olay sırasında develeri otlatmakla meşgul olan Münzir b, Muhammed ve Amr h. Ümeyye kurtulmuştu. Şehit

---

4736[2] tbnü'I-Esir, Nihavc IV/11
4737[3] Ahıned b. Hanbel. J/435: Buharı. el-Aınel fi's-salât, 2, Tefsiru's-sûre. 2, 33; Müslim, Mesacid, 35, (539); Tirmizi, Salâi. 180. H.no: 405
4738[4] Ayetteki orta namazı hakkında ihtilaf edildi:
a- Hz. Ali, İbn Abbas ve Malik b. Enes'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, Ebû Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zübeyr, Abdullah b, Şeddüd ve İbn Ömer'den (Radiyallahii anhiim) gelen rivayette ise öğle namazıdır.
c-Ancak bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır. Zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehîd imamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr. Semüre b. Cündüb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Hafsa, Ümmü HabİBe, Ümmü Seleme, ayrıca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Mlinzir, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi alimlerden nakledilmiştir. Ayrıca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak İkindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Malik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, MuhaÎlâ, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, î/53; Zemahşeri, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu, 111/60-61; İbn Kudâme, Muğnî, 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278; Lbnü'l-Hürnam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263; Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994, 125/9995, 126/996, 127/997, 129/999)
4739[5] Ahmed b. Hanbel 111/302; Müslim, Salâtü'l-müsafirîn, 164, (756); Tirmizi, Salât, 168, H.no: 387; Nesai, es-Sünenü'l-kübra, 11/31, H.no: 2305; İbn Huzeyme, U/186, H.no: 1155
4740[6] Azimabadi Avnü'-Mu'büd, III/ 338
4741[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/42-43.

olurken Müslümanlar bu olayın sahabeye ulaştırılması için dua ettiler. Vahiy yoluyla haber alan Hz. Peygamber şehitlerin durumunu sahabeye bildirdi. Hatta Allah Teâlâ onların sözlerini ayet olarak indirdi, daha sonra bu ayet nesh edildi:
"Bizden kavmimize şu haberi götürün: Hiç şüphesiz, biz. Rabbimize ulaştık ve O bizden razı oldu, biz de O 'ndan razı olduk.
Münzir bu üzücü olayı duyunca müşriklere saldırdı ve orada şehit edildi. Amr onların ellerine esir düştü. Daha sonra da esir bırakma konusunda adağı olan habis Amir tarafından serbest bırakıldı. Şehitler arasında Hz. Ebû Bekir'in azatlısı ve hicrette Rasûlullah'a yardımcı olan Âmir b. Fliheyre de vardı. Buharı'de Urve b. Ziibeyr'den mürsd olarak nakledilen rivayette habis Âmir esir aldığı Aıır'a şehit olan İbn Füheyre'yi göstererek, bu kişinin kim olduğunu, sordu. O da: "Amir b. Füheyre'dir, niçin sordun?' deyince Âmir: 'Katlolduğıında göğe yükseltildiğini, sonra tekrar yere indirildiğini gördüm, onun İçin sordum' dedİ. 4742[8]
Bu olay o kadar çok şöhret buldu ki heyetler yılında görüşmek için gelen Amir b. Tufeyl habisi Rasûlullah'm huzuruna geldiğinde bu olay sorulmuş, o da aynen anlatmıştı.4743[9]
Uhud savaşındaki müessif hadiseden sonra kurrâ denilen yetişkin gençlerin bu şekilde katledilmesi Rasûlullah'i çok üzmüş ve bir ay Ri'I, Zekvân ve Usayye kabilelerine beddua ederek sabah namazında kunut okumuştu.
Enes b. Malik'in amcası Harâm'ı mızraklayarak öldüren Cebbar b. Selma, onun sözünü daha sonraları Dahhâk b. Süfyan'a sormuş, o da 'yani cenneti'(kazandım)" demek istediğini anlayınca Müslüman olmuştu.
Öldü zannedilen Ebû Berâ hayattaydı ve bu üzücü olaydan dolayı kalırından öldü. Ebû Berâ'nın oğlu Rebia, amcası hain Âmır'i öldürmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Heyetler yılında Rasûlullah'm huzuruna gelen Âmir, Rasûlullah'a da suikast düzenleyip öldürmek istedi, ancak başaramadı. Daha sonra boynunda deve taununa benzer bir şişlik meydana geldi, Arabların küçük gördüğü Benû Selül'de bir kadının çadırında hasta olmasını gururuna yedİrmeyİp atına bindi, hem atını koşturdu, hem de ölüm meleğine meydan okudu ve hızla koşan atından düşerek ölüp gitti.
Rahmet Peygamberi hiç kimseye lanet etmemişken o gün Bi'ru Maûne şehitleri için dua ve katillerine lanet etti. Kunut'un ilk sebebi buydu. Bir ay sonra da Rasûhıllah beddua şeklinde olan bu kunıitı terk etti. Aşağıdaki rivayetler bu olayla ilgilidir.4744[10]

691/1561-Enes b. Malik'ten (Radıyallahü anh)
'Hz. Peygamber'e (Saitaiiahn aleyhi ve sçiiem) Ri'l, Zekvan, Usayye ve Benû Lihyan (kabilelerinden bazı kişiler) geldiler, Müslüman olduklarını iddia ettiler ve kavimlerine karşı destek istediler. Hz. Peygamber o gün yanlarına Ensar'dan yetmiş kişi vererek kendilerine destek oldu.'
Enes anlatmaya şöyle devam etti:
'Bunları (yetmiş kişiyi) yaşadıkları zamanda kurrâ (Kur'ân hafızlan) diye isimlendirmiştik. Bu kişiler gündüz odunculuk yapar, gece namaz kılarlardı. (Rasûlullah'a) gelenler kurrâyı (hafızları) yanlarında götürdüler. Bi'rü Maûne (Ma'une kuyusu) denilen yere gelince (oradaki kabileleri ile birlikte) kurrâya hainlik yaptılar (tuzak kurdular) ve hepsini öldürdüler.
Katâde yoluyla Enes'ten:
SS öldürülürken onlara Kur'ân'dan (şu ayeti) okudular4745[11]
»Bizden kavmimize haber götürün: Şüphesiz biz Rabbimize ulaştık ve o bizden razı oldu, biz de O'ndan razı olduk " Sonra bu ayet kaldırıldı (nesh edildi) 4746[12] Snes'ten ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (SauaüaUi aleyh, ve selle»» (katliamına) üzüldüğü seny yeden hiçbirine kurrâ diye isimlendirilen gruba üzüldüğü kadar üzülmemişti. rRâvi) Süfyan ekledi:
(Râvi) Süfyan ekledi: 'Onlar hakkında şu ayet indi:
"Bizden kavmimize haber götürün: Şüphesiz biz (Rabbimizden) razı olduk, O da bizden razı oldu."
Bu ayet kim hakkında indi diye Süfyan'a tekrar sorulunca: 'Bi'ru Maûne ehli (Maûne kuyusu şehitleri) hakkında indi' dedi. 4747[13]

Açıklama

Bu konu ile İlgili rivayetler geniş olarak Kitabü'l-Gazevât bölümünde gelecektir. Yukarıdaki rivayette zikredilen ayetin metni sonra nesh edilmiştir. Bu ayetin sebeb-i nüzulü kurrâların şehit olurkenki şu olay ve sözleridir:
Enes'ten (Radıyallahüanhy}4748[14]
Bir grup İnsan Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) geldi ve : 'Bizimle birlikte bize Kur'ân ve

4742[8] Bk. Buhari, Meğazi, 28
4743[9] Bk. Buhari, Meğazi, 28
4744[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/43-44.
4745[11] Metindeki ek: İbn Cafer hadisinde şöyle nakletti: 'Biz onlara Kur'ân'dan (şu ayeti) okuduk...
4746[12] Metindeki ek: İbn Ca'fer şöyle nakletti: Sonra bu ayet nesh edildi ya da kaldırılda
4747[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/45-47.
4748[14] Ahmed b. Hanbel, IH/270; Müslim, İmaret, 147 (677); EbÛ Avâne, IV/463, H.no: /7345

Sünnet'i öğretecek kişiler gönder' dediler Bunun üzerine Rasûlullah Ensar'dan yetmiş kişi gönderdi ki bunlara kurrâ (hafızlar) denirdi. Dayım Haram da onların içindeydi. Bu kişiler gece Kur'ân okur, inceler ve öğrenirler, gündüz ise su taşır, onu mescide getirirler, odun toplarlar/keserler, onları satıp parası ile suffe ehli ve fakirler için yiyecek satın alırlardı. Hz. Peygamber bu kişileri gönderdi. Ama yerlerine ulaşmadan ayrılıp etraflarını sardılar ve haince onları Öldürdüler. Kurrâ (hafızlar) bu sırada şöyle dediler:
'AHahım, bizden Peygamberimiz'e haber ver. Hiç şüphesiz biz sana ulaştık ve biz Senden razı olduk, sen de bizden razı oldun.'
(O hainlerden) bir kişi Enes b. Malik'in dayısı Haram'a arkadan gelip mızrağını öyle batırdı ki vücudunu deldi geçti. Haram şöyle dedi; 'Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki kazandım.7 Rasûlullah ashabına durumu şöyle haber verdi: "Kardeşlerinizi öldürüldüler. Onlar (ölürken) şöyle dediler: 'Allahım, bizden Peygamberimiz'e haber ver. Hiç şüphesiz biz sana ulaştık ve biz Senden razı olduk. Sen de bizden razı oldun.' "
§Rasûkıllah kendisine ve Müslümanlara ihanet eden bazı kişiler aleyhine konuşmuş, kunut okuyarak beddua etmişti, daha sonra da bunu Allah'ın emriyle terk etmiştir, bu konudaki rivayetler:
a-Uhud'da yaralandığında:
Enes'ten (Radıyallahü aıh):'4749[15]
Hz. Peygamber Uhud günü başından yaralandığında şöyle dedi: "Peygamberlerini yaralayan bir kavim nasıl kurtuluşa erecek." Bunu üzerine şu ayet indi:
'Bu konuda senin yapacağın bir şey yoktur...
b-Zulüm gören Müslümanlar lehine ve hain kabileler aleyhine kunut:
Ebû Hürcyre'den (Radıyallahü anh): 4750[16]
Rasûlullah sabah namazında kıraati bitirince tekbir getirdi (rükûa gitti) ve 'Semi AllahÜ limen hamideh, Rabbena ve leke'1-hamd' diyerek başını kaldırdı. Sonra ayakta olduğu hâlde şöyle dua etti:
"Alfahümme! Enci'l-Velid'ebne'l- Velid ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afîne mine'l-mü'minîn. Allahümme'şdüd vat'eteke alâ Mudar ve'c'alha aleyhim kesini Yusuf. Alİahümme'l'an lihyâne ve Ri'len ve Zekvâne ve Usayyete asâ'llahe ve Rasûlehü."
Bize ulaştığına göre Rasülullah sonra şu ayet inince bu kunutu bıraktı.
"Bu konuda senin yapacağın bir şey yoktur. Allah onların tövbesini kabul eder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder. 4751[17]
Kunut okuyordu, sonra ayeün nüzulü ile bu durum k; ale edildi. bulunmaktadır: Bunlardan ve durumlar, Allaha havale edildi.4752[18]

692/1562-Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahnanh): 4753[19] 'Rasûlullah {Satiattahü aleyhi ve seiiem) bir ay Ri'l ve Zekvan'dan kişilere (hainlere) beddua ederek kunut duası okudu.' Ve Rasûlullah şöyle dedi: "Usayye'den olan kişilerde Allah ve Rasûlüne isyan ettiler."
NOT: Usayye kabilesi, Benû Süleym'in bir koludur. Bu kabile ataları nisbet Usayye b. Hufaf b. Nedbe b. Buhse b. Süleym'e edİlmiştir. 4754[20]

693/1563- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitahuanhy.) 4755[21]
'Bir ay (sabah namazında) rükûdan sonra Rasûlullah (Sallailahu aleyhi ve Arab kabilelerinden (hainlik eden) kabileye beddua ederek kunut duası okudu. Sonra terk etti/bıraktı. 4756[22]

694/1564-İbn Ömer (Radıyallahüctnh)4757[23]

4749[15] Ahmedb. Hanbel 1/99, 201, 206; Buharı, Meğazi, 21; Müslim, Cihad, 104(1791); Tirınizi, Tefsiru'J-Kur'ân, 4, H.ııo: 3002
4750[16] Müslim, Mesacid, 294 (675); İbn Hibban, V/306, H.no: 1972
4751[17] Âlütmrân, 3/128
4752[18] İbn Hacer, Fethıı'l-Bâri, VIII/227
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/47-49.
4753[19] Sened:
Sahih: Müsned, İn/116. H.no':12091; Benzer rivayetler için bk. 111/282 ano:13940; I V 80
H.no:12785; m/218, H.no:13213; IH/166, H.no:12634; IH/184, H^o: 12846; DK49, H#x13536; Hadisin tahrici için bk. 691/1561. hadis. Âyncabk. 693/1563 ve 697/1567-699/1569_hadisler.
4754[20] İbn Selâm, Ebû Ubeydü'l-Kâsım, Kitabü'n-Neseb, 254; İbn Hacer, age, VII/392
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/49.
4755[21] Sahih: Müsned, 111/115, H.no:12089; ziyadesinin bulunduğu benzer rivayetler^ıçın bk. IH/191, H.no:12925; OV261, H.no:13687; HK52, H.no: 13575; Dİ/249, H.no: 13535; 111/21 /, H.no:13207; III/204, H.no: 13053 lafzı ile;
Hadisin tahrici için bk. 691/1561. hadis.
Ayrıca bk. 692/1562 ve 697/1567-699/1569. hadisler.
4756[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/49.
4757[23] Sened:
Sahih: Müsned, 11/147. H.no:6349; Benzer rivayetler için bk. 11/147, H.lO:6350, 6346; 11/126. Hno:6092:
11/93, H.no:5674:
11/104, H.no:58l2 (Dört kişiye beddua ettiği bunların daha sonra Müslüman olduğu ifade edilmektedir); 11/118, H.no:5997 (Müşriklerin bir bir isimlerini vererek beddua ettiğini, âyetin nüzulünden sonra da bunu terk ettiğini kaydeder); Buharı, Meğazî, 22 (İkinci bir rivayet daha vererek bu rivayette beddua edilen kimselere

Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) sabah namazının son rekâtında 'Semi Allahü Iimen hamiden' diyerek başını kaldırdığında şöyle dua ettiğini işitti:
"AllahümmeTan fülânen," münafıklardan bazı kişilere beddua ediyordu. Sonra Allah Teâlâ şu ayeti indirdi: "Bu konuda senin yapacağın bir şey yoktur. Allah onların tövbesini kabul eder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder. 4758[24]

695/1565-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahaanhy)4759[25]
Rasûlullah (Saiiattahü aleyhi ve settem) sabah namazının son rekâtında (rü-kûdan) başını kaldırdığında şöyle dedi:
"Allahümme, Encİ'l-Velid'ebne'l- Veİid (Başka rivayetteki ek: Allahümme Rabbena veleke'l-hamd, Enci'l-Velide...) ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afîne (Başka rivayetteki ek:...mine'lmü'minîn) bi Mekke. Allahürnmeşdüd vat'eteke alâ Mudar ve'c'alha aleyhim sinine kesini Yûsufe (Aleyhisselâm)."4760[26]

Açıklama

Duamn tercemesi:
"Allahım, (Başka rivayetteki ek: Allahtm, Rabbİmiz sana hamd holsün.) Velid b. Velid, Seleme b. Hişam, Ayyaş b. Ebî Rebîa ve Mekke'deki (Başka rivayetteki ek:..müminlerden) müstez'afları kurtar. Allahım, Mudar kabilesini şiddetle ez, tıpkı Yusuf'un (Aieyhiselâm) kıtlık yılları gibi onları (Mudar'ı) da kıtlık yıllan ile ez!"
§Hadisteki Velid b. Velid, Halid b. Velid'in kardeşi ve Velid b. Muğire'nin oğludur. Bedir'de müşriklerin saflarındaydı, Müslümanlar'ın eline esir düştü ve fidye ile kurtuldu. Sonra Müslüman oldu, ancak Mekke'den bırakılmadı. Bunun üzerine Velid arkadaşları Seleme ve Ayyaş ile sözleşti ve hepsi müşriklerden kaçarak gizlice yola çıktılar. Rasûlullah onların durumunu bildi ve kendilerine namazda kunut ile dua etti. Velid Rasûlullah'ın yanına ulaştıktan sonra vefat etti. Rasûluliah bu kişiler için on beş gün dua etmişti, Ramazan bayramının sabahında bu kunutu terk etti. Bunun sebebini Hz. Ömer sorunca Rasûlullah şöyle dedi:
"Onların geldiğini bilmiyor musun?"
Rasûlullah bunu söylediğinde yol açıldı, Velid onları getiriyordu. Velid nefes nefese Rasûtullah'in yanına gelince ruhunu teslim etti. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu kişi şehittir, ben de bu şehidin yolundayım.4761[27]
§Seleme b. Hişam (Raâtyatlaka anh), Ebû Cehl'İn kardeşi ve Hişam b. Muğire'nin oğludur. İslâm'a ilk giren kişilerdendi, H. 14 yılında Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde Şam bölgesinde şehit oldu.
§Ayyaş b. Rebîa'nın (RadıyallahU anh), babası Ebû Rebia Amr b. Muğire'dir. Ayyaş İslâm'a ilk girenlerden olup ilk İki hicrette de bulunmuştu, sonra Ebû Cehl kendisine tuzak hazırladı/kandırdı, Ayyaş Mekke'ye dönünce onu alıkoydu, gitmesini engelledi. Bunun üzerine o da iki arkadaşıyla beraber kaçtı. Ayyaş, Hz. Ömer'in hilafet yılı h. 15'e kadar yaşadı ve bu tarihte vefat etti. 4762[28]
ŞRasûlullah ayrıca diğer müstaz'aflara da dua etti. Müstaz'af 0>w&»il) kelimesi müşriklerin eziyet ettiği ve hicret etmeye fırsat ve imkan bulamayan zayıf mü'minlere işaret etmektedir.
§Kunut duasında geçen vat'e kelimesi ezmek ve çiğnemek manasında olup burada şiddetli azap ve helaktan kinayedir.
§Kureyş'e verilecek cezanın Hz. Yusuf dönemi kıtlık yıllarına benzetilme talebi o dönemin şiddetinden olsa gerek, bundan sonra Kureyş'in yaşadıkları bir rivayette Abdullah b. Mes'ûd {Radıyallahüanh) tarafından şöyle anlatılır:

---

değinmiştir; "Safvân b. Ümeyye, Süheyl b. Amr, Haris b. Hişâm"); Tefsîr, 3/9; frisam, 17; Tirmizî, Tefsîr, 3/12-13, H.no:3004-3005:
(Hasen-garİb. İkinci rivayette ise "Dört kişiye beddua ettiği bunların daha sonra Müslüman olduğu" ifade edilmektedir); biesâî, Tatbîk, 31, H.no:1076
İbn Ömer'den nakledilen bazı rivayetler şöyledir: Bk. Müsned, ü/20, H.no:4702; H/50, H.no:5108; 11/60, H.no:526l;.II/I07, H.no:5858; 11/i22, H.no:6040; H/116, H.no:5969; II/l 17. H.no:5981.
Bu rivayetin Câbir'den (Radıvaltahtl anh) şahidi için bk. Müsned, IH/383, H.no:15051; IH/345, H.no: 14649.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 704/1574. hadis.
4758[24] Âlü İmrân, 3/128
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/50.
4759[25] Sened:
Sahih: Müsned, 11/239, H.no:7259; Diğer rivayet için bk. 11/271, H.no:7656; Benzer rivayetler için bk. 11/396, H.no:9122
H/418, H.no:9378-9379; Buhâiî, Ezan, 128; İstiskâ, 2; Cihâd, 98; Ehadîsü'l-enbİyâ, 19; Tefsir, 3/9, 4/21; Edeb, 110; Deavât, 58; İkrah, 1; Müslim, Mesâcİd, 294-295; Ebû Dâvûd, Vitir, 10, H.no:1442jW««. Tatbîk, 27, H.no:1071-1072; İbn MÛce, İkame, 145, H.no:1244; Dârimt, Salât, 216, H.no: 1603.
Bazı rivayetlerde yatsı namazı olduğu görülmektedir: (702/1572. hadis);
Bazı rivayetlerde öğle namazı olduğu görülmektedir: (700/1570. hadis).
Ayrıca bk. 705/1575. hadis
4760[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/51.
4761[27] Ebû Bekir b. Ziyad en-Nisabûrî, Fevaidü'z-Ziyûdât (Bk. İbn Hacer, Fetku'l-Bâriden naklen, VflI/227); Rivayetin bir bölümü için bk. Beyhaki, 11/200, No: 2923
4762[28] İbn Hacer, age, VIII/227

Mesruk'tan: 4763[29]
Bir kişi Abdullah'a (RadıyallahUanh)geldi:.,.
'...Çünkü Kureyş Rasûlullah'a isyan edince (Mekke'deki müminlere eziyeti artırınca) Rasûluliah onlara Hz. Yusuf un kıtlık seneleri gibi kıtlık verilip cezalandırılmaları için beddua etti, onlara Öyle kıtlık (günleri) geldi çattı ki çok sıkıntıya düştüler, hatta kemikleri bile yemek zorunda kaldılar. Bir kişi gökyüzüne ve kendisi ile gök arasındaki dumana benzer şekilde ya- görürdü, sonra Allah şu ayeti indirdi.4764[30]

696/1566 -Hufaf b. İmab. Rahada el-Gıfârî''den (Radıyaiiamanhy. 4765[31]Biz Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve aettem) ile birlikteyken bize sabah namaz kıldırdı. Son rekâtta başını (rükûdan) kaldırdığında şöyle dedi:
"Leanallahü Lihyânen ve Ri'len ve Zekvâne ve Usayyete asati'llahe ve Rasûlehü. Eslemü sâlemehallahü ve Gıfarun ğafarallahü leha."
Sonra Rasûlullah secdeye gitti. Namazı bitirince cemaate şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Şüphesiz burada söyleyen ben değilim, ancak söyleyen izzet ve celâl sahibi Allah'tır
§Diğer rivayette:..(Rasûlullah şöyle dedi;) "Allahüme'l-an Benî Lihyane, Allahüme'l-an Ri'len ve Zekvâne." Sonra tekbir aldı ve secdeye gitti.
(Râvi) Hufaf bir rivayette şunu ekledi:
Bu sebepten dolayı kafirlere lanet etmek meşru kılındı. 4766[32]

Açıklama

Duanın tercemesi:
"Lihyân, Rl'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine Allah lanet etsin! Onlar Allah v Rasûlüne isyan ettiler. Eşlem (kabilesine) Allah selâmet versin4767[33] Gıfar'ı da Allah mağfiret etsin."
*Diğer rivayetteki duanın tercemesi:
"Allahım, Lihyan oğullarına lanet et, Allahım, Ri'l ve Zekvan (kabilelerine) lanet et."
§RasûIullah Lihyân, Rii'l, Zekvân ve Usayye'den oluşan dört kabileye güveni sarsmaları ve haince suikast düzenlemelerinden dolayı lanet etti, ama Eşlem ve Gıfar kabilelerine dua etti. Çünkü Gıfar kabilesi Önceden Müslüman olmuş ve Rasûlullah'ı desteklemişti, Eşlem kabilesi de RasûluIIah'la sulh yapmıştı savaşmamıştı. Sâleme sulh yapılması ve kötü davranılmaması manasmdadır ki RasûlıılIah, Allah'ın onlara bu iyi davranışlarının karşılığını vermesi ve onlarla savaşı emretmemesi için dua etmektedir. Bu nedenle 'selâmet versin' şeklinde terceme edildi. Ayrıca burada Müslümanların iyi halini istismar eden ve katliamlara sebep olan hainlere/münafıklara da lanet etmenin caiz olduğu görülmektedir. 4768[34] Bu duanın namazda yapılması icabete daha yakın olması yanında gelen musibetlere karşı Allah'tan yardım isteme duygusundan kaynaklanmaktadır. Çünkü Allah Teâlâ kendisinden sabır ve namazla yardım istenmesini emretmektedir;
Ey iman edenler/ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Allah kesinlikle sabredenlerle beraberdir" (Bakara, 2/153)
§Bu konudaki rivayetler ve kabilelerle ilgili bilgiler Kitabü'l-Fedâil bölümünde gelecektir. 4769[35]

697/l567-İbnSirin'den-eh Malİk'e (Radıyallahü unh)'. 4770[36]
Rasûtah isauum kunut duası okudu mu?' diye sorulun
'Evet, rükûdan sonra. duasını sabah namazında okudu mu?' diye sorulun, rükûdan sonra kısa bir müddet.: 4771[37]

698/1568-Âsım el-Ahvâl anlattı: 4772[38]

4763[29] Ahmedb. Hanbel f/380; Müslim, Sıfatü'I-münafikin, 7, (2798); Nesâi, es-Stinenül-kÜbra, VI/455, No: 11481
4764[30] Konu ile ilgili kısmı terceme edildi, tamamı ilerde gelecektir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/51-53.
4765[31] Sened: 6524; Müslim,
Sahih: Müsned, IV/57, H.no:16523; Benzer rivayet .çın dMesacid, 307,308 «oviSAl 1563 ve 697/1567-699/1569.
4766[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/53.
4767[33] Bu mana için bk. Nevevi, Şerhıı S ahihi Müslim, XVI/72.
4768[34] İbn Abdilber. Temhid, XIII/I65; Nevevi, age., XVI/72-74; Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvez X/310
4769[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/54.
4770[36] Sened:
Salıüı: Müsned, m/113. H.no: 12056; Buhârî, Vitir, 7; Müslim, Mesâcid, 297^304; f
Vitir, 10, H.no:1444; NesâU Tatbîk, 27. H.no:1069; İbn Mâce, ikâme, 120, H.no; 1183-1 84;
Dârimî, Salât, 216, H.no: 1607. Enes b. Mâlik'in (v.91) mevlâsı Muhammed b. Sınn in (v.UU) sorduğu gibi Âsim b. Süleyman el-Ahvel ei-Basrî (v.142) da benzen bir soru sormuştur. Bk. 698/1568. hadisBuhârî, Vİtİr, 7.Ayrıca bk. 691-693/1561-1563 ve 698-699/1568-1569. hadisler.
4771[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/55.
4772[38] Sened:

Enes b. Malİk'e (Radtyallahüanhy.
'Kunut duası rükûdan önce mi yoksa rükûdan sonra mı?' diye sorunca dedi ki:
'Rükûdan önce.' Bunun üzerine ben:
'Ancak bazıları Rasûlullah'ın (Sallaüaha aleyhi ve sellem) rükûdan sonra kunut okuduğunu iddia ediyorlar' deyince Enes şöyle dedi:
'Onlar doğrusunu söylememiş. Rasûlullah sadece bir ay ashabından bazı kimseleri öldüren kişilere (rükûdan sonra) beddua ederek kunut duası okudu. Bu öldürülenlere de kurrâ (hafızlar) denilirdi.'4773[39]

Açıklama

Yukarıda geçen iki rivayet arasında tenakuz yoktur. Çünkü dikkatli okunursa ilk hadiste Enes b. Malik kunutun rükûdan sonra kısa bir müddet okunduğunu nakletmekte, ikinci hadiste ise Rasûlullah'ın sürekli yaptığı fiili, yani normal zamanlarda rükûdan önce kunut okumasını nakletmekledir. Bu şekilde iki rivayet cem edilmektedir. Rivayetleri anlamada acele edilmemelidir. Burada geçen (}#&) fiili yalan anlamında kullanılmayıp doğruyu söylememe, hata etme şeklinde anlaşılır. Çünkü Hicaz lügatında (v-1) fiili bilerek ya da hata ile doğruyu söylememe anlamında umûm ifade eden bir lafızdır. Sahabe bunu kendi aralarındaki rivayetlerde Rasûlullah'a yalan isnadı manasında değii de,hata etti anlamında kullanmaktadır. Bu konuda bol miktarda örnek şerhlerde geçmektedir.4774[40]

699/1569- Enes b. Mâlik'ten Rasûlullah 4775[41]
(Sailaüahü aleyhi ve sellem) dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut okumaya devam etti. 4776[42]

Açıklama

Bu konudaki hadisler musibet anında beddua şeklinde kunut okumanın meşru olduğunu göstermektedir. Çünkü kafirler Müslümanlara karşı haddi aşmaktadırlar; onları haksız yere öldürmekte, zayıflarını hapsetmekte ve hicret etmelerine müsaade etmemekte, hatta bazılarını işkenceyle öldürmektedirler. Bu musibetlerin yoğun olduğu bir dönemde olsa gerek Rasûluliah bir ay bu acımasız kafirler ve münafıklar aleyhine, kunut duası okudu. Bu duada Allah'tan Müslümanlara yardım edilmesi istenmektedir.
§Son rekâtta kunut duasının yerinde müctehidler ihtilaf ettiler:
1-İmam Âzam Ebû Hanİfe ve ashabı ile bir rivayette Malik ve İshak'a güre ut rükûdan Önce okunur. Bu görüş îbn Abbas, Berâ, Ömer b. Abdülaziz, Ubeyde selmanî, İbn Ebî Leyla gibi kişilerden de nakledildi.4777[43] Yukarıda geçen 698/1568 S iu Enes b. Malik hadisi, ayrıca aşağıdaki rivayetler bu görüşün delilleridir:
Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh), 4778[44]
Rasûlullah kunut okudu, yani vitirde rükûdan önce.
Alkame'den: 4779[45]
Abdullah (b. Mes'ûd) (Radıyailahu anh) Hz. Peygamberin vitir namazında rücûdan Önce kunut okuduğunu bildirdi.
Alkame'den: 4780[46]
İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) ve Rasûlullah'm diğer sahabileri vitir namazında
ikûdan önce kunut okurlardı.
Hasan-ı Basrfden: 4781[47]
Hz. Ömer {Radıyallahü anh) rükûdan sonra kunut okudu, Hz. Osman rükûdan önce kunut okudu ki insanlar o rekâta yetişsin.
Abdun-ahman b. Esved babasından nakletti: 4782[48]
Abdullah b. Mes'ûd {Radıyallahüanh) namazlardan sadece vitirde rükûdan önce
kunut okurdu.

Sahih: Müs'ned, III/167, H.no:12641; Buhârî, Vitir, 7.Ayrıca bk. 691-693/1561-1563; 697/1567 ve 699/1569. hadisler.
4773[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/55-56.
4774[40] Bk. İbn Abdilber, Temhid, XX/18. XXII/90; İbn Hacer, Fethul-Bâri, 11/490, V1II/9
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/56.
4775[41] Sahih: Müsned, [11/162, H.no:l2594; Heysemî râvilerinin sika sayıldıklarını söyler. Bk. Mecmu', 11/139.
Ayrıca bk. 691 -693/1561 -1563 ve 697-698/1 567-1568. hadisler.
4776[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/56.
4777[43] Bennâ, age., m/303
4778[44] Ebû Davud, Salât, 340, No: 1427; Aynca Ebû Davud aynı rivayeti burada b.rkaç tarikten daha nakletmektedir.
4779[45] Abdürrezzak, 111/121, No: 4992; İbn Ebî Şeybe, 11/97, No: 6912-6913
4780[46] İbn Ebî Şeybe, 11/97, No: 6911
4781[47] Abdürrezzak, III/118, No: 4986
4782[48] İbn Ebî Şeybe, 11/96, No: 6904

Numan b. Kays'tan: 4783[49]
Ubeyde'nin (Radıyallahü anh) arkasında namaz kıldım, sabah namazında rükûdan önce kunut okudu.
*Esvedb. Yezid'den: 4784[50]
ibn Ömer {Radıyallahü anhüma) vitir namazında rükûdan önce kunut okudu.
2-İ. Şafiî, Malikİlerden tbn Habib'e göre kunut rükûdan sonra okunur. Bu görüş Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebû Kılâbe'den de nakledildi: 4785[51]
Atâ b. Sâib babasından nakletti:4786[52]
Hz. Ali (Radtyaltahü cmhi vitir namazında rükûdan sonra kunut okurdu. 4787[53]
İbnSirin'den:'
Übey b. Ka'b'ın (RadıyaUaM anh) arkasında namaz kıldım. Vitirde rükûdan sonra kunut okudu.
Hişam'dan: 4788[54]
Hasan-ı Basrî ve İbn Şirin vitirde rükûdan sonra kunut okurlardı.
3- İ. Malik, Ahmed b. Hanbel ve bazı alimlere göre rükûdan önce ya da sonra yapılmasında bir sakınca yoktur, Hanbeiiler'de tercih edilen ise rükûdan sonra, Malikiler'de rükûdan Önce olmasıdır. 4789[55]
Humeyd'den: 4790[56]
Enes b. Malik (Radıyallalıü anh) sabah namazındaki kunut hakkında sorulunca şöyle dedi:
"Biz rükûdan önce de, sonra da kunut okurduk. 4791[57]
Enes b. Mâlİk'ten (ItadıyaUahiiank): 4792[58]
Hz. Peygamber'in ashabından bazıları sabah namazında rükûdan önce kunut okurlardı, bazıları da rükûdan sonra.
-Hafız İbn Hacer, bu konudaki ihtilaftan kunutun rükûdan önce ya da rükûdan sonra yapılmasının mubah olmasının anlaşıldığını belimi. 4793[59] Doğrusunu Allah bilir.
ŞKunutun hangi namazda olduğu konusunda ihtilaf edildi. Bu İhtilafın sebebi de farklı rivayetlerin gelmesidir:
1-Alimlerin çoğuna göre musibet olduğunda beş vakit namazın hepsinde kunut okunabilir.
2-Musibet olmadığında öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında kunut okunmayacağı konusunda ittifak vardır. Ama sabah namazında ihtilaf edildi:
a-Alimlerin büyük çoğunluğuna göre sabah namazında kunut okumak sünnettir. On dokuz tane sahabe, on iki tane tabiûn, ayrıca İmam Malik b. Enes, Şafiî başta olmak üzere Hicaz ve Şam ulemasının çoğunluğu bu görüştedir. Bir rivayette Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye de bunlardandır.
Bu kişiler 699/1569 nolu Enes b. Malik (Radtyaüahü anh) rivayetim, ayrıca "ulamalar, delil getirdiler. Bunlar yukarıda geçmişti d)geı uys îbn Hazm,a kunut okumak da, terk etmek de caizdir.4794[60]
Rir erup alime göre de musibet olmadığında sabah namazında kunut okun-nllah b İbn Abbas, Ebu'd-Derdâ, imam Ebû Hanife ve ashabı, es. Sevriı İbnü'l-Mübarek, Ahmed b. Hanbel gibi alimler bu İshak ve el-Müsned tercemesinde 4795 [61]'Sabah Namazında Kunût Sadece et Anında Okunur başlığı altında zikredilecek rivayeti delil getirirler. kunut duası okumanın hükmü 4796[62] Vitir Namazında Kunul ve Hükmü" konusunda gelecektir. 4797[63]

Öğle ve Diğer Namazlarda Kunût Okumanın Hükmü

700/1570- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh). 4798[64]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seüem) öğle namazının sonunda şöyle dua ederdi:
"Allahümme! Hallısı'l-Velid'ebne'l- Veüd ve Selemete'bne Hiş^m ve Ayyaşe'bne Ebî Rebîa ve daafete'l-müslimîn min eydi'i-müşrikîn ellezine !â yestedîûne hîleten ve la yehtedûne sebîla."
NOT: Duanın tercemesi:

4783[49] Abdürrezzak, ITI/119, No: 4988
4784[50] İbn Ebî Şeybe, 11/96, No: 6900
4785[51] Bennâ, age., 111/303
4786[52] İbn EbîŞeybe, 11/96, No: 6901
4787[53] Abdürrezzak,UVl2l,499Q
4788[54] AbdürrezzaK 111/121, No: 4994
4789[55] Sehnûn, el-Müdevvenelü'l-kübra, 1/102; İbn Kudâme, Muini, 1/785
4790[56] İbn Mûce, İkametü's-safât, 120, No:l 183 (İbn Hacer, isnadının kuvvetli olduğunu söyledi. k. Fethu'l-BâriAV491
4791[57] İbn Münzir (İbn Hacer'den naklen. Bk. Fetiuı 'l-Bâri, U/491)
4792[58] İbn Hacer, age., 11/491
4793[59] Sehnûn, age., 1/102; Nevevi, Mecmu, III/492; İbn Kudâme, age., 1/787; Benna, age., III/303-304
4794[60] Benna, age., IH/304
4795[61] Bk Müsned Trc. H.no: 706/1576
4796[62] İmam Muhammed, e/-tf«cce, 1/97, 99-102, 104, 199
4797[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/56-59.
4798[64] Sened:
Sahih: Müsned, WAÖ1, H.no:9256; Hadisin' tahrici için bk. 695/1565. hadis. Ayrıca bk. 702/1572 ve 705/1575. hadisler.

"Allahım/Velid b. Velid, Seleme b. Hişam, Ayyaş b. Ebî Rebîa, ayrıca çözüme gücü yetmeyen ve bir çıkış yolu bulamayan zayıf/güçsüz Müslümanları müşriklerin ellerinden kurtar!" 4799[65]

701/1571-Berâ b. Âzib'den (Radtyaiiahüanh):4800[66]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sabah ve akşam namazlarında kunut duası okudu. 4801[67]

702/1572- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) 4802[68]
Hz. Peygamber (SaiMiahü aleyhi ve seUem) yatsı namazının son rekâtında (rükûdan) başını kaldırdığında kunut duası okudu ve şöyle dedi:
"Allahümme, Enci'l-Velid'ebne'l- Velid ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afîne mine'l-fnü'minîn. Allahümmeşdüd vat'eteke ala Mudar ve'c'alha aleyhim sinine kesini Yusuf aleyhi's-selâm."
NOT: Duanın tercemesİ:
"Allahım! Velid b. Velid, Seleme b. Hişam, Ayyaş b. Ebî Rebîa ve Mekke'deki (diğer) müstez'afları kurtar. Allahım, Mudar kabilesini şiddetle ez, tıpkı Yusuf aleyhi's-selâm'ın kıtlık yılları gibi onları (Mudar'ı) da kıttık yılları ile ez!" 4803[69]

703/1573-Ebû Seleme'den (Radıyallahü anh)4804[70]
Ebû Hüreyre şöyle dedi:
'Vallahi sizden (namazı) Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu ateyhi ve selem) namazına en çok benzeyen kişi benim.
(Râvi devamla) ekledi: (İşte bu) Ebû Hüreyre öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekâtında kunut okurdu.
§(Râvi) Ebû Âmir bir rivayetinde şöyle nakletti: Yatsı ve sabah namazlarında 'Semi Allahü limen hamiden1 dedikten sonra (doğrulur) ve mü'minlere dua eder, (hainlik yapan) kafirlere lanet ederdi.
NOT: Bu rivayetin diğer kısmı için bk. el-Müsned Trc. H. no: 614/1484 4805[71]

Beş Vakit Namazda Kunût Okumanın Hükmü

704/1574- îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):4806[72]
Rasûlullah (Saiialiaka aleyhi ve stiiem) bir ay devamlı Öğle, ikindi, akşam yatsı ve sabah namazlarının sonunda kunut okudu; son rekâttaki (rükûdan! 'Semi Allahü Iimen hamideh' diyerek doğrulduğunda Benû Süleym'den olan Ri'l, Zekvân, Usayye kabilelerine beddua etti, arkasındakiler de 'Âmin' dediler. (Zira) Rasûlullah onlara İslâm'a davet edecek kişiler göndermiş de onlar davetçileri öldürmüşlerdi.
§(Râvilerden) Affan bir rivayetinde şöyle nakletti:
îkrime şöyle dedi:
'İşte bu (olay) kunûtun başlangıcıdır.
NOT: Bu rivayetler musibet anında beş vakit namazda kunûtu okumanın meşruiyetini göstermektedir. Sadece Hanefi alimleri bunun musibet anında sadece sabah namazına has olduğunu belirttiler.
§İbn Abbas rivayetinden kunûtun duyulduğu ve cemaatin 'Amin' dediği anlaşılmaktadır. Bundan sonraki rivayet cehren kunût okumakla ilgilidir. 4807[73]

Kunût Duasını Açıktan Okumanın Hükmü

705/1575- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahüanh)
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birilerine beddua etmek ya da dua etmek istediğinde rükûdan

---

4799[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/59.
4800[66] Sened:
Sahih: Müsned, IV/285, H.no:18429; Benzer rivayetler İçin bk. IV/299, H.no:18559 IV/28O, H.no:18382 (^-JÎolJ-) Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah bu rivayetin ardından şu değerlendirmeyi yapfi1""
IV/300, H.n(':18567 (Sadece sabah namazı zikredilir); Müslim, Mesâcid, 305; Ebû Dâvûd, Vitir, 10, H.tio:1441 (Akşam namazı ziyadesini İbn Muâz'ın yaptığını söyler); Tirmizî, Salât, 177, H.no:401 (Bu babda Hz. Ali, Enes, Ebû Hüreyre, İbn Abbas ve Hufâf b. îma b. Rahada el-Gıfârî naltUde bulundular. Berâ'nın hadisi İse hasen-sahih Nesâî Tatbik 29 H.no:1074; DârimU Salât, 216, H.no:1605.
4801[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/60.
4802[68] Sened:
Sahih: Müsned, IV4İ0, H.no; 10028; Benzer rivayet için bk. n/521, H.no:10701:
Hadisin tahribi bk. 695/1565. hadis. Ayrıca bk. 700/1570 ve 705/1575. hadisler.
4803[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/60.
4804[70] Sahih: AfMsncrf, 11/255, H.no:7457; Benzer rivayetler için bk. 11/337, H.no:8426; 11/470, H-no;10029; Buharı, Ezan, 126; Müslim, Mesâcid, 296; Ebû Dâvûd, Vitir. 10. H.no:1440; âî, Tatbik, 28, H.no: 1073.
Ayrıca bk.614/1484. hadis.
4805[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/61.
4806[72] Sened:
Sahih: Müsned, 11/255, H.no:7458; İkinci rivayet için bk. 11/502, H.no:10469. Ayrıca bk. 695/1565, 700/1570, 702/1572. hadisler.
4807[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/62.

sonra kunût okurdu. Bazen 'Semi Allahü Iimen hamideh' dediğinde (doğrulduğunda) şöyle derdi:
"Aİlahümme Rabbena veieke'l-hamd, Enci'l-Velid'ebne'l- VeÜd ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afîne mine'l-mü'minîn. Allahümmeşdüd vat'eteke alâ Mudar ve'c'alha aleyhim sinine kesinî Yusuf."
Rasûlullah bunları açıktan okur, bazı sabah namazlarında da şöyle derdi: "AllahümmeTan fülanen ve fülanen hayyeyni mine'1-Arab." Sonra izzet ve celâl sahibi Allah şu ayeti indirdi: konuda senin yapacağın bir şey yoktur. Allah onların tövbesini kabul eder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder.4808[74]
§Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahu anh) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Saihitaini aleyhi ve sellem) namazında rükûa gitti, sonra başını kaldırdı (doğruldu) ve şöyle dedi:
"Allahümme! Enci Ayyaş'ebne Ebî Rebîa, Aİlahümme! Enci Selemete'bne Hişam, Allahümme! Enci'l-Velid'ebne'l- Velid, Allahümme! Enci'l-müstad'afîne mine'l-mü'minîn. Allahümmeşdüd vat'eteke alâ Mudar, Allahümme'cal'ha sinîne kesinî Yusuf, Allahü ekber."
Sonra Rasûlullah secdeye gitti. 4809[75]

Sabah Namazında Kunût Sadece Musibet Anında Okunur

706/1576- Ebû Malik el-Eşcaî' anlattı: 4810[76]
Babama:
'Ey babacığım! Sen Rasûlullah'm (Saiiaiiahualeyhi ve sellem), Ebû Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın ve burada Kûfe'de Hz. Ali'nin (Radıyaiiahnanhüm) arkasında beş seneye yakın bir süre namaz kıldın, onlar kunut okurlar mıydı?' diye sorunca babam şöyle cevap verdi:
'Ey yavrum! Bu şekilde (musibet dışında sürekli okuma) 4811[77] sonradan yapılmaya başlandı/bidattir.'
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayette şöyle anlattı: Babam Rasûlullah'm ıSaiiaiı'ahu aleyhi ve seiiem) arkasında on altı yaşındayken namaz kıldı, ayrıca Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında da namaz kıldı. Kendisine:
'Onlar (namazda) kunut okur muydu?' diye sorunca şöyle cevap verdi: 'Hayır, ey yavrum! (Bu şekilde musibet dışında sürekli okuma) 4812[78] sonradan yapılmaya başlandı/bid'attır.'
NOT: Bu rivayet Rasûlullah. ve dört halife döneminde de kunutun musibet nda sürekli okunmadığını göstermektedir. Bu konudaki ihtilaf önceden geçmişti. MüsnedTrc. 699/1569 nolu rivayetin açıklaması. 4813[79]

Vitir Namazında Okunan Kunût Duası

707/1577-Hasan b. Ali'den (Radıyaiiah anhüma).4814[80]
Rasûlullab (Saiiatiahü akyhi ve seitem) bana vitrin kunûtunda okuduğum şu sözleri öğretti:
"Aflahümme'hdinî fimen hedeyte ve âfinî fimen âfeyte ve teveiienî fitnen tevelleyte ve bârik lî fima e'tayte ve gınî şerra mâ kadayte fe inneke takdî ve lâ yükdâ aleyke, innehü lâ yezillü men vâleyte, tebarekte Rabbena ve teâleyte," 4815[81]

Açıklama

4808[74] Âlü İmrân, 3/128
4809[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/63.
4810[76] Sened:
Sahih: Mü'sned, III/472. H.no;15822; İkinci rivayet İçin bk. VI/394, H.no:27087; Benzer rivayet için bk. VI/394, H.no:27088; Tirmizî, Salât, 178, H.no:402 (Hadis hasen-sahihtir. Ebû Mâlik el-Eşca'î'nİn ismi Sa'd b. Târik b. Eşyem'dİr); Nesâî, Tatbik, 32, H.no:1078; İbn Mûce, İkâme, 145, H.no:1241.
4811[77] Bu açıklama için bk. Bennâ, age., III/309
4812[78] Bu açıklama için bk. Bennâ, age., III/309
4813[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/64-65.
4814[80] Sened:
Sahih: Müsned, 1/199. H.no:17L8; Benzer rivayet için bk. 1/200, H.no:1721, 1723, 1727; 1/201, H.no: 1735 (Bu rivayet Hz. Hasan b. Ali'nin rivayeti iken Hz. Hüseyin b. Ali'nin Müsned'inde zikredilmiştir); Ebû Dâvûd, Vitir. 5. H.no:1425; Tirmizî, Vitir, 10, H.no:464 (Bu rivayet hasendir. Hz. Ali'den de bu konuda rivayet nakledilir); Nesâî, Kıyanı. 51, H.no:1743-1744 (Sonunda şu ziyade İle: İbn Mâce. İkâme. 117, H.no:1178; Dnrıınu Salât, 214, H.no:1599 (Başında şu ziyade ile:
1593; TayâlisU s. 163, H.no:1179; İbnü't-Cârûd, S.78, H.no:272; /ön Huzeyme, 11/151-152, H.no:1095-1096; Bezzdr, IV/176-177, H.no:1337; XH/127, 132, 136, 156, H.no: 6759, 6762, 6765, 6786; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IH/74, 77, H.no:2703-2705. 2712; el-Mu'cemü'l-evsat, IV/169-170, H.no:3887. Heysemî hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/244.
Hz. Ali'den (Raâıyaüahü anh) nakledilen kunut duası:
Bk. Nesâf, Kıyam, 51, H.no: 1745; Tt7mİ2f, Deavât, 112, H.no:3566; Ebû Dâvûd, Vitir, 5, H.no:1427; İbn Mâce, İkâme, 117, H.no: 1179. Büreyde'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Muenıul-evsau VII/232, H.no:7360; Heysemî hadis hakkında şunu ifade eder: "Alkame'den hadisi sadece Ebû Hafs Ömer almıştır. Bu râvi hakkında bilgi birini bulamadım." Bk. age., 11/138.
4815[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/65-66.

Duanın tercemesi:
"Allahım, hidayet ettiklerinin içinde beni de hidayete erdir, afiyet verdiklerinin içinde bana da afiyet ver, beni işlerini üzerine aldıkların arasına koy. Bana verdiğini bereketli kıl, takdir ettiğin serden de beni koru. Sen hükmedersin, Sana karşı hükmedilmez. Sen kimin işini üzerine aldıysan o zelii oimaz. Ey Rabbimiz Sen yücesin/âlîsini"
§Fark!ı kunût duaları intikal elti, bunlardan bazıları:
Müsned Trc. 696/1566 nolu hadiste geçen kunût duası,
Müsned Trc.700/1570, 702/1572, 705/1575 nolu hadislerde geçen kunût duaları,
Müsned Trc.707/1577 nolu hadiste geçen kunût duası,
Farklı sahabilerden gelen bir kunût duası:
"Allahümme inna nesteînüke ve nestağfıruke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netûbu ileyke ve netevekkelü aleyke ve nîisnîaleyke'l-hayra küllehû neşküruk velâ nekfürûk ve nahleu ve netrukü men yefcürük.
Allahümme iyyâke na'büdü veleke nüsallî ve nescüdü ve ileyke nes'a ve nahfidü nercû rahmeteke ve nahşâ azabeke inne azabeke bi'l-küffari mülhık."
§Duanın tercemesi:
"Allahım, biz senden yardım ister, mağfiretini diler ve hidayetini isteriz, sana iman eder ve sana tevekkül ederiz. Her türlü hayır ile seni sena eder, sana şükrederiz ve seni küfre (inkara/küfran-ı nimete) düşmeyiz. Sana isyan edeni de başımızdan söker atar ve terk ederiz.
Allahım, sadece sana ibadet eder, sadece senin için namaz kılar ve secde ederiz. Koşuşup çabaladığımız hep sana ulaşmak içindir. Senin rahmelini umar ve azabından korkarız. (Zira) senin azabın kesinlikle kafirlere ulaşır."
imam Tahavi bu duanın Rasûlullah'tan değil sadece sahabilerden naklolunduğunu belirtti[4816][82] Ancak İmam Beyhaki (v.458/1065) bu duanın benzerini Rasûlullah'tan nakletti ve mürsel olduğunu belirtti. [4817][83]
Ayrıca bu dua şu sahabilerden nakledildi:
Hz. Ömer. [4818][84] Osman, [4819][85]Ali, [4820][86] İbn Mesüd, [4821][87]Übey b. Ka'b. [4822][88] İbn Abbas [4823][89] (Radıyallahü anhüm)
Kunûi dualarını okumanın hükmü konusunda ihtilal edildi:
1-Hanefi mezhebinde bunlardan birisini vitir namazında okumak vacibdir. Alkıhümme inna nesteînüke." duasına okumak güzeldir, bundan sonra da RasûlulHasan'a öğrettiği "Allahiimehdinîfimen hedeyt..." duasını da eklemek ef-• İdii' Ama sabah namazında kunût okunmaz, çünkü Peygamberimiz sabah namaz-daki kunûtu terk etmiştir, [4824][90]sadece musibet anında okunabilir. [4825][91]
2-Maliki mezhebine göre sabah namazında kunût okumak müstehabdır. İmam Malik'e göre "Altahümme inna nesteînüke,." duasını okumak müstehabdır. [4826][92]
3-Şafiî mezhebine göre sabah namazında vitir okumak sünnet-i milekked.ed.ir, terki halinde namaz bozulmaz, ama sehiv secdesi gerekir. Vitir namazmdaki kunût da onlara göre sadece Ramazan ayının son yarısında okunur ve müstehabdır. Ayrıca kunût dualarını birleştirmek de müstehabdır. [4827][93]
4-Hanbeli mezhebinde İse Rasûlullah'ın Hz. Hasan'a öğrettiği "Allahiimehdinî fimen hedeyt..." duasını okumak müstehap, Hz. Ömer'den nakledilen "Allahümme inna nesteînüke." duası ile birleştirmek güzeldir. Vitir namazmdaki kunûtun sadece Ramazanın son yarısında okunması ile ilgili de İmam Ahmed'den bir rivayet bulunmaktadır. Ayrıca ondan sabah namazında kunûtun okunması ile ilgili iki ayrı görüş nakledilir. [4828][94]

Kunût duası ile ilgili müctehid imamların diğer görüşleri ve ihtilafları için bk. Müsned Trc. 699/1569 nolu rivayetin açıklaması.
§Kunût konusu Vitir Namazı bölümünde de zikredilecektir. [4829][95]

[4816][82] Tahâvi, Şeritli Meâni'l-Âsâr, 1/249; Çok sayıda sahabenin aynı duayı namazda okuması bunların laabbudî olması mevkufları merfû hükmüne yükseltir.
[4817][83] Bk. Beyhaki, 11/210, No: 2961 Rivayetin metni:
[4818][84] Abdürrezzak, 1II/110, No: 4968,111/111, No: 4969; *»^^6;' Bu rivayetin tevabii için bk. 7/ûMv/, 1/249-250; fi«y/uAi, MU, No: 2963
[4819][85] İbn Ebi Şeybe, II/106, No: 7032
[4820][86] Abdüllrezzak III/114, No: 4978; :bn Ebi Şeybe, II/106, No: 7029; Beyhaki, II/211, No; 2963
[4821][87] İbn EbîŞeybeM/95,No: 6893, VI/89, No: 29708
[4822][88] Abdürrezzak, no:49mİbnEbîŞeybeMn06.No: 7030
[4823][89] Tahâvi, 1/250; Bu duanın geldiği sahabe ve tabiûn için ayrıca bk. Makr.zı, Ahmed b. A Muhtasara Kitabi7-V'Ur, 1/142-144, 146
[4824][90] Bk MüsnedTrc.H.no: 706/1576
[4825][91] Kâsân , Bedâıu s-imam Muhammed, el-nucce, _
[4826][92] SehnCm. el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/102; ibn Rüsd,
[4827][93] Nevevi, Mecmu, 111/492, Ezkar, 114, 116
[4828][94] İbn Kudâme, Muğnu 1/785, 7S7-788
[4829][95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/66-67.

n)-TEŞEHHÜD

n)-TEŞEHHÜD

Allah Teâlâ buyurdu:
"...Kendinize/birbirinize Allah tarafından verilen mübarek güzel bir selâm ile selâm verin. Allah üzerinde düşünmeniz için ayetlerini size işte böyle beyan eder." (Nâr, 24/61)
İslâm'da selâm ve selâmlaşmak çok önemlidir. Allah Teâlâ, selâm verildiğinde onun benzeri ya da daha güzeliyle mukabele edilmesini emretmektedir.4831[1] Sosyal hayat yanında ibadetlerde de selâm önemli bir yere haizdir. Özellikle namazda oturulduğunda mutlaka teşehhüd okunmalıdır. Hadislerde teşehhüd olarak zikredilen ve Türkçe'de bazen tahiyyat olarak kullanılan söz konusu duanın ana hedefi selâm ve önemini yeniden hatırlamak, selâm ile şehadet arasındaki irtibatı koparmamak, selâm ile her defasında şehadete ulaşabilmektir. Umarız ki namazda okunan teşehhüd/tahiyyat ile ilgili haberler asr-ı saadeti bize yeniden yaşatacaktır. 4832[2]

Sahabeden Nakledilen Teşehhüd Lafızları

Teşehhüd Kelime olarak şehadet etmek, şahit olmak manalarına gelir. Ancak
kavram olarak tahiyyata oturmak ve tahiyyatı okumak anlamında kullanılmıştır. Çünkü sahih rivayetlerden Rasülullah ve sahabenin teşehhüdü bu mana için kullandığı anlaşılmaktadır. Bu konuda müçtehidler arasında hiçbir İhtilaf yoktur. Duanın İçinde şehadet kelimeleri olduğu için ya da bütün gerçeklere bu dua ile şahitlik yapıldığı için teşehhüd denmiştir.4833[3]
Teşehhüdle ilgili haberler Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbas, Câbİr, Ömer b. Hattab, Abdullah b. Ömer, Ebû Musa, Âişe, Semura b. Cündüb, İbnü'z-Zübeyr, Selman el-Farisî, Ebû Humeyd, Talha b. Ubeydullah, Enes b. Malik Ebû Said, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, Huzeyfe, Fadl b. Abbas, Taİha b. Ubeydullah, Hüseyin b. Ali, Muttalib b. Rabia ve Ibn ebİ Evfa (Radıyallahü anhüm) gibi sahabilerden nakledildi. Bunlardan en sahih olanı Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahü anh) yoluyla gelen teşehhüd rivayetidir. 4834[4]

1- Abdullah b. Mes'ûd'un Naklettiği Teşehhüd

708/1578- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh)4835[5]

4830[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/69.
4831[1] Nisa, 4/86
4832[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/70.
4833[3] Razi, Muhtar, 349; Karahisarî, age., 11/143
4834[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/70.
4835[5] Sahih: Müsned, 1/459, H.no:4382; Benzer rivayetler için bk. 1/450, H.no:4305; 1/413, H.no: 3921; 1/408, H.no:3877: f/440, H.no:4189; Ebû Hanîfe, Müsned, s.84, 93, 117; Buharı, Ezan, 148, 150; Amel, 4; İsti'zân, 3, 28; Deavât, 17; Tevhîd, 5; Müslim, Salât, 55; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:968 (Sonunda şu ziyade ile: Tirmizî, Salât, 99, H.no:289 ("Bu konuda İbn Ömer, Câbir, Ebû Mûsâ ve Hz. Âişe'den şâhid nakiller bulunmaktadır" diyen Tirmizî Husayfin bir rüyasını da senedi ile nakleder: "Hz. Peygamber'İ rüyamda gördüm ve: 'Ey Allah'ın Rasûiü! İnsanlar teşehhüd duasını farklı farklı okuyorlar, (hangisi doğru?) diye sordum. İbn Mes'ûd'un (öğrettiği) teşehhüdü al' buyurdu."); rfesÛİ, Tatbik, 100. 102. H.no:l 160-1169, 117 1; Sehv, 41, 43. 56. H.no: 1275, 1277, 1296; İbn Mâce, İkâme, 24. H.no:899; Dârimi, Saiât, 84, H.no:1346-1347. Heysemî, bu rivayetin muhtasar şeklinin (Buhârî ve Müslim'in) Sahih'inde yer aldığını, Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika sayıldıklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/142.
İbn Mes'ûd'dan gelen bazı rivayetler de şöyledir:
Bk. İbn Mâce, Nikâh, 19, H.no:1892; Tirmizî, Nikâh, 17, H.no:l 105 (Tirmizî bu rivayetin hasen olduğunu söyleyerek Adiy b. Hâtim'den de şâhid bir naklin bulunduğunu ifade eder); Ebû Dâvûd, Nikâh, 32, H.no:2118; Nesaî, Cum'a, 24, H.no: 1402; DarimU Nikah, 20, H.no: 2208.
İbn Mes'ûd'dan nakledilen diğer rivayetler için bk. 709-713/1579-1583. hadisler.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Mâlik, Salâc, 53;

Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve setiem) namazın ortasında ve sonunda (oku-cak) teşehhüdü bana öğretti. mavi Esved b. Yezid şöyle devam etti;)
Rasûlullah'm ona öğrettiğini bize haber verdiği zaman Abdullah'tan hhüdü öğrenmiştik ezberlemiştik. Abdullah namazın ortasında ve so-bU da sol uyluğu4836[6] üzerine oturduğunda şöyle derdi:
«et-Tahtyyatü lülahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve ala Eşhedii en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden
Ahdühü ve Rasûlüh. "
Eğer namazın ortasındaysa teşehhüdü bitirince (üçüncü rekâta) kalkardı. Ancak namazın son rekâtında teşehhüdden sonra Allah'ın dilediği kadar dua eder, sonra selâm verirdi. 4837[7]

Açıklama

Rasûlullah'a (Sallallaha aleyhi ve sellem) en yakın ve İslâm'ı en iyi bilen sahabi-lerden birisi olan İbn Mes'ûd Hz. Peygamber'den öğrendiği teşehhüdü birçok kişiye öğretmişti. Bunlar içinde Alkame, Esved b. Yezid, Ebu'l-Ahvas oğlu Ubeyde Ebû Ma'mer Abdullah b. Sahbera ve Şakîk gibi zatlar vardı.
Bu teşehhüdün manası:
"Tahiyyât, salavât ve tayyibât Allah 'a aittir. Ey Peygamber! Her türlü selâm, Allah'ın rahmeti ve bütün bereketleri üzerine olsun. Selâm bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kullan üzerine de olsun. Ben şahidim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şahidim ki Muhammed Allah'ın Resulüdür."
Teşehhüdde geçen bazı kelimelerin birden fazla manası olduğu için terce-mede aynen zikredildi. Bu kelimelerin manaları:
Tahiyyât Bu kelime tahıyye kelimesinin çoğuludur. En çok kullanılan manası selâmdır. Bunun yanında mülk (otorite), beka (kalıcı olmak), meliklerin (otorite sahiplerinin) selâmı, ayrıca .sözlü ibadet...gibi manalara da gelmektedir. Tahiyyât kelimesi çoğul olduğu için bu manaların tümünü ihtiva eder.Yani bütün selâmlar, mülkler, bekalar, sözlü ibadetler ve güçlülerin selâm, Allah'a aittir.4838[8]
Salavât Salât kelimesinin çoğuludur ve birçok manası vardır Dua, ibadet, fiilî ibadet ve övgü gibi. Yani bütün dualar, ibadetler ve Övgüler Allah'a aittir. 4839[9]
Tayyibât Tayyib kelimesinin çoğuludur ve birçok manası vardır. Güzellik (güze! söz ve İş), her türlü sadaka, mali sadaka, sadakat...gibi. Yani bütün güzellikler ve sadakalar Allah'a aittir) 4840[10]
Teşehhüdde önce gaib, sonra muhatab, sonra da mütekellim sîgası gelmiştir. Yani önce gaybdaki Allah'a hitab edilir, sonra bir zamanlar bu dünyada yaşayan Peygamber'e bugün bizimle berabermiş gibi hitab edilir, en sonunda mütekellim, yani kendi selâmımız ve şehadetimizie dua tamamlanır.
ilet-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat" sözleri İle kulluğun sadece Allah'a karşı olması gerektiği mesajı verilir. Hayatı boyunca kulluğun tarifini ve tahlilini yapan Peygamber'e, ayrıca kendinize ve salih insanlara "es-Selâmü aleyke eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve ala ibadil-lahi's-Salih'in" diyerek selâm vermenin/dua etmenin önemi hatırlatılır. Sonunda da tevhid ve risalet için "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh" diyerek şahitlik edilir. Çünkü bu duanın adı teşehhüddür ve Müslüman bu gerçeklerin şahididir. 4841[11]

709/1579-Kasım b. Muhaymire anlattı:4842[12]

---

b-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Nesâî, Tatbik. 104. H.no:i 173; Sehv. 45. H.no:I279; İbn Mâce, İkâme, 24, H.no:902-Tayâlisl s.240, Rno.1741; Ka'/â, IV/163. H.no:2232;
c-Ebû Mûsâ el-Eş'aıTden (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 715/1585
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anküma) şahidi:
Bk. Mâ/ifc, Satât, 54; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:971:
Taberânî, d-Mu'cemÜ'l-evsat, III/103, H.no:2625; Ebû Ya'lâ, Mu'cem, s.250, H.no:310. e-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 178. H.no:975; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/250, H.no:7018. f-Hz. Âişe'den (Radıyatlahüanhit) şahidi:
Bk. Mâft'Jt, Salât, 55-56; Müslim, Salât, 240; ££« Dâvûrf, Salât, 122, H.no:783. Ayrıca tahiyyâtı okuduğuna İşaret eden rivayetler için bk. 718/1588 ve 687/1557. hadisler.
g-Abdü'l-Kays heyetinden birinden (Kays b. Nu'mân olabilir) (Radıyallahü anh) şâhid:
Bk. Mus/ıerf, III/432, H.no: 15131; IV/206, H.no:17374, 17376; Uzunca bir metne sahip olan bu rivayet ileride zikredilecektir. Heysemî bu rivayetin ricalinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma\ VIIÎ/178.
h-İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhüma) şahidi İçin bk. 714/1584. hadis.
ı-Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Bezzâr, VI/188, H.no:2229; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, İÜ/270, H.no:3ll6. i-Selman'dan {Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. fiezzdr, VI/498, H.no:2535; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/264, H.no:6171; j-Hz.Ali'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/200, H.no:29I7; el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/134, H.no:2905;
-Muâviye b. Ebî Süfyân'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/379, H.no:891. Şâhidlerin değerlendirmesi için bk. Heysemî, Mecma', 11/139-144.
4836[6] Karahisarî, age., 11/423
4837[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/71-73.
4838[8] İbnü'l-Esir, Nihaye, 1/183; tbn Hacer, el-Fethu'l-Bâri, 11/312, 313,
4839[9] Razi, Muhtaru's-Sıhah, 368-369; İbn Hacer, age., 11/313
4840[10] İbntn-Esir, age., IH/148; İbn Hacer, age., 11/313
4841[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/73-74.
4842[12] Sahih: Müsned, 1/422, H.no:4006; Tahrici için bk. 708/1578. hadis.

Alkame elimi tuttu ve kendi elini de İbn Mes'ûd'un
tri'un elini de Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bu şekilde tutarak nazdaki şu teşehhüdü öğrettiğini nakletti:
et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü ke eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aley alâ ibadillahi's-Salihin.'
§(Râvi) Züheyr ekledi: 'Ondan inşallah şunu ezberledim:
"Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh.
(Rasûlullah ya da îbn Mes'ûd) sözünü şöyle bitirdi:
"Bunu tamamladığında (ya da bunu yaptığında) namazını tamamlamış olursun. Kalkmak istersen kalk, oturmak istersen otur." 4843[13]

Açıklama

Alkame'nin İbn Mes'ûd'dan naklettiği teşehüüt, önceki rivayette geçen teşehhüdün aynısınır. Ancak râvilerden Zühyr'in "Ondan inşallah şunu ezberledim" sözünden de hatırladım anlamı kastedilmektedir. Çünkü İbn Hibban rivayetinde:
(Râvi) Züheyr 'Hasan (b. Hür)'den bunu yazarken şunu da hatırladım' dedi ve duanın devamı olan "Eşhedü en lâ ilahe İllallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh" kısmını da hafızasından Hasan tankıyla nakletti, şeklindedir. 4844[14] İbn Mes'ûd'dan gelen diğer rivayetler göz önüne alındığında bunun (şehadet. cümlesinin) teşehhüddcn olduğu anlaşılır.
{Bunu tamamladığında..) şeklinde geçen son cümlenin kime ait olduğu konusunda ihtilaf edildi. Bazıları Rasûlullah'a ait, derken, bir kısım alimler de İbn Mes'ûd'a aittir, dediler.
İbn Hibban'daki bu rivayetin sonu:
(Râvi) Züheyr sözünü şöyle tamamladı:
'Hıfzıma müracaat ettiğimde hatırladım ki o şöyle dedi: Bunu okuduğunda namazını tamamlamış olursun. Kalkmak islersen kalk, oturmak istersen otur. 4845[15]
Bu, îbn Mes'ûd'un sözüdür diyenler: Taberâni, 4846 [16]Beyhakî, 4847 [17] Ebû Bekir Hatîb, 4848 [18] Nevevi4849[19]veHattâbiıy. 4850[20]
Ancak muhaddis Aynî: 'Bu rivayetten sonra Ebû Davudı4851[21] sükût etti, eğer İbn Mes'ûd'un sözü olsaydı mutlaka açıklardı. Çünkü bu gibi şeylerde açıklan yapmak onun adeti dir metodu dur' dedi. 4852[22]
İmam Ebû Hanife'nin rivayetlerinin toplandığı Müsned'dt ise bu son cümle muttasıl (Rasûlullah'ın sözü) olarak nakledildi. 4853 [23] Ebû Hanife bu rivayetinde hadisi Züheyr'in aldığı Şeyh Hasan b. Hür'ün kendisinden almaktadır. Böylece Züheyr'de oluşan bu şek ifadeleri açıklık kazanmaktadır. Ayrıca Ebû Ca'd Müsnedi'ndeki rivayetinde son cümleyi muttasıl (Rasûlullah'ın sözü) olarak nakletmiştir. 4854[24]
§Bu rivayet esas alındığında namazdan selâm ile çıkmanın farz olmadığj anlaşılır. Selâm ile ilgili fıkhı hükümler kendi babında gelecektir. 4855[25]

710/1580- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyatiahu anh). 4856[26]
Hz. Muhammed (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bize hayırlı şeyleri başlangıcını, bütününü ve sonuna kadar olacak şekilde hayırlı şeylerin hepsini öğretti. O şöyle buyurdu:
"Her iki rekâtta oturduğunuzda şöyle deyin:
'et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahi's-Salihin, Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh Sonra o kişi hoşuna giden bir duayı yapmada muhayyerdir. İzzet ve celâl sahibi Rabbine onunla dua etsin."
NOT: Uzun bir hadisin teşehhüd ile ilgili kısmı burada zikredildi. Hadisin tamamı Nemime ve Yalanın

4843[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/75.
4844[14] İbn Hibban, V/292, No: 1961
4845[15] İbn Hibban, V/292, No: 1961
4846[16] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, Tl/142
4847[17] haki, 11/174, No: 2791
4848[18] Azimâbâdi, age., 111/178
4849[19] Müberakpûrî, age., 11/373
4850[20] İbn Hacer, el-Fethu'l-Bâri, Xl/164
4851[21] Ebû Davud, Teşehhüd, 182 , No: 970
4852[22] Bennâ, age., IV/4
4853[23] Ebû Hanife, Müsned, 93
4854[24] Ebû Ca'd, Müsned, 1/379. No: 2593
4855[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/75-76.
4856[26] Ebû Ca'd, Müsned, 1/379. No: 2593

Haramlılığı konusunda gelecektir. 4857[27]

711/1581- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiia anh):4858[28]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şu teşehhüdü kendisine öğretti ve anlara da öğretmesi için emretti:
"et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke vühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ vj dillahi's-Salihin, Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh." 4859[29]

712/1582- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahü anh) 4860[30]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elimi elleri arasına alarak Kur'ân'dan bir sure öğretir gibi teşehhüdü bana öğretti. Şöyle buyurdu:
Vet-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ 'badiilahi's-Salihin, Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh."
O (Peygamber) aramızdayken böyle okunurdu. Ancak ruhunu teslim (aramızdan ayrıldığında) 'es-Selâmü ale'n-Nebî' şeklinde söyledik.
NOT: Abdullah b. Mes'ûd'a (Radtyaiiaha anh) ait son cümle (O (Peygamber) aramızdayken...) diğer İbn Mes'ûd rivayetlerinde, ayrıca diğer sahabe rivayetlerinde bulunmamaktadır. Buradaki hatanın Mücahid'den kaynaklandığı ifade edilmektedir Çünkü vefatından sonra bu şekilde hitab ile Rasûlullah'ın şanı canlı olarak varlığın, sürdürmektedir. Ayrıca kabirlerde 'es-Selâmü aleyküm. Ya dâre kavmin mü'minîn ' şeklindeki hitabı bizzat Rasûlullah öğretmiştir4861[31]

713/1583- Abdullah b. Mes'ûd'dan(Radıyallahü anh)4862[32]
Biz Rasûlullah tsaiiatiahu aleyhi ve setlem) ile beraber namazda oturduğuma şöyle derdik:
'es-Selâmü alâllahi min ıbâdihî, es-Selâmü alâfülânin ve fülân. 4863[33]
Bunun üzerine Rasûlullah:
"eSSeiâmü aiâilah, elemeyin! Şüphesiz Allah'ın (bir ismi de) Seiâm'dır. Ancak sizden biri oturduğunda şöyle desin:
et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke vvühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ ibadiliahi's-Salihin.
Bunu dediğinizde selâm, gök ve yerdeki salih her kula ulaşır.
(Sonra) Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh (desin!) Bundan sonra sizden biri hoşuna giden istediği duayı etmede serbesttir, o duayı etsin!" dedi.
§ Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaihhücmh) ikinci tarikle gelen benzer rivayet:
Biz Rasûlullah (Saitaiiahtı aleyhi ve seiiem) ile beraber namazda oturduğumuzda şöyle derdik:
'es-Selâmü alâllahi kıbele ıbâdihî, es-Selâmü alâ Cihrîle, es-Selâmü alâ Mikâîle, es-Selâmü alâfülân, es-Selâmü alâfülân.'
Rasûlullah dediğimizi işitince dedi ki:
Şüphesiz Allah (bir ismi de) Seiâm'dır. Ancak sizden biri oturduğunda şöyle desin:
et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Seiâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ ibadiilahi's-Salihin.
Bunu dediğinizde selâm, gök ve yerdeki salih her kula ulaşır.
(Sonra) Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh (desin). Bundan sonra istediği duayı etmede serbesttir." 4864[34]

2- Abdullah b. Abbas ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Naklettiği Teşehhüd

714/1584-Abdullah b. Abbas'tan (Radıyaiiahü anhümuy.4865[35]

4857[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/76.
4858[28] Müsned, 1/376, H.no:3562; Senedinde yer alan Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud'un j1 ası İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) hadis işitmemesi sebebiyle isnadı munkatı da olsa Ebû
eyde nin haricinde birçok kimse İbn Mes'ûd'dan bu hadisi işitmişlerdir. lahrici için bk. 708/1578. hadis.
4859[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/77.
4860[30] H.ıur.3935:Tahnci için bk. 708/1578. hadis.
4861[31] Ebu'I-Mehasin Yusuf b. Musa. Mu'tasaru'I-Muhtasar. 1/53
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/77-78.
4862[32] Sened:
Sahih: Müsned, 1/431, H.no:4100; İkinci rivayet için bk. 1/382, H.no:3626 (Mükerrer için bk. 1/427, H.no:4064); Benzer rivayetler için bk. 1/423, H.no:4017: 1/413, H.no:3919 (L^î ü j! H.no:4177 (Sonunda şu ziyade ile: 3920; U464, H.no:4422; 1/439, Tahrici için bk. 708/1578. hadis.
4863[33] Manası; Allah'a kullarından selâm olsun, filan ve filana (meleklere; Cebrail ve MikâiVe] selâm olsun, şeklindedir. Meleklere selâm, bu rivayetin ikinci tarikinde gelecektir.
4864[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/79.
4865[35] Sahih: Müsned, 1/292, H.no:2660; Benzer rivayet için bk. 1/315, H.no:2894; Müslim, Satât, 60-61; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:974; Tirmizî, Salât, 100,

Rasûlullah (Saiialiahu aleyhi ve seiiem) bize Kur'ân'ı öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi, (teşehhüd şöyledir) dedi:
et-Tahıyyatü'l-mübârekâtü's-sa!avâtü't~tayyibâtü lillahi, es-Selâmü aleyke (Râvi Huceyn'in rivayetine göre: 'Selâmün aleyke') eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahi's-Salihin.
Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhamrrteden Abdühü ve Rasûlüh.
NOT: İbn Abbas'in naklettiği rivayette 'el-Mübârekât' kelimesi fazladır. Bereketler manasına gelen bu kelime sadece İbn Abbas'tan gelen rivayette bulunmaktadır. Ayrıca selâm kelimesi Ahmed b. Hanbel'in iki şeyhinde farklı olarak nakledildi; Yunus'tan 'es-Selâmü aleyke' şeklinde marife, Cuhayn'dan ise 'Selâmün aleyke' şeklinde nekre oiarak nakledildi. İmam Şafiî, İbn Abbas'in teşehhüdünü tercih ederken "es-Selâmü aleyke' şeklindeki marife rivayeti aldı. 4866[36]

715/1585-Hıttân b. Abdullah er-Rakaşî anlattı:4867[37]
Ebû Musa eî-Eş'arî (Radıyaliahü anhi ashabına namaz kıldırdı. Topluluktan bir adam namazda oturulduğunda şöyle dedi:
'Namaz ibadeti, erdemli olma ve zekât ile kuvvetlendi." 4868[38]
Ebû Musa namazı bitirince topluluğa döndü ve : '(Biraz önceki) şu şu sözü söyleyen hanginizT dedi. Topluluk sustu. Ebû Musa: "Herhalde, ey Hıttân söyleyen sensin?' Hıttân:
'Vallahi ben bile söylesem söylemek istesem de,4869[39] bunu hoş karşılamayacağından korkarım.'
O sırada topluluktan biri:
'Ben söyledim, bununla da sadece hayrı diledim' dedi. Bunun üzerine Ebû Musa şöyle dedi:
'Namazda ne .söyleyeceğinizi bilmez misiniz? Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiahü aleyhi ve seliem) bize hitabda bulundu, sünnetimizi öğretti ve namazımızı açıkladı. Şöyle buyurdu:
"Saflarınızı sık/düzgün tutun, Kur'ân'ı en iyi okuyanınız/bileniniz size imam olsun, imam tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, o Vele'd-dâllîn' dediğinde siz de 'âmin' deyin ki Allah size icabet etsin (duanızı yerine getirsin). İmam tekbir getirip rükûa gittiğinde siz de tekbir getirip rükûa gidin. İmam sizden önce rükûa gitmeli, sizden önce başını kaldırmalıdır." Allah'ın Peygamberi sözüne şöyle devem etti:
"Sizin hareketleriniz imamın hareketlerine bağlıdır. 4870[40] İmam 'Semi Ailahü limen hamiden' dediğinde siz de 'Allchümme Rabbena leke'l-hamd' deyin ki Allah sizi dinlesin/sözünüze önem versin. Şüphesiz izzet ve celal sahibi Allah, Peygamberi'nin lisanından (size)'Semi'Ailahü limen hamiden' (Allah hamd edeni duyar) buyurdu. İmam tekbir getirip secdeye gittiğinde siz de tekbir getirip secdeye gidin. İmam sizden önce secdeye gitmeli, sizden önce başını kaldırmalıdır." Allah'ın Peygamberi ekledi:
"Sizin hareketleriniz imamın hareketlerine bağlıdır. Oturduğunuzda da sizden birinin ilk sözü şu olsun:
et-Tahıyyatü't-tayyibâtü's-salavâtü lillahi, es-Seiâmü aleyke eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Seiâmü aleyna ve ala ibadillahi's-Salihin, Eşhedü en la ilahe illallah ve Bşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh.4871[41]

Açıklama

Ebû Musa (Radıyalîahü anh) rivâyetindeki teşehhüd îbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayetinin benzeridir, sadece baştaki kelimelerin yerleri değişiktir. Sahabeden gelen bazı teşehhüdler:
1- İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti: Müsned Trc. 708/1578-713/1583 nolu hadisler (Sahih),
2- İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) rivayeti: Müsned Trc. 714/1584 nolu hadis (Sahih),
3. Ebû Musa el-Eş'arî (RadıyaMhü anh) rivayeti: Müsned Trc. 715/1585 nolu hadis (Sahih),
4- Ömer b. Hartab iRadımtlahü anh) rivayeti,
(Râvi) Abdurrahman b. Abdülkarı, m. umerı Kaaryauanu ann» ımnucıuc »öğretirken dinlediğini nakletti:4872[42]
teşennu zâkiyâtü lillahi es-Salavâtü lillahi, es-Selamü aleyke Nebivvü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh.

H.no:290 (hasen-garib-sahih); Nesâî, Tatbik, !03, H.no:l 172; İbn Mâce, İkâme, 24, H.no:900; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. Xl/46, 175, H.no: 10996, 11406.
İbn Mes'ûd'dan ve diğer sahâbilerden (Radıyullahü aıhüm) şahidi için bk. 708/1578-713/1583. hadis.
4866[36] Şirazi, Mühezzeb, 1/78; Şirbini, Muğni'l-muhtac, 1/174; Bennâ, age., IV/8
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/80.
4867[37] Sened:
Sahih; Mümed, IV/409, H.no;19552, Benzer rivayetler için bk. EV/405, H.no; 19516; İV/401, H.no: 19484; Müslim, Salât, 62-64; Nesâî, İmame, 38, H.no;828; Tatbik, 23, 101 H.oo:lüöZ, 1170; Sehv, 44, H.no; 1278; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:972 (İki ayrı senedle nakleder, bunlardan biri hocas! Ahmed b. Hanbel kanalı ile gelmektedir); İbn Mâce, İkame, 24, "-no:wı, Dârimi, Salât, 92, H.no:1365; Tayâlisî, s.70, H.no:517; Bezzâr, VIII/63-64, H.no:305/, mu Yala, XII1/19O-191, H.no:7224. 207
4868[38] Bk. Nevevi, ^Mh Sû/ı(/ı/ Mflsbn IV/119; Sindî, Ebu'i-Hasen, Haşiye, 11/97
4869[39] Bazı rivayetlerde (ı«diu) 'Ben söylemedim, şeklinde nakledildi. Bk. Ebû DavÛd Salât 177 No: 972'
4870[40] Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/121; Azimabâdi. age., III/181
4871[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/81-82.
4872[42] Sened:
Malik, Salât, 13, No: 53; Şafiî, Müsned, 1/237; Abdürrezzak, 11/202. No: 3067; Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/261; Hakim, 1/398, No: 979-980

Es Selâmü aleyna ve ala , Eşhedü en la ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh.' (Sahih)
5- Abdullah b. Ömer (Radıyallahü anhüma) rivayeti,
Nâfi'den: 4873[43]
Abdullah b. Ömer (Radıyallahü anh) teşehhüdü şöyle okurdu:
'Bismillahirrahmanirrahim, et-Tahıyyatü lillahi es-Salavatü lillahi ez-Zâkiyâtü lillahi, es-Seiâmü ale'n-Nebiyyi ve Rahmetullahi ve Berakâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ ibaditlahi's-salihin, Şehidtü en lâ ilahe illallah, Şehidtü enne Muhammeden Rasûlullah.'
Bu teşehhüdü İbn Örner ilk iki rekâtı kıldıktan sonra söyler, teşehhüdü bittiğinde dilediği kadar dua ederdi. Namazın sonunda oturduğunda da aynı şekilde teşehhüdü okurdu. Ancak o önce teşehhüdü okur, sonra dilediği kadar dua ederdi. Teşed-düdü tamamlayıp selâm vermek istediğinde:
'es-Seiâmü ale'n-Nebiyyi ve Rahmetullahi ve Berakâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahİ's-salihin, es-Selâmü aleyküm' diyerek sağma selâm verir, sonra selâmına karşılık İmama selâm verir. Eğer solundaki bir kişi selâm verirse ona da selâm verirdi. (Sahih)
§Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhebine, ayrıca Ebû Sevr, Davud b. Ali ve Ebû Cafer et-Taberî'ye göre her iki tarafa da selâm verilir, önce sağdan başlanır. Maliki mezhebine göre ise münferit kılan sadece sağına selâm verir, cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık selâm verir, bu mezhepteki bir görüşe göre ise sağma selâm verir, sonra İmamın selâmına karşılık selâm verir.4874[44]
6- Hz. Âişe f Radıyaliahu mha) rivayeti,
Kasım b. Muhammed'in haber verdiğine göre, 4875[45] Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe (Radıyaliahu anha) teşehhüdde şöyle derdi: 'et-Tahtyyatü't-Tayyibâtü's-Salavâtü'z-Zâkiyyâtü liliahi, Eşhedü enlâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh ve Eşhedü enne Muhammeden abdullahi ve rasûiüh, es-Seiâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve aiâ ibadiliahi's-Salihin, es-Selâmü aleyküm.' (Sahih)
7- Ebu Said el-Hudrî (Radıyaliahu anh) rivayeti:
Ebû Said ei-Hudrî'ye (Radıyaliahu anh) teşehhüdü sorduk, şöyle dedi:
'et-Tahiyyatü's-Salavâtü't-Tayyibâtü liliahi, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahi's-Salihin, Eşhedü enlâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûiüh.'
Ebû Said şöyle dedi: 4876[46]
'Biz Kur'ân ve teşehhüd dışında başka bir şey yazmazdık. 4877[47]
8- Câbir'den (Radıyaliahuanh) gelen rivayet:
Câbir'den (Radıyaliahu anh)?[5 Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve selam) şöyle derdi:
"Bismillah ve billah, et-Tahıyyatü liliahi es-Saiavâtü liliahi, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve Rahmetullahi ve Berakâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ
Hahi's-salinin, Eşhedü en tâ ilahe illallah, ve eşhedü enne Muhammeden ' ,'~.t,n ve rasülüh, Es'elüllahe'l-cennete ve Büzü billahi mine'n-nâr." (Sahih)
9- Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyatlohu anh) gelen rivayet:
Ebu'NVerd, :4878[48]
Abdullah b. Zübeyr'in (Radıyaliahu anh)şu sözünü işittiğini nakletti: 'Rasûiullah (Sallallahu aleyhi ve setlem) teşehhüdde okuyacağında şunu söylerdi: "Bismillah ve billah hayri'l-esmâ, et-Tahıyyatü't-Tayyibâtü's-Saiavâtü liliahi, dü enlâ ilahe illallahü ve Eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasülüh, "kr'seiehü bi'l-hakkı beşiran ve nezıran ve enne's-Sâate âtiyetün lâ raybe fîha, es-Selâmü aleyke eyyühennebiyyü, es-Seiâmü aleyna ve alâ ibadillahi's-Salihin, Allahümağfir II vehdinî." (Hasen) 4879[49]

Fıkhî Hükümler

4873[43] Sened:
Malik, Salât, 13, No: 54; Abdürrezzak, 11/204, No: 3073; Tahavi, age., 1/261
4874[44] İbn Abdilber, Temhid, XI/206; Kâsâni, Bedaiu's-sanâi', 1/194; İbn Kudame, Muğni, 1/588; Azimâbkdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/211;
4875[45] Sened:
Malik, Salât, 13, No: 56, 55; Tahavi, age., 1/262; Beyhaki, 11/144, No: 2666-2667
4876[46] sened:
EbiŞeybe. r/260, No: 2991
4877[47] Sened:
Ân EbiŞeybe, 1/260, No: 2989; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/253, No: 763; /foton, 1/399, No: 982-983
4878[48] Sened:
Hasen: Bezzâr. Vl/188, No: 2229
Tahavi'nin rivayeti biraz farklıdır:
Bk. meâni'l-âsârt 1/265; Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/270, No: 3116 Senedde sadece İbn Lehîa tartışmalı râvidir, diğerleri sikadır. Bk. Heysemı, Mecmeu z-zevâid, n/141; Ayrıca İbn Lehîa için bk. Müsned Trc. 22/64 nolu rivayetin tahrici
4879[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/82-85.

Namazda ilk ve son oturuşta, ayrıca teşehhüd okumanın meşruiyetinde icma' vardır. Ancak bunların hükümlerinde ihtilaf edildi:
1- ÎIk oturuş İmam Ebû Hanife'ye göre vacib, Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre sünnet, Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayetle faradır. 4880[50]
2- İkinci oturuş (son rekâttaki oturuş) ittifakla farzdır. Ancak farz olan miktarda ihtilaf edildi: İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre teşehhüd okuyacak kadar oturmak farzdır. 4881[51]Malikilere göre oturuşta tadil-i erkan üzere bir miktar durması yeterlidir. 4882[52]
3- İlk oturuşta teşehhüd okumak İmam Ebû Hanife'ye göre vacib, Malik ve Şafiî'ye göre sünnettir. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayette farzdır, unutmakla düşer, diğer rivayette ise sünnettir. 4883[53]
4- İkincİ oturuşta (son rekâttaki oturuşta) teşehhüd okumak İmam Ebû Hanife'ye göre vacib, Şafiî ve Ahmed'den gelen bir rivayete göre son oturuş gibi bu teşehhüd de rükündür, Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete ve
Malık'e göre sünnettir.4884[54]
5- Sahabeden rivayet edilen muhtelif teşehhudden herhangi birinin okunması namaz için yeterlidir. 4885[55] Bunlardan üçü mezheb imamlarınca tercih edildi, ancak efdal olanında ihtilaf edildi.
a-İmam Malik'e göre Hz. Ömer'den gelen teşehhüd rivayeti efdaldir. Bu rivayet mevkuf da olsa taabbudî bir konuda olduğu için merfu hükmündedir ve sahabeye minberde okunduğu için tevatür derecesine ulaşmıştır.
b-îmam Şafiî'ye göre ise İbn Abbas'tan gelen teşehhüd efdaldir. Çünkü onda el-Mübarekât ziyadesi vardır ve son öğretilen teşehhüd olma ihtimali söz konusudur. 4886[56]
c-İmam Ebû Hanife, Ahmed, Sevrî, Ebû Sevr, müctehidlerin ve Ehl-i Hadis'in çoğunluğuna göre İbn Mes'ûd tarikiyle gelen teşehhüd efdaldir. Çünkü teşehhüdler içinde en sahih senedlerle gelen ve hiçbir rivayette farklılık olmayan tek teşehhüd İbn Mes'ûd'un rivayetidir. Bu teşehhüd yirmi küsur yoldan bize ulaşmıştır. 4887[57] Doğrusunu Allah bilir. 4888[58]

Teşehhüdde Oturuş Şekli ve Şehadet Parmağı ile İşaret

716/1586- İbn İshak anlattı:4889[59]
Âmir b. Lüey oğullarından sika (güvenilir) bir râvi İmran b. Ebû Enes Abdullah b. Haris b. Nevfel'in mevlâsı Ebu'l-Kâsım Mıksem yoluyla ban Rasûlullah'ın (SaiiaUakü aleyhi ve seitem) namazın ortasında (ikinci

---

4880[50] İbn Rüşd, Bidayetü'l-mücîehid, 1/98; Nevevi, Mecmu', IH/44; İbn Kudame, Muğnt, 1/5/1; Kâsâni, fiedâÎH 's-sanâi',V161; İbn Nüceym, el-Bahru 'r-râık, 1/317;
4881[51] İbn Rüşd, age., 1/98-99; Nevevi, age., m/462; Kâsâni, age., 1/113; İbn Kudame, Mugnı , 31
4882[52] Deski, flajiyc, 1/240-241
4883[53] SehnÛn, el-Miidevvenetü'l-kübra, 1/129; İbn Rüşd, age., 1/93; Nevevi, age., III/4M), idi Kudame, 1/571; İbn Nüceym, age., 1/318
4884[54] Sehnûn, age., 1/129; İbn Rüşd, age., 1/93; Merğmânî, Hidaye, 1/74; Nevevi, age., 111/46 İbn Kudame, age., 1/578
4885[55] İbn Rüşd, age., 1/94
4886[56] İbn Rüşd, age., 1/94; San'ânî, age., 1/367-368
4887[57] Tahavi on iki ayrı tarikten gelen rivayeti zikretti. Bk. Şerhu meâni'l-âsâr, 1/262-263; it Rüşd, age., 1/94; İbn Kudame, Muğni, 1/575; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/365-366; Benr age.,IV/10-11
4888[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/85-86.
4889[59] Sahih: Müsned, IV/57, H.no: 16524; Heysemî rivayetin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedindeki müphem râvinin Haris İsimli bir râvi olduğunu fakat hakkında bilgi veren birine rastlamadığını ifade eder. Taberânî'nin Hufâftan naklettiği bir diğer rivayetin râvilerinin İse sika olduklarını söyler. Bk. Mecmu', 11/131.
Teşehhüdde işaret parmağının kaldırıldığına dâir şâhid rivayetler:
a-Vâil b. Hucr'dan (Radıyaüahü anh) şahidi için bk.719/1589. hadis.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü aıhüma) şahidi İçin bk.720/1590. hadis.
c-İbn Ömer'den (Radıyallahü anküma) şahidi için bk.721, 723/1591, 1593. hadisler.
d-Abdııllah b. Zübeyr'den {Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.722/1592. hadis. RhA HınnpvrTdftn (Radıvaüahü anh.) sâhidi:
Bk. Tirmizî, Salât, 103, H.no: 293 (hasen-sahih) f-Şihâb b. el-Mecnûn'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Tirmizî- Deavât, 124, H.no:3587 (garib).
g-(EK) Basra ehlinden Mâlik b. Nümeyr el-Huzâî babası Nümeyr'den (Radıyallahü anh)
Bk. Müsned, m/471, H.no:15809; m/471, H.no: 15810; £ftıî Ddviîrf, Salât, 181, H.no:991 î, Sehv, 36,38, H.no:1269, 1272 (&& ji) ifâ! babı ile; An MÖce, İkâme, 27. H.no:911.
Oturuş şekilleri ile ilgili rivayetler:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma): Bk.717/1587. hadis.
b-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha): Bk.718/1588. hadis.
c-Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh): Bk. 719/1589. hadis.
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma); Bk. 724/1594. hadis.
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh): Bk. 725/1595. hadis.
f-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):
Bk. musnea, UlfI'Sâ, H.no:13371; Heysemî, Bezzâr'ın Enes'ten naklettiği rivayete yer vererek Hârûn b. Süfyan hakkında bir bilgiye rastlamadığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Ayrıca Semure'den de şahidini veren Heysemî, hadisin Bezzâı' ve Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, senedinde hakkında tenkit bulunan Saîd b. Beşîr'in yer aldığını belirtir. Bk. Mecma', 11/86.
g-Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh):
Bk. Müsned, V/424, H.no:23490; Buhârt, Ezan, 145; Ebû Dûvûcl Salât, 116, 177, H.no:730, 963 (Her iki rivayet de hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerdendir); Tirmizî, Salât, 78, 86, 110, H.no: 260, 270, 304 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 2, H.no:J 179; İbn Mâce, İkâme. 15, H.no:862-863; Dârimi, Salât, 70, 92, H.no: 1313, 1363; ' Bazı rivayetlerde (irÇLjı ^ «^(j jıif}) şehadet parmğı ile işaret etti, şeklinde geçmektedir. Bk. Timizi, Salât, 103, No: 293 (Hasen-sahih); Benzerleri için bk. Müsned, 10/471; Ebü Dâvûd, Salât, 181, No: 991; Nesâî, Sehv. 36. 38, No:1269. 1272; ibn Mâce, İkâme, 27, No: 91

rekâttan sonra] sol uyluğu üzerine oturduğu, son rekâttaki oturuşunun ise sol baldırı Üzerin olduğu, sol elini sol uyluğu üzerine koyduğu, sağ ayağını diktiği, sağ elini sağ uyluğu üzerine koyduğu, şehadet parmağını da dikerek onunla izzet Ve celâl sahibi Rabbini birlediğini/tevhide işaret ettiğini, nakletti.
Sonra ekledi:
Medine ehlinden bir adam bana şöyle nakletti:
'Benî Gıfâr mescidinde namaz kıldım. Rasûlullah'ın sahabesinden Hufaf b. îma b. Rahda el-Gıfârî beni gördü, ben de namazda böyle (yukarıdaki gibi) yapıyordum. Namazımı bitirince Hufaf dedi ki:
'Ey yavrum, parmağını bu şekilde niçin diktin/işaret ettinT Ben de hiç çekinmeksizin/pervasızca:
İnsanları böyle yaparken gördüm' dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:
'Sen isabet ettin (doğruyu buldun). Rasûlullah namaz kılarken böyle yapardı da müşrikler: 'Muhammed parmağıyla böyle yaparak ancak sihir yapıyor' diye konuşurlardı. (Bilerek) yalan söylediler, hâlbuki Rasûlullah bunu sadece izzet ve celâl sahibi Rabbini birlemek/tevhide işaret etmek için yapardı.'[4890[60]]

717/1587- Ebu'z-Zübeyr;[4891[61]]
Tâvus'un şöyle konuştuğunu duydu:
'Biz İbn Abbas'a (Radıyallahü anhümaj (ik'a denilen) iki ayağın topukları
üzerine oturmayı sorduk; 'O sünnettir' dedi. 'Bunun, bir adama eziyet olduğu düşüncesindeyiz' deyince İbn Abbas şöyle cevap verdi:
'O, senin Peygamberinin sünnetidir."
Şİkinci tarikle gelen rivayet: Tavus şöyle dedi:
İbn Abbas'ın iki ayağının sırtlarına oturduğunu gördük ve kendisine: 'İnsanlar bunun alışılmadık/yadırganacak bir durum olduğunu iddia ediyorlar' dedik. İbn Abbas şöyle cevap verdi: 'O, senin Peygamberinin sünnetidir. [4892[62]]

Açıklama

el-Ik'a' (su^ı) oturuş şekillerinden birisidir. Ancak iki farklı manası vardır:
1-insanın kalçalarını yere koyup dizlerini dikmesi ve ellerini yere koyması Şeklindeki köpek/yırtıcı hayvan oturuşudur.
2- İki secde arasında iki ayağın topuklarının üzerine oturmaktır. [4893[63]]
§Bu konuda çeşitli rivayetler nakledildi:
1- Caiz olmadığına dair:
RasûlullalVin ik'a' oturuşunu yasakladığına dair Hz. Âişe, Enes b. Malik ve Hüreyre'den hadisler nakledildi[4894[64]]
Atâ el-Horasanî ve Eyyûb'un; İbn Sirin'den ik'a' oturuşunun olmadığa duyduklarını, ancak Mekke ehlinin kendilerine (cevazı yönünde) farklı bir halnaklettiklerim söyledi."[4895[65]]
Hz. Âişe, Ali, Ebû Hüreyre, Katade[4896[66]] ve İbrahim en-Nehâi[4897[67]] bu oturuşu mekruh görürlerdi.
İmam Tirmizi iki secde arasındaki ik'a' oturuşuna sadece Mekke ehlinin cevaz verdiğini, ancak alimlerin büyük çoğunluğuna göre mekruh olduğunu belirtti. [4898[68]]
2-Caiz olduğuna dair:
-Rasûlullah'tan herhangi bir sözlü cevaz bulunmamakladır, sadece İbn Abbas'ın-'O, senin Peygamberinin sünnetidir" sözü[4899[69]] ve bazı sahabilerin uygulaması vardır.
-Hz. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdulah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr[4900[70]] (Radıyallahü anhüm) caiz görürlerdi.
§Müctehid imamların görüşü:
1-İmam Ebû Hanife, Malik, Şafiî, Ahmed, İshak ve Ebû Ubeyd'e göre bu oturuş şekli mekruhtur. Çünkü Rasûlullah bunu yasaklamıştır ve Ebû Ubeyd'in Ebû Ubeyde'den nakline göre o, insanın kalçalarını yere koyup inciklerini dikmesi ve ellerini yere koyması şeklindeki köpek/yırtıcı hayvan oturuşudur. [4901[71]]
2-Hadis ashabına göre bu, iki secde arasında iki ayağın topuklarının üzerine oturmaktır. İbn Abbas, îbn

---

[4890[60]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/86-88.
[4891[61]] Sahih: Müsned, 1/313, H.no:2855; İkinci rivayet için bk. 1/313, H.no:2857; Müslim, Mesâcıd, g; Ebû Dâvûd, Saiât, 139, H.no:845; Tirmizî, Salât, 94, H.no:283 (hasen-sahih).
[4892[62]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/89.
[4893[63]] îbnü'^Esir, Nihaye, IV/89;
[4894[64]] Ahmed b. Hanbel, III/233; Tirmizi, Salai, 209, No. 282
[4895[65]] Abdünezzak, H/190, No: 3024
[4896[66]] Abdünezzak, 11/190, No: 3025-3027; İbn Ebi Şeybe, 1/255, No: 2932-2939
[4897[67]] Abdünezzak, II/191, No: 3028
[4898[68]] Bk. Tirmizi, Salat, 210, No: 283'ün açıklaması
[4899[69]] Bk. Müsned Trc. 717/1587 nolu rivayet
[4900[70]] Abdünezzak, 11/191-192, No: 3029-3035; İbn Ebi Şeybe, 1/255, No: 2941-2948
[4901[71]] ibn Abdilber, Temhid, XVI/273

Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Salim b. Abdullah, Nafi', Tavus, Atâ ve Mücahid gibi sahabe ve tabiûnun da namazda böyle oturduğu nakledilmiştir. İmam Şafiî'ye göre de iki secde arasında butıturuş müstehabdır. Ancak bu kişilerin bazıları ihtiyarlık ya da bir başka sebepten dolayı böyle oturduklarını açıklamışlardır. 4902[72] Doğrusunu Allah bilir. 4903[73]

7l8/l588- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitahaantta): 4904[74]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) namaza tekbir getirip 'el-Hamdü lillâhi hh'Vâlemîn'i okuyarak başlardı. Rükûya gittiğinde başını fazla kaldırmaz dîrmezdi, ikisi arasında (dengeli) dururdu. Rükûdan kalktığında iyice VCAlmadan secdeye gitmezdi. Secdeden başını kaldırdığında da iyice otur-ı n (tekrar) secdeye gitmezdi. Her iki rekâtta tahiyyatı okurdu. (Secdede) rsekleri yırtıcı hayvanların yere uzatıp yaydığı gibi yaymayı hoş karşılandı (Oturduğunda) sol ayağını yatırır ve sağ ayağını dikerdi, şeytan otu-Kundan4905[75] men ederdi. Rasûlullah namazı selâm ile bitirirdi. 4906[76]

719/1589- Vâil b. Hucr el-Hadramî (Radıyaiiaha anh) anlattı: 4907[77]
'Bir keresinde RasûIuIİah (Saiiaiiahu aleyhi ve seium) nasıl kılıyor (izleyeceğim), dedim ve onu izledim. Kalktı, tekbir getirdi, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdı, sonra sağ elini sol elinin-bileğinin-kolunun4908 [78] üstüne koydu Sonra rükû etmek İstediğinde öncekine benzer şekilde ellerini kaldırdı, rükûya gittiğinde ellerini diz kapaklarına koydu. Sonra başını kaldırdı (doğruj-du) ve ellerini öncekine benzer şekilde kaldırdı. Sonra secdeye gitti, ellerini kulakları hizasında tuttu. Sonra oturdu, sol ayağını yaydı/yatırdı, sol elini uyluğunun (yani) sol dizinin üstüne koydu, sağ dirseğinin ucunu da sağ dizinin üstüne koydu. Sonra parmaklarını kapattı, tam halka şeklinde tuttu (Bir rivayette: Orta ve baş parmağını halka şeklinde luilu ve şehadet parmağı ile işaret etti), sonra (şehadet) parmağını kaldırdı ve o parmağını dua ederken hareket ettirdiğini gördüm.
Bundan sonra soğuk bir zamana rast geldim ve elbiselerine bürünmüş insanları soğuktan dolayı elbiselerinin altında (tuttukları) ellerini (şehadet parmaklarım) hareket ettirirken gördüm.'4909[79]

Açıklama

Teşehhüdde şehadet parmağı ile işaret etmek meşrudur, ancak bunun şeklinde ihtilaf edildi:
1-Hanefilere göre sağ el kapatılır, işaret parmağı kaldırılarak işaret edilir. İşaret yeri konusunda iki görüş var: aderken işaret edilir, derken parmak kaldırılır ve derken de indirilir. Bu işarette şehadet parmağı kaldırılır, küçük ve adsız parmak kapatılıp, baş parmak orta parmak üzerine konulur. 4910[80]
2- ŞafiîÎere göre teşehhüd süresince parmaklar kapatılıp sadece şehadet parmağı ile işaret edilir. 4911[81]
3- Hanbelîlere göre teşehhüdde sağ el kapatılıp şehadet parmağı ile işaret etmek müstehabdır, ancak hareket ettirilmez. 4912[82]Abdullah b. Zübeyr (Radıyaltahü anh) anlattı:
Hz Peygamber (teşehhüdde) parmağı ile işaret eder, (ama) parmağını harel ettirmezdi.4913[83]
sTesehhüddeki işaret konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır:
1-Vâil b Hucr'dan (Radıyullahü anh) gelen hadiste küçük, adsız ve orta parmak baş parmak da onların üzerine konulur (baş parmakla orta parmak halka İStade birleşir) ve şehadet parmağı ile işaret yapılır.

4902[72] İbn Abdilber, age., XVl/272, 274; Azimabâdi, Avnü'l-Ma'bÛd, IH/56
4903[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/89-90.
4904[74] Sened:
Sahih: Müsned, VI/194, H.no:25493; Benzer rivayet için bk. Vl/31, H.no:23912 cümlesine ziyadesiyle; Rivayetlerden bir kısmı da özet olarak nakledilmiştir: VI/17 1, H.no:25258 VI/281, H.no:26280; VI/110, H.no:24672; VI/110, H.no:24672 (518/1388. hadis); VI/281. H.no:26280; VI/171, H.no:25258:
VI/194, H.no:25493; VI/31, H.no:23912 Müslim, Salât, 240; Ebû Dâvûd, Salât, 122, H.no:783; İbn Mâce, İkâme, 4, 16,22, H.no:812, 869 (muhtasar olarak lafzı ile nakleder), 893; Dârimî, Salât, 31, H.no:1239; Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Mükteb el-Muallim'dir (v. 145/762). Büdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukaylf dir (v.130/747). Her ikisi de sahih hadis rical İndendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir.
Ayrıca bk. 472/1342 ve 518/1388. hadisler.
687/1557. hadisle zikredilmişti.
4905[75] Metinde şeklinde geçmektedir. Bu oturuş şekli; insanın kalçalarını incikleri arasından yere koyması ve elleriyle yeri tutmasıdır ki tıpkı köpek ve diğer yırtıcı hayvanların oturuşu gibi. (Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/214)
4906[76] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/91.
4907[77] Sened:
Sahih: Müsned, İV/318, H.no:18772; Diğer rivayet için bk. IV/318, H.no:18773; Benzer rivayetler için bk. IV/3I6, H.no: 1874448745; IV/315, H.no:18743; IV/316, H.no: 18756; IV/318, H.no:18771; lV/316, H.no:18756; IV/318, H.no:18775. Ebû Dâvûd, Salât, 168, H.ıiü;932-933; Tirmizî, Salât, 70. H.no:248; Nesâî, İftitâh, 4, 36, H.no:877; 930; ibn Mâce, İkâme, 14, H.no:855; Dârimî, Salât, 39, H.no:1247.
Vâil b. Hucr'un Hz. Peygamberin namazı ile ilgili olarak diğer rivayetleri için bk.474-475, 545-546/1344-1345, 1415-1416, 670-671/1540-1541. hadisler.
4908[78] Metinde geçen kelimesi insanın koluna, bileğine denir ki dirsekten avuç içine kadar olan kısımdır. (Bk. Âsim Efendi, Kamus Tercemesi, 1/1167; Karahİsarî, Ahterî-i kebir, 50)
4909[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/92.
4910[80] İbn Abidîn, Refut-tereddüdfi akdi esâbi' ınde't-teşehhüd, (Mecmuatü'r-resâil ile birlikte) 1/120,124
4911[81] Şîrâzî, age,, 1/78.
4912[82] Zerkeşî, Şerh, 1/317; İbn Kudâme, Muğnî, 1/573.
4913[83] Ebo DavÛd, Sa\ax, 181

2- Müslim'in İbn Ömer'den (Radıyatlakü anhüma) rivayetinde şu şekilde4914[84]
'Rasûiullah teşehhüd için oturduğunda sol elini sol uyluğunun üzerine ve sağ elini de sağ uyluğuna koyardı, parmaklanın elli üç şeklinde kapatır ve şehadet parmağı ile işaret ederdi. 4915[85]
§Bu hadisteki işaret şu şekildedir: Baş parmak yumulur, şehadet parmağının köküne getirilir ve küçük, adsız ve orta parmak kapatılır, sonra şehadet parmağı ile işaret edilir.
Söz konusu rivayette o dönemde Araplar arasında bilinen el ile hesap işareti nakledilmektedir; bunlar birçok rivayette geçmektedir. El ile hesap şekilleri için bk. Müsned Trc. V. Cild, 474/1344 nolu hadisin açıklaması. 4916[86]

720/1590- Şu'be'den: 4917[87]
Ebû İshak'ı Benî Temim'li bir kişiden duyduğu şu haberi naklederken dinledim, şöyle dedi:
ibn Abbas'a (Radtyaiiaha anhüma), bir kişinin (şehadet) parmağı ile (şu şekilde namazda) işaret etmesini, sordum. Şöyle dedi:
'O ihlastır/ihlas alâmetidir." 4918[88]

721/1591-Nafi'den:4919[89]
Abdullah b. Ömer (Radıyaiiaka anhüma) namazda oturduğunda ellerini dizlerine koyar, (şehadet) parmağı ile işaret eder ve gözüyle de onu takip ederdi. Sonra şöyle dedi:
'RaSÛlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"İşte bu, şeytana kesinlikle demirden daha şiddetli gelir (canını daha çok acıtır), yani şehadet parmağı ile (tevhide) işaret."'
NOT: Peygamberimiz burada bir teşbihte bulunuyor, belki de hakiki manasını kastediyor. İnsan teşehhüdde şehadet parmağı ile tevhide işaret ettiğinde şeytanın morali o kadar bozulur ki dayak yemişten kötü olur. Çünkü tevhid işareti ile Allah'ın kainat hakimiyeti yeniden hatırlanır, gündeme gelir ve şeytanî güçlerin yok olacağı belirtilir. Bu da doğal olarak şeytanı çileden çıkarır. 4920[90]

722/1592- Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyaüahüanhüma). 4921[91]
Rasulullah (Salialiahü aleyhi ve seiiem) teşehhüde oturduğunda sağ elini sağ » elini de sol dizine koyar, şehadet parmağı ile (tevhide) işaret eder, işaretten başka tarafa kaymazdi (onu takıp ederdi).
NOT- Bu rivayetten teşehhüdde şehadet parmağı ile işaret ederken göz ile de nİ0Ime in müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Müzenî (v.264/877) ve bazı °l"mler bu durumda kişinin ihlas ve tevhid niyetinin olmas, gerektiğini söylediler. 4922[92]

723/1593- Ali b. Abdurrahman el- Muâvı anlattı: 4923[93]
Namazda çakıllarla oynarken/onları karıştırken beni Abdullah b. Ömer (Radıyallahuanhüma)gördü, namazını bitirince beni engelledi ve dedi ki;
'Rasûlullah 'in (Sailaltahü aleyhi ve seltem) yaptığı gibi yap (namazı kıl)!' Ben:
'Rasûlullah nasıl yapardı?' Abdullah b. Ömer:

4914[84] Müslim, Mesacid, 115, Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, 11/131
4915[85] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, IH/167; Miibârekpûrî, Tuhfeîü'l-Ahvezl Ü/158
4916[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/92-93.
4917[87] Sahih: Müsned, 1/339. H.no;3152; Senedindeki müphem râvî Ayzâr b. Hureys el-Abdî el-KûfTdir. Ebû İshâk Amr b. Abdullah b. Ubeyd'in hocasıdır ve sika bir râvidir. Beyhakî bu av'nın ismini vererek hadisin isnadını zikretmiştir.
Tahrici için bk. 159-160/467-468 ve 662/1532. hadisler.
4918[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/93.
4919[89] Sened:
Salıih: Müıned, II/l 19, H.no:6000; Benzer rivayetler için bk. 11/45, H.no:5043; il/73, H.no:5421; 11/131, H.no:6153; Mâlik, Salât. 48; Müslim, Mesâcid. 114-i 16 ziyadesi ile; Ebû Dâvûd, Salât. 181. H,no:987; Timm, Salât. 104, H.no:294 '.Çti\) ziyadesi ile nakleder ve "Bu konuda Abdullah b. Zübeyr, Nümeyr el-Huzâî, Ebû Hüreyre. Ebû Humeyd ve Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahüanhüm) da nakiller vardır. İbn Ömer (Radıyallahü anh) rivayeti ise hasen-garibdir" der; Nesât, Tatbik, 98, H.no:1158:
Sehv, 32-33, H.no:1264-1265: Bu rivayetlerde metin içinde geçen müphem şahsın Ali b. Abdurrahman el-Muâvî olduğu anlaşılmaktadır (723/1593. hadise bk.), 1269; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.
Aynca bk. 723/1593. hadisin tahrici. Benzer rivayet ileride 8J0/I680. hadiste zikredilecektir.
4920[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/94.
4921[91] Sened;
Sahih: MwW, IV/3.' H.no: 16045; Mto/ûn, Mesâcid, 112 ziyadesi ile; Ebû Dâvûd. Salât, 18S, H.no:988-989:
Tatbik, 99, H.no:1159
35, 39, H.no:1268. 1273; Dârimi, Salât, 83, Rno:1344.
Nümeyr el-Huzâî'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. 744/1614. hadis.
4922[92] Bennâ, age., İV/15
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/95.
4923[93] Sened: Sahih: Mtonrf. Iİ/65. H.no:5331; İkinci rivayet için bk. 11/147, H.no:6348; Benzer rivâyeüer için bk. 11/10, H.no:4575 (810/1680. hadis); 11/73, H.no:5421; Ebû Davud, Salat, 181, H.no. 987; Nesâî, Tatbik, 98, H.no:i 158; Sehv, 32-33, 35, H.no: 1264-1265,1267; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.
Ayrıca bk. 721/1591 ve 810/1680. hadislerin tahrici.

'Rasûlullah namazda oturduğunda sağ elini sağ dizine koyar, parmaklarının hepsini kapatır ve baş parmağın yanındaki (şehadet) parmağı Ue (tevhide) işaret ederdi. Sol elini de sol dizinin üzerine koyardı.'
§İkinci tarikle gelen rivayette Abdullah b. Ömer şöyle dedi: 'Rasûlullah tSaüatlahu aicyiv ve sellem) oturduğunda iki elini dizlerine koyar baş parmağın yanındaki sağ şehadet parmağını kaldırarak (tevhide işaret ederdi.) Soi eli de bırakılmış/serbest oiarak sol dizinin üzerindeydi.'4924[94]

724/1594-Abdullah b. Ömer'den (Radıyaliahü anhüma) 4925[95]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namazda ellerini salarak oturan bir adam gördü ve şöyle dedi:
"Bu şekilde oturma! Bu ancak kendilerine azap edilenlerin oturuş şeklidir."
§Abdullah b. Ömer'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah aleyhi ve .seiu-n» bir adamın namazda ellerine dayan-hâlde oturmasını yasakladı. 4926[96]

725/1595-Ebû Ubeyde babası Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiaha anh) nakletti:4927[97]
'Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) iki rekâtında(n sonra otururken)
sanki o kızgın bir taşın üzerindedir.
Ben: 'Kalkıncaya kadar böyle mi?' dedim. O: 'Kalkıncaya kadar böyle' diye cevap verdi.
§Abdullah b. Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet: 'İki rekâtında(n sonunda) Rasûiullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) oturuşu sanki kızgın bir taşın üzerinde gibidir. 4928[98]

Açıklama

Bu rivayette Rasûiullah'ın ilk iki rekâtın sonunda (ilk ka'dede) otururken kalkmaya hazır bir şekilde beklediği anlaşılmaktadır. Son ka'dede ise daha rahat
oturmaktadır.
Birinci ve ikinci teşehhüdde oturma şeklinde müetehid imamlar ihtilaf ettiler, Bunun nedeni farklı rivayetlerin bulunmasıdır. İki oturuş şekli bize İntikal etmiştir.
1-Teverruk İbnü'1-Esir (v.606/1209) bunu, ayakları sağ taraftan
çıkartmak ve sol oyluk üzerine gelecek şekilde yere oturmak diye, 4929[99] Hanbelî fakihî Hırakî (v.324/936) ise, sağ ayağı dikip, solu sağ uyluğun altından dışarı çıkartıp kabalar üzerine oturmak, şeklinde açıkladı. 4930[100]
2-İftirâş Sol ayağı yatırıp üzerine oturmak ve sağ ayağı dikmek şeklindeki oturuştur.4931[101]
Mezheplerin teşehhüdde oturuş konusundaki görüşleri:
1-Hanefilere göre ilk ve son teşehhüdde iftiraş şekliyle oturmak müstehabdir Rivayetlerde son teşehhüddeki teverruk oturuşu ile ilgili rivayet Rasûlullah'm zayıflık/yorgunluk ya da ihtiyarlık dönemine aittir. 4932[102]
2-Mâlikîtere göre her iki oturuşun da teverruk şeklinde olması ve sağ ayağın dikilmesi müstehabdır. 4933[103]
3-Şafiîlere göre birinci teşehhüdde iftiraş, son teşehhüdde teverruk şekliyle oturulması müstehabdır. Çünkü rivayetler bu şekildedir. 4934[104]
4-İmam Ahmed'e göre ilk teşehhüdde iftiraş, dördüncü rekâttaki teşehhüdde teverruk şeklinde oturulması müstehabdır. Sabah ve cuma namazı gibi iki rekâtlı namazlarda son oturuş iftiraş şeklinde olmalıdır. 4935[105]
§Kadının teşehhüdde oturuşu Mâlikîlere göre erkeğin oturuşu gibidir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre teverruk şekliyle oturur, bu tesettür açısından onun için daha uygundur. Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer

---

4924[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/95-96.
4925[95] Sahih: Miimed, 11/116, H.no:5972: İkinci rivayet için bk. 11/147. H.no:6347; Ebû Dâvûd. Salât, 182, H.no:992 (Hocası Ahıned b. Hanbel'den naklettiği rivayetlerden biridir). 994:
Beyhakî, 11/135-136. Bennâ hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî'ye nisbet ettikten sonra senedinin ceyyid olduğunu, i!k tarik ile Hâkim ve Tirmlzînin naklettiğini, Tirmtzî'nin hasen-garib hükmü veı-diğini söyler. Bk.Bülûğu 'l-emûnî, IV/16. Fakat biz hadisi Tirmizînin Süneni'nde bulamadık.
4926[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/96-97.
4927[97] Zayıf; Müsned, 1/386, H.no:3656; İkinci rivayet için bk. 1/428. H.no:4()74; Benzer rivayetler 'Çin bk. 1/4)0, H.no:3895; 1/436, H.no:4155; 1/460, H.no:4388^390; Ebû Dâvûd. Salât. 183. H.no:995; Tirmizî, Salât, 153. H.no:366 (Hadis hasendir. Ancak Ebû Ubeyde (Âmir b. Abdullah b. Mes'ûd) babası İbn Mesûd'dan hadis işitmemiştir); NesâlTatbik, 105. H.no;l 174,
Tirmİzî'nin de belirttiği gibi Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. Mes'ûd babası İbn Mesûd'dan hadis işitmediği için inkıta sebebiyle rivayet zayıftır.
4928[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/97.
4929[99] İbnü'l-Esîr, Nihâye, V/175
4930[100] Geniş bilgi İçin bk, İbn Kudârne, Muğnî, 1/57 1-572
4931[101] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/172; Mübârekpûrî, Tıthfetü'l-Ahvezî, 11/154
4932[102] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/210-211
4933[103] İbn Rüşd, Bidayetü'l-müaehid, 1/98; Mübârekpûrî, age., 11/154
4934[104] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/78, 82
4935[105] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâü, 80, 99; İbn Kudâme, age., 1/571-572.

rivayette, kadın için hangi oturuş şekli tesettüre uygunsa o şekilde oturur. [4936[106]]
§ İk şeklindeki oturuş ile İlgili rivayetier ve görüşler önceden
geçmişti. Bk. Müsned Trc. 717/1587 nolu rivayetin açıklaması. [4937[107]]

Teşehhüdden Sonra Hz. Peygamberce ve Ehl-i Beytine/Ümmetine[4938[108]] Okunan Salavât

Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey müminler! Siz de ona salavât getirin ve tam bir teslimiyetle selâm verin/bağlanın." {Ahzab, 33/56)
Salavât Arapça'da salât kelimesinin çoğulu olup dua, rahmet, Övgü ve namaz manalarına gelmektedir. Allah'tan olursa rahmet ve övgü, meleklerden ve İnsanlardan olursa dua manasında kullanılır/anlasılır. [4939[109]]Allah Teâlâ Kur'ân'da Peygamberine kendisinin getirdiğini, müminlerin de salavât getirip, ona selam vermeler. " Salavât getirilen yerlerden birisi de namazdır ve yerim, şeklini bize öğretmiştir. [4940[110]]

726/1596-Ebû Mes'ûd Ukbe b. Âmr (Radıyaiiahu anh) anlattı: [4941[111]]
Biz Rasûluliah'ın (Satlallahs aleyhi ve sdicm) yarımdayken, bir adam[4942[112]] geldi, Rasûlullah'ın önüne oturdu ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın RasÛlü! Sana selâm vermeyi biliyoruz (teşehhüdde bunu öğrettin), Allah'ın senin makamını yükseltmesi için namazımızda salâvat getirmek istediğimizde nasıl salavât getireceğiz?'
Rasûlullah bir müddet suskun kaldı, (biz korktuk) öyle ki keşke adam soru sormayasaydı dedik. Sonra şöyle buyurdu:
"Bana salavât getireceğinizde şöyie deyin:
'Allahümme sallı ala Muhammedi'n-nebiyyi'l-ümmiyyi ve ala Âli Muhammed kemâ salleyte alâ îbrahime ve Âlî İbrahim, ve bank ala Muhammedi'n-nebiyyi'l-ümmiyyi kemâ bârekte alâ îbrahime ve Âli İbrahim, înneke hamîdün mecîd."'
§Ebû Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Denildi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl salavât getireceğiz?1
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sdlem) şöyle dedi:
"Şöyle deyin:
'Allahümme salli alâ Muhammedi'n ve alâ Âli Muhammed, barik alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed, kemâ bârekte ala âlemîn, İnneke hamîdün mecîd. [4943[113]]

Açıklama

Rasûlullah kendisine nasıl salavât getirileceği sorulunca bir müddet susuyor, la sahabe Mâide süresindeki ayette[4944[114]] çok sorunun yasaklanmasını hatırladık Hz Peygamberin bu soruyu hoş karşılamadığını, belki de kızacağını zannela" 'Çm çekiniyorlar, hatta o adamın soru sormamasını bile temenni ediyorlar. Hz. o dönemde herhalde çok soru soruluyor ve sorular cevaplandıkça yeni geliyordu bu da RasÛlullah'ı endişelendiriyordu. Çünkü hükümler ağırlaş-vasanması zorlaşacak ve insanlar sıkıntıya düşecekler. Bu nedenle Peygamberimiz sorulduğunda bazen susardı. Susması hoşlanmamasından kaynaklandığı gibi

---

4936[106] Abdullah b. Ahmed, age,, 79; Sehnûn, Müdevvene, 1/72-73; Şîrâzî, age., 1/78; Kâsânî, age., 1/211; İbn Rüşd, age., 1/98
4937[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/97-98.
4938[108] Salavâtda geçen Âl (Jî) kelimesinin birçok manası vardır: Ehl-i Beyti, yakını, zürriyeti ve
ümmeti. Biz tercemede en dar ve en geniş manasını Ehl-i Beyti/Ümmeti beraber verdik ki daha kapsamlı anlaşılsın.
4939[109] Râzi, Muhtaru's-Sıhah, 368
4940[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/98-99.
4941[111] Sened:
Sahih: Müsned, IV/U9, H.no: 17009; İkinci tarik için bk. IV/118, H.no:17004; Mm. Kası, 67; Müslim, Salât, 65; EbÛ Dâvûd, Salât, 179, H.no:979; Tirmizî, Tefsîr, 33/23, H.no.J-^ (Bu konuda Hz. Ali, EbÛ Humeyd, Ka'b b. Ucrc. Talha b. Ubeydullah, EbÛ Saıd el-Hudr, Zeyd b. Harice (İbn Câriye de denilir) ve Büreyde'den de nakiller vardır. Ebu Mes M »vayeıı ise hasen-sahİhtir); Nesâî, Sehv. 49-50. H.no: 1283-1284; Dcırimu Salât, 85, H.no:134y, ton Huzeyme, 1/35 1. H.no:711; Dârekutnî. 1/354. Ayrıca bk. 727/1597. hadis.
Hadisin şahidleri:
a-Ka'bb. Ucre'den (Rndıvuliahü anh> şahidi için bk. 729/1599-73 1/1601. hadisler. b-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaltahiî anlı) şahidi için bk. 732/1602. hadis. c-Büreydeel-Huzâî'den (Rachyaliahüanh) şahidi için bk. 733/İ603. hadîs. d-Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyallahü anh) şâhîdi için bk. 734/1604. hadis. e-Zeyd b. Hârice'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 735/1605. hadis. e-Ebû Humeyd es-Sâİdî'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 737/1607. hadis. f-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Mâce, İkâme, 25, H.no:906 (Râvileri sikadır. Fakat Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd el-Mes'ûdî son dönemlerinde ihtilâl etmiştir. Bk. Bûsırî, Misbâhu'z-zücâce, î/l 11-112); Hâkim, 1/402, H.no:991 İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivâvef ziyadesi ile nakleder ve Abdülvehhâb b. Mücâhid'in zayıf olduğunu söyler. Heysemî de hadisi Taberânî'nin Kebir'ine nispet ederek aynı değerlendirmeyi yapar. Bk. Mecma', 11/144-145
4942[112] Bu kişi Bişr b. Sa'd'dır. Bk. Müsned Trc. 727/1597 nolu rivayet
4943[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/99-101.
4944[114] 'Ey iman edenler! Açıklandığında hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onlar sorarsanız size açıklanır, (Açıklanmadığına göre) Allah onlar atfetmiştir. (Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın). Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir: Mâide, 5/101

beklemesi nedeniyle de olabilirdi. Burada susması salavâtm vahiy kaynaklı olduğunu gösteriyor. 4945[115]
§Rasûlullah'ın duada Hz. İbrahim ve onun Ehl-i Beytine/Ümmetine benzetilmesini istemesi kendi büyüklüğüne aykırı değildir. Hz. İbrahim oğlu İsmail ile birlikte Kabe'nin temellerini yükselttiğinde Hicaz ehli ve onlara gönderilecek peygamber için dua etmişlerdi, 4946 [116] buna mukabil ebediyete kadar Muhammed ümmetinin de onlara duası ile karşılık verilmesi emredilerek büyük bir vefa örneği gösterilmiştir.
§İlk rivayetteki salavâtm tercemesi:
'Allahım! Ummi Peygamber olan Hz Muhammed'in kendisinin ve Ehl-i Beytinin/Ümmetinin şanını yücelt, tıpkı Hz. ibrahim'in kendisinin ve Ehl-i Beytinin/Ümmetinin şanını yücelttiğin gibi.
(Allahım!) Ümmi Peygamber olan Hz. Muhammed'in kendisini ve Ehl-i Beyl-ini/Vnimetini mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'in kendisini ve Ehl-i Beytini/Ümmetini mübarek kıldığın gibi. Sen hamd edilen ve şerefli/azametli olansın.
§İkinci rivayetteki salavâtm tercemesi:
'Allahım! Hz, Muhammed'in kendisinin ve Ehl-i Bey'tinin/Ümmetinin şanını yücelt, (Allahım!)Hz, Muhammed'in kendisini ve Ehl-i Beytini/Ümmetini mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'i âlemler içinde mübarek kıldığın gibi. Sen hamd edilen ve şerefli/azametli olansın. 4947[117]

727/1597-Ebû Mes'ûd el-Ensarî'den (Radıyaüaha anh):4948[118]
Sa'd b. Ubâde'nin meclisinde otururken yanımıza Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seiiem) geldi. Ona Bişr b. Sa'd şöyle dedi:
"Allah (Kur'ân'da) sana salavât getirmemizi bize emretti, ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl saiavât getireceğiz?'
Rasûlullah bir müddet suskun kaldı, (biz endişe ettik), hatta (Bişr'in) bu soruyu sormamış olmasını bile temenni ettik. Sonra şöyle buyurdu:
"(Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:
"Allahümme sallı ala Muhammedin ve alâ Âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahime,
ve bank alâ Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrahlme fi'i-âiemîn, İnneke hamîdün medd,'
Bana selâm getirme ise (teşehhüddeki) bildiğiniz şekildedir. "4949[119]

728/1598- Amrb. Malik el-Cenbî,4950[120]
Rasûlullah'ın sahabisi Fedâle b. Ubeyd'den dinlediği haberi şöyle nakletti:
'Rasûlullah (Saiudiahu aleyhi ve setiem), namazda izzet ve celal sahibi Allah'ı zikretmek s izin, Peygamber'e salavât getirmeksizin bir kişinin dua ettiğini duydu ve şöyle buyurdu:
"Bu kişi (usûlünü bilmediği için) duada acele etti."
Sonra onu yanına çağırdı, ona ve diğerlerine şöyle dedi:
"Sizden biri namaz kılarken Rabbine hamd ederek, onu överek (ibadete) başlasın, sonra Peygamber'e salavât getirsin, sonra da dilediği şekilde dua etsin!"
NOT: Hz. Peygamber bu gibi rivayetlerde bize dua etmenin adabını ve usûlünü öğretmektedir. Duaya başlamadan önce Allah'a hamd edilmesi, O'nun övülmesi, ayrıca Peygamber'e salavât getirilmesi duanın kabulü için önemli olan etkenlerdendir. Rasûlullah birçok yerde kendisine salavâl getirilmesini emir ve tavsiye etmektedir. O yerlerden bazıları:
1-Peygamberimiz'in ismi anıldığında,
2-Ezan okunduktan sonra,
3-Namazda teşehhüdden sonra,
4-Cum'a günleri,
5-Dua ederken...
§Biz salavât getirerek Peygamberimiz'i hatırlıyor, ona olan bağlılığımızı yeniliyoruz, ayrıca onun için dua

---

4945[115] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XI/155
4946[116] "Bir zamanlar İbrahim, İsmail ite beraber Beytullah'm temellerini yükseltiyor, (Şöye diyorlardı;) Ey Rabbimiz* Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin. Ey Rabbinüz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çkar, bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et, zira, tövbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin. Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara Kitap ve Hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir Peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin.' Bakara, 2/127-129
4947[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/101.
4948[118] Sened:
Sahih: Müsned, V/273-274, H.no:22252; Ayrıca bk. 726/1596. hadis.
4949[119] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/102.
4950[120] Sahih: Müsned, VI/18, H.no:23821; Ebû Dâvûd, Vitir, 23. H.no:1481 (Hocası Ahmed b. Hanbel'İn isnadı ile nakleden Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel'in hocasının künyesini -Ebû Abduırahrnan el~Mukri'- değil bizzat ismini vermiştir: Abdullah b. Yezid. Ayrıca metinde (yerine lafzına yer verir); Tirmizî, Deavât, 64, H.no:3476 (hasen), 3477 (hasen-sahih). Nesâî'nin metni ise şöyledir:
Bk. Nesdf, Sehv, 48, H.no: 1282.

ediyoruz. 4951[121]

729/1599-Ka'b b. Ucre'den (Radıydlia anh).4952[122]
Bir adam Hz. Peygamber'e şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana selâm vermeyi Öğrendik (teşehhüdde bunu belirttin). Sana nasıl salavât (getirilir)?'
Rasûlullah (Sattaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"(Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:
^Allahümme salli alâ Muhammedin ve ala Âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahime, înneke hamîdün mecîd,
Allahümme bank alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed kemâ bârekte alâ İbrahime, înneke hamîdün mecîd." 4953[123]

730/1600-İbn Ebî Leylâ anlattı: 4954[124]
Ka'b b. Ucre (RadıyailaM anh) benimle karşılaştı 4955[125]ve dedi ki: (hadis) hediye edeyim mi? (Bir keresinde) Rasûlullah yanımıza geldi. Kendisine dedik ki:
Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm verileceğini öğrendik (teşehhüdde belirttin). (Sana) salavât nasü (getirilir)?'
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu:
Lana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:
MH^Lme salli alâ Muhammedin ve ala Ali Muhammed kema
Âli İbrahime, İnneke hamîdün mecıd, hümme barik alâ Muhammedin ve ala Ah Muhammed kema Lrekte alâ Âli İbrahime, İnneke hamîdün mecîd. "4956[126]

731/1601- Ka'b b. Ucre'den (Radıyaiiahü anh).4957[127]
Allah ve melekler Peygamber'e salât ederler...' ayeti inince insanlar dediler ki:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Sana nasıl salavât getireceğiz?'
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"(Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:
'Ailahümme satli alâ Muhammedin ve alâ Ali Muhammed kema salleyte alâ İbrahime ve alâ Âli İbrahim, İnneke hamîdün mecıd, ve barik alâ Muhammedin ve alâ Âti Muhammed kemâ barekte ala îbrahime, ve alâ Âli İbrahim, İnneke hamîdün mecîd' (Râvi) ekledi: Biz de böyle söylüyoruz, onlarla beraber bize de (ve seiâm) olsun 4958[128]
§(Râvi) Yezid dedi ki: 'Bu (son cümle) İbn Ebî Leylâ'nın kendi söze mü yoksa Ka'b'dan rivayet ettiği bir şey mi tam bilemiyorum. 4959[129]

732/1602-Ebû Said el-Hudrî'den (ttadıyaiiahuanhy) 4960[130]
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu sana selâm vermeyi Öğrendik 'teşehhüdde bunu belirttin), Sana nasıl salavât getireceğiz?'
Rasûlullah (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"(Bana saiavât getireceğinizde) şöyle deyin:
Allahümme sallı alâ Muhammedin abdike ve rasûlike kemâ salleyte alâ İbrahime, ve barik alâ Muhammedin ve Âli Muhammed kemâ ârekte alâ İbrahime ve Âli İbrahim.4961[131]

4951[121] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/103.
4952[122] Sened:
Sahih: Müsned, IV/241, H.no:18022; Buharı, Enbiyâ, 10; Tefsîr, 33/10; Deavât, 32; Müslim, Salât, 66-68; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:976; Tirmizî, Vitir, 20, H.no:483; Nesâî, Sehv, 51, H.no: 1285-1287; İbn Mâce, İkâme, 25, H.no:904; Dârimi, Salât, 85, H.no:1348.
Ka'b b. Ucre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 730/1600 ve 731/1601. badisler.
Şâhidleri İçin bk. 726/1596. hadis.
4953[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/104.
4954[124] Sened:
Sahih; Müsned, İV/241, H.no:18023; Ka'b b. Ucre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 729/1599 ve 731/1601. hadisler. Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.
4955[125] Metindeki ek: '(Râvi) İbn Ca'fer şöyle devam etti:' Bu rivayet Ahmed b. Hanbel'in Müsne-dinde iki ayrı tarikle gelmektedir: Yahya b. Saîd ve Muhammed b. Ca'fer.
4956[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/104-105.
4957[127] Sahih: Müsned, IV/244,' H.no: 18051; Ka'b b. Ucre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 729/1599 ve 730/1600. hadisler. Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.
4958[128] Bk. Bennâ, IV/24
4959[129] Bu son cümleyi söyleyen İbn Ebî Leylâ'dır. Hakem'den gelen diğer rivayete; şeklinde sözü söyleyen beyan edlmektedir. Bk. Tirmizi, Vitir, 20, No: 483 (Hasen-sahih); İbn Hacer, el-Fethu'l-Bâri, XI/157
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/105-106.
4960[130] Sened: Sahih: Miİsned, Ûl/47, H.no:l 1371; Suftân, Tefsir, 33/10; Deavât, 32; A'^â/",ıelw. 53, H.no: 1291; es-Sünenü'l'kübrâ, 1/383, H.no: 1215; İbn Mûce, İkame, 25, H.no:9Ü3; Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.
4961[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/106.

733/1603- Büreyde el-Huzâî'den (liadıyaiiahüank):4962[132]
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm vereceğimizi öğrendik (teşehbunu belirttin), Sana nasıl salavât getireceğiz?' Rasûlullah tsaitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: (Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:
jlhümmec'a! salavâtike ve rahmeteke ve berakâtike alâ İbrahime ve alâ Âli salavâtike ve rahmeteke mmedin ve alâ Âli Muhammed kemâ cealteha alâ İbrahime ve alâ Âli İnneke hamîdün mecîd.rahmet ve bereketlerini H, Muhammet'e, « Sibi Şüphesiz. Sen övülen ve şerefli/azametli olansın. 4963[133]

734/1604-Musa b. Taiha (b. Ubeydullah) babasından (Radıycdlahü anh) nakletti: 4964[134]
'Ey Allah'ın Peygamberi! Sana nasıl salât getireceğiz?
Rasûlullah (Saiuüiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "(Bana salât getireceğinizde) şöyle deyin:
'Aliahümme salli alâ Muhammedin ve aiâ Âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahime, İnneke hamîdün medd, ve barik alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed kemâ bârekte alâ li İbrahim, İnneke hamîdün mecid4965[135]

735/1605-Halid b. Seleme'den:4966[136]
Abdülhamid b. Abdurrahman, Musa b. Tatha'yı gece oğlunda kaldığında (misafir olduğunda) yanına çağırdı ve dedi ki:
'Ey Ebû İsa! Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) salât konusunda sana nasıl bir haber ulaştı?'
Musa b. Talha şöyle anlattı:
'(Sahabi) Zeyd b. Hârice'ye (Radtyaliaha anh), Hz. Peygamber'e salât konusu sordum, o şöyle dedi:
'Ben de bunu bizzat kendim Rasûlullah'a: 'Sana nasıl salât edelim?1 diye sormuştum, o şöyle buyurdu:
"Salavât getirin, bu konuda gayret edin, sonra şöyle deyin:
'Allahümme barik alâ Muhammedi'n ve alâ Âli Muhammed kemâ bârekte alâ İbrahim, İnneke hamîdün medd.fi"4967[137]

Kendilerine Salavât Getirilen Hz. Peygamber'in Ali'nin Açıklanması

736/1606-Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm,4968[138]
Hz Peygamber'in ashabından olan bir kişiden nakletti: 'Hz Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle derdi: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ Ehil Beytihi ve alâ ezvâcihi e zürriyyetihi kemâ salleyte alâ İbrahime, İnneke hamîdün medd,
ve barik alâ Muhammedin ve alâ Ehli Beytihi ve alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ bârekte alâ Âli İbrahim, İnneke hamîdün medd"'
§(Râvilerden) îbn Tavus ekledi: 'Babam da bunun gibi söylerdi.
NOT: İmam Ahrned b. Hanbel, satavât ile ilgili bir rivayet dışında diğer rivayetlerin hepsini nakletti. Aslında bunların hepsine ulaşmak için hadis kitaplarını taramak gerekirdi. Çünkü başka bir eserde salavâtlar böyle toplu halde bulunmamaktadır. Bennâ, Bulûğu 'I-Emânî isimli şerhinde bu dev eser Müsned ile ilgili hayranlığını şöyle ifade eder:
'Bunlardan da okuyucunun anladığı gibi İmam Ahmed'in Müsned'i Rasâlullah'ın hadislerini rivayet eden hadis kitaplarının en büyüğü ve en kapsamlıyıdır. İmam Nevevi ve haki bu salavâtların hepsini birçok hadis kitabından topladılar. Halbuki ziyadesi ile Ebû Hüreyre'den gelen salavât hariç, diğer salavâtların hepsi imam Ahmed'in Müsned'inde bulunmaktadır. MuhaddislerÎn İmam Ahmed'e Hadis İmamlarının İmamı, demeleri ne kadar da doğru. 4969[139]
§Salavâtın tercemesi:
Allahım! Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyiinin, eşlerinin ve onun soyundan gelen-
erin şanını yücelt, tıpkı Hz. İbrahim'in Ehl-i Beytinin/Ümmetinin şanını yücelttiğin gibi. (Allahım!) Hz.

4962[132] Sened:
Müsned, V/353, H.no;22884; Hadisin senedinde yer alan Ebû Dâvûd e^-a Nufey -5-Hâris el-Hemdânî, ibn Maîn tarafindan yalanc, sayilm!S, metruk b.r rav.dır Ne "e™ hadis", Ebû Hatim: "münkcrul-hadis, daîfü'l-hadis" derken, Buhan: Yahya b. Maîn ise: "hadis uydurur, hiçbir şeydir/değemz b rid r» derler. Heysem, de bu rav, nin zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma\ 11/144, »163. Şâhidleri için bk. 726/1596.
4963[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/107.
4964[134] Sahih: MflsU 1/162, H.no:1396; «r, Sehv, 52, H.no: 1288-1289;J,-S«W«^. »383. H.no:1213-1214; IV/396, H.no:7671; Makdisî, Muhtara, 111/23-25, H.no^iz^u, Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.
4965[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/107.
4966[136] Seııed:
Sahih: Müsned, 1/199. H.no:l714: Nesâî, İttilâh, 52. H.no: 1290; es-Sünenü'İ-kübm, 1/383. H.no:1215;IV/396, H.no:7672; Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.
4967[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/108.
4968[138] Üsned' V/374, H.no:23Û66; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis olduklarını ifade eder. Bk. Mecmâ\ 11/144.
4969[139] Bennâ, age,, IV/27-28

Muhammed'in Ehl-i Beytim, eşlerini ve onun soyundan gelendi mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'in Ehl-i Beytini/Ümmetini mübarek kıldığın gibi. û«n hamd edilen ve şerefli/azametli olansın. 4970[140]

737/1607-Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyaitahüanh)4971[141]
(Sahabiler) dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl salavât getireceğiz?'
Rasûlullah (Soliaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"(Bana salât getireceğinizde) şöyle deyin:
'Allahümme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ salleyte ala İbrahime, İnneke hamîdün mecîd,
ve barik aiâ Muhammedin ve alâ Ehli Beytihi ve ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ bârekte alâ Âli İbrahime, İnneke hamîdün mecîd."'
NOT: Salavâtın tercemesi:
'Ailahım! Hz. Muhammed'in eşlerinin ve onun soyundan gelenlerin şanını yücelt, tıpkı Hz. İbrahim'in şanını yücelttiğin gibi.
(Allahım!) Hz- Muhammed'in eşlerini ve onun soyundan gelenleri mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'in Ehl~i Beytini/Ümmetini mübarek kıldığın gibi. Sen hama edilen ve şerefli/azametli olansın. 4972[142]

FIKHI HÜKÜMLER

Bu babdaki hadisler namazda teşehhüdden sonra salavâtın meşru odıığunutedir. Ancak salavâtın hükmünde ihtilaf edildi:
Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye gibi müctehidlere göre salavâl okumak farzdır. Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Câbir b. Zeyd, Şa'bî, med b. Ka'b el-Kurazî, Ebû Cafer el-Bâkır'ın da bu görüşte olduğu nakledil-^Kadı İbnü'l-Arabî de bu görüşü tercih etti.4973[143]
? İmam Ebû Hanife, Malik ve bu iki imamın ashabı ve Sevrî, Evzaî, Şafiîler'l-Münzir olmak üzere çoğunluğa göre namazda salavât sünnettir. 4974[144]
Bu ihtilafın nedeni Rasûlullah'm bu konudaki emirlerinin vücûb ya da nebd , elmesi noktasındadır. Ancak ihtiyatlı olmak ve namazda salavâtı okumak ge-kir İshak b. Râhûye'nin ifade ettiği gibi bilerek terk edilirse namazın iptal olma riski vardır, ancak unutarak terk edilirse affedileceği umulur. 4975[145]
§Namaz dışında salavâtın farz olmadığı konusunda icma' vardır. 4976[146]

Hz. Peygamber'e Salavâttan Sonra Yapılan Dualar

738/1608-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) 4977[147]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sizden biri son teşehhüdü bitirdiğinde/ayrıldığında dört şeyden Allah'a sığınsın:

4970[140] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/108-109.
4971[141] Sened
Sahih: Müsned, V/424, H.no:23491; Mâlik, Kasr, 66; Buhârî, Enbiyâ, 10; Deavât, 33; Mildim, Salât, 69; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:979; Nesâî, Sehv, 54, H.no:1292; îbn Mâce, İkâme, 25, H.no:905.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Senedinde yer alan Muhammed b. Ali el-Hâşİmî meçhul bir râvidir. Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmiştir, Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:982; Abd b. Humeyd Müsned'inde, Ebû Nuaym ve Taberânî de bu hadisi nakleder. Heysemî'nin Bezzâr'a nispet ederek verdiği metin İse şöyledir:
Heysemî, Bezzâr'ın isnadının sahih sahih hadis ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma, 11/144.
Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.
4972[142] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/110.
4973[143] Ş'razi' mh^zeb, 1/79; jbn Kudame, Muğni. 1/579; Bennâ, IV/28
4974[144] Kâsâni, age., 1/213; Desûki, Haşiye, 1/244; Bennâ, IV/28 Bennâ, IV/28
4975[145] Benna IV/28
4976[146] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/111.
4977[147] Sahih: Müsned, 11/237, H.no:7236; Benzer rivayetler için bk. 111512, H.no:'l0714; ü/423,no:9433; 11/477, H.no:10l34; 11/288, H.no:7857; 11/467, H.no:9995; "Beş şeyden sığının emri »e gelen rivayette yine burada zikredilen dört madde sıralanmıştır. Bk. 11/416, H.no: 9355" ^" nıaddenin sayılmadığı rivayetler de vardır. Bk. 11/414, H.no:9328; 11/298, H.no:7951; , H.no:7951; 11/454, H.no:98l7; U/481, H.no:10199; Buhârî, Cenâiz, 87; Müslim, Mesâcid, Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:983; Tirmizî, Deavât, 132, H.no:3604 (hasen-sahih); Nesâî, 64, H.no: 1308 (Sonunda şu ziyade ile: "iJa;C<Jû y-^p "); İstiâze, 51, H.no:5511;
« Mâce, İkâme, 26, H.no:909; Dârimi, Salât, 86, H.no':1350. birrivâyetideşu lafızla nakledilmiştir:
8k. tstiâze, 49, H.no:5507.
Hz. Âişe'den (Radtyctllahü anha) şahidi için bk. 739-740/1609-1610. hadisler. Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/190, H.no:21551; Müslim, Cennet, 67:
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. 7Y/mizf, Deavât, 13, H.no:3390 (hasen-sahih); Abdullah b. Anırman (Radıyallatîûaniuüna) şahidi:
Bk. Müsned, 11/185, H.no:6734; 11/186, H.no:6749; W^âf, İstiâze, 33, H.no:5487; Enes b. Mâlik'ten {Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Mfcnetf, III/233-234, H.no: 13381; IH/126, H.no:12211; £&w DiSvuZ Sünnet, 24, H.no:4751; Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi:
Bk. MûiTîerf, 1/242, H.no:2168; 1/258, H.no:2342-2343; ^292-293, H.no:2667; 1/298, H.no:2709; 1/305, H.no:2779; 1/311, H.no:2839; Mâlik, Kur'ân, 33; Afflf/ûn, Mesâcid, 134; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:984; Vitir, 32, H.no: 1542; Tirmizî, Deavât, 76, H.no:3494 (hasen-sahih); Nesâî, İstiâze, 50, H.no:5509; An Mâce, Duâ, 3, H.no:3840.

Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden mesih-i deccalin şerrinden." 4978[148]

Açıklama

Peygamberimiz namazın sonunda bize dört şeyden Allah'a sığınmamız jçjn dua etmemizi tavsiye ediyor:
1- Cehennem azabı: Ayet ve hadislerde bu azabın şiddeti geçmektedir.
2-Kabir azabı: Allah teâlâ şöyle buyurdu: ve Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zâtı (tehliğciyi) korudu, un kavmini ise en kötü azap kuşatıverdi. O (kötü azab)4979[149] Firavun hanedanının sabah cine sokuldukları ateştir. (Ayrıca) kıyamet koptuğu gün Firavun hanedanını azabın en •etlisine sokun, (denilecek)! (Mü'min, 40/46)
Allah Teâlâ bu ayetlerde Firavun hanedanı için iki ayrı azaptan bahsetdir Birisi kıyametten önce ve sabah akşam olacaktır ki bu kabir azabıdır, I t de kıyamet koptuktan sonra olacaktır, bu da cehennemdeki şiddetli azaptır. Kabir azabı konusunda da birçok hadis bulunmaktadır.
3- Hayatın ve ölümün fitnesi: Dünyadaki musibetler, cehalet ve şehvet, ölüm anında ise şeytanın kandırması gibi fitnelerdir.
4-Kötülük) mesihi deccalin şerri: Deccal'e rnesih denmesinin sebepleri: Yeryüzünü dolaşan, tek gözü mesh edilmiş (kapalı) ya da mesh ederı (değiştiren) anlamına geldiği için mesih denebilir. Hz. İsa'ya da Mesih denmiştir. 4980[150] Bu rivayetlerden anlaşılan; hayır tarafının Mesihi Hz. İsa ile şer tarafının mesihi deccal arasında olmak üzere o dönemde (iki büyük meşinin) mücadelesi olacaktır. İslâm'a karşı olan kötülük mesihi (lideri) karşısında da Müslaümanlan ve liderleri Mehdi'yi mucizevi olarak gökten inecek olan hayır Mesihi Hz. İsa destekleyecektir. Ancak hadislerde geçtiği gibi Hz. îsa yeni bir din/şeriat getirmeyecek, Mehdi'ye tabi olacaktır. Manen tevatüre varan sahih hadislerdeki işaretler budur. İşte Peygamberimiz çağların en büyük fitnesi deccal'e karşı çok dua etmemizi, hatta namazlardan sonru bile dua etmemizi tavsiye etmektedir. 4981[151]

739/1609-İbn Tâvûs'un babası (Tavus b. Keysân el-Yemânî), 4982[152]
Yatsı namazmdaki teşehhüdden sonra çok önem verdiği şu cümleler' söylerdi:
'Eûzü billahi min azabi cehennem, ve eûzü billahi min şerri'l-mesihi'd deccâl ve eûzü billahi min azabi'l-kabr ve eûzü billahi min fttneti'l-mahyg ve'l-memât.'
İbn Tâvûs bunlara önem verir ve Hz. Aişe tarikiyle Hz. Peygamber'den (Scıiiaiiahü aleyhi ve seiicm) naklederdi. 4983[153]

740/1610-Urve b. Zübeyr Hz. Peygamberin eşi Hz. Âişe'den (Radıyaliahü nha) nakletti:4984[154]
'Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) namazda şöyle dua ederdi:
Allahümme innî eûzü bike min azabi'l-kabr ve eûzü bike min fitneti'i ddeccâl ve eûzü bike min fitnetil-mahyâ ve fıtneti'i-memât. Allahümme yzü bike mine'i-me'semi ve'i-mağrem,"
"Allah'ın Rasûlü! Borçtan/Borçlanmaktan ne kadar çok Allah'a sısunuz?' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bir adam borçlandığı zaman konuştuğunda yalan söyler, vaad ettiinde de sözünde durmaz (hâle gelir)."
NOT' Duanın tercemesi:
-Allahım.' Kabir azabının şerrinden sana sığınırım, mesıh-ı deccalın şerrınna sığınırım, hayatın fitnesinden ve ölümün fitnesinden sana sığınırım.. Sü Allahım! Günah islemekten ve borçlanmaktan sana sığınırım: 4985[155]

741/1611-Ebû Salih, Rasûlullah'ın ashabından olan birisinden nakletti:4986[156]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir adama sordu: "Namazda nasıl söylüyorsun (dua

---

4978[148] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/111-112.
4979[149] Bedel manası İçin bk. Ukberi, İmlâu mâ menne bihi'r-Rahman, 515
4980[150] İbn Abdilber, Temhid, XIV/İ87-188
4981[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/112-113.
4982[152] Sahih: Müsned, VI/200-201, H.no:25524; Benzer rivayet için bk. Vl/57, H.no:24182:
4983[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/113-114.
4984[154] Sahih: Müsned, VI/88-89, H.no:24459; Benzer rivayetler için bk. VI/6I, H.no:24205:
VI/174, H.no;25295;
VI/244, H.no:25953:
VI/270, H.no:26205 i
4985[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/114-115.
4986[156] Sened:
Sahih: Müsned, III/474, H.no:İ5841; Ebû Dâvûd ikinci bir sened vererek hadisin müphem sahâbisinin Câbİr b. Abdullah (Radıyaliahü anh) olduğunu ifade etmek ister. Bk. a« Dâvtî^, Salât, 124, H.no:792. 790-791;
İbn Mâce'nin rivayeti ise sahâbinİn Ebû Hüreyre (Radıyalkıkü anh) olduğunu göstermektedir:
/6n Mâce, ikâme, 26, H.no:910, Duâ, 4, H.no:3847 (Senedler karşılaştırılacak olursa sahâbinin Ebû Hüreyre olduğu daha İsabetli görülmektedir. Bûsırî Zevâid'de: "İsnadı sahih, râvileri sikadır" der);
Siileym el-Ensârî es-Selemî'den nakledilen rivayette ise Rasûlullah ile arasında diya-'og olan şahsın kendisi olduğu anlaşılmaktadır:

ediyorsun)?" Adam: 'Teşehhüdü okuyorum, sonra şöyle diyorum: Allahümme, innî es 'elüke 'u cennete ve eûzü bike mine'n-nârj Ama senin mırıldandığın 4987 [157] ve Muâz'm mırıldandığı duaları güzel söyleyemiyorum' dedi Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Biz de benzer dualar etrafında mırıldanıyoruz."
NOT: Başka tarikten gelen bir rivayette açıklandığı gibi bu kişi Muâz b. Cebel'in mahallesinde onun cemaatinden birisidir. Muâz namazları uzun kıldırdığı kİşi onu Rasûlullah'a şikayet etmektedir, ayrıca dua ile ilgili yukarıdaki ne aeçen şeyleri söylemektedir. 4988[158] Burada Peygamberimiz'in engin anlayışı ve ortaya çıkmaktadır. Güzel okuyamayan kişiler için verilen bir ruhsat ortaya çomaktadır. Güzel okuyamayan kişiler için verilen bir ruhsat
ll°Şg°da onun da gönlünü almak için, (bir rivayette; gülümseyerek) 4989 [159] 'Biz de benzer baları mırıldanıyoruz' diye cevap vermiştir.
§Duanın tercemesi:
'Allahım! Senden cenneti isterim, ateşten sana sığınırım " dedi. 4990[160]

742/1612-Mıhcen b, Edra'dan (Radıyallahü anh) 4991[161]
Rasûlullah (Saiiaitaim aleyhi ve sdlem) mescide girdi. Baktı ki bir adam namazının (çoğunu) bitirmiş, (oturduğunda) şunları okuyarak teşehhüd yapıyor:
'Allahümme innî es 'elüke billahi vahidi ehadi-samed ellezi lem yelid ve lem yûled ve lem yekûn lehû küfuven ehad en tağğîra lîzünûbî, inneke ente'l-ğafûru'r-rahîm.'
Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi:
"O kişi mağfiret edildi, o kişi mağfiret edildi, o kişi mağfiret edildi" diye (sözünü) üç kere tekrarladı.
NOT: Duanın tercemesi:
'Allahım! Doğurmayan ve doğmayan, kendisine denk hiç kimse bulunmayan bir, tek ve samed (varlık sahibi) olan Allahfa olan şehadetim) 4992 [162] ile senden günahlarımı affetmeni istiyorum. Affeden ve bağışlayan şüphesiz, sensin.'4993[163]

Teşehhüddeki Dua Sırasında Şehadet Parmağı ile İşaret ve Şekli

743/1613- Abdurrahman b. Ebzâ'dan (Radıyaiiahüanh)4994[164]
Rasûlullah (Saiiuiiahu aleyhi ve setiem) namazda (teşehüdde) oturduğunda sağ elini uyluğuna (dizinin üst kısmına) koyar, sonra (şehadet) parmağı ile işaret ederdi.
§Aynı râviden başka tarikle gelen rivayette:
Rasûlullah namazda (teşehüdde) şehadet parmağı ile işaret ederdi, şeklinde nakledildi. 4995[165]

744/1614-Nümeyrb. Huzâî'den (Radıyaliah anh). 4996[166]
Namazda oturduğu halde Rasûluliah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) gördüm, dua ederken şehadet parmağını hafifçe eğip4997[167]sağ dirseğini unun (dizinin) üstüne koymuştu. 4998[168]

Müsned, V/74. H.no:20577; An Huzeyme, 1/358-359. H.no:275; An HjöM/î, IH/149, H.no:868; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/67. H.no:6391; Beyhakî, es-Sünenü'i-kübrâ, 111/117; Heysemî, Mecmu', 11/72, 133.
Yatsı namazındaki kıraatle ilgili olarak Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) nakledilen hadis:III/124, H.no: 12187; İII/101, H.no:l 1921; Enes b. Mâlik rivayetinin Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den (Radtyallahü anh) şahidi:111/299, H.no:14124; UI/308, H.no:14241'; 111/300, H.no:14136; III/369, H.no: 14901; m/302, H.no:14175; fiuftân, Ezan, 60. 63. 66; Edeb. 74; Müslim, Salât, 178-181; Ebû DâvÛd, Salât, 67. 124, H.no:599. 600, 790; Timizi, Cuma. 57. H.no:583; Nesâî, İmame, 39, 41, H.no; 829, 833; İftitâh, 63. 70-71. H.no:982, 995-996; ibn Melce, İkâme. 10, 48, H.no:836, 986; Dârimî, Salât, 65, H.no:1300; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI1/233, H.no:7363; V1II/7, H.no: 7787. Abdurrahnum b. Yezid'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nİn /Ce&ir'inde nakledildiğini belirtir ve râvilerinin sika sayıldıklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/119.
4987[157] İbnii'1-Esir, M/uo-e, ü/137
4988[158] Müsned, V/74; /fen Huzeyme, 1/358, No:725; An HıfrMn, 111/149. No:868; Taberânî, el-Mu'cemü'Ukebîr, VII/67, No;6391; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 11/72, 133.
4989[159] Haysemi age., 11/133
4990[160] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/115-117.
4991[161] Müsned, IV/338, H.no: 18876; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:985; NesM, Schv, 59, H.no: 1299.
4992[162] Ebû Dâvû Büreyde tarikiyle gelen benzer rivayette: kelimesiyle geçmektedir. Bk. İshak b.
4993[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/117.
4994[164] Sahih: Mtf.vn«/, 111/407. H.no:153Ü6; İkinci rivayet: 111/407. H.no:15304 (Ahmed b. Hanbel bu rivayeti hocası Abdurrahman b. Mehdî ve onun hocası Süfyân es-Sevrî kanalı ile aynı senedle nakleder. Abdırrahınan b. Ebzâ'nın oğlunun ismi yerine künye ve nisbetini verir: Ebû Saîd el-Huzâî. Süfyân es-Sevrî'nin İkinci isnadda yer alması birinci rivayetin isnadının âli, ikincisinin ise nazil olduğunu gösterir); Heysemî Taberânî'nİn (biri mürsel, diğeri merfû olan) rivayetlerine yer verir. Bk. Mecma', 11/140.
Hadisin şâhidleri;
a-Nürneyr el-Hıızâî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 744/1614. hadis.
b-Enesb. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 745/1615. hadis.
c-Abdu)lah b. Zübeyr'den (Radtyattahü anh) şahidi için bk. 722/1592
4995[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/118.
4996[166] saned
4997[167] Sahih: Müsned, 111/471, H.no:15810; Benzer rivayet için bk. 111/471, H.no:15811; Ebû DâvÛd, Salât, 181, H.no:991; Nesât, Sehv, 36, H.no:1269; îbn Mâce, İkâme, 27, H.no:911.
Bennâ, hadisi İbn Huzeyme ve Beyhakî'ye de nisbet eder ve hadisin isnadının ceyyİd olduğunu söyler. Bennâ Bk.Bulûğu'I-emânî, IV/32.

745/1615- EneS b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh): 4999[169]
Rasûlullah {Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dua eden Sa'd'ın yanına uğradı, baktı ki o, (teşehhüdde) iki parmağı ile işaret ediyor: Şöyle dedi: ;'Ey Sa'd, tek parmakla/tevhidi işaret et!" 5000[170]

Açıklama

el-Ehad Allah'ın isimlerindendir ve tek manasındadır. Peygamberimiz burada emri iie tevhide işaret et, demekledir. Bu da diğer hadislerde geçtiği gibi şehadel parmağı ile olur. 5001[171]
§Teşehhudde şehadet parmağının kaldırılması ile ilgili birçok hadis nakledildi b- Abdürrahmân'dan:
İbn Ömer'in yanında namaz kıldım ve namazda çakılları karıştırdım. Bana-
'Çakılları karıştırma. Zîra çakılların çevrilmesi şeytan işidir. Sen de in yaptığı gibi yap. Ben O'nun ne yaptığını gördüm' dedi. Ben:
'Rasulullah'm ne yaptığını gördün?' diye sordum.
Şöyle anlattı: 'Sağ ayağını dikti, soluna yatırdı. Sağ elini sağ uyluğu üzerine so! elini de sol uyluğu üzerine koydu. Şehadet parmağıyla da işaret etti.'
Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: Baş parmağı takip eden parmağı ile kıbleye işaret etti, nazarlarını da ona dikti."5002[172]
İbn Zübeyr'den: "Rasülullah (namazda oturur vaziyette iken), duâ edince, hareket ettirmeksizin parmağıyla işaret yapar, bu vaziyette duâ (teşehhüd) okurdu. Sol eliyle de sol uyluğunun üzerine dayanırdı."
Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: Gözü de işaretinden ayrılmazdı. 5003[173]
Vâil b. Hucr'dan: Rasülullah sol ayağını yere yaydı, elini sol uyluğunun üzerine koydu, sağ ayağını da dikti.
Nesâî'nin bir rivayetinde: Kollarını, uyluklarının üzerine koydu. Şehadet parmağıyla işaret ederek duâ ediyordu (teşehhüdü okuyordu), şeklinde nakledildi. 5004[174]
Âsim b. Küleyb el-Şermî babası yoluyla dedesinden nakletti: 'Rasülullah'in huzuruna girdim, o namaz kıkyordu. Sol elini sol uyluğunun üzerine koymuş, sağ elini de sağ uyluğunun üzerine koymuştu. (Sağ elinin) parmaklan hep yumuk, sadece işaret parmağı açıktı. Şöyle duâ ediyordu:
"Ey kalbleri döndüren Allah'ım, kalbimi dînin üzere sabit kıl.
Şeşehhüdde şehadet parmağı ile işarette farklı rivayetler olduğu için müctehid imamlar bu işaretin yeri ve şeklinde ihtilafa düştüler. Bu görüşler için bk. Müsned T re. 719/1589 nolu hadisin açıklaması.
ŞTeşehhiidde şehadet parmağı İle işaret, tevhidi göstermek içindir ve bu şeytanın moralini çok bozar, onu zayıflatır. Bk. Müsned Trc. 722/1592,723/1593,724/1594 nolu hadisler ve açıklamaları. 5005[175]

Namazda/Teşehhüdde Okunması Tavsiye Edilen Bazı Dualar

746/1616- Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (RadıyaiiaM anh)5006[176]
Rasûlullah'a:
'Bana namazda okuyacağım/kendisiyle yalvaracağım bir dua öğret' («evince Rasûîullah (Saiiaitaha aleyhi ve setiem) şöyle buyurdu:
"De ki: Allahümme zalemtü nefsî zulmen kesîran (Bir rivayette; ke-biran), velâ yağfiru'z-zünûbe illâ ente, fağfirlî mağfiraten min ındike ve'r-hamnî. inneke Ente'l-gafûru'r-rahîrn."
NOT: Duanın tercemesi:

Hadis hasen seviyesindedir, çünkü senedindeki Isâm b. Kudâme el-Becelî el-Kûfî ve Mâlik b. Nümeyr el-Huzâî makbul râvilerdir, fakat bir önceki rivayette zikredilen şâhidlerle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
4998[168] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/118-119.
4999[169] Bennâ, age. IV/33
5000[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/119.
5001[171] Sened:
Müsned, IH/183, H.no:12836; Sened itibariyle munkatı sayılan hadisin, hadisenin Kahramanı Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahü anh) şahidi vardır ve bu rivayet sahihtir:
Efeû Davut/, Vitir. 23, H.no: 1499; Nesâî, Sehv. 37, H.no:1271. Ahmed b. Hanbel Enes'ten şu rivayeti de nakleder:
Bk. Müsned, 111/138. H.no;12347;
Ek: Ebû Hiireyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
H/420, H.no:94()2: Benzer rivayet için bk. 11/520, HÎno: 10687; Tirmizî.
to *vat, 104, H.no:3557 (hasen-sahilvgarib); N^Ûf, Sehv, 37, H.no:1270
5002[172] Malik, Salât 48; Müslim, Mesâcid 114-116, (580); Ebü Dâvud, Salât 186, No: 987; Tirmizt, Salât 220, No. 294; Nesâî, İftitah 189, No: 2. 237, Sehv 32-35, No: 3, 36-38
5003[173] Ebü Dâvud, Salât 186, No: 988, 989,990; Nesâî, İftitah 189, No: 2. 237; Sehv 35, 39, No:3. 37, 39
5004[174] Tirmizî, Salât 218, No: 292; Nesâî, Sehv 30, No: 3, 35
5005[175] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/119-120.
5006[176] Sahih
H"no:8; Benzer rivayet için bk. 1/7, H.no:28; Buhârî, Ezan, 149; Deavât,
59' H n TÎ«; Af«s/'m' 2ikir' 48^ Tînnizf, Deavât, 96, H.no:353I (hasen-garib); V«stf. Sehv, lQ no: 1300; Ibn Mâce, Duâ, 2, H.no:3835.

"Altahım! Ben kendime çok zulmettim, günahı ancak sen affedersin, katından bir mağfiret ile beni affet ve bana merhamet et. Şüphesiz sen affeden ve bağışlayansın." 5007[177]

747/1617-EbûMictez'den: 5008[178]
Ammar (b. Yasir) (Radıyallahü anh) bize namaz kıldırdı, namazı kısa tun Yaptığını yadırgadılar. Bunun üzerine Ammar şöyle dedi: 'Rükû ve secdeleri tanı yapmadım mı'T Onlar: 'Bilakis, (tam yaptın)1 deyince Ammar sözüne şöyle devam etti: 'Ben bu namazda Rasûlullah'ın (Sailaitahu aleyhi ve seiiem) yaptığı bir dua\>
da yaptım: O da şudur:
Allabümme bi ılmike'l-ğaybe ve kudratike ale'i-halkı ahyinî mâ alimte'l-hayate hayran lî ve teveffenî İzâ kaneti'l-vefâtü hayran il Es'eiüke haşyeteke fi'l-ğaybi ve'ş-şehâdeti ve kelimete'l-hakkı fi'i-gadabı ve'r-rıdğ ve'hkasde fi'l-fakri ve'i-ğınâ ve lezzete'n-nazah ilâ vechike ve'ş-şevka m likâike ve eûzü bike min darrâe mudırratin ve min fîtnetin mudılletin. Allahümme! Zeyyinnâ bi ziyneti'i-iman ve'c-ainâ hüdâten mehdiyyîn.'5009[179]

Açlıklama

Farz namazlarda ve Özellikle önemli işleri olduğunda Rasûlüllah ve bazı sa-habiler namazı kısa tutarlar ve uzatmazlardı. Bu rivayette de Ammar b. Yasir namazı kısa tutuyor, ancak cemaat tarafından yadırganınca namazın tadil-i erkânına uyduğunu belirtiyor ve Rasûlullah'ın öğrettiği bir duayı da namazda okuduğunu söylüyordu. Bununla sanki Ammar b. Yasir hem onlara Rasûlullah'ın bir duasını öğretmek, hem de kendisinin sahabi olması nedeniyle namaz konusunu onlardan daha iyi bildiğini hatırlatmak istiyordu.
§Duanın tercemesi:
"Allahim! Senin gayb bilgin ve yamuklar üzerindeki kudretin nedeniyle senden şunu istiyorum: Benîm için haytın havırlı olduğunu takdir etmişsen beni yaşat, eğer benim için ölüm daha hayırlıysa beni vefat ettir. Gayb ve şehadei aleminde saygınlığım idrak etmeyi/korkmayı, rıza ve gaz.ab halinde hak sözü söylemeyi, fakirlik ve zenginlik durumlarında orta halli olmayı, senin zat-ı şerifine bakma z.evkini, sana kavuşma iştiyakını bana nasib etmeni senden isterim. Zarar veren sıkıntıdan ve saptıran fitneden sana sığınıyorum. Allahım! Beni iman lineti ile süsle, ve bizi hidayete eren rehberler kıl."
§Bu rivayetten Allah'ın kemal sıfatları ile tevessül etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ölümü temenni etmek aslında yasaklanmıştır, yapılması gereken en hayırlısını istemektir5010[180]
Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):
Resûlullah şöyle buyurdu:
Sizden kimse, gördüğü bir zarar sebebiyle ölümü temenni etmesin. Böyle temenni etmek zorunda kalırsa şöyle desin^Rabbim, benim için hayat yaşat ölüm hayırlı ise benim canımı al5011[181]
beni yaşat, ölüm hayırlı ise benim canımırar veren sıkıntı şeklinde burada sıkıntı kayıtlandı, çünkü sıkıntının tatlı olanı da vardır. Ayrıca .saptıran fitne, şeklinde fitneye de bir kayıt geti- fitne bir imtihandır ve insan bununla bazen hidayete erebilir. 5012[182]

748/1618-Zâdân, Hz. Peygamber'in Ensardan olan bir sahabisinden (Radıyallahü anh) nakletti: 5013[183]
{Râvİ Şu'be ya da Ensardan olan bu sahabi) Hz. Peygamber'in (Saitaiiahn aleyh; ve seiiem) namazda yüz kere şöyle dua ettiğini duydu:
"Rabbi'ğfirlî (Şu'be dedi ki: ...ya da Allahümme'ğfirlî) ve tüb aleyye, İnneke ente't-tevvabü'l-ğafûr."
NOT: Duanın tercemesi:
"Rabbim beni bağışla, tövbemi kabul et, şüphesiz sen tövbeleri kabul eden Ve bağışlayansın. 5014[184]

749/1619-Ebu's-Selîl'den:5015[185]

5007[177] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/120-121.
5008[178] Bed- IV/264, H.no:18241; Benzer rivayet için bk. IV/264, H.no:18239-18240; /264, H.no:1823918240;
Kilo-7Qfi M°:1581; 'V/32İ- H-I1O:I8796- Tayâîisî, s.90, H.no:650; Ebû Dâvûd, Salât, 124, no:796: Nesâî, Sehv, 62, H.no: 1303:
5009[179] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/121-122.
5010[180] Neâf, Sehv, 62, H.no:1304; Münzirî, Tergîfc, 1/201-202.
Ayrıca BbuM-Yeser Ka'b b. Amr b. Abbâd es-Selemî el-Hazrecî el-Ensârîden [Radıyallahü anh) şahidi için bk. 74/944. hadis.
5011[181] Buharl Merdâ 19, Da'avat 30; Müslim, Zikr 10, (2680); Tirmizî, Cenâiz 3, No: 971; Ebû Davud, Cenâiz 13, No: 3108, 3109; Nesâî, Cenâiz 1, No: 4, 3
5012[182] Bennâ, age., IV/36
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/122-123.
5013[183] Sahih: Müsned, V/371, H,no:23043; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in naklettiğini, râvile-sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', X/l 10. İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) bu duanın şahidi:
Bk. Müsned, 11/84, H.no:5564; Benzer rivayet için bk. 11/21, H.no:4726;_ Yjtir, 26, H.no:1516; r/nnızf, Deavât, 38, H.no:3434 (hasen-sahih-garib); İbn Mâce, Edeb, 57, H.no:3814; Taberânî, el-
Üu'cemü'l-evsat, VI/231, H.no:6267. Ebû Bürde'nin (Radıyallahü anh) naklettiği muhacir bir sahâbİden şahidi de şöyledir:
Bk. Müsned, IV/261, H.no: 18209; Diğer rivayet için bk. IV/261, H.no: 18210
5014[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/123-124.

Nümeyr oğullarından bir yaşlı kadın, Hz. Peygamber'ın (Saiiaiiakü aieyhı ve setlem) yüzü Beytullah'a dönük olarak insanlara namaz kıldırırken şöyle dediğini duydu ve ezberledi:
"Rabbi'ğfirlî hatâyaye ve cehlî."
NOT: Duanın tercemesi:
"Rabbim benim hatalarımı ve cehaletimi bağışla." 5016[186]

750/1620-Muâz b. Cebel (Radıyailahüanh) anlattı: 5017[187]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) benimle karşılaştığında şöyle dedi:
"Ey Muâz! Ben seni kesinlikle seviyorum." Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi ben de seni seviyorum' deyince o şöyle
"O zaman her namazda şu kelimeleri okumanı5018[188] sana tavsiye/vasierim:
Allahümme eınnî alâ zikrike ve şükrike ve husni ibâdetik."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme konusunda bana yardımcı ol."
§Bu rivayette Hz. Peygamber'ın insani davranışlarından bir bölüm göze çarpmaktadır. O, sevdiği insana sevgisini ifade eden, aradaki muhabbetin artmasını isteyen ve ona mutlaka bir iyilikte bulunma çabasında olan bir insandı.
Zikir, şükür ve güzel ibadet üçgeni üe bu tavsiye dünya ve âhiret hayrını içinde toplamakta, her konuda olduğu gibi bu konuda da mutlaka Allah'tan yardım istenmesi gerektiğini bize öğretmektedir. 5019[189]

0)-SELÂM İLE NAMAZDAN ÇIKIŞ

- Namazda Selâmın Keyfiyeti ve Lafzı
- Selâmı Uzatmamak Gerekir, El ile İşaret Edip Selâm Vermek Mekruhtur
- Selâm Vermenin Farziyeti ve Tek Selâmın Farziyet İçin Yeterliliği
- İmam Olan Kişinin Farz Namazdan Sonra Bir Miktar Beklemesi, Sağdan ya da Soldan Cemaate Doğru Dönmenin Cevazı
- Selâmdan Sonra İmamın Cemaate Dönmesi, Sahabenin Rasûlullah ile Teberrükü
- Namazdan Sonra Kadınların Çıkması İçin İmam ile Erkek Cemaatin Bir Müddet Beklemesi, Farz ve Nafile Namaz Arasında Çıkmak, Konuşmak ya da Yer Değiştirmek ile Fasıla Vermenin Önemi5020[190]

5015[185] Sahih: Müsned, V/270, H.no:22225; Benzer rivayet için bk. IV/56, H.no:16508 (Bu rivayette namazın hicretten önce Ebtah'ta kılındığı belirtilmektedir ve duada ilavesi vardır); Hadisin sahâbîsinin müphem olması rivayetin senedine zarar vermez. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, IV/37.
5016[186] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/124.
5017[187] Sened:
Sahih: Müsned, V/247, H.no:22025; Bu rivayet müselsel hadisler arasında zikredilir. Müsned'in diğer rivayeti bu silsileye işaret eder. Bk. 774/1644. hadis. (Bk. V/244-245, H.no:22018). Ebû Dâvûd, Vitir, 26, H.no:I522; Nesâl Sehv, 60, H.no:1301.
Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh) şahidi için bk.775/1645. hadis.
Şeddâd b. Evs'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 779/1649. hadis.
Ayrıca bk. 774/1644. hadis.
5018[188] Metindeki lafız manası; ...okuyacağın kelimeleri tavsiye ediyorum, şeklinde halde doğru anlaşılması İçin yukarıdaki şekilde terceme edildi.
5019[189] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/124-125.
5020[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/127.

O)-SELAM İLE NAMAZDAN ÇIKIŞ

Tekbir ile namaza başlayan bir insan selâm ile namazdan çıkar. Bir başka deyişle tekbir ile ibadete başlanmış olup konuşma, yeme ve içme gibi birçok dünyevi mubahlar ibadet sonuna kadar yasaklanmıştır. Bu sürede kişi sadece ibadetle meşgul olmak zorundadır. İbadeti bitirdiğinde İse selâm ile ibadetini tamamlar, sonlandınr. Artık bundan sonra her türlü mubah kendisineyeniden serbest bırakılmış ve eski serbestlik geri gelmiştir. Bütün bunları biz Rasûlullah'ın hayatından öğreniyoruz. Aşağıda sahabenin Rasûhtllah 'tan gördükleri ve duydukları konular nakledilmiştir. 5021[1]

Namazda Selâmın Keyfiyeti ve Lafzı

751/1621-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh).5022[2]
Bizzat ben gördüm, Rasûlullah (Satiaiiaku aleyhi ve seiiem) namazda her eği-- doğrulusunda, ayağa kalkışında, oturuşunda tekbir getiriyor ve yanak-ın' beyazı (arkadan) görülecek derecede başını sağına ve soluna çevirip la"n veriyordu. Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in de böyle yaptıklarını gördüm.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'ın ısaiicıihhü aleyhi ve seiu-m) sol tarafına selâm verirken başını . vırdiğinde (görülen) yanağının beyazını şu an müşahede eder gibiyim. 5023[3]

752/1622- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh):5024[4]
Şu bana unutturulan şeylerden değildi:
Rasûlullah 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah\ 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullalı diye yanağının beyazlığı görülecek şekilde (başını) sağına ve soluna (çevirerek) selâm verirdi. 5025[5]

753/1623-Vâsi' b. Habbân,5026[6]
Rasûlullah'ın (Sallaliaha aleyhi ve seltem) namazım Abdullah b. Ömer'e {Radıyallahü anhüma) sordu. O da şöyle anlattı:
'Her eğildiğinde ve kalktığında 'Allahü Ekhef derdi, sonra sağına selâm verdiğinde Les-Selcunü aleyküm ve rahmelııllafr ve soluna selâm verdiğinde de 'esSelâmü aleyküm ve Rahmetullah' derdi.'5027[7]

754/1624-Sa'd b. Mâlik'ten (Radıyaüahu anh): 5028[8]
Rasûlullah32' (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanağının beyazı görülecek kadar sağma selâm verir ve

---

5021[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/128.
5022[2] Sened:
Sahih: Müsned, 1/386, H.no:3660; İkinci rivayet için bk. 1/465. H.no:4432; Benzer rivayet için bk. 1/414, H.no:3933; Bazı rivayetlerde ziyadesi de vardır: 1/448, H.no:4280: 1/444, H.no:4241; 1/438. H.no:4172; 1/426-427, H.no:4055; f/409. H.no;3887-3888; 1/408, H.no:3879; 1/406, H.no:3849; 1/394, H.no:3736; 1/390, H.no:3699; Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.56, H.no:280; Müslim, Mesâcid, 22; Ebû Dâvûd, Salât, 184, H.no:996; Nesâî, Tatbik, 83, H.no: 1140; Sehv, 70-71, H.no:1317, 1320-1323; İbn Mâce, İkâme, 28, H.no:914.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 558/1428, 608/1478 ve 752/1622. hadisler.
Hadisin şâhidleri:
a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahil anh) şahidi için bk.754/1624. hadis.
b-Sehl b. Sa'd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 755/1625. hadis.
c-Adiy b. Amîra'dan (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 757/1627. hadis.
d-Ammâr b. Yâsir'den (Radıyallahü anhüma) şahidi
İbnMâce, İkâme, 28, H.no:916.
e-Vâil b. Hucr'den (Radtyaltahü anh) şahidi için bk. 756/1626. hadis.
f-Ebû Rimse'den (Radıyallahü anh) şahidi
Ebû Dâvûd, Salât, 188, H.no:1007.
g-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 753/1623. hadis.
h-BÎr a'râbiden:
Bk. Müsned, V/59-60, H.no:20476-20477.
i-Câbir b. Semure'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 759/1629. hadis. j-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (RadıyallaKü anh) şahidi için bk. 610-611/1480-1481. hadisler. k-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/294-295, H.no: •4071. Ayrıca bk. 662-665/1532-1535. hadisler.
I-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/172, H.no: 12694.
5023[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/128-129.
5024[4] Sahih: Müsned, 1/390, H.no:3702; Hadisin diğer rivayetleri ve şâhidleri için bk. 751/1621. hadis.
5025[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/129.
5026[6] Senedi
Sahih: Müsned, 11/152, H.no:6397; Benzer rivayet için bk. 11/71-72, H.no:5402:
Sehv. 71, H.no: 1322-1323; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübro, 11/178. Ebû Uür&yre'den (Radı yal lahit anh) şahidi için bk.558/1428 ve 654/1524, hadisler. İbn Mes'ûd (Radıyatlahüanh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis.
5027[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/130.
5028[8] Sened:
Sahih: Müsned, 1/172, H.no:i484; Benzer rivayetler için bk. 1/180-181, H.no:1564 (Bu rivayetin senedinde zayıf olan Mus'ab b. Sabit bulunmaktadır); 1/186, H.no:l619 (Bu rivayetin senedinde ise zayıf olan Ebû Mi'şar Nüceyh b. Abdurrahman es-Sindî bulunmaktadır); Müslim, Mesâcid, 119; Nesâî, Sehv, 68, H.no:13I4-1315; İbn Mâce, İkâme, 28, H.no:915; Dârimi, Salât, 87, H.no: 1352.
İbn Mes'ûd (RadıyallahU anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis. Metindeki ek: Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerinden Ebû Said'den gelen rivayette ise; (gördüm ki Rasûlullah...selâm veriyordu) şeklinde geçmektedir.

yanağının beyazı görülecek kadar soluna selâm verirdi (başını döndürürdü). 5029[9]

755/1625-Sehl b. Sa'd el-Ensarî'den (Rad,yaiiahu anh):5030[10]
Uasû ullah iSaiiaiiah, aleyhi namazda (sonunda) yanaklarının be-rülecek kadar sağına ve soluna selâm verirdi (başını dondururdu). 5031[11]

756/1626-VâİI b. Hucr'dan {Radtyallahü anh) 5032[12]
Hz. Peygamber (Satiaüahu aleyhi ve seiiem) (namaz sonunda) sağına ve solu s™ vprirrii fbasını döndürürdü).
na selâm verirdi (başını döndürürdü). 5033[13]

757/1627-Adî b. Amîra'dan (RadıyaliahUanh): 5034[14]
Hz. Peygamber (Saiiaiiiahu aleyhi ve setiem) secde yaparken (kollarım övf açardı ki) koltuk altının beyazı görülürdü. Sonra yüzünü yanağının görülecek kadar sağına döndürerek selâm verir, ardından yüzünü yanağın beyazı görülecek kadar soluna döndürerek selâm verirdi. 5035[15]

Açıklama

Bu babdaki hadisler namazdan çıkarken selam vermenin meşruiyetini gerekliliğini göstermektedir.
Hanefi, Şafiî, Harbeli mezhebine, ayrıca Ebû Sevr, Davud b. Aii ve Ebû Cafer et-Taberfye göre her iki tarafa da seiâm verilir, önce sağdan başlanır. Malikî mezhebine göre ise münferit kılan sadece sağına selâm verir, cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık seiâm verir. Bu mezhebteki bir görüşe göre ise sağına seiâm verir, sonra İmamın selâmına karşılık selâm veriri5036[16]
Selâm verildiğinde bazı alimlere göre tek yanağın, bazılarına göre ise iki yanağın da görülmesi müstehabdır.
Selâmın 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullaK lafzı ile olması gerekir. Ancak Ebû Davud rivayetinde 've berakâtühü5037[17] lafzı eklenmiştir.
İmamın ilk selâm ile sağındaki meleklere, Müslüman cinlere ve insanlara, sonra sola selâm verirken de yine onlara niyet etmesi müstehabdır. Hz. Ali'den gelen bir rivayette:
...RasûMlah'ın irukarrebûn meleklerine, peygamberlere ve onlara tabi olan mümin ve Müslümanlara selâm verdiği, nakledildi. 5038[18]
Ayrıca Ebû Davud'daki bir hadiste:
"...sonra imamınıza ve kendinize selam verin buyurulmuştur. 5039[19]

Selâmı Uzatmamak Gerekir, El ile İşaret Edip Selâm Vermek Mekruhtur

758/1628-Ebû Hıtreyre'den (Radıyaiiuhu anh). 5040[20]
(Satlalfolıti aleyhi ve selle m) dedî ki:
"Selâmı uzatmamak5041[21] sünnettir." 5042[22]

5029[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/130.
5030[10] Sahih: Müsned'V!33S\ H.no: 22762; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî de
ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Sehl b. Sa'd el-Ensârî (Radıyallahü anh) de bu hadis, ibn Mes'ûd (Radtyallahü anh) aracılığı ile nakletmiş olabilir. Bunun delil, ise şu rivayettir:
Mümed, 11/414, H.no: 3933;
îbn Mes'ûd fRadıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.75 1/1621. hadis.
5031[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/131.
5032[12] Sened:
Sahih: M«W,' IV/317,'H.no:18759; Benzer rivayetler için bk. İV/316, H.no:18755; İV/317. H.no: 18763; Ebû DâvÛd, Salât, 184, H.no:997; Dârimi, Salât, 42, H.no:1256......
4 Sened:
Ebû Dâvûd, Salât, 168, H.no:933;
İbn Mes'ûd (RadıyallahU anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis.
Ayrıca 474-475/1344-1345. hadislere bk.
5033[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/131.
5034[14] Sahih: Müsned, IV/193, H.no: 17656; İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis.
5035[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/131-132.
5036[16] İbn Abdilber, Temhid, X7206; İbn Nüceym. el-Bahru'r-Râik, 1/318; İbn Müflih, Mühdi'. 1/469; Azimâbâdi, Avnül-Mn'bûd, 111/211
5037[17] Ebü Dâvud, Salât 189. N< i 997
5038[18] Ahmed b. Hanbel, 1/85. 16); Timizi, Salat. 318, No. 429. Salat, 419. No: 598 (Hasen); Nesâi. Es-süıienü'l-kübru, 1/147, Ne 339
5039[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/132.
5040[20] Ebü Dâvud, Salât 182. Ne: 875
5041[21] Bu mana için bk.Bennâ, age., IV/42
5042[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/132-133.

759/1629-Câbir b. Semüra'dan (Radıyaitahuanh): 5043[23]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) ile namaz kılarken sağa ve sola ellerimizle 'es-Selâmü aîeyküm' diye selâm verdik/işaret ettik. Bunun üzerine
Rasûlullah şöyle dedi:
"Bu insanlara ne oluyor, hırçın atların 5044 [24] kuyrukları gibi ellerini oynatıyorlar, onlardan (her) biri namazlarında sakin olsun, 5045[25] elini uyluklarının/dizlerinin üzerine koysun, sonra sağındaki ve solundaki arkadaşına selâm versin." 5046[26]

Selâm Vermenin Farziyeti ve Tek Selâmın Farziyet İçin Yeterliliği

760/1630- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh)5047[27]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namazın anahtarı temizlik (abdest), (namazda dünyevî) yasaklar, başlangıcı tekbir almak ve yasakların sona ermesi de selâm iledir. 5048[28]

761/1631-Zürâre b. Evfâ'dan:5049[29]
Hz Âişe'ye (Radıyathha anhai Rasûlullah'ın gece namazı sorulunca şöyle
'Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve letiem) yatsı namazını (farzını) kıldıktan iki rekât daha kılar ve yatar uyurdu. Uyandığında yanında ağzı kapalı) abdest suyu ve ağzını fırçaladığı misvağı bulunurdu. Abdestini alır, kaP ikıp sekiz rekât namaz kılardı. Namazında Fatiha ve dilediği kadar 011 ivâyette: Allah'ın dilediği kadar) Kur'ân okurdu. Sadece sekizinci rekâtta teşehhüd okur ve selâm vermeksizin tekrar ayağa kalkardı. Bir rekât H-ha kılar ve oturur, teşehhüd okurdu. Sonra bizi uyandırmak için sesini kselterek 'es-Selâmü aleykürrf diye tek selâm verirdi. Sonra oturduğu halle tekrar tekbir alır {namaza başlar), Kur'ân okur, oturduğu halde iki rekât daha kılardı. Böylece namazı on bir rekâta ulaşırdı.
Rasûlullah hafif şişmanlayıp vücudu ağırlaştığında dokuz rekât yerine yedi rekât kılmaya başladı. Oturma durumu öncekinde olduğu gibiydi. Sonra oturarak iki rekât daha namaz kılardı. İşte Rasûlullah'ın ruhunu teslim edinceye kadar kıldığı (gece) namazı böyleydi.'
§Behz b. Hakim'İn Zürâre b. Evfâ yoluyla Sa'd b. Hişam'dan naklettiği diğer rivayet:
Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye 'Rasûlullah'ın gece namazı nasıldı?' diye sorduğumda şöyle dedi:
'Rasûlullah ıSailaiiahu aleyhi ve seitem) yatsıyı kılardı.. .(hadisin kalanını yukarıdaki gibi zikretti.) Sonra bizi uyandırmak istercesine, bilakis uyandıracak şekilde sesini yükselterek ayakta iki rekât (sabahın sünelini) kılardı. Sonra bize işittirecek şekilde dua ederdi. Sonra sesini yükselterek selam verirdi. 5050[30]

Açıklama

Hz. Peygamber'e gece teheccüd namazı kılmak vacipti ve ömrünün sonuna kadar teheccüde devam etmişti. Teheccüdden sonra da vitir namazını kılardı. Vitir namazım bir rekât kıldığında tek rekâtlık namaz olmadığı için onu desteklemek babından iki rekât daha kılardı. Teheccüd ve vitir namazları ile ilgili Rasûlullah'ın uygulaması ve konunun müctehidler tarafından tahlili kendi Özel bölümlerinde gelecektir.

5043[23] Sened:
Sahih: Müsned, V/88, H.no:20702; Mükerrer için bk. V/86, H.no:20685; Benzer rivayetler "Ç'n bk. V/101, H.no:20854. 20860: V/93, H.no:20764-20765; V/102, H.no:20868; V/107, 8-no:20925-20926; Müslim, Salât, 119-120; K>« Dâvud, Salât, 93, 163, 184, H.no:661, 912, 998, 1000; Edeb, 14, H.no:4823; Nesâî, İmame, 28, H.no:814, Sehv, 5, H.no:1182-1183;/&« İkâme, 50, H.no:992. 33, İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti veşâhİdieri için bk.751/1621. hadis.
5044[24] Bk. Ibnü'1-Esir, MVîûve. 11/57!
5045[25] Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette (S^ ^ ^) .sizden (her) biri namazında sakin olm yo, şeklinde (Bk. 5/86) ve Nesâi'den de (nun j ı>5Lj) namazınızda sakin olun şeklinde (Bk. No: 557) nakledildiği için yukarıdaki hadis bu rivayetlere uygun terceme edildi.
5046[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/133.
5047[27] Sahih: Müsned, 1/123, H.no: 1006; Benzer rivayet için bk. 1/129, H.no:1072; Ebû Dâvûd, Taharet, 31, H.no:61; Salât, 73, H.no:618; 7Yrratf, Taharet, 3, H.no:3; Dâranf, Vudû', 22, H.no: 693; İbn Mâce, Taharet, 3, H.no:275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:8193. Ayrıca 181/489 ve 483/1353. hadislere bk.
Hadisin şâhidlerİ:
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 181/489 ve 24/894. hadisler.
b-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 62, H.no:238 (hasen); îbn Mâce, Taharet, 3, H.no:276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, 1/223-224, H.no:457 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
d-Abdullah b. Zeyd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', 11/104
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.
5048[28] Lafiz olarak, "Yasakları başlatan tekbirdir ve yasağı sona erdiren selâmdır" şeklindedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/133-134.
5049[29] Mümed, VI/236, H.no:25865-25866; Benzer rivayetler için bk. VI/258, H.no: 26097; ' 109' H-no:24658; VI/94-95, H.no:24517; VI/53-54, H.no:24i50; VI/109, H.no:24656; mislim, MüsâfirÛn, 139-141; EbÛ DâvÛd, Tatavvu', 26. H.no: 1342, 1346; TirmizU Salât, 210, yı'n,°"" ^(Tirmizî diyor ki: "Hadis, hasen-sahihtir. Senedde yer alan Sa'd b. Hişâm, saha-. en Hışâm b. Âmir'in oğludur. ScneddekÎ Zürâre b. Evfa ise Basra kadısıdır. Benû Kuşeyr'e amlık yapıyordu. Bir gün sabah namazında âyetini okurken uşerek öldü. O gün onu evine taşıyanlar arasında ben de vardım"); Nesâî, Sehv, 67:13l3;Kıyâm,2,64,H.no:I313, 1599, 1789; Dârimî, Salât, 165, H.no: 1483. Ayrıca 219/1089 ve 477/1347. hadislere bk.
5050[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/135.

Burada sadece tek selâmın yeterliliğini göstermek için Bennâ tarafından söz konusu hadis zikredilmiştir.
§Tek selâmın meşruiyeti bu gibi hadislerden, ayrıca Hz. Âişe, İbn Ömer Enes b. Malik, Seleme b. Ekva' gibi sahabiler yanında tabiun ve etba'dan Hasarn Basrî, îbn Sirin, Ömer b. Abdülaziz ve Evzâî gibi alimlerin görüşlerinden alınmıştır.5051[31] Ancak bu konuda ihtiyatlı olmak ve icma' ile kabul edilen, Rasûlullah'ın sürekli yaptığı, tavsiye ettiği iki tarafa selâm vermek görüşü ile amel etmek gerekir
ŞHanefi , Şafiî, Hanbeli mezhebine, ayrıca Ebû Sevr, Davud b. Ali ve Ebû Cafer et-Taberî'ye göre her iki tarafa da selâm verilir, Önce sağdan başlanır. Malikî mezhebine göre ise münferit kılan sadece sağına selâm verir, cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık selâm verir, bu mezhedeki bir görüşe göre ise sağına selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık selâm verir. 5052[32]

İmam Olan Kişinin Farz Namazdan Sonra . Bir Miktar Beklemesi, Sağdan ya da Soldan Cemaate Doğru Dönmenin Cevazı

762/1632- Müminlerin annesi Hz. Âişe 'den (Radıyatlahü anha) 5053[33]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sethm) (farz) namazından sonra ancak şunu söyleyecek kadar otururdu:
"Allahümme Ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebârakte ya ze'l-celâli ve'l-İkrâm."
NOT: Duanın tercemesi:
-Allahım! Sen selâmsın, selâm senden gelir. Ey celâl ve ikram sahibi, sen mübareksin." 5054[34]

763/1633-Esved b. Yezid en-Nehâî'den:5055[35]
Bir adamın Abdullah b. Mes'ûd'a (Radıyaiktha anh) Rasûlullah'm namazı bitirdikten sonra:
'Sağ tarafından mı (cemaate) dönerdi, yoksa sol tarafından mı?' djv nüsünü sorduğunu duymuştum. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd şöyle 'RasûluÎlah (Saiuıliahu aleyhi ve sellem) dilediği taraftan dönerdi çoğunlukla hane-i saadetine doğru olacak şekilde sol tarafından dönerdi '
§Başka lafızda: "Genellikle hane-i saadetlerine doğru olacak şekild tarafından dönerdi' şeklinde geçmektedir.
§İbn Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
'Sizden birisi, namazdan dönüş sadece sağdan olur, diye ısrar ederek kendi nefsinden şeytana bir parça/pay çıkarmasın. Ben Rasûlullah'ı gördüm dönüşlerinin çoğu soldan idi.'5056[36]

764/1634-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh).5057[37]

5051[31] Bennâ, age., 03/45
5052[32] İbn Abdilber, Temhid, XI/206; İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, 1/318; İbn Müflih, Mübdi',1/469; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/211
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/135-136.
5053[33] Sened:
Sahih: Müsned, VI/235, H.no:25855; Benzer rivayetler için bk. VI/184, H.no:25383 VI/62, H.no:24219; Müslim, Mesâcid, 136; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:15l2; Tirmizî, Salât, 108, H.no:298 (Tirmİzî bu konuda Sevban, İbn Ömer, İbn Abbas, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin nakledildiğini, Hz. Âişe (Radıyallahü anha) hadisinin İse hasen-sahih olduğunu ifade ederek namazın peşinden okunan şu iki mervî duaya da yer verir: Ateröf, Sehv, 82, H.no:1336; An Mâce, İkâme, 32, H.no:924; i, Salât, 82, H.no:1352.
Hz. Aişe'den (Radımüahü anha) nakledilen bu rivayet tekrar zikredilecektir. Bk. 790/1660. hadis
Sevban'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 786/1656. hadis.
5054[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/136-137.
5055[35] Sahih: Müsned, 1/459, H.no:4383; Diğer lafızla gelen rivayet: 1/459, H.no:4384; İkinci rivayet: W83, H.no:363I; Benzer rivayetler için bk. 1/408, H.no:3872; 1/429, H.no:4084; 1/464, H.no: 4426; 1/460-461, H.no:4397 (Ebû İshâk es-Sebîî, Alkame'den işitmediğini açıkça söylediği için inkıta sebebiyle bu rivayet zayıftır. Heysemî ise Ahmed b. Hanbel'in senedindeki müphem şahsa işaret ederek Taberânî'nin muttasıl bîr sened ve sika râvilerle nakline dikkât çeker. Bk. Mecma", 11/66); Buhâri, Ezan. 159; Müslim, Müsâfirûn, 59; Ebû Dâvûd, Salât, 198, H.no: ı042; Nesâî, Sehv, 100, H.no:1358; İbn Mâce, İkâme, 33, H.no:930; Dârimi, Salât, 89, H.no: l357; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/255, H.no:9262.
Hadisin şâhidieri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 764/1634. hadis.
b-Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan {Radıyallahüanhüma) şahidi için bk. 765/1635. hadis.
c-Enes b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 766/1636. hadis.
d-Hillb et-Tâî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 499/1369. hadis (Müsned, V/227, H.no: ; Mükerrer için bk. V/227, H.no:21873; İkinci rivayet: V/227, H.no:21871 (z.); Benzer tl için bk. V/226, H.no:21870 (z.); V/226, H.no: 21864; V/227, H.no:21876-21877;
H.no:21879-21880; V/4, H.no:27910; V/226, H.no:21868, 21866. 21865 (z.); V/4, :27911; Ebû Dâvûd, Salât, 198. H.no:1041; Tirmizî, Salât, 109, H.no:301; İbn Mâce,
33, H.no:929).
e-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anha) şahidi:
5056[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/137-138.
Bk. Miisned, VI/87. H.no:24448 (Hadisin senedi zayıftır fakat Nesâî'nin senedinde mütâbû bulunmaktadır. Nesâî'nin senedi şöyledir: fAlf, Sehv, 1ÜÜ, H.no:1359; Taberâıiî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/123, H.no:1235; Heysenıî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/80; 11/55.
Ayrıca bk. 399/1269 ve 406/1276. hadisler.
5057[37] Sened:
Sahih: Miisned, 11/248, H.no:7378-7379; Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/149-150. Bu rivayetin geçtiği yerde ise senedinin ceyyid olduğunu belirtir. Bk. age., VII1/292.
Ebu'l-Evber, Ziyâd el-Hârisî'dir ve sika biridir. Bk. Dûlâbî, KUnâ, 1/117. Heysem? bu râvi hakkında sika ve zayıflığını gösteren bir bilgiye rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma, 11/54. Eserinin bir başka yerinde ise onun sika olduğunu söyler. Bk. age., IV/47.
Bu rivayet 402/1272. hadiste zikredilmişti.

Rasûluİlah (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) namazı ayakta, oturarak, ayağı çıplak ve sandaletli terlikti olarak da kılıyordu.
§(Hüseyin b. Muhammed'in Süfyan'dan gelen rivayetindeki) ziyade şöyledir:
'Rasûluİlah (namaz kıldığında) sağından da (cemaate) dönerdi, solunda. 5058[38]

765/1635-Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinin (Radıyaiiaha anhum) şu sözünü nakletti:5059[39]
Rasûlullah'ı (Satiaiiahü aleyhi ve sellem) namaz kıldığında (selamdan sonra cemaate) sağından da solundan da döndüğünü gördüm.
Onu ayağı çıplak, ayrıca sandaletli/terlikli olarak da namaz kılarken gördüm.
Onun ayakta da oturarak da (su) içtiğini gördüm. 5060[40]

766/1636-Enes b. Mâlik1 ten (Radıyallahü emh):5061[41]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) sağından (cemaate) dönmüştü. 5062[42]

Selâmdan Sonra İmamın Cemaate Dönmesi, Sahabenin Rasûlullah ile Teberrükü

767/1637-Yezid b. Esved (es-Süvâî el-Amirî)den 5063[43]
Rasûlullah (SaiiaiuM aleyhi ve seiiem) ile veda haccını yapmıştık. Bize sarı namazını kıldırdı. Sonra oturduğu yerde döndü ya da yüzünü cemaate5064[44] Vu döndürdü.. Baktı ki cemaatin gerisinde cemaat ile beraber namaz İdmayan iki adam duruyor. Rasûlullah:
"Bu iki adamı bana getirin!" dedi. Bunun üzerine o ikisi göğüsleri korkudan inip çıktığı/titredikleri5065[45] bir halde getirildiler. Rasûlullah onlara:
"Cemaatle namaz kılmanızı ne engelledi?" diye sorunca onlar:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz evde5066[46] namazı kılmıştık' dediler. Rasûlullah:
"Böyle yapmayın! Sizden biri evinde namaz kıldıktan sonra imam ile namaz kıhnan bir yere geldiğinde bu namazı da kılsın, kıldığı bu namaz kendisi için nafile olur."
Onlardan biri:
'Benim için istiğfar et!' deyince Rasûlullah onun için istiğfar etti.
(Râvi Yezid b. Esved anlatmaya şöyle devam etti;)
Bundan sonra insanlar Rasûlullah'a doğru kalktılar, ben de onlarla k : raber kalktım, o gün ben oradaki erkeklerin en genci ve kuvvetli siydim sanları biraz iteleyerek Rasûlullah'a ulaştım. Elinden tuttum, yüzüme ya h~ göğsüme koydum. Rasûlullah'ın elinden daha güzel, daha serin bir şev a güne kadar dokunmamıştım. O gün Rasûlullah Mescid-i Hayf ta5067[47]idi
§Aynı râviden İkinci tarikle gelen rivayet:
...İnsanlar Rasûlullah'a (Saiiaüaka aleyhi ve seiiem) doğru kalktılar, onun elinden tutuyorlar ve yüzlerine

---

Hadisin sahicileri için bk. 763/1633. hadis.
5058[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/138-139.
5059[39] Sahih: Müsned, 11/174, H.no:6627; Benzer rivayetler için bk. 11/178, H.no:6660; 11/179.
H.no:6679 ortasında "Seferî iken bazen oruç tutar, bazen de oruç tutmazdı"
ziyadesiyle: ü/190. H.no:6783 (bir önceki rivayette verilen ziyade metnin sonunda zikre-
ymiştir. Bu rivayetin senedinde İsmail b. Muhammed b. Cühâde var ki bu zat sadûk ve
a 'hu l-hadis sayılan biridir. Bazı rivayetlerinde hata yapmıştır. Bu nedenle hadis hasendir.
Ancak diğer rivayetlerle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir); 11/206, H.no:6928; 11/215,
g-no:702l; EbÛ Dâvûd, Salat, 88, H.no:653; TirmizU Eşribe, 12, H.no:i883; Nesâî, Mesâcid,
\m, ü:723; îbn M^ce, İkâme, 33, H.no:931; 66, H.no:1038; Taberânî, el-Mu'cemul-evsat,
V"I/39,H.no:7892.
Hadis yukarıda verildiği şekli İle bir hadismiş gibi görünse de üç ayrı hadisin birleşi-Caf birleşmeyi gerçekleştiren râvi ise büyük bir ihtimalle Gunder Muhammed b. "ad'sin sadece ilk bölümünün şâhidleri vardır. Evs b. Evs ve Esma bt. Harise (Radıyallahü ' nvâyetleri gibi. Taberânî'nin naklettiği bu rivayetler için bk. Hcysemî, Mecma'., ü/146. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için 402/1272 ve 404/1274. hadislere bk. Hadisin şâhidleri için bk. 763/1633. hadis. Bu rivayetin geniş bir tahrici için bk. 399/1269. hadis.
5060[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/139.
5061[41] Sahih: Müsn«l m/133, H.no: 12300; Benzer rivayetler için bk. 111/179, H.no:12782 (^* III/217, H.no: 13210 III/280-281,H.no:13920:
Müslim, Müsâfirûn, 60-61; A^esâr, Sehv, 100, H.no:1357; Dârimi, Salât, 89, H.no: 1358-1359.
Hadisin şâhidteri için bk. 763/1633. hadis.
5062[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/140.
5063[43] Sahih: Müsned, IV/161, H.no: 17406; İkinci tarik: IV/161, H.no:17408; Benzer rivayetler için bk. IV/160-16I, H.no:17404; IV/161, H.no:17405, 17407, 17409; Ebû Dâvûd, Saiât, 56, H.no:575; Tirmizî, Salât, 49, H.no:2I9 (Bu konuda Mıhcen ed-Dîlî ve Yezîd b. Âmir'den (Radıyallahü anhüma) de nakiller vardır. Yezîd b. Esved'İn rivayeti ise hasen-sahihtir); Nesâî, İmame, 54, H.no:856; Dârimi, Salât, 97, H.no: 1374. fcbu Cuhayfe (Radıyallahü anh) de Peygamber efendimizin elini tavsif ederken benzer ifadeler kullanmıştır. İlgili rivayet için bk. 768/1638. hadis.: Hadiste bahsedilen iki kişiden birinin Yezîd b. Âmir (Radıyallahü anh) olduğunu şu rivayetten öğrenebiliriz:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 56, H.no:577. Diğer şahıs ise Mıhcen b. Ebû Mıhcen ed-Dîlî'dir (Radıyallahü anh): lV/33 *?k- Müsned, IV/34, H.no: 16347; Benzer rivayetler için bk. IV/34, H.no: 16345 O:18880' Mâlik, Cemaat, 8; Nesâî, İmame, 53, H.no:855.
5064[44] metindeki insanlar kelimesi cemaat olarak terceme edildi.
5065[45] Esir, M'ftayg, ITT/432
5066[46] Esir, M'ftayg, ITT/432
5067[47] Mescid-i Hayf A/ma'da bulunan bir mescittir. Bk. İbn Abdilber, Temhid, XI/168

onun elini sürüyorlardı. Ben de Rasûlullah'ın elini tuttum, yüzüme onu sürdüm, o anda Rasûlullah'ın elinin kardan daha serin ve kokusunun miskten daha güzel olduğunu hissettim. 5068[48]

Açıklama

Rasûlullah namazdan sonra insanlara doğru döner ve bir miktar dururdu. Bunun nedeni kadın cemaatin rahatça çıkması, ayrıca insanların olası problemlerini dinlemek ve çözüm getirmekti, İşte böyle bir durumda Rasûlullah cemaate katılmayan ve arkada ayakta bekleyen iki kişi gördü ve onları yanına çağırttı. O iki kişi Rasütullah'ın kendilerini çağırdığını görünce biraz korkmuşlar ya da heyecanlanmışlardı. Rasûluilah onlara namaza katılmamalarının nedenini sordu. Onlar da evlerinde bu namazı kıldıklarını söyleyince Rasûlullah, evde de kılınsa cemaatle namaz kılınan bir yerde ayrı durulmaması ve cemaate katılmaları gerektiğini anlattı. Bununla sanki Rasûlullah Müslümanlardan ayrı hareket edilmemesi gerektiğini vurguluyordu. Kendisi için istiğfar edilmesini isteyen kişi için de istiğfar etti. Çünkü İstiğfar genellikle günahlar için değil de hatalar için yapılırdı.
Bundan sonra zikredilen, insanların ona doğru kalkışması-koşuşturmaları ona olan yüksek sevgilerinden kaynaklanmaktaydı. Çünkü Rasûlullah insanların en fedakârı, en cana yakını olup, halkı/ümmeti gibi yaşamayı severdi ve emrettiği şeyi en fazla kendisi yaşamaya çalışırdı. İnsanlar onunla konuşmaya can atardı
Zaman zaman onun elini tutmak ve yüzlerine sürmek için yansırlardı. Yukarıdaki rivayetten Rasûlullah ile teberrükün caiz olduğu anlaşılmaktadır. 5069[49] Onun gibi yaşayıp, sünneti (Rasûlullah'ın yaşadığı İslâm'ı) canlı tutan ve bu anlamda onun varisleri olan salih alimlerin de bu şekilde saygı görmeleri ve hayır dualarının alınması caizdir. 5070[50]

768/1638-Ebü Cuhayfe'den (Radıyaiiahtı anh).5071[51]
Rasûlullah (Saiudiahn aleyhi ve seiiem) öğle sıcağında Bathâ5072[52] denilen yere aldı. Öğleyi iki rekât ve ikindiyi de iki rekât olarak kıldı. Önün de de kısa bir mızrak dikilmişti/duruyordu. Mızrağın Ötesinden
kadın gelip geçiyordu. (Namazdan) sonra insanlar kalktılar ve elini tutup onu yüzlerine sürmeye başladılar. Ben de onun elini ve yüzüme koydum. Bir de ne göreyim, onun eli kardan daha serin ve kokusu miskten daha güzel.
NOT: Bu rivayet öncekinin şahididir. Veda haccı günü Rasûlullah'ın elini tutan ve yüzüne koyan sahabilerden birisi de Ebû Cuhayfe'dir. Ayrıca bu haberden namazların yolcu İçin cem-i takdim şeklinde kılınmasının cevazı anlaşılmaktadır. 5073[53]

Namazdan Sonra Kadınların Çıkması İçin İmam ile Erkek Cemaatin Bir Müddet Beklemesi, Farz ve Nafile Namaz Arasında Çıkmak, Konuşmak ya da Yer Değiştirmek ile Fasıla Vermenin Önemi

769/1639- Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'den (Radıyaiiaha anha)5074[54]
Rasûlullah (Saiiaiiakü aleyhi ve seüem) (namazın sonunda) selâm verdiğimi selâm bitince hemen kadınlar kalkar giderlerdi. Rasûlullah da gitmeden öne'
yerinde bir müddet oturur beklerdi.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde kadınlar namazın bitiminde hemen kalkar giderlerdi. Rasûlullah ve onunla namaz kılan erkekler Allah'ın dilediği kadar (bir süre) otururlardı. Rasûlullah kalktığında erkekler de kalkarlardı.
NOT: Kadınlar ve erkekler aynı mekanda nama'z kılıyorlarsa namazdan sonra kadınların rahatça çıkması için erkek cemaatin bir müddet oturması müstehabdır. Ayrıca imam erkek cemaatine doğru dönmelidir. Acelesi olanlar dışında erkek cemaatin imam kalkmadan kalkmaması sahabeden bize intikal eden güzel bir

---

5068[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/141-142.
5069[49] Bennâ, age., IV/50
5070[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/142.
5071[51] Müsned, IV/309, H.no:18673; Benzer rivayetler için bk. IV/308, H.no:18665 (254/1124. s); IV/308, H.no: 18655-18657 (Bathâ'da), 18658-18659, 18661 (Ebtah'ta), 18663 (19/327. aüıs); 18664 (Mina'da); IV/307, H.no:18649-18650, 18652 (150/1320. hadis), 18653; IV/309, _^18666-18668; ıv/309, H.no:18673; Bıthârî, Vudû'. 40; Ezan, 18-19; Salât, 17; Libâs, ^eğâzî, 57; Müslim, Salât, 250, 253; Ebû DâvÛd, Salât, 34-35, 101, H.no:520-521, 688;]'a, Salât, 30, H.no: 1.97; Nesâî, Salât, 12, H.no:468; Taharet, 103, H.no:137; Kıble, 21, H.no: HîH A/fÛCe' Sa'ât> 3' H-no:711; Dârim'- Salât< 8< H.no:1201-1202; Bennâ hadisin Nesâî, sövl UZei/mc ve 'bn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmİzî'nin hadisi hasen saydığını ' y er' Bk. Bülûğu'l-emânî. 111/12. bk.19/327. 254/1124 ve 450/1320. hadisler.
5072[52] Mekke'deki bir vadidir. Buraya Ebtah UkAO da denir. Bk. lbnü'l-Esir, ,1/134
5073[53] Benna, age., İV/49
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/143.
5074[54] sened:
Sahih: Müsned, VT/297. H.no:26420; İkinci rivayet: VV316, H.no:26567; Benzer rivayet için bk. VI/310, H.no:26523: Ezan, 152
157, 163, 164; EbÛ DÛvud, Salât, 197, H.no:!()40; Ncsâî, Sehv. 77, H.no;1331;'/ÖH Mâce, İkame, 33, H.no:932; Ibn Huzeyme, III/108, H.no:17!8.

harekettir. 5075[55]

770/l640-Örner b. Ata b. Ebû Huvar'dan:5076[56]
(Rcuhyatiahtı anin namazda yaptığı bir şeyi sorması için Nafi' kendisini Sâib b. Yezid'e göndermişti. Saib şöyle dedi: ben de onunla (Muâviye ile) mescitte ona (halifeye) ayrılmış Cuma namazı kıldım. Selâm verince yerimden kalktım ve namaz takıldım. Girince bana haber gönderdi ve şöyle dedi:
n 'Bu yaptığını (farzdan sonra kalkıp hemen başka namaz kılmayı) bir Cuma namazını (farzını) kıldığında (mescitten) çıkmadıkça ya
yapm ummadıkça hemen bir başka namaza başlama. Allah'ın Peygamberi namazdan sonra bir yere çıkılmadıkça ya da konuşulmadıkça bir hka namaza başlamama şeklinde bunu (dediğimi) emrederdi." 5077[57]

Açıklama

Metinde maksure şeklinde geçen kelime halife/başkan için mescitte aynlan ya da ayrı yapılan Öze! bölmedir. 5078[58] Hz. Muâviye haricilerin saldırısından sonra böyle bir tedbir almak zorunda kaldı. Bundan dolayı başkanlar için bu özel bölmede kılmaya cevaz verildi. Osmanlılarda da buna benzer uygulama görülmektedir.
Selef alimleri hükümdar için böyle özel bölme yapılmasının cevazında ihtilaf ettiler:
a-Alimierin büyük bir kısmı zaruretten dolayı bunu caiz gördüler ve hatta bazıları orada hükümdarlarla beraber namaz kıldılar. Hasan-ı Basri, Kasım b. Muhammed ve Salim gibi alimler bu görüştedir.
b-Bazıları da bunu mekruh telâkki ettiler. İbn Ömer, Şa'bî, İshak ve Ahmed b, Hanbel gibi alimler bunlardandır. Hatta İbn Ömer'in böyle camilerde Cuma namazı kılmadığı, zira bu camide insanların rahatça girmeyeceği bölmeler olduğunu ve bununla Cuma camisi olma hükmünden çıktığını ifade etti. Ancak insanları buna zorlamadı. 5079[59]
Ayrıca bu rivayetten farz namazdan sonra bir müddet durma ya da konuşma veya yer değitişrmenin müstehap olduğunu ve sahabenin bunun üzerinde hassasiyetle durduğunu anlıyoruz. 5080[60]

771/1641-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha ank). 5081[61]
Hz. Peygamber (Saitatiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi:'Sizden biri (farz) namazdan sonra Öne ilerleme ya da arkaya mekten veya sağa ya da sola çekilmekten aciz midir?" 5082[62]

772/1642-Atâ b. Sâıb, Ebû Abdurrahman'ın şöyle dediğini nakletti: 5083[63]
Hz. Ali'den (Radıyıdlahü anh) duydum; RasÛIullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) kul namazdan sonra namaz kıldığı yerde oturursa melekler ona (dua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: 'Allahümmağfir lehi), erfoamhü.' Diğer namazı beklemek için oturursa melekler ona ua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: "Allahümmağfir lehü, Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Ebû Abdurrahnıan es-Sülemî'nin yanına girdim. O, sabah namazını kılmış, bir yerde oturuyordu. Ona:
'Yatağına dönseydin senin için daha faydalı olurdu1 deyince şöyle dedi: 'Hz. Ali'yi (Rudıyaiiahüanh) şöyle derken işitmiştim: 'Ben Rasûlullah 'in (SalUıiiahn aleyhi ve seilem) şöyle dediğini duydum: "Kim sabah namazını kılar, sonra namaz kıldığı yerde oturursa melekler ona salât (dua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: 'Allahümmağfir lehü, Allahümmerhamhü.' Diğer namazı beklemek için oturursa melekler ona

---

5075[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/143-144.
5076[56] Müsned, IV/99, H.no: 16853; Benzer rivayet İçin bk. IV/95, H.no: 16809; Abdünezzâk, r, Müslim, Cuma, 73; Ebû Dûvûd, Salât, 238, H.no: 1129; Beyhakî, age.,
5077[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/145.
5078[58] Manzur, Lisanü't-Arab, X/100
5079[59] Şerhu Sahihi Müslim, VI/160
5080[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/145.
5081[61] Sened:
Hasen: Müsnea\ 11/425, H.no:9464; Ebû ASviM.'saiât, 188, H.no:1006 (ş&Ji
2, İkâme, 203, H.no:1427; İbn Ebî Şeybe, 11/23, H.no:6011; Beyhakk H/190; Deylemî, 1/396, H.no: 1596. Senedinde yer alan İbrahim b. İsmail ve Haccâc b. Ubeyd simi, ravıler meçhuldürler. Bu nedenle de rivayetin senedi zayıftır. Şuayb el-Arnavut bu sebeple nvayetm çok zayıf olduğunu ileri sürmüştür. Fakat rivayetin şâhid ve mütâbaatı bulunmaktadır. Bu destekçiler iie hasen ii ğayrihî seviyesine yükselir:
Bk ü/417, H.no:3918; BeyhaM, age., 11/190; İbn Hacer, TağlîkuUa'lîk, ü/336.
5082[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/146.
5083[63] Sened:
12I8; İkinci ™ây* İÇİn bk. 1/147. H.no:1250; Bezzâr, 11/210. sel-i97' H.no:578-579 (şâhidleri ile hasen seviyesine yük-
Tka^lv^vZ^ İhlÎ'ât CtmİŞ bİF r3vÎ °lan Alâ b- es-Sâib'in varlına dikkat çeker. Bk. age m6; X 07 (Bu rivayet 38/908 ve 172/1042. hadislerin şâhidlerinde zikredildi). Hadisin şâhidleri:
a-Muazb. Enrtlen (Radıyattahiianh) şahidi için bk. 172/1042. hadis.
b"Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. TirmizU Salât, 59, H.no: 586 j e^garib); Ebû Dâvûd, İlim, 13, H.no:3667. H nO'2?îEbÛ ÜrnâmeMen (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/255, H.no: 22094; V/261, ; v/253-254, H.no:22085 (Ali b. Zeyd ve Ebû Tâlib ed-Dubâî sebebiyle hasen). Hz. Omer' Sehl b' Sa'd es-Sâidî, Abbas b. Abdulmuttalip, Hasan b. Ali, Ebû Hüreyre,
mut T^Iû Câb" b' Semüra' Bilâi- İbn Mes'ûd ve Hz. Âişe'den - merfû olarak- (Radıyallahü m> Şahidi için bk. 172/1042. hadisin tahrici.

salât (dua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: "Allahümmağfir lehü, Allahümmerhamhü."
NOT: Meleklerin duasının tercemesi: 'Allahım onu affet, Allahım ona rahmet et.'5084[64]

Ö)-(FARZ) NAMAZIN SONUNDA OKUNAN DUA VE ZİKİRLER

- (Farz) Namazın Sonunda Okunan Dualar
- Namazların Sonunda Yapılacak Olan Teşbih, Tahmid, Tekbir ve İstiğfarlar
- Namazların Sonunda Okunacak Diğer Zikir, Dua ve Sureler
- Namazdan Sonraki Bazı Zikirlerin Yüksek Sesle Okunması5085[1]

ö)-(FARZ) NAMAZIN SONUNDA OKUNAN DUA VE ZİKİRLER

Allah Teâlâ buyurdu:
"Namazı bitirdiğinizde ayakta, otururken ve yanınız üzerine yattığınız hâlde de Allah'ı zikredin/zikretmeye devam edin..." (Nisa,4/103)
Namazlardan, özellikle farz namazlarından sonra dua ve zikir yapmak Uz Peygamber'm önemli sünnetlerindendir. Rasûlullah buna devam etmiş ve büyük sevabını hatırlatarak ümmetini teşvik etmiştir. Namazın en büyük dua olması yanında, yapılan bu ibadetin kabul edilmesi, ayrıca zikir ve şükre devamda kendisine Allah'ın yardımcı olması için çeşitli dua, zikir ve teşbihlerin yapılması insan için çok faydalıdır. Her ameli vesile edinerek Allah'a dua etmek, kişinin tevhid inancının kuvvetinden kaynaklandığı gibi, O'na olan sevgisinin bir alâmeti olsa gerek. Unutmayalım kî kalbler Allah'ın zikri ile tatmin olur (temizlenir-olgunlaşır) ve cennete hazır hale gelir. 5086[2]

(Farz) Namazın Sonunda Okunan Dualar

773/1643-Zeyd b. Erkam'dan 5087[3]
Allah'ın Peygamberi (Satiaitaim aleyhi ve seiiem) (farz) namazın sonunda derdi:
"Allahümme, 5088[4]Rabbena Rabbe külli şey'in, ene şehîdün Enneke Ente'r-hbü vahdeke lâ şerike lek.360 Rabbena Rabbe külli şey'in, ene şehîdün 'l-abde küllehüm ihvetün. Allahümme, Rabbena Rabbe külli şey'in'ic'alnî ennhlisan leke ve ehlî fi külli saatin mine'd-dünya ve'l-âhirati, ze'i-celâli ve'l"rn'isma' ve'stecib. Allahü'l-ekberu'l-ekber Allahü nûru's-semâvâti ve'l Allahü'l-ekberu'l-ekberu hasbiyallahü ve ni'me'l-vekîl, Allahü'l-ekberu'l-ekber."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım, Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Ben şahidim ki şüphesiz Sen ortağı olmayan tek Rabsın ve şüphesiz Muhammed Sen'in kulun ve peygamberindir. Allahım, Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Ben şahidim ki şüphesiz kulların hepsi kardeştir. Ailahım, Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Beni dünya ve âhiretin her anında senin İçin ihlaslt olan kişi kıl ve ailemi de. Ey celâl ve ikram sahibi! (Duamı) dinle ve kabul et. Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah göklerin ve yerin nurudur (nurunu verendir). Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah bana yeter, O ne güzel vekildir. Allah en büyüktür, en büyüktür." 5089[5]

774/1644-Muâz b. Cebel (Radıyaiiaha anh) anlattı:5090[6]

5084[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/146-147.
5085[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/149.
5086[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/150.
5087[3] Sened:
Kasen: Müsned, IV/369, H.no:19189; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1508; Taberânî, el-tnu'cemü'l-kebîr, V/210, H.no:5122; Hadisin senedinde Dâvûd b. Râşid et-Tafâvî bulunmak-u. Bu râvi hakkında olumlu olumsuz farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Fakat hadis kuvvetlenir ve hasen Ii gayrini seviyesine yükselir.
5088[4] Ahmed b. Hanbel'in hocası İbrahim (b. Mehdi) bunu iki kere söyledi.)
5089[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/150-151.
5090[6] Sahih: Müsned, V/244-245, H.no:22018; Benzer rivayet için bk. V/247, H.no:22025 (750/ 6-Û. hadis); Ebû Dâvûd, Vitir, 26, H.no:1522; Nesât Sehv, 60, H.no:1301. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.775/1645. hadis. Şeddâd b. Evs'ten (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 779/1649. hadis. Ayrıca bk.

Rasûlullah t&üiaiiahu aleyhi ve seiiem) (Muâz'ın) elinden tutup şöyle dedi:
"Ey Muâz! Ben seni kesinlikle seviyorum." Ben:
Ey Allah'ın Rasûlü! Annem babam sana feda olsun, ben de seni seviyorum' deyince o şöyle buyurdu:
"O halde, her (farz) namazın sonunda şöyle demeni sana tavsiye/vasiyet ederim:
Allahümme eınnî alâ zikrike ve şükrike ve husni ibâdetik."
§Muâz bu şekilde Sünâbihî'ye tavsiye etti, Sünâbihî bunu Ebû Abdurrahman'a tavsiye etti, Ebû Abdurrahman da bunu Ukbe b. Müslim'e tavsiye etti.
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme konusunda bana yardımcı ol."
§Bu rivayette Hz. Peygamber'in insani davranışlarından biri göze çarpmaktadır. O, sevdiği insana sevgisini ifade eden, aradaki muhabbetin artmasını isteyen ve ona mutlaka bir iyilikte bulunma çabasında olan bir insandı.
Zikir, şükür ve güzel ibadet üçgeni ile bu tavsiye dünya ve âhiret hayrını içinde toplamakta, her konuda olduğu gibi bu konuda da Allah'tan mutlaka yardım istenmesi gerektiğini bize öğretmektedir.
ŞRivâyetin sonunda sahabiden başlayarak tabiûn ve diğer râviler birbirlerine bu duayı tavsiye etmektedirler ki râvilerin sona doğru bu şekilde aynı hareketi yaparak ya da aynı sözü söyleyerek naklettikleri hadise müselsel hadis denir. 5091[7]

775/1645-Ebû Hüreyre'den (Radıyaüaha anh)5092[8]
Hz peygamber {Saiiaiiahu aleyhi ve sel/cm) şöyle dedi:
"Duada gayretli olmayı sevmez misiniz, (o halde) şöyle deyin:
'Allahümme eınnâ alâ zikrike ve şükrike ve husni İbâdetik.'"
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme konusunda yardımcı ol." 5093[9]

776/1646-Ummü Seleme'den (Radıyatiahüanha):5094[10]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) sabah namazını kılıp selâm verdiğinde şöyle derdi:
"Allahümme, innî es'elüke ilmen nâfian ve rizkan vâsian (Bir rivayette: ve rizkan tayyiben), ve amelen mütekabbelen."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım, ben senden faydalı ilim, bol rızık (Bir rivayette: ...temiz rızık) ve kabul olunan amel isterim."
§Hz. Peygamber bu duada insan hayatı için önceliği olan Üç şey istemekte; ilim, rızık ve amel. Ancak bunların da faydalı, bol/temiz ve kabul olunanı şeklinde vasfetmektedir. Bu hayır üçgeninde kalan ve kendisini koruyan insan dünyada da âhirette de büyük hayırlara nail olacaktır. 5095[11]

777/1647-Hz. Ali'den (Radıyallah anh). 5096[12]
Rasûlullah'm (Saiiaiiainı aleyhi ve setiem) namazını anlatırken:
Namazdan (çıkış) selâmını verdiğinde şöyle dedi:
'Allahümmeğfirlî ma kaddemtü vema ehhartü vema esrartü ema a'lentü ve vema esraftü vema Ente alemü bihi minnî Ente'l-mukaddimu ve Ente'l- muahhiru Lâ ilahe illâ Ente."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Benim yaptığım ve yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, haddi aştığım ve ayrıca benden daha iyi bildiğin (bütün) günahlarımı affet! Sen dilediğini ileri götüren ve dilediğini de geride bırakansın,

---

750/1620. hadis.
5091[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/151-152.
5092[8] Sened:
Sahih: Müsned, 11/299, H.no:7969; Bu rivayete benzer bir rivayet de şöyledir:
(Ahmed b. Hanbel'in 8087 ve 10134. hadisleri zayıftır. Çünkü senedlerinde Ferec b. Fedâle ve Ebû Saîd el-Hımsî bulunmaktadır.) Tayâlisı, s.256, H,no:1274; Ebû Nuaym, Hılyetü'l-evliyâ, IX/223. Heysemî Mûsâ b. Târik haricindeki râvİlerinin sahih hadis ricalinden sayıldıklarını, Mûsâ b. Tarık'ın İse sika olduğunu söyler. Ayrıca Heysemî şunu da ilâve eder: "Ahmed b. Hanbel bu hadisi bir rivayetinde Ebû Yezîd el-Medînî, bir başka rivayetinde ise Ebû Saîd el-Hımsî kanalı ile nakleder. Ben bu iki râviyi tanımıyorum." Bk. Mecmu', K/172. Ahmed Muhammed şâkir ise Heysemî'nin bu değerlendirmesini eleştirir. İlgili eleştiri için bk. H.no;8087.
Muâz b. Cebel'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 750/1620 ve 774/1644. hadisler. 363 „ Seddâd b. Evs'ten (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 779/1649, hadis.
5093[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/152-153.
5094[10] V1/305' H-no:26481; Diğer rivayet için bk. VI/294, H.no:26401; Benzer rivayetler İkam VI/318' H-no:26579-26580^ VI/322- H.no:26610; Humeydu 1/143, H.no:299; fon Mâce, Mü C'J-2' H*no:925 ^bn Mâce'nİn hocası İbn Ebî Şeybe'den naklettiği bu rivayetinde ve Sün - in d'^er rivâyetlerinde de (^VJjjj) lafzı yer almaktadır). Bûsirî, İbn Mâcenin narien'ıçin yazdığı zevâidinde: "İsnadının râvileri sikadır. Fakat Ümmü Seleme'nin mevlâsı duru phem râviier> tanıtan eserlerde bu zata yer veren birine rastlamadım. Cerh-tadil açısından C|Lı!?.UnUn ne oldu§unu da bilmiyorum" der. Fakat isminin belli olmaması zararlı değildir. ku Abdullah b. Râfi1, Setine, Nebhân, Nâfi' ve Nâim mevlâdır ve her biri de sikadır.
5095[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/153.
5096[12] Sened:
Sahih: Müsned, 1/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. 1/102-103, H.no:803; 1/119, H.no: 960 (633/1503. hadis); Mâlik, Salât, 17; Müslim, Müsâfirûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tirmizî, Salât, 82, H.no:266 (İbn, Ömer, îbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:3421-3423 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, İkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât,33,71,H.no:1241, 1320.
Daha detaylı biriahric için bk. 511/1381. hadis.

senden başka ilâh yoktur." 5097[13]

778/1648-Müslim b. Haris et-TemîmîMen (Radivaiiaha cmh).5098[14]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) bana şöyle dedi:
"Sabah namazını kıldığında insanlardan birisiyle konuşmadan önce ^dikere şöyle de:
Aliahümme ecırnı minenar.
O günde Ölürsen izzet ve celâl sahibi Allah senin cehennemden runmanı yazar.
Akşam namazını kıldığında da insanlardan birisiyle konuşmadan cevedi kere (şöyle de):
'AHahümme innî es'elüke'l-cennete, Allahümme ecırnı mıne'n-nar.' O gecede ölürsen izzet ve celâl sahibi Allah senin cehennemden korunmanı yazar." 5099[15]

779/1649-Şeddâd b. Evs'ten (Radıyallahüanh)5100[16]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bize namazımızda (ya da namazımızın tonunda) kendisiyle dua edeceğimiz şu kelimeleri öğretti:
"Allahümme innî es'elüke's-sebâte fi'l-emri, ve es'elüke azîmete'r-rüşcf ve es'elüke şükre ni'metike ve hüsne ıbâdetike, ve es'elüke kalben selînen ve lisânen sâdikan, ve estağfiruke limâ ta'lemu, ve es'elüke min hayri mâ ta'lemu, ve eûzü bike min şerri mâ ta'lemu."
NOT: Duanın teıcemesi:
"Aüahım, ben senden bir işte sebat isterim, rüşdde (olgunlukta) kararlılık isterm, nimetine şükretme ve ibadeti güzel yapma (gücü) isterim, seiîm bir kalb ve sâdıt bir dil isterim. Senin bildiğin (hatalarım) için affını dilerim. Bildiğin hayırlı her şeyi senden isterim ve bildiğin şerli her şeyden de sana sığınırım." 5101[17]

Namazların Sonunda Yapılacak Olan Teşbih, Tahmid, Tekbir ve İstiğfarlar

780/1650-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh).5102[18]
Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim namazın sonunda otuz üç kere (sübhanallah diye) Allah'ı teşbih eder, otuz üç kere (elhamdülillah diye) Allah'a hamd eder ve otuz üç kere de (Allahü ekber diye) Allah'ın yüceliğini ifade eder ve bu şekilde doksan dokuza ulaşır, sonra da yüzüncüde 'Lâ ilahe illahü vahdehû lâ şerike leh lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'İn kadîr' derse o kişinin hataları denizdeki (sayısız) köpük kadar bile olsa kesinlikle affolun"
NOT: Bu rivayette zikredilen affedilme küçük günahlar için geçerlidir. Çünkü hadisle hatalar kelimesi geçmektedir. Abdest alma ve namaz kılma gibi bir takım ibadetler sonunda affedilen günahlar da bu şekildedir. Büyük günahlar İçin tövbe edilmesi ve kul hakkı varsa mutlaka hetalleşilmesi gerekir.5103[19]

781/1651-Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre. 5104[20]
EbÛ Zer (Radıyallaha anlı):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler sevapları alıp götürdü; bizim namaz kıldığımız gibi onlar da namaz kılıyor, oruç tuttuğumuz gibi onlar da oruç tutuyor, bir de onların tasadduk ettikleri mal fazlalığı var, bizim ise tasaddük edeceğimiz hiç bir şey yok1 deyince Rasûlullah (SalhlUM aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu:
"O halde uyguladığında seni geçenlere ulaşacağın ve benzerini yapmadıkça kimsenin sana ulaşamayacağı

5097[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/154.
5098[14] Sahih: Müsned, IV/234, H.no:17976; Ebû Dâvûd, Edeb, 101, H.no:5079:
Nesâî, Amelü'lyevm ve'l-leyle, s.188, H.no:l 1 I. Senedindeki HârÎs b. Müslim b. Haris hakkında Buhârî herhangi bir cerhte bulunmaz. Bk. et-Târîhu'l-kebîr, VII/253.
5099[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/154-155.
5100[16] Sahih: Müsned, IV/125, H.no: 17068; Benzer rivayet için bk. IV/123, H.no: 17050:
5101[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/155-156.
5102[18] Sahh: Müsned, 11/371, H.no:88l9; Benzer rivayetler için bk. 11/483, H.no:10216; 11/238. H.nc:7242 (781/1651. hadis).; Mâlik, Kur'ân, 22; Buhâri, Ezan, 155: Müslim, Mesâcid, 142-146: Zikir. 28; Ebû Davûd, Vitir. 24. H.no:15()4: Dârimi, Salât. 90, H.no:1360.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhürm) şahidi:
Tirmizu Salât, 185, H.no:410 (İbn Abbas rivayeti hasen-garibclir. Bu konuda Ka'b b. Ucre, Enes, Abdullah b. Amr, Zeyd b. Sabit, Ebu'd-Derdâ, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Muğîre ve Ebû Zer'den de (Radıyallahü anh) nakiller vardır); Nesâî, Sehv, 95, H.no: 1351;
b-Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh) şahidi: EmÎj ; Tirmizî, Deavât, 25, H.no:3412 (Bu hadis hasendir); Nesâî, Sehv, 92, H.no: 1347
c-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 782/1652. hadis.
d-Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 783/1653. hadis.
e-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 784/1654. hadis.
f-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 785/1655. hadis.
g-Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/158, H.no:21305; Benzer rivayetler için bk. V/168, H.no:21374; V/167. H.no:21361. 21365-21366; V/154. H.no:21260; V/173, H.no:21404:
İbn Mâce, ikâme, 32, H.no:927; Beyhukî, VI/82. h-İbn Ömer'den {Radıyallahü anhüma) şahidi: tfUî ölkîj jjûîj Bk. Nesâî, Sehv, 93, H.no:1349
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) nakledilen diğer rivayet için bk. 781/1651. hadis.
5103[19] Bennâ, age., 111/58
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/156-158.
5104[20] Sahih: Müsned, 11/238, H.no:7242; Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü atık) nakledilen diğer rivayetler için bk. 780/1650. hadis.

bazı kelimelere (zikirlere) seni yönlendirmemi istemez misin?" Ebû Zer:
'Bilâkis (isterim), ey Allah'ın Rasûlü!' Rasûlullah (Salkliahü aleyhi ve seüemy.
"Her namazın sonunda otuz üç kere (Allahü ekber diye) Allah'ın yüceliğini ifade etmelisin, otuz üç kere (sübhanaliah diye) Allah'ı teşbih, otuz üç kere (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmelisin. 5105[21]Sonra da bunu yLâ ilahe illahü vahdehû !â şerike leh lehü'l-mülkü ve iehü'i-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir' diye bitirmelisin."
NOT: Ebû Zer (Rcıdıyallahü anh] ibadete çok düşkün bir sahabiydi. Bu rivayetteki sorusunun nedeni zenginlere haset etmek değil, bilâkis onlar gibi infak edip daha çok sevap almaktı. Rasûlullah da ona fakirlerin teşbih, tahmid ve tekbirlerle onlara ulaşabileceklerini, hatta geçebileceklerini öğretti. 5106[22]

782/1652-Zeyd b. Sabit'ten5107[23]
Her namazın sonunda otuz üç kere (sübhanaliah diye) Allah'ı teşbih etmekle, otuz üç kere (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmekle ve otuz dört kere de (Allahü ekber diye) Allah'ın yüceliğini ifade etmekle emrolunduk.
(O dönemde) ensardan bir adam bir rüya gördü; rüyasında kendisine
denildi ki:
'Rasâlullah (Saiiallahu aleyhi ve sellem) her namazın sonunda size şu şu şekilde teşbih etmenizi emretti {değil mi?)' Ensardan olan kişi:
'Evet' deyince, (rüyadaki) o kişi şöyle dedi:
'Onları yirmi beş, yirmi beş yapın ve buna tehlili (Lâ ilahe illahı) ekleyin'
Sabah olunca ensardan bu kişi Hz. Peygamber'm huzuruna çıktı ve gördüğünü haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve sellemy.
"(Onu da) yapın" dedi.
NOT: Rasûlullah salih rüyalara değer verir, bazen Allah'ın izniyle onları uygular, uygulamasına izin verirdi. Ezan ve yukandaki teşbih rivayeti bunun en güzel örneğidir. Namazdan sonra çekilen teşbih için bu rivayetle amel edildiği gibi, ulemanın genellikle kabul ettiği otuz üç kere sübhanaliah, otuz üç kere elhamdülillah ve otuz üç kere Allahü ekber rivayetleri tercih edilebilir. 5108[24]

783/1653-Abdullah b. Amr b. As'tan (Radıyaiian)5109[25]
RaSÛlullab (SallalUıhü aleyhi ve seltem) ŞÖyle dedi:
"İki haslet vardır ki kim onlara devam ederse cennete girmesine sebep olur, o ikisi kolay olduğu halde yapan çok azdır." Oradakiler:
'O ikisi nedir, ey Allah'ın Rasûlü!' Rasûlullah:
"Her farz namazın peşinden onar onar (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmen, (Allahü ekber diye) O'nun yüceliğini ifade etmen ve (sübha-nallah diye) O'nu teşbih etmendir. Yatağına geldiğinde de yüz kere (süb-hanallah diye) O'nu teşbih etmen, (Allahü ekber diye) O'nun yüceliğini ifade etmen ve (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmendir. Bunların hepsi dil ile ikiyüz elli eder, mizanda ise (değeri) ikibin beşyüzdür. Hanginiz bir gün ve gecede ikibin beşyüz günah işleyebilir?"
'(Ey Allah'ın Rasûlü!) O halde bu ikisine devam edenin sayısı nasıl az olur?'
"Şeytan herhangi birinize namazda gelir, şöyle şöyle hacetinin/işinin olduğunu hatırlatır da o kişi bunları söyleyemez (unutur ya da fırsat bulamaz). Uykusu anında kişiye gelir ve ona uyku verir de o da bunları söyl yemeden uyur."
(Râvi) ekledi:
'Gördüm ki Rasûlullah bu teşbihleri parmağı ile sayıyordu.'5110[26]

784/1654-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh)5111[27]

5105[21] Burada mana tavsiye nitelikli dolaylı emir olduğu için, etmelisin şeklinde terceme edildi.
5106[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/158.
5107[23] Sahih: Müsned, V/1784, H.no:2!492; Benzer rivayet için bk. V/190, H.no;2155
Tirtnizî, Deavât, 25, H.no:3413 (Hasen-sahîh); NesûÎ, Sehv, 93, H.no: 1348; Dârimi. Salât,90, H.no:1361.
5108[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/159.
5109[25] Sened:
Sahih: Müsned, 11/160-161, H.no:6498 (Ahmed Muhammet) Şâkir bu rivayetin senedinin hasen olduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Senedindeki Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî bu hadisi hocası Atâ b. Es-Sâib'den ihtilâfından sonra işitmiştir. Fakat hadis bizatihi sahihtir. Çünkü Cerir'İn dışındaki râviler Atâ'nın ihtilâtından önce hadis aldılar. Meselâ Şu'bc bu talebelerden biridir. Bk. Müsned, 11/204-205, H.no:691(T); Benzer rivayetler için bk. 11/166. H.no:6554; 11/204-205, H.no:6910 (Bu rivayetin teşbih hadisi olarak bilindiği Müsned'in bu ikinci rivayetinde ifade edilmektedir); Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s. 179; Ebû Dâvûd, Vitir, 24. H.no:1502; Edeb, 100, H.no:5065; Tirmizî, Deavât, 25, H.no:34l0 (Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu belirterek Zeyd b. Sabit, Enes ve İbn Abbas'tan (Radıyallahıi anhiim) da nakledildiğine işaret eder); Nesâî, Sehv, 91, 97, H.no: 1348, 1353; İbn Mâce, İkâme, 32, H.no:926.
Heysemî, râvilerinîn sika olduğunu Şu'be'nin Atâ'nın ihtilâtından Önce ondan hadis aldığını söyler. Bk. Mecma', X/122. Heysemî bunu söylerken 6554 ve 6910. hadisi esas almıştır
5110[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/160-161.
5111[27] Scned:
Sahih: Müsned, 1/106-107, H.no:838; Benzer rivayetler için bk. 1/95-96, H.no:740; 1/80. H.no:604; 1/123, H.no:996; 1/136, H.no: 1141, 1144; 1/146-147, H.no: 1249; 1/144, H.no:1228; 1/153, H.no:1312; 1/104, H.no:819; Buhârî, Farzu'l-humus, 6; Nafakât, 6; Deavât, II; Müslim, Zikir, 80; Ebû Dâvûd, Harâc, 20, H.no:2988; Edeb,

(Kendisi ve eşi Fatıma bir keresinde elde edilen esirlerden kendilerine bir hizmetçi vermesi için Rasûlullah'a gelmişlerdi ki bununla ikisinin yükü/işi biraz hafiflesin. Rasûlullah o ikisinin isteğini kabul etmedi,. .olay uzun
olarak nakledildi.)"5112[28]
Sonra Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seuem) onlara dedi ki:
"Bu istediğinizden daha hayırlısını haber vermemi istemez misiniz?"
O ikisi:
'Bilâkis (isteriz).
"(Bunlar) bazı kelimelerdir/zikirlerdir ki Cibril bana öğretmişti: Her namazın peşinden on kere (sübhanallah diye) teşbih, on kere (elhamdülillah diye) hamd ve on kere de (Allahü ekber diye) O'nun yüceliğini ifade edersiniz. Yatağınıza geldiğinizde (yattığınızda) otuz üç kere (sübhanallah diye) teşbih, otuz üç kere (elhamdülillah diye) tahmid ve otuz dört kere (Allahü ekber diye) tekbiri zikredersiniz."
Râvi (Hz. Ali) ekledi:
'Vallahi, Rasûlullah öğrettikten sonra bunları hiç bırakmadım.' İbnü'l-Kevvâ kendisine:
'Sıffın gecesi de dahil mi?1 deyince Hz. Ali:
'Allah sizi kahretsin, ey Irak ehli! Sıffın gecesi dahil (hiç bırakmadım). 5113[29]
NOT: Sıffin gecesinden maksat Sıffin'de cereyan eden malum savaştır. Sıffm Fırat yakınlarında bir yerin ismidir. Burada halife Hz. Ali İle Şam ehli arasında Hz Osman'ın katilini bulma konusundaki anlaşmazlık sebebiyle büyük bir savaş olmuştu. Bu gecede bile Hz. Ali Peygamberimiz7in tavsiyesini terk etmemişti.5114[30]

785/1655-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahu anh)5115[31]
Kendisine bir misafir geldiği zaman EbıTd-Derdâ şöyle derdi: 'Kalacaksan hayvanın eğerini alalım (dinlensin), gideceksen hayvanına (hemen) yem verelim.'
Eğer o kişi gideceğini belirtirse ona (ayrıca) şöyle derdi: 'Senin için Rasûlullah'ın bize emrettiği şeyi aktarmaktan daha hayırlı bir şey bulamıyorum. (Bir keresinde) ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler ecirleri götürdü: Onlar hac yapıyor, biz yapamıyoruz, onlar (silahlan/atları olduğu için) cihada gidiyor, biz gidemiyoruz. Ayrıca şunları, şunları yapıyorlar' deyince Hz. Peygamber (SaüaiiaM aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Size öyle bir şeyde rehberlik edeyim ki ona yapışırsanız onlardan daha faziletli amel işlemiş olursunuz: (Bu da) her namazın peşinde otuz dört kere (Allahü ekber diye) Allah'ın büyüklüğünü ifade etmeniz,'otuz üç kere (sübhanallah diye) O'nu teşbih etmeniz ve otuz üç kere de (elhamdülillah diye) O'na hamd etmenizdir.'"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet: Ebu'd-Derdâ'ya bir adam misafir olunca ona şöyle dedi: 'Kalacaksan, hayvanını meraya salalım (yayılsın), gideceksen hayvanına (hemen) yem verelim.'O kişi:
'Bilakis, (biraz sonra) gideceğim' dediğinde ona şöyle dedi: 'O zaman sana öyle bir azık ikram edeceğim ki eğer ondan daha faziletlisini bulsaydım onu verirdim: (Bir keresinde) Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yanına geldim ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler dünya ve ahireti (ecirleri) götürdü. Biz namaz kılıyoruz, onlar da kılıyor, biz oruç tutuyoruz, onlar da tutuyor, (ancak) onlar tasadduk ediyor, biz edemiyoruz' deyince o şöyle buyurdu:
"Sana öyle bir şeyde rehberlik edeyim ki onu yaparsan önünde olan kişi seni (bir daha) geçemez, peşindeki kişi sana yetişemez, ancak bunları yapan (sana yetişebilir). (O da) her namazın peşinde otuz üç kere teşbih, otuz üç kere tahmid ve otuz dört kere tekbir getirmendir."'
NOT: Bu rivayette sahabenin yolculara bile hadis rivayet etme ve Rasûlullah'ı tanıtma konusunda ne kadar hırslı olduğu görül inektedir. Fazla durmayıp gidecek olan kişiye bile Ebu'd-Derdâ tavsiyede bulunuyor. Bunu da 'Rasûlullah şöyle yapardı...' diye zikrediyor. Bundan, konuşmalarımızın / fıkhımızın Kur'ân ve Sünnet endeksli olması gerektiğini anlıyoruz. 5116[32]

100, H.no:5062; Tirmizî, Deavât, 24, H.no: 3408 (hasen-garib), 3409; Nesâî, Nikâh, 81, H.no:3382; İbn Mâce, Zühd, 1 i. H.no: 4152; Dârimi. Esti'zân, 52, H.no:2688.
Hadisin tamamı "Zikirler" bölümünde "uykuya yatmadan önce okunacak dualar" bölümünde zikredileceği İçin baş tarafı zİkredİlmediğî İçin metnini burada vermekle yetineceğiz:
Müsned, VI/298, H.no:26430; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIÜ7339, H.no:787; Heysemî Ümmü Seleme'nin (Rudıyallahü anha) bu rivayetinin hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', X/108. (Buradaki rivayetin ikinci kısmının Ebû Zer'den (Radıyallahü anlı) şahidi İçin bk. 792/1662. hadis);
5112[28] Bu kısmın devamı Zikirler bölümünde Uykuya Yatmadan Önce Okunacak Dualar bölümünde zikredilecektir.
5113[29] Bu uzun hadisin teşbih ile ilgili kısmı terceme edildi. Rivayetin tamamı Kitabu'l-Ezkar bölümünde gelecektir.
5114[30] Benna, age, IV/61
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/161-163.
5115[31] Sahih: Müsned, VI/446, H.no:27388; İkinci rivayet: V/196, H.no:21606; Hamza Ahmed ez-Zeyn hadisin tahricinde 21606 numaralı hadis için: "Ebû Ömer es-Sînî, Ebu'd-Derdâ'dan hadis işitmediği için isnadı kopuktur. Sened munkatıdır" 27388 numaralı hadis için de "semai doğru ise isnadı sahihtir" der.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından değişik isnadlarla
nakledildiğini, Taberânî'nin isnldtndaki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını ifade eder. Bk. Mecma'. X/100
5116[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/164.

786/1656-Rasûlullah'ın azatlısı Sevban'dan 5117[33]
Rasûlullah (Suiiaitaiıü aleyhi ve sellem) (farz) namazı bitirip kalkacağında üç kere istiğfar eder ve şöyle derdi:
"Allahümme! Ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebarekte yâ ze'l-celali ve'l-ikram,"
NOT: Duanın tercemesi:
"AİIahım! Sen selamsın, selam senden gelir. Ey celal ve ikram sahibi! Sen mübareksin."
ŞYukarıdaki rivayetlerden namazdan sonra teşbih, tahmid ve tekbire devam etmenin Önemi anlaşılmaktadır. Hatta sahabi bunları duyduktan sonra bırakmadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca yolcu bile olsa insanlara aktarma çabasında olmuşlardır.
Rasûlullah'tan nakledilen zikirlerde sayılara riayet etmek gerekir. Başka hadislerde de akşam ve sabah namazları gibi bazı namazlarda tavsiye edilen zikirler vardır. Bunlar ilerde gelecektir. Bu konuda Nesâi'nin (v.303/915) 'Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, Taberâni'nin (v.360/971) 'Kitabıı'd-Duası ve Nevevi'nin (v.676/1277) 'el-Ezkaf 5118 [34]tavsiye edilir. Rasûluliah'ın duaları başkasının duasından daha güzeldir. Sahabe de bunları nakletmeye ve amel etmeye ihtimam gösterirdi. 5119[35]

Namazların Sonunda Okunacak Diğer Zikir, Dua ve Sureler

787/1657-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh)5120[36]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) her namazın sonunda şöyle derdi: "Allahümme, innî eûzü bike mine'l-küfri ve'l-fakri ve azabi'l-kabri.
§Râvi (Müslim b. Ebû Bekre)den ikinci tarikle gelen rivayet:
O (Müslim b. Ebû Bekre) dua ederken babası (Ebû Bekre)nin yanına gelmişti- Babası şöyle diyordu:
'Allahümme, innî eûzü bike mine 'l-küfri ve 'l-fakri ve azabi 't-kabri (Râvi) anlatmaya şöyle devam etti:
Ben bu sözleri babamdan aldım ve her namazın sonunda bunlarla dua ediyordum. Babam bana:
"Ey yavrum! Bu kelimeleri nereden ezberledin?' diye sorunca şöyle dedim:
'Ey babacığım! Seni dinledim, her namazın sonunda bu sözlerle dua ediyordun, bunları ben senden aldım/ezberledim.' Babam:
Ey yavrum! Bunlara iyi yapış/devanı et! Rasûlullah her namazın sonunda kesinlikle bunlarla dua ederdi.'
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Küfürden, fakirlikten ve kabir azabından sana sığmıyorum." 5121[37]

788/1658- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh)5122[38]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) vitrinin sonunda şöyle derdi: "Allahümme! İnni eûzü birıdâke min sahatike ve eûzü bimuâfâtike
min ukûbetike ve eûzü bike minke, lâ uhsî senâen aleyke, ente kemâ
esneyte alâ nefsik."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Senin gazabından rızana sığınırım. Senin cezandan bağışiarnan sığınırını. Senden sana sığınırım. Seni övmeye güç yetiremiyorum. Sen kendini öv düğün gibisin." 5123[39]

789/1659-Muğireb. Şu'be'nin katibi Verrâd'den.5124[40]

5117[33] Seiıed:
: Müsned, V/275, Rno:22265; Benzer rivayet için bk. V/279-280, H.no:22307; Müslim, Mesâcid, 135; Tirmizû Salât, 108, H.no:30Û (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 81, H.no:1335; İbn Ma^e, İkâme, 32, H.no:928; Dârimi, Salât, 88, H.no:1355. Hz. Âişe'den (Radtyallahüanha) şahidi için bk. 762/1632 ve 790/1660. hadis.
5118[34] Nevevi'nin kitabı Türkçe'ye terceme edildi.
5119[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/165.
5120[36] Sened:
Sahih: Müsned, V/39, H.no:20288; Mükerrer rivayet için bk. V/36, H.no:20260; İkinci tarik: V/44, H.no:20326; Tirmizî, Deavât, 79, H.no:3503 lafzı ile naklettiği rivayetin "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Nesâî, Sehv, 90, H.no:1345; İstiâze, 16, H.no:5462.
Benzer bir rivayette Ebû Bekre'nin (Radıyallahü anh) Abdurrahman İsimli diğer oğlu ise şu duayı nakleder:
Bk. V/42, H.no:20309, 27989; Ebû Dâvûd, Edeb, 101, H.no:5090 (Sonunda şu ziyâde bulunmaktadır:
Suyûtî bu rivayeti Ebû Dâvûd ve Hâkim'e nisbet ederek sahih olduğuna hükmetmiştir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:1510. Münâvî ise Nesâî'nin de Amelü'l-yevm ve'l-leyle isimli eserinde naklettiğini, senedindeki Cafer b. Meymûn'un kuvvetli biri olmadığını İfade ettiğini nakleder. Bk. Feyzu'l-kadîr, 11/171. Nesâî de Ahmed b. Hanbel'in bu zat hakkındaki görüşünü almıştır. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no:805; İbn Hacer "saduktur, bazen hata yapar" der. Bk. Tukrîb, Trc.no:961.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. N^m, İstiâze, 29, 23, H.no:5482, 5470-5471.
5121[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/165-167.
5122[38] Sahih: Müsned, 1/96, H.no:751; Benzer rivayetler için bk. 1/1 İS. H.no:957; 1/150. H.no:I294; Ebû Dâvûd, Vitir, 5, H.no: 1427; Tirmizî, Deavât, i 12. H.no:3566 (hasen-garib); Nesâî, Kıyam, 51, H.noA145- İbn Mâce, İkâme, 117. H.no:1179. Hz.Âişe'den (Radıyallahü anha) şâhidİ:
Bk. MMJned, VI/58, H.no:24193; Benzer rivayet için bk. VI/201, H.no:25531; JpdUrrezzâk, 11/161; Ma/^, Kur'ân, 31 Müslim, Salât, 222; £M ûâv/iJ, Salât, 148, H.no:879; Tirmizî, Salât, 75, H.no:3493 (hasen-sahih) Nesâî, Tatbik, 47, 7], H.no:1098, 1128; İbn Mâce, Duâ, 3, H.no:3841; Dârekutnu 1/143.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) nakledilen bu rivayet için bk. 684-685/1554-1555 ve 637/1507. hadisler.
5123[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/167-168.
5124[40] Sened:
Sahih: Müsned, IV/250, H.no:18100; İkinci tarik: IV/247, H.no:18076; Üçüncü tarik: IV/245,

Muğire b. Şu'be, Muâviye'ye (RmUyaitahüunhüma) şunlan yazdı (gönderdi): 'Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve seiiem) selam verdiğinde şöyle derdi: "Lâ İlahe illailahü vahdehû lâ şerike teh, lehü'l-miHkü velehü'l-hamdü hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme! Lâ mania limâ a'tayte, velâ mu'tıye Ve - mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ced.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet.
Muâviye, Muğire b. Şu'be'ye Rasûlullah'tan duyduğu bir şeyi kendisine öndermesi (için) mektup yazdı. Muğire (mektubunda) şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiiattahu alevi» ve seiiem) namazı bitirince şöyle derdi:
"Lâ ilahe illailahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külü şey'in kadîr. Aliahümme! Lâ mania limâ a'tayte, vetâ mu'tıye limâ mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü."'
§Üçüncü tarikle gelen benzer rivayet:
Abde b. Ebû Lübâbe yoluyla gelen nakilde Muğire b. Şu'be'nin mev-lasının haber verdiğine göre:
Muğire b. Şu'be, Muâviye'ye bir mektup göndermişti, onu da Muğire için Verrâd yazmıştı, (mektup şu şekildeydi;)
'Ben Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) selam verdiğinde şöyle dediğini işittim:'
"Lâ ilahe illailahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'i-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme! Lâ mania limâ a'tayte, velâ mu'tıye limâ mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü."'
Râvi Verrâd ekledi:
'Bundan sonra Muâviye'nin yanma elçi olarak gittim. Onu minberd insanlara bu sözü emrederken ve öğretirken dinledim.'
NOT: Duanın tercemesı:
"Allah'tan başka ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur. Bütün egemenlik/ otorite ve hamd O'na aittir. O her şeye kadirdir. Allahım! Senin verdiğini engelleyecek, senin menettiğini de verecek kimse yoktur. Varlıklı5125[41] olan kişjnjn varlığı sana fayda vermez/katında itibar görmez."
ŞTevhid inancı bu duada bütün sınırlarıyla zikredilmektedir. O'na karşı hiçbir otorite duramaz ve varlıklı/şanslı kişinin varlığı da onun yanında itibar görmez Önemli olan, kişilerin iman ve taatidir. 5126[42]

790/1660-Hz. Aİşe'den (Radıyaltahaanha): 5127[43]
Rasûlullah (Sattaiiahu aleyhi ve setiem) namazda selam verince şöyle derdi: "Allahümme! Ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebarekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikram."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allahım! Sen selamsın, selam senden gelir. Ey celal ve ikram sahibi! Sen mübareksin." 5128[44]

791/1661-Ebu'z-Zübeyr'den:5129[45]
Abdullah b. Zübeyr'i (Radıyallahü anhüma) hutbede konuşurken dinlemiştim, şöyle diyordu:
'Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) namazın ya da namazların sonunda selam verdiği zaman şöyle derdi:
"Lâ ilahe illaliahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü ehle'n-ni'meti ve'l-fadli ve's-senâi'1-hasen lâ ilahe î'lallahü muhlisine lehü'd-dine ve lev kerihe'l-kafirûn.'"
Şİkinci tarikle gelen rivayet: Ebu'z-Zübeyr'den:
Abdullah b. Zübeyr (Radıyaüaha anhüma) her namazın sonunda selam verdiğinde şöyle derdi:
'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ küili şey'inkadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü, ve lehti'n-ni'metü ve lehü'l-fadlü ve lehüVsenâü'l-hasen.

H.no:18057; Benzer rivayetler için bk. IV/97, H.no: 16831; IV/254-255, H.no:18149; IV/255
H.no: 18150 (sonunda ziyadesi ile); IV/250-251, H.no:18108; IV/251, H.no:18115; Buharî, Ezan, 155;Deavât, 18; Kader, 12; İ'tisâm, 3 (sonunda ziyadesi ile); Müslim, Mesâcid, 137-138; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1505; Nesâî, Sehv, 85. H.no:1339-1340; Dârimi, Salât, 88, H.no: 1356. Bayram günleri hutbede okuduğuna dair rivayetler:
Bk. MH.sne_, IV/98, H.no: 16836 (8/205. hadisin birinci kısmı); IV/93, H.no: 16793 ıv/95, H.no:16803; IV/98, H.no:16836; Mâlik,
Kader, %\Buhâri, İlim, 13; Farzu'l-humus. 7; Menâkıb, 28; İ'tisâm, 11; Tevhîd, 29; Müslim, Zekât, 98. 100; İbn Mâce, Mukaddime, 1.17, H.no:9, 221; DârimU Mukaddime, 24, H.no:230, 232. Dâvûd peygamber'in Tevrat'ta zikredildiği nakledilen namaz sonu duası:
Bk. Nesâî, Sehv, 89, H.no:1344. Ayrıca bk. 8/205. hadis.
5125[41] Bu mana için bk. Bennâ, age., IV/65
5126[42] Bennâ, age., IV/66
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/168-170.
5127[43] Sened:
Sahih: Müsned, VI/184, H.no:25383; Benzer rivayetler için bk. VI/235, H.no:25855 (762/1632. hadis); VI/62, H.nû:242i9: Müslim, Mesâcid, 136: Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1512; Tirmizl Salât, 108. H.no:298 (Tirmizî bu konuda Sevban, İbn Ömer. İbn Abbas, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin nakledildiğini. Hz. Aişe (Racıyaüahii anka) hadisinin ise hasen-sahih olduğunu ifade ederek namazın peşinden okunan şu iki mervî duaya da yer verir: Sehv, 82, H.no: 1336; /frn Mâce, ikâme, 32, H.no:924; Dârimi, Salât, 82. H.no:1352.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) nakledilen bu rivayet daha önce zikredilmişti. Bk. 762/1632. hadis
Sevban'dan {Hadıyallahü anh) şahidi için bk. 786/1656. hadis.
5128[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/170.
5129[45] Sahih: Müsnecl, IV/5, H.no: 16067; İkinci rivayet için bk. İV/4, H.no: 16050: Müslim, Mesacid, 139-140; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1506; Nesât Sehv, 83-84, H.no:1337-1338.

Lâ ilahe illallahü muhlisine lehü'd-dine ve lev kerihe'l-kafirûn.'
Râvi ekledi: Rasûlullah her namazın sonunda bunlar ile tehlili açıkça5130[46] zikrederdi. 5131[47]

Açıklama

*Duanın tercemesi:
"Allah'tan başka ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur. Bütün otorite ve hamd O'na aittir. O her şeye kadirdir. Güç5132[48] ve kuvvet sahibi sadece Allah'tır. Kafirler hoşlanmasa da biz dini Allah'a has kılarak sadece O'na, kendisinden başka İlah olmayan O nimet, fazilet ve güzel övgü sahibine ibadet ederiz,"
§İkinci rivayetteki farklı kısmın tercemesi:
'...nimet O'na aittir, fazilet O'na aittir ve güzel Övgü O'na aittir...'
§İmam Şafiî'den gelen İbn Zübeyr (Radıyallahü anh) rivayeti:
İbn Zübeyr'den (Radıyallahü anh): 5133[49]
Rasûlullah namazdan çıkmak için selam verdiğinde yüksek sesli olarak şöyle derdi:
"Lâ ilahe İilallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü iehü'n-ni'metü ve lehü'l-fadlü ve lehü's-senâü'l-hasen lâ ilahe illallahü muhlisîne lehü'd-dine ve lev kerihe'l-kafirûn."
-Namazdan sonraki zikirlerde sesin yükseitilmesinin cevazı ile ilgili ahkam için bk. Müsned Trc. 796/1666 nolu hadisin açıklaması.
§Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, sözü yukarıdaki şekilde terceme edildi. Ancak bu sözün tefsiri tercemesi bazı alimlere göre şu şekildedir: Günahlardan dönmek ve îaata devam etmek ancak Allah ile olur.5134[50]
§Birinci rivayette geçen ehle'n-nime, mansub okunabildiği gibi merfu da okunabilir. Mansub okunduğu zaman ihtisas, medh ya da na'büdü'nün mefulünden bedel olur ki biz tercemede bedel manasını tercih ettik. Merfu okunması durumunda ise başına ente ya da hüve takdir edilir. Manası da, Sen nimet, fazilet ve sahibisin ya da O I, Allah) nimet, fazilet ve güze! övgü sahibidir, şeklinde olur.5135[51]

792/1662-Abdurrahman b. Ganm'dan :5136[52]
Hz. Peygamber (SaUaüaim aleyhi ve seliem) şöyle dedi:
"Kim akşam ve sabah namazından ayrılmadan ve (teşehhüd) şeklinden" değiştirmeden on kere "Lâ ilahe illallahü vahdehn şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü biyedihi'i-hayr yuhyî ve yümît hüve alâ külli şey'in kadîr' derse bunların her birinde kendisine on ha (sevap) yazılır, on günah silinir, (makamı) on derece yükseltilir, hoşi mayan her şeye karşı bunlar zırh olur, kovulmuş her şeytana karşı 2,!t olur, şirk dışında başka bir günah onu telef etmez. Bu dediğinden daha fa zi.letlislnl söyleyen dışında insanların en faziletlisi olur." 5137[53]

Açıklama

Bugün akşam ve sabah namazlarından sonra bazı camilerde okunan salatM îüncina türü dualar yerine Rasûfullah'ın tavsiye ve teşvik ettiği dua ve zikirler okunsa daha yi olur. Yukarıdaki rivayette geçtiği gibi fazileti ve sevabı çok fazladır, bilinmektedir ve kesindir. Ayrıca ibadetlerimizin sünnete uygun olması emredilmek-tedir. Çünkü ibadetler taabbüdîdir, bunlara müdahale edilmez. Ancak nafile ibadetlerde serbestlik vardır. Nafile ibadetlerde de Rasûlullah'a tabi olmak daha faziletlidir. İlerde sünnet olarak anlaşılması ve mevcut sünnetleri yok etmesi, yerine geçmesi gibi sakıncalardan dolayı hadislerde

5130[46] Bu açıklama için bk. İmam Şafiî. Müsned, 44; Ayrıca bk. bu hadisin açıklaması.
5131[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/171-172.
5132[48] Karahisarİ, Ahteri~i kebir, 1/260
5133[49] İmam Şafiî, Müsned, 44
5134[50] Zürkâni, Şerhu'l-Muvutıa, 11/39
5135[51] Sindî. Haşiye, 111/70. Azimâbâdi. age., IV/261
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/172-173.
5136[52] Sened:
Sahih: Müsned, İV/227, H.no: 17913;
Abdurrahman b. Ganm el-Eş'arî (v.78) kibâru't-tâbiînden sika bir râvidir. Sevbân b. Bucdüd, Ebû Zer Cündüb b. Cünâdc, Şeddâd b. Evs, Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Hüreyre Abdıı-rahman b. Sahr, Ebu'd-Derdâ Uveymir b. Mâlik ve Muâz b. Cebe! gibi sahabeden hadis almıştır. Şehr b. Havşeb ise en meşhur öğrencilerinden biridir. Bu iki râvi ile ilgili olarak bk. 4/4. hadis.
Abdurrahman b. Ganm buradaki rivayetini doğrudan Hz. Peygambere nispet ettiği için mürsel bir nakilde bulunmuştur. Mürsel rivayetler tabiînden birinin Hz. Peygamber'den naklettiği söz, fiil ve takrirlerdir. Delil olup olmayacağı hadis usulü kaynaklarımızda tartışılmıştır. Fakat Tirmizî'nİn naklettiği bir rivayet bu rivayeti mürsellikten kurtarmaktadır. Çünkü bu nakilde aradaki düşen sahâbinin Ebû Zer Cündüb b. Cünâde (Radıyallahü anh) (v.32) olduğu görülmektedir.
Tirmizt, Deavâi, 62, H.no:3474 (hasen- garib -sahih); Heysemî İse Şehr b. Havşeb dı-?'ndaki râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını. Şehr'in ise rivayetlerinin hasen olduğunu 'fadder. Bk. Mecma\ X/107.
Ümmü Seleme'den (Radtyaüahii anha) şahidi için bk. 793/1663. hadis.
Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 794/1664. hadis.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyailahii anh) şahidi:
İbn Mâce, Edeb, 54, H.no:3799.
5137[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/173-174.

geçmeyen bazı duaların camilerde sürekli yapılması sakıncalıdır, ulema tarafından tavsiye edilmemektedir.
ŞYukandaki rivayetteki dualar o kadar faziletlidir ki kişiyi zırh gibi korur. Şirk dışındaki günahları Allah affettiği için bu gibi dualaı;da mağfiret vesilesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Göklerin ve yerin otoritesi Allah'a aittir, O dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah affeden ve bağışlayandır.5138[54]
"Allah kendisine şirk koşulmasını kesinlikle affetmez, bunun dışındaki günahları dilerse affeder. Kim Allah'a şirk koşarsa (bilinsin ki) o, bütünüyle yoldan çıkmıştır. 5139[55]
Rasûlullah'ın en faziletli kişi olarak tarif ettiği şahıs her zaman daha iyi şeyler yapmaya çalışan ya da iyiliklerini sürekli artıran kişi olarak tanımlanır. Bu da model insan olan Müslüman'ın sürekli daha iyi şeyler üretmesi ve güzel şeylere devam edip, onları artırması demektir. Öncekilerin yaptıkları ile iktifa etmek ve sürekli mirasyedi/tüketici olmak doğru değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
"Ve siz ne olursa olsun halâ Önceki mirası/onların ürettiklerini yiyip duruyorsunuz. 5140[56]

793/1663-Şehr b. Havşeb'den:5141[57]
Ümmü Seleme'yi (kadıvaiiahuanhu) naklederken duydum, şöyle dedi:
Hz. Fatıma, Allah'ın Peygamberi'ne gelip işlerin (ağırlığından) şikayet etti (esirlerden bir köle/cariye istedi) ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ellerim değirmen (kolu çevirmekten) nasır tuttu, bir un öğütüyorum, bir hamur yoğuruyorum' Rasûlullah (Saitaihm aleyhi ve seüem) şöyle dedi:
"Eğer sana Allah rızık verirse, o sana ulaşır. Ben sana, bundan daha hayırlısına rehberlik yapayım mı? Yatağına yattığında otuz üç kere (sübhanallah diye) Allah'ı teşbih edersin, otuz üç kere (Allahü ekber diye) tekbir getirirsin ve otuz dört kere de (elhamdülillah diye) hamd edersin ki tamamı yüz olur. İşte bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır.
Sabah namazını kıldığında namazdan sonra on kere şöyle de: 'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü yuhyî ve yümît biyedihi'l-hayr ve hüve alâ külli şey'in kadir.'
Akşam namazından sonra da on kere bunu söyle! Bunlardan her birisinin İsmail oğullarından bir köle azad etme kadar sevabı vardır. Şirk dışında bu gün işlenilen bir günah seni telef etmez/zararlı olmaz. "Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh' sözü, söyleyeceğin sabahtan diğer söyleyeceğin akşam vaktine kadar her türlü şeytandan ve her türlü kötülükten senin koruyucun (zırhın) olur."5142[58]

794/1664-Ebû Eyyüb el-Ensarî'den (Roâıyattohamh): 5143[59]
Rasûlullah iSaüailahu aleyhi ve seiiem} şöyle dedi:
"Kim sabah namazını kıldığında on kere 'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'hhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir' derse dört köle azad etmeye denk sevap almış olur. (Ayrıca) ona on hasene (sevap) yazılır, ondan on günah silinir ve onun (makamı) on derece yükseltilir, bu söz onun için akşama kadar şeytandan koruyucu olur. Akşam (namazından) sonra da böyle derse aynı şeyler (sabaha kadar) geçerlidir." 5144[60]

795/1665-Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den (Radıyaitahu anh):5145[61]
Rasûlullah (Saüattaha aleyhi ve seiiem) bana her namazın sonunda muavvizât surelerini okumamı

5138[54] Fetih, 48/14
5139[55] Nisa, 4/116
5140[56] Fecr, 89/19
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/174.
5141[57] Sahih: Müsned, VI/298, H.no:26430^ Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/339, H.no:787. Heysemî hadise yer vererek Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğim her ikisinin de isnadının hasen olduğunu ifade eder. Bk. Mecma\ X/108. Heysemî, Şehr b Havşeb sebebiyle bu karara varmıştır. Şehr b. Havşeb (v.100) de hocası Abdurrahman b. Gmma-Eş'arî (v.78) gibi tabiînden biridir. Ümmü Seleme Esma bt. Yezîd, Bilâl b. Rabah e -Habeşi, Câbir b. Abdullah, Cerir b. Abdullah, Ebû Zer Cündüb b. Cünâde, Ummü Habîbe Ramle bt bbı Süfyân, Ebû Saîd Sa'd b. Mâlik el-Eş'arî, Übû Ümâme Suday b. Aclân. Abdullah b. ADDas, AbduUah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ukbe b. Âmir, Ebû Hüreyre Abdurrahman b. bahr, ve Muâz b Cebel gibi sahabeden hadis almıştır. Bu ravi ile ilgili olarak bk. 4/4. hadis, hiaaıs Şâhidleri bulunmasa da sahih seviyesindedir. Heysemî'nin bu râvi hakkında çelişkilerine işaret edilen hadisin tahricinde yer verilmiştir. Ayrıca bk. 784/1654. hadis.
EbûZer'den ve diğer sahabeden şahidi için bk. 792/1662. hadis.
5142[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/175-176.
5143[59] Sahih: Müsned, V/415, H.no:23410; Benzer rivayetler için bk. V/414-415, H.no:23408:
V/418, H.no:23436 V/422, H.no:23473; V/420, H.no:23458 (Bu rivayetin sonunda şu ziyade vardır: BM/zân, Deavât, 64; Müslim, Zikir, 30; Tirmizh Deavât, 103, H.no:3553
(Ebû Eyyûb el-Ensârî'den mevkuf olarak da nakledilir).
Senedinde yer alan Abdullah b. Yaîş mechûl bîr râvtdir. Fakat Müsned'in diğer sened-lerinde bu râvinin mütâbileri bulunmaktadır: Ebû Muhammed el-Hadramî, Abdurrahman b. Ebî Leylâ ve Ebû Ruhm es-Semeî gibi.
Ebû Ayyaş'tan (RadıyaUahu anlı) şahidi İçin bk. Müsned, IV/60, H.no:16536. Ayrıca bk. 794/1664. hadis.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi İçin bk. 792/1662. hadis.
5144[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/176-177.
5145[61] Sahih: Müsned, IV/201, H.no:17719; Benzer rivayetler için bk. IV/155, H.no:17348; IV/144, H.no: 17229-17230, 17236; Müslim, Müsâfirûn, 264-265; Ebû Dâvüd, Vitir, 19, 26, H.no: 1462, !523; Tirmizi Fezâilü'l-Kur'ân, 12, H.no: 2902 (hasen-sahih) -2903 (hasen-garib); Nesâî, İftitâh, 45-46, H.no: 950-952; Sehv, 80, H.no:1336; Dârimi, Fezâilü'l-Kur'ân, 25, H.no: 3442-3444. Ayrıca bk.580/1450. hadis.

emretti.
NOT: Muavvizât kelimesi İhlas ile birlikte Felak ve Nas surelerini ihtiva eder. 5146[62] Tirmizi ve Nesâi'nin rivayetlerinden ise5147[63] muavvizât (oii^il) yerine tesniye olarak muavvizeteyn şeklinde nakledilmiştir. İki koruyucu anlamına gelen bu kelimeden kasıt Felak ve Nas sureleridir. Rasûlullah birçok sahabiye namazdan sonra ya da namaz dışında, meselâ uyumadan önce bu iki surenin okunmasını tavsiye etmiştir ki bu sureler insanın her türlü serden ve şeytani saldırıdan Allah'a sığınması ve onu vekii/koruyucu kabul etmesi, demektir. 5148[64]

Namazdan Sonraki Bazı Zikirlerin Yüksek Sesle Okunması

796/1666-Amr b. Dinar'dan: 5149[65]
İbn Abbas'ın mevlası Ebû Ma'bed anlattı:
'İbn Abbas'ın (Radıyaitaha anhiima) kendisine bildirdiğine göre, insanlar farz namazı bitirdikten sonra söylenecek zikirde sesi yükseltmek Rasûlullah (Saikıiiahü aleyhi ve seiiem) döneminde vardı.'
İbn Abbas ekledi:
'Bunu duyduğumda insanların namazı bitirdiklerini anlardım.'5150[66]

Açıklama

İbn Abbas'tan gelen bu rivayet bazı alimler tarafından yadirganmıştır. Çünkü diğer rivayetlerde bu şekilde sesli okuma söz konusu değildir. İmam Şafiî bu rivayeti, Rasûlullah döneminde geçici bir süre olabileceğini ya da arkada cemaate katılan kadınların çıkması için işaret anlamına geldiğini ifade etmiştir. İbn Hazm ise namazdan sonraki sesi yükseltmenin müstehap olduğunu söylemiştir. Bundan sonraki rivayette de îbn Abbas bunu tekbir ile nakletmektedir. İbn Abbas o dönemde yaşı küçük olduğu için saflara girmemekte ya da arkada katılmaktaydı, bundan dolayı namazın bittiğini yüksek sesli zikirden anlardım, diyor. Ancak Rasûlullah'tan gelen diğer uygulamalarda ise namazdan sonra tekbir getirilmesi ya da zikirlerin sesli olması nakledilmemiştir.5151[67]
Ayrıca raf u's-savt Arapça'da terennüm etmek, hafif mırıldanmak
manasına da gelmektedir. ,
Bu konuda mezheplerin görüşü:
1-Hanefi mezhebine göre camide namazdan sonra zikir ve teşbihlerin sesli söylenmesi caizdir, Ancak Rasûlullah döneminde bu şekilde bir uygulama yoktur. İbn Abbas rivayeti diğer rivayetler karşısında şaz kalmakta ya da bazen caiz olduğunu göstermektedir. Cihada asker gönderirken sabah ve akşam namazlarından sonra üç kere sesli tekbir getirilmesi, şeklinde bazı alimlerin görüşleri dışında namazdan sonraki tekbirle ilgili bir içtihad da bulunmamaktadır. Sadece teşrik tekbirleri nakledilmiştir. Hatta İbnti'l-Hümam (v.861/1456), camide namazdan sonra okunan ayete'l-kürsi ve çekilen teşbihlerle ilgili şunları söylemektedir: 'Asrımızda uygulanan namazdan sonra camide ayete'l-kürsi okumak, otuz üçer teşbihlere Peygamberimiz döneminde camide sürekli devam ettirilmemiş, bilakis bunlar (kişisel olarak uygulanan) menduplar olarak kalmıştır. 5152[68]
2-Malikî mezhebine göre namazdan sonraki zikirler açıktan okunmaz, gizli okunur. İmam Malik ve bir gurup alime göre farz namazdan sonraki zikirlerin açıktan söylenmesi mekruhtur. 5153[69]
3-Şafiî ve Hanbelilere göre namazdan sonraki zikirler gizli okunur, ancak İmam cemaate bunu öğretmek isterse geçici bir süre açıktan okuyabilir. İbn Zübeyr5154[70] ve İbn
Abbas rivayetlerindeki nakiller geçici olarak yapılan uygulamalardır. Ancak Rasülullah'tan nakledilen rivayetlerin genelinde böyle bir uygulama görülmemektedir.5155[71]
§Farz namazdan selam verdikten sonra yapılması tavsiye edilen zikirler:
a) Üç kere (estağfirullah diye) istiğfar etmek
b) Sonra ahümm.e ente's-selamü veminke's-selam" demek
c) İhlas, muavvizeteyn (muavvizât denildiğinde üçü anlaşılır) ve ayete'l-kürsi5156[72]okumak,
d) Otuz üçer kere teşbih, tahmid ve tekbir getirmek

5146[62] Nevevi' Mecmu', 111/448
5147[63] Tirmizi, Fedâüü'l-Kur'ân. 12, No: 2903; Nesâi, es-SünenM'l-kübm, VI/222, No: 10725
5148[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/177.
5149[65] Sened:
5150[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/177-178.
5151[67] Sahih: Müsned, 1/367, H.no:3478; Benzer rivayet için bk. 1/222, H.no:1933 (797/1667. hadis); Buhârî, Ezan, 155; Müslim, Mesâcid, 120-122; Ebû Dâvûd, Salât, 185, H.no:1003; Nesâî, Sehv,79,H.no:1333. Ayrıca bk. 797/1667. hadis.
5152[68] Nevevi erhu Sahihi Müslim, V/84; îbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/326
5153[69] İbnü'l-Humam, Fethu'l-Kadır, t/440
5154[70] Ebu'l-Hasen el-Malikî, Kifayetu't-Talib, 1/391
5155[71] Nevevi, Mecmu', III/448; İbn Müflıh, Ebû Abdullah, Furu', 1/399
5156[72] Taberanî, el-Mu'cemu'l-kebir, 111/83, No: 2733 ; Heysemi, isnadının hasen olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu'z-zevâid, 11/148 Hadisin metni:

e) Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir, demek
Yada
Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü ehle'n-ni'meü ve'l-fadli ve's-senâi'l-hasen lâ ilahe illallahü muhlisine lehü'd-dİne ve lev kerihe'l-kafırûn, demek.
f- Sabah ve akşam namazlarından sonra yerinden kalkmadan on kere 'Lâ ilahe İllallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külü şey'in kadir' demek.
g- Hadislerde geçen zikirleri mümkün olduğu kadar yapmak, riayet etmek. 5157[73]
§Bugün camilerde namazdan sonra okunan 'Sübhanallahi ve'l-hamdülillahi velâ ilahe illallahü vallahü ekber velâ havle vela kuvvete illa billahi'l-aliyyi'l-azîm' ile ilgili olarak Rasûiullah'ın bunu namazdan sonra okuduğuna ya da okuyun dediğine dair bir rivayete ulaşılamadı. Ancak Peygamberimiz'in sadece Tirmizi'de geçen şöyle bir hadisi bulunmaktadır:
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve seltem):
"Cennet bahçelerine uğrayınca oraların gıdasından istifade edin" deyince ben dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet bahçeleri de nedir?' Rasûlullah:
"Mescitlerdir."
'Peki, ey Allah'ın Rasûlü! Oraların gıdasından istifade etmek, nedir?
"Sübhanallahi ve'l-hamdülillahi velâ ilahe illallahü vallahü ekber (demektir).5158[74]
-Belki de bu hadisten yola çıkılarak namazlardan sonra söylenmesi bizde adet haline gelmiştir.
§Namazdan sonraki zikir ve teşbihlerin zamanı:
1-Hanefi mezhebine göre eğer farzı kılan kişi aynı yerde sünneti de kılacaksa sünneti kıldıktan sonra bu zikir ye teşbihleri yapar. Bunların belli bir sırası ya da peş peşe olması şart değildir. Bir kısmını camide, bir kısmını da evinde yapabilir. 5159[75]
2-Maiİki mezhebine göre farz namazdan sonra bu zikir ve teşbihler yapılır. Ancak İmam Malik ve bir gurup alim farz namazdan sonra imam ve cemaatin açıktan dua etmesini mekruh gördüler. 5160[76]
3-Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre farz namazdan sonra bu zikir ve teşbihler yapılır. 5161[77]

797/1667-İbn Abbas'tan (Radıycülahü anhüma). 5162[78]
Ben (küçükken) Rasûlullah'm (Satiallahualeyhi ve selkm) namazını bitirdiğini ancak (aldığı) tekbir ile bilirdim.
§(Râvilerden) Amr b. Dinar, (Ebû Ma'bed'e): 'Bunu bana sen naklettin' deyince o: 'Hayır, ben sana bunu nakletmedim1 dedi. 5163[79]

Açıklama

Râvilerden Amr b. Dinar'ın hocası Ebû Ma'bed'e tekid için bu rivayeti sen naklettin, deyince o bunu inkar etti. Onun inkarı İmam Şafiî'nin dediği gibi, ıınutmasına hamlolunur. Çünkü Şafiî'ye göre Amr b. Dinar, İbn Abbas'ın en sadık (doğru) mevlasıdır.5164[80]
§Ibn Abbas o dönemde yaşı küçük olduğu için saflara girmemekte ya da arkada katılmaktaydı. Bundan dolayı namazın bittiğini -önceki rivayette geçtiği eibi-yüksek sesli zikirden ya da -bu rivayette geçtiği gibi-getirilen tekbirden anlardım, diyor. Ancak Rasûlullah'tan gelen diğer uygulamalarda ise namazdan sonra tekbir getirilmesi ya da zikirlerin sesli olması nakledümemiştir. 5165[81]
İbn Abbas rivayeti diğer rivayetler karşısında şaz kalmakta ya da bazen caiz olduğunu göstermektedir. Cihada asker gönderirken sabah ve akşam namazlarından sonra üç kere sesli tekbir getirilmesi, şeklinde bazı alimlerin görüşleri dışında namazdan sonraki tekbirle ilgili bir içtihad da bulunmamaktadır. Sadece teşrik tekbirleri nakledilmiştir. 5166[82]
ŞNamazlardan sonraki teşbihlerde ya da dualarda sesi yükseltme konusundaki müçtehid imamların

---

5157[73] Nevevi, Mecmu', III/44S; İbn Müflih, age., 1/392; İbnü'l-Hümam, fethu'l-Kadir, 1/339-440; Ebu'l-Hasen el-Malikî, age., 1/391
5158[74] Tirmizî, Deavât, 82, H.no: 3509 (hasen-garib).
5159[75] İbnü'l-Hümam, age., 1/339-440
5160[76] Ebu'l-Hasen el-Malikî, age., 1/391
5161[77] NevevÎ, Mecmu', III/448; İbn Müflih, age., 1/392
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/178-180.
5162[78] Senerl
Sahih: Müsned, 1/222, H.no: 1933; Benzer rivayet için bk. 796/1666. hadis.
5163[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/180.
5164[80] Şafiî, Müsned, 1/44; Bennâ, age., IV/7I
5165[81] Nevevi. Şerhi Sahihi Müslim, V/84; İbn Hacer, Feîhu'l-Bâri, 11/326
5166[82] ibnü'I-Hümam, ferim'I-Kadir, 1/440

görüşleri önceden geçmişti. Bk. Müsned Trc. 796/1666 nolu hadisin açıklaması. 5167[83]

p)-NAMAZI BOZAN, NAMAZDA YAPILMASI MEKRUH VE MUBAH OLAN FİİLLER

• Namazda Konuşmanın Yasaklanması
• Namazı Bölen Durumlar
• Namaz Kılanın Saçını Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi
• Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmakları Çıtlatmak ve Kenetlemek
• Namazda Göğe Bakmak, El ile İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek
• Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırken Namaz Kılmak
• Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal)/ Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (îsbâl) Namaz Kılmak
• Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek
• Namazda Aflah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak
• Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak
• Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması
• Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak
• Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir5168[1]

p)-NAMAZI BOZAN, NAMAZDA YAPILMASI MEKRUH VE MUBAH OLAN FİİLLER

Allah Teâlâ buyurdu: 'Müminler kurtuluşa ermiştir, onlar ki namazlar.nda huşu içindedirler..." (Mü'minûn, 23/1-2)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Namazlara ve orta namaza5169[2] devam edin. Allah'a saygı/bağlılık içinde bunları kilini" (Bakara, 2/238)
Müslümanlar ilk dönemlerde namazda rahat hareket ediyorlarîardt. Yukarıdaki ayetler inince hareketlerine dikkat ettiler ve huşûu bozacak hareketlerden kaçındılar. Hz. Peygamber bunu bizzat gösterdi ve müminlere emretti. Bununla ilgili rivayetler:
Ebû Hüreyre'den: 5170[3]
Rasûlullah önceleri namazlarında .yağma ve soluna dönerdi/bakardı. AllahTeâlâ; ayetlerini indirince Rasûlullah huşâa dikkat etti ve sağına soluna bakmadı.
Zeyd b. Erkam şöyle anlattı:5171[4]
'Bizden birisi hacetini kardeşinden isteyecek şekilde biz namazda konuşurduk, sonunda şu ayet indi ve biz namazda susmakla emrolunduk'.
§Huşû selef tarafından namazda gözü yere, secde mahalline indirmek, sağ ve solla meşgul olmamak, ibadeti samimi olarak Allah için yerine getirmek, şeklinde anlaşılmıştır5172[5] ki bu da saygı ve tevazuun üst noktası demektir.
Aşağıda o döneme ait pratik uygulamalar zikredilmektedir. Ayetleri bu uygulamalar bağlamında anladığımızda namazlarımız Allah ve Rasülünün isteklerine daha uygun olacaktır. 5173[6]

5167[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/180-181.
5168[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/183.
5169[2] Ayetteki orta namazı hakkında ihtilaf edildi:
a- Hz. Ali, îbn Abbas ve Malik b. Enes'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, Ebû Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zlibeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise öğle namazıdır.
c-Ancak bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehid İmamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, îbn Mes'üd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüre b. Cündüb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Haf'sa, Ürnmü Habibe, Ümmü Seleme, ayrıca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi alimlerden nakledilmiştir. Ayrıca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Malik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhatla, IV/249; Şîrâzî, MUhezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu, 111/60-61; İbn Kudâme. Muğnî. 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278: İbnü'l-Hlimam, Fethu'l-Kadir, i/257; Bennâ. age., 11/263: Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994, 125/9995, 126/996, 127/997. 129/999)
5170[3] Taberâni, el-Mu'cemu'l-evsat, IV/240, No: 4082; (Heysemî seneddekİ Hıbre isimli zatın tercüme-i hâlini bulamadığını, diğer râvilerin ise sika olduğunu belirtti. Bk. Meaneu 'z-z.evûid, 11/80)
* Hz. Ali'den de bu ayetin sağa sola bakmamakla ilgili olarak indiğini belirttiği benzer rivayet için bk. Beyhakî, es-SünenU'l-kiübra, 11/279, No: 3333
5171[4] Ahmed b. Hanbel, 1/435; Buharı, el-Amel fi's-saiât, 2, Tefsiru's-sûre, 2, 33; Müslim, öMesacİd, 35, (539); Tirmizi, Salât, 180, H.no: 405
5172[5] İbnü'l-Esir, Nihaye, IV/225
5173[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/184-185.

Namazda Konuşmanın Yasaklanması

Namaz özel bir ibadet olduğu İçin başlandıktan sonra orada konuşmak, selâm vermek ve almak yasaklanmıştır. Başlama tekbiri ile dünyadaki bütün mubah fiiller namaz bitinceye kadar Allah rızası için terk edilmiştir. Artık kul namazda Allah ile yalnız kalmıştır ve O'na yönelip dua etmektedir. Başlangıç tekbirinin bir adı da 'tahrine tekbiri'dir. Tahrime, haram kılmak demektir. Yani bu tekbir bazı şeyleri geçici olarak haram kılmaktadır.

Sahabe önceden namazda konuşurlardı. Bir süre sonra Rasûlullah tarafından namazda konuşmak ve selam alıp vermek yasaklandı. Hatta Habeşistan'a hicret eden bazı sahabiler döndüklerinde bu durumu öğrendiler ve konuşmayı bıraktılar.

Bundan sonra kıyamete kadar namazda dünya kelamı yasaklanmış ve namazı bozan fiillerden sayılmıştır. 5174[7]

798/1668-Zeyd b. Erkam'dan (Radıyaiiahüanh). 5175[8]

Rasûlulah (Sailaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde (önceleri) bir adam namaz kılarken herhangi bir ihtiyacı için arkadaşıyla konuşurdu. Sonunda şu ayet indi: 'Allah'a saygı/bağlılık içinde bunları (namazları) kılın!' Peşinden biz de namazda susmakla emrolunduk. 5176[9]

799/1669-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyatiatmanh)5177[10]

Biz Rasûlullah'a (SaUaiiahu aleyhi ve settem) namaz kılarken selam verirdik.

O da (namazda) bizim selamımızı alırdı. Necaşî'nin yanından (Habeşistan'dan) döndüğümüzde Rasülullah'a selam verdik, ancak o (namazda) selamımızı almadı. Bunun üzerine biz:

'Ey Allah'ın Rasülü! Önceden sen namaz kılarken biz selarn verirdik, sen de selamımızı alırdın' deyince o şöyle buyurdu:

"Namazda5178[11] (saygı içinde ibadetle) meşguliyet vardır (konuşma yasaklanmıştır)."

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Biz Habeşistan topraklarına gitmeden önce Mekke'de Rasülullah'a (SaiiaUahu aleyhi ve settem) (namaz kılarken) selam verirdik. Habeşistan'dan döndüğümüzde onun yanına gittik, kendisine (namazda) selam verdik, selamımızı almadı. Yakın ve uzak bütün ihtimaller/şüpheler beni sardı. Sonunda Rasülullah namazı bitirdi, kendisine bunun sebebini sordum. O şöyle dedi:

"İzzet ve celal sahibi Allah emrinde/işinde dilediğini değiştirir. 5179 [12] Emrinden birini namazda konuşulmaması şeklinde değiştirdi." 5180[13]

800/1670- Muaviye b. Hakem es-Sülemî'den (Radıyaüahü anh). 5181[14]

Biz Rasûlullah (Saliahu aleyhi w sellem) ile namaz kılarken topluluktan bir adam aksırdığında ona:

'Yerhamükallati5182[15] dedim. Topluluk bana sert bir şekilde baktı. Bunun üzerine ben:

'Vay başıma gelenek 5183 [16] Size ne oldu da bana böyle bakıyorsunuz?" dedim Bu sefer de ellerini uyluklarına/dizlerine vurmaya başladılar, Onların beni susturmaya çalıştıklarını görünce ben de sustum. Rasûlullah namazı kılınca -annem babam ona feda olsun ben ne önce, ne de sonra onun gibi güzel öğreten bir öğretici görmedim- bana ne suratını astı5184[17]ne sövdü ne de dövdü. O şöyle dedi:

5174[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/185.

5175[8] Sahih: Müsned, IV/368, H.no:19174; Buharı, Amel, 2 (Âyetin tamamı zikredilmiştir: Tefsîr, 2/43; Müslim, Mesâcid, 35; Ebû Dâvûd, Salât, 174, H.no:949; Tirmizi Salât. 180. H.no;405; Tefsîr. 2/33, H.no:2986; Nesûî. Sehv, 20. H.no: 1217. ' Bakara, 2/238

5176[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/185.

5177[10] Sahih: Müsned, 1/376, H.no:3563; İkinci rivayet: 1/377, H.no:3575; Benzer rivayetler İçin bk. 1/409, H.no:3884^3885; 1/415, H.no:3944; 1/435, H.no:4145: 1/463, H.no:4417; fiwMn, Amel, 2, 15; Menâkıb, 37; Mw.Wim, Mesâcid, 34; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:923-924; yVesdf, Sehv, 20, H.no:1218-1219;îbnMâce, İkâme, 59, H.no:İD19.

Suheyb'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayetle karşılaştırınız. Bk. 848/1718. hadis. Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahü anh) şahidi:....."

Müsned, IV/263. H.ııo: 18234; Wf,v«ı, Sehv, 6, H.no:l 186.

Benî Âmir'den (Bir rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi Ebû Zerr'in {Radıyaüahü anh) yanına girdiğinde namazda iken selâm verdiği, Ebû Zerin ise bu selâmı almadığına dâir rivayet için bk. 17/868. hadis.

Ayrıca bk. 848/1718. hadis.

5178[11] Metindeki ziyade: Yada benim meşguliyetim var

5179[12] Bk. Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/136

5180[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/186-187.

5181[14] Sened: Sahih: Müsned, V/447, H.no:23652; Benzer rivayetler için bk. V/447-449, H.no:23653-23658 (Mükerrer için bk. III/442, H.no: 15600); V/449, H.no:23659; Müslim, Mesâcid, 33; Ebû Dâvûd, Salât, 167, H.no:930-931; Eymân, 16, H,no:3282; NesâU Sehv, 20, H.no:1216 (Jiteâ Dârimi, Salât, 177, H.no: 1510. Ayrıca cariyenin âzâd edilmesi ile İlgili benzer rivayetler için bk. 39-40/81-82. hadisler

5182[15] Namaz dışında aksıran kişi 'el-Hamdülittah* derse karşısındaki de ona 'Yerhamükâllah' der. Bu söz, Allah sana rahmet etsin, şeklinde bir duadır. Sahabi namazda konuşma işinin yasaklandığını bilmediği için namazda aksıran birisine bu şekilde dua etmektedir.

5183[16] Metindeki sözün lafız tercemesi, vay/yazık annemin çocuğunun başına gelene şeklindedir. Bu söz Araplarda beddua anlamında kullanılmaktadır. Bir kişi yaptığı bir hatadan dolayı kendini bazen bu şekilde tenkid ederdi. Bk. Nevevi, Şerhıt Sahihi Müslim, V/20

5184[17] İbnü'I-Esir, Nihaye, IV/212

"Bu namaz (öyle bir ibadettir ki), içinde insanların sözlerinden bir şey bulunması uygun değildir. Namaz teşbihtir, tekbirdir ve,Kur'ân okumaktır."
Ya da Rasûlullah buna benzer bir şey dedi. Ben:
Ey Allah'ın Rasülü! Biz cahiliye döneminden yeni kurtulan bir kavimiz. Bizden bir topluluk var ki kahinlere giderleri Rasûlullah:
"Siz onlara gitmeyin."
'Bizden bir başka topluluk da uğursuzluk inancına sahipler
"Bu onların içlerinde duydukları bir şeydir (aslı yoktur).
'Bir başka topluluk remil ile uğraşırlar.'
"Bir Peygamber5185[18] de remil ile uğraşırdı. Onun üslûbuna uyarsa onun gibidir (değilse yanlıştır)."
'Benim Uhud ve Cevvâniyye taraflarında koyun sürümü güden bir cariyem vardı. Bir kurdun sürüden koyun götürdüğünü öğrendim. Ben de Adem oğullarından bir adamım, onların kızması gibi ben de kızdım, fakat ben (ayrıca) o cariyeyi çok şiddetli bir şekilde tokatladım,' Sonra Hz. Peygamber'e geldim, (yaptığım) bana5186[19] ağır geldi. Ona dedim ki:
'O cariyeyi azad edeyim mi? Rasûlullah:
"Onu bana getir" dedi.
Cariyeyi Rasûlullah'ın yanına getirdim. Rasûlullah ona:
"Allah nerede?" dedi. Cariye:
'Gökte/yukarıda.'
"Ben kimim?" Cariye:
'Sen Allah'ın Rasûlusün' deyince Peygamberimiz bana şöyle buyurdu:
"Onun azad et, o mümin bir kadındır. 5187[20]

Açıklama

Bu hadisten namazda konuşmanın mekruh olduğu, ama namazı bozmayacağı şeklinde bir hüküm anlaşılabilir. Ancak bu hüküm, namazda konuşmanın namazı bozacağını bilmeyen kişi için geçerlidir. Namazda bilerek (amd), unutarak (nisyan) ve yasak olduğunu bilmeyerek (cehalet ile) konuşmak arasında fark vardır:
1-İbn Münzir: Namazda konuşmanın yasak olduğunu bilerek (amden), bir kişinin konuşması durumunda namazının bozulacağı konusunda müçtehidlerin icmaı vardır (hiçbir muhalefet olmaksızın görüş biıiiiğindedirler). 5188[21]
2-Unutarak (sehven) ya da yasak olduğunu bilmeyerek (cehaleten) konuşmanın namazı bozması konusunda ihtilaf edildi:
a-Bir kişi namazda nasıl olursa olsun her türlü konuşması İle namazı bozulur. Bu alimlere göre bilerek ya da bilmeyerek veya cehaleten konuşma arasında fark yoktur. Bu görüşte olanlar: Süfyan es-Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Nehâi, Hammad,
Ebû Hanife ve bir rivayette Katade'dir. Bu alimlere göre Zeyd b. Erkam hadisinde5189[22] herhangi bir ayırım yoktur, her türlü konuşma yasaktır ve namazı bozmaktadır. 5190[23]
b-Ancak cumhura göre bilerek konuşma dışındaki (sehven ya da cehaleten) konuşmalar namazı bozmaz. Bu görüşü İbn Mes'ûd, İbn Abbas, İbn Zübeyr, Urve b. Zübeyr, Ata, Hasan-ı Basri, bir rivayette Katade, ayrıca Malik Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr benimsemişlerdir5191[24] Cumhura göre ise bu konuda birçok rivayet bulunmaktadır:
Zi'l-yedeyn (RadıyaUahü anh) hadisi, 5192[25]
Ebû Hüreyre {RadıyaUahü anh) hadisi:
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahüanh) 5193[26]
Hz. Peygamber namazda unutarak konuştu ve (namazını bozmayıp) kalanını tamamladı.
Yukarıda zikredilen Muaviye b. Hakem (Radıyallaha anh) hadisi.
Hata ve unutmanın affedildiğine dair meşhur hadis:
Ebû Zerden (Radıyallahü anh): 5194[27]

5185[18] Bu kişi İdris ya da Danyal peygamber olabilir. Doğrusunu Allah bilir. Bk. Bennâ, age, İV/75
5186[19] Diğer rivayette: ...Rasûlullah'a ağır geldi, şeklindedir. B-k. Ahmedb. Hanbel, V/448
5187[20] Metindeki ek: Bir keresinde şöyle buyurdu: "O mümin bir kadındır, azad et!"
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/188-189.
5188[21] İbn Münzir. İcma'25, No: 45
5189[22] Bk. Müsned Trc. 798/1668 nolu hadis.
5190[23] İmam Muhammed, el-Hucce, i/150-151
5191[24] İmam Şafiî, İhtilafü'l-Hadis, 230; İbn Abdilber, ysft/Ud, 1/343^ Nevevi. Meemu', III/158; İbnMüfıh, Furw', 1/432;
5192[25] Sehiv secdesi bölümünde gelecektir.
5193[26] Sened:
Zayıf: Taberani, el-Mu'cemu'l-Evsau H/162. No: 1582; Heysemi, senedde durumu tartışmalı (kimine göre münker) ravi bulunduğunu, söyledi. Mecmeu 'z-zevâid, 11/81
5194[27] Sened:

Rasûlullah dedi ki:
"Allah ümmetimin hata, unutma ve ikrah altında işlediklerinden vazgeçti (affetti).
ŞNamazda konuşarak selam almak haramdır ve ittifakla namazı bozar. Fakat el ile işaretle selam almanın cevazında ihtilaf edildi:
1-Hanefi mezhebine göre namazda işaretle selam almak namazı bozmaz, ancak mekruhtur. Cumhurun delili olarak aşağıda zikredilen hadiste Rasûlullah'ın selamı işaretle aldığına dair kendisinden bir söz bulunmamaktadır. Sahabe gördüğü fiili nakletmiş, yorumlamıştır. Rasûlullah'ın bu işareti, selam almaya ihtimali olduğu gibi, kendisinin namazda olduğunu işaret ederek nehyetmek kasdıyla da işaret etmiş olabilir. Böyle şüpheli bir durumda işaretle de olsa selam almamak tavsiye edilir ya da mekruh olduğuna hükmedilir.5195[28]
Ayrıca bu konuda namazda anlaşılır işaretin namazı bozacağına dair bir rivayet bulunmaktadır:
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):5196[29]
Rasûlullah şöyle dedi:
"Namazda (imamı uyarmak için) erkeklere düşen teşbihtir, (erkekler uyar-mazsa) kadınlara düşen de el çırpmadır. Kim namazında anlaşılır bir işaret yaparsa namazını İade etsin!"
2-Cumhurun görüşü ise namazda işaretle selam almanın cevazı yönündedir, 5197[30] Bu konuda varid olan bir hadisle delil getirmektedirler;
Rasûlullah'ın sahabisi Suheyb'den (Radıyaliainianh): 5198[31]
Rasûlullah namaz kılarken yanma uğradım ve selam verdim, selamı işaretle aldı/cevap verdi.
(Râvi) ekledi: Bilemiyorum, ancak parmaklarıyla işaret etmişti.
Diğer sahabilerin yaptıkları da amel-i kesir kapsamına girmemektedir ve onların da namazını bozmaz. Çünkü namazları bozulsaydı, muüaka Rasûlullah iade etmelerini isterdi. Erkeklerin yanılan imamı uyarmak için tekbir getirmeleri, onlar uyarmadığında kadınların ellerini birbirine vurmalarını emreden hadis ile bu rivayet cem edildiğinde doğru hüküm verilebilir.
§Hata yapan sahabiye karşı bu rivayette RasûÎullah'ın olgun davranışı, konuyu izah etmesi ve onun diğer sorularına sabırla cevap vermesi Peygamberimizin yüksek ahlâkını göstermektedir. Davetçi her zaman sabırlı olmalıdır. Rasûiullah böyle davrandığı için insanlar onunla konuşmaya bayılıyorlar, annem babam sana feda olsun, diyecek şekilde onu seviyorlardı.
§Bu sahabi kendi topluluğundaki sorunlu bazı şeyleri Rasûlullah'a aktarıp çözüm istemektedir. Kendisinin de ifade ettiği gibi cahİliyeden yeni kurtulmuş insanlardan birisidir Peygamberimiz bütün bu sorulara uygun bir şekilde cevap vermekte ve cevaplarında dikkat edilirse (onlara siz gitmeyin sözü ile) pratik şeyler tavsiye etmekte, (uğursuzluk onların içlerinde duydukları bir şeydir) diyerek konuyu ruhsaî açıdan değerlendirmekte, aslının olmadığını da ima etmektedir. Remi5199[32] konusunda ise bir peygamberin bunu yaptığı, onunkine uyarsa doğru olabileceğini ifade ederek, onun vahiy ile desteklendiğini ve metodunun da bugün bilinmediği İçin böyle şeylerle uğraşılmaması gerektiğini nezih bir üslûpla izah etmiştir.
Bu konuşmalardan sonra söz konusu sahabinin belki de kalbi yumuşamış ve eskiden yaptığı bir hatayı tamir etmek istemiştir. Rasûlullan'a bir zamanlar cariyesini tokatladığını ve şimdi onu azad etmek istediğini arz edince, Rasûluilah o cariyeye iki soru sormuştur: Bunlar tevhid ve risalet ile iigilidir. Peygamberimizin bu kadının putperest olup olmadığını anlamak için 'Allah nerede?' şeklindeki sorusuna, o 'Gökte/yukarıda,' diyerek cevap vermiş ve putperest olmadığını ifade etmiştir. Biz onun yüceliğini ifade için yukarıdadır, deriz ve ellerimizi dua ederken yukarıya açarız. Bunlar sembolik söz ve hareketlerdir. Allah

---

Hasen: ı Mace, Talak, 16 .No: 2043
İbn Abbas'tan şahidi için bk. İbn Hibban, XV1/2O2, No: 7219; Hakim. U/216, No: 2801; Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir, KI/133, No: 11274; Heysemi, senedde tarışmah ravi İbn Lehia'nın olduğunu, söyledi. Bk. Mecmeu'z-zevâid, Vl/250; Burada tartışmalı râvi sadece İbn Lehîa bulunmaktadır. Ebû Abdurrahman Abdullah b. Lehîa b. Ukbe el-Hadramî el-Mısrî hakkında İbn Hacer, "Sadûktur. Kitapları yandıktan sonra ihtilât etti. İbnü'l-Mübarek ve İbnÜ'i-Vehb'in kendisinden rivayetleri daha doğrudur. Müslim'in ricalinden biridir," der. Bk. Takrib, Trc. no.3563. Zehebî ise zayıf sayıldığını ifade eder ve Ebû Dâvûd kanalıyla Ahmed b. Hanbel'İn bu zât hakkında şöyle dediğini nakleder: "Çok hadis rivayet etmiştir, zabt ve İtkânında Mısır'da O'nun gibi kim vardır?" (Bk. Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Kâşif, Thr. Ahmed Muhammed Nemr el-Hatîb (Muhammed Avvâme taliki ile), Cidde, 1992, Trc. no.2934.) Kâşifin Haşiyesinde EbÜ'1-Vefâ: "İhtilât tarihinin h.169 veya 170 yılları olduğu için bu tarihten önceki rivayetleri makbuldür. Sonrakiler merdûd ve zayiftır"der. Buna göre, h.174 yılında vefat eden İbn Lehîa'nın 4-5 yıllık dönemdeki rivayetlerinin iyi bir tetkik ve araştırmaya tabî tutulması gerekliliği kanaatine varılabilir. İhtilâtından önce kendisinden hadis nakleden râvîler şunlardır: Evzaî, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Amr b. el-Hâris... Bu râvîler İbn Lehîa'nın kitapları yanmadan yani ihtilâfından önce vefat eden kişilerdir. Yine Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî ve Abdullah b. Yezîd el-Mukrî ise ihtilâtından sonra ibn Lehîa'dan nakilde bulunmadılar. Rivayetlerine son verenler arasında Kuteybe b. Saîd, Velid b. Mezîd el-Beyrûtî ve Abdurrahman el-Mehdî de sayılabilir. Bk. İbn Hacer, Muhammed b. Ali, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî, Lisânü 'I-Mizan, Müessesetü'l-İlmiyye. Beyrut, 1406/1986, III. Baskı, i/10, el-Müsned Trc, I. cild, 22/64 nolu hadisin tahrici.)
5195[28] İmam Muhammed, el-Hucce, 1/150-151: Tahavi. Şerhu Meâni'l-âsâr, 1/454; Kâsânî, Bedâiu'S'Sanâi', 1/237
5196[29] Sened: Sahih: Tahavi, age., 1/453; Darekutni, IÎ/83, Babü'l-işare fi's-salat,!; Beyhaki, 11/262, No: 3233 (Beyhaki, şeyhi Ebû Bekir b. Ebû Davud es-Sicistani'den bu rivayetin senedinde Ebû Katafan'ın bulunduğunu ve bu kişinin meçhul bir şahıs olduğunu, nakletti.) Ancak Yahya b. Main, onun sika olduğu söyledi. Bk. İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, DC/424, No: 2076; Ayrıca İbn Hibban onu sika kabul etti. Bk. Sikât, V/567, No: 6279; İbn Hacer, senedlerde geçen Ebû Gatafan isminin meçhul olduğunu, ancak Ebû Gatafan b. Tarifin meçhul olmadığını belirtti. Bk. Lisanü'l-mizm, VII/90, No: 934: Bu senededdeki şahıs da Ebû Gatafan b. Tariftir, meçhul değildir ve sika bir râvidir.
5197[30] Sehnûn, el-Müdevveneiü'l-kübru, 1/99; Şirazi. Mühezzeb, 1/88; İbn Kudâme, MuğnL 1/663
5198[31] Sahih olan bu hadisin tahrici için bk. Müsncd Trc, 848/17 18 nolu rivayet.
5199[32] Remi, kumlara çizilen çizgi ile gaipteki bîr takım gizemleri keşfetmektir. Söz konusu Peygamber ilahi emir ve yardım ile bunu yapmaktaydı. Ancak sonra onu taklit edenlere böyle bir ilahi yardım söz konusu olmadığı için hata yapma ve insanları saptırmaları söz konusudur, yasaklanmıştır. Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, M/16

mekandan münezzehtir. 5200[33]

Namazı Bölen Durumlar

801/1671- (Z.) Husayn el-Müzeni'den:5201[34]
Hz. Ali (Radtyaiiahaanh) minberde şöyle dedi:
'Ben Rasûlullah'ı (Sailaiiaha aleyhi ve seilem) şöyle derken dinlemiştim: "Namazı ancak abdesti bozan şeyler (hades hali) böler." Rasûİullah'ın çekinmediği bir konuda ben de size karşı çekinmem. Hades, 5202[35] kişinin sessiz ya da sesli yellenmesidir.'
NOT: Sesli ya da sessiz yellenmenin namazı bozmasında herhangi bir ihtilaf yoktur. Ancak namazı böler (V bs.) lafzının kullanılması kişinin bu durumda hiç konuşmadan gidip abdest alması durumunda gelip aynı yerde namazı kaldığı yerden tamamlamasının vurgulanması içindir. 5203[36]

802/1672-Ebû Zer'den (Radıyaliahü anh). 5204[37]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve settem) şöyle dedi:
"Bir adamın önünde hayvan semerinin arka kısmı (gibi bir sütre) bulunmazsa (önünden geçen) kadın, merkep ve siyah köpek onun namazını böler."
§Ben (Abdullah b. Sanat):
'Siyahın kızıldan farklı durumu nedir?' deyince Ebû Zer şöyle dedi: 'Ey kardeşimin oğlu! Bana sorduğun gibi ben de Rasûlullah'a sormuştum, o şöyle demişti:
"Siyah köpek şeytandır. 5205[38]

Açıklama

Rivayette geçen binek üzerindeki semerinin arka kısmıdır, bu da süvarinin dayandığı tahta olup yaklaşık zira' kadardır.5206[39]
En küçük sütrenin boyutunda ihtilaf edildi: 1 zira' ya da zira'ın 2/3 kadar kısmıdır, denildi. 5207 [40]
Abdürrezzak'ın (v.211/826) Nâfi'den rivayetinde İbn Ömer'in bu dayanak tahtasının 1 zira' kadar olduğu, nakledildi5208[41]
1 zira' iki karış ya da altı avuçtur ki bu da yaklaşık 50-68 cm. arasındadır. 5209[42]
§Namaz kılanın önünden geçen kadın, merkep ve siyah köpeğin namazı bölmesi, cumhura göre hakiki anlamda değildir, belki o kişinin huşûunu götürür, fakat namazı bozmaz. Geniş açıklama konu sonunda gelecektir."5210[43]

5200[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/189-192.
5201[34] Scned:
Hasen: Müsned, 1/138. H.ııo: 1164; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/274, H.no:l%5; Dârekutnî, Mel, III/189; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/220, H.no:993; Heysemî hadisin senedinde yer alan Husayn hakkında Yahyab. Maîn'in "Onu tanımıyorum"dediğini nakleder. Bk. Mecma'. 1/243.
Heysemî hadisin Hz.Ali'den gelen rivayetine yer vererek sü'nenlerde Ali b. Talk el-Hanefî'den nakledildiğini, asıl Hz.Ati rivayetinin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'e yaptığı ziyâde olduğunu, ayrıca bu hadisin râvilerinîn de sika olduklarını belirtir. Bk. age., 1/243; IV/299. Heysemî'nin bahsettiği ziyâde bu hadistir.
Husayn el-Müzenî mechûl, Hıbbân b. Ali ise zayıf bir râvidir. Fakat hadis şâhid ve mütâbileri ile hasen İi ğayriiiî seviyesine yükselir. Hz. Aliden nakledilen diğer bîr rivayet için bk. 349/657. hadis {Müsned, 1/86, H.no;655; Ebû Dâvûd, Taharet, 81, H.no:205; Salât, 187, H.no:1005; Tirmizî, Radâ\ 12, H.no: 1164-1166; Dârimî, Vudû', 114, H.ııo: 1141; îbn Hıbbân, V/514-515, H.no:4199, 4201; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/324-325, H.no:9023-9026). Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 351-352/659-660 ve 37/907. hadisler. Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anh) şahidi için 38/908. hadise bk.
5202[35] Hades ile ilgili bu açıklama Hz. Ali'nin sözüdür. Bk. Taberani el-Mu'cemu'l-evsat, 11/274, No: 1965
5203[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/192-193.
5204[37] Sened:
5205[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/193-194.
5206[39] Sahih: Müsned, V/149, H.no:21220; Benzer rivayetler için bk. V/155-156, H.no:2i274 (Yukarıdaki metindeki parantezler bu rivayetten İlâve edildi); V/151, H.no: 21239: (Başında şu ziyade ile:
V/158. H.no:21296; V/I60, H.no:21317; V/161, H.no:21323; V/164, H.no:21347 Abdürrezzâk, 11/26, H.no:2348; Müslim, Saiât, 265; EM üâvûrf, Salfit, 109, H.no:702 Tirmizî, Salât, 136, H.no:338 (Bu konuda
Ebû Saîd, Hakem b. Amr el-Gıfârî, Ebû Hüreyre ve Enes'ten de nakiller vardır. Ebû Zer rivayeti ise hasen-sahihtİr); Nesâî, Kıble, 7. H.no:748; /&rc Mâce, İkâme, 38, H.no:952; Sayd, 4, H.no:3210; Dârimi, Salât, 128, H.no: 1421. Hadisin şâhîdleri:
a-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 803/1673. ve 805/1675. hadisler.
b-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallaha anh) şahidi İçin bk. 804/1674. hadis.
c-ibn Abbas'tan [Radtyallahü anhiima) şahidi için bk. 806/1676. hadis.
d-Ebû Hüreyre'den {Radtyallahü anh) şahidi için bk. 807/1677. hadis.
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. £ö« DâvÛ^, Salât, 114, H.no:719.
5207[40] Metinde geçen lafzı, bineğin (devenin) palanının arka kısmı, dayanılan bölümdür. Bu palanın ön tarafına ise (denir. (Bk.Nevevî, ^erfty Sü/hTî/ Müslim. 1/231; Âsim Efendi, ^m«s Tercemesi, IH/1319; Karahisarî, Ahteri-i kebîr, 1/426)
5208[41] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/581
5209[42] Abdürrezzak, Musannef, H/9
5210[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/194-195.

803/1673-Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'den (Radıyaiiahaanha):[5211][44]
Rasûlullah (Satiaiiahu aie\-hi ve sellem) buyurdu ki:
"Müslümanın namazını ancak (önünden geçen) merkep, kafir, köpek ve kadın böler."
Bunun üzerine Hz.Aişe şöyie dedi:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kötü hayvanlarla biz yanyana getirildik." [5212][45]

804/1674-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahüanh): [5213][46]
Hz. Peygamber (Saitailahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Kadın (Bir rivayette: Hayızlı kadın), merkep ve köpek namazı böler." [5214][47]

805/1675-Hz. ÂİŞe'den (RadıyallakUanha):[5215][48]
Bir takım insaniarın 'köpek, merkep ve kadın namazı böler' sözü kendisine ulaşınca şöyle dedi:
'Onların bizi köpekler ve merkeplerle denk tuttuklarını görüyorum. Ben kendisiyle kıble arasındaki bir yatakta yatarken Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve set/em) gece (bana dönük olarak) namaz kılarken gördüm. Benim bir ihtiyacım olduğunda Rasûlullah'a (o namaz kılarken) yüzümle dönmekten hoşlanmadığım için yatağın ayak ucu kısmından yavaşça çekilir giderdim.'
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet: ...Bunun üzerine Hz. Âişe (Radıyallahüanha) şöyle dedi: 'Bizi köpek ve merkebe ne kötü denk tuttunuz. Rasûlullah'ı (Saiiaüaha aleyhi ve seüem), ben onun önünde enlemesine yatarken (bana dönük olarak) namaz kılarken gördüm. Secdeye gittiğinde dokunurdu, yani ayağıma, ben de ayağımı kendime çekerdim, sonra Rasûlullah secde ederdi.'[5216][49]

806/1676-îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[5217][50]
(Râvi Yahya, Şu'be'nİn bunu merfu olarak rivayet ettiğini bildirdi.) "Köpek ve hayızlı kadın namazı böler." [5218][51]

807/1677-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhy. [5219][52]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "(Önden geçen) kadın, köpek ve merkep namazı böler. [5220][53]

Açıklama

Namaz kılanın Önünden kadın, köpek ve merkep gibi varlıklar geçtiğinde namazı böler (<M>) şeklindeki lafızdan Öncelikle namazı bozduğu anlaşılır. Ancak Peygamberimiz'in, odasında yerde yatan Hz. Âişe'ye dönük olarak namaz kılması, cemaatle namaz kılarken önünden merkep ve kızlar geçtiği halde namazını

[5211][44] Sahih: Müsned, Vl/84-85, H.no:24427: Benzer rivayetler için bk. VI/54-55, H.no:24155; VI/44, H.no:24051; Heysem! râvilerinin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/60.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
Hz. Âişe'den (Radıyallaha anha) nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 378/686 ve 805/1675. hadis.
[5212][45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/195.
[5213][46] Sahih: Müsned. V/57, H.no:20450; Benzer rivayet için bk. İV/86, H.no:16741 (Ahmed b. Hanbel hocası Abdula'lâ ile birlikte işittiği Muhammed b. Cafer kanalı ile ve aynı senedle "Sakletmiştir); İbn Mâce, İkâme, 38, H.no:951.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
[5214][47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/195.
[5215][48] Sahih: Musned, VI/42, H.no;24035; İkinci rivayet için bk. VI/44, H.no:24051 (Mükerrer için bk. VI/54-55, H.no:24155); Benzer rivayetler için bk. VI/32, H.no:23926; VI/37, H.no:23970; VI/41, H.tıo:24021; VI/50, H.no:24ll8; Vl/64, H.no:24240; VI/67, H.no:24263; VI/70, H.no:24294; VI/86, H.no:24443; VI/94, H.no:24510; VI/95, H.no:24523; VI/98, H.no:24545; VI/99, H.no:24556; VI/103, H.no:24596; VI/125, H.no:24818; VI/126, H.no:24828: VI/134, H.no:24905; VI/137, H.no:24945; VI/146, H.no:25010, 25012; VI/148, H.no:25028; VI/152, H.no:25062; VI/154, H,no:25085; VI/155, H.no:25100; VI/174, H.no:25288; VI/176, H.no:25308; VI/182, H.no:25365; VI/192, H.no:25475; VI/199, H.no:25504;VI/I99-200, H.no:25513; VI/200, H.no:25523; VI/204, H.no:25562; VI/205, H.no:25572; VI/220, H.no:25718; VI/225. H.no:25760; VI/230, H.no:25805-25806: Vl/231, H.no:25818 (Bu rivayetin metni: y, ö); VÎ/249. H.no:25996; VI/251, H.no:260l4; VI/255, H.no:26059; Vl/260, H.no:26112; Vl/266, H.no:26180; VI/275, H.ııo:26235 (465/1335. hadis); Mâlik, Salâtü'1-leyt, 2; Buhân, Salât, 22. 104, 108; Mü.s-/im. Salât, 272; £feö DâvÖrf, Salât, 111, H.no:710-7 14; Nesâl, Taharet, 120, H.no:166-168; Kıble. 10, H.no:757; İbn Mâce, İkâme, 40. H.no:956.
Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anha) nakledilen diğer rivayetler için bk. 378/686, 875/1745, 465/1335 ve 803/1673. hadis.
Ayrıca 30/834, 873-874/1743-1744 ve 876-877/1746-1747. hadislerle karşılaştırınız.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahricİ.
[5216][49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/196-197.
[5217][50] Sahih: Müsned, 1/347, H.no:3241; Ebû Dâvûd, Salât, 109, H.no:703; Nesâi Kıble, 7, H.no:749; İbn Mâce, İkâme, 38, H.no:949.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
[5218][51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/197.
[5219][52] Sahih: Müsned, 11/299, H.no:7970; Benzer rivayet için bk. 11/425, H.no:9458; M&î/im, Salât, 266 (sonunda: ziyadesi ile); İbn Mâce. İkâme, 38, H.no:95ü.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
[5220][53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/197.

bozmaması gibi rivayetleri5221[54] de göz önüne alırsak Rasûlullah'ın burada dikkatin dağılması, huşûun kaybolması gibi durumlara dikkat çekmek istediği anlaşılmaktadır. Zahirîler dışında Cumhur ulemaya göre bunların namaz kılanın önünden ceçmesi ile namaz bozulmaz. Ahmed b. Hanbel siyah köpeğin de namazı bozacağı kanaatinde, çünkü onun bozmayacağına dair diğerlerinde olduğu gibi herhangi bir nas bulunmamaktadır. 5222[55]

§Hadiste siyah köpeğin şeytan olarak vasfedilmesi, şeytanın o surete girmesinden ya da bu tür köpeklerin daha tehlikeli olmasından kaynaklanmış olabilir. 5223[56]

§Hz. Peygarnber'in eşlerine ait odalar küçüktü ve karşısında yatan birisine müsaade ederdi. Hattâ secde edecek bir yer bile kalmazdı. Peygamberimiz (Salfallahu aleyhi ve seUem) secdeye gideceğinde Hz. Âişe'nin ayaklarına dokunur, o da ayaklarını çekerdi ve Rasûlullah secde ederdi. 5224[57] Peygamberimiz gece namaz kılacağında kendisi kalkar ve kılardı. Ev ahalisini buna zorlamazdı, sadece sabaha yakın vitir kılacağında onları uyandırırdı. 5225[58] Burada Peygamber Efendimizin nezaketi ve yüksek ahlâkı gözümüzü kamaştırmaktadır.

§Hz. Peygarnber'in secdeye giderken eşinin ayağına değmesini Hanefiler gibi bazı alimler kadına dokunmakla abdestin bozulmayacağına delil getirirlerken, Şafiîler ise burada kumaş üzerinden dokunma vardır ya da kendi hanımı olduğu için abdesti bozmaz şeklinde anlamışlardır. 5226[59]

§Hz. Âişe'nin Peygamberimizin sözüne taaccüp etmesi belki de yanlış anla-masındandır. Peygamberimiz bunu kalbin Önden geçenle meşgul olması, şeklinde ifade etmek İstemektedir. Ancak Hz. Âişe'nin kendi yapısından olsa gerek anlamadığı ya da yanlış anladığı şeylerde mutlaka açıklama isterdi. Peygamberimiz de her seferinde ona olgun bir şekilde davranmış, anlamadığı konulan izah etmişti Çünkü Hz. AİŞe Peygamberimiz için çok önemliydi. Onun önemi belki de eşinden öte çok zeki olması, insanlarla ve özellikle kadınlarla çok İyi diyalog kurmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü İslâm'ı en iyi bilen yedi sahabeden birisiydi. İnsanlar ona sürekli gelir ve farklı konuları sorarlardı. O da gücü yettiğince sorulara cevap verirdi. Allah ondan razı olsun.

§Namaz kılanın önünden kadın, köpek ve merkebin geçmesiyle namazın bölünmesi şeklinde Peygamberimizden rivayet edilen başka hadisler de bulunmaktadır. Bu rivayetlerde Peygamberimiz kuzu. oğlak gibi hayvanlar yanında, insanlardan da sadece kadınlar değil, erkeklerin de namaz kılanın önünden, özellikle secde mahallinden geçmelerine izin verilmemesini emretmektedir. 5227[60] Sütre de bu nedenle emredilmiştir. 5228[61]Bundan dolayı olsa gerek ki Hz, Âişe önden geçenlerin namazı bölmelerinin kadınla sınırlı tutulmasına' tepki göstermektedir. Aynı tepkiyi İbn Abbas'ta da görmekteyiz. 5229[62] Diğer hadisler de gözönüne alındığında namaz kılanın önünden geçen her türlü varlığa engel olunması gerekliği anlaşılır. Bu nedenle Rasûlullah'ın hadislerini ve sünnetini doğru olarak anlamak gerekir.5230[63]

Namaz Kılanın Saçım Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi

Bazı hallerin namaz kılan için Rasûlullah tarafından sakıncalı olduğu beyan edilmiştir. Bunlar:

1- Saçı uzun olan erkeğin saçı bağlı oİarak namaz kılması: İnsan secde yaptığı zaman bütün uzuvlarının yere gelmesi şartından dolayı uzun saçı olan erkeğin de saçlarının yere dökülmesi ve bu şekilde secde yapması emredilmiştir. Saçı bağlı olarak namaz kılan ve secdeye giden kişi, elleri omzunda bağlı olarak secdeye giden kişiye benzetilmiştir.

2-Namazda çakıllarla oynamak: Nakledilen rivayetlerde keyfi oarak çakıllarla oynanması kesinlikle yasaklanmıştır. Ancak sahabenin yaptığı çok sıcak oian bir yere secdeye gittiklerinde buradaki çakılları/taşları hafif oynatmaları ya da elleriyle dokunup biraz da olsa sıcağını gidermeleridir. Peygamberimiz bunun doğru olmadığını, ancak secde yapan kişi sıcağa dayanamıyorsa söz konusu çakıllara bir kere dokunabilir/mesh edebilir, şeklinde ruhsat vermiştir. Değilse şeytan o kişiye vesvese verecek ve namazı huşu İçinde kılamayacaktır. Namazda ise huşu çok önemlidir.

3- Namazda yere liflemek: Namaz kılan kişinin secde mahalline üflemesini Peygamberimiz hoş karşılamadı ve yüzün Allah için topraklanması gerektiğini anlattı. 5231[64]

5221[54] Müsned Trc. 458/1328, 466/1336,467/1337, 468/1338, 469/1339 nolu rivayetler.

5222[55] İbn Abdilber, Ternhid, XXI/168; Nevevi, Mecmu', 1117222-223; Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/241; İbn Kudame, Muğni, 11/44; İbn Müflih, Furû\ 1/417;

5223[56] Bennâ, age., IV/78

5224[57] Bcarf,Salat, 22; Müslim, Salât, 272

5225[58] Buharı, Salat, 103; Müslim, Salât, 268; Ebû Dâvûd, Salat, 112, H.no: 7 11

5226[59] Bennâ, age., IV/79

5227[60] Namaz kılanın önünden geçmeye çalışan insan ya da bir başka şeyin engellenmesi İle ilgili hadisler için bk. Müsned Trc. H. No: 454/1324 ve devamı.

5228[61] Sütre emri ile İlgili hadisler için bk. Müsned Trc. H. No: 445/1315 ve devamı.

5229[62] Bk. Müsned Trc. 469/1339 nolu rivâyeı.

5230[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/198-199.

5231[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/199.

808/1678-Küreyb'den:5232[65]
İbn Abbas (Radıyailaha anhttma), Abdullah b. Haris'i saçları arkadan bağlanmış olarak namaz kılarken gördü, arkasına dolandı ve çözmeye başladı. Öbürü de hareket etmeksizin ona İmkan tanıdı. (Namazı bitirdikten) sonra
İbn Abbas'a yöneldi ve:
'Benim başımdan sana ne?' deyince İbn Abbas şöyle dedi: 'Ben Rasûlullah' in (Sattaiiahü aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Bunun misali, ellerini omuzuna bağladığı halde namaz kılan kişiye
benzer (uzun saçların da secdeye dökülmesi gerekir)."'
NOT: Rivayette geçen mekfûf elleri arkaya, omuza doğru bağlamak anlamındadır. Bu şekilde namaz kılan kişinin secde azalarından bir kısmı yere değmez. Uzun saçı olan erkeklerin de saçlarını bağlaması yasaklanmıştır, saçlarının da secdeye katılması gerekir. 5233[66]

809/1679-Ebü Rafi'den (Radıyallahü anh): 5234[67]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seim), bir erkeğin saçını bağladığı halde namaz kılmasını yasakladı (uzun saçların secdeye dökülmesi gerekir). 5235[68]

810/1680-Ali b. Abdurrahman el-Muâvî'den:5236[69]
İbn Ömer'in (RadıyaUaka anhüma} yanında namaz kıldım. O sırada da (secdeye giderken) çakılları (sıcaklığını almak ya da düzeltmek için) kurcaladım/çevirdim. İbn Ömer şöyle dedi:
(Namazda) çakılları kurcalama, şüphesiz bu şeytandandır. Fakat Rasûlullah'ı (Saiialiahu aleyhi ve seüem) gördüğüm gibi (yapabilirsin), o şöyle hareket ettirirdi.'
§Ebû Abdullah ekledi: 'Yani bir kere5237[70]sıvazlamak, şeklinde.'5238[71]

Açıklama

İmam Ahmed, râvinin şöyle hareket ettirirdi, sözünü bir kere mesh etmek, sıvazlamak şeklinde açıkladı. Bennâ da Câbir (Radıyallahü anh) hadisine 5239[72] dayanarak kişi mutlaka dokunmak istiyorsa böyle yapabilir, terk etmesi efüaldir, dedi. 5240[73] Ancak aynı hadisin başka tarikten gelen rivayetinde; Rasûlullah teşehhudde şehadet parmağını hareket ettirirdi, şeklinde açıklanmış olarak nakledildi. Bu daha doğru olsa gerek:
*Ali b. Abdurrahman el-Muâvî'den: 5241[74]
Ben namazda çakıl taşlarını kurcalarken Ibn Ömer (Radıyallahü anhüma) beni gördü. Namazı bitirince beni

---

5232[65] Sahih: Müsned, 1/304, H.no:2768; Benzer rivayetler için bk. 1/316, H.no:2904-2905; Müslim, Salât, 232; Ebû Dâvûd, Salât, 87, H.no:647; Nesâî, Tatbik, 57, H.no: 1 i 12; Dârimi, Saiât, 105, H.no: 1388; Taberânî, el-Mu'cemtt'l-kebîr,XU413,422-423, H.no:12174, 12196-12197,
5233[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/200.
5234[67] Sened:
Hasen: Müsned, VI/391, H.no:27062; Benzer rivayet için bk. VI/8, H.no:23746; Ebû Dâvûd, Salât, 87, H.no:646; Tirmizî, Salât, 165, H.no:384 (Ümmü Seleme ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiim) da nakiller vardır. Ebû Rafı' rivayeti ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 67, H.no: 1042; Dârimi, Salât. 105, H.no: 1387; İbn Huzeyme, U/58, H.no:911; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/331, H.no:990; XXlII/252, H.no:512; Beyhakî, 11/109.
Hamza Ahmed ez-Zeyn 23746. hadis için zayıf, 27062. hadis için de hasen ifadesi
kullanarak çelişkiye düşmüştür.
Senedde yer alan Muhavvel b. Râşid en-Nehdî sika biridir. İsmi bazılarınca Mihvel olarak telaffuz edilmiştir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc. no:5345; îbn Hacer, Takrîb, Trc.no:6543. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'deki her iki rivayetinde de Muhavvel'in hocası belirli değildir. Bu yüzden de rivayet müphemdir. Fakat Dârimî'nİn naklettiği rivayette bu şahsın Ebû Saîd Keysân el-Makburî (v.100) olduğu görülmektedir:
İbn Mâce'nin rivayetinde ise Medineli Ebû Sa'd olarak bu zata işaret edilmiştir. Dârimî'nİn metninden yasağın bizzat Ebû Râfı'e yöneltildiği sonucu çıkarülabilir. Diğer kaynaklarda da Ebû Râfi'den nakledenin Ebû Saîd el-Makburî olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Dâvûd. Tirmizî ve Dârimî'nİn rivayetlerinde ise Ebû Râfi'in Hz. Hasan b. Ali'ye bu yasağı hatırlattığı İfade edilmektedir. Fakat bu zatın talebesi olarak Muhavvel değil, Imrân b. Mûsâ isimli bir râvİ vardır.
Bu metinler Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinden alınarak birleştirilmiştir.
Taberânî'nin bir rivayetinde Ebû Râfi'in bu rivayeti Ümmü Seleme annemizden aldığı görülmektedir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr,
XXIII/252. H.no:512. Heysem!, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecmu'. 11/86.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anh) nakledilen bir rivayet şöyledir:
Heysemî bu rivayetin Taberânî tarafından Kebîr'inde nakledildiğini, râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/125-126.
5235[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/200-201.
5236[69] senecı:
Sahih: Aflunai D710, H.no:4575; Benzer rivayetler için bk. n/119, H.no:6000 (721/1591. hadis); H/45, H.no:5043; 11/73, H.no:5421; 11/131, H.no:6153; U/147, H.no:6348; 11/65, H.no:5331 (723/1593. hadis); Mâlik, Salât, 48; Müslim, Mesâcid, 114-116; Ebû Dâvûd, Salât, 181, H.no: 987; Tirmizî, Saiât, 104, H.no:294 "Bu konuda Abdullah b. Zübeyr, Nümeyr el-Huzâî, Ebû Hüreyre, Ebû Humeyd ve Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anhüm) da nakiller vardır. İbn Ömer rivayeti ise hasen-garibdir" der; Nesât, Tatbik, 98, H.no:l 158; Sehv, 32-33, H.no:1264-1265: Bu rivayetlerde metin içinde geçen müphem şahsın Ali b. Abdurrahman el-Muâvî olduğu anlaşılmaktadır (723/1593, hadise bk.), 1269; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.
Ayrıca bk. 721/1591. hadis.
5237[70] Bk. Bennâ, age., İV/81
5238[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/201-202.
5239[72] Bk. Müsned Trc. 812/1682 nolu hadis.
5240[73] Bk. Bennâ, age., IV/82
5241[74] Sened:
Sahih: Muvatta, Salât 48, (1, 88); Ahmed b. Hanbel, ü/65, 73; Müslim, Mesâcid 114-116, (580);
EbÛ Dâvud, Salât 186, (987); Tirmizî, Salât 220, (294); Nesaî, İftitah 189, (2, 237), Sehv 32-35,(3,36-38).

bundan menetti ve:
'Sen de RasüSullah'm yaptığı gibi yap!' dedi. Ben:
'Rasüiullah naşı yapardı?' diye sordum. İbn Ömer:
'Namazda oturduğu zaman, Peygamberimiz sağ avucunu sağ dizinin üzerine koyarak, parmakların hepsini yumar, başparmağını takip eden parmağıyla da (tevhidi) işaret ederdi. Sol avucunu da sol uyluğunun üstüne koyardı, İşte Rasûlullah böyle yapardı.'5242[75]

811/1681-Ebû Zer (Radıyallahü anh) 5243[76]
Hz. Peygamber'e (Saiialiahu aleyhi ve seüem) şu sözü isnad etti: "Biriniz namaz kılmaya kalktığında şüphesiz rahmet ona yönelir, kesinlikle çakıllarla oynamasın!"
§Bir diğer rivayette.
"Çakıllarla oynamasın!" ya da "Çakıllara dokunmasın!" şeklinde geçmektedir. 5244[77]

812/1682-Câbirb. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):5245[78]
Hz. Peygamber'e (Sattaiiahu aleyhi ve sellem) (namazda secdeye giderken) çakıllara (sıcağını almak ya da düzeltmek için) el sürmenin hükmünü sorunca o şöyle buyurdu:
"Bir kere (el sürebilirsin). (Ancak namazda) onlardan geri durman senin İçin hepsi en kaliteli5246[79] yüz deveden daha hayırlıdır."
§Başka rivayetteki ziyade:
"Eğer şeytan bu durumda birinize galip geliyorsa (vesvese veriyorsa) çakıllara (sıcağını almak ya da düzeltmek için) bir kere elini sürebilir." 5247[80]

813/1683-Muaykîb'den (Radıyatiahu anh) 5248[81]
Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem),
'Mescitte (secdeye giderken) çakıllara el sürmek (caiz mi), denilince o şöyle dedi:
"(Sıcaktan dolayı ya da düzeltmek için) mutlaka yapman gerekiyorsa bir kere (dokunabilirsin)."
§Ayni râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Satkaiahu aleyhi ve seiiem) secdeye giderken toprağı düzelten bir kişiye şöyle dedi:
"Eğer mutlaka düzeltmen gerekiyorsa (bu seni rahatsız ediyorsa) bir kere (düzeltebilirsin)." 5249[82]

814/1684-Câbir b. Abdullah'tan (radıyallahü anh) 5250[83]
Rasûlullah (Sattailahu aleyhi ve sellem) ile birlikte öğle namazı kılıyordum. (Yerdeki) sıcağın şiddetini azaltmak/serinletmek için (önümdeki) çakıllardan elime bir avuç aldım ki (onlar serinlesin ve rahatlıkla üzerlerine) secde yapabileyim.
§Diğer rivayette:
Onları sıcağın şiddetinden dolayı diğer elime alıyordum (ki serinlesin), sonra da üzerlerine secde

---

5242[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/202.
5243[76] Sened:
Sahih: Müsned, V/150, H.no:21227; Diğer rivayet: V/150, H.no:21229; Benzer rivayetler için bk. V/163, H.no:21338
V/163, H.no:21340 V/179, H.no:21445 Ebâ Dâvûd, Salât, 171, H.no:945; Tirmizî, Salât, 162, H.no:379 (Bu konuda Muaykıb, Ali b. Ebû TâlÎb, Huzeyfe ve Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahil anhüm) da nakiller bulunmaktadır. Ebû Zer (Radıyallahü anh) hadisi hasendir); Nesâî, Sehv, 7, H.no:1189; İbn Mâce, İkâme, 62, H.no:1027; İbn Huzeyme, 11/59, H.no:913; Humeydî, 1/70, H.no: 128. (EK) Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Mi«n^, V/385, H.no:23168; Mükerrer için bk. V/402, H.no:23311; Heysemî, Mecma1,11/68.
Muaykıb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 813/1683. hadis.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 812/1682. hadis.
5244[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/202-203.
5245[78] seneo:
Hasen: Msî/icrf, 111/300. H.no:14138; Ziyâdeli diğer rivayetler için bk. III/328, H.no:1445l; IH/384. H.no:15062; 111/393. H.no: 15165; Heysemî senedinde Şurahbil b. Sa'd'ın bulunduğunu, bu râvinin ise zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', U/86.
Senedinde yer alan Şürahbîl b. Sa'd el-Ensârî el-Hâcib (v. 123/741) sadûk olup son zamanlarında ihtilât eden bir râvidir. Ebû Dâvûd üç. İbn Mâce dön. Dârimî bir ve Ahmed b. Hanbel 19 rivayetini nakletmiştir. Ebû Hüıeyre, Câbir, İbn Abbas ve Ebû Katâde (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis işitmiş bir tabiîdir. İmam MâlÎk'in de hocasıdır. Zehebî, Dârekutnî'nin "zayıftır" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2256. İbn Hacer ise "sadûktur, son döneminde ihtilât etti" der. Bk.Takrîb, Trc. no:2764. İbn Mâce'nin bir hadisinde Bûsırî Şürahbîl için şunları dile getirir: "Zayıftır. Birçok kimse zayıf saydı, hattâ bazıları onu yalanla itham ettiler. Fakat İbn Hıbbân onu Sikât'mda zikretti ve (Sünen'de zikredilen hadisi) Sahih'inde nakletti. Aynı Şekilde İbn Huzeyme de Sahih'ine aldı." Bk.Sünen, İkâme, 44, H.no:974.
Hamza Ahmed ez-Zeyn 14138, 14451 ve 15062. hadislerin tahricinde sahih, 15165, hadisle ise hasen hükmü verir.
Ayrıca 148/456. hadisin lahricinebk.
5246[79] Araplarda en kaliteli develer şeklinde vasfedİlirdi. İri gözlü, gözünün siyahı iri olan manasına gelen bu kelime en kaliteli, en güzel develer için kullanılırdı. Bk. Bennâ, age İV/82-83; Bu kelime iri gözlü, gözünün siyahı iri olan insan için de kullanılır. Bk. Münâvi, Feyzu'l-Kaclir.V/70
5247[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/203-204.
5248[81] Sened:
Sahih: Müsned, III/426, H.no: 15448; Mükerrer için bk. V/425, H.no:2350i; ikinci rivayet için bk. EH/425, H.no:15450; V/425-426, H.no:23503; Benzer rivayet için bk. V/425, H.no:23500; Buharı, Amel, 8; Müslim, Mesâcid, 47-49; Ebû Dâvûd, Salât, 171, H.no:946; Tirmızî, Salât, 162, H.no:380 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 8, H.no:119Ü; İbn Mâce, İkâme, 62, H.no:1026; Dârimi, Salât, 110, H.no:1394.
Câbir'den (Radıyullahü anlı) şahidi için bk. 812/1682. hadis.
5249[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/204-205.
5250[83] sened:
Sahih: Müsned, III/327, H.no: 14444; Diğer rivayet için bk. 111/327, H.no: 14443 Dâvûd, Salât, 4, H.no:399; Tatbik, 33, H.no:1079.

yapabileyim. 5251[84]

815/1685-(Talha'nm mevlâsı) Ebû Salih anlattı: 5252[85]
Ümmü Seleme [Radıyaiiaha anhai annemizin yanına geldim. Kendi kardeşinin oğlu da yanına geldi ve Ümmü Seleme'nin evinde iki rekât namaz kıldı. Secdeye gittiğinde (oradaki) toprağı üfledi. Bunun üzerine Ümmü ona şöyle dedi:
'Ey kardeşimin oğlu, (böyle) üfleme! Ben Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) toprağı üfleyen Yesar isimli kölesine şöyle dediğini işittim: "Yüzünü Allah için topraklandır!'"5253[86]

816/1686-Abdullah b. Amr (b. Âs)'tan (Radıyallahü anhOtna):5254[87]
Rasûlullah (Saüaiiam aleyhi ve seiiem) döneminde güneş tutuldu. Rasûlullah namaza durdu, biz de durduk. (Namazda) kıyamı o kadar uzattı ki rükûa gitmeyecek zannettik. Sonra rükûa gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Sonra başını kaldırdı (doğruldu ve o kadar durdu ki) neredeyse secdeye gitmeyecekti. Sonra secdeye gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Sonra oturdu (o kadar durdu ki) neredeyse secdeye gitmeyecekti. Sonra tekrar secdeye gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Birinci rekâtta yaptığını ikinci rekâtta da yaptı (namazı uzattı). İkinci rekâtta secdeye giderken yere üflemeye başladı ve ağlıyordu. Şöyle demeye başladı:
"Rabbim! Ben onların içinde olduğum halde onlara niçin azap edeceksin?
Rabbim! Biz sana istiğfar ettiğimiz halde, bize niçin azap edeceksin?'
Bundan sonra başını kaldırdı, güneş açılmıştı...5255[88]

Açıklama

Yukarıdaki hadislerde zikredilen fiiller namazı bozmamakta, ancak bunlar mekruh kabul edilmiştir. Bu konuda üç teh İd! erin görüşleri:
1-Uzun saçlı erkeğin namaz kılarken saçını bağlamaması gerekir ki secdeye gittiğinde bütün yüzü ve saçları ile secde edebilsin. Saç bağlı olarak namaz kılmayı sahabeden Hz. Ömer, Osman, Ali, Huzeyfe, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, İbn Abbas (Radıyattahu anhüm), tabiûndan İbrahim en-Nehâi gibi zatlar mekruh görmüştür. 5256[89]
İmam Nevevi şöyle dedi: 'Namazda elbisenin ya da saçların toplanması, saçın topuz yapılması ya da uzun saçın sarığın içinde toplanması mekruhtur. Ancak kerahet tenzihidir, namazı bozmaz. Cumhurun görüşü bu şekildedir. İbn Münzir ise Hasan-ı BasrîMen namazın iade edilmesi görüşünü nakletti. Bunun hikmeti saçların
da secdeye katılmasıdır. 5257[90]
§Buradakı mekruh olma durumu erkekler içindir. Kadınların başlarını örtmeleri farzdır.
2- Secdeye giden kişinin secde mahallindeki taşların sıcak ya da düzensiz olması nedeniyle onlara elini sürmesi ya da düzeltmesi Peygamberimiz tarafından yasaklanmıştır. Ancak secdeye giden kişi sıcağa dayanamayacaksa ya da oradaki durum kendisini rahatsız edip namazına mani olacaksa, bu durumda bir kerede onların düzeltilmesine izin verilmiştir.
3- Namazda secde mahalline üflemek mekruhtur. Bazı alimlere göre mekruh olmasının nedeni iki ya da üç harf çıkması ve namazın bozulma tehlikesidir. Bu konudaki bazı rivayetler:
Ümmü Seleme (Radıyatlahü), 5258[91]
Namaz kılan ve namazda yere üfleyen bir akrabasına şöyle dedi:
'Böyle yapma! Ben Rasûlullah'ın Rabah isimli kölesine şöyle dediğini işittim: "{Bu şekilde) üfleme! Üflemek kelam (konuşmak) sayılır.'"
*İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhlima)!5259[92]

5251[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/205.
5252[85] Sened:
Hasen: Müsned, VI/301, H.no:26451; Benzer rivayet için bk. VI/323. H.no:26623:
Salat, 163, H.no:381:
Tirmizî, Ümmü Seleme (Radıyallahü atıh) hadisinin isnadının pek kuvvetli olmadığını ifade eder ve şunu ekler: "Senedeki Meymûn Ebû Hamza bazı ilim sahibi zatlar tarafından zayıf sayılmışlardır."
5253[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/205-206.
5254[87] Sened:
Sahih: Müsned, 11/159, H.no:6483; Hadisin son kısmı Kusuf bölümünde gelecek, orada terceme edileceği için metnini burada vermekle yetiniyoruz:
Benzer rivayetler için bk. 11/188, H.noİ6763; H/163 H "0:6517, IV198 ^ 11/220, H.no:7046; U/223, H.no:7080; 11/175, H.no:6631; Buhâri Kusut, 3, 8, Müslim, Ku^t. 20; EbÛ DavÛd, İstiskâ. 9, H.noıl 194; Nesat KusÛf, 20, H.no:1494. ^rıca bk. 639/1509. hadis
5255[88] Hadisin tamamı Kusûf Namazı bölümünde gelecektir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/206-207.
5256[89] Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/96: Şevkâni, Neylü'l-evtar, 11/387: Bennâ, age., IV/85
5257[90] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/209
5258[91] İshak b. Râhûye. Müsned, İV/135. No: 92; Nesâi, es-SUnenUH-kübra, 1/196. No: 548
5259[92] Abdürrezzak, 11/189, No: 3018; İbn Ebi Şeybe, 11/67, No: 6542, 6543

(Secdeye giderken) üflemek kelam demektir.'
EbÛ Hüreyre'den fRadıyallahü anh): 5260[93]
'(Secdeye giderken) üflemek kelamdır.'
§ Peygamberimizin Küsûf namazında yere üflemesini de bu şekilde almak ve kelam olmamasına hamletmek daha doğru olsa gerek.
§Üflemenin namazı bozması konusunda müçtehidler ihtilafa düştüler:
a-İmam Azam ve Muharnmede'e göre işitilen bir üfleme namazı bozar, çünkü kelam gibidir. İ. Ebû Yusuf'a göre ise namazı bozmaz.
b-îbn Vehb'den gelen rivayete göre İmam Malik, namazda boğazı temizlemek (tenahnuh), üflemek (nefh) ve inlemek namazı bozmaz, görüşündedir. İbn Kasım'dan gelen rivayette ise Malik, üflemek kelam sayılır ve namazı bozar görüşündedir.
c-1. Şafiî'ye göre, üflemekten hece harfleri anlaşıirmyorsa namazı bozmaz, bu kelam değildir. Ebû Sevr'in de görüşü bu şekildedir.
d-î. Ahmed b. Hanbel'e göre üflemek namazı »bozmaz, ancak mekruhtur. Üflemekten bir kelam anlaşılıyorsa namazı bozar. 5261[94]

Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmaklan Çıtlatmak ve Kenetlemek

817/1687-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh).5262[95]
Bana dostum (Hz. Muhammed) (SaliaUahB aleyhi ve seiiem) üç şeyi emretti, üç şeyi yasakladı:
Bana uyumadan önce vitri kılmamı, her (hicrî) aydan üç gün oruç
tutmamı ve iki rekât duhâ namazı kılmamı tavsiye etti.
Namazda başka tarafa (sağa, sola) yönelmekten, maymun oturuşu gibi oturmaktan ve horoz gagalaması gibi (rükûya. secdeye) çabuk gitmekten/acele hareketlen5263[96]beni menetti.
§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Bana Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) üç şeyi tavsiye etti, üç şeyden de beni menetti:
Bana her gün iki rekât duhâ namazı kılmamı, uyumadan önce vitri
kılmamı ve her (hicrî) aydan üç gün oruç tutmamı tavsiye etti.
Namazda horoz gagalaması gibi (rükûya, secdeye) çabuk gitmekten/acele hareketten, köpek oturuşu gibi oturmaktan, tilki gibi (sağa sola) yönelmekten beni menetti.
NOT: Bu konudaki izah için bk. MüsnedTrc. 829/1699 Nolu hadisin açıklaması. 5264[97]

818/1688-Muaz b. Enes el-Cühenî'den (Racityaiiahü anh): 5265[98]

5260[93] Abdürrezzak, 11/189, No: 3019
5261[94] İmam Muhammed, el-Hucce ala Ehli'l-Medine, 1/260-261; Sehnun, el-Mudevvenetul-kübra, 1/105; İbn Abdilber. Temhid, XIV/156; İbn Kudame. Muğni. 1/705 ; Şevkâni, Neylu l-evtar, 11/368
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/207-208.
5262[95] Sahih: Mtlsned, 11/265, H.ııo:7585; İkinci rivayet için bk. 11/311, H.no:8091. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/266. H.no:5275:
Beyhakî, 11/120. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm Müsned'ine de nispet ederek hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Bk, Mecma', 11/79-80.
Sadece Müsned'in bu iki rivayetinde emredilen ve yasaklanan maddeler dile getirilmiştir. Taberânî'nin metni de bu İki rivayet gibidir.
Hadisin senedinde Yezîd b. Ebû Ziyâd ei-Kuraşî el-Hâşİmî (v. 136/753) yer almaktadır. Bu râvi ise yaşlandığında hafiza kaybına maruz kaldığı için zayıf biridir. Sadûk sayılan talebesi Muhammed b. Fudayl ile birlikte şîı olmakla suçlanmışlardır. Heysemî, Yezîd b. Ebû ZÎyâd'ın hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. age., VIII/258; Müslim (mütâbî olarak) bir, Nesâî üç, DârÎmî sekiz, Tirmizî 14, Ebû Dâvûd İ9, îbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk. Sünen, Taharet, 83, H.no: H.no: 114; Savm, 61, H.no:777. Ayrıca Yezîd'in hocası, Ebû Hüreyre'nin ise öğrencisi bilinmediği için senedi de müphemdir. İkinci rivayetle müphem şahstn Mücâhid b. Cebr el-Mahzûmî (v.102) olduğu görülmekledir. Bu râvi ise sika biridir. Taberânî'nin ise senedinde görüldüğü gibi Saîd b. Cübeyr kanalı ile tamamen farklı bir isnadla nakledilmektedir. Kısacası bu rivayet Yezîd b. Ebû ZÎyâd sebebiyle hasendir. Hadis şâhidleri ve mütâbileri ile sahih 1İ gayrihî seviyesine yükselir.
Benzer rivayetlerin hemen hemen hepsinde sadece emredilen maddeler yer almıştır: 11/258, H.no:75Ö3; 11/277, H.no:7711; 11/392, H.no:9074; 11/402, H.no:9189; 11/459, H.no: 9878-9879; 11/497, H.no:10399; H/499, H.no:10431; 11/526, H.no:10756; Buharı, Teheccüd, 33; Savm, 60; Müslim, Müsâfirûn, 85; Ebû Dâvûd, Vitir, 7, H.no: 1432; Tirmizî, Savm, 54, H.no:760; Nesâî, Kıyam, 28, H.no:1675-1676 Dârimi, Salât, 151, H.no:1462; Savm, 38, H.no: 1752. Sonunda ziyâdesinin bulunduğu rivayetler de vardır: 11/265, H.no:7586; 11/505, H.no: 10507.
Sadece "uyumadan önce vitir" maddesinin tavsiye edildiği rivayet de vardır: 11/347, H.no:8555;
Emredilen rivayetlerin bîr kısmında ise "duhâ namazı" yerine "cuma günü gusletme" maddesi yer almıştır: 11/233, H.no:7I80; 11/254, H.no:7452; 11/260, H.no:7527; 11/229, H.no: 7138; 11/231, H.no:8366; 11/472-473, H.no:10067; 11/484, H.no:10222; 11/329, H.no:8339.
"Cuma günü gusletme" maddesinin bir yanılgı eseri olarak alındığına şu rivayet değinmektedir: 11/271, H.no:7658 (Abdürrezzak - Ma'mer - Katâde - Hasan el-Basrî): 11/489, H.no: 10291 {Muhammed b. Ca'fer - Saîd - Katâde - Hasan el-Basrî)
Hadisin ilk bölümünün Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, VI/440, H.no:27354 (müphem bir râvi bulunduğu İçin İsnadı zayıftır); Vl/451, H.no:27422 (senedinde inkıta bulunduğu için bu rivayetin de isnadı zayıftır: Hamza Ahmed bunun isnadı için sahih hükmü verir); Müslim, Müsâfirûn, 86 (Müslim, bu rivayeti muttasıl ve sahih bir isnadla nakletmiştir:
Ebû Dâvûd, Vitir, 7, H.no:1433 (Ahmed b. Hanbel'in ikinci isnadı gibidir, rivayette inkıta vardır);
Yasaklanan maddeler ile İlgili bölümün Abdurrahman b. Şİbl'den (Radıyallahü anlı)
şahidi için bk. 829/1699. hadis
Şuayb el-Arnayut senedinde Yezîd b. Ebû Ziyâd el-Kuraşî el-Hâşimî bulunan rivayetleri zayıf, Ahmed Muhammed Şâkir ise sahih olarak değerlendirmiştir. Diğerlerinin senedlerinde bulunan Ali b. Âsim ve Leys b. Ebî Süleym sebebiyle rivayetleri tenkit etseler de rivayetler mütâbaallan ile kuvvetlenir.
5263[96] Bennâ, age., [V/86
5264[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/208-210.
5265[98] Sened:
Hasen: Müsned, m/438, H.no:15194; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/189, H.no:419; Beyhakî, 11/289. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle derdi:
"Namazda gülen, (sağa sola) yönelen ve parmaklarını çıtlatan aynı hükme tabidir." 5266[99]

819/1689-Ebû Zer'den (Radtyauahü anh)5267[100]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi w seitem) şöyle dedi:
Kul namazında (sağa, sola) dönmedikçe izzet ve celâl sahibi Allah o kula yönelmeye devam eder. Kul yüzünü başka tarafa döndürdüğü anda Allah da ondan sarf-ı nazar eder/döner. 5268[101]

820/1690-Hz. Âişe'den odıyaliahü anha):5269[102]
Hz. Peygamber'e ısaiiaiiahu aleyhi ve seitem) namazda (sağa, sola) yönelmenin hükmünü sorunca o şöyle dedi:
"Bu bir kapıp kaçırmadır ki şeytan o kulun namazından alıp kaçırır/bir şeyler eksiltir." 5270[103]

821/1691-Abdullah b. Selâm'm oğlu Yusuf anlatıyor:5271[104]
Bir şeyler öğrenmek için Ebü'd-Derdâ'nın iRadıyaiiaMmh) yanındaydım. Öleceği vakit bana dedi ki:
'İnsanlara ölüm anında olduğumu haber et!' Ben de gittim ve insanlara bu sahabinin ölüm anında olduğunu haber verdim. Evinin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu. Ona:
'Senin ölüm halinde olduğunu insanlara ulaştırdım, evin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu' deyince:
'Beni onların yanma götür!' dedi. Kendisini insanların yanına götürdüm,
'Beni oturtun!' dedi, biz de kendisini oturttuk. Orada şunları söyledi:
'Ey insanlar! Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve sdiem) şöyle dediğini duymuştum:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra iki rekât namaz kılar ve bunu eksiksiz olarak tamamlarsa, Allah ona istediğini hemen (dünyada) ya da daha sonra (âhirette) mutlaka verir." Ebû'd-Derdâ sözüne şöyle devam etti:
'Ey İnsanlar! Sakın namazda (kıbleden) başka tarafa dönmeyin. Zira başka tarafa dönenin namazı kabul olmaz. Nafilede bunu yaptıysanız farzda mutlaka dikkat edin yapmayın!'5272[105]

822/1692-Ka'b b. Ucre'den5273[106]
Rasûlullah (Saitaiiahu aieyiv w seiiem) mescidde yanıma getdi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki:
"Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarını kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın." 5274[107]

---

nakledildiğini, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nın bulunduğunu, ayrıca Zebbân b. Fâid'in zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 11/79. İbn Lehîa. ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Zehebî, Zebbân b. Fâid el-Habrânî'nin (v.155/772) zayıf olduğunu söyler. Tirmİzî bir. İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd üç, Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. Tirmİzî tenkît etmemiştir. Bk.Sünen, Cum'a. 17, H.no:513; Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nİn şerhinde bu râvî hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn zayıf saydı. İbn Hıbbân ise "Gerçekten münkeru'l-hadistir. Sehl b. Muâz'dan rivayette tek kaldı. Sanki mevzu gibidir. Onunla delil getirilmez" der. Ebû Hatim: "Salih bir şeyh" olduğunu söyler. Bende oluşan kanaata göre hadisi hasen derecesinin altına düşmez.". Aynca bu râvi hakkında bilgi için bk.496/804. hadisin tahrici.

5266[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/210-211.

5267[100] Sened:
Sahih: Müsned, V/172, H.no:21400; Ebû Dâvûd, Salât, 161, H.no:909; NesM, Sehv, 10. H.no:1193;//w Huzeyme, 1/244, H.no:482; Dârimi, Salât, 134, H.no:1430. Yunus b. Yezid'in (v.159) İbn Şihâb ez-Zührî'den (v.124) işittiği rivayetleri kuvvetli nakillerdir. Hârİs el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Mümed, IV/130, H.no:17104; Mükerrer rivayet için bk. IV/202, H.no:17727; TirmizU Edeb, 78, H.no:2863 (hasen-sahih).

5268[101] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/211-212.

5269[102] Sened:
Sahih: Müsned, VI/70, H.no:24293; Diğer rivayet için bk. VI/106, H.no:24627; Buharı, Ezan, 93; Ebû Dâvüd, Salât, 161, H.no;910; Tirmizî, Cum'a, 60, H.no:590 (hasen-garib); Nesâî, Sehv, 10, H.no:1194, 1197.

5270[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/212.

5271[104] Hasen: Müsned, VI/442-443, H.no:27370; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bulûğu'l-emânî, IV/88. Eserinin bir başka yerinde ise hasen olduğunu ifade eder. Bk.age., fiW.^ Heysemî, Taberânî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde zayıf kabul edilen Atâ b. Aclan'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/80; Bir başka yerde senedinde Meymûn Ebû Muhammd'i
bulunduğunu söyleyerek, Zehebî'nin "Bu râvî tanınmıyor" dediğini nakleder. . Mecma MI/278;
Bu rivayet 210/518. hadiste zikredilmişti. Ayrıca 368/10794. hadiste de tekrar edilecektir. Benzer bir rivayet için bk. 211/519. hadis (Müsned, VI/450, H.no:27417).

5272[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/213.

5273[106] " Sened:
Sahih: Miisned, IV/242, H.no:18033; Benzer rivayetler için bk. IV/241, H.no:18021; IV/242, H.no:18030 (823/1693. hadis), 18032; IV/243-244, H.no:18048; Mâlik, Taharet, 33; Abdürrezzâk, H/271, H.no:3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no:562; Tinnizt. Saiât, 167, H.no:386; Dârimî, Salât, 121, H.no:14U; îbn Huzeyme, 1/227, H.no:441; Hakim, 1/324-325, H.no:745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XIX/146, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı nüshalardaki "Hayyât" hatalıdır) sebebiyle hasen gösterilmiştir. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûl sayar, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Taberânî, d-Mu'cemü'l-evsat, 1/256, H.no:838: Hâkim, 1/324-325, H.no;744. 746 (Hakim. Buhârî ve Müslim'in şaıtına/rüvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söyler, Zehebî de bu görüşü onaylar). Heysemî, Mecmu'. 1/240;
Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'nİn mevlâsından nakledilen rivayet iç İn bk. bir önceki 316/1186. hadis. Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerik en-Nehaî (v. 177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.
Ayrıca bk. 196/504 ve 317/1187. hadisler.

5274[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/214.

823/1693-Ka'bb. Ucre'den5275[108]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sdlem) şöyle dedi:
"Bir kul evinde temizlenir (abdestini alır), sonra sadece namaz kılmak İçin dışarıya çıkarsa o kişi namazını bitirinceye kadar kesinlikle namazda sayılır. Biriniz namazdayken ellerinin parmaklarını birbirine kenetlemesin!" 5276[109]

Açıklama

Namazda bazı hareketler vardır ki farklı şekillerde namaza tesir eder. Kimisi namazı bozarken, kimisi de namazdaki mekruh fiillerden sayılır:
1-Sağa sola yönelmek/bakmak (iltifat) hadislerde geçtiği gibi namazın sevabından önemli bir kısmını, belki de hepsini şeytanın alıp kaçtığı andır. Namazda insan bir nöbetçi dikkatiyle durması gerekir. Sağa sola bakıp dikkatini dağıttığı anda şeytan onun sevabını alır ve gider. Ayrıca Allah bu kula yönelmişken ondan sarf-ı nazar eder, kendi haline bırakır.
§ Namazda sağa sola yönelmek/bakmak Cumhur ulemaya göre mekruhtur Ancak bir ihtiyaç varsa göğsünü kıbleden çevirmemek şartıyla bakmasına izin verilmiştir. Zira göğsünü kıbleden çevirmek namazın bozulmasına sebeptir. İhtiyaç anında başı çevirme ile ilgili rivayet:
Sehl b. Hanzale'den (Radıyallahüanh);5277[110]
Sabah namazı için kamet getirildi. Rasûlullah dağ tarafındaki yoîa bakarken namaza başladı.
-Ebû Davud ekledi: Dağ yoluna Rasûlullah etrafı kolaçan eden bir süvari göndermişti, (onu bekliyordu) 5278[111]
Namazda arkaya bakmak ya da göğsü kıbleden çevirmek namazı bozar. Bu konudaki rivayet:
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima): 5279[112]
Hz. Peygamber namaz kılarken (ihtiyaç anında) sağa ve sola (göz ucuyla) 5280[113] bakardı, ancak boynunu sırtının gerisine çevirmezdi.
§1. Ebû Hanife ve Şafiî'ye göre secde mahalline bakmak müstehabdır. İ. Malik'e göre ise kıble tarafına bakmak müstehabdır. Bu konuda herhangi bir nas bulunmamaktadır, ancak bütün müçtehidlerin ittifakla kabul ettiği şey namaz kılanın ön tarafa bakması sünnettir, sağa ve sola bakması mekruhtur. Bazı alimler de namaz kılan kişinin kıyamda ön tarafa, rükûda ayaklarına ve secdeye giderken secde mahalline ve otururken de kucağına bakmasının daha uygun olduğunu belirttiler.5281[114]
2-Namazda tebessüm etmek namazı ittifakla bozmaz, ancak namazda gülmek namazı ittifakla bozar. İbn Münzir bu konuda icmaın olduğunu belirtti. Ancak gülmenin abdesti de bozduğu konusunda ihtilaf vardır:
a-Hanefılere göre kendisi duyacak şekilde gülenin namazı bozulur, kahkaha şeklinde başkasının da duyacağı şekilde gülmekle de abdesti bozulur, namazın iade edilmesi gerekir. 5282[115]
Bu mezhebin delili bazı rivayetlerdir. Zeylaî (v.762/1361) bunları incelemiş ve iki guruba ayırmıştır:
Müsned olan rivayetler: Ebö Musa el-Eş'âri, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Enes, Câbir ve İmran b. Husayn gibi sahabilerden gelmektedir, hepsi zayıftır.
Mürsel rivayetler: Ma'bed el-Cüheni, Ebu'l-Âliye, İbrahim en-Nehâi, Hasan-ı Basri'den gelmektedir. Bu mürsellerden sadece Ebu'l-Aliye'nin kendisinden gelen mürsel rivayet sahih, diğerleri zayıftır. 5283[116]
ŞHanefi mezhebinde genel kurallara aykırı olmadıkça zayıf hadisler ve tabiûnun mürsel rivayeti eriyle amel edilir.
b-Cumhura göre ise kahkahayla gülmek ile abdest değil namaz bozulur, ancak bu kişin abdest alması müstehabdır.
Bu konudaki rivayetler zayıftır. Namaz dışında gülmek abdesti bozmaz ki, namazda gülmek abdesti bozsun. 5284[117]
3-Namaza giderken, mescitte namaz vaktini beklerken ve namaz kılarken parmaklan çıtlatmak ya da kenetlemek mekruhtur, ancak namazı bozmaz. 5285[118]

5275[108] Hasen: Miisned, IV/242, H.no: 18030; Bu rivayet senedindeki müphem râviler sebebiyle zayıftır. Fakat hadis diğer rivayetlerle kuvvetlenmektedir. Bk. 196/504, 317/1187 ve 822/1692. hadisler.
5276[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/214.
5277[110] Sahih: Ebû Davud, Salaı. 168, No: 916; İbn Huzeyme. 1/245, No: 486Senedin sıhhati için bk «enna, age., IV/89
5278[111] Bu açıklamnın geçtiği uzun rivayet için bk. Ebû Davud,C\î\ad, 17. No- 2501- Nesâi es-^ıenü'1-kübra, V/273, No: 8870; Hakim, 1/362. No: 864
5279[112] Sened:
Sahih: Ahmed b. Hanbel, 1/275; Nesai, es-Sünenü'l-kübra, I/19I, No: 529; An Huzeyme, 45, No: 485 (İbn Huzeyme rivayetin sonunda şöyle dedi: namazda dönerdi sözünden sağa ve sola gözüyle bakardı, anlaşılır.)
5280[113] Tîrmizi'deki rivayetle şeklindedir. Bk. Sünen,
1!,3; ^°' No: 587; Ay°ca 'bn Huzeyme de rivayetinin sonunda böyle bir açıklama ekledi. Sahih, 1/245, No: 485
5281[114] İbn Abdilber, Temhid, XVIl/393
5282[115] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr. 101; el-Hucce, 1/203-204
5283[116] Bu rivayetler için bk. Zeylai'. Nasbıı'r-raye, 1/4753; Ayrıca bk. Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, 1/246,11/82
5284[117] Selinim, el-MüdevvenetU'l-kübra, 1/100; Şirazi, Mühezzeb, 1/24: İbn Teymiyye el-Harrânî, Şerhu'l-Umde, 1/323
5285[118] Nevevi, Mecmu', IV/464; İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 11/22; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 0/189

Namazda Göğe Bakmak, El île İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek

824/1694-Enes b. Mâlik'ten iRadıyaiiahuanh)'[5286[119]]
Hz. Peygamber (SailaUahü aleyhi ve seüem) şöyle dedi:
"Bazı kişilere ne oluyor da namazlarında gözlerini (göğe) dikiyorlar."
Bu konuda Peygamberimiz ağır konuştu ve sonra şöyle dedi:
"Ya bundan vaz geçerler ya da gözlerinin feri (gücü) alınır." [5287[120]]

825/1695-Ebü Hüreyre'den [5288[121]]
(Peygamberimizden (Saiialiahu aleyhi ve sellem) benzeri nakledildi..,) [5289[122]]

826/1696-Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'dan,[5290[123]]
Rasûlullah'ın bir sahabisinin (Radıyaüaha anh) kendisine naklettiğine göre: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Sizden biri görme gücünün alınması (tehlikesi) sebebiyle namazdayken gözlerini göğe dikmesin!" [5291[124]]

827/1697-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh): [5292[125]]
Hz. Peygamber (Saiküiahu aleyhi ve seikm) şöyle dedi: "Sizden biri namazdayken başını göğe kalırdığında görme gücünün kendisine geri dönmemesinden/verilmemesinden korkmaz mı?" [5293[126]]

Açıklama

Namazda gökyüzüne bakmak Rasûlullah tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca ağır tehditler/cezalar ile konunun önemine dikkat çekilmiştir. Çünkü namazda dönülmesi ve bakılması gereken mahal kıbledir, gökyüzü değil. Bu konuda icma' vardır.
Namazda başın gökyüzüne çevrilmesinin yasaklanma hikmeti olarak, namaz sırasında meleklerin yukarıdan inmesi ve bunların görülmesi durumunda şuasından dolayı gözlerin kör olma ihtimali de nakledildi. [5294[127]]
Duada başın gökyüzüne çevrilmesinin cevazında ihtilaf edildi. Kadı Şureyh mekruh görürken. Cumhur ulema caiz olduğunu ifade ettiler. Çünkü namazın kıblesi Kabe olduğu gibi, duanın da kıblesi gökyüzüdür, bu nedenle ellerin içi gökyüzüne çevrilir.[5295[128]]

828/1698-Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiaha anh): [5296[129]]

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/215-216.
5286[119] Sened:
Sahih: Müsned, III/109, H.no: 12004; Benzer rivayetler için bk. III/112, H.no:12043; III/115, H.no:12085; IH/116, H.no:12094; III/140, H.no:12366; IH/258, H.no:13645; Buhâri, Ezan,
92; Ebû Dâvûd, Salât, 163, H.no:913; Nesâî, Sehv, 9, H.no:1191; /ön Mâce, İkâme, 68, H.no:1044; Dâr/mi", Salât, 67, H.no:13Ü7. Hadisin şâhidleri:
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahü anh) şahidi için bk. 825/1695. hadis.
İsmi belirtilmeyen bir sahâbiden (Radıyaüahü anh) şahidi İçin bk. 826/1696. hadis.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyaüahü anh} şahidi için bk. 827-828/1697-1698. hadisler.
Bk. MösneJ, V/258, H.no:22126.
5287[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/216-217.
5288[121] Sahih: A/fened, 11/333. H.no:8389; Benzer rivayet için bk. 11/367, H.no:8788 Müslim, Salât, 118; /Vesâf, Sehv, 40, H.no:1274; Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde (kaydı bulunmaktadır. Bu ziyâde Ebû Hüreyre'den hadis aian A'rac pbdurrahman b. Hürmüz <v.l 17) tarafından eklenmiş olabilir. Bu râvi de sİka-sebt biri olduğu 'Çin sikanın bu ziyadesi hadis usulcülerine göre kabul edilmektedir.
Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhiim) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
5289[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/217.
5290[123] Senedi
Sahih: Müsned, IH/441, H.no:15589; Benzer rivayet için bk. V/295, H.no:22415; Nesâî. Sehv,9, H.no:1192.
Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyaüahü anhüm) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
5291[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218.
5292[125] sened:
Sahih: Müsned, V/93, H.no:20766; Mükerrer rivayet için bk. V/90, H.no:20729; Benzer rivayetler için bk. V/10I, H.no:20861 lafzı ile; V/108, H.no:2Ü940 Mws/an, Salât, 117; Efcö Dâvfc/, Salât, 163, H.no:912:
İkâme, 68, H.no:1045; Dârimi, Salât, 67, H.no:1306; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, 11/220, H.no:1817.
Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 828/1698. hadis "
5293[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218.
5294[127] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/234
5295[128] Nevevu Şerhu Sahihi Müslim. İV/152;
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218-219.
5296[129] Sened: Sahih: Müsned, V/101, H.no:20854; Benzer rivayetler için bk. V/1Ü1, H.no:20860:
V/107, H.no:20925 20926:
V/93, H.no:20764-20765; V/102, H.no:20868; V/88, H.no:20702 (Mükerrer için bk. V/86, H.no:20685. Bk.759/1629. hadis); V/107, H.no:20925; Müslim, Salât, 119-120:

İnsanlar ayrı ayrı halkalar halinde dururlarken Rasûlullah aleyhi ve seiiem) mescide girdi. Şöyle dedi:
"Bana ne oluyor, sizi gurup gurup ayrılmış görüyorum,"
İnsanlar (namazdaki selamda) ellerini kaldırırlarken Rasûlullah mescide girdi. Şöyle dedi:
"Onlar ellerini hırçın atların kuyrukları gibi kaldırıyorlar/oynatıyorlar.
Namazda sakin olun!" 5297[130]

Açıklama

Câbir b. SemUradan (RadıyaUahU anh) başka tarikle gelen rivayette yukarıdaki iki konu daha açık olarak nakledildi, ayrıca saflarla ilgili bir başka olay da haber
verildi: Bu üç olay:
1- Namazda selam verirken elle işaret ediliyordu ve Rasûlullah bunu yasaklayıp, sağa ve sola bakarak es-Selâmü aleyhim ve rahmetullâhi veberakâîühû demek yeterlidir.
Câbir b.. Semüra'dan (Radıyallahü anh):5298[131]
Rasûlullah ile beraber namaz kıldığımızda, ellerimizle (işaret ederek): 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullâh, -Seİâmü aleyküm ve rahmetullâh1 demiştik. (Râvi göstermek için) eliyle de iki tarafına işaret etti. Rasûlullah bunun üzerine:
"ellerinizle neye işaret ediyorsunuz? Niye etlerinizi hırçın atların kuyruğu gibi oynatıyorsunuz? Namazda sükûnet içinde olun. Herbirinizin ellerini dizlerine koyup, sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir."
2- Rasûlullah insanların mescitte halkalar halinde ayrı ayrı durmasını tefrikaya düşerler korkusuyla tenkid etmiştir. Çünkü Müslümanların birlik halinde bulun-maları ve beraber hareket etmeleri asıldır; 5299[132]
3- Bu rivayette üçüncü olarak geçen olay farz namaza duruş şeklidir. Bu duruşta safların birinci saftan itibaren arkaya doğru düzgün bir şekilde yapılması emredilmekte ve meleklerin saf biçiminin bu şekilde olduğu haber verilmektedir.
Müslim'deki farklı tarikle gelen rivayet bunu açıklamaktadır. Bu rivayetin saf ile ilgili kısmı:
...Rasûlullah yanımıza geldiğinde bizi ayrı ayrı halkalar halinde gördü ve şöyle dedi:
"Bana ne oluyor, sizi gurup gurup ayrılmış görüyorum."
Sonra Rasûlullah yanımıza geldiğinde şöyle dedi:
"Meleklerin, Rableri katında saf tutmaları gibi saf tutmaz mısınız?" Biz:
'Melekler Rableri katında nasıl saf tutarlar?" deyince o şöyle dedi: "Önce ilk safları tamamlarlar ve safta düzenli dururlar.5300[133]

829/1699-Abdurrahman b. Şibl el-Ensârî'den (Radtyat!ahüanh); 5301[134]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seUem) namazda üç şeyi yasakladı:
Karga gagalaması (gibi hızla inip kalkmayı), yırtıcı hayvan oturuşunu ve devenin bir yeri (devamlı) tutması gibi bir adamın da bir yeri devamlı kendine ayırmasını (yasakladı).
§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'tan tSaUaüaha aleyhi ve seüem) (namazda) üç şeyi yasakladığını duydum:
Karga gagalaması (gibi hızla inip kalkmayı), yırtıcı hayvan oturuşunu ve devenin bir yeri (devamlı) tutması gibi bir adamın da bir yeri devamlı kendine ayırmasını (yasakladı).5302[135]

---

lafızları ile; Ebû Dâvûd, Salât, 93, 163, 184, H.no:661, 912. 998, 1000; Edeb, 14, H.no:4823; Nesâî, İmame, 28, H.no:814, Sehv, 5, H.no:l 182-1L83; İbn Mâce, İkâme, 50. H.no:992.
İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri İçin bk.75 i/1621. hadis.
Enesb. Mâük ve diğer sahabeden (Radcyallahü anhiim)şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 827/1697 ve 759/1629. hadisler.
5297[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/219-220.
5298[131] Sahih: Müslim, Salât 119, (430); Ebû Davud, Salât 189, No: 998, 999, 1000); Nesaî, Sehiv 5, No: 3, 4, 5.
5299[132] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/152
5300[133] Müslim, Salât 119, (430) ; Ebû Davud, Salât 94, No: 661; N-esât, İmamet 2 8, No: 2, 92.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/220-221.
5301[134] Sened:
Hasen: Müsned, 111/428, H.no:15470; İkinci tarik için bk. IH/428. H.no: 15469; Benzer rivayetler için bk. 111/444. H.no:15607 Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:862 A/ei'üî, Tatbik. 55, H.no: 1110; Sünenü'l-kübrâ, 1/233. H.no:696; /fcn Mâce, İkâme, 204, H.no:1429; DârimL Salât. 75, H.no:1329; îbn Ebî Şeybe. 1/432, H.no:4978; İbn Huzeyme, 1/331, H.no:662; 11/280. H.no:1319; İbn Hıbbân, VI/53, H.no:2277; /AMw», 1/352, H.no:833 (Hâkim "Buhârî ve Müslim Sahihlerinde zikretmemi^ olsalar bile bu hadis sahihtir" der, Zehebî de bu görüşü onaylar); Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, illi 18; IH/239.
Teinim b. Mahmûd el-Leysî hakkında ibn Hacer "fîhi lîn/zayıflığı var" der. Buhârî "fî hadîsihî nazar / rivayetleri su götürür, tartışılır", Ukaylî ise "lâ yütâbeu alâ hadîsihî / rivayetlerine mütâbaat aranmaz" der. İbn Hıbbân Sikat'ında, İbn Huzeyme Sahîh'inde ve Hâkim de Müstedrek'inde bu râviye yer verir. Dulâbî ise zayıf sayar.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 817/1687. hadis.
Ebû Seleme Rafi' b. Sinan el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/446-447, H.no:23648. Abdülhamîd b. Seleme mechûl biridir. Ömer b. el-Hakem'in amcası kanalı ile dedesinden (Radıyallahü anh) naklettiği şâhid rivayet:
Bk. Ahmedeş-Şeybânî, Âhâd, IV/216, H.no:2201.
5302[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/221-222.

Açıklama

Rasûlullah efendimiz namazların huşu içinde kılınabilmesi için bazı şeylere dikkat etmemizi istemektedir
1- Namazı hızlı kılmamak gerekir. Hızlı kılanın ve tadil-i erkana riayet etmeyenin hali bu rivayette karga gagalamasına, Müsned Trc. 817/1687 noiu rivayette ise horoz, gagalamasına benzetilmiştir. Namaz çok önemli bir ibadet olup,,bu sırada Allah kuluna teveccüh ettiği için kulun da namazını güzei kılması gerekir. Bu konuyu Peygamberimiz çeşitli vesilelerle ifade ederek Müslümanların dikkatini çekmiştir. Namazda tadil-i erkân Cumhura göre farzdır; rükû ve secdelere, kıraat ve kıyam gibi fiillere dikkat edilmediği ve özen gösterilmediği takdirde namazın batıl olma tehlikesi vardır.
2- Namazda oturuş diz çökerek olmalıdır, çünkü bu kulluğun bir ifadesidir. Ama bu rivayette geçtiği gibi yırtıcı hayvan oturuşu, Müsned Trc. 817/1687 nolu rivayette ifade edildiği gibi köpek oturuşu bu mantığa aykırıdır. O hayvanların oturuşu; arka ayaklarını/dizlerini dikip kalçaları üzerine oturmak ve ön ayaklarını da yere koymak şeklindedir. Ayrıca kalçanın yere konması şeklindeki oturuşun Yahudilere has olduğu ve onlara muhalefet edilmesi gerektiği de bazı alimler tarafından ifade edildi.
§Namazda otururken kalçanın yere konmasının cevazında ihtilaf edildi:
1- Ebû Hüreyre ve Katade gibi zatlara göre mekruhtur.
2- Ibn Abbas'a göre ise böyle oturmak da sünnete uygundur. Tavus ve Atiyye el-Avfi ise Abadile denilen sahabileri (Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'i) böyle otururken gördüklerini naklettiler.
Ebû Amr ise Abdullah b. Ömer'in bir rahatsızlığından dolayı böyle oturduğunu, aslında bunun sünnet olmadığını belirtti. Diğer sahabilerin de böyle bir özür sebebiyle oturdukları ihtimaii bulunmaktadır.[5303[136]]
Zaruret olmadıkça böyle oturma-mak en güzeli ve hadislere en uygunudur.
3- Bir kişinin camide devamlı bir yeri kendisine tahsis etmesi de yasaklanmıştır. Çünkü mescitler Allah'ındır, böyle bir tahsiste özel mülkiyet/sahiplenme anlamı vardır. Ayrıca bu kişi değişik yerlerde namaz kılmayı terk ederek kıyamette bu yerlerin kişi lehine şahitlik yapması nimetinden de mahrum kalacaktır. [5304[137]]

Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırlarken Namaz Kılmak

830/1700-Abdullah b. Erkam'dan (Radıyaüa anh):[5305[138]]
Kendisi hacdaydı, arkadaşlarına ezan okuma ve kamet ile birlikte namaz kıldırıldı. Bir gün namaz için kamet etti ve dedi ki: Biriniz namaz kıldırsın, ben RasûSullah'ın (Saiiaüahıı aleyhi ve setum) şöyle dediğini duydum:
'Sizden biri tuvalete gitmek ihtiyacı duyarsa ve namaz kameti de yapıldıysa o kişi tuvalete gitsin!'[5306[139]]

831/1701-Ebû Ümâme'den (RadıyallaManh)[5307[140]]

5303[136] İbn Abdilber, Temhid, XVI/274-275
5304[137] Bennâ, age., IV/91
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/222.
5305[138] Sened:
Sahih: Müsned, 111/483. H.no: 15901; Mükerrer rivayet için bk. IV/35, H.no: 16352 Mâlik, Kasr, 50.. oi»-) ziyadesi ile: Ebû Dûvııd, Taharet, 43. H,no:88: TirmİzU Taharet, 108, H.no: 142 (Başında şu ziyade ile:
{C.r nakleden Tirmizî, hadisin Hz. Âişe, Ebû Hüreyre ve Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anhüma) de nakledildiğini, Abdullah b. Erkam'ın (Radtyallahü anh) rivayetinin de hasen-sahih olduğunu ifade eder); Nesâî, İmame, 51, H.no:85Ü; İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:616; Dârimi, Salât, 137, H.no: 1434; Beyhakî, m/72.
5306[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/223.
5307[140] Sened:
Hasen: Müsned, V/250 H.no:22052; Ziyâde bulunan rivayet için bk. V/260, H.no:21738; Benzer rivayet için bk. V/261, H.no:21752 İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:617 (sadece " lafzı ile naktetmiştir); Taberânî, el-Mu'cemiiİ-kebîr, VTII/105, H.no:7507.
Heysemî, senedinde zayıf saydığı Sefr b. Nüseyr et-Ezdî el-Himsî bulunduğunu, fakat İbn Hıbban'ın bu râviyi sika saydığını belirtir. Bk. Mecmu', U/79. Sefr b. Nüseyr'İn TÎrmizî (işârelen) ve İbn Mâce birer, Ahmed b. Hanbel ise dört rivayetini nakletmiştir.
Hadis Sefr sebebiyle zayıf sayılmış olsa da şâhidleri ile hasen !i ğayrİhî seviyesine yükselir.
(EK:) Sevban'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/280, H.no:22314; £&Ü Dâvurf, Taharet, 43, H.no:90 lafızları İle başlayan hadisten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) rivayetine yer verir:
Ve der ki: "Bu Şamlı âlimlerin metodudur. Onların bu rivayetine kimse ortak olmamıştır". Ebû Dâvûd Basralıların da rivayetlerinde tek kalış (teferrüd) metoduna sahip olduklarını belirtir. Bk. Sünen, Menâsik, 14, H.no:1752); Tirmizî, Salât, 148, H.no:357 (Ebû Hüreyre ve Ebû Ümâme'den (Hadıyallahii anhiima) şahidinin olduğunu söyleyen Tirmİzî, Sevbân (Radıyallahü anlı) hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bu şâhidlerin senedlerinî de kısmen vererek Yezîd b. Şurayh - Ebû Hay el-Müezzin - Sevbân tarikinin isnad açısından en iyi/ceyyİd ve en meşhur olduğunu ifade eder); İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:619 (sadece
lafzı ile); Hac, 82, H.no:923 (sadece" lafzı ile);Bu rivayet ise senedinde sadûk olan Ebû Hay el-Müezzin bulunduğu için hasendir. Gerek Ebû Ümâme, gerek Sevbân ve gerekse Ebû Hüreyre (RadıyaMhti anhüm) rivayetlerinde Yezîd b. Şurayh el-Hadramî'nin bulunması dikkatimizi çekmektedir. Yezîd b. Şurayh, Ebû Ümâme rivayetinde direkt sahâbiden hadis alırken, Sevbân ve Ebû Hüreyre rivayetlerinde Ebû Hay el-Müezzin kanalı ile nakletmiştir. Rivayetin benzerliği İlk anda aklımıza Sefr b. Nüseyr el-Ezdî'nin hatası ihtimâlini getirmektedir. Fakat ayrı ayrı rivayetler olduğu da unutulmamalıdır.
Bennâ Sevban'dan nakledilen bu rivayete terhîb ünitesinin sülâsiyyât (üç maddelik hadisler) bölümünde yer vereceğini hadisin şerhinde ifade ediyor. Bk. 104/8963. hadis. Fakat burada da zikredilse idî daha isabetli olurdu. Çünkü bazı hadisleri farklı konularda zikretmesi âdeti İdi.
Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:618 (İdrİs b. Yezid b. Abdurrahman el-Evdî babası aracılığı ile nakletmektedir. Her ikisi de sika râvidir. Bu da bir nevi Ebû Dâvûd rivayetinin mütabaatıdır); Ebû Dâvûd, Taharet, 43, H.no:90 (metni senedi ile birlikte verilmişti).

Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle derken işittim:
"Biriniz tuvalete daraldığı halde namaza gelmesin/başlamasın, bir eve izinsiz girmesin ve cemaati bırakıp duayı sadece kendisine edecekse başkalarına imamlık yapmasın!"
§Diğer rivayette şunu ekledi: "...Kim böyle yaparsa onlara (cemaate) ihanet etmiş olur." 5308[141]

832/1702-Hz. Âişe'den (Radıyauahü anha):5309[142]
Rasûluîlah'ı (Sallaiiahaaleyhi ve seüem) şöyle derken işittim: "Yemek hazır olduğunda, büyük ve küçük tuvaleti kendisini sıkıştırdığında kimse namaz klimasın!" 5310[143]

833/1703-Hz. Âişe'den (RadtyallahUanha): 5311[144]
Rasûlullah'ı (Sallallahaaleyhivesellem) şöyle derken işittim:
"Akşam yemeği konulsa ve bu sırada da namaz vakti gelse önce yemeğe başlayın/onu yeyin!"
§(Râvi) Vekî: Akşam yemeği hazır olduğunda, şeklinde nakletti.
§(Râvi Süfyan) İbn Uyeyne akşam yemeği konuldu zaman, şeklinde nakletti. 5312[145]

834/1704-Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemiz'den (Radıyallahü anha).5313[146]

Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Biriniz uyukladığmda5314[147] uykunun (tesiri) geçinceye kadar uyusun! (Çünkü) bu kişi uyuklarken namaz kılarsa istiğfar etmeye yöneldiğinde kendisine karşı saçmalamaya/sövmeye başlayabilir." 5315[148]

Açıklama

Uyuklama ve hükmü ile ilgili hadis bir sonraki rivayetin açıklamasında gelecektir. Yukarıdaki rivayette yesubbü kelimesi geçmektedir. Burada sövmek
manasına değil, sadece kötü ve alçaltıcı söz anlamında kullanılmıştır. İstiğfar ederken Allahümmeğjİr şeklinde ğaym'(^) ile okunan kelimeyi uyuklarken ayın (^) ile Allahümme'firlî şeklinde söylerse mana af islemekten çıkar, kişinin kendisini kötülemesi ve alçaltilmasmı istemesi, anlamına döner. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir, önemli olan namaz kılarken huşu içinde olmaktır ve namazda uyuklayan insanın da huşu sahibi olmadığı kesindir. 5316[149]

5308[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/223-224.
5309[142] Sened:
Sahih: Müsned, Vr/43, H.no:24048; Mükerrer rivayet için bk. VI/54, H.no:24151; Benzer rivayetler için bk. VI/73, H.no:24330 (^"^ 'J&_ U); Müslim, Mesâcid, 67: Ebû Dâvûd, Taharet, 43, H.no:89
5310[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/225.
5311[144] seneu:
Sahih: Müsned. VI/194, H.no:25497 (Hem Vekî b. el-Cerrâh hem de Süfyân b. Uyeyne'den aldığı rivayettir. Asıl nüshada sadece Vekî'in ismi zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel hadîsin metnindeki lafız farklarını naklederken Süfyan b. Uyeyne'ye de değindiği için parantez içinde »nun da ismini ilave ettik. Ahmed el-Bennâ'nın esas aldığı nüshada Vekî'in de ismi zikredil-Üflediği için şerhte bu konuda açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Tabi bu arada muhtemelen eksikliği izah etmenin heyecanına kendisini kaptırdığı için hadisin tahricini yapmayı unutmuştur); Benzer rivayetler İçin bk. VI/40, H.no:24002 (Hocası Süfyân b. Uyeyne'den aldığı rivayet); VI/51, H.no:24127 (Hocası Yahya b. Saîd el-Kattan'dan aldığı rivayet
lafzı ile nakledilir); Buharı, Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 65; İbn Mâce, İkâme, 34, Ş.no:935; Dârimi, Salât, 58, H.no:1284. Hadisin sahicileri:
a-(EK) İbn Ömer'den (Radıyallahu anhiima) şahidi:
5312[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/225-226.
5313[146] Bk. Müsned, 11/103, H.no:5806; Benzer rivayetler için bk. 11/25, H.no:4780 (Senedindeki Abdullah b. Nâfi' zayıftır); 11/20, H.no:4709 11/148, H.no:6359: Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 66; Tirmizî, Salât, 145, H.no:354; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 10, H.no:3757 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir): İbn Mâce. İkâme, 34. H.no:934; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/197, H.no:2911;. b-(EK) Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh) şahidi:
Bk. Müsned, III/100, H.no:I1910; Benzer rivayetler için bk. III/I10. H.no:120l5; UI/249, H.no:13534 IH/230-231, H.no:13345; m/238. H.no:13425; III/161. H.no: 12582; Si(/iân, Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 64; nnnizt, Salât, 145, H.no:353; Nesâî, İmame, 51, H.no:853;/ön Mâce, İkame, 34, H.no:933; Dârimi, Salât, 58, H.no:1285.
Sahih: Miima/, Vl/56, H.no:24168; Benzer rivayetler için bk. VI/202, H.no:25537; VI/259.
H.no:26109 (âh); VI/205, H.no:25575; VI/268, H.no:26187:
Mâlik, Salâtü'1-leyl. 3: Buhârî, VudıY, 53 (İmam Mâlik ve Buhârî'nin lafzında şu değişiklik bulunmaktadır. İbn Mâce'de de benzer lafızlar görülmektedir:
Müslim, Müsâfirûn, 222; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, H.no: 1310; Tirmizî, Salât, 146, H.no:355 (Enes ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi olan Hz. Âişe hadisi hasen-sahihtİr); Nesâî, Taharet, 117, H.no:162 İbn Mâce, İkâme, 184, H.no: 1370 Dârimi, Salât, 107, H.no: 1390.
Hz. Aişe'nin (Radıyallahü anha) rivayetleri arasında geçen bir nakil hadisimizin sebeb-i vürûdu olabilir. Buna göre rivayetin baş kahramanı Ümmü Züfer Havla bt. Tüveyt b. Habîb b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay el-Kuraşiyye el-Esediyye'dir (Radıyallahü anha). Medîne hicretinde bulunan ve çok ibadetiyle tanınan "geceleri uyumayan" bîr hanım sahâbİdir. (Hz. Hatice'nin dedesi Esed'de nesepleri birleşir: "Hatice bt. Huveylid b. Esed") (Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI1/76-77, Trc.no:6865) Müsned'de zikredilen bir başka rivayette bu zâtın bu yönüne değinilmektedir:
Bk. Vl/247, H.no:25973; VI/51, H.no:24126 ziyadesi ile; VI/199, H.no:25508:
VI/233, H.no:25839; VI/244, H.no:25954; VI/46, H.no:24071; Vl/189, H.no:25434; Vl/128, H.no:24848; VI/122. H.no:24793: VI/84, H.no:24421; Mâlik, Salâtü'1-leyl. 4 (İsmail b. Hakîm kanalı ve belagat yolu ile nakledilen hadisin metni şöyledir:
Müsâfirûn, 220-221; tf«flf. Kıyam, 17. H.no:164Ü; /&n Hibbân, U/14. H.no:359; VI/322, H.no:2586; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXlV/222, H.no:964; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/17.
5314[147] Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivayetler için bk. 835/1705. hadis ve tahrici. Nüas (^Ui), uykunun başlangıcı manasında olduğu için uyuklamak, şeklinde terceme edildi. Bk. tbnti'1-Esir, Nihaye, V/80
5315[148] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/226-227.
5316[149] Münavİ, Feyzu'l-Kadir, 1/448; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, IV/137

835/1705-Enes b. Mâlik'ten {Radıyaliahu anh):[5317[150]]
Rasûlullah (SallallahUaleyhi vesettem) dedi ki:
"Biriniz namaz kılarken uyuklarsa namazı bıraksın ve ne dediğini bilinceye (uykusu açılıncaya) kadar uyusun!" [5318[151]]

Açıklama

Uyuklarken namaz kılmak mekruhtur. Çünkü bu kişi namaz kılarken* Allah'ın huzurunda olduğu için ne yapttğınt bilmesi ve düzgün hareketler yapması lazımdır. Hatta hadisle geçtiği gibi istiğfar edeceğim, derken kendisine sövebilir, saçma sapan sözler söyleyebilir. El ve ayağıyla da ne yaptığını bilemez.
Az olan uyuklamanın abdesîi bozmadığı konusunda alimler ittifak ettiler. Sadece Müzenî'ye (v.264/877) göre bu durumda abdest bozulur. [5319[152]]

Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal), Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (İsbâl) Namaz Kılmak

Bazı giyim şekilleri namazda yasaklanmışta. Bunlar:
1-İştimâl Eîier İçerde kalacak şekilde bir kumaşa bürünmektir. [5320[153]]
2-Sedl Eller içeride kalacak şekilde bir gömleği ya da bir elbiseyi giymektir. [5321[154]]
3-İsbâl Elbisenin uçlarını yere salmak, yerde sürünmesi İçin sarkıtmaktır. [5322[155]]
Namazda yasaklanan istimal ve sedl şeklindeki'giysiler insanın hareketini engellemektedir, rükû veya secdeye gidildiğinde ya da eller kullanıldığında avret mahallinin açılma tehlikesi vardır. Ayrıca Allah'ın huzurunda olan insanın düzgün ve normal olarak giyinmesi gerekir. İsbâl şeklindeki giyside ise, zaruret yokken elbisenin uçları yerde süründüğü için kibir alâmeti kabul edilmiştir. Yürürken yerde sürünen elbise uçlarının yerdeki necasetleri de toplayacağı unutulmamalıdır.[5323[156]]

836/1706-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaliahu anh): [5324[157]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki giysiye ve iki akdi (sözleşmeyi) yasakladı:
Yasaklanan iki akid: Münâbeze ve mülâmesedir.
Yasaklanan iki giysi ise: Bir elbiseyi eller içinde kalacak şekilde giymek ve avret yerlerinin örtünmesine dikkat etmeksizin tek parça kumaşla bürünmektir. [5325[158]]

Açıklama

Peygamberimiz cahilİyede uyguianan iki sözleşmeyi yasaklamıştır. Bunlar:
1-Münâbeze Müşteri ya da satıcı tarafından atılan malın satışının bağlayıcı olmasıdır, iki taraftan birisi der ki: 'Ben bu dükkandaki mallardan sana attığımı alıyorum (ya da satıyorum).[5326[159]]
2-Mülâmese Mala dokunma ile gerçekleşen ve bağlayıcı hale geien satıştır. Müşteri ya da satıcı tarafından:

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/227.
[5317[150]] Sened:
Sahih: Müsned, ffl/142, H.no:12386; Mükerrer rivayet için bk. m/150, H.no:12459 Benzer rivayetler için bk. m/250, H.no:13545; m/100, H.no:l 1910; Buhârî, Vudû1, Libâs, 24; Nesâî, Gusl, 29, H.no:443 Ç&J$ lafzı ile.
Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir başka rivayet, 834/1704. hadisin talıricinde metnini verdiğimiz (VI/268, H.no:26187) Hz. Âişe'nin (Radıyallahii anka) rivayetine
benzer bir nakildir: H.no:13054; Benzer rivayetler için bk. ITI/184, H.no: 12850:
111/101, H.no: 11925: IIİ/256, H.no: 13624-13625:
Buhârî, Teheccüd, 18 Müslim, Müsâfirûn, 219 t--rı), 222; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, H.no:1312 (Ebû Dâvûd iki hocasından farklı isimler vererek nakleder: Hocası Harfin b. Abbâd el-Ezdî'den Ziyâd b. Eyyûb'dan şeklindedir); Nesâî, TahAret, 116, H.no:162 (U';J); İbn Mâce, İkâme, 184, H.no:1370 Enes'ten nakledilen bu rivayetlerde Cahş'ın iki kızının da ismi zikredilmektedir: Hamne bt. Cahş ve Peygamberimizin eşi Zeynep bt. Cahş.
[5318[151]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/228.
[5319[152]] İbn Abdilber, Temhid, Nevevi, Şerha Sahihi. Müslim,   VI/74; İbn Hacer, el-Felhu'l-Bâri, 1/314,111/37
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/228.
[5320[153]] Bk. İbnüM-Esir, Nihaye, 11/501
[5321[154]] Ibnü'l-Esir, Nihaye, 11/355;
[5322[155]] Zemahşeri, Faik, 11/150; Bennâ, age., IV/96-98
[5323[156]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/229.
[5324[157]] Sahih: Müsned, IIİ/6, H.no: 10964-10965; Benzer rivayetler için bk. 111/66, H.no: 1 i 574
111/66, H.no: 11575; 111/95, H.no: 11843:
111/96, H.no:11849; İII/13, H.no:11036; IH/46, H.no: 11359-11360; Bu/iârf, Büyü', 63; Libas, 20; İsti'zân, 42; Müslim, Büyü', 3; £M Dâvûd, Savm, 49, H.no:2417; Büyü', 24, H.no:3377; Nesâî, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3559; Dârimî, BüyÛ',28, H.no:2565.
Ebû Hüreyre ve diğer sahâbiden (Radıyallahii anh um) 390/1260 ve 391/1261. hadîsler.
[5325[158]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/229-230.
[5326[159]] İbnü'l-Esir, Nihaye, V/5

'Dokunduğum malda satış geçerlidir şeklinde olur. 5327[160]
Bu şekildeki satışta kavga çıkma (münazaa) ve kandırılma (gabn) ihtimali olduğu İçin ve sözleşmenin ciddiyeti de bulunmadığı için yasaklanmıştır.
§Cahüiyede uygulanan iki tür giyinme şekli de yasaklanmıştır: 1-îştimâl (ju^-iVi): Bir elbiseyi eller içinde kalacak şekilde giymektir. 5328[161] Bu giysi ile İnsan rahat edemez ve yürüyemez. Ayrıca hareket ederken avret mahallinin açılma ihtimali vardır. Müsiümanın bu gibi komik hallere düşmesini Peygamberimiz istememektedir.
Avret yerlerinin örtülmesine dikkat etmeksizin tek parça kumaşla bürünmektir ki bunda da aynı tehlike ve gülünç duruma düşme söz konusudur. 5329[162]

837/1707-Ebû Hüreyre'den (Radtyaüaha anh). 5330[163]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elbiseyi eller içerde kalacak şekilde giymeyi (sedl) yasakladı, yani namazda.
NOT: Sedl Eller içeride kalacak şekilde bir gömleği ya da bir elbiseyi giymektir. 5331[164]Bu giyim şeklinde de ciddiyet olmadığı için yasaklamıştır. 5332[165]

838/1708-Atâ b. Yesar, Hz. Peygamber'in ashabından olan bir kişiden (Radıyallahü anh) nakletti: 5333[166]
Rasûlullah (Satiallaha aleyhi ve settem), izannı yere sarkıtarak namaz kılan adama şöyle dedi:
"Git ve abdest al!"
O adam gitti, abdest aldı ve döndü. Rasûlullah ona:
"Git ve abdest al!" dedi.
Adam tekrar gitti, abdest aldı ve döndü. Sonra birisi Rasûlullah'a:
'Sana ne oluyor, ey Allah'ın Rasûlü! Sana ne oluyor ki (önce) adama abdest almayı emrettin, sonra da sustun (açıklama yapmadın)' deyince Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"O, izannı yere sarkıtarak namaz kılıyor. İzzet ve celal sahibi Allah, izarınt sarkıtarak (kibirle) namaz kılanın namazını kabu! etmez." 5334[167]

Açıklama

Rasûlulİah'ın yaşadığı toplumda elbisenin/izarın yere sarkıtılması ve bu şekilde toplumda dolaşılması kibir alâmeti sayılırdı. Allah kibirlileri, özellikle kibirle namaz kılanları sevmez, çünkü kibir kulluğa aykırıdır. Bu rivayetteki şahıs abdesti bozucu bir hareket yapmadığı halde Peygamberimiz onun abdest almasını istedi, ikinci defa da bunu emretti. Bunun nedeni o kişinin düşünmesi ve hatasını bulmasıydı. Ancak adam bunu anlamayınca Peygamberimiz kendisi açıklama yapmak zorunda kaldı.
§Namazda ve namaz dışında elbisenin kibirle yerde sürünmesi İmam Âzam, Şafiî ve diğer müctehidlere göre mekruhtur. İmam Malik ise namazda caiz olduğunu, ancak kibir alameti olarak o elbise ile yürümenin caiz olmadığını belirtti. Bu konuda alimlerin görüşleri birbirine yakındır.5335[168]

839/1 709-Hz. Aişe'detl (Radtyallahii anha)5336[169]

5327[160] İbnü'!-Esiı\ age., İV/269
5328[161] Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/501
5329[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/230.
5330[163] Sened:
Hasen: Müsned/lU34l, H.no:8477; Benzer rivayetler için bk. 11/295, H.no:7921; 0/345, H.no:8532; 11/348, H.no:8565; Ebû Dâvûd, Salât, 85, H.no:643 (sonunda (îlj J-Î> '^J-Ü ity ziyadesi ile); Tirrnizî, Salât, 161. H.no:378 (Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi bulunmaktadır); Dârimi. Salât. 104, H.no:l386. Senedinde yer alan isi b. Süfyân et-Temîmî el-Basrî el-Yerbûî zayıf biridir. Fakat Süleyman b. Ebû Müslim el-Ahval el-Mekkî bu râvinin ınütâbiidir. Ebû Davud'un ziyâdeli rivayetinde Atâ'nın talebesi olarak bu zatı görebiliriz. Ayrıca bk. îbn Huzeyme, 1/379, H.no:772; U/60, H.no:918; îbn Hıbhân, Vl/117, H.no:2353; Hâkim, 1/384, H.no:931 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre rivayetin sahih olduğunu söyler. Zehebî de bu görüşü onaylar); Beyhakî, 11/242.
Îbn Mâce'nin rivayetinde ise mütâbi Hasan b. Zekvân'dır:
Bk. îbn Mâce, İkâme, 42, H.no:966; BÎr diğer mütâbî Âmir el-Ahval'dir Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/70, H.no:1280. Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/193, H.no:6164; el-Mu'cemü"l-kebîr, XXII/111, H.no:283 Mu'cernü's-sağîr, 11/110, H.no:
867. Bu rivayetin de senedinde Hafs b. Ebî Dâvûd bulunmaktadır. Bu râvi hakkındaki ihtilâfa rağmen zayıf bîridir.
Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahü anh) hadisi ise şâhid ve mütâbaaıları ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselmektedir.
5331[164] İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/355.
5332[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/230-231.
5333[166] Sahih: Müsned, IV/67, H.no:16581 (Bu hadis hatam Hayye b. Habis et-Temîmî başlığa altın-^a yer almıştır. Hayye b. Habis ise babası Habis b. Rabîa eı-Temîmî'den bu hadîsi nakleder. Halbuki bu sahâbinin nazarın hak oluşu İle ilgili naklettiği rivayetten başka bir nakli bulunmamaktadır); Mükerrer rivayet için bk. V/379. H.no:23110; Nesâî, es-Sünenü'1-kübrâ, V/488, H.no:9703; Bu üç rivayetin senedindeki müphem sahâbinin Ebû Hüreyre olduğunu Ebû Davud'un rivayetinden Öğreniyoruz:
Ebû Dâvûd, Salât, 82, H.no:638; Libâs, 25, H.no:4086; Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, 11/241-242; $uûfc«7-/mân, V/145-146, H.no:6126-6I27.
Heysemî, hadisi Mizzî'nin Nesâî'ye tıisbet ettiğini, fakat Sünen-i Suğrâ'da bulamadığını, Sünen-i Kübrâ'da nakledilmiş olabileceğini, Ahmed b. HanbeFin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/125.
5334[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/231-232.
5335[168] Azimâbâdi, Avnti'l-Ma'bÛd, 11/240
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/232.

Hz. Peygamber (SaUaüam aleyhi ve seUem) nakışları olan bir elbise ile namaz kıldı. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti. Bunu Ebû Cehm'e götürün, bana da Enbİcân yapımı elbiseyi getirin!"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) nakışlı bir elbisesi vardı. Onu Ebû Cehm vermiş, Hz. Peygamber'den de Enbicân yapımı elbiseyi almış ve şöyle demişti:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu nakışlı elbise Enbicân yapımından daha hayırlıdır/iyidir.' Rasûlullah şöyle dedi:
"(Ancak) ben namazda onun nakısına bakıyorum (beni meşgul ediyor)." 5337[170]

Açıklama

Rivayette hamtsa kelimesi geçmektedir. Harhîsa; yünlü olan kaliteli ve ince bir elbise türüdür ki5338[171] o dönemde Peygamberimiz'e Ebû Cehm hediye etmiştir. Ancak elbisenin nakışları Peygamberimiz'i namazda meşgul edince, Peygamberimizi bu elbiseyi acele ile gönderdi ve kalın, daha az kaliteli, ama nakışsız olan Enbicân yapımı elbiseyi istedi. 5339 [172] Peygamberimizin nakışlı elbise yerine Enbicân yapımı elbiseyi istemesinin nedeni hediyeyi reddetme şeklindeki yanlış anlaşılmayı önlemek İçindir.
Enbicânî elbise; nakışsız yün elbise demektir ve Şam bölgesindeki Enbicân denilen yere nispet edilmiştir. 5340[173]

Namaz kılarken secde mahalline/kıbleye bakmak müstehabdır, başka şeylerle uğraşmak huşûa aykırıdır.
Rivayette geçen sahabi Ebû Cehm'in adı, Âmir b. Huzeyfe b. Ganim el-Kureşî'dir. 5341[174]

840/1710-İbn Sirin'den:5342[175]
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve sdiem) kadınların bürgül eri/ç arş afi arı5343[176] ile namaz kılmayı (erkeklere) mekruh gördü.
§Katâde dedi ki: Bunu bana Kesir (ya da Abdurabbih, ki burada râvi Hemmam, Katâde'nin şeyhinde şüphe etti), Ebû Iyaz yoluyla Hz. Aişe'den
(Radıyallahü anha) nakletti."
'Hz. Peygamber üzerinde, Aişe'ye ait yünden çarşa5344[177] olduğu halde namaz kıldı, halbuki (yatarken) o çarşafın bir kısmı (hayızlı olan) 5345[178]Aişe ve bir kısmı da Hz. Peygamber üzerinde olurdu." 5346[179]

Açıklama

Yukarıdaki iki rivayet birbirine aykırı görülmektedir. Ancak bu haberleri aynı konuda gelen diğer rivayetlerle beraber düşündüğümüzde tenakuz olmadığı ortaya çıkar.
1- Temiz olması şartıyla her türlü kumaş ya da elbise ile namaz kılmak caizdir.
2- Kadınların kullandığı çarşafların temiz olması durumunda bunlarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3- Bu çarşaflar hayızlı kadın tarafından kullanılıyorsa temiz olan kısmı ile namaz kılınabilir.
ŞYukarıda geçen birinci rivayette Peygamberimiz bu konuda dikkatli olunmasını istemektedir. Birçok kişinin söz konusu çarşafın temizliğine dikkat etmemesi nedeniyle bunlarla namazı mekruh görmüştür. Ancak ikinci rivayette geçtiği bu çarşaflar temiz olsa, onlarla namaz kılmak caizdir. İkinci rivayetin başka tariklerle gelen lafızlarında hayızlıyken kaydı bulunmaktadır.5347[180]

5336[169] Sahih: Müsned, VI/37, H.nc:23969; İkinci rivayet VI/46, H.no:24072; Benzer rivayetler için bk. V1/177, H.no:25321:
VI/199, H.no:25511 VI/208, H.no:25610; Mâlik, Salât, 67-68; Buharı, Salât, 14; Ezan. 93; Libâs, 19; Müslim, Mesâcid, 61-63; Ebû Dâvûd, Salât, 163. H-no:914; Libâs, 8, H.no:4052; Nesal Kıble. 20. H.no:77I: İbn Mûce, Libâs. I, H.no:3550.
5337[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/233.
5338[171] Nevevt, Şerhu Sahihi Müslim, V/43; İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, 1/483
5339[172] Nevevi- a§e- V/43; İbn Hacer, age., 1/483 '
5340[173] Bk. İbn Hacer. Fethıt'l-Bâri, 1/483
5341[174] Bennâ, age., IV/99-100
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/233.
5342[175] Sened:
Sahih: Müsned, VI/129, H.no:24860; Benzer rivayetler için bk. VI/10I, H.no:24579:
VI/204, H.no:25562; VI/146, H.no:25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; VI/137, H.no:24945; VI/199, H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; VI/330, H.no:26683-26684; VI/251, H.no:26014; VI/179. H.no:25336; VI/245, H.no:25962; Müslim. Taharet, 75; Ebû Dâvûd, Salât, 133, H.no:367, 370: Tirmizî, Cum'a, 67. H.no:600 (hasen-sahih); Edeb, 49, H.no:2813 hasen-garib-
sahih); We.vaf, Kıble. 17. H.no:766.
Hz. Peygamber'in eşi olan Meymûne annemizden (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 30/834. hadis
5343[176] Karahisari, Ahter-i kebir. 11/339
5344[177] Karahisari, age., 11/286
5345[178] Bu kayıt için bk. İmam Şafiî, es-Sünenü'l-me'sûra, 298, Nü: 147
5346[179] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/234.
5347[180] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/22, 237

841/1711- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) 5348[181]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve setiem) mescitte kıble tarafında bir balgam gördü. (Bir dal parçası ile) 5349[182] onu sıyırdı/attı ya da eliyle onu sildi. Sonra insanlara yöneldi, onlara kızdı ve şöyle dedi;
"İzzet ve celâl sahibi Allah sizden biri namazdayken sizin yüzünüze döner. Biriniz namazda iken kıble tarafına balgam atmasın!"5350[183]

842/1712- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü unh).5351[184]
Allah'ın Peygamberi (Satuuiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Sizden birisi namazdayken Rabbine yönelmiştir/ona yalvarmaktadır. (O hâide kimse öne tükürmediği gibi) sağına da tükürmesin!"
(Râvi) İbnCa'fer ekledi: "Önüne ya da sağına tükürmez/tükürmesin. Ancak (zor durumdaysa) soluna ya da ayaklarının altına tükürüğünü bırakabilir." 5352[185]

843/1713-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh)5353[186]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) kıble tarafında bir balgam (atılmış) gördü. (Râvi bir keresinde de: 'Onu sildi' şeklinde nakletti). Kalktım ben de (kalanı) sildim. Sonra Peygamberimiz şöyle dedi:
"Sizden biri namazda iken yüzüne balgam atılmasını ya da yüzüne tükürülmesini İster mi? Biriniz namaz kılarken ön tarafına ve sağ tarafına tükürmesin! Fakat (zor durumdaysa) sol tarafa ayağının altına bunu bıraksın. Bunu yapma imkanı da yoksa onu elbisesinin (kenarı) ile şöyle alsın!" 5354[187]

Açıklama

Peygamberimiz'in karşılaştığı insanların bir kısmı eğitimsizdi. Özellikle çölden gelenler kaba yapıları yanında, temizliğe dikkat etmemeleri ile biliniyordu. O günkü şartlarda mescid kumluktu ve herhangi bir sergi de bulunmamaktaydı. Kumluk olmasına rağmen Peygamberimiz mescidin temiz tutulmasını ister, balgam ve tükürük gibi maddeleri bazen bizzat kendisi temizler, yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi insanları uyarır, bazen de onları kıyametteki kötü son ile korkuturdu/uyarırdı:

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/234-235.
5348[181] Sahih: Müsned, 11/6, H.no:4509; Benzer rivayetler için bk. 11/34-35, H.no:4908; 11/29, H.no:4841; 11/53, H.no:5152; H/32, H.no:4877 11/66, H.no:5335; II/18, H.no:4684 11/72, H.no:5408; 11/141, H.no:6265; 11/144, H.no:6306; 11/99, H.no:5745 Mâlik, Kıble, 4; Buhârî, Salât, 33; Ezan, 94; Amel, 12; Edeb, 75; Müslim, Mesâcid, 50; Nesâî, Mesâcid, 31, H.no:722; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:763.
Ebû Dâvûd ve Dârimî'nİn rivayetinde bu hadisenin hutbe esnasında cereyan ettiği anlatılmaktadır:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 22. H.no:479; Dârimt Salât, 116, H.no:i404.
Heysemî, yine İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) nakledilen ve Bezzar'a nisbet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Kıbledeki tükürük kıyamet gününde sahibinin yüzünde iken ba'solur/dirilir." Bu rivayetin senedinde Âsim b. Ömer var. Buhâri ve birçok âlim onu zayıf saydı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretti. Bk. Mecma', 11/19. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 327/1197. hadis. Ebû Saîdel-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 324-325/1194-1195. hadisler. Ayrıca bk.322/1192. hadis.
5349[182] Bu ziyade için bk. Müsned Trc. 322/1 192 nolu hadis
5350[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/235.
5351[184] 'Sened:
Sahih- Müsned. 111/109, H.no:12002; Benzer rivayetler için bk. III/109, H.no:12001; M/176, H.no:I2745; III/214, H.no:13176; III/234, H.no:133S4-133485; 111/273, H.nû:13823; 111/278. H.[io:13888; 111/291. H.no:1403!; III/269, H.no:13780; III/245, H.no:13501; III/191-192, H.no:12926; 111/188. Etm: 12394; İII/I99-200, H.no:130Ü0; III/252, H.no:13581; 111/238. H.iiü:13434; 111/209, H.no: 13 115; III/277. H.no: 13883; III/173. H.no: 12711 Cil^Î) lâfzı ile: 111/274, H.no:i3841; III/232. H.no:13367 fj>>J) lâfzı ile; 111/289. H.no:14008; 111/183, H.no: 12825-12826 (fa) lâfzı ile; 10/252. H.no:I3581; 111/212. H.no:13l49 111/238, H.no:13434 (wM; Buharı, Mevâkît, 8; Salât, 37; Müslim, Mesâcid, 54, 56; Ebû Dâvüd, Salât, 22, H.no:474-475; Tirmizî, Cum'a, 49, H.no:572; Nesât, Mesâcid, 30, 35, H.no:721, 726; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:762; Dârimî, Salât, 116, H.no: 1402-1403.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.324/1194. hadis.
b-Târık b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.332/1202. hadis.
c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricâü olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/18-19.
d-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/19.
e-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.322/1192 ve 841/1711. hadis. Ayrıca şöyle bir rivayet de nakledilir: Heysemî, hadisin
Bezzâr tarafindan nakledildiğini, senedinde Asım b. Ömer'in bulunduğunu, bu râviyi Buharı'nin ve bir topluluğun zayıf saydığını, İbn Hibbân'ın ise Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. age., W\9,
f-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anhj şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde çok zayıf olan Cafer b. ez-Zübeyr'in bulunduğunu belirtir. Ebû Ümâme'den nakledilen bir rivayet için de Heysemî şöyle der: "Bu hadis de Taberânî'nin
de nakledilir. Senedinde zayıf olan Ubeydıllah b. Zahr ve Ali b. Yezîd baluamakta--r Bk. age., 11/19.
Ayrıca 326-327/1196-1 197. hadise bk.
5352[185] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/236.
5353[186] Sahih: Müsned, 11/415, H.no:9337; Benzer rivayetler için bk. H/266, H.no:7598:
11/324, H.no:8280 ziyadesi ile; 11/260, H.no:7522 (323/1193. hadis); II/471-472, H.no:10052; 11/532. H.no:10833; 11/250, H.no:7399:
H/318, H.no:8217 (Hemmâm, H.no:124):
f, Salât, 33-35, 38; Mto/im, Mesâcid, 52-53; Wes4f, Taharet, 193, H.no:308; Ebû Oavûd, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; İkâme, 61, H.no:1022; Dânmî, Salât, 116, H.no: 1405.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi: IH/324, H.no:14407; Benzer rivayetler için bk. IIV337, H.no:14560; ÖI/395,H.no: 15196.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali o'dukianrn belirtir. Bk. Mecma', 11/19. Heysemî aynca hadisin EbÛ Ümame, Sa'd b. Ebî
Huzeyfe' Semüra b. Cündub, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Amr b. Hazm e ibn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhüm) da şâhidierini verir. Bk. age., 11/18-19. Ayrıca bk. 323/1193. hadis.
5354[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/237-238.

Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Kim kıble tarafına tükürürse kıyamet günü bu tükürüğü iki gözünün (kaşının) arasında olduğu hâlde gelir.5355[188]
Ayrıca Rasûlullah, imamlık yaparken tüküren kişiyi görünce; onu bir daha imam yapmayın, diye uyarmıştı. Mescidde görülen balgam ya da tükürüğün yok edilmesini emretmişti. Hattâ bu temizliği hasene (sevap/iyilik) olarak nitelemişti. 5356[189]
Peygamberimiz özellikle kıble ve sağ tarafa tükürülmeme üzerinde durmakta ve insanları uyarmaktadır. Sol tarafa tükürülmesi ile ilgili ruhsatı o günkü şartlarda anlamak doğru olur. Eğitimsiz bazı çöl insanlarının tükürme problemlerini asgariye indirme ve kumluk olan zeminde onun yok edilmesini emretmekteydi. Bu şekildeki olayla ilgili rivayetler fazla bulunmamaktadır, bundan birkaç olay üzerine Peygamberimiz'in onları uyardığı anlaşılmaktadır. Bugün için mescidde öksürük vb. Sebeplerle önlenmesi mümkün olmayan balgam ve sümüğün yok edilmesi, yere düşerse onu temizlemek ya da mendil içine alıp dışarı atmak şeklinde anlaşılır. Önemli olan, mes-cidlerin temiz tutulmasıdır, her dönemin kendisine göre temizlik şekli vardır.
Allah mekândan münezzehtir. Burada kıble tarafında şeklindeki izafet kıblenin önemine yapılan bir vurgudur.
Rasûlullah bu insanların her şeyleriyle ilgilenmiş ve toplumu rahatsız edecek konularda onları eğitmiştir. Bu eğitim burada tükürük vb. pisliklerin temizliği ile İlgili görülürken başka yerde soğan ve sarımsak yiyenlerin mescidlere gelmemelerini istemesi şeklinde tezahür etmektedir. 5357[190]

844/1714-Ziyad b. Subeyh/Sabîh el-Hanefî'den:5358[191]
Ben Kabe'ye doğru namaz kılıyordum, yanımda da bir ihtiyar vardı. Namazı (biraz) uzattım ve elimi böğrüme koydum. (Yanımdaki) ihtiyar eliyle göğsüme azımsanmayacak şiddette vurdu. Kendi kendime:
'Bendeki hangi şey onu buna sevk etti5359[192]dedim.
Namazı aceleyle bitirdim. Baktım ki bir köle arkasında oturuyor.
Ben:
'Bu ihtiyar kim?' deyince o köle şöye cevap verdi:
'Bu Abdullah b. Ömer'dir.'
Ben de Abdullah b. Ömer namazını bitirinceye kadar yanında oturdum ve sonra dedim:
'Ey Ebû Abdurrahman! Bendeki hangi şey seni buna sevk etti?' Abdullah:
'Sen şu (elini böğrüne koyan) kişi misini'
Ben:
'Evet.'
Abdullah:
'Bu (hareketin), namazda haç(a benzemekitir.5360[193] Rasûlullah bundan len ederdi? 5361[194]

845/1715-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahüanlı) 5362[195]
Namazda ihtisar (elleri böğürlerine koymak) yasaklandı.
§(Râvi Yezid b. Harun) ekledi: Biz bunu (rivayeti aldığımız) Hişam'a sorduk:
'İhtisar nedir?'
O şöyle dedi:
'Namaz kılarken kişinin ellerini böğürlerine koymasıdır.'
Hişam'a, bunu Hz. Peygamber'den mi naklediyor, diye sorduk. O da başıyla 'evet' işareti yaptı. 5363[196]

Açıklama

İhtisar elleri böğürlere koymaktır. 5364[197] ki yukanda geçen hadiste Rasûlullah namazda yasaklamıştır.

5355[188] İbn Huzeyme, 111/83; Ebû Davûd, Efıme, 40; İbn Hıbbân, IV/518; Beyhakî, 111/76
5356[189] Bk. Müsned Trc. H.no: 328/1198
5357[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/238.
5358[191] Sened:
Sahih: Müsned, 11/30, H.no:4849; Benzer rivayet için bk. 11/106, H.no:5836:
£öiî DüvwJ, Salât, 156, H.no:903 Nesâî, İftitâh, 12, H.no:891. Hz.Aişe'den (Radıyaltahii anim) şâhîdi:
Buhârî, Ezan, 50 (mevkuf olarak).
Ebû Hüreyre'den (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 845/1715. hadis.
5359[192] Râbe (vlı); şüphelendirdi, vehim verdi man aşırıdadır, Arapçada bir deyim olan bu söz doğru analaşılmaS! için burada 'sevk etti' şeklinde terceme edildi.
5360[193] Bk. Bennâ., IV/104
5361[194] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/239.
5362[195] Sened:
Sahih: Müsned, U/290, H.no:7884; Benzer rivayetler için bk. 11/295, H.no:7917; 11/232, H.no: 7175:
11/331, H.no:8356 11/399, H.no:9153 Bm/ıüh, Amel, 17; Müslim, Mesâcid, 46; Ebû Dâvûd, Salât, 172, H.no:947; Tirmizî, Salât, 164, H.no: 383 (Hadisin hasen-sahih olduğunu ifade eden Tirmizî şöyle bir rivayetin varlığına da dikkat çeker: Neidf, İftitâh, 12, H.no:888; Dünmj, Salât, 138, H.no:1435.
5363[196] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/240.

Namazda ihtisarın hükmünde ihtilaf edildi:
1-Zahirilere göre haramdır.
2-Diğer müctehidlere mekruhtur.
İhtisarın namazda haram kılınmasının sebebi konusunda farklı görüşler nakledildi:
1-İbn Abbas ve Tirmizi'ye göre burada şeytana benzeme vardır.
2-Hz. Âİşe'ye göre burada Yahudilere benzeme vardır.
3-Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre'den gelen rivayetlere göre bu, cehennemliklerin istirahat şeklidir.
4-İbn Ebî Safra'ya göre Mütekebbirlere benzeme vardır.
5-Hattabİ'ye göre musibete uğrayanlara benzeme vardır.
6-Yıkarıdaki rivayette ise haça benzetilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.5365[198]

Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek

846/1716- Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den (Radıyatlah anh) 5366[199]
Rasûlullah (SaüaUahu aleyhi ve sellem) Benî Mustalık (savaşı için) yola çıktığında beni (bir iş İçin) göndermişti. (İşi bitirip) döndüm, Rasûlullah devesi üzerinde namaz kılıyordu. Kendisine (bir şeyler) söyledim, eliyle şöyle yaptı (reddetti). Sonra tekrar (bir şeyler) söyledim, eliyle şöyle yaptı (reddetti). Onu okurken ve (bineği üzerinde) başı ile ima ederken dinledim. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Seni gönderdiğim (o işi) ne yaptın? Namaz kılmam sana cevap vermeme mani oluyordu."
§Aynı râviden farklı yolla gelen rivayet:
Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve nitem) beni bir iş için göndermişti. Sonra kendisine yetiştim ve selam verdim. Eliyle işaret etti, namazı bitirince de beni çağırdı ve şöyle dedi:
"Sen bana namazdayken selam vermiştin...1' Rasûlullah o anda doğuya yönelmişti.
NOT: Bu rivayette namaz kılan birisine selam vermenin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda namaz kılan el işareti ile cevap verir.
Binek üzerinde nafile namaz kılmak caizdir. Zaruret olmadıkça binek üzerinde farz namaz kılınmaz.
ŞBenû Mustalık savaşı h. 6. yılın Şaban ayında gerçekleşti. Bu kabile Rasûlullah ve ordusunu yok etmek için toplanmıştı. Bu konudaki tafsilat Kitabu's-Siyer'in Gazevût bölümünde gelecektir.5367[200]

847/1717- Câbir b. Senıüra'dan (Radıyaiiahü anh)5368[201]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bize sabah namazını kıldırdı. Eliyle (namazda) öne doğru eğildi/meyletti. Namazı bitirincebir topluluk bunun sebebini sordu. O şöyle dedi:
"Şeytan beni namazda meşgul etmek için üzerime ateş parçaları (kıvılcımları) atıyordu. Ona (doğru) meylettim/yakalamaya çalıştım. Eğer tutabilseydim benden kurtulamazdı, hatta o, mescit direklerinden bir direğe bağlanırdı da Medinelilerin çocukları onu görürdü.5369[202]

Açıklama

Bu rivayette Peygamberimiz kendisini meşgul eden ve namazdaki huşûunu bozmaya çalışan şeytana karşı mücadele etmekte ve eliyle işaret etmektedir. Zaruret olduğunda bu gibi hareketler mekruh değildir.
Bu şekildeki bir olay Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahüanh) da nakledilir:

5364[197] Azİmâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 01/120
5365[198] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/36; Azinıâbâdİ, age., IH/120; Bennâ, age.. İV/105; Şevkani, Neylü'l-eviar, 11/383
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/240-241.
5366[199] senea:
Sahih: Müsned, III/312, H.no:14281; Ziyâdeli rivâyeı için bk. IH/334, H.no:14523; Benzer rivayetler için bk. III/339-34Ü, H.no: 14577 III/300, H.no: 14134 III/379, H.no:15001; III/388, H.no:15104; III/351, H.no;14724 (ortasında ziyadesi ile; III/363, H.no: 14844 fa 111/388-389, H.no:15113; III/350-351, H.no:14719:111/332, H.no: 14491:
5367[200] Bazı rivayetler de şöyledir:
Bk. 111/330, H.no: 14470; III/304-305, H.no: 14206; [ü/378, H.no: 14978 EH/380, H.no: 15011 111/296, H.no:14088 (437/1307. hadis); Suftârf, Salât, 31, Taksir, 7, 9; Amel, 15; Meğâzî, 34: Müslim, Mesâcid, 36-38; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:926, Sefer, 8, H.no:1227; Tinnizî, Salât, 143, H.no:351; Nesâî, Sehv, 6, H.no: 1187-1188; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:I0L8; Dûrimî, Salât, 181, H.no:1521.
Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahil anhüma) nakledilen diğer bir rivayet için bk. 437/1307. hadis. 560 Bk. İbn Hacer, age., VE/429; Bennâ, age., IV/106
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/241-242.
5368[201] seneü:
Sahih: Müsned, V/104, H.no:20898; Benzer rivayetler için bk. V/105, H.no:20904:
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/87. Hadisin sahicileri: a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
11/298, H.no:7956; fiu/itîrf, Salât. 75; Amel, 10; Bed'iil-halk, 11; Tefsîr, 38/1: Enbiyâ. 40 ziyadesi ile; Müslim, Satât, 39.
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 456/1326. hadis. (Müsned. g/82-83, H.no: 11719; Heysemî. senedindeki râvjlerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', H/87). Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahii anh) farklı bir rivayet için 455/1325. hadise bk.
c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahii anh) şahidi:
Müslim, Salât, 40; Mu^f, Sehv, 19, H.no:1213.
5369[202] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/243.

Ebu'd-Derdâ'dan:5370[203]
Bir keresinde Resûluliah namaza kalktı. Şöyle dediğini işittik:
"Senden Allah'a sığınırım."
Sonra da üç kere:
"Seni Allah'ın lânetiyle lanetliyorum" dedi ve sanki bir şey yakaıiyormuşca-sına elini uzattı. Namazı bitirince:
'Ey Allah 'm Resulü! Senden bugün daha Önce hiç söylemediğin bir şey işittik. Ayrıca ellerini de açtığını gördük?' dedik. O şu cevabı verdi:
"Allah'ın düşmanı olan iblis, yüzüme atmak için ateşten bir afev getirdi. Ben de ona, üç kere: Senden Allah'a sığınırım, dedim, Sonra da: Seni Allah'ın eksiksiz lânetiyle lanetliyorum, dedim, geri çekilmedi, üç kere tekrarladım. Sonunda onu yakalamak istedim. Vallahi kardeşim Süleyman'ın duası olmasa idi, bağlı olarak sabaha ulaşacak ve Medine'nin çocukları onunta oynayacaklardı."
§Hz. Süleyman'ın duası, başkasına verilmeyen büyük bir mülkün sadece kendisine verilmesidir:
Allah Teâlâ buyurdu:
"(Süleyman;) Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz Sen, daima bağışta bulunansın, dedi.
Bunun üzerine biz de, istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgâr, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanlar, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.
îşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut, hesap yok, dedik."
Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır." (Sad, 38/35-40) 5371[204]

848/1718-Rasûluilah'ın sahabisi Suheyb'den (Radıyaliakuanh): 5372[205]
Yapılması Mekrun ve Rasûlullah (Seutaiiahu aieyiü ve seitem) namaz kılarken yanına uğradım ve selam verdim, selamı işaretle aldı/cevap verdi.
(Râvi) ekledi: Bilemiyorum, ancak parmağıyla işaret etmişti. 5373[206]

849/1719-İbnÖmer (Radıyaiiahuanimma) anlattı:5374[207]
Bilâl'e:
'Rasûlullah (Saikutahu aleyhi ve seiiem) namazdayken kendisine selâm verdiklerinde nasıl cevap verirdi?' deyince o şöyle dedi: 'Eliyle işaret ederdi.'5375[208]

850/1720- Enes b. Mâük'ten (Radıyaitahaanh):5376[209]
Hz. Peygamber (Sailaikıhü aleyhi ve sellem) namazda işaret ederdi. 5377[210]

851/1721-Yezîd b. Keysân'dan: 5378[211]

5370[203] Sahih: Müslim, Mesâcid 40, (542); Nesâi, es-Sünenü'l-kÜbra, 1/196, No: 549, 1/361, No: 1138; İbn Huzeyme, 11/50, No: 891 Sened:
5371[204] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/243-244.
5372[205] Sahih: Müsned, IV/332, H.no:İ8833; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:925; TirmizU Salât, 154, H.no:367 (Bilâl, Ebû Hüreyre, Enes ve ÂÎşe'den de şahidi vardır. Suheyb hadisi hasendir);
Nesâî, Sehv, 6, H.no: i 184-1185 İbn Mâce, İkâme, 59, H.no: 1017 (jC
Hadisin şâhidleri:
a-Ammar b. Yâsİr'den (Radıyalîahü anlı) şâhîdİ:
r, IV/263, H.no:18234; Nesâî, Sehv, 6, H.no:1188 (Bu rivayet 799/1669. ha-dİste de şâhid olarak zikredildi).
b-İbn Mesûd'dan (Radıyalîahü anh) şahidi İçin bk. 799/1669. hadis.
c-Bilâl'den (Radıyalîahü anh) şahidi için bk. 849/1719. hadis.
d-Benî Amir'den (Btr rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi Ebû Zerr'in (Radıyalîahü anh) yanına girdiğinde namazda iken selâm verdiği, Ebû Zer'in ise bu selâmı almadığına dâir rivayet için bk. 17/868. hadis.
5373[206] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/244-245.
5374[207] senen:
Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23771; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:927: Tirmizî Salât, 154, H.no:368 (Tirmizî: "Bilâl (Radıyallahii anh) hadisi hasen-sahih, Suheyb hadisi hasendir" der ve Şunları ekier:
"Bence (birinin senedi hasen olsa da) her iki hadis de sahihtir. Suheyb kıssası ile Bilâl kıssaları farklı rivayetlerdir. Her ne kadar İbn Ömer her ikisinden de bu rivayeti nakletmiş °lsa da her ikisi İle aralarında benzer hâdise yaşanmış ve İbn Ömer ikisinden de hadis nakletmiş olabilir".
Hadisin şâhidleri için bir önceki (848/1718.) hadisin tahricine bk.
5375[208] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/245.
5376[209] Sened:
Sahih: Müsned, III/138, H.no:J2347; Ebû Dâvûd, Salât, 170, H.no:943. Râvileri sahih hadis ricalidirler.
Ayrıca bk. 745/1615. hadis.
5377[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/246.
5378[211] Sened:
Sahih: Müsned, U/290, H.no:7880-7882 (Ahmed b. Hanbel bu hadisi hocası Mervân b. Muâviye el-Fezârî kanalı ile üç ayrı isnadla ve aynı metinle nakleder: a- Mervân - Yezîd b. Keysân -Salim b. Ebi'1-Ca'd "Bu bir eserdir, hadis değildir, isnadı sahihtir", b-Mervân - Avf- Hasan -Hz. Peygamber "Hasan-ı Basrî'nin mürseli olduğu için isnadı zayıftır", c-Mervân - Avf- İbn Şîrîn - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber "Bu merfû muttasıl isnâd sahihtir"); Benzer rivâyetlerdeki hadisin metni şöyledir:
Bk. 11/529, H.no:10795; 11/507, H.no:10540; 11/492-493, H.no:10337-10339; 11/479. H.no:10165; 11/473, H.no:10070; 11/440, H.no:9644; 11/432, H.no:9551; 11/376, H.no:8877; 11/241, H.no:7283; 11/261, H.no:7541; 11/317, H.no:8189 (Hemmâm b. MünebbUYin sahifesİ, H.no:95); Buhân, Amel, 5; Müslim, Salât, 106-107; Ebû Dâvûd, Salât, 169-170, H.no:939, 944; Tirmizî, Salât, 155, H.no:369; Nesâî, Sehv, 15-16, H.no:1205-1208; İbn Mâce, İkâme, 65, H.no:1034; Dârimi, Saİât, 95, H.no:1370. Ebû Htireyre'den nakledilen bu rivayet için bk. 855/1725. hadis.

Salim b. Ca'd namaz kılarken (yanma gelmek için) 5379[212] ondan izin istedi. (Anlatmaya şöyle devam etti;) Bana teşbihle (Sübhanallah diyerek) 5380[213]cevap verdi. Selam verince de şöyle dedi:
'Erkeğin izni namazdayken teşbihle, kadının izni de el çırpmakla olur.'5381[214]

852/1722 (Z.)-HZ. Ali'den {Radtyallahü anh):5382[215]
Ben Hz. Peygamber'in (SaliaHaha aleyhi ve seiup) yanma gelir ve (girmek içi n) izin isterdim. Eğer namazda ise Sübhanallah derdi (teşbihle izin verirdi), namaz dışında ise (sözlü olarak) izin verirdi. 5383[216]

853/1723-Câbir b. Abdullah'tan 5384[217]
Hz. Peygamber'in (SaiMiaha aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Şeytan bana namazımdan bir şey unutturursa erkekler Sübhanafiah desin, (onlar uyarmazsa) kadınlar el çırpsın." 5385[218]

854/1724-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den 5386[219]
Hz. Peygamber (SaiiaUaha aleyhi veseiiem) şöyle dedi:
"Namazda kişinin başına bir şey geldiğinde (uyarmak için) Sübhanaltah desin. (Bu durumda) kadınlar için el çırpma, erke*kler için teşbih geçerlidir (caizdir)." 5387[220]

855/1725-Ebû Hüreyre'den 5388[221]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"(Namazda birini uyarmada) erkekler için teşbih, kadınlar için et çırpma geçerlidir (caizdir)." 5389[222]

Namazda Allah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak

856/1726-Mutarrif b. Abdullah b. Şihhîr babası (Abdullah b. Şihhîr)'dan (Radıyalkıhü anh) nakletti: 5390[223]

Ebû Hüreyre (RudıyalUıhü anh) hadisinin sahicileri:
a-Câbir'den (RadıyallaMunh) şahidi için bk. 853/1723. hadis.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 854/1724. hadis.
c-İbn Ömer'den IRadıytdlahii anhüına) şahidi:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 65, H.no: 1036.

5379[212] Bk. Müsned Trc. 852/1722 nolu rivayetin tahricindeki haberler.

5380[213] Bennâ, age., IV/108

5381[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/246.

5382[215] Sened:
Hasen: Müsned, 1/79, H.no:598; Mükerrer rivayet için bk. 1/103. H.no:809 (z.); Benzer rivayetler için bk. 1/98, H.no:767 (Bu rivayeti Ahmed b. Hanbel hocası Yahya b. Âdem'den İbnü'l-Mübârek kanalı ile aynı isnadla nakleder); 1/112, H.no:899; Bu rivayetlerin sened-lerinde Ali b. Yezid el-EIhânî bulunmaktadır. Bu râvi zayıf sayılmıştır. İbn Hacer ve Zehebî de zayıf sayanlardandır. Bk. Takrîb, Trc.no:48l7; Kâşif, Trc.no:3983. Tirmizî ve İbn Mâce yedi, Dârimî bîr ve Ahmed b. Hanbel 40 rivayetini nakleder. Tirmizî hadisleri için: "Âlimler zayıf saydılar" Buyu", 51, H.no:1282; "hasen" Zühd, 35, H.no:2347; Zühd, 61, 2406; "isnadı kuvvetli değildir" İsti'zân, 31, H.no:2731; "Buharı hadiste zayıf sayıldığını söyledi" Tefsîr, 31/1, H.no:3195. Tamamen farklı bir İsnadla nakledilen hadisin metni şöyledir:
Bk. 1/77, H.no:570; Sadûk sayılan Abdullah b. Nücey'in Hz. Ali'den naklettiği bu rivayetin bir benzeri nakil de şudur:
Bk. 1/80, H.no:608; 1/139, H.no:1172; 1/83, H.no:632 (438/746. hadis); 1/104, H.no:815; 1/85, H.no:647; î/107, H.no:845; I/Í50, H.no:1289; 1/148, H.no:1269; 1/146, H.no: 1246-1247. Müsned'deki benzer rivayetler şu lafızlarla rivayet edilir (Bu hadislerin tercemeleri "LÎbâs ve Zînet" konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-167/7178-7190. hadislerde) terceme edilecektir. Nesâî,$ehv, 17. H.no: 1209, 210 1211:
İbn Mâce, Edeb, 56. H.no:3708.
Rivayet mütâbaatî ile birlikte hasen seviyesine yükselir. Bu rivayetleri 438/746. hadisle birlikte değerlendiriniz.

5383[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/247.

5384[217] Sahih: Müsned, III/340, H.no:14589; Benzer rivayetler için bk. IH/348, H.no:14686; IH/357, H.no:14795; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî i!e ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Hamza Ahmed ez-Zeyn 14589 ve 14686. hadisleri İbn Lehîa sebebiyle hasen, 14686. hadisi de bu râvi bulunmadığı için sahih saymıştır.
Hadis hasen seviyesinde kabul edilse bile mülabat ve şâhidieri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden (Radıyallahüanhüm) şâhidieri İçin bk. 851/1721. hadis.

5385[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/248.

5386[219] Sahih: Müsned, V/330, H.no:22700; Benzer rivayetler için bk. V/331, H.no:22706; V/332, H.no:22714 (1401/2271. hadis); V/332-333, H.no:22715; V/335-336, H.no:22338; V/336, H.no:22746; V/337, H.no:22750; V/338, H.no:2276l; Mâlik, Kasr, 61; Buharı, Ezan, 684; Ezan, 48; Amel, 5, 16; Sehv, 9; Sulh, I; Müslim, Mesâcid, 102-104; Ebû Dâvûd, Salât, 169, H.no:940; Nem, İmame, 7. 15, H.no:782. 791. Sehv, 4. H.no:ll81; İbn Mâce, İkâme. 65, H.no: 1035; Dârimı, Salât, 95, H.no:1371.
Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden şâhidieri için bk. 851/1721. hadis.
Bu hadis uzun bir rivayetten bir parçadır. Bu uzun rivayet için bk. 1401/2271. hadis.

5387[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/248.

5388[221] " Sened:
Sahih: Müsned, 11/440, H.no:9644; Benzer rivayetler için bk. 11/529, H.no:10795; 11/507. H.no:10540; 11/492-493, H.no:10337-10339; 11/479, H.no:10165; 11/473, H.no:10070; 11/432, H.no:9551; 11/376, H.no:8877; 11/317, H.no:8189 (Hemmâm b. Münebbih'in sahifesi, H.no:95); 11/241, H.no:7283; 11/261, H.no:7541; Buhârî, Amel, 5; Müslim, Salât, 106-107; Ebû Dâvûd, Salât, 169-170, H.no:939, 944; Tirmizl Salât, 155, H.no:369 (Bu konuda Hz. Ali, Sehi b. Sa'd, Câbir, Ebû Saîd ve İbn Ömer'den nakiller vardır. Ebû Hüreyre hadisi İse hasen-sahihlir); Nesût, Sehv, 15-16, H.no:1205-1208; İbn Mâce, İkâme, 65, H.no:1034; Dârimi, Salât, 95, H.no: 1370.
Ebû Hüreyre (RadıyaUahü anh) nakledilen diğer rivayet ve şâhidieri için bk. 851/1721. hadis.

5389[222] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/249.

5390[223] Sahih: Müsned, IV/25, H.no:16269; İkinci tarik: IV/25, H.no:16264 (Rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel şöyle der: "(s^'1 ^*) ekini sadece (babamın hocası) Yezid b. Hâı-ûn nakletti"; Benzer rivayetler için bk. IV/26, H.no: 16278 rivayet ('^J' Ljı) lafzı ile başlar; Ebû Dâvûd, Salât, 157, H.no:904 lafzı ile; Naat, Sehv, 18, H.no:1212 $£&)) lafzı ile nakledilir. Abdullah b. Mübarek, Zühd. s.36, H.no: 109; İbn Huzeyme, 11/53,

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılarken yanına geldim, göğsünde tencere(deki su) kaynaması gibi bir kaynama (sesi) vardı.
§(RâviJ başka yolla gelen rivayet:
Rasûlullah'ı gördüm, ağlamaktan dolayı göğsünde tencere kaynaması gibi bir kaynama sesi vardı. 5391[224]

857/1727-Hz. Âişe'den (Radıyaüahü anha)5392[225]
Rasülullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seîlem) (yakalanıp da vefat ettiği en son hastalığında) benim odama geldiğinde şöyle dedi:
''Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!" Hz. Aişe dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir gözyaşlarına sahip olamayan ince kalbli/hassas bir adamdır. O, (şimdi) Kur'ân okurken ağlar, babamdan başkasına emretseniz.
(Hz. Aişe anlatmaya şöyle devam etti;)
Rasûlullah'ın makamına geçecek ilk kişi olan Ebû Bekir(in ağlaması) nedeniyle insanların günaha girmesinden hoşlanmayarak böyle dedim. Bunları iki ya da üç kere tekrarladım. Her seferinde Rasülullah şöyle dedi:
"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın! Gerçekten sizler Yusuf (Peygamberin) yanındaki kadınlar (gibisiniz, duygusal davranırsınız).5393[226]

Açıklama

Yukarıda zikredilen hadislerden namazda ağlamanın namazı bozmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak bu ağlamanın Allah korkusu ya da huşu' ile kayıtlanma şartında ihtilaf edildi:
1-Hanefi mezhebine göre, namazda Allah korkusu ya da huşu' nedeniyle ağlamak namazı bozmaz. Bir ağrı ya da başına gelen bir musibet sebebiyle ağlarsa namazı bozulur. 5394[227]
2-MalikiIere göre, namazda Allah korkusu veya huşu' nedeniyle ağlamak namazı bozmaz. Ama bunlar dışında dünyevi bir sebeple ağlarsa bakılır: Eğer sessiz ağlarsa beis yoktur. Ama sesli ağlarsa bilerek (amden) olduğunda azı ya da çoğu namazı bozar, sehven olursa azı namazı bozmaz, çoğu bozar. 5395[228]
3-Şafiîlere göre, ağlamada iki harf söylenmedikçe (konuşmaya benzemedikçe) namaz bozuimaz. Ancak ağlarken iki harf söylenirse namaz mutlak olarak bozulur, ağlamanın nedeni Allah korkusu ya da huşu da olsa hüküm bu şekildedir. 5396[229]
4-Hanbelilere göre, Allah korkusu veya huşu' nedeniyle ağlama ne şekilde olursa olsun mutlak olarak namazı bozmaz. Ancak dünyevi nedenlerle olan ağlamada iki harf çıkarsa namaz bozulur. 5397[230]

Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak

858/1728-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaku anh).5398[231]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhiseüem) namazda esvedeyn olarak (bilinen) akrep ve yılanın öldürülmesini emretti/izin verdi.
NOT: Hadiste geçen esvedeyn) kelimesi akrep ve yılan için tağlib yoluyla kullanılmıştır. Ebeveyn kelimesinin anne-baba manasına gelmesi gibi. Sadece esved kelimesi ise yılan için kullanılır.5399[232]

H.no:900; Ebû Ya'lâ, III/174, H.no:1599; İbn Hıbbân, 11/439, H.no:665; İÜ/30, H.no:753; Hâkim, i/396, H.no:97I (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartına/râviîerine uygun olduğu halde eserlerine almadıkları İsnadı sahih bir hadistir" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/251;
Bennâ, hadisi Tirmİzî'ye de nisbet ederek Tirmizî'nin sahih saydığını söyler. ok.Bülûğu'l-emânî, 111/162, IV/1U. Fakat biz bu rivayeti Tirmizî'nin Sünen'İnde bulamadık.
Bu rivayet 486/1356. hadiste zikredilmişti.
5391[224] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/249-250.
5392[225] Sened:
Sahih: Müsned, VI/34, H.no:23943; Benzer rivayetler için bk. VI/96. H.no:24528:
VI/159, H.no:25134 sonunda şu ziyade vardır: VI/210, H.no:25637:
VI/202, H.no:25539; VI/224. H.no:25752; VI/229, H.tıo:25793; VI/231, H.no:25819; VI/249, H.no:25991; VI/251, H.no:26015; VI/270. H.no:26201; Mâlik, Kasr, 83; BwMn, Vudû', 45; Cenâiz, 3; FezâiIü'I-aKhâb, 5; Meğâzî, 84; Tıb, 21; Müslim, Salât, 92-97; Tirmtzl Menâkıb, 16. H.no:3672 (hasen-sahİh olan bu rivayet, îbn Mes'ûd, Ebû Mûsâ, İbn Abbâs. Salim b. Ubeyd ve Abdullah b. Zem'a'dan (Radtyaltahü anhiim) da nakledilmiştir); Nesâî, İmame, 40, H,no:831; Cenâiz, 11, H.no: 1837-1839; îbn Mâce. İkâme, 142, H.no:1232; Cenâiz, 65, H.ııo: 1627; Dârimi, Mukaddime, 14, H.no:82.
5393[226] Bu ek için bk. Nev&vi, Şerhu Sahihi Müslim, W /140; İbn Hzcev, Fethu'l-Bâri, 11/153
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/250-251.
5394[227] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/235
5395[228] İbn Abdilber, Temhid, XXII/134
5396[229] İbn Hacer, age., 11/206,
5397[230] İbnMüflıh, Mübdi'. 1/5 17
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/251.
5398[231] Sened
5399[232] Sahih: Müsneâ, 11/248, H.no;7373; Benzer rivayetler için bk. 11/475. H.no:lG108; 11/473, H.no: 10072; 11/284, H.no:7804 H/233, H.no: 7178 (Mükerrer için bk. 11/490, H.no: 10306); 11/255, H.no;7463; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:921; Tirmizî, Salât, 170, H.no:390 (İbn Abbas ve Ebû Râfı'den de nakledilen Ebû Hüreyre hadisi hasen-sahihtir); NesâU Sehv, 12, H.no:1200-1201; İbn Mâce, İkâme, 146, H.no:1245; Dârimi, Salât, 178, H.no:1512.

859/1729-Hz. Âişe'den (Radıyatlaküanha): 5400[233]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem} kapısı kapalıyken evde namaz kılardı. Ben geldiğimde bana kapıyı açma mesafesine kadar yürüdü, sonra (geriye doğru gelerek) tekrar yerine döndü.
Râvi (Urve) 5401[234] ekledi: Hz. Âişe kapının kıble tarafında olduğu, şeklinde (evi) tarif etti.

§Aynı râviden başka tarikle gelen rivayet:
Hz. ÂİŞe (Radıyalluhfı anha) dedi ki:
'Kapıyı açmasını istedim, o sırada Rasûlullah (Saliaiiahu aleyhi ve seüem) ayakta namaz kılıyordu. Ya sağdan ya da soldan kıble tarafına yürüdü, bana kapıyı açtı. Sonra namaza (yerine) döndü.'5402[235]

860/1730-Ezrakb. Kays'tan:5403[236]
Ebû Berze (el-Eslemî) (Radıyaüahti anh) Ehvâz beldesinde nehir kenarındaydı. (Hayvanın) yularını eline aldı, namaza başladı. Hayvan geriye gitti, o da hayvanla geriye gitti. Bunun üzerine Haricîlerden bir adam şöyle dedi:
'Allahım, bu ihtiyarı rezil et, nasıl namaz kılıyor?'
Ebû Berze namazını bitirince şöyle dedi:
'Dediğinizi işittim. Ben Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve sellem) ile birlikte altı ya da yedi veya sekiz savaşa katıldım. Onun emrini ve ruhsatını gördüm. Hayvanımla geri gelmem onu kendi haline bırakmaktan bana daha kolay geldi. (Çünkü bırakırsam) dilediği yere gider ve (onu bulmak/yakalamak) benim için zor olur.1
§Ebû Berze (yolcu olduğu İçin) ikindi namazını iki rekât kıldı. 5404[237]

Açıklama

Ebû Berze'nin (v. 65/685) asıl ismi Nadle b. Ubeyd b. Haris el-Eslemî'dir. Bu sahubinin yolculukta hayvanını tutarak namaz kılması o dönemdeki sert fikirleriyle tanınan Haricilerden bazı kişilere tuhaf geldi ve onlardan biri kızarak bu namazın olmadığını söyledi. Ebû Berze de kendisinin Rasûlullah'la Hayber, Mekke've Huneyn başta olmak üzere uzun süre savaşlara katıldığını ve o Peygamberin emirlerini ve ruhsatlarını çok iyi bildiğini ifade etti. Yani ben bu işi sizden iyi biliyorum, derce-sine onlara güzel bir ders verdi.
§Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Berze yoluyla gelen 47 hadis bulunmaktadır. Bunların on yedisi kütüb-i sittede nakledilmiştir.
§Ehvâz Basra taraflarında bir beldedir. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında fethedilmiştir. 5405[238]

861/1731-îbn Abbas'tail (Radıyallaha anhüma).5406[239]
Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılarken (ihtiyaç anında) sağa ve sola (göz ucuyla) 5407[240]bakardı, ancak boynunu sırtının gerisine çevirmezdi.5408[241]

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/251-252.
5400[233] Bennâ, age.,TV/113
5401[234] Sened:
Sahih: MfenoJ, VI/31, H.no:23909; İkinci rivayet için bk. VI/234, H.no:25848; Benzer rivayet için bk. VI/183, H.no:25379; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:922 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizî, Cum'a, 68, H.no:601 (hasen-garib); Nesâî, Sehv, 14, H.no:l204; Beyhakt, 11/265.
Tirmizî'nin rivayeti hasen saymasının sebebi Bürd b. Sinan'dır (v.135). Fakat Yahya b. MaÎn, Nesâî, Ebû Hatim ve diğer cerh tadil âlimleri bu râvÎyî sıka saymışlardır. Bk. Ahmed Muhammed Şâkir'in Tirmizî'nin Sünen'ine (Cum'a, 68, H.no:601) yaptığı haşiye. s:iBennâ, age., IV/I13
5402[235] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/252-253.
5403[236] Sahih: Müsned, IV/420, H.no:19658; Diğer rivayet için bk. IV/423. H.no:!9679:
Buhârî'nin metni şöyledir:
Bk. Buhârî, Amel, 11; Buhârî'nin diğer bir metni de şöyledir:
Bk. S«/^rf, Edeb. 80; Beyhakî, 11/266.
5404[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/253-254.
5405[238] Bennâ, age., IV71I4
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/254.
5406[239] Sened: Sahih: Müsned, 1/275. H.no:2485; Benzer rivayetler için bk. 1/275, H.no:2486 (862/1732. hadis); 1/306, H.no:2792; Tirmizt, Cum'a, 60. H.no:587 (Tirmizî "Bu rivayet garibdir" der. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir haşiyede bütün nüshalarda bu şekilde kayıtlı olduğunu, bir nakilde de: "hasen-garib" dediğinin kayıtlı olduğunu, hattâ İmam Nevevî'nin isnadının sahih olduğuna dâir bir görüşünün bulunduğunu ifade eder ve kendisi de isnadının sahih olduğunu söyler); Nesâî, Sehv, 11, H.no:ll99; es-Sünenul-kübrâ, 11/191. H.no:529; İbn Huzeyme, 1/245, H.no:485 (ibn Huzeyme rivayetin sonunda şöyle dedi: namazda dönerdi sözünden sağa ve sola gözüyle bakardı, anlaşılır); Dârekutnî, 11/83; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/223, H.no:11559; Hâkim, 1/362, H.no:864 (Hâkim "Buhârî'nin şartı-na/râvilerine uygun olduğu halde eserine almadığı isnadı sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/13-14.
5407[240] Tirmizi'deki rivayette şeklindedir. Bk. Sünen, Cum'a, 60, No: 587; Ayrıca İbn Huzeyme de rivayetinin sonunda böyle bir açıklama ekledi. Bk. Sahih, 1/245, No: 485; Ayrıca bk. Müsned Trc. 862/1732 nolu rivayet.
5408[241] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/254.

862/1732-Abdullah. Said b. Ebû Hind, tkrime'nin ashabından olan bir adamdan nakletti:[5409[242]]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sei/cm) namazında boynunu sırtının gerisine çevirmeksizin göz ucuyla bakardı.[5410[243]]

863/1733-Enes b. Sîrîn'den: [5411[244]]
Enes b. Malik'i (Radıyaiiaha mh) namaz kılarken bir şeye gözünü dikmiş ona bakarken gördüm.[5412[245]]

Açıklama

Bu konuda geçen hadislerden istinbat edilen hükümler:
1-Namazda yılan ve akrep gibi zararlı varlıklar mutlak olarak Öldürülebilir. Cumhura güre bu caizdir. Ancak İbrahim en-Nehâi, Katade gibi bazı alimlere göre bunlar saldırmadıkça namazda öldürmek mekruhtur. Buradaki vuruş bir veya iki ile sımrlanmahdir, değilse namaz bozulur.
2-Namazda ihtiyaç anında az bir fiil caizdir, namazı bozmaz. Çünkü az; kendisinden kaçınılması zor olan ve zaruret/hacet kapsamında olan şeylerdir. İslâm fıkhında bunlar affedilen, ibadeti ya da muameleyi bozmayan şeylerdir. Bu konudaki kural:
Zaruret/hacet kapsamında olduğu için aza itibar edilmez, (hükme tesir etmez). [5413[246]] Ancak namazda az da olsa yemek, içmek, konuşmak gibi fiiller af kapsamında değildir ve namazı bozar. Az kabul edilen fiiller peşpeşe yapılırsa da namazı bozar. [5414[247]]
§Az kelimesinin namazdaki tarifinde müctehidler İhtilaf ettiler.
a-Hanefilere göre dışardan bakanın yadırgamadığı hareketler az sayılır. Ama dışardan bakan kişiye, namaz kılmıyor vehmini verdirecek kadar fazla olan fiiller amel-İ kesir (çok fiil) hükmündedir ve namazı bozar. Bir amelde iki el kullanılırsa namazı bozar.[5415[248]]
b-Malİkîlere göre insanın yadırgamadığı ve hafif görülen fiiller az sayılır, namazı bozmaz. Akrep öldürmek, mest giymek, el ile işaret ve hafifçe yönelmek/bak-inak, gibi. [5416[249]]
c-Şafiîlere göre azın tarifinde örfe bakılır. İnsanların gözünde küçük/az görülen fiiller az kapsamındadır. Mestleri çıkarmak, hafif bir elbise giymek, bit, pire gibi haşera öldürmek, orta halli iki adım atmak, haşeratı öldürmek için iki kere vurmak, işaretle selam almak gibi...Çünkü bu konularda Rasülullah'tan gelen ruhsatlar bulunmaktadır. [5417[250]]
d-Hanbelilere göre de azın tarifinde örfe bakılır. İnsanların gözünde küçük/az görülen fiiller az kapsamındadır. Şafiiîlerde az olarak zikredilen fiiller bu mezhebe güre de az kapsamındadır. [5418[251]]
3-Namazda az iltifat (başka tarafa yönelmek/bakmak) göğsün kıbleden çev-rilmemesi halinde namazı bozmaz. Ancak zaruret/hacet yokken yapılan bu fiiller mekruh kabul edilmiştir. Bu konuda yukarıda zikredilen rivayetler bunun delilidir. [5419[252]]

Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması

864/1734-Ebû Katâde (Radıyaliahüanh) anlattı: [5420[253]]
Biz mescidde otururken yanımıza Rasûlullah (Saihüiahu aleyhi ve seüem) geldi. Kendi kızı Zeyneb'in çocuğu olan Ümâme bt. Aş'ı taşıyordu. [5421[254]] Sonra çocuğu boynuna/sırtına [5422[255]] aldı ve çocuk

---

[5409[242]] Sened:
Hasen: Müsned, 1/275, H.no:2482; İbn Ebî Şeyhe, 1/396, H.no:4548; Tirmizî, Cum'a, 60. H.no:588 (" ;ül=_tı ^j, ki; jii"r lafzı ile nakledilmiştir. Enes ve Âişe'den de birer nakil vardır); Hem mürsel, hem de müphem bîr rivayettir. Bu senedle rivayet zayıftır. Fakat 861/1731. hadiste bu rivayetin merfû ve muttasıl bir halde naklini görmekteyiz. Böylece bu rivayet de hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[5410[243]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255.
[5411[244]] Sened:
Sahih; Müsned. 1/429, H.no:4()83; İbn EbîŞeybe, 1/396. H.no:4552.
[5412[245]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255.
[5413[246]] Kâsâni, age.. 1/97
[5414[247]] İbn Abdilber, Temhid, XX/95
[5415[248]] Kâsâni, age., 1/241
[5416[249]] İbn Abdilber, age., XX/95
[5417[250]] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/20; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/199
[5418[251]] İbn Müflih, Mübdı, 1/484
[5419[252]] İbn Abdilber, age., XVII/391; Kâsâni, age., 1/215; Şirbini, age., 1/201; İbn Müflih, Mübdi', 1/476
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255-256.
[5420[253]] Sened:
Sahih: Müsned, V/303, H.no:22483; Benzer rivayetler için bk. V/295, H.no:22418 (420/1290. hadis); V/296, H.no:2243i; V/303, H.no:22478; V/303, H.no:22483; V/304, H.no:22488 (865/1735. hadis); V/310, H.no:22544 (Bu rivayette "İnsanlara imamlık yapıyor, namaz kıldırıyordu" ziyadesi vardır); V/311, H.no:22550; Mâlik, Kasr, 81; Buharı, Salât, 106; Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 43; Ebû Dûvûd, Salât, 165, H.no:917-919, 920:
[5421[254]] Mesâcid. 19, H.no:709; Sehv, 13. H.no: 1202-1203: Dâri/nf, Salât, 93. H.no: 1367. Peygamber efendimizin kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabf b. Abdüluzzâ'dır. Bu İsim bazı eserlerde Ebu'l-Âs b. Rabîa b. Abdüşşems olarak geçer. Bk. Mâlik, Kasr, 81; Buhâri, Salât, 106. Ayrıca bk.420/L290 ve 865/1735. hadisler.
[5422[255]] Bu kısım metinde hâl cümlesi olduğu halde rahat anlaşılması için bu şekilde terceme edildi.

boynundayken namaza durdu. Rü-kûya gittiğinde çocuğu yere bırakıyordu, ayağa (kıyama) kalktığında tekrar sırtına alıyordu. Onunla bu şekilde hareket ederek namazı bitirdi.
NOT: Ümâmc'nin o dönemde süt emen küçük bir bebek olması nedeniyie zarar görme endişesi bulunduğu ve Rasûlullah'm bu davranışının zaruret kapsamı içinde düşünülmesinin daha doğru olacağı alimler tarafından belirtildi. 5423[256]

865/1735- EbÛ Katâde'den (Radıyaliahüanh): 5424[257]
Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi.
§Bu metindeki ziyade:
(Râvi) Âmir ekledi: 'O hangi namaz, diye sormadım.'
(Râvilerden) İbn Cüreyc dedi ki:
'Bana Zeyd b. Ebû Attâb yoluyla Amr b. Süleym'den nakledildiğine göre söz konusu namaz sabah namazıydı.1
Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi: (İbn Cüreyc) bu senedin ceyyid olduğunu belirtti. 5425[258]

866/1736-Şeddâd (b. Hâd eI-Leysî)'den (Radıyaitahaanh).5426[259]
Günün sonraki namazları olan öğle ya da ikindi namazlarından birinde Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seüem) yanımıza geldi. Hasan'ı veya Hüseyin'i taşıyordu. Rasûlullah öne geçti ve çocuğu yere bıraktı. Sonra namaza durdu, namazın ortasında secdeye gitti ve secdeyi uzattı. Ben başımı kaldırdım, o da ne, Rasûlullah secdedeyken küçük çocuk onun sırtında duruyor, ben (tekrar) secdeye döndüm. Rasûlullah namazı bitirince insanlar:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sen namaz ortasında secdeyi o kadar uzattın ki bir şey oldu veya sana vahiy geliyor zannettik' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bunlardan hiç biri olmadı. Ancak oğlum (torunum) beni binek yaptı. Onu acele ettirmek istemedim, böylece istediği olsun."5427[260]

Açıklama

Bu rivayetlerden bir kişinin namazda Rasûlullah'ın yaptığı gibi sırtında çocuk olduğu halde namaz kılmasının ya da sırtına çıkan çocuğun inmesini bekicyerek secdeyi uzatmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda müclehid alimlerin görüşü:

5423[256] Metindeki atık kelimesi, boyun ile omuzlar arası yer İçin kullanılır. Bk. İbnü'1-Esir. Nihaye, 1/333
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/256-257.

5424[257] Bennâ, age., IV/117
5425[258] Bk.Bennâ,age.,IV/118
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/257-258.
5426[259] Sahih: Müsned, Vl/466, H.no;27519 (Müsned'in normal leribindeki en son hadisi); Mükerrer rivâyet için bk. ni/493-494. H.no:15975; İbn EM Şeybe, VI/379-380. H.no:32191; Nesât, Tatbik. 82, H.no:1139: es-Sünenü'l-kübrâ, 1/243, H.no:727; Taherânî, el-Mucemü'l-kebu; VD7270, H.no: 7107; Ahmed eş-Şeybânî,Âhâd, SI/187-188. H.ıın:934; Hâkim, 111/181. H.no:4775 (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartina/râvîlerine uygun olduğu halde Sahih'lerine almadıkları sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); III/726, H.no:663i; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/263.
Hadisin sahabİsi Şeddâd b. Üsâme b. ei-Hâd (Anır) b. Abdullah el-Leysî'dir (RadıyaUahli anh). Dedesine nisbetle Şeddâd İbnü'1-Hâd olarak da bilinir. Sahâbinin şeceresi ve hakkında bilgi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/270; Îbnü'l-Esîr. Üsdii'l-ğâbe, 11/616. Trc.no:2400.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/51, H.no:20395; Benzer rivayetler için bk. V/37-38, H.no:2Ü271; V/44, H.no:20327; V/47, H,no:20352; V/49, H.no:20378; Buharı, Sulh, 9; Menâkıb, 25; Fezâilü'l-ashâb, 22; Fiten, 20; Ebû DâvÛd, Sünnet, 12, H.no:4662; Tirmizî, Menâkıb. 30, H.no:3773 (hasen-sahih); Nesât, Cum'a, 27. H.no: 1408; Tayâlisî, s.l 18, H.no:874; //j/i tfifeMn, XV/418-419, H.no;6964; Heysemî, hadisin Taberanî ve Bczzar tarafından da nakledildiğini, Ahmed b.
Hanbel'in senedinde Mübarek b. Fedâle'nin bulunduğunu, bu râvinin de sika sayıldığını belirtir. Bk. Mecma',IX/l75.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned. 11/513, H.no: 10607; Taberanî, el-Mu'çemü'l-kebîr, 111/51-52, H.no:2659; Hâkim, III/183, H.no:4782 (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvİlerİne uygun olduğu halde Sahih'lerine almadıkları isnadı sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); Heysemî, hadisin (özet olarak 4 " ziyadesi ile de) Bezzâr tarafından da nakiedildiği-ni, Ahmed b. Hanbel'in râvilerİnin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', IX/181.
c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk, Ebû Ya'lâ, VI/150, H.no:3428: Heysemî. hadisin senedinde Muhammed b. Zekvân'ın bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbban'ın sika. diğer cerh tadil âlimlerinin ise zayıf saydığını, diğer râvilerİnin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', IX/181.
d-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Bk. Tayâlisî, s.99, H.no:732; Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsal, İV/205, H.no:3987; Heysemî, hadîsin isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', 1X/182. e-Abdullah b. Mesûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Nesâi, es-Sünenü'l-kübrâ, V/50, H.no:8170; £M Ka7â, VIII/434, H.no:5017; k/250, H.no:5368; An Huzeyme, 11/48, H.no:887; ^(, 11/113, H.no:638; Heysemî, hadisin Bezzâr ("-üi u^^. ;->La)ı _^i ıiii " ziyadesi ile) ve (muhtasar olarak da) Taberanî tarafından da nakledildiğini, Ebû Ya'lâ'nın râvilerİn sika olduklarını, diğerlerinde de ihtilâfın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', DC/179-180.
f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi:
Bk. Taberanî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/66, H.no:2682; el-Mu'cemü'l-evsat, Vl/298. H.no:6462; Heysemî, hadisin senedinde metruk bir râvi olan Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Yunus el-Yemamî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1X7184.
g-EbÛ Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi:
5427[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/258-260.

1-Hanefi mezhebine göre çocuğun sırtta taşınarak namaz kılınması mekruhtur, ancak namazı tamdır. Çünkü namazda genel kural huşûyu bozacak fiillerden kaçınmaktır. Yukarıdaki rivayet amel-i kesirin namazı bozmadığı döneme ait bir haber ya da zaruret durumu olarak açıklanabilir.5428[261]
2-Malikilere göre bu durum sadece nafile namazda caizdir, rivayetlerde farz namaz olduğu açıklanmamıştır.5429[262]Bazı Maliki alimleri, bu durumun mensuh olduğunu, bir kısmı da Rasûlullah'a has olduğunu söyledİler: 5430[263]
3-Şafiî mezhebine göre farz ya da nafile namazda küçük çocuk taşımak caizdir. Bu hem imam için, hem de cemaat veya münferit olarak kılan için geçerlidir. 5431[264]
4-Hanbelilere göre yukarıdaki rivayette olduğu gibi bir Özür sebebiyle çocuğun taşınması ya da secdenin uzatılması caizdir. 5432[265]

Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak

867/1737-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) 5433[266]
Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seiiem) çizgili Yemen elbisesi5434[267]İİe namaz kıldı.
(Râvi Enes) ekledi: Zannederim iki ucunu (çaprazlama olarak) bağladı.
NOT: Rivayette zikredilen bağlama şekli: Sol kolun altından alınıp sağ omuz üzerine atılan kumaşın bir ucu ile sağ kolun altından alınıp sol omuz üzerine atılan kumaşın diğer ucu birlikte çekilip göğüs üzerinde bağlanır. 5435[268]

868/1738- Enes b. Mâlik'ten ıRadıyallahü anh): 5436[269]

5428[261] Bk. Tuberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/51, H.no:2657; Heysemî, hadisin râvileri ile delil getirilip getirilmeyeceği konusunda ihtilâfın bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecmu'. IX/186. Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet de şudur:
Bk. Heysemî, bu hadisin de Bezzâr tarafından nakledildiğini, bunun da isnadında ihtilâfın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/175. Zİrb. Hubeyş'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Beyhakî, es-Sünenü'İ-kübrâ, 11/263.
ı-Zeynep bt. Cahş'tan (Radıyallalıü anha) nakledilen bir rivayette ise evde kıldığı bir namazda kucağına aldığı nakledilir:Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/54. H.no:l41; Heysemî, hadisin Taberanî tarafından iki isnadla nakledildiğini, râvileri arasında meçhul kişilerin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', K/188.
i-Zübeyr'den (Radıyalkıhii anh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, İsnadında /.ayıf olan Ali b. Abis'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/175.
5429[262] İbn Abdilber, Temhid, XX/95-96
5430[263] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/32
5431[264] Nevevi, age., V/32
5432[265] Ebû Abdillah Muhammed b. Yusuf, et-Tac ve'i-İklil, 11/87
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/260-261.
5433[266] Sahih: Müsned, 111/99, H.no:l 1884; Makdisî, Muhtara, VI/59, H.no:2437;
Bu şekli ile sadece bu rivayeti görebiliyoruz. Fakat Hz. Peygamberin hoşlandığı elbise çeşidinden bahsedilirken bu rivayet zikredilir:
Bk. 111/134. H.no:12318: [ü/184, H.no:12840; 111/251, H.no:13559; 111/291, H.no: 14040; Buharı, Libâs. 18: Mto/im, Libâs. 32-33; Ebû DâvfuL Libâs, 12, H.no:4060; Tirmizî, L'bâs, 45, H.no:l787.
5434[267] Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/128
5435[268] Bennâ, age., fV/121
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/261.
5436[269] Sened:
Sahih: Müsned, III/159, H.no:12554; Benzer rivayetler için bk. IH/262, H.no: 13696, 13698; IH/216, H.no:13193 m/243, H.no:13490; m/128, H.no: 12324 {869/1739. hadistir. Mükerreri: m/127, H.no: 12220) Tirm&t, Salât, 151, H.no:363 (Tirmizî ziyâdesi İle naklettiği rivayetin sonunda şunları söyler: "Hadis hasen-sahihtir. senedi ile nakledilen rivayet daha sahihtir/doğrudur"); Nesûî,
İmame, 8, H.no:785.
Ahmcd b. Hanbel ve Nesâî'nin rivayetlerinde Humeyd et-Tavîl bu hadisi, Enes b. Mâlik'ten Sabit aracılığı olmadan işitmiştir. Fakat Tİrmİzî'nin rivayetinde Sabit aracılığı ile nakletmiştik Humeyd et-Tavil'in sika-müdellis bir râvi olduğunu ve muanan bir rivayet naklettiğini dikkate alırsak rivayetin zayıf olduğunu belirtmeliyiz. Ancak TİrmİzÎ'nin naklinde düşerj râvinin kim olduğu tesbit edildiği için rivayet kuvvetlenmektedir. Ayrıca Enes b. Mâlik'ten (RadıyaliahU anh) nakledilen diğer rivayetler ve şâhid nakiller de rivayeti kuvvetlendirir. Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler:
111/239, H.no:13444; TU/257, H.no:13637 (Mükerreri: 111/281. H.no:13923); Heysemî Enes'ten nakledilen hadisleri Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet eder. Bir rivayetin râvilerinin sika sayıldığını, diğer rivayetin ise senedindeki» râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/49. Enes b. MâlÎk'in bu konudaki rivayetlerinden biri de Ümmü'1-Fadl bt. Hâris'tcn naklettiğidir, "o" maddesine bk. Hadisin diğer şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.378/1248, 377/1247 ve 386/1256. hadisler.
b-(Ek) Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'i gören bir sahâbîden (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, III/462, H.no:15744 (Mükerrerleri: IV/17. H.no:16162; V/366, H.no:22996); Heysemî, Ahmed b. HanbePin râvilerinin sahih hadis ricâü olduklarını belirtir. Bk. age., 11/49. c-(Ek) Ömer b. Ebû Seleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Miw««/, IV/27, H.no:16287; IV/26, H.no:16281 (CS, 'İ oî ^}; IV/27, H.no:16288; İV/26, H.no: 16285; Mâ/iife, Cemâat, 29; fîu/idrf, Salât, 4; Wfli/wi, Salât, 278-280; Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:628; îbn Mâce. İkâme, 69, H.no:1049; Taberânî, el-Mu'cemü'î-kebîr, 1X/21. 24. H.no:8270, 8286;
d-(Ek) Abdullah b. Ebû Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/27, H.no: 16294; Heysemî, senedindeki râvilerinden Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'm zayıf olduğunu söyler. Fakat hadisin Taberânî tarafından nakledildiğine işaret ederek bu sözünü "tariklerinden birinde bulunan..." cümlesi ile kayıtlar. Bir diğer rivayette sika-müdellis biri olan İbn İshak'ın bulunduğunu, bu zatın da an'ane ile naklettiğini ifade eder. Heysemî, İbn Abdilberr'in İmam Müslim b. Haccac'ı senedinde hatalı bulur. Çünkü senede ismi geçen Urve b. Zübeyr değil, Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin oğlu Urve'dir der. Ayrıca o
Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin yaşının küçüklüğünü bahane göstererek sahabeden oluşunu kabullenmez. Bk. age., 11/48-49.
Bu sahabİ Abdullah b. Abdullah b. (Ebû Ümeyye) Muğîre el-Mahzûmî (Radıyallahü anh) olarak da karşımıza çıkar:
Müsned, IV/27, H.no: 16293; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. ög^-» ü/48. Heysemî bir önceki rivayetin değerlendirmesinde İbn İshak'tan ve onun an'ane yapmasından bahsetmişti. Demekkİ o sadece Taberânî'deki hadise vakıf olmuş, bu rivayeti gözden kaçırmış. İbn İshak bu rivayetle tahdis sigası ile nakletmektedir.
e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi: fol Mâce, Taharet, 83-84, H.no:541-542.

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem), cemaatle beraber kıldığı en son namazı Ebû Bekir'in arkasında tek kumaşa bürünerek kılmıştı.
NOT: Bu rivayetin benzen:
Enes b. Malik ve Hasan b. Ali'den (Radıyallahü anhüm):5437[270]
Rasûlullab Üsame b. Zeyd'e dayanarak çıktı geldi. Üzerinde iki ucunu çaprazlama (göğsünde) bağladığı pamuktan bir kumaş vardı. Onlara namaz kıldırdı.5438[271]

869/1739-Musa b. İbrahim b. Ebû Rabia babasından nakletti: 5439[272]
Enes b. Malik'in (RadıyaUakumh) yanına, o tek kumaşa bürünerek namaz kılarken girdik. Ridası da oraya konulmuştu. Namazı bitirince ona dedik ki:
'Sen namazı böyle (mi) kılıyorsun, halbuki ridan buraya konulmuş. 5440[273]O şöyle cevap verdi:
'Ben Ras&Mlah'ıtSatiaiûıhü aleyhi ve seüem) böyle namaz kılarken gördüm.'5441[274]

870/1740-Ebû Said el-Hudri'den (Radıyaliahümh): 5442[275]
Rasûlullah (Saiiaitaiuı ak-yht ve tettem) dedi ki:
"Biriniz tek parça kumaşla namaz kılacağında onun ucunu iki omuzu Üzerine atsın (ve çaprazlama bağlasın)5443[276]

871/1741-(Hz. Peygamberdin eşi) Meymûne annemizden (Radtyaiiahü anha) 5444[277]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) üzerinde hanımlarından birisine ait yünden bir çarşaf5445[278]

---

f-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 870/1740. hadis. g-Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/1250, 381/1251 388/1258. hadisler
h-Keysan'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.379/1249. hadis. ı-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk.382/1252. hadis. İ-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.384/1254. hadis. j-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.385/1255. hadis. k-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi İçİn bk.387/1257. hadis. 1-Seleme b. Ekva'dan (Radıyallahü anh) şahidi için 389/1259. hadise bk. m-Ümmü Hânî'den (Radıyallahü anim) şahidi için 383/1253. hadise bk. n-(Ek) Ümmii Habîbc'den (Radıyallahü anha) şahidi:
Bk. Müsned, VI/325, H.no:26640; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye nisbet ettiği hadisi de ele alır ve Ebû Ya'lâ'nın isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/49.
o-Ümmü'1-Fadî bt. Hâris'ten (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 578/1448. hadis.
p-(Ek) Hz. Aişe'den (Radıyallahü anha) şahidi:
Bk. Müsned, Vl/32, H.no:23926; £M Dâvûd, Salât, 79, H.no:631; Bu rivayeti Heysemî Sbmed b. Hanbel'in Huzeyfe'den de naklettiğini râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduk-|mm söyler (Bk. age., 11/49):
Bk. (Ek) Müsned, V/402, H.no:23289; V/403, H.no:23297. Ebû Ya'Iâ'nın Hz. Aişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrahman'ın Taberânî'nin Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50.
r-Meymûne'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk.871-872/1741-1742. hadis.
Ayrıca Heysemî bu konuda şu sahâbilerden de nakledilen hadislere yer verir: Esma bt. Ebû Bekir, Ammar, Ebû Cühayfe, Ubâde, Muâz, Ebû Ümâme. Abdullah b. Üneys, Abdullah b. percis, Hâlid b. Velid ve el-Felctân b. Âsim el-Cermî'den (Radıyallahü anhüın) de rivayetler verir. p-age., 11/48-51.
* Tek parça elbise giyilirken dikkat edilmesi gereken konu hakkında Ebû Hüreyre (390/1260) veCâbir b. Abdullah (391/1261) (Radıyallahü anhüma) hadislerine bk
5437[270] Sened:
Sahih: Ahmed b. Hanbel, III/239; Ebû Abdullah el-makdisî, el-Ehadisİt'l-muhtâra, Vl/20 (isnadı sahih); Heysemi bu rivayetin Bezzar tarafından da nakledildiğini ve ricalinin sahih olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu'z-zevâid, 11/49
5438[271] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/262-264.
5439[272] Sened:
Sahih; MUsned, III/12S, H.no: 12324. Mükerreri: 111/127, H.no:1222Û. hadisin tahrici için bk. 868/1738. hadis.
5440[273] Bir rivayette; 'Tek elbise içinde namaz kılıyorsun (ha)?' denildi.
5441[274] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/264.
5442[275] Sened:
Sahih: Müsned, 111/15, H.no:11058; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no:11457 (Bu rivayet Ali b. İshak - Abdullah b. Mübarek - İbn Lehia ... senedi ile nakiedİlİr); Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/48-49. Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahii anh) nakledilen diğer rivayetler:/59. H.no: 11498; 111/52, H.no: 11431; ffl/15, H.no:11058;IIV10, H.no:11014:
Müslim, Salât. 281-283; /to Mâce. İkâme. 69. H.no:!048. Bu hadis Müsned'de şu sened ve metinle de geçer:
Müsned, 111/356-357, H.no: 14780. Hadisin şâhidleri için bk. 868/1738. hadis.
5443[276] Önceki rivayetten faydalanılarak bu şekilde bir açıklama konuldu.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/264-265.
5444[277] Sahih: Müsned, V1/330. H.no:26683; Benzer rivayetler için bk. VI/335. H.no:26728; Vl/330-331, H.no:26684 (Mükerreri için bk. VI/336, H.no:26730) Sadece:
lafzı ile; VI/330-331, H.no:26686 (30/834. hadis. Ayrıca 872/1742. hadisin ikinci tariki); VI/330, H.no:26685 (872/1742. hadis); VI/331, H.no:26689; V1/33İ, H.no:26690; p/334, H.no:26713; VI/331, H.no:26687 (415/1285. hadis. Abdullah b. Şeddad'ın mütâbî olarak Yezid b. Esam'ı görmekteyiz); Buhârî, Hayz, 30; Salât, 19, 21, 107; Müslim, Salât, 273; Ebû Dâvûd, Salât, 90, H.no: 369 " ziyadesi ile"); 656; Nesâî, Taharet, 174, H.no:272; Mesâcid, 44, H.no:736; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653 " ziyadesi ile)"; İkâme, 40, 63, H.no:958, 1028; Dârimt, Salât, 101, H.no:1380; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, XXlV/22, H.no:53.
Meymûne (Radıyaüahü anha) annemizden nakledilen diğer rivayetler için bk. 30/834 ve 415/1285. hadisler.
^ Hz. Âişe'den (Rudıyalkıhü anha) şahidi:
Bk. Müsned, VI/32, H.no:23926; VI/179, H.no:25335 (Mükerreri için bk. VI/149, H.no:25041); VI/209, H.no:25625; VI/204, H.no:25562; VI/146, H.no: 25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; Vl/129, H.no:24860; VI/137, H.no:24945;
VI/199, H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; Vl/251, H.ıııû:26014; Vi/179, H.no:25336; VI/245, H.no:25962; VI/1 11, H.no:24683. Müslim, Salât, 274; Ebû Dâvûd, Salât, 79, 133, H.no: 367, 370, 631; Nesâî, Kıble, 17, H.no:766. Bu rivayeti Heysemî Ahmed b. Hanbel'in Huzeyfe'den de naklettiğini râviierinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler (Bk. age., 11/49):
Bk. (Ek) Miisned, V/402, H.no:23289; V7403, H.no:23297. Ebû Ya'lâ'nın Hz. Âişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrahman'ın Taberânînın Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50
5445[278] Karahisari, age., 11/286

ile namaz kıldı. Secdeye gittiğinde o çarşafın bir kıs-mı eşınm üzerine gelirdi. 5446[279] (Râvi) Süfyan ekledi: Bana görünen o ki hayızlı hanımına ait, şeklinde açıklama yaptı.
NOT: Bu rivayeti aşağıdaki ile haber ile değerlendirdiğimizde doğru sonuca ulaşırız.5447[280]

872/1742-Abdullah b. Şeddâd b. Hâdi'den: 5448[281]
Hz. Peygamber'in (SaüallaM aleyhi ve settem) eşi teyzem Meymûne bt. Haris'ten (Radıyullahiıunhü) İşittiğime göre,
Meymûne annemiz hayızlıyken seccadesi üzerinde namaz kılan Rasû-lullah'ın secde mahalli hizasında (çarşafına) bürünerek dururdu/yatardı. (O şöyle dedi):
'Rasûlullah secde ettiğinde elbisesi bana değerdi, halbuki ben hayızhydım.'
§Diğer rivayette şöyle dedi:
'Gece Rasûlullah kalkar ve ben onun yanı başındayken namaz kılardı. Secdeye gittiğinde ise elbisesi bana değerdi, halbuki ben hayizlıydım.'5449[282]

Açıklama

Bu rivayetlerden anlaşılan hükümler:
1-Temiz olması şartıyla her türlü kumaş ya da elbise ile namaz kılmak caizdir.
2-KadınIarın kullandığı çarşafların temiz olması durumunda bunlarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3-Namaz kılan kişinin elbisesinden bir kısmı hayızlı eşine gelmesi namaza mani değildir. 5450[283]

Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir

873/1743-Hz. Âişe'den (Radıyaltahü anha).5451[284]
Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) önünde uyurken ayağım da kıble tarafında olurdu. Secdeye gittiğinde bana dokunurdu, ben ayağımı toplardım, kalktığında da ayağımı uzatırdım. O günlerde evde kandiller yoktu. 5452[285]

874/1744-Hz. Âİşe'den (Rtuiıyattahü anha):5453[286]
Ben sağında ve solunda uzanmışken Rasûluilah (SaiiaiiaM aleyhi namaz kılardı. 5454[287]

875/1745- Hz. Âİşe'den (Radıyallahü anha}:5455[288]
Ben tabutun/cenazenin ön tarafa konulması gibi Rasâffeallh'la (S hsyhiveseilem) kıble arasında uzanmış yatarken5456[289] Rasûluilah gece namazını kılardı.
NOT: Hz. Âişe annemiz bu örneklerle namaz kılanın önünde bulunan/geçen kadının, namazı

5446[279] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/22
5447[280] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/265-266.
5448[281] Sened: Sahih: Miisned, Vl/331, H.no:26685; İkinci rivayet için bk. VI/331, H.no:26686; Ayrıca bu rivayet 30/834. hadîste zikredilmişti. Hadisin şahidi için bk. 871/1741. hadis.
5449[282] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/266-267.
5450[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/267.
5451[284] Sened:
Sahih: Miisned, VI/148, H.no:25028; Benzer rivayetler için bk. VI/225, H.no:25760 Vl/255, H.no:26059; Mâlik, Salât, 258; Buharı, Salât, 22, 104; Amel, 10; Menâkıb, 24; Müslim, Salât, 267, 274; Müsâfirûn, 121, 134-135; Ebû Dâvûd, Taharet, 133, H.no:370; Salât, 79, Ul, H.no:631, 710; Tatavvu", 1, H.no:1251; Tirmizl Salât, 208, H.no:440; Nesâî, Taharet. !20, H.no: 166, 168; Kıble, 7, 17, H.no: 753, 766; îbn Mâce, Taharet, 131, H.no:652; İkâme. 40, 123, 181, H.no: 956, 1191, 1358.
Müsned'deki rivayetlerin bir kısmı da şöyledir: Bk. VI/137, H.no:24945; VI/67, H.no:24263; VI/70, H.no:24294; VI/204, H.no:25560; VI/249, H.no:25996; VI/220, H.no:25718 p/251, H.no:26014 VI/146, H.no:25012 W32, H-no:23926 dikili VI/199, H.no:25504:
Mükerreri için bk. VI/99, H.no:24556.
Ayrıca 29-30/833-834,419/1289,378/686, 874-877/1744-1747. hadislerle karşüaştınnız
5452[285] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/267-268.
5453[286] Sahih: Müsned, VI/146, H.no:25010; Benzer rivayetler için bk. VI/86, H.no:24443:
VI/95, H.no:24523 VI/41, H.no:2402i VI/174, H.no:25288:
Vİ/50, H.no:24118:
Vl/192, H.no:25475; VI/205, H.no:25572; Vi/231, H.no;25818; VI/1O3, H.no:24596:
VI/98,H.no:24545:
VI/176, H.no:25308; VI/94, H.no:24510
Ayrıca 465/1335, 873/1743 ve 875-877/1745-1747. hadislerle karşılaştırınız. Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.
5454[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/268.
5455[288] Sened:
Sahih: Müsned, VI/37, H.no:23970; Benzer rivayetler için bk. VI/154, H.no:25085; VI/134, H.no:14905
VI/126, H.no:24828:
VI/260, H.no;261 12:
VI/275, H.no:26235 (** 465/1335. hadis); VI/23Ü, H.no:25805; Vl/125, H.no:24828:
VI/266, H.no:26180; V^42, H.no:24035 (805/1675. hadis); VI/44, H.no:24051 (805/1675. hadisin ikinci rivayeti); VI/54-55, H.no:24155;
Ayrıca 873-874/1743-1744 ve 876-877/1746-1747. hadislerle karşılaştırınız. Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.
5456[289] İbn Racer,Fethu'l-Bâri, 1/492

bozmayacağını anlatmak istemektedir. 5457[290]

876/1746- Hz. Âişe (Radıyallahü anha) 5458[291]
Kendisinin Hz. Peygamber1 in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) önünde uzanmış yatarken Hz. Peygamber'in namaz kıldığından bahsetti.
(Râvi Urve)5459[292] ekledi: 'O kadınlar da sizin anneleriniz, kardeşleriniz ve halalarınız değiller mi?'5460[293]

877/1747- Hz. Âişe'den (Radıyallahü anh)5461[294]
Ben Hz. Peygamber'le (Sallallaha aleyhi ve sellem) kıble arasındaki yatak üzerinde uzanmış yatarken Hz. Peygamber namaz kılardı.
(Râvi Urve şöyle devam etti;)
Ben: 'İkisi arasında mescidin duvarları mı vardı?' diye sorunca Hz. Âişe şöyle dedi:
'Hayır. (Rasûlullah) evde mescidin duvarlarına dönük olarak (namaz kılıyordu).'5462[295]

Açıklama

Hz. Âişe yukarıdaki rivayette hadisi kendisinden alan Urve'nin namazın mescitte olması ile ilgili sorusuna; hayır, namazı evde mescidin duvarlarına doğru kılıyordu, şeklinde cevap verdi. Bu rivayetler, namaz kılan kişinin önünde yatan karısının namazı bozmadığını göstermektedir. Alimler bu kadının, namaz kılanı meşgul etme endişesi üzerinde durmuşlar, o günlerde kandillerin bulunmaması nedeniyle namaz kılanın kalbinin meşgul olmasının söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Bazı alimler de bunun Rasûluilah'a has olduğum söylemişlerdir, ancak bu zayıf bir ihtimaldir. Önde yatan kadının (eşin) namaz kılanın kalbini meşgul etmesi ve dikkatini dağıtması durumunda bu şekilde namazın mekruh olduğunda alimler müttefiktir.5463[296]

r)-SEHİV SECDESİ

r)-SEHİV SECDESİ

Sehiv secdesi namazdaki bir unutmanın telafisi için Rasûlullah tarafından gerçekleştirilen bîr uygulamadır. Ancak bu unutma namazın farzlarının birini terk şeklinde olmamalıdır Namazın sonundaki iki secde ile sanki Allah'tan af dilenmektedir. Bu bölümde sehiv secdesinin sebepleri ve yerleri ile ilgili Hz. Peygamber döneminde yaşanan olaylar zikredilmektedir5465[1]

Namazında Tereddüt Edenin Yapması Gereken Fiil

5457[290] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/268-269.
5458[291] Sahih: Müsned, VI/64, H.no:24240; Benzer rivayet için bk. VI/154, Rno:25085;
Ayrıca 465/1335, 873-875/1743-1745 ve 877/1747. hadislerle karşılaştırınız.
Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.
5459[292] Bennâ, age., İV/124
5460[293] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/269.
5461[294] Sened:
Sahih: Musned, VI/200, H.no:25523;
Ayrıca 873-876/1743-1746. hadislerle karşılaştırınız.
Hadisin tahrİci için bk. 873/1743. hadisin tahrici
5462[295] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/270.
5463[296] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/228
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/270.
5464[297] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/271.
5465[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/272.

878/1748-İbn Abbas'tan (RadıyaMahü anhüma)5466[2]
Hz. Ömer (Radıyaiiahu ankj kendisine şöyle dedi: 'Ey genç! Namazda tereddüt eden adamın ne yapması gerektiği ile ilgili Rasûlullah'tan ya da onun sahabesinin birinden bir şey işittin mi?' O bu durumdayken kendisine Abdurrahman b. Avf yöneldi ve: 'Siz ikiniz ne konuşuyorsunuz?1 dedi. Hz. Ömer:
'Ben bu gence, namazda tereddüt eden adamın ne yapması gerektiği ile ilgili Rasûlullah'tan ya da onun sahabesinin birinden bir şey işitip işitmediğini, sordum.'
(Bunun üzerine) Abdurrahman b. Avf dedi ki: 'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaka aleyhi ve sellem) şöyle derken dinledim: "Sizden biri namazında tereddüt edip, bir rekât mı kıldı ya da iki rekât mı kıldı, tam bilemezse kıldığını bir rekât kabul etsin (ve devam etsin). İki rekât mı kıldı yoksa üç rekât mı kıldı, tam bilemezse kıldığını iki rekât kabul etsin. Üç rekât mı kıldı ya da dört rekât mı kıldı, tam bilemezse kıldığını üç rekât kabul etsin. Namazını bitirdiğinde de selâm vermeden önce iki secde daha5467[3] yapar/yapsın. 5468[4]

879/1749-Hz. Osman'dan (Raâıyallahü anh). 5469[5]
Bir adam Hz. Peygamber'e (Saiiaiiakü aleyhi ve seiiem) geldi ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben namaz kıldım; (ancak) çift mi kıldım, tek mi kıldım tam bilemiyorum' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Namazınızda şeytanın sizinle oyun oynamasından korunun.5470[6] Biriniz çift mi kıldı yoksa tek mi kıldı, tam bilmiyorsa (namaz sonunda) iki secde daha yapsın. Bu İkisi namazı tamamlayıcı sayılır."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
(Râvi Murre b. Ma'bed) anlattı:
Yezid b. Ebû Kebşe bize ikindi namazını kıldırdı. Namazdan sonra bize döndü ve şöyle dedi:
'Mervan b. Hakem ile birlikte namaz kıldım. O da (namazın sonunda) bu iki secde gibi secde yapmıştı. Sonra (Mervan) bize döndü ve Hz. Osman (Radıyatiahü anh) İle namaz kıldığını ve onun Rasûlullah'tan (Saliailaha aleyhi w setkm) (yukarıdakine benzer bir) rivayette bulunduğunu bildirdi.'5471[7]

880/1750-Abdullah (b. Mes'ûd'dan) (Radıyaliahüanh)5472[8]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setlem) namaz kıldı. (Ancak) fazlamı yoksa eksik mi kıldı, tam bilemiyorum. Selam verilince kendisine şöyle denildi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz konusunda bir şey mi oldu? 5473[9]Rasûlullah:
"Hayır. Ne oldu?" Onlar:
'Namazı şöyle şöyle kıldın?'
(Râvi) anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûlullah iki ayağını birleştirdi (secde halini aldı) 5474[10] ve iki sehiv secdesi yaptı. Selam verince şöyle buyurdu:
"'Ben de sizin unuttuğunuz gibi unutabilen bir beşerim. Biriniz namazda tereddüt ederse namaza (kanaatine göre) devam etsin. 5475[11]Selam verdikten sonra da iki secde daha yapsın."
§Ayni râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
...Sonra (Rasûlullah) ayağını topladı, kıbleye döndü ve iki secde daha yaptı. Sonra yüzünü bize döndürdü ve şöyle dedi:
"Eğer namazda bir değişiklik olsaydı ben size muhakkak bidirirdim. Fakat ben sizin unuttuğunuz gibi unutabilen bir beşerim. Ben unuttuğumda beni uyarın. Hanginiz namazında tereddüt ederse doğruya en yakın (kanaatine) yönelsin ve onunla namazını tamamlasın, selam versin, sonra da iki secde daha yapsın!"

5466[2] Sahih: Müsned, 1/190, H.no: 1656; Benzer rivayetler için bk. 1/193, H.no:1677:
1/195, H.no:1689 (ht) (885/1755. hadis); Tirmizî, Salât, 174, H.no:398 yerine (^Ü) lafzı ile (hasen-garib-sahih); îbn Mâce, İkâme, 132, H.no:1209. Ayrıca bk. 885/1755. hadis.
5467[3] İbn Hacer, age., 111/94
5468[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/272-273.
5469[5] Sened:
Sahih: Müsned, 1/63, H.no:450; İkinci tarik 1/63, H.no:451; Birinci rivayetin senedinde bulunan Yezîd b. Ebû Kebşe bu rivayeti Hz. Osman'dan işitmediği İçin isnadı kopuktur. Fakat ikinci tarikte aralarında Mervân b. el-Hakem vardır. Bu isnad İse muttasıldır. Heysemî de râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', D7150. Şuayb eUAmavut isnadlarının hasen olduğunu belirtir.
5470[6] Metinde beni koru, şeklinde nefsi mütekellim sığası geldi. Ancak Bennâ, bu kelimenin cümlenin devamı ile uyuşmadığını belirterek bu kullanımın nahiv alimlerİnce şaz kabul edildiğini söyledi. Buradan murat muhatabın uyarılması olduğu İçin 'korunun' şeklinde terceme edildi. Bk. Bennâ, age., IV/126
5471[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/273-274.
5472[8] Sahih: Müsned, 1/379, H.no:3602; İkinci rivayet için bk. 1/438, H.no:4174; Benzer rivayetler için bk. 1/420, H.no:3983; 1/376, H.no:3570 1/376. H.no:3566 (899/1769. hadis); 1/409, H.no:3883:
1/419, H.no:3975: 1/424, H.no:4032; 1/428. H.no:4072 (Senedinde Ca'bir el-Cu'fî vardır); 1/438, H.no:4l70:
1/443, H.no:4237; 1/448, H.no:4282; 1/455, H.no:4348; 1/456, H.no:4358 1/463, H.no:4418 (Senedinde Ca'bir el-Cu'iî vardır); 1/465, H.no:4431; Buharı, Salât, 31-32; Sehv. 2; Eymân, 15; Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 89-96; Ebû Dâvûd. Salât, 190. H.no:10l9-1020, 1022; Tirmizî, Salât, 172, H.no:392 (hasen-sahih) - 393 (Bu konuda Muâvİye, Abdullah b. Cafer ve Ebû Hüreyre'den de nakiller vardır); Nesât, Sehv. 25-26, H.no:1238-I244, 1252-1257; İbn Mâce, İkâme, 129-130, 133, 136, H.no:1203, 1205. 1211-1212, 1218; Dârimi, Salât, 175, H.no:1506.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, 11/532, H.no:l0831:
Ayrıca bk. 899/1769. hadis
5473[9] İbn Abdilber, Temhid, IV/52
5474[10] Benna, age., IV/127
5475[11] Bu mana için bk. İbn Hacer, age., 1/504

5476[12]

Açıklama

Bu rivayetlerden namazda sehiv secdesinin meşru olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca:
1-Rasûlullah da bir beşerdir ve unutabilir, hata edebilir. Bu durum peygamberlerin tanrı olmadığını göstermektedir. Ancak onların hataları Allah tarafından düzeltilir, çünkü onların masumluk vasfı vardır. Bu rivayetlerde olduğu gibi insanların hatırlatması ile düzeltilen şeylerde bulunmaktadır.
İmam Nevevi Rasûlullah'ın unutabileceği şeylerin sınırında ulemanın ihtilaf ettiğini belirtti ve şöyle dedi:
'Rasûluüah tebliğ ve şer'i ahkamın açıklaması dışında katan fiil, âdet ve zikirlerde unutabilir. Ancak sözlü tebliğde unutma olmamasında icma' edildi.5477[13]
Çünkü vahiy süreci Allah'ın kontrolündedİr. O dilediğini nesh eder (hükmünü kaldırır) ve dilediğini de unutturur.
Aliah Teâlâ şöyle buyurdu:
"(O Kur'ân'ı) sana biz okutacağız ve sen Allah'ın dilediği dışında (hiçbir ayeti) unutmayacaksın..."(A'lâ, 87/6-7)
2-Tabi olan kişi imamını hata yaptığında uyarmalıdır. İmamı da olgun bir şekilde hatasını düzeltmeli veya unuttuğu şeyi tamamlamalıdır.
3-Hadiste geçen taharri kelimesinin manasında ihtilaf edildi:
-İmam-i Âzam Ebû Hanife'ye göre namazda bu şekilde tereddüt ilk defa oluyorsa namazı yeniden kılar. Ancak çok olduğunda zann-ı galibi ile amel eder.
-İ. Şafiî'ye göre tereddüt eden kişi namazı zann-ı galibe göre değil de yakîne (kesin bilgisine) göre tamamlaması gerekir.
-İ. Ahmed'e göre taharri imam için zann-ı galiple amel etmesi, ama münferit kılan için yakîn (kesin bilgisi) ile amel etmesidir.
-Bazı alimlere göre taharri her durumda zann-ı galiple ame! etmektir. 5478[14]

881/1751-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyatiahiıanh).5479[15]
Hz. Peygamber (Saiiatiahu aleyhise) şöyle dedi:
"Namazda (klimanın) üç ya da dört olduğunda tereddüt ettiğinde zannının çoğu dört ise teşehhüde oturursun/okursun. Sonra oturduğun halde selamdan önce iki secde daha yaparsın. Sonra teşehhüde tekrar oturursun/okursun, sonra selam verirsin."
§Aynı tarikle (mevkuf olarak) gelen ikinci rivayet:
Abdullah b. Mes'ûd (Radıyaliahaonh) şöyle dedi:
'Namazda otururken tereddüt etsen, üç rekât kıldığını ya da dört kıldığını tam bilmesen, eğer zannının çoğu üç rekât kıldın şeklindeyse kalk ve bir rekât daha kıl, sonra selam ver, sonra iki secde daha yap, sonra teşehhüde otur/ oku, sonra selam ver. Eğer zannının çoğu dört rekât kıldın şeklindeyse selam ver, sonra iki secde daha yap, sonra teşehhüde otur/oku, sonra da selam ver!'5480[16]

882/1752-Ebû Hüreyre'den 5481[17]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Biriniz namazdayken kendisine şeytan gelir, o kişiyi şaşırtır. Hatta o kişi kaç rekât kıldığını bilemez. Kim kendinde böyle bir şey bulursa oturduğunda iki secde daha yapsın!'"5482[18]

5476[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/275.
5477[13] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/62
5478[14] Bennâ, age., IV/128
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/276.
5479[15] Senedi .
Hasen: Müsned, 1/428-429, H.no:4075; İkinci rivayet için bk. 1/429, H.no:4076; Ebû Dâvûd, Salât, 192, H.no: 1028.
Ebû Ubeyde'nİn babası İbn Mes'ûd'dan hadis işitmediği dikkate alınırsa İsnadı kopuktur denilebilir. Senedinde Husayf b. Abdurrahman el-Hıdrî (v.!37) bulunmaktadır. Hakkında ihtilâf edilmiştir. İbn Hacer: "Sadûktur, hafızası zayıftır, son zamanlarında ihtİlât etti. mürcielikle de suçlanmıştır" der. Tirmizî yedi. Nesâî beş, Ebû Dâvûd dokuz, İbn Mâce üç, Ahmed b. Hanbel 32 ve Dârimî aitı rivayetini nakletmiştir. Tİrmİzî rivayetlerini hasen saymıştır. Örnek olarak bk. Sünen, Salât, 185, H.rıû:410; Vitir, 9, H.no:463.
Ahmed Muhammed Şâkir ve Şuayb el-Arnavut rivayeti inkıta sebebiyle zayıf saymışlardır.
Bu senedi ile zayıf olan rivayet 880/1750. hadiste zikredilen rivayetlerle desteklenir ve hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
5480[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/277.
5481[17] Sahih: Müsned, 11/241, H.no:7284; Benzer rivayetler için bk. i/283, H.no:7790
11/284, H.no:7809; 11/273, H.no:7680; Mâlik, Salât, 154, 224; Buharı. Ezan, 4: Amel, 18: Sehv, 6-7; Bed'ü'l-halk, 11: Müslim, Salât, 16; Ebû Dâvûd, Salât, 31, 192, H.no:516, 1030; Tirmizl Salât, 174, H.no:397 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 30. H.no:668; Sehv. 25, H.no:1250-I25l;/&n Mâce, İkâme. 135, H.no:l216: Dârimi, Salâl. 174. H.no:1502.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anhi şahidi için bk. 883-884/1753-1754. hadisler.
Ebû Hüreyre'den (Radtyatlahü anhi nakledilen diğer rivayetler için bk. 888/1758 ve 901/1771. hadisler.
5482[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/277-278.

883/1753-Iyaz anlattı:5483[19]
Ebû Saîd el-Hudrî'ye (RadıyaUahüanhy.
'Birimiz namaz kılıyor, (ancak) kaç rekât kıldığını bilemiyor (ne yapmalı)?' deyince şöyle dedi:
(Bu konuda) Rasûiullah (Sathiiahualeyhi) şöyle buyurdu:
"Biriniz namaz kılarken kaç rekât kıldığını bilemezse oturduğunda iki secde, daha yapsın. Şeytan kendisine gelipte 'sen abdestini bozdun' derse ona 'yalan söyledin' desin. Ancak burnuyla kokusunu alması veya kulağı ile
duyması bunun dışındadır. 5484[20]

884/1754- Ebû Said el-Hudrî'den (RadıyaUahü anh).5485[21]
RaSÛIullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri namazında tereddüt eder ve kaç rekât kıldığını bilemezse o andaki kesin bilgisine dayanarak namaza devam etsin. Namazı ta marnladı kanaati kendisinde oluşunca selamdan önce iki secde daha yap-sın. Eğer tek kıldıysa bu kıldığı ile namazı çift olur, çift kıldıysa şeytanın burnunu yerde sürtmüş5486[22] olur." 5487[23]

885/1755- (Ht.) İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma);5488[24]
Kendisi namaz konusunda Hz. Ömer'le müzakere yaparken Abdurrah-man b. Avf onlara yöneldi ve:
'Size Rasûlullah'tan (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) duyduğum bir hadisi nakletmemi istemez misiniz?' deyince onlar:
'Bilâkis (isteriz)' dediler. Bunun üzerine Abdurrahman şöyle dedi:
'Şehadet ederim ki ben Rasûlullah'ın (Saiiailahü aleyh ve sellem) şöyle dediğini duydum:
"Kim eksikliği konusunda tereddüt ettiği bir namazda olursa ziyade olduğundan kuşku duyuncaya kadar namaza devam etsin.'"
NOT: Ziyadede şüphe noksanlıktaki şüpheden iyidir. 5489[25]

886/1756-AbdulIah b. Ca'fer'den (Radiyaiiahü anh). 5490[26]

5483[19] Sahih: Müsned, IIİ/12, H.no:l 1024; Müslim, Mesâcid, 88; Ebû Dûvûd, Salât, 191-192, H.no:1024. 1026, 1029; Tirmizî, Salât, 174, H.no:396 (Hasen-Sahih); Nesât, Sehv, 24, H.no:1236-1237; İbn Mâce, İkâme, 129, 132, H.no:1204, 1210; Dârimî, Salât, 74, H.no:1503; Dârekutnî, 17374; Hâkim, Müstedrek, 1/227, H.no:464-466 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebîde aynı görüştedir).
Müsned'de nakledilen benzer bir rivayet bk. 111/96, H.no;11852 (358/666. hadis); Diğer rivayet için bk. M/96, H.no: 1185 I; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:514;
Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Ali b. Zeyd İle İhti-cacta İhtilaf edildiğini, hadisin özetinin İbn Mâce'nin Sünen'inde bulunduğunu belittir. Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edildiğine değinmez. Bk. Mecma1, 1/242. Heysemî, bir başka hadisin senedinde Ali b. Zeyd'İn zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde İhtilafın varlığını ifade eder. Bk. age., 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. MÎsbâhu'z-zü-câce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no: 4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafizası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no: 3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; fakat bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî. bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no: 109 (Ahmed Muharnmed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder): Cuma, 39, H.no:545.
Ali b. Zeyd için 29/180. hadisin tahricine bk.
Ayrıca bk. 358/666 ve 38/908. hadisler.
5484[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/278-279.
5485[21] Sahih: Müsned, 111/72, H.no: 11629; Benzer rivayetler için bk. 111/12, H.no:l 1024 (883/1753. hadis); III/37, H.no: 11259; 11 1/42, H.no: 11322; IH/50, H.no:11406; 111/51, H.no:l 1416; IH/53, H.no: 11437:111/54, H.no:l 1451; 111/72, H.no: 11629; 111/83, H.no: 11721; 111/84, H.no: 11733; HI/87, H.no:11769; 111/96, H.no:i 1853-11852; Mâlik, Salât, 214; Müslim, Mesâcid, 88; Ebû DâvÛd, Salât, 191-192, H.no:1024, 1026, 1029; Tirmizî Salât, 174, H.no:396 (Hz. Osman. İbn Mes'ûd, Âişe ve Ebû Hüreyre'den de nakledilen Ebû Saîd rivayeti basendir); Nesât, Sehv. 24, H.no:1236-1237; İbn Mâce. Taharet, 74, H.ne:5I4; İkâme, 129, 132, H.no:1204. 1210: Dârinü, Salât, 174. H.no:1503; Dârekutnî, 1/374; Hâkim. Müstedrek, 1/227, H.no:464-466 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına / râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir). Ali b. Zeyd için 29/180. hadisin tahricine bk. Ayrıca bk. 38/908, 883/1753 ve 358/666. hadisler.
EbÛ Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 882/1752, 888/1758 ve 901/1771. hadisler.
5486[22] Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, IIJ/232
5487[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/279.
5488[24] Hasen: Müsned. 1/195, H.no:1689 (Bu rivayet. Müsned'i nakleden râviierden Ahmed Katîî'nin ziyadesidir}. Benzer rivayetler için bk. 1/190. H.no: î656 (878/1748. hadis); 1/193, H.no: 1677: Tirmizî, Salât, 174, H.no:398 (ı+fejî) lafzı yerine (^) lafzı ile (hasen-garib-sahİh); İbn Mâce, İkâme, 132, H.no: 1209.
Bu rivayetin senedinde İsmail b. Müslim el-Mekkî bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Tirmizî on, İbn Mâce on bir, DârÎmî altı, Ahmed b. Hanbel ise sadece bu rivayetini nakleder. Ahmed b. Hanbel bu râvi için "münkeru'l-hadis" der. Tirmizî ise rivayetlerini hasen olarak kıymetlendirir, rivayetleri naklettikten sonra hakkında değerlendirmelerde bulunur: "Bazı âlimler hafızası sebebiyle hakkında tenkiite bulundular, hafızası kötü olduğu İçin onu zayıf saydılar" Bk. Sünen, Salât, 58, 195, H.no:233,421; Hac, 50, H.no:879; Diyât, 9, H.no:1401, Hudüd, 27, H.no:1460; Sayd, 17, H.no:1490; Et'ıme, 4, H.no:1792; Sıfatü'l-kıyâme, 6, H.no:2427. Bir rivayeti için de "hasen-sahih" hükmü verir. Bk. Sünen, Edâhî, 21, H.no:I522.
Rivayeti bu senedi ile zayıf saymış olsak bile diğer rivayetlerle hasen li ğayrihi seviyesine yükselir.
Ayrıca diğer rivayetler için bk. 878/1748. hadis.
5489[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/280.
5490[26] Sahih: Müsned, 1/204, H.no:î747; Diğer lafızla nakledilen rivayetler: 1/205-206, H.no:1761: 1/205, H.no: 1752-1753 (902/1772. hadis). EbÜ DâvÛd, Salât, 193, H.no:1033; Nesâî, Sehv, 25, H.no: 1246-1249.
Senedinde Mus'ab b. Şeybe bulunmaktadır. Bu râvi Müslim'in ricâlindendir. Müslim dört, TÎrmizî ve İbn Mâee iki, Nesâî üç, Ebû Dâvûd beş. Ahmed b. Hanbel ise sekiz rivayetini
nakleder. Tirmizî naklettiği rivayetlerinden birisi için hasen, diğeri için hasen-sahih hükmü vermiştir. Bk. Sünen, Edeb, 14, 49, H.no:2757, 2813. Müslim'in Sahih'indeki rivayetleri için bk. Sahih, 261, 314, 2081,2424. Bazı rivayetlerde Abdullah b. Müsâfî1 (gC ^ı «îjı Ü), Mus'ab b. Şeybe'yi atlayarak doğrudan Ukbe b. Muhamnıed b. Hâris'ten nakletmiştir. Bk. Müsned, 1/205, H.no:1752-1753; Nesâî, Sehv, 25, H.no:1246-1247.
Şuayb el-Arnavut isnadının zayıf, Ahmed Muhamnıed Şâkir ise sahih olduğunu belirtir.

Hz. Peygamber (Sailaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
''Kim namazında tereddüt ederse oturduğunda iki secde yapsın."
§Diğer rivayetteki lafız:
"...selam verdikten sonra iki secde daha yapsın." 5491[27]

887/1757-Ebû Hüreyre'den (Radıyalia anh) 5492[28]
Rasûiullah dedi ki:
"Namazda eksik kılmak da yoktur (doğru değildir), selamlaşmak5493[29] da yoktur." 5494[30]

888/1758-Süfyan (es-Sevrî) anlattı: 5495[31]
Babamın şöyfe dediğini işittim:
Namazda iğrar (eksik kılma) yoktur, şeklindeki Rasûlullah'm (SaUatiahü aleyhi ve setlem) sözünü Ebû Amr eş-Şeybânî'ye sordum. Şöyle dedi:
'O hadis 'namazda gırar yoktur' şeklindedir. Gırarm manası da şudur: Namazda eksik (rekât) kaldığından kuşkulanan kişinin kesin ve tam bir kanaate ulaşıncaya kadar namazdan çıkmamasıdır.'5496[32]

Açıklama

Hadis naklinde dikkatli olunmalı ve lafızlar doğru aktarılmalıdır. Yukarıdaki rivayette hemzenin fazla olduğu açıklanmıştır.Gırar ise noksanlık demektir5497[33]
§Bü konudaki bazı hadisler:
1-Abdullah b. Malik b. Buhayne'den (Radıyatiahuanh): 5498[34]Rasûlullah öğle namazının ilk iki rekâtini tamamlamıştı, (oturması gerekirken) kalktı. Namazı bitirince iki secde daha yaptı, sonra selam verdi.
2-Ebu Hüreyre'den (Radıyalkıhüanh): 5499[35]
Rasûlullah namazın ikinci rekâtında selam verip bitirdi. Zü'1-Yedeyn (Radıyallahü anh) kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü, namaz kısaldı mı yoksa unuttunuz mu?7 diye sordu. Peygamberimiz:
"Zü'1-Yedeyn doğru ma söylüyor? " dedi. Oradakiler:
'Evet!' diye cevap verdiler. Rasûiullah iki rekât daha kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir getirip iki secde daha yaptı. Bu İki secde diğer secdelerinin uzunluğun-daydı veya biraz daha uzundu. Sonra namazdan kalktı.
3-Muğîre b. Şu'be'den (Radtyallahit anh): 5500[36]
Rasûlullah şöyle dedi:
"İmam, (yanılarak ikinci rekâtta oturacağı yerde diğer) rekâta kalkmaya teşebbüs eder ve tam doğrulmadan hatırlarsa, hemen otursun. Tam kalkıp doğrul-muşsa artık (geri dönüp) oturmasın, namazın sonunda sehiv secdesi yapsın."
§Sehiv secdesinin yerinde ihtilaf edildi:
1-îmam Ebû Hanife'ye göre Abdullah b. Mes'ûd rivayeti nedeniyle sehiv secdesi selamdan öncedir. 5501[37]
2-L Malik'e göre Zü'1-Ycdcyn rivayeti nedeniyle ziyadeden dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan sonradır. İbn Buhayne rivayeti nedeniyle de noksanlıktan dolayı yapılan sehiv secdesi de selamdan Öncedir, sonra teşehhüd okunup yeniden selam verilir.5502[38]
3-İ. Şafiî hadisleri toplar ve mücmel olanı açıklayan rivayete hamleder. Açıklayan ise Ebû Said ve Abdurrahman b. Avf rivayetleridir. Bu iki rivayetten anlaşılan yakîn (kesin) olanla amel etmek ve kalan rekâtı kılmaktır. Bunlardan anlaşılan ziyade sebebiyle olsa da sehiv secdesinin selamdan önce olmasıdır. Taharri ona göre yakîn manasındadır. 5503[39]

Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyaüahüanh) nakledilen diğer rivayet için bk. 902/1772. hadis.
5491[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/280-281.
5492[28] Sened:
Sahih: Müsned, H/461, H.n'o:9898; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:928 (Hocası Ahmed b. Hanbel-den naklettiği hadislerden biridir. Ebû Dâvûd hocası Ahmed b. Hanbel'in şu değerlendirmesini de ilave eder: Tahâvî, Müşkilü'l-âsâr, 1/264, Beyhakî, 11/260. Ayrıca bir sonraki 888/1758. hadise bk.
5493[29] Bennâ, age., IV/133
5494[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/281.
5495[31] Sahih: Müsned, 11/461, H.no:9901; Senedde zikredilen Süfyan (b. Saîd b. Mesrûk) es-Sevrî'dir Cv. 161). Babası Saîd b. Mesrûk (v. 127) sika biridir. Ayrıca bir önceki 887/1757. hadise bk.
5496[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/281-282.
5497[33] İbnü'1-Esir, Nihaye, 111/356
5498[34] Buharı, Sehv 1, 5 ; Ezan 145,147, Eymân 15 ; Müslim, Mesacid 85, (570) ; Ebû Dâvud. Salât 200, No: 1034,1035; Tirmizî, Salâl 288, No: 391; Nesâi, Sehv 21, No: 3,19, 20; 28, No: 3,^34, İftitâh 196, No: 2, 244 ; İbn Mace, İkâmet 131, No: 1206
5499[35] Buharı, Sehv, 3,4,5, Mesâcid 88, Cemâ'at 69, Edeb 45, Haber-i vâhid 1; Müslim, Mesâcid 97, (573); Ebû Dâvud, Salât, 195, No: 1008, 1009, 1010, 1011, 1012; Tirmizî, Salât, 289, No: 394; 292, No: 399; Nesâî, Sehv, 22-23,. No. 3, 20, 26.
5500[36] Ebû Dâvud, Salât, 201, No: 1036; Tirmizî, Salât, 269, No: 365.
5501[37] Mergınâni, Hidaye, 1/80
5502[38] Sehnûn, Müdevvene, 1/128, 130
5503[39] Şirbini, Muğni'l-muhtaç, 1/213-214

4-İ. Ahmed'e göre sehiv secdesi selamdan önce yapılır. Ancak unutarak selam verme ya da namazı zann-ı galibe güre tamamlama durumunda secde selamdan sonra yapılır. Ondan gelen diğer rivayet İmam Malik gibidir. 5504[40]
§Hattabi şöyle dedi: Taharri iki durumdan evlasını ve doğruya yakınını araştırıp seçmektir.'
§Bennâ, İmam Nevevi'nin zikrettiği akı hadis ve diğerlerinin Müsned'de zikredildiğini belirtti.
§Sehiv secdesinden sonraki teşehhüdde ihtilaf edildi.
1-Bazılarına göre sehiv sedesinden sonra teşehhüd ve selam vardır.
2- Bazılarına göre de sehiv sedesinden sonra teşehhüd ve selam yoktur. Bu konuda yukarıda geçen imamların ihtilafına bakılabilir.
ŞSehiv secdesinin hükmünde ihtilaf edildi:
1-Hanefilere eöre vaciptir.
2-Malikilere göre noksanda vacip, ziyadede sünnettir. 5505[41]
3-Şafiîlere göre siinnetth5506[42]
4-Hanbelilerde konu biraz tafsilatlıdır:
-Eğer mahalli dışında (Kur'ân, teşbih gibi) meşru bir kelam zikretmişse sehiv secdesi sünnettir.
-Sünneti terk ettiyse sehiv secdesi mubahtır.
-Unutularak fazladan rükû, secde, kıyam, (celse-i istirahat kadar da olsa) kuûd eklense veya namaz tamamlanmadan selam verilse, manayı zedeleyen bir hata yapılsa, bir vacip terk edilse bu durumda sehiv secdesi vacip olur. 5507[43]

Namaz Kılana Gelen Şeytan Vesvesesi ve Kurtulma Yolları
Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
"Ey Adem oğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizî görürler. Şüphesiz biz şeytanları, iman etmeyenlerin dostları kıldık." (Arat; 7/27)
Şeytan insanları kandırmak ve hak yoldan uzaklaştırmak için her fırsatta gelir ve vesvese verir. Namaz, Kur'ân okuma ve her türlü ibadet sırasındaki bu saldırısına karşı yapılması gereken Allah'a sığınmaktır. Ayrıca gücü yettiği kadar kişinin bu vesveseyi giderecek söz ve hareketlerde bulunması gerekir. Kur'ân'da Allah Teâlâ bizi sürekli şeytana karşı uyarmakta, hatta Kur'ân tertibinde en son olan Felak ve Nas sureleri gibi özel surelerde de bu vurgulanmaktadır. Rasûlullah döneminde de şeytanın vesvesesine maruz kalan sahabiler olmuşta. Aşağıda onlarla ilgili haberler zikredilmektedir. 5508[44]

889/1759- Ömer b. Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Haris babasından nakletti:5509[45]
Ammar (b. Yasir) (Radıyaliatm <mh) iki rekât namaz kıldı. Ona Abdurrahman b. Haris:
'Ey Ebu'l-Yakazân! İki rekâtı hafif kıldığım görüyorum' deyince Ammar:
'Onun şartlarından bîrini eksik mi yaptım?' Abdurrahman:
'Hayır, fakat iki rekâtı hafif kıldın.' Ammar:
'Unutma (şeytanın vesvesesi) 5510 [46] tehlikesini hissettim/çabuk kıldım. (Çünkü) ben Rasûlullah'ın (Satiaiiahü aleyhi ve setlem) şöyle dediğini duydum:
"Bir adam namaz kılar, ancak namazından (sadece) onda biri, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri...(son sayıya kadar saydı) o kişiye ait/ faydalı olur. '"
§îkinci tarikle gelen rivayet:
İbn Lâs el-Huzâi'den:
Ammar b. Yasir mescide girdi ve orada hafifçe iki rekât namaz kıldı, namazı tamamladı. Sonra oturdu. Biz de ona doğru gittik ve yanına oturduk. Sonra dedik ki:
cEy Ebu'l-Yakazân! Şu iki rekâtı gerçekten hafif kıldın?' Bunun üzerine Ammnr (Radtyaiiahıimıh) şöyle dedi:
;O iki rekâtta şeytanın bana musallat olması (tehlikesini) hissettim/çabuk kıldım .(hadisin devamını zikretti).5511[47]

5504[40] İbn Müflih, Furû', 1/527
5505[41] İbn Abdilber, Temhid, XX/192
5506[42] Nevevi, Mecmu', 4/154
5507[43] İbn Kudame, el-Kafi, 169; İbrahim b. Muhammed, Menaru's-sebii, 1/103
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/282-283.
5508[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/283-284.
5509[45] Sahih: Müsned, IV/319, H.no: 18781; İkinci rivayet için bk. IV/264, H.no:18239; Benzer rivayetler için bk. IV/264, H.no: 18240; IV/321, H.no: 18796; IV/264, H.no: 18241:
£6m DâviÂi, Salât, 124, H.no:796; Abdullah b. Mübarek, ZUM, 459: Tayâlisî, s.90. H-rıo:650; Nesâît Sehv, 62. H.no:1303-1304; Münzirî, 1/201-202. Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr es-Selemf den (Raclıyallahüanh) şahidi için bk. 74/944. hadis.
5510[46] Bennâ, age., İV/138
5511[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/285.

890/1760-Ebû Ala b. eş-Şihhîr'den:5512[48]
Hz. Osman (Radıyallahüanh) dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benimle namazım ve kıraatim arasına şeytan girdi.' Rasulullah (SallallahUaleyhi veseliern)
"Bu kendisine Hanzeb denilen bir şeytandır. Onu hissettiğinde ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç kere tükür" dedi. Hz. Osman ekledi:
'Böyle yaptım, izzet ve celal sahibi Allah onu benden uzaklaştırdı.'5513[49]

Açıklama

Hz. Osman bu rivayette, şeytanın araya girmesini vesveseden kinaye olarak kullanmaktadır. Peygamberimiz de namazı bozan bu şeytana Hanzeb denildiğini haber veriyor. Hanzeb; kokmuş/bozulmuş et parçası, demektir ki cahiliye döneminde bir kişiyi zemm (aşağılamak) için kullanılırdı. 5514[50]
Bu rivayetlerden namazda huşûun önemli olduğu anlaşılmaktadır. Hatta namazda huşûun bozulması durumunda namazın kısa tutulması caizdir. Değilse şeytanın oyuncağı olma söz konusudur. Bu durumda yapılması gereken namazı kısa tutmak ya da şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak ve soi tarafa hafifçe üç kere tükürmektir. Ancak namazda amel-i kesir yasaklandığı için buradaki tükürmenin çok hafif olduğu anlaşılmaktadır. Kötü rüya görme durumunda da Peygamberimiz bu şekilde emretmiştir. Bu fiil hem şeytana bir eziyettir, hem de o kişinin içinde bulunduğu durumdan kurtulmasına, moral kazanmasına bir sebeptir. 5515[51]

Dört Rekâtlık Farz Namazda Yanılarak (kinci Rekâtta Selam Vermek ve İlgili Zü'1-Yedeyn Rivayeti

891/1761-Muhammed (b. Sîrin), Ebû Hüreyre'den (Radıydiahümh) nakletti:5516[52]
Rasûlullah (dört rekâtlık) gündüz namazlarından birisini kılıyordu. (Ebû Hüreyre bu namazı zikretmişti. Ancak (râvi) İbn Sîrin bunu hatırlaya-madı.) İki rekâtı kılınca selam verdi. Mescidin ön tarafına konulmuş kütüğün yanına geldi. (Bir rivayette: Kıble tarafında bulunan kütüğün yanına geldi ve sırtını ona dayadı.) Elini onun üzerine koydu. Öfkeli gibiydi. Mescidin kapısından hızla çıkanlar 'Namaz kısaldı' diyorlardı., bunların içinde (durumu Rasûlul-lah'a) sormaktan hicap duyan Hz. Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Cemaat içinde iki eli/kolu uzun olan bir kişi vardı ki ona Zü'1-Yedeyn (uzun kollu) diyorlardı. Bu kişi dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Unuttun mu yoksa namaz mı kısaldı?' Rasûlullah
"Unutmadım, namaz da kısalmadı" dedi. Zü'1-Yedeyn:
'Sen sadece iki rekât kıldın.1 Rasûlullah:
''(Durum) Zü'l-Yedeyn'in dediği gibi mi?" deyince cemaat:
'Evet' dediler.
Rasûlullah geldi, terk ettiği rekâtları kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir aldı ve secdeye gitti, secdesi önceki secdeleri gibiydi veya daha uzundu. Sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı (oturdu).
Muhammed (b. Sîrin)e; (Rasûlullah sehiv secdesinden)5517[53] sonra selam verdi mi? şeklinde sorulunca dedi ki:
Bana haber verildiğine göre Tmran b. Husayn şöyle dedi: '...sonra selam verdi.'
§Aym râviden ikinci tarikle gelen benzer rivayet: Muhammed b. Sîrin nakletti:
Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahüanh) şöyle dediğini işittim: (Rasûlullah) (Saihiiahü aleyhi ve seüem) gündüz

---

5512[48] Sahih: Müsned, İV/216, H.no:17823; Müslim, Selâm, 68; Tabcrânî, el-Mıı'cemü't-kebîr, K/43, H.no:8368: Osman b. Ebu'l-As'tan nakledilen bir başka rivayetin metni şöyledir:
Müsned, IV/21, H.no:16221, 16227; İV/217, H.no:17832 IV/216, H.no: 17824; Mö/ijt, Salât,
1754; £6d Dâviîrf, Tıb. 19. H.no:3891; 7în««f. Tıb, 29. H.no:2()80 (lıasen-sahih); İbn Mace,Tıb, 36. H.no:3522.
5513[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/286.
5514[50] InüM-Esir, Mhave, 11/83, V/13
5515[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/286.
5516[52] Sahih: Müsned, 11/234-235, H.no:7200; İkinci rivayet için bk. 11/248, H.no:7370; Üçüncü rivayet için bk. 11/271, H.no:7653; Dördüncü rivayet için bk. 11/386, H.no:8987; Beşinci rivayet için bk. 11/423, H.no:9431; Altıncı rivayet için bk. 11/459-460, H.no:9887; Benzer rivayetler için bk. 11/247, H.no:7368; H/532. H.no:10831; 11/468, H.no:9997; 11/447, H.no:9739; 11/284, H.no:7807; Mâlik, Salât, 210-211; Buhârİ, Salât, 88; Ezan, 69; Sehv, 3-5; Edeb, 45: Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 97; Ebû Dâvûd, Salât, 189, H.no:1008, 1014-1015; hrmizî, Salât, 107. 172, 175, H.no:297, 394, 399; Nesâî, Sehv, 22-23, H.no: 1222-1228, 1231; İbnMâce, İkâme. 134, H.no: 1214; Cihâd, 39, H.no:2859; Dârimi, Salât, 175. H.no:1504-1505 Beyhakî, 11/357.
Ek: (Z.) el-Hirbâk b. Amr b. Nadlc es-Sülemî el-Huzâî (Zü'l-yedeyn)'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, İV/11, H.no:16653 (z.) -16654 (z.); Senedindeki Ma'dî b. Süleyman zayıf, Şuays b. Mutayr ve babası Mutayr ise mechûl râviler olduğu İçin isnadı zayıftır. Heysemî "Ma'dî b. Süleyman'dan ki bu zat sika idi" diye başlayarak zikrettiği rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'e yazdığı ziyadeler arasında geçtiğini, senedindeki Ma'dî b. Süleyman'mn Ebû Hatim tarafından "şeyh" olarak değerlendirildiğini, Nesâî'nİn ise zayıf saydığını ifade eder. Bk. Mecmu', 11/150-151. el-Hırbâk es-Sülemi, Zü'l-yedeyn olarak
tanındığı gibi Zü'ş-şimâleyn, Tavîlü'l-yedeyn olarak da bilinmektedir. Ebû Hüreyre'den ve Imrân b. Husayn'dan nakledilen rivayetler el-Hırbak Zü'1-yedeyn hadisini kuvvetlendirmektedir.
İmrân b. Husayn'dan (Radıyallahüanh) nakledilen rivayet için bk.893/1763. hadis.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet için bk. 882/1752 ve 901/1771. hadisler
5517[53] Bennâ, age., IV/143

namazlarının birini kıldı. O namaz öğleydi, (zannedersem) galiba ikindiydi.. .(Önceki geçen rivayeti zikretti.)
§Aynı râviden üçüncü tarikle gelen benzer rivayet:
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanh):
Rasûlullah (SaüaUaM aleyhi ve seilem) öğle ya da ikindiyi kıldı ve iki rekâtta selam verdi. Ona, Zühre oğullarının müttefiki olan Zü'ş-Şîmâleyn b. Abdüamr:
'Namaz azaltıldı mı yoksa unuttun mu?' dedi. Hz. Peygamber:
"Zü'1-Yedeyn ne diyor?" deyince etrafındakiler:
'Ey Allah'ın Peygamberi! O doğru söyledi' dediler. Bunun üzerine Hz. peygamber onlara eksik kalan iki rekâtı kıldırdı.
§Aynı râviden dördüncü tarikle gelen benzer rivayet: Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) öğleyi iki rekât kıldı, sonra selam verdi. Oradakiler:
'Namaz kısaltıldı mı?' deyince Hz. Peygamber kalktı iki rekât daha kıldı, selam verdikten sonra iki secde daha yaptı.
§Aynı râviden beşinci tarikle gelen benzer rivayet:
Rasûlullah'la (SaiialiaM aleyhi ve seüem) birlikte öğle namazı kılıyordum. İki rekâtta selam verdi. Süleym oğullarından biri kalktı ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz kısaltıldı mı yoksa sen mi unuttun?' Rasûlullah:
"Kısaltılmadı ve ben de unutmadım." Zü'1-Yedeyn:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sadece iki rekât kıldın.'
Rasûlullah etrafındakilere:
"Zü'l-Yedeyn'in dediği doğru mu7" diye sordu, onlar:
'Evet' dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber kalktı ve onlara diğer iki rekâtı da kıldırdı.
(Seneddeki râvilerden) Yahya (b. Ebû Kesir) ekledi: Damdam b. Cevs'ten: O, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işitti: '...sonra Rasûlullah iki secde daha yaptı.'
§Aynı râviden altıncı tarikle gelen benzer rivayet:
(Z.) Rasûlullah (Saüaiiahü aleyhi ve seilem) bize ikindi namazını kıldırdı ve iki rekâtta selam verdi. Zü'1-yedeyn kalktı ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz kısaltıldı mı yoksa sen mi unuttun?' Rasûlullah:
"Bunlardan hiç biri olmadı." Zü'1-Yedeyn:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar oldu.'
Rasûlullah etrafındakilere:
"Zü'l-Yedeyn'in dediği doğru mu?" diye sordu, onlar:
'Evet' dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber kalan iki rekâtı tamamladı, sonra oturduğunda iki secde daha yaptı.
NOT: Ebû Hüreyre'den allı farklı tarikle gelen rivayetler birbirlerine benzemektedir. Ancak bazı farklı kısımlar da bulunmaktadır. Bu rivayetlerden o dönemde vaki olan olayın daha doğru anlaşılması imkânı doğmaktadır. Bu nedenle İmam Ahmed b. Hanbel Müsned'inde aynı râviden farklı tariklerle nakledilen haberleri aldı, bu bütün muhaddislerin metodudur ki zikredilen rivayet kuvvetlensin., farklı yönler ortaya çıksın. Bennâ da bunları zikrettiği için biz de bunları tertibe almayı uygun bulduk. [5518[54]]

892/1762-Atâ'dan:[5519[55]]
(Abdullah) b. Zübeyr (Radıyaiiahu anhüma) akşam namazını kıldırdı. İki rekâtta selam verdi ve Hacer-i esvede dokunmak için kalktı. Oradakiler teşbih getirdiler (sübhanallah dediler). İbn Zübeyr:
'Size ne oluyor?' dedi. (Durumu Öğrenince) kalan rekâtı kıldırdı, selam verdi ve iki secde daha yaptı. Bu durum İbn Abbas'a (Radıyaitaha anhüma} zikredilince :
'(İbn Zübeyr) Peygamberinin sünnetinden ayrılmamış1 dedi. [5520[56]]

Açıklama

Rivayette geçen istdeme temas etmek/dokunmak manasmdadır ki bu da öpmek ya da e! ile dokunmak

---

[5518[54]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/286-291.
[5519[55]] Sened:
Sahih: Müsned, 1/351, H.no:3285; Heysemî. hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî (Kebîr ve Evsat'ında) tarafından nakledildiğini, Ahmed b. HanbePin râvilerinİn sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/150.
Matar'ın Atâ'dan rivayetleri zayıftır. Fakat Matar'ın mütâbilerİ vardır. Atâ b. Ebû Rabâh'tan Asel b. Süfyan et-Temîmî, Âmir. Eş'as ve Hemmâm gibi râvİler de nakletmişü'r.
Bk. Tamim, s.346, H.no:2658; Beyhakî, es-Süneriii't-kübrâ, 11/360:
EbîŞeyhe, 1/392, H.no:4504; Taberfinî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/21. H.no:5674; «/ Mu'cemü'l-kebîr, XI/199, H.no:11484; IV/466, H.no:2597,
[5520[56]] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/292.

şeklinde olur. 5521[57] Hacla ilgili bazı kitaplarda işaret etmek şeklindeki terceme doğru değildir. İşaret etmek eşara
§İmam Ncvevi (v. 676/1277) bu rivayetlerin şerhinde şöyle dedi:5522[58]
Burada birçok faide ve kaideler bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:
1-Bazı fiiller ve ibadetlerde peygamberler yanılabilir veya unutabilir.
2-Cemaatin huzurunda olan bir olay tek kişi tarafından haber verildiğinde oradakilere de sormak ve teyid ettirmek gerekir.
3-Sehiv secdesi iki secde ile olur ve her secdeye giderken tekbir getirilir. Namazdaki ziyadeden dolayı sehiv secdesi selamdan sonra yapılır. (Bu konudaki ihtilaf aşağıda zikredilecek.)
4-Selamdan sonra namaz ile ilgili kısa konuşma namazı bozmaz. Bu cumhur ulemanın görüşüdür. Ancak İmam Ebû Hanife ve ashabı, ayrıca Sevrî'ye göre unutularak ya da bilmeden olan konuşmalar da namazı bozar. Bu konuda İbn Mes'ûd ve Zeyd b. Erkam rivâyetleriyie amel edilir. Onlann delilleri:
-Zü'1-Yedeyn rivâyetindeki konuşmanın cevazı ile ilgili hüküm mensuhtur (hükmü kaldırılmıştır). Onu nesh eden İbn Mes'ûd ve Zeyd b. Erkam rivayetleridir. Çünkü Zü'1-Yedeyn Bedir savaşında şehil edildi. Ebû Hüreyre'nin sonra Müslüman olması ve bu olayı nakletmesi garip değildir, çünkü sahabe birbirlerinden bu şekilde nakiller yapmaktadır.
-Buna İbn Abdİlber (v.463/1071) Temhid'de şöyle cevap verir:
a-Ebû Hüreyre hadisinin İbn Mes'ûd hadisiyle mensuh olması doğru değildir. Çünkü İbn Mes'ûd rivayeti herkesin bildiği gibi Habeşistan hicreti dönüşü Mekke'de sadır olmuştur. Ama Zü'1-Yedeyn'in zikrettiği olay Medine'de oldu.
b-Zeyd b. Erkam hadisinin Ebû Hüreyre hadisinden sonra olduğuna dair bir açıklama yoktur. Araştırmalar onun Ebû Hüreyre hadisinden önce olduğunu gösterir.
c-Ebû Hüreyre hadisinin şahidinin olmadığı doğru değildir. Zü'1-Yedeyn rivayeti ayrıca Abdullah b. Ömer, Muaviye b. Hudeyc, İmran b. Husayn ve İbn Mes'ade gibi sahabilerden de nakledilmiştir. (Ancak îmran b. Husayn'dan gelen rivayette kılınan rekât sayısı üç olarak geçmekte, ve Muaviye b. Hudeyc'den gelen rivayette de soran kişi Talha b. Ubeydullah olarak zikredilmektedir. 5523[59]
d- Zü'İ-Yedeyn'in Bedir savaşında öldürülmesi görüşü hatalıdır. Çünkü Bedir'de şehit edilen Zü'ş-Şimaleyn'dir. İbn İshak ve diğer siyer alimleri bu şekilde zikretmişlerdir. İbn İshak, Zü'ş-Şimaleyn'in adının Zühre oğullarının müttefiki Umeyr b. Amr olduğunu belirtir. Zü'1-Yedeyn, Müslim'in rivayetinde Süleym oğullarından olarak, nakledilir. Halbuki Zü'ş-Şimaleyn Huzaî kabilesindendir. İki kişi tamamen farklıdır. Zühri'den gelen Zü'ş-Şimaleyn rivayetinin mütabii yoktur. (Burada İbn Abdilberr'e katılmak mümkün değildir. Çünkü zayıf da olsa Nesâi de bu rivayetin mütabii bulunmaktadır. 5524[60] Zühri'nin bu rivayetinde ızdırap vardır. Müslim bu rivayette Zühri'nin hataya düştüğünü belirtti. Çünkü Zü'1-Yedeyn Bedir'de öldürülmedi.
§Eğer burada niçin sadece Zü'1-Yedeyn konuştu denilirse şu şekilde cevap verilir:
Diğerleri namazdan kalan olduğu konusunda emin olmayabilirler ya da namazın kısaltıldığını zannedebilirler.
§Hz. Peygamber Zü'l-Yedeyn'den duyduğunu niçin cemaate tekrar sormuştur, denirse şöyle cevap verilir: Ez. Peygamber onların da hatırlamasını ve olayı tasdik etmesi istemektedir ki olay kesinlik kazansın. Onlar da tasdik edince kalkıp namazın kalan kısmını kılmıştır.
§Mescitten çıkanlar bazı rivayetlerde geçtiği gibi geri dönüp Rasûlullah'a uymuşlar ve namazlarını tamamlamışlardır.5525[61]

Selam Verdiğinde Namazından Bir Rekât Eksik Kıldığını Anlayanın Durumu

893/1763-İmran b. Husayn'dan (Radtyaliahüanh): 5526[62]
Hz. Peygamber (Satiatiahü aleyhi ve selim) ikindi namazının üç(üncü) rekâtında selam verdi. Sonra kalktı ve odasına girdi. Eli uzun olub da Hırbak diye çağırılan bir adam ona doğru gitti ve :
'Ey Allah'ın Rasûlü!' diye seslendi. Rasûiuüah onun yanına çıktı. Bu kişi (namazda) yapılanı anlattı. Hz. Peygamber geldi ve.

5521[57] İbnü'1-Esir, M/îaye, H/395; Râzi, Muhtanis-Sıhah, 311; İbnManzûr, Usanü'l-Arab, Xll/297
5522[58] Bk. Şerhu Sahihi Müslim, V/71
5523[59] Bu rivayetler için bk. Müsned Tr. 893/1793 ve 894/1794 nolu hadisler.
5524[60] Nesâi, es-Sünenü'l-Kübra, 1/200, No: 561
5525[61] İbn Abdilber, Temhid, î/353-354; Nevevi, Şerha Sahihi Müslim, V/71-72; Bennâ, age.. İV/i 47-148
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/292-294.
5526[62] Sened:
Sahih: Müsnecl İV/427, H.no:19714: Benzer rivayetler için bk. IV/431. H.no:t9754; IV/440-441, H.no: 19845: Müslim. Mesâdd, 101: Ebû Dâvûd, Salâl. 1X9, 196, H.no:10l8, 1039: Tîrmizî, Salât, 173. H.no:395 (hasen-garib); Nesûî, Sehv, 23, H.no:1234~I235; İbn Mâce, İkâme, 134. H.no:1215.
EbÛ HUreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 882/1752. 891/1761 ve 901/1771. hadisler.
el-Hıbâk es-Sülemî (Zü'l-yedeyn)'den (Radıyallahü anh) şahidi için de Ebû Hüreyre'den nakledilen 891/1761. hadisin tahricine bk.

"Bu kişi doğru mu söylüyor?'1 dedi.
Oradakiler: 'Evet' deyince kılmadığı rekâtı kıldı, sonra selam verdi, sonra iki secde daha yaptı, sonra (tekrar) selam verdi.
NOT: Bazı rivayetlerde hurma kütüğüne gittiği zikredilirken, burada da odasına girdiği zikredilmektedir. Burada râvinin Rasûlullah'ın odasına girdiğini zannetmesi ya da unutması söz konusu olabilir. İki ayrı oiay olması uzak bir ihtimaldir. Ya da önce kütüğün yanına gitmiş, sonra da odasına girmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir. 5527[63]

894/1764-Muâviye b. Hudeyc'den (Radıyallahüanh):5528[64]
Rasûlullah (Saiiaiiahü a/eyiû ve sellem) bir gün namaz kıldı, namazı bitirdiğinde (selam verdiğinde) bir rekât kalmıştı. Bir adam onun yanına geldi ve dedi ki:
'Namazdan bir rekât unuttun.' Bunun üzerine Hz. peygamber mescide geri döndü, Bilâl'e kamet etmesini emretti, sonra da cemaate o bir rekâtı kıldırdı. Bunu insanlara bildirince bana:
'Sen o adamı tanır mısın?1 dediler. Ben.
'Onu görsem tanırım' dedim. Sonra o kişi yanıma uğradı, ben:
'İşte bu o' dedim. Bunun üzerine:
'O, Talha b. Ubeydullah' dediler.
NOT: Buradaki rivayetle İmran b. Husayn ve Ebû Hürcyre rivayeti farklılık arz etmektedir. Muaviye b. Hudeyc'in zikrettiği olay Zü'l-Yedeyn rivayetinden farklı olsa gerek. Çünkü bu şekilde unutma bir kaç kere vaki olmuş olabilir. İbn Huzeyme ve bazı alimler bu görüştedirler.
§Bu rivayetlerden mescidin dışına çıkılması halinde de namazla ilgili konuş-maların namazı bozmayacağı ve dönüp kalan rekâtın kılınmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu şekilde namazın tamamlanmasına cevaz veren müctehidler aradaki sürenin fazla olmaması gerektiğini söylediler. 5529[65]

İlk Teşehhüdde Oturmayı Unutup Ayağa Kalkan Kişi Geri Dönmez, Namaza Devam Eder

895/1765- Abdurrahman el-A'rac'dan:5530[66]
Abdullah b. Buhayne (RadıyaUahüanh) kendisine şöyle nakletti: RasûluÎlah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) öğle namazının ikinci rekâtında oturmayı unutup ayağa kalktı. Namazı bitirip selam verdikten sonra iki secde daha yaptı, sonra selamla namazını bitirdi.
(Bir rivayette;) Kalan iki rekâtı kıldıktan sonra insanlar onun selam vermesini beklediler. O tekbir getirip secdeye gitti, sonra tekbir getirip tekrar secdeye gitti, sonra da selam verdi.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
İbn Buhayne'den:
RasûluÎlah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırdı, ki onun ikindi olduğunu zannediyoruz. İkinci rekâtta teşehhüde oturmadan ayağa kalktı. Selamdan önce iki secde daha yaptı.
(Bir rivayetteki ek;) RasûluÎlah oturması gereken yerde ayağa kalktı. Namazı tamamlayınca selamdan önce oturduğu halde secde yaptı, her secdede tekbir getiriyordu. Cemaat de onunla birlikte unuttuğu oturmanın yerine iki secde daha yaptı.
NOT: Buradaki secdenin sebebinin teşehhüd olmayıp, oturmak olduğu râvi tarafından zikredilmektedir. Hatta bir kişi bu görüşe göre bir miktar otursa, teşehhüd okumasa bile sehiv secdesi yapmaz. Bu İmam Şafiî ve bazı alimlerin görüşleridir.5531[67]

896/1766-Muaviye b. Ebû Süfyan {RadıyaliaManh) anlattı: 5532[68]
Kendisi onlara önlerinde namaz kıldırdı. Oturması gereken yerde ayağa kalkınca insanlar teşbih getirdiler (sübhanallah dediler). Muaviye namazını tamamladıktan sonra oturduğunda iki secde daha yaptı. Sonra minbere oturdu ve şöyle dedi:
'Ben Rasûlullah'ı (Saitaiiaha aleyhi veseiiem) şöyle derken dinledim: "Kim namazından bir şeyi unutursa bu iki secde gibi iki secde daha yapsın!

5527[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/294-295.
5528[64] Sahih: Müsnecl, VI/401, H.no:27129; Ebû Dâvûd, Salât, 190. H.no:1023: Nesâî, Ezan, 24, H.no:662; İbn Huzeyme, 11/128, H.no:1052; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/43l, H.no:1048; B 11/359.
5529[65] Bennâ, age.,IV/150
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/295-296.
5530[66] Sahih: Müsned, V/345, H.no:228I6; Diğer rivayet: V/345-346, H.no:22827; İkinci rivayet: V/345, H.no:228l7; Ziyâdeli rivayet: V/346, H.no:22828; Benzer rivayetler için bk. V/345, H.no:22826; V/346, H.no:22829-22830; Mâlik, Salât. 218-219; Buharı, Ezan, 146; Müslim,
Mesâcid, 85-87; Ebû Dâvûd, Salât, 194, H.no:1034; Timizi Salât, 171, H.no:391 (hasen-sahih); msâî, Tatbik, 106, H.no:1175; Sehvi 21, H.no:122(M221; İbn Mâce, İkâme, 131, H.no: 1206-1207; Dârimi, Salât, 176, H.no:1507-1508.
Muğîre b. Şu'be'den (Radtyallahüanh) şahidi için bk. 897-898/1767-1968. hadisler.
5531[67] Bennâ, age., IV/151
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/296-297.
5532[68] Sahih: Müsned, IV/100, H.no:16857; Benzer rivayet için bk. IV/100, H.no:16855; Nesâı. Sehv, 27, H.no: 1258; Taberânî, el-Mu 'cemü'l-kebu\ XlX/334, H.no:769.

NOT: Bu hadisin umum manasına bakıp yanı I manialıyız. Rükünlerin eksikliğinde sehiv secdesi yeterli değildir. Çünkü onlar olmazsa olmaz niteliğinde namazın parçalandır. Ancak birinci teşehhüd gibi rükün olmayan fiillerin unutularak terkinde sehiv secdesi yeterlidir.5533[69]

897/1767-Ziyad b. Ilâka anlattı: 5534[70]
Bize Muğire b. Şu'be (RadıyaUaha ank) namaz kıldırdı. İki rekât kıldıktan sonra (oturması gerekirken) ayağa kalktı, oturmadı. Arkasında bulunan kişi teşbih getirdi (sübhanallah dedi). Muğire onlara kalkın diye eliyle işaret etti. Namazını bitirince selam verdi, sonra iki secde daha yaptı ve selam verdi. Sonra şöyie dedi:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) İşte böyle yaptı.5535[71]

898/1768-5536[72] Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahuanhy.
Rasûîullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize öğle ya da ikindi namazında imamlık yaptı. (Oturması gereken yerde) ayağa kalktı. Biz 'sübhanallah' dedik. O da 'sübhanallah' dedi ve kalkın diye eliyle işaret etti. Sonra şöyle dedi:
"Sizden biri ayağa kalkarken (oturması gerektiğini) hatırlarsa otursun. Ayağa tam kalktığında ise oturmasın.5537[73]

Açıklama

Bu rivayetlerden istinbat edilen hükümler:
1-İlk. leşehhüd namazın rükünlerinden değildir. Terki durumunda sehiv secdesi yeterlidir, namaz fasit olmaz. Bu İmam Ebû Hanife, Malik, Şafiî ve cumhur ulemanın görüşüdür. İ. Ahmed ve Zahirilere göre ilk teşehhüdde oturmak da farzdır, ancak son teşehhüd kadar kuvvetli değildir. Çünkü son teşehhüdü terk etmekle namaz bozulur, ancak ilk teşehhüdü terk etme durumunda sehiv secdesi yeterlidir. 5538[74]
2-Namaz kılan kişinin ilk teşehhüdde oturması gerekirken ayağa kalkması durumunda eğer tam ayağa kalmamışsa geri döner/oturur, fakat tamamıyla ayağa kalkmışsa dönmez/oturmaz. Tamamen ayağa kalktığında dönüp oturursa namazı fasit olur. Bu Hanefi ve Şafiî alimlerin görüşüdür. İmam Nevevi cumhurun görüşünün de bu şekilde olduğunu ifade etti. Eğer bu kişi geri dönmenin haramlığını ve namazı bozacağını bilerek dönüp oturursa namaz bozulur.
îlk teşehhüdde ayağa kalkmaya çalışan kişi tam ayağa kalkmadıkça oturur. Bu kişi cumhura göre sehiv secdesi yapmaz. Kaffal ve bazı alimler ise bu durumda eğer kıyama yakınsa sehiv secdesi yapar, oturmaya yakınsa secde yapmaz, dediler.
Malikilere göre unutarak ayağa kalkma durumunda bu kişinin elleri ve dizleri yerden ayrılmadıkça döner/oturur. Kendisine de sehiv secdesi gerekir. Eğer bu zikredilenlerle birlikte yerden ayrılmış ve ayağa kalkmışsa geri dönmez/oturmaz. Namaza ayakta devam eder. Bu durumda geri dönüp oturan kişinin namazını bozulması konusunda İki görüş vardır: Tercih edilen görüşe göre bu kişi Fatiha'yı bitirmeden önce dönse namazı bozulmaz. Ancak Fatiha bittikten sonra dönerse namazı bozulur. Hanbelilere göre ise unutarak ayağa kalkan kişi tamamen ayağa kalktığında bir şey okumamışsa dönmemesi evlâdır, namazına kıyamda devam eder. Fakat dönmesi de caizdir. Çünkü bir rükün karışmamış olur. Kıyam onlara göre kendi başına bir rükün değildir. Bu kişiye her durumda sehiv secdesi gerekir.5539[75]

5533[69] Bennâ, age., IV/151
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/297-298.
5534[70] Sened:
Sahih: Müsned, İV/247, H.no:18081; Benzer rivayetler için bk. IV/253, H.no:18132; IV/248, H.no:18091; IV/254, H.no:18148; Buharı, Vudû', 60; Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no:1037; Tirmizî, Salât, 152, H.no:364 (Tirmizî bu rivayeti İbn Ebî Leylâ - Şa'bî kanalı ile nakleder ve rivayeti verdikten sonra şunları dile getirir: "Bu konuda Ukbe b. Âmir, Sa'd ve Abdullah b. Bühayne'den de nakiller vardır. İbn Ebî leylâ'nın hafızası sebebi ile âlimler onu tenkit ettiler. Ahmed b. Hatibe!: 'İbn Ebî leylâ'nın hadisi İle delil getirilmez1, Muhammed b. İsmail (Buhârî): 'O. sadûk biridir, fakat ondan hadis rivayet etmem. Çünkü o sahih ile zayıf hadisi ayırt edememektedir' derler. Câbir el-Cu'fî kanalı ile nakledilenler ise zayıftır. Çünkü bu râviyi Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî metruk saymışlardır") - 365 (hasen-sahih); İbn Mâce, İkâme. 131. H.no:1208; Dârimi, Salât. 176, H.no:1509.
Muğîre b. Şu'be'den diğer bir rivayet için bk. 898/1968. hadis.
5535[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/298.
5536[72] Hasen: Müsned, İV/253, H.no:18138; Benzer rivayet için bk. IV/253-254, H.no:18139 Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no: 1036 (Bu râvînin benim kitabımda bu (sehv) hadisinden başka hadisi yoktur. -Münzirî de bu zâtın hadisleri ile delil getirilemeyeceğini belirtir.-); İbn Mâce, İkâme. 131, H.no: 1208.
Senedinde Câbir el-Cu'fî bulunmaktadır. Câbir b. Yezİd b. el-Hâris el-Cu'fî (v. 128/746) sebebiyle rivayet zayıftır. Bu râviyi Şu'be ve Süfyân sika, ekseriyet zayıf saydı. EkMecma', i/241. Tirmizî altı, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce 16, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel 97 rivayetini nakletti. Zehebî, Câbir b. Yezîd el-Cu'fî hakkında Şîa âlimlerinin ileri gelenlerinden biri olduğunu, sadece Şu'be'nin sika saydığını, hadis hafızlarının bu zâtı terk ettiklerini söyler" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:739. Fakat Ebû Dâvûd, Diyet bahsinde (H.no:4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. Tirmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Alimler »adisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî bu râviyi terk ettiler. Hocam Cârûd Vekî'in şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliler hadissiz kalırlardı..." Bk.Sunen, Salât, 38, 152, H.no:206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. Bk.Tabakât, VI/240; Bu râvî için bk.150/458, 63/260 ve 7/315. hadisler.
Fakat rivayet bir önceki hadisle kuvvetlenir.
5537[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/299.
5538[74] Hırakî, Muhtasar, 29; Şirazi, Miiherzeb. 1/90; İbnü'l-Hüınam, Fethu'i-Kadir, 1/504; Desûki, tioşiye, 1/243; Azınâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, III/246-247
5539[75] Ibn Abdılber, Temhid, X/185-186; Şirazi, age., 1/90; Kâsâni, Bedaiu's-sanâV, 1/171; İbn Müflıh, Mtibdi', 1/521; Azimâbâdi, age., 111/246-247

§ Bu kurallar imam ve tek başına kılan için geçerlidir. Cemaat olan kişi ise imamı oturduğu halde unutarak ayağa kalksa, imama tabi olması gerektiği için döner/oturur. Bu görüş Hanefi, Maliki, Hanbeli ve tercih edilen kavle göre Şafiîlere aittir. 5540[76]

Dört Rekâtlık Namazı Beş Kılanın Durumu

899/1769-Abdullah b. Mes'ûd'dan 5541[77]
Hz.. Peygamber (Saiiattahü aleyhi ve seikm) öğle namazını beş rekât kıldı. Kendisine 'namaz fazla kılındı,' denildi, 'namazı beş rekât kıldın' denildi. İki secde daha yaptı.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber (SaiialUıha aleyhi ve seüem) onlara beş rekât kıldırdı, sonra (selamla) 5542[78]namazı bitirdi, döndü. İnsanlar birbirleriyle fısıidaşmaya5543[79] başladı. 'Ey Allah'ın Rasûlü! Beş rekât kıldın' dediler. (Tekrar) döndü. Onlara İki secde daha yaptırdı ve selam verdi. Sonra şöyle dedi:
"Ben de sizin unuttuğunuz gibi unutabilen bir beşerim.
§Aynı râviden üçüncü tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber (Satiailahü aleyhi ve seltem) onlara selamdan sonra (sehiv) secdesi yaptırdı. (Abdullah b. Mes'ûd) bir keresinde de şöyle dedi: 'Hz. Peygamber unutmadan dolayı selamdan sonra secde yaptı. 5544[80]
§Aynı râviden dördüncü tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber öğle ya da ikindi namazını beş rekât kıldı, sonra iki sehiv secdesi yaptı. Sonra Rasûlullah şöyle dedi:
"Sizden namazını fazla ya da eksik kıldığını zannedene işte bu iki secde yeterlidir."
§Aynı râviden beşinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namazda unuttu. (İnsanların) konuşmasından sonra iki sehiv secdesi yaptı.5545[81]

Açıklama

Sehiv secdesinden önceki konuşmanın hükmü çin bk. Müsned Tr. 892/1762 nolu hadisin açıklaması.
§Sehiv secdesinin selamdan önce yada sonra olmasında ihtilaf edildi:
1-İmam Ebû Hanife'ye göre Abdullah b. Mes'ûd rivayeti nedeniyle sehiv secdesi selamdan öncedir.5546[82]
2-İ. Malik'e göre Zü'l-Yedeyn rivayeti nedeniyle ziyadeden dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan sonradır. İbn Buhayne rivayeti nedeniyle de noksanlıktan dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan öncedir. Sonra teşehhüd okunup yeniden selam verilir. 5547[83]
3-î. Şafiî hadisleri toplar ve mücmel olanı açıklayan rivayete hamleden Açıklayan ise Ebû Said ve Abdurrahman b. Avf rivayetleridir. Bu iki rivayetten anlaşılan yakın (kesin) olanla amel etmek ve kalan rekâtı kılmaktır. Bunlardan anlaşılan ziyade sebebiyle bile olsa sehiv secdesinin selamdan önce olmasıdır. Taharri ona göre yakîn manasındadır. 5548[84]
4-î. Ahmed'e göre sehiv secdesi selamdan önce yapılır. Ancak unutarak selam verme ya da namazı zann-ı galibe göre tamamlama durumunda secde selamdan sonra yapılır. Ondan gelen diğer rivayet İmam Malik gibidir. 5549[85]

Her Unutma İçin Selamdan Sonra Sehiv Secdesi Yapmak

5540[76] Bennâ, age., İV/153
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/299-300.
5541[77] Sened:
Sahih; Müsned, 1/376, H.no:3566; İkinci rivayet için bk. 1/448. H.no:4282; Üçüncü rivayet için bk. S/376, H.no:3570; Dördüncü rivayet için bk. 1/409. H.no:3883; Beşinci rivayet için bk. 1/456, H.no:4358; Benzer rivayetler için bk. 1/379. H.no:3602 (880/1750. hadis); 1/438. H.no:4174; 1/420, H.no;3983; 1/419. H.no:3975; 1/424. H.no:4032; 1/428, H.no:4072 (Senedinde p'birel-Cu'fî vardır); i/438, H.no:4170; 1/443, H.no:4237; 1/455. H.no:4348; 1/463, H.no:4418 (Senedinde Ca'bir el-Cu'fî vardır); 1/465. H.no:4431;
Buhûri, Salât, 31-32; Sehv. 2; Eymân. 15; Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid. 90-96; Ebû Dâvûd, Salât, 190. H.no;1019-1022; Tirmizl Salât, 172. H.no:392-393 (Muâviye, Abdullah b. Ca'fer ve Ebû Hüreyre'den (Radıyalİahü anlı) şahidi vardır); Nesâî, Sehv, 25-26, H.no; 1238-1244, 1252-1257; İbn Mâce, İkame, 129-130, 133, 136, H.no:1203, 1205, 1211-1212, 1218; kârimi, Salât, 175, H.no:1506.
Ayrıca bk. 880/1750. hadis,
5542[78] Bennâ, age., IV/154
5543[79] Bennâ, age., IV/154
5544[80] Bu rivayetlerden sehiv secdesinin birkaç kere olduğu anlaşılmaktadır. Bazen selamdan Önce, bazen de selamdan sonra, (Bk. Bennâ, age., IV/154)
5545[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/300.302.
5546[82] Mergınâni, Hidaye, 1/80
5547[83] Sehnûn, Müdevvene, 1/128, 130
5548[84] Şirbİnİ, Muğni'l-muhtac, 1/213-214
5549[85] İbn Müflih, FzmT, T/527
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/302.

900/1770- Sevban'dan: (Radıyaliaha anh) 5550[86]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi:
"Her sehiv (unutma) için selamdan sonra iki secde yapılmalıdır/yeterlidir."5551[87]

Açıklama

Rivayetin zahirinden namazdaki her sehiv (unutma) için müstakil sehiv secdesi yapılması anlaşılmaktadır. Bir tane sehiv secdesi yeterli değildir, tedahül yoktur. Bu Abdurrahman b. Ebî Leyla ve Evzaî'nin görüşüdür. Ancak dört mezhep dahil cumhur ulemanın görüşü tek sehiv secdesinin hepsi için yeterli olmasıdır. Çünkü Önce geçen rivayetlerde namazdaki fazla ya da eksik kılma şeklindeki unutmalar için tek sehiv secdesinin yeterli olması zikredilmiştir. Hz. Âişe'den gelen şu hadis bunu beyan etmektedir:
Hz. Aişe'den {Radıyallahü anha):5552[88]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve telletti) şöyle dedi:
"İki secde ile yapılan sehiv secdesi her ziyade ve noksanlık için yeterlidir." 5553[89]

901/1771-Ebû Hüreyre'den
Kasûlullah (Saiiatiahtt aleyhi ve i-ettem) kendilerine namaz kıldırdı ve şehvetti (unuttuğu yer oldu). Selam verdikten sonra iki secde daha yaptı. Sonra (tekrar) selam verdi. 5554[90]

902/1772-Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyaliaha anh).5555[91]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim namazında tereddüt ederse selamdan sonra iki secde yapsın!'5556[92]

Tablo XII
Kunut, Teşehhüd ve Selam

AMEL		İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL	ÖZEL	HANEFİ	MALİKİ	ŞAFİİ	HANBELI
	Sabah Namazında Kunut Duası	Musibet anında sabah namazında okunabilir	Sabah namazında mü steh abdır	Sabah namazında sünnet-i müekk ededir	Sabah namazında müsl eh abdır, bu konuda İ. Ahmed'den iki rivayet vardır
Kunut	Kıımıiim Yeri	Kunut rtikûdan	Kunut rükûdah	Kunut rtikûdan	Kunut rtikûdan

5550[86] Sened:
Hasen: Müsned, V/280, H.no:22316; Ebû Dûvûd, Salât, 195, H.no:1038; İbn Mâce, İkâme, 136, H.no:1219; Beyhakî, 11/336. Bennâ, Beyhakî'nin bu hadisi zayıf saydığını belirterek hataya düştüğünü izah etmeye çalışır ve der ki: "Ebû Dâvûd sükût ettiği için en azından hadis hasendir. Râvilerinden İsmail b. Ayyâş'ın Şamlılardan naklettiği rivayetlerinde de sikadır." Beyhakî'nin bizzat kendisinin de kan sebebiyle abdest alınmaması gerektiği konusunda ismail b. Ayyâş'ın Şamlılardan naklettiği bir rivayeti için sahihtir dediğini de ilâve eder. Bk. Bulûğu"l-emânî, İV/156.
5551[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/302-303.
5552[88] Sahih: Müsned, U/441, H.no:9739; Ayrıca şu rivayet de nakledilir:
Bk. 11/503-504, H.no:10491; Bu rivayetin benzerleri için bk. 11/531, H.no:10820; Ü/522, H.no: 10715; 11/483, H.no:10212 (Senedindeki Füleyh kendisinden daha sika birilerine muhalefet ettiği için şaz olması sebebiyle bu rivayetin isnadı zayıftır); 11/460, H.no:9893; 11/398. H.no: 9143 (239/1109. hadisin ikinci rivayeti); 11/411, H.no:9307; 11/313, H.no:8124 (239/13 09. hadiste zikredildi. Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi, H.no:26); Mâlik, Salât, 6; Sehv, 1; Buharı, Ezan, 4; Müslim, Salât, 17; Ebû Dâvûd, Salât, 31. 192. H.no:516, 1030; Tırmizî, Salât, 174, H.no:397 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 30, H.no:668; İbn Mâce, İkâme, 135, H.no: 1216-1217; Dârimi, Salât, 11, H.no: 1207; İbn Huzeyme, 1/204, H.no:392.
Ebû Hüreyre'den (Radtvalhmü anhi nakledilen diğer rivayetler için bk 239/1109, 882/1752 ve 891/1761. hadisler.
5553[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/303.
5554[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/303-304.
5555[91] Sahih: Miisned, 1/205, H.no:1752; Abdullah b. Ca'fer'den nakledilen diğer rivayet ve tahrici için bk. 886/1756. hadis.
5556[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/304.

		Önce okunur	önce ya da sonra okunabilir. önce olması tercih edilir	sonra okunur	önce veya sonra okunabilir. sonra olması tercih edilir
	İlk Oturuş ve Teşehhüd okumak	İkisi de vacip	İkisi de sünnet	İkisi de sünnet	İkisi de sünnet. İ. Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ikisi de farzdır
Teşehhüd	İkinci Oturuş ve Teşehhüd okumak	Oturuş farz. (eşehhüd vacip	Oturuş farz, teşehhüd sünnet	İkisi de farz .	Oturuş farz, teşehhüd sünnet, İ. Ahmed'den gelen, diğer rivayete göre ise farzdır
	Salavâi okumak	SUnnei	Sünnet	Farz	Farz
	Selam vermek	Her iki tarafa da selâm verilir, Önce sağdan başlanır	Münferit kılan sadece sağına selâm verir. cemaatle kılan sağına ve soluna selâm	Her iki tarafa da selâm verilir, önce sağdan başlanır	Her iki tarafa da selâm verilir, önce sağdan başlanır

			verir		
Selam	Sehiv	Sehiv secdesi	Ziyadeden	Ziyade	Sehiv secdesi
	secdesinde	selamdan	dolayı yapılan	sebebiyle olsa	selamdan önce
	selam	öncedir	sehiv secdesi	da sehiv	yapılır. Ancak
			selamdan	secdesi	unutarak selam
			sonra,	seiamdan	verme ya da
			noksanlıktan	öncedir	namazı zann-ı
			dolayı yapılan		galibe göre
			sehiv secdesi		tamamlama
			de selamdan		durumunda
			öncedir		secde
					selamdan
					sonra yapılır.
					Ondan gelen
					diğer rivayet
					İmam Malik'in
					görüşü gibidir.

s)-TİLAVET VE ŞÜKÜR SECDESİ

- Tilavet Secdesinin Fazileti ve Kur'ân'daki Secde Ayetleri
- Tilavet Secdesinde Okunan Dua
- Namazda Cehrî (Açıktan) ve Sırrı (Sessiz Olarak) Olarak Secde Ayetlerinin Okunması
- Secde Ayetini Okuyan ve Dinleyen Secde Eder
- Mufassal Surelerde Secde Yoktur Diyenlerin Delili
- Mufassal Surelerde Secde Vardır Diyenlerin Delili
- Hac ve Sâd Surelerîndeki Secde Ayetleri
- Ebû Saîd ei-Hudrî'nin Sâd Süresindeki Secde ile İlgili Rüyası
- Şükür Secdesi[5557[93]]

5557[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/307.

S)-TİLAVET VE ŞÜKÜR SECDESİ

Tilavet Secdesinin Fazileti ve Kur'ân'daki Secde Ayetleri

903/1773- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh)5558[1]
Rasûlullah (Satiatiahaaleyhi w-seiie/n) dedi ki:
"Adem oğlu secde (ayeti) okuyup (secde ettiği) 5559[2] zaman şeytan ağlar halde şöyle diyerek uzaklaşır: 'Eyvah. O secde ile emrolundu ve secde etti. Ona cennet var. Ben ise secde ile emrolundum ve isyan ettim. Bana da ateş (cehennem) var."'5560[3]

904/1114-Ebu'â-Derda:dan (Radıyaiiaha anh): 5561[4]
Hz. Peygamber'le (Saitoiiahtı aleyhi ve setum) (Kur'ân'daki) on bir (yer için) secde ettim. Onlardan birisi de Necm suresinin secdesiydi. 5562[5]

Açıklama

Kur'ân'daki tilavet secdelerinin sayısı on beştir: Bununla ilgili bazı rivayetler: -Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) başka tarikle gelen rivayet:
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh):5563[6]
Hz. Peygamber'le (Kur'ân'daki) on bir (yer için) secde ellim, onların içinde mufassal sureler yoktu: A'râf, Ra'd, Nahl, Benû İsrail, Meryem, Hac, Secde, Furkan, Süleyman (Nemf), Secde, Sâd ve Havamîm (Ha mim ile başlayan) surclerdeki secdeler.
-Amrb. Âs'tan (Radıyaltahüanh)gelen rivayet:
Amr b. Âs'tan fRadıyallahü anh): 5564[7]
Rasûlullah onu Kur'ân'daki on beş secde ayetini okuttu. Onlardan üç tanesi mufassal surelerde, iki tanesi de Hac sürecindedir. 5565[8]

Tilavet Secdesinde Okunan Dua

Allah Teâlâ buyurdu:
"De ki: Siz ona ister inanın, İster inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'ân) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar. Ve derlerdi ki: Rabbîmizi teşbih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'ân okumak)

5558[1] Sened:
Sahih: Müsned, 11/443, H.no:9674; Müslim, îmân, 81; An Mâce, İkâme, 70, H.no:1052; ibn Huzeyme, 1/276, H.no:549. Enes'ten (Radıyaltahü anh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Kinaye b. Habele'nin bulunduğunu, bu râviyi Ebû Hâtim'in sika, diğerlerinin ise zayıf saydığını belirtir. Ayrıca Süheyl b. Ebû Hazm'in Yahya b. Maîn tarafından sika. büyük bir topluluk tarafından da zayıf sayıldığını, kalan diğer râvilerinin ise sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecmu', 11/284.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahüanh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Kebîr'inde) nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını, fakat İbn İshak'ın İbn Mes'ûd'dan semâmın bulunmadığını belirtir. Bk. age., 11/284,
5559[2] Bennâ, age.,IV/158
5560[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/308.
5561[4] Sened:
Basen: Müsned, VI/442, H.no:27367; Benzer rivâyei için bk. V/194, H.no:21588; Tirmizî, Cum'a, 47, H.no:568 (Bu konuda Hz. Ali, İbn Abbas, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sâbrt ve Amr b. Âs'tan da nakiller vardır. Ebu'd-Derdâ'nın rivayeti gariptir); İbn Mûce, İkâme, 71, H.no: 1055; İbn Mâce'nİn bir rivayetinde ise secde âyetlerinin geçtiği sûrelerin iaimleri verilmiştir:
İkâme, 71, H.no:1056. Ebû Dâvûd da Amr b. Âs'ın hadisini naklettikten sonra Ebu'd-Derdâ rivayetine işaret eder ve isnadının zayıf olduğunu ifade eder.
Rivayetin senedinde zayıf sayılan Rişdîn bulunmaktadır. Ömer b. Hayyân ed-Dımaşkî de meçhul biridir. Ayrıca müphem (=^î ı^ki oî) bir râvi de vardır. Müsned'İn ikinci senedinde
Rişdiı'in mütâbü (İbn Vehb) zikredilmektedir. İbn Mâce'nİn ikinci rivayetinde de mütabi vardır. Fakat bu rivayetin senedinde de Osman b. Fâid / Fâyİd bulunmakladır.
Amrb. Âs'tan (Radıyallahüanh) şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Sücûd. 1, H.no: 1401; İbn Mâce, İkâme. 71, H.nü:lÜ57: Hakim, 1/345. No: 811; Bu hadisi Miinziri ve Nevevi hasen kabul etti. Abdülhak ise zayıf gördü. Bk. Mübarekpûrî, TuhfeNi'T'Ahvezi, MI/127.
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahü anh) şahidi için bk. 912/1782. hadis.
5562[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/308-309.
5563[6] Zayıf: İbn Macl îkâmeJl. No:l056: Beyhaki, 11/313, No: 3521; Ahmed b. Ebû Bekir. Misbahu'z-Zücâce, 1/121, No: 39 (Senedde bulunan Osman b. Fâid'den dolayı rivayet zayıftır.)
5564[7] Sened:
Hasen: Ebû Davud, Salât 328, No: 1401; İbn Mâce, İkâmet 73. No: 1057; Hakim, 1/345, No: 811: Bu hadisi Münzirİ ve Nevevi hasen kabul etti. Abdülhak ise zayıf gördü. Bk. Mübarekpûrî, Tuhfctü'l-Ahvezi, 111/127.
5565[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/309-310.

onların saygısını artırır." (İsra, 17/107-109) (Secde ayeti) 5566[9]

905/1775-Hz. AİŞe'deil (Radıyallahü anha):5567[10]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) Kur'ân'daki secdesinde şöyle derdi: "Yüzüm onu yaratana, hareketi/gücü5568[11] ve kuvvetiyle onda kulak ve göz var edene secde etti."
NOT: Tilavet secdesinde okunan dua ya da zikir namaz secdesİndekinin aynısıdır, yani 'Subhane Rabbiye'l-a'lâ" denir.
Ayrıca 'Subhane Rabbina in kâne va'dü Rabbina le mefûlâ' okumak müs-tehabdır. Çünkü Aliah Teâlâ secdeye kapanan velilerinin böyle söylediklerini ifade etmektedir. 5569[12]
Yukarıda geçen zikri yapmak da sünnettir. 5570[13]

Namazda Cehrî (Açıktan) ve Sırrî (Sessiz Olarak) Olarak Secde Ayetlerinin Okunması

906/1776-EbÜ Rafı'den: 5571[14]
Ebû Hüreyre (Radıyatiahn anh) ile yatsı namazı kıldım. 'İze's-semâü'n-
şakkat' (suresini) okudu ve secde etti. Ben ona:
'Ey Ebû Hüreyre! (Bu ne secdesi?)5572[15] deyince şöyle cevap verdi: 'Ben Ebu'l-Kasım (Hz. Muhammed)'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) arkasında
bu surede secde ettim. Ben o secdeye ölünceye kadar5573[16] devam edeceğim.'5574[17]

907/1777-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüına) 5575[18]
Hz. Peygamber ısaiiatiahü aleyhi ve setitm) öğle namazının ilk rekâtında (kıyamdayken) secdeye gitti. Ashabı onun 'Tenzilü's-secde' suresini okuduğunu anladı gördü.
§(Râvi Süleyman et-Teymî) şöyle dedi: 'Ben bunu Ebû Miclez'in kendisinden işitmedim.5576[19]

5566[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/310.
5567[10] Sahih: Miisned, Vl/30-31, H.no:23904; Benzer rivayet için bk. VI/217, H.no:25697Dâvûd, Sueûd, 7, H.no: 1414; Tirmizî, Cum'a, 55, H.no:580 (Tirmizî'nin senedinde EbuAl-Â3iye'nin öğrencisinin Hâlid el-Hazza olduğu görülmektedir. Tirmizî bu hadis içıı, hasen-sahih hükmü verir); Deavât, 33, H.no:3425 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbik, 70, H.no: 1127; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/231. H.no:515; Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, s.509. H.no:907.
Hadisin senedinde müphem bir râvi vardır. Fakat diğer senedlercle bu râvinin Hâlid el-Hazzâ olduğu görülmektedir. Bazı rivayetlerde müphem bir râvi aracılığı İle bazı rivayetlerde ise aracısız olarak naklettiği anlaşılmaktadır. Bu da müphem şalısın önemli olmadığın' aklımıza getirmektedir. Tilâvet secdesi ile ilgili olarak İbn Abbas'lan nakledilen şu hadis ise bu rivayetin şahididir:
Tirmizî, Cum'a, 55, H.no:579 (Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi olan bu rivayet hasen-garibdir); Deavât, 33, H.no:3424 (garib bir rivayet olan bu hadis Ebû Saîd'den de nakledilmiştir); İbn Mâce, İkâme, 70, H.no: 1053.
5568[11] " Bu mana için bk. Nevevİ, Şerlin Sahihi. Müslim, IV/87; Aynı yerde Nevevi başka manaları da zikretti. Onlar: a-HavI Şerrin defi, Kuvve Hayrın tahsilidir. b-HavI: Allah'ın yasaklarından kaçınmak, Kuvve: Allah'ın emrettiklerini yapmaktır.
Râzi ise havi kelimesini güç olarak açıkladı. Bk. Muhtara 's-Sıhah, 163
5569[12] İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadir, 11/62; Şirbini, Muğni'l-muhlac, t/217
5570[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/310-311.
5571[14] Sahih: Müsned, 11/229. H.no:7140: Benzer rivayetler için bk. 11/529. H.no:10789; ü/487, H.no:10263: 11/466. H.no:9978; 11/466. H.nu:9977
11/461, H.no:9900 (914/1784. hadis); 11/459. H.no:9877; 11/456, H.no: 9840; 11/454, H.no:9821 (Senedindeki Abdülaziz b. Ayyaş meçhul bir râvidir); 11/451. H.no: 9591; 11/449, H.no:9765; 11/434, H.no:9573: 11/413. H.no:93I9:
11/281. H.no:7764; 11/249, H.no:7390; 11/247, H.no:7365.
Mâlik, Salâl. 478; öi/feK Ezan, 100-101;Sucûd.7. 8\ Müslim. Mesâcid, 107-109 ziyadesi ile; Ebû Dâvûd, Sucûd, 4, H.no:1407-1408 ziyadesi İle; Tirmizî,
Cum'a, 50, H.no:573 (hasen-sahih); Nesâî. İfiitâh. 51. 53. H.no:959-966; îbn Mâce, İkâme, 7I,H.no:1058-1059;/Mnmı, Salât, 162. H.no: 1476-1478: Bteyhakî, es-Sünenü's-suğm, s.5O8, H.no:905.
Ebû Hüreyre'den nakledilen benzer rivayet için bk. 914/1784. hadis.
5572[15] Bu cümle asıl nüshadan düşmüştür. Halbuki Müslim, Ebû Davud rivayetlerinde bulunmaktadır. Bu nedenle prantez içinde terceme edildi. Bk. Müslim, Mesâcid, 107 (578); Ebû Dâvûd, Salât, 731, No: 1408
5573[16] Bu kelime ölümden kinayedir. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/250
5574[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/311-312.
5575[18] Sened:
Hasen: Mü'sned, 11/83, H.ııo:5556; AbdurrezzÂk, 11/105, H.no:2678:
An EbîŞeybe, 1/381, H.no:4386; taVâ, X/113. H.no:5743; Hâkim, 1/343, H.no:806:
(Hâkim, Buhâri ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğu halde eserlerine almadığı sahih bir hadis olarak değerlendirir. Zehebî de bu görüşü onaylar. Ayrıca Hâkim şunu ilâve eder: "İmamın açıktan okuduğu namazlarda tilâvet secdesi yaptığı gibi gizli kıraatta bulunduğu namazlarda da liiâvet secdesi yapması gerçekten ilginç sahih bir sünnettir") Hatîb, el-Bağdâdî, Târîhu Bağdûd, XII/310; Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, s.508, H.no:906. Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetinin metninde de görüldüğü gibi Süleyman et-Teymî, Ebû Miclez'den işitmediğini belirtmektedir. Dolayısıyle isnadında inkıta vardır. Fakat Ebû Dâvûd'dan nakledilen rivayette Süleyman ct-Teymfnin hocasının Ümeyye olduğu görülmektedir:
£6iî Dâvûd, Salât, 127, H.no:807 (Ebû Davud'un hocası Mıhammed b. îsâ, Ümeyye ismini zikreden kişinin de sadece kendi hocası Mu'temir b. Süleyman olduğunu İfade eder. Diğer hocaları Hüşeym ve -Ahmed b. Hanbel'in de hocası olan- Yezid b. Hârûn ise Ümeyyc'nİn ismini vermezler); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/322.
Müsned'deki benzer rivayet
Bk. 11/115, H.no:5957 (Bu rivayetin de senedinde Câbir el-Cu'fî bulunmaktadır. Heysemî, bu râvi hakkında tenkidin bulunduğunu, Şu'be ve Sevrî'nin bu râviyi sika saydıklarını söyler. Bk. Mecma', 11/285). Ebû Davud'un senedinde zikredilen Ümeyye zİyedİsi makbuldür. Çünkü bu ziyâdeyi yapan Mu'îemir b. Süleyman sika biridir. Sika birinin sened ve metinde yaptığı ziyadeler de makbuldür. Fakat Ümeyye mechûl bir râvidİr. Bk. Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, III/342, Trc.no:563: Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/17.
İbn Ömer'in (Radıyallalıü anhüma) de öğle namazında tilâvet secdesi yaptığı rivayet olunmaktadır:
Bk. İbn Ebî Şeybe, 1/381, H.no:4387. İbn Ömer'in uygulaması da yukarıda metni verilen rivayeti kuvvetlendirmekledir.
5576[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/312-313.

Açıklama

Râvilerden Süleyman et-Teymî senedde tedlis yaptı. Kendisi ile Ebû Miclez arasındaki râviyi zikretmedi. Ancak sorumluluktan-kurtulmak için kendisinin bunu Ebû Miclez'den işitmediğini de ifade etti.
Bu konudaki hadislerden sesli ve sessiz okunan bütün namazlarda imamla ya da münferit olsun secde ayetlerini okumanın ve secde yapmanın meşru olduğu görülmektedir. Bu konudaki ihtilaf:
1-İmam Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel'e göre sessiz namazlarda cemaatin şaşırması söz konusu olduğunda secde ayeti okumak ve secdeye gitmek mekruhtur.5577[20]
2-1. Malik'e göre farz namazlarda cemaatin şaşırması söz konusu olduğunda ya da bunu adet haline getirerek secde ayeti okumak ve secdeye gitmek mekruhtur. 5578[21]
3-İ. Şafiî'ye göre mekruh değildir. 5579[22]

Secde Ayetini Okuyan ve Dinleyen Secde Eder

908/1778-İbn Ömer'den (Radıyaüahuankama); 5580[23]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) bize (Kur'ân'dan) sure okur, sonra secde ayeti(ne gelince onu da) okur, secde eder ve biz de kendisiyle beraber secde ederdik. (Kalabalıktan bazen) birimiz alnını koyacak bir yer bile bulamazdı.
NOT: İzdihamdan dolayı secde eımek için yer bulamayan kişinin durumunda ihtilaf edildi:
1-Hz. Ömer'e göre bu durumda kişi kardeşinin sırtına secde eder. Hanefi ve Hanbeliler bu görüşü aldılar.
2-Atâ ve Zührî'ye göre secde edecek yer bulamayan, diğerleri secdeden kalkıncaya kadar bekler, sonra secde eder. Maliki mezhebinin görüşü de bu şekildedir.
3-Şafiîlerde ise iki görüş vardır: a-Bu durumda kardeşinin sırtına secde eder, b-Ya da muhayyerdir, dilerse o şekilde secde eder, dilerse bekler sonra yere secde eder.5581[24]

909/1779-İbn Ömer'den (Radiyallahü anhüma)'5582[25]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) bize Kur'ân öğretirdi. Kur'ân'daki secde ayetine geldiğinde secde etti, biz de kendisiyle beraber secde ettik.5583[26]

Açıklama

Dinleyenin secde etme zorunluluğu hakkında müçtehid alimlerin görüşleri:
I-Hanefi mezhebine göre secde ayetini işitene de secde yapmak vaciptir.
2-Şafiîlere göre dinleme kastı olmadıkça, bu ayeti duyan kişiye secde sünnet değildir.
Mafikiler ve Hanbeliler de Şafiî mezhebinin görüşündedirler. Ancak Malikiler dinleme kastının Kur'ân'in kıraatini ya da ahkamını öğrenmek olmasını şart koştular. Hanbeîiler ise okuyan ve dinleyen fmüstemi') kişinin secde yapmasını şart koştular, duyan (sami') için secde gerekmez, sünnet değildir, dediler.
Bu ihtilaf yukarıdaki ve ilgili hadislerin farklı anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.
§Tilavet secdesi yapılırken tekbir getirmenin meşruiyetinde ihtilaf edildi:

5577[20] ibn Nüceym. el-Bahru'r-râık, 11/130; İbn Müflih. MubdV, 11/32-33
5578[21] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, VI/168; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, III/289; Ebu'l-Hasen Bl-Maliki, Kifayetü't-talib, 1/456
5579[22] Nevevi, age., VI/68: Kaftal, Hilyetü'l-ulema, II/I24
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/313.
5580[23] Sened:
Sahih: Müsned, 11/17, H.no:4669; Benzer rivayetler için bk. 11/157. H.no:6461 (909/1779. hadis); 11/142. H.no:6285:
Buhârî, Sucûd, 8-9 12; Müslim.
Mesâcid. 103-104; £ö« Dâvûd, Sucûd, 6. H,no:1412 (Hocası Ahmed b. Hanbcl'den naklettiği hadislerden biridir. Ayrıca hocası Ahmed b. Ebû Şuayb kanalı ile naklettiği rivayette İbn Nümeyr'İn farklı şu lafzını da ekier: Müslim'in bir başka rivayetinde namaz dışında da gerçekleştiği anlatılmaktadır:
Bk. Müslim, Mesâcid, 103-104.
Ebû Davud'un bir rivayetinde ise bu namazın Mekke'nin fethi yılında kılındığı ifade edilmektedir:
Bk. Ebû Dâvûd, Sucûd, 6, H.no:1411
5581[24] Sehnûn, et-Müdevvenetü'l-kübra, I/147;Şirazi, Mühezzeb, 1/115; İbn Hacer, Feîhu'l-Bâru 11/560; İbn Mülih, MöWf, Kasâni, Bedâiu's-sanâi', i/210
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/313-314.
5582[25] Sened:
Hasen: Müsned, 11/157, H.no:6461; £öm Dâvûrf, Sücûd, 6, H.no:1413:
Senedinde yer alan Abdullah b. Ömerb. Hafs b. Âsımb. Ömer el-Umerî (v. 171) zayıf biridir. Bu râvi hakkında Ahmed b. Hanbel: "Salih biridir, kendisinde sakınca yoktur, isnadlara eklemelerde bulunur ve başkalarına muhalefet eder", Yahya b. Maîn: "Bİr beis yok, hadisleri yazılabilir", Yakûb b. Şeybe: "Sika-sadûk biridir, fakat hadislerinde ızdırap bulunmaktadır", İbn AdÎy " Bir beis yok, sadûk biridir", Ali b. el-Medînî ise: "zayıftır" derler. Müslim mütâ-baatı ile birlikte iki yerde bu râviye yer verir. Bk. Müslim, Hudûd, 1686; Âdâb, 2132. TİrmizÎ 12, Nesâî üç, Ebû Dâvûd on, İbn Mâce 16, Ahmed b. Hanbel 79 ve Dârimî altı rivayetini nakleder. Tirmizî iki rivayetine hasen hükmü verirken (bk. Sünen, Hac, H.no:854; Deavât, H.no:3432), diğerlerinde râvinin zayıf oluşunu belgelendirmiştir: "Yahya b. Saîd el-Kattân hafızasının zayıflığı yüzünden onun zayıf sayıldığını söyledi." Bk. Sünen, H.no:113, 172 (Hadis âlimlerince kuvvetli biri değildir, sadûk olduğu halde bu rivayetini muzdarİp saydılar), 346, 2185. Bir yerde de "hadiste zayıf sayılır" {Bk. Sünen, H.no:1891) demekle yetinir.
Ayrıca 908/1778. hadisle karşılaştırınız. Bu rivayetle hadis hasen li ğayrıhî seviyesine yükselir.
5583[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/314-315.

1-Hanefi ve Maliklere göre burada başlama tekbiri sünnettir.
2-Bazı Şafiî alimlerine göre tilavet secdesine giderken iftitah tekbiri yanında nakil için de tekbir alınmalı.
-Bir kısım Şafiî alimleri de bilakis oturduğunda teşehhüd okur ve selam verir, dediler.
3-HanbeIilere göre ise secdeye giderken ve doğrulurken tekbir alınır, ancak iftitah tekbiri yoktur.5584[27]

Mufassal Surelerde Secde Yoktur Diyenlerin Delili

910/1780-Zeyd b. Sabitken (Radıyallahüanh):5585[28]
Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) Necm suresini okudum, secde yapmadı.
NOT: Tilavet secdesinin vacip ya da sünnet oimasi konusunda alimlerin görüşleri:
1-Bu hadisten dolayı Maliki, Şafiî ve Hanbelîlere göre secde vacip değil, sünnettir.
2-Ebû Sevr'e göre sadece Necm suresinde secde zorunluluğu yoktur, sünnettir, diğerleri vaciptir.
3-Hanefilere göre ise bu yerlerde secde etmek vaciptir. Yukarıdaki hadisten muhayyerlik sonucu çıkmaz. Belki Rasûlullah sonra secde edecektir, böyle bir ihtimal bulunduğu için de asıl hükümden ayrılmak doğru değildir. 5586[29]

Mufassal Surelerde Secde Vardır Diyenlerin Delili

911/1781-îbn Mes'Ûd'dan (Radıyailahüanh). 5587[30]
Hz. Peygamber (Satiaitahü aleyhi ve seüem) Necm suresinde secde etti. Müslümanlar (ve müşrikler de) secde ettiler. Ancak Kureyş'ten bir kişi yerden bir avuç toprak alıp alnına götürdü ve ona secde yaptı.
§Abdullah ekledi: Daha sonra o kişinin (Bedir savaşında) kafir olarak öldürüldüğünü gördüm.5588[31]

Açıklama

Başka tarikten gelen sahih rivayetlerde Hz. Peygamber Mekke'de Necm suresini okuduğunda Müslümanlarla birlikte müşrikler de secdeye gitmişlerdi. Bu rivayet:
İbn Abbas'tan (RadıyaUahü anhüma)5589[32]
Hz. Peygamber Necm suresinde secde yaptı, kendisiyle birlikte Müslümanlar, müşrikler, ins ve cin secde yaptılar.
§Buhari'deki aynı yerde secdeye gitmeyen kişinin Ümeyye b. Halef olduğu belirtildi. 5590[33]

912/1782-Ebû Hüreyre'den5591[34]
Hz. Peygamber (Sailalîahü aleyhi ve seitem) Necm suresini okudu, secde yaptı, onunla birlikte şöhret (öne çıkma) meraklısı iki kişi dışında herkes secdeye gitti. 5592[35]

5584[27] Sehnûn, el-Müdevvenetü'î-kübra, T/111; Şİrazi. Müheızeh, 1/85; Şirbini, Muğni'l-Muhtac, 1/215; Kasâni, Bedaiu's-sanâi', 1/192; Jbn Müflih, Mübdi', 11/28, 30;
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/315
5585[28] Sened;
Sahih: Miİsned, V/183, H.no:21483; Benzer rivayet için bk. V/186, H.no:21515; Buhârî, Sucûd, 6; Müslim, Mesâcid, 106; Ebû Dâvûd, Sucûd, 2, H.no:1404; Tirmizî, Cum'a, 52, H.no: 576 (hasen-sahih); Afesdf, İftitâh, 50, H.no:958; Dârimi, Salât, 163, H.no:l480.
5586[29] İbn Abdilber, Temhid, XIX/119; Şirazi, Mühezzeb, 1/85; İbn Hümam, Fethu'l-Kadir, U/14; İhnUüüih, Mübdi ',11/28
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/316.
5587[30] Sened: Sahih: Mjlsned, 1/388, H.no:3682; Benzer rivayetler için bk. 1/401, H.no:3805:
1/437, H.no:4164; 1/443, H.no:4235; 1/462, H.no:4405; Bu/iârf, Sucûd, Menâkıbü'l-ensâr, 29; Meğâzî, 8; Müslim, Mesâcid, 105; Ebû Dâvûd, Sucûd, 3, H.no:1406; Nesâî, İftitâh, 49, H.no:957; Dârimi, Salât, 160, H.no:1473. Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'ine nisbet ederek şu rivayetini de verir:
Bu rivayetin râvilerinin sika olduklarını!, İbn Sîrîn'in İbn Mes'ûd'dan hadis işittiğini belirtir. Bk. Mecma', 11/286. Hadisin şâhîdleri: a-lbn Abbas'tan {Radıyailahü anhiima) şahidi:
Buhârî, Sucûd, 5; Tefsîru'i-Kur'ân, 53/4; Tirmizî, Cum'a, 51, H.no:575 (İbn mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de şahidi vardır. İbn Abbas rivayeti ise hasen-sahihtİr.)
b-Muttalibb. Ebû Vedâa'dan (Radıyailahü anh) şahidi 913/1783. hadis.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) şahidi İçin bk.912/1782. hadîs.
d-Hz. Aişe'den (RadıyaUahü anim) şahidi:
Bk. Heysemî. Taberânî'nin Evsat'mda nakledilen rivayetin senedinde münkeru'l-hadis sayılan Abdurrahman b. Beşîr'in bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecma'. 11/285. e-Amr el-Cümahî"den (Radıyailahü anh) şahidi:
Bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebîrinde nakledilen rivayetin senedinde bilinmeyen bir râvinin bulunduğunu, Osman b. Salih'in sahabeden sadece bir râviye yetişiiğini belirtir. Bk. Bge., 11/285.
f-İbn Ömer'den (Radıyailahüanhiima) şahidi:
Bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde nakledilen rivayetin senedinde Mus'ab b. Sâbit'İn bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbbân ve diğerlerinin sika, Ahmed b. Hanbel ve diğerlerinin ise zayıf saydıklarını belirtir. Bk. age., 11/285-286.
5588[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/316-317.
5589[32] Buhari, SücûdU'l-Kur'ân, 5; Taberani, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/197, No: 2910 İbn Ömer'den şahidi için bk. Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/353
5590[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/317-318.
5591[34] Sahih: Müsned, 11/304, H.no:8021; Benzer rivayet için bk. 11/443, H.no:9673 Heysemî bu rivayeti zikreder, Ahmcd b. Hanbel ve Taberânî'ye (Kebîr'inde) nİsbet ederek râviferinırı sika olduklarını belirtir. Ayrıca Bezzâr'a nisbet ederek "râvileri sikadır" dediği bir rivayeti de verir:
Bk.Mmrcfl', 11/285.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. 904/1774. hadis İbn Mes'ûd ve diğer sahabeden (Radıyallahu anhiim) şahidi için bk. 911/1781. hadisin tahrici.
5592[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/318.

913/1783-Cafer b. Muttalib b. Ebû Vedâe babasından nakletti: 5593[36]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Mekke'de Necm suresini okudu ve secde yaptı, yanındakiler de secdeye gitti. Ben başımı kaldırdım ve secde etmekten kaçındım. O gün Muttalib Müslüman değildi. (Müslüman olduktan) sonra kimin o sureyi (secde ayetini) okuduğunu duyduysa secde etti.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûluilah'ı Necm suresini (okuduğunda) secde ederken gördüm, onunla birlikte insanlar da secde etti.
(Râvi) Muttalib dedi ki: 'Ben o günlerde müşrik olduğum için secde yapmadım.'
Muttalib ekledi: 'O suredeki secdeyi bir daha bırakmayacağım.'5594[37]

914/1784-Ebü Hüreyre'den5595[38]
'îze's-semâûn şakkat' ve 4Ikra' bismi Rabbike' (surelerini) okuduğunda Rasûtullah'la (Sailalîahü aleyhi ir seiienu birlikte secde yaptık. 5596[39]

Açıklama

Bu rivayetler Mufassal olan surelerde de secde yapmanın vücûbiyetini göstermektedir. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Malikilere göre ise Mufassal surelerde secde zorunluluğu yoktur. Onların delili:
İbn Abbas'tan (Radtyallahüanhüma): 5597[40]
Rasûlullah (Sallallalü aleyhi ve seitem) Medine'ye hicret ettikten sonra Mufassal suerelerde(ki secde ayetlerinde) secde etmedi.
§îbn Abbas'tan gelen bu rivayetin senedi Nevevi5598[41] İbn Hacer5599[42] gibi alimlere göre zayıf, İbn Abdilber'e5600[43] göre ise münkerdir. Ayrıca Ebû Hüreyre'nin haber verdiği (914/1784 nolu) rivayet çok açıktır. Bizzat Ebû Hüreyre Rasölullah'la secde yaptıklarını beyan etmektedir. Ebû Hüreyre ise Peygamberimizin Medine'deki son dönemlerinde Müslüman olan kişilerden olduğu malumdur.
§Necm suresi okunduğunda Müslümanlarla birlikte müşriklerinde secdeye gitmesi farklı şekillerde anlaşıldı. Bu konuda en güzel yorum rahmetli Seyyid Kutub tarafından yapıldı:
".. .AllahTeâlâ buyurdu:
"Bu Kur'ân sizin tuhafınıza mı gidiyor?
Onu dinlerken ağlayacağınız yerde gülüyorsunuz.
Siz gaflet içinde yüzüyorsunuz."
Ayetteki orjinal deyimle "bu söz" yani Kur'ân, son derece ciddi ve önemlidir. İnsanların omuzlarına büyük görevler yüklediği gibi aynı zamanda kendilerini eksiksiz bir hayat sistemine iletiyor. Öyleyse onun nesini tuhaf görüyorlar, neresine gülüyorlar? Oysa onun yansıttığı katıksız ciddiyet, Önerdiği büyük yükümlülükler ve İnsanları bekleyen, yeryüzündeki hayatlarına ilişkin hesaplaşma, bütün bunlar ağlanacak bir durumla karşı karşıya olduklarını gösterir. Üstelik o hesaplaşmanın ötesinde daha nice korkunçluklarla ve sıkıntılarla yüz yüze geleceklerdir.
Bu noktada müşriklere gök gürlcmesinİ andıran bir uyarı yöneltiliyor. Kulaklarını ve gönüllerini tırmalayan yüksek bir ses tonunun yankısı ile sarsılıyorlar. Uçurumun kenarında titreşen bu şaşkınları kendi insiyatifleri ile yapmaları gereken bir görevi yerine getirmeye çağırıyor. Okuyoruz:
'Haydi, hemen Allah 'a secde edin, O'na kuttuk edin.'
Uzun bir hazırlama aşamasından sonra sure, işte bu kalpleri titreten, ürpertici ve akılları baştan alıcı bir çığlıkla noktalanıyctr.
Bundan dolayı dinleyenler hemen secdeye kapandılar. Müşrik oldukları halde bazıları da secdeye vardılar. Vahyi ve Kur'ân'ı şüphe ile karşıladıkları, Allah ve Peygamber hakkında tartıştıkları halde secdeye yattılar.
Kalplerine ardarda inen bu müthiş darbelerin etkisi altında alınlarını yere koydular. Peygamberimiz bu sureyi okuyor. Dinleyiciler arasında Müslümanlar da vardır, müşrikler de. Surenin sonunda Peygamberimiz secdeye kapanınca bütün Müslüman ve müşrik dinleyicileri onunla birlikte secdeye varıyorlar. Kur'ân'ın bu müthiş etkisine karşı koyamıyorlar, onun büyüleyici yaptırım gücü karşısında direnemiyorlar. Bİr süre

---

5593[36] Sened:
Sahih: Müsned, 111/420, H.no:15404; Mükerrerleri için bk. IV/215-216, H.no:17819; VI/399-400, H.no:27120. İkinci rivayet için bk. 111/420, H.no:15403 (Mükerrer için bk. IV/215, H.no: 17818; VI/400, H.no:27121); Nesâî, İflitâh, 49, H.no:956 (Hocası Abdülmelik b. Abdülhamid'in aracılığı ile Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir);
İbn Mes'ûd ve diğer sahabeden (Radıyallahuanhiim) şahidi için bk. 911/1781. hadisin tahrici.
5594[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/318-319.
5595[38] Sened:
Sahih: Müsned, 11/461. H.no:9900; Hbû Hüreyre'den nakledilen benzer rivayet için bk. 906/1776. hadis ve tahrici.
5596[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/319.
5597[40] Sened:
Ebû Davud, SücûdU'l-Kur'ân, 2, No: 1403; Taberani, el-Mucemu'î-kebir, XI/334, No: 1192
5598[41] Nevevi, Şerlm Sahihi Müslim, V/76
5599[42] İbn Hacer, Fetku'l-Bâri, 11/555 72fi İbn Abdilber. Temhid, XIX/120
5600[43] İbn Hıızeyme'deki açıklama için bk. Sahih, 1/280, No: 559

sonra kendilerine geldiklerinde anlaşılıyor ki yaptıkları secdenin bilincinde değildirler. Tıpki secde ederken ne yaptıklarının bilincinde olmadıkları gibi.
Değişik kanallardan gelen rivayetler bu olayı aktardıktan sonra bu şaşırtıcı gelişmeyi açıklama konusunda farklı görüşler öne sürüyorlar. Oysa olay aslında garip ve şaşırtıcı değildir. Sebep şu Kur'ân'ın hayret verici etkisi ve gönüllere yönelik müthiş yaptırım gücüdür.
Garanik Olayı veya Şeytan Ayetleri
Değişik rivayet kanallarının bize aktardığı bu olay, yani müşriklerin Müslümanlarla birlikte secde etmeleri olayı, uzun zaman kafamı kurcaladı. Onu bir türlü açıklayamıyor, tutarlı bir nedene bağ] ayamı yordu m. Fakat daha sonra yaşadığım bir olay, bu olayın içimde meydana getirdiği duygusal deneyim ufkumu genişletti. Bu deneyim sayesinde artık sözkonusu olayı açıklayabilmiş, asıl sebebini açık bir biçimde görebilmiştim.
"Garanik Olayı" diye anılan bu olay hakkındaki uydurma rivayetleri daha önce okumuştum. İbn SaU "Tabakat" adlı eserinde ve İbn Cerıı Tâberi, ünlü "Tarih"inde bu rivayetleri aktardıkları gibi kimi tefsir bilginleri de aşağıdaki ayetleri açıklarken bu söylentilere yer vermişlerdir.
"Senden önce gönderdiğimiz bütün resuller ve nebiler bir şey dilediklerinde şeytan, bu dileklerine mutlaka birtakım beşeri arzular karıştırırdı. Fakat
Tilave eŞükür Secdesi
Allah, şeytanın körüklediği bu arzuları her defasında gidererek arkasından ayetlerini pekiştirirdi. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.
Amaç şeytanın körüklediği bu arzular vesilesi ile kalpleri hasta olanları ve katı yüreklileri sınavdan geçirmektir. Hiç kuşkusuz zalimler gerçeğe son derece uzak düşen bir ayrılığa saplanmışlardır." (Hacc Suresi, 52-53)
Ünlü tefsir alimi İbn Kesir, tefsirinde bu rivayetlerden sözederken "Bunların tümünün rivayet zincirlerinde kopukluk var, aralarında rivayet zincirinin halkaları tamam olanına rastlamadım" der.
Bu rivayetlerin en ayrıntılısı, hurafelere en az batmış olanı ve Peygamberimize yönelik en az iftiraya yer vereni İbn Hatem'in aktardığı şu rivayettir. İbn Hatem diyor ki: Musa b. Ebu Musa Kufî'nin, .Muhammed b. İshak b. Şeybi, Muhammed b. Fuleyh ve Musa b. Akabe kanalı ile bize anlattığına göre İbn Şihab şöyle der:
"Necm suresi inmişti. O günlerde müşrikler şöyle diyorlardı: Eğer bu adam (yani Hz. Peygamber) bizim tanrılarımız hakkında saygılı bir dil kullansa biz de onu ve arkadaşlarını anlayışla karşılardık. Fakat o bizim tanrılarımıza karşı, dininin öbür karşıtları olan Yahudilere ve Hristiyanlara karşı kullandığından daha sert ve kırıcı sözler kullanıyor.
Bu sıralarda müşriklerin Peygamberimize ve arkadaşlarına yönelik baskıları ve yalanlama girişimleri doruk noktasına ulaşmıştı. Peygamberimiz bu eziyetlerden bıkmıştı. Adamların sapıklıkları O'nu üzüyor, bir an önce doğru yola gelmelerini temenni ediyordu. Necin suresi inip de "Lât ve uzza hakkındaki görüşünüz nedir? Ya bunların öbürü, üçüncüsü olan tnenat hakkında ne düşünüyorsunuz'!" ayetlerini okuyunca şeytan bu putların isimlerinin söylenişinden sonra araya girerek "Onlar kutsal kuğu kuşlarıdırlar. Kuşku yok ki, Allah katında onların aracılığı umulur" dedi. Bu sözleri şeytanın kendisi uydurmuştu, amacı zihinleri karıştırmaktı.
Bu iki cümle bütün Mekke müşriklerinin hoşuna gitmişti. Onları dilden dile aktarmaya koyulmuşlardı. Olaydan son derece memnun olmuşlar ve "Muhammed, eski dinine, atalarının inancına döndü" diyerek bu sevinçlerini dile getirmeye yönelmişlerdi.
Bu arada Peygamberimiz, surenin son ayetini okuyup da secdeye kapanınca Müslüman ve müşrik bütün dinleyicileri de secdeye kapandı. Sadece çok yaşlı bir ihtiyar olan Velİd b. MuğÎre secdeye varamamıştı. O da avucuna doldurduğu toprağı yukan kaldırarak ona secde etmişti.
Her iki grup da taraftarlarının Peygamberimiz ile birlikte secde etmelerine şaşırmışlardı. Müslümanlar ise müşriklerin inanmadıkları, İkna olmadıkları halde secde etmelerine anlam veremiyorlardı. Çünkü şeytanın kulaklarına fısıldamış olduğu sözkonusu cümleleri işitmemişlerdi. Müşrikler ise istediklerine ermişlerdi. Şeytan, Peygamberimizin dileklerine müdahale ederek araya bazı cümleler katmış ve müşriklere bu sözleri Peygamberin kendisinin surenin bir parçası gibi okuduğunu sandirmişti. Bunun üzerine müşrikler pullarına saygı gösterisi olarak secde etmişlerdi.
Bu sözler kısa sürede halk arasına yayıldı. Şeytan bu yayılmayı körüklemiş, öyle ki, yankıları Habeşistan'a kadar uzanarak, oradaki Müslümanların kulaklarına kadar varmıştı. Osman b. Maz'un ve arkadaşlarından oluşan Müslüman göçmenler Mekkelilerin topluca Müslüman olduklarını ve Peygamber İle birlikte namaz kıldıklarını işilmişlerdi. Velid b. Muğirc'nin de avucuna doldurduğu toprağa secde ettiğini. Müslümanların artık Mekke'de güven içinde yaşadıklarını haber almışlar, bu yüzden hemen Mekke'ye geri dönmüşlerdi.
Ama yüce Allah, şeytanın sözlerini silip atmış, ayetlerini sağlamlaştırmış ve bu aldatma girişiminden korumuştu. Bu amaçla "Senden önce gönderdiğimiz bütün resuller ve nebiler bir şey dilediklerinde şeytan bu dileklerine mutlaka birtakım beşerî arzular karıştırırdı' diye başlayan ayetleri indirdi. (Hacc Suresi, 52-53) Yüce Allah bu konudaki kesin hükmünü açıklayıp şeytanın uydurmalarını şilince müşrikler tekrar eski .sapıklıklarına ve nıüslümanlara yönelik düşmanlıklarına döndüler. Hatla bu düşmanlığın dozajını daha da arttırdılar." İfan Hatem'in sözleri burada sona eriyor.

Bu konuda daha aşın ve daha çok iftira dolu rivayetler de vardır. Bu rivayetler sözkonusu şeytan uydurması cümleleri Peygamberimizin araya katlığını ve bu işi -haşa- Kureyşli müşriklerin gönüllerini kazanmak amacı ile yaptığını öne sürecek kadar ileri giderler.
Ben daha işin başından beri bu rivayetlere tümü ile karşı çıkanı. Çünkü bu iki cümle Peygamberlerin yanılmazlığı ve Kur'ân'tn uydurma ve tahrif girişimlerine karşı korunmuşluğu ilkeleri ile bağdaşmadıkları gibi .surenin içeriğine de taban tabana ters düşüyorlardı. Sebebine gelince sure baştan sona kadar müşriklerin bu putlara ilişkin inançları ve onların çevresinde uydurulmuş masalları alaya alan ifadelerle dolu idi. O halde bu cümlelere surenin akışı içinde uygun bir yer bulmak asla mümkün değildi. Bu uyuşmazlık o kadar belirgindi ki, "Bu cümleleri şeytan sadece müşriklerin kulaklarına fısıldamıştı, müslümaniarın onlardan hiç haberleri olmamıştı" diyenlerin görüşleri bile inandırıcı olmaktan uzaktı. Çünkü Mekkeli müşrikler dillerinin ifade zevkini özümlemiş Araplardı. Bu niteliklerini gözönünde tutarak şöyle düşünelim: Adamlar bu uydurma, bu şeytan tarafından araya sokuşturulmuş cümleleri İşittikten sonra şu ayetleri dinlemiş olacaklardı:
"Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın, öyle mi? Öyleyse bu haksız bir bölüştürmedir.
Aslında bunlar sizin ve atalarınızın uydurduğu kuru isimlerdir. Allah, onlara ilişkin hiçbir kanıt indirmemiştir. "
"Ahirete inanmayanlar, meleklere dişi adlan takıyorlar. Oysa onların hu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece sanılarının peşinden gidiyorlar. Sanıları ise, gerçeğin kırıntısının bile yerini tutamaz."
"Göklerde nice melek var ki, Allah'ın dilediklerine ve hoşlandıklarına ilişkin izni olmadıkça şefaatleri hiçbir yarar sağlamaz. "
Adamlar o uydurma cümlelerin arkasından bu ayetleri işitince Peygamberimizle birlikte secdeye varmazlardı. Çünkü bu gerçek ayetler sözkonusu şeytan fısıltıları ile tanrılarına yönelik övgülerle ve onların Allah katında aracılık fonksiyonu üstleneceklerinin beklenmesi gerektiği yolundaki vurgulama ile asla bağdaşmaz. Zira Mekke müşrikleri bu rivayetleri uyduranlar kadar aptal değillerdi. Daha sonraları ya maksatlı olarak ya da bilmeyerek batılı oryantalistler o aptalca uydurmalara dört elle sarılmışlardır.
Durum böyle olunca gerek müşriklerin Peygamberimizle birlikte secde etmelerinin ve gerekse hicret eden Müslümanların Habeşistan'dan dönmelerinin ve bir süre sonra başka müslümanlarla birlikte oraya geri. gitmelerinin başka sebepleri olmalıydı.
Hicret eden Müslümanların neden önce Habeşistan'dan döndüklerini ve bir süre sonra niçin başkaları ile birlikte tekrar oraya gittiklerini incelemenin yeri burası değildir.
Müşriklerin secde etmelerine gelince burada bu konu üzerinde durmamız gerekir.
Uzun bir süre bu secde olayına tutarlı bir sebep aradım. Ara sıra böyle bir olayın olmadığını, sadece Habeşistan göçmenlerinin iki-üç ay sonra geri dönmelerini açıklamak için ileri sürüldüğünü düşünüyordum. Çünkü bu kısa süreli dönüşün mutlaka bir sebebi olmalıydı.
İşte bu tereddütlü günlerimden birinde yukarda sözünü ettiğim özel psikolojik deneyimi yaşadım. Kafamdaki tereddüt bulutlarını dağıtan olay şu oldu: Gecenin birinde idi. Birkaç arkadaş toplanmış, aramızda sohbet ediyorduk.
Derken bir ara kulağımıza Kur'ân sesi geldi. Sesin kaynağı yakınımızda idi. Necm suresi okunuyordu. Konuşmayı keserek Kur'ân'ı dinlemeye koyulduk. Okuyanın sesi etkileyici ve güzeldi. Kelimeleri tek tek ve çarpıcı bir ahenkle okuyordu.
Yavaş yavaş okunan ayetlerin ahengine ve içeriğine kapıldım. Peygamberimizin yüceler alemine yönelik yolculuğunu onun kalbi ile birlikle yaşadım. Cebrail'i, Allah tarafından yaratıldığı asıl süreri ile gördüğü sahneyi onunla birlikle yaşadım. Eğer insan düşünecek, haya! etmeye çalışacak olursa ne müthiş, ne çarpıcı bir olaydır bu! Peygamberimizle birlikte o yüce ve uyana yolculuğu yaşadım. "En uçtaki ağacın (Sidret-ül Mıtıııeha'nın) yanında, "Me'va" cennetinin yanında onunla birlikte oldum. Havai gücümün elverdiği, sezgimin kanal çırpabildiği, duygularımın ve algılarımın kaldırabildiği oranda onunla birlikte yaşadım. Onun önderliğinde müşriklerin sapıklıklarını kavramaya çalıştım. 0 zavallıların meleklerin niteliklerine ilişkin masallarının, onları ilah sayan saplantılarının, onların erkek ya da dişi olduklarına yönelik kuruntularının ne kadar saçma olduğunu, bu iddiaların ilk okunuşta yıkılan oyuncak çocuk çadırlarına ne kadar benzediklerini gönlümün derinliklerinde hissettim.
"İnsan" denen varlığın topraktan yaratılışını ve analarının karnındaki "cenin"leri somutlaştıran sahnelerin önünde durdum. Yüce Allah'ın bilgisi bu olayları tek tek izliyor, onları kapsamı içinde tutuyordu. Surenin son keskindeki ardışık dokunuşların etkisi altında bütün vücudum titremeye başladı. Bilgimize kapalı "gayb" alemini yüce Allah'tan başka hiç kimse göremiyordu. Kayda geçen "ameller'in hiç biri hesaplaşma ve ödül-ceza verme işlemi sırasında, ihmal edilmiyor, gözden kaçırılmıyordu. Kulların üzerinden geçtikleri her yol sonunda yüce Allah'a varıp dayanıyordu. Ağlayanlar, gülenler. Ölüler ve diriler yığın yığın karşımda duruyordu. Bir meni damlası içinde yüzen embriyo hücresi karanlıklar içinde yol bularak adım adım gelişiyor ve sonunda sırlarını ortaya koyarak ya erkek ya da "dişi" kimliğinde karşımıza çıkıyor. Yeniden diriliş. Eski toplumların toplu vokoluş sahneleri. Yerin dibine geçen "iftiracı sapıklar" ve onları her yönden kuşatan ilahi gazap!
Derken "son uyarıcının" "müthiş felaketin eşiğindeki şu çığlığına kulak verdim: "Kıyamet günü iyice yaklaştı.

Onun dehşetini Allah 'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz."
Arkasından son feryadın titreşimleri kulak zarlarıma çarptı ve bu müthiş "Bu Kur'ân sizin tuhafınıza mı gidiyor? Onu dinlerken ağlayacağınıza, gülüyorsunuz, öyle mi? Gaflet içinde yüzüyorsunuz değil mi?", darbe karşısında tiril tiril titredim
Bütün bunlardan sonra "Haydi, hemen Allah a secde ediniz, O'na kulluk ediniz ' ayetini duyunca kalbimin titremesi gerçekten eklemlerime, kemiklerime geçti. Artık tüm vücudum gözle görülür biçimde zangır zangır titriyordu. Çok uğraşmama rağmen bunu Önieyemiyordum. Ayrıca gözlerimden de sürekli yaşlar boşaltıyordu, bunu da bütün gayretime rağmen durduramıyordum.
İşte o anda sözkonusu "secde olayı"nın doğru olduğunu ve bu olayın nedenini açıklamanın hiç de zor olmadığını anladım. Olayın sebebi şu Kur'ân'm çarpıcı etkisi ve surenin ayetlerinde yankılanan bu sarsıcı nağmelerin büyüleyiciliği idi. Necm suresini ilk kez okuyor ya da dinliyor değildim. Fakat bu defa üzerimdeki etkisi ve benim ona karşı reaksiyonum böyle oldu. Bu da Kur'ân'ın bir başka esrarengiz özelliğidir. Önceden bilinmesi mümkün olmayan bazı uğurlu Özel anlar vardır. Belirli bir ayet, ya da belirli bir sure bu anlarda bambaşka bir duyarlılıkla algılanır ve insan kalbi ile güç kaynağı arasında kontak kurulur; o zaman da olacak olanlar olur.
Anlaşılan Necin suresinin o günkü bütün dinleyicilerinin kalpleri böyle bir ana yakalandılar. Peygamberimiz bu sureyi tüm benliği ile okuyordu. Daha önce bizzat yaşadığı olayların bu defa somut sahnelerinde yaşıyordu. Surenin burun potansiyel enerjisi Peygamberimizin sesinin dalgaları aracılığı ile dinleyicilerin sinir sistemine akıyor, onlar da "Haydi, hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz' buyruğunu işirir-işitmez titremeye tutuluyorlar. Sonra Peygamberimiz ile müslümanlar secdeye varınca kendilerini tutamayarak secdeye kapanıyorlar. ,
Denebilir ki; "Sen bu açıklamayı yaparken kendi başından geçen bir anı yüz yüze geldiğin bir psikolojik deneyimi ölçü olarak alıyorsun. Sen Müslümansın. Bu Kur'ân'a İnanıyorsun. Onun senin ruhuna yönelik özel bir etkisi vardır. Oysa o adamlar müşrikti. İmanı da Kur'ân'ı da reddediyorlardı." Fakat bu İtirazı yapanlar şu iki önemli noktayı gözönünde tutmalı, hesaba katmalıdırlar.
1- O gün bu sureyi okuyan, Peygamberimize/!- O bu Kur'ân'ı kaynağından doğrudan doğruya almış, onu iliklerine kadar yaşamıştı Onu o kadar seviyordu ki, içinde Kur'ân okunan dostunun evinin önünden geçerken adını/arı ağırlaşıyor, kapının önünde dikilerek okuma bitinceye kadar dinlemekten kendini alamıyordu. Üstelik bu sureyi okurken yüceler aleminde yaşamış olduğu anların, Cebrail ile birlikle onu asıl hlığında görerek geçirdiği dakikaların anısını tazeliyordu. Oysa ben bu sureyi sıradan bir okuyucunun sesinden dinlemiştim. Bu iki pozisyon arasında büyük fark olduğu kuşkusuzdur.
2- Sözü edilen müşrikler. Peygamberimizi dinlerken ürpermekten ve titremekten kendilerini alamazlardı. Fakat yapmacık inatları onları dinlediklerini kabul etmekten alıkoyuyordu. Aşağıdaki iki olay onların kalplerinde doğan bu ürpermelerin tanığıdır:
İbn Asakir, azdı müşriklerden biri olan Utbe b. Ebu Leheb'in hayatını anlatırken şunları söyler: İbn İshak'tn Osman b. Urve, İbn Zübeyr ve İbn Zübeyr'in babası kanalı ile bize verdiği bilgiye göre Hennad b. Esved şöyle diyor: Ebu Leheb ile oğlu Utbe bir gün Şam'a gitmeye hazırlanmışlardı. Ben de onlarla birlikte gitmek üzere hazırlanmıştım. Ebu Leheb'in oğlu Utbe "Vallahi, Muhammed'e gideceğim ve O'na Rabb'i hakkında sataşacağım" dedi. Gerçekten Peygamberimizin yanına varıp "Ya Muhammed" diye söze girdi ve "Yüce ufuktayken sonra yaklaştı, yere doğru uzandı. Öyle ki, Peygamber İle araları iki yay aralığı ya da daha yakın oldu." (Necm Suresi, 7,9) ayetlerine inanmadığını belirtti. Peygamberimiz de ona "Ya Rabbi, bunun üzerine köpeklerinden birini sal" diye beddua etti.
Utbe Peygamberin varımdan ayrılarak babasının yanma döndü. Babası "Oğlum, Muhammed'e ne dedin?" diye sordu. Utbe. söv/ediklerini aktardı. Babası "Peki. o sana ne dedi?" diye sorunca kendisine "Ya Rabbi. bunun üzerine köpeklerinden birini sal" diye beddua ettiğini anlattı. Bunun üzerine Ebu Leheb "Onun bedduasının seni tutmayacağından vallahi emin değilim" dedi.
Yola çıktık. Sudde'deki "Ebrah" denen yerde mola verince bir Hristiyan rahibinin manastırına vardık. Rahip bize "Ey Araplar, burada ne işiniz var? Biz burada arslan gezdiririz. Sizin çayıra koyun saldığınız gibi" dedi. Ebu Leheb, Rahibe "Biliyorsunuz ben yaşlı bir adamım ve aramızda eskiden beri gelen bir dostluk var. Şu adam oğluma bir beddua yaptı da vallahi bedduası tutar diye korkuyorum" dedi. Sonra bize dönerek "Erzakınızı toplayıp manastıra taşıyın ve oğluma orada bir yatak serin ve kendi yataklarınızı da onun etrafına serin " dedi. Biz de dediği gibi yaptık. Bir ara arslan gelip yüzlerimizi kokladı. İstediğini bulamadığı için geri çekildi ve hemen erzaklarımızın üzerine atıldı. Arkasından Utbe'nin de yüzünü kokladı ve sert bir darbe ile başını dağıtıverdi. Bunun üzerine Ebu Leheb "Muhammed'in bedduasından yakasını kurtaramayacağını biliyordum" dedi.
Anlatılan bu ilk olayın merkezindeki kişi Ebu Leheb'dir. Bu adam Peygamberimizin en amansız düşmanıdır. Onun aleyhinde düzenlenen her komplonun elebaşısıdır, kendisi de ailesi de Peygamberimize ellerinden gelen her kötülüğü yapmışlardır Bu yüzden Kıır'ân'da kendisine ve ailesine şöyle beddua edilmiştir; "Ebu Leheb'in elleri kurusun, (kendisi de) yokolsun! Malı ve kazancı ona fayda vermez. O, kızgın alevli ateşe atılacaktır. Esi de boynunda bir urgan olduğu halde ona odun taşıyacaktır." f Leheb Suresi) Fakat bu azılı düşmanlığına rağmen Peygamberimiz ve onun sözü hakkındaki gerçek düşüncesi budur. Görüldüğü gibi Peygamberimizin onun oğluna yönelik bedduası karşısında kalbi iliklerine kadar titremektedir!

Müşriklerin Peygamberimizin hakkında besledikleri gerçek duyguyu belge-leven ikinci olay da şudur: Bu olayı yaşayan müşriklerden biri olan Utbe b. Ebu Rebia'dır. Bİr defasında Kureyşliler bu adamı Peygamberimize göndermişlerdi. Onunla pazarlık etmesini istemişlerdi. Bu pazarlığa göre Peygamberimiz Kureyş kabilesini ikiye bölen yeni dininden ve müşriklerin putlarını kötülemekten vazgeçmeyi kabul ettiği takdirde kendisine mal. mevki kadın, kısacası ne isterse verilecekti. Utbe teklifin: açıkladıktan sonra Peygamberin/iz kendisine "Ey Utbe söyleyeceklerin bitti mi?" dîye sorar. Utbe "Evet bitti" der. Bunun üzerine Peygamberimiz "öyleyse şimdi beni dinle" der. Utbe'nin "Peki söyle" demesi üzerine besmele çekerek "Fussilet" suresini okumaya başlar:
"Ha Mim. Bu, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir. Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış, arapça okunan bir kitaptır. Müjdele-yici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat çoktan onu anlayıp, kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler. '
Surenin devamında sıra "Eğer yüz çevirirlerse de ki; Ben sizi Ad ve Semtıdoğullarının başlarına gelen yıldırıma benzer bir yıldırım tehlikesine karşı uyardım " ayeti gelince Utbe, büyük bir korku içinde yerinden fırlayarak eli ile Peygamberimizin ağzını kapattı ve "Aramızdaki akrabalığın hatırı için seni susmaya çağırıyorum" dedi. Biraz sonra Kureyşlilerin yanına vararak olup bitenleri anlattıktan sonra sözlerini şu değerlendirme ile bağladı: "Muhammed bİrşey söyleyince yalan söylemeyeceğini biliyordum. Bu yüzden başınıza bir azap, bir bela geleceğinden korktum." (Bu olay değişik rivayetlerden özetlenerek aktarılmıştır)
İşte Müslüman olmayan bir adamın Peygamberimize yönelik gerçek duyguları. Bu duyguların ürperme içerdiği açıktır. İnadının ve kof gururunun baskısı altında kalan etkilenmİşliği meydandadır.
İşte bu gibi insanlar Peygamberimizin sesinden dinlediklerinde kalplerinin en duyarlı anını yaşamaları, bu yüzden işittikleri sözlere karşı koyamayarak kendilerini Kur'ân'ın çarpıcı etkisine kaptırmaları ve bunun sonucunda secdeye kapanan Müslümanlarla birlikte secdeye varmaları son derece akla yakın bir ihtimaldir. Yoksa bu davranışın sebebi ne "garanik" olayı, ne de uydurma rivayetlerin Heri sürdüğü başka bir gerçektir.5601[44]

Hac ve Sâd Surelerindeki Secde Ayetleri

915/1785-Ukbe b. Amir1 den (Radtyatiaha anh):5602[45]
Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hac suresi Kur'ân'daki diğer surelere iki secde (ayeti) ile üstün mü kılındı?' diye sorunca o şöyle buyurdu:
"Evet. Kim o iki (ayette) secde etmezse/etmeyecekse o ikisini okumasın."5603[46]

916/1786-İbn Abbas'tan {Radıyaliahu anhma): 5604[47]
Rasûlullah'ı (Saiuaiaha aleyhi ve seüem) Sâd süresindeki (secde ayetini okuduğunda) secde ettiğini gördüm. 5605[48]

917/1787-İbn Abbas (Radıyallaha anhlna),5606[49]
Sâd süresindeki secde hakkında şöyle dedi:
ıBen Rasûlullah'ı (Saiiaiiahualeyhi ve settem)ondaki (secde ayeti İçin) secde ederken gördüğüm halde onun secdesi (bana göre) kesin/vacip olan secdelerden değildir.'

5601[44] Seyid Kutup, Fi zılâli'l-Kur'ân, VI/3418-3422
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/319-325.
5602[45] Sened:
Hasen: Müsned, [V/151, H.no:17297; Benzer rivayet için bk. IV/155, H.no:17343; Ebû Dâvûd, Sucûd, 1, H.no:1402; Tirmizt, Cum'a, 54, H.no:578 (isnadı o kadar kuvvetli değildir. Hz. Ömer ve oğlu İbn Ömer'den iki secde bulunması sebebiyle Hac sûresinin diğer sûrelere üstün oluşu ile ilgili rivayetler nakledilir); Beyhakî, 11/317.
Senedindeki îbn Lehîa ve Mişrah b. Hâân Ebû Mûsâ el-Meâfirî sebebiyle hadis zayıf sayılmıştır. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Mişrah b. Hâân ise makbul bir râvidir. Bk. İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:6679; Zehebî de "sikadır" der. Bk. Kâşif, Trc.no:5456. Tirmizî üç, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce birer, Dârimî iki ve Ahmed b. Hanbel 18 rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetlerinden ikisi için "isnadı kuvvetli değildir" derken, bir rivayeti için de hasen hükmü verir. Bk. Sünen, Cum'a, 54. H.no: 578; Mcnâkıb. 17, 48, H.no: 3686. 3844.
Hz. Ömer'den {Radıyaliahu anh) şahidi:
Bk. Mâlik, Salât, 479.
5603[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/326.
5604[47] Sened:
Sahih: Müsned, i/219, H.no:2521; Benzer rivayetler için bk. 1/364. H.no:3436 (Senedinde Leys b. Ebî Süleym bulunmaktadır): 1/360. H.no:3387-3388 (919/1789. hadis); Sw/iün, Sucûd, 3; Enbiyâ, 39; Tefsir, 6/5. 38:
5605[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/326-327.
5606[49] Tirmizî, Cum'a, 53, H.no:577 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Sucûd, 5, H.no: 1409; Nesâî, tftitâh, 48, H.no:955 (Sonunda ziyâse ile); Dârimi, Salât, 160. H.no:1473.
İbn Abbas'tan (Radıyaliahu anh) nakledilen diğer rivayetler için 917/1787 ve 919/İ789. hadislere bk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin (Evsat'ında) naklettiğini, senedinde Muhammed b. Amr'ın bulunduğunu, ve râvi hakkında tenkit yapıldığını, bununla birlikte rivayetlerinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/285.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahu anh) gelen bir rivayete göre de Sad sûresinde secde etmediği kayıtlıdır:
Bk. Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olarak sika olduklarını ifade eder. Bk. age., 11/284.

NOT: Metinde geçen azâim kelimesinden fiildeki azimet anlaşılmaktadır. İbn Abbas'a göre Sâd süresindeki secde ayetinde secde yapmak kesin emirlerden değildir. Bu konuda Hz. Ali'nin görüşü:
Hz. Ali (Radıyaliahu anh) şöyle dedi: 5607[50]
'Azimet (secde edilmesi kesin olan) sureler Elif lâm tenzil, Hâ mim secde, Necmvelkra' sureleridir.'
§Abdürrezzak ekledi: ben de bunların hepsinde, yani azimet kabul edilen surelerde secde ediyorum. 5608[51]

918/1788 (Z.)-Sâib b. Yezid'den:5609[52]
Osman (b. Affan) (RadıycUiahüanh) Sâd suresînde(ki secde ayetinde) secde etti. 5610[53]

919/1789-Avvâm b. Havşeb'den; 5611[54]
Mücahid'e Sâd süresindeki secde durumunu sordum, şöyle dedi: 'Evet, ben de onu İbn Abbas'a (Radıyaiiahaanhuma) sordum, o şöyle dedi: '...onun soyundan da Davud ve Süleyman'ı...doğru yola erdirmiştik...' ayetinden sonraki '...sen de onların doğru yoluna tabi ol kısmına kadar okur musun? İşte Peygamberiniz de (Sâd suresinde) Davud (Peygambere) tabi olmakla emrolundu.'5612[55]

Açıklama

İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) bu rivayette geçen ayetleri, Sâd süresindeki secdenin sebebini açıklamak için okudu. Bu rivayet onun Kur'ân bilgisinin ne kadar kapsamlı olduğunu göstermektedir. Sâd süresindeki secde ayeti;
'Davud: Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar azdır! dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeve kapandı, tövbe edip Allah'a yöneldi.' (Sâd, 38/24)
§Yukarıdaki Sâd suresinde geçen ayette secde yapılmasının nedeni En'âm süresindeki şu ayetlerdir:
'İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin hikmet sahibidir, (her şeyi) hakkıyla bilendir.
Biz ona İshak ve (İshak'ın oğlu) Ya'kub'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik; biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız.
Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola iletmiştik). Hepsi de salih insanlardandı.
İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'u da (hidayete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık.
Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarına da (üstün meziyetler verdik). Onları seçkin kıldık ve doğru yola ilettik.
İşte bu, Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini ona iletir. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı yapmakta oldukları amelleri kesinlikle boşa giderdi.
İşte onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar (kafirler) bunları inkar ederse şüphesiz yerlerine bunları inkar etmeyecek bir toplum getiririz.
O peygamberler Allah'n hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna tabi ol! De ki: Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu (Kur'an) âlemler için ancak bir öğüttür/hatırlatmadır.' (En'âm, 6/83-90)
§Peygamberimizin yolu, En'âm suresinde zikredildiği gibi önceki peygamberlerin yoludur. Bu nedenle Sâd suresinde Davud Peygamberin secde ettiği yerde Peygamberimiz de secdeye gitmiştir. İşte İbn Abbas bunu anlatmaktadır. Allah ondan razı olsun. 5613[56]

Ebû Saîd el-Hudrî'nin Sâd Süresindeki Secde ile İlgili Rüyası

920/1790-Ebû Said el-Hudrî (Radıyaiiaha anh) anlattı:5614[57]

5607[50] sened:.
Sahih: Müsned, 1/359. H.no:3387; Tahrici için bir önceki 916/1786. hadise bk.
Hasen: Abdürrezzak, 111/336, No: 5863; İbn Hacer senedinin hasen olduğunu belirtti. Bk. Fethıt'l-Bâri, U/552
5608[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/327.
5609[52] Sahih: Müsned, 1/73, H.no:541; Heysemî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecına', 11/285.
İbn Abbas'tan (Radıvallahii anlüimaj şahidi için 916-917, 919/1786-1787, 1789. hadislere bk.
5610[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/328.
5611[54] Sened:
Sahih: Müsned, 1/360, H.no:3387-3388. Tahrici için bir önceki 916/1786. hadise bk.
5612[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/328.
5613[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/328-329.
5614[57] " Scned:

Rüyasında kendisi Sâd suresini yazarken gördü. Secde ayetine gelince yanındaki divit, kalem ve her şey secdeye gitmişti. Bu (rüyasını) Hz. Pey-gamber'e (Salkutaha aleyhi ve setlem) anlattı, ondan sonra (o ayette) secde etmeyi bırakmadı. 5615[58]

Açıklama

Tilavet secdesi bölümünde zikredilen yerlerden Kur'ân'daki on beş ayette secde edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak bu surelerin hepsinde secde ayetlerinin vücubiyetinde ihtilaf edildi:
1-Hanefı mezhebine göre secde on dört ayette yapılır: 5616[59]
-Araf suresi, 7/206,
-Ra'd, 13/15,
-Nahl,l6/49,
-İsra, 17/107,
-Meryem, 19/58,
-Hac suresinde ilk ayet, 22/18, (77. ayet ise onlara göre namazdaki secdeyi emretmektedir. Çünkü secdeye rükû emri eklendiğinde bundan namaz secdesi anlaşılır, tilavet secdesi değil.)
-Furkan, 25/60,
-Nemi, 27/25,
-Secde, 32/15.
-Sâd, 38/24,
-Fussiict, 41/38.
-Necm, 53/62, -İnşikak, 84/21, -Alak, 96/19.
2-Maliki mezhebine göre ise on bir ayette secde yaplılır:5617[60]
Bunlar Hanefi mezhebinde zikredilen ayetlerden üçünü istisna ederler: -Necm. 53/62, İnşikak, 84/21, Alak, 96/19. Ayrıca Hac, 22/77, yani ikinci secde ayetini de istisna etmektedirler.
3-Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre secde ayetleri on dörttür: 5618[61]
Hac süresindeki İki secde ayetini ayrı ayrı sayarak Hanefilerdeki sıralamayı kabul etmektedirler. Sadece Sâd süresindeki ayetin tilavet değil de şükür secdesi olduğunu belirmektedirler.
§Bu konudaki ilgili ihtilaflar terk edilip ihtiyatla amel edilmelidir. Hac süresindeki iki ayet ve Sâd'daki ayette de secde kabul edildiğinde bu ayetlerin toplamının on beş olduğu ortaya çıkar. 5619[62]

Şükür Secdesi

921/1791-Abdurrahman b. Avf tan (Radıyallahü anh)5620[63]
Rasûlullah (Satuaiahu aleyhi ve seiiem) çıktı. (Bir rivayette; Ben mescide girdim ve Rasûlullah'] mescitten çıkarken gördüm.) Hemen peşinden gittim. Bir hurma bahçesine girdi. Orada secde yaptı, secdeyi uzattıkça uzattı. (O kadar ki) ben Allah'ın onun ruhunu teslim almasından korktum. Kendisine bakmak için (yanına) geldim. Başını kaldırdı ve :
"Ey Abdurrahman! Sana ne oldu?" dedi. Ben durumu anlatınca şöyie dedi:

Sahih: Mösned, III/78, H.no:11680; Benzer rivayet için bk. 111/84, H.no:11738: BeyhaM, 11/318. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/284. Hımeyd et-Tavîl sika müdellis bîr râvidir. Fakat semâa delâlet eden tahdis sigası ila naklettiği İçin ittisale hamlolunur.
Ebû Dâvûd, Ebû Saîd el-Hudrî'den (Rcutıyaltahü anh) şu rivayeti nakleder:
Bk. Ebû Dûvûd, Sucûd, 5, H.no:1410; Dârimi, Salât, 161, H.no: 1474
Heysemî'nin Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye nisbet ederek zikrettiği bir rivayet daha vardır:
Bk. Heysemî Taberânî'nin Evsat'ında naklettiği rivayette: lafzının da bulunduğuna dikkat çeker. Ayrıca rivayetin senedinde el-Yemân b. Nasr'm bulunduğunu. Zelıebî'nin bu râviyi mechııl saydığını belirtir. Bk. age., 11/284-285
5615[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/329-330.
5616[59] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/193
5617[60] İbn Abdilber, Temhid, XIX, 119
5618[61] Nevevi, Mecmu', IV/67: Şirbini, Muğni'l-Muhtac, 1/215; Maverdi. insaf, H/196
5619[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/330-331.
5620[63] Sened:
Sahih: Müsned, 1/191, H.no:1662-1663; İkinci rivâyel için bk. 1/191, H.no;1664; Makdisî, Muhtara, İÜ/126, H.no:926 (hasen); Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir Bk.Mecma ',11/287.
£feÖ Ka'M, 11/158, H.no:847:
Heysemî Ebû Ya'Ia'dan gelen ziyâdeii bir rivayete de yer verir ve birinci rivayette tanımadığı bir râvinin bulunduğunu, ikinci rivayette ise zayıf biri olan Mûsâ b. Ubcyde er-Rabezî'nin bulunduğunu söyler:
Bk. Mecma', X/160-161.
Muâz b. Cebel'den (Raüıycdlaim anlı) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-hebîr, XX/102, H.no:199; Müsnedü'ş-Şâıniyyîn, 11/122, H.no: 1032. Heysemî, Haccâc b. Osman es-Seksekî'nin Muaz'a yetişmediği halde ondan naklettiğini, İbn Hıbbân'ın bu zatı etbâu't-tâbiînden saydığını belirtir. Ayrıca bu rivayetin Bakıyye kanalı ile de nakledildiğini, bu zatın da an'ane yaptığını ifade eder. Ebû Katâde'nin Muâz'dan naklettiği bir başka rivayeti de şöyledir:
Heysemî, bu rivayeti de Taberânî'nin Evsat ve Sağîr'İnde naklettiğini, senedinde Müzeyneoğullarının mevlâsı İshak b. İbrahim el-Medcnî'nin bulunduğunu, bu râviyi Ebû Ziir'a ve diğerlerinin zayıf saydığını sözlerine ekler. Bk. oğe., 11/288.
Heysemî konu ile ilgili şâhid rivayetleri tek tek verir ve rivayetleri değerlendirir. Bu rivayetler Huzeyfe b. ei-Yemân, Câbir, Ömer b. el-Hattâb. Abdurrahman b. Ebû Bekir, Cerîr, Ebû Mûsâ. İbn Ömer, Arfece ve Esma bt. Ebû Bekir'dendir IRadıvullahii anhiim). Bk. age., 11/287-290.

"Cibril {Altyhîsselâm) bana dedi ki:
'Sana bir müjde vereyim, istemez misin? izzet ve celaf sahibi Allah sana şöyle diyor: 'Kim sana salâvat getirirse ona rahmetimle karşılığını veririm. Kim sana selam verirse ben de ona selam veririm.'"'
§(Aym râviden) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (SalhllaM aleyhi vs seiiem) çıktı ve kendi hurma bahçesine5621[64] yöneldi. Oraya girdi, kıbleye döndü ve secdeye kapandı. Secdesi uzadıkça uzadı, hatta izzet ve celal sahibi Allah'ın orada onun canını aldığım zannettim. Kendisine yaklaştım ve (yanına) oturdum. Başını kaldırdı ve:
"O kim?" dedi. Ben:
'Abdurrahman' deyince O:
"Sana ne oldu?"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Öyle secde yaptın (ve orada durdun) ki izzet ve celal sahibi Allah'ın senin ruhunu teslim almasından korktum.1
"Cibril {Aleyhisselâm) bana geldi ve bir müjde verdi, dedi ki:
'İzzet ve celal sahibi Allah şöyle diyor: 'Kim sana salâvat getirirse (dua ederse) ona rahmetimle karşılığını veririm. Kim sana selam verirse ben de ona selam veririm.'
Ben de bunun üzerine izzet ve celal sahibi Allah'a şükür secdesi yaptım."'5622[65]

922/1792-Ebû Bekre vallahi: anlattı:5623[66]

Kendisi Hz. Peygamber'] (Saiuatahu aleyhi ve seiu-m) bir müjdeci geldiğinde gördü, ona ordusunun düşmanlara karşı zafer kazandığını müjdeliyordu. (O sırada) Rasûlullah'ın başı Hz. Âişe'nin kucağındaydı. Rasûlullah ayağa kalktı ve secdeye kapandı. Sonra müjde getiren kişiyi (düşman hakkında) sorguladı. O da düşmanın yönetimini bir kadının üstlendiğini haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Erkekler, kadınlara itaat ettiği zaman helak oldu. Erkekler, kadınlara itaat ettiği zaman helak oldu ..." Bunu üç kere tekrarladı.
NOT: Rasülullah Allah'ın nimetleri için muhtelif zamanlarda şükür secdesi yapardı, bu da onun şükreden/vefakâr bir insan olduğunu gösterir.
Kadınların yönetime geçmesi ise duygusal ve ince ruhlu oldukları için sakıncalı görülmektedir. Bu nedenle dünya tarihinde kadınların başkanlık yaptığı dönemler çok azdır. Bu durum kadının yaratılışı ile ilgilidir. Halta Peygamberimiz erkeklerden de duygusai olanların yönetime gelmelerini istememekledir. Mesela, sahabeden Ebû Zer duygusal bir insan olduğu için Peygamberimiz ondan yönetime talip olmamasını işlemiştir.5624[67]

5621[64] Bk. Bennâ, aee.. IV/185
5622[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/331-333.
5623[66] Sahih: Müsned, V/45, H.no:20334; Benzer rivayetler için bk. V/43, H.no:20317: V/38, H.no: 20281; V/47, H.no:20353, 20356-20357; V/50, H.no:20388 {vicâde yolu ile nakledilen hadislerden biridir); Buharı, Meğâzî, 83; Fiten, 18; Tirmizî, Fiten, 75, H.no: 2262 (hasen-sahih):
Ebû Bekre'den (Radıyaliahü anlı) bu konuda gelen bir diğer rivayet de şöyledir:
Tirmizî, Siyer, 25, H.no: 1578 (hasen-garib); Ebû Dâvûd, Cihâd, 162, H.no:2774; îbn Mâce, İkâme, 192, H.no: 1394
Şükür secdesi ile ilgili diğer rivayetler: a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyaliahü anh);
Bk. £/w D«vtW, Cihâd, 162, H.no:2775 (hasen li ğayrihî);
b-Enes b. MâlÎk'ten (Radıyallahtitınhy. Bk. /fcn Mâce, İkâme, 192, H.no:1392 (hasen).
c-Ka'b b. Mâlik'ten {Radıyaliahü anh):
Bk. /ö/î Mâce, İkâme, 192, H.no:1393 (sahih). (Bu rivayetler Tebük savaşı ile İlgili bölümde uzunca verilecektir):
Bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/369. d-Hz. Ali'den (Radıyallahıi anlı}:
Bk. Müsned, 1/147, H.no:1254; Benzer rivayetler için bk. 1/160, H.no:1378; 1/155. H.no:1330; 1/151, H.no:1302; 1/144, H.no:1223; 1/141, H.no:1196; 1/140-141, H.no:I188-1189; 1/139, H.no:1179; 1/134, H.no:1127; 1/131. H.no:1086; 1/126, H.no:1034; 1/122, H.no:988; 1/121, H.no:982-983; 1/113, H.no:904, 912; 1/107-108, H.no:848; 1/95, H.no:735; 1/91-92, H.no:706; 1/90, H.no:696-697; 1/88, H.no:672; t/83, H.no:626; 1/81, H.no:6l6; Buhârî, Ezan, 25; Müslim, Zekât, 154-155; Ebû Dâvûd, Sünnet. 28. H.no:4763, 4767-4768; îbn Mâce, Mukaddime, 12, H.no: 167.
e-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):
Bk. Müsned. 11/502. H.no:10469 (Bu rivayetin tahrici için bk. 695/1565 ve 705/1575. hadisler)
f-Berâ b. Azib'den {Radıyaliahü anh):
Hemedânlılann Müslümanlığı kabul etmesi ile ilgili olarak Hz. Ali'nin Yemen'den gönderdiği mektuptan sonra Peygamber efendimizin secdeye kapanması ile ilgili rivayet için bk. Bk. Rüyam, Müsned, 1/218, H.no:304; Beyhakî, age., İÜ/369.
5624[67] Tayalisi, 1/66, No: 485; Müslim, İmaret 16, 17, (1825), (1826); Ebû Davud. Vesaya 4, No: 2865; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, IV/112, No: 6494
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/334-335.

Оглавление

r)-SEHİV SECDESİ 806